

dum: íterum relínquo mundum, & vado ad Patrem. Allelúia.

Sequéntia sancti Euangélij secúndum Ioânnem.

Ioã. 17. IN illo témpore: Subleuâtis Iesus óculis in cælũ, dixit. Pater, venit hora, clarífica fílium tuũ, vt fílius tuus clarífícet te: sicut dedísti ei potestâtem omnis carnis, vt omne quod dedísti ei, det eis vitã ætérnã. Hæc est autẽ vita ætérna: vt cognôscãt te, solum Deũ verũ, & quem misísti Iesum Christum. Ego te clarificâui super terram: opus consummâui, quod dedísti mihi, vt fáciã. Et nunc clarífica me tu Pater apud temetípsum, claritâte quam hábui, priúsquam mũdus esset, apud te. Manifestâui nomẽ tuum homínibus, quos dedísti mihi de mũdo. Tui erant, & mihi eos dedísti: & sermónem tuum seruauérunt. Nunc cognouérunt, quia ómnia quæ dedísti mihi, abs te sunt: quia verba quæ dedísti mihi, dedi eis. Et ipsi accepérunt: & cognouérũt verè, quia à te exíui: & crediderunt, quia tu me misísti. Ego pro eis rogo. Non pro mũdo rogo, sed pro his, quos dedísti mihi: quia tui sunt. Et mea ómnia, tua sunt: & tua, mea sunt: & clarificâtus sum in eis. Et iam non sum in mundo: & hi in mundo sunt: & ego ad te vénio.

Offertorium. Benedícite gentes Dóminum Deum nostrum, & obaudîte vocem laudis eius: qui pósuit ánimam meam ad vitam, & non dedit commouêri pedes meos: benedíctus Dóminus, qui non amôuit deprecatiônẽ meã, & misericórdiam suam à me, allelúia. Psal. 65.

Secreta.

SVscipe Dñe, fidéliũ preces cũ oblatiónibus hostiârum: vt per hæc piç deuotiônis offícia ad cæléstẽ glóriam transeâmus. Per.

Secunda Secreta de Rogationibus, Hæc múnera. fol. 387. tertia de B. Maria. Tua Dómine. 379. Vel secunda de B. Maria: tertia Prótege. vel Oblâtis. fol. 379.

Communio. Cantâte Dómino, allelúia: cantâte Dómino, & benedícite nomen eius: bene nuntiâte de die in diem salutâre eius, allelúia, allelúia. Psal. 95.

Postcommun.

TRíbue nobis Dómine, cæléstis mensæ virtûte satiâtis, & desiderâre quç recta sunt, & desiderâta percípere. Per Dñm.

Secunda postcommun. de Rogationibus. Vota nostra. folio. 387. tertia de B. Maria. Sumptis Dómine. 379. Vel secunda de B. Maria: tertia. Quæsumus Dómine. vel Hæc nos quæsumus. 379.

396
Prophetia tertia.
Scripsit Moyses cá
ctus, Attênde cælu
vt in Sabbato sanct
O rêmus.
DEus, glorific
& vita iustôr
Moysen fámulum
que modulatiône s
erudísti: vniuérsis g
ricórdiæ tuæ munu
buêndo beatitúdine
terrôrem: vt quod p
est ad supplícium,
transferâtur ætérnu
Prophetia quarta.
septem mulíeres vir
Tractus. Vínea fact
vt in Sabbato sancto
O rêmus.
OMnípotens
Deus, qui pe
lium tuum, Ecclésia
strâsti te esse cultôr
pálmitem, fructum
sto tuo, qui vera vit
clementer exc
erat am

Ascendit in altum.

Captiuam duxit capti-
uitatem.

395

oce ad Altare in
e. In fine Prophe-
ur Orationes sine
nua.
ma. In diébus illis:
us Abraham. vt su-
osancto. fol. 260.
erdos dicit.
s. Oratio.
i in Abrahæ famu-
pere, humano gé-
tię exémpla prębui
obis, & nostræ vo-
cátem frángere, &
eptórum rectitúdi-
bus adimplére. Per
ostrum.
ecúda. In diébus il-
n vigília matutína,
antémus Dómino.
ancto. fol. 262.
s. Oratio.
ii primis tempóri-
pléta miràcula, no-
luce reseràsti, vt &
n forma sacri fontis
beràta plebe

Es del padre Ju nunez

COMMENTARIORUM FRATRIS DOMINICI SOTO SEGOBIENSIS,

Theologi, ordinis prædicatorum, Cæsareæ Maiestati à sacris confessionibus, publici apud Salmanticenses professoris, in Quartum Sententiarum

TOMUS PRIMUS.

Cum Indice copiosissimo, atque locupletissimo.

Cum priuilegio.

SALMANTICÆ

Excudebat Ioannes Maria à Terranoua.

M. D. LXI.

Esta tassado à tres marauedis el pliego.

Summma priuilegij.

PRæsens opus cum priuilegio excusum est: quod Regia Maiestas Vallisoleti anno præsenti millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo de consilio Curiæ Autori in decennium concessit. Videlicet ne quis illud absq; eius facultate aut cudat, aut uendat indicta pœna multæ librorum, instrumentorumq; artis, ac decem millium dupondiorum. Die uerò uigesima secunda Februarij eiusdem anni, æstimata sunt per eandem Regiam Curiam diplomata singula pretio trium dupondiorum. Nemo igitur sibi rei huius ignorantiam prætexat.

El Rey.

DON PHELIPE por la gracia de Dios Rey de Castilla, de Leon, de Aragon, delas dos Cecilias, de Ierusalem, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Seuilla, de Cerdeña, de Cordoua, de Corcega, de Murcia, de Iaen: Conde de Flandes, y de Tirol. &c. A todos los Corregidores, Asistentes, Gouernadores, Alcaldes mayores y ordinarios, y otras justicias y juezes qualesquier de todas las ciudades villas y lugares delos nuestros Reynos y señorios, y a cada vno, y qualqer de vos en vuestros lugares y jurisdictiones: a quien esta nuestra carta fuere mostrada salud y gracia. Sepades que por parte del deuoto padre Fray Domingo de Soto dela ordẽ de Sancto Domingo, nos fue fecha relacion, diziendo que por nos sele dio licencia y priuilegio para imprimir el Quarto delas Sentẽcias, y que por ser muy grande, yua en dos cuerpos, y el vno estaua acabado, y el otro se encomẽçaua a imprimir: y que a causa dela Prematica por nos nueuamente fecha sobre la orden q̃ se ha de tener en la impression delos libros, ningun librero q̃ria acabar de imprimir la dicha obra: suplicando nos diessemos licencia para ello, sin embargo de lo cõtenido en la dicha Prematica, o como la nuestra merced fuesse: sobre lo qual por vna nuestra carta, dimos licencia y facultad, paraque qualquier impressor destos nuestros Reynos pudiesse imprimir el dicho libro, sin por ello caer ni incurrir en pena alguna: con que despues de impresso no se pudiesse vender sin que primero se truxesse al nuestro consejo, paraque se viesse, y examinasse, y se diesse licencia para lo poder vender, y se tassasse el precio en que cada volumen se vuiesse de vender: so ciertas penas segun mas largo en la dicha nuestra carta se contenia, por virtud de la qual se imprimio el dicho libro, y impresso se truxo y p̃sento ante los del nuestro consejo, donde fue visto y examinado cõforme ala dicha Prematica. Y por parte del dicho F. Domingo de Soto nos fue suplicado mãdassemos dar licencia y facultad paraque el dicho libro se pudiesse vender y tassassemos el precio en que cada volumen se vuiesse de vender, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro consejo, fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra carta para vos enla dicha razon, y nos tuuimos lo por bien, y por la presente damos licencia y facultad paraq̃ qualquier librero destos nuestros Reynos y otras qualesquier personas dellos puedan vẽder y vẽdan el dicho libro a tres marauedis cada pliego del, sin que por ello caygan ni incurrã en pena alguna delas cõtenidas en la dicha Prematica. Dada en la ciudad de Toledo. A. 13. dias del mes de Henero, Año del nascimiento de nuestro Saluador IESV CHRISTO de mil y quinientos y sesenta años.

El Marques. El Licenciado Montaluo. El Licenciado Arrieta. El Doctor Diego Gasca. El Doctor Hernan Perez. El Licenciado Villa Gomez

Yo Francisco de Castillo escriuano de camara de su Majestad la fize escriuir por su mandado con acuerdo delos de su Consejo.

EST item autoritate & indicio illustrissimi ac perinde reuerẽdissimi Domini D. Francisci Manrique de Lara per Dei gratiam Episcopi Salmanticensis examinatum, & candore sui Chirographi approbatum.

CAROLO MAGNO

HISPANIARVM SERENISSImo Principi suus frater Dominicus Soto fœlicitatem.

VO sunt clarissima lumina, Carole Princeps maxime, iustitia scilicet & religio, quæ dum in rege fauente numine regnare contingit, tunc salus reipublicæ omni est periculo vacua. Per illam siquidem, vt quę in media rerũ caligine lubrici huius seculi lucet, reges pro rei dignitate regnant: per hanc verò, qua cælestia nobis refulgent, & reges & populi inaccessæ maiestati Dei obsequi, subdique discunt, quod regnis cunctis & potentatibus longè præstat. Quare iustitiæ iubar, nisi quãdiu ab inclyto religionis sidere, quod & cæli fax est, & mundi oculus, suum mutuatur lumẽ, nec rem quidem virtutis, nec verum nomen habet. Eam ob rem opus, quod de Iustitia & iure Celsitudini tuæ nuncupaui, mancum esse rebar, nisi alterũ de septem ecclesiæ sacramẽtis, in quorum mystica cultura summa orthodoxæ religionis nostræ posita est, ei adhiberem. Igitur cùm duos libros, quasi vno partu, ediderim, atque illum Serenitas tua animi cãdore & alacritate, quæ tua est omnium virtutum indoles, acceperit, & hunc non sum cunctatus post suum gemellum fratrem ad eandem Claritudinem tuam subinde mittere. Primus regem instituit, secundus (quod vobis gentile cognomen est) catholicum regem. Vnus enarrat quẽadmodũ Deus per se suosq; ministros leges cunctis gentibus de omni iure tulerit, omniaq; humanitatis vincula iusserit, quibus humanum genus in officio continetur: alter verò, quemadmodum, vt iussa capessere valeamus, diuina nobis auxilia contulerit. Horum nãque meditatio, dum labentibus diuino ordine rebus ad regnorum gubernacula sederis, vsui tibi esse potest: nempe, vt iuris prudentiã mode-

rari te clauum doceat, cælestiumq; sapientia polum indicet, sed sacrosancta fidei religio supernum scopum, quò proram dirigas. Quo vtique venerando comitatu vallatum omnium te subinde stipabit virtutum chorus, vt procelloso huic mundi pelago tuam regiam maiestatem permittere ausis. Vtinam enim te nunquam rerum vsus doceat, quàm sit regijs classibus malè fidum. Enimuerò qui nauigijs exiguis nauiculãtur, quò sese minus audent in altum conijcere, eò se minoribus naufragijs obijciunt. At verò qui illustrissimas conscendunt naues, quanto maiori testudinis vastitate vectantur, quanto grauiori exornantur diuitiarum pondere, quanto sunt impeditiore armorum strepitu instructi, quanto deniq; amplioribus velis suo honori velificant, tanto magis reflantium ventorum vim, furentiumq; insaniam fluctuum metuere debent: procellarumq; rabiem, ac perinde prominentes scopulos, in quos ingentiores rates, vt rapidissimo feruntur impetu, ita periculosissimè impingere solent, suosque patronos illidere. Deus autem Optimus Maximus, in cuius manibus cor regis est, vt tui tibi populi maximè imprecantur, hos æquoris tumores tibi cõplanet, & nubila soluat, vt ad eã, quæ eius te destinatu manet, sempiternam fœlicitatem sereno cœlo valeas peruenire. Vale.

INDEX COPIOSISSIMVS RERVM MAXIME NOtabilium, quæ in hoc primo Tomo Commentariorum in Quartum librum Sententiarum continentur, ordine Alphabetico digestus.

Cui, in gratiam Canonistarum, addidimus indicem locorum Iuris Canonici, quæ in hoc opere peculiariter aut declarantur aut emendantur.

SVMMA BREVIS VIGINTITRIVM Distinctionum, quæstionum, & articulorum, quibus hic primus Tomus perficitur.

Aduerte candide Lector, a. columnam primam, b. columnam secundam significare.

Distinctio secunda de circũcisione & baptismo Ioann. quæstiones postulat duas. 148.a

Distinctio tertia de baptismi definitione & eius partibus quæstionem vnicã continet. 184.b

Distinctio quarta de ministris baptismi, quęstione etiam vnica contenta est. 244.a

Distin-

Finis Indicis distinctionum, Quæstionũ, & Articul.

LOCA IVRIS CANONICI IN HOC PRIMO TOMO COMMENTARIORUM IN QUARTUM LIBRUM SENTENTIARUM PECULIARITER AUT DECLARATA, AUT EMENDATA.

¶ Cap.

Index locorum Iuris Canonici.

Finis Indicis locorum Iuris Canonici.

INDEX COPIOSISSImus rerũ maximè notabilium, quæ in hoc primo Commentariorum tomo cõtinentur ordine Alphabetico digestus.

A. denotat primam columnam. B. secundam.

A.

Altare

C

Chrismatis

D.

ma

E

Excom-

F.

G

L

M.

N.

O

¶ Offi-

P.

clesiæ

Prædi-

Q

R

Sacra-

FINIS.

IHS
NOMINI TVI LABORAMVS
SVB TIMORE SANCTISSIMI

FRATRIS DOMINICI SOTO SEGOBIENSIS, THEOLOGI, ordinis Prædicatorum, publici apud Salmanticenses professoris, in Quartum Sententiarum Commentarij.

PROOEMIVM.

SEntentias patrum, quas Petrus Lombardus, de sacra theologia bene meritus, in quatuor libros graphicè digeſsit, animus mihi ſemper tulerat à primo libro exordiri, vt meo tenui calamo totas exponerem. At verò quoniam mihi, alijs laboribus iam protrito, omnes cernunt, vires in dies elangueſcere, metuẽtes ne me in medio curſu ſpiritus deficeret, inſtantiùs precando ex me multi efflagitarunt, vt à quarto libro rem auſpicarer, quẽ libris de Iuſtitia & iure adhiberem. Sunt enim huiuſmodi materiæ adeò, tum germanæ, tum præcipuè moribus populi componendis, informandisq; accõmodæ, ac perinde tam Iuriſcõſultis, quàm theologis ſcitu neceſſariæ, vt facilè mihi perſuaſerint, ſi qua mihi ſuppetit ſcribẽdi facultas, nullibi à me fructuoſiùs collocari potuiſſe. Annui ergo, diuino numini confiſus, petentium votis. Qua de cauſa, cùm eũ bis iam publicitus prælegerim, hoc vigeſimo anno noſtræ prælegendi prouinciæ, quo, velut in Iubileo, iugo ſoluti, ocio donamur, hic idem liber tertiò nobis interpretandus aſsignatus eſt. Nihil verò aliud quàm operæpretium duxi (neſcio quónam ſit ab alijs calculo denotandũ) breuiuſculum textum ſententiarum compilare, qui ſit veluti epitome, vbi theologiæ axiomata, & veritates, quæ vel omnibus citra controuerſiam, vel probatiſsimis autoribus receptiſsimæ ſunt, cõpendiosè & lucidè connecterentur. Nam ſententiarum Magiſter, licet ſua laude non careat, longè tñ diuerſum habuit propoſitum: videlicet, aſſerta cuncta & ſcita Patrum, etiã ſi multa ad eãdem pertinerent ſententiã cõgerere. Qui quidem labor tunc temporis, dum ſtudioſi nimia librorum raritate laborabant, pretioſiſ-

Textũ Autor adornat ab illo Magiſtri paulò diuersũ.

Magiſter ſentẽtiarũ.

ſimus fuit. Iam verò qñ priſcorũ opa in tãta ſunt nobis copia impreſſa, cõgeſtio illa non apparet vſq; adeò neceſſaria. Præterq̃ ꝙ nec ita multa luce ordinis fulget, quippe ꝙ de eadẽ re multis in locis meminerit, & in eodẽ loco de rebus diuerſis. Neq; verò cõcluſiones ex autorũ dictis tã liq̃dò enucleauerit. Id qđ, ſalua ei⁹ nominis celebritate, occaſionẽ ſcriptoribus deinceps obtulit, vt rẽ theologã minori multò, q̃ par erat, ordinis perſpicuitate tractarẽt, ac ſubinde eiuſdẽ ſacræ facultatis ſtudioſis cauſam dedit, vt & tẽporis nõ mediocre diſpendiũ, & ſtudiorũ nõ minorẽ iacturã facerẽt. Quamobrẽ D. Tho. in ſumma diſpoſitiorẽ aliũ ordinẽ ſecutus eſt.

Ordo procedendi.

Quod autẽ nos in præfato textu molimur, hoc prorſum eſt, vt cõcluſionũ epitome, q̃ ſunt quæſtionib⁹ examinandę, in frõte cuiuſq; diſtinctiõis appendat̃. Ita vt poſsit etiam ſeorſum quaſi enchiridion in ſubſidiũ memoriæ circunferri.

Quinquaginta distinctiones proponuntur.

In ꝓceſſu ergo operã pro mea virili dabo, vt ordine D. Tho. cuius potiſsimũm expoſitor prodeo, obſeruato, à Magiſtri ſerie q̃ minimè potero deflectam. Imò verò diſtinctionũ quinquagenario numero cũ ipſo cõueniam. In quarũ ſingulis, ſi q̃d aut variũ, aut diuerſum inter ambos patres ſeſe obtulerit, lectorẽ admonẽdũ curabo. Deus ergo Optim. Max. in quẽ vnicè cogitatũ noſtrum iactamus, ea nobis ſuggerat, quę & à me, & ad Theologos, & de hac diuina ſapientia ꝓ rei dignitate dicant̃: nempe, vt inter tam multos rei huius autores atq; interpretes labor noſter nõ ſit ſuꝑuacaneus, ac ſubinde moleſtũ potiùs onus, q̃ vtilis fructus. Quo vtiq; malo poſtquã chalcographorũ vſus percrebuit, ſcientiarũ omniũ ſcholæ plurimùm laborãt.

Chalcographia nõnihil nocet.

Nã, vt nihil ꝓbatis autoribus detrahã, nõnullos (qđ bona venia dixerim) offendas, quos non tã docẽdi facultas, q̃ impreſsionũ facilitas allexit, vt aliena incõptè trãſcribendo, ſuã ſcribendi libidinẽ traduxerint. Quem ego lapidẽ cùm præſpexerim, ſi in eundẽ impegero, abſurdiùs deliquiſſe me fateor.

Pollicitatio autoris.

Sin verò aut quæ apud graues autores ſubobſcura extãt, elucidãdo, ſiue q̃ alij minoris notæ cõmenti ſunt, reſecãdo, ſiue aliqua ꝓ captu noſtro adhibẽdo, locupletãdo, amplificando, & in ordinẽ digerẽdo, q̃dpiã emolumẽti in gazophylaciũ Dñi mea diligentia & labor improbus cõtulerit, ipſi luminũ fonti, cuius eccleſiæ cẽſuræ aſſerta noſtra ſubmittimus, acceptũ referat̃. In cuius ꝓinde laudẽ & gloriã totũ cõferendũ eſt.

DISTINCTIO PRIMA DE SACRAMENTIS in genere.

Text⁹. Cap. 1.

VM quart⁹ hic sententiarum liber de ecclesiasticis sacramẽtis definiendis, adiecta beatitudinis contẽplatiõe, sit institutus, rõ docẽdi postulat, vt ab eisdẽ in genere prçlibandis exordiamur. Quocirca de sex: nẽpe, de eorũ quidditate, necessitate, effectibus, tã de principali, q̃ est gratia, q̃ de altero, qui est character, de causa deniq; eorũ, ac numero, prçsenti distinctione nobis prçfandũ est. Igitur si ex multis vocis significatis, vnicũ, qđ ad rẽ pertinet, vsurpemus. Sacramentũ (vt ex verbis Aug. 10. de ciuit. Dei colligit) est sacrç rei signũ, seu inuisibilis gratiæ visibilis forma. Est ẽm signum. 2. de doctri. Christi. eodẽ autore, res p̃ter speciẽ, quã ingerit sensib⁹, aliud aliquid ex se faciẽs in cogitationẽ venire. Lotio nanq; sacramẽtalis, qua minister sub certa verborũ forma corpus foris intingit, latentẽ animæ ablutionẽ, quæ fit à culpa per gratiã, designat, secũdũ illud eiusdẽ Aug. tract. sup Ioan. 80. Detrahe verbum, & qđ est aqua, nisi aqua? Accedit verbũ ad elementũ, & fit sacramẽtũ. Sacramenta ergo, vt in cõcilio Florentino expositũ nobis est, tribus pficiunt: videlicet, rebus tãquã materia, verbis tãquã forma, & persona ministri cõferẽtis sacramentũ cum intentiõe faciendi, quod facit ecclesia.

Sex in hac prima dist. proponuntur.

Aug. 10. de ciuit. Dei. c. 5. de conse. dist. 4. can. sacrificium Augu. 2. de doctr. Christi. cap. 1.

Aug. sup Ioan. trac. 80. 1. q. 1. can. Detrahe.

Concilium Florent.

Cap. 2. ¶ Eorũ autẽ, vt venerabilis Hugo. lib. 1. par. 9. de sacramẽtis autor est, trina fuit necessitas: scilicet, eruditio, humiliatio, & exercitatio nostra. Nã cùm prouidentia diuina sit, vnicuiq; rei iuxta suã naturã, & ingenium suauiter pspicere: & intellect⁹ noster suapte natura sensuum adminiculo vtat, cõgruẽs fuit, vt p hæc visibilia signa de latẽtibus mysterijs diuinitus erudiremur. Mox qm̃ in morbũ indecollapsi sumus, q mũdi nos elementis, relicto Deo, subiecimus, id nobis antidotum congruebat, vt sensibilibus quoq; elemẽtis imperio Dei subiecti, nostrã edomaremus superbiã. Ac demũ, quia Christiana religio ociosa esse nõ debuit, eiusmodi sacramentorum cçremonijs nos decuit exercitari.

Hugo li. 1. par. 9. de sacramẽ. c. 3.

Cap. 3. ¶ Sunt ergo sacramẽtorũ nouç legis effectus duo. Prior, ideq; potissimus, gratia iustificans,

Paul. ad Ephes. 5. ſecũdum verbũ Apo. ad Ephe. 5. Christus dilexit eccleſiã, & ſe ipſum tradidit ꝓ ea, vt ipſam ſanctificaret, mũdans eã lauacro aquę in verbo vitę. Cui eo. *Aug. tract. 80. sup Ioan. 1. q. 1. can. Detrahe.* tract. ſup Ioã. Aug. alludẽs. Vnde, inqt, iſta tanta virtus aquę, vt corpus tãgat, & cor abluat, niſi faciente verbo? Nõ quia dicit͛, ſed qa credit͛: nã & in ipſo verbo aliud eſt ſonus trãſiens, aliud virtus manẽs. Et in epiſt. *Aug. epist. 23. ad Bonifac.* 23. ad Bonifaciũ, ſup illud Ioã. 3. Niſi qs renat⁹ fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto, &c. Sicuti ſpiritus, inquit, ſanctus, ſic & ipſa aqua noſtrę regenerationis eſt cauſa. Et de euchariſtia ait Chriſtus. *Ioan. 6.* Ioã. 6. Qui mãducat meã carnẽ, & bibit meũ ſanguinẽ habet vitã æternã. Et ne in ambiguo maneret, ſacramentum ipſum eſſe cauſam eiuſdẽ æternę vitæ ſubdit. Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Hoc ergo ſacramẽta noſtra illis antiquorũ pręſtãt, vt conciliũ idẽ Florentinũ nos docuit, ꝙ cũ illa, vt ait ad Galat. *Ad Gala. 4.* Pau. infirma eſſent, egenaq; elementa, inqnatos (vt ait ad Hebrę. *Ad Heb. 10.* 10.) ſanctificabant ad emũdationẽ carnis non animę. Quocirca nõ niſi vt ſigna futurę Chriſtianę veritatis inſtituebant͛: noſtra verò, vt q̃ ex Chriſti latere pendentis in cruce ꝓmanarũt, virtutẽ habẽt eiuſdẽ cõferendæ gratiæ, quã ſignificãt. Nã lex, inquit Ioã. ꝑ Moyſen data eſt, gratia & veritas ꝑ Ieſum Chriſtum facta eſt. *Ioan. 1.*

¶Neq; verò ſacramenta euãgelica tãtùm gratiæ efficacia ſũt, verùm & tria eorũ alterum habent effectum, ꝗ eſt character. *Cap. 4.* Ait qppe. 2. Cor. 1. Apoſt. Qui vnxit nos De⁹ eſt, & qui ſignauit nos, & dedit pignus ſpirit⁹ in cordib⁹ noſtris. *2. Cor. 1.* Signare aũt characteris mun⁹ eſt, vñ Aug. lib. 2. cõtra Parmenianũ de ſecularis militis charactere loquens. *Aug. lib. 2. contra Parmenianũ. c. 13. 1. q. 1. cano. Quod quidam.* An minùs fortè, inqt, hærent ſacramẽta Chriſtiana, q̃ corporalis hæc nota? (ſcilicet, qua miles inſignitur.) Eſt aũt character, tùm facultas aliquid ſacrũ ſuſcipiendi, aut agẽdi, tũ ſubinde diſtinctiuũ ſignaculũ. Baptiſmi nãq; charactere ad reliqua ſacramenta Chriſti ſuſcipienda adornamur, quo ꝑinde, ceu eius grex, à reliqs orbis gentib⁹ ſeiungimur. Character verò cõfirmatiõis eſt, quo velut pugiles eiuſdẽ Chriſti ad eius fidẽ publicitus ꝓpugnãdã inſignimur: atq; adeò à cęteris nuperrimè baptizatis, ꝗ ſunt (vt ait Petrus) ſicut modò geniti infantes, dignoſcimur. *1. Petr. 2.* Sed & miniſtri ſacramentorũ characterẽ ordinis, ꝗ facultas eſt ea adminiſtrãdi, ſuſcipiũt, quo ſubinde reliquo orthodoxorũ

cœtui antecellũt. Meritissimò ergo cõciliũ Florẽtinũ tria hęc sacramẽta nos cũ Armenis ad nuit characterem imprimere. *Concilium Florent.*

Cap. 5. ¶ Sed & sacramẽtorũ causa primaria Deus ipse fuit, q & iuxta nostrã naturã hæc nobis subsidia cõtulit, & per ipsa intimè, ceu principalis causa, sua natiua autoritate gratiã infundit, iuxta illud ad Rom. 8. De⁹ est, q iustificat. *Rom. 8.* Cæterũ & ministri secundũ ipsum, eorum administratiõe fungẽtes, causa eiusdẽ gratiæ instrumẽtalis existunt. At verò Christus, cui ea rõne, qua rex est regni cælorũ, data est (ipso fatẽte) oĩs potestas in cælo & in terra, *Matth. ulti.* quemadmodũ inquantũ Deus diuinã habuit in sacramẽtis autoritatẽ, sic & inquãtũ hõ excellentiæ potestatẽ: nẽpe, vt cuius virtus operat̃ in sacramentis, eius noĩe eadẽ sanctificent̃: & q ea solus instituit, eorum valeat effectus absq; ipsis elargiri. Ipse ergo est, q p ministros suos sacramẽta dispensat, secũdũ oraculum illud, qđ Baptistæ cælitus affulsit. *Ioan. 1.* Sup quẽ videris spiritũ descendentẽ, & manentẽ sup eũ, hic est, qui baptizat in spiritu sancto. Illã aũt excellentiæ potestatẽ (ait sup eundem locum Aug.) potuit quidẽ, si vellet, in seruũ aliquẽ transferre, noluit tñ, nequis in seruo spem collo- *Aug. tract. 5. sup Ioan.* caret. Cõtulit tñ ministeriũ, in qt, in bonos, & in malos. Quare siue pagan⁹ sit qui baptizat, *Can. Romanus, & can. A quodã. de cõse. dist. 4.* (vti ait Isido.) siue Iudæus, (vt ait Nicolaus) siue hæreticus, siue deniq; pbus, siue improbus, sacramentũ nõ inde mutatur. Nã, vt ait ibidẽ Aug. Baptism⁹ talis est, qualis ille, in cuius potestate dat̃, nõ qualis ille, p cuius ministeriũ dat̃. *De cõsecra. dist. 4. can. Baptismus.* Vnde cõtra Gresconiũ. lib. 3. cũ sit inter ministros alius alio melior, nõ est melior baptismus, qui p meliorẽ dat̃, & nullo mõ est malus, qui p malũ dat̃, qñ idem baptismus datur. *Aug. cõtra Gresconiũ. lib. 3. ca. 6.* Quia baptisma nõ est ministro rũ, sed eius, (nẽpe Christi) de quo ait Ioã. ipẽ est, qui baptizat in spiritu sancto.

¶ Numerus deniq; sacramẽtorũ (vt in eodem cõcilio Florentino decernit̃) septenarius est. Cap. 6. Quorũ, & si pfectionis ordine Eucharistia, quæ Christi corp⁹ & sanguinẽ in se cõtinet, omniũ sit præstantissimũ, generatiõis verò talis nectitur ordo. Baptismus, quo in Christo renascimur. Confirmatio, qua in ei⁹ gratia irroboramur. Eucharistia, qua spũaliter reficimur, ac nutrimur. Pœnitentia, qua sanamur. Extrema vnctio, qua ppurgamur & cõfouemur. Ordo, quo adpublica sacramẽtorũ ministeria instituimur. Ac demũ cõiugiũ, quo ad idoneã

nostri generis ꝓpagationē, sexus alter alteri copulaẗ. Horū aūt tria sunt simpliciter necessaria, tametsi paulò differēter. Baptismus siquidē ꝑ se simpliciter, & absolutè singulis ꝑsonis, iuxta illud, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spū sancto non pōt introire in regnū Dei. Pœnitētia verò ꝑ accidēs illis, q in mortale crimen fuerint ꝓlapsi, iuxta illud Luc. 13. Nisi pœnitētiā habueritis, oēs simul peribitis. Sed ordo necessarius est, nō quidē singulis, attamen ecclesiæ. Reliqua quatuor sunt secūdū quid necessaria ad cōmoditatē Christianæ vitę. Tametsi matrimoniū quatenus officium naturæ, necessarium sit etiam reipublicæ.

Ioan. 3. *Luc. 13.*

DISTINCTIONIS primæ, Quæst. 1. de definitione sacramenti, & eius partibus.

S. Thom. 3. par. Quæst. 60.

ARTICVLVS I.

Vtrùm sacramentum sit in genere signi.

N primo capite textus materiam primùm libri designauimus: quæ est de sacramētis, & de beatitudine. Cùm enim sacra theologia in Dei cōtemplatione versetur, ille autem, vt est in apocalypsi, sit α. & ω. principium & finis, speciosa distributio est, vt libr. primus de eius diuinitate, qua ratione in se subsistit, quatenus nostrum fert ingenium, consideratio præmittatur. Et in secundo de creaturis, qua ratione ab ipso dimanant, disputetur. In tertio verò de Christi incarnatione subtexatur sermo: quippe qui initium & caput est nostri in Deum regressus. Ac demum in quarto de eius sacramentis, quibus, veluti suis ipsius organis, ad eius beatitudinem perducimur. Itaque sicut secundus ad primum, sic se habet ad tertium quartus. Nam sicut formatio mundi per creationem, opus est puri Dei, sic & hominis reformatio per sacramenta, redemptionis opus est incarnati Dei. Hoc igitur aureo circulo, quo egredimur à Deo, in ipsumque regredimur, theologa eius cognitio concluditur. Atque hanc ob rem cùm theologia, aut de rebus sit, aut de signis, in tribus primis libris agitur de rebus, vt de trinit. deque creaturis, & de Christo: atque in hoc quarto plurimùm de signis. Sacramenta enim sunt sanctificationis signa. Attamen Diuus Thom. rem locupletiùs amplificans, prima parte suæ summæ duos primos libros complexus est: & secundam de moribus interserens, in tertia duos alteros complecti proposuerat. Nam vsque ad quæstionem quinquagesimamnonam mysteria Christi prosequutus, à sexagesima, quam hìc facimus primam, de sacramentis sermonem inierat. Quem per intempestiuum obitum non nisi vsque ad nonagesimam protendere licuit. Fit ergo consequens, vt prima libri huius diuisio sit in duo. Nam prima tractatio vsque ad distinctionem quadragesimamsecundam de sacramentis instituitur: secunda verò inde vsque ad finem de beatitudine. Exigit autem philosophicus ordo, vt generalis rei meditatio, speciebus omnibus communis, peculiares singularum antecedat. Quapropter prima distinctio de sacramentis in genere præiacitur. Et quanuis Petrus Lombardus in duas partes eam subsecuerit (nam in secunda parte de circuncisione sermonem subnexuit) illum nos tamen sermonem in secundam distinctionem reiecimus: tum quòd generalis sacramentorum consideratio absque vllo additamento, iustam distinctionem explet

Apo. 21. *Ordo quatuor librorū sentētia.* *Ordo Diui Thomæ in summa.* *Diuisio quarti hui' libri.* *Prima dist.*

plet: tùm quòd circuncisio, cùm inter præparatoria baptismi connumeretur, congruentiùs in alia distinctione collocatur. Et quanuis Petrus Lombardus quatuor tantùm de sacramentis in genere quæsita proposuerit, tamen luculentiùs illa in quinque Diuus Thomas partitur. Quocirca textum in sex capitula distribuimus. Iuxta quem perinde numerum, elucidatio huius distinctionis sex quæstiones exposcit. Adornamus autem, vt præfati sumus, ordinem Di. Thom. articulatim prosequi. Non quidem eius literam, vt iacet, transcribendo: hoc enim grauis moles veriùs esset, quàm necessarium opus, sed (quod in libris de Iustitia & iure obseruauimus) paraphrasticam eius narrationem præmittendo: hoc est eius sententias variato aliquatenus stilo explicando. Nam cùm eorum qui publicè Diuum Thomam profitentur, non infimus labor sit, eius conclusiones dignoscere, earumque rationes informare, eos decreuimus hoc angore liberare. Itaque vt opere commemorato fecimus, sic modò ex eius doctrina, & nostris commentis, & amplificationibus vnam perpetuam extruemus orationem.

Ordo Di. Tho. imitandus.

¶Proponitur ergo quæstio prima de sacramenti definitione: quæ octo complectitur articulos, quorum primus est de eius genere. Nam vt libr. 1. de offi. autor est Cicero. Omnis, quæ à ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet à definitione proficisci, vt intelligatur, quid est, quod dicitur. Et cùm definitio ex genere constet, & differentia Aristotel. 2. poster. capit. 5. docet genus eius priùs rimandum, vt inde ad perscrutandas differentias descensus fiat. Quæstio igitur est, vtrùm sacramentum sit in genere signi: sicuti homo est in prædicamento substantiæ, & calidum in prædicamento qualitatis. Et arguit Diuus Thomas in contrarium tripliciter. Primò. Sacramentum dicitur à sacrando, sicuti medicamentum à medicando: ergo potiùs in genere actionis, & causæ, quàm in genere signi collocatur. Rursum sacramentum videtur aliquid occultum significare, iuxta illud Tobiæ. 12. Sacramentum regis abscondere bonum est: res autem occulta non habet rationem signi, cùm signum secundùm Augustin. 2. de doctrina Christiana debeat esse sensibile. Tertiò denique arguitur. Sacramentum nonnunquam idem est, quod iuramentum: vt. 22. q. 5. can. Paruuli. Iuramentum autem nō est signum, sed veritatis confirmatio.

Quæst. prima de sacramenti definitione.

Arist. 2. post. cap. 5.

Quæst. articuli.

¶Respondet autem vnica conclusione affirmatiua. Sacramentum ponitur in genere signi, hoc est, sacramentum est quoddam signum: sicut homo quædam substantia. Cuius autor est Augusti. 10. de Ciuitate Dei. capit. 5. quod refertur de Conf. distinct. 4. capit. sacrificium. vbi ait. Sacrificium visibile inuisibilis sacrificij sacramentum, id est, sacrum signum est. Vbi & altera eiusdem figuræ assuitur eiusdem Augustin. definitio: nempe, quòd sacramentum sit inuisibilis gratiæ visibilis forma. Quocirca Diuus Thomas non tam contendit conclusionem ratione constabilire, quàm velut receptissimam ab Augusti. & sanctis patribus præsupponere. Et ideo ratio quam subiungit, potiùs est conclusionis expositoria, quàm demonstratoria. Rationem autem accersit ex Aristotel. 4. Metaphysic. text. 2. vbi docet analoga esse, quæ inter se ad idem significatum proportionem habent: quæ ideò ab eadem forma diuersimodè denominantur. Vt, sanum, primùm dicitur de animali in quo formaliter est sanitas: mox de medicina, quæ eius est causa, ac subinde de vrina, quæ est eius signum. Et pari modo est de hoc nomine sacramentum sentiendum.

Conclusio.

August.

Aristo. 4. Met. tex. 2.

¶Ad cuius vtique intelligentiam notandum est, sacramentum à sacro deriuari: sicut medicamentum à medicina. Nisi quòd medicamentum significat medicinam per modum causæ efficientis, veluti honestamentum honorem, quem alteri deferimus. Sacramentum autem significat rem sacram generaliter, hoc est, rem quæ, vel in se habet sanctitatem, vel illam efficit, vel per illam efficitur, vel illi dedicatur, vel illam repræsentat: vt patet in nomine, sanum. Vnde sacramentum primum omnium idem significat, quod sacrum mysterium in quo latet sanctitas, sicuti sanum significat animal. Quæ quidem vsurpatio celeberrima est in sacris biblijs: non sic autem apud Ciceronem aliosque id genus Priscorum latinos. Enimuerò Tobiæ duodecimo, vbi grecè habetur. Mysterium regis abscōdere bonum

Expositio articuli.

Sacrū mysterium.

num est. Latinè legimus, sacramentum regis, &c. Et ad Ephes. 1. græcè est, vt notum faceret mysterium voluntatis suæ: & interpres traduxit, sacramentum. Idem ad Ephe. 5. & Sapien. 2. & Apoc. 17. Itaque in scriptura sacra idem est sacramētum, quod sacrum

Euseb.

arcanum. Et vt obiter id notemus, Euseb. lib. 2. de præparatione Euangelica, arbitratur mysterium dici à μίσος, quod est scelus, seu odium: quasi scelestum sit, & odiosum secreta pandere. Refragatur autem orthographia. Etenim μίσος per .i. iota scribitur. Myste

Nucerinus.

rium verò per. y psilon. Quare, vt ait Nucerinus græcè doctissimus non fit nisi ex μύω, quod est claudo, & ϛώμα, quod est os, quo perinde illi admonentur, quibus secretum committitur, os compescere, vtpote quòd dum interrogantur, non eis liceat nisi pres-

Dionysius.

sis labris musitare. Vnde Dionsy. capit. 1. Eccles. Hiera. ait, quòd profanę multitudini fas non est, vel ipsa mysteriorum signa contingere. Quapropter Ethnicorum sacerdotibus mos erat cùm de fanis exibant, vbi responsa Deorum accipiebant, musitantes digitoque ori admoto secreta celari.

Respōsum secundi argmēti S. Th.

¶Igitur (vt ad argumenta D. Thom. respondeamus) per hanc acceptionem soluitur secūdum. Respondet enim, ipse quòd ratio illa procedit accipiendo sacramentum pro eo, quod est sacrum secretum: quale est Dei & regis, & reipublicæ: quod quidem propterea sacrosanctum reputatur, quòd grande sit nefas, illud quod ad rempublicam pertinet, violare: sicuti ciuitatis muros, & publicos magistratus. Haud tamen expressit quo in predicamento sacramentum sic acceptum reponatur: id autem reliquit ex ratione cōclusionis colligendum. Ponitur enim in prædicamento qualitatis: sicuti sanum dictum de animali. Est enim continens in se sanctitatem: ac si dicas, sanctum, & sacrum.

Sacramētū pro mysterio in prædicamēto qualitatis.

¶Secunda acceptio huius vocis sacramentū, fuit Ethnicis latinis solennis: haud tamen in sacra pagina reperitur. Apud latinos, inquā, antiquos sacramentum idem est, quod iuramentum, seu iusiurandum. Atque illud potissimum quo milites militię addicebantur. De quo Vegetius libr. 2. de re militari. Milites iurare solent: & ideo sacramenta militiæ dicuntur. Imò & ipsi milites sacramentarij nūcupabantur. Apud Ciceronem & Liuium creberrima sunt testimonia, atq; adeò apud

Sacramentū pro iureiurando.

Vegetius.

Iurisconsultos vt C. Si aduersus venditionē. l. 2. Sacramenta puberum spōte facta, &c. inuiolabiliter custodiantur. Ac subinde ad ius Canonicum eadem est significatio deriuata. vt. 22. quæstio. 4. canon. Qui sacramento. & quęstio. 5. canon. Paruuli. vbi cauetur ne per iuri ad sacramentum, idest, ad iuramentum amplius accedant. Ad eandem propemodū significationem refertur & illa iuridica, quæ est apud Cicero. libr. de Orat. Sacramento contendere. Erat enim lis, quando litigantes certum æris pondus deponebant: sicuti modò fit, cùm appellatur ad Cæsarem depositis mille quingentis aureis: & ille qui vincebat, resumebat suos nūmos: alterius verò pecunia, qui causa cadebat, erat sacro ęrario dedicata, quę ideo dicebatur sacramentum.

C. si aduersus uendi.

Sacramento contendere.

¶Atqui ex hac nominis significatione responsio tertij argumenti Sanct. Thom. colligitur. Ad quod ipse hoc solùm respondet, quòd cùm iuramentum quandam habitudinem habeat ad rem sacram per quam fit, meritò dicitur sacramentum. Silet tamen in quo prædicamento ponatur. Intelligit verò poni in prædicamento actionis: sicuti sanum dictum de medicina. Est enim actio quædam & confirmatio quæ fit per sacra.

Respōsio tertij argumenti S. Thom.

Sacramentū pro iuramēto, in genere actionis.

¶Tertia demum significatio huius vocis est: qua significat sensibilia signa gratiæ. In qua vtique significatione non modò apud Ethnicos non reperitur, cuius quidem ratio est, quòd neque res ipsa sacramenti gentilitati innotuerat: verùm neque in sacra scriptura nominantur sacramenta. Sed speciatim Baptismus, circuncisio, peccatorum remissio, vnctio, &c. Imò verò Dionysij interpres generali nomine non appellat ea, nisi symbola, vt est græcè. Quamobrem præter manifestarios hæreticos, sacramentorum veritatem, & gratiam abnegantes, quibus quæstio. 3. respondebimus, etiam alij latini nobis obganniunt, quòd voce minus latina vtamur. Quare nollent vocari nisi, vel symbola, vel sacra, vel mystica signa. At verò non debet nobis vitio dari, quòd nouis inuentis rebus, vt libr. 1. Academicarum. Quæstio. permittit Cicero, noua adaptemus nomina. Quare Hieronymus, Augustinus, & Lactantius lib. 3. de vera sapientia cap. 26. & lib. 4. cap. 22. &

Tertia significatio.

Cicero.

Vox sacramētum.

& vetustisſim⁹ Tertullian⁹ aduersus Marcionē.li.1.non abhorret ab hoc nomine, Sacramētū, in hac nostra significatiōe. Nā si dicūt sym bola, hoc est, latentis gratiæ indicia, cur nō & sacramēta? Sicuti iuramētū, qa p sacrū fit, sacramētū dicit. Quapropter secūdū hāc acceptionē sacramētū ponit in genere signi: sicuti sanū dictū de vrina.

Primum argumentum. *S.Tho.*

¶ Vñ ad primū argumētū emēdatiùs respōdet in p̄sentiarū D.Th.q̄ in.4.q.1. Illic nāq; ob autoritatē Magistri, tenētis, sola nostra esse ꝓpriè sacramēta, qa efficacia sunt gratię, nō aūt antiqua, admisit sacramētū dici à sacrādo, sicut medicamētū à medicādo, & ideo poni in p̄dicamēto actiōis: q̄ opinionē ferè oēs doctores sequuti sūt. Hic verò, re oculati⁹ inspecta, id negat, dicēs, ꝙ licèt medicina noīe medicamēti significet p modū causę efficiētis, tñ sanctitas nomine sacramēti non significat, nisi aut sub rōne formę, aut sub rōne finis. Baptisin⁹.n. significat gratiā, nō quaten⁹ illā efficit, sed quaten⁹ p illā ij, q baptizātur, formaliter ab originali abluūt. Sacramēta verò vetera significabāt gratiā p modū causę finalis, q̄ p Christū nobis erat cōferēda, vt art. proximo rursus explicabit. ¶ Ex his omnib⁹ in calce solutionis tertij argumēti optimè infert D. Th. corollariū, ꝙ hæc vox sacramētū nō æquiuocè illatria significat, q̄ trib⁹ argumentis proposita sunt, sed analogicè, videlicet, significando ꝓportionē: quā illa tria habēt ad vnā formā: scilicet, sanctitatē, secūdùm varias habitudines ad illā: vt superiorib⁹ exēplis monstratū est.

Mens cōcl.

¶ Sup hæc aūt est mēs cōclusionis cōtēplanda, ac subinde patētiùs demōstrāda, ac demū ꝑpendendū quidnā referat, sit ne sacramētū in genere signi.

Sacramenta imaginē rei gerūt, quam significant.

Igit cū dicimus sacramētum cōstitui in genere signi, nō accipim⁹ vocē sacramēti ꝓ ip̄a materialiter: nā hoc pacto etiā vox, homo, est signum. Est ergo deridicula quorūdā interrogatio q̄nā vox sit sacramētū cōplexane, an incōplexa. Nō enim de vocib⁹ sed de reb⁹ sermonē inimus, quas hìc dūtaxat intēdim⁹ definire. Illā ergo ablutionē aquę in baptismo, vnctionēq; in cōfirmatiōe cū adiūctis sibi verbis dicim⁹ esse in genere signi. Hoc est, ꝓpterea esse sacramēta, ꝙ gratiā illic recōditā institutiōe Dei repręsentāt.

Augu.

Quādoqdē nō voces tātū, verū & res ipsę. vt 2. de doctrina Christiana autor est Augu. instituī possunt ad significādū: idq; potisſimū à Deo earū cōditore, cui⁹ imperio subdūt vniuersa. Signū enim, inquit, est res, p̄ter speciē, quā ingerit sensib⁹ aliqd aliud faciēs ex se in cognitionē venire. Signorūq; alia sunt naturalia, vt fum⁹ ignis, & vestigiū pedis, alia data, vt tubæ sonit⁹ in bello. Cui⁹ generis sunt sacramēta diuino placito instituta.

Notandum.

¶ Tametsi Christ⁹ sacramētorū institutor naturę etiā ipsarū rerū rationē habuerit. Nā vt Epistola. 23. ad Bonifaciū ait Aug. quē refert Magister: sacramentū eius similitudinē gerit, cuius signū est. Si enim nō haberēt similitudinē rerū, quarū sacramēta sunt, ꝓpriè sacramenta nō dicerēt. Ob similitudinē nāq; inter spiritualē corporalēq; ablutionem baptisin⁹ institut⁹ est ad significādū abluentē gratiā, & ꝓpter similitudinē past⁹ corporis & animę sacramētū in pane & vino cōstitutū est ad refectionē significādā aīarum. Quòd si arguas, subinde cōsequi naturalia signa, vt fumū, & vestigiū, esse signa data ad placitū: nā Deus illis tribuit naturā, p quā significāt, negat illatio: quoniā Deus nō imposuit illa ad significandū, sed tantū creauit, vt essent: naturaliter autē consequit, vt effectus suā causam rep̄sentet, sicuti res vna quęlibet sibi similē. Flat⁹.n. ille Ioā.20. quo Christus apostolos spū sancto repleuit nō ex impositione, sed naturaliter rep̄sentabat spiritū sanctū: quare nō erat sacramētū.

Ioan.20.

Actionē autē aquæ, & vnctionē olei p adiūctā verborū formā accōmodauit ad significādū sanctitatē animæ: ob idq; sacramēta nō gratis & merè liberè sunt imposita ad significādū gratiā, sicuti noīa & verba ad significādū res, sed ratiōe similitudinis rei ad rē.

Hugo.

Ob idq; ait Hugo. li.1. de sacra. par.9. c.1. ꝙ sacramētū ex similitudine rep̄sentat, & ex institutiōe significat gratiā. Quaꝓpter ridiculū esset sacramēta vocare terminos: aut ꝓpositiōes.

Cōclusionis demonstratio.

¶ Hoc autē supposito demōstrāda restat cōclusio: nā D.Th. (vt diximus) ceu Augustini, sanctorūq; assertionē illā p̄suppōnit, cui⁹ ideo sola expositiōe cōtēt⁹ est. Repetam⁹ ergo primū eius argumētū. Sacramēta Euāgelica nō modò signa sunt gratiæ, verū & causæ, vt.q.3. patebit: cur ergo sacramētū nō in genere locat actionis? Et cōfirmat. Virt⁹ sacramēti euāgelici, vt ea.q.ar.4. patebit, reductiuè ponit in p̄dicamēto qualitatis, vbi ponit gratia & charitas, quas instrumētaliter ꝓducit: haud ergo sacramētū in genere signi existit.

Notanda sacramentorū institutio, ut scop⁹ totius materiæ.

¶ Ad rei hui⁹ intelligētiā meditatisſimè sacramētorū institutio cōsiderāda est, cui⁹ ratio, ceu scop⁹ toti⁹ sacramētorū materiæ est hìc statim in initio ob oculos ꝓponēda. In Chrō nāq; dño nrō & ei⁹ pasſiōe duo sūt aīaduertēda: nēpe, ꝙ in cruce fuit tū redemptor

ptor noster, per quē salutē spiritualē consequimur, tū subinde religionis noster institutor. Illic nāq; tanq̃ primus princeps sacerdosq; noster sese obtulit sacrificiū ꝓ nostra recōciliatione. Ex quib⁹ alia duo similia colligit in esse sacramentis nostris, quę inde effluxerūt. Primū, ꝙ sunt remedia, & medicamina nostra cōtra peccati morbū, deinde, ꝙ sunt religionis nostræ ceremoniæ. Instituit.n. illa, vt simul essēt, & officia, quib⁹ Deū coleremus, & beneficia, quib⁹ nobis ipse vicissim vitā spiritualē impēderet, iuxta historiam illā Samaritani Lucæ. 10. Christū significātis, q̃ vinū & oleū plagis semiuiui imponēs, vulnera eius alligauit, qđ sacerdos & leuita non fecerat: quoniā lex illa vet⁹ animā nō sanctificabat. *Simile.* Vt.n. putre vuln⁹ acumine vini exurit, dolorē autē, olei lenitas mitigat, sic & sacramēta nobis medent. In sacramēto pœnitētię id oculatiùs cōspicias: sanè vbi rigor ille increpādi castigādiq; crimina atq; ignoscendi lenitas nostris medēdis plagis accōmodat. Pari modo De⁹ antiqs Hebræis illa sacramēta instituit, quę simul essēt, & religiōis ceremonię & gratię significatrices, quę vel tūc cōferebat in remissionē originalis, vt in circūcisione, vel ꝑ Christū erat in noua lege cōferēda. ¶Ex his *Ratio cōclusionis egregia.* ergo planè colligit substātiā sacramētorum esse, vt sint signa gratię, nō autē vt sint causę. Sūt qppe in hoc instituta, vt ꝑ ipsa, ceu ꝑ religionis professionē beneficiū salutis cōfiteamur, qđ nobis Deus sub illis impēdit. Cū.n. nos sensuales sim⁹, decuit (qđ quest. sequēti latiùs patebit) vt ꝑ hęc sensibilia signa ignorātia nostra, quā ex peccato originali cōtraxim⁹, de diuinis edoceremur, ac perinde admoneremur, quemadmodū ꝑ Deū iustificamur. Nā dū baptizamur, lotione illa ꝓfitemur spiritualē ablutionē diuinit⁹ tūc nos recipere, iuxta illud Mat. vl. Qui crediderit, & baptizat⁹ fuerit salu⁹ erit: & dū sacramētū eucharistiæ recipim⁹, fatemur tūc spiritualiter à Deo refici. Iuxta illud Ioā. 6. Qui māducat meā carnē & bibit meū sanguinē habet vitā æternā. De qub⁹ ideo beneficijs eidē deo nostro gratias debem⁹, q quidē ꝑ sacramēta & nostrę vtilitati cōsulit, & suā à nobis gloriā vicissim expostulat. Quòd aūt sacramēta causę eiusdē nostræ salutis existāt, ad necessariā cōfessionē fidei, & religiōis minimè ꝑtinet: sed (vt. q. 3. videbim⁹) sub disputationē cadit, estq; priuilegiū sacramētorū nouę legis. Ob idq; sacramētū nō ponit in genere causæ. Gen⁹.n. est de substātia rei. Egregię hoc docet Gregori⁹ in illa definitione sacramenti, quæ refert. 1. q. 1. ca. Multi. citariq; solet ex Aug. in li. corporis Christi. vbi ait: qđ sacramēta ob id dicūt, quia sub tegumēto corporaliū rerū diuina virt⁹ secretiùs operat salutē. Nō ergo est substātia sacramenti, ꝙ sit causa, sed ꝙ sit signū effectus, quē illic diuina virtus secretiùs operat. Quapropter qđ illicò ibidē subdit, sacramēta dici à secretis virtutib⁹, nō intelligit à virtutib⁹, quæ sunt in sacramētis, sed à virtute diuina, quę secreti⁹ sub illis operat. Pręter q̃ qđ illic de sacramētis nouæ legis loquit, quę appellauerat baptisma, chrisma, &c. quę vt infra patebit, virtutē habēt instrumētalē sanctificādi. ¶Soluta ergo restāt argumēta modò *Soluuntur argu. facta.* facta. Nam ad primū reddita est ratio cur sacramētū in genere actionis nō ponat. Ad alterū verò respōdet aliā esse rationē sacramēti, qđ quātū ad suā substātiā est in genere signi, aliā verò instrumētalis virtutis, quę peculiaris est sacramētis nostris. Hęc.n. ad speciē qualitatis reducit, quæ est naturalis potētia. ¶At ne solū inuētū scholasticorū existimet, *Scripturæ sacræ testimonia.* sacramētū esse in genere signi, nō solū autoritate sanctorū, & ratiōe, verū & testimonijs sacrę paginę corroborat. Primū ex illo Luc. 22. &. 1. Cori. 11. vbi eucharistia ostēdit, vt passionis signū rememoratiuū. Hęc quoties cūq; feceritis in mei memoriā facietis. Et baptismū Paul⁹ ad Rom. 6. signū esse ait sepulturę, qua consepelimur Christo. & primę ad Cor. decimoquīto. c. illo verbo. Qui baptizātur ꝓ mortuis, insinuat immersione illa atq; emersione baptismi, resurrectionē eorū designari, qui in Christo moriunt, & ad nouam vitā resurgunt. ¶ Animaduertendum ergo est, quanti referat scire, sacramētū esse in genere signi. *Refert scire sacramētum esse in genere signi.* Primū enim id refert, vt Christianis cōpertum sit, quò tēdat sacramētorū religio. Pertinet enim ad hoc, vt in illis diuina beneficia agnoscamus Deoq; ipsa referam⁹ accepta. Deinde id etiā ad hoc cōfert, vt sciamus vtrū esse propriè sacramētū, tā illis legis Mosaicæ, q̃ nostris vniuocè, hoc est eadē ratiōe cōueniat. Enimuerò si de substātia sacramēti est esse causā gratię, tūc nō vniuocè, sed æquiuocè de illis & nostris prædicabitur. Id quod D. Tho. in. 4. di. 1. q. 2. subsequenter ad opinionem, quam illic sustinebat, concessit. At verò iuxta illam, quā hîc secūdū rei veritatē edocet: nēpe ꝙ sacramēti intrinseca ratio nō est nisi esse gratiæ signū, genus vniuocū est & illis & nostris. Quare & hoc cēsend⁹ est hîc emēdasse, sicuti illud quòd sacramētū

non

nõ dicatur à sacrãdo. Quocirca illa tã ꝓpriè fuerũt sacramẽta, q̃ nostra, ceu signa gratiæ per Christũ cõferẽdæ. Licèt nõ essent tã perfecta ꝓpter virtutẽ, quę in nostris est cõferẽdi eandẽ gratiã. Quemadmodũ equus tã propriè est aĩal, q̃ homo, tametsi nõ tã perfectũ. Quaꝓpter condẽnantur illi, qui aiunt sacramentũ vno modo accipi generaliter, vt comprehendit vetera, alio strictè, vt peculiariter prędicatur de nostris. Imò verò absolutè dictũ nõ accipitur, nisi vno modo: vniuocè ad antiqua & nostra. Sicut animal nõ accipitur nisi ꝓ vt est cũctis animãtibus cõmune. Igitur si dialecticã explanationẽ cupis, hęc enũciatio, Sacramentũ est signũ, essentialis prædicatio & quidditatiua est: sicuti homo est animal: hæc verò, sacramẽtũ est causa gratię, indirecta & accidẽtaria: veluti animal est risibile. Sed si dicas sacramentũ euangelicũ est causa gratię, est prædicatio ꝓprij: veluti homo est risibilis. ¶In calce hic deniq; Dialecticæ studiosi forsan sciscitẽtur: quod nã sit hoc genus seu prædicamentũ signi, in quo sacramẽtũ ponitur: Arist. nanq; decẽ dũtaxat prędicamẽta discreuit, ad quorum capita res oẽs reducũtur, quæ in aliquo sunt prædicamẽto. Quocirca Sco. in. 4. di. 1. q. 2. ait signũ poni in prædicamẽto relationis: quare tunc nõ esset generalissimũ, sed genus subalternũ illius prædicamẽti. Ratio eius est, ꝙ signũ nõ dicitur nisi per respectũ ad signatũ, vti pater per respectũ ad filiũ. Perparui tñ ad rẽ theologicã hoc refert: nihilominus forsan verò similius est, genus signi nõ esse inter decem prædicamẽta, sed extra vagari, tanq̃ aliud generalissimũ ad omnia entia rationis, qualia sunt, vniuersale, genꝰ, species, &c. atq; in isto ordine poni sacramentũ. Nã vt. 5. Metaphy. autor est philosoph. decẽ prædicamẽta tãtũ sunt entiũ realiũ, hæc autẽ modò nominata cẽsentur entia nõ realia, sed rationis. Nã nulla res ꝑ naturã est vniuersalis, sed ꝑ ꝑationẽ intellectus abstrahẽtis naturã vnã. v. g. omnibꝰ animalibꝰ vel hominibus cõmunẽ. Et pari modo signa significãtia ad placitũ, vt voces & literæ, ac pariter sacramẽta, per solã operationẽ intellectus imponẽtis ea ad significandũ sunt signa. Et ideo quantũ ad eorũ formalem rationẽ dicũtur entia rationis. Dixerim signa ad placitũ significãtia, nã illa quę significant à natura, vt fumus & vestigium pedis: quia significare habẽt ex natura rei, dici possunt entia, nõ rationis, sed realia. Hæc aũt indigna sunt in quibus theologus tẽpus terat. ¶Grauiorẽ autẽ dubitationẽ hoc secũ affert argumẽtũ. Genus & species in eodẽ sunt prędicamẽto: vt animal & homo: specialia verò sacramenta sunt in genere actionis seu passionis. Est. n. baptismus ablutio quædã, & sacramentũ cõfirmationis chrismatio seu vnctio, & susceptio sacramenti eucharistiæ nutritio & refectio (vt singulorũ locis patebit) quę omnia designant actiones seu passiões, ergo sacramentũ in eodẽ prædicamẽto collocatur. Respondetur. Sacramenta vniuersa quatenus sacramẽta sunt, hoc est, ratione suę formę, quę est significare gratuitos effectus, collocari in genere signi. Singula tñ secũdũ suas naturales substãtias collocari in genere actionis seu passionis, vt argumẽtũ ꝓbat & d. 3. & subsequẽtibus patebit. Quemadmodũ statua ratione suæ naturalis substãtię collocatur in genere substãtiæ: est enim aut lignũ, aut lapis, sed ratione artificiatæ formæ est in genere qualitatis.

Dialectica explanatio.

Interrogatio.

Scotus.

Argumẽtũ.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm omne signum rei sacræ sit sacramentum.

COnstituto iam sacramẽto in suo genere exploratur eius differentia, per quam eius definitio perficitur. Quam ob rem non quæritur, vtrùm omne signum sit sacramentum: planum siquidem est signa naturalia, vt fumum, & vestigium, quinuerò neque voces ipsas esse sacramenta, sed sunt aliæ signorum species, veluti animal multas species sub se continet. Sed quæritur an omne signũ rei sacræ sit sacramentũ, sicuti omne animal rationale est hõ. Quod est quęrere, vtrũ hoc solum quod est, esse rei sacræ, sit tota differẽtia, quæ signũ cõstituat in specie sacramenti. Nã certè si scholasticos alios doctores cõsulas, lõgiores multò cõminiscuntur definitiones. ¶Attamẽ D. Th. vnica cõclusione respõdet, ꝙ omne signũ rei sacræ, inquãtũ homines est sanctificãs, est sacramẽtũ. Quoniã cũ Deus, vt in textu dicebamꝰ, vnicuiq; rei iuxta naturã suã cõsulat, & rõnale hominis ingeniũ sit ꝑ ea q̃ foris patẽt abscõdita dephẽdere, fit vt sacramẽtũ nihil aliud sit, q̃ sacrę rei signũ ad hominũ sãctitatẽ ꝑtinẽtis. Haud verò additio illa quępiam fallat. Inquãtũ est sanctificãs homines. Nõ enĩ est sensus, ꝙ signũ in

Conclusio.

inquantū est sanctificās,fit sacramentū. Alio qui solis euāgelicis cōueniret,quæ sūt gratiæ causa,sibiq; ipse Doctor cōtradiceret,qui articulo præcedenti negauit sacramentū dici à sacrādo : & hîc in solutione secūdi argumēti fatetur,ceremonias quasdā vetustæ legis fuisse sacramēta,licèt nō sanctificarēt. Sed sensus est, ꝙ signū rei sacræ,quę nō quomodocūq; est sacra,sed sanctificās,fit sacramētū. Quod & Mosaycis sacramētis cōpetebat. Nā circūcisio gratiā sanctificantē significabat, licèt illā nō efficeret. Adiecit ergo illā particulā ad explicādā sacramēti naturā, quę à sanctificādis hominib⁹ illud sortitur nomē. ¶ Per idq; respōdet D.Th. argumēto suo primo. Oēs ēm creaturę signa sunt sacrarū rerū: nēpe, diuinarū pfectionū,vt sunt omnipotētia,sapiētia,&c. Siquidē p hęc visibilia,autore Paulo, inuisibilia Dei cōspicim⁹, nihilomin⁹ creaturę nō sunt hac ratione sacramēta. Et ratio est quia nō significant res illas diuinas, quaten⁹ nos sacrāt,sed tanq̄ supremas suas causas,quę per tales creatos effectus repræsentantur.

Respōsio.1. argumenti. S.Thom. Roma.1.

Sacramenta sunt signa practica.

¶ Ex hac cōclusione colligi solet, sacramēta esse signa practica: sunt.n.alia signa quędam speculatiua, vt voces: in hoc.s.pcisè institutę, vt cōceptus significēt: alia verò practica, quę efficiūt, quod significāt: vt verba cōsecrationis. Hoc est corpus meū: & illa verba Christi ad Lazarū. Veni foras, p quę eū luci restituit. Et hoc modo sunt q putāt sacramēta esse signa practica. Verūtn̄ per hāc rationem sola Christiana sacramēta hoc nomine digna essent: qn̄quidē Mosayca nō sic erāt sacramenta, vt efficerēt, quod significabāt. Si ergo vis, vt qualitas hæc etiā circūcisioni cōgruat, dic sacramētū omne esse signū hac ratione practicū, quod significat rē sacrā vel actū, qua ratione res illa vel actio homines sanctificat. Siue sanctificatio per sacramēta fiat, vt in nostris: siue sola actiōe Dei, vt in circuncisione iuxta illud Greg. Quia sub tegumēto corporaliū rerū diuina virt⁹ secreti⁹ salutē operat̄. Reliqua.n.vetera sacramēta neutiq̄ erāt practica. ¶ Cōtra hāc aūt definitionē duo solēt extrui argumētorum ordines. Alter.s.metaphysic⁹ ad theologū nō ita multū referēs: alter verò theologis proprius. Priorē Scot⁹ dilatat in.4.d.1.q.2. Vt enim quidpiā definiri valeat, quinq; habere debet. Primū vt sit ens positiuū secūdū Arist.1.Topico. Cæcitas.n. que priuatio est, nō definit̄ nisi p visum, cui⁹ est carentia. Debetq; esse res per se vna: vt.7. metaphy. habet̄: nam pluriū rerū plures sunt definitiones, nō vna: vt hō albus nō definit̄ qdditatiuè, sed alia est definitio hominis, alia verò albedinis. Tertiò cōuenit vt sit ens reale, vt patet.5.metaph.tex.14. qa ens rōnis non est simpliciter res q̄ habeat qdditatē, vt possit finitione qdditatiua definiri: vt mōstrum, qđ rō fingit esse chimęrā. Oportet item esse cōpositū aut ex partib⁹, vt homo, aut saltem ex gn̄e & differētia, vt Angelus: quare Deus nō est definibilis. Ac demū esse debet res vniuersalis. Et quidē sacramēto tres cęterę cōditiones palā insunt. Est.n.qd positiuū, cōpositū ex materia.s.ex reb⁹ & verbis, & ex genere & differētia limitatū. Est deniq; vniuersale ad plures species sacramētorū & indiuidua. Sed tn̄ neq; videtur esse p se vnū, neq; reale: quoniam cōstat ex rebus & verbis, quę sunt genere diuersa: & iā suprà confessum est esse ens rōnis. Ad primū aūt respondet qđ, vti.5. metaph.tex.7. ait Ari. cōtingit aliqua esse in vno genere plura, & in altero vnū: vt dom⁹ q̄ in genere substātię est plura: nēpe lapides & ligna, in genere qualitatis est vnum, propter vnā formā: quā nihil refert esse in vna vel in plurib⁹ rebus. Idēq; de statua, & omnibus artificialibus sentiēdū. Et pariter sacramentū, licèt ex rebus & verbis cōstet, vt baptism⁹, ex aqua & forma verborū, quę sunt res naturales diuersæ, tn̄ illę in genere signi faciūt vnū. Accedit.n.verbū, ait Aug. ad elementū & fit sacramentū. Quare ablutio vt materia & verborū forma: vti ar.6. ait D.Th. integrāt vnū signū ablutionis animę, & cōsecrationes panis & vini sunt vnius signū spūalis refectiōis, quę instar fit cibi & potus. Et qūauis homo albus secūdū Philosophū p se nō definiatur: quia albedo cū homine nō faciūt vnū p se, sed definitur p accidēs ratiōe albedinis, nihil de hoc disputamus: satis est, ꝙ forma sacramēti & materia faciāt vnū signū, instar materię & formę in artificialib⁹. Quod idcirco ad diderim: quoniā cōpositio materię & formę in baptismo nō est essentialis: quare sacramētū baptismi (vt.d.3. videbimus) nō supponit ꝓ aggregato ex ablutiōe & forma verborū sicut homo pro cōposito ex materia & forma, sed ꝓ ablutione connotando significationē, q̄ habet à forma, sicut nomē statuę nō supponit ꝓ cōiuncto ex ligno & forma artificiata, sed ꝓ ligno illā connotādo. Idēq; de omnibus sacramentis dicēdum, atq; adeò de ipso generico nomine, sacramētū. Ad secūdū autem

Ordo metaphysicus argumentorū. Scotus.

Quinque requirūtur, ut res sit definibilis.

Ari.5.metaph.

autem respõdetur, quod sacramentũ nõ est merum ens rationis vt monstrum, quod fingitur, sed in rebus verè realibus consistit: tametsi significatio, quæ est eius ratio, sit ens rationis. Consistit enim in conceptione mentis. Quare nõ digladiamur an definitio eius sit quidditatiua propriè: satis enim est esse quidditatiuam eo modo, quo ens rationis habet quidditatem. Quicquid enim mente concipimus, possumus aliqua definitione explicare, etiam chimerã: imò & Deũ ipsum, quãuis reuera nulla sit definitione quidditatiua comprehensibilis. Neque in hoc est theologo vlla facienda mora. ¶ Ad rem ergo theologicã propiùs, quòd definitio hæc, Sacramentum est sacræ rei signum, sit iusto breuior, arguit venerabilis Hugo de sancto victore, vir egregiæ autoritatis li. 1. de sacramentis, par. 9. cap. 2. Nã literæ, inquit, sacræ sunt reconditorum sensuum signa, & imagines & crux, sunt sacrarum rerum signacula: & tamen non sunt sacramenta. Quapropter prædicta, inquit, descriptio ad interpretationem, siue expositionem vocis magis quàm ad definitionẽ referenda videtur. ¶ Vrgentiùs autem in eandem sententiam arguit D. Tho. 2. argu. Omnia, quæ in antiqua lege fiebant, erant signa rei sacræ: nẽpe, Christi in cuius figuram, vt ait Paul. 1. ad Corint. 20. omnia contingebant illis: & ad Coloss. 2. ait, legem illam vmbrã fuisse futurorum, corpus autem Christi: & tamen non erant sacramenta. Sed & alij explicatius argumentantur. Esus agni paschalis signum erat rei sacræ: nimirũ occidendi Christi: & serpens æneus, quem (vt legitur Numer. 21.) Moyses suspẽdit in ligno, signum quoq;, quòd esset Christus cruci affigendus, & transitus maris rubri, indicium erat gratiæ baptismalis: & fluxus aquæ de petra prognosticum lauantis nos aquæ lateris Christi, & manna de cœlo cadẽs, prẽsagium Christi, qui fuit verus panis de cœlo descendens. Vnde Paul. Omnes, inquit, in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari, & omnes eãdem escam spiritualem manducauerunt, & omnes eũdem potum spiritualem biberunt. Imò verò vniuersa sacrificia & oblationes, quibus peccata expiabãtur, vmbra esse videbantur sacramentalis gratiæ, quam nostra conferunt sacramenta. Quinetiam aliquatenus iustificabant, mundabant enim à lepra, lustrabantq; homines ab alijs maculis, vt possent limina templi adire, secundùm illud ad Hebræos. 9. Sanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificabat ad emundationem carnis, nõ animẽ: nam qui mortuum tangebat, immũdus erat. ¶ Ad hæc & ante scriptã legem coniugium primorum parentum signum fuit rei sacræ: videlicet sacramentum, vt ait Paul. ad Ephe. 5. Christi & ecclesiæ: & sacrificiũ Melchisedech in pane & vino, eucharistiam nostrã, & Christi sacerdotium, vt est in Psalm. 109. & ad Hebr. 7. prẽsignabat. Sicuti oblatio Abel de pinguibus ouium, oblationem agni immaculati: & tamen non erant sacramẽta de quibus loquimur. ¶ Adde quòd & in noua lege multa fuere signa rei sacræ, quæ non erant sacramenta. Vt columba cœlitùs super Christum descendens, & ignitæ linguæ super Apostolos: ac denique verba illa ipsius ad Magdalenam Lucæ. 7. Remittũtur tibi peccata tua, signa fuerunt sanctificationis eius: & tamen nõ erant sacramentum: quippe cùm Christus absque sacramentis poterat crimina condonare. Non ergo definitio hæc ad rationem sufficit sacramenti. ¶ Igitur Hugo propter suum argumentum, aliam est definitionem sacramenti meditatus. Ait enim. Sacramẽtum est corporale vel materiale elementum, foris sensibiliter propositum, ex similitudine repræsentans, & ex institutione significans, & sanctificatione continens aliquam inuisibilem, & spiritualem gratiam. Ex similitudine scilicet repræsentans. Quoniam, vt arti. præcedenti diximus, propter similitudinem, quæ est in materia sacramenti ad effectum gratiæ institutum est, vt accedente verborum forma significet gratiã. Quod autem adiecit, gratiam continens, ad efficaciam sacramẽtorum nouæ legis spectat. Quamobrem eandem definitionem Magister Sententiarum, qui sub id temporis fuit, paulò scilicet Hugone posterior, explicatiùs expressit dicens. Sacramentum propriè sic est signum gratiẽ Dei, vt ipsius imaginẽ gerat & causa existat: Dixit propriè, vt vetera excluderet

Hugo de sancto uictore.

Secundũ argumentum S. Thom.

Hebræ. 9.

Ante legẽ scriptam arguitur fuisse sacramenta.

In noua lege.

Luc. 7.

Hugonis definitio.

Sentẽtiarũ Magister.

ſacramenta, quæ (vt.q.3.videbitur) non erant cauſa gratiæ:atque adeò,vt ipſe arbitratus eſt, nec erant propriè ſacramenta. Inde ergo cœptum eſt inter Magiſtri interpretes definitionibus ſacramenti lõgioribus vti, quàm artificioſis. Ait quippe Sco.in.4.d.1.q.2.Sacramentum eſſe ſignum ſenſibile, gratiam Dei, vel eius effectum gratuitum ex inſtitutione diuina efficaciter ſignificans, ordinatum ad ſalutẽ hominis viatoris.Atque alij addũt, cuius virtute operis operati confertur gratia,quibus alia ſuperaddũt multa. Definitiones autem huiuſcemodi prẹterquã quòd antiqua ſacramenta non comprehendunt, ſed ſola euangelica, quæ gratiam conferunt,artem definiendi nequaquam referunt. Autore enim Cicer.Rhetori.lib. 4. definitio eſſe debet breuis circunſcriptaq; quædã rei explicatio. Quare Ariſt.6.topic.ſecundam eius labem notat, ſi ſuperfluum quidpiam contineat, quod reſecari poſsit.Quandoquidem definitio communis debet eſſe animi conceptio omnibus diſputantibus: ob idque nihil eorum quæ ſub iudice ſunt, debet in ea poni. Diſputatur autem vtrum ſacramenta gratiam conferant, quod non ſoli hẹretici, verùm & ſcholarium multi, ſi non voce, re tamen(vt.q.3.patebit)negant. Rurſus ſi alius quàm Deus inſtituere valeat ſacramenta, licèt falſum ſit, tamen diſputatione indiget.Imò an debeãt eſſe ſenſibilia ſigna, diſputabimus.Quare hæc non debent definitionem intrare. Quibus ergo comatæ iſtæ definitiones placent, non poſſunt in eandem conuenire:quare vnus quilibet ſuam comminiſcitur.Meditato igitur opus eſt, quòd nõ definimus in præſentiarum ſacramentũ, vt ſolis euangelicis peculiariter conuenit:ſed in genere:quod,vt art.præcedenti conſtituimus, vniuocè commune eſt antiquis & noſtris,illiſq; tam ꝓpriè, quàm iſtis cõueniẽs. ¶ Satis ergo pro definitione eſt dicere.Sacramentum eſſe ſacræ rei ſignum: ſi rei ſacræ ſignificatũ ſatis perſpiciamus. Ad cuius intelligentiam illius ſemper meminiſſe oportet,quod art.præcedenti, tanquam ſcopum præſentis materiæ oculis præfiximus: nempe,ad ſacramentorum naturã duo eſſentialiter pertinere, ſunt enim tum medicinæ & remedia, quibus noſtris Deus peccatis medetur, tum etiã cẹremoniæ religionis Chriſtianæ, quibus nos ipſum viciſsim colimus. Ex quo inibi collegimus,quòd ſubſtantia fidei noſtræ eſt per hæc ſacramẽta doceri, ac perinde eorum exercitio cõfiteri, quemadmodum Deus nos eorum ſuſceptione ſanctificat. Quòd autem illa ſint eiuſdem ſanctificationis cauſa inſtrumentalis, non pertinet ad religionem fidei, ſed hoc tantùm, vt ait Gregorius,ꝙ ſub eorum tegumento diuina virtus noſtram operatur ſalutẽ. Haud ergo opus eſt in definitione ſacramenti aliud ponere,quàm quòd ſit ſignum rei ſacræ. Quæſtione enim tertia de noſtris diſputandũ reſtat,vtrũ ſingulari priuilegio gaudeant eandẽ efficiendi gratiam. Quocirca Waldenſis nobiliſsimus autor tom.2.de ſacramentis. cap.20.illam præciſam definitionem ait eſſe in vniuerſum patribus receptiſsimam. Igitur vt ad definitionis ſenſum deſcendamus, cùm dicitur ſacramentum eſſe ſignum rei ſacræ, non accipitur res ſacra pro re quomodocũq; ſacra, hoc eſt, Deo dicata, vt doctiſsimus aliàs Hugo ſuo argumento arbitratus eſt, videlicet aut pro ſanctis, quos eorum imagines repræſentant, veluti & crux reprẹſentat Chriſtũ, aut pro ſacris ſenſibus, quos literæ ſacræ ſignificant, ſed pro gratia gratũ faciente, eiuſq; actione: ipſa enim theologorum vſu ſimpliciter & abſolutè nuncupatur res ſacra, vtpote quẹ Deo,in quo ſuprema conſiſtit fœlicitas, animas conſecrat: ad quã perinde conſecrationẽ vniuerſa,quæ in eccleſia conſecrantur, vt altaria, ſacerdotes, & vaſa & reliqua ordinantur & referuntur. Quapropter neque ſacramentũ eandẽ gratiã quomodo libet ſignificat, ſed, vt.S.Tho.docet,qua ratione eſt in actu ſacrãdi ſanctificãdiq; & expurgandi nos à peccatis. Ablutio enim illa baptiſmi eſt ſacræ rei ſignum: quia ſignificat nos tunc ſpiritualiter ablui, ſicut abluitur corpus, & ſuſceptio euchariſtiæ eſt ſignum ſpiritualis cibationis,quæ tunc actu fit.Itaque ſacramentum eſt ſignum ſacræ actionis, ſiue quæ tunc fit in anima, vt in noſtris ſacramentis,ſiue quæ futura eſt per Chriſtũ. Sacramenta enim legis veteris gratiã per Chriſtum futuram præſignabant. Et quoniã

ſacra

Scotus.

Cicero Rhetoric.6.

Ariſt. 6.topic.

Definitionis natura.

Thom. VVal.

Definitionis ſenſus.

sacramenta, huiusmodi actiones, quæ per antonomasiam, sacræ dicuntur, designãt, simpliciter dicuntur res sacræ. Cùm enim sacrosanctam eucharistiam consecramus, dicimur rem facere sacram. Idemq; de cæteris sacramentis dicere possumus: vnde & sacerdotes, sacramentorum ministri, vt 1.cap. Ecclesiasticæ Hierarch. ait Diony. sacri dicuntur: videlicet, sacris ordinibus sacrati, & sacramentorum ministerio sacrantes. ¶Vnde ad argumenta proposita longè limatiùs D.Th. quam Sententiarum Magister, eiusque asseclę, respondet. Ille nanque illam solam virtutem in antiquis sacramentis contemplatus, qua carnem, vt ait Paul. non animam emundabant: quia gratiam non conferebant, cunćta negat fuisse propriè sacramenta: quoniam mundatio illa non erat propriè res sacra, nec sanctitas. At verò S.Tho. considerans nonnullas illarum ceremoniarum præfigurando significasse euangelicam gratiam, quaten⁹ per Christum erat exhibenda, licet gratiam talem non conferrēt, concedit nihilominus eiuscemodi ceremonias verè & propriè fuisse sacramenta: dummodo religionis causa ad id significandum essent institutæ. Exempli gratia. Circuncisio propriè erat sacramentum: nam erat signum ad cultum religionis spectans: signum scilicet gratiæ, quæ virtute fidei Christi per eandem circuncisionem applicatæ conferebatur, licèt ipsa circuncisio illam non conferret. Quoniam conferre gratiam non est de essentia sacramenti in genere. Pari modo esus paschalis agni, tametsi alij id negent, sacramentum erat propriè, vt S. Thom. 3. par. q.73. docere videtur: quoniam institutus erat religionis causa, tanquam signum prognosticum passionis Christi, cuius sanguine seruati sumus, vt Iudæi in Aegypto sanguine agni. Quare Paul. 1. ad Corinth. 5. Pascha, inquit, nostrum immolatus est Christus, alludens ad passionem, cuius agni immolatio sacramentum erat. Quo fit vt ad rationem sacramenti non sit vniuersim opus, vt proximè gratiam significet, qua ille formaliter sanctificatur, cui sacramentum admouetur, vt facit baptismus: sed satis est significare rem sacram: nempe, Christum per modum, quo nos sanctificat. Nam & nostra eucharistia, non modò quatenus gratiam significat, sed quatenus rememoratiua est passionis Christi, sacramentum est. Eadem ergo ratione quia illa occisio & manducatio tanquam religionis cultus eiusdem erat passionis prognostica, sacramentum erat. Et hoc est quod innuit D.Th. superiori articulo in solutione primi, dicens quòd sacramentum significat sanctitatem per modum causę formalis, vt baptismus significat illam, qua baptizatus formaliter mundatur ab originali: vel finalis, quemadmodum sacramenta vetera, vt esus agni paschalis significabat gratiam per Christum nobis conferendam. ¶Hinc ergo fit nullum aliorum, quæ inter arguendum recensebamus, fuisse sacramentum. Nam illa purgatoria sacrificia, licèt essent religionis gratia instituta, tamen quia (vt ait Paul.) non attingebant animam, in qua propriè est res sacra, non dicebantur absolutè sacramenta, sed cum diminutione: putà egena & infirma, vt ait ad Gala. 5. Pau. Hoc est corpus expiantia. Nisi forsan aliqua signa essent conferendæ gratiæ per Christum. Reliqua verò etsi signa essent & figura gratiæ euangelicæ sanctificantis, tamen non erant tanquam religionis cultus instituta. Serpens enim æneus non fuit suspensus ad religionem colendam, sed in medelam illius plagæ, quæ tunc grassabatur in populum. Et manna de cælo cadens, aquaq; de petra fluens ad cibãdũ tunc, potandumq; populũ fuit: & trãsitus maris, vt hostiles manus effugeret. Quare nullũ eorũ erat sacramẽtũ. Ideque & de matrimonio in lege naturæ respondendum, quòd tantùm erat officium naturæ, non autem religionis ceremonia. At matrimonium Christianorum, ad cultum etiam pertinet religionis, postquam est sacramentum. Appellauit autẽ Paul. illud primorum parentum sacramentũ, hoc est præsagium & prognosticum mysterium coniugij Christi & ecclesiæ.

¶Concinit ergo distinctio hæc D. Tho. decreto concilij Florentini: vbi legales ceremoniæ diuiduntur in sacra, & sacrificia, & sacramenta. Sacra enim erant templa & eius vasa: sacrificia verò illa, quæ illic offerebantur: sed sacramenta illa, quę per modum religionis & cultus euãgeli

S.Tho. limatiùs q̃ Magist. respondet.

Circũcisio.

1. Corin. 5.

Aliæ cæremoniæ non erant sacramenta.

Concilium Florẽtinũ.

& addit continuò. Consepulti enim sumus cū illo per baptismum in morte, vt quomodo Christ⁹ surrexit à mortuis per gloriā patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Quibus verbis admonet esse demōstratiuū gratiæ ac subinde virtutū, quæ cū ipsa nobis donātur, per quas spirituali gressu ambulantes, vitam degimus nouā. Et subdit. Si enim cōplantati sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Subindicat ergo nobis idem baptismus vitā æternam, ad quā nos perducit. Quare tū Diony.2.ca. Eccles.Hierar.tū & Damas.lib.4.cap.10. Baptismum affirmat fuisse typum mortis Christi & sepulturæ: trina scilicet mersione significantem, tum tres diuinitatis personas, tū triduum sepulturæ Christi. Sed in sacrosancta eucharistia res etiam est perspicua. Ait siquidem Christus Lucæ.22. Hoc est corpus meum, quod ꝑ vobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. Est ergo eucharistiæ sacrificium, signum passionis rememoratiuum, Præmiserat autem dicens, Dico enim vobis, Ex hoc non manducabo illud donec impleatur in regno Dei. Et rursus non bibam de generatione vitis donec regnum Dei veniat. Præsignat ergo regnum Dei. Et Pau.1.ad Corinth.11. Quotiescunq; manducabitis panem hūc, & calicē bibetis, mortē Domini annūciabitis, donec veniat. Quo vltimo verbo aduentū finalē iuxta verbū ipsius Christi Ioan.6. designat. Qui manducat meā carnem, & bibit meū sanguinem, habet vitam æternā: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Vnde ecclesia in antipho. corporis Christi. O, inquit, sacrum conuiuium, in quo Christus sumitur: recolitur memoria passionis eius: mens impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur. Atqui in prima collecta missæ mētio primi modi fit. Deus qui nobis sub sacramento mirabili passionis tuę memoriam reliquisti, &c. Et in secunda fit secundi, Ecclesiæ tuę quęsumus Domine vnitatis & pacis propitius dona cōcede, quæ sub oblatis muneribus mysticè designātur. Ac demū in tertia fit mentio tertij, Fac nos quęsumus Domine diuinitatis tuę sempiterna fruitione repleri, quā pretiosi corporis & sanguinis tui tēporalis perceptio ꝓfigurat.

¶ Arguit autē D.Tho. primo loco, quòd tūc sacramentū esset signum ambiguum, quod fallendi occasionē offerret: sed negat illationē. Non enim illa tanquā multa promiscuè & absque ordine significat, sed tanquam in vnum relata: sicuti homo materiam significat & formam, ex quib⁹ vna res compingitur. Significat enim, vt ait in solutione secundi, passionē vt causam: gratiā verò, vt effectum & formam per quā sanctificat, ac deniq; gloriam cuius gratia pignus est. ¶ Dubium autē ex hac solutione suboritur, quodnā istorum trium, prius significet. Apparet nanque sacramentū primùm ac potissimùm causam finalem, hoc est gloriā repræsentare, quippe quæ prima est potissimaque omnium causa, deinde efficientem, videlicet passionem. Nihilominus respondetur cū sancto Doctore in initio quarti, principem ei⁹ significatum esse causam formalem, quæ est gratia vt sanctificans. Non enim significat illa tria secundùm gradus, quos inter se habent, sed quatenus ad nostram sanctificationem referuntur, quæ quidem sanctificatio formaliter ac perinde proximè fit per gratiam: & ideo alia duo tāquā causas gratię cōsignificat. ¶ Ad hæc id etiam adijcito, ꝙ sacramētū tanquam signū demonstratiuū non tantùm gratiā significat, que iustificationis est virtus & forma, sed etiam alios eius effectus, vt sacramētum eucharistię corpus subindicat Christi & sanguinem, quæ sub speciebus continet, ac subinde gratiam quam sumentibus impertitur, atque adeò fidelium vnionem & cōmunionem, &, vt est in collecta, vnitatem & pacem. Cuius autor est Aug. quē D.Tho. ex lib. sententiarū Prosperi citat. In sacramento enim, inquit, altaris est duplex res significata. Scilicet corpus Christi verum & mysticū. Quamobrē Sco.in.4.d.1.q.2.ar. 3. nō satis ducit in definitione sacramenti ponere, ꝙ sit gratiam Dei significans, sed addit vel effectū eius gratuitum. Censet enim corpus Christi nō esse gratiā, sed effectū gratuitū. Okā verò in initio Quarti satis existimat: si dicatur, effectū gratuitū significans. Nā hoc nomine tā gratia comprehenditur, quàm corpus Christi: quare alij eius discipuli vocant idem corpus gratiā substantialem. Hæc autē

Primum argumentum S.Thom.

Dubium.

Responsio.

Vt demonstratiuum multa significat.

Sco.4.di.1. quæst.2.

Okam.

Oblatio Melchisedech. gelicam gratiam præsignabant. De oblatione autem Melchisedech Christi sacerdotium, vt ait Paul. designãte, sit ne probabile fuisse sacramentũ. q. proxima. art. 3. dicturi sumus. Oblatio verò Abel non magis fuit sacramentum, quàm oblatio Cain, licèt vtraque ad cultum attinebat. quoniam non erat instituta ad significandum euangelicam gratiam, sed vt Deus tanquam rerum creator & parens coleretur. ¶Pari ratione nec in nouo testamento missio columbæ, ignitarum ve linguarum fuit sacramentum: nempe, quòd nõ erant institutę ad religionis cultum. Neq; verò crux, licèt eius adoratio religionis officium sit, quia non significat rem sacram per modũ sacrantis, sed Christũ passum, ceu rem quampiã. Et eadem ratione nec verba Christi ad Magdalenã, aut sacramentũ erant, aut sacramenti forma: quia non erant instituta ad religionis cultum, sicuti verba sacerdotis, Ego te absoluo.

Tertium argumentum. ¶Superest autem tertium argumentum S. Tho. Cõsecratio altaris & vasorum ecclesiæ est signum rei sacræ, quatenus sacræ, & multò euidẽtius aspersio aquæ lustralis, & tamen nullum istorum est sacramentum: aliàs cùm sint euangelica, essent plura, quàm septem. *Aqua lustralis non est sacramẽtum.* ¶Ad hæc omnia eadem ratione negat aliquod eorum esse sacramentum: quia non conferunt perfectam sanctitatem, sed ad illam disponũt. Tametsi potuisset nonnihil discriminis inter hæc constituere. Nam consecratio templi & vasorum nec significat, nec efficit sanctificationem hominis, quod suprà dictum est, nomine rei sacræ designari, sed consecrationem illarum rerũ: aqua verò lustralis benedicta pertinet ad sanctitatem hominis: quãdoquidem peccata venialia remittit. At verò ne quis eum redargueret quod consecrationes vasorũ ordinẽ haberent ad eucharistiã, per quẽ homines sanctificãtur: & ideo apparere sacramẽta, maluit respondere illas consecrationes non esse sanctificatorias propriè, sed præparatorias & disponentes ad nostrã salutem: videlicet, ad pastũ eucharistiæ: & ideò neque esse sacramenta, sed tamen à sacramento, ad quod referuntur, denominantur sacramentalia. Sed & aquam lustralẽ, quãuis expressiorem prę se ferat sacramenti effigiem, tamen quia gratiam non cõfert, quæ est perfecta sanctitas hominis, pariter negat esse sacramentum. Veruntamen quia tollit eius impedimenta abigendo dæmones, augetq; eius feruorẽ remittendo venialia, est sacramentale quoddam. De hoc autem inferiùs. q. 6. ar. 1. latiùs, vbi exponenda sunt verba Alexan. de consec. dist. 3. c. Aquã. quibus videtur eam asserere esse sacramentum.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm sacramentum sit signum unius rei tantum

Definitione ergo sacramentorum ob oculos posita, sex subinde articuli subnectuntur, quibus membratim luculentiùs exponitur. Hoc itaque pręsenti, quid nomine rei sacræ donotetur, exquiritur. Cùm enim dictum fuerit sacramentum rem significare homines sacrantem: sacrare verò commune verbum sit tam causæ efficientis quàm formalis, imò & finalis, necesse fuit percontari, vtrùm noĩe rei sacræ omnes istæ causæ designentur. At qui vnica Diuus Tho. conclusione respõdet, affirmans sacramẽtũ non esse signũ vnius tantùm rei, sed illarum trium causarum. *Cõclusio articuli.* Nam cùm sacramentum sanctificationem nostram ex Dei institutione repræsentet, cuius causa efficiens, passio Christi fuit, formalis verò, gratia & virtutes, sed finalis, vita æterna, necesse est vt horum sit omnium signum. Ex quo fit consequens, vt à tribus significatis tria subinde sortiatur nomina. Est enim signum præteritæ passionis commemoratiuum, præsentisq; gratiæ demonstratiuum, & finalis gloriæ prognosticum. *Sacramentum signum triplex.*

Expositio articuli. ¶Sententia hæc vniuersalis omnium patrum est, quam nemo in dubiũ reuocare potest: quippe quam nõ modò ratio assignata declarat, verũ & sacra scriptura affirmat, confessioq; ecclesiæ comprobat. Etenim de formali causa, quæ est gratia, iã satis monstratũ est, quẽadmodũ per sacramentum significetur: alias verò duas. quinimò omnes tres ad Roma. 6. Paul. docet, baptismate designari: vbi ait. Quicũq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Vbi docet baptisma esse passionis cõmemoratiuũ: *Rom. 6.*

& addit continuò. Consepulti enim sumus cũ illo per baptismum in morte, vt quomodo Christ⁹ surrexit à mortuis per gloriã patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Quibus verbis admonet esse demõstratiuũ gratiæ ac subinde virtutũ, quæ cũ ipsa nobis donãtur, per quas spirituali gressu ambulantes, vitam degimus nouã. Et subdit. Si enim cõplantati sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Subindicat ergo nobis idem baptismus vitã æternam, ad quã nos perducit. Quare tũ Diony.2.ca. Eccles. Hierar. tũ & Damas. lib.4.cap.10. Baptismum affirmat fuisse typum mortis Christi & sepulturæ: trina scilicet mersione significantem, tum tres diuinitatis personas, tũ triduum sepulturæ Christi. Sed in sacrosancta eucharistia res etiam est perspicua. Ait siquidem Christus Lucæ.22. Hoc est corpus meum, quod ꝓ vobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. Est ergo eucharistiæ sacrificium, signum passionis rememoratiuum, Præmiserat autem dicens, Dico enim vobis, Ex hoc non manducabo illud donec impleatur in regno Dei. Et rursus non bibam de generatione vitis donec regnum Dei veniat. Præsignat ergo regnum Dei. Et Pau.1.ad Corinth.11. Quotiescunq; manducabitis panem hũc, & calicẽ bibetis, mortẽ Domini annũciabitis, donec veniat. Quo vltimo verbo aduentũ finalẽ iuxta verbũ ipsius Christi Ioan.6. designat. Qui manducat meã carnem, & bibit meũ sanguinem, habet vitam æternã: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Vnde ecclesia in antipho. corporis Christi. O, inquit, sacrum conuiuium, in quo Christus sumitur: recolitur memoria passionis eius: mens impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur. Atqui in prima collecta missæ mẽtio primi modi fit. Deus qui nobis sub sacramento mirabili passionis tuę memoriam reliquisti, &c. Et in secunda fit secundi, Ecclesiæ tuę quęsumus Domine vnitatis & pacis propitius dona cõcede, quæ sub oblatis muneribus mysticè designãtur. Ac demũ in tertia fit mentio tertij, Fac nos quęsumus Domine diuinitatis tuę sempiterna fruitione repleri, quã pretiosi corporis & sanguinis tui tẽporalis perceptio ꝓfigurat.

¶ Arguit autẽ D.Tho. primo loco, quòd tũc sacramentũ esset signum ambiguum, quod fallendi occasionẽ offerret: sed negat illationẽ. Non enim illa tanquã multa promiscuè & absque ordine significat, sed tanquam in vnum relata: sicuti homo materiam significat & formam, ex quib⁹ vna res compingitur. Significat enim, vt ait in solutione secundi, passionẽ vt causam: gratiã verò, vt effectum & formam per quã sanctificat, ac deniq; gloriam cuius gratia pignus est. *Primum argumentum S.Thom.* ¶ Dubium autẽ ex hac solutione suboritur, quodnã istorum trium, prius significet. Apparet nanque sacramentũ primùm ac potissimùm causam finalem, hoc est gloriã repræsentare, quippe quæ prima est potissimaque omnium causa, deinde efficientem, videlicet passionem. *Dubium.* Nihilominus respondetur cũ sancto Doctore in initio quarti, principem ei⁹ significatum esse causam formalem, quæ est gratia vt sanctificans. *Responsio.* Non enim significat illa tria secundùm gradus, quos inter se habent, sed quatenus ad nostram sanctificationem referuntur, quæ quidem sanctificatio formaliter ac perinde proximè fit per gratiam: & ideo alia duo tãquã causas gratię cõsignificat. ¶ Ad hæc id etiam adijcito, ꝙ sacramẽtũ tanquam signũ demonstratiuũ non tantùm gratiã significat, que iustificationis est virtus & forma, sed etiam alios eius effectus, vt sacramẽtum eucharistię corpus subindicat Christi & sanguinem, quæ sub speciebus continet, ac subinde gratiam quam sumentibus impertitur, atque adeò fidelium vnionem & cõmunionem, &, vt est in collecta, vnitatem & pacem. *Vt demonstratiuum multa significat.* Cuius autor est Aug. quẽ D.Tho. ex lib. sententiarũ Prosperi citat. In sacramento enim, inquit, altaris est duplex res significata. Scilicet corpus Christi verum & mysticũ. Quamobrẽ Sco. in.4.d.1.q.2.ar.3. nõ satis ducit in definitione sacramenti ponere, ꝙ sit gratiam Dei significans, sed addit vel effectũ eius gratuitum. *Sco.4.di.1. quæst.2.* Censet enim corpus Christi nõ esse gratiã, sed effectũ gratuitũ. Okã verò in initio Quarti satis existimat: si dicatur, effectũ gratuitũ significans. *Okam.* Nã hoc nomine tã gratia comprehenditur, quàm corpus Christi: quare alij eius discipuli vocant idem corpus gratiã substantialem. Hæc autẽ

omnia ob id isti multiplicant, quod renuunt in definitione solenni persistere: scilicet, sacræ rei signum, vbi cuncta comprehenduntur. Imprimis enim, quòd aliqui conminiscuntur Deum in se esse gratiam increatam, ineptissimũ est. Gratia enim, vt ad Rom. 11. admonet Paul. nõ est nisi donum hominibus absque suis meritis gratis impensum. Quocirca spiritus sanctus non secundEm se, sed secundùm sua dona dicitur gratia. Ob idque nõ est incongruũ, quod Scot. & Okam aiunt, existentiã corporis Christi in altari esse effectũ gratuitũ: ficuti est ipsa incarnatio Christi, iuxta illud Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundũ, vt filiũ suũ vnigenitum daret. Ac proinde si vera esset Magistri Sentẽ. opinio. in. 1. dist. 27. Quòd spiritus ipse sanctus nobis donatur, posset quoque dici gratuitus effectus. At verò nihil opus erat id definitioni adijcere: nomine siquidẽ rei sacræ etiã corpus Christi comprehenditur: quippe quòd non significatur illic, vt in se est sanctũ, sed vt nos est per gratiã sanctificans. Et vice versa si nobis Deus sub aliquo signo aliud quidpiã donaret, quàm gratiã iustificantẽ, putà prophetiã aut donum linguarum sicut dedit apostolis, illud esset signũ effectũ gratuitũ significans: & tñ nõ esset sacramentũ.

Impugnãtur Scot. & Okã.

Dubium.

¶Quòd si quis scire desiderat, vtrũ omnibus sacramentis, tã noui quàm veteris testamenti hæc trina significatio cõueniat. Respondetur etsi quòd euãgelicis, largo modo, id cunctis congruat, propterea quod gratiã designant, virtute passionis Christi, ad vitã æternã nobis impẽsam, haud tamen effigiem & imaginem tam expressam præ se ferunt eiusdẽ passionis quàm baptismus & Eucharistia. Nisi de ordine sacerdotali dixeris, quòd sacerdos in altari sacerdotiũ Christi refert. Nec opus est tam pressim ista exigere, vt omnibus æquè congruant. Sacramenta verò antiqua non tã commemoratiua præteritorũ erant, quàm futurorũ prognostica. Sicuti enim sacramenta nostra gloriã præmõstrant, sic & illa Christum & eius gratiam, ac subinde gloriam præsignabant. Agnus verò paschalis sic erat prognosticus passionis Christi, vt esset etiã cõmemoratiuus liberationis populi ex Aegypto per sanguinem agni, qui eiusdẽ præfuerat Christi vmbra. Sabbatũ autẽ commemoratiuum erat quietis Dei septima die à rerũ creatione: atque alia festa aliorum item beneficiorũ: sed tamẽ non erãt sacramenta: quia gratiam non significabant. Circuncisio verò fuit demonstratiuũ gratiæ: nam per abscissionem pelliculæ membri generationis denotabatur illic culpam cõdonari, quæ per generationem contrahitur. Sicuti & alia sacrificia & expiationes suas etiam munditias corporũ demõstrabãt, quas Deus ibidẽ operabatur. Attamen quia absolutã animæ sanctitatẽ nec præstabant, nec indicabãt, iam suprà diximus nõ fuisse sacramẽta.

Sacramenta vetera.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm sacramentum sit semper aliqua res sensibilis.

QVinque subsequentes articuli in expositione illius vocis, signum, expenduntur. Vnde quia in definitione tantummodo assertum est sacramentum esse signum, quæritur iam nunc, vtrùm semp oporteat esse rem sensibilem. Perspice quàm seruat D. Tomas, ne ea quæ sub iudice sunt, in definitione ponat, sed in disputatione. Respondet autem affirmatiua conclusione. Sacramentum debet esse sensibile signum, secundùm illud Augu. super Ioan. tract. 80. quod refertur. 1. q. 1. c. Detrahe. Accedit verbum ad elementũ, & fit sacramentũ, vbi tam verbum quàm elementum, hoc est, tam forma, quàm materia, res sensibilis affirmatur. Et ratio est, quam semel iam suprà tetigimus. Nam Deus, vt Sapien. 8. habetur, omnia disponit suauiter, vnicuique, vt Matt. 25. legitur, secundùm propriam virtutem tribuens. Cùm ergo humanum ingenium sensibus suapte natura erudiatur, atque adeò per sensibilia, vt ait Paul. inuisibilium notitiam adipiscamur, congruens fuit, vt sensibilibus signis gratiam salutis edoceremur, quam nobis Deus sub eisdẽ signis impertitur.

Conclusio.

Rom. 1.

¶Conclusio est patribus à tempore Apostolorum solenniter receptissima. Hoc enim interstitium Diony. ca. 1. Ecclesiasti. Hierarch. inter cælestem, & ecclesiasticam hierarchias constituit, quòd illa

Expositio articuli.

Dionysius.

ex rebus intelligibilibus, hæc verò ex sensibilibus constet. Ob idque ait, quòd principes nostri visibilibus symbolis cœlestia sacramenta texuerunt: ideoq; sacramenta vbiq; & signa, & symbola, hoc est, indicia appellat. Quapropter omnes vniuersim patres (vt articulis præcedétibus satis superque monstratū est) consenserunt, sacramenta ex visibilibus formis, rebusq; corporeis cōstare. Visibile autē, quia is sensus præstantissimus est, audibilia quoque, & tangibilia cōprehendit. In sacramento enim pœnitentiæ, & matrimonij, tam materia, quàm forma non sunt nisi audibilia verba, conceptus explicantia. At dubitet hîc tamen illicò quispiā. Quid opus erat, vt nos Deus doceret queādmodum nobis salutis beneficia conferret? Satis enim fuisset nobis, si nos latenter sanasset. Respondetur per id ipsum documentū, quod in primo art. præfixum reliquimus: videlicet, necessum fuisse, non quidem Deo, sed nobis, vt per ceremonias religionis nostræ eadem beneficia sub illis nobis impensa, cognosceremus: nempe, vt gratias seruatori nostro continenter referremus. Quā quidem cognitionem per sensus nobis suggeri, propinariq; decuit. ¶ Veruntamen cœtu sanctorum nō obstante, Okā initio statim Quarti commentus est non esse sacramento necessarium, vt sit sensuale signum. Nam si Deus spirituale, inquit, aliquod remedium peccati instituisset, illud esset verè sacramentum: vt si sanxisset per solam meditationem suæ passionis, aut per delictorum mentalem detestationem, indulgentiam eorundem fieri delictorum. Ad hoc autem satis est respondere, definitionem non docere quid Deus potuisset, sed quam re vera sacramentorum materiam instituerit: instituit autem eam in rebus sensibilibus. ¶ Meditatior autem, ac doctior respōsio est, quā hîc S. Tho. speculatur. Arguit enim ipse primo loco, aliquos esse effectus intelligibiles, vt scientiam respectu demōstrationis: effectus autem omnis est signum suæ causæ: nō ergo omnia signa sunt sensibilia: quod ideo in sacramentis videtur posse contingere. Et respondet, vnum quódque ab eo denominari, quod ei per se primò conuenit. Quę autem res primò nobis innotescunt, sunt sensibilia: quibus ideo secundùm August. 2. de doctri. Christi. primò conuenit esse signa. Intelligibilibus verò conceptibus id non competit, nisi per sensibilia. Eodem ergo pacto respondemus Okam: videlicet, quòd contemplatio, & contritio nō essent propriè signa, nisi exteriùs sensibiliter prodirent, atque adeò nec essent propriè sacramenta. Eò vel maximè quòd, vt modò differebamus, sacramentis genuinum est, vt sint religionis ceremoniæ, quæ esse propriè nequeunt, nisi extrema sint exercitamenta, & plurimùm per ministros ecclesiæ applicita. Quare Diony. eodem loco, vt art. 2. dicebamus, sacerdotes appellat sacratos, & sacrantes, illuminatos, & illuminantes, perfectos, & perficiētes. ¶ Igitur per hoc ad argumenta secundū, & tertium D. Tho. respondetur. Arguit enim secundo loco. Sacramenta pertinēt ad cultum, vel regnum Dei: res autem sensibiles non videntur ad eundem cultum pertinere, secundùm illud Ioan. 4. Spiritus est Deus, & eos, qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare. Et ad Roma. 4. Non est regnum Dei esca, & potus. Et secundùm August. 1. lib. de libero arbitrio: res sensibiles minimè bonæ sunt: non ergo in illis sacramenta debuerunt constitui. Respondetur autem quòd & si sensibilia in sua natura minima sint bona respectu spiritualium, tamen quaten⁹ eorundē sunt spiritualium indicia, præcipui sunt momēti ad nostrā eruditionem. Qua ergo ratione meritò sunt in vsum sacramentorum assumpta. ¶ Posset verò hîc quispiam de baptismo paruulorum arguere, quòd cùm minimè ea, quæ circa eos fiant percipiant, superuacaneū illis est sensibile signum. Respōdetur tamen satis esse ad sacramēti rationē, vt sit per se significans. Infantibus autē sicut ipsi non per se actu credunt (licèt habitū fidei recipiant) sed per suos susceptores, qui eorum vice fidei obseruantiā protestantur, ad quā idcirco obseruantiā illos obligant: sic satis est, vt per ipsos etiam sacramentale signum percipiant. Quando autem baptismus non fit solenniter, ille ipse, qui priuatim baptizat, vt nomine infantis credit, ita & eius nomine fidem per sensibile signum profitetur.

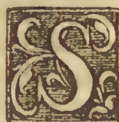
Dubium. *Solutio dubij.* *Okam.* *Primum argumentum S. Thom.* *August.* *Diony.* *Secundū argumentum S. Tho.* *De baptismo paruulorum.*

¶ Aliud autem argumẽtum hîc se offert de corpore Christi in sacramento: quòd (vt dist. 8. videbitur) sacramentum est, & tamen non est signum illic sensibile. Ad hoc verò (quod illic repetendũ restat) bifariam respõdetur. Primò, ꝙ corp⁹ Christi nõ dicitur sacramentum nisi per synecdochẽ: qua nomen totius dicitur de parte. Est enim corpus Christi nõ tam sacramentum, quàm virtus sacramẽti: nempe, sensibilium specierum, qua suscipientes recipiunt gratiam: ob idq; respectu specierum est res, respectu verò gratiæ est sacramẽtum. Et ideo sicut virtutem baptismi non opus est esse per se sensibilem, ita neq; corpus Christi. Satis quippe est totum sacramentũ eucharistiæ esse signum sensibile. Secundò respondetur idem corpus illic & sanguinem esse sensibilia, non per se, sed sacramentaliter per species panis & vini illud repręsentantes. Quemadmodum & character baptismalis, qui, vt q. 4. videbimus, res etiam est & sacramentum, per exteriora baptismi signa fit sensibilis. Quamobrẽ, vt in. 4. disti. 1. q. 1. ait D. Th. character & corp⁹ Christi verum non dicuntur sacramenta, nisi quatenus signis sensibilibus cõiunguntur. Quocirca melior est prior solutio. Et pari ratiõe indissolubilis vnio matrimonialis, quę sacramentum est vnionis Christi, & ecclesię, per verba exteriora sentitur. ¶ Durandus autem in. 4. dist. 1. q. 3. de sacramento matrimonij cæteros autores redarguit, ꝙ non sit signum sensibile, etiam si sit sacramentũ (de quo tamen nõ omnino certus est.) Nam sacramentum, inquit, illud, sine verbis contrahi potest per literas, aut per nutus. Veruntamẽ argumentum hoc debilissimum est: quoniam literæ, & nutus signa censentur sensibilia. De Durando verò inferius iterum art. 6. Acrius autem argumentum sumitur ex cap. Sufficiat. 27. q. 2. vbi Nicolaus Papa ait, ad matrimonium sufficere consensus eorũ, qui contrahunt. Idemq; Alexan. 3. cap. Cùm locum. de sponsalib. decernit, vbi Panor. super verbo, sufficit, notat solum consensum contrahentium sufficere, ita vt nihil aliud requiratur. Et idem ait glo. super. d. ca. Sufficiat. Vnde nonnulli colligũt Panormitanum tenere, quòd nõ solum verba non requirantur, verùm neque aliqua exterior expresio, sed quòd sufficiat internus consensus. At verò nec Panormi. hoc videtur significare, neque censendus est tali errore hallucinatus. Aliâs indignus esset, vt eius opinio recitaretur, tantum abest, vt vlla ei deberetur de hac re fides: quoniam sacramẽtum matrimonij non est simplex donatio, sed contractus do vt des, atq; adeò requirit nõ qualemcunq; cõsensum, sed mutuum amborum. Mutuus autẽ esse neutiquam potest nisi vtriusque consensus alteri constet: quod sine verbis, aut literis, aut nutibus fieri nequit. Id quod ipsissimus Alex. ca. Licet. de sponsa. duorum. admonet dicens, oporte re vt vterq; in suo mutuo consensu verbis consuetis expresè alterum recipiat. Quo fit vt in mutis, & verecundis saltem nutus requiratur, vt patet ca. Cùm apud. de sponsal. Et vbi sponsalia de futuro pręcesserunt, si copula subsequatur, ipsa signum reputatur matrimoniũ perficiens, vt art. 6 clariùs explicabitur. Quãdo ergo Pontifices aiunt solum consensum sufficer, e non fit exclusio cuiuscunq; signi exterioris, sed solùm docetur, quòd non requiritur consensus parentum, vt scitè ait illic Panor. nec copula carnalis. Imò nec consensus in illam, vt patet de beatæ virginis immaculato coniugio. Neq; requiritur benedictio per ecclesiæ ministros, quę ad solam solennitatem spectat. Quin verò nec certa verborum forma, vt in reliquis sacramentis. Nam illa capituli, Licèt, Ego accipio te in meam. quanuis sit accõmodatissima, atq; adeò vbi fieri potest cõmodè vsurpari debeat, nequaquã tamen est simpliciter necessaria, sed solus exigitur mutuus consensus. Cùm autem dicitur mutuus, palàm docetur debere esse expressum, quæ quidem expresio per signum sensibile fit.

Duran. — *27. q. 2. can. Sufficiat.* — *Panorm.* — *Sola copula signum.*

ARTICVLVS. V.

Vtrùm requirantur determinatæ res ad sacramenta.

SI sacramentũ signũ debet esse sensibile, vt ꝓximè definitũ est, qđ qđẽ ex materia & forma, vt suprà dicebam⁹, cõficitur, explorãdũ de vtraq; restat. Et primũ de

de materia, vtrùm vnicuique sacramento res determinatæ coaptentur. Et respōdet D.Th. hac affirmatiua conclusione, plus asserente q̃ quęsitū fuerat. In sacramentis nouæ legis oportet vti rebus ex diuina institutione determinatis. Hanc primū exēplo baptismi cōmonstrat, de quo Ioā.3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, nō potest intrare in regnū Dei. Id quod & de cæteris intelligitur. Rationē autē subdit huiusmodi. In sacramentorū vsu, & cultū diuinū est considerare, qui est hominis ad Deum: & deinde sanctificationem, quæ vice versa à Deo promanat in hominem: & quia res determinare ad eum tantùm pertinet, in cuius sunt potestate, fit vt non homini, sed soli Deo, in cuius potestate est nostra sanctificatio, cōpetat res sacramentorum nouę legis condere, & determinare, quibus homines ipse sanctificat, iuxta illud. 1. Corinth.6. Abluti estis, sanctificati estis. Id est, quia abluti, ideo sanctificati. Perpende rationem. Si enim sacramenta ad religionis tantummodo cultum spectarēt, quanquam aliquod inde argumētum sumeretur, quòd à Deo essent determinanda (vtpote cuius arbritrij est quibus velit cęremonijs coli, vt in lege antiqua fecit) non tamen esset vsqueadeò efficax argumentum, quoniam possunt quoque homines alios atque alios instituere Dei cultus & ritus, vt ecclesiæ Christianæ moris est. Verùm quoniam sacramenta nouæ legis eadem, & cultus rationem habere decebat, & simul virtutem per quam Deus nos iustificaret, ex hac secunda parte solus ipse debuit ritus illos instituere, sub quibus nos sanctificaret: vt certissima essent documenta nostræ salutis. Quare nomine rerū non solùm res ipsæ intelliguntur, vt aqua in baptismo, & oleum in confirmatione, verùm & actus ipsi sensibiles, scilicet, eorum applicatio, vt ablutio & vnctio, vt art. proximo ad.2. autor est D.Tho. Cōstituit enim Deus non solùm quibus rebus, verùm & quibus earum vsibus sacramenta constarent.

Cōclusio articuli. *Ratio.* *1.Corin.6.*

Expositio articuli. ¶Conclusio hæc quoniam in singulis sacramentorum suis exemplis liquebit, nō est, quòd nos hîc debeat remorari. Videtur autem D.Thom. eam plùs nimio ad sacramenta nouæ legis restrinxisse, nam cùm & vniuersas cęremonias testamenti veteris, quanuis instrumenta non erant, quibus Deus gratiam conferret, idem ipse instituerit, consequens fit conclusionem non nostris sacramētis peculiariter adaptandam, neq; eius rationē esse efficacem: videlicet, quòd euangelica sacramenta, quia instrumenta sunt, quibus ipse nostrā operatur salutem, debuerint ab ipso solo institui. Respondetur autem, quòd cęremonias illas, non eadē ratione, qua nostra sacramenta per se ipse Deus instituit: scilicet, vt essent gratię instrumenta, sed quia ꝓgnostica erant vēturi Messiæ, quæ res erat supranaturalis, cuius ideo populus ille instinctu naturæ certa figura per viam religionis instituere nequiuerat. Quapropter res illę sacramentorū veteris testamenti nō se habebāt vt materia sicut res sacramentorum euangelicę legis se habent respectu verborum ad constituēdum vnū instrumentum conferendę gratiæ, sed tanquàm futurorum prognosticæ.

¶Cæterùm contra eandem conclusionē videtur mos ecclesiæ militare, vtpotè quæ multa circa sacramenta instituit, quæ Christus præteriuit, vt exorcismos in baptismo, vnctionesq; illic, & in ordinibus, & in sacramento altaris cęremonias plurimas. Non ergo sola institutione Dei sacramentorum res determinantur. Facilis tamen responsio est, quòd hęc nec sacramenta sunt, nec de eorum essentia, sed sacramentalia, vt.q.5. videbimus. *Mos ecclesiæ.*

¶Grauius autem dubium auget sacramentum pœnitentiæ, & potissimùm matrimonij, in quibus nullæ sunt res determinatæ, sed sola verba. De hoc autem articulo sequenti latiùs contra Durādum. *Sacramentū pœnitentiæ & matrimonij.*

¶Argumentum primū D.Th. est huiusmodi. Non minori certitudine Deus in sacra scriptura significatur, quàm ei⁹ gratia in sacramentis: sed illic ipse signis diuersis & metaphoris designatur, vt nunc lapide, nunc verò leone aut igne: ergo simili ratione potest gratia cuiuslibet sacramenti multis indeterminatisq; signis significari. Responsio autem, quæ subobscura videtur, consistit in hoc, quòd & si diuersis rebus sensibilibus per metaphorā Deus significetur, id vsu venit ꝑpter diuersas eius virtutes. Ob idque sicut spiritui *Primum argumentum.*

ritui sancto incumbit vnicuique diuinæ virtuti suam propriam metaphoram coaptare, ita quoniam vnumquodlibet sacramentum suam habet peculiarem gratiam, eundem spiritum sanctum decuit vnicuique sacramento res certas applicare. ¶Hìc ergo sanctè admonendi sunt sacrorum expositores & concionatores, ne signis profanis temerè vtantur ad sacros sensus exprimendos. In quo nonnulli plurimùm oblectantur. Quanuis enim pictoribus atque poëtis comœdijs vti liceat, & imaginibus ad mores hominum taxādos, vt in Sardanapalo lasciuiā, & in Mida auaritiam contēpleris, & in Parmenone vafriciē, nemini tamen in sacris ita liberè fas est profanis vti, sed illis, quæ spiritus sanctus secundùm ecclesiasticos interpretes reuelauit. Etenim qui propterea quòd aduersariū nostrum diabolum, leonem appellat Petrus, quem Christus deuicit, imagine Herculis leonem lacerantis Christum significaret, vel ob id quòd eundem Satanam, qui animas in suam cauernam obtrudebat, superauit, effigie eiusdē Herculis Cacū claua tundentis eum repræsentaret, plus nimio esset profanus, ac fortasse blasphemus. Quapropter qui in Rosa fragrante mysteria scripturæ sacræ sub profanissima imagine seculariū aulicorūque virorū, ac mulierū profanare apud nos cœperant, meritissimò sunt prohibiti. ¶Pari modo respondet D. Tho. ad secundum, quòd in corporalibus medicamentis eò, quòd diuersæ res eidem medēdo morbo habere possunt naturales virtutes: possunt medici alterum pro altero adhibere. In salute autem spirituali secùs censendū. Decuit nanque diuersis effectibus gratiæ, quæ in diuersis latent sacramentis, diuersas res coaptari. ¶In tertio argumēto docet sub lege naturæ sua etiam viguisse sacramenta, non tamen per expressam institutionem Dei decreta, sed solo interiori instinctu, quo homines ad Dei culturam mouebantur. Et ideo non fuit necesse eadem sacramenta apud omnes extitisse, sed in diuersis prouincijs diuersa. At quoniam quæsti. proxima de sacramentis legis naturæ singularis nos manet articulus, illuc vsque est de hoc supersedendum.

Cauendū in sacris à profanis metaphoris.

Secundū argumentum S. Thom.

Tertium.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm in significatione sacramentorum requirantur uerba.

QVemadmodum de rebus, quę ad sacramenti significationē attinēt, sic & de verbis disputatur an sint necessaria. Et respondet D. Thom. simplici affirmatiua conclusione: nempe, verba quoque esse necessaria. Quam doctè profectò triplici ex capite corroborat. Primò ex parte causæ sanctitatem nostrā efficientis, quę principem habet locum in sacramentis. Vt quemadmodum diuinum verbum carne vestitum nos sanctificat, sic & per sensibile signum verbo informatum id nobis beneficium præstet. Secundò ex parte hominis, qui sanctificatur. Nam cùm ex anima constet & corpore, congruens fuit, vt sacramentum per sensibile elementum corpus tangeret, & per verbum ab anima crederetur, secūdùm illud Augusti. super verbum Ioann. 15. Iam vos mundi estis propter sermonem meum. Vbi ait. Vnde est ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat? non quia dicitur, sed quia creditur. Et tertiò ex parte significationis ad quam, vt .2. de doctrina Christiana idem autor est verba inter homines principatum obtinent. Sunt enim res quędam, quæ non ex institutione significant, sed natura sua. Fumus quippe & vestigium natura non fecit, vt significarent, sed quoniam effectus signa causarum suarum existunt, significant illas. Gemitus verò, & nonnullas interiectiones, licèt significandi causa eadem natura genuerit, sunt tamen muta signa. At verò verba in hoc prorsum data sunt nobis, vt expressa essent nostrorum conceptuum signa. Quò fit vt sacramentorum res absque verbis imperfecta sint signa. Tinctio enim aquæ ablutionem ob suam humiditatem significare potest, & propter suam frigiditatem, refrigerium. Ob idque necessarium fuit, vt adueniens verborum forma, Ego te baptizo, restringeret res ad significādum ablutionem animæ. Et hoc est, quod supra citatus Hugo ait, sacramenta ex similitudine repræsentare, & ex institutione significare gratiam.

Cōclusio articuli.

Aug. tract. 80. sup Ioannem.

¶Hìc

Ex materia. ¶Hic primũ omnium hoc adnotatu op⁹ est, ꝙ hactenus D. Tho. non dixit sacramentum constare ex materia & forma, sed ex rebus & verbis. Quæ quidem sententia ex illo modo loquendi Augusti. desumpta est. Accedit verbum ad elemẽtum & fit sacramentũ. Quod Innoc. de baptismo. Cap. Nõ vt apponeres. etiam vsurpat. *Innocen.* ¶At sciscìteris fortasse, huiusmodi sacramentorũ partes quid nã autoritatis habeant: nimirum vtrùm in solo testimonio sanctorũ fundentur, an verò in sacra scriptura? Respondetur, quòd quanuis sub his terminis rerum, & verborũ sacris eloquijs non sint expressæ, ex ipsis tamẽ colligũtur. Ait enim Paul. ad Ephes. 5. Christus dilexit ecclesiã, & tradidit semetipsum pro ea, vt eam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. *Paul. Ephe. 5.* Quod Chrysost. & Greci de verbo sacramentali intelligunt, quanquam Hierony. non nisi de verbis scripturæ. Quin verò Christus Ioan. 3. ait. Nisi quis renatus fuerit ex aqua. *Ioan. 3.* & Marc. vltim. Baptizantes eos in nomine patris, &c. Ecce aquã & verba. Et de sacramento eucharistiæ. Accepit panem & fregit, &c. dicens. Hoc est corpus meũ, vbi exprimũtur panis & verba. Et de extrema vnctione Iacobus admonet præsbyteros, vt orent super infirmum, vngentes eum oleo in nomine Domini. Quare quòd sacramenta rebus & verbis constent, veritas est catholicæ fidei, cuius perinde negatio hæresis esset manifestaria. At verò quòd res nuncupetur materia, verba verò forma vt. S. Tho. in solutione. 2. loquitur, doctorum vsus obtinuit. *Materia & forma.* Nec tamen est cur hoc illis vitio detur. Primitiua enim harum vocum significatio ex re mechanica ortum duxit. Rude nãque saxum & lignũ materia est arti subiecta, ex qua artifex suas statuas aut res alias efformat. Inde autem, physicis ea significatio in vsum venit: postquam duas partes cõpositi agnouerunt. Eam enim ob rem. 1. Physic. philosophus per analogiã ad artificialia materiam rimari docet in naturalibus. *Aristote. 1. physi.* Tertiò Mathematici eundem significatum in re secretiori vsurparũt: nam genus in definitione materiam censent, quæ differentiæ subijcitur contrahenti illam ad constituendam speciem. Licuit ergo eodem iure theologis in re simillima eisdem nominibus vti. Nam cùm res sacramenti confusè indiscreteq́; significent, vt exẽplo baptismalis aquæ modò declarabamus, per verborum formam ad certũ effectum gratiæ: scilicet, ablutionem significandum coarctantur. Pari modo cùm vnctio fieri possit vel ad leniendum, vel ad medendum vulnus & certè ad confouendum irroborandumq́; vires, vt in pugilibus, per formam confirmationis accommodatur ad significandum robur fidei. Et cùm ex pane & vino multa fieri possint, per formam sacramenti altaris applicantur ad significandum transsubstantiationem eorum in corpus & sanguinem. Quapropter res se habent vt materia, quæ per verborum formam limitatur & perficitur. Et ideo ex ambobus sicut ex materia & forma, vt in solutione secundi autor est D. Thom. vnum resultat sacramentum. Hoc demum doctorũ idioma sacrum concilium Florentinum sua autoritate comprobauit, dicens omnia sacramenta tribus perfici: scilicet, rebus, tanquam materia, & verbis tanquã forma, & persona ministri. *Concilium Florentinũ.* Ac subinde suas singulis sacramentis materias & formas attribuit. ¶At Duran. concilio antiquior in. 4. dist. 1. q. 3. molestiam hìc nobis exhibet de sacramento matrimonij, de quo non sanè sentit, negans esse propriè sacramentum nouæ legis. *Duran.* Ait quippe nihil illi supra id, quod habebat in lege naturæ, & in veteri testamento additum, nisi fortè indiuisibilitatem. Quapropter aduersus hos tres articulos tribus modis arguit. Primum, vt art. 4. prænotauimus arguit, quòd in matrimonio nõ sint res sensibiles, quoniam nutibus & literis celebrari potest. Secundò arguit cõtra conclusionẽ articuli præcedẽtis, ꝙ nõ in omni sacramento sint res: nã videntur res à verbis distingui, quando quidẽ sibi inuicem contraponũtur, & tamẽ in sacramentis pœnitẽtię & matrimonij nullę discernũtur res preter verba. Imò è cõuerso in matrimonio vt dictũ est, non semper verba exprimuntur. Tertiò addit, ꝙ in istis duobus sacramentis saltim in matrimonio nullatenus posset distingui materia & forma: nã materia est, quæ se habet vt res respectu verbi, & illic nullius contra

trahentium verba censeri possunt forma, quæ verba alterius informet. Atq; ob id maximè, quòd verba cōtrahentiū de pari (vt ait) se habent: neutra ergo esse possunt materia, vt altera sint forma. His argutijs labefactare sibi videtur hanc rerū, & verborum, materiæq; & formę conditionem, concludens non esse omnium sacramentorum generalem. In cuius sententiam videtur Adria. in. 4. in fine secundę quæstionis de baptismo subscribere.

Respōdetur Durando. ¶ At verò ad primum iam suprà à nobis respōsum est: nempe, nutus & literas matrimonij signa esse sensibilia, quæ quidē verborum loco habentur. Ad reliqua verò duo facilè *D.Tho.* D. Tho. in. 4. dist. 26. q. 2. arti. 1. respondet: quòd cùm tam pœnitentia quàm matrimonium nō per rem aliā, quàm per actum suscipientis perficiatur, in neutro horum sacramētorum alia est necessaria materia, quàm actus suscipientis sensui subiectus, qui quidem vicem habet elementi. De quo ait Augu. Accedit verbum ad elementum, &c. Quocirca non vsq; adeo strictè accipitur hîc nomen rerum contra verba, sed res appellatur quicquid esse potest materia sacramenti, vt distinguitur à forma, licèt sit etiam verbū. Huius autē causam præter locū modò citatum explicatiùs enarrat quoq; idem. S. Doctor eodem. 4. dist. 14. q. 1. art. 1. dicens, quòd quemadmodū corporalium medicinarum quædam in sola passione ægri consistunt, vt emplastri impositio, quędā verò in eius actione, vt exercitatio: sic in quinque sacramentis nulla requiritur suscipientis exterior actio præter intentionem: quare in illis requiritur materia quasi extrinsecus apposita, vt aqua, oleū, &c. At quo- *In pœniten.* niam in pœnitentia & matrimonio actus suscipientis sunt necessarij, illi gerunt vicem materiæ. Et quidem in pœnitentia res perspicua est. Nam confessio pœnitentis significationem habet informē, & ad multa indifferentem, atq; adeò materialem. Potest enim fieri gloriationis causa, more illorum, qui lætantur cùm malè fecerint, deinde ad capiendum consilium: præterea, vt via sit condēnationis, sicuti reus iudici confitetur. Et ideo forma illa sacerdotis, Ego te absoluo, denotat, confessionem illam esse sacramentalis pœnitentiæ. Neque hoc iam in dubiū reuocare licet, quandoquidem concilio *Concilium Florentinū.* Florentino sancitur, quòd quasi materia pœnitentiæ sunt illi tres actus, contritio, confessio, & satisfactio. Hoc est, materia sunt peccata contrita, & confessa, & satisfactioni exposita. In matrimonio *In matrimonio.* verò paulò pluris difficultatis est, materiam & formam discernere. Quare concilium Florentinum licèt reliquis sacramentis easdem consignet partes, matrimonio tamen non item, sed tantùm causam, qui est mutuus consensus per quem sacramentum celebratur. Petrus verò *Petr⁹ Palu.* Paludanus in. 4. dist. 1. q. 4. bifariam matrimonio materiam & formam adscribere nititur. Primùm, quòd materia sint ipsæ personæ contrahentes. Itaque eandē existimat materiam in qua, & ex qua. Hoc autem ineptum est. Quoniam materia sacramenti pars eius essentialis esse debet: suscipiens autem non est pars, sed subiectum sacramēti. Secundò ad rē propinquius, ait, consensum vnius esse materiam, consensum verò alterius, formā. Veruntamen cùm partes istæ sacramenti, vt iam constitutum est, res debeant esse sensibiles, neque modus iste satisfacit, Eo præsertim, quòd consensus causa sunt efficiens matrimonij: non ergo sunt materia. Quocirca Capreolus in. 4. di. 26. in *Capreol.* solutione septimi in omne se latus vertens quatuor multiplicat dicendi modos: nam his nunc prædictis addit, quòd consensus interni sunt materia: externa verò verba, forma: cùm tamen vtrunque deberet ponere signum sensibile. Præterquam quòd verba incongruētissimè dicuntur cōceptuum internorum forma. Sunt autem quibus videtur Diuus Tho. in. 4. dist. 1. ar. 3. ad quintum. tenere consensus contrahentium verbis expressos esse materiam, benedictionem verò sacerdotis, qui sacramentum cōsecrat, esse formā. Cū tamen Doctor ipse sanctus dist. 26. q. 2. ar. 1. expressè contrarium doceat: nempe, quòd verba, quibus consensus matrimonialis exprimitur, sunt forma, non autē benedictio sacerdotis: quippe quæ ad essentiam sacramenti non pertinet, sed ad formæ solennitatem.

Resolutio quæstionis. ¶ Ad dubium ergo facilè cum eodem sancto doctore respōdetur, verba, seu nutus, seu

ſeu literas, quibus conſenſus mutui exprimuntur, ſibi inuicem eſſe materiam & formam. Et hic fuit primus modus dicendi Capreoli, in quo debuiſſet perſiſtere. Etenim cùm id cenſeatur materia, quod eſt informe: forma verò id, per quod ſpecies perficitur: conſenſus verò vnius matrimonio conficiendo non ſufficiat, ſed alter alteri adiunctus illud conglutinet, fit, vt vnus ſit materia, alter verò forma. Et quanuis poſſet quis fingere verba prius prolata: vt verba mulieris in ſolenni matrimonio eſſe materiam, & alia ſuperuenientia eſſe formam, congruentius tamē ambo cenſentur ſibi mutuò eſſe materiā & formam: tum quòd nil refert vter coniugū prior cōſentiat, tum maximè quòd poſterior etiam conſenſus per priorem informatur: & ideo æqua ratione vterq; ab altero pendet. Et per hoc reſpondetur argutioni, quam inſinuat Durand. Nempe, quòd in matrimonio quilibet coniugum de pari ſe habet ad matrimonium, quare neutrius verba eſſe poſſunt aliorum forma. Reſpondetur, inquam, argumentum potiùs concludere, vtriusq; verba pari iure eſſe ſibi inuicem materiam & formā, quod planè fatemur. Quemadmodum in numeris quanuis vltima trium numerata vnitas cōpleat ternarium: tamen, quia quælibet in illa ſpecie pendet ab alia, vna quælibet poteſt conſiderari vt forma, & reliquæ vt materia. ¶Supereſt verò po-

Argument. ſtremum argumentum. Quādo ſolis ſpōſalibus de futuro præcedentibus ſuperuenit coniugalis copula fit matrimonium: vt habetur extra de ſponſa.c. Veniens.& tamen neq; ſpōſalia precedentia ſunt materia, nec ſuperueniēs copula, forma. Reſpondetur, quòd ſi copulatio affectu maritali non fiat, ſed fornicario, non perficitur cōiugium: ſi verò illo fiat affectu, tūc eadem copula virtute præcedentiū ſponſalium eſt in vtroq; coniugum ſenſibile ſignum cōſenſuum maritaliū interpres. Itaq; copula eadē reſpectu vnius eſt materia & reſpectu alterius, forma: & vice

Corrolariū adnotandū. verſa. ¶Ex quo reſpōſo hæc ſubſequitur appendix maximè adnotanda, quòd niſi verba de futuro præceſſerint, quanuis vtroque mēte inrinſecus in matrimonio conſentiente, ſeſe thoro commiſceant: ita vt tunc nullo alio ſigno ſuos conſenſus ſibi inuicem ſignificent, nullum reſultat matrimonium. Id quod Palud. loco citato. in.4.d.1.q.4. probè adnotaſſe mihi videtur: quoniam copula per ſe non eſt cōſenſus matrimonialis ſufficiens ſignum.

Primum argumentum. S.Thom. ¶Primum argumentum D.Thom. facillimum eſt. Arguit ſiquidem, res ſacramēti quædam eſſe verba, atq; adeò dum rebus verba adhibentur, ſuperuacaneam eſſe congeminationem. Reſponſio autem eſt, res non eſſe perfecta verba, ſed quaſi muta: & ideo indigere verbis, per quæ earū ſignificatio fiat expreſsior. ¶Ex qua ratione & ſolutio ſecūdi enaſcitur, quod quidē articulo primo inter diſputandum an ſacramentū ſit res vna, prælibauimus.

Secundū argumentum. Cùm enim res & verba diuerſarum ſint ſpecierum, videntur non poſſe vnam conſtituere. Reſpondetur verò, quòd & ſi in genere naturæ ſint diuerſa, tamen in genere ſigni in vnam coeunt ſignificantiā, vt expoſitum eſt: & ideo inſtar materiæ & formæ artificialium (vt illic explanatum reliquimus) faciunt vnum: eò quòd ſignificatio rerum per verba perficitur. Nomine autem rerum, actiones ipſæ cōprehenduntur, vt ablutio & vnctio, &c.

Tertium argumentum. ¶Tertium argumentum eſt. Sacramēta nouæ legis vt lib.19. contra Fauſtum autor eſt Aug. Moſaycis ſucceſſerunt: in eorum autem vſu nulla leguntur neceſſaria verba: fit ergo vt neque in noſtris ſint operæpretium. Subiicitur verò reſponſum, quòd cùm illa prænuntia fuerint venturi Chriſti, non ita perfectæ erant ſignificationis, ac noſtra. Loquebatur enī illis patribus olim Deus, vt ait Paulus in prophetis, nouiſsimè autem nobis in filio, qui cùm verbum ſit carne veſtitum, cōdecens fuit, planis nobis, vt verbis alloqueretur. Et ideo quòd illic res mutæ quaſi ſub vmbra muſitabant, vt immolatio agni, abſciſio præputij, &c. id ſacramēta noſtra expreſsis verbis adaperiunt.

Quare vt illic nullæ erant res ſacramentorum, vt arti. præcedenti diximus quæ eſſent ſicut materia ſacramenti, ſic nec erāt tunc neceſſaria verba tanquam forma. Quanuis credibile ſit aliquem fuiſſe tunc verborum vſum, etiam in circunciſione: nam & de ſacerdotibus, qui illa miniſtrabant ſacramenta, legitur Numer.6. Sic benedicetis filijs Iſraël. Benedicat tibi

bi Dominus, custodiat te, &c.Et de illis, qui illa suscipiebant, scribitur Deutero. 16. Profiteor hodie corā Domino Deo tuo, &c. Verba autem illa Nume.5. qui bus sacerdos in expurgatione adulteræ vtebatur, quam si absque culpa erat, bene dicebat: sin verò in culpa, maledictis respergebat, nihil ad rem, quoniam ceremonia illa Zelotypiæ non erat sacramentū.

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm requirantur determinata uerba in sacramentis.

NOn satis est nosse verba in sacramentis requiri, nisi sciamus, an in vnoquoque requirantur determinata & certa. Ad quod Diuus Thomas hac respondet affirmatiua conclusione. *Conclusio.* Multò magis requiritur in sacramentis nouæ legis determinata verborum forma, quàm determinatus rerum vsus. Vnde Christ⁹ determinatis verbis venerabile sacramentum cōfecit dicens, Hoc est corpus meū. Neque apostolorū arbitrio commisit, quibus verbis baptizare vellent: sed edixit, vt baptizarent in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Atqui ratio conclusionis ex similitudine rerum naturaliū eruitur. Nam in cōpositis ex materia & forma, initium determinationis & ordinis ad rem constituēdam à forma enascitur, quæ rationem speciei complet. Materia verò non exigit his aut illis dispositionibus aut organis preparari, nisi secundùm exigentiam formæ, quæ eius est finis. Pari ergo iure in sacramento determinatio materiæ, putà aquæ, aut olei non requiritur, nisi secundùm aptitudinem ad formam: quare si rebus opus est determinatis, multò magis verbis. Hactenus D. Thom. Accedit autem & ex superioribus noua ratio. Diximus enim res sacramenti non significare, ceu verba, ad placitum, sed proportione & analogia rerū materialium ad spiritualia, qualis est ablutionis corporis ad mundiciem animæ: hec autem significatio cōfusa est. Quocirca condecens, fuit vt earum significatio per verborū adiectionē fieret perspicua.

Expositio articuli. ¶Conclusio præsens vsqueadeò vera est atq; omnibus recepta, vt sit habenda pro fide catholica. Colligitur enim ex sacra pagina, vt modò dicebamus. Et in concilio Florentino tanquàm sacra veritas proponitur. Habet nihilominus nonnihil ambiguitatis, vtrùm vniuersis sacramentis sit iure diuino adscripta certa verborum forma, cuius variatio sacramentum irritaret. *Vtrū formæ sacramentorū sint de iure diuino.* Nam in matrimonio, vt proximè visum est, nulla sunt certa verba necessaria. Et in baptismo, vt suo loco videbimus, apostoli vsi sunt alia forma. Et Greci non dicunt. Ego te baptizo, sed baptizetur seruus Christi. Imò de sacramento eucharistiæ proprio loco disputabimus, vtrùm forma tota consecrandi calicem sit tota de necessitate sacramenti, an solùm de necessitate præcepti. ¶Interrogatio hæc tribus conclusionibus absoluitur. Prima. *Prima conclusio.* Omnia sacramenta institutione diuina, nempe Christi, verba habent eatenus determinata & definita, vt planè effectū gratiæ talis sacramenti repræsentent. Probatur. Nam vt q.5. monstrabitur, solus Deus est, qui potest instituere sacramenta: qua vtique potestate factus homo tanquam autor gratiæ functus est. Cui autem competit sacramentum instituere, eidem soli incumbit & res & verba essentialia sacramenti præscribere, quibus eiusdem sacramenti effectus designatur. Atqui eôdem ratio illa pertinet, quam articulo quarto DiuusThom. tractabat, nempe quòd eidem soli cui competit salutem & gratiam per sacramenta elargiri, congruit & res & multò iustiùs verba definire quibus eandem sanctitatem operatur.

¶Secunda conclusio. *Secunda conclusio.* Non omnium sacramentorum formæ eodem gradu explicitæ sunt à Christo. Imò in triplici sunt ordine. Quedam enim sunt in euangelio expressæ, vt forma baptismi. Matt. vlti. Baptizantes eos in nomine patris, &c. Et forma consecrationis Matth. 26. Hoc est corp⁹ meum, &c. Aliæ verò sunt quæ ex euangelio facilè depromuntur, & per apostolorum traditionem ecclesia habet tanquam de fide receptissimas: vt patet de forma sacramenti pœnitentiæ. Ego te absoluo, quæ ex loco illo elicitur Matth. 16. quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Extāt enim in ecclesia Christi documenta complura *Notabile.* verbo

verbo tenus ab Apoſtolis edocta ſecundùm illud.2. Theſſaloni.2.Seruate traditiones, quas accepiſtis, ſiue per epiſtolas, ſiue per ſermonem,hoc eſt citra ſcripturã.&.1. ad Corint.1.Cætera (inquit) cùm venero diſponam: quæ tamen diſpoſitio nuſquam in ſacris Biblijs legitur. At verò ſacramentorum inſtitutiones, ac perinde materiæ & formæ, non ſunt inter apoſtolorum traditiones, tanquam eorum inſtituta cenſendę. Diſtinguit enim Paul. 1. ad Corin. 7.inter Dei mandata,& ſua. Pręcipio enim, inquit, non ego,ſed Dominus.& infrà. Nam cęteris ego dico & non Dominus.At quicquid de eſſentia ſacramenti eſt, non tantummodò vt apoſtolorum eſt cenſendũ. Qui porrò vt.q.5.mõſtrabitur, ſacramenta inſtituere nequiuerant, ſed ita eſt exiſtimandum quaſi ab ore Chriſti ipſi ſuſceperint, & eccleſiæ promulgauerint. Et idem eſt de alijs tribus formis: ſcilicet, confirmationis, extremę vnctionis,& ordinis. In tertio ordine eſt forma ſacramenti matrimonij. Haud enim explicatiorem Chriſtus tradidit, quàm quæ iure naturæ coniugalem aſſenſum exprimere ſufficit, quibuſcunq; id verbis aut nutibus fiat. Illa enim forma in.c. Licet. de ſponſa. duorũ. Ego accipio te in meã, &c. etſi ſit congrua & ideo dum matrimonium fit ſolenniter ſeruanda, haud tamen eſt neceſſaria.Ratio autem eius triformis diſcriminis eſt, quòd ſacramentũ baptiſmi & Euchariſtiæ omni populo ſimpliciter ſunt neceſſaria.Nam niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto & manducauerit carnẽ filij hominis, nõ intrabit in regnum cælorum. Et ideo illæ formæ ipſiſsimis verbis explicatæ ſunt à Chriſto. Poſt hæc duo peccatoribus etiã neceſſaria eſt pœnitentia.Quare eius formam licèt non tam liquidò inſinuauerit,tamen dicens Matth.16. Quodcunq; ſolueris.& Ioan. 20. Quorum remiſeritis peccata,illam deſignauit. Quocirca, & ſi eccleſia verbum, abſoluo, elegerit,tamen per verbum, remitto, perfici poteſt ſacramentum, licèt non abſque culpa mutetur. Ob idq; D. Thom. in.4. diſtin.14. ſtatim quæſtiuncula prima ad ſecundum, ait non eſſe vſqueadeò determinatam formam in pœnitentia, quàm in eucharistia & baptiſmo: eò quòd nec in conſecratione materiæ conſiſtit,veluti Euchariſtia, nec in vſu & applicatione, vt baptiſmus & confirmatio:ſed in remotione potiùs materiæ, nempe peccatorũ. At quoniam confirmatio,& ordo,& extrema vnctio non ſunt ſacramenta vſque adeò neceſſaria,non exiſtunt eorum formæ tam perſpicuè ab ore Chriſti in euãgelio prolatæ. Apoſtoli nihilominus ab illo audientes, illas docuerunt eccleſiam. Reliqua verò quæ eccleſia,ornatus & religionis gratia in ſacramentis adhibuit, de eorum neceſsitate nequâquam exiſtunt,vt benedictiones deprecationesq́; baptiſmi, & ſacrificij miſſæ & ſacramenti pœnitentiæ & cæterorum. Reliqua argumenta de forma baptiſmi & conſecratione calicis ſuis proprijs locis adnotabũtur. ¶Perſpice autem primum argumentum literæ.Salus, quæ per ſacramenta cõquiritur,eadem eſt apud omnes:voces autem vt ait lib.1. Periher. Ariſtot.diuerſæ ſunt in diuerſis linguis:ergo non requirũtur determinata verba,ſed alia apud Latinos,& apud Græcos alia. Reſponſio eſt, concluſionem nõ ſic eſſe intelligendam, vt ſacramenta eadem verba in omni natione expoſtulent,ſed ſic determinata in qualibet lingua, vt in vniuerſis nationibus idẽ ſit ſenſus. Nam vt autor eſt Aug. ſuper Ioan.c.15.Verbum in ſacramentis non operatur, quia exteriori ſono vocis dicitur, ſed quia intus mente creditur. Idem autem ſenſus verba faciunt, ſeu latinè,ſeu græcè,ſeu hebraicè proferantur. ¶Secundum argumentum eſt. Verba ratione ſignificationis exiguntur in ſacramentis, contingit autem per diuerſa verba idem in eadem lingua ſignificari. Nã quod ſignificat, baptizo, idem reddit abluo,& tingo, nullum ergo eorũ eſt neceſſariò pręſcriptum.Reſponſio verò eſt, quòd inter plura eiuſdem ſignificationis verba, illud aſſumi debuit in ſignificationem ſacramenti, quo præcipuè vniuerſaliuſque homines illius idiomatis ad id ſignificandum vtuntur.Sicuti & res illæ vſurpantur, quibus vſitatiùs illa actio exercetur, per quam ſacramenti effectus deſignatur: putà aqua in baptiſmo, quo fit ſpiritualis ablutio.¶Hæc autem regula quanuis ab omnibus ſit receptiſsima, geminum

Sacramẽtũ matri.

Ratio notãda.

Matth. 16.

Primum argumentum.

S.Thom.

Auguſt.

Secundũ argumentum.

Dubitatio. geminum tamen includit sensum. Dubiũ ideo secum affert, vtrùm illa vsitatissima vox eatenus sit necessaria, vt per eius mutationem irritum fiat, & cassum sacramẽtum, an duntaxat cõtrahatur culpa, manente solido sacramento. Quod quidem dubium confestim articulo proximo reserabitur, vbi de verborum permutatione disputaturi sumus. *Animaduertendum.* ¶Interim autem animaduertendum est, non solùm illam vocem censeri precipuam, & vsitatiorem quæ eiusdem linguæ natiua est: verùm & illam nonnunquã quæ ab alia lingua celebri vsu fuerit recepta. Baptizo, enim nomen græcum est, quo tamẽ omnes nationes Christianismum professæ vtũtur. Sicuti & nomen Chrismatis, quod vniuersæ in forma confirmationis vsurpãt. *Contra Caietan.* ¶Potuisset ergo Caieta. in præsentiarum illam subticere censuram, qua videtur ecclesiæ curã submordere. Insinuat enim consultius fuisse non introducere verba græca sacramentorum in ecclesiam latinam. Nam qui rudes, inquit, sunt linguæ significatum vocis non ita lucidè percipiunt, ac si dixissent audissentq;. Ego te abluo, & ego te vngo vnguento salutis. Quæ quidem censura non erat hîc necessaria. Imò verò vniuersalis ecclesia non temerè, sed cõsultissimè verbum retinuit græcum, quanuis hebraicè fuerit à Christo prolatum: eò quod primùm Biblia in græcũ, quòd vniuersalius idioma tunc erat, traducta sunt: imò Apostoli eodem vsi censentur. Postulabat nanque maiestas sacramenti baptismi, quo professio fit fidei regeneratioq; in Christo, vt eodem verbo nationes omnes Christianæ vterentur, vt vel per hoc vnitas fidei in Christiana vniuersitate splendesceret. Præterquàm quòd & propter amplitudinem suæ significationis seruatum est. *Baptizo.* Significat enim idem quod, mergo, abluo, & tingo, quibus tribus modis baptismus fieri potest. Et ideo non decuit per aliquod illorum transferri, ne ei⁹ significatus coarctaretur. Quandoquidẽ per quodlibet ministratus baptismus, verum fit sacramentum. Eadem ratione propter verbi dignitatẽ interpretes aliena verba reseruant. Vt Emanuel, Epheta. Et idem est de Chrismate, imò ipsum verbum baptizo, seruauit interpres Iudi. 12. Baptizabat se fonte. & Ecclesia. 34. Qui baptizatur à mortuo quid proficit eius lauatio? Neque esse vllus potest tanta ignorantia cæcutiens, cui nõ per vsus solennitatem notissimum sit, quid baptizo significet & Chrisma. ¶Tertiũ argumentum adhibet D. Tho. vt decretum Zachariæ exponat, canon. Retulerũt. de consecra. d. 4. *Tertium argumentum. De cõs. d. 4. can. Retulerunt.* Vbi eos, quos quidam sacerdos baptizauerat in nomine patria & filia & spiritua sancta, vel fortè, patrias, pro legitimè baptizatis ducit. Est ergo argumentum. Corruptio rei cuiuslibet speciem variat, vt cùm vinum fit acetum, corrupta autem verba non mutant sacramenti speciem: vt Papa decernit in illiteratis, & balbis: non ergo determinata verba essentialia sunt sacramento. Responsio autem quatuor habet membra. *Quadrimembris responsio.* Primum. Ille qui de industria corruptè verba proferret, non videretur sacramentum conficere, quia non videretur id intendere, quod facit ecclesia. Secundum assertum. Vbi autẽ quis non de industria sed errore vel lapsu, vel balbutie linguæ id facit, corruptio autem fit tãta, quæ omnino sensum auferat loquutionis, non videtur perfici sacramentum. Tertium. Si verò non taliter auferatur sensus loquutionis, nihilominus perficitur sacramentum. Subdit autem huiusmodi discriminis percipiendi nonnullum indicium: videlicet, quòd quando corruptio fit in initio dictionis, tunc plurimùm significatio legitima mutatur, & substantia nominis, vt si pro patris, dicas, matris: aut pro filij, milij. Variatio autem, inquit, in fine dictionis vt plurimùm mutat coniugationem. Sic enim legendum est aut, declinationem: non, consignificationem, vt patet in subiunctis verbis. Quæ tamen coniugatio secundùm Græcos variatur, etiam secundùm principium dictionis in declinationibus verborum. Augent enim verba in principio per modos & tempora. Vbi ergo sola declinatio variatur, vt pater patris, patrem, substantia nominis manet. Et ideo baptismus illius capituli. Retulerunt. vbi per ignorãtiam dicebatur patria & filia, toleratus est. Quanuis enim inquit D. Tho. eiusmodi verba corruptè prolata nihil significẽt ex virtute impositionis: non aũt intelligas singula per

la per se verba nihil significare, quia patria patriam significat, & filiam, filia, sed tota oratio propter incongruitatem non significat ex impositione: nihilominus ex accommodatione vsus: nempe, quia illam baptizando sacerdos proferebat, eũdem reddebat sensum, ac si dixisset in nomine patris & filij. Itaque licèt singula verba significationem mutarent, tota nihilominus oratio legitimum sensum ex vsus accommodatione retinuit. Huic autem regulæ minùs fidens adhibet quartũ membrum: scilicet, consultiùs attendendam esse corruptionis quantitatem: quoniam tam à principio quàm in fine esse potest tanta corruptio, quæ legitimum sensum auferat, tamque vtrobique tenuis vt illum obseruet. Vt tamen responsio hæc vnà cum conclusionibus subsequentis articuli perspicaciùs examinetur, illũ subiungamus.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrùm liceat aliquid addere verbis, in quibus consistit forma sacramentorum.

Vperiori articulo annexum est perscrutari vtrùm formæ sacramentorũ, quam diximus certis determinatisq; verbis constare, aliquid addere liceat vel subtrahere vel mutare. Ad quam quæstionem Diuus Tho. præfixo in capite documẽto sex conclusionibus respondet. Documentum est, quòd in huiusmodi mutationibus duo sunt attendenda. Vnum à parte eius qui sacramentum ministrat, nempe intentio, quæ omnino necessaria est: alterum verò ex parte significationis verborum. *Documẽtũ.*

1. Cõclusio. ¶Circa prius membrum statuitur prima generalis conclusio. Si minister ꝑ mutationem verborum, seu addendo seu subtrahendo intendat alium ritum inducere qui non sit ab ecclesia receptus, non videtur sacramentum perficere, quia videtur intendere quod ecclesia intendit.

¶Posterius verò membrum ex parte significationis verborum subdistinguitur: nam cùm verba secundùm sensus operentur, subnectitur secunda conclusio. Si per eiusmodi mutationem aut subtractionem tollatur debitus sensus verborum, etiam si intentio debita adsit, non perficitur sacramentum: nam id tollitur quod de eius substantia existit. Quare, vt ait Didymus in libro de Spiritu sancto: qui baptizaret aliquod trium nominum Trinitatis prætermittendo: sine perfectione baptizaret. *2 Cõclusio.* *Didymus.*

¶Tertia conclusio. Si verò per mutationem nõ tolleretur debitus sensus, talis mutatio, quia non tollit id quod est de sacramenti substantia, non aufert eius veritatẽ. Et ad hoc propositum adducit Græcorũ morem, qui nõ dicunt, Ego te baptizo, sed baptizetur seruus Christi: vbi idem retinetur sensus. Quocirca, qui de forma consecrationis corporis subticeret particulam, enim, non subinde perfectioni sacramenti obsisteret: nam legitimus maneret sensus. *3. Cõclusio*

¶Quarta conclusio. Qui eiusmodi minutiora prætermitteret, peccaret quidem, si ex contemptu vel negligentia id faceret. *4. Cõclusio*

¶Quinta & sexta conclusiones peculiariter ad additionem spectant. Est enim quinta. Si quis aliquid formæ sacramenti apponat, quod sit corruptiuum debiti sensus, veritatem tollit sacramenti: vt si quispiam ex Arrianis diceret, Baptizo te in nomine patris maioris & filij minoris. *5. Cõclusio*

¶Sexta cõclusio. Si verò talis additio legitimum sensum non excludat, non tollitur sacramenti veritas: siue in principio siue in medio siue in fine id fiat. Vt si qs dicat, Ego te baptizo in nomine patris omnipotentis & filij eius vnigeniti, & spiritus sancti paracleti, vel si in fine addat, beata virgo te adiuuet: nam cũ hæc adiectio non fiat in eodem casu eodemque tenore, planum est non fieri, vt partem formæ. At verò si sub eodem tenore adderetur: scilicet, in nomine patris & filij & spiritus sancti, & beatæ virginis, quantùm ad vim verborum attinet, non esset sacramentum: quoniam inducitur virgo Maria quasi eius nomine, sicuti patris & filij, celebretur sacramentum. Quod est pestilens error *6. Cõclusio.*

C cõtra

contra illud Paludan. 1. ad Corinth. 1. Nunquid Paulus ꝓ vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis? Esset nihilominus consulenda baptizantis intentio. Nam si nomen virginis non sic induceretur quod ipsa gratiam conferret, sed tanquam aduocatrix & adiutrix ad illam impetrandam, sacramentum extaret.

Permutationes quinque. ¶Igitur vt vniuersas permutationis species ob oculos simul colligas, quinque sunt numero: Nempe corruptio, de qua in calce superioris articuli: additio, & subtractio, de quibus in præsentiarum. Ac denique interruptio temporis & verborum transpositio, de quibus inferius in solutione tertij. Quo autem hæc omnia per ordinem acutiori examine expendantur, primam conclusionem reprobare videtur Paludan. in. 4. distinct. 3. quæstio. 1. affirmans. quòd quanuis baptizans per verborum mutationem inducere intendat errorem, nihilominus, dum modò intendat id facere, quod facit ecclesia, neque tanta sit corruptio, quin seruetur legitimus sensus, perficitur sacramentum. Nam tunc cuncta seruantur, quæ sunt de substantia sacramenti. Græci nanque conficientes in fermentato, errorem sustinent, quòd sic Christus confecerit, neque in azymo conficere liceat: & tamen verè consecrant. Idem ergo erit de mutatione formæ: si maneat legitimus sensus. Item hæretici semper in illo versantur errore, quòd sua ecclesia sit catholica, cuius quidem ecclesiæ intentionem habent, dum baptizant: & tamen si secundùm veritatem facere in genere proponant, quod facit ecclesia Christi, verè baptizant. Vt Lutherani quanuis credant Christum non esse in sacramento altaris, tamen si consecrantes id intendant facere quod vera ecclesia profitetur, verè consecrant.

Palud. impugnatio.

Respondetur. ¶Ad hoc autem respondetur diuum Thomam nũquam negasse, quin vbicunque interfuerit intentio faciendi quod facit ecclesia, verborumq; legitimus sensus, verè perficiatur sacramentum, si modò simul adsit suscipientis intentio, de qua postea dicturi sumus. Est enim hæc constantissima veritas, quam Augustin. contra Donatistas vbique confirmat: precipuè lib. 6. de baptismo contra illos cap. 25. & refertur de consecratio. distinct. 4. capi. si non sanctificatur. Ait quippe baptismũ Christi, id est, verbis euãgelicis consecratum, vbiq; eundem esse. Et ideò baptizati ab hereticis non sunt rebaptizãdi. Vnde in Florentino concilio, vt in textu retulimus, tribus decretum est sacramenta perfici: videlicet, rebus tanquam materia, & verbis & persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi quod facit ecclesia. At sanctum Doctorem profectò neque à suis discipulis satis hîc intellectum video. Cùm enim duo ad sacramentorum veritatem attendenda doceat: scilicet, & intentionem faciendi, quod ecclesia facit, & integrum verborum sensum, quantum ad priorem rationem duas simillimas conclusiones constituit. Prior est in responsione tertij superioris articu. Ille qui de industria corrumpit verba sacramentalia, non videtur intendere facere quod facit ecclesia, ac perinde neque videtur perficere sacramentum. Posterior est hîc prima. Qui intendit per mutationem alium ritum inducere, qui non sit ab ecclesia receptus, non videtur perficere sacramentum: quia non videtur habere intentionem ecclesię. Vides quòd vtrobique ob id negat sacramentum perfici, quòd non adest intentio ecclesiæ. A contrario ergo sensu: si illa adesset, etiam hæreticus baptizaret, dummodò seruaret legitimum sensum. Exempli gratia. Græci, vt infrà distinct. 3. articu. 5. iterum videbimus, baptizant dicentes. Baptizetur seruus Christi, illa cauentes dissidia. 1. ad Corinth. 1. ne quis putet baptizari à Paulo vel ab Apollo, quasi virtus sacramenti ab homine promanet. Et conficiunt in fermentato. Illi tamen ritus permittuntur ab ecclesia nostra, vt in concilio Florentino sub Eugenio patet. Et ideo sic baptizantes, seruant intentionem catholicæ ecclesię. Vnde si nostra ecclesia illos exe craretur condemnaretq; ritus, profectò non verè perficerent sacramenta: quia illos inducentes intentioni ecclesiæ aduersaretur. Et hoc habetur expsse in ca. citato. retulerũt. vbi ait Papa, ꝙ si ille sacerdos

Aug. contra Donatistas.

Sensus. Th

cerdos baptizās in nomine patria, noluit inducere errorem: videlicet, Deum habere filiam, baptismus valebat: alioqui, minimè: quia non seruaret ecclesiæ intentionem: vt pote, quæ cum illo errore stare simul nequit. ¶ Sed rogas, quid si quis verba mutaret de industria: intendens scilicet corrumpere ritum, seruando tamen intentionem ecclesiæ: vt si quispiam forsan sciens & prudens baptizaret sicuti sacerdos illius capituli. In nomine patria & filia & spiritua sancta: non quidem quasi hæreticus ab intentione ecclesiæ deflectens, sed suo arbitrio volens vti mala grāmatica: sicut si in consecratione diceret, Hoc est corpus meus. Profectò certò crediderim verè tunc confici sacramentum: licèt illa mutatio non careret culpa. Nam illic seruaretur quicquid est de substantia sacramenti. Illa siquidem verba ex accommodatione vsus perinde retinerent legitimum sensum consultò & per culpam prolata, ac si sine culpa proferrētur ex inscitia aut ex balbutie: quoniam modus proferendi significationem non mutat, quæ ex accommodatione vsus oritur. Secùs si vellet errorem inuehere dicendo filia, ac si Deus habeat filiam fœminam: nam tunc non seruaret intentionē ecclesiæ, vt idem illic Papa admonet. Cùm ecclesia non intendat baptizare nisi in nomine patris & filij. ¶ Sed tunc fortè ex hac sic asserta sententia inferas, ergo falsa fuit assertio sancti Thomæ vniuersalis, quòd qui de industria corrumpit verba, non conficit sacramentum. Nam nulla esset excusatio, si diceremus, eum id intelligere quando corruptio tanta esset, quæ sensum legitimum tolleret, quandoquidem illa corruptio, etiam si non sit ex industria, sed ex ignorātia tollit veritatem sacramēti: vt ipse statim subdit. Responsio ergo est, quòd istam ob causam non simpliciter negauit illic perfici sacramentum, sed cum moderamine dixit, videtur. Voluit enim docere quòd vbi quis de industria corrūpit verba, etiā si seruetur ex accommodatione vsus debitus sensus, tunc quantum colligitur ex illa sua voluntate censendus ille est non habuisse intentionem ecclesiæ. Et ideo nisi aliunde constiterit legitimam habuisse intentionem, sacramentum habēdum esset pro irrito. Si tamen aliunde constaret legitimam habuisse, tunc illa verborum corruptio veritatem non euacuaret sacramenti. Et eadem ratione hìc vbi loquitur de mutatione ritus non simpliciter ait, quòd vbicunque mutatur ritus, cassum sit sacramentum, sed ait videtur non subesse intentionem ecclesiæ: quæ ideo si aliunde constaret adfuisse, sacramētum perficeretur. Grauiter ergo hallucinatus est Paludan. non animaduertens, aliud esse eum qui hæresi infectus est, sacramentum ministrare: aliud verò in ipsa administratione errorem suum impingere. Haud enim ob id, quòd qui sacramentum administrat hæreticus est, syncèritas veritasque sacramenti tollitur, sed ob id quòd errorem illic intendit profiteri. Id quod profectò negare erroneum est. Enimuerò licèt Arrianus esset qui crederet filium minorem patre, si tamen id non poneret in forma, sed intenderet id quod ecclesia intendit, baptizaretque nostra forma, verè baptizaret. Si tamen in forma errorem suum poneret, profectò non baptizaret: quoniam non simul cohærere possunt, vt quis dicens, & filij minoris, tunc habeat intentionem ecclesiæ, quia nec eius confessionem profitetur. Et ideo diuus Thom. non simpliciter dixit quod baptisma Arrianorū non esset validum: sed si fieret in nomine patris maioris, &c. Vnde in concilio Arelatensi, quod refertur de consecra. distinctio. 4. Canon. de Arrianis. & canone. Ab antiqua. qui est Gregorij, non simpliciter præcipitur, vt Arriani venientes ad ecclesiam baptizentur, sed vt interrogentur qua forma fuerint baptizati. In canone autem, hi verò. simpliciter Bonosiani & Cataphrygæ iubentur denuò baptizari: quia peruersa confessione Trinitatis baptizabant. Et pariter Donatistæ licèt crederent eos, qui ab hæreticis baptizantur iterum, baptizandos, quando tamen nostra forma baptizabant, verè baptizabant: si verò errorem suum in forma baptizandi ponerent, dicentes. Si ego hæreticus sum, aut si tu hæreticus es, non te baptizo, sed si sum catholicus, tunc certè non intenderent facere,

Defenditur D. Thom.

Hallucinatio Paludani.

De conse. d. 4. Cano. de Arrianis.

cere, quod ecclesia facit, atque adeò neque verum ministrarent sacramentum, quoniam ecclesia absolutè intendit, vt per quencunque ministrum, & cuicũque detur baptismus, sit validum sacramẽtũ, licàt hæreticis in peccato existentibus gratiam nõ cõferat. Neq; hoc orthodoxorũ vlli in dubium reuocare licet. Sicuti si Lutheranus credens corpus Christi non re, sed in figura esse in sacramento, intendens illum errorem, diceret, hoc quodammodo est corpus meum, certè non cõficeret: quia nec sensum ecclesiæ neq; eius intentionem prę se fert: secùs si nostra vteretur forma, id intendens, quod ecclesia.

Lutheran⁹.

¶ Hæc de erroribus ex parte intentionis. Errores autem in verborum mutatione, dum seruatur intentio, ad duo reducuntur. Si enim corruptio, vel additio, vel subtractio &c. significationẽ mutet, non fit sacramentum, si verò seruet, est sacramentum. Exempla igitur à primo capite exordiamur. Dictum enim est in superiori articulo in solutione secundi illa esse vtendum voce in vnaquaq; lingua, quæ illi est frequentior in vsu. Quanuis autem aliam eiusdem significatus eidem substituas, non euacuatur sacramentum, vt si pro, baptizo, dicas, abluo, aut tingo. Nam & Paul. ad Roma. 6. baptizatis ait abluti estis. Et Cyprian. in epistola ad Cœciliũ verbum baptizantes transfert per hoc quod est, tingentes. Quod verbum Hiero. super Matthæum capite vltimo, & alij patres sæpe vsurpant. Non autem satis tutus auderem dicere sacramentum valere: vbi diceretur, ego te immergo: quoniam cũ immersio nõ semper ad abluendum fiat, debet per formam restringi immersio ad significandam lotionem. Nisi quod fortè ex accõmodatione vsus, mergo, tunc, esset, baptizo. Neq; si diceretur ego te mundo aut compurgo: nam debet significari peccatorũ illic mundatio per modum ablutionis, sicuti neque in forma sacramẽti pœnitentiæ liceret dicere, Ego te abluo à peccatis citra violationem sacramenti: quia effectus proprius illius sacramenti est condonari peccata, per modum absolutionis, vt facit iudex. Non tamen eneruaretur pœnitentiæ sacramentum, si diceretur, remitto tibi peccata vt

Errores in substantia uerborum.

Forma baptismi.

Cyprian⁹.

Forma sacramẽti pœnitentiæ.

suprà diximus, quoniã eodem verbo vtitur Christus. Ioannis vltim. Eodem iure qui in altari pro, hoc, diceret, istud, verè consecraret. Nam quanuis istud latinè aliud quàm, hoc, significet: nonnunquam tamen pro eodem vsurpantur. Vtrùm autem nomina patris & filij liceat mutare in genitoris & geniti. distin. 3. in materia baptismi disputabitur. ¶ Adde, quòd si ex vsus accommodatione, duo nomina eandem habeãt significationem, per vtrumq́; verè fit sacramentum. Vt si quis absoluendo nobilem diceret, Ego absoluo vos. Et pariter qui absoluendo Cæsarem diceret absoluo maiestatem vestram, quanuis ridiculus esset, qui illa reuerentia vteretur, verè tamen absolueret. Sicuti, si econuerso episcopus diceret. Nos absoluimus te. Ratio istorum est, ꝙ vbi uis idem est verborum sensus, eadem existimatur forma. Cùm ergo accomodatio vsus vim in secularibus sermonibus obtineat, non est, cur non eandem quoque retineat in sacramentis. ¶ Adde ꝙ & figuratus loquendi modus ex accommodatione vsus retinet in sacramentis legitimum sensum. Etenim secundùm primæuum verborum sonum forma illa. Hic est calix &c. non significat versionem vini in sanguinem: imò in calicem. Cęterùm, quia per synecdochen continens accipitur pro contento, vel per metaphoram, calix accipitur pro passione qua effusus fuit sanguis: vt proprio articulo explicaturi sumus, synceritas sacramenti seruatur.

Forma eucharistiæ.

Ex vsus accõmodatione.

Figurata locutio.

¶ Percontetur hìc autem quispiam fortasis, vtrùm si quis apud se ipsum imponeret nomina idem significantia, quod forma ecclesiæ, vt si consecraret per cifras. H. E. C. M. substantiam eneruaret sacramenti? Respondetur. Proculdubiò eneruaret. Haud enim satis est verba ipsi ministro significare, sed habere debent solennem significatum vsu linguæ apud omnes. Quare, si ille apud plebem posset imponere voces idem significantes quod, Ego te baptizo, verè baptizaret per illa. ¶ Idem in corruptione verborum animaduertendum, nẽpe, quanta sit corruptio. Qui enim pro corpore diceret, Hoc est cor meum, profectò non consecraret. Sunt autem peiores, quàm scrupulosi

Interrogatio.

Exẽpla corruptionis.

scrupulosi & morosi, qui putant si pro, meum, finali, m, dicant meun per, n, non consecrare. Est enim deridendus scrupulus. Hispani nanq; ægrè proferimus, m, in fine. Imò si pro, est, velocitate linguæ dicatur, es, nullus exurgere debet scrupulus, quoniam, t, post, s, in fine difficilè etiã Hispani proferunt. Ex accommodatione enim vsus seruatur legitimus sensus: sicuti in balbutientibus. Per hæc de reliquis mutationibus facilè vnus quilibet iudicabit, de quibus infrà distinct. 3. articu. 5. iterum redibit sermo. ¶ Circa hæc tamen omnia vnum est remedium, vt re dubia iteretur sacramentum. At verò non vbique æquale periculum offertur. Nam in sacramentis non iterandis, vt in baptismo periculosius est propter tenuem scrupulum sacramentum iterare: at vbi dubium rationabile est, iterandum est sub conditione, Si nõ es baptizatus, &c. iuxta tenorem capituli. de quibus dubium. extra de baptismo & eius effectu. In alijs verò vt in poenitentia & eucharistia, minus dubium sufficit, vt forma iterari posit.

Remedium.

De permutationis culpa.

¶ Superest autem quarta conclusio diui Thomæ expendenda, qua ait illum, qui mutationem quamlibet siue negligentia siue ex contemptu facit, peccare, licèt debitus custodiatur sensus: vt si quis formæ consecrandi corpus voculam, enim, adimeret. Quæstio enim est quale quantumque delictum existat. Ad quod duabus conclusionibus respondetur. Prior est. Eiusmodi delicta sunt in genere sacrilegij: quod vtique est religioni contrarium, quo scilicet res sacratissima violatur. Ex quo planè fit genere suo esse mortalia. Est enim ratione obiecti & materiæ grauissimum. ¶ Secunda conclusio. Potest nihilominus vel ratione leuitatis materiæ, quia tenuissima est corruptio, vel quia deliberatio non fuit plena, vel ex leui negligentia fieri veniale. Cùm enim hac triplici de causa genus omne peccati, etiam si sit iuri naturali ac diuino aduersum, fiat veniale, non est cur non & in præsenti materia id ipsum accidat. ¶ Si autem scisciteris, quo discerniculo iudicabitur quando est tam grauis mutatio, vt sit mortalis: & quando tam tenuis, vt sit venialis, profectò iudicio potiùs prudentium arbitrandum est, quàm certa regula constituendum. Primum omnium, vbi de industria tanta fieret vel mutatio vel corruptio, vt sacramenti integritas vitiaretur, nec maneret legitimus sensus, citra dubium esset mortale sacrilegium, idemq; enormissimum. Imò etiam si fieret ex notabili negligentia vix posset excusari à mortali. Fieret quippe insignis iniuria rei sacræ. Tametsi negligentia potuerit esse tam modica: nempe, tam præcipitata prolatio, vt non esset grauior, quàm venialis. Quinetiam posset casus adeò repentinus accidere, quo ministri animus ab eo quod agebat diuelleretur, vt etiam si formam sacramenti prætermitteret, nulla constitueretur in culpa. Vbi autem mutatio aut corruptio non aufert legitimum sensum, vix ad mortalem culpam condẽnarem: nisi id ex contemptu procederet, vel in re graui ordo præceptioque ecclesiæ violaretur. Qui enim sacramenti despectu aut fastidio voculam, enim, inter consecrandum corpus, demeret, culpa se fortè mortali contaminaret, dixerim fortè: quoniam & cõtemptus ratione tenuitatis materiæ potest esse venialis. Si autem fieret ex negligentia, quantumuis crassa & supina, corruptio hæc atque aliæ eiusmodi paruæ non essent nisi veniales. Imò quanuis non adhibeatur diligentia proferendi, m, finale in meum, vel si fortè si non proferatur, t, in verbo est, nullam profectò reor culpam incurri. Deus enim non est tam istarum minutiarum obseruator. ¶ In mutatione verò, vbi verba sunt æquipollentia: vt si pro baptizo, dicas, abluo: aut pro absoluo, remitto, culpa quidem est, non autem vt arbitror, mortalis: nisi fortasse ratione scandali. Idem de eo existimandum, qui patrio vulgarique idiomate ministraret sacramenta: vt, si Hispanè quis diceret. Yo te baptizo, o yo te absueluo. Imò verò dum seculares, præsertim mulierculæ, ingruente periculo infantes intingunt, fortasse consultius vterentur patria lingua: sanè cùm latinam ineptissimè proferant. ¶ Diximus transgressionem ordinationis ecclesiæ impingere nonnunquam peccatum mortale. Quod intelligitur etiam vbi verba & ceremonia de essentia sacramenti non fuerint corrupta. In forma nanq; consecrationis calicis sola

Prima conclusio.

Secũda conclusio.

Prudentiæ regula.

In mutationibus.

Transgressio præceptionis ecclesiæ.

la prima verba, Hic est calix sanguinis mei, sunt de essentia sacramenti. Qui autem subsequentia proferre negligeret, lethaliter delinqueret. Imò qui sine ceremonijs missæ consecraret: & sacerdos, qui sine catechismis & exorcismis solenniter baptizaret, atque episcopus, qui sine præscriptis ceremonijs solenniter ordinaret. Qui verò in absolutione sacramentali illas precationes, Misereatur tui, &c. silentio præteriret, non ob id esset reus mortalis culpæ: quoniam non sunt in tanto gradu ab ecclesia institutæ.

Forma sacramẽti matrimonij. ¶ Forma autem sacramenti matrimonij non est, vt suprà diximus, de iure diuino, nisi quatenus consensus cõiugalis exprimit: nulla ergo est culpa qualitercunque mutetur. Tametsi cùm sacramentum solenniter celebratur, seruanda est forma ecclesiæ, Ego te accipio in meam, &c. quæ præscribitur capit. Si inter. de desponsatione impuberum.

Primum argumẽtum. ¶ Primum argumentum D. Tho. est, Nihil addere fas est verbis sacræ scripturæ: ergo neque verbis sacramenti: quandoquidem ab spiritu sancto sunt pariter instituta. Responsio autem consistit in distinctione antecedentis ac subinde consequentis. Sicut enim sacris oraculis licet aliquid addere ad expositionem, non tamen quod substantiam significationis demutet, sic & verbis sacramentalibus licet addere, verbi gratia, patris omnipotentis, &c. non tamen patris maioris & filij minoris.

Secũdũ argumẽtum. ¶ Secundum argumentum sumitur ex Aristotele. 8. Metaphy. dicentis, quòd, vt in numeris, sic in formis quæcunque additio speciem mutat. Consistit enim perfectio speciei in indiuisibili. Cùm ergo verba, sint sacramentorum formæ, quælibet additio mutaret speciem. Respondet autem, quòd cùm verba ratione sensus significati habeant vicem formæ, mutatio verborum nõ mutat speciem, nisi mutetur sensus.

Tertiũ argumẽtum. ¶ Tertio argumento tanguntur duæ aliæ variationes formarũ, hactenus intactę. Quę sunt interruptio & trãspositio. Requiritur enim sicut certus verborum numerus, sic & certa eorum continuatio & ordinatio. Si ergo additio & detractio quandoq; licent, fit vt fas sit etiam verba pausando interrumpere, ac perinde transponere. Responsio verò superioribus simillima est. Si enim interruptio est tanta vt intentio pronuntiantis intercipiatur, tollitur sacramenti veritas. Secùs si sit parua. Idemq; de transpositione sentiẽdum. ¶ Vbi adnotandum est interruptionem vsu venire posse, aut per simplicem cessationem & pausationem. Vt si quis postquam dixerit in nomine patris, tantam faceret pausam, vt subsequentia verba non connecterentur cum prioribus in vnam orationem, tunc non esset sacramentum. Si autem esset parua morula, vt propter tussim aut aliud accidens interpollans tempus, nihilominus esset sacramentum. Potest tamen fieri per interpositionem peregrini verbi, vt si postquam dixerit sacerdos, Ego te baptizo in nomine patris, diceret ministro: porrige aquam, aut quid simile. Hoc enim vitium non ad additionem reducitur, sed ad interruptionem: nihilominus non euacuaretur sacramentum, si postea reliqua apponeret verba, secùs si longam extraneamq; orationem intersereret.

Si intercidatur intẽtio. ¶ Quid autem si intercisa fuerit intentio? Cœpisti, verbi gratia, consecrare dicendo, Hoc est, & tunc mente dixisti. Nolo consecrare. Respondetur quòd si intentione illa negatoria durante reliquum formæ proferas, manifestũ est non perfici sacramentum. Si autem illico pœnitentia ductus priorem integras intentionem, quam habebas à principio, & continuas formam, non video cur non sit sacramentum: quãdoquidem toto tempore prolationis formæ adfuit legitima intentio.

Trãspositio. ¶ Simili iudicio de transpositione arbitrandum. Siue enim dicas, Te ego baptizo, siue, Te in nomine patris baptizo, & filij & Spiritus sancti, sacramentum conficis, quanuis non sine aliqua culpa. Imò quanuis dicas, vt ait Scotus in. 4. dist. 1. quæst. 2. In nomine filij & patris, dummodo errorem non intendas inducere, quòd filius sit principium patris, sacramentum non cassatur. *Scotus.* Cauendum tamen est ne transpositis terminis significatio permutetur. Nam quanuis dicendo: Hoc, corpus meum est, legitimus seruetur sensus, vt pronomen sit subiectum, &, corpus meum prædicatũ, perinde ac si dicas, hoc est corpus meũ, tamen si dicas. Meum est

hoc

hoc corpus, profectò dubium esset grauissimum, esset ne sacramentum. Nam tunc pronomē demonstraret determinatè corpus: ob idque non significaretur aliquid fieri corpus, sed quòd corpus Christi esset corpus Christi. Quapropter pronomen, hoc, vagè (quod aiunt) & in cōfuso debet illud demonstrare, quod sub speciebus cōtinetur: quod priùs est panis, pòst verò corp⁹. Sed de hoc articulo proprio in materia eucharistiæ.

QVAESTIO SEcunda, De sacramētorum necessitate & institutionis causa & tēpore.

S. Thomas. 3. parte, quæstio. 61.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm sacramenta sint necessaria ad humanam salutem.

SECVNDVM Capitulū textus præsentis distinctionis erat, de sacramentorum necessitate & institutiōis causa. Pro cuius ergo examine subiūgitur quęstio secunda, quatuor continens articulos. Quorum primus est. Vtrùm fuerint ad humanā salutem necessaria. Est autē pręsens titul⁹ propter Neotericos theologos perpendendus. Putant enim, vt est videre apud Gabrielē distin. 1. quęstione 2. nulla prorsus necessitate, aut ex parte Dei aut ex parte finis, sacramenta esse instituta, sed solùm necessitate consequētię: scilicet, si De⁹ sic res ordinauit, necesse est sic fieri. Quæ profectò theologia, vt bona venia dixerim, deridicula est. Haud enim potest in dubium verti, quin quod Deus prædestinauit, id sit subinde futurū. Theologi autem est in huiusmodi Dei institutis rationes perscrutari diuinę voluntatis: cur scilicet id prędestinauerit, nam nisi sic fore expediret, nunquàm id prędestinaret. Etenim quāuis Dei voluntas à nulla superiori causa pendeat, disponit tamē pro sua sapientia (vt ipsa capitu. 8. affirmat) omnia suauiter, à fine vsque ad finem fortiter attingens, hoc est, omnia in suos proprios fines referens. Sec⁹ de hominum prędestinatione: quoniā cur Iacob dilexerit, Esau verò odio habuerit, nulla est creata causa. Cùm ergo sic Deus in reb⁹ liberè agat, vt tamen nihil temerè, sed per summam prudentiam, meritò quæritur, cur sacramēta instituerit. Et planū est non extitisse aliā causam, quàm vt per eadem sacramenta congruentissima suauitate nostrā operaretur salutem. Necessarium quippe, vt crebrò ex. 5. Metaphysic. citare solemus, (inter alias eius acceptiones) à fine sumitur, idque bifariàm. Etenim vno modo necessarium est id, sine quo finis neutiquàm obtinetur: vt victus, ad vitam. Altero modo, sine quo commodè & congruè ad ipsum non peruenitur: vt equus, ad longum peragendum iter. Neutiquam ergò ambigimus, quin Deus, cuius potestas nulli alligatur creaturæ, absque sacramētis potuisset nostris mederi morbis, sicuti Magdalenæ & multis crimina absque sacramento condonauit. Sed congruentiā sacramētorum decētiamque exploramus. Respōdet ergo Diuus Thom. vnica affirmatiua conclusione: nempe, sacramenta necessaria esse ad humanam salutem, idque trib⁹ de causis. Quas quidem venerabilis Hugo eloquentissimè simul ac locupletissimè libro primo, de sacrament. ante Magistrū Sententia. disseruit, part. 9. capit. 3. Is enim coętaneus eius fuit, imò paulò senior sub annum centesimum post millesimum. Prima sumitur ex diuina prouidentia, cui natiuum est vnicuique secundùm suā naturam prouidere. Est autē natura nostra, vt per sensibilia (vti ait Paulus) inuisibilia intelligamus. Et ne hûc rurs⁹ reuertamur, causa sic locupletanda est. Cùm omnis religio, siue vera sit, siue falsa, in cultura Dei sui consistat, nequit gens vna, cùm corporei simus, in vnam religionem coalescere, vt cōtra Faustum libro. 9. author est Augustiñ. nisi aliquo signaculorū seu sacrorum visibilium consortio coadunetur, quibus palàm sibi constet eadem religione colligari: Christiana verò religio hac (quę meditatissimè cōsiderāda est) ratione cæteris pręstat, quòd cùm Ethnici per sua sacrificia

Quæstiōis titulus. *Sententia theologis indigna.* *Necessariū* *Cōclusio articuli.* *Hugo.* *Prima rō.* *Præstantia religionis Christianæ*

crificia bona temporalia à suis dijs postularent, Hebræi verò per sua nonnullas leprarum mundationes à vero Deo obtinerent, & sub circuncisione per fidem venturi purgationē quoque originalis maculę, nobis adeò fuit Christ⁹ noster mirificè beneficus, vt sacramēta institueret, per quæ, si modò à nobis dignè suscipiātur, nō quidem peteremus, sed certò certiùs cōsequeremur haud qualiacunque bona, sed re vera eius gratiam, nostrarumque animarum salutem. Quapropter consentaneū fuit, vt talia sacramenta nobis daret, quæ signa essent, quibus beneficium doceremur, quod sub illis nobis elargitur: atq; adeò religiosè profiteremur idem nobis ab ipso beneficium impendi. Hac enim de causa suprà diximus sacramētum constitui in genere signi, vt sicut ꝑ naturales creaturas authore Paulo, virtutes Dei, quibus rerum naturalium causa existit, cognoscimus, sic per eiusmodi sacramenta eiusdem virtutē, qua super naturam nos saluat & beat, doceremur. Vnde scitè Hugo sacramenta vasis comparat, quibus pharmaca propinātur: nempe, vt qui infirmi sumus, per vasis effigiem medicaminis virtutem intelligam⁹. Itaque hæc prima causa sic ex parte nostra congruentiam ostendit, vt præcipuè in diuinum honorem referatur.

Hugo.

Secūda rō. ¶Secunda ratio sumitur ex conditiōe miseri lapsus nostri, quo de illa innocentia, in qua creati sumus, cecidimus. Decuit enim antidotum morbo respōdere. Etenim quādiu Adam in illo perstitit statu, vniuersis dominans corporalibus, solo Deo subdebatur: dū verò se in misero pomo corporalibus subdidit, Deum abnegauit. Si ergo nos post eius lapsum in nudis spiritualibus occupasset, cùm temporalib⁹ nostrapte natura dediti simus, non tam prōptè ad illa spiritualia animum applicaremus. Per hęc autem corporalia, quibus affecti sumus, ad illa diuina capessenda allicimur.

Hugo. Hugo tamen & Sententiarum Magister aliter hanc causam inducūt. Nempe, vt homo, qui ob superbiam Deo se subduxerat, istis sacramentorum elementis in sua comparanda salute subderetur: quasi ab illis pendens, vt suam vilitatem recognoscens, per humilitatē edomaret superbiā.

Tertia rō. ¶Tertia ratio sumitur ex studio rationis humanæ, quæ præcipuè in sensibilium varietate delectatur. Dum enim homo in statu innocentiæ persistebat, sola diuina contemplatione fruebatur: ad hæc autem ima per peccatum demissus, rerum varietate gaudet. Id quod Christus in illis sororibus nos admonuit, quarum actuosa Martha erga plurima se sollicitante contemplatrici Mariæ dixit, vnum esse necessarium. Si ergo puris spiritualibus homo iuberetur vacare, esset à sua natura violenter abstractus: quod certè ęgerrimè ferret. Morem ergo Deus nobis gessit, vt sacramentorum varietate oblectati, ad nostram comparādam salutem essemus proclinatiores. Delectat enim nos nunc basilicas extruere, mox sacrificia celebrare, deinde orare, & nonnunquàm hymnos cantusque intonare diuinos. Alijs incumbit sacramenta ministrare, atque alios expedit suscipere: per quæ quidem virtutum munera à cunctis idolorum seruitutibus distrahimur. Id quod in illis Neophytis noui orbis experimento comperitur. Mirum enim in modum istiusmodi cæremonijs exhilarantur, per quas à sua idololatria semouentur. Optimè ergo tandem colligit Diuus Thom. hominem per sacramentorum institutionem congruēter naturæ suæ per sensibilia erudiri, & dum sibi per corporalia subuenitur, subiectum se illis cognoscens, humiliari: ac demum per salubria sacramentorum exercitia, à noxijs actionibus præseruari. Abeant ergo Lutherani atque alij, quos Hugo sub notauit, hæretici, qui putāt nos quasi idololatras in istis sensibilibus nostram collocare salutem. Non enim credimus ista nobis præcipuè eam efficere, sed Deum in ipsis. Neque ab ipsis illam expectamus, sed à Deo per illa, vt ipse nobis prouidentissimè iussit. Nam & præter rationes præfatas aliam nihilò debiliorem habemus: nempe, vt per sensibilia signa non solùm magis alliceremur ad inquirendam salutem, verùm & certiores efficeremur illam fuisse consequutos. Si enim mera spiritualia nobis proposita essent, non tot viæ nobis paterent ad inquirendum gratiam. Modò autē aliud gratiæ munus obtinemus per baptismum, aliud per confirmationem, aliūq; atq; alium effectum per eucha-

Insulares.

Cōtra Lutheranos.

Alia ratio.

eucharistiam & alia sacramenta. Imò verò si per solam (verbi gratia) contritionẽ aut alium quemuis animi motum ꝓposita nobis esset salus, socordiores segnioresque ad illam conquirẽdam essemus: dum tamen sacramẽtorũ præceptis incitamur: solicitiores sumus in opere, instãtiusque ad sacramẽtales gratias anhelam⁹. Ad hec & tutiores euadimus, adeptos eas fuisse. Nam cùm animi motus nos lateant, certè quàm rarissimè tuti essemus, an contritio vel deuotio vsque ad gratiæ consequutionem pertingeret. Dum verò sacramentũ suscipimus: vbi certò credimus, nisi per nos steterit, ex pacto diuino nobis conferri gratiã, multò certiores reddimur nostræ salutis. Eò præsertim, quòd sæpenumerò per sacramẽtum cum attritione beneficiũ gratiæ adipiscimur, cuius attritio nõ esset efficax. Hæc contra hæreticos nostræ tẽpestatis libuit paulò latiùs meditari. Sanè qui dum religionem Christianam, istis sacramẽtis sensilib⁹que exercitijs de medio sublatis, ad solos animi affect⁹ reuocare cõtendunt, otiosam, ac desidẽ, situque torpẽtem efficiunt. De hac verò re, nõ semel, sed sæpe recurret sermo.

Argumen. D.Thom. ¶ Argumẽta Diu. Thom. quàm facillima sunt. Primũ est authoritas Pauli. 1. ad Timo. 4. Corporalis exercitatio ad modicũ vtilis est. Vsus autem sacramẽtorum corporalis est. Respondetur, quòd & si corporalis exercitatio, quatenus corporalis, non sit multùm vtilis: exercitatio tamẽ sacramentorum nõ purè corporalis est, sed spiritualis ratione significãtiæ & efficaciæ.

Secundum. ¶ Secundum est alia authoritas apud ipsũ Apostolũ. 1. ad Corinth. 12. sufficit tibi gratia mea: non ergo sacramenta sunt necessaria. Responsio autem est ad consequẽtiam, quòd & si gratia Dei nobis ad salutem sufficiat, nihilo minùs quia nobis, vt dictum est, conuenit illam per sacramẽta recipere, ad eam ipsam sunt nobis necessaria. Sicuti ad vitam sufficit victus & vestitus, tamẽ ad id ipsum necessarium est terram colere, & ouium vellera tondere.

Tertium. ¶ Pari modo respõdetur ad tertium, quod est hoc. Posita sufficienti causa ponitur effectus: sufficiẽs autem causa nostræ salutis fuit passio Christi, per quam, vt ait Paulus ad Romanos quĩto. recõciliati sum⁹ Deo: ergo sacramẽta sunt superuacanea. Negatur enim similiter consequentia. Requiritur nanq; vt per sacramenta fiat nobis eiusdem passionis applicatio, cuius virtute nostram operãtur salutem. Quemadmodum & si ad fabricam ars sufficiat, non tamen instrumentorum necessitas excluditur, quorum vsus est necessarius.

Aliud arg. ¶ Quòd si rursum arguas. Ad consequẽdam salutem sufficit obseruatio mãdatorum: iuxta illud euangelicum, Si vis ad vitam ingredi, serua mãdata: ergo sacramẽta redundant. Respondetur, quòd eiusmodi obseruatio sine fide & gratia præueniẽte nõ sufficit. Nam sine fide (vt ait Paulus) impossibile est placere Deo. Ad illã ergo fidem & gratiã requiritur baptismus, quæ si perdatur, exigit pœnitentiam. Quare & inter mandata sunt etiam præcepta sacramentorum: non solùm ad illam primam gratiam ineundam, verùm & ad alios effectus gratiæ, quales sunt confirmationis & eucharistiæ, quib⁹ debilitas, quam per peccatum contraximus, irroboretur, vt legis naturalis mandata valentiùs obseruemus. Vnde Deus per legem iubet, & per sacramenta iuuat.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm ante peccatum fuerint homini necessaria sacramenta.

POst explicatam sacramentorum necessitatem, cùm non sint de iure naturæ, sed supernaturam nobis donata, proximum est, vt tempus exploremus, quo fuerint instituta. Sunt autem, de quibus hæsitari potest, tres temporũ differentiæ. Prima dum innocẽs natura integra vigebat. Secunda ab ingressu peccati in orbẽ vsq; ad Christum incarnatum: ac demũ tertia ab eius protin⁹ incarnatione. De prima ergo temporis mora disputatur hoc secũdo articulo. Et respõdet D. Thom. breuissima conclusione negatiua. In statu innocentiæ ante peccatum sacramenta necessaria nõ fuerunt. *Conclusio.* Probat primò, quoniam sacramẽta nobis sunt, vt dictũ est, spirituales medicinæ, vt autem ait Christus, Matthæ. 9. nõ est

est opus valentibus medicus: tunc autem nullũ erat peccati vulnus: ergo nec sacramenti necessitas. Quòd enim sacramenta, medicina sint, iam suprà per exemplum illius Luc. 10. commõstrauimus, qui incidit in latrones, cuius vulneribus curandis Samaritanus, hoc est Christus, vinum & oleũ, hoc est sacramẽta, porrexit. Ex qua vtiq; sacramentorũ natura quęst. 3. firmissimum eliciemus argumentũ, quòd nõnũquam sacramenta conferant primam gratiam, aliàs nunquam sanitatem conferrẽt, atq; adeò neq; essent medicamina, sed de hoc ibi. Secundò id probat Diu⁹ Thom. locupletius hoc pacto. Sacramenta, vt ꝓximè constitutum est, ob necessitatẽ duntaxat humanæ salutis sunt instituta: tunc autem tẽporis illis homo non indigebat. Nam vel indigeret, quatenus ordinantur ad remedium peccati, vel quatenus ad perfectionem animæ conferunt, hoc est, quatenus ad religionis culturam spectãt: neutra tamen ratione sacramentis tunc opus erat. Cuius quidem ratio ex rectitudine illius status colligitur. Tunc enim superiora inferioribus dominabantur, neq; vllo pacto ab illis pendebant. Enimuerò iustitia originalis id prestabat, vt quẽadmodũ mens humana subdita erat deo, in quo & ratio gratiæ consistit, & exclusio culpæ, ita vires animæ inferiores, scilicet, sensuales, subderentur rationi superiorum intellectualium, atque ipsi animæ corpus. Cõtra hunc autem ordinẽ fuisset, si anima vel quantum ad scientiam, vel quantũ ad gratiam per aliqua corporalia, vt fit in sacramentis, perficeretur.

Rõ S. Tho.

Expositio articuli.

¶ Vide quemadmodum Diuus Thomas non modò explodit ab illo statu necessitatem sacramentorum ad comparandã gratiam, qua remittuntur peccata, verùm ad obtinendum quodcumque gratiæ genus, quæ per culturã virtutum nobis accrescit: imò neque ad sciẽtiæ perfectionem sentit fuisse necessaria. Est autem ratio hæc secunda subobscura, & ambigua. Potest enim intelligi, aut de solo Adã, aut de sua quoque sobole, quãdiu ille status durasset. Quare primùm disputandũ nobis est de scientia, mox de gratia. De priori mẽbro Caietan⁹, hîc disputat, nescio tamẽ an neruum tetigerit. Arguit enim, dictũ Diui Thomæ, scilicet, vires superiores in illo statu non dependisse in acquirendis scientijs à viribus inferioribus, non intelligi de posteritate Adæ, sed de ipso duntaxat viuente. Fuit nanque discrimẽ, quòd Adam tanquam semen humanæ naturæ omniũ fuit scientiarum lumine perfusus, posteri verò eius non fuissent nati cum scientijs, sed illas progressu temporis adminiculo etiam sensuum, acquisiuissent. Vt 1. parte quęst. 101. sanctus ipe doctor author est. Quapropter ait Caietanus, quòd D. Tho. non loquitur de cõmuni illo statu, sed de primo parente, in quo solo re vera fuit ille status. Quòd si & de Adam quis cõtra arguat, quòd etiam in vsu scientiarum infusarum vtebatur phantasmate, nam eius intellectus eiusdem erat speciei cum nostro, imò & scientia eius cum nostra, & vt ait Philosophus. 3. de anima. text. 39. necesse est intelligentẽ phãtasmata speculari, quare & vires eius superiores ab inferioribus pendebant. Respondet Caieta. quòd cùm scientias per infusionẽ suscepisset, nõ vtebatur phantasmate, quasi ab illo dependens in sua perfectione, sed vtens illo quasi inferiori. Nihilominùs fatetur, quòd nec filij Adæ indiguissent sacramentis: quia geniti fuissent in gratia, vt ait Diuus Tho. 1. par. quæst. 100. cum qua recepissent dona intellectus & perfectionem supernaturalis scientiæ, ad quã requiruntur sacramẽta. ¶ Maior autẽ, vt salua eius reuerẽtia loquar, quòd neget sermonem hîc haberi à D. Tho. de toto illo statu etiam si perdurasset in filijs Adæ, cùm planè quæstione præsenti de tribus temporis differẽtijs loquatur, quorũ prima erat ille status. Quin etiã magis mirandum est, quòd agnoscat conclusionẽ hîc Diui Thomæ toti illi statui congruere: scilicet, tam primo parenti, quàm eius posteris, & tamen cõclusionis rationem soli Adæ adaptari. Cùm vtiq; ratio cõclusioni debeat adæquari. Mentẽ ergo Diui Thomę vt percipias, adnotato quòd scientiarum perfectio, alia est naturalis, atq; alia supernaturalis. Hîc autẽ nõ loquitur de priori, sed de posteriori. Hæc enim nobis peculiariter per sacramẽta donatur, vt infusio fidei, donorumq; intellectualium. Igitur cùm ait illo statu indignum fuisse mentem perfici per inferiora, non

Declaratio rationis.

Caietan.

Arist. 3. anima.

Cõtra Ca.

Mẽs S. Th.

non loquitur de naturalis perfectione. Nam & de Adam.1.p.q.64.arti.3. concedit quòd quantùm ad modum scientiæ anima eius experimentis profecit: sed loquitur de perfectione, hoc est, de supernaturali diuinorum notione, quæ simpliciter perfectionis nomine censetur, quam nos per sacramenta recipimus & docemur: in illo autem statu absq; illis per infusionem in ipsa conceptione reciperetur, & facillimo parentum negotio perficeretur. ¶De necessitate verò sacramentorum in illo statu ad gratiæ acquisitionem Alexander Alen.4.p.q.1. Memb. arti.1. non absolutè sed per distinctionē respondet. Cuius quidem sententiā Durā.in 4.d.1.q.2. vltrò amplexus est. Aiūt quippe ambo, quòd si nomine sacramentorū intelligantur illa remedia gratiæ, qua remittuntur peccata, planum est in illo statu nulla fuisse propterea ꝙ neq; erant peccata. Si autem eodem nomine intelligamus sacrificia & signa, quibus fit protestatio fidei de Deo saluatore, quibus quidem sacrificijs augetur gratia, minimè negandum est, inquiunt, illic fuisse eiusmodi sacramenta. Nam neq; negandum est fuisse illic religionis cultum, qui in protestatione fidei consistit. Huiusmodi autem protestatio fit oblationibus & sacrificijs, quæ non solùm sunt necessaria ad propitiandum nobis Deum, quem piaculis habemus offensum, verùm & ad gratiarum actiones de beneficijs susceptis, quæ vtique in illo statu recipiebantur amplissima. Hanc autem opinionem refert D.Thom.in.4.dist.1.ar.2.quæst.2.quā refutat, dicens, non solùm nō fuisse tunc necessaria sacramenta ratione peccati, verùm neque ratione eruditionis aut alia de causa. Et primò vt hanc sententiam conprobemus, quanuis illa tunc extitissent sacrificia, profectò neutiquam mererentur sacramentorum nomina: quia nō fuissent causa gratiæ, nisi per modum meriti sicut virtutum opera. Oblationes enim nō aliter sunt gratiæ causa quàm eleemosynæ & ieiunia. Sed præterea probatur quòd neque illa sacrificia tunc erant necessaria. Imprimis Hugo loco citato, cui magister sententiarum. d.1. subscribit, nullā necessitatem sacramentorum in illo statu agnoscit. Nam homo, inquit, ante peccatum sine medio Deum videbat, hoc est, satis eum sine corporalium adminiculo agnoscebat. Per peccatum autem habuit vt nequaquam diuina queat capere, nisi humanis exercitatus. Hæc ille. Nobiscum sentit Scot.4.d.1.q.3.& Palu.eadem. d. & q. Et probatur ratione, fortasse valida. Protestari fidem contingit tripliciter: aut per interiores actus, quibus Deum confitemur esse vnum & trinum, ac perinde seruatorem glorificatoremque nostrum: eūque subinde laudamus. Secundò per virtutum officia & exteriores etiam laudes. Atqui duo hæc protestationum genera religionisque munia nō negamus quin illo fuissent statu. Nam fides sine operibus, vt ait Iacobus, mortua est. Fuisset nanque cum primis cōtemplatio, deinde prolium generatio & educatio & obedientia filiorum erga parentes, & omnium erga Deū in abstinentia ab esu ligni scientiæ boni & mali. Hæc autem non appellantur nisi largissimo modo sacrificia, sed fuissent merita apud Deum. Tertio modo protestamur fidem per sacrificia & oblationes. Hæc autē quòd non fuerint tūc temporis necessaria, ꝓbatur. Quatuor enim quinque ve aut sex de causis nobis sunt eiusmodi sacrificia congruētia. Primū vt per hæc pro peccatis nostris satisfaciamus: tunc autem nulla fuissent peccata. Secundò vt per ea dignoscatur religio nostra ab exteris sectis. Non enim vniuersus orbis eiusdem est religionis. Hæc autem causa illic cessasset: essent quippe omnes veluti in cęlo eiusdem religionis, eodemque ore adorantes vnum Deum. Tertiò sunt nobis in hunc vsum vt nobis mutuò constet eandem religionem colere. Etenim quanuis totus mundus eandem profiteretur, tamen eo quòd corporei sumus, fieri nisi per ista externa sacrificia non posset vt nobis inter nos mutuò constaret vna religio. Qualis enim Deus adoratur talia sacrificia instituuntur. Illic autem omnibus constaret natos esse in gratia Dei, in eiusque seruitio & obedientia, sicuti in cælesti patria, viuere. Quartò sunt nobis operæpretium vt per ea seruemus memoriam beneficiorum Dei: sicut per sacrificium missæ memoriam perpetuamus passionis Christi, qua seruati sumus, docemurq; quantū illi debemus: illic autē que

Alexan. & Durand.

Contra Alex. & Du.

Ratio ualida.

que opus eruditione supernaturalium? Nam simul cum gratia imbuerentur donis necessarijs. Preterea parentes facilimo negocio erudirent natos: quare huiusmodi exteris elementis nihil opus haberẽt: sed sicut angeli Dei in paradiso semper omnes Deum laudibus colerent. Sed ais. Saltem eorũ vsus opportunus fuisset ad reddendum Deo gratias: videlicet vt de receptis ab ipso partem ei rependerent, secundùm illud. 1. Paralipo. 29. Tua sunt omnia, & de ijs que de manu tua accepimus, dedimus tibi. Sed in contrarium facit, quòd causa ista vana esset in nobis, nisi ea quæ Deo offeruntur, in vsum templorum ac ministrorum cederent: tunc autem cùm non essent sacramenta, non essent ministri, neque verò templa, quia nec aeris inclementia tectis egeret, sed simplici corde & ore laudum encomia Deo dicerent. Facere autem sacrificia qualia tempore Mosis, nempe litare pecudes & pecora, nisi ratione significationis, quę tunc non fuisset necessaria, vanum futileq́; censetur. ¶His demum accedit quòd tunc omnia fuissent communia, quare nullus posset de proprio quicquam offerre: neq; alius indigeret vt ab alio sibi quidpiã suppeditaretur: atq; adeò tunc eiusmodi oblationes nullius essent emolumenti, neque idcirco vllius vel meriti vel laudis.

Alia egregia ratio.

1. Argumẽ. S. Thom.

¶Argumenta ergo duo D. Thomæ satis soluta sunt. Primum enim est. Tũc homo indigebat gratia ergo & sacramentis. Cuius consequentia non valet. Nam etsi gratia indiguisset, non tamen ea per sensibilia conquirere. ¶Secundum est. Homini secundùm suam naturam, vt dictum est, congruunt sacramenta, tunc autem habuisset eandem naturam, ergo eadem illi conuenirent sacramenta. Negatur tamen consequentia: quoniam natura non haberet eundem statum, vt partem superiorẽ deceret per inferiorem de supernis edoceri. ¶Tertium argumentum est. Matrimonium Adæ, secundùm apostolum ad Ephes. 5. Sacramentum magnum fuit in Christo & ecclesia: ergo ante peccatum fuit sacramentum. Distinguitur autem antecedens. Matrimonium enim, nõ quidem quatenus est sacramentum fuit in illo statu institutum, quia non erat tunc instrumentum passionis Christi gratiam conferens, sed in officium naturæ.

Matrimonium Adæ.

¶Sed arguis, saltem erat sacramentum eo modo quo dictũ est suprà esum agni paschalis fuisse propriè sacramentum: quia signum rei sacræ in lege nostra futuræ. Negatur assumptum: quoniam nõn fuit institutum quasi actus religionis ad id significandum, sed in officium duntaxat multiplicandæ naturæ, vt patet Genes. 1. & 2. Veruntamen ex consequenti, vt ait D. Thom. hoc est ex sua ipsius cõiunctionis natura significabat vnionem Christi cũ ecclesia sicuti vnũquodq; suum simile. Quare vbi ait Paul. sacramentum fuisse Christi & ecclesiæ, sacramentum accipit pro eo quod est mysterium. Adde cũ Durando loco citato, quòd neque illam Christi coniunctionem significasset nisi hominum lapsus fuisset futurus: quoniam si nullum extitisset peccatum, Christus nõ fuisset carne indutus, in qua sibi desponsaret ecclesiam: quare, & ipsa eius significatio ad statum peccati refert. Sed prior solutio per se satis est solida.

Durandus

Alia arg.

¶Alijs tamen argumentis solet conclusio impugnari. Deus enim propensior est in misericordiam, quàm in iustitiam: præscius autem humanorum scelerum prouidit ante peccatum Adę infernorum ignẽ, ergo æquiori ratione debuisset tunc prouidere sacramenta. Eò vel maximè quòd & salutiferas herbas, & quæ corporeis ægritudinibus mendicandis erant necessaria antequam morbi essent, creauit. Adde quòd prouidentissimus quisque medicus non modò præsentaneis ægritudinibus medetur, verùm & ab illis quæ timentur, sanos præseruat: debuit ergo statum illum Deus sacramentis exornare, vt homo ab illa culpa, quam postea contraxit, præseruaretur. ¶Respondetur tamen quòd & si propensior sit Deus ad clemẽtiam, nihilominus debet suauiter omnia secundùm rerum naturas & indigentias disponere, ignis autem inferni fuit elemẽtalis atque adeò ad opus creationis pertinens. Aut enim debuisset illum locum tunc creare vacuum, aut si alia eum substantia oppleuisset, debuisset illam post peccatum corrumpere vt infernum illum illic accederet ignem: quod creandi sapientiæ non congruit. Vnde vt habetur Ecclesia. 18. Qui viuit in æternum

creauit omnia simul. Idq; de purgatorio quod vnus est sinus inferni: & de naturalibus herbis & alijs medicaminibus respondendum est: nempe quòd omnia pertinent ad creationis opus. Preterquam quod perhorrendus ille ignis, Satanæ & angelis eius destinatus fuerit. Quorum quidem peccatum ante statum innocentiæ præcesserat. Vnde Christus Matth. 25. Ite, inquit, in ignē æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Illi enim quoniam per poenitentiam reuocari in gratiam nequiuerant, statim post culpam illuc obtrusi sunt: hominibus autem, qui per resipiscentiā & erratorū poenitudinē euadere tormenta illa possunt, non est paratus nisi ad terrorem, vt eum caueremus, nisi nostra impoenitentia similes nos dæmonibus efficeret. ¶ Ad rē ergo vt redeā sacramenta non sunt res naturales, sed supernaturaliter instituta in remedium peccati. In illo autem statu per iustitiam originalem congruentissimè illis ac sufficientissimè prospectum erat, vt illo durante statu nec peccatum homines facerent, neque metuerent, quia nec ignorantia nec corruptis affectionibus laborabant. Quare nec alia præseruatiua opus habebant medicina. Sanè quę non applicatur, nisi illis, quib⁹ morbus timetur. Presertim cùm vsus sacramentorum illic locum non habuisset, superuacanea fuisset eorum institutio, etiam ad præseruandum. Sed iustitia originalis commodissimè id illis præstabat. At cùm liberum arbitrium non habuissent confirmatum in gratia, cadere ab illa potuerunt, ac subinde ceciderunt.

Igni s infer ni.

¶ Postremum argumētum inde sumi potest, si admittitur potuisse in illo statu cōmitti peccatum veniale: non quidē aduersus D. Thom. qui id negat, sed aduersus Scotum, qui cùm illud concedat, negat tamen vllo illic fuisse opus sacramento. Responderet ille tamen, quòd peccata venialia ad sui remissionem nullam expostulant sacramenti virtutem. Sanè quòd per talia peccata gratia non perdatur, quę sit per sacramentum recuperanda: sed poterant remitti per internam poenitentiam aut per alium æquiualentem motum charitatis in Deum. Et pariter responderet ipse ad argumentum secundùm suam opinionem, quòd etiā si Adam non peccasset Christus venisset atq; adeò instituisset sacramenta. Responderet, inquam, quòd nō venisset tanquam redemptor, atque adeò neq; vllum instituisset sacramentum. At profectò efficaciùs, ex superioribus colligitur, quòd non venisset.

Argumētū de peccato ueniali.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm post peccatum ante Christum sacramenta debuerint esse.

SEcundam temporis differentiam superiori articulo designauimus à lapsu prioris Adam, vsque ad restaurationem secundi: nempe, Christi. De hac ergo temporis intercapedine quæritur, vtrùm tūc debuerint sacramenta institui. Ad quod D. Tho. vnica cōclusione affirmatiua respondet: nempe, quòd ante aduentū Christi necesse fuit quædam sacramenta institui. Hanc primò probat autoritate Aug. 19. contra Faustum, dicentis sacramenta, quæ celebrabantur prænuntia fuisse venturi Christi: erat autem necessarium eius aduentum prænuntiari. Ratio autem est eiusdem necessitatis expositoria. Sacramēta enim eò sunt ad humanam salutem necessaria, quòd sensibilia signa existunt inuisibilium rerum, quibus homo sanctificatur: nemo autem sanctificari vnquam post lapsum Adæ potuit, nisi per Christū: quē vt ad Ro. 3. ait Paul. proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. Oportebat ergo Christi aduentui antecessisse visibilia signa, quibus ipsum venturum homines protestarentur, quæquidem signa dicuntur sacramenta. ¶ Perpende primùm omnium conclusionem. Quoniam licèt autoritas Augustini de sacramentis Mosaycis intelligatur, tamen D. Tho. ampliorem constituit conclusionem: quæ scilicèt, non solùm ad legem scriptam, sed ad legem naturæ suo gradu potest adaptari. Et ratio est subinde notanda. Nam cùm sacramenta sint religionis indicia, quibus profitemur, diuinitus nos obtinere salutem, quam omnes per Christum suscipimus, necesse est, vt quotquot eius fide saluantur per sacramenta eandem protestentur fidem.

Conclusio.

¶ Sunt

¶ Sunt autem argumenta Doctoris ſancti conſideratè meditanda. Dictum enim eſt in ſolutione tertij primi articuli, per ſacramenta paſsionem Chriſti hominibus applicari: vnde fit conſequens paſſionem ad ſacramenta comparari, ſicuti cauſam ad effectum: effectus autem non antecedit cauſam, ſed è conuerſo: nulla ergo ante eandem paſsionem fuerunt ſacramenta. Reſpõdetur, quòd paſsio Chriſti reſpectu veterum ſacramentorum erat veluti cauſa finalis, eò quòd ad ipſam ſignificandam erant inſtituta: cauſa autem finalis non præcedit tempore ſuum effectum, ſed intentione. Artifex enim cudit lapides dolatq; ligna ob extruendam domum, à qua futura domo per intentionem mouetur ad opus.

Examinatio reſpõſ.

¶Hec autem reſponſio poteſt tyroni theologię ſcrupulũ inijcere. Paſsio enim Chriſti fuit cauſa ſalutis tam antiquorum quàm noſtrę, non ſolum finalis, verùm meritoria & efficiens vt D.Tho.3.p.q.49.ar.1.docet. Imò autoritas hæc citata Paul. id oſtendit: quippe, qua aſſerit fuiſſe propitiatorem iuſtumque iuſtificantem. Cùm ergo fuerit ſalutis noſtræ efficiens cauſa, quomodo ait D.Tho. quòd fuerit finalis reſpectu veterum ſacramẽtorum? Reſpondetur, quòd non negat fuiſſe cauſam efficientem vniuerſæ gratiæ, quæ poſt lapſum Adæ fuerit hominibus collata. Quod illicò poſt verba modò citata oſtendit Paul. ad Roman. 3. dicens, per fidem fuiſſe propitiatorem in ſanguine ipſius propter remiſſionem præcedentium delictorum in ſuſtentatione Dei. Quaſi diceret, omnium præcedentium delicta remiſit Deus propter Chriſti paſsionem, quæ ideo quando exhibita fuit, tunc omnem gratiam quæ poſt Adæ præuaricationem hominibus donata eſt, & meruit & effecit. Et ideo ſuſtinebantur antiqui patres in limbo quo ad vſq; eadem paſsio fuiſſet exhibita. Sed tantùm ait. S.Doctor, ꝙ erat vt cauſa finalis, non gratiæ antiquorũ, ſed veterum ſacramentorum: noſtrorum autem vt efficiens. Deus enim factus homo inſtituit noſtra, non illa: ſed inſtituebantur à Deo tanquam prẽnũtia ſigna futurę paſſionis. Et rurſum paſsio operabatur in antiquis per modum cauſæ finalis: per fidẽ ſcilicet applicata: in nobis autem operatur per ſacramenta, ceu per ſua inſtrumẽta. Et ideo dicturi ſum⁹ queſtione ſequenti ꝙ ſacramenta noſtra conferunt gratiã, tanquam ſigna fidei Chriſti memoratiua eiuſq; adeò paſsionis inſtrumenta. Antiqua verò minimè: ſed per fidẽ paſsio tunc operabatur, quam ſacramenta illa prænuntiabãt. Cur autem neceſſe fuerit Chriſtum per illa ſacramenta prænũtiari, alia quæſtio eſt. Haud enim decuit ipſum in mundi primordijs incarnari, vt. 1. q. huius tertiæ partis ar. 5. oſtenſum eſt. Imò decuit multis antea ſæculis expectari, tum vt humanum genus ſuam neceſsitatem magis cognoſceret, tùm etiam vt tam excelſum myſterium tam multis ſeculis expectatum & prænuntiatum, fieret cùm adueniret credibilius, & ideo ſacramenta debuerunt eſſe eius prænuntia.

Quæſtio celebris de fide.

¶Hic præterea celeberrima illa quæſtio nonnullum locum habet, vtrùm ſemper in lege naturæ fuerit vnicuiq; ad ſalutem neceſſaria fides, quæ per ſupernaturale auxilium donaretur. Dixerim fidem ſupernaturalem, quoniã de fide, ſi intelligas de cognitione vnius remuneratoris Dei, in quæſtionem non cadit: dicente ad Hebræos. 11. Paulo, ſine fide impoſsibile eſt placere Deo. Neque verò in dubium cadit, quin ſemper fuerit auxilium ſpeciale neceſſarium ad conuerſionem in Deum, affirmante Chriſto Ioan. 6. Nemo poteſt venire ad me niſi pater meus traxerit eũ. Et contraria eſt Pelagianorum Hæreſis: nempe, quòd liberum arbitrium ſufficeret vt. 2.2.q.6.ar.1.ait D.Th. At cũ illicò Paul. eandem fidem explicans ſubiunxerit. Accedentem ad Deum oportet credere, quia remunerator eſt: dubitare quis poſſet, vtrùm in lege naturæ potuiſſet ſapiens aliquis naturali lumine cognoſcere Deum eſſe, & remuneratorem eſſe: qui quidem per auxilium ſpeciale, quo eius ſuper naturam voluntas moueretur, conuerteretur in Deum. Itaque illa naturalis cognitio intelligeretur nomine fidei. Neque verò in dubium vertitur, quin ſemper cum gratia iuſtificante infunderetur ſupernaturalis habitus fidei, ſpei & charitatis, ſed tantùm loquimur de actuali cognitione ad conuerſionem adulti neceſſaria. Ad hæc neque ambigere vllus poteſt, quin vniuerſis fuerit neceſſaria fides Chriſti

Christi saltim implicita, vt hic ait D. Th. &.2.2.q.2.ar.7. Nā, vt ait Petrus, actuū. 4. Non est aliud nomen datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri: &. 1. ad Corint.3. Paul. Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positū est, quod est Christus Iesus. Quæ quidē asserta ad omne tēpus à lapsu Adę referenda sunt. Vnde Aug.lib.de correctio. & gratia. Illa fides sana est, qua credimus nullum hominem, siue maioris, siue ætatis paruæ liberari à contagio mortis & obligatione peccati, nisi per vnum mediatorem Dei & hominis, Iesum Christum. Diceret autem quispiam forsan, illam naturalem cognitionē quòd Deus est & remunerator est, implicitè referri ad Christum, licèt in quacunque ætate, vt ait loco proximè citato D. Tho. fuissent proceres, qui explicitā supernaturaliter haberēt, vt Iob. Credo quòd redēptor meus viuit, &c. qui plebem docerent. Minoribus tamen illa cognitio naturalis à maioribus mēdicata cum auxilio speciali voluntatem mouente fortè quis diceret sufficere. Neque deficerent huiusmodi opinioni apparentia argumenta. Primum est ex Paul. ad Rom. 1. asserente, ꝙ cùm gentes Deū cognouissent, non sicut Deū glorificauerunt, aut gratias egerunt. Et loquitur de cognitione naturali, per ea, quę facta sunt ad inuisibilia penetrante. Præterea arguitur ratione, quòd Paul. non aliam fidem exigere videtur ad salutem necessariam præter illam quod est, & remunerator est: hæc autem naturali lumine videtur acquiri posse. Ad hec. Videtur in lege naturæ nullum fuisse præceptum nisi naturale: propterea enim dici videtur lex naturæ: fit ergo inde consequens nullum extitisse tunc præceptum supernaturalis fidei habendę: quòd si tale tunc non extabat præceptum, consequi sanè apparet ꝙ nec talis cognitio fuisset singulis necessaria. Antiquis enim in lege Moysi & nobis, quoniam illa supernaturalis fides necessaria est, præceptum subinde datum est disponendi nos ad eam recipiendum. Si ergo tunc nō erat tale præceptum, apparet nec fuisse tunc actum supernaturalem fidei necessarium ad recipiendam gratiam. Eandem opinionem D. Tho. visus est sequi super illud ad Rom. 2. Gentes quæ legem non habēt naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, idest, per legem naturalem ostendentē eis, quid sit agendum, licèt non excluditur quin necessariū sit spirituale auxilium ad mouendum affectum. Hæc ille in secunda illius loci expositione. Quare illud ad Ephe. 2. Fides donum Dei est, glossaret illa opinio, & de fide explicata lege veteri & nostræ necessaria, & de illa quæ in lege naturæ reuelabatur maioribus per quos minores docerentur. ¶ Quapropter hanc conclusionē olim sub dubio defensauimus in impresione prima Veneta libri nostri de natu. & gra. lib. 2. c. 11. Re tamē postea oculatiùs inspecta, in impressione Parisiensi, & Salmanticensi sententiam mutauimus, quam puto esse assertu necessariam. Nempe quòd nulli vnquam patuit salus, nisi per fidem quæ supernaturale donum est. Ad hoc autē probandum non opus est loca sacra sanctorumve patrum, quæ innumera sunt, coaceruare, quibus asseritur neminem sine fide, vt ait Paul. iustificari. Hoc enim est in re non dubia testes instaurare non necessarios. Sed in hoc incumbendum est, quòd illa fides semper fuit singulis requisita, quæ est donum supernaturale: illa scilicèt actualis cognitio, vt se quisq; in Deū conuerteret. ¶ Hoc ergo præterquàm quòd nomen fidei assensum designat nō naturaliter conquisitum, sed diuina autoritate susceptum, multis probatur & autoritatibus & rationibus. Primum enim illud ad Ephes. 2. proximè citatum, gratia estis saluati per fidem, non ex vobis, ne quis glorietur: donum enim Dei est, vbi fides asseritur gratiæ donum, licèt Iudæis peculiariter dictum sit, de omnibus tamē pariter intelligitur, vt D. Thom. 2.2. quæstione. 6. articu. primo. enarrat. Per fidem enim supernaturalem homo eleuatur vt se in Deum conuertat. Id quod & ratio commonstrat. Nam cùm voluntas intellectu ducatur, quodcunque ille bonū ostendat, potest ipsa amare, ex quo fit, quòd si ipsa nequit sine speciali diuina ope in Deum conuerti, pari auxilio intellectus egeat, qui ipsam illuminando dirigat. Et hæc ratio est, quam D. Tho. 2.2. q. 2. ar. 3. insinuat, nēpe, ꝙ cùm natura hominis à superiori natura pendeat, hoc est ordinetur ad su-

Apparētia argumēta.

S. Thom.

Responsio autoris.

Probatio cōclusionis.

ad supernaturalem fœlicitatē, nō sufficit in hac vita ad eius perfectionem naturalis cognitio, sed requiritur supernaturalis, quæ est cognitio fidei. Atque huc germanè attinet citatum illud verbum Christi Ioan. 6. Nam postquam dixerat. Nemo potest venire ad me nisi pater qui misit me traxerit eum (vbi planè de speciali subsidio sermo fit) subdit, Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me: discere autem intellectualem fidem designat quā asserit esse à patre. Vnde D.Th. 1. 2. q. 113. arti. 4. vbi loquitur de motibus quibus homo in Deum conuertitur, vt iustificetur (quos quidem motus planum est esse supranaturales, eo quòd iustificatio opus est supranaturale) ait primùm esse motum per fidem, secundùm illud ad Hebræ. 11. Accedentem ad Deū oportet credere quia est, &c. Vbi planè asserit locum illum intelligi de motu fidei supernaturali. Tertiò id palàm constat ex illo secundæ ad Corint. 3. Non quòd sufficiētes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis. Vbi cogitationis voce mot⁹ fidei designatur. Vnde cùm Pelagiani coacti suam hæresim retractare: nempe, gratiā Dei secundùm merita nostra dari, id saltem retinere pertenderent, quod initium fidei esset à nobis, & de hoc quoque errore condemnati fuère. Quocirca cum eodē errore & Aug. antequam esset episcopus laborauerit, vt in de predestinatione sanctorum cap. 3. patet, illum postea, vt lib. 2. de bono perseuerantiæ. cap. 20. & lib. 1. retracta. capi. 23. constat, retractauit, asserens ob istam Pauli autoritatem, neque vllum initium fidei esse à nobis. Quapropter in concilio Mileuitano capi. 4. sub anathematis cōminatione definitur vtrūque esse donum Dei, & scire quid facere debeamus, & eligere quid faciamus. Idque in synodo Tridentina confirmatum est. ¶Ad vim ergo argumenti quod contra obiecimus, Paulus non exigit aliam fidem ad salutem, quàm credere quia est & inquirentibus se remunerator est: ad hanc autem cognitionem lumine naturali poterant philosophi pertingere, illāque populos docere. Respōdetur quòd non satis erat sub lege naturę qualemcunque remunerationem Dei cognoscere, sed aliquam supernaturalem. Et hic est veritatis neruus. Requirebatur inquam fides, quòd Deus aliqua sui contemplatione & societate deberet suam beare familiam: hoc enim paulò antè admonuerat Paul. vbi definiens fidem, predixerat esse sperandarum substantiam rerum, argumentum non apparentium: idest cognitionem æternorum supernaturaliumque bonorum: quæ ideo lumine naturali non apparent. Erat ergo necessaria fides, ꝙ in participatione illorum æternorum bonorum consisteret nostra fœlicitas, quæ subinde supranaturale esset beneficium, naturę vires excedens, quod quidem Deus sua benignitate suis cultoribus impendit. ¶Philosophi autem id non cognouerunt, sed opinabantur in cāpis Eliseis sedes beatorum esse positas, quorum fœlicitas esset quædam requies, non autem ꝙ Dei cōsortio fruerentur. Et quanuis aliqui arbitrarētur viros virtute illustres in cælum rapi, non tamen faciebant illos deos per veri Dei consortium. Et quanquam Aristoteles contemplatiuam fœlicitatem in contemplatione substantiarum separatarum collocauit, nō tamen eò attigit, vt cognosceret quòd sempiterna fœlicitas in contemplatione Dei consisteret. Sed arguis. Satis erat hoc primoribus reuelare qui ea plebem docerent. Respondetur quòd plebeij non poterant sine auxilio speciali Dei id firmiter credere. Sicuti neque illi quibus nos modò fidē nostrā predicamus, assentiri ei dignè, nisi diuina ope suffulti valent. Imò verò nec fides qualiscunq; mediatoris sufficiebat, nisi aliquam originalis peccati notitiam haberēt, pro qua ille erat intercessur⁹, quam certè notitiam lumine naturali, vt in materia circūcisionis dicturi sumus, attingere nequiuerant. Vnde S.Tho. 2. 2. q. 2. ar. 7. Vbi hanc constituit conclusionem. Maiores, inquit, sub illa lege per reuelationem explicitè cognoscebant futurum mediatorem, quem suis sacrificijs quodammodo præsignabant: minores autem sub velamine illorum sacrificiorum habebant velatam cognitionem. Et in solutione. 3. sic, inquit, saluati fuerunt, quibus reuelatio non fuit facta, non tamen fuerunt salui sine fide mediatoris in diuina prouidentia implicita. Credentes enim Deum esse liberatorem hominum

Ioan. 6. *S.Thom.* *2.Corin. 3.* *Pelagiani.* *Concil. Mileuitan.* *Vis argum.* *Veritatis neruus.* *Philosophorum placita de fœlicitate.* *Fides mediatoris.*

hominum secūdùm modos sibi placitos, fidem habebant Christi mediatoris impli citam. Et August. Hypog. lib.3. fide, inqt, non alia, nisi quæ nunc est, salui facti sunt omnes sancti, qui ab exordio vsq; ad finē mundi salui facti, faciendiq; sunt. Et quan uis hæc & similia sanctorum dicta glossari possent, ꝙ sit eadē tantùm ex obiecto: scilicet, quantū ad credibilia implicitè, vel explicitè, tamē profectò etiā intelligitur quantum ad modum: scilicet, ꝙ sicut nobis est supranaturalis, ita & vniuersis, iuxta illud Sapien.9. Mitte sapientiā de cœlis sanctis tuis. De qua cœlesti sapientia infrà. Nam per sapientiā sanati sunt quicunque placuerunt tibi Domine à principio. Sed de hoc satis, quia locus præsens plura nō gratis fert. ¶ Ad argumentū autem in contrariū ex Paul. ad Rom. 1. desumptū respōdetur, ob id gentes condemnasse, ꝙ Deum, quē naturali lumine cognouerāt, non subinde qualiter ius naturæ iubebat, coluerint: ꝙ si ius illud naturæ seruassent, deus illis altiori fidei radio affulsisset, vt salui fierent. ¶ Aliud verò argumentū petebat, vtrùm in lege naturæ fuerit præceptū aliquod diuinum supernaturale fidei, & spei, & charitatis: de quo pergimus quàm primum dicere. ¶ In secundo igitur argumento Diuus Thom. explicat confusionem, quam in genere de tempore ante aduentum Christi constituerat, quod quidē tēpus duas habuit differentias: scilicet, ante Abrahā, & post ipsum. Est igitur argumentū. Sacramēta (vt. 19. cōtra Faustū autor est Aug.) debēt statui humani generis cōuenire, ille autē à lapsu Adæ vsque ad Christū nūquam fuit mutatus: ergo nec debuerūt mutari sacramēta, vt præter illa, quæ erāt in lege naturæ alia statuerētur in lege Moysi. Est autē respōsio bimēbris. Primū enim, ait statū humani generis à peccāte Adā vsq; ad seruatorem Christū dupliciter posse cōsiderari. Vno scilicet, modo quantum ad rationē & substantiam fidei, atq; hoc pacto semper idē permansit. Sanè ꝙ vniuersi (vt modò dicebamus) per vnam fidē venturi seruabant. Alio modo quātum ad maiorē intēsionē peccati, expresßioréq; cognitionem de Christo: progressus nanq; humani generis, vt à suę creationis primordijs in dies distātiùs elongabatur, ita ad Christum ꝓpinquiùs accedebat, & ideo per incremēta temporum & ratione recessus à suo exordio peccatum valētiùs in humanum genus grassabatur, adeò vt ratiōe per ipsum obtenebrata, mandata legis naturæ homini ad rectè viuendum non sufficerent: & ratione accessus ad Christum necesse erat vt fidei quoque sacramenta augerentur. Vnde Grego. fidei, inquit, cognitio ꝑ tēporum incrementa creuit. Vtraque ergo de causa tempore Abrahæ circuncisio, & pòst tempore Moysi alia sacramenta fuerunt legi naturæ adhibita. Et per hoc dissoluitur argumentum. Addit veruntamē secundò eorundem sacramentorum interuallum: nempe, ꝙ illa, quæ fuerunt in lege naturæ ante Abraham, fuerūt indeterminata: quia tunc nō fuit determinatè homini præfixum quibus sacramentis vteretur, sicut fuit Abrahæ circuncisio præscripta. Id quod ob vtrāq; causam cōmemoratam fuit necessum: scilicet, & ꝓpter caliginem legis naturalis, & vt esset determinatior fidei significatio.

August. *Sapien.9.* *Ad argum. contrarium* *2. Argumē. S. Thom.* *Gregor.*

¶ Circa hoc autem vltimū verbū dubium exurgit illi simile, quod de statu innocentię disputauimus, quāuis obscurius: videlicet. Vtrùm in statu legis naturæ ante Abraham fuerint aliqua sacramenta. Potest autem quæstio intelligi tam de sacramentis in remisßionem peccatorum, sicut sunt nostra, quàm de sacrificijs & oblationibꝰ ad protestationem fidei. Et quidem de sacramentis ad remisßionem actualium nulla opus est disputatione: constantisßimū enim est, neq; in lege naturæ, neq; verò in lege Moysi vllū fuisse huiuscemodi sacramentum. Imò hoc legi euangelicæ ꝓprium est, vt sacramentis in remisßionem peccatorum actualiū abundet. Quapropter nescio quid in mentē venerit Durād. in.4.d.1.q.5. vt assereret vnctionē sacerdotis in antiqua lege fuisse sacramentū, gratiam cōferens, sicuti sacramētū ordinis in noua: inde enim fieret cōsequens, vt actualia remitteret, quod reuera nulla probabilitate viget. Nam cùm sacerdotiū illud nō esset spirituale, neque ad administranda sacramenta spiritualia conferentia gratiā vim haberet, veluti est modò sacerdotium euangelicum, nulla per illam vnctionē cōferebatur gratia ratione operis, sed ex merito forsan & deuotione illius, qui vngebatur

Quæstio. *Cōtra Dur.*

D

batur. At de sacramentis in remissionẽ originalis, an videlicet fuerit in lege naturę sacrificium aliquod singulare diuinitus institutum, sub iudice est. Hęc autẽ ambiguitas dist. ꝓxima inter disputandũ de circũcisione enodanda venit. Tenet enim Sco. in.4.q.3. affirmatiuam partem, quam illic examinabimꝰ. Restat ergò in præsentiarũ quęstio solùm tractãda de sacramẽtis, si hoc nomine appellemus sacrificia, & oblationes ad protestandam fidẽ, placandũque Deũ, illiq; gratias referẽdas: vtrùm scilicet in lege naturæ ante scriptam fuerint aliqua eiusmodi supra legem naturæ diuinitus instituta. Et quidem venera. Hugo li.1. de sacram. p.11. ca.3. ait, sacramẽta legis naturæ non fuisse ex præcepto obligantia, sed ex voto, inquit, celebrabantur secundũ quod vnicuiq; sua dictabat mẽs, vt fidem suã alijs exteriori signo profiteretur. Quam quidem sententiam ad literã refert, approbatq́; D. Th. in.4.d.1.q.2. ar.6. quæstiũc.3. Hæc autẽ verba intelligũtur de sacramentis, quæ suo modo ordinabantur ad deletionem peccati vel originalis vel actualis. Dicemus enim in materia de circuncisiõe, ꝙ licèt peccatũ originale per actum interiorẽ tũc remitteretur adultis, & per eundem actũ posset fides applicari paruulis sufficiẽter, vt originale illis remitteretur: nihilominus erant aliqua sacrificia ad id etiam adhibita, quæ suo modo appellabantur sacramenta (vt ait D. Th. in.4.d.1. ar.2. quęstiunc.3.). De his autem in materia circũcisionis disputabimus. Nũc autẽ de sacrificijs, & oblationibus ad protestãdam fidẽ, qualia sunt in lege nostra, disquirimꝰ. ¶ Est ergo sententia Dur. in.4.d.1.q.2. quæ duo habet mẽbra. Primùm enim, inquit, ante Abrahã fuisse quidem, nõ sacramẽta propriè, sed tñ sacrificia & oblationes ad protestãdam fidem, vti de statu innocẽtiæ predixerat. Secundò ait illa sacrificia fuisse necessitatis in communi: scilicet, vt aliquid tũc homines facerent, sed in particulari erãt volũtatis, quia non arctabãtur ad hoc vel illud sacrificium, imò vnus quilibet posset, quibus vellet vti. Nõ tñ explicat vtrùm illud præceptum necessitatis in genere esset diuinũ, an tantùm naturale. Profectò res est non parũ ambigua. Nam ꝙ esset aliquod præceptum diuinũ protestãdę fidei ex eo

Scotus.

Hugo.

D. Thom.

Duran.

Præceptũ fidei.

colligitur, qđ supra definitũ est: videlicet fuisse sub illa lege necessariã cognitionem aliquã fidei supranaturalem: si ergo illa cognitio erat necessaria, fit vt etiã fuerit præceptũ diuinũ, tũ illius habendæ, tum etiã protestãdæ: nã vt ait Paul. ad Ro.10. Corde creditur ad iustitiã, ore autẽ confessio fit ad salutem. Quare qui pręcepto diuino fidẽ tenentur habere, simili eandem protestari cõstringuntur. Quandoquidẽ nuda natura ad id, quod supra ipsam est, obligare nõ valet. Attamẽ ex altera parte apparet nullũ fuisse tale præceptũ: quoniã lex naturæ hoc sonare videtur, ꝙ solis naturalibus præceptionibus fuerit contenta. Id quod D. Th. q. præce. ar.5. ad.3. insinuare videtur, dicẽs, ꝙ tunc homines nulla lege exterius data, sed solo interiori instinctu mouebantur ad Deum colẽdum. ¶ Ad hãc ergo q̃stionẽ, quã alij affirmanter, alij negãter expediũt, sub tali conclusionũ moderamine respondendum arbitror. ¶ Prima conclusio sit. Sub lege naturæ ante Abraham fuit diuinũ præceptũ in gñre habẽdi, ac perinde modo aliquo protestãdi supranaturalẽ fidẽ. Hanc puto conclusionẽ superius valido argumento demonstratã. Si enim erat supranaturalis cognitio ad salutem necessaria, fit vt qñ reuelaretur, præceptum esset illam recipere. Arguitur enim sic. Seruanti ritè ius naturæ Deus singulari auxilio illo tẽpore affulsisset lumine fidei: ergo ille, cui illa reuelatio fiebat, tenebatur illi assensum præbere: illa autem obligatio à sola natura nõ poterat oriri: ergo erat diuina. Secundò arguitur. Demus quibusdam proceribus eiusmodi reuelationes tunc temporis fieri vt D. Th. 2.2.q.2. ar.7. ait, vt Iob, & nõnullis Sybillis, atque alijs. Si illi postea eandẽ fidem plebeios docerẽt, ac debitis cõiecturis persuaderent, sicut modò nostri prædicatores apud Insulanos faciunt, tenerentur auditores illam suscipere, vt si Enoch, & Noe illud pręstarent docẽdi officiũ. Et tñ illi promulgãtes fidem, tũc non iniũgebant ꝑceptũ: ergo illud erat omnibus diuinitꝰ positum. ¶ Et cõfirmatur. Propterea nunc præceptum est vniuersis hominibꝰ positum suscipiẽdę fidei Christianę, eiꝰq; protestandę: quinimo spei, & charitatis, quia motus isti sunt ad salutem necessarij. Cùm ergo in omni lege candẽ habuerint necessi

Prima cõclusio.

necessitatem, fit vt semper eadē extiterint præcepta. ¶At propter argumentum in contrarium formatū subiungitur secunda conclusio. Nullum ante legem Moysi fuit præceptum exterius scriptum diuinū, neque de fide, neq; de vlla re alia, preter naturalia, sed tantum internū. Hanc itidem conclusionem probat præfatum suprà argumentum: hoc enim sonat nomen legis naturæ. Distinguntur nanq; tres leges: scilicet, naturæ, scripta, & euangelica. Scripta autem dicta fuit propterea quòd illā scripto Deus tradidit Moysi, consequitur ergo vt status legis naturæ nullum habuerit scriptum exterius præceptum, neq; in genere, neq; in singulari, imò verò neque consilium scripto datum. ¶Et cōfirmatur quia si aliquod fuisset, illud ꝓfectò fuisset vniuerso orbi positum, idque Moyses, qui omnia ab Adam vsque diuina fide de narrauit, in sua historia non pretermisisset. Atque hinc eliciemus dist. seq. quæst. de circuncisione, argumentum aduersus Scot. qui ait fuisse in lege naturæ diuinū sacramentum pro remissione originalis: nam tunc profectò necesse esset cōcedere fuisse vnicum in toto orbe, ꝙ nullatenus nisi scripto potuisset quouis gentiū euulgari, quare tunc non diceretur ille status legis naturæ. Hæc fuit expressa assertio S. Tho. q. præcedenti. ar. 5. ad. 3. vbi ait, quòd sicut in statu legis naturę homines nulla lege exteriùs data, sed solo interiori instinctu mouebantur ad Deum colēdum, ita etiam ex interiori instinctu determinabatur eis, quibus rebus sensibilibus ad Dei cultum vterentur. Atque idem ait in præsenti solutione ad. 2. scilicet, ante legem non fuisse determinatè præfixum homini, quibus sacramentis vteretur, sicut fuit per legem. Cùm verò ait, interiori instinctu, non solùm intelligit naturali, imò quandoque supranaturali. Vnde in 4. di. 1. q. 2. ar. 6. in fine, similiter ait, quòd in lege naturæ fides ipsa, quando tempus habebatur, instigabat, vt se aliquibus signis exterioribus demonstraret. Et. 1. 2. q. 103. ar. 1. ait ante legem scriptam fuisse cęremonias colendi Deum, non quidem autoritate alicuius legis determinatas (& intelligit legis diuinæ) sed solū à voluntate & deuotione hominum Deum colentium. Nihilominus, inquit, credendum est fuisse aliquos viros precipuos spiritu ꝓphetico pollentes, qui ex instinctu diuino, quasi ex quadam priuata lege inducerentur ad aliquem certum modum colē di Deum, qui interiori cultui conueniret, ac perinde cōgrueret ad significādā Christi mysteria. Vnde illud. 1. ad Corinth. 10. Omnia in figura contingebant illis, etiam statui naturæ quodāmodo adaptari censet. Lex ergo naturæ (vt argumentum suprà factum dissoluamus) non ideo dicebatur, ꝙ nullum tunc esset præceptum supranaturale, sed quòd nullum tale exteri⁹ scriptum & determinatum continebat. ¶Quòd si quæras: Quomodo ergo præceptum illud diuinū erat tunc temporis inditum & promulgatum? Audi conclusionem tertiam. Illud præceptum diuinum fidei, spei, & charitatis inspiratum fuit Adæ, atque in illo toti orbi: nam in ipso tūc vniuersitas humani generis continebatur, fuit autem deinceps per patres suæ posteritatis: nēpe, per Seth, Enoch. Noe, &c. viua voce deriuatum. Hanc conclusionem docet D. Tho. in hac. 3. par. q. 70. art. 2. ad. 2. vbi ait, quòd patres ante legem scriptam familias suas instruxerūt de diuinis per modum paternæ admonitionis. Vnde & domin⁹ dicit de Abraham. Gen. 18. Scio quòd præcepturus sit filijs suis, & domui suę post se, vt custodiant viam Domini. Hęc ille. Atque eadem ratione fuit etiam promulgatum in gentilitatem per insignes personas, vt per Iob, &c. Et sæpenumerò priuatim multis reuelabatur, qui legem naturæ more, & vsu seruabant. Quòd si arguas. Ad impossibile nemo obligatur, cognitio autem fidei excedit naturę vires: ergo nullum extat eius præceptum. Hoc iam locum alium vbi disputetur, exigit. Sed respondetur interim ad id obligare tale præceptum, vt non resistam⁹ speciali auxilio Dei, quod seruanti ius naturæ ipse impertitur. ¶Ecce (vt ad rem presentem descendamus) quo pacto in lege naturæ fuerit præceptum diuinum protestandæ fidei in genere, non autem in particulari de hoc vel illo protestationis modo. ¶Quapropter quarta subnectitur conclusio. Aliqua sacrificia & oblationes in particulari vt decimę & primitiæ aliæque id genus fuerunt in illo statu ab vnaquaque bene instituta repu

Secunda cōclusio.

Tres leges.

Tertia conclusio.

Argumentum.

Quarta cōclusio.

blica instinctu naturali posita, & est verisimile multa fuisse scripta, & nonnunquã ex instinctu diuino deriuata. Cõclusio est D. Tho. quoad vtranq; partem loco citato. 1.2.q.103.ar.1. Quæ quidem sacrificia & oblationes erant de iure positiuo, sicut modò sunt sacrificia & oblationes nostræ, quæ non sunt sacramẽta. Ius enim naturæ vniuersos admonebat, qui vnum Deum agnouerant, vt eius fidem debito modo protestarentur, iuxta illud Dauidicum. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine: & præterea (vt dictum est) proceres ad id diuinis inspirationibus instigabantur. Quocirca præcepta illa non erant eadem apud oẽs, sed vnaquæq; natio, prout spiritus sibi supernaturalis suggerebat, suis abundabat præceptionibus, quæ obligabant etiã sub reatu mortali. Dixerim à republica bene instituta. Nã plurimæ adeò fuerunt scelerũ, idololatriæque caligine obductæ, vt vix vllus rationis vsus in illis vigeret. Et hoc est, quod ait in præsentiarum. S. Tho. ante legem nõ fuisse præfixum homini, quibus sacramentis vteretur: scilicet, lege diuina, sed hoc præmittebatur legi naturæ, vt quæst. præcedenti artic. 5. ad. 3. prædixerat. Quòd autem talia essent sacrificia confirmatur autoritate illa citata August. lib. 19. cõtra Faustum. In nullum nomẽ religionis coadunari homines possunt, nisi aliquo sacramentorũ visibilium consortio colligentur. Secundò probatur ratione suprà relata. Post vitiatã naturam protinus homo indiguit, tum per visibilia de supernis erudiri, tum etiam per illã & fidem protestari, & Deum placare, & ab ipso beneficia postulare: in hæc autem officia necessariæ erant oblationes, atque alia religionis symbola. Item tertiò. In omni mundi ætate necessarius fuit religionis cultus, atque adeò necessarij sacerdotes, vt de sacerdotijs Aegypti Genes. 47. legitur: necessaria ergo fuit aliqua decimarum primitiarumq; ratio in eorum alimoniam. ¶ Sed forsan hîc quispiam ex eadem autoritate Augu. argumentum informet. Si enim vna religio sine certis signis coalescere nequit, cùm oẽs veri Dei cultores eandem religionẽ colerent, fit vt eisdem deberent sacrificijs vti, quod nisi per diuinã institutionem, & reuelationem cõtingere nequiuerat. Respõdetur autem, ꝙ si hæc ratio efficax esset, nõ solùm concluderet fuisse præceptum in genere, sed singularia mandata diuina, nõ solùm contra originale, verùm & de certis cæremonijs, vt in lege scripta, & nostra, quod nemo concedit. Satis ergo fuerit omnia illa sacrificia, & oblationes eatenus conuenire, vt vnius veri Dei professionẽ referrent: licèt essent inter se variæ. Cuius rationem egregiè D. Th. 3. par. q. 7. arti. 4. ad. 2. argumentum, quod infrà videbimus, assignat. *S. Thom.* Cũ enim, inquit, ante Abrahã nondũ homines fideles seorsum ab infidelibus ad cultũ vnius Dei adunari cœpissent, nondum necessum erat diuinis præceptionibus in particulari erudiri, atque adeò neq; eisdem vniuersum orbem teneri, sed vnãquanq; nationem pro temporum diuersitate suis proprijs. Vnde statim homine lapso, ex duobus fratribus Cain quidem de frugibus terræ obtulit, Abel verò de pinguibus ouium. Quocirca sacrificia illorũ fratrũ nõ fuerunt, vt Alexãder Alensis insinuat. 4. par. q. 1. mẽb. 2. ar. 2. ex institutione diuina expressa in particulari, sed solùm in instinctu interiori etiam naturali, quo ad Dei cultum instigabantur, iuxta verbum Hugonis citatũ, vbi ait, sacramenta legis naturæ non fuisse ex præcepto obligantia, sed ex voto, inquit, celebrabantur secundùm quod vnicuiq; dictabat sua mens, vt fidem suam alijs exteriori signo profiteretur. ¶ Quinta conclusio. Illa sacrificia, & oblationes minimè virtute operis (quod aiunt operati) gratiam cõferebant, atque adeò neq; propriè erant sacramenta veluti nostra, sicuti neque sacerdotes illius seculi erant tam propriè sacerdotes, imò verò non aliter quàm nostræ oblationes, quæ nõ sunt sacramẽta. Quòd enim non cõferrent gratiã expresè affirmat D. Th. in. 4. q. 2. ar. 6. quæstiuncu. 3. dicens, ꝙ quando illa signa abhibebãtur, quibus fidei protestatio fiebat, non erant efficacia remissionis culpæ, quanuis poterant esse meritoria. ¶ Sed rogas, Cur ergo appellabantur sacramenta? sicut D. Th. in 4. d. 1. q. 1. ar. 2. & Alex. & oẽs docto. secũdùm Hugonem loquuntur. *Interrogatio.* Respondetur quòd cùm sacramentum idem sit, quòd peccati medela, & nos habeamus septem medicamina adeò excellentia, vt virtute operis

operis efficacia sint gratiæ, sola illa nomine sacramenti veneramur, reliqua verò, quæ eadem virtute carent, non item. In lege autem naturæ, quoniam nullum tunc mortales medicamen huiuscemodi habebant, illa sacrificia, quibus fidem protestabantur, per quam salutem obtinebant, suo modo censentur nomine sacramenti.

Tertium argumentum. ¶Tertio argumento S.Tho. procedit cōtra id, quod dictum est in solutione secundi: scilicet, quòd sacramenta legis Mosaicę explicatiùs fidem Christi significabant, quàm illa legis naturæ, eò quòd quantò Christi aduentus, per sacramenta illa significatus, propinquiùs aduentabat, tantò institui eius fidei explicatiora decebat. Cuius tamen contrarium apparet. Nam vt est in Psalm. 19. & ad Hæbr. 7. ait Paul. *Sacrificium Melchisedech.* Sacrificium Melchisedech, quod fuit in lege naturę, apertiùs repræsentauit sacerdotium Christi, quàm sacrificium Aaron, quod fuit in lege scripta. Respondet Diuus Thom, quòd etsi ratione materiæ: nēpe, panis & vini, quod vt habetur Genes. 14. erat sacrificium Melchisedech, expressiorem similitudinem haberet sacrosancti sacrificij nostri missæ, tamen rei contētæ in nostro sacramento: nempe, Christo occiso similiora erant sacramenta legis Mosaicæ, & inter ea potissimùm immolatio paschalis agni. ¶At postquam in sermonem incidimus sacrificij Melchisedech, quanuis in quinta conclusione proximè negauerimus in lege naturę vllum fuisse prorsus reuera sacramentum, haud tamen esset prorsus à ratione alienum illud excipere, affirmareq; fuisse sacramentum: scilicet, quòd fuerit à Deo institutum propter significationem: quia soluens illi Abraham decimas in mysterio recognouit sacerdotiū Aaron subditum iri sacerdotio Christi, vt Paul. loco citato edisserit. Qua ratione illic memoratur, fuisse sacerdotem Dei altissimi. Verun tamen nō est necessaria consequentia. Nā sicut Cain naturaliter obtulit fruges, & Abel de ouibus, aliaque alij, ita & Melchisedech instinctu naturę, & fortè fidei offerebat panem & vinū. Erāt enim lege naturæ proprij sacerdotes, qui vbi verus colebatur Deus, pro populo offerebant, orabantque. Quibus suo ordine & gradu illud etiam Pau. ad Heb. 5. cōgruebat. Omnis pontifex ex hominibus assumptus constituitur in his, quæ sunt ad Deū, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis, &c.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm post Christum debuerint esse aliqua sacramenta.

TERTIA denique temporis differētia est post Christū natum. De qua hìc D. Thom. vnica conclusione respondet. Oportet quędam noua sacramēta esse in noua lege Christi. *Conclusio.* Probatur primò autoritate Augustini sæpe contra Faustum citati. lib. 19. c. 13. Sacramenta enim, inquit, veteris legis sunt ablata, quia impleta, & alia sunt instituta virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora. Et super Psalm. 73. Mutata sunt sacramenta, facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, fœliciora. Secundò probatur ratione. Sicuti antiqui patres salui facti sunt per fidem Christi venturi, ita & nos per fidem eiusdem nati, & passi saluamur: sunt autem sacramenta signa quædam fidem protestantia, qua iustificamur. Futurum verò aliter quàm præteritum, & presens significatur, vt eodem libro ait Augustinus. cap. 16. Eadem siquidem res aliter annunciatur facienda, aliter facta, sicut ipsa hæc verba, passurus, &, passus, non similiter sonant. Oportuit ergo noua sacramēta in lege euāgelica institui, quibus ea per Christum significentur impleta, quæ sacramenta veteris legis pronunciabant futura.

Expositio articuli. ¶Articulus præsens nō est, ꝙ vllū nobis facessat exponendi negotium. Est enim perspicuus si hoc duntaxat consideretur, quòd fides antiquorum, & nostra eadem fuit ex parte obiecti solis temporum differentijs enunciationum variata. Nam & ipsi, & nos credimus Christi natiuitatem, passionem, &c. sed ipsi futuras, nos verò præteritas: quare differentia, quæ est in verbis seruatur in sacramentis.

Primum argumentum. S.Thom. ¶Argumentū primū sancti doctoris est, ꝙ veniente veritate debuit cessare figura: gratia autem, & veritas, vt legitur Ioan. 1. per Christū facta est: cùm ergo sacramenta sint gratiæ, & veritatis signa, nulla de

buerunt post ipsum permanere. Responsio autem sumitur ex Dionysio. 5. c. cœlestis Hierarchiæ. Nempe, quòd status euangelicus medius est inter statum legis veteris, & statum gloriæ. In cœlo ergo vbi omnis veritas erit patentissima, nullus erit sacramentorum locus: nobis autē, qui adhuc per speculū, vt ait Paul. & in ænigmate Deum cognoscimus, sacramenta congruunt, quibus de latenti sub illis gratia erudiamur. Ad vim ergo argumenti respōdetur, quòd præsente veritate Christi debuerūt cessare figuræ, & vmbræ antiquæ, quæ illum præsignabant venturum, non tamen signa velatæ gratiæ, quæ per eius passionem recipimus. Imò verò ob id, ꝙ sol ipse iustitię præsens affulgebat, autor in cruce redemptionis nostræ, atque adeò sanctificatricis gratiæ ea debuit sacramenta instituere, quæ essent tum explicatiora signa gratiæ, tum subinde eiusdem conferendæ efficacia instrumenta.

In cælo nulla sunt sacramenta.

2. Argum. ¶Secūdum argumentum sumitur ex discrimine inter patres, & nos. Illi enim, vt ad Gala. ait Paulus, quia erant paruuli, sub elementis mundi seruiebant. Iam verò temporis plenitudine præsente non sumus nos paruuli: nō ergo debemus ijs elementis subiugari. Responsio verò est, quòd illa dicebantur infirma, & egena elementa, quia gratiam nō continebant; & ideo quasi serui erant sub illis. Nos verò quia charismatum beneficio per ipsa donamur, non vti serui sub illis existimus, sed quasi liberi eorum gratia perfruentes.

3. Argumēt. ¶Tertium argumentum. Apud Deum, vt habetur Iacobi. 1. non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio: hæc autem sacramentorum submutatio videtur nonnullam voluntatis mutabilitatem Deo impingere: non ergo eum decet. Responsio autem est, hoc non pertinere ad diuinam mutabilitatem, sed ad varietatem humanæ conditionis pro diuersis ætatibus. Non enim mutabilis existimatur paterfamilias si alijs legibus instruat liberos, dum sunt paruuli, & dum sunt adulti, aliterque in æstate familię prouideat, & aliter in hyeme. Nam & lex ipsa naturalis, quæ in statu innocentiæ iubebat omnia esse communia, natura deinde lapsa, ius peperit gentium diuidendarum rerum.

QVAESTIO TERTIA, De præcipuo effectu sacramētorū, qui est gratia.

S. Thom. 3. part. quæst. 62.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm sacramenta sint causa gratiæ.

TERTIVM capitulum text⁹ distinctionis præsentis fuit de præcipuo sacramentorū nouæ legis effectu, qui est gratia. De quo idcirco præsenti quæstiōe agendū. Est ergo prim⁹ ideq; generalis articulus, vtrùm sacramēta sint causa gratiæ. Ad quā quæstionē D. Tho. quatuor cōclusionib⁹ respōdet. Prima est generalis, & fundamētalis. Necesse est dicere sacramēta nouæ legis per aliquē modū causam esse gratiæ. Et dū ait necesse, denotat hoc non esse fas in dubium vertere, sed ab omnibus esse cōfitendū. Ob idque rationē subdēs ait. Manifestū enim est ꝙ per sacramenta nouę legis homo Christo incorporatur. Manifestum est, inquit, vt de baptismo ad Gala. 3. Apost. pronūciat dicens. Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis: membrum autem viuens Christi nemo nisi per gratiam fieri potest.

Prima conclusio.

¶Secunda conclusio. Non satis rei fit si quis asserat sacramentum esse causam gratiæ, non quidem aliquid operando, sed quia sacramētis adhibitis Deus per se solus in anima gratiam operatur. Sunt enim qui hac tenentur opinione. Id quod exemplo plumbei denarij declarāt. Aiunt enim sacramenta non veriùs esse causam gratiæ, quàm si rex talentum auri cuipiam pollicitus, plumbeum signaculum, quasi testem sui promissi, ei daret, vt quando illud sibi præsentaret, promissum solueret talentū. Clarū enim est plumbū illud nō esse causam donati talenti, sed signū donandi. Sic aiunt quippiā Christū nobiscum pepegisse, vt quoties quis sacro fonte intingeretur, per suam ipse diuinam virtutem eius animam gratia ablueret. Fulciuntur isti Bernardi, vt putant, suffragio,

Secunda conclusio.

Bernardus.

suffragio, qui in quodā sermone de cœna Domini ait. Sicut inuestitur canonicus per librum, abbas per baculum, episcopus per anulum, sic diuisiones gratiarum diuersæ sunt traditæ sacramentis.

¶Probat autem Diu. Thomas aduersum istos contrariam cōclusionem suam: quoniam modus iste non transcendit rationem signi. Nam illud plumbeum sigillum nullatenus causa, sed signum penitus regiæ promissionis seu ordinationis esset. Nec liber est causa, sed signum traditionis canonicatus. Ob idque hac ratione sacramenta nouæ legis à veteribus nihil distarent: cùm tamen omnes sancti dicant illa tantùm signa fuisse fidei, qua homines iustificabantur: nostra verò efficere quod significant. ¶Tertia conclusio. Cùm duplex sit effectrix causa: nempe, principalis, in qua primum inest virtus agendi: & instrumentalis, solus Deus tanquam causa principalis est, esseq; potest causa gratiæ. Probatur. Hoc enim interest inter causam principalem: & instrumentalem, quòd principalis agit propria virtute suæ formæ, qua intendit passum sibi simile proferre. Instrumentalis verò non nisi virtute superioris seu tanquam eius virtus. Ignis siquidem ignem gignit, per calorem tamen, qui eius est virtus. Egregiè ergo huic conclusioni autoritatem Petri accommodauit. Effectus enim causæ principalis nihil aliud est, quàm quędam eiusdem causæ participatio. Ignis quippe, dum ignem generat, aut homo, dum hominem, suam genito naturam impertitur: gratia verò est quędam participatio diuinæ naturæ: iuxta illud 2.Petri. 1. Magna nobis & pretiosa promissa donauit, vt diuinæ simus consortes naturæ: eam ergo solus Deus elargiri valet. ¶Quarta conclusio. Sacramenta nouæ legis, ceu instrumenta Dei, & peculiariter passionis Christi, causa sunt gratiæ. Adhibentur enim ex diuina ordinatione hominibus ad gratiam eis conferendam. Et quòd instrumentorum similitudinem gerant, probatur. Nam instrumentum, quia non agit virtute propria, non attingit formam geniti, vt eam sibi assimilet, sed assimilatur principali agenti: actio nanque instrumenti duplex est: scilicet propria: vt serræ, serrare: altera verò altior quam ab agēte sortitur: vt serrare ex arte apposité ad extruendum lectum: quare lectus non assimilatur serræ, sed arti quæ est in mente artificis. Pari ergo modo cùm propria actio aquę nō sit nisi corpus abluere, assumpta tamen est à diuina prouidentia, vt sit instrumentum abluendæ animæ. Et ideo baptizatus non assimilatur aquę, sed virtuti Christi: iuxta illud verbum citati Pauli. Quotquot baptizati estis Christum induistis. Confirmatur nihilominus cōclusio gemino loco Augustini. Priori scilicet tractatu.80. super illud verbum Ioan.15. Mundi estis propter sermonem, &c. Vnde ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat? Posterior verò est lib. 19. contra Faustum. Hæc omnia, scilicet sacramenta, sunt & transeunt: virtus tamen, scilicet Dei, quæ per ea operatur, iugiter manet. Cùm igitur Deus per ista sacramenta operetur iuxta illud ad Titum.3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, fit vt sint eius instrumenta.

Tertia conclusio. *2.Petr.1.* *Quarta conclusio.* *August.*

¶Quæstio præsens inter omnes princeps est, quæ hactenus sunt disputatæ. Neque tam parui refert eius veritatem nosse, quàm multi neotericorum arbitrati sunt, credentes perparū interesse quomodo sacramenta euāgelica sint causa gratiæ. Primū ergo omniū phrasin, scholariū vsu receptā, audiamus. Aiunt enim sacramenta nouæ legis ex opere operato gratiam conferre: quod quidem verbum non modò in sacra scriptura non extat, verùm neque apud antiquos patres reperitur. Quare etsi D.Tho. in.4. dist.1.q.1. arti.5. illius meminerit, quoniam tunc fortè illud idioma serpere incipiebat, non tamen quasi ex sua opinione: sed ait ipsum sacramentum à quibusdam dici opus operatum: hîc verò in summa illud non vsurpat: est enim verbum barbarum. Operatum nāq; veriùs actionem, quàm passionem significat: sicuti operari. Quare sacramentum exhibitum non potest subinde dici operatum. Nonnulli verò scholastici: quò patentiùs discrimen aperirent inter gratiam, quam quis, vel diuinitus adiutus suis meritis auget, vel qua suscipiens sacramentum ob suam deuotionem auctiorem suscipit: & illam quę per ipsum sacramentum institutione diuina tanquam per eius instru-

Expositio articuli. *Ex opere operato.*

instrumentũ cõfertur, illam vocẽ in scholas inuexerunt. Quod profectò non erat necessarium. Enimuerò si dicamus sacramentum gratiam per seipsum seu virtute operis efficere, aut conferre, vel, sicut ait. S. Tho. causare, satis gratia sacramentalis designatur, ab aliis vtique distincta quæ per meritum suscipientis sacramentum aut ex merito studiosè operantis accumulatur. Vbi ergò latinè cuilibet loqui libuerit, ab hoc barbarismo abstineat. Tametsi in scholis vanum sit Theologis adeò esse verborum affectatoribus quo minus indulgere nonnunquam vulgo debeãt suum fandi modum. ¶ Ad rem ergo descendamus. Duo sunt in præsenti quæstione tractanda. Prius scilicet de re quæ prima conclusione asserta est: nempe, necessarium esse sacramenta nouæ legis per aliquem verum modum esse causam gratiæ: posterius verò de modo eiusdem sentẽtiæ asserẽdæ. Circa prius membrum videndum est, quo gradu confitendum sit sacramenta euangelica gratiã efficere, vtrùm hoc scilicet vsqueadeò sit catholicum, vt contrarium sit hæreticum: nempe, ceu sacræ scripturæ aut iuri pontificio dissonans. Nam ꝙ hoc negare, hæreticũ non sit, inde videtur colligi, quòd in sacra scriptura nõ apparet expressum. Pro altera tamen parte sunt ibidem sacra oracula, æquipollentibus propemodum verbis id asserentia, & præterea sanctorũ testimonia, id ipsum contestãtia, ac demũ ecclesiæ decreta, quibus id definitum videtur. Etenim de baptismo cum primis ait Christus Mar. vltimo. Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit. Nam quanuis rigore verborum solùm affirmetur in baptismo conferri gratiam, ac subinde esse eius certissimum signum, in quo, vt. q. 1. art. 1. dicebamus cõsistit substantia sacramenti, nihilominus eiusmodi locutio causam etiã videtur designare. Nam & si Genes. 17. per simile de circuncisione legamus, scilicet Masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: tamen illic sola exprimitur circuncisionis necessitas: non tamen habetur, quòd circuncisio saluos facere, sanè cùm illam Paul. ad Romanos. 4. tantùm appellet signaculum fidei, quæquidem tunc fides sola, vt suprà dictum est iustificabat. Christus autem componens cum fide baptisma, admonet, quòd baptismus perindè ac fides saluum faciat baptizatum. Qua ratione Luthe. de hac Hæresi condemnatus est: nempe, quòd sola fide nullo autem sacramento fatebatur hominem iustificari: vt in articulo primo eorum qui à Leone condemnati sunt, est videre. Callidè tamen, quæ sua erat vafricies, veritatem hanc repellebat, dicens, quòd cùm in negatione ibidem non subdatur nisi, qui verò non crediderit condemnabitur, indicium est solam fidem esse necessariam. At verò, vt nos contra ipsum lib. 2. de nat. & grat. c. 10. commõstrabamus, affirmatio est fida negationis interpres. Et ideo pariter intelligitur, qui verò non crediderit vel non fuerit baptizatus, dummodò possit, condemnabitur. Sed facta est tantùm fidei repetitio eò, ꝙ qui non baptizatur, censetur id facere defectu fidei. Nam vbi est copia baptismi, fides sine illo non est legitima. Eòdem pertinet citatum testimonium Pauli ad Galat. 3. Quotquot baptizati estis Christum induistis. Cui accinit aliud ad Rom. 6. Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu in morte ipsius baptizati sumus. Hoc est virtus passionis eius per baptismum nobis admota est. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum & peccatis commortui. Cui & aliud ad Titũ. 3. consonat. Saluos nos fecit per lauacrum. Nam vocula, per, modum efficiendi instrumentalem & organicũ designat: videmus enim per oculos, & per literas loquimur. At quoniam etiam instrumentum effectiuo casu exprimitur (scribimus enim calamo) ait ad Ephes. 5. Mundans ecclesiam lauacro aquæ in verbo vitæ. Et de sacrosancta eucharistia Ioan. 6. Qui mãducat meã carnem & bibit meum sanguinem: habet vitam æternam. Vbi quanuis primo verborum sonitu non designetur nisi, quòd illic conferatur gratia tanquam sub illo signo, subdit tamen. Caro enim mea verè est cibus: verè scilicet animam cibans: sicuti materialis cibus causa est alendi animal: & sanguis meus verè est potus. Et de pœnitentia Ioan. 20. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Vnde planè colligitur sacerdotes remittere peccata, & verè absoluere, vt est concilio Constantiensi

Duo tractãda.

Vtrũ sit de fide sacramẽta gratiam conferre.

Sacra testimonia.

Lutherus.

Galat. 3.

Ephes. 5.

Ioan. 20.

si decretum, haud verò aliter quàm per sacramenta remittunt. Christo nanq; tanquam capiti proprium erat sacramẽtorũ gratiam absq; illis impertiri. ¶ Accedunt & sanctorum testimonia, quorum autoritate sacra pagina est interpretanda. *Testimonia sanctorum.* Vnde Aug. de baptismo paruulorum, & refertur de consecratio. dist. 4. canon. filius. Per fidem, inquit, & baptismũ eius à peccato homo per iustificationem liberatur. Quę quidem dexterrima illius glossa est, qui crediderit & baptizatus fuerit. Et super Ioannem loco iam citato. Quę est ista virtus aquæ quæ corpus tangit, & cor abluit? Et in epistola. 23. ad Bonifacium super illud. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, ait quòd sicuti spiritus sanctus, sic & ipsa aqua nostræ regenerationis est causa: ille scilicet principalis, & ipsa instrumentalis: vt Sanctus Tho. in præsentiarum declarat. Super quo loco *Græci.* Cyril. lib. 2. super Ioannem. capi. 42. egregia vtitur allusione. Ait enim quòd cùm homo constet ex anima & corpore, quẽadmodum viribus ignis intensiùs aqua calfacta nõ aliter quàm ignis viribus vrit, sic spiritus sancti operatio ad diuinã aquę reformatur virtutem, qua baptizati corpus abstergunt. Et in eũdem locum Chrysost. Hom. 25. super Ioann. ait, quòd aqua baptismi animas rationales parit. Et Orige. super Nu. Hom. 5. per aquã inquit baptismi repurgatę sunt animæ nostrę. Cui *Ambros.* & Ambros. concinit lib. 1. de sacramen. c. 5. & refertur de consecra. d. 4. canon. Per aquam. Per aquam, inquit, baptismi transitus est de terrenis ad cœlestia. Et infrà. Non omnis aqua sanat, sed illa quæ habet gratiam Christi. Et suprà citatus *Gregor.* Grego. Canon. Quòd apud. Quòd apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres vel pro paruulis sola fides. Ecce sicut fides tunc sola sic modò aqua iustifi- *Beda.* cat. Et Beda super. 3. cap. Luc. Christus tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis. Cui adstipulatur Chryso. super Ioan. de cõsec. dist. 4. Canõ. Nunquam. ait, Nũquam aqua baptismi purgare peccata credentium posset nisi tactu Dominici corporis fuisset tacta. Et *Hugo.* Hugo vir egregiæ autoritatis libr. 1. de sacramen. p. 9. cap. 2. ait, quòd sacramentum debet esse ex institutione significãs & ex sanctificatione continens aliquàm inuisibilem & spiritualem gratiam. Ex quibus demùm omnibus sententiarum Magist. in. 4. d. 1. illam collegit particulã definitionis sacramenti: nẽpe, quòd sit signũ gratiæ cuius imaginem gerat, & causa existat. *Senten. Magister.* Ac subinde excellentiam nostrorum sacramentorum dignoscit, qua veteribus præstant: videlicet, quòd illa promittebant tantùm & significabãt, nostra verò dant salutem. Quæ quidem sunt verba Aug. super Psal. 73. ac deniq; assertissima confessio Innocentij Papæ in. c. Maiores. extra de baptismo & eius effe. *August. Innoc.* Idque adeò vniuersi patres, vt receptissimum axioma celebrant. Præsertim cùm super his omnibus iam nunc decretũ extet concilij Florentini sub Eugen. 4. vbi hæc ferè verba Augustini referuntur: videlicet, quòd illa sacramenta veteris legis non causabant gratiam, sed eam solùm per passionem Christi dandam esse figurabant, nostra verò septem, & continent gratiam, & ipsam dignè suscipientibus conferunt. *Concilium Floren.* Sed explicatissimè iam modò in concilio Tridentino sessio. 5. in Prologo Canon. 5. decretum est, vt qui per Iesu Christi Domini nostri gratiã quę in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti, negauerit, Anathema sit. *Concil. Tridentinum.* Et Session. 7. canon. 6. Si quis dixerit sacramenta nouæ legis non continere gratiã, quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantùm externa sint acceptæ per fidem gratiæ vel iustitiæ, anathema sit. Cùm ergo concilia hæc, vt catholicam veritatem hanc cõstituerint: atq; adeò aduersus Lutherum, vt dictũ est fuerit cõtrarius articulus dãnatus, nullus sit reliquus ambigendi locus. Quocirca (vt ad propositũ dubium respondeamus) qui sub his verbis generalibus negauerit sacramenta esse causam gratiæ, non poterit nõ subinde temeritatis reus fieri: vt pote patrum vniuersitatem abnegãs: imò nec poterit nõ haberi sacrilegus aduersum sacram scripturam sanctorum interpretamento explicatã: ac demũ nec poterit ab heresi cõtra ecclesiasticas definitiones excusari. *Respon.* Dixerim sub his generalibus verbis: quoniam si gratiam conferant disponendo, vel per virtutem quæ sit qualitas sibi inhærens, vel absq;

absque illo: non est in sacris definitum.

Prima triũ opinionũ. ¶Proximum ergo est vt de secundo mẽbro dicamus: nempe, quomodo sunt causa. De hac enim dubietate tres sunt dicendi modi. Vnus quippe est, quem D. Tho. secunda conclusione refutat: nẽpe, quòd sint causa, vt isti loquuntur, sine qua non: scilicet quòd Deus statuerit ad eorum præsentiam gratiam conferre. Quæ quidem opinio est ferè omnium doctorum: puta Alexa. in. 4. p. q. 8. membr. 3. ar. 5. Et Bonauent. in. 4. d. 2. q. 3. Et Okam. in. 4. q. 1. & Richar. d. 1. ar. 4. q. 1. Et Scot. d. 1. q. 4. &. 5. Et expressè Duran. ead. dist. q. 4. Vbi ait nullum sanctorum posuisse in definitione sacramenti, quòd essent causa gratiæ præter solum Magistrum sententiarum. Sed nescio quo charactere hoc dictum subnotem. Sanè cùm tam multi citati autores, licèt non dicant sacramenta esse causam, dicant tamen conferre, & donare gratiam, purgareq; & sanare animã à peccatis, &c. Est etiam opinio Marsilij in. 4. q. 2. ar. 3. atq; aliorum inferioris notæ, quos citato minimè opus est. Sunt enim veluti hedera aliorum sequaces. Omnes ergo isti vnica formidine tenentur. Nempe quòd cùm gratia sit spiritualis supernaturalisq; forma & qualitas, quæ idcirco nequit educi de potentia materię, ac subinde neq; nisi per creationem, vti anima rationalis, produci, impossibile concessu arbitrantur quòd creatura, qualia sunt res sacramentorum & verba, possit illam producere. Atq; hac de causa statim in fronte Quarti libri, multas paginas de creationis materia compingunt: cùm tamen his non fuerit illic locus. Concedit nanq; imò egregiè probat D. Tho. 1. p. q. 45. ar. 5. adeo esse propriũ Dei, creare, vt hoc nulli creaturę nec tanquam creationis instrumento possit impertiri. Nam instrumentum non potest ad opus artificis eleuari, nisi aliquam circa eandem materiam habeat actionem propriam. Nequiret enim statuarius in sculpenda statua ascia vti, nisi eandem posset ad lapidem admouere. Cùm ergo creatio fiat ex nihilo, creatura autem ad nihilum admoueri nequeat, sed ad materiam, fit vt neq; instrumentum esse possit creationis. Quanuis ergo hoc agnouerit Sanct. Th. non tamen ideo metuit dicere sacramenta gratiam conferre, sanè quòd ad hunc effectum: non opus est vt creatura creet, quemadmodum inter eius explicandam opinionem patebit. Igitur vt ad prænarratam opinionem reuertamur: tametsi à tam multis defensetur, tamen quòd scripturę, sacræ sanctorũq; & patrum & conciliorum assertis non satisfaciat, profectò planissimum est. Nam, vt ait Sanct. Th. nihil aliud sacramento isti tribuũt, quàm quòd sit signum applicatæ fidei quod profectò nec Lutherani negant. Cùm ergo ecclesia contra illos sanciuerit sacramenta cõferre gratiam, aliud quidpiam altius sensit, nempè verè & propriè esse causam, & non præcisè Deum ex pacto illam absq; vllo instrumento producere.

Creatura creare non potest.

Lutherani.

¶Enimuero quòd hoc non sit, sacramentum causam esse gratiæ, profectò cõfessio est quorundam ipsorum, qui opinionem sustinent. Durand. nanq; acutè hoc agnouit, & ideo dixit ꝙ nemo vsq; ad Magistrum Sentent. dixit sacramentum esse causam gratiæ, quod quàm sit veritati etiam sacri euangelij contrarium, iam proximè monstrauimus. Et Gabri. in. 4. dist. 1. q. 1. adeò idem planè fatetur, vt quo sacramentum sustineat nihil efficientiæ habere circa gratiam, neq; in ratione instrumenti, subsequenter cum suo Aliaco id ipsum de omnibus causis naturalibus adstruat. Ait siquidem nec solem illuminare, nec ignem calefacere, sed Deum solum ad eorum præsentiam. Vide quomodo isti vniuersum rerum naturalium ordinem euertant, ludibrioq; exponant. Profectò frustra, vt omnium est philosophorum confessio, Deus fecisset & cælos, & elementa, & omnes secundas causas, si eas reliquisset ociosas, & non potiùs ad agẽdum aptas instituisset. Quocircà Commentator. 9. Metaphy. cõmento. 7. huius opinionis patronos (nã fuit antiquorũ deliriũ) nõ arbitrabatur cerebrũ habere ad philosophiã idoneũ. Et. 2. Senten. dist. 1. artic. 4. D. Tho. stultitiam potius quàm opinionem censet. Nam vt alia omissa faciamus argumenta, ex hac opinione fit planè consequens non constare nobis solem esse lucidum, aut ignem calidum. Etenim si nec ille illuminat, nec hic calfacit, quomodo eorum natura à nobis percipietur? Mox cõsequitur hominem

Durand.

Gabriel.

Cõmẽtat.

minem esse causam creationis animæ rationalis, quandoquidem ad eius præsentiam Deus illam producit. Ac deniq; tertiò pari leuitate deberent isti concedere intellectum nostrum aut volũtatem nullum actum producere, sed Deum ad eius præsentiam. Ac subinde nec dum bonũ volumus, nobis apponeretur ad meritũ, nec dum mala per voluntatem proponimus, aut opere exequimur, imputaretur nobis ad culpam. Imò sequeretur, quòd Deus ad præsentiam voluntatis nostræ produceret odium sui ipsius. At superuacaneum est de hoc quenquam solicitũ esse, satis enim superq; cum istis. 2. Physic. digladiati sumus. ¶ Scotus autem licèt non verbis, re tamen negat sacramenta esse causam gratiæ. Ait quippe ob id dũtaxat dici eius causam quodammodo actiuã & instrumentalẽ gratiæ, quòd eorũ susceptio est dispositio ad gratiæ infusionẽ necessitans, non quidem per formam intrinsecã, nec per dispositionem, sed per assistentiam Dei causantis illum effectum. At profectò modus iste loquẽdi non altiùs eleuat sacramentum, quàm vt sit merum signum: & quòd Doctores citati aiunt, causa sine qua non. Quoniam hoc pacto nil aliud facit sacramentum quàm Dei assistẽtiam per certitudinem significare. Causa autem sine qua non, vt 2. Physic. disputabamus, nisi ad aliquod quatuor causarum genus reducatur: videlicet, nisi moueat, aut effectũ recipiat, aut forma sit, aut finis, nullatenus: nisi per abusum. est causa, aut forsan per accidens, veluti si citharœdus ædificet. Isti autem nullam sacramento efficientiam tribuunt, sed soli Deo: perinde ac dum dæmõ cum malefico paciscitur, vt quoties certa protulerit verba, ipse quippiam faciat miraculo simile. Tunc enim verba illa malefici nõ sunt causa, sed signum. Dicere autem quòd sacramentum nihil efficiendo sit causa, abusus loquendi est. Neque verò exemplum quod de motu, Scotus subiũgit: videlicet, quòd licèt sit causa respectu termini, tamen nullam habet actionem ad illum efficiendum, vlla est cõtra nos exceptio. Quoniam motus, si passiuè accipiatur, non est causa, sed acquisitio termini: calfieri enim est calorẽ recipere. Neq; verò si accipiatur actiuè propriè est causa, sed ipsissima actio. Sunt enim tria & re & nomine distincta: nempe, causa, actio, & effectus. De merito autem, quod etiam asserit esse causam præmij, & tamen nõ causare actiuè: illico dicemus. ¶ Ex his fit consequens responsa, quæ Scotus ad Magistrum & ad Augu. comminiscitur, nihil ad rem facere. Tribuit Magister sacramento duo: scilicet, ꝙ sit signum gratiæ: cuius similitudinem gerit, & causa existit. Et respondet Scotus, quòd causam existere nihil aliud est, quàm signum esse efficax: & non ait efficax, hoc est efficiens, sed certò significans actionem Dei: cùm tamen Magist. hoc in priori membro intellexerat. Ait item Aug. Quæ est ista virtus aquæ, quæ corpus tangit, & cor abluit? Et respondet Scot. quòd virtus illa nihil aliud est, quàm veritas significãdi. Et ad discrimen, quod ex Doctoribus sanctis Magist. collegit inter sacramenta veteris legis, & nostra: nẽpe, ꝙ illa non cõferrent gratiam, nostra verò cõferunt, Respondet, discrimen non esse vniuersale, sed intelligi de aliquibus antiquis: nẽpe, de ceremonijs. Cùm tamen patres generaliter discrimen statuerint. Quare nec circuncisio, (vt Scot. arbitratur) qđ inferiùs patebit, illam conferebat. ¶ Sed hoc tñ in Docto. subtili magis miror, ꝙ vt fateri caueat sacramentũ esse instrumentũ efficiendæ gratiæ, negat instrumentũ naturale actiuũ esse. Imò ait calorẽ, quẽ ignis in aquã inducit, nõ effectiuè expellere inde frigus, sed formaliter: quia sunt formæ sibi inuicem repugnantes. At verò maior repugnãtia in dictis est, quòd expellat & non actiuè, cũ expellere actionem per se sonet. Imò verò cum agens secundùm Philosophum non agat nisi per contactum, nisi calor virtus esset ignis, per quam frigus superaret, nunquam illud expelleret. Quapropter licèt omnes formæ contrariæ sint in eodem subiecto incompatibiles, non tamen se mutuò pellunt, quatenus formę, sed quatenus actiuæ & passiuæ. Albedo enim, quia non est actiua qualitas, nunquam nigredinem expelleret, nisi ratione qualitatum primarum, quæ sunt actiuæ. Quin verò ait, ꝙ cũ ad præsentiam vnius corporis, aliud eodem loco pellitur, intrãs non expellit aliud, nisi in genere causæ formalis. At verò

Scot⁹ impugnatur.

Causa sine qua non.

Responsa Scoti infirma.

Cõmẽ. Sco.

verò quis neget, cùm ego moueor motu meo interſecare aerem. ¶Illa ergo opinione dimiſſa, in cuius cōfutationem longiuſculè digreſsi ſumus, ſecundus modus eſt, ſacramenta eſſe cauſam gratiæ, non ꝙ illam attingant, ſed quòd ſubiectum diſponant producēdo aliam formam: nempe, characterem in illis tribus ſacramentis, quæ ipſum imprimunt, vt ſunt baptiſm⁹, confirmatio & ordo: cetera verò ꝓducunt, vt aiunt, ornatum quem conſequitur gratia. Hanc opinionem primus eorum, quos viderim, docuit Alex. Alen. p. 4. q. 8. memb. 3. ar. 5. & expreſsi⁹. q. 19. mēbro. 2. quem ſubinde ſecutus eſt D. Th. in 4. d. 1. q. 1. ar. 4. quā ceu priſcā refert & de veri. q. 27. ar. 4. ad. 3. Permanſit autē apud Capreolum. d. 1. q. 1. & apud Palud. eadē di. & quęſt. & penes Thomiſtas alios pręter Caietanum. Iſti autem præter autoritatem, quam exiſtimant eſſe ſancti Tho. hac ſe ratione communiūt, quòd iſta via ſic fateri cenſent ſacramenta eſſe cauſam gratiæ, vt ſimul concedere caueant, eam qualitatem ab illis creari. Et vtuntur exēplo generationis hominum. Pater namque animam quidem prolis non gignit: vt pote quæ diuinitus creatur: diſponit tamen ac pręparat materiam in quam inducatur, id ergo ſacramentalis actio ſecundùm iſtos facit reſpectu gratiæ.

Secūda opi. *S. Thom.*

¶At verò opinio hæc paulò quàm pręcedens tolerabilior eſt. In primis enim conſtantiſsimum eſt D. Tho. neutiquam in illa, vt iſti putant, perduraſſe. Nam aliàs proculdubio eam hoc loco iteratò affirmaret, cùm tamen id non fecerit, ſed aſſeruerit ſacramenta gratiam abſq; vllo intermedio efficere. Accedit quòd duas quæſtiones in præſentiarum diſtinxit: priorem ſcilicet hanc, vbi conſtituit ſacramenta cōferre gratiam, qua efficimur participes naturę diuinę ac ſubinde grati Deo: & poſteriorē quę ſubſequitur, vbi idē de charactere adiecit, & tamen ſi character eſſet diſpoſitio gratiæ, de illo ſermonem premiſiſſet. Sed ratione arguitur. Character tam ſpirituale accidens eſt, quàm gratia, idemq; diuinitus impreſſum: ergo ſi hac de cauſa ſacramentum non poteſt gratiam conferre, eadem profectò nec characterem imprimere. Idemq; argumētum de quacunq; alia diſpoſitione mili-tat, quam finxeris eſſe præuiam: vel ad gratiam vel ad characterem. Secundò character, vt queſtione proxima videbimus, forſan non eſt qualitas ab anima diſtincta: & quanuis ſit, non tamen eſt ſic diſpoſitio gratię vt ſint in eodem ſubiecto. Imò quāuis gratia vt Doctor ſanct. 1. 2. q. 111. ar. 4. docet, ſit in eſſentia animæ, tamen character non eſt niſi in intellectu. Vnde aliud argumentum colligitur: nempe, quòd ſicut potentiæ fluunt ex animæ eſſentia: ſic character conſequitur gratiam: licèt dum obex opponitur, ſine illa imprimatur, vt diſtin. ſequenti explicabitur. Eſt enim poteſtas colendi Chriſtanam fidem, ad quam homo per gratiam baptiſmatis adſtringitur: id autem qđ poſterius eſt, minimè ad id præparat, quod prius infunditur. Quare ſacramentum non poteſt ad gratiā diſponere, characterem ante gignendo. Dicitur autē character quodammodo diſpoſitio ad gratiā, eò quòd ad vſum gratiæ: nempe, ad culturam fidei requiritur character.

Impugnatio ſecundæ opi. *1. Ratio.* *2. Ratio.* *3. Ratio.*

¶Sed id quod de ornatu fingitur multò eſt minoris probabilitatis. Eſt enim abſq; vlla neceſsitate rem ſuperuacaneam multiplicare: quod. 1. Phyſi. Ariſt. antiquis vitio apponit. Ecquis enim credat ſacramentum pœnitentiæ aut Euchariſtiæ, ob id quod characterem non imprimit: ornatum impingere, qui gratiæ in anima antecedat? Cùm gratia per ſe ſit ipſiſsimum animæ ornamentum & decus. Et ſecundò id cōfirmatur. Cùm quis numine adiutus ſeſe ad Deum per contritionem vertit: tunc Dei gratiam abſque vllo præuio ornatu recipit: ergo & dum per ſacramentum pœnitentiæ in eandem gratiam reuocatur. Fruſtra ergo nonnulli diſcipuli. D. Tho. iſta ſe opinione contorquent. Plurima nanq; eorum quæ ſuper Magiſtrum Sētentiarum, quaſi aliena congerens, commentatus eſt, poſt maturiùs digeſtè collimauit in ſumma.

Contra.

¶Eſt ergo tertia opinio, vt arbitror, tum omnium ſanctorum patrum, tum adeò D. Tho. quam ſi poſteri dexterè voluiſsent intelligere, abſq; vlla, vt reor, renitentia amplexati fuiſſent. Igitur rei veritas eſt, ſacramenta eo ſenſu conferre gratiam, quo hominem abſq; vlla intermedia diſpoſitione Deo gratum acceptumq; faciunt, pro eo quòd vel viuū

Veritas.

mem

membrum Christi atq; adeò Dei filium constituunt dum primam gratiam conferunt, vel dum illam augent ipsum arctiori amicitia cum Deo semper conglutināt. Et quoniam potissimū argumentū, quod contrarios autores ab hac veritate alienat, est, quod inde consequi cēsent creaturam creare, animaduertendū est, quòd ad hoc vt homo sit Deo gratus quantum ad rei naturam attinet, nihil refert id per gratiam fieri quę sit distincta qualitas, aut absq; vllo, quod in nobis sit, tali accidente. Nam Deo quempiam esse gratū, nihil aliud est quàm ab ipso esse dilectum atq; ad cœlestem fœlicitatem acceptum. Et inter homines ego non sum amico meo gratus, per aliquam, quæ in me sit, qualitatē, sed quia ab illo diligor, ac subinde obiectum sum dilectionis suæ, qua me prosequitur. Pariter ergo fieri possit inter nos & Deum: scilicet, vt ipse per suum amorē vt rei veritas est, me diligeret, & ego ipsum per meū, absque alia qualitate à qua denominarer gratus. At verò quoniam Deus eū quem diligit, participem consortemque, vt ait Petrus, facit suę naturę, confert illi formam illam, qua ad esse diuinū eleuatur. Tametsi Scot. quod non est præsentis speculationis, aliam qualitatem, quę sit gratia præter charitatem non agnoscat, cùm tamen distinctissimæ sint res (licèt connexæ) quòd ego Deum diligā, & quòd dicor ab illo dilect⁹. ¶Igitur qui sanè intelligere cupit, quomodo sacramenta gratiā conferant, id primùm constituat oportet, fingendo nullam eiusmodi qualitatem esse necessariam. Nam profectò patres nunquam de illa disputare cogitarunt, imò res est non adeò antiqua. Enimuerò in cōcilio Viennensi ꝑpter paruulos ante vsum rationis sacro fonte intinctos sanxerūt, vt probabilius: & nuper in Tridētino vt certius, qualitates illas quę sunt gratia & virtutes, baptizatis infundi, sed hoc tantùm à tempore apostolorum docti, docereq; postmodum posteros cōtendebant, quòd sacramenta nouę legis in hoc sensu gratiam conferrent, quòd homines facerent Dei amicos siue per qualitatem id fiat, siue sine illa, vt inter homines accidit. Quare San. Tho. illius hìc qualitatis non meminit. Hoc ergo modo primùm constituamus: sacramenta euangelica gratiam conferre, & deinde ad argumentum respondebimus de illa qualitate, qualem sacramenta videntur creare.

De gratia quomodo sentiendum.

Sanus sensus.

¶Arguitur ergò sic primò. Per sacramenta euangelica cōmunicatur nobis virtus passionis Christi, eò quòd ex eius latere pendentis in cruce effluxerunt, quod Mosaycis non conueniebat: virtus autem passionis est, nos membra Christi efficere, vt in baptismo per quem in Christo cōplantamur, & tāquam eius membra nos vegetare, atq; adeò facere vt tanquam filij cohæredes Christi diligamur à Deo: hoc autem est Deo nos facere gratos. Etenim vti omnes ob id in Adam peccauimus, quòd in ipso veluti in seminario totum genus humanum cōtinebatur, ideoq; eius voluntas fuit, vt nostra: reputata, ac subinde & nobis imputata: sic quotquot in Christo per baptismum renascimur in ipso sum⁹ Deo grati. Sicut enim ille cum tota sua posteritate inuisus fuit Deo: ita & Christus cum sua sobole eidem cōplacuit. Quam quidem vocem propterea pater protulit in baptismo Christi, vt per idem sacramentum denotaret nos incorporari Christo, ac perinde fieri illi gratos.

Primū argumētum.

Simile.

¶Quòd siquis inde negauerit consequi sacramentum esse causam gratiæ, secundò explicādo etiam num argumenti vim arguitur. Hæc causalis est vera: quia homo baptizatur, virtute operis fit Deo gratus, & qui alia sacramenta recipit fit gratior: ergo sacramenta sunt causa gratiæ. Tam vera enim est ista. Quia hic baptizatur fit filius Dei, atque adeò ei dilectus: quam ista, Quia Philippus à Carolo genitus est, fit ei filius, à quo subinde diligitur: quare sicut generatio carnalis est causa dilectionis paternæ, sic & baptismus est causa diuinæ gratię. Et hoc est qđ patres iuxta testimonia sacra nos docuerunt. Nā disputare de illa qualitate, nihil ad hanc theologiā referebat. ¶Quòd si arguas de circuncisione pariter causalis hęc verè enunciabatur. Quia hic circūciditur fit gratus Deo: & tamen in subsequentibus negabimus circuncisionem contulisse gratiam, ergo veritas huius causalis ad id non sufficit. Respondetur negata illa priori præmissa. Haud enim quia paruulus circuncidebatur, fiebat Deo gratus: quippe cùm circuncisio non fuerit instrumen-

Secūdum argumētum.

Argumentum.

strumentum, vt diximus, passionis Christi, sed quia applicabatur ei fides per circuncisionem, quæ erat signum eiusdem passionis. ¶ Sed antequã argumentorum series longiùs procedat, arguitur contra. Iam constitutum est ab ecclesia hominẽ non fieri gratum nisi per qualitatem ei inhærentem: ergo si sacramentum est causa faciendi hominem gratum, est subinde causa eiusdem qualitatis: illa autẽ nõ educitur de potentia materiæ, vt calor: sed est spiritualis supraque naturaliter per creationem producta: ergo si sacramentum est causa illius: fit vt sacramentum verè creet, quod omnes & Diuus Thom. omnibus creaturis cõuenire negãt, etiã in ratione instrumenti. ¶ Hoc argumentum est, quod negotium nobis facessit. Ad qđ docti quidã respondent, sacramentũ nõ esse causam gratię ad modum causarum naturæ, vt ignis est causa caloris illum attingẽdo, hoc est producendo, sed per modum causæ moralis, quia Deum mouet, vt illã qualitatem producat: veluti qui aliũ prece aut pretio aut consilio mouet ad aliquod conferendum beneficium. Quæ quidem sententia partim scopum tangit, in hoc scilicet, quòd ait non omnino accidere in sacramentis vt in causis naturalibus, sed quodammodo mouere deum. Quòd autem id faciant ad modum causarũ moralium, minimè rei consonat. Neque verò Diuus Thom. aut vllus sanctorum patrum talem vnquam similitudinem agnouit. Causa nãq; moralis nõ est instrumentum illius, qui mouetur ad principalẽ effectum, sed alterius, qui mouet ipsum. Preces enim aut pretiũ, aut consilium vel metus quibus Petrus mouet Paulũ ad aliquod beneficium cõferendum, aut ad aliquid operandum, non sunt instrumenta Pauli, quibus beneficium conferat: quia nec sunt eius effectus, sed sunt instrumẽta Petri. In sacramentis verò contrarium accidit. Non enim Deum mouent ad conferendam, concreandãq; gratiã, quasi priùs natura mouentia, quàm ipse, sed sunt instrumenta eius instituta motaq; ab ipso, quibus gratum facit hominem concreando illam qualitatem quæ est gratia. Sicut enim ignis per calorem operatur, & artifex per instrumenta, sic Deus per sacramenta, dando illis virtutem agendi, operatur gratiam. Quare in hoc potiùs similitudinem præ se ferunt causarum naturalium. Ait quippe D. Tho. vt paulò inferi⁹ articu. 5. videbimus, gratiam à Deo deriuari in homines per humanitatem Christi tanquam per instrumentum coniunctum, & per sacramenta tanquam per instrumẽta separata. ¶ Atq; ex hoc elicitur tertium argumentũ ad principalem cõclusionem. Christus per suam humanitatem quã in cruce obtulit, fuit nobis causa gratiæ, tanquam per instrumentum coniunctum, idq; tripliciter, vt illic ait D. Thom. scilicet, satisfactoriè offerẽdo illam in pretium redemptiõis: & meritoriè, quia erat infinitè gratus Deo: & tertiò effectiuè qui tertius distinctus modus (vt. 3. part. q. 49. art. 1. explicatissimè ait autor ipse) inquãtum caro Christi erat instrumentum diuinitatis, quod. q. 5. artic. 3. iterum cõtra Durand. & Scot. repetendum nobis est. Itaque sicut illa voce, Lazare veni foras, instrumentaliter suscitauit mortuum: & tãctũ digitorum sanabat oculos, sua deniq; humanitate faciebat miracula. Et quod ad rem maximè facit, verbo illo Matth. 9. Remittuntur tibi peccata tua: remissionis gratiam Paralytico largitus est, ita per eãdem humanitatẽ fuit nobis efficiens causa gratię: ergo cùm sacramenta ab eadẽ passione effluxerint, ipsis ceu instrumentis separatis vtitur ad reddendos nos deo gratos. Nisi quòd passio fuit causa vniuersalis gratiæ quantùm ad sufficientiam, sacramentum verò est, per quod nobis eadem applicatur quantùm ad efficaciam: videlicet, ad aliquem eiusdem gratiæ gradum adipiscendum. ¶ Et quartò ad idem arguitur. Sicuti Apocaly. 5. ait Ioan. quòd lauit nos Christus à peccatis nostris in sãguine suo, & de martyribus capit. 7. quòd lauerunt stolas in sanguine agni: & Paul. 1. Corinthi. 1. sanguis Christi emundat nos ab omni delicto, sic & ad Ephes. 5. ad baptismum alludens ait mundãs eam (scilicet ecclesiam) lauacro aquæ in verbo vitæ: ergo Christus sicut sanguine suo tanquam instrumento coniuncto, ita baptismo suo tanquam instrumento separato facit nos Deo gratos, quod quidem similitudinem potiùs naturalis instrumenti, quàm causarum moralium gerit. Fateor equidẽ quatenus meritoriè Christus per passio-

Argu. quòd sacramentũ creet gratiã

Sacramentũ esse causam moralẽ reprobatur.

Infra art.

3. Argum.

4. Argu.

pasionē nobis fuit gratię causa, similitudinem habuisse nostrorū moraliū meritorum, attamē sacramēta fluxerūt inde etiā quatenus fuit causa efficiens. Item ministros sacramentorum nōnihil moralis similitudinis habere fateor cum ministris principum, quibus facultatē conferūt negocium aliquod transigendi: sed tamen vt quæstio. sequent. de charactere videbimus, virtute characteris sacerdotalis aliquid altiùs habent. ¶Igitur ad argumentum de creatione aliter hìc Caietan. respondet, negando scilicet sacramentum creare illam qualitatem, quæ est gratia, ideo quòd illa, cùm sit accidens, non producitur, sed comproducitur ad productionem hominis grati: quare nō fit ex nihilo atque, adeò non creatur, sed concreatur. Et pari ratione eadem gratia per peccatū non annihilatur, quia cùm per se nō desinat esse, sed ad desitionem hominis grati, non vertitur in nihilum. Et videtur esse respōsio. S.Th. 1.2.q.110.ar.2.ad.3. vbi ait, quòd accidentia non producuntur, sed comproducūtur ad esse subiecti, eorū enim est produci, quorum est esse, accidētium autem, vt habetur. 2. Metaphys. non est esse, sed inesse. ¶Ex hac autem responsione subsequi videtur, quòd licèt sacramentum illam qualitatem non creet, concreet tamen faciendo hominem gratum. Ex quo rursum aliqui ex nostris inferunt non esse inconueniens, quòd creatura aliquid creet in subiecto, licèt illud non posit extra subiectum. Quod profectō ego nequaquam concederem. Nā creare aliquid in subiecto, est ipsum producere non educendo de potētia subiecti, quod esset producere ex nihilo perinde ac si fieret extra subiectum. ¶At verò vt postremum hìc verbum addamus, quanuis verum sit qualitatem illam nō creari à Deo sed concreari ab ipso (vt ibidem ait. S.Th. dum per ipsum fit homo gratus) non tamen ita facilè concederem concreari à sacramento: neq; id vnquam dixit. S. Tho. licèt instrumentaliter concurrat ad constituendum hominem gratum. Nam quādo accidens educitur de potentia subiecti, quæcunq; causa producens subiectum comproducit accidens: vt sol generans plantam, congenerat eius accidentia: attamen cùm illa qualitas non educatur de potentia subiecti, sed sit supranaturalis producta per concreationem à Deo, illa qualitatis productio non immediatè attingitur à sacramento, & ideo diximus non habere omnino similitudinem causæ naturalis, ¶Dicamus ergo in summa, vt hìc tandem insinuat Caie. quòd sacramentum est instrumentum Dei ad hoc immediatè attingens vt faciat hominem gratum, quod est esse causam gratiæ formaliter abstrahendo à qualitate, sicut inter homines, qui facit duos amicos, est causa amicitię illorum, sed quia apud Deū non nectitur amicitia, nisi per eiusmodi qualitatem, idem sacramentum est consecutiuè causa mediata, quòd Deus faciendo hominem gratum concreet illam. Et hoc arbitror adeò esse planum, vt ægerrimè posit impugnari. Suppeditat nanque natura nobis aliquod exemplum: homo enim neque animam gignit, neq; cōcreat, sed creatur à Deo, verissimè tamē gignit hominē, eò ꝙ est causa coniūctionis animæ cum corpore. Pariter ergo sacramentum est instrumentum immediatum faciendi hominem Deo gratum, consecutiuè autem & mediatè faciendi, vt Deus concreet illam qualitatem, quæ virtute sacramenti informat hominem. Quanuis sit discrimen, quòd anima cùm sit substantia per se existens, creatur, gratia verò, quia est accidens, concreatur.

Rñsio Cai.

S.Thom.

Creaturā creare ī subiectò reprobatur.

Sentētia autoris.

Resolutio totius materiæ.

Simile ex naturalib⁹.

¶ Quintò ad principalem conclusionem arguitur. Fac aliquot seculis contigisse amicitiam conglutinari inter homines & Deum absque aliqua qualitate, vt sit inter homines, profectò nulla existeret difficultas in intelligendo, quomodo sacramentum esset causa gratiæ. Igitur si postmodum institueret, vt cuicunque amico infunderet illam qualitatem, nihilominus intelligitur esse causa eiusdem gratiæ & consecutiuè illius qualitatis.

Quintūargumentum.

¶ Sextò ad eandem principalem conclusionem arguitur. Gratia est causa gloriæ, non autem ex sua ipsius natura, quatenus qualitas est, sed ex institutione diuina, neque verò tantùm causa sine qua non, sed verè causa, vt cuiq; illā habenti Deus conferat gloriam: pari ergo modo & sacramenta sunt causa sanctificandi hominem, quod fit per infusionem eiusdē gratiæ. ¶Præterea & septimò, argumentum

Sextum.

Septimū.

meriti

meriti, quod Scotus putat nobis refragari, potius suffragatur. Ait quippe meritum esse causam premij, & tamen nõ habere causalitatem eius actiuam. Et Caiet. negat antecedens. Nam meritum, inquit est à merente, præmium autem à prẽmiãte. Gratiam enim & gloriam dabit Dominus. Ego verò illud lubens concederẽ antecedens, negarem tamen non habere causalitatem respectu premij. Ecquis enim neget operas mercenarij causam esse mercedis? Nam & si soluens illam sit proxima eius causa, nihilominus mouetur ab opere mercenarij, vt illam rependat. Et sic Deus profectò merita nostra, quę ab eius gratia dimanant, in causam sui gloriosi præmij affert. Esuriui & dedistis mihi mãducare: sitiui, & dedistis mihi bibere, &c. Ideo venite, &c. percipite regnum: sic ergo quia iste baptizatus est, fit Deo gratus perinde ac si nulla opus esset qualitate, quæ est gratia: in quo sensu verissimũ est esse causam gratiæ. Quocirca Scotus concedens sacramentum causam gratiæ, veluti meritum est causa præmij, negare nõ debuit esse verè causam. ¶ Octauò arguitur, quòd sacramẽtum superno & ineffabili modo gratum Deo efficiat hominem. Verba sacramentalia, Hoc est corpus meum, modo ineffabili sunt causa instrumentalis transsubstantiationis panis in corp⁹. Neq; videre mihi videor cur hoc Scotus loco citato negauerit. Sunt nãq;, vt omnes fatentur, verba practica, id scilicet quod significant efficientia. Sicut enim Christus illis verbis consecrauit: sic & eisdem tanquam eis, in quibus sua inest virtus, nobis contulit vt cõsecraremus, quare multò efficaciùs, quàm ignis aerem in flãmam, transformãt totã substantiam panis in corpus. Neque vlla (vt Scot. credit) illic accedit annihilatio, vel creatio: sed transsubstãtiatio huius in hoc: quæ vltimo instanti prolationis perficitur. Id quod in materia eucharistiæ apertiùs fiet: ergo eadem ratione Deus & dare potuit, & verè sua institutione sacramentis vim dedit organicam sanctificandi hominem, quod est ipsum facere Deo gratum.

Caieta.

Octauum argument.

Scotus.

Hoc est corpus meum.

De uirtute sacramẽto.

¶ Alteram argumentorum phalangem aduersarij. D. Tho. obmoliuntur, arbitrati eum ita sacramentis virtutem adscripsisse, ac si sit distincta qualitas perinde sacramento inhærens inest atq; albor papyro, vt est videre apud Scotum, Duran. & alios. At verò ar. 4. vbi de hac virtute D. Tho. ex professo disputat: vim eorundem argumentorum facilimè diluemus: nimirum demonstrantes. S. Doctorem nũquã eiusmodi virtutem eo modo, quo isti ei imponũt, excogitasse. Sed satis est res & verba ad illud officiũ Deum instituisse, & per eius ministrum ad eundem effectũ applicari. Itaque vt vno exemplo cuncta deprehendas, virtus aquæ baptismalis non est nisi motus eius: scilicet, ablutio corporalis facta sub sacra verborum forma ad abluendam animam. Et pariter de vnctione olei in confirmatione, & extrema vnctione sentiendum. ¶ Sed arguit nihilominus Scotus sic in contrarium. Instrumentum non sit aptũ ad opus per vsum, sed priùs debet habere formã, qua agat: serra nanque, nisi priùs habeat dentes, non potest assumi in vsum serrandi: pari ergo modo si sacramenta sunt instrumenta & causa gratiæ, debent priùs habere virtutem: quam tamen D. Tho. assignare nequit. Respondetur quòd aqua baptismi per hoc quòd natura sua abluẽdis corporibus apta est, fit idonea, quæ ad similem spiritualem vsum animę diuinitus assumatur. Atq; hoc insinuat Aug. cũ ait. Quæ est ista virtus aquę, quæ corpus tangit & cor abluit? ¶ Veruntamen per hoc responsum non vsquequaq; vis argumenti eneruatur. Respondendum quippe restat, quando sacramentum gratiam conferat. Nam toto tempore prolationis verborũ id facere nequit, eò quòd gratia, cùm res sit indiuisibilis, in vno temporis momento producitur. Si dicas illam produci in instanti postremo, iam tunc verba elapsa sunt, quę ideo nihil tũc operantur. Ad hoc autẽ, licèt forsan vtrolibet modo dicas, eôdem recidat, consideratiùs tamen respondetur verba simul cum ablutione toto tempore prolationis illam conferre: quandoquidem non diximus sacramentum illam qualitatem immediatè attingere, sed hominem facere gratum: id autem fit per totam actionem sacramenti. Quare concedimus quodam modo illam qualitatem fieri antequam sit. Hoc est sacramentum antea applicari

Argu[mentum] Sc[oti].

plicari cuius virtute fit. Si autem actionem Dei consideres, in postremo verborum prolatu infunditur. ¶Vt ergo dictorum summam colligamus. Sacramentum per se (quod aiunt) ex opere operato, hoc est ratione ipsius operis, homini applicati cōfert gratiam, quæ dicitur sacramentalis, præter illam quæ merito suscipientis vel ministrantis sacramentum donatur. Itaque si duo æquali prorsus animi motu baptismum sitiant, sed alter, quia non habuit copiam non suscepit, alter verò suscepit, hic assequetur aliquem gradum gratiæ, quo ille orbatur. Vnde in materia eucharistiæ admonendi maximè sunt sacerdotes, vt nisi euidens in infirmo impedimentum demonstretur, non cessent eucharistiam illi porrigere. Putāt enim idiotæ idem esse adorare, & suscipere: quod est erroneum, nisi quantum ad pręcepti impletionem. Nam qui non suscipit, licèt iusta id fiat de causa, sacramentali gratia non donatur. Hoc quippe sonat verbum, ex opere operato, quod est dicere, ratione realis applicationis sacramenti. Aliorsum enim tendunt verba Augusti. crede & manducasti: vt illic explicabitur. ¶Sequitur secundò, nonnunquam ex sola vi sacramenti infundi gratiam, quæ sine eius applicatione nulla infunderetur: vt liquido in puerorum baptismo cōstat ante vsum rationis. Quinuerò & adultos, dum attriti accedunt ad sacramenta, eo scilicet animi motu, qui ad obtinendam gratiam non sufficit, disputabimus infra gratia virtute sacramentorum suffundi. Sunt enim medicinę per se salutem conferentes, nisi obicē inueniant. Sed de his, suis singulorum locis explicatior adhibebitur elucidatio.

Admonitio

Crede & mādu castī.

Corollariū.

Primum argu. S. Tho.

¶Primū argumentum S. Th. est, Signū & causa non videntur in idē coincidere, nā esse signū, propriè cōuenit effectui respectu causæ: sacramēta sunt signa: ergo nō sunt causæ. Respōsio est, ꝙ causa principalis non est signū effectus: vt ignis nec est fumi signum, nec caloris: licèt calor esset occultus: sed econuersò effectus est signum causæ. Causa verò instrumentalis, quādo est manifesta, cùm ipsa sit quodā modo effectus, eò ꝙ mouetur à principali agente, dici potest signū occulti effect⁹. Et ideo sacramēta euangelica sunt simul & signū & causa gratiæ. Ex quo infert eadē nostra sacramenta, perfectè habere rationē sacramēti. Non dicit, verè, quoniam aliqua ex antiquis verissimè quoq; erant sacramēta, vt nostra: vt quæstio. 60. arti. 2. ad. 2. expressè fassus est D. Th. sed nostra sunt perfecta propter efficaciam quā habent gratiæ. Nā veritas sacramenti in eo seruatur, ꝙ sit sacræ rei signum, vt illic expositū est. Perfectio verò in hoc quòd sit eiusdē sacræ rei causa. ¶Secundum argumentū est. Corporale nō potest agere in rē spirituale, cùm corporalis actio sit extensa, subiectum verò spirituale, indiuisibile. Quare, vt. 12. super Genes. ad literam ait August. agens honorabilius est patiente: mens autē hominis est subiectū gratiæ: sacramenta verò sunt corporalia. Responsio est, ꝙ cùm duplex sit actio instrumenti, altera scilicet propria, vt quæ ei secundū propriam formam conuenit, vt securi scindere, altera verò quam recipit ex principali agente, vt facere lectū, inquantū est artis instrumentum, tamen nequit instrumentalē actionē perficere, nisi exercendo propriā. Securis enim scindendo facit lectū. Parimodo propria actio aquæ est abluere corpus: per virtutem autem Dei eleuatur, vt abluēdo corpus animā emundet. Et hoc est quod ait Aug. Quæ est ista virtus aquæ, quæ corpus tāgit, & cor abluit? Cū ergo hic audis duas instrumenti actiones: videlicet, propriam & quā recipit ab artifice, ne intelligas, priori actione posse per se moueri securim sine aliquo mouente. Sed hoc tātùm ꝙ forma securis indifferens est ad faciendum lectū vel arcā vel aliud quoduis artificiatū, sed tantùm est illi proprium scindere. Quòd autē scindat sic vel sic, hoc recipit ab arte. Itaque non tā sunt duæ actiones, quàm duę rationes eiusdem actionis: & prior est materialis, & quam recipit ab artifice, est formalis priorem determinans. Et pariter in sacramento, tactus aquæ est sicut materialis actio, fieri autē ad abluendū animam, est sicut formalis ratio determinans illum ad talē effectum. Hoc autē arti. 4. explicatiùs disserendū est. ¶Arguit autē Scot. in. 4. d. 1. q. 5. hoc non esse possibile in sacramentis, vt actio corporalis & spiritualis vnà cōcurrant: quoniā actio corporalis sacramenti indiget tēporis successu: virtus autem

Alia est ueritas sacramēti, alia uerò pfectio.

Secūdum argu. S. Tho.

August.

Expositio.

Sco. arguit.

tem Dei est infinita quæ agit in instanti. Respondetur autem, quòd quemadmodum in causis naturalibus Deus vtitur cæli motu ad producendos effectus, sic vtitur actione successiua sacramenti ad producendam gratiam, hoc est ad faciendum hominem sibi gratum: licèt id non perficiat vsque ad finem prolationis verborum. ¶Tertium argumẽtum est. Illud quod est proprium Dei non debet creaturæ attribui: gratiam autem largiri est proprius effectus Dei. Respondet ad minorem, quòd efficere gratiam ceu causam principalem est proprium Dei quod nemini participatur: efficere autem tanquam instrumentum potest ipse creaturę impartiri: eo scilicet modo qui explicatus est.

Tertiũ argu. S. Tho.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm gratia sacramentalis addat supra gratiam uirtutum & donorum.

CIRCA titulum quæstionis notandum, quòd gratia communiter dicta, est gratia gratum faciens nudè considerata: ea scilicet præcisa ratione, qua facit hominem Deo gratum: cum qua simul infunduntur virtutes & dona in potentijs. Gratia verò sacramẽtalis dicit eandẽ gratiam gratum facientẽ in ordine ad effectũ peculiarẽ sacramẽti: qui est vel regeneratio, vt in baptismo, vel alimonia spiritualis, vt in eucharistia, &c. Quærit ergo vtrùm gratia sacramẽtalis alia sit ab illa virtutum & donorũ, quidpiãq; illi addat. Et respondet D. Tho. vnica conclusione bimẽbri. Sicut virtutes & dona addunt supra gratiã communiter dictam quandã perfectionẽ, determinatè ordinatam ad proprios actus potentiarum, ita gratia sacramẽtalis addit supra eandem gratiam cõmuniter dictam & supra virtutes & dona quoddam diuinum auxilium ad consequendũ sacramenti finem. Et per hunc modũ gratia sacramentalis addit supra gratiam virtutum & donorum. ¶Probatur vtraque pars conclusionis. Gratia secundũ se considerata vt. 1. 2. q. 110. doctor declarat, est habitus perficiens essentiam animæ, tribuens illi supranaturale quoddã diuinũ esse, iuxta illud. 2. Petri. 1. Maxima & pretiosa nobis promissa donauit, vt per hoc efficiamini diuinæ consortes naturæ. Vnde sicut ab essentia animæ ordine naturæ fluunt eius potentiæ, quibus operatur, sic quando gratia infunditur, simul tanquã ab illa diffluentes infunduntur virtutes: nempe, fides, spes & charitas, & aliæ morales, ac subinde dona spiriritus sancti, quę existunt in potentijs, quas ad suos actus perficiunt. Quocircà gratia non est proximum principium operandi, sed essendi spiritualiter, & ideo non est in potentijs, sed in essentia animę, virtutes autem & dona non sunt per se gratia gratũ faciens, sed eius virtutes & instrumenta ad operandũ. Dicuntur tamen gratia generali nomine, quia sunt gratuita dona: atq; hoc modo dicũtur addere supra gratiam. Sacramenta verò ordinantur ad alios effectus peculiares gratiæ vt baptismus ad regenerationem spiritualem: confirmatio ad robur spirituale, & eucharistia ad alimoniam, vt infrà. q. 6. patebit: ergo gratia sacramentalis aliquid addit supra gratiã cõmuniter dictã & supra virtutes & dona: nempe, singularia auxilia ad certos effectus. Exẽpli gratia. Dũ paruulus ante vsum rationis, vel adultus per baptismum recipit gratiam, cuius effectus est regeneratio spiritualis, simul suffunduntur potẽtiæ virtutibus: dũ tamen postea recipit sacramentũ cõfirmationis recipit augmentũ eiusdem gratiæ ad hominẽ corroborandũ in fide, quasi tũc perfectam ætatẽ spiritualẽ recipiat. Cùm autẽ recipit eucharistiam, augetur illi eadẽ gratia gratum faciens ad effectũ spiritualis alimoniæ: qui quidem effectus sunt singulares præter virtutes & dona. Itaq; licet sacramenta suos omnes effectus sortiantur infundendo vel augẽdo gratiã gratũ faciẽtem, ordinantur tamen ad diuersos effect⁹ gratię, quos propriè significant. Confirmat autem D. Th. eandẽ conclusionẽ egregiè. Nã si gratia sacramentalis nihil adderet supra gratiam communiter dictã & virtutes & dona, frustra tantus sacramentorum numerus esset institutus.

Conclusio.

¶ Quæstio hæc celebris est inter antiquos: sunt tamen de illa opiniones duæ. Vna, ꝙ gratia sacramentalis eadẽ est prorsus

Expositio articuli.

sus cum gratia communiter dicta, neque quicquam illi addit. Nam gratia, quæ infunditur in sacramentis, non est nisi gratum faciens, quæ tàm per virtutum officia augetur, quàm per superuenientia alia sacramenta. Quam opinionem Pet. Palud.in.4.dist.1.quæst.3.ait esse communem. In cuius confirmationem adducit quinq; rationes. Quare secundùm hanc opinionem gratia sacramentalis solo nomine differt à gratum faciente: scilicet, quia infunditur per sacramenta. ¶ Hæc tamen opinio sufficienter impugnatur ratione S.Thom. Nam si gratia sacramẽtalis nihil aliud esset prorsus, quàm gratia gratum faciens nudè considerata, nihil opus erat tanta sacramentorum frequentia. Sufficeret enim baptismus, quo gratia cum virtutibus infunditur. Nam dicere quòd solùm sunt instituta ad augmentum eiusdem gratiæ, non satisfacit: tum quòd satis posset augeri exercitio virtutum, tùm maximè quòd ad hoc satis erat vno sacramento, quod iterum atque iterum reciperetur. Profectò si baptismi effectus non esset alius, quàm infundere & augere gratiam, nulla esset causa cur non posset iterari. Sed propterea non iteratur, quòd est regeneratio spiritualis, quę non debet esse nisi vna. Et pariter posset iterari cõfirmatio. Cùm ergo Christus septem instituerit sacramenta, nouos effectus ꝓspexit in singulis. Verbi gratia: Qui confirmatur, vngitur in fronte chrismate: qui verò in extremis vngendus est, vngitur oleo in alijs membris: si autem sacramenta non seruirent, nisi ad augendam gratiam, quid opus esset illa diuersa cęremonia? Imò quid opus esset tunc aliud sacramentum ministrari sub forma ablutionis: atq; aliud sub forma absolutionis? & aliud sub forma cibationis? Secundò arguitur. Ille qui non est confirmatus, quanuis per virtutum exercitamenta habere posśit copiosiorẽ gratiã, quàm confirmatus, nihilominus caret illo dono gratię, nẽpe robore adultę fidei, quod est inconfirmato. Tertiò arguitur. In statu innocentiæ fuisset gratia gratum faciens cum omnibus virtutibus: & tamen non fuisset gratia sacramentalis cum suis effectibus: ergo sunt quadam ratione diuersæ. Quartò deniq; virtutes, quæ cum gratia infundũtur, sunt connexæ: nulla enim sine alia infunditur: gratiæ autem virtutesq; sacramentales minimè: quia quælibet seorsum producitur. Vide quanti referat quæstionis huius solutionem perscrutari. ¶ Est ergo secunda opinio D. Tho. quòd gratiæ sacramentales addunt supra gratiam communiter dictam & virtutes, auxilia quædam ad diuersos effectus. Hoc autem discipuli eius diuersimodè interpretantur. Petrus enim à Palude loco citato, licèt non adeò clarè loquatur, tamen in vltimis verbis quæstionis subindicat, huiusmodi auxilia esse diuersos habitus. Itaq; vt censet, pręter gratiam & virtutes & dona in baptismo peculiaris habitus regeneratiuus infunditur, & alius in confirmatione corroboratiuus, &c. Hos verò habitus Capreolus in.4.dist.3.q.3. non alios agnoscit, quàm characterem in tribus sacramentis, quæ characterem imprimunt, & in cæteris ornatum. Quocircà longiùs à mente. S. Th. hac parte loquitur, quàm Paluda. Primũ ꝙ vt in articulo præcedenti diximus, assertio illa ornatus, fictio est sine re, tum ꝙ character ad aliud negotium ponitur quàm sit ille, de quo in præsentiarum loquimur. Effectus enim primus ac præcipuus sacramenti baptismi est hominẽ in nouã vitam regenerare: quod fit per gratiam. Character autẽ consequitur infusionem fidei in intellectu, ad distinguendum christianum à cæteris infidelibus, & nonnunquam infunditur sine gratia. Et pariter effectus præcipuus confirmationis est corroborare hominẽ ad profitendã fidẽ: character autem est signum illius roboris. ¶ Attamen neq; opinio Paludani multò verisimilior est. Primùm, ꝙ ponere alios habitus infundi per sacramenta, est res absq; necesśitate multiplicare. Enimuerò baptismus non per alium habitum hominem regenerat, quàm per gratiam gratum facientem: neque eucharistia per alium pascit, quàm per eandem. Sed sunt diuersi effectus eiusdem gratiæ. Quapropter Caietanus certiùs attigit veritatem, quàm bene ex verbo D. Thom. colligit. Nempe quòd gratia sacramentalis nihil addit supra gratiam gratum facientem & virtutes & dona, quòd sit habitus, sed solùm concursum actualem Dei ad singularem effectum.

Pet. Palud. — *Impugnatur opinio.* — *Secũda opinio D. Th.* — *Paludanus.* — *Capreol.* — *Contra Petrũ à Palu.* — *Caieta.*

effectum. Hoc enim sonant verba D.Th. scilicet, auxilium quoddam. Enimuerò loco citato. 1.2.q.110.ar.2. gratiam generali nomine dictam diuidit in auxilium speciale, quod est actualis motio Dei gratuita, & gratiam gratum facientem, quæ est habitus essentiæ animę. Quocircà hic auxilium vocat gratiam, quam sacramentalis addit supra cõmunem. Vnde fit: vanum esse, quęrere pro quo supponat gratia sacramentalis: sunt enim qui autumant supponere pro auxilio Dei actuali: imò sunt qui dicant supponere pro Deo: quia dicunt auxilium non distingui à Deo auxiliante. Veritas autem est, quòd supponit pro ipsa gratia gratum faciente sub ea connotatione, quòd eius virtute De⁹ sacramentum recipienti ad aliquem certum effectum subsidium affert. Itaque gratia confirmationis est gratia gratum faciens, quæ tunc vel infunditur vel augetur, virtute cuius Deus auxiliatur confirmato ad confitendam publicitus fidem. ¶Sed contra. Inde sequitur esse, vt ait Paludanus, permanentem habitum: nam manet ille habilis ad plures actus postea quocunq; tempore exercendos. Negatur consequentia. Illud enim auxilium nihil aliud est quàm quòd virtute gratiæ confirmationis Deus est noua lege paratus ad opitulandum illi in publica cõfessione fidei inter eius hostes: non ꝙ sine confirmatione non posit illi auxiliari: sed quòd eius virtute adhibetur noua ratio subueniendi. Pariter virtute gratię ordinis paratus est Deus opem ferre sacerdoti ad exercenda sua ministeria: & virtute gratiæ matrimonialis ad dignè exercendam rẽ vxoriam, nisi homo eidem auxilio renitatur. Et hanc suam esse mentem aperit inferius D.Thom. quæst.72. artic.7. ad.3. Vbi gratiam confirmationis ait, quantùm ad cõmunem rationem gratiæ, addere nihil super baptismalem, sed quæ prius inerat augetur. Addit tamen aliquid effectiuum specialis effectus: nempe, auxiliũ, & per hoc specie differt ab illa. Hanc arbitror fuisse Priscorum sententiam vt Alexandri Alis. 4. part. quæst. 8. membr. 4. artic. 1. vbi ait quòd gratia sacramentalis, quantùm ad substantiam, eadem est, quæ gratum faciens, quam virtutes & dona sub sequuntur: sed datur, quantum ad aliud hoc est, aliud includit auxilium. Idem videtur sentire Bonauen. 4. libro. distin. 1. principali, quæstiuncu. 6. vbi ait, quòd sacramentalis gratia supra gratiam virtutum addit aliquem effectum. Idemque sentit Richardus de media Villa. distin. 1. artic. 4. quæstiuncu. 4. licèt parum differenter hoc explicet. Ait enim gratiam sacramentalem per se immediatè ordinari ad sanandum naturam per originalem culpam læsam. Et sic per baptismum remittitur originalis labes: & per confirmationem corroboratur anima: & per eucharistiam cibatur. Eadem autem dicitur gratum faciens, ea ratione qua hominem facit gratum. Virtutes autem conferuntur potentijs, quibus perficiantur ad operandum.

Alexand. *Bonauent.* *Richardus.*

¶Argumentorum ergo primæ opinionis ad probandum eandem esse omnino gratiam communiter dictam & sacramentalem, primum est. Gratia communiter dicta & sacramentalis non differunt, nisi sicut sanitas, quæ fit per naturam, & illa quæ fit per artem. Quoniam sacramenta sunt medicinæ: eadem autem sanitas est, quæ fit per naturam & quæ per artẽ. vt. 7. metaphy. ait Aristo. ergo eadem est gratia. Respondetur ad maiorem, quòd non sic solùm differunt: imò quanuis per virtutes, quę cum gratia communiter dicta infunduntur, homo efficiatur habilis ad operandum, tamen gratiæ sacramentales adferunt nobis auxilia contra langorem naturæ. Itaque ad eadem opera concurrunt virtutes & illa auxilia, sed tamen diuersis rationibus. Exempli gratia. Ad fidem firmiter protestandam fides ipsa concurrit: imò & fortitudo, quæ est virtus moralis: sed insuper adhibetur per confirmationem auxilium, sicuti ad rem vxoriam dignè exercendam concurrit temperantia: sed gratia sacramentalis nouam fert opem. Alia sunt huius figuræ, quæ quisque potest apud Paludanum videre, & facilè diluere. ¶Cõtra hanc verò sententiam militare aliud videtur postremum hoc argumentum. Si gratia sacramentalis aliqua ratione à gratum faciente differt, sequitur, quòd ille qui plura sacramenta recepit, & per peccatum mortale à gratia cecidit, dũ postea à peccato resurgit non solùm ad gratiã gratum

Argumẽ primæ opinionis. *Argumentum aliud.*

tum faciētem resurgat, verùm & ad sacramentales, secundùm proportionem conatus, quo resurgit: quandoquidē nō est maior ratio, vt resurgat ad vnam quàm ad alias: consequens tamen videtur falsum. Sint enim, verbi gratia, Petrus qui non aliam recipit gratiā quàm gratum facientē in baptismo: Paulus verò fuit præterea confirmatus: sed nihilominus Petrus exercitio virtutum in gratia æquali gratum faciēte existit cum Paulo: delinquant ergo ambo æquali culpa, resurgantque postea æquali conatu, tunc clarū est ad gratiam æqualem gratum faciētem ambo resurgere: ergo Paulus nō recuperat gratiā nouam virtute confirmationis: aliàs illa esset auctior: quòd si gratiā confirmationis non recuperat, cū recuperet illam quę est gratū faciens, fit vt inter se differant. Respondetur, quòd licèt ad gratiā æqualē & amicitiam Dei resurgant, nihilominus Paulus recuperat illam cum auxilio speciali gratiæ confirmationis quo caruit Petrus. Ideq; de alijs sacramētis sentiendum.

Primū argumentū S. Thom. ¶Primum argumentū S. Thom. est. Per gratiā virtutū & donorū sufficienter anima perficitur & quantū ad eius essentiā & quantū ad potentias: Gratia autē non ordinatur nisi ad animæ perfectionem: ergo gratia sacramentalis superuacanea est. Respondetur ad maiorē, quòd gratia virtutū & donorum sufficienter animam perficit quantū ad generalē ordinem studiosè agendi: sed tamen gratia sacramētalis addit singularia auxilia Dei respectu singularium effectuum modo exposito.

Secundum argumētū. ¶Secundum argumentū est. Gratia ordinatur ad compurgandū animam à peccatis, ex quibus omnis defectus inserpit, per gratiam autem virtutum & donorum sufficienter excluduntur omnia peccata: nullum est enim peccatum, cui non sit aliqua virtus contraria: gratia ergo virtutum & sacramētalis cùm ad eosdem defectus tollendos referatur, eadem sunt. Responsio autē est, quòd per virtutes & dona satis excluduntur peccata quantum ad præsens & futurum, vt pote per quæ obsistitur ne homo peccet. Sed tamen per sacramenta Deus fert nobis opē respectu præteritorum. *Sacramētorū auxilia* Per baptismum enim remittitur nobis originale, & per confirmationem corroboratur debilitas, quā inde cōtraximus: & per pœnitentiam remittuntur actualia peccata commissa: & per eucharistiam cibamur ad reficiendū spiritualem calorem, quem nobis peccata restinxerant: & per extremam vnctionem absterguntur peccatorum reliquiæ: per gratiam ordinis adiuuamur aduersum torporem & segnitiē, vt dignè administremus sacramenta: ac deniq; per gratiam matrimonij speciali auxilio debilitatur mala concupiscentia.

Tertium argumentum. ¶Tertiū argumentum est. Omnis additio vel subtractio in formis, vt. 8. metaphy. Aristo. docuit, speciem variat. Si ergo sacramentalis gratia aliquid addit supra gratiam virtutum & donorum, æquiuocè gratia dicitur: vnde fit consequens, vt cùm definiuimus sacramenta nobis conferre gratiam, non inde certiores facti simus, quòd aliqua Dei amicitia inde nobis accrescat. Est autem responsio notanda, nempe, quòd gratia sacramentalis non est prorsus diuersa à gratia communiter dicta: sed habet se sicut species ad genus: gratia enim communiter dicta idem est, quod supranaturale donum, quod est commune ad gratiam gratum facientem, & ad quæcunque gratuita auxilia: gratia verò sacramentalis, vt expositum est, dicit infusionē gratiæ gratum facientis, vel eius augmentum cum certo auxilio: & ideo habent se sicut homo ad animal.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm sacramenta nouæ legis contineant gratiam.

QVAESTIO hæc videri legēti potest superuacanea: nā postquā definitū est sacramēta nouæ legis gratiā cōferre, inde fieri videt cōsequēs gratiā cōtinere: si quidē effectus omnis in sua continetur causa. Mouetur autem ad maiorem explicationem. Est nanq; modus loquendi sumptus ex Hugone loco supra citato lib. 1. *Hugo.* de sacram. par. 9. c. 2. dicente. quod sacramentum nouæ legis ex sanctificatione cōtinet inuisibilem aliquam & supernaturalem gratiam, quem quidem loquendi

Concil. Florentinum. modum concilium Florẽtinum in instructione Armenorum suscepit: vbi habetur, quòd nostra sacramenta & continent gratiam, & dignè suscipientibus conferunt. ¶Quapropter supposita distinctione D. Thom. facilibus conclusionibus respondet. Distinctio est. Aliquid dicitur esse in alio multipliciter: scilicet, in loco vt conuentus D. Stephani est Salmanticæ: vel in tempore, vt qui viuimus, modò sumus, ac multis alijs modis. Duo autem sunt ad propositum: quare duæ statuuntur conclusiones. ¶Prior est. Gratia continetur in sacramento nouæ legis tanquam in signo: eoque per diuinam institutionem est signum eius certissimum. Atque hoc pacto gratia quoque continebatur in sacramento circuncisionis veteris legis: vt pote, quæ institutione diuina certissimum erat gratiæ signum sub illa cæremonia collatæ. Quòd autem res significata contineatur in signo, quando signum est certum, non est fictio, sed veritas. Quando enim cuipiam rex chirographũ confert, quo vel magistratum vel aliud quodpiam beneficium pollicetur, in illo signo beneficium illud continetur. Cùm ergo Deus sacramentum tanquam signum instituerit sub quo gratiam proculdubio collaturus est, eadem gratia continetur in illo. ¶Posterior cõclusio. Gratia continetur in sacramento nouæ legis tanquam in causa instrumentali. Effectus enim cõtinetur in causa, quæ perfectè est causa, tanquam in eius virtute vnde emânat: sicuti arbor & seges in semine. Dixerim autem in causa per se: nam effectus causæ per accidens non propriè continetur in illa. Cùm enim citharœdus est medicus, sanitas non continetur in citharœdo, sed in medico. Et cùm fodiens vineam inuenit infossum aurum, thesaurus ille non continebatur in fossione illa, vt pote quæ ad illum effectum minimè referebatur. Tripliciter autem cõtingit effectũ contineri in causa. Vno modo tanquam in causa vniuoca: vt filius continetur in patre, qui est eiusdem speciei & ordinis: & hoc pacto gratia non continetur in sacramento, vt pote cùm gratia sit spiritualis, sacramentum verò sensibile, atque adeò non sunt eiusdem speciei. Secundo modo tãquam in causa æquiuoca: vt, homo continetur in Sole, qui est alterius speciei & ordinis: nam sol & homo generant hominem. Sed neq; hoc pacto gratia continetur in sacramento. Nam causa æquiuoca formam habet propriam, permanentemq; agendi virtutem: sicut sol per eminentem virtutem naturalem, quæ in ipso permanet, hæc inferiora producit. Quo vtiq; modo virtus gratię non est in sacramento. Quare hoc pacto gratia est in solo Deo, cuius propria virtute & authoritate, quæ altioris ordinis est, gratia in nos effunditur. Est ergo gratia in sacramento nouæ legis tanquam in virtute instrumentali recepta à superiori agente: sicuti lectus est in dolabra & in serra. Per virtutem enim Dei sacramentum gratiam confert.

Prior conclusio. | *Posterior conclusio.* | *Tripliciter effectus cõtinetur in causa.*

¶Res est plana, in qua nihil immorandũ est. Sed hoc tantùm adnotandum, quòd sacramentum non per accidens est causa gratiæ, sed per se instrumentalis, eademque ex institutione diuina certissima: quippe quę ad illum effectum ordinatur vt instrumentum artis, & non sicut dicebamus de fossione thesauri. Aliàs gratia non contineretur in illis. *Expo[sitio] articul[i].*

¶Primum argumentum D. Thom. est facillimum. Gratia non est in sacramento, neque tanquam in subiecto, neque tanquam in vase: quia vas est locus, & gratia cùm sit spiritualis non est in loco: ergo nullatenus est in illo. Argumentũ hoc fecit ad exponendum illud Ezech. 9. Vnusquisque vas interfectionis habet in manu sua, vbi vas non accipitur pro loco, sed ꝓ instrumento interfectionis. Et hoc pacto gratia est in sacramẽto, non vt in subiecto aut in vase, si accipiatur pro loco, sed si accipiatur pro instrumento. Inde autem sumptum est, vt vas pro interfectionis instrumento accipiatur, ꝙ gentiles in vase propinabãt reis lethale venenũ. Secundò arguitur. Sacramenta in hoc instituta sunt, vt per illa gratia recipiatur, Gratia autem non potest de subiecto in subiectum transire: ergo si postea est in anima non erat prius in sacramento. Respondetur argumento concludi, gratiam non esse in sacramento tanquam in subiecto: alioqui eadem non transiret in animam, sed quia infunditur à Deo in animam per sacramentum, est in Deo tanquam

Prim[um] [ar]gu. D. | *Secũd[um] [ar]gu. D.*

tanq; in causa principali, & in sacramento tanquam instrumentali, ac demum in anima tanq; in subiecto. ¶Tertiò arguitur. Spirituale, etiam si sit in corporali, non tamen continetur ab illo: vt anima nō cōtinetur à corpore, sed ipsum continet: quia ipsum conseruat. Ergo & si gratia sit in sacramento, non continetur ab illo. Respondetur, quòd quando spirituale permanenter est in aliquo tanq; in subiecto, illud potiùs continet quàm cōtineatur ab illo: quando verò est in illo secundū esse fluens, hoc est, emanat ab illo, aut fit per illud, non inconuenienter dicitur contineri in illo, tanquam in causa vel principali vel instrumentali.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm sacramentis sit aliqua virtus effectrix gratiæ.

ET hic quoque articulus ad exponendū modum, quo sacramenta gratiam conferant, adhibetur. Tribus ergo cōclusionibus respondetur. Prima est. Illi qui ponunt sacramenta non esse propriè gratiæ causam aliquid operādo sed tanq; signum ad cuius pręsentiam Deus illam solus operatur nullam in sacramento affirmāt esse virtutem, præterquam illam solam, qua Deus est sacramento asśistens. Illam autem opinionem satis suprà articulo primo reprobatam reliquimus. ¶Secunda conclusio. Illis, qui affirmant (vt res habet) sacramentum nouæ legis esse causam instrumentalem gratiæ, necessarium est simul fateri, quòd in illo sit quædam instrumentalis virtus ad eundem effectum. Atq; hæc est assertio August. super Ioannē vbi ait. Vnde tāta vis seu virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat? & Beda super Lucam, Dominus, inquit, tactu suæ mundisśimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis. ¶Tertia conclusio. Virtus principalis agentis habet permanens & completum esse in natura: sicuti est virtus Dei ad conferendam gratiam: virtus autem instrumentalis, quæ est in sacramento, habet esse incompletum & transiens ex vno in aliud: scilicet, à deo in hominem: velut motus est actus imperfectus, & fluxus quidam ab agente in patiens. Probatur conclusio. Virtus enim instrumentalis eandem proportionē habet ad virtutem principalis agentis, quam habet instrumentum ad ipsum principale agens. Instrumentum autem, vt dictum est, non operatur nisi motum à principali: ergo virtus instrumenti, hoc est, sacramenti non est nisi motus & fluxus transiens à virtute, quæ permanet in Deo ad animam suscipientis sacramentum.

Prima conclusio. *Secūda conclusio.* *Tertia conclusio.*

¶De hac virtute. vt D. Th. docet, sunt duæ opiniones. Prima Scoti & neotericorum ferè omniū, quòd in sacramēto nulla est virtus pręter diuinam illic asśistentem. Sed tamen hæc opinio negat sacramenta ad gratiam concurrere, quod iam suprà impugnatum est. Alia est. S. Tho. & antiquorum omnium, vt illic monstrauimus, quòd sacramenta sunt instrumenta conferendæ gratiæ: ad quam fit consequens aliquam eis inesse instrumentalem virtutem à principali agente: nempè à Deo illis impressam. Quænam autem res sit hæc virtus discipuli San. Tho. diuersè sentiunt. Sunt enim tripartiti. Paludanus in 4. dist. 1. q. 1. & Capreo. eodem loco arbitrantur præter motum, verbi gratia, quo aqua baptisśni abluit, inesse in ipsa & verbis quandam qualitatem diuinitus impressam, quæ sit virtus conferendæ gratiæ. Nisi quòd Palud. existimat illam ex parte subiecti, & ideo arbitratur illam esse corpoream. Capreo. verò ex parte effectus, qui spiritualis est, eam cōsiderans, ait esse spiritualem. Et in hoc similiùs loquitur & veritati & dictis S. Tho. qui in primo argumento spiritualem eam appellat. Contra hāc autem opinionem tam Duran. in. 4. q. 1. q. 4. quā Scotus. d. eadem q. 5. multis modis argumentantur. Primū quod si est corporalis, non potest effectum spirituale, qualis est gratiæ, attingere. Si verò spiritualis, nequit in subiecto corporali existere. Anima enim, quia est in toto corpore & in qualibet parte, intelligitur animare corpus: habitus autem vel actus spiritualis, cùm sit impartibilis, recipi in corpore quanto nō intelligitur: sicuti neque corporale accidēs potest spirituali subiecto inhærere. Secundò, quia qua ratione inest rebus, quæ sunt materia

Expositio articuli. *Paludanus.* *Cōtra arg. Duran. & Scot.*

ſacramenti, deberet ineſſe verbis, imò & miniſtro, qñquidem omnia ſunt de eius eſſentia: vnam autem virtutẽ in ſubiectis tam diuerſis collocare, diſſonum rationi eſt. Si autem in ſingulis ſingulæ eſſent virtutes, iã non vna virtus, ſed plures eſſent, quæ eſſet maxima rerum multiplicatio. Imò de verbis arguitur, ꝙ cùm ſint entia ſucceſsiua, neq; vni dictioni continuetur alia, neq; verò ſyllabæ ſyllaba, in qualibet deberet eſſe ſua virtus. Quòd ſi dicas non eſſe niſi in vltima: eò quòd tunc confertur gratia, in contrarium facit, ꝙ tota verborum forma concurrit ad gratiã: quare in tota deberet eſſe: quod tamen difficillimum intellectu eſt. Nam ſi illa virtus eſt permanens, non poteſt rei ſucceſsiuæ inhærere. Si autem eſt fluens, ſicut oratio, tunc ſatis eſt illam virtutem eſſe motum aquæ, & verborum, quo inſtitutione diuina, vt inquit Aug. corpus tangitur & cor abluitur. ¶Hæc autẽ atq; id genus plura argumenta Paluda. & quod ſuũ ingeniũ eſt Capreo. multò fuſiùs loco citato diſſoluere cõtendit. Id autẽ in præſentiarum ſuperuacaneũ duxerim, eò ꝙ licèt poſsẽt vtcũque dilui, arbitror tamen iſtã opinionem neq; rationi neq; D. Tho. eſſe germanam. Eſt enim entitates, quas vocant, nulla cogente neceſsitate multiplicare. ¶Eſt ergo mens D. Th. vero conſonantiſsima: quam Caie. loco pręſenti ſciẽter exponit, Nempe virtutẽ ſacramẽtorum nihil aliud eſſe, quàm motum, quẽ recipiũt. Hoc autẽ multis probatur. Primò, ratione cõmuni inſtrumenti. Prędixerat enim D. Th. ar. 1. cauſam inſtrumentalẽ non agere per virtutem ſuæ formæ, ſed ſolùm per motum, quo mouetur à principali agente: & hoc modo ſacramentũ eſſe cauſam: non ergo habet aliquam formã agendi pręter naturalẽ virtutẽ abluendi, ſicut ſerra non habet niſi dentes. Vnde ſicut ſerra mota per artem non recipit aliã virtutẽ fabricãdi lectũ, quàm motum ſerrãdi hoc vel illo modo: ita aqua baptiſmi non recipit à Deo, autore gratiæ, virtutem aliã, quàm motũ, quo per eius miniſtrum ex ſua ipſius inſtitutione mouetur intentione faciendi hominẽ ei gratũ. Idẽ hîc ꝓrſus ait. S. Th. Nẽpe, ꝙ virtus inſtrumentalis ſacramenti habet eſſe tranſiens à Deo in hominem, ſicuti motus, qui tranſit ab agente in patiens.

Paludan.

Vera opinio D. Th.

Alludit huc autoritas Bedæ: ſcilicet, quòd dominus tactu ſuæ mũdiſsimę carnis vim regeneratiuã contulit aquis. Vbi vox illa, vis, non ſignificat qualitatem aliquam aquæ impreſſam, ſed tantùm eius idoneitatem ad illum effectũ: hoc eſt, quòd tũc aquam Chriſt⁹ ad illud deſtinauit officiũ, quæ quidem quodãmodo fuit inchoatio virtutis, ergo cùm poſtea reuera Chriſtus eadẽ aqua ad eũdẽ effectũ ꝑ ſuũ miniſtrũ vtitur, nihil ei confert aliud, quàm motũ. ¶Quod ſi contra arguas. Dũ quis emittit ſagittã ſecundùm opinionem magis communem, & Ariſt. 8. phyſi. magis aſſonantem imprimitur in ea impetus, aliàs nequiret ſagitta, poſtquam à ſagittante elongatur, moueri, cùm motus ille ſit violẽtus. Sacramentum autẽ videtur inſtrumentũ ſeparatũ à Chriſto: nõ enim eſt ſicut man⁹ eius, aut calamus quem ſolo motu moueret: ergo pari modo imprimit in eo aliquam virtutẽ. Reſpõdetur autẽ per interẽptionem minoris. Imò hoc argumentũ rẽ elucidat: cũ enim artifex mouet inſtrumentũ tactu cõiunctũ, vt calamum vel ſerram, nihil aliud ille imprimit, quàm motũ: ſecùs autẽ dũ mouet inſtrumentũ ſeparatum, vt ſagittam: reſpectu verò Dei omnia ſunt inſtrumenta coniuncta, eò potiſsimũ ꝙ Chriſtus inquantùm homo exercet ſacramentalem actionẽ per ſuũ miniſtrum, cui ideo eſt inſtrumentum coniunctum. ¶Argumentorũ ſolutionibus S. Th. veritatem apertiùs confirmat. Eſt enim primũ idipſum quod Sco. & Durã. faciunt. Virtus gratiæ collatiua eſt ſpiritualis: ſicuti ipſa gratia: virtus autẽ ſpiritualis eſſe nequit in corpore, neq; tanquã ei propria: quoniam cùm virtus rei profluat ex eius eſſentia, ſicuti potentiæ ab anima, non poteſt eandẽ eſſentiã tranſcendere: & tamen ſpiritus traſcẽdit eſſentiã corpoream, neque ſicut recepta ab alio, nam forma recipitur ad modum recipiẽtis: quare ſpiritus non eſt in corpore, niſi anima, quæ eſt in qualibet parte corporis. Reſpõdet autem ꝙ licèt virtus ſpiritualis non poſsit eſſe in corpore per modum permanentis, poteſt tamen, qñ eſt inſtrumẽtalis, eſſe in illo, quatenus illud corpus mouetur à ſubſtantia ſpirituali ad effectũ ſpiritualem. Ecce illa virtus non eſt niſi motus. Et ſubdit exemplũ aptiſsimũ. Sicut corporalis vox eò ꝙ

Arg. co[ntra]

Primum [ar]gumen[tum] S. Tho[.]

Exempl[um]

eò ꝙ ab spirituali intellectu mouetur cū intētione significādi, per illū motū generat quoq; spiritualem effectū in mente audientis. Idē est de musico qui fides ꝑcutit lyræ. Oportet enim meminisse illius duplicis motus instrumēti, quē suprà denotauimus. Quorū alter est eius ꝓprius, alter verò artificis, & prior est materialis respectu posterioris, posteriorq; priorem informat. Enimuerò siquis absq; arte chordas lyræ tāgat, nullam certè musicā, sed rudes tantūmodò edet sonos, illarū ꝓprios: dū aūt per artē mouētur, recipiūt motū artis q̄ est virtus faciēdi musicā. Idē est de calamo, si moueretur ab illo, qui scribere nescit, tātùm duceret ineptas lineas per propriū motū calami: dū autē mouetur ab illo qui est scribendi peritus, delineat charactéres. Pari ergo modo in sacramēto, verbi gratia, baptismi, siquis puerum ablueret non intētione Christi, & motu ab illo instituto, tantùm ablueret corpus motu proprio aquæ. Quando verò aquā illā mouet intentione Christi, facit hominē Deo gratum. ¶Eodem tendit solutio secundi quod est hoc. Omne quod est, reducitur ad aliquod genus entis, & ad aliquē gradum boni, virtus autem sacramenti non apparet in quo prædicamento ponatur, quia neq; est substātia, neq; qualitas &c. Neq; apparet quo gradu sit inter bona. Sunt enim tres bonorū gradus in hac vita. Infima nanq; sunt bona temporalia, vt potè quæ non sunt ad æternā fœlicitatē necessaria, inter quæ non annumerantur sacramenta, quippe quæ sunt de necessitate salutis. Alia sunt media, vt potentiæ naturales animę, quibus bene & malè possumus operari, quibus neq; sacramenta connumerantur cùm sint virtutes supra naturales. Alia sunt maxima bona vt gratia & charitas & reliquæ virtutes animæ, quæ tantùm sunt ad bene operandum, ad quem vtiq; gradum sacramenta non videntur attingere. Respondet autem per sistendo in eo, quòd huiusmodi virtus nō sit nisi motus diuinitus influxus. Motus autem non est per se in prædicamēto, sed reducitur ad genus sui termini, tanquam imperfectum ad perfectum, vt alteratio ad genus qualitatis, & augmentatio ad genus quantitatis: quia illa, dum passiuè accipitur, est imperfecta acquisitio qualitatis, & hæc quantitatis. Eodē ergo modo virtus sacramenti non est propriè in aliquo genere, sed reducitur ad genus & speciem perfectæ virtutis: videlicet, qualitatis, in quo ponuntur gratia & charitas & cæterę virtutes: quæ virtute sacramentali infunduntur. ¶Caue ergo, ne cōtēdas sanctum Doctorem redarguere, eò quòd q.1. asseruerit sacramentum poni in genere signi, nunc autem dicat virtutem eius reduci ad genus qualitatis. Aliud enim est loqui, vt illic admonuim⁹, de sacramēto in genere & in vniuersaii, quatenus est commune nostris & antiquis, quod in eo consistit quod est esse signum: aliud verò de virtute sacramenti nouæ legis, quæ est productiua gratiæ. Præterea adnotato, quòd virtutes infusas collocamus in prædicamento qualitatis, vbi ponuntur acquisitæ. Tametsi quatenus sunt supra naturaliter infusæ, posset dici quòd transcendūt omne prędicamentū, sicuti Deus ¶Tertium argumentū est. Si talis virtus sacramentis inest, non efficitur nisi per creationem a Deo, inconueniens autem videtur, vt protinus peracto sacramento tam insignis virtus dispereat. Respondet quòd quia talis virtus non recipitur in sacramento nisi quatenus ipsum à Deo mouetur, hoc est, quaten⁹ & benedictione & applicatione ministri accommodatur ad vsum, nihil absurditatis est, vt vsu illo sacramenti transeunte, virtus simul diffluat, quæ erat eius mot⁹. Vnde Aug. dicit in quodam sermone de Epiphania. Nec mirum quòd aquam, hoc est: substātiā corporalē ad purificandā animā dicimus peruenire: ꝑuenit planè & penetrat cōsciētiæ vniuersa latibula. Quāuis enim ipsa sit subtilis & tenuis, benedictione tamen facta subtilior occultans vitæ causas, ad secreta mentis subtiliore pertrāsit.

Duplex motus instrumenti.

Secūdum argumentum.

Expositio S. Thæ.

Tertium argumentum. S. Thom.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm sacramenta nouæ legis habeant uirtutem à passione Christi.

RTICVLVS hic optima consequentia superiori adiungitur. Enimuerò quoniam dictum est sacramentis inesse virtutem diuinam, tanquam Dei instrumentis, consequens est inquirere

rere vtrùm illa virtus effluat à Deo secundùm suam diuinitatem, ceu virtutes naturales rerum, an verò à Christo inquantũ est homo, & si ab ipso vtrùm à tota eius vita efficaciam habuit, quandoquidem per totam meruit nobis gratiarum Charismata, an verò à passione eius peculiariter, potiùs quàm à natiuitate vel à resurrectione. D. ergo Th. supposita distinctiõe duabus conclusionibus respondet. Prior est. Virtus salutifera à diuinitate Christi per eius humanitatem in sacramenta deriuatur. Probatur. Sacramenta vt dictum est, sunt velut diuina instrumenta: instrumentum autem respectu principalis agentis duplex est: vnum scilicet coniunctum tanquam eius membrum: atque aliud separatum: vt baculus. Et per coniunctum mouet separatum. Vt homo manu mouet baculum. Causa autem principalis gratiæ, Deus est, & peculiariter filius: nempe, Christus: instrumentum verò sibi coniunctum est eius humanitas, per quam nostram est operatus salutem: iuxta illud Pauli ad Romanos. 8. Misit Deus filium suum in similitudinem carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum in carne: instrumentum autem separatum est sacramentum, atque adeò sicut motus ab homine per manum pertingit ad baculum, sic & virtus gratiæ à Deo per humanitatem deriuatur in sacramenta. ¶ Posterior conclusio est magis particularis. Sacramenta ecclesiæ specialiter habent virtutem ex passione Christi, per quæ scilicet sacramenta virtus eiusdem passionis nobis quodammodo copulatur. Et est egregia demonstratio. Sacramẽtum enim vt à quæstione prima huc vsque sæpe repetiuimus, ad duo ordinem habet, videlicet & vt remedium sit & medicamen ad expianda peccata seu originalia, seu actualia, quæ transeunt actu & manent reatu, & preterea vt tanquam religionis ceremoniæ animam ad Dei cultũ perficiant. Vtraque autem ratione specialiter deriuantur à Christi passione. Priori scilicet, quia Christus præcipuè per suam passionem liberauit nos à peccatis nostris, non solùm efficienter & meritoriè, sed etiam satisfactoriè: posteriori verò, quia per eandem passionem initiauit ritum Christianę religionis, offerens se ipsum: vt habetur ad

Prior cõclu.

Rom. 8.

Posterior conclusio.

Ephes. 5. oblationem & hostiam Deo. In cuius ideo memoriam pręcepit nobis offerri quotidianum sacrificium missæ, ad quod vniuersa nostra sacramenta & sacrificia referuntur. Colligitur ergò conclusio, quòd specialiter sacramenta à virtute passionis Christi habent efficaciam. In cuius signũ ex latere Christi pendentis in cruce fluxerunt aqua & sanguis. Quorum prius pertinet ad baptismum, posterius verò ad Eucharistiam, quæ sunt potissima sacramenta.

Expositio articuli.

¶ Hîc primùm omnium adnotandum est instrumentum coniunctũ bifariã dici, scilicet, aut per informationem, & cõtinuationẽ vt mẽbrum: aut per cõtactũ. Vnde baculus dicitur separatum vt opponitur coniuncto priori modo: sed tñ dicitur coniunctum posteriori modo respectu instrumẽti separati, id est, quod elongatũ ab agẽte mouetur: vt sagitta. Quemadmodum art. 1. & 4. diximus sacramenta esse instrumẽta Deo coniuncta per assistentiam: quibus ideo Deus non aliam imprimit virtutem, quàm motum: sicut homo nullam aliam imprimit baculo. In præsentiarum ergo accipitur coniunctum, vt membrum & separatum vt baculus qui est per contactum coniunctus. ¶ Arguitur autem quòd humanitas Christi non fuerit eius instrumentum. Etenim instrumentum coniunctum per continuationem non dicitur nisi membrum: vt oculus, manus. &c. humanitas autem est tota natura. Respondetur argumentum probare in homine puro humanitatem non esse instrumentum: attamẽ quia Christus absq; humanitate erat per se suppositum diuinum, dum illam assumpsit, in qua etiam homo subsisteret, quodammodo dicitur per eã tanquã per instrumẽtũ humana opera exercuisse. ¶ Cæterũ autoritatem illam glossæ ad Ro. 5. quòd ex latere Christi effluxit aqua & sanguis, quibus potissimè sacramenta designãtur. Hæretici iam pridem bifariam deprauare conati sunt, vt de celebr. missa. c. In quadã. & clẽ. de sum. trin. & fid. cath. refertur: videlicet, q̃ non aqua exierit, sed phlegmaticus humor, in quem ideo aquam calici infusam cõuerti aiebant: propterea quòd aqua pura ex homine exire non potest. Secundò censebant humores illos non exijsse

Argu... de huma... Christi.

Ex late... Christi f... xit sang... & aqua.

Canones.

exijsse de Christo mortuo, sed de viuente: nam à cadauere exire non consueuerunt. Quare quod ait Ioan. cap. 19. quòd cùm milites vidissent eum mortuum, non fregerunt ei crura: sed vnus eorum lancea latus eius aperuit, non arbitrabantur eodem ordine gestum, quo Euangelista refert: sed per recapitulationem vulnus lateris retulisse, quod antea factum fuerat. Vterque autē est error duobus allegatis locis condemnatus. Imò verò Euangelista satis vtrunque respuit. Ait siquidē aquam exiuisse cum sanguine, idque post mortem. Nam cùm dicat, non fregerunt ei crura, sed vnus militum, &c. coniūctio sed, continuationem significat. Quòd aūt aqua exierit, miraculo tribuitur, ad designandum sacramentum baptismi. Quale autem miraculum illud fuerit, infrà. d. 3. ar. 4. vbi hoc rursus argumentum redibit, disputabitur.

Argument. ¶Hoc autem ex hac veritate argumentum emergit. Si fluxus ille defuncto iam Christo contigit, nequiuit esse meritorius, sanè cùm Christus, nisi quandiu erat viator, mereri non potuit, gratiam autem sacramentorum Christus in cruce meruit, non ergo per illum fluxum collata est sacramentis virtus eandem conferendi gratiam.

Responsio. Ad hoc autem bifariam responderi potest. Primū quòd cùm tam anima, quàm corpus mansissent diuinitati coniuncta, potuit tunc diuinitas ipsa per illas partes humanitatis mereri. Hæc autem solutio non apparet legitima: nam cùm anima esset à corpore separata, non erat tunc Christus homo, atque adeò nec viator, cuius proprium est mereri. Ideo secundò respondetur, quòd Christus per suam passionem trifariam vt hîc ait D. Tho. operatus est nostram salutem: scilicet, efficienter: quatenus humanitas instrumentum erat eius coniunctum omnium operum, quæ ipse fecit: ac meritoriè, nam solus ipse potuit mereri alijs de condigno, & satisfactoriè effundendo sanguinem in pretium salutis nostræ. Post mortē ergo licèt ille fluxus non potuerit esse meritorius, potuit tamen esse causa instrumentalis gratiæ, vel, si verbum D. Tho. spectes, potiùs signum patratæ salutis nostræ per passionem. Vbi enim dixit, consummatū est, significauit illa spiritus exhalatione mysterium redemptionis perfectum iri, in cuius signū effluxit aqua & sanguis, quasi tunc esset apertus fons, ex quo gratia sacramentorum scaturiret, ac subinde cœlorum ianua reclusa, quò nos eadem sacramenta perducunt.

Primum argumentum. ¶At verò contra hanc sentētiā arguitur. Tota vita Christi, & singulæ eius actiones ab instanti suæ conceptionis fuerunt nobis meritoriæ: nam totam vitam pro salute nostra obtulit Deo patri, atque adeò per totam meruit nobis remissionem peccatorum, sicuti per passionem: non ergo peculiarius à passione, quàm à tota vita deriuata est sacramentorum virtus. Quòd si dicas passionem fuisse magis meritoriam, hoc non satisfacit. Primū quia tunc satis esset dicere magis deriuari à passione, quàm ab alijs mysterijs. Et tamen D. Tho. ait, quòd specialiter deriuata est à passione. Si autem dicas, quòd per passionem, quia erat opus pœnale satisfacit, & non per alia opera, hoc falsum est: nam licèt operibus pœnalibus peculiare sit esse satisfactoria, tamē oīa meritoria sunt eo ipso satisfactoria. Pręterquā ꝙ Christus multa alia opera pertulit pœnalia, vt circūcisionem, ieiunia, sitim & famem, ac alios labores.

Secundū argumentum. ¶Secūdò arguitur. Quodcūque opus Christi fuit infinitè meritoriū & satisfactoriū: quia erat suppositi infinitè gratum Deo: non ergo passio fuit opus magis meritorium, aut satisfactorium, quàm aliorum quodlibet.

Responsio. ¶Ad hæc argumenta respōderi vno modo posset, vt in. 3. d. 18. &. 19. respondere videtur Durand. & alij: quòd licet Christus quolibet opere meruerit nobis sufficienter, quia infinitè, nihilominus per passionem meruit nouo actu: & ideo meruit aliud & alio modo, & fortè ampliori. Itaque id quod debebatur ratione prioris actus, debebatur nouo debito ratione subsequentis.

Impugnatio. Hæc tamen solutio profectò non ad plenum satisfacit: nam si quodlibet opus oblatum fuisset, & acceptum tanq̃ totale meritum & pretium redemptionis, superflua essent opera subsequentia. Pręterea, non magis nos per passionem redemisset, quàm per alia opera: cuius contrarium sacra testimonia affirmant: atque adeò nec sacramenta ab eadem passione potiùs quàm ab alio quolibet eius opere

re

Respōsio legitima. re habuissent virtutē. Respondetur ergo quòd de vita Christi, quantùm ad eius meritum & satisfactionem attinet, ita sentiēdū est, ac si tota fuisset vnus actus ex pluribus partialibus actionibus constans, quæ quidem vita consummata fuit in passione. Enimuerò cùm Christus redempturus nos esset à peccatis, quę per Adā contraximus, & illi si de ligno scientiæ boni & mali ederet ꝓposita fuerit pœna mortis. (Vnde Paulus. Per vnum hominem introiuit peccatum in orbem, & per peccatū mors) decuit vt Christus non nisi per suam mortem plenè satisfaceret à peccatis: quare hæc fuit potissima & sapientissima Dei constitutio. Ex hoc ergo fit consequens, quod cordatissimè in præsentiarum animaduertendum est, Christum & si per quemlibet actum nobis meruerit, nullum tamen obtulisse tanquam plenarium meritum, totalemq; satisfactionem redemptionis nostræ: sicuti si per vnam actionem prolixam statuisset nos redimere, non singulas partes obtulisset tāquam integrum pretium redemptionis, sed tanquam partem. Consequitur ergo, quòd per passionem non solùm magis meruit, aut satisfecit, quàm per alium actum, sed quòd tunc expleuerit, ac persoluerit redemptionis pretium. Quapropter vbique sacræ scripturæ passioni meritissimò attribuunt redemptionem nostram, vt citatum est ad Roma. 3. & Apocalyp. 1. Dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et tunc fuimus Deo reconciliati, iuxta illud ad Rom. 5. Reconciliati sumus Deo per mortem filij eius. Et tunc fuimus redempti à maledicto legis, iuxta illud ad Galat. 3. Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Et tunc liberati sumus à potestate dæmonum. vnde Ioan. 12. imminente passione dixit Christus: nunc princeps huius mundi eijcietur foràs. Tūc demum aperta est nobis ianua cœlestis, secundùm illud ad Hebræ. 10. Habemus fiduciam in introitum sanctorum, scilicet, cœlestium in sanguine Christi. ¶ Vnde ad argumenta in contrarium respōdetur, quòd & si per quamlibet actionem Christus meruerit nobis; & quidem meritò, quod ratione suppositi de se erat infinitum, quantum ad sufficientiam: tamen quantum ad oblationē & applicationem non fuit oblatū tanquā totale, sed tanquā pars illius, qđ erat in passione cōsummandū. Vnde licèt singula eorū meritorū fuerint quo ad sufficientiam infinita, tamen quo ad efficaciam quantò plura fuerunt tantò plus gratiæ confertur nobis per sacramenta. Volo dicere, quòd si tantū Deꝰ passus esset, & nullum aliud fecisset opus, non tantum nobis impenderetur gratiæ quando efficimur eius membra. Absurdū enim est negare, quin singulis operū Christi respondeat in nobis singularis effectus gratiæ: aliàs frustra quantum ad nos attinet tot fuissent exhibita, cùm tamē totam vitam in nostrum commodum dispenderit. Ecce qua ratione virtus sacramentorum etsi generaliter à tota vita Christi, tamen specialiter ab eius passione deriuetur.

Valde notāda.

Effectꝰ passionis.

¶ Arguitur autem postremò contra hanc sententiam. Sacramenta fuerunt ante passionem instituta, vt Eucharistia in cœna Domini, & baptismus etiam Ioā. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c. atq; adeò (vt inferiùs videbimus) iam inde habebat suum effectū mundandi ab originali: ergo eorum virtus non deriuatur à passione. Respondetur, quòd etsi antea fuerint instituta, instituebantur tamen quasi post passionem tanquam eius instrumenta duratura, atque eius virtute efficaciam habitura. Eò vel maximè: quòd (vt modò dicebamus) tota vita Christi reputanda esset sicut vna eius actio in passione cōsummāda, vnde iā ipso viuente passio erat in fieri, atq; adeò virtute passionis dabat illis Christus vigorem. Nihilominus nec baptismus, nec aliud sacramentum aperiebat tunc ianuā cœlestē antequàm passio esset exhibita, quare tunc sacramenta sunt plenariam virtutem sortita. ¶ Primum argumentū S. Tho. sumitur ex Augustin. super illud Ioannis, verbum erat in principio apud Deum, vbi ait, quòd verbum prout erat apud Deum, viuificat animas, secundùm autem quod factum est caro, viuificat corpora. Passiò autem Christi pertinet ad carnem: virtus verò sacramenti ad viuificandas animas, ergo talis virtus à solo verbo diuino emanat, & non à passione. Responsio autem est, sensum Augustini esse, quòd verbum, secundùm diuinitatem est agens

Primum argumentū S. Thom.

agens principale viuificandi animas, hoc est, effundendi gratiam in remissionem peccatorum: carnem autem & mysteria in ea peracta causam instrumentalē, qua ratione virtus sacramentorum effluxit à passione. Vita tamen corporalis Christi non solùm tanquàm instrumentum, sed tanquàm causa exemplaris, fuit causa salutis nostræ, docendo nos operari iuxta illud Ioan. 13. Exemplum meum dedi vobis, &c. & primæ Petri. 2. Christus passus est pro nobis, vobis reliquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Et eadem de causa (vt ait Paul. ad Philippenses. 3.) reformabitur in gloria corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ: & hoc est, quod ait August. ꝙ caro factū viuificauit corpora nostra. ¶Secundum argumentum plusculum difficultatis affert. Arguitur enim quòd, licèt virtus sacramentalis emanauerit à Christo, non tamen magis ab eius humanitate, quàm à diuinitate, nec magis à passione, quàm à natiuitate: imò quàm à tota vita. Sacramēta nanq; à fide catholica pendēt, iuxta verbum Augustini supra citatum, verbum Dei perficit sacramentum, non quia dicitur, sed quia creditur: confessio autem fidei ad diuinitatem Christi primùm refertur, ac perinde ad totam vitā, quam in humanitate transegit. Nihil ergo restat, cur magis à passione, quàm à reliquis mysterijs deriuetur. Respondetur, quòd aliud est loqui de virtute Christi absolutè, & aliud de virtute peccatorum remissiua. Virtus enim Christi simpliciter, sicuti & Christus ipse, formaliter copulatur nobis per fidem: nam vt ait Paul. ad Ephes. 3. Per fidem habitat Christus in nobis. Quare credentes in eum incorporamur ipsi tanquam eius membra, virtus verò sacramentalis est causa instrumentalis peculiaris ad remittenda peccata, siue originalia, siue actualia, (vt dictum est.) Remissionem autem hanc Christus per passionem operatus est: secundùm illud ad Rom. 3. Quē proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. Vbi fidem cum sanguine coniunxit in diuersis casibus, eò quòd fides est causa formalis per quā illi copulamur, sanguis verò est causa instrumentalis eiusdem remissionis, quæ propriè à diuinitate (vt diximus) tanquam ab agenti principali, & à passione instrumentaliter deriuatur.

Secūdum argumentum. S. Thom.

¶Tertium demum argumentum est. Sacramenta ordinantur ad nostram iustificationem, secundùm illud. 1. ad Corinth. 6. Abluti estis, iustificati estis. Iustificatio autem tribuitur resurrectioni, secundùm illud ad Rom. 4. Resurrexit propter iustificationem nostram: ergo ab illa potiùs quàm à passione virtus sacramentorum emanauit. Responsio autem est, quòd cū iustificatio duos dicat terminos. s. à quo, qui est peccatorum remissio, & ad quem, qui est noua vita per gratiam, prior attribuitur passioni, posterior verò resurrectioni. Quare Paul. ambos coniunxit dicens. Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Virtus autem sacramentalis est peccatorum remissoria.

Tertiū argumētum. S. Thom.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm sacramenta veteris legis essent causa gratiæ,

Onstituto, sacramēta nouæ legis gratiā diuina virtute, tāquā Dei instrumēta, cōtinere, & cōferre: subsequitur articulꝰ postremus de sacramētis antiqui testamēti, vtrū eandē habuerint virtutē, an potiùs in hoc fuerint à nostris differentia, & deficientia. Et respondet D. Tho. tribus conclusionibus. ¶Prima. Non potest dici, ꝙ sacramenta veteris legis conferrent gratiam iustificantem per se ipsa, id est, propria virtute. Conclusio hæc similiter potest & de sacramentis nouæ legis affirmari. Nam si sacramentum aliquod, vel aliqua creatura virtutem ex se haberet iustificandi, superuacanea fuisset passio Christi, quam in hunc tantùm effectum pertulit: vnde Paul. ad Gala. 2. si ex lege est iustitia. Christus gratis mortuus est. ¶Secunda conclusio. Nec dici potest, quòd ex passione Christi virtutem haberent conferendi gratiam iustificandi. Probatio autem est pulcherrima. Supponitur enim tam veteres quàm nos, imò vniuersos post peccatum Adæ per solam Christi passionem obtinere salutem, iuxta illud

Prima conclusio.

Secūda conclusio.

lud ad Rom. 5. Reconciliati sumus Deo, per mortem filij eius. Cùm autem nulla causa valeat, nisi per eius applicationem suũ effectũ assequi, nemo nisi per applicationem eiusdẽ passionis, salutẽ cõsequitur. Applicatur autem causa patienti dupliciter, scilicet: vel per solam internam intentionem, sicut finis, per quam mouet agentem: aut per realem exterioremque actionem, quemadmodũ applicatur causa efficiens, quando passum attingit. Ait ergo D. Tho. passionem Christi bifariam nobis: nempe, cunctis mortalibus copulari, nimirum & per fidem, (vt art. precedenti dicebamus) & per sacramenta. Differt tamen inter istas applicationes, quòd applicatio ꝑ fidẽ fit per actũ internũ animę, applicatio verò per sacramenta fit per vsum externarum rerum. Nihil autẽ prohibet, id quod est posterius tempore copulari per actum animæ alicui præcedenti homini. Finis nãq; antequam sit, concipitur ab agente, & secundùm quòd est apprehensus & desideratus, mouet ipsum agentem. Id autem quod non est in rerum natura, non potest mouere secundũ vsum exteriorum rerum, nam hoc habet rationem causæ efficientis, quæ non potest esse posterior effectu, sicut causa finalis. Ex his ergo colligitur conclusio. Nam passio Christi exhibita, quæ tunc fuit causa nostræ iustificationis, potuit tanquam causa efficiens virtutem præbere sacramentis nouæ legis, vt eorum vsu conferretur gratia, non autem sacramentis antiquis: quia cùm nondum esset exhibita, non poterat applicari nisi duntaxat tanquam causa finalis per fidem, per quam ideo illi patres iustificabantur, sicut & nos vbi non esset copia baptismi per actum internæ fidei formatæ iustificaremur. Infert appẽdix corolarium. Sacramenta ergo illa veteris legis non in aliud seruiebant, nisi vt essent protestationes eiusdem fidei, quatenus scilicet futuram passionem, eiusque effectus præsignabant. ¶ Tertia cõclusio. *Tertia conclusio.* Patet ergò, quòd sacramenta veteris legis nullam habebant in se virtutem, qua operarentur ad conferendam gratiam iustificantem, sed solùm significabant fidem, per quam illi homines iustificabantur. Cõclusio colligitur ex superioribus: nam si neq; habebant illam virtutem de se, neq; tanquàm instrumenta passionis Christi, non restat quomodo aliter habuissent.

¶ Quæstio præsens egregium aperiebat *Expo[sitio] articuli.* nobis locum disputandi de discrimine, non solùm inter sacramenta noua & vetera, verùm & inter totam legem illã Mosaycam, & euangelicam: pro eo, quòd vt Pau. Rom. 3. & Gala. 2. affirmat, ex operibus legis (& loquitur cum Iudæis) non iustificabitur omnis viuens, & Hæbr. 9. appellat illam iustitiam carnis. Vnde Ioan. 1. Lex, inquit, per Moysen data est: gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Quare illa vocatur lex scripta, nostra verò gratiæ. At verò quanuis locus pręsens in hanc nos disputationem euocare videatur, nequit tamen tã lucidè hic res tractari quàm dist. proximè sequenti. Prior nanque eius quæstio de circuncisione instituitur, in cuius ar. 4. ex professo disputatur, vtrùm sacramentum illud conferret gratiam iustificantem. Expectandus ergo nobis est locus ille: vbi hæc pro captu nostro elucidabuntur. Quare in præsentiarum sicco pede prætereamus.

¶ Primum argumentum. S. Tho. est. Sacra- *Primum [ar]gument[um].* menta nouę legis habent efficaciam ex fide passionis Christi, fides autem eadem fuit illis nobiscum communis, iuxta illud 2. Corinth. 4. Habemus eundem spiritum fidei, ergo sacramenta illa perinde ac nostra conferebant gratiam. Responsio autem est, quòd cùm illis passio solùm futura applicaretur, applicatio fiebat duntaxat per internam fidem tanquam causæ finalis. Nobis autem applicatur passio per fidem tanquam iam exhibita, atque adeò tanquam causa efficiens, quæ secundùm realem vsum sacramentalium verum operatur. ¶ Secundum argumentum *Secund[um ar]gument[um].* est. Per sacramenta veteris legis homines sanctificabantur, secundùm illud Leuit. 8. Cùm sanctificasset Moyses Aaron & filios suos in vestitu eius, &c, sanctificatio autem fit per gratiam: ergo illam conferebant. Respondetur, quod illa sanctificatio non erat per gratiam gratum facientem, sed tãtum figuralis Christi, per quam ministri templi diuino cultui dedicabantur. ¶ Tertium autem argumentum totũ vsq; ad distinctionem sequentem exponendum reseruatur, vbi eisdem prorsus verbis repetitur. In cuius solutione patebit

bit circuncisio gratiam non conferebat.

QVAESTIO. 4. DE Charactere.

S.Thom.3.par.quæst.63.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm sacramentum imprimat aliquem Characterem in anima.

QVARTVM capitulum in textu adiectum fuit de Charactere, qui secūdus effectus quorūdam sacramentorū nouæ legis existit, de quo ideo subsequitur.q.4.Cuius primus ar.non de hoc aut illo sacramento, sed sub forma gñali indefinitè proponit. Vtrū sacramentū nouæ legis imprimat characterē in anima. Art.eñ sexto disputabit, quibus hoc peculiariter sacramentis conueniat. Et respondet D.Thom.vnica affirmatiua conclusione. *Conclusio.* Omnes fideles per aliqua sacramenta aliquo spirituali charactere insigniuntur. Probatur primò autoritate Apostoli.2.ad Cor. 1. Qui vnxit nos Deus est, & qui signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Signare autē characterem importat, qui est signatio quædam. Autoritati autem subiungitur ratio,ex natura sacramenti desumpta.Sacramenta nanque,vt sæpissimè resumpsimus, præterquam quòd sunt medicinæ, quibus Deus nostram nobis confert salutem, sunt & cęremoniæ & officia, quibus ipsum colimus, ceu eius milites bellum aduersus dæmones carnisq; tentamenta sustinentes:in militia autem seculari illi,qui dant nomina sua, aliquo charactere insigniūtur, vt in militari religione apparet, vbi alij signātur cruce in pectore rubea,atq; alij alba:ergo consequēs est, vt qui per sacramenta spirituali militię deputantur,aliquo indelebili signo cōsignentur, quod characteris nomine appellatur.Confirmatur tertiò eadem conclusio autoritate Augustin. 2. libro. contra Parmenianum, quā nos protinus ex *August.* ponemus. Ait quippe. Si militiæ characterem in corpore suo non militans pauidus exhorruerit, & ad clementiam imperatoris confugerit, ac prece fusa, & venia impetrata militare iā cœperit, nunqd homine liberato atq; correcto character ille repetitur, ac non potiùs agnitus approbatur? An fortè minùs hęrent sacramenta Christiana,quàm corporalis hæc nota?¶Primum omnium de hac characteris assertione dubium est, quàm fuerit antiqua, quāq; subinde certa. *Expositio articuli.* Sunt enim qui putent,neq; ita multū esse priscā neq; omnino creditu necessariam. Character enim, vt Hier. si eius est, lib. triformis interpretationis ait, Greca vox est idē prorsus significans,quod signum, seu insigne quoddā,& figura. *Character.* Tametsi quod illic habetur: videlicet, Character per, a, in penultima significare impressam formam: charecter verò per, e, significare ferrum quo imprimitur, correctione forsan indiget, vt pro, charecter, legendum sit cauterium. Nam charecter per, e, nusquam græcè reperitur. Est autem character, non quæcunq; forma aut signum, sed illa quæ vel cauterio vel alia via, etiam per generationem imprimitur. Vnde ad Hebræ. 1.vbi ait de Christo Paul. quòd est figura substantiæ patris, græcè est, character substantiæ.Et in Apocaly.cap. 13. & subseq. Bestiarum characteres nominantur, figuræ illæ, quas in fronte vel in manu gestabant.¶Scotus ergo in.4.d.6.q.9.tenuissimam opinionem ostendit se habere de charactere. *Scotus.* Contendit enim probare, huiuscemodi assertionem neq; è sacris literis, neq; ex sanctorum patrū testimonijs colligi posse, neq; verò per rationem naturalem. Et subiungit, quòd cū neq; Magister Sententiarum, neque Gratianus de consecra.dist.4.vbi sententias patrum de baptismo compilauit, de charactere mentionem fecerit, indicium est non esse effectum ita multum necessarium. Quinuerò idem argumentum facit de August. contra Donatistas, quem putat de charactere non meminisse. Quapropter conatur omnes autoritates Characteris infirmare, & aliorsum glossare. Et arguit (licèt nomine aliorum characterem negātium) quòd non est ponenda in operibus Dei pluralitas sine necessitate, nulla autem vide

videtur, inquit, necessitas ponendi characterem. Item arguit, quòd si character esset ponendus, imprimeretur nonnunquam absq; gratia: vt in ficto, qui baptizari quidem vult, sed gratiæ obstaculum objicit: consequens autem videtur Dei sapientię dissonum: videlicet, vt eius inimico tantum conferat beneficium. Nihilominus propter solam ecclesiæ autoritatem tutum non existimat ipsum negare. Ad eundem modum loquuntur recentiores. Quare Durã. d. 4. q. 1. solùm ait, omnes modernos confiteri imprimi characterem. Et addit, quòd de charactere baptismi nulla est probabilitas, tametsi de charactere ordinis sit nonnulla, cuius rationes articulo proximo expendemus. Imò & hîc Caiet. exemplo ferè Scoti loquitur. Ait quippe è sacra scriptura characterem non elici, sed ecclesiæ autoritate, non multùm antiqua. Alludens fortè ad autoritatem Innoc. in ca. maiores. De bapt. & eius effectu. vbi impressionem characteris affirmat vel ad tempus Aug. quo cũ Donati. litigauit. ¶Sed reuera nescio an hęc verba tam Scoti, quàm Caie. & Duran. sint satis circunspecta. Et ideo pro constanti habenda est præsens hæc conclusio. Aliqua sacramenta nouæ legis characterem imprimunt. Quæ quidẽ tanquam veritas à tempore apostolorum ecclesiæ receptissima proculdubio est suscipienda, siue talis character res sit ab anima vel ab intellectu distincta, siue secùs. Enimuerò si characteris dogma autoritate ecclesiæ receptum est, vt Scotus ipse, & Caie. ac omnes affirmant, inde fit consequens ex sacris literis secundùm apostolorum traditionem id recepisse. Nam res tanti momenti, quanti sunt sacramentorum effectus, non minori autoritate fidelibus tradidisset, quàm apostolorum dogmate instructa. Vnde Th. VValdẽsis nobilissimus antiquitatum scrutator tomo 2. de sacramentis. cap. 109. erroris loco apponit Ioanni VVitcleff, q aduersus Christianorum characterem obmurmurasset. Aiebat enim Hereticus ille. 4. Trialogi. cap. 15. quòd quidam multiplicant in ordinibus, & sacramentis characteres sine fundatione & fructu, & sine scriptura sacra. Contra quem ait. Docuit nos semper à primæua fidei institutione mater ecclesia quomodo ex sacramentorum quorũdam acceptione relinquitur in Christi mẽbris signaculum saluatoris, quod expresso nomine voluerunt appellare characterem. Quocirca verba Scoti non sine indignatione refert: nempe, quòd hoc nõ fundetur in sacra scriptura, sed in sola traditione ecclesiæ. Nam si August. (inquit) contra Hæreticos aliam non habuisset arguendi viam, nisi quia ecclesia tum superstes sic docebat, nullatenus eos deuicisset, nec tam prolixis disputationibus opus esset. Officium ergo theologorum est ecclesiæ dogmata in sacris eloquijs fundare. Rursus si oporteret semper patentissima scripturæ loca afferre, nihil catholicus posset contra Hæreticos proficere, quia rarissimę sunt tam euidentes. Satis ergò est testimonijs secundùm sanctorum interpretamenta vti. Quandoquidem vt. 1. Ethi. autor est Philosophus, non semper exigenda est demonstratio, sed vnũquodq;, prout fert rei natura, exigẽdum est. Et idẽ, inquit, VVald. de charactere sentiendum: nam quod vniuersa ecclesia olim sanxit, ab apostolis venisse credimus. Et profectò quando nullum aliud esset testimonium, id satis inde comprobatur, quòd in ca. Maiores. & vbicunq; apud antiquos habetur characteris memoria, non fit mentio tanquam rei quæ tũc instituebatur, sed tãquam de re omni memoria hominũ antiquiore. ¶Sed multa præterea, eadeq; egregia illic VVald. in hanc sententiam recenset. Primùm illud ad Eph. 4. Nolite contristare spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis. Super quo verbo Hieron. in annotationibus ait. Symbolum spiritus sancti in die baptismi accepistis, nouum signaculũ habere cœpistis. Et Haymo. Sigillati & assignati estis Deo in diẽ redemptionis. Quanuis hunc locum D. Tho. art. 3. de gratia interpretetur. Deinde illud. 2. ad Corinth. 1. quod hîc refert S. Tho. Qui vnxit nos, Deus: & qui signauit nos, Deus, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Loquitur enim apostolus de vnctione, quæ fit per gratiam, ex qua duplex oritur effectus, scilicet, baptizatos consignari, quod est propriũ characteris. & pignus accipere gloriæ, quod est ipsa gratia. Tametsi pignus pro arrha acci-

Duran. *Caie.* *Characteris assertio.* *VValden.*

Pignus & arrha quid differant. accipiatur. Pignus enim, vt ait. 1.par. sermo.21. Aug. est, quod dum nõ soluit pretium, apud creditorẽ deponitur, & pretio soluto reperitur. Arrha verò est pars pretij, quæ non reperitur. Et talis est gratia, quippe quæ gloriæ inchoatio est, & cum ipsa permanet consummata. Expendẽda ergo est vis prædictæ autoritatis. Accidit enim hominem consignatũ esse baptismi charactere absq; gratiæ pignore: nempe, quando quis baptizari proponit & baptizatur, sed tamen obicem opponit gratiæ. Ideq; cõtingit dũ per peccatũ amittitur gratia, manente fide mortua cũ charactere. Ecce ergo rationem cur sancti & ecclesia ab apostolis edocta characterẽ fatetur. Nempe, vt cognoscatur, quis est Christi miles, etiam dum nõ pro dignitate militat, sed peccando militiam deserit. Videlicet, vt sicut rex militem de infidelitate cõuincit, ꝙ non secundùm suum insigne militauit: sic Christus in die iudicij corruptos christianos inde condemnet, ꝙ non secundùm suũ characterẽ hostiũ incursus sustinuerint. Nam qui non credit, id est, qui fidem nunquã suscepit (vt habetur Ioan. 3.) iam iudicatus est. *Collectio.* Colligamus igitur, ꝙ cùm sacramenta duo habeãt, vt idẽtidem cõmemorauimus: scilicet, vt sint tũ peccatorũ medicamina, tum & religionis cultus: ratione priori conferunt gratiã, ratione verò posteriori nonnulla characterem. *Secundũ argumentum.* ¶ Hinc ergo sumitur ad rem secundũ argumentũ. August. enim, & antiqui patres aduersus Donatistas, nõ aliunde argumenta petebant ad probandum, quòd baptizati ab Hæreticis non erant rebaptizandi, nisi quòd hæreticus quanuis esset desertor militiæ christianæ, nihilominus dum nomine Christi baptizabat, christianũ characterem baptizato imprimebat. Quapropter non erat alter imprimendus, *Lis cũ Donatistis.* sed ille cõprobandus. Itaq; lis erat, quòd illi dicebant, baptizatos ab hæreticis, eò ꝙ gratiam non reciperẽt esse rebaptizandos: Catholici verò quòd quia characterẽ christianũ recipiebãt, si modò fuissent nomine Christi baptizati, non erãt rebaptizãdi. *August.* Vnde illo loco, quẽ hîc D. Tho. citat. 2. li. cõtra Parmenianũ. c. 15. & refertur. 1. q. 1. canone. Quod quidã. elegãti similitudine characteris regij ad hoc propositum characteris baptismi vtitur, dicens. Quòd si desertor militiæ: nempe, hæreticus, priuatum aliquẽ nota militari signet, hoc est, charactere christiano quando eũ baptizat (vtitur enim metaphora) dum postea ille signatus, idest, baptizatus ad clementiam imperatoris cõfugerit: videlicet, ad ecclesiam venerit, ac prece fusa, & impetrata iam venia militare cœperit, nũquid homine illo liberato atque correcto character ille repetitur, id est, iterato baptismo nouus imprimitur? Quasi dicat nullatenus repetendus est: sed ille receptus ab hæreticis agnitus approbatur. Nõ enim minus hærẽt sacramẽta christiana, hoc est, characteres per ipsa impressi, quàm corporalis hæc nota, qua scilicet seculares reges suos milites insigniunt. Idẽ fermè repetit aduersus Cresconium li. 1. c. 30. & de baptismo cõtra Donatist. li. 6. c. 1. & cõcione super gestis cũ emerito Donatista, & super Ioannẽ tractat. 6. In quibus omnibus locis characterem baptismalẽ, qui esse sine gratia potest, affirmat. Et priori loco contra Parmenianũ characterem itidẽ sacerdotalẽ cõmonstrat, virtute cuius ait, sacerdotem hæreticũ verè baptizare (vt eodẽ canone. Quod quidã. refertur) imò & eucharistiã cõficere. Et. 3. par. sermo. sermone. 117. appellat oues dominicas, quotquot habent characterẽ dominicũ, etiam si ab hæreticis fuerint baptizati: quia non nomine Pauli aut Apollo, sed nomine Christi baptizãtur. Idẽ in epistola ad Bonifaciũ contra Donatistas, plus, inquit, habet iuris quia in eis (scilicet, baptizatis ab hæreticis) dominicus character agnoscitur. Et infrà. Neque enim si regio charactere quisquam assignatore desertore signetur, hoc est, ab hæretico, & accipiat indulgentiam, in aliquo eorũ character ille rescinditur. Et li. 2. contra Petilianũ. Destruimus, dum baptizatus ab hæreticis venit ad ecclesiam, perfidiã desertoris, non destruimus characterẽ imperatoris. Hæc demũ homil. 4. super canonicam Ioannis. Videat, inquit, baptizatus quicũq; si habeat charitatem, vt tũc dicat: natus sum ex Deo: si autẽ illã nõ habet, characterẽ quidem impositũ habet, sed desertor vocatur. s. christianæ militiæ. Ob hæc ergo & similia testimonia Innoc. in. c. maiores. de bapt. & eius effectu. eos qui fictè baptizãtur suscipere characterem absque

 gratia

Caieta. gratia testatur, sed ait Caie. litem illam de nō baptizandis hereticis, nō esse antiquā, & inde ortā esse characteris assertionem. Imò verò est antiquissima: nēpe ante annū.40. ab orbe redēpto. Cæterū nec tunc cœpit characteris religio, quin potiùs tā quam res esset à tēporib⁹ apostolorū è sacra scriptura collecta, sic illos hæreticos Aug. assertione characteris expugnabat. Quare idē VValdēsis ca. citato. 110. Dionysij, q apostolos vidit, autoritatē characteris affert, quā S. Th. ar. seq. citat. Et *Damascen⁹* Damasce. li. 4. ca. 10. ait. ꝙ ꝑ baptisma primitias spiritus sancti accipimus, & initium alterius vitæ fit in nobis. i. primitiæ regenerationis & signaculū & tutela & illuminatio. *Scotus.* Scotus verò ait, idem esse regenerationem & signaculū: cū tñ Damascen⁹ intelligat ꝑ regenerationē fieri sigillum, hoc est, characterē. Missa alia cōplura facimus egregia loca, Isidori, Cypri. Ambro. Ansel. & aliorū, quę VValdēsis eodē loco in *Conclusio.* eandem sentētiā cōgerit. ¶Haud ergo fas est negare, quin aliqua sacramenta characterem imprimāt, si nolumus hæreticis ap*Concil. Florentinum.* plaudere. Eò ꝓsertim, ꝙ in cōcil. Florent. iā sancitū est, tria sacramēta: nēpe, Baptismū, confirmationē, & ordinē characterē i. spirituale quoddā signū à cæteris distinctiuum in aīa imprimere indelebile. Quāobrē hæc tria sacramenta nō sunt iterabilia. Alioqui nulla existeret causa cur non vt cętera, iterū reciperentur. In cuius demū postremam confirmationē accedit, ꝙ hęc tantū tria vnctione chrismatis in frōte ꝑ modum crucis, aut in vertice capitis celebrantur, ꝑ quā vtiq; vnctionē ꝓdicta characteris imꝓssio designatur, licet non tunc, sed qñ sacramentū perficitur, impri*Hierony.* matur. Vnde Hiero. super illud citatum. 2. ad Corint. 1. Signauit nos, &c. Signauit, inquit, nos spiritusancto, vel chrismate. Et Ansel. super illud ad Eph. 4. In quo signati estis, &c. Signati: inquit, estis. i. diuisi à grege diaboli ꝑ spiritūsanctū signo *Cōtra Dur.* crucis. ¶Et de charactere baptismi cōtra Durandū est egregia ratio: nā per baptismū necesse est signū imprimi, quo Chr̄iani ab infidelibus dignoscātur. Gratia verò gratum faciens esse nequit huius distinctionis signaculum: nā & esse potest hō in gratia antequā baptizetur, aut Chr̄ianus fiat, vt pote ꝑ desiderium baptismi, & rursum potest fieri Chr̄ianus sine accessione gratiæ, vt patet in eo, qui obicē illi oppo*Respondetur Scoto.* nit. ¶Respondetur ergo ad Scoti argumēta, quòd etsi in sacra scriptura non fiat expressa nominatio characteris: colligitur tñ inde, tū per sanctorū interpretationē, tū per ecclesię morē ab apostolis vsq; deductū, cui ideò insanū est reclamare. Sed hoc est plusquā mirandum, ꝙ neget Augustinū vllā apud Donatistas de charactere fecisse mentionē, cùm tā crebrò (vt *Ratio characteris.* modò dixim⁹) rē characteris cōtra ipsos in hac significatione inculcauerit, indeq́ue conuicerit baptizatos ab hæreticis non esse rebaptizādos. Quare ad illud cōmune dictū Scoti & aliorū, ꝙ nō sunt res multiplicandæ sine necessitate, Respondetur, ꝙ non est exigēda necessitas omnino simpliciter. Multa enim Deus fecit, quæ potuit aliter facere, sed suauiùs sic fecit, & satis est doctores ecclesiæ sic nos docuisse. Nec verò ratio naturalis deest, q̄ characteri patrocinetur. Suffragatur enim ei similitudo & exemplum, quod à re militari D. Th. imò & sæpissimè D. Aug. adducit. ¶Postrema deniq; ratio, quā nobis obmolitur. s. ꝙ fieret cōsequēs, vt De⁹ fictè accedenti ad baptismū beneficiū characteris cōferret, pariter contra eū ipsum militat. Negare enim non potest, quin cuicunq; accedēti cū intētione suscipiēdi sacramentum ecclesię, existēti tñ in peccato mortali, infundatur fides mortua, q̄ est etiam beneficiū supranaturale Dei. Pari ergo modo est concedendū, ꝙ imprimitur character, vt Aug. de illis q ab hæreticis baptizantur, frequēter repetit. Neque Gratianus rem characteris ignorauit, quippe qui. 1. q. 1. ca. quod quidam. sententiam August. de charactere retulit. Neq; verò Magist. Sen. de charactere subticuit, imò distinct. 6. ex verbis Aug. adstruit, quòd baptizati ab hæreticis seruato charactere Christi: non sunt rebaptizandi.

Primum argumentum S. Thomæ. ¶Primū argumentū S. Th. est. Character significat signū distinctiuū (vt illico patebit) mēbrorū Chr̄i ab infidelib⁹: distinctio autem illa fit per ęternam prędestinationē, quæ nihil ponit in prædestinato. Dicitur enim. 2. ad Timoth. 2. Firmū fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, nouit Dominus, qui sunt sui: super uacaneus ergo est character. Respondetur, negando consequentiam: quoniam per prędestinationem distinguūtur homi

nes

nes quantum ad deputationẽ ad gloriam: sed tamen per characterẽ,quantum ad deputationem ad agẽdas actiones religionis christianæ. Ex quo fit, quòd vt multi fuerunt prędestinati, quibus nunquàm fuit impressus character: nẽpe, qui in lege naturæ & scripta in gratia obierunt,& præsertim boni angeli: ita nunc multi sunt Christiani charactere insigniti, qui non sunt prædestinati.

Secũdum argumentum. S.Tho. ¶Secũdum argumentũ est.Character est signum distinctiuũ:signũ autem debet esse sensibile: quod scilicet, vt. 2. de doctrina christiana autor est Aug. præter speciẽ quam ingerit sensibus, aliud facit in cognitionem venire:sed nihil, qđ est in anima est sensibile:ergo nullus illic extat character.Prior responsio est, quòd est signũ sensibile non per se,sed per sacramentum. Posterius vero respondet, ꝙ non oportet characterẽ proprie esse signum, quia nec est sacramentum: sed res sacramenti,scilicet effectus eius. Dicitur autem per se signaculum per quãdam similitudinẽ,quia est quid animæ impressum ad configurãdum christianum suo redẽptori,atq; ad distinguendum illum ab alijs, qui non sunt eius membra. Et hæc secunda responsio videtur magis legitima. Tametsi prima fuit etiã necessaria: quoniã aliàs fieret argumentũ, quòd cũ character sit signũ distinctiuum Christiani gregis inter homines: debuit esse signũ hominibus perceptibile. Percipitur ergo per sacramentũ: nam cũ ait Pau. baptizatos gratia baptismatis vngi,ac subinde cõsignari: inde congnoscimus signatos esse eos, qui baptizãtur.Quanuis & si characteres in via nõ cognosceremus,satis est, quòd in die iudicij reuelabuntur nobis.

Tertium argumentum S.Tho. ¶Tertiò arguitur. Sicut per sacramenta nouæ legis discernuntur fideles ab infidelibus, ita & per sacramenta veteris: sed per illa nullus imprimebatur character: ergo nec per nostra.

Scotus. Ad hoc argumentũ Scotus in.4.dist. 6.q. vlt.respondet, quòd dici potest circuncisionem contulisse characterem. Cuius sequaces id etiã affirmatiùs aiũt. Et posset eorum opinio inde fulciri, quòd sicut noster baptismus professio est nostræ legis sic & circuncisio illius Mosaicæ: quare sicut nunc charactere insignimur ad colendũ Deum secundũ christianã militiã: sic deberet ille populus insigniri ad obseruantiã suæ legis. Nihilominus D. Th. absque discrimine negat, vllũ sacramentorũ illius legis characterem impresisse. Et ratio est,quoniam vt ait Apostolꝰ ad Hebr. 9.Sacramenta illa erant tantũ iustitia carnis,quæ scilicet non per se attingebãt ad mundandã animã. Atq; adeò neque vllã habebant spiritualem virtutem conferendi gratiã: vel aliud quidpiã spirituale. Et quod nullus esset character ordinis clarum est,siquidem sacerdotiũ illud nõ erat spirituale. Neque verò circuncisio erat ianua sacramentorum spiritualiũ,sicut noster baptismus,quare non recipiebatur illic potestas ad suscipiendum aliqua sacramenta spiritualia, sed ipsa carnis circuncisio,quæ(vt ait Pau.)erat signaculum fidei erat perinde character, quo populus ille à reliquo orbe distinguebatur.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm character sit spiritualis potestas.

Absoluta quæstione an est: nẽpe constituto characterẽ esse, subsequit peripatetico ordine quæstio qđ est? Videlicet vtrũ huiusmodi character sit subſtãtia,an verò ex aliquo accidentium genere.Et respondet. D. Thomas tribus conclusionibus:

Prima conclusio. ¶Prima. Character importat quandam potentiam spiritualem ordinatam ad ea, quæ sunt diuini cultus. Et primò quòd sit potentia, probat ex sufficienti diuisione,supposito quòd non est ipsa essentia animæ, sed aliquod eius accidens. Quicquid enim est in anima,vt.2. Ethico. Philosophus docet, vel est potentia, vel habitus, vel passio. Passio autem facilè transit:quare character, quia (vt infrà patebit) indelebilis est,non est passio. Habitus verò non est indifferens ad bene vel malè agendum, sed ad vnam partem determinatus. Neque enim vitioso habitu bene vtimur, neq; virtute malè. Charactere autem & bene vtimur,cùm adest virtus: & malè cùm abest, sicuti intellectu & alia quauis potẽtia. Restat ergo vt sit potentia.Quòd autem huiusmodi potentia spiritualis sit ad diuininũ cultum exer-

cendum, probatur. Sacramenta ea ratione characterẽ imprimunt, qua per ea (vt suprà dictum est) homines ad Dei cultũ, non vtcunq;, sed secundùm christianam religionem addicũtur. Vnde Diony. 2. capit. Eccle. Hierar. cùm dixisset, quòd Deus quodam signo tradit sui participationem accedenti ad baptismum, subiungit. Perficiens eum diuinum & communicatorẽ diuinorũ. Diuinus autem cultus consistit vel in recipiendo aliqua diuina, vel in tradendo: per baptismum enim disponimur ad suscipienda sacramenta, & per sacramentum ordinis creantur sacerdotes ad illa administranda: ergo character est potentia, vel passiua ad suscipiendum, vel actiua ad conferendũ res diuinas. ¶Secunda conclusio. Character est potentia instrumentalis. Probatur. Nam virtus perpenditur è natura subiecti, character autẽ est in ministro, q secundũ Arist. 1. Politic. est instrumẽtum quoddam. Ait, enim, quòd seruus & iumentũ sunt instrumenta quædam. Ait verò, quædam, idest, quodammodo: quia non sunt prorsum instrumenta, vt malleus, sed viuentia quę se mouent. ¶Tertia conclusio. Character non est in prædicamento directè tanquã genus vel species, sed reducitur ad secundam speciem qualitatis, quæ est naturalis potentia vel impotẽtia. Probatur. Virtus sacramenti (vt. q. præced. art. 4. diximus) non est in predicamento directè, sed reducitur ad primã speciẽ qualitatis, quæ est habitus, propterea quod est instrumentũ, quo producuntur gratiæ & virtutes: sed pari modo character est potentia instrumentalis, ergo reducitur in eam speciẽ quæ est naturalis potentia.

Dionysius. Secunda cõclusio. Tertia conclusio.

¶In primis postquã q̃stio hæc de quidditate characteris initur, supponendũ est q̃d est. Sed quia illa definitio ex autoritate Diony. elicitur, eãdem pri⁹ autoritatẽ examinem⁹. Hãc inquam Diony. autoritatẽ, q̃ hìc D. Th. ad primã cõclusionẽ allegat, & vniuersi doctores ad idẽ ꝓpositũ citãt, refert illic. c. 110. VValdẽ. Sco. verò cui Durand. d. 4. q. 1. adhæret, negat vllũ habere sensum de charactere. Sed ait, quòd illic fit mentio de signo, quo Hierarcha. i. põtifex manũ illi, q baptizabatur imponens signabat eũ, adscribebatq; catalogo catechumenorum. VVald. verò Scotũ insimulat, ꝙ locum Dionys. perperã intelligat. Et reuera, si legitimus textus è græco desumptus consulatur, sic habet. Eũ verò: nẽpe, ad baptismũ accedentẽ diuina beatitudo (seu diuina maiestas) in suam participationẽ recipit, & ꝓprio lumine, tãquàm quodam ipsi signo tradit: diuinũ perficiẽs & cõmunicantem diuinorũ partis & sacræ ordinationis. Hactenus ergo non loquitur de Hierarcha, hoc est, de põtifice, sed planè de deo, qui baptizatum facit sui participẽ. Et ideo cũ ait. Diuino lumine, manifestè significat gratiam gratũ facientẽ, qua (vt ait Petrus) efficimur diuinæ consortes naturæ. Ob idq; dicens, proprio lumine, tanquam quodã ipsi signo (vt quod sentio verè fatear) appositio est, & quam rhetorici dicunt definitionẽ. Quasi dicat proprio lumine gratiæ, quod est sibi signum, hoc est, sui similitudo: nam per hoc nos facit sui participes, quòd nos facit sui similes. Et ideo subdit. Diuinum (scilicet hominẽ) perficiens, & cõmunicantẽ partis diuinorum, idest, efficit eum participem suorũ bonorum, & sacræ ordinationis, hoc est, religionis christianæ. Sed nihilominus appellatione luminis gratiã possumus intelligere, quatenus charactere nos consignat, & facit Christi gregẽ, ac perinde diuinorum communicãtes, hoc est sacramentorum participes. Quapropter (vt artic. subseq. patebit) gratia est signum, quo deputamur ad participationem diuinorũ in ecclesia triũphanti, & character, quo deputatur ad cultum in hac militanti. Vnde subsequitur in text. Quorum est symbolũ (hoc est indiciũ) sacrũ à Hierar. puta à pontifice aduenienti donatum signaculum, quod profectò arbitror intelligi de signo crucis in fronte, quod est characteris signaculum. Bene ergo. D. Th. subscribente VValdẽse, inde elicit characterẽ esse, per quẽ homo fit apt⁹ communicare diuina: scilicet, sacramenta: vt per sacramentum baptismi fiat homo aptus ad suscipienda reliqua, & per sacramentũ ordinis potens ad eadẽ administrãda. Atq; hinc colligitur definitio characteris, quã ponit D. Th. in solutione secundi. Est enim signũ sanctæ cõmunionis fidei, & sanctę ordinationis. i. quo fidẽ per sacramenta ꝓfitemur. Articulo tñ sequẽti aliam ꝓlixiorẽ subiungemus definitionẽ.

Expositio articuli. VValdẽsis. Char[...] quid [...]

¶De

¶De tertia verò conclusione: nempe, de constitutione characteris in prædicamento adeò inter doctores controuersatur, vt tot sint sensus quot capita, suppudeatque omnium opiniones recensere. Eo potissimùm, quòd quęstio est in visceribus metaphysices abstrusa, & ideo cunctis molestior, quàm theologis necessaria. Haud tamen possumus sic silere, quin aliquid dicam⁹. ¶Prima opinio est Durandi loco citato dist.4.q.1.qui cùm negauerit characterē, negat subinde in aliquo esse prædicamento. Sententia ergo eius est, Characterem neque vllam esse quantitatem, neque vllam prorsus rem, seu (quod aiūt) entitatem ab anima quoquo pacto distinctam, sed esse merum ens rationis. Itaque sicut numisma, quando princeps eius valorem vel auget, vel minuit, nihil prorsus acquirit, sed institutione regis fit huius aut illius pretij, quod est ens rationis ex mera regis voluntate resultans: sic qui baptizatur, nihil præter gratiam & virtutes acquirit, sed institutione Dei fit idoneus ad recipienda alia sacramenta: & qui ordinatur fit potens illa conferre, & hoc est habere characterem. Commodius exemplum est. Cùm Papa creat episcopum, vel rex prætorem, aut scholasticus magistrum, nullam prorsus rem, quæ ipsi inhæreat, illi creaturæ accrescit: sed hoc duntaxat. quòd per instructionem fit potens aliqua facere, quæ antea nō poterat. Probatio eius potissima est, quia, vt habetur Ecclesiast. 24. Qui sapientiam elucidat vitam ęternam habebit, hoc autem modo theologia fit plana & perspicua, illis verò entitatibus multiplicatis obscurescit. Et confirmatur ex modo loquendi D. Thom. Ait quippe, eò quòd homines deputantur ad ministeria Dei charactere insigniri. Deputare autem solum dicit actum voluntatis deputantis, atque adeò solum est ens rationis in deputato. Accidentariū verò est, militi deputato ad militiam quòd corporali aliquo insigni denotetur. Pari ratione negat virtutem sacramentorum ad conferendam gratiam. Sed contra characterem baptismi peculiarem informat rationem: nam character, inquit, etiam si poneretur, non debet poni nisi potestas actiua. Baptizatus autem nihil potest agere erga sacramenta, quod non possit agere etiam non baptizatus: nam nihil potest agere nisi baptizare, & hoc etiam potest nō baptizatus. Item aduersus sacramentum ordinis arguit. Quia sicut virtus, quæ ponitur in sacramentis, non ponitur nisi per modum transeuntis, quæ cessante sacramento cessat: sic & character in ministro, qui (vt fatetur San. Thom.) est quoddam instrumentum, non deberet poni nisi pro articulo, quo sacramentum administrat: ponitur autem ab omnibus indelebilis, sibi ergo ipsis repugnant. ¶Hæc, fateor, opinio, quantum ad id quod ponit, characterem non esse rem distinctam à subiecto, nunquàm mihi visa est à veritate ita multùm aliena. Cum quodam tamen moderamine. Nam profectò istarum rerum multiplicatio, vbi excusari potest, nullibi mihi arrisit. Moderamen tamen est, quòd quanuis quispiam non censeat characterem rem esse ab intellectu distinctam, non tamen subinde negandum est sacramentum characterem imprimere, esseq; qualitatem secundę speciei. Enimuerò quanquam nominales negent quantitatem distingui à re quāta, nō ideò negare debent, quātitatem esse aliud prædicamentum à substantia, imò nec concedere debent formaliter, quòd substantia sit quantitas: sed quòd est res quæ est quanta. Item neque negare illis licet, quin motus augmentationis terminetur ad quantitatem & non ad substantiam. Nam per hoc quòd res illæ habent diuersas definitiones, possunt huiusmodi diuersæ enūciationes vtcunq; verificari. Et quanuis dicant potentias re non distingui ab anima, nihilominus anima est substantia: intellectus verò & voluntas sunt in secunda specie qualitatis. Etenim quando sancti patres characterem dixerūt imprimi in sacramentis, forsan nihil cogitabant, esset ne res distincta, an verò eadem cum anima: (sicuti superiori. quæst. de gratia adnotauimus) quando dixerūt, quòd sacramenta conferunt gratiā. Quare si quis hoc modo sentire voluerit, nihil prorsus renuerim. Neq; verò argumenta in contrariū multū vrgēt, scilicet. Quòd cùm character sit terminus actionis realis, debet esse res realis. Item, quòd cùm sit potestas agendi aliquid reale: nempe, suscipiēdi, aut administran-

Prima opinio Duran.

Duran. contra characterem.

Sentētia autoris de charactere probabilis.

Respōdetur ad argumēta de charactere.

ſtrandi ſacramēta, non eſt merū ens ratio nis. Eadem enim argumēta currūt de prætore & iudice à rege inſtituto. Inſtitutio ſiquidem eſt actio realis, per quā facultas ſit illi exercendi reales actiones iuridicas, & tamen nihil acquirit niſi reſpectū rationis: ſcilicet, quòd eſt pſona inſtituta ad illud officiū. Et confirmatur reſpōſio. Nā quando Deus ipſe inſtituit Dauidem in regem, & quando Chriſtus inſtituit Petrum in ſuum vicarium, præter gratias & virtutes nihil reſultauit in illis electis niſi reſpectus rationis: nihilominus acquiſiuerunt poteſtates reales ad hūc ſenſum, quòd fuerunt ad reales actiones realiter inſtituti. Eodem ergo pacto dici poteſt, eò quòd per baptiſmum quis adſciſcitur in chriſtianā rempublicā, fieri potentē recipiendi eius ſacramēta, & per hoc quòd ordinatur fieri potentē illa miniſtrare, & illæ poteſtates dicuntur characteres: licèt non ſint ab anima realiter diſtincti. ¶At verò conſonantius ſanctorū dictis eſt, ac perinde probabilius, quòd character ſit res diſtincta ab anima; nempe, vt illi modi loquendi, qui cùm ſint locutiones tranſitiue, videntur diſtinctionē inter rē impreſſā & ſubiectū cui imprimitur inſinuare, ſyncerius obſeruentur. Videlicet. Characterē imprimi: qui indelebiliter intellectui ineſt & ſimiles. Item Deus operatur ad modum naturæ, ergo ſicut potentiæ animæ ſecundùm Ariſtotel. diſtinguntur ab anima: ſic & potentiæ quas Deus infundit. Et quod maximum eſt omnium argumētum. Gratia per quam homo acquirit diuinū eſſe, eſt qualitas ab eſſentia animæ diſtincta: & virtutes à potentijs: ergo & character, qui per modum potentiæ in intellectu inſculpitur. ¶Et per hæc ad argumenta contraria reſpondetur, quòd opera Dei altiora ſunt operibus hominū. Cū enim homo alterū diligit, nihil in dilecto exurgit præter ens rationis: nempe, quòd obiectū eſt dilectionis. Deus autē ei, quē diligit, gratiā infundit cum virtutibus, quæ quidem ſunt diſtinctæ qualitates. Deū enim quēpiam amare, eſt bonū ei facere: ergo quanuis rex, cū prætorē inſtituit, aut Papa cùm creat epiſcopū, nullā rem in eo nouā creet, quia nō poteſt, De⁹ tñ qui potens eſt, & omnia ſuauiter diſponit, qñ hominem per baptiſmū ſigno ſui

Sētētia probabilior.

Argumentorū reſponſa.

gregis ſigillat, aut ſacerdotē inſtituit, characterem illi imprimit. Quapropter, vbi. S. Th. inde quòd homo deputatur ad cultū Dei, infert characterē recipere, loqtur nō de deputatione quacunq;, ſed de illa qua deputatus pficitur. Electio autem Petri in paſtorē & Dauidis in regē nō requirebat characteris impreſsionē. ¶Et ideo ad aliud argumētum Durā. reſpōdetur, quòd hoc eſt magis elucidare ſapientiam. Neq; hac ratione rēs ſine neceſsitate multiplicātur, eſt enim cōgruentia maxima. ¶Ad aliud autem, quod addit cōtra characterē baptiſmi. Reſpondetur, nō eſſe neceſſariū omnē characterē eſſe potentiā actiuā. Cōfert enim character baptiſmi tū ad configurādū nos chriſto, tū ad diſcernēdū nos ab alijs, qui non ſunt ſui gregis, ac demum eſt poteſtas paſsiua recipiendi alia ſacramenta, quæ nemo nō baptizatus recipere valet. Neq; ideò fit cōſequens (vt quidam arguūt) quòd dicat imperfectionem, eò ꝙ pati, impotentia eſt & imperfectio. Etenim pati, quod eſt imperfectio, nō eſt niſi qñ ſubiectū contra ſuā naturam patitur vt quādo aqua calefit. ¶Ad poſtremū deniq; argumentū contra characterem ordinis, reſpōdetur, ꝙ non eſt neceſſe miniſtri potentiā trāſeunter recipi, vt virtutem ſacramēti. Sacramentum enim non eſt niſi merū inſtrumentū: quandiu aptè applicatur: quapropter ſua virtus non eſt niſi motus. Miniſter autem etiā dū non operatur, retinet miniſtri poteſtatē: quia eſt inſtrumentū viuens ac per ſe operans. Quis enim dicat ſacerdotem dū dormit non habere ſacerdotalē poteſtatē? ¶Suppoſito autē characterem eſſe rē diſtinctā, noſſe reſtat, ſit ne relatio aliqua realis, an verò res abſoluta. Eſt ergo. 2. opinio Sco. loco citato in. 4. ſcilicet. d. 6. q. 10. characterem non eſſe niſi relationem realem. Probatio eius eſt, quòd quando aliquid nobis occultum ſaluare poſſumus minori poſita entitate, qualis eſt relatio, non op⁹ eſt gratis concedere eſſe rem abſolutā: ad omnia autem, quæ de charactere dicuntur reſpondere poſſumus, ſi ſit quædā relatio: ergo non eſt aſſerendum eſſe rem abſolutam. Minor patet: nam character baptiſmi eſt quædam ſimilitudo noſtri ad Chriſtum, diſsimilitudo autem ab infidelibus: Character autem ſacerdotalis, quidam reſpectu

Pati, no... quādo... fici.

Secūd... nio S... charac... ſit rel...

spectus eminentiæ sacerdotis ad subditos. ¶Hanc opinionem tangit D.Tho.argu.3. Character enim, inquit, est signum sanctæ communionis fidei, signum verò est in genere relationis, nō autem in genere potestatis: non ergo est potestas de secunda specie. In solutione autem concedit signū importare relationem ad rem significatam. Conceditq; perinde characterem dicere relationem, nō autem quòd sit ipsamet relatio, sed eius fundamentum.

Arg. 3. D. Tho.

Explicatio relationis.

¶Ad intellectum autē solutionis, quæ cū sit metaphysica, non est adeò clara, adnotandum est: relationem semper habere in suo subiecto fundamentum aliquod. Vt similitudo, quæ est oui ad ouum, vel in albore, vel in figura fundatur. Quocirca illo supposito fundamento, relatio illico consequitur in subiecto, si terminus existat: vt cùm carbo rubere incipit, fit similis rebus aliis rubeis, sic & dum nigrescit, fit similis nigris. Hanc ob rem Philosophus. 5. Physic. text. 10. ait ad relationē non esse per se motum duabus de causis. Primò, quia potest quid fieri simile sine mutatione sui: eo enim, quòd alter fit albus, efficior ego sine mea mutatione illi similis. Vnde argumentum sumitur, relationem nō esse rem à fundamento distinctam. Secundò, quia ad positionem fundamenti consequitur relatio: vt per hoc quòd ego canescam, sine alio nouo motu efficior similis aliis canis. Quocircà cùm esse relationis, non sit esse in se, sed esse ad aliud, propriè non producitur, sed simul cum suo fundamento nascitur. Ait ergo D. Tho. quòd fundamentum relationis, verbi gratia, similitudinis, vel dissimilitudinis, quam dicit character, non potest esse anima ipsa, vel aliqua eius potentia, aliàs ipsa posita connasceretur relatio, & sic omnis anima seu omnis intellectus haberet relationē ad Christum & ad infideles, quam importat character: quod constat esse falsum: ergo fundamentum talis relationis non est intellectus, qui est subiectū eiusdem relationis, sed aliqua res absoluta: nimirum supernaturalis potentia, quæ per actionem sacramenti in eodem intellectu producitur. Sicuti per actionem ignis producitur calor in ligno, qui est fundamentum relationis similitudinis ad alia calida. Et illa res est character. Scotus verò ait sustineri posse, quòd character sit res absoluta, & probabilius quòd sit relatiua: quoniam hæc, inquit, ratio D.Th. non concludit. Nā licet relatio intrinsecus adueniens nón acquiratur immediatè per aliquem motū (vt ait Aristo.) sed per illū, quo producitur fundamentum: tamen relatio extrinsecus adueniens potest de nouo produci sine productione alicuius fundamenti. Appellat relationem intrinsecus aduenientem illam, quæ posito fundamento & termino illico exurgit, vt similitudo, æqualitas. &c. Extrinsecus autem aduenientem illam, quę posito fundamento & termino non statim profertur, & ideo producitur per nouum motum: & talis, inquit, est character. Hæc autem distinctio, si locus hîc esset de illa disputandi, mera inuentio Scoti est, & petitio principij. Nulla enim esse potest relatio extrinsecus adueniens ad mentem eius secundùm Aristotelicam doctrinā. Impossibile nanque est esse relationem, & non consequi naturaliter ex eius fundamento & termino. Nam ipsissima relationis natura est esse habitudinem inter duo, quibus subinde positis ponitur. Et exempla sua manifestè sunt contra Arist. Ait, inquam, Scotus, quòd per motum localem acquiritur, vbi, quæ est mera relatio. Et sic stat mobile esse & locum, & non consurgere relationem, sed illam immediatè acquiri per motum. At verò cùm Arist. expressè dicat per motum localem acquiri, vbi, sicut per alterationem, qualitatem, & per augmentationem, quantitatem: & nihilo minus dicat ad relationem non esse per se motum, sine distinctione intrinsecus, extrinsecusvè aduenientis, manifestissimè docet, vbi, non esse relationem, sicut re vera non est, sed est esse in tali loco, ex quo consequuntur relationes distantiarum ad alia loca. Nec aliud exemplum de agente, & patiente illi suffragatur. Ob id enim quòd stat ignem esse & aquam, & tamen non esse relationem actionis, arbitratur relationem illam acquiri immediatè per alterationis motum, atque adeò esse extrinsecus aduenientem. Et tamen Arist. ipse ponit exemplū, quòd ad actionē non est per se motus, eo quòd est ipsemet motus seu alteratio, seu augmentatio,

Aristote. 5. Physi.

Scotus.

Nulla est relatio extrinsecus adueniens.

tio,&c. Et ideo fallitur Scotus attribuendo subiectis id quod est proprium fundamenti. Ignis siquidē & aqua non sunt fundamēta relationis actionis, & passionis, sed subiecta. Fundamētum autem relationis actionis est ipsum agere, & fundamētum relationis passionis ipsum pati. Et ideo actio, est prædicamentum absolutū. Posita autem actione & passione nō stat, quin sequatur relatio, qua agens denominatur agens, & altera, qua passum denominatur patiēs. Idem dicendum de relatione dextri & sinistri in columna respectu hominis. Non enim fundamentum illius est homo, aut colūna, sed vbi & situs in quo est homo, qui quidem acquiritur ꝑ motū, in quo loco si ponatur homo, colūna fit dextra. Attende ergo semper ad fundamēta, & nullam reperies relationē extrinsecꝰ aduenientē.

Solidaratio S. Tho. ¶Est igitur ꝓfectò solidissima ratio. S. Th. quòd si character esset relatio, non haberet aliud fundamentum, quàm intellectum: & ideo posito intellectu poneretur illa relatio, quod cùm sit falsum, fit vt character non sit relatio, sed relationis fundamentum, quod actione sacramenti producitur, cum quo oritur relatio. Et ideo est relatiuum secundū dici: vt scientia: quod scilicet explicatur per relationem quam secū importat, sed nō est relatio secundùm esse. Imò verò (vt hoc vltimū verbum addā) Scotus, qui tam vrgēter harum rerum multiplicationē reprehēdit, debuisset distinctiones relationum à suis fundamentis condēnare, quippe quę, vt in prædicamentis, &c. 5. Physic. disputabamus, mera sunt figmēta. Habemus ergo contra primam opinionē, ꝙ character est res distincta ab anima, & contra secūdā, quòd est res absoluta: vnde cū prædicamenta simpliciter absoluta sint tātùm substantia, & quantitas & qualitas, inter reliquos omnes doctores conuenit nec esse substantiam, neq; quantitatem, sed qualitatē. Cū autem qualitas quatuor habeat species, adhuc lis non extinguitur.

Tertia opinio Rich. ¶Est ergo tertia opinio Richardi in. 4. d. 5. ar. 1. q. 2. quòd character propriè nō est in prædicamento, eo quòd est qualitas supernaturalis, & Arist. in prædicamentis non posuit nisi res naturales. Quare in secunda specie ponit naturalē potentiā vel impotentiā. Habet nihilominus similitudinem cum omnibus fermè speciebus, nēpe cum prima, quæ est habitus & dispositio, inquantum est habitus disponens ad gratiam, & cū. 2. inquantū est supranaturalis potentia, & cum quarta, quæ est forma vel figura, inquantum cōfigurat nos Christo.

Impugnatio opinionis. ¶Veruntamen hæc opinio non tangit scopū: nam etsi Deus non sit in prędicamento, ob id quòd nullatenus limitatur: habitus autē supranaturales, quos infundit, non sunt eadem ratione infiniti, quin possint in eodē poni prędicamēto, in quo sunt habitus acquisiti, vt suprà de virtute sacramenti diximus, sunt enim entitates finitæ. Et quanuis character aliarū qualitatis specierū imaginē præ se ferat, nihilominus inquirimus in quo eius quidditas consistat, & hoc est quærere in qua specie ponatur.

Quarta opinio Alex. ¶Igitur quarta opinio post tres recitatas fuit, ꝙ sit in prima specie qualitatis, vt scilicet sit habitus vel dispositio. Et hæc est opinio Alex. Alēsis 4. par. q. 19. mēb. 1. art. 2. Ratio eius est, qa (vt quæst. præced. diximus) persistit in hoc, quòd potissima natura characteris sit esse dispositionem ad gratiā. Id quod Scotus cùm distinct. 1. negasset, pòst dist. 6. quæst. 10. approbauit. Hoc autem art. 4. monstrabitur esse falsum. Haud enim characteris natura est gratiam disponere. Neque enim est in essentia animæ, vbi est gratia, sed in intellectu: neque natura sua est prior quàm gratia, sed consequitur fidem, quæ quando suo ordine viua producitur, posterior est quàm gratia.

Reprobatio opinionis. ¶Interim tamen contra hanc opinionē ratio. S. Th. satis habet efficaciæ, In prima enim specie non ponuntur nisi habitꝰ: qui natura sua determinati sunt vel ad bonū, vt virtutes, vel ad malū. vt vitia. Character autē quędā facultas est in baptizato ad verè suscipiendum sacramēta, siue digne illa suscipiat, siue indignè. Qui enim in peccato recipit eucharistiā, verè sacramentum recipit, licet malè. Et pariter character ordinis facultas est ministrandi sacramenta, etiam si in peccato illa sacerdos ministret.

Quinta opinio S. Th. Ex quibus omnibus elicitur opinio S. Thomæ: nempe, characterem esse potentiam in secunda specie qualitatis. Nam potētia nō est nisi facultas operandi indifferenter ad bonū & ad malū. Ex quo fit, gratis Scotū cōcedere, quod

potest poni vel in prima, vel in secunda specie. Arguit quippe contra rationē D. Thom. Habitus enim, inquit, indifferens etiam esse potest ad bene vel malè agendum, sicuti potentia. Nam possunt esse actus indifferentes, vt ambulare, & loqui, ex quibus similis habitus potest ingenerari. Respondetur autē, nullum esse actū in particulari indifferētem: nam si habeat bonum finem, bonus est, sin verò illo careat, malus: neque est dare medium. Atq; adeò multò minori probabilitate affirmantur habitus indifferentes. ¶ Vnum autem argumentum restat hìc contra D. Tho. Contulit enim characterem cum virtute sacramenti, ex hoc scilicet, quòd character erat virtus instrumentalis, inferens non directè, sed reductiuè poni in prædicamento, sicuti virtus ponitur sacramentalis. Virtus autem sacramentalis (vt dictum est) reducitur ad primam speciem qualitatis, vbi est gratia & charitas, quas producit: ergo æqua ratione character debuit reduci ad primam. ¶Respondetur autem. Id quod non ponitur directè in genere, sed reducitur ad genus, hoc habet ex eo quòd est quodammodo imperfectum in illo genere. Hæc autem imperfectio, alia consideratur in virtute sacramētali, & alia in charactere. Virtus siquidem sacramētalis dicitur imperfecta, quia est motus, sicut alteratio est acqsitio qualitatis, quæ est in fieri, & ideo reducitur ad illā speciē, in qua est perfectus terminus. Character autē non habet illam rationem imperfecti, quam motus, habet enim esse permanens & indelebile: sed sicut instrumētum habet imperfectā rationem causæ respectu causæ principalis, & ideo reducitur ad illam speciem, in qua est potentia naturalis, licèt ipse sit supranaturalis.

Argu cōtra S.Thom.

Egregia autoris respō.

¶ Sexta nihilominus opinio, vt ordinem argumentorum D.Thom. sequamur, est quòd character ponitur in quarta specie qualitatis, quæ est figura. Quam quidem opinionem amplexatus est Marsilius in 4.q.4.ar.1.conclu.7. Arguit igitur D. Th. primo loco. Character idem esse videtur quod figura: nā vt suprà dictū est vbi ad Hæbr.1.habetur. Figura substantiæ eius, græcè legitur character. Figura autem est quartæ speciei qualitatis. Responsio tamen S. Tho. est egregia per distinctionē maioris præmissæ, quòd character dicitur figura, non per proprietatem, sed per metaphoram. Figura nanq; (vt ait Philosophus) est terminus quantitatis, quare vbi non est quantitas, nec est propriè figura. Character autem res spiritualis est, & inuisibilis. Dicitur verò per translationem figura: quia per illum spiritualiter cō signamur, tanquam membra Christi quæ sumus capiti nostro similia. Res autem nō ponitur in prædicamento secundùm id, quod per metaphoram de illa dicitur.

Sexta opinio Marsi.

Primum argu. S. Tho.

Resp. opti.

¶Septima opinio est, quòd sit de tertia specie, vbi ponuntur sensibiles qualitates, color & calor, &c. Vnde arguit Diuus Tho. secundo argumento. Character est lumen quoddam, vt ex Dionysio iam citatū est. Lumen autem est sensibilis qualitas: nempe, obiectum sensus, ergo est in tertia specie. Respondet autem eodem modo, quo ad primum: quòd character non est sensibile lumen, sed per metaphoram veluti gratia dicitur lumen: quemadmodum enim illa peccatorum tenebras abigit, sic & character quædam est intellect⁹ lux ad colendum Deū. In tertia verò specie solùm ponuntur qualitates sensibiles.

Septima opinio.

Secundū argumentū. S.Thom.

¶Quòd si quis contra arguat. Ad fugandas peccatorum tenebras sufficit gratia: ad illustrandum verò intellectum sufficit lumen fidei cum donis sapientiæ, & scientiæ, & intellectus, ergo character nullatenus est lumen. Respondetur, quòd dicitur esse lumen quoddam propter autoritatem Dionysij, non tamen est lumen sicut fides, quæ (vt ait Paul.) est cognitio rerum sperandarum: character nanq; non est cognitio, sed dicitur lumen, quia est facultas colendi Deum in hac militari vita secundùm cognitionem fidei, vt arti.4. emunctiùs explicabitur. ¶Quartum verò argumantum. S.Tho. est. In definitione characteris, secundùm autoritatē Dionysij, ponitur signum (vt argument.3. citatum est) signum autem habet rationem effectus, vt fumus respectu ignis, potentia autem rationem dicit principij: ergo character non ponitur in secunda specie quæ est potentia. Respondetur ad maiorem, quòd character secundùm se non est sensibile signum, sed adiūctus sacramento sensibili: secundùm se autem non habet nisi rationem principij. Igitur cum multa

Argument.

Responsio.

Quartū argu. S. Tho.

Epilogus.

multa characteri adscribantur, scilicet esse potentiam, esse signum & figurã, & relationem, necesse est, vt quæ dicta sunt summatim colligamus. Character, inquã quantum ad suam quidditatē natiuamq; definitionem, est qualitas, quæ est supernaturalis potentia, est autem fundamentum proximum relationum, quibus efficimur similes Christo: dissimilesq; infidelibus, est denique figura & lumen per metaphoram, ac demum contectus sensibili sacramento est sensibile signum. De singulis trium characterum dicemus articulo. 6.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm Character sacramētalis sit Character Christi.

Sensus quæstio.

TITVLVS hic propter genitiuũ, Christi, diuersos potest exhibere sensus. Vn⁹ est. Vtrũ character, qui est in nobis, sit eiusdē rationis cũ illo, qui est in Christo. Et quæstio hæc non est disputabilis, nam Christus (vt infrà ar. 5. ait D. Tho.) vt nullũ recipit sacramentũ nouæ legis, ita neq; vllum habuit characterem, nisi consubstantialem patri: qua vtiq; ratione appellauit eum Paulus figurã substantię eius. Neq; verò indiguit, quoniam suopte iure eminente potestate capitis pollebat ad administrandum si voluisset sacramenta, (nam recipere non egebat) & ad diuinum fidei cultũ instituendum. Alius sensus est, vtrùm character noster imprimatur à Christo, tanquam à causa efficienti principali. Et neq; de hoc sensu ambigitur. Sensus ergo præsentis quæstionis est vtrùm character sacramētalis sit, quo configuramur Christo, tanquam eius milites: sicut in bello crux alba dicitur esse character vnius regis, crux verò rubea, alterius. Nam cùm per religionem & Deum colamus, quatenus Deus est vnus & trinus: & Christum inquantum hominem, & redemptorem nostrum, quæstio emergit, vtrùm per characterem trinitati, cuius est nostra confessio, configuremur, an potius Christo. Ad quam quæstionē D. Tho. respondet supposita distinctione tribus conclusionibus. Distinctio est, quòd character est signaculum quoddã, vt ex ijs, quæ dicta sunt, patet, quo aliquid insignitur, ad aliquem finem ordinatum. Sicuti sigillum nummi, quo in vsum commutationum cuditur, & signum militũ, quo ad militiam deputantur. Fidelis autem homo ad duo destinatur. Primò quidem ad fruitionem gloriæ triumphantiũ. Secundò ad cultum fidei militantium.

Prima conclusio.

¶Prima ergo conclusio est. Fideles deputantur ad gloriam signaculo gratiæ, iuxta illud Ezechi. 9. signa Thau super frontes virorũ gemētiũ & dolentiũ. & Apo. 7. Nolite nocere terræ & mari, neq; arboribus quousq; signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. ¶Secunda conclusio. Per characterem deputatur homo ad cultum huius militiæ, quæ cõsistit in recipiendis. tradendis, administrandisque sacramentis. Quæ quidem conclusio iam satis suprà demonstrata est.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

¶Tertia conclusio. Character sacramentalis specialiter est character Christi, cuius sacerdotio configurantur fideles secundùm sacramētales characteres. Probatur, quoniam cultus Christianæ religionis à sacerdotio Christi deriuatur, qui sese primus sacrificium in cruce obtulit. Quapropter characteres nihil aliud sunt, quàm quędam participationes eiusdem sacerdotij Christi ab ipso deriuatæ. Confirmat eandem tertiam conclusionem altera characteris definitione, quæ superius data est. Est enim distinctio à charactere æterno impressa animæ rationali secundum imaginem cõsignans trinitatem creatum trinitati creanti & recreanti, & distinguens à non configuratis secundùm statum fidei. Vnde cum character æternus sit Christus, qui secundùm Apostolum est figura substantiæ patris, fit vt character configuret nos Christo. Quod autem ait, consignãs nos trinitati creanti & recreanti, alludit ad professionem fidei trinitatis, quæ nos & in natura creauit, & in gratia recreauit, Colimus tamen illam charactere Christi insigniti.

Expositio articuli.

¶Quæstio est facilima, quæ nullius eget discussionis, sed hoc tantùm notandùm, quod conclusio tertia plus respondet, quàm fuerat quæsitũ. Interrogatum enim est, vtrùm character sacramentalis esset

character

Christi epitheta. character Christi, & responsum est, quòd est character Christi, nõ vtcunq;, sed secũdùm eius sacerdotium. Christus enim caput nostrum, & noster redemptor fuit: & rex subinde regni cœlorum, ac demùm sacerdos, de quo Paul. ad Hebr. 9. Christus, inquit, assistens pontifex futurorum bonorum, æterna redemptione inuenta. Et quatenus, rex posuit nobis leges, redditurusq́; est bonis & malis, prout quisq; gessit in corpore. Sed quatenus sacerdos re & verbis constituit diuinum sacrificiorum sacramentorumq́; cultum, offerens se in cruce hostiam viuam Deo patri. Ob idq́; virtus sacramentorum ex eadem passione promanãs & gratiam nobis instrumentaliter confert deletricem peccatorum, & characterem, qui est sacerdotij potestas ad colendum Deum, iuxta illud. 1. Petri. 2. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, &c. Omnes enim Christiani quatenus sese Dei cultu sacrificant, regales sacerdotes dicuntur à Christo rege. ¶ Illas autem autoritates Ezechie. & Apoc. quas hìc D. Tho. citat, VValdensis loco suprà citato intelligit de charactere. At D. Thom. germanius arbitratur conuenire gratiæ, & ideo nos illas in. 1. art. prætermisimus. Gratia enim est, quæ velut Thau in fronte gementibus & dolentibus medetur, & quæ seruos Dei propriè secernit ab alijs. Nam stat quempiam habere characterem in peccato, quando est seruus diaboli, & è conuerso gratia absq; charactere in lege naturali & scripta faciebat seruos Dei.

Autoritates D. Tho. exponit.

Primum argumentum ¶ Primo argumento D. Th. pergit exponere illud ad Ephe. 4. Nolite contristare spiritum sanctũ Dei, in quo signati estis: non de signo characteris, sed de signo gratiæ. Hæc siquidem est, quæ spiritui sancto attribuitur inquantùm ex amore procedit, vt Deus nobis aliquid gratis largiatur. Amor autem attribuitur spiritui sancto, vnde. 1. ad Corint. 12. Diuisiones gratiarum sunt, vnus autem spiritus. Tametsi spiritui sancto etiam tribui potest, charactere insignire, quatenus gratiam consequitur. ¶ Secundum argumentum est.

Secũdum argumentum. Character habet rationem signi: est nãq; signum gratiæ, quæ per sacramentum cõfertur, gratia autem à tota trinitate animæ infunditur, secundùm illud Psalmi. Gratiam & gloriam dabit Dominus: ergo character non debet Christo attribui. Respondetur, quòd character est res respectu sacramẽti, hoc est eius effectus, sed est sacramentum respectu vltimi effectus, id est, signum quodammodo gratiæ. Et ideo dubliciter aliquid characteri adscribitur. Vno modo quatenus est quodammodo sacramentum: & sic est signum inuisibilis gratiæ, eo pacto quo arti. 1. ad. 2. expositum est. Alio modo secũdùm propriam rationem characteris: atq; hac ratione est signum configuratiuum alicui principi, penes quem est autoritas eius, qui per characterem ad munus aliquod deputatur, sicuti milites insigniuntur charactere ducis: & hoc modo character sacramentalis est character Christi. Memẽto hìc illius, quod in calce præcedentis articuli diximus, nempe, characterem ratione sacramenti exterioris, quo designatur, esse quodammodo sensibile signum gratiæ, per se autẽ est figura Christi metaphorice. ¶ Tertio arguitur. Character imprimitur, vt eo homo ab infidelibus discernatur, saltem character baptismi: distinctio autem sanctorum ab alijs fit per charitatem, vnde filij perditionis characterem quoq; bestiæ, hoc est satanæ (vt patet Apocaly. 13.) gestare dicuntur: charitas autem non attribuitur Christo, sed magis spiritui sancto secundm illud ad Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis: vel patri, secundùm illud 2. ad Cori. vlt. Gratia Domini nostri Iesu Christi: & charitas Dei: ergo character nõ est Christo adscribẽdus. Respõsio aũt est, distinctionem seruorũ Dei in ordine ad sempiternam gloriam à seruis diaboli in ordine ad postremum supplicium fieri per charitatem: distinctionem verò militantium in acie Christi in hac vita, siue sint mẽbra viua siue mortua, ab alijs qui Christũ non adorãt, fieri per characterẽ. ¶ Illud tamẽ adnotato, quòd charitas attribuitur spiritui sancto, quatenus charitas ipsa est amor: patri verò, quatenus ipse est omniũ bonorũ principium sine principio. Character autem dæmonis nõ habet propriam rationem characteris, nam character proprius effectus est sacramenti, sed vel obstinata malitia, qua quis

Tertium argumentum.

Nota.

Character dæmonis.

quis est filius perditiõis, vel professio idololatrici cultus, quia opponitur characteri, dicitur abusiuè character.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm character sit in potentijs animæ, sicut in subiecto.

POST quàm visum est quid est character, proximum est explorare de ei⁹ subiecto. Cũ em̃ sit spũalis potestas, sit vt nec sit in corpore, nec in sensu, sed in aĩa, vel in eius potẽtia. Queritur ergo, vtrũ sit in essentia aĩe, sicut grã, an in intellectu, sicut fides, an verò in voluntate, sicut charitas. Et respondet D. Tho. duabus conclusionibus. *Prior cõcl.* Prior est indefinita. Character non est, sicut in subiecto, in essentia animæ, sed in eius potentia. Posterior est specialis in solutione tertij. Character est in intellectu. *Posterior cõclusio.* Probatur prior conclusio duabus rationibus iuxta duas characteris qualitates. Est enim signũ, quo Christo configuramur, configuramur autem trinitati non secundùm essentiam animę, sed secundùm eius potentias: ergo character est in aliqua potẽtia, eò quòd Christus vnả est trinitatis persona. Secundò habet character, vt sit potestas colendi Deum vel suscipiendo vel tradendo sacramenta: iste autem cultus cõsistit in quibusdam actionibus: actiones verò exeunt proximè à potentia: ergo character est in potentia. Hinc fit gradus ad posteriorem conclusionem probandam. Isti enim diuini cultus ad fidei protestationem attinent, quæ fit per exteriora signa secundũm definitionem characteris suprà assignatam. Est enim signum sanctæ communionis fidei: ergo in eadem est potentia, in qua est fides: nempe, in intellectu.

Expositio articuli. ¶Quemadmodum de characteris quidditate, sic & de eius subiecto plurimæ variantur opiniones. Et quò ab ijs in quibus minor est probabilitas exordiamur, Prima opinio est Durandi, loco citato. d. 4. *Prima opinio Durád.* q. 1. quòd character non est in anima, sed in potentia executiua administrãdi sacramenta. Nullatenus enim characterẽ baptismi agnoscit ob rationem iam suprà reprobatam. Sed si aliquis, inquit, ponitur est in sacerdote: cuius ideo character hæret in lingua, & in manibus, quibus accipit, consecratq; species sacramentales. Et probat, quia character cùm non sit cognitio, sicut fides: neq; hominẽ ad cognoscendũ perficiat, non est in intellectu, atque adeò cùm nec ipsum perficiat ad appetendũ, non est in volũtate: sed quia est ad instrumẽtaliter operandũ, scilicet ad ministrãdũ sacramẽta, ponẽdus est in organis quibus illa administrãtur. Idq; confirmat exẽplo artis, quæ cũ sit ad cognoscẽdum est in intellectu: sed tamen virtus operatiua musici & scribentis est in manu, idque per modum transeuntis, sicut est virtus in sacramentis. Itaq; non manet, inquit, nisi quãdiu lingua est in vsu administrãdi sacramenta. ¶Est autem opinio hæc delira. *Reprobatio opinionis.* Primùm enim character est potestas spiritualis, sicut gratia: compertissimum ergo est esse in anima. Quare D. Tho. nõ reuocat in quæstionem: an sit in anima. Et concilium Florentinum, quasi confessionem omnium constantissimam affirmat, tria sacramenta characterem animæ imprimere. *Concil. Florentinum.* Et exemplũ artis nihil ei patrocinatur: nullus enim habitus vel virtus est in manu artificis, nisi forsitan agilitas ex vsu: sed tota virtus agendi est ars, quæ est in intellectu, illa em̃ mouet manus. Item character ordinis per ordinis susceptionem imprimitur, & indelebiliter inest, non ergo per modum transeuntis, vt est omnium generalis confessio etiam concilio approbata. Ridiculum enim esset asserere, quòd cùm sacerdos ordinatur reciperet characterem, qui tamen non est in illo, nisi quando administrat sacramenta. Fieret enim cõsequẽs vt si nunquam administraret, nunq̃ esset in illo. Præterea vt in solutione. 3. ait D. Th. character post hanc vitam permanet, potentia autem corporea omnis corrumpitur, ergo non est in illa, sed in potentia incorruptibili. Ad hæc character vnus non potest esse in lingua & in manibus: deberent ergo esse plures: imò alius deberet esse in faucibus: atq; alius in palato: quæ sunt organa vocis. Sed quid immoramur cum homine contendere, qui asserit per sacramentum aliquid imprimi corporale, & extensum & qui numerũ negat ternariũ

narium characterum, quos ecclesia tradit?

Responsio. ¶Ad eius ergo argutionē respondetur, φ quanuis character non sit habitus cognoscitiuus, vt fides, est tamen facultas ipsius fidei ad colendum Deum, sicut ipsa docet. Itaq; sicut ars est cognitio practica, ita fides charactere vtitur ad opus, & ideo dicitur quoddam lumē, quod pariter est in baptizato ad suscipiēda sacramēta, sicut in ordinato ad administranda. Quapropter vt in baptizato nō potest esse in mēbro corporali, sed in aïa, ita neque in ordinato.

Secūda opinio Marsilij. ¶Secunda opinio, vt ordinem argumentorum. S. Tho. sequamur est eorum, qui putant characterem esse in essentia animæ. Quam opinionē sustinet Marsilius in. 4. q. 4. art. 1. In cuius fauorem arguit D. Tho. 1. loco.

Primum argumentum. Character dicitur esse dispositio ad gratiam: gratia autem est in essentia animę, vt. 1. 2. q. 110. visum est, dispositio verò debet esse in eodem subiecto, in quo forma recipitur, ergo est in essentia animæ. Respondet autē, quòd character (vt monstrauit) est potestas ad colendum Deum, ob idq; proximè disponit ad illas actiones & receptiones sacramentorum, quibus Deus colitur, sed qui illas homo dignè exercere non valet absq; gratia (iuxta illud Ioan. 4. Eos, qui adorant Deū, in spiritu & veritate adorare oportet.) ex consequenti diuina largitas confert cum charactere gratiam ad dignè eosdem actus exercendos, quare remotè disponit ad gratiā. Non debet autem esse in illo subiecto, in quo est forma, ad quam remotè disponit, sed in eo, in quo est actio ad quam disponit proximè. Quare Alex. loco suprà citato. 4. par. q. 19. quanuis dicat, characterem esse dispositionē ad gratiā, collocat tamen eū in intellectu.

Quomodo character intelligatur esse dispositio ad gratiam. ¶Hæc autem responsio nonnulla eget excusatione. Posset enim quispiam falli, arbitratus gratiam sacramentorum non conferri nisi ex consequenti propter characterē ad dignè eius actiones explendas, quod est falsissimum. Nam gratia est primarius sacramentorum effectus, vt in capite pręcedentis quæstionis. S. Tho. confessus est. Ordinantur enim (vt sæpissimè diximus) sacramenta ad duo, scilicet & in remediū tanquàm peccatorum medicinæ, & ad colēdum Deum. Quorum prius potius est, & qa peccata non remittūtur, nisi per gratiam, illa est effectus omnium sacramentorum potissimus, quem omnes alij consequuntur. Alioqui si gratia non conferretur, nisi propter characterem, non omnia illam conferrent, nisi tantū tria. ¶Ex ijs fit planè consequens, characterem non esse propriè dispositionē ad gratiam. Primùm, quia non est in eodem subiecto. Secundò, quia consequitur fidem: est enim (vt eius definitione docemur) signum sanctę communionis fidei, fides autem suapte natura consequitur gratiam. Enimuerò vt nos D. Thom. 1. 2. q. 110. art. 4. scientissimè docuit, quemadmodum ab essentia animæ effluunt potentiæ si, c & à gratia, quæ perficit animę essentiā effluūt potentiarum virtutes, vt fides, & charitas. Quapropter vbi gratia cum virtutibus infunditur, priùs natura ipsa, quàm illæ, infunditur, atque adeò quàm fides, quam consequitur character. Ex quo fit, vt character non dispositio sit gratiæ, sed eius effectus. At verò quoniam cōsequitur fidē, siue mortuā siue viuā, accidētarium est, vt in illo, qui gratiæ obicem opponit, sine ipsa imprimatur character ob id, quòd sine gratia donatur fides mortua. Atq; eā ob rē nō ait D. Th. quòd character sit dispositio ad gratiā, hoc enim dixerat in. 4. quod ī summa deseruit, sed hoc ait hìc dūtazat, φ cū vsus characteris sit Deum colere, qđ sine gratia dignè fieri non potest, qui dat characterē, ex consequenti, dat gratiam, nō quod ipsa consequatur ex charactere, ita quod effectus sacramenti prior sit character, quàm gratia in non opponēte obicem, imò prius natura dat gratiam ad remissionem peccatorum, quàm characterem ad cultum, sed quòd Deus prouidenter, dum dat characterem, qui est potentia operandi de se indifferens ad bene vel malè agendum, tribuit gratiam non opponenti obicem etiàm ad hoc: vt vsus characteris sit perfectus. Colligamus ergo, quòd si characterem cum habitu gratiæ conferamus, non est eius dispositio. Si autem vsum characteris ad vsus gratię referam⁹, tunc in gratia duplex est vsus. Prior ad remittendum peccata, & iste suapte natura est prior, quàm vsus characteris, qui est colere Deum. Posterior verò vsus gratiæ est, bene colere Deum, & ad hunc quodammodo disponit vsus characteris

ris. Prius, inquam, natura est colere Deum simpliciter, quàm bene colere, & hoc est ex consequenti ad characterem, conferre gratiam ad hunc vsum. Et hac ratione character nō secundùm se, sed secundùm suū vsum quodāmodo dicitur dispositio ad gratiam. Quocircà non opus est, vt sit in eodem prorsum subiecto. Ex quo fit: ꝙ character, licèt (vt arti. proximo dictum est) ratione visibilis sacramenti, dicatur signum gratiæ, non tamen illam veluti sacramentum confert: imò tam ipse quàm gratia est effectus sacramenti. ¶Secundū argumentum D. Tho. eodem tendit. Potentia enim, inquit, animæ non videtur esse subiectum, nisi tantummodò habitus vel dispositionis, essentia autem est subiectum potentiæ: character verò, (vt dictum est) non est habitus vel dispositio, sed potiùs potentia: ergo potiùs est in animæ essentia, in qua est intellectus, quàm in ipso intellectu. Respondet autem per quàm egregiè per distinctionē minoris, ꝙ character non est potentia naturalis, aliàs esset in essentia, sed supranaturalis, & idcircò sicuti gratia perficit animæ essentiam dando ei esse supranaturale, sic character supranaturaliter perficit intellectum, quia est potentia naturalis, non autem perficit tanquam habitus. Nam habitus perficit potentiam determināndo ipsam ad actus bonos vel malos: character verò perficit intellectum supranaturaliter simpliciter ad agendum, siue bene siue malè. ¶ Tertium quoq; argumentum D. Th. eundem habet scopum. Potentia enim animæ vel cognoscitiua est, vel appetitiua: character autem neq; est habitus cognoscitiuus, neq; appetitiuus: ergo in neutra est, & multo minus in vtraq; ergo est in essentia. Respondet autem concedendo quòd neq; propriè ordinatur ad cognoscendum, neq; ad appetendum, sed ad operandum, scilicet ad protestandum fidem, & ideò quia fides est in intellectu, illic est & character, vt iam suprà expositum est. ¶Et per hanc sententiam soluitur argumentum Marsilij, quo suam fundat opinionem. Character enim, inquit, est signum eorum, quæ in sacramentis cōferuntur: ea autem essentiam animæ perficiunt, vt gratia & virtutes. Item quia anima est, quæ per characterem adscribitur ad cultū, ergo eius inest essentiæ. Respondetur autem ad primū negando characterem esse signum: eorum, quæ per sacramenta conferuntur: sed facultatē pro testandę fidei, quę est in intellectu. Et quāuis anima, imò totus homo per ipsum deputetur diuino cultui, non tamen ideò esse debet in anima, sed in illa potentia, vbi est fides, quæ nos ad diuinum dirigit cultum. ¶Est ergo tertia opinio eademq; verissima. S. Th. quòd character est in intellectu. Vnum autem argumentum contra ipsum existit. Character (vt in eius definitione ar. proximo dictū est) consignat trinitatem creatam trinitati increatæ: & ideo in præsenti ar. primum argumētum cur sit in potentijs, & non in essentia animæ, fuit, quòd imprimitur animæ secundùm ꝙ est imago: imago autem non sumitur secundùm vnam potentiam, sed secundòm omnes tres: ergo est in omnibus tribus, scilicet, in memoria, intellectu, & voluntate. Propter hoc argumentū D. Tho. in. 4. dist. 14. q. 1. ar. 3. dixit, ꝙ quāuis insit soli intellectui: nihilominus est in alijs potentijs mouēdo eas, sicut virtus vnius potentiæ solet alijs imperare: quia omnes concurrunt ad cultum diuinum, atque adeò vtuntur illo. Hic autem non dicit nisi quòd est simpliciter in intellectu. Rationem ergo hanc præter superiores subscribere possumus, ꝙ cùm per tres omnes potentias trinitati configuremur, sic tamen quòd memoria repræsentat patrē in quo est generandi fœcunditas: intellectus autem filium, qui per modum intellectus gignitur: voluntas verò spiritum sanctum, qui per modum voluntatis aspiratur, fit vt character, quia est configuratio Christi, collocetur in intellectu, ipsum repræsentante. Quocircà non probauit hîc characterē esse in potentijs, eo quòd imago trinitatis sit in ipsis, quasi volens characterē esse in omnibus, sed per analogiā. ¶Quarta nihilominus opinio est Sco. dist. 6. citata. q. 11. quòd character sit in voluntate. Cuius duo sunt fundamenta. Vnum, quòd est dispositio ad gratiam. Alterum verò quòd gratia est idem quod charitas. Vnde cùm charitas sit in voluntate, manifestè sequitur eidem inesse characterem. Et confirmatur, quoniam character est obligatio quędam ad diuinum cultum

Secūdum argumētum. *Tertium argumētum.* *Respondetur Marsilio.* *Tertia opinio S. Th.* *Argu. aduersus Thom.* *S. Thom.* *Aßignata ratio.* *Scotus.*

cultũ, voluntas autem ob id ꝙ libera est, fit propriũ obligatiõis subiectũ. Vtrunq; autem suorum fundamentorũ falsum est, quoniam neq; gratia est charitas, vt secũdum D.Tho.1.2.q.110.art.3. solemus sæpe repetere, neq; verò character est dispositio ad gratiã, vt iam dudũ differebamus.

Argument. Caieta. ¶Aliter verò arguit Caiet. Character est potestas colendi Deum vt dictum est: ergo pertinet ad virtutem religionis: virtus autem religionis, quoniam pars est iustitiæ, voluntati inest, ergo ibidem est character. Ad hoc verò satis D.Tho. rñdit arti. 3. ꝙ quia character non est potestas ad appetendum, non est in voluntate, neque verò determinatè ad bene vel ad malè operandum. In voluntate autẽ non sunt, nisi habitus determinati vel ad bonum, vel ad malum, & ideo religio quæ determinatur ad bonum est in voluntate, character autem, licèt ad religionem pertineat, attinet tamen ad illam mediante fide: est em̃ potestas protestandi mysteria fidei.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm character insit animæ indelebiliter.

DEmonstrato subiecto.i. cui nã potentiæ character inhereat, subsequitur constituere modum, quo insit, nempe vtrùm per modũ passionis trãseunter, vt sacramẽti virtus: an verò permanẽter. Et si permanẽter, vtrùm per modũ habitus, vt charitas, quæ quandiu gratia manet, durat, & illa corrupta, perit: vel vtrùm sit diuturnior, quàm gratia: nimirũ sicut fides, quæ abeũte gratia permanet mortua. Imò verò vtrùm firmiùs hæreat, quàm fides: nam hec per actum infidelitatis corrumpitur in hæretico. Vtrũ ergo in illo permaneat character, & in apostata & in cœlo, & in inferno, ita vt nisi anima annihilata, non

Conclusio. pereat? Respondet D.Tho. vnica conclusione affirmatiua. Quemadmodũ intellectus perpetuus est, & incorruptibilis, sic character, qui in illo existit indelebiliter manet in anima. Probat primò autoritate Augustini suprà inducta aduersus Parmenianum. libr.2. vbi ait, non minùs hærere sacramenta christiana, quàm militarem notam: illa verò, quanuis miles militiam deserat, si reuertitur, non noua imprimitur, sed antiqua cognoscitur, & approbatur. Ratio autem sumitur ex sacerdotio Christi, cui per characterem configuramur. Character enim sacramentalis, vt ar.3. dicebamus, est participatio quędam sacerdotij Christi, nempe spiritualis potestas colendi Deum per sacramẽta: quare Christo non competebat habere charactẽrẽ: quia per se ipse absque vllo sacramenti adminiculo plenissimam habebat omnium potestatem in cælo & in terra: vnde character noster deriuatio est potestatis illius. Sacerdotium autem Christi fuit æternũ, secundũ illud Psalmi. 109. Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech: ergo & sacramentalis character est æternus. Confirmatur ratio aliorum similitudine, quæ inde deriuantur. Omnis enim sanctificatio, quæ per Christi sacerdotium fit, est perpetua vt consecratio templi, & calicis, & similes, dum subiecta non destruuntur, semper durant. Cũ ergo anima, cui character imprimitur, sit perpetua, fit vt & ipse indelebiliter insit.

¶Conclusio hæc confessio vniuersalis est omnium doctorum, qui chactẽrẽ agnoscunt. *Expositio articuli.* Quæ quidem etiam concilij Florentini assertio est. Et ratio ex eius natura elicitur secundùm autoritatem Augustini aduersus Donatistas. Inde enim (vt iam dictum est) colligebatur baptismũ neutiquam esse iterandum, neque sacramentum ordinis, quòd licèt Christianus etiam sacerdos in peccatũ incideret, aut in hæresin laberetur, per quam perditur fides & in apostasiam, semper in illo manet signaculum Saluatoris. Itaq; cùm gratia contrarium habeat quodcũq; mortale crimen, per quod corrumpitur, & fides hæresin: character verò nullum contrarium patitur, per quod actione humana deleri possit. Dixit enim actione humana, nã si character res est distincta à subiecto, planum est per omnipotentiam Dei absolutam posse deleri manente intellectu. Sed conclusio asseritur de potentia Dei ordinaria. ¶Est autem nonnihil obscuri *Explicatio rationis Sã. Thomæ.* tatis in ratione. S. Tho. ob id quòd character deriuatur à sacerdotio Christi, inferẽ

tis

tis esse indelebilem potentiam: nam & virtus sacramenti, est virtus instrumentalis eiusdem Christi, & tamen est corruptibilis. Respondet Caietanus, etiam virtutem sacramenti esse sacramento coæuam, hoc est, tandiu durare, quandiu ipsum durat: nam sacramentum non est, nisi dum applicatur. Character autem habet subiectum perpetuum, & ideò est perpetuus. At verò forsan & altera solutio adhiberi potest: nempe quòd character non solùm inde est indelebilis, quòd deriuatur à potestate Christi, sed inde quoq; ꝙ est quædam configuratio eius sacerdotij. Sacramentum enim (vt dudum dicebamus) est merum instrumentum: character verò est quædam potestas: qua efficimur cõ sacerdotes Christi, atq; adeò sacerdotes in æternum, sicut est ipse.

Primum argumentum. ¶ Primum argumentum. D. Tho. est. Quò aliquod accidens perfectius est, eò diuturnius: gratia autẽ est charactere perfectior, ergo suapte natura diuturnior: & nihilo minus deletur, ergo & character est delebilis. Respõsio autem ad consequentiam dirigitur, quæ ideo negatur quòd nõ sunt cætera paria. Gratia enim: quia inest animæ, non tanquàm instrumentum, sed tã quàm habitus, habens in ipsa esse completum, insequitur naturam ipsius subiecti, scilicet animæ, quæ cùm sit per liberũ arbitrium mutabilis, in causa est, vt gratia adsit, & absit. Character verò non inest, nisi tanquam virtus quædam instrumentalis sacerdotij Christi, & ideò non sequitur mutabilitatem subiecti, sed æternitatem principalis causæ. Itaque quòd sit indelebilis non prouenit ex maiori eius perfectione, sed ex natura principalis agentis. Neque quòd gratia sit delebilis prouenit ex minori eius perfectione, sed ex natura subiecti. Et eodem recidit si dicas, ꝙ gratia potest habere contrarium per liberum arbitriũ: character verò minimè.

Secundũ argumentũ. ¶ Eadem ferè solutio est secundi argumẽti, quod est huiusmodi. Character est deputatio ad diuinum cultum, per apostasiam autem fit transitus ad alium cultum: vt siquis Christianus in sectam Mahumeticam transfugiat, ergo saltem illum apparet characterem amittere. Respõdet autem cum Augustino eodem lib. 2. contra Parmenianum, quòd etiam in apostatis, & transfugis permanet character, & ideò cùm resipiscunt, ad ecclesiam regressi non rebaptizantur. Et ratio est, quia virtus instrumentalis à solo agenti principali pendet, & non ex arbitrio subiecti: quare quomodocunq; se Christianus per voluntatem moueat, permanet character Christi.

Tertium argumentum. ¶ Tertium argumentum est. Cessante fine, cessat medium ad finem: aliàs frustrà maneret, sicuti frustrà post resurrectionem esset matrimoniũ, quia nulla est futura generatio: sed post hanc vitam nullus futurus est religionis cultus per sacramenta, ergo tunc non manebit character. Respondet D. Tho. quòd licèt non manebit cultus, manebit autem eius finis, nempe sempiterna possessio & fruitio Dei. Et ideò in bonis manebit character ad gloriam, in prauis verò ad ignominiam, sicuti in militia sæculari contingit. Nam & emeriti milites insigne semper seruant militare, etiam si domi sedeãt, & qui militiam deseruerunt, eodem insigniuntur, dum publicitus ad suppliciũ rapiuntur.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm per omnia sacramẽta nouæ legis imprimatur character.

QVONIAM hactenus non nisi indefinitè mõstratũ est sacramẽtũ nouæ legis characterẽ imprimere, restat demũ quærere, an vniuersim oĩa sacramẽta eũdẽ sortiantur effectũ. Et respõdet D. Th. duabus cõclusionibus.

Prior. Prior. Licèt oĩa sacramenta gratiam conferant, non tamen omnia characterẽ imprimunt. Probatur, ad duo enim semper dicimus sacramenta esse instituta, scilicèt & in remedium peccati, & in diuinum cultum. Prior autem ratio vniuersis congruit, vnde & cùm peccata non nisi per gratiam remittantur: cũctis competit gratiam conferre. Non autem omnia directè ad diuinum cultum ordinantur, & ideò adhibetur posterior conclusio.

Post. concl. Per tria tantùm sacramenta character imprimitur, scilicet per baptismum confirmationem, & ordinem. Conclusio est omnibus in confesso, & sic determinatur

Conciliū Florētinū. tur in concilio Florētino. Cuius prima potissimaq; ratio sumitur ex ritu ecclesiæ, secundum quem hæc tantùm tria sacramenta non sunt iterabilia, cùm reliqua quatuor iterentur. Atque adeò hæc tria chrismate celebrantur. Rationes verò singulorum quatuor particularium, cur scilicet characterem non imprimant, suis propriis locis afferendæ sunt. Nihilominus hìc D.Thom. summatim & perfunctoriè nonnullas tangit: declarando hæc tantùm tria sacramenta directè referri ad diuinum cultum. Pertinet enim sacramentum ad huiusmodi culturam tripliciter. *Sacramēta ad cultū diuinū trifariā pertinent.* Vno modo per modum actionis: scilicet quòd ipsamet susceptio vel administratio sacramenti sit diuinus cultus. Secundo modo per modum agentis: nempe, vt per talem actionem constituatur homo minister eiusdem cultus. Et tertio modo per modum patientis: videlicet, vt per eandem actionem fiat illa facultas exercendi eundem cultum. Et quidem per modum actionis vniuersa sacramenta pertinent ad Dei cultum: nam omnium susceptio & administratio est actus & exercitium diuini cultus. Quatuor autem nihil amplius habent, quàm quòd ad cultum attinent per modum actionis, & ideò non imprimunt characterem. Venerabile, inquam, sacramentum eucharistiæ, tam dum consecratur, quàm dum suscipitur, est actio diuini cultus. Haud tamen illic suscipitur noua facultas aut suscipiendi, aut administrandi alia sacramenta. Imò (vt ait. 3. capit. cœlestis Hierarchiæ *Dionysius.* Dionysius) est potiùs omnium sacramentorum comsummatio & finis: sanè quo Christus ipse, in quo non est character, continetur. Pari ratione nec per susceptionem sacramenti pœnitentiæ suscipitur noua facultas, sed restituitur homo in pristinam dignitatem gratiæ. Neque in sacramento extremæ vnctionis, vt potè quòd migrantibus iamiam ex hoc seculo confertur. Neque verò per matrimonium vlla spiritualis fit coniugibus *Baptismus aliorū sacromētorū ianua.* potestas, sed fiunt duo in carne vna. At verò per sacramentum baptismi aperitur reliquorum ianua, & ideò illìc fit potestas reliqua suscipiendi, atque adeo agendi ea secundnm Christianam religionem, quæ ad propriam conferunt salutem. Et in confirmatione recipit homo, quasi fide iam adultus, robur ad resistendum publicis hostibus fidei. Ac demum in ordine potestatem administrandi sacramenta. Fit ergo consequens, vt per hæc tria imprimatur character. Et hæc in præsentiarum vsque ad singulorum loca sufficiant. Illam autem opinionem *Opinio ornatuum.* ornatum, quam (vt quæstio. præcedenti dicebamus) D. Thom. in. 4. distinctio. 1. quæst. 1. sustinuit: videlicet, reliqua quatuor sacramenta ornatū imprimere, post modū, vt illic diximus, re maturius perspecta, deseruit: cuius ideo in summa nullam mentionem fecit. Quare non opus est vt vllum contra illam verbum repetamus.

¶Primum argumentum D. Thomæ est. *Primum argumentum.* Per omne sacramentum fit homo particeps sacerdotij Christi: sed character sacramentalis est participatio eiusdem sacerdotij: ergo per omne sacramentum imprimitur. Respondetur per distinctionem maioris, quòd per omne sacramentum fit homo particeps eiusdem sacerdotij: quia ipsa susceptio est cultus, per quam recipitur gratia virtute passionis eius: non tamen per omne recipitur noua potestas, atque adeò neque character.

¶Secundum argumentum est. Character *Secūdum argumentum.* est quædam animæ consecratio: sed per omne sacramentum consecratur anima: ergo omne sacramentum imprimit characterem. Respondet per distinctionem minoris: per omne eni m sacramentum cōsecratur anima, hoc est à peccato emundatur per gratiam: non tamen si consecratio vsurpetur pro deputatione ad cultum ministrandum aut suscipiendum.

¶Tertium argumentum est. Character *Tertium argumentum.* est res & sacramentum: sed in omni sacramento nouæ legis est signare aliquid qđ sit sacramentum, & aliquid quod sit res, & tertium quod sit vtrunque: ergo per omne sacramentum imprimitur character. Respondet negando consequentiā, quia licèt character sit res & sacramentum: non tamen quicquid est res & sacramentum, est character. Dicitur enim aliquid res sacramenti, quia est effectus eius: & ideò character est res. Et dicitur sacramentum, quia signum gratiæ vbi non opponitur obex: & ideo character est sacramentum.

mentum. In sacramento autem eucharistiæ, corpus Christi verum, est res, quia effectus sacramenti, & sacramentum seu potiùs virtus sacramenti, quia confert gratiam. An verò in omni sacramento signandum sit aliquid quod sit res & sacramentum, in singulis disputabitur.

QVAESTIO. 5. DE sacramentorum ministris.

S. Thom. 3. parte quæst. 64.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm solus Deus operetur interius ad effectum sacramenti.

POST sacramentorũ effectus, subsequitũ vt de eorum causa disputem⁹. De qua re quintum erat capitulũ textus. Est autẽ duplex, vt in illo loco dicebamus: scilicet, primaria, quæ est Deus. Et secundaria, quæ est minister, de quarum vtraque præsenti quæst. disserendum est. Quocirca sicuti de vniuersis sacramentis definitum est, esse instrumenta Dei ad conferendam gratiam, sic in isto primo articulo propter ministrùm interrogatur, vtrùm solus Deus operetur interius ad effectum sacramenti, an verò etiã minister. Vbi palàm est sermonẽ fidei de sacramentis nouæ legis, de quorum effectibus duabus præcedentibus quæstionibus disputatum est. Vnde & D. Thom. eadem distinctione (vt illic) supposita, duabus similibus conclusionibus respondet. Bifariam enim contingit quidpiam ab aliquo fieri. Vno modo tanquam à principali agente. Atque alio tanquam ab instrumento. ¶Prima ergo conclusio sit. Solus Deus tanquã principale agens internum sacramenti effectum operatur. *Prima conclusio.* Probatur ratione duplici. Primò, quia nihil operatur vbi non est. Solus autem Deus potest intus in animam illabi, vbi sacramenti effectus infunditur, id est, solus illic per essentiam adesse, quia est vbique: homo verò minimè: ergo solus ipse illic immediatè operatur, hoc est, tanquam causa, quæ non ab alia dependet. Secundò, quia gratia est à solo Deo, iuxta illud Psalmi. Gratiam & gloriam dabit Dominus. Et iuxta illud ad Roman. 8. Deus est, qui iustificat. Ac subinde character, qui pariter est res spiritualis intus animæ inhærens, ab illo solo produci potest. ¶Secunda conclusio. Secundo modo, id est, ministerialiter homo potest ad eosdem internos effectus gratiæ, & characteris pertingere applicando sacramenta. *Secunda conclusio.* Nam eadem fermè est ratio sacramenti & ministri (vt suprà dictum est.) Quapropter vt sacramentum, ita & minister suam virtutem à Deo principali agente recipit.

¶ Circa primam conclusionem adnotandum, autoritatem Dei in conferenda gratia sacramentorum, quam hîc D. Thom. appellat principalem causam, in hoc cõsistere, quòd sit naturalis, à nulla alia prorsus dependens, vt possit siue per modum meriti, siue per modum sacramenti, siue absque vlla creata causa illam infundere. *Expositio articuli.* Quemadmodum primo angelo, & primo parenti, & sanctificatis in vtero illam contulit, ad modũ, quo mundum creauit. Conuenit enim hoc Deo, sicut soli lucere, & igni calfacere: quare potest gratum hominem facere, siue intus cor mouendo, siue absq; vllo motu, vt infantulis illam influit. Quæ ideo autoritas, vt articul. 4. monstrabitur, per nullam Dei potentiam est puræ creaturæ communicabilis, esset enim facere alium Deum. ¶Circa secundam autem parum immorandum est. Qui enim modum, quo sacramentum est causa gratiæ quæstione tertia explicitum, intellexerit, facilè & hunc subinde intelliget. Hoc tamen semper obseruato, quòd minister non est merum instrumentum, quod nullatenus mouetur, nisi ab alio motum. *Minister quomodo instrumentum.* Est enim viuens quod se mouet, quanuis à Deo sit institutus, & ad eius ministerium moueatur. Atque in hoc

hoc habet similitudinem cum instrumento. Quòd autem minister gratiam conferat, non solùm assertio doctorum est, aut solius ecclesiæ, verùm apertiùs è sacris literis colligitur, quàm quòd illa per sacramenta infundatur. Habetur enim Ioan. 20. Quorum remiseritis peccata remissa erunt: peccata autem, nisi per gratiam, remitti nequeũt: ergo sacerdotes per eadem sacramenta ad gratiæ infusionem cõcurrunt. Et ita in concilio Constantiensi conclusum est, & in concilio Florentino: vbi habetur, quòd sacramenta tribus perficiuntur: scilicet, materia, forma, & ministro. Patet prætereà conclusio ex forma sacramenti pœnitentiæ, Ego te absoluo, quæ ex illis verbis colligitur Matth. 18. Quæcunque ligaueritis super terram, erũt ligata & in cœlo, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Verum est quidem secundùm Magistrũ Sententiarum (vt infrà in materia pœnitentiæ videbimus) sensum esse. Ego ostendo te absolutum. Monstrabitur tamen illic, non esse nisi, Ego te absoluo tanquam Dei minister. Si ergo minister absoluit, concurrit ad gratiam sacramẽti, per quam fit absolutio. ¶ Confirmatur deinde ex forma baptismi. Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Sensus enim non est præcisus. Ego te corporaliter abluo, sed certè spiritualiter in anima: aliàs non opus esset addere, in nomine patris, & filij, &c. hoc est, in eius potestate. Nam ad abluendum tantùm corpus, diuina illa potestate minimè opus erat. Nefas ergo esset negare, imò hæreticum, ministrum ad internum sacramenti effectum concurrere. ¶ Huic tamen sententiæ obijcere quis posset argumentum hoc. Sequeretur, non solùm ministros administrandis sacramentis deputatos, verùm & illos, quibus ex officio id non incumbit, ad gratiæ effectum concurrere. Vt dum laicus puerum baptizat, nam pari modo & sacramentum applicat, & formam profert. Consequens autem inde apparet falsum, quòd nomine ministri solùm illi comprehendi videntur, qui ad id sunt diuina institutione conscripti, sicuti sunt sacramẽta ad eundem effectum instituta. ¶ Circa hoc argumentum notato, quinque sacramenta non nisi à propriis ministris, qui ordinis charactere ad id deputati sunt, administrari posse. Baptismus verò, quoniam sacramentum necessitatis est, potest tempore necessitatis à laico exhiberi. Sacramentum autem matrimonij, quantum ad necessitatem sacramenti, nõ habet alium ministrũ quàm ipsos contrahentes. Posset ergo quis forsan tenere, quod minister baptismi quando non est sacerdos, non concurrit ad gratiam, propterea quod non est diuinitus ad id institutus. At verò contrarium multò certius est, imò arbitror certissimum, ob id quòd eadem vtitur forma, qua vtitur sacerdos: scilicet, Ego te baptizo in nomine patris & filij, & spiritus sancti, quæ ideo non intelligitur de ablutione corporali, sed certè de spirituali, vt subiuncta verba in nomine patris, &c. ostẽdunt. Atq; adeò si non ablueret animam, falsa esset forma. Vnde ad argumentum in contrarium respondetur, quòd quanuis laicus non sic dicatur institutus, quòd sit ad id muneris consecratus, est tamen eatenus delegatus, vt in necessitate possit eodem munere fungi, quanuis etiam si extra necessitatem sacramentum ministraret, licèt delictum cõmitteret, nihilomin⁹ baptizaret. ¶ Secundò ad id arguitur. Cõtrahentes matrimoniũ sine alio tertio ministro, verè cõficiunt sacramentum: ergo recipiũt gratiam, & non nisi suo ipsorum ministerio: ergo ministri non consecrati conferunt gratiam. Probo primum assumptum si id forsitan quis negare contenderet dicens, vbi inter partes sine sacerdote aut alio ministro contrahitur matrimonium, non esse verum sacramentum conferens gratiam: propterea quòd in concilio Florentino, tribus asseritur perfici sacramentum, scilicet, materia, forma, & ministro. Quorum si aliquod defecerit, non est sacramentum. Arguitur, inquam, contra hoc. Minister matrimonij non est necessarius quando sponsos benedicit: nam tunc certè ratũ est iam vinculatũque matrimonium per mutuũ consensum, quandoquidem solennitas illa non est de necessitate sacramenti. Neque verò concurrit ad gratiam, quando adesset sponsis præstantibus mutuum consensum interrogando vtrunq; an alterum velit ca

Assertio euangelica.

Conci. Constantiense.

Hæresis est negare ministrũ concurrere ad gratiam.

Obiectio.

Dilutio.

Notãdum.

Ministri matrimonij ipsi contrahentes.

Secundũ argumentũ de matrimonio.

pere in cõiugem. Quoniam minister nullatenus concurrit ad gratiam, nisi applicando materiam & formam sacramenti: vt in baptismo. Ego te baptizo, & in confirmatione. Ego te chrismo, &c. Vel solam formam, vt in sacramento pœnitẽtiæ. Ego te absoluo. Vel saltem sacramenti virtutem, vt cùm sacerdos consecratam buccellam porrigit. Ille autem minister in matrimonio neque formam applicat, neque materiam, & ideo neq; virtutem. Nam materia & forma sunt illa verba à contrahentibus prolata. Ego te accipio in meam, vel in meum. Atque adeò ipsi proferentes sunt ministri applicantes materiam & formam: ac subinde conferentes sibi ministraliter gratiam. Quocirca concilium Florentinum non affirmat requiri consecratum ministrum, ad sacramẽtum, sed ministrum. Vnde sicut in baptismo laicus, qui applicat materiã & formã, est minister, sic & in matrimonio contrahentes ipsi. ¶ Profectò vrgentissima sunt argumenta hæc, quòd minister non consecratus ad gratiæ collationem concurrat. Extat nihilominus in cõtrarium argumentum. Sequeretur enim inde quòd infidelis posset Deo coagere ad conferendam gratiam. Patet si cum intentione ecclesiæ baptizaret: nam (vt artic. 9. videbimus) infideles possunt vtique sacramentum baptismi administrare. Respondetur nihil absurditatis habere consequens: nam veram etiam profert formam. Ego te baptizo in nomine patris, &c. Maius autem dubium esset, si quisquam secularium, etiam infidelium, qui consecrare nequeunt, consecratam hostiam temerè porrigeret Christiano, apparet enim illum non conferre gratiam: nam & puer ante vsum rationis, eandem posset porrigere, quinuerò simia. Responderi ergo potest talem ministrum nõ efficere gratiã: quoniã non applicat formã, sicut in baptismo, & in matrimonio: sed solum corpus, quod per se est virtus conferendæ gratiæ. Quod quidem corpus eãdem conferret, etiam si qui porrexit, intentionem non haberet ministrandi sacramentum, dummodò suscipiens legitimam haberet intentionem. Secùs de sacerdote, qui cùm virtutem habeat consecrandi, quando sacramentũ administrat,

Maius dubium.

ad gratiam concurrit. ¶ Hæc autem quæstio aliam suscitat. Arguitur enim inde fieri consequens, vt in quocunq; ministro etiam non cõsecrato deberet esse virtus conferendi gratiam: siquidem ob id, quòd omne sacramentum confert gratiam, in quolibet virtutem diximus inesse. Consequens autem apparet falsum, quoniam in solis consecratis inest character, qui est potestas administrandi sacramẽta. Petrus Palud. in. 4. d. 1. q. 1. cui Capreolus eadem. d. & q. subscribit, ait virtutẽ cõferendi gratiam existere in ministris cõsecratis, non autẽ in illis, qui non consecrãtur. Alij verò sunt qui putant ridiculum esse, talem virtutem ministris attribui, dicentes, quòd illam isti ob id fingunt, quòd censent ministros attingere productionem illius qualitatis, quæ est gratia, per modum causæ naturalis: sicuti ignis attingit ignem, quem producit in ligno. At verò quanuis non illa ratione qualitatis illius productionem attingant, vt quæstio. 3. de sacramento monstrauimus: nihilominus negari non debet, quin in ministris consecratis sit virtus permanens conferendæ gratiæ formaliter, id est, faciendi hominem gratum Deo. Tota nãq; q. præcedenti constitutũ est, characterem ordinis esse potestatẽ administrãdi sacramenta (idq; in materia ordinum est iterũ repetendũ) sicuti character baptismalis est potestas eadem suscipiendi. Cùm ergo per sacramenta gratia cõferatur, idest, homo fiat Deo gratus, consequitur, vt idem sacerdotalis character sit potestas conferendi gratiam, sicut & character baptismalis potestas est eiusdem suscipiẽdę. Et hoc est, quod ait D. Th. Ministrũ sortiri interiorẽ effectũ ex virtute principalis agentis, quod est Deus. Haud tamen displicet: ministrũ causam esse (vt quidã autumãt) morali similẽ, hoc est, familiari. Quemadmodum enim quis facit potestatem seruo redimẽdi captiuũ dando illi redẽptionis pretiũ: sic se quodãmodo habet minister sacramenti conferẽdo sacramentum, quod Christus in hoc remediũ cõstituit. Quãuis sacramẽto, vt. q. 3. disputabamus, eadẽ similitudo nequeat tã propriè coaptari: quia nõ est instrumentum viuum, cui negotiũ demandetur, sicuti ministri: sed est merum instrumẽtum instar instrumẽti arti

Alia quæstio.

Paludanus

ti artificis, quod ab agente nihil recipit, nisi motum, & applicationem ad opus. Sed tamen illa non obstante similitudine non est negandum, quin in sacerdote existat ad id muneris vera virtus, nempe, character. Iam enim suprà discrimen constituimus inter illum, qui ab humano principe ad aliquod deputatur officium, & sacerdotē: nā in illo nulla vtique à principe creatur virtus ad agendum, in hoc verò dum minister sacramentorū instituitur, character imprimitur. Imò & quando applicat sacramentum cum intentione Dei, illa etiam applicatio virtus est instrumentalis Dei, vt pote motus sacramenti. Atque hanc solam à Deo recipit ille minister, qui per consecrationem non est deputatus: vt laicus dum in necessitate baptizat: atque illi, qui matrimonium contrahunt. Et eo pacto sub intelligi etiam potest verbum D. Tho. quòd etiam isti ministri sortiuntur interiorem effectum ex virtute Dei: quia eius intentione & nomine sacramenta administrant.

¶ Argumenta S. Thomæ procedunt ad probandum, quòd non solus Deus, sed minister ad gratiam concurrat. Et responsiones in hoc ipsum tendunt, vt conclusiones explicent, scilicet, ꝙ solus Deus concurrit, vt causa principalis, minister verò minimè, nisi vt instrumentalis, applicando sacramentum. Est ergo primum argumentum. Interior sacramenti effectus est, vt homo purgetur à peccatis, & illuminetur per gratiam: ad ministros autem ecclesiæ pertinet purgare, illuminare, & perficere, vt. 5. cap. ecclesiasticæ Hierarch. autor est Dionysius: ergo non solus Deus, sed etiam ministri interiùs operantur. Responsio autem est, quòd purgatio illa non intelligitur de interiore per gratiam: sed diaconi dicuntur purgare: quoniam officium suum est, & immundos à cœtu fidelium eijcere, & eos, qui recepturi sunt sacramenta, catechismis, aliisque salutarib⁹ monitis disponere. Similiter & sacerdotes illuminare dicuntur sacrum populum, non quidem gratiam infundendo, sed sacramenta gratiæ tradendo, vt illic ait Dionysius. Est autem hoc verbum apprimè ad notandum in confirmationē illius, quod

Primum argumentum.

Nota.

quæstione. 1. constituimus, & nunc proximè retulimus, quòd sacramentum non attingit immediatè infusionem qualitatis, quæ est gratia: aliàs sacerdos tradendo sacramentum illam quodammodò infunderet. Sed est causa hominis grati per inde, ac si gratia non esset distincta qualitas, mediatè autem & consecutiuè est causa: quare illam Deus faciendo hominem gratum concreet. Et eodem pacto minister suo gradu ad eandem gratiam concurrit admouendo sacramentum. ¶ Secūdum argumentum pluseulum secum difficultatis adfert. Est autem huiusmodi. In collatione sacramentorum quædam orationum suffragia proponuntur, vt maximè in baptismo cernitur: sed orationes iustorum acceptiores sunt apud Deū, quàm aliorum quorumlibet, secundùm illud Ioan. 9. Si quis Dei cultor, voluntatem eius facit, hunc Deus exaudit: ergo maiorem videtur effectū sacramēti ille consequi, qui ipsum à bono recipit ministro: atque adeò & minister aliquid operatur ad infusionem gratiæ. Intendit autem concludere, immediatè per autoritatem sicut Deus, quod est falsum. Ob idq; inter respondendum quinque ait. Primū, quòd preces illæ, quæ in sacramento funduntur, offeruntur nomine ecclesiæ: quæ quidem, licèt minister non sit Deo gratus, semper exauditur, secundùm illud Matthæ. 18. Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quancunque petierint: fiet illis à patre meo. Quoniam ecclesia semper est Deo accepta. Secundum assertum est. Nihil prohibet quominus deuotio viri iusti: nēpe, sancti ministri ad hoc aliquod operetur. Tertium est, quòd sacramenti effectus non impetratur oratione ecclesiæ, aut ministri, sed ex merito passionis Christi, cuius virtus operatur in sacramentis. Quod est dicere, non datur ille per modum meriti, sed virtute operis, quod vocant operatum. Ex quo subsequitur quartum, quòd effectus sacramenti non datur melior per meliorem ministrum, vt ait August. contra Cresconium, & refertur de consecra. distinctione quarta canon. Si inter bonos. Subdit tamen quintò, quòd ratione deuotionis ministri aliquid recipiens sacramentum potest annexum sacramento re

Secūdum argumentum.

Quinq; D. Th. asserta.
1.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

 cipere

cipere, quod tamen minister non per se facit, sed impetrat à Deo: vt ipse id ipsum donet. Circa hanc solutionẽ disputãdum erat, vtrũ baptizatis propter preces, aut parentũ, aut ministrorũ, aut alia quanuis causa, copiosior gratia infundatur, dũ baptizãtur: cuius affirmatiuã partẽ & Sco. in. 4. distinctio. 4. quæstione septima, & Caietanus sustinent. Extat tamen inferius distinctione sexta quæstione prima articulo sexto: quæstio in terminis, vtrum baptismus habeat in omnibus æqualem effectum: & ideo vsque ad illum locum expectanda est disputatio hæc.

Consiliũ est bõis uti ministris.

¶ At negatiuè illic de paruulis respondebitur: scilicet, quòd nemo illis potest mereri gratiæ augmentum, quia nemo alteri meretur huiusmodi gratiam, nisi de cõgruo merendo illi bonũ motum in Deũ, quem tamẽ paruulus habere non potest: secùs de adulto, cui amicus potest mereri talem motũ, vt in Deũ cõuertatur, sicut Stephanus Paulo: & ideo exponendũ est hìc quid prosint preces ecclesiæ & ministri: deinde quidnam est illud annexum quod ait S. Thom. posse virtute talium precum adiungi. Respondetur ad primũ, preces ecclesiæ ad hoc prodesse, vt Deus si adultus recipit sacramentum, obicem eius tollat, vt effectum recipiat, & deuotionem ei augeat. Deinde (quoad paruulos) vt ad vsum rationis peruenietes pro dignitate gratiam officijs colãt; quã tunc recipiũt, eosque à dæmonum incursibus protegat, atque alia quæ sine bono paruulorũ motu illis tunc de cõgruo alij mereri valent. Ad quod etiam congruè deuotio boni ministri cõducere potest. ¶ Quocirca non est vana religio bonos ministros, etiam baptismi, procurare, dum modò non credatur per malum non dari idem baptismi substantialis effectus, qui est gratia cum virtutibus & charactere. De ministerio verò mali ministri articulo quinto. Annexum ergo illud, quod San. Thomas ait prece ministri impetrari posse recipienti sacramentum, potest esse vel in adulto (vt dictum est) bonus motus, vel in paruulo aliquæ egregiæ dotes: & gratiæ gratis datæ: sicut de Nicolao legitur, ꝙ iam inde ab incunabulis aliqua abstinentiæ, aliorumque virtutis seminum documenta de se præstabat.

Nicolaus.

Qui nuerò & aliquod temporale beneficium & corporale: sicuti de Constantino nonnulli referunt, qui fonte baptismatis (forsan Syluestri precibus) à lepra mundatus est. ¶ Tertium argumentum facillimum est. Homo dignior est re inanimata: aqua sacramenti ad gratiam concurrit, vt potè quæ secundùm Augustinum corpus tangit, & cor abluit: ergo & homo. In responsione tum similitudinem constituti inter sacramentum & ministrum, quòd tam hic quàm illud virtute Dei ceu instrumentum cõcurrit: tum etiam dissimilitudinis nõnihil, quòd sacramentum est sicut instrumentum mortuum, minister autem sicut viuum, quod applicando sacramentum concurrit ad gratiam.

Constan[tinus] *Tertium [ar]gument[um]*

ARTICVLVS. II.

Vtrùm sacramenta sint solùm ex institutione diuina.

HIC titulus in primis intelligitur de sacramentis nouæ legis, quæ virtutem habẽt & robur sanctificandi. Et respõdet vnica cõclusione affirmatiua. Solus Deus est sacramẽtorum institutor. Probat primo, quia ille tantùm rem instituit, qui robur & virtutem illi tribuit, vt exemplo patet instituentiũ leges. Etenim quia solus rex (aut respublica) vim potest legi tribuere ad obligandum, ille solus potest eam instituere: sacramento autẽ solus Deus impertiri potest virtutem sanctificandi, ergo ille duntaxat potest sacramentùm instituere, quod talem habeat virtutem. Secundò eadem ferè ratione: præterquàm ꝙ explicatior est, arguitur. Sacramẽta instrumenta sunt spiritualium effectuũ: instrumentum autem virtutem habet à principali agenti, agens verò respectu sacramenti duplex est: scilicet, instituens & vtens: virtus autem sacramenti ab eo, qui eo vtitur, deriuari non potest: nam & ipse in virtute superioris agit, quandoquidem non nisi per modum ministerij operatur: fit ergo vt eadem virtus ab eo tantũ deriuetur, qui sacramentum instituit. Cũ ergo (vt supra

(vt suprà dictum est) eiusmodi virtus à Deo promanet, consequitur, vt ipse solus sacramenta instituat.

Expositio articuli. ¶Quæstio hæc in duplici sensu disputari potest: videlicet, de possibili, aut in facti contingentia. In præsentiarum autē solùm loquitur posteriori modo: nempe, quòd re vera solus Deus instituit sacramenta nouæ legis: artic.autem. 4. disputabitur, an Deus eiusmodi potestatem potuerit suis ministris committere: & dabitur affirmatiuum responsum. At verò quoniam in prima ratione de possibili etiam hìc concluditur, solùm Deum hoc posse, ad conciliandum ambos articulos notandum est. Instituere sacramenta bifariam cuipiam cōpetere posse. *Distinctio notanda.* Vno modo tanquam causæ, cui suapte natura, suopteve iure & autoritate proprium est. Altero verò modo per commissionē. In præsenti ergo arti. probatur non modò ꝙ solus Deus instituerit, verùm ꝙ nemo alius per se potuerit sacramenta instituere. Quocirca rationes præsentes nō solùm vt congruentiæ existimari debēt, verùm vti demonstrationes, quas ratio fert theologa. Etenim sicut nemo legem instituere potest, nisi qui vim habet gubernandi: ita neque sacramenta, quæ instrumenta sunt gratiæ, nisi qui talem virtutem illis potest impartiri. Quamobrem contra hunc sensum nullus potest vllum argumentum obijcere, quod vllius sit momenti. Quinuerò eadem ratio nō modò apud D.Tho. concludit, & apud omnes, qui in sacramentis nouæ legis virtutem agnoscunt sanctificādi: imò & apud Scotum & alios, qui illam negant, sed aiunt signa esse certa assistentis iustificatricis virtutis Dei. Talia inquam, signa nemo nisi Deus instituere potest: nisi fortè ex eius cōmissione, vt art. 4. patebit. ¶Colligitur ergo ex superioribus trina temporum differentia. *Trina temporum differentia.* In lege enim mera naturæ vsque ad Abraham nullum fuit (vt quæst. 2. disputabamus) sacramentum à Deo exteriùs institutum, sed hoc tantùm quòd vnaquæq; natio instinctu interiori, ac naturali, quā supernaturalis etiā lux fidei vtcunq; illustrabat, aliqua religionis sacrificia instituebat, quibus fidem vnius Dei protestaretur, quæ subinde sacrificia erant de iure positiuo humano, quemadmodum & nunc ecclesiæ leges. Et ratio erat: quia eiusmodi sacramenta non habebant virtutem conferendæ gratiæ, neque verò figurabant Christum nisi implicitè & valde obscurè. Abrahæ verò Deus circuncisionem imperauit, eò quòd iam inde coadunandus erat vnus populus in Dei cultum, quod antea factum nondum fuerat. Ac subinde sacrificia veteris legis omnia fuerunt à Deo instituta, non tamen illa ratione, qua nostra sacramēta: sed ob hoc tātūmodò (vt suprà diximus) quòd præsagia erant venturi Messiæ, quem populus ille naturaliter agnoscere, expectareque nequiuerat. Nostra verò sacramenta propter supranaturalem virtutem, quam habent sanctificandi, à solo Deo possunt, ceu à primario autore, institui. Vnde quod de sacramētis affirmamus, & de eorum partibus essentialibus sentiendum est, videlicet ꝙ neq; materiam, neque formam, nec ministrum necessarium potest ecclesia, vel alius quispiam mutare, nisi solus De⁹.

¶Et nota, quòd cùm in conclusione solum Deum asserat posse instituere sacramenta, in solutione primi id ipsum de Christo asserit, respectu legis gratiæ quatenus Deus & homo est. *Nota.* Nam quatenus Deus primæuam supremamque habet ad id autoritatem, & inquantum homo iure proprio redemptionis id sibi cōgruit, iuxta illud Matth. 28. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Euntes docete omnes gētes baptizātes eos, &c.

¶Dubitatio autem occupare forsan lectoris animum potest, vtrum omnia prorsum sacramenta euangelica à Christo ipso fuerint instituta, & quo firmitatis gradu id credendum est. *Dubium.* Et ratio hæsitandi inde descendit, quòd potuit (vt artic. 4. videbimus) id muneris alijs committere. Possemus autem ab hac dubitatione in præsentiarū supersedere, eò quòd de singulis in suis proprijs locis id ad amussim differendum est. Nihilominus in communi nonnihil dicendum eò quòd hæretici in hac questione nobis aduersi sunt, & inter nonnullos catholicos non nihil variatur. Hæretici, inquam, vt Lutherani, vix baptismum ex omnibus sacramentis reliquum faciunt, negantes Christum vllum aliud instituisse, sed in *Lutherani.*

uenta esse ecclesiæ. Igitur vt aliquo propositionum numero respōdeamus. ¶Prima aduersus hæreticos fuerit. Quāuis ex sacra scriptura non tanta euidētia, quàm ipsi desiderant, sacramentorum numerus colligeretur, abundè id esset autoritate ecclesiæ, quæ spiritu sancto regitur, constabilitum. Nam & sacra euangelia, quæ ipsi recipiunt, non aliter quàm autoritate ecclesiæ tenemus, secundùm illud August. Euangelio non crederem, nisi ecclesiæ me moueret autoritas. Cùm ergo sacramenta non sint minoris necessitatis, imò si ad eorum virtutē sanctificandi spectes, maioris: satis esset ecclesiæ autoritas ad probandum illa à Christo fuisse instituta, vel per eius commissionem ab Apostolis. ¶At quoniam hîc non est locus cū hæreticis contendendi, sit secunda propositio. Quinque sacramenta adeò certum est à Christo fuisse instituta, vt ex catholicis nemo sit, qui neget. Enimuerò de baptismo nec hæretici negant, secundùm illud Ioā. 1. Super quem videris spiritum sanctum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Et extat præceptum eius Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Et illic legitur, quòd omnes eius discipuli baptizabant. Et Matthæ. vltimo præscripta est ab illo forma. Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, &c. Et de eucharistia Matthæ. 26. extat testimonium, quando suum ipse corpus consecrauit, vt D. ipse Paul. 1. ad Corinth. 11. exponit. Quod perinde qui negant, manifestarij hæretici habentur. Et illic, vbi subiunxit: Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis, palàm monstratur Apostolos, sacerdotes instituisse, quod est sacramentum ordinis. Quapropter & ordinē sacerdotalē non dubium, quin Christus in cœna instituerit. Cui adiunxit & diaconos, quorum illico post ascēsionem in Actis apostolorum creberrima fit mentio. De matrimonio autem habetur Matthę. 19. vbi, quò Iudæorum duritiam cordis denotaret (quapropter concessus illis fuit libellus repudij) perpetuam vnionem indissolubilis matrimonij docuit, concludens: Quod Deus coniunxit homo non separet. Atque adeò illic sacramentum matrimonij instituit. At quoniam hæ autoritates non omnes adeò sunt perspicuè negotium concludentes. S. Thomas vsque ad propria loca illas reseruauit. Pœnitentiam autem non defuerunt qui dicerent à Iacobo fuisse institutam capi. 5. vbi ait. Confitemini alterutrùm peccata vestra. Id autem falsissimum est: institutum enim fuit illud sacramentum, tum Matth. 16. & 18. per illa verba. Quęcunq; ligaueritis super terram, ligata erunt & in cœlo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo: tum expressiùs Ioan. 20. Sicut misit me viuens pater, & ego mitto vos, accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remissa erunt. Potestas enim illa remittendi peccata, institutio fuit sacramenti pœnitentiæ. Vnde iam olim in quadam extrauagante condemnatus fuit de hoc errore quidam Hispanus Osomensis, qui aiebat, sacramentum confessionis non esse de iure diuino. Quocircà de istis quinque sacramentis probè statuitur secunda conclusio. Hæreticū scilicet esse negare, hæc omnia instituta fuisse à Christo. ¶Tertia. Non vsqueadeò constat hæreticum esse, negare sacramenta confirmationis & extremæ vnctionis fuisse ore Christi proprio instituta: esset tamen hæreticum negare esse de iure diuino. Nam etiam si admitteretur, Apostolos illa instituisse, id tamen ex Christi commissione fecerunt. Prima pars cōclusionis probatur: nam de confirmatione (vt in eius tractatu videbimus) fuerunt variæ opiniones. Nec apparet in scriptura expressus locus vbi ea Christus instituerit. Quapropter Alexander Alensis quarta parte quæstione vigesimaquarta in concilio Meldensi credit fuisse institutum, cui videtur adhærere Bonauentura in quarto distinctione septima, questione prima, quod suo loco monstrabitur esse falsum. Sacramentum verò extremæ vnctionis Hugo libro secundo de sacramentis parte. 15. capitu. 2. ait institutum fuisse à Iacobo, vt legitur cap. 5. quam sententiam ipsis eiusdem verbis amplectitur Magister in. 4. d. 23. Secūda verò pars cōclusionis, scilicet, hæreticū esse negare esse de iure diuino probatur, quoniam Deus solus

Prima conclusio.

Secunda cō clusio de sacramentorū institutiōe.

Tertia conclusio.

Alexander

Hugo.

lus est, qui suapte autoritate sacramentorũ institutor existit, atque adeò nisi ex ei⁹ commisione nemo illa instituere valet. Quapropter non est tuta (vt suo loco videbimus) opinio Alexandri, quòd scilicet, neque ab apostolis fuerit sacramentũ confirmationis institutũ. Nam licèt concilium ecclesiæ generale instinctu spiritus sancti vtatur, non tamen dicitur fungi commisione Dei. Commisio enim sonat viuã vocem, qua ad Apostolos Christus vtebatur. Quare Apostoli ipsi credẽdi sunt idem sacramentum administrasse.

Quarta cõclusio.

¶Quarta cõclusio. Iam verò profectò temerarium esset, negare omnia sacramẽta fuisse à Christo instituta, nam sacramẽta sunt ecclesiæ fundamentum, quod (vt ait Paul.) nemo alius ponere potest, nisi Christus Iesus. Eò potisimùm, quòd cùm solus Deus (vt dictum est) virtutem sanctificandi posit illis tribuere, de quo nemo ambigit, neque citra insignem errorẽ ambigere potest, non est credibile, quòd Deus eorum institutionem cuipiam commiserit. Sed confirmationem promisit Ioan. 16. dicens, Si abiero mittam Paracletum ad vos. Qui quidem die Pentecostes illos confirmauit. Et deinceps, vt instructi ab ipso erant, cœperunt populos confirmare. Et pariter dicẽdum est de extrema vnctione quòd Christus illam instituerit: licèt eandem, sicuti & confirmationem Apostolis reliquerit propagandam vt autor est D. Tho. 4. dist. 23. q. 1. ar. 1.

Primum argumentum.

¶Primum argumentum D. Th. est huiusmodi. Illa quæ sunt de iure diuino in sacra scriptura traduntur: adhibentur tamen multa in sacramentis, quorum nulla est in sacra pagina memoria, vt oleum chrisma, & huiusmodi, nõ ergo solus De⁹ potest sacramenta instituere. Respondet duo. Primum, quòd illa, quæ institutione ecclesiæ adhibentur non sunt de necesitate sacramenti, sed adiunguntur ad deuotionem excitandam hominum, & ad reuerentiam exhibendam Deo. Secundum est, quòd omnia, quæ sunt de essentia, à Christo sunt instituta, & quãuis omnia non sint in scripturis expressa, nihilominus ecclesia familiari Apostolorũ traditione illa citra scripturam recipit: iuxta illud. 1. ad Corinth. 11. Cętera cùm venero disponam.

Argumentum.

¶Contra primum autem responsionis membrum arguitur. Ecclesiæ donata est à Christo plenisima potestas remittendi peccata iuxta illud citatum Matt. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlo: & quodcunque solueris super terram, erit solutũ, & in cœlo. Et secundùm illud Ioan. 20. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra, sicut misit me viuens pater, ego mitto vos, accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remissa erunt, &c. Vbi nulla est adiecta eiusdem potestatis restrictio, ergo illa virtute potest ecclesia sacramenta vel instituere, vel variare ad remittenda peccata. Et confirmatur, qa eadẽ virtute ecclesia instituit aquã benedictam, atque alia sacramentalia ad remittendum venialia, & indulgentias ad remittenda peccata quo ad pœnã.

Responsio.

¶Ad hoc autem respondetur, quòd cùm peccata mortalia nõ nisi per gratiam quo ad culpam remittantur, cuius quidem gratię Deus est principalis autor, ex ipsa natura rei constat, talem virtutem remittendi mortalia crimina, non esse datam apostolis nisi sacramentis alligatam, quorum virtus à Deo ipso deriuatur. Secùs de remisione venialium, quæ citra gratiæ infusionem remitti possunt, ac de remisione satisfactionis debitæ pro mortalibus, quorum pœnæ eadem ratione extra sacramenta condonari possunt.

Secũdum argumentum. S. Thom.

¶Secundũ argumentũ est. Sacramẽta sunt signa quædam: res autem sensibiles naturaliter nonnullę significant, nec potest dici quorundã significationibus Deũ prę alijs delectari: quandoquidem omnia, quæ fecit, vidit esse bona: sed dæmones suis quibusdã signis illiciuntur, iuxta illud Augu. libr. 21. de ciuitate Dei ca. 6. Illiciuntur dæmones per creaturas, quas non ipsi, sed Deus condidit delectabilibus pro sua diuersitate diuersis, non vt animalia cibis, sed vt spiritus signis: non ergo videtur Deus sacramenta instituisse. Responsio autẽ est, quòd res sensibiles aptitudinem quandã habent ad significandos spirituales effectus, ex sui natura: sed ista aptitudo institutiõe diuina ad specialẽ significationem determinatur: sicuti aqua ablutionẽ suapte natura significans: institutione diuina determinatur ab significandum ablutionem

Hugo. tionem animę à peccatis. Vnde Hugo supra citatus lib. 1. de sacramentis. par. 9. c. 2. sacramentum, inquit, est ex similitudine repræsentans: & ex institutione significans. Quòd ergo Deus has vel illas res ad sacramenta prælegerit, non est quòd ipse ad alias inanimes præ alijs afficiatur: sed quòd congruentiùs res significantior ad effectum sacramenti accõmodetur. Illud autem quod de demonibus ait Aug. sic intelligitur, quòd cùm dæmones non sint carnales, neque cibis neque venereis, vti animalia, delectantur, sed vt spiritus oblectantur signis, quibus innotescunt. Vnde qui immunditiæ & libidini præsunt, igne delectantur: quare in quodam Veneris fano lucerna legitur perpetuo igne dæmonum incantamento olim arsisse. Et qui superbiæ præficiuntur genuflexionibus oblectãtur. Et hunc in modum de alijs sentiendùm. ¶Tertium argumentum est. Apostoli vicẽ Dei gesserunt in terris: secundum illud. 2. ad Corinthi. 2. Nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi, id est, ac si ipse Christus donasset: ergo videntur apostoli sacramenta instituere potuisse. Respondetur, apostolorum facultatem & eorum successorum non esse, nisi vt sint vicarij Dei quantùm ad ecclesiæ regimen, quæ quidem per fidem fideique sacramenta constituta est. Vnde sicut nõ licet eis fidem aliam, aliamue ecclesiam constituere, ita neq; alia sacramẽta, quàm illa, quæ de latere Christi pendentis in cruce fluxerũt, quibus ecclesia fabricata est.

Tertium argu. S. Tho.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm Christus inquantum homo potestatẽ habuerit operandi interiorem effectum sacramenti.

IN duob⁹ superiorib⁹ articulis disputatũ est de causa prima supremaq;, tã sacramẽtorum, qẽorũdem effectuũ, qualis est De⁹, qui suapte natura & autoritate, tũ & sacramẽtorũ gratiam operatur, tũ & ipsa sacramenta instituit. Iam verò hinc sermo incipitur de ministris. At verò quoniam Christus vtrumque complectitur: nã quatenus Deus suprema causa est, & quatenus homo supremus minister, pulcherrimo ordine duos D. Tho. articulos de ipso interserit. Est ergo hic ordine tertius, vtrũ Christus inquantum homo sit causa gratiæ sacramentorum. Et respõdet quatuor conclusionibus. Ad quarum intellectum adnotandum, triplicem esse potestatem sacramentorum, nempe supremam per propriam autoritatem, infimam per merum ministerium: & mediam per quandã ministerij excellentiam. Prima conuenit Deo. Secunda puris hominibus. Tertia verò Christo, quatenus ecclesiæ caput est. ¶Est ergo prima conclusio. Christus inquantum Deus operatur in sacramentis per autoritatẽ. Erat siquidem verè Deus. Atque hanc fortè autoritatem designauit Matthæ. 19. Vt sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata. Quasi dixisset, vt sciatis, quòd filius hominis est ipsissimus Deus, qui per suam naturam virtutem habet, vt sibi libuerit siue per meritum aut sacramentum siue absque vlla prorsus creata causa peccata condonare. ¶Secunda conclusio. Christus inquantũ homo operatur in sacramentis interiores effect⁹ meritoriè & efficiẽter. Hãc iam suprà. q. 3. art. 1. & art. 5. demonstrauimus. Tripliciter nanque diximus passionem Christi fuisse causam nostræ salutis, scilicet, meritoriã, effectiuam, & satisfactoriam. Tertius verò modus hoc loco, quia ad rem nõ facit, prætermittitur. ¶Tertia conclusio. Christus quemadmodum inquantùm Deus pollet in sacramentis, autoritatis potestate, sic & inquantùm homo fungitur potestate ministerij præcipui, hoc est, per excellentiam. Prior pars probata est, & posterior inde colligitur, ꝙ reliq ministri, sicuti & sacramenta, quæ administrant, sunt Christi instrumẽta separata, vt baculus respectu hominis. Humanitas verò est instrumentũ coniunctũ, vt manus. Instrumentum autem coniunctum excellentius est. ¶Quarta conclusio. Excellentia hæc consistit in quatuor. Primum in hoc, quòd meritum & virtus eius passionis operatur in sacramentis. Itaq; sacramentorum virtus ab eius passione dimanat (vt suprà dictum est) non autem ex aliquo reliquorum ministrorũ merito. Secundum membrum eiusdẽ excellentiæ

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

cellentiæ est, quòd in nomine Christi sacramenta celebrantur & sanctificantur: non autem per inuocationem alius ministri. Et ratio est: quòd virtus eiusdem passionis per fidem Christi quam inuocamus copulatur nobis secundùm illud ad Roma.3. Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. Vbi (vt suprà diximus) tam causa formalis, quàm instrumentalis eiusdem applicationis designatur. Tertiò eadem excellentia in hoc consistit, quòd Christus potuit instituere sacramenta. Et ratio est, quòd cùm non nisi per institutionem virtutem sanctificandi obtineant: & virtus illa ex eius passione deriuetur, ad ipsum quatenus per humanitatem redemptor est, pertinet ipsa instituere. Quarta denique excellentia Christi potestatis est, quòd potest effectum sacramentorum sine ipsis præstare. Cuius ratio est, quòd licèt effectus dependeat à causa, vt sacramētum à Christo: causa autem non depēdet ab effectu. Vnde sicut Deus sine causis secundis potest earum effectus producere, sic Christus sacramentorum gratiam absque eorū adminiculo.

Expositio articuli. ¶Circa primam conclusionem nihil notandum est, sed circa secundam hoc vnū meditatione repetendum: quod bis iam antea tetigimus, scilicet. q.3. ar.1. & art. 5. nempe, quòd passio Christi non fuit solùm causa meritoria gratiæ nostre, sed efficiens & instrumentalis, cōtra quam Scotus dist.2.q.1. & Durā.d.5.q.3. senserunt dicentes non fuisse causam nisi meritoriā. *Cōtra opinionē Scoti & Duran.* Ob id enim, quod hunc modum causæ in Christo nunquam autores præter D.Th. vt bona venia dixerim, intellexerunt, accidit illis, vt neque intelligere possent, quemadmodum sacramenta essent verè instrumentalis causa gratiæ. Quòd autem Christus per passionem fuerit verè causa efficiens, videtur Ioan. cap. 1. docuisse, vbi ait. Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Cùm enim Christum cum Moyse contulit, de ipso quatenus homo loquebatur. Et cùm ait, facta est, non solùm meritoriā causam designat, sed quòd etiam per passionem instrumentaliter in genere causæ efficientis illam fuerit operatus, iuxta illud Apoca. 5. Lauit nos in sanguine suo. Tenuissimè ergo Durand. illic sentit de Christo dicens, quòd solùm inquantum Deus operatur effectum interiorē sacramenti, & non inquantū homo. Hoc enim verùm est tanquam per propriam innatamq; autoritatem, vt.1. conclusione dicebamus. Attamen & inquantum homo non solùm meritoriè (vt ipse ait) verū & effectiuè per potestatem diuinitus susceptam fuit etiam causa gratiæ. Quod patet ex illo Ioan.20. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Accipite spiritum sanctū. Quorū remiseritis peccata remissa erunt, &c. Cùm enim dixit data, non solùm intellixit de illa æterna, quam per diuinam habuit generationē, sed de illa quā accepit inquantū homo. Efficientia enim hęc (vt locis citatis explicuimus) in hoc consistit, quòd sicut tactu oculorū cæci restituit ei visum, & sicut pictor manu pingit, sic & passione sua per humanitatē tanquā instrumentū sibi etiā ad hoc officiū vnitū, fuit causa faciendi nos gratos Deo. Itaq; illa passio quatenus suppositi infinitè grati offerentis illam Deo, erat infinitè meritoria quoad sufficientiā, & quatenus per illam soluebatur pretium erat satisfactoria, & quatenus instrumentū coniunctū Dei erat instrumentalis causa gratiæ ad modū, qui.q.3. ar.1. de sacramentis expositus est. Illa enim qualitas quę est gratia oculos multorum fascinauit, ne adduci possent vt crederēt vel sacramēta vel passionem esse causam gratię, credētes inde sequi, quòd creatura illam crearet qualitatē. Passio ergo fuit instrumentū immediatum cōstituēdi homines in gratia Dei perinde acsi nulla existeret talis qualitas, Cōsecutiuè autem causa extitit mouendi Deū, vt creādo homines gratos illā cōcrearet. ¶Eandem cōclusionē quinq; suis argumentis D. Tho. cōprobat. *Quinq; argu. S. Tho.* Cū enim vt Ioan.1. legitur. super quem spiritus sanctus descendit, sit qui baptizat in spiritu sancto, quod est internam gratiam infundere, & spiritus sanctus descenderit super eum, non inquantum Deum, sed inquantum hominem, fit vt illa etiam ratione spiritum sanctum conferat, non quidem autoritatiuè, (hoc enim habet inquantum Deus) sed per humanitatem instrumentaliter. Vnde flatu illo & voce Ioān.20. Accipite spiritum sanctum, donum

num eius apostolis cõtulit ad remittendũ peccata per gratiam. ¶Secundò id patet ex illo Matth. 9. Sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terris dimittendi peccata. Quem locum sinistrè illic Durã. intelligit. s. præcisè inquantùm Christus erat Deus, & solùm ministerialiter inquantùm homo. Imò verò non solùm fuit ratione humanitatis minister sacramentorũ, verũ & autor gratiæ modo exposito. ¶Eodem etiam pertinet tertium argumentum. Nam cùm eidem competat sacramentorum institutio, cui cõpetit operari, tanquam superiori causæ interiorem eorum effectũ, & Christus inquãtum homo illa instituerit, fit vt eadẽ etiã ratione talem producat effectũ. ¶Quartò cùm nullus posit absq; sacramẽto eius effectum conferre: nisi propriam habeat virtutem in eundem effectũ: & Christus inquantũ homo remittat peccatum sine sacramento, vt patet in Magdalena, fit vt secundùm humanitatem posit etiam cõferre gratiam. ¶Quintò idem ex eo confirmatur, quòd virtute pasionis eius sacramenta habent efficaciam. Ex quo fit vt per eandem pasionem fit causa gratiæ sub eisdem latentis. Omnia igitur argumẽta ad hoc direxit, vt probaret, quòd Christus, inquantùm homo per natiuam autoritatem operaretur interiorem effectũ sacramentorum. Omnium autem solutionem committit lectori ex conclusionibus eliciendum: videlicet, id argumenta non concludere, vt patet in argumento. Sed contra: quoniam virtus, quæ in sacramentis secretiùs operatur salutem vt Augu. & Grego. aiunt. 1. quæst. 1. can. Multi. est diuina, quare nõ competit Christo nisi qua ratione est Deus. Concludunt autẽ, quòd per autoritatem excellentiæ, quatenus homini sibi collatum, eundem effectum per humanitatem tanquàm per proprium instrumentum producat. Atque eandem ob rem tanquàm rem claram nõ curauit argumenta soluere, sed dixit omnium solutiones ex superioribus colligi. ¶Circa secundam autem excellentiam est dubium: quomodo sacramenta sanctificantur in nomine Christi. Ad quod sunt qui respondeant vt Durand. loco citato, illud intelligi de more antiquo, quo apostoli vtebantur baptizando in nomine Christi: qui quidem mos iam cessauit. At verò San. Thom. non singulariter de baptismo sed vniuersim de omnibus sacramentis id affirmat, neque rem arctat ad priscũ tempus, sed simpliciter de præsenti loquitur: quare sensus non est ille, sed quòd vniuersa sacramenta nomine eius sanctificãtur, hoc est, celebrantur: atque inuocatione eius administrantur, quasi sacramẽtorum ministri eius fungantur vice & autoritate. Vnde emanauit illa reprehensio Pau. 1. ad Corinthi. 1. qui sese iactabant vel à Paulo, vel ab Apollo baptizatos. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Quasi dixerit, non nisi solo nomine Christi. Atq; in hoc sensu ipse se S. Thom. argumento vltimo exponit. Verum est tamen, ꝙ ex hac generali conditione omnium sacramentorũ, per reuelationẽ emanauit vsus ille priscus baptizandi in nomine Christi. ¶Circa tertiã itidem excellentiam adnotandum, ꝙ Christo tanquam regi regni cœlorum competens fuit, cuncta remedia ad illum finẽ prouidere atq; adeò sacramenta instituere, quibus non solùm per modum meriti, sed per modum causæ efficientis, vt dictum est, virtutem gratiæ effectricem elargitur. ¶Atque eadem ratione & quartam excellentiam, eodem plano sensu percipere oportet, quam Durand. loco citato, in eadem hærens salebra, non ꝓ dignitate intellexit. Ait quippe, ꝙ Christus nunquàm sine sacramento contulit effectum sacramenti, nisi inquantum Deus, sed inquantum homo duntaxat eundem effectũ meruit. Haud ergo sic præcisè intelligendum est. Imò verò quando Magdalenæ dixit, remittuntur tibi peccata tua, per illa verba (tametsi non fuerint sacramentalia) tanquam per instrumentum, contulit ei gratiam, sicut per illud verbum Epheta, quod est aperire, cæco oculos aperuit. Et sicut per consecratoria verba: Hoc est corpus meum, transsubstantiatur panis in corpus.

Dubium. *Solutio.*

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm Christus potestatem suam, quam habuit in sacramentis, potuerit ministris communicare.

Sub

SVBSEQVITVR de ista potestate Christi, an potuerit illam aliis communicare. Et respōdet. D. Th. sub distinctiōe duab⁹ cōclusionib⁹. ¶Prior est. Potestatē autoritatis, quā Christ⁹ habuit inquātū De⁹, nemini communicare potuit, sicut nec suam essentiā: quę eadē res est, quæ sua autoritas: fit enim plana cōclusio ex illo, quod ar. 1. dicebamus. Hæc siquidem diuina autoritas in hoc consistit, quòd sit Dei naturalis, à nulla alia causa dependens, vt gratiam conferre possit non solùm merendo aut satisfaciendo, sed prorsus pro suo libito id efficiendo. Sicut enim sol illuminat, & ignis calfacit, sic ipse potest facere quemcunq; voluerit sibi gratum: quare hoc implicat contradictionem creaturæ communicari. ¶Posterior conclusio. Potestatem excellentiæ, quam habuit inquantum homo, potuit ministris communicare quantum ad omnia quatuor membra. Potuit, inquam, apostolis & subinde ecclesiæ tantam gratiæ plenitudinem impertiri, vt eorum meritum, ad sacramentorum effectum operaretur: & vt ad eorum inuocationem sacramenta sanctificarentur, & vt sacramenta possent instituere, & vt eorum effectus absq; ipsis solo suo imperio producerentur. Et ratio est: quia instrumentum coniunctum, quantò fuerit fortius, tantò efficacius virtutem suam instrumento separato impingit, sicut manus baculo.

Prior. cōcl.

Posterior conclusio.

Expositio articuli.

¶Conclusionem hanc, quòd redemptor potuerit potestatem excellentiæ apostolis cōmunicare, Scholastici in verbis Augu. fundant tract. 5. sup. Ioan. Quæ retulit Sentent. Magist. in. 4. d. 5. Ait quippe potuisse Dominum Iesum, si vellet, transferre à se baptizandi potestatem, constituereq; in aliquo seruo suo, & tantam vim dare baptismati trāslato in seruo suo quā tam vim haberet baptisma datum à Domino, sed noluit, &c. Idque probat ex illo Ioann. 1. Ego nesciebam illum, quod hîc Diuus Thom. allegauit; & refertur de cōsecra. dist. 4. can. Baptismus. Dicit enim quòd Ioannes non nouerat potestatem baptismi ipsum Dominum sibi retenturū (scilicet excellentiæ) si autem non esset communicabilis, non dubitaret Ioannes, an Christus illam non esset communicaturus. Accedit & glo. 1. Corinth. 1. quam Diuus Th. citat in solutione secūdi, quæ est hæc. Potuit Christus eis dare autoritatem baptismi, quibus contulit ministerium. Autoritas autem supra ministeriū non erat nisi potestas excellentiæ. Et subiungitur ratio hæc. Nihil, quod Christo in quantum homini communicatum est cōmunicari puro homini repugnat, quandoquidem humanitas eiusdem speciei est in Christo & in cæteris hominibus, cùm ergo illa potestas excellētiæ fuerit illi collata inquantum homini, fit vt sit etiam alijs communicabilis. ¶Nihilominus de singulis mēbris eiusmodi potestatis sunt qui ambigant, potuerit ne ea Christus communicare alicui. Et primùm excellentia prima, quòd potuerit communicare alicui, vt scilicet virtus sui meriti operaretur in sacramentis, non caret dubio, eodemque non facili. Nam vt proprium meritum vnius personæ vim habeat in sacramentis necessariò exigitur, vt illi possit alijs de condigno mereri, quod ad gratiam capitis spectat, qualis fuit in Christo, hoc autem non est puro homini possibile, ergo neque est communicabile. Quinuerò si Durand. in. 3. distinctione. 20. quæstione. 3. & in. 4. dist. 5. quæst. 4. audiēdus est, neq; Christus ipse aut alijs, aut sibi ipsi de condigno mereri valuit apud Deū. Enimuerò meritū de condigno expostulat & vt sit debito ęquale, & vt sit ipsum aliâs indebitum. Nam si ego do quod aliâs debebam, non satisfacio pro eo, quod modò debeo. Deo autem vt ait Arist. 8. Ethico. æquale reddere nō possum⁹, & quicquid ei tribuimus, priùs illi pro beneficijs acceptis debebamus. Quare Christus per humanitatem, quæ finita erat, nequiuit Deo æquale reddere, & quicquid redderet, iam pro beneficio suscepto incarnationis debebat tāquàm patri. ¶At verò Durando illico de Christo respondebimus. Quòd autem purus homo non possit mereri alteri de cōdigno, atq; adeò neque eius meritū possit operari in sacramētis, ꝓbabili opinione tenet Pal. in. d. 5. q. 1. Et probatur, quia nemo mereri valet sacramentorum virtutem, nisi potuerit satisfacere pro peccatis omniū hominum, eorūq; vniuersos gradus gloriæ mereri. Hoc autē arguit infinitā potentiā, quæ puræ creaturæ cōmunicari

Ratio cōclusio.

Arguitur & prima excellentia.

Durand.

Palud.

municari non potest. ¶Et ad maiorē elucidationem arguitur secūdò. Id quod humanitati Christi quatenus diuino verbo in vno supposito vnitæ competebat, non potest puræ creaturæ communicari, sanè cùm talis coniūctio fieri nisi in persona diuina nequeat. Quòd autem Christus de cōdigno meruerit gratiam, proque vniuersis peccatis satisfecerit, conueniebat ei ratione eiusmodi vnionis, inquantum scilicet erat Deus & homo. Elicitur minor ex illo Ioan. 1. vidimus illud (scilicet incarnatum verbum) quasi vnigenitum à patre, plenum gratiæ & veritatis, hoc est. ideo plenum: quòd vnigenitum à patre, & ideò de plenitudine eius omnes accipimus. Vnde Leo papa in sermone de natiuitate. Nisi esset, inquit, Deus non afferret remedium. Et in Extrauagant. Clementis sexti. Vnigenitus, inserta in Cle. Dudum. de pœnit. & remissio. Non tantū, inquit, Christus guttā sanguinis modicam, quæ tamen propter vnionem ad verbum pro redemptione totius humani generis suffecisset, sed copiosum velut quoddā profluuium noscitur effudisse. Sāguis ergo propter vnionem ad verbū fuit de condigno meritorius & satisfactorius. Et confirmatur, quia. S. Th. 3. part. q. 1. art. 2. ad. 2. ait, quòd puri hominis satisfactio sufficiens esse non potuit pro peccato, satisfactione cōdigna per adæquationem ad recompensationem culpæ commissæ. ¶Et tandem ex his, quæ hactenus dicta sunt, arguitur. Christus per humanitatem, quasi per instrumentum diuinitati coniunctum operatus est redemptionem nostram: è cuius ideo passione effluxit sacramentorum riuulus, habere autem naturam creatam diuinitati coniunctam non potest puræ creaturæ communicari. Quapropter D. Tho. super illud Ioan. 1. lectio. 14. licèt dicat Christū potuisse cōmunicare Petro: vt nomine ipsius cōferrentur sacramenta, tamen de alijs excellentiis sub dubio id enūciat. Apparet ergo neq; esse vsq; adeò certū quod hìc affirmat. ¶Igitur, vt veritas in præsentiarū eluceat, notandum est duplex esse meritum atq; adeò satisfactionem de condigno, vt D. Thom. loco proximè citato. 3. par. q. 1. adnotauit, alterum scilicet secundùm perfectam rationem condigni meriti & satisfactionis, quæ consistit in hoc, q adæquatio meriti ad debitum teneat se, non ex parte illius, cui fit satisfactio, sed solùm ex parte satisfacientis. Et hoc modo nec mereri nec satisfacere vllo modo potest puræ creaturæ communicari, vt illic idem ipse ait. Ad hanc enim virtutem requiritur, vt ipse qui meretur & satisfacit, per se sit infinitè Deo gratus, atq; adeò infiniti valoris, quem possit suo merito, & satisfactioni tribuere, quod non potest nisi diuinæ personæ competere. Et hæc fuit causa incarnationis Christi. Nā etiam si nullam habuisset gratiam creatā, quia erat suppositū diuinū, & opera eius, licèt exercita per humanitatē, quia actiones sunt suppositorū, erant infiniti valoris, satisfecisset. Quare hoc nō cōueniebat humanitati nisi quatenus verbo diuino coniūctæ. Et hoc est quod argumēta à nobis proximè instructa conuincunt, non esse creaturis communicabile, sed alia est ratio & meriti satisfactiōis de condigno, nō quidem simpliciter, absolutè, & perfectè sed ex suppositione: nempe, supposita gratia Dei. Atq; hæc ratio merendi & satisfaciendi de condigno est, quam hìc asserit D. Th. posse cōmunicari ecclesię vel vni puræ creaturæ, cui[9] vnica hæc demōstratio sufficit. Quicquid non repugnat in rebus fieri, Deus per se facere potest: in hoc autem nulla est repugnantia, aut si vlla est aduersarius eam demonstrare tenetur. Quod profectò faciet nūquam. Potuit enim Deus (vt exempli gratia dicamus) gratiam capitis Diuo Petro, aut beatæ Mariæ impertiri, hoc est tantam elargiri gratiæ plenitudinem, vt eius opera acceptarentur ad meritum & satisfactionem pro vniuersis piaculis humani generis. Hoc autem non se teneret simpliciter ex parte satisfacientis, sed ex parte illius cui fit satisfactio, nam fundaretur in gratia, quam Deus ei priùs contulit. Vt si meus mihi creditor pecuniam suppeditaret, quam illi pro debito persoluerem. Quare neq; argueret infinitam virtutem, nec fieret per instrumentum coniunctum diuinitati, sed per gratiam diuinitus susceptam. Et eadem ratione posset tale meritum & satisfactio operari in sacramentis, hoc est, vt sacramenta essent velut instrumenta applicandi meritum indulta

Ioan.

Leo papa.

Cle. Dudū.

S. Thom.

Responsio.

Duplex ratio meriti condigni.

indulta dimanaret, fit ergo Deum posse huiusmodi virtutem communicare, quinuerò & Christum ipsum inquantum hominem. Hic enim est sensus D. Th. vt bene hìc Caieta. adnotauit. Nam qua ratione ipse illam suscepit, eandem aliis participare potuit. ¶At forsan hìc quispiam argutè inferat non solùm per gratiam susceptam, sed quasi per propriã, quemadmodum Christus, posse purum hominẽ mereri de condigno: nam gratia baptismalis, quippe qua efficimur membra Christi, quodammodo nostra est, quod enim caput nostrum meruit, nostrum reputatur. Quare Paul. 1. Corin. 1. Christus fact⁹ est nobis sapientia & iustitia & sanctificatio. Potuit ergo tanquam mẽbro Christi cuipiam communicari gratia capitis: vt de condigno mereretur aliis. Respondetur, quòd etiam si gratia postquam efficimur Christi membra, sit quodammodo nostra, nihilominus nemo nascitur natura sua ei⁹ membrum, sed quòd in ipso renascamur est mera gratia: qua de causa semper nostrum meritum procedit ex suppositione susceptæ gratiæ. Ex his seqtur pariter potuisse communicare ecclesiæ vel alicui discipulo, vt eius nomine sacramenta sanctificarentur. Atq; adeò, tertiam, vt ecclesia vel apostoli possent sacramenta instituere, non obstãte quòd Scotus in. 4. dist. 1. quæst. 3. art. 2. & Durã. d. 2. q. 1. & Gabri. d. 1. q. 2. asseuerãter adstruant solùm Deum posse instituere sacramenta. Quorum ratio illùc tendit, vt nec hanc virtutem posit aliis communicare. Aiunt enim illius solius esse signum certum gratiæ instituere, cuius est eandẽ gratiam influere: solus autem Deus potest illam infundere. Subiungũt verò creaturam posse institutionẽ diuinã sacramẽti ꝓmulgare, vt Iacobus promulgauit institutionem diuinã sacramenti extremæ vnctionis. Et confirmatur istorum ratio, nã Magist. Sententi. in. 4. d. 5. inter exponendum verba Aug. de hac communicatione excellentiæ asseruit Deum posse communicare creaturæ, vt interna mundatione per gratiam cooperetur Deo, & ex cõsequenti posse ei communicare, vt simul cũ Deo ipso creet, nã plus est illam gratiã infundere, quàm creare. In quo quidẽ Magist. Sentẽ. non tenetur, imò reprobatur.

Argument.

Scot. Durã.

Magi. sent.

Pariter ergo reprobanda est hìc sententia. S. Thom. Nihilominus vera est assertio D. Thò. vt quæ ex verbis Aug. suprà citati planè colligitur, quibus ait Christum suam potestatem baptismi, quam sibi retinuit, potuisse aliis impertiri. ¶Idcirco ad istorum argumentum respondetur, nõ solùm illũ, qui ꝓpria autoritate internum sacramenti effectũ operatur, posse sacramenta instituere verũ & illũ qui per gratiã capitis sibi participatam potest pro aliis de condigno mereri & satisfacere. Enim uerò quemadmodum Deus statuit, vt ad præsentiam sacramenti, quod ipse instituit, statim per ipsum gratiã infunderet, potuit etiam sancire & pacisci, vt applicato quocunq; sacramento, quòd ille sibi amicissimus & gratissimus homo instituerett, propter eius meritum, quod ex gratia, quã illi Deus ipse contulerat, procedebat, assisteret ad conferendam gratiam per idem sacramentũ. Quare illud tã certum esset signum gratiæ, quàm alia quæ ipse instituit, nam pariter etiam à sua diuina institutione & pacto promanaret. ¶Ad id autem, quod de Magistro in sertum est, forsan quis dicet eum intellexisse, posse hominem cõcurrere cum Deo ad iustificationem, quasi per suam autoritatem. Itaq; sicut Deus dedit igni virtutem propriam & naturalem calfaciendi, ita posset homini impertiri, vt per se haberet virtutem iustificandi non solùm merendo & satisfaciendo, sed efficiendo vt Deus, quod in prima conclusione assertum à nobis est esse impossibile: nam hoc esset facere illũ Deum. Non est autẽ credẽdũ sic fuisse Magistrum excæcatũ. Respondetur ergo id dũtaxat fuisse opinatũ, ꝙ posset homo vnà cũ Deo immediatè cõcurrere ad illã qualitatẽ, quæ est gratia, atq; adeò cõcurrere ad creationẽ. Quod vt ait D. Th. in solutione secũdi est impossibile. Et idcircò meritò in hoc non tenetur. Aequa ratione potuit Christ⁹ cõmunicare ecclesiæ, vel alicui iusto: vt gratiã sine sacramẽto cõferret per suũ meritũ de cõdigno merẽdo illã de condigno per suã gratiã capitis. ¶Collige ergo quinque mẽbrorum sentẽtiã. Gratiã quippe alteri cõferre, hoc est hominẽ facere gratũ accidit quinq; modis: scilicet autoritatiuè, & effectiuè, idest nec merẽdo illi, nec satisfaciendo

Interpreta. Magist.

Collectio sũmaria.

ciendo pro illo, sed faciẽdo eũ gratũ sicut ignis calfacit. Et hoc ita est ꝓprium Dei: vt sit impossibile creaturæ cõmunicare. Secundo modo applicando sacramenta, & hoc habent ministri ecclesiæ. Tertio merendo alteri de congruo conuersionẽ in Deum, id est, quòd ipse alter conuertatur. Et hoc pacto quicunque iustus potest alteri mereri gratiã, sicut Stephanus Paulo. Quarto modo merendo illi primã gratiam de condigno perfectè, & ad æqualitatem: vt dignitas se teneat simpliciter ex parte satisfacientis. Et hoc propriè ita conuenit Christo ratione vnionis ad suppositum diuinum, quòd nemini id, vt diximus, possit communicare. Quinto merendo alteri de condigno primam gratiã & sic satisfaciendo pro peccatis, non quidẽ simpliciter: vt modo dicebam⁹, sed ex suppositione, idest, supposita gratia capitis sibi indulta. Et hãc potuit Christ⁹ creaturæ communicare. ¶ Atqui per hæc patet solutio secundi argumẽti. S. Th. quod est huiusmodi. Maius est ex impio iustũ fieri, quàm cœlum & terrã creari, vt August. super illud Ioan. 14. Maiora horum faciet, autor est, creare autem cœlum & terram De⁹ non potuit coĩcare creaturæ, ergò nec iustificare impiũ, quod Christus fecit per potestatẽ, quam habebat in sacramentis. Respõdet argumentũ concludere ꝙ nemini potuit cõmunicare vt per potestatem autoritatis iustificaret, quod est ꝓprium Dei. Tametsi potestas illa excellentiæ per cõparationem ad alios ministros dici etiã potest autoritatis, secundũ glo. super illud. 1. Cor. 1. Diuisus est Christus. vbi habetur, ꝙ potuit eis dare autoritatem baptismi, quibus contulit ministeriũ. ¶ Hoc supposito explorare superest vtrùm Christus hanc potestatem excellentię alicui communicauerit, vel totam vel aliquam eius partem. Arguitur nanq; illam reuera communicasse. Ait siquidem Paul. ad Coloss. 2. Gaudeo in passionibus meis pro vobis, & adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in corpore meo pro corpore ei⁹, quod est ecclesia, supplere autem ea, quę desunt passionũ Christi id esse videtur, quod sanctos per suas passiones mereri alijs de condigno, perinde atq; meruit Christus per suam: ergo communicauit illis, vt proprium meritum operaretur in sacramentis. Et confirmatur, nã ex hoc capite, nempe, ex thesauro satisfactionum sanctorum fons excaturiuit indulgentiarum, vt in Extrauag. supra citata Vnigenitus. de pœnitent. & remissi. autor est Clemens sext⁹. Si ergo ille thesaurus applicatur nobis per indulgentias, applicari etiam nobis censebitur per sacramenta. Respondetur nihilominus nullatenus potestatem excellentiæ Christũ ecclesiæ vel apostolis, vel vlli creaturę cõmunicasse: quoniam hoc eius dignitati maximè congruum erat, vt sibi illam propriè retineret. Assertio est expressa Diui Aug. loco supra citato, cuius aliquas adfert congruentias, quas in argumentis refert D. Tho. ¶ Arguit siquidem primo loco argumẽto Aug. cõtra Maximũ. Si potuit Christ⁹ cõmunicare illã potestatẽ & noluit: ergo inuid⁹ fuit: non autẽ fuit inuid⁹, ergo si nõ cõmunicauit: est qa non potuit. Et respondet illam non communicasse, non quia nõ potuit, vel quia inuidus fuit, sed propter nostram vtilitatem, videlicet, vt spem nostram vt ait Aug. non in seruo, sed in ipso Domino collocaremus: cuius ope & opera iustificamur. Si enim in seruorum inuocatione salutem consequeremur, illos potissimum coleremus. Qua ratione Apostolus. 1. Corin. 1. eos obiurgat, qui putabant se vel à Paulo vel ab Apollo, vel à Cepha baptizatos, quasi illi fuissent pro ipsis crucifixi. Quare alius se iactabat esse Pauli, alius Cephæ, alius Apollo. ¶ Secũdam autem congruentiam adducit argumento tertio, qđ est huiusmodi. Christo quatenus caput est ecclesiæ, cõpetit, vt ab ipso gratia deriuetur in alios, secundum illud Ioã. 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus: hoc autem non videtur communicabile: nam tũc multa essent capita. Respondet autem argumentum non probare Christum non habuisse facultatem cõmunicandi illam excellentiam, sed non fuisse congruum illam communicare, ne essent multa capita. Tunc enim diuersa à diuersis instituerentur sacramẽta, vt vnũ esset vnius apostoli, aliud alius. ¶ Quòd si ex me scisciteris, quo gradu confitendũ sit Christum talem potestatem excellentiæ non communicasse, nec merendi pro alio, nec certè instituendi sacramẽta, quæ sacra

art.2. proculdubio conclusimus à Christo fuisse cuncta instituta. Respondeo, licèt non ausim contrariam assertionem hæreticũ errorem appellare, ob id ꝙ neque in sacra pagina, neque in sanctis synodis hanc veritatem definitam sit reperire: tamen illam profectò negare, temerariũ esset, hoc est, absque vlla ratione assertum, & contra autoritatem Augu. suprà adductã: imò periculosum & sacris literis ægerrimè consonans, & ecclesiæ professioni dissonum: quæ certè nullam aliter cognoscit ministrorum potestatem in conferenda gratia, quàm per sacramentorum administrationem, secundùm illud. 2. Corinth. 3. Qui idoneos nos fecit ministros noui testamenti. &. 1. Corinth. 4. Sic nos existimet homo vt Dei ministros, & dispensatores ministeriorum Dei, quasi dicat nullam superiorem habentes potestatem. & ca. Ad abolendam. de hęreticis. excommunicantur qui aliter de sacramentis, quàm ecclesia Romana senserint. Et ꝙ nemini fuerit communicatum, ꝙ eius nomine conferatur sacramentum, patet, quoniam iussio Christi est, vt Apostoli non baptizarent nisi in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, & quoties eucharistiam celebrarent, in eius memoriam id facerent. In summa concilium iam Florentinum decreuit sacramenta conferre gratiam: ergo cùm Christus fuerit eorũ autor, plus quàm temerarium esset cõcedere, ꝙ alij præter ipsum absque eius expressa cõmissione vel instituere possint sacramentum, vel materiam aut formam, quicquã ve, qđ ad sacramenti necessitatem pertineat, vllo pacto immutare. ¶ Ad illud ergo quod allatum est ex Paulo ad Coloss. 1. respondetur, latum interesse discrimen inter passionem Christi & Apostolorum seu cuiusque iusti: nam passio Christi fuit nobis causa gratiæ meritoria, satisfactoria, & vt dictũ est, efficiẽs per modũ redemptionis, qua nos quo ad sufficientiam constituit iustos: sacramẽta autẽ sunt remedia nostræ iustificationis, atque adeò instrumenta eiusdem passionis, per quæ idcirco sola passio Christi applicatur. Neque hoc fuit sanctorum passionibus communicatum, vtpotè qui non sunt nostri redemptores. Attamen ordinatione spiritus sancti eorum passiones in thesauro ecclesiæ repositæ sunt, vt nobis applicentur per indulgentias. Nam licèt passio Christi infinita fuerit quo ad sufficientiã, tñ quo ad efficaciam nõ applicatur in sacramẽtis nisi secundũ certũ gradum, & deindè per nostra opera, secundùm quod nos ipsos per dei auxilium disponimus. Passiones autem sanctorum applicantur per autoritatem ecclesiæ ad id supplendum, quod nobis deest. Quare id minimè ad potestatem attinet excellentiæ.

Cõciliũ Florentinum. *Responsio.*

ARTICVLVS. V.

Vtrùm per malos ministros sacramenta conferri possint.

Ostquã duobus primis articulis de Deo visum est, ꝗ principalis est autor virtutis sacramentorũ, & in duob⁹ sequẽtib⁹ de Christo, ꝗ potestatẽ eorũ habuit excellẽter, subsequũtur alij duo articuli, in quib⁹ de qualitate ministrorũ, ꝗbus merũ incũbit ministeriũ, disputat̃. Querit̃ ergo quintò, vtrũ ꝑ malos ministros sacramẽta cõferri possint. Ad qđ respõdet D. Th. vnica cõclusiõe. Ministri ecclesię possunt sacramẽta cõferre, etiã si sint mali. Probat̃ authoritate Aug. loco citato tract. 5. sup Ioã. dicẽtis, nouisse Ioannẽ potestatẽ baptismi Christũ habiturũ, & sibi retẽturũ: sed ministeriũ trãsiturũ in bonos & malos. Et subdit. Quid tibi facit malus minister vbi bon⁹ est dñs? Ratio aũt est liquida. Ministri enim ecclesiæ instrumẽtaliter operãt̃: eadẽ em̃ est ratio, vt. 1. Politic. autor est Arist. ministri & instrumẽti: instrumẽtũ aũt nõ agit secũdũ ꝓpriã formam & virtutẽ, sed virtute eius, à quo mouetur, ob idque accidentarium est instrumento inquantũ est instrumentum, qualẽcunq; habeat formã, præter illam, quæ instrumentalis est: sicut accidit corpori medici infirmum esse aut sanum, si modò intellectus arte medica polleat: acciditque subinde & fistulæ, per quam aqua transit, argentea ne sit an plumbea.

Conclusio. *Aug. tract. 5. sup Ioã.*

¶ Quęstio pręsens, quãquàm iã nũc tp̃is nullius sit ambiguitatis, eò ꝙ asserta conclusio solenniter sit ab ecclesia receptissima, fuit tamẽ olim propter hæreticos molestissima. Ministrorum enim qui mali sunt, multi sunt gradus. Alij scilicet sunt abiectissimi, vt infideles, qui fidem nostrã nunquã susceperũt. Mox apostatę, qui eã omnino abnegarunt. Deinde hæretici & schismatici. Præterea illi, qui licèt non per hæresim sint præcisi, tamen per ecclesiasticam censuram sunt suspensi & irregulares. Ac demum in infimo

Expositio articuli.

gradu sunt christiani ministri peccato mortali irretiti. Et conclusio præsens de vniuersis intelligitur in suo cuiusque gradu. Itaque & laicus infidelis baptizans, verè baptizat, & sacerdotes hæretici, schismatici. & apostatæ verè consecrant, & episcopi verè ordinant. Malus siquidem sacramenti minister bifariam intelligitur: videlicet, & cui id, quod est de essentia sacramenti deest, & hic est illegitimus, vt si non sacerdos consecrare præsumeret, aut absoluere: aut si quis absque legitima intentione ecclesiæ, aut sine forma, aut vera materia baptizare tentaret. Atque hunc planũ est, non perficere sacramentum. Sed alia est malitia extra essentiam sacramẽti, ad mores scilicet pertinens, & hæc ei non officit, quominus celebretur sacramentum. Ait quippe Philo. 2. Ethico. posse quempiã esse bonum artificem, vtpote pictorem, aut argentarium, licèt non sit bonus homo. Et per hoc soluitur argumentum, si cui occurrerit. Ineptum instrumentum artifici impedimento est, vt si serra non sit bene dentata, aut calamus malè temperatus: ergo pariter ministri vitium sacramento officit. Respondetur, inquam, quòd si minister habeat illa, quæ sunt de essentia sacramenti, satis habet, quoad integritatem instrumenti, quatenus est instrumentum.

Cõclusionis sensus.

Minister malus bifariam.

Philosoph.

Tertium argumentum.

¶ Atque hoc docet Diuus Thom. argumen. tertio, quod est huiusmodi. Si desit aliquod eorum, quod debitum est inesse sacramento, non perficitur sacramentum, sed debitus minister est, qui caret macula, secundũm illud Leuitici. 21. Homo de semine tuo, qui habuerit maculam, non offeret panes domino Deo suo, nec accedet ad ministerium eius: ergo sacramentum illius vanum est. Respondetur autem ad minorem, quòd bonitas morum in ministro non est de essentia sacramẽti, sed ad decentiam eius pertinens.

¶ Quòd si cui appareat petitio principij dicere, quòd malitia morum est accidentaria, & non de essentia, attendat bene autoritatẽ Augu. interpretantis verbum Ioannis. Cùm enim Christus ipse sit, qui baptizat in spiritu sancto, internam scilicet gratiam infundẽdo, fit, vt qualitas ministri, per quem sacramẽtum applicatur, accidentaria sit. Sicuti, quòd hortorum aqua (quod est illic exemplum Augu.) per lapides transeat, non obstat quo minus fructus eosdem proferat, quos si per canales aureos transiret. Ad quod maximè pertinet doctrina primi articuli præsentis quæstionis, vbi conclusum est, solum Deum tanquam principale agens ad gratiam sacramentorum concurrere: deuotionem autem ministri iusti nihil ad eundem effectum, qui confertur virtute sacramenti attinere: & ideò ille nõ datur melior per meliorem ministrũ. Id quod rursus distin. 6. art. 6. luculentiùs est demonstrandum. ¶ At quanuis veritas hæc iam sit catholica, duo tamen præcesserunt eius cõtrarij errores. Prior solennissimus Donatistarum, qui aiebant, baptismum ab hæreticis datum non esse legitimum, sed iterandum. Et ratio erroris fuit, quòd non discernebant inter duos effectus baptismi, qui sunt character & gratia. Potest enim baptismus, vbi obicem gratiæ inuenit in peccatore, qui baptizatur, characterem absq; gratia imprimere, ac subinde mortuam fidem. Status ergo litis erat, quòd Donatistæ aiebant, quòd cùm hæretici tàm suscipientes, quàm conferentes sacramentum in peccato existerent, eorum baptismus non conferret gratiam, ob idque nullius esset valoris. August. verò & catholici demonstrabant satis esse, vt per characterem verè faceret christianos, vt non denuò iteraretur, sed dum illi baptizati recõciliarentur ecclesiæ, & pœnitentiam agerẽt, tunc virtute sacramenti præsuscepti reciperent remisionem originalis, atque adeò omnium actualium, iuxta verbum Augusti. de consecra. distinct. 4. Tunc valere incipit ad salutem baptismus, cùm fictio veraci confessione recesserit. Præterquam, quòd si qui baptizatur ab hæretico, aut nondum ad vsum rationis peruenit, aut catholicus est sine mortali obice, gratiam pariter cum charactere suscipit. De hac ergo re plurimos August. conscripsit libros: nempe septem contra Donatistas in genere, contra Cresconiũ, contra Parmenianum, & aduersus Petilianum, de vnico baptismo. Atqui illo errore commaculatus fuit Cyprianus Carthaginensis episcopus: vir alioqui doctissimus, simulatque integerrimus, postmodum martyr. Extat enim eius epistola ad Iubaianum, vbi eundem errorem compluribus sacrorum oraculis roborare contendit, vt per illud, Ite baptizantes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Quam, inquit, confessionem, qui integram non habet, trinitatis fidem habere nequit. Et per illud, Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata &c. Aliaq; eiusdem sententiæ adducit multa, quæ omnia per ea, quæ dicta sunt: soluuntur

Exemplum August.

Donatistarum hæresis.

Status litis.

Cyprian.

solvuntur. Qui enim baptizat in nomine trinitatis, in illo nomine & gratiam sacramenti confert: & fidem, licèt ipsa careat, baptizat enim autoritate spiritus sancti, quem Christus etiam in hunc effectum eis contulit, qui eo carent. Neque verò primus autor eius erroris Cyprianus fuit, sed Agrippinus quidam (vt Augusti. libr. 3. de baptis. cont. Donati. refert.) Qui quidem error vsque adeò deinceps succreuit, vt concilium extet inter opera Cypr. octoginta episcoporum eiusdem dogmatis. Vtrùm verò Cypria. viuens errorem illum deposuerit. lib. 2. contra Donati. cap. 4. dubitat August. licèt illico cap. 5. illuc annuat, quòd in illo vsque ad mortem perstiterit. Sed tamen vbertate charitatis, vt dixerat lib. 2. cap. 18. error ille compensatus ab illo est, & passionis falce compurgatus. Post obitum autem Cypriani coactum est concilium Carthaginense primum præsidente Grato episcopo, vbi decretum est hęreticorum baptisma, si fiat intentione & forma ecclesiæ esse omnino validum. Cui quidem concilio, vt idem ait August. si Cyprianus interfuisset, pro sua eximia humilitate, & pacis desiderio in sententiam patrũ venisset. Quocirca absit, vt vllo vnquam fuerit tempore ceu hæreticus existimatus: nam sua ætate non erat ille error ab ecclesia condemnatus. Pòst verò temporis ex eisdem Augustinianis disputationibus, ex alijsque subinde patribus multa decreta in dist. 4. de conse. relata sunt. Vnde quòd baptismus à pagano collatus sit validus, habetur ex Isidoro canon. Romana. Et quod collatus à Iudęo, habetur ex Nicol. canon. A quodã. Et quòd hęretici verè baptizent, si formam seruẽt trinitatis, habetur can. Si qui. & Quanuis vbi decernitur, quòd hęretici baptismũ in suam perniciem accipiũt, nihilominus verum. In summa quòd baptismus siue à iusto siue ab iniquo, siue à quocunque conferatur, sit validus, habetur canon. Si inter. & can. Baptismus. &. 1. quę. 1. can. Non nocet. & multis alijs. ¶ Has veruntamen sacrosanctas sanctiones non multũ reueritus Erasmus, audi quæ verba in præfatione super Cyprianũ scribere ausus est. Porrò q̃ diuersam, inquit, sententiã (scilicet catholicam aduersus Cyprianum) sequi maluerunt, mihi quidẽ nõ tam argumentis videntur cõmoti, quã fauisse ei parti, quæ magis abhorreret à schismate. Et infrà. Quòd si res ab argumentis humanis penderet, & nisi concordia fauorem vbique mereretur, potiùs haberi poterat quod sequitur Cyprianus, quàm quod est receptũ. Hæc ille. Erasmo nanq; anabaptistæ (vt bona venia dixerim) nunquã satis displicuerunt.

Agrippin. *Cyprianus.* *Cõciliũ carthaginense.* *Canones.* *Erasmus.*

¶ Sunt autem nonnulli canones, qui prima facie videntur huic catholicæ sententiæ aduersi, vt. 1. q. 1. can. Non sanat. qui est Ambrosij de catechizãdis rudibus, vbi ait. Nõ sanat baptismus perfidorum, nõ mundat, sed polluit. Quod quidẽ verbum Scotus in 4. d. 5. q. 2. arbitratur intelligi, quando quis extra ecclesiam baptismum suscipit, vt fiat discipulus baptizãtis hæretici. At reuera si legitima seruetur intentio ecclesiæ tam in cõferente, quàm in suscipiente, baptismus valet, licèt baptizatus velit esse hæretic9. Et ideo dexteriùs intelligitur secundum Gratianum in canon. statim proximo. Hi qui. de baptismo, quem perfidi non seruantes formam ecclesiæ administrant, vel planiùs profectò glossari textus potest, quòd non sanat baptismus receptus in hæresi, vel in peccato mortali, quia non cõfert gratiam. Et ad autoritatem Pauli, quæ illic subijcitur ad Ro. 14. Omne quod non est ex fide peccatum est, respondetur posse tam collationem sacramenti, quàm susceptionem esse peccatum, seruata substantia sacramenti, iuxta verbum Augu. 1. q. 1. can. Separati. vbi ait, quòd iniqui formam ecclesiæ habere possunt in baptizando, virtus tamen in eis esse non potest, licèt per illos in alios transeat. ¶ Maiorem autem videtur habere difficultatem can. Qui pfectionem. ead. causa & q. vbi ait Innoc. Qui perfectionem spiritus sancti, quam acceperant, perdiderunt, non dare alijs plenitudinem possunt. Sed tamen hoc intelligitur de plenitudine quoad executionem sacramenti suscepti. Vnde benè ait illic glo. quòd episcopus quantuncunque hęreticus, & schismaticus, & apostata sit, tamen verè ordinat, sed tamen ordinatus irregularis est ne possit exercere ordines. Atque hoc pacto intelliguntur plures canones eiusdem causæ & quæstionis, de ijs qui per simoniam ordinãtur. Sunt enim omnes ab administratione sacramentorum suspensi: & in hoc sensu dicuntur sacramenta con-

Canones qui uidẽtur ueritati aduersi. *Scotus.* *Sentẽtia autoris.* *Omne quod non est ex fide.* *Can. qui perfectionem.*

ferre non posse: veruntamen si ea administrent, legitima sunt, præter sacramentum pœnitentiæ. Qui enim à iurisdictione suspensus, vel quocunque modo eos, qui non sunt ei subditi, absoluit, non perficit sacramentum.

Secundus error qui fuit VVitcleff. ¶Post Donatistarum errorem, fuit etiam error pauperum de Lugduno, quem Ioannes Hus & Ioãnes Witcleff cõplexi sunt: videlicet, ꝙ Deus quẽcunque prælatum, vel viatorem suspendit à suo officio vel ministerio quando incidit in mortale. Verba sunt Witcleff, quæ refert Thomas Waldẽsis tomo. 2. de sacram. canon. 3. vbi per multa capita eundem errorem impugnat. *VValdẽsis.* Quẽ etiam D. Thom. absurdum ostendit. 4. libr. contra gentes ca. 77. Nam secundùm istos hæreticos non solùm sacramentum ab hęretico collatum, verùm & à quocunque, qui mortali crimine sordesceret, nullum esset. *Armachanus.* Simile huic dogma tenet Armachan. lib. 10. ca. 4. nempe, quòd temporale dominium per quodcunque mortale delictum perditur, siue regnum sit, siue quodcunque inferius.

Impugnatio horum errorum. ¶Quamplurimis autem iaculis delirium hoc confoditur. *Primum argumentum.* Primùm enim si similitudinem naturalium, vti Basilius ait in hexamero, spectes, Deus soli virtutem fulgendi tribuit, & cælis mouendi, terræq; & animalibus generãdi, quæ perpetuo in illis permaneret, quã vtique virtutẽ ob nulla mortaliũ scelera, & flagitia rebus natura libꝰ adimit, sed solẽ suum oriri facit sup bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: debuit autem multo consultiùs, atque adeò certiùs nobis in rebus spiritualibꝰ prospicere: firmiore ergo ratione ministris ecclesię perpetuã cõtulit potestatẽ, quę quãtũuis mutatis eorum moribus nũquã mutaretur. Quare & characteres ordinis, qui facultates sunt administrandi sacramenta, indelebiles sunt.

Secundũ. ¶Et aperitur secundò huius rationis radix. Dona spiritus sancti, quæ non in vtilitatem eorum, quibus conferuntur, sed in publicum omnium cõmodum Deus suæ reipublicæ donat, ea quidẽ propter perditos eorum mores minimè subtrahit, vt patet de dono prophetiæ, & sanitate, &c. Vnde, vt Matthæ. 7. legitur multi iniqui dicent in die iudicij: Domine, Domine, non'ne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Quibus Christus respondebit. Nescio vos: potestas autem administrandi sacramenta in communem vsum Christianæ reipublicæ tribuitur ministris: ergo ex moribus posſidentium neutiquam pendet. *Matth. 7.*

Tertium. ¶Et tertiò ad maiorem huiꝰ explicationem arguitur. Effectus sacramẽtorum sunt supernaturales, ad quos ideo producendos nulla bonitas ministri sufficit: ergo neque vlla malitia, quę bonitati est contraria, potest illos cohibere quominus à Deo producantur. Maledictus enim homo, vt Hiere. 17. legitur, qui confidit in homine: si autẽ ex ministrorum bonitate nostra dependeret salus, multum fiduciæ nostrę in hominem esset iactandũ, quod Deo, in quo tota est collocanda, iniuriosum esset.

Quartum. ¶Accedit quartò in eandem rationem, quòd characteres, vt. q. præcedenti dicebamus, non imprimuntur vt habitus virtutum & vitiorũ, qui potentias determinant, perstringuntque ad bene vel malè agendũ, sed per modum potẽtiarum, quæ sunt ad vtrunque indifferẽtes. Quare sicut character baptismalis potentia est suscipiendi sacramenta siue bene siue malè, ita & character ordinis potestas est vtrolibet modo administrandi.

Quintum. ¶Ad hęc quintò. Sacramentum, vt suprà dictũ est, virtute operis gratiam confert, quod alij dicunt ex opere operato: ergo hoc fit virtute diuina, quæ à bonitate ministri nullatenus dependet.

Sextum. ¶Præterea sextò. Effectus non debet aſsimilari instrumento, sed principali agenti, vt domus non debet aſsimilari dolabræ aut serræ, quæ est instrumentum, sed arti, quæ est in mente artificis: ergo quanuis minister sacramẽti gratia careat, nihilominus Deus per sacramentum illam confert, per quam suscipiens similis ei fiat non ministro.

Septimum. ¶Iam septimò in eãdem sententiam Aug. eod. tract. 5. super Ioã. adducit illud Apostoli. 1. Cor. 3. Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incremẽtũ dedit. Neque qui plantat est aliquid neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Ex quo loco analogia exurgit, ꝙ si morum malitia nihil naturalibꝰ fructibus obstat, ita neque supranaturalibus, quos Deus ingenerat. Legitur enim Ioan. 4. discipulos Christi baptizandi munus exercuisse, inter quos non dubium quin nequã Iudas idem obierit officiũ. Quapropter ait August. aduersus Donatistas (quod refertur

tur.1.quest.1.can. Dedit.) Dedit baptismū Iudas, & non baptizatū est post Iudam: dedit Ioannes, & baptizatū est post Ioannē: quia qui datus est à Iuda, baptismus Christi est, qui à Ioanne, Ioannis erat. Non Iudam Ioanni, sed baptismum Christi etiam per Iudæ manus datum baptismo Ioannis rectè præponimus. ¶Insuper & octauò arguitur. Nemini iurisdictio ob peccatum mortale subtrahitur, tametsi isti hæretici negent. Iubet enim Petrus. 1. Petr. 2. dicens. Filij obedite præpositis vestris non solùm bonis & modestis, sed etiam discolis. Imò & Christus ipse Matth. 23. De antiquis Phariseis, de quibus minor extabat ratio. Super cathedram, inquit, Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergo quęcunq; dixerint vobis seruate & facite, secundum autem opera illorum nolite facere: vrgentiori ergo ratione in peccatoribus noui testamenti manet iurisdictio & potestas. ¶Et nonò arguitur. Consecrationes basilicarum, altarium, & vasorum ecclesiæ perpetuæ sunt, tandiu scilicet permanentes, quandiu ipsæ durant: cùm ergo hæc in ministerium sacerdotum sint consecrata, congruentiùs & eorum consecrationes sunt indelebiles. ¶Deniq; & postremò arguitur. Si vera esset istorum vesania, cūcta essent spiritualia in ancipiti & ambiguo: peccata nanque mortalia non modò secretissimè committuntur, verùm & interno ipso actu cordis, de quo homines iudicare non possunt: si ergo quouis crimine ecclesiastica potestas ministris deperiret, nemo esset certus an verè à suo prælato absolueretur, alia ve sacramenta legitimè reciperet: quæ cùm sint causa gratiæ, maxima conturbatione & confusione vexarentur fideles. Quo igitur ecclesiæ autoritate cuncta concludamus, meretissimò eiusmodi hæresis in concilio Constantiensi sessi. 8. contra Ioann. Witcleff, & sessi. 15. aduersus Ioan. Hus fuit anathemate condemnata. ¶Argumenta contrariæ opinionis ad hæc ferè reducuntur, quæ facit S. Thom. Quorum primum est. Sacramenta nouæ legis ordinantur ad emundationem culpæ & collationem gratiæ: peccator autem immundus est, & gratia caret: ergo neque aliū mūdare valet secundū illud Ecclesiast. 34. Ab immundo quis mundabitur? Neque gratiam conferre, quia nemo

Octauum. *Nonum.* *Decimum.* *Primum argumentum. S.Thom.*

dat quod non habet. Vnde Paul. Rom. 7. Minor, inquit, à maiore benedicitur. Respondetur autem, ꝙ minister nec per se mūdat, nec gratiam confert nisi per applicationem sacramenti, quod est Christi illam infundentis. ¶Et pariter respondetur ad secūdum, quod est huiusmodi. Qui charitate caret, præcisus est à Christo, vtpotè per quam, vt habetur. 1. Ioan. 4. Et in Deo manemus, & ipse in nobis: præcisus autem nō potest esse instrumentum causæ, à qua pręscinditur. Respondetur, inquam, ꝙ etsi ille, qui charitate orbatur, mortuus sit, vt habetur. 1. Ioan. 3. Qui non diligit, manet in morte, atque adeò sit præcisus, potest tamen Christus vti instrumento mortuo, dūmodò sit ei coniunctum per intentionem ecclesiæ id administrandi, quod ipse instituit. Quare ad autoritatem Pauli respondetur, ꝙ satis est eum, qui benedicit, esse maiorē dignitate & officio, quàm eū qui benedicitur, licèt probitate & merito apud Deum sit inferior. ¶Quòd si cōtra aduersarij illud nobis obiecerint Ioann. 20. vbi Christus apostolis potestatem remittendi peccata non contulit, nisi simul eis donando spiritum sanctū. Accipite enim, inquit, spiritum sanctum, quorū remiseritis peccata, &c. Respondetur prouidentissimū Deū, cuius perfecta sunt opera, nemini potestatem impertiri administrādi sacramēta, cui non simul & gratiam infundendā curet, vt quod sanctū est sanctè perficiat: si autē ille ob suam culpā eadē gratia caruerit, non idcirco Deus suis sacramentis deest, quominꝰ per ea internum fructū in suscipientibus operet. Vnde Aug. eod. tract. 5. super Ioā. & refertur de consecra. d. 4. canon. Baptismus. Ego dico & nos dicimus omnes, quia iustos oportet esse oēs, per quos baptizatur: iustos oportet esse tanti iudicis ministros, si ministrare iustè voluerint, si autem noluerint esse iusti, qui in cathedra Moysi sedent, securum me fecit magister meus, de quo spiritus eius dicit. Hic est qui baptizat. Item nō timeo adulterū, non ebriosum, non homicidā: qa colūbā attēdo, per quam mihi dicitur. Hic est qui baptizat. ¶Postremū autem istorū argumētū, quod ipsi vrgentissimum existimāt, est huiusmodi. Peccatores administrantes sacramenta mortaliter peccant, iuxta illud Diony. 1. c. Eccle. Hierar. Malis non est fas nec tangere

Secundū argumentum. *Obiectio.* *Tertium argumentum.*

gere symbola, id est, sacramentalia signa: Deus autem nemini cooperatur ad malũ: nam vt ait Iacobus cap. 1. Deus intentator malorum est: ergo Deus ad illas actiones non concurrit, atque adeò nec illis tanquã instrumentis suis vtitur ad conferendam gratiam. Respondetur verò ad consequentiam per distinctionem consequentis: illa quippe ministri actio considerari potest, aut tanquam humana, qua ratione est peccatum, atque hac ratione ad illam Deus nõ coagit peccatori. Secundo modo potest intelligi, tanquam supernaturale diuinumque instrumentum ad conferendam gratiam, qui est proprius effectus Dei. Et hoc pacto nihil absurditatis est Deum illa ad bonum effectum vti. Nihil enim repugnat, quin Deus licèt non sit causa peccatorum nostrorum, illis tamen vtatur in bonum, quemadmodum peccato hominis vtitur tum vt illum pudore confundat, ac subinde ad poenitentiam inducat, tum vt alios à simili patrando deterreat.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm malè ministrantes sacramenta peccent.

Postquam definitum est sacramẽta per malos ministros exhibita, esse valida, consequens est inquirere. An eisdem ministris delictum sit illa exhibere. Apparet enim cùm diuinum ministerium exerceant, non peccare. Respondetur nihilominus duabus cõclusionibus. Prior. *Prior conclusio.* Non est dubium, quin mali exhibentes se ministros Dei, & ecclesiæ in dispensatione sacramentorum peccent. Probatur, nã operari id quod iustum est, non secundùm, quod oportet, vt Philoso. lib. 2. Ethic. autor existit, peccatum est. Ministri autem Dei, qui ei, dum eius ministerium exequũtur, nõ assimilantur, operantur nõ vt oportet, iuxta illud Leuitici. 19. Sancti eritis, quoniã ego sanctus sum. & Ecclesiast. 10. Secundùm iudicem populi, sic & ministri eius: ergo tunc peccant. ¶Posterior cõclusio. *Posterior conclusio.* Eiusmodi peccatũ genere suo est mortale. Probatur, quoniam licèt sacramenta secundùm se ipsa incontaminabilia sint, illa tamen indecens eorum administratio ex parte ipsius administrantis, & ad contaminationem sacramentorum pertinet, & subinde ad irreuerentiam Dei, quæ genere suo est mortalis. Cõfirmantur pariter ambæ conclusiones ex Diony. 1. ca. Eccles. Hierar. dicentis, quòd malis non est fas nec tangere symbola, id est, sacramẽtalia signa. Et in epistola ad Demophilum ait. Talis (scilicet peccator) audax videtur sacerdotalibus manum apponens, & non timet, neq; verecundatur diuina pręter dignitatẽ exequens, & Deum putans ignorare, quæ ipse in semetipso cognouit, & decipere ęstimat falso nomine patrem ab ipso appellatum, & audet immũdas infamias (ne dicam orationes) super diuina signa Christiformiter enunciare. ¶Quæstio hæc nonnullas offert dubitandi causas, & primum omnium *Expo[sitio] articuli* inter malos ministros discernendi sunt illi gradus, quos arti. præcedenti distinximus: de apostatis, hæreticis, & quacunq; ratione ab ecclesia præcisis: nempe, siue excommunicati sint siue suspensi, siue irregulares, aut degradati. Et inter non præcisos alij sunt publici peccatores, alij occulti. Præterea diiudicandum est vtrùm solenniter illa administrent tanquàm ex officio, an verò priuatim baptizando. Rursus vtrùm sese ingerant, an necessitate cogantur. Nam secundùm huiusmodi qualitates augetur minuiturve peccati quantitas dum sacramenta administrant. Ob idq; conclusiones pręsentes in genere constituuntur: nempe, administrationem sacramentorum in peccato, peccatum esse, idq; genere suo mortale. Postmodum nanq; ad singula descendendum est, vtrùm nõnunquàm excusari possit à tali culpa. ¶Et quidem cõclusio prior, *Conc[lusio] prior [pro]batur* quòd sit aliquale peccatum in dubiũ euocari non potest: nam id, quod sanctum est, indignè tractare ratio ipsa naturalis statim admonet esse peccatum. Peccatori nanq;, vt est in Psal. 49. dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meũ per os tuum? Si enĩ lingua res sanctas tangere delictum est, manu illas, & officio contrectare, grauius erit. Et Deuter. 16. Iustè quòd iustũ est exequeris. ¶At verò secunda, quòd sit mortale genere suo, nõ apparet vsq; adeò certa. Etenim (vt art. proximo *Cõtr[a] secũ[dam] [conclusio]nem*

ximo visum est) morum probitas ministri non ad essentiam,sed ad decentiam attinet sacramenti: omittere autem id, quod non est de essentia, non est vitiare sacramentum,sed non illud meliori modo possibili tractare: eiusmodi autem omissio nõ est cur censeatur mortalis.Si quis enim nõ oret,aut eleemosynam eroget, quàm bene possit,non ideò mortaliter delinquit, vt si sacris cooperto capite, aut indebitè recubans,aut garriens intersit.

Responsio. ¶Docta hic distinctione Caietanus respõdet. Exhibitio siquidem sacramenti bifariam consideratur. Vno modo ex opere, quod aiunt, operato: scilicet, ex obiecto tanquam opus exhibitũ,hoc est, tanquam Dei instrumentum,quo ipse vtitur ad gratiæ infusionem: & secundum hanc rationem probitas ministri non est de eius essentia, vtpotè sine qua suum sortitur effectum. Sed altero modo consideratur, vt opus operantis: videlicet,vt actio humana exiens à ministro: atque illa ratione requirit,vt reuerenter fiat: eo quòd cùm homo tunc sit minister Dei,ipsi coagens,debet simili sanctitate,qua ipse,operari.

¶In contrarium autem videtur argumentum militare, quod primo loco facit San. Thomas. Quemadmodum Deo in sacris ministratur, sic & per omnia opera charitatis, secundum illud ad Hebræ. vltim.Beneficentiæ & communicationis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur Deus: peccatores autem non peccant,si in peccato opera charitatis aliarumq́ue virtutum exerceant. Respondet autem sapienter,quòd reliqua virtutum officia nulla sunt consecratione sanctificata, sed sunt partes iustitiæ, quas si iustus iustè exequatur, iustificatur adhuc, sin minùs, peccator extra gratiam per eas disponitur, vt illam suscipiat. Sacramenta verò in seipsis quandam habent mysticam sanctificationem, & consecrationem: quare genere suo exigunt similem sanctitatem in ministro, vt suo ministerio respondeat, qua idcircò sanctitate si careat, indignè se ministrum exhibet. Perspice duas Sanct.Thomæ rationes, antea enim monstrauit peccatum esse mortale ex genere suo propter irreuerentiam ministri respectu Dei, quia non se præstat illi conformem: modò autem id probat ex obiecti sanctitate similem in ministro exposcente. Confirmatur præterea vtraque ratio ex autoritate superius allegata Ioann.20. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata. &c. Christus enim suis ministris gratiam impertitur, vt patet in collatione sacramenti ordinis, vt sua munera dignè administrent, sicut eandem confert in baptismo, vt baptizati eadem sacramenta dignè suscipiant. Itaque collatio illa gratiæ obligationem insinuat tum dignè ministrandi,tum dignè suscipiendi sacramenta: quapropter indignè id exequi, peccatum est.

Primum argumentum. S.Thom.

¶Sed roges. Cur mortale? Nam tractare indignè sacra non semper est mortale (vt suprà diximus) vt osculo tangere hostiam consecratam in peccato, aut indignè illam adorare, aut sacrorum vasa & vestes indignè contrectare. Respondetur hæc omnia esse sacrilegia, sed tamen ex obiecti quantitate pensandum est, quando sit mortale, vt in furto. Sacramenta enim quia sunt, non vtcunque sancta, sed dum exhibentur, per Dei virtutem sanctificantia, suapte natura & ingenio ostendunt indignam eorum collationem esse genere suo lethalem. Secùs de alijs sentiendum,quæ minutiora sunt. Quocirca quanuis Adrian. in quæstio. de baptismo artc. 3.in.2. part. existimet, quòd eleuare consecratam hostiam de terra aut luto in peccato mortali, sit etiam mortale, non est vero simile: nam illic nulla est administratio sacramenti, nec illud est opus, ad quod ministris conferatur gratia, vt teneantur peccata deponere antequam illud præstent seruitium. Quare potiùs credo illud esse opus religionis atque adeò virtutis si non adsit sacerdos alius, qui dignius possit illam leuare, & reuerenter fiat. *Responsio.* *Adrianus.*

¶Accedit in confirmationem conclusionis argumentum. Sacramentum indignè suscipere, vtpote obicem accipiendæ gratiæ opponendo, est mortale peccatum. Qui enim, inquit, Paulus.1. Corinth.11. manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini: scilicet, quia non discernit cibum illum ab alijs profanis, sed veluti ad mensam secularem, sic ad contremendum altare accedit. At neque minister, qui sacramentum in mortali exhibet, perinde *Aliud argumentum.* *Paul.1. Cor.11.*

actionem illam exercet, ac si esset profana & secularis: ergo pariter est contaminator sacramenti, atque adeò lethaliter sacrilegus.

Cōfirmatur conclusio canonibus sacris. ¶ Hanc conclusionem latè comprobat D. Aug. libr. 2. contra epistolam Parmeniani Donatistæ. Congerebant nanque hæretici illi complura sacrorum testimonia, q̄ improbi ministri administrantes sacramēta contra Dei nutum id facerent, atque adeò per illa Deus neminem iustificaret. Et respondet Augu. eiusmodi testimonia id tantùm comprobare, quòd illi lethale sacrilegium committerent: nihilominus sacramenta ipsa solida permanerent Dei instrumēta ad iustificandum. Atque ex eius libris multa congesta sunt decreta. 1. q. 1. vt cano. Per Esaiam. vbi citatur illud Esaiæ vltim. facinorosus, qui sacrificat mihi vitulum, quasi canem occidat, & qui coquit similaginem, quasi sanguinem porcinum, & qui offert thus in memoriam quasi blasphemus. Et canon. Omnia. Omnia, inquit, sacramenta obsunt indignè tractantibus, prosunt tamen per eos dignè sumentibus. Et canon. Quod quidam. Separati, inquit, non dubium quin dare possint sacramenta, sed tamen illa perniciosè tradunt. Idem in cano. Remissionē. & canon. Necesse est. Munda, inquit, sit manus, quæ sordes diluere curat: scriptum enim est Esa. 52. Mundamini qui fertis vasa domini. Et de cōsecra. distinct. 4. canon. Baptism⁹. paulò antè citato. Iustos, inquit, oportet esse tanti iudicis ministros si iustè ministrare voluerint. Et Leuit. 22. Omnis homo qui accesserit de stirpe vestra ad ea, quæ consecrata sunt, & quæ obtulerunt filij Israël domino, in quo est immūditia, peribit coram domino. Et exodi. 19. Sacerdotes, qui accedunt ad dominum Deum, sanctificentur, ne fortè derelinquat eos dominus. Si ergo sacerdotes antiquæ legis, qui egena illa sacramenta, vti ait Paul. nullatenus sanctificantia tanta cùm sanctitate ad altare accedere iubebantur, quantò grauiori sacrilegio sacerdotes euangelici commaculari creduntur, dum sacramenta, quæ de latere Christi ad sanctificandum animas effluxerunt, non pro dignitate contrectant? Vnde de temporib. ordi. cap. Quæsitum. admonitum est, vt sacerdotes, qui sunt in crimine, sub interminatione diuini iudicij sint obtestandi, vt in testimonium suæ damnationis in susceptis ordinibus non ministrent.

Corollari. ¶ Ex his fit consequens, quòd quanto quis maiore culpa, aut magis præcisus est, ab surdiùs peccabit, vt apostata quàm hæreticus, & hæreticus quàm suspensus: & degradatus quàm simpliciter excommunicatus, & publicus peccator, quàm occultus. Idem ex parte sacramēti grauius sacrilegiū esset eucharistiam celebrare, q̄ aliud administrare sacramentū: nam propter reuerentiam corporis Christi illic contenti ait peculiariter Paul. Probet autē seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Haud enim tantū edere & bibere, verū & cōsecrare in peccato mortali lethale esset: nam est actus ille excellēter hierarchicus. Tametsi qui cōfitetur se celebrasse in mortali, ambo vno verbo cōfitetur. Dictum est autē administrare sacramentum in peccato mortali esse mortale ex genere: nā ex imperfectione actus non erit mortale, vt si quis furetur ouum. Hęc autem imperfectio potest attēdi ex parte obiecti, vt si quis in peccato cōtrectaret vasa sacra. Item licèt cōtrectaret sacramēta, non tn̄ actione perfecta.

De diacono & subdiacono. ¶ Quo circa dubium est de diacono & subdiacono in sacramento altaris ministrantibus: nam ex vna parte apparet esse mortale, si in peccato administrent: confertur nanq; eis dum ordinantur gratia, vt dignè administrent. Quare (vt suprà diximus) obligatio inde resultat dignè administrādi. Ex altera verò parte durum profectò apparet, illos tam acriter condēnare. Ad hoc in primis respondetur, q̄ cantare in peccato epistolā in ecclesia etiam publicè ei, qui nō est subdiaconus, nullum est peccatum: mos enim est sacristarum. De diacono autem, & subdiacono vbi solēniter administrāt, qui dixerit propter argumentum factū peccare mortaliter, nihil affirmauit quod sit improbabile. At verò lubentiùs dicerē nō esse mortale, nam & si gratiā ad hoc recipiāt, tamen imperfectio actionis admonere videtur, non esse tam strictam obligationē, quàm in sacerdote, siquidem per illam lectionem Euangelij & suam administrationem nullam operātur sanctitatem, nisi, vt dictum est, imperfectè.

De prædicatorib⁹ in mortali. ¶ Ex administratione sacramenti gradum hic fecit Caiet. ad prædicatores, vtrùm prędicare in peccato mortali, sit mortale. Quæ quidem ambiguitas

biguitas ex duplici capite dirimenda est. Primò ex obiecto, vtrùm illud sit officium alicui ordini annexum, vt ad id munus exequendum gratia conferatur. Secundò ratione effectus, & fructus prædicationis qui impeditur, dum fit in peccato mortali. Et ratione prioris capitis ait hîc Caietanus esse mortale: quia prædicare, inquit, est actꝰ, ad quem minister consecratur: nam eius, ait, minister ex officio est Episcopus primò, & secundariò sacerdos. At profectò ex isto capite non est cur officium prædicandi, dum fit in mortali, sit mortale. Nam primùm ex iure diuino prædicare non est officium annexum ordini sacro, imò prophetæ antiquitus prædicatores erant, essentque modò si existerent: & eremitæ: patres prædicabant in eremo, nec tamen erant sacerdotes, neque ideo mos ille reprobatur. Quinuerò Gregor. 1. dialogorum libro. quendam laicum Equitium nomine laudibus commendat, quòd prædicaret populo. Adde quòd in ordinatione sacerdotum nulla fit mentio prædicandi, neque illis deceret absque maiori examine parem facultatem impartiri. Nam de diacono iam suprà diximus, quòd datur ei potestas legendi Euangelium, & docendi articulos fidei. Tametsi Ambrosius super illud ad Ephes. 4. Dedit quosdam Euangelistas, dixerit nomine euangelistarum comprehendi etiam diaconos, quibus olim euangelizare licuit sine cathedra. At verò iam non possunt sine episcopi facultate.

Caiet.

Ambrosius.

¶De iure autem positiuo prædicare omnes prohibentur, nisi sint sacerdotes, vt. 27. quæst. 1. capit. Adijcimus. est videre. Et de Hæreticis. cap. Sicut præcipitur. cohibentur laici prædicare. Et cap. Excommunicamus. el. 1. eod. tit. sub excommunicationis sententia prohibetur prædicare nisi cui ex officio, vel commissione incumbit. At verò neq; hinc sequit̃ omnibus sacerdotibus ex officio id competere, neque ipsis solis. Quòd enim non omnibus, patet ex decretis concilij Cõstantiensis sessione. 8. &. 15. vbi condemnatur Ioan. Witcleff, & Ioan. Hus dicentes, vniuersis sacerdotibus virtute suæ ordinationis incumbere officium prædicandi. Imò requiritur episcoporum licentia, iuxta illud Paul. ad Rom. 10. Quo modo prædicabunt nisi mittantur? Verum est tamen, quòd vbi sacerdoti confertur beneficium, cui annexa est animarum cura, conceditur subinde ei prædicandi munus. At verò etiam diaconi ex commissione episcopi prædicare possunt: imò episcopi non sacerdotes. Igitur ex isto capite prędicare in peccato mortali non est mortale, quia non est officium, ad quod per ordinem sacrum confertur gratia. Atque re perfectiùs perspecta, id ipsum tenet ipse Caietan. in summa, verbo. Prædicatorum peccata.

¶Alterum verò caput maiorem infert difficultatem. Vnde subdit illic Caietan. prædicare in peccato mortali esse mortale propter iniuriam, quæ fit prædicationi, iuxta illud Psalmi. 49. Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Existimasti, iniquè, quòd ero tui similis, quasi bona iubens, & mala faciens? Arguam te, & statuam contra faciem tuã, id est, te ipsum tuis proponam oculis, vt in te cernas, vtrùm tua prædicatio tuis sit moribus congruens. Et Paul. ad Roma. 2. Qui prædicas non furandum, furaris, &c. At verò hoc moderamine Caiet. suam sententiã mitigat, vt intelligatur, dũ prædicator prædicat studio, & animo prædicãdi indignè: nam si cum tremore, & reuerentia malens prædicare dignè, officium exercet, non esset, inquit, peccatum mortale.

Alterum caput.

¶Sed forsan aliter æquiùs distinguendum est, vt si sit peccator publicus, prædicare ꝑfectò non posset absque mortali crimine: nam tunc propter scandalum directè fructui prædicationis obstat, iuxta verbum Gregor. in pastorali. Necesse est cuius vita despicitur, eius prædicatio contemnatur. Et Aristo. 10. Ethicorum. Dum sermones, inquit, moribus dissonant, contemnuntur, & veritatem interimunt. Quare vt Paul. loco citato ad Rom. 2. ait, per huiusmodi prędicatores, qui prædicant non furandum, & publici sunt latrones, nomen Dei blasphemari inter gentes. Quãdo verò quis est occultus peccator, quod nullũ sinistrũ dedit exemplũ, & tunc maximè quando ex officio incumbit, nõ esset peccatũ cum timore, & reuerentia prædicare: nã posset sua prædicatio esse fructuosa. Contẽptus verò semper est mortalis. Vt si quis tam impudẽter prædicationem vilipenderet, vt indignum non putaret illam in peccato exercere.

Bona distinctio.

Gregor.

Arist.

¶Vt

Secundū argumentū S. Thom. ¶Vt ad rem igitur redeamus, ordinemq́; D. Thom. sequamur, queritur secundo argumento, vtrum simili se culpa conuoluant, qui ab huiusmodi nequam ministris sacramenta suscipiunt. Arguitur enim. Qui alicui in peccato communicat, reus ipse eiusdem fit sceleris, secundùm illud ad Roma. 1. Digni sunt morte non solùm ij, qui talia faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus: si autem mali ministrando peccant, illi qui ab eisdem sacramenta suscipiunt, illis communicant in crimine: ergo & peccant, quod apparet inconueniens. Respondetur autem sub distinctione. Dupliciter siquidem contingit ministrum esse malum: scilicet, aut dum toleratur ab ecclesia, aut dum non toleratur, sed est ab ipsa præcisus: videlicet, quia degradatus est, vel suspensus, vel excommunicatus. Duæ igitur constituuntur conclusiones. *Prior cōclu.* Prior. Si minister ille nequam toleratur ab ecclesia, tunc licet ab illo sacramenta suscipere, neque vllum delictum est. Et est ratio, quia cùm permittente ecclesia suo quisque vtatur iure, non censetur tunc homo communicare scelesto illi ministro in quantum delinquens est, atque adeò nec eius sceleri, sed functioni ecclesiæ, cuius minister existit. Posterior conclusio. Si autem ab ecclesia non toleretur, sed sit vel degradatus vel suspensus, vel excommunicatus, non licet ab eo sacramentum suscipere, imò est peccatum. Cuius ratio est, quia tunc qui sacramentum ab eo suscipit, facit contra obedientiam ecclesiæ.

Cōclusionū elucidatio. ¶Vtraque autem istarum conclusionum nonnihil adfert difficultatis. Prior scilicet, quia si tam generaliter veritatem contineret, sequeretur, quòd liceret etiam peccatorem non præcisum inducere ad conferendum sacramentum. Et pariter si secunda tam strictim esset intelligenda, sequeretur, quòd nec in extrema necessitate fas esset à præciso sacramentum expetere. Quorum vtrunque consequens videtur rationi dissonum. Igitur vt ab argumentis abstineamus, perspectius per octo subsequentes ꝑpositiones ambas conclusiones elucidabimus. Videas nanque inter doctores tanta confusione & perplexitate rem hanc pertractari, vt vix inde certi quidpiam venari queas.

¶Prima itaque propositio sit. A quocūq; sacramentorum ministro, non præciso, sed tolerato ab ecclesia, dummodo paratus sit sacramentum ministrare, licet cuicunque illud suscipere, siue in necessitate siue extra, si modò ex officio aut priuilegio posset illud ministrare: nam nisi vel prælatus sit, vel delegatus, nemo potest extra mortis articulum sacramenta exhibere. Exempli gratia, licet mihi per diplomatis priuilegium, quem maluero confessarium eligere, sunt plures ad audiendas confessiones sedentes, quorum Petrum ego scio in concubinatu viuere, tunc quanuis possim eligere alium probum, licet etiam mihi eligere Petrum. Imò verò si ille est doctior, qui sapientiùs valeat meam conscientiam discutere, consultiùs fecero, si eum præ alijs elegero. Verum est, quod si in cæteris omnes sint pares, nonnulla culpa erit illum præoptare, nunquàm tamen erit mortalis, nisi forsan tam esset publicus peccator, vt mea eiusmodi confessio scandalum offerret populo. Scot. autem in. 4. d. 5. q. 2. dicit, cęteris paribus semper eum esse eligendum, cui id ex officio incumbit. *Scotus.* Quin etiam dum occurrēte extrema necessitate baptismi laicꝰ probus adest, & sacerdos improbus, citiùs eligendus est sacerdos, qui baptizet, quàm laicus. Quod quidem (cùm tunc baptizare sine solennitate in peccato non sit peccatum, vt infrà videbimus) verum est. Si autem solenniter esset baptizādum potiùs eligendus est ille, qui creditur sine peccato suo functurus munere. Conclusio hec vniuersis est citra controuersiam assertissima, atque hunc sensum facit prior propositio Sanct. Thom. quam & eius ratio inducta demonstrat. Qui enim sic suscipit sacramentum, nullo modo cooperatur peccato alterius: solùm enim ille dicitur cooperari alteri, qui eius peccati causa est, in hoc autem casu cùm conferens sit paratissimus, & suscipiens nullatenus eum moueat, fit vt neque eius peccati simul causa. Eò potissimè, quòd non postulat vt alter peccet, sed vt sacramentum det, quod potest resipiscendo iustè facere. Adhibent nonnulli rationem, quòd cùm quisque sit bonus existimandus, ille, qui petit, existimare debet peccatorem illum mente conuertendum antequàm officium suum præstet. At verò hæc existimatio non est necessaria. Quinimò quanuis petens sciat, quòd

quòd ille non sit contritionem habiturus, nil refert, quia alter sibi solus est causa, sicuti dum quis ab exposito vsurario mutuum fœnerato petit. Text⁹ est expressus 15.q.8.canon.Sciscitantibus.vbi Nicolaus ad consulta Bulgarorum eandem conclusionem decernit: scilicet, vt à quocunque sacerdote siue adultero, siue alia sinistra fama resperso (quousque iudicio episcoporum reprobetur) communio percipienda sit. Quoniam mali administrando se tantummodo lædunt, &c. fax accensa sibi quidem detrimentum præstat, alijs verò lumen in tenebris administrat, & vnde alijs commodum exhibet, inde sibi dispendium prębet. Hęc ibi.¶In contrarium autem militare videtur tex.in canon.Siqui sunt.81.d. vbi Gregor.cohibet oẽs officijs eorum presbyterorum interesse, qui sunt in publico concubinatu. Respondetur, canonem intelligi de notoriæ concubinarijs, qui olim suspensi erant ab officio, & ideo interdicebatur populus ne eorum sacra audiret, vt patet can.Nullus.& canon. Præter. d.32. Iam verò arbitror illud non esse in vsu quousque per sententiam condemnentur, imò si postea corrigantur non sunt ipso iure suspensi, vt habet glos.in dicto can.Nullus.

¶Aliter autem contra ea, quæ dicta sunt arguitur. Sequeretur inde licitum esse ab eo sacerdote, qui paratus est sacramentum simoniacè vendere, illud mercari. Item quãuis quis crederet per suam auricularem cõfessionem confessarium, vel in libidinem concitandum, vt si honesta puella ipsi confiteretur: vel in homicidium irritandum, vt si qui patrem sacerdotis occidit, non alium nancisci posset, cui confiteretur, quàm eius filium, qui timeretur mortem patris simili damno vindicaturus. Respondetur neutiquam huiusmodi consequentias valere. Et quidem de baptismo, an scilicet, propter eius extremam necessitatem in periculo mortis infantuli liceat eum à simoniaco emere, non ad hunc locum disputare pertinet, sed ad materiam simonię. Quare D.Thom. 2.2.q.100.art.2. ad hoc respondit, & nos satis copiosè libr.9.de iustitia & iure.q.6.art.1.id discussimus. Sed alia emere sacramenta omni procul dubio nullo modo licet: hoc enim qui faceret nõ solùm cooperaretur flagitio ministri, sed per se ipse scelestus esset: quoniam sacramentum, non solùm vendere: verùm & coẽmere, peccatum est.

¶Respondetur ergo presentem conclusionem solùm intelligi de peccato præcise, qđ est administratio sacramenti, hoc enim ille qui petit, dum minister paratus est, euitare non cogitur. Secùs de alijs adiunctis. Haud ergo puellæ in tali casu aut homicidæ licet confiteri eiusmodi sacerdoti, vt in.4.d.17. q.3.art.3.autor est.S.Thom. Neque hoc in dubium venire potest, vt illic fusiùs disputabimus. Nam (vt ait Bernar.) quod pro charitate institutum est, contra charitatem militare non debet.

¶Secũda propositio. Nemini licet eiusmodi improbum ministrum non paratum, neque offerentem sacramentum ad id inducere, nisi vel petentem necessitas cogat, vel exhibentem officium obliget. Probatur, quia quempiam in peccatum inducere, peccatum est, eò quòd sit causam dare peccandi. Et sicut de damno ait regula iuris, sic & qui causam culpæ dat, culpam dedisse videtur. Quemadmodum neque licet eum, qui ad id non est paratus ad mutuandum cum fœnore inducere. ¶Quòd si contra vt superius, arguas. Ille qui sacramentum pœnitentiæ petit, non inducit alium vt delictum faciat, sed vt sacramentum conferat, quod resipiscens ipse exhibere iustè potest. Respondetur, quòd si ille qui inducit scit, aut credit alium non esse conuertendum licèt non concurrat formaliter ad eius peccatum, concurrit tamen materialiter ad illud opus, quod scit in illo fore peccatum. Vt siquis delectationis gratia, & non vt faciat malum, succenderet ignem, quo scit arsuras alienas segetes, neutiquam à culpa eximeretur. Secùs quando ille est paratus, quia tunc petens neque mouet ad crimen formaliter, neque materialiter.

Secũda propositio.

Argumentum.

¶Tertia propositio. Licitum est eum qui non est præcisus, & quem scio indignè administraturum sacramentum, inducere si sit meus prelatus.

Tertia propositio.

¶Quarta. Licet etiam eundem inducere, quanuis non sit meus prælatus, ego tamen sim in necessitate sacramenti constitutus. Has duas conclusiones adstruit in præsentiarum Caiet.& (vt credo) probè & rectè. Probat ergo tertia. Prælatus meus, etiã extra necessitatem, tenet mihi nisi ab ecclesia cohi

Quarta propositio.

cohibitus sit, quoties petiero sacramentum ministrare, ergo dum peto, & induco, & cogo, meo vtor iure, qui autem vtitur iure suo, vt est in.c. Cum ecclesia Vulterana.de electio. & in.l.Iniuriarium.ff.de iniurijs.nemini iniuriam facit: ergo licitum est petere. Eodem prorsus modo arguitur ad quartam conclusionem, quoniam dum quis extremæ subest necessitati, vnusquisque ei, si potest, tenetur opem ferre, atque adeò id petens ius habet vnumquemlibet inducendi ad administrandum sacramẽtum. Quòd si arguas. Inducere ad malum de se est malum, ergo nullo casu licet. Respondetur, hoc non esse propriè inducere ad malum, sed inducere ad id, quod ius est petentis: quod quidem alter facere tenetur, atque adeò bene facere, quare si nõ vult se in gratiam Dei recipere vt id faciat, sua erit culpa. Et idem est in extrema necessitate. Secùs extra hos duos casus: nam tunc non habeo ius inducendi ad collationem sacramenti.

Cõclusionis moderatio. ¶Hìc autem non præteribo hãc moderari necessitatem. Hæsitabit enim lector, vtrùm solùm necessitas implendi præceptum ecclesiæ, etiam citra articulũ mortis, faciat sibi ius inducendi peccatorem non paratum, vt ei administret sacramentum. Exempli gratia. Sub articulum Paschatis confiteri teneor, habeo indulgentiarum gratiam, vt possim eligere confessarium, vtrùm possim inducere non paratum? Respondetur si sit meus prælatus possum quidem, quia cùm ipse teneatur, ius habeo illum vrgendi. Alium verò ministrum minimè: nam licèt priuilegium mihi facultatem faciat quemlibet eligendi: nemo autem, qui meus non est prælatus, tenetur meam audire confessionem: quare ego non habeo ius compellendi atque adeò nec inducendi, sed solùm in extrema necessitate mortis: quia cùm confessio & absolutio hominem possit facere ex attrito contritum periculum est ac perinde, vbi sacerdotis copia haberi potest nefarium crimen absque sacramento absolutionis de vita decedere. Et multò æquiùs sacramentum baptismi in extrema necessitate à quocunque, quantunuis peccatore exigitur. Atque hęc de malo ministro non præciso.

De ministro præciso. *Concilium Constan.* ¶In transitu autem ad præcisos præmittenda est constitutio Constantiensis concilij paulò post tempus D.Thom. celebratum, vbi ad consulendũ timoratis conscientijs indultum vniuersis Christianis est, vt possimus cum quolibet excommunicato communicare, tam in sacris etiam recipiendis, quàm extra sacra, duobus præcisè exceptis casibus, videlicet si sit aut nominatim excommunicatus aut manifestus clerici percussor. Tametsi text. ille non sit in concilio Constantiensi, sed in Basiliẽsi. *D.Anto.* At verò vt Diuus Antoninus. 3. par. titu. 25. capit. 2. refert, decretum illud in concilio Constantiensi fuit definitum, & statim in Basiliensi sub Martino quinto receptum. *Adrian.* Adrian. autem in. 4. in quæst. de confessione. art. 3. de clauibus ait concilium Basiliẽse excepisse super Cõstantiense vniuersos notoriè excommunicatos ob quodcunque crimen, quod nulla possit tergiuersatione celari, & ita ipse dictum decretum sustinet. At verò hoc esset timoratas conscientias illaqueare, quibus Constantiensis synodus consultum voluit. Nam sæpe in dubio versatur vtrùm crimen sit vsqueadeò notorium. Quapropter vsus ecclesiæ tam amplam exceptionem non recepit nisi illam duntaxat concilij Constantiensis quam quidem constitutionem (vt Antoninus inquit) Papa Martinus viua voce in perpetuum confirmauit.

Quinta positio. ¶Hac ergo preiacta cõstitutiõe subijcitur quinta cõclusio. A quocunque per simplicem excommunicationem præciso (si non fuerit nominatim excõmunicitus, aut manifest⁹ percussor clericorum) sit que paratus sacramentum ministrare licet cuicunque tam in necessitate, quàm extra, sacramentum percipere perinde ac si non esset præcisus. Si autem fuerit nominatim excommunicatus, aut manifest⁹ clericorum percussor, minimè licet. Cõclusio hæc nulla indiget, præter autoritatem concilij, alia probatione.

Dubium. ¶Dubium autem hinc emergit, vtrùm eiusmodi excommunicatum non nominatim liceret perinde inducere ac si non esset præcisus in duobus superioribus casibus, scilicet, vel quo esset inducentis prælatus, vel quo inducens esset in extrema necessitate sacramenti. Et ambiguitatis ratio est, ꝙ qui non est excommunicatus per solam animi contritionem licitè potest conferre sacramentum, ad quod inducitur, Si autem sit excommunicatus, quanuis non nominatim,

etiam si sit in gratia, non potest iustè id perficere antequàm absoluatur ab ecclesia, quare alter inducit eum ad id, quod sine culpa facere nequit, quod apparet nefas, eò præsertim, quòd in dicto concilij decreto subditur. Per hoc autem non intendimus ipsos excommunicatos in aliquo reuelare: aut eis quomodolibet suffragari. Propter quod verbum Adrian. in quæst. de baptis. artic. 3. in. 2. argumento ad oppositum tenet huiusmodi excommunicatos ministrando sacramenta peccare, quanuis alij licitè eadem ab illis recipiant. Paludan. autem in. 4. distinct. 5. quæst. 2. ait excommunicatum in extrema necessitate baptizando non peccare, propter necessitatem illius sacramenti, de cæteris autem silet.

Adria.

Palud.

¶His tamen non obstantibus addiderim conclusionem sextam. Licet eiusmodi prælatum excommunicatum, sed non nominatim etiam extra necessitatem, ad sacramenti collationem inducere. Primò enim quispiam probare hoc posset dicens, quòd quanquam ipse minister iniq; agat, nihil ad inducentem, qui vtitur iure suo, sicuti qui petit iuramentum ab infideli, quem certissimò scit iuraturũ per falsos Deos. At quoniam nimis est rigidum hominem compellere, qui non possit ab excommunicatione absolui, ac perinde (vt Adrian. putat) nec sine peccato ministrare, secundò id efficacius probatur. Illi, inquam, citra nominationem excommunicati administrantes sacramenta casu, quo petens habet ius petendi, & inducendi, nempe quia parœcianus eius est, si modo per internum animi motum conterantur, nulla inficiuntur culpa in excommunicatione ministrando sacramenta. Hoc enim ex dicto concilio colligitur. Cùm enim consulendo timoratis cõscientijs in bonum petentium concessit illam communicationem cum excommunicatis, ex rei consequentia concessit ipsis excommunicatis, vt sacramenta præberẽt quando aliâs tenerentur. Alioqui non satis fuisset petentibus consultum, nam tunc illi ministri perplexitate complicarentur, vtrinque scilicet, siue sacramentum præberent, siue secùs, peccatum timentes. Imò possent se iustè defendere allegantes se nõ posse id facere sine scelere, quod nulla prorsus de causa vlli fas est committere.

Sexta proposi.

Sententia autoris.

¶Huic ergo conclusioni septimam adiunxerim. In extrema necessitate pariter licet quencunque inducere, etiam excommunicatum non nominatim, nec clericorum percussorem. Quæ quidem conclusio eodem rationis vigore comprobatur, quandoquidem tunc quisque potest cum quocunque taliter excommunicato communicare. Itaque quo rem concludamus, idem est prorsus de illis permissis in concilio Cõstantiensi, quod de alijs superioribus, toleratis ab ecclesia. Hanc igitur ob rem cùm audieris, toleratum ab ecclesia, intellige nõ nominatim excommunicatum, nec percussorem clericorum. Cùm verò audies præcisos, intellige nominatim excommunicatos, aut percussores clericorum atque alios, quos protinus explicabimus. Quod ergo continuò in concilio subnectitur. Non intendimus eos tamen releuare, &c. eatenus intelligitur, quòd illi excommunicati nec possunt suscipere sacramenta, nec ad ea cõferenda sese ingerere, nisi iure compulsi. Quare si non sint prælati, aut petens in extrema necessitate, nullo modo nec à quouis requisiti debent sacramenta administrare. Neque verò in hisce casibus excusantur, nisi per contritionem apud Deum emendati, quoniam ministrare in peccato extra necessitatem baptismi, vt confestim videbimus, semper peccatum esset.

Septima propo.

Nota resolutionem.

¶Octaua denique conclusio. Ab illis, qui præcisi sunt videlicet, aut per excommunicationem pronunciati, & nominati, aut per notoriam clericorum percussionem excommunicatione condemnati: neutiquam licet sacramentum suscipere, neque eos inducendo, neque etiam si ipsi sint parati dare, neque si sint prælati. Hoc patet, quia esset contra obedientiam ecclesiæ, & hic est sensus secundæ conclusionis Sanct. Thom. in hac solutione. 2. Sed censendum est de illis quantum ad hoc ac si non essent sacramẽtorum ministri. ¶At verò animaduertendum est, quòd nomine excommunicatorum nominatim veniunt hæretici, schismatici, & apostatæ, si sint hæresis, apostasiæ, aut schismatis condemnati, atque etiam simoniaci atq; adeò omnes qui per sententiam fuerint pronunciati, & cõdemnati alicuius criminis, cui annexa est excõmunicatio: & præterea quicunque ꝓprio nomine propter aliquod aliud delictũ fuerit

Postrema proposi.

rit pronunciatus excommunicatus. Pariter nec licet à degradatis, qui in perpetuum præcisi sunt, nec ab alijs, qui per publicam sententiam sunt suspensi, nec ab irregularibus, quoniam concilium solùm permittit cõmunicationem cum ijs qui non acriori censura tenentur, quàm excommunicatione. Vtrùm verò ab hac generali conclusione vllus sit excipiendus casus extremæ necessitatis, noua quæstio est, quam iam iã excutere properamus.

Tertium argumentum. S. Thom. ¶ Est ergo tertium argumentum Sanct. Thom. Nulla in lege Dei contingit perplexitas, quia sic homo cogeretur desperare, quasi non potens peccatum euadere: sed si mali peccarent sacramenta tradendo, essent perplexi, quia etiam quandoque peccarent si sacramenta non traderent, puta cùm officij necessitas eos cogit. Habetur enim. 1. Corin. 9. Væ mihi si non euangelizauero, necessitas enim mihi incumbit. Quandoque etiam propter periculum, vt si infans periculo mortis subiectus peccatori baptizandus offeratur: ergo peccator non contrahit nouam culpam sacramentum administrando. Responsio autem

Primum assertum. est trimembris. Primum enim ait, quòd peccator dum necessitas officij occurrit potest per internam pœnitentiam gratiam inire cum Deo, & tunc iustè ministrare.

Distinctio. ¶ Ad huius autem, & subsequentium intellectum supponenda est illa superior distinctio mali ministri, qui esse potest, aut præcisus ab ecclesia, aut toleratus. Et quidem D. Thom. absque vlla hîc restrictione loquitur, tametsi de illo sermonem videatur facere, qui non est præcisus: nam dicit prælatum, dum officij necessitas occurrit, per pœnitentiam contritum posse exhibere sacramentum. Et tamen si esset præcisus, hoc non sufficeret, vt ritè id faceret, nisi absolueretur ab excommunicatione. Interpretandum ergo hoc est iuxta illius tenorem, quod diximus in sexta conclusione proximè posita. Quòd si peccator, vel nulli subest ecclesiasticæ censuræ, vel est toleratus iuxta tenorẽ concilij Constantiensis, scilicet, quòd non est nominatim excommunicatus, &c. tunc sufficit ei interna pœnitentia, vt rectè administret. Secùs si sit omnino præcisus.

Secundũ dictum. ¶ Secundum autem dictum S. Tho. est, ꝙ in articulo necessitatis non peccaret qui existens in peccato baptizaret, in casu, in quo laicus baptizare posset: quia tunc non se exhiberet ministrum ecclesiæ, sed necessitatem patienti subueniret. Neque hîc distinguit inter præcisum, & non præcisum. Per hoc autem, quòd dicit in casu, in quo posset etiam laicus baptizare, insinuat, quòd etiam si sit sacerdos potest in tali casu inculpatè baptizare.

Duran. ¶ Duran. autem in. 4. distin. 5. quest. 2. quorundam opinionem refert, quanuis illam non retineat, quòd nullus peccator sine discrimine inter præcisum, & non præcisum sacerdotem vel laicum quanuis extrema ingruat baptismi necessitas, potest absque culpa baptizare. Et rationes opiniõis sunt duæ, his, quas D. Thom. insinuat, contrariæ. Prior, quòd nunquam occurrit necessitas baptizandi in peccato: nam in potestate cuiusque est se in gratiam per Dei auxilium constituere, vt rectè baptizet. Secundò, quia nemo potest baptismum administrare nisi vt minister ecclesiæ, nam in tanta necessitate omnes sunt ministri, quare qui tunc in peccato baptizat, omnino peccat.

¶ Nihilominus vera stat sententia D. Tho. quæ omnino, etiam Durandi, confessio est, quòd quanuis solenniter baptizare in peccato, nemo absque noua culpa valeat, tamen in necessitate absq; solennitate nõ peccatum. Et ratio capitalis est: quia tunc homo non se exhibet, vt minister in hoc sensu, quòd gratiam ad id muneris suscepe rit, quod quidem per hoc ostenditur, quòd laicus etiam tunc baptizat. Quare cùm omnes tunc sint ministri, nullus propriè destinatur. Atque hinc emergit secunda ratio, quòd cùm necessitas vniuersos homines tunc cogat baptizare, durissimum creditu est omnes tunc in eas angustias cogere, vt teneantur pœnitudinem habere peccatorum: quòd reuera sæpe difficillimum est, non solùm, vt exploretur discutiaturq; conscientia, ad quod in illo momento necessitatis tempus non suppeteret, verùm neque vt legitima semper habeatur in genere scelerum detestatio. *Probatur sententia S. Tho.* ¶ Dubium autem, quod hîc nonnihil videtur habere difficultatis est, an videlicet ista sententia vsq; ad præcisos etiam illos, qui neque à concilio Constantiensi, tolerantur, protendatur *Dubium præcisi.*

tur

tur, vt baptizando non peccent. Scotus nanque & Paludan. distin. 5. quæst. 2. ac subinde Adrian. in quæstio. de bap. arti. 3. quorundam referunt opinionem tenentium, quòd nō liceat ab huiusmodi ministris nec sacramentum baptismi in extrema necessitate recipere. Imò si ille, qui baptizari optat, adultus est, & alius non adest minister, baptismo flaminis sit contentus. Si verò pater cupit suum infantulum baptizari, nec ipse tamen habet manus aut linguam, vt id nato suo præstet, neque alium sortiri potest ministrum, quàm præcisum, potiùs debet inquiunt, illum mori permittere, æternaliter periturum, quàm illo vtatur ministro, quia vbi non est nisi minister præcisus, perinde est, ac si nullus adesset. Sed reuera nullum talis opinionis autorem legi: citatur enim in illam sententiam in margine Scoti Ricard. in. 4. dist. 5. arti. 3. quæst. 3. vbi expressè contrarium tenet, sicut hîc Sanct. Thom. qui etiam illic cum eo allegatur. Nō ergo in quæstionem vertitur, vtrùm ab eiusmodi præcisis sacramentum suscipere liceat, quandoquidem artic. precedenti constitutum est, ab ipsis hæreticis baptisma posse celebrari. Et quòd in tanta maximè necessitate sit eiusmodi susceptio laudabilis, Aug. est expressa sententia August. libr. 1. de vnico baptis. & refertur. 24. quæstio. 1. canon. Si quem fortè. vbi quendam laude commendat, qui in articulo mortis baptismum ab hæretico & petijt, & suscepit. & Adrian. refert Chrysost. Chrysostomum (vt allegatur, inquit in libr. canon. pœnitentialium) in hæc verba. Si qui infirmitate detentus morti appropinquauerit, & sacerdos vel clericus defuerit, tunc ab alio in nomine patris & filij & spiritus sancti baptizari poterit: pœnitentia autem & communio à nullo suscipienda est, nisi à catholico. Quasi dicat, baptismum verò etiam ab hæretico. Rationem autem huius veritatis subdit Scot. quòd præceptum superioris plus obligat, quàm inferioris. In necessitate autem Deus præcipit baptismum suscipi, nullum determinando ministrum: ergo prohibitio ecclesiæ cohibentis præcisos ab illo munere in hoc casu cessat. Quòd si ratio hæc alicui petitio appareat principij, eò quòd cùm ecclesia diuino spiritu regatur, dicere ille posset, præceptum diuinum intelligendum esse secundùm ecclesiæ determinationem, atque adeò si ipsa prohibet à præcisis in necessitate baptismum suscipi, Deus id approbat. Formatur sic argumentum, quòd consultissima ecclesia in illo arctissimo casu quo paruulo aliter succurri non potest, nullatenus creditur vetuisse, quominus à quouis possit sacramentum suscipi: nam etsi præcisos communicare cum cæteris prohibeat, tamen in temporalibus, quando quis extremam patitur necessitatem, aut famis aut morbi, minimè eum vetat ad præcisos recurrere, qui ei subueniant. Quòd si contrà ex dicto Sancti Thomæ arguas sanè qui in solu. 2. absolutè dixit, non licere, ab illo qui non toleratur ab ecclesia, sacramentum suscipere, quia hoc esset eius peccato communicare, vbi insinuat tam peccare eum, qui suscipit, quàm ipsum qui confert. Respondetur, vt bene hîc ait Caieta. ipsum subintellexisse exceptionem quam expressit in. 4. dist. 5. quæst. 2. art. 2. quæstiun. 5. scilicet in extrema necessitate baptismi quando etiam à pagano, & Iudeo suscipi potest. ¶Si autē adultus in articulo mortis desiderio ardet baptismi, tunc vt illic ait Scot. non caret dubio, an possit à præciso suscipi, dum non est alius ministri copia, pro eo, quòd tunc cùm baptismus flaminis sufficiat, non videtur extrema necessitas ingruere. Omnibus tamen, inquit, pensatis melius esset, vt susciperet. Hæc ille. At verò si tunc potest, proculdubio, vt bene ait Adrian. tenetur suscipere. Aliâs baptismus flaminis nihil ei prodesset.

¶Res ergo, quæ postremam dubitationem offert, est vtrùm ipsi præcisi in illa extrema necessitate sine solennitate baptizando vbi nullus alius adest minister, peccent: nam postquam absolutè absque vllo moderamine præscinduntur videntur peccare. Nihilominus respondetur tunc, non peccare. Nam si tunc ecclesia illos cohibere cogitaret, non satis prouidè baptismi necessitati prospiceret, quoniam cùm non sint facienda mala, vt inde eueniant bona, iustè se illi à functiōe tunc baptizandi excusarent, vtpote quod sine culpa prestare nequirent. Quocirca prouidentissima ecclesia quanuis hereticos, atque alios absolutè præscindat, neutiquam tamen hunc casum cogitat comprehendere. Imò vt superius de concilio Constantiensi, ita & nunc dicimus, quòd permittens nobis in extrema necessitate baptismum à Dubiū ult. præci

præcisis suscipere subinde permittit ipsis illum conferre. Quare hoc secundum dictũ Sanct. Tho. absolutè de quolibet malo ministro præciso siue non preciso intelligitur, quòd scilicet non peccat baptizando. ¶Ex quo demum amplissima colligitur conclusio. Vniuersos mortales nemine excepto ministros esse baptismi in extrema necessitate, si modò defectus naturæ non obstet: nam (vti ait distin. 6. quæst. 1. Scotus) cùm tria sint ad baptismum necessaria: nempe materia, forma, & intentio, & manum habere debet, qua aquam aspergat, linguam quæ formam proferat, & sanam mentem, qua id facere intendat quod ecclesia iubet.

Tertium dictum S. Th. ¶Tertium dictum eiusdem Sanct. Doctoris est, quòd vno excepto baptismo, in cæteris sacramentis, quę non sunt tantę necessitatis, non sunt excusandi eiusmodi peccatores, si in peccato eadem administrent. Imò neque illa sacramenta fas est ab ipsis suscipere. Vtrùm verò ab eiusmodi præcisis vbi nullus haberi potest alius minister, in extremo articulo mortis sacramentum pœnitentiæ suscipere liceat, in materia de confessione examinandum restat.

Sacramenta matrimonij. ¶Sacramentum autem matrimonij in peccato contrahere, propterea peccatum est, quòd opponitur obex recipiendæ gratiæ, non autem ex altero capite: eo scilicet, quod contrahentes (vt suprà diximus) sunt ministri: quoniam non sunt ministri consecrati, sed sicut laicus in necessitate baptizans.

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm angeli possint sacramenta ministrare.

POstquam homines definitum est esse sacramẽtorum ministros, sequitur de angelis, tam damnatis, quàm beatis, de quibus D. Thom. quatuor conclusionibus respondet. ¶Prima. Ad homines pertinet dispensare sacramẽta, & in eis ministrare, non autem ad angelos. Probatur præcipuè ex illo ad Hebr. 5. Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in ijs, quæ sunt ad Deum (qualia sunt sacramenta) angeli nanque non sunt ex hominibus. Et subiungitur ratio. Tota sacramentorum virtus à passione Christi deriuatur, quam pertulit inquantum homo, cui in natura homines similes sumus, non autem angeli: imò secundùm eandem passionem, vt legitur ad Hebræ. 2. modico ab illis minoratus est: ergo homines ministri esse debent illius, non angeli.

Prima conclusio.

Secunda conclusio. ¶Secunda conclusio. Nihilominus ipse potest Christus angelis virtutem tribuere, eadem ministrandi sacramenta. Probatur, quia sicut virtutem suam sacramentis non alligauit, quin possit sine ipsis eorum effectum largiri, ita neque alligauit eam ministris, quominus possit eandem functionem alijs committere.

Tertia conclusio. ¶Tertia conclusio. Si constaret aliquod sacramentale ministerium à bonis angelis perfici, habendum esset pro rato: quippe cùm, vt nomen angeli sonat, nuncij sint veritatis, constaret subinde voluntate diuina id perfecisse: sicut constat templa quædam angelico ministerio consecrata.

Quarta conclusio. ¶Quarta conclusio. Si verò dæmones eiusmodi sacramentale ministerium exhiberent, non esset ratum existimandum, quia cùm sint spiritus mendaces, timendum esset ne fallere contenderent.

Expositio articuli. ¶Quæstiuncula hæc facillimæ expeditionis est. Quanuis Caietan. inter D. Thom. & Scotum litem intexere contendat, quæ forsan nulla est. Ait quippe Scotum tenere distin. 5. q. 1. angelum posse sacramentum baptismi conferre, quia potest loqui & immergere puerum cum intentione ecclesiæ. At verò cùm duplex sit sacramentorum minister, alter ordinarius, scilicet per latam à Christo legem constitutus, de quo Sanctus Thom. primam adstruit conclusionem quòd ille sit solus homo, alter verò per commissionem, de quo subdit in secunda, quòd possit esse angelus: Scotus nihil discrepare videtur, sed similiter ait, quòd si bonus angelus baptizaret, credendum esset diuino præcepto id facere, atque adeò baptismum tenere. Etenim sicut in festo Michaelis legitur, quòd prohibuit ne homines ecclesiam in monte Gargano dedicarent, quippe quòd sibi illud officium diuinitus esset cõmissum: ita Deus potest sacramentum baptismi per angelum perficere. Nemo ergo est qui neget via ordinaria non nisi homines institutos à Christo sacramentorum ministros. Primùm propter autoritatem illam ad Hebræ.

bræ.5.Omnis pontifex ex hominibus assumptus &c.Secũdò qa Christus Matth. 28.solis hominibus dixit.Ite,docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris,&c.Tertiò propter congruentiam egregiam,nam Christus,vti ait Paul.nunquàm angelum assumpsit, sed hominem in quo humanum genus redimeret, quare & hominibus eum decuit sua committere ministeria. Imò hac ratione id non commisit nisi viatoribus. Nempe vt ministri, & quibus ministratur,eiusdem essent militiæ,vel actu vel potentia:nã baptismi,vt dictum est,quilibet homo potest esse minister. Quare dum in concilio Florentino sancitur tribus perfici sacramentum, scilicet materia & forma,& persona ministri, homo,illic designatur.¶Verun tamen his nihil obstantibus potest idem redemptor noster similem extraordinariè potestatem angelis bonis committere propter aliquam excellentiam personæ,quę baptizatur,tanquam egregiũ miraculum fidei, sicuti de Clodouæo Francorũ rege in vita Remigij legitur, quòd cùm ad fidem conuersus sacro fonte tingeretur: neque haberetur copia chrismatis, columba rostro illud in ampulla aduolando attulit. Igitur Caiet. illud argumentum,quod Scoto obmolitur,tenetur ipse in fauorem D.Th.dissoluere. Arguit quippe Caie. angelũ propterea non posse baptizare, quòd non potest loqui, vt homo, sed æquiuocè:nam locutio hominis est actio viuentis: cum autem Angelus in assumpto corpore loquitur,non nisi linguam mouet corporis vita carentis.Respondetur autem satis esse,vt angelus, tanquã Dei minister,baptizet,quòd voces humanas nutu Dei efformatas proferat,quibus Dei mentem,cuius potestate loquitur, significet. Veluti de rubo,vt Exo.3.legitur,locutus est Moysi. Ego sũ Deus patris tui,&c.Quin etiam eadem ratione nihil obstat, quominus animabus beatis possit idem Christus committere vt resumptis corporibus id pficiant.Imò si D. Petrus huc rediret, posset sine noua commissione ratione characteris, quem habet indelebilem sacerdotalẽ sacramenta ministrare,sicuti dum erat viator,vt ex solutione.2.colligem⁹.¶De dęmonibus autem damnatis maius esset dubium. In primis ergo licèt constaret à dęmone hominem aliquem baptizatum, nõ esset illud sacramentũ habendũ pro rato, quia cùm sint illi patres mendacij, nõ esset credendum legitimam habuisse intentionẽ.

Concilium Florentinũ. *De Clodouæo.* *Argumentum Caiet.* *De dæmone.*

¶Quid autẽ si certissima reuelatione constasset habuisse legitimam intentionem ecclesiæ, adhibuisseque veram materiam & formam? Apparet quidẽ inde,tunc verum resultasse sacramentum, vtpote vbi omnia cõuenerant, quæ sunt de essentia sacramẽti. ¶Ad hoc Alex.4.pa.q.16.mẽbro.4.ait, neque illud esse pro sacramẽto ducendum. Et ratio est, quòd cùm lege à Christo hactenus ædita, nullus sit minister sacramẽtorum,nisi homo institutus, nullus angelorũ, nisi ex eius speciali dispẽsatiõe est minister. Quare etsi liquidò constaret conuenisse illuc materiã & formam & intentionem, deesset nihilominus legitimus minister, nisi apertissima reuelatione constaret id dispensatione & iussione Dei fuisse factum. Nunquam tamen credendum est, Deum talibus sacramentorum ministris vsurum,quibus homines sanctificat.

Nota. *Alex. Alẽ.*

¶Argumenta.S.Tho.facillima sunt.Primum est.Angeli secũdùm Diony.de cælesti. hier.superiores ministri sunt quàm homines; quicquid autẽ potest inferior, potest superior:ergo angeli sunt sacramẽtorum ministri. Responsio autem est,argumentum concludere,ea quæ homines more suæ naturæ per sensibilia sacramenta faciunt,angelos superiori modo efficere:purgando scilicet,illuminando, & perficiendo. ¶Secundum argumentum est. Homines sancti vt habetur Mat.22. sunt in cælo similes angelis: aliqui verò eorũ, qui fuerunt presbyteri ratione characteris sacerdotalis, quem habent indelebilem, possunt sacramenta conferre si huc redirent: ergo & angeli. Negatur consequẽtia: quia licèt sint hominibus in gloria similes, non tamen sunt in materia & sacerdotio.Concedit ergo D.Tho.q̃ beati possunt, vt nouissimè diximus, potestate ordinaria sacramenta ministrare.

Primum argumentum. S.Thom. *Secundũ argumentum.*

¶Tertium argumentũ est.Homines mali possunt sacramenta ministrare,ergo & diabolus qui est malorũ caput. Negatur consequentia: quoniam homines peruersi non per malitiam,per quam sunt mem-

Tertium argumentum.

bra diaboli, sed per Dei institutionē conferre possunt sacramenta.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrùm intentio ministri requiratur ad perfectionem sacramenti.

AD tractatum ministrorum attinet de eorum intentione inquirere, an sit necessaria. Ad quam quęstionem D.Thom. vnica respondet conclusione. *Conclusio.* Oportet in ministro esse intentionem, per quam id intendat facere, quod per formam significatur. Probatur primò, quia sacramentalis actio debet esse humana, hoc est iudicio deliberata: ergo debet ex intētione ad proprium effectum dirigi, sicut actio artificis. Quę enim absque intentione fiunt, vt. 2. Phy. ait Philosophus, casualia sunt, & fortuita, quod actioni, quę fit à ministro Dei maximè derogaret. Secundò, id quod ad multa indifferens est, per aliquid debet ad vnū determinari. Illa autē ablutio, quæ fit in baptismo ad multa ordinari potest, vt ad corporalē munditiē, ad sanitatem, & ludum &c. ergo opus est ad illum vnum effectū baptismi per ministrum determinari, vt scilicet baptizare intēdat baptismo ecclesię: quemadmodum id per formā significat. Ego te baptizo in nomine patris, &c.

Expositio articuli. ¶ Conclusio præsens non solùm intelligitur quantùm ad decentem sacramenti ornatū: imò intētio de eius existit essentia, quēadmodū in cōcilio Florentino declaratū est. Quinuerò est de iure diuino, nam vbi Christus apostolis dixit Matt. 28. baptizantes, ea intentione eis iussit munus exequi, qua ipse sacramentum instituerat. Et idē de eucharistia. Hæc quotiescunq; feceritis in mei memoriam facietis. Et de pœnitentia. Accipite spiritū sanctū, quorum remiseritis peccata, &c. In sūma ea ratione discipulos suos sacramentorū ministros sibi substituit, vt sua ipsius intētione huiusmodi obsequia perficerēt. ¶ At verò quoniā nō sat est theologis, dicere, sic Deus instituit: imò cū ille cuncta suauiter disponat, rationē eos reddere condecet, cur sic Deus instituerit. Alex. 4. par. q. 13. mēb. 1. ar. 1. dicit rationem esse, propter reuerentiam sacramenti. Attamen si intentio non esset necessaria, vel nulla, esset irreuerentia illā omittere, vel saltem sine illa sacramētum perficeretur. Ob id ergo. S. Tho. aliam rationē adducit quāuis eā paulò differēter posuerat in. 4. d. 6. q. 2. ar. 2. cum Richardi eadem. d. ar. 1. hoc modo. Vbi plura ad vnū effectum concurrunt, oportet per vnum coniungi, vt aliquo modo vniātur: in sacramento autem concurrunt & materia, & forma ad vnā sanctificationē; oportet ergo vt vna intentione ministri coniungātur. Scot. verò. d. 6. q. 5. hanc rationem impugnat, dicēs, satis esse, vt illa plura institutione Dei instituentis faciant vnum signum & causam. *Scotus.* Attamē impugnatio hæc multò minùs videtur habere efficaciæ, quàm ratio: quoniam minister habere potest intētionem aliam, quàm fuerit diuina institutio, & ideò requiritur in eo intentio similis intentioni Dei. Exactiùs nihilominus illam hîc rationem D.Tho. explicat dicēs, quod opus est illā actionem sacramenti, quæ de se indifferēs est ad plura, per intentionem ministri determinari ad illum effectum, ad quem Deus illā instituit. ¶ Quòd si in contrarium arguas. *Argum.* Superius D.Tho. q. 60. ar. 7. docuisse per verborum formam determinari materialē actionem ad illū effectū, ac proinde non opus esse alia intentione. Negatur cōsequentia: quia illa verba, Ego te baptizo, nisi illa essent intētione vestita faciendi, quod facit ecclesia, nunquàm ablutionē ad sanctificationem referrēt. Itaq; intentio proximè determinat formam, & per formam materiam.

Primum argumentum. ¶ Hoc autem explicatiùs. S. Thom. in solutione primi exponit. Arguit siquidem. Minister in sacramento non operatur nisi tanquam instrumentum: actio autē nō perficitur secundùm intentionem instrumenti, sed secudū illam, quæ est in principali agente mouente instrumētum, ergo sufficit intentio Dei sine alia ministri. Respondetur secundam præmissam solùm habere locum in instrumentis inanimatis, quæ non agunt per cognitionem: calamus nanque non propria, sed sola intentione scribentis mouetur. Minister autem, vt sæpe diximus, non est merum

instru

instrumentum, sed animatum, vtpote qui licèt moueatur imperio directioneq; superioris, nihilominus etiam suum adhibet cõsensum, & ideo requiritur in ipso intentio similis principali agenti, vt scilicet intendat facere, quod facit Christus & ecclesia. ¶Circa hoc tamen postremũ verbum adnotandũ est, de huiusmodi intentione trinam esse ambiguitatem. Prima versatur circa eius obiectũ, quid nempe debeat minister intendere: & hæc tangitur præsenti verbo. Secunda circa eius existentiam, videlicet, an semper requiratur internus mentis actus, an verò sola sufficiat externa verborum prolatio: & hæc tangitur in.2. argumẽto. Tertia, vtrũ ille actus debeat esse præsens, dum sacramentũ confertur, an verò sufficiat esse in habitu vel in virtute. Et quidẽ de primo membro. S.Th. nihil aliud dicit, quàm ꝙ requiritur intentio faciendi quod facit Christus & ecclesia. Atque id in concilio Florentino sub eisdem verbis determinatũ est. Et profectò hoc satis est ministris nosse. Scotus verò ad huius luculentiorẽ explicationem in.4.d.6.q.5. distinguit de obiecto huius intentionis. Potest enim, inquit, quis primò intendere abluere hominẽ. Atq; hanc primã intentionẽ ait esse requisitam, aliâs non esset actus humanus, vt suprà dictum est. Secundò inquit potest ferri intentio in finem illius ablutionis, aut supremum, qui est facere hominem Dei filium per gratiam, per quã acceptatur ad gloriam: aut proximũ, qui est facere illum Christianum, hoc est mẽbrum Christi seu viuũ seu mortuũ, quale fit sine gratia per fidẽ informẽ. Ait ergo non requiri intentionem: quæ feratur in illum supremum finem: quoniam paganus dum baptizat, haud credit per illam ceremoniam baptizatum illum diuinitus acceptari in vitam æternam: requiritur tamen, vt feratur in proximũ finẽ. Et quidem cõclusio hæc quantũ ad priorem partem certissima est ex iure canonico, nã.1.q.1.can. Spiritus sanctus refertur historia ecclesiastica de puero Anastasio, qui fingẽdo se episcopũ ludo baptizabat pueros, intendens Alexandriæ Episcopum repræsentare, hoc est: id facere intendens, quod ille solebat. Quos ipse Alexander verè baptizatos cẽsuit, & tamen puer ille tunc nihil de vita ęterna cogitabat. Et can. Non illud. de consecra. d. 4. ait ad Bonifaciũ Augu. quòd licèt quis non propter finem vitæ æternæ, sed propter aliquem temporalẽ finem baptizet suos paruulos, verum est sacramentum (intellige si fiat cũ intentione ecclesiæ.) Quin imò vt ar.10. apud D.Tho. patebit licèt quis intentione peccandi mortaliter baptizaret, intendendo scilicet adulterium vel homicidium, si tamẽ vnà intenderet facere, quod ecclesia facit, esset baptismus. Quòd autem requiratur intẽtio faciendi hominem Christianum: non aliter probat Scotus, ꝗ vt illa lotio distingueretur ab alijs profanis, & fieret intentione Christi, qui id intendit. Nihilominus neque ista requiritur expressa & in particulari, sed confusa & in genere faciẽdi qđ Christus & ecclesia facit, quicquid illud sit. Quare nec duæ requiruntur expressè, scilicet, vna abluendi, & altera huius effectus, sed hæc sola generalis modò dicta. Ob idque prudenter. S.Tho. de nulla præterea meminit. Neque verò concilium Florentinum, sed hanc omnino D. Tho. ait sufficere. ¶Cõtra hoc autẽ arguitur. Inuestigando vtrùm requiratur intẽtio faciendi quod facit ecclesia. Romana vel catholica. Hæretici nanque nõ habẽt huiusmodi intentionem, imò neq; Græci ad Romanam ecclesiã specialiter aspiciunt. Respondetur, quòd neque hoc exprimere opus est, sed sufficit generalissima intentio faciendi quod Christus instituit, vel orthodoxa ecclesia, quęcunq; illa sit. Quare licèt hæreticus erret sit ne sua ecclesia vel alia, verè baptizat. Imò nec requiritur vt formaliter dicat, qđ facit ecclesia, sed satis est si intẽdat talẽ ceremoniã in remissionem peccatorũ facere, vel quòd per illam Deo sit ille dedicatus. Imò, vt statim de Anastasio puero dicemus, satis est intendere id facere, qđ facit episcopus vel sacerdos, hæc enim omnia eandem habent virtutem. ¶In secundo argumento tangitur secunda difficultas. Arguitur enim. Nemini esse potest nota alterius intentio: si ergo intentio ministri ad sacramenti substantiam sit necessaria, tunc ille qui suscipit certus esse nequit an susceperit: & cùm aliqua sint sacramenta ad salutem necessaria, vt baptis-

Dubitatio.

Cõciliũ Florentinum.

Scotus.

Nõ requiritur expressio hui⁹ vel illius ecclesiæ.

Secundũ argumentum. S.Thom.

baptiſmus, nemo certitudinem habere poſſet ſuæ ſalutis. In reſponſione autem impugnata vna opinione, ſequitur altera. Ait ſiquidē quorūdā opinionē fuiſſe, ꝙ & ſi mentalis intētio miniſtri ſit neceſſaria (audiui quoſdam legere ſpecialis, ſed ſi ad literam attendas, nullatenus legendum iudicabis niſi, mentalis) tamen vbi illa deeſt, defectum illū in pueris, qui baptiſmū flaminis habere nequeunt, ſupplet Chriſtus, qui interiùs baptizat: adultis verò, baptizari cupientibus, ſua fides & deuotio ſufficit. Reprobat autem hoc D.Thō. dicens, ꝙ licèt id ſuſtineri poſſet quātum ad gratiam iuſtificantem, nō autem quantùm ad characterem, qui verè facit chriſtianū: nam ille per ſolam deuotionem ſuſcipientis ſine ſacramento in re non imprimitur. Solutio ergo vera eſt, ꝙ cùm miniſter in perſona totius eccleſiæ agat, cuius eſt miniſter, prolatio formæ ſatis exprimit intentionē eccleſiæ, quæ ad ſuſceptionem ſacramenti ſufficit, niſi contrariū exterius vel ex parte miniſtri, vel ex parte ſuſcipiētis exprimatur. ¶ Vt autem ab hoc poſtremo verbo exordiamur, videtur hìc D.Tho. inſinuare nullā exigi intētionem miniſtri interiùs in mē te, ſed ſatis eſſe exteriorē verborum prolationem. Quam quidem opinionem Palud. diſt.6.q.2.art.3. vt probabilē recitat, non tamen tāquam S.Thomæ ſed aliorū ea nomine refert. Aiebant enim illi, ꝙ in ſacramentis, vbi miniſter non eſt principale agens, ſed merū inſtrumentum, non requiritur mentalis intētio faciēdi, quod Chriſtus vel eccleſia facit, ſed ſolùm applicandi illā materiam, & proferendi illam formam, tunc enim intentio eccleſię ſufficit. Nam dū dominus per ſeruum rē ſuam vendit, licèt ſeruus ille minimè intendat transferre rei illius dominium, nō vitiatur contractus. Et dum quis per interpretem confitetur, aut per nuntium contrahit matrimonium, quanquam interpres aut nuntius nihil intendat niſi proferre verba, ſacramentum & contractus tenet. Et dum quis ſtuppam applicat igni, quamuis non intendat illam inflammare, nihilominùs inflammabitur. Et apparet eidem opinioni verbum Aug. patrocinari. 5. tract. ſuper Ioan. qđ refertur. 1. q. 1. can. Dedit. vbi ait. Non timeo ebrioſū in actu baptizādi. Ebri⁹ autem nequit intentionē habere. Item illa hiſtoria can. ſpiritus ſanctus. ea. cauſa & q. de puero Anaſtaſio, qui ludo baptizabat pueros, vbi idcirco nullā videbatur habere intentionē eccleſiæ, cuius tamen baptiſma Alex. ratum habuit. In matrimonio autem, dicebat illa opinio, requiritur intētio contrahentiū: quoniam contrahentes non ſunt mera inſtrumēta, ſed principales cauſę ipſum contrahendi. Et pariter omni ſuſcipiente ſacramentū: qa ſuſcipiens non eſt inſtrumētū, ſed ille qui ſanctificari intendit. ¶ Dur. autem. d.6.q.2. hanc opinionē impugnat, atque Adri. in. q. de bap. ar. 3. quęſtiūc. 4. Niſi ꝙ Dur. non recitat eā tanq̄ S.Thom. ſed Adrian. eſt, qui ei ipſam ꝓpter hæc verba impingit. At profectò vt eſt falſiſsima, ita nullaten⁹ eſt. S.Th. Primū enim ſi nulla eſſet intentio neceſſaria faciendi, qđ facit eccleſia, vana eſſet aſſertio doctorū, & concilij Florentini, qua definitur requiri præter materiā & formam, intentionem miniſtri: nam in hoc, qđ dicitur materia & forma intelligitur, ꝙ velit tā materiā applicare q̄ formā: actus enim exterior & volitio interior pro eodē reputātur. Cùm ergo inſuper addatur requiri intentionē. alia intelligitur. Item quia tūc ſiquis merè iocando aliū baptizaret, non intendēdo facere quod facit eccleſia, ſed ſolū volēdo applicare materiam & formā quas ipſe applicat, eſſet verus baptiſmus: qđ eſt erroneum. Ad hæc ſi intētio ſuſcipiētis requiritur, vt infrà. d.5. art.7. patebit, ob id quòd ille eſt ſubiectum recipiens, multò efficaciùs requiritur in miniſtro: nam actio potiùs penſatur ex parte agētis, quàm ex parte paſsi. ¶ Et quòd illa nō ſit opinio. S.Tho. palā hìc eſt manifeſtum Ait enim, quòd requiritur intentio (quod quidem nomen ſonat actum mentis) quo determinentur materia & forma ad talē effectum. Requiritur ergo ſecundùm eum intentio non ſolùm applicandi materiam & formam, ſed ipſius effect⁹, quē ſubinde explicat in ſolutione primi, dicens ꝙ licèt in inſtrumēto inanimato non requiritur intentio, requiritur tamē in eo, qđ eſt animatū: atq; adeò requiritur in miniſtro intentio faciendi, qđ facit Chriſtus & eccleſia. Nō ergo credēdus

Exponitur mēs D. Th.

Paluda.

Durand. & Adria.

Eſt ſentē. S. Thom.

dus est illico in solutione.2. sibi contradixisse. Quapropter Palu. hanc etiam censet opinionē S.Tho. ¶ Vnde ad argumēta alterius opinionis respondetur, ꝙ qñ dominus vult per voluntatem, & prudētiam serui negociū trāsigi; profectò eius intentio etiam requiritur: Christus autē voluit per ministros sacramenta administrari, tāquam per illos, quibus negocium demandabatur, & ideo requiritur in ipsis intentio faciendi, quod ipse instituit. Ad illud autem Augu. Nō timeo ebriosum. respondetur, non dixisse ebrium, qui est ille, qui actu caret ratiōis vsu. ille enim nō magis potest baptizare, quàm mente captus: ebriosus autem habere quandoque potest rationis lumen, vt baptizet. Ad aliud autem de historia Anastasij respondet bene Hugo. lib.2. par.6. cap.13. quòd hominem quidpiam facere ioco, stat dupliciter. Vno modo, fingendo se facere, quod non facit: vt cùm quis in comœdia fingit se lugere, & non luget: & per talem fictionem non fieret sacramentum. Altero modo verè id faciēdo licèt ioco: & isto modo faciebat ille Anastasius: ludendo enim intendebat facere, quod episcopus faciebat, non solùm applicare materiam & formam: sed facere quicquid ille intendebat, quod perinde valebat, ac si habuisset intentionem faciendi, quod facit ecclesia. Secùs si per merum iocum id fieret. Ait enim Augu. lib.7. contra Donatistas cap.53. & refertur de consecra. di.4. can. Solet. ꝙ vbi totū ludicrè, & mimicè, & iocnlariter ageretur, vtrùm approbandus esset ille baptismus, diuinum iudiciū per alicuius reuelationis oraculum esset expectandum. Hæc ille. At verò vbi res esset dubia, non opus esset miraculum expetere, sed denuò iterandum esset sub cōditione sacramentum. ¶ Tandē ad Adri. qui arbitratus est illā reprobatam opinionem fuisse S.Tho. respondetur cū Caietano, quòd ex eius argumento debuisset eius mentem expiscari: argumentum enī instituebatur non de intentione si requiratur, sed solùm de certitudine suscipientis: & ideò non somniauit dicere sufficere in ministro prolationem verborum sine mentali intentione faciendi, quod facit ecclesia, sed illam prolationem sufficere ad conscientiam suscipientis pacandam: nempe, vt certò credat ministrum talem habuisse intentionem: nisi contrarium alia via certiùs constiterit. ¶ Sed ais. Illa non est euidens certitudo. Fatemur equidem ingenuè, sed nec requiritur euidens, sed illa satis est ad conscientiæ quietem: quoniam neque semper certitudinem habemus an ministri sint verè sacerdotes, sed cùm videmus homines probos vti forma, & materia ecclesiæ: credimus sanas etiam, Christianasq; habere mentes dum sacramēta ministrant. ¶ Grauius tñ profectò dubium emergit ex primo mēbro solutionis, vbi videtur D.Tho. cōsentire, quòd si desit intētio ministri, Christ⁹ in pueris supplebit defectū, saltem conferendo gratiam. Hoc enim vsq; adeò non est certum, vt sit temerarium credere. Id quod vbicunque locus occurrerit, admonere non cessabo. Est enim opinio, quam (vt Gabri. refert) ex Alex. 4. par. q.13. mēbro.1. ar.1. solutione ad.4. multi eliciunt. Quam & Dur. loco citato. d.6. q.2. ꝑ certa affirmat. At verò Alex. in illa non perstitit, nec verò potuit. Nam vt. d.6. q.1. ar. 6. latè disputabimus, nemo alteri primā gratiam meretur, nisi merendo illi bonū motum in Deum, quo se per Dei fauorem ad illam præparet. Hoc enim soli reseruatum est Christo. Alioqui non redderet Deus vnicuiq; secūdùm opera sua, & prout gessit in corpore. Cùm ergo paruulus ante vsum rationis talem motum habere nequeat, & sacramentum ei nullum applicetur, nihil illic Deus supplebit. Stat enim lex generalis. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nō intrabit in regnum cælorum. Quare ille peribit propter peccatū originale. Aliâs confiteri deberes, quòd etiam si nulla applicaretur puero exterior cæremonia baptismi Deus suppleret defectum, siue id esset ex incuria parentum, siue secùs: nam puer nihil fecit cur non saluetur. Ex quo rursus sequeretur, quòd baptismus non esset ad salutem necessarius: quod est manifestè hæreticum. Preterea confirmatur: quoniam sequeretur, vt si postea constaret ministrum nō habuisse intentionem, non opus esset illum puerum baptizare saltem propter gratiam illi infundendā, nisi propter præceptum parētum: quod est falsum. Ac demum sequeretur, quòd

Ad argumēta cōtrariæ opini.

De Anastasio puero Hugo.

Exponitur S.Tho.

Dubium graue.

si sacerdos non intēderet consecrare, pariter Deus suppleret defectum, quod est assertu temerarium. De hoc autem. d. 5. art. 2. latius. D. ergo Th. in presentiarum noluit id dicere, quod prima facie sonat, vt ab alijs allegatur. Cùm enim illam opinionem recitaret quo ad supplementum gratiæ in puero & in adulto, postea tamē in impugnatione nihil resumpsit de puero, imò quia non erat hìc locus de illo disputādi, id pretermisit: sed de solo adulto resumpsit, ꝙ licèt per deuotionem recipiendi sacramentum, possit suppleri defectus sacramenti: vt infundatur gratia, non tamen vt imprimatur character. Nimirum insinuans, quòd de puero non habente deuotionem neque quo ad gratiā suppleri possit. ¶Tertium tandem argumentum tertiam ambiguitatem eneruat. Arguitur enim. Intētio hominis non potest esse circa id, ad quod non est attent⁹: ille autem, qui sacramentum ministrat, quandoq; ad id non attendit propter mētis diuagationem: ergo tunc non perficeretur sacramentum. Respondet autē, sufficere habitualem intentionem, vt scilicet cùm sacerdos accedit ad baptizandū id intendat facere, quod ecclesia præcipit. Vnde si dum est in officio, mēs aliorsum rapitur, in virtute prioris intentionis perficitur sacramentum. ¶Hìc autē animaduertendum est secundùm Scotū. d. 6. q. 6. triplicem esse intentionem, scilicet, habitualem, & actualem, & mediam virtualem. Habitualis est habitus, qui est in dormiente, quando de re nihil cogitat. Vnde prima sit hìc propositio. Habitualis intentio non sufficit ad sacramentum: quoniam sacramentalis actio vt suprà diximus, debet esse actus human⁹ iudicio deliberatus: habitus autem solus non sufficit facere actum deliberatū, nisi aliqua interueniat mentis aduertentia. Habet quis habitum misericordiæ, sed fortè nihil de illa virtute cogitans proijcit pecuniam, quā pauper colligit, ille actus non est misericordiæ, imò potest esse indeliberatus. Item medicus artem habet, qua sibi mederi potest, tamen nihil de sanitate meditans deambulat & sanatur: illud tunc exercitium nō fit ex arte. Pariter si quis habens habitum baptizādi, qui hodie semper fuit mente alienatus, licèt fortè materiam, & formam applicet puero, non esset baptismus defectu intentionis. Et confirmatur hoc. Dormientes & amētes vice versa ex habitu multa faciunt in somno & in amentia: nam habitus, vti ait Aristo. operatur ad modum naturæ: atq; adeò nonnunquàm ex impetu absq; deliberatione: quare dormiēs profectò posset ex habitu baptizare: qui tamē baptismus defectu intentionis non esset baptismus, imò nec actio libera. Requiritur ergo, vt aliquis mentis actus ministri præcedat in sacramēto. ¶Secunda propositio. Neq; actualē intentionē functioni sacramenti adesse requiritur propter rationē D. Thomæ. Obligaret enim nos Deus ad impossibile: quādoqdē humanū ingeniū adeò est lubricum, vt cogitationem non diu in re vna retinere possit. Vnde Aug. in lib. de libero arbitrio. Non est, inquit, in potestate nostra, quin visis tangamur. ¶Ex his ergo colligit propositio tertia. Requiritur semper aut actualis intentio aut saltem virtualis. Probatur à sufficienti diuisione: quia si habitualis non sufficit, & actus non semper requiritur, fit vt absenti actu requiratur, & sufficiat virtualis intentio. Hæc autem est quando præcessit intentio actualis, quę mouit potentias ad agendū, qui quidē motus cessante priore intentione semper durat, nisi per cōtrarium actum interrumpatur. Triuiale exemplum est, dum quis proponit visitare apostolorū limina, & in medio itinere edormit, atq; alia cogitat, manet enim tunc virtus primi propositi. ¶Est autem deridicula opinio, vt illic bene ait Scotus, dicētium illam primam intentionē imprimere virtuti motiuę membrorum virtutem illi⁹ finis, ad quem mouentur, qui durat postea sicut proiectorum impetus. Est inquā ludicra opinio, quoniam nihil aliud est manere in virtute, quàm initio mouisse membra ad illū finem. ¶Forsan ergo quispiā D. Thomā remordeat, quòd hìc dixerit habitualem intentionem sufficere. Enimuerò, vt hìc ait Caie. non ipsum latuit differētia hæc: imò licèt dixit habitualem, expressit tamen virtualem, dicens sufficere, quòd sacerdos accedens ad baptizandum intendat facere, quod facit ecclesia, in cuius intentionis virtute postea operatur. At vo

cauit

Tertium argumentum.

Triplex intentio.

Prima propos.

Secūda propositio.

Tertia propos.

cauit habitualem, quia fortasse tempore suo non sic vocabatur: quoniam operatur ad modum habitus permanenter absente actu. Imò posset esse virtualis intentio sine habitu. Vt siquis modò inciperet sacramenta ministrare, nondum genito firmatoq; habitu. ¶Ac forsan hîc quispiam pulsaret animum, quanta scilicet intercapedo temporis sufficiat, vt illa, quæ præcessit intentio, neq; in virtute duret. Planũ enim est, quòd si sacerdos illa die, qua nascitur infans, proponat illum baptizare, sed tamẽ in toto dierum octonario nunquàm ampliùs de eo cogitet, sed sicut dum quis barbam absque vlla cogitatione fricat, sic illum fortuitò octauo die baptizet, profectò videtur baptismus ille absq; legitima intẽtione fieri. Ad hoc autẽ nõ opus est alia responsione, quàm verba S.Tho. repetere. Ait nanq; virtualem intentionẽ requiri, vt qñ sacerdos ad sacramẽtum ministrandum accedat, tunc intendat facere, quod facit ecclesia. Itaq; requiritur tam proxima intentio, vt illa moueat membra, vel ad eundum in ecclesiam, vel ad præparandum se, &c. ita, vt tota illa actio sit actus humanus in virtute prioris deliberationis. ¶Multò autem vrgentiùs mouet, quòd sunt multi sacerdotes, qui nunquam cogitant facere, quod facit ecclesia: imò forsan qui in tota vita sua nunquam illam intentionem sub illa forma habuerunt. Propterea dicunt aliqui, exigi quidem vel actualem, vel virtualem intentionem ad applicandam materiam, & formam in baptismo, vel ad ꝓferenda verba in eucharistia, &c. vt tales actiones sint humanæ, sed tamen de fine illo faciendi, quod facit ecclesia sufficere habitualem intentionem. Sed tamen si hoc nomine intelligatur habitus genitus ex pluribus similibus actibus, forsan neque hic requiritur, quia fortasis sacerdos neque huiusmodi actus vnquam habuit. Respondetur ergo, quòd non requiritur semper intentio formalis huius, quod est facere, quod facit Christus, vel ecclesia, sed aliqua confusa, in qua hęc includitur. Dixerim exempli gratia, quòd si quis ordines sacros suscipit intentione, vt sit sacerdos, & minister ecclesiæ, & postea cõsuescit celebrare, & alia administrare sacramenta, neque vnquam per actum cõtrarium cogitat aliter ministrare, quàm Christus ecclesiaque iubet, illa consuetudo, quæ nominari potest habitus, sufficit, vt quoties per actus humanos administrat, intendere censeatur facere, quod facit ecclesia. ¶Ex his ergo fit cõsequens neq; dormientem, neque amentem defectu intentionis posse sacramentum cõferre. Quòd si contra arguas. Siquis dũ iuit dormitum, vel in amentiã lapsus est, habuit intentionem suscipiendi baptismũ illumq; postea in amentia, vel in somno suscipiat, baptismus tenet, vt in cap. Maiores. de bapt. ait Inno. ergo & pari ratione siquis, dum iuit dormitum, vel incidit in amentiam, propositum habebat conferendi sacramentum, illud erit ratum, licèt in somno, vel amẽtia illud cõferat. Negatur consequentia: quoniam recipiens non est agens: cui ideo hoc duntaxat est necessariũ, vt obicem non opponat, vt illic ait Innoc. cõferens verò est agens: qui ideo tenetur per operationem humanã sacramentum ministrare. ¶Postremum deniq; dubium est de errore, qui cõtingere assolet in intentione, vt si cui cæco ministro, qui putat se baptizare Petrum supponeretur Ioannes, quem ille pro Petro baptizaret. Apparet enim nullum esse sacramentum, tum quòd cùm dicit te, intentionem non dirigit ad illum, tum etiã quòd matrimoniũ errore personæ quassatur, vt si quis putans ducere Mariam, ducat Annam. ¶Syluest. verb. Baptismus 3. §. vlt. refert Hostiensem dicentem, ꝙ error in sexu, vt siquis intendens singulariter baptizare masculum, cui nomen Petrum imponit, baptizaret puellam, sacramentum tolleret. Secùs si intenderet baptizare hunc. Tunc enim vtriuslibet eum sexus putaret, baptisma valeret. At verò vana hæc est in præsentiarum sexus distinctio. Quin imò, vt audiui nonnunq̃ perniciosa. Fertur nanq; accidisse Lusitaniæ, ꝙ cuidam iam prouecta ætate, qui semper fuerat fœmina existimatus prominuerint foras viri membra, quæ illuc vsq; habuerat ventre inclusa (sæpe enim contingere solet) qui ideo iterum fuit baptizatus. Quod quidem error fuit sacrilegus rebaptizationis: sed tantùm fuerat illi commutandum per episcopum nomen fœmininum in masculinum. Fuit er-

Bona dubitatio. *Vrgens dubium.* *Responsio notanda.* *Dubium.* *Hostiẽsis.* *Nota historiam.*

go consilium eorum qui theologiam nõ ex proprijs rationibus, sed mera extraneorũ autoritate tractant. Abiecta ergo huiusmodi distinctione, quæ ad rẽ nihil pertinet, obseruandum hoc documentũ est, ꝙ si quis haberet intẽtionẽ singularẽ baptizãdi Petrum.s. filium regis cum exclusione cuiuscunq; alterius, videlicèt, vt si mente diceret, si non est filius regis nõ te baptizo, tunc si quem alium baptizaret, seu masculum seu fœminam sacramẽtum non esset validum: quia nõ interfuisset intentio baptizandi illũ, qui baptizatur. Sed eiusmodi minister sacrilegus esset, suo scilicet abutens ministerio: debet enim quisque priùs explorare quem baptizat, & intentionẽ dirigere ad hunc. Et tunc licèt cogitatione speculatiua arbitretur esse Petrum, sit tamen alius quicunq; siue masculus, siue fœmina, baptismus tenet: quia in intẽtione illa practica, qua scilicet applicat huic baptismũ, cõtinetur intẽtio ecclesiæ. Secùs autẽ de matrimonio, vt ait D.Th.in.4.d.30.q.1.ar.1 ad.3. quoniam character baptismi nõ imprimitur ex intentione baptizantis directè, sed ex sacramento, quare intentio illic ministri solùm seruit ad applicandum sacramentũ, quod cuicũq; baptizato illũ imprimit. Vinculum autem matrimonij directè oritur ex consensu vtriusque partis, quare qui non intendit ducere Mariam, sed Ioannam, si substituatur Maria vti Iacob accidit, nullum contrahit matrimonium. Iniurium enim esset, vt quis arctissimo illo vinculo illam sibi copularet, cuius nunquam habuit affectũ. ¶ Admonet demũ in calce. S.Tho. vt licèt hæc vera sint, nihilominus studiosè minister satagat conseruare actualem intentionẽ in functione sacramẽti, idq; potissimùm in sacrosancto eucharistiæ mysterio, vt illic iterum admonebimus. Tametsi illud nõ sit semper in hominis potestate. Quapropter conquerebatur Psalmista dicẽs. Cor meum dereliquit me. Hæc autem actualis intentio non sic est intelligenda vt minister semper mente dicat, intẽdo facere qđ facit ecclesia, aut intẽdo baptizare, sed vt mente operi assistat: scilicet, attendat quomodo consecret, & quomodo abluat puerum in remissionẽ peccatorũ, quomõ illic Deꝰ spiritꝰ sancti gratiã influat, quomõ in eucharistia panẽ in corpꝰ transsubstantiet, & vinũ in sanguinem in memoriam Christi passi. Atq; his similia mẽte quã maximè attẽtè queat, reuoluat.

Salutifera admonitio.

ARTICVLVS. IX.

Vtrùm fides ministri sit de necessitate sacramenti.

QVoniam intentio sacramenti videtur in eo esse non posse, qui eiusdem sacramenti nullam habet credulitatem, meritò quæritur, vtrùm ad habendam huiusmodi intentionem necessaria sit fides. Et respondet D.Thom. vnica negatiua conclusione. Non requiritur ad perfectionẽ sacramenti fides eius (scilicet sacramẽti.) Probatur autoritate Aug. contra Petilianum. Mementote sacramentis Dei nihil obesse mores malorum hominum, vt illa non sint, vel minus sancta sint. Et subijcitur ratio, ꝙ cùm minister solùm instrumentaliter operetur, non agit in virtute propria, sed in virtute Christi: virtus autẽ ministri ꝓpria est tam fides ꝗ charitas: ergo sicut non requiritur in eo charitas, nã & pctõres possũt sacramẽta ministrare, ita nec requirit̃ fides, imò & infideles quoq; possunt esse sacramẽtorũ ministri.

Conclusio.

¶ Præhabitis illis, quæ art.5.&.6. pertractata sunt, nihil hìc superest adhibendũ, nisi vt intelligatur conclusio non solùm de fide infusa, quæ non est necessaria, verũ, & de actu circa aliquem articulũ fidei. Mox discretio sacramentorũ fiat. Baptismum nanq; etiã infideles, qui nunquam fidẽ nostrã susceperũt, exhibere possunt, vt can. Romanus. & ca. A quodã. de cons. d.4. decretũ est. Reliqua verò sacramenta quia nõ nisi à sacerdote conferri possunt, & qui baptismatis vnda non est lotus, sacerdos esse neqt, fit vt nisi ab illo, qui fidẽ suscepit, ministrari nequeant. Possunt tñ ab hæreticis, qui fidẽ amiserunt, cõfici, ita vt sint valida, præter sacramentũ pœnitẽtiæ, quod iurisdictionem exigit. Tametsi ipsi ministrãtes peccent. Matrimonium autem licèt inter infideles contrahatur, nõ est in illis sacramentũ. Hęc omnia ex superioribus apertè eliciuntur.

Expositio articuli.

¶ Est autẽ.1. argu. S.Th. fides vt ait cõtra Iulia. Aug. intentionẽ dirigit, qui enim in Deum

Primum argumentum.

Deũ non credit, neutiq̃ potest in ipsum officia sua referre: intentio autem necessaria est: ergo & fides. Respõdetur, quòd potest contingere defectus fidei in vna veritate & non in alia: potest enim quis errare credens nullũ esse licitum iuramẽtũ, & nihilominus rectam habere fidem circa sacramentum: quare huiusmodi homo dum sacramẽtum ministrat, dirigere intentionem valet. Si verò circa ipsum etiã sacramentũ erret, arbitratus per illã cęremoniã nihil fieri, nihilominus credere potest christianam ecclesiã per illas cęremonias intendere mysterium aliquod: quare id genus homo, licèt infidelis sit prorsus, nihilominus per illam actualem credulitatem potest id intendere, quod ecclesia facit: per illam enim intentionẽ applicatur fides ecclesiæ, credentis saluificam gratiam per sacramẽtum infundi.

Dubitatio. ¶ Sed rogas quid si nulla existeret in toto orbe fides? Respondetur casum esse legi euangelicæ reluctantem: nempe, pollicitationi illi Christi Lucæ. 22. Orabo ꝓ te, vt non deficiat fides tua. Quare non amplius duraturus est mundus, quàm fides. Attamen licèt id per impossibile admitteretur, si modò memoria maneret christianę ecclesiæ, intentio faciẽdi quod Christus instituit, aut quod ecclesia christiana, dum superstes erat, faciebat, sufficiens esset ad baptismum. Collige hinc ergo, ꝙ non solùm non requiritur fides aut in actu, aut in habitu alicuius articuli, verùm neque vlla sacramentalis virtutis credulitas, sed quamuis quispiam quicquid facit ecclesia arbitretur esse ludicrũ, si tamen id faciat quod ipsa intendit, verè baptizat.

Dubitatio. ¶ Sed saltem vtrùm illa cognitio requiratur, quam S. Tho. exigi affirmat: scilicet, quòd baptizans non ignoret, ecclesiam catholicam intẽdere per ea quæ exteriùs aguntur sacramẽtum præbere. Respondetur neq; hoc esse necessarium. Imò licèt putaret ecclesiã huiusmodi cæremonias nõ seriò tanquã res vtiles, sed ioco facere, dũmodo ipse intẽtionẽ ad hoc dirigeret, vt quicq̃d ipsa siue ioco siue seriò, vel quo modocunq; faceret, hoc ipse perficeret, verũ esset sacramẽtũ: nã profectò oĩa concurrũt, quę sunt de necessitate sacramẽti. Sed ob hoc id S. Th. dicit, quòd qui ignoraret ecclesiam id facere tanquã sacramẽtum, nunquam id curaret facere cum intentione ecclesiæ, sed iocãdi gratia. Quin etiam de suscipiente dicendum est, quòd & si crederet ecclesiam ioco id facere, dũ modò id intenderet suscipere, quod ecclesia intendit, susciperet sacramentum, eiusq; characterem, non tamen gratiam: quoniam error ille intellectus peccatum ei esset, atque adeò obex gratiæ. ¶ Secundum argumentum est. Qui vera fide caret hæreticus est: hæretici verò inania falsaque sacramenta conferunt, secundũ verbum Leonis papæ in epistola ad Leonẽ Augustum, & refertur. 1. q. 1. can. Manifestũ. ergo fides est necessaria. Respõdetur autẽ hæreticos, qui non seruant formam ecclesiæ, nullũ conferre sacramentum, vt suprà dictum est: qui autem illã seruant, sacramentum quidem conferunt, non tamẽ gratiam, iuxta verba Aug. ad Petrũ, & refertur. 1. q. 1. can. Firmissimè. dicẽtis, extra ecclesiam baptizatis, si ad ecclesiã non redierint, baptismo cumulari perniciẽ. Ait verò S. Tho. hoc intelligi de hæreticis manifestè præcisis: nam tunc qui sacramenta ab illis suscipiunt, peccant, atq; adeò obicem gratiæ ponũt. Excipe tamẽ casum necessitatis baptismi, in qua neq; qui ab eis baptizantur, neq; ipsi baptizãtes peccãt, si absq; solẽnitate id faciãt, vt ar. 6. dictũ est. Sũt præterea qui ecclesiæ ritus peruertũt: & de istis loquebatur Leo, quorum vesania in Alexandrina sede omniũ cælestium sacramentorũ lumen extinguebatur: scilicet decor: licèt vera sacramẽta cõferrẽt. Meminit S. Th. de Cypriano, qui & vt suprà diximus, errore illo fuit attactus, quòd hæretici non possent sacramenta conferre, secundùm quẽ subsequebatur, vt fides sit ministro necessaria. Sed ait Aug. li. 1. cõtra Donatistas, ꝙ luce charitatis, si quid in eo purgãdum erat, passionis falce sublatum fuit. Ait verò, Si quid in eo purgandum fuit, quoniam cùm ille error, vt art. 5. dixim9, sua ætate non fuisset condemnatus, non solùm non fuit pertinax, verũ nec forsan peccauit mortaliter. Similẽ exceptionem facito in solutione tertij argumenti de excõmunicatis, qui licèt ratione characteris sacramenta conferant, peccant tamen conferendo. Et pariter qui ab illis recipiunt,

Secũdum argumentum.

Cyprianus.

Tertium argumentum.

piunt, nisi in necessitate baptismi, aut quia ignorant esse excōmunicatos. Præterea illos excipe, qui sunt excommunicati non nominatim, iuxta sanctionem concilij Constātiensis art. 6. expositam.

ARTICVLVS. X.

Vtrùm intentio recta ministri requiratur ad perfectionem sacramenti.

CVM fuerit conclusum, intentionem in sacramento esse necessariam, necessum est scire de eius qualitate, an recta etiā exigatur. Et respondet D. Th. sub distin. duabus conclusionibus. Vno enim modo potest intentio non esse recta, quando minister non intendit sacramentum perficere, sed deridere & fallere. ¶ Et de hac sit prima conclusio, quòd talis peruersitas tollit veritatem sacramenti, quia tollit essentiam sacramenti, cùm eius obiectum tollatur, quod est facere, quod facit ecclesia. Moderatur autem conclusionē dicens. Præcipuè quando suam intentionem exteriùs manifestat. Non quòd si talis adsit intentionis peruersitas, sub dubio sit esse sacramentum, imò nullum est, sed quòd quando exteriùs non propalatur, ambigitur, qualis fuerit intentio, & ideo præsumitur fuisse legitima. Alio modo potest intentio ministri accidentariè peruerti, quantum ad id, quod sequitur sacramentum, vt si quis intendens verè baptizare, simul intendat peccatum aliquod, vt abusum puellæ, quam baptizat, aut sub speciebus, quas consecrat, venenum alicui porrigere. ¶ Et de hac ait secunda conclusio, ꝙ talis intentionis peruersitas veritatem sacramenti non tollit. Et ratio est, ꝙ cùm intentio conficiendi sacramentum ab altera non pendeat, fit, vt neque propter ipsam desinat esse legitima.

Prima conclusio. *Secunda conclusio.*

Expositio articuli. ¶ Res est clarissima, quam iam suprà art. 8. tetigimus. Si enim quis dum alium baptizat, intēdit facere, quod facit ecclesia, quancunque aliam illi cōiungat scelestissimam impientissimamque intētionem, sacramentum conficit, etiam si finem ꝓponeret supremo sacramenti fructui ex diametro contrarium. Vt si Satanicus homo quempiā baptizaret, vt postea Christianus ille peius nomē Dei blasphemaret, ab illoque apostataret. Eiusmodi autē minister, qui nefarias intentiones sacramentali adiūgeret, grauissimū scelus committeret, idque duplex. Vt si per sacramētum intenderet homicidium, esset homicida & sacrilegus: & si fornicationem, fornicator & pariter sacrilegus: nam illa intentio esset contaminatrix, violatrixque sacramenti, per quam scilicet fœdissimè pollueretur.

Graue sacrilegium.

Primum argumentum. ¶ Primum argumentum S. Tho. est. Intētio ministri debet esse conformis ecclesiæ intentioni: sed hæc semper est recta: ergo & in ministro talis esse debet. Respondetur intentionis ecclesiæ duas esse rectitudines. Vnam scilicet conficiendi sacramentum, & hæc est sacramenti essentialis ipsum perficiens. Alterā verò quantum ad sanctum vsum, quæ in meritū cedit. Et ideò minister, qui priorem sine posteriori habet rectitudinem, perficit quidem sacramentum, sed caret merito, imò demeretur supplicium. ¶ Secundò arguitur. Peruersa intentio deterior esse videtur, quàm iocosa: sed iocosa tollit sacramētum: ergo & peruersa. Posset quidem responderi ad maiorem non semper in sacramento aliam peruersam intentionem peiorem esse quàm iocosam: imò qui vt fidei Christi subsānaret, mimicè ceremonias sacramenti repræsentaret, pei⁹ quàm fornicator peccarret. At quoniam neru⁹ in hoc non consistit, negatur consequentia: quoniam iocosa intentio tollit substantiam intentionis necessariæ, peruersa verò non. ¶ Tertiò arguitur. Peruersa intentio totum opus vitiat, iuxta illud Lucæ. 12. Si oculus tuus fuerit nequā, totum corpus tuum tenebrosum erit: sacramentum verò secundùm Aug. contra Petilianum, per malos homines non vitiatur: ergo vbi est peruersa intentio nullum est sacramentum. Respondetur per iniquam intentionem vitiari functionē sacramenti, quatenus est opus ipsius ministri: est enim ei delictum, non tamē quatenus est opus Christi gratiam conferentis. Sicuti si seruus sinistra intentione pecuniam domini erogaret pauperibus, quam ipse bono animo illi commiserat vt iustè dispenderet.

Secundum argumentum. *Tertium argumentum.*

Quæstio.

QVAESTIO.6. DE numero & necessitate sacramentorum.

S.Thom.3.part.quæst.65.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm debeant esse septem sacramenta ecclesiæ.

Ostremum capitulũ textus fuit de sacramentorum numero, de quo præsenti quæstio. per quatuor articulos disputatur. Quorũ primus est, plura ne sint, pauciora ve quàm septem. Et quãuis hęc sit tituli forma, tamen non quæritur de numeri certitudine: illa siquidẽ ecclesiæ traditione & vsu citra disputationẽ constãtissima est. Sed de eius conueniẽtia; hoc enim est theologi officium vti ait Petrus apostolus. 1. Pet. 3. rationẽ reddere eorũ dogmatum, quæ ecclesia ꝑ spiritũ sanctũ sanciuit. Cõclusione ergo vnica respondetur huiusmodi. Cõuenienter septẽ sacramenta ecclesiæ ponuntur: Quã quidem conclusionẽ ex duabus illis celeberrimis qualitatibus sacramẽtorum quas ab initio ꝑ totũ decursum, ceu duo lumina præ oculis adduxim⁹, probatur. Sunt enim tũ religionis cęremoniæ, quibus nos ad Deum colendum perficimur, tum medicamina, quibus Deus vicissim depulsis nostris spũalibus morbis nostrã operatur salutẽ. Ex quorũ vtroq; capite mirificè ꝑfectò D.Th. eiusmodi cõgruẽtiam ac decentiã deducit. Nã quantũ ad primũ instar corporalis vitæ in spũali ꝑficimur. In corporali verò, cũ homo sit ciuile animal & sociale, duabus rationibus perficitur. s. & quantũ ad propriã personã, & respectu aliorũ quatenus reipublicę membrũ. Respectu aũt proprię ꝑsonę bifariã: nimirũ tã per se acquirendo, quæ sibi conueniunt, q̃ per accidẽs ea quę nocẽt obstacula ꝑpellendo, vt morbos, atq; alia id gen⁹ incõmoda. Per se aũt sibi conuenientia acquirit tria. Primũ. s. per generationẽ esse & viuere, qđ aliorũ est oĩm primum fundamentũ. Atq; huic in vita spirituali respondet baptismus, quod (vt ad Titũ. 3. ait Paul.) est lauacrũ regenerationis. Vnde Christus Ioã. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spũ sancto, nõ potest introire in regnum Dei. Secundò per augmentũ acquirit homo iustam ætatẽ, ac subinde virium virtutumque robur ad exercẽda opera vitæ. Atque huic augmẽto in vita spirituali respondet cõfirmatio. Vnde baptizatis Apostolis dictũ est Lucæ vlt. Sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto. Tertiò deniq; requiritur in homine nutritio per quotidianũ cibum, sine quo temporalis vita cõsistere non posset. Et vicẽ huius in vita spirituali gerit eucharistia: secundùm illud Ioã. 6. Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ, non habebitis vitã in vobis. Ecce tria, quę homini ideò per se conuenire dicũtur in vita temporali, ꝙ si illã haberet perpetuam, vt in statu naturæ integrę, nullo alio indigeret, imò hæc tria illi sufficerẽt. At quoniã ex peccato multa incurrit detrimenta, tam corporalia q̃ spiritualia in vtraque vita indiget duobus alijs remediis, vno. s. ad sanitatem comparandam quãdo incidit in morbum, & locũ hui⁹ in vita spirituali tenet pœnitentia, iuxta illud psalmi, Sana animam meam, quia peccaui tibi. atq; altero ad recuperandam pristinã valetudinẽ ex languore per dietam & exercitiũ. Cui in vita spirituali respondet extrema vnctio, quę remouet peccatorum reliquias, hominemque adeò ad iter cælestis gloriæ capessendum paratum reddit. De qua re Iacobi. 5. Et si in peccatis est, remittentur ei. Ecce quinque sacramenta, quę homini quantũ ad suam propriam personam cõgruentia sunt. Respectu autem humanæ societatis duobus præterea modis homo perficitur: vno scilicet suscipiendo potestatem administrandæ rei publicæ. Et imaginem huius in vita spirituali gerit sacramentum ordinis: secundùm illud ad Hæbrę. 7. Sacerdotes hostias offerunt non solùm pro se, sed etiam pro populo: altero modo quantum ad naturalem propagationem, quod fit per matrimonium in vtraque vita. Est enim & officium naturę & sacramentum gratiæ, quo idcirco licet generentur homines naturaliter

turaliter filij irę, in hoc tamen procreãtur vt renascantur filij gratiæ. ¶Eisdem ferè rationibus colligitur idem numerus si sacramenta cõsiderentur quatenus sunt medicinæ, & remedia contra peccatum. Nã baptismus institutus est contra carẽtiam vitæ, quæ fit per peccatũ originale. Cõfirmatio verò contra infirmitatẽ: & imbecillitatẽ, quæ est in nuperrimè natis, hoc est in neophytis incipientibus christianam vitam. Sed eucharistia contra labilitatem, quam ex originali contraximus ad assiduè cadendũ, recidendũq; identidem in peccata. Sicut enim in vita tẽporali humidum, quod per continentem caloris actionem consumitur, per assiduos cibos recuperamus, ita fit per sumptionem sacri alimenti altaris. Pœnitentia verò valet contra actualia peccata post baptismum cõmissa. Ac demũ extrema vnctio contra reliquias peccatorum: nempe, contra corruptos habitus & inclinationes, quæ nobis ex vsu peccandi relinquuntur. De his enim peccatorũ effectibus latè doctèq; D.Th. 1.2.q.85. disserit. ¶Subdit autem hoc loco quosdã numerum sacramentorũ venari per quandam adaptationẽ eorum ad septem virtutes, tres scilicet theologas, & quatuor cardinales, & contra tria peccatorũ, quatuor autem pœnalitatum genera. Cùm enim Christ⁹ ab omni nos culpa & pœna per sacramentorum gratiam, & virtutes liberauerit, & ex culpa originali præter labilitatem in mortale & veniale, omnis potentia per aliquam pœnam fuerit læsa vt intellectus per ignorantiam, & voluntas per malitiam, & irascibilis per infirmitatem, ac deniq; irascibilis per concupiscentiam, virtuti fidei respondet baptismus contra culpam originalem. Spei verò extrema vnctio contra venialem. Charitati autem eucharistia contra malitiæ pœnalitatem, charitati contrariam. Sed ordo coaptatur prudẽtiæ cõtra pœnam ignorantiæ, & iustitię pœnitentia contra peccatum mortale. Temperantiæ autem matrimonium contra pœnã concupiscentiæ. Ac demum fortitudini confirmatio contra infirmitatem.

Expositio articuli. ¶ Conclusio præsentis articuli, vt initio dicebamus, non est solùm doctorum assertio, sed ecclesiæ orthodoxæ catholica fides: quam ideò negare hæreticum esset. Hunc enim numerum concilium Florẽtinũ in instructione Armenorũ expressit, vnde & Tridẽtinum postea eundẽ suscepit numerũ. Et in cap. ad abolendã. de hære. tãquàm hæretici excõmunicãtur q̃ aliter de sacramentis ecclesiæ senserint, q̃ docet ecclesia Romana. ¶Igitur vt Deus septẽ dierũ curriculo mũdum creauit, sic & Chrs septẽ sacramẽtorũ ordine recreationis mysterium nobis impertitur, q̃ illuminãdis pficiendisq; nostris septẽ virtutibus ceu septẽ splẽdidissimę planetarũ stellę sub fidei firmamẽto nobis irradiarent, nostrisque medendis sceleribus, quæ per septem plagas Aegypti designãtur, salutifera essent medicamina. Rationem autem huius numeri Alexan. 4. parte. q. 8. mẽb. 7. art. 2. quem ferè omnes doctores sequuntur, hoc secundo modo, quem in calce D.Tho. subiunxit, explicat, quare illo duntaxat idem doctor sanctus in 4. distin. 2. contentus fuit. Hìc verò alterum excogitauit modum multò luculentiùs rem exprimentem: quem deinde Duran. dist. 2. q. 2. complexus est. Quocirca qui S.Thom. non in summa, vbi deberent, sed in quarto legunt, sine causa eundem modum Durando attribuunt: connumerantes D. Thomam cum reliquo vulgo in opinione Alexandri. In secundo autem modo scias id quod dicitur, sacramentum extremæ vnctionis ordinari cõtra culpam venialem, postmodũ in eius proprio loco examinandum esse, imò reprobandum: quia non ordinatur nisi cõtra languores, qui criminibus nostris & delictis relinquuntur. *Alex.*

Primum argumentum. ¶Primum argumentum S.Tho. est. Vna est diuina virtus, vnaque Christi passio, qua Christus, vt habetur ad Hebræ. 10. vna oblatione consummauit nostrã salutem: ergo vnicum debuit esse sacramentum. Negatur autem consequentia: quia vna causa principalis ad plures effectus pluribus vtitur instrumentis, qualia sunt sacramenta. *Secũdum argumentum.* ¶Secũdum argumentũ est. Sacramenta instituuntur contra defect⁹ peccati: illi autem sunt tantùm duo, scilicet culpa & pœna: ergo duo tantũ sufficiebant sacramenta. Respõdetur ad minorẽ, ꝙ licèt culpa sit vna genere, habet tamen plures species: & pariter pœnæ

sunt

sunt diuersę,vt in postrema parte articuli dictū est, quare sacramenta condecuit esse plura. *Tertium argumentum.* ¶Tertiò arguitur. Sacramenta pertinent ad actiones hierarchicas, vt Dionysius libro ecclesiasticæ hierarchiæ autor est: illæ autem sunt tantū tres, scilicet purgatio, illuminatio, & perfectio: ergo tria satis erant sacraměta. In responsione autē addit tertiū modum colligendi septenariū sacramentorum numerum considerando illa quantū ad ecclesiasticam hierarchiā. In hierarchia nanque cōsiderantur & illi, qui sacra tribuunt, & illi qui illa suscipiunt, atque actiones ipsæ. Quantum ad agentes ministros institutum est sacramentum ordinis, per quod potestatem conferendi sacra accipiunt, & quantū ad suscipientes, sacramentum matrimonij: per quod homines ad Dei culturam generantur. At verò quantum ad actiones purgatio sola non potest sacramento nouæ legis congruere. Purgatio enim est illa, per quam homines præparantur ad sacra, quod in veteri lege fiebat per legales sacramentalesq; purgationes: sacramenta verò nouæ legis, quia gratiam conferunt, non illo precisè modo purgant, sed expurgant animas à peccatis, simul illuminādo per infusam fidem. Atque hoc potissimū pertinet secūdùm Diony. ad baptismum, & propter recidiuum relabentium in actualia; ad pœnitentiam & extremam vnctionem. Perfectio autem quantum ad robur virtutis ad ambulandum in via Dei, conuenit confirmationi, sed quātum ad assequutionē finis spiritualis omnium sacramentorum in hac vita cōpetit sacrosanctæ eucharistię. ¶At verò contra hoc D. Thomę responsum est argumentū, quòd Diony. illic non recensuit sacramētum matrimonij, neque verò pœnitētiæ: quare tantùm explicuit quinq;. Respondetur autem cum D. Th. in 4. dist. 2. q. 1. art. 2. quòd Dionysij intentio illic non erat, omnia pernarrare sacraměta, sed actiões hierarchicas, per quas homo & consecrat, & consecratur. In baptismo nanq;, cōfirmatione, ordine, & extrema vnctione, per vnctionē consecratur homo, & in eucharistia consecrantur corpus & sanguis. In pœnitentia verò & matrimonio nulla fit cōsecratio. Prudentia tñ D. Thomę fuit, hæc eadem duo sacramenta ad illā hierarchiam reducere. Atqui Durādo neganti, vt dist. 1. diximus, matrimonium esse sacramentum, in eius proprio loco respondebitur. ¶Quartò arguitur ex August. qui lib. 19. contra Faustum ait, sacramenta nouę legis esse numero pauciora quàm sacramēta veteris: illic autem etsi circūcisio baptismo respondeat, & esus agni paschalis eucharistiæ, & consecrationes sacerdotum ordinibus, & expiationes peccatorum pœnitentię, ac demum erat matrimoniū: nullum tamen erat sacramentum respondens aut extremæ vnctioni, aut confirmationi. Egregia profectò est responsio, videlicet, quòd quia per confirmationem datur spiritus sancti robur, quod illi legi non competebat, quia non abundabat sacramentis cōferentibus gratiā sicut nostra, in qua est plenitudo spiritus sancti: & extrema vnctio præparat hominem ad cæli ingressum, cuius ostium nondum erat apertum: non fuit tunc sacramētum indultum, quod istis responderet. Nihilominus propter multitudinem sacrificiorum, & cæremoniarum illius legis septem nostra sunt illis pauciora. *Quartū argumentum.* ¶Quintò deniq; arguitur. Luxuria nō est peccatorū grauissimū: ergo cū in remediū aliorū nullum fuerit institutū sacramentum, fit vt nec debuerit in remediū concupiscentiæ institui sacramentum coniugij. *Quintū argumentum.* Responderi quidem in superficie posset, quia matrimonium erat necessarium officium naturæ, factum est sacramentum contra luxuriam. At verò quia argumentum probare cōtendit satis fuisse vt maneret tanquam officium naturæ & virtutis temperantiæ, nec fuisse necessarium institui tanquam sacramentum, respondetur idcirco fuisse institutum sacramentum gratiæ, quod fomes ille concupiscentię ex originali culpa relictus, non solùm personam, sed naturam humanā inficit. Ob hoc enim originalis culpa dicitur peccatum naturæ, quare abluta persona per baptismū à culpa traducitur ille fomes cū natura per generationē. Secūdò quia cōcupiscētiæ propriū est plurimum iudiciū absorbere rationis: quare cū inter omnia officia naturæ, matrimoniū sit maximè necessariū, decuit ad illā ex orbitantiā reprimendam illud statui sacramen-

sacramentum, quod esset gratiæ efficax. ¶Ecce argumenta quinque soluta, quibus cõtenditur, nõ debuisse tot sacramenta institui. Possumus autẽ, & hoc adhibere. Sacramenta sunt in remissionẽ peccatorũ instituta: tria sunt tantùm peccatorum genera, vt originale, mortale, & veniale: ergo duntaxat baptismus, pœnitẽtia, & extrema vnctio formaliter distinguuntur in ratione sacramenti. Argumentum est Guilielmi cuiusdam de Rubiõe, quo conuictus ait sola hæc tria sacramenta formaliter distingui: reliqua verò materialiter, tanquam dispositiones, aut perfectiones horũ. Vt ordo est dispositio ad omnia conferenda, & matrimoniũ quodammodo ad omnia suscipienda, eucharistia verò finis est omnium, sed cõfirmatio est baptismi pfectio. At verò opinio hæc iam est extincta. Imò sacramẽta oĩa formaliter distinguntur ex suis proprijs peculiaribusq; effectib⁹. Sicut eñ in vita temporali alia est species motus, vel mutationis generatio, qua acquiritur esse, & alia augmẽtatio, qua acquiritur quantitas, & alia nutritio, qua cõseruatur esse, & alia sanitas, qua pellitur morbus, atq; alia vegetatio contra debilitatem valetudinarij: sic in vita spirituali formaliter distinguuntur baptismus, confirmatio, eucharistia, pœnitentia, & extrema vnctio. Inter ordinis autem sacramentum, & matrimonium, quorum hoc ad procreãdos naturales filios, illud verò ad propagandos spirituales instituta sunt, liquida est differentia. ¶Sunt deinceps, & argumenta alia, ꝙ debuerint esse plura. Primum, (quod apud S. Tho. est sextũ) Sanctificationes altaris & vasorum ecclesiæ, atque aqua benedicta videntur esse sacramẽta. Negatur tñ, imò consecrationes illæ sunt dispositiones ad sacramenta perficienda, vt ad eucharistiam & reliqua. Aqua verò benedicta, ait S Tho. valet tùm contra dæmonum insidias, tùm etiam ad remissionem venialium, ac perinde ad idoneã sacramentorum tam collationem, quàm susceptionẽ: & ideò dicitur aqua lustralis, id est purificatoria, & expiatoria. Atq; hoc pacto intelligendus est can. Aquam. de consecra. dist. 3. qui est Alexan. 5. vbi ait aquã sale conspersam valere ad coinquinatorum sanctificationem, & purgationẽ. Ex quo nonnulli scioli sibi videntur elicere esse sacramẽtum. At verò ipse se se exponit, sanctificationẽ vocans purgationem à venialibus. ¶Sed arguis. Illum habet effectum ex opere operato: ergo est sacramentum. Conceditur antecedens. Haud enim tantùm per modũ meriti, vt reliqua virtutis officia, quæ augendo charitatis feruorem & meritum, remittũt venialia, sed virtute operis illa abluit ad modum sacramenti. Negatur tamen consequentia, qua infertur esse sacramentum, vt D. Thom. q. 60. art. 2. docuit: quoniam nec est signũ, nec causa gratiæ: atq; adeò non perfectam sanctitatẽ sed dispositionẽ operatur. Si enim esset sacramentum non potuisset ab ecclesia institui: eatenus enim penitus protenditur eius facultas, vt posit sacramentalia instituere. ¶Septimò arguit S. Tho. ex Hugone, cõponens enim ille oblationes, & decimas & sacrificia veteris legis ait omnia tria fuisse sacramenta: ergo sicut sacrificium altaris est sacramentũ, pariter sunt & decimę & oblatiões. Respõdetur tàm oblationes, quàm decimas sub vtraq; lege, naturæ, & scripta eò fuisse habita loco sacramentorum, ꝙ erant nostrorũ figuræ. Quare, cùm in nostra lege desierint esse figuræ, fit vt nec sint nomine sacramenti digna. ¶Octauò arguitur. Tria sunt peccatorum genera: sed contra originale sunt instituta sacramenta baptismi & pœnitentiæ: ergo contra veniale debuit aliud adhiberi. Hoc argumentum non currit contra alios doctores, quippe cùm plerique omnium censeant sacramẽtum extremæ vnctionis ordinari cõtra veniale. At quoniam S. Tho. non dicit nisi valere cõtra reliquias peccatorum, respondet, ꝙ cùm ad deletionem venialis non requiratur gratiæ infusio, qui est effectus sacramentorũ nouæ legis, nullo opus fuit sacramẽto ad eius remissionẽ, sed remittitur per lustralẽ aquam, & tunsionẽ pectoris, atque alia id genus sacramentalia. ¶His autẽ alia appenduntur minutiora argumenta. Primũ. Multa sunt ordinum sacramenta, vt diaconatus, & subdiaconatus, imò verò episcopatus censeri potest ordo: multò enim magis apparet rationi consonium, vt episcopo conferatur gratia & character ad administrandam suam

Aliud argumentum.

Primum argumentum. qđ sunt plura.

Aqua benedicta.

De con. d. 3. can. Aquã.

Septimum argumentum S. Tho.

Octauum argumentum.

Alia argumenta.

suam diœcesim, quàm sacerdoti: ergo plura sunt quàm septẽ. ¶Secundò. Corpus Christi sub speciebus panis consecratis est sacramentũ, quod adoramus: nempe, continens rem sacram, & pariter sanguis sub speciebus vini: præterea sumptio eiusdẽ corporis & sanguinis est sacramentum gratiam conferens: & in matrimonio consensus amborum sunt sacramentum: nã per illos gratia confertur: & postea dicitur manere sacramentum matrimonij, quia manet vinculũ: ergo sunt plura, quàm septem. ¶Tertiò. Martyrium est sacramentum: nam virtute operis gratiam confert non ponẽti obicem, sicut baptismus. ¶Hæc autem atq; his similia non est hic disputãdi locus, sed suis singulorum sedibus. In materia nanque ordinum d. 24. videbimus diaconatũ & subdiaconatũ ordines esse partiales, qui cum sacerdotio in vnum coëunt sacramentum, & de episcopatu videbimus distin. 24. non deesse, qui eum velint facere sacramentum conferens gratiam, connumerantes illum sacris ordinibus, pro eo quòd plus, inquiunt, gratiæ episcopo ad suam administrationem necessarium est, quàm sacerdoti ad suam. At verò, vt illic D. Tho. q. 3. art. 2. autor est, neutiquã hoc dici põt: quia episcopus non accipit noua potestatẽ suprà corpus Christi, ad quod omnes ordines referuntur, sed solùm supra mysticũ. Quare gratia episcopo necessaria non est noua, prẽter illam, quam accepit in sacerdotio. Et licèt aliquam potestatem indelebilem recipiat, non tamen propriè characterem, nisi dicas characterẽ sacerdotis amplius in episcopo extendi ad cõferenda noua sacramenta: scilicèt, confirmationem & ordines. ¶Pari modo de sacramento altaris, vt suo loco videbimus, dicendũ, corpus sub speciebus panis, & sanguinẽ sub speciebus vini duo esse partialia sacramenta, ex quibus vnum constat. Est enim vnum conuiuiũ, quod ex cibo & potu fit integrum. Sumptio autem nõ tam dicitur sacramentum, quàm sumptio sacramenti, neq; illa propriè gratiam confert, sed corpus ipsum, quod sumitur, sicut neq; consecratio est sacramẽtum, sed species corporis & sanguinis. Est enim discrimen inter eucharistiã, & alia sacramenta, quæ consistunt in vsu. Aqua enim baptismi non habet in se virtutem sanctificandi, sed illa virtus est in vsu per modum trãseuntis: quare baptizatio ipsa est, quæ gratiam confert, sicut chrismatio in confirmatione, &c. Sacramentum autem eucharistiæ nõ est eius vsus, sed species corporis & sanguinis: quapropter res istæ contentæ sunt virtus per quã gratia confertur. In matrimonio verò cõsensus mutui sunt sacramentum: ibi nanque gratia confertur, sed postea manet insolubile vinculum, quod non est sacramentum, sed effectus sacramẽti. ¶Martyrium autem non esse sacramẽtum distin. 3. artic. vlt. disputabitur, vbi monstrabitur esse baptismum sanguinis. Haud enim gratiam confert tanquam signum eius ad id institutum, sed per modũ meriti tãquam actus fortitudinis. ¶Quòd si arguas. Secundùm illam opinionem, quæ tenet sacramenta non aliter conferre gratiam, quàm in genere signi, videtur pari ratione non solùm martyrium, sed omnia officia, quæ ex charitate procedunt esse sacramenta, quandoquidem propter illa nobis Deus gratiam impertitur. Respondetur primo illam opinionem esse falsam. Secundò, etiam secundùm eam est lata differentia: nam sacramenta sunt signa ex institutione diuina gratiæ, quę sub illis confertur. Opera verò charitatis non sunt hoc modo diuinitus instituta tanquam signa gratiæ, sed suapte natura tanquam virtutum officia, si modò ex gratia fiant, sunt merita apud Deum ex pacto ipsius conducentis operarios in vineam suam, vt quod iustum fuerit reddat eis.

Responsio.

Argumen.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm sacramenta secundùm ordinem prædictum in priori parte præcedentis articuli conuenienter ordinentur.

Post sacramentorũ numerum sequit de eorũ ordine: nã ordo in numero est, & numerus ordine lucet. Et respondet D. Tho. vnica cõclusiõe, Debit⁹ ordo septẽ sacramẽtorũ est huiusmodi, Baptismus, confir-

Conclusio.

confirmatio, eucharistia, pœnitentia, extrema vnctio, ordo & matrimoniū. Probatio autem triplex habet membrū. Primum, cùm vnitas naturaliter sit multitudine prior, illa quinque sacramenta, quæ ad perfectionē cuiusque personæ attinēt priora suapte natura sunt, q̄ ordo & matrimonium, quæ respectu multitudinis sunt instituta. Ordo autem quia ad filios procreandos gubernandosq; spirituales refertur, prior est matrimonio, per quod generantur filij naturales, & carnales. Secundò inter illa, quæ ad perfectionem vnius cuiuslibet personæ diriguntur, illa tria naturaliter præcedunt, quæ per se vitæ spirituali competunt, quàm pœnitentia & extrema vnctio, quæ per accidens illi ad remouendum noxia adiunguntur. Pœnitentia verò, per quam sanitas recuperatur, prior natura est quàm extrema vnctio, per quam conseruatur. Tertiò denique inter tria illa priora manifestum est primum esse baptismum, per quem fit regeneratio, acquiriturque spirituale esse. Mox confirmatio, per quam virtus augetur, roboratur, & perficitur. Deinde eucharistia, in qua finis in hoc seculo totius christianæ vitæ consistit.

Expositio articuli. ¶ Res est clarissima, quæ nulla indiget discussione, si hoc duntaxat animaduertas, ꝙ hîc nō exploratur perfectionis ordo inter sacramenta, de hoc enim art. proximo dicendum restat. Neque verò ordo generationis eorum accidentarius. Nam præter baptismum, qui necessariò primùm requiritur, quippe sine quo nullum aliud potest recipi, inter reliqua nullus est necessarius ordo. Potest enim pœnitentia recipi ante confirmationem imò & eucharistia. Rursus & matrimonium potest esse validū absque eucharistia vel pœnitētia. Sed constituimus ordinē, qui ex natura rei colligitur. Et post baptismū vt vsu primitiuę ecclesię docemur, illico si episcopꝰ aderat, neophytus confirmabatur, ac subinde porrigebatur eucharistia: quia qui post baptismum non incidit in mortale, nullo indiget sacramento pœnitentiæ. Errāt ergo qui sacramentum pœnitentiæ ordine administrationis eucharistiæ præferunt.

Primum argumentnm. ¶Primum igitur argumentum D. Tho. est secundùm Paul. 1. Corinth. 15. Prius, quod animale est, deinde quod spirituale: per matrimoniū autem generatur animalis homo: ergo prius est quàm baptismus, quo regeneratur spiritualis. Respondetur, quòd matrimonium quatenus ad vitam animalem ordinatur, nihil habet spiritualitatis, sed est officium naturæ: hac igitur ratione non habet certum ordinē inter sacramenta. Quatenus autem est sacramentum: quia minimum habet spiritualitatis, collocatur vltimum. ¶Secundò per sacramentum ordinis suscipitur potestas administrandi alia sacramenta: agēs autem prius est actione: ergo ordo est prior baptismo, & cæteris personalibus. Respondetur, ꝙ agens debet esse prius in se perfectum, quàm alia perficiat: & ideo sacramenta, quæ personam propriè exornant, priora sunt illis, quę respectū habent ad aliorū perfectionem. *Secundū argumentum.*

¶Tertiò. Eucharistia est spirituale nutrimentum, confirmatio verò comparatur augmento: nutrimentum autem est causa augmenti: ergo prior est eucharistia confirmatione. Inter respondendū concordiā conciliat inter Dionysiū, & Magistrū Sentēt. Diony. nanq; libr. de ecclesiast. hierarch. anteponit eucharistiā confirmationi, Magister verò in. 4. in initio distinctionis. 2. pręponit confirmationē, & vterq; est sustētabilis. Nam nutrimentum antecedit augmento, sicut causa effectui: augetur enim homo per nutrimētum. Subsequitur verò augumētationem sicut conseruans hominem, in quantitate & virtute perfecta. Priorē ergo rationem secutus est Diony. posteriorem verò Magister: cuius opinio à pluribus est recepta. Tametsi ead. dist. D. Tho. q. 1. ar. 3. aliam subiunxerit rationem: nempe, ꝙ Diony. ordinem magis aspexit dispensationis, quàm effectuū. Nam eucharistia, inquit, in primordijs ecclesiæ illico conferebatur baptizatis, non autem confirmatio. Hoc autem intelligendum arbitror, quia episcopus non præsto aderat vniuscuiusq; baptismo: nam quādo erat præsens crediderim, vt suprà diximus, ꝙ protinus baptizatū ad minꝰ, si erat adultus, confirmabat, & fortè antè quàm eucharistiam sumeret. Infantulis autē conferebatur eucharistia, vt. q. de sumptione eucharistię, adnotabimus. Et forsan si *Tertiū argumentum.* *Diony. & Magister conciliantur.*

ne

ne confirmatione. Nam confirmatio aliqualem cognitionem in suscipiente exigit, vt distin.7. videbimus. Hanc igitur ob causam priùs de cõfirmatione: quàm de eucharistia à doctoribus tractatur. Quibus, & alia adiũgitur ratio, vt infrà apud S. Tho. q.73. ar.1. videbitur, quòd augmẽtum est perfectio intrinseca quantitatis hominis, mutatio verò fit per sumptionẽ extrinsecus cibi, intrinseca autem perfectio dignior est. ¶Quartum argumentũ est. Pœnitentia præparat hominẽ ad eucharistiam: ergo est prior. Respondetur ad antecedens, quòd illa præparatio non est per se necessaria, sed per accidẽs: nam si homo innocenter sine peccato mortali viueret, nulla indigeret pœnitentia, iuxta illud. 2. Paralipo. vlt. Tu domine iustorũ non posuisti pœnitentiam iustis, & ideo cõsequentia nõ est valida. ¶Hic ergo ad notandum vbi non est peccatum mortale, nullam esse necessariam confessionem neq; propter præceptum ecclesiæ semel in anno: quoniam illud nõ est nisi determinatio iuris diuini: iure autem diuino sacramentum pœnitentiæ non est institutum, nisi ad recuperandam gratiam, & amicitiam Dei, iuxta illud Lucæ. 13. Nisi pœnitentiam habueritis, omnes simul peribitis: per peccatum autem veniale, neq; amicitia perditur, neq; homines pereunt. Quare præcedenti articulo dixit D. Th. ob peccatum veniale nullum esse sacramentũ institutum, saltem de pœnitentia (quicquid alij de extrema vnctione dixerint) certũ est. Et reuera si peccata venialia cadunt sub pręcepto ecclesiæ, nunquã canon iussisset, vt vnusquisq; oĩa sua peccata cõfiteretur: quãdoquidem de venialibus id non sit humano more posibile. ¶Quintò deniq; arguitur. Extrema vnctio, quæ nõ datur nisi iam iã decessuris, propinquior quàm reliqua sacramenta est, vltimo fini beatitudinis: ergo est sacramentorum vltimum. Respondetur conclusionẽ consequi, si intelligatur de sacramentis quæ ad vnã persona spectãt. Ordo aũt, & matrimoniũ sunt postrema.

Quartũ argumentum.

Nota.

Quintũ argumentum.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm sacramentum eucharistiæ sit potißimum inter sacramenta.

POST ordinem sacramentorum, sequitur eorum exploranda comparatio in perfectione. De qua re D. Thom. duabus conclusionibus respondet. Prior. Sacramentum eucharistiæ est inter omnia sacramenta potissimum. Probatur tripliciter. Primò ratione eius rei, quam continet: est enim sub eius speciebus Christi corpus substantialiter. In reliquis verò non nisi quædam eius virtus participata, vt quæstio. 3. visum est. Id autem quod est per essentiam, prætãtius est eo, quod fit per participationem, vt ignis, quàm alia calida. Secundò quia sacramentum eucharistiæ, vt hactenus crebrò diximus, est cæterorum finis. Sacramentum siquidem ordinis ad eius cõsecrationem institutum est: baptismus verò ad eius susceptionem ordinatur, ad quam etiam perficitur homo per confirmationem. Pœnitentia autem & extrema vnctio est, sicut præparatio ad eius sumptionem. Matrimonium saltem sua significatione hoc etiã sacramentũ attingit, quatenus coniunctionem significat Christi, & ecclesiæ cuius vnitas per sacramentum eucharistiæ designatur, ea ratione qua Christo illic per nostram incorporationẽ vnimur. Vnde Paul. ad Ephes. 5. Sacramentũ hoc (scilicet matrimonij) magnũ est, ego autem dico in Christo & ecclesia. Tertiò, id probatur ex sacramẽtorum ritu, nã vt. 3. cap. ecclesiast. hier. autor est Diony. pleraq; sacramenta in eucharistia cõsummãtur. Ordinati nanq; illico communicant & etiam baptizati si sint adulti. Imò & in primitiua ecclesia, (vt in. q. de suscipientibus eucharistiam patebit) etiam paruulis porrigebatur eucharistia. ¶Posterior conclusio. Aliorum sacramentorum comparatio adinuicem potest esse multiplex: quare secundùm diuersas qualitates habent se, sicut excedẽs, & excessum. Nam si necesitatem spectes, baptismus est omnium potissimum, eò ꝙ sine illo neq; poterit esse salus, neq; vllum aliud recipi sacramentum. Si verò perfectionem consideres, ordo post eucharistiam alijs præcellit. Deinde cõfirmatio. Pòst verò pœnitentia & extrema vnctio ob id, qđ nõ per se, sed per accidens, vt dictum est, sunt necessaria ad remouendas

Prior conclusio.

Posterior conclusio.

incidentes culpas. Et inter hæc duo pœnitentia est maioris necessitatis ad delenda peccata, extrema verò vnctio est maioris perfectionis: quia purificat etiã peccatorum reliquias. Refertur enim ad pœnitentiam: sicuti confirmatio ad baptismum. Nam sicut abstersa per baptismũ originali culpa augetur per confirmationem gratia: sic respectu actualium delictorum vsu venit in pœnitentia & extrema vnctiõe. ¶Perspicua hęc omnia sunt & cuicunq; peruia. Sed siquis arguat nõ eucharistiam, sed baptismum omniũ esse simpliciter perfectissimum, eò quòd cùm sacramenta ordinentur in nostram salutem, illud apparet simpliciter perfectissimũ, quod est simpliciter necessariũ: negatur, ex necessitate argui simpliciter perfectionem, imò ex ipsa rei substantia æstimanda est: substãtia autem sacramẽti est id, quod in se continet. Et ideò eucharistia est simpliciter perfectissimum, baptismus verò secũdùm quid. Aliâs eandem ratione diceres pœnitentiã esse pariter perfectiorem, quia existẽti in peccato magis est necessaria. Et quod fortitudo est magis perfecta quàm iustitia, quia in bello est magis necessaria. In summa quòd pecunia est magis perfecta sapientia, qa pauperi est magis necessaria. Quæ omnia falsissima sunt. ¶Sed si rursus in D. Tho. insurgas, vbi ait, pœnitentiam & extremam vnctionem esse dispositionẽ ad eucharistiam: eò quòd tunc sequeretur prius esse infirmum vngendũ, quàm consecrata viatica buccella ei porrigeretur. Respondetur, quòd extrema vnctio non perinde est præparatio ad eucharistiam, vt pœnitentia, sed quodammodo quantum ad effectum. Sanitas enim animæ est præparatio, vt vniamur Chirsto, & quia extrema vnctio perficit illam sanitatem, dicitur præparatio ad eucharistiam, At verò ad illam suscipiendam sufficit pœnitentia, per quam remouentur peccatorũ culpæ. Postmodũ verò per extremam vnctionem remouentur eorũ vestigia & cicatrices, vt dignè accedentes in cælo ad illam mensam, quam Christus nobis disposuit, edamus & bibamus supracęlestẽ eucharistiã, hoc est, eius glorioso corpore & sanguine facie ad faciẽ saturemur, iuxta illud eius verbũ Matth. 26. Non bibam amodò de hoc genimine vitis, vsq; in diem illum, quo illud bibam vobiscum nouum in regno patris mei.

Expositio articuli. (margin, beside "ma vnctiõe. ¶Perspicua")

¶Primum argumentum S. Thom. est de matrimonio, quod inter respondendum prætermiserat. Bonum commune pręstãtius est particulari, vt. 1. Eth. Arist. autor est, matrimonium autẽ ordinatur in bonum commune propagationis humani generis, eucharistia vero in fructum peculiarem sumentis: ergo illud præstanti⁹ est. Respondetur priorem præmissam esse veram cæteris paribus: matrimonium autem ordinatur in bonũ naturale & tẽporale, ordo verò sacramẽtorum æstimatur penes rem spiritualem, qua vtique ratione eucharistia est maximum, & matrimoniũ minimũ. ¶Secundò. Illa videtur digniora sacramẽta, quæ superiores expostulant ministros: confirmatio autem & ordo non nisi per episcopos conferuntur: ergo sunt digniora, quàm sacramentum eucharistiæ, quod simplex sacerdos conficit. Negatur maior præmissa, ordinem enim & confirmationem, non quia digniora, sed quia per ipsa instituuntur ordinati & cõfirmati ad publica officia, principibus, quales sunt episcopi, conferre incumbit, instar reipublicæ humanæ. Sacerdotes quippe ordinantur ad administranda populo sacramenta: per confirmationem autem Christiani instituuntur ad propugnandã fidem aduersus publicos hostes. Quòd si arguas, aquam baptismalem, cùm valeat ad colendam fidẽ, valere quoq; ad illam tuendam. Respondetur, gratiam baptismalem opem ferre contra peculiares hostes fidei in propria persona, scilicet, contra infestationẽ carnis, & dæmonum: gratia autem cõfirmationis ad defendendum illam aduersus publicos hostes: nempe, aduersus hæreticos, tyrãnos & infideles. Idcircò per illã constituitur homo publicus miles fidei. ¶Tertio arguitur. Illa sacramenta sunt potiora, quæ vehementiorem habẽt virtutem, tria ergo sacramenta characterem imprimentia perfectiora sunt, quàm eucharistia. Negatur vtique consequẽtia: nã per characteres cõfiguramur sacerdotio Christi: maior autem virtus inest eucharistiæ, per quam ipsi Christo incorporamur. ¶ Quartò deniq; arguitur. Illud est preeminen-

Primum argumentum. *Secundum argumentum.* *Tertium argumentum.* *Quartum argumentum.* (margin)

præeminentius sacramētū, ex quo aliud pendet: sine baptismo aūt non pōt eucharistia suscipi: ergo est præeminentior. Respondet argumētū solùm ꝓbare præeminētiā baptismi respectu necessitatis. Imò inde præstantia eucharistiæ arguitur, ꝙ est posterior generatione, posterius em̄ viuit fœtus aīā rationali, q̄ sensuali. Subdit autē D.Tho. ꝙ sicut ordo, & cōfirmatio sunt digniora sacramenta rōne ministri à quo cōferuntur, sic & matrimoniū rōne significationis est dignissimum, significat em̄, vt ait Paul. ad Ephes.5. coniunctionem Christi & ecclesiæ.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm omnia sacramenta sint de necessitate salutis.

Superest demū post sacramētorum perfectionē, & circa eorū necessitatē perscrutari, an oīa sint necessaria. Et respondet D.Tho. sub distinctione duabus conclusionibus. Necessariū enim, vt.5. Metaphysic. tex.6. ait Philosophus, multis modis dicitur. Accipitur em̄ & pro naturali, vt necesse est graui si permittatur, deorsum ferri, & leui sursum: & pro violento, vt necesse est iaculum proiectum moueri, & quod ad rem pertinet respectu finis, atq; id dupliciter. Vno modo, simpliciter, vt sine quo finis obtineri nequit, vt cibus est necessarius ad vitā. Atq; alio modo secūdùm quid, vt sine quo attingi cōmodè non pōt: quemadmodū itineri longo peragendo necessarius est equus.

Prior conclusio. ¶Est ergo prior conclusio. Primo modo necessitatis tria sunt sacramenta necessaria, licèt diuersimodè. Baptismus em̄ est per se simpliciter, & absolutè cuicūq; singulari personæ necessarius, pœnitētia verò per accidens, supposito scilicet peccato mortali: sed sacramentum ordinis est quidem simpliciter necessarium, non tñ singulari personæ, sed ecclesiæ in cōmuni, hoc est: fidelium vniuersitati, imò cuicunq; prouinciæ. Probatur, quia sine sacerdotibus, & episcopis non posset diuinus cultus administrari, iuxta illud Prouerb.11. Vbi non est gubernator populus corruet.

Posterior conclusio. ¶Posterior conclusio. Secundo modo necessitatis reliqua quatuor sacramenta sunt necessaria. Probatur, quia cōfirmatio, vt suprà diximus, quodāmodò perficit baptismum: sicut extrema vnctio, pœnitentiam. Matrimoniū verò ecclesiæ multitudinē per propagationem conseruat. Sed eucharistia est spiritualis alimonia ad reficiendam virtutē, quæ assidua infestatione dæmonū, & sensualitatis quotidie deteritur.

Expositio articuli. ¶Neq; hîc quippiā est, quod nos debeat remorari, nisi quòd forsan quis dubitet cur matrimoniū non est in priori conclusione collocatū. Quādoquidem sicut ordo, sic & ipsum est rei publicæ necessarium. Respondetur, ꝙ ratione spiritualitatis, quaten⁹ est sacramētum non est simpliciter necessarium, sed quatenus officium naturæ, quod illi in lege naturæ pariter competebat, & ideò non cōnumeratur inter ea sacramēta nouę legis, quæ sunt simpliciter necessaria.

Primum argumentum. ¶Primum igitur argumentum D. Tho. iam est solutum, quod est hoc. In operibus Dei nihil est superfluum, quia esset frustra: id autem quod non est necessariū est superfluum: ergo omnia sacramenta sunt necessaria. Respōdetur nanq; ad minorem negando, id quod non est simpliciter necessariū, esse subinde superfluum. Satis est enim, quòd sit secūdo modo necessarium ad finis commoditatem.

Secundū argumentum. ¶Sed in secundo argumento maior inest difficultas. Sicut de baptismo Ioan.3. legitur. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei: ita Ioan.6. de eucharistia. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinē, non habebitis vitam in vobis: ergo sicut baptismus, ita & eucharistia est sacramentum simpliciter necessarium. Respondet breuissimè, quòd illud verbum eucharistiæ secundū Aug. in commentarijs eiusdem loci, intelligitur de manducatione spirituali, & nō de sacramentali.

Argument. ¶Contra hanc autem solutionem est argumentum, & ad rem, & ad hominem. Nam sumptio eucharistiæ est in præcepto diuino, quod ecclesia determinat fieri semel in anno: atque ipsum D.Tho. infrā. q.80. ar.11. in hoc testimonio Christi fundat: ergo manducatio eucharistiæ non solùm spiritualis, sed realis est simpliciter necessaria priori modo necessitatis. ¶Ad huius intellectū animad-

uertendum est, aliquid esse necessarium simpliciter bifariã. Vno modo necessitate finis, & altero necessitate pcepti. Id dicitur necessariũ necessitate finis, sine quo finis obtineri nõ potest. Et isto modo tria sacramenta prioris cõclusionis sunt simpliciter necessaria, & eucharistia quãtum ad manducationem spiritualem per fidẽ vt docet Aug. & nos infrà distin. 8. artc. 3. declarabimus. Vbi eadem quæstio mouebitur, vtrùm eucharistia sit ad salutem necessaria. Etenim quia ipsa est proprius finis baptismi, ad quem ille ordinatur, per fidem quæ recipitur in baptismo, suscipitur eucharistia in voto. Et hoc est quod ait Augustin. crede & manducasti. Necessitate autem præcepti sumptio eucharistiæ in re est necessaria. Quare Diu⁹ Thom. quæst. 73. artic. 3. Tam baptism⁹, inquit, quàm eucharistia sunt sacramẽta necessaria, diuersimodè tamen. Quòd si rogas, cùm verba citata de vtroque sacramento sint simillima, vnde illa discrepantia fingitur, illìc eruemus causam ex natura rei. Nam baptismus est necessarius ad inchoandam spiritualem vitam: quare sine illo in re vbi copia eius adest, non possumus inire primam gratiam cũ Deo, quod est esse necessarium necessitate finis. Eucharistia autem est necessaria sicut cõsummatio baptismi, & ideo sumptio eiusdem eucharistiæ in voto sufficit ad gratiam, licèt vis maneat præcepti vt tempore ab ecclesia destinato suscipiatur in re. ¶Tertium argumentum est. Sine baptismo potest quis assequi salutem, nisi adsit eius contemptus, vt distin. 3. artic. 11. patebit: sed omnium sacramentorum contemptus pariter nocet saluti: ergo omnia sunt pariter necessaria. Respondetur, omnium quidem contemptum esse delictum, sed differentia est, quòd alia sacramenta non suscipere, etiam si adsit copia illorum, non est contemptus, vt de ordine & matrimonio patet: imò & de eucharistia & pœnitentia, quando nõ vrget præceptum ecclesiæ. Baptismum autem, vbi adest opportunitas, non suscipere contemptus est. Atq; hoc arguit ipsum esse solùm sacramentum simpliciter necessitatis. Et hæc de sacramentis in genere. De qua re distinctio prima fuerat instituta.

Tertium argumentum.

DISTINCTIO secunda de circuncisione, & baptismo Ioannis.

Text. Cap.

PRæmissis in p̃logo, quæ de sacramẽtis in genere prænotanda occurrebant, ordo nos docendi cõmonere videbat, tractatum illico Christiani baptismatis exordiri. At quoniã duæ antiquitus cæremoniæ: nempe circũcisio, & Ioãnis baptizatio illustris hui⁹ nostri sacramenti præambulæ antecesserunt, decet, vt hac priùs secũda. d. legentiũ oculis p̃ponãtur. Vt eñ circuncisio præparatorium sacramentũ nostri baptismi extitit, ita & Ioannis baptisma sacramentalis quędã fuit eiusdem dispositio. ¶In priori ergo parte distinctionis huius quatuor de circuncisione nosse oportet. Fuit enim, si definitionẽ cupis, sacramentũ applicandæ fidei in remissionẽ originalis. Seu incisio præputij tãquàm signaculũ, vt ait Paul. iustitiæ: fidei fuitq;, vt libro quarto Orthodoxæ fidei Damascenus ait, signum distinguens Israel à reliquo orbe.

Definitio circuncisionis.

Dam.

¶Insti-

Cap. 2. ¶Instituẽdæ aũt circuncisionis causa multiplex refertur. Prima naq; princepsq; fuit: ut ex Hugone lib.1.de sacra. parte.11.colligitur, ꝙ crescẽte ex vna parte scelerũ colluuie, ex altera verò Christo iã aduentante, charactere illo mẽbri generatiõis oportuit tum originis labẽ, quę radix oĩum malorũ fuit, tum etiã fidẽ generandi ex illis patribus Christi, q̃ vnica fuit nostræ salutis causa, apertiùs significari. Quapropter congruẽtissimè in patriarcha illo Abrahã (vt Gene.17.legitur) pacto præceptoq; Dei sacramẽtũ illud fuit institutũ. Tunc em̃ & flagitia ardenti⁹ flagrabãt, & fides Christi ex eius semine venturi in patre illo q̃ firmissimè viguit. Propter quod ait ad Rom. Paul. Credidit Abrahã Deo, & reputatũ est illi ad iustitiã, ac ꝓinde illi duntaxat eiusq; semini huiusmodi sacramenti præceptum iniunctum est.

Hugo.

Gene.17.

Pau.Ro.4.

Cap. 3. ¶Sed & eius ritus congruentissimi fuerunt. Primùm, vt tantùm in masculino sexu, illoq; fieret mẽbro per quod & originis lues deriuatur, & Christi generatio ex illo semine denotabat̃ futura. Atque octaua die, vt & circuncisionẽ spiritualẽ, quæ fit in anima per gratiã Christi, & omnimodã spoliationẽ mortalis carnis, quæ in resurrectione perficienda est, pręsignaret. Vtraq; em̃ spiritualis, scilicet, & gloriosa circũcisio, octaua die fit. Nã cùm lex vetus, vt lib. sexto cõtra Faustum autor est August. noĩe sabbati, q̃ septima dies est designetur, lex gratiæ per dominicã significatur. Qua ideo Christus resurrexit, tũ gratiã nobis impertitus, tum & resurrectionis pollicitus gloriam.

Aug.lib.6. contra Faustum.ca.3.

Cap.4. ¶At quãuis sub circuncisionis signaculo gratia ad remissionẽ originalis culpæ infunderet̃ nõ tñ eam circuncisio, vt noster baptism⁹, sed fides illo sacramẽto applicata pręstabat. Nam Pau.ad Gala.4. indiscriminatim cuncta illi⁹ tẽporis sacramenta infirma egenaq; elemẽta cẽset, quasi nihil gratiæ ad salutẽ conferentia. Eademq; adeò sola fides ante circuncisionẽ in lege naturæ cõtra eandẽ originis maculã vnicũ remediũ erat, iuxta verbũ Greg.4.lib. Moraliũ. Quòd apud nos valet aqua baptismi, hoc egit apud veteres, vel ꝓ paruulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificij, vel pro his, qui ex Abrahæ stirpe prodie-

Pau.Gal.4.

Greg.4.li. moral.de cõsecra.d.4. capit. Quod apud.

runt, mysteriū circuncisiōis.

Cap. 5. ¶ In altera distinctionis parte duo itidē de baptismo Ioānis sunt contemplanda. Fuit quippe decentissimū, vt rit⁹ ille añ Chr̄i baptisma Deo inspirāte imperāteq; institueret, iuxta illud Ioā. 1. Qui misit me baptizare in aqua ille mihi dixit, &c. Nēpe, vt illic tactu suę mūdissimæ carnis (vt ait Beda) Christus aquas ad suū baptismū cōsecraret, ac pinde populo innotesceret, tāquam ille qui futurus erat in spiritu sancto baptizatus. Sed & Iudaici quoq; illius populi causa eundē ritū institui decuit, vt lotionis illius assuetudine ad euangelicum baptisma afficeretur, & pœnitentia, quam illic Ioannes prædicabat, ad eundē idoneè suscipiēdū præpararetur. Vnde redemptor ipse Matt. 21. Baptismus, inquit, Ioannis vnde erat è cælo, an ex hominibus? quasi dicat, è cælo.

Matt. 21.

¶ Veruntamē baptismus ille gratiā iustificantē nemini cōtulit, testāte id ipso Baptista Matt. 3. Ego em̄ inquit, baptizo vos in aqua in pœnitētiā, qui aūt post me ventur⁹ est, fortior me est, cuius nō sum dignus calciamēta portare, ipse vos baptizabit spiritu sancto & igne. Imò verò nec sacramentū fuit ꝓpriè, sed sacramentale quoddam nostri baptismi. Ex quo fit consequens, vt q in Ioānis baptismate (vt Actuū. 19. legit) essent baptizati, iterū Chr̄i baptismo tenerentur intingi.

Matt. 3.

DISTINCTIONIS 2. Quæstio. 1. de circuncisione.

S. Thom. 3. par. quæst. 70.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm circuncisio fuerit præparatoria, & figuratiua baptismi.

DIstinctionem presentē in duo partiti sumus. Prior nanque pars tractatum circuncisionis cōtinet, posterior verò disputationem baptismi Ioannis. Nam etsi D. Tho. de circuncisione in calce tractat⁹ de baptismo quæstionem subiūgat, visum tñ mihi est tū, ꝙ antiquius sacramentū, tum ꝙ ad nostrū baptisma quasi præambulū fuit, sermonem eius anteponere, cumq; illo, qui est de baptismo Ioannis coniungere: vt iste ambæ cæremoniæ aditum nobis ad materiam baptismi aperiant. Est ergo quęstionis primæ articulus primus. Vtrùm circūcisio fuerit præparatoria. Ad quam hac affirmatiua conclusione D. Tho. respondet. Circuncisio fuit præparatoria figura baptismi, quā ꝓbat autoritate Apostoli ad Colos. 2. Circuncisi estis circuncisione non manu facta in expoliatione corporis carnis, sed circūcisione Iesu Christi cō sepulti ei in baptismo. Vbi baptismum Apostolus ob id circuncisionē appellat, ꝙ per antiquam circuncisionē præfigurabatur scilicet veritati ipsi nomē figuræ accōmodans ꝓpter eiusdē culpæ remissionē, quæ illic fiebat per fidē, & hîc per sacra

Paul. ad Colos. 2. *Conclusio articuli.*

sacramentum. Rationē pręterea ex eodē Diuo Aug. hîc Sāct. Thomas, firmissimā subiungit. Fides nanq; antiquorū patrū & nostra, eadē est: nam ea, quę illi futura credebant, nos facta confitemur iuxta illud. 2. ad Corint. 4. habentes eūdē spiritū fidei credimus: circūcisio autem erat eiusdem fidei potestatio, & professio, sicuti apud nos baptismus: secundùm illud ad *Pau. Gal. 5.* Galat. 5. Testificor omni homini circūcidenti se, quoniā debitor est vniuersę legis *Pau. Ro. 4.* faciēdę. Vnde ad Roma. 4. Paul. Abrahā, inquit, accepit circūcisionē tanquā signaculum fidei, quo scilicet homines tūc coetui fideliū aggregabant, veluti modò per baptismū: fit ergo cōsequens, vt fuerit illa huius præparatoria figura.

Expositio articuli. ¶ Animaduertendum est in præsentiarū *Manichæorū blasphemia.* Manichæos in circūcisionē absurdissimè fuisse blaphemos. Aiebāt em̄ nunquā bonum Deum & honestū in illo depudēdo mēbro regenerationē sui filij presignasse, sed inuentū fuisse mali turpissimiq; Dei: qui pueros illo vulnere cruciare cōstituit. Quam quidem blasphemiā D. Aug. libr. 6. contra Faustū cap. 3. retūdit, dicens, ꝙ secundùm Paulum ad Titum. 1. omnia sunt munda mūdis, ac potissimùm Deo: qui ideo decēter ea parte potuit tum originis labem, tū & Christi genituram desi*Pelagianorū hæresis.* gnare. At præter Manichæos etiam Pelagiani, quia vitium originale non agnoscebant, subinde sacramētum circuncisionis tanquam eius remediū abnegabant. Con*Aug.* tra quos idem Augustinus libro. 6. cōtra Iulianum capitulo tertio conclusionem hanc Diui Thom. affirmat. Cuius gratia Sanct. Doctor præsentem articulum scri*Contra S. Thom.* psit. ¶ Videri tamen hîc cuipiam potest Diuum Thomam initialem articulum pretermisisse: debuisset nanq; priùs necessitatem circuncisionis declarare. Nā cùm vt quæstione. 2. distinctionis præcedētis ostendebamus, omni tēpore legis naturę fuerint aliqua sacrificia cōstituta, quę suo modo erant sacramenta, etiam in remedium originalis culpæ, nulla apparet necessitas circuncisionem adhibendi. Hanc tamen necessitatem suprà eadem quæst. 61. artic. 3. ad secundum explicuit. Nam cùm processu temporis quantò plus humanum genus à suo elongabatur initio peiùs peccata rationis lucem obscurassent, & quantò propiùs aduentus Christi appropinquasset, tantò debuissent fidei sacramenta explicatiora institui, decuit, vt tempore Abrahæ sacramentum institueretur, quod explicatiùs tùm originalem maculam, tùm etiam aduentantis Christi generationem luculentiùs declararet. Sententia est Hugonis libr. 1. de *Hugo. li. 1.* sacramentis parte. 11. capitu. 6. ac deinde Alexandri Alensis quarta parte quęst. 7. *Alex. Alē.* membro secundo. & Diui Thomæ. in. 4. dist. 1. quæst. secunda. Quocirca necessitas circuncisionis non fuit simpliciter ad delendum peccatum: nam antea etiam delebatur per fidem Christi, vt paulò inferiùs explicabitur, aliter applicatam, sed vt eadem fides ad illam abstergendā maculā, expresiori signo applicaretur.

¶ Contendit hîc Alexander, & D. Tho*Definitiones circuncionis.* mas circuncisionis definitiones accumulare, quæ diuersas eius qualitates explicant. Fuit enim, si ad primarium eius effectum attendas, circuncisio signaculum curationis ab originali. Sed in hoc non differebat à baptismo, nisi intelligamus fidei signaculum duntaxat & non causa gratiæ iuxta verbum citatum Pauli ad Romanos quarto. Nam baptismus sic est signaculum, vt sit etiam causa gratię. Fuit etiam signum: vt ait libro quarto Dama*Damas.* scenus. capit. 26. distinguens Israel à reliquo gentilium orbe. Hic enim fuit secundarius eius effectus.

¶ At verò nos in textu exactiùs forsan sacramentum hoc duobus modis definiuimus. Nam cùm sacramenta, vt distinct. 1. quęst. 1. art. 1. monstrauimus, & generaliter signa sint & peculiariter actiones quędā & passiones, vtraque ratione commodissimè diffiniuntur. Primò, vt sacramētū ponatur loco generis, loco autem differētię effectus peculiaris eiusdem sacramēti. Et secundò modo si illa actio vel passio fungatur vice generis. Priori ergò ratio*Definitio legitima autoris.* ne circuncisio est sacramētum applicandæ fidei in remissionem originalis culpę: & posteriori, est incisio præputij tanquā signaculū iustitiæ fidei. Ambabus enim rationibus definitio generalis sacramēti scilicet, sacræ rei signum, ad hoc singulare adaptatur. Et quoniā illic fiebat pro-

fessio fidei, conferebaturq; gratia ad eius culturam, illic imponebatur circũciso nomen, quasi ille tunc nomẽ suum daret in illam religionem. Quare licet angelus attulerit de cælo nomẽ Iesus, non illud ipse ei imposuit, sed iussit Iosepho vt sic eum vocaret, qđ ipse in die circũcisionis fecit.

Primum argumentum. ¶ Sed est primum argumentum Sancti Thomæ. Figura similitudinem aliquã cũ figurato habere debet: circuncisio autem nullam videbatur habere baptismi: sane cũ illa ferro, hic autẽ aqua fiat. ¶ Ad hoc argumentum aliter in. 4. quàm hic respõdet. Non enim tantùm similitudinem cũ baptismo decuit habere, verùm & expressiorem significationem tũ originalis culpę, tum curationis à Christo exhibendæ.

Similitudines circuncisiõis baptis. Culpam autem designabat, primò quia in membro generationis sculpebatur, per quam contrahitur. Secundò, quia circulariter fiebat, ad denotandum quòd prius persona Adæ infecit naturam, quę quidẽ natura singulas postea personas commaculat. Et tertiò, quia dolorem contra delectationem concupiscentiæ excitabat. Sed in sanguinis effusione significabat passionem, qua Christ⁹ vitium illud erat curaturus, cuius vtiq; generatio characte re quoq; illius mẽbri designabatur. Quæ potissima eius institutionis causa fuit: videlicet, vt tam celebri sacramento nasciturus Messias mentibus illius gentis impingeretur. Hic autem duntaxat adducit similitudinem cum baptismo. Nam præter effectum spiritualẽ remissionis culpę, forma ipsa sacramenti erat quædam imago baptismi. Etenim sicut in circuncisione auferebatur carnalis pellicula, ita & in baptismo expoliamur à carnali conuersatione. Et est doctrina Diui August.

Aug. & Damasce. loco suprà citato contra Faustum libro 6. & Damasceni loco proximè allegato. Illic enim quod generationi necessarium erat, non amputabatur, sed membri operculum, quod superfluam voluptatem gignit. Et pariter in baptismo non expoliamur à conuersatione carnis, quæ est vitæ necessaria, vt cibo, & potu, & cæteris. Sed relinquere tũc profitemur superfluã concupiscentiam, quæ ex originali culpa succreuit.

Circũcisionis mysteria. Quocirca vt comprehẽsim mysteria circuncisionis colligamus, fuit signum in primis distinctiuum illius populi à reliquis gentibus, memoratiuũ originalis culpæ: ac suo modo eiusdem purgatiuum, quatenus per fidem illic applicitam diluebatur: figuratiuum baptismi, allegoricum Christi, morale, quo admonebantur homines castitatem seruare, atque anagogicum deponendę corruptibilitatis carnis & sanguinis in postrema resurrectione glorificatorum corporum.

Secundũ argumentum. ¶ Secundum argumentum facile est. Paulus. 1. ad Corinth. 10. potiùs meminit maris, per quod priscus populus per desertum transiuit, & nubis, qua fuit protect⁹ tanquam figurarum baptismi, dicens, ꝙ in nube, & mari fuerunt baptizati, ergo illæ potiùs res, quàm circuncisio fuerant figura. Respondetur, quòd res illæ quantùm ad materiam baptismi, eiusque virtutem expressiorem continebant effigiem baptismi, baptizamur enĩ in aqua, & spiritusancto, vt habetur Ioann. 3. qui quidem spiritus nube illa pręsignabatur, & hoc tantùm significauit Paulus. At nõ erant sacramenta sicut circuncisio: quæ ideò dicitur sacramẽtum pręparatorium baptismi.

Tertium argumentum. ¶ Tertium deniq; argumentũ est. Baptismus Ioannis fuit etiam pręparatorius baptismi Christi, si ergo idẽ etiam habebat circuncisio, alterũ superfluebat. Respondet, quòd baptismus Ioannis, non fuit verè sacramentũ, vt infrà dicemus, nec fidei professio, sed quædam dispositio ad exercitiũ baptismi, qa fiebat in aqua, & ideò dici potest sacramentale quoddam baptismi. Circuncisio autem erat verè sacramentum, & fidei quidem professio, quam etiam in baptismo profitemur: & idcirco longè propinquiùs ad rationem baptismi accedebat.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm circuncisio fuerit conuenienter instituta.

SI ergo necessaria fuit modo exposito circuncisio, scire restat, vtrũ tẽpore cõgruo fuerit instituta. Nã arguit, ꝙ institui debuerit illico post peccatũ, vt potè in cuius remedium instituebatur: vel si institutio

cutio eius differri debuit, oportuisse videtur, vt in lege Moysi fieret, cuius legis sacram enumerat: & tamen non fuit instituta nisi tempore Abrahæ. Respondet nihilominus Diuus Thomas vnica vt apparet conclusione: videlicet: Conuenienter circuncisio instituta fuit in Abraham: Sed est notandum, quòd non solùm ait, tempore Abrahæ, sed in Abraham, duas scilicet innuens conclusiones. Vnam, quòd tempus Abrahæ fuerit huiuscemodi institutioni aptum. Alteram verò, quòd ipsi tantùm, suoque semini inter mortales fuerit præcepta. Et primò probat simul ambas: quia institutio fuit facta à Deo Gene. 17. cuius perfecta sunt opera. Secundò sic. Duplex fuit ratio instituendæ circuncisionis: videlicet, vt esset professio fidei Christi, & vt per illam singularis populus, vnde Christus erat nasciturus, à reliquo secerneretur orbe. Vtraque autem ratio reperta fuit in Abraham: nam & ipse primus iussus à Deo fuit egredi de terra sua, & de generatione sua, vt Genes. 12. legitur. Ipsiq; postmodum, vt Genes. 22. habetur, prima facta fuit promissio nascituri Christi ex suo semine, in quo omnes gentes benedicerentur: ergo in ipso fuit congruentissimè illud circuncisionis sacramentum institutum.

Prima conclusio. *Secũda conclusio.* *Genes. 17.*

¶Hic primum circa tempus Abrahæ aduertendum est, illud fuisse initium tertiæ ætatis mundi. Durauit enim mundi infantia vsq; ad diluuium annis. 1656. Pueritia verò inde vsq; ad Abraham fermè 300. annis. Ortus enim fuit anno mundi. 1948. Cùm autem. 75. esset annorum, vt legitur Genes. 12. iussus est egredi terra sua, & cognatione sua, quippe quæ in generationibus Nembroth, plena iam erat spurcitia, & idololatria. Paulò enim ante eius ortũ Ninus in Babylone idololatriæ initiũ fecerat: vt pote qui Belo patri diuinos honores instituerat. Et quoniam cũ idololatria semp nefandũ vitiũ succreuit, illo etiã tẽpore viguit Sodomorum, Gomorrheorũq; spurcitia. Deinde cùm. 99. annorũ esse cœpisset, vt legitur Genes. 17. fœdus pepigit cum Deo seruãdæ fidei venturi Messiæ, atque adeò in signum fœderis præceptum accepit circũcisionis, quo à reliquis gentibus discerneretur. Instituta fuit ergo circuncisio anno ab orbe condito. 2048. Deinde effluxit tertia mũdi ætas: nẽpe, adolescentia quadringentis annis, & eo amplius vsque ad latam legem per Moysen. Atque inde processit quarta vsque ad Dauid, & quinta vsque ad captiuitatẽ Babylonię: Et sexta vsque ad Christum, qui initium fecit septimæ anno mũdi. 3960. Vnde fit vt inter ortum Abrahæ & ortum Christi interfluxerint duo annorum millia adiectis. 12. ¶Hæc ergo ad intellectũ articuli huius adnotare opus fuit. Per hæc nãque primum, & secundum argumentum D. Thomæ facilè diluuntur. Haud enim illico post peccatum Adæ necessaria fuit circuncisio, vel ad explicandam originalem maculam, vel ad exprimendam veritatem fidei venturi Christi. Nam Adã ipse vtriusque diuinitus doctrina imbutus erat, quam suam posteritatem viua voce docebat. Sed illa fides propter succrescentia indies gentium scelera tempore Abrahæ, vt dictum est, obnubilabatur & tenebrescebat. ¶Secundũ argumẽtum est, quòd cùm per circuncisionem, vt ait Paul. ad Galat. 5. fieret legis professio, condecere videbatur, vt non in Abraham, sed in Moyse, per quem lata est lex, institueretur. Respondetur autem potiùs fuisse congruum, & ad rem necessarium, vt populus ante in vnam religionem coadunaretur, quàm illi scriberetur lex: nam legis fundamentum, religio est, quippe cum lex ad bonum publicum populi referatur, coadunatio autem populi fit aliquo signo sensibili. Nam, vt ait sæpe citatus August. libr. 19. contra Faustum, non potest sine signo sensibili coadunari religio. Quapropter decuit peculiarem illum populum illo charactere ante legem insigniri. Addit autem illos patres, qui fuerunt ante legem, familias suas de diuinis per modum paternæ admonitionis instruxisse, iuxta verbum Domini de Abraham Genesis. 18. Scio quòd præcepturus sit filijs suis, & domui suæ post se, vt custodiant viam Domini. Hoc autem verbum in duplici sensu legi potest. Primo modo, vt solùm intelligatur de patribus succedentibus inter Abraham, & legem, vt de Isaac, Iacob, &

Expositio articuli. *Initium idololatriæ per Ninum.* *Instituta circuncisio quãdo.* *Primum argumentum D. Tho.* *Secũdum argumentum.* *Genes. 18.*

& reliquis. Non enim ait ante circũcisionem, sed ante legem, vt tacitæ obiectioni respondeat. Si enim circuncisio tanto tẽporis curriculo ante legẽ fuit præcepta, & non fuit scripto promulgata: quo modo potuit durare in memoria hominum vsque ad legem? Et respondet, quòd viua voce parentum ad filios, filiorumque ad nepotes. Et hic est legitimus sensus huius literæ. Nihilominus verum est, ꝙ ante circuncisionem etiam patres edocebant suas familias de diuinis viua voce, & quantùm ad notitiam originalis culpæ, & quantùm ad fidem, per quã remittebatur, licèt ante tempus Abrahæ iam illa notitia contenebresceret.

Tertium argumentũ. ¶ Tertium argumentum maioris est põderis: nam esto tempore Abrahæ debuerit circuncisio institui; non tamen apparet eius soli semini præcipi debuisse: imò cùm figura esset baptismi, qui vniuersis populis conferendus erat, debuit & ipsa pariter vniuerso orbi iniungi. Et quidem D.Thom. hoc tantùm respondet, quòd cùm baptismus perfectionem in se salutis contineat, ad quam Deus vniuersos mortales euocat, iuxta illud. 1. Timoth. 2. Qui vult omnes homines saluos fieri, debuit vniuersis exhiberi, circuncisio verò non erat uisi figura quædam Christi, qui ex illo singulari populo nasciturus erat, & ideo non debuit nisi illi populo iuberi.

Circuncisionis institutio. ¶ Quo autem responsio apertior fiat, adnotanda sunt institutionis verba Genes. 17. Sunt enim huiusmodi. Hoc est pactũ meũ, quod obseruabitis inter me, & vos, & semen tuum post te. Et loquebat̃ Deus peculiariter Abrahæ. Circũcidetur ex vobis omne masculinum, & circuncidetis carnem præputij vestri, vt sit signum fœderis inter me, & vos. Vbi pronomina illa secundæ personæ toties repetita designant pręceptũ soli illi gẽti positum. Sed est præterea notandum discrimẽ inter sacramentũ circuncisionis, & alia, quæ fuerunt iuris naturæ. Illa enim, vt distin. 1. q. 2. dicebamꝰ, nõ fuerunt determinata præcepto diuino exteriùs, sed tantùm erat obligatio interior, vt aliqua fieret fidei ꝓtestatio, quã singulę natiões suis ꝓprijs sacrificijs designabant, qm̃ sola fides parentum, quocũque signo etiam interiori applicita, vt infrà patebit, delendæ originali culpæ sufficiebat.

Discrimẽ inter circuncisionẽ, & sacramenta legis naturæ.

Circuncisionis præceptum. De circuncisione autem fuit positum peculiare præceptum. Et hoc est, quod ait venerabilis Hugo lib. 1. de sacramentis. par. 12. cap. 2. videlicet, sacramenta antiquiora secundòm voluntatem hominum fuisse instituta, circuncisionem autem præcepto Dei, idq; adeò fuit primum, quod de sacramentis in sacra pagina reperitur. Itaque verbum illud circuncidetur ex vobis, &c. æditionem præcepti designat. Ad cuius vtique vehementiorem exaggerationem subditur. Masculus, cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit. *Delere.* ¶ Verbum autem delere, bifariam exponi solet, quemadmodum nomẽ pacti de duplici pacto intelligi valet. Nam si delere, ad perpetuam animæ damnationem referatur, tunc nõ quadrat, quòd pactum intelligatur de illo tunc cũ Abraham inito: nam cùm paruulus ante vsum rationis non circuncisus pactũ illud non frangeret, quia culpam non committebat, non erat cur idcirco damnaretur. Et ideo Aug. 16. de ciuit. Dei. cap. 27. ad illã deletionem alludens, ait, nomem pacti referendum esse non ad illud, sed ad aliud antiquum, Adæ propositum. In quacunque hora comederis ex eo, morte morieris: scilicet, spirituali, & mortalitate corporali. *Aug. ciuit.* Itaque sensus sit, anima cuiusque incircuncisi peribit ob peccatum originale, quod ab Adam frangente Dei pactum contraxit. Et hunc sensum sequitur Hugo loco citato, & antiqui patres. *Hugo.* Alijs autem violentus apparet eiusmodi sensus: videtur enim litera de pacto præsenti loqui, & deleri animam de populo potiùs alludere ad vitam corporalem, quæ in sacris literis vocatur anima: vt sit sensus, capite plectetur homo ille. At profectò si circuncidi legatur passiuè, non quadrat interpretatio hæc: nam paruulus ob id, quòd non circuncideretur, nullam merebatur corporalem pœnam. Sed tamen Hebraicè legitur circuncidere actiuè, puta clausus (sic enim vocabatur incircuncisus) qui non circuncidet carnẽ prèputij sui, peribit, &c. Et sic legit Aug. Et tũc potest

test verbum adaptari ad adultos, qui nisi suam carnē suorumq; liberorum circūciderent, pœnam subirent mortis. Et profecto vtraq; lectio sustineri potest. Imò arbitror vtrunque simul sensum in illis verbis contineri. Nam quòd absque circuncisione nulli tunc masculo illius populi post octauum diem pateret salus, certissima fides est. Quòd autem supplicium capitis esset adulto non se, aut suum filium circuncidere, non est dubitandum: nam idem supplicium extat nunc Christiano & Christiani filio si baptizari se, aut prolem suam renueret. Et confirmatur ex illo Exodi. 4. vbi legitur, quòd Deus voluit Moysen perimere, eo quòd proles suas masculinas non circuncidisset. Stat ergo sententia, quòd circuncisio fuit soli semini Abrahæ à Deo ante legem præcepta.

Argumēta. ¶Arguitur nihilominus contra singulas particulas. Primùm sequeretur preceptū illud potiùs censendum esse legis naturæ, quàm scripte, eo quòd pluribus quàm quadringētis annis ante scriptam legem fuerit positum. Consequens tamen videtur falsum: nam cùm per circuncisionem fieret professio legis scriptæ, vt ait Paulus ad Galatas quinto. & solis Hebræis fuisset posita, & cessante lege cessauerit, apparet potiùs præceptum legis Mosaycæ. Respondetur autem, præceptum illud quodammodo dici posse legis naturæ quantum ad tempus institutionis: cōmodiùs autem & significantiùs dicitur præceptum legis scriptæ, propter rationes modò tactas. Præcepta nanque naturalia vniuerso orbi sunt posita: circuncisio verò solis Hebreis mandata, tanquam præparatio quedam ad legem scriptam, vt dictum est. Et hoc est, quod Christus *Ioann.7.* docuit Ioann.7. Moyses dedit vobis circuncisionem, non quia ex Moyse est, sed ex patribus, scilicet, Abraham, & sua sobole. Imò verò hoc etiam circuncisio à lege Moysi differebat, quòd ipsa à solo Deo immediatè p angelū fuit præcepta, lex autem per Moysen data. Et ratio discriminis fuit, quòd verum sacramētum conferens gratiam (vt suprà diximus) à solo Deo debet institui, qui autor est gratiæ: quare Christus solus nostra instituit sacramenta: morum autem leges cōdit Deus per legislatores, iuxta illud Prouerbio. octauo. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. ¶Secū- *Secūdum argumētum.* dò arguitur contra solutionē D. Thomę quòd quia baptismus perfectionem continet salutis, debet dari vniuerso orbi, circuncisio verò, quia tantùm erat figura Christi, non nisi illi populo. Nam postquam circuncisio ad delendum originale instituebatur, quod vniuersos mortales infecerat, semper viget argumentum, ꝙ quanuis esset figura Christi, nihilominus deberet vniuersis proponi.

¶Tertiò Hieremię. 9. legitur, Ecce dies venient, dicit domin⁹, & visitabo sup omnē, *Tertium argumētum.* qui circuncisum habent præputium, sup Aegyptum, & super Iudam & super Edō & super filios Ammon, & super Moab, Vbi ait Hieronym. omnes illas gentium nationes habuisse in more circuncisionē licèt non essent Israelitæ. ¶ Quartò con- *Quartū argumentum.* firmatur ex historia Ismael, qui circuncisus fuit, vt legitur Genes. 17. ergo sua soboles, eadem lege tenebatur, & tamen fuit exclusus præcepto domini à familia Abrahæ, vt legitur Genes. 21. Eijce ancillam, & filium eius. Idemque fit argumen mentum de Esau, qui separatus est à familia Isaac, iuxta illud Pauli ad Roman. 9. Iacob dilexit, Esau autem odio habuit. ergo non solùm semen Abrahæ tenebatur circuncidi. ¶Et quintò arguitur. Abra- *Quintum argumentū.* ham non solùm iussus est filios circuncidere, verùm & seruos tam vernaculos, quàm emptitios, qui non erant de sua familia, eosdemque præceptum exequens circuncidit vt Gene. 17. legitur: ergo non sola Abrahæ generatio lege circuncisionis obligabatur.

¶Ad secūdum respōdetur, quod cùm fi- *Ad secundū* des venturi Mesię tam esset sublimis, & creditu difficilis, non eā illico Deus in vniuersum orbem euulgauit, quoniam non erat tāti mysterij capax, sed selegit præstantissimum tunc omnium mortalium Abrahā, cui mysterium seorsum cōcredidit. Et quia credidit ex Sara iam sterili super naturam suscepturum prolem, quæ erat mysterium Christi ex virgine nascituri, patrem eum tum secūdùm carnem vnigeniti filij sui, tū secundùm spiritū, vti ait Pau. Ro. 4. omniū credētiū elegit. Ob idq; iussit eum exire de domo, & cognatione

tione sua, vt in regione illi consignata se motus à reliquo orbe, illo circuncisionis charactere insignitus, tanquam seminarium Christi vitam degeret. Quare & inditum est illi nomẽ, Abraham, quod est, pater multorum. Vnde ad formam argumenti respondetur, quòd circuncisio duo habuit. Fuit enim & remedium contra morbum, & præceptum: & tanquam remedium fuit vniuersaliter proposita gentibus cunctis, quæ illam sua sponte vellent recipere, vt legitur Exod. 12. Si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere Phase domini, circũcidetur prius omne masculinum eius, & tunc ritè celebrabit, erit que sicut indigena terræ. Sed tamen quia non solùm propter originale, vt diximus, sed propter mysterium generandi expectãdique Christi potissimùm instituebatur, illi populo peculiariter fuit in præceptum, atq; adeò in illo generationis membro. Reliquo verò orbi sufficiebant sua sacrificia vt antea. ¶ Ad tertium respondetur, Gentes illic commemoratas religionem circuncisionis suscepisse, non tanquam sacramentum, quod iuxta verbum Pauli, professio erat seruandæ legis Iudaicæ, sed propter imitationem, quia placebat eis illa ceremonia. Qua ratione etiam Mahumetus suæ familiæ illam iussit: quare per illam non mundabantur ab originali, velut si modò aliquæ gentes baptizarentur absq; intentione profitẽdi legem euangelicã. Et ideo Deus proposuit illas gentes in exemplum Iudęis, dicens, quòd cùm ipsi, scilicet Iudæi, incircũcisi essent corde, legem præuaricantes, non plus illis proderat circuncisio, quàm Amonitis, aut Moabitis. ¶ Ad quartum verò respõdetur, quòd descendentes ab Ismael, qui dicuntur Agareni ab Agar eius matre, & descendentes ab Esau, qui dicuntur Idumæi, licèt primi eorum parentes fuissent circuncisi, tamen quia iussu Dei fuerunt exclusi à familia Abrahæ, non tenebantur lege circuncisionis, sed saluari poterant in lege naturæ. Secùs de decem tribubus censendum est, quæ sub Ieroboã secesserunt à reliquis duabus vt refert historia. 3. Regum. 12. nam illa non fuit exclusio à familia Abrahę, sed diuisio vnius populi in duos: quare illi, qui secesserunt,

Circuncisio duo habuit. — *Ad tertiũ.* — *Ad quartũ.* — *3. Reg. 12.*

nomen retinuerũt Israelitatum. ¶ Quòd si me roges, vtrũ si quis illius populi per apostasiam transiret ad gentilitatem, teneretur nihilominus filios suos circuncidere. Respondetur, quòd reuera tenebatur, sed postmodum lapsu longi temporis possent sui posteri laborare ignorantia inuincibili legis Mosaycæ, & ideò possent saluari sicut reliqui in lege naturæ. ¶ At verò quintum argumentum maioris est momenti, tam de vernaculis, quàm de emptitijs seruis. Sunt enim qui teneant affirmatiuam partem: videlicet, quòd Abraham, & quicunq; Iudæus teneretur circuncidere famulos, & seruos suos, etiã inuitos. Cuius sententiæ fuit Caieta. super eodem loco Genes. 17. propterea, ꝙ ait textus, Abraham circuncidisse omnes vernaculos domus suæ, id est, qui in domo sua nati erant, vniuersosq;, quos emerat, & cunctos mares ex omnibus viris domus suæ. Vnde infert, quòd etiam pastores, & procuratores suos, & eorũ filios circuncidere tenebatur. Abulensis verò super Genes. 17. & super Exodi. 12. quæ. 56. distinctiꝰ loquitur. Ait quippe, quòd tenebantur Iudæi circũcidere emptitios seruos, non autẽ alios, qui liberè seruiebant. Eò quod seruus, vt ait Philosophus Ethic. 5. & Poli. 2. est possessio domini, & ideo sicut de equo suo, ita valet de illo liberè disponere. ¶ Respondetur ergo primùm, ꝙ reuera amplitudo opinionis Caie. de mercenarijs neutiquam sustineri potest: nã cùm illi, qui non descendebant ex semine Abrahę, nõ tenerẽtur lege illa circũcisionis, nullũ erat ius eos cogẽdi. Imò verò neq; opinioni Abulensis meo calculo suffragaret, quinuerò arbitror nec seruũ nec liberũ, qui non descẽderet ex semine Abrahę, vigore illius legis fuisse inuitũ circuncidẽdum. Et ratio est, quia lex illa semini duntaxat Abrahæ, vt ait Hugo lib. de sacram. par. 12. cap. 2. posita fuit, vt distingueretur à reliquis mũdi gentibus: igitur siquis seruus vel bello caperetur, vel emeretur pretio, non subinde obligabatur illi legi, atque adeò nec poterat vi vlla circuncidi, nisi sua se sponte vellet eidem religioni mancipare. Et confirmatur hoc planè. Qui circuncidebatur, vt ait ad Galat. Paul. debitor efficiebatur vniuersæ legis faciendæ: nemo autem inuitus

Dubit. — *Ad quin.* — *Caietan.* — *Abulen.* — *Aristot.* — *Sententoris.* — *Hugo.*

tus potest legibus alicuius reipublicæ, cuius ille non est membrum, vinciri. Adde quòd si inuiti illi circunciderētur, non reciperent gratiam remissionis originalis, sicut neque modò qui coacti & reclamantes baptizarentur. Iniuria ergo illis irrogaretur maxima, si circunciderentur inuiti. Neque vlla ratione credēdum est, ꝙ domini deberent seruos ob id solùm circuncidere, vt dignoscerentur esse suæ familiæ: nam cùm illa cæremonia esset instituta ad applicandam fidem venturi, & ad suscipiendam illam legem, illi, qui renuebant illam suscipere, non erant charactere illo consignandi: aliâs esset mendax signum. Et sequitur præterea, quòd si inuitus circuncisus vellet postea sua sponte fieri Iudæus, neutiquam illi posset applicari sacramentum: quia nullum ei restaret rescindendum preputiū. Multò ergo minus tenebantur domini circūcidere mercenariorum infantes, & vernaculos descendentes ex hominibus liberis, nisi consentientibus parentibus, si illos haberent. Qui autem nascerentur domi ex ancillis vel seruis iam Iudæis, iure poterant circuncidi: nam & qui modò filij sunt Christianorum ad baptisma cogendi sunt. Item infantuli ex seruis non Iudæis nati, si essent parentibus orbati, possent ante vsum rationis à dominis circuncidi, eò quòd haberent eorum curam, sicut modò possent baptizari.

Notandum.

¶Siquis autem contendere pergat, quòd Iudæus non deberet admittere mercenarios in domum suam, nisi se vellent circūcidere, gratis loqueretur. Cur enim non possent admittere famulos incircūcisos? Præterquàm quòd Exodi. 12. expresse habetur, ꝙ aduena, & mercenarius non deberent edere paschalem agnum, quia nō erant circūcisi. Vnde colligitur, in domibus Iudæorum fuisse famulos incircūcisos. ¶Ad legem ergo illam Gen. 17. ꝙ vernaculi, & emptitij serui erant circuncidendi, respondetur intelligendam esse conditionaliter, si vltrò ipsi vellet. Et ita tenet Alex. 4. par. q. 7. membro. 3. ar. 2. Et colligitur hic sensus ex verbis illis Exodi. 12. de esu paschali. Omnis autem seruꝰ emptitius circuncidetur, & sic comedet. Hoc est, si comedere voluerit, circuncidatur prius, sin minùs, ad conuiuium minimè admittatur. Atq; hac ratiōe Gen. 17. bis ponitur. Circūcidetur, vt priùs sit absolutū præceptum, posteriùs verò conditionale: Infans octo dierū circuncidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris. Hactenus est præceptum. Tam vernaculus, quàm emptitius circūcidetur, & quicūque non fuerit de stirpe vestra. Hoc est conditionale, si vellēt. Nā cùm hæc tria postera membra sub eodē contextu connectantur, & eos, qui non erant de stirpe, manifestum sit nō potuisse cogi, planum fit idē esse, tum de vernaculis, tum etiam de emptitijs sentiendum. Quocirca dum præceptū resumitur: Masculus, cuius preputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima eius de populo suo, quia pactū meum irritum fecit. nihil resumitur de vernaculis, aut emptitijs, aut alienis ab illa stirpe: quia non erat illis simpliciter necessaria circuncisio, sed soli semini Abrahæ, cum quo pactum initū erat. Quòd autem Abraham circuncideret vniuersos mares familiæ suæ, ait Bonauentura lib. 4. dist. 1. fuisse opus superabundantis iustitiæ. Haud tamen crediderim vllum renitentem circuncidisse inuitum, sed cùm esset vir integerrimus, & eximiæ autoritatis apud suos, omnibus religionem illam persuasit, & sic circuncisi sunt vniuersi. ¶Quartum denique argumentū D. Tho. est de sexus distinctione. Spiritualis circuncisio: nempe, baptismus indiscriminatim vtriq; sexui conuenit: nam autore Paulo ad Gala. 3. in Christo Iesu non est masculus, & fœmina: figura autē debuit veritati congruere, incōgruè ergo solis masculis data fuit. Hic nota, si quæratur cur circuncisio sub tali forma fieret in masculis, & non in fœminis, ridicula fit quæstio: nam fœminis accommodari non poterat. Sed tamen quæstio est, cur fuerit institutum illud sacramentum, quod solis masculis posset accommodari. Respondet igitur D. Thom. duas rationes illius distinctionis. Prior est omnium potissima: nempe, quòd data fuerit in signum fidei, quem iam suprà diximus masculum Abraham suscepisse venturi Christi ex semine suo, Qua de causa ait Pau. ad Galat. 3. Credidit Abraham Deo, & reputatū est illi ad iustitiam: & ideo masculis peculiariter con

Exclusio cauilli. *Exo. 12.* *Expositio legis circuncisionis.* *Alexander* *Nota egregiam expositionem.* *Bonauētura* *Quartū argumentum S. Thom.* *Nota.*

congruebat. Item quia data fuit ad expressionem peccati originalis, quod peculiariter ex præuaricatione viri Adæ cõtraximus: nam licet Eua prior deliquerit, tamen si ipse non peccasset, nos originalem labem non contraxissemus, dicente Paulo. Omnes in Adam peccauerunt, ideoque masculis, & in mẽbro generationis signata est. Baptismus verò, quia virtutem continet Christi, qui est vniuersalis causa gratiæ, & salutis omnium, vtriq; sexui adaptatur. Hugo autem lib. 1. de sacram. par. 12. cap. 2. aliam comminiscitur causam: nempe, quòd sacra scriptura per masculinum sexum, animam: per mulierem verò, carnẽ significare solet: & ideo, vt ostenderetur circuncisionem aĩabus conferre salutẽ, sed carni non auferre corruptionẽ, iussa est masculis. Adde & quartam, ad temperandam libidinem, vt supra diximus: fœmellis ergo relictum est beneficium legis naturæ: videlicet applicatio fidei per illud sacrificium, vel actum ante Abraham consuetum.

Hugo.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm ritus circuncisionis fuerit conueniens.

Expedita institutione circuncisionis, sequitur de eius ritu, vtrùm fuerit cõueniẽs. Ad qđ D. Th. breuissimè affirmatiua cõclusione respõdet: nẽpe, fuisse cõueniẽtẽ: fuit enim instituta in signũ fidei, cui idcirco explicãdæ omnia seruiebãt, quæ illic exercebantur. Nã erat institutio Dei, cuius sapientiæ non est numerus, determinare autem omnia conuenientia ad finem opus sapientis est. Ritus verò ille refertur in gloss. super illud ad Roma. 4. signum accipit circuncisionis.

Conclusio.

¶ Restat nihilominꝰ mẽbratim singulas eius cæremonias ordine argumẽtorũ D. Tho. exequi. Prima erat, quòd fiebat in membro generationis. Arguitur ergo. Circuncisio erat quædam fidei professio, vt dictum est: sed fides est in intellectu, cuius operationes sunt in capite: ergo in capite debuit fieri. Nam eadem ratione nobis tanquam effigies characteris eiusdẽ fidei, crux chrismate signatur in fronte. Respondet D. Thom. triplici de causa, fuisse in membro generationis. Primò quia signum erat fidei, qua Abraham credidit è suo semine nasciturum Christum. Secundò, quia erat in remedium peccati originalis, quod per actum generationis traducitur. Et tertiò, quia fiebat ad reprimẽdam concupiscentiam, quę operculo illo ardentiùs cõcitatur. Adde quartò secundùm Aug. libr. 6. contra Faustũ. cap. 3. quòd quia circuncisio significabat expoliationem carnis per vitam spiritualem in via, & mortalitatis per gloriam in patria, congruè fiebat in parte, ex qua affectus & carnalis, & mortalis exoritur.

Primum argumentum D. Tho.

In mẽbro generationis.

August.

¶ Nihilominus contra solutionem arguitur. Esto, deberet sacramentum illud originalis culpæ in membro illo consignari, apparet non debuisse per circuncisionem fieri, sed satis fuisset aliqua vnctio, sicut fit nobis in fronte. Benignitas enim Dei pœnam sensus nemini, nisi propter actualem propriam culpam, infligit: quapropter pueri absque sacramento decedẽtes non nisi pœna damni plectũtur: alioqui si propter peccatum Adæ illud pendebãt supplicium, filius (contra id quod habetur Ezechiel. 18.) portaret iniquitatem patris. Cùm ergo paruuli nullum cõmisissent peccatũ, dura apparet lex, quæ illa plaga tenellos infantes affligebat. Atq; eò potissimùm, quòd fœmellæ nullo percutiebantur vulnere. Neque verò in lege naturæ aut gratiæ vllum fuit aut est sacramentum molestiam inferẽs. Quã obrẽ Sephora (Exodi. 4.) quia cùm Idumæa esset, cogebatur propter maritum Iudæum circuncidere suos pueros, conquerebatur apud ipsum dicens. Sponsus sanguinum tu mihi es. ¶ Ad hoc respondetur, quòd cùm Deus sit autor tam naturæ, quàm gratiæ, liberè potuit sacramentum fidei, cuius applicatione conferebat gratiam, cum aliquo detrimento naturæ instituere. Sed tamen quoniam suauiter cuncta disponit, id non caruit cõgruentissimis causis iam suprà explanatis. Respondetur ergo, quòd et si infantes ante vsum rationis non habeant personam actuali culpa maculatam, contrahunt tamen vitiatã naturam, iuxta illud Paul. ad Ephes. 2. Natura sumꝰ filij iræ: ratione cuius mortalitati, atque adeò varijs morbis

Obiectio.

Dilutio.

morbis nascuntur obnoxij: & ideo nulla fiebat eis iniuria, si ad delendum peccatum originale tantillum illud doloris, & vulneris paterentur. Vnde hoc non est prorsus filium portare iniquitatem patris. Imò cùm omnes, vt ait Paul. in Adã fuerint præuaricati, pœnam pendebant suæ culpæ: sicuti cùm alijs corporum calamitatibus affligimur. Atq; illic locum quodam modo habere poterat sententia illa Exodi.20. Ego sum Deus Zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios. Secùs autẽ de pœna sensus, quæ infligitur in alio seculo. Nam peccato originali solùm respondet pœna damni quoad animam, & mortalitas corporum, quã consequũtur infirmitates, & calamitates temporales huius vitæ, quibus annumerabatur circuncisionis plaga. Pœna verò sensus æterna nemini, nisi ꝓpter eius actuale delictum decernitur. Atque inibi habet verum, ꝙ filius non portat iniquitatem patris. In lege autẽ naturæ quia non erat tanta explicatio necessaria aut originalis culpæ, aut vẽturi Christi, neque tale sacramentum erat necessariũ, & multò minùs in lege gratiæ, cuius onus leue est, & iugum suauissimum. *Exo.20.*

¶Secunda cæremonia circũcisionis erat, ꝙ fiebat cultello. Et sunt, qui putant, vt refert Hugo lib. 1. de sacram. part. 12. addendum esse petrino. Huic sententię applaudit Magist. in. 4. d. 1. propterea, ꝙ Sephora vxor Moysi, vt Exodi. 4. legitur, illo instrumento circuncidit filiũ suum, & Iosue. 5. eodem iussus fuit populus circuncidi. In cõtrarium autem est solutio argumenti secundi Diui Thomæ, illud enim instrumentum erat tunc circuncisioni aptius, cuius frequentior erat vsus, sicut nunc est aqua in baptismo, & panis in eucharistia. Culter verò ferreus est magis in vsu, quàm petrinus, & sic concluditur petrinũ non fuisse de necessitate circuncisionis, neque tale præceptũ legitur, neque creduntur illo Iudæi fuisse vsi: quare in hoc non tenetur Magister. Vnde Hugo loco citato ait Sephoram ob festinationẽ petram illam arripuisse, quia videbat mortẽ marito imminere, eo quòd filios nõ circuncidisset. Iosue verò ob typum, & figuram veri Iesu Christi, quem Paul. 1. Corinth. 10. petram appellat, illud instrumentum elegit. *Secũdum argumentum S.Thom.* *Culter lapidens secũdũ Magistrum necessarius.* *Secũdum argumentum.* *Non erat necessarius.* *Hugo.*

¶Tertia ceremonia erat de tempore. Designabatur enim eidem sacramento octauus dies, iuxta verbũ legis. Infans octo dierum circuncidetur in vobis. Arguitur ergo tertiò contrà. Circuncisio perinde ac baptismus erat remedium originalis culpæ: baptismus autem nullo tempore differtur, dum necessitas poposcerit, ne puer damnationem incurrat. Itẽ potest vltra octauũ diem differri: non ergo erat cur circuncisio necessariò fieret in octauo die. In responsione D. Tho. tria dicit. Primum quòd octauus dies designabatur duplici de causa, vna propter mysterium. Locupletiùs tamen Hugo loco proximè citato. lib. 1. part. 12. hanc rationem edisserit. Sunt enim tres circuncisiones. Prima sacramentalis in carne exteriùs manu facta, vt ait Paul. Secunda spiritualis in anima, quæ fit per gratiã Christi, quam vocat idem apostolus non manu factam. Tertia denique gloriosa, quæ erit in patria per expoliationem mortalitatis. Et tam secunda, quàm tertia fiunt octauo die: nam lex vetus (vt autor est Aug. lib. 6. contra Faustum ca. 3. &. 16. de ciui. ca. 26.) nomine Sabbati designatur, quod est septima dies. Lex verò gratiæ designatur per diem dominicam, quę est octaua. Per quam etiam denotatur finalis resurrectio post septem ætates mundi. In quorũ testimonium Christus die dominica resurrexit. Igitur cùm circuncisio illa carnalis figura esset duarum sequentium, iussa fuit die octauo fieri, ita vt neque præueniri, neque pręteriri posset. Secunda causa est literalis propter teneritudinem infantilis carnis, quæ ante illum diem ęgerrimè ferret tantum dolorem. Vnde etiam & de alijs animalibus Leuitici. 22. cauebatur, ne ante diem octauam offerrentur. Ait quippe lex. Bos, ouis, & capra cùm genita fuerit, septem diebus erit sub vbere matris suæ: die autem octaua, & deinceps offeri poterunt domino: & si dilataretur tempus, durities forsan carnis dolorem augeret. Secundò ait D. Thom. quòd octauus dies erat de necessitate præcepti propter significationem mysterij: nam illa erat forma legis. Infans octo dierum circũcidetur in vobis: ita vt illam præterire esset peccatum mortale, quanuis *Tertium argumentum S.Thom.* *De octauo die.* *Hugo.* *Tres circũcisiones.* *Secũda causa.* *Leui.22.*

quanuis occurreret in Sabbato, iuxta illud Ioan.7. Circuncisionē accipit homo in Sabbato, vt nō prætereatur lex Moysi. Itaq; illa non censebatur violatio Sabbati. Tertiò addit quòd non erat de necessitate sacramenti. Nam prætermisso octauo die semper manebat præceptum circuncisionis, atque adeò erat verum sacramentum. Quartò denique addit secū dùm quosdam propter periculum imminentis mortis potuisse diem illum præueniri. Quam sententiam amplecti videtur, licèt sub dubio Sententiarum Magister in.4.distin.1. Sicuti modò præuenitur baptismus. At verò in hoc non tenetur, imò sequenda est sententia Hugonis loco citato lib.1.de sacram.par.12.cap.2. videlicet, non licuisse vlla necessitate illum diem præueniri propter significationem mysterij. Vnde super illud Prouerb.4. de Salomone. Vnigenitus eram coram matre mea, ait glo. alium Bethsabee paruulum, eo non fuisse computatū, quòd ante octauum diem mortuus, nomen non accepit, atq; adeò non fuit circuncisus, quia in circuncisione indebatur nomen. Saluabantur ergo tunc masculi vita ante octauū diem defuncti, per fidem parentum applicatam, sicut tunc fœmellæ: atq; oēs vtriusque sexus in lege naturæ. Secùs de baptismo, qui quolibet die ministrari potest. ¶ Dubium autem hinc duplex emergit. Vnum scilicet, vtrùm illa applicatio fidei deberet fieri per aliquem actum exteriorem ad modū sacramenti. De quo dubio illico arti. sequenti in solutione. 2. videbimus, vbi de sacramento legis naturæ dicendum nobis est. ¶ Alterum verò est hìc dubiū peculiare, vtrùm, si in lege Moysi puero ante octauum diem nullatenus periclitanti, sed sano applicaretur fides parentum per sacramentum legis naturæ, valeret ad delendum originale. Arguitur nanq; pro parte affirmatiua. Illa applicatio ante legem scriptam quocūq; die fieret, esset valida, & per legem Mosaycam non fuit reuocata: nam mãsit in fœmellis, quibus cùm primùm nascerentur, posset applicari: ergo si eodem tempore applicaretur masculis valeret. Secundò. Applicatio illa virtute operis conferebat gratiam ad modum sacramenti: ergo quòd puer esset in periculo mortis, an verò sanus, nihil ad rem referebat. Forsan quispiam propter hęc argumenta diceret, applicationem illam etiam sano puero valuisse, sed nihilominus octauo die fuisse circuncidendum ratione præcepti, vt fieret Iudæus. At verò solutio hæc nulla probabilitate sustineri potest: nam cùm sacramentum illud circuncisionis institutum esset pro masculis ad remissionem originalis, certum est, vt sicut modò non nisi per baptismum illud remittitur, ita nec tunc nisi vrgēte necessitate per aliud remittebatur. Et ideo dicendum omnino de illa cęremonia legis naturę, sicut nunc de sacramento extremæ vnctionis. Itaq; sicut materia huius sacramenti non est homo quicūq;, sed ille qui grauiter infirmatur, cui mors timetur, ita ꝙ si sano applicaretur, non esset sacramentum: pari modo in lege Mosayca si antè octauum diē sano puero applicaretur fides ad modum legis naturæ nullam ei gratiam conferret. ¶ Vnde ad argumentum primum respondetur, modum illum applicandi legis naturæ fuisse per legem circuncisionis reuocatum pro masculis, nisi extrema necessitas vrgeret. Referebat ergo esset ne puer sanus, an in periculo mortis. ¶ At verò scrupulus non prorsus extinguitur. Demus illud applicari puero ante octauum diem, cui mors timebatur, vtrùm omnibus periclitantibus indiscriminatim remitteretur originale? Apparet enim nō omnibus: nam si postea illi viuerent, circuncidendi erant, dum periculum euaderent: ergo euadentibus illis non antea, sed per circuncisionem expurgabatur originale. Marsil. in.4.q.2.arti.1. ait fidem applicatam puero ante octauum diem contulisse tunc ei gratiam, si esset moriturus: si autem victurus, minimè. Hoc autē non est vero simile: tunc enim collatio gratiæ dependeret ex futuro contingenti: cùm tamen Deus non nisi simpliciter eam cōferat. Item forsan etiam si moriturus esset negligentia medici, posset nihilominus superuenire alius, per cuius diligentiam superuiueret: imò id fortasse per miraculum accidere posset: non tamen deberet infusio gratiæ ex tot fortuitis euentis pendere. Indubiè ergo respondēdum est, ꝙ dum pueri secūdum iudicium prudentium

Marginalia: Ioan.7. — Magister 4.libr.d.1. reprobatur. — Hugonis. — Prouer.4. — Bonum dubium. — Reprob. solutio. — Solutio ra. — Alia ratio. — Marsil. — Resol. respons.

dentium periculo imminentis mortis laborabant, applicanda erat fides sicut in lege naturæ,& tunc vniuersis conferebatur gratia, sicut nunc omnibus infirmis per extremam vnctionem, licèt sint euasuri. Si autem superuiuerent, circunciden di erant, vt fierent Iudæi, sicut nunc baptizandi etiam essent, siqui in maternis vteris sanctificarentur. ¶ Restat tamen ambiguitas circa secũdum dictũ. Vtrùm in præceptum illud octaui diei aliqua de causa caderet dispensatio, vt procrastinaretur. Apparet enim inde pars negatiua quòd qua ratione non poterat præueniri, nec posset differri: nam etiam per dilationem violaretur significatio mysterij. Sed tamen ab altera parte est argumentum, quòd si fortasse octauo die infantulus aliqua teneretur ægritudine, quæ periculum mortis offerret, si circũcideretur nimis esset rigida lex, quæ paruulum propter circuncisionem in tales periculi angustias conijceret. Et augetur dubium. Populus in deserto, vt legitur Iosue. 5. quadraginta annos oberrauit incircuncisus. Qui quidem (vt art. sequẽti videbim⁹) ob incertum tempus præliandi, quia deberent semper esse parati, excusatus fuit. Pari igitur ratione poterat miser infirm⁹ excusari. Quòd si dicas elapso sine culpa octauo die, postmodum puerum saluari in sola fide parentum sine circuncisione sicut ante octauum, nulla est veri similitudo, qa ante octauũ pręuẽtio mortis excusabat eum à circuncisione, qui tamẽ esset post octauũ diem superstes, si per negligentię culpam esset incircuncisus, semper tenebatur præcepto obnoxius, vt probè autor est Hugo loco citato: ergo pariter si iusta de causa non esset tunc circuncisus. Fit ergo profectò consequens, dubium non esse, quin infirmitatis causa liceret diem octauum differre. Et ita certò credo, aliàs crudelissima esset lex: imò verò crediderim, quòd si semper præsentaneum esset propter circuncisionem periculum mortis, liceret infantem sinere in circuncisum mori quocunq; tẽpore post octauum diem, & tunc saluaretur, sicut ante octauum: nam propter significationẽ mysterij, nõ esset interficiendus puer. Cùm autẽ fieret à morbo, liber esset sub præcepto circuncidendus, sicut circuncisus est populus Iosue. 5. & quacunque ætate circuncidebantur proselyti ex gentibus venientes ad Iudaismum. ¶ At per contetur quispiam, vtrùm qui essent in vtero sanctificati tenerentur ad circuncisionem, vt Hieremias, & Ioannes. Apparet enim fuisse lege circuncisionis solutos sane cùm propter remissionem originalis fuerit instituta, quam gratiam illi iam habebant. Respõdetur proculdubio fuisse eidem legi subiectos, sicuti etiam siquis modò sanctificaretur in vtero teneretur ad baptismum, quia est præceptum professionis legis, & tale erat illud. Quare Ioãnes circuncisus fuit, & illic suscepit nomen. Etenim sicut modò in baptismo, sic in circuncisione indebatur nomen profitentibus tunc legem. ¶ Christus autem nulla lege ad circuncisionem tenebatur, quia neque virili semine, quo originale contrahitur, genitus erat, ac subinde neque linea masculina naturalis erat filius Abrahæ. Suscepit autem (vt autor est. 3. p. D. Th. q. 37.) sicut sua voluntate mortem nostrã, sic & sua spõte circuncisionẽ. Primò vt se ostenderet verã habuisse carnem contra Manichæum, atq; adeò legalem fuisse filium Abrahæ per Ioseph, naturalem verò per virginem. Mox, vt circuncisionis ritum re ipsa approbaret, excusationẽque subinde Iudæis tolleret, ne ipsum tanquam incircuncisum repudiarent. Deinde, vt obedientiæ virtutem suo nos exemplo doceret. Ac denique ne qui similitudinem carnis peccati assumpserat, remedium carnalis peccati respueret, & sic legis onus sustinens ab onere nos legis liberaret, secundùm illud ad Gala. 4. Misit Deus filium suum factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret.

Dubium.

Obiectio.

Dilutio.

Christi circuncisionis.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm circuncisio conferret gratiam iustificantem.

TANDEM disputandum de circuncisionis effectu, vtrùm perinde atque baptismus gratiam conferret. Et quanuis de sola gratia proponatur quæstio, respondetur etiam de charactere. Et in quęstione D. Tho. duo expedit. Primũ enim

L excludit

excludit tres opiniones circa hoc errantes, ac deinde tribus conclusionibus veritatem docet. Ad intellectum autem rei pręsentis adnotandum: neminem vnquã antiquorum theologorum ausum fuisse adæquare virtutem circuncisionis virtuti baptismi ob id, quòd Paul. ad Gala.4. vocat sacramenta antiquæ legis egena, & infirma,& ad Galat.2. quod primo argumento hìc refertur, ait quòd ex lege, cuius professio erat circuncisio, non erat iustitia. Hoc autem discrimen inter circuncisionem, & baptismũ vel potest fingi in effectu ipso gratiæ, qui non sit ęqualis, vel in modo eandem gratiam conferendi. Igitur quotquot discrimen in modo non agnouerunt, ob id constituerunt illud in effectu. Conuenerunt ergo omnes in illum effectum, quòd in circuncisione auferretur peccatum originale: fuit enim hæc confessio patribus semper omnibus receptissima, quorũ illico testimonia recitabimus. 1.opinio. Dicebat ergo prima opinio, ꝙ circuncisio solùm auferebat peccatum, nõ autem conferebat gratiam. Et hæc videtur fuisse Magist. Sent. in.4. circa finem. 1.d. Est tamen opinio, quę vt erronea repudiatur. Culpa enim nõ potest nisi per gratiam remitti, secundùm illud Ro. 3. Iustificati gratis per gratiã ipsius. 2.opinio. Ob idque alij moderatiùs dixerunt circũcisionem contulisse gratiam quantùm ad effectum remissionis culpæ, non autẽ quoad effectus positiuos implendi mandata legis, ne fateri cogerentur legem antiquam fuisse sufficientem ad iustitiam, atque adeò superfluum fuisse aduentum Christi. Sed neq; ista positio sustineri valet: tùm ꝙ illic conferebatur gratia sufficiens ad perueniendũ ad gloriam, qui est vltimus effectus gratiæ & legis, tum deinde quòd sequendo modum naturæ effectus formales, & positiui priores sunt negatiuis. Priùs enim natura in genere causæ formalis inducitur gradus caloris in aquã, quàm similis gradꝰ frigoris expellatur: licèt in genere causę materialis prius sit expulsio vnius q̃ introductio cõtrarij: quare gratia in genere causæ formalis, priùs natura quàm expellat peccatũ facit amicum. 3.opinio. Tertij igitur dixerunt, ꝙ in circuncisione conferebatur gratia quantùm ad illum effectum positiuum, qui est facere amicum, dignumq; vita æterna, non autem quantùm ad reprimendam cõcupiscentiam, quæ impedit impletionẽ mãdatorũ. Atq; hãc opinionẽ tenuit D.Th. in.4.d.1.q.2.ar.4. quæstiunc.3. quia nondum rei punctum coniecerat. Diligenter tamen considerando, eam postmodũ opinionẽ meritissimò reiecit. Minima enim gratia, si adsit, valet cuicunque concupiscentię resistere, omnemq; vitare mortalem legis transgressionem: nam & minima charitate, quæ gratiam cõcomitatur plus diligitur Deus, quàm cupiditas desideret millia auri, & argenti, atque omne temporale bonum. ¶ His ergo refutatis erroribus ad quæstionem respondet tribus conclusionibus, veram constituendo differentiam inter circuncisionem, & baptismum, non in re ipsa gratiæ, sed in modo illam conferendi. ¶ Prima conclusio. In circuncisione conferebatur gratia quo ad omnes eiꝰ effectus. Hanc reliquit tanquam superioribus rationibus confirmatam. 1.cõclusio. ¶ Secunda. Aliter conferebatur in circũcisione gratia quàm in baptismo. 2.cõclusio. Probatur. Nã in baptismo confertur gratia virtute ipsius baptismi, qua vtique virtute pollet tanquam instrumentum passionis Christi iam exhibitæ. In circuncisione verò conferebatur gratia, nõ ex virtute circuncisionis, sed ex virtute fidei passionis Christi, cuius signum erat circuncisio. Itaq; circuncisus illo signo profitebatur se tunc suscipere huiusmodi fidem, vel adultus nomine paruuli. Confirmatur ex illo Pau. ad Rom.4. Abrahã accepit signum circuncisionis signaculum iustitiæ fidei: quia scilicet iustitia proueniebat ex fide significata, & nõ ex circũcisione eam significante. ¶ Tertia conclusio bimembris est. 3.cõclusio. Baptismus imprimit characterem, quem circuncisio nõ imprimebat. Et ratio est, quia baptismus, cùm sit instrumentum passiõis Christi, incorporat nos Christo. Character autem est signum membri Christi. Circuncisio verò erat tantũ signum fidei venturi Christi cuius nos eramus futura membra, & ideo non imprimebat spiritualem Characterem, incorporantẽ illos veteres Christo, sed ipsamet circuncisio erat corporalis character, profitentium eius fidem. Secunda pars est, quòd eadem ratione baptismus

tismus cõfert copiosiorem gratiã, quàm conferebatur sub signo circuncisionis,nã instrumentum Christi iam passi efficacius est, ac virtuosius, quàm fides vẽturi.

Expositio articuli. ¶ Præsentem materiam dist. præcedenti q.3.quę apud D.Thomam est.62.ar.6.tetigimus, sed in hunc eius proprium locũ reposuimus. Et quidem opiniones antiquorum negantiũ sub circuncisionis cæremonia gratiam fuisse conferri solitam quoad omnes eius effectus satis à Diuo Thoma reprobatæ sunt. Superfunt nihilominus recentiorũ scita, quæ D.Thomę aduersantur,perpendenda. Vbi tria primum omnium supponendum est, fuisse operum genera in veteri lege: nẽpe Moralium, iudicialium, & cæremonalium. *Tria genera operũ legis.* Moralia enim fuerunt eadem ipsa,quę in lege euangelica:scilicet, decem præcepta Decalogi. Iudicialia verò alia diuersa, vt de vxoribus ducendis: videlicet,vt nemo vxorem nisi de sua tribu sibi copularet, vt Num.vlt. legitur, & quòd frater illius qui absque liberis defunctus esset,vxorem eius duceret.Quę quidẽ lex extabat Deute.25.atq; alia id genus cæremonialia.Sed erant numero quãplurima. Vt esus agni paschalis,oblationes,vnctiones,lotiones atq; huiuscemodi reliqua.¶Igitur quantùm ad moralia, nullum extat prorsus inter ipsos, & nos discrimen. *Moralia.* Haud enim ratione operis gratiam cõferebant, nisi per modum meriti,sicut apud nos, dummodò procederent ex fide Christi formata aliâs essent quidem moraliter bona, non tamen grata apud Deum. Hoc enim est, quod Paul. prioribus octo capitibus ad Roma.& ad Gala.disertissimè constituit, quòd nullius opera legis valuerunt vnq̃ nec valent sine fide Christi placere Deo. Et quia illam gratiam (vt arti. proximo dicebamus) in sua passione vniuersis meruit, dicitur nostra lex gratiæ:iuxta illud citatum Ioannis. Lex per Moysen data est, quę scilicet duntaxat iubebat,non autem iuuabat. Gratia verò,& illarum figurarum veritas per Iesum Christum facta est.Idem etiã prorsus de iudicialibus sentiẽdũ est.¶De cæremonialibus verò Scotus in.4.d.1.q.6.quem Durãd.d.1.q.5.& ferè omnes eius posteri sequuntur, distinguit. *Scotus.* Ait enim solam circuncisionem gratiam virtute operis contulisse, veluti noster confert baptismus.Reliquarum autẽ cęremoniarum nullam tali viguisse virtute, sed omnino perinde ac reliqua opera quando fierent in gratia,illã per modum meriti augerent, & quando in peccato essent tantummodò opera moraliter bona. Et quantùm ad reliquas cæremonias facilè D.Thomas, & vniuersi in eandem sententiam consentiunt.Sed tamẽ de circuncisione est inter nos, & ipsum discrimen,quod ex ijs,quę.d.1.q.3.ar.1.disputauimus, ortũ habet. *Status litis inter.S.Th. & Sco. & alios.* Scotus enim,& Alexander, ac pleriq; alij,quos ibidem citauimus,non agnoscunt sacramenta nouæ legis esse gratiæ causam, nisi tanquam signum,vt illic expositum,expugnatũque reliquimus. Quocirca neque vllã illis virtutem tribuunt agendi, sed solùm significandi, vt ar.4.illic retulimus.Si autem sacramenta euangelica, hoc tantùm haberent, nullatenus à circuncisione differrẽt: nam & illa etiam eatenus erat verum sacramentum, quatenus erat signum certissimũ gratię, quę illic conferebatur. Qui ergo tenuerit sacramentum conferre gratiam, non esse aliud, quàm illam significare,fateri consequenter cogitur circũcisionem gratiam contulisse. Itaque quod Scotus,& Duran.& eorum consortes dicunt circuncisionem contulisse gratiam id non est,quia agnoscant fuisse verè causam, sicut D.Thom.& nos in tota illa.q.3.demonstrare de euangelicis contendebamus. *Discrimẽ inter S.Th.& alios.* Et quando nos negamus sacramẽtum illud gratiam contulisse, in re nõ negamus quod Scotùs affirmat: nẽpe,fuisse signum,sed negamus id sufficere,vt cẽseatur fuisse causa conferens gratiã. Quapropter totum dissidium est de ratione conferendi gratiã,in quo cõsistat. Neque verò verbalis est tantũ controuersia, sed verè realis. Ob idque nihil opus est hîc noua disputatione, præter illam, quam tota illa quæstione produximus ad probãdum,q̃ nostra sacramenta verè sint causa instrumentalis passionis Christi,atque adeò conferendi gratiam, non autem antiqua. Apostolus nanque absq; vllo discrimine omnia illa sacramenta, vt etiã circuncisionem cõprehendat, appellat egena, & infirma elementa, quasi de se virtute operis nihil gratiæ præstantia. Cui consonantissime concilium Florentinũ

 loquitur

loquitur decernens illius legis sacramenta non contulisse gratiam, vnde non modò circuncisionē non excipit, verū & illā notare videtur. Quā ideo Pau. Ro. 4. solū modò appellat signaculum iustitię fidei. Hoc est gratiæ iustificantis, quæ per solā fidē cōferebatur, quam ideo iustitiam iā ante circuncisionē, vt ibidē ait Apostolus, susceperat Abraham per fidem. Quo circa vt legi idem Paulus nunquam attribuit iustificationem patrum, ita nec vlli sacramento, sed soli fidei. Vnde ad Heb. 11. Sicuti Abel, Enoch, & Noe circūcisionem precedentes, per solam fidē, ait, fuisse obedientes Deo, ita & de Abrahā, qui circuncisionem recepit, fide, inquit, obediuit in locū exire & fide Iacob moriens filios benedixit, & fide Ioseph, & fide Moyses & fide denique oēs ait Deo placuisse. ¶ Conuenit ergo in præsentiarum inter D. Thomam, & Scotum ac suos cōsortes in prima conclusione. s. quod in circūcisione conferebatur gratia. Differt autem in secunda, ꝙ illam gratiā circūcisio non exhibebat, vt noster exhibet baptismus, sed sola fides. Et hoc pacto diximus distinctione præcedenti. q. 1. posse circuncisionem dici signum practicū, eò quòd per fidem sub eo velatam conferebatur gratia. Alia verò quæ propterea, dicebantur sacramenta, vt esus agni paschalis, quòd gratiā per Christum cōferendā prænunciabant, non poterant dici signa practica.

Argumētorū mēs notāda. ¶ Est autem mens argumētorum. S. Th. notanda, ne lector decipiatur. Videtur enim arguere ad probandum partem negatiuam, scilicet circuncisionem sua virtute non contulisse gratiam, quasi partē affirmatiuā ipse teneat, quod est falsum. Igitur, cùm ait, videtur quod circuncisio non conferret gratiam, intendit arguere contra primam suam conclusionē, quòd neq; illic conferebatur. Ait enim Paulus ad Gala. 2. Si ex lege est iustitia, Christus gratis mortuus est, idest, sine causa. Sed circuncisio erat quædam obligatio legis implēdæ, vt idē apostolus Gal. 5. refert, ergo eadem ratione si ex circūcisione esset iustitia, Christus gratis mortuꝰ esset, qđ quidem consequēs est hæreticum. Nam vt ait idem Apostolus ad Ro. 8. quia impossibile erat legi iustificare, misit Deus filium suū, &c. Sed vide quàm sit breuis responsio. Ait quippe quòd argumentū procederet, si aliter ex circuncisione esset iustitia, quàm per fidem passionis. Quasi dicat. Non cōceditur, ꝙ ex circuncisione quasi ex sua virtute esset institia sicut virtute baptismi, hoc em̄ probat apostolus: sed ex circūcisione, idest, ex fide passionis per circūcisionem applicata, qđ quidem nihil necessitati passionis obstat.

¶ Videntur autē plura sanctorū testimonia à parte Scoti aduersus Diuum Tho. depugnare. Vt est illud Aug. quod præsenti art. allegat D. Tho. & refertur de cōsecra. d. 4. can. Ex quo. Extat autem lib. 2. ad Valeriū de nuptijs. ca. 11. Verba sunt hæc. Ex quo instituta est circūcisio in populo Dei (quæ erat tunc signaculum iustitiæ fidei) ad significationem purgationis valebat paruulis originalis, veterisque peccati, sicut & baptismus ex illo valere cœpit ad innouationē hominis ex quo institutꝰ est. Haud enim legendū est, ad sanctificationem, vt referri solet, sed ad significationē, vt habet verus textus. Nam in sanctificatiōe purgationis nō cohęrēt verba. Respondetur ergo comparationē non esse omnimodam. Baptismus siquidem valet, vt instrumentum, circuncisio verò vt signū, vt ipse se Aug. exponit dicens valere ad significationem, vt signū iustitiæ fidei. Pariter D. Tho. q. 62. art. 6. ad. 3. glossauit simile Bedæ testimonium in homilia circuncisionis, quod refert & Hugo li. 1. de sacramen. pa. 12. c. 2. & Magister Sent. in. 4. d. 1. Idem salutiferæ curationis auxiliū circuncisio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod baptismus agere reuelatæ tempore gratiæ consueuit. Haud enim docet, circuncisionem virtutē habuisse efficiendi gratiam, sed fuisse signum fidei necessarium ad remissionem originalis, sicut nunc est baptismus. Et pariter intelligitur illud Gregorij, quod protinus ar. 2. hîc adducitur, videlicèt, pro ijs, qui de Abrahæ stirpe prodierunt, mysterium circuncisionis hoc egisse quod apud nos agit baptismꝰ. In summa, vt hoc discrimen perspectum sit, differentia est, quòd baptismus & sacramenta euangelica sunt verè causæ instrumentales conferendæ gratiæ, vt calamus scripturæ: circuncisio verò non nisi

August. *Beda.* *Hugo.*

appli

applicatio causæ. Admotio enim ignis ad stupam non est causa inflãmationis, sed ignis ipse qui applicatur. Itaq; applicatio non est agens, sed conditio agentis, vt agat. ¶Secũdum argumẽtum, quoniã latioris est disputationis in calce subijcit. ¶Tertium verò sumitur ex historia Iosue. 5. per quam constat populum Israel illis incircuncisis, qui illic nascebãtur, quadraginta annos per desertum diuagatum fuisse. Si ergo circuncisio ad delendũ peccatum necessaria erat, consequens fit, vt totus ille populus in sempiternũ perierit. Respondet autem quatuor. Primũm, ꝙ poterat ille populus citra contemptum mandatum circuncisionis prętermittere, tum quòd cùm nutu Dei mouerentur, ne sciebant quando essent castra mouenda, aut illis etiam contra hostes bellandum, quod sine periculo nuperrimè circuncisorum paruulorum fieri nequibat. Tum etiam quòd, vt ait libr.4. Damas. cap.26. Cùm in solitudine ab alijs gentibus semoti tunc viuerent, nullo opus habebant distinctionis signo. Secundò ait, quòd cùm Augustinus nihilominus eosdem incircuncisos appellet inobedientes, vt patet in glossa illius loci, quę extat lib.6. quęst. vet. testamen. cap.6. necesse est verbum illud intelligi de illis, qui sic per contẽptum fuerunt incircuncisi. Tertiò ait fortasse illic nullum fuisse mortuum incircũcisum, secundùm illud Psalmi. Non erat in tribꝰ bus eorum infirmus, sed soli illi censentur illic mortui iudicio Dei, qui ex Aegypto egreßi fuerãt, quia omnes erant circũcisi. At quia textus nõ ait solos illos in deserto perijsse, sed omnes inde egressos, præter quos fortè alij in deserto nati mortui ibidem sunt, additur quòd si quis forsan eorum, qui in deserto nati sunt, mortem illic obijt, saluatus est per fidem parentũ signo legis naturæ applicatam, sicut paruuli ante octauũ diem. At verò in ingressu terræ promißionis omnes circuncidi iussi sunt petrinis cultris in figuram Christi, qui est per metaphoram petra, cuius virtute vniuersi cælestem patriã ingressuri sumus. Quare illa illic vocatur secunda circuncisio, videlicet, solennis totius populi post illam, qua Abraham suam totã familiam circunciderat. Itaq; prima fuit propter solennẽ confeßionẽ fidei Abrahæ, qua fideles viam huius seculi percurrimus, & secunda propter significationẽ patriæ, quam per eandem fidem ingrediemur. ¶Quartum argumentum petit differentiam aliam inter circuncisionem & baptismum. Arguitur enim. Introitus cælestis regni non nisi per peccatum occluditur. Circũcisis verò ante Christi passionem non patebat ad regnum aditus: non ergo recipiebant remißionis gratiã. Respondetur, quòd in circuncisione auferebatur originale peccatum (nusquam ait per circuncisionem, sed in circuncisione) ex parte personę, quia persona manebat grata, tamen remanebat impedimentum intrandi regnum ex parte totius naturæ, quod fuit sublatum per paßionem Christi. Et ideo neq; baptismus viuente Christo aperiebat regnum cæleste. Et vice versa in circuncisione, si in suo vigore post paßionem permansisset, idem aperiretur. ¶Est autem ratio hæc D.Th. non vsq; adeò perspicua, nã pariter in baptismo licèt originale peccatum personæ remittatur, nihilominus natura manet infecta, vt baptizatus eandem sic infectã traducat per generationem in prolem. Quare non apparet huiusmodi differentia satis solida. Respondetur non in hoc differentiam cõsistere, quam D.Th. cõstituit, sed in impedimẽto ingrediendi regnum. Post baptismum nanq; licèt natura maneat infecta quantùm ad eius traductionem in proles, tamen persona adeò manet grata, vt protinus baptizatus euolet in cælum, si de vita protinus decedat, eò quòd Christus pretium redemptionis totius naturæ humanæ in cruce persoluit, cælorumque subinde valuas aperuit. Sed in lege veteri quanq̃ persona Deo esset grata, tamen quia tota natura manebat in debito, detinebatur in limbo, quasi in deposito quousq; pro ea Christus pretium penderet: iuxta illud Paul. Rom.3. Quem proposuit Deus propitiatorẽ per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ propter remißionem præcedentium delictorum (nempe ab orbe cõdito) in sustentatione Dei, (quo scilicet illos in limbo sustinebat) ad ostensionẽ iustitię eius in hoc tpe. Quasi tẽpore passionis gñalis fuerit totiꝰ naturæ redẽptio peracta quoad sufficientiam pro illis, qui

Tertium argumẽtum. *Damas.* *August.* *2. Circũcisio.* *Quartũ argumentum S.Thom.* *Contra rationẽ S.Th.* *Rom.3.*

vellent baptiſmum ſuſcipere. ¶ Qu intũ argumentum. S. Tho. eſt. Peccatum originale non dimittitur ſine actuali, quia (vt ait Aug.) impium eſt à Deo dimidiã ſperare veniam, ſed nuſquàm legitur, quòd per circunciſionem remitteretur alicui actuale delictum: ergo neque remittebatur originalis macula. Reſpondet D. Th. quòd adultis remittebantur ſimul cum originali oĩa actualia, vt modò per baptiſmum, non tamen omnis pœna, quoniam baptiſmus, eò ꝙ eſt inſtrumentũ paſsionis iam exhibitæ, copioſiorem gratiam influit, quàm circunciſio, non modò quãtũ ad intẽſionem, vt theologi loquũtur, verùm & extenſiuè quãtùm ad remiſsionem pœnæ ſecundùm illud ad Titum. 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis ſpirit⁹ ſancti, quẽ effudit in nos abũdè. Per baptiſmũ enim renaſcimur ſpiritualiter, iuxta verbum Chriſti. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, nõ intrabit in regnũ cælorum. Renaſci autem eſt in nouam vitã reſurgere. Et hoc ſignificatur cũ dicitur. Non intrabit in regnum cælorum. Quaſi per baptiſmum, valuæ cælorum pandantur abſq; trãſitu per purgatorium. In circunciſione verò, cùm non eſſet niſi ſignaculum fidei, non tam afflũeter infundebatur gratia. Vnde, quòd ait Aug. hìc citatus contra Iulianum, circunciſionem valuiſſe ad expurgationem originalis, ſicut nunc valet baptiſmus: non dicit omnimodam valoris æqualitatem, ſed quòd tunc remittebatur originale per fidẽ circunciſione applicitam, vt nũc per baptiſmum.

Dubitatio egregia.

¶ At verò ſentẽtia hæc. S. Thomæ profectò ambiguitate non caret, ſcilicet quòd adulti, quando circuncidebantur, conſequebantur remiſsionem, non ſolũ originalis, ſed etiam actualium peccatorum. Videtur enim, id non ſolùm ſentire ratione meriti, ſed etiam ratione fidei inſtar ſacramenti, quatenus per circũciſionem applicabatur. Hoc enim petebat argumentum. Nam aliàs etiam ſi non circũciderentur, per actum contritionis conuerterentur in Deum, licèt tenerẽtur poſtea præcepto circunciſionis. Item ſentire videtur, imò ita credo, ſentit, ꝙ adulti præter gratiam merito reſpondẽtem reciperent gradum illum virtute applicatæ fidei per ſacramentum, quem paruuli recipiebant. Attamen in contrarium militat non infirmum argumẽtum. Sequeretur enim, quòd ſi quis cum fide, quæ tunc requirebatur Dei & Meſsiæ non niſi attritus ſic ad circũciſionem accederet, vt ſacramentum vellet ſuſcipere in remiſsionem peccatorum, reciperet gratiam, ſicuti diſt. 6. dicturi ſumus de accedẽte ad baptiſmum. Probatur, quia conſequenter dicendum eſt illam fidem ſic applicatã iuſtificare eum, qui nõ opponeret obicem. Et reuera. S. Tho. non aliud diſcrimen cõſtituit inter baptiſmum & circunciſionẽ quàm quòd in circunciſione non tam copioſa conferretur grãtia, nec fieret remiſſio totius reatus pœnæ: cæterũ actualia omnia remitterentur. Profectò arbitror hanc eſſe opinionem. S. Thomę. *Opinio Thom.* ¶ Sed arguitur contra. *Argu* Illi, qui attritus accedebat, per circunciſionem non augebatur fides neq; circunciſio gratiam cõferebat: neq; ipſa per ſe fides vim habet ad modum ſacramenti remittẽdi peccata: ergo ſi illa fides ſola cũ attritione nõ ſufficiebat ad iuſtificationẽ, fit vt neq; cum circunciſione. Item paulò nos inferiùs dicturi ſumus quòd in lege naturæ adulti neutiquam poterant obtinere remiſsionem, niſi per verã contritionẽ & conuerſionẽ: quia fides non poterat aliter eis applicari, quàm per proprium actum: ergo cùm circunciſio non cõferret gratiam: idem de Iudæis dicendũ videtur. ¶ Reſpondetut ad primum, ꝙ licèt fides per circunciſionẽ non augeretur, nihilominùs aliter applicabatur per illud ſacramentũ, atq; eã ob rẽ ex pacto Dei, qui illud inſtituerat, conferebatur gratia. *Reſp.* Et eſt ſimile, ſi opinionẽ Scoti & Durandi ſpectes dicentium, baptiſmum non conferre gratiam, niſi tanquã ſignũ, ad cuius præſentiam ex pacto Dei confertur. Quare nihil diſcriminis inter ipſum & circunciſionem ponunt. Similiter ergo nos dicimus, quòd ad præſentiã circunciſionis virtute fidei ſic applicatæ Deus conferret gratiam. Nos enim circũciſioni nihil, quod iſti tribuũt, auferimus. Ad aliud reſpondetur diuerſam eſſe rationem: quoniam in lege naturæ nullum erat peculiare ſacramentum diuinitus inſtitutum applicandæ fidei. ¶ Sequitur in calce ſecundum argumentum, quod egregiam *Secu[ndum argu]ment.*

giam tangit difficultatẽ de sacrificio expurgandi originalem culpã in lege naturæ. Quod est huiusmodi. Ante institutionem circuncisionis sola fides ad iustificationem sufficiebat, secũdùm sententiam Grego.4.lib. Moralium, quæ refertur de cõsec.d.4.c.quod apud. Quod apud nos, inquit, valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres pro paruulis sola fides. Respondet D. Tho.in hoc fuisse similitudinem legis naturæ & scriptæ, ꝙ sicut ante circuncisionẽ sola fides iustificabat tam paruulos, q̃ adultos, ita & data circuncisione. Sed erat differentia, quòd ante circuncisionem nullum requirebãt signum eiusdem fidei protestatiuũ. Et ratio erat, quia nõdum homines fideles seorsum ab infidelibus ad cultum vnius Dei cœperant adunari. A tempore tamen Abrahæ necessaria erat protestatio fidei per circũcisionem. Probabile tamen est, inquit, quòd etiam in lege naturæ parentes fideles pro paruulis natis, & maximè in periculo existẽtibus aliquas preces Deo funderent, vel aliquam benedictionem eis adhiberent, quod erat quoddam signaculũ fidei, sicuti adulti pro se etiam preces, & sacrificia offerebant.

Expositio articuli. ¶Hìc ergo celebrem illam quæstionem examinemus, quam.d.1.q.2.ar.3. hìc polliciti sumus euncleare de sacrificio delendi originalis, quod erat in lege naturæ. Et primum ait S.Tho. solam fidem tunc iustificasse, sicuti in lege scripta. Vnde illud theologorum axioma ortum habuit, ꝙ tunc paruuli saluabantur in fide parentum. Atq; fides illa erat, de qua ad Hebr. 11. Paul. ait. Accedẽtem ad Deum oportet credere, quia est, & quia remunerator est. Et nomine remuneratoris intelligit

Nota de fide. Christum de quo legitur Actuum.4. Nõ est datum aliud nomen sub cælo hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Illud enim de tota mortalium vniuersitate à lapsu primi parentis vsque ad finem mundi intelligendum est. Requisita fuit ergo in omni seculo naturæ corruptæ, vt loco citato constituimus, supernaturalis aliqua mediatoris cognitio, licèt confusa, vt D.Th.2.2.q.2.ar.7. luculenter docuit.

Duo quæsita. ¶In præsentiarũ igitur solùm duo sunt exploranda. Vnum scilicet, quomodo illa fides erat applicanda tam paruulis, q̃ adultis.s. vtrùm actus fidei requireretur, an verò habitus sufficeret, vel applicantis, vel ecclesiæ: alterum verò, vtrùm necessarium esset sacrificium aliquod exterius, quod esset sicut sacramentum, quo illa fides applicaretur. Ad hoc vtiq; ne nos opinionum turba cõturbet, prima respõsionis conclusio sit hæc, de qua nullatenus controuertitur. Nullus habitus fidei charitate formatus erat in applicante necessarius. Imò etiam si in peccato mortali esset, sicuti modò qui baptismum confert nihil nocebat paruulo. Assertio est D. Thom.in.4.d.1.q.2.art.6. quoniam fides tunc virtute propria quodammodo velut sacramentum absq; merito applicantis iustificabat. ¶At verò vtrùm requireretur fides tunc formata ecclesiæ, cuius ministrum ille agebat, qui eam applicabat, ambigitur. Durand. quippe in.4.d.1. q.8. id putat fuisse requisitum: quoniam arbitratus est, fidem tunc non sanctificare per modum sacramenti, quia, inquit, in lege naturæ nullum erat. Et ideo necesse est, inquit, dicere, quòd iustificabat ꝑ modum meriti & suffragij. Meritum autem sine charitate nullum est, & ideo eã vim illa applicatio habebat ex fide formata ecclesiæ. At profectò neque illa charitas tunc in tota ecclesia requirebãt, vt bene ait Palud. ead.distin.q.5. art.5. quoniam & nunc etiam si per impossibile nulla esset charitas in tota ecclesia, baptizans intendens facere, quod facit ecclesia, verum conferret sacramẽtum. Fallitur ergo Durand. in suo merito, & suffragio: imò tunc applicata fides instar sacramenti, vt illic ait D.Thom. iustificabat. ¶Secunda conclusio. Neq; requirebatur in applicante vllus habitus fidei formatus, neque informis. Nam sicut modò infidelis baptizans verum cõfert sacramentũ, ita & tunc qui applicabat fidem. Par enim militat ratio. Eandem probat illic D.Th. egregiè, quoniam fides tunc erat medicina totius naturæ, & ideo non iustificabat, qua ratione erat actus personæ, sed ratiõe obiecti, quia scilicet, erat fides Christi. Cæterùm addiderim cum Paludano contra Durandum, quòd etiam si nullus habitus fidei esset in tota ecclesia, satis esset, vt applicans intenderet facere, quod ecclesia faceret, quando vera Dei cognitione pollebat

1.Conclu. *S.Thom.* *Durand.* *Reprobatio.* *2.Conclu.* *Paludan.*

lebat. Idem enim, vt suprà diximus, nunc in baptizante sufficeret. Quòd si rogites Quid ergo erat dicere, in fide parentum si neque in illis requirebatur? Respondetur axioma inde traxisse originem, ꝙ parentum cura est proles suas religione instituere, & mortales non alia lege liberos imbuunt, quàm ipsi profitentur. Nihilominùs si infidelis in vera fide infantulum Deo offerret, quanuis nullis esset fidelibus parentibus ortus, valeret oblatio, siue suus ille filius esset, siue alienus. ¶Ex his ergo colligitur tertia conclusio. Requirebatur, sufficiebatque in applicante aliquis actus fidei: nempe, cognitio aliqua, qua puerum illum Deo offerret, qui est omnium remunerator. Quē quidem actū nemo poterat per naturam conseq, sed vel per reuelationem peculiariter illi factam, vel per aliorum suggestionem & doctrinam, quibus talis fuisset facta reuelatio. ¶Atqui ex his cōsequitur, in omni republica bene instituta viguisse tunc etiam cognitionem aliquam originalis culpæ, aliâs neq; vlla irradiare potuisset mediatoris fides. Quæ quidem cognitio vt lib. 2. de natura & gratia. ca. 11. dicebamus, nequit esse naturalis, sed fuit per reuelationem suscepta, & per ora parentū in filios deriuata. Disperso verò per orbem humano genere, vbi lex naturæ more & vsu seruabatur, semper fiebat qbusdam proceribus aliqua reuelatio expressa Christi seruatoris, vt. S. Th. 2. 2. q. 2. ar. 7. exemplo Iob, Sibyllarumq; & aliorum mōstrat, quibus à deo illa originalis lues innotescebat, quā alijs prædicabant. Minoribus verò satis erat habere Christi fidem in diuina prouidentia implicitam, credēdo. D. Th. Deū esse liberatorē hominum, vt illic subdit. Quare dum suas proles sub hac fide Deo dicabant, satis erat ad delēdam originalem maculam: tametsi illam non expressè nouissent.

3. cōclusio.

Cognitio originalis culpæ.

Præcipua quæst.

¶Alterum verò dubium plusculum ambiguitatis offert: videlicet, vtrùm in lege naturæ aliquod esset signum extrinsecus necessarium, per quod ad modum sacramenti applicaretur fides. Scotus nāq; in 4. dist. 1. q. 3. & explicati⁹. q. 7. partē sustinet affirmatiuam, cui eadem dist. subscribunt Duran. q. 8. & Palud. q. 5. Et intelligunt, si verba eorum expendantur, fuisse illud necessarium ex institutione diuina atque adeò propriè sacramētū, vt erat circuncisio. Ratio enim eorum est, quòd nunquàm Deus pro sua immensa bonitate humanum genus destituit, quominùs remedium illis præberet ad delendū originalem culpam. Illud autem debuit esse certum signum gratiæ: certum autē esse nō potuit, nisi esset à Deo institutū: homo enim talem certitudinem habere non posset, nisi ei constaret signum illud à Deo fuisse acceptatum, qui solus remissor est condonatorque culparum. Hinc etiam colligunt debuisse esse sensibile, sicuti fuit circuncisio & sunt nostra sacramenta. Nā homines viatores, nisi ꝑ huiuscemodi sensibilia signa non possum⁹ certiores fieri gratiæ, quæ nostros sensus latet. ¶Secundò arguunt tam Scot. quàm Duran. Adultus, qui vsu rationis pollebat, poterat quidem per propriam fidem quanuis informem mereri sibi de congruo primam gratiam, qua ei remitteretur originale, iuxta illud Roma. 4. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam: at verò fides vnius non potest alteri prodesse, nisi per aliquem actū applicetur. Et quòd actio illa debuerit esse sensibilis, probat Durandus secundùm suam opinionem: quoniā prodesse alteri non poterat applicatio illa nisi per modum meriti aut suffragij. Quare debebat inquit per illū actū applicari fides ecclesiæ, quæ semper est informata charitate: fides autem ecclesiæ non potest applicari nisi per actum exteriorem, quia nihil ipsa de occultis iudicat. Quòd si dicas non per modum meriti, sed instar, vt dictum est, sacramenti applicationē tunc temporis valuisse, tunc validiꝗs istorum opinio irroboratur. Illud enim, quod illā vim habet, vt illo posito infundatur gratia, nō potest purus homo instituere, sed solus Deus. Hac enim ratione d. 1. quæst. 5. monstrauimus solum Deum posse instituere sacramēta. Quòd si illud Deus instituit, profectò apparet vt ad modū naturæ humanæ, quæ sensibilis est, fuerit sensibile signum, vt in lege scripta & nostra vsu venit. Enimuero distin. 1. q. 1. art. 4. monstrauimus ob id sacramēta esse debuisse sensibilia signa, quòd nos nostrapte natura per sensus cognitionem de rebus

Scotus.

Rom. 4.

bus absconditis mendicamus, & Deus vnicuiq; secundùm suum ingenium prouidit. ¶Ad hæc. Quicquid tunc remittebat originale, quia id instar sacramenti faciebat, idem esse decebat pro paruulis & adultis: pro adultis autem fatetur Gregorius valuisse virtutem sacrificij: ergo illa erat etiam pro paruulis necessaria.

Responsio. ¶His tamen nihil obstantibus D. Thom. in præsentiarum partem edocet negatiuã, dicẽs, ꝙ ante institutionẽ circuncisionis non requirebatur aliquod sensibile signum protestatiuum fidei. Idemque explicatius in.4. distinct. 1. quæst. 2. artic. 6. quæstiuncu. 2. vbi recitat opinionem cõtrariam, quòd requireret signum exterius, qua repulsa, ait probabilius alios dicere, quòd sufficiebat sola fides sine vllo exteriori signo. Hic autem non ait probabilius, sed assertissimè illud affirmat. Et ratio potissima sua vtrobique est verbum Gregorij: scilicet, pro paruulis sola fides. Nam glossa Scoti quòd sola fides intelligitur cum actu exteriori ipsam ꝑtestãte, manifestè aduersatur textui: quoniam tunc non esset differẽtia secundum Grego. inter paruulos & adultos, cùm tamẽ Grego. dicat, pro paruulis sola fides, pro maioribus autẽ virtus sacrificij. Quapropter Durã. cuius ingenium est liberè loqui, ingenuè fatetur Gregorium non posse in alium sensum glossari: & ideo ait opinionẽ suam fuisse, non requiri actum exteriorem, sed non oportet, inquit, eum teneri. *Durand.*

Cõclusionis cõfirmatio. ¶At pręter autoritatem Gregorij, quę certè non debet ita temerè repulsam pati, arguitur sic. Illa quæ expressa autoritate ecclesiæ, vel scripturæ non constant, maximè si supernaturalia sunt, non debent nisi ratione certa constitui: cùm ergo in lege naturæ nullibi legatur illiusmodi sacramenti institutio, recurrẽdum est ad eius necessitatem, quæ certè nulla est: nam cùm fides tãtundem deberet paruulo apud Deũ applicari, cui soli peccatorum culpas remittere competebat, fit vt per actum interiorem tam commodè applicaretur, quàm per exteriorẽ: nam illa applicatio non erat nisi paruulũ illũ Deo offerre, quod actu mentis cõmodissimè fieri poterat. Itẽ quia circuncisio ob id instituta fuit, vt significaret Messiam descensurũ ex semine Abrahæ, cui data iussaque fuit, quæ quidem necessitas antea non habebat locum. ¶Ad hæc Aug. sæpe citatus. 19. lib. contra Faustum nullam aliam necessitatem huiusmodi signaculorum visibilium allegat, nisi quòd in nullũ nomẽ religionis homines possunt coadunari, nisi aliquo signaculorum visibilium consortio colligentur: tunc autem nulli mortalium erant coadunati in veram religionẽ Dei, sed erãt per orbem dispersi: ergo nullum tunc extabat eiusmodi visibile signum diuinitus tanquam certum & singulare ad id necessarium institutum. Hæc enim fuit alia causa institutionis circuncisionis, vt scilicet populus ille antequam legem susciperet, per illud signaculum circuncisionis coadunaretur. Itaque, vt mentem S. Thomæ vno verbo deprehendas, memento, in lege naturæ nullum fuisse sacramentum necessarium, in singulari diuinitus institutum, vt distinctione prima quæstione secunda articulo. 3. latissimè demonstrauimus: licèt fuissent sacrificia, in vnaquaque natione diuersa, quibus per suos sacerdotes verum Deum colebant. Loquimur enim de illis hominibus, in quibus cognitio veri Dei vigebat. Contraria verò opinio tenet fuisse certum sacramentum diuinum applicandæ fidei ad remissionem originalis culpæ. *Mens. S. Thom.*

¶Potissimum autem omnium, quæ me aduersus illam opinionem mouent, argumentorum est, quod distinct. illa tetigimus. Illud enim signum exterius aut erat ex institutione humana, aut diuina: non ex humana, vt autores contrariæ opinionis planè confitentur: quia tunc non haberet illam certitudinem, quòd illo posito conferretur gratia: imò essent apud diuersas nationes diuersissima, quòd non congruit sacramentis, in quibus præter meritum cõferetur gratia. Si autem esset institutum à Deo, vt ipsi contendunt, illud profectò deberet esse vnum in toto orbe, sicut in lege scripta fuit vnum in populo Israel, & apud nos vnus baptismus. Cùm enim esset supernaturale, & ad applicandam fidẽ supernaturalẽ, nulla erat ratio, cur Deus aliud institueret in vna natione, atque aliud in alia. Quinuerò si sacramẽtum erat diuinitus institutũ, atque adeò ad salutẽ necessariũ, ad eandem *Potißimum argumẽtũ.*

dem opinionem consequitur, vt esset sub arctissimo præcepto vniuerso orbi propositum: nam sacramentum ad salutem necessariũ semper habet annexum præceptum, vt de circuncisione patet, & nostro baptismo. Si autẽ detur fuisse vnum sacramentum, idemq; sub præcepto constitutũ, fit vt non potuerit in vniuersum euulgari nisi scripto: quod esse falsum inde patet, ꝙ tunc illa lex non diceretur naturæ, sed scripta, sicut lex Moysi. Præterea vel in aliqua ethnicorum historia memoriæ id proditum fuisset, vel saltem Moyses, qui Dei numine omnia ab orbe condito scripsit, illud enarrare non prætermisisset. Nam si apud aliquos vnum illud sacramentum fuisset celebratum, id maximè in illa patrum linea ab Adã vsq; ad ipsum, quos ipse percensuit. Accedit demũ autoritas Hugonis li. 1. de sacra. p. 11. cap. 3. vbi ait sacrificia in lege naturæ non fuisse necessitatis, sed pro voto quæuis natio sua instituebat. Et S. Thom. (vt suprà visum est.) q. 61. arti. 3. dicit, in lege naturæ non fuisse homini præfixũ, quibꝰ sacramentis vteretur. ¶ Ad hęc tãdẽ accedit, ꝙ interrogati illi neophyti ex Iudęis, qui in Hispania morabãtur, imò & illi ipsi, qui in eadẽ caligine pseuerãt, quos ego Venetijs, & Romæ, & in Germania vidi, vtrùm aliquod signum ad modum sacramenti legis naturę applicent suis fœmellis, ridentes respondent, nunquàm talem ritum inter eos fuisse auditum, sed tantùm eas offerunt Deo nullo signo certo seruato. Et tamen (vt modò dicebam) si in aliqua natione signum illud debuisset durare, erat in illa vnde Abraham genus duxit. Imò verò si tale fuisset illucusque sacramentum, quando circũcisionẽ Deus illi indixit, eum pariter admonuisset, vt in fœmellis idem legis naturæ sacramentum perpetuò obseruaret. Quod cùm non admonuit, coniectura fit nullũ fuisse. ¶ Præterea solutiones argumentorum contrariæ opinionis rem dilucidiùs illustrant. Ad primum enim, conceditur, ꝙ Deus nunquam humanum genus sine remedio destituit: remedium autem fuit in lege naturæ non quidem sacramẽtum vllum, sed sola fides mediatoris, iuxta illud Actuum. 4. Non est datum aliud nomen sub cælo hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri: applicationem autem illius, (quia non erat sacramentum) non opus erat tunc à Deo institui singulariter & determinatè, vt in lege scripta vel gratiæ: sed satis erat, vt instinctu naturali, instigante etiam fide ipsa, vt dist. 1. quæstio. 2. art. 3. declarabamus, vnꝰ quilibet suas offerret proles Deo. Quapropter necessarium opus erat eiusmodi certitudinem ab aliquo signo exteriori venari.

Hugo. *Ad argumẽta cõtrariæ opinionis.*

¶ Ad secũdum respondetur, falsissimum esse adultũ de cõgruo potuisse sibi per fidẽ informẽ mereri primã grrtiã (vt libr. 2. de natura & gratia capit. 4. pro meo captu me cõstituisse arbitror.) Tametsi ad rẽ modò parũ referat. Imò sicut ille modò, qui est in peccato mortali per auxiliũ speciale debet se disponere conuertẽdo se in Deum, cui Deus gratiam sine merito infundat, aliâs (vt ait Paul.) gratia non esset gratia, ita & tunc adultus motu fidei per auxilium speciale Dei, tum intellectu illustrante, tum voluntate alliciente conuertebatur in Deum, iuxta illud. Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum. Quare dispositio illa qua ratione in genere causæ materialis natura præcedit gratiam, nullius habet rationem meriti. Et illud ad Roman. 4. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, peruersè profectò ad meritum congrui allegatur: quando enĩ illum actum credendi habuit Abraham iam erat in gratia (vt illic libr. 3. capit. 1. explicuimus) quare reputari illi ad iustitiam, fuit reputari ad meritum de condigno: illud enim solùm apud Deum dicitur suo gradu iustitia. Ad rem autem concedimus illo modo fidem non potuisse paruulis prodesse, sed instar sacramenti applicata. Enimuerò cùm originis labes ex aliena parentis culpa contrahatur, misericordiam Dei condecet, vt per eius fidem aliena actione applicatam eam deleat. Attamen cùm illa applicatio tunc temporis non esset sacramentum, nec opus erat, vt esset sensibilis.

Nullum de merito de congruo respectu primæ. *Ioan. 6.* *Credidit Abraham Deo & c.*

¶ Ad aliud Durandi iã suprà responsum est. Negauimus enim illam applicationẽ habuisse rationem meriti aut suffragij: quare illa ratione non oportebat applicari fidem ecclesiæ per actum exteriorem

rem

rem, sed fidem Christi, quæ dicitur ecclesiæ, per quencunq; actum, quo Deo paruulus offerretur. ¶ Ad aliud, iterum atq; iterum negatur, quòd applicatio illa instar sacramenti tunc operetur. Hìc enim latet anguis, qui autores istos vbiq; mordet: sed fides ipsa illum habebat effectum quomodocunque applicaretur, etiam interiori mentis actu.

¶ Atqui eodē mucrone iugulatur aliud argumentum, ꝙ sacramenta debuit sēp Deus nobis instituere sensibilia ad modū nostræ naturæ. Id eñ nos libenter concedimus, sed negamus illam applicationem fuisse vllo pacto sacramentum, nec illa quicquam operabatur, sed applicata fides: sicuti admotio ignis ad stupam non calfacit, sed ignis ipse admotus: vt suprà de circuncisione dicebamus: nisi quòd illa erat sacramentum, vt puta signum conferēdæ salutis per Christum, & ideo erat sensibilis. ¶ Ad aliud, cōceditur, quicqd tunc remittebat paruulis originale, remisisse & adultis: nempe, vnicam fidem, vt expresè loco citato in.4.dist.1.quæst.2. art.6.quæstiuncu.3.astruit.S.Thom. Ait quippe, ꝙ sicut modò adultis, vbi non est copia aquæ, sufficit actus fidei (scilicet baptismus flaminis.) Ita & tunc imò à fortiori, sola fides sufficiebat, nisi quòd paruulis valebat applicata instar sacramenti, adultis verò non nisi per modum conuersionis in Deum, vt nuperrimè explicabamus. Haud enim adultis poterat applicari fides per alienum actum. Et hoc est irrefragabile argumētum, nullū tunc fuisse sacramentum necessariū applicandæ fidei pro paruulis, alioqui valuisset etiam adultis vt circuncisio olim, & modò baptismus. Quod ergo addit Grego. pro maioribus virtus sacrificij, non id dixit, quasi sacrificium exterius illis necessarium esset ad applicādam suam fidem, sed ꝙ postea habita opportunitate fides ipsa instigabat, vt se aliquibus signis exterioribus demonstraret, quæ essent protestationes eiusdem fidei. Illa autē signa inquit, D.Thom. quando adhibebantur, non erant efficacia remissionis culpę, id enim sola fides perficiebat: quare neque erant sacramenta. ¶ Ex quo fit cōsequēs quòd tūc nullatenus adultus potuit fieri ex attrito contritus: quia illis tunc fides non per modum sacramenti conferebat gratiam, neque vllum erat, quod talem effectum præstaret, qualem nobis baptismus. Quare contraria opinio tenēs aliquod tunc fuisse propriè sacramentum subsequenter dicere habet, non exegisse aliud in suscipiente adulto, quàm quòd nō opponeret obicem. Quod profectò falsissimum est, cùm adulto nullū posset applicari sacramentum, nec verò fides per alienum actum.

Neque in adultis requirebatur nisi fides. *Nota.* *Grego.* *Optimū corollarium.*

¶ Ex his ergo quæ de circuncisione dicta sunt, atque adeò de sacramentis antiquæ legis, colligere discrimen operæpretium est inter leges illas & nostram. Nempe, vt frequentia scripturæ loca, & pręcipuè Pauli dextrè intelligamus, quibus latissima interualla inter legem veterem & nouam constituuntur. Posset enim quispiam arbitrari, vbi Paul. ad Roma. 3.& Galat.2.ait, hominem non iustificari ex operibus legis, sed per fidem Iesu Christi, & vbi ait Ioānes.c.1. Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est, hoc discrimen inter legem illam vetustam & nostram constitui, neque verò aliud quàm hoc sacramentorum, quòd scilicet illa non conferrēt gratiam, nostra verò illam efficerent, quod reuera falsum est. ¶ Igitur ad rectum horum similiumq; intellectum primū omnium animaduertenda est conuenientia inter omnes leges. Hoc enim à lapsu primi hominis commune semper fuit omni legi & seculo, vt non nisi per vnicam fidem mediatoris, magis minusve implicitam vel explicitam, pateret vlli vnquam mortalium salus, iuxta citata testimonia Actuum.4.& ad Hebrę.11. Nō est aliud nomen sub cælo datum hominibus, &c. & accedentem ad Deum oportet credere, &c. Atqui hoc est, quod Paul. ad Roma.3.vsque ad.8.& ad Galat. 2.vsque ad 5.caput. constituere contendit. Quare cùm ait, Arbitramur iustificari hominē per fidem, & non ex operibus legis, non intendit peculiare interstitium inter legem veterem & nostram constituere, vt nonnulli falsò arbitrantur, dicentes de operibus legis antiquæ illic propriè haberi sermonē: scilicet, de illis cæremonijs obseruationibusq; legalibus. Imò vt Augu. in libr. de spiritu & litera cap.14. planè

Discrimina latißima inter legem ueterem & nostram. *Notabilis cōuenientia omniū seculorum.* *August.*

nè docet de omnibus moralibus operibus, & Decalogi præceptionibus id intelligitur. Cùm enim populus ille de hoc sese iactaret, quòd per opera legis, quam diuinitus susceperat, & virtute propria circuncisionis amicitiam Dei promeruisset, contendit aduersus illos probare, quòd nullius gentis opera, neque gentilium, neque illorum, neq; verò ipsa circuncisio, nisi quatenus fide Christi erant subnixa, digna erant gratiæ apud Deum, & vitæ æternæ. Idemque de nostris pariter dixisset quibuscunque operibus, si per se considerentur, absque fide Christi, & diuina ope. Itaque non constituebat differentiam inter legem & legem, sed inter opera cuiuscunque legis, siue naturalis siue scriptæ, quanuis diuinitus conditæ, siue humanæ, & fidem Christi: scilicet, quòd sola fides per Dei auxilium tribuit quibuscunque operibus totius mundi, vt sint Deo grata, atque ad vitam æternam accepta. In summa errorem illum illic Paulus condemnat, qui postea Pelagium excæcauit dicentem, posse hominem viribus naturalibus proprijsque meritis gratiam Dei promereri.

Pelagius.

¶ Sed roges. Quid ergo discriminis inter legem veterem, & nostram interest? Respondetur, non vnum, sed multa.

Excellentia prima legis nostræ sup veterem.

¶ Prima enim eademq; omnium fundamentum, excellentia legis nostrę est hęc, quam modò insinuabamus: scilicet, quòd illam virtutem & gratiã, quæ causa fuit, vt opera cuiuscunq; mortalium post hominis lapsum Deo essent grata, nemo vnquam nisi solus Christus autor nouæ legis, operatus est, iuxta illud ad Hebræ. 9. vbi ait Paul. mortem Christi intercessisse in redemptionem earũ præuaricationũ, quę erant sub priori testamento: vt remissionem, inquit, accipiant, qui vocati sunt, æternę hæreditatis. Vnde quod ait Ioan. De plenitudine eius nos omnes accepimus, ad vniuersos mortales à præuaricatione Adæ vsq; ad finem mundi refert.

Ioan. 1.

Secunda excellentia.

¶ Et hoc est, quod subdit. Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est, vbi secunda adnotat excellentia ex parte datoris vnius, & conditoris alterius legis. Enimuerò, Moyses nõ condidit, sed dedit legem, quam Deus condiderat, quæ per se non iustificabat. Gratia autem, per quam illa iustificabat, per Iesum Cristum nõ solùm data, sed facta est. Et pariter veritas: nempe, lex euangelica, quam non tantùm ipse dedit, sed fecit, quæ idcirco dicitur veritas: quòd illa Mosayca erat eius vmbra. Et hoc est, qđ ait Paulus ad Gala. 2. Si ex lege est iustitia, Christus gratis mortu⁹ est (id est, sine causa.) Et hæc est ratio quare illa dicitur scripta ad differẽtiã legis naturalis: nostra verò lex gratiæ. Videlicet, ꝙ Christus ei⁹ lator, qui summa fuit gratia mundo collata, legẽ vtique condens, qua nos doceret quid agere deberemus, gratiam simul contulit, qua illam dignè apud Deum implere possemus. Et propterea ait Paul. ad Rom. 7. quòd lex vetus iubendo docebat cognitionem peccati: nostra verò iuuando iustificat.

Tertia excellentia.

¶ Atqui hinc colligitur tertia excellẽtia: videlicet, quòd lex illa scripta fertur in tabulis lapideis, nostra verò in cordibus, iuxta illud Hieremiæ cap. 31. Dabo legẽ meã in visceribꝰ eorum, & in corde eorũ scribã eã. Lex enĩ euãgelica nõ fuit primò tradita in scripto, sed diuino ipso ore Christi viua viuificanteque voce vsque ad audientium corda penetrante, vbi adiutricem gratiam, qua illam impleamus, instillat. Vnde. 2. ad Corin. 3. Paul. Epistola, inquit, estis Christi ministrata à nobis, & scripta, non atramento, sed spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.

Quarta excellentia.

¶ Ex eadem prima excellentia, subsequitur & quarta quantùm ad sacramenta: videlicet, quòd in lege naturæ nullum fuit singulari institutiõe Dei determinatum, & præfixum, atque adeò nullum extitit propriè sacramentum illius applicandæ fidei. In lege autem scripta fuerunt quidem propriè sacramenta: nempe, verè signa gratiæ per Christum promerendæ & efficiendæ: in hoc enim ratio propriè sacramenti consistit. Nullum tamen gratiam contulit. Quare nullum fuit perfectum, sed omnia infirma (vt ait Paul.) & egena. Nam etsi circuncisio fuerit sacramentũ necessariũ ad applicandã iustificatricẽ fidem: tamen de illa perinde atq; de lege probat Apostolus Rom. 4. neminẽ iustificasse, sed tãtùm fuisse signaculũ iustitiæ fidei. Lex verò euãgelica nõ solũ

ad remißionem originalis, verùm & ad alios gratuitos effectus sacramentis affluit, quæ tum propria, tum etiam perfecta sunt: vt pote quæ gratiæ non tantùm signa sunt, verùm & instrumentales causæ. Atque hac etiam de causa lex gratiæ dicitur: nempe, quòd tam multis abundet instrumentis, quibus illam suis cultoribus dispensat. ¶Quinta hinc subsequitur excellentia, quòd lex illa ianuam cæli non aperiebat, sed id solus autor nostræ euangelicæ præstitit. Vnde modus tunc loquendi de mortuis erat, quòd in infernum descenderent, vt Iacob Gene. 37. Descendam, inquit, ad filium meũ lugens in infernum. Et Iob. 17. Infernꝰ domus mea est. Nempe, quòd quãtouis essent gradu in amicitia Dei, ad limbum nihilominus descendebant, vt illic aduentum Christi præstolarentur. In lege verò euangelica, bonam, inquit Paul. voluntatẽ habemus peregrinari à corpore & presentes esse ad Dominũ. Et ad Philippen. 1. Cupio dissolui, & esse cũ Christo: quasi inter egressum huius vitæ & ingressum cæli nulla intersit remora, nisi quam nostra fecit culpę. Vnde Christus ad latronem. Hodie mecum eris in paradisso.

Quinta excellentia.

Sexta excellentia.

¶Sexta subinde additur excellentia, ꝙ cultores illius legis non plenè & perfectè merebantur filiorum Dei nomen: nã quanuis essent regni hæredes, non tamẽ in eius possesionem admittebantur, atque adeò seruorum habebãtur loco, iuxta verbum Pauli ad Galat. 4. Quanto tẽpore heres paruulus est, nihil differt à seruo, &c. Ita & nos cùm essemus paruuli sub elementis mundi huius eramus seruientes. At vbi venit plenitudo temporis misit Deus filium suũ, &c. vt adoptionem filiorum reciperemus. Qua vtique ratione ait de Christo Ioan. cap. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius, &c. Non ꝙ non omnes ab Adam vsque per eandem fidẽ gratiam recepissent, sed quòd post Christũ passum filij in paternam hæreditatẽ fuerint admißi. Vnde Paul. Roma. 8. Non accepistis spiritum seruitutis iterum (sicuti sub antiqua lege) in timore (scilicet seruitutis) sed accepistis spiritũ adoptionis, in quo clamamus abba pater: ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij & hæredes. Hæredes quidem Dei, cohæredes autẽ Christi. Qui quidẽ cùm antea nõ fuisset incarnatus, non erat antiquitas digna, vt mortales tunc eius dicerentur cohæredes.

¶Septima ergo excellentia, vt rem concludamus, euãgelicæ legis est, quòd eius gratia perfectũ obtinuit, absolutumque, & completißimum nomen gratię, quod quidem gratiæ legis antiquæ in hac sublimitate non competebat. Non dixerim antiquitus non viguisse inter patres propriam rationem gratiæ apud Deum: id enim sacræ paginę aduersaretur. Fuerunt siquidem multi sancti patres sub illo testamento in amicitia Dei, tum viuentes tum etiam morientes. Propria enim ratio gratiæ in eo cõsistit, quòd hominem acceptum faciat ad vitam æternam, siue illico post mortem, siue aliquo post tempore conferendam. In qua ambigere nõ licet, quin fuerit innocens Abel, cuius viuentis munera, morientisque patientia Deo placuerunt. Et de Abraham Genes. 15. legitur, quòd credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Qui igitur, vt habetur Iacobi. 2. amicus Dei appellatus est. Et de Moyse legitur Ecclesiastici. 45. quòd fuit Deo dilectus, & de multis alijs id adstruit Paul. ad Hebræ. 11. Et de Ioanne Baptista egregium encomium contexuit Christus, vbi inter natos mulierũ maiorem neminem fuisse pronunciauit. Quinuerò in lege naturæ etiam Iob legitur fuisse iustus & rectus & timens Deum. Et de alijs compluribus id creditur. Sacratißimam autem virginẽ eo hìc inter patres illius legis non connumeramus, quam tamen cælestis paranymphꝰ gratia plenam pronunciauit, quòd cùm non esset ante Christi paßionem mortẽ obitura: fit vt nec deberet ad limbum descendere, sed illico super choros angelorum euolare, quare ad gratiam noui testamenti pertinet.

Septima excellentia.

¶Illa ergo hìc preter missa, ꝙ gratia illorum seculorũ ad cõpletum, absolutũ perfectũque gradum gratię nõ pertigerit, argumẽtũ est, quòd amici, illi quidẽ sunt, quibꝰ ea omnia sunt communia, in quibꝰ ius amcitiæ fundatur: ea verò, in quibus amicitia inter Deum & homines fundamentum habet, sunt illa cęlestia sempiter

nę

næ vitæ: illa autem ante Christum pasſũ nemini Deus conceſsit: ergo homines illorum tẽporũ nõ erant in gratia Dei abſoluta & cõſummata. Profectò ſiquis ob crimen aliquod læſæ maieſtatis ſuis eſſet mulctatus bonis, quanuis poſtea veniam principis obtineret, quouſq; illum in integrum honorem, & ſtatum priſtinũ reſtitueret, non diceretur, in eius amicitiã perfectam reconciliatus, ſed potiùs ſemper eſſe in debito, ac ſubinde in depoſito ſeruari quouſq; pretium illius patrati ſceleris alius pro illo perſolueret. Hoc autem exemplo ait Paul. Rom. 3. Christum remiſsionem præcedentium delictorũ ſuo ſanguine feciſſe, eorũ ſcilicet omniũ hominum, qui illucuſq; fuerant in ſuſtentatione Dei. Ergo quouſq; Chriſtus gratiã redẽptionis, ex qua illi pendebãt, meruit fecitq; in cruce, nõ erant in perfecta gratia Dei. ¶ Accedit, ꝙ ſi perfectè fuiſſent grati & amici, loco filiorũ fuiſſent tractati: nã amicus Dei, filius ſubinde eius eſt, atq; adeò in hæreditatẽ paternã fuiſſent recepti. Inter homines nanq; ob id filius, niſi mortuo patre, hæreditatem nõ adit, quòd temporale patrimoniũ vtriq; non ſufficit: regnũ autẽ infinitũ Dei mundis infinitis ſufficeret, & nihilominus vti ait Paul. ſicuti paruuli ſub tutore cõtinebantur patres illi vt ſerui, quouſq; more humano (vt ad Hebr. 9. Paul. ait) morte intercedẽte Chriſti hæreditatẽ adirẽt. Quin uerò, & in hoc etiam habebãtur, vt ſerui, ꝙ ſecreta diuina non illis cõmunicabant, vt in lege noua. Quare Chriſtus ad eorũ differentiam ait euãgelij cultoribus. Ioã. 15. Iam nõ dicam vos ſeruos, ſed amicos: quia quæcunq; audiui à patre meo nota feci vobis. Secreta ſiquidem prudentiſsimus quiſq; non ſeruis concredit, ſed amicis pandit. Gratia ergo illius legis non ad iuſtum ſuũ culmẽ aſcenderat. Qua vtiq; ratione (quod rem maximè confirmat) nomen gratiæ apud Deum in hac euangelica ſignificatione vix vno aut altero loco in toto teſtamento veteri reperias, ſed ſolùm nomẽ iuſtificatricis fidei, qua Pau. ad Hebræ. 11. (vt paulò antè diceba mus) oẽs iuſtos tam in lege naturæ, q̃ in ſcripta ait Deo obedientiam præſtitiſſe. ¶ Sic ergo cultores illius priſcę legis contemplari licet, ac ſi ciues qui regis maieſtatem læſiſſent, veniam ab illo deprecantes, nec repulſam omnino paterentur, neq; verò omnimodam obtinerent indulgentiam, ſed expectare regium filium iuberẽtur, qui eorum veniam apud ipſum promereretur.

Ioan. 15. *Secreta.* *Gratia rarò antiquitus nominata.* *Contemptio patris antiquæ legis.*

QVAESTIO. 2. DE baptiſmo Ioannis.

S. Thom. 3. par. quæſt. 38.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm fuerit cõueniens baptiſmũ Ioannis ante baptiſmum Chriſti diuinitus inſtitui.

DE baptiſmo Ioannis D. Tho. hìc in ſumma in hoc ſacramentorum tractatu nihil meminit, ꝓpterea, ꝙ ſuperiùs di. 38. inter enarrandam vitã Chriſti de illo ſatis prædixerat, vnde nos articulos quæſtionis huius deſumpſim⁹, eo ꝙ exactiùs illic, quàm in. 4. rẽ definierit. At verò quoniã D. Tho. ſæpenumerò ſolet maioris elucidationis gratia materias in minutiſsimos articulos diſpertiri, nonnunquam in ſubſequentibus eos, qui facillimi fuerint, in breuius compendium perſtringemus. Igitur licèt ſex ſeptemve ipſe multiplicet, quatuor nobis, quibus illos comprehendamus, ſatis erunt. ¶ Primò ergo de eius inſtitutione quæritur, an fuerit conueniens. Et arguitur à parte negatiua. Omnis ſacramentalis ritus ad àliquam legem pertinet, vt patet in antiquis & noſtris: Ioannes autem non fuit alicuius legis inſtitutor, nec in illo vlla incœpit lex noua, ſed vt Lucæ. 1. habetur, fuit tantùm propheta altiſsimi: prophetarum autem nõ fuit ritum, aliquem introducere nouum, ſed ad legis poſitæ obſeruationem populum inducere: ergo nihil opus erat baptiſmate illo, eo potiſsimè, quòd populus ille tãta baptiſmatum ſuperfluitate redundabat, vt amplior multiplicatio nocua appareret. Legitur

gitur enim Marci.7. quòd Pharisæi & Iudæi non manducabant, nisi crebrò manus lauarent, abundabantque baptismatibus calicum, & vrceorum,&c.¶Secundò, quòd non fuerit diuinitus institutus ex ipso proprio nomine constat, si enim à Deo fuisset institutus, non diceretur baptismus Ioannis: propterea enim baptismus Christi non dicitur Pauli nec Apollo, vt.1. Corinth.1. ait Apostolus, cùm tamen Christus ipse Matth.21. Ioãnis ipsũ appellet, interogans, à cælo an ex hominibus fuerit. Sed præterea tertiò id inde confirmatur, quòd nullũ fuit vnquã diuinum sacramentum, quod non aliquibus miraculis esset confirmatum. Ob hoc enim Dominus (vt Exod.4. legitur) Moysi potestatem dedit signa faciendi. Et ad Hebræ.2. ait Paul. fidem nostram, dum principium accepit, contestante Deo, signis & prodigijs fuisse confirmatã. Item sacramenta diuinitus instituta, vt quæst. præcedenti dicebamus, præcepto aliquo debent esse proposita: de baptista autem legitur Ioan.10. ꝙ signum fecit nullum: neque verò de eius baptismo vllum extat in euangelio præceptum: ergo nec fuit diuinitus institutus. ¶In contrarium est locus ille Ioannis.1. Qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit,&c.¶Ad hãc quęstionem tribus cõclusionibus respondetur. Prima. Conueniens fuit, vt ritus ille baptizandi Ioannis baptismum Christi antecederet. Probatur rationibus quatuor. Prima est Aug. super Ioan. tract.5. quia oportebat Christum ab illo baptizari, vt tactu suæ mũdissimæ carnis vim regeneratiuã conferret aquis, quæ essent materia baptismi sui. Secundò, vt illic Christus innotesceret populo, iuxta verbum ipsius Baptistæ, vt manifestetur in Israel propterea veni ego in aqua baptizans. Confluentibus enim ad eum turbis, eum annunciabat esse Messiam, qui baptizaturus erat spiritu sancto & igne, atque adeò agnum, qui tolleret peccata mundi. Id quod vt super Ioan. cap.1. ait Chryso. commodiùs fiebat, quàm si Ioanni per singulos vicos & domos discurrẽdum esset. Tertiò vt suo baptismo assuefaceret homines ad baptismum Christi. Vnde Gregor. in quadam homilia, ideò Ioannes, inquit, baptizauit, vt præcursionis suæ ordinem seruans, qui nasciturum Dominũ nascendo præuenerat, baptizãdo quoq; baptizaturũ pręueniret. Quartò, vt ad pœnitentiam homines inducens eos ad dignè suscipiendum baptismum Christi præpararet. Vnde Beda super Ioan. ca.1. Quantùm, inquit, catechumenis nondum baptizatis prodest doctrina fidei, tantũ profuit baptismus Ioannis ante baptisma Christi. ¶Secunda cõclusio. Baptismꝰ Ioannis partim fuit à Deo, partimq; ab ipso Ioanne. Nam si ritũ baptizandi consideres, familiari spiritus sancti reuelatione ad id Ioannes fuit missus, vt verba citata monstrant. Qui misit me baptizare,&c. Si autem effectum, nihil in eo fuit, quod Ioannes ipse non posset pręstare. Quoniam, vt illico dicturi sumus, gratiam non conferebat, sed tantũ abluebat corpora. ¶Tertia conclusio. Baptismus ille non fuit sacramentum. Contrarium asserit D. Tho. in.4. dist. 2. quæst.2. art.1. Tamen.3. part. quæst. quam hic tractamus, art. 1. in solutione.1. mutato proposito hanc conclusionem affirmat, dicens, quòd non erat per se sacramentum, sed quasi quoddam sacramentale disponens ad baptismum Christi. ¶De baptismo Ioannis Matt.3. complura scripta reliquimus. Fuit enim apprimè cõdecens, vt quemadmodum erat apud Malachiã pręcãtatum, Deus Baptistã mitteret, ceu angelum ante faciem Christi, qui præpararet viam eius ante ipsum. Nam cũ tunc temporis Iudæorum superbia ipsos eousque excæcasset, vt Messiã cum põpa & throno temporali venturum expectarẽt, ipse tamen venturus esset sedens super asinã & pullum subiugalem, vix vllus populi eũ agnosceret, sed omnes repudiarent, vt proceres fecerunt. Fuit ergo maximè operæpretiũ, vt eius præcursor tã stupenda vitę sanctimonia antecederet, vt idem ipse Messias posset existimari, vt postquã tantã nancisceretur autoritatem suo ipsius testimonio populũ ad Christũ, vt ad verum Messiam remitteret. Atqui vt hanc autoritatem Christus illi cõciliaret, tã egregio laudum encomio illum ad turbas cõmendando extulit. Ob idque cùm circuncisio tã chara illis fuisset, tãtiq; eã, vt quã à Deo acceperãt, æstimarẽt, durissimũ erat, vt illam relinquerent baptizantiq;

Prima cõclusio. *Chrysosto.* *Gregor.* *Beda.* *Secũda conclusio.* *Tertia conclusio.* *Expositio articuli.* *Cõgruentia baptismi Ioan.*

zantique Christo fabri filio, auscultaret. Et ideo oportuit, vt Ioannes de genere sacerdotum, quibus oportebat circuncisionis cæremoniam tueri, illo baptizandi ritu ab illa diuerso populum demulceret, & ad baptismum Christi inclinaret. Hac ergo ratione tam prima, quàm secũda conclusio probatur: nempe, & quòd ritus ille fuit decens, & ꝙ ideò fuit Deo inspirante institutus. ¶ Adnotanda est tamen differentia inter illum ritum & circũcisionẽ & nostra sacramenta. Nam circuncisionem Deus ipse instituit, iussitq; nostra sacramẽta Christus. Ritũ tamen illum Ioannes instituit, licet diuinitus afflatus. Aliud est enim Deum ipsum per se aliquid instituere, aliud verò hominem diuinitus afflatum. Nã sacramenta Deus instituit: sacramentalia verò, atque alias cæremonias ecclesia per appulsum spiritꝰ sancti. Quare sacramenta dicuntur de iure diuino, sacramentalia verò & leges ecclesię de iure pontificio. Ob idque nõ est dicendum simpliciter baptismum Ioannis fuisse de iure diuino, sed cum moderamine (vt ait S.Tho.) fuisse à solo Deo in quãtum Deus in homine operatur.

Adnotanda differentia.

Argumẽt. ¶ Sed arguis. Ergo isto modo cęremonię sacramentales, quas ecclesia instituit, possent dici de iure diuino. Negatᷓ consequẽtia: quia ecclesia solùm vtitur speciali inspiratione in genere & manutenẽtia quadam, ne in suis sanctionibus erret. Ioannes autem specialem & expressam reuelationem ad modum prophetæ suscepit illius ritus: neque verò solam reuelationem & instinctum, vt id faceret, sicuti de Christo legitur, quòd fuit ductus ab spiritu in desertum, sed vt credibilius est præceptum etiam audiuit diuinum vel mente vel certè voce, hoc enim sonat & admonet verbum. Qui misit me. Quamobrem D.Thom. bene ait in. 4.distin.2. quæst.2.ar.1.quòd Ioannes suum baptismum instituit præcepto diuino, vnde institutio ipsius fuit à Deo per autoritatẽ, & à Ioãne per ministerium. Itaque Ioannes non fuit nudus minister, vt ministri sacramentorum Christi, qui nihil faciunt nisi applicare sacramenta. Sed fuit institutor, præcepto tamen Dei. Quorum vtrũq; simul docuit nos Christus Matth. 21.dicens. Baptismus Ioannis vnde erat, à cælo, an ex hominibus? Quasi dixisset, Ioannis erat tanquam institutoris & ministri, cælitus tamen pręceptũ acceperat.

Ad primũ argumẽtum. ¶ Igitur ad primum argumentum in capite factum respondetur, ꝙ etsi in Ioanne nulla lex cœperit, cuius ipse fuerit lator, cœpit tamen noua, cuius fuit dispositor. Vnde Matt. 11. Prophetæ & lex vsque ad Ioannem: ab eius tamen diebus regnum cælorum vim patitur. Quare ritus ille nullatenus ad antiquam legem pertinebat, sed ad euangelicam. Non quidem tanquam sacramentum, hoc enim constituere legis latori reseruatur, sed tanquam dispositio & pręparatio. Ac proinde ad id quod subditur, respondetur, Ioãnem non tantùm fuisse prophetam, sed plusquàm prophetam. Vnde August. super Ioann. tract. 1. baptizare inquit nulli vnquam prophetarum aut iustorum cõcessum fuit, vt eius diceretur baptismus, sed soli Ioanni, qui sic fuit terminus antiquæ legis, vt initium esset nouę, tanquam homines ab illius cæremonijs & ritibus auertens, ad huiusque obseruantiam subinde conuertens. Quapropter eius baptismus non est ea trutina pendendus, quo illa Iudæorum inania baptismata, quæ præter corporis munditiam nihil aliud egregium præstabant

Ad secundum. ¶ Ad secundum respõdetur, baptismum Ioannis ob id fuisse permissum ministri nomine appellari, ꝙ sola corpora abluebat, non animam, secundùm illud Matth. 3. Ego baptizo vos in aqua, ille baptizabit in spiritusancto: quare nihil faciebat, quod homo non posset facere. Baptismꝰ verò Christi intus mundat animam: quare non potest tribui ministro, vt Paulo, Cephę, aut Apollo, sed Christo, q autor est gratiæ. Secunda ratio est, vt ait in. 4. S. Th. quam hîc declarauimꝰ: nẽpe, ꝙ Ioannes institutor fuit illius baptismi. Quinuerò ipse solus eius ꝓmulgator solusque minister, quantùm ad vsum, quippe cui peculiariter fuit commissum ministeriũ, vt nemo alius illo ritu baptizaret.

Ad tertium. ¶ Ad tertium respondetur, quòd cùm tota Ioannis doctrina & operatio ad Christũ ordinaretur, qui & suã ipsius prædicationẽ & Ioãnis, signorũ multitudine confirmauit, non decuit eundẽ Baptistã vllo clarere miraculo, ne homines in illum, sicuti

sicut in Christum oculos conijcerent, sed omnes ad solum Christum attentionem dirigerent. Vnde Ioannes quærentibus quis esset, non miraculis, sed solo Esaiæ testimonio respondit, vox clamantis in deserto. &c. Tametsi eximia vitæ sanctimonia pro multis miraculis valeret ad suam autoritatem adstruẽdam. Mirabile enim erat, vti ait illic Chrysostomus, in humano corpore tantam pœnitentiam videre. Præcepto autem illius baptismi nõ opus erat publico, quod in sacram scripturam postmodum referretur, eo quòd nõ erat nisi perexiguo tempore duraturus, sed satis erat per intrinsecam reuelationem inditum fuisse Ioanni. ¶Quòd si arguas. Si Ioannes tenebatur baptizare, consequitur, vt & populus etiam baptizari obligaretur, atque adeò necessarium erat præceptum publicum. Negatur populum peculiari præcepto diuino obligari tunc ad illum baptismum: quia nullum eiusmodi extat mandatum, neque ille erat ad salutem necessarius, sed forsan iure naturæ cõuincebantur, vt viro tanta morum doctrinæque claritudine splendenti audientes essent.

Nullũ erat præceptũ.

Circa tertiã conclusio.

¶Circa tertiam verò conclusionem hoc certum est, neminem illum ritum cẽsuisse perfectum sacramentum vti sunt euangelica: quia, vt illico patebit, gratiam non conferebat. Quòd tamen esset propriè sacramentum, sicut illa veteris legis, est argumentum: quòd ratio sacramẽti in hoc consistit, vt sit signum gratiæ, vt erat circũcisio, & esus agni paschalis: baptismus autem ille perinde erat signum baptismi Christi, atque esus agni paschalis signum erat cœnæ dominici altaris. ¶Secundò arguitur. Illic erat vera materia, & vera forma. Ait enim Magist. in. 4. dist. 2. Ioãnem baptizasse in nomine venturi: nihil ergo deerat quominus verum esset sacramentũ. Item Hugo. li. 2. de sacram. pa. 6. c. 6. appellat eum sacramentum, dicens, in baptismo Ioãnis per intinctionem aquæ solum sacramentum dabatur. ¶Igitur propter hoc verbum Hugonis omnes antiqui consenserunt, illum fuisse propriè sacramentum eo modo, vt ait Alexander quart. par. quæst. 9. membro secund. quo sacramentum dicitur sacræ rei signũ, eò quòd fuit signum baptismi. Idemq; asseruit Mag. in. 4. d. 2. ac perinde ibidem S. Th. At verò multò doctiùs id negauit in summa. Ad rationẽ enim sacramenti nõ sufficit, vt sit signum significãs sacramentum nouæ legis. Nam illo modo etiam transitus maris rubri diceretur propriè sacramentum, quod tamen dist. 1. q. 1. ar. 1. inter cætera nõ nominauimus, sed debet significare, vti illic dixit S. Thom. actionem aliquam ipsius Christi sanctificantis, sicut esus agni paschalis significauit eius passionem qua nos sanctificauit, & pariter cœnam, quam ipse cum apostolis cœnauit, eos sui corporis communione sanctificans, quod baptismo Ioannis nõ conueniebat. Item, licet ille ritus significaret baptismum Christi, non tamen fuit propriè ad id significandum institutus, sed ad præparandum homines ad ipsum recipiendum, sicut catechismi, & exorcismi. Quare Beda super Ioan. suprà citatus. Quantùm catechumenis, inquit, nõdum baptizatis prodest doctrina fidei, tãtum profuit baptismus Ioannis ante baptismum Christi, vbi baptismum Ioãnis catechismis cõparat, quorum similitudinem art. proximo explicabimus.

Hugo.

Responsio autoris.

Beda.

¶Id autem, quod de forma subiunctum est, multò minus mouet. Nam profectò ingenuè me fateor nõ intelligere, cur doctores tam asserte dixerint, Ioannem baptizasse in nomine venturi. Tametsi opinio fuerit Hieronymi, & Ambrosij. Collegerunt enim illud ex illo. Actuum. 19. vbi Ephesij à Paulo rogati in quo essent baptizati, responderunt, in Ioannis baptismate, quibus Paulus, Ioannes, inquit, baptizauit baptismo pœnitentiæ populum, dicens, in eũ, qui venturus esset post ipsum, vt crederent. Inde nanque Hiero. super Iohelẽ cap. 2. & in epistola de viro vnius vxoris, ait Ioannem baptizasse in nomine venturi. Idemq; Ambr. lib. de spiritu sancto. Ex quibus Hugo loco citato lib. 2. par. 6. cap. 6. & Magist. Senten. d. 2. & Alex. de Ales & S. Tho. non solùm in 4. sed in. 3. par. q. præsenti. ar. 6. ad. 5. argumentum eandem opinionem ebiberunt. At verò (vt Durand. in. 4. distinct. 2. q. 3. benè ait) profectò quicquid sit de cõclusione, tamen ex illo loco illa forma non colligitur. Quoniã ibi non dicit Pau. Ioãnem vsum esse illa forma, sed quòd inter

De forma baptismi Ioan.

Hierony. Ambros. Hug.

Duran.

M baptizan

baptizandum, vt ait super Matth. Chrysosto. homilia. 4. prædicabat, vt crederēt in eum, qui esset venturus. Nam & si iam in carne venisset, erat nihilominus venturus ad baptizandū in spiritu sctō, suamq; laturus legem, quam nondum tulerat. Et ideo aiebat. Qui post me venturus est, ante me factus est. Idest, qui post meam prędicationē & baptizationem in aqua prædicaturus baptizaturusque est in spiritu, remissurusq; adeò peccata. Et confirmatur, φ nō vteretur illa forma. Eodem enī modo baptizauit Christū quo alios: Christū aūt nō est credibile baptizasse in nomine venturi, quandoquidem eundem ipsum esse cognoscebat. Item circuncisionis, quæ erat verum sacramentū, sub quo per fidem conferebatur gratia, nulla legitur certa forma, ergo multò minùs necessaria erat in baptismo Ioannis. Profectò multò fuisset congruentius, vt Iudæi in sua circuncisione illa vterētur forma: qua tamen non vtebantur. Meritò ergo illic Durand. & in eodem loco Scotus aiunt fortasse Ioannem nulla fuisse vsum forma. Quod sanè ratione deinde optima cō firmatur. Fuit nanque ritus ille medius inter sacramenta nostra & vetera: in materia siquidem conueniebat cum nostro baptismo: cū antiquis verò in hoc, quòd gratiam non conferebat. Et quia forma in hoc tantùm adhibetur, vt exprimat effectum interiorē animę, qui à ministro per Dei autoritatem procedit, & illic nihil fiebat, quod purus homo non posset prętare, non opus erat dicere in nomine vēturi. Ob id enim nos dicimus in nomine patris & filij, &c. vt trinitatem exprimamus, in cuius virtute confertur gratia. Quare si pariter Ioan. baptizaret in noīe venturi, denotaret, illic gratiam infundi: quod propriū erat vēturi beneficiū. Neq; quod illic continuò subditur, His auditis baptizati sunt in nomine domini Iesu, illi opinioni suffragatur. Nam cùm vē turus, & dominus Iesus, idem esset, nō bene verba cohærerent, vt propterea quòd erant baptizati in nomine venturi, baptizarentur in nomine Domini. Imò quia Ioannes in forma baptismi nomen Domini non nominauerat, illo sunt nomine baptizati. Fateor autoritatem Hierony. & Ambro. quos tam multi sequūtur, gra

Optima ratio.

uissimā esse: veruntamen cōiecturæ sunt istæ in cōtrariū nihilominus vrgentes.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm in baptismo Ioannis gratia daretur.

De effectu illius baptismi quærit qualis fuerit. Apparet eīn contulisse gratiam. Primò ex illo Mar. 1. fuit Ioann. in deserto baptizans, & prædicans baptismum pœnitentię in remisione peccatorū, eiusmodi quippe remisio nō fit nisi per gratiā. Secūdò ex illo ibidē loco & Matth. 3. vbi habetur, eos qui à Ioanne baptizabātur, cōfiteri peccata sua: cōfesio nanque peccatorū ad eorum indulgētiā, quæ fit per gratiam, ordinatur. ¶ In contrarium est illud ibidem apud Matth. Ego quidē baptizo vos in aqua in pœnitētiam, &c. ¶ Ad quæstionē duabus breuisimis conclusionibus respondetur. Prima est negatiua. Baptismus Ioannis gratiam non cōferebat. Probatur: quoniam tota doctrina eius & operatio, præparatoria erat ad Christum, sicut inferioris ministri est prę parare materiam ad formam, quam inductur⁹ est principalis artifex. Vt in extructione ædium ministrorū nō est nisi lapides quadrare, quibus secundùm artem architecti cōstruendū est ædificium. Gratia autē conferenda erat hominibus per Christum, secūdùm illud Ioan. 1. Gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Cauillari autem quis posset rationē hanc quæ. S. Thomæ est, dicens, tantū probare quòd Ioannes non per propriam autoritatem conferret gratiam, non autē, quòd nec tanquā minister Dei eā cōferret: quādoquidem eius baptismus diuinitus erat institutus. At verò ratio bene intellecta, bona est. Non enim tantùm huic nititur fundamento, quòd Ioannes non erat nisi minister Christi, nā & eius ministri postea per sacramenta conferebant gratiā. Sed in hoc fundatur, quòd non erat minister nisi tanquam præparans materiā, eò quod antecesit Christum, eiusq baptismi institutionem. Quare suus baptismus non erat ad gratiam conferendam institutus. Et est quidē ratio dūtaxat conclusionis expositoria: nam conclusio nō indiget

Prima.

indiget ratione, qua ꝓbetur, quippe cùm sit de fide loco citato Matth. 3. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiã. Qui autem post me venturus est, fortior me est, &c. ipse vos baptizabit in Spũ sancto & igne. Quasi dixisset, virtus quidem mea ad corpus tantùm aqua materiali ꝑtingit, sed virtus, quæ fortior est, Christi spiritu & igni vsque ad animã penetrabit. Vnde Greg. in quadã homilia eũdem locum exponens. Ioannes, inquit, non spiritu, sed aqua baptizat, quia peccata soluere non valebat. Et Ioan. 2. vbi idẽ Baptista cum negasset se esse Messiam, interrogatur cur in aqua baptizaret, respondit. Ego baptizo in aqua, quasi dicat non in spiritu, &c. Sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit. Super quem videris spiritum descendentem, & super eũ manentem, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Vnde Augustin. in enchiridio, quod de consecra. d. 4. refertur. Non regenerabantur, inquit, vel renascebãtur, qui baptizabãtur baptismo Ioannis, sed præparabat viã Domino Christo, in quo solo renasci poterant, qui parabantur. ¶ Secunda conclusio. Effectus baptismi Ioannis erat præparare ad gratiam per Christum conferendam. Hæc iam suprà probata est, vbi diximus baptismum illum fuisse quodammodo sacramẽtale baptismi Christi. Quare citatus illic Beda comparat illum doctrinæ catechumenorum. Nam sicut catechumeni ante baptismum priùs & quantum ad intellectum per catechismum erudiũtur de fide, quam professuri sunt, ac deinde quãtũ ad affectum peccatorum redarguũtur, admonẽturq́; renunciare diabolo, ac demum peccatorum remissio illis promittitur. Sic & Ioãnes admonebat, vt in Christum crederẽt, & peccatorum populum redarguens remissionem illis per Christi baptismum pollicebatur: atq; assuefaciebat populum illo lauandi ritu, vt paratior ad baptisma Christi fieret. Et ideo sicut catechismi & exorcismi sunt dispositiones proximę & quodammodo intrinsecæ baptismo. Sic baptismus Ioannis erat dispositio remotior, & quodammodo extrinseca.

Aug.

2. cõclusio.

Ad primum argumentũ. ¶ Vis autem primi argumenti, quod contra fecimꝰ, in expositione illius loci Marci consistit. Fuit Ioannes baptizãs & prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. At bifariam legi potest. Vno modò, quòd baptizaret baptismo suo prædicando eundem esse baptismũ pœnitentiæ: non quòd esset sacramentum pœnitentię, sed quòd inducebat ad pœnitentiã: eò quòd qui illum suscipiebant, profitebantur se pœnitentiam acturos, ad quam baptismus ipse alliciebat, per hoc ꝙ lotio illa corporalis munditiẽ animæ significabat, quæ fit per pœnitentiam. Itaque, vti ait illic Hieron. gratia, quę per baptismum Christi dãda erat quodammodo per paranymphum initiabatur. Secunda autem lectio esse potest, quòd erat baptizãs baptismate suo, prædicans autem baptismum Christi, qui est baptismus pœnitentiæ in remissionem peccatorum: Prædicabat enim dicens. Ille vos baptizabit in spiritusancto. ¶ Secundus autem locus apud Matt. pluscu lũ difficultatis habet, quomodo scilicet, illi ad baptismum Ioannis confluẽtes cõfitebantur peccata. S. enim Tho. in hac. q. quam interpretamur, nihil aliud ait, q̃ ꝙ confessio illa peccatorum non fiebat ad eorum remissionem statim ꝑ baptismũ Ioannis exhibendam, sed consequẽdam postea per pœnitentiam & baptismum Christi, ad quẽ pœnitentia præparabat. Concedit ergo aliquam illic fieri confessionem, quam verò facerent, non explicat. Et hìc inferiùs. q. 68. ar. 6. ait ꝙ accedẽtes ad baptisma Ioãnis cõfitebantur peccata, vt secundùm qualitatem peccatorum eis pœnitentia determinaretur. Vbi in superficie videtur sentire, quòd esset illa confessio sacramentalis. Quòd autem penitus id non sentiat, manifestũ hìc fit, vbi ait, quòd in baptismo Ioannis nulla recipiebatur gratia. Quòd si baptismus, sacramentum non erat, fit vt neq; illa cõfessio. ¶ Atq; eam ob rem Caiet. in expositione illius loci super Matth. ait, ꝙ non confitebãtur vocaliter, sed per id ipsum quod abluebantur, confitebantur se esse peccatores. Itaq; ablutio illa erat confessio. Interpretatio tamẽ illa non videtur consona textui, vtpote cùm tanquã duo illic cõnumerẽtur, baptizari, & confiteri peccata. Et est præterea contraria Diuo Thomæ dicenti, quòd secundùm qualitatem peccatorum imponebatur eis pœ-

Hieron.

De confessione antiquæ legis.

Caiet.

 nitentia

Abulensis. nitentia. ¶ Abulensis autem super eundem locum dicit, quòd confitebātur vocaliter, non tamen exprimendo peccata sicut nos. Attamen præterquam quòd etiam in hoc contradicit. S. Thomæ, qui ait qualitates peccatorum illos tunc exprimere, aduersatur verbo confessionis. Nam confessio generalis, putà cùm quis dicit. Ego sum peccator, non est propriè confessio peccatorum, hęc enim sonat expressionem aliquam, vt iudex de illis iudicet. ¶ Thomas igitur Waldensis tomo 2. de sacramentis cap. 136. monstrare nititur in lege veteri apud Iudæos in more fuisse peccatorum confessionem expressam. Confitebantur scilicet, inquit, grauia peccata, potissimùm tria, adulterium, homicidium, & blasphemiam, non tamē peccata cordis. Attamen nullum profectò eorum, quæ adfert, testimonium id planè coniuncit. Nam maximè illud Leuitic. 16. vbi legitur quòd oblato hirco emissario sacerdos imponens ei manus orabat pro peccatis populi. Vnde colligit Waldensis iam tunc sacerdoti, per confessionem clanculum fuisse narrata? At reuera consequentia nulla est: nam illa confessio non erat nisi generalis, sicut sacerdos modò in ecclesia orat pro peccatis populi. ¶ De hac ergo re vnum certissimum est, quòd in lege antiqua non fuit confessio sacramentalis, in qua conferretur gratia. Sola enim circūcisio erat eiusmodi gratiæ signum ad delēdum originale. Aliud autem sacramentum ad remissionem actualium, error esset concedere fuisse in illa lege. Et ratio est, quia sacerdotes illi claues spirituales non habebāt, quibus dictū à Deo esset. Quorum remiseritis peccata remissa erunt. Quare nihil in illis sacramentis spirituale reconditū latitabat præter cultū religionis, & corporis ablutiones in figurā spiritualiū, quæ in lege Christi erant futuræ: iuxta illud Paul. ad Heb. 9. Sanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ aspersus (hęc. n. erāt cæremonię expiandi piacula) inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, hoc est, ad tollendas irregularitates, quæ ex peccatis contrahebant. Obligare autem Hebræos illos ad detegēda sua occultissima crimina sacerdoti minori pręmio quàm nobis propositum est, vt. s. per eundem sacerdotem vice Dei fungētis omnia remitterentur, durissima esset lex. ¶ Alterū, quod hìc subijcimus, est, ꝙ forsan illi genti moris erat confiteri sacerdotibus in templo peccata publica, vt sacerdos pro deliquente oraret, & fortassè clanculum etiam aliqua cōfitebantur, non vt gratiam tanquam per sacramentū susciperent, sed vt aliqua saluraria monita & consilia à sacerdote audirēt, & illis forsan castigatorias aliquas pœnitentias imponerent, vt ait D. Th. Nam erant tunc quàm plurimæ oblationes animalium legales pro expiatione diuersorum peccatorum constitutæ. Atqui eiusmodi confessiones fuisse tunc consuetas, ex prędictis verbis Mat. non tenuiter confirmatur. Cùm enim ait euangelista eos, qui baptizabantur à Ioanne confiteri peccata sua, non solùm hoc dicit propterea quòd Ioannes pœnitentiam prædicabat præparatoriam baptismi Christi, sed quòd forsan mos ille solennis erat illis quoties ad aliquam rem sacram accederent. Eadē autem cōfessio multùm ex verbis Lucę. 3 innotescit. Ait enim ꝙ homines diuersæ sortis & status diuersa documenta à Ioanne tunc suscipiebant. Diuites enim quærebant quid facerent. Et respondebat, ꝙ qui haberet duas tunicas daret vnā non habenti. Publicanos verò idem quęrentes cōmonebat, vt nihil aliud reciperent quàm constitutum eis esset. Sed & militibus imperabat, ne quempiā concuterent, neque calūniam facerēt. Et hoc est quod ait euangelista, Ioannem prædicasse fructus pœnitentiæ. Et D. Tho. eis pœnitentias fuisse determinatas.

Margin notes: *Thō. VVal.* — *Leuit. 16.* — *Sentētia au toris.* — *Heb. 9.* — *Nota.* — *Lucę. 3.*

ARTICVLVS. III.

Vtrùm conueniens fuerit vt Christus inter alios baptismo Ioānis fuerit baptizatus.

QVAESTIONIS titulus duo implicat, vnū an fuerit cōdecens Christū baptizari. Alterū, an fuerit cōgruens vt nō ille solus, sed alij pręterea eodē baptismate intingerēt. Duab⁹ ergo cōclusionibus respōdetur. Prima. Conueniens fuit Christum baptizari baptismo Ioannis. Nam *1. concl.*

suo

suo ipsius non solùm superfluum fuisset, verùm & valde indecens. Fit enim ille in remissionem peccatorum, quorum nullum ipse contraxit. ¶ Et posset quidem statim conclusio generalibus rationibus demonstrari. Qui enim pro nobis factus est homo, nec dedignatus est vsque ad mortem crucis obediens esse, semper voluit in officijs religionis, ceu vnum quemlibet de plebe se exhibere, nisi quòd egregiùs id faciebat. Quare & circũcidi se permisit, & offerri in templo. Atque adeò cũ populus tunc religionis gratia ad baptismũ Ioãnis cõuolaret, profectò quãdo nulla alia interuenisset ratio, simul cum alijs concurreret. Sed deinde par erat, vt ritum illum, qui suo diuino appulsu erat institutus, suo ipse opere approbaret. Præterea etiam oportebat, vt honorem illum Ioãni ad augendam eius autoritatem deferret. Quæ quidem autoritas, vt paulò antè dicebamus, ad perhibendum testimoniũ de ipso erat eidem Ioãni necessaria. ¶ At præter has tres congruentias, quarta eademq; inter particulares potissima sumitur ratione sui baptismi, quæ iam suprà explicata est, scilicet, vt vim regeneratiuam (quod ait Beda) conferret aquis, in qua materia suum confestim institueret baptismum: nempe, vt verus ipse baptismus alteri extẽplò succederet: qui fuerat ei⁹ præparatio. Vnde. Ambro. super Luc. cap. 2. Baptizatus, inquit, est Dominus non mũdari volens, sed mundare aquas, vt ablutæ per carnẽ Christi, qui peccatũ non cognouit, baptismatis vim haberent ad abluenda peccata. ¶ Quinta congruẽtia sumitur ratione assumptæ humanitatis, quę licèt nõ in illo, in nobis tamẽ peccatrix est, Etenim sicut Chrys. in imperfecto hom. 4. ait. Quanuis ipse nõ esset peccator, tamen naturã suscepit genere suo peccatricem, in similitudinem carnis peccati: propterea & si pro se baptismate nõ indigebat, tamen in alijs carnalis natura eo opus habebat. Vnde Greg. Nazã. baptizat⁹ est Christ⁹ vt totũ veteranũ Adã immergat aqua. ¶ Sexta fuit ratio, vt nostram captaret obedientiam. Vt enim ait Augu. in sermone de Epiphania. Facere id voluit priùs, quod faciendum omnibus imperauit. Et hoc est, quod ipse dicit, Sic decet nos implere omnẽ iustitiã, iuxta verbum Ambros. eodẽ loco super Lucam. Hæc est iustitia, vt quod alterum facere velis, prior ipse incipias, vt tuo alios horteris exẽplo. ¶ Hanc autem decentiã nisi aliam septimã esse velis, egregiè dissorit Aug. super Ioan. tract. 4. Voluit nãq; nobis exemplum obedientiæ relinquere, quam suo baptismo singulari obligatione debemus. Est enim eius baptismus tantæ necessitatis, vt vbi eius opportunitas datur, nulla sanctitas sine illo sufficiat. Voluit ergo quanuis innocentissimus baptismo illo, qui figuram præ se ferebat pœnitentiæ, subijci, vt omnem excusationem baptismi sui cuicũq; præscinderet. Cõtingere enim posset, quòd quis ante baptismum, vt Cornelius & Paulus singulari morum probitate polleret, & fide etiam apud Deum, tũcq; idcirco diceret nullo indigere baptismate, quòd nullum in se agnosceret peccatum. Admonitos ergo voluit Christus vniuersos baptizari se volens, nullum prætextum innocentiæ homines ab eius baptismate excusare. ¶ Secunda cõclusio. Alios etiã decuit ante & post Christum eodem Ioãnis baptismate baptizari. Primò patet ex historia euangelica, quæ cùm sancto flamine gubernetur, non potuit non esse decentissima. Legitur enim Matth. 3. ꝙ postquàm alij baptizarentur à Ioãne, tunc venit Iesus, vt baptizaretur. Et Ioannis. 3. refertur, ꝙ baptizatus Iesus morabatur in Iudæa, & ibi baptizabat, & tunc Ioannes baptizabat in Aenon iuxta Salim. Plures huius conclusionis congruentiæ præcedentibus articulis positæ sunt, scilicet: vt Iudæi per doctrinam Ioannis & pœnitentiam & assuetudinem ad baptismum Christi suscipiendum præpararentur. Sed aliam illic super Ioannẽ affert Aug. videlicet, quòd si solus Christus illo baptismate fuisset lotus, facilè existimari posset, fuisse præstantius baptismate eiusdem Christi: vt pote ꝙ nemo pręter ipsum fuisset dignus illum recipere. Quòd autẽ illicò baptizato Christo nõ debuit Ioannes à baptizando cessare, cõsilium fuit primò, ne plebs existimaret illum zelo id vel ira facere, eò ꝙ videret Christũ per suos discipulos baptizare, & ne ipsi discipuli Ioannis acriori inuidia vrerentur, sed Ioannes eos eru-

(Marginal notes: 4. cõgruentia. — 5. cõgruentia. — Sexta. — Septima. — 2. Cõclusio. — Aug.)

diret ac deliniret, mittens eos ad Christũ. Præterea, quia illud baptismatum confinium non debuit fieri in puncto, sed suauiter: vt aliquãtulo tempore ambo cõcurrerent, quousq; Christus satis esset populo manifestus. Atque adeò sicut in morte Christi incipiente euangelica lege synagoga non fuit derepente sopita, sed decuit eius cæremonias tantisper seruari, vt cum honore sepeliretur, sic & de baptismo Ioannis censendum.

Argumenta in cõtrariũ soluuntur. ¶Sunt autem contra has cõclusiones tenuissima argumenta. Contra priorẽ quidem, quia debuit Christus honori suo cõsulere: suscipiens autem cum reliquo vulgo baptisma illud pœnitentiæ, quod homines confitentes peccata recipiebant, videbatur sese peccatorem profiteri, cùm tamen esset innocentissimns agnus, qui ad tollendum venerat peccata mundi. Nam si circũcidi se permisit, id fecit vt legis vinculum, licèt illo non esset obligatus, impleret, ne si violator illius esset, repudiaret à populo. Baptismi autem Ioannis nulla erat obligatio. Imò si exemplũ à rerum natura ducamus, sicut primum cælorum mouẽs, immobile est, sic illum, qui fons erat, baptismi baptizari non decuit. ¶Respondetur autem, quòd vt dictũ est, nõ fuit baptizatus vt aquis ablueretur, sed vt illas ablueret. Et licèt in aliquam veniret sinistram suspicionem, nõ tamen ob id ea debuit pretermittere, quę per ipsum fieri conueniebat. Omnes em̃ eiusmodi suspiciones post resurrectionẽ erant diluendæ. Vnde sicut debuit circũcidi, vt vetustam legem inpleret: sic & baptizari, vt nouã suam ritè & rectè inchoaret. Postremum autem argumenti verbũ hoc tantùm cõcludit, quòd cùm fons fuerit & caput baptismi euangelici, qui fit in spiritu sancto, non debuerit illo baptizari.

Argumenta contra. 2. cõclusionem. ¶Contra secũdam verò cõlusionẽ arguitur. Baptisma Ioannis, vt Aug. ait super Ioan. tract. 4. & 5. in hoc institutũ fuit, vt Christ⁹ baptizaret: ergo ille solus debuit baptizari, saltẽ post ipsum nemo: nam vt ipse fatebat Baptista, vt Christ⁹ manifestaret in Israel venit in aqua baptizans: manifestatus autẽ fuit, dũ fuit baptizapt⁹, & illic eius cœpit baptism⁹, ergo illic debuit baptisma Ioannis cessare. Imò id videtur loco citato Aug. asserere dicẽs. Baptizat⁹ est Christus, & cessauit Ioãnis baptisma. ¶Præterea, si ob id conueniebat, alios illud recipere baptisma vt ad Christi sacramentum præpararentur, quotquot erant baptismum euangelicum suscepturi debebant illud antea recipere, & tamen nulli aut ex gentilibus, aut ex pueris legun tur illud suscepisse. ¶Ad primum iam responsum est, quòd licèt vt Christus illo ritu baptizaretur, vna fuerit eius institutionis causa, non tamen sola. Et quanuis dum baptizatus est, fuit manifestus: non tamen satis quousque ipse per suos discipulos baptizasset. Quare, quòd ait Aug. Baptizauit Christus, & cessauit Ioannis baptisma: non intelligitur eodem temporis momẽto, sed paulo pòst cùm Ioannes Herodis iussu captus esset. Vnde Chrysosto. eodem loco super Ioan. Existimo, inquit, propter hoc permissam esse mortem Ioãnis, vt eo sublato de medio Christus maximè prædicare inciperet, vt omnis affectio ad Christum transiret, & non vltra his, quæ de vtroque erãt, sententijs scinderetur. Ad postremũ deniq; respondetur, quòd ob eandem allegatam causam, scilicet quòd ille baptismus erat præparatio sacramenti Christi, pueri, qui ante vsum rationis nec erudiri poterant, neque ad rem aliquam affici, non debebant illum suscipere. Neq; verò gentes Iudæorum ritu erant ad viam salutis præparandæ, sed soli Christo, qui vt legitur Genes. 49. erat expectatio gẽtium, munus illud reseruabatur. Eò vel maximè, q cũ Christus ipse inhibuerit apostolis ante resurrectionem in viam gentium declinare, multò minus congruebat, vt eosdẽ ethnicos Ioannes ad suũ baptismũ admitteret. *Chrysost.*

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm baptizati baptismo Ioannis deberẽt postea baptismo Christi baptizari.

Væstio hæc satis per conclusionem articuli secundi decisa erat. Nam si baptisma Ioãnis gratiã nõ conferebat, sacramẽtũ Christi non excusabat, quin esset post recipiendum, sed propter quorundam errorem

rorem denuò mouetur. Inter respondendũ ergo refelletur primò erronea illa opinio duabus rationibus. Et tandem vnica conclusione affirmatiua respondetur. *Opinio Magist.* Opinio illa prima fuit Magist. Sentent. in.4.distin.2.vbi illos, qui à Ioanne baptizati erant, sic distinguit. Illi enim, inquit, qui nescientes spiritum sanctum esse, in illo baptismate spem suam posuerunt, baptizari postea tenebantur baptismate Christi. Et de illis intelligitur locus ille Actuum. 19. vbi baptizati à Ioanne, denuò baptizati leguntur in nomine Domini Iesu. Illi verò, qui spem non posuerunt in baptismo Ioannis, & patrem & filium & spiritum sanctum credebant: non fuerunt postea baptizati, neque verò indigebant, sed impositione manum apostolorum spiritum sanctum receperunt.

Reprobatur opinio Mag. ¶ Hæc autem secunda pars huius assertionis erronea est, & (vt inquit, D. Thom.) irrationabilis, in qua ideò non tenetur Magist. Imò generaliter ponitur conclusio. *Conclusio.* Quotquot baptizati essent ab Ioanne erant postea baptismo Christi baptizandi. Patet primò autoritate Augusti. tract. 1. super Ioãnem, vbi ait. Qui baptizati sunt baptismate Ioannis, oportebat, vt baptizarentur baptismate Christi. Et probatur ratione duplici. Primò, quia baptisma Ioannis, vt dictum est, neque conferebat gratiam, neque characterem imprimebat, sed erat solùm in aqua, vt ipse ait Matth.3. ergo quantumuis quispiam spem suam in illo non collocaret, sed fidem haberet certam Christi, in quem suam iactaret spem, non posset per solam illam fidem & spem vllo modo characterem Christi recipere, imò verò fortè nec gratiam, nisi adiuncto proposito recipiendi baptismum Christi, quem tunc Ioannes prædicabat baptizaturum in spiritusancto. Sicuti modò quis potest per baptismum flaminis illam recipere. Dixerim fortè, quia siquis inuincibiliter ignorasset statuendum à Christo post resurrectionem baptismum sub præcepto, posset per modum meriti subijciendo se Ioannis prædicationi, gratiam consequi, quandoquidem baptismi obligatio non cœpit currere nisi post resurrectionem. Secundò, quando aliquid in sacramento omittitur, quod est de eius necessitate, non satis est suppleri, quæ defuerunt, sed oportet totaliter innouari: vt siquis baptizatur in vino cum debita forma, non satis est vt postea tingatur aqua sine forma, sed totum debet integrari: substantia autem baptismi Christi non tantùm in hoc consistit, quòd fiat in aqua, sed potissimùm in spiritu sancto, iuxta verbum Christi Ioann. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Baptismns verò Ioannis non fiebat in spiritu sancto, sed, vt ipse ait Matth.3. solùm in aqua: ergo postea nonsatis erat supplementum illud spiritus sancti per manus impositionem adhibere, sed totum erat innouandum, vt scilicet homo tingeretur aqua in nomine patris & filij & spiritus sancti. Aut sicuti illic Actuum. 19. legitur, in nomine domini Iesu.

¶ Res est satis clara, sed si aliqua sunt emergẽtia dubia argumentis examinantur. ¶ Arguitur ergo primò. *1. argumentum.* Ioannes non fuit Apostolis inferior, quippe de quo ait Christus Ioan. 11. Inter natos mulierum non surrexit maior: qui autem ab apostolis, imò ab alijs discipulis baptizabantur, non rebaptizabantur, sed vt de baptizatis à Philippo legitur Actuum.8. per impositiones manuum apostolorum recipiebant spiritum sanctum: ergo idem de baptizatis à Ioanne sentiendum est. Ad hoc autem, quod Magistrum Sententiarum mouere potuit, respondet August. super Ioann. tract. 5. & refertur *Aug.* de consecra. distin. 4. canon. Aliud. &. 1. quæstio. 1. canon. Dedit Iudas. dicens, post Ioãnem baptizatum esse, quia non dabat baptismum Christi, sed suum, post Iudam verò minimè, quia dabat baptismum Christi. Nam baptismus talis est, qualis est ille, in cuius potestate datur, non qualis ille, cuius ministerio datur. Et idem erat de baptizatis à Philippo, idemque esset de baptizatis à quouis infideli. Manuum verò illa impositio, quæ apostolis super baptizatis fiebat, non denotabat non recepisse gratiam in baptismo, sed erat confirmatio, quæ, ideo quando non erant alij episcopi, ab alijs fieri non poterat quàm ab apostolis: sicut modò non datur nisi per eorum successores episcopos. Illo verò tempore descendebat spiritus sanctus visibiliter super apostolos. ¶ Secundum argumentum est. *2. argumentum.* Multi ex apostolis baptizati sunt baptismo Ioannis, quia multi fuerant eius discipuli, & tamen non leguntur baptizati postmo

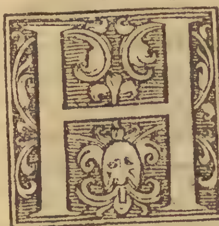
dum baptiſmo Chriſti: ergo baptiſma Ioan. non opus erat baptiſmi Chriſti. Ad hoc etiam idem Auguſt. reſpondet epiſto. ad Seleuc. dicens. Intelligimus diſcipulos Chriſti fuiſſe baptizatos, ſiue baptiſmo Ioannis ſicut nonnulli arbittrantur, ſiue (quod magis credibile eſt) baptiſmo Chriſti. Hoc autem. diſtin. 5. arti. 2. preſsius dilucidabimus, coniectantes fuiſſe baptizatos Chriſto in mortali carne viuente. Quinverò & Ioannes ipſe, vt ibidem ſimul cum Chryſoſtomo & Hieronym. adnotabimus, fuit etiam eodem Chriſti ſacramento intinctus.

3. argum. ¶ Tertiò arguitur ex allegato loco. Actuum. 19. argumento Magiſtri Senten. legitur nanque ibidem, quod Epheſij interrogati an ſpiritum ſanctum accepiſſent credentes, reſponderunt, neque ſi ſpiritus ſanctus eſt, audiuimus. Et rurſus requiſiti in quo eſſent baptizati, dixerunt in Ioannis baptiſmate. Et illico ſequitur. Baptizati ſunt iterum in nomine Domini Ieſu. Tota ergo cauſa, quare oportuit eos denuò baptizari, fuit, quia non receperant ſpiritum ſanctum, iuxta verbum Hieronym. ſuper Iohelem. capit. 2. & in epiſtola de viro vnius vxoris dicentis. Qui ſpiritum ſanctum neſciebant cùm baptiſmum à Ioanne receperunt, iterum baptizati ſunt baptiſmo Chriſti. Et idem ait Ambroſi. in libr. de ſpiritu ſancto. Quorum teſtimonio hallucinatus Magiſt. dixit, non omnes baptizatos à Ioanne oportuiſſe à Chriſto baptizari, ſed eos duntaxat, qui ſpiritum ſanctum non acceperant, quia ſpem in Ioanne collocauerant Reſpondetur autem, quòd Hierony. & Ambroſi. nõ faciunt illam diuiſionem, ſed intelligunt, quòd omnes baptizati à Ioanne denuo baptizati ſunt, quia virtute illius baptiſmi eo quòd non eſſet baptiſmus Chriſti, non receperant ſpiritum ſanctum.

Poſtremum argumen. ¶ Poſtremum argumentum poſſet adhiberi, quòd ſi baptizabat in nomine venturi, non erat iterãdus baptiſmus in nomine Domini Ieſu: quia idem erat. Nos autem iam ſuprà noſtram opinionem declarauimus, quòd fortè credibili⁹ eſt, illa forma non fuiſſe vſum: cuius vnũ argumentum hoc ipſum fecimus. At verò D. Thom. & alij contrarium opinantes reſpondent in hoc, quod dicebat, venturi, inſinuaſſe non baptizare baptiſmo Chriſti, qui nondum fuerat inſtitutus.

Diſtinctio. 3. de baptiſmi definitione, & eius partibus.

Cap. 1.

HIS ergo præiactis, ad baptiſmũ ſacramẽtorũ primũ deſcẽdam⁹. Eſt em̃ baptiſm⁹, vt ex Chriſti verbo Ioan. 3. colligit̃, ſacramentũ regeneratiõis ex ſpiritu ſancto. Et vt Apoſtolus ad Epheſi. 5. inſinuat, lauacrũ ſeu ablutio aquæ in verbo vitæ ab originali culpa. Quod doctores explicatiùs aiunt. Baptiſm⁹ eſt ablutio corporis, exteriùs facta ſub præſcripta verborũ forma. Vñ Aug. tract. 15. ſup Ioã. Tolle, inquit, aquã, nõ eſt baptiſmus. Et tract. 80. verba baptiſma cõſecratur. Detrahe verbum, & quid eſt aqua niſi aqua? Accedit verbũ ad elementum, & fit ſacramentum.

Definitio baptiſmi. *Pau. Epheſ. 5.* *Aug. tract. 15. ſuper Ioan.* *Auguſti. tract. 80.*

Cap. 2.

¶ Chriſtus aũt ſeruator noſter hoc ſacramentũ illic inſtituit, vbi vim ei tribuit ſanctificãdi: nẽpe vbi baptiſmate Ioãnis intinctus vim regeneratiuã (vt ait Beda) cõtulit aquis. Vnde Aug. in ſermone Epiphaniæ. Ex quo Chriſtus, inqt, in aqua mergit̃, ex eo omnium pctã abluit aqua. Eius aũt neceſsitatẽ vniuerſis mortalibus poſtq̃ reſurrexit indixit: vti apoſtolos in orbẽ dimittens ait. Docete

Aug. in ſermone Epipha.

omnes

omnes gentes,&c.

Cap.3. ¶Materia ergo necessaria baptismi est aqua simplex: népe, q̄ legitimã aquæ speciẽ seruet: *Ioan.3.* admonẽte Christo, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spũ sancto,&c. Huiusmodi q̃ppe elementũ, vt quo viuẽtia p̄creant̃ regenerãdis mortaliũ aı̃s aptũ erat, pręterq̃, q̧ adeò vbiq; peruium est, & cõe, vt exuberãtissima eius copia necessitati baptismi maximè congruat.

Cap.4. ¶Forma autẽ verborũ illa est, quam Christus docuisse iussisseq; modò dicebamus. Ego te baptizo, in noı̃e patris & filij et spiritus sancti. Vbi cõfessio expressa fit trinitatis, cui⁹ fidẽ baptismate p̄fitemur. In huius.n. testimoniũ in baptismate Christi tres oẽs trinitatis p̄sonæ cõparuerũt: videlicet, pater in voce, filius in carne, & spirit⁹ sanctus in effigie colũbæ. Vñ Zacharias Papa. ca. in synodo.de cõse.d.4. *Can. in synodo. de cõsec.dist.4.* Perfect⁹, inquit, christian⁹ nemo est, nisi in noı̃e patris & filij & spiritus sancti fuerit baptizat⁹. Nã si quis vnã de trinitate p̄sonã in baptismo nõ noı̃aret, illud baptisma verũ esse nõ posset. Tametsi apl̄i, vt in actis apost. crebrò legit̃, flamine sancto aspirati, vt nomẽ Chr̄i celebrarẽt, in tẽp⁹ vsi sunt forma baptizãdi in noı̃e Chr̄i, quẽ vsũ iãpridẽ eccl̄ia dimisit.

¶Forma verò actionis solenissima est immersio, qua Christi sepultura cõmemoratur, iuxta verbũ Apost. ad Rom.6. Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti eñ sum⁹ cũ illo p̄ baptismũ in mortẽ. Vnde. Chryso. sup Ioã. ca.3. Sicut in quodã sepulchro in aqua submergẽtibus nobis capita vetus hõ sepelit̃, & submersus deorsum occultat̃, deinde nouus rursus ascẽdit. Quinuerò olim in honorẽ sanctę Trinitatis, vsus trinæ mersiõis fuit celeberrimus, vt inter canones apostolorũ can. Si quis presbyter. extat. Hæc aũt forma non est de necessitate, q̃nuerò trinę mersiõis vsus q̃. rarissimus est. Cęterùm quãuis vnica mersio, vbi cõmodè fieri põt obseruanda sit, tñ iustis de causis nõnunquam licitè prætermittitur. Cap.5. *Pau.Ro.6.* *Chryso.sup Ioan.c.3.*

¶Atq; cũ authore ad Ephes.4. Apostolo sicut vnica fides, ita & vnicum sit baptisma, haudquaq; illud iterari licet: nam quod vnũ est, geminari non debet: vnde qui contrarium sentiunt hæretici sunt, & sacris canonibus aduersi. de conse.d.4. c.Rebaptizare. q̃nimò & Apostolorum symbolo, vbi vnicũ confitemur baptisma in remissionem peccatorum. Cap.6. *Paul. ad Ephes.4.* *De cõsec.d.4.can. Rebaptizare.*

¶Veruntñ licèt vnicũ sit baptismi Cap.7.

tismi sacramẽtũ, tria tñ hoc nomine denotant ꝓpterea, ꝙ & baptismus tã sanguinis quàm flaminis sacramẽti baptismi vicem supplent. Nã & martyriũ Apocal. 7. illis designat lotiõis verbis. Hi sunt qui venerũt ex magna tribulatione & lauerũt stolas suas, & dealbauerũt eas in sanguine agni. Et baptismũ flaminis insinuauit. Esa. cap. 4. dicens. Si abluerit Dñs sordes filiarũ Siõ, & sanguinẽ Hierusalẽ lauerit in spũ iudicij, & spiritu ardoris. Horũ aũt baptismatũ excellentissimũ est sanguinis, iuxta verbũ Dñi Ioã. 15. Maiorem hac dilectionẽ nemo habet, q̃ vt animã suam ponat quis pro amicis suis.

Apoca. 7.

Esa. c. 4.

Ioan. 15.

DISTINCTIONIS tertię. Quæst. vnica. De baptismi substantia, & partibus.

S. Thom. 3. par. quæst. 66.

ARTICVLVS I.

Vtrùm baptismus sit ipsa ablutio.

MAteria baptismi, qui primum sacramẽtorũ est, atq; adeò eorũ initium & caput, quatuor distinctionibus, vt in textu ꝓpositum est, absoluetur. Prima est de essentialibus partibus baptismi: quæ vnica quæstiõe, per duodecim articulos distributa elucidabitur. Proponitur ergo primus articulus de definitione baptismi. Nã licèt interrogatio nõ fiat, nisi de eius genere, sit ne ablutio, an ipsa aqua, totã tñ definitionem perscrutatur. At quoniã in baptismo tria est cõsiderare: videlicet, id quod est sacramentũ tãtùm, & id, qđ est res, & sacramentũ, ac deniq; id, quod est res tantùm, tribus conclusionibus respondetur. Id enĩ, quod est sacramentũ tantùm, est signum sensibile exterius interioris effectus: in hoc enim cõsistit ꝓpria ratio sacramenti. De hoc igitur asserit prima cõclusio. Baptismus est ablutio corporis exterior, facta sub forma præscripta verborũ. Quæ quidẽ definitio à Magist. Sentẽ. d. 3. cõstituit. Fuit enĩ inter Hugonẽ, & ipsum nõnulla, saltem verbalis, differentia. Definiuit inquã prius Hugo sacramentũ in genere. li. 1. de sacra. p. 9. c. 2. vt. d. 1. q. 1. visum est, ꝙ esset corporale, vel materiale elementũ, &c. Et postmodũ lib. 2. p. 6. c. 2. subsequenter dixit, ꝙ baptismus est aqua diluendis criminibus sanctificata. Vnde quidã collegerunt, sacramentum nõ esse actionẽ, sed materiã ipsam. s. aquã. Exactiùs autẽ Magister dixit esse ablutionẽ, seu actionem, seu passionẽ. Quod patet primò ex illo Ecclesi. 34. Qui baptizatur à mortuo, & iterũ tangit mortuũ, quid ꝓficit lauatio eius? vbi baptismus dicitur lauatio. Secundò id cõfirmatur ratione. Cùm sacramenta nouæ legis sanctificationẽ operent, ibi perficitur ratio sacramenti, vbi perficitur sanctificatio: in aqua autem nõ perficitur sanctificatio, tametsi in aqua virtus instrumentalis insit, nõ permanens, sed fluens in hominẽ, qui sanctificationem recipit, vt. d. 1. q. 3. explicatũ est: sed sanctificatio perficitur in vsu, & applicatione ipsius aquæ, quæ est lotio: per quam virtus aquæ effluit in hominẽ: ergo sacramentum baptismi est lotio. ¶ Secunda conclusio. Res & sacramentũ est character: est enim res per externã ablutionẽ significata, est tñ signum, vt. d. 1. q. 4. expositũ est, internę gratię. ¶ Tertia cõclusio. Gratia ipsa iustificans, seu iustificatio, quæ per ipsam fit, est res tãtùm, significatur enim, & nõ significat. ¶ At qm̃ variæ definitiones tã ab antiquis patribus, q̃ à neotericis scholasticis baptismo adscribunt, notandũ est, rẽ quãlibet ex omnibus eius partibus, causis, & effectibus posse, aut definiri, aut quodãmodo circũscribi. Vnde Damasc. lib. 4. ca. 26. ꝓpter argumentũ primũ, quod hìc affert D. Tho. videlicet, ꝙ baptismus debet manere in baptizato: ablutio autem nõ manet, definiuit ipsum ab effectu, dicẽs, ꝙ est regeneratio, & sigillũ, & custodia, & illuminatio: quæ vtiq; omnia permanẽt in baptizato. Atq; hac ratione Altisiodorensis lib. 4. tract. 3. cap. 2. dixit baptismum non esse solam

Definitio baptismi. 1. Cõclusio.

Hugo.

2. Cõclusio.

3. Cõclusio.

Expositio articuli.

Primum argumentum S. Thomæ Damascenus.

Altisiodorensis.

solam ablutionem, sed aggregatum ex ipsa & charactere manente in anima. At verò cùm character sit effectus baptismi, nequit eius esse pars. Respondetur ergo ad hæc, quòd baptismus quantum ad id, quod est propriè sacramentum tantùm, non est res permanens, sed actio trāsiens. Dicitur enim quisque baptizatus, quia ablutus in forma ecclesię: permanent autem illi effectus, quos exprimit Damasc. Quare illæ prædicationes, baptismus est regeneratio, & sigillū. &c. non sunt idem pticæ, sed causales, idest, baptismus est sacramentum, per quod fit regeneratio & sigillatio, &c. Ac si dicas. Ignis est calfactio. Permanent inquam duo eius effectus: scilicet, character indelebiliter, iustificatio verò amissibiliter. Character nanque est sigillum, vt dist. 1. q. 4. expositum est, quo secernuntur christiani ab extraneis. Ac subinde est animæ custodia. Nā suapte natura ipsam custodit, nisi per suam libertatem homo illā amittat. Gratia autem iustificans, seu ipsa iustificatio ob id dicitur regeneratio, q est inchoatio spiritualis vitæ. ¶At verò quoniā, vt distin. præcedenti circa circuncisionem dicebamus, baptismus & sacramentum est, & actio quædam vel passio, vtroque modo aptissimè definitur adijciendo loco differentiæ id, quod proprius eius effectus est. Vnde definitiones duas, quas in textu posuimus, exactè puto esse constructas: scilicet, Baptismus est sacramentū regenerationis ex aqua & spiritusancto: & est ablutio aquæ in verbo vitæ ab originali culpa. Quarum prior ex Christi verbis: posterior verò ex Paulo colligitur. Vbi autē ait D. Th. Baptismus est ablutio corporis exterior sub certa verborum forma. Verbo illo, exterior, significatur id, quod est tantùm sacramentum: nam res sacramenti est ablutio animæ interior, iuxta illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, &c. Nascimur enim ex Adam, vti ad Ephes. 2. ait Paul. natura filij iræ, & per baptismum renascimur in Christo filij misericordiæ: secundùm illud Ioan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri ijs, qui credūt in nomine eius. Qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis (scilicet, vt ex Adam) sed ex Deo nati sunt. ¶Perpende

Definitiões legitimæ.

Ioan. 1.

quo nos honore dignetur Deo plenus euangelista. Non enim satis duxit vocare nos filios adoptionis, vt crebrò Paulus, sed (quod Christus est per naturam) ex Deo nos per gratiam appellauit natos. Dicitur etiam baptismus illuminatio, eò quòd illuminatio fit per intellectualem fidem, cuius baptismus sacramētum est, & protestatio. Vnde ad Hebræ. 10. Apostol⁹, Rememoramini, inquit, pristinos dies (scilicet dum baptizati estis) in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum. Alijs etiam nominibus nuncupat hoc sacramētum Chrysostomus in illa oratione ad baptizatos quæ incipit. Quàm dulcis (vt est ipsa dulcissima.) Dicitur enim expurgatio: nā p baptismū, vti ait Paul. expurgamus vetus fermentum, vt simus noua conspersio. Appellatur & sepultura & plantatio, & crux Christi: nam omnia hæc insinuauit idem Apostolus Roma. 6. dicēs, quòd complantati, & consepulti sumus Christo per baptismū, & quòd illic vetus homo noster crucifixus est, vt destruatur corpus peccati. ¶Arguitur autem cōtra rationem, qua baptismus dicitur esse illuminatio: nēpe, quia baptismus est protestatio fidei. Vniuersa sacramenta, vt d. 1. q. 1. constituimus, sunt quædā protestationes fidei. Diximus enim esse religionis cæremonias, quibus fidē colimus, confitentes sub huiusmodi signis beneficia nos gratiæ suscipere: ergo omnia essent illuminatiōes. Respondetur, cætera sacramēta, generaliter dici ptestationes fidei. Quia membratim p singula profitemur peculiaria gratiæ munera suscipere. Vt per eucharistiam, spiritualem pastum: & per pœnitentiam sanitatem ab actualiū peccatorum morbis. Cęterùm baptism⁹ peculiari sua natura & per antonomasiā est. diciturq; sacramētum fidei, vt epistola. 23. ad Bonifacium ait Augustinus. Et refertur de consecratione dist. 4. can. Nihil est: quia per ipsum confitemur profitemurq; totam fidem, illam suscipientes, familieque nos Christianæ mancipātes, obligantesq; nos adeò ipsos ad obseruantiam totius christianæ legis. Et ideo est regeneratio & introitus ad fidem. Quocirca vbi ait. S. Tho. quòd est protestatio fidei, intelligit nouam totius fidei professionem

Prima cōsideratio.

Chryso.

Arguitur

sionem & susceptionem ac subinde illuminationem. Eramus enim, inquit, Paulus, aliquando tenebræ, nunc atem lux in domino. Per alia verò sacramenta eandem fidem per partes colimus, quam in baptismo totam suscepimus. ¶ Potest itē baptismus per causam finalem circunscribi, quēadmodum Dionysius ca. 2. eccles. Hierar. ipsum definiuit, dicens esse quoddam principium sanctissimorum mandatorum sacræ actionis, ad eorum susceptiuam opportunitatem formans nostros animales habitus. Est siquidem finis baptismi ꝓximus adaptare nos ad reliqua suscipienda sacramenta, vtpotè quæ non nisi baptizato exhiberi valent. Finis verò vltimus eius est vita æterna: & ideo subdit, ad supercælestis quietis anagogē (hoc est, ad excelsam cōtemplationē) nostrum iter faciens. Quòd autem subiungit. Sacræ & diuinissimæ nostræ regenerationis traditio, effectus est proximus, vt dictum est, baptismalis gratiæ. ¶ Potest præterea definiri per causam materialem. Sed duplex est eius materia: scilicet, remota, vt aqua, qua fit ablutio, & ꝓxima, quæ est ipsa ablutio, quippe cui proximè adiungitur verborū forma: ego te baptizo. Hugo igitur definiuit per materiam remotam, dicens: baptismus est aqua diluendis criminibus per verbum Dei sanctificata. Quapropter, vt in solutione secundi ait D. Tho. aut auscultandus nō est, aut est certè glossandus in sensu causali, hoc est, Baptismus est ablutio quæ fit per aquam. Nam quòd non sit aqua, sed ablutio, nomē ipsum in primis palàm clamat. Est enim baptismus grecè verbale nomen, idem significans, quod ablutio, seu tinctio. Et deinde ratio quam modò tetigimus. Substātia enim baptismi est illa, quæ explicatur per formā: forma autem est: ego te baptizo: hoc est ego te abluo: ablutio ergo est baptismus, qui est res successiua: aqua verò est res permanens. ¶ Ad hæc sacramētum, vt distinctio. 1. questione prima. explicuimus significat, non simpliciter gratiā, sed eius actionem: scilicet, iustificationem hominis, quæ est ablutio anime: illa autem nō per aquam, sed per externā ablutionem significatur: quæ fit per aquā, sicuti iustificatio, per gratiā. Ablutio ergo est sacramentum baptismi. Et confirmatur præterea authoritate apostoli ad Ephesios. 5. Mundans eam lauacro aquæ. Vnde Augustinus tracta. 15. super Ioannē planè infert nihil aliud esse baptismū, quàm lauacrum: & tracta. 80. colligit, ꝙ baptismus est tinctio in aqua verbo vitæ sanctificata. Quare illud quod subdit: accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum, non sic intelligitur, vt ipsum elementum aquæ fiat sacramentum, sed vt Magister dist. 3. ait, ipsa ablutio facta in elemento fit sacramētum. Seu potiùs vt hîc in solutione ad. 3. explicatiùs ait. S. Tho. in ipso homine per vsum aquæ fit sacramentum.

Paul. *Dionys.* *Duplex materia baptismi.* *Hugo.* *Baptismus est ablutio.* *August.*

¶ Ex quo fit, vt scitè ait Ricardus in. 4. distin. 3. & Scot. d. 6. q. 2. quòd & si actio & passio secundùm philosophū. 3. physicorū idem sint motus, diuersas connotātes relationes, vt motus ad calorem est actio, quaten⁹ procedit ab igne, & passio, quatenus in ligno recipitur, tamen baptismus potiùs est ablutio, quatenus passio recepta in homine, qui abluitur: quandoquidem in ipso recipitur sacramentū. Sūt eñ sacramenta, cæremoniæ illæ qbus iustificamur, atque adeò actiones quatenus in nobis recipiuntur. Vnde si quis simul eadē aquæ aspersione plures baptizaret, tot multiplicarēt baptismata, quot essent homines illa recipientes. ¶ Cæterùm quāuis hæc vera sint, maiori etiamnum opus habent elucidatione. Arguitur ergo primò contra rationem. D. Tho. nempe, ꝙ quia sacramentum nouæ legis operatur iustificationē, actio ipsa exterior est sacramentū. Circūcisio nō cōferebat gratiā, & nihilomin⁹ nō culter, sed ipsa preputij incisio erat sacramentū: ergo illa nō est adęquata ratio. Respōdetur, ꝙ licèt hoc D. Th. ad maiorē explicationē afferat, satis tamē est ad rationē sacramenti, quòd sit signum iustificationis: & ideò, quia non per cultellū, sed per illam expoliationem pelliculæ significabatur purgatio originis culpæ, actio illa erat sacramentum, sicuti modò ablutio. ¶ Secundò arguitur, sacramentum altaris post consecrationē & ante sumptionem dum latet in pixide est sacramētum: tamen non est actio. Respondetur, nō intelligi conclusionem sic vniuersaliter, quòd omne sacramentum con

Ablutio passio. *Primum argumentum.* *Secundum.*

consistat in actione. Est enim sacramentum id quod continet sacrum: interest autem, vt infrà.d.8.q.1.videbimus, inter eucharistiam & reliqua sacramenta, quòd reliqua non habent in se virtutem vllam sanctificandi, nec significādi, nisi in ipsorum vsu: & ideò actiones ipsæ, seu passiones recipientium sunt sacramenta: scilicet, ablutio, vnctio, &c. Species verò consecratæ significant virtutem, quam continēt: nempe, corpus & sanguinem, quæ sunt sanctificādi virtus: ideoq; verè sunt sacramenta. Consecratio verò & sumptio dicuntur non tam sacramenta, quàm cōsecratio & sumptio sacramenti, vt illic patebit. ¶Tertiò arguitur. Baptismus, vt.d.1.q.1.tetigimus, & infrà est iterum repetēdum, constat ex materia & forma, quæ sunt ablutio & verborum prolatio: supponit ergo pro toto composito: sicuti homo pro coniuncto ex materia & forma, atq; adeò non est ablutio, sed totum aggregatū. Scotus in.4.dist.3.q.1.licèt vtrāque partem probabilem existimet, gratiùs tamen huc propendet, quòd baptismus supponit pro toto aggregato, eo quòd relatio significandi sacramentalis in toto fundatur. Et Marsi.in.4.d.3.ar.1.affirmatiùs id asseuerat. Sed reuera & theologia & philosophia vna voce reclamant. Vnde D.Thom. ac subinde Ricardus de media Villa eadem dist. & quæst. secundùm veram philosophiam Arist.2.physi.respondent, quòd baptismus non est velut compositum in genere substantiæ, sed sicuti res artificiata, cuius tota substantia est ipsa materia. Statua enim non supponit pro aggregato ex ęre & forma, veluti homo pro corpore & anima, sed pro ęre, habentē talem formam: sicuti album nō est compositum ex papyro & albedine, sed corpus habens albedinem. Sic ergo baptismus, cùm idem sit quòd ablutio, vt nomen sonat, de qua rogo alia re, quàm de ablutione affirmetur? Ecquis enim dicat, dū mulier, ait, ego lauo lintea, ablutionem esse aggregatum ex ablutione & verbo? Arbitratur autem Scotus subiectum relationis sacramēti: scilicet, significandi esse totum aggregatū, & ideo totum esse materiam, pro qua supponit sacramentum: quod profectò est falsum: nam forma nō est pars materiæ, sed ablutio facta sub illa forma est tota materia suscipiēs formā. Sed quid pluribus opus est? Cùm ipse in definitione dicat: baptismus est ablutio hominis, &c. vbi eadē res per subiectum & prædicatum significatur, quo pacto dubitare potest quominus baptismus pro sola ablutione supponat? Hoc autem verissimum est, quòd supponit pro ablutione, connotando fieri sub tali forma. Nam vt ait Augustinus: si detrahas verbum ab elemento, nihil manet nisi mera aqua & ablutio secularis & profana. Igitur indubitanter deberet Scotus affirmare relationem significandi non in aggregato ex ablutione & verbis fundari, sed in ablutione, quatenus sub illis fit verbis. Nam vt hoc physicis demus, duplex est fundamentum relationis, alterū remotū, quod ab illa denominatur, alterum verò proximū, quo mediāte illa relatio inest, sicut homo est, qui denominatur pater mediante actu generandi. Pariter ergo ablutio est, quæ denominatur baptismus, significans effectum gratiæ mediante verborū forma, quæ idcirco à philosophis nūcupatur, fundamētū quo. ¶Per hoc soluitur aliud argumētū, quod fit quartum. Dictū est.d.1.sacramētum poni in genere signi: species autē & genus in eodē esse debent prædicamēto: baptismus ergo non est actio vel passio sed signū. Respondetur inquā cum D.Th.in.4.d.3.q.1.quòd quanuis ratio cunctis sacramentis communis sit esse signū latentis gratiæ, qua ratione habēt, vt sint sacramenta, nihilominus rationem illam sortiuntur à forma, in qua vt diximus.d.1.consistit perfecta ratio significandi. At tamen res artificiatę non ponuntur in genere ratione formæ, sicut species substātiæ, sed ratione materiæ, quæ est tota eorū substantia. Statua enim & domus nō collocatur in genere qualitatis, nisi secundùm quid ratione formę. Simpliciter autem sunt in genere substantiæ, vbi sunt ligna & lapides. Pariter ergo baptismus inquātum sacramentū quidē est in genere signi, sed simpliciter in genere actionis vel passionis. Posset vtique definiri rōne formæ sic: baptismus est sacramentū ablutionis, &c. Sed tamen aptiùs per materiale genus, quod est proximū definitur. ¶Quintum argumentum est nominalium

Tertium. *Scotus.* *Quartum.*

Quintum. nalium. Ablutio nihil aliud est, quàm aqua ipsa qua res abluitur: ergo eodem recidit dicere: baptismus est ablutio, & dicere, est aqua. ¶Bernardus super ca. De trahe. prima quæst. prima. citat Gandulphum quendam dicentem, baptismum esse aquam: ex quo infert asinum posse bibere sacramentum. Quam vtique quæstionem Scotus in. 4. distin. 6. q. 3. meritò appellat asininam. Alij verò recentiores aiunt, quòd asinus sacramentum bibere potest, non tamen potest bibere sacramẽtum. Sunt autem in theologo futilia hæc verba. Et quando concedendum esset ablutionem esse aquam, libentiùs dicerem, nõ esse nisi hominem, qui abluitur. Iam enim dictum est, ablutionem in præsentiarum vsurpari passiuè. Legitima autem solutio est, nec ablutionem actiuam esse aquam, necq; verò passiuam, hominem, sed ablutio est actio & passio. Nam si prędicamenta realiter distinguantur, res est plana. Et quanuis non distinguerentur tanquam res & res, licèt in sensu identico motus & actio & passio, essent eadẽ res, quæ est substantia, nihilominus in sensu formali falsissimum est, substantiam esse actionem vel passionem. Quandoquidẽ ad veritatem huiusmodi sensus non sat est, quòd sint eadem res, siquidem ob solam diuersitatem definitionum substantialium Arist. appellauit propositiones immediatæ veritatis negationes illas in quibus vnum generalissimum negatur de alio: vt substantia non est qualitas, neque relatio, neque actio. Quocirca si quis institerit quærens quæ nam res est ablutio? respondetur nihil aliud, quàm quòd est actio vel passio. Ob id enim Aristot. constituit decem prædicamenta, vt cùm responsio peruenerit ad vnum generalissimum, illic interrogatio sistatur. Quapropter ineptiùs alij distingunt, baptismũ accipi dupliciter: vno modo pro aggregato ex ablutione & verbis: alio modo pro sola ablutione: isti nanque, vt clarè loquantur, inepta proferunt. ¶Nihilo minus esto baptismus sit ablutio arguitur sextò, quòd definitio non sit satis plena. Si enim quis seipsum baptizaret, aut certè alium, sed tamen vel inuitum, vel iam baptizatum, vel sine legitima intentione, esset ablutio sub certa verborum forma, & tamen non esset baptismus: ergo definitio curta. Propter huiuscemodi argutias Scotus in. 4. dist. 3. quæst. 1. longiorem hanc comminiscitur definitionẽ. Baptismus est ablutio hominis aliqualiter consentientis facta ab alio in aqua, verba simul certa cum intentione debita proferente, significans efficaciter ex institutione diuina ablutionẽ animæ à peccato. Et Gabriel addit, quòd sit ablutio hominis viatoris, facta in aqua elementari fluida ab alio, cum legitima intentione &c. Huiusmodi autem comatas definitiones, iam diximus dist. 1. q. 1. esse à peripatetica definiendi arte alienas: quippe quæ suffarcinationes potiùs existũt vniuersorum, de quibus sigillatim disputandum est, quàm definitiones, quæ communes esse debent animi conceptiones, atq; adeò nil dubietatis continentes. Enimuerè vtrùm quis possit seipsum baptizare, aut si requiritur consensus positiuus baptizati, & similia, in disputationem postmodum sunt proferenda. Præterquàm quòd Gabriel plurima in definitione inculcat non necessaria. Ecquis enim dubitet non posse nisi viatorẽ baptizari, cùm in patria nõ sint sacramenta? Itẽ quid op⁹ est dicere, in aqua elementari & fluida? Quandoquidẽ quæ non est elementaris, nõ est aqua, neq; verò nix & grãdo. Vno ergo verbo possumus ad omnia respõdere, dicentes, vt paulò antè tetigimus, in definitiõe intelligi genus, quod est sacramẽtum: hoc est, baptismus est sacramentum lotionis, &c. Quando aũt aliquid eorum, quæ in præfactis argumentis tanguntur cõtingit, nõ est sacramentũ, atq; adeò nec baptismus. Secundò respondet, omnium solutiones cõprehendi, cùm dicimus, Baptismus est ablutio sub certa forma verborum, quæ quidẽ postmodũ peculiaribus articulis est explicanda: vtpotè, ego te baptizo. Quam quidẽ formã falsò profert qui seipsum baptizat, & qui baptizat in aqua, quę non sit vera aqua: nã illa non est ablutio: & qui sine legitima intẽtione baptizat: quoniã verba debent esse conceptuũ signa, vt ait. 1. periher Arist. & qui inuitũ vel iam baptizatum baptizat: siquidem accusatiuus, te, nõ solùm alium significat à baptizante, verùm illum præcisè, qui legitima est materia baptismi.

Glossator decreti. *Legitima solutio.* *Sextum argumentum.* *Definitio Scot. & Gabr.* *Vera resolutio.*

Artic.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm baptismus fuerit institutus post Christi passionem.

POST definitionem baptismi, quę eius substātiā explicat, ꝓtinus subsequitur disputatio de ei⁹ institutiōe. Supponim⁹ enī ex.d.1.quæst.5.omnia sacramēta nouæ legis à Christo esse instituta, & idcirco quęritur, vtrùm baptisma ante ei⁹ passionem, an verò postquam resurrexit instituerit. Ad quod D.Tho.sub distinctione respondet duabus conclusionibus. Aliud quippe est loq; de institutione baptismi, vt saluificam haberet virtutem: aliud verò de vsus eius necessitate. ¶Est ergo prior conclusio. Baptismi sacramentum fuit institutum à Christo seruatore nostro ante eius passionem. Tunc scilicet quando in Iordane baptismate Ioannis intinctus fuit. Probatur ratione. Sacramenta nouæ legis ex sua institutione, vt dist.1.quæst.3.ostensum est, gratiam cōferunt iustificatricem: baptismus autem illam tunc virtutē suscepit, quando Christus baptizatus fuit, iuxta illud Bedæ in homilia Epiphaniæ. Tactu mundissimæ suæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis: ergo tunc institutus est. Accedit & testimonium Augustini in quodam sermone eiusdem celebritatis. Ex quo Christus in aqua mergitur, ex eo omniū peccata abluit aqua. ¶Secunda conclusio. Necessitas vtendi sacramento baptismi indicta fuit hominibus post passionem & resurrectionem. Probatur primò, quia cessatio vnius legis fuit obligatio alterius: figuræ autem antiquæ legis, atque adeò eius vinculum in Christi passione & resurrectione sopita fuēre: ergo tunc cœpit obligatio nouæ, cuius baptismus professio est. Secundò, per baptismum configuramur, vt ait Paulus, passioni & resurrectioni Christi, quatenus tunc peccato morimur, & ad nouam iustitiæ vitā resurgimus: ergo oportuit priùs Christū pati, & resurgere à mortuis, quàm indiceretur hominibus necessitas configurandi se illi: siquidem exemplaris causa prior esse debet effectu. ¶Vtraq; verò conclusio grauem offert disputationem. Quocirca, vt à prima exordientes, id quod est notissimum supponamus, negari nequit, baptismum fuisse ante passionem Christi institutū. Sed forsan quispiam in introitu statim hæsitet, quidnam opus erat circuncisionem aboleri, vt eius vice subrogaretur baptismus: quandoquidem sub circuncisione originalis culpa deleretur? Ad hoc respondetur, ex illo fundamento suprà iacto Hugonis lib.1.de sacram. part.11.cap.6.& lib.2.part.6.ca.3. Quantò Christi humanatio propinquiùs aduentabat: tantò debebant esse sacramenta suæ fidei clariora. Vnde sicut circuncisionem oportuit in lege scripta institui, vt figura vēturi: sic, imò multò congruentiùs, decuit incarnato iā Deo in lege gratiæ sacramenta gratiæ ab ipso gratiæ autore institui. Primum ergo omnium baptismus in hoc circuncisioni præstat, ꝙ, vt.d. præcedenti dictū est, illa erat huius figura: hic autem illius veritas. Secundò, quia illa erat peculiari populo & sexui indicta: hic autem omnibus gentibus & sexibus vniuersalis. Christus siquidē vniuersorū redēptor vnā totius orbis ecclesiā cōpegit. Tertiò quantùm ad efficaciā, illa erat tantū signū gratiæ, quæ nec omnē pœnā condonabat, vt proxima dist. visum est, nec characterē habebat annexū: hic autē non solùm signū, sed instrumentū passionis Christi est, gratiā conferēs in remissionē omnium culparum & pœnarū, ianuamq; subinde cæli aperiēs, atq; adeò perfectissimā amicitiā Dei conciliās. Sunt enim amici, vt philosophorū axioma admonet, quibus omnia sunt cōmunia, in quibus amicitia fundatur, bona autem in quibus fundat̄ amicitia Dei, sunt dona cælestia, quibus per baptismū, nisi obstaculum nos ipsi opponamus, illico vita defuncti petimur. Quapropter circuncisionis forma non tam expressè exprimebat gratiam, nisi per modum expoliationis à pctō: baptismus autem per modum perfectæ ablutionis. Ac proinde illa non dicebatur simpliciter regeneratio, sicut dicitur baptismus, vt patet Ioan. 3. Nisi quis renatus, &c. Ac demū postrema differētia est, ꝙ illa cum dolore applicabatur: hic autē fit in aqua, cuius tactus suauissimus est. ¶Ad tēpus autē vt reuertamur, si Alexandrum Alensem.4.part. quæst.

Prima cōclusio. *Secūda conclusio.* *Expositio articuli.* *Dubita...* *Hugo.* *Baptismi excellentia.*

quęst. 12. membro. 3. & Richardum in. 4. dist. 3. ar. 5. inspexeris, pluries aiunt institutum fuisse baptismum, secundùm eius diuersas qualitates. Haud tamen opus est tam multis incisionibus rem confundere, sed satis est dicere fuisse institutum quantum ad vim generatiuam ante passionem, & quãtum ad obligatiuam post passionem, vt hîc ait D. Thom. & Hugo. lib. 2. de sacra. part. 6. cap. 4. Gessit se nanque in hac re Christus instar medici, qui prius apud pharmacopolam salutiferum conficit pharmacum, virtutem habens quoscunque sanãdi, qui illo vtantur. Post modum verò præcepto iubet ægrotis illo vti, tãquam eis ad salutem necessario.

Hugo.

Aptum exẽplum.

¶Enimuerò quòd passionẽ præcesserit tam institutio, quàm vsus baptismi Christi, in dubium reuocari non potest. Ait quippe redemptor ipse Ioan. 3. ad Nicodemum. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritusancto non potest introire in regnum Dei. Et dicit ex aqua & spiritusancto, ad designãdum suum baptisma. Nam Ioannes, vt ipse cap. 1. fatetur, solùm baptizabat in aqua non iustificante, sed in pœnitentiam. At de Christo, super quem descendit spiritussanctus, hic est, inquit, qui baptizat in spiritusancto. Et quanuis necessitas illa, nisi quis renatus fuerit, non nisi ad tempus post passionem referatur, quando cœpit obligatio, tamẽ saltem ostenditur quantùm ad virtutem iustificantem iam fuisse institutum. Quia verisimile est, hoc illum discipulum admonuisse, vt eodem se baptismo regeneraret, quod & ipse fecisse creditur. Atqui illo verbo: non potest introire in regnũ Dei, significatur introitus cæli, quem circuncisio non præstabat. Accedit & testimonium ex vsu. Nam illico eodem capitulo subiungitur, quòd ipse baptizaret & omnes venirent ad eum. Quanuis capitulo. 4. dicat Euangelista, quòd non Christus, sed discipuli eius baptizabant. Nec dubium est quin baptismo Christi, vt disertè Augustinus docet in epistola ad Seleucianum, quæ est. 108. Nam præter eius authoritatem accedit ratio. Quoniam cùm ipse non baptizaret, sed discipuli eius: si illud esset baptisma Ioannis, potius Ioannes quàm Christus diceretur baptizare. Neque verò discipuli Ioannis vsqueadeò conquererentur, quòd Christus plures baptizaret, nisi diuersum esset baptisma. Ad hæc cùm illos ad prædicandum dimisit, vt Matth. 10. & Luc. 10. legitur, fortasse & baptizandi munus illis etiã demandauit. ¶ At verò etsi certũ sit, ante passionem institutum hoc sacramentum fuisse, non tamen ita perspicuè constat, quando. Quinimò Scotus in. 4. dist. 3. quæst. 4. sub dubio articulũ illum temporis relinquit. Nam quando Christus baptizatus est, non vsus est (inquit) baptismo suo, neque eius forma, sed Ioannis: quare tunc solùm videtur designasse aquam in materiam baptismi. Et quando dixit Nicodemo: Nisi quis renatus, &c. non est verisimile, quòd tam celebre sacramentum tunc in conclaui corã priuata persona instituerit. Respondetur autem, postquam constat institutum fuisse ante passionem, non ita multùm referre quando. Secundò adijcimus cum D. Th. & Magistro Sententiarum distin. 3. qui eandem tenet opinionem: quòd illud instituerit, cùm baptizatus fuit in Iordane, eò, ꝙ tunc vim contulit aquis. Quam opinionem videtur amplexus Hugo loco citato. ¶Quòd si arguas, virtutem baptismi non esse permanentem, sed transeuntem, atq; in vsu, & applicatione aquę consistentem: quare tunc nulla fuit aquis impressa qualitas. Respondetur, esto ita sit, nihilosecius tactus ille, quo aquam designauit in materiam baptismi, dicitur quodammodò virtus, atque adeò facto ipso consecrauit ipsum vsum aquæ in illum effectum, facto inquam, non Ioannis baptizantis, sed suo proprio tangentis aquam. Tametsi. D. Thom. non dicat facto solo sacramentum instituisse. Imò credendum est, illic explicuisse formam sui baptismi, quia (vt ait Ioannes) multa fecit Iesus, quæ non sunt scripta in euangelio. Quare tunc apparuit trinitas: nempe, vox patris, persona filij, & columba spiritus sancti, cuius quidem trinitatis nomine consecratur baptisma, apertique sunt cæli, ad quod nos transmittit. Et quoniam datum fuerat Ioanni signum, vt super quem videret columbam descendentem, ipse foret, qui baptizaturus erat spiritusancto, consequens fit, vt illico Christus formam sui baptismi præscriberet.

Ioan. 3.

Vsus baptismi Christi añ eius passionem.

Scotus.

Tẽpus institutionis.

¶Quinque

¶Quinq; autem extant argumenta, quibus argui potest, baptismum ante passionem institutum, atq; adeò illum quo discipuli tunc temporis baptizabant, non fuisse Christi. Tria sunt D.Tho. Primum hoc. Sacramenta nouę legis efficiunt gratiam virtute passionis Christi, ex cuius latere, vt ait glossa ad Ephe.5. effluxerūt. Et præsertim baptismus, dicēte ad Rom. 6. apostolo. Quicūq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: causa autem debet effectum præcedere. Cùm ergo tunc temporis passio nō fuisset exhibita, baptismus non conferebat gratiam, ac subinde nec erat baptismus Christi. Et confirmatur autoritate Chrysostomi homilia.28. super illud Ioānis.7. Nondum erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Vbi ait, quòd ante Christi resurrectionē non fuit datus spiritus sanctus in sacramētis. Quā vtique opinionē sequitur Theophilactus super cap.3. Ioannis. ¶Secūdò arguit D. Thomas. Sacramenta nouæ legis efficaciam habent ex mandato Christi: mandatū autem Christi non est nisi post passionem positū. Matt.vlti. Docete omnes gētes baptizātes eos in nomine patris, &c. ergo baptismus non fuit ante passionem institutus. ¶Tertiò. Baptismus est sacramentum necessitatis, ergo vbi primū fuit institutus cœpit obligare, sed ante passionem non obligabat, eo quòd circuncisio suam retinebat virtutem: ergo neque ante passionem fuit institutus.

1. argum.

2. argum.

3. argum.

4. argum.

¶Quartò deinde arguitur. Forma baptismi in nomine patris & filij & spiritus sancti nusquā in euangelio legitur, nisi post resurrectionē loco modò citato. Baptizātes eos in nomine patris, & filij & spiritus sancti. Quare nunquā vident apostoli antea illa fuisse vsi. ¶Quintò. Ministri proprij baptismi sunt sacerdotes: apostoli autem non fuerunt sacerdotio initiati, nisi in cœna Domini: antea ergo nō baptizabant baptismo Christi. ¶Propter hæc argumenta nō deerunt forsan qui dicant baptismum Christi nō fuisse institutum, nisi post eius passionem. Matth.28. Quo videtur alludere Leo Papa in episto. 62. ad Episcopos Siciliæ, quæ refertur de cōsecra. d.4. can. Propriè. Cuius verba sunt. Qualitas docet celebrandæ generaliter gratię (scilicet baptizādi catechumenos diem legitimum eum esse (videlicet Paschatis) in quo orta est & virtus, & species actionis, quando Dominus postquam resurrexit discipulis eius formam, & potestatem tradidit baptizandi, dicens. Euntes docete omnes gentes baptizātes, &c. De quo vtique eos & ante passionem potuisset instituere nisi propriè voluisset intelligi regenerationis gratiā ex sua resurrectione cœpisse. Et can. Si quis statim ꝓximo. ait quòd Christus regenerationis potentiam sanxit quando de latere ipsiꝰ profluxerunt sanguis redemptionis, & aqua baptismi. ¶His veruntamen nō obstantibus neutiquam aliud defendi posset, quàm quòd apostoli ante passionem baptizarent baptismo Christi. Non solū propter autoritatem Augustini & Bedæ, verùm propter rationes factas, & cōmunem omnium opinionem quæ ex euangelio colligitur. Et est præterea glossa super illud Lucæ.3. Baptizato Iesu. Baptizatur Dominus non mundari indigens, sed tactu mundæ carnis aquas mundans vt vim abluendi habeant. Vnde ad primum argumentum respondet hîc D.Th. quòd baptismus etiam ante passionem Christi efficaciā habebat ab ipsa passione: scilicet in genere causæ finalis, quia nondum erat in re. Aliter tamen quàm sacramenta veteris legis: nam illa erant figuræ tantùm: baptismus autem virtutem habebat à Christo institutore. Etenim si passio ab ipso habuit virtutem, quæ effluxit in sacramenta, ipse potuit eandem virtutē dare baptismo ante passionē. Eò vel maximè, quòd tunc viuente Christo passio quodāmodo erat inchoata, tota enim eius vita fuit nobis meritoria. Quare cùm per baptismum illa merita applicarentur, erat quodammodo instrumētum passionis. Tametsi ianuam cæli tunc nequaquā aperiebat: hoc enim nō habuit quousque Christus resurrexit à mortuis. Et ad autoritatem Chrysostomi respondet D.Tho. super Ioannem dicens, illud testimonium Ioannis. Spiritus nondum erat datus, sic intelligi, quòd ante passionem non dabatur in signo visibili, sicut postmodum (vt infra patebit.) ¶Ad secundū respondet D.Tho. quòd cū homines nō deberēt cęremonijs duarum legum coar-

5. argum.

Leo Papa.

Responsio.

Respōsio ad 1. argum.

Ad secūdū.

ctari, & circūcisio durasset vsq; ad passio nē noluit præceptū baptismi ponere vsq; post passionem, vt esset tā Iudæis, quàm gentibus generale: nihilominus tamē ante præceptum voluit ipsum instituere in exercitium, præcipuè in populo Iudeorū vt illi sacramento assuefierent, ob idque ex tunc adeò habuit efficaciam conferendi gratiam. Sententia est Hugonis loco citato lib. 2. par. 6. ca. 4. ¶ Ac perinde respondet ad tertium, quòd cùm sacramenta non sint obligatoria nisi à tēpore positi præcepti, nihil vetat baptismum fuisse institutum ante passionem, & nō obligare nisi post eam. ¶ Ad quartum de forma, qua tunc temporis vtebantur Apostoli, nulla est in euāgelio scripta memoria. Neque verò tenuem egomet mihi cō iecturam fecerim, quòd fortè tunc baptizassent in nomine Christi, de qua forma dicturi sumus arti. 6. Et coniectura mea est, quòd cùm Ioannes, vt Actorum. 19. legitur baptizaret dicens, vt in eum, qui venturus esset post ipsum crederent, forsan docuit illos Christus baptizare in nomine suo ipsius, vt se illum ipsum ostenderet de quo loquebatur Ioannes. Atque hac fortasse ratiōe acriori inuidia remordebantur discipuli Ioannis: ideòq; missi sunt ab illo sciscitatū à Christo an esset ille, qui venturus erat. Ac proinde forsan (vt ait Leo) primùm data est forma baptizandi in nomine patris, &c. Matt. 28. postquàm Christus resurrexit. Magister verò Sent. in. 4. d. 3. ait, ꝙ illā formam illis tradiderat ante passionē, qđ fortè est probabilius, vtpote quò videtur D. Tho. alludere hîc inferius in calce art. 6. Nec desunt rationes. Prima, quòd Ioanni reuelatum fuerat eum baptizaturum in spiritu sancto. Secunda, quòd illic tota, vt diximus, comparuit trinitas. Tertia, quòd si Christus, vt illico dicemus, quempiam apostolorum baptizauit, non est credendum dixisse, Baptizo te in nomine meo, sed in nomine patris, &c. ¶ Ad autoritatē autē Leonis respondetur, quòd cùm passio antequàm esset exhibita non potuisset esse causa efficiens gratiæ, sed solùm finalis, & baptismus non habuerit perfectam rationem sacramenti regenerationis, vt cæli claustra reseraret, nisi per passionem, ideo ait, quòd illuc vsque nō fuit institutum sacramentum in sua plenaria potestate, ac subinde cum vi obligatoria. Ad quod etiam alludit illud. 1. Petr. 1. Regenerauit nos in spem viuam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis. Atq; illud ad Eph. 5. Tradidit semetipsum pro ea (scilicet ecclesia) mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Et ista plenaria potestas sacramētorum dicitur effluxisse de latere Christi in genere causæ efficientis.

Ad tertiū. *Ad quartū.* *1. Petr.*

¶ Ad quintū demum respondetur, non opus fuisse proprios ministros baptismi institui ante ipsum sacramentū. ¶ Ex his colligere poteramus alterius quæstionis solutionē, quam. dist. proxima tetigimus: vtrùm scilicet apostoli fuerint baptismate Christi ante passionē initiati. Sed tamē eā vsq; ad. d. 5. art. 2. reponimꝰ, vt pote qđ illi loco vbi de suscipientibus baptismum magis cōgruit. ¶ Secunda conclusio amplius nobis negotiū exhiberet disserendi de tēpore cessationis legaliū, obligationisque legis nouæ, nisi ꝙ hanc materiā propriè D. Th. prima secundæ tractat. quęst. 103. & nos latissimè lib. 2. de Iustitia & iure ventilauimus quæst. 5. ar. 4. Sunt nihilominus hîc tum aliqua inde accersenda, tum nonnulla etiam propriè adhibenda. Tria quippe tempora secundùm Augustinum distinximus: videlicet, tēpus anti quæ legis vsq; ad Christi passionem & resurrectionem, quo scilicet tota lex etiam legalia, & cæremonialia viua erāt, & obligantia. In quo etiam Hieronymus cum illo conuenit. Secūdum ab ipso articulo passionis & resurrectionis, à quo lex vetus extincta fuit, & mortua, & lex nostra cœpit obligare, in quibus duobus etiam cōsentit Hieronymus. Addit autem Augustin. quòd nō illicò vt mortua fuit, erat quoq; mortifera, sed licebat eam vsq; ad promulgationem euangelij seruare, minimè autem spes in ea erat collocāda, sed vt synagoga honorificè sepeliretur. Et hoc est secundum tempus Augustini, in quo dissentit Hieronymus dicens, protinus vt fuit mortua, fuisse mortiferam. Ecclesiæ verò vsus, & Concilium Florentinum sententiam approbat Augustini. Tertium tempus fuit post promulgationem euangelij, ex quo iam lex vetus est mortifera. ¶ Ex his secundum D. Thom. colligi

Ad quintū. *2. conclu.* *Tria tēpora de re legalium.* *Concil. Florent.*

S.Tho. quatuor documenta. colligimus quatuor documenta. Primũ quod et si ab institutione baptismi fuerit in consilio vsq; ad passionem & resurrectionem, nihilominus circuncisio cum tota lege veteri manebat tunc in præcepto. Secundum, quòd statim à passione Christi & resurrectione, vt tota lex vetus totam suam vim perdidit, & iustificandi,& obligandi, adeò vt nec sub consilio maneret,ita baptismus & tota lex noua cœpit esse, non solùm in consilio,verùm & in præcepto,licèt illi,ad quos non pertingeret promulgatio, ignorantia excusarẽtur. Tertium dictum est,quòd nihilominus (vt ait Augustin.) nõnullo tempore post passionem licebat mortuam legem veterẽ seruare, vt synagoga cum honore sepeliretur. Quartum denique assertum fuit post sufficientem promulgationem nulla prorsus ratione legem veterem citra impietatis crimen seruari posse.In his omnibus vniuersi ferè cum Diuo Tho. *Scotus.* consentiunt.¶Scotus autem in .4.d.3.q. 4.quodammodo discrepat in tribus.Primum quantum ad baptismum videlicet quòd ab eius institutione,non solũ vsque ad passionẽ (vt nos dicimus) verũ vsque ad sufficientem promulgationem euangelij mansit solùm in consilio, & non in pręcepto.Itaque sub articulum passionis aut resurrectionis nihil discriminatum est de illo,sed cœpit esse in pręcepto post sufficientem promulgationem.Secundò differt quãtum ad legalia: nam quicquid sit de alijs, ait circuncisionem non mansisse in præcepto vsque ad passionem,sed vsque ad institutum baptismum, & inde cucurrisse sub cõsilio cum baptismo.Neque verò ait illud consilium circuncisionis extinctum in passione, sed perdurasse vsq; ad sufficientem promulgationem. Et hoc est tertium, in quo differt à Diuo Thoma,dicens quòd ab institutione baptismi vsque ad sufficiẽtem promulgationem,neque baptismi,neq; circuncisionis erat præceptum, sed apud Iudæos vnus quilibet eorum liberè poterat circunci- *Probatur opinio D. Th.& communis.* di, vel baptizari. ¶ Asserta autem Diui Thom. illic satis corroborauimus.Enim uerò quòd,legum confinium, quo vetus quãtũ ad vim obligandi expirauit, noua que obligare cœpit, fuerit articulus passionis, & resurrectionis,inde palàm constat,quòd vetus illa lex figura erat & vmbra futuræ Christi redemptionis per passionem, & resurrectionem,vmbra autem per lucis præsentiam aboletur. Vbi ergo Christus dixit consummatũ est, & velum templi in duo fuit discissum,vetus extincta est, & noua emicare cœpit quoad vim obligandi, instar naturalium, quorum vtique corruptio vni⁹,generatio est alterius. Quo alludit illud redemptoris Matt.5.Non veni soluere legẽ, sed adimplere.Fuit enim sub illo temporis articulo vetus impleta. Accedit illatio Pau. ad Rom.7. vbi ex eò quòd sumus liberati à peccato, infert,nos pariter esse iugo legis exemptos:liberatio autem prima in morte fuit ergo & secunda.Et subiungit aptissimum exemplum coniugatæ mulieris. Quemadmodum enim illa morte viri libera fit matrimonij lege,ita & synagoga morte Christi à legis vinculo. Deinde adhibetur & aliud planum testimoniũ eiusdem Pau.Heb.7.Trãslato sacerdotio,necesse est, vt legis translatio fiat:in morte autẽ trãslatum fuit sacerdotiũ priscũ in alterũ Christi: tunc enim Christus assistẽs pontifex futurorum bonorum introiuit in sancta,æterna redemptione per sui corporis hostiam inuenta.Tuncq; confirmatum est eius sanguine testamẽtum nouũ, quod, vt eadem epistola c.8.legitur,veterauit prius.Hæc demum confirmat autoritas tam Augustini, quàm Hierony.qui licèt aliter dissideãt, tamen (vt est videre in epist.19.August.) in hoc vnanimes cõsentiunt. Verba Augustini sunt.Venit fides, quæ primis illis oblationibus prænũciata est,post mortem,& resurrectionem Domini reuelata: & tunc illa sacramenta vetera amiserũt vitam officij sui.¶Adde contra Scotum, quòd si reliqua antiquæ legis mandata vsq; ad passionẽ obligarunt, cur non & circuncisio,quæ professio erat totius legis,non illucusque perdurasset sub præcepto? Nam reuera eius argumentum nullius est vigoris. Arguit siquidem.Præceptum baptismi totaliter aufert circũcisionẽ, ergo & consiliũ eiusdẽ baptismi tollit circũcisionis necessitatẽ,relinquendo eam sub consilio.Hæc autem collectio solùm illic haberet locum, vbi præcepta illa secum pugnarent. Cui enim præcipitur virginitas, omnino in-

Matth.5. *Pau. Ro.7.* *Heb.7.* *August.* *Argu.Scot.*

 terdicũ-

terdicuntur nuptiæ, & ideo consiliũ virginitatis tollit necessariũ nuptiariũ præceptum. Consilium autem baptismi per inde secum patitur præceptum circuncisionis, vt in quadragesima consiliũ orationis simul esse potest cum præcepto ieiunij. Quapropter licèt Iudæus vellet suas proles baptizare, quæ per baptismũ donarentur gratia remissionis originalis: nihilominus, quia tenebatur Iudaica lege vsque ad passionem, tenebatur perinde masculos charactere circuncisionis insignire. Veluti, licèt quis modò aliunde gratia perfunderetur, nihilominus teneretur sacro baptismate initiari. ¶Quòd si quis nobis illud obijciat Christi Mat. 11. Omnes prophetæ, & lex vsq; ad Ioannẽ prophetauerunt. Vnde colligi videtur in Ioanne ante Christi obitum cessasse legẽ veterem. Respondetur, nullã ibi fieri mentionem de cessatione legis, sed de prophetia: nempe, quòd Ioannes fuit vltimus prophetarũ antiquæ legis, in quo subinde cœpit prędicari noua, vt Lucę. 16. legitur. Lex. n. inquit & prophetæ vsque ad Ioannẽ. Ex quo regnũ Dei euãgelizatur. Ipse enim primus cœpit prædicare pœnitentiam: quia appropinquaret regnum cælorum, quòd illucusque prophetarum vaticinijs, legisque figuris fuerat præsignatum. Quare & illud fuit Christi prothema: & tunc baptisma suum, quòd erat suæ legis initium, instituit. Itaque confinium prædicationis fuit in Ioanne, qui Christum digito indicauit, qui fuit veritas Mosaycæ legis. Cõfinium autem cassatæ obligationis vnius legis, alteriusque exortæ fuit in morte & resurrectione. Quod autẽ in concilio Florentino habet, legalia veniente Christo cessasse, non intelligitur cùm primùm natus fuit, sed veniente, & per passionem & resurrectionẽ legem complente: iuxta illud ad Heb. 6. Sacrificium & oblationem noluisti: tunc dixi, ecce venio: corpus autem adaptasti mihi: per quod scilicet oblatum in cruce sacrificia vetera expirauerunt. ¶Firma ergo extat hæc pars, quòd lex tota Mosayca durauit vsque ad passionem. Quòd autem non inde cœperit obligare noua: duplici via arguitur. Primum enim apparet ante passionem fuisse obligationem, ex illo Ioann. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto nõ potest introire in regnũ Dei. Quod si cum D. Thoma in solutione ad. 3. sic exponas, q respiciat futurum tempus post passionem, videtur primùm omnium Augustinns reclamare lib. de fide ad Petrum. cap. 3. dicens, ex illo tempore, quo dixit Christus. Nisi quis renatus, &c. fit vt nemo possit sine baptismo introire in regnũ Dei. Vbi videtur insinuare, quòd ex illo temporis articulo cucurrit baptismi necessitas. ¶Secũdò id apparet ex verbo adiũcto. Oportet vos nasci denuò. Oportet, scilicet de præsenti, non oportebit. Et confirmatur: quia Nicodemus quærebat salutis remedium & legem, qua posset saluari, responsio ergo illa Christi videtur, id tanq̃ iam tunc necessarium illi proposuisse. ¶Deinde tertiò arguitur. Alia præcepta Christi obligabant ante passionẽ, vt præceptum adhibendæ fidei eius dictis. Illud enim Ioannis. 15. Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum nõ haberent, palàm edocet, quòd tunc quãdo prædicabat, tenebantur audiẽtes illi credere. Quare & illud Luc. 22. Hoc (scilicet celebrationẽ eucharistiæ) facite in meã cõmemorationẽ ex illo momẽto vim habuisse videtur obligãdi. ¶Præterea quartò. Si id, Nisi quis renatus, &c. non fuit præceptum tunc positum, sequitur, nullibi extare præceptum baptismi in euangelio expressum: nam illud Matt. 28. Docete omnes gentes baptizantes eos, &c. potiùs apparet præceptum apostolis impositum, vt munere fungerentur, tum docendi, tum etiam baptizandi, quàm populis propositum suscipiendi baptisma. ¶Ad hæc quintò. Sub articulum passionis & resurrectionis nullam Christus edixit legem: ergo ab illo articulo non cœpit obligare lex noua, sed vel antea, vel postea. ¶Postremò deniq; & sextò arguitur. In passione dixit Christus. Consummatum est: ergo tũc abolita est lex vetus, ac subinde inchoauit obligatio nouæ ante resurrectionem: non ergo debuit dicere S. Thom. quòd necessitas indicta fuit post resurrectionem. ¶Secũda via arguit Scotus loco citato, quòd lex euangelica non cœpit statim obligare à resurrectione Christi. Nullus enim, inquit, aliter se nunc habet ad aliquã legem, quàm prius nisi

Obiectio. Dilutio. Cõciliũ Florentinum. Heb. 6. 1. argumentum. Aug. 2. argumentum. Tertium. Quartum. Quintum. Sextum. Scotus.

nisi quia est sibi aliter promulgata, sed post passionē Christi nemini fuit lex euāgelica promulgata, quousque apostoli eā diuulgarunt: ergo illucusque nullus tenebatur baptismi lege aliter quàm ante passionem. Et pari ratione sibi habet persuasum Iudæos vsq; ad eiusmodi promulgationem solennem, quæ Hierosolymis facta fuit die Pētecostes, atq; in alijs subinde locis alijs temporibus, legi circuncisionis obnoxios fuisse: eo nempe quòd illis nondum erat lex euangelica euulgata.

Respōsio ad primum. ¶Ad hæc autem suo ordine respōdetur. Ad primum scilicet, quòd cum Augustinus ait: Ex illo tempore, nō intelligit ex illo momento, quo Christus id dixit Nicodemo, sed ex illo Christi tēpore. Comparat enim illud ad tempus legis veteris quorum vnū cessauit alterūq; cœpit in morte & resurrectione Christi. Simili nāque phrasi dictum est Ioan.6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis: & tamen liquidū est minimè ex illo tēporis momēto obligasse. Sanè cùm tunc nondum esset sacramentum eucharistiæ institutum.

Ad secūdū. ¶Ad secundum autem respondetur, verbum, oportet, nō significare necessitatem inde incipientem, sed conditionem legis euangelicæ, quam ille prædicabat, cuius vinculū ligaturū erat post passionem. Quasi dicat, oportet eos qui legē meā fuerint professi dū vim obtinuerit obligādi, nasci denuò. Quare tunc Christus Nicodemo non id tanquam præceptum ex tunc obligans edixit, sed legem futuram docuit.

Hugo. Vnde Hugo lib.2.de sacramen.par.6.ca.5. Quando Christus, inquit, Nicodemo dixit. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c. amico reuelatum est consilium. Quando verò postea dixit. Ite, docete omnes gentes baptizātes eos in nomine patris, &c. informādis omnibus expositum est præceptum.

Ad tertiū. ¶Ad tertium negatur præceptū vllum peculiare euangelij ante passionē obligasse, tametsi Christo homines credere tenerentur. Illa enim obligatio non oriebatur ex præcepto euangelico, sed ex lege veteri: nempe, ex illo Deut.18. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum. Qui autem verba eius audire noluerit qui loquetur in nomine meo, ego vltor existam. Item proueniebat ex oraculis prophetarum, & figuris illlius legis quæ Christum prædixerant fore Messiā, atque adeò Deū, qui vt lex etiam docet naturalis, mentiri nescit. Itaq; cū dixit. Nisi quis renatus fuerit, &c. adhibenda illi erat fides in sensu, quo id loquebatur. Illud autem. Hoc facite in meā cōmemorationē, nō obligabat, nisi pro tēpore quo essent apostoli sacrū illud facturi, qđ non erat nisi postquā corpꝰ fuisset traditū, sanguisq; eius effusus.

Ad quartū. ¶Propter quartū autem argumentum sciolus forsan quispiā suspicabitur, nō extare in euangelio præceptum baptismi: esset tamen error absurdissimus: nam quando non essent nisi illa duo loca in argumento adducta, abundè rem comprobant. Cùm enim ait Christus. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c. Vbi necessitatem baptismi pro tempore suę legis oriētem expressit, palā fit consequens aut tunc, aut aliâs eiusmodi posuisse præceptū. Enimuerò cū in baptismo fiat legis professio, & sit catholica fides, ad suam ipsius legē vniuersum orbem perstrinxisse, planum euadit, præceptum baptismi aliquando posuisse. Idemque ex altero loco colligitur. Docete oēs gentes baptizantes eos in nomine patris, &c. Quo enim præcepto illos docere, baptizareque iussit, alterū includitur, quo audiētes cōstrinxit vt crederent, & baptizarentur. Vnde subditur. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Quemadmodū vbi Ioan.20. potestatē largitus est apostolis remittēdi peccata, præceptū inclusit sacramenti confessionis.

Ad quintū. ¶Ad quintum. Cōceditur in passione nullam fuisse legem à Christo indictam. Ad argumentum verò inde collectum vno modo responderi posset, non omnia euangelica mandata fuisse per Christum ante suam passionē posita, sed nonnulla post resurrectionem, vt mandatum baptismi Matt.28. atque alterum de sacramento pœnitentię Ioan.20. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c. Quod si verum est non tota lex euangelica ab articulo statim passionis & resurrectionis vim obtinuit obligandi. Atque huc alludere videtur D.Tho. in.2. argumento.

Sentētia autoris. Ego verò pro mea ingenij tenuitate crediderim (nec. S.Thomæ senten-

tiæ hoc repugnat) Christum ante passionem, saltem verbo priuatim, proposuisse omnia suæ legis mandata, quæ erant ad salutē necessaria, qualia potissimū sunt sacramenta: licèt forsan non omnium formas & ritus tunc expresserit. Et coniectura mea est, ꝙ ante passionem ipse munus prædicandi perfecit, ex quo consequi apparet & totā suam legem instituisse, per quā abolenda erat antiqua, idq; insinuasse cùm in cruce dixit. Cōsummatum est. Quāobrem D. Tho. 1.2. quest. 103. ar. 4. in passione & resurrectione ait mortuā fuisse antiquam legem nouamque subinde inchoatam: id quod nos loco citato de Iustitia & iure locupletiùs confirmauimus. Insinuauit tamen omnia illa tunc posita mandata tanq̄ ab articulo passionis & resurectionis vim obligandi obtentura. Quapropter cùm dixit. Ite, docete omnes gentes, &c. non expressit mandatum gentium obediendi apostolis, quasi illud iam apostolis ipsis constaret à tempore passionis vigorē habuisse. At quia ante passionē non fuerāt permissi ad gentes diuertere, sed ad oues dūtaxat ire quæ perierāt domus Israel, iā tunc fecit illis facultatem liberè quocunq; gentium peragrandi. Ob idque consultò subdidit Mat. 28. Docētes eos seruare omnia quecunq; mandaui vobis, quasi iam antea totā tulisset legem. Atq; idem de pœnitentia cōiectandum. Crediderim enim quando sacramentum eucharistiæ instituit sacramētum pœnitentiæ tradidisse, sed tamen postea peculiariter tradidit eis spiritum sanctū, vt illo perfungerentur munere.

Ad sextum. ¶ Ad sextum denique argumētū, respondetur quòd etsi moriens protulerit, Cōsummatum est, referendum est tamen ad resurrectionem, vbi completa est redemptio & iustificatio nostra, atq; adeò lex vet⁹. Habet enim iustificatio duos terminos, scilicet à quo, qui est, mori peccato, & ad quē qui est in nouam vitam resurgere. Vnde Apostolus Rom. 4. Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostrā. Ob idq; lex vetus nō solùm passionis, verùm & resurrectionis figura erat, quæ idcirco illucusq; nō erat perfectè completa. Atq; hāc ob rem sancti patres totum triduum passionis & resurrectionis pro vno duxerunt puncto, *Egregia annotatio.* quo testamentum vetus antiquatum est & nouum exortum, id quod in præsentia *Ad argu[menta] Scoti.* rum. D. Tho. scientissimè docuit. ¶ Ad alteram verò arguendi viā, qua Scotus contendit, nec legem veterem cessasse, nec nouam obligasse nisi post sufficientem promulgationem in vna qualibet prouincia, negatur quòd nullus aliter quàm prius se habeat ad legem, anteq̄ illi sit promulgata. Imò verò cū primū pōtifex, vel rex edicit publicitus in curia, legem, vniuersos obligat: tametsi illi, ad quorū notitiā nō peruenit, excusentur per ignorantiā. Etenim dum præco in ciuitate distante à curia euulgat legem, non ponit illā, neq; tunc obligat, sed declarat positā esse, tollitq; adeò ignorantiam excusantem. Pari modo dum apostoli promulgabant legem, nō erāt legislatores, sed legē à Christo conditam enunciabant, atq; adeò tollebant ignorantiæ excusationem. Ac perinde Iudæi post resurrectionem nō erāt obstricti simpliciter circuncisionis lege, sed erat obligatio ex ignorantia procedens, quia scilicet nō putabant extinctam suam legē. Et re vera cōtra assertū Scoti *Cōtra [Scotum]* quo ait, Iudæos tunc liberè potuisse aut baptismo, aut circuncisione vti, existit ineluctabile argumentum. Aut enim loquitur de Iudæis, qui inuincibiliter ignorabant euangelium, aut de illis, qui illud vel sciebant, vel culpabiliter ignorabant. Si de prioribus, falsum est potuisse baptizari, & non circuncidi: nam ex sua ignorantia obligabātur circūcidi. Si de posterioribus, itidem falsissimum est, nam simpliciter tenebantur baptizari. Cùm eis iam esset lex euāgelica promulgata. Nullos ergo potest assignare Iudæos, ꝗ post resurrectionem possent alterutrum sub consilio eligere. Reliqua loco citato. 2. li. de Iustitia, & iure amplificantur

ARTICVLVS III.

Vtrùm aqua sit propria materia baptismi.

DEFINITIONE institutioneq; baptismi cōstabilitis, subsequitur, vt de eius partibus dicamus in duobus scilicet articulis de materia, atque in alijs quatuor de forma. Quæritur ergo tertiò,

An materia baptismi sit aqua. Distincta nanque supra nobis est duplex materia baptismi.s.proxima,& remota.Proxima quidem est ablutio, vt satis probatũ est. Quæritur ergo modò de remota: nempe in quo liquore debeat ablutio baptismi fieri.Et respondet D.Tho.vnica affirma-

Cõclu.fidei. tiua conclusione plus asserẽte,quàm quę situm est.Ex institutione diuina aqua est propria materia baptismi. Non ait hæc vel illa aqua, sed omnis & sola illa quæ re & nomine verè sit aqua. Probat vtranq; partem ex illo citato Ioann. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto.

4.conueniẽtia. Vbi diuina institutio explicatur.Quocirca conclusio est de fide, expressa in euangelio, ac subinde per ecclesiam receptissima, vt capit. In quadam.de celebratione Missarum.vbi Innocen.probat veram aquã exiuisse de latere Christi ad significandum non nisi in vera aqua posse fieri baptisma. Et in concilio Florentino habetur,quòd vera & naturalis aqua sit huius sacramẽti materia.¶ Adducit autẽ D. Tho. quatuor conueniẽtias,sed si vis eas locupletiùs amplificare, lege Hierony-

Hierony.ad Oceanum. mum in Epistola ad Oceanum,vbi aquas ad hoc propositum permultis laudibus accumulat, atq; Ambro.lib.1.secundoq; de sacramentis.Prima ergo conuenientia sumitur ex natiua ipsa baptismi ratione quæ est regeneratio spiritualis, cui idcirco aqua congruit, eò ꝙ viuentiũ genituręaccommodata est. In ipso nanque mũdi primordio ante quàm terra quicquam proferret,luxq́; emicaret de cælo, sed dũ

Genes.1. tenebræ informem rudemq́; illam molẽ operirent, spiritus Domini ferebatur super aquas.Quasi mundus ex aqua, & spiritu formandus esset, qui in homine ex aqua itidem & spiritu sancto erat reformandus. Adde quòd,vt inibi ait Hieron. primũ viuentiũ sensibiliũ ex aqua egressum fuit: quinta quippe die dictum est. Producant aquæ reptile animæ viuentis & volatile. Quemadmodum baptismus sensata pennataq; profert animalia,in cælum euolantia. Atq; adeò illic insinuatũ est, cuncta viuentia,vt hìc ait D.Tho.ex humidis seminib⁹ progigni,aqueoq; hu-

Thales. more coalescere, & vegetari. Vñ Thales Milesius(vt.1.Physi. retulit Aris.) primũ omnium rerum principium posuit aquã.

Hûc etiam pertinet, quòd plãtata illa paradiso terrestri fons illico in quatuor celeberrima flumina ad quatuor mundi plagas erupit, qui diuersam illic arborum varietatem procreando viuificaret. Veluti sacrosanct⁹ ecclesię fons ad quatuor mundi partes promanãs,cunctis nationibus vitã perhibet sempiternã.Hac nãq; ratione in benedictione sacri fontis illorũ fit mentio quatuor fluminum.Atque in huius figuram Ezech.c.47.aquas egredi conspexit subter limen domus ab oriente, ad quas vniuersi venientes, sanabuntur, inquit, & viuent. Quapropter in Paschate ecclesia sup baptizatos visionem illã egredientis aquæ de templo canit.¶ Secunda *2.cõuenientia.*
conuenientia sumitur ex effectib⁹ baptismi: quibus aquæ proprietates cõpetunt. Est. n.effectus baptismi primus animam ꝑpurgare, aqua verò inter omnes liquores obtinet,vt rẽ ab eis omnib⁹ emundet. Oleũ nanq; vinunq; & sanguis & reliqui non mũdant, sed polluũt.Aquã verò vniuersis sordibus abstergendis aptissimam natura produxit. ¶ Et per hoc soluit D. *Ad.2.argumentum.S.Thom.*
Tho. secũdum argumẽtũ:nã licèt vinum aliją; humores nõnunq̃ in vsum abluẽdi assumãtur, saltem odore rẽ inficiunt,quẽ aqua diluit. Cuius instar aqua baptismi omnem culpæ maculã & pœnã prorsus abluendo aufert. Secundò aqua sua frigiditate superfluitatẽ temperat caloris:qua ratione etiam competit baptismo, cuius secũdus effectus est ardorẽ concupiscẽtię mitigare, & sedare. Tertiò aqua sua diaphaneitate est luminis susceptiua: conuenit ergo sacramento fidei, per quod illuminamur. Atq; hęc sacramẽtalis aquę supracælestis dignitas designata videtur in ipsa mũdi conditione. Haud enim modò sub firmamẽto Deus aquas condidit, verùm & super ipsum cælum congelatas alias,ac subinde instar crystalli prelucentes. Et Ezech.ca.1.quasi aspectũ crystalli horribilis super euangelistarũ capita conspexit,ad significandũ sacramentũ fidei, quæ suo lumine super cælos nos euehit.
¶ Ac per hoc D.Tho.soluit argum.1.Ap *Ad.1.argumentum.D.Thom.*
paret enim ex hac parte cõgruentiùs debuisse fieri baptismũ in igne, qui est elementũ illuminans: potissimũ cũ Ioann. prænuncians Christi baptisma dixerit.Ille vos baptizabit in spũ sancto, & igne.

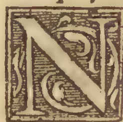

Respondet, inquam, quòd baptismus nō est illuminans, sed sacramentum fidei illuminantis, & ideo facit nos aptos ad suscipiēdum lumen. Quare ignis potiùs designat fidem illuminātem, diaphaneitas verò aque aptitudinem baptismi. Quòd autē dixit Ioannes. Baptizabit vos in spiritu sancto & igne, aut intelligitur secundùm Hiero. de ipso spiritu sancto, qui in linguis igneis apparuit, aut de igne tribulationis, vt ait super Matthæum Chrysostomus. Nam tribulatio fidelium & peccata purgat, & concupiscentiam restinguit. Aut secundùm Hylarium, quia baptizatis in spiritu sancto superest iudiciū ignis. ¶ Tertia conuenientia quare materia baptismi est aqua, est ad significandū mysteria Christi, quę in eo celebrantur. Ait enim Paul. Roma. 6. consepeliri nos per baptismum, complantariq; Christo. Hæc autem significatio nec per terrā fieri posset propter suam densitatē, nec per aërem propter suam raritatem, nec per ignem, quia nos combureret. Fit ergo (vt Chrysost. super illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit, &c. annotauit) commodissimè per aquam baptismi. Quocirca Paulus ad Colossen. secundo inquit. Consepulti ei (scilicet Christo) in baptismo, in quo & resurrexistis. In aqua nanque velut in quodam sepulchro submergentibus nobis capita vetus homo sepelitur, vt ait ibidem Chryso. & submersus deorsum occultatur, & deinde rursus nouus ascendit. ¶ Quarta denique conuenientia aquę in baptismo est ratione suæ cōmunitatis. Cùm enim baptismus generale sit sacramentum vniuersis necessarium, debuit eius materia vbicunq; esse in prōptu, vt absque vllo dispendio aut temporis, aut pretij applicatu esset facillima. Accedit & demum ratio si euangelij cultores cum patribus vetustæ legis conferamus. Illi siquidem cùm vt ait ad Galat. 4. Paul. veluti carnales serui essent in timore seruientes ferreo illo aut petrino circuncisionis sacramento congruè exercebantur, quod vlcere illo eos remissæ culpæ admoneret. Nos autem, qui, vt ait idem Apostolus ad Romanos. 8. non accepimus spiritum seruitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis filiorum non quidem talibus instrumentis, sed suauissimo sacramento, quod fit in aqua, donari debuimus: quæ quidē aqua de latere Christi exiuit, qui est vera petra, quā (vt Exod. 8. refertur) Moyses virga fidei percutiens, aqua manauit, vt populus in deserto sitibundus potaretur. ¶ Vnde responsio colligitur ad. 3. argumentum S. Thomæ, quod est eiusmodi. Sacramenta ecclesiæ fluxerunt è latere Christi pendētis in cruce, inde autem non aqua solùm, sed etiam sanguis manauit: ergo vtroque debet fieri baptismus. Potissimùm cùm sanguis passionem eius repræsentet, cuius virtuti nititur baptismus. Vnde Apocaly. 1. Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Respondetur, inquā, quòd ex latere Christi effluxit aqua ad abluendū & sanguis ad redimendum. Et ideo aqua conuenit baptismo, & sanguis sacramento eucharistię in quo fit passionis memoria. Aqua verò baptismi à sanguine virtutem habet, ob idque apud sanctos patres dicitur aqua sanguine rubricata, vt Inno. ait ca. maiores. de bapt. Quocirca in vtroque dicimur abluti. In sanguine, scilicet tanquam in instrumento coniuncto Christi: atque in aqua tanquam instrumento separato. Quartum quintumque argumentum nullam præ se fert ambiguitatem.

Baptizabit uos igne. — *3. conueniētia aquæ.* — *Chrysosto.* — *Paul. Colo. 2.* — *4. conuenientia.* — *Tertium argumentum.*

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm ad baptismum requiratur aqua simplex.

NON satis est nosse aquā esse baptismi materiā, nisi vlteriùs doceamur, quænā ei⁹ mutatio inhabilē reddat, vt sit materia. Ideo quæritur, vtrùm requirat aqua simplex & pura. Et respondet D. Tho. duab⁹ cōclusionib⁹ in calce articuli. Prior. Qualitercunque transmutetur aqua, dummodò non soluatur species aquæ, potest fieri baptismus. Si verò soluatur species aquę, non potest fieri baptismus. Ambas autem conclusiones vno simplici verbo probat. Propria materia baptismi est aqua: ergo vbicunque seruatur aqua, est baptismus, vbicunque verò non seruatur nō erit baptism⁹. Nomine autē aquæ intelligitur simplex & pura: hoc est, vbi seruatur species aquæ. Ad cui⁹ intellectū no

Prior conclusio. — *Posterior conclusio.*

notandũ, aquã suam puritatẽ, & simplicitatem bifariã posse amittere.s. & per admixtionẽ alterius corporis, & per alterationẽ, quorum vtrunq; tam accidere põt per artem, quàm per naturam. Ars autẽ per se in hoc deficit à natura, quòd non potest formam substantialem præbere, sed accidentalem: vt est forma statuæ, vasis, &c. Quando autem per artem applicatur agens naturale suo passo põt mutare speciem: quare panis coctus forsan differt specie à massa, vt cineres à ligno, & magi Pharaonis, vt Exod.8. legitur applicando corruptibilia virgis & aquæ fecerũt serpentes & ranas. Fit ergo, vt vbi nõ fit transmutatio in aqua nisi per puram artem, tunc non soluatur species aquæ, quare in tali aqua potest fieri baptismus. Vt si per artẽ mutaretur color, aut odor, aut sapor aquæ, aut si ei gutta vini admisceretur. Nisi forsan admixtio fieret tanta, vt esset poti⁹ res admixta, quàm aqua. Vt si aquæ apponas plurimum vini, aut terræ, in vino illo lymphato fieri nequit baptismus, ac multò minùs in luto. Similiter per naturam transmutatio soluit speciem, sicut aqua irrigans terram calore vitis, vertitur in vinum, & calore oliuæ, in oleum. Quare in illis fieri non potest baptismus. Aliquando autem huiusmodi naturalis mutatio non soluit speciem: siue per alterationem fiat, vt dum aqua calefit: siue per admixtionem, sicut in aqua turbida, aut in salsedine maris, quæ secundùm Aristot. per admixtionem fit terrestrium partium. Quapropter in eis fieri potest baptisma.

Expositio articuli. ¶Hic primum omnium ad diluenda minutiora dubia, quæ hoc loco submoueri solent, vnico opus est breuissimo fundamento: nempe, quòd omnis, & sola aqua pura & simplex, videlicet quæ retinet substantiam aquæ, legitima est materia baptismi. Quanuis accidentalem puritatem, & simplicitatem nõ habeat. Veluti si sit calida, vel amara, vel turbida, &c. Vnde quanuis omnes ferè adstruant debere esse elementalem, tamẽ D. Thomas prudenter illud subticuit: quia forsan quis contenderet aquam, quę est purè elementum specie ab aqua maris, & ab alia nostra vsuali ob id distare, quòd purum elementum à quibuscunq; secundis qualitatibus purum est: vsualis verò aqua illis plurimùm est infecta. At verò siue specie differant, siue conueniãt, impertinens est ad nostrum propositũ. Nam cùm tam elementalis, quàm nostra verè sit aqua, vtraq; sufficiens est ad baptismum, quãuis nostra nõ esset elementalis. Enimuero (vt in materia eucharistię videbimus) siue vinũ rubrum, & album eiusdẽ sint speciei, siue specie differant, in vtroq; põt eucharistia celebrari, q̃a vtrũque est verè vinũ. Quare, vt bene ait Scot. d.3.q.3. differentias nosse specificas rerũ, nec theologo incumbit, nec decretorum prudenti, sed physico. *Scotus.*

Dubitatio. ¶At fortasse hic quispiã addubitet, fieri ne posit, vt vna aqua differat specie ab altera, si vtraq; sit vera aqua. Atqui nominales nihil hæsitant id fieri posse, quia aiunt, id omnipotẽtiæ Dei minimè repugnare duas aquas creare specie differentes. Loquuntur autẽ superficie tenus, viscera philosophiæ minimè penetrantes. Enimuerò si aqua nomẽ est speciei specialissimę, vt hîc D.Th. sapienter arbitratur, repugnantia est manifesta Deũ id posse facere: nam species specialissima non est per aliam differentiam substantialẽ cõtrahibilis: quare De⁹ homines duos specie differentes nequaq̃ condere põt. Aut.n. vterq; esset præcise animal rationale, & tunc nõ differrẽt specie, aut alter eorũ præter rationalitatem aliã vlteriùs substantiæ differentiã haberet, & tunc ille certè nõ esset hõ, sed quippiam aliud. Quare bene ait S. Tho. q̃ vbi solueretur species aquæ per aliã substantialẽ differentiã, nõ esset verè aqua. Arbitrant̃ quippe aquã esse speciẽ specialissimam. Qui aũt diceret elementũ aquæ, & aquã maris, aut quãlibet aliã differre specie, fateri teneret aquã esse specie subalternã, sicut est canis, quę in plures species distpartit̃.

Primum argumentum. ¶Primum igitur argumentũ D. Tho. est. Aqua quæ apud nos est, non est pura, hoc est, purum elementum, potissimũ aqua maris, & aliæ, quę sunt qualitatibus secũdis affectæ, & tñ in his nostris fieri põt baptismus.

Solutio. Respondet, alterationes aquæ, quæ sunt apud nos, nõ mutare speciem aquę substantialem, & ideo esse veras aquas. Bifariam enim hoc potest contingere, Primùm vt salsedo maris, & aliæ similes aquæ infectiones non insint aquæ, sed particulis terrestribus illi commixtis,

mixtis. Atq; hûc videtur alludere Arist. & hic S. Tho. dum ait, id fieri permixtione terrestrium partium. Sed secundò nihilosecius probabiliter dici pōt, vt ait Palud. d. 3. q. 3. ꝗ etsi elementum ab intrinseco habere nequeat qualitates secundas natiuas, nihil vetat quominus forinsecus possit eas peregrinas recipere. ¶De niue autē, & gelu, & grādine diuersa est ratio. Sunt em̄ qui arbitrentur nō differre specie ab aqua, sed ob id tātùm non posse in illis celebrari baptisma, ꝗ non sunt liquida. At re vera hæc nō est causa, quia in niue bene posset puer madefieri. Causa ergo est, quòd nix, & grando re vera non sunt cōpletè aquæ: & ideo nec sunt lotioni aptæ. S. verò Thomas cēseret differre specie, idq; ego crediderim, vt spissitudo & densitas manifesto sunt documento. At verò quoniā sunt species imperfectissimæ, facillima alteratione trāsmutant̄ in aquā. Et ideo in illa aqua, in quam nix, & grando resoluit̄, baptismus fieri pōt: sicuti in vapore, & rore eleuato à terra, dū ad iustam condēsationem aquæ peruenerit.

Palud.

Nix & grādo.

2. Argumē. ¶Secundum argumentū est. In sacro fonte admiscetur chrisma: quo puritas synceritasq; aquæ videtur amitti, & nihilominus illic fit solennis baptismus. Respōdetur, per illam admixtionē nō solui speciē aquæ: sicut neq; soluit per elixationem carniū, aut piscium in aqua: quare in huiusmodi aquis fieri quoq; valet baptism⁹. Nisi forsan tanta fuerit resolutio corporum elixatorū, vt liquor plus illi⁹ pinguedinis habeat, q̄ aquæ, ita vt illa nō sit verè aqua. Si autē rursus aliqua arte posset inde exugi, exprimiq; pura aqua, esset sacramento idonea, sicuti & illa, quę exprimeretur ex luto. Et pari ratione si à vino lymphato posset per artē extrahi aqua: siquidem anteq̄ immisceretur, erat aqua.

3. Argumē. de aqua ex latere Christi fluente. ¶Tertiò arguitur. Aqua fluens ex latere Christi pendentis in cruce fuit signū baptismi, & tn̄ non videtur fuisse aqua pura, sed phlegma: nā in corpore mixto nō sunt elemēta in actu: ergo non requiritur aqua pura.

Solutio. Respōdetur, illā nō fuisse humorē phlegmaticū, vt quidā dixerūt, qa in tali humore nō pōt fieri baptismus, sicut neq; in sanguine, neq; in vino. Fuit ergo aqua pura miraculosè egrediens à corpore mortuo, sicut & sanguis, ad cōprobandam veritatem dominici corporis cōtra Manichæorū errorē: vt per aquā cōprobaretur, fuisse mixtū ex quatuor elemētis, & per sanguinē ex quatuor humoribus. Hæc est sententia Innoc. vt. d. 1. q. 3. art. 5. dicebamus, in ca. citato. In quadā. de celebra. missa. adducētis illud. 1. Ioan. 5. Tres sunt, qui testimoniū dāt in cælo, pater, verbum, & spiritus sanctus: & tres sunt, qui testimoniū dāt in terra, spiritus, aqua, & sanguis. Testimoniū. s. ꝗ Christ⁹ esset verus homo cōstans ex aīa & corpore. Per hoc. n. ꝗ inclinato capite voce magna tradidit spiritū, testatus est habuisse animam. Per hoc verò, ꝗ manauit aqua & sanguis, testatus est habuisse corp⁹ nō phantasticū, sed verum. ¶Sub dubio tn̄ relinquit vtrū fuerit naturalis, an verò miraculosa de nouo creata. At verò, ꝗ non fuerit de nouo creata, validissimū est argumentum: tunc enim non esset testimonium veritatis corporis Christi: nam etiā in phantastico miraculosè potuit creari, veluti & in aëre. Quapropter exitus ille aquæ nullum præberet documentum solidi corporis. Arbitror igitur argumentū perurgere, miraculum non fuisse illud, vt aqua crearetur: sed prorsus hoc, vt ait D. Thom. ꝗ exiret de corpore mortuo. Vbi annuit, ꝗ de viuente sine miraculo posset exire. Poterat enim siue in stomacho, siue in venis existere. Et ideo ait deinde Innoc. per miraculū fuisse corpus ex elemētis cōpositum in illā aquā resolutū: sicuti viuens sudorem emisit, quasi sanguinis guttas. Sanguis autē fortassis citra miraculū manare è corpore potuit tā recēter defuncto, vigente adhuc in eodē sanguine calore, vt exiliret. Amputato neq; homini capite sanguis cum impetu prosilit.

Innoc.

Aqua an fuerit nouo creata.

Notā. ¶Hic autem adnotato opus est, ꝗ sudor, & lachrymæ nullatenus aquæ sunt ad baptismū idoneę: nam etsi sint resolutiones corporum, nō tamen aquæ puræ, vt illa, quæ de latere Christi exiuit. Et multò minùs vrina, est enim digestionis egestio.

4. Argu. ¶Quartum argumentū est. Lixiuiū, atq; sulphureorum, & balneorū aquæ non videntur esse purę, vt ex amara proprietate calfaciendi, & exiccandi coniectura fit: & tamen apparet baptismū in ipsis posse celebrari. Respondet autem concessa minori: quoniam sunt verè aquæ: transitus

enim

enim illæ per cineres, aut per illas venas
Paluda. non prorsus substantiã aquæ destruit. Paluda. verò præsenti dist. q.3. contrarium censet. At re vera absq; ratione. Tametsi non negauerim, quin tãtum posit cõmisceri cinerũ in aqua, tantumq; exustionis fieri, vt lixiuiũ alia sit species quàm aqua.
Ceruisia. &c. De ceruisia verò & ptisana, atq; id genus potabilibus liquoribus; quorũ in multis partibus frequens est vsus, ambigere non licet, quin sint aliæ species ab aqua, in quibus idcirco sacramentum baptismi perfici nõ potest. Quoniam neq; illi, qui voto adstricti sunt ieiunare in pane & aqua, possunt huiusmodi potibus vti. Nisi quis de ptisana dubitet, propterea, quòd non est nisi aqua ex hordeo, quod est frumentum, expressa. Sed tamen neq; illam in tali ieiunio admitterem: nam verè est pot⁹ ab aqua differens. Imò neque si ex pane cocto calido distillaretur aqua, vt solet officio ignis, admittenda esset in baptismo: quoniã non est certum esse veram aquã.
Notanda regula. ¶Est veruntamen hìc adnotãda regula, quòd cùm in quibusdam non satis deprehendi valeat, sit ne vera aqua, dum res est dubia, cauendum est ne in huiusmodi liquoribus quispiã baptizetur, ꝙ si forsan fuerit baptizatus, solẽni remedio vtendũ est, vt huiusmodi puer sub illa conditiõe
5. Argumẽ. baptizet, si nõ es baptizatus, &c. ¶Quintum demũ argumentum est de aqua rosacea, ac de alijs herbarũ succis, deq; alchimicis aquis: sed de istis nulla extat dubitãdi ratio. Palàm enim est nõ esse aquas: tametsi cum addito ꝓpter apparentiam sic ęquiuocè appellentur: sed sunt expressiones omniũ humorum, ex quibus herbæ cõponuntur. Ars verò alchimica nunquam ad hoc pertingit, vt posit formam veram substantialem auri, vel aquæ, ceu natura ipsa producere.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm hæc sit conueniens forma baptismi. Ego te baptizo in nomine patris & filij & spiritus sancti.

EXPLICATA materia baptismi, subsequitur de altera eius parte, quæ est forma. Est
Forma baptismi duplex. aũt forma duplex. Altera verborum, quæ est de essentia baptismi: atq; altera actionis, vtpote mersionis. De priori disputatur in duobus articulis, ac de altera in alijs duobus. Quæritur ergo quintò vtrùm forma baptismi conueniens sit illa, quę exprimitur Matth. 28. Et respondet D. Thom. vnica conclusione. Hæc est
Conclusio. conueniens forma baptismi. Ego te baptizo in nomine patris & filij & spiritus sancti. Probatur ex Christi institutione loco citato. Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Subiungit autem subinde rationem. Baptismus per suam formã consecratur, secundùm illud ad Ephes. 5. Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Et Augustinus lib. de vnico baptismo ait, baptismum verbis euangelicis consecrari. Cùm autem consecratio huiusmodi à causa efficienti deriuetur, consequens fit, vt in forma debeat eadem causa efficiens exprimi. Illa autem est duplex: scilicet, principalis, quæ est trinitas, & min⁹ principalis, quæ est minister. Vtraque ergo debet ibidem explicari. Quare illa est legitima forma.
Expositio articuli. ¶Hic primum omnium meminisse oportet illius asserti Sco. di. præsen. q.3. &.4. dicentis, formam propriè baptismi nõ esse nisi relationem significandi, qua baptismus est formaliter sacramentum. Et quia ipsa relatio, vt ipse probabiliùs indicat, fundatur in ablutiõe simul & verbis, tam ablutio quàm verba inquit, dicitur materia: tametsi verba respectu ablutionis quodãmodò dicatur forma. Quod quidẽ assertum non ita multũ theologũ est. Nã relatio non est forma de qua in pręsentiarum loquimur: licèt sit ratio, qua ablutio denominatur signũ ac perinde sacramentum. Neq; verò verba nisi ineptissimè dicuntur materia: imò vt diximus. d.1. q.1. ar.6. eò, ꝙ determinãt cõtrahuntq; ablutionẽ ad significandũ talẽ effectũ gratiæ, omnino sunt, dicũturq; formæ: instar formæ in naturalibus, quæ determinat materiã. Quocirca relatio illa significandi, vt arti.1. mõstrauimus, nõ fundaẽ in verbis, ita vt verba simul cùm ablutione denominentur baptismus, sed fundatur in ablutione mediantibus illis verbis. Nam satis illic demonstratum est, quòd baptismus, hoc est, ablutio nõ supponit pro toto aggregato ex ablutione & verbis,

ſed pro ablutione, quæ eſt materia proxima, ſicut ſtatua pro ære habente formam. ¶Secundò, adnotandum eſt, quatuor in baptiſmo diſcerni: videlicet, actũ ipſum, deinde perſonam recipientem, preterea cauſam principalem, ac demum miniſtrum. Quæ idcirco omnia cõgruit, vt in forma exprimãtur: & ideo quotuor ſunt membra formæ. Ego, te, baptizo, in nomine patris, &c. Quapropter concluſio præſens de congruitate intelligenda eſt, non autem, quantum ad omnia de neceſsitate.

¶Igitur, vt ordinẽ D. Thomæ imitemur primo argumento quæritur, an ꝓnomẽ Ego, ſit de eſſentia. Arguitur eñ. Actus potiùs principali agenti, quàm inſtrumẽto adſcribitur: in ſacramento autem miniſter eſt, vt inſtrumentum, vt diſt. 1. dictũ eſt, & qui principaliter baptizat eſt Chriſtus, ſecundùm illud Ioan. 1. Super quem videris ſpiritum deſcendentem, & manẽtem, hic eſt, qui baptizat: ergo incõgruè ait miniſter. Ego te baptizo, ſed deberet dicere, Chriſtus te baptizat. Et confirmatur. In verbo, baptizo, intelligitur pronomẽ ego: ergo eius expreſsio ſuperfluit. Præſertim cùm Chriſtus Matth. 28. illius pronominis non meminerit. Atq; iterũ confirmatur. Græci non apponunt illud pronomen, ſed aiunt. Baptizetur ſeruus Chriſti, & tamen, vt in concilio Florentino ſancitum eſt, verè baptizant: ergo ꝓnomen illud nõ eſt de eſſentia. ¶Ad hoc reſpondet D. Tho. quòd miniſter etſi ſit cauſa minùs principalis, eſt tamen cauſa proxima, & immediata: nam cauſa principalis concurrit tãquam id, in cuius virtute fit actio: & ideò cõgruè miniſter ponitur tanquam exercens actum. Et hoc expreſsit Chriſtus dicens, Baptizantes, vbi exercitium attribuit diſcipulis. Cùm autem adhibetur. In nomine patris, &c. exprimitur princeps cauſa in cuius virtute fit opus. Græci autem metuentes diſſidium illud, de quo Apoſtolus. 1. ad Corinth. 1. meminit, ꝙ alij gloriabantur baptizari ab Apollo, alij à Paulo, &c. cauẽt in forma explicare miniſtrum, & ideo baptizant per tertiã perſonam dicentes. Baptizetur ſeruus Chriſti, &c. At quoniam exprimunt actum baptizandi, qui reuera ab ipſis miniſtris cum inuocatione trinitatis exercetur, verè baptizãt. ¶Collige ergo de eſſentia baptiſmi eſſe, vt exprimatur actus, qui exercetur à miniſtro, cum inuocatione Trinitatis, vt habetur in concilio Florentino, nam illic virtualiter ſubnotatur miniſter. Quando autẽ per primã perſonam exprimitur actus, illic virtute ipſa locutionis ſubintelligitur miniſter. Vt ſi quis dicat, baptizo te in nomine patris &c. in verbo ſubintelligitur pronomẽ: quare, ego, non eſt de eſſentia, ſed de cõgruentia ad maiorem expreſsionem. Quod ſi contra hoc poſtremum aſſertum obieceris illud Alexandri tertij. de baptiſmo, & eius effectu capit. Si quis puerum. vbi ait, quòd ſi quis puerũ in aqua immerſerit, in nomine patris &c. & non dixerit. Ego te baptizo, non eſt puer baptizatus. Reſpondetur, vim illic queſtionis non conſiſtere in pronomine ego, ſed in expreſsione actus. Vult ergo definire pontifex, quòd licèt quis mergat in nomine patris &c. non exprimendo verbo actum baptizandi, non baptizat. Si verò dicat. Baptizo te, ſufficit ad eſſentiam. ¶Quòd ſi ſciſciteris quanta eſſet culpa baptizare ſine expreſsione pronominis, profectò cenſeo non eſſe mortalem, niſi fortaſſe graue ſuboriretur ſcandalum, quod nunquam, arbitror poſſe tam magnum oriri. ¶At contra illã Græcorum formam eſt argumentum, quòd non ſit valida. Si quis in forma ſacramenti inducere contendat errorem, non perficit ſacramentum, vt ſi Arrianus diceret. Baptizo te in nomine patris maioris, & filij minoris &c. aut ſi Lutheranꝰ diceret. Hoc eſt quodammodo corpus meum, intendens non eſſe re, ſed in figura. Græci autem intendunt per illam formam inducere errorem: nempe quòd nos attribuentes miniſtro actum baptizandi diſsidium ſerimus, quod abominatus eſt Paulus, atque adeò à nobis non celebrari legitimum baptiſma, ſed eſſe rebaptizandos eos, qui à nobis baptizantur, vt habetur de baptiſmo, & eius effectu capit. finali: ergo illi nõ conficiunt ſacramentũ. ¶Ad hoc nos iam ſatis ſuprà diſt. 1. q. 1. arti. 7. & 8. reſpondimus. Duas ergo ex illis articulis generales regulas repetamus: vnã ſcilicet de intentione miniſtri, quæ formam vitiare poteſt: atq; alteram de verborum

Marginal notes: 1. Argumẽ. S. Thom. — De eſſe[ntia] baptiſm[i]

borum mutatione. Prima. Quocunq; errore ille qui baptizat infectus sit, illũ autem in forma non inducat, sed legitimam intentionem ecclesiæ, & necessaria formæ verba seruet, verè baptizat. Si autem illum errorem in forma induxerit, error tamen ille intentionem ecclesiæ secũ permittat, & necessaria verba proferat, verè perficit sacramentum: aliâs minimè. Quocirca, quando ille error toleratur ab ecclesia, vt loco citato artic. 6. expresse ait. D. Thom. nihil eiusdem ecclesiæ intentioni officit. ¶ De mutatiõe autem verborum colligitur secunda regula. Dum mutatio, siue sit additio, siue demptio, siue transpositio, siue corruptio, verba necessaria non corrumpit, seruata legitima intentione, sacramentum perficitur. Si autem quidpiam verborum, quod necessarium est, destruxerit, cassum fit. Cùm ergo ecclesia errorem Græcorum toleret, ferat scilicet, vt credant perperam nos baptizare, nil repugnat, quin illi habeant legitimam intentionem faciendi, quod ecclesia facit, & cùm verè ponant in forma omnia, quę sunt de essentia, fit, vt verè baptizent. Secùs autẽ si Luteranus dicat. Hoc est quodãmodo (hoc est in figura) corpus meũ: nam ille error non secum patitur intentionem ecclesiæ: quæ quidem intendit cõsecrare verum corpus. Et pariter Arrianus, licèt ipse crederet patrem esse maiorem filio, vbi tamen errorem non induceret in forma, posset quidem habere intentionem ecclesiæ. Si autem in forma diceret, patris maioris, intentioni ecclesiæ aduersaretur, quæ baptizare intendit in nomine, & fide trium personarum æqualiũ. Pari modo si quis baptizaret in forma. cap. Retulerunt. de consecr. dist. 4. In nomine patria & filia, intendens Deum habere filiam, nõ baptizaret, secùs si ex balbutie pro, filij, diceret, filia. De his autem in citatis articulis amplissimè diximus. Hoc autem prętérea admonuerim, quòd forsan error Græcorum non illucusque protenditur, vt putent, nos non baptizare: nam citatum capit. finale nihil aliud refert, quàm quòd Græci eousq; cœperũt abominari Latinos, vt baptizatos ab ipsis ausu temerario rebaptizare præsumerent. Forsan quia nos pro hereticis ducebant, & cum Donatistis existimabant baptizatos ab hæreticis esse rebaptizandos. ¶ Percontaberis autem, quid si Latinorum quispiam apud nos Græcorũ forma vteretur, vtrùm verè baptizaret: ꝙ si sic baptizaret, quantam committeret culpam. Ad primum membrum Innoc. alioqui vir doctissimus, in ca. 1. de bapti. & eius effectu respondet, quòd si quispiã apud nos baptizaret sub hac forma. Baptizet, vel baptizat te Christus, vel Petr⁹, vel sacerdos, se demonstrato, vel baptizeris à Christo, vel à tali homine, non baptizaret, quia nõ seruaret formam latinam. Veruntamen in alia prouincia, quæ nostram formam nunquam recepit, verè baptizaret. Et alludit ad Græcos verè baptizantes. ¶ Multa hîc tamen complicat Inno. Primum quòd apud Græcos idem est dicere baptizetur seruus Christi, ac si diceretur, baptizeris in Christo, vel baptizet te Christus. Atq; hoc probè quidem: nam ipsi non intendunt dicere baptizetur seruus Christi à me, aliâs pariter dicerent. Ego te baptizo, sed baptizetur seruus Christi ab ipso Christo. Quare similiter dicere possent baptizet te Christus. De hoc autem quod subdit, baptismum sub illa forma si apud nos à latino vsurparetur, non fore tunc baptismum meritò profectò, salua tanti viri autoritate, reprehenditur ab Adriano in. 4. q. 1. ar. 3. id ꝗppe nullam habet probabilitatem. Enimuerò cum vbicunq; seruãtur oĩa, quę sunt de essentia sacramenti, fiat sacramentum, & in illa Gręcorum forma seruentur omnia, aliâs nec illis esset sacramentum, fit vt etiam apud nos sit sacramentum. Vnde fit consequens, vt quicquid est sacramentum apud aliquos, sit pariter apud omnes. Quoniam ecclesia nequit formas apud diuersas nationes variare quantum ad suã essentiam, ac proinde nec quãtum ad hoc, quòd teneãt in vno loco, & nõ in alio. Sed vbicũq; exprimitur actus baptizandi cum persona baptizati, & inuocatione trinitatis, vt habetur in cõcilio Florentino, fit baptismus. Secùs quantum ad culpam baptizantis si non seruat formã ecclesiæ. Neq; verò obstat illa forma per tertiã personã. Baptizet te Christus: nam si per passiuã quis dicere põt baptizetur seruus Christi à Christo Iesu vt intelligũt Græci, cur nõ poterit verbũ verti in vocem

Marginalia: 2. Regula. — Dubitatio. — Innoc. — Adria.

Cõfirmatio Cõstantini. cem actiuam? Eò præsertim, quòd in confirmatione Constantini imperatoris, vt patet in prologo ante Synodum Nicenam, vsus est Syluester illa forma. Signat te Deus sigillo fidei in nomine patris & filij, &c. Qua vtique ratione, & in sacramento pœnitentiæ, licèt quis diceret absoluit te, vel absoluat te Christus verè absolueret. Quanuis peccaret. Nam & forma extremæ vnctionis est, indulgeat tibi Deus quicquid peccasti per visum, &c. In summa si expresio solius ministri sufficit, vt exercentis actum, Ego te baptizo, cur non sufficiat expresio Christi, qui per suum ministrum baptizat? *Argument. contra.* ¶Sed forsan quis arguat. Hæc forma videtur excludere actionem ministri, quasi ipse non baptizet, quam quidem actionem Christus ministris attribuit dicens. Baptizantes eos: sicuti & actionem remittẽdi peccata eis pariter adscribit, tanquam ministris Ioann. 19. Quorum remiseritis peccata, &c. ergo forma hæc non est legitima. Secundò, quia in verbo, baptizo, intelligitur non solùm ablutio interior, verùm & exterior, illam significans, iuxta verbum Augustini. Quæ est ista virtus aquæ, quæ corpus tangit, & cor abluit? Christus autem, vt libri. 3. contra literas Petilia. ca. 49. idem ait Augu. non abluit exteriùs, sed interiùs. Sacerdos, inquit, exteriùs tangit corpus, & Christus interiùs abluit, secundùm illud Ioan. 1. Super quem videris &c. ipse est qui baptizat in spiritu sancto: ergo necessum est personã ministri, vel exprimere, vel subnotare. Respondetur, quòd vtraq; ablutio fit, & à Christo per ministrum, & à ministro vice Christi. Quare non solùm est verum, quòd Christus baptizat interiùs, sed etiã exteriùs. Nam cùm Ioan. 3. affirmatum esset, quòd Christus baptizaret: statim capit. 4. declarat Euangelista, quòd ipse nõ baptizabat, sed discipuli eius. Baptizat ergo Christus exteriùs per discipulos, & vicissim internam gratiam mediãte actione discipulorum infundit. Augusti. ergo hoc duntaxat vult dicere, quòd Christus per se quidem tangit cor, non autem per se corpus. *Summa responsionis.* Igitur vt summatim cuncta cõprehendamus, si quis in forma actionem ministri excluderet dicens, Baptizet, vel absoluat te Deus, vel Christus quem ego nullatenus baptizo, aut quem ego non absoluo, profectò non baptizaret, quia aduersaretur intentioni Christi, & ecclesiæ, sed si illa non fiat exclusio, sufficiens est forma exprimendo solum Christum, qui intelligitur per suum ministrum baptizare. Quo fit, vt si forma Græcorum esset, Baptizetur seruus Christi à Christo, & nullatenus à me, certè ecclesia illũ errorem non toleraret, sed tolerãtur subticere nomen ministri, cuius tamen actio illic intelligitur. ¶Longè autem minus probabilitatis habet aliud quod Innoc. subdit: videlicet, quòd non esset baptismus si quis diceret. *Ego Petrus &c.* Ego Petrus, aut ego sacerdos baptizo te, & baptizetur seruus Christi à me Petro sese designando. Quia hic nihil sanè de essentia formæ variatur. Imò quanuis baptizans crederet illam esse necessariam formam, ita quòd sine illa expresione forma non esset sufficiens, illa ignorantia nõ tolleret veritatem sacramenti: quia licèt esset contra scientiam ecclesiæ, potest tamen cum illa ignorantia extare legitima intentio faciẽdi, quod facit ecclesia. *De culpa mutantium formas.* ¶De culpa verò mutantiũ formas ecclesiæ: vt si Latinus apud nos vteretur forma Græcorum, re vera genere suo esset peccatum mortale. Nã postquam ecclesia dicitur illos tolerare, signũ est grauem esse errorem credentium nos perperam baptizare: & ideo qui apud nos vteretur illa forma intendens illum errorem, grauissimo delinqueret peccatò. Quinuerò licèt eundem errorem non intenderet, sed pro libito suo vellet vti illa forma, vix posset propter scandalum, & suspicionem eximi à mortali. Quanuis fortasse secluso scandalo in secreto non esset grauius quàm veniale. Nihilominus ecclesia grauiter sacerdotem ob suspicionem puniret. *Scotus.* Vtrùm autem Græci peccent Scot. præsenti dist. q. 2. artic. 2. dicit, quòd aliquando eis fuit licitum propter permissionem ecclesiæ. Si autem postea ecclesia latina id prohibuit, peccant. At verò nusquam talis prohibitio legitur, & ideo non peccant: imò forsan peccarent vtẽdo nostra forma, ꝓpter scãdalum, qđ apud illos orriet. Alia verò additio. Ego Petrus, vel ego sacerdos te baptizo nihil culpę, aut q̃ minimũ affert. ¶De mutatione autem verbi, baptizo, in alia æquipollentia

lentia, an scilicet dicere liceat. Ego te abluo, tingo, mergo,&c.nõ parum inter doctores controuertitur. Innoc.enim loco citato in capit. 1. de bap.ait, non esse baptisinum, si quis dicat balneo, vel abluo. Et glossator Decreti sup can. Multi. de consecrat. dist.4.ait nõ esse sacramentum, si quis dicat. Ego te mergo. Et ex theologis Alexã.4.parte. q.13.memb.3. art.3.idem sentit. Et Gabriel dist.præsenti.q. vnica circa finem: quia,inquit, hæc verba non sunt synomina cum verbo, baptizo, eò quod, baptizo, non quãcunque ablutionẽ significat, sed hanc sacrã. ¶At verò iam suprà dist. 1. de his satis superq; dictum est. Licet enim vti verbis loco verbi, baptizo, exprimentibus eundem actũ, & effectum: nã tunc nihil mutatur, quod sit de essentia sacramenti. Quãdoquidem etsi Christus Hebraicè protulerit illam formam, nihilomin⁹ ecclesia retinuit verbum Græcum, baptizo, rationibus per nos illic allatis. Et Hieronym, eodem loco super Matth. pro, baptizantes, semper legit, tingentes. Et August. baptisimus, inquit, est tinctio aquę,&c Tutiùs ergo pos sum⁹ dicere, abluo, vt potẽ quòd explicatius significat naturam baptismi, quàm tingo. Eò potissimum, quod cùm vnusquisque posit in sua lingua baptizare atque adeò nomina patris & filij maternis vocibus pronuntiare, non est cur non & verbum baptizo posit alia voce exprimere. Ad hæc, cùm Apostolus ad Ephes. 5. baptismum appellet lauacrum aquæ, nullus fit reliquus metus, quin pro, baptizo, dicere liceat, lauo, sicuti seculares in extrema necessitate baptizantes dicere nonnunquàm consueuerunt. Imò vt articulo.7.videbimus, cùm quis per effusionem, vel aspersionem baptizat, quanuis non dicat nisi. Ego te aqua vel infundo, vel aspergo, erit baptismus. De verbo autem, mergo, obscurius esset dubium: quia mergere non tam propriè significat abluere, aut intingere, cùm fiat etiam ad suffocandum, & ad alios effectus. Attamen ex accommodatione vsus quando fit sub illa forma, idem valet quod abluo. Imò, baptizo, omnia illa significat. Vnde quanuis verba non sint omnino synonima, eodem prorsus modo significantia, satis est vt eũdem sanctũ effectũ ex vsus

Mergo.

accommodatione repræsentent. Quocirca siquis diceret. Ego te balneo, non ita tutò asserere audere esse baptismum: quia balneare alium effectum significat. Multò autem minus si quis diceret. Ego te mitto, aut conijcio in aquas: non enim vsqueadeò laxãda est licẽtia. Quare hoc modo baptizatos consilium esset sub cõditione denuò baptizare. Qui autem diceret, Ego te mundo ab originali, nõ baptizaret: quia baptismus non quomodocunq; mũdat, sed per formam ablutionis, quæ ideo ezplicanda est. Sicut in sacramento pœnitentię nõ licet dicere Ego te abluo à peccatis tuis, sed Ego te absoluo. Quòd autem pro, baptizo, posset dicere episcopus baptizamus, & pro te, vos, si regẽ baptizaret, iã.d.1. satis id affirmauimus, vbi de omib⁹ formę mutationibus, videlicet, additionibus, detractionibus, transmutationibus, corruptionibus, & interpollationibus adeò copiosè dissertũ à nobis est, vt nihil aliud quàm fastidium generaret eorum repetitio. Quo loco & intellectum can. Retulerunt. de consecra dist.4. interpretati sumus.

Nõ est laxãda licentia.

¶Secundum argumẽtum D. Thomę est. Eum, qui actum quempiam exercet, non oportet illum exprimere: vt qui docet, non indiget dicere. Ego vos doceo, quia actu ipso docendi id exprimit. Sicuti ille, qui se munit signo crucis, non opus est vt dicat. Ego mesigno, sed faciendo signum se signat. Quinuerò in sacramẽto eucharistiæ consecrans non dicit. Ego cõsecro corpus. Ergo vbi Christus dixit. Docete baptizantes, non pręcepit, vt id dicerent, sed vt id facerent. Respõdet D.Tho. nõ esse idẽ de alijs actibus, & de actionibus sacramentorũ: nã actio sacramentalis debet significare id, quod fit interiùs. Ablutio autẽ in aqua ad multos effectus fieri potest, & ideo nisi per formã accommodaretur ad significandum hunc peculiarem, vaga, confusaq; esset significatio. Et ideo, vt habetur cap.1. de bapt. quanuis quis puerũ mergat in nomine patris & filij & spiritus sancti, nisi explicet cum intentione actum baptizandi no baptizat. Nam cũ etiã in oibus actionibus prophanis, vt ad Coloss.3. refert Paul. debeamus inuocare nomen Dñi, fit, vt neq; illa inuocatio sola, in nomine patris, &c.

Secũdum argumentum.

satis

satis exprimeret sacramentalem actionē. De sacramento verò eucharistiæ diuersa est ratio: nam illud non consistit in vsu & applicatione sacramenti, sed in consecratione, quæ fit per verba. Hoc est corpus meum. ¶Tertio argumēto quæritur de pronomine, te, an sit necessarium. Sæpe nanque baptizatur surdus, imò plurimùm puer nihil audiens: at vt Eccles. 32. legitur, vbi non est auditus, frustra sermo effunditur: ergo non opus est sermonem ad baptizatum dirigere, dicendo, Ego te &c. Responsio autem est, illa verba non solùm proferri, vt apud baptizatū significent, sed ad explicandam sacramenti efficaciam, quæ illi applicatur. Qua vtique ratione etiam ad creaturas irrationales solet exorcismus dirigi: vt cùm dicitur. Exorcizo te creatura salis. ¶Ex hac ergo solutione collige necessarium esse personam, cui sacramentum applicatur, exprimere. Quapropter decretum Florentini concilij, vbi habetur satis esse ad essentiā sacramenti, vt actus ministri baptizantis cum inuocatione trinitatis exprimatur: sic intelligēdum est, vt exprimatur actus, & eius applicatio ad recipientem: quia non satis exprimitur actus, nisi exprimatur subiectum in quod terminatur. Neque de hoc controuersia est, sed est firma sententia, quæ quidem primùm colligitur ex verbis Christi, baptizantes eos. Item ex natura ipsius sacramēti eruitur, quæ consistit in vsu, & applicatione materiæ ad subiectum: quare nisi illud etiam exprimatur in forma, non satis exprimitur actus. Atque idem patet in sacramentis confirmationis, pœnitentiæ, & extremæ vnctionis. Non enim satis esset dicere. Ego chrismo, vel absoluo, nisi adderes te. Pari modo non esset baptismus si solummodo diceres. Ego baptizo in nomine patris, &c. Potest tamen per passiuam exprimi. Tu baptizaris à me, licèt culpa esset formam sic mutare, vel in tertia persona sub communi nomine, velut Græci dicunt, baptizetur seruus Christi. Quocirca pariter esset baptismus, siquis loco pronominis diceret. Baptizo hunc vel Ioannem, vt loco citato ait Gabriel. Nam illa expresio tanta est, quanta quæ per pronomen fit. ¶Sed cōtra hoc fit argumentum. Si liceret loco, te, dicere Petrum, sequeretur quòd si putans baptizare Petrum, baptizaret Ioannem, vt si baptizans esset cæcus, cui traderetur alter ꝑ altero, non esset verus baptismus: quia non baptizat eum, quem intendit. Quemadmodum & in matrimonio si quis putans ducere Mariam, duceret Ioannam, non esse matrimonium. Consequens tamen est falsum: nam intentio ecclesiæ est baptizare hunc quisquis sit. De hoc satis suprà diximus. dist. 1. quæst. 5. artic. 8. Et ideo hìc sat est consequētiam negare. Quencunq; enim sacerdos arbitretur baptizare, semper in illo virtute manet intentio ecclesiæ, quæ est baptizare hunc, siue dicat hunc, siue te, siue Ioannē. Quicquid nanque sacerdos intellectu putet, non habet intentionem negatiuam, vt si non sit Ioannes, eum non baptizet, alio qui sacrilegus esset, & sacramentum non perficeret. Debet enim determinatè baptizare hunc. Secùs autem in matrimonio, quod quidem cùm sit vinculum perpetuæ cohabitationis, errore substantiæ personæ vitiatur. Reuise quæ illic adiecimus. ¶Ex hac solutione colligitur neminem posse se ipsum baptizare, vt ait D. Tho. in solutione ad. 4. & decernitur in cap. Debitum. de baptis. & eius effectu. Exigitur enim distinctio inter baptizatum, & baptizantem, aliâs forma, Ego te, &c. esset falsa. Quare & Christus etiam ab alio: scilicet, à Ioanne voluit baptizari. Addit nihilominus Innoc. in eodē ca. quòd Iudæus, qui se ipsum in aquam sub forma baptismi immersit, si absque alio baptismo de vita decessisset, ad patriam protinus euolasset propter sacramenti fidem: at non propter fidei sacramentum. ¶Igitur de. 4. argumento D. Thome. An scilicet vnus possit plures simul baptizare, vnus ve à pluribus, nihil hìc amplius, quoniam dist. sequenti art. 6. peculiaris de hoc redibit quæstio.

¶Neq; verò quintū magni est momenti: quo arguitur, eò quòd baptismus virtutē habet à passione Christi debere eius mentionem in forma fieri: nam etsi virtutem inde recipiat (quare ipsa passio principalior est causa, quàm baptismus) tamen quia eadem passio instrumentum est trinitatis, non opus est, vt exprimatur vel ipsa, vel Christus nisi in nomine filij. Adde,

Tertium argumentum. D. Thom.

Necesse est exprimere personam quæ baptizatur.

Argument.

Nemo se ipsum baptizare.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

de: ꝙ si quis baptizaret in nomine patris & Christi & spiritus sancti, verũ esset baptisma. Si autẽ diceret Christi inquantũ hominis, volendo eũ tali ratione æquare trinitati, baptisinũ vitiaret: nam Christus quatenus homo nõ infundit gratiã propria autoritate, id est increata, sicut in quãtùm Deus. Si autem quis post tria nomina trinitatis adderet, & Christi, intelligens per suam humanitatẽ instrumentaliter infundere gratiã baptismi, verũ perficeret sacramẽtũ: sicuti si adderet, & beatę virginis, intelligens non nomine eius, sed eius precibus gratiam donari, sed non nulla esset culpa illa verborũ superfluitate vti. ¶Sextum argumentũ est. Nomẽ designat proprietatẽ rei: sed tres sunt personarum proprietates. s. paternitas, filiatio, & spiratio pasiua: ergo tria nomina. Atq; adeò dicendũ est, nõ singulariter, in noĩe, sed pluraliter, in nominibꝰ. Respõdet, ꝙ etsi sint tria nomina personalia, est tamẽ vnum essentiale Dei: & cùm virtus, quæ in baptismo operatur, pertineat ad essentiã: nam vt est theologorũ axioma. Opera trinitatis indiuisa sunt ad extra. dicendũ est, in nomine, & non, in nominibus. ¶Apparet nihilominus respõsio hęc nõ satis lucida. Emergit siquidẽ dubium. vtrũ dicere in nomine, sit tantũ de precepto baptizantis, vt nõ peccet, an verò de essentia baptismi, vt si dicat in nominibus, nullũ sit baptisma. Et ratio dubitandi est, quia siquis diceret repetẽdo. In nomine patris, & in nomine filij, & in nomine spiritus sancti, profectò baptismus esset: qa idem repetitur nomẽ: cur ergo nõ, si dicat, in nominibꝰ? Item quęritur quid hìc voce nominis intelligitur: si enim intelligitur inuocatio, quid obstat tribus inuocationibus inuocare personas? Si autẽ intelligitur autoritas, aut virtus, quidnam vetat illam pluraliter inuocare: postq̃ est in omnibus personis? Quòd si dicas intelligi nomen Dei prout est cõmune tribꝰ, deberemus tũc dicere in noĩe Dei. ¶Hũc locũ egregiè tractat. Hug. libr. 2. de sac. p. 6. c. 2. vbi ait, ꝙ cùm nomen idẽ sit, quod notamẽ, fit vt nomen designet notitiam rei: quare qui latissima fama nomẽ suũ celebrauit, magnum dicitur habere nomẽ, iuxta illud Psal. Quàm admirabile est nomen tuũ in vniuersa terra. Notitia verò

6. argumẽ.

Dubitatio.

In nomine.

Dubitatio. 2.

Hugo.

Dei habetur per fidẽ: ergo idem est dicere in noĩe, qđ in fide patris & filij, &c. Et quoniã eadem est fides trium personarũ, dicendum est in nomine, & nõ in nominibus. Atq; huic expositioni maximè illud consonat euãgelicũ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit. Vbi fides cũ baptismo, quasi forma cũ materia cõiungitur. Atque illud deinde ad Ephesi. 4. vnus Deus, vna fides, vnum baptisma. Imò nomen non solũ internã fidẽ significat, verũ illã ore confessam, vnde ad Rom. 10. Pau. Corde, inquit, creditur ad iustitiã, ore autem confessio fit ad salutẽ: quasi salus illa, quã baptismate cõparamus, fidei cõfessione nobis obueniat. Vnde baptismꝰ dicitur sacramẽtum fidei, idest, quo fidẽ inuocatione trinitatis profitemur. Quapropter non illa perplacet Magistri interpretatio. d. 3. vt in nomine, idẽ sit quod in inuocatione, & confessione trinitatis: nam hoc ipsum dicere in nomine patris, &c. est ipsa inuocatio & confessio. Inuocatio autẽ nõ fit inuocatiõe. Designat ergò fides Dei vniꝰ & trini, quæ habet quidẽ diuersos articulos personarũ, sed tamen ad vnã primo terminat essentiã, quæ cõmunis est tribus. At verò quanuis expositio hęc legitima sit, quã Alex. 4. p. q. 13. mẽb. 32. & D. Th. pręs. d. in. 4. ar. 2. secuti sunt; nihilominꝰ nõ ineptè exponi etiã potest in nomine, hoc est, in autoritate, potestate, & virtute patris & filij, &c. qđ in præsentiarũ D. Tho. insinuat. Quemadmodũ prætor id quod facit, nomine, idest, autoritate regis facit. Enimuerò non solũ hac confessione Deũ trinũ confitemur, verũ & eius potestate & fauore salutẽ atq; nos eius gratiã per baptismũ consequi. Id qđ etiam designamus dicẽtes in nomine patris, &c. secundũ illud Psal. 19. Hi in curribus & hi in equis, nos autẽ in nomine domini Dei nostri inuocabimus. Atq; illud, Deus in nomine tuo saluũ me fac. Quod quidẽ nomẽ omnipotẽtiã Dei significat. ¶Vt ergo ad dubiũ respõdeamꝰ Mars. q. 3. arti. 4. ait ꝙ si quis, saltem ex ignorãtia, vel lapsu linguæ, pro eò ꝙ est, nomine, diceret, nominibꝰ. nõ audet definire nõ esse sacramentum, si intentionẽ habeat ecclesiæ: nam fortè, inquit, Deus ratũ haberet. At verò cõtra facit, qđ si ille, qui sciens & prudẽs sic loqueretur, nõ perficeret sacra-

Ephes. 4.

Rom. 10.

Magist.

Alexan.

Respon. dubij Marsi.

mētum,profectò neq; si ex ignorantia id proferat.Igitur cū Magistro Sent.præse. dist.respondetur particulā,in nomine,esse de essentia sacramenti, ita vt si dicatur in nominib⁹ nullū erit. Atq; adeò hic est sensus.S. Thomæ in præsentiarū. Ait.n. Hiero. super illud ad Ephs.4.vnū baptisma,ꝙ non baptizamur in nominibus patris,&c.sed in vno nomine,quod intelligitur Deus:qui.s.vnus est,vbi Hiero. docet nomē in præsentiarū non accipi personaliter, sed essentialiter.¶ Vnde ad argumētū fateor, ꝙ licèt quis diceret in nomine patris, & in nomine filij,& in nomine spiritus sancti,perficeret quidē sacramētum, quia nō ideo asserit esse plura nomina, sicut qui diceret in nominibus, sed idem essentiale Dei nomē repetit cōmune trib⁹. Quocirca qui diceret in nomine hoc, qđ est,pater, & in nomine,quod est,filius,& in nomine,quod est, spiritus sanctus,non baptizaret, bene tamē, qui diceret in nomine Dei patris,&c.quia nomē nō refertur ad illa personalia, sed ad hoc essentiale.Qui autē non diceret,in nomine,sed in virtute patris, &c.ait Inno. in c.1.de ba. eum non perficere sacramentum, quia virt⁹ nō dicit totū quod nomē. Et forsan verū ait.Nam etsi hìc D.Thom.vim hui⁹ quod est nomē, per id quod est virtus exprimat,tamē cùm nomē suo ambitu & fidē sonet & virtutē, & autoritātē,& potestatē,&c.nefas esset aliquod illorum loco hui⁹,quod est nomē, subrogare.Imò præterꝗ ꝙ esset crimē, nequaquam esset tutū illud existimare sacramētū. Imò deberet sub cōditione iterari.¶ Septimū argu.D. Tho.plusculū ambiguitatis habet. An videlicet liceat personas trinitatis per alia exprimere nomina,quàm patris,&c. Arguitur. n. Persona patris multis alijs nominibus significatur:nempe,innascibilis: genitoris, & persona filij nomine geniti, & verbi: & persona spiritus sancti nomine procedētis, & paracleti,& amoris,&c. ergo satis est dicere, in nomine genitoris & geniti, & paracleti.Respondet,ꝙ sicut in materiam baptismi assumitur aqua,eò ꝙ eius cōmunior est vsus ad abluēdū:ita ad significādas personas diuinas assumūtur illa nomina,quæ magis sunt in vsu in lingua, in qua fit baptismus Hæc autem sunt pater, filius, & spiritus sanctus, quare in alijs,inquit,non perficitur sacramentum. Hic primū omniū supponit D.Th. baptismū(id quod in.4.d.præsenti.art.2. ad.4.expresse affirmat) in nomine trinitatis,nisi personæ exprimātur,nō esse sacramentū,quæ quidē (præterquàm Caietani, quē ar.seque.cōfutabimus) omniū est generalis confessio. ¶Hoc ergo interim nunc supposito suboritur dubiū,vtrū per alia nomina satis sit easdem personas exprimere. Et quidē sententia est omniū concors doctorū,non esse sacramentū,nisi his nominibus exprimantur personæ. Fuit.n.sententia Altisio.loco citato lib.3. tra.3.c.4.questiū.4. Alex.4.p.q.13.mēb. 3.ar.3.Bona.d.prese.q.5. & Ric.ar.3.q.3. & Sco.& Duran.q.2.Marsi.quest.3.ar.4. ac subinde aliorū minoris notę, quos nō op⁹ est allegare. Bene ergo ait Gab.d.ps. esse opinionem omniū Theologorū.Cōtrariū tenet glo.in can.Multi sunt.de consecr.d.4.Ex Theologis autē Pal. d.præse. q.1.hesitare cœpit.Caie.verò audēter affirmat non annullari sacramētum si quis dicat, in noīe genitoris & geniti, & procedentis ab vtroque. Et adducit rationes qnq;.Primū autoritatē Nicolai de conse. d.4.can. Aquodā.vbi ait in nomine Christi ideo valere baptismū, quia vnū & idē est significatū ac si dicatur, in nomine patris, &c. vbi subinde docet satis esse explicare personas nominibus æquipollentibus. Genitor autem & genitus & procedens easdē personas significant, quas pater & filius & spiritus sanctus. Neque obstat, inquit,argumentum in contrarium, quòd genitor significat actum notionalem de formali,scilicet ,generationem,pater verò relationem paternitatis : nam non est, ait,habenda ratio significati formalis, sed materialis, puta personæ,quæ vtroque nomine significatur. Et confirmatur ratio:quoniam supra distin.1.quæstio.1.articu.7.dictum est,satis esse vt nomina ex accommodatione vsus idem significent: vt si dicat quis baptizamus, pro baptizo, aut in nomine patria, pro patris: genitor autem & genitus & procedens ab vtroque ex accommodatione vsus idem significant, quod pater & filius & spiritus sanctus: quoniam neque nomina patris, &c. virtute significationis propriè significant personas diuinas

Innoc.

7 argumentum.

In nomine trinitatis fit sacramentum.

Altisiod.

Caiet.

nas, sed generatim vniuersos etiã patres, & filios creatos, sed vsu loquendi significant propriè illas personas, & pariter genitor & genitus. Secundũ testimoniũ est autoritas Ambrosij in lib. de spiritu sancto ca. 3. vbi ait, ꝙ nomine Christi, quod est vnctus, intelligitur pater, à quo vnct⁹ est, & spiritus sanctus, in quo est vnctus. Multò autẽ explicatiùs eædem personæ explicantur nomine genitoris & geniti. Tertia autoritas est concilij Florentini, vbi decernitur, ꝙ si exprimatur actus qui per ministrum exercetur cum sanctæ trinitatis inuocatione perficitur sacramentum. Et. 4. quia si quis inuocet trinitatem nomine genitoris & geniti & procedentis, tam perfectè eã inuocat, ac si dicat patris, & filij & spũs sancti. Et qui fidẽ eiusdem trinitatis per illa nomina confiteretur, legitimè illam confiteretur. Et quintò arguitur, quia si quis diceret in nomine patris & Iesu Christi & spiritus sancti plenum administraret sacramentum: cur ergo non si dicat geniti? In summa ait, ꝙ Christus iubens baptizare in nomine patris, &c. non coarctauit ministros ad illa verba, quod est dicere, nõ accepit illa materialiter tanq̃ necessaria, sed solùm vt exprimerentur illæ personæ legitimis nominibus. ¶Et quidem fateor argumenta ista nonnullam præ se ferre probabilitatem, eo vel maximè, ꝙ sacramentum pœnitentiæ, quod Christus instituisse videtur sub illis verbis. Quorum remiseritis peccata, ecclesia administrat sub illo verbo absoluo. Ac demum arguitur. In quacũq; lingua licet proprijs nominibus personarum vti: esse tamen potest aliqua, in qua non est proprium nomen patris, sed per periphrasin explicatur. Sicut Cantabri non dicunt Deum, sed supernum Dominum, & Galli non dicunt auũ, sed magnum patrem. Quare baptizantes in illa lingua nõ dicent patris, & nihilominus perficiẽt sacramentum. Cur ergo non liceat dicere genitoris. Atq; ob id potissimum quòd etiam Latini sæpe pro patre dicunt genitor. At verò quoniam in verbis sacramentalibus non licet ad libitum loqui, neq; forsan tam rationibus enitendum est, quàm testimonijs sacris secundum vniuersorum Doctorum interpretamenta expositis: profectò non esset satis tutũ singulari opinioni Caietani, contra vniuersalẽ Doctorũ adhærere. Nã primũ glossa, quam assertioni D. Thomæ assuere cõnitit, nulla prorsus est. Ait quippe sensum. S. Thomæ non esse, ꝙ alijs nominibus non perficeretur sacramentum quantum ad sacramenti essentiã sed quãtum ad præceptum. Itaq; peccatum esset mutare illa nomina, nihilominus valeret sacramentum. Glossa hæc, inquam, manifestè aduersatur textui. Nam vbicunque aiunt Doctores non perfici sacramentũ, intelligunt nullum esse. Quare D. Thom. voluit tenere cum toto cœtu Doctorum Neq; arbitratus est hoc cadere in dubiũ. Et ratio Altisiodorẽsis est, quam omnes sequuntur, ꝙ forma sacramenti virtutem habet ex Christi institutione: constituit autem Christus virtutem hanc in forma baptismi illis peculiariter verbis impertiri, quæ hypostases personarum significant, ideo quòd cùm illa in omni lingua habeãtur tanq̃ propria personarũ nomina, condecẽtissimũ ergo fuit, vt sacramentum, in quo professio fit fidei ad confessionem sub illis nominibus esset coarctatũ. ¶Igitur argumenta Caie. nõ sunt tanti vigoris. Ad id enim, quod adducit ex can. A quodam. respõdetur, non concludere ꝙ nomine Christi posit nunc conferri sacramentum, sed tunc quando erat dispensatio, vt art. sequenti videbimus. Et eodem pacto respondebitur ad Ambrosium. In vtroq; enim Caiet. diuersus est à D. Tho. s. quòd valeat baptismus in nomine genitoris, & geniti, & quòd modò valeat in nomine Christi. Neq; illud de accommodatione vsus tãtam vim habet in proposito: nam quando Christus instituit formam sacramenti, siue fuerit tunc Matt. 28. siue ante, quando fuit baptizat⁹, nulla erat forma ex accommodatione vsus significans propriè & singulariter personas trinitatis, sed ipse instituit illa, quæ sunt propria. Personæ nãq; non constituuntur per actus notionales, qui significantur nomine genitoris & geniti: sed per relationem patris & filij & spirationis passiuæ, quam importat spiritus sanctus. Quare illa habentur pro nominibus proprijs, sicut si pater appellaretur Petrus, & filius, Ioannes. Quod autem adducitur ex cõcilio Florentino, nullius est

Non est satis tuta opinio Caie.

Ad arg. Caietani.

vigoris: nam quod dicitur sub inuocatione trinitatis, intelligitur sub expressis nominibus, vt in verbis proximè præcedentibus fuerat explicatum. Ad quartum verò respondetur, ꝙ etsi extra sacramētum abundè quis confiteatur trinitatem sub illis nominibus genitoris & geniti & procedentis, non tamen in sacramento propter Christi institutionem. Ad quintum autem iam suprà diximꝰ, quòd si loco filij quis dicat Iesu Christi non coarctando ad id, quod est inquantum homo, plenū est sacramentum: quia Iesus Christus etiā est nomen personæ diuinæ, sicuti filius, sed inquantum homo habet creatam potestatem, quæ non est illa essentialis communis tribus, & ideo non esset sacramentū. Ad aliud negamus Christum nō coarctasse ad illa uerba: nam quanuis non acceperit illa materialiter, tamen iussit illo pacto exprimi personas. Ad aliud de sacramento pœnitentię respondetur, ꝙ nō solùm per verbum, remitto, sed per verbum absoluo Christus dixit. Quodcūq; solueris super terram erit solutū & in cælis. Eò præsertim, ꝙ actionem sacramenti liberiùs possumus per verba æquipollentia efferre, quàm personas trinitatis, quarum est necessaria confessio. Ad postremum respondetur, ꝙ qui non habent nomen proprium patris, aut filij, non coguntur vti nisi illo, quod pro proprio ducunt. His ergo vtrinq; iactatis, vel (quod tutius est) opinionē cōmunē doctorū cōtra Caietanum sustinendam omnino cēsuerim, vel saltē problema eousque relinquitur dubium, vt si quis sub alijs nominibus quàm patris & filij & spiritus sancti baptizaretur, esset iteratò sub cōditione baptizandus.

ARTICVLVS VI.

Vtrum in nomine Christi possit dari baptismus.

Qvanuis articulo superiori satis constitutū sit personarū trinitatis expressionē necessariā esse in baptismo: tamē ꝓpter vsum Apostolorū priscū, qui (vt legitur Actuū. 8.) noīe Christi baptizabāt, quæritur peculiariter, vtrū in nomine Christi possit dari baptismus, sic vt verꝰ esset, licèt modò quis illa forma vteretur. Nam de culpa nemo dubitat, qn ab eo, qui sic hoc tempore baptizaret, committeretur. Et D. Th. non respondet in forma, sed tamen vnicam cōclusionem negatiuā constituit, quæ in virtute alterā continet responsalē. Cōclusio est. Quicquid desit ad plenā inuocationem trinitatis, tollit integritatē baptismi. Probat conclusionē dupliciter. Primò ratione sic. Sacramēta, vt suprà dictū est, ex institutione Christi habent efficaciā: ergo si aliquid prętermittatur eorū, quæ ipse circa baptismum instituit, efficacia caret: nisi fortè speciali eius dispensatione, qui suā virtutē sacramētis non alligauit, illa fiat prętermissio: Christus autē instituit sacramētum baptismi dari in nomine trinitatis, expressis personarū nominibꝰ: ergo si aliquid eorū omittatur, nō erit baptismus. ¶Respōdet autē tacitæ obiectioni, quæ ex verbis Ambrosij in lib. 1. de spiri. sanct. c. 3. emergit. Verba autē eius hæc sunt. Si patrē dicas, & filium eius, & spiritū oris eiꝰ pariter indicasti. Et si spiritū dicas, & Deū patrē à quo procedit spiritus, & filiū qa filij quoque est spiritus nūcupasti. Quare vna ꝑsona ꝓlata, si integra sit intꝰ fides: plenū est, inquit, sacramētū. Et accedit autoritas euangelij. Vos autē baptizabimini spiritu sancto. Vbi vna sola persona nominatur. Cōcludit ergo Ambro. ꝙ propter horū nominū mutuas relationes vna nominata ꝑsona: si in mēte sit omniū fides, satis est ad sacramentū. Hic autē Ambrosij locꝰ magnū antiquis negotium interpretandi facessit, quoniā neq; Magist. neq; vllus vnquam hoc concedere ausus est ei vt prolatio vnius personę in baptizando sufficiat. Vnde Altisio. li. suæ summæ. tract. 3. c. 4. q. 2. quē Alexan. atq; oēs pòst sequūtur, bifariā assertū hoc glossat. Vno modo, ꝙ intelligat plenū tunc esse sacramentū, hoc est plenā fidē eius, qui sacramentū administrat, nō autē ꝙ sacramētum sit integrū. Sed glossa hæc nō est nisi merū diuerticulum: nā Ambr. videtur de sacramenti plenitudine sermonem habere. Et ideo idem adhibet glossam secundam, videlicet quòd intelligatu r plenū sacramētū in tēpore necessitatis: vt pote si vna ꝓlata ꝑsona moriatur puer, aut baptizans obmutescat. Tūc.n. inqt, Deus supplebit quod omissum est. Attamen secunda hęc expo-

1. cōclu.
Ambros.
Altisio. ss.

expositio multò præ se fert minùs autoritatis, vt.d.1.q.5.arti.1.&.8.visum est,& infrà.d.5.ar.2.latiùs.Sunt.n. vt art.11.patebit,tria baptismata,quorum vnũ est necessarium. Quando autẽ nõ cõcurrit integra forma,nullus est baptismus fluminis: baptismus autem flaminis fieri nequit,nisi per actum mentis proprium ipsius,qui gratiam est consecuturus.Quare cùm paruulus talem actum habere nequeat, sine integra forma baptismi nullum habet remedium nisi baptismum sanguinis,quod modò ad rem non pertinet: & ideo tunc non modò nulla est certitudo,quòd Deꝰ suppleat id, quod deest, verùm neque id tutum est,imò temerarium asserere. Expressè enim enunciauit redemptor. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum. Ob idque sapienter venerabilis Hugo li.2.de sacramen.par.6.cap.2. non audet illud fictitium supplementum approbare. Igitur cùm D.Thom.vidisset sententiam Ambrosij per nullam glossam posse tutò defendi,prudẽti modestia tacito eius nomine, eius rationem dissoluit. Et potuisset quidem negari, ꝙ nomine patris intelligatur spiritus sanctus: nam nomen patris solùm refertur ad filium. Hoc tamen prætermisso respondet, ꝙ licèt in nomine patris implicitè intelligatur filius,non tamen id sufficit ad perfectionem sacramenti.Quoniam sicut requiritur visibilis materia, ita non sufficit interna trinitatis fides,nisi sensibilibus verbis exprimantur personæ:vt scilicet forma,quemadmodũ diximus artic.præcedenti, confessioni respondeat illius, qui baptizatur,credentis in nomine patris & filij & spiritus sancti. Corde enim, inquit Paul. creditur ad iustitiam,ore autem confessio fit ad salutẽ. Confirmat deinde Sanct.Thom.conclusionem autoritate euangelica:nam in baptismo,quo baptizatus fuit Christus,tres personæ distinctæ sensibiliter apparuerunt:nempe pater in voce,filius in carne, & spiritus sanctus in columba. Tunc ergo D.Thom.insinuat fuisse formam trinitatis institutam, sed Matt.28. repetitã, & iussam. ¶Ex hac ergo cõclusione orit̃ altera, quæ in hac virtualiter continetur videlicet. Baptismus in nomine Christi, tantùm nunc temporis non est validus.

Hugo.

2.Conclu.

Probatur, quia in tali forma non exprimuntur trinitatis ꝑsonæ more per Christum instituto. Confirmatur preterea cõclusio duobus testimonijs. Prius est Pelagij Papæ ad Gaudentium de consec. d.4. can.Si reuera.cuius verba sunt.Si ij,qui in locis dilectioni tuæ vicinis commorari dicuntur,se solummodò in nomine Domini baptizatos fuisse confitentur, sine cuiusque dubitationis ambiguo eos ad fidẽ catholicam venientes in sanctæ trinitatis nomine baptizabis.cui respondet,& can. Multi.eiusdem pontificis. Accedit, & testimonium Didymi in lib. de spiritu sancto. Licèt quis enim,inquit,possit existere mente alienus, qui ita baptizare conetur,vt vnum de prædictis nominibus (scilicet trium personarum) prætermittat,tamen sine perfectione baptizabit.

Altera conclusio.

Pelag.

¶Sententia hæc D. Th.de nomine Christi perplexa etiamnum magis est, quàm illa præcedens de genitore & genito, propterea, quòd plures,maioresq; autoritatis aduersarios sustinet. Quanuis habeat quidẽ præcipuos patronos, quales sunt. Altisiodorensis lib.3.tract.3. ca.4. q.2.& Alexan.4.par.q.3.memb.3.ar.2.& Bonauen.præsenti.d.q.3.& Paluda.q. vnica,& Marsili.q.3.atq; alij iuniores.Ricard.nanque præsenti d.art.2.q. 3. neutram partẽ definire audet,sed ait baptizatum nomine Christi sub conditione esse rebaptizãdum. Atque sub eodem dubio vacillat Scotus eadem distin.q.2.Aduersariorum autem tenentium baptismum in nomine Christi valere primus fuit (nisi Ambrosium primum censeas) Athanasius in lib. de trinita.& spũ sancto, & Cypria. epist. ad Quirinum, Beda super Luc.c.2. atque autor imperfecti homilia. 3. super Matt. Deinde venerabilis Hugo lib.2. de sacra. par.6.cap.3. & secundum ipsum Magist. Sent. præsenti dist. quos sequuntur Canonistarũ glossę in ca.A quodam.& can. Multi. de consecra.d.4. Sed inter omnes hìc Caietanus asseueranter id adstruit, quem Adrianus Papa.q.1.ar.2.quæstiũ.2.imitatur.Ac totus quidẽ neruꝰ opinionis S.Tho. ex Christi verbo suum habet robur: scilicet. Baptizantes eos in nomine patris,&c.vnde colligit absq; eius speciali dispensatione non posse huiusmodi expressionem prætermitti. Caiet. autem

Perplexa quæstio.

Patro.S.Thom.

Aduersarij.

Neruus opinio. S.Tho.

Caieta.

tem cōtēdit autoritatem hanc infringere, dicens eiusmodi Christi institutionem non coarctari ad voces, sed ad eorum significata. Quare satis est, inquit, simplicitè & confusè significentur, sicut significantur nomine Christi, imò, vt ipse vult, nomine trinitatis. ¶ At profectò, vt cum bona venia loquar, vix pōt glossa hęc à nota nescio quali excusari. Vnde vt pri⁹ de nomine trinitatis disputemus, nō modò D. Tho. in. 4. d. præsenti. ar. 2. quæstiū. 2. atque omnes, quos hîc proximè in eius sententiam de nomine Christi citauimus, omni proculdubio negant nomine trinitatis, sic prolatæ, perfici sacramentum, verum neque Ambrosius cōtrarium dixit, neque vllus eorū, qui nomine Christi propter Ambrosij autoritatem sufficere arbitrantur, de nomine trinitatis id vel opinari ausi sunt, vt est videre apud Hugonem, & Sentē. Magistrum, atq; alios. Iussit Christus baptizare in nomine patris, & filij & spiritus sancti, vbi singularum personarum nomina exprimuntur, atq; eadem, quæ relationes significant, quibus hypostases constituuntur, quo ergo ausu quis sufficere dicat, vt confuso nomine trinitatis personæ implicitè denotentur, ac si nihil inter expressissimam illam ꝓlationē, & generalissimam trinitatis vocē intersit? ¶ Accedūt expressa sanctorū testimonia, vt est illud Fulgentij celeberrimum. Mysterium enim, inquit, illud redemptionis nullo modo habetur si patris & filij & spiritus sancti nomen subtrahatur. Atq; illud Didymi in libr. de spiritusancto. Si quis ita baptizare conetur, vt vnum ex prædictis nominibus omittat: scilicet, patris & filij & spiritus sancti, sine perfectione baptizabit. Atq; sententia omnium expressissima Zacharię pontificis in ca. In synodo. suprà citato. Vbi ait, ꝙ perfectus Christianus nemo est, nisi in nominē patris, & filij, & spiritus sancti fuerit baptizatus. Et subdit, ꝙ si quis vnam de trinitate personam in baptismo non nominaret, illud baptisma verum esse non posset. Sed vide lepidam Caietani glossam: ait quippe Papam ibi intelligere, si quis trinitatem explicitè vel implicitè non nominauerit. Ait Papa nō esse verum Christianum nisi qui baptizatur in nomine patris & filij & spiritus sancti, & quòd si vna prætermittatur persona, non est verū baptisma: vbi planè docet sigillatim singulas trinitatis personas necessariò exprimendas, & reclamat Caietanus sat esse eas inplicitè nominare. Adiungitur demum & autoritas iuris canonici, vbicunq; enim ibidem legitur in nomine trinitatis, intelligitur personarum expressio. Id quod prudens Innoc. de sum. trinitate. & fide catho. ca. firmiter. sapienter admonuit, dicens, sacramentum baptismi, quod ad Dei inuocationem (alludens ad illud, in nomine) indiuiduæ trinitatis videlicet patris, & filij & spiritus sancti, cōsecratur in aqua, &c. Vnde quod canon. A quodā. de conse. d. 4. Nicolaus Papa in nomine sanctę trinitatis valere baptismū, inquit, id in can. Multi. ea. d. explicat Pelagius dicens, quòd Christus nos admonuit in nomine trinitatis mergere, dicens, in nomine patris, & filij & spiritus sancti. Atq; idem lib. 4. cap. 10. docuit Damasce. Quocirca si apud aliquem sanctorum inueniatur baptismum in nomine trinitatis sufficere, vt allegatur Bernar. in quadam epist. intelligitur expressis tribus nominibus, vt bene ait Marsi. q. 3. art. 4. ¶ Iam verò rationē huius veritatis subijciamus. Enimuerò cū sacramētum baptismi sit sacramētum fidei, necesse est in illo integrā fidē cōfiteri & profiteri: sub nomine autē trinitatis solū significatur personarū numerus, nō autē ordo & habitudo earū, & proprietates. Non. ſ. exprimitur an personæ sint fratres, an verò nullū habentes ordinē. Ad fidem autē nō modò necessariū est confiteri esse tres, verū & eo ordine distingui, vt sint pater & filius & spiritus sanctus. Vnde si arguas. Nomine trinitatis earū virtus exprimitur, imò nomine vnius personæ tota autoritas, quæ est in singulis: ergo sufficit nomen vnū personarum confiteri, aut vnā personā. Negatur consequētia: quia op⁹ est exprimere quo modo illa virtus & autoritas participatur à singulis. Qui enim diceret in nomine patris tantùm, quanuis in ipso denotaret filium, non tamen cōfiteretur, æqualem esse eandem potestatem in filio, veluti cùm ait, in nomine patris & filij, &c. Hæc demū oīa planissimo Aug. testimonio ad Neophytos qđ refertur de consec. d. 4. can. Prima igitur. ac deniq; celeberrimo

Impugnatur Caieta. de nomine trinitatis.

Sanctorū testimonia.

Caietan. Glossa.

Innoc.

Ratio a...

Obiectio

Dissolutio

Aug. ... clesi...

timo ecclesiæ vsu confirmatur. Interrogatur enim, inquit Aug. ter ille, qui baptizatur, pximè ante mersionē, an credat in patrē, & an credat in Iesum Christū, & an credat in spiritū sanctū. Et postquā ad singula disiunctim respōdet, credo, baptizatur in nomine patris & filij & spiritus sancti. Ad denotādū ꝙ sicut aperta sigillatimq; distincta personarū trinitatis cōfessio requiritur in baptizato, ita earundē expressio exigatur in forma. Et hoc est, quod ait D.Tho. requiri formā sensibilē, sicut materiā. Quare glossa Caiet. nulla est. s. satis esse sensibilē nominationē trinitatis, licèt cōfusam. Debet enim exprimi forma, vt à baptizato, vel eius susceptore audiatur expressa fides, quā confitetur. Quòd autē in interrogatione subditur, Credis in sanctam ecclesiā &c. nō perinde sumitur (vt ibidē ait Aug.) atq; credere in Deū. Ecclesia siquidē nō est primus autor salutis nostræ, sed credimus illā esse sanctā, quæ in Deum credit, & ideo nō est de necessitate formæ, vt ecclesiæ nomen proferatur. Et quanuis dicamus credere in Iesum Christū, propter eius incarnationis mysteria, nihilominus in forma nō ponitur nisi nomen filij, vt secundùm diuinitatē eum nominemus, quę sibi cōmunis est cum patre & spiritu sancto. Igitur de baptismate in nomine trinitatis nullatenus arbitror hæsitandū, sed negandū prorsus validū esse. Quare ego sic baptizatū non sub cōditione, vt in re dubia, sed absolutè tāquā non baptizatū baptizarē. ¶ Sed & de nomine Christi sunt validissima hæc eadem argumenta, quæ modò desumpta sunt tam ex euāgelio, quàm ex his canonū textibus, atq; ex sanctorū alijs. Ad hæc autem adhibētur & duo canones Pelagij ad Gaudēt. eadem epistola, qui referūtur de conse. d. 4. can. Si reuera. & can. Multi sunt. In quorum priori ait Papa baptizatos in nomine Dñi sine cuiusque dubij ambiguo esse rebaptizandos in nomine trinitatis. Et in posteriori ait, ꝙ cū multi in nomine Christi vnica mersione se asserant baptizare, euangelicū nihilominus præceptū admonet, vt trina mersione fiat baptismus in nomine patris & filij & spiritus sancti. Glossa aute Caieta. est, pontificē non negare baptismū in nomine Christi valere, sed in nomine Dñi. At reuera glossa hæc ingratissima est textui. Enim uerò nunquā ad pontificē delatū est aliquos baptizatos fuisse præcisè in nomine Dñi. quia nullus vnq̄ talis extitit vsus apud apostolos, sed semper in nomine Iesu Christi vt patet Actuum. 2. 8. & 10. At quoniā mos erat apostolis solennis, Christū appellare Dominū, vt cùm post resurrectionē apparuit eis. Dñs, inquiūt, est. Pōtifex pro eodem accepit, in nomine Iesu Christi, & in nomine Dñi. Quòd autem actuū. 2. & 19. allegatur quosdā baptizatos in nomine Dñi Iesu, vel intelligitur Iesu Christi: vel si satis eis erat dicere in nomine Domini Iesu, eadē est cēsura quæ de nomine Christi. Itaq; quòuis te vertas pro eodem accepit pōtifex nomē Domini, & nomē Dñi Iesu, seu Iesu Cristi, & neutrū censet sufficere iam modò ad baptismū. Nam glos. in. c. Multi. dicēs nō prohiberi baptismū in nomine Christi, contraria est textui. Et pariter glossa Caiet. dicētis, ꝙ solùm illic pōtifex præfert baptismū in nomine patris & filij & spiritus sancti illi, qui fit in nomine Christi. Cū enim dicat pōtifex licèt multi vnica mersione in nomine Christi baptizent, nihilominus euangelicum esse præceptū baptizare in nomine trinitatis. s. patris & filij & spiritus sancti, etiā trina mersione, nō solùm præfert hoc illi, sed dicit hoc esse necessariū: nēpe, de præcepto. Neq; verò illo modo stare potest glossa, solū illic eos reprehendi, qui vnica mersione baptizabant: siquidē præceptū euangelicum, nec est de vna, nec de trina mersione, vt arti. sequenti patebit, sed de forma baptizandi in nomine patris, &c. Vnde expressè pontifex nō ait, nisi ꝙ euāgelicū præceptū dicente & tradēte Dño, solùm nos admonet, vt in nomine patris baptizemus. Quòd autē subdit, etiā trina mersione, non refertur ad præceptū, sed ad congruū stylū baptizandi qui tūc more celebrabatur. Profectò & prior apertus est textus, & posterior apertissimus, in fauorē. S. Th. Nec video quomodo eorum sensus valeant aliorsum diuerti. Quibus præterea Florentinū conciliū adiungitur: nam cùm illic Græcis præscribatur forma baptismi, permittaturq; illis dicere. Baptizetur seruus Christi, sed nihilominus admoneātur, vt nō nisi in nomine patris & filij & spiritus sancti baptizent,

Glos. Caiet.

De nomine Christi.

Duo. c. Pela.

In nomine Domini.

Glos. Caiet.

egregium est testimoniũ non censeri legitimũ baptismũ sub nomine Christi: alias eius inibi fuisset adiecta mentio.

Primum argumentum. ¶Fundanenta ergo contrariæ opinionis sunt tria hæc, quæ tribus hîc argumentis D.Tho.tãgit. Primũ scilicet ex more apostolorũ, qui (vt Actuũ.8.& reliquis allegatis locis legitur) baptizabant in nomine Iesu Christi.

Considera= tio autoris. ¶Vbi añ respõsum D.Thomæ, id nõ silebo, quod mihi semper verò simillimũ visum est, videlicet, ꝙ nũquàm apostoli solennem formã euangelij baptizantes prætermiserint. Id quod non propter autoritatẽ Armacani affirmauerim, qui lib.8.de quęstionibus Armenorũ.c.3. & infra eandẽ opinionem sequitur. Scio enim non esse de ecclesia tã benemeritũ, vt tanta sit dignus autoritate, sed quod alijs coniecturis adducar. Conijcio enim morem illũ apostolicũ baptizandi in nomine Domini Iesu causa baptismi Ioãnis fuisse introductũ. Fuerant enim Hebræi & Samaritani, atq; alij circumiacentes sic ad illud baptisma affecti, vt multi forsan illo baptismate tincti renuerent baptizari baptismo Christi, atq; alij nõ baptizati peterent baptizari baptismo Ioãnis. Præterquã quòd alij iactabantur se baptizatos, vel à Paulo, vel ab Apollo, vt.1.Co.1. docet Apostolus. Et ideò admonebãt eos quos baptizabant non baptizare alio baptismate, quàm Dñi Iesu. Non ꝙ dicerẽt, Baptizo te in noïe Iesu, quasi illa esset forma, sed quòd admonebant eos baptizare baptismate Dñi Iesu, & in nomine & potestate eius. Sed tñ sub illa forma, In noïe patris & filij & spũs sancti. Atq; ad hoc alludit illud Actu.19.

Actuũ. 19. Cùm enim Paulus venisset Ephesum, quæsiuissetque in quo essent baptizati, respõderunt, in Ioannis baptismate. Tũc ait illis Paulus, Ioannes baptizauit baptismo pœnitentię populũ, dicẽs, in eũ, qui vẽturus esset post ipsum, vt crederẽt, hoc est, in Iesu. Atq; his auditis baptizati sunt in noïe Dñi Iesu Christi, hoc est, sicut Ioãnes non baptizabat sub illa forma. Baptizo te in noïe venturi, sed dũ baptizabat, admonebat, vt crederent in eum, qui vẽturus esset, sic baptizare in nomine Dñi Iesu erat baptizare in fidem eius, sicut ait ad Cor. Paul. Quotquot baptizati estis, in Chr̃o Iesu baptizati estis. Et ad idẽ pertinere videtur illud Actu.8. de eunucho, qui cùm interrogatus an crederet ex toto corde, respõdisset, Credo filium Dei esse Iesum Christũ, baptizauit eũ Philippus in nomine forsan eiusdẽ Iesu Christi modo exposito. Et forsan huic sententiæ applaudit Damas.lib.4.c.10. dicens ꝙ baptizari in Christo significat, credentes in Christũ ablui, confessionem tamen edoctos in patrẽ & filiũ & spiritum sanctũ, quasi hęc sit forma baptismi. *Damasce.* Quapropter Apostoli remotas gẽtes fortè nõ baptizabant, nisi simpliciter in nomine patris & filij & spũs sancti. Illa.n.forma Abdias Babylonicus eps̃ refert Thomam apostolũ Indiæ regẽ baptizasse. *Abdias Babylonicus.* ¶Quòd si hęc interpretatio nõ omnibus arrideat, saltẽ vehementer opinor nomẽ Iesu Christi ipsi formæ solẽni immiscuisse, dicẽtes. Baptizo te in nomine patris & filij Iesu Christi, seu, qui est Iesus Christus & spiritus sancti. Etenim ad cõmendandũ nomẽ Iesu Christi nihil opus erat formã solennem prætermittere. Imò ad eius cõmendationẽ maximè referebat docere eundẽ esse patris filium, qui erat Iesus Christus, quẽ ipsi prædicabãt. Atq; adeò hoc inde forsan in vsum ecclesiæ relictũ est, vt catechumeni postquã interrogãtur, an credãt in Deũ patrẽ omnipotentẽ, interrogẽtur an credãt in Iesum Christũ: licèt iã nõ ponatur in forma nisi fili⁹. Atqui secũdũ istã interpretationẽ nõ opus est recurrere ad reuelationẽ, vtpotè sine qua illi poterant eiusmodi adiectionẽ facere. Neq; verò dubiũ est, quin id ip̃m modò liceret. Quinimò in insulis, vel inter infideles, vbi noua fieret euãgelij prædicatio, nõ solũ nulla esset culpa, verũ fortè esset operæpretiũ baptizare dicẽdo. In noïe patris & filij, q̃ est Iesus Christus, & spũs sancti. ¶Verũtamẽ ꝓpter autoritatẽ & honorẽ multorũ patrum, qui arbitrati sunt apostolos quãdoq; baptizasse in nomine solũ Iesu Christi subtacitis alijs trinitatis per sonis. Accedit tertia solutio D.Thomæ quę est ferè generalis omniũ: videlicet, illum eos *Solutio Diui Thomæ.* morẽ speciali reuelatiõe Christi suscepisse, vt eius nomẽ, quod Iudæis erat scandalum, gentibus autẽ stultitia, ob id honorabile, amabileque redderet, quòd ad eius inuocationẽ spũs sanctus visibiliter descendebat. Cõtraria verò opinio ait, eiusmodi reuelationem merũ esse cõmentum, quia

nec legitur vbi facta fuerit, neque vbi fuerit reuocata. Neq; verò Ambrosius morē illum ad illā reuelationem refert, sed ad mysterium: quia nomine Christi omnes personę denotātur. Status ergo cōtrouersię in hoc puncto consistit: nam si solùm ex reuelatione fiebat, vera est opinio. S. Tho. ꝙ. s. iā cessauerit, postquam Ecclesia vsum illū baptizādi iā modò repudiauit. Si autē nō ex reuelatione sic baptizabāt sed quia nomē Christi tantū valet, quantū nomē patris, &c. cū nunc idē nomē eādem retineat significationē, fit cōsequēs, vt si talis baptismus modò fieret, solidus esset. ¶Hoc aūt nō possumus liquidis rationibus cōmōstrare, sed solū coniecturis suadere. Igitur ꝙ solū tunc ex reuelatione id facerent, si tamē sic baptizabāt, primū argumentū est, quod D. Tho. satis esse putat. Christus præcepit baptizare in nomine patris &c. contra institutionem autē Christi, cùm sit diuina, nemo nisi ex eius dispēsatione agere potest: ergo tunc erat dispensatū. ¶Secundū autē argumētum adhibebo. Iam modò nō licet baptizare in nomine Christi, imò ꝓfectò esset peccatum mortale, & tanquā tale puniretur ab Ecclesia. Nam quicquid sit pro tēpore Nicolai autoris canonis. A quodā Iudæo. iam ab illo tempore inauditus est talis baptismus. Et cùm tam multi autores negent baptismum tali modo iam valere, sacrilegium certè esset solenni forma omissa, quę certa est, dubiā vsurpare. Hoc ergo supposito, quod credo nullus contrariæ opinionis negaret, sic arguitur. Ecclesia nullam fecit prohibitionem huius specialem, sed censet talem baptismum fieri cōtra præceptum Christi, vt expressè habetur in dicto can. Multi sunt. contra quod quidem præceptum non fiebat tempore apostolorum: hæc autem varietas esse non potest, nisi quia tunc erat dispēsatum, & modò nō. ¶Tertiò arguitur. Si apostoli illo seculo non ex dispensatione & iussu Christi illa forma vtebantur, sed quia æquipollebat alij euangelicæ sibi propositæ: cōsequitur, vt promiscuè vterentur vna aut altera, ita vt quandoque baptizarent in nomine patris, &c. & tamen illo tempore, quod refertur in actibus apostolorū propè ascensum Domini, nūquam leguntur baptizasse, nisi in nomine Iesu Christi: ergo signum est aliquo tempore habuisse mandatum sic baptizandi, quo fortè ipsis viuentibus cessante, cœperunt in alijs regionibus solenniter baptizare in nomine patris, &c. Et quartò tandē confirmatur, quia si tūc ille vsus non ex dispensatione manabat, sed quia idem est in nomine Christi, & in nomine patris, &c. re vera nulla apparet ratio, cur ecclesia nūc nō permittat absq; vllo discrimine vtranque formam. Baptizabant ergo sub illa forma ex reuelatiōe. ¶Secūdum fundamentum eiusdē opinionis, est Ambrosij li. 1. de spiritu sancto. ca. 3. quod est secundū argumētum D. Thomæ. Ait quippe, nomē, Christus, idē esse quod vnctus, quare eodē nomine intelligitur pater, à quo vnctus est, & spūs sanctus in quo vnctus est. S. verò Tho. respōdet neutiquā D. Ambrosiū assignare absolutā rationē, vt forma in nomine Christi de se tantū valeat, sicut in nomine patris, &c. sed eatenus hoc dixisse, vt explicaret, quòd illa dispensatio nō erat omnino cōtraria pręcepto baptizādi in nomine patris, &c. quia saltem in illa intelligibiliter. i. implicitè quātùm ad mysterium includebantur tres personæ. At verò nisi dispēsatio adsit non est sufficiēs de se forma ad sacramentū: vt potè, quod earūdē personarū sensibilē exigit expressionem. ¶Verūtamen expositionē hanc cōtraria opinio adscititiā & fictam arbitratur, pro eo ꝙ Ambrosius nihil de dispēsatiōe meminit, sed tantū ad significationē nominis recurrit. At verò licèt de illa non meminerit, necessū tñ est eius sententiā vel sic interꝑtari, vel certè subterfugere, vt videtur S. Th. fecisse. Enimuerò si tāta esset fides in hac parte Ambrosio arroganda, nō solū in nomine Christi, verū & in nomine solius patris, aut solius filij, aut solius spūs sancti esset legitimus baptismus, quoniā in vna, inquit, persona cæteræ intelliguntur. Quod tñ nullus vnquā voluit hactenus illi concedere, nisi solus Adrianus, qui tortuosissimè glossat canonem. In synodo. dicens, ꝙ intelligitur nomine vnius ꝑsonę non perfici sacramētū qñ baptizans intēdit solā illā ꝑsonā cōfiteri, & nō alias. Quę quidē expositio ꝓfectò iniuriosa est textui, & sacramēto. Requirit. n. sensibilis oris exꝑssio ꝑsonarum qualis

Status cōtrouersiæ. *Primum argu. S. Tho.* *Secūdum argumentum.* *Nota de Ambro.* *Adrianus.*

qualis corde creditur, iuxta verbum sępe citatum Pauli. Corde creditur ad iustitiā, ore autem confessio fit ad salutem. Si ergo neq; Hugo, neq; Magist. nec vllus antiquorum Ambrosio de hac re subscribere ausus est, nihil mirum si neq; in expositione de noie Christi, simpliciter sustineatur, sed vel glossetur, vel cū omni veneratione eius autoritas dissimulet, postq̄ euangeliū, & dicta aliorū sanctorū reclamant. Etenim, ꝙ in nomine Christi intelligatur pater vngēs, & spiritus in quo vngitur, nimis reconditum mysteriū est. Primū.n. quāuis nō esset vnctus à patre, sed vel à propheta, vel ab angelo, fuisset verè vnctus. Et psalmus nō dicit, nisi. Et vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ, nihil inter patrē & spiritū sanctum distinguens, quāuis Act. 10. dicatur, quem vnxit Deꝰ spiritu sancto. Imò quicquid charismatū vel vnctionis Christus inquātum homo percepit, à tota Trinitate suscepit, cuius opera sunt extra indiuisa. Ad hæc demū fortasse nō opus erat apostolis exprimere nomen Christus: nā vt habetur Act. 2. & 19. & alijs locis, etiā sępe habetur, ꝙ baptizabant in noie domini Iesu. Quicquid autem de hoc sit, certè nō baptizabāt in noie Christi, propter mysteriū illud, sed vt amabile illud nomen redderetur: atq; adeò ex dispensatione id faciebant.

3. Argum. S. Thom. de can. A quodam Iudæo. ¶Tertium fundamentū, atq; adeò Achilles contrariæ opinionis est autoritas Nicolai papæ ad cōsulta Bulgarorum de cōsecra. di. 4. can. A quodam Iudæo, quam S. Tho. tertio argumento refert. Et fateor hoc esse maximum eorum molimen. Ait quippe pontifex. Qui in nomine tantùm sanctæ trinitatis, vel tantùm in nomine Christi (sicut in Actibus apostolorū legitur) baptizati sunt, (vnū quippe, idemq; est, vt S. ait Ambrosius) rebaptizari non debēt. Planè ergo censet, baptismū in nomine Christi esse validū, non propter dispēsationē, sed quia idē est, vt ait Ambrosius, quod in nomine patris & filij & spiritus sancti. Respōdet autē D. Tho. nihil aliud, quàm ꝙ cùm Nicolaus dictū suum ex duobus præmissis confirmet: scilicet, ex vsu apostolorū, & autoritate Ambrosij: eisdem solutionibus fit illi satis.

Impugnatur Thom. ¶Hæc autem responsio à patronis cōtrarię opinionis elusio potiùs iudicatur, quàm dilutio autoritatis. Nam vel vult sentire, ꝙ determinatio Nicolai ad tempus apostolorū referēda sit, ita vt dicere voluerit tūc tēporis valuisse baptismū. Et ita Durā. & Palud. præsenti dist. q. 1. interpretantur. At profectò glossa hęc nihil habet amicitiæ cū textu. Quoniā Nicolaus per quingentos, & plusquā quinquaginta annos distauit ab ascensu Domini: quare si apostoli per solam dispensationē sic baptizabant, iam diu illa dispensatio cessauisset, & tamen tunc suo tēpore baptizatos sub nomine Christi approbat. Vel vult dicere S. Tho. ꝙ Nicolaus ratū habuit baptismum ministratū ab illo Iudæo ob id, ꝙ eandē habuisset reuelationē, quam apli. Et hæc est interpretatio Marsilij. At verò neq; ista glossa textui est grata: quoniā papa nullam facit reuelationis mētionē, sed ait, ordinario iure valere baptismum, quia illa forma æquipollet alteri in nomine patris & filij & spiritus sancti. Et ideò apparet hìc, & quandoq; mihi etiā apparuit inextricabilis nodus contra D. Tho.

Mens S. Th. ¶Sed tū sensu responsionis eius cōsideratiùs perpenso, nō adeò apparet difficilis. Videtur.n. dicere, ꝙ postquàm Nicolaus soli vsui apostolorū, & autoritati Ambrosij subnixus est, noluit papa maiorem sibi arrogare fidē, quàm habuit Ambrosius: & ideò licèt re vera arbitratus fuerit pontifex, ꝙ tēpore suo valeret baptismus in nomine Christi, nō hoc decreuit tāquam articulum fidei, sed solùm tanquam opinionē, quam putauit esse Ambrosij. Et ideò non obstante sua assertione teneri potest, & debet contraria opinio, quæ autoritate euangelij, & aliorum pontificum, & sanctorum patrum validiùs comprobatur. Nam re vera si textꝰ Zachariæ, & Pelagij perpendas, multò vehemētiùs rem vrgent, quòd eiusmodi baptismus nunc temporis non valeat in nomine Christi, quàm verba Nicolai ostendant voluisse cōtrarium definire tanq̄ de fide: summi nāq; pōtifices, quod extra cōciliū decernūt, nō semper cōstituūt tanquā articulum fidei. maximè quādo autorē citant, sicuti si dispēsarent in voto solenni, & in matrimonio rato nō consummato, nō ꝑpterea cōdemnant cōtrariā opinionē tanquam erroneam, sed sequuntur illā opinionem, quam alij fortè pōtifices non sequeren-

sequerentur. Optimè ergo se excusat D. Thom.aliā solutionē Nicolao tribuere,q̃ ꝙ apostoli baptizabant in noīe Christi ex dispensatione,sicq; fuisse intelligendū Ambrosium.In summa ergo,aut nulla ꝓ fectò est in contraria opinione probababilitas, aut certè tenuissima.Quare nō solùm qui modò baptizaretur in nomine Christi rebaptizandus esset, vt Ricar. & Scot. aiunt,verū fortasse etiā tanquam non baptizatus absq; adhibita conditione. Ex quo fit consequens, vt postquam ecclesia tam multis retroactis seculis illā formam respuit, & sola, quæ exprimitur in euāgelio,vtitur,proculdubio esset nūc lethale facinus sub prædicta forma in nomine Christi baptizare.

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm immersio in aqua sit de necessitate baptismi.

HActenus de forma verborum disputatum est,nunc sequitur de actiōis figura,vtrùm necessaria sit mersio,an verò aspersio sufficiat,vel effusio. Ad quod D.Tho. duabus conclusionibus respondet. Prior. Quanuis tutius sit baptizare per modum immersionis: quia hoc communior habet vsus, potest tamen fieri baptismus ꝑ modum aspersionis, vel per modum effusionis ex vase. Ait quippe Paul. Heb. 10. Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei aspersi corda à conscientia mala & abluti corpus aqua munda. Et Ezechiel. 36. Effundam super vos aquam mūdam. Qua vtique forma Laurentius legitur baptizasse. Ratio autem conclusionis est, quòd cùm aqua in sacramento assumatur ad ablutionem corporis, ablutionem animæ significantem: ablutio verò non solùm immersione, verùm etiam effusione,& aspersiōe fieri possit,vno quolibet istorum modorum celebrari potest baptismus. Subiungit autem causas quatuor,ob quas non mersione,sed alijs modis fiat. Prima scilicet propter magnam baptizandorum multitudinem. Leguntur nanque Actuum. 2. & .4. vna die tria millia, altera verò quinque millia baptizati,quod per mersionem fieri nequiuerat, sed vel aspersione, vel effusione. Secunda necessitas esse potest inopia aquæ non sufficiēs ad mersionem. Et tertia languor baptizantis, sustinere non valentis baptizandum. Atque adeò quarta baptizandi morbus,cui à mersione periculum immineret. Posterior conclusio ex hac priori colligitur. Mersio non est de necessitate baptismi,sed de congruitate. Atq; hæc in solutione primi argumenti confirmatur, quod est hoc.

Prior conclusio. *Posterior cōclusio.*

¶Sicut vna est fides, ita & vnum baptisma,vt habetur ad Hebr. 4. plurimùm autem baptismus non fit nisi per immersionem: ergo nullus est alius admittendus. Responsio autem est,in baptismo aliquid esse de essentia,vt ablutionem,iuxta illud ad Ephes. 5. vbi Apostolus baptismū appellat lauacrum aquæ:aliud verò accidentarium:nēpe, vt ablutio hoc, vel illo modò fiat. ¶Ex his igitur cōclusionibus collige mersionem esse in baptismo vsque adeò cōgruentem,vt nisi ob aliquam causam necessariam,vel saltem honestam, & rationi consonam, non debeat aliter fieri. Si autem absq; vlla prorsus causa fiat vel per aspersionem, vel per effusionem, erit nihilominus sacramentum, culpam tamen baptizans committet. Tametsi in nullo cesu crediderim esse mortalem. Neque verò hæ solę causæ,quas hìc D.Tho. recenset,excusare à culpa non mergendi possunt: nā & honestas excusabit. Etēm dum vir adultus baptizatur, non est immergendus, sicut Christus non fuit immersus,sed per effusionē baptizatus.Imò si filij principis eodē honore baptizētur, nulla esset culpa. At verò non ob quancunq; causam est immersio prætermittēda.s. quia infantulus nimis est parētibus dilectus, ne frigefiat, aut ne ploret, &c. Quod ergo ait D.Tho.tutius esse mergere,intellige extra articulū necessitatis, & honestatis:nā dum infantulus infirmatur tutius est nō mergere: & cùm adultus baptizatur,decētius est ei aquam superfundere. Tametsi,vt ait ad Neophytos Aug. & refertur de cōsec.d.4.can. Prima. Toti tunc honestè nudi intingebātur in fonte.

1. Argum. *Notandum.*

¶Cōtra hoc aūt est argumētū.2. D.Th. In sacramento baptismi consepelimur Christo,iuxta illud Apo. Rō.6. Quicūq; baptizati sumus in Christo Iesu,in morte

2. Argum. S. Thom.

te ipsius baptizati sumus, consepulti em̃ sumus cum illo per baptismum in mortem: sepultura autem significari non potest nisi immersione. Ait quippe Chryso. super illud Ioannis. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto. Sicut in quodam sepulchro submergentibus nobis capita vetus homo sepelitur, & submersus deorsum occultatur, deinde nouus rursus ascendit: immersio ergo videt̃ necessaria. Et confirmatur permultis autoritatibus sacrorum canonum de cons̃e crat. dist. 4. videlicet can. De trina. & can. Eodem modo. per quos constat ritum mergendi fuisse semper in ecclesia solennem. Imò & canon. Multi sunt. asserere videtur hoc esse præceptum euangelicum. ¶Respondet D. Tho. in virtute tria. Primùm enim fatetur necessariam esse in baptismo aliqualem Christi sepulturæ repræsentationem. Et hæc est multò cordatior locutio, quàm Paluda. dist. præsenti. q. 3. aliorumq; dicentium, non semp op⁹ esse in baptismo talem apparere repræsentationem. Secundò subinde confitetur ob testimonium Pauli, & sacrorũ canonum vsqueadeò esse mersionem magis, tum vniuersalem tum laudabilem, vt citra causam (vt modò dicebamus) non sit prætermittenda. Tertiò denique subdit in alijs duobus modis nonnullam extare sepulturæ repræsentationem: nam siue aspersio fiat, siue effusio aquæ, dum illis subijcitur, vel caput, vel alia pars hominis, fit quasi sepultus illa aqua. Canon autem. Multi. iam suprà expositus est: videlicet, præceptum euangelicum illic non referri ad trinam mersionem, sed ad formam verborum in nomine trinitatis. Cypria. lib. 4. epistolarum epistola. 7. & refertur de consecra. di. 4. can. Nec quenquam. meminit aspersionis, & profusionis aque: attamen potiùs de aspersione aquæ benedictæ super ægros videt̃ loqui, quàm de aqua baptismi. ¶Sed arguitur contra eiusmodi baptismatum figuras. Sequeretur, quòd si dum quis mergẽdo baptizat, diceret. Ego te aqua aspergo, vel è conuerso dum aspergeret, diceret, Ego te immergo, non vere baptizaret, quia mentitur. Ad hoc imprimis respondetur, ꝙ si dum mergit dicat, Ego te immergo, & dum aspergit, Ego te aspergo, & dũ effundit,

Respons. S. Thom.

Argumen.

Ego te aqua infundo in nomiue patris, &c. est verè baptismus, sed nonnulla erit culpa mutare formam solennem. Ob id enim diximus dist. 1. q. 1. inter alias causas retentum esse in ecclesia verbum Græcum, baptizo, quod omnes illas formas comprehendit, & pariter latinum, abluo. Aspergo autem, & infundo tantùm posset dare scandalum, vt esset culpa mortalis. Qui autem dum mergit dicit aspergo vel è conuerso, mendax est: quoniam tamen mendacium illud non attingit sacramenti substantiam, nam vtrunq; verbum ex accommodatione vsus tantùm valet sicut baptizo, fortasse erit verũ sacramentum: tametsi non vsqueadeò id affirmauerim, quin forsan propter scrupulum sit sub conditione iterandum. ¶Tertium argumentum D. Thomæ est huiusmodi. Si sine mersione totius corporis posset fieri baptismus, quamlibet corporis partem sufficeret aqua perfundi, originale autem peccatum, cuius ablutioni baptismus deseruit, in toto est corpore: ergo citra mersionem nequit fieri commodè. Respondet, quòd si totum corpus perfundi commodè non potest, oportet caput perfundi, in quo principium animalis vitæ manifestatur. Est enim externorum membrorum præcipuum, vtpotè in quo vigent tã interni, quàm externi sensus. Vnde licèt per generationis membra traducatur originale, tamen quia baptismus illum traductionis actum non abluit, sed pollutam animam, commodiùs caput, in quo sensus sunt animæ, quàm illa membra, abluitur. Patres autem antiquæ legis, qua spe Christi pendebant ex suis lumbis procreandi, in illis membris sacramentum remittendi originalis susceperunt. ¶Hanc formam tingendi caput insinuat Chryso. loco proximè citato, & Aug. homilia super Ioannem capit. 9. & refertur de consec. dist. 4. can. Postquam. Postquam enim, inquit, vos credere promisistis, tertiò capita vestra in sacro fonte demersimus. Quocirca nisi causa id legitima prohiberet, legitimus baptismi ritus est caput intingere: quare absq; causa id prætermittere peccatum est. Imò si consultò quis baptizans nollet intingere caput, sed brachium, aut tibiã, tantum posset scandalum dare, vt mortaliter delinqueret

3. Argu.

De consec. 4. can. Postquam.

linqueret, & hoc sonat verbũ D.Th. oportet. Non autẽ tantã importat necessitatẽ, quinetiã si pter caput bona pars corporis intingatur, sit integrũ sacramentum.

Si minima pars tingatur. ¶Sed arguis. Ergo quantũ ad integritatẽ satis esset intingere digitũ vel manus vel pedis. Respondetur, ꝙ quãtũ ad culpã res attinet, quanto minor pars intingeretur, maior esset, sed quãtum ad necessitatẽ sacramenti quãdoque esset certum, vt si totum pectus, aut scapulæ infunderentur: aliquando verò dubium. Vnde si solus digitus intingeretur, profectò non esset res certa, sed esset eiusmodi sacramẽtum sub conditione iterandum. Videbimus nanque distin.5.ar.11.apud D.Thomam, dũ infans ex vtero matris extrahit non caput, sed solam manum, in illo mẽbro esse baptizãdũ, nihilominus postquã totus in lucem prodierit: esse sub conditione rebaptizandum.

De aquæ quãtitate. ¶Atque idem de aqua respondendum, siqs hæsitauerit an sit certa quantitas necessaria, respondemdum, in quam illam esse necessariam, quę sufficit, vt homo dicatur ablui. Si autem tam exiles essent, tamq; paucæ guttæ, vt reuera non censeretur ablutio, non esset sacramẽtum. Et aliquando etiam maneret res dubia, vt esset sub conditione iterãdum.

De capillis. ¶Ecquid autem si tantum capilli capitis aqua perfundantur, quæ neq; ad carnem neque ad faciẽ, neque omnino ad cutem corporis descendat, apparet enim ex vna parte esse baptismum, quoniam vulgari idiomate caput tunc dicitur ablui: ex altera verò apparet nõ esse baptismum, eò ꝙ aqua verè corpus non tangit: & tamen Augu.ait. Quæ est ista virtus aquæ, quæ corpus tangit, & cor abluit? Reuera hæc nõ sunt vsq; adeo certa, vt absq; vllo scrupulo definiri queant. Crediderim tamen esse baptismũ: quia capilli suo modo partes sunt capitis: nam licèt sint eius excrementa, viuunt tamen sine sensu, quando quidẽ crescunt. Non tamen omnino scrupulosum hominẽ condemnarẽ, si cũ conditione eiusmodi baptizatum rebaptizaret.

Dubium. ¶Dubium autem grauioris solutionis est dum aqua vel effusa, vel aspersa nullã corporis partem attingit: neque verò capillos, sed duntaxat vestes, vt potè siquis obtectis manicis manibus, & personata facie omnino contectus baptizaretur siue aspersione, siue immersione, siue effusione. Apparet enim huiusmodi homo verè baptizatus: nam vulgo verè dicitur aspersus, & immersus, & effusus aqua. Sed tamen ab altera parte pugnat, quòd, vt modo citatus August. insinuat, debet aqua corpus tangere, tamẽ hoc pacto non tangit.

Sentẽtia autoris. ¶Reuera res est quodam modo anceps. Et licèt quis forsan possit in partem affirmatiuam vergere, tutior mihi apparet negatiua. Nam præter autoritatẽ citati Augustini, baptizare idem est, qđ abluere siue aspersione, siue quacunque alia forma fiat: & tamen ille, qui vndequaque contectus intingitur, propriè non abluitur. Vnde S.Tho. infrà.q.68.art.11.de necessitate baptismi, inquit, est, quòd corpus baptizandi aliquo modo aqua abluatur. Item arguitur. Siquis in culeum insutus, hoc est, in bouino vtre inclusus baptizaretur, taliter vt aqua nullatenus eum tangeret, nõ esset baptism⁹, vt Gabri.dist.4.q.2.asseruit, quanuis non fortasse ob illationem, quam ipse facit: ex eo scilicet, quòd in vtero matris non potest fœtus baptizari. Etenim ratio huius non est, ob id solum, quod aqua non pertingit ad fœtum, sed ob id præsertim, quòd etiam si viuat, non est omnino per se suppositum, sed reputatur aliquid matris. Attamen alia ratione, ille, qui sic in bouino vtre inclusus mergitur, non censetur baptizatus: videlicet, quia verè ille nõ abluitur, quare falsa esset forma, Ego te baptizo, aliâs deberes concedere, quòd etiam inclusus in lignea capsa posset baptizari, quod esset absurdũ. Colligamus igitur, quòd siquis sit inclusus in ligno, vel corio, vel ferro, vt si sit cataphractus, vel certè obuolutus panno (indifferens ẽm est ad substantiam sacramenti) non est sacramentũ. Saltem crediderim huiusmodi hominẽ sub conditione baptizandum. Quòd si mihi acta Apostolorũ obieceris ca.2.&.4. quibus referuntur tot hominũ millia vno die baptizata, vbi apparet per aspersionem fuisse celebratũ baptismum, atq; adeò non attigisse aquã oẽs, nisi vsq; ad vestes. Respõdetur, nullatenus credendũ, ita temerè fuisse aspsos, sed transibant corã ministro (nã plures erãt ministri) bini & bini, aut fortè terni, vel quaterni, vt sup singulorũ capita certo iactu, vel effusione

sione caderet aqua, sub illa forma. Ego te, aut vos baptizo in nomine patris & filij, &c. Quod enim Paludanus ait. dist. 1. quæst. 1. prope tertiam conclusionem: videlicet, quanuis aqua nullatenus tangat eum qui baptizatur, Deũ id supplere, temerè dictum est, & arbitror peius esse quàm falsum, quod dist. quæst. 5. art. 2. latiùs disputabimus.

ARTICVLVS. VIII.
Vtrùm trina mersio sit de necessitate baptismi.

NON modò à primordijs ecclesię celebratus vsus fuit mersionis in baptismo, verùm & solēnissimum trina mersione ipsum perficere. De qua ergo trina mersione quærit vtrùm sit necessaria. Respōdet D. Tho. tribus cōclusionibus. Prima. *Prima cōclusio.* Quātū ad necessitatē attinet baptismi accidētariū est, & nihil referens vnica, an trina mersione fieri. Primò conclusio probatur autoritate Gregorij ad Leonardū episcopum, quæ refertur de cōsecra. d. 4. ca. De trina. Reprehensibile enim, inquit, esse nullatenus potest infantem in baptismo vel ter vel semel immergere. Secundò probatur ratione superioris articuli. De essentia nanque, & necessitate baptismi solum est vt fiat ablutio: modus autem mergendi, aut effundendi est accidētarius: ergo à fortiori quòd vna fiat, vel trina mersio. Et confirmatur ratione, quā illic adfert Grego. Quoniā in tribus mersionibus & personarum trinitas, & triduum sepulturæ Christi significatur: in vna vero & diuinitatis singularitas, & Christi mors vna designatur. *Secūda conclusio.* ¶ Secunda conclusio. Diuersis temporibus nouis exurgentibus causis secundùm ecclesiæ sanctiones quandoq; institutus est vnus modus, quandoque alius. In principio nanque orientis ecclesiæ quidam de trinitate malè sentiebant, Christum purum hominem, vti Arriani, existimantes, nec dici filium Dei nisi propter meritum, quod præcipuè habuit in morte. Qui ideo hæretici non in nomine trinitatis, nec trina mersione baptizabāt, sed in commemoratione mortis Christi mersione vna. Cōtra quos institutus est modus baptizandi trina mersione in nomine patris & filij, &c. vt habetur ead. distin. can. Si quis presbyter. qui est inter canones apostolorū. Vbi sacerdos baptizās in morte domini deponi iubetur. Atque ad id pertinet canon Pelagij. Multi sunt. Postmodum verò orta hæresi Donatistarum rebaptizantium eos, qui baptizati erant ab hæreticis, in odium illius hæresis inhibita fuit trina mersio, iussumq; vt vna sola baptizaretur, vt est videre in cōcilio Toletano quarto, quod ead. dist. refertur. cano. Propter. Verba canonis sunt. Propter vitandum schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum simplam teneamus baptismatis mersionem. Tametsi in illo concilio alia datur causa: scilicet, ne quis putaret tres esse Deos. ¶ Tertia conclusio *Tertia conclusio.* S. Thomæ est trimembris. Cessante huiusmodi causa communiter seruatur in baptismo trina mersio, & ideo grauiter peccaret aliter baptizans, quasi ritum ecclesiæ non obseruans. Nihilominus tamen esset baptismus.

¶ Hic præter illa, quæ præcedenti art. nō *Expositio articuli.* tata sunt, vix quidpiam noui restat, nisi quod tempore D. Tho. vsus semper celebrabatur trinæ mersionis, qui quidē iam rarissimus est. Sed præterea notādum quod *Nota.* quilibet sacerdotum in solenni baptismo debet ritum Ecclesiæ matricis obseruare, vt ait dist. pręsenti. Palud. q. 3. art. 2. non autem Ecclesię Romanę, aut Metropolitanæ Archiepiscopi. Alioqui, ait D. Th. grauiter peccaret. Et nescio an intelligat mortaliter, arbitror tamen vt suprà diximus secluso scandalo non esse mortale, imò occurrentibus causis suprà proximè narratis nulla est culpa. Neq; dū priuatim in necessitate baptizatur infantulus, tunc enim nullus est mergendi vsus.

¶ Primùm argumentum S. Tho. est autoritas quædā D. August. quę refertur can. *Primum argumentum.* suprà citato. Postquam vos. de consecra. distinctio. 4. Vbi docet baptizandorum capita tertiò in aquam mergi consueuisse. Et subdit. Rectè tertiò mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine sanctæ trinitatis. Rectè tertiò mersi estis quia accepistis baptismum in nomine Iesu Christi, qui tertia die resurrexit à mortuis. Tertiò repetita immersio typum dominicæ

nicæ exprimit sepulturæ, per quā Christo consepulti estis in baptismo. Vtrūq; autem: scilicet, tam expresio trinitatis, quàm figura sepulturæ Christi est necessaria in baptismo: ergo & trina mersio. Respondet quòd cùm trinitas sit principale agens in baptismo, debet eius effectus ad subiectum per formā pertingere, & non per materiam. Agens enim naturale non per materiam, sed per formam assimilat sibi passum: & ideò in baptismo per verborum formam applicatur trinitas baptizato: quare vsum materiæ trina fieri mersione, congruum quidem est, non autem necessarium. Sepultura autē Christi etiam vna mersione, quinuerò aspersione, vel effusione quodammodò, vt suprà dictum est, significatur. Sed tamē triduum eius non fuit de necessitate salutis: nam si vna die fuisset mortuus, satis ad nostram fuisset salutem. Sed triduum fuit necessarium ad ostendendam veritatem mortis. Trina ergo mersio non est, propter illud tridui mysterium ad baptisinū necessaria. Collige autem ex his verbis (id, quod supra contrà Caietanum, aliâs instituimus) non satis esse in baptismo trinitatem in confuso & implicitè nominare, sed necessarium esse personas exprimere.

Secundū argumentum. ¶Secundum argumentum sumitur ex verbis Pelagij can. Multi sunt. de cōsecra. d. 4. vbi ait euāgelicū præceptum admonere vt in nomine trinitatis trina etiā mersione baptisma tribuat. Respōdet autē D. Th. ꝙ papa non intelligit trinā mersionē esse de mandato Christi nisi in suo simili, in hoc scilicet quòd precepit baptizare in nomine patris & filij & spiritussancti. Planius tamen videtur responsum, quod nos suprà dedim⁹, scilicet id, quod ait pōtifex euangelicum præceptum, solùm ferri in illud ꝙ baptismus fiat in nomine trinitatis. Quod verò subditur, trina etiam mersione, congruentia duntaxat est, quæ ex dicto præcepto colligitur.

Tertium argumentum. ¶Tertiū denique argumētum est. Si trina mersio necessaria nō esset, in prima perficeretur sacramentum: quare duæ reliquæ rebaptizationem subolerent. Respondetur autem, ꝙ ex intētione ministri ecclesiæ, qui intēdit vnū baptismum trina mersione perficere, fit vt ex omnibus tribus vnum duntaxat euadat baptisina, iuxta verbū Hieronym. super epistolam ad Philipp. licèt ter baptizetur, id est, immergatur, propter mysterium trinitatis, tamen vnū baptisma reputatur. *Hiero.* Si verò in singulis mersionibus integrā proferret formam, tria intendens baptismata, ter baptizaret, atque adeò tanq rebaptizator peccaret grauissimè. ¶Sed arguat quis fortè contra. Ex priori membro huius solutionis consequeretur, ꝙ si sacerdos trina mersione, vnicū intendens baptisma, duas vel vnā omitteret, nullatenus baptizaret: nā cùm intentio sit necessaria, & illa non referatur nisi ad omnes simul, licèt in prima totam proferat formam, non erit baptism⁹. Et confirmatur autoritate Diui Thomæ. in quarto. præsenti distinctione. articulo quarto. dicentis, quòd si trina intendatur immersio baptismus non perficitur nisi in extrema. Consequens autem est falsum: nam si trina immersio de se non est necessaria, intentio ministri non facit eam necessariam. Argumentum est Caietani, ad quod bene respondet negando primam illationem: *Caieta.* intentio enim ministri fundatur in ritu ecclesiæ, quæ non cōstituit trinam mersionem tanq necessariam, sed tanquam congruētem. Quare si totius formæ prolatio non perficiatur vsq; ad tertiam mersionem, illucusq; non confertur sacramentalis gratia, licèt virtute omnium tunc infundatur. Et hoc est quod ait. S. Thom. in. 4. vbi enim fiebant tres mersiones, ad ꝓlationē vniuscuiusq; nominis, scilicet patris &c. fiebat vna. At licèt intentio trium habeatur, si tamē vnica tantùm fiat cū forma, illa sufficit. Quocirca Palud. dist. præsenti. q. 3. circa finē non est hac in parte audiendus: *Palud.* Ait siquidem, ꝙ si intentio, referatur ad tertiam mersionem, illucusq; non fit sacramentum, quod nisi intelligat quādo forma nō antea tota profertur, falsum dicit. ¶Quando autem forma integrè profertur in prima ait Caietanus duas subsequentes non esse partes sacramenti: *Caietanus.* quia prolatio, inquit, formæ, & mersiones debent esse simul. Occasione autem huius verbi, quia hanc quæstiunculam Diuus Thomas non tetigit, quæritur demum in calce materiæ & formæ baptismi, vtrùm debeant simul concurrere.

Et

Et quidem sub his generalibus verbis res non est dubia, sed planum est prolationẽ verborum, ac materię vsum debere simul concurrere. Etenim cùm verbum ipsum, baptizo, præsens designet tempus, nisi tunc simul fieret opus, falsa esset forma. Et confirmatur, quia si, vt ait Augu. verbum detrahas ab elemento, non erit nisi ablutio quædam profana, & mera aqua. Dubium verò est, quam simul debeat cõcurrere: nam glo. in can. Detrahe. 1. q. 1. intelligit, quòd punctim mathematico more. Itaq; si eodem instanti adæquatè, quo verbum profertur, puer non mergatur, vel intingatur, nõ erit sacramentum. In eandem sententiam religiosissimè, ne dicam superstitiose, subscribit Caie. quodlib. 1. q. 16. eandemq; pluribus, quàm opus est, rationibus confirmare nititur. Vnde concludit saltem necessarium esse, vt pars aliqua prolatę formæ simul cum aliqua parte actionis concurrat, licèt non sit necessariũ, vt adæquatè incipiant, & desinãt esse simul. At verò bene ait Scotus. dist. 6. q. 3. cum Ricardo. d. 3. ar. 4. q. 1. non debere vsq; adeò strictim hoc, simul, intelligi, sed morali modo, hoc est, vt humanus habet vsus. Qui enim phyalã ori admouens ait, ego bibo, & cõtinuò bibit, simul censetur id dicere & facere: & pariter si dicat crucem osculor, & statim osculum porrigat. Pari ergo ratione si quis prius dicat, ego te baptizo, vel ego te chrismo, & protinus mergat, vel chrismate vngat, sat est. Illud enim proximum tempus censetur humano more pręsens. Sic ergo intelligendum est verbum euangelicum. Baptizantes eos in nomine patris, &c. Quocirca licèt paululò antè finiatur prolatio formæ, nihilominus mersio continuò subsequens pars erit sacramẽti. Sicut quãdo baptismus fit vnica mersione nihil periculi est si prolata tota forma confestim post verbum, spiritus sancti, fiat immersio. Nullum inquam est dubium, quin minister attentus esse debeat, vt simul applicando materiam verba proferat. Neque omnimoda careret culpa si negligens in hoc esset. Si tamen non tanta intercederet diligentia, non ideo sacramentum cẽsendum est nullum. Et multòminus periculi existit in consecratione ordinum, de qua illic Caietan. disputat, si prius dicat episcopus, accipe potestatem consecrandi, &c. & continenter absque notabili mora initiandus calicem cum hostia tãgat: quoniam, accipe, non est nisi imperãdi modi exigens, vt audiens, vel simul, vel illico accipiat. Si autem tantum temporis interuallum interciperetur, vt secundũ vsum humanum forma, & actio non essent simul, tunc nullum perficeretur sacramentum. Quapropter si episcopus semel tantùm omnibus diceret, accipite potestatem, &c. & illi postmodùm successiuè longo temporis tractu attingerent calicem, res esset valde dubia, & fortè, vt illic ait Caietan. non fieret sacramentum. De qua ergo re suo proprio loco in materia ordinum iterum recurret sermo. Pari modo si quis postquam protulit verba, aliud negotij ageret antequam applicaret materiam. ¶Solet hìc subinde de huiusmodi mersionibus disputari, vtrùm etiam cum periculo mortis illius, qui baptizatur, sint faciendæ. Disputat hoc Scotus in. 4. distinct. 5. quæstio. 3. & Paluda. distinct. 3. quæstio. 3. & distin. 6. quęst. 1. & plæriq; alij. Exempli gratia. Si puer est morti vicinus, & consuetudo viget ter mergendi, vtrùm facienda sit trina mersio. Atqui de hoc nulla subest hæsitandi ratio: haud enim cum illo periculo seruanda est consuetudo, sed semel est ille mergendus. Imò satis esset, quinuerò satius, leuissimè aspergere. Aliàs, inquit, Paluda. si sacerdos ritum ecclesiæ de trina mersione tunc seruaret, & interim moreretur in prima, nondum completa forma damnaretur quidem ille, & sacerdos maneret irregularis. Hoc autem secundum nescio ex quo canone ecclesiæ colligatur, quãuis graui sacrilegio, & homicidio delinqueret. ¶Quid autem si nulla sit aquæ copia, quæ citra periculum applicari possit: vt si non sit nisi altus puteus, aut flumen sub altum pontem fluens, nec tamẽ suppetit vas ad aquam hauriendam. Omnes aiunt saltem pannos esse fune demittendos in aquam, posteaque super puerum in formam baptismi exprimendos. Quid verò si nec adsint panni? Tunc cuncti, & quidem bene respondent, quòd si adsit cribrum aut calathus, quo possit cõmodè fune puer immergi, & emergi, demittendus est. Quòd si res in has redigatur

Glossa. Caieta. Scotus. In mer. pericu. Paluda. Dubium si nõ sit copia.

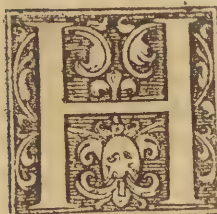
tur angustias, vt nec sit tale vasculum, queritur vtrùm tūc puerum iam iam moriturum, de quo nulla est reliqua spes salutis, liceat in flumen, vel in puteum sub forma baptismi proijcere, vt saltem antea quàm spiritum exhalet, gratiam suscipiat baptismalem. Apparet enim hoc esse licitum: quoniā spiritualis vita præferēda est corporali, & tūc maximè quando de corporali nulla sit spes reliqua. Panormitanus in cap. Non vt. de baptismo. narrat simile factum contigisse, & ait probabile esse talem puerum sic proiectum fuisse verè baptizatum, si tamen viuus aquam attigit. Et Gabri. dist. 4. quæst. 2. allegat Olkot idem tenentem, ac dicētem ꝙ Deus tunc perficiet, quod baptizans perficere nequiuit. Neq; ipse id reputat improbabile. Scotus verò loco citato, & Palud. & reliquus Theologorum cœtus duo aiunt. Prius scilicet, ꝙ illa proiectio sit peccatum mortale homicidij. Posterius, ꝙ nec sit baptismus. Nam baptismus inquit Scot. ordinatur ad vitam baptizati, illa autem proiectio ordinatur ad mortem: quare deficit recta intentio ad baptismum necessaria. ¶Quo autem hæc omnia perspicuè diluantur, nonnulla asserta subiecerim. Primū. Baptizare puerum cum intentione ei nocendi in vita temporali, imò eum occidendi, vel alio sinistro proposito, licèt peccatum sit graue, non tamen tollit veritatem sacramenti, si cum forma adsit etiam intētio verè baptizandi vt dist. 1. q. 5. arti. vlt. dicebamus. Nam vbi omnia concurrunt, quæ sunt de necessitate sacramenti, solidum est sacramentum. Nihil autem repugnat, vt simul dum quis intendit puerū baptizare, eius procuret mortem, videlicet, nimio rigore frigoris, aut caloris aquę eum offendendo. Secundum assertum est. Proijcere in flumen vel in puteum absq; intētione, & arte leuandi ipsum, non est baptismus. Probatur: quia cùm illa proiectio non habeat formam mersionis, quippe quam nulla succedit emersio, neq; aspersionis, neque infusionis aquæ, fit vt neq; formā gerat ablutionis, quæ est ad baptismum necessaria. Quòd enim Deus suppleat quod in baptismo fluminis omittitur, nisi ꝑ baptismū flaminis illi⁹, qui baptizatur, distin. 5. arti. 2. demonstrabimus absq; vlla probabilitate affirmari. Quòd autem ille sic proiectus censendus sit Christi martyr, ridiculum est. Tertium dictum sit, quòd siue sit baptismus siue minimè, esset tamē graue peccatū homicidij, ex quo irregularitas incurreretur. Secùs si dum manibus sacerdos puerum mergit casu elaberetur in aquas: tunc enim baptismus esset, & culpa careret. Quarta ꝓpositio sit. Si fune posset cōmodè puer immergi, & viuus emergi, dūmodo aqua corpus tangeret, verum esset baptisma, etiam si fieret cum periculo mortis. Patet, quia illic concurrunt omnia necessaria ad baptismum: quoniam nō est de necessitate baptismi, vt minister puerū manibus teneat. Quinta propositio quo ad culpam. Quādo puero si baptizetur, periculum creatur, ita vt mors inde illi immineat, non est dubium, quin sit differendus baptismus. Quare qui illum tunc baptizaret, homicida esset, & irregularis: non enim facienda sunt mala, vt inde eueniant bona. Neq; Christus, cuius iugū suaue est, & onus leue, cum periculo mortis sua nos iussit sacramenta suscipere. Quid autem si nulla sit spes vitæ pueri, timetur tamen ex baptizatione acceleratio mortis. Videtur nanq; non esse baptizandus: nā anticipatio mortis genus quoddam occisionis iudicatur. Materia hæc, cùm moralis sit, non est nimia subtilitate tractanda. Respondetur ergo, ꝙ quando per multum tēporis acceleratur mors, gen⁹ esset homicidij, & nunquam esset licitū. Quando verò minima esset acceleratio, non censeretur homicidium, quia minimum pro nihilo reputatur. Ex quo fit, quòd vbi aqua præstò est ad manum, accidere non potest tantum periculi: nam si dum infans moritur mergi non potest, satis est vt tenuissimis guttis aspergatur. Aspersio autem illa non potest sensibile temporis mortem anticipare. Neq; verò esset ambigendum, quin puer posset cū periculo aliqualis accelerationis mortis ad locum asportari, vbi esset aqua: haud enim sunt hæc adeò scrupulosè tractanda. ¶Vbi tamē aqua nō est sic parata, sed in alto puteo, vel flumine, tunc restat supremum dubiū, vtrùm si aqua per aliam artem hauriri nequit, potiùs sit puer sine baptismo mori permittēdus, quàm cùm

Panormita. *Scot.* *Sentētia autoris ꝑ propositiones.* *Prima propositio.* *Secūda propositio.* *Tertia propositio.* *Quarta ꝓpositio.* *Quinta ꝓpositio.* *Notandum* *Postremum dubium.*

vel certo, vel multùm probabili periculo mortis baptizetur. Cuipiam nanque videri posset potiùs esse baptizandum, quoniam vita spiritualis præferenda est temporali, & illi puero nulla nisi per baptismum patet salutis via. Nam in lege veteri, vt distinctio. præcedenti dicebamus, licèt in periculo mortis puer non circuncideretur, patebat illi salús per remedium legis naturæ. His tamen non obstantibus procul dubio in nullo casu vllus est cum tali periculo mortis baptizandus, videlicet vt baptismus sit ei causa vel mortis, vel multæ eius accelerationis: præsertim quandiu spes eius vitæ durat: quare in his multa opus est prudentia. Sed censendum est de illo, ac si nulla esset aquæ copia. Nec mirum si perire sinatur postquam omnis homo nascitur filius iræ. Deus enim satis prouidit aquam, quæ communissimum est elementum. Si autem sine periculo mortis applicari non potest: iudicium Dei abyssus multa, qui Iacob dilexit, Esau autem odio habuit.

ARTICVLVS. IX.

Vtrùm baptismus possit iterari.

HIC articul⁹ de iteratione baptismi, quãuis eũ Magist. sentẽtiarũ distinct. 6. vbi de ministris agit, collocet, tamẽ ad hãc attinet distinctionẽ: spectat nanq; ad formã & figuram baptismi, quæ pluribus fit mersionibus. Respondet ergo D.Th. vnica negatiua conclusione. Baptismus iterari nõ potest. Eandemque primò fundat in autoritate Apostoli ad Ephesi. 4. Vna fides, vnum baptisma. Nam sicut vnicus est omniũ Deus ita & vna fides, & vnum commune baptisma gentibus vniuersis necessariũ. Atque adeò idem est à quocunq; ministro fiat, siue à malo, siue a bono, siue ab hæretico, siue ab infideli. Quare à quouis ministretur non est iterandum. Sed tamen autoritati quatuor adhibet confirmatorias rationes. Prima sumitur ex intima ipsa natura baptismi. Baptismus est quædam spiritualis regeneratio, qua scilicet homo veterem exuit vitam, & nouam induit, secundùm illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest introire in regnũ Dei. Vnius autem vitæ vnica est generatio: ergo sicut carnalis natiuitas non iteratur, ita nec baptismus. Vnde August. super illud, Ioan. 3. Nunquid potest iteratò in ventrem matris suæ introire & renasci? Sic tu, inquit, intellige natiuitatem spiritus, quo modo intellexit Nicodemus natiuitatem carnis. Quomodo enim vterus non potest repeti, sic nec baptismus. Secunda ratio sumitur ex similitudine baptismi ad mortem Christi: nam per ipsum commorimur, consepelimurque (vt ait Paulus) Christo. Christus autem semel tantùm mortuus est: non ergo baptismum iterare licet. Propter quod ad Hebræ. 6. quibusdam rebaptizari se volentibus improperat, ꝙ contendant Dei filium in semetipsis iterum crucifigere. Vbi ait glossa, vna Christi mors vnum baptisma consecrauit. Tertia ratio alludit ad effectũ baptismi, qui est indelebilis character, qua ratione sicut calices, & reliqua vasa non nisi semel consecrãtur, ita nec baptismus iteratur. Quapropter Augustinus secundo libro contra epistolam Parmeniani, Character, inquit, militaris non repetitur: non enim minùs hæret sacramentum Christi, quàm corporalis nota militum, sed permanet etiam in apostatis. Quare redeuntibus ad ecclesiam per pœnitentiam, non repetitur baptismus. Quarta demum ratio eruitur ex alio eius effectu, qui est originalis culpæ remissio: vnde sicut illa non iteratur, ita nec baptismus. Quia vt ad Roma. 5. ait Paulus, sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem sic per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ.

Conclusio.

¶Conclusio præsentis articuli citra controuersiam est vniuersis orthodoxis receptissima. Est enim sanctionibus Ecclesiæ multis decreta, vt can. Hi qui. prima quæstione prima. vbi Leo papa in eadem authoritate Pauli ad Ephesios quarto. quam hìc affert Diuus Thomas eandem fundat veritatem. Et de cõsecratio. dist.

Expo. articuli.

dist.4.can. Non licet. qui est concilij Carthaginensis. 4. &. c. Rebaptizare. qui est Augusti. ad Maximum. cuius verba sunt. Rebaptizare hæreticum hominẽ peccatũ est, rebaptizare autem catholicũ hominẽ, immanissimũ scelus est. Duplex siquidẽ est huius sancti dogmatis membrũ. Quod enim quis rebaptizari aut rebaptizare contendat, bifariam contingit. Aut quia baptizatus est ab hæreticis, & quia per tale baptisma gratia non suscipitur, rebaptizari procurat. Et hæc fuit Donatistarũ secta, de quibus dist. sequenti redibit sermo. Atq; hoc licèt sit peccatum, videtur tamen nõnihil excusationis habere. Aut quia absque vlla causa id ꝓcurat, & propterea hoc dicitur immanissimũ scelus, quod ex suspicione defect⁹ baptismi nascitur, quasi vnus non sit sufficiens ad iustitiam. Ex quo fit eodem scelere fœdissime se complicare Anabaptistas, qui infãtulos baptizatos, cùm venerint ad vsum rationis iterum rebaptizant. Anabaptistà enim idem est quod rebaptizator, nisi ꝙ per antonomasiam isti sic appellantur. De quibus inferiùs redibit disputatio. Quinuerò & lege ciuili extat Codex. Ne sanctum iteretur baptisma. Et est in odium Donatistarum iniuncta irregularitatis pœna tam rebaptizatis quàm rebaptizãtibus, quod in calce articuli referendũ nobis restat. Ecce quibus testimoniis conclusio constabilitur, fitque certissima.

Duplex rebaptizãtiũ culpa.

Donatistarum secta.

C. Ne sanct. itere. baptisma.

¶At verò de rationibus nonnihil variant doctores. Scotus nanque dist. 6. q. 7. ait ꝙ ratio initerabilitatis baptismi est institutio diuina, cuius non est aliqua causa prior, nisi eius voluntas. Sed tamen institutio illa fuit rationabilis. Hactenus ille. Attamen huiusmodi institutionem diuinam non legimus in euangelio expresè. Imò venerabilis Hugo. lib. 2. de sacramentis par. 6. cap. 13. non eam censet nisi institutionem sanctorum patrum. Verba eius sunt. Apostolus dicit. Vna fides, vnum baptisma: hac enim autoritate vniuersi vtuntur. Quod ergo vnum est, geminari non potest: quapropter valde rationabili definitione à sanctis patribus institutum est, vt qui semel sacramentum baptismi percepisse cognoscitur, nulla ratione illud iteratò accipiat, siue in ecclesia siue extra ecclesiam, hoc est, siue à catholico siue ab hæretico fuerit baptizatus. Hæc ille. Alludit enim ad partitionem Augustini proximè explanatã. ¶Crediderim tamen hoc dogma ab ipso apostolorum tempore fuisse certissimum. Imò non solùm iure pontificio, sed & iure diuino, vt Scotus innuit, constabiliri. Sic enim semper Paulinum illud ad Ephes. 4. vnus Deus, vna fides, vnum baptisma à patribus intellectum fuit, vt à quocunque daretur, non esset iterandum. Atque eam ob rem contra rebaptizatores adiectum est in symbolo Niceno. Confiteor vnum baptisma in remissionẽ peccatorũ. Vnũ scilicet, quod si legitima intentione, materiaque, & forma fiat, iterari non debuit. Reducitur ergo conclusio præsens ad articulũ fidei. Neque verò Christus pro suo mero arbitrio id de quibusdam sacramentis instituit, & non de alijs, sed natura ipsa baptismi id exigente, quod alia iterabilia sacramenta, scilicet, pœnitentia, matrimonium, & extrema vnctio non expostulãt. Quare rationes istæ, quas D. Tho. adducit, non solùm tanquàm congruentes sunt auscultandæ, imò tanquàm necessariæ iuxta naturam sacramenti. Natura enim ipsa generationis spiritualis, Christianæque professionis secũ intimè adfert vt non nisi semel fiat. Quocirca vbi Christus Ioan. 3. dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, appellans baptismum regenerationem, docuit non posse bis eidem ministrari. Vnde conclusio non solùm sic est intelligenda, quòd rebaptizatio sit peccatum, & sacrilegus sacramenti abusus, verùm ꝙ nec sit sacramẽtum. Itaq; materia baptismi sit homo non baptizatus, sicuti materia consecrationis eucharistiæ sunt panis & vinũ non consecrata. Qui enim species consecratas iteratò consecrare tentaret: nullum faceret sacramentum. ¶Arguitur autem contra. Ergo rebaptizatio non est peccatum nec adeò pœna dignum, quãdoquidem nullum geminatur sacramentum. Negatur consequentia. Imò ob id est peccatũ, quòd iterari tentatur id, quod non est iterabile. Veluti si quis viuente vxore alteram duceret. ¶Secũdam verò rationẽ D. Thomæ ideo illic Scotus redarguit quòd minimè illam fideliter refert. Ait siquidẽ rationem non concludere, quia baptismus

Scotus.

Hugo.

Est de iure diuino.

Articulus fidei.

Rebaptizatio non est sacramẽtũ.

Argument.

Secunda rõ.

mus virtutē habet à passione Christi nō esse iterandū: quoniam & alia, inquit, sacramenta iterabilia, inde quoque virtutē suscipiunt. Attamē D. Th. non adfert hāc rationē, sed ꝙ per baptismū cōmorimur peccato, cōsepelimurq́;, & cōfiguramur moriēti Christo. Itaque ratio fundatur nō in hoc ꝙ baptismus virtutē habet à passione Christi, sed in similitudine ad eandem mortem, quæ reliquis sacramentis non conuenit. Ob idque Paul. ad Hebræ. sexto ait eos, qui semel sunt illuminati (scilicet lumine fidei baptismalis) gustauerunt etiam donum cœleste (scilicet regenerationis) & prolapsi sunt, non rursus renouari posse ad pœnitentiā, crucifigentes sibimet ipsis filiū dei. Quod Nouatus hæreticus sinistrè intellexit, impossibile. s. absolutè esse, eum, qui post baptismum cadit, rursus veniam obtinere posse. Cuius idcirco vesaniam retundit Augustinus de vera & falsa pœnitentia capite tertio eò quod Apostolus in compluribus locis homines ad pœnitentiā commonet. Ipse ergo se Apostol⁹ exponit dicēs, iterū crucifigētes filiū Dei, hoc est iterum se baptizari cōtendentes. Per baptismū nanq; cōfiguramur crucifixiōi Christi, vetarē hominē quoad culpā & pœnā exuētes, & induētes nouū. Vnde quoniā signū veræ rei assimilari debet, sicut vnica fuit mors Christi, ita vnicū debet esse baptisma. Ideoq; concludit illic Aug. ꝙ per illud verbum Pauli consuetudo ecclesię est, non baptizare nisi semel. Per pœnitentiā autē licèt crucifixionis Christi efficiamur participes, non tamē prorsus similes. Atqui hæc est receptissima doctorū expositio, vt Dam. in lib. 4. cap. decimo, & reliquorū. Tametsi Hiero. contra Iouinianum eundem locum de pœnitentia intelligat, glossat nāq; impossibile, idest difficile est peccatori per pœnitentiā in viā reuocari. Sed certè verbū illud, iterum crucifigētes, demōstrare videtur non esse nisi sensum de iteratione baptismi. Et cōfirmatur, quoniā Paul⁹ illic cōtra quosdā sermonē inierat, qui perinde de baptismo cēsebāt, ac de baptismatib⁹ antiquæ legis, quę cū ad ablutionē corporaliū sordium instituta fuissēt, iterū atq; iterū repetebātur. Amouet ergo errorē illū: quoniā baptism⁹, cū omnē prorsus pœnā & culpā diluat, iterari non indiget; imò nec verè pōt sicut non potest homo renasci corporaliter. Vnde quādo peccator per pœnitentiā resurgit, non renascitur, sed ad eādem vitā redit, in qua natus fuit per baptismū. ¶Iam verò & idipsum Apostolus ad Roma. 6. exhortari cōtendebat Romanos: nēpe, vt mortui per baptismū cum Christo cauerēt, ne vitā, quā illic nacti erant, amitterent. Quia ꝙ Christus mortu⁹ est peccato, mortuus est semel. Quasi dixisset. Sicut ille nō pōt iterū mori, ita nec nos ei ipsi per baptismū iteratò cōmori. Atqui hac eadē ratione Hier. appellauit pœnitentiā, secundam tabulā post naufragiū, nempe ꝙ baptism⁹ sit ceu integra nauis, quę postquā fracta est, recuperari nō potest, sed per pœnitentiā deinceps seruamur. Ex his igitur Paulinis locis similiter colligitur sententiam non iterandi baptismi esse de iure diuino. ¶Contra hoc igitur illico militat quintum argumētum D. Thomæ. Eucharistia est sacramentū commemoratiuum dominicæ passionis perinde ac baptismus: iuxta illud, Hæc in mei memoriam facietis. Imò magis commemoratiuum, cùm sit prestantius sacramentum, Sed eucharistia iteratur: ergò & baptismus est iterabilis. Respondetur quòd consecratio eucharistiæ non iteratur sub eadem materia, & in hoc est baptismati similis. Sumptio autem eius dissimiliter est memoria passionis: nam in baptismo cōmemoratur mors, eò quòd per ipsum commorimur Christo, regeneramurque in nouam vitam. Per sumptionem verò eucharistiæ commemoratur passio quatenus illic porrigitur nobis Christus passus, quasi paschale conuiuium, iuxta illud primæ ad Corinthios quinto. Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur in azymis synceritatis & veritatis. Homo autem semel nascitur, sæpissimè tamen cibatur. ¶Tertiam deinde rationem Diui Thomæ de charactere idem Scotus infirmari ibidem contendit. Nam quòd baptismus non sit iterandus res est, inquit, à primordiis ecclesiæ antiquissima: quòd autem characterem imprimat, à tempore forsan Augustini in opinione esse cœpit: ergo impressio characteris non est causa, quòd non sit iterādus baptismus. Et

Hebræ. 6.
August.
Hieronym⁹
Roma. 6.
Secunda tabula.
Quintū arg. D. T.
Tertium

Et consolidatur ratio. Sententia non iterãdi baptismi notior est multò & certior, quàm impressionis characteris. Nam illa, vt diximus, est de fide, hæc verò nõ item. His verò nihil obstantibus ratio hæc tertia est in præcipuis, & necessarijs non iterandi baptismum. Enimuerò Augu. non solùm illo loco contra Parmenianũ, quẽ hîc citat D.Thom. verùm & vbiq; contra Donatistas, vt dist. 1. quæst. 4. latiùs dedu ximus, & distin. proxima repetemus, hoc vno ariete hæreticos concutit, ad probandum, ꝙ baptizati ab hæreticis non sunt rebaptizandi, quòd etsi gratiam non suscipiant, quia sunt extra ecclesiam, suscipiunt nihilominus indelebilem characterem Christianæ militiæ, qui quidem character, cùm veniunt ad ecclesiam, ab ipsa ecclesia recognoscitur. Et ideo tunc valere incipit illis baptismus, quando per pœnitentiam conuertuntur, vt refertur can. Tunc valere. de consecra. dist. 4. Accedit autoritas Florentini concilij, quo decernitur illa sacramenta non esse iterabilia, quæ characterem imprimunt: quomodo ergo ratio characteris excludi potest, ne sit causa non iterandi baptismum? Respondetur ergo Scoto, quòd etsi nomen characteris non fuerat forsan ita notum & frequens in ecclesia ante tempus Augustini, nihilominus res ipsa fuerat semp confessissima: nẽpe, quòd per quædam sacramenta consecrabantur suscipientes ad aliqua obeunda munia, vt dist. 1. q. 4. expositum reliquimus: & ideo illa non erãt iterabilia, quia consecrationes illæ erant indelebiles, quas verò postea ecclesia appellauit characteres. ¶Quarta ratio negari non potest, sicut nec prima, quia est æquali euidentia manifesta.

August.

Concil. Flo.

Respondetur Scoto.

Primum argumẽtum.

¶Responsio autem primi argumenti S. Thomæ est attentè meditanda. Est enim argumentum. Baptismus videtur institutus ad ablutionem peccatorum: peccata autem iterantur: ergo & iterandus est baptismus: quandoquidẽ misericordia Christi culpas exuperat nostras. Et poterat q̃dem responderi, ꝙ cùm baptismus ad remissionem potiùs originalis peccati, q̃d non iteratur, sit institutus: pœnitentia verò ad remissionem actualium, hæc iteratur, ille verò minimè. At verò quoniam responsio hæc nimis est superficialis, medullitùs respondet, quòd cùm baptismus in virtute passionis Christi operetur, fit, vt sicut peccatũ subsequens non sic tollat passionẽ, vt sit iteranda, ita nec tollat baptismum. Sed impedit vtriusq; virtutem: quare satis est, vt per pœnitentiam illud impedimentum tollatur iterum atq; iterum quoties peccatur, vt baptismus suum effectũ recuperet. Tametsi non sit necessariũ, vt semper auferatur & culpa & pœna, qui est plenus effectus baptismi. Alioqui nulla opus esset post pœnitentiam satisfactione. Sed recuperatur vita spiritualis baptismi quo ad gratiam & secundùm quãtitatem contritionis & satisfactionis quoad remissionem pœnę. Imò verò peccatum veniale, licèt non sit impedimentum baptismi, vt vitam tollat, remittit tamen feruorem, & aliquem impingit reatum pœnę. ¶Secundò arguit D. Thom. Ioannes Baptista præcipuo fuit præconio Christi commendatus: nempe, cũ de eo affirmauerit, non fuisse inter natos mulierum maiorem: baptizatos verò à Ioanne, vt legitur Actuum. 19. Paulus, & reliqui apostoli rebaptizabant: ergo decentiùs qui ab hæreticis baptizantur, sunt rebaptizandi. Respondetur diuersam esse rationem: nam baptismus Ioãnis non erat Christi, nec gratiam conferens, nec characterẽ imprimens: baptismus verò hæreticorũ est Christi, characterẽ imprimens, quinuerò gratiã paruulis conferens, qui suis erroribus non cõsentiũt. Vnde Aug. super illud Ioan. 1. Sed ego nesciebã eum. quod refertur. 1. q. 1. can. Dedit. Ecce post Ioannem baptizatũ est, post homicidam non est baptizatum: quoniam Ioãnes dedit baptismũ suum, homicida dedit baptismum Christi, quod quidem sacramentum tam sanctum est, vt nec ministrante homicida polluatur, ¶Tertiò arguit ex decreto Niceni concilij, quod refertur. 1. q. 1. can. Siquis confugerit. vbi decretum est, vt Paulianistę, & Cataphrygę ad ecclesiam venientes rebaptizarentur. Ex quo idem de omnibus hæreticis censendum apparet. Responsio autẽ est, ꝙ baptizati ab hæreticis in forma ecclesiæ nõ sunt rebaptizandi, vt habetur de consecra. dist. 4. can. De Arrianis. quod est decretum Arelatensis concilij, & can. Ab antiqua. ex Gregorio ad Quiricum. Nam Arriani

Secundũ argumentũ.

Tertium argumentum.

ni dum baptizabant in nomine patris & filij & Spiritus ſancti, non apponendo in nomine patris maioris, verum miniſtrabant ſacramentum. Illi verò ſuprà nominati in concilio Niceno, & Bonaſiani, quos illis Gregorius annumerat eadem diſtinct. & quæſtio. can. Hi verò. quia neque Chriſtum credebant eſſe hominem, neque ſpiritum ſanctum confitebantur, ac perinde neque in nomine veræ trinitatis baptizabantur, erant cùm reconciliabantur cum eccleſia baptizandi. De his autem diſt. ſequenti iterabitur ſermo.

Quartũ argumẽtũ de bap. ſub conditione.

¶Quartum argumentum de illis inſtituitur, de quibus dubium eſt ſint ne baptizati, qui eam ob cauſam ſub dubio baptizādi videntur. Reſpondet autem S. Thom. per decretalem Alexandri tertij. De quibus dubium. de baptiſm. & eius effectu. quòd illi ſub conditione ſunt, non quidē rebaptizandi, ſed his verbis baptizandi. Si baptizatus, es, non te rebaptizo, ſed ſi nondum baptizatus es, ego te baptizo, &c. Vbi adnotandum, quòd rebaptizatio, neque ſub conditione, vllo pacto eſt licita. Quare illa ſecunda non cenſetur rebaptizatio, ſed cōditionalis baptizatio. Quæ idcirco, ſi accidat illum fuiſſe baptizatum, nō eſt ſacramentum. ¶ Circa hāc igitur ſolutionem, de duobus abuſibus, qui inter ignaros ſacerdotes creberrimi ſunt, admonendum eſt maximè. Sunt, inquam, qui nullum periculum imminere putant, dummodò ſub conditione rebaptizent: & ideo non ſolùm non admodū perſcrutari curāt, ſit ne puer baptizatus, verùm etiam ſi cōſtet eſſe domi baptizatum, iterum ſub cōditione ſolēniter eum in eccleſia ſacro fonte baptizant, quod eſt immane ſacrilegium. Neque vllo pacto à cēſura irregularitatis huiuſmodi ſacerdotes excuſantur: nam forma hæc baptizandi, ſolùm in illis permittitur (vt ait canon) de quibꝰ dubiū eſt. Quare niſi morale ſit dubium, hoc eſt, quòd dum controuerſia oritur, facta diligenti indagine definiri non valeat, puerum eſſe baptizatum necne, nemo eſt rebaptizandus, quāuis ſub conditione fiat. Audi Auguſtinū quē de hac re. d. 1. q. 5. arti. 8. in can. Solet. de cōſ. d. 4. citauimus. Ait quippe: ꝙ quando quis ludicrè, & mimicè, & iocularíter fuiſſet baptizatus, deberet diuinum iudicium per miraculum alicuius reuelationis explorari anteq̃ ad rebaptizationem recurreretur. Non dico in vſu eſſe huiuſmodi poſtulare reuelationes, ſed eatenꝰ hoc meminerim, vt admonitos habeam ſacerdotes quanta ſit diligentia adhibenda priuſquàm conditionalis baptizatio fiat. Quòd ſi mihi Scotū obieceris diſt. 6. q. 8. dicentem, non teneri quencunque ſacerdotem facere ſtrictam diligentiam & exquiſitionem, an vetula infantulum baptizauerit. Intelligitur quando de hoc nulla eſt quæſtio. Tametſi ſemper conſilium ſit id interrogare. Noui nanque in quibuſdam eccleſiis tantam inoleuiſſe huius rei peruerſitatem, vt ferè omnes domi baptizati in eccleſia rebaptizentur. Adeò vt viderim inter quendam ciuem & ſuum plebanum hanc conteſtatam litem, quòd quanuis conſtantiſſimum eſſet filium ſuum baptizatum domi, nihilominꝰ expoſtulabat, vt iterum in eccleſia baptizaretur, quia ſic erat conſuetū: qua de re renuentem ſacerdotē coram epiſcopo in iudicium euocauit, parumq; abfuit, vt cauſam vinceret. ¶Ex hoc alter enaſcitur paulò minor abuſus: nempe, ꝙ omnes, cùm primū naſcuntur, indiſcriminatim etiā ſi nullo ſubſint mortis periculo, baptizentur. Qui quidē abuſus in cauſa eſt, ꝙ multi vel rebaptizentur, vel nunquā ſolenniter baptizentur. Nam eſt adnotādum, ꝙ quomodocunq; laicus baptizet, etiam ſine neceſsitate baptiſmus tenet, atq; adeò non eſt iterandus, quod diſt. ſeq. ar. 3. repetendū eſt, vbi ſub inde patebit peccatum eſſe laico mortale extra neceſsitatē baptizare. Haud ergo id fieri debet, niſi vbi periculum imminet, ſed expectandū eſt quoad poſsit in eccleſia baptiſmus ſolēniter celebrari. ¶Qđ ſi ſciſciteris quale debet eſſe dubiū, vt baptizatio cōditionalis fiat. Reſpondetur, ꝙ dum p̄miſſa ſolerti indagine neutri parti poſsit aſſētiri, ſed ſuſpēſus ſemp̄ manet animꝰ, ſit ne baptizatꝰ infans necne, tunc eſt res dubia, cōditionalē baptizationē expoſtulās. Si verò aſſēſus ſit ꝓbabilis partis affirmatiuę, et nullꝰ negatiuæ, tunc nec ſub cōditione licet baptizare. Quare bene ait Palud. in. 4. d. 6. q. 4. vnū teſtē ſufficere, vt vetulā, q̃ baptizauit, vt non ſit licitū puerū āpliꝰ baptizare. Tametſi ad cōdēnandū

Abuſus rebaptizātiū.

Auguſt.

Scotus.

Dubiū.

Palud.

demnādum, eū qui rebaptizauit: vel rebaptizatus est, cùm sit actus iuridicus, duo aut tres exigantur. ¶Fit præterea ex his consequens, homines iam ætate prouectos ex Christianis natos, interq; Christianos enutritos ob nullum scrupulum esse rebaptizādos: nam illa præsumptio pro certitudine habēda est, donec certissimis forsitan argumentis contrariū probaretur, vt bene admonet Innoc. Papa in cap. Veniens. de presbytero non baptizato. Eo præsertim, quòd vbi ignorantia inuincibilis contingit, tunc homo articulum vsus rationis excedens per officia charitatis obtinet remissionem, tam originalis, quàm actualiū, & per reliqua sacramenta: vt idem fatetur pontifex capit. apostolicam, eod. titu. Sicuti vsu etiam venit per baptismum flaminis, vbi non est aquæ copia. Siquis autem in nemore paruulus esset inuentus, de quo dubium existeret quibus esset parentibus natus, deberet sub conditione baptizari. Expositi verò infantuli si inscriptum ferant fuisse baptizatos quanuis nomen testis non prodatur, nullatenus sunt rebaptizandi, imò si per ætatē iudicarentur ante mēsem aut viginti dies nati, ego neutiquam eos auderē baptizare. Aetas enim sufficiens esset testimonium suscepti baptismi inter Christianos, nisi ex colore, vel alio indicio suspicio oriretur vehemens, esse prolem infidelis serui. Illi verò qui inter infideles nati sunt etiam ex parentibus Christianis, & postea redemptis parentibus, aut mortuis superstites sunt, postmodum cùm ad nos veniunt, nisi manifestis indiciis constet esse baptizatos, baptizandi sunt: nam præsumptio est non fuisse baptizatos. Et de istis intelligendi veniunt canones. Paruulus. Placuit. cū itaq;. Si nulla. de consecra. dist. 4. ¶Maximè ergo cauenda est rebaptizatio. Quādo verò quēpiam domi baptizare vsu venerit, deferendus postmodum in ecclesiam est, adhibēdique illi sunt catechismi & exorcismi, qui defuerāt, iuxta cautionem canonis. Spiritus sanctus. 1. q. 1. videlicet, quòd ad implere ea debent, quæ sacerdotibus moris sunt. ¶Cautissimè autē glo. super eo. verbo, lege, scilicet non esse reiterandum sacramentū, licet non sit perfectū. Est. n. intelligendum quando sacramento nihil

Nota appēdicem.

Expositi.

Can. Spirit9 sanctus.

Caut. glos.

defuit, qd' de eius esset substātia, vt casu p̄senti, aut si paruulus non fuit chrismate insignitus: tūc. n. satis est suppleri qđ defuit. Si autem defuit vel forma: quæ in submersione non fuit prolata, non satis est post vnam, aut duas horas formam proferre, sed iteranda est mersio. Aut si aquam, in qua quis baptizatus est, postea constiterit non fuisse veram aquam, sed rosaceam, non satis est postmodum mergere, nisi etiam simul forma repetatur. Aliter enim neque primum, neque secundum esset sacramentum. Imò in secundo omnes sunt solennitates repetendæ, eò quòd primum nullum fuerat sacramentum: licèt nonnulli Iuristæ, vt ait Paludan. distinctio. 6. quæst. 4. id sine vlla probabilitate negent. ¶Ad hunc locum etiam disputatio pertinet, an monstrum debeat gemino baptismo intingi. Non autem de omni mōstro dubium est, vt si quis cùm sex digitis nascatur, aut vno tantùm crure, sed si ex præcipuis membris aliqua haberet geminata, vt si haberet duo capita, aut duo pectora, &c. tunc enim videtur geminandum esse baptismum, ac si duo essent homines, aut sub illa forma esse baptizandos, Ego vos baptizo. De hoc autem certissima est, quæ fallere nequit, regula, ꝙ vbi constiterit vnicum esse suppositum, simplici forma baptizandum est, vbi verò fuerint duo, geminandus est baptismus. Rarissime autem accidere potest vt sint duo, nisi vbi duo essent integra capita, & pectorum diuisio: sic vt altero quiescēte capite, alterum vitales operationes haberet. Quando autem caput, & pectus vnum est, etiam si ex vmbilico alter homuncio enascatur, ab humeris integer, quod monstrum & suo tempore Palud. vidisse ait, & ego mea ætate conspexi nō nisi vnicum est suppositum, tametsi possit ille pendulus ante alterum mori, læsionem enim illius, totus sentit.

¶Vnum hîc autem D. Tho. prætermisit punctum quod ad pœnas attinet tam rebaptizatorum, quàm rebaptizātium. Capitulo nanq;. Ex literarum. de apostatis. condēnatur irregularitatis acolytus, qui rebaptizanti ministrauit, & Codice. Ne sanctum baptisma iteretur. l. 1. ait Cæsar. Antistitem, qui sanctitatem baptismatis illicita vsurpatione geminauerit, sacer-

De mōstro.

Regula.

De pœnis rebaptizantium.

dotio indignum esse censemus. Quanuis hæc non nisi allegatio iuris canonici sit. Pœna siquidem irregularitatis ecclesiastica est, de qua vtique constituenda nihil ad Cęsarem: lege autē. 2. supplicio etiam capitis addicitur tam rebaptizans, quàm rebaptizatus. Tantum enim tunc erat hæreticorum odiū Donatistarū, vt iure etiā ciuili à rebaptizatione tam atrociter arcerentur. Atqui can. Eos quos. de consecra. dist. 4. multis aliis pœnis Fœlix papa eosdem subijcit Anabaptistas. Et. c. Quibis. pronunciantur irregulares, qui scienter rebaptizantur, pœnitentiæq; septem annorum subduntur. Qui verò ignoranter id fecerint, ab eadem pœnitentia liberantur, sed nihilominus irregulares cēsentur, ne ad sacros ordines absq; graui necessitate promoueātur. Verūtamē textus hic, etsi quantū ad eos, qui sciēter rebaptizātur, nihil dubietatis habeat, tamen quantum ad ignorantes dubium gignit: de qua ignorantia intelligatur, iuris netantùm, an etiam facti. Palud. nanq; dist. 6. quæ. 4. sustentabilem autumat intelligētiam de ignorantia facti: puta quòd siquis se esse baptizatum legitimè ignorās iterū baptizetur, aut si baptizetur ignorans se rebaptizari, ille, citra vllam culpā fit irregularis: nam irregularitas, inquit, citra culpā incurritur. Et fuit opinio Antoni. 3. parte. tit. 14. c. 13. §. 12. Et argumētū sumit ex verbo canonis, scilicet. Quibis baptizatur ignoranter, licèt pœnitere non egeat, non potest tamen ad sacros ordines promoueri. Si enim, inquit, tantū haberetur sermo de ignorantia iuris, quoniam illa peccatum est, non diceret, pœnitere non indiget. At verò opinio est intolerabilis. Mirabile nāq; est, q̃ propter factum alterius, qui me inscium rebaptizat, fiam ego irregularis. Par enim ius esset, vt si infans ante vsum rationis rebaptizaretur irregularis fieret. Cuius contrarium planè decernitur. 1. q. 4. can. Placuit. & ca. Qui apud. Enimuerò licet irregularitas aliqua citra culpam contrahatur, non tamē sine actu libero, nisi forsan aliqua sis corporis fœditate vitiatus. Qui enim secundis subiectus fuit nuptiis, aut personam agens publicam iudicis, malefactores peremit, liberè id egit. Adde q̃ cum irregularitatis multiplex sit genus,

Impugnatur opinio.

Duplex irregularitas

illa quæ ob significationē, qualis est bigamia, vel ob indecentiam, qualis est sanguinis effusio & corporis vitium, constituta est, potest quidem citra culpam contrahi. Illa verò, quæ in pœnam culpæ decernitur, quæ idcirco propriè dicitur censura irregularitatis, qualis hæc præsens apparet, re vera non est cur extra culpam incurratur, iuxta illud Gregor. Res, quæ culpa caret, in damnum vocari non conuenit, de constitutio. ca. Cognoscentes. Ad hæc rebaptizans ignoranter nullo iure irregularitatis condemnatur: multò ergo minùs qui sic rebaptizatur. At verbum illud canonis permultos fallit, sanè qui non attendunt illud, non pœnitere, posse intelligi non de pœnitētia virtute. sed sic, quòd qui ex ignorantia, iuris, scientes factum, rebaptizantur, non indigent perferre illos septem annos pœnitentiæ illic expressos: licèt pœnitere illos debeat peccati & irregulares manere quousque ex graui necessitate cū illis dispēsetur. Quare ex illo verbo non cōuinci legem illic ferri de ignorantia facti protinus excusante. Præterquā quòd vt Scotus ait dist. 6. q. 8. textus ille nec pontificis est, nec cōcilij, sed Theodoreti cuiusdam Cantua. Episcopi: quare non facit fidē, sed grauē opinionem. ¶ Habemus ergo, vt illic ait Scotus ignorantiam facti excusare ab irregularitate. Intelligitur tamen quando talis ignorantia est inuincibilis & inculpabilis. De ignorantia autem iuris grauius est dubium. Scotus nāq; ibidem tenet nō excusare ab irregularitate. Duplex enim hic consideranda venit ignorantia iuris, scilicet, aut diuini, quo rebaptizatio prohibetur: aut iuris ca. quo pœna irregularitatis imponitur. Ignorātia aūt diuini iuris neminē excusat, inqt, ignorātia à culpa. Neq; iuris can. pœnalis excusat à pœna. Qui. n. inqt Sco. manus violētas in clericum inijcit, licèt canonem excōmunicationis ignoret, etiā inuincibiliter, nihilomin⁹ excommunicatur, quia satis est dare operam rei illicite, cui illa pœna iniūcta est. Similiter ergo inqt, cēsendū in p̄sentiarū de ignorāte canonē. At verò id qđ de excommunicatiōe Sco. sentit cui multi etiam iuris prudētiū consentiūt, ꝑfectò mihi nō est vsq; adeò certū, vt. d. 18. vbi de excōmunicatiōe differen

De ignorantia iuris.

differendũ est, explicatiùs repetã. Sententia nãq; excõmunicationis nemo nisi ob solam culpam inobedientiæ ecclesiæ irretitur, iuxta illud euãgelicum. Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Ecclesiã autẽ nemo dicitur non audire, nisi vel eius mandatum nouerit, aut nosse teneatur, ita vt eius ignorantia sit culpabilis. Si quis ergo daretur, qui inuincibili ignorantia laboraret canonis, profectò probabilissimum apparet eius censurã in foro Dei nõ incurrere: tametsi in foro exteriori eius excusatio non audiretur. De hoc autem illucusq; nihil modò definitur. Sed de aliis pœnis, qualis est irregularitas diuersa forsan est ratio. ¶Igitur in summa respõdetur. Primùm sacerdotes, quibus ex officio baptizare incũbit, neutrius ignorantia iuris neq; à culpa neq; ab irregularitate excusantur: quoniam tenentur vtrunq; scire, tam diuinũ quam canonicum. Deinde illi, qui ius diuinum scire tenentur, licèt pœnam canonicã & ciuilem inuincibiliter ignorent, illam tamen incurrunt: excepta fortè excommunicatione propter rationem factam. Vt qui hominẽ occidit, licèt ignoret inuincibiliter irregularitatem inde exurgere, irregularis nihilominus fit: nam eiusmodi pœnæ consequuntur culpam, quam quisq; scire tenetur. Sicuti fur, licèt ignoret suspendij supplicium, illud iure persoluet. Nihilominus addiderim, quòd forsan potest quis habere inuincibilem ignorantiam ipsius iuris rebaptizationem prohibentis: nam quanquàm fundetur in euangelio, est tamen adeò reconditum, vt non omnes plebeij illud teneantur scire. Quocirca siquis rusticorum puer, ignorans prorsus se malè facere, aut alium rebaptizaret, aut ab alio paruulo rebaptizaretur, fortasse quoniã nullam commisit culpam, nullam contraheret irregularitatem. ¶De dispensatione verò Scotus illic distinguit, quòd cum illo, qui solenniter rebaptizaret, aut rebaptizaretur non posset nisi Papa dispensare. Quando verò priuatim id fieret, despensatio fortè pertineret ad Episcopum. Hæc ille. At verò quando quis sciẽter absq; ignorantia rebaptizatur, vel rebaptizat, certè nisi per Papam cum illo dispensari non potest, vt probè Syluest. admonuit verb. Baptismus. 5. §. 3. Et idem est, dũ ignorãtia est culpata. Nisi ex priuilegio, vel in gratiam religionum, vel alia quauis causa indulto. At sunt præterea causæ ad dispensandũ perpẽdẽdæ: nam cũ huiusmodi pœnæ in odium hæreticorum fuerint constitutæ, si quis eò rebaptizatur, ꝙ fuerat ab hæreticis baptizatus, difficilius cũ illo dispẽsandũ est. Si verò aliã ob causam minoris notæ mitiùs cum illo agẽdũ. At de dispensatione irregularitatis iterum in tractatu ordinũ copiosiùs.

In summa respõdetur

De dispẽsatione Scot⁹.

ARTICVLVS. X.

Vtrùm ritus, quo ecclesia in baptizando vtitur, sit conueniens.

HIC Diuũ Thomã forsan quis de ordine indebito reprehendat. Inter rit⁹ nanq; etiã catechismi, & exorcismi cõnumerãtur: de quib⁹ ipse. q. 70. tractat in calce materię baptismi. Vbi oẽs doctores tam de catechismis, quàm de omnib⁹ ritib⁹ simul disputant. Quid ergo opus fuit de ritib⁹ hoc loco articulum interserere. Respondetur, ꝙ catechismi & exorcismi nõ tam ad formam baptismi attinent, quàm ad eius præparationem, & ideo de illis tã quã de præambulis baptismi in fine materiæ disputandum est. Ritus autem baptismi sunt vnctiões, atq; aliæ ceremoniæ, quæ ad solennitatem formæ baptismi attinent. Meritò ergo inter disputandũ de forma baptismi, quęritur de ritu an sit cõueniens. Respondet D. Th. sub distinctione duabus conclusionibus. Eorum enim quæ in celebratione baptismi peraguntur, quędam sacramenti substantię necessaria sunt, quædam ad eius solennitatem pertinentia. Est ergo prior conclusio. De necessitate quidem sacramenti sunt tria nempe, forma, minister, & materiæ vsus. Alij addunt quartum, scilicet, intentionem. Hanc verò D. Th. nomine ministri intelligit, loquitur enim formaliter, vt aiunt, qualiter nemo minister dicitur, nisi qui ministerij sui intentionem habet dum illud exercet. Quare in concilio Florẽtino tribus etiam dicitur constare sacramentum, nempe, ministrum cum intentione pro vno communerando. Probatur

Prior cõcl.

tur conclusio. De essentia sacramẽti sunt causæ intrinsecę id significãtes, quòd intus operantur, hæ autem sunt forma, quæ est principalis causa, & minister, qui est ceu instrumentalis, & vsus materiæ, quæ internam ablutionem designat. Quòd si arguas, formam non esse causam principalem, sed Deum: nam & totum sacramẽtum, vt suprà dictum est, concurrit vt instrumentum. Respondetur non sic vocari formam, principalẽ causam, quasi primam & supremam, quę est extra sacramẽtum, illa siquidem Deus est, sed principalem inter intrinsecas sacramenti. Sciolus aliquis nobis forsan opponat, præter has causas reqri etiam intẽtionẽ baptizati. Respondetur autem Diuum Thomã nõ negare eiusmodi intentionem esse necessariam, imò id. q. 68. ar. 7. demonstrat. At verò baptizatus nec est pars nec causa sacramenti, de quibus in præsentiarũ loquimur, sed subiectũ, ipsum sacramentum recipiens. ¶Posterior conclusio. Cætera omnia, quæ in ritu baptismi fiunt, non ad eius necessitatem pertinent. Hæc tribus rationibus declaratur. Solennitas nanque baptismi primùm ad hoc confert, vt deuotio fidelium excitetur. Si enim simpliciter fieret ablutio, facilè posset apud plebeios in vilipẽdium venire: sanè qui non pluris eam penderent, quàm si secularis esset profanaq; lotio. Per illum autem cęremoniarum decorem, puta exorcismorum catechismorum, & vnctionum, beneuolentia attentioque hominum efficaci⁹ captatur, vt sese ad diuinorum adorationẽ cõsideratiùs erigãt. Secũdò deseruiunt ijdem ritus ad rudium ineruditorumque docilitatem & instructionem. Nam cum cognitio nostra à sensu incipiat, per illa sensibilia signa vulgus aut instruitur, aut certè ad inquirendum excitatur, quę sint illa mysteria, quæ sub illis latent. Tertiò, quia orationes illæ, & benedictiones, & sufflationes &c. ad cohibendos arcendosque dæmones plurimùm iuuant, ne sacramenti donis conferendis obstent. Atqui vsq; adeò hæc vera sunt, vt qui eiusmodi cęremoniis obganniũt, hæretici omnino sint. Et reuera Germani ab istis cęremoniis vituperandis & explodendis exordium sumpserunt. Vnde subinde gradum facilè fecerunt ad ipsa labefactãda exterminandaq; sacramenta.

2. cõclusio.

¶Inter ritus autem primum venit tẽpus de quo arguit D. Thom. primo loco. Christus, vt suprà dictum est, dum baptizatus est à Ioanne sacramentum instituit, quoniam nunquàm aquæ baptismi purgare peccata credentium possent, vt ait Chrysosto. de consecra. dist. 4. can. Nunquam, nisi tactu dominici corporis sanctificatæ fuissent: illud autem celebratur sub festum Epiphaniæ: ergo illic potiùs, quàm in vigilia Paschæ, aut Pentecostes debuit baptisma solenniter celebrari. Respondet autem, quòd Christus non fuit baptismate suo tinctus, sed Ioannis. Christiani verò non baptizantur nisi baptismo Christi, qui efficaciam habuit ex passione, iuxta illud Ro. 6. Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsi⁹ baptizati sumus. Et ex spiritu sancto, iuxta illud Ioann. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c. Et ideo congruè delecta sunt tempora illa duo celebrando solenni baptismo: vidilicet, vigilia Paschæ, in qua fit memoria passionis & resurrectionis post quam resurrectionem Christus præceptum posuit de baptismo, & vigilia Pentecostes, quando Apostoli repleti spiritu sancto, tria millita hominum baptizasse leguntur. ¶Ritus ergo iste plurimis canonibus sancitus extat de consecra. distin. 4. illis scilicet. Non ratione. Duo tempora. & sequentibus. & can. Propriè. Leo Papa easdem causas refert cur illa duo tempora, videlicet, vigilia Paschatis, & Pentecostes fuerint solennitati baptismatis selecta. Et can. Siquis. Facit argumẽtum, quod adduxit huc. S. Tho. nempe, quòd festo Epiphaniæ, quando Christus fuit baptizatus, debuit celebrari. Et respondet eodẽ modo, quòd non fuit ille baptismus Christi. Et tandem in subsequentibus canonibus concluditur, quòd nisi vrgente necessitate nemo debet nisi illis duobus temporibus baptizari. Tunc enim temporis quia frequentes adulta ætate tam ex gentibus quàm ex Iudæis fidei Christi nomina sua dabant, detinebantur in catechumenorum schola, vbi fidem edocti illis festis baptizari solebãt adulti, paruuli verò, qui catechismis non egent quocunq; tempore baptizabantur. Vnde vsus relictus est ecclesiæ

clesiæ illis duabus vigiliis Litanias & benedictiones canere, Et in collecta missæ. Hanc igitur oblationem, verbum illud adijcere, p his quoq; quos regenerare dignatus es, &c. fit.n. allusio ad illos neophytos tunc baptizatos. Deinde dominica in albis ijdem ipsi ex ordine in ecclesiam prodibāt stolis albis cādidati, hoc est induti stolis lineis innocentiam repræsentantibus, quam baptismus illis præstiterat, cereosq; accensos gestantes, quorū lumine lumen fidei referebant. In quorū introitu canebatur illud graduale. Quasi modo geniti infantes lac cōcupiscite, &c. Postmodum verò quando rarissimè adulti baptizabātur, cessauit ille ritus, & quocunq; tempore indiscriminatim baptizantur pueri. Cōgruit autē si fieri potest vt baptizentur octauo die. Consilium tamen esset, vt in insulis, vbi denuò noua plantatur ecclesia, mos ille priscus quo ad fieri posset, obseruaretur.

De vnctiōi. ¶Secundum argumentum est de vnctionibus. Apparet enim ad idem sacramentum non pertinere diuersarum materiarum vsus: fit autem baptismus in aqua, nihil ergo ad ipsum pertinet vsus olei. Respondetur aquam pertinere ad substantiam, oleum verò ad solennitatem. Fit autem bis vnctio, primò ante baptismū simplici oleo benedicto in pectore, & inter scapulas: secundò pòst chrismate in vertice capitis. Vnde oleum illud dicitur oleum catechumenorum: nam ante baptismum non sunt nisi catechumeni. Chrisma autem, vt ait Innocentius de sacra. vnctione. ca. vnico. non conuenit nisi Christiano iam baptizato. Christus nanq; à chrismate dicitur, & à Christo Christianus. Vnctio autem illa in pectore & in scapulis significat tūc Christianum fieri Christi athletā, vti Amb. lib. de sacr. autor est. Pugil nāq;, vt in more erat apud ethnicos, oleo vngebatur ad cōsolidādos neruos, & corroborādas carnes. Innoc. verò illic ait vnctionē pectoris significare donū spūs sancti, quo error ignorantiæ abijcitur, fidesque suscipitur, ex qua iustus viuit. Vel quia in pectore cor est, munitur illa vnctione homo aduersus hostem, vt libr. 2. de sacrament. parte. 6. capi. 11. ait Hugo, ne deinceps ei immunda & noxia persuadere possit: nam vt ait redemptor de corde exeunt cogitationes prauæ. Vnctio autem inter scapulas significat spiritus sancti gratiā ad excutiēdā negligētiā torporē, bonāq; subinde operationē exercēdā, qa fides sine operib⁹ mortua est. Nā in scapulis, vt ibidem ait Hugo, vigor portandi oneris est, & baptizatus fortitudinem accipit ad portandum onus domini. Concludit ergo Innoc. quòd per fidei sacramentum fit munditia cogitationum in pectore & per operis exercitium fit fortitudo laborum. Ad eundem sensum pertinent verba Rabani de consecratio. distinct. 4. can. Deinde. Enimuerò quanuis in baptismo Pharao cū suo exercitu, hoc est diabolus cum suo scelerum satellitio submergatur, non tamen illico Christianus terrā promissionis ingreditur, sed longa, asperaque illi via deserti restat cōtra Hiebusæos, & Pherezæos, hoc est cōtra monstrifica tentamēta carnis dimicaturo. Post baptismū verò chrismate baptizatus in cerebro insignitur à presbytero, in signū q̄ fit Christi regni particeps, & à Christo Christian⁹ deinceps vocatur. Sentētia est eiusdem Rabani libro de institutione clericorum. Innocentius autem eodem capitu. de sacra. vnctione ait fieri in cerebro, quia sapientis sensus in capite resident, vt Christianus paratus sit, vti ait Petrus, omni petenti se de fide rationem reddere. Significat ergo signum illud crucis in vertice capitis chrismate delinitum characterem Christi, quo Christianus à reliquis gentibus dignoscitur, vexillū militię suæ in eminētia capitis præferens. Quā quidē vnctionē capitalis verticis, vt li. 2. de sacra. par. 7. c. tertio refert Hugo, Syluester Papa instituit. ¶Nullo autem pacto presbyteris permittitur in fronte baptizatos chrismare, sed si cubi, vt audisse me memini, post crucem verticis alteram adhibeant in fronte, manifestarius abusus est, contra can. Presbyteri. de conse. q. 4. qui est Gregorij. Neque vlla est responsio tantùm illic prohiberi presbyteris, ne cōfirment: aliàs dixisset, papa, ne cōfirmarent. Imò, quoniam nulla fit chrismatio in fronte nisi confirmationis, expressè iubet: ne presbyteri baptizatos infantes signare in frontibus sacro chrismate præsumant, sed baptizandos vngant: in pectore scilicet

Innoc. *Ambro.* *Nullatenus Presb. frontē inūgant.*

licet & inter ſcapulas, & baptizatos in vertice cerebri) vt epiſcopi poſtmodum confirment in fronte. Nam in primitiuâ eccleſia, præcipuè dum celebrabatur ſolẽnis baptiſmus, vt eſt videre aud Dion. de eccle. Hier. confeſtim epiſcopus baptizatos confirmabat. Poſtmodũ verò dũ creſcente Chriſtianorum populo raritas eſſet epiſcoporum, presbyteri munus ſibi illud vſurpabant ſignandi neophytorum frontes, quorum ideo audaciam Grego. cohibuit. Quanuis poſtea, vt ipſe ſcribit Ianuario, quod refertur can. Peruenit. diſt. 95. id ad tẽpus cõceſſerit presbyteris: videlicet, vt confirmarent. Iam verò nullatenus eis chriſmare frontes permittitur. Vnde Rabanus lib. de inſtitutione clericorum. Signatur, inquit, baptizatꝰ chriſmate in ſũmitate capitis ꝑ ſacerdotẽ, ꝑ põtificem verò in frõte: vt in priori vnctiõe ſignificetur ſuper ipſum ſpiritꝰ ſancti deſcenſio ad habitationẽ Deo conſecrandam, in ſecunda quoque, vt eiuſdem ſpiritus ſancti ſeptiformis gratia cum omni plenitudine ſanctitatis & ſcientiæ & virtutis venire in hominem declaretur. Quare nec D. Th. hoc loco, nec vllus doctorum refert chriſmationem à presbytero fieri niſi in vertice capitis. Neq; quenquam decipiat quod Innoc. dicto ca. de ſacra vnctione. poſt vnctionem in vertice capitis ſubdit. In fronte vngitur baptizatus, vt liberè confiteatur, quod credit. Eandem enim vnctionem frontis paulò inferius declarat eſſe epiſcopalem confirmationẽ. De qua. d. 7. diſputatio nos expectat. ¶ Tertium argumentum tangit myſterium lineæ veſtis. Arguitur nanq;. In Chriſto non eſt diſtinctio maſculi & fœminæ, vt ait ad Col. 3. Paul. Barbari & Scytæ: cur ergo baptizati induũtur candida veſte? Reſpondetur non ea ratione indui, vt perinde atque religioſi ſuis induuntur cucullis, ita non liceat Chriſtianis niſi veſtibus illis vti. Sed tum in ſignũ innocentiæ, quam vnuſquiſque per baptiſmi regenerationem adipiſcitur: quam ſubinde vitæ puritatem & candorem tenetur ſemper moribus exhibere: tum perinde, vt prognoſticum ſit gloriæ reſurrectionis in corpore & anima, ad quã & eadem nos regeneratio deſtinat, & eiuſmodi vitæ ſynceritas perducit. Admonetur præterea Chriſtianus vt ait loco citato Hugo, ſacro illo velamine diademate ſe regni & ſacerdotali dignitate potiri. Ad vltimum datur, inquit, cereus accenſus in manum eius. Hic enim cereus, vt ſuprà diximus, lumen fidei refert, cuius ſacramentum eſt baptiſmus: quod ſcilicet lumẽ vniuerſis Chriſtianæ religionis officiis anteferẽdũ nobis eſt, vt mandatũ illud euangelicum impleamus. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona: & glorificent patrem veſtrum, qui in cælis eſt. Quam quidem lãpadem, qui inextinguibilem ſeruauerit, inter ſapientes virgines cum ſponſo cœleſti ad nuptias introibit. At verò & verbum illud Apocalyp. 5. ad Chriſtum. Feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes, huiuſmodi ceremoniis non obſcurè deſignatur: quãdoquidem ſuper fontẽ baptiſmi, ceu ſacerdotes vngimur, & ſacerdotali ſtola induimur, ſanctoque fidei lumine, quaſi totam vitam hoſtijs & ſacrificiis mentis & corporis Deo ſacrificaturi inſtituimur. Meritiſsimò ergo contra hæreticos concludit quarto argumento D. Thomas, huiuſcemodi ſacros ritus ſolennitatis baptiſmi ſic non eſſe neceſſarios, vt tamẽ nec ſint ſuperflui, imò maximũ ornamentum ſacramentis afferre. De catechiſmis autem & exorciſmis infra. d. 6.

Rabanus. — *Inno.* — *De veſte cãdida.* — *Hugo.*

ARTICVLVS. XI.

Vtrùm conuenienter deſcribantur tria baptiſmata.

De trino baptiſmate, Sẽtẽ. Magiſt. di. 4. meminit, nõ autẽ cõcinnũ videtur obſeruaſſe ordinẽ, ſed occaſionẽ inde nactus, quòd de ſuſcipientibus rẽ ſacramẽti abſq; ſacramento illic loquebatur, trium baptiſmatum mentionem miſcuit: cùm tamẽ eiuſmodi baptiſmata ad formam baptiſmi quodammodò attineant, atq; adeò ad hanc diſtinctionem, qua de eiuſmodi forma tractamꝰ. Ordinem ergo D. Tho. ſecuti quærimus hîc ſubſequenter vtrùm conuenienter deſcribantur tria baptiſmata. Ad quam quæſtionem licèt D. Th. vnica expreſſe concluſione reſpondeat, duabus tamen, quæ in illa continentur, clari

Prior cõcl. claritatis gratia respõdemus. Prior. Tria sunt peccati remedia, quæ vocantur baptismata: nẽpe baptismus aquæ, martyriũ & pœnitẽtia seu quis actus peccati remissorius. Cõclusio est glossę super verbũ Apost. Heb. 6. Baptismatũ doctrinæ. Ait. n. pluraliter sic dici, quia est baptismus in aqua, & in pœnitentia, & in sanguine. Et martyriũ quidẽ nũcupatur baptism⁹ sanguinis ab effectu effusionis eius. Mot⁹ verò cordis appellatur baptism⁹ flaminis, à causa quia flamine spiritus sancti in spiratur. Sed baptism⁹ aquæ à sua materia sumit nomen fluminis. Posterior cõclusio. Baptismus tam sanguinis q̃ flaminis ob id nominatur baptism⁹, ꝙ vterque supplet vicẽ baptismi aquæ. Vbi insinuat D. Th. solùm baptismum aquæ absolutè & simpliciter censeri baptismum, ac perinde esse sacramentum: reliqua verò non item: atq; adeò neutrum tam esse baptisma q̃ sic propterea appellari, quòd suppleat vicem baptismi. *Posterior conclusio.* Probatur priùs conclusio ratione. Baptismus aquæ efficaciã habet tum à passione Christi, cui per ipsum configuramur, tum etiã ab spiritu sancto, cui⁹ donum est baptismalis gratia: quare & baptismus ipse effectus quodammodo tam passionis est, quàm spiritus sancti. Effectus autem dependet quidem à causa, non tamẽ è conuerso causa ab effectu. Quapropter valet quisq; effectum baptismi aquæ absq; ipso baptismo cõsequi, vt potè per martyrium, per quod, sicuti per baptismũ, assimilatur homo passioni Christi. Quare de martyribus legitur Apocalyp. 7. Hi sunt, qui venerũt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Lauare enim idem est, quòd baptizare. Nã quanuis opus sanguinis sit rubricare, tamen propter innocẽtiam occisi agni, & eam, quam martyres inde assequuntur, dealbare dicitur. Eadem ratione potest quispiam virtute spiritus sancti effectum itidem baptismi aquæ absq; ipso consequi, & absq; sanguinis effusione propter motum spiritus sancti, quo mouetur cor ad credẽdum, & diligendum, ac pœnitendum de peccatis, qui ideo motus, baptismus dicitur pœnitentiæ, iuxta illud Esaię. 4. Si abluerit dominus sordes filiarũ Siõ, & sanguinem Hierusalem lauerit de medio eius in spiritu iudicij (scilicet discussionis cordis) & spiritu ardoris. Colligitur ergo conclusio, videlicet, tam martyrium quàm pœnitentiam quoniam baptismi vices supplet, baptismũ congruè nominari. Et confirmatur autoritate August. lib. de bapt. contra Donatistas. c. 22. quæ refertur de conse. dist. 4. can. Baptismi vicem. Baptismi enim, inquit, vicẽ aliquando implere passionem, de latrone illo, cui non baptizato, dictũ est, Hodie mecum eris in paradiso: beatus Cyprian⁹ non leue documentũ assumit. Quod etiã atq; etiam considerans inuenio non tantùm passionem pro nomine Christi, id qđ baptismo deerat, posse supplere: sed etiã fidẽ, confessionemq; cordis, si fortè ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri nõ potest. *August.*

¶ Assertio hæc trium baptismatum solennis est, non modò inter scholasticos verũ & inter sanctorũ proceres, qualis est Augusti. loco hìc proximè citato: & de fide ad Petrum lib. 6. quod refertur can. Firmissimè. de consecra. dist. 4. & lib. 13. de ciuit. Dei cap. 7. & Hierony. super illud ad Ephe. 4. vna fides vnum baptisma. Et ex Græcis Grego. Nazanzenus Orati. 2. de Epiphanijs. & Cirillus super Leuit. lib. 2. Et Bernar. late in Epistola. 60. atq; Hugo lib. 2. de sacra. p. 6. ca. 7. Et egregiè VValdens. tomo. 2. de sacrament. cap. 96. & 97. Quinuerò & in sacra scriptura sermo hic fundamentum habet. Nam de passionis baptismo præter illud, quod citatum est: Apocalyp. 7. extat illud Lucæ. 12. Baptismo habeo baptizari. & Marci. 10. Potestis baptismo, quo ego baptizor, baptizari? De baptismo autem flaminis præter illud citatum Esaiæ. 4. extat illud Actuũ. 1. Vos autem baptizabimini spiritu sancto, & igne, non pòst multos hos dies. Quanuis locutio hæc metaphorica sit. Infusio nanq; gratiarum, quæ sæpe in sacra scriptura aquarum nomine designantur (vt Canticorum. 4. Puteus aquarum viuentium, & Ioann. 4. Aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons salientis in vitam æternam) dicitur baptismus. *Expositio articuli.*

¶ Sunt autem quædam alia baptismatum nomina, & genera, quæ libro. 4. capit. 10. Damascenus vsque ad octo vel nouem connumerat, vt D. Th. argumẽto tertio arguit: *Sũt alia baptismatum genera apud Damasc.*

arguit,cur ergo non nisi tria hæc reliqui omnes patres distingunt? Respondetur, nihil ad propositum illa referre,quoniam hîc loquimur de baptismatibus, quæ vicem baptismi aquæ supplent, parem, scilicet effectum producendo. Quem quidē effectum reliqua baptismata non conferunt:sed sic appellantur, quia vel sunt figuræ vel dispositiones baptismi. Vt diluuiū,quod fuit figura baptismi quātum ad seruationem: nam sicut illic paucæ animæ in arcam conclusæ vitam seruarunt corporalem,ita qui per baptismum ecclesiam ingrediuntur,vti ait Pet.cap. 3. 1.canonicæ, vitam spiritualem adipiscuntur. Et transitus maris rubri, qui ideo fuit nostri baptismi figura: quoniam sicut illic submersis Aegyptiis liberatus est Israelíticus populus à seruitute Pharaonis: ita & in baptismo extinctis peccatis à Satanica eripimur tyrānide. Vnde. 1. Corint. 10. Omnes baptizati sunt in nube & in mari. Fuerunt etiam in lege veteri baptismata diuersa,quorum ad hoc propositum apostolus ad Hebr. 6. meminit,quibus variæ corporum lues & lepræ purgabantur in figuram nostri baptismi, quo animæ sordes abluuntur. Baptismus verò Ioannis dispositio fuit nostri. Igitur quoniam nullum istorum gratiam supplendo vicem sacramenti cōferebat, tria tantùm connumerantur baptismata.

Tertium argu. S. Tho.

¶ Prima igitur dubitatio animum pulsat, vt rationem exploremus vnde baptismatum appellatio originem traxerit. Arguitur enim.Si propterea quòd motus cordis & pati pro Christo baptismi vicem supplent,baptismata dicuntur, consequens fit,vt omnia charitatis officia tā interna, quàm extera eodem iure deberent dici baptismata: nam baptismi vicē supplere nihil aliud esse videtur, quàm gratiam conferre, vel augere: quod quidem munus vniuersis virtutum officiis per Dei auxilium conuenit. Quòd si dixeris debere esse actus peccatorū remissiuos arguitur ex Cirillo loco citato super Leuit. vbi septem eiusmodi actus cōnumerat. Qui sunt baptisinus, martyriū, eleemosyna,iuxta illud Lucæ. 11. Date eleemosynam,& ecce omnia munda sunt vobis. Et dimittere fratribus debita, iuxta illud. Dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus, &c. atq; alia id genus charitatis officia. Secundò arguitur. Sicuti baptismus sacramentum est gratiam conferens,ita & sex reliqua sacramenta: ergo res illæ quæ baptismi vicem supplēt quia gratiam cōferunt,supplere etiam cēsentur confirmationis vicē & eucharistiæ & pœnitentiæ, &c. ac subinde nominari possunt quodammodò confirmationes, eucharistiæ, & pœnitentiæ, quod tamen non est in vsu. Gratis ergo illud priuilegium peculiariter tribuitur baptismo.

Dubitatio egregia.

Obiectio ex Cirillo.

Altera obiectio.

¶ Respondetur hanc theologiam inde duxisse ortum, quòd baptismus in euangelio ad remissionem originalis culpæ necessarius instituitur. Nisi quis renatus fuerit,&c. Et Qui crediderit, & baptizatus fuerit. &c. Hinc ergo hæretici colligebant præter baptismum aquæ in re nemini patere originalis remissionem: atq; adeò nec salutem. Sancti ergo euangeliorum interpretes,ne negare contra euāgelium viderētur vnicum esse baptismum necessarium, prudenter docuerunt illas actiones,quæ per se sine baptismo ad remissionem originalis sufficere possunt, illius sacramenti vicem supplere, ac perinde appellari baptismata. Qualis est conuersio in Deum adueniente vsu rationis, vbi includitur baptismi votū vel formaliter: vel(quemadmodum opinor) virtualiter. Vt quando est ignorantia inuincibilis baptismi,quod.d.5.art. 2. commōstrabimus. Ac precipuè martyrium. In lege autem naturæ conuersio non erat baptismus flaminis: cùm tūc nullum extaret baptismi præceptum. Breuiter omnis actus,qui originalis peccati est remissiuus,atq; adeò qui baptismi votum formaliter, aut virtualiter includit baptismatis appellationem meretur. Vnde Aug. Bernar. Hugo, & disertè VValdensis locis suprà citatis sic cōtra hæreticos arguebant. Neminem Deus ad impossibile obligat: ergo licèt præceptum, quantumuis strictū baptismi posuerit, nihilominus vbi nulla adest baptismi possibilitas, vel vbi inuincibiliter ignoratur, voluntas obtinendi peccatorum remissionem pro baptismi facto in aqua à Deo reputatur. Nam & qui dixit. Nisi quis renatus fuerit,&c. pariter dixit. Si impius egerit pœnitentiā vita viuet, Exzechiel. 18.

Inde Resp.

18. Et (quod ad martyres attinet) similiter dixit maiorē charitatē nemo habet, quā vt ponat animam suam pro amicis suis. ¶ Atqui Cornelius, vt legitur Actuum. 10. antequàm baptizaretur à Petro in gratia erat, quippe cuius eleemosynæ iam Deo placuerant. Et Paulus antequàm baptizaretur ab Anania conuersus fuerat baptismo flaminis. Et eodem decimo capitulo ait Petrus. Quis prohibere potest, vt baptizentur hi, qui spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos? Baptismus ergo flaminis cum voto realis baptismi antequàm sit aquæ copia, sanctificat. De hac autem re infrà. d. 5. art. 2. iterum. Ecce igitur cur baptismo hoc congruit priuilegium: nam cætera sacramenta non sunt instituta ad remissionem originalis, sed ad alios effectus gratiæ conferendos. Patet deinde quòd baptismus sanguinis & flaminis solum illi principaliter charitatis actus sunt, qui baptismi votum quodammodo includunt. Quare contritio Christiani hominis peccatorū actualium non tam propriè dicitur baptismus flaminis, quàm virtus pœnitentiæ. Quocirca Cyrillus eleemosynam, & alias actiones misericordiæ, quibus peccata dicuntur remitti, non vocat baptismata, sed remissiones peccatorū. Tametsi extēso noīe non modo tales cōtritiones verū omnes charitatis motus dici queāt baptismata.

Argumēta in cōtrariū

¶ Veruntamen duo, triaue restant in contrarium argumenta. Primum est. Sanctificatis in vtero contingit baptismalis effectus sine baptismo: item innocentibus occisis pro Christo, quoniam vtrisq; sine baptismo donata est gratia remittendi originalis, & tamen illic nullus interfuit baptismus flaminis, quippe qui ante vsum rationis nullibi locum habet: ergo supplere vicem baptismi non sufficit ad baptismum flaminis. Secundò arguitur, quòd neq; id requiratur. Christus baptizatus est baptismo sanguinis, iuxta illud Lucæ. 12. Baptismo habeo baptizari, & quo modo coarctor. Imò etiā baptismo flaminis, vti apostoli, qui baptizati sunt spiritu sancto, & igne, & tamen neuter baptismus in Christo suppleuit vicē baptismi: vt qui nullius egebat remissione peccati.

Responsio.

¶ Ad primū respōdetur: quòd baptismus flaminis non dicitur ipsa iustificatio & remissio, sed motus animi per quē fit, & ideo in illis infantulis nullus fuit baptism⁹ flaminis. Ad secundum de Christo respondetur, ꝙ licèt non ita propriè, tamē largo, vt proximè dicebamus, modo quicūq; actus charitatis qa de se remissiuus est peccati, licèt illud actu non remittat, dicitur baptismus flaminis. Et qa in Christo tam internus actus, quàm passio heroicum fuit officiū charitatis, vtrūque appellatur baptismus tametsi baptismi vicē, quia illo non egebat, minimè suppleuerit.

Christ⁹ fuit baptizatus baptismo flaminis & sāguinis.

¶ Aduers⁹ hāc aūt baptismatū assertionē pugnare videtur sentētia Pau. ad Eph. 4. Vna fides, vnum baptisma. Quod est primum argumentum. S. Thomæ. Cū enim non sit nisi vnica fides, vnum tantū debet esse baptisma. Ad quod superficie tenus posset qs respondere Apostolū illic loqui de baptismo: prout est sacramētum. Sed tamen solutio non facit rei satis: nam cùm Apostolus conferat cum fide baptismum, sicut simplex est ratio fidei, ita nō debet esse multiplex baptismi genus. Legitima ergo responsio est, vnicum esse simpliciter baptismum, in quo virtute reliqua continentur. Desiderium nanque baptismi, vbi non est aquæ copia, quod est baptismus flaminis, ob id sufficit ad salutem, quòd voluntas baptismi pro eius facto reputatur. Et pariter martyrium, vbi facultas sacræ vndæ non suppetit.

Primum argu. S. Tho.

¶ Quod autem in præsentiarum præcipue notari debet, est quod Diuus Thom. argumento secundo docet, videlicet, ex alijs solùm baptismum aquæ esse, dicique propriè baptismum. Arguit nanque. Baptismus est sacramentum: solus autem aqueus est sacramentum: ergo reliqua non sunt baptismata. Et respondet argumentum concludere alia non esse propriè baptismata, quia appellatione baptismi solùm intelligitur sacramentum baptismi. Sacramentum siquidem habet rationem signi, debet scilicet, ex Dei institutione esse signum gratiæ, quam in lege noua efficit, quod non conuenit martyrio. Neque verò baptismo flaminis, quanuis dicatur baptismus pœnitentiæ: quia non dicitur pœnitentia, vt est sacramentū absolutionis

Secundū argu. S. Tho.

Solus baptismus aquæ propriè est baptismus, qa solus ipse est sacramentum.

lutiones sacerdotalis, sed vt est virtus, & motus animi peccatorum remissiuus. Nominantur ergo alia baptismata, non quia cōueniāt cū baptismo in ratiōe signi, sed in effectu. Quapropter neq; baptism⁹ flaminis, neq; verò sanguinis pōt facere hominē ex attrito cōtritū, sed solus baptismus aquæ re vera suscept⁹. ¶Ex hac ergo prima discrepantia inter baptisinum aquæ, & reliquos assignata subsequitur secunda, videlicet solùm baptismum fluminis esse in præcepto euāgelico in remissionē originalis labis. Nisi qs renatus fuerit, &c. Martyrium autē nō est simpliciter in pręcepto, nisi tantū in casu necessitatis ad defendendā fidem. Et baptism⁹ flaminis nō nunquam extra tempus præcepti inspiratur: nam tunc solùm voluntas baptismi est in præcepto, quando baptismus est suscipiendus. ¶Atque hinc colligitur tertia differentia: quòd reliqua duo baptismata nullatenus obligationem baptismi aquæ tollūt vbicunq; copia eius haberi potest, sed tunc illa baptismata valent ad salutem, quando aqua non inuenitur. Si enim martyr baptizari renueret dum posset, non haberet rectam fidē, nec illi prodesset matyrium, neq; baptismus flaminis illi sufficeret, qui baptismum respueret. Quo fit, vt siquis desiderio baptismi ante eius susceptionem, vti Cornelius: gratiam consequatur, nihilominus postmodum opportunitatem nactus tenetur ipsum suscipere. Alioqui per præcepti neglectum ab eadem gratia decideret. Hæc omnia latè D. Augu. lib. 4. contra Donatistas cap. 21. &. subsequentibus edisserit: Ait quippe tunc fidem & conuersionem cordis valere ad salutē, & si fortè ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Et infrà. Tunc impletur inuisibiliter confessio fidei, cùm mysterium baptismi non cōtemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Et refertur de consecra. dist. 4. can. Baptismi vicē. ¶Ex quibus rursum infertur, quòd dum queritur vtrùm baptismus sanguinis & flaminis sufficiant ad salutem, non est absolutè cōcedendum sufficere, sed duntaxat secundùm quid, vt pote non habita baptismi copia. Imò absolutè est fatendum baptismum aquæ esse simpliciter ad originalis remissionem necessarium, iuxtà verba euāgelica, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c. &, si quis crediderit, & baptizatus fuerit, &c. Nam si alia baptismata aliquo modo sufficiunt, hoc est, quia voluntatem includūt baptismi, qui haberi nequit. ¶Elicitur demum ex his omnibus reliqua baptismata minimè characterem imprimere, sed solùm baptismum aquæ, quē ideò iterari nefas est. Baptismus autem flaminis nihil obstat quomin⁹ sæpe & sæpiùs iteretur. ¶Præter hæc autem, quoniam de matyrio duo in hac solutione secundi asserta sunt, videlicet, & supplere vicem baptismi, & non esse sacramentū, vtrunq; examinandum est. Videtur nanq; non supplere baptismi vicem. Etenim per se actus ipse exterior non cōfert gratiam: sed confirmat illam, quæ ab actu interiori procedit, vt ait Alex. 4. par. q. 22. memb. 5. & Bonauentura dist. præsenti artic. 1. q. 1. Actus enim exterior virtutis sine interiori nō est meritorius. Quare & D. Tho. articu. subsequenti solutione 2. affirmat martyrium non habere rationem baptismi si sit sine charitate. Imò. 1. 2. q. 20. arti. 4. docet, actum exteriorē non addere bonitatem vel malitiam super interiorem. Quòd si dicas satis esse vt actus exterior simul cum suo interiori gratiam conferat, tunc sequitur non differre à baptismo flaminis: atq; adeò nō esse tria baptismata: quoniā tota eius virtus consistit in actu interiori charitatis, qui est baptismus flaminis, ex quo habet vt sit meritorium, vt expresse D. Tho. affirmat. 2. 2. q. 124. art. 2. ad. 2. Sunt qui hoc loco diuersè ex diametro ab scopo aberrant. Enimuerò Armacha. libr. 8. capitu. 37. vt sustineat martyrium sine actu interiori non conferre gratiam, negat infantes ab Herode pro Christo occisos virtute effusi sanguinis vllā recepisse gratiam: quare eos, qui non fuerant circuncisi, perijsse autumat. In cuius sententiā subscribit Adrianus quæstiūcu. 3. de bapt. ad. 3. argu. Hæc autē opinio peior est, q̄ falsa, repugnat, inquam, autoritati ecclesiæ, martyriū innocētium celebrantis. Quod si respondeant isti, ecclesiam non celebrare nisi festū eorum qui erant circuncisi: bifariam redarguuntur. Primùm quod est quàm maxime probabile quosdam gentilium fuisse tunc vesana

Solus baptismus aquæ ē simpliciter ī præcepto ad remissionem peccatorum.

Alia differentia.

August.

Pulchrū corollarium.

sana illa Herodis rabie trucidatos: quandoquidem à bimatu & infra oẽs indiscriminatim in circuitu Hierusalem interfecti leguntur, vbi gentiles etiam nonnulli commorabantur: quare ecclesia absq; vllo discrimine omnes pro sanctis ducit cum Augustino in quodam sermone Epiphaniæ, & aliis partibus in concionibus Innocentum. Secũdò, quia quanuis omnes fuissent circuncisi, nisi aliqua gratia & priuilegium apud Deum illis per illam truculentam necem accreuisset, non dicerentur sancti: ecclesia enim non celebrat vt sanctos, quoscunque credit esse in gloria, alioqui paruulos omnes decedentes in gratia baptismali sanctorũ solennitate extolleret, sed illos prsus, qui apud Deum locum habent insignem. Neque verò pro martyribus haberentur. Laureola nanque martyrij non donatur nisi cũ aliqua gratiæ laurea. Quocirca qui non fuerunt circuncisi, sanguine suo baptizati sunt. Ioannes ergo Maioris in. 4. disti. 4. questio. 3. vt Armachano contradicat, non nihil in alterum extremum à veritatis linea declinat. Ait, inquam, quòd sicut ad sacramentum nulla requiritur interna volitio, vt patet in paruulis, sed per baptismum adscribuntur Christianæ familiæ, ita neque exigitur ad martyrium, sed per ipsum paruuli adscribuntur Christianæ militiæ, vt patet in occisis pro Christo. Ex quo deinde infert, martyrium ad modum sacramenti conferre gratiã (vt ait) ex opere operato. ¶ Ac demũ colligit verè esse sacramentum. Igitur vt inter hæc extrema veritatem cõstituam⁹, sit prima propositio. Ad martyrium in adulto, qui potest internũ habere actum exigitur charitatis affectio qua velit pro Christo mortem oppetere, sicuti ad baptismum, volitio qua velit baptizari. Est enim per se actus charitatis, iuxta illud Ioan. 15. Maiorem charitatem nemo habet, &c. Et. 1. Corin. 13. Si tradidero corp⁹ meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Diffusiùs id disserit VValdensis tomo. 2. de sacrament. capit. 105. ¶ Secunda propositio. In paruulis ante vsum rationis eiusmodi actus non requiritur, vt patet in occisis pro Christo. Sunt qui dicant gratiã illis & salutem speciali priuilegio contigisse, attamen non arbitror aliud fuisse priuilegiũ quàm martyrij. Nam vt baptismus per se habet conferre gratiam, ita & quando paruuli ante baptismum pro Christo occiduntur, illa infunditur. Et enim si Turca castrum aliquod in Christi odium incenderet, paruuli inibi concremati, quanuis non baptizati in Dei gratia decederẽt. Imò & fortasse existentes in maternis vteris, licèt baptismo aquæ tingi nõ possint. Quare in his duabus propositionibus nil arbitror differre martyrium à sacramento baptismi. Imò sicut ecclesia fidem suam paruulis applicat per baptismum, ita & suam Christus charitatem per martyrium. ¶ Neque differũt in hac tertia, quòd sicut baptismus ita & martyrium omnem remittit culpã & pœnam. Nam, vt habetur capit. Cùm Marthæ. de celebra. missa. iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre, quandoquidem ab ecclesia vt sanctus colitur. ¶ Quarta conclusio. Martyrium non est sacramentum. Probatur primò ratione Sancti Thomæ in præsentiarum, quia nõ habet rationem signi. Haud, inquàm, in hoc institutum est à Christo, vt sit gratiæ signaculum & instrumentum, sed est suapte natura egregius actus virtutis charitatis & fortitudinis, defensoriusque fidei, cui ratiõe meriti, vt reliquis virtutum officiis gratia respõdet, licèt longè quàm aliis copiosior. Secundò probatur, quia martyrium non confert gratiam ex opere operato omnino ad modum sacramenti. Haud. n. supra illã quæ martyri p modum meriti debetur alius adhibetur gradus, vt in baptismo, vbi præter meritum suscipientis, vt distin. 1. quæst. 3. explanauimus, confertur gratia virtute operis tã quã instrumẽti passionis Christi. Quod nõn perspexit Maioris quãdo dixit martyrium ex opere operato cõferre gratiã. Nihil enim ex opere operato adiungitur, nisi detur supra rationem meriti. Tertiò arguitur. Martyrium characterem non imprimit, nec constituit hominem Christianum, si aliàs non fuit baptizat⁹. Aliàs si posteà ille lethaliter vulneratus, per miraculum viueret, non teneretur amplius ad baptismum aquæ, quod est erroneũ. Quinuerò si martyrium imprimeret characterem, pariter eundẽ imprimeret

Ioan. Maioris.

Sentẽtia autoris.

Prima conclusio rũsal.

Secunda cõclusio.

Tertia conclusio.

Quarta cõclusio.

primeret, quanuis qui patitur, obicem opponeret peccati mortalis. Nam baptismus etiam si obex gratiæ obsit, vt infrà videbimus, characterē imprimit. Hæc autem omnia sunt planè concessu absurda. Præterea quartò contra ipsum arguitur. Si martyrium esset sacramētum, plura essent sacramenta quàm septem contra ecclesię traditionem. Nā solutio eius videlicet, martyrium connumerari baptismo, nulla est, tum quòd si modò actus fortitudinis institueretur, vt esset sacramentum remissiuum originalis, nihilominus profectò differret à baptismo, cùm ergo martyrium sit talis fortitudinis actus etiam differt. Tum quòd si circuncisio modò simul curreret cum baptismo quanuis eundem haberet effectum, diuersum tamen esset sacramentum. ¶ Fit ergo ex his consequens martyrium nō supplere vicem baptismi ex opere operato tanquam sacramentum, sed per modum meriti. Neque in hoc differt à baptismo flaminis. Differt tamen ab illo (vt argumentum supra factum dissoluàmus) quod baptismus flaminis debet esse conuersio in Deum per detestationem peccatorum, aut per propositum bene viuendi dum quis primò venit in vsum rationis: martyrium autem nunquā talem detestationē requirit, sed hūc solum actum, volo mortem pro Christo perpeti, hic enim cum ipso exteriori opere sufficit ad plenissimam indulgentiam omnium peccatorū quoad culpam & pœnam, si nō opponatur obex complacentiæ alicuius criminis. ¶ Atque hinc sequitur aliud discrimen, quòd reliqui actus, qui sunt baptismi flaminis non remittunt semper totam pœnam nisi habito respectu ad maiorem minorem ve ipsorum intensionem, martyrium autem quacunq; charitatis affectione offeratur plenissimum hunc sortitur effectum: nā volitio mortis pro Christo pro summa reputatē charitatis excellentia. Hoc patet, quoniā ecclesia, vt quēcunque martyrem catalogo sanctorum adscribat, nullum aliud experimentum explorat, quàm quod Christo passus est. Idem confirmatur ex Augustin. libr. 13. de ciuita. Dei cap. 7. dicentis, quòd quicunq; non percepto generationis lauacro pro Christi confessione moriuntur:

Quomodo martyrium baptis. flaminee differat.

August.

tantum eis valet ad dimittenda peccata, quātū si lauarentur sacro fonte baptismatis. Qui enim dixit. Nisi qs renatus fuerit ex aqua &c. dixit. Qui me cōfessus fuerit coram hominibus, cōfitebor & ego eum corā patre meo. &c. ¶ Arguitur ad idem etiā ratione. Qui diligit Deū, diligitur à Deo Ioan. 14. sed maiorē charitatē nemo habet, quā vt animā suā ponat ꝓ amicis suis: ergo propter solū amorē Dei expressum in martyrio quis diligitur à Deo. Id idē demū sancitur de cōsecr. d. 4. can. Catechumenū. vbi ex ꝓfesso ex verbis Aug. ad Fortunatū ꝓbatur ꝙ per martyriū cōfertur gratia eodēmodo quo ꝑ baptismū.

ARTICVLVS. XII.
Vtrùm baptismus sanguinis sit omnium potißimus.

SVBSEQVITVR tādē vt hęc inuicē baptismata cōferēdo, exploremus quis sit potissim⁹. Et affirmatur vnica bimēbris cōclusio. Baptism⁹ flaminis est potior & perfectior baptismo aquę: baptism⁹ verò sanguinis ambob⁹ excellētior. Probatur primò ex Aug. ad Fortunatum vbi ait: Baptizat⁹ cōfitetur fidē suā corā sacerdote: martyr corā persecutore quod difficilius est. Ille post confessionē aspergitur aqua (quod est suaue) hic sanguine (quod est acerrimū) ille per impositionē manus pontificis recipit spiritū sanctum, hic templū efficitur spiritus sancti, quod magis est honorificū. Secūdò probatur ratione. Illud baptisma est excellētius, in quo excellētiùs diuinę causæ operatur: tale autē est martyriū: ergo est excellētius. Probatur minor, nā baptism⁹ flaminis & sanguinis, eò sic appellātur, qꝛ supplent vicē baptismi aquę, at licèt tā passio quā spiritus sanct⁹ ad oīa tria cōcurrat, excellētiùs tamē ad baptismū flaminis, sed excellētissimè ad baptismū sanguinis. Passio nāq; concurrit in baptismo aquæ per modū figuralis cuiusdā repręsentationis quia ꝑ ipsum cōsepelimur Christo qꝛ repręsentatur in aqua materiali. In baptismo verò flaminis concurrit ꝑ spiritualē affectionē ad eandem passionē, dignior aūt est affectio, quàm repræsentatio. Sed in martyrio per operis imitationē, quia verò

verè martyr moritur, quod est omnium potissimum. Similiter etiam virtus spiritus sancti in baptismo aquæ operatur per latentem virtutem actionis aquæ: in baptismo verò flaminis per cordis commotionem, quod est dignius: sed in baptismo sanguinis per potissimum dilectionis affectum, pariter & effectum, secundùm illud Ioan.15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis.

Expositio articuli. ¶Plærique doctorum, vt Alex.4.par. q.22. memb.5. Bonauen. præsenti dist. ar. 1. q. 2. & Durand. q.8. & Palu. q.3. nullum horum baptismatum dicunt simpliciter aliis antecellere: sed habere se omnia, vt excedens & excessum. At verò cùm cōparatio debeat fieri in ijs, quæ rebus comparatis per se conueniunt, profectò simpliciter est cum D. Tho. sentiendum, vt baptismus flaminis sit simpliciter perfectior aqueo, & martyriū vtroque propter rationem præfatam, nā quod per se conuenit his baptismatibus est, quòd sunt spiritus sancti, Christique passionis instrumenta: perfectio autem instrumenti simpliciter attenditur penes modum, quo à principali agente mouetur: cùm ergo tā passio quàm spiritus sanctus excellentiùs per baptismum flaminis quàm aquę moueat, & excellentissimè per baptismum sanguinis, ille est excellentior, & hic excellentissimus. ¶ Accedit ratio solutionis.2.arg. quod est huiusmodi. Baptismus sanguinis non valet sine baptismo flaminis, qui est per charitatem iuxta illud. 1. Corint.13. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem nō habuero, nihil mihi prodest: baptismus autem flaminis sine baptismo sanguinis valet: ergo baptismus sanguinis est perfectior. Et respondet, argumentum potiùs contrarium conuincere: nam eò quòd baptismus sanguinis præsupponit baptismum flaminis, illumque includit, nec solùm quencunque, sed præstantissimū charitatis actum, cui superaddit præstantissimum externum opus, fit vt sit illo præstantior. ¶ Et ad idem adijcitur solutio tertij: quod est huiusmodi. Sicut baptismus aquæ habet efficaciam à passione Christi, ita & passio Christi ab spiritu sancto, secundùm illud Hebr.9. Sanguis Christi qui per spiritum sanctum obtulit semetipsum pro nobis, emundauit conscientiam nostram. Ergo cùm baptismus flaminis sit proprium instrumentū spiritus sancti: ille est potior. Respondet quòd etiam baptismus sanguinis non solùm est instrumentum spiritus sancti, vt visum est, verùm & eminentiùs motum.

Secundū argumentū.

Tertium argumentū.

¶His demum rationibus accedit, quòd præstantia baptismi penes eius effectum est pensanda: longè autem copiosiùs confertur gratia per martyrium, quàm per baptismum aquæ: vel aliud baptisma flaminis: nam quò quis maiore charitate diligit, maiore diligitur, atque adeò cumulatiorem habet gratiam: maiore autem charitate diligit martyr, quàm baptizatus (imò gratia baptismalis est minima) & pariter martyrium remittit culpā omnem & pœnam, quare maiorē tribuit lauream gratiæ, super quam adiungit laureolam triumphi: est ergo simpliciter præstantissimum baptisma. *Alexan.*

¶Qui autē dicunt baptismum aquæ aliis præeminere, primum argumentum faciunt, quod est hîc etiā Sancti Thomæ primum. Est enim sacramentum imprimēs characterem, ac proinde simpliciter in præcepto, quod aliis non conuenit. At verò Sanct. Thom. respondet, comparationem non fieri in ratione sacramenti, vt potè quæ non est omnibus communis sed peculiaris baptismi aquæ, sed in eo quòd omnia sunt instrumenta passionis & spiritus sancti. ¶ Alex. autē & reliqui arguūt, quòd baptismus aquæ sit prestātior tum quòd cōfert gratiam remittentē mortale & veniale: baptismus autem sanguinis non sed conseruat gratiā, quam homo per actū interiorem adipiscitur, & remittit veniale. Hoc autē est falsum, quia licèt martyrium sine intrinseca charitate non mereatur gratiā, nihilominus verè illā meretur: nā actus exterior & interior pro eodem reputantur: actus enim exterior nō est nisi cōsūmatio interioris. Quis enim neget per opera exteriora virtutum homines mereri incrementū gratiæ? Quod autē addūt baptismum aquæ plures saluare, quàm martyrium, hoc est accidētarium, quia pluribus applicatur.

Primum argu. contrariæ opi.

Alexan.

¶Sed arguūt etiam quòd baptismus flaminis præstet baptismo aquæ & sangui- *Arg. de baptismo flami.*

 nis,

nis, quia est iterabile remedium contra peccatum, cùm nec baptismus nec martyrium iterentur. Hoc autem nihil est, imò propterea baptismus & martyrium nõ sunt iterabilia, quia perfectiùs repræsentant passionem Christi. ¶ Vnum autem argumentum posset sciolos fallere, quòd baptismus aquæ sit perfectior baptismo flaminis, eò quòd semper remittit culpam, & totam pœnam: baptismus verò flaminis sæpe relinquit aliquid pœnæ per satisfactionem expiandum. Respondetur autem, baptismum quoq; flaminis totam pœnam suapte natura remittere si cõpletam habeat intensionẽ, sed quia ab illa nonnunquam deficit, non semper totam abstergit, sicut baptismus sanguinis, qui eò quòd est volitio mortis, totam delet.

Argumen.

DISTINCTIO. 4. de ministris baptismi.

Cap. j.

DE sacramẽtorũ q̃dẽ ministris ĩ gñre satis supq; distinctione prima scriptũ reliquimus. De illis, q̃ baptismi sunt peculiares: facilima erit cõsideratio. Ministri q̃ppe sacramẽti hui⁹ post Ep̃os sunt ex officio oẽs p̃sbyteri, nõ tñ diaconi, aut subdiaconi. Snĩa Isidori est in Epistola ad Ludifred. & lib 2. de officijs. Atq; adeò Gelasij Papæ in Ep̃la ad Ep̃os p̃ Siciliã & Laconiã cõstitutos. Presbyteri em̃ eò q̃ potestate funguntᷣ cõsecrãdi corpus Chr̃i verum, eadem subsequenter per baptismũ possunt hoĩes ad ei⁹ corpus mysticũ admittere. Diacones verò, q̃a vt nomẽ ipsũ Gręcè admonet, nõ sũt, nisi sacerdotũ administri id nisi in necessitate neq̃unt. ¶ Quin etiã laici, vt ibidẽ ait Gela. cuiuscũq; sint sexus ordinis & sectę ob vrgẽtem necessitatẽ idem valent sacramẽtũ absq; solẽnitate exhibere. Nã ĩ chr̃o Iesu, vt ad Gala. 3. ait Pau. nõ est mascul⁹ & fœmina, Iudę⁹ & Gręc⁹. At q̃m vt. 1. Cori. 11. idẽ ait Apostol⁹, caput mulieris vir est, & viri chr̃s, neq; in pręsentia viri mulieri baptizare fas est, neque verò laico, si sacerdos adsit. Qui aũt laic⁹ extra necessitatẽ eiusmodi munus vsurpat, lethale sacrilegiũ cõmittit. Et qui ab illo tũc recepit, si modò ad vsũ rõnis peruenerit, simili se culpa cõmaculat. Quapropter characterem quidẽ suscipere potest, gratiam verò non item. ¶ Plures aũt si vnũ baptizare cõtẽdant, dũmodo & vterq; materiã applicet, & legitimã formã simul p̃ferãt, sacramẽtũ quidẽ p̃ficiũt, veluti si plures eandẽ hostiã cõsecrarẽt. Tametsi turpi cõtentiõis culpa deturpentᷣ. Si aũt sicut partiales se ingerãt, vt nõ vterq; seorsum, sed ambo complexim

25. ca. Per lectis. De cõsecra. d. 4. ca. Constat. 93. d. c. diacones.

Cap. *Pau. Ga.* *1. Cor.* *Ca.*

xim id facere cõtendant, sacramentum non conficitur. Quare mutus & mãcus vnũ simul baptizare nequeunt.

Ca.iiij. ¶ At neq; solo baptizãte opus est, sed & susceptore, q neophytũ de fonte leuet, ĩteresse oportet, vt Diony.lib.2.eccl.hierar.autor existit. Est enim baptismus spũalis regñratio: ac subinde pędagogo regeniti indigẽt, q nutricis instar lacte eos Chriano lactet, & ceu patronus erudiat. Quo fit, vt susceptor ille affinitatẽ quandã cũ cliẽtulo suo cõtrahat. Atq; adeò subsequit̃ vt ipm ĩ necessitate d̃beat doctrina articulorũ fidei mãdatorũq; decalogi, atq; horũ similiũ imbuere & ĩstruere, dicẽte ĩ quodã sermõe paschali Augusti. Vos ante oĩa tã viros q̃ mulieres, qui filios in baptismate suscepistis, moneo, vt vos cognoscatis fideiussores apd̃ Deũ extitisse p illis, quos visi estis d̃ sacro fonte suscipere.

Diony.lib.2.eccl.hierarch.

Augusti.in ser. Pascha.

DISTINCTIO. 4.

Quæst. vnica, de ministris baptismi.

S.Tho.3.part.quæst.67.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm ad officium presbyterorum pertineat baptizare.

De sacramẽtorũ ministris vt in textu habetur multiplex est consideratio: vna scilicet, generalis de ministris vniuersorũ, quam quidem considerationem fusè distinct.1.q.5.tractauimus, vbi cuncta, quæ de re illa ventilari solent, pro virili nostra discußimus. Aliæ verò sunt particulares de cuiuslibet sacramẽti functione. Quare post illum tractatũ minimè hic de ministris baptismi superfluit. In hac autẽ distinctione ordinẽ Magistri Sentent. S. Thomã secuti, eò deseruimus, q ipse priùs in.d.4. de effectibus baptismi disputauit post verò in.5.&.6. de ministris, & permixtim de suscipientibus baptisma. Cùm tamẽ lucidus legitimusq; ordo secundùm naturam deposcat, vt post constitutam baptismi substantiã, quæ materia & forma constat, de causa eius, hoc est, de ministris, mox de subiecto, puta de suscipiẽtibus, ac deniq; tertiò de eius effectibus disseratur. Attamẽ quoniam isti articuli facillimi sunt, aliquos eorum in pauciores redegimus, neq; omnino ordine D. Thomæ obseruato: nã forsan articulus secundus splendidiùs priorẽ locum obtinebit. Quęritur ergo, vtrùm baptizare ad officiũ propriè presbyterorũ pertineat, an verò etiam incumbat diaconis. Et respõdetur duabus conclusionibus. Prior. Sicut ad sacerdotẽ pertinet consecrare eucharistiam (ad quod principaliter sacerdotium refertur) ita & ad proprium officium sacerdotis pertinet baptizare. Determinatio est canonũ, perlectis.d.25. &, constat.de cõsecr.d.4. qui sunt Isidori. & Diacones.93.d.qui est Gelasij. Et ratio est, quia officium proprium sacerdotis est consecrare eucharistiã, & ideo Christus in cœna eos ordinauit. Illud autẽ sacrosanctum sacramentũ est vnitatis & pacis secũdũ illud.1.Cor.10.vnus panis & vnũ corpus multi sumus, oẽs qui de vno pane & calice participamus: per sacramentũ autẽ baptismi fit homo particeps illius vnitatis, fitq; subinde eius accedẽdi ad mensam Domini: ergo sacerdos, cui incumbit porrigere populo buccellã, officiũ habet baptizandi. Eiusdem enim causæ est totum facere, & partes ad ipsum totum disponere. ¶ Posterior conclusio. Ad diaconum non pertinet quasi ex proprio officio tradere sacramentũ baptismi, sed in eius collatiõe & aliorũ sacramẽtorũ assistere & ministrare maioribus. Conclusio est eiusdẽ Gelasij papæ in prædicto can.

Prior cõcl.

Posterior conclusio.

Diacones. quem hîc citat Diuus Thom. Diacones enim, inquit, propriam constituimus obseruare mensuram. Absq; episcopo vel presbytero baptizare nō audeant. Nisi prædictis ordinib⁹ fortaßis lōgi⁹ cōstitutis neceßitas extrema compellat: quod etiā laicis Chrīanis facere plerunq; cōcedit. Et probat ratione ex ipso nomine elicita. Vt em̄ autor est Dion. c. 7. cœlestis hierar. potestates cœlestiū ordinū (ac perinde ecclesiasticorū officia) ex eorum nominib⁹ accipiunt: diacones autem Grecè idē est, qđ latinè ministri, à diaconeo qđ est, ministro: ergo eorū officium non est sacramētū perficere sed ministeriū prestare tā in sacramēto eucharistiæ, quàm in reliquis. Idē cōfirmat autoritate Isido. eo. c. Constat. vbi ait ꝙ baptisma nō à diaconib⁹ sed à sacerdotib⁹ est tractādū. 25. d. c. Perlectis. idē Isidor⁹ ait ad diaconum pertinere aßistere sacerdotib⁹, & ministrare in omnib⁹, quæ agunt in sacramentis Christi, vt in baptismo, chrismate, & patena & calice in altari, &c. ¶Prior cōclusio planißima est. Et pari ratione ꝓbat officiū esse presbyteri absoluere à peccatis, & in extremis vngere infirmos: nā vnū ad susceptionē eucharistiæ disponit, atq; alterū reliquias expurgat peccatorū, quæ in peccatore relinquūt. Sec⁹ autē de sacramētis cōfirmatiōis & ordinis, vt suis locis videbim⁹. Vnum autem adnotandū est, ꝙ solenniter baptizare nemo alius valet quàm plæbanus in sua parœcia, nisi vel ex priuilegio, vel ex plebani facultate.

Expositio articuli.

Argument.

¶Neq; verò posterior conclusio aliquid offert, quod adnotare debeamus, nisi vnum argumentum, quod ex ordinatione diaconi elicit hîc Caiet. In expositione nanque officiorum eius dum ordinatur, habetur. Diaconum oportet ministrare ad altare, baptizare, & prædicare. Vbi insinuatur in altari debere diaconos esse sacerdotis ministros, in baptismo verò baptizatores. Ad hoc Caie. respōdet, illis tribui potestatē baptizādi ex cōmißione episcopi vel presbyteri ex qua etiā possunt predicare. Id probat ex can. Diacones. quem citat tanquàm Pelagij, de consecratio. d. 4. Nō autem est nisi Gelasij in epistola ad Episcopos per Siciliam & Laconiam constitutos cap. 9. & refertur. 93. dist. Neq; illic habetur nisi quòd absentibus episcopo & presbytero poßint in extrema neceßitate baptizare, quod etiam laicis conceditur. Idque Isidorus. can. Constat. de consec. dist. 4. Neque sanctus Thom. eis aliquod aliud singulare priuilegium adscribit, vt patet in solutione tertij. Quod enim de beato Laurentio legitur plurimos baptizasse, dicit hoc illi fuisse permissum in absentia maiorum vrgente neceßitate, quod quidem possunt Laici. At verò quanuis in iure hoc non sit expressum, non tenuis ex eorum ordinatione sumitur coniectura plus quidpiam præ laicis habere. Forte enim in primitiua ecclesia, vbi raritas erat sacerdotum, & multitudo baptizandorum: committebant episcopi, aut etiam presbyteri diaconibus, vt solenniter baptizarent, quod laici non possunt. Iam verò in tāta copia sacerdotum vsus ille aboleuit. Quanuis forsan in insulis, vbi rarißimi essent sacerdotes: non esset absurdum id ipsum fieri.

Caietanus.

¶Primum argumentum Sancti Thomæ aduersus priorem conclusionem est hoc. Sub eodem præcepto Christus iniunxit Apostolis Mat. 28. baptizare & docere, & prædicare, sed docere quia est perficere episcopi officium est, vt tradit Dionysi. quinto & sexto capit. ecclesiasticæ hierar. ergo ad episcopos tantùm pertinet ex officio baptizare. Respondet autem duo. Primum quòd cùm vtrumque apostolis commiserit, quibus episcopi succedunt (dist. 68. can. Quorum vices) vtrumq; eis incumbit. Secundnm est, ꝙ officium prædicandi commisit apostolis tanquàm per ipsos exercēdum, eò quòd sit excellētißimū sapiētiæ munus. Vnde Actuū. 6. ipsi dixerūt. Non est æquū derelinquere nos verbū Dei, & ministrare mēsis: officiū autem baptizādi, ad quod nō illa exigitur sapiētia, commisit eis, vt p alios exercerēt, vnde Apos. 1. Co. 1. Nō misit me Christus baptizare, sed euāgelizare. In cuius signū, vt. Ioan. 4. legitur, Christus non baptizabat: sed discipuli eius. ¶Caue autē ne hoc sic intelligas, vt presbyter noua commißione episcopi indigeat ad baptizandum, postq̄ est sacerdos sed dicuntur episcopi per presbyteros baptizare, quia presbyteri sunt eorum adiutores à quibus proinde tum ordines

reci-

recipiunt,tum etiam parœciarum iurisdictiones. ¶Nota actum prædicandi ob id conuenire episcopis, quod prædicare est perficere: quare supponit personam iam perfectam: status autem episcoporum est status perfectionis, id est, eorum, qui iam sunt perfecti. Vnde sicut ignis, quia perfectè calidus, virtutem habet propriam calfaciendi, sic episcopi prædicandi: religiosi autem sunt in statu perfectionis tãquàm tendentes in perfectionem. Quibus potius idcirco competit perfici, quàm perficere. Attamen iam non modò omnes presbyteri curati in suis diœcesibus, verùm religiosi ex indulto apostolico prædicare possunt, vt patet in Clem. Dudum. de sepultur. ¶Secundùm argumentum est.
2.argumẽ. Ad principes, quales sunt in ecclesia episcopi, pertinet quenq; in rem publicã admittere, sed per baptismum homines adscribuntur Christianæ reipublicæ: ergo solis episcopis congruit ex officio baptizare. Solutio autem est, quòd ad principes maiora attinent in republica, vt creare auratos equites, comites & duces: ad eorum autem prætores, qui sunt eis auxiliares, creare minora officia: & ideo episcopis incumbit sacerdotes ordinare. Per sacramentum autem baptismi non admittuntur homines nisi ad infimum gradum in populo Christiano, quos ideo sacerdotibus congruit baptizare. ¶Tertium argumentum nullius est momẽti. Primum
3.argumẽ. autem contra secundam conclusionem est hoc. Simul Dominus Matth.28. iniunxit officium docendi Euangelium, hoc est prædicandi & baptizandi: sed ad officium diaconi spectat prædicare, vt constat ex eius ordinatione: ergo baptizare. Respondetur ad diaconum non pertinere ex officio aliter euangelizare, quàm catechizando catechumenos, hoc est, docẽdo articulos fidei, & alia quæ ad Christianismum sunt necessaria. Prædicare verò hoc est, euangelium docere, & interpretari est officium proprium episcopi, quod & curatis etiam presbyteris competit in suis parœcijs. Quod etiam, vt rectè ait Caietan. diaconibus, dum modò egregię sint eruditionis & autoritatis committi potest: vt Vincentio martyri legimus à Valerio commissum. ¶Secundò arguitur.
2.argumẽ. Ad officium diaconi pertinet purgare, vt.5.cap. cælestis hierar. autor est Diony. purgatio autem effectus potissimùm est baptismi, secundũ illud ad Ephe.5. Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ: ergo diaconi est baptizare. Respõdetur ad minorem, quòd baptismi non solùm est purgare, sed etiã illuminare, vt idem Diony. ait illic cap.2. & ideo nõ competit nisi sacerdoti cuius est illuminare. Diaconi autẽ munus est purgare: tam præparãdo catechumenos ad baptismum, quàm immundos à sacris repellendos.

ARTICVLVS. II.
Vtrùm laicus possit baptizare.

CVM aliorum sacramentorũ laicus non permittatur esse minister, meritò dubitatur an sit in baptismo admittendus. Et respondetur quatuor conclusionibus. Prima. Laicus potest baptizare. Quæ quidẽ conclusio canonibus suprà citatis Gelasij & Isidori definita est. Cuius vtique ratio ex suprema necessitate ducitur: spectat enim ad misericordiam Dei, qui vult omnes homines saluos fieri, vt in ijs, quę sunt maximè ad salutem necessaria: promptissima prouideat remedia: inter omnia autẽ sacramenta baptismus est maximè necessarius: nam neq; paruuli aliud prorsus habere possunt remedium suæ salutis: neq; adulti possunt aliter quàm per ipsum plenam remissionem consequi quantum ad culpam & pœnam: ergo condecens fuit, vt quemadmodũ materia eius est aqua, cuius vsus vbique haberi potest facillimè, sic & minister esset quicunque hominum, quanuis nullis ordinibus initiatus. 1.cõclusio.
¶Secunda conclusio. Sicut masculus laicus tanquàm minister Christi, ita & fœmina in necessitate baptizare potest, vt habet decretum Vrbani papæ.30. quest.3. can. Super quibus. vbi ait, vt baptismus sit, si instãte necessitate fœmina puerum in nomine sanctæ trinitatis baptizauerit, hoc est, patris & filij & spiritus sancti. Et idem decernitur can. Mulier. de consecra. dist.4. Ratio autem est quia Christus est, qui principaliter per ministros baptizat, secundùm illud Ioan.1. Super quem videris spiritum descendentem, &c. hic 2.Cõclusio.

est, qui baptizat, in Christo autem, vt habetur ad Colo. 3. nō est distinctio masculi & fœminę, ergo vtrunq; sexum potuit Christus in ministrū eligere. ¶Tertia conclusio. Nō debet mulier baptizare si adsit copia viri, sicut nec laicus præsente clerico in sacris: nec alius clericus præsente sacerdote, quia (vt. 1. Cor. 11. legitur) caput mulieris est vir, & caput viri Christus: quem clericus & maximè sacerdos repræsentat. ¶Quarta cōclusio. Sacerdos verò potest in pręsentia episcopi baptizare: eò quòd sibi ex officio incumbit.

3. cōclusio.

Expo. arti.

¶Conclusio prima facillima est more & vsu compertissima. Quòd autem ait D. Tho. non aliter adultos quàm per baptismum posse obtinere veniam quoad culpam & pœnā, sanè intelligito. Apparet enim falsum cū non solū per martyriū eadē plena fiat remissio, verū & nōnunquā per baptismum flaminis, quando est egregiè intensus, qualem habuit latro in cruce pendens, & Magdalena. ¶Caietanus ergo respondet, intelligi de integro baptismi effectu, qui includit characterem, hunc enim alia baptismata non imprimunt. At verò S. Tho. non videtur ad characterem annuere: quoniam dūtaxat loquitur de plena remissione culpæ & pœnæ. Ob idque fortassis nihil aliud dicere voluit, quàm quòd etsi per martyrium idē effectus obtineri possit, illud est quando facultas baptismi haberi non potest, quare ex hoc etiā capite cōcluditur, materiam eius & ministrum debere esse vbique in promptu. Prẹterquàm quòd opportunitas martyrij quàm rarissimè vsu venit, sicut & baptism⁹ flaminis, qui vt culpam & omnem pœnam remittere queat debet esse tam excellēter intensus, vt vix vnquam contingat. Baptismus autem sola intentione ecclesiæ susceptus id præstat. ¶Nihil ergo restat adnotandum, nisi quòd quemadmodum dist. præcedenti ar. 9. admonuimus rem laico neutiquā licet, nisi in extrema necessitate baptizare, vt in can. Diacones. distinc. 93. &. can. In necessitate. de consecratio. distinctio. 4. cautum est.

Caietanus.

Notandum de laico baptizante.

1. argumē.

¶Primum argumentum S. Thomæ contra hanc primam conclusionem est. Baptizare (vt proximè dicebamus) est officium sacerdotis, ea autem, quæ sunt ordinis committi nequeunt non ordinato. Respondetur, baptizare solenniter esse proprium sacerdotum, quod laico permittendum non est: secus sine solennitate, quia non est de necessitate sacramenti. Quò fit, vt distinct. præcedenti admonuimus, quòd si laicus extra necessitatem baptizet, nihilominus tenet sacramentum: neque est iterandum, quanuis laicus ille peccet quidem: vt bene admonet Sanctus Thomas. Quòd si scisciteris quantum esset peccatum, mortale scilicet an veniale, respōsum vsq; ad articulum proximum expecta. ¶Secundum argumentum. Maius est baptizare, quàm exorcizare & catechizare: hæc autem laicus facere non potest: ergo nec baptizare. Negatur consequentia, quia baptizare non conceditur laico quia minus, sed quia est magis necessarium. Reliqua verò pertinent ad solennitatem, quæ non spectat ad laicum.

2. argu.

¶Circa secundam conclusionem notato omnē vtriusque sexus, ac perinde hermaphroditum & quęcunque posse baptismi esse ministrum, vt articulo subsequenti iterum repetemus. ¶Circa tertiam verò dubitare quis posset, quanta esset culpa ordinem illum peruertere. vt inferior in præsentia maioris sese ingereret ad baptizandum. Respondetur, quòd mulierem in præsentia laici viri baptizare, nunquam est mortale. Quoniam cū laicus minimè habeat ex officio, id nō vsurpatur eius munus, sed est quædam indecentia venialis, eademque leuissima, imò aliquando nulla, vt si obstetrix peritior sit baptizandi quàm rusticus, qui forte adest. Pari ratione non erit mortale, si laicus præsente diacono baptizet quoniam nec diacono illud ex officio incumbit, sed est veniale. In præsentia autem sacerdotis grauius esset dubium, eò quòd vsurpatur id quod ad eius officium attinet. Et ideo profectò saltem renuente sacerdote censeretur peruicacia mortalis, tametsi cùm baptizatio non fiat solenniter, non est admodum grauis.

1. arg.

¶ Primum argumentum Sancti Thomæ est. Mulieri non permittitur docere secundùm illud primæ ad Corinthios decimoquarto, Turpe est mulieri in ecclesia loqui. Et secundùm aliud primæ ad

ad Timotheũ.2. iam citatum. Quod etiã decernitur in concilio Carthaginensi, & refertur de consecra. dist. 4. can. Mulier. sed pariter Christus dixit. Docete & baptizate: ergo neque fœminis permittitur baptizare. Respondetur autem, ꝙ sicut mulieri non permittitur solẽniter docere, ita nec solenniter baptizare. Sed sicut in necessitate ei conceditur priuata monitione aliquos instituere, sic & priuatim baptizare. Atq; ad idem fermè pertinet secundum argumentum cum sua solutione. ¶Tertium verò est. In baptismo aqua se habet vt maternus vterus generationis (vt Aug. ait super illud Ioan. 3. Nunquid potest homo in ventrem matris iteratò introire & renasci?) baptizans verò gerit viri vicem, quod fœminæ competere nequit. Respondetur, quòd in generatione carnali, quia vterq; sexus operatur secundùm propriam naturã, non potest fœmina vices supplere viriles: in generatione verò spirituali baptizans non vtitur virtute ꝓpria, sed Christi, quæ vtriq; sexui communis est. Subdit autẽ id quod præcedenti art. de laico dixerat, nempe, ꝙ etiam si extra necessitatem baptizaret fœmina, sacramentum valet, nec est iterandum. Peccaret tamen non solùm ipsa baptizans, verùm & omnes, qui ad hoc operarentur, & baptismum ab ea suscipiendo si essent adulti, & quidem mortaliter si solenniter baptizarẽt, & sanè impudentiùs ꝙ̃ si esset vir. Imò citra solennitatem peccatum esset mortale, vt art. statim subsequenti mõstrabimus.

Argu. 3. S. Thomæ.

ARTICVLVS III.

Vtrùm non baptizatus possit sacramentum baptismi conferre.

EMERGIT autẽ ex supra dictis grauiusculũ dubiũ, vtrùm nõ baptizat⁹ possit baptizare. Qđ quidẽ Diu⁹ Augustinus 2. lib. contra epistolã Parmeniani cap. 13. indecisum reliquit. Cùm enim in cunctis libris cõtra Donatistas contendisset baptismum ab hæreticis collatum esse verè sacramẽtum, neq; esse iterandum: nihilominus dixit. Hæc quidem alia quæstio est, vtrùm ab ijs, qui nunquam fuerunt Christiani, possit baptismus dari: nec aliquid temerè inde affirmandum est, sine autoritate tanti consilij, (nisi legendum sit concilij) quantum tantæ rei sufficit. Nihilominus affirmatiua conclusione respondetur, cui altera adhibetur. Est, inquam, prior conclusio. Potest etiam non baptizatus baptizare. Post seculũ enim Augustini ecclesia hanc decreuit, suscepitque dubio procul tanquam necessariam, & indubitabilem veritatem. Suscepit enim primùm sententiam Isidori. cano. Romanus. de consecrat. distinctione 4. vbi ait. Romanus pontifex non hominem iudicat qui baptizat, sed spiritum Dei subministrare gratiam baptismi, licèt paganus sit, qui baptizat. Extat & sententia Nicolai papæ ad consulta Bulgarorum. cano. statim proximo. A quodam Iudeo. Vbi decernitur quòd qui nomine sanctæ trinitatis: videlicet, patris & filij & spiritus sancti baptizati sunt ab illo, qui nesciebatur Iudæus ne esset, an Christianus, nõ essent rebaptizãdi. Ideq; in cõcilio Florentino. Et ratio conclusionis est, necessitas suprema baptismi, quæ sicut vulgatissimam materiã, ita & quemuis mortalium, si sit mentis compos, in ministrum admittit. Quo fit, vt sententia Gregorij cano. Quos à paganis. eadem distinctio. vbi ait. Quos à paganis baptizatos esse asseruisti, si ita habetur, vt denuò baptizes in nomine trinitatis mãdamus, intelligenda sit, eò quòd non erant baptizati in nomine trinitatis, vt suo ipse verbo denotat. Subsequitur eiusdem conclusionis appendix, quòd duo se possunt pagani mutuò baptizare. ¶Posterior conclusio. Si verò extra articulum necessitatis id facerent, vterque peccaret grauiter: scilicet tam baptizans quàm baptizatus, ob idque impediretur effectus sacramenti, qui est gratia, quippe cuius obex est peccatum mortale. Esset nihilominus verum sacramentum characterem imprimens.

Cõclusio. 1.

Cõclusio. 2.

¶Prior conclusio disputatione non eget. Sed hoc tantum ex istis articulis est eliciendum: quod dist. 1. art. 5. constituimus. Omnẽ scilicet hominẽ, nemine ex vniuersitate humana excepto, posse baptizare: dum

Expo. arti.

dummodo sit sanæ mentis, vt intentionem habeat ecclesiæ, & membris polleat, quibus & formam proferat, & opus exerceat: nempe, linguam & manũ. ¶. Circa secundam verò disputandum illud dubium est, quod ex duobus articulis præcedentibus huc vsq; reiecimus, scilicet vtrum laicus baptizans extra necessitatem peccet mortaliter: atq; adeò qui à laicis baptizantur, & eis cooperantur. Ac perinde circa præsentem conclusionem idem disputãdum de baptizato à Pagano extra eandem necessitatem.

Caietanus. Caieta. enim hîc, quia multa dubia in vnum consarcinat, minùs lucidè ad singula respondet. Ait quippe laicum quandocunq;, siue in necessitate, siue extra solenniter baptizet, peccare quidẽ mortaliter: sed tamẽ absq; solennitate extra necessitatẽ baptizando dummodò citra contẽptum id faciat & præsumptionem, sed credens se bene facere, nõ peccare mortaliter. Probat, quia grauius est quempiam seipsum baptizare, quàm baptizare alium extra necessitatem. Nihilominus Innocẽ. in cap. Debitum. de baptis. eum, qui se ipsum baptizauit adeò excusat, vt dicat ipsum euolasse ad cœlos: ergo à fortiori laicus excusatur baptizans sine necessitate. Quin etiã eos, qui à Pagano extra necessitatem baptizantur, excusat à peccato mortali, si bono corde id faciant. Glossatq; subinde assertum. D. Thomæ (quo ait impediri effectum baptismi) quod intelligatur de plenissimo effectu quoad culpã & pœnam, qui quidem per venialem etiam culpam impeditur.

Sẽtentia autoris. ¶ At verò hæc sententia Caiet, vel sanè intelligenda est, vel non est tolerãda. Igitur vt perspicua fiat responsio, membratim per has cõclusiones respondendum arbitror: supposita priùs tamen distinctione, quòd aliud est opus aliquod per se esse peccatũ, aliud verò posse ignorãtia inuincibili excusari.

Prima conclusio. ¶ Sit ergo prima cõclusio. Laicum solẽniter baptizare, siue in necessitate, siue citra, semper est mortale sacrilegiũ. Est enim vsurpatio sacerdotalis muneris. Imò eiusmodi baptizator fieret irregularis, vt habetur de clerico non ordinato, capi. Siquis. De hac autem conclusione nemo est qui dubitet.

Secũda conclusio. ¶ Secunda cõclusio. Laicum, vbi nulla imminet extrema necessitas, etiam absq; solẽnitate baptizare, genere suo est peccatũ mortale, licèt minus graue. Sententia est Ricardi. in. 4. dist. 5. art. 4. quæst. 1. Quin verò Palud. dist. 5. quæst. 1. & Syluest. verbo. Baptismus. 3. arbitratur tunc quoq; baptizantem incurrere irregularitatẽ, quod & ego ipse vehemẽter opinor, quoniam cap. citatum nihil meminit de solennitate. Quare glo. dicit, ꝙ quicunque baptizauerit quasi ex officio est irregularis. Vnde neminem excipit nisi baptizantem in extrema necessitate. Nã qui baptizat extra necessitatem; baptizat quasi ex officio. Enimuerò cũ baptizare sit proprium officium sacerdotis, quod quidem ius sola summa necessitas tribuit laico, vbi illa non intercedit, ille baptizat quasi ex officio. At quicquid de irregularitate sentias, confirmatur conclusio quoad peccatũ mortale. Si religiosus, aut quiuis sacerdos in aliena ecclesia sacramẽtum aliquod administraret sine licẽtia episcopi vel parochi, peccaret mortaliter, vt patet in can. Interdicimus. 16. q. 1. Quin verò qui id præsumunt sunt excommunicati, vt apparet. in Cle. 1. de priuilegiis: quæ quidem pœna nisi ob peccatum mortale non imponitur: ergo & qui sine necessitate baptizat, prælato non consentiente (vt consentire non debet) pariter peccat mortaliter. Ad hæc baptizare in domo priuata est peccatum mortale, vt palàm fit in clem. vnica. de Bapt. vbi sic baptizantes iubẽtur ab episcopo castigari, etiam si sacerdos baptizaret: ergo à fortiori peccat laicus. In sũma baptizare sine solennitate (sicut celebrare sine vestibus sacris) est peccatum mortale: ergo vbi extrema necessitas celerem baptismum non exigit, etiam sacerdos peccaret sic baptizando: nedũ laicus. *Bapti. domi[...]*

Tertia conclusio. ¶ Tertia conclusio. Siquis laicus inuincibiliter ignoraret posse citra extremam necessitatem baptizare, excusaretur à culpa. Quòd si hoc voluit dicere Caiet. nihil peculiare attulit: nam hoc generale est in omni culpa, in quam cadere potest ignorantia inuincibilis. Pari enim modo si accidere illic posset ignorantia inuincibilis, ꝙ liceat laicis baptizare solenniter, excusarentur à culpa. Quocirca neq; illa restrictione opus erat, ꝙ tunc non peccatur mortaliter, quoniam tanta esse potest ignorantia,

rantia, quòd nec peccaretur venialiter: imò exurgeret meritũ. Hac enim de causa Innocẽ.eum excusat qui se ipsum zeli ardore baptizare conatus est, quem idcirco dignnm censuit, qui in cœlum euolaret. ¶Quarta conclusio. Qui baptizanti laico extra necessitatem extremam cooperatur, peccat mortaliter, vt si pater infantem suum illi traderet baptizandum. Tunc autem non impediretur baptismalis gratia: quoniam infans ante vsum rationis non peccat, atq; adeò non opponit obicẽ. Sed si adultus sese laico subderet baptizandum, nisi ignorantia inuincibili excusaretur, mortaliter delinqueret, atque adeò gratiam non reciperet, sed solũ sacramenti characterem. Et multò id certiùs accideret, si quis extra necessitatem exhiberet se pagano, à quo baptizaretur vt hìc asserit D.Tho. Non, inquam, reciperet effectum sacramenti. Quapropter glossa Caietani nihil ad rem facit: scilicet, quòd nõ reciperet totum eius effectum: quoniam si non interesset ignorantia inuincibilis, citra dubium esset peccatum mortale, quare nec gratiam susciperet: & de hoc D.Thom.loquitur. Si autem talis ad esset ignorantia, omnino excusans totus reciperetur effect⁹. ¶Hìc de illo ministro, qui non nisi per simoniam baptismũ administrare vellet, disputatio se offerebat, vtrùm liceret in extrema necessitate paruuli sacramentum ab illo pretio redimere. At verò quæstio hæc ad materiã simoniæ pertinet. De qua re D.Th.2.2.q.100.art.2.respondet, & nos lib.6.de Iustitia & iure.quæstio.6.articulo.1. satis diximus.

Quarta cõclusio.

Caietanus.

De baptismo per simoniam.

¶Argumenta D. Thomæ facilimæ sũt solutionis. Primum est. Nemo dat quod nõ habet: non baptizatus non habet sacramentum: ergo nec dare illud potest. Respondetur, ꝙ cùm baptizans non adferat nisi exterius ministeriũ: Christus autẽ sit qui interiùs baptizat, potest non baptizatus baptismũ administrare: quia baptismus nõ est illorũ (scilicet ministrorum) sed eius, nempe Christi. Quod quidem verbum D.Tho.citat tanquã Nicolai papæ, sed tamen nõ est nisi Aug.cõtra Crescentiũ.& refertur de cõsec.d.4.can. Si inter. ¶Et similiter respõdetur ad secundũ, quod est: non baptizatũ, cùm ad ecclesiã nõ pertineat, non posse tanquam eius ministrũ baptizare. Respõdetur, inquam, ꝙ quanuis ad ecclesiã non pertineat re (scilicet fide) neq; fidei sacramento, pertinet tamen intentione & similitudine, quatenus intendens facere quod facit ecclesia vtitur eius forma, atq; hoc pacto dicitur eius minister. ¶Tertium argumentũ est. Maius est sacramentum conferre quàm suscipere: nõ baptizatus verò nequit alia sacramenta suscipere: ergo nec vllum conferre. Respõdetur, quòd reliqua sacramenta sicut nec recipere potest, ita nec cõferre: baptismum autem propter eius necessitatem permittitur vt conferat. Vnde licèt conferre sacramenta solenniter, quia præsupponit potestatem ordinis, sit maius quàm suscipere, tamẽ conferre baptismum tanquam ministrũ extremæ necessitatis, minus est quàm ipsum suscipere.

Primum argumẽtum.

Secundũ argumentũ.

Tertium argumentũ.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm plures poßint vnum baptizare.

HACTENVS in hac q̃stione dictũ est simpliciter de ministris, qui nã esse possint baptismi. Querit ergo, an plures possint simul cõcurrere ad vnũ baptisma. Et S.Th. supposito vno fũdamẽto distinguit tres modos, quib⁹ id posit cõtingere, ac subinde trib⁹ cõclusionib⁹ respõdet. Fundamentum est, quòd cùm sacramentum baptismi virtutem habeat à forma, quam ideo Apostolus ad Ephes.5.appellat verbum vitæ, ex forma ipsa perpendendum est an baptismus à pluribus collatus sit validus. Possent ergo plures vnũ baptizare, dicendo simul omnes. Nos te baptizamus in nomine patris. &c. Et sic dicunt quidam baptismum non valere, propterea quòd mutatur forma ecclesiæ, quæ est. Ego te baptizo. Ratio verò istorum nullius est ponderis: quoniam mutatio formæ de se substantiam non tollit sacramenti, quandoquidem Græci verè baptizant, & nihilominus plus mutant formam nostram dicentes, baptizetur seruus Christi, quàm mutetur quando singulare, baptizo: vertitur in plurale baptizamus. ¶Nihilominus propter aliã rationem

Prima conclusio. nem ponitur prima cõclusio. Baptismus sub illa forma à pluribus collatus, Nos te baptizamus, videtur non esse sacramẽtum. Probatur. Homo non propria autoritate baptizat, sed vt minister Christi, eius vices gerẽs: Christus autem, qui principalis est causa baptismi, vnus est: ergo & minister vnius baptismi debet esse vnus. Quod quidem apostolus ad Ephes. 4. significauit, dũ de tribus asseruit vnum quodlibet debere esse vnũ: scilicet, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. Si ergo vnus Dominus est vnius baptismi, vnus debet esse minister. Quando autem plures dicunt. Nos te baptizamus, singuli asserunt se ministros, quod quidem videtur esse contra rationem huius mysterij, atque adeò talis contraria intentio videtur excludere substantiam sacramẽti. Secũdo modo possunt simul duo ad vnũ baptismũ concurrere, non sub forma pluralis numeri, sed singularis, vt vterque dicat. Ego te baptizo in nomine patris, &c. Quod fieri contingeret, quando duobus de possesione beneficij curari litigantibus vterq; vellet munus baptizandi sibi vẽdicare. ¶Et casus hic subdistinguitur. Nam si alter alterum prolatione formæ præueniret, ait secunda conclusio. *Secũda conclusio.* Qui priùs formã profert, ille solus baptizat, idq; inde manifestum fit, ꝙ ponit omnia quæ sunt de essentia sacramenti. Quare licèt ille non haberet ius baptizandi, sed alter qui posterius profert verba, secundus ille esset sacrilegij reus, & tãquam rebaptizator puniendus. ¶Tertia conclusio. *Tertia conclusio.* Si autem simul omnino verba proferrent, & simul puerum mergerẽt, vel vterque illum aspergeret, vterq; baptizaret, quare verus esset baptismus. Illi tamẽ puniendi essent, non tanquam rebaptizatores, sed de cõtentione illa, quæ ordini baptizandi iniuriosa est.

Expositio articuli. ¶Quæstio præsens nõ est tã facilis quàm apparet. Primò propter perplexitatem contextus, quam profectò Caieta. in præsentiarum tam multa verborum cõgerie extricare contendit, vt intricatiorem relinquat. Dein propter rem ipsam. Quòd ergo plures vnum posint baptizare bifariam contingit. Vno modo si sic cõcurrant tanquam partiales ministri, vt cùm in sacramento duo sint actus, aquam scilicet applicare & verba proferre, neuter totum faciat, sed alter mergat, alter verò verba proferat, vt si muto puerum mergente, mancus verba proferret. Et de hac baptismi forma respondet S. Thom. in solutione argu. 3. negando illud esse sacramentum, quod ideo illic protinus disputabimus. Alio modo possunt concurrere non prorsus vt partiales causæ, sed sic vt quilibet res ambas faciat. Et vt ab ijs, quæ certiora sunt, exordiamur, potest vno modo contingere secundùm tenorem secundæ cõclusionis: vt scilicet vterque simul aspergat, proferatq; totam formam, sed alter alterum tantillo tẽpore præueniat. Et de hoc baptismo nulla est controuersia. Totus enim cõfertur à priori: & alter rebaptizat. Aut potest esse vt simul, iuxta tenorem tertiæ cõclusionis cõcurrant. Et tũc dicit S. Thom. baptismum valere, si vterque in singulari numero proferat veram formam, & vterq; aspergat. Atqui conclusio hæc adeò est certa, vt non multùm habeat difficultatis. Enimuerò vterque tunc applicat omnia, quæ necessaria sunt ad sacramentum: scilicet, materiam, & formam, & intentionem per se ipsum absolutè baptizandi independenter ab altero, & vterque inuenit materiam legitimam: nempe, catechumenum non baptizatum: ergo vterque baptizat. Et confirmatur, quia aut neuter baptizat, aut solus alter, aut vterque. Primũ defendi non potest, cùm illic sint omnia requisita ad sacramentum: neque verò secundum, cú vterq; eodem momento concurrat: ergo vterque pariter baptizat, atq; adeò neuter rebaptizat, sed vtriusque forma verissima est. ¶Quocirca non opus est hìc tot verba consumere, quot Caieta. inculcat ad explorandum, an quia sunt duo agentes, duæ sint actiones, ac subinde duo baptismata. Haud enim dubitamus, quin sint duæ prolationes verborum totales, & duæ asperсiones, quarum vtraque per se sufficeret, si aspergẽdo baptizent, etsi simul mergant, quãuis sit vna mersio, nihil refert: nam vterque mergit. At verò licet sint duæ actiones, vnum tamen simpliciter resultat sacramẽtum ab vnitate subiecti: quia vnus baptizatur, atque vnus Christus vna interna actione gratiam infundit. Diximus enim d. 1. quæst. 1. ablutioné

tionem passiuè esse sacramentum: quare non multiplicatur nisi ex multiplicatione subiecti. Simile est peruium de duobus simul vnam eandem hostiam consecrantibus, quos Diuus Thomas quæstione octuagesima secunda articulo.2.concedit, idem ambos sacramentum perficere. Quæ sententia vniuersalis est omnium autorum. Quoniam illic, vt patet in ordinatione sacerdotum, singuli totam formã super legitimam materiam proferunt. ¶Arguitur autem contra hoc. Illic sunt duæ actiones, quarũ quælibet per se sufficeret ad baptismum: ergo gratia baptismalis virtute baptismi collata esset duplo maior, quàm si ab vnico ministro fuisset exhibitus, vt exemplo patet rerum naturaliũ: vbi enim duo paria calida eidem susceptibili admouẽtur duplus calor producitur: ergo baptisma duplicatur. Ad hoc negatur primò hæc postrema cõsequentia: nam etsi gratia cumulatior esset, non ideo sacramentum esset nisi vnũ, quia vnus baptizatur. Secundò negatur illic gratiam auctiorem dari, neque rectè similitudo à naturalibus trahitur, vt pote quæ secundùm vltimum potẽtiæ agunt. In actionibus nanq; liberis id non est necessariũ. Possent siquidẽ duo eandẽ simul nauem non velociùs mouere, quàm si vnus eã traheret. Pari ergo modo Christus tunc amborũ actionibus vtitur pro vna, vt tanquam per vnum sacramentum vnicam operetur remissionem peccatorũ æquali gratiæ gradu. ¶Arguit verò Duran.in.4.dist.3.q.3. solutionem hanc secũdùm illã tantùm opinionem valere, quæ nullam asserit in sacramẽto inesse virtutem, sed tantùm ex pacto Dei ipsum conferre gratiam, tunc enim non maiorẽ per ambas actiones confert. Secùs secundùm illam, quæ eiusmodi virtutẽ attribuit sacramentis: nam tunc illa per duas actiones multiplicatur. Attamẽ distinctio hæc nullius est roboris: nã virtus sacramenti non est naturalis, sed, vt dist. 1. q. 3. diximus, sola motio diuina, per modũ transeuntis, qua Deus actione ministri ad illũ sacramentalem effectum vtitur. Quapropter in illo casu vtraq; actione vtitur tanquam vna, eo quòd vnicum fit sacramẽtum.

Durandus.

¶Marsilius autem in Quarto. quæstione quarta. articulo quarto. dubio duodecimo. aliter arguit. Sequeretur enim, inquit, ex hoc casu, quòd si duo cæci eodem modo simul baptizarent, at quia neuter alterum videret, vt rebaptizare cauerent, sub conditione vterque baptizaret, dicens. Si nullus te alius modò baptizat, ego te baptizo: aliàs non. Sequeretur: scilicet, quòd ambo simul baptizarent. Nam de neutro militat plus ratio quàm de altero: quare vtriusq; videtur cõditio impleta. Respondetur autẽ, vt ipse bene respõdet, argumẽtũ esse ex his, quæ dialectici insolubilia vocãt. Nã si admiseris. Petrũ illo casu baptizare, protinus subsequitur Ioannem non baptizare: quia non impletur eius conditio: & pari ratione ad affirmationem in Ioanne priùs datam consequitur negatio in Petro. Quare cẽsendum est neutrum baptizare: quia vtraque pars alteram perimit. Sunt ergo eiusmodi conditionales intentiones sacrilegę: præterquàm in solo casu per ecclesiam concesso, quo scilicet ambigitur, an qui baptizatur, fuerit antea baptizatus.

Marsilius.

¶At quoniam diximus baptismum valere si vterq; per se absolutè intendat baptizare, quid si neuter id intendat nisi simul cum altero: videlicet, vt quanquam vterque dicat. Ego te baptizo in nomine patris, &c. intelligat tamen, nõ solus, sed partialiter simul cum altero. Existimari enim profectò posset legitimum sacramẽtum. Nam sicut duæ actiones illæ perinde ac vna faciunt sacramentum, ita duæ illæ intentiones vnam integrare videntur: atque adeò nihil ad substantiam sacramenti deesse censetur. Nihilominus secùs censendum arbitror: nam forma illa singularis numeri, Ego te baptizo, ex institutione ecclesiæ significat id fieri tanquam à totali ministro, & cùm intentio non illi pariter respondeat, vt sit totalis, fit vt forma sit falsa. Præterquàm quòd ipsa intentio illegitima videtur. Nã quando quis & materiam simul & formam applicat, ecclesia non finit intentionem esse ab alio pendentem, sed præcipit, vt sicut materia & forma sunt totalia instrumenta, quæ possunt totum effectum perficere, talis etiã sit intentio. ¶Dubiũ autem potissimum restat de prima conclusione

Dubium.

sione. Ait enim D.Tho. quòd si ambo pariter pluraliter dicant, Nos te baptizamus, nullum esset sacramẽtum. Et intelligit quando vterq; & materiam applicat & totam formam profert. Et re vera hoc difficultate nõ caret. ¶Vnde Durã. loco citato dist.3.quæst.3.cùm de reliquis conclusionibus huius articuli cum D. Thoma consentiat, hanc tamen planè negat. Et arguit quidem ad hominem: puta ex concessis ex D. Thoma sic primò contra eius rationẽ, quę est, quòd sicut vnius baptismi vnus est Dominus, ita vnus debet esse minister. Aut enim, inquit, requiritur vt re vera sit vnicus minister, aut ꝙ quilibet exprimat se vt vnum. Si primum tunc D.Thom. sibi contradicit: nam in tertia cõclusione dicit, quòd duo possunt concurrere ad vnum baptismum. Si autẽ id tãtũ requiri dixeris, vt qlibet singulariter se explicet, vt in tertia fertur cõclusione. Arguitur contra. Explicatio ministri non est necessaria, vt quæst.66. arti.5. D.Tho. concedit, præsertim ꝙ Græci dicentes, Baptizetur seruus Christi, non exprimunt ministrũ. Deinde arguit secundò quòd etiã si requiratur illa expresio, melius fiat pluraliter, primùm quia inde resultat assimilatio quædam ad tres personas trinitatis, in quarum potestate datur baptismus. Secũdo quia Christus pluraliter dixit, baptizantes. Tertiò quia illo modo congruentiùs exprimitur vnus consensus omnium, quàm si quilibet dicat. Ego te baptizo. Quartò demũ sic arguitur quòd sit expresio singularis vel pluralis nihil ad sacramenti substantiam refert, dummodò trinitas, in cuius virtute sacramentum confertur, exprimatur.

Durandus.

¶Quinuerò ante Durã. Petrus de Palud. in.4.dist.3.q.2. de hac conclusione multùm hæsitauit. Imò licèt pro & cõtra fuerit multis argumentatus, tamen nisi honor D.Thomæ illi obstitisset, in cõtrariam partẽ videtur declinare. Arguit enim prętereà, ꝙ quando in veteri lege licebat plures vxores vni viro nubere, poterant ambæ simul dicere. Nos te in virum accipimus: ergo pariter, nos te baptizamus. Accedit ꝙ plurale æquipollet singulari geminato. Idem enim est, nos hæc affirmamus, ac si dicas, ego & ego. Si ergo dicẽtibus singulis, ego te baptizo, valet sacramentum, eadẽ ratione valet dicendo: Nos te baptizamus. In summa, in concilio Florentino nihil aliud sacramento necessarium requiritur, quàm materia & forma & persona ministri cum intentione ecclesiæ. Quòd autem vnius sacramenti nequeãt plures esse mlnistri in sacra pagina neque inter sacros canones habetur: illud autem in hoc fundare, quòd sicut vnus est Christus, ita vnus debet esse minister, exilis coniectura est.

Paludanus.

Respõ.

¶Propter hæc ergo argumenta conclusio hæc etiam nostris dura est, tum ad intelligendum, tum ad credendum, nihilominus fortè est vera. Primũ igitur plurale illud, baptizamus, non est intelligendum loco singularis, ac si Episcopus baptizaret: nam tunc idem esset ac si vterque diceret. Ego te baptizo, vt in tertia conclusione: sed intelligitur complexim, vt de duobus trahentibus nauem. Secundò notandum, quòd cũ eandem cõclusionem D.Tho. in.4.dis.6.quæst.2. ar.1. absolutè asseruerit, hîc tamen eam non tam assertè ponit, sed ait, videtur. Item ne sibi D. Tho. in hac & in tertia conclusione videatur contradicere, notanda est latissima differentia, quam neque aduersarios, neque nostros video satis perspexisse. Quando enim vterque dicit singulariter. Ego te baptizo cum sua propria intentione & forma, vterq; est totalis minister ab altero non dependens, ob idque vterq; sine altero eisdem verbis sufficeret: quare vnus alteri accidentariè adiungitur, & alter alteri: quoniam neque iuuat neque obstat, ideoq; vterq; baptizat. Quãdo verò complexim dicunt, Baptizamus, videntur non per se vterque, sed complexim ambo intendere baptizare. Itaque ambarum intentionum vtraque ab altera per se pendet, quasi per se vterque adiutorium alterius expostulet. Et hoc est, quod ait S.Thom. esse duos ministros, scilicet partiales. Quare bene in hoc suam fundat intentionem, ꝙ sicut Christus est vnus, deberet esse vnus minister, & non complexim duo. Quod si Paluda. & Duran. inspexissent, forsan aliquid de rigore arguendi remisissent. Eò pręsertim quòd D. Thom. hoc non asserit, nisi tanquam probabile dicens, quòd ista complexa intentio videtur contraria intentioni Christi, atque adeò excludere substantiam sacramenti.

Notamen.

Et certè est quã maximè probabile.¶ Vnde ad primum argumentum Durãdi prætermissis Caietani responsis, quę rem magis offuscant, cõcedimus re vera exigi vnum per se ministrum vnius sacramenti. Neque verò hoc repugnat tertiæ conclusioni: nam illic per se vterque est vnus indepẽdens ab altero, & vterq; per se facit totum effectũ sacramẽti, & facerent duo sacramenta, si duę subessent materiæ, sed accidit quòd duorum vterq; faciat: sicuti cùm duo ad eandem hostiam consecrandam cõueniunt. In proposito autẽ: quia neuter totum facit, sed ambo intendunt id facere, nihil fit, ¶ Ad aliud, conceditur nõ requiri expressionem ministri, sed tamen requiritur, vt non sic exprimatur, vt denotẽtur duo cõplexim ministri. Quod quidem seruatur in forma Græcorum: dicentes nanque, Baptizetur seruus Christi, nõ exprimũt à pluribus. ¶ Et per hoc soluitur aliud, quo arguebatur, melius exprimi pluraliter: quia per hoc quod dicunt baptizamus, non solùm intelligũt intentionum cõcordiam, sed complexionem, vt ambo simul faciant, non vterque, & ideo vitiatur sacramentum. Et quòd illic repræsententur tres personæ, nihil ad rem: nam illæ non concurrunt vt plures, sed vt vnus Deus, & ideo dicitur in nomine, & non in nominibus. Et quando Christus dixit baptizãtes, intellexit, quia loquebatur pluribus, vt vnus quilibet baptizaret. Ad aliud verò Paludani argumentũ, quòd plurale idẽ valet, quod singulare geminatum, respondetur fallacissimam esse regulam, nisi secundùm sanam dialecticam intelligatur. Si enim dicas Petrus & Paulus sunt apostoli, quia illic plurale accipitur diuisiuè, rectè sic resoluitur, Petrus est apostolus, & Paulus est apostolus. Si tamen dicas corpus & anima integrè componunt seu integrant hominem, quia hoc accipitur complexiuè, non benè sic fiet resolutio, corpus intregrat, & anima integrat, nisi integrare partialiter (quod dicunt) accipere tur. Atq; si duo, qui nòn in solidum, sed vtroque ab altero pendente essent iudices, dicerent. Nos iubemus, non bene resolueretur, ego iubeo & iste iubet, sed ego & iste iubemus, vt vnus actus ambobus coniunctim tribuatur. Pari forma in proposito, nos baptizamus, non valet tantùm, sicut ego baptizo & iste baptizat, sed sicut ego & iste baptizamus, & sicut ego baptizo partialiter, & iste partialiter, quod certè vnitati sacramenti repugnat. Quare nullum est simile, quod de duobus sumitur, fœminis, quæ nubentes vni viro dicunt. Nos te in virum accipimus. Tum quòd matrimonio non est certa verborũ forma necessaria, tum quòd verbum illic diuisiuè vsurpãt, hoc est, Ego te accipio, & ista te accipit. Ob quod vtraque verum dicit. ¶ Ad cõcilium autem Florentinum respondetur, quòd sufficit persona ministri, dummodo rectam adferat intentionem agendi tãquam minister. Et quanuis de hoc non extet testimoniũ vel scripturæ vel canonici iuris, profectò optima est ratio, quòd cùm minister non in nominibus, sed in nomine Dei baptizet, ac perinde inuocatione vnius domini Iesu Christi, vnicus esse debeat minister.

¶ Ex his autem emergit dubium, quid si dicentes baptizamus, vterque per se intenderet totaliter baptizare, sicuti si vterque diceret. Ego te baptizo. Apparet enim tunc legitimũ esse baptismum, sicut tertia asserit conclusio: quoniã & forma & intẽtio similiter in vtroque reperitur. Respondetur in primis, hunc nõ esse casũ D. Thomæ, ꝓpterea enim dixit, videtur: quia illud verbũ plurale complexiuã intentionem significat. Quasi dicat, si aliunde constaret seorsum quemlibet intendere baptizare, aliud est iudicium. Nihilominus profectò neque illo modo certum esset baptismum valere: nam neque omnino perinde est, ac si vterque præcisè diceret, baptizo. Nam per verbum plurale vterque vnam copulatiuam profert, scilicet, ego baptizo & iste baptizat. Quare licèt prima pars sit legitima forma, adiungitur tamen altera impertinens: ac si dixisset. Ego te baptizo, & iste tenet librum. Quare si illud tanquam necessarium adiungeret, vitiaretur forma, si autem adiungeretur tanquam impertinẽs, verus esset baptismus. Et ideo re vera sic baptizare, periculosum esset, atque adeò peccatum: & idcirco qui sic baptizaretur, in dubio esset sub conditione baptizandus. Dubium.

¶ Primum

Primum argumentum. ¶Primum argumētum S. Thomæ cōtra primam conclusionem est. Cùm in multitudine vnus includatur, apparet vt quicquid vnus poßit facere, poßint & multi, licèt non è conuerso: cùm ergo vnus poßit baptizare, apparet & simul plures idem posse. Respondet, priorem præmissam intelligi, in his, quæ virtute naturali agunt, secus in sacramentis, vbi ministri agunt voluntate Dei, qui constituit, vt cùm baptisma sit vnum, ministeriū non diuidatur in plures, ad sensum expositū, vt cōplexim plures operentur. ¶Secundò arguitur. *Secundū argumētum.* Difficilius est vnum agens agere in plura, quàm plura agere in vnū: vnus autem potest simul plures baptizare, ergo & plures vnū. Respondetur itidem ad maiorem id intelligi in naturalibus: in ministerio autem baptismi potest quidem vnus seruata materia & forma & intentione plures simul baptizare in necesßitate, vt vsu venisse cōijcitur, quando, vt Actuum. 2. legitur, ter mille baptizati sunt, & quoties periculum aliquod moram non ferret. Forma autem tunc apta esset. Ego baptizo vos in nomine patris &c. aspergendo omnes. Tunc enim, vos diuisiuè accipitur, atque adeò tantum valet quantum singulare geminatū te & te. Et quāuis actio, vt puta aspersio, esset vna, formaque vna, nihilominus tot sunt baptismata, quot ex intētione asperguntur. Quoniam, vt dist. 1. quęst. 1. dictū est, ablutio baptismi accipitur paßiuè, & ideo ad multiplicationem subiecti, dum plures baptizantur, multiplicantur baptismata. Sic autem vnum plures baptizare extra casum necesßitatis peccatum esset, & quidem, vt ait Scot. dist. 6. quæst. 2. mortale: quia non seruatur forma ecclesiæ. At verò si citra scandalum secretò id fieret non est cur tam graue peccatum cēseatur. ¶Tertium argumentum est. *Tertium argumētum.* Baptismus est sacramentum maximæ necesßitatis: sed potest casus cōtingere vbi duo simul debeant baptizare, vt pote si infantulo periclitāti adessent tantùm duo, vbi alter trūcatus esset vtroq; brachio, alter verò mutus, tunc enim mutus deberet infantem aspergere, mancus verò proferre formam. ¶Missam hìc primùm facimus opinionem, quam Paluda. in. 4. dist. 2. & Duran. quæst. 3. arguendo referūt: nē pe, quòd mutus posset nutibus baptizare, est enim hæreticus error, ait quippe Christus, Baptizantes eos in nomine patris, &c. Et Paul. Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Et can. In synodo. de conse. dist. 4. ait Zacharias papa, Qui vel vnam de trinitate personam in baptismo non nominaret, illud baptisma esse verū non posset: nutus autem non sunt nomina. Debet enim, vt ait Aug. accedere verbum ad elementum, vt fiat sacramētum. Caieta. autem ait mancum illum posse capite baptizare, si mutus alligaret illi vapite baptizare, si mutus alligaret illi vasculum aquę quod ille flectēdo caput verfaret super puerum proferendo formam. Sed rem in eas angustias perstringamus, vt nullū pręstò sit vas, nec aspergēdi modus nisi manibus. S. ergo Th. negat tūc esse baptismum: quoniam ille qui verba profert, dicere verè nequit, ego te baptizo: cùm ipse non mergat: atque adeò neque, nos te baptizamus: nam plurale hoc debet resolui in hāc: ego baptizo & iste baptizat. Marsilius autem in. 4. quæ. 4. ar. 4. dubio. 11. ait verum esse baptisma, & sic in tali casu fieri debere. Adducit simile de duobus consecrantibus vnam hostiā. Et Caiet. post longam disputationem deferit hìc D. Thomam, dicens, ingenio suo magis apparere baptismū. Nihilominus opinio D. Thomæ est ferè omnium, vt Alexandri. 4. part. quæst. 16. mem. 6. & Sco. dist. 6. quæst. 2. Paluda. autem lubricè loquitur, & tandem nō audet D. Thomam deserere. Sed ait illum baptismum non valere, quanuis dicat, hoc magis esse verum ex determinatione ecclesiæ, quàm ex ratione. Et fortè alludit ad capi. Quorundā. dist. 23. de episcopo imponente manus & presbytero legente benedictionem, sed illico nos videbimus nullam illic haberi determinationem, sed recurrēdum est ad naturam sacramēti, & formæ an sit vera. Atqui profectò multò videtur conclusio in hoc casu verior: scilicet, sacramentum non valere, quàm in casu primæ conclusionis quando vterq; & materiam & formam applicat. Nā latinè falsa est illa forma, nos te baptizamus, cùm re vera ille, qui profert, non baptizet. Quare neque si forma Græcorum ille vteretur dicens, Baptizetur seruus Christi, baptismus valeret: nam debet eundem reddere sensum, vt

vt qui verba profert, materiam applicet, vt scilicet denotetur illic actus ministri. Nam re vera quantumuis isti subterfugiant, planus sensus euangelij baptizantes in nomine patris &c. est, vt diximus, diuisiuus, vt quisque dum baptizat dicat, totum, quod facit. Suffugium autem Caietani est, quod baptizo, potest idem valere, quod abluo, & isto modo falsum, inquit, diceret ille mancus, quia ille non abluit. Alio verò modo accipitur pro integro sacramento: & sic verum ait dicens, nos te baptizamus: nam baptizo includit materiam & formam, quas ambo simul applicant. Quare verbum, inquit, nō sic est resoluendum, vt ait S. Thom. Ego baptizo, & iste baptizat: sed ego, & iste complexim baptizamus, sicuti cum duo illi iudices, qui non sunt insolidum, sed connexi, dicunt, mandamus. At verò profectò distinctio illa commentitia est: & suo se gladio iugulat. Nam baptizo, in forma sacramēti nihil aliud significat, quàm abluo, nisi quòd fit cum certa intentione, & forma. Fac enim eos baptizare per verbum abluo. Quare si mancus non abluit, re vera neque baptizat. Atque adeò non est simile illud de duobus iudicibus, nam ibi illorum vterque partialiter mandat. Mancus tamen neque partialiter baptizat: baptismus enim pro ablutione supponit, cuius ille nec partem facit, fit ergo vt etiam si complexim dicat, Ego & iste complexim baptizamus, falsa sit forma. Secùs autem est vbi multi simul cōsecrāt, nam singuli totum faciunt perinde ac si vnus solus consecraret. ¶Præterea contra istos arguitur. Sequeretur eadem ratione valere baptismum, quem plures sic celebrarent, vt vnus mergeret, & alius diceret, nos te baptizamus, aliusque apponeret in nomine patris, atq; alius in nomine filij, aliusque in nomine spiritus sancti. Profectò discrimen nullum apparet, & tamen nefas esset hoc concedere esse baptisma. ¶Adducitur aliud argumētum in fauorem D. Tho. ex d. 23. cap. Quorundā cuius casus est, quòd dum cæcus episcopus ordines ministraret, ipso superponēte manus, presbyter benedictionem legebat, quod quidem factum illic cōdemnatur. Attamen caput illud re vera directiùs contra nos militat, quàm pro nobis: quippe cùm illic sacramētum illud valuisse insinuetur. Ait siquidē Toletanum conciliū, vt illi, qui gradū peruerse adepti sunt, ipsum amittant. Nos ergo respondere tenemur: nam si illic duo simul perfecerunt sacramentū, fit, vt & duo simul baptismū cōferāt, vnus materiam, atq; alter applicā do formā. Ad hoc autē duo respondem⁹. Primùm, ꝙ illic nō refertur, in ipsa actione, qua imprimitur character, concurrisse presbyterum cum episcopo. Aliâs nullū fuisset sacramentum: nō solùm ob hanc causam, verùm etiam, quia simplex sacerdos non potest conferre ordines. Character enī nō imprimitur per impositionē manus, sed per traditionem materiæ, & potestatis. Secundò neque est idē in collatione ordinū, quod in baptismo: nam illic non exprimitur actus pontificis, scilicet, Ego te ordino, vel ordineris à me. Quare non esset tantum periculum, quòd alter applicaret materiam, alterq; formam. Tametsi neq; illud admitterem.

Suffugium.

Bonum argumentum.

Aliud argumentum.

ARTICVLVS V.

Vtrùm in baptismo requiratur aliquis, qui baptizatum leuet de sacro fonte.

INTER ministros suo etiam ordine, & gradu accedunt susceptores, quos vulgus patrinos appellat, de quibus ergo interrogatur, an sint necessarij. Et respondetur duabus conclusionibus. Requiritur aliquis in baptismo, qui baptizatum de sacro fonte, quasi in suam instructionem & tutelam, suscipiat. Probatur autoritate Dion y. 2. lib. Ecclesiast. hierar. vbi ait, quòd sacerdotes assumentes baptizatum tradunt eum adductionis susceptori & duci. Et probatur similitudinis ratione. Spiritualis enim regeneratio, quæ per baptismum fit, carnali assimilatur, iuxta illud. 1. Petr. 2. Sicut modò geniti infantes rationabiles, & sine dolo lac concupiscite: in generatione autem carnali paruulus nuper natus nutrice indiget, & pædagogo: fit ergo, vt & nuper baptizatus adscribendus sit aliquis, qui eorum vice fungatur, eos de his instruendo, & informando, quæ ad fidem, christianamq;

Prima conclusio.

vitam attinent. Et presertim, ꝙ presbyteri publice administrationi paroeciæ attendētes, nequeūt specialē illā curā paruulorū gerere, qua illi indigēt. Id qđ Diony. vI. ca. eccle. hierar. hisce verbis admonet. Diuinis nostris ducibus (idest apostolis) ad mentē venit & vsū est suscipere infantes secūdū istū sanctū modū, ꝙ naturales pueri parētes traderēt puerū cuidā docto in diuinis pædagogo, & reliquū sub ipso puer ageret, sicut sub diuino patre & saluationis sanctæ susceptore. ¶Secūda conclusio. Eiusmodi susceptor obligatur ad habendā curā illius, quē in suā tutelam suscepit si modò necessitas immineat. Probatur primò autoritate Aug. in illo sermone paschali, qui iā in textu relatus est. Vos ante oīa, tā viros, q̄ mulieres qui filios in baptismate suscepistis, moneo, vt vos cognoscatis fideiussores apud Deum extitisse pro illis, quos visi estis de sacro fonte suscipere. Ratio autem in proxima conclusione satis explicita est. Vnusquisque enim ad illud officium exequendum obligatur, qđ suscepit: qui ergo pædagogiā alterius suscepit, pædagogū eius agere in necessitate tenetur. Necessitas autem pro tempore & loco perpendenda est. Si enim quis inter infideles beneficium baptismatis susciperet, qui illius tunc esset susceptor teneretur illum erudire, eò quòd parentibus naturalibus, & fidelibus magistris esset destitutus. Sed vbi neophytus inter Christianos nutritur possūt susceptores excusari, p̄sumētes, ꝙ à parētib⁹ vel ab aliis idem præstatur officium. Nihilominus tamen si contrarium præsentiscerent tunc iam necessitas ingrueret, vt suū exequerētur mun⁹: eò p̄sertim si sentirent corruptis contra fidē morib⁹ illos imbui. ¶Conclusiones præsentes præter Dionysij autoritatē celeberrimo ecclesiæ more iureq; adeò põtificio sunt receptissimæ, eadēq; canonibus multis, vt. 30. q. 1. & de consecra. d. 4. can. In catechismo. & cano. Nõ plures. & ca. vos autē. qui est hic citatus Augustini. Attamē susceptor non est de substātia sacramenti: quare in necessitate vnicus solitariè potest baptizare, vt in solutione. 2. ait. S. Th. ¶Quæ autē filios spirituales docere debēt, admonet Aug. eodē citato can. dicens, ꝙ debent semper eos admonere, vt castitatē custodiāt, iustitiā diligēt, charitatē teneant. Et ante omnia symbolū, & orationem dominicā eos doceāt. Hæc ille. Adde & decalogū, & ea, quæ prima sūt Christiani rudimēta. ¶At qui in eiusmodi spirituali genitura affinitas cõtrahitur triplex inter baptizantē, eadēq; ratione inter susceptorē, & cū qui baptizatur: scilicet, paternitas, compaternitas, & fraternitas. Paternitas quidē inter baptizantē & baptizatū, & pariter inter suscipientē & eundē baptizatū, non autē ad baptizati filios protrahitur. Et cõpaternitas inter baptizantē & parētes baptizati, & pariter inter suscipientē & eosdē: nā inter baptizantē & suscipientē nulla contrahitur affinitas. Fraternitas autē cõtrahitur inter filios & filias baptizātis seu suscipiētis, & ipsū baptizatum. Et huiusmodi triplex spūalis affinitas impedit matrimoniū cõtrahendū, & dirimit si post cõtrahatur cõtractū. De his cognationib⁹ habetur loco allegato. 30. q. 1. cā. Si quis. & cā. Nosse. & cā. De eo. & de cognatio. spirituali. ca. fin. Et eo. ti. li. 6. ca. nedum. & capitu. quanuis. vbi habetur quòd quanuis non debeat esse nisi vnus susceptor: si tamen sint plures, omnes eandem affinitatem contrahunt. Tractatque latè Syluest. verb. Matrimonium. 8. §. 7. & nos videbimus proprio loco.

¶Argumenta verò D. Thomæ cõtra primam conclusionem nullius sunt momenti. Primum est. Christus, quando baptizatus est à Ioanne, non habuit susceptorē, ergo nec alij debēt habere. Cõsequētia autē nulla est, tū ꝙ illud nõ erat sacramentū, tū ꝙ dñs nõ baptizabatur vt regeneraretur, sed vt regeneraret. Secūdū est, ꝙ cū in generatiõe sufficiat pater & mater: in baptismo aūt, vt Aug. ait in quodā sermone epiphaniæ, baptizans est sicut vir generās, & aqua sicut mater pariēs: nõ est opus alio. Respondetur autē ad maiorē, ꝙ licet ad geniturā & partū sufficiāt pater & mater, nihilominus ad educationē & nutritionē requirūtur alij, nisi vbi imminente necessitate fit solitariè baptismus. ¶Tertiū argumentum est de adulto, qui nõ videtur indigere pedagogo. Respõdetur autē necessarium illi esse, nõ propter imbecillitatē corporalē, sed propter spiritualem. ¶Contra secundam vero est primum argumentum. Non instructus instruere nõ potest,

Argu. S. Tho.

potest, sed nonnunquam admittuntur imperiti & rustici, vt sint susceptores: ergo illi spirituales filios erudire non obligantur. Respondetur autem, quòd vbi esset necessitas, putà, dum aliquis adultus ex Sarracenis, vel ex alijs infidelibus ad fidem conuerteretur, necesse esset illi virum doctum in susceptorem adhibere, qui illum probè erudiret, vt loco citato Dionysius admonet. Vbi verò hęc necessitas non ingruit, omnes promiscuè admittuntur. At verò hac de causa infidelis non permittitur esse susceptor, vt in concilio Moguntino cautum est, quod refertur de consecratione. distinct. 4. can. In baptismate. Quapropter licèt in iure non sit expressum, tamen neque hæreticus esset in susceptorem admittendus. Tametsi odiosa iura non sunt amplianda, & textus non excludit nisi non baptizatum. Neque valet cōsequentia, si infidelis potest baptizare, quod possit esse susceptor. Nam baptizare est de necessitate, non autem, vt susceptor interueniat. Quocirca, vt illic ait glossa, si infidelis baptizat, contrahit subinde affinitatem, non autem si sit susceptor: quia duntaxat est facto, non iure. Secùs autem hæreticus, qui iure permittitur.

2. *Argum.* ¶ Secundum argumentum est. Filius magis potest à patre instrui, quàm ab extraneo: nam à quo quis recepit esse, debet, & disciplinam suscipere, vt. 8. Ethic. autor est Philosophus: ergo cōgruentiùs pater naturalis esset susceptor, quàm alius extraneus. Respondetur, quòd cum generatio spiritualis alia sit à carnali, alium debet sortiri patrem. Quare pater naturalis non admittitur susceptor, nisi in extrema necessitate, vbi alius non posset haberi, vt colligitur ex capit. Peruenit. 30. quæstio. prima. Et quidem ratio Sanct. Thomę nō est adeò efficax, sed adducta est tanquam congruentia prohibitionis ecclesiæ. Non enim est decens, vt qui operam carnalem dedit generando filio, generationi spirituali minister assistat, nisi id necessitas, quæ legem non habet, efflagitet. ¶ Quinuerò, & abbates, & monachi ab hoc munere arcentur, vt patet can. Placuit. 2. q. 1. & can. Non licet. 1. de consecra. distin. 4. Adeò enim monachus, vt nomen eius admonet, debet esse inclusus, vt huiusmodi commercijs non se immiscere liceat. Imò adeò eos Gregorius. 18. quæstio. 2. can. Peruenit. cohibet compatres fieri, vt fortasse peccatum esset nō minus, q̄ mortale.

3. *Argum.* ¶ Tertium argumentum est. Plures meliùs possent neophytum instruere, quàm vnus, ergo congruentius esset, vt plures essent susceptores, quàm vnus, quod tamen Leonis papæ decreto prohibitum est, vt patet de consecr. distinct. 4. can. Non plures. Respondet Sanct. Thom. rationem eius prohibitionis esse: quia vbi est multitudo, ibi est disciplinæ confusio, & ideò decretū est, vt sit vnus tantùm susceptor.

Affinitas spiritualis. ¶ Hic in primis ad ignorantium eruditionem adnotandum, quòd affinitas spiritualis non contrahitur nisi à baptizante, vt ab illo duntaxat, qui puerum leuat de fonte. Et fortasse causa prohibitionis ne essent plures, fuit, nè plures contraherent affinitatem, quæ impedit matrimonium. Quare neque ille, qui defert in templum infantem, neque mulier, quæ illum à susceptore recipit, vt pannis inuoluat, neque vllus eorum, qui in comitatu procedunt, affinitatem contrahit. Hoc patet: quia omnia iura, quæ de patrinis (vt dicunt) loquuntur, sub his verbis id exprimunt, quæ sunt suscipere, & tenere, vt patet canonibus citatis, de consecra. distin. 4. can. In catechismo. & quinq; continuò subsequentibus. Et. 30. quæstio. 1. can. Peruenit. & can. Nosse. Quapropter neque ille, qui catechumenum super fontem ante baptismum teneret, nisi postea baptizatum susciperet, aut eum, dum aspergeretur, teneret, contraheret affinitatem, quia non esset susceptor. Imò vbi ille, qui baptizatur, adultus est non indiget in catechismo ab aliquo teneri, sed baptizatū in suam tutelam suscipere. Et hoc speculādum est in verbis Dionysij citatis: scilicet. Sacerdotes assumētes baptizatū tradunt eum susceptori & duci.

Susceptoris munus. ¶ Ex quo fit cōsequens munus propriū susceptoris nō esse respondere nomē infantis, & quādo quæritur an credat in Deum patrē &c. respōdere, Credo. Alij enim id facere possunt, & faciunt. Tametsi cōgruum sit, & decēs, vt ipse idem, qui susceptor institutus est, puerum ad catechismum teneat, illamq; fidei professionem nomine pueri faciat. Vt enim Isidorus lib. 2. de officijs ait, refertúrq; de consecra. distinct. 4. can. Par-

 uuli.

uuli. 1. Paruuli alio ꝓfitēte baptizant̄: qa adhuc loq vel credere nesciũt. Et Augu. in enchiridio, qđ referī can. Paruuli. 2. ead. distin. Paruuli, fideles rectè vocant̄, qa fidē ꝑ verba gestantiũ quodãmodo ꝓfitent̄. At qñ null⁹ esset susceptor, mater ecclesia (vt can. statim ꝓximo docet) os maternum paruulis ꝓbet, vt sacris mysterijs imbuantur. ¶ Atqui ex his rursus cõsequit̄, ꝙ qñ baptism⁹ fit priuatim ī necessitate, illic cõtrahit̄ affinitas: nõ aũt postmodũ in catechismo, q fit in ecclesia. Nã vt ait glossa super can. In catechismo. de cõsecr. dist. 4. & D. Th. in. 4. dist. 42. q. 1. ar. 2. cõpaternitas in catechismo cõtracta licèt impediat matrimoniũ cõtrahēdũ, qa nõnulla esset culpa cũ filia cõtrahere, nõ tñ dirimit cõtractũ. Quòd si arguas. Sequeret̄ ꝙ aliqs necessitate cõpulsus cõtra suã volũtatē contraheret affinitatē, vt si pater pueri, vel alius ī necessitate mortis baptizaret puerũ, qđ quidē ei nõ licet nõ facere. Cõsequens tñ videt̄ absurdũ. Ad hoc rñdet S. Tho. loco citato in. 4. art. 1. ꝙ si baptism⁹ antecedat matrimoniũ, cõtrahit̄ affinitas oĩmoda, vt nec liceat cõtrahere, & si contrahat̄, sit dirimēdũ. Sed tñ si matrimoniũ iã contractũ est, tũ q̃tùm ad ei⁹ vsum nullũ contrahit̄ impedimētũ. Quare si pater vel mater baptizet in tali casu, reddere nihilominus põt, & petere debitum. Et idē est, si ex ignorantia inuĩcibili fiat, vt si mulier baptizaret filiũ, quē ignorat esse sui cõiugis.

DISTINctio Quinta. De suscipientibus baptismum.

Cap. j.

POST hęc, quę de ministris baptismi absoluta sunt, ordo nos legitimus admonet, vt de suscipiētibus subsequēter dicamus. Iam enim primũ satis constat, vniuersos mortales ad ipsum suscipiendũ obligari: vtpotè sine quo nemini salus obueniri põt, secundùm illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto nõ potest introire ī regnũ Dei. Veruntamen cum Deus multò sit ad indulgendũ propēsior q̃ ad vlciscendũ, & malorũ volũtatē loco facti æstimet: qui odit enim, inquit, fratrē suũ homicida est: & qui viderit mulierē ad cõcupiscendũ eã, iam mœchatus est eam in corde suo: fit vt & voluntatē baptismi, vbi facultas suscipiēti nõ suppetit, ꝓ facto ipso ducat. Eo præsertim ꝙ neminē ad impossibile obligare cogitat. Haud tñ absq; necessitate eius susceptio differēda est, iuxta illud Ecclesiastici. 5. Ne tardes cõuerti ad Dominum, & ne differas de die in diē. Quapropter infantes, qui nullo indigent catechismo, cũ primùm fieri cõmodè possit, baptizãdi sunt: adulti verò vbi satis fuerint fidei rudimentis imbuti, nisi mortis periculum, quæ nullam fert legem, sacramētum accelerare popòscerit. Matth. 5.

¶ Illi autē, qui mortalibus criminibus sordēt, anteq̃ ab ipsis voluntatē euellant, neutiquã sunt ad sacrũ baptismi fontē admittēdi. Vetus ergo homo, vti ait Pau. Ro. 6. crucifigēd⁹ nobis est, vt ꝑ baptismum Cap.

mũ in Chr̃o cõsepeliamur: & vetus expurgandũ fermẽtum, vt sim⁹ noua cõspersio. Vnde Petrus Act.2. pœnitentiã, inquit, agite, & baptizet̃ vnusquisq; vestrũ. Eis verò qui vnda baptismatis intingunt̃, nulla sunt satisfactionis op̃a iniungẽda. Nã cùm ꝑ hoc sacramẽtũ plenissimè Deo incorporemur, iuxta illud ad Gala.3. Quotquot baptizati estis Christum induistis: sic Christi satisfactio nobis illic participat̃, vt nulla sit op⁹ alia satisfactiõe: iuxta verbũ Ambrosij super epist. ad Rom. Gratia Dei ĩ baptismo nõ requirit gemitũ neq; planctũ, vel etiã opus aliud, sed solã fidẽ, & oĩa gratis cõdonat. Quapropter neq; ab illis, q̃ ad baptismũ accedũt, vlla est exigenda vocalis cõfessio, sed illa eis sufficit, qua interna cordis compunctione dolent coram Deo.

Ca. iij. ¶ Atq̃ ex his cõsequẽs fit, vt & suscipiẽtis intẽtio, in adulto formalis, & in paruulo interpretatiua ecclesię sit ad sacramẽtũ necessaria. Enimuerò cũ q̃sq; per baptismũ nouam ꝓfiteat̃ legẽ, nõ inuit⁹, sed spõtaneus ei se subdere debet, atq; adeò intẽtionem adferẽs accipiẽdi sacramẽtũ. *August.* Nã, vt ait Aug. q̃ creauit te sine te, nõ iustificabit te sine te. Vñ eccl̃ia nemini, nisi rogato an baptizari velit, baptisma cõfert. Fides aũt quanuis ad adipiscendã rẽ sacramẽti, putà salutis gratiã, necessaria sit, tñ ad suscipiẽdũ sacramentũ, eiusq; characterem, minimè. Nam hæretici verũ baptisma & conferunt, vt suprà dictum est, & suscipiũt.

¶ Hacten⁹ de adultis. Sed & infantes quoq;, vt Diony. in lib. de ecclesiastica hierar. autor est, diuini nr̃i duces (hoc est ap̃li) ꝓbauerũt ad baptismũ recipi. Ca.iiij. *Cap. ult.* Nã cũ, nisi qui renatus fuerit ex aqua, & spũ sãcto, introire nequeat in regnũ Dei, si baptismatis beneficio priuarent̃, omniũ essent remedio destituti, qđ vtiq; cõcedere impietas in Deũ esset: vult eñ (autore Paulo) oẽs hoĩes saluos fieri. *Paul. 1. ad Timoth. 2.* At cũ, vt Augu. ad Dardanũ autor est, nemo nisi prius natus renascat̃: quãdiu infans in vtero inclusus est, neutiq̃ baptizari põt, qm̃ neq; baptismatis fluctus ipsum valeret contingere. Sed neq; infideliũ filios rõnis vsu nondũ fungẽtes ecclesia vnquam inuitis parentibus baptizare cõsueuit. Nã pręterquã, ꝙ id absq; iuris violatiõe, qđ parentes habẽt educãdi instituendiq; suas proles, fieri nequiret fidei quoq; propter periculũ

apostasiæ irrogaret iniuria.

¶ Amētes quoq; & furia correpti, nisi mortis ingruēte periculo, nequaquā sunt baptismate abluēdi: illo tñ vrgēte scd̄m illū tēporis articulū iudicādi sunt, quo à sana mente ceciderunt: nēpe, vt si tūc voluntatē demonstrarūt baptismi, baptizent, sin autem, minimè. Idemq; de dormiētibus obseruandum.

DISTINCTIONIS quintæ Quæst. vnica de suscipientibus baptismum.

S. Thom. 3. part. quæst, 68.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm omnes teneantur ad susceptionem baptismi.

VONIAM agēs & patiēs correlatiua sūt, postq̃ dictū est de ministris baptismi cōtinuò subsequit vt de suscipiētibus dicamꝰ. Et quidē primꝰ articulꝰ generalis est. Vtrùm omnes lege baptismi teneantur. Et D. Thom. vnica bimēbri conclusione plus respondet, quàm fuerat percōtatus. Quæsierat enim, vtrū præcepto omnes ad baptismum teneantur. Et respondet duo, quòd omnes ad baptismum tenentur, & sine eo non potest esse salus hominibus. Probat testimonio illo Ioannis. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Cui ad nectitur aliud in libr. de ecclesiasticis dogmatibus. Baptizatis tātùm iter salutis esse credimus. Et subiungitur deinde ratio. Ad id enim vniuersi homines tenentur, sine quo salutem consequi non possunt: manifestum est autem nulli nisi per Christum patere salutem. vnde Apostolus Roma. 5. Sicut per vnius delictū in omnes homines in condemnationem, sic & per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationē vitæ: baptismus verò in hoc institutus est, vt per ipsum regeniti, Christo incorporemur, eiusq; membra efficiamur, iuxta illud ad Gala. 3. Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis: ergo est ad salutem necessarius.

Conclusio. *Ioan. 3.* *Roma.* *Paul. Gal. 3.*

¶ Conclusiones istorum duorum articulorum magni refert, & nosse & credere: quia non modò ab hæreticis concutiuntur, verùm & à catholicis quātùm ad modum loquendi non satis syncerè docentur. Et primò dignoscendū est inter duo membra præsentis conclusionis. Aliud enim est quidpiam necessariū esse ad salutem necessitate finis, vt distinct. 3. artic. vltim. dicebamus, atque aliud esse in præcepto. Id enim dicitur necessarium necessitate finis, sine quo nemo gratiam cōsequi valet, tametsi præceptum non habeat, vt patet in paruulo, qui sine sacramento gratiam non consequitur, licèt illi ante vsum rationis non sit in præcepto. Imò uerò (vt in materia de contritione dicemus) existēti in mortali peccato pœnitentia cordis est necessaria necessitate finis, & tamen non caret probabilitate, quòd nō sit de illa singulare præceptum, præter illud quod est de confessione quādo eam ecclesia præcipit. Econuerso charos venerari parentes, non occidere, audire missam die festo, & similia, nō sunt necessaria necessitate finis: quia sine illis, quando materia præcepti non occurrit, quicunq; in gratia esse potest, sed tamen postea materia occurrente, præceptum est illa facere. Alioqui qui iustus est, à gratia excidet. Diuus ergo Th. inde probat baptismum esse in præcepto, quòd est ad salutem necessarius: quare hoc secundum priùs constituēdum est. Et quidem contra hanc euāgelicam veritatem inter Manichæorum perfidias, hæc fuit insignis, vt August. lib. hæresum cap. 46. autor est, baptismum in aqua nihil cuiq; salutis afferre. Eundemque subinde impietatis errorē heresiarcha ille VVitcleff, vt Thomas VValdēsis tomo. 2. de sacram. c. 101. refert, sustinere cōtēdit. Et quoniā orthodoxi patres catholicā veritatē in illa euan

euangelica sententia Ioan.3.fundant. Nisi quis renatus fuerit,&c.eius sensum preuaricabatur dicens,non intellige de regeneratione in aqua materiali,sed de alia inuisibili:scilicet, quæ effluxit de latere Christi. Quod est dicere. Nisi quis fidem habeat passionis Christi, non lauabitur in illa aqua. Aliâs,inquit,si de aqua materiali intelligeretur, omnes paruuli ab illo temporis momento mortui sine baptismo,deperissent, quod impium esset concedere. Atqui in fauorem eius facere videtur similis illa phrasis Luc.13. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis: atque illa, quam suprà S. Thom.quæst.65.ar.4.citauit Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: ex quibus non tam certò videtur colligi,quòd sacramentum, vel pœnitentiæ,vel eucharistiæ sit necessitatis. ¶Hîc antequam sanctos interpretes cõsulamus, quos illic abunde Waldensis allegat,per ipsa Christi verba eius sensus rimandus est. In primis ergo Christus locutus est illic Nicodemo,sicut nouissimus Adam (vt ait. 1. Corint. 15. Paul.) qui ad restituendum nobis vitam venerat,quam in prima Adam perdideramus. Et ideò ait. Nisi quis renatus fuerit denuò,non potest videre regnũ Dei, hoc est, Sicuti nemo vita corporali viuere potest nisi nascatur ex Adam,qua homines nascuntur filij iræ:ita neque spirituali vita misericordiæ, nisi nascatur ex me. Quare roganti Nicodemo, quomodo posset homo in ventrem matris iteratò introire, & renasci,rem exponendo subdit.Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ potest introire in regnum Dei. Videlicet,vt quemadmodum ipse spiritu sancto in ventre matris cõceptus fuit,ita nos in aqua vicem matris vt Aug.in sermone epipha. ait) gerente, per spiritum sanctũ regeneremur filij Dei. Vnde sequit. Quod natum est ex carne,caro est, & quod natum est ex spiritu,spiritus est. Hæc autem metaphora illi singulari aquæ,quæ de latere Christi effluxit,nõ quadrat. Erat em̃ illud mysterium adeò reconditum, vt id tunc Nicodemus capere non posset: qui tamen ad Christum, vt ab illo instrueretur,venerat. Planè ergo de aqua materiali loquebatur. ¶Accedit,& interpretamentum Pau. Roma. 6. quod enim Christus appellauit renasci ex aqua,expressius ipse appellauit baptismum,dicens. Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti em̃ sumus cum illo per baptismum in mortem. Sepulturam ergo censet mersionem illam in aqua materiali. Deinde, & illo mandato Matth. 28. Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris &c. planum est Christum de eodem sacramento fuisse locutum, quo prædixerat. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto: tamen dicens,in nomine patris &c. ostendit visibilem illic baptismũ se iubere. Vnde sequitur apud Marc. Qui crediderit,& baptizatus fuerit saluus erit, Qui verò non crediderit condemnabitur. Si enim de sola aqua lateris Christi esset sermo, cum illa non nisi per solam mentis fidem nobis possit adiungi dixisset tãtum qui crediderit saluus erit, vbi autem adiecit,& baptizatus fuerit, visibilẽ aquã significauit, per quam fidem applicanda nobie erat. Quapropter lib.2. de sacram. par.6.capit.7. Hugo,ecce,inquit, dubium non est,qui vbi fides est,& baptismus est, salus est. ¶Atqui in huius rei confirmationem coniunxit Paul. Ephes. 5. cum aqua verbum dicens, Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ,vt scilicet baptismum nostrum, qui sub verborum forma fit in aqua,designaret. ¶Vnde Augusti. de fide ad Petrum capit. 3. Ad regnum Dei diuersis temporibus per sacramenta, quæ ad fidem incarnationis suæ Christus instituit, illi peruenerunt, quos Deus gratis nullo bonæ voluntatis, vel boni operis merito præcedenti saluauit. Ex illo autem tempore, quo saluator noster dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei,absque sacramento baptismatis, præter eos, qui in ecclesia catholica sine baptismate pro Christo sanguinem fundũt, nec regnum cœlorum potest quisquam accipere,nec vitam æternam. Et cap. 30. firmissimè tene, & nullatenus dubites,exceptis illis, qui pro Christo suo sanguine baptizantur,nullum hominem accepturum vitam æternam, qui non hîc fuerit per baptismum liberatus. Et lib.de origine animæ ad Renatum cap. 18. Quis,inquit,

Sensus euãgelicus.

Pau. Rõ.6.

Matth.28.

Pau. Ephes. 5.

Aug. de fide ad Petrum.

quit, Christianorum ferat, cùm dicitur ad æternam salutem posse quenquã peruenire, & si nõ renascatur in Christo, qđ per baptismũ fieri voluit. ¶Accedit demum & ratio, quòd cùm nemo vnquam post præuaricationẽ Adæ, nisi per fidem Christi salutem assequi valuerit, sicuti in lege scripta circuncisionẽ Deus instituit, per quam eadem eius fides necessariò applicaretur, vt per illam ceremoniam profiterentur homines per fidem venturi saluos ipsos fieri: sic multòq; vrgẽtiore ratio ne postquam salutem in cruce Christus operatus est, decuit, vt visibili sacramento eadem nobis passio applicaretur, per quod similiter profiteremur beneficio eiusdem passionis remedium nobis obuenire salutis. Vnde fit, vt sicut, nisi per passionem ipsam, ita nisi per baptismum gratiã cum Deo inire possimus. Id quod Paulus epistola ad Titũ nos docuit: nam cum capitu. 2. de Christo dixisset, quòd dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, quasi nos per passionem redemerit: eadem phrasi capi. proximo de baptismo subiecit, quòd secundùm suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti. In cuius figuram filij Israel non nisi per mare rubrum ab Aegyptiaca seruitute liberati sunt, attestante Apostolo. Omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari. Quare August. tract. 11. super Ioan. mare, inquit, rubrum baptismũ Christi eius sanguine rubricatum & consecratum significauit.

Ratio optima.

¶Hic igitur sensus sententiæ Christi adeò fuit olim omnium consensu receptus, vt etiam ipsi hæretici Pelagiani, qui nullam originis cõtagionem in paruulis fateri volebant, nihilominus ob hoc illos sacra baptismatis vnda intingebãt, quòd nõ aliter sperabãt posse in regnũ Dei introire. Putabant, inquam, sine baptismo posse eos quidem habere vitam æternã, non tamen in cœlo. Vnde Aug. libr. 1. de peccatorum meritis, qui est de baptismo paruulorum capitu. 20. Terrẽtur, inquit, Pelagiani sententia Domini dicentis. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, non potest introire in regnum cœlorum, & propterea conantur paruulis non baptizatis innocentiæ merito salutem ac vitam æternam tribuere: sed quia baptizati nõ sunt, eos à regno cœlorum faciũt alienos. Noua quadam & mirabili præsumptione: quasi salus æternæ vitæ, possit esse præter Christi hæreditatẽ, & præter regnum cœlorum. Conuincit ergo August. hæreticos illos, quòd cùm obstaculũ ingressus regni cœlorũ non sit aliud quàm culpa, ob id sine regeneratione ex aqua & spiritu sancto nemo potest illuc introire: quòd non nisi per eandem generationem vllus potest remissionis gratiam peccatorum assequi.

Pelagiani.

August.

¶Habemus ergo baptismum necessariũ esse necessitate finis. Vnde ad illam similem verborum figuram Luc. 13. citatam. Nisi pœnitentiam egeritis omnes simul peribitis. Respondemus, id prorsus de peccatis mortalibus demonstrare, quod hæc apud Ioan. de originali: nẽpè, quòd actus virtutis pœnitentiæ, qui est contritio, perinde sit necessarius ad gratiam cõparandam, qua illa remittantur. De alia verò simili sententia Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis &c. iam supra dist. 1. q. 6. arti. vlt. enarrauimus discrimen, quod infrà distin. 73. fiet magis manifestum: nempe, ꝙ cùm baptismus sit necessarius ad inchoãdam vitam, est perinde ad ineundam gratiã necessarius in re: Eucharistia verò cùm non sit nisi finis sacramentorum, non est ad id necessaria nisi in voto. Est tamẽ pro tempore opportuno realiter suscipienda sub præcepto.

Luc. 13

Ioan. 6.

¶Sed esto baptismus, vt constitutum est, necessarius sit necessitate finis, arguitur nõ esse in præcepto: nam id maximè ex hoc loco Ioã. 3. colligeretur. Quod falsum esse probatur, tũ quod hæc conditionalis satis saluari potest in sensu exposito de necessitate finis: tũ ꝙ vt VVitclef arguebat iã inde cucurrisset baptismi prçceptũ. Cuius contrariũ dist. 3. ar. 2. demonstrauimus. Si autẽ dixeris eiusmodi præceptum Matth. 28. sub illis verbis fuisse edictum, Docete oẽs gentes baptizantes eos, &c. non satis id concluditur: nam præceptorius ille sermo ad apostolos, vt baptizarẽt, dirigitur, non ad gẽtes vt baptizarentur. Quòd si aliud allegaueris Marc. vlt. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, Qui verò non crediderit condẽnabitur: dupliciter id redarguitur. Primò quòd

Vtrum [...] præcep[...] baptis[...]

quòd non apparet sensum esse, vt qui nõ fuerit baptizatus, ob id singulare peccatũ damnetur, sed ob originis labem, atque alia peccata, quibus fuerit homo irretitus, sicut ille quem actualium non pœnitet, non ob illã singularẽ impœnitentiam sed ob illa peccata, quæ antea commisit, peribit. Secundò, quia in negatione non resumitur nisi, qui verò non crediderit, neutiquam adiecta baptismi mentione. ¶Propter hęc forsan non desint inter scio los, qui temerè asseuerare audeant non esse iure diuino præceptum baptismi. Contra quos statuitur conclusio. Adeò certũ est baptismum esse tum ad salutem necessarium necessitate finis, vt expositum est, tum subinde in præcepto, vniuersos mortales obligante, vt sit planè catholica veritas, eiusque contraria assertio aut dubitatio, manifestaria hæresis. Hoc patet ex illo loco Augu. quo inter hæreses Manichæorum, hanc etiam connumerat, quòd baptismus non esset necessarius. Et Pelagiani de hoc itidem condemnati sunt, ꝙ ad remissionem originalis contagij non censebant esse necessarium, sed ad introitum regni cœlorum. De qua re Thomas VValdēsis tomo.2.de sacram.cap.96. & infra per octo aut decem capitula quàm plurimis (vt solet) sanctorum testimonijs disserit. Sed illis prætermissis, ex euangelio præceptum hoc colligamus. Et primũ quando nullus alius esset locus, præter istũ Ioã.3. inde planè colligitur aliquando tale præceptũ Christum posuisse: nam si hoc loco, vt monstratum est, apertè asseritur necessitas baptismi ad salutem, inde subinfertur ꝙ Christus diuinum præceptum de eodem sacramento edixerit. Quare sapienter D. Tho. non alio vtitur medio, nisi quòd homines ad illud tenẽtur, sine quo non possunt consequi salutem. Etenim si seculares principes leges non ferunt, nisi de his, quæ ad salutarem reipublicæ finem conferunt, nullo Deus mandato vniuersos mortales debuit arctiùs perstringere, quàm baptismi, vt sine quo nemo ad supremũ humani generis finem pertingere potest. ¶Secundo nihilominus arguitur. Ad dignoscẽdum quãdo huiusmodi conditionales præceptum significent, huiusmodi regula vtendum st. Si postquàm homo in gratia est iam

Conclusio catholica.

Th. VVald.

Secunda cõclusio.

constitutus non amplius ad tale opus tenetur, defendi potest non, fuisse necessarium nisi necessitate finis. Exẽpli gratia. Quia homo dum est in gratia non amplius ad contritionem cõstringitur defensabile ex verbum illud, Nisi pœnitentiam egeritis omnes simul peribitis, solam ingerere necessitatem ad assequendum finem: scilicet, gratiam. Non negauerim præceptum esse confessionis iure diuino est enim hæresis contra quendam Magistrum Osomensem condemnata. Colligitur nãque eiusmodi præceptũ ex illo Ioã. vlt. Quorum remiseritis peccata, remissa erunt, vt suo loco patebit, sed loquimur de contritione extra tempus illius præcepti. At verò quoniam etiam postquàm homo est in gratia, obligatur aliquando iure diuino accipere sacramẽtum eucharistiæ, signum est verbum illud, Nisi mãducaueritis carnem filij hominis, præceptum inducere. Alioqui cessante fine, hoc est, posita gratia, cessaret necessitas. Ad propositum ergo. Baptismus non solùm est necessarius ad comparandam primam gratiam, vt patet in pueris, & in adultis habentibus baptismi copiam, verùm & postquàm catechumeni per baptismũ flaminis sunt in gratia, vbi adfuerit facultas tenentur baptizari: ergo certum documentum est, esse necessarium, non solùm necessitate finis, verùm & necessitate præcepti. Probatur secunda præmissa gestis compluribus historiæ sacræ. Primò ex ipsa historia Nicodemi: nã vt Aug. trac. 11. super Ioã. adnotauit, iã tum ille ad Christum in eius fide & gratia accedebat, & nihilominus dominus ei dixit, necessarium esse baptismate renasci. Videlicet vt vniuersos admoneret mortales, ꝙ quãtacunq; polleãt fide & charitate, nihilominus tenentur baptisma suscipere. In cuius signum refert euangelista paulò antè in calce secundi capituli, ꝙ licèt multi crederẽt in noïe Christi videntes eius signa, quæ faciebat, ipse autem Iesus nõ credebat semetipsũ eis. Eadẽ quippe ratiõe quãtauis quispiã charitate non baptizatus ferueat, nõ est ei administrandũ sacramẽtũ corporis & sanguinis Christi, neq; vllũ aliud ecclesiasticũ anteq̃ baptizet. Quinuerò nõ modò Aug. & sãcti verũ & apostoli ipsi eiusmodi pręceptũ nos docue

docuerunt illis etiam necessarium, qui sunt in gratia. Petrus enim, vt legitur Actuum.2.his,qui iam compuncti erāt corde, quærentibus quid facerent, pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu. Nulla ergo cordis cōpunctio à baptismi lege quēpiā excusat. Et eunuchus doctrina fidei per Philippum imbutus, vt Actu.8.refertur,quis, inquit, prohibet me baptizari? Et Paul.Actu.9. post eius conuersionem baptizatus est.idēque de Cornelio Actu.10.narratur.Et infrà ait Pet. Nunquid aquam quis prohibere potest,vt non baptizētur ij,qui spiritū sanctū acceperūt sicut & nos? Colligitur ergo ex ijs certissima fides baptismū esse in præcepto.¶Accedit nihilominus & Christi edictū Matthæ.28.Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, &c. nam etsi forma præcepti ad discipulos tantùm spectare videatur, nihilominus inde conuincitur inclusum esse mandatum omnibus gētibus positum, vt baptizarentur. Tum quòd præceptum ipsum in gentiū commodum ponebatur, & tanquam res illis ad salutem necessaria, tum etiam ꝙ eisdem verbis data est apostolis, & eius successoribus potestas ac iurisdictio (vt verba præcedentia docent) quam Christus habebat adducendi gentes ad fidem, frustra autem esset illa iurisdictio in apostolis, nisi præceptum haberet annexum in subditis, vt obedirent.¶Præterea & illud Marc. Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, in eiusdem præcepti confirmationem manifestam ratiōem affert. Est enim sensus. Ob id vos ad euulgandum euangelium mitto, quòd nisi quis vobis obedientiam fidei præstiterit, baptizatusq; fuerit, sciat se saluum fieri non posse. Atque eam ob rem non solùm denotatur esse cunctis fidem necessariam, & baptismum, vt à peccatis liberentur, verū quòd cùm tanti sua cuiusque referat spiritualis salus singulare sit quoque præceptum tum fidei, vbi legitimè prædicatur tum etiam baptismus. Atq; adeò vniuersi infideles, ad quos euangelij præconium peruenerit,præter alia crimina contra ius naturæ nouo positiuæ (vt aiunt) infidelitatis subijciūtur nisi credāt & baptizētur. Quod autē in negatiua resumptione solùm dictum est. qui verò non crediderit: sine mentione baptismi Bernar.in Epistola.77.ad Hugonem, vnde ipse id ipsum desumpsi, lib. 2. de sacram.p.6.cap.7.sic interpretatur, quòd vbi facultas baptismi non adest,sola fide & voluntate homo baptizatur per baptismū flaminis.Hæc Bernard. Nihilominus, vt exparte affirmatiua, Qui crediderit, & baptizatus fuerit,colligitur quòd ei qui dum potest non baptizatur, nec fides sufficit, nec voluntas ad salutem.¶Ad hæc propterea quòd circuncisio professio erat legis antiquæ, præcepto illius populus ille tenebatur,iuxta illud Gen. 17. Anima cuius præputij caro circuncisa non fuerit, peribit de populo suo: in baptismo autem fit professio legis euangelicæ: ergo fortiori argumento vniuersus orbis eiꝰ præcepto obligatur. ¶Atqui ratio hæc sic explicatiùs instruitur. Vniuersus mundus tenetur Christo credere,eiusque adeò legē suscipere & colere, iuxta illud Ioan. 25.Si non venissem,& locutus eis nō fuissem, peccatum non haberent. Et rursus. si nō venissem,& opera nō fecissem, quæ nemo alius fecit,peccatum non haberēt: baptismus autem est fidei legisq; Christi susceptio: ergo ad illum vniuersi mortales tenentur. Vniuersi,inquā, etiam illi si qui sunt,inuincibili eius ignorantia laborātes. Tametsi per ignorātiā illā excusentur à culpa huius singularis præcepti licet nō ab illa,quòd nō seruant naturæ legem, vt fide illuminentur. Id quod illico declarabimus. Sed & aliter eadem ferè ratio formatur. Vniuersus orbis tenetur esse vnum ouile sub vno pastore Christo. iuxta illud Ioan.10.fiet vnū ouile & vnus pastor.& de summa trin.& fide cath. Vna est fideliū vniuersalis eclcesia extra quam nullus omnino saluatur: baptismus autē, vt in concilio habetur Florentino, est vitæ spiritualis ianua, per quem & membra Christi, & de corpore ecclesiæ efficimur: ergo vniuersus orbis ad illum suscipiendum tenetur. Quòd si sanctos in eandem sententiam desideras pręter iam citatum August.est Hierony. qui eod. loco super Matth.Docete omnes gentes, ait iussisse apostolis, vt gentes fidem ac baptisma,quæ essent obseruanda pręciperent. Et Bernar.Epistola.77.iam citata, ait hoc esse

Docete omnes gentes.

Qui crediderit &c.

Ad argumētū VVitcleff. esse ex præceptis præcipuum. ¶Ad illud igitur argumentum VVitcleff, quòd si illa verba ad Nicodemū præceptū denotarent baptismi, sequeretur ex eodē tēporis
Th. VVal. momēto cœpisse vniuersos ligare. VValdēsis loco citato videtur id cōcedere propter verbū Aug. iā suprà citatū de fide ad Petrū ca.3. qđ est etiā in li. de origine animæ. Ex illo tenpore, quo saluator noster dixit, Nisi quis renatus fuerit, &c. nemo, sine baptismo aut martyrio habet vitā ęternā.
Bernar. At verò, vt D.Ber. epist. citata. 77. ait, nulla probabilitate fulcitur. Locupletè nāq; suprà d.3. ar.2. demōstrauimus, totā legē veterē vsq; ad articulum mortis & resurrectiōis Christi in suo durasse vigore, atq; adeò nullū Christi mādatū, nisi inde obligare cœpisse: non enim obligationes ambarū legum debuerūt concurrere, sed finis vnius fuit initium alterius. Neque verò decuit, vt misericors Christus prius fuisset sua lege condemnator, quàm sua morte saluator. Quare baptismus illucusque, vt non fuit necessarius, ita nec sub præcepto. Quod ergo ait August. ex illo tempore, intelligitur, quòd tunc cœpit innotescere lex baptismi, licèt non obligare. Vel rectius. Ex illo tempore, non significat ex illo momēto, sed ex tēpore Christi. Iam enim diximus, quòd Christus viuens debuit suam condere legem priuatim inter apostolos, licèt nō nisi post mortem, vim esset obligandi obtentura. Cui
Matth. 10 quidem sententiæ illud Matth. 10. non dissonè congruit. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta. Cœpit ergo obligare quādo post resurrectionē dixit, Ite, docete omnes gentes, &c. Hoc autem ad Nicodemum dictum explicatius loco nūc citato enodauimus. Vise locum.
Primum argumētum. ¶Argumētum primum D. Thomæ facillimum est. Per Christum non est arctata via salutis: sed ante eius aduentum poterant homines sine baptismo saluari: ergo & post. Respondetur, quòd cū fides Christi semper fuerit necessaria, iuxta illud sæpe citatum Actu.4. Non est datum aliud nomen hominibus, &c. seculorum successu, quo propinquius ad Christū accedebatur, magis ac magis innotescere debuit. Quocirca in lege naturæ sola (vti ait Grego.) cū sacrificiorū oblatione sufficiebat. In lege autē scripta per circuncisionis signaculū masculis fides vēturi applicabatur. Et ideo in lege gratiæ licèt per illam incorporemur Christo, secundū illud ad Ephes.3. Habitare Chrstū per fidē in cordibus vestris, tamē fuit decentissimum, vt postquā iam expectat⁹ aduenerat, explicatiori signo eius fides & passio nobis applicaretur. Quoniam res præsens alio verbo significatur, quā præterita vel futura. Quocirca inde nō fit, viā salutis fuisse arctatā: vt potè cū via illa nunquā fuerit nisi vna Christi fides, quæ semper fuit eadem: sed fuit potiùs luculentissimè nobis explicata: quādoquidem sicuti abluti sum⁹ sanguine Christi, sic & baptismo abluti illi consepelimur. ¶Secundū argumentū est hoc. Baptismus maximè videtur in remediū originalis peccati institutus: ergo ille, qui baptizatus est, cùm iam sit à cōtagio illo ablutus, nō ampliùs poterit illud in proles traducere. *Secūdū argumētum.* In solutione. D. Tho. legentē ad secundā partē suæ summæ refert: nēpe, ad primā secūdæ. q. 81. ar.3. vbi ait per baptismū reuocari quidē hominē quantū ad mentē, sed permanere in ordinationē partiū corporis, secūdū quam homo generat. ¶Mysteriū autē hoc explicat Aug. libr. 2. de peccatorum *August.* meritis, & baptismo paruulorū. cap. 3. & quatuor sequētibus, & cōtra Iulianū li. 6. Arguebant. n. Pelagiani, ꝙ cū Adā peccator peccatores genuerit, multò iustiùs ille, qui iust⁹ est, generabit iustos. Nā si vt *Rom.5.* 1. Cor.7. ait Apost. sanctificatur vir infidelis, ꝓpter vxorē fidelē: eadē ratione parētes fideles generabūt fidelē filiū, atque adeò filij fideliū nō sunt baptizādi. Sed huiusmodi argutiæ inanes erāt. Etenim, vt ait Pau. Rom.5. sicut ꝑ vni⁹ delictū in oēs homines in condēnationē, sic & ꝑ vnius iustitiā in oēs homines in iustificationem vitę. Itaq; sicut oēs homines eo quòd nascūtur ex Adā, natura, vt ait Pau. nascuntur filij iræ (displicuit nanque Deo in illo omnis eius soboles) sic & qui renascūtur per baptismum in Christo, nascūtur filij gratiæ: est. n. filius, in quo bene Deo complacuit. At verò, quia baptismus non tollit nisi culpam hominis, remanet semper fomes peccati in natura carnali inclinās ad malum. Ideo nanque ait Pau. Rom.7. *Rom.7.* sentio aliam legem in mēbris meis repugnantem

nantem legi mentis meæ, & captiuantem me in legem peccati, quæ est in membris meis, & quia homo nō spiritu gratiæ, sed mēbris corporis generat, in quo lex illa peccati perdurat, generādo filios Adæ, generat filios iræ, quod est traducere originale peccatum. ¶Sed arguis. Sæpe homo dum gignit, rem illam vxoriam iustè & meritoriè exercet: atq; etiam ex gratia, ergo generat ea ratione, qua est per baptismum regenitus, atq; adeo non traducit tabem illam originis. Respondetur, ꝙ etiam si parentibus officium illud coniugale sit personale meritum, nihilominus quia actione procreāt naturæ corruptæ, quæ quidē corruptio ex Adæ præuaricatione contrahitur, licèt secundùm personam actum generandi ceu Dei filij exerceant, tamen secundùm naturam generāt tāquā filij Adæ. Qua vtiq; de causa & mulier cum doloribus parit. Hominem ergo nasci in peccato originali nihil aliud est, quàm nasci secundùm naturam filiū Adæ, in quo omnes peccauerunt. Illud autem de vxore fideli vafrities erat contra hoc propositū adducere. Haud enim est sensus, quòd si infidelis ducat vxorem fidelem, eo ipso sit iam ipse fidelis. Sed loquitur Paulus de sanctificatione legali, vt ipse se exponit. Nam cùm lex naturæ sit, vt duo diuersarum legum non possint matrimonio copulari: in fauorem tamen Christianismi, quādo vxor fidelis est, potest cum viro infideli habitare, si ille sine iniuria saluatoris vult cum eadem coniuge permanere. ¶Tertium argumentum est. Siqui modò nascerentur sanctificati in vtero, iam sine originali contagio nascerentur, ac perinde in gratia: ergo illos non opus est baptizare. Negatur autem consequentia: quoniam carerent charactere Christiano, qui non nisi per baptismum imprimitur.

Argument.

Tertium argumentum.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm sine baptismo aliquis possit saluari.

CVM definitū sit, baptismū esse ad salutē necessariū, inde apparet manifestè cōsequēs, nemini absq; ipso patere salutē: quaꝓpter alicui articulus præsens superuacaneus videri posset. Nihilominus ad explicādū illa, quæ baptismi vicē supplere possunt, necessarius fuit. Respondet ergo D. Tho. per distinctionem duabus cōclusionibus. Bifariam enim cuipiam potest deesse baptismus. Vno modo re & voto, vt potè qui ideo non baptizatur, ꝙ baptismum iniquo animo respuit. ¶Et ideo asseritur prima conclusio. Absque baptismo in re vel in voto nemo potest saluari. Nam qui Dei præceptum, atque illius præsertim rei, quæ ad salutem est necessaria, contemnit, non potest amicitiam cum eo conciliare: qui autem baptismum renuit, ipsum contemnit: ergo ille non saluabitur. Alio modo potest deesse baptismus re quidem, sed non voto, vt cùm quis desiderio flagrās baptismi, antequàm eius adsit facultas, mortem obit. ¶Et propter istos subiungitur secunda conclusio. Potest homo sine baptismo in re, dummodò eius habeat votum, salutē consequi. Probatur, votum illud ex fide nascitur per charitatem operante, ergo sufficit ad salutem. Deus enim, qui suam virtutem sacramentis non alligauit, per illum internum motum gratiā infundit, iuxta verbum ad Gala. 5. In Christo Iesu nec circuncisio valet, nec præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur. Vnde Ambrosius de Valentiniano qui catechumenꝰ sine baptismo uita decessit, Quē regeneraturus eram, inquit, amisi, veruntamen ille gratiam, quam poposcit, non amisit.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Pau. Gal.

¶Conclusiones istę dist. 3. ar. 11. quo tria distincta sunt baptismata, satis expositæ sunt, vbi conclusum est baptismata sanguinis & flaminis supplere posse baptismi vicē. De solo autē modo loquēdi potest Magister corripi, qui in. 4. dist. 4. vbi verbum illud Christi. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, restringit ad illos, qui baptizari possunt. Vel sic. Nisi quis ea fuerit regeneratione regenitus, quā facit baptismus. Illa autem fit, inquit, non tantùm per baptismum, sed per pœnitentiam & martyrium. At verò quanuis in re idem sit, modus tamen loquendi non ita syncerè Christi sententiæ maritatur. Et ideo quemadmodum illic adnotauimus, & verba euāgelica sonant, dicē-

Expositio articuli.

dicendum est, baptismum esse simpliciter necessarium. Pœnitentia verò & martyrium non simpliciter sunt dicenda sufficere, sed secundùm quid, & cum moderamine: scilicet, vbi baptismi copia haberi non potest. Hanc enim ob rem illa duo baptismi nomen sortita sunt, vt illic exposuimus, quòd non iustificant, nisi supplendo vicem baptismi, vt August. libr. 4. cōtra Donatista. 5. c. 22. quod refertur. de consecra. dist. 4. can. Baptismi vicem, autor est. Enimuerò ad hoc quòd vnum quodlibet istorum trium per se diceretur sufficere, requireretur, q vbi baptismi facultas adesset, optio daretur, vt quis posset vel baptizari, vel martyriū perpeti, vel solum actum pœnitentię habere cum verò tunc necessarius sit baptismus, fit vt simpliciter sit asserendus necessarius, & alia nō, nisi in eius absentia, dicendum est sufficere. ¶Quòd autem martyrium vicē suppleat baptismi, docet August. li. 13. de ciuit. Dei. cap. 7. & in epistola ad Seleucianū, quæ est. 108. & de fide ad Petrū cap. 3. & cap. 30. Qui enim dixit. Nisi quis renatus fuerit, &c. pariter dixit (Ioā. 15.) Maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Et Matth. 10. Qui me cōfessus fuerit corā hominibus, confitebor & ego eū coram patre meo. Et qui perdiderit animā suā propter me, inueniet eam. Anima nā quę illic pro vita vsurpatur. In summa, vt est in psalmo. Pretiosa in conspectu Domini mors sāctorum eius. Quæ autem pretiosior, quàm quæ Deo dedicatur? Cōcludit ergo Aug. loco citato de ciui. Dei, dicēs. Neque tanti sunt meriti, qui cùm mortem differre non possent, baptizati sunt, quanti sunt ij, qui mortem differre cùm possent, ideo non distulerunt, quia maluerunt Christum confitendo finire hanc vitam, quàm eum negando ad eius baptismum peruenire. De martyrio autē distin. 3. ar. 11. satis ostendimus, q perinde ac baptismus culpam remittat & pœnā.

Martyriū vicē supplet baptismi.

Augu. libr. 13. de ciui. Dei cap. 7.

¶Baptismum autem flaminis citra martyrium nonnulli olim arbitrati sunt non sufficere, de quo ideo argumento D. Bernar. ad Hugonem scripsit, vbi contrarium monstrat. Nam, vt loco citato distinctio. 3. articu. 11. dicebamus, neminem Deus ad impossibile obligat. Vbi ergo quisque desiderio baptismi tenetur, quē adipisci non potest, nihil aliud ab eo exigit, sed eius voluntatem pro facto reputat. Est enim multò propensior ad indulgendum, quàm ad puniendum. Cùm ergo malorū solam voluntatem pro factis æstimet: ait enim. Qui odit fratrem suum homicida est: & qui viderit mulierem ad concupiscēdum eā, iā mœchatus est in corde suo: fit vt & bonum baptismi affectum pro facto ipso acceptet. Sed non opus est in remanifesta amplius immorari. Retulimus enim illic, & art. huic proximo historias Actuum apostolorum, quibus refertur, Paulum, eunuchū, & Cornelium, & plures alios ante baptismū fuisse iustos, qui ideo si illum obtinere non valuissent, nihilominus in cœlum commigrassent.

¶Argumenta D. Thomæ secundæ conclusioni obiiciuntur. Videtur enim primùm locus ille Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto nō potest introire in regnum Dei, cōuincere quòd votū baptismi sine eius susceptione non sufficiat. Respōdetur nihilominus, quòd cùm homines, vt. 1. Reg. 16. legitur, videāt quæ parēt, Deus autem intueatur cor: ille, qui per baptismum regenerari cupit, corde quidem apud Deum regeneratus est, iuxta verbum Apostoli Roma. 2. Circuncisio cordis est in spiritu, non in litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Et hinc colligitur solutio tertij argumenti, quod est hoc. Sacramentū baptismi est de necessitate salutis: ergo non sufficit eius votum sine re ipsa. Respondetur, inquam, ob id dici necessariū, q vbi copia eius haberi non potest, sine eius voluntate, quæ apud Deum pro facto reputatur, nemini contingit salus.

Primum argumentum.

¶In secundo autem argumento paulò durior locus opponitur ex lib. de ecclesiasti. dogmat. qui refertur de consecra dist. 4. can. Catechumenum. Vbi sic legitur. Nullum catechumenū, quamuis in bonis operibus defunctū, vitā ęternā habere credimus, excepto martyrio, vbi totū sacramentum baptismi cōpletur: catechumeni autem sunt illi, qui votū habēt baptismi, quē nondum receperunt: ergo votum sacramenti sine re non sufficit. Et Sylius papa in epistola ad episcopum Tarraconensem admonet, vt desiderantibus fontem saluta-

Secundū argumentum.

rem

rem omni celeritate succurratur, ne regnũ & vitam perdant. Vnde consequi videtur desiderium baptismi non sufficere ad vitam æternam. ¶Propter hæc argumenta non defuerunt tempore Innocentij, qui in ambiguo essent: vtrùm catechumenus defunctus ante baptismum viam salutis ingrederetur. Quam quidem ambiguitatem apud eundem pontificem de posuerunt, vt refertur in.c. Apost. de presby. nõ baptizato. Nã si Corn. & Eunuch⁹ & alij, in actibus apostolorum referuntur Deo ante baptismum placuisse, illud fuit propterea, quòd baptismum inuincibiliter tunc igorabant. De catechumenis autem, qui notitiam eius habent, censere isti poterant, non posse sine ipso in re vitam æternam possidere. Nihilominus prædictus pontifex contrariam illic veritatem tanquàm catholicam definit. Quare hæreticum esset de illa dubitare. Ait, inquam, presbyterum, qui sine vnda baptismatis extremum diem clausit, qa in sanctæ matris ecclesiæ fide, & Christi nominis confessione perseuerauerit, ab originali peccato solutum, & cœlestis patriæ gaudium esse adeptum, incunctanter, esse asserendum. In cuius confirmationem allegat Augustinum libro. 4. de baptis. contra Donatistas cap. 22. licèt falso in textu allegetur libr. 8. de ciuita. Dei. Cuius verba sunt. Baptismus inuisibiliter ministratur, quẽ non contemptus religionis, sed necessitas excludit. Citat & Ambrosium de obitu Valentiniani idem asserentem de Valentiniano qui catechumenus obiit. Idem etiam ipse Innoc. affirmat in cap. Debitum. de baptismo, vbi ait, quòd Iudæus, qui se ipsum baptizauit, si tunc sine alio sacramento moreretur, protinus in patriam euolasset propter fidem sacramenti sine sacramento fidei. Quocirca concilium Tridentinum sessione. 6. cap. 4. ad literam conclusionem D. Thomæ sub disiũctione decreuit: scilicet post promulgatum euangelium posse quemque per sacramentum baptismi in re vel in voto saluum fieri. Et est ratio manifesta: nam si illi, qui in actis apostolorum referuntur, propter ignorantiam inuincibilem per fidem implicitam per charitatem operantem indulgentiam adepti sunt, multò æquius qui desiderium habent expressum baptismi morte prærepti idem beneficiũ obtinebũt. ¶Locum ergo citatum de ecclesiasticis dogmatibus quidã sic exponunt, vt de sola præsumptione intelligatur: videlicet, quod vbi catechumenus in mora est suscipiendi sacramentum, quod recipere poterat, si morte præoccupetur, condemnari præsumatur. Planior verò est solutio D. Thomæ. Illic enim non habetur catechumenum defũctum non obtinere gratiam, sed nõ habere vitam æternam. Sensus ergo est, quòd licèt in gratia decedat, non statim peruolat in cœlum: quia non recepit plenarium effectũ baptismi quoad culpã & omnem pœnã. Et ideo subiungitur. Excepto martyrio vbi totum sacramentum baptismi (scilicet quoad culpam & totam pœnam) conpletur. Saluabitur ergo ille, sed per ignem purgatorij vt. 1. Corin. 3. ait Apost. Atq; huic applaudit illud, quod habetur in primo concilio Braca. cap. 35. vbi legitur multas preces pro catechumenis in ecclesia fieri, qui sine baptismo vita perfuncti sunt.

Quarta cõclusio.

Cõciliũ Tridentinum.

¶Contra priorem autem assertam cõclusionem objiciũtur alia præterea argumẽta, primum de adultis, deinde de paruulis, quòd possint sine baptismo, sineque eius voto saluari. Primum enim de Apostolis nullibi legitur fuisse baptizatos, cùm tamen potuerint, neque de sacratissima virgine. ¶Ad hoc de apostolis tribus conclusionibus respondetur. Prima. Apostoli post latum præceptum baptismi, scilicet post ascensum Christi tenebãtur euangelico sacramẽto baptizari. Patet, quia lex baptismi est vniuersalis, comprehendẽs, vt hactenus monstratum est, vniuersos quantacunque fide & charitate pollentes. ¶Secunda. Deus, qui virtutem suam sacramentis non alligauit, potuit cum ipsis dispensare, vt non baptizarẽtur. Quapropter Chryso. homilia. 1. super acta apostolorũ in ea fuit opinione, quòd apostoli non fuerunt baptizati, nisi baptismo Ioannis, & postea in pentecoste baptismo flaminis, iuxta illud Actuũ. 1. Ioãnes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini spiritu sancto non post multos hos dies. ¶Tertia cõclusio. Lõgè probabilius est, imò sic pro certo

Alia fi…

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

to tenendum, quòd apostoli fuerunt baptizati baptismo Christi, vt D. Thom.3. par.q.38.art.6.& Scot.in.4.dist.q. 6.autumant. Probatur:nam postquam de lege constat, non autem de dispensatione, temerarium est asserere, cum ipsis fuisse dispensatum. Eò potissimùm, quòd neque ad eorum honorē quicquam conferebat, neque ad vtilitatem ecclesiæ; vt bene illic ait Scotus. Imò quòd non fuerit dispēsatum, fuit multò decentius. Tum quod cùm ipsi essent familiæ Christi primitiæ, eiusque legis promulgatores, nō decebat, vt Christianismum, quem aliis prædicabant, non ipsi reciperent, & tamen charactere Christiano sine baptismo insigniri non poterant. Deinde baptismus est pro fessio legis euangelicę, expediebat autem, vt eandem legem via communi & regia susciperent: ergo baptizati sunt. Præterea indecens erat, vt sacramenta, quæ aliis ministrabant, ipsi non suscepissent. Ad hæc manifestū est, fuisse sacerdotes, quin verò episcopos, susceperūntq; sacram eucharistiam: hæc autem sacramenta ecclesiæ sine baptismo recipi non possunt: ergo non expediebat, vt Christus super tot legibus absq; vlla causa cum illis dispensaret. ¶Accedit demum & sententia Augu.id asserentis in epistola. 108.ad Seleucianum, quæ refertur de consecra. disti. 4. can. Quando. & lib.3. de origine animæ. quæ refertur ibidem can. Si eos. Et priori loco refert aliam opinionem, quòd non fuerint baptizati nisi baptismo Ioannis, sed ait magis esse credibile, quòd fuerint etiam baptizati sacramēto Christi. Quin verò sentit, fuisse baptizatos Christo viuente ante eius passionem. Ait quippe ministerio baptismi non defuisse, vt haberet baptizatos seruos, per quos reliquos baptizaret. Cùm ergo iā Christo viuēte baptizarēt, consequens fit, vt quanuis tunc simpliciter nō tenerentur, quia nondum erat præceptum positum, nihilominus essent baptizati, vt exēplo Christi, qui antequā prædicaret, baptizatus est, characterem ipsi prius reciperēt, quē aliis imprimebāt. Aliàs redargui possent cur non ipsi reciperēt, quod persuadebāt aliis. Atqui credibile est, vt se mutuò ipsi baptizarēt. Nisi forsan dixeris, quòd ne nō baptizatus aliū baptizaret, Christus

August.

prius Petrum abluit, deinde ipse alios. Atqui forsitan, vti idem ait Aug. id Christus sub articulum lotionis pedum significare voluit dicens Petro. Qui lotus est, (scilicet baptismo meo) non indiget, nisi vt pedes lauet. Illud autem Actuum. 1. Vos autem baptizabimini spiritu sancto non post multos hos dies, auctiorem gratiæ copiam denotat, quam in die pentecostes etiam visibiliter in linguis igneis receperunt. ¶At de Ioanne Baptista res est magis ambigua: nā cùm mortuus fuerit antequàm Christus præceptum obligatorium baptismi ferret, nunquam illo fuit obligatus: quare cùm illico fuerit in carcerem coniectus, aliqua fit coniectura, non fuisse illo sacramento initiatum. Accedit præterea, quòd Ioannes ad legē euāgelicam non pertinebat, nisi tanquam disponens, vt verbo illo Christus innuere videtur. Qui minor est in regno cœlorum, maior est illo. Quare in festo suæ natiuitatis non canitur, Credo. His tamen non obstantibus rationi multò consonātius est, & ita piè tenendum, quòd fuerit baptizatus baptismo Christi, quòd D. Tho. loco citato etiam tenet. Imò Chrysost. super Matth. cap. 5. illius videtur sententiæ, quòd fuerit protinus ab ipso redemptore lotus, postquàm illum baptizauit. Idq; adnotauit in illo Christi respōso, quod dedit Ioanni dicēti. Ego à te debeo baptizari. Sine modo. Quasi dixisset. Sine me prius hoc abs te officium recipere, & ego tibi statim id ipsum repēdā. Atq; eam historiam, ait, in quibusdā apocryphis libris scriptā fuisse. At verò profectò in re tam illustri maximū argumentum est negatiuū. Si id, inquam, accidisset, minime id dissimulasset Matth. suæ historiæ contexere. Quicquid autem de hoc sit Hierony. tamē eodē loco tāquam certum affirmat, quòd sicut Christus fuit baptizatus ab illo in aqua, ita & ipse vicissim erat à Christo in spū baptizādus. Et intelligit baptismo Christi. Neq; verò deest optima ratio, ꝙ cùm erga Christi baptisma tā officiosū sese Ioan. præstiterit nō est vero simile, vt sine illo sacramento mori se sineret, quo fieret Christianus. ¶Sed & de sacratissima virgine ibidē etiā Sco. ait fuisse baptizatā, nisi forsan ob id fuerit excepta, ꝙ fortè in conceptione filij

Vos autē baptizabimini &c.

De Ioa. Ba.

Chrysosto.

Hieronym⁹

De sacratissima uirgine.

filij sui totam habuit plenitudinem gratiæ, ad quam Deus disposuit illam peruenire. At profectò cùm de Deipara coelorũ regina id semper asserendum sit, quod saluis sacris eloquiis, ad cumulum honoris eius conducit, credendũ est fuisse baptizatam. Hæc enim Scoti ratio non consonat virginis meritis. Quis enim ambigat: quin cùm merita premium præcedāt per tam egregia omnium virtutum officia, quæ post sacratissimum partum accumulauit, cumulatior etiam indies excellentior illi accresceret gratia? Fuit quidem gratia plena ante conceptionem filij quantũ par erat, vt fieret Christi mater. Attamen gratia illa non fuit eo modo summa: vt non posset deinceps meritis augeri. Neque verò si sententiam illam teneas, quòd fuerit in gratia genita, abomniq; culpa præseruata, eius excellentissimę sanctitati derogat, imò ad honorẽ eius apponitur quod charactere sacramenti, quod Christus instituerat, fieret Christiana, quādoquidem quicquid gratiæ recepit, in virtute passionis Christi obtinuit, cuius sacramētũ baptismus est.

De pueris ante rationis usum.

¶ Grauius autem dubium de pueris est ante vsum rationis, quibus sacramentum aliqua de causa applicari non potest. Et quidem de illis, qui in vtero clausi sunt, art. 11. disputabimus. De illis autem qui nati sunt, sustinet hìc Caiet. quòd dum baptismi facultas non adest, si signo crucis cum inuocatione trinitatis muniantur, sufficit eis ad salutẽ. Hæc autem Dei supplementa, vbi sacramētum, vel quidpiam eius essentiæ deest, adeò mihi nunquam persuaderi poterũt, vt si ingenuè quod sentio dicere mihi liceat, semper fuerim arbitratus, non sol m temerè & absque vlla prorsus ratione asserta, imò præter sententiam euāgelicam: & nonnunquam cōtra. Et quò omnia ob oculos ponā, vt simul eorum error patescat, gradatim illa referam, quæ in superioribus tetigimus, atque in hunc locum reiecimus. Inprimis dist. 1. q. 5. art. 1. retulimus opinionem Scoti in. 4. dist. 7. & Caietani super illum articulum dicentium, quòd præter gradum sacramenti, adijcitur nonnunquam paruulis per meritum parentũ, & ministrātium aliquis gradus gratiæ. Sed contra hanc opinionem. d. sequenti. q. 1. art. 6. disputabimus. Nam nemo potest alteri de congruo gratiam mereri: nisi merendo illi bonum motum, quem tamẽ paruulus habere non potest. Deinde ar. 8. eiusdem quæstionis inter agendum de intentione ministri citauimus opinionẽ, quam aliqui impingunt Alexandro Alensi. 4. par. q. 13. membr. 1. in qua tamen, vt illic patet non perdurauit, sed est opinio Durand. dist. 6. q. 2. quòd vbi intentio ministri defuerit, adulto deuotio sua sufficiet, paruulo verò summus sacerdos Christus id supplebit cōferendo gratiam. Postmodum verò distinct. 3. ar. 6. opinionem retulimus Altisiodorensis lib. 3. tracta. 3. cap. 4. q. 2. dicētis, quod si sacerdos non proferret integram formam, scilicet tres trinitatis personas, Deus supplebit quod omissum fuerit. Et postea ar. 7. allegauimus Paludanum dist. 1. q. 1. paulo ante tertiam conclusionem dicētem, quòd si baptizans non tangat aqua illum, quẽ baptizat, Deus supplebit, & gratiam conferet. Similiter D. Tho in. 4. d. 24. q. 1. art. 2. quæstiun. 3. ait, quòd dum quis non baptizatus sacerdotalem ordinem suscipit, nullum postmodùm sacramentum confert, tamẽ piè credi potest, quòd quātùm ad vltimos effectus sacramentorum summus sacerdos supplebit defectus. Ad hæc accedit modò opinio Caie. quòd paruulos sine sacramento, dum applicari non potest, Deus ab originali liberabit. Idemque dicturus est infra ar. 11. de illis qui in vtero moriuntur. Et fuit opinio, quam vt piam & credibilẽ asseruit Gerson in. 3. par. sermone de natiuitate virginis. consideratione. 2. ¶ Atqui opinio bifariā potest intelligi. Vno modo, quòd illa signatio cum inuocatione trinitatis, aut aliquid simile, fit tanquam pro regula certa & vniuersali habenda, ceu priuilegium præter legẽ: vt semper sit sufficiens, propter necessitatem: quæ quidem esse videtur assertio Gaietani. Altero modo, vt non sit regula certa; quòd semper sufficiat, sed quòd piè credendum sit aliquando Deo placere puerum sine baptismo saluum facere. De hoc ergo secundo mēbro dicemus in fine. Primũ autem fateor me non intelligere, quomodo valeat citra errorem defendi.

Caietanus.

¶ Nā primùm, quòd sit aliud ordinarium remedium

Primum argumentum

remedium diuinitus institutum, manifestaria hæresis est, siquidem tanquam firmissimam legem Christus illud edixit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum cęlorum, &, Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit, Qui verò non crediderit cōdemnabitur. & ad Titū. 3. Saluos nos fecit per lauacrū regenerationis, & renouationis. Et ad Ephes. 5. Mundās eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Vnde cū in lege naturę sola fides sufficeret aliquo actu applicata paruulis, & in lege scripta necessaria fuerit per circuncisionē applicanda: illa oīa per baptismum exclusa sunt, qui ideo solus sacramentum applicandæ eiusdem fidei permansit. ¶Simili ergo ferè ratione impugnatur opinio hæc: nam si illa cōsignatio, quam ait Caiet. vel quæcunq; alia cōmendatio pueri haberetur tanquam regulare, & vniuersale remediū, quod semper sufficeret, profectò perinde esset ac ponere, quantùm ad effectū gratiæ, aliud sacramenti genus. Et arguitur sic in contrarium. Illud non potest asseri nisi tanquam priuilegiū Dei: id autē nullibi legitur, sed nuda lex: Nisi quis renatus fuerit, &c. & Qui crediderit, &c. ergo plusquam temerarium est illud asserere. Nam dicere, quòd propter necessitatem piè credendū est, nullius est roboris. Etenim cùm Christus satis prouiserit instituēdo sacramentum, cuius materia vbique est in promptu, & peccatum originale natura ipsa contrahamus, nihil amplius à Dei misericordia exigendum est. Imò, vt ait Alexan. loco proximè citato, misericordia Dei nō debet aliquid facere, quod sit in præiudicium suæ prouidentiæ. Quare illa istorum pietas nō est rationi cōcors, sed discors. ¶Deinde, secundò, vt ait D. Tho. quot lib. 6. art. 4. vbi idem, quod nos modò, definit, nusquam apud Aug. & sanctos patres reperitur, baptismi vicem suppleri nisi per baptismum sanguinis, aut flaminis, vt patet lib. 4. contra Donatistas, quod refertur de consecra. di. 4. can. Baptismi vicem. Cùm ergo paruuli habere nequeant baptismum flaminis, nō possunt baptismum aquę supplere, nisi per martyrium, sicuti innocentibus occisis ꝓ Christo vsu venit. Illo ergo secluso, non nisi vnicum remedium baptismi aquæ illis restat. Quare D. Thom. infrà. quæst. 73. art. 3. expressè ait pueros nullatenus per votum baptismi posse suscipere eius effectum, sed solos adultos. Atqui hoc argumentum efficacissimum est aduersus omnes recitatas opiniones dicentium, quòd vbi deest, vel forma, vel materia, vel intentio, Deus supplebit. Enimuerò cùm illic nullum sit sacramētum, nulla est maior certitudo, quòd Deꝰ supplebit, quàm si absque vlla cæremonia infans solus moreretur in eremo. Nam deficiente re aliqua, quæ est de essentia sacramenti, totum residuum pro nihilo reputatur.

Alexander.

2. Argum.

¶Et tertiò iudicio meo irrefragabiliter arguitur. Baptismus flaminis, vt præsenti arti. D. Thom. optimè declarat, debet esse actus, qui procedat ex fide per charitatem operante. Itaque nisi sit vera contritio, & dilectio Dei nunquam adulto sine baptismo in re sufficit ad salutem. Dum ergo, vt vult Caiet. paruulo applicatur sine baptismo fides, vel paruulus recipit gratiam per meritum applicantis, aut virtute operis instar sacramenti: non primū, tum, quòd potest ille actus applicantis non procedere ex gratia, atque adeò neque esse meritorius: tum quòd etiam si esset meritorius ex gratia, non posset alteri mereri, vt sæpe diximus, primā gratiam, nisi merendo illi bonum motum in Deū, quem paruulus habere non potest. Si autem dixerit id fieri instar sacramenti, iam recidit in primum absurditatis barathrū, quòd sit præter baptismum aliquod remedium ad modum sacramenti. In lege quidem naturæ applicabatur fides per solum actum parentum etiam internum: illud autem iam prorsus cessauit, & solus baptismus ad id muneris est superstes. Quo fit, vt illa benedictio nullatenus sit necessaria, sed si per illam saluaretur puer, absque illa etiam per Dei misericordiam fieret saluus, vt sanctificati in vtero. 3. Argum.

¶Quartò arguitur. Vel illa exterior signatio crucis necessaria est, vel secùs. Si est necessaria, facis illam habere quodam modo vim sacramenti ad applicandam fidem, atque adeò concedis baptismum ad id non esse simpliciter necessarium, quod est erroneum. Quòd si illa non est necessaria, sequitur solum votum interius parentis sufficere, quod nemo esset tam 4. Argum.

5. Argum. insolens, vt concederet. ¶Quintum adhibetur argumentum, quod art. superiori faciebamus. Nemo saluari potest, nisi in gremium ecclesiæ recipiatur, saltem inter illos, qui ignorantia inuincibili euangelij non laborant (quicquid sit de illis,) vt patet cap. firmiter. de summa trinit. & fide catho. nemo autem in gremium eius recipitur nisi per baptismum, vt in concilio Florentino habetur: ergo paruulus, qui vicem eius supplere non potest, nequit sine illo saluus fieri. 6. Argum. ¶Sextò arguitur, vt in materia circuncisionis arguebamus de puero ante octauum diem. Aut per illam cæremoniam crucis recipiunt gratiam soli pueri, qui sunt sine baptismo morituri, aut omnes periclitantes, etiam si sint mortem euasuri. Si primũ, subsequitur, quòd diuinum illud beneficium recipiendę gratiæ dependet ex futuro cõtingenti, quod est concessu absurdum. Si secundum, sequitur, quòd multi paruuli dum post baptizarentur, nullam tunc reciperent gratiam, cùm iam sint ab originali mundi: nam gratia baptismalis ad solum illum effectum confertur. ¶At verò præter rationes testimonia sunt sanctorum innumera, potissimùm Aug. quibus prędicta opinio, tanquam hæresis repudiatur. August. Primus enim est locus ille, quem citat D. Thom. de ecclesiasticis dogmatibus. Baptizatis tantùm iter salutis esse credimus. Cui consonat illud eiusdem Augu. lib. de peccatorum meritis, & baptismo paruulorum, & refertur can. Nulla. de consecra. di. 4. Aug. lib. de baptis. paruu. & de cõsecra. di. 4. can. Nulla. Vbi nulla, inquit, pręter baptismum salus promittitur infantibus: quia infantes si per sacramentum, quod ad hoc est diuinitus institutum in credentium numerum non transeunt, in tenebris manent. Et ibidem cano. Baptizandi. 1. Gelasius papa iubet, quòd in languoris incursu adhibeatur baptismus, ne fortasis ægrotans exitio præuentus, sine remedio salutari abscedat. Cano. Baptizandi. 1. de cons. di. 4. Quæ quidem verba palàm docent nullũ aliud esse remedium. Id quod idem Aug. epist. 28. ad Hieronymum de origine animæ, his verbis edocet. Quisquis dixerit, quòd in Christo viuificabuntur paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profectò, & contra apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat ecclesiam: vbi propterea cum baptizandis paruulis festinatur, & curritur, quia sine dubio creditur aliter eos in Christo viuificari non posse. Perpende, non aliter. Et libr. 1. de pecca. merit. & baptis. paruu. cap. 18. hisce verbis eãdem opinionem execratur. Quis Christianorum ferat, cùm dicitur ad æternam salutẽ posse quenquam peruenire si non renascatur in Christo, quod per baptismum fieri voluit? Atqui libr. de fide ad Petrum capitu. 27. quod refertur can. Firmissimè de consecra. distinctio. 4. affirmatissimè id constituit. Et in primo tomo conciliorum epistola. 72. inter epistolas Leonis, quæ tamen est Aurelij, iubentur quarto loco Pelagiani confiteri, infantes non baptizatos, non solùm regnum cœlorum, verùm neque vitam æternam habere posse. Quòd si dicas hæc, & similia testimonia contra Pelagianos esse congesta, qui peccatum originale negabant. Respondetur id verum esse, neque illo sensu contra virum egregiè catholicum sunt à nobis allegata, sed in hoc tãtùm, ꝙ cum tam inculcata vniuersalitate condemnetur pueros absque baptismo saluari posse, non liceat exceptionem vllam facere aliter applicandæ fidei, quàm certè, si vera esset, Augustinus, vel sanctorum aliquis aliquãdo fecisset. ¶Ad hæc propter hanc eandem opinionem, quam August. August. errorem ab illo Pelagianorum differentem censuit, quatuor illos libros de anima, & eius origine scripsit contra Vincẽtium Victorem, qui sustinebat paruulos sine baptismo saluari posse, vt patet libro 1. qui est ad Renatum capitu. 9. Et libro secundo, qui est ad Petrum presbyterum capitu. 12. vbi ait, quòd neque Pelagiani, si peccatum originale cognouissent, salutem pueris absque baptismo ausi fuissent promittere. Iste tamen (scilicet, Vincentius) cùm peccatum originale catholicè fateatur, nihilominus ait, sine baptismo eos posse saluos fieri. Quæ, inquit, magis est vecors, quàm misericors vanitas. Sic ẽm Saul (1. Reg. 15.) visus est sibi misericors, quãdo pepercit Agag regi Amalech, quẽ Deus occidi præceperat. 1. Reg. 15. Et tandem lib. 3. ca. 9. Noli, inquit, credere, noli dicere, noli docere infantes antequam baptizentur morte præuẽtos, ꝑuenire posse ad originaliũ indulgentiã peccatorum, si vis

si vis esse catholicus. Et in calce eiusdem libri inter errores Pelagianos sextum cõnumerat. Infantes antequàm baptizentur morte præuentos peruenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum.

Qui crediderit,&c. ¶Præterea,& ex alio loco Marc. vlt. idẽ Aug. eandem sententiã demonstrat. Qui crediderit,& baptizatus fuerit,saluus erit. Ait quippe eod.lib.1.de baptis.paruu.ca. 27. & inculcatiùs lib.3. cap.2. proculdubio paruulis idem esse credere, quòd baptizari: atque adeò baptizatos in numero credentium connumerari, ac perinde eos,qui nõ baptizantur,inter eos, qui nõ credunt,censendos. Quare illi,inquit,nec vitam æternam habebunt,sed ira Dei manet super eos. Et rursus eod.cap.lib.1. De quibus,inquit, Christi esse non incipiunt paruuli nisi per baptismum. Quare profectò,inquit,si hoc nõ acciplunt,peribũt. Et iterum. Nec regnum cælorum,nec vitam paruuli habere possunt,si filium non habeant, quem nisi per baptismum eius habere non possunt. Innumera sunt,quæ in hanc causam conferri possent,sed hæc sufficere prudentissimo cuique debent, ne vel suspicetur, vt vbi aliquid substantiæ baptismi defuerit,siue formæ,siue materiæ,siue intentionis,Deum id ratum habiturum,vt defectum suppleat. At multò id minus suspicandum, vbi baptismus applicari non potest.

2.Mẽbrũ. ¶Sed restat secundum membrum suprà distinctum. Esto non sit lex ordinaria,vt semper Deus suppleat sacramenti defectus,vtrùm saltem credendum sit aliquando paruulum absque baptismo eiusdem Dei beneficio saluum fieri. Respondetur primò, quòd dubitare non licet, quin id pro suo beneplacito posit facere: quippe cùm sacramentis suam non adstrinxerit virtutem. Attamen,quòd id quandoq; faciat,nisi ipse nobis reuelauerit,neutiquã est nobis asserendum, sed semper loquendum secundùm legem, quam in euangelio explicuit. Item si id nonnunquam fecit,non est propterea, quod aliquid sacramenti applicetur puero sine eius integritate: quia illud nullius est valoris. Nec propter necessitatem,quia non potest applicari baptismus: nam de illa causa nulla est lex lata. Nec propter signum crucis, aut aliqua verba conantium applicare puero fidem. Neque verò in paruulis propter meritum parentum,vt dist.6. quæst.1.ar. 6.patebit. Sed certè propter diuinam prouidentiam: scilicet,quia tales paruulos ad aliquod egregium commune bonũ creat. Quemadmodum sacratissimam virginẽ in vtero gratiæ plenitudine dotauit, vt idonea esset Dei mater. Et Hieremiam,& Ioannem sanctificauit in vtero. Hæc autem priuilegia ob id confitemur, quòd de sacris literis colliguntur.

¶Tenemur autem argumentis contrariæ opinionis respõdere. Primò enim arguit sic Caiet. Fides non fuit maioris vigoris apud veteres,quàm est apud nos: sed non obstante præcepto circuncisionis, dum necessitas ante octauũ diẽ vrgebat, sufficiebat fides parẽtum applicata per signũ legis naturæ,eò, ꝙ vt legitur Gene. 17. nõ licebat antea puerum circuncidere: ergo & modò, non obstante præcepto baptismi sufficit in simili necessitate applicare illam fidẽ cũ signo crucis. Respondet aũt concesso fidem apud nos non esse minoris virtutis, imò est multò maioris, quàm apud veteres: nam ratio natiua fidei est credenda docere. Et nostra est explicita tam trinitatis,ꝗ incarnationis, in illis autẽ nõ fuit nisi implicita. Item pluribus sacramentis applicatur,copiosiusq; gratiã cõfert,cælorumq; valuas aperit. Haud tamẽ subinde sequitur, ꝙ si Hebræorũ pueris poterat applicari ante octauũ diẽ ꝑ aliud quàm circuncisionis signũ, posit nobis vnquam aliter, ꝗ per baptismum. Est enĩ ratio longè aduersa, ꝙ tunc quoniã ante octauum diem inhibuerat illis Deus circuncisionem, cõsequens erat, vt remediũ illis permitteret, quod erat in lege naturæ, sicut pro fœmellis, quibus non erat aliud remedium. Nunc autem quoniã baptismum instituit, qui cùm primũ infans in lucem editur, ei valet applicari, nihil mirum si nullum aliud subsidium reliquerit. Festinetur ergo, vt proximè citati August.& Gelasius aiunt, & curratur ad baptismum. Si verò mors illum preuenerit, iudicia Dei abyssus multa. Sic enim ipsissim⁹ Aug.li.1.de peccatorũ meritis,& baptis.paruu.capit. 21. Et de bono perseuerantiæ lib.2.cap.12. Pelagianis respõdet. Cur scilicèt ex duob⁹ infantulis alter morte ante baptismum præuenitur, alter verò

rò illud recipit beneficium, non est alia causa, nisi quòd Iacob dilexit, Esau autē odio habuit. Quamobrē ait ad Rom. 11. Pau. incomprehensibilia esse iudicia Dei. Atqui eodem pacto respondetur si obieceris illud Paul. 1. ad Timot. 2. Deus vult omnes homines saluos fieri: illud enim, prætermissis alijs sensibus intelligitur de voluntate antecedenti, quam alij vocant conditionalem. Per ipsum enim non stat quominus vniuersi saluentur, sanè cùm sufficientia remedia cunctis prouiderit. Si aūt aliqui, imò quamplurimi nō saluātur, vel sua ipsorū est culpa, vel illa, quam ex Adam traxerunt.

2. Argum. Caieta. ¶Secundum argumentum Caiet. est. Adultis in necessitate sufficit baptismus flaminis, quo recipitur baptismus in voto: sed innocētes paruuli non debent esse deterioris conditionis: ergo in simili necessitate cù m nō possint habere voluntatem propriam, sufficit eis votum parentum. Ad hoc autem respondetur, Caietanum non animaduertisse, ꝙ adulto votum baptismi, non nisi per modum conuersionis in Deum prodest: paruulus verò, neq; propria voluntate, neq; aliena potest vllo pacto conuerti. Quapropter D. Th. nequaquam ait sufficere votum baptismi nisi soli adulto. Quinuerò in. 4. dist. 4. q. 3. art. 3. quæstiuncu. 2. facit idem argumentum hoc modo. Aetas puerilis magis est ad misericordiam inclinans, quàm adulta: sed paruulis nō remittitur originale per solam fidem, & contritionem alienam sine baptismo: ergo neque adultis per propriam. Et respondet concessa vtraque præmissa, negando consequenti am. Nam oportet, inquit, quòd in pueris, vt saluentur, sit aliqua causa salutis: & quia nō possunt habere propriū motum, nō possunt modò saluari sine sacramento. Quare plus, inquit, valet adulto propria fides, quàm paruulo aliena.

¶Ad id autem, quod suprà retulimus ex eodem sancto Doctore ead. di. 24. videlicet, quòd licèt sacerdos, non baptizatus nihil faciat administrando sacramenta, piè tamē creditur, quòd Deus supplebit, respondetur id dixisse secundū communem aliorum opinionem, quam certè in summa nō sustinuisset, vt ead. d. disputabimus,

De ignoratiōe baptis. ¶Postrema tandem dubitatio huius articuli, qui iam non potest non esse prolixus est, vtrùm possit quis modò alicubi ignorantia inuincibili à susceptione baptismi excusari. ¶Arguitur enim contra cōclusionem præsentis articuli, ꝙ aliquis sine baptismo in re, vel in voto possit saluari. Quamplurimę enim nunc sunt gentes in orbe, quæ in caligine sunt ignorantiæ euangelicæ legis. Ait enim Christus Ioan. decimoquinto. Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent. Et rursus. Si non venissem, & opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Et Paul. Roma. 10. Quomodo credent nisi audiant: quomodo autē audient sine prædicante? Sunt autem frequentes per orbē barbari, qui nihil de fide nostra audierūt: ergo illorum ignorantia non est culpabilis. Atque adeò si eodem modo, quo in lege naturæ satis erat, cōuertantur in Deum, gratiam recipient remissionis peccatorum, absque vlla cognitione baptismi. Quandoquidem, vt Ezechiel. 33. legitur. Impietas impij non nocebit ei in quacunq; die cōuersus fuerit ab impietate sua. *Ezechi. 33* Vbi dies pro momento quocunque vsurpatur. Est enim Deus multò promptior ad indulgētiam, quàm ad vltionem. Vnde cùm de iusto illic subdat. Iustus non poterit viuere in iustitia sua in quacunq; die peccauerit: fortiori ratione quouis momento se impius conuerterit, obtinebit veniam.

¶Neq; verò obstat verbū psalmi. In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum (scilicet apostolorum) quos cælorum nomine illic regius psaltes designat, vt eorum ignoratio non careat culpa. Primum enim multi illud glossant in fines terræ: scilicet, in fines quartæ mundi partis, quam nos habitamus. Et Aug. non sic illud intelligit, quasi iam impletum: sed more prophetarum assertum, qui ad exaggerādā rei certitudinem, id quod futurum est, præteriti voce vaticinant: predicatio em, inquit, euangelij in totum orbem non erit perfecta vsque ad finem seculi, iuxta illud Matth. 24. Predicabitur hoc euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio. Et quando cum Chryso. hom. septuagesimaseptima super Matth. concedamus, iam tūc suo tempore in totum orbem

orbē Christianā tubā personuisse, quod videtur Apostolo ad Rom. 10. magis cō sonum: nihilominus certum est aliquas iā esse regiones, in quibus ante mille hinc retro annos eius memoria fuit extincta. Quare illi perinde hac de re cæcutiunt ac si nunquam in orbe fuisset illa promulgatio facta. Nā etsi quando cœpit lex apud illos euangelica obliuioni tradi, vel post centū annos, obliuio fuisset illis culpabilis: iā modò illi qui ꝑpter maiorū culpā ignorant, nulla tenentur ignorantiæ culpa.

Respōsum. ¶Hic primū omnium illius meminisse opus est, quod dist. 1. q. 2. ar. 3. cōstituimus: nēpe nemini post lapsum Adæ expositā fuisse salutē nisi per supranaturalē fidē vniꝰ mediatoris vel implicitā vel explicitā. Atqui nō voco implicitā solū habitū fidei, q cū gratia in cōuersione infunditur, sed actualē cognitionē in vniuersali, ꝙ Deus sit remunerator. Itaq; cū qs lumine naturali affulsus in bonū honestū suā vitā referebat, atq; adeò in Deū, vt naturalem hominum finem, Deus protinus intellectū eiꝰ superno lumine irradiabat, & speciali auxilio eū conuertebat. Igitur quantunuis ignorantia hoc seculo inuincibilis apud aliquas gentes admittatur, nihilominus vnicuique adultorū ad suā cōuersionē idē supernaturalis motus implicitæ saltem fidei necessarius est, vt scilicet in Deū mente assurgat liberatorē hominū secundū modos sibi placitos, vt ait S. Th. 2. 2. q. 2. ar. 7. ad. 3. Neq; verò huic sententiæ vllo pacto id repugnat, quod idem Doctor sanctus. 1. 2. q. 89. ar. 6. censet: nēpe, cùm primum quis venit ad vsum rationis teneri se in Deū conuertere: nam primū, quod sibi mēti occurrit est de se ipso deliberare. Quare si se in debitū finē ordinauerit, gratiā remissionis originalis consequetur. Ex quibus verbis quispiā colligere posset. S. Thomam sensisse id posse sine supernaturali lumine fidei accidere. Quod falsissimū est: nā ipse. 1. 2. q. 111. ar. 6. expressè tenet, nemiuē posse facere qđ in se est sine auxilio speciali. Quare vbi primùm quis conatum naturalem apponit, Deus supernè illi affulget, & opitulatur.

Vtrùm requiratur fides explicita. ¶Sed tamen dubium hinc emergit, vtrū supra illā implicitā fidē quæ in lege naturę sufficiebat, necessaria sit etiā nunc temporis ad salutē quę fit per gratiā fides explicita Christi, atque adeò baptismi. Et ratio ambigendi est, ꝙ si illa est necessaria, apparet cōtinuò subsequi, vt nemo sine eiusmodi fidei explicatione in gratia possit esse cū Deo. Cuius cōtrariū videntur argumenta proposita cōuincere.

Prima conclusio. Respōdetur nihilominus prima cōclusione. quam D. Tho. ibidem. 2. 2. q. 2. constituit Vbi distinguens inter tempus præcedēs Christi aduētū, & subsequēs ait, ꝙ quanuis in lege naturę & Mosayca satis fuisset fides implicita Christi, licèt in Mosayca erat quodāmodò explicatior, tamen nūc tēpore gratiæ reuelatæ tam maiores, inquit, quàm minores tenentur habere fidē explicitā de mysterijs Christi, præcipuè quātū ad ea, q̄ in ecclesia cōmuniter solēnizātur, & publicè ꝑponunt, vt sunt articuli trinitatis & incarnationis. Neq; verò cōclusio hæc sub his saltem verbis, ꝙ nūc temporis necessaria sit ad salutem in vniuerso orbe fides explicita Christi, ex illis est veritatibus, quæ opus habent sanctorum testimonijs suffulciri. Imò est ipsissima fidei nostræ confessio, cuius cōtraria negatio, aut dubitatio, heresis esset manifesta.

Nota fidem euangelicā. Dixerim sub his terminis, fides explicita, nam quid teneantur rustici explicitè credere, puta an articulos oēs & ꝑcepta &c. id disputare ꝑmittitur. Probatur conclusio ratione planissima. Professio euāgelica idem est prorsus, quod cōfiteri fidem Christi explicitam: hoc enim docet præcipitq; euangeliū. Cū ergo, vt ar. 1. probabamus, mortaliū vniuersitas teneatur credere Christo, eiusq; euangelio, consequens est, vt teneātur habere fidem explicitam, eademq; sit ad salutem necessaria. Christus id ipsum nos edocet dicēs Marc. vlti. Euntes in vniuersum mūdum prædicate euangeliū omni creaturę. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui verò non crediderit, condennabitur. Quid ergo omnis creatura credere debet? Certè euāgeliū ipsum, qđ Christus prędicari iussit. Quid aūt est credere euāgelio Christi, nisi fidem explicitam habere de Christo? Quā qui nō habuerit, condēnabitur. Est ergo iam nunc fides explicita, tum necessaria ad salutem, tum subinde in præcepto. Deinde baptismus, vt art. 1. demonstrauimus, est tū necessarius ad salutem, tum etiā in præcepto vniuersum

orbem obligante, iuxta illud sæpissimè re sumptum Ioã. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto &c. baptismus autẽ est professio euãgelicæ legis, hoc est fidei explicatæ Christi: quare simul cõpo nuntur. Qui crediderit, & baptizatus fue rit: ergo eodem modo est necessaria fides Christi explicita. Tertiò, idem discrimen patefacit nobis Apostolus ad Gala. 3. vbi ait. Conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio Iesu Christi daretur credentibus. Et continuò subiecit ad nostrũ propositum. Prius autẽ quàm veniret fides (nempè euangelica) sub lege custodiebamur conclusi in eã fidem, quæ reuelanda erat: ergo sicut antea sufficiebat ad salutẽ velata fides, ita & nunc requiritur reuelata. Audi Aug. li. 19. cõtra Faustum cap. 14. Antiqui enim, inquit, iusti sacramentis suis intelligebant venturã prænũciari reuelationem fidei: ex qua, licèt adhuc cooperta, & abscondita etiam ipsi viuebant. Et in calce capituli. Nunc autem reuelata est fides, in quam inclusus erat populus quandiu sub lege custodiebat. Hæc ille. Ad quid autem reuelata? Nisi vt hoc seculo sic explicita perinde obliget, atq; antiquitus illa abscondita. ¶ At profectò dignior est conclusio, quàm vt sanctorũ testimonijs indigeat. Loquatur nobis Athanasius in fidei Symbolo. Quicũque vult saluus esse, ante omnia, inquit, opus est, vt teneat catholicã fidem. Quid est, quicunque? Re vera quicunq; post ꝓmulgatum euangelium in toto orbe fuerit, est, futurusq; sit. Fides autẽ catholica, inquit, hæc est, vt vnũ Deum in trinitate, & trinitatẽ in vnitate veneremur. Et percensitis diuinitatis articulis, subdit. Sed necessarium est etiã ad æternã salutem, vt incarnationẽ quoq; dñi nostri Iesu Christi fideliter credat. Ac demũ subiunctis articulis humanitatis cõcludit. Hæc est fides catholica, quam nisi quisq; fideliter firmiterq; crediderit, saluus esse non poterit. In summa propterea lex euangelica dicitur lex gratiæ reuelatę: quia obligat habere fidem Christi explicitã. Vnde in cõcilio Tridentino sessione. 4. decreto. 1. decernitur, ꝙ sine fide nostra catholica impossibile est placere Deo, & vocat fidem catholicã, quæ explicatur in Symbolis tã apostolorũ, quàm Athanasij, & Niceni.

August. *Athanasius.*

¶ Ex hac autẽ cõclusione exurgit vis argumenti proximè facti, ꝙ nemo sine huiusmodi fide iã nunc vlla orbis plaga saluari possit. Statuitur autẽ nihilominus secunda conclusio. Quãuis præceptũ fidei explicitæ absolutè obliget vniuersum mundũ, nihilominus possunt multi ignorantia inuincibili ab eadẽ obligatione excusari. Sunt.n. multi, qui de fide nihil audierunt: & tñ sine prædicãte (vt ait Pau.) nemo credere põt. Conclusio est. S. Tho. 2. 2. q. 10. art. vbi distinguit de infidelitate, ꝙ alia sit purè negatiua, qualis est in illis, qui nihil de fide audierunt: alia vero cõtraria fidei, vtpotè illorum, qui fidei promulgationem audientes, illam vel repellunt, vel contemnunt. Et subdit hanc posteriorem esse peccatum speciale, priorẽ verò minimè. Quare illi, inquit, negatiuè ignorantes condemnabuntur quidem ꝓpter alia peccata, quæ contra ius naturæ committunt, non autem propter peccatum infidelitatis. ¶ Cõtra hoc autẽ posterius membrum arguitur. Si illi ius naturæ seruassent, Deus illis properè succurrisset, vt eos speciali auxilio ad se converteret: ergo non sunt excusabiles, atq; adeò singulari infidelitatis peccato tenentur. Posset cuipiã in superficie rem consideranti, argumentũ apparere contrarium sententiæ S. Tho. distinctio tamen illud facilè diluit. Cognitio enim fidei saltem implicita primũ necessaria est necessitate finis, vt vnusquisq; conuertatur in Deum. Ac deinde est in præcepto: sicuti de baptismo in superiori ar. definitũ est. Atqui quatenus est in præcepto excusatur homo ab eius culpa per ignorantiã inuincibilẽ. Et hoc est, quod ait S. Tho. illos infideles non condemnari ob singulare peccatum infidelitatis, sed propter alia cõtra ius naturæ. Quod est dicere. Si aliquis, verbi gratia, illorum in decem peccatis existit contra ius naturæ, nõ ob id cõtrahit vndecimum, ꝙ nõ habet supernaturalẽ fidem. Si autẽ eiusmodi fides cõsideretur, vt necessaria necessitate finis, vtpotè, ꝙ sine illa nemo exire põt ab alijs peccatis hac rõne, non possunt illi excusare se apud Deũ dicentes, ꝙ caruerũt lumine fidei, sine quo nõ poterãt pœnitentiã agere. R̃ndebit.n. Deus ꝑ ipsum nõ stetisse, sed ꝑ illos, qb⁹ si ius naturæ seruassent, manũ porrexisset, adiutri-

2. Conclu. *S. Thom.* *Argumen.*

adiutricem. ¶Ex hac secunda conclusione subsequitur tertia. Quòd si eiusmodi homines, qui sunt per meram negationē infideles, eo modo quo ante Christi aduētum erat necessarium conuerterentur: scilicet per specialem Dei opem, iuxta verbum Christi. Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum, tunc illa cōuersio placeret Deo, reciperetque eos in gratiam suā. Hoc manifestè ex dictis subsequitur: nam si non ad aliud tenentur, iā faciunt, quod debent, atq; adeò eodē momento sunt in gratia, iuxta verbum Ezechielis suprà citatum. Cōclusio est etiam D.Tho.2.2.q.10.citata, ar.3.ad.3. &.3.p. q. vt videbimus.79.ar.4.ad.2.argumentū. Et vtrobiq; id probat per historiam Cornelij Act.11. qui antequam fidem explicitam à Petro doceretur, placuit suis eleemosynis Deo. Idem contigit Eunucho antequam erudiret à Philippo, atq; alijs, quos suprà ex Actis Apostolorum retulimus: qui per fidem implicitam in gratiā diuinam recepti sunt. Quare cōclusio nō est peculiaris S.Thom. verum omniū vniuersalis. Ad hoc enim propositum eod.c.10. ait Petrus. In veritate cōperi, quòd nō est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet eum, & operatur iustitiam, acceptus est illi. ¶Hinc autē emergit ambiguitas, quod conclusiones istæ prima & tertia videntur secum inuicem manifestè pugnare. Si enī fides explicita est, hoc tempore ad salutem necessaria, vt prima asserit conclusio, videtur inde consequi, quod sine illa nemo possit in gratia Dei constitui, quod affirmat tertia. ¶Hanc ergo quæ apparet, discordiam sunt qui tali distinctione componant. Aiunt enim salutis nomē bifariā capi posse. Vno scilicet modo pro illa vita æterna, quæ erit in cælo, de qua sola, (vt rētur) loquitur Christus Ioā.3. Nisi qs renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Et Apost. Actu.4. Non est datum aliud nomen hominibus sub cęlo, in quo oporteat nos saluos fieri. Alio modo accipitur pro salute, quæ in hoc seculo fit per gratiam. Aiunt ergo tertiam conclusionem loqui de hac secunda salute, vtpotè quam ignorans inuincibiliter euangelium per fidem implicitam adipisci valet. Prima verò conclusio loquitur de illa salute supracælesti: quare pro constantissimo habent, neminē postquam sufficienter fuit euangeliū promulgatū potiri posse fœlicitate æterna, quæ est in cælo sine explicita cognitiōe fidei. ¶Quòd si in cōtrarium arguas. Si quis in gratia per fidē implicitam existens de hac luce demigraret, obtineret gloriā, ad quam per gratiā erat acceptus: & tñ sine fide explicita: ergo illa non est ad vitam æternam necessaria. Negāt casum esse possibilem. Nō, inquam, admittūt posse illum hominē mori antequam fiat illi expressior fidei reuelatio. Deus enim, inquiunt, qui facienti quod in se est nunquam in ijs deficit, quę ad salutem sunt necessaria, explicatiorem ei fidem reuelabit, aut interius, aut per hominem: aut per angelū: sicuti Paulum misit ad Ananiam, à quo erudiretur: & angelum ad Corneliū, vt accerseret Petrū: atq; alium qui Philippum raperet ad instruendum eunuchū. ¶Hāc aūt theologiam, vt exilitatē ingenij mei ingenuè fatear, persuadere mihi nunquam potui. Imò, vt bona venia eorū loquar, qui me docere possunt, arbitror, & absq; vllo fundamento, & cōtra quàm rei veritas habet, inuentā. ¶Arguitur ergo contra. Primùm enim illa salutis distinctio, quod alia sit hîc per gratiam, & alia in cælo per gloriā, nusquam apud antiquos doctores tāquàm ad hoc ꝓpositū necessaria, reperitur. Imo verò vna est eademque salus diuersos habens status. Salus enim hîc incipit per fidem & gratiam, iuxta illud Psalmi. Sana animam meam, quia peccaui tibi: & in patria cōsummatur per visionem. Quare ipsa eadem salus est, tam hîc quàm in patria per se vita æterna: vtpotè quæ per corporis mortem non interciditur, sed continuatur in patria. Differentia tamen est, quod hîc habet statū mutabilē per nostrū liberum arbitriū, in patria verò habet esse fixū, & immobile. Atq; hic est sensus illius Ioan.17. Hęc est vita æterna, vt cognoscant te, solū Deum verū, & quem misisti Iesum Christū. Scilicet, vt cognoscant te hîc per fidē, per quam vita æterna inchoat, & in patria per visum in quo cōsummatur. Vnde fit, vt quicquid affirmetur ad salutem necessariū, siue fides, siue baptismus, intelligatur ad inchoandā salutem per gratiā. Nam pręcepta nō dant de fine, qualis est

3.Conclu. *Egregia dubitatio.* *Quorundā opinio.* *Reprobatio opinionis.* *1.Argum.* *Ioan.17.*

gloria, ſed de medijs ad obtinẽdã cõſeruã dãq; gratiam. Quapropter quando Chriſtus dixit. Niſi quis renat⁹ fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei, profectò ſimiliter dixiſſet, nõ poteſt in meam conciliari gratiam. Nam

Auguſt. vt Aug. ſuprà citatus contra Pelagianos inquit, Propterea ſine baptiſmo non patet introitus ad regnum cælorum, quòd ſine illo non poteſt fieri remiſsio peccatorum, quæ fit per gratiam. Igitur cùm gratia ſit acceptatio ad gloriam, gratis dictum eſt, quòd aliquid requiratur ad obtinendam gloriam, quod non erat requiſitum ad obtinẽdam gratiam, atque adeò quòd fides implicita ſufficiat ad gratiam, & nihilominus explicita requiratur ad gloriam. Quòd ſi non requiritur, non eſt cur negetur poſſe quẽpiã cũ fide implicita ſine alia reuelatione mori.

Secũdum argumentum. ¶Quo autẽ res perſpicacior fiat, arguitur ſecũdò. Ad obtinendã vtiã æternã, quæ eſt in patria, nihil aliud requiritur, q̃ ſeruare mandata iuxta illud Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata: ille autem, qui eſt in gratia per fidem implicitam ſeruat mandata, aliàs non eſſet Deo gratus: ergo totum habet, quod requiritur, vt obtineat gloriam. Quare nil opus ei eſt nouã reuelationem expectare antequàm de hac vita commigret.

Tertium. ¶Tertiò ad maiorẽ etiam num explanationẽ arguitur. Præcipuum illius opinionis fundamentum eſt illud Actuum. 4. Non eſt aliud nomen datum ſub cælo hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri: illud autem nullatenus conuincit, vt poſtquã homo ſit in gratia, requiratur alia expreſsior eiuſdem nominis cognitio ad gloriam. Primùm, quia ſalus illic non accipitur tantùm pro gloria, ſed pro ſalute, quæ fit per gratiã. Nam dicit præceptum, quod non datur de gloria, ſed de medijs ad gratiam, & neceſsitatẽ finis, vt quis obtineat remiſsionem peccati originalis. Cùm ergo ille, de quo loquimur, obtinuerit gratiam, fit vt habeat eiuſdem nominis fidem, quæ illi ſufficit. Deinde arguitur. Cognitio illa nominis Chriſti, quæ hoc loco deſignatur, non ſolùm nobis, verùm & cunctis mortalibus poſt præuaricationem Adæ fuit ad ſalutem neceſſaria, vt D. Tho. 2.2. q. 2. ar. 7. docet: quæritur ergo, vtrùm hoc ſeculo aliam nouam obligationem explicitæ fidei adhibeat ſuper illam, quam antẽ aduentum Chriſti adferebat, vel nullam. Si aliquam: ergo ignorati inuincibiliter non ſufficit fides implicita, vt ſit in gratia. Si nullã: ergo eadẽ fides implicita ei ſufficit ad gloriam, ſicut ſub lege naturæ. Itẽ ſicut dixit Petrus. Non eſt datum aliud nomẽ ſub cælo &c. ita dixit Paulus Sine fide impoſsibile eſt placere Deo: ergo ſolùm exigitur ad obtinendam vitam æternam illa fides, per quam homo placeat Deo: ſed per fidem implicitã homo Deo complacet, vt manifeſtè cõſtat poſt q̃ eſt in gratia: ergo nulla præterea fides expectanda eſt ad obtinendam gloriam. Eodem modo reſpondetur, ſi illud obijcias. 1. Corinth. 3. fundamẽtũ aliud nemo poteſt ponere præter id, quod poſitũ eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, illud enim pariter de omni ſeculo intelligitur poſt Adæ culpã, attamen qui per fidem implicitam cõuertitur, fundamentũ habet in Chriſto Ieſu.

¶Quartò demum, vt rem concludamus, arguitur. *Quartum.* Quidpiam ſine neceſsitate ad obtinendum gloriam exigere, temerarium eſt: dicere autẽ ꝙ poſt fidem implicitam, quæ ad gratiã ſufficit, exigitur explicita ad gloriam, eſt, rem ſine neceſsitate excogitare: nam poſtquam nulla illi fideli pro tunc reſtat præcepti obligatio, neq; verò neceſsitas finis, quãdoquidem iam ille eſt in gratia, atque adeò abſolutè ſecundùm illum ſtatum acceptus ad gloriã, gratis excogitatur aliud quicq̃ exigi: quandoquidem cuicunq; exiſtenti in gratia aperta eſt cæli ianua: niſi aliquæ peccatorum reliquiæ eum in purgatorio remorentur.

¶Ad hæc quintò. *Quintum.* Fides explicita, quam prima concluſio aſſerit neceſſariam, certè non aliter eſt neceſſaria, q̃ ſicut baptiſmus, neceſsitate præcepti & finis ad obtinendã indulgentiæ gratiam. Quare qui per ignorantiã ab illo præcepto excuſatur, nullã habet eiuſdem fidei neceſsitatem. Vnde qui dicunt eſſe neceſſariam ad gloriam, & non ad gratiam, affirmant non eſſe neceſſariam neceſsitate p̃cepti, qđ eſt falſum.

¶Adde ſextò ꝙ cũ *Sextum.* illa reuelatio, q̃ ſæpiſsimè apud remotiſſimas gẽtes ſine miraculo fieri nõ poſsit, deberent frequentia miracula ſine neceſſitate admitti: imò & conſequens fieret

Deũ

Deū nō satis ꝓuidè saluti humanę ꝑ ordinaria media ꝓspexisse: siquidē absq; miraculis illi non consuluerit.¶Igitur mallē ꝑfectò nullā ignorātiam fidei explicitæ inuincibilē inculpabilemq; admittere in toto orbe,q̄ concedere ꝙ existenti in gratia aliud sit necessariū mediū ad obtinendam gloriā,atq; adeò ꝙ sine noua reuelatione mori ille nō posset. At quoniā eiusmodi ignorantiā negare,esset præter omniū opinionē,concludimus,salua censura doctiùs iudicantium, quòd qui ignorantia inuincibili euangelij laborant sine fide explicita,per solam implicitam,quem admodum gratiam ita & gloriam obtinere possunt.¶Quapropter vt argumēta, quę contraria videntur, dissoluamus,ad illam conclusionum apparentem repugnantiā respondetur concedendo,fidem explicitam post passionem & resurrectionem Christi, vt ait prima conclusio, esse simpliciter ad salutē necessariā: nō modò ad introitū regni cælestis, vt ait impugnata opinio,imò & ad obtinendā gratiā remissionis pctōrū.Cùm autē infertur:ergo sine illa nemo pōt gloriā aut gratiā consequi, distinguitur cōsequēs.Si.n.sermo de illis fiat, qui ignorantia inuincibili nō excusantur,conceditur cōsequentia.Si verò de illis qui illa cæcutiūt, negatur.Exemplum extat apud.S.Thom.nam quanuis hîc simpliciter dixerit, sine baptismo in re vel in voto nemini posse obuenire salutem, nihilominus infrà.quæstio.69.articu.4.dicit, quòd sufficit votum implicitum ad remissionem peccatorū,& idem profectò diceret ad gloriam: quia nullibi insinuauit aliud quidpiam ad illam obtinēdā requiri, q̄ remissionē pctōrum. Vis aūt euāgelicę legis ea est, vt postquā ille, qui per fidē implicitā gratiā obtinuit, ꝓmulgationem euāgelij audierit,tenetur illā explicitè credere, baptismūq; subinde suscipere. Aliàs gratiam Dei ꝑdet, quā susceperat.Dictū.n.est iā suprà baptismum necessariū esse etiā illis,qui sunt in gratia, atq; adeò explicitā fidē.Ob idq; qui eam legē audientes non susceperint,peribunt. Atque hic est sensus Aug.in lib.de prędestinatio.sanctorū. ca.7.vnde cōtraria opinio ineluctabile argumētum sibi videtur assumere.Vbi ait.Nō sine fide Cornelius orabat, &c.sed si posset sine fide Christi esse saluus,nō ad eū ædificandū mitteret architect⁹ Apostolus,qui illi diceret:quæ oporteret audire.Non em̄ cogitauit August. Cornelium,aut non potuisse mori sine fide explicita : aut quòd vita defunctus non reciperetur in gloriam, sed solū voluit docere, quòd baptismus est simpliciter necessarius, & in præcepto etiam illi,qui est in gratia. Et ꝓpterea missus est ad eum Petrus, qui eam legem eum doceret, quæ simpliciter erat necessaria. Et in hoc sensu dixit,ꝙ sine illa explicita fide Cornelius nō poterat esse saluus: scilicet, quātum est de se,nisi esset ignorantia excusatus:fuit autem dignus pro suis meritis, vt in illa ignorantia non moreretur. Hoc siquidem ex euangelio colligitur. Docete omnes gentes, quasi dicat, antè quam doceatis, nemo est in culpa,quanuis explicitè non crediderit, atq; adeò sine tali fide iam illi apertæ sunt cælicæ valuæ. ¶Eodem modo soluitur illud Ioā.8. Si non credideritis, quia ego sum,in peccato vestro moriemini. Intelligitur enim facta ꝓmulgatione,quam ipse tunc Christus faciebat. Et vt summatim omnia cōprehendamus,quicunq; locus in scriptura de necessitate fidei explicitę Christi loquitur,intelligendus est seclusa ignorātia inuincibili. Vnde sapienter in cōcilio Tridentino sessio.6.c.4.hoc modo decretum est. Translatio à statu à quo homo nascitur filius primi Adæ in statum gratiæ, & adoptionis filiorum Dei post euangeliū promulgatū sine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri nō pōt. Nō ait ad statū tantūmodò glorię,sed ad statū gratiæ. Quare necesse est,id glossari seclusa inuincibili ignorātia.Et ideo ait, post promulgatum euangeliū.i.illo loco,& gente vbi fuerit promulgatum.Et eodē modo illud est glossandū extra de summa tri. & fide catho.vbi habetur,ꝙ extra vnā ecclesiam catholicā, & apostolicā nec salus est,nec remissio peccatorū.Sermo nāq; illic manifestè de illis fit,quos ignorātia inuincibilis non excusat : videlicet de paganis,q fidē nostrā,quā suscipere potuerūt,neglectui habēt.Et de hęreticis, schismaticis,& apostatis,q ab ecclesia defecerūt.¶Secūdū autē argu.illius opinionis est,qđ quēpiā fallere pōt. Discrimē est quantum ad legem euāgelicā inter tēpus,quo nōdum erat

Contrariorū solutio.

Matth.28.

Ioan.8.

Cōciliū Tridentinum.

Ad secundū argum.

erat sufficienter promulgata, atque aliud post sufficientem promulgationem. In priori autem poterant homines seruari veluti tēpore legis naturæ per fidē implicitam, imò & Iudæi per suam circuncisionem, & pueri viuentium in lege naturæ per applicationem paternæ fidei, sed illa sacramenta omnia cessarunt: ergo iā nūc temporis requiritur fides explicita. At profectò si argumentum hoc eos neruos haberet, quos ipsi putant, non modò concluderet necessariam esse illam fidem explicitā ad obtinendam gloriam, imò & ad recipiendam gratiam, vt nulla admitteretur ignorantia inuincibilis: nā discrimen illud, quoad remissionem peccatorum intelligitur. Respondetur ergo primū, obligationē legis euangelicæ quoad fidem explicitam nō incœpisse post sufficientem promulgationem, imò statim post Christi resurrectionem, vt dist. 3. ar. 2. ostendebamus. Sed quibus nō erat lex promulgata excusabantur ignorantia inuincibili. Quapropter quatenus res ad adultorum conuersionē attinet, nulla est prorsus differentia inter illos, quibus tūc nondum erat euangelium promulgatum & eos qui modò ignorantia eius inuincibili laborant. Et idem, credo, diceret Scotus: nam solo nominè à nobis differt. Ait quippe illas, quibus non est facta promulgatio non teneri lege, nos autem dicimus, teneri quidem, sed tamen per ignorantiam excusari à culpa, quod sanè in re idem est. Igitur sicuti paulò post tempus Pentecostes illi, qui de euangelio nihil audierant, per fidem implicitam salui fiebant quoad gratiam & gloriam: ita & illi, qui modò ignorantia inuincibili offunduntur. Quare nulla maior vrget necessitas postquàm sunt in gratia, vt mori non possint sine explicita fide. ¶ Discrimē autem est latissimum quātum ad sacramenta, videlicet, quòd tunc ante sufficientem promulgationem durabat illa applicatio fidei instar sacramenti, quę admouebatur paruulis in lege naturæ: atq; adeò in lege Mosayca circūcisio, non quidē tanquam vim habens sacramenti (illā siquidem in morte Christi perdidit) sed tanquam illa applicatio quæ fiebat in lege naturæ, vt dist. 1. quæst. 2. explicatū est. Post sufficientem verò promulgationem illa omnia abolita sunt, nullūque adeò sacramentum contra originis labē neque applicatio fidei præter vnicum baptismū extat. Ex quo sequitur in vniuerso orbe præter Christianorum angulum nullum prorsus paruulis remedium existere: sed omnes propter originale damnātur. Neq; culpa in Deum reijcēda est, sed in eorum parentes, qui ius naturæ nō seruant, vt diuinitus illustrentur. Imò quanuis illi, de quibus hactenus locuti sumus, qui per fidem implicitam propter ignorantiam inuincibilem sunt in gratia, fidem suam per aliquod sacrificium applicarent natis suis, nihil illis prodesset quousque notitiam haberent baptismi.

Nota latum discrimen.

Ad tertium argumentū.

¶ Cæterùm postquàm diximus neminē antiquorum doctorum illam opinionem sustinuisse, id exploremus. Arguitur ergo cōtra nos. D. Tho. in. 3. dist. 25. q. 2. ar. 1. disputans vtrùm fides explicita sit necessaria ad salutem, respondet affirmatiuè. Et obijciens contrà de puero, qui nutriretur in nemore, respondet, quòd cùm veniret ad annos discretionis Deus illi fidem reuelaret, aut per hominē, aut per angelum. Idemq; ait Duran. ead. dist. q. 1. & vtroq; antiquior Alex. Alensis. 2. par quæst. 119. membr. 1. Respondetur autē nunquā prædictos autores, aliosve eiusdem ætatis docuisse, vt postquàm homo sit in gratia per implicitam fidem, alia exigatur explicatior ad consequendam gloriam: neque illam distinctionem vnquam excogitarunt, sed loquuntur de reuelatione illius fidei, quæ est necessaria ad remissionē originalis, quæ fit per gratiam. Nisi quòd D. Tho. in sententijs, vbi cum reliquo vulgo crebrò loquebatur, & Durand. & alij vocant explicitam fidē hoc est, supernaturalem, credere, vt ait Paul. quòd Deus sit & remunerator sit, quam nos tamen vocamus implicitam, respectu illius, quæ audientibus euangelium est necessaria, qui scilicet credere tenentur trinitatem explicitè, & incarnationis mysteria. Vnde D. Th. illam priorem fidem loco iam citato in. 2. 2. q. 2. ar. 7. ad. 3. argumentum, vbi consultius loquitur, non vocat explicitā, sed sub alijs verbis expressit: scilicet, quòd haberent fidem de diuina prouidentia, credentes Deum esse liberatorem hominum secundùm

Nota

dum modos sibi placitos. Quam quidem reuelationem Durand. in.4.dist.4.q.7.dicit, non esse necessariam, illico postquàm homo venit ad vsum ratiōis illi fieri. Sed tamen D.Tho.loco citato.1.2.q.89.ar.6. insinuat quòd cùm primū de se homo recte deliberat, recipit diuinam opem, sine qua nō potest facere, quod in se est. Qua quidem ope & eius intellectus illuminatur, & eius affectus eleuatur in Deū. Quæ quidem fides, vbi ius naturæ ritè & rectè coleretur, profectò sine alio miraculo vel per internam inspirationem, vel per maiorum doctrinā, quibus reuelationes elucebant, poterat minoribꝰ affulgere. ¶Sed tamē crediderim nullibi iam gentiū vllū per solam fidem implicitam in Deum cōuerti: quoniam adeò lumen naturæ inter paganos obtenebratum vbiq; est, vt nisi euangelica tuba illis priùs intonuerit, nemo vnū Deum, vt hominum liberatorē & reconciliatorem agnoscat & suscipiat. Vereor ne iusto prolixùs rem hāc amplificauerim, sed nesciui paucioribus in re scitu necessaria mentem aperire meam. *Nota.*

ARTICVLVS. III.

Vtrùm sit baptismꝰ differendus.

QVoniam, vt suprà visum est, quædā erant antiquitùs tēpora celebrando baptismo destinata, & prætereà nonnulli viri illustres vsq; ad postremā ætatē baptizari distulerunt, quæritur vtrùm id fuerit legitimè factum. Respondet D.Tho. quinque conclusionibus. Aut enim de pueris quæstio mouet, aut de adultis. ¶Prima ergo cōclusio est. Pueris nō est differendū baptisma. Primùm, quia cùm non sint instructionis capaces, vt feruentiùs conuertant, vana esset illa dilatio. Deinde quòd cùm nullo alio remdio valeant obtinere salutem, periculum esset, ne mors eos absque baptismate eriperet. ¶Secunda conclusio. Adultis non statim vt conuertuntur est sacramētum baptismi conferēdum, sed differre eum oportet vsque ad certum tēpus. Nam primùm cùm ꝑ affectū baptismi possint in Dei gratiā admitti, non eis periculum impendet sicuti paruulis. Præterea dilatio illa ad tria confe-

Prima conclusio.

Secūda conclusio.

rens est. Primùm ad ecclesiæ cautelā: nā cùm vt.1.Ioā.4.legitur, non sit omni spiritui credendum, sed probandi sint spiritus an ex Deo sint, nō de prima facie sunt iudicandi qui baptismum petunt, sed examinandi ne fictè accedant. Secundò & eisdem ipsis conducit: nempe, vt de fide quā professuri sunt, instruantur, & Christianis imbuantur moribus. Tertiò & id ad reuerentiam sacramēti pertinet, vt statis temporibus: nempe, Paschatis & Pentecostes, deuotiùs ac reuerentiùs sacramētum suscipiant.

¶Tertia conclusio. Eiusmodi autē dilatio triplici ex causa est prætermittenda. Primum quādo qui baptismum petunt satis iā tūc sunt instructi, vt Eunuchus & Cornelius, quos idcirco (vt legitur actuum.8. &.10.) Philippus & Petrus illico baptizarunt. Secundò propter infirmitatis præsentaneū periculū. Vnde Leo papa, Hi, inquit, q necessitate mortis, ægritudinis, obsidionis, & naufragij vrgentur, omni tempore debent baptizari. de consecra.dist.4.can.Hi qui. ¶Quarta conclusio. Si qui tempus ab ecclesia destinatum expectāt repentina morte præoccupātur, antequā eis baptismus possit administrari, suo desiderio saluantur: licèt per ignem, vt præcedenti art.dictū est. Nam cùm absque sacramento in re non fiat peccatorum remissio quoad culpam & pœnam, poterit remanere aliquid purgatorio igne perpurgandum. ¶Quinta conclusio. Qui vltra tempus ab ecclesia institutū baptizari differt, peccat quidem, nisi necessaria causa prælatique licentia interueniat. Sed tamen & illud peccatum cum alijs delere potest vel contritio, quæ supplet vicem baptismi, vel ipsū supueniēs sacramentū. ¶Articulus præsens superiorū est expositor, & ideo supponēda est cōclusio.1.ar. nempe vniuersos mortales baptismi præcepto teneri tanquam rei ad salutem necessariæ. Sed quia præcepta affirmatiua, licèt semper obligent, non tñ ad semper, explorandū superest vtrùm aliquod sit præfixum tēpus aut diuino iure aut pontificio, qđ sine baptismo præterire, peccatum sit, vt ait quinta conclusio. Et primò de iure diuino ꝑciso nullū in pagina noui testamenti extat. Quare secluso iure ecclesiastico per solū prudētiū arbitriū constituen

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

Quinta conclusio.

Expositio articuli.

De iure diuino.

stituendum est tempus: videlicet, vt cùm quis fuerit in mora tunc delictum illi sit aut se, aut puerum suũ baptizare. Et hoc comprobat locus ille Ecclesiastici. 5. Ne tardes conuerti ad dominũ, & ne differas de die in diem. Perfecta nanque conuersio in Deum, est regeneratio in Christũ per baptismum. Ille autem dicitur esse in mora, qui opportunitatem prætermittit. Opportunitas verò est, cũ quis iam est satis instructus, & temporis decentia adest, neq; legitimum aliquod obstaculum baptismum cohibet.

De pueris. ¶ Vnde vt à prima conclusione, depueris exodiamur. Cùm puer statim baptizari iubetur, nõ intelligitur eadem natiuitatis die, aut tertia aut quarta, sed quãdo commodè potest in ecclesiã asportari & mergi, quod est octauo, vt moris est, aut decimo, aut duodecimo die. Triũ nanq; quatuorue dierum dilatio delictũ non affert. Veruntamen diutiùs id procrastinando, peccatum committerent, idemq; mortale. Nam esset, sine causa diutiùs obligationem rei sacræ prolatare. Quòd si quis interrogare pergat, vbi nã extat præceptũ parentes obligans suas baptizare proles. Respondetur, ꝙ mandatũ ipsum baptismi adiuncto iure naturæ, quo vnusquisq; suos liberos & eos, qui sub cura sua alit, educare, instituereque tenetur, & in viam salutis dirigere, vniuersos mortales constringit, vt eosdẽ, qui sub sua tutela degũt, illo sacramẽto intingãt, sine quo salus esse non potest.

De adultis. ¶ De adultis autem statuit secunda conclusio. Vbi quis primũ vsum attingit rationis, sicut tenetur de se bene deliberare, ita & baptismi lege deuincit. Probatur per ea, quæ suprà dicta sunt. Quia cùm sit ad salutem necessarius, fit vt vbi primũ quis tenetur suã instituere vitã obliget illum suscipere. Nisi quòd, vt nuper dicebamus poterit quis inter infideles per ignorantiã inuincibilẽ à culpa eximi, perq; fidem implicitã saluari. At quãdo prædicatio euangelica ad ipsum peruenerit, tenetur postquàm nactus fuerit opportunitatem sacramentum suscipere. Quòd si absque vlla prorsus causa diutiûs distulerit, peccatum erit contra ius diuinum mortale. Nam præceptũ ipsum de se obligat sub reatu mortali.

Duo argu. ¶ In contrarium autem videntur se duo offerre argumenta. Primum est. Præceptum diuinum baptismi eodem pacto obligare videtur, quo præceptum confessionis, & præceptum sumptionis eucharistiæ: hęc autem, seclusa temporis constitutione, quam fecit ecclesia, non obligant nisi semel in vita quandocnnq; id fuerit, etiam in supremo mortis articulo: ergo neque lex baptismi obligat statim in ætatis exordio. Secundò id sanctorum historijs cõfirmatur. Nam D. Martinus, vt hîc Caiet. refert, octo annos catechumenus fuit, & pariter Ambro. & August. longo tempore, vt eorum historię referunt. Et Constãtinus magnus, vt ipse Ambrosius in oratione de obitu Theodosij commemorat, in postremo vitæ tempore baptizatus fuit.

Respõsio ad primum. ¶ Ad primum respondetur, longè interesse inter baptismum, & confessionẽ & eucharistiam: nam baptismus est necessarius ad inchoandam spiritualem vitam, siquidẽ est regeneratio, ꝑ quã efficimur membra Christi, & per quam in militiam Christianam conscribimur. Et cùm tota vita, vt ait Iob militia sit super trram, ineunte ætate suscipiendum est militiæ sacramentum. *Chrysost.* Vnde Chrysosto. homilia. 1. super acta apostolorum, eos acriter inculpat, qui baptizari vsque ad finem vitę differebant: quasi tunc se militiæ adscribentes quando de bello recedendum est. Adde quòd sine baptismo reliqua suscipere sacramenta non possumus, quibus Christiana religio colitur: & ideo ne aliorum beneficio sacramentorum frustremur, in primæua ætate charactere Christiano insigniri debemus. Præceptum autem merè diuinum confessionis satis impleretur, quando verisimiliter possent omnia peccata præterita in memoriam reuocari, quod tempus ecclesia præfixit esse annum. Sed de hoc, & præcepto eucharistiæ suo loco dicemus.

Ad secund. ¶ Ad aliud respondet, in primitiua ecclesia baptismum apud illos sanctos in tãta fuisse habitũ veneratiõe, vt pro singulari humilitate & reuerentia ducerent tanto sacramento nõ antea initiari, quàm omni virtutũ genere essent prouecti. Cõstantinus autem non id consultò distulit vsque ad mortem, sed mors præter metum illi accidit, & ideo tunc baptizatus est. Iam verò nunc temporis, tanta temporis dilatio

latio non est consilium, sed satis est expectare donec catechumeni ad iustum sint catechismis eruditi.

¶Hactenus de iure diuino. Subsequitur ergo inquirere, vtrũ de iure ecclesiastico aliqua sint nunc tẽpora, vltra quæ baptismũ differre peccatũ sit. Arguit enĩ D.Th. primo loco sic. Leo papa, vniuersis episcopis p Siciliã cõstitutis, vt de conse.d.4. can.Duo tempora.refertur. Duo, inquit, tempora. s.pascha & pentecoste à Rom. pontifice legitimè sunt pręfixa. Cuius rationem in can.Propriè.qui ꝓximè sequitur, explicat: videlicet ꝙ cũ baptism⁹ à passione & spũ sancto virtutẽ sortiat, in tpe, quo celebrata fuit passio & in alio, quo spũs sanctus descẽdit, & præceptũ baptismi promulgatũ est, debet solẽnis celebrari baptismus, & non sub festũ epiphanię, vt in can.Si quis.idẽ Leo docet, quãuis illic fuerit Christus, baptizatus: nam illud baptisma nõ erat suũ: ergo nõ statim etiã audito baptismi pręconio sunt homines baptizandi, sed illa sunt expectãda tẽpora. Respondet D.Th. argumentũ concludere, nõ de pueris, qui instrui non egent, sed de adultis, qui illa tempora præstolari deberẽt, nisi periculũ mortis instaret. vt can. citato Hi qui.& can.Baptizandi. idẽ ait Papa. ¶De huiusmodi verò tẽporibus dist.3.art.10. fusiùs locuti sumus. Et can.Ante viginti.& can.Nõ liceat.de consec.d.4.decernitur, ꝙ baptizandi ante viginti dies vel tres septimanas, postq̃ nomina sua dederint, nõ baptizent, sed symbolũ discant. De qua re Aug.li.de fide & operib⁹ copiosè disserit. Quòd si sentẽtiã Chrysostomi obieceris, qui hom.1.citata super acta apostolorum, contendit ad baptismum properè festinandum esse. Respondetur id intelligi, vt hîc ait. D.Tho. quando catechumeni satis sunt instructi, tunc enim neque in primitiua ecclesia expectabantur illa duo tempora, vt patet de Cornelio, & eunucho, & de illis tribus millib⁹ qui Actuum.2. vna die baptizati leguntur, atque de alijs quamplurimis. Quare illa tempora non sic instituebantur, vt alijs anni temporibus omnino esset à baptismo supersedendum, sed solùm erant instituta pro solenni celebratione baptismi, quæ fiebat cum litanijs, & alijs solennibus cæremonijs. Vnde quod illic

Primum argumentum. S. Tho.

August.

reprehenditur, ne alijs temporibus fiat baptisma, solùm in illos dirigitur, qui contendebant, in festo natiuitatis & epiphaniæ eandem baptismi celebritatem faciendam, quæ in paschate fiebat & in pentecoste. ¶Dubium autem hinc emergit circa quintam conclusionem, qua ait D. Tho. illa tempora præterire peccatũ esse. Arguitur enim sic primò. Ecclesia præter ius diuinum non potuit præcepto cogere infideles nõ baptizatos, vt tali tẽpore baptizarẽtur, nisi eos tãtùm, qui parentibus Christianis essent progeniti. Nam, vt.1.Corin.5.autor est Apostolus, de his qui foris sunt nihil ad nos: ergo licèt catechumeni illis tunc temporibus baptizari renuerent, non peccarent. ¶Secundò arguitur. Quicquid de illo seculo fuerit, iam verò nunc ætatis nullus est vsus obseruantię illorum tẽporum: quare nullum erit peccatum illa prætergredi. ¶Ad primum respondetur longè pręceptũ baptismi ab alijs ecclesiasticis differre. Nam cùm præceptum, verbi gratia, confessionis & eucharistiæ iure diuino non obliget infideles, sed solos christianos, ecclesia non potuit determinare illud tempus sub præcepto, quod obligaret nisi Christianos: quare infideles sub illo non comprehẽdũtur, quousq; sint in familia Christi. Præceptũ verò baptismi orbem obligat vniuersum, & ideo cùm primũ euangelium cuipiam incipit innotescere, habita opportunitate tenetur baptizari. Quocirca sicut ecclesia Christianis tempus sacramenti pœnitẽtię & eucharistiæ iure ꝑscripsit, potuit & cũctis notitiã habẽtibus baptismi tẽpora præfigere, quib⁹ opportunè ipsum ad quẽ iure diuino tenent, suscipiãt, qđ ideo tẽpus iure ipso diuino obseruare tenentur. Frustraneũ.n.esset præceptũ baptismi affirmatiuũ, si nunq̃ tempus mandati definiretur. Veluti siquis fieri ciuis teneretur alicuius rei publicæ, statuendum esset illi tempus, quo tandẽ ius illud persoluere stringeretur. Quinuerò ex pacto, qđ petẽtes baptismũ cũ ecclesia ineunt, iure ipso naturæ & gentium perstringuntur stato tempore ecclesiæ sacramentum suscipere, nisi iudicio eiusdem ecclesiæ tempus illud præuenire, vel dilatare expedierit. Sicuti in religionibus dum quis habitum induit, tenetur præfi

Nota de baptismo.

præfinito tempore solenne votum emittere, nisi legitima aliqua causa obstiterit. Qui enim baptizari postulabant, vt de consecra. dist. 4. can. Baptizandi. 2. patet, dabãt nomina sua quæ presbyter scripto suscipiebat, quo quidẽ chirographo ecclesiæ suã fidẽ adstringebant, vt sacramentũ tempore sibi statuto susciperent. ¶ Ad secundum verò respondetur, quòd cùm tempora illa non fuerint pro paruulis, vt dictum est, instituta, sed pro adultis, & iam non sit inter nos in vsu adultos baptizari, nisi quàm rarissimos, videtur illorũ temporum obseruatio iã exoleuisse. Attamen cùm in canonibus citatis tanta increpatione culpentur, qui tempora illa transgrediuntur: dicendum est, vt suprà. dist. 3. art. 10. dicebamus, quòd si in nouo orbe, vel alibi vbi fides nunc primò diuulgaretur, ritus ille duorum temporum obseruaretur, qui profectò meritissimò esset obseruandus, eadem lex rigorem obtineret, vt eorum transgressio peccatũ esset mortale. Nunc autem qui baptismum peteret, seruare tenetur tempus, quod ecclesia illi constitueret. ¶ Secundum argumentum D. Tho. sumit ex can. Iudæi. de consecra. dist. 4. vbi concilium Agathense propter Iudæorum perfidiam, frequenter ad vomitum redeuntium præcepit, vt octo menses inter catechumenos detinerentur antequàm baptismum susciperẽt, ex quo fit vt non statim omnibus liceat illum suscipere. Respondet D. Tho. illud decretum fuisse propter metum, ne fictè baptismũ susciperent, vt Christianos peruerterent. Nihilominus vrgente infirmitate idem eis permittebatur baptismus. Postmodũ verò Gregorius, vt patet can. Ne quod absit. metuens ne longa dilatio eos à ꝓposito reuocaret, indulsit, vt post quadraginta dies baptizari possent.

Secũdum argumentum.

¶ Tertium argumentum D. Thomæ est oculatiùs meditandum. Omnis religionis fructus ille esse videtur, vt habetur Esa. 17. vt auferatur peccatũ, sed quò diutiùs baptismus differtur peccatum magis auferri videtur vel diminui, ergo est differendus. Probatur minor, quia peccata, quæ post baptismum committuntur propter ingratitudinem fiunt grauiora; quare ex dilatione baptismi minuitur culpa. Secundò quia cùm baptismus omnem culpam & pœnam deleat, quò tardiùs suscipitur, plura remittit. ¶ Hic notandum, quòd in primitiua ecclesia ob has causas multi baptismum differebant, imò præter has ob hoc etiam quòd perperam locum illum Pau. ad Heb. 6. intelligebant. Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt (idest baptizati, &c.) si prolapsi sunt, rursus reuocari ad pœnitẽtiam, rursùm crucifigentes in semetipsis filium Dei. Contra quos Chrysostomus prima illa bis citata homilia super acta apostolorum obiurgationem instruxit. Sensus enim Pauli vt dist. 3. ar. 9. cum Augustino & alijs sanctis elucidauimus, non est, nisi quòd non est possibile iterum baptismum suscipere, in quo sub figura Christus crucifigitur. Deinde illic Chrysostomus reprehendit, quòd metuerent post baptismum relabi, & non timerent ante baptismum identidem prolabi. Sed & super Epistolam ad Heb. cap. 13. iteratò eosdem insimulat, & refertur can. Quamdo quis. de consecra. dist. 4. Quando quis enim, inquit, propterea peccat, vt sanctũ baptisma in nouissima sua expiratione suscipiat, fortassis non adipiscitur. Egregiè ergo D. Tho. respondet, quòd baptismus non solùm præterita diluit crimina, imò gratiam & opem confert ad præcauenda futura. Atque hic finis & fructus est, qui potissimùm in religione est expetendus, scilicet non peccare: nam hic ad innocentiam pertinet, qua Deo præclariùs seruitur. Deinde peccati admissi remissionem procurare, iuxta illud. 1. Ioan. 2. Filioli mei hæc scribo vobis, vt non peccetis: sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris. Quare ob prædictas causas non est baptismus differendus.

Tertium argumentum. *Nota.* *Heb. 6.* *Chryso.*

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm peccatores sint baptizãdi.

CVm de baptismi necessitate & tpe satis dissertum sit, subsequunt quinq; articuli, quibus cõditões examinant eorũ, q eum si ratione vtant, debent suscipere. Et primùm

primum quoniam ad remisionem peccatorum institutus est, meritò interrogatur, vtrùm omnibus peccatoribus indiscriminatim sit permittendus. Quare D. Tho. per distinctionem respondet duabus conclusionibus, quibus nos tertiam subiungemus. Peccator enim dupliciter quis censetur. Vno modo propter reatū præteriti criminis, hoc est peccati mortalis, aut originalis. Et de hoc statuitur prima conclusio. Huiusmodi peccatoribus est baptismi sacramentum conferendum: quippe quod in hoc institutū sit, vt peccatorum sordes mundentur: secundùm illud ad Ephes. 5. Mundans eam (scilicet ecclesiam) lauacro aquæ in verbo vitæ.

Prima conclusio.

¶Secundo modo quispiam dicitur peccator propter voluntatem, quā habet peccandi, & propositum perdurandi in peccato. Et de istis subnectitur secunda conclusio negatiua. Huiusmodi peccatoribus non est conferendum baptisma. Et intelligitur de illis, qui sunt in proposito peccati mortalis: quià complacentia venialis, vt non obstat gratiæ, ita neque obstaculum est suscipiendi baptisma. Probatur conclusio quadrupliciter. Primò ex effectu baptismi. Per baptismum enim homines Christo incorporantur, iuxta illud ad Galat. 3. Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis. Qui autem voluntatem habet mortali sceleri affixam non potest Christo esse coniunctus, iuxta illud. 2. Corin. 6. Quę participatio iustitiæ cum iniquitate? Vnde August. in lib. de pœnitentiæ medicina. cap. 2. inter loquendum de illis, qui ad suscipiendum baptismum accedunt. Nullus, inquit, suæ voluntatis arbiter constitutus potest nouam vitam inchoare nisi eum veteris vitæ pœniteat. Et refertur de consecra. dist. 4. can. Omnis qui. Secundò id patet: quoniam in operibus Christi & ecclesiæ nihil debet fieri frustra: id autem frustra fit, quod fine suo caret: sed finis baptismi est hominem à peccato mūdare: manere verò in peccatorū sordibus è diametro huic contradicit, quod est mundari, sicuti lux tenebris. Tertiò, quia in sacramentalibus signis nulla debet esse falsitas: falsitas verò signi est cui res significata non respondet: qui autem baptismo se subdit, significat, se ad interiorem ablutionem disponere & præparare. Sed qui propositum peccandi mortaliter adfert, obicem baptismo opponit, tantum abest, vt se ad illum præparet. Quartò denique arguitur ex Augustin. ad hoc ipsum propositum dicente. Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te, hoc est, quin tu ad id cooepereris, loquitur em̄ de adultis. Qui autem in peccato mortali persistit, non cooperatur suæ iustificationi. Repugnat ergo Dei beneficio, quod per sacramentum impartitur, vt ei, qui prauam voluntatem gerit administretur.

2. Conclu.

¶Tertia conclusio, quæ in solutione tertij ad notabit, sit. Si peccator permanens in peccato cum intentione ecclesię baptizetur, verum suscipit sacramentum, & characterem cū mortua fide sine gratia.

Tertia conclusio.

¶De prima conclusione nulla vnquam extitit controuersia. Secundam tamen ob id Diuus Thomas consultò fulcire curauit, quòd in primitiua ecclesia non erat quibusdam tam certa: adeò vt compulsus fuerit Augustin. librum contra illos de fide & operibus edere. Et Chrysosto. homilia vigesimaprima ad populū multa egregiè in idem argumentum contulit. Aiebant enim cuicunque credenti ministrandum esse baptismum etiam si animum haberet in peccatis obstinatum. Quod si opus esset vt moribus Christianis imbuerentur, oportere aiebant, vt baptismus ante omnia præcederet: nam eo ordine ait Christus Matt. vigesimooctauo. Baptizātes eos in nomine patris, &c. docentes eos seruare quæcunq; mandaui vobis. Etenim priùs admittendi sunt discipuli in scholam, quàm mores eiusdem doceantur. Afferebant & illud Marci. 9. Non est opus valentibus medico, sed malè habentibus. Atque illud Matth. decimotertio. Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti. Et parabolam illam patrisfamilias Matth. vigesimosecundo, qui parato conuiuio misit seruos ad exitus viarum, vt quoscunque inuenirent, euocarent ad nuptias. Et Luc. 14. additur, vt debiles etiam, cæcos, & claudos introducerent: quibus morbis spiritualia vitia significantur, cui etiam applaudere videtur, quòd baptismus, vt habetur. 1. Pet. 3. per arcā Noë fuit designatus,

Expositio articuli.

Hæreticorū obiectiones.

Mar. 9.

Matth. 13.

Matth. 22.

tus,in qua tamen fuerunt animalia immunda cum mundis permista. Ad hęc ad ijciebāt & illud Matt. 13.vbi Christus inhibuit apostolis ne zizania ante tempus eradicarent,sed sinerent ea crescere vsque ad diem iudicij. Et eapropter conquerebantur, quòd ante tempus præiudicarentur. Quinuerò eousque eorum vesania ꝓgrediebatur, vt dicerent solam fidem cū baptismo necessariam esse ad salutem. Sic enim ait Christus Marci vlti. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Ac subinde affirmabant baptismate consecratos quāuis in peccatis morerentur saluos fieri,licèt per ignem,iuxta illud Pau. lib. 1.Corint.3. Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Si quis autem superædificat super fundamētum hoc,aurum, argentum, lapides pretiosos linum, fœnum,stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit. Et subditur. Si cuius opus arserit (scilicet ædificantis fœnum aut stipulam) detrimētum patietur, ipse tamen saluus erit,sic tamen quasi per ignem. Igitur vt ex Aug. illic colligitur, eodem morbo illi peccabant, quo Indi noui orbis à nostris referuntur laborare. Vigebat enim illo seculo plurium vxorū abusus, & quia cogebantur ante baptismum cum sola prima remanere, ægerrimè legem illam,vt durissimā ferebant.

Pau.1.Cor. 3.

¶ Nihilominus qui hæc commentabantur, absurdissimam hæresim sustinebant. Nihil enim in rebus tantam contrarietatem inuoluens reperiri potest, quàm ꝙ infinita Dei bonitas eos,qui mali sunt, in suam amicitiam admittat. Nam quòd Deus quenquam diligat, est ipsi bonitatem elargiri, quæ in eius gratia consistit. Et cùm voluntatem non necessitate, sed secundùm eius naturam liberè moueat, neminem ad se trahit, nisi eum, qui liberè consentit. Quare cùm baptismus sit regeneratio quædam in vita spirituali,quæ in amore Dei consistit, nemini ratione vtentium conferendus est, nisi in amicitiā Dei vltro consentiat,quod nisi peccata,quibus inimicitia Dei fouetur,respuerit, facere nemo valet. Vnde in Psalmo. 5. Odisti omnes qui operantur inquitatem. Et Iob.9.verebar omnia opera mea sciens quòd nō parceres delinquēti (hoc est,in delictis perduranti.) Ob idque Petrus Actuum.2.tribus illis millib⁹ baptismum optantibus, pœnitentiam, inquit, agite,& baptizetᷓ vnusquisque vestrûm. Et Actu.3. Pœnitemini & conuertimini, vt deleantur peccata vestra. Quasi sine pœnitentia nemini sit baptismus applicandus. Et eundem locum ad hoc propositum adducit August. ad Salactitanum & refertur de consecr. distin.4. canon. Agūt. ¶ Quòd si alios baptismi effectus contemplemur, id ipsum perspectissimè videbimus. Ait enim ad Rom.6. Apostolus per baptismū in Christo nos cōsepeliri,atque in ipsum complantari. Debet ergo qui baptizatur commori peccato veteri, vt per nouam gratiam fructificet. Vnde subdit. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est,vt destruatur corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato. Et.2.ad Corint.11. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Et.1. ad Corin.5. Expurgate vet⁹ fermentum,vt sitis noua conspersio. &.1.Pet.3. Saluos vos facit baptisma: nō carnis depositio sordium, sed conscientię bonę interrogatio in Deum. Et Christus Mat.7. Nolite sanctum dare canibus. Ac demum Ioannes ad baptismum Christi homines disponens, pœnitentiam eis vt agerēt,prædicabat,vt per eundem baptismum ingredi possent regnum Dei.

¶ Igitur vt ad argumēta contraria respōdeamus: negatur ad primum quempiam per baptismum in Christianam scholam admittēdū: si fuerit adultus, antequā mysteriū intelligat, & vltro se velit magisterio mancipare, quòd nisi odiū Christi deponat, cuius familiæ sociatur, facere non potest: neq; id potest deponere vt ait August. nisi præteritæ vitæ eum pœniteat. Neque enim in scholas humanas quispiam nisi docilis & beneuolus recipitur: Christus autē priùs dixit docete omnes gentes, quàm diceret baptizantes. Et postea repetendo dixit ea, quæ docere deberent. ¶ Quòd si illud obijciatur quod in figuram baptismi prędictū fuit Ezechiel. 13. In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hierusalem in ablutionem peccatoris & menstruatæ. Vbi denotatur peccatores fonte baptismatis abluendos. Respondet D.Tho. in solutio

Dilutio obiectionum.

Primum argumentum. S.Thom.

ne primi, quòd intelligitur de peccatoribus, qui ablui volunt à peccatorum maculis, ab ipsis recedēdo. ¶Ad aliud Mat. 9. de medico respondet in solutione secūdi, ꝙ Christus sapientissimus medicus bifariam peccatoribus medetur: scilicet interiùs voluntatem præparando, vt bonū diligant, malum odio habeant: & exteriùs per ministros applicantes baptismi medicinam. Ministri ergo non debent medicinam extrinsecus apponere, nisi ei, quem iudicauerint intrinsecùs à Christo sanari. Christus autem non sanat, nisi vltroneum: nempe, qui vult morbum per eius detestationem euadere. ¶Ad aliam verò similitudinem de sagena respondetur, non ad id pertinere, vt baptismo intentione ecclesiæ colligendi sint illi, qui in eam ingredi renuunt, sed ad id, quod si contigerit aliquos in peccato baptizari cum intentione suscipiendi, quod ecclesia confert, verè sint baptizati, vt ait tertia conclusio, fiantque perinde ecclesiæ membra, quod art.8. iterùm est repetendum. Quamobrem tolerandi sunt, vsque ad finem iudicij, tanquam ad ecclesiā per fidem mortuam pertinentes. Ad idemq; attinet similitudo arcæ Noë. Vnde licèt ad cœnam serui patris familias debiles, cæcos, claudos inuitassent, tamen ille, qui sine veste nuptiali ingressus fuit, acriter est à patre familias reprehensus, ad denotandū, quòd etsi peccatores omni generis sint ad baptismum euocandi, non tamen sunt admittendi, nisi qui veterem vestem exuerint, vt Christum, iuxta verbū Paul. ad Galat.3. per baptismum induāt. ¶Parabola verò de zizanijs perperam ab illis allegatur: Christus enim non præcepit zizania simul cum tritico seminare, sed illa, quæ inimicus homo seminauerat, tolerare: per baptismum autem seminatur fides: quare non est conferendus nisi illis: qui triticum esse volunt. Si verò diabolus postea in eorum cordibus zizania seminauerit, tolerandi sunt.

2. Argum.

De sagena.

Zizaniorū parabola.

¶Postremum verò argumentum multò erat impudentius, quo putabant solam fidem sine operibus satis esse cum baptismo ad salutem. Quare August. illi libello titulum fecit de fide, & operibus, quo scilicet demonstrauit, non fidem quancunque, sed illam prorsus, quæ per charitatem operatur, efficacem esse salutis, iuxta verbum Paul. 1. Corint.7. Circuncisio nihil est, & præputium nihil est, sed fides, quæ per charitatem operatur. Quamobrem ingentissima erat blasphemia dicere, quòd Christiani morientes in peccato mortali saluarentur per ignem. Locus em̄ ille Apostoli. 1. Corint.3. de ædificantibus super fundamētum fidei lignum, fœnum, & stipulam, vt eod. lib. August. cap. 16. expositor est, non intelligitur, nisi de leuioribus culpis, quas veniales vocant, quæ quidem ingressum cæli non prohibēnt, sed purgatorio igne expurgantur. ¶Tertium denique argumentum, quod postremum sit, facit hoc D.Thom. Nullum est peccatoribus subtrahendum subsidium, per characterem autem homo iuuatur, vt se ad gratiam disponat, & per fidem etiam mortuam: ergo licèt quis gratiæ obicem opponat, baptizandus est si vult, vt charactere consignetur. In hoc argumento primò notandum quemadmodum hìc D. Thom. pro certa supponat conclusionem illam tertiam quam nos supra adhibuimus: videlicet, nōnunquam in peccato verè recipi sacramentum sine gratia, quanuis peccatum sit ipsum sic suscipere, & conferre. Et ideo respondet, ꝙ cùm baptismus sit sacramentum fidei, fides autem informis non sit ad salutē sufficiens, atque adeò nec sufficiens fundamentum, sed illa, quæ per dilectionem operatur, vt August. lib. citato de fide, & operibus ad hoc propositum docet, fit, vt nec baptismus salutem ei conferre possit, qui in voluntante peccandi est: quippe quæ voluntas formam viuentis fidei, hoc est, gratiam excludat. Qua vtique ratione cōsequitur, vt nemo sit per impressionem characteris ad gratiam disponendus, quādiu in eo apparet peccādi anim⁹. Hæc autē litera attentè legenda est: haud enim negat quin fides informis, & character baptismalis nōnulla sit præparatio ad gratiam, vt distin.1. quæst.4. exposuimus. Neque vero negandum est, quin fides mortua sit aliquale fundamentum ad salutem, quatenus est cognitio veritatis. Sed ait optimè D. Thom. illam dispositionem mortuæ fidei & characteris, non esse illi conferendam, qui voluntatem habet gratiæ reluctantem: esset siquidem

Saluari quasi per ignē.

3. Augum.

Peccatū est impœnitentem baptizare. hoc hominem ad gratiam cogere, qđ est contra morē prouidentiamq; Dei, qui neminē inuitum, sed tantùm spontaneos, & cōsentiētes ad se conuertit. ¶Ex his omnibus colligit prima conditio adulti, qui baptizād⁹ est: videlicet ne obice sacramēto obsistat. Atq; inde rursus fit consequens, vtrunq; mortaliter peccare, & sacrilegiū cōmittere: scilicet, tam eum, qui cum volūtate peccādi accedit ad baptismū, imò ad qđcunq; suscipiendum sacramētū, quàm eum, qui sciens taliter quempiam accedere, illi confert. Est enim sacramēti cōtaminatio: quandoquidē contra eius finem, & suscipitur, & confertur. Finis siquidē cuiusque sacramenti est gratiā conferre vel augere. Hæc autem cōclusio aliā excitat dubitationem: videlicet, quisnā sit obex gratiæ, vtrùm scilicet ad tollendum obicē requirat vera cōtritio, an verò attritio sufficiat, qui est dolor ꝓpter supplicia, vel alia tēporalia incommoda. Imò verò an satis sit, vt accedēs merè negatiuè se habeat, vt videlicèt ei peccata, neq; placeāt, neq; displiceant. Hec aūt dubitatio distinctione sequēti articulo nono, q est de fictè accedentib⁹ ad baptismū, aptius dissoluetur.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm peccatoribus baptizatis sint opera satisfactoria imponenda.

Circa primā cōclusionē præcedentis articuli, qua decretū est peccatorib⁹, nō opponētibus obicē baptismū esse cōferēdū, quærit vtrū eiusmodi peccatoribus sit imponēda pœnitētia, sicut in sacramēto pœnitētię: hęc eñ censeri secūda cōditio posset. Et respōdet D. Thomas vnica negatiua cōclusiōe. *Conclusio.* Ei, qui baptizat, pro quibuscunq; peccatis nō est aliqua satisfactio iniūgēda. Probat primò autoritate Ambrosij sup illud Rom. 11. Sine pœnitētia sunt dona, & vocatio Dei, dicentis, Gratia Dei in baptismo nō requirit gemitū neq; plāctū, neque opus aliud, sed solam fidem, & omnia gratis cōdonat. Et refertur de cōsecra. distin. 4. can. Sine pœnitētia. Deinde ratione sic confirmatur. Per baptismū cōmorimur Christo, hoc est, ei⁹ morti incorporamur, secūdùm illud Ro. 6. Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti eñ ei sumus per baptismū in mortē: mors autē Christi satisfactoria fuit sufficieter ꝓ peccatis nō solùm nostris, sed etiā totius mūdi, vt. 1. Ioan. 2. habetur: ergo oīa illic nobis cōdonant, atq; adeò iniuria eidē morti baptismoq; irrogaretur, si satisfactoria opa illic imponerent: quasi ille ad plenissimā satisfactionem nō esset sufficiēs. ¶In præsentiarū nihil est disputatione dignū, *Expositio articuli.* præterquā si quis arguat. Quemadmodū in baptismo, ita & in sacramēto pœnitentiæ cōmorimur passioni Christi: nā sicut baptism⁹, ita & pœnitentia, imò oīa sacramēta, vt distinct. 1. q. 3. ar. 5. mōstratū est, virtutē habent à passione Christi: sed in sacramēto pœnitentiæ imponunt opera satisfactoria: ergo & in sacramēto baptismi sunt imponēda. Et cōfirmat id maximè secundò. Quāuis passio Christi fuerit quātùm ad sufficientiā infinitè meritoria & satisfactoria, nihilomin⁹ quoad efficaciā nō operatur, nisi quatenus applicat: vt si qs se cōuertat p actū vnius gradus recipit gratiā vt vnū, & si per actū duplū recipit duplā, &c. Et pariter per qđcunque sacramentū confert Deus certū gradum gratiæ, etiam per ipsum baptismum, vt d. 1. q. 3. ar. 1. visum est: ergo eadē ratione ei dē baptismo correspōdet cert⁹ satisfactionis grad⁹ sicut sacramēto pœnitētię, atq; adeò ꝓ reliquis debitis iniungēda est alia satisfactio. Et tertiò arguit. Cōclusio pꝛsens videt in errorē Lutheranorū impingere de iustitia imputata. Aiūt quippe iustitiā Christi patiētis in cruce sic nobis imputari, ac si nos ipsi illā pateremur, ac perinde nobis esse infinitā: vnde inferūt nulla nobis esse necessaria satisfactoria opa. ¶Ad *Dilutio argu.* primū respōdet negādo p sacramētū pñię aut qđuis aliud, pter baptismū, commori nos Chro. Aliud eñ est virtutē habere à passiōe Christi, qđ cōuenit oīb⁹ sacramētis: aliud verò eandē repsentare passionē, qđ soli cōuenit baptismo, vt. d. 3. ar. 9. mōstrauimus: p illā eñ submersionē cōfiguramur Christo morienti: iuxta verbū Pauli, cōplātati sumus similitudini mortis ei⁹, & ideo illic totū veterem hominē deponimus, & in nouam vitā tanquam mēbra Chri regeneramur, qđ in nullo fit alio sacramēto. ¶Et pariter respōdet ad secūdū,

quòd licèt,quãtùm ad efficaciam gratię, nõ nisi certus gradus conferatur per baptismũ, sicut per cætera sacramenta, nihilominus ratione iam dicta: quia per ipsum incorporamur Christo, efficimurq; eius membra, satisfactio eius reputatur plenaria nostra: per sacramentum verò pœnitentiæ non regeneramur,neq; incorporamur Christo, sed per claues ecclesiæ recuperamus salutem,quam per proprium actuale peccatũ amiseramus, & ideo satisfactio ipsius non applicatur nobis nisi secundùm proportionem actus,quo resurgimus.Et ideo ab ipsis sacerdotibus qui illic sunt iudices, imponuntur nobis satisfactiones per pœnas.¶Quare ad tertiũ respõdetur, ꝙ si Lutherani hoc soli baptismo peculiariter tribuissent, ꝙ illic iustitia Christi, cuius efficimur membra, nostra reputatur, non errassent: sed quia hoc generaliter fidei attribuunt, vt scilicet nulli credentium vlla opus habeant satisfactione,ob id sunt hæretici.Sed de hoc iterum distinct.sequen.artic. 2.vbi disputabitur vtrùm per baptismũ condonetur omnis pœna.

1.Argum. S.Thom. ¶Clarescit ergo iam solutio argumenti primi D.Tho. quod est huiusmodi. Ad iustitiã Dei pertinet, vt nullum delictum impunitũ relinquatur,iuxta illud Ecclesiastes vlt.Cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudiciũ:opera autem satisfactoria imponuntur pro peccatis commissis:ergo sunt baptizatis imponenda. Respondetur enim concessa maiori, sed tamen illam satisfactionem plenè fecit Christus pro baptizatis,eò,quòd, vt ait August.lib.de baptis.paruulo.per ipsum incorporamur Christo,tanquam membra capiti, & satisfactio capitis communicatur cæteris membris;sicuti homo ecõuerso,qui homicidiũ manu perpetrauit, capite plectitur. Vñ Esai.53.Verè languores nostros ipse tulit,& dolores nostros ipse portauit. Hoc tamẽ,vt proximè expositum est,sacramẽto pœnitẽtiæ non conuenit.

2.Argum. ¶Secundò arguitur.Opera pœnalia non modò imponuntur in satisfactionem, sed in exercitium, vt per fructus illos pœnitẽtiæ homines occasiones caueãt offendiculaq; peccandi: nuper autem baptizati illo maximè exercitio indigent, ergo sunt illis imponenda.Respondetur,ꝙ opera pœnalia sunt difficilia,neophyti autem sunt vt tenelli.Quare vt Petrꝰ.1.Petri.2.ait, sicut modò geniti infantes lacte tractandi sunt,& educandi, nõ grossiori esca, vt illo modo ad perfectiora promoueantur, vt ait glossa super illud Psalmi. Sicut ablactatus super matre sua. Vnde Christus,vt patet Matth.9.discipulos nuperrimè cõuersos à ieiunio excusauit,dicẽs nõ posse filios sponsi lugere quãdiu cum illis est sponsus,eos scilicet proprijs vberibus lactans.¶Tertiò arguitur.Non minus debet homo Deo,quàm homini satisfacere: catechumeno autem iubendum est,vt quæ hominibus debet, retribuat:ergo,& vt satisfaciat Deo.Negatur consequentia: quia Christus,vt dictum est,pro ipsis ad iustũ satisfecit Deo:homini autem homo per iustitiam commutatiuam reddere tenetur,quod debet,alioquin in peccato permanebit:permanentibus autem in culpa,vt dictum est, non est sacramentum conferendum. 3.Argum.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm peccatores ad baptismum accedentes teneantur peccata sua confiteri.

TErtiam conditionem posset quis peccatori adscribere, vt ante baptismum confiteretur.Quæritur ergo an sit necessarium. Et respõdet Diuus Thomas per distinctionem tribꝰ conclusionibus.Confessio enim altera est interior,quæ fit Deo: atque altera exterior vocalis,quæ fit sacerdoti.

¶Prima ergo conclusio est. Confessio interior est ad baptismum necessaria, vt scilicet quis peccata mente recogitans dolorem eorũ in genere apud Deum habeat: iuxta verbum August.suprà citatum. Nemo suæ voluntatis arbiter nouam potest inchoare vitam,nisi eũ veteris pœniteat. 1.Conclu.

¶Secunda conclusio.Confessio vocalis,quæ singulorũ criminum fit sacerdoti,non est ab baptismum necessaria.Primò,quia cùm eiusmodi cõfessio fiat ministro Christi,pertinet ad sacramẽtum pœnitentiæ, quod quidem ad baptismum,cùm sit ipse ianua sacramentorum,nõ requiritur. Imò verò neque esset sacramentum,neque absolutio conferret gratiam.Secundò, quia cùm cõfessio ad hoc ordinetur, vt sacerdos ecclesiæ clauibus vtens,pœnitentem tum absoluat,tum etiam ad satisfactionem adstringat,hæc omnia tũc vana essent: quoniam ante baptismum vsus clauium ecclesiæ locum non habet, atque adeò nec absolutio,nec satisfactionis impositio.Cuncta 2.Conclu.

nanq; per passionem Christi, vt dictum est, sacramento applicatam condonantur. In sacramento verò poenitentiæ, quia fit per claues ecclesiæ, debet sacerdos, sicut iudex, satisfactionem arbitrari. Tertiò, qa ipsa particularis confessio esset propter verecundiam cõfitenti poenalis: catechumeni autem, ne à baptismate deterreantur, nulla sunt affligendi poena aut molestia: nõ ergo ab illis exigẽda est particularis auricularisve cõfessio, sed sufficit illa generalis, qua secundùm ecclesiæ ritum abrenuntiant Satanę, atque omnibus pompis eius. De qua ideo confessione intelligẽda est glossa Matth. 3. quæ ait in baptismo Ioannis datum fuisse exemplum baptizãdis confitendi peccata, promittendique meliora.

Tertia conclusio. ¶Tertia conclusio. Si qui ex baptizandis ex deuotiõe sua peccata cõfiteri vellent, esset eorum confessio audienda: nõ ad hoc quòd eis satisfactio imponeretur, sed vt cõtra peccata consueta spiritualis eis informatio vitæ traderetur.

Expositio articuli. ¶In hoc articulo nulla offertur dubitãdi ratio, nisi circa primam cõclusionem de dolore, qui requiritur, peccatorum ante baptismum, requiratur ne vera contritio. Hoc autem iam artic. 4. in deposito seruauimus vsque ad articulum nonũ distinctionis proximæ, vbi de fictè accedentibus habendus est nobis sermo. Sed & circa tertiam hoc etiam notãdum, quòd qui ex deuotione vellẽt ante baptismum confiteri, non sunt sacramentaliter absoluendi, vt benè hîc adnotauit Caieta. quoniam illud, vt modò dicebamus, nõ est sacramẽtum. Nihil tamẽ vetat quin possint precatoriè absolui per deprecationem illam Misereatur tui, &c. Quamobrem sacerdos non illo arctissimo vinculo sigilli cõfessionis teneret peccata illa celare, vt poenas illas strictissimas iuris teneretur pẽdere, si reuelaret. Esset profectò nihilominus grauissimè puniendus tanquam violator sacramenti baptismi, cuius dispositio erat illa cõfessio. Haud tamen esset consilium eiusmodi catechumeno peccata occulta, si grauia essent, sigillatim pandere, sed sic sub compendio, vt consilia caperet viuendi. Et cùm audis ante baptismum non esse necessariam confessionem, intellige, neque peccatorum pręcedentium baptismũ postmodũ ipso suscepto cõfessionem faciendam: fieret enim iniuria baptismo, quasi illic non essent omnia condonata. Quare illa peccata nunquam sunt materia confessionis, atque adeò si illa sola baptizatus ille confiteretur, non esset sacramẽtaliter absoluendus.

Primum argumentum S. Thom. ¶Primum argumentum S. Thomę est. Qui baptizabantur à Ioanne, vt legitur Matt. 3. confitebantur peccata sua: baptism⁹ autem Christi perfectior est: ergo eandem cõfessionem requirit. Respondetur verò per discrimen inter illud, & nostrum baptisma: illud enim nõ remittebat peccata, sed erat baptismus poenitẽtię, nostrũ verò omnia per passionem Christi, cui incorporamur remittit. Quocirca ad illud accedentes confitebãtur peccata, vt secũdùm qualitatem eorum poenitẽtia decerneretur (quod suprà distinctio. 2. quæstio. 2. arti. 2. satis expositum reliquimus) nostrum verò baptisma, vt ait Ambro. sine poenitentia exteriori celebrandum est.

Secũdum argumentum. ¶Secundò arguitur. Qui abscondit scelera, vt habetur Prouerb. 28. nõ dirigetur, qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam cõsequetur.

Tertium argumentum. ¶Tertiò arguitur. Ante baptismum requiritur poenitentia, iuxta illud Actuum. 2. Poenitentiam agite, & baptizet vnusquisque vestrum. Ad secundum respondetur, satis esse ei, qui baptismum postulat, Deo per intrinsecum dolorem, ecclesię verò per illam generalem abrenunciationem Satanę, sua detegere crimina. Ac demũ ad tertium, quòd cõfessio vocalis est pars sacramentalis poenitẽtiæ, quæ illic, vt dictum est, nõ requiritur, sed sola sufficit interna poenitentiæ virtus.

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm ex parte baptizandi requiratur intentio suscipiendi sacramentum baptismi.

CONSEQVENTER quæritur de intentione baptizandi an sit necessaria, sicuti distin. prędenti ostensum est in baptizanti requiri. Et respondetur vnica conclusione. Ex parte eius, qui baptizatur, requiritur voluntas seu intẽtio suscipiendi baptismum. Probat. Per baptismũ homo moritur veteri peccati vitæ, quãdamq; subinde nouam inchoat viuẽdi rationẽ, iuxta illud ad Roma. 6. Cõsepulti sumus cum Christo per baptismũ in mortẽ, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriã patris, ita

&

& nos in nouitate vitæ ambulemus: ergo sicut homo ratione vtens, quo vitę præteritæ moriatur, vt ait August. eiusdem eum vitæ oportet pœnitere, ita vt nouã inchoet, exigitur, vt eius habeat inchoandæ voluntatem, quę quidem inchoatio fit per susceptionem sacramenti, atque adeò requiritur, vt eius suscipiendi intẽtionem habeat. Et cõfirmatur ex ritu ecclesiæ, quæ iubet, vt veniens ab baptismum interrogetur, quid petat, & an baptizari velit, vbi respondens se baptismũ petere, & velle baptizari, suam aperit voluntatis intentionem.

Expositio articuli.

¶De hac quæstione, quanuis variæ versentur, opiniones, tamẽ nulla est bene sustentabilis, nisi quam hic D. Tho. concludit. Et primò hic notandum, quod nõ disputamus de actu, qui requiritur ad consequendum rem sacramenti (scilicet gratiam) putà de dolore peccatorum, de quo distinct. sequent. arti.9. sed de intentione ad suscipiendum sacramẽtum, & christianismi characterem. Quam quidem intentionem hic affirmat D. Tho. esse necessariam. Et est vniuersalis doctorum cõfessio, vt Alexandri Alensis.4.par. quæstio. decimaoctaua. membro primo. Et Bonauenturæ in.4. distinct.4. artic. secundo. quæstio. prima. Et Scoti eadẽ distinct. quæst. quarta. Et Durand. quæstione septima. Tametsi inter hos nonnulla sit (licèt fortè verbalis tantùm) differentia. Nam Scotus censet in adultis necessariam esse intentionem, in paruulis autem minimè. Durandus verò ait in paruulis necessariam esse licèt non formaliter, tamen interpretatiuè. Id quod Scotus fortassis non refutaret: quia non negat nisi requiri in paruulis formaliter, & propriam sicut in adultis. Est etiam opinio Ricardi distinctio. sexta. art. secundo. quæstio. 3. Et Petri à Palude eadem distin. quæst.2. Et Syluest. verb. Baptismus.4.§.14. Et Adriani quæstio.1. de baptismo artic.3. Et certè rationes, quas hic Diuus. Tho. adfert, satis esse deberent, vt res in quæstionem non verteretur.

Doctorũ cõsensus.

Canonistarũ glossæ.

¶Attamen est primum glossa super cano. Solet. de consecra. distinctio.4. dicens, quòd si baptizans intendat baptizare, qualẽcunq; intentionẽ baptizatus habeat, recipit sacramentum. Et alia glossa in calce capituli Maiores. de baptismo, & eius effectu. affirmans, quòd si qui baptizatur ore consentire dicat, licèt corde dissentiat, sacramentum recipit.

Caietani.

Caietanus verò inpræsentiarum medio modo videtur incedere, si tamen medium esset, in quo virtus consisteret. Ait quppe intentionem in baptizato non esse per se necessariam, sed solùm per accidens in adulto ad tollendam cõtrariam voluntatem renitentem sacramẽto. Vnde si fortè contingeret, vt homo neuter ad baptismum accederet, hoc est, nec consentiens, nec dissentiens, sed negatiuè se habẽs, ille verè reciperet sacramentum. ¶His igitur sic propositis veritas est subsequentibus tribus propositionibus constituenda. Prima contra illas commemoratas glossas. Nemo per vim, hoc est simpliciter inuitus baptizãdus est: neq; si baptizari cogatur sacramentum suscipit. Simpliciter inuitus is dicitur, q absolutè dissentit. Hæc enim conclusio decreta est ab Innocentio in dicto cap. Maiores. aduersus contrariam opinionem: propterea, quòd tunc inde sequeretur inuitum quempiam ad obseruandam Christianæ fidei regulam compellendum, quòd Christianæ religioni contrarium est. Cùm enim Deus cuncta suauiter disponat, id maximè de fide & lege euangelica constituit, vt nemo nisi consentiens Christianus fiat. Eo præsertim, quod cùm fides non posit rationibus naturalibus, & conuincentibus demonstrari, obsequio voluntatis suscipienda est: qui autem sacramento fidei dissentit, fidei ipsi consentire non valet. Quapropter glossæ illæ tum contra veritatem, tum etiam contra textus ipsos apertè pugnant. Si autem duntaxat loquerentur quantum ad forum ecclesiæ, tũc, vt ait loco citato Scot. verum est, quòd si ille qui intus dissentit, exteriùs voce cõsentiret, compelleretur ab ecclesia seruare fidem, & legem Christi, quanuis reuera nõ esset Christianus: quia ipsa tantùm iudicat de exterioribus.

Prima conclusio.

¶Secunda propositio. Si quis absolutè in baptismum consentiret, quanuis conditionaliter metu mortis inuitus esset, sacramẽtum verè susciperet quantũ ad characterẽ, & fidem mortuã, nõ autẽ gratiã. Assertio etiã est eiusdem cap. Maiores. Vt si qs terroribus ac supplicijs vehementer perculsus, vt mortẽ euaderet baptizari cõsentiret, christianus fieret. Etẽ, vt.3. Ethic. ait Arist. ille quanq conditionaliter nolit, absolutè tñ vult. Vnde illud iuridicũ emanauit, coacta voluntas voluntas est.15. quæstio.1. canon. Merito. Et de istis intelligitur decretum concilij Toletani distinctio.45. can. de Iudæis. quòd Iudæi hoc pacto à Sisebuto Visigotthorũ Hispa-

Secũda propositio.

niæ rege baptizati essent ad fidem & legem Christi cogendi. Tametsi prohibeatur illic nequis sic per violẽtiã baptizetur. Est enim sacrilegium: quanquã rex ille pietate forsan, non secundum scientiã adductus eos ad baptismum compulisset. De hac autem ad baptismum & fidem compulsione paulò pòst art. 10. latiùs easdem propositiones Alexander, & Bonauen. locis citatis cõstitutissimas habẽt: quoniam nullo sunt pacto citra errorem contra determinationem ecclesiæ dubitabiles. ¶Quòd si contra hãc secũdam obiceris huiusmodi consensum coactũ in sacramento matrimonij non valere, respondetur diuersam esse rationem. Quoniã matrimonium est cõtractus naturalis & ciuilis, & hac ratione si per iniuriam metu mortis celebretur, iure ipso ciuili inualidus est. Secùs de sacramẽto baptismi, quod cũ natura ipsius sacramenti characterem imprimat, quomodocunq; quis cõsentiat, iure diuino obligatur. Quare qui Christianus esse renuit, morti potiùs succumbere debet, quàm se sinere baptizari, ne illam irroget baptismo iniuriam. Atque idem suo loco de sacramento ordinis affirmabimus: nempe, ꝙ qui consensu per metum mortis extorto ordinatur, verè ordinatus est. Ac perinde tenetur continẽtiam seruare propter sacerdotalem characterem. Tametsi licet votũ per talem metũ emitteretur, non teneret. Hæc autem nõ est præsentis loci ad vnguem examinare. ¶Tertia propositio. Quanuis opinio Caietani non sit eadem gradu, quo superior erronea, est tamẽ (vt cũ veneratione loquamur) falsa, imò per se requiritur in adulto intẽtio & voluntas. Itaq; si daretur quispiam nec assentiẽs nec dissentiens, nõ susciperet sacramentum. Et primũ quòd suam arbitratus est esse opinionẽ D. Thomę in. 4. d. 6. q. 1. art. 2. quæstiũcu. 3. certè id inde nõ planè colligitur. Solũ enim ait, ꝙ nõ requiritur aliquid causans ex parte suscipiẽtis, sed solum impedimentũ remouẽs: putà contrariam voluntatẽ, ad quod, inquit requititur intentio & voluntas ad suscipiendũ sacramẽtũ. Dicere autem ꝙ intentio suscipientis non est causans, hoc est, cõcurrens actiuè ad sacramentũ, nõ est planè dicere ꝙ non requiratur per se, sed ꝙ tota actio attribuitur Deo, & eius ministro per sacramẽtũ, passiuum enim non concurrit actiuè, sed receptiuè. Nihilominus cũ absq; distinctione ꝑ se & per accidens, dicat, requiri intẽtionem & voluntatem, illa per se requiritur ad aptè & idoneè suscipiendum. At quicquid sit de opinione, quam habuit in. 4. hîc tamen, vbi cõsideratiùs loquitur, expressè ait S. Thom. per se requiri, sicut per se requiritur aliqualis pœnitentia veteris vitę. Quapropter nõ tantũ Scoti, & Duran. vt Caietan⁹ citat, hęc est opinio, imò apertiùs est S. Thomæ. Atque adeò distortè illũ glossat, ꝙ sit intelligendus secundũ id, quod semper de facto inuenitur: quia adultus non reperitur neuter. Imò profectò intelligitur per se, ꝙ etiã si inueniretur non recipere sacramentum. Hoc nanq; probat ratio D. Thomæ. Si enim ad inchoãdã nouam vitam requiritur voluntas abijciẽdi veterem, à fortiori intẽtio capessendi nouã; atq; adeò ad hunc finem suscipiendi baptismum. Quoniam plus requiri videtur ad inchoãdam nouã, quod est quid positiuum, ꝗ̃ ad relinquendã veterẽ qđ videtur mera cessatio. ¶Secũdò & ritus ecclesiæ profectò id maximè comprobat, vt ait S. Th. & loco citato Ricar. Ait enim Aug. li. 4. de baptismo contra Donat. ca. 20. & refertur de cõse. d. 4. can. Cum pro paruulis. Cũ paruuli nec corde credere valeãt, nec ore cõfiteri, alij pro eis respõdent, vt impleatur erga eos celebratio sacramenti. At si pro eo, qui respondere potest, alius respondeat (nẽpe pro adulto) nõ itidẽ valet. Ex qua regula illud in euãgelio dictũ est (scilicet Ioã. 9.) Aetatẽ habet, ipse pro se loquatur. Vbi Aug. tanquã per se necessarium admonet, vt adultus per se baptismũ petat, dicẽs se velle baptizari, suã explicãdo intẽtionẽ & volũtatẽ. ¶Conatur autẽ Caie. rationẽ sic infringere, ꝙ eodẽ ecclesiæ ritu petitur à baptizãdo, si credit in Deũ patrẽ omnipotentẽ, &c. Et tamẽ constat, nõ requiri talẽ fidẽ nec in baptizato, nec in baptizãte, neq; in patrino. Vt si paruulus ab infideli baptizaretur. At verò fuga hæc nihil valet: quoniã licèt talis fides nõ requiratur pro tũc in paruulo, nihilomin⁹ extat in ecclesia cui⁹ illi sunt ministri. Et ideo virtute illi⁹ responsi, Credo, cogit̃ postmodũ ipse paruul⁹ annos discretionis ingressus, eandẽ fidem sustinere, quare interpretatiuè credit. Et eadẽ ratione, vt ait Durand. interpretatiuè intendit, vultq; baptizari. Secundò differentia est inter paruulum & adultum, quã ponit Aug. quòd sicut ꝓ paruulo respõdẽt ministri ecclesiæ, ita adultus debet respõdere pro se: ergo sicut paruul⁹ interꝓtatiuã habet intẽtionem,

Argument.

Tertia propositio.

Ecclesiæ ritus.

nem,ita adultus debet eam habere formalē.
Primum argum. S.Thom. ¶Tertiò id confirmatur ex solutione primi argumenti S.Thomæ, quod est huiusmodi. Baptizatus non se habet,vt agens, sed vt patiens:intentio autem non requiritur ex parte patientis,sed ex parte agentis:ergo nulla requiritur in baptizato. Et respondet,quòd in iustificatione,quæ fit per baptismum passio non est coacta,sed voluntaria.Et hoc est punctum discriminis.Caiet.enim arbitratur baptizatum esse passum merè naturale,veluti stupa dum incenditur,& tamen non est nisi liberum: & ideo requiritur in eo intentio: nō quidem agendi,sed tamen recipiendi. At qui dicere, eum qui baptizatur,esse passum liberum,non est petitio principij,vt ipse cogitat:imò est demonstratio,quòd cū baptismum suscipere,sit nouam fidem,& legē profiteri nouamq; militiam,liberè illum debeat quisque suscipere : sicuti ille, qui in aliquam religionem,aut in secularem militiam cōscribitur. Adde,quòd sicut baptismum cōferre ast act⁹ humanus,ita & ipsum suscipere. Stupidū enim esset hoc negare:actus verò absq; intentione non est humanus.¶Et ideo quarto loco accedit argumentum Durandi huiusmodi. Durand. Adultus simili se modo debet habere ad fidem,& ad fidei sacramentum:credere autem nemo nisi volēs potest:ergo neque baptizari. Respondet verò Caiet.priori præmissa perempta: quoniā credere,inquit, consistit in actione voluntaria:baptizari autem est quoddam pati. Hæret tamē semper in eadem salebra,putans quòd,quia baptizari non est agere,sit merè pati:cùm tamē non sit nisi voluntariè recipere, atq; adeò per intentionem. Quoniam ipsum baptizari est fidem suscipere.Quare sæpissimè contra Donatistas ait Aug.quòd baptizari est credere. Quocirca Christus vtrunq; coniunxit. Qui crediderit & baptizatus fuerit, hoc est, qui assensum vobis præbuerit, vt & fidem accipiat, & baptismū suscipere velit, saluus erit.
Secūdum argumentum. ¶Quintò id confirmatur ex solutione.2.argumenti S. Tho. quod est hoc. Vbi id prætermittitur,quod est de substantia baptismi, iterandum est sacramentum : si ergo intētio baptizati esset necessaria,cùm de illa alijs nō constet,quicunq; petere posset,vt denuò baptizaretur. Respondet planè,quòd si in adulto deesset intentio,rebaptizandus esset,& si de illa dubitaretur, baptizandus esset sub conditione. Quid clarius ad docendum,quòd si daretur homo neuter non esset baptizatus?
¶Et cōfirmatur sextò ex solutione tertij: arguit enim. 3.Argum. Baptismus contra originale institutus est:originale autē cōtrahitur per volūtatem alienam primi parentis : ergo non requirit intentionem propriam.Et respondet, quòd etiam ordinatur cōtra actualia:vbi palàm edocet,quòd sicut ad remissionē actualium requiritur actus eorum detestatiuus,ita & ad suscipiendū baptismum. Imò verò addiderim ego , quòd etiam si daretur adultus cum solo originali,dum baptizaretur exigeretur ab eo intentio baptismi suscipiendi in remissionem originalis culpæ,qua ipse commaculatur, & ad ineundam vitā Christianā.
¶Argumenta verò Caietani sunt duo: eorū Argumenta Caietani. quę potissimum sumit ex postremis verbis capituli Maiores.de bapt.vbi ait Inno.quòd tunc characterē sacramētalis imprimit operatio,cùm obicem contrariæ voluntatis nō inuenit obsistentem.Ex quibus verbis infert satis esse,vt non insit contraria voluntas.Deberet autem non ad rigorem dialecticū verba perpendere, sed more iuridico ex præcedentibus interpretari.Ait enim illic pōtifex, quòd dormientes & amentes, si priusquam amentiam incurrerent, aut dormirent,in cōtradictione persisterent, licèt baptizentū,nō suscipiunt characterem. Secùs autē si priùs catechumeni extitissent, & habuissent propositum baptizandi. Vnde tales,inquit, in mortis articulo cōsueuit ecclesia baptizare. Cùm ergo subiungit,quòd tunc sacramentalis operatio, non inuenit obicem voluntatis cōtrariæ, planè intelligit, quòd in virtute inuenit voluntatem,& assensum baptismi,quę voluntas præcesserat. Quare non ponit medium inter nolitionē, & volitionē baptismi. Est enim ille casus metaphysicus, sed loquitū moraliter,vt nō ponere obicē,sit habere cōsensum saltē in virtute.¶Imò ex verbis ipsi⁹ pontificis colligitur septimum argumētum contra Caietanum.Si quispiā,qui nunquam de baptismo cogitauit, qui scilicet neque annuit, neque renuit baptizari, dormiens, aut in amentiam incidens baptizaretur, ille profectò censeretur neuter secundùm Caietanū qui non haberet contrariam voluntatem:& tamen secundùm decretum Innocentij non esset verè baptizatus : ergo non sufficit non opponere obicem , sed exigitur affirmatiua voluntas.Imò verò nō opus est ponere dormientem,aut amentem , sed si quis vigilans,

qui nihil vnquam de baptiſmo audiuit baptizaretur à Chriſtiano, neſciens, quid ille faceret, vtrùm ioco, vel ſeriò ipſum lauaret, vel ad refrigerandum ipſum, vel alia de cauſa, ꝓfectò ſecundùm Caieta. cenſendus eſſet verè baptizatus: quoniã nullum opponit obicẽ: & tamen nefas eſſet id concedere: quoniam ignorantia, vt ait Ariſtò. cauſa eſt inuoluntarij. Eſſetq; adeò contra verba ipſius textus Innocentij: ergo requiritur intentio.

Argument. ¶Quòd ſi Caieta. reſpondeat in his caſibus eſſe diſſenſum præſumptũ, propterea, quòd quilibet diſſentire præſumitur in mutationẽ ſui ſtatus, niſi conſentiat: tunc iam concedit, quòd nemo poteſt ſtatũ mutare niſi cõſentiens: atq; adeò cùm baptiſmum ſuſcipere ſit ſtatum inſtitutumq; aſſumere viuendi, illic etiam requiritur per ſe conſenſus. Item ſacramenta non debent fundari in præſumptione, ſed in certitudine: præſumptio nanq; eſt in aliorũ opinione, & non in baptizato. Prętereà ille qui de baptiſmo nihil audiuit, non magis præſumitur diſſentire quàm conſentire: nam fortaſſe cùm primùm illam religionem audiret, eam amplecteretur. Imò præſumi poſſet, quòd iam de illo cogitabat: quare ſi præſumptio ſufficeret, ille exiſtimaretur baptizatus, quod non eſt aſſerendum.

Reſponſio. ¶At forſan nos hîc Caietanus recõueniat. Si quis poſtquàm religionẽ baptiſmi audiſſet, intellexiſſetq; eius myſteriũ, vidẽs ſe à Chriſtiano baptizari, taceret, neque aſſenſum exprimens neque diſſenſum, ille haberetur ꝓ baptizato: ergo nõ requiritur conſenſus, ſed ſatis eſt non opponere obicem cõtrariæ voluntatis. Negatur ꝓfectò conſequentia. Eſt enim latum diſcrimen: nam ignorantia, vt dictum eſt, facit inuoluntarium. Vbi autẽ quis ſciens, & prudẽs baptizatur, tacendo, (vt ait iuris regula) conſentire videtur: imò in virtute conſentit, præſertim in re tanti momenti,

8. Argumẽ. & vbi ingens non interuenit metus. ¶Octauò arguitur. Si ille, qui nec aſſentiens nec diſſentiens baptizaretur, verum ſacramentum ſuſciperet, ſequeretur, ꝙ abſq; eius conſenſu eſſet ab eccleſia compellendus Chriſtianam ſeruare fidem, quod ibidem Inno. pro re abſurdiſſima ducit. Ad quod Caiet. non aliter reſpondet, quàm, ꝙ vno incõuenienti dato: ſcilicet, ꝙ ille baptizaretur, aliud contingit, ꝙ ille eſſet de iuriſdictiõe eccleſiæ ratione ſacramenti: & tamen non eſſet compellendus: quia nõ conſenſit. Sed profectò hæc duo videntur repugnantiam inuoluere, vt quis ſit de iuriſdictione eccleſiæ, & non poſſit cogi, vt Chriſtianè viuat. ¶Nonò demũ etiã hęc omnia confirmãtur ex concilio Carthaginenſi. 3. ca. 34. quod refertur de conſec. diſt. 4. can. Aegrotantes. licèt malè allegetur ex concilio. 4. vbi habetur, ꝙ ægrotantes, q pro ſe reſpondere non poſſunt, cùm voluntas eorum teſtimoniũ ſui dixerit, baptizẽtur. Et ex concilio Auraicenſi cap. 12. vbi habetur, ꝙ ſubitò obmuteſcens baptizare, aut pœnitentiam accipere põt, ſi voluntatis præteritę teſtimoniũ aliorũ verbis habet, aut præſentis in ſuo nutu. Vbi oſtenditur, ꝙ ſicut pœnitentia, ita & baptiſmus requirit voluntatem ſuſcipiendi: imò & ſacramentum confirmationis, ordinis, & extremæ vnctionis, vt ſuis locis videbimus. Quare ab infirmo antequã rationis lumen illi extinguatur, requiritur, vtrùm, dum opus fuerit, ſacrã vnctionem recipere velit. ¶Secundũ argumentum Caietani nullius eſt ponderis. *2. Argum. Caieta.* Arguit quippe. Quod nõ eſt de neceſſitate ſacramẽti in vno recipiente, nõ eſt per ſe de neceſſitate à quocunq; recipiatur: ſed intentio nõ eſt neceſſaria in paruulo: ergo nec de per ſe in adulto. Ad hoc enim primùm negari poſſet maior, vt iacet. Imò verò cùm ſuſceptio baptiſmi ſit aſſumptio nouæ profeſſionis, de eſſentia eſt, vt vbi eſſe poteſt, ſit actus humanus. Atq; hac ratione requiritur per ſe, & de eſſentia intentio in adulto, & non in paruulo, vt ait Scotus. Luculentiùs tamen forſan reſpondebitur cum Durando conceſſa maiori, negando minorem: imò inuertendo argumentum affirmatiuè ſic. Quod eſt de neceſſitate ſacramenti in vno ſuſcipiẽte, eſt & in quocunq;: intentio eſt neceſſaria in adulto: ergo & in paruulo. Non aũt formalis, ſed interpretatiua, vt expoſitum eſt, per intentionem eccleſiæ, quæ paruulum per ſuos miniſtros & baptiſmo offert, & baptizat. *De intẽtiõe interpretatiua.* ¶Aliter autẽ contra concluſionẽ arguitur. Nemo ad impoſſibile obligatᷓ: ſed vix eſt humano more poſſibile, vt quiſpiam intentionem mentis propter eius diuagationem firmiter retineat: ergo licèt dum quis baptizatur intentionem non habet præſentem, nihilominus ſacramentum ſuſcipit. Ad hoc argumentum ſatis reſponſum eſt diſtinctione prima. quæſtio. 5. artic. 8. vbi diximus nec ſufficere habitualem intentionẽ, nec requiri ſemper actu præſentem, ſed ſufficere virtualem. Habitualis enim

em̃ est habit⁹ qui esse potest sine actu, imò cum contrario actu. Vt si quis toties voluisset baptizari, vt habitum genuisset. Et quòd hæc non sufficiat, patet: nam si iste postmodum dissentiens baptizaretur, dici posset habitualiter consentire, tamen non susciperet sacramentum. Requiritur ergo, quòd habuerit intentionem actu, quæ ipsum ad baptismum induxerit, licèt dum baptizatur aliorsum eum mente diuagari cõtingat: illa enim dicitur virtualis. Sed est discrimen inter baptizantem & baptizatum, quòd ille, qui baptizare aliũ proposuit, si contingeret vt dormiens vel amens baptizaret, baptismum nõ conferret: quia nõ esset actus tũc humanus. Si autem proposuisset baptizari, tunc licèt baptizaretur dormiens aut amens, vt habetur in ca. Maiores. esset baptismus: quia præcedens propositum sufficeret, vt susceptio illa censeretur voluntaria. Itaque actio baptismi requiritur vt sit volũtaria de presenti dũ fit: passio verò satis est vt per antecedẽs propositum sit voluntaria.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrùm fides requiratur ex parte baptizati.

SICVT de baptizante, ita & de baptizato interrogatur, vtrùm sit illi necessaria fides. Et respõdetur per distinctionem duabus cõclusionibus. Duo em̃ efficiunt in anima per baptismũ: scilicet, character, & gratia. Est ergo prima cõclusio. Recta fides est in eo, qui baptizat necessaria ad consequendũ vltimũ baptismi effectũ: nempe, gratiã & remissionem peccatorum: secundum illud Roma.3. Iustitia Dei est per fidẽ Iesu Christi. Durat enim semper sermo de adultis: nam paruuli nullum habere queunt actum fidei. ¶ Secũda conclusio. Ad suscipiendum sacramentũ eiusq; characterem cum mortua fide non est in suscipiente necessaria recta fides, sicut nec recta fides baptizãtis, dummodò adsint cætera, quæ sunt de necessitate sacramenti: scilicet, materia & forma & intentio baptismi conferendi & suscipiendi. Probatur, quoniam baptismus, vt suprà dictum est, nõ perficitur per iustitiam illius, qui cõfert aut suscipit, sed per virtutem Dei, vt habetur de cõsecra. distinctio.4. can. Baptismus.

Prima conclusio. *Secunda cõclusio.*

¶ De neutra istarum cõclusionum quidpiã nobis superest disputandum: nam vtraque ex ijs, quæ dicta sunt, manifesta consequentia elicitur. Definitum enim est artic.4. eos, qui in peccato persistunt, obicem sacramentali gratiæ opponere, atque adeò salutẽ per sacramentum non suscipere. Cùm ergo infidelitas, vt hîc quarto loco arguit S. Tho. sit peccatorum grauissimũ, fit vt qui in ea persistit gratiam baptismi non consequatur, vt prima asserit conclusio, atque adeò, vt in solutione respondet, neque huiusmodi infidelis sit ab ecclesia baptizãdus, alioqui esset sacrilegium. Nihilominus si quis infidelis sacramentum intentionẽ ecclesiæ suscipiat, erit verum sacramentum sine gratia. Et hoc est, quod asserit secunda cõclusio. Quę quidem planè infert ex ijs, quę dicta sunt distinctione. 1. quæstio. 5. arti. 5. & distinctione quarta. articu. etiam quinto. vbi definitum est hæreticos verè posse & baptizare & baptizari, si vterque intentionem ecclesiæ afferat ad baptismum, licèt baptismus illis ad salutem nil conferat, quousque baptizatus ad ecclesiam reducatur, iuxta verbum Augustini. de consecratione distinctione quarta. Tunc valere incipit ad salutem baptismus, cùm fictio veraci cõfessione recesserit. Est & assertio Gregorij ad Quiricum eadem distinctio. can. Ab antiqua. quę hîc citat D. Thomas. Ab antiqua enim, inquit, patrum institutione didicimus, vt q apud hæresim in trinitatis nomine baptizantur, cùm ad sanctam ecclesiam redeũt, aut vnctione chrismatis, aut impositione manus, aut sola cõfessione fidei ad sinum matris ecclesiæ reuocentur. Quod verum non haberet, si recta fides esset ad baptismum necessaria: nã tunc postea non sufficeret cõfessio fidei, nisi iterum reciperetur baptismus. Vtranque simul conclusionem adstruit de baptismo cõtra Donatistas August. libro tertio. capitulo decimoquarto. & refertur de consecra. distinctione quarta. cano. Sicut in sacramentis. Non interest enim, inquit, cùm de sacramenti integritate tractatur & sanctitate, quid credat, aut quali fide imbutus sit ille, qui accipit sacramentum. Interest quidem plurimùm ad salutis viam, sed nihil interest ad sacramenti quæstionem. Et de ecclesiasticis regulis & libro secundo ad Orosiũ, quæ eadem distinctione referũtur. can. Si qui. & can. Quanuis. idem docet.

Expositio articuli. *August.* *Grego.* *August.*

¶ Primum

Primum argumentum. ¶Primum argumentum. S.Thomę est.Dũ Christus Matth.28.baptismum precepit,fidẽ illi præmisit: ergo est in suscipiẽte necessaria.Respondetur,quòd cùm illum Dominus quatenus homines ad salutem perducit instituerit, solùm concluditur fidem esse ad collationem gratiæ necessariam , vt ait prima conclusio,iuxta verbum eiusdem redemptoris . Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.¶Secũdò arguitur.Nihil in sacramentis frustra fit:secundùm autem ecclesiæ ritum ille,qui baptismum poscit interrogatur an credat in Deum patrem,&c.ergo illa fides exigitur.Respondetur,intentionem ecclesiæ,dum homines baptizat,esse eos à culpa mundare , secundùm illud Esaiæ.27.Hic est omnis fructus,vt auferatur peccatũ:ideo quantum est de se, non intendit dare baptismum nisi habẽtibus rectam fidem,sinè qua non est remissio peccatorum . Quocirca de recta fide baptizandos interrogat.Si tamen sine ea quis baptisinum extra ecclesiam suscipiat,percipit quidem sacramẽtum,sed nõ ad salutem , vt Aug.li.4.contra Donatistas edisserit,qui adducit can. Ecclesia . ead.dist. 4.de consecra.Ait quippe.Ecclesia paradyso comparata indicat nobis, posse quidẽ baptisinum eius homines etiam foris accipere: sed salutem beatitudinis extra eam neminẽ accipere vel tenere. ¶Falli autem quispiam posset verbo D.Thomæ, quo ait,ecclesiam non intendere dare baptismum, nisi habẽtibus rectam fidem. Apparet enim inde consequi,eos,qui sine illa baptizantur, non suscipere sacramentum,cuius contrarium asserit secũda conclusio.Igitur non est sic intelligendum,quòd intentio ecclesiæ sit conditionalis, quare qui sub illa conditione adultum baptizaret, Si habes rectam fidem ego te baptizo : sin minus minimè , sacrilegus esset . Sed vult dicere D.Tho.quòd ecclesia diligenter perscrutatur per suas interrogationes , vtrum qui baptismum petit,rectam habeat fidem.Et postea præsupponens iam ipsum habere absolutè eum baptizat. Quare licèt ea careat , euadit baptizatus . Sicuti qui sacramentum ordinis confert , licèt dicat se non intendere excommunicatos ordinare, nihilominus absolutè omnes ordinat, etiam si sint excõmunicati.Est enim baptismus,vt art.4.dicebamus,sicut sagena, qua licèt piscator non intendat nisi bonos colligere pisces , colligit tamen nonnunquàm pestilentes.

Secũdum argumentum.

Nota.

¶Tertium argumẽtum est.Ad baptismum requiritur saltem intentio recipiẽdi sacramentum ecclesiæ: sed baptismus est sacramentum rectæ fidei, vt potè per quod incorporamur Christo,quod nõ fit nisi per rectam fidem,secundùm illud ad Eph.3.Habitare Christũ per fidem in cordib⁹ vestris: ergo simul cũ intẽtiõe sacramẽti requiritur recta fides.Respondet,ꝙ qui nõ habet rectã fidẽ circa alios articulos,potest eã circa hoc sacramentum habere.Qua etiã absente sufficit ad sacramentum intentio suscipiendi qđ ecclesia tradit.¶Quartò.Infidelitas est grauissimum peccatum:peccatores autem non sunt baptizandi : ergò neque fide carentes. Respondetur,argumentum probare eũ,quẽ constat fide carere, non esse baptizandum: sed nihilominus si baptizetur, sacramẽtum suscipit,sed non ad salutem.

Tertium argumentum.

ARTICVLVS. IX.

Vtrùm pueri sint baptizandi.

POST quinque articulos, quibus de adultis suscipientibus baptismum disputatum est, subsequuntur tres alij de pueris ante annos discretionis.Et primùm in genere an sint baptizandi . Et respondet D . Thom. vnica conclusione affirmatiua , quam probat tripliciter . Primò autoritate Dionysij, quæ in hac re est firma & antiquissima . s.à temporibus apostolorum. Diuini.n.inquit, nostri duces (scilicet apostoli) probauerunt infantes recipi ad baptismum. Secundò adhibetur ratio ex Paul. ad Roma.5.elicita.Si vnius delicto mors regnauit per vnum(scilicet per Adam)multo magis abundantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes, in vita regnabũt per vnum Iesum Christũ. Pueri autem ex peccato Adæ peccatum originale contrahunt, cuius vtiq; documẽtum est mortalitas , cui sunt subiecti:illa enim in pœnam eiusdem peccati in omnes pertransijt,vt idem ibidem ait Apostolus:ergo multò magis pueri possunt per Christum gratiam accipere & iustitiam, vt regnẽt in vita ęterna:id autem assequi , nisi ꝑ baptismum nequeunt, iuxta illud Ioan.3.Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest introire in regnum Dei:ergo nõ modò condecens , verùm & necessarium est illos ba-

baptizari, videlicet, vt sicut per Adam damnationem nascendo incurrerũt: ita per Christum salutem renascendo consequatur. Tertiò adhibetur secunda ratio. Fuit eñ quàm congruentissimum, vt recenter nati baptismatis vnda tingerentur, vt iam inde ab ineunte pueritia moribus Christianis educati firmiùs in Christianismo perseuerẽt. Quam quidem rationem eodem loco Diony. assignat, iuxta illud Prouerb. 22. Adolescẽs iuxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea.

Hæreses cõtra baptismum. ¶Quæstio hec in primordijs ecclesiæ, ac potissimùm sub seculum Augustini, magnam ecclesiæ facessit molestiam. Prima enim hæresis, vt art. 1. diximus, de baptismo fuit Manichæorum (vt ait lib. de hæresibus cap. 46. Aug.) qui aiebãt, baptismum in aqua nihil, cuiquã salutis afferre. Quam quidẽ blasphemiam post secula multa ab orco reuocauit Witcleff, vt. 2. tomo de sacramen. ca. 46. refert Waldensis. Aiebat enim ille, quòd cùm Christus posset sine illa ablutione gratiam infundere, non esset necessaria. Ac minimè infantibus, alioqui per incuriam parentum, imò sæpe sine cuiusquàm negligentia vsuuenire posset, vt paruulus æternaliter periret. Aliorum autem error fuit de infantibus peculiaris, quem Innocen. ca. maiores. extra de bapti. refert: sanè qui ob id aiebant inutiliter infantibus baptismum applicari, quòd actum fidei & charitatis, quæ vti ait Pet. operit multitudinem peccatorum, habere nõ valent. Ad quod quidem argumẽtum dist. proxima. q. 1. ar. 6. respondebitur. Pelagiani autem fuerunt, qui hanc veritatem peruertere totis neruis conati sunt, negantes vllã paruulos contrahere originis labem, vt art. 1. recitauimus. Primùm quippe negabant, ab Adam vllam deriuari per propaginẽ culpã. Secundò arguebant, quòd si peccator ipse peccatores genuit, multò æquius est credere vt baptizati iusti, iustos etiam progignant, atq; adeò nullo indigeant baptismo. Tametsi paruulos ipsos baptizabant nõ in remissionem originalis, sed vt possent introire in regnum cælorum: iuxta verbum Domini, Nisi qs renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ põt introire in regnũ Dei. Itaq; (vt putabãt) si absq; baptismo decederet, possent quidẽ permanere in amicitia Dei, tamẽ extra regnũ celorum. Cõtra quorũ perfidiã August. tres libros illos edidit ad Marcellinum de peccatorũ meritis, & baptismo paruulorum. Et sex alios contra Iulianum Pelagianum. Et Epist. 23. ad Bonifaciũ. Vbi multis testimonijs cõprobat, propterea sine baptismo non posse paruulos intrare regnum cælorum, quòd sine ipso nequeunt remissionem obtinere originalis culpæ, quam contrahunt. De qua re postmodum indictũ fuit Mileuitanum concilium, in cuius ca. 2. quod refertur de consecra. dist. 4. can. Placuit. 3. eadem hæresis condemnata fuit. Verba autem concilij sunt. Placuit, vt quicunq; paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, aut dicit eos in remissionem peccatorũ non baptizari, anathema sit. Illud autem cõcilium multis postmodum pontificum subscriptionibus confirmatissimum fuit, vt rescripto Innocẽtij Pape ad eandem synodũ, & Epistola Leonis pontificis. 56. ad Anastasium Thessalonicẽsem Episcopũ. ¶Et reuera supposito peccato originali, negare paruulis necessarium esse baptismum, ingentissima est, eademq; impientissima hæresis. Alteri enim duorum capitum innitebantur hæretici. Pelagiani quidem, quia originalẽ maculam non agnoscebant. Witcleff verò, ꝙ cùm Deus absq; hac ablutionis cæremonia gratiã posset infundere, superfluã existimabat. Quòd autem originis contagione quotquot ex Adam nascuntur, inficiantur, adeò sunt testimonia sacra manifesta, vt contra id negantes, igne potius quàm rationibus sit agendum. Ait enim Dauid Psal. 50. se in iniquitatibus fuisse conceptũ. Et eàdem ob causam Iob. 3. diei maledixit, in qua natus fuerat. Et Pau. Rom. 5. Per vnum, inquit, hominem peccatum in mundum intrauit, & per peccatũ mors. Imò ob id ait, mortem in omnes homines pertransisse, ꝙ in illo omnes peccauerunt. Et ca. 3. Causati, inquit, sumus Iudæos omnes, & Græcos sub peccato esse: quia non est iustus quisquã. Et inferiùs. Non est distinctio, omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Et ad Gala. 3. Cõclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio Iesu Christi daretur credentibus. Hæc autem oĩa verbo Iesu Christi elucescunt. Ob id enim, vt suprà diximus, vsus est illo verbo, renatus, vt intelligeremus omnes in Adã (vt ait Pau. ad Ephe. 2.) nasci natura filios iræ, egereq; subinde renasci in Christo, vt Augu. ait eod. lib. de baptismo paruulorũ. Generante enim, inquit, carne tantummodo contrahitur

Pelagiani.

August.

Cõciliũ Mileuitanum.

De originis contagio.

psal. 50.

Iob. 3.

Roma. 5.

hitur peccatum originale: regenerãte autem spiritu sancto non tantùm originalium, sed etiam voluntariorum fit remissio peccatorum. De consecra.dist.4.can.Generante.sic enim legendum est,non.Regenerãte.¶Cõstituto autem peccatum per generationẽ cõtrahi, blasphemia esset in Deum insignis negare paruulis necessarium esse baptisma, vtpotè qui tam latum infantium statũ omni prorsus remedio destitutum reliquisset. Nã cauillus ille Witcleff, quòd Deus posset sine baptismo gratiam eis conferre, solidissimis rationibus repulsatur. Primùm enim cõgruentissimũ fuit saluti nostræ (quod initio primæ distinctionis dicebamus) vt cùm eam nisi per exhibitã passionem Christi, vt nos, aut per eius fidem vẽturi, vt olim, nemo assequatur, nemini diuinitus participaretur, nisi aliquo modo eadẽ passio & fides homini applicaretur, vt illa ratiõe diuinum beneficium recognoscentes gratias Deo repẽderemus. Qua vtiq; ratione & in lege naturæ paruulis applicabatur fides: & in lege scripta data fuit circuncisio pro paruulis octodierum natis, & nobis baptismus quo eadẽ applicatur passio. Si enim Deus latenter nobis inscijs nos saluos faceret, cultus deperiret, quo nos ipsum per sacramenta colimus. ¶Præterea ex eadem opinione fieret consequẽs, vt nunquã paruulus originale cõtraheret. Nã si nullum esset expectandũ sacramẽtum, neq; Deus prolis natiuitatem expectaret, vt noxã illam infantulo indulgeret. Atque adeò eodem instanti, quo conciperetur illam illi abstergeret: & eadem ratione eum ab illa præseruaret. ¶ Meritissimò ergo ait Augus t.libr.de fide ad Petrum, quod refertur de consecra.dist.4. Firmissime tene, non solùm homines ratione vtentes, verùm etiã paruulos, qui sine sacramento baptismi de hoc seculo transeunt, sempiterno igne puniendos. Quanuis quòd paruuli puniantur pœna sensus, non cõmuniter teneatur. Quã plurima in hanc sententiam locis citatis idẽ August. luculentissimè disserit. Vnde in lib. 1.de baptis paru.c.20.loco illo Ioan.3. Qui credit filio habet vitam æternam, qui verò incredulus est filio, non habet vitam, sed ira Dei manet super eum: infantes quoq; comprehẽdi autumat, quibus baptizari, inquit credere est, non autem baptizari incredulos esse. Idq; cap.27.repetens, cõcludit infantes absq; baptismo non solùm regnum cælorũ verùm nec salutẽ obtinere. ¶Ad aliud, quod tanquàm absurdum inferebat Witcleff, videlicet, vsu venire posse, vt propter incuriã parẽtum, imò citra illam posset casu aliquo infans absque baptismo vita defungi atque adeò perire, respondetur, quod dum puer absq; baptismo moritur, non priuatur vita æterna propter peccatum patris, sed propter illud originale, quod ex Adã ipse cõtraxit. Deus enim nihil nobis debet, & ideo si remedium quod pro sua misericordia instituit, non applicatur puero, nulla querela contra eum resultat.

August.

¶ In solutionibus argumentorum D. Tho. intentionem explicat, & fidem paruuli, & pœnitentiam, quæ videntur ad baptismum requiri. Hæ enim erant hæreticorum argutiæ, quòd cùm ad baptismum requiratur fides quæ per dilectionẽ operatur, & pœnitẽtia, & pueri nequeant eiusmodi actus habere, inutilis illis esset baptism⁹. Respõsio verò catholicorum erat, quòd cùm originale peccatum non propria voluntate, sed aliena (nẽpe Adæ) contrahant, pueri quoq; aliena volantate (scilicet parẽtum & gestantium) baptizari volũt & petũt, fideq; profitẽtur, &c.

Primum argumentum.

¶Arguit ergo D. Th. primo loco sic. In eo, qui baptizatur, requiritur (vt dictum est) intentio suscipiendi sacramentum, hanc autẽ pueri, rationis vsu carentes, habere non possunt: ergo nec baptizari debent. Respondetur autem, quòd regeneratio spiritualis, quæ fit per baptismum, similitudinem in hoc gerit carnalis natiuitatis, quòd sicut puer in vtero matris inclusus nõ proprio nutrimento, sed matris sustentatur: ita pueri ante annos discretionis in gremio matris ecclesiæ cõstituti nõ per se ipsos, sed per actũ eiusdẽ ecclesiæ salutem suscipiunt. Vnde Aug. libr. de peccatorum meritis & remissione, quod refertur can. Mater. de consecra. dist.4. Mater, inquit, ecclesia os maternum paruulis præbet, vt sacris mysterijs imbuantur: quia nondum possunt corde proprio credere ad iustitiam, nec ore proprio confiteri ad salutem. Si autem propterea rectè fideles vocantur, quòd fidem per verba gestantium quodam modo profitentur, cur etiam non pœnitentes habeantur, cùm per eorum verba gestantium diabolo, & huic seculo renunciare mõstrantur? Eadem ergo ratione dicuntur intẽtionem habere, quam ipsi significãt, qui eos gestant. ¶Pari modo respondetur ad secundum,

Secũdum argumentum.

dum,quod est huiusinodi.Baptisinus est sacramentum fidei: pueri autem habere non possunt fidem,quę quidem ex volũtate pẽdet,vt Augu.dicit super Ioan.tract.26. Nec satis est respõdere, ꝙ salui fiunt in fide parẽtum:nam contingere potest:vt & parentes, & qui baptizat,& qui baptizatum de fonte leuat, omnes sint infideles: ergo pueri non sunt baptizandi. Responsum,quod tria habet aut quatuor mẽbra colligitur ex Augu. in epistola ad Bonifacium, vbi ait primo,& refertur can. In ecclesia.de cõsecra.dist.4.In ecclesia saluatoris paruuli per alios credunt, sicut ex alijs,quæ in baptismo remittuntur, peccata traxerunt. Quapropter secundò addit Sanct. Thomas ꝙ nõ impeditur eorum salus etiam si parentes, & baptizantes,& eorum susceptores sint infideles.Nã, vt ad eũdem Bonifaciũ Aug.ait,offeruntur paruuli ad suscipiendam spiritualem gratiã nõ tam ab eis,quorum gestantur manibus(quanuis & ab ipsis,si ipsi boni fideles sunt) quàm ab vniuersa societate sanctorum atq; fidelium. Ab omnibus nanq; offerri rectè intelliguntur: quibus placet,quòd offeruntur,& quorum charitate ad cõmunionem sancti spiritus adiunguntur. Vnde infertur tertiò quòd infidelitas ꝓpriorũ parentum, etiam si eos post baptismum demoniorum sacrificijs imbuere conentur, pueris non nocet, quia vt August.ibidem ait, puer semel per aliorum voluntatem regeneratus, deinceps non potest vinculo alienæ iniquitatis obstringi,vbi nulla sua voluntate consentit,secũdùm illud Ezechiel.18. Sicut anima patris mea est,ita & anima filij. Anima,quæ peccauerit, ipsa morietur. Quartò demum conuenientiam constituit inter originalis culpæ & communicationem fidei. Nam cùm Adam peccauit, nõ erant homines per se separatim viuẽtes, sed tota natura humana in illo continebatur,omnes (vti ait Paul.Roma.5.)in ipso peccauimus: atque adeò inde culpam cõtrahimus,quæ per gratiã baptismalis vndæ diluitur. Pari ergo modo fides vnius,imò totius ecclesiæ paruulo prodest per operationem spiritus sancti,qui vnit ecclesiam,& bona vnius alteri communicat. ¶Simili modo dicendum est de pœnitentia paruuli. Arguitur ergo tertiò. Baptisma, vt.1.Petri.3. habetur, homines saluos facit,non carnis depositio sordium,sed conscientiæ bonę interrogatio in Deum: paruuli autẽ suo non vtẽtes arbitrio,neq; bonã habẽt,neq; malã conscientiã,neq; verò intellectu pollent idoneo, vt interrogent:ergo nec sunt baptizandi.Respondet,ꝙ sicut nõ per se ipsos, dũ baptizãtur,credunt, ita nec per se ipsos,sed per alios interrogati confitentur fidem ecclesiæ, cui aggregantur,& pariter conscientiam consequuntur bonam respõdentes abrenunciare Satanæ,& pompis eius:nõ quidem actu ꝓprio, sed habitu infuso ꝑ gratiã iustificantẽ.

Responsum August.

3.Argum.

¶Circa solutiones istas primũ ex superioribus meminisse opus est, susceptores (quos Aug.gestãtes,vulgus aũt patrinos appellat) nõ esse de essentia sacramẽti. Imò si quis priuatim puerũ absq; alio tertio baptizaret, verũ esset sacramentum.Tũc eñ intẽtio sua baptizãdi reputaret ꝓ intentiõe ecclesiæ,& ꝓ renuntiatiõe,qua renũtiaret Satanæ,vt puer baptizaret. Secũdò id etiã manifestum est, puerũ nõ credere formaliter ꝑ fidem ecclesiæ,qppe quæ eius intellectui nõ inest.Neq; verò fides, & charitas ecclesiæ cõcurrit per modũ meriti ad ipsum iustificãdum, vt Duran.arbitratur.Cuius opinionẽ.d.2.q.1.ar.4. satis refutauimus.Imò quãuis nulla esset charitas in tota ecclesia,neq; meritũ,ꝑ sacramentum ipsum virtute operis, tãquam per Dei instrumentũ gratia baptizato infunderetur. Quinetiã, vt illic, & d.1.q.5.art.9.adnotauimus quãuis præter legem ꝑ impossibile daretur,nullã superstitem esse fidem in tota ecclesia,qcunq; puerũ intẽtione faciẽdi, quod Christus instituit,baptizaret,legitimũ perficeret sacramentũ. Sed eiusmodi ritus meritissimò ab ecclesia instituti sunt,iuxta tenorem articuli fidei, quo credimus vnã sanctã ecclesiã,& sanctorũ cõmunionem.Quæ quidem cõmunio in hoc pręter alia consistit,vt ecclesia pueros ante vsum rationis, quasi in gremio gestet, illisque sacramenta offerat, & pro eis preces fundat,vt.d. &.q. citatis ar. 1.explicuimus. Atq; adeò intentio ecclesiæ reputat pueri.¶Hæc ergo sic cõstituta causam nobis hæsitandi offerunt, vtrùm pueri verè dicantur credere. Arguitur enim à parte negatiua. Credere actum dicit, quem illi habere nequeunt, licet habitum infusum per baptismum recipiant, quo tamen vti nequeunt. Præsertim, quòd credere est dispositio præuia ad digne suscipiendum baptismum,vt arti.4. dictum est. Habitus verò infusus non est dispositio suscipiẽdi baptismũ, sed eius effectus. Atqui intentionẽ,fidemq; ministri

Nota.

Dubitatio.

ministri, iam diximus nō esse suam ipsorum infantium formaliter. In contrarium est sententia illa redemptoris, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, quæ cùm sit generalis, pueros etiam comprehendere videtur. De hac ergo re duæ sunt sententiæ diuersę: vna scilicet Lutheri, quę non modò heresis, sed dementia est manifesta. Sic enim mordicus tenuit solam fidem sufficere ad salutem, vt diceret, pueros etiam ante vsum rationis verè actu credere. Sed delirium est tāquā hęreticum condemnatū, vt patet apud Roffensen. in. 1. art. ad Leonem decimum. De quo nos lib. 2. de natura & gratia, meminim⁹ ca. 10. Alij verò ex catholicis non satis percipere valentes, quo modo pueri credant, aiunt, verbo illo Saluatoris, Qui crediderit &c. nō comprehendi pueros, sed solos adultos. Præmiserat enim. Docete omnes gētes: pueri autem doceri non possunt, sed adulti. At verò vt illic ex Aug. colligimus profectò & pueri censendi sunt credere dum baptizantur. Enimuerò Aug. libr. 1. de peccat. merit. cap. 20. enarrans locum illum Ioan. 3. Qui credit in filium habet vitam æternam: qui verò incredulus est filio, nō habet vitam æternam, sed ira Dei manet in illo: ait infantes baptizatos credentium numero adscribi ab ecclesia, & qui non baptizantur eodem numero excludi. Et multis interiectis concludit cap. 27. Quis, inquit, nesciat credere esse infantibus baptizari, non credere autem nō baptizari? Quos quidem etiam ait esse de ouibus Christi, quæ vocem eius audiunt, eumque agnoscunt. Ex quo fit, illis etiam annumerari, de quibus ait Christus, Qui crediderit, & baptizat⁹ fuerit, saluus erit. Et can. nihil est. de consecra. dist. 4. asserit, credere esse fidem habere, pueros autem fidem habere ꝓpter fidei sacramentū & cōuertere se ad Dominū propter conuersionis sacramentum. Censet ergo sanctus ille pater, infantes credere, non solùm per habitū infusum, vt Inno. ait cap. maiores. extra de baptismo. sed qa id ipsum quod est baptizari, est euangeliū suscipere, obligarique ad eius legem & fidem, hoc est ad legem suo tempore seruandam, fidemq; cōfitendam. Quod idcirco meritissimò existimātur credere: nam perinde valet ac si illi ratione vtendo id ipsum reciperent euangelium. ¶ Quapropter inde altera soluitur grauissima questio, vtrùm pueri baptizati postmodùm rationis luce illis affulgēte, compellendi sint ad fidem: nā anabaptistæ, hoc est rebaptizatores propterea baptizatos in infantia postea in adolescentia rebaptizāt, ꝙ putant neminem propter baptismum ante rationis vsuram susceptū posse ad legē cogi: aliàs inuitus traheretur ad euangelium: contra quàm Christus instituit præcipiens, Docete omnes gentes. Quinimò non modò ꝗ apertè sunt hæretici, verū & Erasmus in prooemio super Matth. hæc verba non est scribere veritus. Si placeret maioribus ecclesiæ, deberent paruuli, cùm ad ętatem adultā peruenerint, interrogari an vellēt tenere fidem susceptam. Quòd si nolent, deberent relinqui suo arbitrio. Perpende si verba hæc sint in Christiano fereda. Respōdetur ergo paruulos baptizatos postmodùm compellendos ad fidem. Primùm enim si sint parentibus Christianis nati, res est extra controuersiam manifesta. Sūt siquidem de republica ecclesiæ, eiusque iurisdictioni subiecti: quare licèt in infantia non baptizarentur, possent in ætate adulta ad baptismum, etiam sub ignis supplicio, compelli. Si autem sint filij infidelium, quanuis nullatenus sint inuitis parentibus baptizandi, nihilominus quomodocunque baptizentur, possunt postea ad fidei culturam constringi, vt illico dicturi sumus. Est enim, vt paulò antea diximus, in cōcilio Toletano. 4. sancitum, quòd refertur dist. 45. can. De Iudeis. & citatur ab Innocentio cap. Maiores. de baptismo. Vbi habetur, quòd Iudęi vi à Sisebuto baptizati cogendi sunt ad fidem: tametsi conciliū strictissimè prohibeat, ne deinceps vis vlla baptizandis inferatur.

Lutherus. *August.* *Nota sententiam.* *Alia quæstio.* *Anabaptistæ.* *Erasmus.* *Responsio.* *Cōciliū Toletanum.*

ARTICVLVS. X.

Vtrùm peuri Iudæorum vel aliorū infideliū sint inuitis parentibus baptizandi.

QVONIAM dictum est pueros dum baptizantur, ore gestantium tanquam ecclesiæ ministrorum intentionem suam aperire, dubitatio inde exurgit, vtrū Iudæorum vel aliorum infidelium filij reclamantibus parentibus sint baptizandi. Nec sine mysterio sub disiunctione Iudæi, atque alij infideles nominantur: quia non apparet omnino par ratio de omnibus, vt argumento secūdo videbimus. Et respondet D. Tho. per

per distinctionē duabus conclusionibus. Aut em̄ fideliū filij vsum rōnis habēt, aut 1.conclu. secùs. Prima ergo cōclusio est. Infideles habētes rōnis vsum licitè moneri possūt, & induci ad suscipiendū baptismū, etiam inuitis parentibus. Probatur. Cū primū em̄ qs annos discretionis attingit, incipit quātùm ad ius diuinū, & naturale suæ esse potestatis & arbitrij: ergo tūc vt pōt inuitis parētibus matrimoniū cōtrahere, qđ est iuris naturæ, ita, imò æquiùs baptismum suscipere, qđ est iuris diuini. Secùs de ijs, quæ sunt ciuilis iuris. Haud em̄ statim liberum est, de suis bonis ꝓprio arbitrio disponere, vsq; ad legitimū annū, vt emancipari possit à paterna potestate.

2.conclu. ¶Secūda cōclusio. Filij infideliū nōdum vsum liberi arbitrij habētes nō debēt inuitis parētibus baptizari. Probaṫ primò ex cōcilio Toletano.4.c.56.& referṫ.d.45.c. De Iudæis. Cuius verba sunt. De Iudæis aūt præcipit sancta synodus nemini deinceps ad credendū vim inferri. Illos enim paruulos inuitis parētibus baptizare pinde est, ac adultis vim inferre. Et deinde cō firmaṫ rōne triplici. Primò, q̄a secundùm naturæ ius quādiu paruuli sibi ꝓuidere nō possunt, sunt sub cura parentū, quibus ideo incūbit lege eos, & moribus instituere & educare. Quare iniuriosum esset illos hoc expoliare iure. Vñ etiā pueri antiquorū, (qđ.d.2.q.1.ar.4.explicabamus) olim dicebanṫ saluari in fide parentū. Secūdò, q̄a cōtra facere periculosum esset: nā propter naturalē affectū ad parētes facile ad infidelitatē reuerterenṫ, qđ in iniuriā cederet fidei. Tertiò cōfirmaṫ ex cōsuetudine ecclesiæ, quæ nūquā eiusmodi paruulos inuitis parentibus baptizare consueuit.

Expositio articuli. ¶Quæstio est, tū celeberrima, tū subinde grauissima, quā D.Th. nō hìc tm̄, sed &.2.2.q.10.ar.8. quātum ad adultos, & ar.12. quantū ad paruulos tractat, vbi easdē cōclusiones corroborat. Et qdē prior illā nobis offert disputationē, vtrū infideles adultos nō solū admonere, atq; ad baptismū inducere liceat, (vt ait hìc D.Th. verū,) & minis quoq; ac terroribus cogere. Atq si res ab altissimis radicibus esset deducēda, vastissimus nobis hìc ducēdi cāpus expāderet. Esset em̄ disserendū, vtrùm ob scelera & flagitia, q̄bus ius naturæ fœdissimè violāt, illegitima.s. nefandaq; venere abutēdo, humanis vescēdo carnibus, atq; idola colēdo possent à Christicolis bello impeti. Ambiguitas verò hęc nō in eo posita est, vtrū eiusmodi corruptos homines acerrimo digni sint supplicio capitis. Nemo.n. hæsitat, q̄n sint dignissimi, nō modò ipsi qui faciūt, verū (vti ad Rom.1. ait Pau.) ij etiā q̄ cōsentiūt faciētib⁹: nēpe eorū principes, quibus naturali iure cura demādata est, vt subditos suos corrigāt. Sed pūctū dubitādi hoc est, vtrū Christianis principibus legitima sit autoritas, & facultas eos puniēdi. Ad iustitiā.n. vindicatiuā nō sat est crimē dignū esse supplicio, verū exigiṫ, vt à ꝓprio iudice exerceaṫ. Neq; vero rerū cōsequentia vlla est, quā miror nōnullos plurimi æstimare.s. Deus antiquitus gētes terrę ꝓmissæ Iudęis ꝓpter suas idololatrias, & alias impietates deleuit, vt Punctū rei. Deute.9.legiṫ: ergo nobis licèt ob similia crimina infideles ꝑsequi. Deus.n. vniuersalē iurisdictionē habet in vniuersum orbē, principes aūt Christiani nō nisi in sibi subditos, qui præterea hostibus sibi infestis bello resistere possunt. De q̄b⁹ Deut. 20. præcipiebat De⁹ eisdē Iudæis, vt cùm exirēt ad bellum.s. contra suos hostes, primū eis pacē offerrent, quam si renuerēt, bello aduersus illos agerēt. Quòd aūt nos infideles, qui aduersus nos nihil obmoliūtur, armis debellare possimus, ostēdendū esset, quo iure nobis cōpetat. Videtur em̄ Pau.1.Cor.5. reclamare dicēs. Quid.n. mihi de ijs q̄ foris sunt, iudicare? Nā eos, q̄ foris sunt Deus iudicabit. Quasi dicat. Eorū iudiciū: q̄ in ecclesiæ societatē nō sunt recepti, Deo reseruandū est. Vnde colligiṫ, ꝙ licèt eccl̄ia in potētia, & habitu iurisdi. habeat in omnē orbem si fidē susceperit, actu tñ vim coactiuā exercere nō pōt, nisi in eos, q̄ eā sua sponte susceperint, nisi fortè, vel terras nostras inuadāt, vł nobis alia sint ratiōe infesti. ¶Hęc aūt quęst. multas ex peregrinis locis extra lineā huius arti. hūc cōcitaret. Et ideo ea prętermissa, hoc ꝓrsus ī pręsentiarū de huiusmodi adultis infidelib⁹ ꝑstringendū est, vtrū sola rōne fidei, vt.s. eā suscipiāt, minis ac terroribus, imò apto bellorū impetu sint cogēdi. Ad quam quæst. Scot. in.4.d.4.q.9. affirmanter hisce verbis respōdet. Credere religiosè fieri, si & ipsi infideles parentes cogerētur minis, & terroribus ad suscipiendum Scotus. baptismum

baptismum, & ad cōseruandū postea susceptum. Nihilominus cōmunis doctorū cōsensus est in contrariū. In primis Diu⁹ Tho. quanuis nō hîc tam expresse, tamen loco citato. 2.2. q. 10. ar. 8. ait eos, q nūquā fidē nostram susceperūt, neutiquàm esse ad eā cōpellendos. Et ar. 12. ait. quòd sunt inducendi ad fidē, non coactione, sed per suasione. Eandēque tāquam certissimam veritatē asseuerat in. 4. Ricardus dist. 6. ar. 3. q. 1. & Petrus à Palu. d. 4. q. 4. & Duran. q. 6. ¶ Igiur vt res ex ordine procedat, tribus conclusionibus respondet. Prima. Ecclesia Christi primū, ac perinde vnusquisque mortaliū ius habet tam diuinū, quàm naturale promulgandi euangeliū vbique terrarū. Probat primò ex illo Marci vlt. Eūtes in mūdū vniuersum prędicate euāgeliū omni creaturæ. Et Matth. 28. Data est mihi oīs potestas in cælo & in terra: euntes docete omnes gentes baptizantes eos, &c. quasi dixisset. Quam ego potestatē in hac parte habeo, vobis confero: habuit autē potestatem in toto orbe prædicandi: ergo illā nobis cōtulit. Secundò. Iure naturę vnus quilibet libertatē habet & facultatē docēdi alios, eisque persuadēdi illa, quę facere tenent: sed vniuersi mortales (vt ar. 1. constitutū est) tenentur Christianā fidem eiusque sacramentū suscipere: ergo vnusquilibet potest id vniuersis vsq; ad persuasionē suadere. Id qđ tertiò sic confirmat. Potest quisque quęcunque ea, quæ sunt iuris naturę, docere: neq; illo docēdi iure priuari valet: ergo & ea quæ sunt euāgelicæ fidei, vtpotè quę nec min⁹ sunt obligatoria, & magis sunt salutaria. Nō dico, vt possit cogere aut cōuincere: nā supnaturalia intellectū nō cōuincunt, sed tñ ea docere & explicare qsq; iure suo valet. Res est clara. ¶ Secunda cōclusio. Si qs eādē prædicationē nobis impediret & cohiberet iure possem⁹ eius violētiā, etiā armis propulsare, nisi vbi experimēto cōperirem⁹ scandalū inde oboriri in iniuriā fidei. Exēplū est. Si princeps aliquis tyrānus aliquā nobis prouinciam prędicandi gratia adeūtib⁹ vi ingressum prohiberet, aut si dū prædicam⁹ carceribus mancipa ret, vim illā vi possemus repellere. Primū, quia ius nostrū, in prima cōclusione assertū, nobis ille auferret. Deinde quoniā & indigenis illi⁹ prouincię atrocē irrogaret

Prima conclusio.

Secunda cō clusio.

iniuriā prohibēdo ne tubam euāgelicam auscultarēt. Illos autē, qui nos audire nollent, cōpellere vt nos audirēt, nō possem⁹ vt paulò inferius confirmabimus: quoniā ius nobis tantū inest prędicādi: cogere autē vt credāt, vel vt audiant, iam esset ad fidē eos perstringere, quod non licet. Dixerim nisi scādalū orietur: nam si eiusmodi bello prouincialibus scandalū darem⁹, vt odiū fidei conciperēt, atq; adeò aduersus illā recrudescerēt, cessandū esset. ¶ Tertia conclusio. Neutiquā licet quenquā vel ad fidē vel ad baptismū cogere. Hęc cōclusio planis tum sacræ paginæ, tū etiā cōciliorū, & sanctorū testimonijs firmiter cōprobat. At quoniā autoritates rationib⁹ elucescunt, à rationibus exordiēdum est. Vbi primum fundamentum, quod tam est manifestum, vt nemo id possit inficiari, ob oculos præfigēdum est. Videlicet. In ratione promulgandę fidei oīa media ad ipsam seminādā ex ipsa ei⁹ natura sunt perpendenda, atq; ad hunc scopū dirigēda, vt nulla ei inferatur iniuria, sed secūdū eius naturā promulget. Natura autē prima fidei est, ob id, qđ supranaturalis existit, nō esse hominib⁹ in hoc seculo demōstrabilē, vt possit intellect⁹ ad ipsam amplectēdā cōuinci, iuxta illud Ecclesiastici. 3. Altiora te ne quęsieris (id est rōe naturali ne fidei mysteria perscruteris) plurima autē supra sensum hominis ostensa sunt tibi. Ex quo palā fit cōsequens, vt D. Tho. 2.2. q. 2. ar. 9. & q. 4. art. 1. colligit, vt suapte natura nō nisi p spōtaneū volūtatis obsequiū diuinit⁹ p gratiā motæ sit acquisibilis, iuxta verbū Pau. 2. Cor. 10. In captiuitatē redigentes omnē intellectū in obsequiū Christi. Id qđ tract. 26. sup illud Ioā. 6. Nemo potest venire ad me, nisi pater q misit me traxerit eū, dissertè docet Aug. vbi ait neminē à Deo inuitū trahi, sed spōtaneo amore, vt trahit sua quēque voluptas: & cū tractio per fidē fiat amore viuētē, colligit, in sola hominū volūtate diuinit⁹ mota consistere. Hinc ergo elicit prima ratio. Baptismū nemini cōferre licet, vt ar. 8. demōstrauim⁹, nisi ei, q fidem habere pręsumit: nā cū pmanēti in peccato nō sit cōferēdū sacramentū, & infidelitas grauissimū sit crimē, sacrilegiū esset infidelē baptizare: ad fidē autē nemo cogi potest: ergo neq; ad baptismum debet. Et per

Tertia conclusio.

Nota fundamentum.

August.

per hoc soluitur vnum argumentum, quod rē maximè declarat. Potest ciuilis princeps, maximè si maiorum cōsilium capiat, aut respublica p suos magistratus reliquis ciuibus inuitis leges cōdere, aut alienas suscipere. V.g. Poterat respublica Romana leges Atheniēsium inuitis plebeis suscipere, eosque ad obseruandum cogere, vt Numa Pompilius Romanorū rex multas Albanorū, aliorūq; leges suis ciuib⁹ tulit: ergo pari modo si princeps aliquis infidelium, aut magistratus reipublicæ legem Christianan suscipere decerneret, posset ciues omnes ab baptismum cōpellere. Negatur inq; cōsequentia. Est.n. perāplum discrimē, quod leges principesq; ciuiles nō obligāt, nisi ad actus exteriores, quos tantùm iudicare & punire possunt: lex autē euāgelica per fidem corde suscipitur, ac proinde singularum personarum consensum requirit. Vnde receptio fidei debet esse personalis, vt vnusquisq; eam sigillatim suscipiat. Quare nullus pōt neq; à tota republica cogi. ¶ Secundò id confirmat ex verbo Christi, Prædicate euāgelium, &, Docete omnes gentes. Nō ait, vi ipsum obtrudite, sed docēdo persuadete, & qui sua spōte crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui verò non crediderit condemnabitur. Non ait, cōdēnabitur à vobis, vt propter infidelitatem eum morte plectatis, sed cōdemnabitur condēnatione ęterna: illi scilicet saluti cōtraria, de qua prēmiserat, saluus erit: scilicet sempiterna salute. ¶ Tertiò. Intentio Christi fuit persuadere orbi fidem, quę per charitrtem operatur: nam illa sola est, quę filios nos Dei facit, iuxta illud Ioā.1. Dedit eis potestatē filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius: charitati autē nihil est magis aduersum quàm vis, iniuria, & metus: neminem ergo ad fidem eiusmodi violētijs licitum est cogere, sed tātùm amore allicere & pducere. ¶ Quartò id euidētissimè & vrgētissimè ex legibus cōfirmatur, quas Christus Matt.10. cùm discipulos prædicatum dimisit in orbē, eis præscripsit, quæ quidem omnes pacem illam supracęlestem, quæ (vt Paul. ait ad Philipp.4.) exuperat omnem sensum, mirificè redolent. Cùm enim fides, quę naturali ratione demonstrari nō poterat, supernaturalibus miraculis esset persuadenda, non alia illis iussit vt facerent, q̄ quibus possent humanos animos ad fidem cōciliare. Non enim ait, sanos plagis afficite, aut viuentes trucidate, aut dęmonibus seruientes dæmoniacè tractate, & pro eiusmodi inferendis iniurijs bona illorum tā quàm mercedem vestrā ab illis eripite. Sed infirmos, inquit, curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones eijcite (neque pro tam ingentibus beneficijs quicquam repetatis) imò quia gratis accepistis, gratis date. Et subdit. Nō aurum neq; argentum, &c. Ne, vti ibidem ait Hieronym. si aurum & argentum haberent, nō causa salutis hominū viderentur, sed causa lucri, prędicare. Neque vllam feratis virgam (scilicet potestatis) ne vllam belli imaginem illis offeratis. Quinuerò intrātes domū salutate eam dicētes. Pax huic domui. Quod quidem verbum, vt eod. loco super Matt. cōsideratiùs adnotauimus, nō deprecatoriè tantùm accipitur, sed assertoriè, hoc est, Ecce vobis pacē afferimus, pacemq; annunciamus euangelicā. Et quo eā dē pacē sublimiùs efferret. Ecce ego, inquit, mitto vos, non sicut lupos ad lacerandas deuorandasq; oues, sed sicut oues in medio luporum: videlicet, vt quos lupos inueneritis, ouino ingenio tractetis, & quàm possitis maximè, in ouium māsuetudinem transformetis. Vnde Chrysosto. homilia.34. super hūc locum. Erubescant, ait, igitur qui cōtra faciētes, quasi lupi aduersarios suos persequūtur, cùm videant innumeros lupos (nempe gentiles) ab ouibus vinci paucissimis: scilicet ab apostolis. Et certè quandiu sumus oues facilè hostes vincimus: cùm verò in naturam luporū transimus, tunc superamur. Tūc enim nullum à pastore nobis patrociniū adest, q nō lupos, sed oues vult habere. Vbi Chrysostomus. Admonitos nos curauit, quēadmodum Christus successui prædicationis nō faueat, quando norma eius prædicandi nō seruatur. ¶ Sed rogas, Quid si prædicationem nostram repudiantes abiecerint nos? Audi quintum idemque efficacissimum argumentum. Quicunq;, inquit, nō receperint vos, neque audierint sermones vestros: non ait persistentes cogite, vt vos audiāt, sed exeuntes, foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris (videlicet, qui in die iudicij illos accusaturus exurgat.) Amen dico vobis, tolerabilius erit in die iudicij terræ Sodomorum aut Gomorrheorū, q̄ illi ciuitati. Quasi dicat. Vindicta illius repulsæ, non ad vestrum, sed ad meum attinet supremum iudicium. Qua vtique de causa, paulò antea diximus quod nō possumus infideles

Secūdum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartū argumentum.

Matth.10.

Quintū argumentum.

vt nos audiãt compellere. ¶Sed perspice, vt sextum adhibeamus argumẽtum, quàm his legibus cõsonent apostolorũ monita. Paul. Ephe. 6. Succincti lumbos vestros (nõ in feritate) sed in veritate, indulti loricã (nõ ferri) sed iustitię, & calceati pedes in preparationẽ euangelij pacis. Et ad Philipp. 2. Vt sitis sine querela, & simplices filij Dei: sine reprehensione in medio nationis prauæ & peruersæ. Et. 1. Petr. 2. Cõuersatione vestram niter gẽtes habẽtes bonam, vt in eo, quod detractãt de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis. Et Iacobus, vt eius refert historia, cùm Hermogenes ad eum ligatus traheretur, tum vinculis absoluto ait, vade quò volueris liber. Non enim vult Dominus, vt aliquis inuitus cõuertatur. Nescio ergo quisnam hæc mente intuitus dicere ꝓgat, fas esse, quẽquam ad fidem, vel ad fidei sacramentũ minis & terroribus cogere. ¶Iã alia via arguitur septimò. Quãuis gẽtes omni scelerum genere sorderẽt, Christ⁹ suo primo aduentu in carne nõ venit ad exigendũ ab eis erratorum pœnas, sed vt eis, per pœnitẽtiam cõuersis omnia cõdonaret. Est enim duplex visitatio: altera medici ad infirmum, vt illi medeatur: atque altera iudicis ad reos, vt eorũ vlciscatur scelera. Christus ergo suo primo aduentu in carne visitauit nos oriens ex alto, vti medicus. Vnde Matth. 9. Nõ est opus valẽtibus medico, sed malè habẽtibus. Quare dies natiuitatis eius, vt ait ad Titum Paul. dies fuit, qua apparuit eius benignitas & humanitas. Dies autem iudicij appellatur dies irę, de qua Dauid, cũ accepero tp̃s, ego iustitias iudicabo. Et hoc aduentuũ interstitiũ denotauit Christ⁹ Ioã. 3. dicẽs. Nõ misit De⁹ filium suum in mũdum, vt iudicet mundũ, sed vt saluetur mundus per ipsum. Vnde Lucæ vltim. Quoniam sic scriptum est, & sic oportet Christũ pati & resurgere à mortuis tertia die, & prædicare in nomine eius pœnitentiam in remissionem peccatorum in omnes gentes. Quare hoc fuit prothema prædicationis Baptistæ, ac subinde Christi. Pœnitentiam agite: appropinquauit. n. regnũ cælorum. Prædicatio ergo euangelicę fidei nõ debet esse minis & terroribus instructa, sed benignitate referta & beneuolẽtia, qua possint homines ad pœnitẽtiã reuocari. ¶Idq; octauò etiamnum ex illo Lucę. 9. confirmatur, vbi cùm Iacobus & Ioannes repulsam à Samaritanis passi fuissent, dixerũt Domino. Vis dicamus, vt ignis descendat de cælo, & consumat illos? Sed conuersus Dominus increpuit illos dicens. Nescitis cuius spiritus estis. Filius hominis nõ venit animas perdere, sed saluare. Et abierunt in aliud castellum. Quæ quidem mãsuetudo, quem postea fructum fecerit tunc, postmodum apparuit, dũ ipse saluator per Samaritanam introductus, propter suam ipsius loquelã ab eisdẽ fuit Samaritanis receptissimus. ¶Nonò arguitur. Christus per fidei doctrinã humilitatẽ, paupertatem & mãsuetudinem docere studuit mundum. Discite enim, inquit, à me, quia mitis sum & humilis corde. Et beatos prædicauit pauperes: quoniam ipsorum est regnum cælorum: & mites: quoniam ipsi possidebũt terram. Huic autem doctrinę è diametro aduersatur superbia, auaritia & ira: ergo ille qui infideles, vt fidem euangelicam susciperent, armorum strepitu territaret, id quod verbis persuadere contenderet, re ipsa dissuaderet. ¶Decimò hac excellentia lex nostra inter alias, cum Mahometi perfidia cõparata, resplẽdet, quòd illa tanquam quæ nulla ratione persuaderi poterat, vi & armis in mundũ obstrusa est: nostra verò ꝑ homines inermes & mites sola veritatis energia mũdum vicit, iuxta illud. 1. Ioã. 5. Hęc est victoria, quę vincit mũdum, fides nostra. ¶Vndecimò. Si fides, cùm rationis naturalis lineã excedat, ꝑ volentiã gẽtibus prædicaretur, vel ipsa exosa fieret, & quasi tyrãnis existimaret, & diaboli figmentũ rationi repugnãs, vel De⁹ inde blasphemaretur, quòd infideles putarent non fuisse potentẽ legem suam, si sancta esset, sanctiori via in orbẽ introducere. ¶Duodecimò denique veritas hæc inde confirmatur, quòd nullum vnquam aut sanctorũ põtificum, aut conciliorum, vbi fidei zelus cũ prudentia coniungitur, memorię proditum est, talem cogendi modum ad intrudẽdam fidem, vel docuisse vnquam, vel certè permisisse. Imò tum sanctorum patrum concilia, tum & singulorum sententiæ eiusmodi coactionis opinioni vnanimiter contradicũt. Et primùm concilium iam citatum Toletanum quartum ob id pręcepit nemini ad credendum atq; adeò neq; ad baptismum vim inferri, quòd salutis beneficium non nisi per Dei gratiam donatur, qui cui vult miseretur, & quem vult indurat: atque homines, inquit, nõ sunt inuiti saluandi, sed volentes, vt integra

Sextum argumentum. *Ephes. 6.* *Septimũ argumentum.* *Duplex visitatio.* *Matth. 9.* *Octauũ argumentum.* *Nonum argumentum.* *Matth. 11.* *Decimũ argumentum.* *Vndecimũ argumentũ.* *Duodecimũ argumentũ.* *Cõciliũ Toletanũ quartum.*

integra sit forma iustitiæ. Sicut enim homo propria arbitrij voluntate serpenti obediēs perijt, sic (vocante eū gratia Dei) propria mentis conuersione quisq; credendo saluat: ergo non vi, sed libera arbitrij sui voluntate & facultate, vt conuertantur suadendi sunt, nō potius impellendi. Hactenus synodus. Non ergo intelligo, quomodo Scotus fauere sibi hanc synodū putauerit, proptereà, ꝙ baptizatos à Sisebuto iusserit in religione Christiana retineri. Nam cū tā multis verbis inhibuerit, ne id deinceps fiat, manifestè docet factū illud nō processisse ex zelo secūdū scientiā. Sed neq; responsum Gab. d.4.q.2. solidū est dicentis, synodū id ꝓhibere: nō qa per se non sit licitū, sed ne detur scandalum. Nam synodus nihil de scādalo meminit, sed ostendit naturā fidei esse, vt nō suscipiat, nisi auxilio Dei liberè voluntatē humanā ad cōsensum mouētis. Item Grego. Paschasio episcopo Neapolitano, li. epistolarū. 11. vt can. Qui syncera. ea. di. refertur. Qui syncera, inquit, intentione extraneos à Christiana religione ad fidē cupiunt rectā perducere, blandimentis debēt, nō asperitatibus studere: ne quorū mentē reddita ratio de plano poterat reuocare, pellat ꝓcul aduersitas. Nam quicūq; aliter agūt, & infideles sub hoc velamine à cōsueta ritus sui voluerint cultura remouere, suas illic causas, magis q̄ Dei probātur attēdere. Hæc ille. Quare præcipit episcopo, ne Iudęos à suis ceremonijs vi arceat, sed blādè ad fidem perducat. Et lib. epistolarum. 1. epist. 45. episcopos Marsiliæ Virgilium, & Theodorū instantissimè admonet, ne vi Iudæos baptizent, sed prædicatione, & admonitione eos, quantū Deus donauerit, ad nouam regenerationis vitā perducant. Et lib. 2. cap. 91. quę est epist. 52. & refertur ea. d. can. Quid autem. ait, ꝙ egregius predicator dicit Argue, obsecra in omni patientia & doctrina. Noua verò, inquit, atq; inaudita est ista prædicatio, quæ verberibus exigit fidē. Qua denique ratione ad Angliam cōuertendam non armatorum exercitum, sed doctorū comitatū cum Augustino illius prouincię episcopo misit, vt Beda lib. 1. historiæ Angliæ refert. Et Clemēs tertius ca. Sicut. de Iudęis, Statuimus, ait, vt nullus inuitos, & nolentes Iudæos ad baptismum venire compellat. Quia Christi, inquit, fidem habere nō creditur, qui ad Christianorum baptismum non spontaneus, sed inuitus cogitur cōuenire. Et

Gregor.

quod Gregorius de Iudæis præcipit, ne vi à sua cultura ꝓhibeantur, Aug. sermone. 6. de verbis Dñi de idololatris admonet, ne scilicet per violentiam à sua impietate diuellantur, etiā si in Christianorum cōspectu adorent idola: quia talem, inquit, potestatē non habemus, vt ea infringere valeamus, dicente Paul. 1. Corinth. 5. Quid mihi de ijs, qui foris sunt, iudicare? quousque sua ipsi sponte in nostram familiam veniant: iuxta illud Deutero. 7. Cùm data fuerit terra in potestatem vestram, aras eorū destruetis, lucos eorū succidetis, statuas eorum cōfringetis, &c. Priùs ergo, ait Aug. blandiendum illis est, vt fidem nostram suscipiant: priùs fidei persuasione in eorum cordibus debemus idola cōfringere, quàm ius habeamus eos cogendi. Alioqui si nos, inquit, illis impetu objicimus, vt nos occidant, Circumcellionum morem imitabimur, qui ob id se, sine alia causa, morti offerebant, vt postmodùm tanquam martyres colerent. Hęc ille. Pari modo de Syluestro legitur, ꝙ ethnicos plurimis beneficijs cumulabat, vt eos ad fidem emolliret. Neque verò vnquam Christianissimo Cōstantino suasit, vt vi illos cogeret. Neque Ambrosius catholico Theodosio. Quinuerò, quò plurimis alijs testimonijs prætermissis, rem concludamus, lib. 7. super Lucam homilia super illud capit. 10. Nolite portare sacculum, &c. præsentem veritatem palàm hisce verbis conclu dit. Virgam illis portare nō permisit, quę est præferendæ potestatis in signe, & vlciscendi instrumentū doloris. Eos enim misit ad seminandā fidem, q nō cogerent, sed docerēt: nec vim potestatis exercerēt, sed doctrinā humilitatis attollerent. Et vt ex doctoribus canonicis iuris vnum pro omnibus citemus virū clarissimum, Innoc. quartus super cap. Maiores. in verbo, non cōpellant. Nullus ergo, inquit, vt Christianus fiat, cōpellendus est.

Syluest.

¶ Superest ergo, vt contrariæ opinionis argumēta diluamus. Arguit qppe Scotus, ob id infideles ad fidē cogendos, quòd licèt hac via nō fiant verè fideles in animo, tamen minus malum est eis non posse impunè legem suam illicitam seruare, quàm posse eam liberè seruare. Item quia filij eorum, si rectè educarentur, in tertia & quarta generatione essent verè fideles. Sed ad hoc respondetur, ꝙ errare in consiliorum fine, est in foribus impingere. Prædicatio enim, vt dictum est, euāgelica illum debet habere scopum, vt fidei

Dilutio arg. contrariæ opi.

non fiat iniuria, quicquid in hominibus con tingat. Vi aũt baptizare infideles, qui in sua infidelitate permansuri creduntur, est sacrilegam iniuriam irrogare fidei: quod cùm sit ꝑ se malum, pro tota salute mundi non est faciendum. Non enim facienda sunt mala, vt ait ad Rom. Pau. vt inde eueniant bona. Præsertim, quòd longo experimento nobis constat, neq; filios, neq; nepotes, neque verò ꝓnepotes Sarracenorũ, qui in Hispania olim fuerint conuersi suam sectam animo insculptam gestare. Quãuis catholicorum regum decretum non est condemnandum, quippe qui non aliam illis vim intulerunt, quàm vt si nollent Christianismum suscipere: fines regnorum suorum exirent, quod iure facere

2. Argum. potuerunt. ¶ Alij verò, quò hãc absurditatẽ effugiant, aiunt, quòd licet nefas sit infideles ad fidem cogere, tamẽ fas est, armorum vi illos priùs subijcere, vt subiectos commodiùs fidem doceamus, alliciamusq;, vt eã sua spõte suscipiant. Nam qui præcipit, inquiunt, finem, permittit, imò iubet remedia necessaria ad finem: Deus autẽ, & nobis pręcipit prædicare fidẽ, & vniuersis mortalibus eũ suscipere: neque alia via ad id nobis patet, quàm illos ditioni nostrę subiũgãdo: ergo illud est licitum. Simili modo vulgares excusationẽ sibi obtendunt, qui Aethiopes vi capiunt. Aiunt, inquam, ꝙ licet eos in captiuitatẽ redigant, maius eis beneficium rependunt, dũ

Nota. Christianos faciunt. ¶ His autẽ respondetur, quòd si natiua fidei cõditio est, vt ad eam nemo possit cogi, eadem cõditio admonet nullam coactionem esse medium ad eius persuasionem licitum, atque adeò nec necessarium. Quod enim non licet, id absurdum est dicere, vt sit necessarium. Mirabile em̃ est, quòd mihi non liceat ethnicum cogere, vt sit Christianus, & tamen ad illum finem liceat eũ cogere, vt mihi sit subditus. Præsertim cũ fides sit lex libertatis, vt ad Roma. 8. docet Paul. Vnde contra illos inuertitur argumentũ. Fides, vt. 2. 2. quæst. 10. art. 10. ait S. Th. per se non tollit dominium infidelium, quominus Christiani possent infidelibus seruire: ius nãque diuinum, quod est ex gratia, nõ tollit humanum, quod est ex naturali ratione: ergo multo minus tollit libertatem humanam, vt possit quispiam ratiõe fidei in seruitutem ꝑtrahi: hoc enim esset eãdem fidem exosam, & execrabilem apud infideles facere, si eis diceremus, quod ad illam introducẽdam possumus illos contra naturale ius libertatis captiuare. ¶ Tertiò argumentant̃ ex loco illo Lucæ. 14. quo homo ille, qui fecit cœnã magnam, dixit seruo suo. Exi in vias & sepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea. Cùm enim inuitatio illa ad cœnã in mysterio relata sit inuitationis ad fidẽ, colligunt licitum esse infideles ad id cogere. Triplex autem inter sanctos interpretes reperitur huiusmodi cõpulsionis sensus. Bina em̃ distinctione vtunt: scilicet, & ex parte modi cõpellendi, & ex parte personarũ, quæ cõpellunt. Et quantũ ad primã, vna est compulsio per rationis vim, & persuasionis energiam & efficaciam: atq; altera per cõminationis vim, & armorũ violentiam. De priori ait Paul. 2. ad Timo. 4. Argue, obsecra, increpa, insta opportunè, importunè in omni patiẽtia, & doctrina. Et apud Hieremiam Dominus ca. 23. Nonne verba mea quasi ignis sunt, & quasi malleus cõterens petram? Et de ista coactione intelligendus est ille locus, non de altera. Quæ quidẽ expositio frequenter à doctoribus probatur, quorum est S. Th. q. 22. de veritate. ar. 9. Secũda expositio est, quàm Gregorius in homilia eiusdem loci meditat̃: videlicet, ꝙ cõpulsio illic intelligatur illa, quæ fit per calamitates & aduersitates, quas Deꝰ in hoc seculo infligit hominibus. Cõplures enim, quos prosperitas labefactabat, vt perditè viuerent, aduersitas in viã reuocat. Atq; hoc pacto Deus Paulũ, vt legitur Act. 9. furijs aduersus ecclesiam inuectum in terrã ꝓstrauit, vt exurgeret vas electionis. At verò cõpulsio hæc Deo ꝓpria est: hominibus nãque nõ licet sic alios cõpellere, nisi quatenus disciplinæ norma permittit. Vnde glo. in ca. Maiores. de baptismo. Illa, inquit, quæ diuino iudicio fiunt, ad consequentiam trahi nõ debẽt. Altera verò distinctio fit ex parte personarũ. Infideles enim alij sunt, qui nũquam fidem susceperunt: alij verò, vt schismatici & hæretici, qui ab ecclesia exiuerunt. Et quidẽ hos secundos nõ solùm minis, & terroribus cogere licet, verùm (vbi res postulauerit) capitis supplicio plectere. Priores autem non item. Et hoc interpretamentum amplectitur Aug. episto. 48. quæ est ad Vincentium, & latius ad Bonifaciũ quæ est. 50. Et refertur. 23. quæst. 4. can. Displicet. cau. & eadẽ quæstio. 6. cano. Schismatici. Fuerat nanque aliquãdo Aug. illius opinionis, quę nũc est hęresis Lutherana, quòd hæretici nõ sint cõpellendi.

Marginalia (right column): 3. Argum. — Triplex interpretatio. — 2. Timo. 4. — Gregor. — Conuersio Pauli. — August.

lędi. Sed postea illa in odium Donatistarũ deposita, docuit compellendos esse. Quare laudibus cõmendauit Cõstantini leges aduersus idololatras, vt vsque ad eorum interniciem plecterentur, vt patet. l. Placuit. C. de paganis & sacrificijs & templis eorũ. Leges autem dũtaxat earum cõditorum subditos ligant, non autem ad exteros protendunt. vt. l. Cunctos populos. C. de summa trinitate & fide catholi. Atq; hoc pacto illud Paul. 2. ad Corinth. 10. glossat. Parati vlcisci omnem inobediẽtiam, cũ completa fuerit prior obedientia vestra. Quasi dixisset, vbi aliquis prior spõte fidem susceperit, tunc, & non antea, vlciscenda est eius inobedientia si retro cesserit. Quod quidẽ discrimẽ Aug. in allegata parabola dignouit. Prius. n. Dominus ille inuitari iussit spõte sua volentes venire. Qui cùm se excusarent, adduci eos iussit debiles & claudos, qui erant in plateis & vicis ciuitatis. In prioribus ergo intelligũtur infideles omnes, qui nunquã fidẽ susceperũt, qui ideo sua sponte adducendi sunt. Postmodùm tãdem ira correptus cõpellere præcepit alios, qui erant in vijs & sepibus. In quibus intelliguntur hæretici, & schismatici, qui errorũ sentibus compuncti obedientiam ecclesię relinquũt. Vnde primos, qui se excusarũt, cogi non iussit, sed de illis subdit. Dico autem vobis, quòd nemo illorum virorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meã. Quare August. inibi compulsionem Pauli non in exemplũ adducit, vt infideles omnes, sed vt hæretici compelli possint. Nonnulla ergo temeritas est ex illo loco cõtẽdere, vt infideles sint ad baptismum cogendi. ¶Quartum argumentum adsciscũt ex. 1. li. epistolarũ Grego. episto. 73. ad Gẽnadium, quem egregia cõmendatione prosequitur, quòd bellorũ victorijs Christianũ nomẽ dilatauerit, quasdã. s. gẽtes subiugando, vt fidei prædicatio circũquaq; discurreret. Sed mirandũ est, nonnullos hũc locum tanti ęstimare ad fulciendam contrariam sententiam. Cùm enim Grego. epistolis superius citatis tam apertis verbis eiusmodi coactionem cõdemnauerit, quis credat in eodem epistolarũ numero cõtrariũ sibi ipsum fuisse? Sed ipsa eadem epistola, & quæ illi antecedit manifestè monstrat, Gẽnadiũ nõ eo præciso proposito debellasse illas gẽtes, vt fidem susciperẽt, sed eo quòd hostes essent Romani populi, infestique Christiano nomini, atq; eius terras vsurpassent, quin etiam multi eorum essent tunc hæretici. Ait em̃ epistola precedenti. 72. ipsos (scilicet Gẽnadium & Exarchum) aduersarijs catholicę ecclesiæ, ꝓ Christiãõ populo vehemẽter obsistere. Nota obsistere. Et subdit. Notum est enim hæreticæ religionis viros, si eis, quod absit, suppetit nocẽdi licentia, contra catholicam fidem vehemẽter insurgere, quatenus hæreseos suæ venena ad tabefacienda, si valuerint, Christiani corporis membra, transfundant. Cognouimus enim eos contra ecclesiam catholican, Domino eis aduersante, colla subrigere, & fidẽ velle Christiani nominis inclinare. Sed eminentia vestra conatus eorum comprimat. Et infra. Magno profectò excellętię vestrę apud creatorem gloria proficit, si per ea dispersarum ecclesiarũ poterit societas instaurari. Et in epistola sequẽti. 73. Plurima, inquit, pro pascendis ouibus beati Petri apostolorũ principis vtiliter excellentiam vestram pręstitisse didicimus: ita vt nõ parua loca patrimonij eius propijs nudata cultorib⁹, largita Dacorum habitatoribus restaurauerit. Causa ergo bellorũ Gẽnadij non fuit, nisi vt ecclesiæ hostes eiusq; terrarum inuasores cõtunderet. Aduersus quos non dubitam⁹, quin possint Christiani principes bella mouere. Quocirca Afros Sarracenos, q terras nostras iniustę possidẽt, debellare nos iure possum⁹. Eodẽ. n. iure Cõstantinus, vt in ecclesiastica historia li. 10. cap. 6. refertur, pietatis zelo Gotthos & Sarmatas domabat: erant enim imperij Romani acerrimi hostes, & aduersus Christianam crucẽ apertissimas gerebant inimicitias. ¶Quintũ argumentum in cõtrarium afferri potest, ꝙ Alexander sextus suo diplomate catholicis regibus nostris Ferdinando & Elisabeth expeditionem in Insulas Occidentales infidelium concessit. Ad hoc autem respondetur in primis pontificem neque concessisse, imò verò neque (vt cum omni reuerentia & obedientia de sanctissimo Christi vicario loquamur) concedere potuisse dominium eorum, suorúm ve bonorũ, quasi dominium in eos ipse haberet: quoniam, vt super capitulo secundo Matth. super verbo Natus est rex Iudęorum, disputauimus, neque Christus ipse huiusmodi regale dominium seculare accepit in orbe: quia neque illo indiguit: sed tanquam vniuersalis rex regni cælorum, illud vniuersale accepit dominiũ in toto vniuerso, quod ad finem redẽptionis & fidei erat necessa

Marginalia: 2. Cor. 10. — Quartũ argumentum. — Quintũ argumentum.

necessarium. Atque hoc Petro suisq; successoribus contulit. Vnde cùm autore D. Tho. 2.2. quest. 10. ius diuinū, quod est ex gratia, ius humanum nō tollat, quod est ex naturali ratiōe sed, ipsum ꝑficiat, lex fidei dominiū rerū ab infidelibus nō aufert, qđ sibi natura cōcessit. Eo potissimū ꝙ vt ea. q. ar. 1. idē ait S. Doctor infidelitas eorū, q nihil audierunt de fide nō est peccatū. Neq; verò quisquam apud D. Thomā eo. ar. 10. decipiatur, vbi ait ꝙ pōt eclesia ius dominij vel ꝓlationis tollere ab infidelibus: loquitur enim de prælatione, quam habēt super fideles. Secùs autē de dominio suarum rerum. Igitur illa pōtificis Alexandri cōcessio, facta nō fuit nisi ad normam primæ secundæq; conclusionis, quas suprà præmisim⁹. Enimuerò cùm summ⁹ pōtifex hac in vniuersum orbem potestate fungatur, quæ est fidem promulgare, illi cōpetit regiones plagasq; ad hoc mun⁹ distribuere. Et ideo cōcessit Hispaniarum regibus, vt illuc mitterēt viros doctos & probos, qui eādem docerent fidem, & orthodoxorum mores. Quòd si forsan tyranni aliqui eandē prędicationem impedirent, permissum est ducē aliquem in tutelam eorundem prædicatorū allegari, qui eos ab eadem tyrānide protegeret. Atque eos, subinde qui ad fidem conuerterentur, prędictorum regum patrocinio cōmisit, ne nomen Christi, quod susciperēt, postea blasphemarent. Itaq; dupliciter illi possent in ditionem Christianorum principum virtute illius diplomatis venire. Primū si dū sua se sponte in Christianismum māciparēt eosdem sibi reges eligerent, quod non erat difficile. Deinde si in fide, quam susceperant non persisterent, possent tunc subiugari, eò quòd iam essent de iurisdictione ecclesiæ, ne nomen Christi, quod colere cœperāt, abnegarent, vt Toletana synodus sæpe citata admonet. ¶ At verò nō est hìc nostrū institutum titulos omnes examinare, quibus terras illas Christiani principes possidere valent. libro enim. 4. de Iustitia & iure tractatū de ratione promulgādi euangelij polliciti sumus, quē semp fert animus primū in obsequiū fidei, deinde in gratiā Christianorum principū annuente numine ędere. Nunc autem ea penitus dicere constituimus, quę prima Diui Thom. conclusio omnino exigebat: scilicet, vtrùm hoc solo fine, vt infideles fidē suscipiant, cogere eos liceat. De alia verò ratione, quam nonnulli comminiscuntur, vt possint infideles Insulani suis bonis expoliari: videlicet quia sunt natura serui, vt Arist. 1. Politic. cap. 1. 3. & 4. ait, satis eodem li. 4. de Iustitia & iure scriptum reliquim⁹. quest. 2. artic. 2. Seruitus enim illa libertatem nō tollit, atq; adeò nec rerum dominiū, quod in ipsa fundatur. Nec sunt serui, nisi in bonum suū: nempe, vt cùm non ingenio, sed corporum robore valeāt, doceantur instituanturq; ab alijs, qui ingenio pollēt. Eademq; ratiōe dicunt natura liberi. Ad id ergo debent ꝑ suos iudices constringi. Quādo ergo ait Aristo. quòd sicut licet bestias venari, ita & bellum contra illos moliri, de illis prosus loquitur, qui ferarum more, nulla prorsus ratiōe viuētes, nulla seruant gentium fœdera, sed aliena rapere conantur. Istorum enim ferinos mores illi quæ illa incommoda vel patiūtur, vel metuunt, iure comprimere edomareq; possunt.

Duplex i⁹.

Ad sextum argum.

¶ Secunda cōclusio, quæ ad pueros spectat post præfatam disputationem, facilior est. Sunt autem tres opiniones. Vna scilicet Scoti loco citato generalis. Quòd vbi id cū bona cautela fieri posset, & baptizati religiosè possēt educari, filij infideliū sunt inuitus parētibus baptizādi. Secunda opinio est media Durādi, vbi ipsum citauim⁹, q distinctiōe vtit infideliū. Ait quippe filios eorum, qui nō sunt Christianorū serui, fas nō esse inuitis parētib⁹ baptizare: filij autē infideliū, qui sunt Christianorū mācipia possūt, inqt, ab inuitis parētib⁹ remoueri, & tūc baptizari. At verò D. Th. hìc & 2.2. q. 10. ar. 12. simpliciter ait, neutiquā eosdē inuitis parētibus baptizādos. Et noīe parētū intelligunt etiā orphanorū tutores, qbus iure eorū incūbit cura. Et quidē opinio S. Thomę, quā. 2.2. copiosius explicat, fundatur primū in iure naturæ. Diuinū. n. ius qđ gratia tulit, vt proximè dicebamus, ius naturæ nō destruit, sed ꝑfecit. Idē. n. De⁹ vtriusq; est autor: filius autē quādiu vsu rationis nō viget, sub parētū cura cōtinet, quasi quodā spūali vtero inclusus, queadmodū qn̄ in matris vētre gestabatur, nō ꝓprio sed materno alimēto corpora lē vitā alebat: ergo lex fidei & gratiæ infideliū parētes illo iure nō nudat. Cura aūt parētū in hoc maximè cōsistit, vt liberos morib⁹ imbuat, legibusq; adeò instituat: ergo ipsis inuitis nō pnt eorum nati baptismo addici. Itaq; cū voluntas patris existimet filij sicut nō pōt adultus cōtra suā volūtatē baptizari, ita neq; fili⁹ sine volūtate pris. Sec⁹ de Christianorum

Secunda cōclusio.

Scotus.

Durandus.

stianorum prolibus:nam cùm sint de iurisdi ctione ecclesiæ,quantũuis parentes reluctentur,possunt baptizari. Imò ipsi renitentes patres tanquam apostatæ puniri. ¶Secũdò arguitur. Infantes infidelium baptizare,est ipsos parentum curæ subducere, & ab eorũ auferre potestate: nam cùm apud illos non possent sine periculo fidei educari, cõsequẽs fit,vt debeant ab ipsis distrahi. vt in synodo Toletana quarta, quæ refertur.28. quæst.1. ca.Iudæorum.sancitum est. ¶Vt autem ius istarum rationũ apertior fiat, nemo est qui ambigat filium quoadusq; ꝓprium habeat arbitriũ,nõ aliam habere voluntatẽ quàm patris,atq; adeò eius esse possessionem, imò vt.1.Politicorũ ait Philosophus, patris partem. Attamẽ punctũ rei in hoc consistit, ꝙ cùm pater diuino iure teneatur filiũ baptizare,ideoq; dum nõ baptizat iure abutatur paterno:apparet lege diuina licitum,eũdem patrem iure illo priuare,& ipso inuito baptizare puerulũ suum. ¶Vnde arguit Scot.ex verbis Aug.sermone. 6. suprà citato de verbis Domini:vbi per cõparationem arguit,ꝙ sicuti dum proconsul quidpiam cõtra imperatoris mandatum præcipit,parendũ est potiùs imperatori:ita si imperator cõtra imperium Dei quicquam iubeat, obediẽdum est potius Deo.Pari ergo modo cùm Deꝰ puerum baptizari præcipiat, & pater renuat,parendũ est citiùs Deo. Ad hoc autem respondetur,cum Caietano loco citato.2.2. ꝙ cùm Deus ipse,vt modò dicebamus,sit autor naturalis iuris & fidei,non est facienda cõparatio inter parentes & ipsum, tanquam inter duas potestates,sed inter Deũ institutorẽ naturæ,& ipsum,vt autorem fidei & baptismi. Vnde legem diuinam, vt vniuersi baptizentur,potuit Deus bifariã intelligere. Vno modo,vt illa omnino impleretur nõ obstãte naturali iure.Et si illo modo illam edidisset,nullum reliquisset dubium,quin inuitis parentibus essent paruuli baptizãdi. Alio tamẽ modo potuit illam ponere simpliciter, nõ derogando iuri naturali. Et quòd hoc modo illã posuerit, inde patet, quòd etiam ius naturæ ipse cõdidit, & lex gratiæ per se illud nõ destruit.Exemplum esto.Si Cæsar, qui per sua priuilegia nobilibꝰ indulsisset,ne tributa soluerent,præciperet,vt nõ obstantibus immunitatibus oẽs in structuram põtis nummum aliquem penderent, tũc nõ obstantibus priuilegijs soluendus esset ab omnibus nũmus.

Secundũ argumentum.

Scotus.

Exemplũ.

Si autem tantùm diceret,vt omnes soluerẽt, non ideo nobilium priuilegijs derogare videretur. Tenentur ergo oẽs baptizari,sed saluo vniuscuiusq; iure, & ordine naturali. Et cõfirmatur. Lex baptismi non tollit alia naturalia iura: non enim licet,vt infans,qui est in ventre,baptizetur,occidere matrem,neq; furari: ergo neque ius abrogat paternum. ¶Tertius autem efficacius est argumẽtum, quod ex fidei natura sumitur.Dictum enim est sic esse administrandum baptisma,vt nulla fidei irrogetur iniuria:ex baptizatione autem huiusmodi magna ei irrogatur,nã creat manifestum periculum,vt ad ętatẽ adultam pertingentes à parentibus inducantur, vt ad suam redeant pristinam legem:quare quod ignorantes acceperunt,facilè relinquẽt. Audiui ab illis,qui se mihi ipsos fecisse dixerũt, quòd apud Indos multa infantiũ millia baptizata sunt,quos quidem ipsi qui baptizabant, apud parentes infideles relinquebant omni Christianorum auxilio destitutos,qui possent postea eos religionem docere.Quo vtiq; nescio quodnam aliud sacrilegium grauius committi posset aduersus fidem. Illud enim neque Scotus permisisset, sanè qui ait eiusmodi pueros esse tunc baptizandos, dũ cautela adhiberi posset,vt religiosè educarẽtur. Isti autem baptizatores sic narrabant historiam,ꝙ illi barbari, licet ipsi nollent baptizari,vltro tamen permittebant,vt sui paruuli,nondum rationis vsuram habentes, baptizarentur. Quare prædicti prædicatores eo solo ꝓposito, vt si contingeret eos ante vsum rationis mori,salui fierent,eos baptizabant,nihil de apostasia curantes,quę maximè illis timeri debuisset.¶Quartũ igitur argumentum est, quod Diuus Thomas. 2.2. in Ecclesiæ consuetudine fundat, cui magis standum est,inquit,quàm autoritati sanctorum,quæ eiusdẽ ecclesiæ autoritate fulcitur. Ecclesia nanq; nũquam eiusmodi infidelium filios contra parentũ voluntatẽ baptizare cõsueuit.Neq; id vnquam Syluester Constantino, neq; Theodosio Ambrosius cõsuluit. ¶Quintò arguitur ex ca. Ex literis extra de conuersio. infideli. vbi decernitur, quòd patre ad fidem conuerso consentiente in baptismum filij,etiam si mater infidelis renuat,baptizetur: à contrario ergo sensu apparet consequi,quòd si ambo in infidelitate persistentes reclamarent,non esset baptizãdus.Dubitat autem Palud. loco citato, vtrũ

Tertium argumentum.

Historia.

Quartũ argumentum.

Quintũ argumentum.

Palud.

eadem sit ratio si mater cōsentiret renuente infideli patre. Et ducit dubitatio ortū ex historia Augustini, quē cùm mater fidelis baptizare contēderet, pater verò infidelis resisteret, eius est baptismus dilatatus. At verò proculdubio idem est de matre, cuius cōsensus, si fidelis sit, sufficit, etiam si pater renuat, vt prædicta Synodus Toletana decreuit vigesima secunda quæstione prima. canon. Iudæi. ¶ Addit ibidem Paludanus idem esse de puero vtroque orbato parēte, qui renuentibus tutoribus non est baptizandus. Sed arbitror non esse tam atrocem iniuriam ac si parentes contradicerent. ¶ Duo hîc tamen residua sunt dubia. Primum, vtrùm si paruuli inuitis parentibus baptizarentur, baptismus teneret. Durand. nanque & Paluda. locis citatis partem sustinent negatiuam, eò quòd cùm intentio illius, qui baptizatur, vel formalis vel interpretatiua sit de necessitate sacramēti, fit vt quando parentes resistunt, sacramentū sit imperfectum. Imò exaggerationis gratia ait Paludan. non magis esse sacramentū, quàm si bruta baptizarentur. Cōtrarium ait hîc Caietan. Et arbitror esse opinionem Sanct. Thomę. Enimuero dicens quòd de facili ad infidelitatem redirēt, insinuat per illud baptisma fuisse factos fideles. Et re vera illa interpretatiua intentio puerorum, quæ est parentum, vel gestantium non est de essentia sacramenti, vt suprà diximus, sicut intentio adulti, sed per intentionem baptizantis, qui est ecclesiæ minister perficitur sacramentum. Neque Sanct. Thom. aliud cōtendit, nisi quòd ille baptismus nō est licitus, sed est peccatum & periculum apostasiæ.

Primum dubium.

Durandus.

Responsio.

Secundū dubium.

¶ Sed alterum dubium est, qua ætate paruulus censendus est vsum rationis attingere, vt possit inuitis parentibus baptizari. Syluest. enim verbo Baptismus. §. 8. ait in quarto decimo anno, & alij in duodecimo. Nihilominùs quanuis tūc certum sit habere legitimū rationis vsum, tamen certissima regula est, quòd si citra illam ętatem certò constat puerum fidei catechismis instructum satis intelligere, quid nam sit baptizari, & queadmodum sit professio Christianæ legis, baptizādus est. Quoniam ætas ad cōtrahendū matrimonium lege humana statuitur: lex autē diuina baptismi neutiquam ab humana dependet. Sed vbi primùm rationis lumen affulserit, sacramētum est validum. Quinuerò quando res esset ali quo modo dubia: nempe, si bonæ essent coniecturæ & indicia puerum annum agentem octauum intelligere quid vellet profiteri, baptismumq; peteret, inuitis parentibus esset baptizandus, ac subinde ab eorum educatiōe subtrahendus. Et vice versa, si in illa ætate eius parentes conuerterentur ad fidem, vellentque ipsum baptizari, ille tamen aliquatenus videretur renuere, sed ex altera parte essent aliquæ coniecturæ sui cōsensus, re etiam sic dubia esset baptizandus. In summa. Vbi aliqua apparet voluntas siue intentio, tunc in fauorem baptismi inclinandum est.

¶ Contra hanc autem sentētiam nō desunt argumenta. Et primum sit illud Durandi, quòd filij saltem infidelium, qui serui sunt Christianorum possint baptizari. Potest enim Dominus illos parentes diuendere, vt in longinquas terras distrahantur, eorum apud se paruulis relictis: & tūc quoniam cura sunt parētum destituti, possunt baptizari. Ad hoc in primis distinguito inter infideles Christianis subditos, & Christianorū seruos. Ob id enim quòd infidelis sub ditione Christianorum principum viuat, nō possunt ipso inuito eius liberi baptizari. Sed de seruis ait Capreolus in. 4. distinctione. 5. duo. Primum, quòd non potest Dominus ancillæ natum eius ante vsum rationis ab illa distrahere: quoniam iure naturæ semper est sub eius cura. Secundum, quòd etiam si substrahatur, non potest ille sic substractus, nisi cōsentiēte patre vel matre, baptizari. Et hanc putat esse opinionem Sanct. Thomæ hîc in solutione secūdi argumēti. Attamē, vt illic patebit, nō loquitur de Iudæis, qui mancipia sunt Christianorum. Quare vtrunque assertum Capreoli apparet falsum. Potest enim Dominus seruum, vt pecudem pro suo arbitratu vendere. Haud tamē arbitror per distinctionem Durandi inter seruos & liberos respondendum, sed alio modo, cui Paludanus applaudit: videlicet, quòd quandiu infantulus est sub cura parentum, non licet eis inuitis eum baptizare. Quando verò sic separatus ab illis est siue iure siue iniuria, vt non possint cōueniri: tūc licitum est sine eorum cōsensu ipsum baptizare. Neque hoc certè D. Thom. negasset: quia cùm paruulus semper sit censendus alicuius arbitrio gubernari, quando longè distat à parentibus, seu liberis, seu seruis: quia iā nō regitur eorū arbitrio, tūc Dn̄s & ecclesia ipsa pōt eum baptizare. Quare

Primum argumentum

S. Thom.

Capreolus.

Sententia autoris.

Quare licèt quis vel furtim vel violenter ab infidelibus, qui sunt in Africa, vel in India liberi, suos paruulos surriperet, possent elongati à suis parentibus baptizari. Esset tamen nefas illo fine illos capere. Pariter si Dominus vẽdat patrem seruum vel eius filium, vt longè separentur. Secùs quandiu parẽtes cõsuli possunt. ¶Secundò arguitur. Si parentes corruptis moribus contrà, quàm ius naturę præcipit, suas proles educarẽt, vt si quis filiam prostitueret ad fornicandum, vel filios doceret furari, aut peierare, iure posset princeps filios tunc ab eorum cura diuellere propter eorum abusum potestatis, vt patet.l.Lenones.C.de spectaculis & scenicis & lenoni.lib.11.& in.l.Si lenones.C.de episcopali audientia. sed pariter abutuntur eadem potestate, quia filios non baptizant: ergo vt baptizentur possunt etiam ab ipsis auferri. Sunt qui negant consequentiam ob hoc discrimen, quòd eiusmodi parentes malè educantes liberos contra ius naturæ, possunt eodem iure naturali conuinci peruersè facere: non autem quòd malè faciant non eos baptizãdo, quia lex est supranaturalis. Contra hoc tamen responsum exurgit argumẽtum quòd etiam si parentes ipsi crederent, & cõfiterentur bonum esse baptizare suos filios, & ad id teneri, non potest princeps ipsis inuitis eos baptizare, etiam si sub eius iurisdictione viuant. De illis enim loquuntur iura suprà allegata. Et ideò qui hanc solutionem sustinere voluerit, dicere debet, ꝙ in priori casu princeps non solùm potest illos cõuincere iniquè agere, verùm quòd ipse sit iudex quantùm ad illos componẽdos mores. Nõ tamen potest ratione naturali ostendere se esse iudicem ad baptizãdum: quia de ijs, qui foris sunt nihil ad nos. Sed forsan ad rẽ certiùs respondetur, quòd quando filios corruptis moribus instituunt, impediunt eos ne benè viuant: & ideò princeps potest filios ipsos tueri amouẽdo eos à paterna potestate. Et ęqua ratiõe si pueri ratiõis lumine vtẽtes baptizari vellẽt, ecclesia & princeps posset eos ab inuitis parẽtib⁹ auferre, & baptizare. Attamen ante vsum ratiõis ab infidelib⁹ parentibus non impeditur filiorum voluntas: quippe qui nullam habent, ideoque diuersa est ratio. ¶Tertiò arguitur. In lege naturæ poterat iustorum quisque alienum filium inuitis parẽtibus Deo offerre, vt illi applicaret fidẽ: ergo nunc etiã baptizare. Negatur consequentia: nam illa oblatio, etiam per actum interiorem fieri poterat nesciente patre. Et quanuis verbo id faceret patre renitente, nullam ei faciebat iniuriam: quoniam ratione naturali poterat eum conuincere, bonum esse commendare filium Deo. Neque illud erat sacramentum, neque imprimebatur character. Neque verò coadunati tunc erant homines, vt suprà dictum est, in aliquam singularem religionem per aliquẽ exteriorem cultum, vt possent parentes cõqueri ꝙ sui ab eis subtraherentur filij. Quò fit, vt sicut de baptismo dictũ est, sic nemo posset Iudæorum filios gentilis inuitis parẽtibus circuncidere: erat quippe illud sacramentum & professio singularis religionis.

Secũdum argumentum.

Tertium argumentum.

¶Quòd si historiã nobis obijcias. 1. Machabæ. cap.2. vbi legitur, quòd Matathias parta victoria aduersus Antiochum circũcidit in fortitudine (hoc est vi) omnes pueros incircuncisos, quotquot erant in finib⁹ Israel, inter quos creditur, aliquos esse infidelium natos. Respondetur, eos qui Iudæis parentib⁹ erant prognati, iure poterat vi circuncidere: si quos autem inter eos circuncidit gentiliũ, fecit zelo fidei, sed tamẽ non secundum sciẽtiam, sicut de Sisebuto suprà dictũ est. Quartum argumentum est, quod primo loco facit Sanct. Thom. Magis succurrendum est puero in periculo mortis æternæ, quàm in periculo temporalis: in periculo autem temporalis mortis etiam si parentes renitantur subueniendum est illi: ergo etiam conferendum baptisma vt liberetur à morte æterna. Respondetur neque à periculo temporalis mortis quempiam esse præter ordinem iuris eripiẽdum, vt si iudex ordine iuris aliquẽ occidat, non licet illi obsistere. At quando pater renititur ne puer liberetur à periculo temporalis mortis, perinde facit ac si illum interficeret. Et ideò vnusquisque ordine iuris potest tunc misero opem ferre: arripere autem puerum inuitis parentibus ad baptismum, ius naturæ, vt dictum est, prohibet: & ideo non licet.

Obiectio de Matathia.

Dilutio.

Quartũ argumentum.

¶Similiter respondetur ad quintum, quod est tertium Sacti Thomæ. Arguit enim. Homo magis est Dei, à quo habet animam, ꝙ̃ patris carnalis à quo habet corpus: ergo nõ est iniustum, puerum pro salute animæ à parentibus eripere: siquidem anima præstantior est quàm corpus. Negatur consequentia: quoniam homo secundùm animã non

Quintũ argumentum.

nõ ordinatur in Deum nisi per rationẽ, qua potest illum cognoscere: & ideo dum caret propria, per rationem parẽtum in ipsum debet ordinari. Idq; De⁹ per ius naturę iubet.

Secũd. arg. S. Thom. de Iudæis. ¶Secundũ argumentũ S. Thomę sit ordine sextum particulare de Iudæis. Filij seruorũ sunt sub eorum potestate, quibus parentes iure seruiunt, Iudęi autẽ iure sunt christianorum serui: ergo absq; eorum iniuria possunt principes ipsis inuitis eorũ filios baptizare. In responsione S. Thom. concedit, Iudeos esse principum Christianorum seruos seruitute ciuili, quæ non excludit ordinem naturalis iuris vel diuini, quod habent ad instituẽdos filios, quo ideo iure expoliari nõ possunt. ¶Hæc autem solutio nõnihil ambiguitatis habet pro eo, quòd differẽtiam constituit inter Iudęos & alios infideles, ꝙ ipsi singulariter sint principũ Christianorũ serui. *Dubitatio.* *Palud.* De qua re Palud. loco citato longum sermonem intexuit: videlicet, ꝙ quicquid sit de alijs infidelibus paganis, tamen Iudæi propterea ꝙ professi fuerãt legem Moysi, atq; adeò venturi Messiæ, quem subinde venientem recipere tenebantur, ab ecclesia, inquit, cogi possunt, quemadmodum hęretici, atq; adeò ipsis inuitis filij eorum possunt iure baptizari. Nihilomin⁹, inquit, licèt ius hoc per se verum sit, tamẽ ecclesia prohibita est hoc facere, vt viuentes Iudęi legi nostræ attestentur, iuxta illud Psalm. 58. Ne occidas eos, ne obliuiscantur populi mei. vt ait Aug. in episto. ad Paulinum. 59. vt scilicet tãquam scriniarij nostri testimonia antiquę legis ad cõfirmandã nostram per orbem circunferrẽt.

Sentẽtia autoris. ¶At verò qui voluerit dicere nouo pcepto Iudęos teneri ad fidem præter illud, quo tenentur vniuersi, nulla id ratiõe probare posset. Tametsi eodem pręcepto arctiùs forsan constringantur propter scripturas sacras, in quibus fuerãt versati. Quod autem de eorũ seruitute adijcitur, non aliud mysterium habet, q̃ quod August. super Psal. 57. edisserit. *Aug. de seruitute Iudæorum.* Etenim quia Christi fidẽ repudiarũt, de qua aiebat ad eos ipse Ioan. 8. Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatẽ, & veritas liberabit vos, (hoc est liberos vos faciet.) Quia scilicet illum sermonem repudiarunt, facti sunt Christianorũ serui, idest tributarij. Quare inuersa sibi fuit cõminatio, quã ore suo in se ipsos protulerũt Ioan. 11. Si dimittimus eum sic, venient Romani, & tollent gentem nostrã & regnum. *Ioan. 11.* Contriuit enim Deus dentes eorum in ore ipsorũ. Nam vice versa, quia non dimiserunt eum sic, facta est sub tributo ciuitas plena populo. Atq; adeò vsq; in finẽ seculi gens illa nullum possidebit proprium regnum, sed semper erunt alienorum tributarij. Quare cùm dicuntur serui, non intelliguntur vt mancipia. Vnde S. Th. non dicit simpliciter ꝙ sunt serui Christianorum, sed principũ seruitute ciuili. Verũ est tamen ꝙ opusculo. 21. ad Ducissam Brabantiæ, dicit ꝙ sicut iura volũt, merito suæ culpę sunt addicti seruituti. Et ideo domini possunt accipere bona sua, sed consulit vt non fiat. At verò iura illa non vidi, nec quid illic S. Th. iunior sibi voluerit planè intelligo. In summa enĩ scilicet. 2. 2. q. 10. vbi de infidelibus locutus est nihil tale dixit. Sed hoc tãtùm ar. 10. quòd seruus Iudęorũ cùm fuerit factus christianus, potest vili pretio, vt decem solidis, redimi propter periculũ fidei, vt habetur cap. præsenti. & cap. Iudæis. de Iudæis, & Sarrace. Imò. l. Deo nobis. §. his ita. C. de episco. & cle. cõstituitur vt sine pretio fiant liberi. Hoc autem non peculiariter asserit D. Tho. de Iudeis, sed de omnibus infidelibus, qui tẽporali subiectione subijciũtur ecclesię membris. Quare ille titulus generaliter loquitur de Iudæis, & Sarracenis & eorũ seruis. Et de omnib⁹ loquit capitulũ Iudæi. 2. ¶Gabriel autem ad probandum ꝙ possunt Iudæi expoliari suis bonis adducit cap. Sicut. quod nos suprà eodẽ titu. citauimus, vbi legitur, ꝙ Christian⁹ iudicio terrenę potestatis possit suas ab eis auferre pecunias. At verò textus potiùs contrarium admonet. Verba enĩ sunt hæc. Nullus Christianus eorum quẽlibet (hoc est Iudæorum) sine iudicio terrenæ potestatis, vel occidere, vel vulnerare, vel suas pecunias auferre præsumat. Vbi planè interdicit, vt nisi ordine iuris, quo princeps vtitur in suos subditos: scilicet, vel propter delicta, vel propter ordinaria tributa, nemo illis noceat. Igitur, quod ad rem attinet, non magis Iudæorum filios inuitis parentib⁹ baptizare licet, q̃ si aliorum essent infidelium. *Conclusio.* Imò verò omnia iura suprà citata peculiariter loquũtur de Iudæis, & eorum filijs, ne vi baptizẽtur. ¶Septimum autẽ argumẽtum quanuis morosus iam videar, adhibere non desinam. *Septim. argum.* Si Christianus quẽpiam infideliũ infantulum iam iam moriturũ, de quo nulla esset spes salutis inueniret, cumq; tunc baptizaret,

ptizaret, nullam videretur irrogare fidei iniuriam: quippe cũ nulla inde apostasia probabiliter timeretur: neque vero patri: quoniam neq; ab eius cura moriturum illum baptizator seducit,& infantulo magnum confert beneficium: ergo licitũ esset ei id inuitis parentibus facere,quod tamen assertæ conclusioni contrarium apparet. Respondeo (si mea vllius sit autoritatis assertio,) quòd propter hæc tria membra rationis factæ,nõ auderem in tali casu factum condemnare: imò laudarem fortè & facerem: saltem si furtim & clanculò,parentibus inscijs,baptizari posset. Imò etiã si illi scirent,nisi sic obsisterẽt,vt sine scandalo id fieri nõ posset. Etem iniuria hæc, quam hactenus ostendimus parentib⁹ irrogari,non est tam superstitiosè, sed secundùm prudentium iudicium intelligenda.

Opinio autoris.

ARTICVLVS. XI.

Vtrùm pueri in maternis vteris positi sint baptizandi.

TERTIA de pueris quęstio est, vtrùm antè quàm nascantur,sint baptizandi. Et respondet S.Th. vnica negatiua conclusione, nequaquàm esse baptizandos. Probat primò autoritate Augustini ad Dardanum,quę est epistola.57. Nemo enim,inquit,renascitur, nisi prius nascatur: cùm ergo per baptismũ renascamur,nemini est,nisi iam nato conferendus. Et probatur ratione. De necessitate baptismi est,vt homo tactu aquæ abluatur, iuxta verbũ Aug. Quæ est ista virtus aquæ, quæ corpus tangit, & cor abluit? Puer autẽ vtero inclusus non potest ab aqua attingi:ergo neque baptizari. Quòd si quis dicat,dum mater baptizatur fœtum simul quem in vtero gestat,eadem ablutione baptizari, id bifariam ostenditur falsum. Tum quòd anima pueri, ad cuius sanctificationem confertur baptismus,ab anima matris distincta est: tũ etiam,quòd,& corpusculum embrionis vbi primum anima formatum est,à corpore quidem matris seiungitur. Vnde Augu. contra Iulianum lib.6. Si ad matris, inquit, corpus id,quod in ea concipitur, pertinet,ita vt eius pars imputetur,non baptizaretur infans,cuius mater baptizata est aliquo mortis vrgente periculo, cùm eum gestaret in vtero. Nũc verò cùm ipse (scilicet infans) baptizetur, non vtiq; ad maternum corpus cùm esset in vtero pertinebat.

Conclusio.

¶De conclusione hac nemini hæsitare licet,sanè cùm sacris canonib⁹ sit definita, vt de consecratio.d.4. can. Si ad matris. qui est ille,quem hîc citat D. Thom. Et can. Qui maternis. vbi Isidorus eadem ratione prorsus vtitur,quòd qui nondum secũdùm Adã natus est secundum Christum regenerari nõ põt. Et est ratio manifestissima, quia aqua baptismi ad illum puerum pertingere non valet plusquàm si baptizaretur cõclusus in arca,cuius latera aqua penetrare nequiret. Et ideò nihil est hîc immorandum.

Expositio articuli.

¶Neq; vero argumenta Diui Thomæ difficilia sunt. Arguit enim primo loco. Efficacius est donum Christi ad salutem,vt ad Roman.5. autor est Paul. quàm Adę peccatum in cõdemnationem: paruuli autem propter illud peccatum cõdemnantur in vtero:ergo & illic saluari possunt, atque adeò baptizari,cùm sine baptismo nemini salus pateat. Respondetur in primis, quòd donum Dei ob id dicitur efficacius ad salutem,quàm peccatum Adæ ad condemnationem, quòd vt docet ibi Paulus,ex Adam non contrahim⁹ nisi originalem culpam. Sed tamen per donum Christi non solùm originale, sed cum ipso actualia omnia delentur. Secundò autẽ respondetur concesso toto argumento,vsq; ad aliud, quòd saluari illic pueri in vtero possunt. Attamen cùm nondum in lucem prodierint,vt alijs hominibus conuiuant,nõ potest ministerio humano sacramentũ illis admoueri,sed sola actione diuina possunt sanctificari. Itaq; cũ nõ sint nati hominibus nõ possunt ab eis baptizari, sed quia sunt nati Deo possunt ab ipso sanctificari.

Primum argumentum.

¶Secũdò. Puer in vtero matris existens videtur esse aliquid matris:sed baptizata matre baptizatur quicq̃d est eius,etiã intrinsecum: ergo pariter infans. Respondetur,quòd baptismo matris baptizatur quicquid est eius per continuationem:nempe,partes,secùs de puero, q̃ non est eius, nisi per colligationem, qua ab ipsa sumit alimentum. Hoc argumentum faciebat Iulian⁹ Pelagianus, ad quod sic respõdebat Augu. (& refertur can. Si quicquid. de cons.d.4.) Si quicquid est in homine, quando baptizatur & sanctificatur, baptizari, & sanctificari cũ hoĩe credendum est, dicturus es,& ipsa in illo baptizari & sanctificari, quę in intestinis,& vesica per digestionẽ corporis digeruntur.

Secundũ argumentum.

¶Tertiò arguitur. Mors eterna

Tertium argumentum.

na peior est temporali: ergo cùm de duob⁹ malis minus sit eligendum, liceret dum puer in ventre periclitatur incisa matre eum baptizare. Respondetur cum Paulo Roma. 3. non esse facienda mala, vt inde eueniant bona. Vbi autem matrem mori contigerit, aperiri debet, vt baptizetur infans. Quapropter licèt iudicio medicorũ certum esset mulierẽ in partu morituram antequàm fœtum emitteret, non esset incidenda. Et quanuis prægnans iure sit ad mortem condemnata, non licet eam occidere & aperire, sed differendũ est tunc supplicium vsque ad partum. Et in horum cõfirmationem accedit ratio, quòd si mulier causa baptizandi fœtus occideretur: vix id posset absq; nece eiusdem fœtus fieri antequam baptizaret, atque adeò vana esset illa diligentia. ¶In quarto argumento tangitur dubium illud, vtrùm parte corpusculi extra ventrem egressa, vt Gene. 38. legitur de partu Thamar, liceat illam ante perfectam totius natiuitatem baptizari. Et respõdetur, quòd nisi periculũ mortis immineat, tota est natiuitas expectanda: illo tamen imminenti, si caput prodierit, in quo omnes vigent sensus, tutò fieri potest baptismus. In alia verò parte, manu vel pede, posset etiam, tamen cautela esset egressum totum puerũ denuò sub conditione baptizari, si es baptizatus, &c. si nõ es baptizatus, &c. De hoc autẽ dist. 3. ar. 7. copiosiùs diximus. Quare hìc nihil amplius. Nisi forsan sciscíteris quid si nascatur mõstrum. ¶Facessit hìc tamen nobis negotium Caieta. qui opinionem illam, quam art. 2. de natis pueris sustinuit absque baptismo defunctis, ad eos quoq;, qui in vtero moriũtur, extendit. Itaq; sicut illos ita & istos saluos fieri absque baptismo censet. Licèt hic meticulosè sub correctiõe loquatur. Est autem opinio, quam fateor me noluisse apud Caietanum reperire. Etenim vt singularis eius est: ita (vt cum omni reuerẽtia eius loquar) vix potest à temeritate defendi. Est enim peior etiam quàm altera de pueris natis. Nam illius non defuerunt qualescunque autores, huius autem reperitur nemo, qui illam ausus fuerit asserere. Quare omnia argumenta, quæ illic plura fecimus, & lector reuisere potest: atq; alia præterea contra hanc opinionem militãt. Primũ enim hoc est sententiã Christi planè infirmare. Ait enim generaliter. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto nõ potest introire in regnum Dei. Et, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui verò nõ crediderit, condemnabitur. Neq; vllũ in sacris literis legitur priuilegium, quod sit istarum vniuersalium exceptio. Quo ergo animo audeat salutem alicui aliter promittere? ¶Vide prçterea quot loco citato retulimus sacrorum canonum testimonia asserentium solis baptizatis iter salutis patere, neq; præter baptismum vllam infantibus promitti. Cuius contrarium August. epistola. 28. ad Hironymum de origine animę his verbis tanquam hæreticum cõdemnat. Quisquis dixerit, quòd in Christo viuificabuntur paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita exeũt, hic profectò & contra apostolicam prædicationẽ venit, & totam condemnat ecclesiam. Eandemque condemnationem repetit libr. 3. de anima & eius origine, vbi inter errores Pelagianos sextum connumerat, infantes, antequã baptizẽtur morte prçuentos peruenire posse ad originalium indulgentiam peccatorũ. Et lib. 1. de anima & ei⁹ origine ad Renatũ. idem explicatissimè repetit. & rursus libro. 1. de baptismo paruu. capit. decimooctauo. Et ad hoc propositum peculiariter lib. de fide ad Petrum cap. 27. quod refertur can. Firmissimè. de consecra. distinct. 4. Firmissimè, inquit, tene non solùm homines ratione vtẽtes, verùm etiam paruulos, qui siue in vteris matrum viuere incipiũt, & ibi moriuntur, siue iam de matribus nati sine sacramento baptismi, quod datur in nomine patris & filij, & spiritus sancti, de hoc seculo trãseunt, sempiterno igne puniendos. Quapropter licèt hanc opinionem temerariam dixerim, arbitror profectò peiorẽ illi notam inurendam. Haud enim his tantùm testimonijs, sed alijs pluribus, quæ loco citato accumulauimus, id conuincitur.

¶Et præterea rationibus. Primò quia vel illa benedictio parentũ prodesset puero, quasi applicatio fidei instar sacramenti, vti in lege naturæ. Et certè hoc est erroneum: quoniam omnia remedia applicandæ fidei iam cessarunt præter vnicum baptismum. Vel prodesset illi, tanquam baptismus flaminis, & hoc est falsissimum. Enimuerò baptism⁹ flaminis, vt loco citato diximus, non est nisi conuersio hominis per fidem charitate operantem, quę quidem in paruulis esse nõ potest. Et ideo dicere, quòd actus parentum aliquid prosit, est dicere quòd illis meretur primam

Marginalia: Quartũ argumentum. — Caietan. — Testimonia euangelica. — Testimonia sanctorum. — 1. ratio.

nam gratiam, quod in superioribus sæpissimè impugnatum est. Nemo enim alteri mereri potest primam gratiam de cōgruo, nisi sit ipse in gratia: & potest contingere, vt benedicens puerum sit in peccato mortali. Neque illam potest alteri mereri, nisi merendo illi bonum motum: qui tamē in paruulis esse non potest. ¶ Vnde sumitur argumentū secundum, quòd si per illam benedictionem applicatur fides paruulis, sine illa quoq; Deus illos sanctificaret: quoniam illa nulli⁹ est valoris ad illum effectum. Nam si aliquid valeret, ꝑfectò ecclesia, quæ tot benedictiones aliarum rerum instituit, illā præsertim Christianum populum docuisset, vt quæ tātum ad salutem referebat. ¶ Tertiò sequitur ex hac opinione, quòd quamplurimi sanctificarentur in vtero, quod tamen hîc Diu⁹ Thomas in solutione primi, & in quarto distinctione prima quæstione secūda articulo sexto quęstiuncula secūda impossibile reputat, nisi ex singulari priuilegio, quod ecclesia rarissimis accidisse confitetur. Atq; hinc quartum emergit argumentum ex autoritate Sācti Thomæ. Nam cum primum argumentū ipse faceret ex illo ad Romanos. 5. Efficaci⁹ est donum Christi ad salutē, quàm delictū Adæ ad condemnationem: sed puer cōdemnatur in vtero: ergo illic potest ei applicari baptismus, respondisset profectò, quòd saltem posset applicari ei fides per benedictionem: nam ad id videbatur argumentum vrgere: sed quoniam id inopinabile arbitrabatur, nō respōdit, nisi quòd posset priuilegio sanctificationis saluari. ¶ Quintò deniq; arguitur. Vel per illam benedictionē sanctificatur puer tūc, quando ei applicatur, vel postea quando moritur: non quādo moritur, quia tunc nulla applicatur fides: nec quādo benedicitur, quia eadē ratione sanctificaretur, licèt non esset in periculo: nam haberet effectum ex opere, quod aiunt, operato, vel deberet concedi, quòd infusio gratiæ penderet ex futuro cōtingenti, si esset puer moriturus, quod est absurdum. Nam fides dum applicatur, absolutè operatur. Quòd si dixeris, si puer tunc lethali infirmitate tenetur, tūc recipere gratiā, licèt postea per aliquod remedium sit euasurus mortem, sicuti infirmus, qui non nisi in extremis sacro oleo vngitur: sequeret, quòd multi sine speciali priuilegio possent nasci sancti. Quare vniuersi essent in vtero benedicēdi, quod vanum ac superstitiosum esset.

Secunda ratio. *Tertia ratio.* *Quarta ratio.* *Quinta ratio.*

¶ Neq; verò argumenta illius opinionis tanti sunt momenti. Est enim primum Caietani hoc. Rationabile est, vt diuina misericordia prouiderit homini in quolibet statu de aliquo remedio salutis, vt null⁹ allegare possit non fuisse sibi possibilem: ille autem status puerorum in vtero morientium non habet remedium aliud, nisi illum modum applicandæ fidei: ergo illo modo saluātur. Ad hoc autem primò respondetur, pueros illos in ventre non facere statum: quia nondū ꝓdierunt in lucem, sed sunt materno supposito colligati, cuius nutrimento aluntur. Quare pro illis in nulla vnquam lege naturę vel scripta vllum fuit statutum remedium: nam neq; in lege naturæ poterat illis applicari fides. Quare inopinabilis est illa opinio. Vel respōdet secundò, statū in vtero morietium & nascentium eundem esse, cui Deus sufficiens prouidit baptismi remedium: si autem aliqui non nascūtur, nō possunt de Deo cōqueri, qui illos nō occidit, nisi per causas naturales, quibus secūdùm suam naturam agere sinit. Damnantur autem propter originale. Quòd autem aliqui nascant, alij verò nō, nulla est causa preter naturales, nisi quā dedimus articulo secūdo, quòd De⁹ Iacob dilexit, Esau autem odio habuit. Sicuti si mulier in nemore sola puerum enixa, tunc moreretur, vt filium nec baptizare posset, nec Deo offerre, puer ille non posset de Deo cōqueri. Quemadmodum neque illi, qui ex infidelibus nascuntur. ¶ Secundum argumentum est. Si mulier pręgnās pro Christo mortem oppeteret, infantulus in ventre tūc occisus inter martyres haberet: ergo pariter potest ei illic applicari fides & votum parētū. Ad hoc autem negatur consequentia: quoniam puer tūc non saluatur per mortem matris, sicut neq;, ipsa baptizata, baptizaretur puer, sed per mortē ꝓpriā: quia scilicet ipse pro Christo occiditur. Non ergo consequitur, si potest ei applicari martyriū, posse applicari vel baptismū, vel solam fidem.

Ad argumēta Caietani.

ARTICVLVS. XII.

Vtrùm furiosi & amentes debeant baptizari.

QVONIAM

Voniam furiosi & amentes similes sunt pueris, quæritur demum de illis vtrùm sint baptizādi. Et respondet D. Thom. aliquibus factis distinctionibus per quatuor conclusiones, quibus quintam in solutione tertij de dormientibus adiungit. Amentium nanque quidam sunt per petui nulla habentes lucida interualla, in quibus. s. nullus apparet rationis vsus. De his ergo statuitur prima cōclusio. Eiusmodi amentes perinde baptizari possunt in fide ecclesiæ, vt pueri ante vsum rationis. Cōclusio est nota, quia æquale est vtrorūq; iudiciū. ¶ Alij verò sunt qui ex sana mente, in amentiam inciderunt. Et de istis subnectitur cōclusio secunda. Eiusmodi amentes secundùm eam voluntatē iudicandi sunt, quam dū sanæ mētis existerēt habuerunt, hoc est illo tēporis articulo, quo rationis vsum amiserunt. Vnde si tunc apparuit in eis voluntas suscipiendi baptismum, debet in furia vel amentia constitutis sacramentum exhiberi, etiam si tunc actu renitātur. Sin verò nulla, dum sana mēte pollebāt, apparuit in eis talis volūtas, non sunt insani baptizandi. Cōclusio hęc clara ratione mōstratur: nam voluntas illa, quam amentia vel furia inuenit, virtute in amentibus permanet. Et est determinatio Inno. propter hanc rationē in. c. Maiores. đ baptismo. Et accidit casus amico Augustini, vt ipse libro. 4. confessionum. c. 4. refert. Qui cùm eius salus desperata esset, ī lethargia baptizat⁹ fuit, & habuit (vt ip se ait Aug.) efficaciam baptismus. Alij autem sunt, qui etsi à natiuitate fuerint furiosi, per lucida tamen interualla interpollatam habent amentiam. Et de istis subiungitur tertia cōclusio, secūdę simillima. Si isti, dum habent lucidum interuallum, voluntatem habent baptismi, baptizari possunt in amentia, si periculum tunc timetur mortis: nam aliàs expectādum est rationis lumē. Si autem nulla in eis eiusmodi voluntas apparuit, non sunt dum mente capiūtur baptizandi. ¶ Postremi deniq; sunt, qui etsi non omnino sanę mentis existant, eatenus tamē ratione vtuntur, vt de sua salute cogitare valeant, atq; adeò sacramenti virtutem intelligere. Et de istis adhibetur conclusio quarta. Debent eiusmodi amentes spontanei baptizari, nō tamen inuiti. ¶ Quinta cōclusio his apponitur in solutiōe tertij. Arguit quippe sic. Magis alligatus est rationis vsus in furiosis & amētibus, quàm in dormientibus: dormientes autem ecclesia baptizare non consueuit: ergo neq; amentes sunt baptizandi. Et respondet conclusione quinta. ¶ Quāuis dormiētes nō sint nisi in imminenti periculo baptizandi: illo tamen præsenti, si antea in illis apparuit baptismi volūtas, baptizādi sunt, vt de furiosis dictum est, aliàs minimè.

Prima conclusio. *Secūda conclusio.* *Tertia conclusio.* *4. cōclusio.* *5. cōclusio.*

Ex positio articuli.

¶ De prima conclusione nihil ambigitur. Secunda verò est quodāmodo dubitabilis, nō quidē quantùm ad primum membrū: quoniā vbi voluntas præcesit baptismi, illa manet in virtute sufficiēs ad baptismū. Sed quātū ad secundū. s. q̃ si talis voluntas priùs nō apparuit, non sunt amentes baptizandi, videtur non omnino concors sententię Inno. in. c. Maiores. Ille enim nō ait, nisi q̃ qui ante amentiam vel somnum in contradictiōe perstiterunt, non sunt baptizandi: vbi videtur insinuare q̃ neutri, qui. s. nec volūtatem habuerunt, nec cōtradictionem, sunt baptizandi: quandoquidem non excludit, nisi cōtradicentes. Vnde subdit tunc baptismalem operationem imprimere characterem, cùm obicem contrariæ voluntatis nō inuenit obsistentē. Et tamen. S. Tho. videtur excludere neutros. s. non habētes voluntatē. ¶ Secūdò arguitur contra D. Th. Si esset aliquis infidelis in illa prouincia, in qua nihil auditū esset de fide, qui scilicet nunquā de baptismo cogitauit, neq; vllā habuit voluntatē baptismi nec cōtradictionem, & incideret in amētiā, tunc si tota illa prouincia audiens prædicatores fidei legē susciperet euāgelicam, baptizaretq; omnes infantes, videretur etiā posse illum baptizare, quia nō perstitit in contradictione, vt ait Inno. Itē quia si tyrānus postea inimicus Christi vrbem incendio inflāmaret, sicut omnes ciues essent martyres, ita ille amēs, ac si esset puer ante vsum rationis. Ad hęc iam ar. 7. inter disputādum cū Caietano responsum est, Inn. vt philosophū moralem locutum fuisse, per hoc scilicet quòd quis non perstiterit in contradictione intelligentem, quòd habuerit voluntatem baptismi. Est enim casus metaphysicus quòd quis neutro modo se habeat nec nolēs, nec volēs. Vnde ad secundum argumētum respondetur, illum amentem infidelem, qui nihil vnquā cogitauit de baptismo nō esse baptizādū, nisi fuisset perpetuò amē à natiuitate, tūc enim censendum esset de illo, vt de puero, sicuti ait prima cōclusio. Alioqui cùm habēs

sanam

sanam mentem nullam cognitionẽ, nec affe ctum habuerit fidei, censetur fuisse in contra dictione: quia nemo nisi volens censetur de statu sue vite disponere: & quoniã ille in pec cato tunc esset cõtra ius naturæ: fit vt quanuis tota ciuitas occideret pro Christo, priuilegio ipse nõ gauderet martyrij, imò periret. ¶Sed tertiò arguit. Sit aliquis amens, q dum habebat sanã mentẽ voluit quidẽ baptizari, sed tñ cum voluntate permanẽdi in peccato mortali. Casus est Gabr. in. 4. d. 4. q. 2. cõclusio. 3. Videtur tũc iste postea amentia, vel furia correptus posse baptizari: nam ille iã tũc nõ habet cõplacentiam in peccato: sed solã maculam: & tñ ar. 4. dictũ est, ꝙ peccatores habentes solã maculam, nisi actu opposuerint obicẽ, sunt baptizandi. ¶His tñ nõ obstantibus respondetur, illũ amentẽ neutiquã esse baptizandũ. Imò regula est absq; exceptione vniuersim obseruanda, quã hic conclusione secũda statuit D. Tho: videlicet eos qui ex rationis vsu inciderũt in amẽtiam secundùm postremũ articulum vsus rationis iudicandos esse. Eandẽ em̃ ponit Scot. in. 4. di. 4. q. 4. Quod est dicere. Si illo tẽporis articulo taliter essẽt affecti, vt tũc essent baptizãdi, licebit eos in amẽtia baptizare, si verò tũc nõ liceret, nec postea in amentia licebit, quoniam eadẽ voluntas durare censetur. Negat ergo illum amentẽ solùm habere peccati maculam, imò cõplacentiã, cũ qua in amentiam incidit. Neq; attritionẽ habet, quæ per sacramentum possit fieri contritio. Et vt citatum est suprà de consecr. di. 4. can. Omnis. nemo suæ voluntatis arbitrer constitutus, põt nouam vitam inchoare, nisi veteris pœnituerit. Quocirca licèt tota ciuitas occideretur pro Christo, ille tamen nõ esset martyr. ¶Attamen si contra opinionem Sanct. Thomę admitteretur adultus cum solo originali, sine actuali culpa, si illo modo dispositus incideret in amentiã, de illo esset maior difficultas: nam cũ ad remissionẽ originalis nõ requiratur actualis fides, sed satis sit intentio, fidesq; ecclesiæ offerentis hominem baptismo, & ille non opposuerit obicẽ actualis criminis, non immeritò censeretur baptizari posse, & martyr fieri, si occideretur pro Christo. At S. Tho. non admittit in adulto originale sine actuali culpa, eò ꝙ perueniens ad vsum rationis tenetur se statim cõuertere in Deũ vbi remittitur originale, quod si non faciat, collabitur in mortale.

Regula.

DISTINCTIO. 6. De effectibus baptismi: deq; eius catechismis, & exorcismis.

AD hui⁹ demum cõclusionem sacramenti, effect⁹ ei⁹ explorare superest, & cæremonias adhibere. Hoc igitur præ cæteris suapte institutiõe habet, ꝙ per ipsum non modò originale, verũ & cuncta peccata quoad culpam, & pœnam condonãtur. Quicunq; enim vti ait Paul. baptizati sumus in Chr̃o Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Quare subdit. Ita & vos existimate mortuos quidẽ esse pc̃tó, viuentes autẽ Deo in Chr̃o Iesu dñ̃o nostro. Vnde Augu. libr. de baptismo paruulorũ Generãte, inq̃t, carne tantũmodò trahit̃ peccatũ originale: regenerante aũt spũ nõ solùm originaliũ, sed etiã volũtariorũ fit remissio peccatorũ. & Ambr. sup Pau. ad Roma. 11. Gratia Dei in baptismo gratis omnia condonat. — Cap. j.

Pau. Ro. 6.

Aug. lib. de bapti. paru. de consec. d. 4. can. Generante.

Ambro. ad Rom. 11.

¶Ex his fit cõsequens gratię copiã & virtutũ eis, qui legitimè baptizant̃ tam infantibus, q̃ ratione vtentibus infundi iuxta verbũ eiusdẽ Apost. ad Titũ. 3. Saluos nõ fecit ꝑ lauacrũ regenerationis, — Cap. ij.

nerationis, & renouatiōis spiritus sancti, quē effudit in nos abūdè. Et ad Rom. 6. Cōsepulti sumus cū illo ꝑ baptismū in mortē, vt quomō Christus resurrexit à mortuis ꝑ gloriā patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Nouā qppe vitā, & sola Dei gratia pręstat, & virtutes exornāt. Atq cùm eadē morte pretiū fuerit persolutū redēptionis nostrę, fit vt baptismus aditū nobis pandat regni cælorū. Cuius quidē documentū cęli ipsi sup Christū baptizatum aperti, interprete venerabili Beda dederunt.

Ad Ro. 6.

Ca. iij. ¶ Veruntñ his nihil obstātib⁹, cùm spūs sanctus, vt est apud Sapientē, disciplinæ effugiat fictum, ille q fictè, hoc est cū obice lethalis criminis, ad baptismū accedit, sacramentū quidē suscipere pōt, rē verò (hoc est, gratiam, & virtutes) minimè. Quę enim participatio, vti ait Pau. iustitię cū iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras? Quę aūt cōuentio Chro ad Belial? Attamē illā recedēte fictione baptism⁹, licèt elapsus, suū sortit effectū, iuxta verbū August. in lib. de baptismo. ca. 12. Tūc valere incipit ad salutem baptismus, cùm illa fictio veraci cōfesśiōe recesserit, quę corde in malitia, vel sacrilegia pseuerāte, peccatorū ablutionem nō sinebat fieri. Hinc ergo patres trimēbrē illā diuisionē colligūt, ꝙ posśit qspiā, vel sacramētū, & rē suscipere, vt infantes, & q ætate adulta ad ipsum idoneè accedūt: aut sacramentū sine re, vt fictè accedentes: aut deniq; rē sine sacramento, vt qbus baptismus, vel sanguinis, vel flaminis, autore Aug. lib. 4. de baptismo, pro baptismo fluminis est.

Sapien. 1.

2. Corin. 6.

Aug. lib. 1. de baptis. c. 12.

Trimēbris partitio.

Ca. iiij. ¶ Sunt aūt catechumeni catechismis anteq ad sacrū fontē admittant erudiendi. Vñ Rabanus, Ante baptismū, inquit, catechizādi debet hominē prę uenire officiū. Ac perinde tāq̃ energumeni exorcismis aduersus dæmonū infestationes muniendi sunt. Ait eñ Aug. lib. 1. de symbolo, Paruuli exufflantur, & exorcizantur, vt pellat ab eis diaboli potestas inimica quæ decipit hominem.

De consecr. d. 4. can. Ante baptismū. Aug. lib. de symbolo. de cōsecr. d. 4. can. Sicut nostis.

DISTINCTIONIS 6. Quæst. 1. de effectibus baptismi.

S. Thom. 3. par. quæst. 69.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm per baptismum tollantur omnia peccata quoad culpam & pœnam.

VO in hac sexta distinctione, quę postrema est baptismi, disputanda restant. Prima scilicet quæstione de ei⁹ effectibus, & in secunda de eius exorcismis, & catechismis.

mis. Quæritur ergo primùm, vtrùm per baptismum omnia deleantur peccata, quo ad culpam & pœnam. Duos enim articulos D. Thom. quoniam admodum sunt connexi, in vnum conglutinauimus. Et respōdet dua bus affirmatiuis cōclusionibus. Prima. Omne peccatum per baptismum tollitur. Probatur primò autoritate Ezechielis. 36. Effundā super vos aquam mundam, & mūdabimini ab omnibus inquinamētis vestris. Deinde testimonio Pauli Roma. 6. Quicunque baptizati sum⁹ in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et postea cōcludit. Ita & vos existimate fratres mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu domino nostro. Mori autem peccato, & viuere Deo, est omni peccato relicto, in gratiam innocentiæ resurgere apud Deum, ergo ꝑ baptismum omnia delentur peccata.

Prima conclusio.

Secunda cōclusio.

¶ Secūda conclusio. Per baptismum liberatur homo à reatu totius pœnæ sibi debitæ ꝓ peccatis, ac si ipse sufficienter pro oībus satisfecisset. Probatur ex Ambrosio super illud ad Rom. 11. Sine pœnitentia sunt dona, & vocatio Dei. Gratia Dei in baptismo nō requirit gemitū &c. sed oīa gratis condonat. de cōsecra. di. 4. can. Sine pœnitentia. Et ratio sumitur ex eodē loco Pauli ad Rom. 6. Si mortui sumus cum Christo, credimus, quia simul etiā viuemus cum eo. Ex quo sequitur, quòd per baptismum incorporamur morti, & passioni Christi, ac perinde, ꝙ omni baptizato cōmunicatur eius passio in remedium, ac si ipse baptizatus passus, & mortuus esset: passio autē Christi sufficiēs satisfactio fuit pro peccatis, non solùm nostris (vt habetur. 1. Ioan. 2.) sed etiam totius mundi: ergo per baptismum totius pœnæ reatus dimittitur.

Expositio articuli.

¶ Conclusiones istæ in primis nō sunt tātū doctorum assertiones, verùm & sanctiones sacrorum canonum, quæ ex locis sacræ paginæ colliguntur: quare illas negare hæreticum esset. Sunt enim diffinitæ de consecra. dist. 4. canonibus multis, vt can. Per baptismum. qui est Augu. & can. citato. Sine pœnitentia. Et can. Per aquam. qui eiusdem est Ambro. Et can. Vt ostenderet. qui etiam est Aug. in enchiridio. Vbi id ipsum eadem ꝓbat autoritate Pauli ad Rom. 6. quam hîc adfert S. Thom. & can. Regenerante. quem citat in solutione primi. Et est præterea decretum concilij Florentini, effectum baptismi esse remissionē omnis culpę tam originalis, quàm actualis, atq; omnis pœnæ. In quam sententiam subscripsit postea Tridentina synodus sessione. 4. q. 1.

Sacri can.

Cōciliū Florentin.

Syno. Tridentin.

¶ Ad maiorem aūt explicationem rei huius adnotādus est primū omnium titulus. Haud enim duntaxat quæritur, vtrùm per baptismum omnia tollātur peccata generali modo, qui omnibus conuenit sacramentis, sed vtrùm iste sit eius peculiaris effectus, ad quem institutus est. Cūcta enim euangelica sacramenta, vt di. 1. q. 3. definitum est, conferunt gratiam, atq; adeò, nisi obicem inueniant, peccata mortalia delent. Non tamen est ille peculiaris omnium effectus. Eucharistia siquidem non fuit ad id instituta, imò præsupponit remissionē peccatorum, sed instituta fuit ad spiritualē animæ alimoniam, atq; ad id gratiam confert. Accidit tamen eidem gratiæ, vt si peccata inuenerit, deleat. Et quodlibet aliud sacramentorum suum habet peculiarem effectum, vt di. 1. q. 6. explicatum est. Baptismi autē proprius effectus, ad quem institutus est, consistit in remissione peccatorum, & regeneratione in nouam vitam. Et hoc pacto intelligenda est præsens conclusio, iuxta verbum Petri Actuum. 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in remissionem peccatorum.

¶ At cùm tria sint peccatorum genera: scilicet, originalis, mortalis, & venialis, circa primū errauit Lutherus, & circa tertium Witcleff. Lutherus nanque adeò fuit Pelagio in asserēda originali macula cōtrarius, vt diceret neutiquam radicitus deleri per baptismum, sed remanentem concupiscentiam verè esse actuale peccatum. Quare vafrè sui aiunt peccata illic remitti, sed non prorsus tolli, sic enim philosophi dicūt qualitatem remitti, licèt nō funditus tollatur. Et occasionē sic loquēdi nacti sunt ex illo Pau. Roma. 7. Peccatum non cognoui, nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam nisi lex diceret, Non concupisces. Vbi Lutherus putat concupiscentiam carnis, quæ est in viro iusto, esse peccatum. De qua ait inferiùs ipse Apostolus. Malum quod ago, ego non operor, sed quod habitat in me peccatum, (hoc est concupiscentia.)

Lutherani.

¶ Cōtra quam hæreticam vesaniā nos latè disputauimus lib. 1. de natura & gratia cap. 11. Illa enim non esset legitima & perfecta, atque adeò vera remissio: cùm tamen Christus ipse Ioan. 7. dicat, Pater sanctifica eos in veritate: sermo tu⁹ veritas est. Et Ioā. 8. si filius vos liberauerit,

Hierony. verè liberi estis. Vnde ad Oceanũ Hierony. Omnia,inquit,in baptismate cõdonata sunt crimina. Quandoquidem Aposto. 1. Corin. 6. post longam enumeratione omnium peccatorũ,subdit. Et hec quidẽ fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi. Vñ concludit Hierony. Omnia peccata per baptismum donata esse verè & fideliter. Quinuerò Pau.ipse ad Rom.8.concludit. Nihil ergo nunc dãnationis est his, qui sunt in Christo Iesu, qui nõ secundùm carnẽ ambulant. Neque verò solùm verbum remissionis extat in euangelio, vt Lutherani cauillãtur, sed ipsissimum tollere, vt. 1. Ioan.3. Scitis q̃a ille apparuit, vt peccata tolleret. Et Baptista Ioan. 1. Ecce agnus Dei, q̃ tollit peccata mũdi. August. Et quò Aug. cuncta comprehendat contra duas epistolas Pelagianorũ ad Bonifaciũ li. 1. ca. 13. Pelagianos inducit Christianos calumniantes, quòd negaremus per baptisma omnia peccata radicitus cõuelli, sed vt capillos radi, radicibus permanentibus. Quorum calumniam hisce verbis reprimit. ¶Quis hoc nisi infidelis affirmet? Dicimus enim baptisma omniũ dare indulgẽtiã peccatorũ, & auferre crimina, non radere: neq; peccatorum radices in mala carne teneri, quasi rasorũ in capite capillorum, vnde crescant iterum resecanda peccata. Ecce quomodo originale quantũ ad culpã radicitus tollitur in baptismo. Quapropter superstes concupiscentia carnis nõ est actuale peccatũ, sed inclinatio ad malum, cui resistere per gratiã Dei possumus. Hoc autem articulo proximo efficaciùs monstrabimus, vbi Lutheranis respondebimus. Ex remissione autem originalis culpæ palàm fit cõsequens, vt omnia etiam mortalia pariter cum ipso remittãtur. Nam cùm remissio peccati sit reconciliatio in amicitiam Dei, consequens fit, vt originale sine mortalibus, aut vnũ mortale sine omnibus remitti nequeat. Vñ axioma illud ortũ est, Impium est à Deo dimidiam sperare veniã.

¶Sed & de peccatis venialibus ille omnium VVitcleff. errorum sentina Witcleff, vt. 2. tomo de sa- Tho. VValdensis. cramen. cap. 108. apud Thomã Waldensem videre est, à veritate, in hac parte aberrauit dicẽs, quod etsi alia peccata per baptismum tollantur, peccatum autem veniale omissionis nõ tollitur. At cùm inductę autoritates, tam vniuersaliter de omnibus peccatis, & delictis loquantur, non est, quòd latiùs contra hunc hæreticũ hîc debeamus immorari. Ait enim preterea Aug. loco proximè citato ca. statim. 14. Qui dicunt baptisma non omnia peccata delere, condemnamus: quia scimus plenã purgationẽ per ipsa mysteria cõferri. Micheæ.7. Et Micheæ.7. quem loco citato inducit Hieronymus. Ipse auertet, & miserebitur nostri, & demerget iniquitates nostras, & proijciet Chrysost. in profundum maris. Vnde Chrysost. super Ioan. homilia. 24. In qua baptismi tanquam in sepulchro caput immergẽtibus, vetus homo sepelitur, emergẽtibus inde nouus resurgit. Extat tamẽ concio præclarissima sancti huius patris ad catechumenos baptizãdos, quæ incipit. Quàm dulcis. vbi hanc veritatẽ dulcissimè disserit. Et epist. 39. Grego. lib. 9. epistolarum. Si qui sunt, qui dicant peccata in baptismo superficie tenus dimitti (nota aliam hæresim) quid est hac prædicatione infideliùs, cùm per fidei sacramẽtum anima à peccatis radicitùs absoluta soli Deo inhæreat? Et infrà. Qui autem dicit peccata in baptismo funditùs non dimitti, dicat in mari rubro Aegyptios non veraciter mortuos. Et subdit illud Ioan. 13. Qui lotus est, nõ indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Totus autem mundus dici non põt, cui peccatorum aliquid remansit. Qui ergo baptizatur, iam mũdus est totus, indiget tamẽ pedes lauare ab his sordiũ pulueribus, quos terrenis gressibus contrahit. In Iordane figura baptismi Naaman Syrus perfectè fuit à lepra mundatus: & ille, qui ad piscinã iacebat, adeò in ipsa per Christum curatus fuit, vt lectum, in quo iacebat, posset in domũ baiulare, quod figura baptismi fuit, vbi adeò homines solidè sanãtur, vt per Dei opem possint corpus cum suis prauis affectionibus ita sustinere, vt eis non succumbãt. Pulcherrimè ergo ad hunc baptismi candorem illud attinet Pau. ad Titum.3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouatiõis spiritus sancti, quem effudit in nos abundè: scilicet copiosissimè, vt sordium nihil fieret reliquum. Et illud. 2. Corinth. 11. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Ait eñ Augu. cap. illo citato Per baptismũ. de consec. d. 4. per baptismũ deletur, q̃cquid ab homine dictũ, factum vel cogitatũ est, vt habeatur quasi nõ factũ. Hęc ille. Et ideò baptizat⁹ despõsatur Christo quasi integra incorruptaq; virgo. Vnde idem Pau. ad Ephe. 5. Christus dilexit ecclesiã, & seipsum tradidit

dit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eã lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata.

Primum argumentum S. Thom. ¶Restat autem ex his dubiũ, quòd si per baptismum originalis culpa remittitur, non debent per eundem remitti actualia. Vnde primo loco arguit S. Tho. contra primam conclusionem. Baptismus est quædam spiritualis regeneratio, quæ generationi carnali contraponitur: per carnalem autẽ generationẽ solum contrahitur originale: ergo illud duntaxat per baptismum tollitur. Respondet autem per illud, quod nos proximè allegauimus ad Roma. 5. vbi Apostolus hanc declarat eminentiam doni Christi super delictũ Adæ, quòd iudicium processit ex vno homine in cõdemnationẽ multorũ filiorum: gratia aũt ex multis delictis in iustificationem. Itaq; non solùm vniuersos mortales ab vna originali culpa baptismus lauat, sed ab omni actualium multitudine. Vnde August. in lib. de baptis. paruu. & refertur can. Generante. de consecra. dist. 4. Generante, inquit, carne tantummodo trahitur peccatum originale, regenerante autem spiritu sancto non tantùm originalium, sed & voluntariorũ fit remissio peccatorum. *August.* ¶At in contrariũ arguitur. Diuersorum sacramentorum diuersum debet esse institutum: sacramentum autem pœnitentiæ ordinatur in remissionem actualium: ergo baptismus nõ nisi in remissionẽ originalis. Respondetur ad minorem, pœnitentiam nõ in omnium ordinari actualium remissionem, sed in eorũ dũtaxat, quæ post baptismum cõmittuntur. Ob idq; baptismus vniuersa remittens dicitur à Hieronymo nauis integra: pœnitentia verò secunda tabula post naufragium. *Secundũ argumentum.* ¶Cõtra hoc tamen procedit argumentum S. Thom. secundo loco. Pœnitẽtia est sufficiẽs causa remissionis omnium actualium, etiam præcedentium baptismum: ergo baptismus nõ pertinet ad actualia. Respondet primũ, vt arti. 6. dictum est, illam pœnitentiã antecedentem baptismum non esse sacramentalem, sed interiorem virtutẽ. Secundò additur, quod illa nõ habet virtutẽ remittendi actualia, nisi quatenus includit intẽtionem suscipiendi baptismum. Nulla eñ remissio peccatorũ fieri potest, nisi per virtutẽ passionis Christi, iuxta illud Apostoli Hebræ. 9. sine sanguinis effusione nõ fit remissio. Quare motus pœnitẽtiæ inutilis est, nisi adsit fides, & propositum participandi illã. s. dum se quis vel baptismo subdit, vel ecclesiæ clauibus. Ob idq; ante baptismũ motus pœnitentis valorẽ habet ex intẽtione suscipiendi baptismũ in remissionem pctõrum, vt illic ait Petrus. Post baptismũ verò ex intẽtione subijciẽdi se clauibus per sacramentũ pœnitentiæ. At verò voluntas intentioq; baptismi licèt actualia remittat, non tñ simpliciter quantũ ad culpam, & pœnã, sed secundũ quãtitatẽ cõtritionis: baptismus verò in re ab vniuersis animã abstergit. Ex quo fit cõsequens nõnũquam baptismum, dum applicatur, delere posse actuale sine originali. Cũ eñ qs primũ baptismũ habet flaminis, ab originali mundat: si ergo ille postmodũ incidat in peccatũ, & attritus baptizetur: baptismus quod originale nõ inuenit, actuale delebit faciẽdo ex attrito cõtritum. *Appendix.*

Tertium argumentum. ¶Sed arguit D. Thom. tertio loco. Diuersis morbis diuersæ sunt accõmodandæ medicinæ: nã vt ait Hiero. quod sanat oculũ, nõ sanat calcaneũ: cùm ergo baptismus originale deleat, & actuale ab illo differat, nõ videtur actualia per ipsum remitti. Respondet, maiorẽ illã præmissam esse verã de particularibus medicinis: baptismus autem est vniuersalis morborum omniũ: vtpotè per quẽ expurgatio fit vetustæ vitæ, & generatio nouæ. ¶In cõtrariũ aũt in maiorẽ explicationẽ arguitur. Priuilegiũ hoc non est singulare baptismi, imò omnibus cõpetit sacramẽtis: gratia eñ pœnitentiæ per se oĩa peccata delere põt. Et eucharistia non solũ gratiã per se confert, vt baptismus, verùm vt d. 1. q. 6. mõstratũ est, omniũ existit sacramentorum præstantissimum. Respõdet, sic esse tandẽ discrimẽ hoc intelligendũ, quod reliqua sacramenta cũ non per se propriè ad regenerãdum hominẽ ordinent, quãquam gratiam cõferant, non tñ per se cuncta peccata remittunt, sed secundũ dispositionẽ suscipientis. Tanta ergo potest esse contritio pœnitentis, vt per sacramentũ absolutionis radicitus oĩa remittantur peccata, quoad culpam & pœnam. Sed hoc est accidens rarò contingens. Baptismus autẽ hoc per se habet propriè, vt per ipsum cuicunq; non opponenti obicẽ oĩa simpliciter condonent. Atq hic est sensus cõclusionũ pñtiũ. *Argument.*

De secunda conclu. ¶Circa secũdã cõclusionem hoc notato, quod intelligitur de his pœnis, quæ peccatis actualibus debent: nã de illis pœnalitatibus, quas

 cum

cum originali cōtrahimus, articulo ꝓximo dicendū restat. Deinde attende, ꝙ autoritas illa Pauli, sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei, nō facit illū sensum, ꝙ in baptismo remittantur pœnę, sed ꝙ Deū prędestinationis non pœnitet, & ꝓmissionū, q̄bus nobis æterna bona pollicet, sed adducitur ꝓpter glossam Ambrosij dicētis, ꝙ nō exigit opus satisfactoriū, sed oīa gratis condonat. Et ad idē illud ꝑtinet Augustini cano. Per baptismum. ꝙ oīa delet, quasi facta nō essent nec cogitata. Et illud, eiusdē Ambrosij cano. Per aquā. vbi ait, per aquā baptismi trāsitum fieri de terrenis ad cœlestia. Inde eñ fit, nihil soluendū relinquere, quod impedire illū trāsitum posit ad regnū cæleste, cuius ianuam, vt art. 7. videbimus, aperit. ¶De hac aūt conclusione satis diximus di. præcedenti. arti. 5.

Primum argumentum. Arguit nihilominus D. Th. ex illo ad Rom. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt: culpa autem, vt ait Aug. nō nisi per pœnā ordinatur: ergo nō omnis illic remittit. Sed negat consequentia: quoniā pœna pasiōis Christi applicatur baptizato inquantū fit eius membrum, ac si ipse illā sustinuisset. Quòd si quis arguat, ꝙ idē deberet sacramēto pœnitētiæ & cæteris cōgruere, cū pariter virtute pasionis Christi operentur. Negatur cōsequentia: iam eñ satis loco citato mōstrauimus, aliud esse operari virtute pasionis Christi, quod generale est omnibus sacramētis: aliud verò per sacramentū incorporari Christo, fieriq; eius membrū, quod peculiare est baptismi. Et ideò illi ꝓpriè cōuenit, vt per ipsum plena fiat satisfactio. In sacramento aūt absolutionis, quæ fit per claues ecclesiæ, nō oēs cōdonantur pœnæ: quare arbitrio sacerdotis debet pœnitēs ꝓ eo, quod restat, satisfacere.

Secundū argumentum. ¶Secūdò arguitur. Effectus baptismi aliquā similitudinē habere debet cum sacramento: ablutio autē non habet similitudinē cū subtractione reatus pœnæ, sed tantùm cū ablutione maculæ. Respondetur, ꝙ baptismus aquę sicut sua ablutiōe significat emūdationem à culpa, ita & sua refrigeratione refrigerium ob cōdonatam pœnam.

Tertium argumentum. ¶Exurgit autem in cōtrariū argumētum tertium, quòd tunc sequeretur, nec in foro ciuili debere baptizatū supplicio affici, cū tamen quāuis homicida baptisma susciperet, nihilominus capite plecteretur. Respondetur autem, ꝙ quāuis baptizati apud Deum nullius pœnæ rei sint, nihilominus apud homines, qui maleficijs lædunt, & scandalum dant, manent supplicijs obnoxij. Nihilominus, inq̄t, princeps piè faceret, si talibus pœnam remitteret. Intellige, si posset sine scandalo id fieri. Tantū enim posset esse crimen, vt eiusmodi indulgentia, nō esset licita. ¶Maiusculam aūt difficultatem habet, quòd vt habetur de cōsec. dist. 4. can. Ne quod absit. imponitur Iudæis dum baptizantur, pœnitentia quadraginta dierum. & can. Agunt homines. ait Aug. ad Seleucianam, ꝙ homines agunt pœnitentiā de prioribus peccatis antequam baptizent commissis. Respondetur, ꝙ illæ pœnitētiæ non imponuntur ad satisfactionem. (Et hic est sensus concilij Florentini dicentis, ꝙ non sunt baptizatis imponendę pœnitētiæ,) sed admonentur baptizandi, vt id faciant: nempe, vt ieiunijs, & orationibus vacent in reuerentiam sacramenti, vt habetur in episto. 3. Clementis ad vniuersos episcopos. Atqui in eius itinerario legitur, quòd Petrus noluit eiusdem Clemētis patrem antea baptizare, quàm ieiunasset.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm per baptismum deleantur pœnalitates huius vitæ.

QVONIAM conclusione secunda præcedentis articuli id assertum est, quòd pœnæ peccatis actualibus debitæ per baptismū remittuntur, subsequitur, vt perscrutemur, an pœnalitates quoque, quas cum originali contrahimus, illic auferantur. Neq; verò hoc quæritur eò, quòd non experientia ipsa doceamur, illas nos perpeti, quales sunt concupiscentia carnis, quæ nos molestè asiduèq; exercet, morbiq; & calamitates, ac denique mors: sed indagantur hic huius rationes. Respondet ergo D. Thom. vnica trimembri cōclusione. *Conclusio.* Baptismus habet virtutem auferendi pœnalitates præsentis vitæ: non tamē eas aufert in præsenti seculo: sed eius virtute auferentur à iustis in resurrectione, quādo mortale hoc induet immortalitatem, vt. 1. Cor. 15. ait Pau. Probatur ratione triplici. Prima scilicet, q̄a cū per baptismum incorporemur Christo tanquam eius mēbra, congruū fuit id fieri in membris, quod actum fuit in capite: Christus autem à principio suę incarnationis fuit plenus gratia & veritate, sed nihilominus

lominus corpus habuit paßibile, quod post paßionē, & mortem ad vitam resurrexit gloriosam: pariter ergo Christiani in baptismo gratiā cōsequuntur, quantum ad animā, corpus autem gerunt paßibile, quo poßint pro Christo pati, vt in die iudicij ad vitam resurgant impaßibilem. Vnde Aposto. Roma. 8. Qui suscitauit, inquit, Iesum Christū à mortuis, viuificabit, & mortalia corpora vestra propter inhabitantē spiritum eius in vobis. Et infrà. Hæredes quidem Dei, coheredes autem Christi, si tamen compatimur (id est simul cū eo patimur) vt simul glorificemur. Secūdò id fuit conueniens ꝓpter spirituale exercitiū Christianæ vitæ, vt videlicet cōtra concupiscentiā atq; aliarū calamitatum incursum depugnantes victoriæ coronā assequeremur. Vnde super illud Roma. 6. vt destruatur corpus peccati, ait glossa, si post baptismum vixerit homo in carne, habet cōcupiscentiam cū qua pugnet, eamq́; adiuuāte Deo superet. In cuius figurā Iudicū. 3. sic legitur. Hæ sunt gentes, quas Dn̄s dereliquit, vt erudiret in eis Israëlem, & postea discerēt filij eorū certare cū hostibus, & haberent cōsuetudinē præliandi. Tertiò id fuit etiā vtile, ne homines propter impaßibilitatē potius præsentis vitæ ad baptismū accederēt, quàm propter gloriā vitæ æternę. Vnde. 1. Corin. 15. Apostolus. Si in hac, inquit, tantùm vita sperantes sumus in Christo, miserabiliores sumus omnibus hominibus.

Expositio articuli.

¶Ad plenum præsentis articuli intellectum adnotandū est, redemptionē, qua nos Christus redemit in hoc cōsistere, vt ab incōmodis, quæ ꝑ Adę præuaricationē incurrimus, nos liberet. Contrahimus autem inde originale peccatum in anima, ac subinde temporalē mortē, vt ad Rom. 5. autor est Pau. Pronuntiata enim ei fuerat sentētia. In quacūq; hora comederis ex eo morte morieris. Quare Christus eandem soluens mortē in cruce, & à peccato nos liberauit per gratiā, & immortalitatem corporum nobis subinde promeruit, vt idē ibi Apostolus, cap. 8. insinuat. Et quoniam baptismus instrumentū paßionis est, per ipsius gratiā tū iustificamur, tum & ius immortalitatis acquirimus. At non, vt iustificatricē gratiā, sic & corporū immortalitatē in hac vita cōdecens fuit, vt reciperemus. Quod est dicere. Nō decuit, vt per gratiam baptismi in illum statum innocētiæ in hac vita reuocaremur, à quo Adā cecidit per peccatum. Status enim ille erat supranaturalis, & ideo cum illum non recuperamus, manemus in nostra natura: quæ est, vt simus mortales: natura aūt mortalitatis secum, & morbos, & alias calamitates trahit, atq; adeò carnis cōcuspiscentiā aduersus spiritum. Nisi ꝙ dicuntur nobis ista in pœnā peccati obuenisse, & verè obuenerunt, ob id, ꝙ creati fuimus in supranaturali iustitia originali, qua nisi per peccatū fuissemus expoliati, ab his fuissemus detrimentis liberi. Rationes ergo istas, & congruentias S. Thom. non sic intelligas, vt supposito, ꝙ post baptismū deberēt manere corpora nostra in suis naturalib⁹, cōgruerit istas non infirmitates pati: hęc enim rerū consequentia, naturalis est. Sed probāt decuisse, vt non reuocaremur ad illum statū innocentiæ, quo possemus nō mori. Nā præter easdem rationes est alia, ꝙ tunc per baptismū deberet renouari totus mūdus, sicut erat in illo statu. Preterea, & periculum rediret, vt iterum atq; iterū per peccatū eundem statum amitteremus. *Bona ratio.* ¶Veritatem ergo hāc, ꝙ post baptismum ab his pœnalitatibus nō liberemur, & experientia ipsa docet, & sacra pagina, sacriq́; canones faciunt catholicam. *Catholica ueritas.* Quapropter hæreticum esset dicere, ꝙ propter gratiam baptismalem, quis poßit ad illum statū peruenire, vt extinctū prorsus haberet peccati originalis fomitem, vt artic. 6. apud S. Tho. videbimus, nisi ex singulari priuilegio, quale fuit in virgine. ¶De hac ergo catholica veritate multis in locis edisserit August. vt lib. 1. de pc̄tō. meri. & baptis. paruu. cap. 39. Euacuatur eñ, inquit, per baptismū caro peccati, non ita, vt in ipsa viuente carne concupiscentia consperſa, & innata repentè absumatur, vt nō sit, sed ne obsit mortuo (scilicet peccatis per baptismum) quæ inerat nato. Et hic est locus, quem hîc citat D. Thom. tanquam glossam ad Rom. Et lib. 2. capit. 7. eandem confirmat verbis illis, quæ Gratianus inde desumpsit de consecr. dist. 4. cano. Non ex quo. Non enim, inquit, ex qua hora quisque baptizatur, omnis vetus infirmitas eius absumitur, sed renouatio incipit ad remißionem omnium peccatorum. Idq́; cōfirmat ex illo Apostoli. 2. Corint. 4. Et si exterior homo noster corrūpatur, interior renouatur de die in diem. Fomes eñ ille, qui nobis continenter corruptos affectus creat, per corporis macerationem reprimitur, qua subinde maceratiōe, & corpus foris attenuatur,

& intus renouatur spiritus. Vnde Paulus ad Rom. 7. Video, inquit, aliā legem in mēbris meis, repugnantē legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. Et ad Gala. 5. Caro cōcupiscit aduersus spiritū, & spiritus aduersus carnē. Atq; in huius significationē populo Israël non protinus, vt mare rubrū trāsmisit, ingressus patuit ad terram promissam, sed obiectæ ei fuêre barbaræ illæ gentes, cū quibus in deserto multis annis belligeraret.

Dubium. Dubium autē ex his emergit, vtrū esto concupiscentia per baptisinū nō sit prorsus sublata, saltē debilitata fuerit aut diminuta. Ad hoc subsequentibus propositionibus respōdetur.

Prima propositio. Prima. Cōcupiscentia post baptismū nō habet prorsus rationem peccati, aut reatum culpæ. Hæc satis articulo superiori cōprobata est, & lib. 1. de natura & gratia cap. 11. & 12. locupletiùs. Nam præter inductas autoritates ait lib. 2. de peccato. merit. cap. 4.

August. Aug. Concupiscentia in paruulis baptizatis à reatu soluitur, ad agônem relinquit. Et lib. 1. retractatio. cap. 15. Cōcupiscentia reatus in baptisinate soluitur, sed infirmitas manet.

Cōcupiscē. Est ergo cōcupiscentia nihil aliud, quàm sensualitas, quę rebellare nata est aduersus rationem: tñ sine consensu, aut negligentia voluntatis rebellio illa nō erit peccatum.

Luthe. Vnde vt Lutheranis respondeamus, quando ait Pau. ad Rom. 7. ꝙ concupiscentiam nesciebat, nisi lex diceret, Non concupisces, verbo illo, Non cōcupisces, quod peccatū significat, nō intellexit potentiā, quæ dicitur cōcupiscentia, sed voluntariū actum. Et quāuis vbi ait, Quod ago malum ego nō operor, sed quod habitat in me peccatum, sensualitatē ipsam appellet peccatū, nō tamen id propriè intelligit, & quod aiunt, formaliter, sed sicut nomen causæ attribuit effectui. Glossa est eiusdem Aug. lib. 1. contra duas epistolas Pelagianorū cap. 13. Illa em̄, inquit, cōcupiscētia, quæ reliqua est à baptismo, quo ratio peccati plenissimè remittitur, radicitusq; conuellitur, non quia peccatum est, sed quia peccato (scilicet originali) facta est, peccatū dicitur: sicuti scriptura dicitur manus, quia manu facta est, & oratio Ciceronis dicitur Ciceronis lingua, vt ipse idem ait lib. de nuptijs, & concupiscētia ca. 23. Meritissimò ergo error iste Lutheri dicentis concupiscentiam in renatis esse peccatum, diplomate Leonis decimi tā quam hereticus condēnatus est ar. 2. Ac subinde in concilio Tridentino sesio. 5. ca. vlt. Quocirca glossa illa canonistæ Hugonis super citatum cap. Non ex quo. vbi ait, ꝙ licet homo renouetur in baptismo, tamē non ex toto deletur originale, sed remanet debilitatum & sopitū, erronea est, neq; in viro theologo esset tolerabilis. Nā originale peccatū dicit culpā, quæ tota in baptismo aufertur. Ille autem bonus autor, si theologus esset distinxisset vtiq; inter peccatum originale, qđ prorsus tollit, vt ait D. Tho. in solutione tertij, & fomitem, qui remanet, qui est ipsa sensualitatis potentia.

Secūda propositio. ¶ Secūda propositio. Cōcupiscentia ipsa in baptizatis quantū ad substātiam, nec diminuitur, nec debilitatur, nec sopitur. Probatur, quia est potentia naturalis, & gratia non tollit naturam, sed perficit. Imò vsu venire sæpe solet, vt baptizati propter naturalem complexionem vehemētiores sentiant carnis insultus, quàm non baptizati.

Tertia propositio. ¶ Tertia propositio. In hoc sensu cōcupiscentia illa & fomes, qui est pœna originalis peccati, dicitur alligari, & minui, & debilitari, ꝙ spiritus per gratiam baptismi contra eius infestas pugnas adiuuatur, vt certamini nō succūbat. Et hoc est, quod ait Aug. lib. de libero arbitrio. & refertur can. Gratia. de cōsecra. d. 4. Gratia em̄, inquit, quę per Christū datur, non solùm peccatorum remissionem facit, sed etiam facit, vt lex impleatur, vt natura liberetur, & peccatū non dominetur. Et est determinatio concilij Mileuitani cap. 2. & 3. *Syno. Mileuitana.* Atqui hoc est, quod ait Aposto. ad Roma. 6. de baptismo loquens, per quem morti Christi cōfiguramur. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, (scilicet, quo ad culpā,) vt destruatur corpus peccati. Non tñ, vt subitò sepeliatur, sed vt in agône non seruiamus peccato, scilicet cōcupiscentiæ per consensum succumbentes. Vnde subdit. Nō ergo regnet peccatū in vestro mortali corpore, vt obediatis cōcupiscētijs eius. Regnare ergo peccatū, est obedire concupiscētijs ꝑ cōsensum. Atq; in hoc triūpho nostra ꝑ Dei gratiā cōsistūt merita. Sicut. n. peccatū, vti ait illic Aug. nullū est, nisi sit voluntariū, ita & in ipso libero arbitrio diuina ope adiuto consistit meritū.

Gloriosū Christianorū triūphū. ¶ Sed ꝓspice, ꝗ in hoc cōflictu spiritus cū carne eluceat sententia illa Pau. ad Rom. 5. vbi abūdauit delictū, superabundauit & gratia. Nā etsi in statu naturæ integræ per cōtemplationē homines plurimùm mererentur, hoc tamē status noster illi præstat, ꝙ sub Christo duce merémur,

mur, tollētes scilicet crucē nostrā, atq; illā se quētes, illic enim nulli essent lāguores neq; agōnes aduersus hostem, nos verò sudorib⁹ plurimis & laborib⁹ exhaustis gloriosa præmia, diuina ope suffulti, promeremur, vt tāquā palmites p baptismū in Christo plantati fructus gloriæ proferamus, alij .s. virginitatis laureā gestantes, qui cōtra cōcupiscētiam carnis luctati sunt, alij verò pdicationis & doctrinę atq; alij palmā martyrij ferētes, q gloriosè de hostib⁹ fidei triūpharūt. De qb⁹ Dauid, Eūtes, inqt, ibant & flebant mittentes semina sua. Veniētes autē venient cum exultatiōe portātes manipulos suos. Quæ quidem premiorū insignia non fuissent, nisi propter casum Adæ Deus factus esset homo, qui ab illa nos culpa liberās, tam ingentia nobis donaret auxilia. ¶ Facilè ergo soluunt argumēta D. Thomæ. quorū primū est. Potentius, vt ait ad Rom. 5. Apostolus, est donū Christi, quàm peccatum Adæ: sed per peccatum mors in mundum intrauit, vt ibidē ait Apostolus, ac perinde omnes pœnalitates: ergo & per baptismū omnes essent tollendæ. Respondetur autem secūdū glossam ad Rom. 6. (vt vltra non seruiamus peccato,) q sicut superās atrocissimū hostē nō statim eū enecat, sed patitur eū aliquātulū cū dedecore, & dolore viuere: ita Christ⁹ pœnā, hoc est cōcupiscētiā in hac vita alligauit, quā in futuro perimet. ¶ Secūdò arguitur. Baptism⁹ tollit peccatū actuale quoad culpā & pœnā: ergo deberet originale cū suis pœnalitatibus auferre. Negat cōsequētia: duplex .n. est pœna .s. gehēnalis (vt ibidem ait glossa) & temporalis: & quoniā per baptismū pfecta cōciliatur amicitia cū Deo, tollitur pœna omnis gehēnalis, quę eidē amicitię repugnat. Tēporales aūt, vt cōcupiscētia, fames, sitis & mors, quæ ipsi naturę, iustitia originali expoliatæ, natiuę sunt, manere (vt dictū est) debuerunt. Sed tn̄ regnū & dominiū earū p gratiā baptismi deiectum est, vt homo nō debeat illud timere. Tertiò. Remota causa remouetur effect⁹: sed originale p baptismū ,prsus tollit: ergo & pœnalitates deberēt tolli. Respōdetur aūt q cū Adā primū infecisset naturam, quæ postea p generationē inficit personas, Christus cōuerso ordine prius in hac vita reparat psonas abstergendo illis omnem maculam, & quencunq; suppliciorum reatum, qui eas posset ab ingressu cælesti remorari. Pœnalitates autē, & detrimenta quę sequuntur naturam, originali iustitia destitutā, abolebit in generali resurrectione.

Primum argumentum.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm per baptismum non solùm infundantur gratia & uirtutes, uerùm aliqui uirtutum actus illi peculiariter attribuantur.

PER sacramēta nō modò à malo liberamur, sed adornamur in bonū, & ideo postquā definitū est p baptismū à malis culpæ & pœnæ nos erui, quæritur vtrū per ipsum quoq; gratia & virtutibus informemur ad bonū. Et quoniam quartus & quintus articuli apprimè sunt germani, ambos in vnū cōpingemus. Igitur iuxta duo quæstionis mēbra duabus cōclusionibus respondetur. Prima. Per baptismū quisq; gratiā cōsequit & virtutes. Probat primò autoritate Apostoli ad Titū. 3. vbi ait, q Christ⁹ saluos nos fecit per lauacrum regenerationis (id est per baptismū) & renouatiōis spiritus sancti, quē effudit in nos abundè. Deinde ratione, qa vt sæpe suprà dictū est, per baptismū efficimur membra Christi: à capite autem in membra gratiæ & virtutum participatio deriuatur secundùm illud Ioan. 1. De plenitudine eius nos oēs accipim⁹. ¶ Secūda cōclusio. Baptismo peculiariter inter omnia sacramēta attribuunt duo actus virtutū. Vn⁹ illuminare intellectū quātū ad veritatis agnitionē, atq; alter fœcūdare affectū fœcūditate bonorum operū p gratiæ infusionē. Prior pars pbat ex Dion. 2. ca. ecclesia. hierar. attribuētis baptismo illuminare. Secunda verò autoritate glossæ super illud Psalmi. 22. sup aquā refectionis educauit me, dicētis, animā peccatorū ariditate sterilē per baptismū fœcundari. Secūdò tota cōclusio probat, qa per baptismū efficimur mēbra Christi, atq; adeò regeneramur in spiritualē Christianorū vitā, secundū illud ad Galat. 2. Quod autē nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei: vita autem mēbrorū animalis cōsistit in hoc, q sint capiti vnita, à quo esse recipiāt, à capite autem deriuatur in mēbra primò sensus & deinde mot⁹: ergo ppriū baptismi est, vt per ipsum & sensum spiritualē suscipiamus ad cognoscēdā veritatē, & spiritualē per gratiā instinctum motum ad operandū bonū. Atq; hoc docemur verbo illo Ioā. 1. Vidim⁹ eū plenū

Prima conclusio.

Secunda cōclusio.

gratię & veritatis,& de plenitudine eius nos oēs accepimus. Tametsi græcè,plenū gratię & veritatis, referatur ad verbū,quod caro factum est, eadem est tamen sententia,quam hîc Diuus Thomas profert. Quòd gratia baptismate ablutis infundatur,duplicē habere potest sensum:vnum.s.ꝙ fiāt Deo grati. Et hic semper fuit habitus tanquā fides catholica, iuxta verbum Christi,Qui crediderit & baptizatus fuerit,saluus erit. Et Pau. Mūdās eam lauacro aquæ in verbo vitæ, & similia. Alter verò sensus est,ꝙ illa gratia sit qualitas ab homine distincta, diuinitus concreata, qua fiat homo gratus, sicuti est habitus sciētiæ & virtutis acquisitæ. Atq; hic sensus nō est tanquā de fide vsq; adeò antiquus: quoniā neq; tā planè ex sacra pagina colligitur. Nam,vt.d.1.q.3.explicuim⁹,nihil repugnat hominē esse deo gratū absq; aliqua sibi inhęrēte qualitate, sicuti ego sum grat⁹ amico,eò solū ꝙ diligor ab illo. Et pariter distinguendū est de virtutū infusiōe. Quòd.n.fides,spes & charitas sint auxilia quædā specialia Dei, quibus nos supra naturā ad credēdū mouet & ad sperādū,& amandū, cōfessio euangelica est,iuxta illud Ioā.6.Nemo pōt venire ad me,nisi pater me⁹, qui misit me,traxerit eū, & iuxta illud Paul.2.Cor.3.Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis,sed sufficientia nostra ex Deo est. Quòd autē sint habitus distincti potentiarū sicuti acquisiti,nec tā planè colligitur ex sacris literis,nec est tā antiqua ecclesiæ confessio. Imò gradatim veritas hęc est ab ecclesia suscepta. Primū em̄ Inno. in.c. Maiores. de baptis. tanquā rē inter theologos dubiā reliquit,vtrū hoc secūdo modo gratia & virtutes per baptismū infundātur. Postmodū verò in cōcilio Vienēsi pars hęc affirmatiua tāquā probabilior,dictisq; sanctorū & doctorū magis cōcors recepta est:ꝙ scilicet tā paruulis q̄ adultis infundant,vt patet in clem. Fidei catho.de sum.tri. &.fi.cath. Et hoc potissimū ꝓpter paruulos, de quibus maius erat dubiū. Nūc autē nouissime in cōcilio Tridētino tāquā certa veritas est sub hoc verborū tenore decreta,sessio.6.can.11.Si qs dixerit hominē viuificari,vel sola imputatiōe iustitię Christi, vel sola peccatorū remissione exclusa gratia & charitate,quę in cordibus eorum p spiritū sanctum diffundatur,atque illis inhæreat,aut etiam gratiam,qua iustificamur,esse tātum fauorem Dei,anathema sit.

Expositio articuli.

Concilium Vienense.

Tridentina synodus.

¶Est autē hęc sancta veritas sacris literis maximè cōsonās, huic scilicet testimonio Pau. ad Titū. 3.Saluos nos fecit per lauacrū regenerationis & renocatiōis spiritussancti, quē effudit in nos abūdè. Effundere enim,rē aliquam effusam significat. Et.2.Cor.1.Qui signauit nos,& dedit pignus spiritus in cordib⁹ nostris. & ad Ephes. 1.Credentes signati estis spiritu ꝓmissionis sancto,qui est pign⁹ hereditatis nostræ. Pignus enim rem aliquā significat. Et suffragat ratio, quoniā homo aū hominē diligit,non eum bonū facit,imò cū ob id diligit, quòd bon⁹ est:Deus autem diligēdo nos bonos cōstituit, atq; adeò cū, vt Sapient.8.legit,suauiter omnia disponat, nō quomodocunq; nobis fert opē, sed gratiam nobis infundit, qua diuinæ suæ,vti ait Petrus,cōsortes faciat naturę,ac subinde potētias virtutibus exornat,quibus vnaquæq; suum valeat officium perficere,vt intellectū fide ad credendum,voluntatē autem spe, & charitate ad sperādum,& diligendum. Itaq; sicut naturaliter ad productionē animę,per quem recipimus esse,consequitur potentiarum emanatio,quibus anima ipsa operatur, ita & ad productionem gratiæ,quæ est in essentia animæ,dans illi esse supranaturale, cōsequitur in potentijs ad operandum virtuiū infusio. ¶ Arguitur autē cōtra. Dari gratiā in scriptura, idem est,quòd dari spiritū sanctum,cuius donum est gratia: at spiritus sanctus nō videtur per baptismum dari, sed per confirmationē: legitur enim Actuum.8.de Samaritanis à Philippo diacono baptizatis, ꝙ nondū receperant spiritum sanctū,donec veniētibus apostolis per eorū manuum impositionē eum receperūt. Ad hoc autem respondet absq; dubio illos recepisse gratiam in baptismo, nō tamen visibiliter spiritū sanctū,sicut recipiebatur in cōfirmatiōe. Et de illa visibili visione legitur illic ꝙ nondum in quēquam illorum venerat. At verò cùm virtutū duo sint genera: scilicet, theologarum vt sunt fides,spes, charitas,& moraliū atque cardinaliū,vt sunt iustitia, prudētia,fortitudo,& tēperātia:de illis prioris generis nemo theologorū dubitat, quin infundant,morales aūt Sco.in.3.sentē.d.36.(illic.n.hęc materia disputat) eas infundi negat. Haud tamen hęc disputatio hîc locū habet apud S. Tho. sed.1.2.q.63.ar.3.vbi affirmat prudētiā quoque p baptismū intellectui infundi et iustitiā volūtati,atq; adeò appetitui irascibili fortitudinem,

Testimonia sacra.

1.Pet.2.

Duo uirtutum genera.

Scotus.

dinem,& concupiſcibili temperantiam.

Primum argumentum. ¶Primum argumentum S.Thom.cõtra primam concluſionem eſt.Sacramẽtum debet id repræſentare,quod efficit:baptiſmus autẽ ſua ablutione ſignificat remotionem culpę, non autem infuſionem gratiæ, & virtutum: non ergo illas efficit. Reſpondetur,quòd ſicut ſua ablutione ſignificat abſterſionẽ culpæ,& ſua frigiditate, refrigeriũ remiſſarum pœnarũ,ita ſua claritate infuſionem gratiæ & virtutum. ¶Secũdò arguitur. Id quod iã quis ſuſcipit non eget iteratò ſuſcipere:multi autem dum ad baptiſmũ accedũt,iam per baptiſmum flaminis effectum eius obtinuerunt,vt de Cornelio legitur Actu.10.ꝙ ante baptiſmum iam erat timens Deum,id quod & de Paulo,ac de alijs conſtat:ergo illi nihil per baptiſmum ſuſcipiunt. Reſpondetur,ꝙ per baptiſmum flaminis per fidem.ſ. explicitam,vel implicitam recipit homo remiſſionem peccatorum, quoad culpam ſimpliciter,ſed tamen quoad pœnã,atq; gradũ gratiæ recipit ſecundũ,ꝙ habet baptiſmũ in voto,hoc eſt, ſecundùm quantitatem actus voluntatis diuinitus motæ:gradum autem baptiſmalis gratiæ nõ recipit, niſi cũ baptiſm⁹ confert,& illic certiſsme fit pleniſsima pœnarũ remiſsio. Vnde ſuper illud Pſalmi. Super aquã refectionis educauit me: ait gloſſa. Per augmentum virtutis,& bonæ operationis educauit in baptiſmo. Neceſsitas autem recipiendi baptiſmũ, ab illo etiã,q eſt in gratia nõ eſt hæc, ſed ꝙ cũ baptiſmus flaminis non habeat virtutem, niſi per votum explicitum,vel implicitum baptiſmi in re,ſemper manet præceptum ipſum ſuſcipiendi. ¶Tertiò arguitur. Virtus eſt habitus,quo quis faciliter,& delectabiliter operatur:in baptizatis autem relinquitur pronitas ad malũ, qui ideo difficultatem, & moleſtiã patiuntur ad operandum bonum: ergo illis nõ infunduntur virtutes. Reſpondetur,illã pronitatẽ, & difficultatem non ineſſe baptizatis propter defectum habituum virtutum, ſed propter concupiſcentiam, quę vt dictum eſt,per gratiam baptiſmalem non funditus tollitur.At quoniam ad ſenſum articulo præcedenti explicatum quodammodo minuitur,fit, vt tã ipſa pronitas ad malum, q̃ difficultas ad bonum pariter diminuatur.¶Circa ſecundam concluſionem nihil aliud adnotandum, niſi ꝙ baptiſmus eſt ſacramentum, quo propriè efficimur Chriſti membra, complãtamurq; illi ſicut palmites in vite: atq; adeò ſicut à vite palmites, ita & nos à Chriſto vitam ſuſcipimus.Iuxta illud Ioã.15.Ego ſum vitis vera,& vos palmites.Qui manet in me, & ego in eo,hic fert fructum multum:quia ſine me nihil poteſtis facere. Si quis vero in me non manſerit,mittetur foras,ſicut palmes,& areſcet,&c.Et quoniam vita ſpiritualis in cognitione,& motu conſiſtit, ſicut vita animaliũ, iſti duo motus intellectus, & affectus attribuuntur peculiariter baptiſmo. Dicunt autem hæ virtutes ꝑ attributionem baptiſmo cõpetere:quoniã omnis gratia ſacramentorum,eo ꝙ gratia eſt,ad eoſdẽ etiã effectus cõfert. At quoniã aliorũ alij ſunt peculiares effectus,baptiſmi verò hi ꝓprij,vt incorporet nos Chriſto,ei ſingulariter attribuuntur. ¶Idem etiã alia via conſtat,ferè tñ eadẽ. Eſt enim baptiſmus,vt.d.3.art.1.explicuimus ſacramentũ Chriſtianæ fidei, quæ per charitatem operatur: & qa fides eſt illuminatio eorum,quæ ſperant, vti ait ad Heb.Pau.baptiſmus eſt ſacramentum illuminationis, vti ait Diony. & qa charitas eſt, qua mouemur ad operandũ ꝓpter Deũ, fit vt etiã baptiſmus ſit ſacramentũ, quo mouemur in Deũ.Hæc eſt enĩ inſtitutio Chriſtiana, quã in baptiſmo ꝓfitemur, vt ſempiternã fœlicitatẽ cognoſcẽtes,illuc noſtrã dirigamus vitã, vnde Paul.Heb.6.eaſdẽ baptiſmo virtutes tribuit, dicentes. Impoſsibile eſt eos, qui ſemel ſunt illuminati,guſtauerũt etiã donũ cæleſte,&c. virtuteſq; ſeculi venturi, & ꝓlapſi ſunt,rurſus renouari,&c. Eſt etiã doctrina Augu.de baptiſ.paruu.eo loco,qui refertur de cõſe.d.4.ca.Nõ ex quo.vbi ait,ꝙ per baptiſmũ incipit renouatio ad remiſsionẽ omniũ pc̃torũ, & intelligentiã, & operationẽ ſpiritualium. *Inſtitutio Chriſtiana.* *Auguſt.*

Primum argumentum S.Thom. ¶Eſt ergo primũ argumentũ S. Th. Baptiſmus adulto nõ niſi iã fideli confertur, iuxta illud Marc.vlt.Qui crediderit,& baptizatus fuerit, ſaluus erit:per fidẽ aũt incorporamur Chriſto, iuxta illud ad Epheſ. 3. Habitare Chriſtũ ꝑ fidẽ in cordibus veſtris, ergo non baptiſmo,ſed fidei attribuendi ſunt illi act⁹. Reſpondet,ꝙ per fidẽ incorporamur mẽtaliter,ꝑ baptiſmũ verò corporaliter, ſine cui⁹ voto,neq; ipſa mentalis incorporatio fidei eſſet valida. ¶Secundò arguit. Illuminatio fit per doctrinã,iuxta illud ad Epheſios tertio.Mihi omnium ſanctorum minimo data eſt gratia hæc,illuminare omnes,&c.doctrinã aũt præcedit baptiſmũ in catechiſmo:ergo

go, illuminare, doctrinæ conuenit, non baptismo. Respōdetur, illuminare exterius cōuenire doctoribus ecclesiæ per catechismū, sed intus præparare corda ad recipiedā doctrinam est munus Dei, iuxta illud Ioan. 6. Erunt omnes docibiles Dei, & q audit & dicit, (per internum scilicet appulsum patris mei) venit ad me. ¶Tertiò. Fœcunditas pertinet ad generationē actiuā, qua scilicet qui spiā Christianismo iam prouectus alios generat spirituales filios iuxta illud Pauli. 1. Cor. 4. In Christo Iesu ego per euangelium vos genui: ergo fœcunditas nō fit per baptismum. Respōdetur, ꝙ fœcunditas, quę fit per baptismū non est illa generādi filios, sed ꝓferendi virtutum opera.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm pueri in baptismo consequātur gratiam & uirtutes.

QVanquam post generalē cōclusionem, quæ fuit prima articuli precedentis nō opus hæc fuerat de pueris interrogatio, eo ꝙ sacramentorum effectus per se illis conueniūnt, atque adeò si per baptismum conferuntur gratia & virtutes, quibuscunque baptizatis, ac perinde pueris cōmunicantur. Tamen quia de pueris fuerūt qui id negarunt, ad respondendū illis adhibetur hæc questiūcula, vtrùm illis etiā infundātur gratia & virtutes. Et ideo D. Tho. recitato illo errore, licèt non formaliter, tamē in virtute ponit cōclusionem affirmatiuā, ꝙ illis etiā infunduntur. *Conclusio.* Error autē hic non est prorsus ille, quem q. præcedenti artc. 9. ex Innocentio in cap. Maiores. de baptis. retulimus. Illi enim dicebāt, baptismū nihil paruulis ꝓdesse, ꝓpterea, ꝙ peccata solo charitatis actu dimittūt, qui in paruulis esse non potest. Isti autē characterē illis imprimi nō negabāt, sed gratiā virtutesq; infundi. Quorū error bino telo cōfoditur. Primò, ꝙ vt adulti, ita & paruuli ꝑ baptismum membra efficiūtur Christi: hæc n. ei virt⁹ per se inest: quare & per ipsum influxus fit eis gratiæ & virtutū. Secūdò, quia tunc sequeret, pueros ante rationis vsurā ab hac luce migrātes nō frui æterna vita: nā vt ad Rom. 6. ait Paul. Gratia Dei vita æterna: atq; adeò incassum baptizarentur. Accedit his autoritas expssa Augu. in enchiridio, vbi ait. Paruuli renascēdo moriunt illi peccato, quod nascēdo cōtraxerūt. Ac ꝑ hoc ad illos etiā ꝑtinet illud, qđ dicit, Cōsepulti. n. sumus cū illo ꝑ baptismū in mortē, vbi cū subdāt apud Pau. vt quomō Christ⁹ surrexit à mortuis ꝑ gloriā patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus, fit vt etiā ipsi nouitatē vitæ accipiant, quæ nō fit nisi per gratiā & virtutes. Et ne ad rē catholicā tam multis sup testimonijs cōprobatā redeamus, hæc veritas multis in locis est ab Augustino cōstituta, *August.* vt lib. 1. de peccatorum meritis cap. 26. vbi ait, paruulos baptizari, vt recōciliētur Deo, vt in illo viui, vt salui, vt liberati, vt redēpti, vt illuminati fiant. Et cap. sequēti ait, infantibus baptizari esse credere, fieriq; oues Christi, habereq; ꝑ baptismū filiū Dei, ac perinde ius ad vitam æternā. Idemq; habet de cōsecr. d. 4. can. Paruulo. & can. Paruuli fideles. Igitur eodē gradu fidei & modo, quo articulo præcedenti catholicā esse diximus, gratiā & virtutes per baptismū infundi, tam de paruulis tenendū est, quàm de adultis. Secundò autē respondet D. Tho. ad illorum errorem: causa enim, quę illos in eum coniecit, fuit nō distinguere inter habitū & actum, pueri nāque licèt actum habere nequeant virtutum, propter impedimentum potentiarum, possunt tamē habitibus exornari, quibus ætate progressi vtantur.

¶In argumētis Sanct. Tho. autoritates exponit Augustini quę videntur huic veritati obuiare. *Primum argumentum S. Thom.* Ad quorū omniū solutionē id meminisse oportet, quod quæst. præcedēti articu. 9. adnotauim⁹: nempe, ꝙ cū originale peccatū nō propria, sed aliena voluntate cōtrahatur, sufficit quoque pueris aliena volūtate fidē profiteri, & baptizari velle, &c. Est ergo primum argumentum. Gratia & virtutes non habentur sine fide & charitate: fides verò, vt distinctio. præcedenti articu. 10. diximus, & August. docet, in credemtium voluntate consistit, sicut & charitas: talem autē voluntatem non habent pueri: ergo neque illas virtutes. Respōdetur tamen quòd cùm voluntas pro actu accipiatur, & pro potentia, ad actum credendi requiritur voluntatis actus, & de hoc intelligitur cū dicitur fidem consistere in credentiū volūtate, quo pacto soli adulti credūt, sed ad recipiēdū habit⁹ sufficiūt potētię, quę sunt in paruulis. Vñ Aug. in li. de baptismo paruulorū. paruulū, inqt, & si nondū illa fides, quę in credentiū volūtate

tate cõsistit, iam tamen ipsius fidei sacramẽtum (per quod scilicet habitus infunditur) fidelẽ facit de cõse. d. 4. ca. Nihil est. Iam verò satis suprà explicatũ est, quo modo credere infantib⁹ est baptizari. ¶Secundò sup illud Ioã. 14. Maiora horũ faciet, ait Aug. ꝙ ex impio iustus fiat, Christ⁹ in illo, sed nõ sine illo facit: puer aũt nõpõt cooperari ad suã iustificationẽ: ergo nõ fit ex impio iust⁹. Respõdetur, hoc dictum Augustini, & aliud in libro de charitate. Nemo ex aqua & spiritu sancto renascitur nisi volẽs. Et super Ioan. 6. Nemo nisi voluntate trahitur, & similia de adultis propriè intelligenda esse. Paruuli autẽ, quia non concurrunt ad suam iustificationẽ nec volentes dicunt, nec reluctantes iustificari, vt idem August. in episto. ait ad Dardanũ. Sed concurrere interpretatiuè dicunt per intentionem ecclesiæ. ¶Et similiter respondetur ad tertiũ, vt suprà satis responsum est. Ait. n. Paul. ad Rom. 4. credenti in eũ, qui iustificat impiũ reputat fides eius ad iustitiã: paruuli autẽ non videntur credere. Respondetur, inquã, vt ait Aug. li. 3. de peccato. merit. ꝙ paruulis mater ecclesia gestantium pedes accõmodat, vt veniant, illorũ cor, vt credant, & linguã, vt fateãtur. De conse. d. 4. ca. Mater. Et ideo ꝑ fidẽ ecclesię interpretatiuè dicũtur credere. ¶Sed contra hoc obijcitur quartum argumẽtũ. Quod carnali affectione agitur non videtur habere posse spiritualem effectum gratiæ: sed nonnunꝗ pueri ad baptismũ carnali intentione deferũtur, vt. s. vel à lepra mũdent, vel ab alia curẽtur ægritudine: ergo illi gratiã nõ recipiũt. Respõdetur, illã intẽtionẽ carnalẽ nihil nocere pueris, sicut neq; vni⁹ culpa nocet alteri. Vñ August. ad Bonifa & refert can. Nõ illud. Nõ illud, inquit, te moueat, ꝙ quidam nõ ea fide ad baptismũ recipiendum paruulos ferunt, vt gratia spirituali ad vitã regenerẽtur æternã, sed quòd hoc eos putãt remedio corporalem retinere, vel recipere sanitatẽ. Non. n. propterea illi nõ regenerãtur, ꝙ non ab istis hac intentione offerũtur. Hîc autem discernedũ est inter pueros & adultos. Pueri nãq; licèt nõ intentione ecclesię, sed alia quacũq; à parentibus baptismo offerantur, dũ tamẽ baptizans intentione ecclesiæ id faciat, legitimum fit sacramentũ. Et hoc est, quod hic docet Aug. At verò adulti si non intendant recipere quod ecclesia tradit, non baptizantur, si tamen id intendant, quanuis aliam habeant intẽtionem adiunctam, imò quæ magis eos moueat: videlicet, vt curent, verè baptizantur. Quin etiã quanuis illa intẽtio mala sit, vt d. 1. q. 5. ar. 10. expositũ reliquimus.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

De cõs. dist. Non illud.

Nota.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm effectus baptismi sit apertio ianuæ cælestis.

PVlcherrimo ordine hæc articulorũ series decurrit. Cũ enĩ reliq baptismi effect⁹ tã malorũ remotio, vt remissio culpę & pœnę, ꝗ bonorũ donatio, vt infusio gratię & virtutũ viã ad fruitionẽ cælestis patrię sternant, quęrit tandem D. Tho. vtrùm baptismus eiusdem regni ianuas adaperiat. Et respõdet hac affimatiua cõclusione. Effectus baptismi est apertio ianuæ regni cælestis. Probatur aperta ratione. Aperire regnum cæleste nihil aliud est, ꝗ impedimẽtũ amouere eius introitus. Deus enim vbi primũ condidit hominẽ humano generi illud proposuerat, nisi idem primus parens sua præuaricatione illud nobis obserauisset: impedimẽtum ergo nõ est aliud ꝗ culpa & pœna, culpa enim tam originalis ꝗ mortalis omnino hominibus illam ianuam occludit, indeq; eos excludit, culpa verò venialis & pœnæ, quæ ex mortalibus fiunt reliquæ, hominem ab eodem ingressu in purgatorio remorantur: per baptismum autem omnis culpa & pœna remouetur, ergo per ipsum ianua cælestis aperitur.

Conclusio.

¶Hoc in præsentiarum adnotandum est, ꝙ hic effectus. s. totã remittere culpã & pœnã est inter oĩa sacramẽta baptismo peculiaris ob hoc quòd est instrumentum taliter applicandi nobis passionem Christi, vt eius efficiamur membra, idq; fit notum siue hoc sacramentum ad antiqua referas, siue ad reliqua euangelica. Etenim ante Christi passionem neq; circuncisio, neq; aliud sacramẽtũ aditum regni aperire poterat, eo ꝙ pretium culpæ nondum erat solutum, quousq; Christus dixit, Consummatum est. Vnde circa illum temporis articulũ dixit Latroni. Hodie mecũ eris in paradyso, & multa corpora sanctorum, qui illucusq; fuerant in limbo à monumentis surrexerunt. Et Paul. ad Ephes. 4. Ascẽdẽs, inquit, Christus in altũ captiuã duxit captiuitatẽ. Reliqua verò sacramẽta euãgelica nõ propriè habẽt istum effectũ, tum quòd

Expositio articuli.

ꝙ cũ nõ ſint regenerationes in Chriſtũ, nõ per ſe totã remittunt culpã & pœnam: tum maximè quia nõ niſi baptizatis, quibꝰ aperta fuit ianua, applicant. Vñ baptizato Christo vbi baptiſmũ inſtituit, aperti ſunt cæli.

Beda. Super quo verbo Lu. 3. ait Beda. Virtus hîc baptiſmatis oſtẽdit, de quo quiſq; cũ egreditur, regni cęleſtis ei ianua aperitur. Et Ambroſius, quod refert can. Per aquã. de conſe. d. 4. Per aquã, inquit, baptiſmi trãſitꝰ eſt de terrenis ad cæleſtia. Eſt ergo catholica veritas, cuius negatio, aut dubitatio nefandiſsima eſſet hereſis. ¶ Exiſtit nihilominꝰ primũ argumentũ S. Thomæ huiuſmodi. Illud, qđ eſt apertũ, apertiõe nõ indiget: cælũ autẽ ꝑ paſsionẽ Chriſti apertũ fuit: ergo nõ aperit per baptiſmũ. Negat cõſequẽtia, per baptiſmũ nãq; nõ aliter quã per paſsionẽ reſerat: quippe ꝙ eius inſtrumentũ eſt, quo eidẽ incorporamur paſsioni. ¶ Secũdò arguit. Baptiſmus à tꝑe quo inſtitutus eſt ſuos debuit habere effectus: multi autẽ Ioan. 3. & 4. legũtur ante Chriſti paſsionem baptizati, quibꝰ illico ianua cæleſtis aperta nõ fuit, ſecundũ illud Micheæ. 2. Aſcendit pandens iter ante eos, hoc eſt, Chriſtꝰ priùs in cruce mortalitatẽ exuit, quàm alijs paradiſum panderet: ergo hic non eſt effectus baptiſmi. Reſpondetur, baptiſmũ tunc illis ianuã regni cæleſtis aperuiſſe, non quidem in re, ſed in certa ſpe: quia Chriſtum iã tunc præſentẽ credebant, per cuiꝰ mortẽ, ac ſubinde in virtute eiuſdẽ baptiſmi breuiſsimo tempore erãt potituri regno: quod ideo circũciſioni, quæ erat profeſsio nõ præſentis, ſed venturi, non cõpetebat.

Primum argumentum S. Thom.

Obiectio. Quòd ſi arguas. Patres in limbo certam quoq; habuiſſe ſpẽ regni, ad quod ꝑ gratiã erãt accepti, id quidẽ fatemur: attàmen non ſperabãt adepturos ſe regnũ virtute circũciſionis: quia nõ erat inſtrumẽtũ paſsionis, ſed virtute paſsionis, cuiꝰ fidẽ habebant. ¶ Tertiò arguitur. Baptizati obnoxij ſunt pœnalitatibꝰ huius vitæ, fami ſcilicet, & morbis: ſed nemo quãdiu obnoxius eſt pœnę, recipitur ad gloriã, vt patet de illis, q ſunt in purgatorio: ergo baptiſmꝰ nõ aperit cælũ. Reſpõdetur, ꝙ baptizati nõ ſunt iſtis pœnalitatibus obnoxij ob reatũ perſonę. ſ. ꝓpter actualia peccata, ſed propter ſtatũ naturę: & ideo cũ per mortem homo ab illo ſtatu liberetur, fit etiã ab eiuſdẽ pœnalitatibus liber, vt poſsit ſtatim cælum intrare, niſi culparum pœnæ eum in purgatorio aliquo tẽpore detineãt.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm baptiſmus habeat in omnibus æqualem effectum.

Onſtitutis iam tribus effectibus baptiſmi, qui ſunt remouere culpam & pœnã, infundere gratiã & virtutes, atque adeò aperire regnum, interrogatur vtrùm in omnibus baptizatis eũdem habeat effectum. Et D. Th. ſuppoſitis duabus diſtinctionibus per tres reſpondet cõcluſiones. Prima diſtinctio eſt, ex parte effectus baptiſmi, quorum vnus ꝑ ſe illi cõuenit, alter per accidens. Secunda ex parte ſuſcipientis, qui vel eſt paruulus, vel adultus. Per ſe quidem effectus baptiſmi eſt ille, ad quem fuit inſtitutus, ſcilicet regenerare homines in vitam ſpiritualem per plenã remiſsionem culpę & pœnę, & infuſionem gratię & virtutum. Et quantum ad iſtum effectum ſtatuuntur duæ concluſiones. Prima. Omnes pueri hunc baptiſmi effectum ãqualiter ſuſcipiunt. Probatur. Effectus, qui per ſe cõuenit ſacramento, in omnibus, qui æqualiter diſpoſiti ad illum accedũt, ęqualis eſt: omnes pueri ęquali diſpoſitiõe, imò nulla propria ad baptiſmũ accedunt: ergo ęqualem ſuſcipiũt effectum. Idq; ex illo cõfirmatur ad Epheſ. 4. Vna fides, vnũ baptiſma (ſcilicet in omnibus, qui illud recipiunt) vniformis em̃ cauſæ vniformis eſt effectus. ¶ Secũda concluſio. Adultorũ quidã plus, quidam minus de gratia nouitatis vitæ accipiũt. Probatur cõtraria ratione ex ſimilitudine agentium naturalium. Actus enim agẽtium ſunt ſecundũ diſpoſitionẽ ſubiecti, vehementior enim flãma accenditur in ligno ſicco, quàm in viridi: adultorũ autẽ cùm ꝑ fidẽ & deuotionem propriã ad baptiſmũ accedunt, alius maiori accedit, aliꝰ verò minori: ergo inęqualem participãt effectum. Veluti quanquam ignis per ſe eundẽ effundat calorẽ, tamen q propinquiùs accedit, vehemẽtiꝰ caleſcit. Accidẽtarius autẽ baptiſmi effectus eſt, ad quẽ non eſt inſtitutus, ſed ei per miraculum diuinę virtutis accedit. ¶ Et de huiuſmodi effectibus ſubtexitur tertia concluſio. Iſti effectus nõ æqualiter ſuſcipiuntur ab hominibus baptizatis, etiam ſi cum ęquali deuotione accedant, ſed ſecundùm ordinem diuinæ prouidentiæ diſpenſantur. Probatur vnico exemplo

Prima concluſio.

Secunda cõcluſio.

Tertia concluſio.

plo per glossam super illud ad Roma.6.vt vltra non seruiamus peccato, quæ ait. Non hoc præstat in baptismo, nisi fortè miraculo ineffabili creatoris, vt lex peccati, quę est in membris, prorsus extinguatur.

Expositio articuli. ¶Quæstio præsens admodùm celebris est, quā suprà.d.1.q.5.ar.1&.8.Et rursus.d.5.ar.2.tetigim⁹.Et quidem sententia hæc D.Thomę est vniuersalis omnium doctorū,vt Alexandri Alēs.4.par.q.21.in mēb.3.& Bona.in.4.d.4.q.vlt.& Ricard.ea.d.ar.3.q.3. ac deniq; ibidem Maioris,q.doctè de hac re sentit.Equidem quātum ad remissionem culpę ambigere nemo potest, quin, vt ait Damascen.lib.4. orthodo.fidei.c.10.æqualis sit in omnib⁹ baptismi effectus, quia cùm vnum peccatum mortale,aut originale sine omnibus remitti nequeat, fit vt cuicūq; baptizato non opponenti obicem omnia simpliciter remittantur, vt ar.1.satis cōstitutum est.

Scotus. Veruntamen de gratia est dubium. Scotus em̄ in.4.d.4.q.7. cui Gabriel ead. dist.q.2. subscribit, primam hanc conclusionem D. Thomę palàm negat. Imò verò non vna,inquit,sed tribus de causis potest suscipienti sacramētum siue paruulus sit,siue adultus, cumulatior infundi gratia q̄ alteri.Primū.Etiā si omnis oratio & meritū tā ecclesiæ q̄ ministri circunscribatur, effect⁹ ipse baptismi, vel alterius cuiusq; sacramenti potest augeri.Idq; ob duplicem causam,quarum vtraq; ex ratione prædestinationis desumit. Cùm enim, inquit, Deus non ad æquales gradus gloriæ homines prædestinauerit:consequēs fit, vt in sacramento auctiorem illi gratiam conferat, quem ad altiorem gloriam prædestinauit.Item secundò subinde,inquit,consequitur, vt etiam Christus passionem suā nō pariter pro omnib⁹ obtulerit: quare per idē sacramentum,virtute eiusdem passionis copiosior effectus illi confertur, qui sublimiùs ad gloriam prędestinatus est.Addit autē,augmentum illud non dari virtute sacramēti, sed speciali beneuolentia diuina.Itaq; est dabilis minimus gradus, quem baptismus vbique per se confert, quod autem abūdantiùs datur,ex diuina beneuolētia ꝓcedit.

Reprobatur opinio Scoti. ¶Hæc autem opinio in primis tenuissimo nititur fundamento.Ex hoc nanq; quòd quispiam ad maiorē gloriam fuerit prædestinatus,nō sequitur, per dem sacramētum ampliorem illi gratiam donari,sed hoc tantùm,quòd decedet in maiori gratia,quā quidem,tum maiori frequentia sacramentorum, tum etiam feruentiori virtutum vsu potest comparare.

Secūdum argumentum. ¶Secundò arguitur. Si gradus illi excelsior gratiæ non datur virtute sacramenti,nō est cur potiùs per beneuolentiam diuinam detur in sacramento, quàm extra.Exempli gratia.Si paruulo ad egregium gradum glorię prędestinato non datur virtute sacramēti nisi certus, idemq; omnib⁹ gradus gratiæ (quod necesse est concedere:nam Deus,suauiter omnia disponens,singulis sacramentis virtute operis adscripsit certum effectum) consequens fit,vt reliquum augmentum nō solùm dum baptizatur, sed post baptismū sine aliquo merito dū paruulus dormiret. illi etiam conferret: nam si nō datur virtute sacramenti, nec virtute proprij meriti, aut alieni nulla est ratio, cur in secramento potiùs,quàm alio tempore illi conferatur.

Tertium argumentum. ¶Et tertiò arguitur. Si prædestinato ad maiorem gloriam,maior confertur gratia in sacramento propter fœliciorem prædestinationem,eadem ratione eidem iam adulto in quolibet officio eius meritorio Deus illi accumulabit vberiorem gratiam, quàm in simili opere eiusdem meriti cōferret alteri ad minorem gloriam prædestinato.Quinuerò eadem ratione sine eius merito quando vel let, etiam dum ille dormiret.Nam si ob solā prædestinationē, & quia Deus efficaciùs ꝓ illo passionem obtulit, q̄ pro alio,datur illa gratia, fit vt neq; vllum necesse sit concurrere sacramentum, neq; verò vllum meritum proprium vel alienum ad illā obtinendam gratiam:quod esset totam meritorum rationē proscribere,ac de medio tollere.Hoc autem non solùm temerarium & præter omnem rationem est,verùm & cōtra illud Pauli ad Roma.2.Qui reddet vnicuiq; secūdùm opera eius. Et contra illud.2.Corin.5.Vnusquisq; referet propria corporis prout gessit siue bonum siue malū.Et.1.Corin.3.Vnusquisque propriam mercedem accipiet.Quib⁹ vtique locis admonemur, quòd gloriam Deus merito nostro,ex ei⁹ gratia manātiad metitur, sicut delictis supplicia, iuxta illiud Deut.25.ꝓ mēsura delicti erit & plagarum modus.Quapropter in die iudicij opera tantùm adducētur in causam gloriæ. Quia esuriui,& dedistis mihi mādučare: & alijs.Quia esuriui,et nō dedistis mihi mādučare.

Quartū argumentum. ¶Quartò vrgētissimè arguitur.Confessio omnium est solenniter receptissima, imò ex sacro euange-

euãgelio, & manifesta ratiõe collecta, quòd vnusquisq; quò ad altiorẽ gloriã prędestinatur, est etiã ad præstãtiora bona prædestinatus. Quam ob rem, si Christ⁹ qui quoad sufficientiã æqualiter pro omnibus passus est, quoad efficaciã non æqualiter pro omnib⁹ passionẽ obtulit, id sane fuit, quia non omnibus per equalia opera, & per eandẽ sacramẽtorũ resumptionem erat applicanda. Secundũ autem hãc opinionem nõ opus est, vt q ampliorem est recepturus gloriam, cumulatiora habeat merita. Nam per illã gratiã, quę ex beneuolẽtia datur sine sacramẽti virtute & sine merito, poterit habere maiorẽ gloriã, quàm alter. Etenim habentes æqualia merita possunt recipere inæquales gratiæ grad⁹: imò qui habet minora opera, ampliores. Vt verbi gratia. Qui prædestinat⁹ est ad gloriã vt decẽ, faciendo opera, vt sex, maiorem gratiã suscipiet, q̃ prædestinatus ad gloriam vt octo, faciendo opera vt septẽ. Presupposito in vtroq; vno gradu, verbi causa, gratiæ quẽ pręcise virtute sacramenti suscepit. Quod ꝓfectò nescio quis cõcedere audeat: nam tunc nõ esset æquissima libra diuini iudicij, vnde contingeret vt homines ad operãdũ segniores negligẽtioresq; redderent. Item sequeretur ꝙ paruuli ante vsum rationis possent recedere in gratia inæquali, atq; adeò ad inęqualẽ gloriã, quod licèt Gabriel concedat, profectò nõ est tutũ, cùm absq; ꝓprio merito sacramẽtalis gratia non augeat. In summa hoc certè absurdum cõcessu est, ꝙ virtute passiõis Christi detur alicui gratia, nisi eadẽ passio aut virtute sacramenti, aut virtute meriti applicetur & iuxta gradũ dispositionis quæ est in suscipiente. Cuius cõtrarium hæc opinio asserit. Mittimus enim illud gratiæ culmẽ quod ex singulari priuilegio Dei paræ virgini, donatũ fuit, & gratiã q̃ sanctificatis in vtero fuit infusa. Quocirca nõ video ꝓfectò quomodo inæqualitas hæc gratię, q̃ in sacramentis secũdũ Scotum cõfertur, seruari possit, nisi forsan ex maiori vel minore dispositione subiecti in adulto, de quo asserta est hic secũda cõclusio. ¶ Aliud ergo huic proximum in disputationẽ euocatur circa eandẽ primam cõclusionem, vtrũ saltem de uotiõe & precibus ministri, aut circunstantium accessio aliqua gratiæ fieri possit recipiẽti sacramẽtũ: nam & hoc quoq; ibidem Scotus concedit, etiam de puero, qui ante vsum rationis baptismate intingitur. In cui⁹

Aliud dubium.

sententiã Caiet, suprà. q. 64. seu. d. 1. q. 5. art. 1. subscripsit, idq; absq; distinctiõe siue paruulus sit ante vsum rationis, q recipit sacramẽtũ, siue adultus. Vñ illud, qđ illic in solutione secũdi ait D. Tho. annexũ posse accrescere impetrationẽ ministri apud Deũ, glossat etiã de gradu gratiæ adiecto. ¶ At verò de paruulo ante vsum rationis neutiquã opinio sustineri potest. Nemo enim alteri quiequam gratię gratum facientis de condigno, mereri valet: hoc enim soli Christo tanquã ecclesiæ capiti competere potest, sed solùm de congruo, dum tamẽ sit in gratia cũ Deo: nam qui eius inimicus est, nec de congruo quippiam apud ipsum mereri valet, vt lib. 2. de natura & gratia cap. 4. latè disputauim⁹. Differunt autem hęc merita, ꝙ meritum de condigno, quo qui est in gratia per charitatis officia sibi ipsi meretur gratiæ augmentũ, fit ex certa lege & infallibili, videlicet ꝙ semper effectum suum obtinet. Meritum autem de congruo, quo scilicet existens in gratia meretur tẽporalia bona, vel alteri etiam gratiã, non habet eandẽ certitudinem: imò Deus prout sibi expedire visum fuerit, aliquando annuet, vt quod petitur concedat, aliquãdo verò renuet. ¶ Igitur, ꝙ nemo paruulo carenti vsu rationis gratiam aut primã aut eius augmentum mereri de congruo valeat, arguitur: quia id fieri nequit nisi merendo ei, vt ipse bonum animi motum habeat, aut bonum op⁹ exerceat, quod paruulis nõ est possibile. Nã si Petrus Paulo mereretur, vt absq; vllo ei⁹ bono opere, vel daretur illi prima, vel augeret gratia, tũc Paulus in gloria nõ reciperet secundũ opera sua, & prout gessit in corpore, quod est contra iustitiam distributiuam. Et pariter, vt proximè arguebamus, sequeret ꝙ posset ei dormienti etiã extra sacramentum tã primã gratiã, quàm eius augmentum mereri: quod re vera cõcedi non potest. Quinuerò cuilibet adulto ab omni opere cessanti posset alius gratiã mereri, quod eidẽ retributiuæ iustitię Dei manifestè aduersatur, quę nemini nisi secundũ opera sua reddit. Et re vera hoc videtur Aug. ad Cresconiũ definire, & refertur de cõsec. d. 4. cã. Si inter bonos. vbi ait, baptismũ, putã ei⁹ effectũ, ꝓpter meliorẽ ministrũ nõ dari meliorẽ: quod quidẽ D. Th. loco citato ad hoc propositũ allegauit. Neque verò glossa illic Caietani satis textui quadrat: videlicet, illud intelligi de effectu, qui præcisè sacramẽto

Caiet.

Sentẽtia autoris.

Meri. cõg. et condi.

Mala glossa Caieta. to conuenit: illud autem adiectum prouenire ex impetratione ministri. Nam cùm D. Tho. expressè illic loquatur de deuotiõe viri iusti, & dicat effectum sacramenti ab illa non prouenire, dicere videtur, neque virtute talis deuotionis, quippiam gratiæ baptizato accrescere. Eò vel maximè, quòd alioqui nomine annexi ipse expressisset gratiam. ¶Hinc fit nihil obstare, quominus adulto, seu dũ baptizatur seu extra baptismũ alius possit gratiam mereri tam primam, q̃ eius augmentum: nam poterit illi mereri, vt conuertatur in Deum, & pariter vt post conuersionẽ in bonis se exerceat operibus, ex quo non inferentur inconuenientia suprà illata: nãq; ille recipiet in gloria secundùm opera sua. Et hoc pacto mater Augustini suis precibus mereri potuit filio, sicuti & Stephanus meruit (vt fertur) Paulo suam cõuersionem, & fortasse postmodùm Ananias dum eum baptizauit, vt feruentiùs ac digniùs sacramẽtum susciperet. Atque idem de Petro dũ baptizauit Cornelium sentire licet. ¶Vnde sic intelligendus est locus ille Matth. 9. de paralytico. Cui videns Iesus fidem illorum, dixit confide fili, remittũtur tibi peccata tua. Vbi ait glossa. Quantùm valet apud Deum fides propria, apud quẽ sic valuit aliena, vt intus & extra sanaret hominem. Fides eñ aliorũ ad salutem valuit corporalem paralytici, sed ad salutem spiritualem nõ nisi fides ꝓpria, quæ forsan propter merita aliorum auctior fuit. Et eodem modo intelligenda sunt illa priscorum merita patrum, quæ Deus in eorum sobole præmiabat, iuxta illud Moysi Exod. 32. Recordare Abrahã & Iacob, &c. Et Daniel. 3. Ne auferas à nobis domine misericordiam tuam ꝓpter Abraham dilectũ tuum, &c. Illa enim merita ad bonum tẽporale referebantur, sicuti Genes. 18. legitur, ꝙ Deus liberauit Loth propter Abrahã. ¶Ad illud autem, quod de Nicolao afferri solet, ꝙ ante rationis vsum ieiunabat, quod indiciũ apparet maioris gratiæ, quàm in baptismo receperat, negatur illud inde prouenisse: nã multi sunt adulti in maiori gratia, quàm ille tunc erat, qui illud non faciunt, sed fuit gratia gratis data tanquàm præsagium sanctitatis, ad quã per egregia opera ꝓmouẽdus erat. Nisi dicas acceleratũ in eo fuisse ratiõis vsum, quod firmum non habet fundamentum. ¶Hîc autem nõ est admonitio prætermittenda aduersus opinionẽ Paludani ead. d. 4. q. 1. Sic enim sentit de reparatione ruinę angelorum per glorificationem hominum, vt arbitretur tot esse neque vno plures aut pauciores beandos homines, quàm quot ceciderunt angeli. Imò ad eosdem prorsus gradus assumendos, à quibus ipsi ceciderunt. Præter beatissimam virginem, quæ super omnes choros angelorũ exaltata est. Vnde infert, ꝙ nõ possunt duo homines decedere in gratia æquali: qa in gloria, vt ait. 1. Corin. 15. Pau. sicut stellæ in claritate, sic beati differẽt. Atq; inde rursus colligit, paruulos, q ante vsum rationis ab hac vita sunt migraturi, non recipere æqualem gratiam: ne sint pares in gloria. Secùs de illis, qui superuicturi sunt: nam illi licèt æqualẽ recipiant, possunt tamen pòst suis operibus inæqualiter augere. ¶Hęc autem opinio multa continet, quę nõ sunt suo autore digna: imò absq; vllo fundamento asserta. Primum enim, quòd angelorum ruinæ per hominum assumptionem sint reparandę, non sic adamussim intelligẽdum est, vt par sit omnino saluandorum nũmerus: nã homines per se sunt creati & prædestinati: quoniam creaturę sunt rationales, absq; respectu angelorum: quare licet illi nõ cecidissent, homines bearẽtur, atq; adeò possunt plures aut pauciores illa perfrui felicitate à q̃ ceciderũt angeli. Sed dicuntur reparare illam ruinam, quia sicut multi ceciderũt, multi assumentur. Vnde multò minori probabilitate asseritur, ꝙ ad eosdẽ gradus, à quibus illi ceciderunt, sunt homines assumendi. Vnusquisq; enim secundùm suam prædestinationem, & vt ait. Pau. secũdùm opera sua, & pro vt gesit in corpore præmiandus est. Igitur paruuli, vt conclusionẽ faciamus, oẽs eundem prorsus gradum gratiæ suscipiunt, nempe illum præcisum, qui confertur virtute sacramenti. Figmentum enim est dicere quòd propterea quòd nõ sunt peruẽturi ad vsum ratiõis, recipiant omnes illi dissimiles gradus. Quare decedẽtes ante vsum rationis omnes habebunt æqualem gloriã. Neq; verò repugnat, vt plures etiã adulti pares sint etiam in gloria. Quòd autem Paulus beatos cum stellis cõfert, differentibus in claritate, intelligitur, quòd erunt ferè innumeræ mãsionum differentiæ, iuxta illud euangelicum. In domo patris mei mansiones multæ sunt: non tamẽ sic, vt repugnet esse nonnullos similes. ¶Adde credibile esse, gradũ gratiæ baptismalis esse minimum omnium graduum

Matth. 9.

Antiqua testimonia

De D. Nico.

Palu.

Reparatio ruinæ angelorum.

Reprobatio opinionis.

duum gratiæ, qui in vita recipiuntur: nam ille solus confertur præcisè virtute sacramenti. Enimuerò si postmodũ paruulus confirmetur, iam adhibetur alius gradus illi baptismali. Imò quia cõfirmatio ordinatur ad protegendam publicitus fidem, ac perinde ad robur eiusdem fidei altiorem gratię gradum videt per se suggerere. Alia verò sacramẽta non applicantur nisi adultis, qui aliquam adferunt dispositionem, virtute cuius augetur gratia. Atque illa, quæ extra sacramẽtũ per modũ meriti de cõdigno augetur, quia per proprium actum suscipiẽtis acquiritur, maior censetur, quàm quæ paruulo per solum baptismum donatur.

De cõclusione secunda.

¶ Circa conclusionem secũdã est dubium, an sic intelligatur, quòd sola illa gratia, quã adulti dum baptizantur virtute sui meriti, recipiunt sit inæqualis, an verò illa etiã, quam recipiunt, virtute sacramẽti. Etenim si de prima intelligatur, nihil ad rem: nam illa etiam absque sacramẽto reciperetur propter deuotionem, quæ est baptismus flaminis. Si autẽ de secunda, tunc sequitur, quòd non cuicunque sacramẽto cert⁹ attribuitur gradus gratiæ, sed est variabilis. Ad hoc respondetur, ꝙ licèt S. Thm. non aliud dicat, q̃ ꝙ virtute sacramẽti inęquale de gratia nouitatis vitę recipiant, tamẽ arbitror intelligendum esse de gratia sacramẽtali.

Sentẽtia autoris.

Enimuerò illa est propriè per quam acquiritur noua vita, cùm sit gratia regenerationis, & renouatiõis. Et hęc apparet sentẽtia Damasceni loco citato lib. 4. cap. 10. cuius verba sunt. Peccatorum remissio omnibus ęquè per baptisma donata est: gratia verò spiritus sancti secundùm dispositionem fidei & puritatis. Item qa credibile est, opera gratię esse sicut opera naturę, quę vt ait Aristo. variantur secũdùm dispositionem subiecti. Et confirmatur exẽplo S. Th. quòd sicut q propinquiùs accedit igni, meliùs eius calorem participat: sic qui deuoti⁹ accedit ad sacramentũ, gratiam illam sacramẽtalẽ pleniùs participat. ¶ In hoc ergo sensu cõceditur, certum gradum cuiq; sacramẽto respõdere, quòd vbi nulla suscipientis inuenitur dispositio, vt in paruulis, inuariabilis est, in adultis verò erit minimus, vbi minimã inuenerit dispositionem. s., vbi nõ aliam inuenerit, quàm obicis remotionem: augebitur autẽ ab extrinseco per maiorem dispositionẽ subiecti. Non quidem ad ęqualitatẽ, ꝙ si accedat cùm dispositione vt vnum, augeatur gratia sacramentalis vt vnum, etsi vt quatuor, vt quatuor: ita vt tantum sit augmentum gratię sacramentalis, quãtum prouenit ratione meriti. Hic enim esset nimius excessus: sed quòd cuilibet gradui dispositionis respondeat aliqua quota pars illius grad⁹, qui datur ratione sacramenti, vt octaua vel decima. Quo fit, vt quò gradus sacramentalis de se est maior, vt forte in eucharistia q̃ in baptismo, plus cuilibet gradui dispositionis respõdeat.

Primum argumentum S. Thom.

¶ Cõtra hęc autẽ arguit primo loco. S. Th. Paruulis per baptismũ duntaxat remittitur originale: adultis verò etiã actualia: ergo nõ habet ęqualem effectum. Respondetur autẽ hoc nõ prouenire ex varietate baptismi, qui omnia per se tollere valet, sed ex diuersitate subiecti, quia nõ omnes habent paria peccata: sicut ignis quantauis ei materia apponatur, totam absumit.

Secundũ argumentum.

¶ Secundò arguitur. Per baptismum cõferũtur homini gratia & virtutes: sed in baptizatis experimur alios præ alijs eisdem virtutibus pollere: ergo nõ ęquales conferuntur. Respondetur illud discrimẽ prouenire, vel quia adulti inæqualẽ dispositionem ad baptismum attulerũt, vel quia inter paruulos, rationis lumen ingressos, gratiam baptismalem ꝑ officia charitatis alius alio perfectiùs auxit.

Tertium argumentum.

¶ Tertiò. Gratia datur secũdùm dispositionem & capacitatem naturalem, vt de angelis. 1. part. quæst. 62. ar. 6. autor est D. Th. sed puerorum vnus maiorẽ habet quàm alius capacitatem naturalẽ propter diuersas complexiones: ergo maiorem recipiet gratiam. Respondet egregiè ad maiorem, quòd tunc vera sit, quãdo illa capacitas naturalis inuenitur secundũ mentem, in qua recipitur gratia. Quare Angeli, quia oẽs secũdũ substantiam spiritualẽ differunt specie, secundũ quãtitatem naturalium receperunt primam gratiam: homines verò secundùm animam nõ differunt specie, licèt secũdùm corpus habeant varias complexiones, & ideo non est par ratio.

Quartũ argumentum.

¶ Quartò. Nõnulli nõ solùm gratiam recipiunt per baptismũ, sed & aliud beneficium corporale, vt de Cõstantino legitur, qui à lepra mundatus fuit. Respõdetur, illum non esse effectum per se baptismi, sed miraculum per diuinam ei prouidentiam adiũctum. Tametsi historia illa Cõstantini, ꝙ per baptismum fuerit à lepra mundatus, nõ vsq; adeò sit authẽtica, vt hìc Caie. & nos infrà d. seque. ar. 4. adnotabim⁹.

ARTI

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm fictio impediat effectum baptismi.

ORDINE optimo post effectus baptismi subsequitur sermo de eorum impedimento, quod est fictio. Vnde statuit D.Thom.cõclusionem. *Conclusio.* Fictio impedit effectum baptismi. Et probatur. Spiritus sanctus (vt Sapien. 1. legitur) disciplinæ effugiet fictum: effect⁹ autem baptismi est ab spiritu sancto, fictio ergo eundem effectum impedit. Deinde cõfirmatur ratiõe. Deus, vt autor est Damasc. neminem ad iustitiam cogit: ergo vt quis ꝑ baptismum iustificetur, requiritur eius voluntas, qua baptismum, atq; eius effectũ amplectatur: fictio autem est voluntas cõtradicẽdi vel baptismo vel ei⁹ effectui: ergo prior impedimẽtũ est ne suscipiat sacramẽtum, & posterior ne suscipiat gratiã, quę est eius effectus.

Expositio articuli. ¶Hìc primum omnium notandum fictiõis nomine intelligi hypocrisin, hoc est, simulationem, dum quis non gerit in pectore, qđ opere externo demonstrat: videlicet, cùm quis accedit ad baptismum non ea voluntate, vt ipsum vel eius gratiam suscipiat. Dixerim simulationem, & non formaliter mendacium: nam qui ore diceret se habere voluntatem, quam non habet, mendaciũ committeret, quod est aliud speciale peccatum, *Fictio.* virtuti veritatis contrarium: fictio autem est cum homo se talem accedẽdo fingit, qualis re vera non est. Vnde ipsa simulatoria, ac perinde sacrilega sacramẽti susceptio dicitur, & est fictio. Et quãuis D.Aug. vt hìc D.Th. refert, quatuor fictionis modos enumeret: scilicet, quãdo quis accedit nõ credens, vt infidelis: & dum sacramentũ cõtemnit: & quãdo minister sacramentum non secundùm ritum ecclesię ministrat: & quando suscipiens deuotè non accedit. *Duo fictionis modi.* Duo tamen sunt modi, qui ad rem faciunt, secundùm duo quę in sacramento considerantur: nempe, substantiã sacramenti, qua fit homo per characterem Christianus, & rem sacramenti: scilicet, gratiã, qua iustificatur. Vna ergo est fictio, quãdo simpliciter deest intentio suscipiendi sacramentum, quod ecclesia confert, & tunc liquidum est, nõ perfici sacramentum, vt d. præcedenti ar.7. conclusum est, & autor est Innoc. cap. Maiores. de baptismo. Quare de hoc nõ aliud addendũ est verbũ. Sed altera est fictio, qua scilicet qs intendens suscipere sacramentũ, nõ vult affectũ peccati mortalis relinquere, imò est in eo obstinat⁹. Et huiusmodi fictio nõ obstat, quo min⁹ suscipiat sacramentũ cum charactere & fide informi: obstat tamẽ ne gratia infundat, atq; adeò ne remissio fiat peccatorũ. Quę quidẽ cõclusio in hæreticis, q baptizant, patẽtissimã habet veritatẽ, vt ead. d. præcedenti ar.8. monstratũ est, & Aug. in cunctis operibus aduersus Donatistas effusissimè probat. Sed & citra hæresim de fictione aliorũ peccatorũ eandẽ idẽ Aug. cõmonstrat li.1. cõtra Donatistas ca.12. & refertur de consecra. d.4. can. Ostẽditur. & can. Quomodo Deus. vbi ꝓbat illud eadem autoritate Sapien. 1. Spiritus sanctus disciplinę effugiet fictũ. *August.* Et can. Sicut ficti. 1. q.1. vb ait, quòd ficti veraciter (scilicet quantum ad gratiam) non fictè suscipiunt quantũ ad substantiã sacramẽti. Quãuis verba eo. c.12. subiũgat, quibus nõnulli decipiuntur. Loquitur enim sic contra hæreticos. Si dixerint, cùm quis fictus accessit per vim sacramenti dimissa illi esse peccata, sed ratione fictionis continuò redire, &c. Vnde aliqui colligũt, sensisse, quòd etiam ficto remittuntur peccata. Id autem non asserit, sed argẽndo profert. Imò affirmatissimè iam tũc dixerat, nullaten⁹ ficto infundi gratiã. Quin verò inde argumentum sumit ad hæreticos, quòd scilicet sicut cõtingit in alijs peccatis, ita & dum in heresi baptizantur, sacramentum suscipiãt sine gratia, atque adeò sine remissione vllius peccati aut actualis, aut originalis. Hoc autem addiderim propter Gabrielem, *Gabr.* qui ob nescio quam argutiũculam 2. Sentent. dist.32. conclusione.2. non est asserere veritus, quòd si quis cum cõplacẽtia peccati mortalis ad baptismum accedat, remissionem originalis culpę absque gratię infusione recipiat. At verò cũ eiusmodi originalis remissio sit ablatio veræ culpæ, atque adeò recõciliatio in amicitiam Dei, error est non ferẽdus dicere, ꝙ absque gratia & remissione omnium mortalium fieri possit.

Dubium de attritione. ¶Dubium autem est in præsentiarum, quod di. præcedenti art.4. retulimus, & hucusque distulimus: scilicet, vtrùm à peccatore accedẽte ad baptismum vera exigatur cõtritio, an verò satis ei sit attritio. Et supponamus vsq; ad locũ sacramẽti pœnitentię, sic inter istos

dolores differre, q̄ cōtritio est dolor ꝑpter Deū, seu de offensa Dei, attritio verò dolor propter inferni supplicia, aut propter aliqđ tēporale detrimētū. Et quidē ista attritio dupliciter potest cōtingere. Vno modo quòd sit existimata cōtritio, ita vt q illā habet, fallatur putans se dolere ꝑpter Deū, atq; altero modo vt sit nota: scilicet, vt accedens sentiat se non propter Deū, sed aliā ob causam dolere. Igitur vt inter certa & incerta discernam⁹, sit prima cōclusio. Ad dignè suscipiēdum baptismū sufficit non opponere obicē gratię. Probat, quia baptismus est sacramentum regenerationis suapte institutiōe (vt dictū est) viuificans hominē, faciens scilicet vt moriatur peccato & viuat Christo. Et cōfirmat ex illo Innoc. ca. Maiores. de bap. vbi ait, tūc sacramentalem operationem imprimere characterem cùm obicē volūtatis cōtrariæ non inuenit obsistentem. Nā etsi illic de obice opposito sacramēti substantiæ loquatur, pariter de obice gratiæ loqueretur. Atqui hoc S. Th. superius. q. 68. ar. 4. docuit dicens, q̄ peccatoribus existētibus in reatu & macula pręteritorū criminū conferēdus est baptismus, si nō persistant in proposito peccandi. Et infrà. q. 80. ar. 4. ad. 2. differētiā cōstituet inter baptismū & eucharistiā, q̄ cū baptism⁹ sit medicina purgatiua, quę datur ad tollendā febrim peccati, potest dari infirmis: eucharistia verò, quia non est nisi sacramētū viuentiū spiritualiter, nō debet dari nisi illis, qui censentur iam esse in gratia. ¶Sed dubiū est, quid requiratur ad tollēdum obicē, vtrùm sufficiat, q̄ homo priuatiuè se habeat erga peccata, an verò requiratur aliqs actus positiuus. Forsan enim quis opinaret nullū actum positiuum requiri. Nam cùm nō opponere obicem, negationem dicat, apparet satis esse nō cōplacere in peccatis, qđ sonare vidētur verba illa modò citata Innocentij. Vbi obicem contrariæ voluntatis nō inuenit obsistentē. Item quia cùm per se baptismus sit collatiuus spiritualis salutis & vitæ, nō aliud requirit præparamētum, quàm nō inuenire complacentiam peccati mortalis. Ad hęc si vll⁹ esset dolor requisit⁹, tūc baptismus nō differret à pœnitentia, imò dicēdus esset sacramētum pœnitentię. ¶His nō obstātibus subijcitur secūda conclusio. Ad baptismū requiritur in adulto aliquis actus positiuus pœnitētiæ mortalium. Hoc constat ex illo Actuum. 2. Pœnitētiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrûm in remissionem peccatorum. Item ex illo Aug. qđ ad hoc propositum citauit S. Th. vbi ait, quòd omnis voluntatis suę arbiter constitutus cū accedit ad sacramentū fideliū, nisi eum pœniteat veteris vitæ, nouā non potest inchoare. Et Magist. Sentēt. in. 4. d. 4. adducēs illud Ambrosij, Baptismus nō requirit planctum nec gemitū, ait verbum illud intelligi de exteriori satisfactione: nam interna, inquit, pœnitētia necessaria est ad baptismū. Vnde bene S. Th. illic. q. 2. ar. 1. ad. 1. ait, ad baptismū requiri contritionem, nō quasi concausam (sic enim legendū est, & non, non quasi continuam) ad destructionē peccati, quasi baptismus non sit per se sufficiens, sed ad tollēdum obicem. Et iam suprà d. præcedenti ar. 4. exposuimus verbū Innocentij, q̄ nō inuenire contrariam voluntatē baptismo, est requiri volūtatem eiusdem. ¶Tertia cōclusio. Nō requiritur detestatio peccatorū in particulari, nec vt fiat aliqua eorū indagatio, vt reuocētur in memoriam, sed satis est aliqua generalis, vt pœniteat hominē se peccasse. Et in hoc primùm differt à sacramento pœnitentię, vbi dicemus, requiri particularē dolorem, & peccatorum cōfessionem. ¶Quarta cōclusio. Si vera contritio ante baptismū adsit, quæ est dolor ꝑpter Deū, cum voto ipsius baptismi vel implicito, vbi est ignorātia inuincibilis baptismi, vel explicito, si iam sit eius prædicatio audita, per illam tollunt omnia peccata tam originale q̄ mortalia, sed tamen talis contritio non est necessaria. Prima pars notissima est, quia est baptism⁹ flaminis. Et secūda etiam inde cōstat, quòd aliâs baptismus dum adulto confertur, nunquam remitteret peccata, quia semper inueniret ablata, nec faceret ex attrito cōtritum, atq; adeò nec esset sacramentum mortuorū ad ipsos viuificandum institutū: sanè cū talem effectum nūquam sortiretur. ¶Quinta cōclusio. Ad baptismum sufficit attritio existimata contritio. Hæc etiam certissima est: quoniam, vt in subsequētibus videbimus, ad cuncta sacramēta, etiam ad eucharistiā sufficit. Cùm enim quis ad sacramentū accedit, putans, bona fide se esse contritū, dignè quidem accedit, quanuis fallatur. Et huiusmodi accedentes sunt, qui per sacramēta ex attritis efficiuntur cōtriti, vt circa sacramentum eucharistiæ & pœnitentiæ disputabimus. ¶Dubium igitur postremum superest, vtrū

Prima conclusio. *Dubium.* *Secunda cōclusio.* *Tertia conclusio.* *Quarta conclusio.* *Quinta conclusio.* *Dubium.*

sufficiat attritio nota, ita ꝙ ille, qui accedit, bene intelligat se nõ dolere ꝓpter Deũ, sed ꝓpter pœnas inferni, vel ꝓpter aliud quid piam. Et quidem Scotus in.4.d.4.q.5.& Duran.q.2.& Palu.q.1.& recẽtiores dicũt sufficere attritionẽ. At quia nõ distinguũt de attritione cognita, aut de illa, quæ existimatur contritio, nescimus quid dicãt. Videntur tamẽ sentire, ꝙ sufficiat etiã illa, quę cognoscit esse attritio. Antiquiores verò, vt Alex. Alens.4.par.q.18.memb.2.ar.1.& D.Th.in 4.d.4.q.2.ar.1.ad.1.dicũt, exigi cõtritionẽ. Neq; hic D.Th.meminit attritionis, sed solùm dicit, ꝙ requiritur voluntas, qua homo amplectatur baptismum & eius effectũ: & in solutiõe.3.dicit, ꝙ sufficit velle à peccato recedere. Et ex recentioribus Gabr.d.4.q.2. conclusio.4.huc inclinat, ꝙ requiritur contritio, & putat esse opinionẽ Scoti. Quẽ tamẽ non attentè inspexit, ille enim nõ ait, nisi eum fictè accedere, qui peccatũ habet, de quo nullo modo atterit, vel cõteritur.¶At re vera est nõ debile argumentũ, ꝙ eiusmodi attritio non sufficiat. Nõ dico quãdo metus inferni est motiuum, ad inducẽdũ timorem filialem ꝓpter Deum: nam illũ liquidũ est sufficere, sed quãdo in solo illo metu persistitur. Nam dolere solũ ꝓpter inferni tormẽta, aut aliud incommodum temporale, non est dolere de offensa Dei. Qui enim sic affectus est, non dolet se Deũ offendisse, sed illa se incurrisse pericula & dãna. Qui autẽ non dolet de offensa Dei, certè nõ amouet volũtatem suam à peccato quatenus peccatum est: scilicet, quatenus contra Deũ. Atq; adeò nõ solùm permanere videtur in macula peccati, verùm quodammodo in complacẽtia. Et confirmatur, quia ius naturę admonet, vt qui alium offendit nõ antea illi recõcilietur, quàm eum pœniteat se illũ offendisse. Qui em̃ patrem meũ occiderit, si postea eum nõ ꝓpter me pœnitet, sed propter patibulum, neutiquã est mea amicitia dignus. Et quidem ad sacramentum pœnitentiæ, vt illic videbimus, arbitror huiusmodi attritionem nõ sufficere, ob id ꝙ requiritur illic cõfessio, ac subinde vt dolor cordis, oris cõfessioni respõdeat: confessio autem debet esse accusatio de offensa Dei, à quo venia petit & ideo saltem in sua existimatiõe talem debet pœnitens afferre dolorem.¶At verò cũ in baptismo talis accusatio nõ sit necessaria, sed satis sit pœnitẽtia interior ad recipiẽdũ baptismum in remissionem peccatorum, vt ait Pet. Actuũ.2.adhibere possum⁹ hãc sextam cõclusionem. Sufficit ad baptismũ huiusmodi nota attritio, vt in hoc quoq; differat à pœnitentia. Et ad argumentum modò factum respõdetur, ꝙ licèt talis attritio non sit conuersio, est tamen amotio voluntatis à peccato, si adsit intẽtio emẽdandi vitam, vt cum intentione recipiẽdi baptismum ad recipiendam gratiam in remissionẽ peccatorum, sit sufficiens dispositio ad suscipiendã gratiam per virtutem sacramenti.¶Et cõfirmatur hæc ratio, quia ille, qui in tali dispositione martyrium pateretur, cẽseretur gratiã suscepisse. Et tertiò id cõfirmatur autoritate D.Thomæ suprà citata. infrà.q.80.arti.4. dicentis baptismũ posse dari infirmis.&.d.79.ar.3.ad.2.ait, conueniẽter eum accedere ad baptismum, qui habet conscientiam peccati mortalis. Et per hoc respõdetur ad argumentum proximè factum. Negatur: scilicet, ꝙ iste attritus maneat in complacentia peccati, quãdoquidẽ ex hoc quòd habeat peccati conscientiam, nõ sequitur eum manere in complacẽtia, sed dũtaxat in macula: peccatores autem manentes in sola macula, dictum est, dist. precedenti ar.4.esse baptizandos. Atq; ad aliud de iure naturę respondetur, satis esse ad recõciliationem, ꝙ homo attritus suscipere velit recipiatq; baptismũ, quẽ Deus ad suam reconciliationẽ instituit. Imò verò Caie. vt infrà.d.86.ar.2.patebit, affirmare videtur, nullũ aliũ requiri pœnitẽtiæ actũ in eo, q ad baptismũ accedit, quã velle suscipere baptismum in remissionẽ peccatorũ. Neque verò forsan à veritate est alien⁹. Sed de hoc illic. Nã hoc fortasse intelligit hîc D. Th. dicens quòd requiritur voluntas amplectẽdi baptismum & eius effectum.¶Cõtra id autem, quod de hac fictiõe dictum est, arguitur. Sequeretur illum, qui fictè accedit in complacentia peccati mortalis præteriti, nouum crimen committere accedẽdo: quia sacrilegium est sacra indignè suscipere. Conceditur cõsequẽtia. Quòd si in contrarium arguas, rationem, quare alia sacramẽta suscipere in peccato, sit peccatum, eam esse, ꝙ in baptismo confertur gratia ad suscipiendum alia, & ideo obligatio fit, vt dignè suscipiantur: ad baptismum autẽ suscipiendum nulla præcessit per aliud sacramẽtũ collata gratia. Respõdetur, non eam duntaxat esse causam, verũ & hanc, quę est suscipere sacramẽtum,

Scotus.

Antiqui.

Argument.

Sexta cõclusio.

Caiet.

Argument.

tũ,quo gratia cõfertur obicem opponendo ne suscipiatur: est enim hic sacramẽti contẽptus. ¶Ex quo fit duplex posse sacrilegium cõmitti in sumptiõe sacramẽti. Vnũ scilicet permanere in cõplacẽtia peccati præteriti, quod est peccatũ nouum. Alterum verò si præter hoc, praua intẽtione & fine suscipiatur: videlicet, propter adulteriũ, vel ad preuaricãdã postea Christianã religionẽ, aut propter quid simile. Quæ quidem distinctio ꝑ articulo statim proximo obseruanda est.

Duplex sacrilegium.

¶Primũ argumentũ S. Thom. est, Quicũq; baptizãt, vt ait Aposto. ad Galat. 3. induũt Christũ, quotquot autẽ baptizãtur intẽtione suscipiẽdi quod ecclesia tradit, verè baptizant: ergo Christũ indunt, etiã si fictè accedãt. Christus autẽ nõ nisi per gratiã induit: ergo illã recipiũt. Respõdet ad maiorem, ꝙ baptizari in Christo vno modo cõtingit ꝑ cõformitatẽ ad ipsum: & hoc nõ cõtingit nisi per fidẽ charitate formatã. Alio modo ꝑ hoc, ꝙ suscipiũt sacramẽtũ Christi: & isti nõ induũt illũ nisi ꝑ cõfigurationẽ characteris: quia .s. Christiani fiũt.

Primum argumentum.

¶Secundò arguit. Baptismus operatur diuina virtute, quę voluntatẽ hominis mutare potest: nulla autẽ causa ꝑ id qđ euincere potest, impeditur, vt patet de igne, q nõ cohibetur humiditate passi, quã exiccare potest. Respõdetur egregiè, ꝙ De⁹ potest quidẽ voluntatẽ hominis mutare, qui tunc nõ accederet fictus: institutio autẽ baptismi nõ est ad eiusmodi volũtatis mutationẽ, sed ad hoc, vt qui fictè nõ accesserit, per ipsum iustificet.

Secundũ argumentum.

¶Tertiò arguitur. Effectus baptismi est gratia, cuius obex est peccatũ: sunt autẽ alia grauiora peccata, quã fictio, quę nõ dicuntur eandẽ gratiã impedire: ergo neq; fictio illã habet vim. Respõdet, fictionẽ in hoc cõsistere, vt dictũ est ꝙ, cùm accedẽs eo ipso accessionis opere ꝓfiteatur se rectã fidẽ habere Christi, velleq; se ab ipso iustificari, id tamẽ nõ gerit in pectore, quia sibi peccatũ cõplacet: quodcũq; nãq; mortale peccatũ amicitię Dei obstat: & quoniã, vt ait Iacob⁹, qui peccat in vno reus fit omniũ, fictio ipsa quodãmodo includit omnia peccata quaten⁹ amicitiã Dei respuit, eiusq; gratiæ ostiũ cordis occludit.

Tertium argumentum.

¶Hoc autẽ ait S. Th. intelligitur de pctõ mortali culpę, qđ gratiæ opponitur: nã cõplacẽtia venialis, vtpote quod gratię nõ repugnat, nõ est obex gratię. Quæ quidẽ sentẽtia in vniuersum ab omnib⁹ suscipitur. Alioqui cõsequeretur, vt quis posset propter solũ peccatũ veniale cõdẽnari. Putà siquis de omnibus mortalibus attritus, retinẽs tamẽ in proposito venialem culpã, accederet ad baptismũ, nã quãuis ille ob mortalia præterita condẽnaretur, tamen venialis cõplacentia esset in causa ne baptismi gratiã susciperet. Hoc autẽ nefas esset cõcedere.

De peccato ueniali.

¶Arguitur autẽ in cõtrariũ. Baptismus de se remittit omnẽ culpã & pœnã: illa autẽ cõplacẽtia venialis culpæ obstaculum est ne eadẽ culpa remittatur: ergo per illam iniuria irrogat sacramento, atq; adeò apparet mortale sacrilegiũ. Et confirmat. Saltem siqs per peccatum veniale susciperet baptismũ: vt si illũ ob vanã gloriã susciperet, videtur mortalẽ iniuriam facere rei sacrę. Paludan⁹ est qui .d. 4. q. 5. sub dubio refert, venialis peccati cõplacentiã in susceptione sacramẽti esse mortalẽ, præsertim in eucharistia. At verò nõ est hoc in dubiũ reuocãdũ: nã licèt sit aliqua irreuerẽtia, nõ tamen mortalis. Sed hoc tãtũ cõsequitur, ꝙ illa venialis culpa nõ remittitur per sacramentum.

Argument.

Pet. à Palu.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrùm fictione recedẽte baptismus suum effectum consequatur.

ANNEXVM est superiori articulo perscrutari, vtrũ fictio sit impedimẽtum perpetuũ, an verò postea tolli posit. Et respondet D. Th. vnica cõclusione affirmatiua. Remota fictione per pœnitẽtiã baptismus statim cõsequitur suũ effectũ. Probatur primò autoritate Aug. lib. 1. de bapt. cõtra Dona. ca. 12. quę refertur can. Tũc valere. de cõsec. d. 4. Tũc enim, inquit, valere incipit ad salutẽ baptismus, cũ illa fictio veraci confessione recesserit, quę corde in malitia vel sacrilegio perseuerãte peccatorũ ablutionem nõ sinebat fieri. Confirmatur etiã ratione ex naturali similitudine. Baptismus est quædã regeneratio: dum autẽ aliquid generatur simul cũ forma cõsequentẽ effectum suscipit, nisi aliqđ obstet impedimentũ: quare illo sublato statim eũdẽ cõseqtur effectũ. Vt lapis dũ generatur illico deorsum mouetur, nisi præpediatur, quare amoto impedimẽto statim cadit: similiter quicũq; baptizatur charactere suscipit baptismalẽ quasi formã baptismi, & ideo gratiã simul susciperet nisi obstaret fictio:

Conclusio.

fictio: illa ergo per pœnitētiam sublata, recipitur gratia.

Expositio articuli. ¶Cōclusio hæc omniū est doctorū vniuersalis quãtū ad verba propter Augustini autoritatē, sed tamen quãtum ad sensum non cōstat omnino inter doctores cōcordia. Est enim glossa apparatus Ioãnis Andreæ, sup dicto can. Tunc valere. quę ait non propter baptismū fieri remissionem peccatorū, sed ꝓpter cordis contritionē. Atq; hanc interpretes iuris canonici plurimū sequunt. In quorū gratiā argumētū ex. 2. Physi. ducitur, vbi ait Philosophus, quòd effectus in actu, requirit causam in actu, aliàs res quæ nō est aliqd nunc posset producere: baptismus autem iã tūc cū sua virtute elapsus est: ergo nil efficit. At verò vt doctè aiūt Dura. in. 4. d. 4. q. 4. & Palud. q. 5. quib⁹ Caie. hîc adstipulatur, glossa hæc textū corrūpit. Haud enim hîc disputamus de effectu pœnitentię, sed de effectu baptismi per fictionē impedito, vtrùm resurgat. Et Aug. expressè ait, ꝙ baptismus tūc incipit valere, cùm fictio veraci cōfessiōe tollitur, vbi pœnitētię solū tribuit fictionē tollere, & tūc baptismū ait valere ad illū effectū, à quo impediebatur. Respōdebat enim illic Donatistis, qui aiebant baptismū ab heretico susceptū nihil valere, eò, quòd gratiã non cōferret. Respōdebat scilicet ꝙ valet quãdo recedit fictio. ¶Secūdò id ꝓbatur. Ratio enim hui⁹ Augustiniani asserti inde ortū habuit, quòd cū baptism⁹, vt habetur in concilio Florētino fuerit institutus ad remissionē originalis, qđ aliena voluntate contrahitur, nulli sacramēto voluerunt patres hoc adscribere nisi soli baptismo, qui est sacramētum regenerationis in nouam vitam, atque adeò omniū sacramentorū ianua: & quoniam cōstat illi fictè baptizato, & postea pœnitenti originale cū actualib⁹ remitti, illam originalis remissionē, atq; eorū actualiū, quę baptismū præcesserãt eidem baptismo tribuunt. Alioqui sequeretur, ꝙ aliquis non regenit⁹ ex aqua & spiritu sancto in Dei filiū adoptiuū, nec per ignorãtiã inuincibilem excusatus, posset contra sententiã Christi introire in regnū cælorū: nã si tunc baptismus nō habet effectū regenerationis, fictus ille nunquã posset regenerari, quia baptism⁹ nequit iterari. ¶Tertiò arguitur. Recedēte fictione omnia peccata antecedētia baptismo plenè quoad culpã & pœnã extingunt: nam hæc est conditio remissionis originalis, vt omnibus illic condonatis resurgat homo in nouã vitam: hoc autem facere nequit pœnitentia, neq; pœnitentiæ sacramentum, quoniã illic non fit absolutio, nisi virtute clauiū ecclesię, cuius iudicio nō subduntur peccata ante baptismū cōmissa: eò ꝙ per baptismum homo primò iurisdictioni ecclesiasticæ subijcit: ergo eiusmodi remissio fit ꝑ baptismū. ¶Ad argumentū ergo in fauorem iuriscōsultorū factum respondet per doctrinã hîc S. Th. ꝙ cū per baptismum imprimat character, qui manet in baptizato, virtute eius postmodū recedente fictione infunditur gratia. ¶Hoc autem Durã. loco citato sinistrè intelligit, arbitratur em̄ D. Tho. asserere characterē esse dispositionem necessitãtem ad gratiã. Quod qdem subinde impugnat, eò ꝙ, & character sine gratia esse potest, vt in præsentiarum, & è cōuerso gratia sine charactere, vt patet de Cornelio & alijs, qui ante susceptionem baptismi iustificantur. Et ideo subdit, quòd si teneatur, nullã in sacramento inesse virtutē cōferendi gratiã, sed ad eius præsentiã Deū ex pacto illam infundere, facilè intelligitur quemadmodū ratiōe pacti ꝓpter antea applicatū baptismum, recedente postea fictione, cōferatur gratia. Si autem insit virtus sacramento, cū illa prꝫterierit, nō ita apparet possibile. Ad quæ qdem argumenta Paludanus respondere conatur. At verò nō ita hîc multis opus est. Nam in primis. D. Tho. non ait hîc characterem esse dispositionē gratiæ: id em̄ in. 4. d. 4. prædixerat, quod tñ in summa non sustinuit, & suprà. d. 1. q. 4. ar. 4. satis explicuimus illud esse falsum. Imò character cōsequit ad fidem in eodem intellectu, & fides legitimo ordine cōsequitur gratiã, quæ ideo vbi nō opponitur obex prior natura ꝓducitur, ꝙ character: sed qa vbi impeditur infusio gratiæ producitur fides mortua, cōproducitur character. Quare hîc non appellat eum dispositionem, sed formã, qua homo fit Christianus, virtute cuius Christianismi postea sublato obice infunditur gratia. Et appellauit illum formam propter similitudinē ad formam grauis, ad quam sublato impedimento cōsequitur motus. Neq; ad hoc qdpiã refert, ꝙ virtus infundendæ gratiæ insit sacramento: illa em̄, vt diximus. d. 1. q. 3. nō est nisi motus aquæ, qua homo abluitur, virtute cui⁹ postea infunditur gratia. Et est nōnullum exemplum naturale. Si qs continuò dum generat, ante quàm fœtus viuat, moria

Glossa Ioã. Andr.

Durandus.

Expositio S. Thom.

 tur,

tur,clarū enim est posthumū illū virtute parentis defuncti vitā suscipere. Quòd si neges omnino simile,qa mãsit semen,nos etiã dicimus,ꝙ quia iste baptizatus fuit,manetq́; baptizatus,recipit gratiã,veluti ar.5.de eodem baptismo dicebamus, suscepto ante Christi passionē,ꝙ virtute eius aperienda eidē baptizato erat post eandē passionē celorū ianua.

Primum argumentum. ¶Primū argumentū S.Tho.est.Opus mortuum,quod est sine charitate,nūquã põt viuificari: ille autē qui fictus accedit recipit baptisinū mortuū,qa sine charitate: ergo nunquam sic viuificari põt,vt gratiã cõferat.Respondet,baptismū nõ esse op⁹ hominis, sed Dei,&ideo sacramētū ipsum nõ est mortuū, sed cū fictè suscipit,susceptio ipsa,quæ opus est hominis, est mortua:& ideo recedente fictione,baptismus, qui impeditus erat sortiet suum effectum , tñ susceptio,quæ fuit mortua,nunquã reuiuiscet,hoc est fictus ille nunquã recipiet illã gratiã, quã virtute sui meriti,si dignè sacramētū suscepisset, adipisceret. Opus enim , quod per modum meriti viuit, illud si fiat in peccato , nunquam reuiuiscet.

Bona difficultas. ¶Cõtra hãc aūt solutionē existit argumētū minimè imbecille.Sequeretur.n.ex hac solutione,ꝙ si quodlibet aliud sacramētum reciperetur cū obice gratię,postea recedente fictiõe, infunderet sacramētalem gratiã: nam quodcūq; est etiã opus Dei.

S.Thom. ¶De hac re variæ sunt opiniões:quinuerò,& D. ipse Tho. in.4.à se ipso variare videt: nã. d.4.q.3.ar.2. quæstiuncu.3.ad.3.affirmare videtur oĩa,solaq́; sacramēta,quę characterē imprimūt,licèt fictè recipiant,postea reuiuiscere,vt sunt baptismus,cõfirmatio, & ordo : nã cùm illic characterē ponat tanquã dispositionē necessitantē ad gratiã, sublato impedimēto, eadē est ratio de oĩbus . Et hanc opinionē seqtur ea.d.Palu.q.5.in fi.& Syluest. ver. Baptism⁹ 4.§.17. Vnde de eucharistia, quia nõ imprimit characterē,ait ibidē S.Tho.ꝙ si fictè suscipiatur, quãuis postea recedat fictio, nunquã habebit effectū.At verò ipse idē D.Th. postmodū d.17.q.3.ar.4. idē ait de sacramēto pœnitētiæ. Illud.n. bifariam põt illegitime suscipi.Vno modo dū fit dimidiata confessio,& illud,quia nõ est sacramentū, nunq̃ habebit effectū. Alio modo,qñ confessio fit integra,sed opponitur obex gratiæ.Et tunc, inquit,recedente fictione percipiet fictus absolutionis fructū,sicut,inquit, etiã est in alijs sacramētis. Vbi videtur hoc generaliter omnibus tribuere.Et certè id videtur conseq ex ista solutione ad primū argumentum , quia quodlibet est opus Dei.

Opinio autoris. ¶Nihilominus (vt meam fatear inscitiam) si meo arbitratu res definienda esset,mallem prerogatiuã hãc baptismo soli adscribere , vt nulli alij cõueniat sacramēto. In primis nãq; res est cuius ex sacris literis colligi nequit certitudo,atq; adeò de qua liberū est sic,aut aliter coniectari . Et Aug.q rei huius præcipuus est autor,hoc soli baptismo tribuit.Et D. Tho . quãuis in.4. vbi nõ tã pressim res examinabat , aliud, (vt vulgo forsan circūferebat) dixerit: hîc verò in summa nõ nisi soli baptismo hoc adscripsit.Quare hîc characterē in genere nõ tanquã gratiæ dispositionē induxit,sed singulariter baptismalē tãquã formã,qua fit homo Christianus:quãobrē nõ virtutē characteris secundū eius generalē rationē,sed singulariter rõne Christianismi ait baptismū effectū suū sortiri.s. gratiã,qua Deo in filiū baptizatus adoptat.Neq; verò,qđ hîc ait, sacramentū esse opus Dei,& ideo nõ esse mortuū,tanquã vniuersalē causam adfert,vt eadē ratiõe cuncta sacramēta fictè suscepta possint reuiuiscere, sed solū vt negaret sacramētum esse opus mortuū.Quòd autē semel per mortuã susceptionē impeditū, postea reuiuiscat, est singularis baptismi prærogatiua: eò ꝙ ad remissionem originalis cõtagij institutus est, atq; adeò ad plenissimã indulgentiã,& regenerationē filiorū adoptionis in nouam vitã, quod alijs nõ cõuenit sacramentis . Tametsi etiã singulari modo pre alijs sacramētis dicatur opus Dei,eò ꝙ nec claues ecclesię requirit,neq; verò dispositionem in suscipiente,vt apparet in paruulis.Id verò,quod de pœnitētia S.Tho.dixit,sic forsan,vt ꝓprio loco videbimus,intelligendū est, ꝙ cū sit sacramentū in remissionē dũtaxat actualiū institutū, sitq́; perinde iterabile, si postquã fictè suscipit succedat cõtritio,succedet perinde fruct⁹ remissionis per modum meriti,& si adhibeatur iterū sacramentū , adhibebit subinde , & sacramētalis gratia illi simillima,quę ꝑ priorē absolutionē fuisset suscepta.

Secūdum argumentum. ¶Secūdò arguit D.Th. Fictio fortior est, quã baptism⁹, quippe cū eius effectū cohibeat : id autē,qđ fortius est à debiliori nõ superatur: ergo baptismus culpã fictionis non tollit, atq; adeò nec originale,neq; alia precedētia pctã. Respondet,ꝙ fictio non tollitur per baptismū, sed per subsequētem pœnitentiam:sic enim ait

ait Aug. Tūc valere incipit ad salutē baptismᵘˢ, cū illa fictio veraci cōfessione recesserit: priùs ergo naturâ tollitur per pœnitentiā fictio,& tūc baptismus originale cū omnibus ante ipsum cōmissis actualibus plenissimè abstergit,iuxta verbū Aug.li.1. de bapt.ca. 12. Soluit hesternᵘˢ dies,& quicquid superest, hoc est originale, & quicqd actualiū ei supadditur ante baptismum,& omnia peccata, quæ comitantur ipsa hora,& ipso momēto baptismi: deinceps autē cōtinuò reus esse incipit:nēpe,si cū fictione quis baptismū suscipiat. Quapropter cū recedit fictio,simul baptismus & pœnitētia cōcurrūt: pœnitentia quidē p accidēs remouēdo fictionē, baptismus verò per se tollēdo reliqua præcedētia.

Tertium argumentum. ¶Similiter respōdet ad tertiū, qđ est huiusmodi. Cōtingit nonnunquā ei,qui fictè baptismū suscepit,vt post ipsum alia mortalia accumulet,quę vtiq; p baptismū nō tolluntur:nā sacramentū præterita delet,ad futura verò nō se extēdit:ergo in tali casu baptismᵘˢ nūquā potest suū habere effectū. Respōdet, inquā,similiter, ꝙ sicut fictio nō per baptismū,sed per pœnitentiā deletur, ita & subsequētia crimina: quare illa non plenè quoad culpā & pœnā remittūt,suntq; cōfessiōi obnoxia. Verūtamē eodē momēto,quo culpa illorū p pœnitētiā remittitur, virtute baptismi remittūtur plenissimè præcedētia.

Paluda. ¶Cōtra has autē solutiones arguit Palud. loco citato. Impossibile est,vnū peccatū siue originale siue mortale remitti, qn oīa remittant: nā remissio est recōciliatio in amicitiā Dei, quę sine integra remissione nō fit:ergo pariter est impossibile, vt aliquod sacramētū aliqua peccata remittat, & nō oīa,atque adeò nō est verū,ꝙ in recessione fictionis aliqua peccata p pœnitentiam,aliqua verò per baptismū remittāt. ¶Secūdò arguitur. Si fictio & subsequētia peccata p pœnitentiā remitterent,sequeretur ꝙ illorū requireretur vera cōtritio,nec sufficeret attritio. Loquimur qn obex tollitur per solū dolorē:nā si adhiberetur sacramētalis absolutio sufficeret attritio, vt dictū est,existimata cōtritio,vt per sacramentū efficeretur ille ex attrito cōtritus. Cōsequēs tn̄ probatur sic falsum. Si in receptione baptismi adesset attritio,etiā nota,sufficeret vt baptismus haberet effectū:ergo cū postea baptismᵘˢ habiturus sit eundē effectū,eadē sufficiet attritio ad tollēdā fictionē. ¶His ergo adductᵃ argumētis Paludanus ait sufficere attritionē ad tollendā fictionē, nō ꝙ p se sufficeret, sed ꝙ sufficiat vt tūc virtute baptismi oīa tā præcedētia ipsum q̄ subsequētia deleātur. Sed re vera solutio hæc aduersatur in primis dicto Augustini.s. ꝙ tūc incipit ad salutē valere baptismᵘˢ,cū fictio veraci cōfessiōe recesserit (id est per legitimā pœnitentiā) ergo nec fictio nec subsequētia peccata delētur per baptisma,sed per pœnitentiā. *Impugnatio* Itē quia illa crimina,quę subsequūtur baptismū,& fictio, iā subijcunt ecclesiæ clauibus,atq; adeo pœnitētię,quare nō remittūtur per baptismum. Ad hæc baptismus impediebatur per fictionē:ergo illā ipse superare nūquā poterit,vt tollat. Adde ꝙ si baptismᵘˢ dū recipiebatur, sortiretur suū effectum nō ampliùs ea remitteret,quę deinceps committerētur,sed propterea quòd tūc non habuit effectū nō fuit melioris cōditionis:ergo neq; eadē post remittet:remittunt ergo per pœnitentiā. Et cū eadē pœnitētia originale & p̄cedētia baptismū plenissimè remittere nequeat, manifestè fit cōsequens,vt alia per baptismū, alia verò per pœnitētiā deleātur.

Respōsio argumētorū. ¶Vn̄ ad primū argumētū negatur illa cōsequētia, quòd si Deus nūquā aliqua peccata aut originale aut mortalia sine omnibus remittat,nō posset per vnū sacramentū remittere aliqua,quin omnia per idē remittat:pōt enim causa principalis diuersis instrumētis ad diuersa peccatorū genera simul vti. Fit.n. omniū remissio in eodē instāti tēporis. Neq; aliud latet mysteriū,q̄ quòd Deᵘˢ resipiscentē illū in suā amicitiā cōciliat,à fictiōe quidē & subsequētibᵘˢ peccatis, quia eū illorū pœnituit, & ab originali & præcedētibus,quia baptizatᵘˢ est. Quare nō est hîc dimidiata venia.

Requiritur uera contritio. ¶Ex quo subsequitur solutio secūdi argumēti. Requiritur,inquā,ad indulgētiā,fictionis & subsequētiū peccatorū vera cōtritio,aut attritio existimata cōtritio cū sacramēto pœnitētię,subduntur.n.iā illa ecclesię clauibᵘˢ. Nō ergo sequitur. Attritio præcedētiū baptismum,qn ipse suscipiebatur,sufficeret:ergo & nūc sufficit ad tollendā fictionē: quoniam illa fictio nō baptismi virtuti, sed pœnitētiæ subdit.

Argument. contra. ¶Cōtra hoc autē arguit. Cōtritio nō pōt esse vnius peccati, quin sit omniū:ergo si cōtritio requiritur fictiōis, similiter requiritur, & peccatorū præcedētiū baptismū.

Scotus. Ad hoc respōdet loco citato Scotus,quòd si ille fictᵘˢ dum baptizabatur erat in septē criminibus,quorū sex habuit tūc at-

 tritionē,

tritionem, septimi verò cõplacentiã, postea dũ resipiscit tenetur de illo septimo cõteri, & quatenus erat, V.g. adulteriũ, & quaten⁹ fuit causa fictiõis. s. sacrilegę susceptionis sacramenti, quæ fuit insignis irreuerentia: de alijs verò non requiritur noua vel contritio vel attritio. Addiderim verò ego impertinẽs esse vllã tunc habuisse attritionem: imò quãuis omniũ habuisset complacẽtiam, sufficit postmodũ habere dolorẽ fictionis, quę fuit indigna susceptio baptismi, & subsequentiũ delictorum: nã illa contritio in virtute includit cõtritionem omnium pręcedentiũ. ¶ Vñ ad argumẽtum respondetur, bifariam intelligi requiri contritionem illorum præcedẽtium. Vno modo per se, & sic non requirit. Alio modo per accidens & consecutiuè, & sic requiritur: quoniam requiritur per se cõtritio fictionis, & subsequentium, quæ esse non potest sine dolore omnium præcedentium saltẽ in genere. ¶ Quòd si arguas. Illa fictio præcedebat baptismum: ergo illius nõ requiritur cõtritio. Negatur antecedens. Est enim semper prę oculis habendum, fictionẽ nõ esse peccata commissa ante baptismum, sed inidoneam & sacrilegam susceptionem ipsius baptismi, putà qa sine dolore suscipitur: & quoniã baptismus est sacramentũ ecclesiæ, fit vt eius indigna susceptio clauibus eiusdem ecclesiæ, atq; adeò sacramento poenitentiæ sit subiecta. ¶ Ex quo fit cõsequẽs, vt quodcũq; peccatũ in susceptione cõmissum sit etiam cõtritione delendũ. Vt si quis susciperet baptismũ, vt res ecclesiæ furaret, aut fortè vt per simoniam beneficia obtineret, omnia illa requiruntur cõtritionẽ & cõfessionẽ: quia susceptio cũ tali proposito est sacrilega. Quapropter cautè legẽdus est D. Th. in solutione secũdi, vbi ait quòd baptismus, remota fictione aufert culpã, & reatum omniũ peccatorũ præcedẽtium baptismũ, & simul etiã existentiũ cum baptismo. Intelligit. n. ille, ea quæ cũ cõplacẽtia vsq; ad baptismũ fictè susceptum permãserũt baptismo deleri: nõ tñ ipsam peruersam susceptionẽ. Vñ, vt bene hîc notauit Caie. illa pręcedẽtia peccata possunt cõsiderari vno modo in se, atq; altero quatenus causa extiterunt praue susceptionis baptismi: baptismus ergo illa secundùm priorem rationẽ delet, nõ autẽ praua susceptionẽ: quare, inquit, dum fictus postea fictionẽ confitet, satis est dicat, suscepi baptismum in peccato mortali, sine exp̃sione illius peccati: nisi forsan exprimere voluerit grauitatẽ fictiõis, si illud fuisset grauissimũ: secùs si baptismum suscepit iniquo ꝓposito mortali. Illud. n. exprimere tenetur: quoniã, vt dictũ est, ad forum ecclesię pertinet. ¶ At verò dubiũ profectò ex his restat minimè dissimulãdum, vtrùm per illã poenitẽtiã, qua fictio remouetur, non solũ gradus ille gratię illic conferat, qui virtuti meriti respõdet, verũ & alius sacramẽtalis, qui per baptismum infunderetur. Ex dictis enim cõsequi apparet, vt ambo gradus infundant: qñ quidẽ baptismus vim tunc recuperat ad plenissimã indulgẽtiam, tum originalis, tũ etiã illorũ actualium, quæ baptismum præcesserũt. Sed ex altera parte nõ omnino videtur necessaria consequẽtia: quoniã licèt ille fict⁹ quia baptizatus est, omniũ venia dignus sit, nõ tñ fit inde consequẽs, vt ad maiorẽ gradũ amicitiæ assumatur, q̃ se ipsum disposuit: & cùm ad baptismum nullam dispositionẽ attulerit, videt nõ suscipere maiorẽ gratiã q̃ quæ respondet modo poenitentiæ. Alioqui commodum de fictione reportasset: nam si legitimè suscepisset baptismũ, vnumq; adeò gradum gratiæ, & postmodùm tantum cõmitteret peccatum, quantum fuit fictio, nõ reciperet postea gratiam, nisi quãta esset cõtritio. ¶ Scot. loco citato ambas refert opiniones, & in hanc secũdã videt magis inclinatus. Et re vera Aug. atq; hîc S. Tho. nihil loqúũtur de gradu gratiæ, qui tunc recipiatur virtute baptismi, sed solùm quòd virtute illius remittuntur prętcrita. Et possumus dicere, illum gradum gratiæ poenitentiæ, propterea quòd respõdet contritioni hominis, q fuit fictè baptizatus, licèt in se nõ crescat, habere tamen virtutẽ remittẽdi originale, & omnia baptismum præcedẽtia: ille enim maior effectus nõ arguit maiorem gradum gratiæ. Adultus siquidem, qui peccatis onustus cum sola attritiõe susciperet baptismum solã gratiã sacramentalẽ reciperet, quę vt diximus, minima est: & tamen plenissimam suscepisset omniũ indulgentiã. Profectò qui sic respõderet, maxima se probabilitate tueretur. Qui autem secùs senserit, gradum scilicet baptismalem in illo accumulari, dicere subsequẽter tenet, ꝙ si illa fictio postea non ꝑ cõtritionẽ tollat, sed ꝑ attritionẽ reputatã cõtritionẽ adiũcto sacramẽto poenitẽtię, tũc ꝑ sacramẽtũ nõ solũ sacramẽtalis poenitentiæ gradus, verũ & baptismalis infundatur.

Sentẽtia autoris.

Aliud arg.

Corollariũ.

Cautè legendus S. Tho.

Caieta.

Dubium.

Scotus.

QVAEST. 2. DE CAtechismis, & exorcismis baptismi.

S.Thom.3.par.quæst.71.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm catechismus debeat præcedere baptismum.

Væstio secunda præsentis distinctiōis est de pparatorijs baptismi, quæ sunt catechismi, & exorcismi. Vnde S.Tho.in hoc 1.ar.cōstituit cōclusionē hāc. Catechism⁹ baptismū cōuenienter precedit. Probat primò rōne. Baptismus est fidei sacramentū, ac pinde eiusdē Christianę fidei ꝓfeßio secūdū illud ad Rom.10. Quomō credēt ei, quē non audierūt? quomō autē audiēt sine pdicante? Catechismus aūt nihil aliud est, quā eorū eruditio, in qbus fides cōsistit: ergo ille debet baptisma antecedere. Confirmat aūt cōclusio autoritate euāgelica. Euntes docete oēs gentes baptizātes eos, vbi Christus doctrinā iussit añ baptismū præmitti. Accedit autoritas Rabani de institutione clericorū dicētis. Añ baptismū catechizandi debet hominē præuenire officiū, vt fidei primū catechumenus accipiat rudimentū, de cōsec.d.4.c. Ante baptismū. ¶Cæremonię quæ baptismū exornant, in tria diuidunt.s.in catechismos, exorcismos, & ritus ad formā baptismi ptinētes. De qbus oībus simul disputare assolent Sententiarij.d.6.& Alex.Alens.4.p.q.23. At verò ritus vngendi, & cādidā vestiendi stolam, cereūq; in manibus baptizandi accēdendi, nō preambula baptismi cēsent, sed ad formā ipsam baptizādi reducunt. De qbus ideo.d.3.inter disputādū de forma baptismi ar. 10. cōgruenter dictū est. Loc⁹ ergo p̄sens nō nisi de catechismis, & exorcismis sermonē expostulat. Et qdē catechismus nomē grecū est, à κατηχέω seu κατεχίζω, qđ est erudio, idq; potius viua voce, quàm scripto: nā & apud ethnicos Aegyptios mos viguit: vt sacra mysteria nō scripto, sed voce traderēt. Est ergo catechismus fidei instructio & eruditio. Ac pinde, & catechumeni ipsi dicunt: q catechizant. Vñ Hugo de sacra.p.6.c.9. catechumenus, inqt, instruct⁹, vel audiēs interpretat: catechizare.n.est instruere, qm̄ baptizādi pri⁹ instituūt & docent: quæ sit forma fidei Christianæ, iuxta verbū Christi. Docete oēs gentes baptizātes eos, &c. Et subdit. Hæc igitur forma catechizatiōis à primis tēporib⁹ Christianæ fidei instituta est. Hæc ille. Nō ergo est res noua, sed traditione apostolorū p ecclesię successionem semp culta. De qua re Diony.apl̄is coætaneus ca.1.&.2.eccle.hierar.diuine loquit. Ille aūt Hæresiarcha Witcleff huiusmodi sacrosanctos ritus ab ecclesia exterminare conatus est, aduersus cuius blasphemiā Tho.Wald.tomo.2.de sacra. ti.5.ca.45. & infrà disertè scripsit: multorū.s.testimonijs sanctorū ostēdēs eos à primordijs ecclesiæ semp fuisse obseruatos. At verò, vt loco citato ait Hugo, catechismi ꝓ adultis primò fuerūt instituti, q nascēte ecclesia frequentißimi baptizabantur, sed deinde, & in paruulorū baptismate iussi sūt fieri, ad quos susceptores respōderet. Ob idq; in manualibus sacramentorū breuißimi tradunt catechismi, vt sint tā paruulis, q̄ adultis cōmunes. Veruntamē vbi adulti baptizantur, non sat est, vt omnino fidei rudes ad baptismū accedentes de his interrogent, sed est operæpretiū per dies aliquot instrui, vt fidei articulos saltē grosso modo intelligāt, & legis decalogū discant, & orationē dominicā: vt id, quod ꝓfessuri sunt, quātū breui tēpore fieri pōt intelligāt, ne vel allegare poßint inuitos fuisse ad fidem pertractos, vel in periculo maneāt, vt fidē, dū eā postea nouerint, deserāt. Quapropter in cōcilio Bracharēsi.2.c.Añ viginti.de cōsec.d.4. præcipit, vt ante viginti dies catechumeni symbolū doceant. Et Aug.lib. de fide, & operib⁹.c.13. catechizādos eos docet, q ad baptismū accedūt: hoc est, Christianis moribus imbuēdos, exēplo Ioā.Bap. qui veniētib⁹ ad baptismū suū pœnitētiā prædicabat, atq; vnū quēlibet admonebat, vt suū dignè exerceret munus, ac demū cūcti fruct⁹ agerēt pœnitētię. Quiuerò, & iustū librū ad deo gratias cōposuit de catechizādis rudib⁹. Est ergo catechismorū cōsuetudo sanctio catholica, vt ca.suprà citato Raba.& altero cōcilij Bracharensis, & can. Catechismi. qui est Nicolai, de consecra.distinct.4. decernitur. ¶Vnde ad primū argumentū S. Thom. respondetur. Arguitur quippe. Per baptismū regenerant homines in nouam vitā: vita autem priùs suscipitur quàm doctrina: ergo baptismus precedere debet. Respōdet, inquam, ꝙ vita gratiæ presupponit naturalē rationis vitā, in qua hō esse pōt doctrinæ particeps.

¶In

Conclusio. *Expositio articuli.* *Hugo.* *Dion.* *VVitcleff.* *Primum argumentum.*

Secundũ argumentum. ¶In secũdo aũt petitur, quomodo pueri sint doctrinæ capaces. Et respondet, ꝙ ecclesia ꝑ susceptores accõmodat eis cor vt credant, & aures vt audiant, & intellectũ, vt per alios instruãtur. Quod est dicere, illos, q̃ puerũ offerũt, nomine ipsius respõdẽtes, Credo, vice illius fungi, vt ꝓ ipso credãt. Tertium argumentum. ¶Tertiũ verò argumentũ est huius solutionis redargutio. Si pueri ꝑ illos susceptores seu patrinos crederẽt, sequeretur ꝙ ꝑ ipsos obligarẽtur postea fidẽ sustinere, cõsequẽs tñ duabus rationib⁹ apparet falsum. Primò, q̃a nemo sine ꝓprio cõsensu põt ꝑ aliũ obligari. Secũdò, quia cũ ille, qui ꝓ puero respõdet, nesciat an sit legitima ætate crediturus, imprudẽter ꝓ illo fidẽ pollicetur. Respõdet primò ad secũdam rationem, quòd ille non prædicit puerum postea crediturum, aliàs diceret, credet, sed tunc credere: respondet enim, Credo: quare tunc nõ profitetur, nisi ecclesiæ fidem in ꝑsona pueri, cui eadem fides per sacramentũ cõmunicatur. Ad primam autem rationẽ respõdetur, ꝙ non est inconueniens vt in his, quæ spectãt ad salutem vnus pro alio obligetur. De hac autem veritate dist. præcedenti ar. 9. satis dictum est: nempe, quemadmodum pueri dum baptizantur, tum credant, tum etiã ad fidem euangelicam obligentur, etiam si nulli præcedant catechismi, vt pote qui non sint de necessitate sacramenti, vt ar. 3. visuri sumus. Itaq; catechismi sunt obligationis signa, quæ fit in baptismo.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm exorcismus debeat præcedere baptismum

DVO sunt præambula baptismi: nẽpe, catechismus, & exorcism⁹: ob idq; eadẽ cõclusiõe quę de catechismo posita est, respõdet de exorcismo: videlicet. Conclusio. Cõuenienter ante baptismũ exorcismi ꝑcedũt, q̃b⁹ dęmones expellunt, ne baptizãdi salutem impediãt. Probat primò autoritate Cęlestini, quæ sumpta est ex li. eccles. dogma. c. 31. & refert de cõs. d. 4. can. Siue paruuli, siue iuuenes ad regenerõnis veniũt sacramẽtũ, nõ priùs fontẽ vitę adeãt, quã exorcismis & exufflationib⁹ clericorũ spiritus immũdus ab eis abijciatur. Et confirmat ratione. Prudẽtia præcipit, vt quicũque opus aliquod incœptat, priùs ea quę obstant impedimenta remoueat, iuxta illud Hieremiæ. 4. Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas. Quinetiã in generatione naturali natura docet, quemadmodũ forma priùs cõtraria expellatur quàm inducat noua: diabobus autẽ hostis est humanæ salutis, quæ homini per spiritualẽ generationem in baptismo exhibetur, habetq; potestatem aliquam in hominẽ, ex hoc ipso, ꝙ vel originali subditur, vel actuali peccato: ergo priùs arcendus est, & abigendus, quàm salutaris baptismus dispensetur. Deinde subdit D. Tho. alias cæremonias, de quibus statim.

Expositio articuli. ¶Exorcismus idem est, quod abiuratio ab ἐξορκέω siue ἐξορκίζω, quod est abiuro. Est ergo exorcismus abiuratio per sacra, qua dæmones abiguntur à corpore, vel ab ipsis obsesso, vel ne ipsum obsideant. Nam cùm homo in baptismo Satanę, & suis pompis abrenuncians nomen suum in Christianam professionẽ, & militiã det, illic maximè hostiles dæmonũ incursus, sub quorum militia erat per peccatũ, metuẽdi sunt, tũ ꝙ nobis salutẽ animarũ inuideãt, tũ etiã ꝓpter odiũ Christi. Et ideo saluator ipse, vt ecclesia more, & vsu à tẽpore apostolorũ deriuato docet, potestatẽ ei reliquit eos cohibẽdi, ne sacramẽtorũ, ac potissimũ baptismi effectũ impediant. Vnde Aug. lib. 2. de pc̃tõ originali. Ob id, inquit, priùs in eis, qui baptizantur, exorcizatur, & exufflatur potestas cõtraria, vt euidẽtibus signis à captore pessimo ad optimũ redemptorẽ trãsire monstrentur. Et li. 1. de nuptijs, & cõcupiscẽtia. c. 20. ait ꝑ exorcismos liberari baptizandos à potestate tenebrarũ, trãsferriq; in regnũ filij. Et sicut baptizandi, eo ꝙ catechizant, catechumeni dicuntur, ita & quatenus exorcizant, appellant energumeni. i. obsessi, vexatiq; à dæmonibus. Energumeni. Et ne q̃s cauillari posset exorcismos rẽ esse nouã, ait Aug. de eccle. dogmatib⁹, sanctã ecclesiã in vniuerso mũdo vniformiter eos obseruare. Quinuerò eadẽ exorcismorũ religio colligit ex illo Marc. vl. Signa aũt eos, q̃ crediderint hæc sequent. In nõie meo dæmonia eijcient, &c. ¶Veruntñ circa verbũ S. Th. quo ait dæmones potestatẽ habere in hominem eo ipso, quòd subditur originali, vel actuali peccato adnotandũ est, ꝙ licèt more ordinario nõ permittant homines nisi ob peccatũ à dęmonib⁹ arripi, & obsideri (quare vbiuis Chrus dęmoniacos curabat, ab aĩa, & corpore dęmones expellebat) nihilomin⁹ nihil vetat

tat quominus aliquando ob aliquam occultam causam eadem fiat diuinitus permissio vt hō iust⁹ vexetur. Nā & Iob permisit à satana acriter deuexari sola excepta aīa, quā ei seruare iussit illæsam. ¶Ordo autem catechismorū & exorcismorū nō distinctè pcedit, sed promiscuè & cōmistim ambo fiunt, vt est videre apud Dio.c. 1.&.2.de eccle.hierar.& apud Raban. de institutiōe clericorū. Primū enim debet, qui baptizari optat nomen suū dare, vt habetur in cōcilio Carthaginēsi.4.& refertur de cōs.d.4.ca.Baptizādi. Et antiquis scribebatur nomen eius in catalogo Deinde si est adult⁹ debet symbolum discere, vt habetur in concilio Laodicēsi & in cōcilio Agathensi, & refertur de cōse.ea.d.ca.Symbolū.& can.Baptizandus.Iā verò quia non est in vsu baptizari nisi paruulos, hoc fit in introitu ecclesię.Illic.n.primū omniū catechumenus interrogatur, quid petat quodq; habeat nomen.Et secundò (qui primus catechismus est) docetur baptismū ei præstare vitā æternam, quæ est cognoscere vnū Deū viuum & verum, vt habetur Ioan. 17.& quem misit Iesum Christū filiū ei⁹: nā vita in hoc seculo per fidem inchoatur, & in altero per visionem consummatur. Atq; inde tertiò exorcismi incipiūt.Exi spiritus immunde ab eo, & da locū aduenienti spiritui sancto paracleto. Et recede diabole ab hac imagine Dei.Postea quartò exufflari debet dæmō, vt præter citatas autoritates ait loco citato Raban.& refertur de cons.d.4.c.Postquā.¶Vbi hoc absq; adnotatiōe nō est prętereūdum, φ vbi in manualibus, quæ ego vidi, scriptū est.Insufflo te diabole, scribendū esset, exufflo: nam in lib.de ecclesiasticis dogmatib⁹.c.31.& locis omnib⁹ citatis de peccato originali, de nuptijs, & de cons.d.4.ca. Siue paruuli. & ca.Sicut nostis.& vbiq; sancti nō dicunt nisi exufflari potestatē diaboli.Neq; verborū significatiōes aliud permitūt.Insufflare. n.est per flatū aliquid immittere, & inducere: exufflare verò, emittere & expellere.Vnde Genes.2.Inspirauit, inquit, Deus in hominē spiraculū vitæ.Et in morte dicimur expirare animam.Et de Christo ait euāgelista.Ioan.20. φ.insufflauit in apostolos dicens.Accipite spiritū sanctū.Dicere ergo Insufflo te maledicte diabole, idem sonare videtur, φ immitto te & induco in hunc hominē.Sed exufflo te idem est, quod flatu spiritus sancti te abijcio & expello. Nisi, insufflo, hoc sensu accipiat, qui est, in te vt exeas sufflo.Quintò signatur signaculo sanctę crucis, vt Rabanus loco citato docet, & refertur ea.d. can.Postea. Quo quidē signaculo, & benedictione, vt ait hic.S.Th.expulso dęmoni via occluditur, ne redire in hominem possit. Et sextò, vt ca.proximo, Ex hinc, ex eodē Rabano refertur in protectionē baptizādi adhibentur orationes & preces. Ac subinde alij exorcismi. Septimò, vt ead.d.can. Sal. ex Beda refertur, apponitur ori sal cælestis sapientię.Octauò, vt idē ait Rabanus, & refertur ea.d.ca.De hinc. iterātur exorcismi Ergo maledicte diabole recognosce sententiā tuā, &c.Nec te latet satana imminere tibi pœnas, &c.vt diabolus suam cognoscens nequitiā, iustumq; adeò Dei iudiciū timens ab homine nūq̄ rediturus recedat.Nonò, vt ex eodē Rabano ca.Postea.2.refertur, saliua tanguntur aures & nares prolato illo verbo Christi Marc.7.quando linguā tangens surdi & muti, digitosq; in auriculas eius immittens, dixit, Epheta: quod est aperire.Nā cū auditus, vt ait Aristo.sensus sit disciplinæ, & naso rei iudiciū sumam⁹ ad approbādū vł reprobandū, atq; ore qđ didicimus, doceam⁹ tactu aurium nariū profitemur apertas habere aures ad doctrinā fidei, quā & iudicio approbamus, & sale cōditā ore profitemur. Vnde Hugo li.2.de sacramentis par.6.c.10. tria, inquit, sunt, quibus baptizādus quasi cōcipitur & nutritur, & vsq; ad integritatē nouæ vitæ promouetur.s.catechismi, quib⁹ ad fidē proprio mouetur volūtatis arbitrio, & exorcismi, quibus ab eo diaboli potestas inimica pellitur, ac demū orationes, vt gratia, & baptizādū præueniat, & baptizatū sequat. ¶Deinde baptizandus ad sacrū fontē introducitur, ibiq; vnctiones, aliiq; ritus perficiūtur, de quibus.d.3.ar.10.satis dictū est.Deinde quod ad exorcismos attinet, catechumenus abrenuntiat satanæ, & omnibus pompis eius. Ac demum ad catechismos fit regressus.Interrogat⁹ enim catechumenus, ac subinde respondens se credere in Deū patrē omnipotentē, & in Iesum Christū filiū eius, & in spiritum sanctū, &c. in earundem personarū nomine baptizatur.

¶Arguit aūt D.Th.in cōtrarium.Primò, φ nō oēs catechumeni sunt energumeni.i.obsessi et arreptitij atq; adeò nec exorcismorū indigētes.Secūdò q̄a tādiu potestas dæmonis grassat in hominē, quādiu est in pctō: sed peccatum

Ordo exor. et catechis.

Exufflare.

Hugo.

Argument.

peccatum non tollitur vsq; ad baptismi formā: ergo exorcismi precedentes nihil iuuāt. Et tertiò, quia cùm aqua benedicta ad arcendos dęmones instituta sit, superfluunt exorcismi. Respondetur autem ad primū, ꝙ licèt nō oēs catechumeni interiùs vexētur à dæmone tanq̄ energumeni, credunt tamen extrinsecùs circūstare: quorū potestati homo ꝑ peccatū originale subditur. Et ad. 2. respō. ꝙ sicut ꝑ gratiā baptismalē expellūtur dæmones, ne, s. impediant hominē ab ingressu gloriæ, ita per ꝓcedētes exorcismos expellūtur ne homini sint impedimentū percipiēdi sacramētū. Ac demū ad tertiū bifariā respōdet. Primū ꝙ aqua benedicta est contra dæmonū expugnationes exteriores, exorcismi verò aduersus vexatiões internas, & ideo baptizādi dicunt energumeni. Secūdò dici potest, ꝙ sicut pœnitentia substituitur baptismo, qui non est iterabilis, tanq̄ secūda tabula post naufragiū, ita exorcismis substituit postea aqua benedicta: nam neque ipsi baptismales exorcismi sunt iterabiles.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm ea, quæ aguntur in exorcismo aliquid efficiant.

SEquitur articulus terti⁹ de exorcismorū effectu, vtrùm, s. exufflatio illa tātum significet an verò etiā instar sacramēti expulsiones dæmonū efficiat. Et idē est de saliua apposita ori, aurib⁹ & narib⁹ vtrū id efficiat, qđ significat. Et D. Th. repulsa cōtraria opiniōe duab⁹ respōdet cōclusionib⁹. Fuerunt q̄ppe q̄ dixerūt ea: quæ in exorcismo agunt nihil efficere, sed solū effect⁹ Dei significare, sicut Sco. & Duran. de sacramentis affirmāt. Sed in cōtrariū statuit prima cōclusio. Exorcismi aliquē effectū habent. Probat per hoc ꝙ ecclesia in exorcismis imperatiuis verbis vtitur ad expellēdū dæmonis potestatē, quasi virtute sibi diuinitus tradita, cū ait. Ergo maledicte diabole exi ab eo. Et confirmatur autoritate Augu. in lib. de symbolo, & refertur de cons. d. 4. c. Sicut nostis. Paruuli exufflantur & exorcizantur, vt pellatur ab eis diaboli potestas inimica. s. exorcismorum virtute. *Prima conclusio.*

¶Secūda cōclusio. Exorcismus aliter quàm baptismus suum habet effectum. Probatur. per baptismū nanq; gratia confertur ad plenā culparūm pœnarūq; remissionē: per ea verò, quæ in exorcismo peraguntur, excluditur duplex impedimentū salutaris gratiæ percipiēdæ. Quorū primū est extrinsecum, quod ꝑ exufflationes excluditur, quib⁹ potestas dæmonis expellitur, ne sacramēto legitimè suscipiēdo obstaculū objiciat. Manet tamē eadē dæmoniaca potestas in homine quantū ad maculam peccati, & reatū pœnę quousq; per baptismū auferātur. Vnde Cyprian⁹. Scias, inquit, diaboli nequitiā posse remanere vsq; ad aquā salutarē, in baptismo autem omnē nequitiam amittere. Secūdum impedimentū est intrinsecū, quod quidē homo ex peccato originali contraxit vt ad ꝑcipienda mysteria sensus habeat occlusos. Vnde vt eod. li. ait Rabanus de institutione clericorū, & refert de cons. d. 4. ca. Postea tāguntur. Per saliuam, inquit, typicam & sacerdotis tactū sapientia & virtus diuina salutē catechumeni operatur, vt aperiātur ei nares ad percipiendū odorē notitię Dei, vt aperiātur ei aures ad audiendū mādata Dei, vt aperiantur ei sensus in intimo corde ad respondendū. Dicens ergo per saliuam & tactū sacerdotis intelligit illa instrumētaliter cōcurrere. Et idē ait. c. Postq̄. s. exufflatur ab eo potestas sæua, vt per piū sacerdotis ministeriū spiritui sancto cedat fugiēs malign⁹ spirit⁹. *Secunda cōclusio.*

¶Exorcismos Durā. & Palu. in. 4. d. 6. q. vlt. sic distingunt, ꝙ quędam, quæ illic fiunt, vt exufflationes, non solū significēt, verū & efficiant dæmonū expulsionem: alia verò, vt tactus oris, aurium & narium cum saliua, tātū significēt perceptionē fidei, eiusq; gustū non autē efficiāt. At verò gratis & sine causa hæc fit distinctio: nā vt testimonijs citatis patet idē ait Rabanus de tactu illo, quod de exufflatione. s. ꝙ per saliuam typicam sacerdotis sapiētia & virt⁹ diuina operatur. Quaꝓpter & D. Tho. in præsentiarū, & Ricar. d. 6. art. 6. q. 1. absq; distinctione aiunt exorcismos virtute operis quod aiunt ex opere operato, illa facere, quæ significant. Et reuera par est de omnib⁹ ratio. Nā sicut illi exufflationi virtutē De⁹ tribuit tanq̄ suo instrumento pellendi dæmones, ita & tactui cum saliua creditur eandē tribuisse ad aperiendū aures & nares, &c. Hæc autem virtus nihil aliud est, vt de baptismo diximus, quàm motus, quibus res illæ ad id applicantur. Sicut enim Christus voce ꝓpria tanquam instrumento pellebat dæmones & insufflatione *Expositio articuli.*

contulit

contulit apostolis potestatẽ remittendi pec cata, sic & illo sacerdotis verbo, exi maledicte diabole, & illa eius exufflatione dæmones pellit. Et eodem modo sicut tãgendo auriculas surdi & muti, & sputo tangendo linguam, & dicendo, Effeta, aperuit eius aures, simili tactu, & voce sacerdotis idem in energumeno operatur. Quod est dicere, virtute illius cæremoniæ singularẽ fert Deus opem exorcizato, vt dignè fidẽ & suscipiat, & pro tẽpore cõfiteat, queadmodũ. d. 1. q. 3. ar. 2. de gratijs, & effectibus diuersis sacramẽtorũ dicebamus. ¶Quòd si hinc inferas eiusmodi exorcismos esse sacramẽta, negat cõsequentia, vt negat à S. Tho. in solutione secũdi: nã etsi suos effectus similiter ex opere operato sortiant, tñ neq; gratiã gratũ facientẽ significant, in quo cõsistit ratio sacramẽti, neq; illã cõferunt, quæ est pfectio sacramentorũ nouæ legis. Et ideo nõ sunt sacramẽta, sed sacramentalia quædã. ¶Aliter tñ arguitur. Huiusmodi exorcismos non Christus, sed ecclesia instituit, ecclesia aũt nõ habet facultatẽ cęremoniã aliquã instituẽdi, quæ effectus istos habeat supranaturales: ergo non est in illis eiusmodi virtus. De hoc Ricardus loco citato, & Palud. quorundã referũt opinionẽ, qui aiebãt exorcismos, qbus dæmones expellũtur, nõ aliã ad id habere virtutem, q̃ naturalem. Legit em̃ de Dauide. 1. Reg. 16. citharæ musica potestatẽ maligni spiritus Saülẽ deuexantis sæpe repressisse. Et Hiero. ad Paulinum. c. 2. Habet, inqt, nescio, qd energię viuę vocis actus. Similẽ ergo virtutẽ aiebant exufflationes habere, & vocale illud imperiũ. Exi diabole, sicuti, & voces incantãtiũ serpẽtes, vt est in Psalmo. Hoc autẽ deliriũ cõmentũ est. Dæmones. n. nõ habent virtutẽ sup animam aut corpus, nisi mouendi illa localiter, aut aliqua qualitate afficiendi, vt patet in arreptitijs, aut inducendi aliquam formã artificialẽ. s. faciendi ex lignis scamnũ, & similia. Ab his aũt peflatũ naturaliter abigi nõ possunt. Et vox nõ mouet nisi p significationẽ generando cõceptus in intellectu audientiũ, q̃ quidẽ cõceptus voluntatẽ dæmonis audiẽtis cogere nequeunt. Et incantatores serpentum, vel arte diaboli, vel aliquo veneno illos incantãt: quare, & venefici eodẽ Psalmo appellant. In exorcismis ergo nõ est nisi virtus naturalis modo iam explicato. ¶Vnde ad argumentũ respõdet, ꝙ quãuis ecclesię Christus nõ tradiderit potestatẽ instituendi sacramenta collatiua gratiæ, nihilominus facultatem cõmisit instituendi sacramentalia ad aliquos supranaturales effectus. Nã & apostolis potestatẽ cõtulit miracula faciendi. Et loco iã citato Mar. vlt. Signa autẽ eos, q crediderint, hęc sequentur. In noĩe meo dęmonia eijcient, &c. Quinuerò, & potestatẽ habet benedicendi lustralem aquam, qua non solùm dæmones arceantur, verùm & veniales culpę remittuntur, quippe quæ sine infusione gratiæ remitti possunt. ¶Grauius autem dubiũ est, vtrũ exorcismi semper infallibiliter suos sortiantur effectus: nam postq̃ instrumenta Dei sunt, censendi sunt nunquã deficere. Respõdetur per huiusmodi ꝓpositiões. Prima. Exorcismi baptismales ad cohibẽdos dęmones ne sacramenti fructũ impediant semper sunt salutares, & de se efficaces, nisi recipiẽtis nequitia obstet. Hoc est notũ postq̃ ab vniuersali ecclesia obseruantur. ¶Secunda propositio. Ad hũc effectũ, qui est dæmones ab obsessis corporibus expellere, nõ sunt semp efficaces. Quare si catechumenus arreptitius esset, nõ est lex infallibilis, vt per exorcismos liberetur à dæmone, etiã si baptizetur: nam illi per se nõ ordinantur nisi, vt nõ impediãtur sacramenti fructus. Et multò minus infallibilis erit regula extra sacramentum baptismi. Hoc em̃ experimento quotidie discim⁹, ꝙ multi exorcismi dæmoniacis nõ sufficiũt. Nam miraculum expulsionis dæmonũ potissimùm institutum fuit ad cõfirmandũ fidem: & ideo in primordijs ecclesiæ frequentissima fiebant ad illum effectũ miracula. Iã verò, vbi satis cõfirmata est fides, nõ tã crebrò eiusmodi contingunt miracula. Non tñ idcirco exorcismi sunt ad succurrendũ arreptitijs cõtemnendi. Est ergo sicut inter meritum de cõdigno, & de cõgruo, sic & inter sacramenta, & exorcismos discrimẽ. Meritum em̃ de cõdigno, quod ex gratia ꝓcedit, certissima lege suũ effectũ, id est, augmentũ gratiæ sortitur. Per meritũ verò de cõgruo non semper id, quod ex bonis temporalibus petimus, cõsequimur, neq; si alijs gratiã imprecemur. Attamẽ sæpissimè iuuat. Pari modo licèt sacramenta legitimè suscepta semp sint gratiæ efficacia, exorcismi tñ non semper arreptitijs, sed secundùm diuinum arbitrium prosunt. De exorcistis autem, eorumq; exorcismis. 2. 2. q. 90. meminit D. Thom. & nos lib. 8. de Iustitia & iure. quæst. 3. arti. 2. locupletiùs materiam amplificauimus.

Aliud argument. Ricard. Delirę opi. Nota.

¶Primum

Primum argumentum. ¶Primũ argumentũ S. Thom. est. Si energumenus post exorcismos ante baptismũ sine baptismo flaminis moriat, salutẽ nõ cõsequitur: ea autẽ quæ in sacramẽtis agunt, ad eandem salutẽ ordinant, iuxta illud Marc. vlti. Qui crediderit & baptizat⁹ fuerit, salu⁹ erit, ergo exorcismi nihil operant. Hoc argumẽtum factũ est ad refutandũ opinionẽ Prepositi dicentis, ꝙ exorcismi absque baptismo ꝓsunt, vt si exorcizatus tunc moriat minores patiat tenebras. Hoc. n. ob id falsum est, ꝙ tenebræ illæ nõ sunt nisi carentia diuinæ visionis, quæ nõ recipit magis aut minus, de quo nos tñ inferius. Respondet ergo, ꝙ cùm in exorcismo nõ tollat culpa, ꝓpter quam homo in perpetuũ cõdemnãt, sed solũ impedimenta recipiendi remissionem per sacramentũ, fit vt ei, q sine sacramẽto decedit nihil exorcismi ꝓsint. *Secũdum argumentum.* ¶Secũdũ argumẽtũ suprà solutũ est, vbi declarauimus exorcismos non esse sacramenta, sed sacramentalia quędam. *Tertium argumentum.* ¶Tertiũ est. Si exorcismi essent dispositiones baptismi, essent etiã dispositiões ad eius effectũ: scilicet, ad gratiã: forma aũt sine dispositione non infundit, vt in naturalibus ostendit: forma em̃ ignis nõ suscipit nisi vbi calor præfuerit: ergo gratia sine exorcismis nũquam infundet, quod cõstat esse falsum. Respõdent multa. Primò, ꝙ dispositio sufficiens ad baptismũ est intẽtio suscipiẽtis si sit adultus, vel ecclesiæ si sit paruulus: quapropter exorcismi nõ sunt de essẽtia sacramẽti. Nihilominùs nõ licet eos, nisi in extrema necessitate prætermittere: esset em̃ illa ꝑtermissio pctm̃ mortale cõtra solẽnem ecclesiæ ritum. Vnde vt. q. præce. ar. 7. vidimus tertiũ fictionis modũ assignat Aug. sacramẽtũ celebrare nõ seruãdo ecclesiæ ritus. Quapropter qñ ob necessitatẽ exorcismi prætermittunt, postmodũ cessante periculo debẽt suppleri: tũ vt vna similitudo baptismi vbiq; seruet, tũ etiã qa supplemẽtũ illud non fit post baptismũ frustra. Nã sicut dęmones possũt effectũ sacramẽti antea impedire ne fiat, possunt etiã postea ne pceptus duret & crescat. *Quartũ argumentum.* ¶Quartò arguit, ꝙ etiã illa, quę post baptismũ agũt, vt chrismatio in vertice, & linea stola, & cereus nihil efficiãt postquã pfect⁹ est sacramẽti effectus. Respondet, vnctionẽ illã, quæ fit in vertice, nõ solũ significare, sed etiã cooperari ad cõseruationẽ gratiæ baptismalis. Vestis verò cãdida nihil efficit, sed duntaxat significat nouitatẽ vitę, sicut & cere⁹ accẽsus lumẽ fidei.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm catechizare, & exorcizare sit sacerdotis officium.

De ministro tãdem catechismi, & exorcismi asserit D. Thom. hanc conclusionem. *Conclusio.* Officium catechizandi, & exorcizandi incumbit sacerdotibus tanquam primarijs agentibus: diaconibus verò, & inferioribus ministris tã quàm eis, qui sacerdotibus debent ministrare. Probatur autoritate Nicolai papæ. cano. Catechismi. de conse. d. 4. vbi ait, Catechismi baptizandorũ à sacerdotibus vniuscuiusq; ecclesię fieri possunt. Et autoritate Gregorij super Ezechielẽ, quę ea. d. can. Sacerdotes. refertur, vbi ait. Sacerdotes cũ per exorcismi gratiam manum credẽtibus imponũt, quid aliud faciunt, nisi ꝙ dæmonia eijciunt? Et cõfirmatur rõne. Minister, vt nomẽ ipsum indicat, cõparatur ad sacerdotẽ sicut secundariũ, & inferius agens ad principale, atq; adeò nõ agit nisi principali agenti cooperãdo. Et quãtò principalis operatio maior est, tantò dignioribus indiget ministris: potissima autẽ sacerdotis operatio est administratio sacramẽti: ergo illic diacones, q præcipui sunt ministri cooperant sacerdoti in ipsa collatione sacramentorũ. Vñ Isidorus, Ad diaconũ, inquit, pertinet assistere sacerdotibus, & ministrare in oĩbus, quæ aguntur in sacramentis Christi: in baptismo: scilicet, in chrismate, & in eucharistia, patena & calice. Sic em̃ legendum est: nã paterna, & calix non sunt in baptismo necessaria. 25. d. can. Perlectis, Et illic referuntur aliorũ ministrorũ officia. Ad lectorẽ ergo pertinet in catechismo ministrare librũ, & folia vertere, & ad exorcistã ministrare in exorcismo salẽ, & exorcismos, vt illic ait Isido. memoriter retinere. ¶Et p hæc clarent argumentorum S. Tho. solutiones. in quarum vltima quadruplex ponit instructionis genus. Prima. n. quæ est cõuersiua ad fidem: licèt primò conueniat episcopo, ac deinde prædicatoribus, potest tñ cuicunq; fidelium permitti. Secunda verò, quę est de rudimentis fidei ad baptismũ, cõuenit sacerdotibus, & eorũ ministris. Tertia de cõuersiõe in Christianismũ spectat ad susceptores, seu patrinos. Sed quarta de altioribus sacrorum mysterijs pertinet ad Episcopos. Atq; hactenus de baptismi sacramento.

DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS DISTINCTIO SEPTIMA.

Cap. j. APTISMO sacramentũ confirmationis proximum est. Ait em̃ Melchiades Papa, ita hæc duo sacramenta esse cõiuncta, vt adinuicẽ, nisi morte præueniente, nullaten⁹ possint segregari. Fuit ergo à Christo ipo redẽptore nostro, nõ exhibẽdo, sed ꝑmittẽdo institutum. Datur em̃ in illo plenitudo spiritus sancti, de qua Ioan.16. Si nõ abiero, paracletus nõ veniet ad vos. Si autem abiero, mittã eũ ad vos. Id qđ & Luc.24. designatũ est, vbi discipuli à Domino iussi sunt sedere in ciuitate donec induerentur virtute ex alto.

De consecr. dist. 5. can. De his.

Ioan. 16.

Cap. ij. ¶Est aũt eius materia chrisma ab episcopo consecratũ, iuxta illud Innocentij Papæ. Presbyteris cũ baptizãt chrismate baptizatos vngere liceat, qđ ab episcopo fuerat cõsecratũ, nõ tamẽ frontẽ ex eodem oleo signare, quod solũ debeť episcopis. Forma autẽ est, qua more solẽni ecclesia vtitur. Cõsigno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis in noĩe patris & filij & spiritus sancti. Quæ quidem cõsignatio in fronte ꝑficitur. Vnde lib. de institutiõe clericorum Rabanus. Signať, inquit, baptizatus chrismate in summitate capitis ꝑ sacerdotẽ, per põtificẽ verò in fronte.

De cõsec. d. 4. can. Presbyteris.

De cõsec. d. 5. can. Nouissime.

Ca. iij. ¶Et cùm effectus huius sacramenti per aduentũ spiritus sancti, quo (vt Actu.2. legitur) tota domus, omnesq; illic præsentes repleti sunt significetur, fit vt vniuersis Christianis exhiberi possit. In cuius quidẽ celebratione, veluti in collatione baptismi, aliqs etiã susceptor, & patrinus requiriť, vt Innoc. Papa. 30. q. 4. Si qs. admonuit. Quapropter, & in hoc sacramento similis contrahitur affinitas, vt illic subditur.

Actu. 2.

Ca. iiij. ¶Effectus demum huius sacramenti est tùm gratiæ plenitudo & robur: iuxta illud verbũ eiusdẽ Melchiadis. Spũs sanctus in fonte baptismi plenitudinem tribuit ad innocentiã, in cõfirmatione verò augmẽtum præstat ad gratiam, tũ subinde character, qui eiusdem roboris signum est: quare nõ est iterabile.

De cõsec. d. 5. can. Spũs sanctus.

Cap. v. ¶Minister ergo huius sacramẽti ex officio solus episcopus est iuxta verbum Euse. Papæ, qui ait. Manus impositionis sacramentum magna veneratione tenendũ est, quod ab alijs perfici

De cõsec. d. 5. can. Manus.

fici nō pōt, nisi à summis sacer dotib⁹. Quòd si aliter præsumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum. Tametsi possit ex pontificis Maximi dispēsatiōe simplici presbytero cōmitti, vt ex Gregorio ad Ianuarium episcopum colligitur.

Lib. 3. epistolarū can. peruenit. d. 95.

DISTINCTIONIS septimæ quæstio vnica de sacramento confirmationis.

S. Thom. 3. part. quæst. 72.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm confirmatio sit sacramētum.

ECVNDVM sacramētum, vt dist. 1. quæst. 6. dicebamus, est confirmatio. De qua igitur quæritur, an sit sacramētum distinctum à baptismo. Ne quis ob id putet eius esse partem, quòd eius gratiam auget. Et respondetur vnica conclusione. Manifestum est, q confirmatio est speciale sacramē tum: scilicet, ab alijs distinctum. Probatur. Sacramenta nouæ legis ad speciales gratiæ effectus ordinantur: ergo vbi aliquis occurrit specialis effectus gratiæ, reperitur, & speciale sacramentum. Vita verò spiritualis gratiæ per sensibilem, & corporalem cognoscitur: in vita autem corporali post generationem specialis perfectio est adulta ætas, in qua perfectæ actiones exerceri valent. Vnde Apostolus. 1. Corin. 3. Cùm factus, inqt, sum vir, euacuaui quæ erant paruuli. Quare terminus generatiōis est substantia: scilicet, esse: terminus verò augmētationis est quātitas: ergo etiam in vita spirituali præter baptismum, quo per generationem esse recipimus spirituale, requiritur ad augmentum cō firmatio.

Conclusio.

Expositio articuli.

¶Hic in primis potest quispiam contra ordinem istum argumentum obmoliri, quòd cùm confirmatio augmentum conferat spirituale, eucharistia verò nutrimentum: & per nutrimentum fiat augmentum: deberet eucharistiæ sermo istum de confirmatione præcedere. Sed ad hoc iam suprà distinctione prima quæstione sexta articulo secundo in solutione. 2. responsum est.

¶Adnotandum hìc præterea rationem hāc S. Thom. nisi autoritatem ecclesiæ præsupponeret, non esse satis efficacem ad comprobandum confirmationem esse sacramentū. Quapropter nec defuerunt olim, nec modò desunt hæretici, qui hanc catholicam veritatem negent. Armenorū enim, vt Guido carmelita refert, hæresis fuit, vt sacramenta confirmationis, & extremę vnctiōis respuerent. Quem quidē errorem postmodū Witcleff sustinuit, vt Tho. Waldensis tomo. 2. de sacrament. ca. 3. refert, quo capite, & subsequē tibus egregijs testimonijs præsentem veritatem corroborat. Eodemq; postea errore Lutherani intincti sunt. ¶Est nihilominus hæc veritas tanquam orthodoxa fides tenēda, cuius negatio ꝓculdubio, vt hæresis est habēda. Extat enim in primis decretum Melchiadis Papę præcessoris Syluestri, ad episcopos Hispaniæ, vbi post illa verba, quę hìc citauit D. Thom. & referuntur de consecra. distin. 5. can. De his. interrogat hereticorum nomine. Quid mihi prodest post mysterium baptismi mysteriū cōfirmationis? Quasi non totum de fonte suscepimus, si post fontem adiectione noui generis indigemus. Et respō det. Non ita dilectissimi. Imò sicut exigit militaris ordo, vt cùm imperator quemcunque in militum receperit numerum nō solùm signet receptum, sed etiā armis cōpetentibus instruat pugnaturum: ita in baptismo recipitur homo in militiam, & in confirmatiōe coarmatur ad pugnam. Et infrà, quod ea. d. can. Spiritus sanctus. refertur. Spiritus, inqt, sanctus in fonte (scilicet baptismatis) plenitudinem tribuit ad innocentiam, in cōfirmatione augmentū præstat ad gratiam: & quia in hoc mundo tota ætate victuris inter inuisibiles hostes, & pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitā, post baptismum cōfirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur, post baptismum roboramur. Et infrà. Generatio per se saluat in pace baptismi recipiendos, cōfirmatio armat, & instruit ad agones. ¶Vnde præter rationem factā alteram adijcere possumus. Vbi eñ in vita spirituali noua offertur difficultas, nouū requiritur

Tho. VVal.

Catholica veritas.

Altera ratio.

ritur sacramētum: sed præter difficultatē credendi, cui nobis per gratiā baptismalē succurritur, succedit noua in cōfitēdo eandem fidē corā tyranno, eius persecutore mortis periculū offerēte: ergo cùm illic sit necessaria cōfessio (vt eñ ait Pau. ad Roma. 10. Corde creditur ad iustitiā, ore aūt cōfessio fit ad salutē) fit vt ad hunc effectum op⁹ sit nobis singulari auxilio, atq; adeò singulari sacramēto. Quòd si qs arguat. Virtutes, quæ infundunt in baptismo, vt fides, charitas, & fortitudo ad id sufficere, responsum vsq; ad art.7. expectet. Eadem veritas sancitur ea.d.5. multis sanctorum pontificū decretis, vt can. De his. ex eodē Melchiade, & can. Manus. ex Eusebio papa. & can. Nouissimè. ex Rabano. & can. Vt ieiuni. ex cōcilio Aurelianēsi, & multis subsequētibus. Extat, & decretum cōcilij Laodiceni ca.48. & cōcilij Florentini in instructione Armenorū. Vnde cū in ca. Sācta Romana. de celebratio. missa. hæreticus declaret quicūq; de sacramētis aliter, quàm ecclesia Romana senserit, fit, vt qui cōfirmationē negat esse sacramentū, hæreticus sit ꝓnunciandus. Quare meritò Tridēt. syno. sess.6. Lutherū de hac re sub his verbis cōdemnauit. Siquis dixerit cōfirmationē esse cęremoniā quādam, & nō potiùs verū ac ꝓpriū sacramētum, anathema sit. Idē habet in epis. Clementis papæ ad vniuersos episcopos.

Testimonia sacra.

Hereticum est negare confirmationem.

¶Quòd si sciscitéris vtrū veritas hęc in sacris literis habeat fundamentū, respōdet, ꝙ Aug. li.2. cōtra literas Petiliani ca.104. illud psal.132. Sicut vnguentū in capite, quod descēdit in barbā Aaron, ait posse interpretari de sacramēto chrismatis. Et lib.3. cōtra Donatis. ca.16. illud ad Ro.5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spūm sanctū, qui datus est nobis. eidē attribuit sacramēto. Et Ambr. illđ ad Ephe.1. Spūm sāctū, in quo signati estis. Veruntamē nisi autoritas ecclesiæ catholicæ, spū sancto illustrata, interpres nobis adesset, testimonia hæc nō vsq; adeò rem demōstrarent. ¶Ex canonibus citatis colligit virtutē huius sacramēti ex suo noīe esse pensandā: est eñ virtus cōfirmatiōis perficere gratiā baptismalē. Per baptismum.n. fit hō christianus, sed tenerrim⁹, & vt ait Petr. quasi mō genitus infans: ꝑ hoc tñ sacramētū cōfirmat, & cōsolidat in fide.

Fundamēta sacra.

Virtus confirmationis.

¶Vt hoc autē apertius fiat, quæritur de sacramēti huius institutione. Sacramenta eñ, (vt arguit primo loco D.Th.) ex diuina institutione efficaciā habēt: cōfirmatio aūt nō legit à Christo instituta: nō ergo est sacramentū. De hoc igit D. Th. tres refert opiniones. Primā cōplexus est Alex. Alens.4.p.q.24. memb.1. videlicet, ꝙ neq; à Christo, neq; ab apostolis sub hac materia & forma, quas habet, fuit institutū: quia apostoli, vt legitur Actuū 8. & 19. nō legunt confirmasse nisi ꝑ manuū impositionē: sed illis, inqt, defunctis spiritus sancti instinctu in cōcilio Meldēsi quātum ad materiā, & formā institutū est, quod quidem conciliū refertur de cōsecra.d.5. can. Vt episcopi. Alij dicunt, ꝙ in Aurelianensi citato. Alij verò dixerūt, ꝙ licèt nō à Christo, ab apostolis tñ fuerit institutū. Huiusmodi autē opiniones nō possunt tutò defendi: nā cū sacramēta gratiā cōferant, nō possunt nisi à Christo institui per potestatē excellētiæ, quam, vt d.4. Aug. nos docuit, Christ⁹ nulli cōmunicauit: & cū materia, & forma sint de substantia sacramenti, fit vt neutrā nisi solus Christus potuerit instituere. Et cōfirmat autoritate Cypriani in sermone de hac re. s. de vnctione chrismatis. Vbi ait, hoc sacramentū diuinitus esse institutū. ¶At nondū vis cōtrarij argumēti eneruata est. Nam cū nec Christus cōfirmasse legatur, neq; apostoli nisi per manuū impositionē, nō est solida affirmatio, ꝙ illud Christus instituerit. Nōnulli ergo aiūt, ꝙ Christus illud instituerit Matt.19. vbi manus super pueros ponebat. At verò cū illi nō censeant fuisse tunc baptizati, falsum est tūc sacramentū instituisse, quod non nisi baptizatis conferri pōt. Fuit aūt quædā cōfirmationis illius insinuatio, qua pòst vtebant apostoli. Alij dicūt (quò alludit Scot.) Christū cōfirmasse apostolos Ioā.20. vbi insufflando dedit eis spūm sanctū. Hoc aūt ob id nō est verisimile, ꝙ illic nō est datus spiritus sanctus, nisi ad remittendum pctā. Secundò, qa in primitiua ecclesia, vt infrà videbimus, in cōfirmatiōe descendebat spiritus sanctus visibiliter, q tñ illic nō legit apparuisse. Atqui in hoc sensu intelligitur illud Ioann.7. vt hîc ait D. Th. Nondum erat spiritus datus (scilicet ante ascensionē visibiliter,) quia nondum

1. Argum.

Alexander. Alen.

Scotus.

Christ⁹ erat glorificatus. Item qui aposto li nõ fuerũt confirmati nisi in die pẽtecostes descensu spũs sancti. iuxta illud Lucæ 24. Vos autẽ sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto. Dicẽdũ ergo, vt hic ait S. Tho. ꝙ sacramentũ hoc Christ⁹ instituit, nõ exhibẽdo, sed ꝓmittẽdo plenitudinẽ spiritus sancti, quæ per ipsum cõfertur, iuxta illud Ioã. 16. Si nõ abiero, paracletus nõ veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. ¶ Quod si de institutione chrismatis interrogãdo institeris, rñdet Fabianus papa martyr in epistola ad oẽs orientales epos, quæ refertur. de cõse. d. 3. can. Literis. licèt nõ quã latè est apud autorẽ. Vbi ait, ꝙ in cœna, vbi Christ⁹ eãdem ꝓmissionẽ fecit, chrisma cõficere docuit. Sicut, inqt, prædecessores nr̃i à sanctis apostolis acceperũt, & nobis reliquerunt. Imò verò Diony. Pauli discipul⁹. Post baptismũ, inqt, hierarcha (id est eps) sacro vnguẽto signat baptizatũ. Neq; cauillari qs põt dicẽs, illud de chrismatione intelligi, quæ fit in baptismo in vertice capitis. Illa naq; tũc nõ erat in vsu, qppe quæ, vt. d. 3. ar. 10. diximus, & Hugo libr. 2. de sacram. part. 7. ca. 3. refert, postmodũ fuit à Syluestro papa instituta. Intelligit ergo de confirmatiõe, q̃ vt infrà videbimus, illico post baptismũ fiebat. Erroneũ ergo esset dicere sacramentũ hoc nõ fuisse à Chr̃o institutũ. Quòd si arguas, hm̃oi testimonia nõ id apertè asserere, rñdet, satis esse ecclesiã suis decretis sanxisse cõfirmationẽ esse sacramentũ, vt inde velut certissimũ colligatur, neq; materiã eius neq; formã ab alio, q̃ à Chr̃o fuisse institutã. Cur autem apostoli per manuum impositionem confirmabant, art. proximo dicemus. ¶ Secũdò arguit S. Th. Sacramẽta nouæ legis fuerũt in veteri præfigurata, iuxta illud. 1. Corin. 10. Omnes in Moyse baptizati sunt, &c. cõfirmatio autẽ non fuit illic præsignata: ergo nõ est sacramentum. Respõdetur, ꝙ cũ in lege illa, vt habet ad Hebræ. 7. nihil fuerit perfectũ, & per hoc sacramentũ plenitudo spirit⁹ sancti cõferatur, nihil mirũ si nulla eius illic figura præcesserit. ¶ Vrgẽtius est tamen argumentũ tertium. Sacramenta enim ad hominũ salutem ordinantur: sed sine cõfirmatione decedẽtes salutẽ obtinent: ergo nõ est sacramentũ. Pro solutione hui⁹ meminisse oportet ex dist. 5. arti. 1. aliquid necessariũ esse ad salutẽ, posse intelligi aut necessitate finis, aut necessitate præcepti. Priori modo respondet hìc D. Th. cõfirmationẽ nõ esse necessariam, sed sufficere baptismum. Et hoc cõstat ex ṽbo Melchiadis can. citato Spirit⁹ sanct⁹. de cõsec. d. 5. vbi ait. Regeneratio per se saluat mox in pace baptismi recipiẽdos iuxta verbũ euãgelicũ, Qui crediderit & baptizat⁹ fuerit salu⁹ erit. Vnde subdit, ꝙ qui illico post baptismũ acquisita innocẽtia immaculati peruenerint ad mortẽ, confirmantur morte. Alioqui necessarium esset paruulos baptizatos illico confirmare. Et ideo dist. 1. q. 6. ar. 4. diximus nõ oĩa sacramenta esse simpliciter necessaria, sed tria tm̃. Alia verò sunt qdẽ necessaria nõ simpliciter, vt sine qbus salus esse non possit, sed sicut quæ ad perfectionẽ salutis operãtur. Et adducit D. Th. in. 4. d. 7. q. 1. arti. 1. exẽplũ. Sicuti ad vitã aĩalis nutrimentum necessarium est simpliciter, sed equus ad iter faciendũ, non simpliciter, sed ad rei cõmoditatẽ. Et hoc secũdo modo est ad vitã spũalẽ necessaria cõfirmatio, iuxta verbũ eiusdem Melchiadis can. de his, vbi ait, baptismũ & confirmationẽ adeò esse coniuncta, vt vnum sine altero ritè perfici nõ possit: nã gr̃a confirmationis perficit, & corroborat baptismalẽ. Moderat̃ aũt D. Th. dictum suum: scilicet, sine cõfirmatiõe posse obtineri salutẽ, nisi ex cõtemptu relinquat̃. Contẽptus aũt esset, si cõfirmatio perinde relinqueret̃ ac si nullũ esset sacramentum. Itaq; negare esse sacramentũ est hæresis: contẽnere verò est pc̃m̃ mortale. Restabat hìc aũt quærere, vtrũ hoc sacramentum sit necessariũ necessitate præcepti, vt est eucharistia, & pœnitẽtia. Hoc autem tangit inferius D. Tho. art. 8. vbi id examinabatur, & qđ hic de contemptu dicitur explicabit̃. ¶ Quarto loco arguit. Per sacramenta conformamur Chr̃o, per confirmationem aũt minimè, quia ille nõ fuit confirmatus, licèt baptismũ, & eucharistiam susceperit, fueritq; sacerdos. Rñdetur ad minorem, ꝙ per hoc sacramentum conformamur Christo quaten⁹ ab instãti suæ conceptiõis, vt legit̃ Ioã. 1. fuit plenus gr̃æ & veritatis. Quæ quidem nr̃a plenitudo declarata est in eius baptismo qñ spiritus sanctus descendit corporali specie super eum. Doctrina est Augu. 15. de trinitate cap.

Cõfirmationis istitutio · *Institutio chrismatis.* · *Dionysius.* · *Obiectio.* · *Secundũ argumẽtum.* · *Tertium argumẽum.* · *Quartũ argumẽtum.*

cap.26. scilicet, q tunc Christus non vnctus est, qñ descendit columba super eũ, sed ab instanti suæ cõceptionis, iuxta illud Actu. 10. Quoniam vnxit eũ Deus spiritu sancto: sed in columba designatũ est corp⁹ Christi mysticum, quod est ecclesia, vbi baptizati accipiunt spiritum sanctũ. Non em̃ congruebat Christo, qui est caput ecclesiæ, per sacramentum recipere plenitudinem gratiæ.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm chrisma sit conueniens materia huius sacramenti.

Conclusio. SI confirmatio sacramentum est, materiam habere debet. De qua ergo S. Thom. hac conclusione respondet. Chrisma est conueniens materia huius sacramenti. Probatur primò autoritate Gregorij ad Ianuarium canon. Presbyteri. 1. de consecr. distinct. 4. vbi ait. Presbyteri baptizatos infantes signare in fronte sacro chrismate non præsumant, sed episcopi postmodùm confirment in frõte. At quoniam chrisma ex oleo, & balsamo constat, colligitur vtriusque decentia ex natura ipsius sacramenti. Confertur enim in eo plenitudo spiritus sancti ad robur spirituale, quod perfectæ congruit ætati: in ætate autẽ perfecta homo actiones suas alijs communicare incipit, imò filios generare, cùm antea soli sibi singulariter viuat: quare materia cõfirmationis debet esse illa, quæ non modò spiritum sanctum, sed eius plenitudinem repræsentet. Hæc autem plenitudo oleo aptissimè significatur, quod sua lubricitate, & pinguedinis exuberantia in alios diffluit, iuxta illud psalmi. 132. Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbã Aaron, quod descendit in oram vestimenti eius. Vnde, & de Christo ait Propheta psalmo. 44. Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Et hoc propter plenitudinem spiritus sancti, de qua, vt legitur Ioã. 1. nos omnes accepimus. Ratio autem admixtionis balsami sumitur ex odoris fragrantia, quæ in alios redundat, iuxta illud Apostol. 2. Corinth. 2. Christi bonus odor sumus Deo. Nam etsi alia sint multa odorifera, tamen balsamum, vt Plin. libro duodecimo naturalis historiæ capitulo vigesimoquinto autor est, omnibus odoribus præfertur. Vnde Ecclesiastici. 24. Quasi balsamum nõ mixtũ odor meus. Et preterea incorruptionem præstat: quare humana cadauera balsamo condiuntur.

¶Chrisma nomen Græcum est, idem significans, quod vnguentum in genere, à χρίω, quod est vngo, sed ecclesiastico vsu accommodatum est ad significandũ illud, quod ex oleo, & balsamo conficitur, vt capit. vnico extra de sacra vnctione, ait Innocen. Vnde de vtraq; materia istarum versatur in dubio an sit necessaria. Primùm scilicet, an in sacramento cõfirmationis requiratur vnguentũ in genere, nõ disputando de balsamo. Petrus enim Aureolus, vt in. 4. refert Marsilius. q. 5. art. 1. ait canonistarum esse opinionẽ, quod in hoc sacramento nullum requiritur vnguẽtum. Et hæc quidem opinio consequens est ad illam suprà citatam illorũ, qui dicũt hoc sacramentum quãtum ad materiã non fuisse institutum à Christo. Vnde eadem est ꝓbatio. Scilicet, Christus nõ legitur designasse hanc materiam, neque apostoli per illam cõfirmasse, sed per manuum impositionem: quare, vt ait Hugo libro secundo de sacram. part. 7. capi. 2. Sacramentum hoc dicitur manuum impositio: & sub hoc nomine legitur in decretis de consecra. distinctio. 5. ergo ecclesia hanc materiam instituit, ac perinde dispensare potest, vt absque illa sacramentum hoc perficiatur. Est autem opinio (sicuti suũ fundamentum) erronea. Iam enim monstratum est, hoc sacramentum etiam quoad materiam, & formam fuisse à Christo institutũ. Imò, vt Fabianus papa suprà citatus ait, in cœna Christus illud instituit. Et Dionysius appellat sacramentum chrismatis hostiam: & ait, quòd baptizat⁹ à hierarcha sacro oleo vngitur. Idemq; ait Clemens, vt art. 1. citati sunt. Et Innocen. modò allegatus, de sacra vnctione, dicit materiam sacramenti huius esse chrisma. Idque in concilio Florentino definitum est. Imò vt Innocen. ibidem ait Christus à chrismate dicitur, quo vnctus est, & à Christo christiani: qui etiã vncti. Idemque ait Augu. de consensu euangelistarum libro primo. capitulo decimotertio, & Dionys. 4. capit. ecclesiast. hierar. Est, inquit, quædam perfectiua operatio (hoc enim nomine ipse nominat sacramẽta) quam duces nostri (id est apostoli) chrismatis hostiam vocant. Et vrgentißimè etiam id probatur, quia materia debet formę consonare, quare si chris-

Expositio articuli.

Dubitatio.

ma non esset necessarium, falsa esset forma Confirmo te chrismate salutis. Neque verò reperiuntur Canonistæ, qui hoc dicant. Quandoquidem nec Syluester verb. Confirmatio, neq; Adrianus in eadem quæstione, licèt sint canonistæ, vllum illius opinionis referunt, sed indubiè asserunt esse vnguentum necessarium.

Tertium argumētum. ¶Sed rogas, vtrùm sufficit oleum nucum, aut amygdalorū, aut aliud simile: hoc enim dubium Sanctus Thomas argumento tertio mouet. Ad quod respondet id minimè sufficere: nam succi illi non sunt oleum, sed, sicut dictū est de aqua baptismi, quòd requiritur simplex: ita dicendum est hìc, quòd requiritur oleum oliuarum. Hoc enim solum dicitur propriè oleum. Vnde & oliua ipsa semper frōdibus virēs, virorem misericordiæ spiritus sancti significat, cui⁹ ideo ramusculum columba tanquā indicium cessantis iræ Dei, Noe arca incluso detulit. *Dubium de balsamo.* ¶Intricatius autem forsan dubium est, vtrùm balsamum sit de necessitate sacramenti. Enimuerò vniuersalis ferè omnium sentētia est mixtionem balsami esse de substantia sacramenti, itaque sine illa nullum esset. *Caietanus.* At verò Caietan. in hoc articulo ait, quòd licet balsamum sit necessarium necessitate præcepti, non tamen necessitate sacramenti. Itaque qui illud non apponeret, peccaret quidem mortaliter, nihilominus sacramentum conficeret. Et quanuis vbique verear communi me obijcere opinioni, tamen quia contrarium non est hactenus ab ecclesia tanquam catholicum definitum, fateor hāc mihi opinionem semper placuisse, neq; modò displicere posse. Et quoniam rei tanti momenti primum fundamētum ex testimonio ecclesiæ subiiciendum est, certum esse videtur rei huius decretum Innocētij. 3. capit. Pastoralis. de sacrament. non iterand. Consultus nanque, vtrùm confirmationis sacramentum in eo debeat iterari, qui per errorem fuerit non chrismate, sed oleo delinitus, respondet, quòd in talibus nō est aliquid iterandum, sed cautè supplendum quod incautè fuerat prætermissum. Vbi dicens non esse iterandum, sed supplendum, planè docet fuisse sacramētum, atque adeò chrisma non esse de eius substantia. *Glossa ridicula.* Quare glossa super idem capit. quam sequuntur ibidem Innocent. 4. & Hostiensis, & Paludanus distinctione septima. quæstione prima, & Adrianus in quæstio. de confirmatione, textum destruit. Ait quippe, ꝙ sacramentum illud fuerat nullum, & ideo iterandū. At nō dicitur, inquiūt, iterari, quia prius nullum fuit. Sed aiunt Hostiēs. & Innocen. quòd non debent tunc solennitates iterari. Destruit, inquam, textum glossa: nam si nullum fuisset sacramentum, hoc papa expresisset dicens, quòd iteraretur. Dicere autem quòd non iteratur propterea, quòd nullum fuit, profectò ridiculū videtur. Est quippe res notissima, id quod nō est, nō iterari: & ideo pontifex non fuisset solicitus id admonere. Igitur vbi dixit non iterari, docuit prius fuisse sacramentum: & vbi adiecit, cautè supplendum quod fuerat prætermissum, docuit chrisma non fuisse de substātia: nam quod est de substantia non suppletur, quandoquidem tūc totum est sacramētum iterandum. Et tamen illic papa non præcipit, nisi quòd apponatur chrisma absq; vlla forma. Respondet enim sub eodem tenore de illo casu, & de diacono, qui fuerat ordinatus sine manuum impositione, quam constat nō esse de essentia sacramenti ordinis. Itē, quia si primum non fuisset sacramentum, nulla obstaret ratio quomin⁹ solennitates omnes essent postmodum cum sacramento iterandæ. *Rationes aliæ.* ¶Accedit ratio non contemnēda, quòd materia necessaria sacramenti debet esse clara & apertissima, de qua nemo posit dubitare: vt est aqua in baptismo, & panis & vinū in eucharistia: balsamum autem vt loco citato ait Plinius, multis modis adulteratur, adeò vt viri prudentes vix, quod ad nos adfertur, verum esse arbitrentur, quare dubium esset an tunc sacramentum sit solidum. *Quartū argumētum.* ¶Arguitur deinde argumēto quarto Sanct. Thomæ. Materia sacramenti debet esse cōmunis, quæ vbique reperiatur, vt aqua baptismi: oleum autem in multis regionibus nullū est, & multominus balsamum: ergo hæc non sunt de essentia sacramenti. Respondet quidem bene, quòd cùm confirmatio non sit sacramētum necessitatis vt baptismus, non est necesse, vt vbiq; eius materia nascat̄, sed satis est quòd posit aliunde aduehi. At verò hoc forsan dicit propter oleum: nam balsamum neq; per vecturam potest vbique haberi. Arbuscula enim illa, vt illic Plinius refert, vni terræ Indiæ concessa est, eademq; duobus quondam tantummodò hortis. Etsi historia, quam nobis orientales referunt, vera est, iam ferè bellorū frequentia est dissipata. Quare in his nostris regionibus quàm rarissimum inuenitur castum

stum balsamum, sed pro illo substituitur, aliud, quod ex occidētali nouo orbe adspor tatur, quod re vera indicia non habet iusta veri balsami. Neque arbuscula ipsa, quæ vt ait Plinius, viti similior est, quàm myrtho: illa esse videtur, quę in illis occidentalibus par tibus nascitur. Quòd autem sacramentum ecclesiæ ex tam multis periculis pendeat, nō est concessu facile. Nihilominus fateor argumenta in contrarium multum perplexitatis afferre, sunt tamē fortè solubilia. Nam, quod Innocētius extra de sacra vnctione ait, chrisma ex oleo, & balsamo confici, dicere possumus præceptum insinuare, non autem necessitatem sacramenti, vt ipse idem in decretali Pastoralis allegata docet, & can. Presbyteris. de consecratio. distinctio. quarta, quod prius appellat chrisma, illico appellat oleū. Et Dionysius non meminit balsami, sed tantum dicit fuisse odoriferum chrisma. Imò apud sanctos patres rarissima balsami mentio reperitur. Pariter ergo, & decretum concilij Florentini glossari potest, vbi decernitur materiam huius sacramenti esse chrisma ex oleo & balsamo confectum: scilicet, quòd intelligitur balsamum duntaxat de præcepto. Nec Sanct. Thom. aliud in conclusione dixit, quàm quòd chrisma est conueniens materia. Quòd si arguas, formam sacramenti absque balsamo reddi falsam, Confirmo te chrismate salutis, id negatur: quoniā chrisma, vt dictum est, de se non significat nisi vnguentum. Quare si verbo latino proferretur, Confirmo te vnguento salutis, verum esset sacramentum. Atque adeò illo nomine non significatur tanquàm de necessitate sacramenti balsamum. ¶De hoc autem cum Caietano nō ita facile cōsenserim. Ait quippe, non esse credibile, in primitiua ecclesia pauperrimos episcopos habuisse balsamū, & ideo procedente tempore fuisse hoc institutum. Enimuerò Fabianus Papa suprà citatus in cœna ait Christum confecisse chrisma: quare eadem die singulis annis conficitur, atque illum morem ecclesiam Romanā, Antiochenam, Hierosolymitanā, atq; Ephesinam ab Apostolis ait suscepisse. Quare excusationem aliarum regionum non admittit, quæ sibi prætexebant balsamum per singulos annos non posse reperire. Fuit ergo permixtio balsami institutio Christi. Sed cui hæc nostra opinio placuerit, dicat, id instituisse tanquàm præceptum: non tamen

Alexand.

Caiet.

quòd vbi reperiri non posset, deberet sacramentum aboleri.

¶Primum argumentum Sancti Thom. est. Sacramentum hoc, vt dictum est, Christus promittendo Apostolis spiritum sanctum instituit: misit autem ipsum eis absque omni chrismatis inunctione: Apostolique, vt legitur Act. 8. & 9. per solam manuum impositionem absque chrismate eundem spiritum sanctum conferebant: ergo chrisma non est necessaria materia. Quatuor autem D. Tho. perdoctè respondet. Primùm, quòd Christ⁹ propter potestatem excellentiæ, quæ sacramentis non alligabatur, contulit Apostolis rem huius sacramenti, id est, plenitudinem spiritus sancti absque sacramento: eò quòd, vt ad Roma. 8. ait Apostolus, primitias eius acceperunt. Secundò ait, quòd nihilominus aliquid materiæ huic simile tunc exhibitum illis est sensibiliter: descenderunt enim in eos linguæ igneæ, vnde ignis ad significationem olei refertur, nisi quòd cùm per Apostolos erat gratia spiritus sancti in alios deriuanda, ignis, qui vim habet actiuā, illis congruebat: oleum autem, quod fomentum est ignis, conuenit reliquo orbi. Vnde similitudo constat, quòd ipsi igne spiritus sancti totum mundum inflammarunt. Pariter lingua ad balsamū refertur, nisi quòd ipsa per locutionem, balsamum verò per odorē diffunditur: quia scilicet ipsi replebantur spiritu sancto: tanquam doctores, nos autem tanquam operatores, iuxta verbū citatum apostoli. Christi bonus odor sumus. Tertiò ait, ꝙ pariter apostoli sæpe per solam manuum impositionē eundē spiritum sanctū conferebant visibiliter descendentē, sicut super ipsos descenderat. Vnde Petrus Act. 11. cùm cœpisset loqui, cecidit, inquit, spiritus sanctus super eos, sicut & in nos in initio. Vbi autem illa sensibilia miracula diuinitus sensibiliter ostendebantur, nō erat alia necessaria visibilis materia sacramenti. Quartò igitur addit, quòd vbi illa sensibilia miracula, non apparebant, chrismate etiam ipsi Apostoli vtebātur iuxta verbum suprà citatum Dionysij. Est quædam perfectiua operatio, quam duces nostri chrismatis hostiam vocant. ¶Atqui hanc veritatem: quòd apostoli chrismate vterentur, planè comprobat decretum illud Fabiani Papæ nuperrimè citatum, eandemque Thomas Waldensis tomo. 2. de sacramen. capit. 113. confirmat, idque potissi-

1. Argum.

 mum

mum testimonio Bedæ libr. 6. super Lucam capitu. 6. vbi ait. Egressum illum Christi frequẽtem cum discipulis in montem oliuarũ vt Matth. 21. & Lucæ. 19. legit̃, significasse, quemadmodum omnes in morte eius bapti zati altißimo spiritus sancti essent chrismate confirmandi. Vnde VValdensis concludit dicens. Nemo igitur dicat, qui vult esse fidelis, quòd sacramentum confirmationis fiebat sine vnctione per solam manuum impositionem à Christo & Apostolis. Imò addit Palud. distinctio. 7. quæst. 1. quòd si aliquando Apostoli sine chrismate, per solam manuum impositionem cõfirmabant, id ex dispensatione spiritus sancti faciebant, sicut quando baptizabãt in nomine Christi. Quę quidem sententia cõiectura non caret. ¶Et quod de confirmatione dictum est, id & de ordinibus nonnulli sentiunt, scilicet quòd quandoque Apostoli per solam manuũ impositionem ordines conferebant, iuxta illud 1. ad Timot. quarto. Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij. Et capitu. 5. Manus citò nemini imposueris. Attamen hoc non est necessarium dicere nam cùm traditio materiæ, scilicet, hostiæ & calicis nũc habeatur tanq̃ ordinãdis sacerdotib9 necessaria: & tũc nulla fuerit ratio dispẽsandi, non est cur negetur tũc etiã cũ manus imponebãtur, eãdẽ materiã tradi. Chrisma verò nõ est de essẽtia sacramẽti ordinis. ¶Secundum argumentum Sancti Thomæ est. Confirmatio, vt supra diximus, est baptismi perfectio: sed illius materia est simplex aqua ergo & huius deberet esse simplex oleum absque balsamo. Negatur autem consequentia propter diuersam rationem. Per baptismum enim acquiritur spiritualis vita simpliciter, qua homo priuatim viuit: sed per confirmationẽ plenitudo spiritus sancti ad multiplices operatiões. Est enim spiritus sanctus vt Sapien. 7. legitur, in se vnicus: sed in operãdo multiplex. Vnde. 1. Corint. 12. Diuisiones gratiarum sunt, vnus autem spiritus.

VValdẽsis. *Paluda.* *De ordinibus.* *Secũdum argumẽtum.*

ARTICVLVS. III.

Vtrùm sit de necessitate huius sacramẽti, ut chrisma sit ab episcopo consecratum.

CVM chrismatis substãtia sit cõstituta, q̃rit̃ de ei9 qualitate, vtrũ necessaria sit ei9 per episcopũ cõsecratio. Et respõdet D. Tho. hac cõclusione. Tã chrisma, quàm oleum sanctũ infirmorum priùs benedicuntur, quàm adhibeantur ad vsum sacramenti. Probatur primô autoritate Innocen. can. Presbyteris. de consecra. distinct. 4. vbi ait, quòd presbyteris baptizatos chrismate vngere liceat, quod ab episcopo fuerat consecratum (scilicet in vertice capitis) non tamen frontẽ eodem oleo signare, quod solùm debetur episcopis cùm tradunt paracletum, scilicet in confirmatione. Et confirmatur ratione. Cùm enim tota sacramentorum sanctificatio à Christo, vt dictum est, fuerit deriuata, considerandũ est illa in triplici esse differentia. Quædã. n. sunt quæ materiã habent corpoream. Et horum quædam sunt quibus Christus vsus est, vt baptismus & eucharistia, quæ subinde ex vsu ipsius Christi aptitudinem acceperunt ad vsum sacramenti, iuxta verbum Chrysostomi. Nunquam aquæ baptismi purgare peccata credentium possent, nisi tactu dominici corporis sanctificatæ fuissent. De consecra. distinct. 4. can. Nunquam. Et similiter ipse Dominus, vt Matth. 16. & Lucæ. 22. legitur, accipiens panem & calicem benedixit. Qua vtique ratione de essentia huiusmodi sacramentorũ non est noua benedictio materiæ, sed de solennitate duntaxat. Vnctionibus autẽ visibilibus Christus non fuit vsus, & ideo tam chrisma in confirmatione, quàm oleum in extrema vnctione necessariò requirit benedictionem. In sacramentis verò pœnitentiæ & matrimonij, quia nulla est corporalis materia, ratio cessat. Atque adeò in sacramẽto ordinis, quod non cõsistit in in applicatione materiæ, sed in traditione potestatis: vnctio enim illìc chrismatis non est sacramentum, sed sacramentale: sicuti vnctio in baptismo super vertice capitis.

Conclusio.

¶Et per hoc, inquit, Sanct. Thom. soluitur argumentum primum, quod est hoc. Benedictio aquæ baptismalis nõ est de essentia sacramenti, neque benedictiones, quę in missa præcedunt consecrationem super panem & vinum: ergo neque consecratio chrismatis. Negatur enim consequentia propter adductam discriminis rationem.

Primum argumẽtum.

¶Quanuis conclusio hæc sit à theologis recepta

Expositio articuli.

Durand. cepta,tamen ratio hæc S.Th. non omnibus probatur. Arguit enim Duran.di.7.quęst.2. Si propterea,quòd vsus Christi materiā baptismi, & eucharistiæ consecrauit, non est alia eius benedictio de essentia, sequit̄, quòd neque sit de decentia:imò per illas sacramentales benedictiones videtur iniuria irrogari Christo, qui illas materias benedixit. Item. Christus etiam vnctionibus vsus est, vt patet Ioan. 12. & Lucæ.7. vbi vnctus legitur à Maria Magdalena. Et Ioā.19.vbi legit̄ post mortem vnctus à Nicodemo. Subdit ergo aliam rationem,quia scilicet instrumentū debet ministro cōgruere:& quoniam minister cōfirmationis est episcopus, per benedictionem ad huius functionē sacramēti determinatus,debet etiā materia benedictione eiusdem episcopi determinari. Ad hoc verò nos dicimus, quòd nisi res esset ecclesiæ sanctionibus decreta rationes huiusmodi non conuincerent. Ecclesię autē sanctione supposita multò est luculentior ratio S.Tho. Quare licèt in.4.di.7.quæst.1.art.2.illa Durandi vsus fuerit,eandem tamē hîc tanquam insufficiētem prætermisit. Et hanc amplexus est,quæ est Bonauenturæ,Ricardi & Scoti d.7. Nam primùm sequeretur ex illa ratiōe, quòd etiā materia eucharistiæ postquàm habet determinatum ministrum,nempe sacerdotem,de necessitate requireret benedictionem: quod falsum est. Vnde ad primam eius rationē respondetur,quòd cùm benedictiones illæ nō fiant tāquam necessariæ,nulla inde Christo irrogatur iniuria: secùs si adhiberētur,quasi inde accresceret virtus sacramēto. Ad secundam verò respōdetur, quòd Christus nō est vsus illis vnctionibus tanquam sacramentis, aut sacramentalibus: fuerat enim vnctus virtute vnionis plenitudine gratiæ spiritus sancti. ¶ Dubium autē magis forsan perplexū est,vtrùm consecratio hæc episcopalis sit solùm de necessitate præcepti, an verò de necessitate sacramenti. Et hoc dubium triplex est. Primùm em̄ dubitatur vtrùm aliqua cōsecratio requirat̄. Et secundò vtrùm simplex sacerdos possit illud consecrare, vt sacramētum sit validum. Et tertiò vtrū saltem ex dispensatione summi pontificis id possit. ¶ At ne tot in dubiū reuocemus, cōstantissimum est,& catholicū,requiri benedictionē,& cōsecrationem. Hoc patet primò ex illo decreto Fabiani, vbi ait, Christū in cœna docuisse conficere chrisma. Et ex solenni cōsuetudine ecclesiæ,quæ habet,vt illa die quotānis episcopus confectū chrisma consecret,cuius vsus non duret nisi illo anno,vt patet can. Literis.de cons.d.3. & can.Si quis de alio.di.4. Et ex decretis,quibus definitur,materiā confirmationis esse chrisma ab episcopo consecratū. Vt can. Presbyteris.ead.distinctione. & extra de sacra vnctione.& in concilio Florentino. Vbi id ipsum expressis verbis definitur.

Dubium. *Responsio.*

¶ At verò vtrùm sufficiat necessitati sacramenti à simplici sacerdote ex officio cōsecrari. Caietanus solus est,qui in præsentiarum hoc reuocat in dubium. Et licèt nihil definiendo cōcludat, arguit tamen ad partem affirmatiuam,quam ait rationi magis cōsentaneam. Er argumentum eius est,quòd cùm sacerdos possit hostiam consecrare, quæ est omnium consecrationum summa,à fortiori si consecret chrisma, cōsecratio tenebit,licèt peccet,quia est interdictus ne faciat,vt patet in concilio Toletano.8.ca.7. & in Carthaginensi.2.&.3. quæ referuntur. 26.q.6. can.Si iubet.& can. Presbyter. Hæc tamen opinio nō est tuta: quoniā sicut solus episcopus ex officio est minister sacramenti, ita & solus ipse est, qui ex officio materiā pōt cōsecrare. Neq; cōsequentia Caietani vllius est ponderis. Fallit enim regula,ꝙ qui potest maius, possit minus. Minus enim est cōsecrare altare,& conferre minores ordines,quàm consecrare hostiā, tamen sacerdos qui potest hoc maius,nō potest illa minora facere. ¶ Vrgētius tamen argumētū ducitur ex præallegato cap. Pastoralis,de sacramen. non iterand. ꝙ nulla consecratio materiæ sit de necessitate sacramēti: quādoquidē ille, qui illic inducitur solo oleo confirmatus, non iubetur iterum cōfirmari:quare illud sacramentū iudicatū est validū, vt suprà expositum est. Respondetur,ꝙ certò credendū est fuisse illum cōfirmatū oleo catechumenorū, & infirmorum per episcopū benedicto: ob idq; aliqua benedictio est de essentia. Argumentū verò videt̄ cōcludere,ꝙ bn̄dictio chrismatis nō sit de essentia saltē si illā sustineamus opinionē, ꝙ balsamū non est de essentia. Vnde dicere possumus,vt ait Palu.d.7.q.4.ar.3.ꝙ licèt cōsecratio, & benedictio chrismatis, & olei sit de iure diuino,tn̄ ꝙ hæc, vel illa sit consecrationis forma,ecclesiæ cōmissum est,sicuti cōfessiōi,quæ est de iure diuino, tēpus prefinire,& personas ad matrimoniū legitimas reddere & illegitimas. Quare variare cōsecrationem

Dubium. *Arg. Caiet.* *Arg. ex ca. Pastoralis.*

nem materiæ nõ est eius substantiam mutare, atque adeò nec substantiam sacramenti. ¶Restat ergo dubiũ, vtrùm saltem ex commissione episcopi vel papę possit simplex sacerdos cõsecrare chrisma: nã Caie. de hoc nõ dubitat. Imò & Scotus id quoq; videtur concedere. Ait enim quòd requiritur chrisma ab episcopo sancti ficatũ vel ab alio, cui talis sanctificatio poterit cõmitti. Neq; verò ratio Caietani est despiciẽda: nã etsi minister hui⁹ sacramẽti sit episcopus, adeò vt nisi ipse confirmauerit sacramẽtũ nullũ sit, vt cã. Manus. de cõsec. d. 5. sancitur, nihilomin⁹, vt art. 11. videbimus, potest ex cõmissione papæ simplex sacerdos cõfirmare: & cũ collatio sacramẽti præstantior sit, quàm benedictio materiæ, sicut sacramentũ præstantius ipsa materia, cõsequitur, vt & consecratio chrismatis possit simplici sacerdoti cõmitti. Neq; conciliũ Florentinũ obstare videtur, dicens, ꝙ aliquando ex dispẽsatione simplex sacerdos legitur cõfirmasse, chrismate tamẽ per episcopũ confecto: nã illic id solũ qđ cõtigit memoratur: at nõ prohibetur quin possit vtrũq; committi. Quòd aũt in contrariũ vehemẽtius vrget est verbũ canonis Presbyter suprà citati. 26. q. 6. §. Presbyter incõsulto episcopo virgines non cõsecret: chrisma verò nunquã cõficiat. Vbi discrimẽ videtur poni, ꝙ vnum presbyter ex dispensatione possit, alterũ verò nullatenus. Sed respõderi potest, illic solũ significari nũquã super hoc secũdo fuisse dispẽsatũ. Extat etiã durũ verbum hoc in cõcilio Toletano citato. §. Episcopalis eminẽtiæ diuina autoritas percẽsuit esse aliqua summa, quæ cæteris sacerdotib⁹ exercẽda prohibuit. §. templorũ Dei sacrationẽ, chrismatis benedictionem, sacrorũq; ordinum institutionẽ. Vbi apparet iure diuino esse prohibitũ, atq; adeò nõ posse in hoc dispẽsari. Respõdet tñ, ꝙ diuina autoritas episcopi nõ clarè id sonat, qđ i⁹ diuinũ. Nã & autoritas, qua Roman⁹ põtifex in cõdẽdis ecclesiasticis legibus vtitur, diuina est. Eademq; presbyteris inhibuit cõfirmare, super quo tamẽ dispẽsare potest. De hac ergo re, quia ex autoritate Pontificis maximi pẽdet, nihil à nobis definiendũ est. Probabile tñ est, ꝙ possit etiã in hoc dispensare. Quanuis neq; ratio Caieta. omnino cõuincat: quoniã licèt sacramẽtũ maius sit, quã benedictio materiæ, nõ ideo subsequitur, vt si sacerdoti possit committi collatio, possit & committi consecratio chrismatis: nam dignius est materiam conficere, quàm ea vti. ¶Secundũ argumentũ S. Thomę est. Idẽ nõ debet bis cõsecrari: sed materia sacramenti in collatione ipsa sanctificatur, iuxta verbũ Aug. Accedit verbũ ad elementũ, & fit sacramẽtum: ergo non indiget priori alia sanctificatione. Accedit & tertiũ, ꝙ sacramenti consecratio ad cõsecutionẽ gratię ordinat, chrisma verò, quæ est inanime corpus, nõ est gratiæ capax. Respõdet ad pri⁹ per similitudinem, quòd sicut instrumentũ bifariã virtutẽ acquirit: scilicet, & quando recipit formã instrumenti, & quãdo mouetur ad effectũ à principali agẽti, ita & chrisma priùs sanctificationem accipit, vt sit propria materia, & postea virtutẽ sanctificandi dũ applicatur ad effectũ. Ad posteri⁹ verò respõdetur, quòd etsi chrisma nõ sit capax gratiæ tanquam subiectũ, est tamen tãquam instrumentum, & ad hoc consecratur.

Aliud dubium. *Scotus.* *Relinquit lis sub iudice.* *Secundũ argumentum.*

ARTICVLVS. IIII.
Vtrùm forma, qua ecclesia vtitur, sit conueniens.

POST materiã sequit̃ articul⁹ de forma, in quo D. Th. hãc constituit cõclusionẽ. Hæc est cõueniens forma hui⁹ sacramẽti. Consigno te signo crucis, & cõfirmo te chrismate salutis in nomine patris & filij & spirit⁹ sancti, Amẽ. Probat̃ primò autoritate ecclesiæ, quę illa vtit̃. Deinde ratione. Sicut eñ forma rei naturalis speciem ei confert: ita & forma sacramenti continere debet quicquid ad sacramenti speciem attinet: per hoc autẽ sacramentũ, vt dictum est, plenitudo spiritus sancti ad robur spiritualis pugnæ cõfertur: quare tria sunt in eo necessaria, quę per formam explicantur. Primum scilicet causa conferẽs, quę est sancta trinitas, illis nominib⁹ expressa. In nomine patris, &c. Secundũ robur ipsum spirituale gratię, quod designatur, vbi dicitur, Confirmo te chrismate salutis. Et tertiũ, characteris insigne, quòd militi, sicut in prælio ciuili datur, cuius gratia dicitur, Consigno te signo crucis. In quo, sicut habetur ad Coloss. 2. rex noster triumphauit.

Conclusio.

¶Hic nihil est adnotãdũ, quod D. Th. in argumẽtis nõ insinuet. Ideo arguit̃ primò. Sacramentorũ institutio & vsus à Christo per apostolos deriuatus est: sed nunquã legitur aut Christũ hãc formã istituisse, aut aposto-

Expositio articuli. Primum argumentum.

los vsurpasse:ergo nullũ habet fundamẽtũ. Respõdetur,quod cùm apostoli nõ semper vterentur chrismate, propterea quòd per solam manuum impositionem sacramẽti effectum conferebant,fit vt tunc nec forma vterentur. Quando verò vtebantur chrismate, certũ est etiã vsos fuisse forma:nam vt dist. 1.q.1.ostẽsum est,repræsentatio materiæ vaga & cõfusa est,nisi formæ significatione determinetur.Tamẽ nõ opus fuit omnia, quæ institutione Christi faciebant: scripto mãdare. Multa enim eorum traditione viua voce ad nos peruenerũt,iuxta illud.1.Cori.11.Cetera cùm venero disponam.Quæ quidem dispositio nusquam legitur.Quare.2.ad Thessalo.2.Tenete,inquit,traditiones, quas didicistis siue per sermonẽ(idest verbo) siue per epistolam nostram.Et Ioã.in.2.ca.Plura, inquit,habens vobis scribere, nolui per chartã & atramentum: spero. n.me futurum apud vos,& os ad os loqui. Vnde Dion. in fine ecclesiasticæ hierar.Consummatiuas,inquit,inuocationes(idest verba,quibus perficiuntur sacramenta) non est iustum scripturas interpretantibus,neque mysticum earum, aut in ipsis operatas ex Deo virtutes, ex occulto ad commune adducere:sed nostra sacra traditio sine pompa(idest occultè) eas edocet.

Quæstio. ¶Quod si instes,interrogãs, vbi ergo primũ *Dilutio.* ecclesia hanc tradidit formam?Respondetur non omnes & singulas sacramentorũ materias & formas vsq; ad Conciliũ Florentinũ *Concil. Florentinum.* sub Euge.4. vsq; adeò expressas haberi. Sed tamẽ certum est more & vsu, antistitum successione fuisse seruatas.Illic autẽ vbi vtraque pars ecclesiæ tam orientalis, quàm occidentalis fuit congregata:omnes fuerunt explica*Alexander.*tæ:inter quas & ista confirmationis.¶At verò forte arguis. Ergo illa trinitatis expressio est de essentia huius sacramenti, quandoquidẽ in ea,sicut & in forma baptismi in eodẽ concilio adhibetur.Quod autem esse falsum probatur inde primò,quòd in euangelio solũ de baptismo legimus. Baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti:quare nullum aliud sacramentorũ videtur tanq̃ de essentia inuocationẽ trinitatis requirere. Et secundò arguitur ratione.Inter omnia sacramenta solus baptismus censetur professio fidei,vbi.s.fidem Christianã suscipimus: professio autẽ fit per illã trinitatis expressionẽ ergo in solo baptismo est necessaria. His forsan argumẽtis ductus dicere quis posset illã inuocationem duntaxat, tanquam decentẽ adhiberi,ita vt sit de præcepto, non tamẽ ꝙ sine illa sacramentum non valeret. Veruntamen opinatio hæc non esset tuta:imò postq̃ concilium eodẽ tenore,quo in baptismo illã ponit,atq; illa inuiolabiliter ecclesia vtitur, proculdubio tenenda est tanq̃ de essentia,

¶Vnde ad primum argumentum responde- *Dilutio. 1.* tur,ꝙ cùm forma confirmationis non perinde ac forma baptismi sit expressa in euangelio,nullum ex illo aduersus illã argumentũ ducitur. Ad secundum respondetur, confir- *Dilutio. 2.* mationem,quoniã ad perfectionem baptismi,vt suprà dictum est,spectat,quodãmodo etiam censeri professionem fidei,quasi priorem roborantem & perficientem. Vnde ca. Omnes,de conse.d.5.hoc sacramentũ omnibꝰ iniũgitur, vt pleni Christiani inueniãtur. Reliqua verò sacramenta,quia non sunt fidei professiões,sed illã iã etiã corroboratã & perfectã supponũt, nõ eãdẽ trinitatis inuocationẽ exigũt.¶Animaduertẽdũ etiã,ꝙ chrisma- *Crucis forma.* tio necessariò debet in forma crucis fieri,alioqui forma esset falsa.Vnde de conse. d. 5.ca. Nũquid. Stephanꝰ papa omnia, inquit,chrismata sacerdotalis mysterij crucis figura perficiuntur. Chrismata scilicet,non omnia sacramenta,sed omnia tam sacramẽta, quæ in vnctione consistunt,vt confirmatio & extrema vnctio,quàm sacramẽtalia, vt cum aqua baptismi, & postea baptizatus vngitur, & vnctio sacerdotis,dũ ordinatur.Tametsi discrimen intersit quòd in extrema vnctione, cùm in forma nõ exprimatur crux, non est de essentia sacramẽti sicuti neq; in sacramẽtalibus baptismi & ordinis.Quãquã sit de præcepto,& forsan nõ obligante sub reatu mortali:quia non est res tanti momenti.¶Secundò arguitur. Sicut sacramentũ ita & forma eadẽ esse debet apud oẽs:sed tamẽ nõ omnes ecclesiæ hac forma vtũtur: aliqui enim dicũt Cõfirmo te chrismate sanctificatiõis. Respõdetur,ꝙ cũ sanctificatio causa sit salutis, idẽ vtrũq; valet. Iã enim diximus in materia baptismi variationẽ formæ, quæ nõ mutat sensum,nõ vitiare sacramẽtũ.Quare si hìc loco chrismate,dicatur,vnguẽto, & pro cõfirmo, corroboro,aut perficio in de, licèt aliqua esset culpa,validũ tñ esset,vt reor,sacramentũ: sicuti etsi fieret ꝑ tertiã ꝑsonã, vt in decreto Cõstã.ipse legit cõfirmatꝰ sub hac forma, signat te Deꝰ sigillo fidei suę.Idẽ.n.est:qd' signo crucis.Sed magis ãbiguũ est,ꝙ illic nõ adhibe-

hibetur secunda pars, confirmo te chrismate salutis, quæ ideo videtur nõ esse de essentia. Respondetur autem primò, non omnia, quę in illo edicto continentur, incorruptæ esse autoritatis, vt illud, ꝙ mũdatus fuerit à lepra per baptismum: quia neq; in vita Syluestri, quæ refertur ca. Sancta Romana. d. 15. neq; apud Ambrosiũ in Oratiõe de obitu Theodosij, neq; apud Platinam legitur. Secundò respondetur, ꝙ in edicto non fuit necessariũ omnia referri. Et quòd illa pars fuerit illic etiam adhibita, colligitur ex verbis præcedẽtib⁹. s. ꝙ Syluester chrismatis vnctione vexillum sanctę crucis in eius fronte liniuit. ¶Tertiò arguitur. Sacramẽtum hoc debet conformari baptismo, sicut perfectio (vt suprà dictum est) perfectibili: forma verò baptismi & hæc in multis variant: ergo hæc non est legitima. Respondetur, ꝙ baptismus est regeneratio in spiritualẽ vitã, qua homo viuit in se ipso, & ideo nõ ponitur in forma nisi vnus actus, Ego te baptizo, qui ad sanctificationẽ personæ pertinet. Neq; opus est materiam aquæ aut effectum salutis illic explicare: nã verbo ipso, abluo vtrunq; designatur. Neq; oportet illic crucis characterẽ exprimi, quia illic non armatur miles ad publicam pugnã, sed per ipsam infusionem aquæ significatur Christi mors & sepultura, quibus, vt ait Pau. per baptismum configuramur. At quoniam per confirmationem non solùm homo ipse sanctificatur, sed ad publica pro fide prælia instruitur, requiritur primò vt in forma exprimatur interna sanctificatio, dum dicitur, Confirmo te chrismate salutis: vbi materia exprimitur & effectus, quoniam, confirmo non satis illa designat, sicuti abluo. Præterea oportet, vt homo exteriùs vexillo crucis cõsignetur ad pugnam, & ideo premittitur, Cõsigno te signo crucis, vt scilicet signaculo illo frontis, vbi insidet verecundia, & timoris pallor, Christianus malam verecundiam & metum abstergat, vt etiã cum periculo mortis fidem vbiq; prædicet. Prædicatio enim Christi crucifixi: vti ait. 1. Cor. 1. Paul. Iudeis quidẽ scãdalũ erat, & gentibus stultitia. Quare Christiani (vt Paulino etiam verbo vtar) non debent euangelium erubescere, quibus Dei virtus est, & Dei sapientia.

Tertium argumẽtum.

ARTICVLVS V.

Vtrùm sacramentum confirmationis imprimat characterem.

CONSTITVTO sacramento secundum suam materiam & formam, subsequitur de eius effectibus inquirere, quorum primus est character. De quo Sanctus Thomas vnam hanc conclusionem affirmat. Manifestum est, quòd in sacramento cõfirmationis imprimitur character. Probatur primò ab effectu: hoc enim sacramentũ nõ est iterabile, vt per conciliũ Tarraconẽse, de cõse. q. 5. can. Dictũ est. & per Gregoriũ can. De homine. definitũ est: causa autẽ ne sit iterabile nõ est nisi character, quẽ imprimit. Ratio deide ex superiorib⁹ colligit. Character est potestas ad aliquas actiones ordinata: sicut autẽ baptismus est quædã spiritualis regeneratio, ita & cõfirmatio quoddã spirituale augmẽtum ad ætatẽ perfectã, in qua, vt exẽplo corporalis vitæ constat, potest homo exercere actiones, quas nõ poterat infans: ergo sicut in baptismo recipit homo characterẽ, qui est potestas suscipiẽdi alia sacramẽta ad propriã salutẽ, ita per cõfirmationẽ recipit alium, qui est potestas ad propugnãdã fidẽ. Et cõfirmatur apostolorũ exẽplo, qui antequã plenitudinẽ spiritus sancti reciperent erant in cœnaculo perseuerãtes in oratione, quasi priuatã vitã agentes: postmodum verò nihil verebantur publicitus coram hostibus christianæ fidei eandem confiteri & promulgare.

Conclusio.

¶Cõclusio hæc assertio est catholica, vt duobus canonibus citatis definitur, vbi sancitur nõ esse hoc sacramẽtũ iterãdũ, quod est characteris indiciũ. Idẽ habetur in cõcilio Toletano. 8. c. 7. & in cõcilio Florẽtino, vbi hoc sacramentum inter imprimentia characterem connumeratur. Et Thomas VValdensis tomo. 2. de sacrament. cap. 9. de tribus sacramẽtis imprimentibus characterem copiosè loquitur. Sed de hac re satis superq; distin. 1. q. 4. disseruimus. ¶At vnus duntaxat superest hîc dissoluendus nodus, vtrũ eidem irregularitatis pœnę obnoxij illi sint qui semel cõfirmatum iteratò cõfirmant, atq; anabaptistę, s. rebaptizãtes. Scotus nanq; in. 4. d. 7. q. 5. refert iuris prudentiũ opinionẽ affirmatiuam, quã suo consueto Achille, scilicet, à simili ꝓbant. Cùm enim iterum confirmãtes similes illis sint, qui rebaptizant, similiterq; mortaliter peccent, de quo nemo ambigit, simili, inquiũt, pœnæ subdũtur, Scot⁹ verò illic ꝓbè negat per iterationẽ confirmationis irregularitatem incurri. Sunt enim eiusmodi argmẽta

Expositio articuli.

De irregularitate Canonistarum opinio.

Scotus.

ta à simili sepe fallacia.Imò alia est ad propositum regula iuris magis solida:scilicet, quòd priuilegia amplianda sint,poenę verò restringendæ.Quare cùm in iure non decernatur irregularitatis poena nisi iterãtibus baptismũ, non est ad iterantes confirmationes extẽdẽda.Et accedit in eandem sententiam Paludanus eadem distinctione quæstione secunda. Et ita est indubiè tenendum.Et confirmatur iuris autoritate:nam in prædicto canone.Dictum est.Pluries confirmatis non alia iniungitur poena,nisi vt in habitu clericali religiose famulentur:& si alia esset certè illic imponeretur.Igitur,vt ad Canonistas respondeamus, negatur similem militare rationem in confirmatione,& in baptismo. nam quia baptismus est regeneratio & prima fidei professio,qua remittitur originale, grauius peccatum est illum iterare:quia, vti ait Paul. ad Hebræ.6.est quædam imago iterationis passionis Christi,quæ tamen vna fuit sufficientissima:iterare autem confirmationẽ quanuis peccatum sit,idemq; mortale sacrilegiũ, non tamen eandem habet iniuriosam repræsentationẽ annexam iteratę passionis Christi.Sed potissimum responsum est,quòd poena irregularitatis in odium Donatistarũ fuit rebaptizantibus imposita quippe qui illam sustinebant hæresim,quòd baptizati ab hæreticis essent rebaptizandi:quæ quidem ratio de confirmatione non militat.

Respõdetur Canonistis.

Primum argumẽtum.

¶Primum argumentum Sancti Thomę est. Character est signum distinctiuum: per characterem autem cõfirmationis Christiani neque ab infidelibus distinguuntur, neq; inter se,quoniam confiteri fidem omnibus fidelibus competit: ergo superuacaneus est. Respondetur,per characterem baptismi distingui Christianos ab infidelibus,per characterem verò confirmationis eos, qui prouecti sunt à neophytis,idest,nupergenitis infantibus. Nã etsi cunctis Christianis contra hostes inuisibiles pugnam sustinere congruat, tamen contra publicos tyrannos depugnare confirmatorum est proprium & virilem ætatem agentium.Hoc autem articulo septimo amplius explicabitur.

Secũdum argumẽtum.

¶Secundò arguitur.Character,vt dictum est,quædam est potentia:hæc autem non est nisi vel actiua vel passiua: character baptismalis est potentia passiua ad suscipienda sacramenta, & character ordinis actiua ad conferendum : ergo character confirmationis redundat. Respondet,quòd omnia quidẽ sacramenta sunt quędam fidei protestationes:sicut ergo per baptismum suscipitur character ad protestãdam fidem per susceptionem sacramentorum: ita per sacramentum confirmationis suscipitur character siue potestas publicè fidẽ Christi verbis ꝓfitẽdi,quasi ex officio. Et nota quasi ex officio:quoniam sine cõfirmatione potest quisque facere,quod confirmatus:sed cõfirmat⁹ id facit peculiariter, quasi ex ꝓprio munere.Non autem bene explicat sit ne potentia actiua vel passiua.Et arguit hîc Caiet. ad hominem.Suprà quæstione. 63. articulo 6.posuit omnem characterẽ in genere spectare ad potentiam passiuam,eò quòd characteres sunt participationes quædam sacerdotij Christi ab ipso deriuatæ : hic autem dicit aliquem esse actiuam. Respondetur , omnes characteres quatenus homini sunt impressi esse in hoc sensu passiones,quòd à Christo recipiuntur vt gratia.Sed si considerẽtur in ordine ad suos actus & officia , sacerdotalis est ad conferendum sacramenta,baptismalis est ad conferendum sacramenta, baptismalis verò & hîc confirmationis ad protestandam fidẽ.Diuersimodè tñ,ille scilicet suscipiẽdo sacramẽta:quare medi⁹ est,magis tñ vergẽs ad actionem.

Tertium argumẽtum.

¶Tertiò.In circuncisione,vbi character corporalis in mẽbro fiebat,nullus imprimebatur spiritualis:sed in confirmatione pariter chrismate fit character in frõte : ergo nullus debet imprimi spiritualis.Negatur cõsequentia propter diuersam rationem : nam illa sacramenta,vti ad Hebræ.9.ait Paul.erãt iustitiæ carnis, quare nihil interius efficiebant,sed sola gratia in virtute fidei in circuncisione conferebatur:nostra verò sunt spiritualia,& ideo characterem intus imprimunt quem externo significant.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm character cõfirmationis characterẽ baptismi præsupponat.

Quæritur iam de ordine inter hos duos characteres.Ad qđ D.Th. rñdet, ꝙ character confirmationis necessario ꝓsupponit characterẽ baptismi,ita vt siqs nõ baptizat⁹ cõfirmaretnihil reciperet.Nã cũ per baptismum homo regeneret, & ꝑ cõfirmationẽ augmẽtum spiritualis vitæ recipiat, & augmentum

Conclusio.

vitam

vitam præsupponat, non potest nō baptizatus confirmari. ¶Conclusio est de fide vt de consecratio. distinctione quinta can. Omnes fideles. & canon. Nouissimè. qui hìc citatur à D. Thom. decernitur. Vbi ait. Nouissimè à summo sacerdote per impositionē manus paracletus traditur baptizato. Quinuerò fides catholica est, vt baptismus non solùm cōfirmationem, verùm & omnia sacramēta debeat de necessitate præcedere, aliàs nullum esset sacramētum. Est enim sacramentorum ianua, vt in fine capit. Præter hoc. distinctione. 32. & in concilio Florētino definitum est Quare capitulo primo de Presbyte. non baptizato. iubetur, vt ille, qui ante baptismum ordines susceperat, iterum post baptismum ordinetur. ¶Vtrùm autem cætera sacramenta sine confirmatione possint suscipi, posset quis magis dubitare. Ad quod breuiter respondetur, quòd licèt vbi commodè fieri potest, aliqua sit culpa aliud quodpiā sacramentum sine cōfirmatione suscipere, non tamen est mortalis, nisi ex contemptu id fiat. vt art. 8. emunctiùs discutietur.

Conclusio de fide.

Dubium.

¶Primum argumentum Sanct. Thomæ est. Effectus cōfirmationis est publicitus coram tyranno fidem profiteri: multi autem sancti martyres legūtur, qui ante baptismum pro causa fidei in suo sanguine baptizati sunt: ergo illi fuerunt ante baptismum confirmati. Respondetur, quòd cùm diuina virtus nō sit sacramentis alligata, sicut potest quis effectū baptismi sine baptismo consequi, ita & effectum confirmationis sine ipso sacramento. Sed tamen, sicut ad primum effectum requiritur votum baptismi, ita & ad secūdum exigitur votum confirmationis. Non autem intelligas speciale votum: nam votum baptismi, in quo includit generaliter recipere postea sacramenta iuxta ritum ecclesiæ, sufficit.

Primum argumētum.

¶Secundum argumentum est de apostolis, qui nō leguntur baptizati, antequam essent in pentecoste cōfirmati. Sed iam nos distinctione quinta articulo secundo ostendimus fuisse antea baptismate initiatos, vt hìc secundùm Augu. ait Diuus Thomas. ¶Tertiò arguitur ex illo Actuum. 10. vbi legitur, quòd loquente Petro, cecidit super eos qui audiebant, spiritus sanctus, vt loquerentur varijs linguis, & tamē postea baptizati sunt. Vbi subinde videtur confirmatio baptismū præcessisse. Respondetur autem, aduentum illud spiritus sancti non fuisse sacramentum confirmationis, quanuis per eundem aduentum collatus fuerit effectus sacramēti sine sacramento. Quare nihil vetabat, vt illi denuò post baptismū sacramento confirmarētur.

Secundū argumētum.

Tertium argumētum.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm per sacramētum confirmationis conferatur gratia gratum faciens.

SEQVITVR de alio eodēq; precipuo sacramēti effectu, qui est gratia. De quo Diu⁹ Thomas hāc cōstituit cōclusionē. Manifestū est, ꝙ gratia gratū faciens confert in hoc sacramēto. Probat. In eo cōfertur, vt dictum est, plenitudo spiritus sancti ad robur, sicuti apostolis in die pentecostes collata fuit: sed spiritus sanctus internè non nisi per gratiam mittitur, vt. 1. part. quęst. 43. arti. 3. ostensum est: ergo per hoc sacramētum confertur gratia gratum faciens.

Conclusio.

¶Conclusio hæc, sicut & præcedēs, est etiā de fide: nimirum quòd hoc sacramentum ad conferēdum plenitudinem spirit⁹ sancti fuerit institutum. Vnde magna cum apparētia elicitur in hoc cumulatiorem cōferri vberioremq; gradū gratiæ, quàm in baptismo: imò quàm in cæteris sacramentis, excepta eucharistia, in qua corpus ipsum Christi, quod illic subest, copiosiorem gratiam conferre censetur, & forsan sacerdotali ordine, per quem homo dux fidei instituitur, cùm in hoc solū constituatur miles. Faciunt ad hoc canones illi de consecr. distinctione quinta. In primo enim dicitur, per hoc sacramentum plenos Christianos fieri. Et canon. Spiritus sanctus. per idem baptizatis augmētum præstari ad gratiam. Et tandē canone. Nouissimè. habetur, ꝙ per vnctionem, quę fit in baptismo in vertice capitis intelligitur spirit⁹ sancti descēsio ad habitationē: sed in cōfirmatione declaratur spūs sancti septiformis gratia cū omni plenitudine sanctitatis, & scientiæ & virtutis in hominē venire. Dictū est enī suprà ex eo ꝙ per baptismū plenissima fiat remissio, nō cōsequi, vt cumulatior detur illic grad⁹ gratiæ & amicitię Dei, quàm in alijs sacramētis. ¶Hanc verò toties repetitam nouam gratię copiam opus est semel explicare, Arguitur ergo sic. Gratia & virtutes in baptismo infusæ sufficiunt ad confessionem fidei, etiam vsque

Expositio articuli.

Argumen.

que ad oppetēdam mortem pro Christo: ergo confirmatio est superflua, Probatur antecedens. Illud animi robur & vitę oblatio procedit ex fide rerum sperandarum, & plurimùm ex fortitudine, quæ est animi firmitas, & potissimùm ex charitate, quæ quidem animi dotes per baptismum acquiruntur. Quin uerò ad idem officium & naturalis complexio permultùm iuuat: videlicet, si homo est cholericus: virilemq; habēs animum, & quadratum: nam è couerso si homo est effœminatus, aut alijs vitiis corruptus, quanuis sit sacramento cōfirmatissimus, & forsan in gratia existens, oblato martyrio fidem deseret, vbi alius non confirmatus mortem expectaret. Quid ergo facit cōfirmatio? Adde quòd vsu venit, vt infidelis, & hæreticus pro suo errore audaciùs se morti obijciat, quàm Christianus confirmatus. ¶Ad hæc respondetur omnia allata antecedētia vera esse, nō tamen subsequi vanum essehoc sacramētum. Haud enim negamus, quin alię virtutes & animi vires ad id quàm plurimùm iuuent: nihilominus Deus, quātum in se est per hoc sacramētum Christianis ad id muneris opitulatur, vt baptizati tāquam ex officio habeāt, vt sint fidei publici milites. At quia neminem cogit, accidit, vt vecordi homini & corruptis moribus tradito neque sacramentorum auxilia sufficiant. Sed multominus nōnunquā prosint, quàm aliis aliæ virtutes. ¶Est hìc demum adnotandum, vt suprà tactum est, per hoc sacramentum olim spiritum sanctum donari fuisse solitum visibiliter, sicut super Apostolos descenderat, vt habetur Actuum vndecimo. Ita vt confirmati loquerentur etiam variis linguis, vt Actuum decimonono refertur. Quo miraculi stupore Simon ille magus allectus, vt Actuum octauo narratur, voluit donum illud conferendi spiritum sanctum mercari. Id autem tunc ad fundationem fidei necessarium erat: illa tamen iā satis fundata cessauerunt signa, & permansit internꝰ effectus. Vnde Augustinus libro tertio contra Donatistas capitulo decimo sexto. Neque temporalibus, inquit, & sensibilibus miraculis attestātibus per manus impositionem modò datur spiritus sanctus, sicut antea dabatur ad commendationem rudis fidei, & ecclesiæ primordia dilatāda. Sed inuisibiliter & latenter intelligitur per vinculum pacis eorū cordibus diuina charitas inspirari per spiritū sanctum, qui datur nobis.

Responsio.

August.

Et loquit̄ de hoc cōfirmationis sacramento. ¶Primum argumentum Sanct. Thomę est. Gratia gratum faciens confertur ad remissionem culpæ: sed illa per baptismum remittitur: ergo confirmatio redundat. Respondet egregiè, gratiam non ad illum tātùm remissionis effectum, sed ad alios quoq; vt dictum est, donari, vt per omnē vitæ discursum gradatim nobis Deus opem ferat vsq; ad vitam æternam, vt illud impleatur ad Romanos.6. Gratia Dei vita æterna. Vnde Paulo dictum est.2.Corinth.12. Sufficit tibi gratia mea. Ipseque.1.Corint.15. fatetur dicens, Gratia Dei sum id, quod sum. ¶Secundò arguitur. Si hoc sacramentum gratiam conferret, esset peccatoribus, qui maximè illa egent, exhibēdum, quod tamen non est condecens: ergo non confert gratiam. Negatur prima consequentia, qua infertur dandum esse peccatoribus. Nomen enim ipsum cōfirmandi admonet, quòd sicut non debet ministrari nisi baptizatis, ita neque adultis, si in delicto permanere credantur. Imò in concilio Aurelianensi, quod refertur canon. Vt ieiuni. de consecra. distinctione quinta. præcipitur, vt accedentes ad confirmationē admoneātur priùs facere confessionem, vt mundi donum spiritus sancti valeant accipere. Et tunc, vt ait hìc Sanct. Thomas per confirmationem perficitur effectus pœnitentiæ, sicuti & baptismi. ¶Quòd si sciscíteris vtrū confessio sit simpliciter necessaria sub reatu peccati mortalis statim articulo proximo respōdebitur.

Primum argumentum.

Secūdum argumentum.

Concilium Aurelianū.

¶Ambiguum tamen est, vtrùm requiratur contritio. Ad quod primò respōdetur, quòd attritio existimata contritio sufficit. Nam, vt distinctione præcedenti quæstione prima dicebamus, hæc ad omnia sufficit sacramenta: videlicet quòd homo licet non doleat propter Deum, bona tamen fide id arbitretur. Et de hac certò credo loqui D. Thomam ī pręsentiarum, vbi ait, quòd si aliquis adultus in peccato existens, cuius conscientiam non habet, vel si etiam non perfectè contritus accedat, dūmodò nō fictus accedat, per gratiam collatā in hoc sacramento cōsequetur remissionem peccatorū. Eiusmodi enim attritus est, qui ob id quòd dignè ad sacramentum accedit, fit per ipsum ex attrito contritus. ¶Secūdò addiderim attritionem cognitam non sufficere, vt dignè ad hoc sacramentū accedatur, hoc est dum quis sciens se non propter Deum pœnitere, accedit. Et ratio qua ducor

Vtrùm requiratur cōtritio.

Secunda autoris.

ducor, est quòd sacramentorum dispositio penes ipsam eorum naturam pensanda est: baptismus ergo, quia sacramentum est mortuorum, satis habet obicem non inuenire, vt vitam tribuat: at quia confirmatio, in hoc instituta est, vt gratiam baptismi confirmet & corroboret, eadem eius institutio postulat, vt non nisi ei exhibeatur, qui in gratia cẽsetur accedere. Atque eadẽ ratio vim habet in eucharistia. ¶Tertiò arguit. S. Thom. Gratiæ gratum facientes non differunt specie cùm ad vnum effectum ordinentur, duæ autem formæ eiusdem speciei non possunt esse simul in eodem subiecto: cùm ergo per baptismum gratia conferatur, nequit altera baptizato per confirmationem infundi. Alexander Alensis quarta parte. quæ. 26. membro primo. ait, quòd in hoc sacramento non solùm augetur gratia baptismalis, sed noua per essentiam datur. Vbi videtur sentire diuersas qualitates infũdi. Et Marsili9 in quar. quęst. quinta. articul. quarto. lõgam instruit disputationem vtrùm hæ duæ gratiæ specie differant: & tandẽ in sententiam Diui Thomæ descendit. Est tamen res clara, quòd omnes gratię gratum facientes, quatenus sunt qualitates, & quatenus hominem gratum faciunt, eiusdem sint speciei. Quapropter quoties gratia, siue per merita, siue per sacramenta crescit, non multiplicantur qualitates diuersæ, sed prior diuinitus per intensionem augetur. Dicitur autem gratia confirmationis, eò quòd tunc non solùm fit homo magis Deo amicus, verùm ad nouum effectum nouam acquirit facultatem.

Tertium argumẽtum. S. Tho.

Alexãder.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrùm hoc sacramentum sit omnibus exhibendum.

POST materiã & formã effectusq; hui9 sacramẽti interrogatur de ei9 subiecto. Et respõdetur hac cõclusione. Hoc sacramẽtum debet omnibus exhiberi. Intelligitur autem de solis baptizatis. Probatur ratione. Sicut de intentiõe naturę est omnem ex carne natum nisi morte præuentum, ad perfectam ætatem perducere: ita, imò multò magis, intentio Dei est omnia sua opera ad perfectionẽ promouere, iuxta illud Deutero. vigesimo secundo. Dei perfecta sunt opera. atq; adeò quotquot ex aqua & spiritu sancto renascuntur in fide perficere. Cùm ergo anima, quæ renascitur, immortalis sit, atque adeò nec iuuenis sit nec senex, fit vt sicut potest in senectute homo natiuitatem spiritualem consequi, ita & in iuuentute & pueritia augmentum possit recipere ætatis: ergo quicunque baptizatus tam in pueritia quàm in senectute confirmari potest.

Conclusio.

¶Conclusio hæc sic in genere posita est prę ceptio Vrbani Papæ in can. Omnes. de consecratio. distinct. quinta. vbi ait. Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum spiritum sanctum post baptismum accipere debent, vt pleni Christiani inueniantur. Et confirmatur illo exemplo: quod hìc D. Th. ex illo Actuum secundo affert. Vbi refertur spiritum sanctum totam repleuisse domum (per quam significatur ecclesia) & postea, quòd repleti sunt omnes spiritu sancto. Vnde cùm illud fuerit huius sacramenti mysterium, fit vt omnibus sit exhibendum. ¶Res autem solutionibus argumentorũ D. Thomæ luculentiùs elucidatur. Arguit enim primò. Hoc sacramentum ad excellentiam datur: excellentia autem ad præeminentiam singularis personæ spectat: ergo non debet omnibus exhiberi. Respondetur ad maiorẽ, quòd non datur ad excellentiam vnius personæ super alias, vt sacramentum ordinis, sed ad excellentiã baptizati supra seipsum. ¶Secundò arguitur. Hoc sacramentum datur ad perfectam ætatem, cuius pueri non sunt capaces. Ad hoc autem iam responsum est animam non esse caducis ætatibus obnoxiã, quare puer potest spirituale augmentũ ætatis suscipere. Nam vt legitur Sapien. 4. senectus venerabilis est, non diuturna, neque numero annorum computata. Vnde pueri multi leguntur virilius martyrium pertulisse, quàm aliqui senes. ¶Et eodem modo respondetur ad tertium de fœminis. Vt enim ait Paul. ad Galat. tertio. in Christo neque est masculus nec fœmina. Vnde in homilia de Machab. Chrys. In mundanis, inquit, agonibus ætates ac formæ generisq; dignitas requiritur: & ideo seruis ac mulieribus & senibus ac pueris ad eos aditus denegatur, in cælestibus autẽ omni personæ ac ętati & sexui indiscreta facultate stadiũ patet. Et hom. de militia spirituali. apud Deũ, inquit, fœmine9 etiã militat sex9. Multę nãq; fœminæ animo viri

Expositio articuli.

Primum argumẽtum.

Secũdum argumẽtum.

Tertium argumẽtum.

li spirituale militiā gesserūt,&c. ¶In quarto verò argumēto maior apparet difficultas. Ait em Melchiades can.suprà citato. Spirit⁹ sanct⁹.de cōsecr. dist. 5. ꝙ quanuis cōtinuò trāsituris sufficiant regnatiōis bn̄ficia, victuris tn̄ necessaria sunt confirmationis auxilia. Subdit aūt. Qui post baptismū cum acqsita innocentia peruenerint ad mortem, cōfirmant morte: ergo statim morituris nō debet hoc sacramentū administrari. Rn̄det, ꝙ etiā morituris pueris sacramentū est dādum. Nec distinguit pueri ne sint, an adulti. Et subdit nō ꝓpter pugnam, quæ illis immineat, sed vt in resurrectione perfecti appareāt, scd̄m illud ad Ephes.4. Donec occurramus in virū perfectum, in mensurā ętatis plenitudinis Christi. Vn̄ Hugo lib.2.de sacramen. par.7.ca. 3. periculosum arbitrat̄, si quis ab hac vita sine cōfirmatione migrare cōtingat. ¶Ex hac verò rn̄sionis particula dubitatio oritur, vtrùm pueri an̄ vsum rōnis sint confirmādi, nā hic solos pueros dicit esse confirmandos, nō explicādo ætatem. Attamen glossa super can. Vt ieiuni. de cōsecr.dist. 5. ait, non esse pueros cōfirmādos vsq; ad duodecimū annum: qn̄ ad minores ordines ꝓmoueri pn̄t. Quā glossam sequitur Marsili⁹ in.4.q.5.art.4. Imò videntur verba hæc text⁹ id denotare. Vt ieiuni ad cōfirmationem veniāt ꝑfectæ ætatis, vt moneant confessionem facere priùs,&c. cōfiteri aūt cōiter vsq; ad illā ætatē nequeūt, neq; habere reuerentiā sacramenti, quæ illic declarat̄. ¶Deinde arguitur. Hoc sacramentū nō est, vt baptismus, de necessitate salutis, sed dat̄ ad sustinendā pugnā ꝓ fide: hac em̄ causa puer dū confirmat̄ alapa cædit̄, vt admoneat̄ quemadmodū iuxta verbū euangelicū ante reges & præsides flagella ꝓ fide æquanimiter ferre debeat & mortē: pueri aūt ante vsum rōnis tā ad pugnā, q̄ ad hm̄oi ceremonias inepti sunt neq; spes de illis certa est an sint vsq; ad legitimam ætatem victuri; ergo nō sunt cōfirmandi. Gabr. aūt in.4.d.7.arti.3.dicit, ꝙ possunt ante vsum rationis confirmari. Et idem innuit Syluest. verbo confirmatio. §.4. ¶Inter has autem pugnas his tribus propositionibus videor mihi pacem componere. Prima. Si puer statim baptizatus ante vsum rationis confirmaretur, existimandum illud esset verum sacramentum. Hanc conclusionem expressè hic.S.Tho. affirmare videt̄. Primū q͞a nomine pueri, vt distinguit̄ cōtra adultū, vbiq; intelligit an̄ vsum ratiōis. Secūdò q͞a ad verbū Melchiadis q̄ re vera loquebat̄ de pueris absq; rationis vsura morituris, respōdet illud sic intelligi, ꝙ non sit eis necessariū ꝓpter pugnā sacramētū: si tamē cōfirmarent̄ maiorē gloriā obtinerēt, sicut & maiorē gratiā. Itaq; responsio est, ꝙ cū hoc sacramentū nō solū ad pugnā pro sit, sed etiā gratiam augeat, licèt nō ratione illi⁹, ratione tamē hui⁹ ꝓderit infantib⁹ morituris sacramentū. Et eodē modo credere docet Alex. 4. par.q.28.mēbr.2. ar.2. cui Bonauentu.in 4.d.7.ar.3.q.1.subscribit. Si ergo infantes ī periculo mortis cōfirment̄, fit, vt sit legitimū sacramētū. Et cōfirmat̄ de istis ratio: nā sicut virtutes infundunt̄ in baptismo, q̄bus puer nō est vsur⁹ nisi ī legitima ætate, ita & cōfirmari potest ad sustinēdā pugnā ī futura ętate. Adiūgit̄ autē sup omnia hęc ratio, ꝙ primitiua ecclesia, vt ex Dionysi.2.cap.ecclesiast.hierarch.colligitur, illico puero baptizato, pręmissa cōfirmatione, porrigebat̄ eucharistia, vt Armach. lib.11.cap.4.& VValdēs.de sacramēt.ca. 140.ostendunt. Ecclesia autē substātiam sacramētorum mutare nō potest: ergo licèt modò nō sit in vsu cōfirmare infantes nihilominus si cōfirmarētur esset verū sacramētū. Postremò arguitur ex verbis canonis De his.de cōsecra.dist. 5. vbi habet̄ baptismū & confirmationē adeò esse coniuncta sacramēta, vt nisi morte præueniēte vnū sine altero ritè perfici nō possit: ergo sola mors obstat q̄n illico post baptismū possit fieri cōfirmatio. Hic fit ꝙ adultis etiam statim morituris liceat hoc sacramētū cōferri tū ad augmentum gratiæ, tū quia in illo articulo cū inuisibilibus hostibus pugnāt. ¶Secūda propositio. Nō expedit pueros ante vsum rationis cōfirmare. Ambas ꝓpositiones affirmat Petr⁹ à Palud.distinct.7.q.4. Hęc autē solū ꝓbat̄ ex vsu ecclesiæ, quæ sicut sumptionē eucharistiæ interdixit infantibus, vt infrà in eius materia videbim⁹, sic nō habet in vsu eos antequā aliqua ratiōis luce fungātur, cōfirmare. Atq; verò obstat can.suprà cit. Omnes.de cōse. d. 5. vbi habet̄ quod oēs fide-

Quartū argumētum.

Dubitatio.

Glossa can.

Argument.

Prima conclusio.

Diony.

Argument.

Secunda cōclusio.

fideles debent confirmari: intelligitur em̃ secũdùm ecclesię ritũ pro tempore & loco. Et ideo si aliquib⁹ nationib⁹ vsus est cõfirmare infantes: illic cõfirmẽtur, quia prohibitio vniuersalis ecclesiæ nullibi legitur.

Tertia propositio.

¶Tertia ꝓpositio. Nõ op⁹ est expectare ætatẽ duodecim annorum ad confirmationẽ, sed satis est si pueri septem annos attingant, vt ibidẽ ait Palud. nam sat est, vt id intelligant, quod in illis fit, cuius postea sint memores. Accedit, quòd tũc possunt minores ordines suscipere, vt de tẽpor. ordina. cap. vl. lib. 6. quos certè nõ decet sine cõfirmatione suscipere. Preterea cum per cõfirmationẽ perficiatur baptismi gratia, cõdecet vt dum illa manet, antequàm per mortalẽ culpam timeatur perdi, adhibeatur cõfirmatio. Tametsi neq; negligentia cẽsenda est, si vsq; ad duodecimum res differatur, vel quartumdecimũ. Est tamẽ culpabilis negligentia sacramẽtũ hoc vltra illam ætatẽ procrastinare. Ordo em̃ legitimus est, ne eucharistia ante cõfirmationẽ recipiatur, sicuti nascenti ecclesiæ, vt dictũ est, moris erat. Addiderim autẽ ꝙ sacros ordines cõferre null⁹ debet episcopus nisi cõfirmatis: nã cùm per confirmationem homo fiat miles fidei, & ꝑ sacros ordines dux, & indignũ sit ducem nisi ex militib⁹ creare, res esset indigna nõ cõfirmatos sacris initiare. Quãquã si oppositum fieret, asseuerare nõ auderem esse peccatũ mortale.

De cõfessione.

¶De cõfessione autẽ vtrũ debeat cõfirmationẽ præcedere, iuxta tenorẽ dicti canonis, Vt ieiuni. certũ est nisi vlla sit cõsciẽtia peccati mortalis, nõ esse necessariã: quia peccatũ veniale nõ est obex gratiæ. Si autem talis adsit conscientia, arguit̃ esse necessariã, ex illo Paul 1. Cori. 11. Probet autẽ seipsũ homo, & sic de pane illo edat &c. Vnde colligit̃ cõfessionẽ ante eucharistiam esse necessariã: & videtur par ratio in omnib⁹ sacramẽtis vigere, ne scilicet opponatur obex gratiæ. Nihilominus respõdetur, culpam esse tũc sine confessione accedere, nõ tamen, vt arbitror, mortalẽ, sed sufficit cõtritio, vt art. 6. dicebam⁹, vera vel existimata: quoniã ad alia sacramẽta suscipienda nõ requirit̃ tãta reuerẽtia & examinatio, quãta ad eucharistiã. Quare in dicto canone solùm habet̃ quòd admoneãtur confiteri, nõ quòd iubeantur.

Sacramẽtorum ordo.

Ordo ergo legitimus sacramẽtorũ est, vt post baptismũ sequat̃ confirmatio, deinde eucharistia, pœnitẽtia verò accidẽtaria est propter peccatũ.

De surdis & mutis.

¶Enascitur autẽ hinc dubitatio de surdis, & mutis, & amẽtib⁹, vtrùm sint ad hoc sacramentũ idonei, quãdoquidem ad publicam fidei confessionẽ nõ habent organa. Respõdet̃ de mutis & surdis affirmatiuè: nã preterquàm quòd illis per sacramẽtum gratia augeri potest, sũt etiã habiles, vt fidei dignitatẽ possint cognoscere, & in ei⁹ tutelã vitã exponere. Amentes itẽ ꝗ lucidis interuallis gaudẽt, absq; dubio cõfirmari possunt: nõ solùm dum lumine rationis fruũtur, verùm etiã in amẽtia, nisi antea cõtradixissent, quia expectatur, vt possint etiã pro fide pugnare. Si autem sint nati perpetuò amẽtes, respõdet illic Marsilius, eadẽ ratione nõ esse confirmãdos, propterea, quòd nunquã possunt gratia cõfirmationis in fidei cõfessione fũgi.

Marsilius.

Respõdetur autẽ, sicut de infantib⁹ dicebamus, quòd si confirmentur, legitimũ erit sacramẽtum. Cæterùm postquã iam vsus ecclesiæ habet non cõfirmare infãtes vsq; ad vsum rationis, fit vt neq; possit idẽ sacramẽtũ amentibus dispensari.

De præcepto cõfirma.

¶Aliud subsequit̃ circa eandẽ solutionem dubiũ non spernendũ, vtrùm sit preceptũ de cõfirmatione, sicut postea de eucharistia dicturi sum⁹. Ad hoc plæriq; doctorũ affirmãter respõdẽt, vt Ricardus dist. 7. arti. 5. q. 1. Et Petr⁹ à Palude q. 4. & Durãd. q. 1. & Sylue. verbo, Cõfirmatio. §. 3. Qđ ꝓfectò iure confirmari videt̃. Nã sicut de confessione legit̃, Omnis vtriusque sexus. &c. ita & de cõsecrat. distincti. 5. cano. primo. Omnes fideles post baptismũ per impositionem manuũ episcoporum spiritũ sanctũ accipere debẽt, vt pleni Christiani inueniantur. Cui simile verbũ habet̃ can. citato, Vt ieiuni. Scilicet quòd nunquã erit Christianus nisi cõfirmatione episcopali fuerit chrismatus. Et cã. De his. legit̃, quòd baptisma sine cõfirmatione nõ ritè perficitur. Quib⁹ locis preceptũ insinuari videtur. Quare predicti doctores nõ tã præceptum diuinũ esse rentur, quàm ecclesiasticum.

Responsio.

¶Cõtrarium autẽ scilicet nullũ esse præceptũ obligans sub reatu mortali, est lõgè probabilius. Imò hìc S. Th. id tãquã certum affirmare videtur. Glossat em̃ Hugonis verbũ dicẽtis, periculosum esse sine cõfirmatione mortẽ obire, dicẽs, nõ quia homo

homo ille damnaretur, nisi fortè propter cõtemptum, sed quia detrimentum perfectiõis pateretur. Et eandem opinionẽ quasi D.Th. asseuerat Adria.q.de confirmatione, artic.1. Scilicet, quod neq; est præceptum Dei neq; ecclesiæ. Et probatur conclusio hæc. Sacramentũ hoc, vt art.1. ostensum est, & omnes vno animo consentiunt, non est de necessitate salutis, vt hõ nequeat sine illo saluus fieri, neq; est per se finis aliorum sacramentorũ, vti est eucharistia: ergo non est de precepto diuino. Probatur consequentia. Quoniam Deus sua sacramentorum mandata non nisi propter alteram istarum causarum nobis iniunxit. Baptismus nanq;, vt suprà dictũ est, q̃a est necessarius ad salutẽ, est in præcepto: & idem de sacramẽto pœnitẽtię videbimus, quia existenti in peccato mortali est pariter necessarium. Eucharistia verò, quia est sacramentorum finis, ad quem omnia ordinanẽ, includitur in baptismo per singulare eius votum, & ideo manet in præcepto, vt suo loco visuri sumus. Neutra tamen istarum ratio in alijs sacramentis locum habet. Et confirmatur id secundò: quoniam præcepta diuina sacramentorũ expressa sunt in Euãgelio. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c. Ioã.3. Et Ioan.6. Nisi mãducaueritis carnem filij hominis, &c. Et Luc.13. Nisi pœnitentiam habueritis, &c. De cõfirmatione vero nullum est tale. Et confirmatur tertiò planissime, quia si esset de iure diuino nõ posset ecclesia decernere, quòd non esset necessariũ etiam statim morituris, cuius contrarium ait Melchiades. ¶Si autem concedant illi, vt cõcedere videntur, non esse de iure diuino, probatur quarto, neq; esse de iure põtificio. Nã ecclesia circa sacramentorũ necessitatem nihil alterare cõsueuit, imò forsan nec potest, nisi id quod iuris diuini est determinãdo. Sicut, quia de eucharistiæ, & pœnitẽtiæ sacramentis præceptum diuinum est: determinauit tanquam necessarium annuale tẽpus. Si autem de confirmatione non est tale præceptum diuinum, certè neq; ecclesia credenda est illud adiecisse. ¶Quintò arguitur. Si ecclesia hoc tanquam præceptum iussisset, pfectò cum sit præceptum affirmatiuũ debuisset tempus constituere, sicut ieiuniorum tẽpus constituit quadragesimã. ¶Et ideò à patronis contrariæ opinionis queritur, cùm sit affirmatiuũ, quãdo obliget. Respondet Duran. loco citato, quod illo temporis articulo, quo Christiano offertur causa cõfitendi coram tyranno fidem, si habeat copiam ministri, confirmari tenetur, aliàs peccaret mortaliter. Sed re vera hęc est petitio principij, supponit enim hoc esse necessarium ad salutẽ: quod est falsum. Potissimè cũ in baptismo homo gratiam, & virtutes, quibus ad id muneris adiuuatur, receperit. Ricardus autem, & Marsilius ac Palud. nõ aiunt expectandum eiusmodi casum, sed quotiescunq; datur copia ministri confirmãtis, si homo sacramentum commodè suscipere potest, tũc nõ modò ipse contemptus, verùm & ipsa negligentia crassa, quæ est causa ne suscipiat, est mortale peccatum. At verò, & isti quoq; principium petunt: quoniã negligentia nunquam est crassa, nec culpabilis, nisi qñ homo tenetur aliquid facere. Deberent ergo prius cõstabilire, esse pręceptum, quàm negligentiã ostenderent esse culpatam. Nam quacunq; quis negligentia in die profesto non audiat sacra, non est illi peccatum, quia nec tenetur. ¶Sed arguunt, iura citata id satis ostendere. Respondetur tamen profectò nõ id ita lucidè ostẽdere, vt ex eis præceptum colligatur sub reatu mortali. Nam canon citatus, Omnes fideles. non habet formam præcepti, sed solùm determinat ius diuinum, quod est, vt non sit simpliciter necessarium, sed vtile. Et ideo non ait imperando, Omnes fideles confirmentur, vt in cap. Omnis vtriusq; sexus, omnis confiteatur: aut obligationem denunciando, scilicet, Omnes teneãtur, sed Omnes debent: scilicet, tanquam valde cõmodum, & vtile. Et ideo fatemur, quòd vbi quis commodè cõfirmari posset, & filiũ suum eidem offerre sacramento, esset culpabile illud Dei beneficium non recipere, nõ tñ esset mortale. Quare illic non adhibetur pœna, sicut in cap. Omnis vtriusq; sexus. Et pariter ad canonẽ. Vt ieiuni. respondet, quòd nõ chrismatus non erit Christianus perfectus. Et eodem modo intelligitur illud in can. De his: quòd baptisma sine confirmatione nõ ritè perficitur. Sed tamẽ illa perfectio non sic est de essentia, vt eius omissio sit mortale delictum. ¶Ex hac verò sententia resurgit argumentũ contra D.Thomã. Si nulla neglegẽtia suscipiendi confirmationem est mortalis, sequitur, vt neque contemptus vllus sit mortalis. Quòd si dicas contemptum esse, quãdo quis ob id omittit sacramẽtum, quòd nullius credit esse vtilitatis: hæc profectò hæresis esset in

Adrianus. *Durandus.* *Explicatio canonum.* *De contemptu.*

in intellectu. Si autē dicas illum esse cōtemptum, qñ quis ꝓpterea sacramentū omittit, ꝙ illud odio habet. Hoc profectò plus est, q̄ cōtemptus: nā odiū charitati opponit. Dare ergo debes contemptū, qui citra hæresim, & odium sit peior, q̄ negligentia. Respondetur, ꝙ cōtemptus vt nomē sonat, idē est, ꝙ rem nihili pendere, & perinde abijcere, ac si nihil esset. Et ideo siquis cōfirmationem omitteret, nō quidē ob negligentiā: quia sacramētū pōt & sine diligētia, & labore, & pretio suscipere, sed ꝙ eo illud beneficium despicat, ꝙ illud nihil æstimat, ille esset contemptus, & mortalis, vt ar. 1. & hìc admonet D. Tho. *Cōtemptus.*

ARTICVLVS. IX.

Vtrùm hoc sacramentum sit homini conferendum in fronte.

DE mēbro, in quo chrismatio fieri debeat, respondet D. Tho. vnica conclusione. Conueniēter signat̄ hō chrismate signo crucis in fronte. Probatur ex eius institutione dupliciter. Primò rōne ciuili. Est em̄ institutū ad conferendum spiritū sanctū, ad robur in spirituali certamine: ergo debet illud homo suscipere instar militis, dum signū recipit ducis: miles autem illud suscipit, vt sit euidens & manifestū, quare supremæ vesti illud imponit: inter oīa verò humani corporis mēbra maximè frons est manifesta, vt quæ nūquam obtegitur: ergo illic debet Christianus miles chrismate insigniri. Secundò subnectit̄ ratio physica. A libera em̄ cōfessione nominis Christi, aut per timorē impedit̄ homo, aut ꝑ verecundiā: vtriusq; autē horū indicium maximè in frōte prodit: tum ꝓpter ꝓpinquitatē imaginationis, quæ est in cerebro, tum & propter vehemētiā spirituum à corde in frontem ascendētium: quare homines, vt. 4. Ethicor. autor est Philosophus, prę verecūdia rubescūt, & præ timore pallescūt: illic ergo chrismate homo liniendus est. *Cōclusio.* *Primo ratione ciuili.*

¶Circa hanc conclusionem nihil prẹter ea, quæ iam suprà dicta sunt, adnotandū restat. Iam enim ar. 4. diximus, quòd signum crucis est de essentia huius sacramēti postquam exprimitur in forma. Vbi & hanc frontis rationem D. Thom. latiùs explicuimus. ¶Vnum tn̄ hìc dubiolum posset lectorē remordere, vtrùm solùm sit de præcepto, ꝙ chrismatio cōfirmationis fiat in fronte, an verò de essentia sacramenti, sicuti, ꝙ circuncisio fieret in designato mēbro. Respondet, esse de essentia sacramenti: nam si fieret in manu, certè non esset sacramentū. Hoc patet, quia in can. hìc citato. Nouissimè. de cōsecra. di. 5. quasi de essentia distinguit inter signū, qđ fit chrismate à presbytero post baptismum in vertice capitis, & aliud, quod fit ab episcopo in fronte. Signatur em̄, inqt, baptizatus in summitate capitis à sacerdote, per pontificem verò in fronte. Et idem habetur in can. Presbyteris. de cōsecr. di. 4. Item quia etiā designata sunt mēbra tāquā de essentia, in qbus fieri debet extrema vnctio. *Expositio articuli.* *Dubitatio.*

¶Primū argumentū est. Baptismus fit in toto corpore, & cōfirmatio est ei⁹ pfectio: ergo debet etiam fieri in toto. Negatur cōsequentia, qa baptismus datur ad vitam, quę est in toto, confirmatio verò ad pugnam, cuius vexillum debet esse in fronte. *Primum argumentum.*

¶Secundò. Confirmatio datur ad robur: illud aūt est in corde: ergo super illo debet fieri. Respondet̄ ad minorē, ꝙ licèt fortitudinis radix exeat à corde, signum tn̄ eius apparet in fronte, secūdùm illud Ezech. 3. Ecce dedi frontē tuam duriorē frontibus eorū. Et ideo eucharistia, qua homo in se ipso cōfirmatur, pertinet ad cor, iuxta illud Psalm. Panis cor hominis cōfirmet: confirmatio autem, quia requirit signum fortitudinis erga alios, reqritur in fronte. *Secundū argumentum.*

¶Tertiò. Hoc sacramentum datur ad liberè cōfitendum fidem: ore autē, vt habetur ad Rom. 10. fit eiusmodi confessio: ergo illic est dādum. Respondetur ad maiorem, quòd non datur ad liberè cōfitēdum simpliciter: ad hoc enim baptismus sufficit, sed ad publicè confitendum coram tyrānis: & ideo debet dari vbi signa passionum ostēduntur impedientium pugnam. *Tertium argumentum.*

ARTICVLVS. X.

Vtrùm ille, qui confirmatur, debeat teneri ab alio.

SIcut in baptismo, ita & hìc quæritur, vtrùm requiratur patrinus. Et respondetur hac conclusione. Ille, qui accipit hoc sarcamētū, ab alio tenet̄ quasi in pugna spirituali erudiēd⁹. Probat primò *Cōclusio.*

primò per similitudinem ad baptismū. Hoc sacramentū exhibetur homini ad robur pugnæ spiritualis: sicuti autem nuper natus indiget aliorum pędagogia in ijs, quæ ad vitæ propriæ conseruationem attinēt (secūdùm illud ad Hebræ. 12. Patres quidem carnis nostræ habuimus eruditores, & reuerebamur eos) ita illi, qui ad pugnam cōscribuntur, instructoribus indigent ad certamen: quare in re bellica duces & cēturiones designant, qui alios gubernant: ergo sicut in baptismo, ita & hic requiritur susceptor. Secundò, quoniā qui ad hoc sacramentum accedit, venit tanquam robur & fortitudinē accepturus, quare in hāc significationē sustinet ab alio, qua si illucusq; imbecillus & infirmus fuerit.

Argument. S. Thom. ¶Et per hæc soluuntur argumenta, quę facilia sunt. Ad primum enim: scilicet, ꝙ adultus cùm sit iam firmæ ætatis, nemine indiget, à quo sustentet, respōdetur, ꝙ licèt sit adultus corpore, nō tñ est spiritualiter satis firmus. Ad secundum, ꝙ cùm baptizatus sit de gremio ecclesiæ nullius eget, per quem offerat episcopo. Respondet, ꝙ etsi sit Christianus, nondum tñ est publicus fidei miles, & ideo per aliū debet ad militiā præsentari. Ad tertium: videlicet, ꝙ cū robur in viris potiùs vigeat, q̄ in mulierib⁹, secūdùm illud Prouerb. vlt. Mulierem fortē quis inueniet? non videtur cōdecens vt mulier teneat virū in confirmatione, respondetur per illud ad Coloss. 3. ꝙ in Christo nec est masculus nec fœmina: & ideo alteruter sexus pōt alterutrū ad confirmationē tenere. ¶Hic nihil aliud est adnotādum, q̄ ꝙ di. 4. ar. 5. de susceptore baptizandi admonitū est: nempe, susceptorē non esse de essentia. Nihilominus inter susceptorē, & cōfirmatū cōtrahit paternitas, & inter eundem susceptorē, & patres confirmati cō paternitas. Quare si pater filiū teneat in cōfirmatione, nō potest ab vxore debitum petere. Et inter cōfirmatū & filios susceptoris cōtrahitur cōfraternitas. Quæ quidem omnes affinitates impediunt matrimonium cōtrahendum, & dirimunt cōtractum, vt habetur can. hic citato. Siquis ex coniugio. 30. q. 4. & can. Siquis filiastrū. 30. quest. 1. & alijs, quos illic citauimus. Sed expresiùs cap. Nequm. de cognatio. spirituali lib. 6. Et quāuis non debeat esse nisi vnicus susceptor, tamen si sint plures, omnes eandem affinitatem cōtrahunt cum confirmato, nō tamen inter se, vt habetur cap. Quanuis, eodem titulo.

ARTICVLVS. XI.

Vtrùm solus episcopus hoc sacramentum conferre posit.

Sequitur de confirmationis ministro, de quo D. Thom. hanc conclusionem constituit. Collatio huius sacramenti episcopis reseruatur. *Cōclusio.* Probatur ex similitudine tum artis, tum etiā humanorum contractuum. In ædificijs nanq; extruendis inferiores ministri architecto materiam præparant, sed architectus ipse formam imponit, cuius ædificij vsus ad patronum spectat. Et epistolæ per notarium scriptæ manu pontificis subscribuntur: fidelium autem ecclesia ædificium quoddam diuinum est (secundùm illud. 1. Corint. 3. Dei ædificatio estis) item epistola quædam spiritu Dei in cordibus scripta, vt habetur. 2. Corint. 3. Hoc autem ędificiū & epistola per baptismum sacerdotū ministerio ædificat & scribitur: per sacramētum autem confirmationis domus quasi iam ędificata dedicatur in tēplum spiritussancti: & epistola iam scripta consignat signo crucis: munus ergo hoc episcopis ex officio incūbit, qui tāquam apostolorū successores summam potestatē in ecclesia obtinent, sicuti in eius primordijs per manus impositionē apostolorum, vt in eorum actis ca. 8. & 19. legitur, plenitudo spiritus sancti dabatur.

¶De hac materia ministrorū huius sacramēti lis nobis est primùm cū hæreticis, deinde cum nonnullis catholicis. Sunt qppe de hac re tres opiniōes. *Expositio articuli.* Prima est Armachani li. 11. de quæstionibus Armenorum ca. 4. in vno extremo cōtra hanc assertā conclusionē. *Armachan.* Scilicet, sacerdotes, quinuerò diacones iure diuino esse ordinarios hui⁹ sacramēti ministros. Nec quæro, inquit, qualia sint decreta ecclesiæ, sed quid potest ex sacra pagina elici. Perspice impiam hominis impudētiam. Fatetur enim decretis ecclesiæ definitum esse contrarium: nihilominus errorem suū ex sacra pagina colligi. Eodemq; errore maculatus fuit Witcleff, contra quos ambos disputat Thomas Waldensis. 2. tomo de sacramentis ca. 114. & 115. ostēdēdo illum esse errorem. *Th. VValden.* Et hæc sit hic firma conclusio, vtpote quæ quā plurimis ecclesiasticis sāctionib⁹ stabilita est. Primùm de cōsc. dist. 5. per totum, vt can. De his. qui est Vrbani. vbi habetur, quòd nisi à *Testimonia sacra.*

summis pontificibus sacramentum hoc perfici nō potest. Et can. Manus. qui est Eusebij, cuius verba hîc refert D. Tho. Manus enim, inquit, impositionis sacramētū magna veneratione tenendū est, quod ab alijs perfici nō potest, nisi à summis sacerdotibus, nec tēpore apostolorū ab alijs, q̃ ab ipsis apostolis, legitur, aut scitur peractū esse: nec ab alijs, q̃ qui eorum locū tenent vnquam perfici potest, aut fieri debet: nam si aliter præsumptū fuerit, irritum habeatur & vacuum, nec inter ecclesiastica vnquā reputabitur sacramēta. Et de conse. d. 4. can. Presbyteris. & can. Presbyteri. &. 68. d. can. Presbyteri. & can. Quanuis. idem habetur. Et Innocētius Magnus papa primus. c. 3. suorū decretorū edocet, nō solum haberi ex traditione ecclesiæ, vt presbyteri non confirment, sed etiam ex historia sacra: nam Actuum. 8. refertur Petrum & Ioannem in Samariam missos, vt qui per Philippum diaconū baptisinatis vnda fuerāt abluti, per impositiōem manus apostolorum reciperent spiritumsanctum. Illis ergo tunc solis incumbebat officium hoc. Eandem sententiam eodem testimonio confirmant Aug. li. quæstionum noui & veteris testamenti, vbi tanquam abusum Aegyptiorum & Alexandrinorū refert, ꝙ presbyteri absente episcopo confirmarent, quod inscij, inquit, scripturarum aut immemores legis faciūt. Vnde & Damasus papa in epistola ad Leonem Ricaredum, & Leo in epistola. 66. & Ioannes papa ĩ decreto ad vniuersos episcopos Germaniæ & Galliç, eodem sacro testimonio eandē veritatē corroborant. Et Innocentius tertius in cap. Quāto. extra de cōsuetudine, vbi ait, quòd si presbyter cōfirmat, inaniter id facit, & sine veritate in effectu. Ideq; ait ca. vnico de sacra vnctione. Et Isidorus li. 2. de origine officiorum, & Hugo lib. 2. de sacram. part. 7. cap. 2. ¶Sed respōdent Armeni illum fuisse Philippum apostolum, qui verè poterat cōfirmare, cæterùm quia ab angelo Dei missus fuit ad Aethiopē Candacis reginæ, munus illud alijs apostolis reliquit. Vñ Guido Carmelita eūdem errorem tribuit Armenis. At tamen certissimum est, non fuisse nisi diaconum, sic enim tenent Chrysostomus, Rabanus, & Beda super eundē locum, & Hierony. in dialogo aduersus Luciferianos, & Anacletus Papa, qui fuit discipul⁹ Petri in prima epistola sui decreti. Et Innocē. primus in epistola ad Alexādrum. ¶Armachanus autē quasdā autoritates in cōtrariū huic sententię obmolitur. Primùm illud. 1. ad Timoth. 4. Noli negligere gratiam, quæ est in te, quę data est tibi per impositionē manuū presbyterij: quasi mun⁹ presbyteri sit manus impositio, quę dicitur confirmatio. At verò Timotheus creditur fuisse episcopus ordinatus à Paulo, Eūdem enim ipsū insinuat cap. 3. dicēs. Oportet episcopum irreprehensibilem esse. Ideq; ait loco proximè citato Aug. Et Ambro. super illud ad Eph. 4. Dedit quosdam pastores &c. vbi subiungit tunc primos presbyteros appellatos esse episcopos, vt mortuo episcopo prim⁹ presbyter succederet. Vnde apud Aegyptios, ait, illa inoleuit cōsuetudo, vt absente episcopo presbyter cōsignaret, hoc est cōfirmaret. Sed iam cùm episcopi ꝑ electionem creentur, insinuat nemini præter ipsos, fas esse confirmare. ¶Secundò adducit illud Actuū. 9. de Anania, qui imponens Paulo manus, ait, Dominus misit me, vt videas, & implearis spiritu sancto. Ad hoc autē respōdetur. Primò ꝙ illa manuum impositio nullo modo fuit confirmatio: nam præcessit baptismum Pauli, & ante baptismum nullū recipitur sacramentum: sed fuit sanatio cæcitatis, iuxta verbū euāgelicum, Super egros manus imponent, & bene habebunt. Vnde quod ait, vt videas, refertur ad salutē corporalem, quam illi contulit. Et implearis spiritu sancto, ad baptismū, quē subinde erat suscepturus. Et fortè curatio illa fuit per modum exorcismi, qui super energumenos præcedit baptismū. Præterquā, ꝙ Ananias forsan erat episcopus. Quāuis Armachanus sibi ipse nō constet: nā ait fortasse fuisse laicum: quia nō habetur in textu, nisi fuisse discipulum. Attamen Aug. q. 42. in quæstionibus super Lucā de decem leprosis ait, Paulum ad eum fuisse missum, vt illo sacerdotio, quod in ecclesia cōstitutū erat, sacramentū doctrinæ fideiq; perciperet, vbi episcopale insinuat sacerdotiū. ¶Tertiò adducit & morē antiquū, quē Diony. refert. ca. vlt. eccl. hierar. ꝙ s. baptizati illico super frontē confirmabantur. Hoc autē potiùs est cōtra ipsum, vt bene ait Waldēsis; nā Dionysius nūquam cōmemorat aliquē baptizari nisi à hierarcha. i. episcopo, si erat præsens, & ideo statim baptizatū cōfirmabat. Cū aūt episcopus nō aderat, non ait Dionysius, ꝙ baptizatus confirmaret. ¶Postremò Armachan⁹ affert morē Armenorū & Græcorū, apud quos, inqt, presbyteri sacramen-

Margin notes: *Can. Manus.* — *Actuum. 8.* — *Armenorū cauillum.* — *Armachani argumenta.* — *Secundū argumentum.* — *Tertium argumentum.* — *Postremū argumentum.*

cramentũ cõfirmationis exhibẽt.Ad hoc tamen primum respondet Waldensis, quòd mẽdaciter hũc citat morẽ:nam Guido Carmelita inter errores Armenorũ vicesimum primum eũ cõnumerat, ꝙ sacramentũ cõfirmationis,& extremæ vnctionis negãt.Secũdò respondet,ꝙ si talem habẽt morẽ,vt Augu.& Ambro.de Ægyptijs referunt,nõ perficiunt sacramentũ. Neq; hoc mirũ est,cùm alijs multis sint erroribus cõplicati. Eorum enim abusum notauit Greg.capit.Peruenit. ad Ianuariũ episcopum Constantinopolitanum,cũ qbus ad euitãdum scandalũ dispensauit,qua quidẽ forsan dispẽsatione hucusq; cõtra Romanum decretum vtuntur.¶Duo autem canones restant, qui possent lectorẽ fallere:scilicet canon.Omni tempore.de cõse.d.4.& canon Presbyter.95.d.in qbus ambobus ait Martinus Papa. Presbyter pręsente episcopo non signet infantes,nisi fortè ab episcopo fuerit illi præceptũ.Id enim intelligi nõ põt de signatiõe, quam sacerdos facit in vertice:nã illam ꝑ se poterat absq; episcopi facultate facere:ergo intelligitur de chrismatione in fronte,quę est cõfirmatio.Vnde colligitur,ꝙ absente episcopo presbyter posset cõfirmare,& in eius pręsentia de ipsius facultate. Respondetur tñ illud intelligi de signatione, quã sacerdotes faciunt in vertice: nam in primitiua ecclesia,neq; illa erat licita presbyteris in pręsentia episcopi,vt habetur in epistola Leon. 66. & in epistola Damasi. Sed Syluester illã concessit, vt ait Hugo de sacra.lib.2.p.7.c.3. Ne fortè,inqt,per absentiam episcopi sine manus impositiõe baptizatum ab hac vita migrare cõtingeret.Quo verbo nemo fallatˀ intelligens Hugonẽ velle illam vnctionẽ valere ꝓ sacramẽto cõfirmationis: quandoquidẽ capite pręcedenti dixerat solis episcopis apostolorũ vicarijs illud sacramentũ cõpetere.Sed voluit dicere illud esse permissum, ne baptizatus absque vllo chrismatis signaculo decederet.

Duo canones.

2.Opinio. ¶Secunda opinio in alio extremo est,ministeriũ cõfirmationis sic esse propriũ episcoporum munus, vt neq; ex dispensatione Papæ id possint simplices sacerdotes exequi, imò quanuis id attentarent,sacramentum esset nullum.Huius opiniõis fuit Diuus Bonauentura di.7.& ibidem Scotus.q.1.& Durã. q.3.&.4. qui id inter omnes asseuerãtissimè tenet.Et Adria.q.de confirmatione art.3.

3.Opinio. ¶Tertia opinio est media. s. ꝙ solis episcopis id ex officio incumbit. Itaq; si absq; cõmissione Papæ simplex sacerdos id attentaret,nullũ esset sacramentũ, sed tñ ex tali cõmissione illud valeret.Quo fit,vt quantũ ad necessitatẽ sacramenti, nõ sit minister solus episcopus, sed sub distinctione ipse vel sacerdos ex cõmissione Papę.Atq; hãc opinionẽ amplexus est Alexan.4.p.q.28.mẽb.1.ar.3. Et S.Tho.in præsentiarũ. & in.4.d.7.q.3. & Ricardus ea.d.ar.2.q.1.& Palud.q.4.qui oĩa argumenta cõtraria ꝓcenset & soluit.& Marsilius in.4.q.5.ar.3.¶Arguit ergo D.Th.primo loco.Gregorius scribẽs Ianuario episcopo Constantinopolitano,& refert can.Peruenit.95.di. Peruenit,inqt,ad nos quosdam scandalizatos fuisse,ꝙ presbyteros chrismate tãgere eos, qui baptizati sunt, ꝓhibuimus: & nos qdem secũdùm veterẽ vsum nostræ ecclesiæ (.s.Romanæ) fecimus (loquebatur enim ecclesiæ Grecanicæ) sed si omnino aliqui hac de re cõtristantˀ,vbi episcopi desunt, vt presbyteri etiã in frõte baptizatos chrismate tãgere debeant, cõcedimus. Arguitur ergo ex hac põtificia concessione. Illud qđ pertinet ad necessitatẽ sacramentorũ, nõ est ꝑpter vitandũ scãdalũ immutandũ,ergo ꝙ episcopus cõfirmet, nõ est de necessitate sacramẽti. Respondet,ꝙ cùm papa in ecclesia habeat plenitudinẽ potestatis,ex qua põt aliqua,quæ sunt superiorũ ordinũ,quibusdam inferioribus cõmittere:sicuti qbusdã presbyteris cõcedit cõferre minores ordines,qđ ad episcopalem attinet dignitatẽ,ex hac potestatis plenitudine cõcessit Gregor. ꝙ simplices sacerdotes hoc sacramentum cõferrent, quousq; scandalũ tolleretur. ¶Solutio autẽ hæc D.Th.nõ videtˀ in forma satisfacere.Arguitur ergo primò ex potissimo fundamento Scoti & Duran.& suorũ sequaciũ.Aut diuina Christi institutio fuit, vt oẽs sacerdotes rõne sacerdotalis characteris essent cõfirmationis ministri:aut ꝙ soli episcopi.Si nos primum membrum admittamus, sic arguitˀ. Potestas ministri diuinitus instituti licet dependeat à Romano pontifice quantum ad vsum, vt per quẽ potest bona causa ab vsu arceri,nihilominus quãtum ad essentiã sacramẽti nõ dependet ab illo:licèt enĩ papa possit sacerdotẽ suspẽdere ne cõsecret,nihilominus,si cõsecrare pergit,quãuis cõtra obediẽtiã delinquat, tñ verè cõsecrat:ergo quãquã Papa simplici sacerdoti inhiberet confirmare, atq; adeò peccatum illi esset nõ obedire,

Primum argumentum.

Argumẽtũ Durandi.

Primum argumentum.

nihilominus verum sacramētū cōficeret. Et cōfirmatur ratio. Ob id quòd Christus instituit vinū esse materiam eucharistiæ, quāuis aliqua de causa posset quādoq; Papa iubere, vt esset albū, nihilominus impedire nō posset, qn si cōsecratio fieret in rubeo, sacramentum esset solidū. Pari ergo mō si Christus instituit oēs sacerdotes ministros consecrationis, non pōt facere Papa, vt episcopus esset de essentia. Cōtrariū aūt decernitur in allegato cap. Manus. videlicet, ꝙ sit de essentia. Vbi habetur, ꝙ si simplex sacerdos cōfirmauerit, totum sit irritū, & non connumeretur inter sacramenta, & de cōsuetudine ca. Quāto. dicit Innocētius illud inaniter fieri. Si aūt demus secūdum membrum. s. ꝙ Christus instituit solos episcopos ministros huius sacramenti, quod Alexan. & S. Thom. & eorum assecle sentire vident, dicentes illis incumbere ex officio, tūc emergit grauius argumentum.

Alterum argumentum. Diuinus minister tam est de essentia sacramēti, quàm materia & forma: sed ea, quæ de essentia sunt, papa mutare non pōt: ergo nec simplici sacerdoti administrationē confirmationis cōmittere. Alioq eadē rōne diceres, ꝙ posset etiā mutare materiā, vt aquam in baptismo, & oleū in cōfirmatiōe, & vinū in eucharistia.

Secundū argumentum. ¶Secūdò arguit. Si episcopus diuinitus habet ex officio confirmare, id habet ratione suæ ordinationis: nā electus non ordinatus cōfirmare nō pōt. Tunc sic. Tam de essentia est minister sacramēti, q̄ ipse qui suscipit: summus autē pontifex facere neqt, vt nō baptizatus posit suscipere alia sacramenta: eo ꝙ de iure diuino baptismus est ianua sacramentorum, aut ꝙ mulier recipiat ordines sacros, aut ꝙ sanus suscipiat sacramētum extremæ vnctionis: quia iure diuino determinatum est cōtrarium: quare facta non tenerent: ergo nec pōt facere vt ille, qui non est episcopus posit cōfirmationis sacramentum exhibere.

Tertium argumentum. ¶Tertiò arguit. Si episcopus habet ex institutione diuina cōfirmare, perinde illam habet, vt sacerdos, cōsecrare, & absoluere, & inungere infirmum: hęc autē Papa nō pōt ei, qui non est sacerdos cōmittere: ergo neq; sacramētum cōfirmationis ei, qui nō est episcopus.

Quartū argumentum. ¶Quartò arguit. Tam ꝓprium est episcopi cōfirmandi munus, q̄ conferendi maiores ordines, & consecrandi episcopos: hæc autē non potest papa simplici sacerdoti committere: ergo neq; cōfirmationis functionē.

Quintū argumentum. ¶Quinto deniq; arguitur. Aut papa illam cōmissionē facere pōt rōne iurisdictionis, aut ratione consecrationis: nō primum, quia nisi ipse esset sacerdos, & consecratus non posset confirmare: quare neq; id committere. Alioqui id etiā posset committere ei, qui non est sacerdos. Si verò hoc habet ratione ordinis & cōsecrationis, cùm in hoc nō antecellat episcopis, fit vt quicunque episcopus in sua diœcesi posit simplici sacerdoti cōmittere confirmare, quod nemo concedit. Imò licèt hoc papæ cōpetat ratione iurisdictionis, apparet idē subsequi: nam præterquam in foro causarum, episcopus, in sua diœcesi eandem habet iurisdictionē, quā papa in tota ecclesia. Propter hæc, atq; alia argumenta ait Durandus opinionē S. Tho. nō solùm falsam, sed & fidei & ecclesiæ valde periculosam, sicuti illam, ꝙ licèt chrisma non esset ab episcopo consecratum sacramētum esset validum. Et Durandum omnino sequitur Adrianus. *Durand.*

Conclusio decisiua. ¶At profectò solidior est conclusio contraria, quam hîc pro certa statuimus. Nō est dubitandū, quin simplex sacerdos ex commisione papæ posit sacramentum cōfirmationis exhibere. Et qui de hoc iā modò hæsitaret, ecclesiasticis sanctionibus aduersaretur. Etenim quāuis hæc conclusio ex sacris literis nō planè colligat, sufficere tñ debet orthodoxis, quòd Gregorius illam fecit dispēsationē.

Glossatur canon. Peruenit. 95. distinct. ¶Ad hoc vero Durandus aliter respōdere nō potuit, quàm ꝙ cùm homo esset, & nō De⁹, errare potuerit, cui & Adrianus applaudit. Hoc autē profectò viris catholicis, vt isti fuere, næuū impingit.

Scotus. Scotus aūt alia duo cōminiscitur glossemata. Primum. s. ꝙ forsan in primitiua ecclesia non erat differentia inter episcopum, & simplicem sacerdotē. Attamē licèt hoc Ambro. suprà citatus, & Hiero. super epistola ad Titum dixerit, & refert can. Olim. ea. d. 95. nihilominus ante tēpus Gregorij iā erat distinctio. Item, qa Gregor. expresè in dicto ca. Peruenit. eandē insinuat distinctionē, dicens, ꝙ vbi episcopi defuerint, presbyteri cōfirmare posint. Secunda eius glossa est, ꝙ creauit illos presbyteros episcopos ad illum effectū. Sed in hoc minus probabilitatis est. Primò, quia papa nō posset episcopos ordinare absentes. Secundò, quia non pōt eos ordinare ad vnum effectum, & nō ad omnes: qui em̄ episcopus est, oībus fungitur episcopalibus functionibus. Tertiò, quia non solùm illis singulariter id concesit, sed & alijs

ait

Adrianus. illic pro tempore succedētibus. ¶Adrianus ait,& forsan nō cōmisit illis sacramentū confirmatiōis, sed simplicem vnctionē. At verò nec solutio hæc sustineri potest: nā cùm pmiserit chrismare in fronte, id ipsum est cōfirmare. Aliàs nō pmisisset nisi in vertice capitis. Præsertim ꝙ permisit id ipsum, quod antea prohibuerat (.s.cōfirmationē.) Alij dicūt, ꝙ id tantū permisit tanquā impunitū ad euitandū scādalū, vt meretricium. Sed neq; hoc vllā habet veritatis effigiem: nam tunc illos fefellisset. Quare certissimū est id fecisse ex plenitudine potestatis, quam censebat ad id extēdi. ¶Sed vt rem cōcludamus, litem hāc iā synodus Florentina diremit approbās, autoritate apostolicæ sedis posse sacramētum hoc simplici sacerdoti cōmitti. Quapropter licet Sco. & Dur.& alij, q pdictā synodū an cesserūt, illā vtcunq; opinionē defensare potuerint, mirādū tñ est de Adriano quomodo decretū illud nō legerit. Est ergo iā nō solū opinio, verū & ecclesię sanctio. ¶Respondetur ergo ad primū argumētū cōtrarię opinionis, ꝙ Christ⁹ neq; oēs sacerdotes simpliciter ministros hui⁹ sacramēti instituit, sicut eucharistiæ, aut pœnitentiæ, neq; verò solos episcopos, sed medio modo, quod Paludan⁹ loco citato probè tetigit. Aliquid enim tanquā necessariū determinauit, & aliquid iudicio ecclesię reliqt. Statuit, inquā, solos sacerdotes siue ex officio siue ex cōmissione posse cōfirmare: quòd autē episcopi essent, arbitratui ecclesiæ cōmisit, vt posset illos etiam tanquā sacramēto necessarios instituere. Ratio prioris mēbri fuit, ꝙ potestas sup corp⁹ Christi mysticū deriuatur ab ea, quæ est sup corpus Christi verū, putà cōsecrandi. Vnde sicut baptizare solis sacerdotibus ex officio cōuenit, ita nō nisi illi cōfirmare possūt. Nisi quòd necessitas baptismi, quę legē nō habet, laicis baptizare permittit, non autē cōfirmare: quia nō est sacramētū necessariū. At verò quia cōfirmatio prestantius est sacramentū, vt canones citati docēt, in facultate ecclesiæ cōstituit, vt episcopos tanquā necessarios ministros, suo iudicio declararet, quod tēpore apostolorū obseruatū creditur. Respōdetur ergo, sacerdotes non sic esse diuinitus institutos ministros, vt aquā in materiam baptismi, & vinum in materiā eucharistiæ, sed dependenter ab ecclesia, quæ posset conditionem illā adhibere, vt necessariò essent episcopi, nisi ex eius dispensatione: non tamē illud valeret cōmittere, nisi sacerdotib⁹. Quod totum cōstat ex ecclesię traditiōe & ritu. ¶Et pariter respōdetur ad aliud, quòd neq; episcopi sunt necessarij de iure diuino, sicut materia & forma sacramētorum, sed de iure ecclesiastico, super quo ideo papa dispēsare pōt. Quòd si arguas. Illa, quæ sunt de essentia sacramēti ecclesia nō potest mutare: ergo episcopi nō sunt de essentia. Distinguitur antecedēs. Cōceditur, inquā, substātias eorū, quę sunt de essentia ecclesiā non posse mutare, vt putà materiā & formā, & pariter nō potest mutare, quin ministri sint sacerdotes, qualitatē tamē ex cōmissiōe Christi facere de essētia, nisi ipsa ecclesia dispēsauerit. Et ita censendum est episcopū esse de essētia, vt nisi ecclesia dispēsaret, sacramentū esset irritū, postquā ipsa ita nos docet. Atq; hęc est mens S.Thomę in psenti solutiōe. Quemadmodū facere potest, vt cōsanguinei nō sint personę legitimæ matrimonio contrahendo, quod aliàs iure diuino teneret. Ex quo fit, vt nulla, quātuncūq; vltra hoīnū memoriā antiqua cōsuetudine introduci posit, vt sacramentū confirmationis à simplici sacerdote absq; apostolicæ sedis facultate sit validū. In cuius sententiæ cōfirmationē statutum est cap. Quanto. de cōsuetudine. nā quod est de essentia sacramēti nulla valet cōsuetudo mutare. ¶Eodem modo soluitur secundū argumentū: conceditur enim episcopū ratione suę administrationis esse necessarium ministrū, non tamē iure diuino, vt est necessariū quòd suscipiēs alia sacramenta sit baptizatus, & qui suscipit ordines sit vir, & qui vngitur sit infirmus, vt nomen extremæ vnctionis sonat. Et ideo licèt in his tribus papa dispēsare nequeat, potest tamē in primo. ¶Et per idē respondetur ad tertiū. Nō enim sic de iure diuino episcopus est necessarius minister cōfirmationis sicut sacerdos cōsecrationis eucharistiæ, aut absolutionis sacramentalis, & ideo nō potest Papa dispensare, vt nōn sacerdos consecret, aut absoluat, sicut quòd ille, qui non est episcopns, cōfirmet. ¶Ad quartum eodem modo negatur maior. Collatio enim maiorū ordinū de iure diuino tribuitur episcopo: quare hoc simplici sacerdoti nō potest papa committere. Vnde licèt doctores pontificij iuris probè teneant, papā posse cōmittere officiū confirmationis simplici sacerdoti, glossa tñ citati capituli Peruenit. 95. d. nulli nititur pbabilitati: dicens, quòd papa potest cōmittere

Concilium Florentin.

Argumentorum dilutio.

Paluda.

Soluitur aliud argum.

Solutio secundi.

Solutio tertij.

Respōsio ad quartum.

re simplici sacerdoti, vt cõferat maiores ordines: ob hãc regulã; ꝙ quicũq; ordines, quos habet, põt ex commissione cõferre. Quare & diacono, inquit, põt cõmittere, vt cõfirmet. Eadẽ enim facilitate dicere potuisset, ꝙ diaconus ex cõmissiõe põt diaconatũ cõferre. Nã pariter addit glossa in can. Manus. de cõs. d. 5. quòd quicũq; cõfirmat⁹, etiã laicus, potest ex cõmissiõe cõfirmare. Regula ergo illa fallacissima est. Imò quia minores ordines non habẽt necessariã potestatẽ super corp⁹ Christi verũ: quia nõ ministrant immediatè sacerdoti, sicut diaconus & subdiaconus, sed sunt ministrorũ ministri, põt papa eorũ collationẽ cõmittere simplici sacerdoti, secùs de maioribus ordinibus: eò ꝙ necessariã habẽt potestatẽ supra corp⁹ Christi verũ, aut cõsecrãdi, aut sacerdoti materiã ministrãdi. Diacon⁹ aũt, qa nõ habet illã potestatẽ immediatã vt conficere possit corpus, fit vt neq; ex cõmissione cõfirmare possit, tantum abest, vt hoc possit laicus. ¶ Ad quintũ demũ respõdẽdo negatur, eadẽ ratiõe posse episcopũ functionẽ cõfirmationis suo presbytero cõmittere: nã hoc ptinet ad plenissimã potestatem iurisdictionis vniuersalis ecclesiæ, cui soli Christus rẽ tanti momenti cõmisit. Papa autẽ, sicut generale cõciliũ eius autoritate indictũ, eãdẽ vniuersalẽ ecclesiã repræsentat. Ex quo fit, vt papa elect⁹ antequam sit in sacerdotẽ ordinatus, licèt nequeat cõfirmare, possit tamen eandẽ functionẽ simplici sacerdoti cõmittere. ¶ Secundũ argumẽtũ S. Thom. est. Baptismus videt esse maioris efficacię, quàm cõfirmatio, eò quòd per illũ fit plena peccatorũ remissio, quæ nõ fit per cõfirmationẽ: simplici aũt sacerdoti ex officio incũbit baptizare: ergo & cõfirmare. Respõdetur ꝙ licèt baptismus sit efficacior quãtũ ad remotionẽ mali, eò quòd est regeneratio hominis de nõ esse ad esse spirituale, tamẽ cõfirmatio est perfectior, quantũ ad promotionẽ in bonũ: nã per illã auget robur gratię ad propugnandã fidẽ, quę tenerior recipitur in baptismo. ¶ Tertiò arguitur. Sũmitas capitis, vbi secundũ medicos est propria rationis sedes, eò quòd illic virtus viget cogitatiua, est fronte nobilior, vbi est locus imaginatiuæ: sed simplex sacerdos põt vngere baptizatos in vertice: ergo à fortiori in frõte, quæ est cõfirmatio. Respõdetur, discrimẽ hoc nõ sumi ex mẽbrorũ dignitate, sed ex effectuũ excellẽtia: nã secundũ Rabanũ lib. de institutione cleri

Soluitur quintũ.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

corũ. & refertur de cõse. d. 5. can. Nouissimè. signatur baptizatus in summitate capitis p sacerdotẽ: per pontificẽ verò in fronte: vt in priori vnctione significetur super ipsum spiritus sancti descẽsio ad habitationẽ Deo cõsecrandã: in secunda quoq;, vt eiusdẽ spiritus sancti septiformis gratia cũ omni plenitudine sanctitatis & scientiæ & virtutis venire in hominẽ declaretur: & ideo hoc datur in frõte, quæ est pars omnium patẽtissima, vbi, vt suprà diximus, congruit vexillum crucis ad pugnam circunferri.

Canon nouissimè, de cõsec. di. 5.

ARTICVLVS. XII.

Vtrùm virtus huius sacramenti sit conueniens.

DE ritu tandẽ sacramenti statuitur cõclusio postrema totius materiæ. Ritus quos ecclesia in hoc, & in alijs sacramentis obseruat, sunt conuenientes. Probat, qa regit spiritu sancto, iuxta illud Matt. 18. vbi fuerint duo vel tres in noïe meo cõgregati, ibi sum in medio eorũ. Vnde firma certitudo colligitur, oẽs ecclesię ordinatiões secũdùm Christi sapiẽtiã dirigi & sanciri. ¶ Ritus aũt sunt illi q præter materiã & formã, quæ ad essentiã sacramẽti pertinẽt: adhibent. Tẽpora verò nõ sunt eidẽ sacramẽto cõstituta, sicut baptismo, quãuis illis temporibus suprà dictis paschatis & pentecostes, quæ baptismo solẽni destinabantur, si episcop⁹ adesset, celebrabatur quoq; solenniter sacramentum confirmationis. Qui quidem ritus etiam nũc decori esset, at nõ est in vsu. Rursus propter excellentiam huius sacramẽti, vbi datur robur ad pugnam, mos erat antiquus, vt tam qui confirmabantur, quàm episcopi confirmantes ieiuni ad hoc sacramẽtum accederent, vt habẽtur in concilio Aurelianensi, & Meldensi, canone. Vt ieiuni. & canone. Vt episcopi. de consecratio. distinct. 5. Sed propter multitudinem fidelium, qui non possent breui tẽpore confirmari, mos ille iam aboleuit, & confirmatio fit, tam à prandio, quàm ante prandium. Susceptor, licèt non sit de essentia, pertinet tamẽ ad ritũ ex præcepto. Cere⁹ autẽ, qui offertur, nonnulla religio est, sed tamen eius omissio nullum esset peccatum, sicut neque nõ dare alapam. Mos enim ille, vt suprà diximus, nõ tam ob id introductus est, vt cõ-

Cõclusio.

Tempus.

Ieiuni.

Susceptor.

Cereus.

Dare alapã

firmatus memor sit semp sacramēti,q̃ vt admoneatur illud suscipere ad pugnã, vt inde discat cõtumelias & plagas pro Christi nomine pferre.¶Postremũ argumentũ S.Th. est de chrisinate.Cùm em̃ per hoc sacramentum conferatur plenitudo spiritus sancti, apparet cõficiendũ esse potius in festo pentecostes, q̃ in cœna Dñi. Respondet, quãtum ad essentiã attinet omni tẽpore posse cõfici, vt habetur in decreto Martini de cõsecra.di.4.can.Omni tẽpore.sed tñ cõfectionis solennitati congruentissimus est dies cœnæ Dñi, tum q cùm in paschate celebrandus erat solennis baptismus, vbi opus est chrisinate,expediebat biduo antè cõsecrari, vt posset per parœcias distribui,tũ etiã q cùm illa die per Christi benedictionẽ cõsecratũ est sacramẽtum eucharistiæ,quod est omniũ sacramẽtorum ac benedictionũ finis, aptissimus est,vt etiã tunc chrisma benedictionibus cõsecret, vt suprà ex decreto Fabiani mõstratũ est,qđ refert de cõsecra.dist.3.can.Literis.

De chrisinate.

Dies cœnæ.

DISTINCTIO

octaua. De sacramẽto eucharistiæ secundùm se.

Cap. 1.

SAcrosanctũ eucharistiæ sacramentũ est,qđ dicendi series nobis offert, de quo post baptismũ, & confirmationem dicamus. Est enim eucharistia sacramentũ corporis & sanguinis Christi; quo vita spiritualis nutrit,quã & baptism⁹ nobis præstat, & confirmatio corroborat. Vñ cùm per nutrimentũ mẽbra in vnum corpus coalescãt, sacramentũ hoc, qđ vnius habet cõuiuij effigiem, atq; adeò pfectione vnũ est, ecclesię vnitatẽ tũ significat,tum subinde efficit. Quare Paul.1. Cor.10. Vnus panis, & vnũ corpus multi sumus, oẽs q de vno pane & de vno calice participam⁹. Sup quẽ locũ Aug. sicut vnus panis ex multis granis, & vnũ vinũ ex multis acinis, sic & ecclesia ex multis fidelibus charitate copulante cõnectit. Quod qdẽ sacramentũ Christ⁹ in nouissima cœna constituit, iuxta verbũ Pau.1. Cor.11. Ego enim accepi à Dño, qđ & tradidi vobis: quoniã Dñs Iesus in qua nocte tradebat, accepit panẽ, & gratias agens benedixit ac fregit, deditq; discipulis suis dicẽs, Accipite & manducate, Hoc est corpus meũ: hoc facite in meã cõmemorationẽ. Similiter & calicẽ postquã cœnauit dicẽs, Hic calix nouũ testamẽtum est in meo sanguine, Hoc facite quotiescunq; bibetis in meam commemorationem.

Eucharistia

Paul.1.Cor.10.

Aug.sermo de infantibus. & refertur de cõse.d.2.canon. Quia passus.

Pau.1.Cor.11.

Cap. 2.

¶Non est autẽ pinde ad salutẽ necessariũ sacramentũ hoc, ac baptismus, dicẽte ad Bonifaciũ Aug. Nulli est aliquatenus ambigendũ, tũc vnũquenq; fidelẽ corporis & sanguinis Chri participem fieri, qñ in baptismate mẽbrũ Christi efficit: nec alienari ab eius panis calicisq; cõsortio, etiã si antequã panẽ illũ comedat & calicẽ bibat, de hoc seculo ĩ vnitate corporis Chri cõstitutus abscedat. Quo fit, vt p votũ eucharistię, qđ in sacra

Augusti.ad Bonifaciũ.

mento

mēto fidei, hoc eſt, ī baptiſmo includit᷑, ſatis quãtū ad ſalutis neceſsitatē attinet, manducet᷑ caro, bibaturq́; ſãguis Chr̄i, vt
Ioan. 1. eius impleat᷑ verbū, Niſi mãducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius ſanguinē, nō habebitis vitã in vobis. Quę q̃dē mãducatio, ſpiritualis eſt ꝑ fidē. At q̄m votum hoc ſecū adfert pręceptū illud re vera implēdi, fit vt pręceptū ſit diuinū
Can. Omnis utriuſq; ſexus. de pœnitentijs & remißio. Cap. 3. ꝑ tp̄e & loco ſacramentū hoc ſuſcipere, qđ q̃dē tēpus ſanctione ſua ſacroſancta mater eccleſia ſemel in anno præſcripſit.

¶ Atq; vt multis noībus hoc ſacramētū deſignat᷑, ita & multis fuit antiq̃tus ꝑſignatū figuris. Eſt em̄ & ſacrificiū, quaſi quædã immolatio memoratiua paſſionis Chr̄i ꝑteritæ. Et ſynaxis, hoc eſt, cōmunio & vnitas, quã in ꝑſenti vita, dū ſumit᷑, operat᷑ ī eccleſia. Et viaticū, quo ad futurã patriã peregrinãtes ſuſtentamur. Ac demū euchariſtia, hoc eſt, bona gr̄a: vtpote ꝑ qđ & ſummã ſuſcipim⁹ gratiã, puta Chriſtū, & maximas illi referimus. Figura aūt huius ſacramēti fuit mãna, qđ poſt trãſitū maris rubri, q̃ baptiſmi vmbra fuit, Deus patribus contulit in deſerto. Et oblatio panis & vini Melchiſedech. Atq; omniū ꝑcipua paſchalis agn⁹ quotannis Hebręorū ritu immolatus.

DISTINCTIONIS octauæ, Quæſtio vnica de ſacramento euchariſtiæ ſecundùm ſe.

S.Thom. 3. part. quæſt. 73.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm Euchariſtia ſit ſacramentū.

IAM ſuprà diſt. 1. q. 6. art. 2. ille ordo ſacramētorum inſtitutus eſt, cuius tertiū locū obtinet euchariſtia. De quo vtique ſacramento ꝑ ſex diſtinctiones diſputandum eſt. Habet em̄ ſacramentū hoc inter cętera, ꝙ nō ſolùm ſacramentū, verùm & ſacrificium eſt. Quare de illo qua rōne eſt ſacramentū, quinq; diſtinctiōibus agendū eſt, & in poſtrema de eodē quatenus eſt ſacrificiū. Prima ergo præmittit diſtinctio de ipſo ſecundùm ſe ſacramēto. Ob idq; primus articulus eſt, vtrùm euchariſtia ſit ſacramentū. Et reſpōdet affirmatiuè. Euchariſtia eſt ſpeciale ſacramentū à cōfirmatione & reliquis ſuapte natura diſtinctū. Quod. n. ſit ſacramētum, cōfeſsio eſt eccleſię in illa collecta, Hoc tuū ſacramētū nō ſit nobis reatus ad pœnã, &c. Quòd aūt ſit ſpeciale & diſtinctū. d. 1. q. 6. arti. 1. ꝓbatū eſt, vbi rōnem diſtinctionis omniū explicuimus. Vn̄ & rō hæc reſumit᷑. Cùm em̄ ſpiritualia corporaliū analogia ꝑſcrutemur, & vita corporalis poſt eius generationē, qua recipit᷑, eiuſq; augmentū, quo ꝑficit, alimento egeat, quo cōſeruet᷑, fit vt & ad vitã ſpiritualē poſt baptiſmū & cōfirmationē neceſſariū ſit euchariſtiæ ſacramentū, cuius alimēto nutriat᷑. Cõcluſio.

¶ Et ꝑ hoc ſoluit primū ſuū argumētū S. Th. qđ eſt hoc. Ad eundē effectū nō debēt duo ordinari ſacramēta, cū vnūqđq; ſit efficax: cōfirmatio aūt & euchariſtia ordinãt᷑ ad ꝑfectionē, vt Diony. 4. c. eccle. hierar. autor eſt: ergo euchariſtia ſuperfluit. Rn̄det, īquã, ꝙ duplex eſt ꝑfectio, altera intrinſeca in homine, quæ fit per augmētū, & huic reſpondet confirmatio: altera verò per adiunctionem extrinſeci alimenti, quo conſeruatur, & huic reſpondet euchariſtia. Et quoniã perfectio intrinſeca antecedit extrinſecam, cōfirmatio præcedit euchariſtiã. Argumētū.

Quanquam

Expositio articuli. ¶Quãquam D.Tho. definitionem euchari stię non constituat, colligitur tamen ex eius verbis illa, quam in textu nos præfiximus. s. q̄ sit sacramentũ corporis & sanguinis Christi, quo vita spiritualis nutritur. Iam enim su prà bis diximus definitionem vniuscuiusq; sacramenti sic esse construendam, vt collocato genere, quod est sacramentũ, per eius peculiarem effectũ differentia subijciatur. Atqui in hac definitione gratuitus effect⁹. s. corpus Christi verũ & sanguis exprimitur, quatenus corpus mysticũ per gratiam spiritualiter nutrit. Et fundatur maximè definitio hec in verbis Christi, Hoc est corpus meũ, quod pro vobis tradetur, & hic est sanguis, qui p̄ vobis effundetur. Neq; opus est alias inculcare particulas, quas in 4. Sen. d.8. q.1. tũ *Scotus.* Scotus, tum subinde alij accumulant. s. q̄ sit sacramentum sub speciebus panis & vini sub certis verbis cũ debita intẽtiõe prolatis, &c. Horũ enim singula disputatione potius examinanda sunt, q̃ in definitione tanq̃ p̄ se nota presupponẽda. ¶Hæreses aũt, quę de hoc sacramento, & quatenus sacramẽtum est, & quatenus sacrificiũ olim ecclesię molestiam exhibuerunt, diuersis cuiusq; locis recensebimus. At de nomine eucharistiæ ar.4. cum cæteris, quib⁹ hoc sacramẽtum nominatur, dicemus. ¶Hic ergo hoc solum perscrutandũ est, pro quo. s. nomen hoc sacramentũ eucharistiæ supponat. Est enim in eo quatuor cõsiderare: videlicet species panis & vini cõsecratas, corpusq; & sanguinẽ quæ sub ipsis latẽt, & tertio eorũdẽ cõsecrationẽ, ac deniq; vsũ & sumptionẽ. Et quidẽ Sent. Magi. d.8. *Gabriel.* species ait esse sacramẽtũ eucharistiæ. Addit nihilominus Gabriel, tam consecrationẽ, q̃ sumptionem esse quoq; sacramenta. Nã cõsecratio est visibile signum inuisibilis gratię: scilicet, effectus gratuiti, nempe corporis & sanguinis, quem quidẽ effectum ipsa consecratio efficit. Et pariter sumptio est signum gratiæ, quæ suscipienti infunditur, eiusq; causa. Quare in eucharistia, inquit, plura sunt sacramenta, sicut in ordinibus. At quia ad vnũ corpus vnamq; alimoniam referuntur, vnũ censentur. Imò, q̄ consecratio sit sacramentũ est etiam opinio Marsi. in.4. q.1. ar.1. &. q.6. ar.2. & Caiet. suprà. q.63. ar.5. Quinetiam videtur esse. S. Thomæ in.4. d.8. q.1. ar.1. quæstiun.1. Cui etiã opinioni ratio hæc patrocinari videtur. Verba illa, Hoc est corpus meũ, sunt forma: ergo sunt forma sacramenti: at nec sunt forma specierum, nec corporis, sed ipsius consecrationis: quam significant, & efficiunt: ergo consecratio est sacramentũ sicut ablutio in baptismo. ¶Veruntamẽ his non obstantibus dicendum consecrationẽ *Sententia autoris.* si res penitiùs inspiciatur: non esse sacramentum, sed sacramentale quoddam. Consecratio enim sacramenti, vt nomen sonat, nõ est nisi actio, qua per formam perficitur sacramentum: quare sicut forma qua fit consecratio, non est sacramentum, ita neq; consecratio ipsa, sed est via ad sacramentum. Hoc. n. differt hoc sacramentum à baptismo & confirmatione, q̄ cùm illa consistant in vsu materiæ, actio ipsa seu applicatio materiæ, quã significat forma, est sacramentum. Hoc autem nõ consistit in vsu, neq; in fieri, sed in facto esse: & ideo consecratio non est visibilis forma corporis Christi, sed species sunt, quæ ipsum repræsentãt. Actio enim habet formam motus, corpus verò Christi non est nisi res permanẽs. Neq; verò sumptio est sacramentũ, neq; propriè causa gratiæ, sed est applicatio virtutis sacramentalis: putà, corporis, quod est virtus conferẽdi gratiam. Veluti in naturalibus applicatio ignis non est causa caloris, sed ignis ipse applicatus: applicatio verò est conditio agentis. In baptismo nanq;, quia nõ est alia virtus, q̃ motus aquæ, applicatio ipsa est sacramentum. At quoniã in eucharistia virtus est res permanens, scilicet, corpus, applicatio non est sacramẽtum, sed actio sacramentalis. Quare inferiùs. q.78. art.1. ad.2. argumẽtum ait. S.Th. q̄ vsus materiæ consecratæ, non est de necessitate huius sacramenti. ¶Superest autem ambiguitas inter corpus & species, pro quo illorum *Secundum dubium.* supponat sacramentum. Et quidem Capreo- *Capreo.* lus in.4. d.8. q.1. ar.3. arbitratur, p̄miscuè de omnibus posse prædicari, vt. s. species dicantur sacramentũ, qua ratione cõtinent corp⁹ & sanguinẽ. Et pariter corpus & sanguis qua ratione cõtinentur sub speciebus. Imò & aggregatũ ex speciebus & corpore censeri, inquit, potest sacramentũ. Et vt ab hoc vltimo inchoemus. Videtur huic fauere canon. Hoc est, de consecratio. dist.2. vbi habetur hoc sacramentum duobus constare: scilicet visibili elementorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine. Et sunt verba Augu. in lib. Sententiarum Prosperi. Quod autem corpus & sanguis dicantur sacramentum, apparet ex Gregorio, can. Multi. 1. q.

ti. 1. q. 1. Secundò quādo dicimus sacramentum adorare, corpus & sanguinem intelligimus. Tertiò illud est sacramētū, per qđ gratia confertur: illud autē est corpus, quod etiā sumere dicimus. Quare Christus ego, inquit, sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Et nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Accedit huc & autoritas non spernenda

VValdensis

Waldensis tomo. 2. de sacrament. ca. 21. vbi hoc discrimē inter hoc sacramētum & reliqua constituit, quòd in reliquis sacramentum sit visibilis forma inuisibilis gratię, vt ablutio: in hoc autem sacramentum sit inuisibilis gratia sub visibili forma: scilicet, verum Christi corp⁹ in recto sub forma panis, quam connotat in obliquo. Hæc ille.

Respō. legiti.

¶His tamen nihil obstantibus, vt res sit perspicua recolendum est tria esse in sacramento, quæ adnotauimus in baptismo: scilicet, sacramentum tantùm, quod erat ablutio, res tantùm, quæ erat gratia, & res & sacramentum, quæ erat character. Sit ergo prima propositio.

1. Propositio.

Id quod in eucharistia est sacramentum tantū, est species panis, & pariter species vini. Probatur, quoniā salua egregia autoritate Waldensis, illa definitio sacramenti, quòd sit inuisibilis gratiæ visibilis forma, omnibus est generalis, aliâs inepta esset. Quare eam & Magister Sententiarum. S. Tho. & omnes etiā huic sacramento competere autumant. Illa autem congruit speciebus, vtpotè quæ sunt visibilis forma inuisibilis gratiæ, puta tā corporis Christi & sāguinis, quàm gratiæ sacramētalis, qua corp⁹ mysticū efficitur vnū ex multis mēbris, sicuti panis ex multis granis, vt infrà videbim⁹.

2. Proposi.

Secūda propositio. Res tātùm est gratia, quæ sumentibus confertur: est enim res significata & non significans.

3. Proposi.

Tertia. Corpus & sanguis sunt res & sacramentum, & virtus sacramenti. Res scilicet, quia significātur per species, & per consecrationē perficiūtur. Sacramētum autem, quia corpus Christi quatenus sub eisdem speciebus velatur, corpus mysticum repræsentat. Sūt etiam virtus, quia quatenus corpus Dei est, gratiam in alimentum corporis mystici confert. Et hoc exprimitur can. Hoc est. suprà citato, vbi ait Augu. hoc sacramentum constare ex visibili elemētorum specie (quę scilicet est sacramentum tantùm) & inuisibili Christi carne & sanguine, tanquam sacramento & re sacramenti. Et sic intelligitur id quod ait epistola. 23. ad Bonifacium, scilicet quòd corpus Christi secundùm quendā modum est sacramentum. Omnes tres conclusiones affirmat venerabilis Hugo lib. 2. de sacrament. par. 8. cap. 7. vnde Magister Sentētiarum eas desumpsit dist. 8. cap. vlt. Et San. Th. hîc in solutione secūdi & tertij, & expressiùs infrà art. 6. Ac demum tanquā ecclesiasticum dogma suscepit Innocentius in capitulo. Cùm Marthæ. extra de celebra. missarum. Quapropter ad illud Gregorij in ca. Multi. respōdetur, quòd vocat corpus Christi sacramentum, quia est & sacramētum, & res sacramenti, vel certè, quia continetur sub sacramento, sicut confirmationem appellat chrisma, eò quòd est eius materia. Et simili modo respōdetur ad aliud de adoratione & sumptione, ꝙ cū dicimus adorare sacramentum, & ipsum sumere, intelligere possumus, corpus, quod est sacramentum & res, sed nihilominus species ipsas, quatenus ipsum continent.

Secundū argumentum.

¶Perspiciamus ergo quemadmodum D. Tho. in solutionibus argumentorū eandem profert sententiam, mutatq; illam, quam in. 4. designauit. Arguit enim secundo loco ad probandum, quod species non sint sacramentum hoc pacto. In quolibet sacramento nouæ legis species visibiles inuisibilem effectum efficiunt: vt ablutio baptismi characterem & gratiam: sed species eucharistiæ neq; corpus ipsum Christi verum efficiunt, quod est res & sacramentum, neq; corpus Christi mysticum, quod est res tantū: ergo non sunt sacramentum. Et respondet, ꝙ aqua baptismi non efficit gratiam, nisi per virtutē spiritus sancti, secundùm illud Chrysosto. super Ioā. ca. 5. In baptizatis non simpliciter aqua operatur, sed cùm spiritus sancti susceperit gratiam, tunc omnia soluit peccata. Sicut autem se habet virtus spiritus sancti ad aquam baptismi, ita se habet corpus Christi verū ad species panis & vini. Vnde species ipsę virtute corporis & sāguinis efficiunt gratiam. Vide ergo quomodo licèt in quarto dixerat, ꝙ sanctificatio materiæ: nēpe, consecratio erat sacramentū. (Vnde Marsilius & Caietanus suam fortè opinionem hauserunt) hîc non dicit nisi quòd species sunt sacramentum, quæ sicut aqua baptismi per virtutem spiritus sancti cōferunt gratiā. ¶Idem luculentiùs commonstrat in solutione tertij, quod est hoc. Sacramenta nouæ legis habentia materiam in eius vsu perficiuntur,

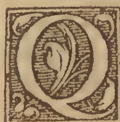
tur, vt baptismus in ablutione, & confirmatio in chrismatis consignatione: si ergo eucharistia esset sacramentum, perficeretur in vsu materiæ, non in cõsecratione ipsius materiæ, quod patet esse falsum, eò quòd forma huius sacramenti sunt verba, quæ in cõsecratione materiæ dicuntur, vt infrà patebit. Respondet negando similitudinem. Imò est inter hoc sacramentũ, & reliqua habentia materiã sensibilem interuallum. ¶ Ad cuius intellectum recolito, idem esse sacramentum, quod signum continens rem sacram: eucharistia autem continet in se rem sacram absolutè, & per modum permanentis: nẽpe, corpus ipsum Christi & sanguinem: aqua verò baptismi continet aliquid sacrum in se, sed tñ in ordine ad aliud, scilicet, virtutẽ ad sanctificandũ, quæ est ipsa applicatio aquæ. Et ideo sacramentum eucharistiæ perficitur in ipsa cõsecratione materiæ, alia verò perficiũtur in vsu, videlicet in applicatione ipsi⁹ materiæ ad sanctificandũ. Vnde colligitur, ꝙ sicut ablutio continens virtutẽ sanctificandi est sacramentum, ita species continentes corpus & sanguinẽ. Et ex hoc subsequitur aliud discrimen, ꝙ in eucharistia id quod est res & sacramentum, scilicet, corpus & sanguis, est in ipsa materia, nempe sub speciebus: id autẽ quod est res tantùm, est in suscipiente: scilicet, gratia quæ confertur. In baptismo verò vtrunq; est in suscipiente: videlicet, & character, qui est res & sacramentum, & gratia remissionis peccatorum, quæ est res tm̃. Et eadem ratio est de alijs sacramentis. ¶ Atqui ꝑ hoc ad argumentum, quo suprà arguebatur, formam esse partem sacramenti, respõdetur id negando. Imò vt dist.3. ar.1. expositũ reliquimus, forma neq; in baptismo neq; in cõfirmatione est pars sacramenti. Nam sacramentũ, sicuti res artificiata, nõ supponit nisi pro actione seu passione materiali quatenus determinatur per formam, vt pro ablutiõe. Sed est differentia, quòd forma in alijs sacramentis informat vsum materiæ ad conferẽdam gratiã, vt ablutionem in baptismo, Ego te abluo: in eucharistia verò determinat cõsecrationem materiæ, vt trãsubstantietur in corpus, idq; efficit. Quare sicut sacramẽtum baptismi supponit pro materiali ablutione determinata per formam, quatenus est in fieri: ita sacramentũ eucharistiæ supponit pro materialibus speciebus consecratis per formam, quatenus permanenter continent corpus. Et idem est de speciebus sanguinis. Atque hac ratione verè dicitur, estq; forma sacramenti.

Nota.

Forma non est pars sacramenti.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm hoc sacramentum sit vnum an plura.

Quoniam sacramẽtum hoc duas habet formas, duabusq; consecrationibus perficitur, meritò queritur, vtrùm sit vnum sacramentũ, an verò plura. Et respondet Diuus Thom. hac conclusione. Hoc sacramentum dicitur vnum. Et deducit conclusionem ex autoritate Aristot.5. Metaphy. tex.7. vbi ait, quòd vnum dicitur tripliciter: scilicet, indiuisibilitate, vt angelus: continuatione, vt linea: & perfectione, vt domus, quæ licèt sit plura in genere substantiæ, vt ligna & lapides, est tamen vna vnitate formæ in genere qualitatis: hoc autem sacramentum est vnum perfectione, vtpotè ad cuius integritatem omnia concurrunt, quæ ad eius finem sunt necessaria: sicut homo ex multis compingitur membris, & domus ex fundamento, parietibus, & tecto: ordinatur enim ad vnam refectionem similem corporali, quæ ex sicco cibo, & humido potu constat: ergo ex duplici consecratione constare debuit: scilicet, corporis & sanguinis: iuxta illud Ioan.6. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: est ergo nõ plura sacramẽta, sed vnũ. ¶ Conclusio huius articuli tãquam ecclesiæ confessio est amplectenda, vtpotè quæ tanquam vnum, hoc sacramentum inter septẽ vbiq; connumerat, vt patet de summa trinita. & fide catho. cap. firmiter. vbi habetur, ꝙ sub speciebus panis & vini perficitur mysterium vnitatis. Quare in concilio Florentino & alijs vt vnum sacramentum proponitur. Quinuerò & ex sacra ipsa scriptura colligitur. Ait enim Apost.1. Corin.10. Vnus panis & vnum corpus multi sumus oẽs, qui de vno pane, & de vno calice participam⁹. Vbi docet, hoc esse sacramentum ecclesiasticæ vnitatis, per cuius gratiam fit vnum corpus mysticum: cùm ergo sacramentum debeat suo effectui assimilari, fit vt sit vnum. ¶ At verò quoniã, vt dictum est, plura existit in genere entis. s. plures species ex pluribus cõsecrationibus resultantes, & plura sunt ibi contenta. s. corpus & sanguis, nõ desunt, qui sibi

Cõclusio.

Expositio articuli.

sibi nõ satis persuadere valeāt esse simpliciter vnū. Vnde Gab.i.4.d.8 q.2. ait hoc sacramentum non esse vnum, nec simpliciter nec propriè: quia non est vnum visibile, nec vnū continuatione, cùm species panis & vini nõ sint continuæ: imò species panis sunt diuersa accidētia, vt color, calor, & sapor. Neq; verò est, inquit, vnum vnitate signi & sacramenti: quoniam laicus dum sumit corpus, verè suscipit sacramentum, & nihilominus species vini sunt aliud sacramentum. Neque sunt vnum vnitate contenti sub sacramēto, quoniam sanguis non est sic pars corporis, vt illi sit cõtinua, sed est discontinuus per venasq; dispersus. Quare, vt infrà dicem⁹, ex vi cõsecratiõis panis, nõ est illic nisi corpus, sanguis verò per concomitantiam: & ex vi consecrationis vini non nisi sanguis, & per concomitantiam corpus. Cõcludit ergo solùm esse vnum ratione totius contenti per aggregationem, sicuti corpus & sanguis sunt vnū.

Gabriel.

¶At verò quanuis sacramentum non sit tā vnū, quàm est res indiuisibilis, est tamen propriè vnum in suo genere, scilicet, in genere pastus & conuiuij. Aristoteles enim non dicit, quòd vnum primo modo sit proprijssimè vnum, vt isti loquūtur, & secundo modo propriè, & tertio impropriè: quod enim impropriè est tale, non est tale: sed ait quòd indiuisibile est maximè vnum, quia non potest diuidi, & continuum taliter vnum, vt diuidi possit, & domus minus vnum, quia partes non continuantur. Nihilominus vnum quodq; est propriè vnum, etiam domus in suo genere. Ad propositum ergo respondetur, impertinens esse ad vnitatem sacramenti, quòd corpus & sanguis sint vnū per cõtinuationē, aut p aggregationē, aut ꝙ species sint continuæ: aliàs negādum esset, vbi sacerdos tripartitam sumit hostiam, vnum sumere sacramentum panis. Vnitas ergo sacramēti quia est signum, sumitur ab vnica significatione, quæ ex duabus consecrationibus resultat, vt pote per quas significatur vnica refectio, cuius integritas cõstat ex cibo & potu. Et hæc est tam propriè vnitas formaliter in genere signi, quàm vnitas lineæ in genere continui: quanuis materialiter resultet ex pluribus. ¶Et per hoc soluit aliud argumētum Aureoli apud Capreolum dist.8. cõtra eius secundam cõclusionem. Laicus dum sumit corpus, sumit totum sacramentum: nā sumit simul sanguinem illic per cõcomitantiā contentū, sumitq; adeò totam gratiam, q̄ sacerdos sumens corpus & sanguinem, aliàs iniuria fieret laicis dū sumptione sanguinis defraudātur: & eadē ratione sūptio sanguinis est sumptio totius sacramenti: nam pariter illic sumitur cum sanguine corpus: ergo sunt duo integra sacramenta. Negatur, inquam, dum sumitur solum corpus sumi totum sacramentum quoad integram eius repræsentationem: quoniam cùm ex vi cõsecrationis non sit illic nisi corpus, non est illa nisi cibatio sine potu: nam ad potum requiritur sumi sanguinem, qui sit primò per se illic ex vi consecrationis. Et pariter dum sumitur sanguis, non est nisi potatio, & non cibatio. Vnde D.Th.in.4.d.8.q.1.ar.1.questiuncu.2.ad 5.ait, ꝙ licèt Christus perfect⁹ sit sub vtraq; specie, non tamen quantum ad integrum vsum est sub vtraq;. ¶Ad illud autem de gratia, infrà dist.12.q.1.respondebimus, vtrū tātum gratiæ conferatur sub vna specie, quantum sub ambabus simul. Est tamen hoc ad vnitatē sacramenti impertinens: nam quanuìs tota gratia sumeretur sub specibus panis, nihilominus non esset quoad repræsentationem integrum sacramentū. Quare tū modò sequitur, quòd species sanguinis non sunt distinctum sacramētum totale: postquàm eādem gratiam conferūt. Sicuti dum sacerdos plures diuersas particulas hostiæ suscipit, per quancunque solam recipi totam gratiam, & nihilominus omnes simul sunt vnū sacramentum. Sic ergo de speciebus panis & vini simul sentiendum. Adde quòd & si negetur, tantā gratiam sumi in sumptione corporis, quātam in sumptione corporis & sanguinis: non subsequitur, aliquam laicis irrogari iniuriam: quia ecclesia nihil debet illis, si modò sacramenti decentiam seruet, quæ est vt propter periculū sanguis non temerè propinetur laicis.

Impugnatio.

Aureolus.

De gratia.

¶Primum ergo argumētum. S. Thomæ est. Nonnūquam sacramētum altaris pluraliter dicitur sacramenta, vt legitur de consecra.d.2.can.1. Qui est Alexandri, & refertur in cõcilio Florentino. Vbi habetur. In sacramentorū oblationibus, quę inter missarū solēnia domino offerūtur &c. Vn in collecta ait ecclesia. Purificēt nos domine sacramēta, quæ sūpsimus: ergo nõ est vnū, sed plura. Respondetur aūt nõ aliud cõsequi q̄ ꝙ sint plura facientia vnum. Vnde in eadem collecta protinus subditur. Hoc tuum sacramentum non sit

Argumētū.

Secundũ argumentum.

ſit nobis reatus ad pœnã.¶Et pariter reſpõdet ad ſecundũ,qđ eſt huiuſmodi. Sacramẽtũ eſt in genere ſigni:ergo vbi ſunt plura ſigna,plura ſunt ſacramẽta:ſicuti em̃ non põt vnus hõ eſſe plura aĩalia,ita nec vnum ſacramentum plura ſigna:ſed in hoc ſacramento ſunt plura ſigna panis & vini.Reſpondetur, inquam,nõ eſſe plura niſi materialiter. Atq; idem dicitur ad tertium de conſecrationib⁹, ꝙ ſcilicet ſint plures materialiter, vnum tamen integrantes ſacramentum.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm euchariſtia ſit de neceſsitate ſalutis.

SIcut de baptiſmo, ita & de euchariſtia quærit,vtrùm ſit neceſſariũ ſacramentũ.Suppoſita diſtinctione reſpondet ſex cõcluſionibus. Duo em̃ eſt in hoc ſacramento cõſiderare.ſ. id quod eſt ſacramentũ, vt ſunt ſpecies cõtinẽtes Chriſtũ,& id quod eſt res tantũ,quod art.proximo ex Paulo elicuimus eſſe vnitatẽ corporis myſtici, ad quod gratia huius ſacramẽti ordinatur,ob idq; dicitur cõmunio, quod articulo ſubſequenti repetendũ reſtat.

Prima concluſio.

¶Eſt ergo prima cõcluſio.Iſte effectus ſacramenti eſt de neceſsitate ſalutis:ſcilicet, vt homo per gratiam fiat membrum viuum eccleſiæ alijs per charitatẽ vnitum.Probatur,quoniam extra eccleſiam nemini patet ſalus,ſicuti in diluuio nemo extra arcam Noë fuit ſeruatus, vt habetur.1.Petri.3.Et ne ad hanc cõcluſionẽ reuertamur, tenẽda eſt tanquam de fide, quam Aug.cõtra Donatiſtas creberrimè cõmõſtrat.Et eſt determinatio eccleſię cap.firmiter.extra de ſumma trinita. & fide catholi.Imò eſt articulus ſymboli, credo in ſpiritum ſanctum,ſanctam eccleſiam,ſanctorum cõmunionem.

Secunda cõcluſio.

¶Secũda concluſio.Ante ſuſceptionẽ in re huius ſacramenti poteſt percipere homo hũc eius effectũ ſalutis per ſuſceptionẽ eius in voto . Probatur: nã cum voluntas apud Deum pro facto reputetur,ſicut poteſt adultus effectũ baptiſmi per eius votum ſuſcipere, ita & effectum huius.¶Eſt tamẽ differentia inter baptiſmum,& hoc ſacramẽtum,quantum ad duo. Primùm,quòd baptiſmus,& eſt principium ſpiritualis vitę, atq; adeò ſacramentorum ianua,vt ſine quo nullum aliud ſuſcipi poteſt:euchariſtia verò eſt quaſi cõſummatio totius ſpiritualis vitæ, ac perinde ſacramentorũ finis, vt diſt.1.q.6. art.3.viſum eſt.Per ſuſceptionem enim ordinis fit præparatio ad conſecrandam euchariſtiam , per ſuſceptionem aliorũ ad illam ſuſcipiendam.

Tertia concluſio.

¶Vnde colligitur tertia concluſio. Perceptio baptiſmi eſt neceſſaria ad inchoandam ſpiritualem vitam:preceptio autem euchariſtiæ eſt neceſſaria ad eãdem cõſummandã. Neceſſaria ſcilicet, non in re,ſed in voto , quemadmodum finis deſiderio mẽtis percipitur. ¶Altera differentia eſt, quòd per baptiſmum ordinatur homo ad euchariſtiam, ad baptiſmum autem non ordinatur per aliud præcedens ſacramentum .

Quarta cõcluſio.

Atque hinc infertur quarta concluſio . Pueri dum baptizãtur, intẽtione eccleſiæ ordinãtur ad euchariſtiã:quare ſicut fide eccleſię credunt, ita & eius voto ſuſcipiunt euchariſtiã .

Quinta cõcluſio.

¶Sequitur ſubinde quinta cõcluſio . Pueri nullatenus voto poſſunt percipere baptiſmum, ſed ſoli adulti , atque adeò neque rem ſacramẽti ſine perceptione ipſius ſacramẽti.Quã cõcluſionẽ ſuprà diſt.6.queſt.1.art.2. cõtra Caietanũ adduximus , ad probãdũ paruulis nullum patere ſalutis remedium præter baptiſmum in re .

Sexta concluſio.

¶Sexta igitur concluſio ex omnibus elicitur hæc.Sacramentum euchariſtiæ non eo modo eſt de neceſsitate ſalutis quo baptiſmus.

Expoſitio articuli.

¶Animaduertendum hîc quæſtionem præſentẽ triplicem habere ſenſum . Primus eſt, vtrùm hoc ſacramentũ ſit neceſſarium neceſſitate finis , vt diximus de baptiſmo : videlicet,vt ſine illo ſalus nequeat obtineri. Secũdus, vtrùm ſit neceſſarium neceſsitate præcepti diuini, & tertius vtrùm ſaltem ſit neceſſarium ob preceptum eccleſiaſticum. Et quidem Diuus Thom.ſolùm reſpondet ad quæſtionẽ in primo ſenſu , neque id omnino patenter & lucidè : nam poſtrema concluſio dũtaxat ait,quòd non eſt eo modo de neceſſitate ſalutis, vt baptiſmus. Attamen cũ baptiſmus ſit neceſſarius in re neceſsitate finis, planè intelligit hoc ſacramẽtum non eſſe tali neceſsitate finis neceſſariũ in re.Id qđ & quinta concluſio luculentiùs aſſeruit.Reſtat nihilominus dubium circa differẽtiam, quã in tertia concluſione inter baptiſmum,& euchariſtiam conſtituit. Videlicet, quòd baptiſmus requiritur in re, euchariſtia verò ſufficit in voto . Arguitur enim ſic. Sicut dum eſt copia baptiſmi nõ ſufficit votum,ſed requiritur realis ſuſceptio : ita dum temp⁹ ſuſcipiendi

cipiendi eucharistiã adest, nõ sufficit votum sine re. Et è conuerso sicuti extra illud tẽpus sufficit votũ eucharistiæ pro suo tẽpore, ita & votũ sufficit baptismi: nulla ergo est differentia. Respõdetur, vt scitè hìc dixit Caietanus, discrimen esse, ꝙ baptismus suapte natura nõ saluat nisi in re susceptus: & ideo per se cẽsetur necessarius in re: per accidens autem, nẽpe, quia copia eius haberi non potest, vsuuenit, vt votum eius sufficiat, idq; dũtaxat in adultis, qui tale votũ habere possunt. Eucharistia verò ex natura sua habet per votũ sui salutẽ operari: & ideo ꝑ se nõ est necessaria in re, sed quoniã preceptũ diuinum est, vt votum pro tẽpore & loco impleatur, remanet obligatio suscipiẽdi idem sacramentũ secundùm ecclesiasticã temporis constitutionẽ, vt d. 12. q. 1. videbimus. Neq; verò hæc differẽtia cẽsenda est arbitraria: imò ex rerũ natura ducitur. Eò enim, ꝙ baptismus est inchoatio vitæ, exigit, vt tanquã causa efficiens applicetur, atq; adeò in re: eucharistia verò quia nõ est nisi cõsũmatio sacramẽtorũ à natura sua adfert, vt per modum finis per mẽtis votum suscipiatur. ¶ Vnde ad argumẽtũ negatur similitudo. Non enim qua ratione baptismus, quando adest copia, requiritur in re, requiritur etiã eucharistia. Illud enim est de per se de necessitate salutis, & ideo habita opportunitate nõ est res amplius differenda: eucharistia verò, quia nõ est sic de necessitate salutis, etiã habita opportunitate differri potest vsq; ad tẽpus præfinitum præcepti, quod in eius voto includitur. De altero verò necessitatis sensu, vtrùm de susceptione sacramenti extet præceptũ diuinum, nõ est hìc locus disputãdi, sed infrà di. 12. q. 1. ¶ Atq; inde etiã fit plana quarta conclusio, ꝙ quia baptismus ordinatur ad eucharistiã eius susceptio includit votum eucharistiæ. Ad probãdum autẽ hanc cõclusionẽ citauit D. Tho. Augustinũ ad Bonifaciũ, quod nõ intelligas in epistola ad Bonifaciũ, sed in libro eorũ primo, quos contra duas epistolas Pelagianorum, scripsit ad Bonifacium. Illic enim cap. 22. extant hęc verba. Nec dicit, cogitetis, sed cogitatis. Pelagiani enim, vt suprà diximus, nõ eò baptizabant paruulos, vt crederẽt vllũ esse originale, quod illic remitteretur, sed vt intrarẽt in regnũ cœlorũ. Quare nõ baptizatos putabãt extra regnũ cœlorum habere vitam æternã. Redarguit igitur illos Augustinus nõ solùm ob ingressum illum, sed vt habeant vitã æternam esse baptizandos. Et ideo ait, Nec illud cogitatis (id est non animaduertitis) Paruulos vitam habere non posse, qui sunt expertes corporis & sanguinis Christi. Dicente ipso, Nisi manducaueritis carnem meam, &c. Vbi docet Aug. ob id paruulos in baptismo obtinere vitã, quòd illic includitur eucharistiæ votum. Atque idẽ illico lib. 2. cap. 4. autoritate Innocẽtij primi confirmat. ¶ Quòd si arguas. Qui baptizatur non solùm profitetur se suscepturum eucharistiam pro tempore, verùm & reliqua sacramenta, atque adeò adimplere omnia mandata legis: ergo in baptismo non magis includitur votum euchãristiæ, quàm reliquorum sacramentorum, atque adeò non magis hoc sacramẽtum in voto est de necessitate salutis quàm reliqua. Respondetur discrimẽ esse, ꝙ cùm omnium sacramẽtorũ finis sit vnire nos incorporareq; Christo: & id peculiari modo fiat per hoc sacramẽtum, vt per quod in eum ipsum, quem hìc realiter manducamus, transformamur, quod ideo dicitur sacramentum communionis corporis mystici & charitatis, quæ vt ait Paul Col. 3. est vinculum perfectionis, fit vt hoc singulariter sit proprius omniũ finis, ad quod omnia ordinãtur, & in cuius sumptione omnia cõsummantur: & quia finis est primũ intẽtione, ideo peculiari voto includitur in baptismo, etiã si nõ requiratur alia expressior & formalis intẽtio eius q̃ aliorum. ¶ Id ipsum D. Th. in primo argumẽto apertius exprimit. Arguit enim. Christus Ioã. 6. Nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis vitam in vobis: sed in hoc sacramẽto caro Christi manducatur, & eius sanguis bibitur: ergo sine eius susceptione nemini contingit salus. Hoc argumento antiquitus nõnullæ particulares ecclesię adductę morẽ habuerunt ministrãdi sacramẽtum eucharistiæ infantib⁹, vt. d. 12. q. 1. ar. 9. videbim⁹: nã cũ sub eodẽ tenore Christus dixerit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, &c. & Nisi mãducaueritis carnẽ filij hominis, &c. ambo sacramenta ęqualiter arbitrabantur ad salutẽ necessaria. At verò sancti patres intelligentes nõ esse idoneum, vt quispiam absque veneratiõe, & reuerẽtia sacrosanctã eucharistiam susciperet, ex ipsis diuersis sacramentorum naturis, quia scilicet, vnũ erat inchoatio vitæ spiritualis, aliud verò cõsummatio, elicuerũt nõ esse parẽ necessitatem vtriusq; sacramenti.

Legitima responsio. *Argumẽtũ.* *De quarta conclusiõe.* *August.* *Primum argumentum.* *Mos antiquus.*

sacramenti. Et ideo Aug. tum aliàs multis locis, tum eodem loco super Ioan. tract. 26. ait, noīe cibi & potus, carnis & sanguinis Christum intellexisse societatem corporis membrorum suorum, quod est ecclesia, in prædestinatis, & vocatis, & iustificatis, & glorificatis sanctis, & fidelibus eius. Hæc autem societas per sacramentum fidei: scilicet per baptismum, cōparatur. Vnde in epistola ad Bonifacium, Nulli, inquit, est aliquatenus ambigēdum, tunc vnumquenq; fideliū corporis sanguinisq; domini participem fieri, quando in baptismate mēbrū Christi efficitur: nec alienari ab illius panis calicisq; consortio etiam si antequam panem illum comedat, & calicem bibat, de hoc seculo in vnitate corporis Christi constitutus abscedat. Sed tamen hîc admonito opus est falsò imponi Augustino, illud Ioannis. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis &c. sic spiritualiter intellexisse, vt putaret Christum illic minimè de sacramentali manducatione habuisse sermonem, alioqui vix relinqueretur euangelicus locus, in quo fundaretur preceptū diuinum eiusdem realis manducationis. Sed hoc duntaxat sensit, vt quod est de necessitate salutis in hoc sacramento: nempe effectum societatis ecclesię per spiritualem manducationem obtineri. Et in hoc sensu dixit manducationem per metaphoram intelligendā de manducatione per fidem. vnde ait, Crede, & mādacasti. Non autem, q̄ gradus sacramentalis gratiæ absq; sacramēti susceptione infundatur, vt loco citato mōstrabitur. ¶Quod autem dictum est baptismum includere votū eucharistiæ, nō sic intelligendum est, vt quasi in suo effectu generādi ab alio dependeat sacramento: est em̄ per se ad illum effectum sufficientissimus, sed quòd cùm sit sacramētū fidei, suapte natura incorporat nos Christo, iuxta verbū Pau. ad Ephe. 3. Christū per fidem habitare in cordibus vestris. Et cùm ipse realiter contineatur in hoc sacramento tāquam cibus, quo eadē vita nutritur, quam baptismus gignit, indè fit, vt in illo votum huius includatur. Locus autem ille Ioann. 6. Nisi manducaueritis carnē filij hominis &c. iterum latiùs exponēdus redibit di. sequenti. q. 2. ar. 1. Atq; iterum loco citato di. 12. q. 1. ar. 11. ad confirmandum preceptū huius sumendi sacramēti. ¶Secundò arguit S. Th. Hoc sacramentum, est quoddā spirituale alimētum, corporalem vero cibum necesse est ad vitam realiter sumi: ergo & hunc spiritualem. Negatur consequentia propter dissimilitudinem. Etenim quoniam corporalis cib⁹ non alit nisi in substantiam aliti conuertatur, oportet, vt re vera edatur: alimentum verò spirituale è cōuerso hominē in seipsum cōuertit, secūdū illud Aug. lib. 1. cōfessionum. Qui vocē Christi audiuit dicentis ei, Nec tu me mutabis in te, sicut cibū carnis tuę, sed tu mutaberis in me. Potest autē homo in Christum mutari, eiusq; fieri mēbrum per mētis votū absq; reali sacramēto. ¶Tertium argumentū est. Sicut baptismus est sacramētum dominicæ passionis, sine qua nō est salus: ita & eucharistia, iuxta illud. 1. Cor. 11. Quotiescunq; manducabitis panē hunc, & calicē bibetis, mortē dn̄i annunciabitis: ergo tam necessaria est eucharistia, q̄ baptismus. Respondetur ad maiorē, discrimē esse inter baptismū & eucharistiā, q̄ ille est sacramētū mortis, & passionis Christi, tanq̄ regeneratio in Christo, & ideò ad inchoandā vitā requirit eius susceptio in re: eucharistia verò est sacramentū passionis, ꝑut homo perficitur vniēdo se Christo passo, quæ quidē vnio ꝑ mentis affectū fieri pōt. Ob idq; baptismus dicitur sacramentū fidei, quæ est fundamentum vitæ: eucharistia verò sacramētū charitatis, quæ secundùm Apostolum ad Colos. 3. est vinculum perfectionis.

Admonitio.

Admotādū.

2. Argum. S. Thom.

3. Argum.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm conuenienter hoc sacramentum pluribus nominibus nominetur.

PRopter eius excellentiam sacramentum hoc pluribus nominibus gaudet, de quorum ideo numero hîc quæritur. Et respōdet D. Tho. hac conclusione. Plura sunt huic sacramento indita nomina eadēq; in triplici differentia. Est enim signū, & præteritę passionis cōmemoratiuum, & præsentis gratiæ demōstratiuum, & futuræ gloriæ prognosticum. Ratione primi dicitur sacrificium, & ratione secundi synaxis, ac demum ratione tertij viaticum & eucharistia.

Conclusio.

¶Sacramētū hoc primo eodēq; greco noīe dicitur teleta teletorū, hoc est mysteriū mysteriorū, ea phrasi, qua antiquitus locus vbi sacra reponebant, dicebat sancta sanctorū: igitur qm̄ in cæteris sacramentis nulla inest sanctitas nisi dū applicant, hic aūt ipsū Christi

Expositio articuli.

ſti corpus, ex quo alia ſacramēta deriuātur, cōtinetur, meritiſsimò arcanorū arcanū appellat. Rurſus quoniā vt diſt. 1. q. 1. ar. 3. diximus, inter omnia ſacramēta hoc illa trina pollet ſignificatione præteriti, præſentis & futuri, ꝓpter myſteriorū multitudinē, vt in ſolutione primi ait S. Tho. pluribus nuncupatur nominibus. Nihilominus nomē primū: nēpe, vt dicat ſacrificium VVitcleff, vt VValdensis tomo. 2. de ſacra. cap. 31. refert, & Lutherus in ſuo blaſphemo libro de abroganda miſſa priuata, repudiare & exterminare cōtendūt: quoniā ſacrificiū idem eſt, quod immolatio, vt in occiſione animaliū antiquæ legis eſt videre: Chriſtus autē in cruce ſemel immolatus eſt, in miſſa verò, aiunt iſti, non rurſus occiditur, dicente ad Roma. Paulo, quòd Chriſtus mortuus eſt ſemel. At verò, quoniā in hoc articulo ſolū de nominibus agitur, ſuperſedendū eſt de re ipſa vſq; ad diſt. 13. diſputare, vbi q. 83. S. Th. hoc tāgit. Illic enim diſcrimē explicabitur inter hoc ſacramentū, & ſex reliqua. Illa enim dūtaxat ſunt ſacramenta, hoc eſt ſigna gratiæ ſuſcipientem iuſtificātis: hoc autē preterquā ꝙ eſt ſacramētū, quod & cōſecratione perficitur, & vſu gratiam confert, habet quoque, vt in ipſo immolatio ipſius Chriſti repreſentetur, ac ſi re tūc fieret, atque adeò ibidē eum nos in ſatisfactionē pro noſtris expiandis piaculis offerimus. Ob idq; vt ait D. Thom. in ſolutione tertij, quatenus Chriſtus hîc immolatur, & in repræſentatione occiditur, dicitur ſacrificium: & quatenus hîc cōtinetur & offertur, dicitur hoſtia pura, ſancta, & immaculata, vt in ſacro canone habetur. ¶Quantū ad demonſtratiuam verò ſignificationē dicit ſynaxis, hoc eſt, communio ſeu cōgregatio à συνάγω, quod eſt congrego & cōcilio. Nam, vt lib. 4. cap. 14. autor eſt Damaſcenus, vbi in eandē ſententiā refert Baſilium. Dicitur cōmunio, quia per hoc ſacramentū Chriſto coadunamur, eiusq; carne & deitate participamus, ac ſubinde & nos ipſi inuicem in eodē Chriſto cōmunicamus, & in vnum corpus vnimur. Quòd ſi arguas effectū huius ſacramenti eſſe ſpiritualem refectionem, vnde videtur colligi, nō eſſe communionē. Negatur cōſequentia: imò vtrūq; idē eſt prorſus. Sicut enim corporali cibo ſimul & homo nutrit, & mēbra inter ſe compacta conſiſtunt: ſic ſpiritualiter vſu venit in hoc ſanctiſsimo ſacramēto. Ob idq; in ſacro canone dicitur ſacroſancta cōmunio, ac proinde ſacramentū pacis & charitatis. ¶Perſpice ergo quātò ſint inter Chriſtianos lites, iurgia, & bella magis nefanda, quàm inter cæteras gentes, eò quòd peculiari noſtræ religionis quotidiano ſacrificio pacem ꝓfitemur, vnitatēq; inuicē ſeruare. Hinc enim in vſum venit, vt qui ſe volūt arctiſsima amicitia conglutinare, eandē inter ſe hoſtiā ſumēdā diuidant. ¶Ratione tertiæ ſignificationis futuræ fruitionis Dei, quā hoc ſacramentū præfigurat, dicitur viaticū: quia viā ſcilicet nobis ad illā felicitatē præbet: quapropter porrigit infirmis viā vniuerſæ carnis ingreſſuris. Atq; eadē ratione, inquit, S. Th. dicit euchariſtia, hoc eſt bona gratia: nam vt Rom. 6. ait Pau. Gratia Dei vita æterna. vel quia cōtinet in ſe Chriſtū, qui eſt plenus gratia, & fons vniuerſorū chariſmatū. Hęc eſt etiam huius nominis interpretatio Magiſt. Sentē. atq; omniū eius interpretū. Vnde Albertus Magnus in tract. corporis Chriſti multas rationes cōgeminat cur dicatur bona gratia, quas refert Cardinalis de Turrecremata ſuper can. Nihil in ſacrificiis. de cōſe. d. 2. Sequūtur aūt iſti ſimplicē cōpoſitionē ab εὐ & χάρις, qđ eſt bona gratia. At verò ſi legitimā deriuationē cōſulas, cū à verbo cadat, qđ eſt εὐχαριςέω id eſt gratias ago, εὐχαριςία idem eſt, quod gratiarū actio. Quare forſan nō ſic dicitur tā ob beneficiū, quod nos illic recipimus, quā ꝙ per ipſam ſacrificij oblationem ſummas nos Deo quotidie gratias pro vniuerſis beneficiis nobis ab illo impēſis agamus, & potiſsimè pro illo, quod eodem ſacramēto recepimus: iuxta verbū Pauli ad Coloſſ. 1. Cū gaudio gratias agentes Deo patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum. Et eſt alluſio ad verbum Chriſti, qui accepit panē & gratias agēs benedixit, &c. Quare in pſalm. 110. Ante verſiculū Memoriā fecit mirabiliū ſuorū: Eſcā dedit timentibus ſe, præmittitur. Cōfeſſio (ſcilicet gratiarū) & magnificentia opus eius. Vt enim Deus munificētiſsimus in hoc fuit, ita & pro virili nos noſtra eū ibidē magnificamus. ¶Notandum ergo eſt argumētū S. Thomæ ſecundū. Cùm enim commune ſit omnibus ſacramentis gratiā cōferre, qđ nomen, euchariſtia, deſignat, viāq; ad cœleſtē patriam communire, qđ ad rationē viatici attinet, & in omnibus aliquid fiat ſacrū, quod imaginē quandam habet ſacrificij, & in omnibus fideles cōmunicēt, quod nomē ſynaxis ſonat, nihilominus nomina, quę omnibus

VVitcleff. Sacrificiū. Lites Chriſtianis execrabiles. Viaticum. Euchariſtia Coloſſ. 1.

nibus quodammodo sunt cōmunia, ꝓpter excellentiam huius sacramenti ei peculiariter per antonomasiam attribuuntur.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm institutio huius sacramenti fuerit conueniens.

Conclusio.

Quæritur deinde de tēporis institutione,& respondet D.Th.hac cōclusione. Conuenienter hoc sacramentū institutū fuit in cœna,quæ fuit vltima Christi cū suis discipulis cōuersatio.Probat̄ tripliciter.Primò ratione eius,qđ in eo cōtinet̄, quod est Christ⁹ ipse. Decuit eñ,vt qñ se in propria specie à discipulorū conspectu subtracturus erat, tunc in sacramentali specie seipsum eisdem relinqueret,quēadmodū in absentia imperatoris veneranda eius imago exhibetur. Vnde Eusebius Emisenus.can.Quia corpus.de cōse.d.2. Quia corpus, inqt, assūmptū ablaturus erat ab oculis, & illaturus syderibus,necesse erat, vt die cœnæ sacramentū corporis, & sanguinis sui cōsecraret nobis, vt coleretur iugiter per mysteriū,quod semel offerebatur in pretium.Secūdò.Fides Christi fuit semper ad salutem necessaria,secūdùm illud ad Roma.3. Quem ꝓposuit Deus ꝓpitiatorē per fidē in sanguine ipsius: oportuit ergo omni tēpore apud homines esse aliqd repræsentatiuū dominicæ passionis: cuius in veteri quidē testamento præcipuū sacramentū erat agnus paschalis.Ob idq; ait Aposto.1.Cor.5.Pascha nostrū immolatus est Christus. Successit ergo in nouo testamento eucharistiæ sacramētum, qđ est rememoratiuū præteritæ passionis, sicut & illud fuit præfiguratiuū futuræ. Et ideo cōueniens fuit, vt imminēte passiōe celebrata priori cæremonia, nouū sacramentum institueret. Vnde Leo papa dicit,ꝙ vt vmbræ cederēt corpori, antiqua obseruātia nouo excludit̄ sacramēto,hostia in hostiam trāsit,sanguine sanguis aufert̄, & legalis festiuitas dū mutat̄,impletur. Tertiò,qa ea,quæ vltimò dicunt̄, maximè ab amicis recedētibus,magis memoriæ cōmendant̄:præsertim quia tūc magis inflammat̄ affectus ad amicos;ea verò ad quæ magis afficimur ꝓfundiùs aīo imprimunt̄.Quia igit̄ (vt beat⁹ Alexander papa dicit can.nihil.de cōsec.d.2.)nihil in sacrificijs maius esse pōt, q̄ corpus & sanguis Christi, nec vlla oblatio hac potior est,ideo,vt in maiore veneratiōe haberetur, Dñs in vltimo discessu suo à discipulis hoc sacramentū instituit. Et hoc est, quod Aug. dicit in li.respōsionū ad Ianuariū. Saluator, quo vehemētius cōmendaret mysterij huius altitudinē, vltimū hoc voluit infigere cordibus,& memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat.

Expositio articuli.

¶De tēpore institutiōis sacramenti eucharistiæ trina est quæstio. Prima eñ est,vtrū institutū fuerit in cœna.Et hæc in presentiarū dissoluit̄. Secūda,vtrū illa cœna fuerit facta quartadecima luna,qñ Iudei fermentato nō vtebant̄, an verò tertiadecima præcedenti. Et hæc disputabit̄ quæst.sequēti ar.4.Tertia verò vtrū institutū fuerit inter cœnandū,an verò cœna facta.Et hæc disputabit̄ d. 12.q. 2.art.2.De forma verò & modo, qb⁹ Christus cōsecrauit,dicemus d.11.q.1.quę est de forma huius sacramenti. Vbi explicabitur, vtrū priùs consecrauit, q̄ discipulis species porrexerit, an verò porrigēdo cōsecrauerit: nā dixit,Accipite & comedite, Hoc est corpus meū.Attamē vtrū ipsi institutioni sacramenti ibidē præceptū adiunxerit, vbi dixit. Hoc facite in meā cōmemorationē,ea.d.12. ar.11.inter agendū de pręcepto sumptionis explicabitur:videlicet, quēadmodum ecclesiæ pręceptū indixerit cōsecrandi,quod quidē munus sacerdotibus incūbit. Cōclusio ergo præsentis articuli nullā secū adfert ambigendi occasionē. Est eñ propositio de fide nō tantū in cōcilio Viēnensi clemen. vnica, & reliquijs, & venera. sanctorū suscepta,verū,& in euāgelio Matt.26.& Luc.22.expressa,& ab Apost.1.Corin.10.relata,& ab ecclesia vsu vniuersali confessa,vbi ait, Qui pridie quàm pateretur,accepit panem,&c.

Primum argum.

¶Sed arguit tñ S.Tho. primo loco. Per baptismū,qui est spiritualis regeneratio, recipimus esse spirituale, vt.2.ca.eccles.hierarc.ait Diony.secundū aūt Philosophū.2.de generatione ex eisdē nutrimur & sumus:ergo nō opus erat nouū nutritionis sacramentū institui.Respondet̄,ꝙ quāuis eisdem nutriamur, & simus,quare eadē est gratia, secundū substantiā omniū sacramentorū, tamen idē esse per generationē suscipitur,& per nutritionē cōseruatur:& ideo propter hos diuersos modos institutus est baptismus, quo regeneramur in Christo,& eucharistia,per quam mā ducamus Christum.

Secūdum argumentum.

¶Secūdò arguitur. Per hoc sacramētū homines incorporātur Chri

sto ceu mēbra capiti:Christus autē fuit vniuersorū caput,qui ab initio mūdi nati sunt: ergo institutio huius sacramēti nō debuit vsque ad dominicā cœnā differri. Respōdetur ꝙ cū sit perfectū sacramentū dominicæ passionis,tanquā ipsum Christū cōtinēs, nō potuit institui ante incarnationē, sed tūc ea dūtaxat sacramēta locū habebāt,quæ erant ei⁹ figura.¶Animaduerte,hāc rationē in omnibus sacramentis,quatenus instrumenta sunt paßionis Christi,verificari. Videtur tamen hic S.Tho.nescio quid particulare huic sacramēto adscribere:videlicet,quòd quia corpus Christi cōtinet,nō potuit antea institui, quā ipsum corp⁹ Christi realiter existeret.Tamē Sco.in.4.d.10.q.4.arguit,& asserit, Deū potuisse hoc sacramētum ante Christi incarnationē instituere,vt esset tāverū quàm nūc & quantū ad significationē,& quantū ad rē cōtentā.Respōdetur autē, hāc negationem D. Thomę nō intelligi de potētia Dei absoluta. Haud enim negatur,potuisse Deū eisdē verbis virtutem tribuere cōuertēdi panē in corpus Christi,quanquā non fuisset ex virgine natus,neq; alicubi naturali modo existeret, sed intelligitur de potētia Dei ordinaria.Secūdò respondetur,ꝙ significatio huius sacramēti non tantùm refertur ad corpus illic cōtētum,verū est memoriale corporis Christi paßi,iuxta verbū ipsi⁹ Christi.Luc. 22.Hoc facite in meā commemorationē.Quam vtiq; significationē ante ipsum patibulo suspensū nullaten⁹ habere potuit. ¶Sed ex hoc exurgit tertiū argumentum.Sequeretur,ꝙ nec in cœna potuerit institui,quia tūc non erat passio exhibita.Respōdetur,ꝙ instituebat tunc vt in futurū esset memoriale paßionis. Qđ quidem designauit Christus ipse dicēs, Hæc quotiescunq; feceritis in mei memoriā facietis.¶Postremò arguitur. Per baptismū ordinamur in eucharistiam,vtpotè quæ non nisi baptizatis cōceditur:sed baptismus institut⁹ fuit post paßionē & resurrectionē, vt patet Matth.vlt.ergo eucharistia non debuit ante paßionē institui.Duo aßignat D.Th. respōsa,quæ sic possunt distingui. In institutione sacramēti intelligitur & tēp⁹,quo virtutē accipit,& obligādi præceptū.Si ergo pręcepta cōsideres,eucharistia præcesit baptismū:nā in cœna dictū est,hoc facite in meā cōmemorationē:post resurrectionē verò.Ite,&c. baptizātes eos.Et huic quadrat prior ratio:videlicet,ꝙ cū finis qualis est eucharistia,sit prior in intentione,debuit ei⁹ mandatū antecedere.At verò quantū ad virtutē collatā sacramēto,baptism⁹,q(vt dictū est) est inchoatio vitę,debuit prius institui,atq; ea ꝓpter fuit institutus in baptismo Christi, cuius etiā vsus institutionem eucharistiæ præceßit.

Animad. | Scotus. | Tertium argumētum. | Quartū argumētum.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm agnus paschalis fuerit præcipua figura huius sacramenti.

In isto articulo pſupponit D.Th hoc sacramētū ob arcanorū exuberātiā, sicut plurib⁹ nominibus nūcupat,ita & plurib⁹figuris fuisse presignatū. Et ideo nō īterrogat, nisi quæ fuerit omnium digniſsima , an scilicet fuerit agn⁹ paschalis. Et supposita distinctione respōdet quatuor cōclusionib⁹.Tria em̄ est(vt supra dixim⁹)in hoc sacramēto cōtēplari;nēpe,id qđ est sacramentū tantū,vt panis & vinum,seu eorū species,& id qđ est res & sacramentū:nimirū corpus Christi verū.& qđ est res tātū.s.effectus hui⁹ sacramēti. ¶Est ergo prima cōclusio.Quantū ad id,quod est sacramentū tantū potiſsima figura hui⁹ sacramēti fuit oblatio Melchisedech,qui obtulit panē & vinū.Hanc probat D. Th. argumento primo,quia fuit illic maxima similitudo materiæ.¶Secūda cōclusio. Quātum ad ipsum Christū crucifixū,q cōtinetur in sacramēto, figuræ eius fuerūt omnia sacrificia , in quib⁹ animalia mactabātur,& præcipuè sacrificiū expiationis,quod erat solenniſsimū, vbi immolabatur vitul⁹ pro peccato sacerdotis, & aries in holocaustū, & hirc⁹ pro peccato populi,& in holocaustū alter aries, vt legit Leui. 16.Et erat ei⁹ festū solēniſsimū decima die mēsis septēbris,vt legitur.23. ¶Tertia cōclusio.Quātū ad id,quod est res tātū, potiſsima eius figura fuit manna:effectus nāq; hui⁹ sacramenti est gratia, qua spiritualiter nutrimur.Et de manna legitur Sapiē. 16.quòd habebat omnis saporis suauitatē. ¶Quarta cōclusio.Agnus paschalis quātum ad hæc tria simul prefigurabat præ omnibus aliis figuris hoc sacramentū.Probatur:nam huius qđ hìc est sacramentū tantùm,vt specierū panis figura illic erat quòd agnus comedebat cum pane azymo,vt Exod. 12.pręcipit.Illius autē,quod hìc est res & sacramentum : scilicet Christi occisi: figura illic erat & agnus & tępus:

Prima conclusio. | Secunda cōclusio. | Tertia conclusio. | Quarta cōclusio.

pus: videlicet, quod immolabatur quartadecima luna, qua vtique die crucifixus fuit Christus. Quantū verò ad effectū figura illi præcesſit in ſanguine agni paſchalis, quo delinita ſunt ab Angelo Hebræorū limina, vt illo ſigno à deuaſtante angelo protegerentur, deque Aegyptiaca tyrannide liberi educerentur. Ex his ergo colligitur omnium figurarum ſignificantisſimam, ac ſubinde dignisſimam præfuiſſe immolationem agni paſchalis.

Expoſitio articuli. VVitcleff.

¶De figuris huius ſacramenti nemo eſt catholicorū patrū, qui ambigat. Sed Witcleff, qui veritatē corporis Christi in eo contenti abnegauit, eaſdem ſubinde figuras irridet, vt eſt videre apud Thomā Waldēſem tom. 2. de ſacram. à capite. 19. & infrà.

Lutherus.

At verò Lutherus illius hæreſum hæres multò impudētius, quod ſuū erat Satannicum ingenium, eaſdē figuras exprobrat. Scripſit enim vipereū librū de abroganda miſſa priuata, viruletisſimis ſcōmatibus plenū aduerſus hoc ſacroſanctū ſacramentū. Inter quæ diabolica furia correptus ingētisſimā blaſphemiā aduerſus officiū corporis Christi euomuit, quod D. Tho. compoſuit. Ait enim officium illud nō niſi à ſummo Dei hoſte cōflatū, niſi ſint, inquit, alicuius phrenetici, aut arreptitij ſomnia. Ibi enim, inquit, Melchiſedech producitur panem & vinū offerens, producitur hœdus filiorū Iſraël immolatus, panis ſubcinericius Heliæ, carnes Iob, manna patrū, Iſaac immolatus, tanquam euchariſtiæ figuræ. Et addit, Mirū, quod aſinam Balaam, & mulā Dauid, ille aſinus & mulus ſcilicet D. Thō. prædictis hiſtorijs nō intexuerit. Perpende impiam impudentiā hominis, & inuerecundisſimā blaſphemiā, quam diabolus, niſi Lutherana effigie perſonatus, expuere nō fuiſſet auſus. Debacchatur enim nō modò aduerſus pientisſimum Thomā, verùm, & aduerſus orthodoxam eccleſiam, quæ illud officium ſingulari ſpiritus ſancti nutu cōflatum cenſet. Quod adeò per Vrbanū quartū pontificē maximum inter ſacra decreta relatū eſt. Is enim pōtifex in clem. vnica. de reliquijs, & veneratione ſanctorū ſolennitatē corporis Christi inſtituit, idemque officiū cantari iuſsit. Quod profectò adeò eſt oraculis vtriuſque teſtamēti typiſque cōſertum, adeoque ibidē figuræ veritatibus, veritateſque figuris cōcinne reſonant, vt nō niſi ſancti flaminis ſymphoniā, angelorū cōcentu intonatā dixeris. Sed phanaticus ille dæmoniaco ſpiritu plenus neſciuit hoſtis eſſe eccleſiæ, niſi bellū ſimul D. Tho. indiceret. Et niſi aſinus ipſe iumentum eſſet Belial, nunquam aſinā Balaā cachinnando ad hoc propoſitum induxiſſet, eodemque noīe D. Th. ſubnotaret. Figuræ etenim, quas hîc & illîc D. Tho. enarrat, nō tantùm ſanctorum patrum autoritate fulciūtur, ſed ſunt de media ſacra pagina depromptæ.

Figuræ ex ſacra pagina.

Appellat enim Pſaltes pſal. 109. Christum ſacerdotem ſecundùm ordinē Melchiſedech, quam prophetiā Pau. ad Hebræ. 7. ediſſerens ait, in eius figuram Abrahā, vt legitur Gene. 14. in cuius lumbis adhuc geſtabatur ſacerdotiū Moſaycū, quod de eius propagine erat procreādum, decimas obtuliſſe ſacerdoti Melchiſedech, qui offerens panē & vinū tāquam ſacerdos Dei altisſimi eidem Abrahæ benedixit: ad denotādum, quod ſacerdotiū Leuiticū erat in Christi ſacerdotium trāsferendū. Cur ergo oblatio Melchiſedech nō idonea exiſtimetur figura oblationis euchariſtiæ? Quare Damaſ. lib. 4. c. 14. & panes propoſitionis, qui vt legitur Leuit. 24. erāt ſuper menſam ſanctuarij, eius ait ſacramēti fuiſſe vmbram. Sed, quod, & expiatiōis ſacramentum, quādo pontifex ſemel in anno cum ſanguine in ſancta ſanctorū intrabat, ſacrificij Christi figura fuiſſet, quod per proprium ſanguinem in cruce celebrauit ęterna redemptione inuenta, cōſideratisſima ratiōe Pau. ad Hebræ. 9. docet. Quare cū hoc ſacrificium illius ſit memoriale, nihil mirū ſi eidē eadē adaptetur figura. Vnde ait Paul. 1. Cor. 10. oēs eandē eſcā ſpiritualē mādu caſſe, & potū bibiſſe. Bibebant autem, inquit, de ſpirituali cōſequente eos petra, petra autem erat Christus. Vbi fit alluſio ad manna, quod Deus legitur de cælo miſiſſe patribus in deſerto. Exo. 16. & ad aquam, quæ exiuit de petra, quam Moyſes virga percuſsit. Nam ſimili forma poſtquā nos in baptiſmo mare tranſiuimus, vbi noſtra delicta ſuffocauimus, labores, & pericula deſerti: nempe, ſeculi huius, refectione iſtius ſacramēti roborati toleramus, quouſque cæleſtē patriā nobis promiſſam intremus. Quinuerò, & Christus ipſe redēptor Ioā. 6. eandē alluſionē attulit dicens. Patres veſtri manducauerunt māna in deſerto, & mortui ſunt, &c. quoniā non dabatur niſi in ſuſtētationē tēporalis vitæ, quę ſuapte natura mortalis eſt. Et ſubdit. Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcēdi. Si quis māducauerit ex hoc pane, viuet in æternū. Nimirum, quod hic cibus alimentū eſt ſpiritualis vitæ, quæ per ſe

est sempiterna. Et quod agnus paschalis typus extitit huius sanctissimi sacramēti, quod est pascha nostrū, expressè docet Paul. 1. Cori. 5. vbi ait, Pascha nostrū immolatus est Christus: itaq; epulemur in azymis synceritatis & veritatis. Et quòd immolatio Isaac, quam pater eius Abraham Dei iussu adornabat, vmbra fuerit immolationis Christi, ac subinde hui9 sacrificij, maxima rei similitudo proclamat. Neq; verò historia illa Heliç. 3. Regum 19. vbi refert fortitudine subcinericij panis, iter quadraginta dierū vsq; ad montem Dei Oreb sustinuisse, ineptū profectò presagiū fuit diuini huius sacramenti, vbi panis viuus de cœlo descendēs sub cinere nostræ mortalitatis coctus nobis porrigitur. Cuius alimonia curriculū hui9 mundi peragimus, quousque ad cœlestem mōtem Dei perueniamus.

¶ Qui verò preter figuras scriptę legis in statu ipso naturæ integrę nonnulla imago huius sacramēti pręfuit vt Inn. lib. 4. de officio missæ cap. 44. pulchrè adnotauit. Plantauit enim Dominus in illa paradiso præter cæteras arbores, lignū scientiæ boni & mali, cui9 pomū causa fuit nostræ mortalitatis, atq; alterū lignum vitę, cuius fructus perpetuare vitā edētium poterat. De illo nāq; ligno dictū est, In quacunq; hora comederis ex eo, morte morieris: de hoc autē sacramento ait Christus. Si quis mādueauerit ex hoc pane, viuet in æternum. De illo pollicit9 est dæmon hominibus, quòd edentes futuri essent sicut dij: in hoc autem sacramēto Deū factū hominē manducantes efficimur quodammodo diuinitatis participes. Vnde sicut cōtra illā mortem institutus est baptismus regenerationis ita & instar illius ligni vitæ institutū est hoc refectionis sacramentum ad eādem spiritualem vitam sustentandam. In illo nanq; datur nobis Christus in vitā, in hoc verò in alimentum. Ob idq; similibus verbis dictum est, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum, & Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Vnde vt in lege quoq; euangelica figura eorundem sacramentorum eluceret, ambo de latere Christi pēdentis in cruce sub forma aquę & sanguinis promanarūt. Extāt distinct. 2. canones multi sanctorum patrū quibus iste figurarū ordo contexitur vt can. Re vera. Ambrosij de manna, Et cā. Quid sit. Gregorij de agno typico.

DISTINCTIO nona. De materia hui9 sacramenti, deq; eius cōuersione in corp9 & in sanguinē Chri.

Ateriā huius sacramēti esse panē & vinū, sacra nobis testatur historia, q̄ apud Matthæū refert, queādmodū in cœna acceperit Iesus panē, quem bn̄dixit & fregit dicēs, Hoc est corpus meū: similiter & calicē. Vn̄ cum noīe panis simpliciter triticeus intelligat, illa est apta materia. Quare Chr̄s Matt. 12. grano se frumēti cōparauit dicēs. Nisi granū frumēti cadens in terra mortuū fuerit, ipm solū manet. Atqui cū ipse in azymo cōsecrauerit, cōsequēs fit, vt in eodē sit nobis cōsecrādū, nō quod sacramēti necessitas hoc exigat: nā & Græci in fermēto verè cōsecrāt, sed quod p̄cepti obligatio ad id Latinos pstringat. Vn̄ Honori9. 3. de cele. missa. c. literas. officio & bn̄ficio illū sacerdotē priuari iussit, q in cypho ligneo & pane fermentato celebrare præsumpserat. Cap. j. Matth. 26. Matth. 12. Honori9. 3. c. literas. de cele. missa.

¶ Similiter & vinū vitis necessariū est, cui se ipse Chr̄s cōparauit. Ego em̄, inq̄t, sum vitis vera. Vnde post calicis cōsecrationem apud Matthęū subdit. Dico autē vobis nō bibā amodo Cap. ij. Ioan. 15. Matth. 26.

do de hoc genimine vitis, vsq; ad diē illū, cùm illud bibā vobiscū nouum in regno patris mei. Est autē aquæ pquàm modicū, quæ vnà cū sanguine de eius latere pendentis in cruce exiuit, calici admiscēdū, quod possit in vinū couerti. Quocirca Alexāder papa de cōsec. di. 2. In sacramentorū, inquit, oblationibus, quæ inter missarū solennia Dño offerunt, panis, & vinū aqua permixtū in sacrificiū offerant. Permixtio autē huiusmodi, vt de azymo prædiximus, sic præcepto Ecclesię iussa est, vt tñ de necessitate sacramēti minimè sit. Subnectit nanq; Cyprian⁹ ea. d. can. Scriptura. Si aliquis de antecessoribus nostris, vel ignorāter, vel simpliciter non obseruauit, vt aquā vino misceret in sacramēto, pōt simplicitati eius venia cōcedi. Quę qdē venia, si mixtio illa fuisset sacramento necessaria, non fuisset concessa.

De cōsec. d. 2. can. 1.

Cypria. de cōsec. d. 2. can. Scriptura.

Ca. iij. ¶Ea autē diuina virt⁹ in Christi verbis inest, vt eorū plationeceu adminiculario Dei instrumēto, panis in verum eius corpus, vinumq; in verū eius sanguinē couertant, atq; adeò sic cōuertātur, vt nihil prorsus earūdē creaturarū, præterquā sola, quæ apparēt accidētia, illìc permaneat. Qua ratione, vt nos Innocētius Papa de summa trinita. & fide catholica orthodoxè loq docuit, eiusmodi cōuersio transsubstātiatio quę verè est dicit. Quo fit, vt corp⁹ & sanguis nō tantū in figura, vt peruersi hæretici prædicāt, sed veraciter, in hoc sacramento sub sensibilibus specieb⁹ cōtineatur: iuxta verbū eiusdem illìc sancti pontificis. Corpus enī, inquit, Iesu Christi, & sanguis in sacramēto altaris sub speciebus panis & vini veraciter cōtinent, trāssubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina. Hęc autē catholica veritas non solùm ecclesiæ testimonio fulcitur, verū & ipsissimis Christi verbis fundat, Hoc est corpus meū, &, Hic est calix sanguinis mei, quæ pprio, vt iacent, sensu accipienda sunt. Haud scilicet in figura, sed in veritate iuxta ipsius Dñi nostri sentētiam, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est pot⁹. Vnde Hilarius papa. De veritate, inqt, carnis & sanguinis Christi in sacramento non est relictus ambigēdi locus. Et exaggeratissimè Ambr. lib. 6. de sacramētis. Sicut, inquit, verus est Dei filius dñs noster Iesus Christus, nō quēadmodū homines per gratiā, sed quasi fili⁹ ex substantia patris: ita vera Christi caro, sicut ipe dixit, est quam accipimus, & verus eius sanguis est potus. Meritissimò ergo

Ca. firmiter de summa trinit.

Matth. 26.

Ioan. 6.

Can. in Christo. de cōse. dist. 2.

Amb. lib. 6. de sacra. ca. 1. de cōse. d. 2. can. sicut.

ergo Berengarius ille huius veritatis hostis frequentibus ecclesiæ synodis condēnatus, cō pulsus demū fuit confiteri nō solùm in figura, sed in veritate corpus & sanguinem Christi esse in hoc sacramento, manibusq́; sacerdotū tractari & frāgi, & fidelium dentibus atteri.

Ca. iiij ¶ Fit ergo ex his cōsequēs substantias panis & vini sic omnino totas per cōuersionē esse desinere, vt tamē nō annihilent̄: quādoquidē non in nihilū redigūtur, sed illo momēto, quo primùm perfecta est verborū prolatio, panis cōuertit̄ in corpus, & vinū in sanguinē, ita vt verū sit, non quidē substantiā, quæ erat panis, esse postea corpus: quia panis non potest esse corpus Christi, sed ex pane fieri corpus, & ex vino sanguinē.

DISTINCTIONIS nonæ Quæstio prima, de materia eucharistiæ.

S. Thom. 3. part. quæst. 74.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm materia huius sacramenti sit panis & uinum.

PRAEMISSA definitiōe, necessitate & institutione huius sacramenti, proximum est quærrere de ei⁹ materia. Haud enim in hoc eucharistiæ tractatu possumus non plurimùm ab ordine Magist. senten. differre. Tractat nāq; de materia in dist. 11. cū tñ, quia fundamentū est toti⁹ tractat⁹, ante cōuersionē & reliqua debeat hîc in foribus præponi. Et sermo de forma, quē. 1. d. ipse premisit, differēd⁹ est vsq; ad dist. 11. Qui quidē ordo, vt videbit̄, est luculētior. Igitur D. Tho. prenarratis erroribus trib⁹, cōstituit euangelicā conclusionē. Fuit. n. prim⁹ error circa materiā eucharistię, vt Aug. li. hęresum refert, quorundā, q̄ Artotyritæ ob id dicebātur, ꝙ panē cū caseo in materiā eucharistię cō massābāt, Αρτος em̄ panis ē, & Tυριον caseolus. Fūdabāt. n. errorē suū in oblatiōe primorū fratrū Cain & Abel, quorū alter panē obtulit Deo, alter verò de pinguedine ouiū. Secūd⁹ error fuit eorū, vt idē Aug. eo. li. c. 26. scribit, q̄ Cataphrygę dicti sunt, & Peputiani, q̄ farinæ sanguinē infantis miscebāt, quē de toto ei⁹ corpore minutis pūctionū vulneríb⁹ extrahebāt, vt illo modo sanguinē Christi, qui de eius latere fluxit, atq; adeò ei⁹ passionē ad viuū repręsentarēt. Tertij verò fuerūt Aquarij, qui aquā purā cōsecrabāt, idq́; sobrietatis gratia: nā vinū, qđ inebriare pōt, indignū reputabāt, quod in vsum tāti sacramēti veniret. ¶ Cōtra hos aūt errores statuitur euāgelica cōclusio. Panis & vinū sunt materia cōueniens hui⁹ sacramēti. Conclusio. Quam quidē conclusionē esse catholicā fidē ipsa eadē res gesta Christi satis cōprobat. Legitur. n. Mat. 26. ꝙ accipiens panē bñdixit ac fregit, dicēs Accipite & comedite. Hoc est corpus meū. Et cōsecrato calice subiūxit. Dico vobis nō bibam amodò de hoc genimine vitis vsq; ad diē illū, quo illud bibā vobiscū in regno patris mei. Eidē autē orthodoxæ veritati subijciūtur quatuor cōgruētes rationes. Primò. n. quantū ad vsum sacramenti materia hęc fuit cōueniēs, quia huius sacramēti vsus est manducatio & potus: vnde sicut in vsum baptismi, quo à peccatis abluimur, assumpta est aqua, in qua secūdū vniuersalē vsum humanū fit ablutio, ita & in vsū hui⁹ sacramēti assumūtur panis & vinū, q̄ vniuersaliter in refectiōibus & p̄sertim viatorū, quorū est sacramētū istud, vsui esse solēt. Secūdò quātū ad passiōis repręsentationē cōgruum fuit corpus per se, sanguinēq́; seorsum cōsecrare, eo ꝙ sanguis non cōtinuatur corpori, atq; adeò in passione ab ipso corpore fuit separatus. Quare corpus consecratur sub forma panis tāquam cibus, & sanguis sub forma vini tāquā potus. Tertiò quantum ad singularem effectum in vnoquoq; sumentiū id etiā fuit congruens: nam

nam vt Ambrosius super epistolā ad Cori. ait,hoc sacramentū valet ad tuitionē corporis & animæ,& ideo corpus sub specie panis ꝓ salute corporis,sanguis verò sub specie vini pro salute animę offertur. Vt enim Leuitici.17.legit,anima carnis in sanguine est.Hāc verò rationē nō sic intelligas, vt corpus non prosit ad salutem animæ, aut sanguis nō prosit ad salutem corporis.Sed est quædam adaptatio & attributio corporis ad corpus, & sanguinis ad animam.Quartò quātum ad effectum totius ecclesiæ, quæ constituitur ex diuersis fidelibus,sicut panis ex diuersis granis conficitur,& vinum ex diuersis vuis exprimitur,vt ait glossa Augustini super illud 1.Corin.10.Multi vnum corpus sumus.& refertur de cons.distin.2.can.quia corpus.

Expositio articuli.

¶Hic.D.Tho.inter hæreses materiæ eucharistiæ cōtrarias,obscœnam illam & nefandissimam Manichęorum silentio præterit, quā D.Augusti. lib. hæresum cap.46. refert, qui cùm omne alimentum immūdum existimarent,humanū semen ad panis expurgationē ei commiscebant,qui erat consecrandus. Id quod animus audire exhorret. Has atque alias hoc genus hæreses refert Thom. Wal. tomo.2.de sacramentis.cap.19. Cæterū conclusio huius articuli cōfessio orthodoxa est. Vt em̄ Matth.26.& Marci. 14. & Lucę. 22. refertur, Christus in pane & vino consecrauit.Quapropter Ioann. 6.non alij alimento, quàm panis se comparauit, dicens. Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Accedūt & canones quamplurimi de cōsecra. dist.2. vt ille primus Alexandri,quem hic citat sanctus Tho.scilicet in sacramentorum oblationibus,quæ inter missarum solennia domino offerūtur,panis & vinum aqua permixtum in sacrificium offerantur.Idemq; habetur in can.Non oportet. Quare in can. sicut. reprehendit Cyprianus tertium errorem hic citatum:scilicet,quòd sola aqua sine vino consecretur.Et in can. In sacramento. sancitur, vt nihil præter panem,aquam, & vinum adhibeatur, cōtra alios errores admiscentiū cùm pane vel sanguinem,vel caseum. Idem habetur extra de summa trinita. cap. firmiter. & cap.Cùm Marthæ.de celeb.miss. & in concilio Florētino. Vt autē simul omnes ambiguitates de pane &vino articu.3.pertractemus, à longiore disputatione hic abstineamus.

Argumēta S.Tho.

¶Sunt ergo argumenta S. Thomę facilima. Primum quidem,quòd cùm hoc sacramentùm sit passionis Christi memoriale, & carnes animaliū,quæ in lege veteri immolabantur,significantiùs eandem passionem repræsentent,carnes potiùs quàm panis & vinum essent consecrandæ. Pro solutione huius ad notandum est:Christum in carne instituere sacramentum duobus modis cōtingere potuit. Vno modo in ipso Christi vero corpore. Atq; altero in carne alius animalis.In suo quidem proprio non fuit possibile:nam prę terquam quòd est gloriosum, ac perinde incorruptibile,quanuis relinqueret illud mortale, horribile esset carnes comedere humanas,nec posset deglutiri totum,nec crudum, & tandem consumeretur,compluraque alia subsequerentur absurdissima. Atque isto stupore tenebantur discipuli apud Ioan.cap. 6. dicentes.Quomodo potest hic nobis carnē suam dare ad manducandum? Si autem materia institueretur caro alterius animalis,multa etiam subsequerentur indecentissima. Primum,quòd cùm christiani profiteamur veterem legem cessasse,incongruum esset immolationes animalium instar illius legis imitari.Præterea,quia caro mortua de se non dicit cibum humanum:sed est quædam res naturalis. Insuper crudæ non possent sumi:abhorreret enim anim⁹ quod cerneret oculus. Nec assæ aut elixæ possent in ea decētia tractari & conseruari, qua panis. Et ideo respōdet S.Tho.quòd & si carnes expressiùs corpus Christi occisum repręsentent,non tamē sunt ita idoneæ ad sacramēti vsum,vt panis, qui si non corpus Christi, saltem effectum, qui est ecclesiæ vnitas,congruentiùs(vt modò dictum est) repręsentat. Vnde Augusti. de cons.dist.2.can.Vtrum. Nihil, inquit, rationabilius, quàm vt sanguinis similitudinē (scilicet sub specie vini) sumamus, vt ita & veritas non desit, & ridiculum nullum fiat à paganis:quia cruorem occisi hominis bibimus. Auget etiam res hæc meritū fidei, dum aliud ibi creditur quàm cernatur,& aliud ibi cernatur,quàm credatur. Hac enim de causa,vt ait Innoc.cap.Cùm Marthæ.de celebr. miss.appellatur sacramentū hoc mysterium fidei.¶Secundò arguitur. Sacramētum hoc vbiq; est celebrandum,non tamen vbiq; panis copia, & præsertim vini habetur:alia ergo esset conuenientior materia,quæ vbique reperiri posset,vt aqua baptismi.¶Tertiò,ꝙ cùm sit etiam infirmis exhibendum, quibus sæpe vinum noxium est,aptior esset aqua.

Sacramētū in materia carnis instituī non debuit.

Ad secundum autem non respōdet sicut de confirmatione, ꝙ non est sacramētum adeò necessarium, sed quòd panis vbilibet & vinū quoque per vecturam haberi potest, quantū ad hoc sufficit sacramentum. Et re vera vini penuria in nouo occidentali orbe molesta fuit in initio, cui⁹ causa sæpe sacramētū non cōsecrabat, quāuis (vt fert) nunquā omnino defuerit. ¶Addit verūtamē Diu⁹ Thomas, ꝙ vbi altera defuerit materia, neutiquā altera sola cōsecrāda est videlicet, vt panis vbi non est vinū, vel vinū vbi nō est panis consecret. Esset eñ hoc immane sacrilegium, atq; adeò nullā ob causam cōmittēdū, eò ꝙ sacramentū maneret imperfectū. ¶Sciscitaris aūt vtrū si aliqua regio religionē nr̄am susciperet, vbi vinū nulla arte aut diligētia haberi posset, ob illā extremā necessitatē ne ecclesia illic tāto sacramēto orbata esset: dispēsari posset, vt in solo pane fieret cōsecratio. ¶Quęstionē mouet Innocen. 3. lib. 4. de officio missæ. c. 23. & recēset opinionē adstruētiū: ꝙ si panis cōsecrari attētaret sine vino, cōsecratio nō esset valida, neq; si vinū cōsecraret sine pane. Est tamē assertio absq; vllo fundamēto ꝓlata. Cōsecratio nāq; vtriusq; per se speciei absoluta actio est, nō depēdēs ab altera: quādoquidē forma absolutè enūciat hoc esse corp⁹, sine depēdētia de futuro. Et pariter forma calicis est absoluta affirmatio sine depēdētia à preterito. Quęstio autē solū est de præcepto, vtrū esset peccatū vnū absq; altero cōsecrare. Ad qđ Innocēti⁹ respōdēt ꝙ grauiter offēderet, q id attētaret, Sed de dispēsatione nihil respōdet. Quaꝓpter affirmare id nō auderē: qa res nusq̄ audita est, vt hoc sacramētū dimidiari fuerit permissū. Haud eñ tūc significatio integrę refectionis seruaret. Ad tertiū deniq; respōdet, ꝙ modic⁹ vini haustus nequit infirmo nocere, prætequam ꝙ (vt infra monstrabitur) non est laicis sacramētum sanguinis ministrandum.

Dubium.

Innocent.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm requiratur determinata quātitas panis & uini ad materiā huius sacramēti.

CONSTITVTA substātia materiæ, sequitur de eius quātitate, quāta esse debeat. Et S. Th. reiecta opinione contraria subiicit conclusionem veram. Fuerunt enim qui existimarēt sacerdotē nō posse quātācūque quātitatē panis: vt totā, quę vēdit in foro, aut quātūcūq; vini est in dolio cōsecrare. Cōtra quos cōstituit cōclusio hæc. Nō potest dici quòd quantitas huius materię sit determinata. Probat, quoniā multū pauco opponitur: nequit autē esse tā parua quātitas quæ consecrari nō posit: ergo neq; vlla est tā magna, vt cōsecrationi nō sit idonea. Sed ad rē ꝓpriè arguit. In reb⁹ oib⁹, materiā habētib⁹, ratio ei⁹ ex ordine ad finē sumit: sicut enim materia serrę ferrū est. eò ꝙ illi vsui est aptissimū, & materia nauis lignū, ita & materia vtriusq; tāta esse debet, quātā vsus & serādi & nauigādi reqrit. Cū ergo finis hui⁹ sacramēti sit fideliū vsus, tāta est cōsecrāda materia: quāt⁹ est fideliū numer⁹. Neq; verò quātus est modò presens: alioq sacerdos, cui pauci parochiani subdunt, nequiret maiorē hostiarum multitudinē cōsecrare: ergo materia determinat ꝑ cōparationē ad fideliū vsum absolutè quorū numer⁹ nō est definit⁹: nā quocūq; fidelium numero dato, q sumere possunt, adhuc potest dari maior, atq; adeò maior consecrari materia. Et ideo materia, quę consecrari potest, nō est determinata. ¶In hac elucidāda quęstiōe primū distinguēdū est inter id, qđ sacerdotib⁹ iure licet, vt nō peccēt, atq; id, qđ si faciāt ratū est & solidū. Si eñ quis quantū panis est in foro cōsecraret, scelestissimū sacrilegium cōmitteret, ꝓpter periculū: qa nō posset debita veneratione & secūdū ecclesiæ ritū cōsumi, qđ in solutione secūdi tāgit D. Th. Vtrū verò cōsecratio esset valida, hoc disputam⁹. Atq de quātitate materię tā secūdū paruitatē disputat, quā secundū magnitudinē. Vtrāq; verò quęstionē ex alia pēdere cēseo, quę ideo ambab⁹ est premittēda. vtrū scilicet materię pręsentia necessaria sit ad cōsecrationē. Ioannes qdē Maioris est q rē in dubiū euocat. Ait eñ in. 4. d. 11. q. 2. ar. 2. sacerdotē posse hostiā, quam à tergo habet, atq; adeò illā, quę trās parietē est cōsecrare. Eaq; sola ratione id ꝓbat, ꝙ dū aceruū hostiarū cōsecrat, ad illā etiā cōsecratio peruenit, quæ subt⁹ aliis latet, atq; adeò potest illa. quę sub corporali occultat, cōsecrari. Et eadem ratione posset vinū, cooperto calice trāssubstātiare. ¶Possum⁹ autē alias huic adhibere rationes. Arguit eñ secūdò. Res sacramētales nō debem⁹ sine necessitate coarctare, ꝙ aūt nulla necessitas vīcat, vt materia cōsecrāda sit pręsens

Conclusio.

Expositio articuli.

De materia præsentia.

Alia argumenta.

sens probatur,quia vel mouere nos deberet exemplum Christi, qui non nisi præsentem materiam consecrauit,& hoc non:quoniam ipse cōsecrauit panem,quem discipulis porrigebat: presbyter autem potest consecrare hostiam,quam nec ipse sumptur⁹ sit, neque aliis exhibitur⁹, vel presentia materiæ ex ipso tenore formę conuinceretur, Hoc est corpus meum,& hic est calix,&c. vbi pronomē hoc, demōstrar videtur rem presentem.Sed neque hoc rem concludit. Nam secundùm dialecticos præter demonstrationem ad sensum,est alia intellectualis rei absentis, faciūt enim ad intellectum inductionē rei nūquā visę,vt hec phœnix solitariè viuit(nisi fabula sit,vt Plin.lib.10.ait)& hęc phœuix solitariè viuit,&c.ergo natura phœnicis est solitariè viuere. Tertiò. Res dicitur præsens dum sensu percipitur:potest autem presbyter materiam, quam non videt nec tangit consecrare.Noui enim Tridēti antistitem cæcum dispensatione pontificis sacrum quotidie faciētem:ergo eadem ratione potest absens materia consecrari. Ad hęc tandem accedit quòd secundùm quosdam forma cōsecrationis tenetur materialiter & narratiuè,& tunc certè nō requireret materiam præsentem,quia ꝓnomen nō demōstraret illā subiectā. Postremo arguitur. Si presentia requireretur, deberemus eam aliqua distātia loci metiri:at qua ratione possumus vsque ad pedalem distantiam consecrare,possumus & vsque ad distātiam cubitalem,atque adeò si per decem vel viginti passus distaret.¶His tamen non obstantibus constituitur affirmatiua cōclusio, quòd requiritur materiæ consecrandæ præsentia. Quam vtique conclusionem Diuus Thomas licèt non hìc,tamē in.4. distinctio. vndecima.quęstione secūda.articulo primo quæstiuncula tertia adstruit, probatq; ratione præfata:scilicet, quòd nisi materia esset coram sacerdote,tunc forma propter demōstratiuum pronomen esset falsa. Cui tamen rationi adiungitur ecclesiæ vsus,qui nunquā fuit materiam absentem consecrare. Tertiò, quia sequeretur posse presbyterum Salmanticæ hostiam,quam certa reuelatione nosset Segobiæ existere,consecrare,quod manifestam habet falsitatem. ¶Quòd si roges,qualis præsentia requiritur, respondetur per secundam conclusionem, illam scilicet exigi, quæ more & vsu hominum præsentia rei cēsetur,vt eius fiat demonstratio per pronomen,hoc.Est enim hoc sacramentum hominibus in eorum vsum colatum, quare humano more est facienda demōstratio. Quo fit, vt à tergo,vel post parietē fieri nequeat consecratio, neque si attentaretur, esset valida: quoniam illa non reputatur præsentia.¶Igitur ad primum argumentum respondetur, quòd dum congeries hostiarum cōsecratur, tota illa multitudo reputatur presens,ac perinde consecratio pertingit ad formulas etiā, quæ subtus occultantur, etiam si aliquo operculo essent contectæ, dummodo certus esset presbyter illic subesse hostias. Neque opus est,vt numerum illarū nouerit. Et idē est de operto calice: quare si presbyter putet vinum,quod ipse egregium posuerat, cōsecrare,non sit illud tamen, sed aliud, firma est consecratio: quia intentio non debet esse conditionalis,sed absoluta cōsecrandi hoc vt forma sonat.Ad secundum respondetur, non solùm ob Christi exemplum, vermù & ob ipsum demonstratiuum pronomen requiri præsentiam. Et quanuis dialectici demōstratione vtātur intellectuali & imaginaria,hæc autē,quia præsentiā materiæ ad operandum designat, requiritur vt sit practica & sensualis.¶Ad tertium respondetur,præsentiam rei sensu aliquo percipi: scilicet, aut visu, aut tactu, aut olfactu, &c. quare cæco permittere consecrare, periculosum est: neque verò sine dispensatione licet. Vbi autem fit dispensatio,potest tactu,vel gustu,vel olfactu materiam percipere. Attamen quanuis nullo sensu eam depræhenderet, sed sola relatione ministri certior factus illam consecraret consecratio teneret. At profectò arbitror,culpa nō careret. ¶Ad aliud autē de forma respondetur, hoc argumentū esse nō debile ad probandum verba illa accipi personaliter,vt distinctione vndecima. quæstione prima monstrabitur. Verūtamē quanuis acciperetur materialiter, requiritur præsentia. Ad aliam verò interrogationem quanta scilicet distantia materiæ ad præsentiam requiratur,satis responsum est,id esse humana prudentia & vsu arbitrandum. ¶Igitur vt ad quæstionem de quantitate materiæ descēdamus,distinguendū est de eius extremis: & vtrū versus magnitudinē detur maxima: & vtrùm versus paruitatem detur minima. Et quidem quantum ad magnitudinē certa sit

Affirmatiua cōclusio.

Secunda cōclusio.

Contrariorū dilutio.

De quātitate materiæ.

sit regula, tantam posse consecrari, quanta arbitrio humano iudicatur pręsens. Posse, in quam, vt sacramentum sit validum: nam de peccato post dicemus. Probatur, quia de essentia sacramēti nō est nisi panis & vinū, & vt ratione pronominis sit præsentia. Hinc sequitur quādoque consecrationem esse certam, quandoq; verò dubiam. Certum enim est quòd si quis consecraret duos, aut paulò plures cophinos panis, quos haberet coram se, consecratio teneret. Item certum est, vt in.4. ait Diuus Thom. loco citato, quòd si quis vnica consecratione cōsecrare intenderet omnes panes, qui sunt in ciuitate, aut in foro, si esset ingens copia, quòd consecratio non teneret: quia certum est illos panes non esse præsentes. Quādoq; verò res potest esse dubia, an tanta multitudo dicatur esse præsens, & tunc graue esset crimen illā materiā consecrare, neque esset certum, sacramētum fuisse validum. ¶Quòd si arguas. S. Th. non ait determinari quātitatem materię quo ad magnitudinem, nisi respectu vsus: itaq; quibuscunque datis, qui possunt sacramentum sumere, adhuc potest plus consecrari materiæ, quia plures possunt sumere. Respondetur hoc verum esse ratione quantitatis, scilicet non terminari: nihilominus, quia requiritur præsentia, ea ratione datur terminus. Et idem est de distantia. Ad distātiam enim decem passuum, à qua possum hostiam videre certa esset consecratio: ad distantiam autem centum passuum certum est cōsecrationem non tenere: ad mediam autem distātiam, vbi vix materia posset videri, in dubio res esset. Quando autē res est dubia, iteranda est consecratio, si dubium est rationabile.

Corollariū. *Argument.*

¶At verò versus minimū, vtrùm detur tam parua, quantitas, vt illa consecrari non possit, aut minor quàm illa. Idem Maioris dist. 10. quæstio. 1. respondet, minimam quātitatem, quæ cōsecrari potest, esse illam, quæ inter visibiles est minima. Itaq; illa, quæ est inuisibilis, non est consecrabilis. Et ratio eius est, quòd sacramentum est sacrę rei signum, signum autem debet esse sensibile. Nihilominus contrà statuitur conclusio. Quæcunque quantitas, sub qua potest cōseruari panis & vinum, potest esse consecrationis materia, siue sit visibilis, siue non. Ex quo sequitur, ꝙ minima quantitas consecrabilis est illa, sub qua conseruatur minimum panis, ita vt si diuideretur, per solam diuisionem desineret esse panis, & pariter dicendum de vino. Conclusio hìc est S. Thomę, & pariter in quarto loco citato, vbi ait, neque ad minimum, neque ad maximū terminari quantitatem cōsecrabilem: si modo sit panis. Et primùm de parte, quę est toti vnita, res nullatenꝰ est dubitabilis: dū enim hostia cōsecratur, omnes eius partes infinitæ consecrantur, etiam illæ quæ sunt minores, quàm minima. Est enim tunc Christus sub quantulacunque parte. Quocirca quæcunque particula inde diuideretur, si esset panis, quantūcunq; esset insensibilis contineret corpus. Quare de hoc indignè dubitat Maioris dicens, quòd si esset inuisibilis sustineri posset, & quod conseruaret corpus virtute prioris consecrationis, & contrarium, scilicet quòd desineret illic esse corpus. Imò hoc secundum est manifestarius error: cùm species consecratæ quandiu possunt substantiam panis conseruare, conseruent & corpus. Et idem est de sanguine. Quare in ipso toto in parte etiā, quæ est minor quàm minima, putà quæ seorsum non posset separari, conseruatur etiam corpus.

Versus minimum. *Responsio.* *Maioris.*

¶At verò de parte seorsum consecrabili superest obscurius dubium. Sed nihilominus si verè est panis, & verè vinum, cùm id tantùm sit de substantia sacramenti, in illo verificari etiam potest consecrationis forma. Et secundò arguitur contra rationem Maioris. De ratione sacramenti hoc solum est, quòd sit signum in sua specie sensibile, vt putà panis & vinū, quæ sunt species sensibiles: quòd autem per accidens scilicet ratione quātitatis paruæ, sit inuisibile, nihil obstat. Nā ipse fatetur, quòd potest consecrari panis sub corporali occultus, & vinum coopertum in calice. Imò quòd non requiritur præsentia, nam, inquit, posse sacerdotem cōsecrare hostiam à tergo, & etiam trans parietem. Tertio. Minimum visibile non potest certò dignosci: nam quod lippus videre non potest, linceus oculus percipit. Respōdet autem debere esse minimum visibile respectu acutissimi oculi, qualem, inquit, habuit Adam. Sed contra. Si materia mihi nō est visibilis, quid refert visibilem esse respectu Adæ? Præterquā quòd licèt non sit visu perceptibilis, potest vel tactu, vel gustu percipi, quod sufficit, vt sit sensibilis: nā forma pœnitētię & matrimonij nō est visibilis. Quare vt iam suprà diximus, cecꝰ potest cōsecrare, etiā si hostiā non tāgat. Quapropter si inuisibilē illā particulam

Argumentū secundum. *Tertium.*

ticulam angelica reuelatione adesse constaret, esset consecrabilis.

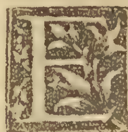
Primum argumentum. ¶Primum argumentum S.Thomæ est. Effectus gratiæ non sunt minùs ordinati, quàm effectus naturæ: sed omniũ natura constantium (vt ait. 2. de anima philosophus) positus est terminus & ratio magnitudinis & augmenti: ergo idem est in hoc sacramento.

Respondetur, ꝙ materia naturalis præscribitur ratione formæ, quæ non potest quantãcunq; informare materiam: non enim reperitur canis elephantinæ proceritatis: numerus autem fidelium, in cuius vsum consecratur materia, non definitur ad maximum.

Secũdum argumentum. ¶Secundò arguitur. Christus suis ministris non dedit potestatem ad irrisionem fidei & sacramentorum, secũdùm illud. 1. Corin. 10. Secundũ potestatem, quã dedit nobis Deus in ædificationem, & nõ in destructionẽ: sed si sacerdos totum panem, qui in foro venditur, aut totum vinum, quod est in cella vinaria cõsecraret, irrisioni exponeret religionẽ: ergo eiusmodi consecrationes cassæ sunt & inanes. Negatur consequentia. Hìc nanque distinguenda est potestas sacerdotis: nam altera est characteris, altera verò iurisdictionis. Illa ergo, quæ est iurisdictionis in sudditos, si suspendatur vel tollatur per papã, nõ habet effectũ. Quare sentẽtia excõmunicati vel suspẽsi iudicis nõ tenet, neq; sacramẽtalis absolutio à casibus reseruatis. Potestas verò ordinis, quia character est indelebilis, nec impediri potest per superiorem, quin factũ teneat, neq; vero per iniquam consecrãtis intentionem, si tamen consecrare velit. Bene ergo distinguit S.Tho. inter effectũ proprium consecrationis, & finem eius, dicẽs quòd peruersio finis nõ tollit, quin vera sit cõsecratio. Data est, inquã, consecrãdi potestas propter ędificationẽ fideliũ: si aũt quis cõsecrare intẽdat vel propter beneficia, vel propter irrisionẽ, vel vilipẽdiũ, peccabit sacrilegè. Vt si Lutherani intendẽtes facere, quod ecclesia facit, cõsecrarent hostiam, vt illam postea conculcarent, quia non credunt illic existere corpus, nihilominus consecratio teneret. Quòcirca si fortè tale aliquid cõtingeret, vt si verbi gratia, presbyter capacissimum vini doliũ, vel plura consecraret, vel ingentẽ copiam venalium panũ, in primis reus ille esset immanissimi sacrilegij, cuius deberet suppliciũ pendere. Sed deinde cautela esset diligẽtissimè adhibenda, vt species illę omni veneratione custodirentur, quousq; sacramentalis sumptionis vsu consumerẽtur. ¶De illo autẽ irridendo sophismate, quod idem Maioris ead. distin. 11. q. 2. comminiscitur, si verbi gratia sacerdos intenderet consecrare omnes partes proportionales impares intercalãdo pares, quod ipse falsus cõcedit esse possibile, illam que subinde consecrationẽ valere: non est dignum, vt disputemus. Nam primũ omnium qui id attentaret, ingentissimum cõmitteret sacrilegium. Deinde licèt posset aliquot partes atramento delineatas, vt verbi gratia, primam & tertiã, & vsq; ad nonã, vel paulò plures consecrare, minutiores tamen nequaquã posset: quia ad cõsecrationẽ non sufficit illa cõfusa intẽtio cõsecrandi partes impares, sed has in particulari certa demonstratione notatas. Vnde cùm partes illę in infinitum procedant, non possunt tali certitudine demonstrari. Præterea & ratio physica apertè reclamat: nam tũc sequeretur continuũ posse diuidi in omnẽ suam partem, quod 5. phy. impossibile cum philosopho demonstrauimus. Daretur vltima pars, atq; adeò indiuisibilis, qđ naturę partis manifestè repugnat.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm requiratur ad materiam hui⁹ sacramenti, quòd sit panis triticeus.

EXPEDITA materię quãtitate, subseqtur de i⁹ qualitate, vtrũ reqratur vt sit panis triticeus. Et respõdet hac cõclusiõe. Propria materia hui⁹ sacramẽti est panis tritice⁹. *Conclusio.* Etenim ad vsum sacramẽtorũ, vt supradictũ est, illa assumit materia, quę plurimũ apud homines in talẽ vsum venit: at inter omnes panes homines vniuersaliùs non vtuntur nisi triticeo, nam alij in huius defectum introducti videntur: quare creditur Christum in huius specie panis sacramentum instituisse. Accedit secunda ratio, ꝙ hoc sacramentum est cibus viaticus, cui ideo aptissimus est panis, valentiùs cor hominis confortans, vt est in psalmo: hoc autem robur est in tritico.

Expositio articuli. ¶Non est res scitu facilis, vtrũ solus triticeus panis sit apta eucharistię materia, de qua proinde varię sunt opiniones. At verò quô certa incertis pręponãtur, prima assertio sit. *Prima assertio.* Omnem solũq; panem esse materiam sacramẽti.

Asser-

Assertio enim hęc est euāgelica, de qua ideo nefas est hęsitare, sanè cum in euāgelio legatur Christū in pane & vino cōsecrasse. Quo circa quāuis cōcederetur esse plures species panis dūmodò singulę verè essent panes, oēs essent materia sacramēti. Theologo enim in præsentiarum nō incūbit physicè de speciebus cōcertare, nisi quaten⁹ scire debet, sit ne verè panis. Veluti si cōcederetur vinū rubeū & albū differre specie, nihil referret, quando quidē vtrūq; est verè vinū. ¶Secūda affirmatio sit, ꝙ requiritur panis de frumento. Hæc enim licèt nō quantū prior propositio, nihilominus fundamentū aliquod habet in euāgelio, vt hìc ait D. Th. Comparauit enim se Christus grano frumēti Ioan. 12. dicēs, Nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet. Super quibus verbis ait Aug. Cū sint multa grana frugū, nulli se cōparauit nisi illi, vnde mos cœpit ecclesię de hoc solo grano conficere corpus Christi. Quare can. In sacramēto. de conse. d. 2. ex cōcilio tertio Carthaginēsi, cauetur ne aliud in hoc sacramēto offeratur, quàm de vuis & frumentis. Omnis ergo dubitādi causa hoc nos admonet, vt exploremus quid nomine frumenti intelligatur. Et quidē Plini⁹ lib. 18. naturalis historiæ, cap. 7. duas frugū species discriminat. s. frumenta & legumina. Frumenta verò appellat triticum & hordeum. Cui consonat Isidor⁹ lib. 17. etymologiarum cap. 3. dicens, quòd frumēta sunt propriè, quæ aristas habent. Et Varro de re rustica ca. 48. ait, frumētum esse illud, quod culm⁹ extulit, putà cuius calamus spicam profert. ¶Sit ergo hæc tertia propositio, quæ omnib⁹ est in cōfesso. Ex leguminibus nequaquam cōficitur panis huic sacramento idone⁹: nempe, ex faba, cicere, lente, & id genus aliis. Nam quāuis hæc in cibū humanum assumantur, nō tamē tanquam panis. Quapropter farinæ illorum non simpliciter sed secundū quid dicūtur farinæ vt farinæ fabarū, lentum & similium. Et multominus fiet ex commolitis fructib⁹, & commassatis, putà ex amygdalis, castaneis, nucibus, radicibus, &c. nā huiusmodi pastæ, nō sunt, nec propriè dicuntur panes: sicuti aqua rosacea non est aqua, vt diximus in materia baptismi: nec vinū ex malo granatis est vinū. Eadē ratione neq; ex aliis, quæ in iumētorum pabulum serūtur, vt ex siliquis, quas nos garrouas dicimus, aut ex eruiliis, quas aruejas appellamus. Est enim sacramentū hoc in vsum humanū, tanquam panis, institutū: illa verò non sunt panes, licèt egestatis causa homines illis vescantur. ¶Restat autem quærere, vtrū de omni frumento possit huiusmodi confici materia. Nam in can. citato pluraliter dicitur ex frumētis. Plinius autē loco citato frumētum ait esse tam hordeum, quàm triticum. & capite statim. 8. far. etiam & siliginem, frumētū appellat. Adde quòd & miliū & spelta sunt etiam frumēta. Arguitur ergo ꝙ ex omnibus possit fieri sacramentalis panis. Materia hæc non est strictiùs arctāda, ꝙ̄ ex Christi facto colligitur: de illo verò solū legimus quòd consecrauit in pane: ex omni autem frumēto efficitur verus panis: ergo licet dentur frumenta specie differentia, ex omni potest sacramentum confici. Quemadmodum licèt ipse vel in albo, vel in rubeo vino cōsecrauerit, nihilominus vtrūq; sufficit. Damascen⁹ enim lib. 4. capi. 14. & alij sancti non dicunt nisi quòd cōsecrauit in pane ad naturalem comestionem apto. ¶Secūdò accedit profectò magnum argumētum, si vera est Plinij historia lib. citato ca. 10. vbi ait, Æthiopes non aliam frugem quàm milij hordeiq; nouisse, nam tunc concedere debem⁹, vel in tota illa regione nō potuisse tūc cōfici sacramentum hoc, vel quòd posset in milio & hordeo confici. Adde tādem, quòd in nouo orbe occidentali, quando inuentus fuit, nullum inuētum est triticum, nisi maicium, & radices, quibus pro pane ipsi vtebantur à tritico latissimè differentibus: quare si in illis non poterat fieri consecratio, expectanda erat vectura ex nostris partib⁹, quæ quàm remotissimæ sunt, atque adeò multo tempore deberet regio illa tota sacramenti hui⁹ beneficio carere. ¶Caietan⁹ in præsentiarum modum excogitauit dicendi, si tam verus esset quàm nouus. Ait quippe materiam sacramēti aliam esse remotam, vt frumenta, aliam verò proximam, quæ est panis. Ait ergo nihil esse curandum ex quibus frumentis fiat panis, dūmodo sit panis: quia nihil aliud ex euāgelio habetur, quàm quòd sit panis. Et addit, quòd quemadmodū actione caloris naturalis ex diuersissimis cibis, piscibus scilicet & oleribus, & pane, & carnibus, fit sanguis eiusdem speciei, & humana caro: & ex equo & asina generatur mulus eiusdem speciei cū eo, qui ex asino & equa gignitur: sic ex diuersis frumētis potest fieri panis eiusdē speciei. Et addit, ꝙ nec opus est ad hoc recurrere, vt panis

Secūda assertio.

Plinius de frumento.

Isidorus.

Tertia propositio.

Vtrum frumento

Plinius.

Caietan.

panis fiat ex frumento: nam hordeum etiã est frumentum, ex quo non cõficitur verus panis, cùm sit iumentorum pabulum. Quare inquit: similitudo euangelica Christi, qua se comparauit frumẽto, quia est symbolica, & figurata non conuincit in sensu literali, vt sit in frumento consecrandum. At verò modus iste dicendi materiam relinquit in ambiguo. Nam si ex frumentorum specie & natura non deprehendimus naturam panis, non relinquitur nobis, vnde eam cognoscamus. Propterea enim panem hordeaceum excludimus ab hac materia, & miliaceum, quod hordeum & milium vsqueadeò à tritico differunt, vt nullum sit symbolum, aut trãsitus inter illa. Item virtutẽ caloris naturalis trãsmutandi diuersos cibos in eundem sanguinem tribuere calori furni, aut clibani philosophia est nimis violenta. ¶Igitur post illas suprà positas sit hæc quarta propositio. Panis triticeus est necessaria materia huius sacramẽti, ita quòd sine illo nullum esset sacramentũ. Probatur primò autoritate omnium doctorum scholarium. Nam quãuis Gabriel in canone.q.35.multa confarcinet argumenta ad probandum non esse necessarium panem triticeum, tamen omnia in ambigno relinquit, nec audet ab vniuersali doctorum sententia discedere. Hanc enim sententiam hìc tenet S.Tho.& Alexa.4.par.q.32.membro.2.& Bonauentura dist.11.art.1.q.4.& Ricardus dist.11.artic.2.q.2.& Scotus.q.6.& Duran.q.4.& Palud.q.1.& omnes breuiter. Nisi quòd animaduertendum est aliquos istorum nõ exprimere nisi ex pane frumenti, sed ipsi se subinde exponunt intelligentes nomine frumenti triticũ, vel id quod est eiusdem speciei. Nam Aug. illud Ioan.12 de grano frumenti, de tritico intellexit, vbi ait singulariter se illi grano comparauit. His autem doctoribus superuenit concilium Florentinum, vbi materia huius sacramenti expressè decernitur panis triticeus. Cui certè glossa Caietani non satis gratè maritatur sic illud intelligentis, quòd non sit sola illa materia, sed quod sit principalis, & apud omnes certa & indubitata. Nec dubitatur, quin christus in triticeo pane cõfecerit, eodemq; optimo, cuius non infima coniectura inde fit, ꝙ panes antiquitus in templo super altari positi, quos iam suprà cũ Damasceno diximus, figuram esse huius sanctissimi sacramẽti, ex simila, vt Leuitici.24.iussum legitur, conficiebantur, quod non est mediocre argumẽtum ex eadem simila, quæ flos est albissimæ farinæ tritici Iudæos pro sua quemq; facultate morem habuisse cõficiendi panes azymos, cum quibus agnum typicum edebant, quandoquidem ea erat celeberrima eorum solennitas. ¶Attamẽ adhuc animus non quiescit: nam cùm materia non sit ampliùs quàm ad triticeam perstringenda, & triticum forsan non est nomen speciei specialissimæ, sed habens plures species, & quanquã esset species specialissima, sunt tamẽ diuersa nomina frumẽti quæ forsan omnia sunt triticũ, per singula discurrendũ est. ¶Sit ergo quinta propositio. Panis hordeaceus nullatenus esse potest materia sacramẽti. Hęc vnanimis omniũ doctorum confessio est. Quare sic arguit D. Tho. primo loco. Hoc sacramentum est rememoratiuũ dominicæ passionis: panis autem hordeaceus apparet propter eius asperitatem eidem passioni consonãtior: ergo ille est huic sacramento congruẽtior. Et respondet, quòd materia huius sacramenti nõ tam deberet congruere asperitati commemoratæ passionis, quàm dulcedini & suauitati effectus: & ideo nõ in hordeo, sed in tritico est conficiendum. Præsertim quòd hordeum, vt D. Aug. lib.83. quæstionum autor est, ꝓpter eius duritiem, & potissimùm ob tenacitatem paleę, qua tegitur, vel legem veterem designat, quæ ita data erat, vt vitale alimentum obscuritate sacramentorum obtegeretur: vel populum ipsum duræ ceruicis nondũ expoliatum carnali desiderio, quòd cordi eius tãquam palea inhærebat, quem ideo Christus populum hordeaceo pane saturando designauit. Quanuis ratio potissima quare non est materia sacramenti, sit, quòd non est species tritici, neq; panis apud homines vsualis, sed iumẽtorum pabulum, & defectu veri panis ab hominibus vsurpatus. Atqui eadem ratione excluditur auena, quæ pariter brutorum alimentum est. ¶ De aliis autẽ granis sequitur secundum argumentũ. Figura est signũ speciei in naturalibus: sunt autem aliqua frumẽta tritico similima, vt far & spelta, de quibus in aliquibus locis panis conficitur ad vsum sacramẽti: ergo triticeus non est necessarius. In responsione constituit Sanctus Thomas regulam certissimam, quòd cùm generans generet sibi simile, quãuis nonnunquam sit accidentium dissimilitudo generantis & geniti, vel propter materiam

Contra Caietanum.

Quarta propositio.

Concil. Florentinum.

Christus in pane tritic eo cõfecit.

Simila.

Quinta.

Primum argu. S.Tho.

Secũdum argu.S.Tho.

riam,vel propter debilitatem virtutis generatiuæ,tamen quodcũq; frumentum quod ex semine tritici nascitur,non obstãte aliqua accidentium dissimilitudine,erit materia huius sacramenti,vt siligo, qui in nõnullis sterilib⁹ terris ex tritico prouenit, sicuti è conuerso è semine siliginis in aliis pinguib⁹ prouenit triticũ. ¶Itaq; regula sit certa,ꝙ omne & solũ triticũ sit materia,absq; disputatione,an sint plures species tritici,quod sit genus subalternum,an verò omnes sint eiusdẽ speciei. Notandum tamen siliginem non esse illud, qđ Hispani appellamus centenum, forsan propter exuberantiam granorum,ꝙ quasi cẽtum sint in spica:hoc enim Plini⁹ loco citato non appellat nisi græco nomine tipham,& latinè dicitur blatta propter colorem in purpurã inclinantem. Siligo enim latine idem est, vt ait Isidorus loco citato lib.7.cap.3.quod selectum:(scilicet triticum candidum.)Et accipitur etiam pro flore farinæ.Quare hoc in dubiũ nõ cadit,quin sit legitima materia. Imò Pli.loco citato ex illo ait confici delicias panis.Sed S.Tho.accipit siliginẽ ꝓ tipha, hoc est centeno.Quòd si arguas esse speciẽ distinctam ab illo,quod nos vocamus triticum, nihil contendam.Satis est,ꝙ est species tritici, postquam tam facilis est transitus de vno ad alterum.Imò forsan sunt eiusdem speciei, licèt accidẽtia nõ sunt omnino similia. ¶Speltam verò & far negat S.Thomas esse materiam:quia non sunt,inquit, species tritici. Et quidem de spelta opinio etiã est Scoti & cõmunis doctorum,quos suprà citauimus. At verò Albertus Magnus in.4.dist. 11.ar.7.cõtrarium asserit:scilicet, speltã esse materiam legitimam,quanuis differentem specie ab eo quod nos dicimus triticum, vt modò de tipha dicebamus:nam dicit satis esse, vt sit species frumẽti,& panis in vsum humanũ. Atq; in eandem sentẽtiam subscribit Thomas de Argentina di. 11.ar.1. vbi concedens S.Th.mam,Scotum & alios contrarium tenere, reputat probabilius,ꝙ spelta sufficiat. Et idem tenet Petr⁹ à Palude dist. 11.q.1.atq; hic Caietanus.Et re vera si Dictionarios cõsulas, omnes affirmant speltam, quæ græcè dicitur Zea,esse speciem tritici,imò esse delicatũ panem.Quare non negarem esse sufficientem materiam.Imò ait Paludanus nonnunquam ex semine tritici nasci sicut tipham, & è conuerso.At S.Thomas,quia arbitratus est nõ esse speciẽ tritici, ideo id opinatiuè negauit.

Regula.

Siligo.

Spelta.

Albertus.

Refert enim illic Albertus quosdam dicẽtes quæstionem hanc relatam fuisse ad curiã Romanam,vbi decretum fuit esse speciem hordei:sed tamẽ Albertus historiam non credit. Præterquam ꝙ illa quæstio est Physica;quę non pertinet ad curiam: potissimum ꝙ fatetur hic S.Tho.in aliquibus regionibus confici sacramentum in spelta. ¶Far verò secundùm vnum significatum est generale nomẽ omnium frumentorum.Vnde farinę nomen deriuatur.Est etiam speciale nomen frumenti,nempe Scãdia,quod latinè dicitur far adoreum,ab adolendo:quia multùm crescit. De quo non est dubium,quin sit propria materia eucharistiæ:quoniam est species tritici delicatissima.Sed S.Thom. nomẽ farris forsan vsurpauit vt Plinius loco citato, vbi ait quãdam speciem farris esse durissimam, ex qua forsan non fit humanus panis. Eadem ratione excluditur miliũ,quod vt ex grani figura aliisq; accidentibus deprehenditur,ab omni specie tritici distat. ¶Vnde ad primum, qđ suprà fecimus argumentum respondetur, ꝙ licèt in euangelio non legatur:nisi ꝙ Christ⁹ accepit panem.nihilomin⁹ nomine panis in communi sermone latino non intelligitur nisi triticeus,siue tricitum sit species specialissima,siue genus subalternum:sicuti nõmine vini intelligitur,vt sit vitis. Hæc enim tantùm propriè sunt hominum alimẽta. ¶Ac perinde ad secundum respõdetur, ꝙ vbicũq; non fuerit aliud granum nisi milij aut hordei aut similium, non potest ibi sacramentum hoc confici donec triticũ aliunde aduehatur, vel ibidem seminetur. Vix enim reperiretur regio vbi triticum si seminaretur,non proueniret.Quare in nouo occidẽtis orbe, in maicio nunquam consecratum est,nec certè potuit: quia licèt proferat aliquam spicæ effigiem,tamen grana patenter attestãtur nullã esse speciem tritici,facillimè tamen illic triticum seminatum vberrimè multiplicatũ est. ¶Tertiò arguit S. Th.Permixtio speciẽ soluit,sed vix potest triticea farina sic pura inueniri,vt non sit permixtione alius frumenti contaminata:ni fortè ex selectis granis solerter commolatur:ergo panis purè triticeus nõ est necessari⁹.Quidam,vt Maioris dist. 11.q.2.fingunt quãdam mistionem panis iam cocti triticei cum hordeaceo, ita vt particulę micæ vnius intermiscerẽtur particulis micæ alterius intercalariter.Hęc autem mixtio non est nisi impropria per iuxtapositionem partium. Quare

Far.

Dilutio primi argu[m]ti.

Dilutio secundi.

Tertium argu. S. Tho.

Quare si ille panis consecraretur, in solis triticeis particulis fieret cõsecratio. Hîc autẽ nõ loquimur nisi de mixtione propria, quæ fit per miscibilium corruptionem, de qua.2.de generatione Philosophus loquitur: scilicet, dum cum tritico in grano cõmiscentur grana hordei. Tunc enim in farina non est seorsum discreta illa pars, quæ est hordei ab illa, quæ est tritici: & multò minùs in massa, & minimè in pane cocto. Nã licèt granorũ impropria sit mixtio per iuxtapositionem, demũ post tot transmutationes mixtio fit propriè per corruptionem miscibiliũ. Vnde benè respondet D.Tho. mixtionis quãtitatem attendendam esse: videlicèt, ꝙ dum hordei modicum cum multò maiori quantitate tritici cõmiscetur, panis inde triticeus resultat, atq; adeò materia legitima est. Si aũt mixtio fiat, vel ad æqualem, vel illi proximã quantitatem, tunc species triticei panis mutatur, atq; adeò idonea non est sacramẽti materia.

Solutio tertij. ¶Idem ad tertium argumentum respondet de corruptione. Nõnunquam enim tãta fit corruptio tritici vel in grano, vel in pane cocto, vt species esse desinat triticei panis, quod ex sapore & olore, atq; alijs accidentibus deprehendi potest, & tunc materia desinit esse legitima. Quandoque verò non est tãta corruptio, quæ speciẽ panis soluat, & tunc optimè ille panis consecrari potest. Sed quando res est dubia, vel in corruptione, vel in commixtione, graue peccatum esset cõsecrationem periculo exponere ne esset valida.

Amylum. ¶Infert inde D. Tho. amylum, vulgo amydum non esse materiam huius sacramẽti. Idemq; adstruit Scotus dist.11.quæst.6. Paludanus autẽ quæst.1.contrariam opinionem tenet: scilicet, quòd sit legitima materia, dicens D. Thomam opinatiuè loqui. Et quidẽ lis creari non potest de materia remota: haud enim dubium, quin fiat ex depuratissimo tritico. Quare si ad hoc tantũ aspicias citra dubiũ est materia legitima. Sed dubium est de corruptiõe tritici, quod per dies aliquot manet in aqua, vt fiat amylũ. ¶Vnde per duas propositiones respondetur.

Prima propositio. Prior. Amylum in forma amyli non apparet materia sacramẽti. Probatur, quia non est nisi lac expressum ex illo madefacto tritico per expressionem: quare lac illud licèt postea torreretur, aut assaretur, certè non posset censeri panis, tum propter corruptionem tritici, tùm maximè propter diuersitatem inter farinam, quæ est puluis cõmoliti tritici, & lac, quod est liquor expressus ex tritico, quæ quidem diuersitas certè speciem variare videtur, vt ex lacte nõ fiat panis.

Secũda propositio. ¶Secunda propositio. Si posteà illud coagulatum lac posset in farinam commoli, & inde panis commassari & coqui, forsan rediret in naturam panis triticei, & tunc posset consecrari: haud tamẽ illud auderem approbare.

Lagana. Atque adeò nec lagana, nec pultes, licèt ex farina tritici fiant, materia sunt sacramenti: quia nec cõmassantur, neq; coquũtur in furno, aut saltem sub cineribus, quod sufficeret, sed elixantur potiùs, aut frigũtur: hæc enim artis differentia, differensq; ignis applicatio, vel speciẽ mutat, vel facit pastas illas nõ esse panes.

Corollariũ. Ex quo illud infertur Corollarium, quòd vt differentes species tritici non mutant rationem panis, ita è cõuerso diuersa pasta ex eodem tritico potest panis rationem mutare. ¶Hinc ergo facilè possum⁹ gradũ ad pastam tritici facere. Et primò quęritur vtrũ requiratur, vt admisceat̃ cũ aqua naturali, an verò sufficiat cum rosacea, vel alia artificiali. Ad hoc autẽ infrà ar.7. respõdet D.Tho. necessariã esse naturalem, quod ideo illic repetendum nobis est.

De pasta incocta. ¶Sed vtrũ cõmassatus panis, incoctus tamen in massa, sit legitima materia sacramenti. Pars ẽm affirmatiua inde ꝓbatur, quòd incocta pasta, & cocta eiusdem speciei esse videntur, quemadmodum carnes crudæ, assæ, & elixę. Ignis enim nihil aliud censetur facere in huiusmodi cibis, quàm per humidi exhalationem res exiccare, & panem vsque ad legitimam consistentiam indurare, vt sit bene compactus.

Responsio. Ad hoc nihilominus citra controuersiã ab omnibus respondetur, pastam incoctam nõ esse legitimam materiam sacramẽti: quoniã siue specie differat à pane cocto, siue secùs, non est panis, imò neque est humanus cib⁹: nam prætequàm, ꝙ sic edi non potest, non modò non nutrit, verùm plurimũ saluti nocet.

Scotus. Dissentiunt tamen autores: nã Scotus loco citato asserit pastam, & coctũ panem ꝓpter rationẽ modò factam esse eiusdem speciei. Est tamen contrarium longè probabilius: quod ideo quæst.sequen.art.6. affirmat S.Tho. vbi egregiam adhibebimus rationẽ. Interim autẽ dicimus, quòd licèt ars sola nõ possit mutare species rerum: faber ẽm dum facit scamnum nõ mutat speciem ligni. Tamen, vt.2.senten.distinct.7.quæst.3.ar.1. ait S.Tho. quãdo applicãtur passiua actiuis naturalibus

turalibus, actione ipsa naturæ mutari potest species, nõ quidem semper: quoniam gladi⁹ ex ignito ferro fabricat⁹ ferrum manet. Sed tamen quia actiones agẽtium sunt secundũ dispositionẽ pasſi, massa, quę facilis est transmutationis, facilè per ignem in aliam transit speciem, vt diuersi accidentium effectus attestantur. Quòd si arguas. Mica panis inter digitos compressa facilè redit in pastam incoctæ massæ simillimam: ergo nõ differũt specie. Consequentia certè non valet, quoniam & solidiſsimum gelu in aquam facilè diffluit & tamen forsan specie differunt. At neq; antecedens est verum. Imò nũquam per compreſsionem mica panis fit massa, vt comesta testatur.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm hoc sacramentum debeat confici ex pane azymo.

Expediuim⁹ ergo qualitatẽ quãtũ ad materiã remotã quę est triticũ, seqtur subinde đ qualitate panis, vtrũ debeat esse fermẽtat⁹, an verò azym⁹. Ad quã quęstionẽ D. Thomas quinq; conclusionib⁹ respondet. Duo enim in hoc sacramento speculari oportet: scilicet, id, quod est de neceſsitate sacramẽti, sine quo nullum esset, atque id quod est conuiens, ac perinde de neceſsitate præcepti, cuius omisio peccatum est. ¶Prima sit ergo conclusio. Quantum ad veritatem sacramenti sol⁹ triticeus panis est necessarius, sine quo sacramentum non perficeretur. Panis autem azymus non eo pacto necessarius est, imò in fermentato etiam verè conficeretur. Probatur, quia in euangelio solùm habetur panis, & si azymus esset necessarius, ecclesia nõ posset permittere Græcis in fermẽtato consecrare: quia non esset sacramentum. ¶Secunda conclusio. Conueniens est, vt in consecratione vnusquisque ritum ecclesiæ suæ seruet, vt scilicet vbi consuetudo est consecrare in fermẽtato, hoc seruent presbyteri, & vbi consuetũ est cõsecrare in azymo, eundem quoq; morem custodiant. Probatur, quia non est concessum priuatis sacerdotibus ritum ecclesiæ probatum immutare. Quandoquidem morum mutatio soli ecclesiæ in communi incũbit. ¶Tertia conclusio. Romana ecclesia cõsueuit in azymo consecrare: Græca verò in

Prima conclusio.

Secunda cõclusio.

Tertia conclusio.

fermẽtato, & vtraque habet suas causas. Probatur autoritate Gregorij in registro, cuius verba sunt. Romana ecclesia offert azymos panes propterea quòd Domin⁹ sine vlla cõmixtione (scilicet virilis seminis) suscepit carnem: sed certæ ecclesię offerunt fermentatũ, pro eo quòd verbum patris indutum est carne, sicut fermentum miscetur farinæ. Ex his conclusionib⁹ infertur corollariũ. Sicut peccat presbyter in ecclesia latinorum celebrãs in pane fermentato, ita peccaret presbyter Græcus in ecclesia Græcorum celebrans in pane azymo, quasi peruertens ecclesię suę ritum. Confirmatur hoc corollarium autoritate canonis extra de celebr. missa. cap. literas. vbi decernitur sacerdoti pœna, qui vel in fermentato celebrauerit, vel in scypho ligneo. ¶Quarta conclusio. Consuetudo celebrandi in pane azymo rationabilior est. Idq; tribus ratiõibus. Primò quidem propter institutionem Christi, qui hoc sacramẽtum instituit prima die azymorum, vt habetur Mat. 26. & Marci. 14. & Lucę. 22. qua die nihil fermentatum in domibus Iudæorum esse debebat. vt Exodi. 12. iussum à Deo legitur. Secũdò, quia panis est propriè sacramentum corporis Christi, vt forma, Hoc est corp⁹ meũ, sonat, quod quidem sine corruptione conceptum est, vt denotatur in azymo. Nõ autem ita propriè est sacramentum diuinitatis, quę carne induta est. Tertiò, quia hoc aptiùs fidelium synceritati congruit, quæ ad sacramenti vsum exigitur, secundum illud. 1. ad Cori. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus, itaq; epulemur in azymis synceritatis & veritatis. ¶Quinta cõclusio. Consuetudo Gręcorum aliquam nihilomin⁹ rationem habet tum propter significationem, quam tangit Gregorius, tum etiam in detestationem hæresis Nazaræorum, qui tum alia legalia, tum etiam azymos euangelio miscebant.

¶Conuenit in præsentiarum ante expositionem articuli solennem illam quęstionem de cœna Domini discutere, vtrùm scilicet quartadecima luna, an verò tertiadecima cœnauerit. Quam quidẽ D. Thomas in prima ratione quartæ cõclusionis insinuat. Est enim non solùm inter Græcos & Latinos, verùm & inter nonnullos Latinos de hac re controuersia, & vt quidam arbitrantur, non facilis. Atverò quia Græci à celebri Latinorum sententia de die ista nõ statim in primordiis ecclesiæ decesserũt, sed postmodùm longo tẽpore

Corollariũ.

Quarta cõclusio.

Quinta cõclusio.

Quęstio de cœna Dñi.

pore. Priùs de dissidio inter Latinos disputabimus: & in calce disputationis sermonem adijciemus de Græcis.

Primũ fundamentum. ¶ Atqui vt illa fundamenta, quæ cunctis in confesso sunt, ante litem iaciamus, oẽs cõsentiunt, (quia nemo dissentire potest) Christũ cœnasse feria quinta ad occasum solis, fuisseque passum feria sexta. Ait enim Paul. 1. Corint. 11. quòd dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem &c. Et ecclesia in canone. Qui pridie quàm pateretur &c. Quocirca vniuersalis ecclesia etiam Græcorũ in die veneris memoriam passionis celebrat. Quin verò, & Iudæi nobiscum etiam de hac re conueniunt. *Status litis.* Dissensio autem est hæc, ꝙ Græci, & Latinorum nonnulli contendunt illam feriam quintam fuisse lunam tertiam decimam, passumque subinde Christum die veneris, quæ erat quartadecima. Solennis autem opinio, quam veram monstrare adornamus, est, illam feriam quintam fuisse quartãdecimam, & passum fuisse Christum quintadecima. *Secũdũ fundamentum.* ¶ Ad huius autem discordiæ elucidationem secundum adiungitur fundamentum, ex veteri pagina ab vniuersis susceptũ. Primũ Hebræorũ mensem fuisse Martium, qui nobis est ordine tertius, qñ Sol Arietem ingreditur. *Exodi. 12.* Dixit enĩ Dominus ad Moysen & Aaron in terra Aegypti, vt legit Exo. 12. Mensis iste vobis principiũ mensium, primꝰ erit in mensibus anni. Et cap. statim. 13. Hodie ingrediemini in mensem nouarum frugum. Illo enim seculo tunc fruges albescebant. Eodemq; mense, qui apud illos dicebatur Nisan eductus est Israël de Aegypto. Et cùm menses apud illos fuissent lunares, nouilunium proximum æquinoctio vernali erat illis prima dies mẽsis & anni. *Tertiũ fundamentum.* ¶ Tertiũ fundamentũ est. Dies naturalis apud Hebræos incipiebat ab occasu solis, decurrebatq; vsq; ad alterum occasum. *Beda.* Autor huius veritatis inter alios est Beda de temporibus, vbi ait, quòd sicut Latinis dies naturalis à medio noctis incipit, ita & Hebræis à principio noctis, scilicet ab occasu solis: Syrijs autem ab eius ortu: sed Aegyptijs à meridie. Vñ astronomia, quia illa sciẽtia in Aegypto pręcipuè floruit, à meridiano sole dies computant. *Quartum fundamẽtũ.* ¶ Quartum est fundamentum, quòd apud Iudæos festa celebrabantur à vespera vnius diei vsq; ad vesperã alterius subsequenti: nẽpe, ab initio diei suæ naturalis. Sic enĩ Leui. 23. sancitũ erat. A vespera vsq; ad vesperam celebrabitis sabbata vestra. *Quintũ fundamentũ.* ¶ Quintum fundamentum est. Prima dies illa anni erat radix, à qua omnia anni festa suis dierum numeris deriuabantur. Eorum autem primum erat festum paschatis, quod celebrandũ erat quartadecima die eiusdem mensis, & cùm menses apud illos essent lunares, eadem erat quartadecima luna. Sic enim Exo. 12. & Leuitici. 23. legitur. Mense primo quartadecima die mensis ad vesperã Phase domini est, & quintadecima die mensis huius solennitas azymoũr domini est. Et subditur priori loco. Septem diebus fermentatum non inuenietur in domibus vestris. Et septimus, qui erat postremus paschæ, erat celebrior. Itaq; nouilunium illius mẽsis erat illis prima dies totiꝰ anni: & inde cõnumeratis septẽ hebdomadibus celebrabatur festum pentecostes in memoriam susceptæ legis. Et postea in septimo mense (putà septembri) in diem decimam incurrebat festum scenophegiæ seu tabernaculorum. Hæc omnia eodem capitulo extant. *Paulus Burgensis.* ¶ Est ergo Paulus Burgensis, qui super illo verbo Matth. 26. Prima die azymorum, pręcipuè inter cæteros modo quodam ab ipso excogitato sustinet, quòd vesper ille, quo Christus cœnauit, licèt fuerit Christo finis quartædecimę lunæ, nihilominus apud Iudæos non erat nisi tertiadecima: quare feria sexta fuit Christo quintadecima, & Iudæis quartadecima, qua ideo ipsi in vespere, Christo iam sepulto, celebrarũt agni cœnã. *Sextum fundamentũ.* ¶ Ad huius autem dissidij intellectum supponẽdum est fundamentum sextum, quod inter astronomos certissimum est: nam illa arte potest quisque illud nunc comperire videlicet illo anno, quo Christus passus est nouilunium Martij contigisse feria quinta, decimanona hora diei naturalis Hebræorum, hoc est, prima pomeridiana cũ aliquibus minutis. *Septimum fundamẽtũ.* ¶ Sed est septimũ fundamentũ, quod Iudæis erat solennissimum, estq; rationi maximè consentaneum: videlicet, quòd quando nouiluniũ incurrebat decimaoctaua hora diei naturalis, vel seriùs, illa dies non censebatur prima mensis, quam illi neomeniam Latini calẽdas appellitant, sed incipiebat prima dies in occasu solis, illius diei, & inde subsequebatur. Et ratio erat ꝓpter vetustatẽ nouilunij, quia occurrebat in postrema quarta diei, quod idcirco nuncupabatur nouilunium vetus. Itaque illo anno in occasu solis feria quinta cœpit neomenia, atque adeò in

tertia inde quīta feria in occasu solis finiebatur secūdùm naturalem cursum quarta decima luna. Atq; illic Christ⁹ cœnauit. Id qđ ingenuè Burgensis, nosq; cum ipso fatemur neq; vllus valet diffiteri. ¶ Addit autē nescio quæ alia fundamenta, quæ (salua doctissimi & Christianissimi viri autoritate) debuisset firmiùs corroborare inquā, quàm fecit. Subnectit aliud fundamentum: videlicet, ꝙ quādo nouilunium illud occurrebat in feria secūda, vel quarta, vel sexta, deberet repelli in ꝓximè sequentem. Itaque in nulla istarū triū feriarum poterat figi prima dies mēsis. Nam si neomenia mēsis figeretur in feria secūda, tunc festum expiationis, quod erat decima septēbris incurreret in diem veneris, vt supputanti fiet compertum. Si autem prima mēsis esset in feria quarta, tunc idem festum expiationis incurreret in diē dominicū. Quod aūt in altera illarū dierū sabbato circūstātiū incurreret illud festū, erat, inquit, maximè incōueniēs, eò ꝙ cū illud tātæ esset solēnitatis, quantæ sabbatum, adeò vt neque in illo, inquit, vt ex sacra litera potest haberi, minimè parare cibaria licuisset, sicut neque in sabbato: cōcursus duorum dierum, in quibus cibaria non pararētur, on⁹ fuisset molestissimū. Feria autem sexta propterea non poterat esse prima dies mensis, quòd tunc prima dies festi tabernaculorū quinta decima septembris incideret in diem dominicam, & cùm festum per septem dies succederet, postrema esset in die sabbati, in qua oportebat septies circumire altare in memoriam expiationis Iericho, vt legitur Leuitic. 23. atq; alia lętitiæ opera facere, quæ non licebant in sebbato. Igitur cùm (vt dictum est) prima dies mensis illo anno incurrisset in feria sexta, translata fuit, inquit, à Iudæis in sabbatum, atq; adeò sua quartadecima luna cœpit invespere ferię sextę. Christ⁹ autem, quoniā sciebat festum illud tabernaculorum in sua morte abolendum, non curauit illam facere repulsam, sed cœnauit in quartadecima naturali. ¶ Hęc opinio tantam inter nonnullos vim obtinuit, vt putēt esse sacro euangelio concordem. Nihilomin⁹ profectò re oculatiùs inspecta, nullam præ se fert probabilitatem. ¶ Igitur tanquam certissima statuitur conclusio contraria: scilicet, ꝙ Iudęi eadē nocte Iouis, qua christus, agni cœnam fecerunt: videlicet quartadecima luna secūdùm naturalem cursum lunæ. Et ne opus sit argumēta contraria si hìc

Repulsa opinionis Burgēsis.

Conclusio.

Argumēta cōtra Burgēsem.

recēseātur postea in solutione repetere, pri⁹ communem hanc nostram sentētiam oportet constabilire. ¶ Primùm ergo, vt illas Burgensis neomeniarum dilationes repulsasque diei primi repellamus, arguitur sic. Legem Deus populo illi rudi ita explicatè posuit, vt syllabatim omnia explanaret, quę seruari deberent: quare immane existimabant piaculum, & impium sacrilegium iota legis mutare. Imò quia sic in cortice religiosissimè eam obseruabant, non penetrādo mysteria, neq; literam interpretādo, remordet eos. 2. ad Corinth. 3. Paulus dicens. Litera occidit, spiritus autem viuificat. Erat autē expressa lex Exodi. 12. & Leuiti. 23. vt quartadecima die mēsis ad vesperam vsque ad vigesimamprimā pascha Domini celebrarent, & eadem quartadecima luna ad vesperam immolarent typicum agnum: ergo nefas illis erat ne festū expiationis concurreret proximè cum sabbato, vel postrema dies tabernaculorum in sabbato, diem illum mutare: nam proculdubio si Deus, qui incōmoda illa bene prospexit, tanquam inconuenientia existimaret, ipse expressisset exceptionem legis, quandoquidem tam minutatim omnia illis explicabat. ¶ Secundò. Quid nam molestiæ erat vt semel in anno duos feriarēt simul dies, in quibus nō liceret parare cibaria, vt propter hoc precisè diem lege prestitutum & fixū demutarent? Eò potissimùm quòd carnibus salsis, quæ in biduum elixari poterant, atque aliis plurimùm vescerentur, quæ non opus erat in biduo illo igni admouere. ¶ Tertiò vrgentiùs cōtra Burgensem arguitur. Ait quippe ob id festū expiationis non debere, die precedenti aut subsequente sabbatum celebrari, quia non liceret in illo parare cibaria, vt ex sacra litera, inquit, potest haberi. Illam certè sacram literam allegare debuisset: nam contrarium palàm ex lege colligitur. Dies enim prima paschatis, quæ erat quintadecima martij, vt legitur Exod. 12. erat sancta, & vt legitur Leuitici. 23. celeberrima, in qua nihil operis licitum erat: & nihilomin⁹ licebat in illa parare cibaria, vt expresè priori loco his verbis legitur. Exceptis ijs, quæ ad vescēdum pertinēt. Si ergo id ea die erat licitum, multò meliùs in festo expiationis. Imò in nullo festo, preterquàm in solo sabbato erat illicitū esculenta & poculēta apparare. Erat enim illud sabbato peculiare in memoriam, quòd Deus illa die requieuit ab omni opere, quod

Primum argumentum.

Secundū argumentum.

Tertium argumentum.

Quartū argumentum. quod patrarat. ¶Quartò itidem arguitur de festo tabernaculorum. Ait enim feriā sextā non potuisse existere primā mensis, nec primam paschæ, ne postrema tabernaculorum incurreret in sabbato. Arguitur sic. Illa, quæ tunc solenniter celebrabantur, omnia ad religionem pertinebant: fiebant enim intra templum processiones, & lætitiæ, tripudia, quibus potissimū festum celebrabatur: quis autem dixerit per illa, quibus festum colitur, festum infringi? Vtrùm nos dum celebres facimus processiones festa frangamus? Vnde Christus Matth. 12. Non legistis, inquit, in lege, quia sabbatum sacerdotes in tēplo violant, & sine crimine sunt? Nihil ergo opus erat feriā sextā repellere, ne esset prima dies mensis, & subinde paschæ. Quare licèt mille Hebræorū autores Burgensis retulisset, vel historiā nō crederem, vel potiùs affirmarem post aduentum Christi, quando oculis mentis caligare cœperūt, legem corrupisse, & deprauasse, quàm vt credam illas repulsas fuisse, vel ex lege licitas, vel tpe Christi in vsu.

Quintū argumentum. ¶Quintò arguitur. Illa quartadecima luna præfixa fuit in figuram Christi: si autem postea adueniente veritate non erat ab illo populo cæremonia illa typica eadē nocte celebrāda, qua Christus eam seruauit, figura nō respondisset veritati.

Sextum argumentum. ¶Sextò. Christus cœnauit, vt Iudæorum legem seruaret: si autem tempus legitimum Iudæorum præuenisset, non seruasset legem: & cùm sub articulum mortis tam solerter perfidi illi testimonia aduersus illum exquisiuissent, profectò de hoc ipsum reū fecissent, q̄ morē, & legē populi violasset.

Septimū argumentum. ¶Septimò. Si lex nō obligabat ad immolandū paschalem agnum vsq; ad diē sequentem, quidnam causę habuit Christus, vt pridie cœnaret? Aiunt, quia sciebat in crastino morte præuentum non posse agnum cœnare. Sed causa hæc nulla est: quia non debebat seruare legem nisi quandiu viueret: & ideò illud mandatum, quod mortem erat subsecuturum, non erat cur antea impleret. Et ad complēdam veritatem figuræ agni typici satis erat, vt ipse immolaretur in cruce. Vbi suū corpus sine immolatione agni consecrare poterat.

Octauum argumentum. ¶Octauò arguitur. Opinio Burgensis, incurrit profectò in errorem Grecorum, tenentium Christum in fermentato consecrasse: nam azymi non inueniebantur in domibus Iudæorum vsq; ad quartamdecimam lunam, in qua ipsi agnum paschalem edebant: quare pridie nō inuenisset in hospitio nisi fermentatum. Quòd si quis fingat fecisse apparari sibi azymos, hoc certè cùm esset nouum & inauditum, scandalum dedisset hospiti, neque verò id euangelistæ enarrare neglexissent.

¶Nonò insuper, vt ad euāgeliū descendamus, arguitur ex illo Christi verbo Matth. 26. Scitis, quia post biduum pascha fiet, & filius hominis tradetur, vt crucifigat. Neq; verò vim facio in verbo, biduum: facilè enim quis dicere posset dictum fuisse, vel feria tertia, vel feria quarta: sed in verbo, Scitis. Cùm enim ait, scitis, perinde est ac si dixisset, scitis ex lege & more, veluti siquis noster concionator in hebdomada sancta diceret, Scitis q̄a dominica proxima pascha erit: ergo illic significauit diem ipsum, quo Iudęi celebrabant pascha: aliâs non sic dixisset, sed scitis, vel sciatis, quòd licèt pascha sit post triduum, ego tamen post biduum sum illud facturus. Et potissimùm, quòd cùm iam tunc post suum baptisma bis pascha celebrauerat eodem die, quo Iudæi, si preuenire eundem diem cogitasset, id explicuisset. Et quia non dixit, dies festus erit, vel seruabit, sed pascha fiet, non designauit tempus paschæ, sed immolationem agni, vt bene ait Abulensis. Pascha enim fieri, est pascha parari & adornari, sicut vulgo, barbam fieri dicitur dum tōdetur. Deutero. 21. sponsa à viro ducenda iubebatur facere vngues, id est, circuncidere. Imò apud Virgilium. 3. ægloga eodem schemate ait ille. Cùm faciā vitula pro frugibus ipse venito, id est, dum vitulam immolo. Et pascha fieri, est ipsum mādúcari, sicut prādium, aut cœnam fieri. Et cōsonant aliorum euāgelistarum verba. Ait enim Marcus. Primò die azymorum, quando pascha immolabant. Et Lucas. Vbi pascha cum discipulis meis manducem. Et infrà. Parauerūt pascha. Quapropter illud arbitror Christum dixisse in vespera feriæ tertiæ, quando regrediens à Ierusalem in Bethaniam sedit in monte Olíueti loquens cum discipulis suis, vt habetur Marc. 13. Ob idq; non ait, Post biduū filius hominis crucifigetur, sed tradetur: scilicet, postridie nocte, vt altera die crucifigatur. Tametsi Augu st. ad Cassulanum epistola, quæ est. 86. ad crucifixionem, quæ fuit feria sexta respiciēs, ait dictū hoc fuisse à Christo feria quarta mane. Sed ad nostrum propositum parum refert quādo dictum fuerit.

Nonum argumentum.

Pascha fieri.

Decimū argumentum. ¶Decimò arguitur ex verbis eiusdem Matthæi

thæi ibidem. Prima autem die azymorũ accesserunt discipuli ad Iesum dicẽtes, Vbi vis paremus tibi pascha? Non ait, die, qua Christus comedit azyma, sed simpliciter prima die azymorũ, hoc est, prima die festi azymorum Iudæorum, quod per septem durabat. Atqui id explicatiùs refert Marc⁹ capit. 14. dicens. Prima die azymorum, quãdo pascha immolabant. Ecquid euidentius, vt loquatur de die, qua Iudæi immolabant pascha? Quò alludit & ca. 22. explicatisimè Lucas dicẽs, Venit autẽ dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha. Necesse scilicet iuxta tenorem verborum legis: ergo eadem die pascha fecerunt Iudęi, qua Christus. Impossibile ergo est glossam Burgensis huic textui attexere. Ait quippe tres hos euangelistas diẽ dũtaxat asignare, qua Christ⁹ cœnauit, nõ autem diem azymorum apud Iudęos. Qđ quidem assertum aduersariũ est textui: nam si illa nocte, qua Christus, Iudæi non cœnabãt, neutiquam dici poterat prima dies azymorum: hoc enim nomẽ solenne erat significãs illam noctem cùm primùm incipiebãt azymi esse in domibus Iudæorum. Quare licèt fingeretur Christum illa nocte fecisse sibi parari azymos, non posset nominari prima dies azymorum, quia nõ erat prima illarum septẽ, quibus comedebant azymos, sed prior illis omnibus, atque adeò octaua. Quinuerò ex illo verbo Christi, quod iussit denunciari hospiti, Apud te facio pascha cum discipulis meis: colligitur, eadem nocte Iudæos pascha fecisse. Significauit enim planè quòd sese inuitasset ad cœnam apud ipsum, id est ad cœnandum cum ipso, vt ambo simul facerent pascha. Hoc enim sentit amicus, cùm amico dicit, Apud te hodie facio prandium, id est, volo tuus esse conuiua, vt simul prãdeamus.

Glos. Burg. nulla.

Vndecimũ argumentũ

¶ Accedit huc vndecimò & sanctorũ autoritas. Chrysosto. nanque super eundem locũ ait, quòd quinta sabbati, id est, quinta feria, quam Matthæus appellat primam azymorum: quia illa nocte Iudei debebant comedere azymos, Christus iussit discipulis parare pascha, & vespere facto, vt ait euãgelista, cœnauit, Ideq́ue ait prorsus epistola citata ad Cassulanum August. ergo eadẽ nocte, qua Iudæi, cœnauit Christus. Ob id enim nos hebdomadã per ferias computamus, numerando diem lunæ secundam, & sic deinceps, quia retinemus Hebręorum morem computantium à sabbato, appellantiumq́ue dominicam, primam sabbati, id est, â sabbato. Vnde paulò pòst Chrysostomus. Omnibus, inquit, semper vsque ad vltimum pasionis diẽ non se esse aduersarium legi ostendit: & tamen si non cœnasset ea nocte, qua alij, aduersarium se ostendisset. Accedit & eodem loco Hieronymus dicẽs. Prima azymorum, quartadecima mensis est. Et mirum quomodo Burgensis glosset eum, quòd loquatur solũ de quartadecima secũdùm Christum. Nam subdit. Quartadecima mensis est, quando agnus immolatur (scilicet secũdùm ritum & morem Iudæorum.) Et vt omnem ambiguitatem diluat, subnectit. Et luna plenisima est, & fermentum abijcitur. Si ergo agnus immolabatur plenisima luna, certè id erat in fine quartædecimę diei, qua Christus ipse cœnauit. Idem Magister historiarum ca. de cœna Domini aduersùs Græcos affirmat. Et Innocẽtius libro quarto de mysterio missę capitulo secundo. Quintadecima, inquit, die mensis primi, quę tunc extitit feria sexta, passus Domin⁹ est. Et præcedente nocte: videlicet, quartadecima luna primi mensis ad vesperam, vt legis figuras impleret, post typicum pascha corporis & sanguinis sui sacramentum instituit. Et postea quarto capitulo id testimoniis euangelistarum, quæ à nobis modò allata sunt, confirmat, & per tabulam computi dicit manifestè constare. Et Beda libro de natura rerũ, capitulo sexagesimo tertio id ipsum affirmatisimè adstruit. Quinuerò Iosephus legis cęremoniarumq́ue peritisimus libro antiquitatum secundo. capitulo decimotertio, & libro tertio capitulo primo ait inuiolabiliter à Iudæis obseruatũ, vt quartadecima luna (nimirum secundùm naturalem cursum) agnus immolaretur, & quintadecima fuisse primũ diẽ paschæ. Ac demum Abulensis in secũda parte sui defensorij: quęstionem hanc diffusisimè, vt plæraque omnia solet, vtrinque disputat, & absque dubio tenet eadem naturali quartadecima luna & Iudæos & Christum celebrasse phase. ¶ Sed vt duodecimo argumẽto, eodemq́; validissimo rem cõcludam⁹, arguitur autoritate vniuersalis ecclesiæ. Hæc enim discordia de fermentato & azymo inter Gręcos & Latinos, vt est videre apud eundem Innocentium tertium loco proximè allegato, & apud Diuũ Thomam in Quarto quæstione secũda, articulo secundo, quæstiuncula tertia, non habuit ortum ab initio statim nascentis Christianę fidei,

Ritus cõputandi per ferias.

Chrysosto.

Hierony.

Magister Histor.

Iosephus.

Abulensis.

Duodecimũ argumẽtũ

fidei,imò multo inde tempore vniuersalis ecclesia tam Græcorum, quàm Latinorum in azymo cōficiebat,nimirum certissima Christum eundem panem cōsecrasse, ac subinde eadem nocte,qua apud Iudęos nihil erat fermentati. Sed postea imminente hæresi Hebionitarum,qui cum Nazaræis,quos hic citat Diuus Thom. conspirauerant, dicentes, simul cum Euangelio seruāda esse legalia:in odium, & detestationē eorum tota ecclesia tam Latina quàm Græca abiecit azymos,& cœpit fermentatos consecrare. Quare apud Chrysostomū & Origenem,atq; alios Gręcos nullus sentitur odor huius discordiæ. At verò cùm iam hæresis illa sopita censeretur, rediit ecclesia ad suum pristinum morē consecrādi in azymo, vt exemplum Christi imitaretur.Sed Græci suorum rituū tenacissimi noluerunt cum ecclesia Latina cōsentire.Atque inde excogitare cœperunt Christū consecrasse fermentatum, ac subinde nō cœnasse quartadecima luna,sed tertiadecima. Qua de re nos execrantur,& anathematizant,appellantes nos azymistas,vt D. Anselmus in libello,quem hāc ob causam de fermentato, & azymo edidit, testatur. Et Guidone Carmelita referente non permittunt sacerdotes Latinos in suis altaribus sacra facere:quod si factum cōperiant, altaria ceu polluta lauāt. Vnde Leo papa nonus,qui sedit anno Domini millesimo quinquagesimo, citaturque ibidē ab Innocētio, epistolā ad Imperatorē Constantinopolitanum scripsit,in qua cum alijs Græcorum erroribus,& hunc confutauit: eò quòd se ab ecclesia Latina fundata in apostolis Petro & Paulo segregasset.Historia ergo hæc maximè veritatem confirmat Christum eadem nocte,qua Iudæi cœnasse.

Anselmus.

Leo nonus.

¶Opinio autem Græcorum neutiquam sustineri potest,si intelligant Christum cœnasse tertiadecima luna secundùm eius cursum naturalem,vt intelligere censentur. Nam debent tunc dicere cœnasse feria quarta, cùm certissimum sit (vt suprà diximus) illo anno lunam quartumdecimum circulum compleuisse feria quinta,quādo Christus cœnauit. ¶Subsequitur ergo,vt argumenta, quæ patroni contrariæ opinionis sibi obtēdunt,expendamus. ¶Primū illud est verbum Christi,Matt.26.iubentis discipulis dicere hospiti, Tempus meum prope est, apud te facio pascha. Ait enim Burgēsis id dixisse ad differentiam temporis, quo Iudæi cœnabant. Sed re vera Christus ad id non allusit,sed ad suam mortem.Sic enim qui est morti proximus dicere solet,tempus meum instat,id est, postremus dies mihi destinatus.Quo vtique schemate ait Ioan.cap.13. Sciens Iesus,quia venit hora eius, vt transeat ex hoc mūdo ad patrē. Et meminit de illo die, vt significaret phase non quodcunque,sed solēnissimum se facturum,quasi postremum,in quo sacrosanctum corpus suum, & sanguinem erat consecraturus. ¶Secūdus locus est Ioannis decimotertio. Ante diem festum paschæ sciens Iesus,quia venit hora eius,&c.vbi subdit euāgelista. Et cœna facta,&c.cùm ergo pascha cœpisset quartadecima luna ad vesperam, sequitur,quòd cœnauerit luna tertiadecima. Atque hoc est primum argumentum Sancti Tho.in isto articulo, & in.4.distinct.11. quæstio. 2. & suprà in hac parte quæst.46. articu.9.vbi rem pressiùs discutit. Hoc enim loco blasphemant Græci dicentes Ioannem affirmantem,quòd Christus cœnauerit pridie,quàm essent azymi in domibus Iudæorū,correxisse tres alios dicentes cœnasse prima die azymorum. Tenacitas enim ꝓpositi eos excæcauit, ne Ioānem intelligerēt,ac subinde in hanc coniecit blasphemiam,vt dicere auderent euangelistas errasse.Alij verò, vt refert eodem articulo nono D. Thomas ad cauendū hoc absurdum, aiunt Christum verè cœnasse quartadecima luna,sed Iudęos in perimendo Christo occupatos contra legem pascha in crastinum distulisse. Sed hoc etiam dissonat verbis Marci suprà citatis:scilicèt, quòd cœnauit prima die azymorum quādo pascha immolabāt (videlicet Iudęi). Item cùm non omnes Iudæi cōspirassent in illam cædem Christi, imò plurima pars piè ipsum,vt verū prophetam coleret, nulla est verisimilitudo, quòd totꝰ populus mutasset festum, atq; adeo minor separatim id minimè auderet. Cæterùm neque per hanc cauillationem fit satis verbis Ioannis.Dicens nāque ante diem festum,nō potuit festū intelligere,quod cōtra legē Iudæi ꝓcrastinabāt, sed quod erat legitimum. Respondetur ergo,quòd Ioannes neque in apparentia quidpiam insinuauit alijs euangelistis contrariū: imò consonantissimè cùm ipsis fassus est. Quod enim alij dicunt.Prima die azymorū, ipse,inquit, ante diem festum paschæ. Nam

Respōdetur ad argumenta cōtraria.

Primum argumentum. Matth.26.

Secundū argumentum. Ioan.13.

Græcorum blasphemia.

Concordia. Ioā. cum cæteris.

cùm prima dies paschæ & azymorum inciperet quinta feria in occasu solis, decurreret que per totam sextamferiam,& Christus eadem feria quinta mane vel circa meridiē iusserit discipulis parare pascha,optimè ait Ioānes,Ante diem festum.Non enim ait pridie, aut per diē antea,sed simpliciter ante, quod verificari potest,licèt non nisi quatuor vel quinque horis ante occasum solis id dixisset. Nam & Chrysostomus eadem homilia citata.82.super Matthæum,ait,primam azymorum euangelistam vocasse diem, quæ est ante azyma,id est,in cuius vespere comedendi erant azymi.¶Tertiò arguitur sic. Feria sexta, qua Christus passus est, erat quartadecima luna,cui⁹ futura nocte Iudęi facturi erāt phase:ergo feria quinta,quādo Christus cœnauit,erat apud illostertiadecima. Probatur antecedens: nam Ioannis decimooctauo legitur,quòd Iudæi non introierunt prętoriū, vt non contaminarentur,sed vt manducarēt pascha:scilicet,ipsa nocte.Chrysostomus homilia octogesima secūda super Ioannē duobus modis respondet.Vno scilicet,quòd Iudæi armati in fundendo Christi sanguine distulerunt contra legem cœnam.Sed iste modus iam suprà ostēsus est insufficiēs. Et ideo addit alium,quòd non accipitur illic manducare pascha,pro eo quod est manducare agnum,sed pro tota solēnitate paschali: nempe,pro eo quod est manducare azymos,qui per totum festum durabāt,& agrestes lactucas,&c.Atque hoc responsum amplectitur Diu⁹ Thomas loco citato quęstio.46.Et Innocētius loco etiam suprà relato libro quarto capitulo quarto.Ait enim, quòd manducare pascha potest legivno modo,vt sit ablatiuus(id est vt mādùcarent in pascha.)Alio modo,vt pascha accipiatur pro azymis. Atque idē ait Magist.historiarumvbi suprà allegat⁹ est.Qinuerò pręter azymos,vt ait loco citato Iosephus singulis dieb⁹ paschę mactabantur duo vituli,duoque arietes,quæ cēsebatur paschalis victima,& manducabātur. Sed ait Burgensis,quòd licèt Chrysostom⁹, & Thomas sic textum exponant, tamē nusquam legitur,vt azymi decerentur pascha, potissimum quòd poterant etiam ab immūdis manducari:id quod nunc, inquit,consuetudo Iudæorū testatur,sed ad esum agni exigebatur munditics.Quicquid autem dixerit Burgensis,Magister historiarum,& Innocē-tius papa locis suprà allegatis dicūt,quòd neque azyma toto paschate poterāt ab immūdis manducari. Respondetur ergo Burgensi, quòd Iudæorū dispersio post Christum passum caligare eos fecit in huiusmodi ceremoniis.Eò potissimùm quòd cùm cinere illo vitulę rufę iam modò careant,qua,vtNumerorum.19.legitur,erant immundi expiandi,parum de legalibus immunditiis curāt. ¶Quartò cōtra nos facere illud videtur Matth. 26. Non in diē festo.At verò res attentè perspecta potiùs nobiscum facit. Est enim indiciū maximum,quòd bona pars eorū,qui in consilio considebant,instigabant,vt die primo paschatis Christus in patibulum raperetur, & qui contrarias sententias dicebant,non id dissuadebant propter religionem festi. Vnde colligitur, consentire omnes non solùm non esse illam violationem festi, verùm esse obsequium Dei.Sed dicebant, Non in die festo,ne tumultus obortus in populo innocētem hominem illis è manibus eriperet. Quapropter altera pars vicit,atque ob id præcipuè, quòd Iudas horam cum illis pepigerat. Imò hinc sumitur nouum argumentū quòd eadem nocte Iudęi agnum immolabant.Nā altissimum illud silentium, quod omnes pascha celebrantes tenebant, occasionem obtulit patrandi scelus.¶Quintus locus,qui contrarius apparet,est ille Ioā.19.vbi legitur. Erat autem parasceue paschæ. In quo verbo plurimū Burgensis connititur,adnotans nō dixisse parasceue sabbati,sed paschæ, quasi parasceue paschę idē sit,quodvigilia paschę, atq; adeò arbitratur multa festa habuisse parasceues,id est,vigilias, in quibus præpararētur ea,quę opus erāt ad festū. Ego autem,vt exiguitatem ingenij fatear,valde miror quomodo Burgensis vel alius locum istū aduersus nos obmoliātur.Enimuerò parasceue nomen græcum est,idē propriè significās, qđ præparatio:hæc autem præparatio nullius prorsus festi erat,præterquàm sabbati. Cui⁹ rationē iam suprà explicuimus:videlicet, q nullum erat festum,in quo non liceret parare cibaria,præter sabbatum.In die enim prima paschatis,vt Exodi.12.legitur licebat parare cibaria,& à foetiori in die pētecostes,& expiatiōis, & in festo tabernaculorum: parasceue autem non erat nisi præparatio eorū ciborū,quo sequenti die mādùcaturi erant. Vnde simpliciter idē erat parasceue,quod feria

Ioan.18.

Chrysosto.

Matth.26.

Nouum argumentum.

Ioan.19.

Reprobatio.

Parasceue.

ria sexta:siue illa festum esset paschatis, siue profestum. Clarè hoc docet Marcus cap. 15 dicens, Quia erat parasceue, quod est ante sabbatum. Est autem periphrasis, quasi dixisset, Erat parasceue, quod nihil aliud significat, quàm diem ante sabbatum proximam. Et Lucas capitulo vigesimotertio. Et dies erat parasceues, & sabbatum illucescebat. Igitur apud Ioannē per parasceuē pasche, manifestum est, vt non intelligatur vigilia paschę sed parasceue sabbati, quę incidebat in paschate. Quasi dixisset feria sexta paschę: & de postera die dixisset, quòd erat sabbatum paschæ. Atque id paulò inferiùs ostendit Ioannes absolutè nominans parasceuē. Ait enim Iudæi ergo, quia parasceue erat, ne manerēt in cruce corpora sabbato. Si autem intellexisset parasceuē paschæ, subiunxisset, ne manerent in cruce corpora paschate. Vnde in fine capituli absolutè etiā dixit, Propter perasceuen Iudæorum: quasi illud esset nomen celebre feriæ sextæ. ¶Sed arguis, Si feria sexta fuisset dies paschatis, tam indecens esset tunc pendere corpora in cruce, quàm sabbato. Profectò non erat: nam & si prima dies paschæ esset valde celebris, multò erat tamen celebrius sabbatum. Atque eam ob rem quanuis arbitrati se obsequium præstare Deo homicidium in die paschatis procurassent, non autem ausi sunt sacrosanctam venerationem sabbati polluere. Et hoc est, quod addit euangelista. Erat enim magnus dies ille sabbati. Quapropter non dicebatur magnus, vt fautores contrarię opinionis censent, quia esset primus dies paschæ, sed vt Magister historiarum, & Innocentius, ac Sanctus Thomas & omnes aiūt, propterea quòd sabbatum quocunq; die paschatis incideret, duobus erat nominibus celeberrimum: videlicet, & quia sabbatum, & quia paschale. ¶Vnde quod Burgensis illic propter allusionem ad parasceuen paschæ affirmat: nempe, in Hebręorum historiis referri Christum fuisse passum in vigilia paschæ, certè non est credēdum, nisi sit historia post Christum passum ab illis conficta. Complura enim quę illic Burgensis affirmat, sine probatione relinquit: sed vult, vt eorum sibi adhibeatur fides. ¶Vnum autem verbum Augustini fateor negotium facessere, vt soluatur. Tractatu enim, 120. super illud verbum Ioānis, quòd Christus propter parasceuen Iudæorum in proximo monumēto conditus fuit, subdit hæc verba. Acceleratam vult intelligi sepulturam, ne aduesperasceret, quando iam propter parasceuen, quam cœnam puram Iudæi latinè vsitatiùs apud nos vocant, facere tale aliquid non licebat. Vbi insinuare videtur, ꝙ cœnā illam illa nocte post Christi sepulturam facturi erant. Respondetur nihilominus primùm, quòd non intelligo interpretamentum Augustini: videlicet, ꝙ parasceue significet cœnam, cùm sit notissimum non significare nisi præparationem. Nisi forsan significatum illius, quod est pascha siue phase attribuerit nomini parasceue. Pascha enim, vt ipse super Ioā. cap. 13. & Hierony. super Matthę. cap. 26. aiunt, nō est nomen Græcum, vt significet passionem, sed Hebraicum idem significans, quod transitus. Quod quidem designare voluit dicens. Ante diem festum paschę sciens Iesus, quòd venit hora eius, vt transeat de hoc mūdo ad patrem. Idemq; significat phase, iuxta illud Exodi. 12. Est enim phase, id est, transitus domini. Illa eñ nocte trāsiuit angelus per Aegyptum percutiens primogenitos: pertransiens autem Iudeorum domos sanguine agni rubricatas. Sed quoniam festum incipiebat ab agni cœna, phase accipitur pro ipsa cœna, & generaliter pro conuiuio. Attamē vt ad Augustinum reuertamur, non ait ipse, quòd illa nocte essent facturi cœnam illam puram (interpretamētum enim cœnæ in parentesi ponit) sed quòd propter parasceuen non licebat post solis occasum sepelire mortuum. Quare iustius duxerunt in die paschatis illum sepelire, quàm in sabbato propter solennissimam diei celebritatē. Et quòd August. nō intellexerit Iudęos illa nocte cœnaturos, cōfitetur palàm in epist. citata ad Cassul. circa finem, vbi ait, ꝙ feria. 5. cuius nocte incipiebat primus dies azymorū, (atq; adeò qua Iudei cœnabāt) Christ⁹ quoq; cœnauit. ¶Alia adhiberi solent minutiora argumēta, quę Magist. histo. & Innoc. atq; alij referentes dissoluūt: nēpe, ꝙ illa die multa facta sunt quę non licebat facere in die festo. Ait enim Lucas cap. 23. ꝙ mulieres sepulto Christo reuertentes parauerunt aromata, sed sabbato siluerunt, vt prima sabbati vngerent corpus Iesu. Parare aūt aromata nō licebat ī prima die paschę. At verò Marcus cap. 16. dictum Lucæ interpretatur dicens, ꝙ cùm transiret sabbatū sedulę illę mulieres emerūt aromata. Quare Lucas non intellexit parasse illa feria sexta

Marginal notes: Marc. 15. — Argument. — Cōtra Burgen. — Augustin⁹. — Pascha & phase. — Minutiora argumenta.

sexta, sed sabbato post occasum solis. Praeterquã ꝙ profecto in prima paschatis sicut licebat cibos emere & parare, licebat quoq; forte coemere aromata, atq; id gen⁹ alia. Ad id aũt qđ adiicitur, illa scilicet die fecisse Iudęos opera seruilia, quę nõ licebãt in pascha te vt accusare Christũ, flagellare, angariare Simonem Cyrenęum venientem de villa. Respõdetur primùm Iudęos nec Christum flagellasse, nec crucifixisse, sed gentiles, qui erãt Pilati ministri. Quòd autem ipsum comprehenderunt, duxeruntq; ad Pontifices & ad Pilatum, fuit quia (vt dictum est) religionis officium existimabant, hominem, qui faciebat se Deum, de medio etiã in festo tollere. *Angariatio Simonis.* Quòd verò angariauerunt Simonẽ non magnoperè nobis repugnat. Veniebat enim de villa, quæ erat fortè intra spacium, quò poterant in festo, atq; eo maximè, quòd non erat sabbatum, peragrare. Angariare verò non significat simpliciter cõducere; sed vi cogere. Vnde forsan ille renitebatur, ne rẽ iniquam faceret, sed fuit compulsus, & forsan ab ipsis Romanorum ministris.

Dubium. ¶ Igitur vt ad literam S. Thomę reuertamur. Dubium apparet corollarium tertię conclusionis, quo ait presbyteros Græcorum peccaturos, si in azymo conficerent, perinde ac *Scot. & Palud.* Latinos, si conficerent in fermentato. Scot⁹ nanq; dist. 11. q. 3. & Palud. q. 1. ar. 4. hãc sententiam non approbant, imò aiunt, Græcos quia schismatici in hac re sunt, grauiter peccare conficientes in fermentato. Atqui Scotum sequitur Gabriel, alijq; eius discipuli. Et re vera non absq; aliquo rationis colore. Errant enim Gręci dicentes Christum confecisse in fermentato. Vnde Innocent. loco suprà citato illorum morem in fermentato consecrantium reprehendens, ait quòd ecclesiam Constantinopolitanam multarũ heresewn corruptio fermentauit, alludẽs ad illud Apostoli. 1. Cor. 5. Modicum fermentum totam massam corrũpit. Quare subdit quòd cũ pascha nostrum immolatus fuerit Christus, iam epulemur non in fermento veteri, neque in fermento nequitię & malitię, sed in azymis synceritatis & veritatis: insinuans Christũ illo pane cõfecisse. Vnde colligi videtur Gręcos ceu schismaticos in hac re peccare. Nihilon in⁹ profectò concilium Florentinum li- *Concilium Florẽtinum* tem hanc dirimit, vbi Eugenius conciliãs Armenos, qui etiam sunt fermentarij, cum Latinis hoc, quod hîc ait. S. Tho. decernit dicens. Vnumquęq; iuxta suę ecclesiæ, siue orientalis siue occidentalis consuetudinem conficere debere siue in azymo siue in fermentato. Quare vt bene ait hîc Caieta. licèt Gręci sint *Caietanus.* schismatici arbitrantes nos exemplum Christi non sequi, nihilominus quia illis permissum est conficere in fermentato propter similitudinem, quam ait Gregorius: scilicet, quia verbum diuinũ corruptione carnis nostræ vestitum est, non peccant illic presbyteri morem suæ ecclesię obseruantes, imò eum tenentur seruare. Idemq; ait prorsus Anselmus in illo tractatu de fermentato, & azymo, quem solius causa disputationis huius composuit, vbi hoc constituit, ꝙ licèt mos noster cõuenientior sit, tamẽ illi nihil agunt contra fidem catholicam.

¶ Primum argumentum. S. Thomæ iam suprà expeditum est. Secundum autem est, *Secundũ argumentum.* quod Græci, vt ait Innocent. nobis obiiciũt, dicentes nos iudaizare. Arguunt siquidem, azymos fuisse in lege veteri Iudæis in vsu, vt Exodi. 12. & Leuiti. 23. legitur: quam quidẽ nos ceremoniã obseruamus: & cùm ceremoniæ illæ fuissent futurorũ vmbrę, quasi propositiones aliquid in futurum affirmãtes: sequitur nos similiter illud prænũnciare futurum, quod est mendacium. Respondetur autẽ cum Anselmo, & Innocẽtio locis suprà citatis, quòd nos nõ vtimur azymo in sacramento tanquam futurorum figura, quasi vetustam legem seruantes. Alioqui & ipsi fermentarij Græci pariter iudaizarent. Præcipiebatur enim Leuit. 23. vt duo panes primitiarum, qui offerebantur in templo, ex simila fermentata conficerentur. Imò hoc facimus in memoriam præteriti operis Christi, qui consecrans in azymo admonuit nos fermentum ceremoniarum legis veteris abiicere, & synceritatem euangelicam obseruare, iuxta verbum sępiùs citatum. 1. Corin. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus, itaq; epulemur non in fermento veteri, sed in azymis synceritatis & veritatis. ¶ Tertium argumentum itidem est Gręcorum. *Tertium argumentum.* Fermentum significat charitatem: nam sicut illud calore suo totam massam fermentat, cuius subinde panem sapidum efficit, & palato gratum, ita & charitas omnia opera reddit suauia, Deoque subinde accepta: quare Matthæ. 13. regnum cœlorũ comparauit Christus fermẽto

to massæ commixto:ergo fermentatum magis est sacramento idoneum. Respondetur, quòd & si fermentum aliquem habeat effectum charitati similem, per se tamē intrinsecè est quid corruptum: id autē, quod est per se, est citiùs considerandum. Vnde Christus Cauete, inquit, à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis. Quare Innocentius loco suprà relato, fermentatum, inquit, Christus quasi minus bonum postposuit, & azymum quasi maius bonum prætulit. ¶Postremò deniq; arguitur. In baptismo nulla habetur ratio accidentium aquæ, sit ne dulcis an salsa, frigida an calida: ergo neq; in eucharistia debuerunt accidentia panis æstimari, sicut neq; æstimatur, quòd vinum sit album, vel rubeum. Respondetur, quòd neque in pane alia considerantur accidentia, quàm fermentum, quod corruptionem dicit: cuius vtiq; tanta potest esse corruptio, vt materia esset sacramento inepta.

Innocent.

Quartū argumentum.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm vinum vitis sit propria materia huius sacramenti.

PRÆ missa materia panis, sequitur de vino vtrū reqrat̄ esse vitis. Et respōdet̄ vnica cōclusione. Solo vino vitis potest cōfici hoc sacramentū. Primò ꝓpter institutionē Christi: nam in tali vino sacramentum instituit. Vnde vt Matthę.26.legitur, post calicis consecrationem subiunxit. Non bibam amodò de hoc genimine vitis &c. Secundò quia sicut dictum est, ad materiam sacramentorum assumitur illud, quod propriè talem habet speciem: vinum autem propriè nec est, nec dicitur, nisi quod ex vuis exprimitur, reliqui verò liquores non nisi per abusum dicuntur vina. Tertiò, quoniam huiusmodi vinum huic sacramento germanè congruit, quippe cuius effectus sit spiritualis lætitia: nam vt legitur in psalmo, Sicut panis (nimirum triticeus) cor hominis confirmat, ita & vinum (scilicet vitis) lætificat cor hominis. Accedit demum & figura: nam sicut Christus comparauit se grano frumenti, ita & Ioannis.15.ait. Ego sum vitis vera: atque adeò sicut panis frumenti, ita & vinum vitis competens est huius sacramenti materia.

Conclusio.

¶De conclusione huius articuli nullatenus dubitare licet. Est enim decreta de consecratione, distinctione secunda. can. in sacramentorum. & canone. Non oportet. & canone In sacramento. qui est concilij Carthaginensis tertij. Vnde & can. Sicut. condemnatur error ille dicentium, quòd sola aqua sufficit. Et capi. firmiter. de summa Trinitate & fide Catholica. & in concilio Florentino. eadem sancitur conclusio. Nam quanquam in consecratione euangelica non fiat expressa mētio vini, sicut panis: quia non legitur, nisi, accipiens calicem: tamen nomen ipsum calicis admonet, non habuisse intus meram aquam, sed vinum. Vas enim aqua plenum, aquale dicitur, nō calix. Vnde in psalmo.22. Calix meus inebriās quàm pręclarꝰ est? Verbum autem subiunctum. Non bibam amodò de hoc genimine vitis vsq; in diem illum &c, rem apertiùs explicat. Vbi Chrysosto. homilia.83.de genimine, inquit, vitis, quę certè vinum, non aquam producit. In quo heresim eorū euellere voluit, qui aqua in his mysterijs vtuntur. ¶Similis ergo illi in præsentiarum conclusio præfigitur, quam de pane triticeo posuimus: scilicet, ꝙ omne & solum vinum vitis est materia necessaria huius sacramenti, non perscrutando an vinū sit species specialissima, an verò genus subalternū, quia in euangelio nihil aliud habetur. Quocirca in can. In sacramento. sicut determinatur, ꝙ panis debet esse ex frumento, ita ꝙ vinum sit ex vuis. Quapropter vinū malogranatorū, aut mororū, vt ait S.Th. in solutiōe primi argumēti, nō est idonea materia: quia illa nō sunt vina, sed per defectū vini sunt introducta. Quare neq; de Sidra, quę fit ex pomis, neq; de ceruisia pōt sacramentū confici. ¶Quòd si quæras, vtrū sint species vitis plures sicut frumēti, respōdetur verisimile esse, oēs esse eiusdē speciei, licèt habeāt accidētia plurimū distātia, & vinū vino lōgissimè præstet. At parùm refert, sic differāt necne, dum modò sint verè vites vuarū viniq; feraces. Legūtur enim Canticorū.1. vineę Engaddi, vbi nascitur balsamum: at verò licet sic per similitudinem vitium dicantur, non tamen sunt vites, nisi ęquiuocè, sed aliud genus fruticū. ¶De liquoribus autē, qui ex vite proueniūt, dubitari potest. Et primùm de aceto arguit S.Tho.

Expositio articuli.

Chrysosto.

Vinū uitis.

S.Tho.secundo loco. Acetum est quędam species vini,quæ de vite sumitur,vt ait Isidorus:sed de aceto non potest cōfici sacramentum:ergo nō omne vinum est apta materia. Inno.lib.4.de officio missæ cap.30.ait, vinū acidum,quod appellatur acetum posse esse materiam huius sacramenti. Quem vtique Alex.4.part.q.32.memb. 8. refert,subindeque Isidorum & Galenum ad examinādum an in aceto tanta fiat corruptio vt desinat esse vinum.Hęc autem quęstio non incumbit theologo.Satis est dicere, quòd quando vinum per corruptionem fit perfectè acetum, non est materia sacramēti.Primùm,quia est maximum argumētū mutare speciē, cuius indicium vt ait Aristot.8. Metaphysicæ est, quòd sicut à priuatione in habitū,sic ab aceto in vinum impossibilis est regressus. Deinde quia siue speciem mutet siue secùs,nō est vinum. Potest tamen vinum seruata sua specie acescere:quare in vino acido fieri potest consecratio.Et hoc est,quod dicere voluit Innocen.Atverò quando est notabile dubium an sit acetum,graue peccatum est,sacramentum tali periculo cōmittere:sicuti & panem adeò corruptum consecrare,de quo ambigitur sit ne iam verè panis.Atque hāc ob rem species consecratas vini non est in vsu ecclesię adseruare,sicut species panis : quoniā dū sic acescerent,vt species essent aceti, desineret illic esse sanguis.Ex his fit cōsequēs,glossam illam canonis.sicut in sanctificando. de consecra.dist.2.quæ ait,acetum, dummodò factum sit ex vino esse materiam sacramēti nullatenus esse audiendam:imò si talis consecratio contingeret pro nulla esset habēda.

Re pbatur gloss. can. Sicut.

¶Tertiò arguitur.Sicut de vite sumitur vinū depuratum,ita & agresta,& mustum:sed de istis nō pōt fieri cōsecratio: ergo nō omne vinū est apta materia. Respōdet, agrestam non esse materiam:quia sicut acetum est vinum corruptum, ita & agresta in via est generationis ad vinum, quæ eius speciem non attingit.Itaque de agresta idem est habēdū iudicium, quod de aceto. In principio nanque certissimum est non esse vinum,in progressu verò dum vuæ maturescunt, res fit dubia:quare tunc licèt forsan sit vinū,est tamen graue peccatum in re dubia cōsecrare.

Tertium argumentum.

¶De vuis autē dubitare quis posset, an sint consecrabiles,propterea quòd iam vinū est, quod latet in illis,& in sexta synodo,vt legitur can.Didicimus.de consecra.dist.2.commemoratur ritus quarundā ecclesiarum,vbi sacerdotes vuas simul offerebant in altari,& cum sacramento corporis simul dispēsabāt populo.Et quāuis præcipitur ne id fiat,permittitur tamen ibidem, vt post oblationem corporis,vuas seorsum benedictas populus, qui petierit,accipiat,& fructuū gratias agat: ergo vuæ possunt consecrari. Et confirmatur.Mustum est consecrabile: si autem in calice cum musto miscerentur vuarum folliculi,quanuis indecens esset, nihilominus mustum consecraretur:ergo & mustum conclusum in grano vuę est cōsecrabile.¶Negatur hęc vltima consequentia,quia mustum non est cōsecrabile nisi sub specie potabilis vini: anteaverò quàm exprimatur ex vua nec est mustum,nec vinū,& fortè differt specie ab ipso postquam expressum est: nam est cōtinuum folliculo,& corpusculis internis vuæ, sicut caro cum neruis & pelle animalis.Quare tota vua non est potus, sed cibus differēs specie à musto.Sed arguis. facillima illa expresio vuæ non videtur mutare speciem: ergo vua & mustum non differunt specie.Negatur consequentia,quia vua(vt modò dicebamus)plura cōtinet quàm mustum. Vnde per illam expresionē fit purus liquor, sicut per contusionem amygdalorum, & nucum fit lac & oleum differens specie ab ipsis contusis.Secundò adiicitur, quòd quanuis vua posset esse tā matura,vt aliqua particula musti illic includeretur eiusdē speciei, ac si esset expressa,non tamē est illic potabilis,sed comestibilis.Ad canonē autē citatum respondetur,quòd vuæ illæ, quas populus accipere,si vellet,permittebatur,non cēsentur fuisse consecratæ,sed benedictæ ad referendum gratias Deo de fructibus terræ.

De unis.

¶At verò de musto nemini dubium, quin posit fieri consecratio,est enim verè vinum, vt eius dulcedo testatur,atque completa digestio per calorem naturalem,vt quarto Meteororum autor est Aristoteles. Quanuis nō sit vsque adeò perfectū vinum propter defectum decoctionis,quę fit postmodum in dolio.Quare & ī hoc errat dicta glossa super can.Sicut. negans mustū,quousq; per huiusmodi concoctionem incipiat esse vinum,esse consecrabile.Enimuerò Iulius papa.can.Cùm omne. ead.dist.permittit,vt botrus vuarū tempore necessitatis exprimatur in calice,& permixta gutta aquæ fiat cōsecratio. Verūtamē nisi necessitas ad id perstringat, nō est huiusmodi

De musto.

di mustum recentissimè expressum cõsecrãdum, propter commixtionem, quæ illic fieret grossarum particularum vuæ, quæ non sunt vinum. Per hæc iudicare non est difficilè de vini generibus, quæ ex aromatibus & melle conficiuntur. Si enim tam tenuis esset mixtio, vt verè maneret substantia vini, consecrabile esset: si verò tãta esset cõmixtio, vt corruptio fieret vini, nõ esset consecrationi idoneum. Ob idq; peccatũ est de huiusmodi artificiatis vinis cõsecrare propter periculum. ¶Idem de Lora, seu acinacio vino dicẽdum, quod ex acinis semel cõpressis infusa aqua exprimitur. Tam parum enim posset aquæ commisceri (veluti diximus de granis tritico commixtis) vt species vini seruaretur, & tantum, vt corrumperetur: quocirca non potest sine periculo de eiusmodi fieri consecratio. Et quãdoq; certum esset consecrationem fuisse cassam. ¶Quid autem de vino cõgelato: nam nonnunquam accidit, vt congeletur? Et dictum est baptismum nõ posse fieri in gelu. Respondetur, cõgelationem posse fieri adeò exiliter, vt maneret vinum, & tũc posset cõsecrari. Nec est simile in baptismo: nam in gelu nõ potest fieri ablutio, licèt posset fieri cõsecratio. Sed vsq; adeò posset indurescere, vt desineret esse vinum, & transiret in formam lapidis. Cuius signum esset, quòd si postea liquefieret, nõ haberet vini virtutem. Esset ergo immane sacrilegium gelu cõsecrare, nisi calore liquefactum documentum præberet esse vinum. Quare idem experimẽtum sumendum est, vbi species consecratas contingeret cõgelari. Si enim postea liquefactę specimen præferrent vini in sapore, testimonium esset, illic esse sanguinem. Si autem talem colorem & vigorem non seruarent, nõ esset sanguis. Nihilominus propter periculũ cum veneratione essent sumendæ.

De alijs vini generib⁹.

De lora.

De cõgelato vino.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm aqua sit vino permiscẽda, quæ in ipsum conuertatur.

QVVM vinũ solũ sit, qđ trãssubstãtiat ĩ sanguinẽ, mixtio aquę dubiũ offert triplex. Cõgruit nãq; tres articulos aquę, ꝓpter eorũ cõnexionẽ in vnũ trib⁹ cõclusionib⁹ ꝑstringere. ¶Quare prima est. Vino qđ offertur in hoc sacramento, debet aqua permisceri. Eaq; primò autoritate Alexãdri papę de consecra. distinct. 2. can. 1. probatur dicẽtis. In sacramentorum oblationibus: quæ inter missarum solennia Domino offeruntur, panis tantùm & vinum aqua permixtum in sacramentis offerantur. Cui quatuor rationes subijciuntur. Prima, quia sic Christus probabiliter creditur cõsecrasse: scilicet, lymphatũ vinum propter sobrietatem secundũ patriũ morem. vnde Prouerb. 9. Bibite, inquit, vinũ, quod miscui vobis. Secundò, propter repræsentationẽ dominicę passionis, quã ibidem idem pontifex subnectit. Non enim debet, inquit, in calice Domini aut vinum solũ, aut aqua sola offerri, sed vtrũq; permixtum: qa vtrunq; ex latere Christi, in passione sua ꝓfluxisse legitur. Tertia, quia ad significãdum effectum huius sacramenti illa conuenit permixtio: per illã eñ vnio designatur quę fit populi Christiani ad Christũ. Vnde Iuli⁹ papa can. Cum omne. ea. d. Videmus, inquit, in aqua populum intelligi, in vino verò ostẽdi sanguinẽ Christi: ergo cũ in calice vino aqua miscet, Christo populus adunatur. Quarta, quia hoc vltimo effectui sacramenti cõpetit, qui est introit⁹ in vitã ęternã. Vnde Ambrosius in lib. de sacram. Redundat aqua in calicẽ, & salit in vitã æternam. ¶Secũda conclusio. Appositio aquæ nõ est de necessitate sacramẽti. Probatur primò autoritate Cypriani papæ can. Scriptura. de cõse. d. 2. vbi ait, ꝙ si aliquis de antecessorib⁹ nostris vel ignorãter vel simpliciter nõ obseruauit. vt. s. aquam vino misceret in sacramẽto, potest simplicitati eius venia cõcedi. Quod quidẽ si mixtio esset necessaria nũquam dixisset. Supponitur aũt & autoritati ratio. Iudiciũ enim sacramẽti, cũ sit sacræ rei signũ, ex re ipsa sumẽdum est, quã significat: appositio autẽ aquę ad vinũ refertur ad significãdũ participationẽ sacramẽti huius à fidelibus, quaten⁹ per aquã vino mixtã, populus significatur (vt dictum est) Christo adunatus. Sed & hoc ipsum ꝙ de latere Christi aqua profluxerit ad eũdem sacramẽti vsum refertur, quatenus per aquam ablutio peccatorũ designat, quę per passionẽ fit vsus autẽ sacramẽti, quo à fidelibus participatur (vt suprà ostẽsum est) nõ est de necessitate sacramẽti, quippe quod in sola materię cõsecratiõe cõsistit, sed est qđ cõsequẽs ad sacramẽtũ: ergo admixtio aq̃ huiusmodi vsũ repsẽtãs nõ est đ necessitate sacramẽti.

Prima conclusio.

Secunda cõclusio.

¶Tertia

Tertia conclusio. ¶Tertia cõclusio. Semper tutius est parum de aqua apponere. Probatur primò autoritate Honorij tertij capit. Perniciosus. de celebra.missa. vbi ait. Perniciosus in tuis partibus inoleuit abusus: videlicet, quòd in maiori quantitate de aqua ponitur in sacrificio quàm de vino: cùm secũdùm rationabilem consuetudinem ecclesię generalis plus sit in ipso de vino, quàm de aqua ponendũ. ¶At verò quoniam aquæ quantitas inde dependet, vt constet quid de illa aqua fiat, commemorat D. Tho. tres opiniones, quas Innoc. capit. cùm Marthæ. refert. de celebrati. missa. *Tres opiniones.* fuerũt enim qui dixerũt, aquam vino commixtam peracta cõsecratione seorsum manere. Hæc autem opinio vera esse nequit quoniam per cõsecrationem nihil aliud sub speciebus sacramentalibus permanet, quàm corpus & sanguis Christi, dicẽte in libro de sacramẽtis Ambrosio. Ante benedictionem illa species nominatur, post benedictionem corpus Christi designatur. Atque idem est de sanguine. Alioqui non totum adoratione latriæ adoraretur. Secunda opinio fuit quorundam dicentium, quòd sicut vinum transsubstantiatur in sanguinem, ita & aqua in illam, quæ de latere Christi effluxit. Sed neq; hoc veritati consentaneum est, aliàs deberet seorsum aqua, sicut per se vinum, consecrari. Tertia demum, eademque vt ipse ait põtifex, certissima est sentẽtia, quòd aqua priùs in vinum conuertitur, ac subinde vinum in sanguinem. Hinc ergo colligitur conclusio nostra, si enim aqua debet apponi, vt conuertatur in vinum, fit vt quanto minus apponatur aquæ, tantò sit tutius, tunc potissimùm quando vinũ debile est & tenue. Nam tunc tanta posset esse aquæ permixtio vt vini substantiam exhalaret. Vnde meritò. Iulius papa can. citato Cùm omne. de consec. dist. 2. illos reprehendit, qui pannum lineum musto intinctum propter inopiam vini totum annum seruabãt, & postmodum aqua illum lauantes de illa cõficiebant sanguinẽ. Illud quippe nec erat vinum, nec inde sacramentum conficiebatur.

Expositio articuli. ¶Circa primam cõclusionem admonet Caiet. ne quis arbitretur Grecos calicem domini absque aqua offerre. Hîc enim, inquit, vt ex concilio Florentino constat, Armenorũ ritus est. Attamen Innocen. lib. 4. de officio missæ. cap. 32. & Græcis eundem ritum impingit. Græci enim & Armeni, vt in fermentato conficiũt, ita etiam & in hoc fortè conueniunt, ꝙ aquam calici non infundunt. Est tamẽ iam veritas hæc extra cõtrouersiam catholica, vt de consecra. distin. 2. per septem primos canones decernitur. & de celebr. missa. cap. Cùm Marthæ. & cap. In quadam, ac demũ in concilio Florentino. Et Cypria. lib 2. epistolarum. epistola. 3. ex qua desumpti sũt illi canones citat, sicut. & can. Scriptura. illam tertiam rationem, quam arti. 6. facit S. Thom. latè differit, dicens, aquarum nomine populos designari, iuxta illud Apocaly. 17. Aquæ, quas vidisti, populi sunt. Et quidem Armachanus libro. 9. cap. 9. arbitratur hanc aquę mixtionem constitutionem fuisse Alexandri, vt patet in can. citato primo, de consecra. distin. 2. qui fuit pontifex à Petro quintus tẽpore Adriani, nẽpe trigesimoquarto anno post obitũ Ioannis euangelistæ, à quo presumitur, inquit, illam ceremoniam accepisse. Veruntamen non est dubitandũ, quin apostoli ab ipso Christo illã acceperint, moreque seruauerint, & lege successoribus tradiderint. ¶Arguit ergo. S. Thom. primo loco quòd Melchisedech, qui typum gessit sacerdotij Christi, non legitur Genese. 14. obtulisse nisi panem & vinum. Respondet tamen quòd etiam fuit hoc sacramentum designatum in aqua quę in eremo fluxit de petra, secundùm illud. 1. Corinthio. 10. Bibebant autem de spiritali consequenti eos petra. Et ideo aqua admiscenda est vino, sicut admiscetur farinæ, vt fiat panis. Diuersa autem ratione aqua sumitur in baptismo, & hic. Quoniam illic est de necessitate ablutionis, hîc autem de congruentia refectionis. Hæc S. Thomas in argumentis. ¶De secunda verò conclusione, an mixtio aquæ sit de necessitate sacramenti, dubitatio est aliquantulo maiuscula. Nam Armachanus loco citato videtur sentire, esse necessariã propter nonnullas canonum autoritates, quæ id videntur sonare, sed potissimùm in eius fauorem arguitur quòd si Christus sic consecrauit, consecrareque subinde instituit, apparet eiusmodi mixtio necessaria: quandoquidem necessarium est eius exemplum sequi. Veruntamen his non obstantibus Innocen. loco citato. lib. 4. cap. 32. ait non esse de essentia, allegans Cypriani sententiam, quæ hîc citatur can. Scriptura. scilicet dandam esse veniam ijs, qui aquam nõ apponũt. Et re vera ratio S. Thomæ est optima. Videlicet, quòd cum mixtio hæc

Primum argumentum. *2. conclusio.* *Armachanus.*

hæc non fiat nisi ad repræsentanda illa, quæ non sunt de essentia sacramenti (quæ in consecratione consistit) sed ad vsum pertinentia fit vt neq; ipsa mixtio sit de essentia. Et accedit manifesta ratio: nam si aqua, vt inquit Innocent. in vinum debet conuerti antequam fiat cōsecratio, non est magis de essentia apponere guttam aquæ, quàm vino vinum addere. Vnde ad argumentum respondetur, ꝙ non quicquid Christus inter consecrandum obseruauit, est de essentia sacramenti: sed tantùm materia, forma & intentio: materia aūt est vinum, vt nomina calicis & geniminis vitis euangelica admonent. Nomine autem vini non comprehenditur aqua.

Ratio opti.

¶Colligitur ergo ex his duab⁹ conclusionibus mixtionem aquę non esse quidem de necessitate sacramenti, sed tamen de necessitate præcepti, quod re vera obligat sub reatu mortali, nisi forsan ex obliuione omitteretur. Est enim mos ecclesię solennissimus. Vnde in concilio Florētino solus panis tritice⁹, & vinum de vite ponitur tāquam necessaria materia. Subiungitur verò, quòd ante consecrationem aqua modicissima misceri debet. Vbi verbum (debet) solam præcepti necessitatem designat.

Secūdum argumentum.

¶Instruit ergo primum argumentum Sāct. Tho. ex verbis Cypriani, quę referuntur in can. Sicut. Nec tamē Cyprianus ait sicut, sed sic. Extant enim (vt diximus) lib. 2. epistolarum eius, epistola. 3. vbi ait. Sic calix Domini non est aqua sola, & vinum solum, nisi vtrunq; misceatur: quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, nisi vtrunq; (scilicet farina & aqua) fuerit adunatum. Aquæ verò admixtio cum farina est de necessitate panis consecrandi: ergo & admixtio aquæ cum vino. Similia ferè sunt verba Iulij can. Cùm omne. scilicet. Non potest calix Domini esse aut aqua sola, aut vinū solum, nisi vtrunq; misceatur. Respondet D. Thom. eodem pacto, quo Innocēti⁹ loco citato, quòd verbum Cypriani intelligitur eo pacto, quo id dicitur fieri non posse, quod conueniēter fieri non potest. Si enim non apponeretur aqua, esset peccatum. Quare similitudo cum aqua in farina nō est omnimoda: nam panis est sacramento necessarius, & mixtio aquæ necessaria itidem conficiendo pani. At verò licèt sacramento sit necessarium vinū, tamē quòd aliqua eius particula fiat per cōuersionem aquæ in ipsum, non est de essentia. ¶Secundò arguitur. In passione Domini, cuius hoc sacramentum est memoriale, sicut de latere eius exiuit sanguis, ita & aqua: sed vinū ratione sanguinis est necessarium: ergo pari ratione aqua. Est argumentum Martini papæ can. Nō oportet. ea. d. Respōdet autē D. Tho. non eadē rationis necessitate sanguinē & aquam ex latere Christi emanasse: sanguis quippe directè ad ipsam passionem pertinebat. Est enim naturale vulnerato corpori humano sanguinem emittere: effusio aūt aquę non erat sic de necessitate, sed ad demonstrādum effectum passionis cōgrua, qui est tum ablutio à peccatis, tū & refrigeriū cōtra carnalē concupiscentiam. Et ideo aqua non cōsecratur seorsum (vt in tertia conclusione dictum est) sed vino admista, ad denotādum vinum, quod transsubstantiatur in sanguinē esse de necessitate: aqua verò ad repręsentandum populum deseruire, qui conuertitur in Christum, sicuti aqua in vinum. ¶Tertiò arguitur. Si aqua non esset de necessitate sacramenti, quæcunque apponeretur sat esset, vt rosacea, aut eiusmodi quæuis alia: ecclesia autēn non vtitur nisi vera aqua: ergo illa est necessaria. Respondet tria. Primùm, quòd cùm aqua non sit necessaria, nihil refert ad necessitatem sacramenti quæ aqua misceatur vino, siue naturalis siue artificialis. Secūdò ait, peccatum esse apponere aliam aquam quàm verā: & profectò arbitror esse mortale, propter significationē, quia de latere Christi nō fluxit nisi vera aqua, nō autē humor phlegmaticus, vt aliqui dixerunt. Quæ quidem aqua documētū perhibuit Christi corp⁹ fuisse cōpositum ex quatuor humoribus, vt Innocē. ait cap. In quadam. extra de celebra. missa. quod suprà distinctio. 3. arti. 4. satis expositum est. Tertiò ait, quòd de aqua admixta farinę diuersa est ratio: nam cùm sit de necessitate panis, requiritur aqua naturalis: quare si ex rosacea, vel alia artificiali commassaretur panis, non esset consecrabilis. ¶Caietan⁹ verò hoc in dubium reuocat, imò in cōtrariam partem flectitur. Ait enim quòd cū ad materiam sacramenti nō sit necessarium nisi panis, considerandum est, vtrùm ex aqua artificiali, quæ est herbarum succus, possit confici verus panis. Et applaudit parti affirmatiuæ: nam aqua, inquit, non est materia permanens in pane, sed calore ignis exhalatur: & ideo panis ex quacunque fiat aqua, potest esse eiusdem speciei.

Tertium argumentum.

Caieta.

At verò opinio hæc nõ est tuta, neque vllo pacto esset talis licẽtia concedenda. Et Paluda. dist. 11. q. 1. circa finem cõtrariũ tenet.

Argumẽta. ¶Tertia demum conclusio, quòd aqua in ea quãtitate est miscenda, quæ facilè possit trãsire in vinum, extra controuersiam est, vt Innoc. cap. Cùm Marthæ. decernit. Quapropter ex paucitate aquæ nullum potest creari periculum: imò quanto minus misceatur, tanto tutius est, etiam si sit sola gutta, dum modò sit aqua. Nam tã exilis potest esse gutta, vt nõ sit nisi ros? Sed tamẽ ex magnitudine periculum offertur: nã si tanta esset, quæ non posset conuerti in vinum, solum vinum consecraretur, & ipsa maneret illic in substãtia aquæ, quod esset plebẽ seducere, quę adorat quicquid substãtiæ sub illis accidentibus recõditur, tametsi per ignorantiam ab idololatria excusaretur. Igit sacerdos immane sacrilegium cõmitteret, præsertim si prudẽs & sciẽs id faceret. Quare dũ apparet aquæ plus iusto effusum, debet calix effundi, & iterum vinum cũ pauciori aqua infundi. Atqui in ordine nostro, & aliis ecclesiis mos seruatur statim ãte introitũ missę calicem miscere, vt tẽpus suppetat aquæ in vinũ conuertendę.

¶Argumenta S. Thomę sunt huiusmodi. Sicut sanguis ex corpore Christi, ita & aqua sensibiliter exiuit. Ait enim Ioã. c. 19. Qui vidit testimoniũ perhibuit: exigua verò aqua non est sensibilis. Item multa aqua vino admixta corrumpitur: quod autem corruptũ est, perinde habet ac si non esset: ergo debet in notabili quantitate adiungi. Item tertiò, quia si tam parum sufficeret, satis esset in toto vegete guttã aquę infundere, ex quo postea hauriretur cõsecrandũ vinum: quod apparet ridiculum. ¶Ad primũ respõdetur, satis esse quòd sentiatur aqua dum apponitur licèt post cõuersionem in vinum non sentiatur. Ad secundùm dicitur, ꝙ si non apponeretur, periret significatio: cùm autẽ apponitur, & corrupta cõuertitur in vinum, significat populum in corporari Christo. Ad tertium deniq; respondetur, ꝙ mixtio non debet fieri in vegete aut lagena, sed in ipso calice, vbi consecratio adornatur. Alioqui non seruaret significationem populi per hoc sacramentum adunandi Christo.

QVAESTIO SECVNDA, De conuersione panis & vini in corpus & sanguinem Christi.

S. Tho. 3. part. quæst. 75.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm in hoc sacramento sit corpus Christi secundùm ueritatem.

EXPEDITA quęstione de materia sacramẽti, ex ordine ꝓximè sequit altera de ei⁹ conuersione in corp⁹. Cui⁹ vtiq; prim⁹ articul⁹, qui vt fundamentum toti quęstioni substernitur, est, vtrùm corpus secũdũ veritatem existat in hoc sacramento. Quæ quidem quęstio eandẽ includit de sanguine. Et S. Thom. vnica respondet bimembri cõclusione, nec satis ad formam: quare in virtute alterã presupponit. ¶Sit ergo prima cõclusio hęc. Verum corpus Christi est sub speciebus panis, & verus sanguis sub speciebus vini. ¶Secunda. Mysterium hoc huius sacramẽti sensu deprehendi non potest, sed sola fide, quæ autoritati diuinę innititur. Probat vtranq; tribus sanctorum autoritatibus, deinde rationibus itidẽ tribus. Ait enim Cyrillus super illud Lucæ. 22. Hoc est corp⁹ meum, quod pro vobis tradetur. Non dubites an hoc verum sit, sed potiùs suscipe verba saluatoris in fide: cùm enim sit veritas, nõ mentitur. Et Hilarius. 8. de trinitate. De veritate, inquit, carnis & sanguinis Christi nõ est relictus ambigẽdi locus. Nũc enim & ipsius domini professione, & fide nostra caro eius verè est cibus, & sanguis eius verè est potus. Et Ambrosius lib. 6. de sacramen. cap. 1. Sicut verus Dei filius est dominus Iesus Christus: ita vera Christi caro est, quã accipimus, & verus sanguis eius est potus. Prima autem ratio inaccesse huius veritatis sumit ex prælatura legis nostrę respectu veteris. Hoc enĩ sacrificiũ in lege illa fuit tãtũ in figura agni paschalis, & aliorum rituũ, iuxta illud ad Hebræos. 10. Vmbram habẽs lex futurorũ bonorum, non ipsam rerum imaginem. Decuit ergo, vt in sacramento per Christum Dei filium institutum plus longè cõtineretur: nẽpe,

Prima cõclusio. 2. cõclusio. Hilarius. Ambrosius. 1. ratio.

pe,vt Christus ipse passus,nō solùm in signi ficatione & figura,sed in rei veritate. Quam obrem Dionys.ca.4.ecclesiasticæ hierar.censet ipsum perfectiuum omniū aliorū sacra-
Ratio.2. mentorum. Secundò hoc fuit,& ipsius Christi charitati cōgruens, ex qua pro salute nostra corpus verū nostræ mortalitatis assumpsit.Est enim amicitiæ propriū, & natiuum, (quod Philosophus.9.Ethic.ait,) vt sibi inuicem præsentes amici conuiuant:qua de causa,& præsentiam suam corporalem Christus in præmiū repromittit,dicēs Matt. 24. Vbi fuerit corpus,illic cōgregabuntur & aquilæ. Igitur ne nos interim in hoc peregrinatiōis exilio sua corporali præsentia destitueret, nos sibi per veritatem corporis sui,& sanguinis quotidie in hoc sacramēto cōiungit. Vñ Ioan.6. Qui manducat,inquit,meā carnem, & bibit meū sanguinē,in me manet, & ego in eo. Quò fit, vt sacramentum hoc propter familiarem cōiunctionem Christi ad nos sit
Ratio.3. tum maximæ charitatis signum,tum,& nostræ spei subleuamen & robur. Tertiò,& perfectioni fidei nostræ id fuit cōgruentissimū: quæ quidē fides,& de diuinitate Christi est, & de eius humanitate, secundùm illud Ioan. 14.Creditis in Deū,& in me credite.Etenim quoniam fides est inuisibilium, oportuit,vt sicut suā nobis diuinitatem inuisibiliter exhibuit,ita & in hoc sacramēto suam carnem inuisibili modo perhiberet.¶In calce demū articuli subiungit damnatam hæresim cōtrariam Berengarij, qui huiusmodi rationes minimè animaduertens,dixit corpus,& sanguinem Christi,nō esse in hoc sacramēto,nisi in signo,quod est tāquam hæreticum abijciendum:vtpote assertionibus Christi aduersum Matt.24.& Luc.22. Hoc est corpus meum, & Hic est calix sanguinis mei. Quapropter hæreticus ille compulsus postmodum fuit suam hæresim retractare,& veritatē cōfiteri.
Expositio articuli. ¶Quæstio hęc solēnis est, & tractatu dignissima: nam vt est sæpissimè ab ecclesia hæresis eorū damnata,& sepulta,qui huius sacrosancti mysterij veritatem negant,ita est frequentissimè per alios atq; alios hereticos ab
Diaboli inuidia. orco reuocata: neq; tempora nostra ab hac calamitate, & tempestate libera sunt.Hostis enim ille antiquus, qui ab initio mēdax fuit, & pater mendacij,inter oīa orthodoxę fidei sacramenta inaccessæ huius maiestati, & veritati infestissimus est: quare nunquam non illam labefactare contendit. Etenim quoniā superbia eius ascendit semper, fit vt Deo cū primis inuideat, quòd tanta veneratione in hoc sacramento colatur & adoretur:& sacerdotibus,quòd ea donati sint facultate,quam angeli nō meruerunt, vt creatas substantias in corpus & sanguinē Dei transformare valeant,& cunctis sumentibus, ꝙ illas vires hic identidē resumant, quibus eius nequissimos incursus propulsent: & ecclesiæ, quòd eo pacis vinculo per hoc sacrum mysterium conglutinetur,quam ipse in cælo,& in terra perturbare semper conatus fuit:& ꝙ per hoc demum viaticum ad illam gloriā capessendā prouehamur, de qua ille fuit suo merito deturbatus.¶Sex igitur errores,vt Tho.Walden.aduersus Witcleff tomo.2. de sacramē. cap.19.& Iodocus Clicthoueus lib. de sacramento eucharistiæ aduersus Oecolampadiū cap.1.referunt in ecclesia ab eius incunabulis de hoc sacramento oborti sunt. ¶Prima enim hæresis (sic em̄ eā super psalm. 54. & iterum super psal.98.appellat Aug.& refertur de consecra. dist.2.can. Prima quidem.) Prima inquam fuit eorū,qui vt habet Ioā.6. audientes ab ore Christi, Nisi manducaueritis carnem filij hominis,& biberitis eius sanguinem,nō habebitis vitam in vobis,stupuerunt arbitrati,ꝙ deberent carnes ipsas Christi,vt in macello bouinæ laniātur,deuorare: & ideo murmurarunt dicentes, durū esse sermonem.Hæc autem impropriè dicitur hæresis circa hoc sacramentum:quippe,quæ viuente Christo antequàm illud institueret,accidit.At quoniam hæresis idem est quod abscesio,& multi eorum, non tam propter sermonis duritiem,quàm propter saxea sua pectora à Christo abscesserunt, hęresis dicitur,

Hæretici errores circa hoc sacramētum.

1.Hæresis.

2.Hæresis. ¶Secunda fuit Nestorij blasphemia circa annum Domini quadringentesimum, qui cū Christum negasset verbum esse diuinū per naturam,quod nostram assumpsisset humanitatem,sed diceret purum esse hominem,in quo verbi diuinitas quasi in tabernaculo inhabitabat,quanuis concederet in hoc sacramento esse corpus & sanguinem Christi,negabat tamen esse corpus & sanguinem Dei. Quare cōsultò aiebat dixisse Christum,Nisi manducaueritis carnem filij hominis, quasi non esset filius Dei.Hæc autē hæresis in cōcilio Ephesino per Cyrillum, & alios patres ibidem considentes condemnata fuit,vt patet in eius synodica epistola ad eundē Nestorium inter gesta eiusdem cōcilij.§. Ad bene

dictiones mysticas:illicq; decretum fuit tanquam catholica veritas verum corp⁹ & sanguinem,quę verbo invnitate suppositi vniũtur,existere in hoc sacramẽto.Ex quo decreto desumptus est canon.Necessariè.de cõsecra.dist.2.vbi decernitur, in hoc sacramẽto participes nos fieri corporis & pretiosi sanguinis Christi,nõ vt communem carnẽ percipiẽtes,nec viri sanctificati , & verbo cõiuncti secundùm dignitatis vnitatem,sed verè viuificantem,& ipsiusverbi propriam factam.

Tertia hæresis Berengarij.

¶Tertia fuit heresis Berengarij Galli sub annũ Domini millesimum quinquagesimum. Is enim fuit primus,qui buccinare fuit ausus peracta consecratione non manere sub speciebus corpus aliud,quàm panis & vini,quę antea erãt,sed illa aiebat corpora dici corp⁹ Christi & sanguinem in typo & figura,sicut crucifixus in ligno sculptus dicitur Christ⁹, & quemadmodũ Christus ipse, vt.1.Corin.10.ait Paul.dicitur petra.Itaq; consecratio illa nihil aliud efficiebat quàm vt substãtia panis esset imago quædã corporis Christi,quã ideo perinde vt imaginẽ crucifixi adoram⁹. Heresis hęc,vt in vita Leonis noni refert Platina,primò in concilio Vercellensi sub eodẽ pontifice fuit condemnata.Ceterùm eodem heretico in suam heresim relapso coacta fuit synodus Turonẽsis in Gallia sub Victore secundo,& illic præsente Hildebrando Romani pontificis legato,qui postmodũ fuit Gregorius septimus,conuictus iterum idem Berengarius fuit pollicit⁹q; adeò eam heresim se nunquã ampliùs defensurum. Veruntamẽ quia iterũ malè de ea audiebat,vocatus fuit ad concilium Romanum primum sub Nicolao secundo,& illic tertiò eãdem hæresim reuocauit,atq; ea reuocatio est,quę refertur de conse.dist.2.can.Ego Berengarius.vbi abiuratione hæresim illam promisit se pro virib⁹ extirpaturũ.Nihilominus quartò (quòd hæreticorũ ingenium est)relapsus, delatus fuit in concilium Romanum secũdũ sub Gregorio septimo anno Domini millesimo septuagesimo,vbi iureiurando eandem maledictã hæresim abrogauit,veniamq; subinde à Põtifice obtinuit.Et vt Gaguin⁹ historic⁹ Gallus in vita Hẽrici regis refert, bona sua ĩ pauperes distribuens,pœnitentisvitam sanctè finiuit.¶Tres aliæ hæreticorum sectę,qui substãtias panis & vini vnà cum Christi corpore & sanguine in sacramento relinquunt,ad subsequẽtem articulũ spectat recẽsere.¶Hãc ergo Berengarij toties peremptam hæresim tandem Ioan.Witcleff hæresiarcha Ille Bohem⁹ iam putidã reuocauit in orbem: impudentissimè cõmentus,vt refert Tho. Waldẽsis loco citato cap.18. primũ annorũ milliarium ab orbe redempto ecclesiam nũquam somniasse corpus & sanguinem Christi realiter esse in hoc sacramento,sed tãquã figurã, vt memoria esset suę passionis,sed inde aliud cœpisse diaboli milliarium quãdo Romani pontifices hanc idololatriam introduxerũt, vt sacramentales species tanquam verũ corpus & sanguinem Christi adoraremus.Alludit enim in hoc milliario ad tempus Berẽgarij,quem defensorem autumat antiquę sentẽtię ecclesię,sed Gregorium nonũ,atque alios tres deinceps commemoratos subnotat tanquã erroris introductores.Cõtra illud hominis monstrum scripsit Tho.Waldensis secũdũ illum tomum de sacramẽtis,vbi innumeris testimonijs illud obruit.Tãdem in concilio Constãtiensi,quod aduersus illũ indictũ fuit,sessione.8.anathematis sententia confossus condemnatur,cũ alijs quadraginta quatuor eius erroribus,cuius condẽnationi postmodùm.Martinus quintus in cõcilio Basiliẽsi subscripsit.¶Sed Leo ille infernorũ,qui cõtra hoc tremendum mysteriũ rugire non cessat, Oecolampadium Lutheranũ diabolico suo spiritu cõcitauit,vt eãdem toties maledictam hæresim,quam infernus iterum parturiebat,polluto suo ore euomeret. Et quãuis hæresiarcha Lutherus, non hac sed alia, vt post videbimus infectus fuit:tamen Oecolãpadij venenum adeò per Germaniam atque alias prouincias effusum est, vt vix sit locus ab eius cõtagione tutus. Vnde nos quasi idololatras omni cònuitiorum genere proscindunt,imò vbi cõsecratas species habere possunt,Satannica furia(quod nos dum inter illos in curia Cæsarea conuersabamur, continenter audiebamus)cõculcant, pessundãt, & nullo nonvituperio commaculant.Quod si,vti ait Pau.propterea quòdvenerabile hoc sacramentum indignè sumitur, infirmitates nos plurimæ, ac subinde mortes inuadunt, quomodo nõ credam⁹ ob tã indignam eius execrationẽ totam Christi familiam tã crebris bellis& calamitatibus diuinit⁹ opprimi? ¶Igitur nõ grauabitur lector sacrorum medullam perspicere,quibus quàm sit impudẽtia istorũ impia percipiat.Nam etsi illis, qui diuinæ ecclesiæ antoritati audientes sunt,satis

Ioan. Vviclef.

Lutherani.

tis eius decreta, & canones faciant, vt nullo hæreticorũ ariete cõturbentur. Sunt tamen, qui quod iudicio sui capitis in euangelio nõ perspicuè vident, id neq; doceti ecclesię credant. Et quãquam Walden. & Clicthoueus locis citatis copiosè disputationem hanc ad uersus Witcleff, & Oecolampadium diduxerint; forsan nec hæc nostra reputabuntur superuacanea. ¶Primus locus, idemq; inuictissimus est ipsissima Christi assertio Matt. 26. Accipite & comedite, Hoc est corpus meũ, & addit apud Luc. cap. 22. quod ꝓ vobis tradet, & apud Matth. Bibite ex hoc omnes, Hic est sanguis meus noui testamenti. idemq; apud Marcum cap. 14. Cũ enim verba hæc secundũ propriam natiuamq; significationẽ syncerè sint prolata, quo alio opus est testimonio? Sed ait Oecolãpadius in suo infami lib. de cœna Domini quem causa huius hæresis seminandæ Satanico spiritu scripsit. Ait inquam illa verba Christi sub tropo, & figura esse ꝓlata, idq; altero duorum modorũ. s. vt vel verbum, est, idem sit, quod significat, ac si dixisset, hoc, quod do vobis, significat corpus meũ: vel corpus pro corporis figura accipiatur, vt sit sensus, Hoc est figura corporis mei. Quemadmodum Apost. 1. Cor. 10. Petra autẽ, inquit, erat Christus, id est, figura Christi. Perpende argumẽtum hæreticis consuetissimum. Inde enim quòd sacra scriptura sæpe vtitur metaphoris, generaliter pergunt vbicunq; illis libet verba per metaphoram transformare. Quæ licentia si licita esset, nihil in tota scriptura maneret firmum. Dixit Ioãnes. Verbum caro factũ est. Facilè possent perfidi illi, qui corpus tãtùm phantasticum tribuebãt Christo sic illud interpretari. Verbũ figura carnis factũ est. Dixit Christus, Ego & pater vnum sumus, facilè possent Arriani per metaphorã illud eludere, dicentes, Ego & pater figurã vnius habemus, sicut duo amici per vnionẽ amoris. ¶Duobus ergo modis istorum vesaniam retundimus. Primò, ꝙ quanuis euangelicus cõtextus non adeò lucidè conuinceret intelligendum esse in sensu proprio, ecclesiæ tamẽ autoritas eo sensu verba intelligẽtis satis esset, vt eiusmodi sensus esset, tanquam catholicus, & orthodoxus colẽdus. Hæc enim est illa Christi pollicitatio Ioã. 14. Paraclet⁹ autem spiritus sanctus, quẽ mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcunq; dixero vobis. In quibus verbis semper sancti patres cognouerunt ecclesiã in erudiendis sensibus sacrę paginæ diuina autoritate pollere. In præsentia rum verò non opus est hoc vti præsidio: sed affirmamus secũdò, verba ipsa euãgelica per se esse lucida, vt in sensu proprio, vt sonant, sint intelligẽda. Nam vt regula Aug. lib. 83. quęstionũ. q. 69. docemur scripturæ circunstantia sententiã illuminat. Vnde verba quęcunq; euãgelij hãc sibi vendicãt autoritatẽ, vt in sensu ꝓprio accipiantur, nisi literæ circunstãtia cogat in sensu improprio esse intelligendã. Ait Christus Ioã. 15. Ego sum vitis vera, quòd autem illa sit metaphora subiunctum verbũ cõuincit, Et vos palmites. Quẽadmodum enim nos nõ nisi per metaphorã palmites sum⁹, ita nec ipse vitis. Rursus illud 1. Corint. 10. Petra autem erat Christus, pręcedens verbum manifestat per tropũ intelligi. Prædixerat nãq;, Bibebant autem de spiritali consequente eos petra. Dicẽs ergo spiritali, & consequente, intellexit petram illã tantũ fuisse figuram Christi: nã illud saxum non eos sequebatur, sed Christus suo fauore per illud præsignatus. In pręsentiarum verò nihil circunstãt, quod Christi verba ꝑ metaphorã deflectat. Quòd si dicas. Neq; ait Christus, Hoc ꝓpriè est corpus meum. Respondetur, neq; opus fuisse, nã eãdem vim habet hoc est, &, hoc verè & propriè est. Qui enim dicit, Hic est pater meus, vel Hęc est domus mea, non necesse habet addere verè vel propriè. Quocirca sicuti qui rem possidet nõ tenetur probare suam esse, sed actori, qui vult illam auferre, incumbit illa ꝓbatio: sic nos, qui verba habemus plana, nõ cogimur probare sensum facere ꝓpriũ, sed hæretici, qui id negãt, obligantur contrarium ostendere. Vnde Paschasius egregius autor apud Walden sem cap. 23. super eadem verba, Hoc est corpus meum. Audiant, inquit, qui volũt extenuare hoc verbum corporis, ꝙ nõ sit vera caro Christi, quæ nũc in sacramẽto celebratur, quasi Dominus mentiatur. Cũ ipsa veritas dicat, Non hæc est, vel in hoc mysterio est quedã virtus, vel figura corporis mei: sed ait nõ fictè, Hoc est corpus meũ, & Hic est sanguis meus. ¶Alterã item regulam constituit lib. 3. de doctrina Christiana cap. 10. idẽ Aug. scilicet, ꝙ in sermone dominico id tantùm figuratũ esse censeatur, quod neque ad fidei veritatem ꝓpriè referri potest. Verbũ autem, Hoc est corpus meũ, perinde ac verbum

Prim⁹ loc⁹. Matth. 26.

Impugnatio.

Sensus proprius uerborum.

Ioan. 15.

1. Cor. 10.

Paschasius.

bum caro factū est, ad fidei veritatē propriè refertur. Igitur Caietanus notamē, quod hîc adhibuit, dissimulare potuisset. Contendit quippe nō apparere ex euāgelio coactiuum aliquod (vt eius vtamur verbo) ad intelligendū Christi verba propriè, sed solū ob ecclesię autoritatē, qđ quidē cōsulti⁹ siluisset. Nā etsi (vt suprà dixim⁹) ecclesiæ autoritas ad id sufficiat: nihilominus aduersus hæreticos qui ecclesiæ non tantū deferunt fidei, ex ipsis euāgelicis verbis vrgentius sumitur argumentū. Et re vera oratio illa, Hoc est corpus meum, quanuis non esset adiectum, quod pro vobis tradetur, per se facit propriū sensum, quē vtique & adiectio ipsa, exaggerationis causa facta, apertius depromit. Cordatius ergo idem Caiet. in opusculo quodam de cœna Domini dixit, eundem propriū sensum ex verbis euāgelicis colligi. ¶ Sciscitabar. n. ego nonnūquā ab illis hæreticis, potuisset ne Christus, qui est omnipotens, verū suum corpus cōsecrare, & apostolis porrigere? Et qui sanioris erant mentis, negare non poterant. Rogabā eos subinde, si id facere voluisset, quibusnam verbis explicatius significasset, quàm dicendo, Hoc est corp⁹ meum, &, Hic est sanguis meus? Vtrū ad cauendas eorum argutias debuisset addere, ꝓpriè & nō per metaphorā? Profectò quæcūq; adiecisset verba, suis cauillis detorsissent. ¶ Secūd⁹ locus est apud Ioānē ca. 6. Vbi postquā Christ⁹ turbas paucissimis panib⁹ saturauit, quod quidē miraculū ad introducendum huius sacramenti mysteriū præmiserat, ait, Ego sum panis viuus, qui de cœlo descēdi. Vbi sese cū manna contulit quod patribus Deus dederat in deserto, significās illud fuisse huius figurā. Si autē panis sacramētalis nihil aliud est, q̄ eius itidem Christi figura, nihil prestanti⁹ habet q̄ manna illud. Imò multò min⁹: nam manna vitā tēporalē sustētabat: panis verò sacramentalis nec ipsam nec spiritualem: quia Christiani nō victitāt illo pane ob vitā temporalē. Et tamen Christus cōstituit differētiā, ꝙ cibus ille, qui erat eius vmbra vitā tantū temporalē alebat quæ morte cōcludebatur. Sed si quis, inquit, māducauerit ex hoc pane, viuet in ęternum. ¶ At aiūt isti. Illud intelligebat đ se ipso, qui per fidē manducatur. Sed illis respōdemus, ꝙ licèt priùs de se ipso, qui per fidē māducatur, fuerit locutus, sermonē tamē de māducatione spirituali palā subiunxit. Est enim circa illū locum Ioannis adnotandus mos Christi,

Secundus locus. Ioan. 6.

Obiectio. Dilutio.

qui ex tēporalib⁹ ansam nāciscebatur ad loquendū de spiritualibus. Vt enim Ioan. 4. sermonē cū Samaritana iniuit, vt de aqua materiali verba innecteret fidei, quę est fons aquę saliētis in vitā ęternam, dicē s, Qui biberit ex hac aqua sitiet iterū: q autē biberit ex aqua quā ego dabo ei, nō sitiet in ęternum. Sic ꝓ themate sumpto de panibus, quibus satiauerat turbam, ait illis. Quęritis me nō quia vidistis signa, sed quia māducastis ex panibus, & saturati estis. Operamini cibū, qui non perit, sed qui permanet in vitā ęternam. Vbi nomine cibi mādata suæ legis intellexit, quæ in fide fundatur. Vnde subdit, Hoc est op⁹ Dei, vt credatis in eū, quem misit ille. In cuius cōsequentiā infert. Nō Moyses dedit vobis panē de cœlo, sed pater meus. Et inferius. Panis verus est qui de cœlo descēdit, & dat vitam mūdo. Et subnectit. Ego sum panis vitę: qui venit ad me nō esuriet, & qui credit in me nō sitiet in æternum. Hîc manifestè non corp⁹ suum, sed se ipsum appellat panem. Et per fidem venire ad ipsum, appellat comedere & bibere, ꝓptereàꝗ per fidē ei incorporamur. Et de hac māducatione ait illic Au. tract. 26. ꝙ credere in Christū, est māducare Christū, Et, Quid paras dentē & ventrē? Crede, & māducasti. Qui canones referuntur de cōse. d. 2. Atq; in eodē sensu Christus sermonē protēdit vsq; ad illū locum. Ego sum panis viuus, &c. Sed inde vbi ait, Et panis, quē ego dabo, caro mea est pro mundi vita, apostrophen à se facit ad suū corpus & sanguinē, quæ in sacramēto sunt cibus & potus. Etenim si solā fidē, qua credimus Christū esse Deum & hominē, appellasset manducationē panis, cōtētus fuisset dicere. Ego sum panis viuus. Cùm autem adiecit, Panis, quē ego dabo, nō de se tantū, qui iam erat, necde sua fide, quam iam prædicabat, loquebatur, sed de pane, quē nobis in sacramento, quod nōdum instituerat, præstiturus erat. Et cū subiunxit, Panis, caro mea est, rem explicatissimè declarauit. Nam si tantū sensisset, ꝙ carnem daturus erat nobis in cruce, non eā vocasset panē: quia illic nō habuit alimēti formā, sed dixisset, Caro quā ego dabo, sal⁹ est, aut pretiū est pro mūdi vita, aut quid simile: dicēs autē, Panis, quē ego dabo, caro mea est, palā docuit ꝙ carnē ipsam, quā affixur⁹ erat cruci, relicturus subinde esset nobis sub specie panis in cibū: qđ cōsonat verbo eius apud Lucā, Hoc est corpus meū, quod pro vobis tradetur. ¶ Terti⁹ verò

Mos loquendi Christi.

Tertius locus.

verò locus paulò inferiùs rem etiamnum vehemētiùs cōfirmat. Adeò enim planè loquebatur de carne sua manducanda, vt murmur inter discipulos suboriretur dicentium. Quomodò potest hic nobis carnem suā dare ad māducandum? Profectò eadem cordis durities permanet in omnibus hæreticis: quoniā nec modo isti percipiunt, quomodo potest Christus dare nobis carnem suā ad māducādum. Nisi quòd illi carnalissimè verbū intellexerunt, isti verò figuratissimè, cū tamē in medio consistat virtus. Quare vtrisq; eodem verbo respondet Christus. Etem̄ cōtra istos, qui pòst successerunt dicentes per figurā illud esse dictum respōdit carnalibus illis murmuratoribus, Amen amen dico vobis, quasi dicat affirmatè, & affirmatissimè dico vobis, Nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinē, nō habebitis vitā in vobis: eandem scilicet carnem, quam vos intelligitis, & quam me videtis habere. Percontor ergo ab istis metaphoricis hominibus, si Christus tātùm intellexisset carnē suā per metaphorā esse cibū, qa corde creditur, & sanguinem suum per metaphoram potū, nōne facillimo illo verbo potuisset animos eorum pacare dicendo solùm per metaphoram se loquutum? Et tamen non id fecit, sed id, quod ipsi intellexerant, confirmauit quātum ad veritatem carnis & sanguinis, quę tā quam verū cibum, & potū comedere, & bibere debebant. Attamen, quia nondum erāt mysterij capaces modum non exposuit: scilicet, quòd non erant comesturi carnem, sicut bouinā materialiter in macello laniatam, vt putabant, nec bibituri sanguinem, sed sacramentaliter. Veruntamē eundem insinuauit modum dicēs. Spiritus est qui viuificat, caro nō prodest quicquam, vbi māducationē sacramentalē appellauit spiritualem: tū quòd non illic caro sub forma carnis, sed inuisibiliter manducatur, tum quòd corpus ipsum solū sacramētaliter susceptū sine spirituali gratia, quæ est res sacramenti, nō prodest quicquam, imò sæpe sumitur ad iudicium, vt ait 1. Cor. 11. Pau. ¶ Adde, quòd si tantū de māducatione spirituali per fidem tropo loqueretur, satis dixisset, Nisi me ipsum māducaueritis: cū autem distinxit carnem, & sanguinē tāquàm cibum & potū, quis negett mysteriū aliud, quam mētis fidem designasse: nā fides nō aliter suscipit sanguinē quā carnē, vt fides sanguinis dicat potus, & fides carnis manducatio. Imò neq; opus erat de sanguine meminisse magis, quàm de phlegmate, vel alio humore. Neq; verò de carne: nā iam quātū ad fidem planè, & sine metaphora dixerat, Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille. & postea Ioā. 14. Creditis in Deū, & in me credite. Adde ꝙ si de fide tātū; qua creditur in Christū, loqueretur, similiter debuisset addere. Diuinitas mea verè est cibus & potus: quandoquidem ad eius fidem tam diuinitas eius pertinet, quàm humanitas.

Aliud argumentum.

¶ Præterea si nihil aliud esset māducare quā credere, idq; sub figura, vt isti aiunt, nihil prestantius nobis pollicebatur, quàm priscis patribus concesserat: nā etiā illi manducantes māna fide credebant in Christum, iuxta verbum Paul. 1. Cor. 10. Omnes eandem escam māducauerūt. Quinuerò ipsi apostoli antequam in cœna māducassent Christi corpus iam per fidē eum manducabant. Et tñ Christus de futuro ait, Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita, sacramētalē carnem & sanguinem insinuans. *Alia ratio.*

¶ Item si nihil aliud quàm fidem significaret, nulli discipulorū scandalum accepissent: nam falilè illud intelligerent. Et augetur inde argumentum, quòd cùm Christus priùs, vt modò dicebamus, fidei mentionē fecisset, dicens, Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quē misit ille, & subinde petentibus ab illo signū, quoniā patres eorum māna manducauerant, introduxisset mysteriū de sacramētali māducatione carnis, & potu sanguinis, fit cōsequēs præter fidem, realem māducationem carnis designasse: aliâs nullam mysterij nouitatem insinuasset, quam non discipuli omnes facilè possent percipere. *Alia confirmatio.*

¶ Quòd si dicas etiā Augustinū illic tractando de carne & sanguine Christi, per cibum illum, & potum intellexisse societatē corporis Christi mystici, scilicet, membrorū ecclesiæ. Iam supra responsum est, duplicem esse māducationem sacramenti: alteram scilicet, quę est de necessitate salutis, & illa fit per votum, quod in baptismo includitur, vbi homines associātur Christo. Sed tamen ex illo voto nascitur obligatio præcepti suscipiendi, postea sacramentū in re, vt. d. 12. q. 1. ar. 11. mōstrabit. ¶ Ad hęc & subiuncta illic ꝓtinus exaggeratio (qui quart⁹ locus est) istos figurarū autores aperte reuincit. Videtur em̄ Christus eorū versutiam prospexisse, qui dicturi essent manducationem illam carnis, & sanguinis figuram *Quartus locus.*

 tantum

tantũ esse:quibus vt os obstrueret, subiũxit, Caro mea verè est cibus,& sanguis meus verè est pot⁹. Vbiq; enim isti mẽdacis Satanę semen se esse profitentur,veritatisq; subinde inimicos. Ait Christus Ioan.8. Si filius vos liberauerit,verè liberi eritis.& ca.17. Pater sanctifica eos in veritate:sermo tuus veritas est. Et tamen cõtra istas veritatis voces aiunt Lutherani,quorum errorem libr.2.de natura & gratia cap.19.impugnauimus,quòd De⁹ nõ verè iustificat,nec verè peccata remittit:imò ꝙ semper manent in homine licèt non imputẽtur. Pari modo hic ait Christus, Caro mea verè est cibus,& sanguis meus verè est pot⁹ vbi cùm loquatur cum hominibus, ac perinde ad eorũ modum & vsum,veritatẽ manducandi intelligit:& reclamant ipsi,nõ verè sed in figura. ¶Accedit & locus quintus apud Paul.1.Corin.11.vbi postquã recensuit quẽadmodùm Christus consecratum panem & calicem ministrauit apostolis,subdit. Probet autẽ seipsum homo,& sic de pane illo edat, & de calice bibat:qui enim manducat & bibit indignè,iudicium sibi manducat & bibit non diiudicans corpus Domini. Si autem nihil aliud esset illic quàm memoria passionis Christi,quid opus erat maiori probatione,ꝗ ad adorandum imaginem Christi? Et tamen Apostolus nomine iudicij graue piaculũ & nefas insinuat,quia indignè manducans non discernit inter corp⁹ Christi, quod illic recõditur,atq; alias materiales escas,quas epulantes & cõuiuantes seculariter deuorant. Et c.10.pręcedẽti, Calix,ĩquit,benedictionis, cui benedicimus,nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis,quem frangimus,nõne participatio corporis Domini est? Quoniã vnus panis,& vnũ corpus multi sumus, omnes qui de vno pane,& vno calice participamus. Quę quidem verba non figuram,sed certè veritatem corporis & sanguinis, quib⁹ Christiani alimur,& in vnum corpus coalescimus,significãt. ¶Illud quoq; orationis dominicæ Matth.6. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, Hierony.super eũdem locum Matth. Et Ambro.lib. 5. de sacramẽ. & Aug.sermone.28.de verbis Domini, atq; alij,quos Waldensis loco citato cap. 38. refert,de hoc sacramentali pane intelligũt. Vnde vbi nos legimus quotidianum, alia lectio habet το ἐπιούσιον, id est, supsubstãtialẽ: tametsi in alio sensu nomine illic panis temporalis victus vitæ corporali necessarius intelligatur.

Quintus locus.

Pau.1.Corinth.11.

Panem nostrum.

¶Sunt & frequẽtissima sanctorum testimonia id cõfirmantia. Primò eorum quos hîc S.Tho.allegauit,qui de conse.d.2.referũtur. Hilarius can. In Christo. De veritate, inquit,carnis & sanguinis Christi in sacramẽto non est relictus ambigẽdi locus. Et can. Corpus.iterum, Corpus,inquit,Christi, quod sumitur de altari,figura est dum panis & vinũ videtur extra:veritas autem dum corpus & sanguis Christi in veritate interiùs creditur. Et Cyrillus. Qui dubitat an hoc verũ sit,Christum ipsum,qui veritas est,facit mendacem. Sunt vero illi,qui per tropum hoc intelligũt certiùs mendacissimi. Ait siquidem Ambrosius can. Sicut. Tam vera est caro Christi,quã accipimus in sacramento, & tam verus eius sanguis,quàm verus ipse est Dei filius. Atqui id ipsum affirmat Damascenus lib.4. orthodoxæ fidei cap.14.& Innocẽ.lib.4.de sacrificio missæ cap.7. Vbi omnes isti patres idẽtidem repetunt,ꝙ non in figura,& tropo, sed in rei veritate corpus Christi & sanguis sunt in sacramento. Et Chrysosto. super Ioan.homilia.45.ait,Christum non tantùm se permisisse à desiderantibus videri,sed tangi & mãducari,ac dentes carni suę infigi. Quod & Berẽgarius fateri compulsus est, vt can. Ego Berengarius.de conse.d.2.legitur. Et Aug. ead. d.can. Vtrùm sub figura.quæstionem in terminis mouens ambiguitatem diluit, dicens, Non sub figura, sed in veritate illud audiendũ, Caro mea verè est cibus,& sanguis meus verè est pot⁹. Alioqui,inquit,quomodo magnum erit, Panis,quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita,nisi vera sit caro? ¶Atverò vt res perspicaciùs concludatur, dubium hinc emergit,an sit veritas hæc tanquam articulus fidei suscipienda. Scotus nanq; & Duran.d.10.q.1.tanquã articulum fidei confitẽtur. Atqui ratio dubitandi est, quia nõ est inter quatuordecim articulos fidei relata: neq; verò apparet in euãgelio ita expressa,vt eius negatio sit tanquam hæresis reputanda. Respondetur autem,aliquam veritatem in triplici gradu censeri posse articulum fidei. Vno modo,quia est à sanctis concilijs definita. Secũdò,qa est in sacra pagina expressa. Et tertiò,quia est inter quatuordecim fidei articulos vniuersis Christi fidelibus ad credendum proposita. Atque omnibus his tribus modis veritas hæc est de fide. Primùm enim quãtũ ad sanctas synodos,iam suprà ostẽdimus in Ephesina, Vercellensi, Turonensi, Romanis &

Sanctorum testimonia.

Damascen.

Chrysosto.

Dubium.

Responsio.

& Constantiensi definitam. Est preterea sancita cap. Ad abolendā. de hæreticis. vbi anathemate feriunt quicunq; de sacramēto corporis, & sanguinis Domini aliter quàm ecclesia senserint. Et in c. firmiter. extra de summa trini. habetur, ꝙ in sacramēto altaris corpus & sanguis Christi, sub speciebus panis, & vini veraciter cōtinentur. Idemq; cap. cū Marthæ. de celeb. missa. Et in clem. vnica. de reliquijs, & veneratione sanctorū. & in cōcilio Florentino. Et de cōsec. d. 2. frequentissimis decretis, quę oīa percensere satietatē faceret. Sed ꝙ in euangelio contineatur, cōstat affirmante Christo, Hoc est corpus meū, & Hic est sanguis meus: quæ quidēverba postquam nulla circunstantia pertrahuntur ad sensum metaphoricum, & ad fidei veritatē ꝓpriè pertinent, secundùm proprium significatū, vt suprà ostensum est, vsurpāda sunt. Quocirca nō tantū est habenda hæc veritas de fide tāquam determinatio ecclesię, vt Caieta. insinuat, sed tāquam in euangelio contenta. ¶ Veruntamē, ꝙ nō sit in numero articulorū fidei, extat sextū argumentum apud D. Thom. 2. 2. q. 1. ar. 8. vbi dubitat, cur non sit expressus articulus fidei de sacramēto eucharistiæ. Et respondet duo esse in eo cōsiderāda. Vnū scilicet, qđ est oībus sacramentis commune, putà suscipientes sanctificare: & secundùm hoc, inquit, pertinet ad illum articulum, Credo sanctam ecclesiam. Aliud aūt habet peculiare, quia continet corpus Christi secundùm veritatem: quod cùm sit miraculum, pertinet ad articulum omnipotētiæ. Huic autem cum Tho. Waldensi cap. 95. addiderim, quòd cùm sit sacramentum cōmunionis, iuxta verbū Pau. 1. Corin. 10. Multi vnū corpus sumus, oēs qui de vno pane, & vno calice participamus, peculiariter ꝑtinet ad illam particulam symboli, Credo sanctorum cōmunionem. ¶ Igitur impientissima fuit blasphemia Witcleff, dum ait mille primos annos à passione Christi, nūquam hoc dogma in ecclesia viguisse, sed modò in hoc diaboli milliario esse inuentum. Hæretici nāque videntes quantum autoritatis pōdus antiquitas adferat, vbiq; sua dogmata antiqtate donare contendunt. Fuit autem in presentiarum Witcleff duplici nomine impius. Primò, quòd negauerit hanc veritatem à Christo ipso ꝑmanasse, & semp in ecclesia fuisse cultissimam. Deinde, quòd dixerit, à quingentis hinc annis ecclesiam suo diuino presidio destituisse, permittendo eā in errore manere: cùm, vt ait ad Ephe. 5. Pau. eam sic dilexerit, vt ꝓ ea se ipsum traderet, eamq; adeò sanctificauerit, vt esset sine macula, & sine ruga. Cui subinde pollicitus est Ioan. 14. paracletum, qui cum ea in ęternum permaneret. Imò & de se ipso Matth. vlt. adstruxerit, Ecce ego vobiscū sum, vsq; ad cōsummationē seculi. ¶ Argumentorū aūt capita, quæ huic orthodoxæ veritati hæretici obmoliuntur, duo sunt. Nimirū Christum sic esse in sacramento, vt catholici profitemur, aut impossibile esse, aut certè indecens. Quibus nōnulla sacræ paginæ, sanctorumq; loca sensu dētorto adijciunt. Quod autem ab impossibilitate ducunt, art. 4. diluemus: vbi sacramentalis cōuersionis natura, & modus explicabit. Deo nanq;, cui ex nihilo mundum cōdere, quàm facillimum fuit, blasphemū est impossibile reputare (vti Ambrosius lib. de sacramē. ait) panem in corpus, & vinum in sanguinē cōuertere. ¶ Interim aūt alia dissoluamus, quæ hìc facit S. Thom. Arguunt enim ex verbis Augustini perperam intellectis hoc pacto. Cùm Dn̄s, vt Ioā. 6. legitur, dixisset. Nisi mā ducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, &c. multi ex discipulis eius audientes dixerunt, durus est hic sermo: quibus ipse ait. Spiritus est, q̄ viuificat, caro non ꝓdest quicquam. quod Aug. super psalmū 98. sic exponit. Spiritualiter intelligite, quæ locutus sum: non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis, nec bibituri illum sanguinem, quem effusuri sunt, qui me crucifigent: sacramentum aliquod vobis commendaui: spiritualiter intellectum viuificabit vos. Caro autem non prodest quicquam. Respōdet D. Thom. hoc fuisse Berengarij argumentū praue Augustinum intelligentis. Dum em̄ ait, Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis, non intendit excludere veritatem corporis Christi, sed modum, quo illi putabant esse manducandum: scilicet, in propria specie, qua ab illis videbatur. Vnde dum subdit, sacramentum vobis aliquod cōmendaui: spiritualiter intellectū viuificabit vos, nō intēdit, quòd corpus Christi sit in hoc sacramēto solùm secundùm mysticam significationē, sed spiritualiter dicit, idest, impassibiliter, & per se inuisibiliter, quod per virtutē spiritus sancti nobis gratiam infundit. Vn̄ super Ioā. cap. 6. exponens illud, Caro non prodest quicquam, dicit. Sed quomodo illi

Caieta.

S. Thom.

Nota VVal.

Hæreticorū argumen.

intellexerunt?carnem quippe ſic intellexe-
rũt quomodo in cadauere laniatur, aut ĩ ma
cello venditur:non quomodo ſpiritu vegeta
tur. Accedat ſpiritus ad carnem, & prodeſt
plurimùm. Nam ſi caro nihil prodeſſet, ver-
bũ caro nõ fieret, vt habitaret in nobis. Hęc
Auguſt. Idemque in epiſtola ad Irenęum, &
refertur can. Non hoc. de conſecra. diſtin. 2.
Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi
eſtis, ipſum quidem, & non ipſum: ipſum in-
uiſibiliter, & non ipſum viſibiliter. Et canon.
Hoc eſt. ait ſacramentum hoc conſtare viſibi
li elementorum ſpecie, & inuiſibili Domini
noſtri Ieſu Chriſti carne & ſanguine. Inuere-
cunda ergo temeritas eſt Auguſtinum ſic al
legare, quaſi de veritate corporis & ſangui-
nis Chriſti in hoc ſacramẽto hęſitauerit. Prę
cipuè ſi eius verba in can. ſuprà citato. Vtrũ
ſub figura. inſpiciantur, vt infrà. q. 12. vbi de
eiuſdem ſacramenti vſu redibit ſermo, copio
Secũdum argumentum. ſiùs demonſtrabitur. ¶ Secundò arguitur. Su
per illud Matth. vlt. Ecce ego vobiſcum ſum
omnibus diebus vſq; ad conſummationem
ſeculi: ait Augu. Donec ſeculum finiatur ſur
ſum eſt Dominus, ſed tamẽ nobiſcum eſt ve
ritas Domini: corpus enim, in quo reſurrexit
in vno loco oportet eſſe, veritas autem eius
vbiq; diffuſa eſt: de conſec. diſt. 2. can. Prima
quidem. non ergo ſecundùm veritatem cor-
pus Chriſti eſt in hoc ſacramento, ſed ſolùm
ſecundùm ſignum. Reſpondetur, illud, ſimi-
liaq; omnia Auguſtini verba intelligẽda eſſe
de corpore ſecundùm eſſe, quod habet natu
rale, extenſum & ſenſibile, in qua forma paſ
ſus eſt, & aſcendit in cœlũ: in illa enim forma
non niſi in cœlo eſt ſedens ad dexteram pa-
tris. Et ſecundùm illud ſchema dixit Matth.
vigeſimo ſecundo. Pauperes ſemper habebi
tis vobiſcum, me autem non ſemper habebi
tis. Hoc tamen nihil obſtat, quominus inui-
ſibiliter & ſacramentaliter ſecundùm verita
tem ſit in ſacramẽto. Vnde idem Auguſt. in
lib. ſentẽtiarum Proſperi, & refertur canon.
Semel. de conſecratio. diſtinctione ſecunda.
Semel, inquit, immolatus eſt in ſe ipſo Chri-
ſtus: & tamen quotidie immolatur in ſacra-
Tertium argumentum. mento. ¶ Tertiò. Nullum corpus poteſt ſi-
mul eſſe in pluribꝰ locis, cũ nec angelo hoc
conueniat: aliàs eadem ratione poſſet eſſe v-
bique: corpꝰ autem Chriſti verum eſt in cœ
lo, ergo in ſacramento non eſt ſecundùm ve
ritatem. Hic etiam eſt hęreticorum Achilles:
nihil, enim, niſi quod eſt ante oculos, mente
poſſunt comprehendere. Ob idq́ue pleraq;
eorum, quæ ſunt ſupra naturam, impoſsibi-
lia arbitrantur. Ad hoc autem diligentiùs di
ſtinctione ſequenti articulo quinto reſpõde
bitur inter tractandum de modo exiſtendi
corporis in hoc ſacramento. vtrùm etiam ex
tenſiuè & diffinitiuè poſsit Deus per ſuam
omnipotentiam idem corpus ſimul in pluri
bus locis collocare. Nunc autem ſatis eſt re-
ſpõdere, non eſſe corpus in hoc ſacramento
quaſi ſuis dimenſionibus loco commenſura
tum quemadmodum eſt in cœlo, ſed modo
quodam ſpeciali, qui huic ſacramento pro-
prius eſt: ſcilicet, per conuerſionem panis &
vini in corpus ipſum & ſanguinem. Quomo
do non repugnat ſimul eſſe in pluribus alta
ribꝰ, per plures eiuſmodi conuerſiones: licèt
nõ ſit ibi ſicut in diuerſis locis diffinitiuè, vt
ead. quæſt. ſequenti articulo quinto mõſtra
bitur: at ſub diuerſis ſpeciebus. Sed tamen
hoc non eſt tantùm in ſigno, hoc eſt, ſicut in
figura, ſed eſt ſecũdùm veritatem modo prę
dicto: tametſi ſpecies ſacramentales ſignum
ſint rei cõtentæ ſub illis, & gratiæ, quam vir
tute corporis conferunt. ¶ Quartò arguitur. *Quartum argumentum.*
Sacramenta, vti ait in quadam homilia Gre
gor. ad vtilitatem & commodum fidelium
inſtituta ſunt: præſentia autẽ corporea Chri
ſti potiùs nobis impedimento eſt ad eius di
uinitatis myſteria cõtemplanda. Quare fides
Cẽturionis Matthę. 8. laudatur, quòd ſe indi
gnum reputauerit, vt Chriſtꝰ intraret ſub te
ctum ſuum: & ſuper illud Ioãnis decimoſex
to. Si non abiero, paracletus non veniet ad
vos, adnotat Auguſt. quòd apoſtoli impedie
bãtur recipere ſpiritum ſanctum propter af-
fectum, quo tenebantur pręſentię Chriſti: er
go nõ eſt in rem noſtram quòd corpꝰ Chri
ſti ſit pręſens in ſacramẽto. ¶ Hoc eſt caput
ſecundum argutiarum hæreticorum conten
dentium exiſtentiam realem corporis & ſan
guinis Chriſti in ſacramento neque maieſta
tem Dei decere, neque nobis ad illam reuerẽ
dã prodeſſe. Et eſt vigeſima prima obiectio
Oecolampadij apud Clichtoueum. Aiebat
enim, quòd cùm Paul. ad Coloſſen. 3. admo
nuerit nos dicens. Quæ ſurſum ſunt quærite,
non quæ ſuper terram: cuius etiam in initio
præfationis ſacerdos commonefacit dicens,
Surſum corda: nos autem mẽtem ad terram
demittimus credentes illic eſſe corpus Chri-
ſti. Sic iſti aſſolent ſacra irridere. Reſponde-
tur ergo, quòd præſentia, quæ impedimento
erat

erat apostolis,erat illa corporalis & visibilis, quę sensus eorum afficiebat:in sacramēto autem inuisibiliter,ac subinde modo quodam spiritualiter existit. Vnde super Io.c.6.Aug. Si intellexisti,inquit,spiritualiter verba Christi de carne sua:spiritus & vita tibi sunt:si intellexisti carnaliter,etiam sic spiritus & vita sunt,sed tibi non sunt. Atque adeò hæretico illi respondemus, propterea nos excitari, vt corda inter missarum solennia sursum habeamus,vt mysterium,quod sensibus non percipitur,mentis acie contemplemur,intelligentes ob id esse nobis hoc beneficium collatū, vt illo sacrosancto pane, spiritus noster nutriatur, & ad cœleste conuiuium exardescat. Quare in hoc sacramento & fides nobis augetur cùm intellectum captiuātes, aliud illic credim⁹ latêre,quàm oculis obijcitur,& spei fiducia subleuatur, vt eum speremus, qui in cruce se nobis & in sacramēto subinde tradidit,oblaturum se nobis in gloria:atque adeò charitas nostra inflammatur credentium in hoc sacramento tāta ipsum nobiscum familiaritate conuersari. Alia, quæ nullius sunt momenti, argumenta hæretici adferunt,quę tum Waldensis loco citato aduersus Witcleff, tum & aduersus Oecolampadium Iodocus Clichtoueus libr.2. de sacramento eucharistiæ,quasi nullo negotio diluunt.

ARTCVLVS. II.

Vtrùm in hoc sacramento remaneat substātia panis & uini poct consecrationem.

NON satis est nosse corp⁹ & sanguinē esse in hoc sacramēto, nisi perscrutemur,an illic maneat cū ipso simul substātia panis & vini. Et respōdet Diu⁹ Thomas cōfutādo cōtrariū errorē duab⁹ cōclusionib⁹.¶Prima. Post cōsecrationem substantia panis & vini in sacramento non remanet. Probatur conclusio aduersus erroris patronos quatuor rationibus. Primò,quia positio contraria:scilicet,ꝙ panis & vinum illic maneant, veritatem sacramenti tollit. Veritas enim sacramenti in hoc cōsistit,vt corpus Christi & sanguis,quę ante consecrationem illic non erant,post cōsecrationem ibidem existant:hoc autem fieri non potest,si substantia panis & vini illic maneat:ergo illud est falsum. Probatur minor. Nihil esse potest vbi prius non erat,nisi vel per loci mutationem,vel per alterius conuersionem in ipsum:sicuti in camino incipere esse nequit ignis,nisi vel aliunde illuc delatus,aut ibidē ex mateira genitus:corpus aūt Christi non incipit esse in sacramento per localem motum. Aliàs locum cœli desereret:nihil enim mouetur nisi deserendo locum vnde mouetur,& acquirendo nouum. Itē, quia corp⁹,quod localiter mouetur, pertrāsit per media,quare corpus Christi prius esset in aere,quàm in sacramēto. Tertiò,quia quicquid mouetur,ad vnum certum terminum mouetur:accidit autem corpus Christi in quāplurimis altaribus simul consecrari : ergo ad illa simul loca non posset moueri. Fit ergo consequens,vt incipiat esse in sacramēto per cōuersionem panis in ipsum: quod autem conuertitur in aliud,facta conuersione non manet. Cōcluditur ergo, substātiam panis post consecrationem salua veritate sacramenti remanere illic non posse.¶Secundò id probatur,quia ille contrarius error aduersatur formæ sacramenti,qua dicitur: Hoc est corpus meum:pronomen enim omnem substantiā illic existentem demonstrat:substantia verò panis si maneret nunquam esset corp⁹ Christi:quare potiùs dicendum esset,Hic est corpus meum. Item tertiò illa venerationi sacramenti contraria est. Si enim illic maneret panis,nō posset adoratione latriæ adorari, qua tamen adoratur sacramentum. Et quartò demum repugnat ecclesiæ ritui,secundū quem post corporalem cibū nō licet sumere Christi corpus:cùm tamen post vnam hostiā cōsecratam liceat alteram sumere.¶Concludit ergo secundam conclusionem:scilicet, quòd opinio asserens substātiam panis & vini manere in sacramento est hæretica.

¶Præter tres suprà recitatas hæreses negantium corpus Christi verum & sanguinem in sacramento altaris,fuerunt tres aliæ adstruentes substantiam panis & vini vnà cum corpore ipso & sanguine ibidē permanere: qui quidem proinde panitę dicūtur,hoc est corpus Christi impanantium. Prima fuit cuiusdam Valerani nomine,contra quem tomo secundo citato.capitu.65.&.66. Thomas Waldēsis disputauit. Is enim paulò post Berengariū:nēpe,anno Domini millesimo cētesimo asserēs secūdū Berengarij condēnationē:corp⁹ Christi & sanguinē esse in sacramēto:quoniā comprehendere non valebat quomodo acciden

Prima conclusio.

Secunda cōclusio.

Expositio articuli.

Hæresis ualerani.

accidentia sine subiecto sustentarentur, posuit cum corpore Christi manere substantiã panis. Non ꝙ aliquo pacto vnirentur, sed taliter existeret, vt essent duo supposita omnino distincta. ¶ Secunda fuit cuiusdam, qui dicitur Ioannes Parisiensis, non quidem ille ordinis prædicatorum, sed alter, cuius liber inuentus est Parisiis apud Iacobitas sub titulo Ioãnis pungentis asinum. Sed propter nominis absurditatem dictus est Ioãnes Parisiẽsis seu Iacobita. Qui quidẽ modũ tam subtilem quàm falsum cõfinxit: nẽpe, ꝙ sicut verbum in vtero virginis assumpsit humanitatẽ, ita & in sacramento virtute verborũ mediante corpore assumit substantiã panis in vnitatẽ suppositi, & mediante sanguine substantiam vini, virtute cuius assumptionis verificatur, vt panis sit corpus, & vinũ sit sanguis. Non autem dicere audebat, ꝙ immediatè verbum assumeret dictas substãtias: nam tunc sicut verbũ est incarnatũ, & verè homo, ita & ipsum verbum esset impanatũ, & esset panis, quod planè est erroneũ. Neq; verò mediãte humanitate, aliàs sicuti ratione albedinis, quę est in humanitate, Christus est albus: ita virtute illius assumptionis Christus esset panis, quod est absurdum. Nam inde sequeretur, ꝙ Deus esset panis postquàm Christ⁹ est Deus. Sed solùm sustinebat, quod panis esset corpus. Atque hunc errorem impugnat satis Durã. in 4. dist. 10. q. 1. ¶ Tertia fuit hæresis Lutheri in suo blasphemo libello de captiuitate Babylonica, contra quẽ disputauit Clichtoue⁹ lib. 2. de sacramento eucharistiæ, cap. 22. Illi enim placuit opinio prima: scilicet, Valerani parum differẽter in modo loquendi. Etenim quoniam panis & corpus sunt duo supposita, nõ concedebat Valeranus, quòd panis esset corpus Christi, sed quòd corpus erat coopertũ pane, sicut Nestorius aiebat, quòd verbum erat coopertũ humanitate, in qua erat sicut in tabernaculo. Et nos dicimus ꝙ corpus manet sub speciebus panis: Lutherus verò quanuis nullam assereret coniunctionem inter panem & corpus Christi, nihilominus affirmabat hãc esse veram per metaphoram, panis est corpus Christi, sicuti dicitur, Petra est Christus. In quo ideo cum Berẽgario cõsensit, nisi quòd præsentiam corporis & sanguinis fassus est. His erroribus non annumeramus errorem Durandi tenẽtis materiã panis & vini manere in sacramẽto. Neq; alium tenentium manere illic formam, licet nõ longè ab his distent. Et de priori dicemus artic. 4. Et de posteriori arti. 6. ¶ Est autem circa hos errores notandum quod Valeranus nõ alia ratione motus est, quàm, vt euitaret accidentia manere sine subiecto. Ioannes autem Perisiensis præter illam, habuit aliam, quòd apparet Christum cùm consecrauit, de pane ipso, quẽ accipit in manibus, asseruisse, Hoc est corpus: hic scilicet panis est corp⁹. Quod quidem verificare autor ille nõ potuit, nisi per vnionem hypostaticam. Tunc enim per cõmunicationem idiomatum panis est corpus, sicuti homo est Deus. Lutherus autem satis duxit per tropum concedere, quòd panis sit corpus. Quare secundùm istos in illa propositione, Hoc est corpus meum, pronomen supponit pro pane illo frumenti, quod ipse hæreticus vocabat corpus sacrificij. Cõsonare ei videtur illud. 1. Corinth. 10. Panis, quem frangimus omnes, nonne participatio Domini est? Nam corpus Christi, cũ immortale sit, non frãgitur, sed panis. Item Matth. 6. secundùm expositionem sanctorum, quos suprà citauimus, vbi petimus panẽ nostrum quotidianum, hoc sacramẽtum sub nomine panis designamus. Et. 1. Corinth. 10. Probet autẽ seipsum homo, & sic de pane illo edat. Et illud Lucæ. 24. quòd cognitus fuit Dominus in fractione panis, interpretatur Aug. in de consensu euangelistarum, de sacramento eucharistię, sicut & exponi solet illud Actuũ secũdo, ꝙ erant discipuli perseuerantes in fractione panis. Quinuerò & ipse Aug. cã. Corpus & sanguinem. de consecr. dist. 2. Corp⁹, inquit, & sanguinem Christi dicimus, illud quòd ex fructibus terræ acceptum, & prece mystica consecratum rectè sumimus ad salutem. Preterea, vt suprà citatus Chrysosto. ait & Berengarius in sua retractatione fateri cõpulsus est, corp⁹ Christi in hoc sacramento manibus tractatur, & frangitur, & dentibus atteritur, qđ fieri nõ potest nisi in pane. Et Damascenus lib. 4. cap. 14. ait, ꝙ panis & vinũ virtute spiritus sancti transumitur in hoc sacramẽto. Quòd autẽ sit panis trãsumptus non põt cõmodiùs intelligi, quàm si accipiatur in vnitatẽ suppositi. Quare Dion. cap. 3. de cælest. hierar. hoc sacramentũ assumptionẽ appellat. ¶ Sũma igitur argumẽtorũ, quibus hæretici vtũtur, est, quia cũ hoc sacramẽtũ dicatur panis & corpus Christi, illa prædicatio defendi debet Panis est corpus. Et sic omnia clarescunt, nec opus est ponere accidẽtia

Hæresis Io. Parisien. *Hæresis Lutheri.* *Nota discrimen.* *Hæreticorũ argumenta.* *Argumẽtorũ summa.*

dentia sine subiecto.¶Quinuerò non solùm hæretici,verùm & Rupertus Abbas vir alio qui doctrina clar⁹ eidē errori applaudēs, ait, ꝙ Christus Dominus sicut naturam humanā nec mutauit,nec destruxit,sed assumpsit: ita in sacramēto nec destruit,nec mutat substantiā panis & vini,sed assumit in vnitatem corporis,& sanguinis sui.

Argumenta cōtra hæreticos.

¶Contra istos autē sunt argumēta, tū cōtra singulos particularia, tū cōtra omnes cōmunia.Primū enim hæresis Valerani,& Lutheri nullam veritatē sacramēti seruat: nam si panis & corpus Christi sunt duo supposita distincta,& nullo modo vnita,nullaten⁹ panis per consecrationē fieret corpus,nisi sicut ait Lutherus,ꝙ panis fiat figura corporis. Item neq; corpus Christi contineretur magis sub pane,quàm è conuerso panis sub corpore:atque adeò neque ad motū panis virtute illius motus moueretur corpus, neque ad manducationem panis sequeretur manducatio corporis,neq; ad fractionē vnius fractio alteri⁹. Nihil ergo contra illos opus est disputare.

¶Sed & opinio illius Parisiensis deridicula est.Quis em̄ opinetur Christū tot quotidie substātias in vnitatē suppositi assumere,easdēq; relinquere?cū axioma sit theologorū, quod semel assumpsit,nūquā dimisisse. ¶Secūdò.Licèt verbū assumpserit humanitatē, nō tamen naturā,quę erat in alio supposito: isti autē concedūt,ꝙassumpsit naturā panis, quę erat in proprio supposito,quod non est satis intelligibile.¶Tertiò. Assumere in vnitatē suppositi arguit infinitā virtutem:nā terminare subsistētiam alienæ naturę nemo potest nisi qui est ipsius naturę Domin⁹, à quo eius esse dependet:quare hoc soli Deo tribuitur:corpus autem Christi est mera creatura, quæ nō habet infinitā potentiam: non ergo potest mediante corpore talis fieri assumptio.Ac multò min⁹ mediāte sanguine fieri potest assumptio vini,siquidē sanguis cū nō sit continuus corpori Christi,nō ita ad eius vnitatem suppositi pertinet:vt mediāte illo possit vinū assumi ad vnitatem suppositi Christi.¶Quartò.Neq; istę assumptiones ad rem quicquā cōferūt:nā cū corpus & sanguis hìc esse asserātur secundū veritatē,nō intelligitur ꝙ mediatè per assumptionē panis,atq; adeò per cōmunicationem idiomatū panis sit corpus,sed ꝙ corpus ipsum per se illic immediate existat,vt verba sonāt,Hoc est corp⁹ meū. ¶Cōtra oēs autē pariter militāt rationes hìc S.Thomæ.s.ꝙ oēs asserētes panē manere cū corpore aduersātur & veritati cōuersionis panis in corp⁹,& formę cōsecrationis, Hoc est corpus meū,& sacramēti adorationi,& sumptionis ritui.¶Quocirca,vt ait in secūda conclusione S.Tho.cōtraria assertio non est opinio,sed hæresis,ac subinde assertio nostra catholica fides.Itaq; nō solū est fides manere hìc corpus & sanguinē,sed manere tales substātias solas absq; pane & vino.¶Quòd si roges an hæc secūda veritas sicut alia præcedētis articuli solū sit ecclesię sanctio,anverò ex euāgelio colligatur.Respondetur primò,esse determinationē ecclesiæ,vt de cōse. d.2.multis canonibus decernitur,vt cā. Panis.qui est Ambrosij,vbi ait. Panis est vsitatus ante verba cōsecrationis,vbi accessit consecratio.de pane fit caro Christi.Et can.Omnia. Licèt figura panis & vini videatur, nihil aliud post cōsecrationē q̄ corpus & sanguis Christi credendū est.Idē prorsus ait Hilarius papa can. Corp⁹ Christi.Eadē est determinatio cōcilij Lateranensis, vt patet ca. firmiter. extra.de summa trini.s.In sacramēto altaris sub specieb⁹ panis & vini veraciter cōtineri corp⁹ & sanguinē Christi,trāssubstātiatis pane in corp⁹, & vino in sanguinē.Et ca. Cū Marthæ.de cele.miss.Et cle.vnica,de reliquijs & veneratio. sanctorū.Ac demum in cōcilio Florētino.In his quippe omnibus determinatur,nō manere panē nec vinū,sed trāssubstātiari in corp⁹ & sanguinem.Idemq; ait Damasc.li.4.ca.14.

Quomodo sit articul⁹ fidei.

Colligitur ex euāgelio.

¶His tn̄ adijcit secūdò eādē veritatē ex euāgelio planè colligi.Ait.n.Christ⁹ Ioā. 6. Panis,quē ego dabo,caro mea est ꝓ mūdi vita, vbi nō aliū panē q̄ carnē designat.Vnde subdit.Nisi māducaueritis carnē filij hominis & biberitis ei⁹ sanguinē,nō habebitis vitā in vobis.Et rursus.Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.Cū ergo tāta inculcatione carnem suā panem verū & cibum:ac subinde sanguinē potū nominauerit, omnē aliam substātiam panis & vini verè excludit.

¶Igitur ad primū hereticorum argumētum negatur cùm dixit Christus,Hoc est corp⁹ meū,pronomine demōstrasse panē:quare vanè insultat Luther⁹ in nos,vt est videre apud Clichtoueū li.2.citato ca.20.dicēs ꝙ nos vim inferimus verbis Christi.Ait siquidem(inqt) euangelista,accepit verū panē & dixit, Hoc (scilicet panis)est corp⁹.Imò ipē addit ad verba Christi,quare illa comprehēditur maledictione Ioānis,in vltimis verbis Apocalypsis vbi

vbi anathemate illos ferit, qui sacris eloquiis quidpiam, vel addiderint vel mutauerint. Nam licèt Christus accepit panem, non tamen dixit, Hoc est corpus meum, & panis, sed dūtaxat, Hoc est corpus meum. Etenim cū sermo Christi, vt cā. Panis est. citato Ambrosius ait, operatorius sit, fit vt quemadmodum Deus dicēdo, fiat lux, fecit lucem: & dicendo, fiat firmamētum, fecit firmamētum: ita Christus dicendo Hoc est corpus meum, fecit, vt panis trāsiret in corpus. Et ideo non dixit, Hic panis est corpus meum, sed contentum quod initio erat panis, & in fine est corpus. Vnde idem Ambros. can. In calice. Anteverba, inquit, Christi quod offertur, panis dicitur: vbi Christi verba deprompta fuerint, non iam panis, sed corpus dicitur. Quapropter praua hæreticorum mens & verba Christi deprauat dicens pronomē, Hoc, demōstrare panem: imò carnē ipsam designat quā sumpsit de virgine, & quæ crucifixa est, & sepulta, vt idem ait Ambro. can. Re vera. & can. Omnia. Et Augu. can. Vtrum sub figura. & Grego. can. Quid sit. Imò vt ipse ait Christus, Hoc est corpus meū, quod pro vobis tradetur, et Hic est calix sanguinis mei, qui pro vobis effundetur. ¶Ad alia verò omnia, quibus arguitur sacramentum appellari panem, tribus modis respondetur. Primùm enim mos scripturæ est, vt res nomen aliarum rerum retineāt, ex quib⁹ factę sunt. Ait enim Adam Genes. 2. de Eua. Hoc nunc os ex ossib⁹ meis, & caro de carne mea: quia ex eius costa fuerat formata. Et exodi. 7. Virga Moysi deuorauit Magorū virgas, vbi serpens ex virga factus, virga appellatur. Et de vxore Loth versa in statuam salis dicere possumus. Hæc est vxor Loth. Et Ioānis secūdo Cùm vidisset architriclinus aquam vinum factam. Et Matth. 11. Cæci vidēt, & claudi ambulant, &c. Vbi qui cæci fuerant, cæci dicuntur: igitur quia corpus & sanguis ex pane & vino fiunt, panis & vinum dicuntur. Vnde can. Species. Grego. de conse. dist. 2. Species inquit, & similitudo, illarum rerum vocabula sumunt quæ antea fuerunt, scilicet, panis & vini. ¶Secūdò. Itidem mos est, vt res quales apparent, nominentur. Legitur enim Genes. 18. apparuisse Abrahæ tres viros, qui tamen erant angeli: eodē ergo modo, quia corpus Christi sub speciebus panis videtur, frangitur, & comeditur, & sanguis sub speciebus vini adoratur & bibitur, panis & vinū me-

Ambrosi⁹.

Quo schemate sacramentū dicitur panis.

ritò dicuntur. Vnde Augu. can. suprà citato. Vtrum sub figura. Panis, inquit, quem dedit Christus, non nisi eius vera caro est: sed tamē quia Christū vorari dentibus fas non est, ex substātia panis & vini mysticè idem corpus Christi cōsecratur. Et hoc est, quod ait. can. Corpus: citato: nempe, panem & vinum de fructibus terræ sumptum prece mystica cōsecrari, idest, transsubstantiari. Adde tertiò, ꝙ cū Christus ipse dixerit, Panis, quē ego dabo, caro mea est, eadēq; caro verus est cibus, absq; alio schemate loquēdi caro verè dicitur panis, & sanguis calix, vt panis generali nomine pro cibo & vinū pro potu vsurpetur. ¶Argumenta S. Thomę nō sunt magni momenti. Primum est autoritas Damasceni loco citato, vbi, ait quòd Christ⁹ in sacramēto suam diuinitatem coniugauit pani & vino, vt panis nō sit simplex, sed diuinitati vnitus, sicut carbo, inquit, simplex non est, sed vnitus igni. Respondetur autem, Damascenum non aliud significare, quàm ꝙ virtutem diuinam coniugauerit Christus pani & vino, nō vt maneret, sed vt ex illis fieret corpus & sanguis, vt expressè illic ipse subdit. Et hoc est, quod ait, panem & sanguinem transumi (id est trāssubstantiari) in hoc sacramēto. Idem que appellat Dionysius assumptionem. ¶Secundò arguitur. In baptismo manet substantia aquę, & in confirmatione substantia chrismatis: ergo in eucharistia substantia panis. Negatur consequentia. Illa nanque sacramenta consistūt in vsu materiæ, quę ideò remanet, hoc autem in consecratione materiæ, quæ transsubstantiatur in corpus, atque adeò nō remanet. ¶Tertiò. Panis & vinum sunt materia ob significationē, scilicet, quia constant ex multis granis & multis racemis ad significandum vnitatem corporis Christi mysticè: ergo debent permanere in sacramēto. Negatur consequētia, quoniā in eandem significationē satis est, vt permaneāt eorum species. ¶At quanquam de veritate corporis & sanguinis in isto sacramento nemo orthodoxorum dubitet, cōtra rationes tamen, quas hîc D. Tho. facit & potissimùm contra primam arguit Duran. dist. 10. q. 1. & Scot⁹ ibid. q. 1. 3. & 4. & distin. 11. q. 2. In quorū argumentis intelligendis plus difficultatis est, quàm in dissoluēdis. Prima ratio sancti Thomę ad excludēdum substantias panis & vini ab hoc sacramento fuit hæc. Nihil incipere esse potest in loco vbi priùs non erat, nisi vel

Argumēta S. Tho. Primum.

Secundum.

Tertium.

Scot. & Durandus.

aliunde veniat, vel aliud illic conuertatur in ipsum. Intellige, vel illic creetur: ergo cū p cō secrationē corpus fiat præsens vbi antea nō erat, nec tamen descendat de cœlo, neq; cree tur, cōsequitur vt fiat præsens per hoc, q pa nis cōuertitur in ipsum. ¶ Arguit verò cōtra maiorē Durandus. Si supremæ sphere Deus superponeret aliam, illa, quæ nunc est supre ma inciperet esse in loco, & tamen nullo illo rum modorum. Respōdetur autem, hoc esse sophisma viro Theologo indignū. D. enim Thomas intelligit de loco, qui antea erat, illa verò sphera creatur de nouo circum locatū. Secūdò esse in tali loco accipitur formaliter per respectum ad pūcta fixa in cœlo: & isto modo sphera tunc illa non incipit esse in loco, imò manet ī antiquo, sed acquirit locum materialiter: sicuti si me manēte in hac aula, quæ plena est aere, repleretur aqua. ¶ Aliter tamen contra causam hanc arguitur: scilicet, quòd conuersio nō fit causa præsentię Christi. Duo enim de nouo fiunt in sacramento: videlicet, vt corpus fiat de non præsente pręsens, cuius mutationis terminus est præsentia, secunda verò, vt ex pane fiat corpus, cuius terminus est substantia corporis. Arguitur ergo sic. Cōuersio panis in corpus est impertinēs ad pręsentiā corporis: potuit enim Deus hic ponere corp⁹ penetratiuè cum pane sine cōuersione: imò seruata substātia panis, vt ponebat Valeran⁹. Quinetiam ita ponit animam suam, in quam non conuertitur panis: potest enim Deus idem corp⁹ in duobus locis ponere, vt infrà dicemus. Secundò. Si prius corpus esset isto modo presens, posset tunc panis conuerti in ipsum, & tunc cōuersio non esset causa pręsentiæ. Tertiò. Posset etiam panis cōuerti in corpus Christi existens in cœlo licèt nō fieret illic præsens: hoc enim omnipotentię Dei minimè repugnat. ¶ Quartò arguit Scotus. Ratio quare id, in quod aliud cōuertitur, fiat pręsens in aliquo loco est, quia manet eadem materia, vt patet dum ignis generatur ex ligno: hìc autē nulla manet. Quintò denique. Christus non fit pſens in sacramēto tāquā loco, quia non est ibi existentia in ordine ad locum, sed in ordine ad species sacramentaliter: quare ratio D. Thomæ ruit. Tandem arguit Scotus, q confessio præsentiæ corporis Christi ātiqua est in ecclesia, q autem fiat illa cōuersio nō fuit in principio ita manifestè creditū. ¶ Ad hęc autē primùm respondetur, istos impugnatores D. Thomę non cōtra ipsum tantùm, sed contra sanctiones ecclesiæ argutari. D. enim Tho. suā maximam assumpsit ex cōcilio Lateranensi cap. firmiter, de summa trinita. vbi ratio præsentiæ non datur alia, nisi transsubstātiatio. Illa siquidē loquēdi forma: scilicet. Corpus & sanguis sunt sub speciebus, transsubstātiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina (cui postea concilium Florentinum subscripsit) conuersionē planè causam esse denotat præsentiæ. Et Damasce lib. 4. ca. 14. ait corp⁹ Christi esse in sacramēto, non q ipsum ex cœlo descenderit, sed q ipse panis & vinum transmutatur in corpus & sanguinem Dei. ¶ Sed dicent isti. Licèt cōcilium illud asignet pro causa, nō tamen dicit aliud non fuisse posibile, vt ait S. Thom. Respondetur, q nec S. Thom. negauit alium præsentiæ modum fuisse posibilem de omnipotentia Dei, sed loquitur de lege ordinata instar naturæ, quam Deus in suis miraculis quàm fieri potest maximè seruat. Vult ergo dicere, quòd sicut lege naturę nihil īcipit esse vbi antea nō erat, nisi per motum, vel generationem (nam creatio supernaturalis est) ita Deus seruato modo pręsentię, qui est corporis in sacramento non nisi per conuersionē potuit lege ordinaria iuxta similitudinē ordinis naturalis rerum præsentiam illā perficere. Et arguitur contra istos. Nam postquam impugnant modum S. Thomæ nullum alium tradunt, qui satisfaciat. Ait enim Sco. d. 10. q. 1. corp⁹ fieri illic pręsens nō per motū, sed per respectū extrinsecus aduenientem, quem habet ad illas species, qui est sicut propinquitas. Attamen hoc nō est ad rē respondere: respectus nanq; est id, à quo formaliter denominatur præsens: quæritur autē de causa, quę fecit illud esse pręsens, vbi ante nō erat: quæ quidē in naturalibus est vel motio vel generatio: ad quod neq; Durā. neq; Scotus quicquam respōdent. Nam dicere quòd Deus ponit, non est respondere: quia id non ambigitur, sed quomodo ponat inquiritur. Et est planisima veritas q nō ponit nisi p cōuersionē, vt forma sonat, Hoc est corp⁹ meū. ¶ Igitur ad primū eorū argumētum negat, q cōuersio sit ad corporis pręsentiā impertinens, imò est vera eius causa. Et ad argumentū. Potuit Deus ponere illud pręsens sine cōuersione, distinguitur. De potētia ei⁹ absoluta, concedimus: sed tamē de eius lege ordinata, qua in miraculis nō facit nisi qd̄ necessarium

Durand.

Argument.

Argumētorū respōsa.

Ad primū.

rium est seruando quàm fieri potest naturæ leges, non potuit nisi per conuersionē: quandoquidem corpus illud nō creatur de nouo, nec aliunde mouetur, tametsi conuersio fuerit supranaturalis. Et quanuis conuersio nō fiat in animam immediatè, fit tamen in corpus, quod cùm sit viuum, necesse est illic animam adesse, quæ det ei esse corporeum.

Ad secūdū. ¶ Ad secundum respondetur, quòd si esset illic corpus penetratiuè, & panis conuerteretur in ipsum, aliter fieret corpus præsens sub speciebus: quia scilicet contineretur sub illis quodāmodo sicuti panis, qualiter antea non cōtinebatur. Vbi ad plenum rei intellectum notato, per consecrationem non vtcunq; fieri corpus presens, sed taliter cōtineri sub speciebus, qualiter panis continebatur, seclusa inherentia: ita vt per visum specierum videatur corp⁹: & ad motum specierum sequatur ex natura rei motus corporis, vt infrà explicabitur. Et hoc certè fieri nō potuit, nisi per conuersionem panis in corpus. ¶ Sed rogas,

Interrogatio. Nunquid non posset Deus ponere corpus Christi simul cum pane sub speciebus, vt corpus contineretur sub illis, sicut modò continetur in sacramento?

Capreolus. Capreolus dist. 11. q. 1. arti. 2. respondet, quòd posset quidem ponere ambo corpora penetratiuè, nō tamen corpus sacramētaliter, vt ad motum specierum sequeretur motus corporis, & ad visum earū videretur corpus. Et profectò habet magnā apparentiam, de quo infrà redibit sermo. Et

Mirandulanus. quidem Picus à Mirandula concesit id fieri posse, cuius tamen sententia reprobata fuit. Quicquid autem de potētia absoluta conceditur, nihilominus de ordinaria non potuit.

Ad tertiū. ¶ Ad tertium argumentum primò respōdetur, non esse ita facile intellectu, vt putāt isti quòd Deus etiam de potentia absoluta posset cōuertere panem hoc loco in corpus existens in celo, quanuis hìc non fieret presens. Nā profectò cùm nullo modo alio se habeat corpus illud, quàm antea, vix intelligi potest quem alium respectum desitio panis haberet ad illud corpus, vt diceretur conuerti in ipsum, quàm ad lapidem, vel ad quodcunq; aliud, in quod non conuertitur. Secundò autem dicimus, quòd licèt de potētia absoluta potuerit id fieri, tamen de potentia ordinaria ipsa conuersio huius in hoc secum adfert, vt res, in quam fit cōuersio, illic succedat, iuxta tenorem formæ, hoc est corpus meum.

Ad quartū. ¶ Quapropter ad quartū respondetur, ꝙ sicut in generatione naturali, materia quę manet, est causa, vt illic succedat genitum, ita & hìc, quia conuersio facit, vt corpus contineatur sub speciebus eo modo, quo panis (seclusa inherentia) continebatur, ex natura sua facit corpus presens. ¶ Ad aliud Durandi, ꝙ corpus nō sit præsens tanquam loco circunscriptiuè, concedimus: vt. S. Tho. insinuat dicens quòd non mouetur localiter, quod postea videbitur: satis est tamen, quòd fiat contentū sub speciebus, quæ sunt circunscriptiuè in loco. ¶ Ad aliud demum Scoti, quod ista conuersio non est tam antiqua in ecclesia, quàm fides præsentię corporis, respondebitur articu. 4. habere eandem antiquitatem, nam vtraq; pariter colligitur ex verbis Christi. Hoc est corpus meum. Et oppositū asserere esset subscribere in hæresim eorum, qui dicunt panem manere cum corpore.

Ratio secū. ¶ Ratio secunda S. Thomæ erat, quòd si maneret panis in sacramento, forma esset falsa, Hoc est corpus meum. Contra quam arguit

Scotus. Scotus dist. 11. q. 3. quòd nihilomin⁹ esset vera: nam pronomen tunc posset demonstrare non substantiā panis, sed contentum sub speciebus, sicut modo non demonstrat accidentia. At verò impugnatio profectò nulla est: nan secundum vsum communem loquendi pronomē, hoc, substantiā demonstrat. Cùm enim quis dicit, Hoc est corpus meum, non designat accidentia, sed substantiā suam: quare ex hoc quòd pronomen illud modò non demonstrat accidentia altaris, non subsequitur quòd non demonstraret substantiam panis, si illic esset.

Durandus. ¶ Aliter tamē arguit Duran. q. 1. quòd cùm illa assertio, Hoc est corpus meum, sit indefinita, posset verificari pro solo corpore, quanuis illic esset panis. At verò cauillum hoc regulis dialectices aduersatur: cùm enim, hoc, sit pronumen singulare, quo modo potest indefinitè accipi? Nec esse est enim, vt quamcunq; substātiam demōstret, quæ est hìc. Si enim ego bursam monetis argenteis & aureis plenam ostendēs dicerem, Hoc est aurū, profectò falsum dicerem, quia totum non est aurum. Quod autem illic addit Scotus Christum sicut dixit, Hoc est corpus meum, potuisse dicere, Hìc est corpus

Hic est corpus. meum, idest, in hoc loco, profectò non est veritati consonum: voluit enim significare, Hoc, quod dabat, esse corpus, non solùm quòd illic esset. Cùm enim Scotus fateatur illic non esse panem, nescio cur non illud ex

verbis

verbis Domini,vt potest,conuincat. ¶Pariter impugnat tertiam rationem,quę est,ꝙ si illic esset substantia panis aduersaretur adorationi. Ait enim,ꝙ sicut modò nō adoramꝰ accidentia,sed corpus & sanguinē,quæ sunt sub illis,ita si adesset substantia panis, non adoraremus illā.Respondetur autē,ꝙ S.Tho. nō negat,quin possent tunc admoneri Christiani ne aliud adorarent,quàm corpus Christi,sed tamen dicit,ꝙ substantia panis aduersaretur adorationi,quam modò facimꝰ.Adoramus nanq; non accidentia secundùm se, quippe quæ sensu deprehendimus esse creaturas,sed id absolutè quod sub illis latet.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm substantia panis vel vini post consecrationem huius sacramenti annihiletur.

OSTENSO substātiā panis &vini nō manere in sacramēto, consequēs est indagare qd de illa fiat. Et quāuis quęstio solū inqrat an annihilēt,est tamē virtute bimēbris.Nā illi,ꝗ impossibile arbitrātur panē & vinum posse in corpus & sanguinem Christi conuerti,bipartiti sunt.Alij enim dixerunt, quòd resoluerentur in præiacentem materiam, putà in aerem vel in aliud.Alij verò,quòd annihilarētur.Duabus ergo conclusionibus respondetur.¶Prima.Panis & vinum non resoluuntur in præiacentem materiam. Probatur dupliciter.Primò, qa resolutio mixti debet fieri in elementa:quandoquidem in materiam primam,vt quæ sine forma esse non potest, fieri nequeat resolutio:cū autem nulla post cōsecrationem sub speciebus maneat substātia, nisi corpus & sanguis: fit vt elementa, in quę fieret resolutio per motum localem illinc abscederent,atque adeò sensu perciperētur,quod est contra experiētiam.Ad intellectum autem secundæ rationis recolere oportet ex philosophia,ꝙ resolutio mixti nō potest fieri in instāti:nam fit per motum:positio autē corporis & sanguinis non fit successiuè,sed in vltimo momento verborum, vbi perficitur significatio formę.Arguitur ergo. Substantia panis,& similiter vini,manet per totum tempus cōsecrationis: in vltimo verò instanti prolationis iam est corpus & similiter sanguis:ergo nullū erit tempus vel momētum,in quo sit præiacens illa materia,in quā fiat resolutio:quia nec quandò est panis,nec quando est corpus.Nisi diceretur,quòd paulatim & successiuè desinit panis resolutus esse sub speciebus:nam si illa resolutio incipiat fieri in postremo instanti prolationis verborum,tūc simul esset cum corpore aliqua particula panis nondum resoluta.Si autem inciperet ante illud postremum instans,tunc daretur aliquod tempus,in quo nec esset panis sub totis speciebꝰ,nec verò corpus,quod est, absurdum: nam panis non abit,nisi subintrāte Christi corpore.¶Ob id ergo alij dixerūt ꝙ panis & vinum annihilantur,contra quos statuitur secunda conclusio. Nec panis, nec vinum annihilantur.Probatur,quoniam(vt dictum est)non reperitur modus alius, quo corpus & sanguis sint in sacramento, quàm per cōuersionem panis & vini in ipsa: quod autem in aliud conuertitur, nō annihilatur: nam terminus annihilationis est nihil:terminus autem conuersionis est illud,in quod fit conuersio.Deinde adhibet quartam rationē ad ambas simul conclusiones. Effectus sacramenti significatur per eius formam:hæc autem forma,Hoc est corpus meum,nec resolutionem significat panis, neque annihilationē:ergo nihil est vnde talis resolutio vel annihilatio fiat,Accedit demum & autoritas Augustini libr.83.quęstionum,ꝙ Deus non est causa tendendi in nō esse:cùm ergo eius virtute hoc sacramētum perficiatur,nulla hîc accidit rei desitio simpliciter.

Prima conclusio. *Secunda cō clusio.*

¶Prima conclusio S.Thomę,quòd non fiat resolutio panis in pręiacentem materiam,ex vltimis duabus rationibus,quæ sunt theologicę,satis probatur.Nam cùm nulla sit ratio cur panis desinat esse,nisi vt conuertatur in corpus,neque sacramenti forma aliud significet,error esset dicere quòd fiat eius resolutio in aliam materiam.Atverò quia Sanctus Thomas non fuit theologis rationibus contentus,duas philosophicas præmisit. Primò autem contra id,quod ait non posse resolutionem fieri in materiam primam,quia non potest esse sine forma,arguit Scotus dist.11. quæstio.3.id non satis probari,imò sustineri posse,materiam primam posse omni forma denudari.Hoc autem non est præsentis loci disputare.Id nanq; D.Thom.1.parte.quęst. 66.ar.1.optimè profectò probare contēdit, propterea quòd materia prima est mera potētia passiua,quę nisi aliqua forma actuetur, non

Expositio articuli. *Scotus.*

non potest actu existere. Ad rem autem satis est, quòd per naturam id fieri non potest, & dicere Deum sua omnipotentia hîc citra necessitatem vti, vt materiam primam omni forma denudet, cùm id ad sacramenti veritatem nihil referat, esset plusquam temerarium.

Secundũ argumẽtum. ¶Secundò argui potest contra diuisionem illam, ꝙ scilicet, resolutio fieri non posset nisi vel in materiam primã, vel in elementum: nam diceret quispiã fieri posse in aliud mixtum. Hoc autem argumentum Philosophiæ peritus non faceret: quoniam corruptio in aliud mixtũ nec dicitur resolutio, nec fieri potest nisi per veram generationẽ, quæ in consecratione nulla fit.

Tertium argumentum. Tertiò posset quis arguere, quòd licet resolutio fieret in elemẽta, non necesse erat, vt excluderentur ab illis speciebus, sed illic manerent, sicut erat panis. Hæc autem argutia minoris est apparentię: tum ꝙ illa accidentia, quæ manent nõ sunt elementorum, vt possint eis inherere: tum ꝙ si illa resolutio admitteretur, nõ esset alia de causa, nisi vt succederet corpus & sanguis vbi erat panis: cuius causa excludenda erant illa elemẽta, sicuti & ipse panis, potissimùm ꝙ secunda ratio Diui Thomæ manet in suo vigore, qua probatur nõ posse dari tempus, quo fieri illa posset resolutio. Secunda conclusio, qua panis annihilatio negatur, vt commodiùs elucidetur, doctrinam subsequentis articuli præsupponit.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm panis possit conuerti in corpus Christi.

QVA nuis ĩ superiorib⁹ articulis quaten⁹ eorũ cõclusiones exigebãt, dictũ fuerit, panẽ conuerti in corpus, & vinũ in sanguinẽ, nihilominus ad rei elucidationem quæritur an sit verum. Et respondet D.Tho. quatuor conclusionibus.

Prima conclusio. ¶Prima. Necesse est dicere quòd Christi corpus incipiat esse in sacramento non aliter quàm per conuersionem. Probatur primò authoritate Eusebij Emisseni, quæ refertur de consecr.dist.2. can.Quia corpus. vbi postquàm ait, ꝙ cùm ad nutum precipiẽtis Domini repente & ex nihilo substiterint excelsa cælorum &c. subdit non nobis nouum & impossibile esse debet, ꝙ in Christi substantiam terrena & mortalia conuertuntur. Secundò probatur ratione suprà iamfacta. Corpus Christi verum incipit esse de nouo in hoc sacramento, & non per motum localem, quia nec est ibi sicut in loco, sed indiuisibiliter, vt ar.1.dictum est: ergo est per conuersionem. Articulo enim secundo ostensum est, non esse alium modum quo illic corpus Christi esse incipiat.

Secunda conclusio. ¶Secunda conclusio. Conuersio hęc non est cõuersionibus naturalibus similis, sed omnino supranaturalis, sola Dei virtute effecta. Probatur primò authoritate Ambrosij, quæ refertur de consecra.dist.2.can.Re vera. dicentis. Liquet, ꝙ præter naturæ ordinem virgo generauit; & hoc, quod conficimus corpus, ex virgine est: quid ergo quęris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm pręter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex virgine? Et authoritate Chrysostomi super illud Ioannis.6. Verba, quæ ego locutus sum vobis (scilicet de hoc sacramento) spiritus & vita sunt. *Chrysost.* Vbi ait. Spiritualia sunt nihil habẽtia carnale, neq; consequentiam naturalem: sed eruta sunt ab omni necessitate, quæ est in terra, & à legibus, quæ hic positæ sunt.

Tertia conclusio. ¶Tertia conclusio. In hoc sacramento diuina virtute tota substantia panis conuertitur in totam substãtiam corporis Christi, & tota substantia vini in totã substantiam sanguinis Christi. Probatur per cõparationẽ ad naturales generationes. Omne enim agẽs creatum, quia cõstituitur in sua specie per determinatũ genus & differẽtiã, habet essentiam finitã, ac perinde determinatur ad certũ actũ & certum modũ agẽdi. Vt ignis non potest agere nisi ignẽ, eundemq; in materia certo modo disposita, & causę cælestes non nisi secundùm determinationem istarũ causarum secũdarum. Determinatio autem cuiuslibet rei inesse actuali est per ei⁹ formam: nã cùm materia sit mera potẽtia, nõ dat esse rei, sed forma: homo enim per formã est homo, & per calorem calidus. Atq; hinc fit, vt omnis actio agentis naturalis sit formalis, quod est dicere: agens naturale non potest producere nec destruere materiam, sed tantùm supposita materia pellere vnam formam & introducere alteram, vt ignis pellit ex aqua frigus, & inducit calorem, quæ dicitur alteratio, atque in eius materiam excludendo formam aquę infert formam ignis, quę est generatio. Deus autem, quia nullo genere, aut differentia limitatur

mitatur, est purissimus actus, ac perinde infinitus infinitaq; substantia, vt prima par. q. 7. egregiè demonstratum est: vnde fit, vt eius actio nullatenus limitetur, sed ad omnem naturam mentis protendatur. Quocirca nō solum conuersionem potest perficere formalem, vt scilicet diuersæ formæ in eodem subiecto sibi succedant, sed & conuersionem totius entis, & cuiuslibet eius partis, videlicet, vt tota substantia huius quantum ad materiam, & formam cōuertatur in substantiam alterius. Atque hoc est, quod diuina virtute agitur in hoc sacramēto. Quare nō est conuersio formalis, vt quæuis alia naturaliū generationū, sed substantialis. ¶Quarta cōclusio. Conuersio hæc ꝓprio nomine dici pōt transsubstantiatio.

Quarta cōclusio.

Expositio articuli.

¶Primum omnium in præsentiarū adnotandum nomen conuersionis, aut transmutationis, quod prima conclusio insinuat, aut transsubstantiationis, quod explicat in quarta, in euangelio nō haberi expresse. Propter quod Lutherus libello suprà citato, & refertur à Clichtoueo lib. 2. de sacramento eucharistiæ cap. 22. ait assertionem de transsubstātiatione non esse recipiendam: quoniam res est, inquit, noua in ecclesia, scilicet à tempore Innocentij in ca. firmiter. Quinuerò Scotus dist. 10. vt suprà citauimus. quest. 1. & d. 11. q. 3. & Caiet. præsenti. q. ar. 1. non solùm transmutationis nomē aiunt esse nouum, verū & rem ipsam cōuersionis dicunt, ecclesiā à doctoribus suscepisse, qui de cōsecra. dist. 2. referuntur. Imò ait Scotus, ꝙ primùm iste intellectus fidei susceptus est in illo concilio Lateranensi. Et percontatus cur articulum tam intellectu difficilem ecclesia susceperit, Respondet nihil aliud, quàm ꝙ id illuminata spiritu sancto fecit. ¶Tria tn̄ hic de hac re confitenda cōmonstrandaq; sunt. Primum, ꝙ nomē transsubstantiationis à tēpore Innocētij vsurpatū est. Quoniā in nulla vetustiori scriptura reperitur. Secūdū, ꝙ res ipsa sub alijs nominibus: scilicet, transmutationis, aut cōuersionis, nō solùm res est antiqua in ecclesia, verùm ex ipso euangelio collecta. Probatur de consecra. dist. 2. Canonibus multis, Etem̄ ca. Panis est. Ambrosius, vide, inquit, quomodo operatorius sit sermo Christi: si em̄ tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperet esse, quod nō erat (scilicet mūdus) quantò magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud cōmutentur? Et subdit. Quia

Lutherus.

Sanctorū canones.

sermo Christi creaturam mutat. ex pane fit corpus Christi. Idemq; repetit can. Reuera. Et can. In calice. Et Aug. can. Vtrùm. sub figura ait, ꝙ sicut ex virgine per spiritum sanctum caro Christi creata est, ita per eundem ex substantia panis, & vini mysticè in corp⁹ Christi consecratur. Et can. Nos autem fideliter fatemur ante cōsecrationē panem esse, & vinum, quod natura formauit, post consecrationem verò carnem Christi, & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Et Eusebius Emissenus can. Quia corpus inuisibilis. inquit, sacerdos visibiles creaturas in substātias corporis, & sanguinis sui verbo secreta potestate conuertit. Et Damasce. paulò antè citatus lib. 4. cap. 14. Corpus, inquit, in sacramento secundum veritatem cōiunctum est diuinitati: non ꝙ ipsum corpus ex cælo descenderit, sed quòd ipse panis, & vinum trāsmutatur in corpus & sanguinem Dei. Et Hugo lib. 2. par. 8. c. 2. Christus, inquit, post cœnam panem & vinum in corpus, & sanguinem suum diuina potētia transmutans apostolis sumendum tribuit, vt idem pòst in sui memoriam ageretur. Nō est ergo res noua. ¶Sed ait Scotus, Hoc ecclesia reuelatiōe spiritus sancti suscepit. Fatemur, & nos equidē tanquam verissimum. Attamen, quia ecclesia non immediata reuelatione quemadmodum apostoli vtitur, sed diuina ope & opera, ne in eruendis è sacra pagina articulis fidei erret: nō satis est Theologo dicere, ecclesia in veritatibus fidei sic decreuit, sed mun⁹ eius est ostendere ex quibus locis scripturæ id collegerit. Illud. n. verbū homousios, idest consubstātialis patri, Nicena synodus nunquam in vsum recepisset, nisi ex verbo ipso euangelico elicuisset, ego & pater vnum sumus. Pari modo nunquam sancti nomē conuersionis, & trāsubstantiationis vsurpassent, nisi in verbis Christi perspexissent, Hoc est corpus meum. Cùm enim accepit panē, & non dedit nisi corpus, optima consequutione patres intellexerunt verbo ipso, cōuertisse panem in corpus. Quapropter nescio cur Scotus dixerit, quòd siue Christus diceret hoc est, siue hic est corpus meum, nihil ad. q. cùm tantum ad rem faciat dixisse hoc est, vt si nō dixisset nisi hic, idest hoc loco, nūquā ecclesia conuersionem sacramentalem recepisset. Igitur non pluris æstimare hoc, quàm hic, est fibras, & neruos veritatis succidere. Nam nisi inde eliciamus panem non mane-

Scotus.

re cum corpore, marcescit elanguetq; autoritas aduersus hęreticos, qui sanctiones ecclesiæ, nisi in sacris literis fundentur, recutiunt. Tertium tandem dictum sit, ꝙ postquã hãc conuersionem sancti patres ex euãgelio collegerunt, aptissimè nomen transsubstantiationis illi accõmodarũt. Nam si generatio naturalis propterea ꝙ illic forma submutatur, trans formatio rectè dicitur, hęc vbi tota substãtia transit in aliam, significãtissimè transsubstantiatio nominabitur. ¶Quocirca hęretici dũ nobis improperant, ꝙ verbis vtamur, quę non sunt in euãgelio, Hieronymum audiant respõdẽtem super illud ad Galatas. 1. Notum vobis facio euangelium, &c. Vellem enim, inquit, vt isti à Cicerone quęrerẽt cur in sua philosophia portẽtosis verbis vsus fuerit: inde em̃ se excusat, quòd aliàs nõ posset philosophiam Platonis explicare. Multò ergo ecclesia maiori iure sicut cõtra Arium recepit verbũ homousion: ita quia priùs Berengarius negauerat veritatem corporis in sacramento, & deinde alij dicebãt permanere cũ eodem corpore panem, ad eorũ exibilãdos errores verbum transsubstantiationis sapientissimè vsurpauit. Quapropter Tridentina synodus in decreto de sacramento eucharistię can. 2. Si quis, inquit, dixerit ĩ sacrosancto eucharistiæ sacramento remanere substantiam panis & vini vnà cum corpore Domini nostri Iesu Christi & ei⁹ sanguine, & negauerit mirabilem illã & singularem cõuersionem panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem manentibus duntaxat speciebus panis & vini: quam quidem cõuersionem catholica ecclesia aptissimè transsubstantiationem appellat, anathema sit.

¶Hoc ergo adnotamẽto pręiacto de prima & secunda conclusionibus nihil inter doctores catholicos ambigitur, quippe cùm vniuersis ꝓpter modò citata testimonia receptissimũ sit cõuersionẽ in hoc sacramẽto interuenire, eadẽq; diuina sup̃naturaliq; virtute fieri. De eius tamẽ qualitate & modo, qui affirmatur in tertia: scilicet, quòd tota substantia panis transmutetur in corpus Christi, quia altissima ac perinde recõditissima res est, nõ omnes cõsentiunt. Quatuor ergo opiniones sunt examinandę. ¶Prima est Durãdi in. 4. d. 11. q. 3. qui planè hãc denegat tertiam cõclusionem: scilicet, totam substantiam panis conuerti in corpus, sed cõuersionem ait fieri instar generationis. Videlicet per cõsecrationem excludi formam panis à materia, quam subinde materiam anima Christi informat. Idemq;, inquit, & de forma sanguinis & materia vini sentiẽdum. Et subdit id fieri ad modum nutrimenti, quod per calorem naturalem transmutatur in substantiam aliti. Idq; subinde autoritate Damasce. lib. 4. c. 14. confirmare contendit, dicentis, quòd quia mos est hominibus panem manducare, & vinum bibere, in hunc modum coniunxit Deus suã diuinitatem pani & vino, quas res fecit esse corp⁹ & sanguinem suũ. ¶Vtitur hìc tamen Duran. (qua solet) libertate loquendi. Non enim solùm temerè cõtra omnia citata testimonia loquitur, quæ extant de consecr. dist. 2. vbi nullus sanctorũ patrum insinuat quicquam panis remanere, sed totum aiunt conuerti in corpus verum, & apertè concilio Lateranensi in cap. firmiter. & cap. cũ Marthæ. de celebra. missa. & concilio Florentino contradicit. In quibus omnib⁹ locis nomen trãssubstantiationis receptum est, vbi significatur mutatio totius substantiæ, & cuiuslibet eius partis: cùm tamen hæc Durandi non sit nisi trãsformatio, idest, mutatio formę, sicuti fit in generatione naturali. Vnde sequitur ꝙ esset vera corruptio panis, & generatio Christi, sicuti dum ex ligno generatur ignis. Quis autẽ auderet dicere ĩ sacramento Christum gigni? ¶Secundò arguitur. Vel illa materia panis facta cõsecratione habebit humanam effigiem, vel aliam: non quidem aliam, quoniam cùm perdiderit effigiem panis, non est cur aliam recipiat, quàm corporis Christi: cuius animam recipit: tum etiam quia aliàs nõ posset informari anima rationali Christi. Si autem effigiem recipit humanam, hoc in primis non est opinabile, videlicet, ꝙ per consecrationem materia hæc panis cõplexionem & organa, ac demum iustam figuram humanam suscipiat, & subinde talis effigies fiat inuisibilis. Sed pręterea arguitur. Tunc vel ista materia panis cõtinuatur materiæ corporis Christi, quod est in cœlo, vel nõ. Primũ quidem horror esset concedere, fieret enim corpus Christi mõstrificum, nõ solùm propter nimiam quantitatis molẽ, quam haberet, verùm quia haberet innumeras effigies humanas. Si autem detur secundum membrũ, tũc sequitur ꝙ anima Christi simul informat innumeras materias distinctas, in altarib⁹ quãplurimis, quod paulò minus monstrum est. ¶Tertiò sequeretur, qđ aliqua pars Christi esset

Durandus.

Reprobatur opinio Durand.

esset in sacramento,quam nō haberet in cœlo:scilicet,illam materiam,quæ fuerat panis, atq; adeò aliqua pars eiusdē corporis est in vno sacramento,quæ nō est in alio.Ac deinde sequeretur, quòd in vno sacramento non suscipitur corpus, quod est in cælo, neq; in vno sacramento suscipitur, quod est in alio. ¶Quartò.Secundùm opinionem Durandi, corpus ipsum Christi in sacramento frangitur,atteritur,& comeditur,& digeritur, postquam illa materia,quę priùs fuerat panis,istarum est paßionum capax. Consequens aūt nefas est concedere,quia corpus,nec frangitur, nec atteritur, nec digeritur nisi ratione specierum. ¶Quintò sequeretur, sicut cōtra relinquentes panem in sacramento suprà argutum est, quòd Christus quotidie aliquid assumeret,quod quotidie relinqueret:scilicet materiam illam.¶Sextò arguitur. Secundū hanc opinionem accidentia, non essent illic sine subiecto,imò inhærere deberent,vel corpori Christi, quod est contra physicam: quia illa accidentia nō sunt hominis,sed panis: & contra theologiā,quæ docet corpus Christi nō habere illic extensionem in ordine ad locum,nō possunt illi inhærere accidentia illa, quæ extensa sunt:vel deberent inhærere materiæ,quæ permanet: nam ipse tenet cū nominalibus accidentia inhęrere materię. Hoc autem in concilio Constantiensi sesione.8. contra Witcleff condemnatum est: scilicet, accidentia illic esse in subiecto. Est ergo opinio Durandi non solùm falsa,verùm & erronea quasi ad illos deflectens,q ponebant panem manere cum corpore.¶Argumēta verò eius,quia à D.Tho.insinuantur,inter eius argumenta soluentur. ¶Secunda opinio est hìc Caietani, qui concedit quidem tertiā cōclusionem:scilicet,totam substantiam panis transsubstantiari in corpus Christi: modo tamē,& intellectu difficili, & creditu, nescio an dixerim impoßibili. Ait enim, id quod erat panis postmodum esse corpus. Et qdē si relatiuum acciperetur vagè,& accōmodè, (vt dialectici aiunt) scilicet,ꝙ cōtentum sub speciebꝰ,priùs erat panis,cui succedit postea corpus,verißimum quidē diceret:nam participium illud,contentum, est commune in significando quicquid illic cōtinetur: scilicet, panem & corpus,vt S.Th.in.4.d.11.q.1.ar.4.& hìc infrà.ar.8.&:q.78.ar.5.planè docet. Et sunt qui putēt hoc Caietanū sensisse. Sed tamē alijs, & mihi quidem videtur singulariter sentire,quòd ipsißima res, quę modò est panis,postea est corpus. Quæ quidē est prima earum trium opinionum, quas glossa super can.In sacramentorum. de consecr.di.2. refert,illamq; reprobat. Itaque sensus huius opinionis est,quòd facta consecratione verū est dicere,Res,quæ erat panis,modò est corpus:quemadmodum in prædicationibus accidentium cōcedimus, quòd ipse, qui modò infirmat, postea erit sanus: & qui modò est calidus,postea frigebit. Imò non desunt,qui Caietanum in eodē sensu sustineāt. Ob idq; necessarium est hanc opinionem presßim discutere. Primò ergo animaduertendum, ꝙ secundū hāc opinionē non modò panis nō annihilatur,verū neq; ipse,neq; vlla eiꝰ pars desinit esse simpliciter,sed res ipsa manet facta corpus Christi.Et hanc cēset opinionem esse S.Tho.atq; adeò certā,vt de illa ambigere nemo debeat. Et fuit antiqua opinio Henrici Guandensis, quam Sco.di.11.q.4.& recitat,& refutat.¶Et vt verū fatear,verba Ambrosij significare videntur hanc fuisse eius opinionē. Verba sunt illa,quæ suprà citauimus lib.4. de sacramen.cap.4.&. referuntur can.Panis.de conse.d.2. Ait quippe,quòd si tanta vis est in sermone Domini Iesu,vt inciperet esse, quod non erat (scilicet mundus) quantò magis operatorius est, vt sint quæ erant,& in aliud cōmutētur?si ergo sunt quę erant,manent res ipsæ,quæ erant panis & vinum,& fiūt corpus. Et subdit.Sic quod erat panis ante cōsecrationem,iam corpus Christi est post consecrationem.Et can.in calice. Ante verba, inquit, Christi, quod offertur panis dicitur, vbi Christi verba deprompta fuerint, non iam panis,sed corpus dicitur:eadem ergo res,quæ priùs dicebatur panis, dicitur postea corpus.In eandem sententiā videtur Magist.Sentē.d.11.subscripsisse dicēs, ꝙ substantia panis & vini,quæ ante nō fuerat corpus & sanguis,verbo Christi efficitur corpus & sanguis. Et inferiùs ait,distinguēdum esse cū dicitur, substantia panis, vel id, quod erat panis,modò est corpꝰ Christi:manens enim panis non est corpus Christi,sed mutata in id,quod facta est, est corpus Christi.Et Inno.lib.4. de officio missæ.ca.6.Incōparabiliter,inquit,maius est, ꝙ Deꝰ ita factꝰ est homo,ꝙ nō desijt esse Deus, quàm ꝙ panis ita fit caro, ꝙ desinit esse panis. Et infrà. Quod panis erat cū accepit, corpus suū erat cū dedit.Et Tho. Waldensis tomo.2.citato

Caieta.

Ambros.

Magi.Sent.

cap.68.eodẽ intellectu legere videtur verba Ambrosij. Et in cõfessione Berengarij de cõse.d.2.ait ille, panem & vinũ, quæ in altari ponũtur, post consecrationẽ verũ corpus & sanguinem Christi esse. Nihil ergo mirũ si quis suspicetur illã fuisse opinionem Ambrosij, à quo eam reliqui hauserunt. Videtur tamen mihi (vt exiguitatẽ ingenij mei prodam) attentiùs rẽ speculanti impersuasibilis. Quam quidẽ cert⁹ sum nec S. Thomam somniasse.

Expositio articuli. Impugnatio opinionis.

¶Primũ enim sic ista opinio annihilationẽ cauet, vt transubstantiationem tollat: si enĩ res ipsa, quę est panis, manet facta corp⁹, nulla fit propriè transubstantiatio. Etenim transubstantiatio non dicit quancunq; mutationẽ substantię, vt dũ album fit nigrũ, sed transitũ de substantia in substantiã: qui quidem transitus duos dicit terminos: scilicet, à quo, qui corrũpitur & simpliciter desinit esse, & ad quẽ, qui incipit esse vel simpliciter, vel saltẽ vbi aliud erat. Secundũ autem hãc opinionẽ panis, quãuis desinit esse panis, tamẽ non desinit esse simpliciter, nec desinit esse substãtia: nam eadẽ res proximè erit substãtia: transire ergo ab esse panis ad esse corporis Christi eadem re secundũ se & quodlibet sui permanẽte, non est transubstantiatio. Patet exẽplo in generatione. Impossibilis enim esset transformatio, nisi vna forma deperdita, alia acquireretur: transubstantiatio autẽ addit supra transformationẽ, ꝙ non solũ forma, sed tota materia trãsit ĩ aliã, atq; adeò desinit esse. Ad hoc enim demonstrandũ contulit hìc D. Th. infinitã virtutẽ Dei quę se extẽdit ad corrũpẽdum materiã: cũ illa sit limitata quæ est in causis naturalibus quæ solũ pellit formã. ¶Secũdò arguitur. Impossibile est ꝙ res desinat esse panis, quin desinat esse substãtia & desinat esse simpliciter: cui⁹ contrariũ isti dicũt. Cũ.n. res desinit esse aliquid, qđ de illa qdditatiuè ꝑdicat, desinit simul esse ꝗcquid est de intrinseca ratione eiusdẽ prædicati: genus autẽ substantiæ est de intrinseca ratione panis: est enim quidditatiua prædicatio, Panis est substãtia, & substãtia est ẽs: ergo si desinit esse panis, desinit esse substantia, & simpliciter ens. Profectò nescio quid ad hoc autores cõtrariæ opinionis respõderẽt. In prædicamẽtis quidẽ accidentium fatemur, ꝙ homo potest desinere esse albus, quando nõ desinit esse coloratus, quia potest alium habere colorẽ: & Christus, qui habebat duas substãtias potuit desinere esse homo, manẽs substãtia, nõ tamẽ potuit desinere esse homo, quĩn desineret esse animal: sed tamẽ substãtia merè creata inintelligibile est, vt desinat esse panis aut vinũ, quin desinat esse omnia quidditatiuè superiora atq; adeò desinat esse simpliciter. Et tamen Caiet. cõcedere deberet, ꝙ si Deus suo modo transubstãtiaret hominẽ in equũ vel aliud animal, desineret tunc esse homo, tamẽ nõ desineret esse animal & substãtia, quod nescio quisnam percipere satis possit. ¶Tertiò ad maiorem huius claritatem arguitur. Si res illa maneret, fieret consequens, vt idem subiectũ maneret prius sub esse panis, & postea sub esse corporis: quare verum esset dicere. Panis potest esse corp⁹, imò erit corpus, sicut album erit nigrum. Hæc autem D. Tho. ar. 8. omnino negat. Quare illic in solutione tertij planissimè affirmat nihil panis manere. ¶Quartò. Qua virtute posset Deus panẽ transmutare in suũ corpus præexistẽs, posset transmutare ĩ id, quod nõ est, putà in lapidẽ. Arguitur ergo sic. Lapis ĩcipit esse lapis: ergo simpliciter incipit esse. Cuius cõtrariũ hęc opinio cõcedit: nam cùm lapis antea erat panis, potuit esse ab initio mũdi, & tamẽ incipere modò esse lapis. Hoc autẽ propriũ est prædicamẽtorũ accidentiũ, vt scilicet homo incipiat esse albus, quãdo nõ incipit esse: quod & Christo propter duas naturas cõuenit: videlicet, vt incipiat esse homo, nõ tamẽ incipiat esse. In summa, mysteria fidei nõ destruũt naturã: tribuere autẽ substãtiæ, quod est accidẽtiũ, vt scilicet incipiat & desinat esse panis & lapis, quando non incipit nec desinit esse, est rerum naturas sine causa peruertere. ¶Quĩtò arguit. Cũ nulla prorsus deperditio fiat in pane. s. nec partis, nec accidẽtiũ, nec sit⁹ &c. intelligibile nõ est quomodo panẽ hũc sacramẽtalẽ cõuertat De⁹ in corpus, magis quàm rem aliã. Nã si dicas ꝙ facit illũ esse corpus Christi, hoc est principiũ petere. Hoc enim quæro qd faciat circa panẽ, vt cõuertatur in corpus, quod nõ facit circa aliam rẽ. Si dicas ꝙ ponit corpus sub speciebus, fac ꝙ vertat vnũ lapidẽ prorsus in lignũ, & accidẽtia eius in accidẽtia ligni manente re, quæ erat lapis, quid faciet circa illũ lapidẽ vt fiat lignum? ¶Sextò eadẽ ratione potuisset ante creationẽ mũdi creare vnũ granũ milij, atq; illud trãsmutare in cœlũ manẽte re, quę erat miliũ, neq; aucta materia, sed quòd illa materia milij immutata esset tota materia cœli, & quod erat forma milij, fieret forma cœli. Nã qua

qua ratione potest cõuertere minimũ panẽ in corpus Christi, poterat illud facere. Quod si quis cõcedat, indignus profectò fit, vt contra eũ arguatur. Nã eadẽ ratione id, qđ erat vnũ granũ sinapis, posset esse totus mũdus, & è conuerso posset totũ cælum in granũ sinapis cõuerti nihilo materiæ, aut formæ, aut quantitatis deperdito, aut cõdensato: quare tũc totũ cælũ contineretur in loco grani sinapis. ¶ Septimò arguit. Sequeret, ꝙ posset dari ad præteritũ potẽtia, quod oẽs fatentur Deo esse impossibile. Signemus ꝗppe lignũ, quod nunquam fuit, in quo Deus põt cælũ trãsubstantiare. Arguitur sic. Hoc lignũ non fuit ab initio mundi, & tñ potest fuisse: quia hoc cęlũ fuit ab initio mũdi, & hoc lignũ potest esse hoc cælũ: ergo põt esse illud, quod fuit ab initio mundi, atq; adeò põt fuisse ab initio mũdi. ¶ Octauò deniq; arguit. Sequetur hãc esse possibilẽ: Petrus, qui est prædestinatus, damnabit: nã si res ista, quæ est Petrus, trãsubstantiaret in Paulũ, qui est reprobus, tũc enũciatio hæc esset vera. Petrus prædestinatus erit homo dãnatus. Non cẽseo superuacaneũ opinionẽ hãc tam multis impugnasse, quia sunt qui illã defendũt: & tñ arbitror adeò esse incredibilẽ, vt inde catholicis hæretici argumentum obmoliri possent ad sacramentalẽ cõuersionẽ dissuadendã, & irridendã. Fatetur Caiet. se factũ insipientẽ, sed tñ à Durando coactum. Ego verò si fortè in multiloquentiã impegerim, dicã ambos me in ipsam adegisse. ¶ Igitur ad Ambrosiũ respondetur primò, ꝙ etsi suspicaremur illã fuisse eius opinionẽ, nihilominꝰ citra vllã detractionẽ autoritatis sanctissimi doctoris possemus de re, quæ ad veritatẽ catholicã nullatenus est necessaria, & philosophię repugnare videtur, aliter sentire. Secũdò tñ satius respondet, ꝙ viri illi grauissimi non vsq; adeò ad modũ loquendi scholasticũ suas assertiones exigebãt. Et qdẽ verba illa ex præcedentibus interpretari licet. Cũ eñi dixisset Deũ ex eo, quod nõ erat, mundũ creasse, subiecit, faciliùs facere potuisse, vt sint, quæ erãt, & in aliud cõmutentᷓ. Vbi verbũ, sint quæ erant, nõ debet accipi in sensu quẽ in rigore sonat: scilicet, ꝙ illa res, quæ erat panis, maneat: alioqui ex eisdẽ verbis colligeres, vt maneret id, quod erat (scilicet secundũ esse panis) nã in rigore hoc sonat, sint quę erant. Quare, & cõtraria opinio tenetᷓ etiã glossare Ambrosiũ. Cũ ergo ait, vt sint quæ erãt, & in aliud commutentur, sensus est, vt res quæ erãt, in aliud cõmutentᷓ. Quare eadẽ verba sup illud. 1. Corinth. 11. Hoc est corpus meũ, sic citantᷓ. Nũquid põt ea, quæ sunt mutare in id, quod nõ erant? Non ergo dixit, vt sint quæ erant, nisi ad differẽtiã creatiõis, quę fit ex nihilo. Vbi aũt subdit. Quod erat panis ante cõsecrationẽ, iã corpus Christi est post cõsecrationẽ. D. Tho. in. 4. d. 11. q. 1. ar. 4. tãquam peritissimus philosophus exponit: videlicet, vt relatiuum referat accõmodè, (qđ aiũt,) vt vagè. s. quod cõtinebatur sub speciebus, antea erat panis, & postea corpus. Ait enim aliquãdo à sanctis huiusmodi locutiones vsurpari: tñ idẽtitas, inquit, importata, nõ refertur ad subiectum, vt. s. idẽ maneat subiectũ sub vtraq; forma, sed ꝙ sicut in generatione in eadẽ materia succedũt diuersæ formę: ita in trãsubstãtiatione sub eisdẽ speciebꝰ diuersę substãtiæ. Et ita Magist. Sentẽ. si tenendus est, glossari debet, atq; adeò. Innocen. & oẽs. Alia verò Ambrosiana ꝓpositio. Ex pane fit corpus, plana est. Hoc enim modo dicimus ex vino fieri acetum, & aëre fieri aquã: nõ ꝙ maneat res, quæ antea erat, sed ꝙ corrũpatur in aliã. Et in eodẽ sensu accipitur illud. Quod offertur panis est, & post consecrationem corpꝰ dicitur. Et hęc, Panis cõuertitur in corpus, & similes. Hæc autem luculentiùs infrà arti. 8. patebunt, vbi S. Tho. huiusmodi locutiones interpretatᷓ. Et. d. 11. q. 1. ar. 5. vbi demõstratio pronominis, Hoc est corpus, explicabitᷓ. Imò passim in subsequentibus liquebit hãc esse S. Thom. sententiam. ¶ Tertia opinio est Scoti in. 4. d. 11. q. 4. vbi ait per consecrationem fieri, vt panis & vinũ secundùm se, & quodlibet sui desinãt esse, quorũ loco succedit corpus Christi, & sanguis sub eisdẽ speciebus. Et hactenus qdẽ rectè: nã & hæc est D. Tho. omniumq; doctorũ, si sanè intelligantur, catholica sententia. Differt tñ in duobꝰ. Primò, ꝙ hãc nõ censet ꝓpriè trãsubstantiationẽ. Et secũdò, ꝙ licèt de annihilatione, an accidat hîc necne, vacillet, tandem ꝓpendet, ꝙ panis & vinũ annihilantur. ¶ Quarta igitᷓ opinio, eademq; S. Tho. est, quæ si absq; calumnia intelligatᷓ, verissima est: nempe, panẽ & vinũ desinere esse secũdũ se, & quodlibet sui, vt expressè ait ar. 8. in solutione tertij: & nihilominus illã esse cõuersionẽ, & trãsubstãtiationẽ, atq; adeò nullatenꝰ annihilationẽ. Probatio est, quia sicut in corruptione, & generatione ꝓptereà, ꝙ vna forma depulsa, altera

Responsio ad Ambro. *Scotus.* *S. Thom.*

tera in eadem materia subrogatur composi tum, quod corrūpitur, cōuerti dicitur in alte rum, quod gignitur. ¶ Ad cuius intelligētiā & persuasionē hoc satis est adnotare, quòd inter has duas mirabiles nouitates. s. cōuersio nē panis, & existētiā corporis, est talis neces sarius ordo, vt cōuersio sit causa existentię il lic Christi. Si enim oēs sanctorū canones su prà citatos reuiseris, nulla alia ratione in co- gnitionē cōuersionis deuenit ecclesia, quàm ad verificandū verbū Christi, Hoc est corp⁹ meū. Ideo nāq; asseruerūt, ex pane fieri cor- p⁹ & similiter ex vino sanguinē. Vnđ sicut ī corruptiōe & generatiōe naturali ob id, ꝙ eadē agētis actione, qua depellitvna forma, ī ducitur alia: taliter vt desitio prioris sitvia ad productionē alterius, nulla est annihilatio: sic in ꝓposito, qa eadē cōsecratione excludi tur panis tāquā mediū, vt sub eisdē specieb⁹ cōtineatur corpus, loc⁹ annihilationi nō re- linquitur. Quapropter quod in generatione erat materia manēs sub vtraq; forma, in hac cōuersione sunt species, sub quibus duæ sub inde substātię continen tur. ¶ Ex quo colligi tur aliud cōtra Scotū & Durandū, quod hic attētissima consideratione speculādum est. Aiūt enim Sco. d. 10. q. 1. & Durā. d. 11. itidē q. 1. nō esse aliter corp⁹ in sacramēto, quàm per respectū præsentiæ, sicut locatū est præ sens loco continenti, vel angelus loco, in quo operatur. Quod profectò latenter est verita tem conuersionis subuertere. Nam ad eius- modi præsentiam nulla opus erat conuersio ne, nec vt panis desineret esse. Præterea dis- simulāter negātur illa, quę de sacramēto affir mat ecclesia, qđ quæst. seq. ar. 5. & 6. repetē dum nobis est. Haud enim ad eleuationē spe cierū ex naturà sacramenti sequeretur eleua tio corporis Christi, neq; ad earū manduca tionē māducatio illi⁹: neq; ad earū desitionē desitio illi⁹ in eodē loco. Nā ꝓptereà ꝙ loca tū eleuatur supficies loci nō eleuatur: neq; si duo corpa penetratiuè se haberēt, ad motio nē vni⁹ seqretur ex natura rei motio alteri⁹. Quare sacerdos non moueret corp⁹, sed ip- sum moueret se. Qđ qdē esset totū mysteriū sacramenti exterminare. ¶ Igitur cōuersio ī hoc ordinatur, vt corpus cōtineatur sub spe ciebus, sicuti panis, seclusa inhęrentia: videli- cet, vt ad illarū motū consequatur motus ip sius. Quam quidē veritatem nos optimè Au gustinus, vt pleraq; omnia, docuit in lib. Sen tentiarū Prosperi. Quod Magist. Sentē. dist. 10. perspectè speculatus est, & refertur de cō sec. d. 2. can. Hoc est. Ait, inquam. sacrificium ecclesiæ duobus constare, visibili elemētorū specie, & inuisibili Domini nostri carne & sā guine. Nota verbū, constare, ac si vnū sit cō positū, perinde atq; ex pane & speciebus, se clusa inherētia. Si enim tantummodò esset simplex præsentia corporis ad species nunꝗ sic tanquā de vno loqueretur. Atq; hæc fuit priscorum patrū planissima sententia, quam si Scotus & Durandus animaduertissent, nū quā in illā annihilationis opinionē fuissent collapsi. Vnde Hugo lib. 2. de sacra. par. 8. ca 9. tanquam indubitatā & catholicam verita tē adstruit, panem & vinū non annihilari in sacramēto, sed cōuerti ī corpus & sanguinē. Quasi cōuersio & annihilatio è diametro pu gnent: atq; adeò qui annihilationē admittit, cōuersionem deneget. Cui & Inno. lib. 4. de mysterio eucharistiæ ca. 7. eisdē verbis adsti pulatur. Quare annihilationis opinio nescio quo modo citra errorē sustentari possit. Vn de Magist. Sentent. dist. 11. eiusmodi opinio nem tanquā reprobā recitat. Cui subscribūt & Alex. Alensis. 4. par. q. 38. mēb. 3. & Bona uen. d. 11. q. 3. atq; oēs alij. ¶ Ex his elicit co- rollarium, ꝙ corp⁹ & sanguis nō est in sacra mento per aliquā mutationem, quę fiat ī ip- so corpore & sanguine, sed ꝑ transmutatio nem panis in corpus, & vini in sanguinē. Si- cuti cū Deus incipit esse per gratiā in homi me iusto, nō mutatur, sed homo mutatur in ipsum. Veluti & de gratia, quę effect⁹ est hu ius sacramēti, audiuit Augustinus Christum dicentem, Nō tu me mutabis in te, sed tu mu taberis in me.

Explicatio cōuersionis sacramentalis maximè notanda.

Cōtra Scot. & Duran.

Nota cōuersionem.

Doctorū testimonia.

¶ Restat ergo aduersariū argumenta dilue re, eo tamē ordine, quo D. Th. ꝓcedit. Duo enim hìc hæretici reputant impossibilia. s. & conuersionem & existētiā corporis Christi cū sua quātitate sub qualibet particula sacra mēti. De quorū hoc secūdo tractabitur. q. se quēti. Hìc verò cōtra cōuersionem arguit S. Tho. Et in ar. 3. primo loco sic. Quicquid est corporale, alicubi esse oportet: substātia pa- nis & vini (vt dictum est) nō permanet in sa- cramēto, neq; loc⁹ illi assignatur, in quo sit: ergo post cōsecrationem vel annihilatur, vel resoluitur in præiacentē materiam. Respon- det, ꝙ substantia panis vel vini facta cōsecra tione neq; sub speciebus sacramenti manet, neq; alibi. Nota cōtra illam secundā oppug natā Caietani. Si enim res, quæ est panis ma neret

Primum argumentum.

neret facta corpus, duntaxat S.Th.dixisset, quod res illa non manet panis: cùm ergo ait, quòd substantia panis non manet, intelligit, quod illa res simpliciter desinit esse. Conuertitur tamen in corpus, quod sub illis speciebus succedit: & ideo panis non annihilatur. Et subdit exemplum de aëre, ex quo genitus est ignis, qui licèt simpliciter desinat esse, non tamen annihilatur, quia conuertitur in ignē. ¶Et per hoc respondetur Scoto, & Durando arguentib9 dist. 11. illi scilicet. q.4. & huic. q.3. quod desitio hæc panis sit annihilatio. Arguit enim Scotus. Quanuis positio corporis Christi sub speciebus panis concomitetur desitionē panis, nihilominus sunt duo motus: quare primus habet suum terminū, qui est nihil, atq; adeò non est conuersio, sed annihilatio. Et confirmatur secundò, quia id, quod est per accidens, nō mutat id, quod est per se: sed successio corporis accidit desitioni panis: ergo si non succedente corpore non esset illa desitio conuersio, sed annihilatio, fit, vt sit etiam modò. Nihil enim vetat, quominus Deus posit me annihilare creando aliud pro me in eodem loco. Et tertiò arguitur. In corruptione nō propterea forma censetur non annihilari, quòd succedit in eadē materia alia forma, sed quia ipsa forma corrupta manet in potentia materiæ, ex qua iterum potest educi: ergo neq; in sacramēto positio corporis tollit, quin desitio panis sit annihilatio. Et declarat hoc amplius Durand. Si vnus panis diceret transubstantiari in corpus, & alius simpliciter annihilaretur, nihilo plus prioris panis maneret, quàm posterioris: ergo si annihilatur secundus, annihilatur, & primus. ¶Hæc autē oīa argumenta, si quæ dicta sunt cōsideres, falso nituntur fundamēto. Desitio enim panis, & successio corporis sub eisdē speciebus nō sunt duæ actiones per accidens se concomitantes: imò non sunt nisi duo effectus eiusdē actionis: scilicet, consecrationis, qua panis depellitur, vt eisdem speciebus cōtineatur corpus. Itaq; actionis terminus nō est annihilare panē, sed ipsum conuertere in corpus. Ad hoc enim propositū citauit D.Tho. Augustinum dicentem, quod Deus nō intendit nō esse. Quemadmodū secundùm Dionysium, neq; natura corruptionē per se intendit. Atq exēplū naturalis corruptionis potius à parte nostra, quàm cōtra nos pugnat. Nā dū forma corrumpitur in materia non ob id non annihilatur, quòd manet in potētia materiæ, sed propterea, quod natura non intendit corruptionem illam per se, sed generationem, in quam corruptio terminatur. Ex quo fit, quod si Deus formā destrueret manente materia nuda, verè illam annihilaret. ¶Vnde ad Durandum respondetur, quod quanuis illius panis, qui transubstantiatur in corpus, nihilo plus maneat, quàm illius, qui annihilatur, nihilominus ille non annihilatur, quia nō terminatur in nihil, sed in corpus. Et per idem respondetur ad aliud Sco. Posset quidē Deus annihilare me creando aliud in eodem loco. Sed tūc essent duæ mutationes distinctæ, quæ nullā inter se haberent cōnexionē, vt vel desitio vnius terminaretur in alterum, vel productio alterius procederet ex altero. Demum, vt cōprehensim dicamus, sicuti creatio nō estimatur ex termino ad quē: quia scilicet aliquid producitur, sed ex termino à quo: quia fit ex nihilo, ita neq; annihilatio iudicatur ex termino à quo: quia scilicet, illius, quod desinit, nihil superest, sed ex termino ad quem: nempe quia illa actione, qua illud desinit, nihil succedit. Quare sicut corpus Christi in sacramēto nō creatur: ita neq; panis annihilatur. ¶Aliter tamen arguit ead. di. Scotus. q.3. nec sine apparentia. Duobus enim modis possumus transubstantiationem considerare. Vno scilicet si aliquid trāsubstantiaretur in id, quod nondum erat. Et hæc quidem, quia terminaretur ad substantiā, & esse rei, quæ per talem trāsubstantiationē inciperet simpliciter esse, posset quidem dici cōuersio productiua, atque adeò non esset annihilatio. Hæc tamen non habet locum in consecratione, eò quòd corpus Christi præexistit. Secūdo modo, vt aliquid transubstantiaretur in id, quod existit, sicut re vera accidit in consecratione. Et hæc, inquit, propriè non est conuersio, nec transubstantiatio, quia nō est productiua rei, sed adductiua corporis in hūc locū. Et ideo, quia desitio panis nō terminatur ad esse corporis, est mera annihilatio. Paludanus hanc ob rem. di. 11. q.3. ait, licet sine assertione, quod substantia panis conuertitur non in substantiam corporis, sed in esse illic præsens. Est tamen hoc veritatē trāsubstātiationis inficiari, quippe quæ mutationem significat substantię in substantiam. Quare nō seruaretur synceritas assertionū sanctorū patrum & cōciliorum, nisi fateamur cōuersionem fieri in substātiā ipsi9 corporis & sanguinis. ¶Igitur ad argumentum bifariam respōdetur. Vno modo, quòd

Argument. Scot. *Respon.* *Ad Duran.* *Aliud arg. Scoti.* *Responsio.*

quòd verba consecrationis vim habent transubstantiandi panem in corpus, etiam si corpus non existeret. Sic enim dicit Gabriel in 4.d.11.q. vnica. & i can. lectiõe. 40. ¶Quòd si arguas. Deus nemini superfluã tribuit virtutem: illa autẽ virtus superflua esset, quoniã nunquã talem effectum habebit, vt corpus producat. Respondetur, nõ esse superfluam, quoniam ex natura sua: quia conuersiua est, hoc habet. At quoniam corpus existit, accidit vt nunquam talẽ sortiatur effectum. Secũdò respondetur, satis esse, vt sit vera conuersio, quòd virtute eius succedit illic corpus nõ quasi aliunde adductum: iam enim diximus cum Damasceno, quòd nõ descendit de coelo, sed perinde succedit virtute conuersionis, ac si alibi nõ esset. Quare malè appellat eam Scotus adductiuam. Imò est vera conuersio. Incipit enim illic esse corpus, vt suprà diximus, non per aliquam mutationem, quę fiat in illo, sed per transmutationem panis in ipsum. ¶Secundum argumentum S. Thomæ est. Illud, quod est terminus à quo, in qualibet conuersione non remanet, nisi forsan in potentia materiæ, vt cũ ex aere fit aqua, forma aeris non manet actu, sed in potentia materiæ, ex qua iterum potest educi: in hoc autem sacramento substantia panis & vini sehabent sicut terminus à quo, corpus verò & sanguis sicut terminus ad quem, iuxta verbũ Ambrosij de cõse. dist. 2. Ante benedictionẽ illa (seu) alia species nominatur, post benedictionem corpus significatur: ergo facta consecratione substantia panis non manet, nisi fortè resoluta in suam materiam. Respondet quòd in generatione forma non cõuertitur in aliam formam, quia cõuersio est totius cõpositi in alterum cõpositum, sed vna forma succedit alteri in eodem subiecto: in transubstantiatione autem tota substantia panis cõuertitur in corpus. Vnde non sequitur. Hoc autẽ postremũ verbum amphibolũ est: videtur nãq; fauere opinioni superi⁹ impugnatę quòd substantia panis manet. Illa enim fuerat consequentia: ergo non manet substãtia panis, sicut nõ manet forma corrupta. Cùm ergo ait, nõ sequitur, videtur cõcedere quòd maneat. At verò cùm in solutione proxima dixerit, quòd substãtia panis non manet, nõ est cẽsendus sibi protinus contrarius. Igitur, verbũ ergo nõ sequitur, referẽdũ est ad totã illationem: scilicet, non manet substantia panis nisi resoluta in materiam, quasi substãtia panis maneat in potentia materiæ, sicut forma dum corrũpitur: hoc enim negatur, quia tota conuertitur in corpus. ¶Quæ quidem responsio ex subsequenti confirmatur. Arguit enim tertiò. Duorum contradictoriorũ alterum oportet esse verum: facta autem cõsecratione hęc est falsa, substantia panis & vini est aliquid: ergo verum est quòd sunt nihil atq; adeò annihilantur. Respõdet verò, quòd licèt tunc hæc sit falsa, substantia panis & vini est aliquid, non tamẽ sequitur, quòd sit annihilata: quia id, in quod panis conuersus est (scilicet corpus) est aliquid. Nota prudẽtem responsionem. Nõ enim ait, quòd illa res, quę erat panis, est aliquid. Imò tota esse desiuit. ¶In argumentis quarti articuli tangitur dubium aliud. Vtrùm scilicet, sicut Deus conuertit panem in corpus, possit quodlibet cõuertere in quodlibet. Quod quidem dubium mouet Scotus & Durãdus dist. 11.q.2. Hoc est.n. vnũ ex præcipuis hæreticorũ argumẽtis, quòd si cõuertit Deus materiam panis in materiam corporis, & formam panis in formã corporis Christi, quæ est anima rationalis, eadẽ ratione posset quãcunq; rem in aliã quamlibet conuertere, vt lapidem i angelũ, quinuerò in se ipsum. Et quidem Scotus ait, quãcunq; creaturam posse in quancunque aliam cõuerti, etiam si altera sit corporea, altera verò spiritus. Durandus verò negat. ¶Et arguit argumento, quod est primum hic S. Tho. In omni mutatione oportet esse subiectum, quod priùs sit in potẽtia, postmodũ verò i actu, vt. 3. Physic. autor est Aristo. Nã quia materia aeris est in potẽtia ad formam aquæ, ex aere fit aqua, & eadem ratione, inquit Durandus, forma, quæ corrumpitur, debet manere in potentia eiusdem materię, ex qua iterum possit educi. Ex quo infert, quòd nullum materiale potest conuerti in angelũ, quia non communicant i materia: neq; corruptibile in coelum, quia non communicant in materia eiusdem rationis. Igitur cũ nõ sit dare aliqđ subiectũ panis & corporis Christi, qa de ratione totalis substãtię, vt ait Aristo. in prædicamento substantiæ, est: vt non recipiatur in subiecto, fit vt panis non possit conuerti in corpus. ¶Secũdò addit argumentum, quod facit S. Th. secũdo loco. Quãdo vnũ conuertitur in alterũ, forma illius, in quod fit cõuersio, debet recipi in eadẽ materia, in qua erat forma conuersi, vt patet dum aer conuertitur in ignem, & cibus in substantiam

Obiectio. Dilutio. 1. Dilutio. 2. Secundũ argumentum. Elucidatur solutio S. Thom. Tertium argumentum. Prudens responsio Sanct. Thom. Dubium. Sco. & Durand. Primum argumentum. Secundum argumentum.

tiam aliti: si ergo panis conuertitur in corp⁹ Christi, fit vt forma Christi informet materiã, quę prius fuerat panis. Ecce argumẽtum, quo Durandus concludit suum errorem: scilicet, quòd materia panis manet in sacramento. Hoc autem iam ostensum est non solùm falsum, verùm & erroneum. ¶ Respondet ergo D. Tho. propositiones in his argumentis assumptas intelligendas esse duntaxat in trãsubstantiationibus naturalibus: nam cũ agẽs naturale nec destruere possit, nec producere materiam, illam prerequirit, vnde vnã formã pellat, & aliam subinde inducat. Secus autẽ de Deo credendũ, qui sua infinita virtute materiam ipsam creauit, atq; adeò mutare in aliam quacunq; potest. Quod qui negant, nimiùm sunt rationibus naturalib⁹ alligati, neque infinitam Dei virtutem, vt par est, suspiciunt. ¶ At verò vt exploretur vtrùm vnam quanq; rem possit De⁹ in quamlibet cõuertere, arguit S. Thom. tertiò. Eorum, quę sunt inter se diuersa, nunquã vnum fit alterum: sicut albedo nunquam fit nigredo, licèt albũ fiat nigrũ, vt. 1. Physic. ait Aristo. sicut autẽ duæ formæ contrarię sunt secũdùm se diuersæ, tanquã principia formalis differẽtiæ, quæ diuersas species constituit: ita & duę signatæ materię, quia principia sunt materialis distinctionis inter indiuidua, sunt secundùm se diuersæ: ergo neq; vna forma potest conuerti in aliam, neq; vna materia in aliam, atq; adeò nec panis in corpus. Respondet D. Th. quòd licèt virtute agẽtis finiti nec forma possit cõuerti in formam, nec materia ĩ materiã, quia habet limitatam virtutem agendi educendo formas de potẽtia materiæ, quã supponit: id autẽ fieri potest virtute agentis infiniti, quæ se extẽdit ad totam rerũ naturam, neque habet limitatũ modum agẽdi. Et ad illud de diuersitate respõdetur, ꝙ quãuis materiæ inter se, & inter se formæ diuersę sint, nihilominus cõueniũt in ratione entis. Ob idq; De⁹ quicquid est entitatis in vna, in id, qđ est entitatis in altera potest cõuertere. Fecit autẽ entitatis mentionẽ, vt doceret, id quod in materia est pura potẽtia, aut priuatio, nõ posse propriè cõuerti in aliud. Conuersio nãq; propriè in vtroq; extremo dicit ens positiuũ. Cũ enim quidpiã ex nihilo fit, aut reducitur in nihilũ, nõ est conuersio, neq; ex cęcitate, neq; in cęcitatẽ. ¶ Vtrùm verò res corporalis possit in merè spiritualẽ cõuerti S. Th. infrà. ar. 6. & in-

Solutio D. Thomæ.

Tertium argumentum.

ferius q. proxima ar. 1. negare videtur, & Durãdus loco citato planè negat. Scotus tamẽ concedit, cui hìc Caietanus subscribit. Neq; verò est opinio omnino improbabilis. Qđ enĩ lapis modò superiùs impugnato manẽte eadem re, quæ modò est lapis, fieret angelus, non est intelligibile: neq; ꝙ eadẽ res, quæ modò est granum tritici, posteà sit cœlũ nõ aucta materia. Quòd autẽ desitio lapidis terminaretur ad productionem angeli, licèt nõ sit multum intelligibile, & ideo pars negatiua est sustentabilis, nihilomin⁹ non est tam euidens repugnantia, quin de potentia Dei possibile appareat. ¶ Sed arguit Durandus, absurdum esse cõcessũ, vt lapis conuertatur in angelum: nam materia, inquit, quomodo in spiritum conuertatur? Respõdetur autem ꝙ modo explicato non ita est euidenter impossibile. ¶ Sed arguit secũdò. Angelus, quia materiam nõ habet, nec potest nisi per creationẽ incipere esse, neq; desinere nisi per ãnihilationem: si autem lapis conuerteretur in angelum, ille inciperet per conuersionem, & si ipse cõuerteretur in lapidem, desineret pari modo. Respondetur autem, quòd qnanuis lex ordinaria secundùm naturam angeli sit, vt neque nisi per creationem incipiat, neque desinat nisi per annihilationem: tamen absoluta Dei potentia aliud facere potest. ¶ Arguitur autem. Ergo, vt suprà insinuabamus, posset Deus creaturam aliquam in se ipsum cõuertere, vel se in illam. Ait enim hìc Sãct. Thom. ob id quòd res in ratione entis cõueniunt, posse Deum quancunque in alteram conuertere: Deus autem & creatura conueniunt in ratione entis: ergo similis fieri potest conuersio. ¶ Secundò arguit Scotus. Diuinitas potest terminare assumptionem humanitatis, quæ est actio Dei: ergo & conuersionem creaturæ in ipsum. ¶ Ad hoc responndetur, naturæ diuinitatis repugnare, vt ipsa in rem aliam, vel alia in ipsam mutari possit. Hoc enim sonat nomen Dei: scilicet, purum actum, qui nihil habet potentiæ passiuæ, vt ipse fiat ex alio, vel ex ipso aliud. Quocirca dum ait S. Thomas quãdo ratio entis est illis vniuoca: de Deo autem & creaturis non nisi analogicè prædicatur, quęcũq; cõueniunt in ratione entis posse trãsmutari, intelligit. De assumptione aũt humanitatis diuersa est rõ: per illam enim Deus non fit, imò perficit naturam assumptã tribuẽdo illi esse suppositi. ¶ Quod

Scotus.

Responsio.

Interrogatio. Quòd si hîc perconteris, an conuersio panis ita fiat in corpus Christi, vt materia in materiam, & forma in formam, quæ est anima rationalis, transsubstantietur, statim arti. 6. respondebitur.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm in hoc sacramento remaneant accidentia panis & uini.

QVOniã dictũ est panẽ ĩ sacramẽto nõ manere, sed cõuerti in corpus, quęrit de accidẽtibus vtrũ maneant. Et respondetur affirmatiue: scilicet, accidentia manere. *Conclusio.* Neque verò quæstio tanquam dubia submota est: nã sensus ipsi huius nos admonẽt veritatis, tametsi fide credamus accidentia manere sine subiecto: sed vt rationibus fulciatur & à contrariis defendatur. Ratio prima inde sumitur, quod Deus omnia disponit suauiter secundùm eorum naturam, quibus prouidet: non est autẽ hominibus consuetum, imò esset horribile, carnem hominis comedere, & sanguinẽ potare: hac ergo de causa proponuntur nobis caro & sanguis sub eorum speciebus, quę frequẽtiùs in vsum humanum veniunt, vt sunt panis & vinum. Secundò ne hoc sacramentum ab infidelibus irrideretur si in propria specie Dominum mãducaremus. Et tertio vt dum inuisibiliter corpus & sanguinem Domini sumimus, hoc prosit ad fidem: nam vti ait Gregorius, fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum.

Expositio articuli. ¶Veritas hæc perinde atque illa superior de transsubstantiatione eisdem decretis constabilitur: nam si panem non manere, fide credimus, & species videmus, tangimus, & gustamus, planè colligitur illic manere accidentia sine subiecto. Et ideo eisdẽ sancitur decretis. Vt can. Nos autẽ. de consecratio. distinctio. 2. ex Augustino hoc citato lib. sentẽtiarum Prosperi, vbi ait. Nos autem in speciebus panis & vini, quas videmus; res inuisibiles (id est carnem & sanguinem) adoramus. Et can. Species. eadem est confessio Gregorij. Et in concilio Lateranẽsi. cap. firmiter. de summa trinitate. Et in concilio Florentino. & Tridẽtino suprà citatis idẽ extat decretũ. Atqui rationes decẽtiæ huius, vt. s. Christus nõ sub speciebus carnis & sanguinis, sed sub speciebus panis & vini nobis relinqueret sacramẽtũ, quæst. precedẽti articu. 1. locupletiùs explicuimus.

¶Existit autem contra hanc veritatem argumentum. *Argumẽtũ de propriis passionibus.* Accidentia rei non solùm sunt illa quinti prædicabilis, quæ possunt adesse & abesse, verũ & propriæ passiones quarti prædicabilis, quæ fluunt ex essentia subiecti, vt risibilitas in homine, & potentiæ animę: hęc autem nõ possunt sine subiecto manere. Ob id enim dicuntur accidentia inseparabilia: ergo hæc panis & vini propria accidentia non permanent in sacramento. Offendas forsan aliquos, qui arbitrentur hęc accidentia adeò esse inseparabilia, vt Deus per suã omnipotentiam nõ posit illa seruare sine subiecto. Esset tamen error circa hoc sacramentum id negare. Nam ecclesia, vt ex canonibus modò citatis constat, transsubstantiationem nudæ substantiæ in substantiam cõfitetur, manentibus accidentibus absque vlla eorum distinctione. Idq; cõfirmatur, quia omnes perinde proprietates panis ac vini manẽt in sacramento, ac si substantiæ ipsæ persisterent. Quare hoc est inuincibile argumentũ cõtra Thomistas, siqui sint fortè, dicẽtes propriam passionem non posse seruari per potentiam diuinã sine subiecto, sicuti è cõuerso potest Deus seruare hominem absq; qualitate illa, quæ est risibilitas, licèt per aptitudinem diceretur risibilis. ¶De reliquis difficultatibus, quæ ex ista accidentium existentia sine subiecto emergunt, dist. sequenti. q. 2. habendus est latissimus sermo. Hîc autẽ vnum hoc est dubium præsenti articulo annexũ, nec prorsus inutile scitu (Tangit enim illud Diuus Thomas in argumento tertiò.) Videlicet, *Dubiũ præcipuum.* vtrùm sicut manent accidentia panis & vini, ita maneat notitia tã intellectiua quàm sensitiua, quæ antea erat, panis & vini. Nam cùm fide credamus illic nõ manere panem, apparet per eãdem fidem tolli notitiã panis & vini. Nõnulli summulistæ, & vt sic dicam, Terministæ, arbitrantur nullã nos habere rerum notitiam sensitiuã, præterquàm accidẽtium, quæ sensibus obiiciũtur. Itaq; non habemus visionem niuis, sed albedinis: neq; mellis sensum, sed dulcedinis. Et secundùm istos manifestũ est easdẽ manere notitias, cum eadem maneãt obiecta. At verò isti in superficie de rebus philosophãtur. Cognoscimus enim intuitiuè substãtias nõ solũ per notitiã intellectiuã, verũ & per sensitiuã. Quis enĩ neget me videre non solùm alborẽ, verùm & niuem, & hominẽ

hominem,& gustare panem,& vinum,& au dire loquentem. Vbi enim ait Aristote. ꝙ accidentia magnam partem conferũt ad co gnoscendum quod quid est,nõ solùm intel- ligit ꝙ per accidentia iudicamus de rerũ sub stantia,verùm ꝙ per ipsa intuemur easdem substãtias tam per sensum quàm per intelle ctum.Intellectiua enim notitia ex sensitiua gignitur.Et ratio naturalis est,quòd acciden tia sunt substantiarũ instrumẽta.Vnde sicut ignis per calorẽ agit ad producendũ alterũ ignem,ita & per eũdẽ calorem producit no titiã sui ipsius.Et pariter nix per alborẽ cer- nitur.Idemq; de cæteris sentiendũ. Quòd si isti respondeant, nos nón sentire substãtias, sed argumentatiuè cognoscere esse sub acci- dentibus,arguitur contra.Illa argumentatio non fit in sensu,sed in intellectu: & tamẽ an te operationes intellectus cognoscimus sub stantias:imò & bruta easdem cognoscunt.

Sentẽtia autoris.

¶Vt ergo res per distinctionẽ elucescat,no titia alia est sensitiua,atq; alia intellectiua.Sẽ sitiua autem non potest esse nisi apprehensi ua:quia sensus exterior non iudicat: eadem que esse debet intuitiua & connotatiua, scili cet,Hoc album,hoc dulce &c. Quæ quidem licèt complexè exprimãtur,sunt tamen sim plices.His autem similes motitiæ respondẽt in intellectu,ex quib⁹ intellectus ipse abstra hit notitias absolutas:scilicet,homo,lapis&c

Prima propositio.

In respõsione ergo quæstionis sit hęc prima propositio.Post cõsecrationem manent eæ dem notitiæ sensitiuæ quæ erant ante conse crationem:scilicet,hoc album,hoc sapidum, hoc rotundũ,& similes, nõ solùm ĩ sensu ex teriori,verùm in interiore. Hoc primum pa tet experiẽtia:quia sensus nihil dum fit con secratio mutatur.Etenim dum Turca conse crare cernit hostiam,eandem retinet sensiti- uam notitiam,post consecrationem: notitia autem sensitiua eadẽ permanet in nobis,quę in infideli. Quare quis nostrũ duas hostias videret,quarum altera esset consecrata,alte- ra verò nõ,eandem haberet apprehensiuam notitiam. ¶Idemq; ostenditur ratione phy sica,quam D.Tho.in art.sequenti in solutio ne tertij docet.Accidentia nãq; sunt substan tiarum virtutes ad producẽdum in sensibus notitiam earundem substantiarum:ergo vbi cunque sint,etiam sine subiecto, retinebunt eandem virtutem:sicuti calor, qui est virtus ignis,vbicunque poneretur etiam per se sine igne calefaceret: imò arbitror si summus es- set,ignem produceret. Sicut virtus seminis mortuo generante gignit animal. Quapro- pter licèt miraculum sit accidẽtia remanere in sacramento absq; subiecto,tamen natura le est,vt notitias substantiarum earum gene rent in quibus pręfuerant, ac si eisdem ines- sent,non solùm in sensu verùm & in intelle- ctu.

Argument.

¶Sed arguis.Ergo illæ notitiæ essent in tuitiuæ panis & vini sicut antea: postquàm eædem manent. Consequens tamẽ apparet falsum,quia panis & vinum non sunt iã tũc præsentia.

Responsio.

Respondetur, forsan nominalem esse disputationẽ,atq; adeò dici posse, quòd eadem notitia quæ in præsentia obiecti erat intuitiua,in absentia fit abstractiua. Libẽtius tamẽ astruxerim manere intuitiuas: quia na turã secundũ se nõ mutãt.Neq; verò de noti tia tantùm accidentium in abstracto loqui mur,illam quippe planissimum est,esse intui tiuam,sed de notitia quoque cõnotatiua pa nis & vini. Etenim licèt non sint præsentia in se,sunt tamen præsentia in sua virtute: sci licet,in accidentibus,quæ vim retinent con- seruandi easdem notitias. Imò & notitia sim plex,& absoluta panis, quæ manet in intelle ctu,cẽsetur eadẽ ratione tunc intuitiua.Qua propter ex natura sua, nisi ꝑ supranaturalẽ fidem impedirentur, iudicium in intellectu producerent illic esse panem & vinum.

Secũda propositio.

¶Secũda propositio. In Christiano nõ ma net notitia iudicatiua,qua iudicatur illic esse panem & vinum:nam & si illa apprehensiua intuitiua,ex natura sua tale produceret iudi cium,nihilominus per fidem impeditur, vt potè quia creditur illic abesse panem & vi- nũ.In infidelib⁹ aũt naturaliter gignitur er roneũ iudiciũ.¶Quòd si arguas. Ergo Deus illos decipit,negatur cõsequẽtia: quoniã cre dere fidei mysteriũ renuũt. Quid autẽ de il- lis qui inuincibiliter ignorant hostiã esse cõ secratam? videtur Deus illos seducere. Res- põdetur quòd nec istos decipit, quoniam il lud falsum iudicium res ipsę naturales suavir tute inducunt(nempe accidentia) veluti qui hastam videt,cuius medietas est in aqua, & medietas ĩ aere,nõ à Deo fallitur,iudicãs esse fractã,sed ab ipsa specierũ visualiũ refractiõe

Primum argumentum.

¶Primũ argumẽtũ S.Th.est.Substãtia,vt.7 Metaphy.autor est philosophus,naturaliter prior est accidẽte,cũ igitur facta cõsecratio- ne non remaneat substãtia panis,apparet vt nec maneãt accidẽtia,Respõdetur, ꝙ cũ effe ct⁹,vt li.de cau.legitur,plus à prima causa, q̃ à se-

à secunda dependeat, potest accidens absq; sustentamento substãtię virtute Dei sustẽtari. ¶Secundo & tertio argumẽtis insinuatur dubiũ, quod nos modò enucleauim⁹. Arguitur enim. In sacramento veritatis nulla esse debet fallacia: at cũ per accidentia de substãtia iudicemus: fit vt si accidencia sine substãtia remaneant, humanũ iudicium decipiat: non ergo id huic sacramento cõuenit. ¶Accedit tettiò, ꝙ quãuis fides nostra non sit rationi subiecta, non tamen est cõtra, sed supra ipsam (vt. 1. part. q. 1. ar. 1. ostẽsum est) ratio autẽ nostra à sensu ortum habet: nõ ergo debet fides sensib⁹ repugnare: repugnare autẽ videtur dũ per accidentia iudicamus panem illic esse: per fidẽ verò contrarium credimus: ergo hoc nõ cõgruit dignitati sacramẽti. Ad hæc iam nos respondimus nullam offerri in hoc sacramẽto deceptionẽ: nam sensus quorum proprium obiectum sunt accidẽtia, per notitiam apprehẽsiuã, qua illa cognoscunt, non falluntur quia nihil dicant: intellect⁹ autem, cui⁹ proprium obiectum, vt habetur. 3. de anima, est substãtia, per fidem corrigitur, ne iudicet illic esse panẽ & vinũ: quare fides nõ est contra sensus, sed est genitrix iudicij, ad quod sensus non attingit. Si enim sensus iudicaret illic esse panem, fides esset cõtra ipsum, illud tamen iudicium extra sensuum lineam est. ¶Quartò arguitur. Id, quod facta cõuersione manet, est subiectum conuersionis: si ergo accidentia permanent, vicem habere videntur subiecti, quod quidem accidẽti repugnat: nam vnum accidens non est subiectum alterius, saltem, quod (vt aiunt philosophi) nam quantitas subiectum est, quo mediante reliqua accidentia insunt substantię, & intellectus est subiectum, quo mediãte habitus inhærent animę. Respondetur huic cõuersioni non subesse subiectum trãsmutationis: accidentia verò hanc habent subiecti similitudinem, quòd permanent sub vtroque transmutationis extremo.

Secundũ argumentum. *Tertium argumentum.*

ARTCVLVS. VI.

Vtrùm facta cõsecratione remaneat in hoc sacramento forma substantialis panis.

Qveadmodũ Durãdus excogitauit materiã panis manere in sacramẽto, ita fuere, q reliną illic censebãt formã eius substãtialem sine materia. Ob idq; licèt quæstio inter catholicos non sit dubia, mouetur tamen vt veritas ab illo errore protegatur. Est ergo cõclusio. Forma substantialis panis & vini non manet in sacramento. Primò, quia si forma illic maneret, nihil de pane conuerteretur in corpus Christi, nisi sola materia: quare conuersio nõ fieret in totũ corpus, sed in eius materiã. Negare hîc videtur D. Thom, posse Deum materiam solam conuertere in materiam & formam corporis Christi: nam supponit nõ nisi materiam in solam materiam posse mutari: eò quòd anima Christi est spiritualis. Quare virtute consecrationis nõ esset illic totum corpus, atque inde fieret forma falsa, Hoc est corpus meum. Secundò, quia si forma panis maneret: aut persisteret ĩ materia, aut ab illa separata. Primum dici non potest, nam si in materia panis persisteret, tunc tota maneret substantia panis, quod suprà impugnatum est. In aliam verò materiam transire non potest, quia vnaquæq; forma vendicat suam sibi materiam dispositam. Si verò seruaretur separata à materia, tunc fieret forma per se intelligibilis, & per se intelligens. Omnis enim forma est huiusmodi, vt in Deo patet, & angelis, & animabus nostris. ¶Est autem ratio hæc S. Thomæ nimium metaphysica, cõtra quã arguitur. Forma panis est res distincta à materia: ergo potest Deus illam absque materia per suam omnipotentiam seruare, eandemq; in esse corporeo, vt nõ esset per se intelligibilis. Non desunt ex discipulis Sancti Thomę, qui ipsum vsqueadeò literaliter intelligant, vt Deũ negẽt posse seruare formã separatã, quin fiat ꝑ se intelligibilis, imò neque albedinem sine subiecto, quin faciat illã esse substantiam intelligibilẽ. At verò Sanct. Thom. non philosophabatur tam crassa Minerua, vt id negaret. Concedit enim quantitatem panis manere in sacramento sine substantia, cur non concederet posse Deum seruare eius formam sine materia? At verò supponit semper non fieri miracula sine necessitate: & ideo loquitur secundùm naturam rerum: forma autem quæ natura sua separabilis est à materia, est per se intelligibilis, & intelligens, vt anima rationalis, & angelus. ¶Tertiò id probatur, nam accidentia panis ob id præcisè in hoc sacramento perdurant, vt per ipsa videatur, tractetur q; corpus Christi, quod fieri non ꝑosset nisi toto pane depulso, corpus sub speciebus contineretur.

Conclusio.

¶Conclu

Expositio articuli. ¶Conclusio præsens, nẽpe formã substãtialem panis nõ manere in sacramẽto, perinde est de fide catholica, atq; alia, quæ cõtra Durandũ cõstituta est, videlicet, nõ manere materiã. Nam eodẽ modo repugnat trãsubstantiationi, quã (vt tam multis canonibus suprà ostẽsum est,) ecclesia fieri cõfitetur in hoc sacramẽto. Transubstãtiatio enim transmutationẽ dicit totius substãtiæ, cuius ideo nulla pars permanet, vt corpus dũtaxat & sanguis sub eisdem speciebus adorẽtur, & sumantur.

Primum argumentum. ¶Est ergo primũ argumentũ S. Thomę nõ contẽnẽdũ. Accidentia omnia panis permanẽt in sacramẽto: forma autem panis est accidens: quoniã fit per artem, quę quidẽ ars formam substãtialẽ producere nõ potest: ergo illa forma permanet. Negat autẽ minorem: quia ars licèt per se solã nõ possit formã substantialẽ producere, vt patet in statua, nihilominus applicãdo actiua naturalia passiuis, eadẽ virtute naturali fieri potest, vt substantia gignatur. Hac enim arte magi Pharaonis ranas fecerũt & serpẽtes. Pari ergo modo per cõmassationẽ farinæ cum aqua, & decoctionẽ per ignem fit forma substãtialis panis.

¶Perspice hic illud, quod. q. præcedẽti art. 3. contra Scotũ adnotauimus: nẽpe panem specie differre à pasta: alioqui forma panis non haberet supra formam pastę nisi accidentia, *Caietanus.* quæ recipit in furno: scilicet, duritiẽ, & saporem &c. Vnde, vt bene hìc arguit Caietanus, cùm ex decretis ecclesiæ hoc solũ habeamus ꝙ sola substãtia conuertitur in substantiã, fieret consequẽs, vt forma panis nõ conuerteretur, sed permaneret in sacramento, quod apparet concessu absurdum. Scotus nanq; non absolutè, sed cũ restrictione debet dicere, ꝙ *Secundũ argumentum.* forma panis quantum ad id, quod in ipsa est substantiale, desinit esse. ¶Secundò arguit S. Tho. forma corporis Christi est anima rationalis, quæ, vt habetur. 2. de anima, est actus corporis physici organici potẽtia vitã habẽtis: sed forma panis cũ sit corporea nõ potest in animã spiritualẽ conuerti: ergo illa permanet. Vide quomodo non admittit formã panis eo ꝙ corporalis est, conuerti simpliciter in animam secundũ suũ esse spirituale, sicut nec cõcesit, materiã posse in animã conuerti. Nisi forsan nõ loquatur de potẽtia Dei absoluta, sed de ordinaria ex vi consecrationis. Respõdet ergo supponendo in homine non esse nisi vnicã formã, quæ ordine quodã tribuit ei omnẽ perfectionẽ, vt esse, & esse corporeũ, & animatũ & rationale: virtute autẽ consecrationis, vt forma sonat, solùm est illic corpus: quare forma panis cõuertitur in animã, quatenus dat esse corporeũ, non autem quatenꝰ dat esse animatũ, aut rationale. Scotus verò dist. 11. q. 3. negat conuersionẽ formę panis vllo pacto in animam Christi fieri, sed fieri, inquit, in formã corporeitatis. Hanc autẽ ambiguitatẽ quæstione proxima art. 1. congruẽtius enodabimus.

Vtrum sint plures conuersiones. ¶Sed contra hãc solutionem S. Thomæ huius secundi argumenti posset fieri aliud. Si enim materia conuertitur in materiã, & forma in formam, duę sunt conuersiones. Et quidẽ Pal. dist. 11. q. 3. & Marsilius. q. 8. art. 2. sic vidẽtur sentire. Ex eorum autẽ opinione subsequeretur eadẽ ratione, ꝙ vna medietas materiæ deberet conuerti in vnã medietatẽ alterius materiæ, & alteram in alteram. Et sic de minoribus partibus. Et tamẽ non potest signari quæ pars in quã conuertatur. Et ideo meliꝰ est forsan dicere, ꝙ nõ est nisi vna cõuersio totius in totũ, per quã synceriꝰ seruatur veritas formæ, Hoc est corpus meũ, quę vnã designat conuersionẽ. Quare S. Th. noluit aliud dicere, quàm ꝙ sic panis vnica cõuersione cõuertit in corpus, vt materiæ materia, & formę forma respõdeat.

Tertium argumentum. ¶Tertiò arguit. Propria operatio rei sequitur formã substantialem eius: sed illud, quod manet in hoc sacramẽto nutrit, & eam operationẽ facit, quam faceret panis existens: ergo illic manet forma. Respondet autem operationũ panis quasdã consequi ipsum ratione accidentiũ, sicut immutare sensus, & tales operationes illic inueniũtur in speciebus panis post consecrationẽ, quia permanent accidentia. Nota doctrinã, quã nos articulo præcedẽti premisimus, ꝙ scilicet accidentia producunt notitias sensitiuas panis, scilicet, Hoc albũ, hoc sapidũ &c. Alię verò sunt operationes, quę cõsequũtur panẽ ratiõe materię aut formæ. s. ꝙ verè nutriũt tanquã cibus, & cõuertũtur in vermes. Et hoc nõ fit per accidentia, nec per panẽ, sed per diuina miracula, vt in subsequentibus monstrabitur.

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm ista conuersio fiat in instanti.

De modo itẽ cõuersionis quærit an sit istãtanea. Et rñdet cõclusione affirmatiua, quòd scilicet est instantanea. *Conclusio.* Probatur, quia fit virtute

virtute diuina, quę cũ sit infinita, à nullo tẽpore pendet. Et declaratur subinde ratione naturali. Triplici enim de causa productio aliqua fit in momento. Vno modo ex parte formæ, quæ est terminus productionis, quæ quidem dum recipit magis aut minus fit successiuè, vt sanitas. Sed si nõ recipit magis & minus, qualis est omnis forma substantialis, fit in temporis momẽto. Vnde omnis generatio fit in instanti, atq; adeo nõ dicitur motus, sed mutatio. Secũdo modo ex parte subiecti, quod quidem, si non est in vltima dispositione ad formam, successiuè disponitur, vt lignum successiuè calorẽ suscipit: vbi autem summũ susceperit, in instãti producitur forma ignis. Vnde aer, quia diaphanus est applicato luminoso in instanti suscipit lumen. Tertio modo actio fit in instanti propter infinitam agentis virtutem, quòd scilicet super naturam vno momento potest materiam disponere, vnde Christ⁹ quo pũcto dixit, ephetha, quod est, aperire, apertæ sunt surdo aures, & linguę vinculum dissolutum. His ergo omnibus causis cõuersio sacramẽtalis est instantanea. Etenim neq; corpus Christi suscipit magis aut minus, neque conuersio subiectum supponit, in quo fiat transmutatio, & fit virtute Dei infinita.

Expositio articuli. ¶ Conclusio hæc præsentis articuli licèt prima facie nemini sit dubia, nihilominus propter amphibologiã fit contra eã argumẽtum, quod tyroni theologo posset molestiam exhibere. Arguitur enim sic. Conuersio fit per illam verborũ formam, Hoc est corp⁹ meũ, quę est practica, idest, efficiens quod significat: illius autẽ prolatio tempore durat: ergo toto illo tenpore fit cõuersio atq; adeò non est momentanea. Et cõfirmatur. Conuersio & consecratio idem sunt, toto autem tempore, quo sacerdos profert verba, verum est dicere, Iste consecrat: ergo pariter verum est dicere, iste transsubstantiat panem in corpus. Enimuerò in causis, quæ successiuè applicantur, siue naturales sint, siue artificiales, toto tẽpore verificatur verbum actionis. Dicim⁹ enim quãdiu panis est in furno, ignis facit panem, & quandiu artifex sculpit lapidem, facit statuam: ergo cõuersio nõ in instanti, sed in tempore fit. *Responsio.* Respondetur, ꝙ conuersio & consecratio vsu & more loquendi accipitur dupliciter. Vno modo pro applicatione causæ, seu pro actione & motu tendente ad conuersionem. Et isto modo non est negandũ quin toto tempore cõuersionis fiat consecratio, sicuti & toto tempore, quo durat forma baptismi fit sanctificatio. Alio modo accipitur pro termino illius actiõis, qui est desitio panis & inceptio corporis, & hęc fit in instãti terminatiuo verborũ: quo pacto & in baptismo infunditur gratia. Sicuti & in naturalibus toto tẽpore, quo aer ĩ cauernis terrę humectatur & ingrossatur, aqua gignitur, & tamen forma eius substantialis in instanti terminatiuo producitur.

¶ Emergit hinc tamen argumentum, ꝙ cùm ad desitionem panis incipiat corpus, necesse est assignare quo in instãti vnum desinat, atq; alterũ incipiat. Nã si panis desinat per vltimum sui esse, tunc vel in eodem instanti incipit corp⁹, & sic in eodẽ erunt ambo, quod est falsum, vel incipiet in altero, & tunc duo instantia erũt immediata, aliàs in tẽpore medio essent species & pane & corpore vacuæ.

Primum argumentum. ¶ Hunc ergo nodum intendit D. Tho. argumento primo dissoluere. Arguit enim sic. In cõuersione prior est substantia panis, & postea substantia corporis Christi: nõ ergo ambo sunt in eodem instanti, sed vnum in vno & alterum in altero: sed inter quæcunq; duo instantia datur tempus mediũ, quia non possunt esse immediata, aliàs tempus componeretur ex indiuisibilibus momentis, quod est tam impossibile, quàm ꝙ continuum cõponatur ex indiuisibilibus punctis: nam vt ait Philosophus. 6. Physic. indiuisibile additũ indiuisibili non reddit maius, ergo cõuersio debet fieri in eo tẽpore, quod est inter vltimũ esse panis, & primum esse corporis: aliàs species illo tẽpore essent sine pane & corpore.

¶ Ad intellectũ responsi, quod rudibus Philosophię nõ est vsq; adeò peruiũ, animaduertendum, ꝙ corpus (& similiter sanguis) incipit esse in sacramento per primũ sui esse momentum, sicuti forma substantialis dum generatur: nam quæ secundùm se tota incipiũt esse in instanti, nequeũt aliter incipere. Panis autem cogitari quidem potest desinere aut per vltimũ sui esse, aut per primum non esse. fuerunt ergo qui arbitrati sunt desinere in sacramento per vltimum sui esse: nam re vera si Deus mundum anihilaret: illo modo mundus esse desineret. Ob idq; subsequenter dicere tenebantur, non eodem instãti quo panis desinit, corpus incipere: aliàs in eodem simul essent: ac subinde illa duo instãtia esse immediata, ne inter illa tempus admiterrent

Quatuor errores in philosophia. quo essent species sine pane & corpore. Igitur qui id sustinebant quadripertiti sunt. Primi enim aiebant, quòd quanuis in eodem tẽpore non possunt esse duo instãtia immediata, sicut neque in eadem linea duo puncta, si tamen referantur ad diuersos motus, quales sunt desitio & inceptio, nihil obstat quominus sint immediata. Sicuti dum duæ hastæ è regione oppositæ se contingunt: tunc enim extrema earum puncta sunt immediata. Responsio tamẽ est sophistica: quoniam vnitas vel pluralitas temporis nõ sumitur in ordine ad vnũ vel ad diuersos motus horum inferiorum, qui finiuntur, sed in ordine ad motum cœli, qui est vnus & perpetim cõtinuus. Quapropter vniuersa instantia sunt in eodem tẽpore, atque adeò esse nequeunt immediata, sed vnum quodlibet coniungit tempus præteritum cum futuro, ac proinde est vtriusque terminus. Alij secundò dicebant, quòd licèt in tempore, quod est mensura cœli, non dentur duo immediata instãtia, nihilominꝰ sunt aliquæ operationes non depẽdentes ex motu cœli, vt sunt angelorum actiones, quę possunt habere instantia immediata. Angelus enim potest esse nũc hìc, & immediatè in cœlo, quia neq; à loco neq; à tempore pẽdet, vt 1. par. quęst. 53. ar. 3. demonstratum est: quare illa duo angeli instãtia sunt immediata. Et cùm hæc cõuersio fiat actione Dei qui ex tẽpore non pendet, idem hìc affirmabant. Sed tamen nec hæc solutio ad rem pertinet: quoniam licèt conuersio à virtute diuina fiat, fit tamen per verborum formam, quę temporali successione profertur. Tertij ergo dicebãt, quòd instans desitionis panis, & aliud inceptionis corporis Christi, sint duo per ordinẽ ad mẽsurata: scilicet, ad panẽ & corpus, sunt tamen vnum in ordine ad tẽpus mensurans. Exemplum est suprà positum. Dũ enim duę hastæ è regione se cõtingunt, puncta intrinseca terminantia sunt duo, sed illud, quod in loco illis respondet, quo se contingunt, est vnum. Attamen & hoc quoque cauillum est, quoniam instantia non dantur intrinseca in motibus desitionis panis, & inceptionis corporis Christi, sicut sunt puncta in lineis inuicem se tangentibus, sed solùm extrinseca in tempore mẽsurante: quare nec duo possunt esse immediata, neq; idem potest esse vltimũ panis & primũ corporis, aliàs in eodẽ essent panis & corpus. Alij ergo dicebant, quòd illa instantia sunt idem re, differentia verò ratione. Sed neq; hoc quicquam valet: nam differentia rationis nõ facit mensuram rei. Quare idem sequeretur absurdum, quòd in eodẽ instanti essent panis & corpꝰ. ¶His ergo repulsis quatuor erroribus, legitima responsio est; panem nõ desinere per vltimum sui esse, sed per primum non esse. Et ratio est, quia licèt transsubstantiatio fiat virtute diuina, quę per se nõ dependet à motu, fit tamen mediãte verborũ forma, quæ successiuo motu profertur, & ideo desinit panis quando desinit prolatio. Motus autem non potest desinere per vltimum sui esse: nam quãdocunque est restat aliqua eius pars futura, sed per primũ non esse: quare nõ sunt duo instãtia desitionis panis & inceptionis corporis, sed vnum, in quo corpus incipit per primum sui esse, & panis desinit per primum nõ esse. Et hoc vocat hìc D. Tho. vltimum instans prolationis verborum: scilicet, intrinsecum, in quo prolatio non est, & immediatè antea erat. Quare panis fuit in toto illo tẽpore præcedẽti, qđ extrinsecè terminatur ad illud instãs. *Solutio legitima.* ¶Qđ si contra sic arguas. Quod nõ est, nullius est causa: forma consecrationis in illo instãti nõ est: ergo non est causa existentiæ corporis Christi in sacramento. Respondetur ad maiorem, quòd licèt tunc non sit causa, quia nõ est, fuit nihilominus causa toto tempore terminato ad illud instãs, sic enim contingit in naturalibus, vt. 8. Physicorum docetur. Motus enim calfactionis est causa formæ substãtialis ignis, quæ producitur in instanti terminatiuo, quo motus desinit esse per primũ non esse. *Arg. cõtra.* ¶Non autem deest & contra hanc sententiam argumentum. Sequeretur enim tunc quòd si scrupulosus morosusque sacerdos prolationem vltimæ syllabæ dictionis, meum, nimium prolixè protraheret, non inciperet illic esse corpus, donec pro suo libito ipse cessaret. Consequens tamen apparet absurdum: nam cùm primùm incipit proferri syllaba, um, completa est significatio. Respondere in scholis solebam, ꝙ fortè postquã incipit vltima syllaba, datur primum instans esse completæ significationis formæ, in quo incipit corpus adesse per primum sui esse, & desinit panis per primum non esse antequã proferatur tota vltima syllaba. Cui tamẽ magis placuerit dicere, quòd consecratio non perficitur, nisi tota prolata forma, concedat consequens huius argumenti: quia non est absurdum. *Aliud arg.*

¶Ex

Corollariũ falsum. ¶Ex his autem subsequi videtur corollariũ, quod omnes concedunt: videlicet, quòd si dum incipitur cõsecratio, inciperet panis naturali causa corrumpi, ita vt in illo primo instanti, quo deberet esse corpus, panis cũ suis speciebus desinat esse, per primum non esse concurrunt omnia, quę sunt necessaria ad sacramentum: nimirum, materia, & forma, & minister, & tamẽ non fit sacramentum. Ego tamen prę terquã quòd casus vix est possibilis negarem materiam concurrere: debent enim species simul esse in momẽto consecrationis, qđ corrupto pane fieri nõ põt nisi virtute cõsecrationis. *Secundũ argumẽtum.* ¶Secũdum argumẽtũ S. Th. est, In omni cõuersione est fieri, & factũ esse, quę quidem nõ possunt esse simul: nam quod fit non factum est, & quod factum est non fit: ergo in hac conuersione est prius & posterius: quæ non possunt esse in instanti. Respondetur, ꝙ in conuersionibus momentaneis simul sunt fieri, & factum esse. Dicitur enim aer nunc primò illuminatus, quia iam habet lumẽ, & nũc simul illuminari, qa antea nõ habebat lumẽ, & sic fit ĩ hoc sacramẽto.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrùm hæc sit falsa, Ex pane fit corpus Christi.

ARTI cul⁹ hic vltim⁹ nõ parũ ad superiorũ explicationẽ cõducit, quo scilicet enũciationes explicãtur, quę in hac cõuersione inter eius extrema affirmari possunt, aut negari. Quas quidẽ Diu⁹ Thom. profectò dissertè enucleat. Iacit ergo primò quatuor pulchra fundamenta, quibus acutè comparat conuersionem hanc per vnum extremum ad creationem, & per alterum ad naturalem trãsmutationẽ, vt per duo extrema medium elucescat. *Primũ fundamẽtum.* ¶Est ergo primũ fundamentũ bimẽbre. Hęc conuersio panis in corpus Christi in aliquibus cõuenit cum creatione & cum naturali trãsmutatione, & in aliquibus differt vel ab ambabus, vel ab earum altera. *Secũdũ fundamentũ.* ¶Secundũ fundamentũ. In duob⁹ cõuenit cũ ambabus: scilicet, & in ordine terminorũ, vt post vnũ sit alius, atq; in eo quòd nõ sint simul. Enim uerò in creatione esse est post nõ esse, vt mũdus post nihil: nunquam tamẽ sunt simul nihil & mundus. Pariter post aerem est ignis, & post album nigrum, nũquam verò vel aer est ignis, vel albũ nigrum. Eodẽ modo post panem est corpus, & nunquam est verum dicere, panis est corp⁹. *Tertiũ fundamentum.* ¶Tertiũ fundamẽtum. Cõueniũt cõuersio sacramẽtalis & creatio, ĩ eo quòd in neutra supponitur subiectum, in quo recipiãtur extrema transmutationis, in quo differunt à naturali transmutatione, in qua supponitur materia. Hinc ergo speculari incipe quemadmodum S. Thom. illam destruat suprà expugnatam opinionem, quòd eadem res, quæ est panis, manet postea facta corpus. Tunc enim idem maneret subiectũ, quod prius fuerat panis, & postea corpus. *Quartũ fundamẽtũ.* ¶Quartũ fundamẽtũ. Cõuersio hæc & trãsmutatio naturalis conueniunt in duobus, licèt parum dissimiliter, in quibus differunt à creatione. Primùm quòd in vtraq; vnum extremum trãsit in aliud, vt aer in ignem, albũ in nigrum, & panis in corpus: cùm tamen in creatione non ens, non transeat in ens. Dissimilitudo autem est, quòd panis secundùm se totum transit in corpus: aer verò non transit in ignem, nisi secũdũ formam remanẽte materia, in qua præfuerat forma, quę depellitur & recipitur noua. Secundò cõueniunt, quòd vtrobiq; remanet aliquid idem, qđ nõ accidit in creatione: dissimiliter tamen: quia in trãsmutatione naturali remanet commune subiectum, sed in sacramento remanent accidentia, quæ inerant subiecto. ¶Ex his ergo quatuor fundamentis colligit sex conclusiones in hac conuersione asserendas, vel negãdas. *Prima conclusio.* ¶Prima. In nulla istarum trium conuersionum affirmatur vnũ extremũ de altero per verbum substantiuum præsentis temporis. Neq; enim cõceditur in creatione, nõ ens est ens: neq; in naturali transmutatione, aer est ignis, aut album est nigrum: neque in hoc sacramento, Panis est corpus. Hæc conclusio colligitur ex secunda parte secũdi fundamenti, quo diximus, nunquam extrema conuersionis esse simul. *Secunda conclusio.* ¶Secunda conclusio. In omnibus hisce conuersionibus possumus vti hac præpositione, ex, vt dicamus in creatione, Ex nõ ente fit ens: & in generatione, Ex aere fit ignis: & ĩ alteratione, Ex albo fit nigrum: & in hac conuersione, Ex pane fit corp⁹. Atque hęc est assertio Ambrosij, quam hìc. D. Thom. in argumẽto. Sed cõtra citat. Legendum enim est, Ex pane, non de pane, vt cõstat ex lib. 4. de sacramentis c. 4. & ex can. Panis. de consecra. dist. 2. Hęc elicitur ex priori membro eiusdem secũdi fundamenti,

damenti, vbi diximus in his omnibus cõuersionibus esse ordinẽ extremorũ. Hæc enim præpositio, ex, nihil aliud dicit, quàm ordinẽ prioris, & posterioris inter terminum à quo, & terminum ad quem. ¶Tertia conclusio. In hac conuersione sicuti, & in trãsmutatiõe naturali vti possumus nomine cõuersionis, quod facere nõ possumus in creatiõe. Sicut enim dicimus: aër conuertitur in ignẽ, & album in nigrũ: ita & panis conuertitur in corpus. In creatione verò non possumus dicere, quòd non ens conuertitur in ens. Hæc propositio elicitur ex prima parte quarti fundamenti, quo diximus in cõuersione naturali, & hac sacramentali vnum extremũ transire in aliud, non autem in creatione: quoniã cõuersio nihil aliud dicit, quàm trãsitum vnius in aliud. Et hoc quoque adnotato aduersus illam refutatam opinionem, quòd res quæ erat panis, est postea corpus. Conuersio nanque dicit transitum: transitus autem substantiæ in substantiam dicit desitionem illius, quod transit. Sicut aër desinit esse cũ transit in ignem. Nisi quòd illa, cum transitus tunc fiat tantummodo secundùm formas manente materia, dicit transformatio, & generatio: hęc verò, vbi tota substantia transit in aliam dicitur transubstantiatio. Sed in conuersione accidentali, vt cum album conuertitur in nigrum, manet eadem substantia. ¶Quarta conclusio. Illa, quæ ratione naturali conueniunt ratione subiecti, non possumus in hac conuersione concedere. Concedimus enim, quòd album potest esse nigrum, & quòd aër potest esse ignis: quoniam verbum posse, dicit potentiam subiecti, quę est ad diuersas, atque adeò ad oppositas formas. Licèt magis propria sit illa prior accidẽtalis, quia manet tota substantia sub vtroque accidẽti, quàm hæc posterior, vbi non manet nisi materia. At verò in hac, inquit, conuersione, (& similiter in creatione,) quia non manet vnũ subiectum, sicut dicere nõ possumus, Non ens potest esse ens: ita neque, Panis potest esse corpus. Perspice quàm planis verbis cõtradicat illi opinioni suprà confutatæ Caietani: nã si res quæ est panis, maneret postea facta corpus, manifestè inde colligeret veritas huius, Panis potest esse corpus Christi, quia maneret tanquàm subiectum vtriusque extremi. ¶Quinta conclusio. Eadem ratione non potest propriè dici, quòd de non ente fiat ens, vel quòd de pane fiat corpus Christi: q̃a hęc præpositio, de, designat causam consubstantialem vtrique extremo, quæ quidem in naturalibus attendetur penes cõuenientiam in subiecto, quod hîc non habet locum. Perpende differentiam inter, ex, &, de, illa enim non dicit subiectum sicut hæc, sed tantùm ordinem. De, verò dicit causam materialem, vt de ligno fit statua. Et simili ratione nõ cõceditur, quòd panis erit corpus Christi, aut fit corpus Christi, sicut neque in creatione conceditur, quòd nõ ens erit ens, aut fiet ens. Quoniam hæc omnia dicunt communicationem in subiecto. Attende iterum repulsam illius repudiatæ opinionis: nã si res, quæ modò est panis, maneret postea facta corp⁹, hæc est vera, panis erit corpus, & fit corpus, sicuti album erit nigrum.

Tertia conclusio. *Quarta conclusio.* *Quinta conclusio.*

¶Sexta conclusio. Ob id, quòd facta consecratione manẽt accidentia panis, secũdùm similitudinem huiusmodi locutiones concedi possunt, De pane fit corpus Christi, Ac perinde, Panis erit corpus Christi. Imò & de præsenti, Panis est corpus Christi. Quare hę & tales propositiones in proprio sensu intelligendæ sunt vbicunque apud sanctos doctores reperiantur. Non vt nomen panis substantiam eius significet, sed accidentia, quæ, vt can. Species. de consecrat. dist. 2. ait Gregor. nomen retinent earum rerum, quæ antea fuerant. Quare hæc tunc propositio, Panis est corpus, non est identica, vt idem significent subiectum & prædicatum, sed idẽ significat, quòd sub pane (hoc est sub speciebus panis) est corpus. Dicuntur em̃ species consecratus panis.

Sexta cõclusio.

¶Omnia argumenta S. Thom. contra illud assertum dirigunt. Ex pane fit corpus. Est ergo primũ. Omne illud ex quo fit aliquid, est id, quod fit ex illo, licèt non conuertatur: etenim, quia ex albo fit nigrum, verum est, album fit nigrum: tamen è conuerso licèt concedamus, ꝙ homo fit niger, nõ tamen concedimus ex nigro fieri hominem: nam vt habetur. 1. Physico. nihil fit nisi ex suo cõtrario, vt homo ex nõ homine: si ergo ex pane fieret corpus, pariter verũ esset dicere, ꝙ panis sit corpus Christi: quod tñ est falsum, cùm res, quæ est panis, non sit subiectum trãsmutationis, vt eadem manet, vt dicebat Caietanus, qui plane hîc iterum condemnatur, ergo non debet cõcedi, quòd ex pane fiat corpus. Respondet præpositionem, ex, significare nonnunquam cum termino à quo subie-

Primum argumentum.

ctum, vt cùm ex albo fit nigrum: & tunc pariter conceditur, Hoc fit hoc. Quandoq; verò nõ significat, nisi purum ordinem prioris & posterioris inter terminũ, à quo, & terminum ad quem, vt cùm dicimus, ex mane fit dies: & tunc non cõceditur, Mane fit dies. Et pariter in ꝓposito cõtingit. ¶ Atq; eodem modo respondet̃ ad secundũ, quod est hoc. Fieri terminatur ad esse vel factũ esse: sed hęc nunquam est vera, Panis est, aut erit corpus. Respondetur ad maiorem, illã habere verũ, quando extrema communicant in subiecto, vt quia ex albo fit nigrum, albũ erat nigrũ: & quia ex ligno fit statua, lignũ est statua: hîc autem nõ manet idem subiectum. ¶ Tertiò arguitur. Omne illud, ex quo fit aliud, cõuertitur in ipsum: hîc autem nõ apparet cõcedẽdum, quòd panis cõuertatur in corpus: nam cõuersio hæc multò est mirabilior creatione, in qua tamen nõ conceditur, non ens conuerti in ens: ergo falsum est, quòd ex pane fiat corpus. Respondetur concesso plura esse mirabilia ac difficilia in hoc sacramẽto, quàm in creatione: illic enim vnum est tãtũ difficilè, quòd ex nihilo fiat aliqd: qui tñ est proprius modus agendi primæ causæ, quando se sola agit, quia tũc neq; ex subiecto neque ex alia causa pẽdet. Cæterùm in hoc sacramento hoc est difficile, quòd totum conuertitur in totũ, ita vt nihil prioris maneat. Vide quomodo nõ maneat res, quæ est panis: neque aliqua pars eius, quod quidẽ non pertinet ad communem modum agẽdi causæ primæ, sed est miraculum maximè singulare. Præterea & hoc habet difficile, quòd accidentia maneant corrupta substãtia, & multa alia. Quare ob id, quòd conuersio hæc est mirabilior, concedimus conuersionem hîc, quam in creatiõe negamus. ¶ Quartò arguitur. Id ex quo aliquid fit, potest esse illud: sed panis non potest esse corpus: ergo neque ex illo fit corpus. Respondetur ad maiorem, ꝙ posse dicit potentiam subiecti: hæc autẽ cõuersio non fit per potentiam subiecti, sicuti ex aëre fit ignis propter potentiam materiæ, sed ex omnipotentia causæ agentis Dei. Quare non conceditur, Panis potest esse corpus.

Secundũ argumentum. *Tertium argumentum.* *Quartũ argumentum.*

DISTINCTIO decima, De modo, quo & Christus, & accidentia existũt in sacramento.

Capi. j.

EADEM igitur nos catholica fides cõmonitos habet, virtute ꝓfatę cõuersionis totũ Christũ sub vtrisq; speciebus veraciter cõtineri: nempe, sub speciebus panis corpus eiꝰ ex vi sacramẽti: videlicèt, virtute cõsecratricis formæ, Hoc est corpus meũ, quę facit, vt panis directè cõuertatur in corpus: sanguinẽ verò per concomitantiam, ob id, ꝙ & in cælo corpori cõiunctus est. Sub speciebus autẽ vini vice versa se habẽt sanguis & corpꝰ. Ex quo fit consequẽs, vt in triduo dominicæ sepulturæ, nec sub speciebus panis sanguis, qui effusus erat, neq; sub speciebus vini corpus, quod erat exangue, cõtineret. Eademq; rõne quãtitas eiusdẽ corporis, & sanguinis dimensiua, licèt non ex vi sacramenti, tñ ex eadẽ naturali cõcomitantia in eodẽ sacramento existit. Vñ subsequitur, vt sub singulis specierũ particulis, siue vnitas, siue fractas cõsideres, totus verè sit Christus, iuxta verbũ Augustini in sermone

Augu. cap. Singuli, de cõsecr. d. 2.

mone, q de cōsec.d.2.can. Singuli, refertur, quo ait, Singuli accipiunt Christū Dominū, & in singulis portionib⁹ tot⁹ est, nec per singulos minuit̃, sed integrū se prębet in singulis. Hęc ille. Corpus enim incorruptibile est: quare per se nō diuiditur, sed fractione specierū frangitur, secūdùm Apostolū, vbi ait, Panis, quē frangimus, nōne participatio Domini est?

1.Cor.10.

Cap.ij. ¶At verò cùm Christ⁹ in hoc sacramēto nō sit secūdùm modū suæ quātitatis, fit vt nec sit tāquam in loco, aut circunscriptiuè, aut definitiuè, sed sacramentaliter: atq; eadē rōne nō ꝑ se, sed specierū motu mouet̃. Atq; adeò neq; vllo corporeo oculo, aut sensu ꝑcipi pōt, sed solo intellectu illius, qui beatifica Dei visione fruit̃. Nā dum aliqua humana effigies manētibus specierū dimēsionib⁹, in sacramēto apparet, nō est vera Christi caro, sed similitudinaria per mutationem reliquorū accidentium panis.

Ca.iij. ¶Sunt igit̃ in hoc venerabili sacramēto, vt fides catholica docet, accidentia panis & vini sine subiecto, cui inhæreant, tametsi quantitas modo quodā nō improprio reliquorū subiectum censeat̃. Vn̄ Aug.lib.sententiarū Prosperi, Nos, inquit, in specie panis & vini, quā videm⁹, res inuisibiles, id est, carnem, & sanguinē honoramus. Ob idq; & agere possunt, & vsque ad sui corruptionem peregrinis actionibus affici. Sensu eñ deprehendimus, & in pulueres verti, & in vermes putrefieri, &, vt est in cōfessione Berengarij, frangi, & dentibus atteri: quare, & sumptæ nutrire valent. Quò alludens Paulus ait. Alius quidem esurit, alius ebrius est.

August.

Ca.iiij. ¶Cùm autē speciebus vini liquor alius infunditur, quādiu illæ manēt, sanguis sub illis tātùm continetur. Nā liquor infusus, vt can. Cùm Marthæ. de celeb. missa. ait Innocē. nec trāsit in sanguinē, neq; verò sanguini, sed accidentibus prioris vini commiscetur.

DISTINCTIONIS decimæ, Quæst. prima de modo, quo Christus existit in hoc sacramento.

S.Thom.3.part.quæst.76.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm totus Christus contineatur sub hoc sacramento.

DISTINCTIO hæc superiori est annexa. Expeditis enim difficultatibus conuersionis, subsequitur, vt de existentia tam Christi, quàm accidentium in sacramento, facta cōuersione, dicamus. Est ergo prima quęstio de existentia Christi, cuius primus articulus est, vtrū totus contineatur sub hoc sacramento. Est enim Christus nomē Dei, & hominis,

hominis, suppositi, scilicet, quod in diuina, & humana natura subsistit. Et ideo substantias ambas, & accidētia, quæ in ipso sunt, cōprehēdit: nempe, diuinitatē, & totā humanitatē secūdū animā, & omnē corporis partē, etiā sanguinē, licèt nō sit corpori vnit⁹, oīaq; eius accidētia, ac pinde quātitatē, quam tam exiguus locus capere nō videt. Et respondet D. Tho. tribus cōclusionibus. ¶Prima. Omnino necesse est cōfiteri secūdū fidē catholicam, ꝙ totus Christus sit in hoc sacramēto. Hāc nō probat, sed ex fide supponit: qm̄ cū in cęlo tota sit humanitas diuinitati vnita in vnitate suppositi, nefas esset suspicari corp⁹, quod existit in sacramēto, ab eadē esse diuinitate dimissum. Ob idq; fides catholica credere nos admonet, sic esse quantū ad hoc in sacramēto, vt est in cælo. At verò qm̄ formę cōsecrationis nō exprimūt nisi corp⁹, & sanguinē, Sciēdum, inqt, aliquid in sacramēto altero duorū modorū existere. s. aut ex vi sacramēti, aut ex naturali cōcomitantia. ¶Est ergo secunda cōclusio. Ex vi qdē sacramenti existit sub speciebus id, in qđ directè substātia panis & vini præexistens cōuertit, prout verbis formæ significat, Hoc est corp⁹ meū, &, Hic est sanguis meus. Itaq; sub speciebus panis tm̄ est corpus, & sub speciebus vini tātū est sanguis. Hęc nō aliter ꝓbatur, q̄ ꝙ forma, cū sit practica, tm̄ efficit, quantū significat. ¶Tertia cōclusio. Ex naturali cōcomitātia est in hoc sacramēto qcquid ei cōiunctū est, in quod cōuersio terminat. Probat, qa si duo sunt realiter cōiuncta, vbicūq; est vnū, ibi est alterū: sola em̄ mētis ratione pōt vnū sine altero cōsiderari. Fit ergo cōsequēs, vt tā sub speciebus panis, q̄ sub speciebus vini totus Christus cōtineat. ¶Prima articuli huius cōclusio. s. Christū esse totū in sacramēto, fide catholica, vt ait S. Tho. ꝓfitemur. Alię verò duæ: putā, ꝙ aliquid eius ibi sit ex vi sacramenti, alia verò ex cōcomitātia, veritas est, quam Theologi ex ipsis cōsecrationum formis deduxerūt. Apparet aūt, oīa illic esse ex vi sacramēti: nā sola verborū vis facit, vt illic sint oīa. Respondet, ꝙ esse ex vi sacramenti nō hoc tm̄ sonat, ꝙ rōne sacramenti illic existat, sed ꝙ sit expressum in forma, atq; adeò sit ꝓximus cōsecrationis terminus, q quidē, licèt esset ab alijs seiunctus, existeret illic.

Prima conclusio. *Secūda conclusio.* *Tertia conclusio.* *Expositio articuli.*

Argument. ¶Aliter tn̄ cōtra rationē S. Th. ad tertiā conclusionē arguit. Nō em̄ sequit, ꝙ si sint duo realiter cōiūcta, vbicūq; sit vnū, ibi sit aliud: diuinitas enim Christi, vbiq; est per essentiā præsentiā, & potentiā, & tn̄ humanitas eius, quæ est eidē diuinitati in cælo cōiuncta, nō est vbiq;. Secūdò arguit Dur. dist. 10. q. 2. In cęlo corpus Christi habet ꝓpinquitatis pręsentiæq; respectū ad cælū, in quo est: tn̄ illā præsentiā non habet in sacramēto, quod ab eodē cælo longè distat. Tertiò. Illa subiūcta ꝓpositio est falsa, qua ait, illa, quę realiter cōiungunt, sola animæ operatione discerni: nā illa, quæ realiter cōiungunt, vt aīa & corpus, realiter nihilominus distingunt. Ad hæc respondet, maximā intelligi primùm, qn̄ vnū illorū nō habet modū existendi eminētiorem, & magis illimitatū. Diuinitas em̄ Christi rōne suæ infinitatis est vbiq;, humanitas verò minimè. Item intelligit de absolutis: nā respectus extrinsecus aduenientes, vt præsentia cæli, possunt esse in vno loco, & non in alio. Itē qn̄ dixit, ea, quæ realiter cōiungunt, sola animæ operatiōe discerni, nō intellexit sola ratione distingui, sed ꝙ solo intellectu cōsideret vnū esse sine alio. Neq; negauit de potentia Dei absoluta posse separari. Quare ambigere nemo pōt, quin Christus posset facere, vt corp⁹ esset in sacramēto, & nō aīa, neq; quātitas, neq; aliquod eius accidēs, sed loquit de naturali cōcomitantia supponendo, vt res habet, ꝙ Dn̄s nō facit hîc aliud miraculū, q̄ quod in forma explicat. ¶Dubiū aūt est, cū dicit corpus esse sub speciebus panis ex vi sacramēti, quomō accipiatur corp⁹. Pōt em̄ tribus modis nomen hoc vsurpari. Vno. s. vt sit genus subalternū directè positum in prædicamēto substantiæ, sicut dicimus, ꝙ animal est corpus, & corpus substantia. Secūdo modo accipit, vt est species quātitatis cōtinuæ, quæ sunt tres. s. linea, superficies & corpus. Et tertiò deniq;, vt est altera pars cōpositi, quæ differt ab anima: constat enim homo ex corpore & aīa. ¶Ad hoc respondet, nō accipi primo, aut secūdo modo, sed tertio. De secūdo nō est dubiū, qa quantitas nō est substantia, cū tn̄ hæc cōuersio sit trāsubstantiatio. Et de primo etiā ꝓbat, qa tunc corpus supponeret pro aggregato ex aīa & corpore, atq; adeò p cōicationē idiomatū supponeret ꝓ ipso supposito Christi. Nam vt verè est homo & animal, sic est corpus. Et tn̄ forma non dicit, hîc sum ego, sed, Hoc est corpus meū. ¶Itē arguit. Christus dn̄s dedit nobis corpus suū, & carnē in cibū ad manducādū: corpora aūt animaliū, dum nobis

Dubium. *Responsio.*

nobis in cibum veniũt occisa sunt,atq; adeò animã nõ includunt. Accipitur ergo hìc corpus,vt distinguit ab aïa,quam ideo nõ includit in recto, vt supponat pro aggregato ex corpore & aïa, sed in obliquo,qa habet esse corporeũ ab aïa,sicut album ab albedine. At qm̃ post mortẽ Christus resurrexit & viuit, idẽ corp⁹ cõsecrat̃,quod in cælo vita fungit̃. ¶Sed tñ esto, corpus accipiat̃ hìc pro altera parte cõpositi,dubiũ restat quæ nã res sit illa. Illi nãq; ex nominalibus,qui vnã tantùm animã in homine agnoscũt, (nã Okam plures fingit) aiũt corpus esse nihil aliud,quàm materiã primã. Quoniã in homine,non est alia pars substantię,q̃ materia. Atq; hãc opinionẽ amplectitur Gabr.in.4.d.11.q.1.& in can.lectione.42. Scot. verò di.11.q.3.dicit, corpus esse aggregatũ ex materia & forma corporeitatis,quam ponit coęuam materię. Ait quippe,dũ aër cõuertitur in ignẽ, nõ fieri resolutionẽ vsq; ad materiã primã,sed manere cõpositũ ex materia & forma corporeitatis,cui superuenit forma ignis. In ꝓposito ergo ait, formã panis cõuerti in formã corporeitatis Christi,illamq; duntaxat subinde ex vi cõsecrationis manere in sacramento.

Gabriel. Scotus.

¶Attamẽ contra priorẽ opinionẽ est argumentũ,ꝙ corpus nõ dicit merã materiã primam,sed ipsam cũ oïbus organis,& dispositionibus ad vitã necessarijs,quæ habere non põt nisi per aliquã substantialẽ formã,secundùm sententiã Aristo.2. de aïa,vbi ait,aïam esse actũ corporis physici organici potẽtia vitã habentis. Deinde arguitur. Sequeretur secũdùm illam opinionem, ꝙ si materia corporis Christi daretur sine forma, quod ipsi admittunt,tunc panis dum consecratur, nõ cõuerteretur nisi in materiã:imò ꝙ neq; modò cõuertitur nisi in illam. ¶Sed contra opinionem Scoti arguitur. Sicuti forma accidẽtalis est actus totius substantiæ,ita & forma substantialis est actus,immediatus materiæ primæ. Vnde colligit̃,ꝙ in omni corruptiõe fit resolutio vsq; ad materiam primam, vt in generatione adueniat forma nudæ materiæ tãquam actus suæ ꝓpriæ potentię. Quapropter,ꝙ maneat cõpositum actu in corruptione,cui superueniat alius actus substantialis, syncera philosophia abhorret. Optimè ergo conclusit S.Thom.art.6. præcedentis quæstionis, formã panis cõuerti in animã Christi quatenus dat esse corporeum: ac perinde hìc dicẽdum ex vi cõsecrationis manere hìc corpus Christi, quod supponit ꝓ altera parte compositi cõnotando illam formã, à qua recipit esse corporeum,quæ est anima rationalis. Sub qua ideo præcisa ratiõe est hìc anima ex vi consecrationis.

Cõtra Scot.

¶Contra hanc aũt sententiam arguit Scotus loco citato dupliciter. Primò. Si anima rationalis daret homini esse corporeũ, & esse rationale,sola ratiõe differret inquantum dat vnum esse à se ipsa, inquantum dat aliud. Ex quo cõsequeretur, ꝙ forma panis conuerteretur in ens ratiõis. At verò cõcesso antecedenti negatur hęc cõsequentia. Sæpe em̃ impugnatores D.Tho. hoc fallit,ꝙ putant,ob id quòd distinctio sit rationis extrema esse essentia rationis,cũ tñ aïa,licèt diuersis ratiõibus à se ipsa distinguatur ꝑ distinctionem rõnis, nihilominus ipsa vtroq; modo sit ens reale: quare forma panis in ens reale cõuertit̃.

1. Argumẽ. Scoti.

¶Secundũ argumẽtum Scoti & Gabrielis est. Si hostia, quam Christus cõsecrauit in cœna,mansisset in triduo consecrata,idem corpus virtute præteritæ cõsecrationis conseruaret̃ sub speciebus: & tñ tunc corpus nõ habebat esse corporeũ ab anima rationali, quippe quæ per mortẽ fuit ab ipso separata: ergo nõ erat illic ex vi consecrationis nisi forma corporeitatis, quę mãsit in cadauere: atq; adeò illa erat,in quã dum fiebat consecratio,conuersa fuit forma panis. Absurdum enim est dicere, ꝙ illa forma, quæ fuit terminus cõsecrationis nõ maneret semper in sacramento. Eadem ratione concludit Gabriel, quod cõuersio fit in solã materiã, vtpotè quæ sola manet in corpore viuo & mortuo.

2. Argumẽ. Scoti. & Gabrie.

¶Ad hoc respondetur per distinctionem maioris.s. ꝙ mansisset idem corpus in triduo in illa hostia. Mansisset em̃ idẽ eo modo, quo in esse naturali manebat in sepulchro nõ enim aliud est in sacramẽto quàm est in natura,in sepulchro verò mãsit: idẽ quantũ ad materiã, & hypostaticã subsistentiam, quia mansit corpus assumptum à verbo,non tamen idem mansit formaliter, quia non ab eadem forma habebat esse corpus,sed à forma cadaueris. Quod em̃ maneret eadem forma corporeitatis, quæ erat in viuẽte,iã modò impugnatum est. ¶Sed præterea arguit̃. Cùm corruptio vnius sit generatio alterius, necesse est, vt abeunte anima Christi à corpore,succederet in corpore alia noua forma cadaueris, quandoquidem tam verè mortuus fuit inquantum homo,q̃ cæteri hominũ. Et profectò negare cadauer in

Christo, est quodãmodo verã negare mortem. Sũt aũt qui horribile arbitrant ponere in Christo formã cadaueris, vt quę via est ad corruptionẽ. Eò ꝙ dixerit Psaltes. Nõ dabis sanctum tuum videre corruptionem. Nihil hoc tamen absurditatis habet: nã homo etiã cum anima rationali corruptibilis est, & tamẽ Christus factus est homo. Nõ ergo plus deformitatis habet cõcedere in Christo formam cadaueris, quàm confiteri mortuum fuisse & sepultum. Verbum enim Psalmistę hoc tantùm admonet, ꝙ virtute diuina cadauer illud foret seruandum, ne vlla ex parte corrumperet, quousq; integrum resurgeret. Ad formã ergo argumenti respondetur, ꝙ in triduo mãsit idem corpus Christi eo modo, quo corpus defuncti dicitur idem, quod fuit viuẽtis, atq; eidem diuino supposito vnitum. Quare nõ sequitur, Erat corpus ab alia forma: ergo non erat idem. Hoc enim esset verũ si forma esset pars intrinseca corporis sicut anima est pars hominis: & tamẽ nõ est nisi extrinseca sicut albedo albi, vt iã suprà expositum est. Vnde sicut si Petrus perdita ista albedine acquireret aliam, maneret idẽ albũ, ita illic manebat idẽ corp⁹ materialiter.

In Christo defuncto fuit forma cadaueris.

1. Argum. ¶ Punctum hoc tangit S. Tho. argumento primo, qđ est huiusmodi. Corpus Christi incipit esse in sacramẽto ꝑ conuersionẽ: panis autem & vinum cõuerti nõ possunt in diuinitatẽ Christi, neq; in eius animã: Christ⁹ verò constat ex tribus substãtijs: scilicet, diuinitate, aĩa, & corpore: ergo non est totus Christus in sacramento. Respondet, argumentũ concludere diuinitatem, & animã Christi secundùm esse spirituale non esse in hoc sacramẽto virtute cõsecrationis, sed ex reali concomitantia: quoniã diuinitas corpus assumptũ nũquam dimisit, neq; in triduo. Quare in symbolo Ephesino, vt suprà dictũ est, & refert de cõse. d. 2. can. Necessariè, cõfitemur, ꝙ in hoc sacramẽto participes efficimur corporis & sanguinis Christi, nõ vt cõmunem carnẽ percipiẽtes, nec viri sanctificati, & verbo coniuncti secundũ dignitatis vnitatẽ, sed verè viuificatricẽ, & ipsius verbi ꝓpriam factam, (id est illi vnitã.) At quoniã anima in triduo separata fuit à corpore, si tũc fieret cõsecratio corporis, nõ esset in illo sacramento anima, neq; ex vi cõsecrationis, neq; ex concomitãtia. Verùm quia dum resurrexit, aĩa reddita est corpori, & vt ait Pau. Rom. 6. iam non moritur, nũc in sacramento est ipsa anima ex concomitantia. Quod intelligitur inquantũ dat esse viuens, & rationale: nam inquantũ dat esse corporeũ, iam dictũ est, esse idẽ ex vi consecrationis. ¶ Ex hac solutione fit cõsequens, ꝙ si in triduo fieret cõsecratio, ex vi consecrationis esset illic forma cadaueris. Quapropter si hostia illa cõsecrata conseruaret vsq; ad diem resurrectionis, virtute eiusdem elapsæ cõsecrationis esset aĩa succedẽs formę cadaueris, dansq; subinde esse corporeũ. ¶ Arguitur aũt, ꝙ aĩa non solũ quatenus dat esse corporeũ, verùm & quatenus dat esse vitale, & rationale sit in sacramento. Idẽ efficit nũc forma, qđ fecit dum Christus consecrauit: sed ipse consecrauit corpus tũc viuũ, quale tũc habebat, habensq; esse rationale: ergo tale corpus est ex vi sacramẽti. Itẽ arguitur autoritate Hugonis lib. 2. de sacra. par. 8. ca. 3. & Inno. lib. 4. cap. 12. vbi vltro citroq; differentes vtrũ tradiderit Christus discipulis, ac subinde nobis in sacramento corpus mortale, an immortale, in hãc eandẽ flectuntur partẽ, ꝙ dedit nobis corpus immortale quale nunc est: immortalitatẽ autẽ non habet, nisi per animam quatenus est immortalis, quod habet inquantum rationalis.

Concilium Ephesinum.

Argum.

Hugo.

Aliud arg. ¶ Sed ex cõtraria parte nihilo debilius arguitur, ꝙ non deberet hìc esse nisi forma cadaueris, qualẽ habuit in triduo: nã dedit nobis corpus, vt est esui aptũ: nõ autẽ comedimus corpora animaliũ nisi exanima, quod, vt suprà diximus, videt significasse dicens, Quod pro vobis tradetur. Respondetur ex vi cõsecrationis neq; esse corpus viuũ nec mortuũ, nec mortale, nec immortale, sed simpliciter corpus, ꝓut verba sonãt, siue viuũ, siue mortuum. ¶ Vnde ad primũ argumentũ respondetur, ꝙ quanquam Christus viuus cõsecrauit, non tñ consecrare voluit nisi corpus, & hãc virtutẽ dedit formæ, qua ideo in triduo etiã vtendũ esset dum erat mortuus, & modò dum viuit. Vnde cũ adiecit. Quod ꝓ vobis tradetur, solũ significauit id ipsum, quod erat futurũ in pretium redẽptionis, relinquẽdum in cibũ sustentatiõis: sed quia nõ dedit carnes mãducãdas nobis sub forma carniũ, nihil refert sint ne viuæ an mortuæ. Quapropter, quod ait Hugo tradidisse nobis corpus immortale, intelligitur, ꝙ tradidit nobis corpus, quod non erat incinerandũ, sed resumpturũ animã, in qua erat perpetuò victurũ: quæ tamẽ anima non est hìc, nisi per naturalem cõcomitantiam. ¶ Aliter tamen arguitur,

Argum. de diuinitate.

tur, quod sit in sacramento diuinitas ex vi cõsecrationis. Quicquid enim exprimitur in forma est ibi virtute cõsecrationis: illic autẽ exprimit, corpus meũ (hoc est, Christi) existere esse aũt Christi nõ põt nisi assumptũ à diuinitate, vt modò ex cõcilio Ephesino allegatũ est: ergo virtute consecrationis illic est diuinitas. Negat consequentia: nã etsi nõ possit esse Christi, nisi assumptũ à diuinitate, nihilominus etsi esset vnitũ in cælo, & nõ in sacramento, verificaretur forma: esset enĩ corpus Christi quãuis hic nõ esset Christus. Quare forma in rigore non significat, quod in sacramento sit vnitũ. At quia re vera nõ dimisit illud, ex concomitantia est illic diuinitas. Eo potissimũ, quod in triduo in rigore nõ erat corpus Christi, sed corpus, quod fuerat Christi, vel corpus suppositi, quod fuerat Christus. Et nihilominus tũc fieri poterat cõsecratio.

Secundũ argumentum. ¶Secũdò arguit S.Tho. Christus est in hoc sacramento secũdũ quod cõpetit refectioni fideliũ, quæ in cibo & potu cõsistit: dominus autẽ Ioan.6. Caro mea, inquit, verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: ergo ex vi sacramẽti solùm est hìc caro, & sanguis: in corpore autẽ sunt alia multa, vt nerui & ossa: ergo non est illic totũ corpus ex vi sacramenti. Respondet, totũ corpus, vt verba sonant, esse in sacramẽto. Quare Ioan.6. Caro accipitur pro toto corpore includẽte neruos, & ossa, & omnia, vt distinguitur contra sanguinẽ. Appellauit autem corpus carnẽ, quia illa est ad mãducationẽ aptior quàm ossa.

Notandum. ¶Nota ergo hìc, quod nõ est ex vi sacramenti solùm corpus sicut lapidis, aut ferri, quod nõ habet partes heterogeneas: sed corpus humanũ, quod dicit compaginẽ ex ossibus, & neruis, & carne, & diuersis organis, hoc est, diuersarũ cõplexionũ, & qualitatũ, vt suprà ex Aristotele. 2. de anima citatum est, vbi ait, animã esse actũ corporis Physici, organici, &c. Et sic accipit ecclesia carnẽ dũ cãtat. Verbo carnẽ efficit: nã & can. Nos autẽ. & can. Corpus. atque multis alijs de cõsecr. dist. 2. caro pro corpore accipitur. ¶Atque hinc magnũ argumẽtũ aduersus Scotũ struitur, quod nõ sit virtute cõsecrationis solũ cõpositũ ex materia, & forma corporeitatis. Nã illa forma solũ faceret corpus, vt est genus omniũ corporũ, non autẽ corpus humanũ ex ossibus, & carne compactũ, & organis efformatum. ¶Cõtra hoc autẽ est argumẽtũ fortius, quàm suprà fecimus. Sequeretur, inquã, quod non esset idẽ corpus in triduo Christi mortui, quod nunc est viuentis: nam vt inquit Aristo. oculus mortui nõ est oculus nisi æquocè, & pariter carnes cadaueris non sunt carnes nisi equocè. Respondetur, vt suprà, satis esse, vt fit idẽ corpus eo modo, quo dicimus, corpus idem Petri sepeliri. Est.n. articulus fidei Christũ fuisse sepultũ, propterea, quod eius corpus fuit sepultum.

Tertium argumentum. ¶Tertiũ argumentum est, de quantitate corporis Christi, quę cùm sit sex vel septẽ pedum, non videtur capi sub speciebus paruæ hostiæ. Et respondet, quod cũ facta conuersione panis in corpus, & vini in sanguinem, oĩa accidentia ipsius panis, & vini maneant, consequens est, vt etiã dimensiones maneãt quibus etiã panis & vinũ mẽsurabantur, ac subinde subsequitur, vt eædẽ dimẽsiones panis & vini non conuertantur in dimensionẽ corporis Christi, sed tantũ substantia in substantiã, vt verba formæ sonant. Quapropter dimensiones corporis Christi non sunt in sacramento ex vi consecrationis, sed per concomitantiã sicut diuinitas & anima. Ex quo rursus sequitur, quod corpus Christi nõ est sub speciebus per modum quantitatis: quia non est ibi rõne illius, sed est per modũ substantiæ: quẽ quidem modũ quantitatis ipsa concomitatur. Substantia autẽ ex natura sua tota continetur in parua quãtitate, imò in pũcto: tota enim natura aëris, non quidẽ tota quantitatiua, sed tota ratio speciei, quæ explicatur per definitionem, est sub qualibet particula quantitatis aëris. Et si non haberet quantitatem, esset in puncto, sicut est natura Angeli: tota ergo substantia corporis est sub vtraque specie. Et quia quantitas est illic tantùm per concomitantiã, tota etiam eius quantitas est sub qualibet particula, vt articulo quarto monstrabitur.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm totus Christus cõtineatur sub vtraque specie huius sacramenti.

NON satis est credere Christum esse totum in sacramẽto, sed nosse oportet, vtrũ sit totus sub speciebus panis, & totus sub speciebus vini. Ad quod D.Thom. respondet duabus conclusionibus. Prima, Certissimè tenẽdum est, quòd sub vtraque specie sacramenti totus sit Christus, iuxta glos. super illud simi- *Prima conclusio.*

liter & calicē. 1. Cor. 2. affirmantē, quòd sub vtraq; specie panis & vini idē sumit. Aliter, tñ est sub alijs speciebus, q̃ sub alijs. Nā sub speciebus panis est q̄dē corpus Christi ex vi cōsecrationis, sed sanguinis ex naturali concomitātia, sicut diuinitas & aïa: sub specieb⁹ verò vini è cōuerso est quidem sanguis ex vi cōsecrationis, & corpus ex naturali cōcomitantia sicut diuinitas & aïa, eò q̧ nunc sanguis Christi nō est à corpore separatus sicut fuit in triduo. ¶ Hinc infert cōclusionē secūdam, q̧ si in triduo fieret cōsecratio corporis, illic nō esset sanguis ex cōcomitātia, neq; si fieret cōsecratio sanguinis, illic esset corp⁹. Supponit enim D. Thò. totum tunc sanguinem fuisse effusum, & à corpore separatum.

Secūda conclusio.

Expositio articuli.

¶ Quòd totus Christus sit sub vtraq; specie in dubiū reuocare nō licet, quia est fides catholica. Non solū ꝓpter glossam, quam hìc D. Tho. citat, cæterū ob decretū concilij Florentini. Quæ itidē veritas ex more ecclesiæ colligit, æqualiter adorātis sanguinē ac corpus, quod nisi sub vtraque specie totus esset Christus, nō faceret, imò suos erudiret alumnos, vt inter cultū sanguinis, & cultū corporis discerneret. ¶ At verò circa postremū verbū secundę conclusionis. s. q̧ in triduo sicut in rei veritate corpus erat separatū à sanguine, ita si tunc fieret consecratio, neutrū esset sub speciebus alterius, litē mouet hìc Caietanus aduersus Scotū in. 4. dist. 10. q. 4. Scotus enim illic, licèt cōcedat cōclusionē: videlicet, q̧ in triduo, nec corpus esset sub speciebus sanguinis, nec sanguis sub speciebus corporis, negat tñ illā causalē, qua ex existētia naturali in cælo infertur similis existētia sacramentalis, & è cōuerso. Imò ponit duas cōtrarias cōclusiōes. s. q̧ posset corpus, & sanguis aliquas habere proprietates, & modum existendi naturalem, quas q̄dem proprietates, & modū nō haberet sacramētaliter, & è conuerso. Nā existētia, inquit, corporis Christi in rerum natura indifferens est, vt existat naturaliter vel sacramētaliter. Quare potuisset De⁹ sine eo, q̧ Christus nasceretur è virgine ponere in sacramēto corpus, eò modo quo nunc est, vnitum diuinitati, licèt nullibi modò naturali existeret. Et eadē ratione posset nunc in cælo habere quantitatem, quam nō haberet in sacramēto. Et potuit etiā facere, vt licèt in triduo esset corpus à sanguine separatū, nihilominus in sacramento essent tūc cōiuncta, & vice versa, vt licèt in cælo sint modò coniuncta, sint in sacramēto separata. Cōtra hanc autē opinionem, nō opus erat tam acri oppugnatione insurgere, quàm Caietanus instruit: nam si sermo sit de potentia absoluta, nemo ambigere debet, quin hæc omnia Deus poßit facere, vt suprà dictum est. Quinuerò quanuis anima in triduo fuerit à corpore separata, potuit Deus facere, vt in sacramēto esset ei cōiuncta. Sicut & me viuente potest mei partes alibi seorsūm disiūctas ponere. At verò S. Tho. nullā istorū miraculorū rationem habet, quæ ad rem non pertinēt, sed vno supposito admirandæ cōsecrationis effectu, cętera (quod officium theologorum est,) secundū rerū naturam perpendet. Sed quorundā ingeniū est rationes, quæ ex natura sacramēti pullulāt, per potentiam Dei absolutam impertinentißime infirmare & labefactare. ¶ Vehementius tñ argumentum cōtra conclusionē huius articuli fit hoc modo. Sanguis non est corpori vnitus ꝑ cōtinuationem, sed per venas, & arterias proprium habet motū: nam si continuus esset, tunc dū de vena vel naribus emittitur, discrasia illa interna, hoc est discōtinuatio dolorē faceret: cuius contrariū experientia docet: ergo sanguis nō informatur anima rationali: nam q̧ eadē anima duo disiuncta corpora informet, impoßibile est. Hinc ergo primū cōsequitur, vt sub speciebus vini ex vi consecrationis nō sit aïa: nam cū nō informet sanguinē, nō dat ei esse sanguinis, atq; adeò forma vini nō conuertitur in ipsam. Item neq; est illic corpus ex cōcomitantia, postquam in cælo nō est vnitū sanguini. Et cōfirmatur secūdò. Dū Christus cōsecrauit suū corpus, neq; ex vi cōsecratiōis, neq; ex cōcomitātia erat in sacramēto cœna, quā crudā habebat in stomacho, q̄a nō erat pars corporis: ergo neq; sanguis eadē rōne. Et tertiò id cōfirmat. Christus nō ꝓpriè videtur assumpsisse sanguinē. Haud eñ assumpsit nisi humanitatē, quæ cōstat ex aïa & corpore: aïa autē cū nō informet sanguinem, non perficit eum, nec tribuit ei vitā, sanguis enim non viuit: Christus verò nō videtur assumpsisse nisi corpus per aïam perfectū & viuēs: si ergo nō assumpsit sanguinē, nō sequitur, vt consecratū corpus concomitetur sanguis, aut cōsecratū sanguinē cōcomitetur corpus. ¶ Ad hæc respōdetur, q̧ etsi sanguis, & reliqui humores non sint vniti corpori, neq; sic anima informant vt viuāt, imò habēt proprias formas substantiales,

Caie. aduersus Scot.

Vehementius argumentum.

Respon.

tiales licèt imperfectas nihilominus sunt de integritate, ac perinde de veritate corporis, sine quibus corp⁹ viuere nõ posset, vt ait S. Th.1.par.q.vl.ar.1.& in.4.sententiarũ dist. 44.q.1.ar.2.questiunc.2.Atq; hac ratiõe di cũtur coniuncti corpori. Qua vtiq; ratione Philosophus li. de animalibus, sanguinẽ inter partes animalis cõnumerat. Vnde anima actione caloris naturalis digerit sanguinẽ & alios humores, eosq; adeò perficit tãquã in via vt cõuertãtur in substantiã aliti, & tunc anima ipsa informẽtur. Vnde nõ est negandũ, quin Christus cõsequutiuè assumpserit sanguinẽ, & reliquos humores, sine quib⁹ viuere nõ poterat. Imò vt S.Th.in hac.3.par. q.31.ar.5.docet, ex sanguine virgineo corp⁹ assumpsit. Hac ergo ratione sanguis corpus cõcomitatur in sacramẽto, & sanguinẽ corpus, & anima. De cibo autẽ, quem Christus habebat in stomacho dũ cõsecrauit, non est par ratio, cũ crud⁹, nõ esset de integritate corporis magis q̃ morsellus, quẽ haberet in ore.

Primum argumentum. ¶Primũ argumẽtũ S.Thomę est. Hoc sacramẽtum in salutẽ fideliũ institutũ est, nõ quidẽ ob virtutẽ specierũ, sed illius rei, quæ sub illis continetur: si ergo nihil cõtinet sub vna specie, quod nõ sit sub altera, tũc consecrato pane, superflua est consecratio vini. Respõdetur, ꝙ licèt totus Christ⁹ sit sub vtraq; specie, nihilomin⁹ nõ frustra seorsum duæ fiũt cõsecrationes. Primũ ad repræsentãdũ passionẽ Christi, in qua sanguis à corpore fuit seiũctus, in cui⁹ ideo cõsecratiõne mẽtio fit affusionis. Secũdò hoc etiã vsui sacramẽti congruit, vt sumatur sub forma cibi & potus, ex quib⁹ alimentũ constat. Et tertiò cõpetit ꝓinde effectui, vt corpus in salutẽ corporis sumat, & sanguis in salutem animæ, eo modo, qui d.præce.q.1.ar.1.expositus est.

Secundũ argumentum. ¶Secundò arguitur. Sub nomine carnis, vt suprà dictũ est, oẽs corporis ꝑtes intelligunt, veluti ossa, & nerui, qb⁹, & sanguis et reliq humores annumerant: ergo sicut post consecrationẽ corporis, nõ cõsecrãt seorsum ossa, aut reliq humores: sit vt neq; operæpretiũ sit cõsecrari sanguinẽ. Respondet, in passione Christi, cuius hoc sacramẽtũ est memoriale, nõ fuisse à corpore reliquas partes, aut humores, separatas, iuxta illud Exo.12. Os nõ cõminuetis ex eo, fuit aũt effusus sanguis, & ideo seorsum consecrat.

Nota bonã rationem. Accedit, & alia ratio optima, ꝙ sanguinis effusio mortẽ repsentat, ꝑ quã nos redemit. Vñ in Apoc.c.1.&.5.& ad Ro. 3.& aliàs crebrò in nouo testamẽto, Christ⁹ legitur redemisse nos in sanguine suo, sicuti filij Israel in Aegypto sanguine rubricati seruati sunt. Atq; in huius figurã Põtifex antiquę legis introibat in sancta sanctorũ cũ hircorũ sanguine, & vitulorũ. Quod vtiq; Apostol⁹ Hebr.9. vmbrã fuisse docet summi sacerdotis nostri Christi, q nos sanguine suo redemit. In cui⁹ ideo cõsecratione fit mẽtio ꝙ sit sanguis noui & ęterni testamẽti.

Tertium argumentum. ¶Tertiò arguit. Quod factũ est, iterũ fieri nõ potest: sed sub specieb⁹ panis iã est corpus cũ sanguine: ergo nõ incipit esse postea ꝑ cõsecrationẽ vini. Respõdet ꝙ sicut sanguis sub specieb⁹ corporis nõ incipit esse ex vi cõsecratiõis, sed postmodũ per cõsecrationẽ vini: ita & corpus, qđ pri⁹ fuit ex vi sacramẽti nõ incipit sic esse postea sub speciebus vini, sed per concomitantiam.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm sit totus Christus sub qualibet parte specierum panis uel uini.

QVoniã definitũ est sub specieb⁹ panis totũ esse Christũ, & totũ sub speciebus vini, subsequit quęstio, vtrũ sub qualibet quoq; particula specierũ panis, & sub qualibet specierũ vini sit itidẽ totus. Et respõdet D.Th. tali cõclusiõe affirmatiua bimẽbri. *Conclusio.* Manifestum est ꝙ sub qualibet particula specierũ panis est tot⁹ Christ⁹, etiã hostia integra manẽte. Et qa conclusio est de fide declarat illã rõne naturali, vt fiat intelligibilis. Dictũ.n.est art. 1. solã substãtiã corporis Chri & sanguinis esse ex vi cõsecratiõis in hoc sacramẽto: quãtitatẽ verò dimẽsiuã eiusdẽ corporis, nõ nisi ꝑ cõcomitãtiã. Ex quo fit, vt illic dicebam⁹, corp⁹ esse illic ꝑ modũ substãtiæ.i. ꝑ modũ, quo corp⁹ est sub dimẽsionib⁹, & nõ ꝑ modũ dimẽsionũ.i. nõ ꝑ modũ illũ, quo quãtitas dimẽsiua corporis chri, est sub quãtitate dimẽsiua loci, queadmodũ est in cęlo. Natura verò substãtiæ est tota sub qualibet parte dimẽsionũ, vt suprà dixim⁹: vt tota natura specifica aëris vel panis est sub qualibet particula dimẽsionũ: ergo Christ⁹ hoc mõ est in sacramẽto, ac si nullã haberet quãtitatẽ. Declarat secũdã partẽ cõclusiõis. s. hoc esse verũ ẽt antequã hostia frãgat: nã vt tota natura substãtię sit sub qlibet parte dimẽsionũ indiffe

indifferẽs est illa earũdẽ dimẽsionũ fractio.

Exẽplũ de speculo non admittitur. ¶Ex quo infertur exemplũ illud vulgò celebratũ de speculo, licèt sit plebeis aurib⁹ plausibile, esse aliquaten⁹ deceptoriũ, & ad rẽ nõ vsq; adeò aptũ. In speculo enĩ integro vna apparet rei imago, cũ autẽ frangitur, in singulis particulis repræsentãtur imagines singulę. Hoc autẽ non est omnino simile: nam multiplicatio illa imaginum resultat ex fractione speculi, per quã fiũt specula plura, in quorũ cuiusq; superficie fit vn⁹ specierũ conus: qua ratione fiũt reflexiones diuersę. In sacramẽto autẽ antequã hostia frangatur in qualibet parte est totus Christus.

Expositio articuli. ¶Totum igitur Christũ esse sub qualibet specierum parte cõfessio est ecclesię, vt habetur ex verbis Augu. hîc citatis in sermone dominicæ quintę post Epiphaniã, & refertur de cõsec. d.2.can. singuli. & ex Hilario canone statim ꝓximo, Vbi pars, & ex cõcilio Florentino. Et ex vsu ecclesiæ, quæ vnã hostiam in plures sumẽtes distribuit, tantũ singulis tribuẽs quantũ omnib⁹. Quin verò & ex ipsa Christi actione idẽ receptus fuit vsus Matth. 26. & Lucæ. 22. Haud quippe creditur singulas buccellas singulis cõsecrationibus cõsecrasse, sed eadẽ omnes. Quòd & de calice manifestũ est, Accipite enĩ, inquit, & diuidite inter vos. Quòd autẽ sit totus in qualibet parte ante fractionem, non omnes fatent. Quin uerò Alexan. 4. parte. q. 40. membro. 3. art. 5. & Bonauentura distin. 10. in prima parte distinctionis. q. 5. quorũdam opinionem referũt, ꝙ in vna hostia nõ esset nisi in tota: cũ autẽ diuiditur, manet totus in qualibet parte exemplo speculi fracti. Idq; sic probabãt. Vbi non est nisi vna hostia sacerdos non intẽdit nisi illã cõsecrare, intentionẽ ad vnã dirigendo: ergo nõ est illic in tota semel. Cùm autem pòst diuiditur, nõ quidem virtute cõsecrationis, sed quia corpus ipsum est incorruptibile & indiuisibile, non diuiditur ad diuisionem specierum, sed manet in singulis partib⁹ integrum. Et forsan sunt qui dicant hac opinionem nõ esse erroneam, quia nõ citatur illic tãquã erronea. Neq; verò ecclesia videtur determinasse totũ esse in singulis partibus, nisi quando frangit. Sic enĩ legitur in cõcilio Florẽtino. Sub qualibet parte separatiõe facta, tot⁹ est Christus. Et in can. Singuli. hîc citato hoc tãtùm habetur, ꝙ in singulis portionibus, dum sumitur, totus est Christus.

Sentẽtia autoris. ¶Nihilominus profectò dicere nõ auderẽ, minoris esse erroris, negare totũ esse in singulis particulis ante fractionem, quàm post fractionẽ. Primũ enĩ in can. Vbi pars. sine discrimine dicitur, vbi pars est corporis, est & totum. Vbi subditur exẽplum de mãna, de quo dicitur, ꝙ qui plus collegerat nõ habuit amplius, neq; qui minus parauerat, habuit minus. ¶Secũdò, & ratio est planissima. Facta diuisione hostię sub singulis partibus est totum: id autẽ nõ fit virtute fractionis, vt fit in speculo fracto: ergo antea existebat sub singulis. Probatur minor. Existẽtia corporis in sacramẽto non est naturalis, sed miraculosa per diuinã virtutem: fractio autẽ illa non est actio nisi humana: ergo existentia corporis sub qualibet particula nõ est virtute fractionis, sed virtute cõsecratiõis: diuina enĩ virtus in sacramento nõ nisi per vim cõsecrationis operat: ergo consecratio fecit vt sub singulis particulis esset corpus. Vnde Inno. li. 4. de mysterio missæ cap. 8. Totum inquit, corpus in singulis particulis cõtinet: qđ inde conijcio, quoniam in quotlibet partes species diuidant, sub singulis partib⁹ totus est Christus. Ratio ergo quare totus existit in singulis post diuisionẽ est, quia similiter integra hostia existebat. ¶Tertiò arguitur. Omnes partes hostię sunt homogeneę, hoc est eiusdẽ rationis: ergo sicuti dũ sacerdos plures simul hostias cõsecrat eadẽ intentione in singulis ponit corp⁹: ita & in singulis partibus eiusdẽ hostiæ. Vnde ad eorũ argumentũ respõdetur, ꝙ non opus est singulas intentiones ad singulas particulas hostię dirigere, sed vnica id fit. ¶Quartò. Si in tota hostia esset sic totus Christ⁹, ꝙ non esset totus in qualibet parte, deberet subinde concedi, ꝙ esset illic tantũ quãta est tota hostia, atque adeò deberet signari punctũ vbi est caput, & non pes, aut vbi est vnũ brachium & nõ alterum, ac perinde concedendũ esset ꝙ nunc esset illic Christus supinus, nunc verò resupinus, quæ omnia vergerent in irrisionẽ fidei. Designem⁹ enim stylo vnũ punctum in hostia. Aut illic est totũ corpus: & tũc idẽ debes de singulis cõcedere. Si verò nõ sit nisi pars: ergo in alio inferiori sunt pedes: quare vertendo hostiã erit corpus nunc transuersum, nunc verò inuersum. Præterea. Si consecraretur hostia multò maior quã est quãtitas Christi in cælo, sequeretur tunc quòd aliquæ partes illius hostię essent corpore Christi orbatæ, putã ad quas eius quantitas non posset

posset pertingere. In summa, Cũ sit illic corpus ad modum substantiæ, fit vt sit in quolibet pũcto, sicut anima rationalis est in toto corpore, & in qualibet eius parte. ¶ At quãquam vera sit cõclusio, ratio verò S. Thomę nõ apparet efficax: videlicet, quia est illic ad modum substantię, cuius tota essentia est in quolibet puncto. Nam etsi hoc verum sit de substãtia homogenea, id est, eiusdẽ rationis, vt est aër & ignis: tñ in heterogeneis, idest, habentibus partes diuersarum rationum, id non apparet verum, quale est corpus huma num: constat enim substãtia hominis ex capite habẽte os, nares, &c. & ex brachijs & pedibus: hæc autem cogitari nõ possunt subsistere omnia sub quacũque particula specierum: nã tunc essent sine ordine. Respõdetur etiam in huiusmodi substantijs verũ esse nõ sic per se existere in ordine ad locũ, sed hoc habere ratione quantitatis. Verum est tamẽ ꝙ non posset homo habere organa nisi quãtitate cõstituẽte ordinem inter partes ipsas corporis: videlicet, vt caput sit supra pectus, & pectꝰ sit supra ventrẽ: quare corpus Christi suam habet quantitatẽ in sacramẽto hoc munere fungentẽ, vt ar. proximo videbimꝰ.

Primum argumentum. ¶ Primum argumentum S. Thomę est. Species sacramẽtales sunt in infinitum diuisibiles: si ergo Christus sub qualibet specierũ est antequã diuidant, infinities esset in sacramẽto: infinitũ autẽ & naturæ repugnat & gratiæ. ¶ Nõnulli, quorum est Marsilius libr. 4. q. 7. art. 1. per distinctionem respõdẽt, quòd corpus Christi sit in hostia pluribus vicibus partialibus, non tamen totalibus. Est tamen ineptum dicere plures vices partiales: nam vices, diuisionẽ dicit. Optimè ergo absolutè respõdet D. Thomas negando consequẽtiam: numerus enim sequitur diuisionem cõtinui, vnde quãdiu res est indiuisa nõ est plures res actu, sed tantũ in potẽtia. Ob idq; sicut substantia panis ante consecrationẽ nõ est pluries sub suis dimẽsionibus, ita neque corpꝰ illi succedens est nisi semel sub illis. Sicuti anima licèt sit in qualibet parte corporis nõ nisi semel est in toto. Facta verò diuisione, quot erũt partes actu, toties erit sacramẽtũ.

Argument. ¶ At quòd nõ sit totus sub qualibet parte apparet argumẽtũ. Sunt enim aliquę particulæ adeò exiguæ, quæ per se nõ possunt subsistere, vtpotè quę sunt minores minimo panis vel vini: ergo sub illis non erit corpus nec sanguis: quoniã cũ Deꝰ nihil faciat frustra, sub illis, quę per se separari nõ possunt, vt sumẽtibus porrigantur, nõ est cur sit corpus. Audiui quãdoq; hoc esse sustentabile, vt non esset sub illis, imò hãc opinionẽ diuo Bonauẽturæ impingebant. Ipse autẽ nõ ait in prærallegata. q. 5. nisi quòd hostia nõ põt in infinitas partes esse diuisa: quia in diuisione peruenięndum est ad partem minimã formalẽ. s. vt sub minori nequeat esse panis, qđ quidem verissimũ est. At verò quòd aliqua esset hostię particula sine corpore, hęresis esset asserere: nam cũ totus panis conuertatur in corpus, nulla potest esse particula vbi nõ sit corpꝰ: aliàs essent particulæ vacuæ & corpore & pane. Itẽ si vna particula minor minima illic esset sine corpore, quęcunq; talis ad intellectum signata esset pariter sine illo, atq; adeò per singulas inducẽdo cõcluderes in tota hostia non esse corpus. Respõdetur ergo, quòd quãuis separata minima parte si illa diuideretur desineret illic esse corpus, qa desinerẽt species panis: tamẽ in toto quia cõseruãtur illic species nõ datur tã parua pars quin sub quauis minori sit corpꝰ.

Secundũ argumentum. ¶ Secũdò arguiur. Corpus Christi est organicũ: ergo habet partes distantes, vt oculum ab oculo, & manũ à pede: hoc autẽ fieri nõ posset sub qualibet specierũ particula: ergo nõ totum corpus est sub qualibet. Respondet S. Th. & est notãda solutio, quòd nulla substãtia quãuis organica habet per se, sed per dimensiuã quãtitatẽ ꝙ mẽbra ab inuicem distent: quãtitatẽ autem natura ipsa substãtię ratiõe sua præcedit: & quia cõuersio panis terminatur per se ad substantiã corporis, & nõ ad quãtitatẽ, corpus non est in sacramẽto per modũ quantitatis, sed per modũ substantiæ: quare partes eius in sacramẽto non habent eandẽ distantiam, quã per eandem quãtitatem habent in cælo.

Argument. ¶ Sed hinc oboritur argumentũ, quòd tunc sequeretur partes corporis in sacramento confusissimè esse permixtas: nã vbicũque esset vna, absq; vllo ordine essent omnes. Respondet S. Thomam solùm negare distãtiã partiũ, quæ est in ordine ad locũ, nõ tamẽ ordinẽ inter se partiũ, vt inter aures sint oculi, & inter oculos nasus, & subtus caput reliquum corpus: quare nõ est cõfusio, vt ar. ꝓximo videbimus.

Tertium argumentum. ¶ Tertiò arguitur. Corpꝰ Christi semper retinet verã corporis naturã, neq; vnquã mutatur in spiritũ: de ratiõe autẽ corporis est, vt sit quãtitas positionẽ habẽs, & sitũ in ordine ad locũ, vt scilicet diuersę

diuersæ partes corporis sint in diuersis partibus loci. Respondet ad minorē, quòd intelligitur de natura corporis, quā à dimensiua quantitate sortitur. Dictum est autē corpus in sacramēto non esse per modū quātitatis, sed per modū substātiæ, & ideo nō opus est vt habeat situm, & dimensionem in loco.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm tota quantitas dimensiua corporis Christi i sit in hoc sacramento.

Voniam dictum est corpus, & sanguinem Christi in sacramento non esse, nisi per modum substantiæ, atque adeò sub qualibet particula specierum totum, cogitare quispiam posset non esse illic eius quantitatem. Et ideo S. Thomas hoc interrogans respondet supposita distinctione per duas conclusiones. Aliquid enim esse in sacramento contingit, vt pluries dictū est, vel ex vi cōsecrationis, vel ex naturali cōcomitātia. Prior ergo cōclusio est. *Conclusio prima.* Quantitas corporis Christi nō est in sacramēto ex vi cōsecrationis: nā hoc pacto solū est illic id, quod est terminus proximus cōsecrationis: ille aūt solū est id, quod exprimitur per formā, scilicet, corpus & sanguis. Nam cùm quātitas panis, & alia ei⁹ accidentia illic permaneant, non cōuertuntur in quātitatē corporis, & alias ei⁹ qualitates. *Cōclusio secunda.* Posterior cōclusio. Quātitas corporis Christi est in sacramēto ex naturali cōcomitātia. Probatur, quia quātitas naturaliter non separatur à corpore: hìc autē nō est admittendum aliud miraculum præter id, quod prouenit ex cōsecratione: ergo sicut ex naturali cōcomitantia est in sacramento diuinitas, & anima, sic & quantitas cum reliquis accidentibus, quæ illi sunt in cælo coniuncta.

Expositio articuli. ¶ Cōclusio hæc de existentia quātitatis corporis Christi in sacramēto neq; in euāgelio neq; in sacris ecclesiæ canonibus est tam expressè asserta, q̃ superiores de conuersione & existentia corporis, & sanguinis. Et ideo op⁹ est illā ex alijs iuuāte naturali ratiōe elicere. Nā hæretici hoc potissimū ab impossibilitate argumētū ducunt, quòd intelligere nequeunt quomodo tanta quātitas sub tāta specierum angustia valeat cōtineri. *Durandus.* Durandus ergo dist. 10. q. 2. perquàm difficile reputat, eiusmodi assertionē quātitatis sustinere. Enimuerò ꝙ corpus absque quātitate esset sub qualibet parte hostiæ, facile est intellectu: qa substātia nō nisi ꝑ quantitatē habet extēsionē in ordine ad locū. Quòd autē quātitas sit illic ad modū substātię, difficilimum inquit, est creditu. *Argumentum primi Durandi.* Arguit ēm sic primò. Id quod per se intrinseca ratione alicui cōpetit ex sua natura, per nullā potētiam est ab illo separabile, nequit ēm esse homo, quin sit rationalis & risibilis: & ideo quia substātię corporeæ per se nō cōuenit extensio, vt habeat partē extra partem in ordine ad locum, sed per quantitatē, potest per potentiā diuinam absque quantitate existens esse in quolibet pūcto specierum: at verò quātitati per se intrinseca ratione cōuenit habere partes positione, & situ distantes in ordine ad locum: ergo per nullam potētiā fieri potest, vt quātitas sit in sacramēto absque illa extensione & situ. *Argumētum 2. Durādi.* ¶ Secundò arguit. Anima rationalis, quia est indiuisibilis, sibiq; adeò repugnat habere situm, & extensionē in loco, quāuis sit in corpore quāto & extēso, ipsa tamē nō habet modum extēsum, sed est in quolibet puncto: quantitas verò tam intrinseca ratione est diuisibilis, q̃ anima est indiuisibilis: ergo vice versa nullibi, nisi diuisibiliter esse potest, atq; adeò cōparari ad locum nō potest, nisi diuisibili modo, vt vna eius pars sit in vna parte loci, & alia in alia. *Argumentum. 3. Durandi.* ¶ Et tertiò id ipsum declaratur. Substantia nullibi esse potest nisi substātialiter, quia is est modus inseparabilis ab ipsa: ergo quātitas nullibi esse valet, nisi quantitatiuè, quoniā tam inseparabilis est hic modus à quantitate, q̃ ille à substātia. ¶ Re vera puro philosopho argumēta non imbecilla existimarentur. Nihilominus cōfessio omniū doctorū imò & sanctorum est, in sacramēto esse quātitatē cum reliquis suis corporeis accidentibus, vt hìc sancti Thomæ, & Alexā. 4. par. q. 40. mēbro. 3. ar. 4. & Bonauēturæ dist. 10. in priori parte. q. 2. & Ricardi dist. 10. q. 2. ar. 1. & Scoti ead. d. q. 1. ar. 2. & Marsilij. q. 7. ar. 1. & Gabrielis in canone lectiōe. 43. & Maioris dist. 10. & omniū. Et quidē Bonauētura ait cōtrariam opinionē, quāuis nō erroneā, esse tamē erori ꝓpinquā. Alexād. verò (et vt arbitror melius) erroneā omnino asserit. Quare Durād⁹ nō prorsum respuit opinionē cōmunē, sed tamen arbitrat, suā esse probabiliorē. ¶ Ad rei autē perspicuitatē notandū, opinionē hanc cōmunem & verā bifariā sustineri. Vno modo

do ab Okam & suis sequacibus, qui putant quantitatem non distingui à re quãta. Atq; aliter secũdùm alios vniuersos, qui (vt res habet) cõfitentur esse accidens distinctum. Secũdùm quos animaduertendum est, quantitatis duplex esse officium. Vnum est, ordinẽ ponere inter partes corporis organici in se ipsis: videlicet, vt oculi sint inter aures, & inter oculos nasus, & collũ inter caput, & pectus, &c. Alterũ verò extendere corp⁹ in ordine ad locũ, vt vna pars corporis sit extra locum, in quo est alia. Okam ergo cũ teneat quantitatẽ non esse distinctam à substãtia, sed modum quendã se habẽdi in ordine ad locũ, ait in sacramẽto manere corpus, quod in cælo habet modum quantitatiuum, non autem illũ habere in sacramẽto. Itaq; quod in cælo est quantitas, in sacramento non est quãtitas, nec secundũ vnum officiũ, nec secũdũ alterum. Hoc docet in. 4. q. 4. & in tractatu de eucharistia ca. 29. Ipsumq; sequitur suus Aliacẽsis. Vniuersi verò reliq citati autores, atq; alij aiunt, prius officium quãtitatis esse ei natiuum, & inseparabile, alterũ verò in ordine ad locũ nõ esse ei vsq; adeò intrinsecum, quin per potẽtiam diuinam possit esse sine illo. Quare in sacramẽto, aiũt, corpus eandẽ omnino quantitatẽ habere, quã in cælo, nõ autem in sacramẽto habere nisi prius officium. Et quidem S.Th. in. 4. distin. 10. q. vnica. ar. 3. quęstiuncu. 4. expressè hãc affirmat sententiam. Hîc autem non ita expressè, tamen in solutione secundi præcedẽtis articuli dicendo esse in sacramẽto corpus organicum, cõsequenter sentit ordinem esse inter partes organicas, in solutione verò tertij negat eũ esse respectu loci. ¶ His ergo suppositis nõ est hic locus de quãtitate disputãdi cõtra Okam, an distinguatur à re quãta, sed quæst. sequẽti art. 2. vbi videbimus quantitatem panis manere absque substantia tãquam aliorũ accidentium subiectũ. Interim tamẽ illo cũ omnibus theologis & verè philosophis supposito, arguitur ꝙ quãtitas corporis Christi sit in sacramẽto. Et primũ ad hoc argumẽtum S. Thomę, quo omnes vtũtur: videlicet, vbicunq; est aliqd est quicqd ei naturaliter cõiungitur: quantitas est cum corpore naturaliter cõiuncta: ergo est cum eo in sacramẽto, Durandus non satis respõdet. Ait enim maiorẽ illã intelligi, quãdo res est alicubi tãquam in loco: corpus autẽ non est sic sub speciebus, vt articulo proximo videbimus, sed solùm, inquit, est illic ꝑ habitudinem pręsentiæ ad species. Quare nõ est necesse vt quicquid est ei cõiunctũ in cælo, sit & in sacramẽto. Hæc autem non solutio sed euasio est. Nã postquã corpus est verè in sacramẽto, quid ad rẽ nõ contineri illic localiter, vt nõ ei illic cũcta inhæreant, quę insunt in cælo? Et potissimũ ꝙ nõ quomodocũq; est corp⁹ sacramento pręsens, vt vbiq; Dur. putat, sed vt suprà ostẽsum est, eo modo cõtentũ, seclusa inhærẽtia, vt cõtinebatur panis. ¶ Secũdò si hoc argumentũ S. Thomæ nõ valeret, nullũ fieret reliquũ ad probandũ illic esse animã & diuinitatẽ: imò cõsequeretur nullũ esse in sacramẽto accidẽs corporis Chr̄i, putà neq; colorẽ, neq; pulchritudinẽ, neq; vllũ temperamẽtũ aut humorem, quæ sunt de integritate vitæ. Quoniam nõ aliter probamus illic esse hæc oĩa, nisi quia sunt cõiuncta in cælo. Præsertim ꝙ pulchritudo & color, ac similia accidẽtia non insunt substatię nisi mediãte quãtitate: quare si ipsa nõ est in sacramẽto, fit vt neq; aliorum vllum. ¶ Tertiò. Si illic nõ esset quãtitas, fieret cõsequẽs, vt partes corporis nõ solũ in ordine ad locũ non essent situ distãtes, verũ neq; inter se vllo essent ordine distinctę, sed essent omnino vt indiuisibilis substãtia angeli, si esset in quolibet pũcto hostiæ. Cõsequẽs autẽ est absurdũ: quia tũc omnia essent mẽbra confusa: nam vbi nullus est ordo, cõfusio est. Neque vlla esset figura organi: videlicet, oculi, aut nasi, aut manus, aut pedis, &c. Quare nec corpus esset illic organicum, neque vlla vitę opera exercere posset, imò neq; naturaliter viuere. Siquidẽ anima, vt ait Ari. 2. de anima certã quantitatẽ sibi vẽdicat, sine qua viuere nequit: quare mõstrifica poti⁹ esset massa & moles, q̃ corp⁹ humanũ. Hoc autẽ cõcedere nõ solũ absurditas est, sed etiã error in fide. Cũ.n. Christus dixit, Hoc est corp⁹ meũ, de corpore loquebatur secũdũ naturã, & nõ secundũ aliquod excogitatũ figmentũ, quale hęc opinio ponit. ¶ Ad primũ ergo argumẽtũ Dur. negatur, sic esse de intrinseca ratiõe quãtitatis ordinẽ ad locũ, vt ille mod⁹ nõ sit ab illa separabilis. Imò dicim⁹, ꝙ sicut substãtia corporea qñ est in loco ratione q̃ntitatis (qđ cõtingit vbicũq; est naturaliter) ab illa suscipit extensionẽ & sitũ in ordine ad eundem locum: ita vice versa quãdo quantitas est alicubi nõ ratione sui, sed ratiõe substantiæ, potest per diuinam potẽtiã insequi modum

Duplex officiũ quantitatis. *Okam.* *Argumentũ S. Thom. Durãdus nõ diluit.* *Durandi diuerticulum.* *Solutio argumentorũ Durandi.*

dum ipsius substantię. Et quia in sacramēto sola substantia est ex vi sacramenti, quātitas verò ex ipsius substantię concomitantia, fit vt sit illic ad modum substantiæ, cui ex natura sua non repugnat esse in quacunq; parua quātitate. Quem quidem modum appellat hîc Caietanus indiuisibiliter existēdi. At verò quia licèt quantitas in ordine ad locũ nõ sit diuisibilis, seruat tamē ordinem inter partes corporis, forsan nõ tam exactè dicitur esse illic indiuisibiliter, quàm sacramētaliter: qui quidē est modus singularis, nullum habens exemplum. Ac perinde ad secũdum negatur, quātitatem tam intrinsecè esse diuisibilem in ordine ad locum, quàm est anima indiuisibilis. Et ad tertium respõdetur, quòd sicut substātia nullibi esse potest nisi substātialiter, ita neq; quātitas, nisi quātitatiuè secũdùm eius primũ modum, qui est ordo partium inter se, sec⁹ autem de ordine respectu loci.

Argumenta OKam. ¶ Sed arguit pręterea loco citato OKã multis modis ad probãdũ istos modos quãtitatis nõ esse separabiles. Quòd enim oculus sit orbicularis figurę & nasus oblongus, & vnus oculus distet ab alio per nasum, nõ potest esse sine distantia in ordine ad locũ: ergo esse nequit vnum officium quātitatis, sine altero. Nã linea circularis & recta ordinē dicit ad locũ. *Secundũ argumentum.* Secũdò, quia Aristo. in prędicamento quantitatis tanquã intrinsecum, ei tribuit habere situm & positionem in cõtinuo. *Tertium.* Tertiò, quia si quātitas illud officium haberet in corpore, posset se tunc corpus in sacramento mouere, qđ est falsum. Alexander loco citato dicit, ꝙ iste modus nõ solùm est supra naturam, sed etiam supra nostrum intellectum. Et Marsilius in. 4. q. 7. ait, quòd imaginatio viatoris eum nõ capit, sicut nec mysterium trinitatis, & incarnationis. Nihilominus est verus, quia est supranaturalis. ¶ Alij contendũt adeò esse intelligibilē, vt sit in naturalib⁹ aliquod exemplum. Si enim, inquiunt, esset stipes arboris erectus per vacuum, & globus ab eius cacumine caderet, tũc ille globus seruata sua figura esset in eodem instāti singulis pũctis illius stipitis præsens: nã putant motum per vacuum fieri in instāti. Ego verò, vt. 4. Physi. disputabam, arbitror inintelligibile esse motũ localē fieri in instāti, vt pote cui necessarium est prius & posterius. Quare graue per vacuum non moueretur, nisi subitò, ita vt si nunc esset in cacumine arboris, immediatè post hac esset in terra. Tamen cùm ante quolibet instans præcedāt instantia infinita, successiuè descēderet per illia.

Sententia autoris. ¶ Igitur ad hæc omnia respondēdum, ꝙ nisi fides nobis ista miracula persuasisset, nullatenus ratio naturalis nos doceret esse possibilia. Iam verò modò lumine fidei suffusis satis est nobis intelligere hoc naturæ rerũ minimè repugnare. Enimuerò tam officium quātitatis est occupare repleréq; locum, quàm extēdere corpus in ordine ad ipsum. Et tamē intelligim⁹ per fidem queādmodum corpusculũ Christi cùm nasceretur ex virgine penetrauerit se cũ lateribus virginei vteri, & cùm ingressus fuit con claue ad discipulos penetrauerit se cum valuis, quæ erant occlusæ. Pari ergo modo intelligo, ꝙ Deus potest ponere aliud corpus vbi ego sum: quod vtiq; corporibus gloriosis competit. Et cùm non repugnet ponere idem in diuersis locis, vt articulo proximo monstrabitur, fit vt absque mei diuisione, & organorũ destructione, possit ponere vnã mei medietatē vbi est altera: & eadem ratione quancunq; mei particulã, vbi est alia, atque adeò totũ. Et hoc est, quod de suo corpore facit in sacramēto. Nam vt Gabriel ad Mariã dixit, nõ est impossibile apud Deum omne verbum.

Ad argumenta OKam. ¶ Quocirca ad primũ argumentũ OKam, negatur non esse vnũ quantitatis officiũ ab altero separabile, negatq; adeò non posse vnum oculũ ab alio distare, nisi in ordine ad locũ. Imò distare potest ꝑ latitudinem nasi, & frons ab ore per ei⁹ longitudinem: & seruare suam in se orbicularē figuram. Itaque si corpus illic esset modo diuisibili, & finderetur caput in ordine ad reliquas partes, priùs finderetur frõs quàm nasus. Sed quia diuisio dicit ordinem ad locũ nõ est illic modo diuisibili. Et quāuis Arist. forsan existimauerit de intrinseca ratiõe & definitione quātitatis esse extendere corpus in ordine ad locũ: nihilominus fides nos cõtrariũ admonet. Vnde de intrinseca ratione quātitatis est facere quantum: extendere autem in ordine ad locũ est accidens posterius, quasi ex priori cõsequens, vt ait sanctus Thomas articu. proximo in solutione tertij. Vnde, vbi, ponitur inter prædicamenta accidētium. Non autē repugnat, vt Deus eo, quod prius est, seruato, aliud quod posterius est, per suam infinitam potētiam, remoueat. Intelligimus ergo esse possibile. Tã etsi fatēdũ sit, hoc esse vnum inter pręcipua miracula

miracula huius sacramenti. Non tamen propterea deberet hæretici veritatem deserere, sed intellectum in obsequium Christi captiuare. Vt enim ait Damascenus li.4.cap.14. cùm op⁹ hoc perinde atq; inclusio incōprehensibilis Dei in vterum virginis supernaturale sit, quemadmodū ipsa interrogās, Quomodo fiet istud? contēta fuit solo illo angelico respōso, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: sic & in præsentiarum homines nō debent esse nimium arguti. ¶Ad tertiū verò negatur corpus habere illic suum proprium motū: quia motus dicit ordinem ad locum, sed mouet dūtaxat ad motum specierū, vt articulo sexto videbitur. ¶Quòd si quis ex plebe curiose sic arguat. Sequeretur ex hoc modo dicēdi, quòd corp⁹ Christi haberet in hostia differentias omnes positionis, vt scilicet, caput esset sursum, & pedes deorsum, aut vice versa & aliquādo haberet faciem versus populū, aliquādo verò deorsum. Et sic de dextro & sinistro. Respondet, ꝙ in ordine ad seipsum easdē omnino habet differētias, quas in cælo, vt sit caput, vt diximus, supra pect⁹, & pectus supra ventrem Esset enim imperfectio, & mōstruosa deformitas si partes ordinem perderēt, qem habent in cælo. Imò cū corpus illic sit viuens, ac perinde omnia mēbra sint continua sicut in cælo, hæreticum esset talem eorum ordinem negare. Quocirca vt Alexāder loco citato refert, cuidam sacerdoti hæsitāti sub qua forma Christ⁹ esset in sacramento reuelatus est in hostia dū inter sacra eleuabatur efformat⁹ puer. De quo iterū art.8. redibit sermo. Attamē in ordine ad locum, & ad species panis nō habet talē ordinem: quare quomodocūq; hostiā vertas, nūquā est corp⁹ supinum, nec resupinū, neque frōtem ad nos vertit, neq; occiput. ¶Postremū deniq; fit argumētū. Sequeretur ex hac opinione, ꝙ corpus in sacramento posset in omnē suam partem diuidi: nō quidem ad diuisionē hostię: nam iam dictum est ꝙ fracta hostia integrū manet in qualibet parte, sed si angelus virtute Dei ipsi per se corpori applicaret gladiū, cùm in quocūq; puncto sit quæcūq; pars, vbicūq; diuideretur vna, diuiderent simul omnes. Maioris loco citato cōcedit corollarium dicēs hoc argumētū egregiè sibi fauere, qui tenet cōtinuum componi ex indiuisibilib⁹, atque adeò diuisum esse posse in omnes suas partes. Est tamē opinio viro philosopho indignissima. Vñ ad argumētū respondetur. Primū de corpore Christi nullo modo currere, nā cū sit immortale & incorruptibile, non est diuisibile. Secūdò quāuis argumentū pro illo tēporis articulo fieret, quo ipse suum corp⁹ mortale cōsecrauit. Respōdetur, ꝙ cùm diuisio dicat ordinē ad locum, Deus per suam omnipotentiā nō potest diuidere corpus in partes quātitatiuas, nisi habeat esse per modum quantitatis extēsum: quare in sacramento non est diuisibile. Neq; vllum motū aut situ habere pōt in ordine ad locū: scilicet, nec sedere, nec stare, neq; species emittere vt videatur, neq; illas aliūde recipere vt videat id, quod à se distat, vt arti.6. latiùs explicabitur. Et tertiò dicimus esse corpori repugnātissimū, v tex in diuisibilibus cōponat, atq; adeò vt per omnē Dei potētiā possit esse diuisum in omnē suā partē: nā impossibiliū nulla est potētia. ¶Primum argumentum S.Thomę est. Sub qualibet parte hostiæ est totum corpus: sed nulla quātitas dimēsiua est tota in qualibet parte loci: ergo corpus in sacramēto nō habet suam quantitatem. Respōdet egregiè, ꝙ modus essendi vniuscuiusque rei iudicatur secundū id, quod est per se, & non secūdùm id, quod est per accidens. Nam licèt idē corpus sit album & dulce, tamē quia in visu nō est nisi quatenus album, fit vt dulcedo non sit in visu nisi ad modū albedinis. Pari ergo modo, quia ex vi consecrationis nō est in sacramento nisi substantia corporis, quātitas verò per concomitātiam, fit, vt quātitas nō sit illic per suum proprium modum, vt tota sit in toto, & singulæ partes sub singulis partibus hostiæ, sed ad modum substantiæ tota in toto, & tota in qualibet parte. Scot⁹ autem distinct.10. quæst.1. hāc rationē impugnat, sic argumētatus. Vnumquodque vbicūque sit, quomodocunque sit debet seruare suum naturalem modum: ergo quantitas siue sit in sacramento tāquam terminus immediatus cōsecrationis, siue non, indifferēs est, vt modū quantitatiuum non seruet. Respondet, argumētū procedere ex falso intellectu rationis S.Thomę. Nō enim S.Th. hac præcisa ratione vtitur, ꝙ quia quātitas est p cōcomitantiā non seruat suum modum, sed ex eo ꝙ nō est illic ex vi cōsecratiōis infert, nō esse per se in sacramēto, sed ratione substantiæ, & inde infert non esse nisi ad modū substātiæ. Sicuti è conuerso, vbi substantia est

Marginalia: Ad tertium argumentū Okam. — Plebeiorum argumentū. — Primum argumentum. — Scoti argu. — Solutio.

est per modũ quantitatis, non seruat modũ suum, vt sit tota in qualibet parte, sed quãtitatis, vt sint partes extra partes.. ¶Eodẽ ergo modo respondetur ad secundũ, quod est hoc. Impossibile est duas quantitates dimẽsiuas esse simul, etiam si vna sit separata & alia in corpore naturali, vt. 3. Metaphysi. au tor est Philosophus: sed in sacramẽto remanet quãtitas dimẽsiua panis: ergo illic nõ est corpus. Respõdetur, inquam, maiorem intel ligi quando illæ quantitates ambæ sunt mo do quãtitatiuo in loco: in sacramento verò sola quantitas panis est modo quãtitatiuo. Imò verò in corporibus gloriosis reperitur etiam exceptio, vt proximè dictũ est. ¶Ac perinde respõdetur ad tertium. Videlicet, ꝙ vbi sunt duæ dimensiuæ quantitates, maior excedit minorem: quantitas verò corporis Christi est sex septem ve pedũ, & quantitas hostiæ multò minor quã semipedalis: ergo non sunt eidem adæquatę loco. Respondetur enim, maiorem intelligi quando ambæ sunt modo quantitatiuo.

Secũdum argumentum.

Tertium argumentum.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm corpus Christi sit in hoc sacramento sicut in loco.

HACTENVS dictum est corpus Christi esse in sacramento sub speciebus panis, explorandum ergo restat, Vtrùm sit illic sicut in loco, quemadmodum erat panis. Ad quod D. Thom. duabus conclusionibus respondet. ¶Prior. Corpus in hoc sacra mẽto nõ est per se ipsum in loco. Hæc ex su prà dictis planè colligitur. Nã substantia nõ est in loco nisi ratione suæ quantitatis: ergo cũ corpus, vt dictum est, non sit in sacramẽto per modum quãtitatis sibi inhærẽtis, sed per modum substãtiæ, fit vt quantum ad se attinet non sit ibi tanquam in loco. Et cõfir matur. Corpus succedit substantię panis sub eisdem speciebus: substantia verò panis non erat sub speciebus tãquam in loco, ita quòd species essent sicut locus & vas cõcauũ panis, sed quia continebatur sub illis: ergo neq; corpus est sub speciebus tanquã in loco, ita vt species sint locus ei⁹. ¶Posterior conclusio. Neq; est cõmensuratiuè in loco ratione specierum, sicuti erat panis. Nam substantia non est in loco nisi ratione suę proprię quãtitatis, ratione cuius occupat locum: corpus autem Christi nõ est subiectum specierum sicuti erat panis: ergo licet panis ratione suę quantitatis esset in loco, tñ corpus quia non est sub illa quantitate tanquam sub ꝓprio accidente, nõ est ratione illius in loco. Intellige per se sicut erat panis: quia erat sub pro prio accidẽte. Nam per accidẽs ratione alienę quantitatis non est negandum, quin cor pus in sacramẽto sit in loco, vt articulo pro ximo liquebit. ¶De hac existẽtia corporis & sanguinis Christi in sacramento inter do ctores controuertitur. Sũt.n. qui duos tantũ distinguant modos existẽdi in loco: scilicet, circunscriptiuè & definitiuè. Circunscriptiuè esse in loco idem est, quòd esse commen suratiuè, ita vt totum locatum sit in toto loco, & partes eius in partibus loci distanter. Esse autem definitiuè est, aiunt, esse totum in toto, & totum in qualibet parte, sicut est anima rationalis in toto corpore, & in qualibet eius parte. Distinctio est Gabrielis in. 4. dist. 10. q. 1. & in canone lectione. 43. in quam quidem distinctionem cœtus Summulistarũ subscribit. Vnde Gabriel loco citato infert, corp⁹ Christi esse in sacramẽto, nõ quidem circũscriptiuè, sed definitiuè. Illa verò distinctio ad libitum est conficta, neque vllum habet in philosophia fundamentum. Debet enim nominum significatio ex eorum etymologia perpẽdi. Definiri autem loco (vt nomẽ sonat) idem est quod loco coarctari & perstringi, vt virtute talis existẽtię repugnet locato simul naturaliter esse alibi. Quapropter, vt aliquid sit definitiuè in loco nec requiritur, nec sufficit vt totum sit in qualibet parte. Lapidem, enim negari nõ potest, esse definitiuè in loco postquã illic limitatur. Et anima licèt sit in qualibet parte corporis, in nulla est tamẽ definitiuè: quoniã cũ in nulla sit ei⁹ virt⁹ limitata, imò sic sit in capite vt simul sit in pede, in nulla est definitiuè, sed toto corpore, quia illic finitur ei⁹ virtus: sicuti angelus definit̃ loco, vltra quẽ nõ potest suam operationẽ protendere. De⁹ tamẽ licèt sit in toto mũdo, & in qualibet ei⁹ parte, tamẽ neq; in parte neq; in toto est definitiuè: quia virtuti suę nõ repugnat esse in infinitis mundis, si essent. Quare esse circunscriptiuè & definitiuè nõ sunt duo membra eiusdem diuisionis: imò quicquid est circunscriptiuè, est definitiuè, sed nõ conuertitur. Nam circũscribi loco, vltra limitationem & termina-

Prior cõclusio.

Posterior conclusio.

Expositio articuli.

Impugnatur nominaliũ opinio.

Definiri loco.

terminationem in loco, dicit cōmensuratio nem, vt scilicet singulis partibus loci respon deant partes locati. Quamobrem sola corpo ra circūscribuntur loco. Et per hæc clarescit cur hæc consequentia non valet. Intellectus est in aīa: sed anima est in pede: ergo intellectus est in pede. Qua huiusmodi cōsequētiæ non valent, nisi vbi res sunt in loco definitiuè. Vt si dicas. Nummus est in crumena: & crumena in arca: ergo nummus est in arca. Hinc colligitur, corpus Christi in sacramento, nec esse circunscriptiuè, nec verò definitiuè. Haud enim est illic per suā quantitatem, aut virtutem limitatus, sed per conuersionē panis in ipsum: quare sic est in sacramēto, vt virtute illius nō repugnet simul esse in cælo, & in alijs altaribus. Atque hæc est sententia Alexan.4.par.q.40.membro.3.ar.6.& Scoti di.10.q.1.& omniū attentè loquentium.

Argument. ¶Quòd si ex dictis inferas. Christū nō esse in cælo definitiuè: quandoquidem existentiæ illi non repugnat esse alibi: nimirum, in sacramentis. Aliquis forsan responderet, hoc esse supranaturaliter. Sed respōsio nulla esset: quia eadem ratione esset in sacramento definitiuè: quia nō posset esse alibi nisi supra naturaliter. Responsio ergo legitima est, quā D.Tho.in.4.d.10.ar.3.docet, quæstiuncu.3. *Legitima respons.* Definiri enim loco est quodammodo commensurari loco per aliquid sui: scilicet, aut p quātitatem, aut per virtutem. Quare corpus Christi est in cælo definitiuè: quia illa quātitas illo finitur, & terminatur loco. Cui scilicet quātitati ex natura sua nō cōpetit in maiori esse, aut in pluribus simul. Et animæ virtus finitur toto corpore, & angeli operatio certo loco. Corpus autem est in sacramento non per aliquam sui quātitatem, aut virtutē illic coarctatā, sed ratione panis, qui in ipm cōuertitur. Ob idq; existentia in tot, aut pluribus sacramentis non terminatur per quantitatem, aut per virtutem eiusdem corporis, sed per numerum substantiarum panis, quæ in ipsum cōuertuntur. Et ideo est definitiuè in cælo, & non in sacramento. ¶At si instātiùs perconteris quomodo ergo sit illic, respondent Scotus.d.10.q.1.& Durand.d.11. q.1. quòd non aliter, quàm per præsentiam. *Scot. & Durandus.* Et quidem Scotus ait esse præsens per respectum propinquitatis, sicut locatum est præsens loco, licèt (vt dictum est) non continea tur illuc circūscriptiuè aut definitiuè. Durādus autem subdit exemplum. Sicut angelus est præsens loco, in quo operatur. Hoc autē satis di.præcedēti. q.2.art.4. reprobauimus. Ad hāc siquidem pręsentiam nō esset opus conuersione panis: quare corpus non diceretur præsens rōne conuersionis, sed certè, qa aduenit de cælo. Quem quidem sermonem neq; Damascenus, neq; sanctorum vllus admittit. Item neque ad motionem hostiæ ex vi cōsecrationis sequeretur motus corporis, neque dum species deglutirentur ex natura rei deglutiretur corpus: quare sacerdos, nec portaret, nec moueret, nec deglutiret corp9, nisi quia ipsum sua sē spōte vult mouere. Nā dum duo corpora sunt præsentia, aut penetrantia se in eodem loco, ad vnius motionē non sequitur motio alterius. Imò verò neq; ad desitionem specierum sequeretur desitio corporis ex natura sacramenti in eodem loco: quare sine nouo miraculo posset illic manere. Quod, vt illic diximus, est mysterium consecrationis labefactare. Respondetur ergo, quòd corpus & sanguis Christi est in sacramento, nec circūscriptiuè, nec definitiuè, sed neque duntaxat præsentialiter, at sacramētaliter, id est, taliter cōtinetur sub illis speciebus, vt ad earum motionē ex vi sacramēti moueatur, & ad earum desitionem desinat illic esse, nisi per nouum miraculum velit manere præsens aëri. *Existentia in sacramētis.*

¶Hic præterea operæpretiū est nōnihil de illa quæstione dicere, quam D.Th. quæstiōē præcedenti ar.1. tetigit. Vtrùm scilicet Deus possit ponere idem corpus definitiuè, & circunscriptiuè simul in pluribus locis. Illic em̄ argumento tertio id negare videtur. *Vtrùm idē possit poni in diuersis locis.* De hac quæstione, quam Theologi in.4.d.10. vltro citroq; discutiunt, in diuersas ipsi dissecātur sentētias. Diuus enim Thom. quodlibeto.3. ar.2.& in.4.dist.44. quæst.2.art.2. apertè id negat, dicens implicare contradictionem. Atq; idem inferiùs negare videtur articu.8. Cui Capreolus in.4. dist.10.q.1.ar.3. firmiter adhæret. Et Durand. ead. dist. q.1. Atque alij, quos Scotus ibi. quæst.2. refert. Scotus verò ipse, & Okam in.4. quæst.4. ac subinde nominales asseueranter contrarium affirmant: videlicet, illud esse posibile. Et quidē fundamentum Diui Thomæ in quodlibeto est definitio existēdi in loco circūscriptiuè & definitiuè. Est enim concludi, & limitari loco. Conclusio aūt, & limitatio repugnat simul alibi. At verò ne quæstio texat de nomine: seponam9 nomina circunscriptiuè, &

definitiuè, de re enim ipsa quærimus, Vtrùm ne Salmanticæ existẽtem possit Deus simul statuere Romæ, faciens, vt ambo simul loca repleam. Fortasse est problema. Et quãuis dum in scholis artium versabar pars affirmatiua plausibilior mihi erat, iãverò modò non tam firmiter illi adhæreo, quin contrariũ existimẽ esse æquè probabile, ne plus dixerim.

Arg. Scoti. Argumentum enim Scoti, quod omnes sequuntur, est illud celebre. Quicquid non implicat contradictionem potest Deus facere: hoc non implicat contradictionem: ergo fieri ab ipso potest. Hęc autem collectio nõ est ita multùm euidens. Nam i primis licet hoc sit per se notũ, vt quicquid est factibile Deus facere posit: nam hoc nomen omnipotẽtię pollicetur: non tamen sic est manifestum, vt quicquid non implicat contradictionem, sit factibile. Illa enim angelica enũciatione, Nõ erit impossibile apud Deum omne verbum, id duntaxat significari videtur, ꝙ nihil, quod Deus dixerit se facturum est illi impossibile. Et quanuis accipiatur verbũ pro opere, iuxta illud Luc. 2. Videamus hoc verbum, quod factum est, nõ aliud significatur, quàm quòd nihil possibile erit Deo impossibile. Fatendũ nihilominꝰ est quàm maximam esse probabilitatem, vt quicquid non implicet contradictionem sit Deo pro sua infinita potentia possibile. Negari tamen posset, aliquid circũscriptiuè esse simul in duobus locis, non implicare contradictionem. Imò Diuus Thomas in. 4. loco citato aliter explicat hoc implicare contradictionem. Solet enim fieri argumentum sic. Tantum repugnat, duo corpora esse circunscriptiuè in eodem loco, quãtum vnum in duobus: sed prius contingit in corporibus gloriosis, vt patet cùm Christus resurrexit clauso sepulchro: ergo & secundũ est possibile. Ad hoc ipse respondet negãdo maiorẽ. Indiuiduum enim, inquit, duo dicit: scilicet, & quòd sit indiuisum in se, id est, non sit duo: & quòd sit diuisum à quolidet alio. Et primum quidem est de intrinseca ratione indiuidui: nam vt habetur. 4. Metaphysi. ratio vnius perficitur in indiuisione: diuisio autem ab alijs est de consequentibus ad rationem vnius, quod ideo Deus potest à ratione vnius separare: sicut suprà diximus de quantitate intrinsecum ei esse facere quantum, sed consequens, extẽdere in ordine ad locum. Esse autẽ plura in eodẽ loco est, solũ cõtra secũdã rationem: potest ergo Deus contra illam facere vt duo corpora sint in eodem loco: nõ tamen contra primam, vt idem corpus sit in pluribus locis. Itaque sicut implicat contradictionẽ vt Petrus sit duo: scilicet, ipse & Paulus, ita repugnat vt sit in duobus locis. Et fortasse purus philosophus hoc pro certo haberet.

Resolutio quæstionis. ¶ At verò postquàm per fidei veritatem mysterium huius sacramenti persuasum nobis est: inde maximum sumitur argumẽtum, quòd sicut corpus Christi est in pluribus locis sacramentaliter: ita Deus possit facere vt sit in pluribus circunscriptiuè. Et argumentum Marsilij in. 4. quæst. 7. vbi hoc latissimè disputat est hoc. Nullatenus ratio cõtradicit quominus possit Christus ostendere se extẽsum in sacramento, hoc est, occupando illic totum locum, quem viuens occupabat inter nos. Et quanuis S. Thom. negaret vt articu. 8. videbimus: est tamẽ probabile. Et eadẽ rõne simul se ostendere posset in alio sacramẽto. Sed ais. Adhuc in nullo esset definitiuè: quia sic esset in vno, vt simul esset in alio. Respondeo me nõ disputare de nomine. Satis est ꝙ maneret in pluribus locis localiter replendo illa loca. Quare taliter esset in hoc, vt quantũ est ex natura rei non posset esse in alio, nisi absoluta Dei potẽtia interueniret. Et hoc sufficit, vt dicatur illic esse definitiuè. ¶ Secũdò cùm anima sit in qualibet parte corporis, nihil repugnat vt absciso capite maneret & in ipso & simul in corpore trunco, vt dũ Diuus Dionysiꝰ suum caput gestabat in manibus, posset Deus facere, vt anima simul maneret in corpore & capite. Tertiò, quia multi sic interpretantur Aristotelem, vt dixerit intelligentiam motricem cœli esse simul in oriente & occidente. Et quicquid de hoc sit, certum est angelum esse in toto loco, in quo operatur: si ergo ille sit bipedalis, posset Deus facere, vt diuiso loco maneret in vna & in altera pedalitate per eius absolutam potentiã: nam quantum est ex natura angeli non potest esse in duobus locis discõtinuis. Hoc est enim proprium Dei. ¶ At verò licèt istæ rationes opinionem faciant probabilem: sequũtur tamen ex illa tam stupenda corollaria, vt rursus eam in dubium reijciant. Tres ergo adnotãdæ sunt propositiones.

Prima propositio. ¶ Prima. Omni alio miraculo secluso, quàm quòd idem sit in duobus locis, quantum est ex natura rei omnia prædicata absoluta, quæ in vno loco ei conueniunt, pariter conueniunt & in altero, licèt non omnia respectiua. Esset enim hîc

propè

propè flumen Tormes,& Romæ propè Tyberim. Vt si in vno loco Petrus est albus,calidus,currens,aut sedens,eodem modo est in altero.Quapropter si hîc esset admotus igni quãuis Romæ esset ab illo separatus, calesceret Romæ per calorem, quem hîc recipit, ipsumq; illic calorem sentiret. Quare si illic simul esset in gelu tantæ actiuitatis, quantæ est in hoc loco ignis,ambo agẽtia se impedirent, ne alterũ calorẽ produceret,aut alterũ frigiditatem: quia est idem subiectum applicatum duobus contrarijs. Quòd si alterum esset maioris virtutis, superaret alterum. Ex quo fit,vt existens Romæ videret Salmanticam,audiretq; Salmanticæ loquẽtem. Nam cùm idem sit sensus hîc,& illic eandem sensationẽ,quam habet ille sensus hîc,habet illic.

Secũda propositio. ¶Secunda propositio. Per nouum aliud supernaturale miraculum posset Petrus hîc habere vnam qualitatem, & Romæ aliam, vt hîc habere albedinem,& Romæ nigredinẽ, etiam in summo vbiq;. Nil enim vetat quo minus albedo ponatur hîc,& non illic,& nigredo è conuerso. Sed tamen nõ esset simul albus, & niger: quia illę duę denominatiões sunt repugnantes.Imò cùm vna qualitas esset alteri in eodem subiecto admixta, esset ille medio colore coloratus. Calorem autẽ in vno loco in summo,& frigus in alio nõ posset Deus ponere,nisi impediendo actionem, ne calor ageret in frigus, aliàs ipsum corrumperet.Concursu autem suspenso,licèt ambæ qualitates essent in summo, homo tamẽ nõ esset calidus nec frigidus, sed tepidus.

Tertia propositio. ¶Tertia propositio.Duo contradictoria de homine illo nequaquam possent verificari,vt scilicet,esset albus, & non albus,currens, & non currens:neq; priuatiuè opposita, vt esset videns,& cæcus,aut ambulans,& quiescens,qa quiescens includit non moueri,& cæcũ esse, non videre. Cum limitatione tamen, & restrictione possent verificari:qa tũc non sunt simpliciter contradictoria, vt si dicatur esse sedens Salmanticæ, & currens Romæ: dormiens Salmanticæ,& vigilans Romæ.Sic de cæco & vidente. Item idem aër numero posset hîc esse illuminatus,& Romę nubilus.Ad hæc posset idem homo à Roma moueri versus Salmanticam, & simul à Salmantica per eãdem lineam versus Romã, & in loco,quo sibi obuiarent, non se impedirent:quia esset idem homo. Infertur demum ex his, quòd posset Deus vnum corpus ponere vbique.
Quę quidem profectò non sunt creditu facilia. ¶Tametsi non desint qui arbitrentur re vera iam euenisse. Legitur em̃ in vita sancti Martini,quòd cùm D.Ambrosius Mediolani sacrum faceret, obdormiuit, & excitatus dixit se funeri Martini interfuisse. Haud tamen est credendũ re vera fuisse in ambobus locis:nam tũc quid opus fuisset obdormire? Somnus ergo indicium fuit, imaginariam fuisse visionem.

Primum argumentum. ¶Primum argumentum S.Thom.est. Apparet corpus Christi esse in sacramento definitiuè: quia sic est in hostia,vt non sit in alia parte altaris.Item videtur esse circunscriptiuè,quia videtur esse in loco adæquato hostiæ,& nõ in maiori nec minori.Respondet, ꝓpterea non esse definitiuè: quia ex modo existendi illic nõ repugnat simul esse in cælo,nec in alio altari.Item neq; est circunscriptiuè:quia non est ad mensurã suæ propriæ quantitatis, quæ est maior q̃ hostia. Quòd autem sit in loco adæquato hostię, nõ est,nisi quia incipit esse illic per cõuersionem panis in ipsum.

Bonum argumentum. ¶Cõtra hanc autẽ solutionem arguitur,quòd saltẽ sanguis eiusdem corporis sit illic circũscriptiuè. Sanguis enim, vt ait Arist.in lib.de respiratione,& in de somno,& vigilia,est in vena sicut in vase, & receptaculo:& illo modo est in sacramẽto: nam iam definitum est,partes corporis eundẽ habere ordinem inter seipsas, quem habent in cælo: ergo saltem in vena est circũscriptiuè, quoniam extenditur per ipsam, quandoquidem eam replet.Negatur hęc consequentia: nam ad hoc, quòd sit circunscriptiuè non satis est,vt repleat venam, sed requiritur venã ipsam replere locum,extendiq; per ipsum.

Secũdum argumentum. ¶Secundò arguit. Locus, vbi est corpus,nõ est vacuus,neq; tamen ibi est substantia panis, ergo repletur corpore ipso.Respõdetur, neq; esse vacuum, neq; repleri corpore, sed dimensionibus panis,quod habẽt,vel ex natura quantitatis,vel ex miraculo, sicuti miraculo per se subsistũt. An verò sint duo miracula,videbitur quęst.proxima ar.2.

Tertium argumentum. ¶Arguitur tertiò. Corpus est in sacramẽto cum sua quantitate dimensiua,& cũ omnibus suis accidentibus: vnum autem accidentiũ corporis est esse in loco,quare,vbi, est prædicamẽtum accidẽtiũ:ergo est illic tãquam in loco. Nota solutionem, quam articulo præcedẽti præmisimus. Esse enim localiter in loco nõ est de intrinseca ratione quãtitatis, sicut face

re quantum, sed est accidens extrinsecum in ordine ad locum: & quia accidentia corporis non sunt ĩ sacramento, nisi per concomitantiam, atq; adeò ad modum substantiæ, fit: vt corpus non sit illic localiter.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm corpus Christi sit mobiliter in hoc sacramento.

CVM dictũ sit corp⁹ verè & realiter esse ĩ hoc sacramẽto, & nõ solũ intẽtionaliter, & vt albũ visum est intẽtionaliter ĩ oculo meo, qđ ideo ad motũ oculi nõ mouet̃, meritò interrogatur, vtrùm illic sit realiter mobile. Respõdet ergo S. Tho. per quatuor conclusiones.

Prima conclusio. ¶Prima. Christus non mouetur per se in sacramento secundùm locum. Probatur, cùm aliquid est vnum secundùm subiectũ, & multiplex secundùm accidens, nihil prohibet esse mobile secundùm vnum, & non secũdùm aliud. Dum enim corpus album & quantum sine augmento nigrescit, mouetur secũdùm albedinem & non secundũ quãtitatem: Christo autem non est idem esse in cœlo & in sacramento, illic enim est localiter secundùm suam quantitatem, hîc autem non est localiter, vt explicatum est, sed sacramentaliter: qđ autem non est in loco commensuratiuè, nõ mouetur in illo localiter: quoniã mouere dicit ordinem ad locum: igitur quãuis Christ⁹ sit in cœlo mobiliter, non tamen sic est in sacramento.

Secunda cõclusio. ¶Secunda cõclusio. Corpus Christi mouetur in sacramẽto per accidẽs ad motum specierum.

Tertia conclusio. ¶Tertia conclusio. Nec corp⁹ Christi mouetur in sacramẽto per se quacunque alia mutatione: scilicet, vel inceptione, vel desitione, sed per accidens ad motum specierum. Probatur. Quod per se est ingenerabile, & incorruptibile & indeficiens nõ potest esse principium deficiendi, nisi alio deficiente, sicut Deus immortalis nec incipit, nec desinit esse in creatura, nisi quia ipsa vel incipit, vel desinit: eodẽ ergo pacto corpus Christi, quia immortale est, non incipit esse per se nec desinit: sed sicut per conuersionem panis incipit esse in sacramento: ita nec desinit, nisi per desitionem specierum.

Quarta cõclusio. ¶Sequitur ergo quarta cõclusio responsiua questionis. Christus per se loquendo immobiliter est in hoc sacramento. Probatur. Impossibile est idem per se simpliciter esse motum & quietum: alioqui duo de eodem verificarentur contradictoria: corpus autẽ Christi in cœlo quietũ residet: non ergo est in sacramẽto mobiliter.

Expositio articuli. ¶De prima conclusione nemo dubitare potest, qui agnouerit corpus Christi nõ esse in sacramẽto localiter, nec definitiuè. Vnde ex hoc quòd non est illic tãquam in loco infert D. Thom. non moueri per se localiter: consequuntur enim se hæc duo. Et quãuis Gabriel & nominales dicant illic esse definitiuè, non tamẽ intelligunt esse per limitationem & definitionẽ in loco, sed quia est in qualibet parte. Quare neq; ex eorum opinione sequitur, quòd posit per se moueri localiter. Ob idq; de hoc sunt duntaxat reprehendendi, quòd malè definiunt esse definitiuè in loco. Vnde OKam in. 4. quest. 5. dicẽs, quòd corpus põt hîc moueri localiter, sicuti angelus mutando locum, si intelligat per se (vt apparet) nullum habet similitudinis fundamẽtum. Quoniam angelus, vt suprà est expositum, definitur loco, in quo eius virtus limitatur: quod corpori Christi in sacramento nõ conuenit.

Expositio secundæ conclusio. ¶Secundam verò conclusionem: scilicet, corpus moueri localiter per accidens ad motum specierum, negat Scotus dist. 10. quest. 6. & Durandus quæst. 3. Quam quidem opinionem ex altera ducant, quam ambo quæst. 1. sustinent: videlicet, corpus Christi non aliter esse in sacramẽto, quàm per simplicem respectũ præsentiæ, sicut angelus est præsens loco, aut si duo se penetrarent corpora. *Arg. Scoti.* Arguit igitur Scotus. Ad hoc quòd ad motum vnius sequatur motus alterius, requiritur, quòd alterũ sit illi colligatum, vel tanquam actus & potentie, sicut motis nobis, inquit. 2. topi. Aristote. mouentur omnia quæ in nobis sunt. s. materia & forma & accidentia: vel secundùm aliquam necessitatem naturalem, sicut mouens nauem, mouet hominem qui naturaliter sustentatur à naui: corpus autem, inquit, Christi nullam habet colligationem cum speciebus, nisi per meram voluntatem, quia scilicet Christus vult illis assistere: ergo motis accidẽtibus ex natura rei non mouetur corpus. Et subdit exẽplum. Sicut si angelus per suã voluntatẽ se applicaret lapidi, ille qui moueret lapidẽ, non moueret angelum, sed ipse si vellet sua sponte insequeretur eius motum. Pari ergo, inquit modo corpus Christi non mouetur à sacerdote, sed ipse Christ⁹ sequitur motum

Cõclusio generalis Sco. tum specierum. Quocirca statuit generalem cõclusionẽ, ꝙ nulla creatura potest mouere corpus in sacramẽto localiter, nec per se, nec per accidẽs: sed dum mouet, à solo Deo mouetur. Quòd si arguas. Ergo est nouũ miraculum, vt motis speciebus, moueat se cũ illis Christus. Negat consequentiã, quoniam ea voluntate, qua instituit sacramentũ, nobiscũ pepigit, speciebus, vbicũq; existerẽt, adesse.

Arg.1.Du. ¶ Eodẽ modo arguit Durãdus, ꝙ cùm neq; species insint corpori, neq; ipsum sub illis cõtineat, sit vt ad motũ ipsarium, nõ sequatur motus eius.

Secundum. ¶ Secũdò. Sequeretur, inquit, ex cõtraria opiniõe, ꝙ corp⁹ Christi simul moueretur motibus contrarijs, vt si dum hostia eleuatur in vno altari, deprimeretur in alio.

Tertium. ¶ Tertiò. Sequeretur, inqt, eadem ratione, ꝙ ad fractionẽ hostiæ diuideretur corpus: quare nõ esset totũ sub qualibet parte.

Quartum. ¶ Quartò. Corpus Christi incipit esse in sacramẽto dum consecrantˀ species absq; vllo motu sui, quia nõ descendit de cælo: ergo pari ratione neq; motis ipsis mouetur.

Reprobatio opinionis. ¶ Hãc autem opinionẽ iam dist. precedenti.q.2.ar.4.& hìc articu. ꝓximo mõstrauimus esse falsam. Haud enim ꝓpriè assertiones obseruat, quas ecclesia ex euãgelio colligit. Dixit enim Christ⁹, Accipite, & comedite, & bibite. & can. Ego Berengarius. de consec.d.2. decernitur, quòd corpus Christi in sacramento sacerdotis manibus tractatur, & frangitur, & dentibus atteritur, & deglutitur: ergo secũdũ propriam significationem debemus asserere, nos comedere corpus, & bibere sanguinem: comedere aũt, & bibere actiones proprias comedentis & bibentis significãt: si verò ad comestionẽ specierũ non sequeretur corporis comestio sed Christus ꝑ guttur se ipso intraret stomachum, nõ esset ille motus actio comedentis: quare nec propriè diceremur comedere corpus, sed solas species. Perinde enim intraret, ac si ipse ꝑ se sine speciebus ingredi vellet, vt descendit ad inferos: vbi nullatenus est dicẽdum, ꝙ infernus loc⁹ deglutiuit ipsum. Imò verò, neq; ꝓpriè acciperemus corpus in manibus, nec tractaremus, cũ tñ ipse dixerit, Accipite, vt patet in exẽplis illius opinionis de angelo: nã accipiẽs lapidẽ, nõ accipit angelũ, qui est præsens lapidi. Quinimò nec ꝓpriè diceremur adorare corpus, nisi contineretur sub speciebus, sicut cõtinebatur panis. Neq; verò seruaretur sub speciebus, vt suprà disputatũ est: nam seruari est cõtineri, & nõ quod Christus vellet illic esse sicuti dũ erat domi suæ.

Conclusio Scoti præcedens suspecta. Conclusio ergo Scoti, qua ait nullam creaturã posse mouere corp⁹, nec per se, nec per accidẽs (vt bona venia dixerim) nõ satis syncerè verbis citatis euãgelij cõsonat: præterquam, ꝙ secundũ suã opinionẽ corpus esset per se mobile in sacramẽto: quandoqdẽ nõ mouetˀ ad motũ specierũ, sed secundũ suã voluntatẽ insequitur earũ motiones.

Soluitur primũ arg. Sco.i. ¶ Vñ ad eius primũ argumentũ distinguitˀ, quod ait, corpus nõ aliter cõiungi speciebus, quàm per voluntatẽ Christi. Si em̃ intelligatur, ꝙ Christus ad id nõ cõgitur, verissimũ est: quia sua sponte instituit sacramentũ. Si aũt intelligat, ꝙ non est illic per aliũ nexum, nisi qa vult corpore esse præsens, negatur cõsequẽtia. Imò virtute cõsecrationis sequitur, vt corpus nõ quomodocũq; sit pręsens, sed eo nexu contineatur sub speciebus, rõne cuius ad motũ specierũ sequitur mot⁹ eius.

Dura. arg. soluuntur. ¶ Et ideo eodẽ modo respondetˀ Durando negãdo, ꝙ corpus illic nõ cõtinetur sub speciebus. Hãc enim veritatis saliuã nũquam potuit deglutire. Quocirca exemplũ de angelo nulla vi agit cõtra hanc veritatẽ: quoniam nõ sic cõtinetur in lapide, vt corpus sub specieb⁹. Tametsi præterea, vt hìc ait Caietanus, negãdũ sit postquam angelus se applicuit loco ad operandũ per certũ tẽpus, ꝙ medio illo tempore ad motũ lapidis non subsequatˀ motus angeli: imò consequitˀ, sicut ad motum nauis sequitur motus eius, qui in ea existit.

Solutio.2. ¶ Ad secundũ Durandi cõceditur in vno altari ꝑ accidens eleuari corpus, & in alio deprimi: quoniã cõtinetur in illis altaribus sub diuersis speciebus. Simile quidã concedunt de anima, dũ quis erigit vnũ brachium, & demittit alterũ. Ego verò non cõcederẽ: quia non est definitiuè nec sacramẽtaliter in brachio.

Solutio.3. Ad tertiũ negatˀ cõseq, vt ad fractionẽ hostię diuidatur corpus, tũ qa nõ est mortale, tũ maximè, qa nõ habet extensionẽ in ordine ad locum, quod requiritur ad diuisionẽ. Quare sicut abscissa manu tota anima manet in reliquo corpore: sic diuisa hostia totũ corp⁹ est in qualibet parte.

Solutio.4. ¶ Ad quartũ demũ conceditur, ꝙ ad consecrationẽ specierum nõ mouetur corpus, nec per se, nec per accidens: qa non incipit illic esse corpus per motionẽ earum, sed per conuersionem panis in ipsum. Negatur tamen cõsequentia, quòd ad earũ motionem nõ moueatur.

Argum. ¶ Quod si arguas. Dictum est articulo præcedẽti corpus Chri

sti non esse in loco nec ratione suæ quantitatis nec ratione alienę (scilicet panis) ergo nec ratione illius mouetur per accidens. Iam illic diximus, non esse negandum corpus esse in sacramento tanquã in loco per accidens ratione alienarũ specierum, ¶Sed arguis vice versa. Sequeretur ꝙ corp⁹ Christi per se moueretur sicut panis mouebatur: nã mouetur per eandem quantitatem, per quã mouebatur panis. Vel si corp⁹ mouetur per accidẽs pariter & panis: quia mouetur per suam quãtitatẽ, quæ est accidens. Respondetur latissimum interesse discrimẽ. Panis enim est propriè in loco ratione propriæ quantitatis, & ideo per se mouetur: nõ quidem ad motum suæ quantitas: imò quia substãtia mouetur, mouetur quantitas: nam motis nobis mouẽtur ea quæ in nobis sunt, licèt extensio quantitatis sit requisita ad motũ corporis. Econuersovero nõ quia corpus Christi mouetur, mouẽtur species: quia nõ sibi insunt, sed quia mouẽtur species, ipsum mouetur. ¶Cùm autẽ audis, corp⁹ Christi moueri ad motum hostiæ, intelligito dum tota hostia mutat locũ. Nam dum circulariter mouetur in eodem loco, quia tota nõ mutat locũ, fit vt nec corpus moueatur. ¶Tertia conclusio S. Thomæ est consideratè meditanda. Etenim quanuis exẽplum tantùm subijciat, ꝙ corpus in sacramẽto non potest deficere, nisi deficientibus speciebus: intelligitur tamen generaliter ꝙ nulla mutatione neq; p accidẽs potest affici: scilicet, nec alterari, nec augeri, &c. Et quoniã circa materiam huius conclusionis multi multa congerunt, distinguendum est, vt distinctio lucem adferat. Bifariam enim aliquid conuenire põt corpori Christi in sacramẽto. Vno modo per actionem circa species: atque altero per hoc, ꝙ aliquid ei circa modum naturalem alibi existendi insit. Et quidẽ primo modo dictum est ad motum localem specierũ moueri per accidens corpus. Apparet ergo inde subsequi pari ratione ad calfactionẽ specierum, corpus per accidens calfieri, postquã sub eisdem continetur speciebus sicut cõtinebatur panis. Negatur tamen consequentia: imò statuitur conclusio, ꝙ preter motum localem nulla passio per accidens cõuenire potest corpori ratione specierum. Sed contra, Dictum est, ratione quãtitatis panis esse corpus per accidens in loco: ergo si ratione illi⁹ mouetur per accidens localiter, etiam alterabitur per accidens ratione specierum. Negatur consequentia: quoniam cùm corpus contineatur sub speciebus necesse est, vt vbicũq; sint species, sit ipsum, ac subinde quocunque moueantur, moueatur ipsum. At verò cùm quãtitas illa specierum nec insit corpori nec per eã extendatur in ordine ad locum: nõ sequitur, ꝙ si quãtitas illa frigefiat vel calefiat sic afficiatur corpus nec per se nec per accidens, nec si frangatur quantitas, frãgatur corpus. Exemplum est in anima, quæ ad motũ corporis mouetur localiter: qa est actus eius: tamen ad alterationem corporis nõ sequitur alteratio corporalis in anima: quia cũ sit indiuisibilis, non est subiectũ eius. Nã pariter corpus Christi est indiuisibiliter in sacramento. Sequitur tamen in anima ex alteratione corporis alteratio spiritualis: nempe, lætitia vel tristitia. Sed neque ista sequitur in corpore Christi: quia non est act⁹ specierum. ¶De secũdo autem modo iã supra dictũ est, omnia accidentia, quæ sunt corpori cõiuncta in cœlo, esse per concomitantiã in sacramento. At verò ponamus esse passibile, sicut erat inter nos, vtrùm quacũq; qualitate frigoris aut caloris afficeretur secundũ esse naturæ, afficeretur in sacramento. Scotus dist. 10. q. 4. statuit propositionẽ, ꝙ in sacramẽto inhæreret omnis absoluta proprietas, quę inhæreret secundũ esse naturale, vt si calefieret aut frigefieret nocte, qua captus fuit, sic afficeretur in sacramento. Et hoc certè est verũ, quoniam esset idem subiectũ, licèt calor in sacramento non haberet esse extensum. Imò dũ flagellabatur sentiret dolorem ĩ sacramẽto: nã de spiritualibus nõ est dubiũ. Mœrorem nãq; & lætitiã quã in cruce haberet, pariter sentiret in sacramẽto, sicuti & dũ moreretur pariter in sacramẽto anima separaretur à corpore, & dũ resurgeret, iterũ vniretur quantũ est ex natura rei. ¶At verò. q. 5. addit tres alias propositiones. ¶Prima. Omnis operatio, quę conuenit Christo in cœlo, conuenit in sacramẽto. Probat, quia operatio res est absoluta sicut calor & ideo non variatur propter respectũ. s. ꝙ sit præsens huic vel alteri loco. Hanc verò ego intelligere non possum. Si enim moueretur in cœlo, nescio quomodo moueretur in sacramento: nam mouere dicit ordinẽ ad locũ, quem non habet in sacramento. Quare quiescente hostia corpus non mutaret locũ: alias esset illic mobile, quod est impossibile. Et eadem ratione quãuis loqueretur in cœlo, non loqueretur in sacramẽto: quia hoc etiã dicit motũ

Argument. — *Exponitur tertia cõclusio articuli.* — *Distinctio* — *Primum mẽbrum distinctionis.* — *Cõclusio ex superioribus elicitur.* — *Secundum membrum distinctionis.* — *Scoti propositio.* — *Tres aliæ Scoti propositiones. Prima.*

motũ linguæ. Quare hæc differentia non accidit ꝓpter respectũ propinquitatis ad diuersa loca, vt putat Scotus, sed quia in sacramẽto nõ est illarũ prędicationũ capax. Quocirca neq; si in cælo stat, sedet, aut recubat tales sit⁹ habet in sacramẽto in ordine ad locũ.

Secũda propositio Scoti.

¶Secũda eius conclusio. Nulla sensatio põt primò inesse Christo in sacramento. Dixit primò, q̃a sensationes, quas habet in cælo, habet in sacramẽto p cõcomitantiã. Attamen in sacramẽto nõ põt recipere species, vt oculo corporali videat, vel audiat nos. Et hoc est certissimũ, vt art. ꝓximo cõstabit. Et eadem ratione nõ põt videri, nec audiri à nobis: q̃m hæc specierũ multiplicatio ordinẽ dicit ad locũ. Huic similẽ aliam ꝓpositionẽ addit. q. 7. Videlicet, ꝙ Christus in eucharistia non põt vti aliqua potẽtia actiua corporea respectu passi extrinseci. Quæ itidẽ certissima est. Videlicet, ꝙ nõ põt calore suo calfacere hostiam, nec manu manum sacerdotis tenere.

Tertia propositio.

¶Tertia ꝓpositio est. Operatio spiritualis, vt intellectus, & voluntatis, potest cõuenire Christo, vt in eucharistia. Hoc est, nõ solùm q̃a intelligit, & vult in cælo, sed quia per se põt intelligere, & velle in sacramento. Quæquidẽ conclusio est etiã certissima, quia illæ actiones nec requirũt, nec dicũt ordinem ad locũ.

Okam.

Okam verò in. 4. q. 5. omnẽ istã philosophiã negat. Ait, inquã corpori Christi in sacramẽto, quaten⁹ illic existit, posse omnẽ actionem & passionem competere, quæ cõueniret illi, si esset circunscriptiuè. De qua re statim articulo sequenti.

Primum argumentum.

¶Primum argumentum S. Tho. iã solutum est. Motis em̃ inq̃t nobis, vt habet. 2. Topic. mouẽtur oĩa, quæ in nobis sunt, etiã spiritualia. vt aĩa: corpus Christi est in sacramẽto: ergo mota hostia mouet. Respondet, argumẽtum cõcludere, ꝙ mouetur per accidẽs, neq; verò eo modo, quo mouentur accidẽtia corporea ad motũ substantiæ, cui insunt, quib⁹ per se põt conuenire motus, sed sicut mouẽtur spiritualia (quibus per se nõ põt conuenire) ad motũ corporũ, in quibus sunt.

Secundũ argumentum.

¶Secundò. Veritas debet correspondere figurę: de agno verò paschali, qui figura erat huius sacramenti legit̃ Exod. 22. ꝙ nõ remanebat quicquam vsq; mane: ergo corpus Christi nõ manet in hoc sacramẽto, nisi q̃n recipit̃. Respondet, ꝙ hac ratione moti, nõnulli putabant sacramentũ nõ posse seruari. Contra quos ait Cyrillus. Insaniunt quidã dicentes mysticã benedictionẽ cessare à sanctificatione, si quæ eius reliquiæ remãserint in diẽ subsequentẽ: nõ em̃ mutatũ sacrat̃ corpus Christi, sed virtus benedictiõis, & viuificatiua gratia iugis in eo est. Videlicet, quãdiu species manserint, queadmodũ aliæ cõsecratiões, vt tẽplorũ, altariũ, & similiũ, rebus ipsis consecratis coæuæ sunt. Vnde ad argumentũ respondet̃, ꝙ etsi veritas figuræ respondeat, tñ figura nõ adæquat veritatẽ.

Tertium argumentum.

¶Et per hoc respondet̃ ad tertiũ, quod est huiusmodi. Corpus Christi nõ dependet ad speciebus sacramentalibus: ergo ad desitionẽ illarũ non desinit ipsum. Respõdet, inquam, ꝙ licèt corp⁹ nõ dependeat ab speciebus, nihilominus ad earũ definitionẽ desinit: quia cessat habitudo, quam habet ad illas, sicuti corrupta creatura definit Deus esse in illa, nõ quia ab illa pendeat, sed quia illam desinit conseruare.

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm corpus Christi prout est in hoc sacramento possit uideri ab aliquo oculo saltem glorificato.

EXPEDITO modo existendi corporis Christi in sacramento, quæritur an sit cognoscibilis. Et est hic distinguendum, & de potentia, & de re cognita, & de modo cognoscendi. De potẽtia quidem vtrùm sit cognoscibilis, vel ab oculo corporeo, vel ab intellectu, qui est oculus spiritualis. De re verò vtrùm cognosci possit, vel corpus ipsum existens in sacramẽto, vel modus ipse existẽdi. Sed de modo vtrũ possit cognosci, vel naturaliter vel supranaturaliter. Et respondet D. Tho. quatuor cõclusionibus.

Prima conclusio.

¶Prima. A nullo oculo corporali corp⁹ Christi põt videri ꝓut est in sacramẽto. Et intelligitur à nullo oculo existẽti extra sacramentum. s. alio ab oculo ipsius Christi. Probatur primò, q̃a visibilis substantia per sua propria accidentia immutat mediũ, vt sentiatur: accidentia verò corporis Christi sunt illic, vt dictũ est, ad modũ substãtiæ, hoc est, neq; extensionẽ habẽt in ordine ad species sacramentales, neque in ordine ad earum locũ: ergo nõ possunt per mediũ multiplicare species ad immutãdum oculum extra sacramentũ. Secundò, quia vt suprà dictũ est, existit in sacramẽto per modũ substãtię: substantia aũt quatenus substã

 tia,

tia,nō est sensibilis corporali sensu,neq; verò interiori imaginationis,sed solū subiacet intellectui,cui⁹ obiectū,vt.3.de anima habetur est qđ quid est:ergo quarenus est in sacramē to à solo intellectu perficitur,qui est oculus spūalis.¶Percipitur tñ,in quit,diuersimodè à diuersis intellectibus.Quare subditur secunda cōclusio.

Secunda cō clusio.

Modus existēdi corporis Chri in sacramēto secūdū se à supranaturali intellectu potest intelligi. s.à Deo,ac subinde ab intellectu beato vel angeli vel hominis per visionē diuinæ essentiæ.Probatur.Obiectū,qđ per se est supranaturale,à supranaturali intellectu percipitur,qualis est Deus,& ab eo,qui eius lumē participat,vt est intellectus beatus Modus autē existendi corporis Christi in sacramēto est supranaturalis:ergo ab illis intellectib⁹ percipi potest.

Tertia conclusio.

¶Tertia cōclusio. Neque intellectus hominis viatoris,neq; angelicus p sua naturalia potest illū modū existēdi cognoscere,nisi per fidē.Probatur eadē ratione,quia modus ille est supranaturalis:quare sola cognitione supernaturali percipitur. Huic appēditur corollariū Demones nō nisi per fidē possunt cognoscere Christū in hoc sacramēto.Non q̄ in ipsis sit virtus fidei:quia nō sua spōte captiuāt intellectū in obsequiū Christi,sed q̄ euidētia signorū cōuicti,vt ait Iacobus ca.2.credūt & cōtremiscūt.

Quarta cō clusio.

¶Quarta cōclusio.Inter oculos corporales solus oculus Christi in sacramēto videt seipsum sub sacramento existentē,nō tamē potest videre modū essendi,quo est sub sacramento,quod pertinet ad solū intellectū. Hāc conclusionē subdit in solutione secūdi argumēti, qđ est huiusmodi.Corpora gloriosa, vt ad Philipp. 3.legitur,erūt configurata corpori claritatis Christi:sed oculus Christi videt seipsū prout est in sacramēto:ergo & quilibet alius ocul⁹ glorificatus.Et respondet, quòd oculus corporalis Christi in sacramēto (hæc enim postrema particula deest ī aliquibus mendosis codicibus) videt seipsum sub sacramento existentē:non tamē videt modū existendi:quia est obiectum solius intellectus.Nec tamē, in quit,est simile de alio oculo glorioso:quia etiam ipse oculus Christi est sub ipso sacramē to,in quo nō cōformatur ei alius oculus gloriosus.Quare docet corpus Christi à nullo alio oculo corporali posse videri.

Expositio articuli.

¶Primā conclusionē cōcedit cū D.Thoma. vt supràvidimus,Scotus d.10.q.5.& iterū.q. 9.& Ricard⁹ ea.q.ar.5.q.2.& ferè omnes.Negat eā tamē Okam in.4.q.5.& Maioris dist. 10.quęst.itidē. 5.Aiunt siquidē Christum in sacramēto oculo corporeo videre adstantes, audireq; canentē clerū,& quantū ad rei naturā attinet,posse ipsum videri & audiri,nisi q̄ ob meritū fidei occulit sese. Et eadē ratione, inquiūt,potest proprio calore manū sacerdotis calefacere,ab ipsaq; calefieri.Probatio OKanica est, q̄ illic verè habet principia actiua & passiua illarū actionū & passionū. Sed nō opus est cōtra quēlibet disputare.Pugnat enim cū principiis philosophicis, qui ait appropinquationē aliter fieri posse agentis ad passum,quā per quantitatē extēsam in ordine ad locū,si actio sit corporea. Nam omne agēs agit per contactū,secundū Aristotelem qui quidē contactus nisi per quantitatē fieri nō potest:corpus autē Christi est illic,quantum ad hāc rationem res attinet, sicuti angelus,qui corporaliter nec agere potest nec pati.Et quantū ad visionē est insuper particulare argumentum de speciebus,quę sub forma pyramidali debēt multiplicari,cuius basis est in obiecto,& conus in oculo, quod fieri non potest, nisi vbi & obiectū & oculus modum habet extēsum. Sed OKam negat species,& ideo nō est cū illo certandū.¶Circa secūdam verò rationē S.Thomæ forsan philosophiæ peritus hæsitabit, quomodo dicit substantiā inquantū huiusmodi non subiacere imaginatiuæ potentiæ,sed soli intellectui, cū substantia singularis quantitate signata phantasmata producat, quibus imaginatiua mouetur. Respōdetur eum loqui de substantia pura vt abstrahit à modo quātitatis: & cōditionibus singularibus:hoc enim sonat,inquantum huiusmodi,quemadmodū est corp⁹ Christi in sacramento. Illic enim nō producit phantasmata magis quàm substantia in cōmuni,quę solius intellectus obiectū est.

Dubium.

¶Dubium autē ex his fit reliquū vtrùm saltem supernaturaliter corpus in sacramento possit oculo corporali videri.Paluda.nanq; dist. 10. q.vltima,& Capreolus.q.4.aiunt per nullā potentiam id fieri posse.At verò S.Tho.in.4.ea.dist.q. vnica.art.4.non negat quominus per miraculū possit videri ab alio oculo quā Christi.Ideq; ait Scotus loco citato.q.9. Et ideo ad cōciliādū has opiniones duabus conclusionibus respōdetur.

Prior cō[clu]sio.

Prior est. Quòd visio illa fiat per multiplicationē specierum ab ipso corpore per nullā potentiam factibile est,ob rationē iam factā.Quia nec corpus potest illas multiplica-

plicare, vt dictum est, neq; illas mutiplicatas suscipere. ¶ Posterior. Nihil obstat quominus Deus de potentia absoluta possit producere notitiam intuitiuã rei obiecto nõ cõcurrẽte per species, nã quicqd potest per causam secundã efficientẽ, potest se solo. Cũ ergo species cõcurrant in genere causę efficientis, sine illis poterit Deus notitiã intuitiuã conseruare; atq; adeò producere, etiã in absentia obiecti. Quòd si interroges. In quo loco tũc obiectũ repræsentarent? nã notitia intuitiua non potest nõ repræsentare rẽ ceu præsentẽ. Respõdetur, q̃ repræsentabit in loco, quo Deus voluerit: & nisi Deus impediat, producet iudicium rei illic existẽtis. Neq; diceretur propterea Deus decipere: nã illa deceptio ex natura notitiæ intuitiuę proueniret supranaturaliter existentis sine obiecto. ¶ Contra secũdã conclusionẽ: scilicet, q̃ beati videãt in verbo corpus Christi in sacramẽto arguit Scot. in. 4. d. 10. q. 8. sic. Beatus à non beato sola visione beatifici obiecti distinguitur: obiectũ autẽ beatificum nõ includit existentiam corporis Christi ĩ sacramẽto, hoc enim est quid creatũ, & quędã sacramẽtalis gratia: cognoscere autẽ sacramẽta non est de ratione visionis beatificæ: ergo hoc nõ videtur in verbo. Respõdetur, argumẽtum nihil cõtra D. Thomã pugnare: quoniam ipse nõ dicit hoc esse de essentia beatitudinis: nã ꝑ hoc q̃ quis nudã essentiã videret, esset perfectè beatus. Sed tantũ ait, q̃ sicut illa existentia est visibilis à Deo: ita & in ipso per lumen gloriæ ab intellectu beati. Secundò respondemus cũ Caietano, q̃ cũ hoc sit tam altũ mysterium, quod fideles in via frequẽter adorant & suscipiunt, ac perinde nosse percupiunt, credibile est diuinã largitatem hoc idem mysterium in verbo eisdẽ fidelibus ostendere ad completam eorũ satietatẽ. ¶ Contra tertiam verò arguit ibidẽ instantiùs probando; q̃ licèt intellectus coniunctus corpori ob id quod intellectionẽ ab speciebus corporeis mendicat, non possit naturaliter existentiam sacramentalẽ videre, nihilominus separatus tã hominis quàm angeli, qui solis intellectualibus speciebus vtuntur, id per suam naturam potest. Et licèt prius arguat contra conclusionem, deinde contra rationẽ, tamen quia ratio, declaratio est conclusionis, arguamus nos primò cõtra rationẽ. Naturale & supranaturale solũ dicit habitudinem ad agens, quia scilicet vnũ producitur à Deo, & alterũ per causas naturales: discrimen autẽ hoc non variat rationem cognoscibilitatis: nam Adam à Deo productus tã cognoscibilis erat, quàm cæteri homines, & vinum, quod Deus fecit in nuptiis: ergo si existentia corporis Christi est cognoscibilis etiam si sit supernaturalis erit cognoscibilis, naturaliter. Ad hoc autẽ, quod est suæ argumẽtationis basis, respõdetur, dupliciter rem aliquã esse supranaturalem. Vno modo accidentariè: videlicet, quia licèt possit per naturã res eiusdẽ speciei produci, fit tamẽ à Deo sicuti primi parentes, visus cæco nato restitutus. Et hæc quia sunt euisdem speciei cum rebus naturalibus, pariter sunt cognoscibilia. Sed tamen alia sunt genere suo supernaturalia, quia nõ possunt per naturã produci, eò q̃ sunt extra ordinem vniuersi, vt vnio hypostatica humanitatis ad verbũ, lumen glorię, & similia. Et hæc, quia sicut se habent ad esse, sic se habent ad cognosci, sit vt nisi per auxiliũ supranaturale cognosci nõ possint à creatura. Et talis est existẽtia corporis in sacramento. ¶ Atq; hac ratione cætera eius argumẽta ruunt. Arguit enim contra conclusionem secundò. Ens creatum est subiectũ intellectus: cũ ergo tã corpus Christi, quã eius existentia in sacramẽto sit creatura, sit vt possit ab intellectu naturaliter percipi. ¶ Tertiò. Substãtia per se est intelligibilis prius natura, quã quicũque eius modus existẽdi: qui est ei accidentarius: ergo quomodocũq; existat, in illo priori põt intelligi naturaliter. ¶ Quartò. Potest intellectus percipere illic nõ esse panẽ: sed absentia panis fit per præsentiã corporis: ergo intelligit corpus. ¶ Quintò. Saltẽ anima Christi naturaliter cognoscit, se esse vbicũq; est: ergo cognoscit quomodo sit in sacramento. ¶ Eodẽ autẽ modo omnia soluũtur. Ad secũdũ enim negatur omne ens creatũ & modũ eius esse obiectũ proportionatum ĩtellectui naturali: imò sicut Deus excedit omnes vires cognitiuas naturæ, ita & quicũq; modus genere suo supranaturalis, qualis est vnio hypostatica ad verbum, atq; hæc existentia supernaturalis in sacramẽto. Et pariter ad tertium respondetur, q̃ etsi substantia creata, sit cognoscibilis naturaliter abstrahendo ab hoc vel illo modo existendi, tamen cũ modo existendi supranaturali non est cognoscibilis. Quaꝑpter licèt intellectus possit cognoscere illic nõ esse panem, atque adeò accidentia esse sine subiecto, non tamen subinde cognoscet quomodo corpus illic existat. Eò vel maximè,

Posterior conclusio. — *Scotus cõtra secũdam cõclusionem.* — *Contra tertiam.* — *Primũ argumẽtũ Scoti cõtra rationem tertiæ cõclusionis.* — *Dilutio.* — *Tertium.* — *Quartum.* — *Quintum.* — *Solutio secundi.* — *Solutio tertij.*

mè, q vt suprà dictum est, corpus non replet illum locũ, sed quãtitas ipsa præteriti panis.

Soluit quintum. ¶ At licèt de anima Christi fieri posset forsan exceptio, videlicet q sicut cogitationes cognoscit, quę alios latẽt, ita naturaliter cognoscat suã illic existẽtiã. Certiùs tñ respondetur, per vires naturæ ad id non pertingere, sed lumine gloriæ, qua perfruitur. ¶ Quartã conclusionẽ non concedit Capreol⁹ loco citato, imò negat oculũ Christi videre se in sacramẽto. Sed tamẽ fuit falso codice seductus: legit enim truncã hãc solutionẽ secũdi argumenti S. Thomæ, sic scilicet, oculus corporalis Christi videt seipsum in sacramẽto existẽtem, quod pertinet ad intellectũ. Quæ verba vidẽtur repugnantiã inuoluere. Vnde infert non fuisse mentẽ S. Thom. id concedere. Codex tamẽ Parisiensis habet aliã particulam, quæ rem clarificat, scilicet, oculus corporalis Christi videt se ipsum sub sacramẽto existẽtem, nõ tamen potest videre ipsum modum essendi sub sacramẽto, qđ pertinet ad intellectum.

Nota. ¶ Sed nota, q nõ dicit Christũ oculo suo videre proprium corpus, sed q oculus videt se ipsum existẽtẽ. Vbi reciprocatio relatiui, & accusatiu⁹ masculini generis designãt solum oculũ. Et re vera nõ caret difficultate: nam cùm nec corpus nec oculus videri possit oculo corporali, nisi per species sensibiles, quas illic nõ potest multiplicare, videtur nõ esse visibilis. Item oculus noster neutiquã se potest videre, quia non potest species sui ad suũ centrũ multiplicare, sed foras. Respondetur, q cùm corpus gloriosum aliud secũ corpus cõpatiatur in eodẽ loco, licèt in sacramẽto nõ posit multiplicare species per mediũ, potest tamen illas multiplicare per seipsum: quandoquidẽ eius partes, habẽt intrinsecum ordinẽ, vt dictũ est, inter se. Quod si verũ est, eadẽ ratione, qua oculus videt se, eodẽ oculo Christus videt suum corpus. Neque (vt arbitror) hoc D. Thomas negasset,

Primum argumentum. ¶ Primo ergo loco arguit sic. Oculus noster à visione corporis Christi in sacramento per species ipsum circumuelantes impeditur: oculus autem glorificatus non potest ab aliquo corpore impediri: ergo potest ipsum videre. Negatur maior. Non enim impedimentum, ne possimus videre illud corpus, est q sit velatũ & occultũ, sed quia mediãtib⁹ propriis accidentibus non habet ordinẽ ad locũ & ideo non est visibile neque ab oculo glorificato alterius corporis.

Tertium argumentum. ¶ Tertiò arguitur. In resurrectione homines erunt angelis pares: sed angeli possunt videre corpus in sacramẽto: nã & dæmones inueniũtur huic sacramento reuerentiã exhibere, ipsumq; timere: ergo oculus corporeus beati idẽ poterit. Respondetur, q angeli non possunt videre, nisi per intellectũ: quare nõ est par ratio de oculo corporeo beati. Quòd autẽ dicitur dæmones exhibere reuerẽtiã sacramẽto, nõ est quia videãt intuitiuè, sicut angeli beati in verbo, sed abstractiuè per coactã fidẽ, vt dictũ est.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrùm quando in hoc sacramento apparet miraculosè caro uel puer, sit ibi corp⁹ Chri.

IN superiorib⁹ definitũ est corp⁹ Christi nõ esse in sacramẽto modo quãtitatiuò ĩ ordine ad locũ. Cui⁹ cõtrariũ ob id quispiã suspicari posset, q nõnunquã apparet ĩ hostia humana figura. De qua ideo quęritur vtrùm sit verè corpus Christi. Et respõdet D. Tho. duabus cõclusionibus. Prima est negatiua quæstionis. *Prima conclusio.* Quomodocunq; illa figura appareat in hostia, nõ est vera caro Christi. Probatur. Dupliciter enim illa apparentia euenire potest. Vno modo nulla mutatione facta circa species, sed solùm ex parte vidẽtium, quorũ oculi immutantur ac si exteriùs viderent carnem vel sanguinẽ, vel puerum. Et indiciũ, q nõ fiat mutatio ex parte obiecti, est, vel quia aliquibus illa figura apparet, aliquibus verò minimè, sed hostia vt antea, vel quia modò apparet, & statim disparet. Neque hoc tamẽ ad aliquã deceptionẽ attinet, sicut euenit in magorũ præstigiis, eò quòd talis species diuinitùs in oculis formatur nõ ad fallendũ, sed ad aliquã indicandam veritatẽ: nempe, verè illic Christum existere, vt suprà dictum est, sicut Christus apparuit discipulis euntibus in Emaus ad adstruendã fidem suę resurrectionis. Ait enim August. in lib. de quęstionibus euangeliorum, quòd cùm fictio nostra refertur ad aliquam significationem, nõ est mendacium, sed aliqua figura veritatis. Et quando huiusmodi apparentia fit, liquidum est id, quod apparet, non esse veram carnem & sanguinem. ¶ At verò potest secundo modo talis caro, & puer repræsentari, non per solam immutationem oculorum videntium, sed

sed specie,quæ videtur, realiter exteriùs existente.Cuius indicium est, quòd nō quibusdam precisè,neque ad horā illa fit apparitio, sed cūctis & in longū tēpus.Et tunc sunt qui arbitrentur veram carnem & sanguinem corporis Christi esse, quæ in propria forma oculis subijcitur.Neque obstat,ꝙ quandoque non totus apparet Christus,sed aliquod eius mēbrum,neq; in illa ætate,qua mortuus est, sed in infantili:nā licèt oculis beatorū non se ostendit,nisi sicuti est,oculo tamē nō glorificato potest se,vt ei placuerit, offerre.¶Attamē ꝙ neque tunc vera sit caro illa quæ apparet,probatur dupliciter.Primò, quia corpus Christi nō potest videri in propria specie:nisi vbi est definitiuè:est autē definitiuè in cœlo:ergo non simul alibi. Supponit enim D. Tho.idē corpus nō posse definitiuè simul esse in duobus locis.Secūdò, quia corpus gloriosum, quod, vt vult,apparet, subinde vbi vult disparet; vt legitur Lucæ vltimo, ꝙ Dominus ex oculis discipulorū euanuit: hoc autē,quod sub specie carnis apparere solet, diu permanet,quinimo legitur quādoq; multorūm episcoporū cōsilio in pyxide inclusum & asseruatū,quod de Christo secūdùm propriam speciē nefas esset concedere.Dicendū ergò est huiusmodi apparitionē eo pacto fieri,ꝙ manētibus dimēsionibus,quę priùs fuerant,fit circa illa accidentia immutatio quædam coloris & figurę atq; aliorū accidentiū, vt videatur caro,vel sanguis, aut puer. Neq; verò,vt dictū est, vlla illic fit deceptio,quandoquidē diuinitùs ad veritatis confirmationem fit.¶Secunda conclusio.Quandiu manet quantitas dimensiua,quę fuerat panis,& fundamentū est aliorū accidētium, remanet corpus Christi sacramentaliter sub illis,earū immutatione non obstāte.Hęc cōclusio per ea,quę dicta sunt,liquidò comprobatur. Prętereà,qa tali apparitione facta, eadē exhibetu hostiæ reuerētia,quæ antea exhibebatur.

Expositio articuli. ¶Quòd huiusmodi apparitioēs fiāt in sacramento, historię referūt quamplurimæ. Iam enim supra citauimus Alexādrum.4.part.q.40.mēbro.3.arti.4. id de quodam sacerdote referentē.Et in vita Gregorij legitur ei apparuisse digitū in sacramēto.Et Paschasius eius diaconus refert cuidam mōstratam formam pulcherrimi pueri. Et in linteolis Darocensibus in regno Aragoniæ custoditur adoraturq; hostia carnea & sanguinea,ceu miraculum vetustissimum.¶At vero circa priorem

quoomdo fiat apparitio.

modum,quo ait D.Thomas id accidere, dubitatur,quo modo immutatio fieri possit in oculo sine mutatione obiecti. Respondetur autē id fieri posse tripliciter. Vno modo ex læsione sensus,quod naturaliter euenit in lethargo,& phrenesi,& sub mortis articulum: læso enim sensu cōmuni,commouentur illic phantasmata,sicut in somniantibus, & ideo repræsentantur res in aere,quæ non sunt.Potest etiam secundò id cōtingere ex aeris mutatione,quem præstigiatores immutare solēt applicatis rebus quibusdam naturalibus. Hi autem modi nō sunt ad propositum.Sed tertiò id contingit diuina virtute producente species, vel in oculo externo,vel etiam in potētia imaginatiua: queādmodum in visionibus prophetarum vsu venit. Atq; hūc modum intelligit hìc.S.Thom. Exemplum autem,quod subdit de Christo post resurrectionem apparēte discipulis,non eò adfert,quòd tunc non verè apparuerit in sua substantia, erat enim ipsissimus,sed in hoc,ꝙ sicut tunc, licèt appareret forma peregrini, nulla esset deceptio, ita neque in sacramento. ¶Circa secundum modum apparendi per mutationem specierū notandum,ꝙ si illa reprobata opinio intelligat, quòd Christus per suā absolutam potentiā possit corpus suum, quod definitiuè est in cælo,ponere simul etiam circūscriptiuè & definitiuè in vno vel pluribus altaribus,tūc est problema:Diuus enim Thomas vt suprà diximus,negaret, vt hìc etiā negare videtur in priori ratione. Alij verò affirmabunt.De quo satis articulo quinto disputatū est.Si verò sentiat re vera iam contigisse,vt vera caro Christi & sanguis appareat,sicut est in cęlo,profectò nullatenus est auscultandum propter rationem secūdam S.Thomæ.Indecens enim esset credere, quòd vera Christi caro maneret in pyxide. ¶Quare in prędictis Darocēsibus linteolis minimè credendum est eandem veram carnē & sanguinem sub eadem forma & figura, quā habet in cœlo, permanere. Tunc enim dicendum esset,quantitatem panis cum omnibus eius accidentibus fuisse corruptam; atque adeò illic non esse corpus sacramentaliter, sed solam particulam carnis, quam habet in cælo, & sub tanta quantitate, quanta est illa particula In cælo. Quod profectò dignitatem corporis Christi non condecet. Est ergo tantùm mutatio coloris & figuræ,& huiusmodi accidentium, vt hìc ait Sanctus Thomas manē

Secūdus modus.

Līteola Darocensia

manẽte corpore ſub quantitate,& ideo adoratur adoratione latriæ.

Primum argumentum. ¶At verò contra ſecundam cõcluſionem arguit. S. Tho. primo loco, probando, quòd dũ fit huiuſmodi apparitio, non manet illic corpus Chriſti. Corpus enim illud nõ manet, niſi quandiu manẽt ſpecies, quę ſufficerẽt conſeruare ſubſtantiam panis: facta verò illa mutatione non manent eiuſmodi ſpecies: ergò nec corpus. ¶Ob hoc argumentum Durandus dist. 10. q. 4. cenſet in eiuſmodi apparitionibus, dũ mutantur ſpecies, non manere corpus ſacramentaliter: at neque veram carnem Chriſti, ſed accidentia carnis in genere ſine ſubiecto: & ideo non eſſe adorandas ſpecies adoratione latriæ, ſed tanquam reliquias miraculoſè ſeruatas. Quare & diſt. 12. q. 3. tenet ꝙ etiam ſi quantitas ſacramẽtalis maneat, nihilominus per corruptionem qualitatũ deſinet illic eſſe corpus & ſanguis, eo ꝙ illæ magis requiruntur tum ad conſeruationem panis & vini, tum ſubinde ad repræſentationẽ ſacramenti. At verò S. Tho. argumento reſpondet dicens, quòd in apparitione prioris generis, quando fit ſola mutatio ſenſus: non dubium quin ſpecies totaliter maneant, atq; adeò ſacramentum. In ſecundo verò modo apparitionis manent ſecundùm id, quod eſt principale in eis: putà ſecundùm quantitatẽ panis, atq; adeò manent accidentia, quæ ſufficerent conſeruare ſubſtantiam panis, vt virtus cõfortatiua cordis, & forſan ſapor, & alię proprietates. Color nãq; & figura, & ſi quod eſt aliud huiuſmodi mutatum accidens, non ſunt neceſſaria ad conſeruationẽ panis. Corruptis autem accidentibus neceſſariis panis corrũpitur & quãtitas, ſicut corrumperetur panis, generaturq; alia ſubſtãtia, ſub qua nõ eſſet corpꝰ Chriſti. Quapropter negatur cõtra Durãdum, poſſe vllo modo manere quãtitatẽ panis, quin maneat corpus.

Durandus.

Secundũ argumentum. ¶Secundò arguitur, Vbicũq; eſt corpus Chriſti, vel eſt ſub ſpecie propria, vel ſub aliena ſacramẽti: quando verò huiuſmodi apparitiones fiunt manifeſtũ eſt corpus non eſſe in illis ſub propria ſpecie, cùm videatur ſub forma paruuli, & tamẽ propria ſpecies ſit magna & integra in cælo, neq; apparet ſub forma ſacramenti, quæ eſt panis & vinum, cùm appareat caro. Reſpondetur, nunquã apparere ſub propria forma: ſed quando mutatio fit in oculo manet ſub ſpeciebus panis & vini, quando verò mutatio fit in ſpeciebus, manet nihilominus ſub eiſdem dimenſionibus panis & vini, licèt non ſub colore & figura.

Tertium argumentum. ¶Quòd ſi arguas tertiò. Caro & ſanguis nõ fuerunt ſpecies cõſecratę: ergo ſub illis nunquã manet corpus. Reſpondetur, inquã, manere ſub dimenſionibus panis & vini, quæ fuerunt conſecratæ, licèt color & figura fuerint immutata.

DISTINCTIONIS 11. Quæſtio .2. de accidentibus remanẽtibus in hoc ſacramento.

S. Tho. 3. part. quæſtio. 77.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm accidentia remaneãt ſine ſubiecto in hoc ſacramento.

QVæſtionem hãc diſputat Petrus Lombardus diſtinctione. 12. ſed tamẽ lucidus ordo poſtulat, vt cũ præcedẽti de exiſtẽtia corporis Chriſti coniungatur. Et quãuis D. Thom. ſuprà. q. 75. ar. 5. præmõſtrauerit, accidẽtia panis & vini manere in ſacramẽto ſine ſubiecto, supereſt tamẽ eorũ cõditiones patefacere. Quare vnica cõcluſione affirmatiua reſpõdet. Accidẽtia panis & vini relinquũtur in hoc ſacramẽto ſine ſubiecto: videlicet, ſine ſubſtãtia. *Cõcluſio.* Probatur, qa nec ſuſtinẽtur in ſubſtãtia panis & vini quę non manet ac perinde neque in earum forma, quę ſimul deſinit, & quãuis permaneret, nõ inhęrerent illi: quoniã accidẽtia corporea vt lib. de trinitate autor eſt Boetius, non inſunt formæ, ſed toti compoſito. Neque verò ſubiectantur in corpore & ſanguine Chriſti, tum quia huiuſmodi accidentia non ſunt humani corporis, ſed panis & vini, tum etiam quia corpus Chriſti, cùm ſit glorioſum ac perinde impaſſibile, non poteſt huiuſmodi accidentibus affici. Sed neque inſunt aerı circunſtanti, vt quidam autumãt: primò quia cùm non ſint accidentia aeris, non eſt eorum ſuſceptiuus. Secũdò quia nec mouẽtur ad motum aeris, imò aer trãſire poteſt ipſis permanentibus, & accidẽtia motu propria aerẽ loco pellũt. Tertiò, quia accidentia cũ per receptionem in

in hoc subiecto indiuiduentur,non possunt eodem numero transire de subiecto in subiectum.Quartò,quia cùm aer proprijs accidẽtibus non denudetur,nõ potest alienis super uestiri.Neq; sustineri potest id per miraculũ fieri:quoniam id maximè virtute consecrationis contingeret,quod falsum est:nam nec forma id significat,nec aliud quàmsignificat efficit.At verò quoniam hęretici impossibilem hanc conclusionem reputãt,eò quòd natura accidentium sit inhærere subiecto,arguitur,id fieri posse per Dei supernaturalem virtutem.Nam cùm Deus sit prima causa tam substantiæ,quàm accidentium non dependens à causis secundis,fit vt sicut per substantiã cõseruat naturaliter accidens,ita & absq; illa possit supernaturaliter illud custodire.Siquidem & alios effectus naturalium causarũ sine illis nonnunquam profert, vt Adamum sine semine produxit de limo terræ, & corpus Christi in vtero virginis munere spiritus sancti.

Expositio articuli.

¶Præsentem conclusionem,quippe cùm catholica sit,nefaria esset hæresis negare.Vniuersa siquidem sanctorum testimonia suprà citata,quibus asseritur conuersionem panis & vini fieri in corpus & sanguinem Christi, subinde attestantur species manere sine subiecto,sub quibus corpus continetur, vt dist. præcedenti dissertum est. Atqui hic est sensus Gregorij in homilia paschali, quæ refertur can.Species,de consecra.distin.2.Vbi ait species illarum rerum vocabula retinere,quę antè fuerunt,panis &vini.Et can.Nos autem Aug.Nos,inquit,in specie panis & vini, quã videmus,res inuisibiles,id est, carnem & sanguinem honoramus.Vnde ĩ hoc sensu intelligitur trãsubstantiatio cap.firmiter.de summa trinit.Et in concilio Florentino: scilicet, ꝙ abeunte pane eius species manent. Quin imò in propria forma cõtraria hæresis in cõcilio Constãtiensi sessione.8. condẽnata fuit cõtra Ioannem VVicleff, decretũq; est manere accidentia sine subiecto.Ille tamen hæresiarcha contrarij erroris semper fuit pertinax,quem Oecolãpadius sequutus fuit.Quare hoc fuit vnum ex suis præcipuis argumentis,quibus probabant impossibilem esse verã existentiã corporis Christi ĩ sacramento, ꝙ accidẽs,vt nomẽ ipsum accidentiũ proclamat,nequit extra subiectũ existere.Hęretici nanq; quãdo illis libet totã philosophiã pessundant,sed quando eius indigent suffragio

Ioan.VVitcleff.

Aristotelẽ ecclesiæ preferunt.Quocirca blasphemus ille VVitcleff inuentũ hoc esse aiebat, & cõmentum Innocentij tertij. Contra quẽ Tho.Waldensis tomo. 2. de sacra.capit 76.& infrà egregiè disputat:ostendẽs primò nõ defuisse philosophos,qui arbitrarẽtur accidẽs existere posse sine subiecto. Nã.1.Physicorũ redarguit Aristoteles Anaxagorã dicentẽ omnia esse commixta,atq; etiam accidentia cũ substantiis,omniaq; subinde posse abinuicem separari. Contra quem Aristo.inferebat posse esse accidẽtia sine subiecto. Deinde & Plato posuitvniuersales formas ab indiuiduis abstractas,& tamẽ Commẽtator.2. Physico.commento.29.ait, difficiliùs esse illud opinari, quàm ꝙ formæ accidẽtales abstrahãtur à subiecto.Et.4.Physico.refert Aristo.quosdã opinantes inane & vacuũ,esse locum dimensionibus repletum sine substantiis.Atqui Auicebron in libr. fontis vitæ tractatu.2.nihil affirmare veretur,accidẽtia existere posse sine subiecto. Quinuerò Basilius egregius autor in suo Hexamero homi.6.ait lucem illam,quæ fuit prima die creata, fuisse accidẽs sine subiecto.Cui & Damascenus adstipulatur.Hæc autem recensita sunt, non ꝙ vera existimẽtur,sed vt monstretur, nõ tam ab hominum opinione distare accidentia sine subiecto existere posse,quàm hęretici clamant.Atverò orthodoxis autoribus satis est ostẽdere,hoc rerũ naturę nõ repugnare, cũ cõstet infinitam Dei virtutẽ sine vlla dependentia à causis secundis & mundũ creasse, & mortuos pristinæ luci restituisse,& Christi corpus in virgineovtero efformasse.¶Quòd si arguas Deũ,licèt possit supplere vicẽ causę agẽtis,non tamen formalis aut materialis. Vt enim nequit albũ facere absq; inhærẽte colore:ita neque potest accidentibus subijci. Respondetur, ꝙ licèt non possit ipse esse subiectum accidentium, valet tamen ea sine subiecto sustentare:& cõseruare:nam hoc ad genus causæ efficientis reducitur.

Th.VVald.

¶Hęc autẽ perspicaciùs D.Th.inter arguendũ elucidat,cuius primũ argumentum est.In hoc veritatis sacramẽto nihil inordinatũ aut fallax esse decet:accidẽtia autẽ sine subiecto existere apparet tũ naturalis ordinis peruersio,tũ & fallacia quædã,cũ accidẽtia indicent subesse substãtiã, quę tamẽ nõ est superstes. Respõdetur, nihil esse absurdũ si quod secundũ communem legem naturę ordinatũ sit,secundùm superiorem ordinem gratiæ alium habeat

Primum argumentum.

habeat contrarium ordinem. Nam etsi secundùm ordinem naturæ Aristoteles doceat, à priuatione in habitum impossibilem esse regressum, tamē in resurrectione mortuorum, & in illuminatione cæcorū per diuinam virtutem contrarium euenit: sic ergo in accidētium existentia sine subiecto. Quare ibidem non est fallacia: vt articulo suprà citato dist. præcedenti, ostensum est. ¶Secundò arguitur. Fieri nec per diuinam potentiam potest, vt definitio rei ab ea separetur, vel alteri alius speciei eadem conueniat, vt quòd homo sit animal irrationale: nam cùm definitio, vt. 4. Metaphysicę habetur, sit id, quod nomen significat, sequerentur duo contradictoria: scilicèt, quòd homo esset homo, & nō esset homo: definitio autē accidentis est esse in subiecto: definitio verò substātiæ p se subsistere: ergo non potest accidenti conuenire, vt per se subsistat, aliàs esset accidens, & non esset accidens. Est argumentum, quod insolubile arbitrantur hæretici, & ideo penetranda est solutio, quam D. Thomas ex media rerum natura elicit. Esse enim, inquit, non est de intrinseca ratione, & quidditate substantiæ, neque accidentis, aliàs esset genus vtriusque sicut animal est genus hominis & equi, quod est falsum: quia non est generalissimum, sed transcēdens. Item quia esse non est de intrinseca ratione, nisi solius Dei, qui cū esse aliunde non recipiat, per suam substātiam existit: substantiæ verò creatæ & accidentia receperunt esse per creationem, & quotidie per generationem: quare esse non est eorum definitionibus intrinsecum. Sed esse per se est modus & actus conueniens quidditati substantię, & esse in alio modus & actus conueniens naturæ accidentis. In sacramento verò non datur accidētibus, vt per suam naturam subsistant, sed per virtutem diuinam illa sustentantē tribuitur illis alius modus essendi, quā habent ex sua nutura. Quare nec desinunt esse accidētia, nec eis sua definitio aufert, quę est per suam naturam esse in alio. Neque eis tribuitur definitio substantiæ, quę est ex sua natura per se subsistere. Et contra hæreticos subiungamus nos aliud exemplum. Quemadmodum licèt natura substantiæ sit per se subsistere, nihilominus humanitas Christi sustentatur in alieno supposito: nempe, in diuino: sic vice versa & accidēs virtute diuina potest per se subsistere. ¶Tertiò. Accidens indiuiduatur per receptionem in subiecto: si ergo accidentia manent sine subiecto, nō sunt, indiuidua, sed vniuersalia, & tunc nō essent sensibilia, vt apparent, sed tantùm intelligibilia, vt Plato fingebat ideas rerum. Respondetur, illa accidētia fuisse indiuiduata per receptionem in panem, sed post cōsecrationē manent virtute diuina in eodem esse indiuiduato, quod prius habebant. ¶Quartum argumētum est metaphysicum, ob idque subobscurum. Ad cuius intellectum notandum, quòd omne suppositum creatū dicitur componi ex eo, quod est, & eo, quo est, vt homo est humanitate homo, & albedine albus, & augelus sua etiam natura angelus, licèt natura & suppositum non distinguantur, vt duæ res. Accidens verò, quia non per se subsistit, non habet illam compositionem, sed est forma, qua subiectum est tale. Arguit ergo, Accidentia dum erant in pane non erāt hoc pacto composita: quia non erant id, quod est: ergo neque post cōsecrationē habent illam compositionem, & cùm nullam nouam acquirant, sunt magis simplicia, quàm angelus. Respondetur, quòd quia dum erant in pane, non erant per se, sed dabant esse accidentale subiecto, post consecrationē verò per se subsistunt virtute diuina, fit vt per consecrationem acquirant quodāmodo illud esse, vt admodum substantiæ sint, ea, quæ sunt, atque adeò similē metaphysicam compositionem illi, quæ est in angelis.

Secundū argumentum. *Nota solutionem.* *Tertium argumentum.* *Quartū argumentum.*

ARTICVLVS. II.

Vtrùm in hoc sacramēto quantitas dimēsiua panis & uini sit aliorū accidētiū subiectū.

IN præcedēti articulo solū cōclusum ē manere accidētia sine subiecto, qđ est substantia. Et ideo subsequēter querit, vtrū quātitas sit aliorū subiectum. Ad quod hac respondetur affirmatiua conclusione. Necesse est dicere accidentia alia, quæ remanent in hoc sacramento, esse sicut in subiecto in quantitate dimensiua panis, vel vini remanente. Probatur tripliciter. Primò ad sensum per experiētiam. Apparet enim aliquid quantū, durum, & solidum illic manere, coloratū & sapidū, aliisq; accidentibus affectū, circa quæ sensus non fallitur. Secūdò, & ratio naturalis à priori id ostendit. Est enim quantitas prima materiæ

Conclusio.

teriæ dispositо. Vnde Plato, vt. 1. Phy. refert Aristoteles, primas differentias materię posuit magnũ & paruũ. Quocirca cùm primũ subiectum rei sit materia, cui inest substãtialis forma, fit vt primum accidẽs, quod inest toti composito, sit quãtitas, ac perinde se habeat tanquam subiectum quo mediante cætera accidentia insunt composito. Qua vtiq; ratione, vt. 4. Metaphysi. refertur, quidã posuerunt dimensiones esse substantias rerum. ex quo fit, vt in sacramẽto, sublato subiecto substantiali, quãtitas sit superstes fundamentum aliorum accidẽtium. Tertiò id longiùs, sed nõ minùs efficaciter probatur. Est enim notãdum, vt suprà diximus, accidens per receptionem in subiecto indiuiduari, & ideo quicquid habet rationẽ subiecti, est quodammodo principium indiuiduationis, & è conuerso. Est autem de ratione indiuidui, vt non possit esse in pluribus. Quod cõtingit dupliciter. Vno modo, quia non est natum esse in aliquo. Et hoc modo formæ immateriales, vt angeli, quę per se subsistũt sunt ꝑ se indiuiduæ. Quæ quidẽ non faciũt ad propositum. Altero modo, quia est forma receptibilis in aliquo, sed non in pluribus, quales sunt oẽs formæ, quæ recipiũtur in subiecto. Et quantum ad primam cõditionem, materia prima est primum principiũ indiuiduationis, nam cùm formæ de se habeant esse in alio: materia verò sit primum subiectum, quod nõ est in alio, eo quòd forma substãtialis recipitur in materia indiuiduatur tam ipsa quàm suppositum, ac subinde accidẽtia, eo ꝙ recipiuntur in hoc supposito. Sed quãtum ad secundam conditionem, quod est esse in vno solo supposito & nõ in pluribus, quãtitas dimensiua est indiuiduationis principium. Ex hoc enim aliquid est natũ esse in vno solo, quod est in se indiuisum ab omnibus alijs: diuisio autẽ, vt habetur. 1. Physic. accidit rei ratione quãtitatis: quare quãtitas dimẽsiua, quia positionẽ habet in cõtinuo, est causa, vt forma corporea habeat partes extensas in diuersis partib⁹ subiecti. Vñ ꝑ diuisionẽ cõtinui partes eius fiunt actu indiuidua. Itaq; si quæras de alijs formis, quare sunt indiuiduæ, respondetur, qa inter se diuisæ: diuisæ verò ratione quãtitatis. Sed si per imaginationẽ cõsideres duas lineas quantitatis, per se ipsas sunt diuisæ. Atq; hac ratione duplex est principium indiuiduationis: scilicet, materiale, quod est prima materia quantum ad hoc, quod est receptionis subiectũ, & quodãmodo formale, quod est quantitas, quantum ad id, quod est esse indiuisũ à se, & diuisum à quolibet alio. Est igitur argumentum. Quacunq; ratione aliquid est principium indiuiduationis accidentium, est eorum subiectum: quantitas est tale principium: ergo est & quodammodo subiectum.

¶Primã cõtrouersiam creat hîc nobis Okã, & eius asseclę nominales negantes quãtitatẽ distingui à re quãta. Aiunt quippe isti, quot quot sũt res in aliquo supposito tot esse quãtitates: vt materiam esse suam quantitatem, & formam & quodcũq; accidẽs esse suam. Quorum potissimum argumentum est, frustra absq; necessitate entitates multiplicari, nullamq; necessitatem existere distinguẽdi quantitatẽ ab aliis rebus. Sententia verò, & Aristotelis, atq; omnium philosophorũ, semper indubitata fuit, quantitatem vnum esse per se prædicamentum, hoc est vnum accidẽtis genus à reliquis distinctum, virtute cuius tam substantia quàm reliqua accidentia locũ cõplent, ¶Disputauimus de hoc in prędicamentis. Sed quia potissima argumenta ex hoc sacramento ducuntur, necessum est vnum aut alterum verbum de hoc dicere. In primis Aristoles. 1. Physi. contra Parmenidem tanquam philosophiæ axioma adfert, quòd si substantia & quantũ sunt, duo sunt. Est enim ridiculum commentum dicere, ꝙ si substãtia quanta est duas habet partes: sic enim potuisset dicere, infinita sunt. Cùm ergo ait duo, intelligit quantitatem perinde atque qualitatem à substantia distingui. Et. 4. Physi. arguendo contra illos, qui aiebant, vacuum esse locum repletum dimensionibus sine substantia, supponit, quòd si locus esset plenus colorib⁹ separatis, nihil obstaret quo minus possent corpora illic simul existere. Vbi planè docet, neq; colores neq; alia accidẽtia esse ꝑ se quãta, neq; occupare locũ, sed solam esse quantitatem, ratione cuius & substantia & accidentia eundem replent locũ. ¶Secundò arguitur. Substantia per se secundùm suam definitionem non magis includit intrinsecè occupare & replere locum, quàm esse calidam, aut albam, &c. ergo sicut qualitas est accidens faciens calidum & album: ita est aliud accidens, quod est quantitas, ratione cuius occupat locũ. Et per hoc ad eorũ argumentum respondetur, qui arguũt sine necessitate affirmari quantitatem distinctã. Est enim

Expositio articuli.

enim tanta necessitas, quanta est qualitatis. Quod inde etiam confirmatur, quòd habet suum proprium motũ: nam sicut terminus generationis est substãtia, & alterationis qualitas, ita & terminus augmẽtationis est quãtitas. Accedit & pulcherrima hic ratio. S. Thomæ, ꝙ qualitates non sunt per se diuisibiles, sed ratione subiecti: cùm ergo in sacramento frangãtur, fit vt diuidãtur ad diuisionẽ quãtitatis, quæ earũ est sustentaculum. ¶Tertiò. Quãtitas (vt omnibus in cõfesso est) sic locũ occupat, vt duæ quantitates penetrare se in eodem loco non valeãt naturaliter: si aũt in lacte materia & forma & albedo & dulcedo quatuor sunt quãtitates, non possent esse in eodem loco. Quòd si respõdeant, ob id ꝙ faciunt vnũ posse esse in eodem loco, tunc sequeretur, ꝙ si Deus illam earũ coniunctionẽ dissolueret non possent manere in eodem loco, quod essẽ falsum inde patet, quòd nõ maiori loco indigẽt abinuicem separatæ, quàm coniunctæ. Et est in speciebus cõsecratis patentissimũ argumẽtum. Illic nanq; cùm nec sint in substãtia, nec vt ipsi dicunt, in quantitate, nulla inter se colligatione vnirẽtur. Quare cũ quodlibet accidens sit illic sua quãtitas non possẽt simul esse in eodẽ loco. ¶Postremò deniq; arguitur. Dicere quòd accidentia in sacramẽto sint abinuicem seiuncta, est experimentũ negare: sensu enim percipitur eodem esse pacto, quo erant in pane: si aũt non insint quatitati, consequẽs palàm fit, vt nullo inter se ligamine connectantur: quoniam non magis calor est in sapore, quàm sapor in figura, aut figura in colore. Ex quo subinde fieret consequẽs vt ad motum albedinis non sequeretur motus saporis, neq; ad motum saporis motus figuræ, quod est concessu absurdissimũ. ¶Atq; hoc argumẽto falsa ostenditur aliorũ opinio, q arbitrãtur, ꝙ licèt quãtitas sit accidẽs à qualitatib⁹ distinctũ, nihilominus in sacramẽto non est aliorum subiectum, sed quodcũq; per se subsistit: sic enim Marsilius in. 4. q. 9. ar. 2. & Maioris dist. 12. q. 3. opinãtur. Ad quam quidem opinionẽ consequitur omnia accidẽtia esse ab inuicẽ disiũcta: nam aiunt omnia existere absq; vllo subiecto. Et rationes eorũ sunt. Prima, Quando erant in pane, non subiectabantur in quantitate, sed in substantia: ergo nec facta cõsecratione. Et probant antecedẽs, quoniam cũm substantia, vt ait in prædicamentis Aristoteles, sit accidẽtium subiectum, non restat mo-

Alia opinio

dus, quo quantitas sit etiam subiectum: nam eiusdem accidẽtis non sunt duo subiecta. Respõdetur autẽ, substantiã esse subiectũ quod recipit, quãtitatem verò subiectum, quo mediante substãtia recipit alia accidẽtia. Quemadmodum enim ignis est quod agit, & calor qui est accidẽs insequens formã, est actiuum instrumentum, quo mediãte agit, sic & in recipiẽdo aqua est id, quod recipit calorẽ, sed quãtitas, quæ est accidẽs insequens materiã, est id quo mediãte eundem calorẽ suscipit. Quæ quidem est expressa doctrina Arist. 8. physicorum. Cuius indiciũ est, quòd superficies dicitur calida & alba, calor verò non dicitur albus, nec albedo calida. Vnde Aristoteles in prædicamẽtis. Quanta fuerit inquit, superficies, tantũ fore albũ dicimus. Indiciũ, inquam, hoc est, superficiem, quæ est quantitas, aliter se habere in receptione accidentiũ, quã qualitates. ¶Idq; adeò maximè in sacramento confirmatur: nã si accidẽtia non subiectẽtur in quantitate, sequeretur manifestè, quòd dum hostia calefieret, calor ille crearetur: quoniam non reciperetur in subiecto, vt arti. 4. argumẽtabitur. Quòd si arguas, Accidens tũc posset migrare de subiecto in subiectum: nã in rarefactione ceræ manẽt eædem qualitates & mutatur quãtitas. Ad hoc respõdet S. Tho. 2. 2. q. 24. art. 5. quòd licèt in augmentatione vbi acquiritur substantia, acquiratur subinde noua quãtitas, tamen in rarefactione nulla acquiritur, sed prior extẽditur, sicut cætera accidẽtia. ¶His itaq; sic cõstitutis existit etiamnũ argumentum. Quantitas quando erat in pane nõ erat nisi subiectum quo mediãte accidentia inhærebant pani: ergo facta transubstãtiatione non potest esse subiectũ quod, scilicet, cui insunt, & quod accidentia sustentet: nam panis erat, qui illa sustẽtabat. ¶Propter hoc argumẽtum, qđ non est contẽnendum fingit hec Caietanus nescio quã theologiam. Est enim dubiũ quomodo quantitas persistat sine subiecto, vtrũ scilicet, Deo semper & continenter eam per miraculũ sustentãte, an per consecrationem tribuente ei nouũ esse subsistẽtiæ, quale habet substãtia: ita vt per illud deinceps illa naturaliter subsistat. Scotus enim in. 4. dist. 12. q. 1. & omnes theologi aiunt per Deum semper illam sustẽtari sine acquisitione alterius esse, quàm habebat in pane. Caietanus verò ait quantitatẽ perdere esse quo, & nouũ esse quod existentiæ per miraculum suscipere, per

Elucidatio

Bonũ argumentum.

Caietanus.

Scotus.

per quod naturaliter existit. Neque verò, inquit, est quæstio de nomine: imò inter has opiniones quatuor dignoscuntur differẽtię. Prima, ꝙ secũdùm aliam opinionem omnia alia accidentia, sicut & ipsa quantitas, sustentatur per miraculum: nam quòd qualitates, sustententur in quãtitate, quę per se non est nisi subiectum quo miraculum est, vt argumentum modò ostendebat, si autem quantitas acquirat nouum esse, non est nouum miraculum. Item nec quantitas secundùm Caietanum sustentabitur per nouũ miraculũ. Deinde, & quantum ad agere, aget per modum substantiæ. Et pariter quãtum ad pati eodem modo recipiet, quod secũdùm aliam opinionem nõ fit, sed omnia sunt miracula. Et hanc censet esse opinionẽ S.Tho. & suauem modũ sustinendi sacramenti accidẽtia. ¶At profectò hæc, neq; est opinio S. Tho. sed Henrici Gandensis, quem Scotus impugnat, neq; est bene intelligibilis, neque satis credibilis. Enimuerò istud esse existentiæ nũquam intellexi esse aliquam entitatem distinctam à subiecto, tanquam aliam rem, sed est modus, & actus substantiæ. Quare dum quantitas perdere dicitur esse quo, & acquirere esse quod, nihil noui acquirit, neq; amittit, sed hoc tantùm per miraculum fit, vt nõ insit, sed per se stet. Quo fit, vt eadem interueniant miracula in sustentatione accidentium secundùm Caietanum, quæ secundùm aliam opinionẽ. Imò esset maximũ omniũ miraculum: quinetiam naturæ repugnãs, ꝙ Deus tribueret quãtitati esse existentiæ, per quod naturaliter subsisteret. Quod, vt docuit S.Tho. arti. præcedenti in solutione ad secundum, esset prorsum facere, vt esset accidens, & non esset accidẽs. Vide quàm longè D.Th. ab hac opinione sit alienus. ¶Respõdetur ergo ad Caiet. Primùm, ꝙ quantitatẽ esse subiectũ quo accidentia insunt substantiæ, sufficit, vt dum quantitas per se subsistit, illo solo supposito miraculo, ipsa, tanquam virtus substantiæ, sustentet alia accidentia. Quemadmodũ calor separatus ab igne, tanquam eius virt⁹ naturaliter calefaceret: & intellectus, quo mediãte habitus insunt animę, separatus ab anima eosdem conseruaret habitus. Secundò respondetur, ꝙ etiam si alia accidentia miraculosè sustententur, suauiùs sic sustentantur, quàm tribuendo quantitati esse subsistentiæ, quod est proprium substãtiæ. Quod autẽ Caietanus pro se allegat ex

Reprobatio.

Contrariorũ solutio.

solutione quarti præcedentis articuli: videlicet, quantitatem cõponi ex esse, & quod est, non sic intelligit D. Tho. vt nouum esse acquirat, sed hoc tantùm, quòd per miraculũ sustẽtatur ad modum substantiæ. ¶Hinc ergo alia emergit dubitatio, vtrùm pari modo posset Deus alia accidentia in sacramento sine quantitate sustentare, vt sustentat quantitatẽ sine substantia. Aegidius siquidẽ, quem Scotus dist. 12.q.2. oppugnat, arbitratur neque per absolutam Dei potẽtiam esse possibile. Quam opinionem oẽs Thomistæ putant esse S.Th. hic, & in quodlibeto.7.ar.10. Nihilominus absque dubio id Deus potest facere, neque S.Thom. id negasset. Imò planè loco citato cõcedit. Et, 4. libro contra gẽtiles cap.65. Etenim tantùm quantitas à substantia dependet in indiuiduari, & seruari, quantum reliqua accidentia à quantitate. Si ergo Deus quantitatem seruat sine substantia, cur non poterit, & reliqua sine quantitate custodire? Vnde sicut articulo præcedenti in solutione ad tertium dixit S.Tho. quòd licèt quantitas indiuiduetur per receptionem in substantia, nihilominus in sacramento conseruatur in eodem esse indiuiduato, quod priùs habebat: ita licèt alia accidentia quodammodo indiuiduentur per quantitatem, possunt tamen sine ipsa in eodem esse conseruari.

Alia dubitatio.

Aegidius.

¶Primum argumentum S.Tho. est. Subiectum accidentis nõ est accidens, cum subiici sit materiæ proprium: quantitas verò est accidens: ergo non est aliorum subiectum. Respondetur, ꝙ licèt dum est in subiecto nõ sit subiectum, nisi quo, vt superficies est subiectum coloris: nihilominus quãdo ei datur diuinitus, vt per se sit, subinde tribuitur, vt aliorum subiectum existat. Hoc etiam verbum putat Caietan⁹ sibi patrocinari, quasi detur quantitati nouum esse. Sed tamen S.Thom. non censet, nisi ꝙ supranaturaliter sustentatur ad modum substantiæ. ¶Secundò arguitur. Sicut quantitas indiuiduatur ex substãtia, ita reliqua accidentia: si ergo quãtitas cõseruatur in sacramento in illo esse priori, pariter, & reliqua accidentia, atq; adeò non insunt quantitati. Respondetur, discrimen esse, quòd reliqua accidẽtia indiuiduabantur ex substantia mediante quãtitate, & hac ratione insunt postmodum ei. ¶Tertiò. Accidẽtia sacramẽtalia deprehendũtur esse rara, & densa: istæ aũt affectiones non possunt esse

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

in quantitate sine materia: nam, vt quarto Physic. ait Aristot. rarum est, quod sub magna quantitate parũ habet materiæ, & densum, quod sub parua, habet multũ. Respondetur. Cùm rarum, & densum sint accidẽtia, quæ consequunt̃ materiã, fit, vt sicut sublata substantia manent in quantitate reliqua accidentia, quæ consequuntur formam: ita sublata materia conseruatur raritas & densitas.

Quartũ argumentum. ¶Quartò. Quantitas separata non censetur sensibilis, sed intelligibilis, vt idea Platonis: ergo non potest esse subiectum accidentium sensibilium. Respondetur, ꝙ quantitas mathematica non abstrahit à materia intelligibili: siquidem geometria tractat de materia quatenus intellectu percipitur, sed à materia sensibili: quia scientia non considerat de hac vel illa figura, sed de figura in genere. Quantitas verò in sacramento non abstrahitur à materia sensibili: qa est indiuiduata, & ideò est subiectum accidentium.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm species sacramentales poßint immutare aliquod extrinsecum.

POstquàm species sacramenti ꝑ se subsistunt, quæritur vtrum agant. Et respondet S. Tho. affirmatiuè. s. ꝙ possunt agere extra se. Neque mouetur quæstio eò ꝙ conclusio sit dubia: nam experimento constat, hostiam in æstate calefacere manum, & species vini guttur, atque in hyeme contrarios habere effectus, sed est dubium vtrùm id ꝑ miraculum, an per naturam fiat. Et S. Tho. demonstrat, (quod omnium consensus est) species ipsas natura sua id facere. Nam cùm vnumquodq; inquantum est actu agat, cõsequens est, vt res quatenus se habet ad esse, se habeat ad agere. Vnde cùm speciebus detur diuinitus per se subsistere, hoc est, vt supernaturaliter conseruentur, consequitur, vt in sua etiam virtute permaneant. Quapropter quicquid agere poterant substantia panis & vini existente, possunt ipsis substãtijs absentibus, ita vt non sint duo miracula per se subsistere & agere, sed supposito priori, ex natura rei consequitur alterum.

Conclusio.

Primum argumentum. ¶Nihil hic prorsus præter ea, quę dicta sunt dicendum superest, sed ne seriem S. Tho. interrũpanus, primum eius argumentum est. Formæ quæ recipiuntur in materia fiunt à formis, quæ existunt in materia: eo quod vt habetur. 7. Physic. Simile agit sibi simile: species autẽ sacramentales sunt sine materia: ergo non possunt immutare materiã exteriorem. Respondetur autẽ, ꝙ licèt sint sine materia, retinent tamẽ esse, & eandem virtutem quam habebãt in materia. ¶Et pariter respõdetur ad secundum quo arguitur. Cessante actione principalis agentis, cessat & actio instrumenti, veluti quiescente fabro, non mouetur malleus: accidẽtia verò sunt instrumẽta, quæ agunt in virtute substantiæ: cũ ergo in sacramento non maneat substantia: apparet nec accidentia illic agere posse. Respõdetur, inquam, nõ magis dependere actionem formæ accidentalis à substantia, quàm esse eius ab esse illius. Quare quacunq; virtute cõseruetur accidens sine substantia, aget subinde sine illa: quia est virtus eius. ¶Plusculum verò difficultatis latet in tertio argumento. Nihil enim agit vltra suã speciẽ: quia effect⁹ esse nequit præstantior quàm causa: species aũt sacramentales sunt accidentia: ergo non possunt producere substantialem formam. Et est singulare argumentũ de speciebus cõsecrati vini, quæ mutarẽt guttam aquæ sibi appositã in vinũ, sicuti mutatur dum infunditur vino in calice. Et de speciebus hostiæ, quæ per suã humiditatẽ, aut aliã suã malam qualitatẽ linteola qbus in pixide inuoluitur, corrumperet. ¶Scotus in. 4. d. 12. q. 3. oĩno negat, ꝙ posit accidens substantiã producere, nec qñ est in suo subiecto, nec si sit separatum. Calor enim, inquit, ignis solùm disponit lignum, sed forma substantialis est, quæ postea introducit formam ignis. At verò S. Tho. contrariũ hìc respondet dicens, ꝙ cùm immutatio, quæ tẽdit in formã substantialẽ non fiat à forma substantiali immediatè, sed mediantibus qualitatibus, quę agunt in eius virtute, & virtus illa instrumentalis seruetur diuino munere in speciebus sacramẽti, fit vt eędem species posint agere vsq; ad productionem formæ substantialis. Neq; vlla prohibet ratio quominus aliquid agat vltra suã speciẽ, (quod est argumẽtum Scoti,) quando non agit propria virtute, sed in virtute substantiæ absentis. Atqui simile est in virtute seminis, quæ mortuo animali seminante, quasi eius virtus pertingit ad productionem similis animantis. Et corroboratur deinde hæc veritas. Ignis non producit ignem nisi

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

Scotus.

nisi per calorem expellendo contrarium frigus, intendendoq; ipsum calorem vsque ad summum, verbi gratia, vsq; ad octo: sed illa est vltima dispositio, quã naturaliter consequtur introductio formæ substãtialis: ergo nõ aliter ignis introducit illã quã introducẽdo proprium calorem. Atqui quò argumẽtum patẽtius fiat, conseruet Deus calorẽ vt octo separatum ab igni: ille tanquam virtus ignis expellet totum frigus, & humidum, quibus cõseruat forma aquæ: ergo corrũpet eandẽ formam. Et cùm corruptio vnius, sit generatio alterius, generabit subinde ignem. Neq; locũ habet appellatio ad constellationes cæléstes, quasi illæ producerẽt talẽ substãtiam: nam supernæ illæ constellationes nõ agunt nisi mediantibus causis secundis. Sed instat Scotus percõtans, quænam sit illa virtus in calore, quæ id faciat? Cui respondetur, nihil aliud quàm ipsum calorẽ. ¶Durandus verò d.12.q.2. cõcedit species sacramẽtales posse corrumpere formam substãtialem in materia sibi applicata, sed tamen non posse formã nouam inducere: sed Deus tunc, inquit, ad sustentãdum meritum fidei illam producet. At verò profectò cùm naturaliter nihil nisi per generationem alterius corrumpatur eadem virtus, quę vnum corrumpit, alterum generat: alioqui corrumpẽdo formam, annihilaret, quãdoquidem finis actionis esset nihil, cùm tamẽ natura corruptionẽ per se nõ intendat, sed generationem. *Durandus.*

ARTICVLVS. IIII.
Vtùm species sacramentales possint corrumpi.

POST actionem specierum subsequitur quæstio de earum corruptione: non quòd dubia sit: experiẽtia enim comperitur species illas corrumpi, & comestas digeri, sed vt declaretur quomodo hoc fit naturale. Respondetur ergo duabus conclusionibus. ¶Prima. Sicut istę species poterant pane, & vino existentibus corrumpi: ita, & dum sine illis existunt. Et ratio est illa iam explicata: quoniam seruant idem esse, quod habebant in pane. Ad maiorem autem explanationẽ subdit D.Thom. bifariam potuisse corrumpi in pane, & vino: scilicet, & per se, & per accidens. Per se quidem, aut per alterationem *Prima conclusio.*

diuersarum qualitatum, aut per augmẽtum, aut per diminutionẽ. Non quidẽ per augmẽtũ aut decrementũ propriè dictũ, qđ est ꝓpriũ animaliũ, sed per additionẽ vel diuisionem: nã vt habet. 3.metaphy. per diuisionẽ vna dimẽsio corrũpitur & fiunt duæ. Et per hunc modũ possunt corrumpi huiusmodi accidẽtia: qa tam species hostiæ quã calicis possent vsqueadeò diuidi, vt in minoribus partibus non possent cõseruari. Et species vini põt infundi aliud vinũ vel alius liquor, vt ar.8. constabit. Rursus cùm quãtitas illic habeat vicẽ subiecti, põt recipere peregrinas alteratiões, vt expulso calore inferat frigus manentibꝰ semp speciebus, quæ possent cõseruare panẽ. Secundo modo poterãt corrũpi per accidẽs ad corruptionem subiecti: scilicet, panis & vini. Atqui cùm eò, quòd accidẽtia maneant in quantitate tãquam in subiecto: fit vt ad corruptionem illius quantitatis sequatur corruptio ipsarum specierũ: vt putà si species mittantur in ignem, aut per putrefactionem vertantur in puluerem aut vermes. ¶Secunda conclusio. Distinguendũ est inter hos duos corruptionis modos. Enimuerò quoniam corpus, & sanguis succedunt pani & vino, si non fiat tanta immutatio accidentium, quin semper conseruaretur panis, & vinũ, proper talem immutationem non desinit illic esse corpus, & sanguis. Vt dum parum immutatur hostia in calore, aut colore aut sapore, aut si diuidatur in partes, sub quibus potest conseruari forma panis. Si verò fiat tanta immutatio, vt panis, & vinum corrumperentur, tunc desinit, & corpus, & sanguis, siue id fiat per tantam alterationem coloris, saporis, & reliquarum qualitatum, vt panis nõ permaneret, siue per diuisionem in tam minutas partes, quæ nequirent substantiam panis, & vini retinere. *Secũda conclusio.*

¶Circa præsentem articulum nihil aliud adnotandum, præter illa, quæ artic.2. aduersus negantes quantitatem distingui à re quãta, aut accidentia sacramẽti in ea non subiectari, cumulabamꝰ. Enimuerò secundùm illos dum hostia igni admouetur, neutiquam calesit: quia calor ille productꝰ cùm in quantitate non recipiatur, nõ producitur in hostia atq; adeò neq; in aliquo subiecto, eò quòd albedo, & sapor nõ est magis subiectum caloris, quàm calor, subiectum albedinis. Ac perinde cõsequitur calorem illum creari, sicut si produceretur in vacuo: & cùm agens naturale *Expositio articuli.*

naturale creare nequeat, fit secundùm eos omnes alterationes, quib⁹ videtur hostiã affici, à Deo solo promanent sine causa secũda. Quæquidē omnia Gabriel distin. 12. quęst. 1. conclusione. 3. serena fronte concedit. Et subsequenter cõcedere debent, quòd hostia in ignem missa nõ corrumpitur ab igne, sed à Deo ob meritũ fidei. At verò si hæc argumenta non conuincunt quantitatem esse in sacramento tanquam subiectum ac ligamē reliquorum accidētium, omnis ratio disputãdi in philosophia, & theologia cessat. Putãt enim isti satis se fecisse si præuisa absurda, quæ ex sua opinione sequuntur, priùs fateãtur, quàm ab alijs inferantur. Est ergo rei veritas quòd supposito miraculo sustētationis quãtitatis, illę species naturaliter, & agũt, & patiũtur, & nonnunquam vsq; ad corruptionem sui. ¶At verò circa secundum modum corruptionis, quo ait Sanct. Tho. corrumpi species sicuti corrumperētur ad corruptionem subiecti, arguit Durãdus. Quantitas illic nõ corrumpitur ad corruptionem subiecti, quia nullũ habet, neque per actionem cõtrariorum: quia quãtitas, vt ait Aristoteles in prædicamentis, per se non habet contrariũ, sed nec per diuisionem, quoniam diuisio quantitatis procedit in infinitũ sicut numerus, ob idq; nõ datur minima quantitas, quin minor poßit existere. Et ita cõcedit quãtitatem illam nõ corrumpi per naturã, nisi per miraculum virtute diuina. Hoc autē est absq; necessitate miracula cõgeminare, quę vnico supposito omnia possunt per naturã seruari. Quod elucidare officiũ Theologi est.

Duran. arg.

¶Hæc ergo D. Thom. inter arguēdum explanat. Arguit quippe primo loco. Corruptio fit per separationē formæ à materia: in sacramento autem in illis speciebus non est talis cõpositio: ergo nec poterit esse talis separatio, atq; adeò nec corruptio. Respõdet quidē egregiè, quòd corruptio per se solùm dicit, quòd auferatur esse rei: & qa forma dat esse materię, corruptio fit per separationem formę à materia. Quãdo verò accidentia seruãt idem esse, quod habebant in materia, vt fit in sacramēto, potest illud esse auferri etiã non existente materia. ¶Et pariter respõdetur ad secũdùm, quod est. Nulla forma corrũpitur nisi per accidēs corrupto subiecto: quare formę per se subsistentes vt angeli & animę separatę nõ sunt per se corruptibiles:

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

sed species sacramētales sunt formę sine subiecto: ergo nõ possunt corrumpi. Respondetur ad minorē, quòd licèt sint sine subiecto, habent tamē idem esse, quod habebant in illo, & ideo corrumpũtur. Ecce ergo soluta argumēta Durandi. Respondetur enim, quòd licèt nõ corrumpantur ad corruptionē subiecti, corrumpuntur tamen ad modum, quo si essent in subiecto, ob id quòd idē esse seruant. Vnde licèt quantitas per se nõ habeat cõtrarium, tamen per illa contraria, quibus corrumpuntur qualitates cõseruatrices panis, & vini, perinde naturaliter corrumpitur quãtitas, ac si corrumperetur panis, ad cuius corruptionem corrumperetur quantitas. Et idem dicendum de diuisione: nam licèt quãtitas per se nõ terminetur ad minima, tamē cũ diuisio fit in tam paruas partes, quæ non possent conseruare panem (vt si hostia commoleretē, aut species vini guttatim exhalarētur) quia quantitas idem esse habet, quod habebat in pane, naturaliter corrumpitur ac si corrumperetur panis. ¶Id quod in solutiõe tertij statim declaratur. Arguitur enim. Aut illæ species naturaliter corrumpunē, aut miraculosè: nõ naturaliter, quia nullum est ibi subiectum, quod maneat sub vtraque transmutatione: nec miraculosè, qa miracula, quę cõtingunt in hoc sacramēto fiunt virtute cõsecrationis: quæ cũ sit causa consecrationis earũ, nõ erit causa corruptionis: nulla enim est causa duorum contrariorum. Respõdet corruptionem illã nõ esse miraculosam, sed naturalem. Supponit tamē miraculũ, quod fit per cõsecrationē. Videlicet, quòd illę species retineant idem esse, quod habebant in materia. Sicuti cæcus, inquit, miraculosè illuminatus naturaliter videt.

Ad argum. Duran.

Tertium argumentum.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm ex speciebus consecratis aliquid poßit generari.

SI species cõsecratæ interire possunt, vt dictũ est, inuestigãdũ restat, vtrũ ex eis poßit aliqd generari. Et rei difficultas inde pēdet, ꝙ dũ ex specieb⁹ verbi gratia, generãtur vermes, nulla est illic materia: quæ nouę formę subdatur. Tria ergo agit S. Thom. Primò constituit conclusionem affirmatiuam. f. Necesse est, quòd ex speciebus sacramentalibus aliquid generetur dũ corrumpũtur, cum

Prima conclusio.

cùm corruptio nō fiat nisi per generationē, alioqui esset annihilatio. Præterquam ꝙ sensibus patet, ex hostia combusta generari cineres, & ex contusa pulueres, & ex putrefacta vermes, & ex speciebus vini acetum.

Cōclusio secunda. Secundò, refutat tres modos, quibus solet eadem conclusio defendi. Et tertiò, adhibet secundam conclusionē, qua modus legitimus declaratur. Ait ergo, ꝙ si substantia panis, & vini maneret simul cum corpore, & sanguine, facilè esset rem explicare: qua de causa hæretici suprà impugnati asserebāt illic prædictas substantias persistere. Sed quia illud hæreticum est, difficilis fit explicatio.

¶Dixerūt ergo quidam huiuscemodi generationes non fieri ex speciebus consecratis, sed ex aëre circūstante. Hoc autem quatuor argumentis recutitur. Primò, ꝙ generatio non fit nisi ex eo, quod priùs alteratum corrumpitur: alteratio autem nulla fit in aëre, atque adeò nec corruptio. Secundò, quia nec natura aëris talis est, vt possit aut per contusionem verti in pulueres, aut per combustionem in cineres. Tertiò, quia tāta hostiarum multitudo posset comburi aut putrefieri, vt tam ingēs generatio ex aëre, nisi in magnā copiam congesto, fieri nō posset: quare tūc tanta condensatio aëris, sensibilis esset. Et quartò, posset eadē generatio ex speciebus inclusis in ferro aut argēto fieri, vbi nullus esset cōclusus aër. ¶Secundi ergo dixerunt, reuerti tunc substantiam panis, & vini, ex quibus illę pullularent generationes. Et hæc est opinio Innocentij lib.4. de officio missę, ca. vndecimo. quam Alexan.4.p.q.40.membr. 2.ar.4. sequitur, & Bonauentura in.4. distin. 12.ar.2.q.1. probabilem, & securam arbitratur, maximè ꝓpter tanti viri autoritatem. Veruntamen vniuersi alij eam condemnāt, vt est videre apud Ricardum ead. dist. q.2. articu.2. & apud Scotum. q. vltima. Quare D. Thom. duplici medio illam explodit. Primò quidem, ꝙ cùm illæ substantiæ fuerint conuersæ in corpus, & sanguinem Christi, non possunt redire, nisi vice versa corpus, & sanguis in easdem substantias iterum cōuerterentur. Sicut ignis versus in aquam non reuertitur, nisi aqua iterum conuersa in ipsum. Quòd si illæ substantiæ fuerint annihilatæ, vt quidam volunt, multò minus redire possunt: nam quod in nihilum decidit, idem numero redire non potest, nisi forsan dicatur, ꝙ Deus per miraculum alias substantias loco illarum creat, & hoc est, quod ait Innocē. Sed profectò est miraculū magnum sine necessitate inducere, imò repugnante conuersionis natura. Ad cuius maiorem explicationem arguitur secundò. Aut illæ substantiæ redeunt manētibus speciebus panis, & vini: & hoc non, quia quandiu illæ manent latet illic corp⁹, & sanguis, quæ secum, vt dictum est, nō admittunt panem, & vinum: aut redeunt in primo instanti corruptionis specierum, & hoc est minus possibile: nam cùm illud sit primum non esse specierum, quia est primum esse substantiæ genitæ, fit vt panis & vinum redirent sine suis proprijs accidentibus. Et certè argumentum considératè perpensum conuincit reditum illū substantiarum non solùm nihil ad rem pertinere, imò ei repugnare. ¶Quare tertia opinio eademque cōmunis est, ꝙ in illo instāti creatur nō quidem substantia panis ac vini, sed materia, in quam inducitur forma vermis, etiam per primum sui esse, quia illud est primum non esse specierum panis, & vini. Atq; hanc opinionem meritò ait. D: Tho. posse sustineri. Non ꝙ illa fuerit materia panis, sed ꝙ sit tunc loco illius creata. ¶Nihilominus nō obstante, ꝙ opinio hæc, cōmunis sit et probabilis. D. Thomas quartum introducit modum, secundam subijciens conclusionē. Generatio illa nec fit ex aëre, qui circūstat, nec ex pane, qui reuertitur, nec ex materia, quæ creatur, sed ex quantitate, quæ illic habet, vt sit primum subiectum subsequentiū formarum. *Secunda conclusio.* Ait quippe, in ipsa cōsecratione tribui quantitati panis, & vini nō solùm per se subsistere, verùm etiam vt sit primum subiectū reliquarum formarum, non tātùm accidentalium quandiu durat sacramētum, sed etiā substantialium, dum accidentia corrumpuntur. Itaque potest, inquit, illa quantitas omne illud, quod ad materiam pertinet. Et ideo quicquid posset generari ex materia panis si adesset, totum potest generari ex prædicta quātitate. Ratio D. Thomæ eademq; vnica est, ꝙ nō censet rationabile aliquod miraculum in sacramento admittere, nisi quod ex ipsa consecratione accidit: ex qua tamen nō habetur ꝙ materia creetur vel redeat, sed ꝙ quantitas per se subsistat. Quare sine nouo alio miraculo ex ipsa subsequenter fiunt generationes.

Expositio articuli. ¶Duæ priores opiniōes satis refutatæ sunt: inter tertiam verò, quæ est cōmunis, & hanc

S.Thomæ lis restat,quā etiam idem ipse tenuit in.4.dist. 12.q.1.ar.2.Prius autem quā vlterius progrediamur,nota quòd S.Thom. nō videtur admittere annihilatum idem numero posse iteratò creari: tametsi homines, quia animæ sunt immortales,& materia incorruptibilis, idē sint numero resurrecturi. Quāquā fortasse loquitur de miraculis,quæ Deus facere cōsueuit: secùs de potentia Dei omnino absoluta. Per quam,& panē ipsum cōuersum in corpus Christi posset quoque absq; cōuersiōe corporis in ipsum reproducere. ¶Quò igitur ad eius opinionē reuertamur, duobus modis à quibusdam sustineri solet,qui sunt creditu difficillimi. Aegidius nanq; theoremate.44.&.45.cōtēdit ex ipsa quātitate permanente in esse accidentis,fungente tamen vice materiæ,generari vermes, & pulueres,& cineres,& acetum.Atque hęc fuit semper priscorum Thomistarum opinio.Et profectò ei,qui attētè verba D.Thomæ inspexerit, non potest nō vehemens in animum suspicio irrepere,ꝙ hæc fuerit eius opinio. Ait enim ex ipsa quātitate generari id, quod ex ipsa materia panis generaretur. At verò ingenuè cùm omni reuerētia fateor mihi vix posse persuaderi.Quòd enim accidens per vllam potentiam formam substantialem suscipiat,creditu durissimum est.Primùm quia licèt alia accidētia mediante quātitate insint subiecto,forma tamē substātialis est proprius actus materię,cui priùs natura inest, quàm toti composito quātitas. Secundò,quia quātitas natura sua minoris entitatis est,quàm forma substātialis, cùm forma sit pars substantiæ, quantitas verò accidēs.Tertiò.Actus,& potentia secundū Aristotelē debent esse eiusdem generis:cū ergo forma sit in genere substantiæ tanquam eiꝰ pars,materia etiam debet esse in eodē genere.Quartò.Ex substantia, & accidēte sibi inhærente non fit compositum per se, vt ait Aristoteles: ergo multò minꝰ ex accidēte,& forma ei inhærente.Quare illud compositū nec esset ens per se, neq; verò substantia,sed res alterius generis. Postremò arguitur.Sequeret̄ pari ratione ex eadē quātitate absq; alia materia posse generari animal,imò verò hominem,quod esset totam philosophiā ludibrio exponere.¶Caietanus ergo hūc modū reputās impossibilem, alterū inducit nihilo plus credibilem.Ait siquidē in ipso momento corruptionis specierum quātitatem

Caietanus.

ipsam trāsire in materiā:ita ꝙ virtute cōuersionis quātitas accipit,vt durante sacramēto sit vice materia sustinens accidentia,& in pūcto verę corruptionis specierum,fit verè materia.Itaq; sicut superiùs dixerat eandē rem, quæ est panis, posteà esse corpus, ita ait de quātitate.Et quò absq; ænigmate loquatur, addit ꝙ ipsa eadē quātitas, quæ dū erat vice materia patiebatur alterationem ignis, deinceps facta verè materia est passum ipsum in trans cōpositionē geniti.¶Veruntamen, ꝙ eadem res,quæ nunc est accidens,postea sit materia,re vera nescio quis posit tāquā factibile cōprehēdere,vt suprà de pane,& corpore diffusè argumētati sumus.¶Igitur tertio modo opinionē interpretemur,vt de cōuersione panis in corpus dicebamus.Videlicet, ꝙ dū per actionē ignis quātitas specierū corrūpitur:nō annihilatur: quia eius desitio non terminat̄ in nihilū,sed in generationē ignis: qnare ad desitionē eiꝰ, quæ fit per primum nō esse, subsequitur per primū sui esse existētia materię informata forma ignis. Et hoc est quod ait D.Tho.materiā illā non creari,sicut quātitas nō annihilat̄. Et in hoc sensu intelligitur ꝙ ex quātitate fit generatio,quia ex illa producitur materia,in quam inducitur forma.Quęquidē opinio(vt reor) vel fuit S.Thomę,vel certè est vera:quā vtique Bonauētura cū alia Innocētij probabilē cēset.Et Ricardꝰ d.12.q.2.ar.2.licèt obscuris,& perplexis verbis.Atq; hæc sentētia nō differt à cōmuni in positione materię,sed in hoc, quòd nos dicimꝰ materiā nō creari,sed subsequi virtute miraculi consecrationis. ¶Quod si arguas. Agēs naturale nō pōt materiam producere,vt Arist.1.Physi.& vbiq; clamat:ergo ꝓducit̄ à solo Deo,atque adeò creatur.Ad hoc vno modo quispiam posset respondere, ꝙ licèt producat̄ à solo Deo:qā tamē producit̄ per desitionē quantitatis nō creat̄.Solutio tamen hæc nō est solida:quoniam cū quātitis corrūpatur per actionem agētis naturalis, nō potest dici quòd Deꝰ se solo ꝑ corruptionē quātitatis producat materiā, sicut per cōsecrationem cōuertit panē in corpꝰ. Quòd autē Deus speciali concursu vtatur actiōe ignis ad productionem materiæ non est vero simile.Et ideo dicēdū, ꝙ agēs naturale nō simpliciter naturaliter, sed tamē supposito miraculo quòd quātitas ꝑ se subsistat,corrūpēdo eā producit materiā: cuiꝰ proinde nec est creatio, nec generatio, nec

Tertius modus.

Argument.

sed (si loqui sic licet) cōgeneratio: quia com producitur ad generationē illius, quod ex speciebus gignitur, atq; adeò eius productio nō est nouū miraculū præter illud subsistētiæ quātitatis. ¶ Attamen his sic constitutis existit nihilomin⁹ argumētū tam cōtra nostrā opinionē quā contra cōmunem. Agēs naturale nō inducit formā substātialem nisi in materiā prius dispositā: dispositiones autē præcedunt in quātitate: ergo cū in primo nō esse specierum incipiat esse materia, & simul forma in ipsa, fit vt illa forma nō introducat ab agēte naturali, sed à solo Deo: quādoquidē in instanti nō disponitur naturaliter materia. ¶ Scot⁹ dist. 12. q. vltima tenet nō solū materiam à solo Deo creari, verùm & formā geniti: qa arbitratur accidēs ad talem generationē nō posse pertingere. Quare contra ipsum non militat argumentū. At que illi qui tenēt dispositiones recipi non in toto cōposito, sed in materia, id quoq; dicere cogunt: quia agens naturale nō potest in instanti materiā disponere. At verò secūdùm Aristotelem, & veritatē, quam D. Th. sequitur, facillima est solutio. Dū enim stupa ad generationē ignis disponitur, calor in tota stupa recipitur, atq; adeò ille idē nō manet in igne genito, aliàs transiret de subiecto in subiectū, sed perit cū ipsa stupa: virtute cui⁹ forma ignis secū adfert suas dispositiones dū introducitur. Pari ergo modo virtute dispositionū, quæ præcedūt in quantitate, inducitur forma in succedente materia cum similibus quantitatibus.

Argument.

Scotus.

Primum argumentum. ¶ Ad hanc ergo doctrinam adaptandæ sunt solutiones argumentorum D. Thomæ. Arguit enim primo loco. Nihil nisi ex materia generat, quanuis ex nihilo aliqd creetur: speciebus autē sacramētalibus nulla subest materia: ergo ex illis nihil generatur. Respōdetur ad minorem, quòd quantitas quę subest speciebus, vicem gerit materię, ad modū expositum. *Secundū argumentum.* ¶ Et similiter respōdetur ad secundum quando arguitur. Quæ non sunt vnius generis nō possunt ex se inuicem fieri: siquidem ex linea nō fit albedo. Respondetur ad minorem, quòd licet species sint accidentia, habēt tamē vim substantiæ quatenus quantitas sustinet illas sicut panis. *Tertium argumentum.* ¶ Tertiū argumētum est. Si ex illis speciebus generaretur aliqua substantia, generaretur cu suis accidētibus, potissimùm cum quantitate: atque adeò ex sacramētali quantitate generaretur substrntia, & accidens: scilicet, duo ex vno. Respōdet D. Tho. concedendo totum: nam cū quātitas, & naturam propriam accidētis retineat, & per miraculū vim ac proprietatē substātię accipiat, nō est mirādū si ex illa et substātia fiat et quātitas modo exposito.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm species sacramētales possint nutrire.

CVM nutritio ex substātia fiat, nō defuerūt q negarēt, species sacramētales posse nutrire. Respōdet autē affirmatiua cōclusione. Manifestū est, q species sacramētales nutriunt. *Conclusio.* Probat ex illo. 1. Corin. 11. vbi loquens de sacramēto ait Paulus. Alius quidē esurit, alius verò ebrius est. Vbi secūdùm glossam notant quidā, q species consecratas panis & vini, quæ in totū populū deberēt distribui, sibi vsurpabant, ita vt inde vsq; ad ebrietatē reficerentur, alios priuantes ne sacramētum susciperēt. De cui⁹ loci explicatiōe dist. 12. inter disputandum de sumētibus sacramentum redibit sermo. Refici autem, & inebriari non poterāt nisi species nutrirent. Secundò id ipsum ex præcedenti articulo colligitur. Cib⁹ nāq;, vt est in. 2. de anima, ob id nutrit, q conuertitur in substantiam aliti: dictū est autē species posse conuerti in aliam substantiam: ergo eadē ratiōe nutriunt. Tertiò probatur per repulsam duarum opinionum circa hoc errantium. Aiebant enī quidam non verè nutrire, quasi in corpus conuerterētur humanū, sed per quandam immutationem sensuū cōfortare, sicut solo odore cibi, & vini solet nonnūquam homo refici, & inebriari. At verò talis refectio est quasi momentanea: quare nō sufficeret hominem diu sustētare, qui propter cōtinuam deperditionem humidi continēter restauratione indiget. Et tamen posset quispiam per bonam specierū cōsecratarum quantitatem diu nutriri. Neque verò aliorum opinio admittēda est, dicentiū nutritionem fieri ꝓpter formas substātiales panis, & vini remanentes: nam præterquā q error est dicere illas remanere, nutrire nō est act⁹ formarū, sed potiùs materię quæ expulsa forma cibi suscipit formā aliti, iuxta illud Philosoph. 2. de anima. Nutrimētū in prīcipio est dissimile, in fine aūt simile.

¶ Videtur tamē Ambrosius in li. de sacram. contrarius dicens. Non iste panis est, qui vadit in corpus, sed panis vitæ æternæ, qui animæ nostrę substantiam fulcit: & tamen nisi vadat in corpus, nutrire non potest. Respondetur, quòd nomine panis post consecrationem intelligi possunt species, quę, vt ait Gregor. can. species. de consecra. distin. 2. nomen rerum præcedentium retinent: & hoc modo panis nutrit corp⁹. Sed accipitur quoque pro corpore ipso Christi, qui dicitur panis mysticus de cælo descendens. Et hũc panem ait Ambrosius nõ corpus, sed animam reficere, & ideo nõ vadit, id est, non conuertitur in corpus. ¶ Secundò. Ex eisdem, vt habetur. 2. de generatione, nutrimur, & sumus: species autem sunt accidẽtia, homo verò cõstat ex substantijs: ergo ex illis non nutrimur. Quod cõfirmatur ex illo. 2. de anima. Alimentum nutrit prout est substãtia quædam: auget autem prout est quoddam quãtũ. Respõdetur ad argumentum, ꝙ licèt species sint accidẽtia, cõueturtur tamẽ in substantiã, ex qua homo nutritur: propterea ꝙ dum sunt accidentia, existunt ad modũ substantiæ. Et per hoc soluitur confirmatio.

Secundũ argumentum.

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm species sacramentales frangantur

POST nutritionẽ sequit̃ de fractione specierũ, de qua duo errores præcesserũt: quibus reprobatis statuunt̃ hîc tres cõclusiones. Etenĩ quoniã fractio nõ fit nisi in substãtia, quæ nulla subest sacramẽtalib⁹ specieb⁹, quidã dixerũt nõ frangi secũdùm veritatẽ, sed tãtùm secũdùm apparẽtiam. Hoc verò inde apparet falsum, ꝙ in hoc veritatis sacramẽto sensus non decipitur circa ea, quorum iudiciũ ad ipsum pertinet, inter quæ est fractio, per quam ex vno fiunt multa: vnum nãque & multa sunt sensibilia communia, vtpotè quæ, & tactu percipiũtur, & visu. Et ideo alij dixerũt, esse quidem veram fractionem, sed quæ nõ fit in subiecto. Sed & hoc quoque sensui aduersatur. Videmus enim quantum illic diuidi, atque adeò quantitatẽ, quicquid illa sit, esse fractiõis subiectũ. ¶ Est ergo prima cõclusio. Dici non potest quòd corpus Christi (aut sanguis) per se frangat̃: tũ quòd est incorruptibile, ac perinde impassibile, tũ quòd, vt suprà definitũ est, totũ est sub quacunq; particula, atq; adeò manet totum sub quacũq; diuisa. ¶ Secunda cõclusio. Fractio specierum subiectatur in quãtitate dimensiua, sicuti & alia accidentia. Propriũ enim est quãtitatis secundùm illam diuisionem fieri. Ex hoc sequitur corollarium, quòd sicut species sacramẽtales sunt signum, & sacramentum corporis Christi veri, sic, & earũ fractio est sacramentum, & repræsentatio quædam Dominicæ passionis: per illam enĩ designatur eius interfectio, qua mortuus est tam ꝓ viuis quàm pro defunctis, quod tres illę portiones hostiæ significãt, vt quæst. postrema totius materiæ monstrabitur. ¶ Hîc ergo in virtute claudit̃ tertia cõclusio. Corp⁹ Christi per accidens, sacramentaliter diuiditur ad diuisionem specierum: quemadmodũ ad motũ earũ sequitur mortus corporis, vt docet S. Th. in solutione tertij. Non quòd corpus in se diuidatur: nam totũ est sub qualibet parte, sicut abscissa manu tota anima manet in reliquo corpore, sed quòd cùm prius sit in vna tantùm hostia, & in eius partibus, quæ sunt entia tantùm in potẽtia, facta diuisione est in plurib⁹ hostijs, quę sunt actu plures. Quę quidem cõclusio ob id conceditur, quòd cùm hostia frãgitur inter plures sumẽtes, non est negandum, quin corpus Christi distribuatur inter illos. Caue tamen ne inde inferas ad digestionem specierũ sequi digestionem corporis aut per se, aut per accidẽs: quoniam digeri dicit corruptionem, & conuersionem in substantiã aliti, quod corpori neutiquam accidit.

Prima conclusio.

Secũda conclusio.

Tertia conclusio.

¶ Primũ argumentum S. Thomæ est. Philosophus. 4. Meteororũ ait corpora esse frãgibilia ꝓpter determinatã dispositionẽ pororum, qui in speciebus non vidẽtur esse. Itẽ fractionem sequitur sonus: species autem sacramentales nõ sunt sonabiles: quoniam vt habetur. 2. de anima. Sonabile est corp⁹ durum habens superficiem lenem. Respondet, quòd sicut est in ipsis rarũ, & densum, ita & pori, qui ad raritatẽ pertinet, & durities, quę attinet ad dẽsitatem. ¶ Tertiò arguitur. Eiusdem videtur esse mãducari, & frangi, & masticari: sed verũ corp⁹ Christi est, quod manducatur secundùm illud Ioan. 6. Qui mãducat meam carnem, & bibit meum sanguinẽ: ergo corpus Christi est quod frangit, & masticatur. Vnde in confessione Berengarij dicitur

Primum argumentum secũdum S. Thom.

Tertium argumentum.

citur de consecr.dist.2.Consentio Romanæ ecclesiæ,& corde,& ore profiteor panem,& vinum,quę in altari ponũtur, post consecrationem verum corpus Christi,& sanguinem Christi esse, & in veritate manib⁹ sacerdotũ tractari,frangi,& fidelium dẽtibus atteri: nõ ergo fractio debet sacramẽtalibus speciebus attribui, sed corpori Christi.In responsione explicatur tertia cõclusio suprà à nobis posita.Conceditur, inquam, id,quod in specie propria frangitur, & masticatur, in eadem propriè manducari:corpus autẽ Christi nec frangitur nec mãducatur in specie propria, sed in specie sacramentali,atq; adeò non mãducatur nisi per accidens ad manducationẽ specierũ. Vnde August.super illud Ioan.6. Caro nõ prodest quicquam,hoc, inquit,est intelligẽdum secundùm illos, qui carnaliter intelligebant,carnem esse mãducandã quomodo in cadauere dilaniatur,aut in macello venditur.Quare eo modo intelligẽda est cõfessio Berengarij,vt fractio, & attritio referatur ad speciem sacramentalem, sub qua per accidens corpus dicitur atteri.

Elucidatur tertia cõclusio.

August.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrùm aliquis liquor poßit vino cõsecrato cõmisceri.

INTER disputandum de specierum paßione, & corruptione, congruens fuit singularis mentio de speciebus sanguinis, quæ per mixtionem alterius liquoris corrumpi etiam possunt. Vnde quinque conclusionibus D.Thom.respondet.¶Prima est fundamentalis. Alius liquor vino consecrato permisceri potest,sicut ante consecrationem. Quæ quidem conclusio præterquam quòd ad sensum patet, ex superiùs assertis colligitur. Dictum enim est species ex vi consecrationis adipisci modum existendi substãtiæ, ac perinde modum agendi, & patiendi,ac si essent in pane,& vino. Atqui põt permisceri vel liquor eiusdem speciei, putà vinũ, vel alterius,vt aqua:idemq; in magna vel in parua quantitate.Et quò res perspicacior fiat,loquamur de mixtione facta cum vino nõ cõsecrato, per quam iudicabitur de cõsecrato. ¶Sit ergo secunda conclusio.Si liquor alterius speciei in tãta quantitate cum vino misceatur,vt diffundi posit per totum vinum, totum fieret permixtũ: quare neutrum miscibiliũ maneret, sed resultaret terti⁹ liquor alterius speciei. Vt si permisceretur aqua fieret liquor medius, qui nec esset pura aqua, nec purum vinum. ¶Tertia cõclusio.Si ille liquor in magna quãtitate permixtus esset eiusdem speciei:nempe,aliud vinum,tũc resultaret vinum eiusdem speciei, sed tamen aliud numero,qđ diuersitas accidentium declararet, si rubeum misceretur albo:nã partes permixtæ se inuicem per diuisionem penetrarent, & fieret vnum tertium.¶Quarta cõclusio. Si verò liquor adiunctus esset tam paruæ quantitatis, vt non posset per totum diffundi, tũc nõ totum, sed aliqua pars esset permixta. Quæ ideo non remaneret eadem numero,sed tamen eiusdem speciei, etiam si liquor admixtus alterius esset speciei: quoniã parua gutta aquæ multo vino infusa in vinum transit,vt primo de generatiõe habetur.Definitum est autem,corp⁹,& sanguinẽ tandiu cõtineri sub speciebus, quandiu eædẽ numero, quæ consecratę sunt,permanẽt. ¶Ex his ergo colligitur quinta cõclusio. Si tãta fiat liquoris cuiuslibet permixtio, vt ptingat ad totum vinum consecratum, mixtum illud,erit aliud numero,ac perinde non remanebit sanguis Christi. Si verò fiat tam parua,quòd non posit diffundi per totum, sed vsq; ad aliquam partem specierum, desinet esse sanguis Christi sub illa parte vini cõsecrati,remanebit tamen sub alia.

Prima conclusio.

Liquoris duplex pmixtio.

Secunda cõclusio.

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

Quinta conclusio.

¶Materia hæc nec facilis est,nec parũ ad rẽ theologam cõducens,& ideo est examinanda.Præiacta ergo tãquam nota prima conclusione, secũdam quoque omnes fatentur, inter quos est Durand⁹ distin.12.quęst.13. vbi inter quatuor cõclusiones hãc ponit primam. Tametsi in probatione nõnihil variare videatur. Ait quippe corruptionem miscibiliũ diuersarum specierum fieri per actionem inuicem cõtrariorum: cũ tamen S.Th. non videat aliam rationẽ asignare, q̃ mixtionẽ intersectionemq;, & subintrãtiam alterius in alterũ.At verò nulla est discrepantia, vt Palud.dist.12.quæst.5.& Capreolus dist.13.quæst.1.adnotarunt. Vterque enim modus potest concurrere simul,atque alter alterũ præuenire. Dum enim illa,quæ commiscentur, grossa pinguiaq; sunt, vt si oleũ misceatur vino grosso: quia neutrum alteri facilè cedit, citiùs per vicariam actionem, & paßio

Expositio articuli.

Durandus.

& paſsionẽ corrumpunt, quàm per diuiſionem. Si verò ſubtilis aqua miſceat ſubtili vino, diuiſio partium velocior erit q̃ alteratio.

Argument. ¶ Contra hoc aũt nõnulli arguunt. Continuum nõ põt diuidi in omnẽ ſuã partẽ, cùm ſint infinitæ: ergo nõ põt per ſolã diuiſionẽ fieri corruptio. Negatur cõſequẽtia: nã cù m vnumquodq; ens phyſicum determinet ſibi ſuã quantitatẽ, cùm diuiſio venerit ad minimas, ſi vlterius ꝓcedat, corruptionem faciet. Cùm autem aqua miſcetur vino, illo modo vtrunq; alterũ interſecat. Neq; ſatisfacit ſolutio dicentiũ particulas vini reuniri particulis aquæ: nã cùm ſpecie differant, nõ magis ſeruãtur in ſuis ꝓprijs ſpeciebus, vnitę alijs, quàm ſi eſſent ſeorſum poſitæ, ſed fit vnum tertiũ. Tametſi negandũ nõ ſit quominus alteratio contra ſe inuicẽ particularũ permultùm adiuuet, vt citiùs corrumpant.

Aliud argument. ¶ Aduerſus hunc autẽ corruptionis modũ obijcitur argumentum, quod Inno. c. Cùm Marthæ. de celeb. miſſa. appellat phyſicorũ, qui aiũt per artem poſſe à vino lymphato extrahi aquam. Id nanq; fieri non poſſet, ſi vinũ, & aqua fuiſſent in aliquod tertium conuerſa. Reſpõdetur id forſan fieri poſſe antequã ſit facta perfecta mixtio, poſtquàm verò perfecta fuerit, nõ eſt credibile. ¶ Sed aliter arguitur. Illud tertiũ eſt alterius ſpeciei à vino, & aqua: ergo ab illis minimè generatur, qa nihil gignit niſi ſibi ſimile. Negatur conſequẽtia. Producitur enim ab illis ſicut mula ab equa & aſino, vel ſicut forma cadaueris ab homicida. Qñ igitur huiuſmodi magna mixtio liquoris differentis ſpecie fit cum ſpeciebus conſecratis, nullum fit reliquum dubiũ, quin ſpecies corrumpantur, atque adeò illic ſanguis nõ diutiùs maneat, quàm dum perficiatur mixtio. Nam tempore quo fit, manebit ſub particulis ſpecierũ, quæ nondũ ſunt corruptæ, etiã ſi ſint interſectæ.

Nota. contra Durand. Eſt enim hic memorandũ, id quod queſtione precedenti articulo vltimo cõtra Durandum. d. 11. q. 3. conſtitutum eſt. Ait quippe per corruptionem qualitatũ ſacramentaliũ, etiam manente quantitate, deſinere illic eſſe corpus & ſanguinẽ. Attamẽ nõ conſiderauit, quòd quantitas corrũpitur, quãdo corrũperetur panis. Et ideo non ſtat corrũpi qualitates neceſſarias ad cõſeruationẽ panis, quin corrumpat quãtitas. Atq; adeò quãdiu manet ipſa indiciũ eſt manere, ſimul qualitates cõſeruando pani ſufficientes, quare & manet corpus & ſanguis.

De tertia cõclusione. ¶ Tertia verò concluſio aliquãtulò plus ambiguitatis inuoluit: videlicet, qñ per mixtio fit alterius vini cũ ſpeciebus, præſertim ſi ſit idem vinũ, quod adiungit, & quod fuerat conſecratum: putà ex eodem dolio.

Durandus. Quare Durandus contrarium aſſerit, videlicet, ꝙ tunc quanuis vinum appoſitum ſpecies diuidat vſq; ad paruas partes poroſas, ſemper manet ſanguis ſub illis particulis cõſecratis: nam ſub particulis vini nõ conſecratis nullatenus exiſtit. Et re vera opinio non omnino apparet floccipendenda. Enimuerò corruptio miſcibiliũ fieri non põt, niſi aut ꝑ mutuam alterationem qualitatum, aut per mutuam diuiſionẽ quãtitatis. Duo enim ad conſeruationẽ rei naturalis exigũtur: ſcilicet & debitæ qualitates, & certa quantitas: alteratio verò illic nulla eſt, cùm qualitates non ſint contrariæ. Diuiſio verò, licèt fit vſque ad minima nihilominus partes, vt diuiduntur, ita inuicem reuniuntur, & cùm ſint eiuſdem ſpeciei videntur inuicem conſeruari. Secundò, vt fieret illa corruptio neceſſum erat, vt diuiſio ꝓgrederetur, vſq; ad partes minores minimis, quæ poſſunt cõſeruare vinum. Tanta verò diuiſio vix poſſet cõtingere, niſi vbi vinũ maximo impetu infunderet alteri. ¶ Tertiò vrgentiſsimè arguitur. Si dũ vnum vinum alteri infunditur, neutrũ manet idem numero, ſequeretur ſubinde, ꝙ ſi ſpecies conſecratæ vnius calicis cõmiſcerentur cum ſpeciebus alterius calicis, neque iſtæ, neque illæ perſiſterent eędem numero: nã ſimilis fieret ꝑ diuiſionẽ corruptio, atq; adeò ſanguis deſineret illic eſſe, quod aſſerere, nefandus eſſet error. Alioqui ſi ſpecies in vno calice conſecratas in duos diuideres, & iterum cõmiſceres, aboleretur ſacramentũ. Quinuerò ſi cooperto calice ſuſq; deq; ſpecies eaſdem verſares, ſanguis abiret. Profectò res eſt, quæ me ſemper perplexũ habuit.

Paluda. ¶ Et quidem Paluda. diſt. 12. q. 5. & Capreolus di. 13. q. 1. opinionem S. Thom. ſuſtinere conantes, tribus diſtinctionibus vtuntur. Primò enim poteſt eſſe vinum valde ſpiſſum, & penetratu difficile: & tunc permixtio vſq; ad minima vix eſſe contingit: ſed nihilominus erit aliqualis corruptio partium ſeſe tangentiũ. Si autem vtrunq; mixtorum ſit vinum ſubtile, contingere poteſt permixtio per totum, vt neutrũ maneat idem numero. Secundò, eſſe poſſunt differentiũ qualitatum, licèt vina eſſent eiuſdem ſpeciei, vt ſi eſſent albũ & rubeum, vel dulce

vel dulce & acidū, maturum & immaturum. Et re vera istę qualitates licèt sint substantia rum eiusdē speciei, nihilominus propter discrepantiā permultū faciūt ad corruptionē vtriusq;, vt experientia docet. ¶Durandus verò, licèt misceantur album & rubeum, dicit manere idem: quia colores non corrumpuntur, sed per iuxta positionem, inquit, apparet color medius. Cui ego addiderim, ꝙ licèt rubedo corrūpatur, illa nō est de essentia vini: imò per artem fieri potest, vt eodem vino manēte color mutetur. Tertia diuisio est, quòd posset gutta vini, vel minima quantitas addi magnæ quantitati vini: & tunc illa facillimè per diuisionem corrumpitur. Quare ait Paludan. quòd si gutta consecrata infundatur magno dolio vini simillimi, ridiculū est dicere, quòd illic maneat sanguis: alioqui non posset vinum dolij profanè potari. ¶Ad hæc verò ego coiectando respondeo. Primùm, si duo essent calices cōsecrati siue vtrunq; vinum spissum esset, siue subtilissimum, siue earundem qualitatum, siue diuersarum, siue vtrumq; esset in magna quantitate, siue alterum in magna, & alterum in tenuissima, & ambo cōmiscerentur, non auderem dicere, quòd desineret illic esse sanguis, neq; in aliqua earum parte. Et arbitror hæc esset semper ecclesię censura. Quare etiam si gutta specierum consecratarum infundatur dolio vini, dicendum est illic manere sanguinem: quia licèt illa per se diuisa nō posset seruare vinum, seruat tñ dum particulæ cum reliquo vino continuantur. Sed quia non potest percipi vbi sit illa gutta: imò quanuis essent quatuor vel decē, nō essent perceptibiles, nullū esset periculum vinum bibere. Tametsi tanta posset esse mixtio specierum, vt res esset dubia: & ideo inter missarum solennia esset totum per partes consecrandum & sumēdum. Secundò addiderim, quòd vbi vina essent diuersarum qualitatum, multò faciliùs species corrumperēt, atq; adeò dum desineret esse species vini, desineret illic esse sanguis. At verò quāuis ratio theologica ob venerationem sacramenti hāc sententiam persuadeat, nihilominus ratio physica videtur opinio Sancti Thomæ patrocinari. Quare sub conditione dicendum, quòd si daretur perfecta mixtio per penetrationē: videlicet, vsq; ad particulas minores minimis, quæ sufficiunt conseruare vinum, fortè vinum non maneret idem numero, atq; adeò si species consecratæ sic cōmiscerentur, non maneret illic sanguis. Et ad argumentum à nobis factum respōdetur, quod licèt dum fit diuisio & penetratio, particulæ diuisæ reuniant inuicem, nihilominus iterum, atq; iterum diuiduntur, vt non maneant eædem numero. Quare opinio D.Thom. intelligenda est cō ditionaliter, si daretur illa mixtio. Sed tamē qa illa est latentissima, nunquam ecclesia iudicaret per mixtionem specierum consecratarum sanguinem desinere illic esse, quousq; perciperentur non esse species vini. Adduci ritus ecclesiæ potest in fauorem S Thomæ, fit enim lotio prima calicis mero vino, quod si per diuisionem nō citiùs corrumperet species, potiùs fieret aqua. Sed respōdetur, illud non fieri, vt faciliùs reliquiæ diuidantur, sed quia fortiùs fit purificatio per vinum, quàm per aquam. ¶Quarta conclusio: scilicet, ꝙ si fiat mixtio in parua quātitate, vt dum gutta aquæ vel vini infunditur calici, non maneat sub illa particula sanguis, neq; Durando dubia est, neque cuiquam esse potest. Est enim conclusio Innocen. cap. cùm Marthæ. de celebr. missa. Nam si quod miscetur vinum est vinū perseuerat vel idem, vel aliud numero. Si verò est aqua, certum est, quòd vertitur in vinum: & quia illud nunquam fuit consecratum, non manet ibi sanguis. ¶Sed arguitur contra. Sequeretur, ꝙ illa exigua aqua, vel vinum appositum annihilaretur, nam diuiditur in partes minores minimis, vt dictū est, postquam est tā tenue (nō enim dicendum est, quòd maneat tota illa seorsum sine mixtione) non est autem aliud vinū, cui illę particulæ cōtinuentur, fit ergo, vt annihilentur. Respondetur, partē illam misceri, cuius particulę continuantur cum speciebus: nempe, cum quantitate consecrata: sicuti si vna hostia pro medietate cōsecraretur, & ꝓ altera medietate maneret panis. ¶Quòd si interroges, vtrùm parua illa gutta aquę vino apposita aliquid etiā corrumperet specierum consecratarum. Respondetur, tam paruam esse posse, vt citiùs corrumpat, quàm quicquam corrumpat, sed si sit maiuscula poterit aliqd corrumpere, & in aquā vertere, sub qua pariter desinet esse sanguis. Quapropter licèt illud corruptū species postea rursus cōuertāt in vinū, neutiquā idem sanguis illic redibit. ¶Primum argumentum S. Tho. est contra primā cōclusionē. Accidētia sacramentalia sunt sine subiecto, vt dictū est: ergo nullus liquor

Durandus.

Sententia autoris.

Quarta conclusio.

Argument.

Primum argumentum.

quor põt qualitates illas suscipere, atq; adeò neq; illis misceri. Ad hoc respõdet negando priorẽ cõsequentiã: nã cũ, vt dictũ est, illa accidentia sint p modũ substãtiæ possunt agere, atq; adeò aquã appositã alterare, & vertere in vinũ. Et sic exponit dictũ Inno. ca. Cũ Marthæ. de celebra. missa. dicẽtis, ꝙ vinũ appositũ speciebus cõsecratis, species ipsæ afficiũt: nõ ẽm intelligit in vino apposito, sed ꝙ p alterationẽ suũ ei tribuãt saporẽ & colorẽ.

Secundũ argumentum. ¶ Secundò arguit. Liquor appositus speciebus, neq; fit vnũ cũ ipsis, cùm sit substãtia, & species accidẽtia, nec cũ sanguine ipso, q illic non est miscibilis: ergo impossibilis est talis mixtio. Respondet, ꝙ nõ fit mixtio cũ sanguine, sed cũ speciebus cõsecratis, quę quidẽ si in totũ corrũpat, totũ fiet vna cõtinua substantia. Si aũt corrũpant in parte, ita ꝙ mixtio non oẽs penetret, fiet vna continuatio dimẽsionũ, nõ tñ habebũt idẽ esse: qa pars cõsecrata manebit sine subiecto, & alia erit verè substãtia.

Tertium argumentum. ¶ Tertiò. Cũ aqua bñdicta miscet nõ bñdictę, tota est bñdicta: ergo si liquor aliqs misceat specieb⁹ cõsecratis, totũ manebit cõsecratũ, atq; adeò sub illo liquore manebit sanguis sine ei⁹ cõsecratione, qđ est absurdũ. Negat prima cõsequẽtia, qa benedictio aquę nõ mutat eius substãtiã sicut cõsecratio: quare, vt ait Inno. in prædicta decretali, cũ Marthæ. dum vinũ apponit calici cõsecrato, non trãsit in sanguinẽ, neq; ei cõmiscetur, sed sanguini circũfundit, quia cõtinuat specieb⁹ cõsecratis. Quod tñ intelligitur, qñ nõ est tanta mixtio extranei liquoris, vt species corrumpant.

Quartũ argumentum. ¶ In quarto argumẽto refert quorundam opinio dicẽtiũ, ꝙ quantũcunq; modica fiat permixtio extranei liquoris cũ specieb⁹ cõsecratis, corrũpunt totæ, atq; adeò desinit illic esse sanguis. Et mouebant duabus rõnibus. Prior, ꝙ magnũ, & paruũ sunt differentiæ quãtitatis, sicut albũ, & nigrũ caloris: cũ ergo per quãcunq; appositionẽ extraneam quãtitas fiat maior, nõ manet eadem. Posterior ratio. Cũ species sint vacuæ subiecto, & qđ apponit est substantia solida absq; resistentia penetrabit oẽs. Respõdet tñ ad priorẽ rõnem, ꝙ licèt paruũ, & magnũ discriminent quãtitatẽ quãtũ ad terminos magis vel minùs distãtes, nõ tñ quantũ ad essentiã qn possit manere minor quãtitas alteri adiũcta. Ad secundã respõdet, ꝙ quãuis species sint sine subiecto, existunt tñ ad modũ substantiæ, vt posint subintranti liquori resistere.

DISTINCTIO vndecima de forma, & effectibus sacramenti.

Cap. j.

EXPEDITA conuersione materię in corp⁹, & sanguinẽ Christi, quæ sub speciebus panis & vini continentur, subsequitur sermo tam de forma, per quam eiusmodi fit conuersio, quàm de effectibus sacramenti. Forma autem, vt lib. 4. de sacramẽt. ait Ambro. sermo Christi est. Consecratio enim, inquit, fit verbis & sermonibus Domini Iesu: videlicet, Hoc est corpus meum, &, Hic est calix sanguinis mei. Et Aug. Credendum est, ait, ꝙ in verbis Domini sacramenta cõficiantur. Huiusmodi nanque verbis, cùm Dñs suum cõsecrauit corpus, virtutẽ tribuit, quibus sacerdotes nomine suo idẽ sacrosanctũ mysterium perficerẽt. Quocirca idẽ ibidẽ Ambrosius, Si tãta, inquit, est vis in sermone Domini Iesu, vt inciperet esse, quod nõ erat, quãtò magis operatori⁹ est, vt sint quæ erant, & in aliud cõmutẽtur? Nihilominus cuncta, quæ in forma calicis per ecclesiam ex traditione apostolorum adhibita sunt, in causam sacræ

Ambro. lib. 4. ca. 4. De consec. d. 2. can. Panis.

De conse. d. 2. can. Verũ sub figura.

conuer-

conuersionis concurrunt.

Cap.ij. ¶Effectus aũt venerabilis hui⁹ sacramenti est cõionis gratia, qua Christi fideles vnũ in ipso sumus iuxta verbũ Pauli, Multi vnũ sumus, oẽs q̃ de vno pane, & calice participamus, per quam vtiq; gratiã, & nostra alitur spiritualis vita, & ad beatã illã sempiternã perducimur, dicente Domino. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. (1.Cor.10.)

Ca.iij. ¶Obstat autẽ huic assequẽdo effectui cõscientia læthalis criminis: nam iuxta verbũ Apostoli, qui mãducat, & bibit indignè, iudicium sibi mãducat & bibit. Venialis autem culpa non item, nisi ex parte, quatenus eiusmodi culpa actuali deuotioni spiritualiq; dulcedini obest. Quinimò cui nullius peccati affectus placet, sacramentum ipsum venialia delet. (1.Cor.11.)

Ca.iiij. ¶Adde, quòd cùm non tãtùm sacramentum, verùm, & sacrificium sit quo Christus immolatur, & hostia pro peccatis offertur, hac ratione non solùm sumẽtibus, sed & alijs pro quibus offertur, prodest, iuxta verbum ipsius Christi. Qui pro vobis (scilicet sumentibus,) & pro multis (scilicet alijs) effundetur in remissionem peccatorum.

DISTINCTIONIS vndecimæ, Quæstio prima, de forma huius sacramenti.

S.Thom.3.par.quæst.78.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm forma sacramẽti eucharistiæ sit, Hoc est corpus meum, &, Hic est calix sanguinis mei.

QVONIAM tractat⁹ materiæ sacramenti in aliã nos disputationem misit de cõtinentia corporis, & sanguinis Christi sub speciebus, deq; earum existentia sine subiecto, dilata est hucvsque quæstio de forma. Ad quam D.Tho. vnica conclusione respondet: videlicet, formam cõsecrandi panẽ esse, Hoc est corpus meũ: formã verò consecrandi vinũ, Hic est calix sanguinis mei. Nõ ꝙ quæstio dubia sit, postq̃ autoritate Christi Matth.26.& Luc.22. ac subinde celeberrimo orthodoxæ ecclesiæ vsu cõprobatur, sed vt eius ratio explicetur. Differt enĩ hoc sacramentum à reliquis in duobus. Primò, ꝙ hoc perficitur in cõsecratione materiæ, reliqua verò in vsu materiæ cõsecratæ, vt in ablutiõe & vnctione. Secũdò, ꝙ cõsecratio materiæ in alijs sacramẽtis consistit in quadam benedictione, per quam materia suscipit spirituale virtutẽ, quæ per ministrũ tanquam instrumentũ animatũ ad instrumenta inanimata ꝓcedere põt. Vt in cõsecratione chrismatis liquet, per quam episcopus tribuit materiæ illi virtutẽ ad cõfirmandũ, & ad vngendum sacerdotẽ, & in benedictione aquæ baptismalis, Tametsi hæc, vt suprà dictũ est, nõ sit de essentia, sed de decentia sacramenti. In alijs verò, quæ nõ consistũt in applicatione materiæ, vt in pœnitentia, nõ requirit̃ benedictio. In hoc aũt sacramẽto cõsecratio materiæ cõsistit in quadã miraculosa cõuersione substantiæ, quæ à solo Deo perficit̃. Non ꝙ sacerdos nõ cõcurrat tanquam minister, sed ꝙ fiat virtute supranaturali: ad differẽtiã benedictionis chrismatis & aquæ, vbi nullũ interuenit miraculũ. Vnde minister, inquit, in hoc (Conclusio.)

in hoc

in hoc sacramento perficiendo non habet alium actũ quàm verborum prolationem. Non quòd non concurrat ad conuersionẽ, sed quod nullam applicet materiam, sicut in baptismo, & cõfirmatione: licèt quãtum ad vsum, sacramentum ministret populo. Ex his ergo colliguntur duo alia discrimina: nã cùm forma debeat rei sacramẽti congruere, formæ aliorum sacramentorum important vsum, vt Ego te baptizo, Ego te chrismo &c. forma autem huius solùm importat trã substãtiationem: quare debet esse hæc, Hoc est corpus meũ, Hic est calix sanguinis mei. Ex hoc sequitur alterum discrimen, quòd aliæ formæ proferũtur in persona ministri: vel exerceatis actum, vt Ego te baptizo, cõfirmo &c. siue per modum imperantis, vt in sacramento ordinum. Accipe potestatem: siue deprecantis, vt in extrema vnctione, Per istam sanctam vnctionẽ indulgeat tibi De⁹, &c. forma verò huius sacramenti profertur quasi ex persona Christi loquentis, Hoc est corpus meũ, vt significetur sacerdotem solũ proferre verba, per quã prolationẽ applicãdo tanquam minister formam concurrit ad conuersionem. ¶Et per hęc peruia fit respõsio tertij argumenti S. Thomæ quod est huiusmodi. In forma baptismi exprimitur persona ministri, cùm ait, Ego: similiter ergo deberet exprimi in hac forma. Negatur enim cõsequẽtia: quia illic minister aliquem actũ circa vsum materię exercet, sicuti, & in confirmatione: hìc verò minimè.

Tertium argumentum.

Expositio articuli.

¶Si Guidoni Carmelitę lib. 9. de hæresibus Vualdensium danda est fides, inter eas cõmemorat, quòd nõ cõsecrabãt forma Christi, sed dicendo septies, Pater noster. At verò Aeneas Syluius in li. de origine Bohemorũ ca. 35. inter enarrandos eorundem Vualdẽsium errores nõ solùm hoc non refert, verũ & contrarium insinuat: scilicet, quòd vterentur forma Christi. Sed tantum est in hoc errore demẽtiæ, vt nulla sit oppugnatione dignus. Cùm enim Christus hisce formis consecrauerit, pręceperitq; discipulis, vt quotiescunque id facerent, in eius commemorationem perficerent, solidissima fides est hãc esse formam necessariam. Vnde Ambrosius, quẽ hìc refert Sanct. Thomas, libr. de sacrament. Cõsecratio, inquit, fit verbis, & sermonib⁹ Domini Iesu. Nam per reliqua omnia, quæ dicũtur, laus Deo refertur, oratione petitur pro populo, pro regib⁹, & cæteris. Vbi autem sacramentũ cõficitur, iam nõ suis sermonibus sacerdos vtit, sed sermonibus Christi: ergo sermo Christi est necessaria forma, qua perficitur sacramentum. ¶De nomine aũt posset esse nõnulla controuersia ꝓpter Scotũ, qui di. 8. q. 1. in solutione ad. 3. ait nõ esse dicendã formã sacramenti, sed consecrationis: nã cùm sacramentũ hoc sit res permanens, forma autem verborũ sit successiua, nõ quadrat, vt sit forma sacramenti: forma eñ rei permanẽtis debet esse pars eius. Quare licèt in alijs sacramentis, quę consistunt in applicatione materiæ, forma verborũ dicatur forma sacramenti, nõ tñ hìc tam aptè. Quæstio est de nomine, nihilominus S. Tho. in titulo quæstionis appellat formã sacramenti, & sic appellarũt semper oẽs antiqui: sed statim ar. 2. &. 3. appellat formas cõsecrationis. Et profectò, quia est forma consecrationis, aptissimè dici põt, & debet forma sacramẽti. Enimuerò cũ forma relatiuè dicatur ad materiã, & si tanquam determinans eius significationem, in qua consistit ratio sacramenti, & materia sacramẽti huius sit panis & vinũ, quæ cõsecrantur per illam formã, optimè dicitur forma sacramẽti. Er confirmatur. Sicut per illã formã, Ego te baptizo, determinatur ablutio materialis ad significandũ sacramẽtalem effectum: sic species sacramẽtales per hanc formã determinantur ad significandũ corpus illic cõtentũ, atq; adeò per ipsam cõstituuntur in esse sacramenti. Et tertiò id cõfirmatur: quoniam secundùm Scotum dabitur sacramentũ sine forma sacramẽti, quod non videtur res conueniens: quãdoquidem sacramentũ cõsistit in hoc, quòd est signũ, cuius significatio potiùs ex forma oritur, q̃ ex materia. ¶Vnde ad eius argumentum respondetur, quòd cùm forma duo habeat: scilicet perficere, & cõponere speciem, licèt in naturalibus vnum sine alio non contingat: anima nanq; componendo hominem perficit speciem: tamen in moralibus potest forma perficere illud, in cuius compositionem non intrat. Sicut charitas, quæ est in voluntate, perficit omnes virtutes aliarum potentiarum. Pariter in sacramento, quod, vt suprà diximus, est sicut res artificialis. Vnde sicut nomen statuæ pro ligno supponit cõnotando formam: sic & sacramentum eucharistiæ supponit pro speciebus connotando, quòd virtute transeuntis formæ significent corpus & sanguinem. Reliqua verò tria

Ambro.

Scotus.

Sententia autoris.

Solutio contrarij.

tria argumenta S. Thomæ elucidato subsequenti articulo commodiùs tractabuntur.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm hæc sit conueniens forma cõsecrationis panis, Hoc est corpus meum.

QVANVIS in genere de forma tam panis quàm calicis dictum sit, necesse est in particulari singulas diligentiùs explicare. Et ideo de formã corporis singulariter quæritur, vtrùm sit hęc præcisè, Hoc est corpus meum. Et respondetur vnica affirmatiua cõclusione, illam esse conuenientem formam. Probatur primò autoritate euangelica Matth. 26. per illam enim Christus consecrauit. Et subiũgitur ratio optima. Formã enim sacramẽti id significare oportet, quod efficit: fit autem per illam formam cõuersio panis in corp⁹ Christi: ergo illã debet aptè exprimere. In conuersione verò tria est considerare: scilicet, & actionẽ ipsam, & terminum à quo, & terminum ad quem: hæc autẽ tria optimè per hãc formã explicantur. Cõuersio siquidem dupliciter explicari potuit: scilicet, & vt in fieri, & vt in facto esse: nõ autẽ debuit explicari in fieri, sed in facto esse. Primò, quia nõ est successiua, vt dictum est, sed momentanea: in momẽtaneis verò fieri est factum esse. Secundò, quia eodem modo sacramẽtales formæ significant sacramenti effectum, quo artificiales effectum artis: forma autem artificialis est similitudo vltimi effectus, in quem fertur intẽtio artificis: forma siquidẽ artis in mẽte ædificatoris est forma domus ædificatæ, ad quẽ ordinatur ædificatio: & quia intẽtio cõsecrationis est corpus, quod illic per cõuersionem continetur, debuit cõuersio tanquam in facto esse repræsentari, atq; adeò extrema, vt sunt etiã in facto esse: debẽt enim termini actioni proportionari. Terminus autẽ ad quẽ: scilicet, corpus, facta cõuersione habet naturã suæ substantiæ: terminus verò à quo: scilicet, panis, non manet secũdùm suam substantiam, sed secũdũ accidentia, quibus ad sensum demõstratur. Ex his ergo fit cõsequens, vt terminus à quo cõgruè exprimat per pronomen demõstratiuum relatum ad accidentia sensibilia, quæ manẽt: non quòd demonstret accidentia: nam ipsa nõ sunt corpus, sed cõtentum sub illis, vt ar. 5. luculẽtiùs explicabitur, terminus verò ad quem exprimatur per nomen significans substantiam illam, in quam fit conuersio, vt est corpus, verbum autẽ nõ fit, fit, sed, est, quod significat rem iam factã. Quare cõgruẽtissima forma est, Hoc est corpus meum. ¶Circa hanc formam prima dubitandi occasio est, ꝙ euangelistæ non affirmarunt hanc esse formam, qua Christus cõsecrauit, neq; aliam, qua ecclesia vtitur in cõsecratione calicis, sed tantùm rem à Christo gestam narrauerunt. Vnde Lutherus in suo libello de abrogãda missa priuata ait, esse institutam ab ecclesia. Contra quem disputat Iodocus Clithoueus libr. 2. de officio missæ ca. 19. & alio libro contra formam missæ ab eodem Luthero inuentam cap. 24. Quinuerò Erasmus in annota tionibus super epistolam primam ad Corint. cap. 11. ait. Vtinam Paulus traderet nobis illa verba, quibus cõsecratus est panis ille à Christo: nam illa, inquit, Hoc est corpus meum, potiùs sunt porrigentis, quàm consecrantis. Perpendat lector, an verba hæc in homine orthodoxo ferẽda sint. Respõdet ergo in primis, ꝙ quãquã in euãgelio non palàm dixerit Euãgelista illis verbis Christum cõsecrasse, catholicis tamen sufficere debet solẽnissimus vniuersalis ecclesiæ vsus. Nã cũ à tempore apostolorũ perpetuo more his cõsecrãdi formis vtatur, firmissimũ documentum est non modò apostolos, verũ & Christũ illa fuisse forma vsum. Et enĩ cũ cõstet Christũ hoc sacramẽtũ instituisse, nunquã ecclesia, quæ nutu spiritus sancti gubernat, aliam quã Christi formã vsurpasset. Hæreticis autem respõdetur nõ fuisse euangelistis necessarium dicere illas fuisse formas, quibus Christ⁹ cõsecrauit, satis enim est retulisse Christi verba, quibus ex presit illud esse suum corp⁹, & sanguinẽ. Nã vt suprà citatũ est ex Ambrosio libr. de sacra. quod refertur de conse. d. 2. can. Panis. Cùm panem accipiens diceret, Hoc est corp⁹ meũ, planè mõstrat verbũ illud operatorium fuisse, conuersiuũque panis in corpus. Quare non alio testimonio indigebat ecclesia, vt illam formam ceu à Christo sancitam vsurparet, vt ait ibidem Ambrosius, & Eusebius canon. Quia corpus. & Innocen. capit. Cùm Marthæ. de celebratio. missa. & tandem in cõcilio Florentino decretum est formam huius sacramẽti esse verba Saluatoris, quibus hoc sacramentum confecit: scilicet, Hoc

Conclusio. *Tria in conuersione cõsideranda.* *Expositio articuli.* *Lutherus.* *Erasmus.* *Solutio.* *Testimonia sacra.* *Concili. Florentinũ.*

Hoc est corpus meũ,& Hic est calix sanguinis mei.¶Vnde præcedenti articulo arguit sic primo loco S.Thom.Illa verba videntur ad formam huius sacramenti pertinere,quibus Christus corpus suum,& sanguinem cõsecrauit:antea verò acceptum panem benedixit,quã diceret,Accipite et comedite,Hoc est corpus meũ,vt Matt.26.cõstat: ergo nõ per illa verba vltimò ꝓlata, sed ꝑ alia priora,quibus panem benedixit,consecrauit. Et cõfirmatur,per particulam,enim,quæ denotare videtur panem iam fuisse consecratum.

Primum argumentum.

¶Res est, quæ in varias sententias antiquos patres discidit,quarum Sanctus Thomas in præsentiarũ quatuor refellit,& quintam statuit.¶Prima fuit quorundã dicentiũ, quòd Christus per potestatem excellentiæ,quam non habebat sacramentis alligatã, prius virtute diuina: scilicet,absq; vllis verbis cõsecrauit panẽ,deinde fregit, & distribuit dicens, Hoc est corpus meũ,non quòd tunc consecraret, sed vt ostenderet formã,qua sacerdotes consecrare deberẽt. Et huic opinioni videtur alludere Innocẽ.li.4.de mysterio missæ,cap. 6.Refragãtur verò ei euangelica verba,quibs adstruitur,quòd Christus accipiẽs panẽ benedixit: benedictio nãq; absq; verbis non fit.Quare verba illa(inquit S.Tho.) Innocentius non tãquam papa determinando asseruit,sed tanqñã doctor retulit opinãdo.¶Alij autem dixerũt,antea quidem verbis benedicẽdo consecrasse panem & vinũ. Illa verò verba esse nobis ignota, quia non sunt ab euãgelistis relata.Sed neque horum interpretatio locum habet,tum quòd si alijs verbis benedixisset, quàm istis, quibus modò ecclesia vtitur,euangelistæ non vtiq; subticuissent:tum etiam quòd nunc ecclesia vtitur hac forma cõsecrationis per imitationẽ eorum, quæ Christus fecit. Quare per eadẽ ipse consecrauit.Alioqui neq; ecclesia consecraret per illa. ¶Et ideo tertij quidam alij aiunt, bis eadem protulisse,primò quidẽ secretè ad consecrãdum antequàm panem distribueret,mox publicè ad instruendũ. Sed neq; hoc ritui ecclesiastico cõsonat:nam sacerdos verba hæc profert non tanquam occulta benedictiõe à Christo prolata, sed tanquam publica, vt iacent in euãgelio. Vnde cùm per solam Christi prolationẽ vim habeant cõsecrandi, fit vt tunc per ipsa palàm dicta cõsecrauerit. ¶Quarto ergo loco accedũt alij dicentes, per hæc verba semel prolata consecrasse. Attamen vt libr.de consensu euangelistarum autor est Augustinus, non semper Euangelistæ eundem narrandi ordinem seruauerũt, quo res actæ sunt:si autem illum seruarẽt, sic dicerent. Accipiens panẽ benedixit dicens,Hoc est corpus meum.Itaque non fuit alia benedictio quàm ipsa consecratio.Quare ꝑticula, eñ, nõ significat cõsecrationẽ corporis factã fuisse, sed tũc fieri. Et deinde (vt aiũt) fregit & dedit discipulis.

Secunda opinio.

Tertia opinio.

Quarta opinio.

¶At verò quãuis hæc quarta opinio sustentabilis sit, tamen non est necessarium,ait D. Tho. dicere alium fuisse ordinem narrationis quàm actionis. Atq; hoc saluari potest, si verbum,dicẽs, quod ponit Lucas,non solùm cõcomitantiam designet respectu vltimi verbi,hoc est proximè præcedẽtis: quasi dicat quòd tũc solùm quãdo dedit discipulis dixit,Hoc est corpus meum,sed vt referatur ad omnia precedẽtia in hoc sensu. Dum benediceret, & frangeret & daret discipulis suis dixit, Hoc est corpꝰ meũ. ¶At verò nõdum res satis euadit lucida,& ideo quo perspicaciùs elucidetur, legant verba Matthæi, Accepit Iesus panem,& benedixit ac fregit, deditq; discipulis suis,& ait, Accipite & comedite, Hoc est corpus meũ: & Lucas, Accepto pane gratias egit,& fregit,& dedit eis dicens,Accipite,Hoc est corpus meum,&c. Quarta ergo opinio ait,quòd accipiẽs panẽ benedixit, hoc est cõsecrauit,& deinde consecratum fregit, & dedit.Quam quidem opinionem S.Thomas non reprobat, sed ait,ꝙ idem sensus colligitur seruato ordine verborum, vt iacet,si verbum,dicens,referatur ad totũ tempus. ¶At profectò est argumentũ quod nõ priùs consecrauerit quàm fregerit panem,& obtulerit discipulis.Primùm,quia in re tam graui nõ erat cur euangelistę ordinem rei gestę narrando mutarent,& tamen omnes consentienter aiunt, quòd accipiens fregit, & fractũ dedit, & dando dixit Accipite, & comedite, & postremò adiecit,Hoc est corpus meum: ergo cõsecratio non fuit prolata nisi postquam dixit,Accipite,& comedite. Secundò cùm verba consecrationis non nisi semel protulerit,multò concinnior est hic oratiõis ordo,Accipite, & comedite, Hoc est corpus meũ, quàm si priùs benedixerit dicens,Hoc est corpus meum,& deinde frãgẽs dixerit, Accipite,& comedite.Sic enim solemus dicere cõuiuis,Accipite & comedite,Hoc est capo vel ꝑdix.Quare Christus

Quinta opinio.

Examinatio quæstionis.

stus vsitato sermone dixit, Accipite & comedite: haud enim putetis esse solũ panẽ, quem videtis, sed est verum corpus meum. Tertiò, si priùs consecrasset quàm fregisset, periculũ esset, ne aliquæ micæ cõsecratę dispergerentur, & relinquerentur in mẽsa, quod nullatenus est credibile. Quartò, quia cùm non consecraret nisi præcisum panem, quẽ distributurus erat discipulis, non tam congruè cõsecrare priùs potuit panẽ, quẽ diuisurus erat, quàm si priùs buccellas faceret discipulis numero pares. Dicere autem, quòd interim dũ frangebat, dicebat verba cõsecratoria, vt quibusdam videntur verba S. Thom. insinuare non est credibile: tum quòd dum cõsecraret, non deberet esse fractioni attentus, tũ quòd fractio in tot particulas longiori indigebat tẽpore, q̃ ꝓlatio. Fuit ergo res gesta, vt ordo euãgelic⁹ habet: nẽpe, vt priùs fregerit, deinde porrigẽs dixerit, Accipite & comedite, & postremò, Hoc est corp⁹ meũ. ¶Sed arguat quis forsan contra. Sequeretur, ꝙ dum singulis buccellas porrigebat, singulas cõsecraret, atque adeò duodecies, vel terdecies formam protulerit. Negatur consequentia. Sed si vlla cõiecturę tribuenda est fides: priùs fecit duodecim vel tredecim buccellas (si ipse suã sumpsit, vt. d. sequẽti videbimus) quas in patella vel paropside posuit, ac deinde paropsidem offerẽs dixit, Accipite & comedite, Hoc est corpus meum, Ita vt verba porrigẽtis essent pariter consecrantis. Ex quo sequitur aliter tũc fecisse, q̃ sacerdotes modò dũ sacramẽtũ dant: quia nõ possunt ordinẽ eundẽ seruare. ¶Neq; hoc profectò in pręsentiarum admonere dissimulabo: videlicet, quòd quãuis plærinq; omnium per verbum benedixit, quod euangelista ante fractionem refert, nõ aliud intelligant, quàm formam ipsam cõsecrationis in fine ꝓlatam, fortasse aliud designatur. Erat enim Christo in more quotiescunq; panẽ comederet, gratias agere, imò quotiescunque miraculum aliquod adornaret. Quocirca si dum panibus quinque turbas pauit, benedixit ac fregit, vt ait Matt. cap. 4. & Lucas cap. 9. licèt verba benedictionis non expresserint, nihil mirum si aliqua hîc benedictiõe vsus fuerit ante fractionem: quam, quia consuetissima illi erat, euangelistæ non expresserunt. Vnde quod Matthæus ait, benedixit, Lucas ait, gratias egit: cui concinit, & Pau. 1. Corinth. 11. Quare ecclesia illud vsurpauit, Eleuatus oculis in cælũ, tibi gratias agens, benedixit, fregit, & dixit; Accipite, Hoc est corpus meum. Vbi insinuatur, quòd gratiarum actio consecrationem antecesserit. Imò propterea ante cõsecrationem dicens sacerdos, benedixit, signo crucis benedicit materiam, nõ quòd illo signo fuerit vsus Christ⁹, sed vt nõnulla eius benedictiõis fiat imitatio.

Notamen egregium.

¶Secundò arguit S. Thom. Eusebius Emissenus, & refertur de consecra. dist. 2. can. Quia corpus. ait, ꝙ inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in suum corpus conuertit dicens, Accipite, & comedite, Hoc est corpus meum. Et simile ait Ambrosius in can. Panis est. ergo totum illud, Accipite, &c. est forma.

Secundũ argumentum.

¶Eodẽq; dirigitur argumentnm quartum. Sola enim forma verborum sufficit ad perficiendum sacramẽtum, vt si dicas, Ego te baptizo in nomine patris, &c. si ergo hæc sola esset forma, Hoc est corpus meum, sequeretur, quòd ipa seorsum prolata absque præcedentibus verbis sufficeret: consequens tamen est falsum, quia nisi priùs dicatur, Accipiens ergo panẽ &c. videbuntur verba formæ quasi ex persona sacerdotis prolata, ac subinde significarẽt cõuersionẽ fieri in corpus sacerdotis.

Quartũ argumentum.

¶Propter hæc argumenta Scotus distin. 8. quęst. 2. tenet illa pręcedẽtia verba, Accipite & comedite, esse necessaria. Neque verò sola illa, sed & alia antecedentia in canone, Accipiẽs panem, &c. Verum est tamen, quòd tãdem rem sub dubio relinquit dicens, quòd si quis proferret sola verba, Hoc est corpus meum, sine præcedentibus, non esset illud adorandum, nisi sub conditione, si verè cõsecratum est, atq; adeò adseruandum, quousque sacerdos in alia missa post sumptionem sacramẽti illud sumeret. Imò verò ait assertũ esse minus discretũ, quòd sit necessum in quolibet sacramento scire, quæ verba sint præcisè de forma: illud enim, inquit, manifestè falsum est, non solùm in hoc sacramento, verùm & in baptismo, & pœnitentia, & sacramẽto ordinis. Ob idq; consultum censet, vt sacerdos intendens facere qđ facit ecclesia, distinctèque legens verba canonis à principio vsque ad finem intentionem habeat cõsecrãdi sub verbis, quę Christus instituit tãquam necessariam formam, non coarctando intentionẽ ad hæc vel illa præcisa verba.

Scotus.

¶At verò (vt cum omni reuerentia celeberrimi autoris loquamur) tã laxa licẽtia ignorãdi, quæ sit forma sacramenti, nõ est valde tuta: nam cũ ecclesia prescriptis formis sacramentorum vtatur,

Oppugnatio opinionis.

tur, quanuis licitũ sit verbum aliud pro alio æquiualens vsurpare, tamen nõ licet liberiùs rem extendere. Haud enim pium est credere quòd Christus, ac subinde apostoli i re tam necessaria, quàm sunt materia & forma sacramentorum, ecclesiam tam ancipitem & perplexam reliquerint. Dixit Christus, Baptizantes eos in nomine patris, &c. certi ergo sumus illam esse formam, Ego te baptizo in nomine patris, &c. vel abluo, &c. In proposito itidẽ arguitur. Sola forma cũ materia est ad sacramentum perficiẽdũ necessaria. Forma verò est illa, quæ significat effectum: illum autem effectum sola hæc verba, Hoc est corpus meum, significant: ergo alia nõ sunt necessaria. Negat verò ipse cõsequẽtiã dicẽs, ꝙ præcedẽtia verba nõ pertinẽt essentialiter ad consecrationẽ, tanquã forma, sed esse nihilominus necessario pręmittẽda, vt forma accipiatur tãquam prolata in persona Christi. ¶Sed contra. Iam ergo agnoscit illam solam esse formã, de qua paulò antea dubitauerat. Item cũ ipse cẽseat, formã nõ cõcurrere effectiuè ad cõsecrationẽ, sed tãquã causam sine qua non, nescio quid plus necessitatis est in forma, Hoc est corpus meum, q̃ in pręcedentibus verbis. Pręterea dicere aliud esse necessariũ quàm materiam & formã & intẽtionem, certe est res noua. Ad hæc. Si illa verba, Accipite & comedite, sunt necessaria, profectò & alia, vt ipse fatetur, ab illo saltem loco, Accipiens panem: nam inde perpetuum incipit orationis filum. Illa tamen præcedentia verba partim sunt euangelistæ, & partim ecclesiæ: & tamen sancti omnes, & iam concilium Florentinum vno animo consentiunt, verba necessaria consecrationis non esse nisi verba Christi. De alijs ergo nõ est cur vel minimus inijciatur scrupulꝰ. ¶Ad autoritatẽ ergo Eusebij & Ambrosij respondet S. Tho. ꝙ verba illa, Accipite & comedite, non significant cõuersionem, sed vsum sacramenti: & quia vsus huius sacramenti, vt dictũ est, nõ est de eius essentia, fit vt neq; illa verba sint de essentia formę, atq; adeò neque de essentia sacramenti. Nihilominus quia vsus pertinet quodãmodo ad subsequẽtem perfectionem scacramẽti, sicut operatio rei, retulerunt illa Eusebius & Ambrosius tãquam à Christo prolata.

Solutio.

¶Ad argumentum verò, quod apud S. Thomam est quartum, respondet illa verba præcedentia canonis ante verba Christi nullatenus posse censeri de essentia, tum ꝙ sancti solla verba Christi ponũt necessaria, tum quòd canon non fuit semper ecclesiæ idem, sed successu temporum factæ sunt additiones, vt d. 13. q. 2. narrabitur. Quare sola illa verba, Hoc est corpus meũ, sunt de necessitate sacramenti. Vnde si quis illa proferret cum intẽtione consecrandi, sacramentum proculdubio cõficeret, quia per illam intẽtionem, quę est intentio ecclesię, determinantur verba tanquã prolata in persona Christi. Reliqua verò pręcedentia sunt necessaria de necessitate pręcepti: quare grauiter, hoc est, mortaliter peccaret sacerdos illa contra ecclesię ritum pręter mittens. Neq; est simile de baptismo, qui cũ sit sacramentum necessitatis, potest in tali articulo sine ecclesiæ solennitate exhiberi: hoc autem sacramentum non est de necessitate: quare eius defectum, quãdo nõ potest missa integra celebrari, manducatio spiritualis, vt ait super Ioan. capitu. 6. Augustinus, supplere potest quãtum ad gratiam, licèt non quãtum ad sacramentalem: vt quæ non confertur nisi per sacramentum in re.

Quartũ argumentum.

¶Sed arguit contra hanc solutionem Scotus. Verba consecrationis nõ tantũ ex sola intentione proferentis, sed ex vi suæ significationis debent significare effectum sacramẽti: verba autem formæ sine pręcedentibus nõ ex sua vi significãt proferri in persona Christi, sicuti si quis diceret, Mea doctrina non est mea, quãuis intẽderet illa dicere in persona Christi, qui illa protulit, tamen ex se non significarẽt nisi doctrinam proferentis. Negatur tàmen suũ assumptum: quòd enim forma sumatur in persona Christi, licèt per verba præcedẽtia significetur, ob idq; ecclesia ea pręmitti iusserit, tamẽ intentio sola sacerdotis per se etiam id satis significat: quia ecclesia cum tali intentione illa proferre mãdauit. Imò vt bene Durã. dist. 8. q. 2. arguit, nisi talis intẽtio adesset, verba præcedentia per se non id certò significassent. Nam ex eorum rigore, Accipiens Iesus panem, &c. pronomen, hoc non demonstraret, id quod sacerdos habet in manibus, sed quod Christus habebat: intentio ergo facit, vt verba ꝓlata in persona Christi significẽt hũc nostrum panẽ cõuerti in corpꝰ Christi.

Scotus.

Durandus.

¶Alia verò ambiguitas fit reliqua de adiectione illa, Quod ꝓvobis tradetur: cùm enĩ vnica oratione, vt Lucas & Paulus referunt dixerit Hoc est corpns meum, quod pro vobis tradetur, & adiectio illa sit pars prædicati, videtur, & ad formę integritatem attinere.

De

De hoc autem statim articulo proximo.

Primum argumentum. ¶Argumēta secundi articuli facillima sunt, & partim soluta. ¶Primum. Forma debet effectum significare, quem efficit: effectus aūt est conuersio, quæ melius significatur p, fit: ergo dicendum esset, Hoc fit. Respondet ad minorem, vltimū effectum nō esse fieri, sed factum esse, & ideo dicitur, Hoc est.

Secundū argumentum. ¶Secundum. Sermo Christi, vt ait Ambro. can. Panis est. de consec. di. 2. quo facta sunt oīa, cōficit hoc sacramentum: illa autem fecit iubēdo: ergo & forma huius sacramenti conuenientior esset per verbum imperatiuum fiat. Negatur consequentia: nam licet sermo sit eiusdem virtutis, aliter tamen operatur: siquidem hic non operatur tantùm effectiuè, verùm & sacramentaliter per formæ significationem, quæ ideo debuit esse enuntiatiua illius, quod factum est per verbum substantiuum præsentis temporis. Res verò creauit solum effectiuè, cui congruentius est verbum fiat, vt fiat lux, &c.

Tertium argumentum. ¶Tertium. Per subiectū formæ significatur id, quod cōuertitur, sicut p p̄dicatū, id in qđ fit cōuersio: sed sicut corpus est id in qđ fit cōuersio, ita & panis est, qui cōuertit: ergo sicut corp9 exprimitur p suū nomē, sic dicēdū esset, Hic panis est corpus. Respōdetur ad minorē, q licet panis sit materia, nō tñ manet post conuersionem, & ideò nō debuit significari, nisi p pronomen vagū, hoc, vt demōstraret in genere, qđ cōtinet sub speciebus, vt art. 5. patebit, qđ facta cōuersione mutatum est.

Quartū argumentum. ¶Quartum. Sicut terminus cōuersionis est determinatæ naturæ, ita determinatę personæ: ergo dicēdum esset, Hoc est corpus Christi: nam, meū, potest referri ad sacerdotem. Respondet, quòd cùm verba proferant in persona Christi, cōgruētiùs per pronomē, meum, eadem significatur, quàm si diceretur Christi.

Quintū argumentum. ¶Quintū. In verbis formæ non debuit poni nisi quod est de substantia ei9: cū ergo particula, enim, non sit de substantia, non est illic ponenda, præsertim cùm nō in omnibus ecclesijs habeatur. Respōdetur, eam non poni tāquam de essentia, sed vt aptiùs cohereat oratio prę cedentibus, Accipite, & comedite. Idque secundùm cōsuetudinem Romanę ecclesiæ à Diuo Petro deriuatam.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm hæc sit conueniens forma cōsecrationis uini, Hic est calix sanguinis mei, &c.

CVM in consecratione calicis plura adhibeantur verba, quàm in consecratione panis: imò quæ nec in euangelio sunt contexta, meritò quæritur, vtrùm omnia sint formæ congruentia. Et ideo S. Thom. duabus conclusionibus respondet.

Prima conclusio. ¶Prima. Non est dicendum, vt quidam opinati sunt, de substantia formæ calicis illa esse verba præcisè, Hic est calix sanguinis mei: imò omnia sunt de substantia vsque ad, remissionem peccatorum inclusiuè. Probatur, quia cū ecclesia ab apostolis instructa omnibus illis verbis vtatur tanquam forma, non est negandū, quin omnia ad effectū cōsecrationis concurrant, atque adeò sint de substātia. Secundò, quia omnia illa subsequētia adhibentur tāquam determinationes & modi prædicati: scilicet, sanguinis, sub eodem locutionis contextu: nempe, Hic est calix sanguinis mei noui, & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundet in remissionē peccatorum. *Forma calicis cōsecrandi.* Tertiò, quoniā sacerdos eodē ritu, & modo: scilicet, calicē manu tenens cūcta profert, quasi per omnia cōsecrare intendens. Quartò, quia & Lucæ. 22. illa verba interponūtur, Hic calix nouum testamētum est in meo sanguine.

Secunda cōclusio. ¶Secūda cōclusio. Per priora verba, Hic est calix sanguinis mei, significatur ipsa cōuersio vini in sanguinē, vt p formā cōsecratiōis panis conuersio in corpus: p verba aūt subsequētia designat virtus sanguinis effusi in passione, q operat in hoc sacramēto. Probatur. Passio Christi ad tria nobis cōtulit. *Triplex passionis Christi utilitas.* Primùm, ad æternam hæreditatem adeūdam, secundùm illud ad Hebrę. 10. Habemus fiduciam in introitu sanctorū per sanguinem eius. Et ad hoc designādum dicitur, noui & æterni testamenti. Secundò, ad iustitiam gratiæ, id est, ad nostrā iustificationē, quæ fit p fidē quę p charitatē operatur, secūdùm illud ad Roma. 3. Quem proposuit De9 propitiatorem per fidem in sanguine ei9, vt sit ipse iustus iustificans eū, qui ex fide est Iesu Christi. Et ob hoc subditur, mysterium fidei. Tertiò demum contulit ad remouēda peccata, quæ vtriusque effectus impedimēta sunt, secūdùm illud ad Hebræ. 9. Sanguis Christi emundauit conscientiam nostrā ab operib9 mortuis, hoc est, peccatis. Atque huius gratia subiungitur, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionē peccatorum.

Expositio articuli. ¶Quæstio præsens grauis est, & plusculum disputationis postulans, quàm præcedẽs. Prima nanque hæsitandi ratio animum subit, quòd cùm hæc forma neque ex verbis Christi neque ex euangelistarum vllis colligatur, & penes ecclesiam (quod supra diximus) vt facultas non est instituendi sacramenta: ita neq; sit eorum mutãdi materiam aut formã: mirum est quomodo celebriter habeatur ꝓ forma. Quæstio est, quam Innocentius cap. *Innocen.* Cùm Marthę. de celebr. missa. tanquam sibi propositam refert. Ad quam respondet, multa tã de verbis Dominicis, quàm de factis ab euangelistis omissa, quæ apostoli vel suppleuisse verbo, vel facto expresisse leguntur. Explicatiùs verò ad eandem respõdet lib. 4. mysteriorum missę cap. 5. vbi ait, quòd formam istam ab ipso Christo acceperũt apostoli, & ab ipsis accepit ecclesia vt in nono argumento videbimus apud S. Thomã. ¶At verò in prima conclusione: videlicet, omnia illa verba esse de substantia formæ, apparet prima facie D. Th. & communi doctorum consensui & rationi aduersus. Alexander nanq;. 4. *Alexan. & Bonauẽ. & Duran.* part. quæ. 33. & Bonauentura in. 4. dist. 8. ar. 1. quæst. 2. & plæriq; alij contrarium cẽsent: nẽpe, Hic est calix sanguinis mei. vel, Hic est sanguis meus sufficientem esse cõsecrationis formam. Et Durandus potisimè ead. dist. q. 2. ar. 2. Quanquam Ricard⁹ eadem dist. ar. 3. *Ricardus.* q. 2. cum Diuo Thoma cõsentiat. Nam Scotus dist. 8. q. 2. vt suprà diximus, dubi⁹ heret, imò cõsulit vt nemo definiat quænam sit forma necessaria. Quare si sola illa verba proferantur, Hic est calix sanguinis mei. ancipitẽ esse censet & dubiam consecrationem. Cui Marsilius in. 4. quæst. 6. art. 1. adhæret. Quin imò & discipuli eiusdem sancti Doctoris de *Pal. & Cap.* hac re disidẽt. Paludanus nanq; ead. dist. q. 3. & Capreolus Diuum Thomam iuxta primum verborum sonum sustinent: scilicet, sic esse omnia de essentia, vt vna pretermissa par *Caietanus.* ticula nulla fieret consecratio. Caietanus verò in præsentiarum contrariũ assertisimè sustinet. Et conatus primùm D. Thomam ad se pertrahere: quia videt non posse, tandem cum deserit. ¶Sed tamen semper arbitratus *Sentẽtia autoris.* sum, D. Thomã ęgerrimè sustineri posse in sensu, quo à quibusdam defensatur, si tamen sanè intelligatur, repudiãdus nõ est. Ad cui⁹ intellectum distinguẽdum est inter essentiã & substantiam sacramenti. Id enim dicitur de essentia, sine quo nullatenus fieret consecratio. Sed de substantia id credo censet D. Thom. quod est de integritate: nempe, quod ad consecrationem concurrit, nihilominus si ne illo fieri posset. Igitur prima verba, Hic est calix sanguinis mei, seu, Hic est sanguis meus, sunt de essentia, reliqua verò de substãtia, hoc est, de integritate. Primùm probatur, quia illa verba sunt in hoc sacramento duntaxat de essentia formę, quę significant totum effectum sacramenti. Forma siquidem id efficit quod significat: ea autem sunt illa præcisa, Hic est calix sanguinis mei. Negat autẽ *Paluda.* Paludanus priorẽ præmissam. Illa enim verba baptismi, Ego te baptizo, significant effectum baptismi, & tamen nisi addas, in nomine patris, &c. non perficitur sacramentũ. Du *Durandus.* rand. verò respondet rationem illius inuocationis trinitatis in baptismo esse, vt significetur autor illius effectus: scilicet, De⁹. Attamẽ responsio hæc minus valere videtur, quàm argumentum: nam omnia sacramenta virtute diuina suum sortiuntur effectum, & tamẽ inuocatio illa trinitatis solùm est necessaria in baptismo & confirmatione. Ratio ergo non est, nisi quia sacramentum baptismi ex sua essentia habet, vt sit profesio fidei. quæ per cõfirmationem irroboratur, & ideo vtrobiq; illa expresio trinitatis est de essentia formę. In reliquis verò profectò id tãtùm est de eius essentia, quod ad significationẽ effectus pertinet. Atque id præsertim in hoc sacramẽto confirmatur: cùm enim tanquam vnum conuiuium constet ex cibo & potu, non est cur aliud ad essentiam consecrationis calicis requiratur, quàm ad essentiam consecrationis corporis. Atque adeò sicut, Hoc est corpus meum, est sufficiẽs forma vnius, ita &, Hic est calix sanguinis mei, est forma alterius. Quod quidem hîc D. Thom. fateri videtur, vbi ait eodem modo vnam significare effectum sacramenti, quo alteram. ¶Secundò ad idem *Secundũ argumentum.* arguitur. Quod est de essentia, vbicunq; variertur, quassatur sacramentum: sed tamẽ Grę ci in forma calicis non omnia verba ponunt quæ Latini: imò quatuor hæc missa faciunt, calix, æterni, mysterium, fidei. Asserit enim Durandus se vidisse, & Caietanus certiorem esse factum ĩ missa Basilij, quam fertur dictãte angelo excepisse, non esse in forma calicis nisi, Hic est sanguis meus noui testamẽti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. In canone verò secundùm regulam Isidori, quę ego ipse in missali mozarabo

mozarabo legi, habetur iuxta contextū Lucæ & Pauli, Hic est calix noui testamenti in meo sanguine, qui ꝓ vobis,&c. Et quanuis Paludanus dicat, quòd si illa forma dūtaxat Græci vtunt, non verè consecrant, nō est credendum, quandoquidem de hac re ab ecclesia Romana nō culpantur. Capreolus ait, ꝙ Deus dispensat cum illis. Sed hoc ꝓfectò est ad libitum loqui. ¶ Adde tertiò, quòd illa significatio effectuū sanguinis, quam D. Th. hîc declarat, ratio non cogit, vt superficiendo sacramento necessaria. Quoniam cùm vsus istius sacramenti, vt aliâs sæpe, & proximè ar.1. D. Tho. cōcessit, nō sit de eius essentia, fit, vt neq; gratia, quæ per vsum cōfertur, per quam vtiq; effectus passionis nobis applicantur. Si ergo effectus nō sunt de essentia sacramēti, fit vt neq; illa verba illos significantia sint de essentia formæ. Arbitror ꝓfectò conclusionem tum veram esse, tum & apud D. Thom. certam: scilicet sola verba, Hic est calix sanguinis mei, esse de essentia. ¶ Nihilominus doctè asserit reliqua esse de substantia, hoc est, omnia ex intentione ecclesiæ ad cōsecrationem concurrere: quādo quidē sub tenore vnius formæ eā ꝓferri super calicem iubet. Neque mirandum aliquid esse de substantia, putà de integritate, quod nō sit de essentia. Digitus em̄, & manus substantia hominis sunt ceu partes (quas aiunt) integrales, & tñ nō eatenus sunt de essentia, quominus sine illis possit homo viuere. Itē si quis vltimam syllabam, meum, longissima mora proferat, tota prolatio cōcurrit ad cōsecrationem, & tamē minor sufficeret. Quin verò si consecratio fiat secundùm illam formam Lucæ, & Pauli, Hic est calix noui testamenti in meo sanguine, certum est consecrationem non perfici quousq; nominetur sanguis, & tamen incongruè diceretur in meo sanguine, nisi interiecta particula, noui testamenti, in quam ablatiuus ille fertur: ergo illa est de substantia & integritate, licèt nō sit de essentia. Imò & forsan, quis dicat particulā, enim, concurrere ad consecrationem corporis tanquam de integritate formæ, & tamen non est de essentia. Sed tamen hoc ego non certò asseruerim: quoniā particula illa, vt in calce præcedentis articuli dixit Sanct. Tho. solùm ponitur gratia coniungendi verba cū præcedentibus, & ideo non tāquam pars cōcurrens ad consecrationem. Sicuti illa, quæ adhibētur in forma calicis, eò quòd adhibentur tanquam modus prædicati. Extat aliud exemplum. Vbi enim baptismus celebratur sub trina mersione, re vera omnes sunt de integritate, & concurrunt ad effectum baptismatis, qui quidem effectus non existit vsq; ad postremam: & tamen nō sunt omnes de essentia. Nam si quis vnica baptizare intēderet, sacramentum vtique perficeret.

Paluda.

De substantia & integritate.

¶ Reliqua, quæ scitu dignissima sunt, perdoctè D. Thom. inter arguendum edisserit. Arguit ergo primò. Sicut panis per formam cōsecrationis vertitur in corpus, ita & vinum in sanguinem: sed in forma cōsecrationis panis corpus sine vlla adiectione ponitur in recto: ergo incongruè in cōsecratione vini, sanguinis, cū adiectione ponitur in obliquo, vbi dicitur, Hic est calix sanguinis mei. Respondetur, Hic est calix sanguinis mei, figuratam esse locutionem, quam dupliciter interpretari possumus. Vno modo per metonymiam, qua ponitur continens ꝓ cōtento, vt sit sensus, Hic est sanguis meus cōtentus in calice. Fit autem calicis mentio cōgruentissimè, eò quòd sanguis hîc cōsecratur inquantum est fidelium potus, quod per se sanguis nō significat, nisi sit vase receptus. Quin adde, & altera ratione consideratus: scilicet, vt effusus nō vtcunque, sed in redemptionis pretium, non id per se satis designasset: quia pretiū in vase colligitur in custodiam. Est ergo calix & pretiosi sanguinis, & potabilis. Accipi nihilominus pōt calix per similitudinis metaphoram, pro ipsa passione Christi, quæ ad similitudinem calicis inebriat: vel quia, vt suprà diximus, in vase ꝓpinabatur reis lethale venenum. Vnde Matth. 10. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? & capitu. 26. Trāseat à me calix iste. Et tūc sensus est, Hic est calix passionis meæ, cuius passionis mentio fit in consecratione sanguinis: quia per eandem fuit effusus. Si quis autem subtacito nomine calicis dicat, Hic est sanguis meus, vt ait Matthæus, & Marcus, peccaret quidem grauiter, consecraret tamen. Imò Innocentius, & Ambrosius sic quandoq; proferunt. Idem dicendum si quis pro calix diceret poculum, aut vas. ¶ Secundò arguitur. Non minoris virtutis est forma panis, quàm vini, cū vtraq; sit Christi: sed cum primùm dicitur, corpus meum, est perfecta cōsecratio: ergo cùm primùm dicitur, Calix sanguinis mei, atque adeò reliqua quę sequuntur, non sunt de substantia, præsertim cùm pertineant ad

Primum argumentum.

Duplex formæ interpretatio.

Autor.

Calix.

Secundū argumentum.

proprietates sacramenti tanquā effectus, qui consequuntur ex substantia, & non intrant ipsam. Subobscurè videtur ad argumentum respondere, nec satis nodum soluere. Solùm enim reddit rationem cur reliqua adhibeantur formę sanguinis, & non formę corporis. Scilicet, quia sanguis seorsum consecratus repræsentat passionem, cuius vtique effectus congruit illic explicari. Vbi insinuare videtur cōsecrationem non fieri vsque ad finem omnium verborum. ¶Contra hoc autem arguitur. Vbi primùm profertur, mei, iam tūc quicquid est de essentia sacramenti consummatur sicuti dum super panem dicitur, meū, ergo illic absoluitur consecratio. Respondetur, quòd si intētio sacerdotis fuit per illa sola verba consecrare, optimè concluditur. At verò mortale sacrilegium committeret, qui per illa sola consecrare intēderet. Nam cùm sit ecclesiæ institutū vt per omnia verba fiat consecratio, per omnia tenetur sacerdos intēdere consecrare: & ideo vsq; ad finem, in remissionem peccatorum, non perficitur conuersio. Et hoc est quod Sanct. Thom. docet. ¶Subiungit autē in consecratione panis mētionem quoque eiusdem passionis fieri cùm dicitur. Quod pro vobis tradetur. Vnde exurgit argumentum, quòd pariter forma panis deberet esse hæc, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: nam similiter relatiuum illud determinat modificatque prædicatum, sicut corpus in forma sanguinis, qui pro vobis effundetur: cùm ergo sit vna perpetua locutio, non est cur magis adhibenda esset particula illa in vna forma, quàm in altera. Et confirmatur, quia Græci ita consecrant panem addentes, quod pro vobis tradetur, & ita habet canon illius missalis Basilij, & alterius Isidori, quæ suprà citauimus. Innocen. in cap. Cùm Marthæ. huius etiam rei meminit. Respōdētur ergo duo. Primùm. particulam illam non esse de essentia, tum quòd ecclesia Romana illa non vtitur, tum quòd neque in forma calicis, vt dictum est, similis particula qui pro vobis effundetur est de essentia: tum denique quia particula illa, Hoc est corpus meum, satis effectum significat. Quare neque apud Græcos est de essentia, licèt sit de integritate, sicut apud nos similis particula ī calice modo iam exposito. Secundò dicimus congruum fuisse adhibere illam in forma calicis, & non ī forma panis, propter rationem: scilicet, quia sanguis effusus expresiùs passionem significat quàm corpus. Deinde, quia vt Innocent. in allegato cap. Cùm Marthę. adnotauit, illas particulas formæ calicis omnes tres euangelistæ: scilicet, Matthę. Mar. & Luc. consentienter referunt, quasi aliquid maioris energię sit in illis. Sed in forma panis solus Lucas adiecit, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Sic eñ habetur Græcè διδόμενον. Paulus verò retulit, quod pro vobis tradetur: vbi Ambrosius legit, pro vobis frangitur, annuente Erasmo. At verò profectò multò congruentiùs legitur, tradetur. Est enim Græcè κλώμενον quod vtranque significationem admittit. Nam quod Lucas ait, pro vobis datur, non refertur ad illam dationem panis tunc consecrati, sed ad oblationem in cruce, quam interpres Pauli expresit per, tradetur. Est enim sensus. Hoc corpus, quod pro vobis tradetur in pretium spiritualis vitæ, datur quoque vobis in escam ad eandem alendam.

Argument. *Tradetur.* *Argument.* *Solutio duplex.* *Innocen.*

Tertium argumentum.

¶ Tertiò arguitur. Testamentum nouum pertinere videtur ad internam inspirationē, vt colligitur ex Apostolo ad Hebræos octauo, vbi verba introducit Hieremiæ. 31. Consummabo super domum Israel testamētum nouum, dando leges meas in mentibus eorū, ad differentiam vetusti testamenti, quod exteriùs in tabulis lapideis fuit exeratum: sacramentum autem hoc est exteriùs sensibile: incongruè ergo dicitur testamētum. ¶Et quartò arguitur. Nouum ex eo quippiam dicitur, quod propinquum habuit initium: æternum verò est quod pricipium nullum habuit: ergo minus aptè cohærent noui & ęterni. Respondetur ad tertium, quòd testamentum est dispositio hæreditatis: cœlestem autem hæreditatem Deus per virtutem sanguinis Iesu Christi hominibus disposuit adeundam, secundùm illud ad Hebræ. 9. Vbi est testamentum, mors necesse est intercedat testatoris. Sanguis verò Christi dupliciter est hominib⁹ exhibitus. Primò quidem in figura, quod pertinet ad vetus testamētum. Quare ibidem Paul⁹ cōcludit, nec primum testamentum sine sanguine dedicatum esse, vt Exodi. 24. legitur: videlicet, quòd lecto omni mādato legis à Moyse, omnem populū sanguine aspersit dicens, Hic est sanguis testamenti, quod mandauit ad vos Deus. Secundò autem idem sanguis exhibitus est in rei veritate, quod ad nouum attinet testamē tum.

Quartū argumentum. *Solutio tertij.* *Exod. 24.*

tum. Vnde Aposto. ibidē præmittit dicens. Ideo noui testamēti mediator est Christus, vt morte intercedente repromissionem accipiant, qui vocati sunt, æternæ hereditatis. Meritò ergo in cōsecratione sanguinis additur, noui testamenti: quia iam non in figura, vt olim, sed in veritate exhibetur. Ob idque subditur, qui pro vobis effundetur. Interna autem inspiratio, quæ spiritualis est inscriptio fidei legisque in cordibus, virtute eiusdem sanguinis emanat, quatenus passione Christi iustificamur. Quare nihil obstat, quominus virtute visibilis sacramenti, eadē lex intus per gratiā imprimatur. ¶Ad quartum respōdetur, particulam, æterni, nō extare apud euangelistas, sed adiectionem esse ecclesiæ, vt ait Innocent. in dicto capitulo. Cùm Marthæ. Suscepit eam tamen ex traditione Apostolorum. Optimè enim connectuntur noui & æterni. Noui enim refertur ad exhibitionem, quia Christus suo sanguine idem testamentum confirmauit. Aeternum autem refertur, & ad æternam prædestinationem, & ad æternam hæreditatem, quæ per hoc testamentum disponitur, & ad æternam testatoris personam, quæ est Christus, vt Innocentius cap. Cùm Marthæ. adnotauit. ¶Quintò arguitur. Occasiones peccandi, præsertim in sacramentis præscindendæ sunt, iuxta illud Esaiæ.57. Auferte offendicula de via populi mei. quidam autem, vt supra visum est, turpiter errarunt dicentes, non esse hîc corpus, & sanguinem secūdùm veritatem, sed secundùm figuram, quod mysterij nomine designat: ergo periculosè dicitur, mysterium fidei.

Solutio quarti.

Quintū argumentum.

Sextum argumentum.

¶Et sextò arguitur. In superioribus dictum est, quòd sicut baptismus est sacramentum fidei, ita & eucharistia est sacramentum charitatis: scilicet, communionis fidelium: congruentiùs ergo diceretur mysterium charitatis, quàm fidei. Argumentum quintum facit Innocentius loco citato, dicens, ex illa particula occasionem sumpsisse hæreticos negandi veritatem corporis, & sanguinis in sacramento. Quæ quidem particula apud euangelistas non legitur, sed est ab ecclesia ex traditione Apostolorum intexta. Et respondet sicut hîc Sanctus Thomas, quòd nomen mysterij nō excludit rei veritatem, sed denotat res illas contineri illic non visibiliter, sed occultè, quas fide credendum est illîc latere. Adde, quòd cùm hoc sacramentum fiat in memoriam passionis Christi, vt ipse iussit, & memoria sit rei figura & imago, totum hoc sacramentum, & expressiùs (vt expositum est) cōsecratio sanguinis dicitur hac ratione figura, qua nihilominus Christus hîc verè existens immolatur, non realiter, & visibiliter, vt in cruce, sed occultè & sacramentaliter, vt de consecratione distinctione secunda ait Paschasius papa, canon. Iteratur. Et August. canon. Vtrum sub figura. Et per hoc respondetur ad sextum, quòd dicitur mysteriū fidei, quasi fidei obiectum: quia veritatem sanguinis non oculis cernimus in sacramento, sed fide tenemus, per quam etiam fidem passio Christi sanguine repręsentata iustificat. Dicitur autem baptismus aliter sacramentum fidei, id est, fidei professio, sicuti, & hoc dicitur sacramētum charitatis, hoc est signū charitatis, qua fidelium communio conglutinatur. ¶Septimum argumentum iam suprà solutum est. Videlicèt, quòd cùm consecratio tam corporis, quàm sanguinis fiat in memoriā passionis Christi, siquidem de vtraque retulit Paulus. Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis: cur potiùs in forma sanguinis fit mentio remissionis peccatorum, qui fuit eius fructus, quàm in forma corporis? Ratio, inquam, ea reddita est, quòd sanguis effusus, & seorsùm cōsecratus eandem passionem apertiùs repræsentat. ¶Octauò arguitur. Passio Christi quantum ad sufficientiam quidem pro omnibus oblata est, & quantum ad efficaciam multis profuit: igitur ad hos duos modos designandos dici decuit, pro omnibus, & pro multis, & non pro vobis, singulariter. Respondetur primum, nullum euangelistarum dixisse, pro vobis, & pro multis, sed Lucas dixit pro vobis, Matthæus verò & Marcus, pro multis: cæterùm ecclesia ambas coniunxit particulas, quæ ad efficaciam passionis attinent, atque ad eius percipiendum fructum. Et ideo tantùm nominantur illic prædestinati & electi, quibus re vera profuit ad salutem. Quare vel dum dixit, vobis, intellexit Iudæorum electos, quales erant illi præter Iudam, qui sedebant ad mensam. Et cùm adiecit, multis, intellexit electos ex gentibus. Vel dum ait, vobis, intellexit sacerdotes, quo gradu insti-

Septimū argumentum.

Octauum argumentum.

instituebantur tunc apostoli, & cùm adhibuit, multis, intellexit electos: scilicet, assistentes, & alios, pro quibus sacramentum offertur. Quam distinctionem significare videtur sacerdos dum ait in canone, Qui tibi offerimus, vel qui tibi offerunt. Quod si instes interrogans, cur non dixit, pro vniuersis, postquam quo ad sufficientiam pro vniuerso mundo obtulit. Nam vti primæ Ioannis secundo habetur, Christus, nō pro peccatis nostris tantùm, sed etiam pro totius mundi propitiatio factus est. Respondetur, quòd illis verbis voluit duntaxat fructum suæ passionis explicare, vt significaret illis se præcisè profuturum, vt cibum, quibus erat profuturus vt pretium. Et quia eius passio non fuit nisi in prædestinatis fructuosa, non dixit pro omnibus, sed pro vobis & pro aliis multis vobis similibus. Cui allusit & Paulus capitulo nono ad Hebræ. Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Vñ Ioannis. 17. Ego pro eis rogo, Nō pro mūdo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi: quia tui sunt. Scilicet, pro electis. ¶Nonò denique arguitur. Verba, quibus hoc sacramentum cōficitur, efficaciam habent ex institutione Christi: sed nullus euangelistarum narrat Christum hæc verba dixisse: ergo superuacanea sunt. Respondetur, quòd euangelistarum propositū non erat sacramētorum formas ad amussim propalare, sanè cùm nascenti ecclesiæ expediret illas esse occultas, vt Dionysius in calce ecclesiasticæ hierarchiæ refert, ne mysteriorum margaritę spargerentur vulgò. Sed munus eorum fuit Christi historiam percensere. Nihilominus omnes particulas ecclesia tradentibus apostolis ex diuersis scripturæ locis decerpsit. Vnde Innocentius in sæpe allegato capit. Cum Marthæ. ait particulam illam, eleuatis oculis in cœlum, ecclesiam collegisse ex verbo apud Ioannem in suscitatione Lazari, referentem tunc Christum oculos in cœlum eleuasse. Quamuis illa non sit pars formæ. Nomen autem, calix, expressè habetur Lucæ vigesimosecundo, & primæ ad Corinthios vndecimo. Et, noui testamenti, apud Matthæum vigesimo secundo. Nomen verò, ęterni, & mysterium fidei, apostoli spiritus sancti lumine addiderunt. Quare & Paul. eodem capit. citato ad Hebræ. 9. ait, quòd Christus mediator fuit noui testamenti, vt morte intercedente in redemptionem earum præuaricationum, quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt, æternæ hæreditatis. Quasi dixisset vetus illud testamentum, quod hircorum sanguine & vitulorum celebrabatur, non fuisse validum ad expiationem peccatorum, sed ad purgationem corporalium irregularitatum, ac subinde neque ad confirmandum promissionem æternæ hæreditatis, sed ad retributionem temporalium bonorum, vt frumēti & olei, triumphorum de hostibus temporalibus. Per nouum verò promissio æternæ hæreditatis confirmatur.

Nonum argumentum. *Innocen.* *Pau. Heb. 9.*

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm in prædictis formarum verbis insit aliqua uirtus creata consecrationis effectiua

CVM sacramētorū formæ id efficiant, quod significant, meritò interrogat, vtrùm verbis cōsecrationis vis insit vlla creata cōuertendi panē & vinū in corpus & sanguinem. Respondet ergo Diuus Thomas contraria opinione reiecta, per hanc affirmatiuam conclusionem. In verbis formalibus huius sacramenti est quædam virtus creata ad eius conuersionem faciendam: instrumentalis tamen, sicut & in aliis sacramentis. Probatur primò autoritate Ambrosij libro de sacramentis & refertur de consecratione distinctione secunda canone. Panis est. vbi ait. Si tanta est vis in sermone Domini Iesu, vt inciperet esse quod non erat, quanto magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur. Et sic quod erat panis ante cōsecrationem, iam corpus Christi est post consecrationem: quia sermo Christi creaturam mutat. Item & ratione confirmatur. Illi enim, quos distinctione prima quæstione tertia articulo primo retulimus, quorum est Scotus, Durandus & reliqui, qui negant sacramentum efficaciam habere respectu sui effectus, sed aiunt esse

Conclusio. *Scot. Durand.*

esse tantum signum: pari ratione negant verba consecrationis virtutem habere conuertendi panem & vinum in corpus & sanguinem. Sed aiunt ad presentiam verborum Deum conuersionem perficere, sicuti ad prę sentiam baptismi Deus se solo infundit gratiam. Hoc autem iam illic satis superque mõstrauimus, tum dignitati sacramentorum nouæ legis derogare, tum & sanctorum patrum assertis contradicere, qui aiunt sacramenta nouæ legis id efficere quod significant. In quo antiquis antecellunt, quæ tantùm erant signa & figuræ. Vnde cùm hoc sacramẽtũ sit omnium præstantissimum, fit vt virtus diuina verbis consecrationis ad perficiendum consecrationem inhæreat. Et confirmatur. Cùm verba hæc ex persona Christi eiusque mandato proferantur, fit, vt quandam instrumentalem virtutem ab ipso habeant, vt per ea ipse faciat conuersionem. Quemadmodum dum mortuos suscitabat, aut alios curabat infirmos verbis ipsis & tactibus: scilicet, Tibi dico, surge, tanquam instrumentis coniunctis illa patrabat miracula.

Expositio articuli. ¶Post illa, quæ loco citato distinctione prima quæstione tertia diximus, nihil opus est alia de hac re adhibere. Scotus enim distinctione prima quæstione quinta hanc virtutem negat his verbis inhærere. Et arguit contra hanc rationẽ supponens sententiam Sancti Thomæ esse, sacramenta non esse instrumenta, quæ attingunt productionem gratiæ, sed producere characterem vel ornatum, qui est dispositio ad gratiam: cùm ergo verba sacramentalia talem dispositionem non producant, fit vt neque ad conuersionem cõcurrant. *Capreolus.* Quapropter Capreolus distinctione prima quæstione prima articulo tertio illius ornatus defensor, quam opinionem falso putat esse Sancti Thomæ, hoc argumento conuictus ait, formam cõsecrationis duntaxat concurrere ad desitionem panis, Deũ autem se solo corpus illic Christi sub speciebus ponere. Illic autem satis ostendimus illam non esse opinionem Sancti Thomæ in tertia parte, sed sacramenta concurrere tanquam immediata proximaque instrumenta gratiæ, hoc est faciendi hominem gratum, consecutiuè tamen sunt causa, vt Deus illam qualitatem producat, quæ est gratia. In hoc tamen sacramento verba immediatè concurrunt ad consecrationem. Neque inde vlla sequitur suspicio, vt creatura possit creare: nã transsubstantiatio non est creatio. Opinio verò Capreoli repugnat formę consecrationis, quæ significans hoc esse corpus facit panem non solùm desinere esse, sed verti in corpus. Et est determinatio concilij Florentini, vbi habetur, quòd sacerdos in persona Christi loquens conficit sacramentũ. Et subditur. Nã ipsorũ verborũ virtute substantia panis & vini in corpus & sanguinẽ Christi cõuertũtur. *Concilium Florentinũ.*

Argument. ¶Sed arguit. Qñ verba illa sacerdos cõsecratus profert nullam illis qualitatẽ ingenerat: ergo nulla in eis est consecratiua virtus. Respõdetur concesso antecedenti. Haud enim credibile est vllam qualitatẽ prolatione verborum diuinitus produci. Negatur tamen consequentia. Nil enim aliud nomine virtutis intelligimus quàm verborum prolationẽ à sacerdote cum intentione perficiendi sacramentum. Distinctione enim prima quæstione tertia articulo quarto satis monstrauim⁹ sacramentorum virtutem non esse nisi motum eorum, & applicationem ad faciendum id, quod significant. *Sacerdotis virtus.* Quapropter non est opus in sacerdote aliam ponere virtutẽ quàm characterem sacerdotalem, quæ est potestas conficiendi: qua quidem potestate vtitur applicando verba ad legitimam materiam.

Primum argumentum. ¶Et per hoc patet solutio autoritatis Damasceni, libro quarto capitulo decimoquarto quàm hîc adfert Sanctus Thomas vbi ait, quòd sola virtute Spiritus sancti fit cõuersio panis in corpus Christi, quæ quidem virtus increata est. Respondetur, inquam, quod nomen, sola non excludit virtutem instrumenti, quæ est in verbis: nam etsi verum sit solum fabrum cultellum facere: tamen non excluditur quominus malleo vtatur. *Secundũ argumentum.* ¶Eodẽ modo soluitur secũdũ argumentum quãdo arguitur. Miracula nulla virtute creata fiũt, sed sola diuina: cõuersio autẽ panis in corpus est tantũ miraculum, quantum incarnatio Christi, & creatio mundi, ad quæ opera nulla fuit cõcurrens creata virtus: ergo neque ad conuersionem concurrit. Respondetur, ad nullum miraculum posse creaturam concurrere virtute propria, secùs tamen instrumentali diuinitus recepta. Sicut Christus digitorum tactu sanauit leprosum, & cę-

cum

cum, & sua voce suscitauit Lazarum. Et isto modo concurrunt verba ad sacramentalem conuersionem. Ad incarnationem verò, quia per illam Christus incipiebat esse homo, nõ poterat aliquo eius membro ceu instrumento vti. Sed neque ad creationem potest vlla creatura vel instrumentaliter concurrere: quia actio creata non potest terminari ad nihilũ ex quo fit creatio, sicut verborum prolatio applicatur ad panem & vinum, & terminatur ad corpus & sanguinem. ¶Tertiò arguitur. Verba illa successiuè proferũtur, nec sunt simplicia, sed ex multis composita: conuersio autem fit in instanti, atque adeò per simplicem virtutem: nam compositio non fit in instanti: ergo illa virtus non est in verbis. Respondetur, quòd cùm illa verba sacramentaliter operentur, fit vt eorum virtus significationem consequatur, quæ in prolatione vltimę syllabę perficitur, atque adeò in illo postremo instanti illam consequãtur virtutem, in ordine tamen ad præcedentia. Superiùs nanque distinctione nona quæstione secunda articulo tertiò & quarto ostendimus in toto tẽpore prolationis fieri conuersionem, ad hunc sensum, quòd toto illo tempore applicatur forma, quæ est eius causa. Sed tamen in vltimo instanti eadem cõuersio fit in hoc sensu: quòd illud est primum non esse panis & esse corporis.

Tertium argumentum.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm prædictæ formarum locutiones sint ueræ.

QVãuis ex superi⁹ dictis colligere qs posset formarũ veritatẽ: tamẽ qa nõdũ satis explicitũ est, quid ꝓnomina illa demõstrent, quæritur modo vtrùm prędictę formę sint verę. Et D. Thom. respondet tribus conclusionibus. Nam quia difficultas consistit in demõstratione pronominis, fuit vna opinio dicentium: nihil per illud pronomen, hoc, demonstrari in actu exercito, sed esse pronomẽ conceptum, quasi omnia verba acciperentur materialiter. Itaque sacerdos nihil affirmat, sed recitat esse à Christo dictum, veluti dum legis in euangelio, Tu es Petrus, nihil asseris: quia neq; colloqueris cum aliquo, sed refers verba, quibus Christus Petro loquebatur. ¶Contra hos tamen statuitur prima conclusio. Verba dum à sacerdote proferuntur, significatiuè sumuntur & non tantùm materialiter. Probatur dupliciter. Primò, quia si materialiter & solùm recitatiuè acciperẽtur, non applicarẽtur ad materiam corporalem præsentem, sed narrarentur tanquam demõstrantia panem illum, quem Christus consecrauit. Quare tunc non perficeretur sacramẽtum in hoc nostro pane: nam secundùm Augustinũ, nisi accedat verbum ad elementum, non fit sacramentũ. Secundò, quia neq; hoc modo in totum euitatur quæstionis difficultas, nam eadem permanet circa primam prolationem, qua Christus hæc verba protulit, videlicet, quid demonstrauit per illud pronomen: si ergo ad id tenemur respõdere de sua consecratione, eo modo respondebimus de nostra. ¶At quia posset illa opinio in cõtrarium arguere quòd si non acciperentur materialiter, vt prolata à Christo, nõ haberent virtutem consecrandi, quam tunc habuerũt: quandoquidem ex prolatione Christi illam receperunt. Respondet D. Thom. quòd etsi sacerdos ea recitatiuè proferat quasi à Christo dicta, nihilominus non accipiuntur materialiter, sed significatiuè: quia sacerdos repręsentãs personam Christi demõstrat hoc contentum sub his speciebus. At verò Christus propter suam infinitam virtutem, sicut tactu suæ carnis vim contulit aquis, non solùm illis in indiuiduo, quas tetigit, verùm omnibus quæ sunt in toto orbe, vt sint propria materia baptismi: ita & his verbis non solùm illis numero, quibus ipse consecrauit, verùm à quocunque sacerdote in eius persona proferantur, virtutem indidit consecratiuam. Non quòd virtus sit aliqua qualitas distincta, vt proximè dictum est, sed est ipsa prolatio, sicut applicatio aquæ cum intentione baptizandi. ¶Supposito ergo stent significatiuè, persistit dubium, quid pronomẽ demonstret. Fuit ergo secunda opinio, quòd nihil ad sensum demonstrat, sed ad intellectum. Quasi dicant, nec demonstrat panem, nec corpus: se id quod significatur per hoc, putà per panem est corpus. Hæc tamen opinio vergit in hæresim dicẽtiũ nõ esse hîc corpus secundũ veritatẽ, sed secundũ figuram. Nam

Prima conclusio.

Argum.

Secunda cõclusio.

Nam cùm forma sacramenti non efficiat nisi quod significat, cùm illa forma non significet, nisi rem significatam per panẽ esse corpus, non efficeret, vt panis conuerteretur in corpus: Siquidem permanente semper pane & existente corpore Christi ĩ cœlo, verificatur. Quare solùm significaretur quòd panis est figura corporis. ¶Tertia ergo fuit opinio quòd pronomen facit quidem demostrationem ad sensum, sed tamẽ nõ debet referri ad momentum, quo profertur, sed ad vltimũ instans prolationis omnium verborũ. Sicut dũ quis dicit, taceo, intelligit pro momento illo sequenti, quo desinit loqui. Sed neque ista opinio veritati consonat: nam tũc pronomen demonstraret corpus, atque adeò sensum faceret, quòd corpus est corpus. Hæc autẽ forma non est operatiua, nec conuersiua panis in corpus: quoniam ante eius prolationẽ id ipsum erat verum. ¶Est ergo secunda cõclusio. Enunciatio formę consecrationis referẽda est ad vltimum instans prolationis verborum. Nam cùm, vt suprà dictum est, conuersio non fiat successiuè, sed in instanti: quia fit virtute diuina, concurrente instrumentaliter forma ratione suæ significationis, fit vt non reddatur vera nisi pro instãti prolationis terminatiuo. ¶Tertia conclusio. Pronomen in forma consecrationis demõstrat, non quidẽ singulariter panem, qui nunquam est corp⁹ neque verò corpus, aliàs non esset conuersiua panis in corpus, sed solùm significatiua ꝙ corpus est corpus, sed demonstrat communiter & in genere contentum sub illis speciebus, quod quidem in principio erat panis, & in fine corpus. Attamen verbum, est, refertur ad instans terminatiuum, quo est corp⁹. Declaratur cõclusio, & deinde probatur. Locutio enim hæc habet virtutem factiuam & conuersiuam panis in corpus, & ideo comparatur ad locutiones, quæ solũ habent vim significatiuam & non factiuam, sicut conceptus intellect⁹ practici, qui est factiuus rei cõceptui intellectus speculatiui nostri, qui non est causa rerum, voces enim sunt signa conceptuum. Et ideò sicut conceptio intellectus practici non presupponit rem, sed facit eam: sicut illi Dei conceptus, fiat luz, fiat firmamentũ; & idea in mẽte artificis, ex qua exprimit domum: ita se habet forma consecrationis, quæ est verbum Dei. Et quia cõuersio fit in vltimo instãti prolationis, tota locutio debet ad illud instans referri: non tamen ita, ꝙ ex parte subiecti presupponatur id, quod est terminus conuersionis, vt sit sensus. Corpus, est corpus. Illa enim locutio non esset practica & conuersiua, sed merè speculatiua: sicut, homo est animal, & cùm nec panis singulariter demõstrari posit, qui nunquam est corpus Christi, fit vt demõstratio debeat fieri in genere & communiter: scilicet, Hoc, quod hìc continetur, est corpus: forma enim nõ facit aut quòd panis sit corpus, aut quòd corpus sit corp⁹, sed quòd contentũ sub his speciebus, quod prius erat panis, postea sit corpus. Nõ quòd eadem res, quæ erat panis, sit postea corpus, hic enim sensus iam satis suprà repudiatus est, sed quòd pronomẽ sit singulare vagum cõmune ad panem & corpus, vt significetur ex pane fieri corp⁹. Atque id ipsum ex verbis Domini confirmatur. Non enim dixit, Hic panis est corpus meũ, quòd esset secundùm intellectum secundæ opinionis tenẽtium panem esse figuram corporis. Neque dixit, Hoc corpus est corpus meum, quod esset secundùm intellectum opinionis tertiæ, sed in generali, Hoc est corpus meũ, nullo nomine apposito à parte subiecti, sed solo pronomine, quod significat substãtiam in communi sine qualitate, id est sine forma determinata alicuius speciei, vel indiuidui.

¶Materia huius articuli subobscura est, sed scitu necessari. a Vnde ad clarum rei intellectum duę sunt hìc cõclusiones ante istas sancti Thomæ præmittendæ. Prima responsiua quæstionis, quam ipse non posuit in forma: scilicet, Formæ consecrationis sunt verę. Proferuntur nãque ex persona Christi, qui de se dicit Ioan. 14. Ego sum veritas. Item, quia operantur, vt proximè dictum est, virtute significationis, id scilicet faciẽdo, quod significãt. Quocirca nisi veræ essent, nihil efficerẽt. ¶Secũda cõclusio ex hac manifestè cõsequitur: scilicet, prædictas formas non posse accipi significatiuè & assertiuè quasi assertas à sacerdote ex sua propria persona: esset enim tunc sensus, in sacramento esse suum ipsius proprium corpus, ac perinde sanguinẽ, quæ blasphema esset falsitas. Fit ergo cõsequens, vt in vno trium sensuum sint accipiendæ: videlicet, aut solùm recitatiuè & materialiter, aut assertiuè, quasi prolatę à sacerdote ex persona Christi, sed non recitatiuè. Et tertiò sic assertiuè, vt etiã recitatiuè. ¶Primã opinionẽ celebrẽ fecit autoritas Innocentij, qui ei⁹ fuit autor. Ait quippe li. 4. đ mysterio missę. cap.

Marginal notes: Tertia opinio. — Secunda cõclusio. — Tertia conclusio. — Expositio articuli.

cap.17.ꝙ sacerdos nihil demõstrat,cùm illis verbis non vtatur enũciatiuè , sed recitatiuè, quemadmodum qui legit verba illa Christi. Ego sum vitis vera, &, Ego sum lux mundi, nõ de se loquitur,sed materialiter recitat verba Christi.Eãdem opinionẽ sequitur glossa Decreti super cap.Timorẽ.de consec.dist.2. Cui subscribit Durã.in.4.d.8.q.2.Et videtur eodem loco assentiri Scotus, quãuis id non tam clarè per eius verba cõstet, an in illa perstiterit.Maioris quoq; eadem dist. idẽ tenet. Reliqui verò Innocentiũ aliàs celeberrimum doctorem in hac parte deserunt,dicentes ꝙ verba accipiantur personaliter, vt Alexãder 4.par.q.33.mẽb.3.art.2.Et Bonauẽtura dist. 8.in.2.parte distictionis art.1.q.1.& Ricard. arti.3.q.1.Et Marsilius in.4.q.6.art.1.Atque omnes vtuntur rationibus D.Thomæ.Nam si,Hoc est corpus meũ,acciperetur materialiter,non applicaretur ad hãc materiam, sed recitarẽtur tanquã prolata super materiam, quã Christus cõsecrauit:& ideo non accederet verbum ad elementum,vt fieret hoc loco consecratio. Respõdent autẽ Durã.loco citato,& Gabriel in cano.lectione.48.ꝙ etsi accipiantur materialiter, nihilominus per intẽtionẽ sacerdotis applicantur ad materiam, quã habet præsentẽ per Dei virtutẽ cõsecrandam.At verò profectò solutio nulla est.Quoniam tenendo,vt verè res habet,formã concurrere ad consecrationem, nõ satis est ex intentione sacerdotis applicari ad opus, sed necesse est vt significet id quod efficit:quandoquidẽ virtute significationis operatur.Si autem acciperetur materialiter, profectò non magis significaret illum panẽ sacerdoti præsentẽ conuerti in corpus, quàm quẽcunque alium.Adde,quòd cùm sacerdos in persona Christi pariter concurrat ad cõsecrationem, fit vt debeat affirmare & enunciare quod facit,atque adeò significatiuè illa verba proferre.Et confirmatur,quia in reliquis omnibus sacramẽtis minister vtitur forma assertiuè & significatiuè,Ego te baptizo. Ego te absoluo.Fit ergo vt in hoc, quod est omniũ præstantissimũ simili modo loquatur.¶Secunda verò ratio S.Thomæ,scilicet, ꝙ in consecratione,qua Christus consecrauit,eadem redit ambiguitas,quid pronomen demõstret, non militat contra Innocẽtium , sanè qui tenet non consecrasse per illa verba, sed ꝙ porrexisset tunc corpus antea consecratum:quare ipsissimum tũc corpus demonstrauit. At

Glossa decreti.

Durandus & Scotus.

Reliqui Theologi.

Durandus.

quia hoc satis suprà expugnatum est,nõ est dicendum,nisi quòd Christus eisdem verbis consecrauit. Vnde & nouum argumentum sumitur,contra ipsum, quòd si ecclesia ob id his consecrat verbis,ꝙ Christus eisdem consecrauit,intentionem habeat loquendi, quomodo ipse locutus est, videlicet , vt sacerdos in ei⁹ persona enũciet asseratq; dicens , Hoc est corpus meum,vt pote in quod panẽ conuertit. ¶Contra hoc autem arguitur. Sequeretur nullum esse prorsus discrimẽ inter modos loquẽdi hìc & in cæteris sacramentis: nã in cæteris sacerdos etiam loquitur in persona Christi,hoc est tanquam eius minister, dicens,Ego te baptizo , in nomine patris &c. Respõdetur,latissimum esse discrimen : nam loqui tãquam ministrum Christi, non est nisi loqui per potestatem,quam ab eo accepit, sicut prætor tãquam regis minister ius dicit, & ideo vtitur pronomine ego.Loqui autem in persona Christi est, qñ quis induẽs illius personã loquatur , sicuti in comœdia ille loquitur,qui induit alterius personam ,scilicet, Chremetis aut Daui.Quemadmodum angelus Exodi.3.legitur de rubo locutus Moysi repræsentans Dei personam,Ego sum Dominus Deus tuus &c.Hoc ergo modo loquitur sacerdos,dum consẽcrat tanquam Christus. Quare non dicit , Ego. ¶Arguitur autem in fauorẽ Innocentij.Sacerdos ante consecrationem præmittit illa verba, Qui pridie quàm pateretur accepit panem,&c.& benedixit dicens , Accipite & manducate : ergo duo hæc postrema materialiter sumũtur tanquã à Christo prolata:cùm ergo sub eodem tenore subiungatur , Hoc est enim corpus meum,fit vt & ista quoque materialiter accipiantur. Respondetur , vt benè Marsilius loco citato,quòd sacerdos omnia præcedentia vsque ad , Accipite,significatiuè profert referendo Christi gesta:scilicet , Accepit panem,& eleuatis oculis in cœlum benedixit, fregit & dixit:atque adeò, Accipite & comedite,materialiter accipit. Sed deinde personam induens Christi significatiuè,asserendo enunciat,Hoc est corpus meum , id demonstrãdo,quod corã se habet.Et quidẽ hacten⁹ probè dicit.Et est indubitata sentẽtia S.Thomæ,& omniũ,quos suprà citauim⁹.At quãten⁹ insinuat sic accipi verba formę significatiuè & assertiuè,vt nõ accipiãtur recitatiuè,cõtradicit S.Thomæ dicẽti,ꝙ profert sacerdos illa recitatiuè,quasi à Christo dicta,sed nihilominus

Nouũ argu.

Argument.

Pro Innoc. argumentum.

Opi. S.Th.

lominus significatiuè. Quare nõ impugnat Innocentium quãtum ad hoc quod ait accipi recitatiuè, sed quantum ad hoc quòd accipiãtur materialiter. Quod quidem assertum D.Thom. inde probatur, quòd reliqua sacerdos recitat tanquam à Christo dicta, & cùm ille simul dixerit, Hoc est corpus meum, fit vt hoc quoq; sacerdos recitet tanquã ab eo dictum. Et confirmatur. Ecclesia adiecit illã particulam, enim, quæ non est apud Euangelistas ad coniungendum verba illa cum præcedentibus, quasi Christus dixisset, Comedite: quia hoc est corp⁹ meum. Et arguitur tertiò. Si verba illa formæ sacerdos non diceret recitatiuè, tunc falsum esset verbũ precedens dixit, nam illud fertur in totum sequens, Accipite, Hoc est, &c. atq; adeò ad eius veritatẽ requiritur, quòd eadem verba, quæ dixit, recitentur. Responsio nanq; Marsilij: scilicet, ꝙ accipitur in hoc sensu, dixit similia verba, his quæ ego dico, non castè synceritatem formę seruat. Vult ergo S.Tho. quòd simul accipiãtur recitatiuè, vt illa, Accipite & manducate, nihilominus nõ materialiter, vt illa, sed significatiuè & assertiuè, quod aliorũ, nemo quos viderim, adnotauit. Sunt ergo alij in duobus extremis: scilicet, Innocẽ. & Durandus ꝙ forma accipiatur recitatiuè & materialiter quasi idem sit: Alexander verò, & Marsilius, ac reliqui, quòd accipiatur significatiuè, & non recitatiuè. At verò S.Tho. medius incedens ait accipi recitatiuè cum Innocẽtio, sed cũ alijs, nõ accipi materialiter, sed significatiuè. ¶Qd si arguas. In cõmuni sermone cũ quis aliorũ dicta recitat, materialiter solùm illa accipit: ergo pari modo sacerdos. Respondetur concesso antecedenti, & cõsequentia perempta. Et enim est hoc priuilegiũ huius sacramenti ex institutione Christi, vt hic docet S.Thomas ob id quòd illis verbis virtutem consecrandi contulit, à quocunque sacerdote cum legitima intentione super debitam materiam proferrẽtur. Quare nil vetat quominus sacerdos referens ea, quę Christ⁹ dixit, perueniens ad formam consecrationis eam referat tãquam dictam à Christo, & simul ex institutione ipsius, eius repræsentans personã, applicet verba ad eam, quæ sibi præsens est, materiã, enũciando, Hoc est corpus meum. Ex quo fit, vt si laicus, vel sine intentione cõsecrandi sacerdos ea eodem tenore, scilicet, recitatiuè proferret, materialiter acciperet. Itaq; intẽtio legitima facit, vt accipiatur & recitatiuè & personaliter. Et per hoc clarescit cur precedẽtia verba, Accipite & comedite, accipiãtur materialiter. Est enim causa, quòd accipiuntur recitatiuè, & non sunt pars formę consecrãdi. ¶Sed arguitur contra. Ineruditus sacerdos, nesciens quid debeat demõstrare, si legitimã habeat intentionẽ verè consecrat. Imò & qui habet opinionem Innocentij & Durandi, scilicet, quòd verba accipiuntur materialiter, & per consequens nihil præsens demonstrando, verè consecrat: ergo nõ requiritur, quòd accipiantur verba personaliter & aliquid demonstretur. Negatur cõsequentia: nam qui intendit facere quod Christus instituit, & ecclesia tradit, quãcunq; ignorantiam vel opinionem habeat, verè accipit formã, vt instituta est, atq; adeò in virtute accipit personaliter, & verè consecrat. ¶Aliter arguit Durãdus. Si forma calicis proferretur à sacerdote significatiuè, etiam si proferatur in persona Christi, sequeretur esse falsam pro illa particula, qui pro vobis effundetur: quoniam iam nunc nõ est effundendus, attestante Paulo, quòd Christus semel mortuus est, & iam nõ morietur. Respondetur, argumẽtũ esse optimum contra Alexandrum, & Marsilium & alios negantes non accipi recitatiuè. Nos autem dicimus, quòd licet forma accipiatur significatiuè quatenus per eã enunciatur, Hoc contentum sub his speciebus vini esse sanguinem, nihilominus adiectio illa: quia recitatur tãquam dicta à Christo, refertur ad tempus, quo ipse consecrauit. ¶Circa secundam conclusionem est dubium Scoti loco citato dist.8. quæst.2. contendentis verbum propositionis significare momẽtum ipsum, in quo profert. Quare è rigore, inquit, sermonis dũ dicimus, Hoc est corpus meum, verbum cõ significat illud tempus quãdo non est facta consecratio, atq; adeò de rigore forma esset falsa. Sed tamen ex intentione & determinatione proferentis: quia scilicet sacerdos illud pofert pro instanti terminatiuo, redditur vera. At verò Aristoteles primo libr. Periherme. contrarium docet. Verbum enim, inquit significat compositionem, quam sine extremis intelligere non est. Ex quo fit, vt legitimum significatũ propositionis non nisi prolatis extremis percipere possimus. Et confirmatur secundò. Qui audit, Homo est, pendul⁹ mẽte expectat ꝑdicati ꝓlationem: nã si illic sistatur, solũ significatur existẽtia hominis, cũ aũt additur, doct⁹ vel indoct⁹, iust⁹ vel iniustus

Argumentum Duran.

Circa secundã cõclusionẽ de significatiõe formæ.

iniustus, alium audiens conceptum format. Colligitur ergo ꝙ nō solùm ex virtute intētionis proferētis, sed ex vi significationis nō significat perfectam rerum compositionem vsque ad cōpletam prolationē. Quare verbū non cōsignificat nisi tēpus: vel mometũm quod est eiusdem prolationis terminus. Et arguitur tertiò. Istæ propositiones, Ego taceo, Nihil dico, &c. non solùm ex intentione proferentis, sed ex rigore sermonis sunt veræ: ergo non significāt, nisi pro momento terminatiuo: nā dum proferūtur falsę sunt. Quare & forma cōsecrationis, Hoc est corpus meū, virtute sermonis est vera, licèt nō verificetur nisi pro instanti terminatiuo. ¶Quòd si contra arguas. Propositio dum est, tunc significat: est autem dum profertur: ergo tūc significat, atq; adeò est vera vel falsa. Respōdetur primò ad minorē, ꝙ res succesiua si sit continua in quocunq; instanti cōtinuatiuo temporis est, vt nunc est hora quinta, & dies Iouis: quia partes continuantur ad hoc instās si autem non est continua, vt est oratio, cuius vna dictio non continuatur cum altera, non est nisi toto tempore prolationis. Nunc ergo ad maiorem respondetur, quòd licèt toto tempore partes significent sua partialia significata, nihilominus tota propositio nō significat: nisi pro instanti terminatiuo, & tunc est vera, vel falsa. ¶Tertia verò conclusio: quæ tangit, pronominis demonstrationem, in maiori opinionū turba versatur, sunt enim tot capita, quot sensus. Quidam enim volentes vt pronomen panem demonstret, verbum mutant. Vnde Bonauentura loco citato ait, verbū, est accipi loco illius, quod est, fit, vt sit sensus, Hoc fit corpus meum. Hoc tamen (salua autoritate grauissimi doctoris) est nimium formam inuertere, aliter quàm ea Christus vsus est. Item, vt articu. 2. probauimus, & S. Thom. ostendit, cùm conuersio fiat in instāti, non debet exprimi per fieri, sed per factum esse. Ad hæc dist. 9. q. 2. art. vltimo ostendimus, non esse concedendum, quòd panis fit corpus, eo quòd nullum manet subiectum vtrique extremo cōmune. Marsilius verò loco citato ait sensum esse, id in quod hoc (scilicet panis) conuertitur, est corpus, quam opinionem falsò impingit Ricardo, cùm ille patenter adhæreat opinioni S. Thomæ. Et re vera locutio illa est ad rem inepta, tum quòd illa forma Christus non est vsus, tum quod illa nō est practica & operatiua, significat enim conuersionem in actu signato per verbum conuertitur, cùm tamen vt sit practica debeat significare illā exercendo & faciendo, sicut, Fiat lux. OKam verò quodlibet. 2. quest. finali dicit pronomen demōstrare corpus, & ideo, est, accipi pro, erit, putà, Hoc erit corpus meum. Sed illa non est forma Christi imò contraria phrasi illius. Loquebatur enim vt homo dicit amico, Accipe, Hoc est perdix. Item quia illa perinde valet, ac si dicas, corpus meum est corpus meum: quæ quidem forma, vt bene hìc ait S. Thomas, non est operatiua: sed merè speculatiua: quia nō denotantur duo extrema, quorum alterum fiat ex altero, quare absq; vlla cōsecratione est vera. Maioris tenens ꝙ sacerdos nihil demonstrat, quia accipit materialiter: ait cum Innocentio ꝙ Christus per illa verba non cōsecrauit, nam prius corpus consecratum erat. Quare dum illud porrexit apostolis nō demōstrauit id, quod habebat in manibus, sed corpus suū, quod sedebat ad mensam. Verùm tamē hoc est recitatu indignum: manifestum enim est, ꝙ demōstrabat id, quod habebat in manibus, & quod erat verum, etiam si corpus illic non adesset, sed anima eius separata à corpore id dixisset. Alioqui discipulos decepisset, qui putabant corpus suum sub figura panis, illis offerre, vt impleret quod dixerat, qui manducat meā carnem, & bibit meum sanguinē &c. Quę enim rerum consequentia erat, Accipite & comedite, Hoc, quod videtis vobiscum sedere, est corpus meum? Et Alexander. 4. part. q. 33. memb. 3. arti. 2. ait sensum esse, Quod significatur per hoc: scilicet, per panem, in quod est conuertendus, est corpus. Est autem molestum huiuscemodi formas, ei, quæ legitima est, tam difformes recensere. ¶His ergo prætermissis Scotus loco citato, & hìc Caietanus conueniunt cum OKam, vt demonstretur singulariter corpus: non quidem determinatè sub illo conceptu, corpus. Sed Scotus ait, quòd demonstratur sub illo conceptu transcendenti ens, vt sensus sit, Hoc ens est corpus meū, Caietanus verò sub illo conceptu, substantia, vt sit sensus, Hæc substantia est corpus meum. Sed est attentè speculanda alia differētia Caietani ab Scoto in hac demōstratione. Sustinet nāq; opinionē illam, quā docuit. q. 75. arti. 4. Videlicet, eandem omnino substātiā, quę est panis, esse postea corpus. Quare secundū ipsum eadē ipsa substan

Pronominis demonstratio.

Bonauentura.

Marsilius.

OKam.

Maioris.

Contra Caietanum.

substantia panis demonstratur, quæ in instãti termnatiuo est corpus: sicut q ꝑ nũc est calidum postea est frigidum. Illam autẽ opinionem illic satis cõcussimus, &(vt arbitror) exclusimus. Fateor nanq; me nescire quis eã possit vllo modo concipere, vt suspicetur esse veram. Et tamẽ hic putat esse opinionem Sancti Thomæ, quod aliter rem habere illico monstrabimus. De hac ergo opinione nihil amplius. ¶ Scotus verò licet de sacerdote non satis liquidè loquatur, proferat neverba materialiter an significatiuè, de Christo tamen dum consecrauit, vel si modò consecraret, ait quòd non nisi corpus suum singulariter demonstraret: tamen sub cõceptu entis transcendenti. Atque adeò idem secundũ eum dicendum si sacerdos formam accipiat significatiuè. Et illo modo cẽset peracutè ad argumentũ respõdere, quod hic facit S. Th. cõtra tertiam opinionem: scilicet, quòd si demonstraretur corpus, sensus esset, Corp⁹ est corpus: quare non esset practicus, sed speculatiuus. Negat enim illũ esse prorsus sensum. Sed significat, inqt, hoc ens fieri hoc corp⁹. Nam licèt tam subiectum quàm prædicatũ supponant pro eodem corpore, nihilomin⁹ alius est conceptus subiecti, atque alius prædicati: imò conceptus vniuersalis est prior natura. Cùm enim aliquid à remotis videmus ordine quodã priùs concipimus esse corpus quàm animal, & animal quàm hominẽ. Obidq; cũ dicimus, Hoc ens est hoc corpus, concipimus quasi duo extrema, vt hoc ens fiat hoc corpus. ¶ Contra hoc autẽ arguitur. Cõuersio sacramẽtalis est realis: scilicet, rei vnius in aliam: ergo in forma, quæ illam efficit, demonstratio pronominis debet esse ex sua significatione indifferens ad supponẽdũ pro duobus: illi autem concept⁹, hoc ens, & hoc corpus licèt ordinem habeãt ĩ intellectu, singulariter tamen ambo, vt Scotus fatetur, supponunt pro hoc indiuiduo corpore: ergo demonstratio non est apta, vt forma sit practica denotans conuersionem vni⁹ in alterum. Sed recidit in opinionẽ OKam, ac si dicat, Hoc corpus est corp⁹ meum. ¶ Secundò explicatiùs arguitur. Illa propositio, Hoc ens est hoc corpus, vtrobique demonstrato corpore, absque vlla consecratione est vera, etiã si proferretur à laico, qui nullam facit consecrationem: ergo virtute illius significationis nulla significatur conuersio vnius in aliud, atque adeò non est practica, sed merè speculatiua.

Scotus.

Reprobatur opinio Scoti.

¶ Est ergo opinio S. Thomę, pronomẽ illud demonstrare id, quod cõtinetur sub illis speciebus, vt, id quod continetur, sit concept⁹ communis, & indifferens ad supponẽdũ pro pane & pro corpore, quæ sunt duæ res & ꝑ quocũq; alio, qđ illic cõtineretur. Quare hoc facit ꝑ illã formã sacerdos virtute Dei, vt hoc qđ continet̃ sit corpus, cũ antea esset panis, ex quo fit corp⁹. Perspice planum discrimen inter Sanctum Thomam, & Scotum & alios. Nam secũdùm Scotũ, etiã si laicus, qui non cõsecrat, diceret, Hoc ens est corpus, verum diceret, quia speculiatiuè idem de eodem enunciat. Sed tamen si pronomen demonstret, vt vult S. Thomas, falsum diceret, & sacerdos verũ: quia facit, qđ dicit. Atq; hæc est opinio Ricardi loco citato. distin. 8. art. 3. quæst. 1. & Durandi: nam etsi dicat sacerdotẽ materialiter accipere verba, ait nihilominus, quòd Christus cùm consecrauit, demonstrauit in genere id, quod cõtinetur sub speciebus. ¶ Arguit autem Caietanus primò, quòd opinio sua sit S. Thomę propter verba postrema articuli, vti ait Sanctus Thomas, quòd pronomen in forma cõsecrationis significat substãtiam in communi sine qualitate, id est, sine forma determinata. Quod ipse glossat, id est, corpus singulariter sub conceptu substantiæ. ¶ Secundò arguitur. Si pronomẽ ex sua significatione esset indifferens ad res duas, tũc hęc ꝓpositio Hoc est corpus meũ nõ esset singularis sed indefinita. ¶ Tertiò arguit loco citato Scotus quasi ad idem. Sequeretur enim, inquit, illã propositionẽ in virtute esse disiunctiuã, s. Hoc, vel hoc est corpus meũ, demõstratis pane, & corpore, quæquidẽ ante cõsecrationẽ erat vera, atq; adeò est speculatiua, & nõ cõuersiua vnius in aliud. ¶ Ad primũ respõdetur. S. Thomã nunquã cogitasse id quod Caiet. arbitrat: nẽpe, pronomen demonstrare hãc substantiam. s. panem, quæ postea est corpus, sed cõtentum in communi sub speciebus vt ipse se exponit. Hoc nãq; vocauit substantiam sine qualitate, putà, sine specificatione ad talẽ speciẽ, vel indiuiduatione ad hoc indiuiduũ, quãtũ est ex modo significãdi. Indiuiduũ em̃ substantię appellat Aristoteles quale qd. Et ideo tale pronomẽ vocatur à dialecticis singulare vagũ: qa ex modo significatiõis vagatur ad multa, ad differentiam singulariũ nominũ, Petrus, & Paulus, quæ dicuntur singularia determinata.

Opinio. S. Thom.

Arg. Caiet.

Et est

Et est quodammodo simile in suppositione, quam vocant, accomodā. Hæc herba crescit in horto meo, quę significat speciē huius herbæ. Sed cōmodiùs exēplū est, si Deus tribueret virtutem meis verbis faciendi ex argēto aurum, & ostenderem bursam argento plenam dicens, Hoc est aurum: Pronomen tūc demonstraret contentum ī hac bursa quod ex argento fit aurum. Et accedit cōgrua explicatio Ricardi, Nomē enim & pronomen secundùm grāmaticos non cōsignificat tempus, sed verbo id cōpetit, quare demōstratio per se pronominis abstrahit à tempore: scilicet, & quo profertur pronomen, & quo terminatur toti⁹ orationis prolatio. Quare vtrāque substātiam significat, pro qua item posset supponere. At quia verbū, vt dictum est in secunda propositione, consignificat tempus terminatiuū oratiōis, virtute eiusdē verbi trahitur suppositio pronominis ad corpus. ¶Et per hoc respondetur ad secundū, ꝙ licèt illud pronomen ex vi significationis faciat propositionem indefinitam, tamen quia virtute verbi restringitur & trahitur ad suponēdum pro corpore, est singularis. Vnde ad tertium negatur, ꝙ æquiualeat illi disiunctiuæ, Hic panis, vel hoc corpus est corpus meum: quia vtrunq; pronomen est singulare determinatū. Et ideo secunda pars erat vera sine cōsecratione, & prima sic falsa, vt nequeat per consecrationē fieri vera. Hęc autē Hoc est corpus meū, simul dum legitimè à sacerdote profertur, suā efficit veritatem.

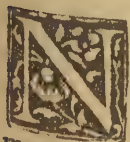
Primum argumentum. ¶Primum argumentū S. Thomæ est. Quando profertur pronomen demonstratiuū cōsecrationis, nō est illic nisi substantia panis, quia cōuersio non fit, vsq; ad vltimū instans prolationis verborum: sed nunquam verum est panem esse corp⁹: ergo illa est falsa, Hoc est corpus. Respondetur cōcessa maiore, nō tamen demōstratur hic panis in sua propria natura, sed substātia, quæ illic continetur abstrahēdo ab illo tēpore, quo pronomen profertur, vt satis expositū est. ¶Eodem modo respondetur ad secundum quando arguitur. *Secundū argumentum.* Pronomen facit demōstrationē ad sensum: ergo demonstrat species, quę tamen nunquā sunt corpus. Negatur cōsequētia. Non enim obid dicitur demonstratio ad sensum, ꝙ species sensibiles demōstrentur, sed quia demōstratur contentum sub illis, quod priùs erat panis, & postea est corpus. *Nota.* Caue hîc tamen à sensu Caietani, scilicet, vt cogites eandē numero substantiam, quæ priùs erat panis postea esse corp⁹, sed sicut dicimus, quod priùs erat vinū, postea est acetum, & quod priùs erat lignum postea sunt cineres. ¶Tertiò arguitur. *Tertium argumentum.* Verba consecrationis, vt dictum est, sua significatione efficiūt conuersionem panis in corpus: sed causa effectiua debet esse prior suo effectu: ergo significatio verborū præintelligitur conuersioni: sed ante conuersionem est falsa: ergo simpliciter est falsa. Respondetur, quòd significatio verborū solùm præintelligitur conuersioni ordīne naturę, sicut causa naturaliter est prior effectu: non tamen ordine tēporis: quia simul habet secum suum effectum, atq; id ad eius veritatem sufficit. ¶At quia solutio non satis rem explicare videtur, arguitur sic. *Argument.* Si illa propositio est causa conuersionis, vel est causa quatenus est vera, vel quatenus est falsa, vel qriùs natura, quàm sit vera vel falsa, non potest responderi, quòd quatenus est falsa: aliàs dicendum esset quòd semper est falsa, vel quòd mutatur de falsa in veram, quorū vtrunque est erroneum: si autem est causa inquātum est vera, tum cùm omnis causa saltem natura debeat præcedere suum effectum, fit vt priùs natura sit vera, quàm contentum sub speciebus sit corpus. Consequens tamen est falsum: nam cùm id ipsum illa propositio significet, necesse est, vt priùs natura res ipsa sic se habeat putà, vt contētum sub speciebus sit corpus, quàm illa sit vera. Nam vt. 1. Perihermenias autor est Arist. ab eo quod res est, vel nō est propositio est vera vel falsa. ¶Scotus loco citato licèt hoc argumentum non faciat, tenet illam propositionem esse causam conuersionis, inquantum est signum eandem conuersionem præsignificans, quęquidem significatio pręcedit natura conuersionē, non tamen inquantum vera vel falsa, sed inquātum neutra. *Sco. opinio.* ¶At profectò naturæ ipsi significandi propositionis repugnat, in aliquo priori significare, & nec verè nec falsè: nam de intrinseca eius natura est alterutro istorum modorum rem enunciare. *Reprobatio opinionis.* Et ideo responsio colligitur ex doctriua præsenti S. Thomæ, videlicet, formam cōsecrationis esse causam conuersionis, inquantum est propositio vera, neque hoc dubitare licet, quandoquidem virtute veræ significationis id efficiat. *Sententia autoris.* Supponimus ergo quòd simul tempore: nēpe in eodem instanti, vt suprà expositum est, incipit & illic corpus esse, & propositio esse vera.

Quare

Quare non datur instans, in quo vnum sit sine alio, sed solùm disputatur de priori natura: hoc autem nihil dicit nisi causam, scilicet, quia hoc est, illud est. Respondetur ergo quòd in diuersis generibus causarum Aristot. docet vnum esse prius altero, & vice versa. Introitus enim aeris aperientis fenestrā priùs natura est in genere causæ efficientis, quàm fenestra aperiatur: quoniā intrando illā aperit. Et tamē in genere causæ materialis prior est apertio, quàm introitus aeris: nam nisi aperiretur fenestra, nō pateret aeri ingressus. In re ergo præsenti, quia conditio propositionis practicæ est, quòd sit causa suæ veritatis, illamq; secum adferat, fit vt in genere causæ efficientis priùs natura propositio sit vera quàm cōuersio fiat. Quod est dicere: quia propositio est vera cōuersio fit. In genere autem causæ obiectiuę priùs natura est corpus illic existere, quàm propositionē esse verā. Quod est dicere: quia res ita se habet adęquatio fit inter rem & intellectum, in qua adæquatione consistit veritas, sicuti ordine executionis prior est causa efficiens, sed ordine intentionis prior est causa finalis.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm forma consecrationis panis consequatur suum effectum antequàm perficiatur forma consecrationis uini.

NON defuerunt antiquitus qui dicerent, duas formas consecrationis panis & vini seinuicem expectare in agendo, ita vt prima non perficeret suum effectum ante prolationem secundæ. Quare ad refutandum illum errorem mouetur iste articulus. Vtrùm illud sit verum. Et respondet D. Thom. hac negatiua conclusione. Prima forma consecrationis non expectat secundam, sed statim habet suum effectum. Probatur. Illa forma profertur per verbum præsentis tēporis: ergo ad sui veritatem expostulat, vt simul cū sua significatione res significata sit: nēpe, cōuersio: alioquin per verbum enuncianda esset futuri temporis: scilicet, Hoc erit corpus meum: significatio autem illic perficitur vbi completur verborum prolatio: ergo tunc est absoluta conuersio. Et cōfirmatur ex vsu & ritu ecclesiæ: nam protinus vt corpus consecratur ante consecrationem calicis proponi tur adorandum, qui quidem ritus, nisi perfecta tunc esset conuersio, idolatrare faceret adorantes. *Conclusio*

¶Nulla subest in hac conclusione ambiguitas, adeò est per se certa. Et quod de consecratione corporis asseritur, id quidē & de cōsecratione calic is pari ratione verificatur. Si enim quis ipsum priusquàm panē cōsecraret, sacramentum perficeret, enorme tamen committeret sacrilegium. Ordo enim est, vt priùs cōsecretur corpus. Neque verò vnum consecrare licet absque altero: esset quippe sacerdos in sacramētum iniurius nisi ambas species consecraret & sumeret, vt decretum ait Gelasij can. Cōperimus. de consec. dist. 2. Quocirca in concilio Toletano septimo ca. 1. sancitum est, vt si contigerit inter missarū solennia sacerdotem morbo aliquo corripi, alius rem sacram peragat. De qua re Innoc. lib. 4. de mysterio missæ ca. 22. sermonem habuit. & cap. 23. dicit, quòd vbi non est copia vini, nullatenus est consecrandum corpus. *Expositio articuli.* *Innocentius*

¶Argumentum potissimum, quo patroni allegati erroris seducebantur, est quod hîc facit S. Tho. Sicut per consecrationem panis incipit esse corpus Christi sub eius speciebus, ita per consecrationem vini incipit esse sanguis: ergo si prior consecratio effectum ante posteriorē haberet, esset corpus in sacramento sine sanguine, atque adeò non esset verè sicut est in cælo. Ad hoc autem plærunque in superioribus respōsum est, quòd sub speciebus panis est corpus ex vi consecrationis, & sanguis ex concomitantia: & sub speciebus vini vice versa, quare vtrobique est integrū. *1. Argumē.*

¶Secundò. Duæ istæ cōsecrationes videtur se habere vt tres mersiones baptismi: sed vbi baptismus sub trina mersione celebratur nō habet effectum vsque ad vltimam: ergo neque hîc prima sine secunda. Negatur maior, nam istæ consecrationes licèt faciant vnum perfectum conuiuium ex cibo & potu, nihilominus vna est perfectus cibus, & altera perfectus potus. Quare vtraque per se habet suā perfectionem: mersiones autem sunt sicut partes, quæ ad vnum effectum ordinantur. Et ideo quādo intentio intercedit baptizandi non nisi per omnes, effectum non habēt nisi simul. Et idem est de verbis, ex quibus componitur forma consecrationis corporis. Ordinantur enim ad vnicum effectum, & ideo non habent effectum, nisi absoluta omnium prolatione. *2. Argumē.*

QVAESTIO SEcunda de effectibus huius sacramenti.

S.Thom.3.part.quæst.79.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm per hoc sacramentum conferatur gratia.

EMERSIMVS tādē ex dialecticæ metaphysicæque scopulis, quos ad declarandā mirabilē huius sacramēti cōuersionē, euitare nequiuimus. Excepit ergo nos iam gratissima planities effectuū eiusdem sacramēti, qui sunt numero sex: nēpe collatio gratiæ, adeptio gloriæ, delictorū mortaliū expiatio, & venialium abstersio, ac pœnæ pro præteritis peccatis debitæ cōdonatio, & preseruatio à futuris. Quos quidē partus germinat qua ratione est sacramentum. Nā quatenus sacrificiū habet prætereà, vt sit pro illis, pro quibus offertur, satisfactio. ¶Quæritur ergo primū, vtrùm per ipsum cōferatur gratia. Ad quod respondetur affirmatiua cōclusione. Hoc sacramentum gratiā confert. Ait quippe Dominus Ioā.6. Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita: vitam autem spiritualem nemo, nisi per gratiam, adipiscitur. Quatuor verò sunt capita, quibus huic sacramēto munus hoc competit. Primū scilicet, ac præcipuum ex eo quod continet quod est Christus. Qui quidē sicut in mundo visibiliter apparens vitam ei contulit gratiæ, secundùm illud Ioan.1. Gratia & veritas per Iesum Christum facta est: ita & in hominem sacramentaliter ingressus eandem operatur, iuxta illud Ioan.6. Qui manducat me, viuet propter me. Vnde Cyrillus in epistola concilij Ephesini, quod refertur de cōse. dist.2. can. Necessariè viuificantem, inquit, Dei verbum vniens seipsum propriæ carni, fecit ipsam viuificatiuam. Decebat ergo eum nostris quodammodo vniri corporis per sacrā eius carnem & pretiosum sanguinem, quæ accipimus in benedictionem viuificatiuā in pane & vino. Secunda ratio sumitur ex eo, quod in hoc sacramento repræsentatur: scilicet, ex passione Christi. Effectus enim, quem passio fecit in toto mūdo quantùm ad sufficientiā, habet quoad efficaciam sacramētum hoc in singulis hominibus. Vnde Chrysostomus super illud Ioan.19. Cōtinuò exiuit sanguis & aqua. Hinc ait, suscipiunt principiū sacra mysteria. Cùm ergo accesseris ad tremēdum calicē, vt ab ipsa bibiturus Christi costa, ita accedas. Quare Dominus Matth.26. Hic est, inquit, sanguis meus, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum. Tertiò idem effectus pensatur ex vsu, & modo huius sacramenti, quod dispēsatur sub forma cibi & potus. Caro enim, inquit, mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Quapropter omnes effectus, quos corporeus cib⁹ & potus exhibet in vita corporea, præstat & hoc sacramentum in spirituali: scilicet, sustētare, augere, reparare, & delectare. Quamobrem Ambro. lib. de sacrament. Iste panis est vitæ æternæ, qui animæ nostrę substantiā fulcit. Quartò idem huius sacramenti effectus deprehenditur ex speciebus, quibus traditur: scilicet, panis & vini. Vnde Augu. super eodem loco Ioan.6. Dominus noster corpus & sanguinē suum in eis rebus commēdauit, quæ ex multis ad vnum aliquid rediguntur. Panis enim ex multis granis vnus fit, & vinum ex multis acinis confluit. Vbi fidelium gratia vnitatis designatur. Ob idque ait alibi super eundem Ioan. O sacramentum pietatis, ô signum vnitatis, ô vinculum charitatis.

Conclusio.

¶Si cui fortè articulus hic superuacaneus appareat, ob id, quòd dist.1.q.3. in genere de cūctis sacramentis disputatum est, quemadmodum per omnia gratia cōferatur, meminerit illic etiam D.Thomam adiecisse, quòd quanuis omnium gratia eadem sit quoad essentiā, nihilomin⁹ est multiplex quātū ad effectuū varietatē. Atq; adeò operępretium est in singulis adnotare, quisnam sit vniuscuiusq; proprius. Præterquā, quòd vltra communes rationes omnium cōferēdi gratiā sunt in singulis peculiares, vt in presentiarū S.Th. ostēdit. Adnotauit autē Durand. in.4. dist.12.q.4. aliud est quærere de effectu huius sacramenti, & aliud de effectu, quem materia consecrata facit in suscipiente: nam sacramentū istud consistit in sola consecratione materiæ, licèt nullus subsequatur vsus. Potuisset tamen illam adnotationem excusare: quippe cùm effectus sacramenti nullus sit, nisi quem facit in suscipiente: nam species consecratæ continentes

Expositio articuli.

Durandus.

Autor.

tinētes corpus existentiaq; corporis & sanguinis sunt quidē effectus cōsecrationis,non tamē sacramēti;quia cōsecratio nō est sacramentū,sed causa sacramēti,quod est corpus & sanguis sub speciebus,cuius ideo sacramenti effectus non est, nisi gratia. Neque verò solū augmētū gratiæ.Quare S.Th. nō quærit,vt Durādus & alij,vtrū effect⁹ huius sacramēti sit augmentū gratiæ, sed vtrū sit gratia:quia etiam per se ei conuenit collatio primæ,vt in solutione primi videbimus. Propria ergo species gratię huius sacramēti, vt eadē dist.q.6.videbimus,est nutritio, atq; adeò conseruatio spiritualis vitæ,cuius generationem baptismus,augmentum verò, confirmatio nobis præstitit.¶Fuit autem Messalianorum hæresis vt lib.7.histo.tri.cap.11. refertur dicentium diuinum cibum huius sacramenti nec prodesse quicquam nec lædere.Contra quos stat firmissima non solùm scholastica conclusio,sed & catholica fides, quod sit spiritualis refectio per gratiā. Huc enim alludunt verba Christi, Qui māducat meā carnem & bibit meum sanguinē habet vitā æternā,& in me manet & ego in illo,et caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus,& similia.Preterea & ecclesiasticis sanctionibus confirmatur,vt patet in dicta epistola Cyrilli concilij Ephesini,& in cōcilio Florentino,vbi habetur effectum huius sacramēti esse adunationē hominis ad Christum.Quare sumentibus,inquit,gratia augetur.Et subduntur verba hìc S.Thomæ: scilicet,Omnem effectum hìc locū habere, quē cibus & potus habent vita in tēporali:videlicet,sustentando,augendo, reparando, delectando.Et subiunguntur Vrbani verba dicētis.Gratiam saluatoris nostri recēsemus memoriam,à malo retrahimur,confortamur in bono,& ad virtutum & gratiarū proficimus incrementū.Virtus enim alimenti est restaurare illud humidi,quod calore naturali cōsumitur,& ideo dicitur reficere,& sustētare, ne homo decidat in morbum & mortē. Et pariter gratia huius sacramenti sustētat spiritualem vitam ab spiritualibus peccatorum morbis,& sustentādo indies vires auget,iacturasque & languores venialium peccatorum reparat:quinuerò & ruinas,quas mortalia præcedentia,à quibus resipiscimus,fecerāt.Et sic per modum refectionis delectat:quia per huiusmodi gratiam homo,quasi spirituali cibo saginatur,& potus dulcedine inebriatur.

Cōclusio catholica.

Vrbanus.

¶Ad hæc id etiam adnotādum quòd hoc sacramentum non tunc dum perficitur,id est, consecratur,neque dum tanquā sacrificium offertur,gratiam confert,sed vsu dum sumitur:iuxta verbum suprà citatum. Qui manducat me,viuet propter me,& Nisi māducaueritis,&c.Quapropter scire expedit quantū sit tēpus,quo sacramentū gratiam cōferre potest.Ad quod Caietanus in præsentiarum respōdet,nō solū tēpore,quo est in ore, aut in gutture,sed toto,quo in stomacho durant species posse virtute sacramenti cōferri gratiam.Consentit Maioris dist.9.argumento.5.¶Hæc autem opinio non apparet vndequaq; vera. Primo,quia vel intelligūt toto illo tēpore si homo est disposit⁹,sacramētum continenter conferre, augereque iugiter gratiā.Atq; hoc dicere non possunt:quia gratia sacramentalis in instanti producitur. Præterquam,quòd inde fieret consequēs auctiorem gratiam sacramentalem ei imperti-ri,qui maiorē hostiam suscipit, atque ei, qui ob imbecillitatem stomachi tardiùs digerit: quia prolixius est tempus collationis gratię. Aut intelligūt,vt Maioris insinuat,& Caietanus dicere debet,quòd cùm non nisi certus gradus cuiq; sacramēto respondeat,illo percepto,non amplius virtute sacramenti augetur.At tanquā suæ opinionis cōsequens,cōfitentur,quod si dum homo sacramētum deglutit obicem habeat mortalis culpæ, cuius illico antequam species digerantur eum pœniteat, gratiam sacramentalem,quam priùs propter obicem non receperat,tūc recipiet. Vnde rursus confitentur cōsequi,vt quispiā recipere possit sacramentū in peccato mortali,atq; adeò vt perceptio ipsa sit mortalis, & nihilominus virtute ipsius recipiat vitalē gratiā,quæ quidē profectò confessio non nihil absurditatis præ se fert. ¶Sed arguitur secundò.Vnicuiq; sacramento signādum est punctum,quo suum sortiatur effectū, quod quidem punctum est instans illud & momētum,quo perficitur applicatio:ista autē opinio nullum assignat,nisi latum tēpus.¶Tertiò id euidētiùs explicatur.Sacramentū hoc gratiam cōfert per comestionem & potum: ergo illo adæquato momēto,quo perficitur comestio,cōfertur gratia.Sicut in baptismo illo momento,quo perficitur verborum prolatio.Ex quo fit,quòd dum est in ore, etiam si sit sumptum cum intentione deglutiendi, non habet suū effectum: nam si expueretur,

Vrbanus

Tempus collationis gratiæ Caie. & Maioris.

Reprobatio

 falsum

falsum esset dicere contulisse gratiam. Item quia masticare propriè nõ est comedere, sed deglutire. ¶ Colligitur ergo vt instans collationis gratiæ huius sacramenti sit illud, quo primùm verum est dicere, Comestum est: scilicet, guttur aut gulam transiuit: Nam & eius applicatio comestio est, & illic applicatio pficitur. Vnde si illo tunc momẽto suscipiens non habet obicem culpæ, illic suscipit sacramenti gratiam. Si autem tunc habet obicem, licèt antea vel pòst fuerit bene dispositus, habebit quidem gratiam virtute meriti & operis operantis, non tamen virtute operis sacramenti. ¶ Et quartò arguitur. Digestio specierum nec est sumptio neque vsus sacramenti, neq; actus pro tunc spontaneus, sed merè naturalis, ergo virtute illius non est censendum gratiam conferri. ¶ Argumentorum verò in fauorem Caietani primũ est. Locus ille Ioã. 9. Quandiu sum in mundo, lux sum mundi, hoc tamen applicare ad existentiam in stomacho, nihil rei consonat: loquebatur enim Christus de luce suę doctrinę & exemplorũ. ¶ Secundò arguitur. Cibus & potus corporalis quãdiu est in stomacho, pdest: sed hoc sacramẽtum sumitur per modum cibi & potus, & durat in stomacho: ergo toto illo tempore prodesse poterit spiritualiter. Negatur consequentia: est enim discrimẽ, quòd cibus corporalis non prodest dum sumitur, sed dũ digeritur: quia tunc cõuertitur in substantiã aliti. Effectus autem sacramẽti est spiritualis, qui subinde fit in instanti, atq; adeò nõ quãdo digeritur, sed dum sumitur effectũ habet. Alioqui si instar corporalis cibi quandiu in stomacho durat corporaliter reficeret, sequeretur, q tota illa mora semper augeret gratiam. Præsertim, quòd cùm vt suprà distin. 6. quæst. 1. de baptismo dictum est, fœlicior dispositio suscipiẽtis in causa sit, vt effect⁹ ipse sacramenti copiosior conferatur, sequeretur, quòd si in deglutione propter minorem dispositionem minor gradus collat⁹ est, postmodum crescente dispositione, cresceret gratia sacramenti, quandoquidem dum existit in stomacho semper secũdùm istos est in actuali applicatione. Atque adeò conduceret, vt digestio fieret morosiùs, quod profectò concessu ridiculum esset. ¶ Tertiò arguit Caietanus. Sacerdos dum sumit propter occupationem quam habet & attentionem ad reuerẽtiam exteriorem ne hostia adhæreat palato, aut sanguis effundatur, non habet tunc illam contritionẽ, quæ requiritur ad recipiendam gratiam sacramẽti: quare nisi sufficeret postea illam habere, iacturam maximam faceret: nam contingeret, vt quandoq; non reciperet primam gratiam, per quam fieret ex attrito contritus. Respondetur, hoc argumẽtum fundari in quadam eius propria opinione: videlicet, quòd requiratur actualis deuotio ad suscipiendum sacramẽtalem gratiam. Quod profectò est scrupulũ inijcere, vbi nõ opus est, vt art. vltimo apparebit. Imò verò quãdo quis accedit attritus putans se esse cõtritum, quãuis dum sumit non habeat actualem deuotionem, fit virtute sacramenti contritus: nam postquàm non opponit obicem, non est cur effectus sacramenti impediatur. Sed si absit actualis deuotio, hęc sola fit iactura, quòd non sentitur dulcedo, & gustus spiritualis: hoc enim dicit actum: quare non est timẽda propter absentiam actualis deuotionis iactura in gratia. Adde quòd non est necesse vt illa attentio ad actũ exteriorem sumptionis deuotionem impediat. ¶ Subdit hîc Caietanus forsan dandum esse medium, vt quispiam sacramentum sumens in peccato, nec sumendo peccet, sed excusetur, ob id, q diligentẽ putet fecisse indaginẽ, nec tñ gratiã suscipiat, ob id quòd non fecerit sufficientem. Sed hæc disputatio ad distinctionem sequentẽ. quæst. 1. art. 4. propriùs pertinet, vbi de peccatore ad sacramentum accedente disputabitur. Hoc tamen interim hîc adnotandum, quòd qui propter obicem gratiæ illam non recipit dum suscipit sacramentum, nunquam gradum illum sacramentalem postea recuperabit: nã vt dist. 6. quęst. 1. dicebamus, solius baptismi priuilegiũ est, vt effectus per fictionem impeditus dum recipitur, postea sublata per pœnitẽtiam fictione virtute præteriti sacramenti redeat. Subiungit demum, quòd neque ille, qui accedit in gratia, suscipit augmẽtum nisi tunc habeat actualem deuotionem, in cuius causæ patrociniũ quàm plurima congerit. Et glossat dictum S. Thomæ in art. vltimo. præsentis quæstionis, quòd cõtrarium apparet: & ideo illucusq; disputationem differre oportet, vbi omnia eius asserta examinabuntur.

¶ Primum argumentum S. Thomæ est huiusmodi. Hoc sacramentum est nutrimentũ spirituale: nutrimentum autem non applicatur nisi viuenti, & vita nõ acquiritur nisi per gratiam, quæ quidem vitalis gratia propriè confer-

Sentẽtia autoris.

Obiectorũ solutio.

Primum argumentum.

confertur in baptiſmo:ergo hoc ſacramentum nõ cõfert primã gratiam. Neq; verò augmentum:nam illud,vt dictum eſt, cõfertur in confirmatione. Reſponſio tria habet mẽbra. Primum, quòd hoc ſacramentum ex ſe virtutem habet conferendi gratiam: ſcilicet, primam:quia nemo ſine eius ſuſceptiõe vel in re vel in voto poteſt illã ſuſcipere:ſcilicet, vel in voto proprio,vt habent adulti, vel in voto eccleſię,vt paruuli dum baptizabãtur. Vnde cùm hoc ſacramentum ſit finis baptiſmi,ſicut baptiſmus,vt dictum eſt, concurrit in re ad primam gratiam:ita & hoc concurrit in voto,quod illic includitur. Colligitur ergo ſecundò,vt: dũ in re ſuſcipitur eadẽ gratia augeatur. Itaq; per ſe hoc ſacramentum in voto quidem conferre habet primam gratiam,in re verò non niſi augmẽtum, ſed per accidens ratione diſpoſitionis ſuſcipiẽtis:ſcilicet,quia accedit attritus putans ſe eſſe contritum,cõfert,dum ſuſcipitur,primam gratiam. Sed tertiò differt à confirmatione:quia illic augetur corroboraturq; gratia ad ꝓpugnãdam fidem contra exteriores impugnationes hoſtium Chriſti: hìc verò ad ſuſtinẽdam perficiendamq; ſpiritualem vitam, vt homo perfectiùs tanquam per ſpirituale alimentum adunetur Chriſto,in ipſumque magis ac magis conuertatur. ¶Ex hac ſolutiõe attentè colligito,deſiderium & votũ euchariſtiæ non ſufficere ad conferendã gratiã eius ſacramentalem. Eſt enim regula in omnibus vt hoc etiam comprehendatur, vniuerſalis, quòd gradus gratiæ, qui correſpõdet ſacramento,nunquam niſi in re ſuſcepto confertur. Et ideo admonendi maximè ſunt parœciarum ſacerdotes,ne ex quacũque leui cauſa omittant buccellã infirmis porrigere,fraudantes eos illo gradu gratiæ,quã virtute operis ſacramenti reciperent. Grauiter enim falluntur putantes idem eſſe adorare & ſuſcipere niſi quantùm ad preceptum implendum. Quod enim ait ſuper Ioan. Auguſtinus. Credere in Ieſum Chriſtum, hoc eſt manducare panem viuum. Et in lib. de pœnitentię medicina, Quid paras dentem & vẽtrem? crede & manducaſti. qui canones referuntur de cõſecrat. diſtin. 2. ſolùm de illa manducatione intelligitur, quæ eſt de neceſsitate ſalutis, vt hìc ait Sanctus Thomas, & ſuperiùs latiùs queſ. 73. art. 3. Ad ſalutem enim ſufficit hoc ſacramentum ſuſcipere in voto, ſi tamen per ſuſceptionem baptiſmi, aut pœnitentiæ, aut

Documentũ notandum.

Admonitio.

veram cõtritionem aliàs ſit homo in gratia. Vnde ſi infirmus nõ ſit niſi tantùm attritus, nunquam per adorationem ſacramenti fiet contritus, nec recipiet gratiam potiùs quàm dum ſanus adorat in eccleſia. Vide quãta iactura fiat ex leui cauſa tunc non conferre ſacramentũ. Quando verò vomitus, vel alia irreuerẽtia timetur, tunc ſaluti infirmi præferenda eſt reuerentia ſacramenti, atque adeò nõ eſt miniſtrandũ. ¶Secũdò arguitur. Hoc ſacramentum eſt quædã ſpiritualis refectio: huiuſcemodi autem refectio magis ad vſum gratię, quàm ad eius perfectionem pertinere videtur: non ergo gratiam confert. Reſpondetur ad minorem negãdo refectionem pertinere duntaxat ad vſum gratiæ, imò etiam pertinet per ſe ad augmentũ & per accidens in eo qui accedit attritus ad receptionem: nã ſi vti gratia, eſt refici, fit vt & ipſam recipere ad id pertineat, ſicut receptio cibi. Imò non ſolùm augmentum vel receptio gratiæ, ſed etiam charitatis eſt huius ſacramẽti effectus. Neque id tantùm propter generalem cõnexionem: quia gratia vbicunque recipitur, ſecum adfert charitatem cum aliarũ virtutum comitatu, ſed ex peculiari natura refectionis, quæ fit per calorẽ, qui quidem calor proprius eſt charitati. Vnde Damaſcenus lib. 4. cap. 14. Sacramentum hoc carboni confert, quem Eſaias vidit cap. 6. carbo nanq; nõ eſt ſimplex lignum, ſed igni vnitũ, ſicuti & panis communionis (hoc eſt corpus Chriſti) non ſimplex eſt, ſed diuinitati vnitus, atque adeò ſumentẽ per amorẽ deo cõiungẽs. Cùm autem ſecundũ Gregorium amor dei nõ ſit ocioſus, ſed magna operet̃, fit vt hoc ſacramentũ non modò gratiam & charitatẽ cõferat, ſed ad vſus etiam & actus earum excitet, iuxta illud. 2. Corinth. 5. Charitas Chriſti vrget nos. Colligitur ergo, vt virtute huiꝰ ſacramenti anima reficiatur, & delectetur, & inebrietur dulcedine bonitatis diuinæ, quæ omnia dicunt actum & vſum, ſecundùm illud Canticor. 5. Comedite amici & bibite & inebriamini chariſsimi. Vnde Durand. diſt. 12. queſt. 4. aliud diſcrimen ponit inter augmentũ gratiæ, quod eſt effectus huius ſacramenti, & illud, quod fit in confirmatione: nã illud magis comparatur augmẽto nõ viuentium, vt ſi aquę aquam apponas. Hoc autem, quia fit per viam nutritionis, æquiparatur augmento viuentium, quod fit calore interno, & vitali opera. ¶Tertiò arguitur. In

Secundũ argumentum.

Damaſcenꝰ

2. Corith. 5

Tertium argumentum.

hoc sacramento, vt suprà dictum est, corpus Christi offertur pro salute corporis, sanguis verò pro salute animæ: corpus autem nõ est gratiæ capax: ergo saltem quantũ ad hunc effectum hoc sacramentũ non confert gratiam. Respondetur, quòd cùm sacramẽta operentur salutem, quam significant, fit vt secundùm quandam similitudinem & attributionem dicatur corpus offerri ꝓ salute corporis, & sanguis pro salute animæ, quanuis cùm vtrobique sit totus Christus, vtrunque & corpori conferat & animæ. Adde quòd licèt corpus non sit capax subiectum gratiæ, ex anima tamen gratuitus effectus gratię redundat in ipsum tã in pręsenti seculo, in quo per Dei gratiam exhibemus mẽbra nostra vt ait Paul. ad Rom. 6. arma iustitiæ deo, quã in futuro, vbi corpus incorruptionem & gloriam ex animi redundantia sortietur.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm effectus huius sacramenti sit adeptio gloriæ.

Equitur de alio effectu huius sacramenti: scilicet, an sit adeptio glorię. Respondet S. Thom. vnica affirmatiua conclusione. Cõuenit huic sacramento causam esse adeptionis vitæ æternæ. Probatur primò ex verbo Christi Ioan. 6. Si quis mãducauerit ex hoc pane viuet in æternum: vita enim æterna idẽ est, quod gloria æterna. Deinde probatur ex duplici capite: scilicet, tam ex eo, quod cõtinet & repræsentat, quæ sunt Christus & eius passio, quàm ex vsu sacramenti eiusque speciebus. Christus enim, qui hìc continetur per suam passionem, quæ hìc repræsentatur, aditum nobis pandit sempiternæ vitæ, secundùm illud ad Hebræ. 9. Noui testamenti mediator est, vt morte intercedente, qui vocati sunt accipiant repromissionem æternæ hæreditatis. Ad cuius significationem in forma calicis habetur, Hìc est calix sanguinis mei noui & æterni testamenti. Secundò eadem conclusio fit manifesta ex vsu & speciebus. Est enim spiritualis refectio, & vnitas, quæ per speciem panis & vini, vt articu. præcedenti dictum est, significatur, quę quidem refectio & vnitas in hac vita imperfectè habetur: in futura verò perfectè. Vnde August. super illud Ioan. 6. Caro mea verè est cibus. Cùm cibo, inquit, & potu id appetant homines, vt non esuriant, neque sitiant, hoc veraciter non pręstat, nisi iste cib⁹ & potus, qui eos, à quibus sumitur, immortales & incorruptibiles facit in societate sanctorum, vbi pax erit & vnitas plena atq; perfecta.

Cõclusio.

¶Qui conclusionem hui⁹ articuli superficie tenus aspexerit, putabit adeptionem gloriæ non esse proprium effectum huius sacramẽti, sed per accidens, quod est omnibus generale, quando conferunt primam gratiam. Aperire enim gloriam, illi conuenit sacramento, quod per se confert primam gratiam, vt est baptismus, vt distin. 7. quæst. 1. artic. 7. dictum est, & per suam formam pœnitentia, per quam remittuntur actualia. Cùm ergo hoc sacramentum, dum confertur in re, non habeat per se conferre primam gratiam, fit vt neque conferre gloriam, sed augere. At verò mens Diui Thomæ sublimior est, censet enim hoc per se conuenire huic sacramento, sicuti baptismo, licèt quodammodo differẽter. Primùm, quia vt articu. proximo dicebamus, in baptismo includitur votũ huius tanquam finis omnium sacramentorũ, per quẽ modum confert primam gratiam. Secundò, quod ad rem magis attinet, quòd cùm gloria non sit nisi vita æterna, cuicunque sacramento per se conuenit dare aut sustentare vitam spiritualem, quæ hìc incipit & in futuro seculo perpetuatur, conuenit propriè conferre gloriam. Sacramentis ergo confirmatiõis, extremæ vnctionis, ordinis, & matrimonij, quia sua gratia non est per se dare vitam, nisi per accidens, quando accedens est attritus, sed alios habent effectus, non per se conuenit conferre gloriã. Baptismo verò & eucharistiæ per se id conuenit: baptismus enim, quia est regeneratio dat nobis vitam faciendo nos filios Dei, & si filios, vt ait Roma. 8. Paul. ergo hæredes æternæ vitæ. Eucharistia verò quia eandem vitam sustentat, nutrit & auget, virtute sua facit, vt detur nobis perpetua in patria. *Expositio articuli.*

¶Primum argumentnm sancti Thomę est. Effectus proportionatur causæ: hoc autem sacramentum conuenit viatoribus, quibus datur causa sustinendi vitam huius seculi: viatores autem non sunt capaces gloriæ: ergo virtute huius sacramenti non confertur. Respondetur, quòd per hoc sacramentum adipiscimur gloriã, sicuti per passionem Christi, *1. Argumẽ.*

sti,cuius virtute operatur:per paſsionem autem nō illico introducimur in gloriam, imò vt ait ad Roma.8.Paulus.Oportet nos prius in hac vita Christo compati,vt in futura cū ipso conglorificemur.Hoc ergo sacramentū est causa gloriæ,quatenus est viaticum subsidium sustentandi spiritualem vitam per quā peruenimus ad gloriam.In cuius figuram legitur.3.Reg.19.quòd Helias comedit & bibit & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus,& quadraginta noctibus vs-
2.Argumē. que ad mōtem Dei Oreb,quo celsitudo gloriosę contemplationis designatur. ¶Secūdò arguitur.Multi accipiunt hoc sacramētum, qui nunquam ad gloriam peruenient,vt.21. de ciuita.Dei,author est Augusti. ergo effectus eius non est adeptio gloriæ.Negatur cōsequentia:nam sicut paſsio Christi per se sufficiens est,vt per illam quisq; gloriam adipiscatur,si bene se ad illā accōmodauerit:sic & hoc sacramentum.Si quibus ergo non prodest,nō est ex defectu ipsius,sed ex eorū culpa.Vnde super Ioan.idem August.Multi,inquit,de altari accipiunt,& accipiēdo moriū-
3.Argumē. tur.Panem ergo cælestem spiritualiter manducate,innocētiam ad altare portate. ¶Tertiò arguitur.Maius nō efficitur à minori:maius aūt est Christo in cælo sub propria specie frui, quod pertinet ad gloriam, quàm ipsum sub aliena in sacramēto percipere:ergo hoc non est illius causa.Respondetur ad maiorem,quòd licèt maius à minori nō fiat tanquam à causa principali, fieri tamen potest tanquam ab instrumēto,per asciam enim fit statua:sic ergo per sumptionem sacramenti instrumētaliter adipiscimur gloriam, quam Deus nobis confert.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm effectum huius sacramenti sit remiſsio peccati mortalis.

Sequitur de tertio effectu,qui est expulsio mali: scilicet, peccati mortalis,vtrùm hoc conueniat eucharistiæ sicut baptismo & pœnitentiæ,quæ est absolutio peccatorum. Ad quod per distinctionem respōdetur quatuor conclusionibus.Sacramētum enim hoc considerari potest aut secundùm se,aut re-
1.Cōclusio. spectu suscipientis.
¶Est ergo prima conclusio.Secundùm se cōsideratum virtutem habet remittendi quæcunque peccata.Probatur,quia est instrumētum paſsionis Christi, quæ omnia peccata delere sufficit,nisi obstaculum inueniat.
¶Secunda conclusio.In eo,qui sacramentū recipit cū scientia peccati mortalis nullā operatur remiſsionem,imò culpam accumulat. 2.Cōclusio.
Probatur primò ex illo.1. Corinth.11.Qui manducat & bibit indignè,iudicium sibi mā ducat & bibit.Vbi glossa. Ille manducat & bibit indignè,qui in crimine est,aut irreuerēter tractat,qui ideo iudicium manducat & bibit:scilicet,condēnationem.Et cōfirmatur ratione.Sacramentum hoc eo quòd datur in nutrimentum,est sacramentum viuentium, quibus solùm nutrimentum competit: ergo quicunque accedit cum conscientia peccati mortalis obicem opponit sacramento, tum quia nō viuit,tū quia vniri non potest Christo tanquā eius membrū,qui est effectus sacramenti, & ideo tanquam indignus susceptor iniuriam irrogat sacramento,atq; adeò veniam non obtinet,sed sumendo peccat. Vnde in lib.de ecclesiasticis dogmatibus. Si mens in affectu peccādi est,grauatur magis eucharistiæ perceptione,q̄ purificetur. ¶Ad explicandam autem conclusionem, adhibētur aliæ duæ. ¶Tertia ergo est.Hoc sacramē- 3.Cōclusio.
tum operari contingit peccatorum remiſsionem dupliciter,vno modo dum recipitur in voto:scilicet,dum quis iustificatur aut per baptismum,aut per confirmationem,vtrobique enim includitur eius votum,ceu omniū sacramētorum finis.Operari enim remiſsionem peccatorum,est primam gratiam conferre,qualis per huiusmodi iustificationem confertur. ¶Quarta conclusio.Secundo mo- 4. Cōclusio
do hoc sacramentum in re susceptum cōferre potest primam gratiā,atq; adeò remiſsionem peccatorum,dum quis accedit in peccato mortali,cuius tamen nec consciētiam habet nec affectum,vt putà si accedat attritus putans se esse contritum,aut si sine culpa est oblitus alicuius mortalis. Tunc enim sacramentum hoc charitatis contritionem perficiet & remiſsionem operabitur.
¶Tres primę conclusiones apud catholicos adeò sunt peruiæ,vt nulla indigeant discuſsione,sed soli hæretici,qui negant sacramenta conferre gratiam,negant subinde per aliquod eorum conferri remiſsionem peccatorum, sed peculiariter qui negant Christum contineri hìc secundùm veritatē.Subsequen- Expoſitio articuli.

ter nullam huic sacramēto attribuunt culpa rum remissionem, in quorū numero est Oecolampadius, cōtra quē lib. 2. de sacramento eucharistiæ. capit. 8. disputat Clichtouæus.

August. ¶ Cæterùm testimonium illud Augustini de ecclesiasticis dogmatibus cap. 53. quod refer tur de cōse. dist. 2. can. Quotidie. Diuus Thomas hîc, ad secundam conclusionem, & Scotus & omnes de effectu peccati mortalis intelligunt, qui quidem aggrauat sumentis cul pam, sed non desunt qui illud intelligant de affectu peccandi venialiter, propterea, quòd ait inferiùs, De illo dico, quē capitalia & mor talia peccata non grauant. Certiùs tamen est intelligi de affectu mortali, vt intelligitur a S. Thoma: nan affectus venialium non obstat effectui huius sacramenti, vt art. 8. per aliam autoritatē eiusdem Augustini cōstabit. Hūc autem locum art. 8. perpendemus, vbi disputabitur vtrùm affectus peccati venialis impe diat effectum huius sacramenti. ¶ Quarta verò conclusio disputationem nobis prolixiorē aperiebat de accedente ad hoc sacramētū in peccato de quo est solū attritus, quomodo tūc non modò non peccet, verū & gratiā suscipiat, qua veniā obtineat. Sed ne toties eādem rem tangamus, hæc disputatio vsq; ad quæstionem subsequentem. ar. 4. reseruetur, vbi de accedente in peccato explorabitur an peccet.

Primum argumentum. ¶ Primum argumētum S. Thomę est. Ecclesia in quadam collecta petit. Sit hoc sacramē tum ablutio scelerum: scelera autem nō sunt, nisi peccata mortalia: ergo illa per hoc sacramentum abluuntur. Respōdetur non esse intelligendum de ablutione eorum, quorū cōscientiam homo ad hoc sacramētum adfert, sed bifariam aliter: scilicet, vt illa abluantur, quorum conscientiam non habemus, iuxta illud Psalmi, Ab occultis meis munda me domine: aut illa, quorum imperfectè dolemus, quē dolorem petimus per sacramentum perfici. Aut denique in hoc sensu petimus ablui, vt robur nobis per sacramentum accrescat.

2. Argumē. ¶ Secundò arguitur. Hoc sacramentum operatur in virtute passionis Christi sicut baptismus: per baptismum autem remittuntur pec cata mortalia, vt suprà dictum est: ergo & per hoc sacramentum, præsertim cùm in forma calicis adhibeatur, Qui pro vobis & pro multis effundetur. Respondetur ad maiorē, discrimen esse inter baptismum & hoc sacramentum, quòd baptismus operatur in virtute passionis Christi tāquam regeneratio spiritualis, quæ scilicet est mutatio de non esse spirituali in esse spirituale: preterea datur per modum ablutionis. Quorum neutrū obstat, quominus possit quis dignè ad ipsum accedere cum conscientia peccati mortalis, dum modò nō habeat complacentiā, vt suprà expositū est, ac perinde optās à suis delictis per baptismum ablui & de morte transire ad vitam. Sed per hoc sacramentum homo suscipit Christi gratiam pro spirituali nutrimento, quod non conuenit mortuo in peccatis: & ideo per se exigit, vt nemo ad ipsum accedat: nisi qui bona fide crediderit se viuere vita gratiæ. Ex natura ergo diuersa horum sacramentorum, diuersas colligitur dispositionis in suscipiente. Ad baptismum nanque sufficit, vt non opponat obicem: ad eucharistiam verò, vt probet seipsum, vt ait Paul. antequàm de pane illo edat, aut de calice bibat.

¶ Tertiò arguitur. Per hoc sacramentū gratia confertur: sed effectus gratiæ est iustificatio à peccatis mortalibus, secundùm illud ad Rom. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsiùs: ergo per hoc sacramētum remittuntur mortalia. Respondetur, quòd licèt gratia per se sufficiat remittere peccata, non tamen actu remittit nisi quando datur prima: hoc autem sacramentum dum re suscipitur, non habet per se conferre primam gratiam, sed augere per nutrimentum. Quare nec per se conuenit ei, peccata remittere, sed per accidēs ratione subiecti: quia scilicet suscipiens putat se carere peccato, quod tamen habet. *Tertium argumentum.*

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm per hoc sacramentum remittantur peccata uenialia.

CVM dictum sit, huic sacramento remissionem mortalium peccatorum non competere, quæritur, an idem sit de venialibus censendum. Et respondetur conclusione diuersa. Hoc sacramentum virtutem habet ad remissionem venialium. Primò probatur autoritate Innocentij libro de mysterio missæ, dicentis, Hoc sacramentum venialia delet, & cauet mortalia. Deinde probatur rationibus duabus, quarum vna sumitur ex natura sacramenti, atque altera ex re ipsius. Natura *Conclusio.*

tura enim sacramenti est suscipientes spiritualiter nutrire: natura autem nutrimenti corporalis est restaurare id, quod quotidie p actionem caloris naturalis deperditur: cùm ergo similiter calore concupiscentiæ per peccata venialia aliquid feruoris charitatis amittatur, fit vt ex natura huius sacramenti eiusmodi venialia remittantur. Vnde Ambro. libro de sacrament. Iste, inquit, panis quotidianus sumitur in remedium quotidianæ infirmitatis. Secundò probatur ex parte rei huius sacramenti, quæ est charitas non solùm in habitu, verùm etiam in actu. Diximus enim artic.1. per hoc sacramẽtum excitari nos ad amoris feruorem: actus verò & feruor charitatis, sicuti per venialia, dum actu committuntur, tepesit, sic cùm complacentiam eorum non inuenit, eadem venialia vicissim delet.

Expositio articuli. ¶Notato in primis discrimẽ hoc, quòd cùm hoc sacramentum in re non habeat per se cõferre primam gratiam, imò illam supponit, non habet per se remittere mortalia, nisi ex sui voto, quod includitur in baptismo. Quare si recipiatur cum conscientia peccati mortalis, illud non remittit. At verò quia peccata venialia gratiam non excludunt, dignè quis cum illis potest ad hoc sacramentum accedere, cui ideo virtute sacramenti remittentur, nisi qui accedit obicẽ adferat alicuius venialis maculæ. Obex enim ille obstabit remissioni illius venialis peccati, non tamen remissioni aliorum: quia venialium peccatorũ possunt aliqua sine cæteris remitti.

Dubitatio. ¶Hæsitabit quis forsan, eò quòd Diuus Thomas videtur peculiariter hunc effectum huic sacramento tribuere, cùm tamen ex altera parte cunctis videatur communis: nam cùm omnia gratiam cõferant, cuius peccatum veniale obex non est, vidẽtur venialia per omnia alia sacramenta remitti. Ad hoc bifariam responderi posset. Primò quòd cùm susceptio aquæ lustralis & episcopalis benedictio, atque alia id genus sacramentalia remittant omnia venialia, quorum complacentiam non inueniunt, absque aliquo eorum dolore, probabile est, vt per omne sacramentum generali ratione gratię pariter remittantur. Nihilominus tum baptismus, tum etiam hoc sacramentum id habet ex sua natura propriè: ille scilicet, quia regenerat hominem in nouam vitam, hoc verò propter rationes in præsentiarum allatas. Attamen & veritati fortè similiùs & menti S. Thomæ viciniùs respondetur negando id omni sacramento conuenire.

¶Arguit nãq; sic primo loco S. Thom. Hoc sacramentum, vt super Ioannem ait August. est sacramentũ charitatis: venialia autem nõ cõtrariãtur charitati: cùm ergo nihil nisi per suum contrarium corrumpatur, videtur hoc sacramentum minimè venialia remittere. *Primum argumentum.* Et respõdet ad minorem, quòd licèt venialia nõ obstent habitui charitatis sicut nec gratię: nihilominus contrariantur actuali feruori charitatis. Vnde cùm ille sit effectus huius sacramenti, per illũ remittuntur. Vult ergo S. Th. nõ remitti venialia per habitũ charitatis aut gratiæ, sed per actum. Cùm ergo per alia sacramenta, si nudam eorum naturam contemplemur, nõ nisi habitus infundatur, nõ habent venialia remittere, preter baptismum, qui est noua regeneratio. Vnde Iulius Papa can. Cũ omne. de consec. dist. 2. Omne, inquit, crimẽ atque peccatum oblatis Deo sacrificijs deletur. Et Gregorius can. Species. huic etiam sacramẽto peccatorum remissionem adscribit. Quòd autem aqua benedicta & alia sacramẽtalia veniales culpas deleant, ex peculiari institutione & intẽtione sortiuntur.

¶Secũdò arguitur. *Secũdum argumentum.* Si per hoc sacramẽtũ venialia remitterẽtur, fieret vt remitterentur vniuersa: quare frequẽter affirmare possemus, nos esse sine peccato, cõtra illud. 1. Ioã. 1. Si dixerimus, ꝙ pc̃tm̃ non habemus, ipsi nos seducimus. Respõdet D. Tho. illud verbũ nõ sic esse intelligendum, quin aliqua hora absq; omni reatu peccati venialis possimus existere: sed sic, ꝙ istam vitã neq; sancti absq; huiusmodi leuibus culpis ducunt. Adde, ꝙ Ioannes nõ dicit nos non posse esse sine peccato, sed ꝙ nemo id debet dicere: quia nescit an alicuius habeat complacentiam, quæ ipsum lateat. Quare licèt quispiam dicat nullius se memorem esse peccati venialis, non se seducit, sed dum pro certo affirmat nullũ habere.

¶Tertiò arguitur. *Tertium argumentum.* Contraria mutuò se expellunt, sed peccata venialia non sunt sacramento cõtraria: qa prohibent neminẽ ab eius perceptione, dicẽte Augustino super illud Ioã. 6. Patres vestri manducauerunt manna in deserto. Innocentiam ad altare apportate: peccata etsi sunt quotidiana, non sint mortifera: ergo venialia per hoc sacramentũ non tolluntur. Respondetur, maiorẽ esse charitatis virtutẽ in bonũ, quæ charitas effectus est huius sacramenti, quàm venialium peccatorũ in malũ. Quare venialia nõ possunt in totum impedire charitatis

ritatis actum, licèt eis quis accedat infectus ad sacramentum: & ideo sacramentũ ipsum illa poterit delere. Complacentia autem venialium impedimento esset ne delerentur.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm per hoc sacramentum tota pœna peccati remittatur.

CVlpam consequitur pœna: & ideo quæritur, vtrùm per hoc sacramentum etiam pœnæ peccatorum remittantur. Ad quod supposita distinctione D. Thomas quatuor conclusionibus respondet. Hoc enim sacramẽtum, vt initio diximus, & in fine dist. 13. quæst. 2. articu. 1. examinabimus, singulare hoc habet, vt sit non solum sacramentũ: sed etiam sacrificium. Habet enim rationem sacrificij inquantum offertur, rationem verò sacramenti inquantum sumitur. Et ideo effectum sacramenti habet in eo, qui sumit: effectum verò sacrificij in eo, qui offert, atque in ijs, pro quibus offertur. Et quidem inquantum sacramentum, operatur vno modo directè, ex vi sacramenti, atque altero ex concomitantia: sicut dictum est de continentia, quòd scilicet sub speciebus panis corpus cõtinetur ex vi sacramenti, sanguis verò ex cõcomitantia. ¶Est ergo prima conclusio. Hoc sacramentum directè nullam habet remittere pœnam, sed solùm ex cõcomitantia. Probatur, sacramentum enim illum habet effectum directum, ad quem institutum est: hoc autem nõ fuit institutum nisi ad nutriendũ hominem, atque adeò ad incorporandum ipsum Christo, sicut membrũ capiti, & ad cõglutinandum ipsum cũ cæteris fidelibus, vt vniantur sicut membra in vno corpore quos quidem effectus & corporale nutrimentum habet: quæ quidẽ ratio nullam includit pœnarum remissionẽ. At quia hæc vnio fit per actum feruoremque charitatis, & huiusmodi feruor nõ solùm veniales culpas remittit, verùm & pœnas quatenus est actus amicitię Dei, ex hac parte per hoc sacramentum non nihil suppliciorũ condonatur. ¶Secunda cõclusio. Non tamen semper remittitur omnis pœna, sed secundùm modum cuiusq; deuotionis & feruoris. Nam cùm non remittatur per habitum, sed per actum, quantus fuerit actus, tanta erit & remissio. ¶Tertia conclusio. Hoc sacramẽtum inquantum sacrificiũ de se habet ꝙ sit satisfactorium pro offerẽte, & pro quibus offertur. ¶Quarta conclusio. Quãuis oblatio ex sui quãtitate sufficiat pro satisfactione totius pœnę, tamẽ in re non habet efficaciã nisi pro ratione & quãtitate deuotionis & feruoris tam offerẽtis, q̃ illorum, pro quibus offertur. Quare non semper satisfacit pro tota pœna. Probatur, quia satisfactio magis attenditur penes deuotionẽ offerentis quàm penes quãtitatẽ rei oblatę, vt patet in illo exemplo Luc. 21. de vidua, quæ cũ non obtulisset nisi duo minuta æra, iudicio Christi pluris fuit ei⁹ oblatio ęstimata, quàm oblationes aliorum, qui pretiosiores nũmos in gazophylacium mittebant.

Eucharistia est & sacrificiũ, & sacramẽtum.

Prima conclusio.

Secunda cõclusio.

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

¶Hic discrimen adnotandũ est, ꝙ cùm hoc sacramẽtum quatenus sacrificiũ, gratiam nõ conferat, fit vt illa ratione neq; vllam operetur culparũ remissionẽ, nisi per modum meriti si offerẽs sit in gratia, vt d. 13. q. 2. ar. 1. explicabimus: quia offert hostiam sanctam. Et ideo hactenus in remissiõe culparũ nulla est habita mẽtio huius sacramenti quatenus est sacrificiũ. Habet autem per se rationẽ satisfactionis pro pœnis culparum nõ tantũ venialiũ verũ etiã mortaliũ, quæ iam sunt per gratiã delete, prodestq; offerẽti, & ꝓ quibus offertur. Et ideo de istis cõclusionibus iterũ nobis dist. 18. inter agendũ de satisfactione, cõmemorandũ est. ¶At verò circa intellectum quartę dubiũ est nõ mediocre, quomodo D. Tho. intelligat oblationẽ huius sacrificij ex sui quãtitate sufficere ad satisfaciẽdũ pro omni pœna: nihilominus nõ esse satisfactoriã nisi ꝓ quãtitate deuotionis offerẽtis, & illius pro quo offertur. Hæc enim verba submouere videtur celebrẽ illã quæstionẽ, vtrùm missa oblata pro pluribus, tantũdem singulis valeat, quãtũ si oblatio pro vno solo fieret. Hác verò quæstionẽ, etsi lib. 9. de Iustit. & iur. q. 2. art. 2. tractauerimus, cũ exactiùs limatiusq; inferiùs dis. 13. quęst. 2. ar. 1. examinabimus. Quare de illa nihil in pręsentiarum. Imò verò cùm illius examen pręsenti cõclusioni nõ parum lucis adferat, illic ampliùs hæc elucebit. ¶Ne tamen hîc nihil dicamus, animaduertendũ est, id quod in hoc sacrificio offertur, esse per se infiniti valoris: est enim corpus & sanguis, quæ cùm sint diuinitati cõiuncta, sunt suppositi infinitè grati, & ideo quantum est de se ad infinitum effectum sufficeret. Attamen quia sacrificium non solùm dicit rem oblatam, sed oblationem: nempe, offeren-

Expositio articuli.

Dubium.

offerētis actum, fit vt quantū ad efficaciam, dum ab hominibus offertur, non habeat nisi taxatum effectum. Sacrificium verò Christi in cruce non tantùm quia id quod offerebat erat infinitum, sed quia ipse offerēs erat suppositum infinitè gratum Deo, fuit simpliciter infiniti valoris: non autem sic dum ab homine puro offertur, licèt per nostrā oblationem illa Christi quo ad efficaciā applicetur, sed crescit valor secundùm deuotionem offerentis. Dum enim duo nummum eiusdem valoris pauperi porrigunt, ille qui ardentiori affectu eum largitur, plus meretur. Et huic veritati seruit exemplum viduę offerentis duo minuta ex maiori feruore: tametsi etiam illic res oblata secundùm proportionem suæ inopiæ erat maior, quàm pretiosior nummus oblatus à diuite. Sic ergo ī proposito, quia res oblata est eadem, quāto sanctiori animo fiat oblatio, erit magis satisfactoria. ¶Sed tamen veritas hæc perspicaciori indiget explicatione. Quæritur ergo, Vtrùm satisfactio in diuersis pensetur solùm ad æqualitatem deuotionis, vt si vnus offerat deuotione vt vnum, & alter vt duo, satisfactio huius sit dupla ad satisfactionem alterius. Apparet enim hanc esse sententiam S. Thomæ: quoniam quantitas deuotionis vnius est dupla ad quantitatem deuotionis alterius. In contrarium tamē est, quòd satisfactio huius sacrificij attendi debet non solùm ex opere operantis: scilicet, ratione meriti, sed ex opere, quod vocāt, operatum: nempe, virtute hostiæ oblatæ: & superiùs dist. 6. inter disputandum de effectibus baptismi diximus, effectum ipsum sacramentalem fieri maiorem in eo qui habet maiorem deuotionē. Quare qui offert deuotione, vt duo, videtur satisfacere, primùm ratione deuotionis in duplo, quàm ille qui offert deuotione vt vnū: & præterea ex opere operato etiā in duplo. ¶Respōdetur primū consultò D. Thomam & graues doctores non esse solicitos tam minutatim istos gradus admetiri. Nā satis est, quòd qui maiorem habet deuotionem, plus participat satisfactionis ratione eiusdem hostię, sed fortè non in eadem proportione: neque virtute meriti neque virtute operis exhibiti: quia nō omnia duplantur. Enimuerò si duo æquè diuites æqualem pecuniam offerant Deo, non ideo quòd Petrus offert duplo maiori deuotione duplicatur ei vel meritum, vel satisfactio: quia est cōsiderāda & deuotio & res oblata; & quia res

Dubium.

oblata non duplicatur, non totum quod facit Petrus duplicatur respectu eius quod facit Paulus: & ideo nec duplicatur satisfactio nec meritū. Vnde D. Tho. solùm dicit quòd magis attenditur animus offerentis, q̃ quantitas oblationis: sed nihilominus attenditur quantitas etiam oblationis. Quare cùm offerentes sacrificium eandem rem offerāt, fit vt quanuis ex deuotione offerentis crescat satisfactio, nō tamen in eadem proportione, qua excedit deuotionem alterius. Et eodem modo diximus de gratia sacramentali, quòd licèt crescat ratione deuotionis suscipiētis, nō tamen ad æqualem quantitatem. Vt si deuotio sit vt decem, sacramentalis gratia crescat vt decem supra illam, quæ datur ratione meriti. Secundò respondetur non esse omnimodam similitudinem inter sacrificium & sacramentum: nam gratia sacramētalis confertur virtute ipsius sacramenti tanquam operis & instrumēti Dei, homine solùm concurrente, vt dignè suscipiat: & ideo crescit secundùm dispositionem subiecti: scilicet, suscipientis: sed satisfactio in sacrificio nō datur tāquam per solum instrumentum Dei, vt homo non faciat nisi dignè recipere: imò est opus ipsius offerentis. Et ideo crescit per eius deuotionē tāquàm per causam agentem. ¶Ex his ergo fit cōsequens tantam esse posse deuotionem offerētis, vt pro vniuersis pœnis & venialiū & mortalium quo ad culpam remissorū quātumuis magna fuerint, virtute huius sacrosancti sacrificij plenissima fiat satisfactio. Id quod D. Thomas insinuat dicens quòd hæc oblatio ex sui quantitate sufficiat ad satisfaciēdum pro omni pœna, nisi ex parte deuotionis quidpiā deficiat. Sed hæc loco citato dist. 13. fulgentiùs elucebunt, vbi præter satisfactionem, alios effectus sacrificio conuenire mōstrabimus.

Discrimē inter effectus sacramenti & sacrificij

¶Primum argumentum S. Thomæ est. Per hoc sacramentū, sicut per baptismū, communicatur nobis effectus passionis Christi: sed per baptismū recipit homo plenissimam remissionem peccatorum quo ad culpam & pœnā, vt suprà dictum est: ergo & per hoc. Negatur consequentia: nam cū baptismus sit regeneratio, vt per quem cōmorimur Christo, & resurgimus in nouam vitam, per se institutus est in remissionē totius culpę & pœnæ: hoc autē quia non est nisi in nutrimētū, nō habet illū effectū remittendi pœnas, nisi secundū quantitatē deuotionis, per quam fit spiritualis

Primum argumentum.

Secundũ argumentum. spiritualis nutritio. ¶Secundò arguitur. Nihil in sacrificiis maius esse potest, quàm corpus & sanguis Christi, vt ait Alexander Papa de consecra. dist. 2. can. Nihil. per sacrificia verò veteris legis homo satisfaciebat pro peccatis suis, iuxta legem Leui. 4. & 5. Si peccauerit homo, offerat hoc vel illud pro peccato suo, & remittetur ei: ergo per hoc sacramentum plenissima fiet remissio. Responsio Sanct. Thomę est nimis compēdiosa, & ideo notato discrimen, quòd in antiqua lege sicut nullum erat sacramentum, quod virtute operis conferret gratiam (licèt in circūcisione conferretur virtute fidei) ita nullum erat sacrificium, quod ex opere (quod aiunt) operato aliquam haberet satisfactionē: quia non erant instrumenta passionis Christi, sed merę protestationes fidei eius venturi: quare solùm per modū meriti operantis & augebant gratiam, & satisfaciebant ꝓ culpis. Quapropter hoc nostrum sacrosanctum sacrificium longissimè illis antecellit, non solū in re oblata: quia illi offerebant animalia, nos verò corpus & sanguinem Christi, eius diuinitati coniuncta, verū & in satisfactione virtute operis operati, quæ illìc nulla erat. Applicabantur nihilominꝰ certis peccatorum speciebus expiandis certa sacrificia, vel propter adaptationem rei oblatæ ad culpam, vel propter repræsentationem ecclesiæ nostræ, in cuius figura omnia illis contingebant. Respondet ergo Sanct. Thom. ad minorem, quòd reliquæ oblationes tam veteris legis quàm nouę nō solùm non per se operantur ad remissionem totius pœnæ, verùm neque adæquant virtutem huius nostri neq; quantum ad quantitatem rei oblatę, neq; quātum ad deuotionem offerentis, quæ innititur intentione ecclesię. Et nihilominus ex defectu deuotionis offerentium, vel illorum pro quibꝰ offertur, euenit vt nec hoc sacrificium pro tota poena satisfaciat. ¶Et similiter respondetur ad tertiū quando arguitur. Per hoc sacramentum aliquid de reatu pœnæ dimittitur, quapropter pœnitentibus solent in satisfactionem iniungi eleemosynæ pro celebratione missarum: ergo qua ratione remittitur aliquid, remittitur totum. Negatur enim consequentia. Defectus quippe non accidit ratione sacrificij, sed ex tepore deuotionis. ¶Sed arguis. Tam multa esse possent tamque nefanda hominis flagitia, vt vnum sacrificium, quantacunque deuotione oblatum, non sufficeret ad satisfaciendum pro omnibus. Negatur assumptū: imò tanta esse posset deuotio non solùm sacrificij, verùm etiam contritionis, vt vna ad plenam omnium criminum satisfactionem sufficeret.

Satisfactio ꝑ euch. qualis & quāta egregiè.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm per hoc sacramentum præseruetur homo à peccatis futuris.

QVÆrit vtrùm nō solū respectu preteritorū, verū etiā respectu futurorū criminū habeat hoc sacramētum efficaciam. Et respōdetur hac affirmatiua cōclusione. Hoc sacramentum inter alios effectus, hunc etiam habet, vt à peccatis in posterum præseruet. Cōclusio hæc primùm elicitur ex verbis Christi Ioan. 6. Hic est panis de cœlo descendens, vt siquis ex ipso manducauerit non moriatur: quod cùm planum sit nō intelligi de morte corporali, fit vt intelligatur de morte spirituali, quæ fit per peccatum. Secundò patet ratione. Cùm enim peccatum sit quędam spiritualis mors, fit vt queādmodum corpus à morte, sic & anima præseruetur à peccato, præseruatur autem corpus bifariam. Vno modo interiùs contra illa, quæ intrinsecus sunt causa mortis, & sic præseruatur per corroborationem cibi & potus, quibus reficiuntur humidi ruinæ, quæ fiunt per actionem caloris naturalis, & per medicamenta, quæ morbis obsistūt. Et alio modo defenditur homo per arma & munimenta exteriora aduersus hostes, qui causa esse possunt violentæ mortis. Vtroque ergo modo hoc sacramentum nos à peccato tuetur. Primùm: scilicet, per hoc quòd nos cum Christo per gratiam conglutinat, ac subinde spiritualem nostram vitam corroborat tanquam cibus & potus, & spiritualis medicina: nam vt est in Psalmo, Panis cor hominis confirmat. Vnde August. super Ioan. Securus, inquit, accede, panis est, non venenum. Altero etiam modo tanquam signum passionis Christi, per quam dæmones victi sunt, aduersus eosdem nos dæmones cōmunit, infestissimas eorum pugnas propulsando. Vnde Chrysostom. super Ioan. capit. 6. Vt leones, inquit, flammam spirantes, sic ab illa mensa discedimus terribiles effecti diabolo.

Conclusio.

¶Effectus

Expositio articuli. ¶Effectus hic huius sacramenti attenta meditatione contemplandus est: videlicet, quẽadmodum per se propriè & inter omnia singulariter hoc sacramẽtum, nostram habeat spirituale vitam perpetuare, si nos semper ipsum pro rei dignitate susciperemus & tractaremus. Hic enim est legitimus illorũ Christi verborũ sensus Ioan. 6. Hic est panis, qui de cœlo descẽdit. Non sicut manducauerunt patres vestri mãna & mortui sunt. Qui manducat hunc panẽ viuet in æternum. Hoc est, quoniam manna non erat, diuinitus missum nisi in subsidium tẽporalis vitæ, quæ suapte natura finitur, manducantes tandem mortui sunt. Hic autem meus panis, quia præsidium est spiritualis vitæ, quæ per se est perpetua, neq; per corporis mortem interpolatur, virtutem habet eãdem cibandi, & à morte peccati tuendi. Et accedit ratio, quòd cùm eadẽ via tum intrinsecus per sensuales carnis illecebras, quæ secundùm Paulum cum spiritu continẽter colluctatur, tum extrinsecus per dæmonum prælia oppugnetur, cõtra vtrunque hoc sacrmentum vigorem habet. Nam cum, vt ait Aristote. eisdem nutriamur & simus, & per hoc sacramentum corpore & sanguine Christi indies nutriamur, deberemus, nisi nostra nos nequitia comprimeret, & potissimùm sacerdotes, per cõtinuam huiusmodi nutritionem in Christum adeò esse cõuersi, vt nihil in nobis nisi ipse viueret, ac subinde eius spiritus, cui adeò nullus carnalis insultus præualere posset. Ad hæc, licèt reliqua sacramẽta in virtute passionis Christi operentur, hoc tamen quatenus sacrificium, ipsissima est eius imago, vbi sacerdos Christum repræsentãs ipsius corpus immolat. Quare nõ tantùm quasi crucis signaculo, sed quasi ipso crucifixo Christo, angelorumque comitatu sacramẽto isto dæmones abigũtur. Quapropter impudẽtia nefanda est tum aliorum fidelium ad sacramentum hoc indies accedentium, tum præsertim sacerdotum, qui quotidie hoc pane cœlesti victitantes, vlli vel carnis vel dæmonis prelio succumbant.

Primum argumentum. ¶Est ergo primum argumentũ S.Th. exaggeratione dignũ. Arguit siquidem. Permulti hoc sacramẽtũ quotidie sumentes, indies in crimina prolabuntur, quod, si à peccatis præseruaret, non accideret: non ergo hic est eius effectus. Sed nihilominus respondet, ꝙ effectus huius sacramẽti, (quæ cuiuscunque causæ actiuæ generalis conditio est) recipitur in homine ad modum ipsius recipientis. Vnde quia homo suapte natura liber est, liberũq; eius arbitrium in hac vita nõ est in bonum confirmatum, licèt sacramentum per se virtutẽ habeat ipsum in bono seruandi, non tamen potestatem tollit, quin possit esse in malum flecti. ¶Secundò arguitur. Eucharistia est sacramentum charitatis: charitas autem nõ videtur à futuris peccatis præseruare, quãdoquidẽ per peccatũ amittitur: ergo hoc sacramentum non præseruat à peccatis. Respõdetur negata minori: imò charitas suopte ingenio & virtute à peccato præseruat, iuxta illud ad Roma. 13. Dilectio proximi malũ nõ operatur. Sicuti & gratia eo quòd est semen gloriæ, secundùm illud. 1. Ioan. 3. Omnis, qui natus est ex Deo peccatum non facit: quoniam semẽ ipsius in eo manet, & non potest peccare, (scilicet mortaliter) quoniã ex Deo natus est. At quoniã forma recipitur in subiecto per modũ suscipiẽtis, fit vt ratione humanæ libertatis habeat, tã charitas quã gratia in hac vita, vt sint mutabiles, & amissibiles, quousque in patria liberum nostrum arbitrium confirmetur in bonum. ¶Tertiò. Origo peccati in nobis est lex peccati: scilicet, sensualitatis cõcupiscentia, quæ vti ait Pau. ad Ro. 7. est in membris nostris: sed mitigatio fomitis quæ est eiusmodi lex, non ponitur effectus huius sacramenti, sed baptismi: ergo præseruare à peccatis illi potius cõgruit, quàm eucharistiæ. Respõdetur, quòd licèt baptismus directè habeat diminuere fomitem, eo quòd ex originali culpa, quam baptismus delet, relictus est: eucharistia tamen, quia tanquam nutrimentũ directè habet cõfirmare cor: scilicet, volũtatẽ, cõsecutiuè habet remittere fomitẽ. Vnde lib. 83. quæst. Augu. Augmentũ inquit charitatis est diminutio cupiditatis.

2. Argumẽ. *Tertium argumentum.*

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm hoc sacramentum prosit alijs quàm sumentibus.

CVM nullum aliud sacramentum alijs quàm sumentibus prosit, quæritur, vtrùm Eucharistia hoc habeat singulare vt alijs prosit. Et respondetur per distinctionem duabus conclusionibus. Est enim, vt dictum est, huic sacramento, singulare, vt sit non tantùm sacramentum, verùm & sacrificium. In

Eucharistia est sacramẽtum & sacrificium.

Inquantum enim in eo repræsentatur Christi passio, qua, vt habetur ad Ephesi. 5. obtulit se hostiam Deo, habet rationem sacrificij. Inquantum verò per ipsum traditur inuisibilis gratia sub visibili forma, habet rationem sacramenti. ¶Est ergo prima conclusio. Hoc sacramentum sumentibus quidem prodest, non solùm per modum sacramenti, quia cōfert gratiam, verùm & per modum sacrificij, eo quòd pro omnibus sumentibus offertur. Id quod illis verbis canonis significatur. Quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctū filij tui corpus & sanguinem sumpserimus, omni benedictione cœlesti & gratia repleamur. ¶Secūda cōclusio. Alijs verò, qui non sumunt, prodest per modum sacrificij inquantum pro salute eorum offertur, iuxta verbum eiusdem canonis. Memento domine famulorum famularumq; tuarum, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt pro se suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suę. Atque vtrunque proficiendi modum expresit dominus Matth. 26. & Luc. 22. dicens, Qui ꝓ vobis (scilicet sumentibus) & pro multis (scilicet alijs) effundetur in remissionem peccatorum.

Prima conclusio.

Secunda cōclusio.

Expositio articuli,

¶Quæstio hæc satis art. 5. explicata est. Vnde colligitur inquantum sacrificium non omnibus æqualiter ꝓdesse quoad satisfactionem, etiam si æqualem habeāt deuotionem, sed illis ampliùs, pro quibus singulariter offertur, scilicet, qui vel eleemosynam pro missa obtulerunt, vel ex alia particulari causa singulari intētione à sacerdotibꝰ designati sunt. Quapropter falsa est illorum sacerdotū existimatio, qui arbitrantur satis esse in genere offerre pro illis, quibus magis tenentur. Imò quamplurimum cōducit singulariter pro aliquo offerre: qđ patet ex ritu ecclesię, quę nō sine causa expresse nominari iubet Papam, episcopum, & regem &c. ¶Sed percontaris, vtrùm inquantum sacrificium solùm prosit per viam satisfactionis: nā postquàm illa ratione gratiam non confert, videtur aliter nō prodesse. Respondetur prodesse etiam offerentibus per modum meriti de condigno si sint in gratia. vt distin. 13. quæst. 2. art. 1. mōstrabimus. Illis verò pro quibus offertur possunt ijdem offerentes mereri de congruo melius quàm per alia opera per hoc sacrificium bonum motum in Deum, & resipiscētiam à peccatis eorumque à Deo veniam: atque alia id genus beneficia & subsidia. Nam inter omnes orationes & sacrificia, hoc vt est excellentissimum, ita & efficacissimum, & Deo acceptissimum. Quocirca non solùm ad satisfaciēdum pro alijs, verùm & ad reuocandum illos in viam salutis, atque ad alias commoditates tam spirituales quàm temporales, quę cadunt sub merito de congruo, preclara religio est & pietas missarum sacrificia offerre, vt sanctus ecclesiæ ritus attestatur, qui illa solēnia pro pace, pro fidei tutela, pro peccatoribus, & pro alijs multis temporalibus celebrat.

Error sacerdotum.

Percōtatio.

¶Arguit nihilominus primo loco. S. Thom. Hoc sacramentū est vnius generis cum alijs: alia non prosunt nisi sumentibus: ergo neq; hoc, sed iam responsum est, habere præ alijs vt sit sacrificium. ¶Secundò, effectus huius sacramenti est adeptio gratiæ & gloriæ, & remissio culpæ ad minus venialis, si ergo alijs quàm sumentibus prodesset, cōtingere posset, vt quispiam propria actione vel passione ob id solùm quòd alius pro ipso sacrificium offerret, adipisceretur gratiam & gloriam ac remissionem culpæ. Respondetur egregiè cōsequētia perempta. Etenim sicut passio Christi vniuersis quoad sufficientiam prodest ad hos effectus obtinendos, nihilominus quantum ad efficaciam effectum non habet, nisi in illis, quibus per fidē & charitatem eadem applicatur passio: ita & hoc sacramentum, quod est eiusdem passionis memoriale, non habet effectum nisi in illis, qui per eosdem actus vel habitus eidem sacramento coniunguntur. Vnde Augu. ad Renatum. Quis, inquit, offerat corpus Christi nisi pro ijs, qui sunt membra Christi? Quare in canone non oratur pro eis, qui sunt extra ecclesiā. Neque verò in illis, quibus prodest æqualē habet effectū: sed secūdùm quātitatē deuotionis, vt dictū est. ¶Contra hanc vero solutionem existunt duo argumenta. Primum quòd sequeretur hoc sacrificiū nemini prodesse, nisi haberet tunc actualē deuotionem, atque adeo eius satisfactio nō prodesset illis, qui vel dormiunt, vel ignorant hoc sacrificium pro ipsis offerri, quod est contra ritum ecclesiæ. Secundò, quod sequeretur nunquam licere offerre missam pro infidelibus, aut hæreticis: & tamen reperi nonnullos sic esse affectos ad infidelium conuersionem, vt missas faciant pro illis offerri. Ad primum negatur consequentia: non enim requiritur actualis tunc attentio

Primum argumentum.

Secūdum argumentum.

August.

Cōtra solutionē arg.

Secundum.

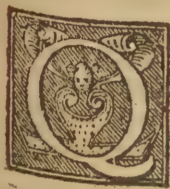
Soluitur primum.

attētio & deuotio in illo, pro quo offertur, sed vt satisfactio illi prosit, satis est quòd sic in gratia, vt dicemus in quæstione de satisfactione, per quam vnitur sacramento, sed per viā meriti de congruo nemini proderit, nisi faciendo quòd tum vel postea habeat bonū motum in Deum. Ad secundum, cōceditur illatum: scilicet, non posse autoritate publica ecclesię, qua vtitur in sacris sacerdos, offerri sacrificiū altaris pro infidelibus: quia non sunt eius fructus capaces, atque adeò nec ꝓ hæreticis, quia fide carent. Imò neq; pro excōmunicatis, quia ecclesia prohibet. Nisi in die parasceue, quādo speciali gratia ecclesia omnes in horam absoluit, vt possit pro eorū conuersione orari. Orationibus tamē priuatis, atq; alijs diuersis oblatiōibus, cuiuis licet pro huiusmodi infideliū conuersiōe preces Deo fundere. ¶Tertiò arguitur, si hoc sacrificiū prodesset alijs, sequeretur quòd magis alicui prodesset, si multi pro eo sacramētum sumerēt, aut si sacerdos multas offerret & sumeret hostias pro illo. Respondetur, ꝙ cùm sumptio ad rationē sacramenti pertineat, ex hoc quòd vnus vel plures sacramētū sumāt nullū iuuamētū alijs accrescit. Neque verò ratione sacrificij per hoc quòd sacerdos plures hostias, vel offerat vel sumat, sicut nihil prodest quòd multum, vel parū vini consecret: quia vnum est sacrificiū. Si autem missę multiplicarentur, multiplicarētur & fructus. Et eadem ratione si idem sacrificiū nō solū sacerdos, sed plures adstātes, & eleemosynā conferentes, offerrēt pro aliqua necessitate, plus ꝓdesset, quàm si vnus vel pauciores offerrent, cæteris paribus. Et pariter quò offerentes maiore charitate feruēt aut maiorem conferunt eleemosynam, auctiùs prosunt.

Tertium argumentum.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrùm per veniale peccatum impediatur effectus huius sacramenti.

Quæritur tādem de impedimēto, quod ꝓuenit ex peccato veniali. Ad quod D. Tho. supposita distinctiōe tribus respōdet cōclusionibus. Peccatū enim veniale aut cōsideratur vt iam præteritum, solū reatum relinquēs, aut in actu: scilicet, ꝙtūc exercetur dum sacramētū sumitur: videlicet, vt si quis accedat cū cōplacentia peccati, aut proposito peccandi, aut quòd sumptio ipsa sit veniale peccatū: scilicet cùm quis accedit ꝓpter vanam gloriam. ¶Est ergò prima conclusio. Peccata venialia sub priori ratione: scilicet, quia solùm durāt secundùm maculam, nullo modo impediūt effectum huius sacramenti, quia nō obstant gratiæ. Imò vt art.4. probatum est, vsu venire potest, vt quis accedens cum multis, quæ cōmiserat, venialibus, ea deuotione hoc sacramentum suscipiat, vt omnia ei cōdonentur. Et hæc conclusio cōfirmatur tertio argumento S. Thomæ. Nihil enim quod remouetur per actionem alicuius causę potest impedire eius effectū: peccatum veniale præteritū remouetur per hoc sacramentum, ergo eius effectum non impedit. ¶Secunda conclusio. Peccata venialia in actu licèt non ex toto effectum huius sacramēti impediant, impediunt tamen ex parte. Enimuerò, vt art.1.ad.2. argumentū mōstratum est, duplex est huius sacramēti effectus: scilicet, habitus tam gratiæ, quàm charitatis, & actualis refectio spiritualis dulcedinis per actualem deuotionem. Cùm ergo peccata venialia mētē distrahāt ab attentione & actuali deuotione sacramenti, fit vt hūc effectum impediāt. Et confirmatur conclusio autorite Damasceni lib.4.cap.14. vbi hoc sacramētum cum ignito carbone cōfert. Ait siquidē, Diuinū carbonē, (hoc est ignitū desiderium sacramenti) suscipiamus, vt ignis in nobis desiderij assumens ex illo carbone (hoc est ex sacramēto) ignitionē, comburat peccata nostra, & illuminet corda nostra: Et participatione diuini ignis igniamur & deificemur. Cùm ergo ignis desiderij nostri per peccata venialia, quæ feruorē charitatis tepefacit, impediatur, fit vt huic sacramēti effectui peccata obstent venialia. ¶Tertia conclusio. Per huiusmodi peccata in actu non tollitur augmentū habitualis gratiæ & charitatis. Hāc tanquā per se notā relinquit, ob id quòd peccata venialia non sunt obices gratiæ.

Prima cōclusio.

Secunda cōclusio.

Tertia conclusio.

¶Duæ priores cōclusiones ab omnibus vno animi cōsensu appobātur. Tertiā verò Dn̄s Caietanus, negat. Is nanq; super ar.1. præsentis quæstionis singularē de hac re sustinet opinionē, quā, quia hîc D. Tho. ei planè aduersari videtur, hucusq; distulimus examinādā. Opinio ergo Caieta. in his ꝓpositionibus cōsistit. Prima ad ꝑcipiēdū effectū huius sacramēti quęcūq; (generalissimè nāq; loquitur) requi-

Expositio articuli.

requiritur,vt sumatur cũ actuali deuotione. Itaq; qui propter peccata venialia vel aliam ob causam distractus ipsum sumit, nullũ tũc sacramẽtalem effectum percipit. Et quidem in hac propositione videtur ei fauere Durandus in.4.dist.12.quęst.4.in solutione.3.quanquam non sic loquatur generaliter,quòd impediatur omnis effectus,sed augmẽtum gratiæ.& Bonauẽtura ead.dist.art.vlt.q.1.eodẽ alludit.

Secũda propositio.

¶Secunda propositio, in qua Caietanus atque in omnibus,quæ subsequũtur singularissimus est.Si in eo qui sic distractus accedit post sumptionem deuotio sacramenti superueniat, tunc effectus sacramẽtales suscipiet, quos recepisset si sacramentum cum simili deuotione susciperet. Ex quo ipse infert,quòd si quis attritus sine actuali deuotione accedat ad sacramentum,dignè tamẽ putans se esse contritum,non fiet tũc ex attrito contritus,sed postea quãdo deuotionem habuerit.Pari modo si accedat in gratia,nõ recipiet tunc augmentum,sed postea.Atq; idẽ censet de omnibus effectibus sacramẽti: qui sunt adeptio gloriæ,remissio peccatorum,& præseruatio à futuris. Censet enim istos effectus ex illo priori pendere:scilicet,ex actuali deuotione & refectione:quare nisi illo percepto reliqui non percipiuntur.

Ratiões Caietani.

Rationes eius sunt istæ. Prima est autoritas D. Thomæ in 4.dist.12.q.2.ar.1.quęstiũc.3.vbi ait,augmẽtum gratiæ impediri per distractionẽ & defectũ actualis deuotionis,& singulariter per peccata venialia.Secundò arguit,quia si absq; actuali deuotione augeretur per quotidianum sacramentum habitus gratiæ & charitatis,maior esset gratia & charitas sacerdotum quotidie in gratia celebrantium, quàm rationabile sit credere:nam cùm amor,vt ait Gregor.nõ sit ociosus,sed operatur magna si est, deberet tam ingens charitatis habitus per heroica opera foras prodire,quod tamen experientia non attestatur.¶Tertiò arguit ex ꝓpria ratione sacramẽti. Datur enim,vt dictũ est,per modum cibi & potus, iuxta verbum Domini.Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: ergo nec confert nec auget gratiam nisi per modum nutritionis: nutritio autem est actus vitalis: ergo hoc sacramentum nõ auget gratiam nisi adsit actualis deuotio.Et confirmatur ex eo,quod ar.4. diximus:scilicet,peccata venialia non remitti in hoc sacramẽto nisi per feruorem charitatis & per viã nutritionis, qua restauratur deperditum.

Solutio. 1. arg. Caiet.

¶Veruntamen his non obstantibus opinio hæc,non intelligo, quo possit ꝓtegi probabilitatis clypeo.In primis enim,vt ad primum eius argumentum respõdeamus, quicquid D.Tho.in.4.vt nonnunquam solet cum vulgo fuerit opinatus,in pręsentiarũ clarissimam ponit tertiam conclusionem,quod per peccata venialia non tollitur augmẽtum gratiæ.Neq; Glossa Caietani vllo potest colore adaptari.Ait enim, ꝙ loquitur D. Tho. de gratia in habitu, hoc est, in aptitudine & virtute:quia scilicet sic distractus absq; deuotione suscipit sacramentum, vt virtute cuius postmodum adueniente deuotione augebitur gratia. Hæc inquã, glossa nequaquã hîc habet locum: quoniam cùm S.Tho. distinguat duos effectus sacramenti, qui sunt habitus & actus, manifestè accipit habitum pro illo,qui infunditur animæ. Atque adeò subdens,per peccata venialia impediri actualem deuotionem & non augmẽtum habitus, planè docet eiusmodi habitus augmentum non pendere ex actuali deuotione. ¶Secundò arguitur. Hæc est generalis conditio omnium aliorum sacramentorum, vt accedenti in gratia per solam sui susceptionem illã augeant, quãdo non inueniunt obicem,& illũ effectũ habẽt ex opere operato secluso alio merito operanntis,quàm quòd actu libero sacramẽtum suscipiat. Cur ergo sacramento eucharistiæ conditio hæc denegetur & auferatur?

¶Tertiò,illud suspendiũ sacramẽti,vt dũ deuotio in susceptione defuit,post tempus adueniens eundem effectum redire faciat,res inaudita est, & videtur eam autor ad mitigandum rigorẽ suæ opinionis excogitasse. Adde quòd contingere tunc posset,vt decies homo absque gratię augmento sacramẽtum sumeret,qui tamẽ adueniente post mẽsem vnica tenui sacramenti deuotione,omnia simul cremẽta gratiæ susciperet,quibus fuerat fraudatus:quod nõ videtur rationi consentaneũ.

¶Quartò contra illud consequens,quod cõcedit: scilicet, quòd suscipiens sacramentum bona fide attritus sine deuotione nõ tũc, sed postea adueniẽte deuotione suscipiat primã gratiam arguitur. Peccatum mortale non remittitur nisi vel per legitimam cõtritionem, vel per illam adiuncto sacramento:in huiusmodi autem homine nunquam fuit legitima per se contritio:ergo si tunc quando suscipitur sacramentum per eius susceptionem ille non fit contritus,cum postea deuotio nec sit susce-

susceptio sacramenti, neque actus pœnitentiæ, nũquam per illã cõferetur prima gratia, Præsertim, quòd vt supra dictũ est, nec Caietan⁹ (inficiatur, solius est cõditio baptismi, vt eius prohibitus effectus, posteà recedẽte fictione redeat. Neq; verò fictio, quæ illum impedit effectũ postea tollitur nisi per actũ pœnitentiæ. ¶Quintò. Cùm oĩa sacramẽta sola sui ipsorum susceptione faciant ex attrito contritum, cur hoc denegandum est huic sacramento? ¶Et sextò vrgentiùs arguitur? Certè si peccata venialia, aut distractio deuotionis impedimentum esset recipiendæ, aut augendæ gratię: tunc sic recipere sacramentum peccatum esset mortale: quia opponeretur obex gratiæ. Quod certè non solùm inopinabile est, verùm & assertum temerariũ. ¶Postremò deniq; arguit. Opinio hæc grauem inijcit scrupulum. Permultis nanq; accidit, vt nec dũ sacramentũ sumũt, nec posteà actualem habeant deuotionẽ: inter quos maximè sunt phrenetici, quibus quæst. proxima monstrauimus exhibendum esse hoc sacramentum: quare orbarẽtur gratiæ augmẽto, & nõnunquam attriti sumentes priuarẽtur prima gratia. Est ergo conclusio S. Thomæ, eademq; vera, quam indubius in.4.q. de eucharistia arti.1. Adrianus amplexatur, ꝙ per peccata venialia, & quomodocunq; per absentiam deuotionis nihil habitualis gratię aut charitatis impeditur, sed actualis tãtùm refectio spiritualis dulcedinis. Et ratio est plana: quia refectio, & dulcedo dicit actũ gustãdi sicut gustare, & ideo cõtradictio est, vt sine actuali deuotione, & actu cõtingat actualis refectio & dulcedo: esset em̃ habere actũ sine actu.

Certa sententia.

Primum argumentum.

¶Atque id ipsum S. Tho. asserit in solutiõe primi. Allegat siquidem Augustinum sup illud Ioan.6. Patres vestri mãducauerũt mãna. &c. & refer. can. Panem. de conse. d.2. vbi ait, Panem cælestem spiritualiter manducate, innocentiã ad altare portate: peccata etsi sunt quotidiana, nõ sint mortifera. Et similis est autoritas Hilarij can. Si nõ tanta. de consecra. dist.2. vbi ait. Si nõ tanta sunt peccata, vt quis excommunicetur, non debet se à medicina corporis, & sanguinis subtrahere. Ex quo videtur colligi peccata venialia nõ impedire sacramenti effectum. Ad quod respõdet D Tho. ꝙ qui cum actu venialis peccati ad hoc sacramentũ accedit, habitualiter qdẽ manducat sacramentũ, hoc est, augmentum gratiæ suscipit, nõ tamen actualiter manducat: quia non actu gustat sacramẽti dulcedinem & refectionem. Certè sentẽtia est clara quæ ex Augustino, & Hilario colligitur. Et Caietan⁹ ipse fatetur in superficie nostrum sensum exhibere. Excogitat tamen tres vel quatuor modos aliter exponẽdi, & tãta sensuum multiplicatione testatur nullum esse alium legitimum. ¶Idemq; S.Th. affirmat in solutiõe secũdi, quod est huiusmodi. Hoc sacramẽtum non est minoris virtutis quàm baptismus: ille autẽ per solam fictionem, vt suprà dictũ est, impeditur: quia vt Sapien.1. legitur. Spiritus sanctus disciplinæ fugiet fictum: peccatũ verò veniale, quia non obstat spiritui sancto, nõ est fictio: ergo effectũ sacramenti non impedit. Respõdet discrimen esse, quòd etsi baptismus ordinetur ad infusionem gratiæ habitualis, & charitatis, nõ tamẽ ad eius feruorem, & actum, sicut hoc sacramentum. Et hic feruor charitatis est, qui impeditur per peccatum veniale. Vbi planè D.Th. docet, quòd quantum ad gratiam, & charitatẽ habitualem non magis impeditur hoc sacramẽtum per peccatum veniale aut distractionẽ, quàm baptismus. ¶Hinc ergo elicitur plana solutio tertij argumenti Caietani. Quando em̃ arguit. Hoc sacramẽtum neq; infundit neque auget gratiam nisi nutriendo: nutritio autẽ dicit actum: ergo sine actuali nutritione nullũ effectum habet. Respondet enim ad minoren: quòd est duplex spiritualis nutritio sicut duplex mãducatio: scilicet, habitualis, & actuals. Quando enim homo sine actuali deuotiõe accedit ad hoc sacramentum, nutritur quidem habitualiter per augmentum gratiæ, nõ tamẽ actualiter per sensum dulcedinis. Per illud autẽ augmẽtum grtiæ poterit ipse posteà habere actualem dulcedinem si habeat deuotionis actũ. Itaque contrarius est ordo, quàm Caietan⁹ putat. Ipse enim arbitratur priùs natura esse actualem deuotionem quàm augmẽtũ gratiæ. Et tamen est è conuerso, quòd cùm gratia augeatur virtute susceptionis sacramẽti, priùs natura augetur quàm excitetur deuotio, & feruor charitatis, qui est effectus sacramẽti. Sicuti priùs natura est sumptio nutrimenti, quàm excitatio spirituum vitalium. Quanquam possit homo ad sacramentũ adferre aliam priorem deuotionem, & feruorẽ tanquam dispositionẽ pręuiam. ¶Quantũ verò ad remissionẽ venialiũ, quæ in nostra

Secundũ argumentum.

Solutio tertij argumenti Caietani

confirmatione tangebatur, cõceditur, quòd non nisi per actualem deuotionem, & feruorem remittatur. Nisi aliam teneas opinionẽ; quam art. 4. tetigimus: scilicet, per quodcũq; sacramentum remitti: nam tunc etiã remittuntur per hoc dum gratia augetur. ¶ Secũdum verò argumẽtum Caietani fateor multũ vrgere: scilicet, quomodo sacerdotes quotidie celebrantes, nõ foecundiùs ꝓficiant locupletiorem per sua opera referẽtes charitatis habitũ. Sed ꝓfectò paulò minùs vrget secundũ suã opinionẽ. Nã plurimi, sunt, qui nunquam celebrant sine aliquali vel præsente, vel subsequẽte deuotione, saltẽ tepida, quę secundũ ipsum sufficit ad augmentũ gratię. Imò simile fit augmentũ de actibus meritorijs. Tenẽdo em̃ nullũ dari in indiuiduo indifferentẽ quãtũ ad meritũ, sed oĩa opera iusti genere suo bona, quæ nõ habẽt malã circũstantiã esse meritoria, deberet crescere gratia plus quàm experimur. Respondetẽ ergo, primùm, ꝙ in sacerdotibus attentè celebrantibus credendũ est ꝓfectò esse copiosissimã gratiã, sed qa nõ eis offerunt̃ egregia opera, in qbus illã possint totã ꝓpalare, referũt illã secũdùm ordinariũ vsum in occurrentibus officijs. Secũdò dicimus, ꝙ in alijs tepidè celebrantib⁹ augmentũ est tenuissimũ. Itẽ feruor charitatis remittit̃ per pctã venialia, quę sunt quotidiana, & ideo videt̃ languere gratia & charitas. In alijs verò per pctã mortalia amittit̃ gratia, quę postea vsq; ad eundẽ gradum nõ facilè recuperatur. Cætera de digna sacramenti susceptione statim.

Solutio secundi argu. Caieta.

DISTINCTIO

duodecima, De vsu & sumptione huius sacramenti.

Cap. j.

GIVVR cùm duplices sint huius sacrosancti mysterij fruct⁹: nimirũ, & qua ratione sacramentũ est, & qua sacrificiũ existit, illos vsu dum sumit̃ cõfert. Quocirca, vt de eius vsu, & sumptione dicam⁹, duo sunt mãducãdi modi: nẽpe, sacramẽtalis tãtùm, vt dum sacramentũ cũ gratiæ obice suscipit̃: & spiritualis, vt dum cũ suo fructu percipit̃. Quæ vtiq; mãducatio à priori tanquam perfectũ ab imperfecto differt.

¶ Consequit̃ ergo, & cùm soli⁹ hominis sit hoc sacramẽtũ mãducare, ille, q iustus est, iustè ac dignè mãducet: q verò iniust⁹, manducet quidẽ, sed indignè, qui adeò cũ in corpus Christi iniurius sit: pctõ peccatũ adiũgit, idemq; suo genere multis alijs grauius. Probet em̃ se ipm homo, ait Apostolus, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui em̃ mãducat, & bibit indignè, iudiciũ sibi mãducat, & bibit, nõ dijudicans corpus Dñi. Vñ, vt ait sup Ioã. Augu. multi de altario accipiũt, & accipiendo moriunt̃. Quo fit, vt qui in crimine sunt manifesto, eis, etiã si petant, nõ sit sacra cõmunio porrigenda, iubente Dño, Nolite sanctũ dare canibus. Secùs si eorũ latẽt crimina: nam vt ait super. 1. Corin. 5. Aug. nos à cõmunione quenquam ꝓhibere nõ possumus, nisi aut spõte cõfessum, aut in aliquo iudicio ecclesiastico vel seculari nominatum atq; conuictum.

¶ Sunt & alia præter mortalẽ labem

Cap. ij.

1. Cor. 11.

Aug. super Ioan.

August.

Ca. iij.

labẽ obstacula huius sacrosan
cti sacramẽti sumendi, seu ex
Leui. 15. quadã cõgruentia, vt pollutio
in somnijs: sic em̃ & Leuiti. 15.
legit. Vir, de quo egreditur se-
men, immũdus erit vsq; ad ve
sperũ. Aut ex necessitate eccle
siastici iuris, quo cautũ est, vt
nemo nisi ieiunus sumat, iuxta
Augu. can. Liquido. de conse. di. 2. verbũ canonis Aug. lib. respõ-
sionũ ad Ianuariũ. Placuit spi-
ritui sancto, vt in honorẽ tanti
sacramẽti priùs in os Christia-
ni corpus Dominicũ intraret,
quàm cæteri cibi. Obstat & de
fectus naturæ ob reuerentiã sa
cramẽti: quare nec pueri, nec ꝑ
petuò amẽtes sumendo sacra-
mẽto idonei existimant: quip-
pe, q̃ ĩter corpꝰ dñi aliosq; ꝓfa
nos cibos discernere nequeũt.
Ca. iiij. ¶ Quòd si naturã sacramẽti spe
ctes, vtile est quotidie sumere:
admonet em̃ in libr. de verbis
Augu. can. Non iste. de conse. di. 2. Dñi. Aug. Iste panis quotidia
nus est, accipe quotidie, vt quo
Ambro. tidie tibi ꝓsit. Et li. de sacramẽ
tis Ambro. Qui semper pecco,
debeo semꝑ habere medicinã.
Si aũt suscipiẽtis reuerẽtiã cõ-
templeris, multa sunt, quæ ho
mines à quotidiana sumptiõe
arcere possunt. Ob idq; in lib.
De cõs. d. 2. Quotidie. de ecclesiasticis dogmatibꝰ du
bius hæsit, qui dixit. Quotidie
eucharistiam accipere, nec lau
do, nec vitupero.
Cap. v. ¶ At verò oĩno à cõmunione

cessare nefas est, sanè cũ à iure
diuino præceptũ sit aliquãdo
sumere, dicẽte Chr̃o, Nisi man
ducaueritis carnem filij homi-
nis, & biberitis eius sanguinẽ,
nõ habebitis vitã in vobis: &
iure deinde põtificio cap. Oĩs Ca. omnis de pœnitentijs.
vtriusq; sexus. de pœniten. &
remissio. præscriptũ sit tẽpus,
vt quotannis in paschate san-
ctã cõmunionẽ suscipiamus.
Atqui vt sacerdotibus necessa
riũ est ad ꝑficiẽdũ sacramẽtũ,
& sacrificiũ sub vtraq; forma
sumere, iuxta verbum Dñi ad
apostolos, quos tũc sacerdotes
creauit, Hoc facite in meã cõ-
memorationẽ: cui cõsonat Ge Gelasius papa.
lasij Papæ decretũ can. Cõperi
mus. de cõse. di. 2. ita & sacra-
mẽtali reuerẽtiæ ob multa pe-
ricula saluberrimè cõsultũ fu-
it, vt populo nõ nisi corpꝰ sub
specie panis administret. Qua
propter qui cõtrà reclamant,
hæretici sunt.
¶ Dñs deniq; Iesus Christus, vt Ca. vj.
ad Hedibiã ait Hieronymꝰ, ipse Hiero. can. Nec Moyses. de cons. dist. 2.
cõuiua, & cõuiuiũ fuit, ipse co
medẽs, & q̃ comedit, qui ne ꝓ
ditoris crimẽ ꝓderet, ipsi quo-
que cũ alijs corpꝰ suũ tradidit,
idemq; passibile, quale tũc ha
bebat, licèt modo impassibili:
q̃a in sacramẽto occidi nõ põt,
sicuti nec cruci affigi, nec lan-
cea ꝑforari. Tametsi per mor-
tem quam in cruce pertulit,

etiã in sacramẽto, si tũc consecratũ esset, anima esset à corpore separata, atq; adeò ibidem esset mortuus.

DISTINCTIONIS duodecimę, Quęstio prima de vsu, & sumptione huius sacramenti in cõmuni.

S. Thom. 3. par. quæst. 80.

ARTICVLVS I.

Vtrùm distingui debeant duo modi manducandi corpus Christi.

Rimùm, vt circa ordinẽ hoc adnotemus, diuersum seruamus, q̃ Senten. Magist. Ille q̃ppe, q̃a permixtim de oib⁹, vt occurrebãt, loquebatur, statim. d. 9. de manducatione sacramẽti sermonẽ inseruit. Cùm tñ legitimus ordo exigeret, vt priùs cuncta, quæ de essentia sunt sacramẽti, cõstituerent, q̃bus postea adhiberet sermo de vsu, & sumptione, quæ nõ est de essentia, sed ꝑtinet ad subiectũ recipiẽs. Ac postremò de ministris, q̃ habẽt rationẽ causæ. Duo igit sunt huius distinctionis mẽbra, atq; adeò quæst. duæ. Vna. s. de sumptione in cõi, vt cõpetit Christianis vniuersis, atque altera de modo, quo Christus vsus est suo sacramẽto. Est ergo primus artic. vtrũ duo debeãt distingui manducãdi bibẽdiq; modi. Et respõdet vnica cõclusione affirmatiua. Duo sunt modi sumendi hoc sacramẽtũ. Alter. s. impfectus, quo tm̃ sumit sacramentũ sine fructu, alter verò pfectus, quo suscipit sacramentũ, & res sacramẽti. Quare prior dicit dũtaxat sacramentalis, posterior verò spiritualis, ꝓpter gratiã, quæ spiritũ alit. Dist. est glossæ sup illud. 1. Cor. 11. Qui mãducat, & bibit indignè, &c. Et sumit ex natura sacramẽti. Duo enim est considerare in vsu sacramẽti: nẽpe sacramentũ; q̃d est species cõtinẽtes corpus & sanguinẽ, quæ sunt virtus sacramẽti. Et prætereà res. s. effect⁹, quẽ in suscipiẽte operat, q̃ est gratia atq; alij effectus, de q̃bus ꝓxima quæstione dictũ est. Perfectus igit modus sumendi est, qñ sacramentũ cũ suis effectibus sumit. Imperfectus verò tunc est, qñ sumit sacramentũm cũ obice impediẽte gratiã cum suis annexis. Igit sicut imperfectũ contra ꝑfectum diuidit: ita & sacramentalis manducatio, per quam sumit nudũ sacramentũ sine eius effectu, secernit ab spirituali mãducatione, qua homo sacramentũ suscipit cum suo fructu, quò Deo per fidẽ, & charitatẽ incorporat.

Conclusio.

Duplex consideratio usus sacramenti.

¶ Hic quantũ ad ordinẽ, forsan q̃s in capite optaret articulũ de præcepto sumẽdi eucharistiã, sed hunc articulũ meritò D. Tho. fecit vndecimũ: quia præsupponit diuersas mãducantium qualitates. Cæterùm Scotus dist. 8. q. 3. & nõnulli eius exẽplo ducti quatuor cõnumerant manducandi modos. s. realiter tãtũ, vt manducat brutũ: & sacramentaliter tãtum, vt mãducat homo in pc̃tõ: & spiritualiter tantùm, vt manducat qui baptizatur, & qui per cõtritionẽ, & fidem viuam efficitur mẽbrũ Christi antequàm eucharistiã mãducet: & sacramentaliter spiritualiterq; coniunctim, vt manducat iustus sacramentũ suscipiens. ¶ At verò antiqui meritò non curarũt nisi duos distinguere modos: vt infrà ar. 3. ait S. Th. nam brutalis hæc mãducatio, nõ est per se mãducatio sacramenti, sed per accidens, postquam nõ adest intẽtio mãducãdi sacramẽtũ: ea aũt quæ sunt per accidens, ab arte, vt ait Arist. sunt relinquenda. Itẽ illa manducatio merè spiritualis, quæ est desideriũ expressum eucharistiam mãducandi, de qua meminit in solutione tertij Sanct. Tho. nõ est mãducatio in re, sed est votũ, & desideriũ manducandi. Duo ergo sunt præcisè modi manducandi in re. s. vnus merè sacramentalis, & alter simul spiritualis. ¶ Atqui distinctio hęc nõ solùm scholasticorũ assertio est, sed sanctorũ quoq; patrũ autoritate, quinuerò, & Pauli fundamẽto fulcitur. Dicẽs enim, Qui mãducat & bibit indignè, docet mãducationẽ esse sacramentalẽ sine spũ gratiæ. Et notat eadẽ mãducationũ distinct. de cõse. d. 2. can. Qui discordat, & can. Et sancta, q̃ sumunt ex Aug. sup Ioã. tract. 26. Vbi Iudas inducit, q̃ buccellã sacramẽtaliter sumpsit, reliqui verò apostoli, & sacramẽtaliter, & spiritualiter. Omnibus enim dixit Christus. Accipite ex hoc oẽs. Vnde Aug. Qui non manet in Christo, & in quo non manet Chrũs ꝓculdubiò non manducat spiritualiter eius carnẽ: licèt carnaliter, & visibiliter ꝓmat dẽtibus sacramẽta corporis & sanguinis. Eandẽque

Expositio articuli.

Scotus, quatuor modi mand.

Duo tãtum modi.

Primum argumentum.

que distinctionē docet in sermone de verbis Dñi,& refertur eadē dist.can. Quid est.¶Est ergo primū argū.S.Thom. Sicut baptismus est spūalis regeneratio, iuxta illud Ioan. Nisi quis renat⁹ fuerit ex aqua & spū sancto, &c. ita & hoc sacramentum est spiritualis cibus: quippe de quo Christus Ioan.6. loquēs ait, Verba, quæ ego locutus sum vobis, spūs & vita sunt: sed circa baptismū nō distinguunt duo modi sumendi.s.sacramētaliter,& spūaliter: ergo nec debet circa hoc distingui. Rñdetur, generale esse oibus sacramentis, vt possit in singulis hęc fieri distinctio: nā singula possunt recipi sacramētaliter tantū, quādo cum obice gratiæ, suscipiunt,& spiritaliter, quādo gratia simul recipitur. Habet aūt eiusmodi distinctio peculiarē locū in hoc sacramento ꝓpter duo. Primū, qa cū reliqua sacramēta perficiantur in vsu dum applicātur, fit vt dū sacramentū sumit, tunc ꝑficiatur, atq; adeò sumi sacramētaliter nō distinguitur ab eo, qđ est perfici. At verò cū hoc ante vsum in consecratione ꝑficiatur, post ipsum perfectū, distinguunt duo vsus. Secūdò, quia in baptismo & in reliquis characterē imprimentibus nō datur sumptio merè sacramētalis, qa imprimitur character: in hoc autē quādo nō infunditur gratia, nullus alius est effectus,& iō est merè sacramētalis: licèt hoc pñiæ sit etiā cōe & extremæ vnctioni & matrimonio.

Secundū argumentum.

¶Secundò. Ea quorū vnū ordinatur ad alterum, à quo speciem sumit, non debent cōtra se inuicem distingui: sacramentalis autē ordinatur ad spiritualē: ergo nō sunt cōtra se diuisa. Respōdetur, argumentū probare sacramētalē sumptionē, quæ pertingit ad spiritualē gratiæ fructum nō distingui ab illa, imò ipsa sacramētalis est spiritualis. Sed tamē illa, quę caret fructu distinguitur ab alia fructuosa.

Tertium argumentum.

¶Tertiò. Illa, quorū vnum ab altero separari non pōt, non propriè cōtra se diuiduntur: videtur aūt non posse existere spūalem mānducationē sine sacramētali: tū quia aliàs etiā patres antiqui cœnantes paschalem agnum, spiritualiter dicerētur manducare: quia secūdùm spiritum erat figura nostri sacrmēti: tū etiam quòd tūc frustra esset sacramētalis mānducatio instituta, quādoquidē sine illa sufficeret spiritualis. Respondetur ad minorē, negādo nō posse esse manducationē spiritualē sine sacramentali: imò illa contingit quando quis votū habet & affectū manducādi ante quā māducet: sicut votū baptismi est baptismus flaminis, hoc est, spiritus sancti. Sed illa manducatio spiritualis contingit dupliciter. Vno modo propter desideriū,& alio modo propter figurā. Vnde Apostol⁹. 1. Corinth. 10. ait, ꝙ antiqui patres baptizati sunt in nube & in mari,& ꝙ spiritualē escam māducauerūt, & ꝙ spūalē potū biberunt. ¶Collige ergo quatuor modos manducandi spiritualiter. Vnū.s.per figuram, quę dicitur spiritualis, non ab spiritu sancto, quia gratiā non habet annexā, sed dicitur spiritualis cōtra literalē seu verā: qa habetur per sensum mysticū, qui dicit spūalis. Secūda mādūcatio est spūalis ꝑ fidē, de qua ait Christus Ioā.6. Ego sum panis, qui de cęlo descendi. Qui manducat me viuet propter me. Et hæc non est manducatio sacramēti, sed ipsius Christi: qa credere in ipsum, per cuius fidē incorporamur in ipsum, sicut nutrimētū in corpus alitum. Et dicitur spiritualis ab spiritu sancto: nā, vt ait Paul. fides donū dei est. Tertia est spiritualis vt distinguitur à reali: quia nō est susceptio in re, sed in voto. Et dicit spiritualis, quia per actum mentis per modū meriti est causa gratiæ. Quarta est manducatio spiritualis: quia est in re & in spiritu,& cū iustus sumit sacramētum. Et ideo bene ait. S.Tho. ꝙ post spiritualem nō frustra adhibetur manducatio sacramentalis: quia pleniùs inducit sacramenti effectum ipsa susceptio, quàm solum desiderium. Nam per manducationē in voto vt sæpe diximus, nō recipitur gratia sacramētalis, quam vocant ex opere operato quousque sumatur in re. Quare hæc est, quæ simpliciter in præsentia dicitur spiritualis, vt distinguitur contra sacramentalem.

Quatuor māducationes spūales.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm solius hominis sit hoc sacramētum spiritualiter sumere.

VT per illos discurramus, qui capaces sunt huius sacramēti, quæritur vtrùm soli homini conueniat hoc sacramentum spiritualiter sumere. Quæ quidem interrogatio fit propter angelos. Ob idque non quęritur de manducatione sacramentali: nam hanc in propatulo est non posse conuenire angelis: quia cū non habeant corpora, manducare nō possunt, imò neq; in corporib⁹ assumptis, in quibus nōnunquā apparere legūtur, propriè possunt manducare: quia non vniūtur eis sicut animæ eadem informando cor-

pora, quãuis posſint dentibus aſſumpti corporis cõterere & per gulã demittere. Solũ ergo eſt quæſtio de ſpirituali manducatione. Ad quã reſpõdetur per diſtinctionẽ duabus concluſionibus. Chriſtus enim cõſiderari poteſt aut in propria ſpecie viſibilis, vt eſt in cęlo, aut ſacramẽtaliter prout ſub ſpeciebus panis cõtinetur. ¶ Prima ergo concluſio eſt. Primo modo angeli mãducant ſpiritualiter Chriſtũ in cęlo, inquãtũ ei vniuntur fruitione charitatis perfectæ, & nõ per fidem, ſicut nos in hoc ſeculo, ſed viſione manifeſta. Vñ gloſſa ſuper illud Pſalmi, Panem angelorũ mãducauit homo, ait, id eſt, corpus Chriſti, q eſt verè cibus angelorũ. At verò mãducatio illa nõ eſt propria, quia neq; ore Chriſt⁹ ſuſcipitur, neq; p guttur demittitur: ſed eſt metaphorica, iuxta illud Lucę. 22. Ego diſpono vobis regnũ, vt edatis & bibatis ſuper menſam meã in regno meo. Dicitur eñ illa beata viſio & fruitio ſpiritualis mãducatio, quia eſt ſpiritualis refectio, hoc eſt, cõplementum & ſatietas omniũ, quę vel angelus vel homo deſiderare poteſt, ſecundùm illud Pſalm. 16. Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Etenim cùm vita tẽporalis cibo & potu, qui in ſubſtantiam hominis conuertuntur, ſuſtẽtetur, meritò fœliciſsima illa bonorũ ſatietas p viſum & amorẽ Dei, quibus beati in deũ tranſformant, conuiuio cõparatur. ¶ Secũda concluſio. Solis hominibus cõuenit ſpiritualiter manducare hoc ſacramentũ tam in re quàm in voto. Nã manducare ſpiritualiter ſacramẽtum non eſt vtcunq; vniri Chriſto per cognitionẽ, ſed credere in ipſum per fidẽ cũ effectu vel affectu mãducandi ipſum ſub ſpeciebus ſacramẽtalibus, quod angelis cõuenire non põt. Quare licèt ſpiritus illi cęleſtes ſpiritualiter mãducent Chriſtum, non tamẽ hoc ſacramentũ. At quia fides noſtra, atque ſacramentorũ vſus in illam ordinatur beatificã fruitionẽ tanquam in finem, & ea q ſunt ad finẽ deriuantur à fine, non dixit Pſalmiſta, ꝙ panem hominũ manducãt angeli, ſed vice verſa, ꝙ panem angelorum mãducauit homo. Quæ eſt ſolutio. S. Thomæ ad primũ argumentũ. ¶ Secundùm eius argumentum ſumitur ex autoritate Auguſtini ſuper Ioã. 6 vbi ait, Hunc cibum & potum ſocietatẽ vult intelligi corporis & membrorum ſuorum, quæ eſt eccleſia in prædeſtinatis: ſed ad iſtã ſocietatẽ non ſolùm homines, ſed etiam ſancti angeli pertinent. ¶ Itẽ tertiò in lib. de verbis Domini ait. Spiritualiter manducandus eſt Chriſtus, quoniã ipſe dicit, Qui mãducat meam carnẽ & bibit meum ſanguinẽ in me manet, & ego in eo: ſed hoc etiã cõuenit ſanctis angelis, in quibus per charitatẽ eſt ipſe Chriſtus, & ipſi in eo: ergo vidẽtur poſſe ſpiritualiter manducare hoc ſacramentum. Circa hęc argumẽta hoc primùm notato, quòd cõcludere nõ cõtendunt angelos poſſe hoc ſacramentũ ſacramentaliter, hoc eſt, realiter ſumere: quoniam, vt iam ſuprà dictũ eſt, cõmedere non valent. Sed contendunt, quòd poſſent illud ſpũaliter manducare ſicut nos, dum mente ad illud afficimur. Et ideo vnica generali reſpõſione poſſet fieri argumẽtis ſatis: videlicet, ꝙ cùm in re nõ poſsint mãducare, fruſtraneum eſſet & vanum deſiderium manducandi. Nihilominus quia ex autoritatibus Auguſtini apparet ſubſequi, vt poſsint effectus ſacramenti percipere, reſpõdetur ad ſecũdùm, ꝙ quanuis angeli ad ſocietatẽ corporis myſtici pertineant, eidẽ tamẽ corpori myſtico coniunguntur per manifeſtã viſionem, homines autẽ per fidem: ſacramenta verò noſtra ſunt ſacramenta fidei, per quã in ſpeculo & ænigmate cognoſcimus. Et ideo per illam viſionem nõ dicũtur comedere ſacramentũ, neq; habere ſocietatem illam tanquã effectum ſacramenti. Quare nobis propriè: ſcilicet, ſolis hominibus id conuenit qđ ait Paul. Vnum corpus multi ſumus, omnes qui de vno pane & vno calice participamus: quippe qui hanc vnitatẽ per ſacramẽti gratiam aſſequimur. ¶ Et eodẽ modo reſpondetur ad tertiũ, quòd licèt angeli ſint in chriſto per charitatẽ, & Chriſtus in illis, nõ tamẽ per fidem, ſed per viſionem. Et ideo illa incorporatio eorũ cũ Chriſto nõ eſt illis effectus ſacramẽti ſicut nobis. Adde, ꝙ nõ fuit eorũ redẽptor ſicut noſter, ob idq; neq; gratiã virtute ſuæ paſsionis receperunt ſicut nos, atq; adeò nec ſimillimè ſunt eius mẽbra, vt nos.

Secũda concluſio. *Secũdum argumentum.* *Angeli non mãducãt realiter ſacramentum.* *Tertium argumentum.*

ARTICVLVS. III.

Vtrùm ſolus homo iuſtus poſsit Chriſtum ſacramentaliter manducare.

POSTQVAM conſtat ſolum hominem poſſe ſpiritualiter manducare hoc ſacramẽtum, quæritur de ſacramentali manducatione, vtrùm ſolis iuſtis conueniat.

niat. Nam de spirituali notũ est illis solis pos se cõuenire. Sicut enim angeli sacramẽtaliter mãducare nequeunt, ita neq; qui in peccato sunt, spiritualiter. Et quãuis articul. 1. satis appareat quæstioni respõsum, vbi distinximus sacramẽtalẽ manducationẽ, quæ peccatoribus conuenit, ab spirituali, quæ iustorum est propria, nihilominus ad excludendum quẽdam errorẽ adhibetur hic noua ratio. Quidã enim antiquitus errauerunt dicentes, ꝙ corpus Christi non solũ non spiritualiter, verũ neq; sacramẽtaliter à peccatoribus sumitur. Cõtra quos statuitur conclusio. Non solũ iustus, verũ & peccator sacramẽtaliter corpus Christi mãducare potest. Et contrariũ dicere erroneũ tanquã manifestè veritati huius sacramenti derogans. Pertinet enim ad veritatem & certitudinẽ sacramenti, vt suprà dictũ est, vt tandiu manere credatur in sacramẽto corpus & sanguis, quãdiu manent species: tãdiu verò manẽt species, quandiu sub illis maneret substantia panis & vini: manifestũ est autem, ꝙ si peccator sumeret panem & vinũ nõ illico substantiæ illæ esse desinerent, sed durarent quousq; per calorẽ naturalẽ essent digestæ: ergo vsq; ad illud momentũ manẽt corpus & sanguis. Et confirmatur authoritate Augustini super illud Ioan. Patres vestri manducauerunt mãna in deserto, & mortui sunt. Multi enim, inquit, de altari accipiũt, & accipiendo moriuntur. Vnde dicit Apostolus. Qui indignè manducat, iudicium sibi mãducat & bibit: non autẽ sumendo moriũtur nisi peccatores: ergo corpus & sanguinẽ sacramentaliter sumunt.

Error quorundam.

Conclusio.

Expositio articuli.

¶Errorem hunc negantiũ peccatores sacramentũ sumere, refert Magist. Sentẽ. dist. 9. Et ratio illorũ erat, quia cũ mãducatio sacramẽtalis ad spiritualẽ referatur, fit vt illa sine hac superuacanea sit. Vnde illi colligebant, ꝙ cùm Deus nihil agat frustra, nõ se permittit à peccatoribus sumi. Absurdũ enim esse, aiebant, vt Christus, qui est lux ipsa, à filijs tenebrarum & Belial se sumi permitteret. Eodem fuit errore intinctus VVitcleff, contra quem Thomas VValdensis tomo. 2. de sacramen. cap. 60. disputans, errorẽ esse ostendit. VValdens. tamẽ illic prima facie asseuerare videtur ꝙ mus vel brutũ non sumit sacramentũ, sed tamen non intelligit nisi, ꝙ nõ sumit formaliter: quia non habet intentionẽ, vt in solutione tertij ait S. Thom. ¶At verò venerabilis Hugo lib. 2. de sacramẽ. part. 8. ca. 13. vir alioqui clarissimus, cuius vtiq; sententiam ad literam postmodũ Innocẽ. libr. 4. de mysterio missæ ca. 15. amplexatur, stupẽda de hac re dicit. Querẽtes nãq; ambo quidnã fiat ꝺ corpore Christi postquã fuerit comestũ siue à bonis siue à malis, vsq; adeò fateri verẽtur, ꝙ descendat vel in stomchum vel in ventrem, vt dicant, ꝙ corpus Christi de ore transit in cor. Melius est ẽm, inquiunt, vt procedat in mentẽ, q̃ vt descendat in ventrẽ. Et quoniam cõtingit species sacramentales euomi, vt de cõsecr. di. 2. can. Si quis per ebrietatem. dicũt illũ vomitũ ex accidentibus & humoribꝰ generari, quasi illic nõ sit corpus. Vnde glossa super can. Tribus. ead. dist. negat species descendere in stomachũ. Quare licèt ex ipsis, inquit, aliquis reficiatur, non tamẽ in ipsum incorporantur. Vel si demittãtur in stomachũ per sudorẽ emittuntur, & non per secessum. Certũ enim, inquit, est, ꝙ quàm citò species dentibus terunt, tã citò in cælo rapit corpus Christi. ¶Hæc autẽ si quis modò diceret, ab ecclesia condemnaretur, & tamẽ istæ glossæ permittuntur in iure. Est enim hic duplex error, vt ait S. Thom. vnus, ꝙ priùs desinat esse corpus sub speciebus, q̃ desineret esse panis, siue sint in stomacho siue in vẽtre vel hominis vel bruti. Aliàs si hostia cõuolueretur luto dicendũ esset, ꝙ desineret illic esse corpus. Itẽ quia ĩ dicto canone, Siquis per ebrietatẽ. non dicitur solũ. Si quis euomuerit species, sed si quis euomuerit eucharistiã, hoc est corpus & sanguinẽ Christi. Vbi decernitur sacramentũ esse in stomacho, & vbicũq; sunt species quãdiu ipsæ durant. Quapropter vomitus ille asseruandus est tanquam verum sacramentum. Alia ignorãtia est, dicere, quòd corpus, dũ hostia consecratur, descendat de cælo, & postea illuc reuertatur, vt satis suprà ostensum est. Aliàs sequeretur, quòd dũ est in altari desineret esse in cælo. Est ergo indubiè tenendũ, quòd corpus descendit in stomachũ, etiã si ab iniquo sumatur: aliàs non diceretur ꝑpriè mãducari, quare nullus manducaret indignè. At cũ digestio fiat in stomacho, illic desinunt esse species, atq; adeò corpus: quare nõ descendit in vẽtrem. Sed si ob aliquẽ morbum species descenderent, consequenter & ipsum descẽderet, & emitteretur. Pudor enim non debet esse in causa negãdi veritatem. Glossa autem illa canonis Tribus, occasionem sumpsit ex verbis textus non intellectis. Prohibet enim illic Clemens papa,

VValdens.

Hugo.

Duplex error.

Decisio.

Glos. cã. Tribus. de cõsec. dist. 2.

 sacra-

sacramentũ sumẽtes statim ad sumendos cõmunes cibos cõueniant, ne putẽt sanctæ portiõi miscere cibũ, qui p aqualiculos digestus in secessum diffunditur. Quare glossa à cõtrario sensu quæ argumentatio contra veritatẽ sæpe cõcludit infert, species nõ descẽdere in stomachum: cùm tamen textus solùm dicat nõ licere seculares cibos miscere cum speciebus. De quo tamen textu articu. 3. iterum.

Primum argumentum. ¶Primum argumentũ S. Thomę sumitur ex authoritate August. lib. de remedio pœnitẽtiæ, & super Ioan. tracta. 5. & refertur de cõs. dist. 2. Vt quid paras ventrẽ & dentem? crede & manducasti: credere enim in eũ, hoc est panẽ & vinũ mãducare: sed peccator nõ credit, quia nõ habet fidẽ formatã, per quã creditur in Deũ. Respondet, illud & similia verba intelligi de manducatione spirituali, quæ fit aut per fidẽ in Christum, aut per deuotionẽ sacramẽti. Et hæc fuit causa erroris illorũ: quia scilicet nescierunt distinguere inter mãducationẽ sacracramentalem & spiritualem.

Secundũ argumentum. ¶Secundò arguitur. Hoc sacramentũ, vt suprà diximus, est sacramentũ charitatis: sed sicut infideles priuãtur fide, ita peccatores charitate: infideles autẽ non videntur sacramẽtaliter posse suscipere hoc sacramentũ: quia est sacramentum fidei, vt in forma refertur: ergo neq; peccatores ob defectũ charitatis. Respõdetur, q infidelis species sacramentales suscipiẽs simul sub illis sumit corpus Christi: quo circa Christum ipsum sacramentaliter suscipit, si aduerbiũ, sacramentaliter, feratur ĩ verbum à parte rei mãducatę, quia id quod mãducat est sacramentum. Si verò ex parte mãducantis, tũc propriè loquẽdo non mãducat sacramẽtaliter: quia nõ vtitur eo vt sacramẽto, sed sicut profano cibo. Nisi forsan intẽderet suscipere illud, quod ecclesia confert, licèt vera nõ polleret fide aliorũ articulorum, aut forsan neq; huius.

Baptismus. ¶Sed arguat quis forsan cõtra hanc postremã particulã. Baptism⁹ est ianua sacramentorũ: ergo infidelis, q baptismo caret, quãuis sumendo eucharistiã intendat sumere id quod ecclesia confert, non accipit sacramẽtaliter, cuius cõtrarium videtur Sanctus Thomas sentire. Negatur consequẽtia: nam ad sumendum sacramentaliter satis est sumere id, quod ecclesia intendit: etiam si qui sumit nõ sit baptizatus: sed tamẽ illi non proderit tanquã sacramentũ. Imò verò licet esset catechumenus existẽs in gratia, vt Cornelius, nõ reciperet per eucharistiã gratiã sacramentalẽ: non solùm eò, quòd peccaret sumendo antequã baptismũ: verùm etiã si ex ignorantia inuincibili illud sumeret, putans religiosè facere. Posset enim tũc illi per viam meriti grã augeri, tamẽ sacramentalẽ gradũ non reciperet: quia nullũ sacramentum gratiam virtute operis nisi solis baptizatis confert. Hæreticus verò, quia baptizatus est, dũ resipiscit, posset quidẽ per hoc sacramẽtum sacramentalẽ gratiam suscipere. Nisi q quandiu per ecclesiam ab excõmunicatione non absolueretur, indignè accederet.

Tertium argumentum. ¶Tertiò arguitur. Peccator magis est abominabilis deo quã irratiõalis creatura: dicitur enim in psalmo de homine peccatore, q cùm in honore esset, & non intellexerit, cõparatus est iumẽtis insipientibus, & similis factus est illis: sed brutũ animal, vt mus aut canis, non põt hoc sacramentũ sumere, sicut neq; sacramentum baptismi potare: ergo apparet neq; peccatores illud posse mãducare.

Quadruplex responsio. ¶Quatuor D. Th. respõdet, primũ, q etiam si mus vel canis hostiã cõsecratã deglutiret, substantia corporis Christi nõ desineret esse sub specieb⁹ quãdiu illæ manerẽt, hoc est quãdiu sub illis maneret panis, sicut si projceretur in lutum. *Prima.*

Secunda. Secundò ait, hoc non vergere in detrimentum dignitatis corporis Christi, cui nihil dignitatis detractũ est, ob id, q à peccatoribus sputis cõspurcari, ac colaphis cędi, ac deinde crucifigi voluit. Præsertim cùm mus aut canis corpus secundùm propriã speciẽ nõ tangat, sed secundũ species sacramentales.

Tertia. Tertiò refert quorundam errorem dicentium cũ primùm sacramentũ tangitur à mure vel cane desinere ibi esse corpus Christi. Hoc errore tactus videtur Innoc. lib. 4. citato. ca. 11. Sed planè illo fuit irretitus Bernardus super can. Bene quidem. Isti nãq; canonũ glossatores deberent à re theologica calamũ abstinere. Est enim hoc, vt hîc ait S. Tho. erroneum, & veritati sacramenti apertè contrariũ. Si enim propter indecentem tactum diceremus corpus & sanguinem speciebus abesse, nunquã nobis esset certũ quando est illic sacramentum.

Quarta. Quartò deniq; ait, q brutũ licèt sacramentũ deglutiet, non tamẽ id sacramẽtaliter sumit, quia non est natum eo vti vt sacramẽto, sed sumit corpus Christi per accidẽs, sicut ille qui comederet hostiam nesciens esse consecratam. Et quia ea, quæ sunt per accidẽs nõ cadunt in diuisionẽ generis, sicut animal nõ diuiditur in album & nigrum, ideo hic modus

dus non est tanquam tertius cum alijs conumeratus, qui sunt manducare sacramentaliter & spiritualiter.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm peccator sacramẽtaliter sumens corpus Christi peccet.

SEQVITVR de dignitate sumendi sacramentũ, vtrum ipsum sumere in peccato sit peccatum, si quis sacramẽtaliter sumat, hoc est cum intẽtione: nam qui sumeret nesciẽs esse sacramentum, immunis esset à culpa. Respondet D. Thom. hac conclusione. Quicunque hoc sacramentum sumit in peccato sacrilegium committit tanquam sacramenti violator, atq; adeò mortaliter peccat. Probatur primò ex illo Pau. 1. Corint. 11. Qui mãducat & bibit indignè, iudicium (id est condemnationem) manducat & bibit. Vbi ait glossa Augustini, eum indignè mãducare & bibere, qui in peccato, vel irreuerenter sumit. Secundò probatur ratione. In hoc sacramento sicut in cæteris id quod est sacramentum est signum eius, quod est res sacramenti: res autẽ huius sacramenti est duplex, altera scilicet significata & contenta, vt corpus & sanguis, & altera significata & non contenta, vt corpus mysticũ, quod est sanctorum societas. Quicunq; ergo ad hoc accedit sumendũ sacramentum, eo ipso profitetur se vnitum Christo, atq; eius mẽbris incorporatum, hoc autẽ fieri nõ potest nisi per fidẽ viuam, quã nullus potest in mortali peccato existẽs habere: ergo qui in eo iacens sacramẽtũ sumit, falsitatẽ cõmitttt, ac ꝓinde lethale sacrilegiũ.

Conclusio.

¶Quæstio hæc grauissima est, vbi nonnulla ex quæstione præcedẽti. art. 1. & 3. hucusq; examinanda reseruauimus. Est autem hîc & lis primũ catholicis cũ hæreticis, & inter catholicos nonnihil dissidij. Primùm enim Lutherus infidelis fidei cultor negat accedenti ad hoc sacramẽtũ vlla opꝰ esse animi ꝑparatione ꝑter solã fidẽ & cõfidentiã, ꝙ sit per ipsum gratiã obtenturus. Imò ait indignè accedere qui cõfitetur vel cõteritur, vel se aliter disponit. Qui quidẽ error inter reliquos condẽnatus illi fuit à Leone decimo, & est apud Roffensem articulus quartus decimus. Sed nõ opus est cũ vesano isto hæretico insanire. Satis em̃ nobis est Paulus, quem in omne se latus vertẽs nemo poterit sic peruertere, quin apertissimis verbis cõtrariũ adiũgeat. Nam. 1. Corint. 11. postquàm eos acri accusatione obiurgauit, qui absq; vllo discrimine sic imparati cœnam dominicam manducarent, vt corporis cibos, monitum Christi induxit, quo nobis iussit, vt hoc sacramẽtum in eius commemorationem celebraremus. Quæ autem sit illa eius memoria, idem exponit Apostolus dicens. Quotiescunque manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat (scilicet ad iudicium.) Hoc autem nihil aliud esse voluit, quàm vt Dominicæ memores passionis, quæ suæ erga nos eximiæ charitatis documentum fuit, nostrorumque adeò peccatorum expiatio, mũdi curaremus ad sacramentum accedere: nos ipsos iudicantes an in eadem charitate accederemus, ne ab ipso dum veniet iudicaremur. In cuius testimonium non se antea Christus discipulis suis manducandum tradidit, quàm eorum lauaret pedes, nos omnes in ipsis commonefaciens, ne ad hoc sacramentum nisi ab omnibus prauis affectibus perpurgati accederemus. Quem quidem sensum Paulus explicãs subdit. Quicunq; mãducauerit panem & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Vbi indignè mãducare & bibere id planè cẽsuit, quòd absq; spirituali vita, quam in cruce nobis Christus mercatus est, hoc sacramentum manducare & bibere, quod in alimoniam eiusdem sustẽtandæ vitæ nobis reliquit. Manducare enim & bibere viuorum est: quare mortui ad hãc mensam indignè accedunt, atq; adeò rei per inde fiunt corporis & sanguinis, veluti illi impuri, qui ceu eiꝰ inimici ipsum crucifixerũt. Vnde subnectit. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edatꝰ, & de calice bibat: hoc est, tẽtet seipsum, iuxta illud. 2. Cor. 13. Vosmetipsos tentate an sitis in fide, ipsi vos ꝓbate: sic ergo in præsentiarũ vos ipsos discutite an sitis in charitate, cuius sacramentũ sumere adornatis. Vestrã vos ipsi examinate conscientiam, vt nõ nisi cãdidam & nitidam ad suggẽda Christi vbera accedatis. Si enim pij illi, qui Christi cadaueri officium sepulturç prebuerũt, nõ nisi in syndone mũda illud ausi sunt cõuoluere, quãtò cãdidior esse debet eius cõsciẽtia, qui corpus idẽ viuẽs sumit, in quod se trãsformare profitetur? Quapropter bñ ꝓnũciat Apostolus, eũ, qui mãducat & bibit indignè, iudiciũ (hoc est, condemna-

Expositio articuli

Lutherus.

Expositio Pau. 1. Co. 11.

demnationem) sibi manducare & bibere, nõ dijudicans corpus domini, hoc est, nõ discernens inter corpus eius verũ in ara crucis immolatum, atque alia animalium, quæ mensæ profanę imponuntur, neq; satis perpendens an sit ipse de corpore mystico, quod hoc sacramento cõglutinatur, & est allusio ad illũ infœlicẽ proditorẽ, qui impuro animo buccellam sumens, sempiternũ sibi interitũ consciuit. Et quia nõ tãtum in damnationẽ ęternam, verùm & in infamẽ corporis mortẽ impegit, concludit demũ Apostolus, Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi: ꝙ si nosmetipsos dijudicaremus, non vtiq; dijudicaremur. Probare ergo debemus iudicareq; nos, nostraq; delicta castigare & vindicare anteq̃ ad tremẽdã mẽsam nos insinuemus. Post hæc ergo Pauli iussa, abeat cum impia sua hæresi Lutherus. Nã si 1. Corinth. 7. idem Apostolus coniugibus consulit, vt cõmuni consensu ad tempus quo orationi vacẽt, cõmuni thoro, qui legitimus est & licitus, abstineant: quanto magis vt sacramentũ charitatis sumamus, debemus nõ modò illa crimina, quę charitati aduersantur, expiare, verùm & leuiora, quæ eius feruorẽ tepefaciũt, abstergere? ¶Laudi appositum est Cẽturioni: vt Matt. 8. legitur ꝙ se indignum iudicauit, cuius ædes Christus intraret ad sanandum eius puerũ: vituperio ergo magno dignus est qui nõ conscientia pura ipsum in sacramento excipit, quo salus suè animæ agitur. Atqui parabola illa dominica Matth. 22. de rege qui fecit nuptias filio suo, & cũ vniuersos ad conuiuiũ inuitasset, quẽdam ꝙ ad mensam absq; veste nuptiali sedentem videret, ligatis manibus & pedibus iussit eũ mitti in tenebras exteriores, accuratissimam præparationem, quam ad hoc sacramẽtum adferre oportet, designat. ¶Quòd si ex veteri testamẽto exẽpla etiã petere volumus, extat Exod. 30. lex hui⁹ nostræ vmbra, vt quoties Aaron & filij eius ingressuri essent tabernaculũ testimonij, missa priùs aqua lauare suas manus & pedes curarẽt, ne fortè morerẽtur. Et Leuit. 22. Omnis homo, qui accesserit de stirpe vestra ad ea, quæ consecrata sunt, & quæ obtulerũt filij Israel domino, in quo est immunditia, peribit coram domino. Et vt 1. Regum. 21. legitur, Sacerdos Achimelech nunquã sanctum panem Dauidi famem cũ suis patienti tradere voluit, nisi certior priùs factus, an sui pueri mundi essent. Et c. 6. Oza.

Centurio. Matth. 8.

Legis antiquæ exẽpla.

percussus refertur eo quòd arcam sanctuarij temerè tetigisset. Si ergo sancta illa, quæ vt ad Hebræ. Pau. non animã sed corpus emũdabant, & dũtaxat erãt nostrorũ vmbra, tanta cũ religione fas erat tractare, quãtò magis hoc sacramẽtũ, vbi Christus ipse immolatur & sumitur, nefas erit nõ pro dignitate sumere? ¶Robur autẽ hæresis Lutheri est, ꝙ nulla nostra opera possunt nos certos facere, ꝙ simus in gratia, præter solam fidem, dicente Apostolo, Nihil mihi conscius sum, sed neq; in hoc iustificatus sum. Nos autem adeò firmiter fatemur nõ posse nos hanc habere certitudinẽ, vt certè credamus ipsum de hac re esse hæreticum, qui dicit per cõfidentiam & fidem sacramenti posse nos ad hanc certitudinẽ pertingere. Nihilòmin⁹ necessaria sunt opera nostra, quę fauore diuino nituntur, vt nutu Dei nos ad perceptionẽ sacramẽti præparemus. ¶Restat ergo res inter catholicos de huiusmodi requisita dispositione. Et quidem si consilium spectes, à venialibus etiam ꝓ humana fragilitate perpurgare se solertissimus quisq; debet antequàm ad hoc sacramentũ accedat. Nam, vt suprà dictum est, gustum & dulcedinẽ impediũt, ac ipsorũ venialiũ remissionẽ: quæ per sacramentum fieret. Quare vbi nõ sunt mortalia, cõsilium est, vt venialium confessio pręcedat. Quin verò & attẽti animi meditatio & reuerentia est adhibenda, eademque præsertim à sacerdotibus, vt omni mentis acie contemplentur quemadmodùm ipsissimam Dei personam induti creaturas suo verbo in Dei ipsius corpus, & sanguinem conuertãt, & ceu in cruce immolent, ac demum sic sumant, vt se in ipsum transformatos deificent. Indignissima enim res est, vt munus, cuius angeli digni non fuerunt, tanta cum vecordia, & oscitantia homines exequãtur. ¶Ad rẽ verò vt reuertamur, quia venialia non sunt obex gratiæ, non est tantum præparamentum de pręcepto necessarium. Quapropter accedere cum conscientia venialium, certum est non esse peccatum mortale: quanquàm sit nonnulla irreuerentia: imò (quanuis hoc non tam certò asseruerim, quàm Maior. d. 9. quæst. 1.) fortè neque est veniale: quia nullum tale habemus præceptũ, nisi ꝙ ꝓbet seipsum homo. Probatio aũt est, an sit in charitate. Vnde Aug. tra. 26. super Ioã. Peccata, inquit, licèt sint quotidiana, nõ sunt mortifera antequàm ad altare accedatis. Haud tamen est dubium quin aliqñ sum-

Qualis esse debeat dispositio.

sumptio ipsa sit veniale peccatũ: vt puta cũ quis propter vanam gloriam ad cõmunionẽ accedit. ¶Sed de necessaria dispositione,vt *Necessaria præparatio.* quę ab omnibus cõfessa sunt,præmittamus, vniuersi fatẽtur, quòd accedere ad hoc sacramentum cum cõscientia peccati mortalis sit obex gratiæ,atq; adeò accesio ipsa & sumptio sit peccatum mortale,contra præceptũ Pauli, Probet autem seipsum homo, &c. Et hæc fuit assertio D.Thom.quæst.præcedenti.art.3.quam in præsentiarũ repetit,dicẽs,ꝙ talis incurrit sacrilegium. ¶Quòd si quæras *Conscientia peccati.* quæ dicatur conscientia peccati mortalis,respondetur,esse quodcũque iudicium siue assensum, quòd sis in peccato mortali, etiam si sit opinio.Nam cùm in dubio est animus, vt homo neq; assentiat nec dissentiat, nõ dicitur conscientia,sed scrupulus.De quo dicemus in solutione quinti. ¶Et per hoc soluitur aliud dubium,vtrùm ad legitimam dispositionem requiratur cõtritio, quæ est dolor *An requiratur cõtritio.* propter Deũ seu de offensa Dei, an verò sufficiat attritio, quæ est dolor propter pœnas inferni aut alias temporales.Iam enim suprà de attritione distinximus, quòd vna sit existimata contritio,quãdo scilicet quis fecit diligentiam,quæ arbitrio prudẽtis videtur sufficere,& bona fide putat se dolere propter Deũ.Et hæc sufficit,ut homo per sacramẽtũ fiat ex attrito cõtritus.Si verò sit nota attritio,putà ꝙ ille homo videt se nõ dolere propter Deũ,illa nõ sufficit,qa manet in cõscientia peccati mortalis.Hãc eodẽ articu.3.affirmauit. S.Tho. cõstituẽs discrimen inter baptismum & eucharistiã,ꝙ cùm ille sit sacramentum mortuorum, satis est non opponere obicẽ,hoc est cõplacentiam peccati: cùm autem hoc sit sacramentum viuorum, requiritur,vt homo accedat,vt ait Pau. probatus, atque adeò iudicio suo in charitate.Atq; idẽ *Argum.* ait hìc.¶Quòd si arguas. Hoc est sacramẽtũ vnitatis corporis mystici,quæ fit per gratiã: ergo illam gratiam confert:ob idque non opus est accedere in illa.Respondetur, non esse sacramentũ faciẽs primò illam vnionem, sed nutriens illã,& sustentans. Vnde.S.Tho. acutè & perspectè ait hìc,quòd sumẽs sacramentum eo ipso significat, non quidem vniri tunc Christo,sed esse vnitum, & incorporatum eius membris.

¶Atq; idem in solutionibus argumẽtorum *Primum argumentum.* declarat. Arguit enim primo loco. Non est maioris dignitatis Christus sub specie sacramenti, ꝙ̃ sub propria:sed peccatoribus tangentibus corpus Christi non erat delictum, quinuerò salutẽ consequebantur, vt Luce.7. de Magdalena & Matth.14.de alia, quę fimbriam vestimenti eius tetigit,scriptum est:ergo nec peccatores sumẽtes sacramẽtum delinquũt.Negatur consequentia: est enim diuersa ratio.Christus quippe nõ se tangendũ præbebat in signũ spiritualis vniõis ad ipsũ sicut in sacramento: & ideo peccatores tunc illum tãgentes nullum falsitatis crimẽ incurrebant,sicut in hoc sacramẽto. Præterquàm quòd tũc similitudinem gerebat carnis peccati,vt cum eo possint peccatores conuersari. At similitudinẽ illam peccatricis carnis in resurrectione exutus, tangi se ab eadem fœmina prohibuit ob defectum fidei, quocirca ipsum laborabat,secundũ illud Ioã.20. Noli me tangere,nondum enim ascẽdi ad patrem meum(scilicet in corde tuo) interprete Augustino.¶Secundò. Hoc sacramẽtum, sicut *Secundũ argumentum.* & alia,est quædam spiritualis medicina: medicamina verò infirmis dispensantur ad salutem,iuxta illud Matth.9. Nõ est opus valentibus medico,sed malè habentibus:ergo peccatoribus spirituali morbo laborantibus ministrãdum est. Respondetur autem ad minorem,non omnẽ medicinam infirmis cõgruere,secundùm quęcunque eorum statũ: nam illa, quæ datur liberatis à febri ad firmanda membra & robur virium, vt vinũ & carnes nocua essent febricitantibus.Sic ergo baptismus & pœnitentia sunt quasi medicinæ purgatiuæ,quæ dantur ad tollendã febrim peccati:hoc autem sacramentum est quasi medicina cõfortatiua,quæ ideo dari non debet nisi liberis à peccato. ¶Obserua comparatio- *Opinio autoris.* nem hanc,qua baptismum simul cum pœnitentia componit. Vnde Thomistę inferunt, ꝙ sicut quæst. præcedenti.art.3. D.Tho.dixit,posse quempiam accedere cũ cõscientia peccati mortalis ad baptismum:scilicet,cum attritione cognoscens se nõ esse contritum, posit pariter & ad pœnitẽtiam. Quã quidẽ illationẽ nũquã ego mihi persuasam habui: nã licèt ambo sacramẽta sint instituta ad tollẽdũ peccatũ,diuersimodè tamẽ. Baptismus siquidẽ absq; vlla accusatione aut confessione suscipientis,quã pœnitẽtia requirit. Accusatio verò est,qa homo cõfitetur se offendisse Deũ:quare ne sit mẽdax talẽ pœnitẽtiã iudicio suo debet gerere in corde: qui autẽ videt se non esse cõtritũ, intelligit nõ se dolere propter

propter offensam Dei, sed ob pœnā inferni. De hoc autem latiùs distin. 14. & distin. 16.

Tertium argumentum. ¶Tertiò arguitur. Hoc sacramētum, cùm in se Christum cōtineat, est de maximis bonis: maxima autē bona secundùm Augustinum lib. de libero arbitrio, sunt, quibus nemo malè potest vti, nullus autē peccat nisi per abusum: ergo peccator sumens non peccat. Respondetur ad minorem, maxima bona, secūdū Augu. illic, esse virtutes, quibus nemo potest malè vti quasi principijs mali vsus: quoniam habitus virtutis nō cōcurrit ad actum vitiosum, sicut neq; habitus vitii ad studiosum. Potest tamen quis malè vti virtutibus tanquàm obiectis, vt illi faciunt, qui de virtutibus superbiunt. Pari ergo modo sacramentum hoc nō potest esse principiū mali vsus: quia nō est causa nisi gratię: potest tamē esse obiectū malæ actionis. Vnde Aug. super Io. Multi, inquit, indignè accipiūt corpus Christi: per quod docemur quàm cauendū sit malè accipere bonū. Ecce enim per bonū factū est malū dum malè accipitur bonū: sicut cōtrà Apostolo, per malū factū est bonū, cùm bene accepit malū: scilicet, cum stimulū Satanæ patienter portauit. Ad idem pertinet canon. Et sancta. de consecr. dist. 2.

Quartū argumentum. ¶Quartò Sicut hoc sacramentum sentitur gustu & tactu: ita & visu: si ergo peccator ex eo q sumit hoc sacramentū peccat, videtur & peccare videndo: quod falsum esse inde constat, q ecclesia cūctis adorandū proponit: ergo peccator nō peccat manducando. Respōdetur, quòd per visum nō accipitur ipsum corpus Christi, sed solum sacramētū eius: quia visus nō pertingit ad corpus, sed ad species panis, per quas sacramētaliter videt corpus. Qui autem accipit sacramentū, non solū species, sed corpus recipit. Adde quòd per visum nō ꝓfitetur homo se vnitū esse Christo, sicuti per sumptionē sacramenti. Subdit S. Tho. nō baptizatos neq; ad inspectionē sacramenti esse admittendos, vt Diony. lib. de ecclesiast. Hierar. autor est. Quare catechumeni in primitiua ecclesia, licèt admitterentur ad lectionē epistolæ & euāgelij, in initio tamen canonis excludebātur. Sed ad māducationē nō sunt admittendi nisi illi, qui non solū sacramentaliter per baptismū sed etiā realiter per gratiā sunt Christo coniuncti.

Quintū argumentum. ¶Quintū autē argumentū maioris est ponderis. Cōtingit enim ait S. To. quādoq; vt peccator aliquis nō habeat cōscientiā sui peccati, qui tamē peccare non est censendus sumēdo sacramētū, alioqui nemò se à tali culpa eximeret, ꝓpter periculū, cui se oēs exponerēt, dicēte. 1. Corin. 4. Paulo. Nihil mihi cōscius sum: sed neq; in hoc iustificatus sum: nō ergo semper peccatori in culpā cedit sacramētum hoc sumere. Respondet S. Tho. bifariam accidere posse, vt qui in crimine est, cōscientiā illius non habeat. Vno modo, vt ignorātia sit illi culpabilis: scilicet, vel quia est iuris, quę neminē excusat, vt cùm id quod peccatū est, peccatum esse ignorat, vt si fornicationem cēseret non esse peccatum. Aut quia in examine proprię conscientiæ negligens est, contra admonitionem Pauli, Probet autē seipsum homo &c. Et huiusmodi homo quāuis cōscius non sit sui delicti, nihilominus sumēdo sacramentū non excusatur à noua culpa: quia cùm ipsa ignorantia, peccatū sit, nō excusat quin sumptio sit peccatū. Altero modo potest huiusmodi ignorātia esse inculpata: nempe, quia post examinationē dolorē habuit peccati, nō tamen sufficientē, vt verè esset contritus. Et in tali casu non peccat sumendo corpus Christi: quia nemo per certitudinē scire potest an sit verè cōtritus. Sed sat est vt signa in se præsentiscat contritionis, putà si doleat de præteritis & caueat de futuris. Adde dūmodò dolor iudicio suo appareat esse de offensa Dei, vt sit attritio existimata contritio: nā qui tantùm dolet propter infernum, non dolet de peccatis, quatenus offensa Dei sunt. Si verò ignorat id, quod fecit, esse peccatum propter ignorantiam facti, quæ excusat, vt si accedit ad nō suam (vt Iacob) arbitratus esse suam, nō est ille vt peccator iudicandus, neque si absq; sua culpa fuerit suorū scelerum oblitus: illi enim, vt in materia pœnitentiæ videbitur, sufficit generalis contritio. Atque hæc est generalis doctrina omnium theologorum, vt Alexandri. 4. par. q. 46. memb. 3. art. 2. & Bonauenturæ in. 4. dist. 9. art. 2. q. 3. Et Ricard. ead. dist. art. 2. q. 1. & Durand. q. 4. Nam Scotum vix intelligere quiuerim. q. 1. Ait enim primò, quòd si quis diligētiam adhibuerit & conteratur & cōfiteatur, licèt aliquod peccatum sit illi traditum obliuioni, securè accedit: quia si moreretur etiam sine eucharistia saluus fieret. Sed paulò pòst subdit, q etiā si aliqua peccata lateant, per eucharistiā delebūtur. Atqui dicta hęc nō apparent bene coherere. Nā priùs cōstituit hominē extra peccatū ante eucharistiā, & posterius dicit

Cōmunis cōmuniū doctri na.

cit, quod peccata in tali casu delebunt per euchari stiam. Non videtur ab opinione cõmuni de uiare. ¶Hinc ergo oẽs citati autores, & re cẽtiores, qui illos sequuntur, hãc colligũt di stinctionem: nẽpe quẽpiam dupliciter pos se ad sacramẽtũ accedere indignè. Vno mo do contrariè, sic scilicet, vt accedẽdo peccet. Et alio modo contradictoriè: scilicet, non di gnè, quia est in peccato, nõ tamẽ contrariè, vt peccet. Vnic⁹ aũt Ioã. Maioris est cui ea. d. q. 1. extra gregẽ oberrare libuit. Ait siqui dẽ, quod omnis in vniuersum, q accedit in pecca to peccat accedẽdo: quare vt accedẽdo non peccet, debet quando accedit esse in gratia. Ex quo infert vanã esse distinctionem posi tã: imò quicunq; accedit nõ dignè contradi ctoriè, accedit cõtrariè indignè. Sequitur se cũdò, ex eius opinione nunquam per eucha ristiam posse primã gratiam cõferri: nã qui accedit in peccato, ponit obicem: & qui sine illo, iam habet gratiã. Rationes ei⁹ sunt tres. Pima. Aut accedens indaginem fecit, quam facere tenebatur, aut secùs. Non enim est da re mediũ. Si verò fecit quã tenebat, iam acce dit in gratia. Sin minimè, accedit indignè & accedendo peccat: qa non se probauit, vt ait Paul. Secũdò, aut requiritur, vt accedens faciat indaginem secundùm iudicium, & ar bitrium sapientium, vel sat est, quod vnusquisq; secũdùm propriũ iudiciũ eam faciat. Secun dũ dici nõ potest: nã contingit, vt alicui ex leuitate animi appareat fecisse diligentiã suf ficientem, quæ tamẽ nõ est sufficiens. Si pri mũ dederis, qui illã fecit, iam est in gratia: q verò nõ fecit, accedẽdo peccat. Tertiò. Ne mo tenet maiorẽ adhibere diligẽtiã ad acce dẽdũ ad euchariștiã, quã tenet statim moritu rus: huic autẽ sufficit illã facere ad arbitriũ prudentũ: ergo & accedenti ad eucharistiã. ¶Ad hæc aũt primò respondet, autorẽ istũ ad pauca respexisse, & ideo fuisse paralogi zatũ. Nõ em habuit rationẽ nisi diligentiæ & indaginis ad cõmemorãdũ peccata, cùm tamẽ illa adhibita restet deinde ambiguitas; an dolor peccatorũ, quorũ quis meminit, sit vera cõtritio: scilicet, propter offensam Dei, an verò sola attritio propter pœnas inferni. Et re vera si tam indaginẽ q cõtritionẽ pa lam cõstaret esse sufficientem, vera esset eius opinio: sed tamen neutrius tanta potest ha beri certitudo, vt patet hoc ex verbo Pauli citato, Nihil mihi conscius sum &c. & Eccle siastes. 9. Nemo scit an odio vel amore di gnus sit. Et Ecclesiastici. 5. De propitiato peccato noli esse sine metu. Et Prouer. 20. Quis potest dicere, Mũdum est cor meum? Et Iob. 9. Verebar omnia opera mea sciens, quòd non parceres delinquenti. Et rursus, si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. ¶Respondetur ergo ad formam primi argumenti Maioris. Aliud reqri, vt hõ exeat à peccato, aliud verò, vt dignè accedere pos sit ad sacramentũ. Cùm ergo quæris, an iste fecit indaginem ad quam tenebatur, respon deo nõ fecisse, sed tamen bona fide putat se fecisse. Et cũ instas, vel fecit ad arbitriũ pru dentium, vel non, respondeo requiri examẽ secundùm arbitrium prudentũ: nã leue non sufficit. Attamen ex prudentibus alij dicent hanc sufficere, alij verò non. Et opinio illorũ licèt sufficiat ad excusandũ hominem à cul pa, vt posit dignè accedere, nõ tamen suffi cit ad delẽda peccata præterita. Et hæc fuit autoris hallucinatio. Peccata enim non re mittunt propter actum intellectus, quo quis credit fecisse diligentiã, vel esse cõtritum, sed re vera ex natura rei, quia est vera contritio per se aut per sacramẽtum perfecta. Pariter facta diligẽtia potest apparere cõtritio pro pter offensam Dei, & tamẽ non est nisi attri tio propter infernum: præsertim in articulo mortis: quia cùm tũc supplicia illa sese offe rãt præsentia, dolorem ingenerãt, qui appa ret timor filialis, & tamẽ non est nisi seruilis. Quin verò doctissimus curatus, nequissim⁹ tamen, posset consultò decipere pœnitentẽ dicẽdo talem negligentem indaginem aut attritionem sufficere, quæ quidẽ falsa pœni tentis credulitas nõ sufficeret ad delenda ei⁹ peccata præterita, licèt hominẽ excusaret, vt dignè posset ad sacramentum accedere. ¶Cõsistit ergo veritas opinionis S. Thomę in hoc, quòd ignorãtia inuincibilis, & incul pata quanuis nõ sufficiat delere peccata prę terita, facit tamen hominem securum, vt di gnè posit accedere ad sacramentũ. Et quòd hoc sit verum, præterea confirmatur. Stat enim duorum virorum prudentiũ, alterum esse verè cõtritum, alterum non nisi attritũ, & tamen habere ambos æqualia signa, qui bus vterq; putat esse contritum: quare tunc opinio illa nõ est sufficiẽs facere ex attrito cõ tritũ: & nihilomin⁹ attritus ille legitimè põt accedere ad sacramentũ. Et arguitur rursus, Secundũ opinionem Maioris sequeretur, quod quispiam nunc in peccato existens sine ali quo

Distinctio communis. Ioã. Maior. Prima illatio. Secũda illatio. Triplex maioris ratio. Prima. Secunda. Tertia. Veritas opinionis.

quo nouo dolore,nec sacramēto,per hoc so
lùm quòd ignorētia sua, quę erat vincibilis,
efficeretur inuincibilis, mundaretꝰ à pecca-
tis,vt pote si quispiam esset attritus,& secun
dùm opinionem prudentum id crederet, &
superuenirent alij, qui ei persuaderēt esse cō
tritum:imò si ille mutata conditione natura
liter mutaret opinionē:per hoc solùm remit
terentur peccata, quod error esset cōcedere:
& tamen mutata illa opinione posset legiti-
mè accedere ad sacramētum.¶Item negare
hoc sacramētum quandoque posse confer-
re primā gratiam,est contra illud vulgatum
Augustini in quodā sermone,vbi ait, quòd
hoc sacramentū mortuos viuificat.¶Ac de
mum ad rei cōclusionem è conuerso argui-
tur. Quanuis quispiam veraciter sit contritꝰ
& in gratia,si tamē habet cōscientiam se es-
se in peccato, nō dignè accedit ad hoc sacra
mentum:ergo ad dignè accedendum imper
tinens est esse in statu gratiæ, aut extra,sed
probabilitas,quæ excusat à peccato ignorā
tiæ,est quæ facit hominem dignè accedere.
Imò fateor distinctionem illam accedēdi in
dignè contrariè vel cōtradictoriè, nō ita mi
hi gratè arridere, quia nec.S.Th.de illa hoc
loco meminit.Imò qui non accedit indignè
contrariè, vt peccet accedendo,certè neque
accedit indignè cōtradictoriè,licet sit in pec
cato ignorato. Nam postquàm accedit legi
timè secūdum legem, hoc sufficit,vt simpli-
citer dignè accedat. ¶Cōtra hanc autem de
Argumēta contra. finitionē arguitur.Sequeretur quòd quicun
que accederet in peccato taliter tamē legiti-
mè, vt accedēdo nō peccaret, reciperet pri-
mam gratiā per sacramētū: nam postquàm
nullum opponit obicem,& bona fide putat
se esse in gratia, veniam per sacramētum su-
scipit.De hac re sunt citati autores bipertiti.
Bonauentu. Nam Bonauentura loco citato medium cō
stituit, idque generaliter:scilicet, quòd qui
accedit in peccato sine eius conscientia,accē
dit eatenus dignè vt nō peccet, nullus tamē
eorum gratiam suscipit,ob id quod non ac-
cedit viuens. Quare nō admittit, quòd hoc
sacramentum conferat primam gratiam.Et
Gabriel. quidē Gabriel in.4.d.9.q.1.& in canone le-
ctione.8.citat Alexandrum loco suprà à no
bis allegato in contrariā sententiā: scilicet,
quòd recipiat gratiam.Et volens eos in con
cordiam conciliare ait, eiusmodi hominem
non recipere gratiam virtute operis,scilicet,
sacramēti, recipere eam tamen ex benigni-
tate Dei:quia scilicet illuminatur,vt se attri-
tum cognoscens conteratur. Attamen pri-
mùm Alexandrum nō video esse diuersum
à Bonauentura:imò in solutione septimi di-
cere videtur eiusmodi accedentem non reci
pere gratiam.Secūdò,quòd recipiat eam ex
benignitate,qa illuminabitur, hausit à Ger-
sone tract. de pollutione nocturna.cōsidera
tione. 2.ille autē effectus benignitatis nulla
est lex, vt semper obueniat:quare potest ac
cidere talis nouus motus in mente suscipien *Caietanus.*
tis sacramētum,& potest non accidere.Ca-
ietanus,vt quæst.præcedenti art.1.vidimus,
nō tam generaliter loquitur, quàm Bonauē
tura:imò admittit primā gratiā posse quem
piam recipere per sacramentum: sed tamen
ait quandoque vsu venire posse,vt accedens
nec peccet,nec gratiam recipiat. Excogitat
enim cōtritionis gradus: scilicet,tantam esse
posse,vt sufficiat cum sacramēto ad gratiā,
& tam exilē,vt nō sufficiat.Et Palud.dist.9.
q.2.sub dubio loquitur dicens,fortè ex vi sa
cramenti recipit gratiā. Et Adria.in.q.de eu
charistia ait,quòd sic accedens semp recipit
primam gratiam,vbi insinuat,ꝙ nō semper.
¶Omnibus tamē pensatis dicendū apparet *Sententia autoris.*
in eo,qui accedit cū attritione,& legitimè.s.
ex ignorātia peccati in quo est,quę eum ex
cuset, vt nō peccet accedēdo,nunquàm da-
ri mediū, sed semper ipsum primam gratiā
per sacramētū suscipere.Id enim hìc D.Th.
sentit, dū dicit quòd sufficiūt illi signa con-
tritionis,dum dolet de præteritis,& propo-
nit cauere de futuris. Vbi sufficere intelligit
ad remissionē culpę cū sacramēto. Idq; pa-
tētibꝰ verbis asseruit quęst. ꝓced.ar.3.dicēs,
accedens in peccato mortali, cuius conscien
tiam non habet,consequetur per hoc sacra-
mentum gratiam charitatis. Quod quidem
verbū postquàm absolutè asseritur,genera-
liter intelligitur. Atq; idē docuit in.4.d.9.
ar.3.quæstiuncu.2.Idemque Ricardus ead.
dist.q.suprà citata.Sed ratio id apparet satis
cōuincere primò ex parte diligētiæ:nā si nō
fecit illā, quā vir prudēs iudicaret sufficiētē,
peccat accedēdo. Si autē fecit,nō est cur gra
tia sacramētali frustretur.Deinde ratione cō
tritionis. Contritio enim, vt Caietanus ipse
& Thomistæ fatentur, non differt ab attri-
tione in intensione,sed in obiecto,& fine:ꝙ
scilicet cōtritio habet pro obiecto offensam
dei,vt fiat ex timore filiali:attritio verò qua
tenus est suppliciorum causa, & nascitur ex
timore

timore seruilij. Arguitur ergo. Vel peccatũ cũ sola attritione quæ creditur esse cõtritio, est obex gratiæ, vel non: si sic, indignè tũc accedit: si non, semper recipitur gratia. Nam si dixeris aliquam sufficere, & non omnẽ, demus duos, quorum alteri sufficit, alteri verò minimè: tũc sciscitor, Quo pacto illorũ attritiones differũt? nõ quidem ex obiecto, postquàm ambæ sunt attritiones, neq; verò ex intẽsione, quia illa nõ est necessaria: ergo si aliqua sufficit, omnis sufficit. Secundùm quidẽ opinionem Scoti, qui tenet requiri certam intensionem ad rationem contritionis, dicere posset aliqs etiã requiri ad attritionẽ, vt sit sacramẽto sufficiens. Sed tamen S.Tho. hîc nõ dicit, nisi quòd sufficit dolor de præteritis, & propositum in futurũ cuiuscunq; sit intensionis. ¶ Aliter tamen contra eiusmodi sentẽtiam arguitur. Si quis ex attrito per sacramẽtum eucharistiæ fieret cõtritus, sequeretur primò, quòd homo obtineret actualẽ peccatorum veniam sine pœnitentia, quod est cõtra Hieronymum censentem pœnitẽtiam esse necessariam tabulam post naufragium, nam attritio nõ est legitim⁹ actus pœnitentiæ. Secundò sequeret̃, quòd posset homini euidẽs esse in gratia se existere, p hunc syllogismum. Ego probabiliter, & secũdùm rationem prudẽtum, meorũ habeo delictorum contritionem, & recipio sacramẽtum: ergo, & gratiam. Est enim maior euidens: nã licèt non habeã euidentiam cõtritionis, habeo tamẽ euidentiam esse probabile me habere, & minor est certa, & cõsequentia: ergo cõclusio euidens. ¶ Ad primum negatur cõsequentia: multi nanq; ex schola D.Thom. aiunt, quòd dum attritus suscipit sacramentum, ipse idem actus, qui erat attritio, perficitur per sacramentum, vt sit contritio, atque adeò fit legitimus actus pœnitẽtiæ. De hoc autem iterũ in materia pœnitentię regredietur sermo. Interim tamẽ dicendum, quòd si isti intelligãt eundem actũ intrinsecè per sacramentũ fieri contritionẽ nõ est tolerabilis opinio: nã actus non mutat obiectum: siquidẽ si antea erat dolor peccati ꝑpter pœnas inferni, idẽ modò habet obiectũ, sed tamen fit cõtritio extrinsecè per sacramẽtũ ad hũc sensum, ꝙ informatur gratia, quã sacramẽtũ cõfert. Et ad hũc sensum dixit quæst. præcedẽti art.3. S.Th. ꝙ gratiã sacramẽti perficiet contritionẽ. Quare non tam propriè dicitur ex attritione fieri cõtritionem, quàm homi-

Alia argu.

Ad primũ.

nẽ ex attrito fieri cõtritũ. Atq; hoc pacto ille actus per gratiam fit actus pœnitẽtiæ virtutis. Quare nihil cõtra Hieronymum sequitur. ¶ Ad secũdũ negatur, posse nos habere talẽ certitudinem absq; vlla formidine, licèt possimus ad illã pertingere, quam appellãt moralem, vt possimus, quatenus in hoc seculo conceditur, securitatẽ habere, quã adolescẽs ille habere videbatur, qui respõdit Christo, se seruasse mãdata à iuuẽtute sua. Vnde ad argumentũ respondetur esse captiosum: nõ enim ex hoc, ꝙ probabiliter habeo dolorẽ sufficientem, habebo gratiã, sed ex hoc, ꝙ illũ habeo. Et me habere non est euidẽs, sed probabile. Vñ non sequitur, Est mihi euidẽs esse ꝓbabile: ergo est mihi euidẽs habere suffientem dolorẽ. Neq; minor est euidens laicis: nẽpe, hostiam esse cõsecratã. Et quanuis sacerdoti sit euidens intentionẽ habuisse cõsecrandi atq; adeò fidẽ habeat esse consecratã hostiã: cõsequentia tamẽ nunquã est euidẽs. s. ꝙ si habeo attritionẽ, quã puto cõtritionem suscipiã per sacramẽtum gratiã: sed est doctorũ opinio, ꝙ accedẽs cũ probabilitate recipiat gratiã. De hac tamẽ re in apologia nostra aduersus Catharinũ diffusè satis diximus, & in materia pœnitẽtiæ iterum dicem⁹. ¶ Tandem circa huiusmodi dispositionẽ disputatur quæstio. Vtrùm accedenti ad sacramentũ eucharistiæ satis sit priuatim suam secum discussisse conscientiã, an verò insuper requiratur, vt sacramentalis cõfessio præcedat. Fuit enim opinio Abbatis Panormitani super ca. De homine. de celebra. missa. tenentis non esse necessariã cõfessionem, sed sufficere cõtritionem. Hic tamen autor nõ habet de hac re grãde autoritatis momẽtum: fuit enim alia priori labe cõmaculatus, dicens cõfessionẽ non esse de iure diuino, vt d.17. videbimus. At verò Ricardus vir alioqui grauissimus ead. d. arti.3. q.6. idem professus est, dicens posse quẽpiam absq; cõfessione eucharistiã sumere: quanuis nulla alia intercedat causa, quã vt absens sacerdos expectetur, cui deuotiùs, & cõmodiùs fiat confessio. Ricardum citat, sequiturq; Adrianus in materia de cõfessione. quæst.3. Atqui nostris temporib⁹ Caietanus in presentiarum, & in sua summa verbo Cõmunio, eãdẽ opinionem adstruxit: scilicet, nõ esse ad eucharistiã necessariam cõfessionem, quanuis cõsiliũ sit salutare. Et ratio eius potissima est, ꝙ necessitatẽ nemo debet inducere vbi ius nõ cogit:

Ad secundũ

Quæstio de confeßione.

Panorm.

Ricardus.

Caietanus.

Ratio Caie.

cogit: nullum autem extat diuinum ius, quo eiusmodi confessio in tali articulo iubeatur. Nam de huiusmodi dispositione solùm extat admonitio Pauli, Probet autē se ipsum homo. Vbi cōtrarium insinuatur, scilicet satis esse, vt homo priuatim suā conscientiam expendat, & examinet. Quod si quis dicat, Paulum illic admonere id, quod requiritur non tamen id, quod sufficit, in contiarium est qđ subdit, Et sic de pane illo edat, & de calice bibat, quasi nihil aliud postuletur. Vnde Chrysosto. in eundem locū homilia. 28. Non, inquit, iubet, vt alter alteri probetur, sed ipse sibi, nō publicum faciens iudicium, & sine teste argumentum. Secundò. Si talis cōfessio de iure diuino esset illo articulo necessaria, in nullo casu posset prætermitti: dabimus tamen infrà nonnullos, in quib⁹ prætermittitur. Preceptum autem pontificium non est nisi, vt semel in anno cōfiteamur: ꝙ autē quoties eucharistiam sumimus, confessionem repetamus, non est illic adiectum.

Chrysosto.

Argumen. Postremò arguitur. Reliqua omnia sacramēta licet sine præuia confessione suscipere: ergo quanuis ad huius susceptionem exactior requiratur conscientiæ discussio, non tamē fit inde consequens, vt exigatur confessio.

Contraria opinio communis. ¶Cōtraria tamē opinio fuit semper doctorum vniuersalis, vt S. Thomæ in. 4. d. 16. in expositione textus, & d. 17. q. 3. arti. 1. quæstiuncu. 4. & Scoti, Durandi, & Paludani, ac deniq; omniū dist. 9. & 17. Quare per Parisiēsium academiam fuit decreta. Sed iam tamen huiusmodi veritas maiore pollet autoritate quàm opinio. Est enim decretum Cōcilij Tridētini post regressum à Bononia sessione. 3. ca. 7. vbi præmissis Paulinis verbis, Qui mādūcat, & bibit indignè, &c. subditur. Quare communicare volenti reuocandū est in memoriam ei⁹ præceptū, Probet autem se ipsum homo. Ecclesiastica autem inquit, cōsuetudo declarat eam probationē necessariā esse, vt nullus sibi cōscius mortalis peccati, quantumuis sibi cōtritus videatur, absque præmissa sacramētali confessione ad sacram eucharistiam accedere debeat, quod à Christianis omnib⁹ etiā ab ijs sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta synodus prepetuò seruādum esse decreuit, modò nō desit illis copia confessoris. Qnòd si necessitate vrgente sacerdos absq; præuia cōfessione celebrauerit, quā primum cōfiteatur. Hactenus synodus. Vbi perspecte adnotādum est, ecclesiasticam consuetudinem nō in medium afferri tanquàm potissimum, & primum fundamētum huius ritus, quasi sit de iure tantùm ecclesiastico, sed quasi declaratoriā diuini præcepti, qđ Paulus insinuat. Ex illo enim sic intellecto præcepto mos vniuersalis ecclesiæ ortus est, in qua nemo ad sacrosanctam cōmunionē absque præmissa cōfessiōe accedere fuit ausus. Neq; verò ecclesia vnquàm eum, quem sciuerit peccatum cōmisisse mortale ad sanctā cōmunionem admisisset, antequā suo cōfiteretur presbytero. Hic ergo mos à Christo per apostolos deriuat⁹ creditur. Ait quippe contra Donatistas Aug. lib. 4. cap. 24. Illud, quod vniuersa tenet ecclesia neque in concilijs statutum reperitur, sed senper retentum est, credendū esse nō nisi autoritate apostolica traditū. Et quidem Cyprianus libro. 3. epistolarū epistola. 14. morem reprehendit, quòd ante exomologesin, id est, confessionem eucharistia aliquib⁹ tradatur. Et epistola. 15. eandē instaurans accusationem, ait, illud esse cōtra Euāgelij legem. Idemque epistola. 16. repetit dicens, quosdam euangelij immemores communionem ante confessionem suscipere. Atq; idem iterū epistola. 18. Quib⁹ locis Cyprianus insinuat, ordinē hūc vt confessio eucharistam præcedat, esse de iure diuino. Et rursus sermone. 5. de lapsis, ait eū, qui absque confessione ad eucharistiam accedit, indignè accedere, & reum fieri, iuxta verbū Pauli, corporis, & sanguinis Christi. Cui cōsonat Ricardus de sancto victore in li. de potestate ligādi, & absoluēdi ca. 21. cuius verba sunt. Audacter dico, Si ante sacerdotis absolutionē ad communionē corporis, & sanguinis Christi quis accesserit, iudicium sibi manducat, & bibit, quanuis eū peccasse multū pœniteat, & vehemēter doleat, & ingemiscat. Et Eusebi⁹ in hostoria ecclesiastica li. 6. c. 24. de Philippo Imperatore Christiano refert, quòd cū in paschate voluisset ad communionem accedere, nō prius ab episcopo loci fuerit permissus, quàm cōfiteretur peccata sua. Et de ecclesiasticis dogmatibus ca. 53. ait Aug. si autor illius fuit, Quem mortalia crimina post baptismū premunt, hortor priùs publica pœnitētia satisfacere, & ita sacerdotis iudicio reconciliatū cōmunioni sociari. Si vult non ad iudicium & cōdemnationem sui eucharistiam percipere. & in epistola. 118. ad Ianuarium planissimis

Synod⁹ Tridentina.

Ius diuinū. *August.* *Cyprianus.* *Cyprianus.* *Ricardus de sanct. victo.* *Eusebius.*

simis verbis ait,nō debere quēpiam pro suo arbitrio dum libet accedere ad cōmunionē absq; præuia confessione & pœnitentia.

Respōdetur Caietano. ¶Post hæc aūt vt Caietano respondeamus, probatur veritatē hanc fundamentū habere in verbis Pauli.Dicens enim,Probet autē se ipsum homo,admonet iubetq́ue,vt illis vtatur remedijs,quæ ad animæ purificationem instituta sunt.Cùm ergo confessio sacramētalis suapte institutione sit remediū ad id cōducens,fit vt teneatur homo hanc adhibere medicinam. Sed ait Caietanus, Nō tenetur homo facere quantum potest.Fateor quidē, quia nō tenetur tam prolixam facere inquisitionē,aut lachrymis et singultibus cōtritionem vrgere.Tamen cùm duo sint ordinaria remedia expurgandi peccata:scilicet,contritio & confessio,nomine probationis pari ratione vtrunq; Apostolus cōprehendit. Quare cū ait,Probet se,non intelligitur secum solus,sed adhibito diuino ministro,qui eius sit examinis iudex.Nec contrariū sentit Chrysostomus.Sed quòd non requiritur,quòd in publicum sua effundat crimina. Concludimus ergo ordinem hunc,vt confessio præcedat eucharistiam,esse de iure diuino,hoc est, inde secundùm sanctorum patrum interpretationes elicitum,imò apostolorum traditione susceptum,& ecclesię more & vsu obseruatum.Quinuerò & perpenso tenore precepti ecclesiastici,Omnis vtriusq; sexus. *Omnis utriusq; sexus.* Illic insinuatur esse confessionē ad eucharistiam necessariā.Ait quippe,Confiteatur proprio sacerdoti &c.suscipiens reuerenter ad minus in pascha eucharistiæ sacramentum. Vbi insinuatur ad reuerentiam eucharistiæ confessionē pertinere.Et tamen secundùm Caietanum,qui esset illo anno confessus,licèt esset relapsus, posset in pascha eucharistiam sine confessione suscipere, quod absurdum esset concedere. *Argumē. Caietani.* ¶Et adhibetur demum argumētum quod Caietanus hìc vocat sacrorum doctorum:& Scotus loco citato refert.Sacerdotibus ex vi clauium competit populū ad sacramentum eucharistiæ admittere:ergo eisdem incumbit iudicare quinā adsint idonei: hoc autem facere nequeunt nisi audita confessione:ergo illa est antea necessaria.Neque satisfacit respōsio Caietani:scilicet;sat esse accedētes probatos esse iudicio Dñi ministrorum.s.Dei,nam postquàm eos instituit horum sacramentorū iudices,eorū arbitrio voluit accedentes esse ꝓbatos.Eo vel maximè, ꝙ cū frequenter per sacramentum pœnitentiæ fiat homo ex attrito contritus,non censetur absoluta probatio,donec remediū pœnitentiæ sit adhibitum. *Solutio tertij arg. Caie.* ¶Vnde ad tertium eius argumentū respondetur,non suffragari rationē ex æquo cæteris sacramentis & isti in præparatione:nam cùm hoc singulariter cōtineat Christum ipsum, & propriè in alimoniam viuentium institutum sit, cōfessio autem ad tollendū peccata:ordo ipse expostulat,vt priùs per sacramentum pœnitētię homo curet reuiuiscere,vt idoneè & reuerēter ad hoc sacramentum accedat.

Secūda Caietani ratio diluitur. ¶Ad secundā autem rationem Caietani respondetur , confessionem sacramentalem nō esse eodem gradu ad eucharistiā necessariam quo internam peccatorum detestationem,sed vbi haberi possit presbyteri copia. *Casus,ī quibus ante confeßionē eucharistia sumatur.* Quapropter attendendi sunt hi casus, quibus licet eucharistiā absq; cōfessione suscipere.Et primū Tridentina synodus nullum excipit casum necessitatis confessionis,preterquàm vbi legitimus sacerdos haberi nō possit.Quare generalis regula sit,quòd vbi potest haberi sacerdos habens authoritatē absoluendi,nullatenus est ante confessionē ad eucharistiam accedendū. *Generalis regula.* Sed de hoc tamen restat dubium,quænā sit necessitas, quæ in absentia prælati aut legitimi confessarij licitam faciat cōmunionem absque cōfessione: *Dubium.* Vtrùm sola deuotio volentis sacramentū sumere aut celebrare sufficiat.Respōdetur nequaquàm sufficere,sed vrgentē exigi necessitatem,vt expressis verbis cōcilij admonetur. Loquimur vbi sunt peccata mortalia:nam venialia non sunt necessaria cōfessionis materia. ¶Primus ergo casus est articulus mortis. *1.Casus.* vt si esset solus sacerdos cæcus & surdus, qui non posset confessionem audire,aut si esset mutus,qui non posset absolutionem proferre,posset contrito periclitanti eucharistiā sine confessione porrigere:aut si infirmus iaceret,posset illam per diaconum ad infirmū mittere,vt dist.13.q.1.ar.3.videbimus. Item & sacerdos ipse iam iam moriturus,qui non haberet alium,cui cōfiteretur,posset ipse cōsecrare & sumere sacramentū. ¶Secundus casus est necessitas,quæ ex officio pendet, *2.Casus.* vt rusticus plebanus,qui non habet sacerdotē nisi longe distātem,nō tenetur ire quotidie ad quęrendum confessariū:potest ergo cum cōtritione,maximè si esset festum,idq; vno aut forte duobus diebus sacra facere, absque

confessione celebrare: nõ tamẽ pluries. Sed cauendũ à consuetudine & fraude, qui enim in concubinatu, aut in alio peccato persistit, potius debet saluti animæ consulere, quàm tẽporali vitæ, vel honori, & à sacris abstinere quandiu peccãdi occasiones non amouet.

Tertius casus. ¶Tertius casus est necessitas præcepti ecclesiastici, vt si quis in die paschatis inuenit se, vbi nõ habet copiam proprij sacerdotis, qui eum possit absoluere, potest recipere eucharistiam cũ proposito cõfitẽdi cùm primùm nancisci possit opportunitatem. Et pariter si sacerdos iter faciens in die festo, quo est præceptum audiendi sacrum, poterit ipse solùm cõtritus celebrare. Tametsi profectò tertium hunc casum nõ tanquã regulam vbiq; generalem asseruerim, maximè vbi casus sunt reseruati: vergeret enim hoc sæpe in fraudem, vt nunquàm eiusmodi pœnitentes curã adhiberent adeundi prælatum. Quocirca in his ratio scandali consulenda est: si enim grande sequeretur, vbi religiosus vel ille, qui habet casum reseruatum episcopo non celebraret, aut eucharistiam sumeret, sumat quidem sed cum tremore & proposito festinandi ad confessionẽ. Si autẽ citra scãdalum potest communionẽ excusare, satiùs est abstinere à communione etiam occurrente tempore præcepti, quàm cõmunicare. Nam tunc si non potest facilè haberi copia prælati, nullũ erit peccatum non cõmunicare, vel si potest haberi, forsan minùs peccatum erit transgresio præcepti audiendi missam in die festo, vel communicãdi in paschate, quàm ad sacramentũ accedere cum tali peccato: maximè quia plerunq; non est legitima contritio illa, quæ citra sacramẽtum habetur.

Quartus casus. ¶Quartus casus est ad euitãdum scandalum etiam si non occurrat pręceptum ecclesiæ, vt si religiosus habet peccatũ reseruatũ & in die solẽni, cùm totus conuẽtus cõmunicat, non cõmunicaret cum illis, tũc si prelat⁹ nõ adest domi, potest quidẽ cũ proposito properãdi postea ad ipsum cõmunicare, nullatenus tamẽ si adest.

Declaratio dictorũ casuum. ¶Oẽs tamẽ hi casus, præter primũ de articulo mortis, intelligũtur vbi non sit crimen annexam habens excommunicationem: quia excommunicato, nec propter officiũ, nec propter scandalum, aut generale præceptum ecclesię de communione licet ad sacramentum accedere. Vnde qui irretitus est culpa pontifici reseruata: quia omnes huiuscemodi annexam habent excõmunicationem, caueat ad sacramentum hoc, antequã absoluatur accedere. Item nisi sit peccatum publicum: quia tunc maius esset scãdalũ manducare, quàm abstinere.

Percõtatio. Quòd si perconteris, vtrùm sola verecũdia in causa esse possit communicandi absq; cõfessione, vt si subditus, qui reseruatam contraxit culpã, nequeat præ verecundia cõfiteri prælato, qui tamẽ prælatus nolit casum alteri committere, sed pœnitẽtem audire. Respondetur, per verecũdiam neminem excusari: quin teneatur parẽre prælato, si tamẽ doctus & probus sit: nam si tyrãnus esset, à quo timeretur, vel diuulgatio confessionis, vel aliud malum, & non pateret accessus ad alium superiorẽ, absolueretur tunc subditus ab eius obedientia in ea re.

Casus Ricardi. ¶Ex ijs fit, causam Ricardi, nempe, expectandi confessariũ magis idoneum, non esse iustam, vt quis possit à cõfessione excusari, dũmodò eum habeat, cui tutò possit suã cõscientiam patefacere.

Admonitio. ¶Haud tamen hoc tandem admonere negligam, ꝙ dum sacerdos est in altari non est condecẽs, vt qui communicaturi sunt in conspectu plebis, illa, quorum fuerunt obliti in confessione, illìc confiteantur, sed vel cõmunionem, si sine nota possunt, differãt vsq; ad aliam missam, vel proponentes illico post cõmunionẽ confiteri sacram buccellam sumant. De alio verò casu quãdo sacerdos post inceptum sacrũ reminiscitur peccati alicuius aut excommunicationis quid debeat facere, dist. sequenti. quęst. 2. art. 6. satisfaciet nobis S. Thomas.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm accedere ad hoc sacramentum cum consciẽtia peccati mortalis, sit grauißimum omnium peccatorum.

TAnta est, quæ huic sacramento debetur, veneratio, vt non satis sit nosse accedentem in crimine sacrilegium committere, sed sit etiam explorandum, an sit omnium peccatorum grauissimum. Ad quod Sanct. Tho. præmissa distinctione respondet tribus conclusionib⁹. Citat enim se. 1. 2. q. 73. vbi de grauitate peccatorum agit, quæ potest attendi vno modo per se ratione speciei peccati, quę sumitur ex obiecto, aut per accidens ratione personæ peccãtis. Primo modo statuitur prima cõclusio.

1. Cõclusio. In summo grauitatis gradu collocantur illa peccata quæ sunt cõtra diuinitatem

tatem,vel in se,vel in Christo: in secundo ea quæ cōmittuntur cōtra eius humanitatem: & in tertia sacrilegia, quæ fiunt contra eius sacramenta: & in quarto illa quæ cōmittuntur aduersus reliquas creaturas. Probat. Per se peccatum eò est grauius,quo est eius obiectū excellētius:inter obiecta verò qđ est supernaturale est naturali excellentius:& inter supernaturalia summum est diuinitas, mox Christus secundū humanitatē,ac tertiò eius sacramēta.¶Secūda cōclusio statuitur circa tertiū gradū de quo agitur in præsenti. Peccatum indignè sumentiū sacramentū per accidens recipit magis, & minus. Probatur.

2.Cōclusio

Nam ex parte peccantis grauius est peccatū,quod fit ex malitia,quàm illud, quod fit ex passione,atque hoc grauius illo,quod fit ex ignorantia:ergo si peccati reus ex contēptu accedit ad sacramentum, grauiùs delinquit,quàm qui id ex timore facit ne in crimine deprehendatur.¶Ex his colligitur cōclusio tertia.Peccatū sumendi indignè eucharistiam est alijs pluribus grauius secundū suā speciem,non tamen omnium grauissimum.

3.Cōclusio

Expositio articuli.

¶Hìc non est locus exactè perpendēdi peccatorū grauitates,sed obiter notato propter primum gradum primæ cōclusionis omnia peccata contra tres virtutes theologicas esse grauissima,vt est infidelitas,desperatio,& odium Dei,atq; hoc omniū immanissimū eò ꝙ charitas,vt ait Paul.est cæteris præstātior. Blasphemia verò potest oriri,aut ex infidelitate,aut ex odio Dei.Tametsi peccatum infidelitatis dicatur grauissimum, quatenus radix est omnium peccatorum,quæ fiunt contra Deum:qui enim in Deum nō credit,non potest quicquam ab eo sperare,neq; eum diligere. Vnde Aug.super illud Ioan.15.si nō venissem & locutus eis nō fuissem , peccatū non haberent.Hoc,inquit,intelligendum est de peccato infidelitatis,quo tenentur cūcta peccata.Atq; hæc sunt minùs remissibilia, q̄ illa,quæ cōmittuntur in Christum inquantum hominē.Quare Matth.12.ait Christus, Qui dixerit verbū contra filium hominis remittetur ei:qui autem dixerit verbum cōtra Spiritum Sanctum non remittetur ei neque in hoc seculo neq; in futuro.Iudæi enī blasphemabāt Christū & inquantū hominē dicentes,eū esse voracē potatorē vini & publicanorū receptorē.Et hæc quidē cōuicia ꝗpꝑiā habere poterant excusationis:quia secūdùm humanitatem comedebat & bibebat,

August.

Matth.12.

& cum hominib⁹ cōuersabatur:nā quia tūc nondum eius diuinitas satis erat reuelata,iactabantur hæc cōtra carnis infirmitatem, & ideo habebāt,vnde possent excusari. Sed qa Dæmonum expulsiones atq; alias virtutes secundū diuinitatē operabatur,dum illas attribuebant virtuti Dæmonis,dicētes,In Belzebub eijcit Demonia,blasphemabāt in Spiritum Sanctum,vt est nomen essentiale cōmune tribus personis.Et ideò dicebat ipse illam blasphemiam nō remitti neq; in hoc seculo,neq; in futuro.Non ꝙ simpliciter peccatum non esset remissibile:quia nullum est in hoc seculo,quod non possit remitti,si infinitam dei misericordiam spectes,sed ꝙ in se nō habebat remissionis causam.Et ita in hoc seculo,vt ait illic Chryso.Iudæi pœnas illius dedere in illa truculentissima strage Hierosolymitana,& postea in inferno.¶Sed ait.Qui peccat contra sacramentum hoc,sumēs illud indignè,peccat etiā contra personam Christi,ergo tantum peccatum est ac si blasphemaretur dum viuebat.Respondetur grauius esse peccatū in genere suo cōtra ipsum Christum in ꝓpria specie viuentē,quàm in ipsū latentem in sacramēto,ac perinde impudentior erat contumelia.Vnde inter omnes blasphemias & cōtumelias,quibus Christus affectus fuit,summa fuit eius homicidium.

Peccatū in Spūm sanctum.

Chrysost.

¶Contra hanc verò D. Thomæ doctrinam arguit Durādus in.4.dist.9.q.4.art.2. primò cōtradicēs gradibus tertio & quarto primæ cōclusionis.Ait q̄ppe satis graue esse concedere indignā manducationē sacramenti esse grauius,quàm quodcunq; peccatum commissum in creaturam,vt pote quàm homicidium.Deinde arguit contra rationem. Illa enī,inquit,regula,ꝙ quātò obiectum est excellentius,peccatum est grauius, intelligitur, quando actus sunt eiusdem generis.Vt grauius est iniuriosum verbum dicere principi, quàm priuatę personæ,aut occidere principem quàm plebeium, Dicere autē aliquod verbum iniuriosum principi non est graui⁹ quàm occidere plebeium.In proposito ergo nostro, satis est ꝙ manducare sacramentum indignè fit grauius,quàm māducare seculares cibos cùm quacunq; mala circunstantia: non aūt quàm occidere hominem.¶Respōdetur autem cum Caietano:primò, regulam S.Tho.esse physicam & verissimam si intelligatur vt debet:scilicet,ꝙ peccatum quantū ad speciem suam quātò est obiecti maioris,

Durandi argumentum.

Secundū argu. Durād.

Ad primū arg.Durād.

decernitur, vt ecclesia, quæ habuerit decem parochianos, super se habeat sacerdotē. Atq; Adria. in quęst. de eucharistia inter tractādum impedimenta ministrātis hoc sacramētum in istorū sententiam subscribit. At verò quāuis ad decidēdas ciuiles causas, atq; ecclesiasticas horū fortè ratio habēda sit, tamē in præsentiarum, vbi de administratione sacramētorum agitur, nullus certus potest pręscribi personarum numerus, vt crimē dicatur notorium, sed arbitratui prudētiū relinquitur. Vnde S. Tho. hìc, & infrà. q. 82. art. 9. ad. 3. ad nullū descēdit personarum terminū, sed tantū ponit duos modos notorij criminis. Vnū, scilicet canonicū & iuridicū, & de hoc quidem certò constare potest. Quādo quis, scilicet, vel per sententiam, quæ in cōuictum fertur, aut per confeſsionem in iudicio factam, constat aliquē esse vsurarium, simoniacū, aut publicum cōcubinarium, &c. ille enim censetur legitimè publicus. Sed alius est modus ex clamore populi, de quo nequit certior cōstitui regula, q̃ ꝙ nulla tergiuersatione crimē celari poſsit. Atq; hæc sunt verba expressa iuris, in cap. Tua nos. & in cap. Quæsitum. de cohabita. cleric. & mulie. Quare tā paruum posset esse oppidum, vel parochia, vt decem criminis conscij sufficerēt, vt diceretur notorium, & in ciuitate illi non sufficerent. Vtendum ergo est prudentis iudicio. Atqui in re dubia locum habet regula iuris, ꝙ melior sit cōditio poſsidētis. Quādiu enim quis possessor est sui honoris & famæ, inclinandū est in hanc partem, vt re ancipite ad cōmunionem admittatur. ¶Atqui prudenter animaduertēdum est, quòd non dicitur crimen notorium eò quòd probari per testes valeat: illud enim est nondum manifestum, sed manifestablle. Quare infamia nō est sufficiens causa ad abigendum hominē à sacris, vt eodem cap. Tua nos. expreſsè cauetur. Infamia enim & indicia ius dūtaxat faciunt, vt per viā inquisitionis ad causæ cognitionē procedatur, non autem vt infames ante condēnationem à sacra communione excludantur. Quādiu ergo aliqua tergiuersatione cælari potest crimē, non dicitur notorium, sed quādiu homines expositi sunt publicitus ad peccādum. vt meretrices, & qui ex officio habent vsuras exercere, & manifestarij latrones. ¶Et ratio, quare istis non est ministrādum sacrosanctum corpus secundùm Durandum dist. 9. q. 5. est, ꝙ dum quis iure potest id negare alicui, quod iniustè petit, si cōferat, sponte sua confert, atq; adeò particeps fit illius criminis. Vt si quis à me petat gladium, quo sese, vel aliū perimere parat. At verò quāuis hæc ratio generalis sit, peculiaris tamen in pręsentiarū non est solùm, qa minister cōsentit alteri vt peccet, cuius scelus cauere tenetur, verū quia est rei sacræ nō dominus, sed dispensator, qui debet sacramētum dignè tractare & tāquam minister irrogat ipsi sacramento iniuriam indignè ipsum tractādo, contra Dñi prohibitionem, Nolite sanctum dare canibus, neq; margaritas ante porcos proijcere. ¶Ambigere autē hìc quis posset, vtrùm ei, qui in vno loco publicus est peccator petenti sacramentū in alio, vbi eius crimen non est publicum, teneatur sacerdos, illud sciens, sacramētum administrare. Hæc autem dubitatio ex altera pendet, quam nos lib. 5. de Iustit. & iur. q. 10. articu. 2. pro captu nostro tractauimus: vtrùm, scilicet infamatū in vno loco liceat in alio ꝓdere. Caiet. nāq; in opusculo sedecim respō. respō. 9. Et. 22. q. 73. ait licere. Adria. verò quodlib. 11. q. 1. negat. Nos autem rem sic cōciliauimus, ꝙ si est infamatus iudicio publico: quia tunc per sentētiam priuatus est sua fama, non faceret contra iustitiam qui eum alibi publicaret: quare nec teneretur ad restitutionē: peccaret tamē cōtra charitatem, maximè si esset tunc emendatus. Si verò esset infamatus facto ipso sine iudicio, licèt esset publicus peccator, iniustitia esset illū alibi infamare, quandoquidē nō est per publicum iudiciū sua fama nudatus. Ad propositum ergo descēdendo, regula primùm statuēda est. Præsumendum est illum esse emēdatum, & ideo in loco, vbi habet bonum nomē, cōferēdum est illi sacramētum, quāuis alibi fuerit iudicio publico cōdemnatus: quia hìc non est manifestus peccator. Et à fortiori si alibi non fuerit condemnatus. Si verò sacerdoti cōstaret hoc loco non esse emēdatum, maximè si est peccatum cōtagiosum, fortè potest, atq; adeò debet denegare: quia non potest nisi in casu, quo debet. Nam licèt infamatum alibi, non sit bonum hìc infamare, hoc intelligitur, quando ipse non se negocijs ingerit, in quibus expediat illū prodere. Dixerim fortè, quia est mihi probabile, sed tamen non sum omnino certus. Quicūque enim timere debet cuiusquam famam lędere. ¶Secundam quoq; cōclusionem ratio S. Thomæ satis probat. Et cōfirmatur exemplo Christi, qui misero Iudæ dum nefandam prodi-

Solutio. *Durandus.* *Dubium.* *Responsio autoris.* *Secunda cōclusio.*

proditionem in pectore decoquebat, buccellam inter reliquos porrexit.¶Sed tamen cõmuniter pleriq; doctorũ nõnullis distinctionibus eandẽ conclusionẽ elucidant, & moderantur. Et primũ omniũ certa res est, ꝙ si nõ petat, nullatenus est occultus peccator inducẽdus, vt petat, neq; tradendũ ei est vltro sacramentũ, etiã si occurrat præceptũ suscipiẽdi, vt in paschate, imò neq; in articulo mortis: tum quia illi grauius peccatũ est indignè sumere, q̃ præcepti ecclesiastici transgressio, tùm maximè quia, vt suprà dictum est, præcipua est habenda ratio, ne fiat iniuria sacramẽto, quæ quidem fieret, si vltrò offerret existẽti in peccato. Quòd si exẽplũ Christi obijcias, qui vltrò obtulit Iudę, respondetur, ꝙ si occultus peccator est inter communicãtes, in virtute petit, eo ꝙ si ei tunc non traderetur, quod traditur alijs, excludi censeretur, atque adeò vt indignus denuntiari. Et iõ quia Christus nõ potuit sine scandalo eum præterire, sacramentum contulit.¶Si autem ille occultus peccator petat, tunc aut petit in publico, aut in secreto. Si in occulto, citra cõtrouersiam doctores aiunt, quòd debet ei sacramẽtum denegari, siue sacerdos illud nouerit per confessionem sacramentalem, siue per alium modum secretũ. Ita tenet Alexan. 4. part. q. 49. memb. 1. & Bonauentura dist. 9 art. 2. q. 4. & Ricard. ead. d. art. 3. q. 1. & Durã. q. 5. qui ait in hoc omnes cõcordare: scilicet, ꝙ sine exceptione occulto peccatori occultè peteriti nunquàm est dandũ sacramẽtum. Eandẽq; prorsus opinionẽ tenuit S. Thom. in. 4. vbi doctorũ vulgus crebrò sequebatur, ead. dist. art. 5. quæstiun. 1. siue sacerdos sciat per confessionem, siue extra confessionem. Et in confirmationẽ adferunt ca. Ad aures. de tempo. ordinãd. vbi papa subdit, ꝙ dum religiosus vult ordines ab episcopo suscipere refragante suo præposito, nõ ordinetur, quia forsan præpositus in secreto scit causam, cur non debeat ordinari. Vnus autẽ Paludanus ead. dist. q. 4. cõclus. 3. vnicam facit exceptionem: scilicet, si sacerdos est curatus petentis, & scit crimen tantummodò in confessione, tunc enim, inquit, debet dare occultè petẽti perinde ac si nihil nosset, dũmodò petat tempore paschatis, aut articuli mortis, quãdo aliàs teneretur dare: quia nõ scit vt homo, sed vt Deus. Quare per hoc ꝙ nouit in cõfessione nullũ acquisiuit ius negãdi. Si aũt non est curatus, qui non tenetur dare, poterit se excusare, etiam si in confessione sciuerit, eo ꝙ nullã habet obligationẽ. Si verò petat in manifesto, tunc ait ibidem Durandus, licèt absolutè quidã respõdeãt, ꝙ est ei tradendũ, nihilominus distinctiõe opus est. Quia aut sacerdos ille est curatus, cui ex officio incũbit sacramentũ ministrare, aut alius volũtari⁹, qui nõ tenetur. Si non sit ordinarius, ait, ꝙ siue sciat ꝑ confessionẽ siue alia via, potest denegare sacramentũ, etiam si petat in paschate cũ alijs: quia potest sibi illic in publico causam prætexere, ꝙ nõ tenetur, neq; illa est fũctio sua: quia illo modo nõ reuelat confessionẽ. Si autẽ sit curatus, alter verò nõ petit quãdo tenetur suscipere: scilicet, in festo paschatis, aut in articulo mortis, potest, inquit, ei denegare, si tamẽ sine scandalo id fieri potest: nempe persuadendo illi vt nõ recipiat postq̃ non est necesse, secùs si non possit absq; scãdalo. Si verò ille publicit⁹ petat tẽpore, quo aliàs tenetur suscipere, tunc prælatus tenetur ei dare. Et quidẽ Palud. hac etiam distinctione vtitur de curato & non curato. Et pariter Adria. quodlib. 3. q. 3. At verò S. Tho. de illa distinctione nusquã meminit. Vnde Thomistæ ad literam sequũtur opinionem cõmunem qualiter eam. D. Th. in. 4. declarat: videlicet, ꝙ peccatori occulto occultè petẽti nũquam sit dandũ. Quos quidem ego olim sequebar. At verò nũc rem consideratiùs speculatus video Sanctũ Thomã in præsentiarum, vbi res oculatiùs scrutabatur, nil de occultis peccatoribus distinxisse, vtrùm in occulto petãt, an in publico, sed simpliciter asseruisse ꝙ non potest eis petentibus sacra cõmunio denegari: & profectò ita censeo, licèt in occulto petãt, si modò bonis verbis & citra vllam notã persuaderi illis nequeat, vt à sacramẽto abstineãt: dum tamẽ ille à quo petunt sit paroch⁹, cui ex officio incũbit sacramentũ ministrare. Enimuerò causa cur occulto peccatori nõ est denegandũ sacramentũ nõ est illa, in qua isti authores fundãtur: scilicet, ne reueletur cõfessio, aut prodatur crimẽ & reus infamia aspergatur. Hęc em̃ dũ occultissima esset petitio, vt ipsi aiunt, caueri possent. Sed causa est, quã S. Tho. hîc affert: scilicet, ꝙ cùm ille habeat ius petendi, iniuria illi fit sine manifesta causa non ei idẽ cõcedere ius, dum per occultam persuasionẽ, vt ait tertia cõclusio, non potest à proposito dimoueri. Nemo em̃ extra ordinẽ iudicialem debet suo iure spoliari: spoliaretur verò ille occultè petens

Opinio cõmunis.

Durand.

Opinio authoris.

Sentẽtia author.

petens si nõ administraretur ei sacramentũ. Quare profectò, saltẽ si petat tẽpore paschatis, aut articuli mortis à suo prælato, quando aliàs teneretur ei dare, nõ dubito quin etiam si occultissimè petat, teneatur, potissimùm, vt ait Palud. si sacerdos non aliter q̃ per confessionem scit crimen: nã vix posset denegatio fieri, quin esset quædã obiectio, & exprobratio confessi criminis. Quod quidẽ odiosissimã faceret confessionẽ. Neq; verò ca. supra citatũ. Ad aures. huic sentẽtię refragatur: quoniã cùm religiosus sine licẽtia prælati ius non habeat ordines suscipiẽdi, põt prælatus ob secretã causam illum prohibere. Ad sacramentũ autẽ eucharistiæ omnis Christianus ꝑ se ius habet. ¶ Verũtamen si peteret in occulto alijs tẽporibus non necessarijs fortior esset ratio dubitãdi. A parte eñ affirmatiua est argumentũ, Quòd prælatus nõ solùm tẽpore, quo subditus obligatur cõmunicare, tenet ei administrare sacramentũ, verũ etiam quãdo ex sua deuotione vellet illud suscipere: cũ ergo ille iuridicè nõ sit suo iure priuat⁹, debet ei dare, præsertim cũ cõclusio. S. Tho. sit generalis, ꝙ nõ põt occultis peccatorib⁹ denegari. Sed ex altera parte apparet impudens abusus, ꝙ si prælatus scit subditum semper in peccato cõmunicare, annuat quotiescũq; ei libuerit. Res est moralis, & ideo non debet cũ tanto rigore tractari. Quapropter si in subditis tãta sit impudẽtia, vt frequẽtare sacramentũ vilipendiũ iam & blasphemia videatur, excusare se prælatus posset & deberet. Si verò ille à quo sacramentũ petitur, nõ esset curatus, qui dare tenetur, nõ est dubiũ quin occultè requisitus posset suũ negare ministeriũ, etiã si tẽpore ille peteret, quo tenet recipere. ¶ At verò si peteret in publico accedendo. s. inter alios cõmunicantes, approbare nõ possum distinctionem Durãdi: imò quãuis nõ esset curatus, vt bene ait hîc Caie. si esset in altari publicè expositus ad ministrandũ sacramentũ, tenetur illi dare postq̃ ius ille habet petẽdi, & publicè inter alios accedit, eo vel maximè ꝙ vix posset illũ absq; scãdalo & proditione criminis excludere. Et est in prõptu exẽplũ Christi, q̃ cũ non teneretur dare Iudæ, nihilominus q̃a inter alios sedebat, ne illũ pudefaceret, ad cauendũ scandalum dedit. ¶ Cõtra primã aũt cõclusionẽ S. Tho. de manifestis peccatoribus arguitur. In cõcilio Cõstãtiensi facta est facultas Christi fidelibus cõmunicãdi cum excõicatis, qui

Contra primam cõclusionem.

non sunt nominati, vel propter notoriã clerici percussionem excõmunicati: ergo aliter excõicatis, quãuis sint notorij, licet eucharistiam ministrare. ¶ Secũdò. Mulierculæ ad merendũ ꝓstitutæ sunt publicę peccatrices, & tñ in aliquibus nationibus, vt in Gallia, cogũtur in hebdomada sancta per excõicationis censurã confiteri & communicare. ¶ Ad primũ respondet, ꝙ Cõstantiensis synodus per illã concessionẽ noluit in aliquo ipsis excommunicatis suffragari, aut illos reuelare. Quapropter quacũq; via, etiam præter duas illas, sint notorij excõmunicati, cẽsentur subinde manifesti peccatores, atq; adeò à cõmunione sunt cohibẽdi. Imò verò quãuis cõstaret in foro cõsciẽtię esse in gratia, q̃a nõ sunt soluẽdo, vel alia via, quousq; per ecclesiã ab excõmunicatione absoluãtur, nõ sunt ad cõmunionẽ admittẽdi. ¶ Si aũt sint occulti excõmunicati, vt occulti clericorũ percussores, argumentũ est, ꝙ non sit illis porrigẽda eucharistia etiã si in publico petãt, q̃n quidẽ ꝑ ecclesiasticã censurã, iam sunt priuati iure petendi. Nihilominus respõdetur, censendos esse sicuti cæteros occultos peccatores, & ideò ne infamẽtur, vt Christus tradidit Iudæ, tradẽda est eis sacra buccella. Ad secundũ verò respondet, in multis regionib⁹, vt apud nos, vigere illũ morẽ ꝓpter euidentissimũ periculũ ne mulieres illæ vi potiùs q̃ spõte accedẽtes ad sacramẽta, neq; legitimo emẽdationis ꝓposito cõfiteantur, neq; subinde dignè ad eucharistiã accedãt. Tãetsi forsã alibi vbi melior de illis spes cõcipitur, mos ille sit tolerãdus. Quãuis satis esset ad confessionẽ compellere, nam ad eucharistiã tutũ nõ est. ¶ Deinde cõtra secũdã cõclusionẽ de occulto peccatore arguit. Aut ministrãdũ ei est sacramẽtum, ne iniuria afficiatur, aut propter scãdalum si publicè petat, ne eius peccatũ propaletur: nõ ꝓpter primũ: quia cũ ille peccet petẽdo, non videtur habere ius petendi, atque adeò neque iniuria lædi: quia nõ petit quod suũ est: neq; verò ad euitandũ scandalũ infamię: q̃a nullus ꝓpter id, quod ex culpa sua euenit, censet ab alio infamari, sed à seipso: ille aũt ex culpa petit: ergo sacerdos ꝓpriè nõ eum infamat, veluti si quis corã alijs à me peteret vestẽ meam, quã affirmat esse suã, ego nõ eum infamo negãdo. Respõdetur, ꝙ propter vtrãq; causam nõ licet ei negare: secũda nãq; sequitur ex prima. Duplex enim distingui potest ius petẽdi. Vnum, scilicet, in foro cõscien-

Contra secundam.

Duplex ius

consciētiæ apud Deū, quod est ius citra peccatum petēdi. Atq; alterum in foro exteriori apud homines. Occultus ergo peccator etsi nō habeat primū ius petēdi, habet tñ secundū: qa sacramenti vsus iure baptismi est suus, & nō est causa manifesta, q̄re priuetur: sicuti si prodigus à debitore suo suas exigat pecunias, vt turpiter eas dilapidet, malè qdē petit sed tamē iure suo. Atq; inde sequitur, ꝙ sacerdos non dando sacramētum, dat scandalū & petentē infamat: quia poscit quod suū est in foro exteriori. ¶Secundò arguitur. *Aliud argumentum.* Grauius est nocumētum spiritualis mortis q̄ corporalis: si quis aūt habeat gladium alienum, quem dn̄s postulet, vt se se, vel aliū interficiat, tenetur tūc creditor negare: ergo à fortiori dum quis indignè flagitat sacramētum, licèt petat qđ suū est, negādum est illi. Ad hoc pleriq; respōdēt disparē esse rationem, quoniā furiosus manifestè conuinci potest in suum malū exigere gladium, non aūt occultus peccator petēs sacramētum. Sed tñ respōsio hæc debilis est. Quoniā etsi ego solus scirē, eum, q gladium suum exigit, in suam perniciē exigere, quāuis nō possim eum de crimine conuincere, teneor retinere, & tñ eucharistiā dare debeo. *Notanda responsio.* Et ideo aliud est discrimē, idq; maximè adnotādum, ꝙ licèt spiritualia bona sint temporalibus prȩstātiora, maior tñ nobis incumbit cura succurrēdi proximis in tēporalibus q̄ in spūalibus, præsertim dū spiritualia peccata peccatori nota sunt. Et ratio est, quia in spiritualib⁹, vt se homo liberet à peccato, solius Dei auxilio indiget, in tēporalibus verò sæpissimè necessaria sunt humana præsidia, vt in fame, & in aliis afflictionibus. Quando verò quis ob ignorantiam peccaret, quā ego solus possum tollere, vrgentior mihi pēderet obligatio illi damno succurrēdi, q̄ temporali. Ex ijs sequitur aliud discrimē, ꝙ ad cauēdum incōmoda & dāna temporalia possumus violēto medio vti, vt pote cohibēdo hominē, ne in se, vel in aliū noxias manus inijciat: ad cauēdum autem alijs mala spiritualia nō possumus nisi precationibus & monitis vti, vt alter liberè abstineat. ¶Et pariter soluitur argumentū aliud, quod sic fieri solet. Ius naturale est, ne id faciamus alijs, quod nobis fieri nolumus: si autem sacerdos indignè petit, deberet nolle sibi concedi: ergo nec debet id dare alij petēti. Respōdetur.n. ad minorem, ꝙ cùm sacerdos indignè petit sacramētum, licèt non deberet velle in foro Dei, vt sibi cōcederetur, vult tñ secūdùm ius in foro exteriori, & ideo debet dare similiter petēti. ¶Cōtra quartam demū conclusionē arguitur. *Cōtra quartam.* Si ei, qui fuerat manifestus peccator, postquā emēdatus est, liceret sacramētum ministrare, sequeretur satis esse, vt prælatus per cōfessionem eius resipiscētiam nosset, quoniā nullum aliud iam restat impedimētum. Respōdetur, ꝙ vt publico peccatori eucharistia in publico dispensetur non satis est clam esse emēdatum, sed publica satisfactiōe opus est, vt tollatur scādalū nā vt extra de pœnit. & remiss. ait Alex. manifesta peccata nō sunt occulta correctiōe purgāda. Et idē habetur ex verbis Aug. cā. Si peccauerit. 2. q 1. clāculū tñ, vbi nullo offerretur scādali periculū, posset fortè sacerdos illi emēdato, si excōmunicatus nō esset, sacrā hostiā impertiri. ¶Primū argu. S. Thomæ est cōtra secūdam cōclusionem. *Primum argumentum.* Propter vitādum scādalum, aut infamiam non est Christi mandatis contraueniēdum: ipse autē Matth. 7. iussit dicens, Nolite dare sanctum canibus, quod maximè tunc fit, dū eius corpus iniquis exhibetur: ergo hoc nequaquā licet. Et Matt. 15. Non est bonum sumere panē filiorū, & mittere canibus: hic autem est panis non solùm hominum, sed angelorū. Respondetur, preceptum diuinum intelligi quando via iuridica impleri potest, vt si peccatores sint manifesti: nam occulta iudicio Dei præseruantur. ¶Secūdò arguitur. *Secūdum argumentum.* Ex duobus malis minus est eligendum: minus autem malum esse videtur si peccator iacturam faceret famæ, aut si ad tegendum eius honorem ei hostia non cōsecrata publicè porrigeretur, quā si admitteretur indignè cōsecratā accipere: ergo alterum illorū est præeligēdum. Respondetur ad primū mēbrum, ꝙ etsi peccatori minus esset malū infamari, q̄ indignè sumere, sacerdoti tamen peius est peccare mortaliter infamādo peccatorē occultū, q̄ ꝙ ille peccet: nemini.n. delinquere licet, vt aliū à delicto liberet. Vnde Aug. in lib. quæst. super Genesim periculosissimè, inqt, admittitur hȩc cōpensatio, vt nos faciamus aliqd mali, ne alius grauius malum faciat. Remediū aūt illud hostiæ nō consecratæ Altisiodorēsis nō repudiat, imò ait salubre esse ægroto volēti in peccato cōmunicare, eā porrigere. *Altissio. & Bonaueut.* Et Bonauētura ait illud tunc saltē licere, si peccator ipse cōsenserit, vt suo consulat honori. Quȩ qdē opinio Adria. loco citato quodlib. 3. non displicèt. At verò hîc S. Th. eā omnino refellit dicēs, nefas esse:

quoniam tunc sacerdos quantum in se est, faceret alios idololatrare, qui hostiā adorarēt. Admonet enim Augustinus, vt nemo carnē Christi manducet, nisi priùs adoret. Et extra de celebra. missa. cap. De homine. ait Inno. quòd cùm falsa sint abijcienda remedia, quę veris sunt periculis grauiora, licèt is, qui pro sui criminis conscientia reputat se indignum peccet grauiter si se ingerat irreuerēter ad sacramentum, grauiùs tamen videtur offendere qui illud fraudulenter sic præsumpserit simulare. Idem locis citatis aiunt Ricardus, & Palud. Adrianus verò ait primam rationem S. Thomæ non concludere: quoniam adorantes semper intelligunt conditionem, si illic est corpus. Falsum tamē hoc est. Imò credentes credulitate humana hostiam esse consecratam, absolutè adorant. Et qui conditionem apponeret, contra ecclesiæ morem faceret: nā licèt nō esset cōsecrata, per solā ignorantiam inuincibilē excusarentur ab idololatria: non autem si ignorantia esset vincibilis. Et ideo sacerdos, quātum est de se, illos falleret. Et similis damnatur fallacia in dicto cap. De homine. si sacerdos simulans se celebrare non celebraret. Quare grauius peccatum est per simulationem celebrare, aut hostiā non consecratam porrigere, quàm indignè eucharistiam sumere: nam per hoc soli Deo fit irreuerentia, per illud autem & Deus blasphematur, & popul⁹ seducitur. Sicut si hereticus fingeret se celebrare, vt populū deciperet. ¶ Tertiò arguitur. Corpus Christi interdum datur suspectis de crimine ad eius manifestationē: legitur enim can. Sæpe. 2. q. 4. Sepe cōtingit, vt in monasterijs monachorum furta perpetrentur, idcirco statuimus, vt quando ipsi fratres de talibus expurgare se debent, missa ab abbate celebretur, qua expleta, omnes communicent in hæc verba. Corpus Christi sit tibi hodie ad probationē. Et can. Si episcopo. subiūgitur. Si episcopo vel presbytero aliqđ maleficium fuerit imputatū, ꝑ singulis missa celebrari debet, & communicari, & de singulis imputatis innocentem se ostendere. Respondet. S. Thomas decreta illa (quæ erāt cuiusdam Guarmaciēsis concilij prouincialis) meritò esse abrogata. Ait enim Stephanus Papa quintus can. Cōsuluisti. ead. causa &. q. Ferri candentis vel aquæ feruentis examinatione confessionē extorquere à quolibet, sacri canones non concedūt. Spontanea enim confessione, vel testiū approbatione publicata delicta, commissa sunt regimini nostro iudicare, occulta verò & abscondita illi sunt relinquēda, qui solus nouit corda filiorum hominum. Et idem cauetur extra de purgatio. cano. cap. Ex tuarum. & de purgatio vulgari cap. vlt. Vbi habetur, ꝙ huiusmodi purgatio est tētatio Dei, atq; adeò sine peccato fieri non potest. Et grauius, inquit D. Tho. videretur, si in hoc sacramento, quod est institutum ad remedium salutis, aliquis incurreret, vel inquireret iudicium mortis. Vnde nullo modo corpus Christi debet dari alicui suspecto de crimine ad eius examinationem. Cauendus est ergo iste nefandus abusus. Cōtingit enim sæpe illis, qui zelotypia vxoris exuruntur, vt cogant vxores, vt sacramētum sumentes, illic suam innocentiam demonstrēt. Et nonnunquàm iudices ad extorquendum à mulierculis an matrimonium contraxerit, eodem vtuntur remedio, quod est nefandissimū. Imò neq; debent consulere, vt confiteantur sacramentaliter, vt postea ex earum consensu confessarij dicant veritatem. Offerūtur enim eis manifesta pericula mētiendi in confessione. De quo in materia confessionis latiùs. d. 17.

Adrianus. *Tertium argumentum.* *Abusus nefarij.*

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm nocturna pollutio aliquē impediat à sumptione huius sacramenti.

POST peccati impedimētū sequitur aliud, qđ potest esse & pōt non esse peccatū, vt nocturna pollutio. De qua ergo quęritur, vtrū sit sumptionis impedimētū. Et suppositis nōnullis distinctionib⁹. D. Th. respondet trib⁹ cōclusionib⁹. Etenim circa pollutionē nocturnā duo sunt cōsiderāda: vnum, qđ de necessitate impedit, atq; alterum, quod non impedit nisi ex quadam congruentia. Siquidē ex necessitate nō impedit nisi solùm peccatū mortale. At quanuis pollutio in somnis per se nō sit peccatū, quia pro illo tēporis articulo nō est libera, tñ ratione causę invigilia præcedētis quādoq; culpā habet annexā, & nonnunq̄ mortalē. Quapropter causa ei⁹ cōsiderāda est, quę triplicis generis esse potest, Nam vel est extrinseca, eademq; spiritualis, quæ prouenit ex dæmonū illusione. Ii enim per phantasmatū cōmotionē possunt turpe aliquid in somnis sensui cōmuni repręsentare.

re. Vnde interdũ pollutio subsequitur. Aut põt esse intrinseca: & hæc vel spũalis: nẽpe ex præcedẽtibus cogitationibus: vel corporalis: seu ex supfluitate, aut debilitate naturæ, seu ex redũdantia cibi & potus. Atque harũ triũ quælibet esse potest aut ꝓrsus sine labe peccati, aut certè cũ peccato, eodẽq; vel veniali vel mortali. ¶Est ergo prima cõclusio bimẽbris. Quãdo pollutio, vel immunis fuit à culpa, vel venialẽ tantũ habuit annexam, nõ impedit de necessitate sacramẽti sumptionem, ita vt sumens reus fiat corporis & sanguinis Dñi. Si verò illa causa fuit peccatũ mortale, tunc nocturna pollutio impedit de necessitate. Probatur discurrẽdo per singulas causas. Illusio quippe dęmonũ nonnunꝗ accidit ex præcedenti negligentia præparationis ad deuotionẽ & orationẽ, quæ potest esse vel venialis vel mortalis. Quod quidẽ verbũ maximè notandũ est: nam licèt ei qui nunꝗ illas dæmonũ illusiones sensit, non imputetur ad culpã, ꝙ nõ se aduersus illas cõmuniat, tamen qui illis deuexari assolet, tenetur se precationibus, atq; alijs remedijs aduersus illas coarmare, & nonnunquã corpus macerare. Quare tanta potest ingruere necessitas, tantaq; esse negligẽtia, vt sit lethale crimẽ. Cuius vtiq; regula certa cõstitui nõ potest, sed est vir prudens consulendus. Quandoq; verò huiusmodi illusiones ex nequitia dæmonũ procedũt conãtiũ iustum à sumptione sacramẽti cohibere. Vnde in collationibus patrũ legitur, ꝙ cũ quidã festis diebus, in quibus erat cõmunicãdum, dormiens pollueretur, seniores, cõperientes illum nullã dare causam, decreuerunt ne ob id à sacra cõmunione abstineret: & tunc dæmones cùm viderẽt technas suas esse deprehensas, cessarũt. Similiter & lasciuę cogitationes qñq; possunt omninò carere culpa, vt dũ quis lectionis aut disputationis causa, aut ad audiendas cõfessiões stringitur de talibus cogitare. Et tales cogitatiões, si nõ adsit concupiscẽtia & delectatio, non censentur immundæ, sed honestæ: & tamen ex illis nõnunquàm subsequitur nocturna pollutio propter phantasiæ apprehensionẽ, vt. 12. super Genesim ad literam ait Aug. Quandoq; verò eiusmodi cogitationes ex concupiscentia oriuntur & delectationẽ gignunt. Et tunc si adsit consensus vel in opere, vel in tali cogitatione, erit peccatũ mortale. Sin minus erit veniale. Intellige nisi homo sentiat periculũ, & minimè eas reprimat: tũc.n. est delectatio morosa, vt. 1.2.q.74.art.6.&.8. docet S. Tho. Pari modo & corporalis causa effusionis seminis esse potest sine peccato, vel ex infirmitate naturæ, vel ex eius superfluitate: quare sicut sanguis ita & semen solet in vigilia effluere, & nonnũquàm absq; alio obscęno motu, aut delectatione. Quãdoq; verò prouenit ex culpa, sicut cogitatio: nẽpe, ex nimia repletione cibi & potus, quæ potest esse vel mortalis vel venialis. Quãuis frequẽtiùs mortale non nascatur nisi ex cogitationibus, quę facilè cõsensum pariunt. Vnde Gregorius scribẽs Augustino Anglorũ episcopo epist. vlt. can. 11. in registro lib. 12. quę refertur. d. 6. can. Testamẽtũ. Et. 33. q. 4. can. Vir cũ ꝓpria. ait cessandum esse à cõmunione, quando ex turpibus cogitationibus prouenit, nõ autẽ quãdo prouenit ex superfluitate cibi vel potus: præsertim si necessitas adsit. ¶Secũda cõclusio. Nocturna pollutio ex quadã cõgruẽtia sumptionem impedit, idq; propter duo: scilicet, propter corporalem fœditatem, quę semper accidit, cum qua propter reuerentiã sacramenti nõ decet ad altare accedere, quare & volentes postea sacrũ tãgere, manus lauant. Vnde Leuitic. 15. Vir de quo egreditur semen coitus immũdus erit vsq; ad vesperam. Nisi forsan si talis immũditia sit perpetua vel diuturna, sicut lepra vel fluxus sanguinis, vel id genus alia: huiusmodi enim morbi non debent hominẽ à sacra cõmunione repellere. Secundò impedit propter euagationẽ mentis, quæ nocturnã pollutionẽ subsequitur, præcipuè dum ex turpi cogitatione processit. ¶Tertia conclusio. Impedimentum hoc ex congruitate postponi debet propter aliquam necessitatem, vt Grego. in eadẽ epistola autor est. Videlicet dũ vel festus dies id exigit, vel ministerium: quando scilicet sacerdos in sua parœcia celebrare debet.

¶Primùm omnium contra secundum membrũ primæ cõclusionis extat argumẽtũ. Nocturna pollutio nunꝗ est pc̃m: ergo nunꝗ est propter culpã impediẽs. Patet antecedẽs: quia in somno nõ est libera, & vt ait Aug. 1. de libero arbitrio, vbi nõ est libertas, nullum est peccatũ. Paludanus dist. 9. q. 3. cui Maioris adstipulatur, negant nocturnam pollutionem, quantumuis sit effectus peccati mortalis, esse vllo modo peccatũ, propter hanc rationẽ. Neq; sine apparẽtia. Arguitur enim in fauorẽ eorũ. Si esset peccatũ, maximè quia sequeretur ex causa, quæ esset peccatum: hoc autem

Prima conclusio. *Secunda conclusio.* *Tertia conclusio.* *Expositio articuli.*

autem non sufficit: quoniam emissio seminis est opus potẽtiæ vegetatiuæ: alia verò opera eiusdem potentiæ, vt nutritio & augmentatio licèt procedant quandoq; ex culpa, nunquam tamen censentur peccata. Neq; partus mulieris adulteræ, neq; verò conceptus, sed solus concubitus est peccatũ. Atq; hanc opinionem videtur hîc. S. Tho. docere dicẽs, nocturnam pollutionem per se non esse peccatum, sed habere quandoq; illud annexum ratione causę. Idemq; expresßius affirmat in. 4. dist. 9. art. 4. quæstiunc. 1. dicẽs pollutionem in somno non esse peccatũ: quia illic nullum est rationis iudicium, sed est signum peccati. ¶ At quanuis nonnullis appareat de nomine disputatio, duabus tamen ꝓpositionibus respondetur. Prior. Pollutio in somnis procedens ex causa libera: quæ fuit peccatum, est peccatum. Probatur primò. Actus exterior est peccatum licèt non sit liber propter libertatem, quæ est in interiori, ex quo procedit: ergo pari modo pollutio, quæ procedit ex peccato libero. Fateor tamẽ argumentum non tantum libertatis demonstrare in pollutione in somno, quanta est in actu exteriori vigilantis: quia in hoc etiam dum fit adest libertas internæ voluntatis opus imperantis, in pollutione verò nõ manet nisi in virtute. Quare neq; est tam formalis libertas, quàm in percusßione cùm quis sagittã emittit, quæ lõgè post iactum hominẽ figit, quoniam in iactu ipso exteriori fuit formaliter libertas. Sed tamẽ ꝙ virtus libertatis semper maneat in pollutione illa, arguitur secundò. Si quis pollutionẽ consultò procuraret post horam in vigilia subsecuturã, illa esset peccatum, licèt iam actus libertatis cessasset, ergo eadem ratione illa, quæ fit in somnis dum fuit in vigilia procurata. Tertiò arguitur. Nõnunquã ipsum dormire est peccatũ, potest enim prælatus, vel rex in bello præcipere, vt tali hora nemo dormiat: ergo & pollutio in somnis, quæ in vigilia habuit causam: esse potest delictum. Potisßimùm quãdo fuit ex proposito procurata. Nam nisi pollutio mala esset, nunquam eius procuratio esset peccatum. Quartò Aristoteles. 3. Ethico. ca. 5. ait, ꝙ ebrios leges duplici pœna puniunt: vbi & insinuat actus ebriorũ esse peccata. Id verò non est ꝓpter libertatem, quæ tunc adest, sed propter præteritam: ergo dormientis pollutio pari ratione cẽseri potest peccatum. Postremò deniq;. Nisi aliquã haberet culpam nunquam

Prior propositio

sancti iudicarent illam esse impedimentum sumendæ eucharistiæ, sed solam causam, ex qua procedit: cùm ergo eãdem ipsam pollutionem asserant esse impedimẽtum subinde insinuant esse peccatum. ¶ Posterior propositio. Nõ est peccatum per culpam & maculam distinctã ab ea, quæ est in causa, neq; habet nouam rationem demeriti, quam vocant imputabilitatẽ, sed solùm materialiter distinguitur à sua causa. Itaq; est vnica ratio peccati emanans à causa ad effectum, sicut in actibus ebriorum. Imò sicut in actu interiori, & exteriori: nisi ꝙ dũ actus exterior fit, semper intenditur actus interior, quod non fit in pollutione, aut in ebrietate Et hæc est doctrina hîc D. Thom. dicẽtis ꝙ pollutio per se nõ est peccatũ: id est, nouo gradu culpæ præter eam, quæ est in sua causa. Sed tamen cùm ait habere peccatum annexum, intelligit denominari peccatum à macula, quæ est in causa. ¶ Vnde ad argumentum in cõtrarium factum respondetur, pollutionẽ esse peccatum non propter libertatem, quæ tunc est formaliter, sed propter præcedentem, quæ manet in virtute. Neq; verò æqua ratio est de alijs actionibus potentiæ vegetatiuæ: nam nutritio & augmentatio, & partus, &c. non sunt in nostra potestate immediatè, sed mediatè, & antecedẽter per applicationem agentium naturalium: sed tamen pollutio est immediatè in hominis potestate, quæ ideo potest per liberos actus procurari. Ea verò quæ naturaliter fit, omni, vt suprà dictũ est, caret culpa. Quocirca si postquàm è lumbis decisa est, vbi actio libera finitur, estq; in motu naturali, dormiens expergefieret, licèt illa propter morbi periculum retinere non posßit, nõ censeretur peccasse tanquam in vigilia pollutus. Quod ad sedãdum pusillorum scrupulos adiectum sit. ¶ Hinc fit, ꝙ si quis in vigilia causam daret pollutioni futuræ in somno, sed tamen anteq̃ dormiret, eum legitimè facti pœniteret, pollutio in somno subsequẽs non esset peccatũ, eo ꝙ causa fuerit intercisa. Quæris autem obiter, vtrùm si tunc etiam confiteretur, post subsecutam pollutionẽ, teneretur iterum confiteri. Respõdetur, ꝙ si confessus est eam ex proposito procurasse, forsitã nõ esset opus confesßione alia. Sed tamen tutius est aliã adhibere ad expresßiorẽ explicationẽ culpæ: qũ per facti cõtingẽtiã apertius constat, quãta fuerit culpa pręcedẽs. Vt licèt qs lethaliter hominẽ percusserit, ꝓtinus ideq; cõ fitea-

Posterior propositio.

Responsio superioris argum.

Corollarium

fiteatur, si tamen postea percussi mors subsequatur, necesse est tunc confiteri homicidiũ, quod ante non constitit fuisse homicidium. Tametsi fatear non esse omnino æqualem rationem: quia pollutio nõ est tam enormis. ¶Ex his autem colligito, vt pollutio sit peccatum non satis esse fuisse præuisam, sed requiritur fuisse libidinis causa procuratã, vel formaliter, vel per applicationẽ vitiosę causę vt est cogitatio, vel crapulę ingluuies. Nam licet quis videat inde, quod resupinus dormit, aut inde quòd iustam refectionẽ sumit, pollutionis sibi periculum imminere, non tenetur propterea à cœna abstinere, aut aliter iacens dormire, si non ita commodè potest.

Notandum.

Dubium de complacẽtia in pollutione.

¶Huic autem doctrinæ annexum est perscrutari, vtrùm licitum sit fluxum seminis sic solo animo desiderare, vt naturaliter & citra culpam accidat, aut postquàm absque culpa contigit, liceat in illa preterita pollutione cõplacere. Apparet enim licitum esse: quoniam nisi obiectum volũtatis sit malum, neq; ipsa voluntas est mala: nam ex obiecto actus sortitur speciem: cũ ergo pollutio in somnis nõ sit peccatum, desiderare illam non procurando, non erit peccatum, atq; adeò nec complacere in illa postquàm præcessit. Et confirmatur: quia potest desiderium illud bonam habere causam: nempe, sanitatem, quæ ex illa superfluitatis egestione superueniret. ¶Secũdò arguitur, quia postquam complexus Iacob cum Lia inculpatus fuit, nihil vetabat quominus postmodum posset ei complacere. Tertiò. Nullũ apparet absurdũ si quis desideret aliquam in vxorem ducere delectationis causa, quæ tunc erit licita. ¶Non desunt, qui affirmatiuam opinionem probabilem arbitrentur. Hic autem locus non vacat ad vnguem rem examinare. Nihilominus credide rim cũ Paludano in.4.d.9.q.3. cui Adrianus q.4. de eucharistia adstipulatur, eiusmodi cõplacentiam & desideriũ non licere. Est enim docta & cordata regula, ꝙ quando actio ob ignorantiam vel aliam quãuis causam à culpa excusatur, consensus in actionem illã non est licitus, nisi simul cum consensu eadem excusans causa concurrat. Licuit.n. Iacob quandiu per ignorantiã putabat Liam esse suam in delectationem illam & opus cõsentire, sed sublata ignorantia consensus non excusaretur: quia liber & ex ꝓposito iam ferretur in rẽ genere suo illicitã. Quare ignorantia, quæ excusabat actum iã non excusat consensum.

Responsio.

Licuit quidẽ ei delectari in hoc, ꝙ non peccauerit, sed nõ in actu. Et pariter post pollutionem nocturnã, quãuis Adrianus illic non neget licitum esse cõplacere in illa propter sanitatem, quæ subsecuta est: profectò doctiùs dicitur, ꝙ etsi placere liceat de sanitate, non tamen de delectatione aut pollutione: quia qđ de se malum est, ob nullam causam placere debet, aut concupisci. Periculosius tamen est desideriũ præcedens pollutionem quàm subsequens: quia præcedẽs potest esse causa operis, non tamen subsequens.

Primum argumentum.

¶Primum argumentum S. Thomæ iam solutum est, procedit nanq; ex autoritate Augusti. 12. super Genesim ad literam. Vbi de somniantibus loquens ait, ꝙ ex phantasia, quæ fit in cogitatione somniantis, cùm expressa fuerit in visione somniantis, vt inter illam & veram coniunctionem corporũ non discernatur, continuò mouetur caro & sequitur, id quod eum motũ sequi solet (idest pollutio) cùm hoc tam sine peccato fiat, quàm sine peccato à vigilantibus dicitur, quòd, vt diceretur proculdubio cogitatum est. Colligitur nanq; ex his verbis, pollutionem, quæ ex peccato non euẽnit, non esse ex necessitate impedimentũ: impedit tamen ex quadam decentia propter fœditatẽ & diuagationem mentis. ¶Arguitur hìc autẽ ad maiorem rei expressionem. Si pollutio per se non impedit sed ratione culpæ, quam ex causa contrahit, quid opus erat peculiarem articulum de eius impedimento facere? iam enim satis dictum erat ꝙ peccatum mortale impediret siue sequeretur pollutio, siue nõ sequeretur. Respondetur, ꝙ cùm pollutio per se etiam seclu so peccato sit impedimentum ex cõgruitate necesse fuit per se tractari: non potuit tamen bene dilucidari nisi distingueretur quando accidit ex peccato, & quando absq; illo. Præsertim ꝙ pollutio sæpe est indicium præteriti peccati, quod absq; illa nõ satis erat cognitum. ¶Secundum etiã argumẽtum sumitur ex allegata autoritate Gregorij i epistola ad Augustinum Anglorum episcopum, & refertur. 33. quęst. 4. cã. Vir cum propria. Vbi ait, ꝙ si quis coniuge nõ cupidine voluptatis raptus, sed tantùm creandorũ liberorum causa vtitur, ille profectò siue de ingressu ecclesiæ, siue de sumendo Dominici corporis mysterio suo est iudicio relinquendus, quia prohiberi à nobis nõ debet accipere, qui in igne positus nescit ardere. Ex quo fit, rem vxoriam

Secũdum argumentum.

riam, quando omnino fit licitè, causa prolis generandę, aut reddendi debitum, non impedire de necessitate sacramenti sumptionem. Nihilominus iuxta tenorem secundę conclusionis additur ex quadã congruentia esse impedimentum. Ait enim super Matth. Hieronymus, ꝙ si Achimelech, vt. 1. Reg. 21. legitur, noluit Dauidi panes sanctos propositionis cõcedere, nisi certior factus quòd sui vxores nõ tetigissent, quãtò magis panis qui de cælo descendit non potest ijs, qui paulò antè coniugalibus vacauere amplexibus violari atq; contingi? Non quòd nuptias condẽnemus sed, quòd eo tempore, quo carnes agni manducaturi sumus, vacare carnalibus operibus non debemus. At quoniam impedimentum non est de necessitate, ait Gregorius relinquendum esse eorum iudicio. Atverò si in ipsa coniugali opera voluptas dominatur, vt ibidem Hieronymus subdit, tunc prohiberi debẽt coniuges, ne ad sacramẽtum accedãt. Haud tñ intelligas peccatũ esse mortale accedere, si non pręcesit mortale in opere, cuius reatus manet. ¶Tertiò arguitur. Nocturna pollutio solas prę se fert corporis sordes: erãt aũt ĩ lege veteri plura immũditiariũ genera, quæ secundùm legem impedimento erãt ne polluti templum ingrederẽtur, vt mẽstruum & partus & sanguinis fluxus, quę tamen in noua lege nõ obstant: ergo nec debuit seminis immũditia impedire. Gregorius ibidem in eadem epistola respondet, quòd immũditiæ antiquæ legis erant figuræ sordium animæ, quas in noua lege spiritualiter intelligimus, & ideo tanquam ceremoniæ ingressum sacrorum prohibebant. In nostra verò lege omnia illa cessarũt, maximè si sint perpetuę. Non enim decet ob morbũ perpetuum hominẽ sacramento salutis orbari: si tamen sint transeũtes, vt nocturna pollutio, ex quadam decentia impediũt illa die, non tamen de necessitate. Vnde & Deuter. 23. legit. Si fuerit inter vos homo, q nocturno pollut⁹ sit somnio, egredietur extra castra, & non reuertetur prius quã à vespera lauetur aqua. ¶Alexander Alensis loco citato. q. 47. de alijs immunditijs corporalibus longos protrahit sermones an impediant. Sed sufficit hîc responsio. S. Thomæ, quòd nulla impedit. Ioannes enim Gerson de materia celebrationis consideratione. 7. distinguit dicens vnam esse immunditiam corporalem, quæ coniũctam habet spiritualem, vel secundùm veritatem, vel

Hierony. *Tertium argumentum.* *Alexander* *Gerson.*

secundùm apparentiam, qualis est pollutio, & hæc est, quæ impedit. Alia verò est, quæ nullam habet imaginem culpæ, sed horroris, & abominationis. Et hæc, inquit, non impedit, sed magis commiserationem mouet, iuxta verbum capituli, Ex parte. de clerico ęgrotante. vbi habetur, quòd afflicto non est danda afflictio. Neq; obstat cap. Tua nos. eod. titulo. vbi sacerdos propter leprã administratione ecclesiæ parrochialis amotus est: quia nõ fuit interdictus ne prorsus cõsecraret, sed ne populo administraret sacramẽta propter horrorem. ¶Quartò arguitur. Peccatũ veniale non impedit hominem à sumptione huius sacramenti, sed neq; mortale post pœnitentiam: at dato quòd nocturna pollutio proueniat ex aliquo peccato præcedẽti siue crapulæ, siue turpium cogitationum, plerunq; tale peccatũ est veniale, & quanuis sit mortale, potest homo illius manè pœnitere, & tũc accedere ad sacramentum: ergo huiusmodi sordes non impediunt. Ad quartum respondet tacitè, quòd si sit veniale, nullum est impedimẽtum de necessitate: si autem fuerit mortale, tunc licèt per contritionem & confessionẽ reatus culpa auferatur, relinquitur tamen corporalis immunditia, & mentis distractio. ¶Circa hoc responsum, vt dictorũ omnium liquidò veritatem eruamus, quæritur vtrùm pollutio nocturna, quæ vel ex culpa mortali ortum non habuit, vel cuius culpa per contritionem & cõfessionem deleta est, maneat semper propter fœditatem & distractionem mẽtis impedimẽtum de necessitate. Est enim Alexãder Alensis, qui. 4. par. q. 47. memb. 1. art. 1. videtur sentire, ꝙ pollutio etiam si non nascatur ex peccato impediat de necessitate propter inhabilitatem mentis, quæ inde consequitur ad tanta mysteria contemplanda, & propter inordinatam delectationẽ, quam habet annexam. Et dicens impedire de necessitate, videtur insinuare, ꝙ accedere cũ illa ad sacramentũ, sit peccatum. Et Gabriel in can. lectione. 10. ait, quòd Alexandrum sequitur Albertus, & D. Bonauentura & Petrus à Palude. Ego verò in his autoribus talem opinionẽ nec subolfacere possum. Nã Bona. d. 12. q. vlt. & Alber. dist. 9. ar. 10. & Palu. q. 3. non docẽt inpedire de necessitate, nisi qñ ꝓcesit ex causa quę fuit peccatũ mortale. Imò neq; Alexã. ait, nisi ꝙ illa inhabilitas & irreuerẽtia sũt quasi causa necessitatis quare nõ est accedẽdũ. Verũ est tñ eũ in solutione. 1. dicere, ꝙ licet

Quartum argumentum. *Dubium.* *Alexã.* *Gabriel.*

licèt pollutio non fuerit peccatum, displicet tamen Deo pollutũ accedere. Hæc ille. Si autẽ processit ex peccato, licèt postea culpa sit per pœnitentiã deleta, videtur hîc S.Th. insinuare, quòd etiam tunc de necessitate impediat. Et ita eũ intelligit Syluest. verb. Eucharistia.3.§.10. licèt ipse cõtrariam opinionem teneat. Quam etiam tenet Palud. scilicet, quòd post contritionem non est impedimentum de necessitate. Et Adrianus in quæstione de eucharistia quæstiun.4. hanc censet esse opinionem. S.Thomæ, quod quidem certissimũ iudicium est. ¶ Igitur, vt opinionum turbam diluamus, prima ꝓpositio sit certissima, quã hîc cõstituit. S.Thomas: scilicet, nullum esse impedimẽtũ eucharistiæ de necessitate, nisi peccatum mortale. Adde vel excommunicationem, licèt esse nonnũquàm possit cũ gratia, vt suprà expositum est. Ex hac sequitur secunda, quòd quantuncũq; fuerit pollutio enormissima non solùm in somno, sed etiam in vigilia, vt fornicatio, vel aliud quodcunq; adulterium, post legitimã pœnitentiam non remanet impedimẽtum de necessitate. Nam peccatum mortale non est impedimentum de necessitate nisi ratione culpæ, quæ aufertur per pœnitẽtiam. Et probatur ex illo Pauli sæpe citato, Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, &c. Probatio nanque illa non est nisi examinatio cõscientię, vt homo per claues ecclesiæ in gratiam Dei reconcilietur. Secundò probatur, quia ex pollutione, sublata culpa, non remanet nisi corporalis immunditia & mentis distractio: hæc autẽ vt hîc ait. S. Thomas, solùm ex congruitate, & decentia impediunt: ergo hic est sensus. S. Thomæ in hac solutione, qualis fuit conclusionis secundæ. Et confirmatur, quia illæ sordes & mẽtis distractio tanta emergit ex pollutione licita: scilicet, ex cõiugali opera, quãta ex adulterio: ergo deleta culpa nõ est cur magis quantum ad necessitatem impediat secunda quàm prima. Tertiò, Sũt alia peccata grauiora quàm fornicatio vel adulterium, vt puta homicidiũ vel infidelitas, quæ ideo magis obstant communioni, quàm fornicatio: & tamen illa per pœnitentiam deleta non remanent impedimentum: ergo nec pollutio qualiscunq;. Imò verò dum quis iracũdia excandescit, tanta, & nonnũquàm maiori mentis turbatione & distracti õe alienatur, quàm ex venere, vt sit etiã tunc per aliquã moram tam ineptus ad sumptionem eucharistiæ, ꝙ pollutus.

Prima propositio. *Secũda propositio.*

¶ Tertia propositio. Nihilominus post flagitiosam & enormem pollutionem in vigilia quãtuncũq; sit per pœnitẽtiã remissa, illico intra horam, imò eadem die ad eucharistiam sine aliqua vrgẽte vel honesta causa accedere, irreuerntia esset culpabilis: genere tamẽ suo non esset mortalis, nisi propter scãdalum, vt si alij essent delicti conscij, aut propter temeritatem, quia non debet homo ita facilè credere, tam subitò esse legitimè contritum. Attamen hæc propositio nõ est singularis de pollutione, sed generalis de quocunq; peccato. Tanta enim esset irreuerentia homicidam cruentis manibus, aut blasphemum polluto ore illico ad eucharistiam accedere. Tametsi Veneris sordes peculiarẽ quandam indecentiam ad sacramentum prę aliis sceleribus afferant. Dixerim sine causa: quia tempore præcepti vel ad protegẽdum honorem fieri posset communio sine culpa. Quapropter Carthusiensium institutum, vt nocte etiam citra culpam polluti manè non solùm non celebrent: verùm neq; ad gradus altaris accedant, plus videtur pudoris religiosis obijcere, quàm necessariè reuerentiæ sacramento cõferre. ¶ Quòd si quæras, quantum temporis abstinẽdum sit à communione post pollutionem, vt decenter fiat: omnes tam Theologi, vt D. Thom. loco citato in.4. quàm decretorum glossatores, aiunt expectandum esse tempus viginti quatuor horarum. Primò propter illas autoritates veteris testamẽti superiùs citatas Leuitic.15. & Deutero.23. iubentes pollutum manere extra castra vsq; ad vesperam. Quanquam illic non insinuãtur nisi duodecim horæ. Secundò ꝓpter rationem physicã: quoniam in diurno solari circulo censentur sensuum vires in ordinem reuocari. In cõcilio autẽ Eliberitano can. Omnis homo. de consec. dist: 2. habetur, quòd debet homo ante consecrationẽ à propria vxore abstinere tribus aut quatuor aut octo dieb9. At verò illud viginti quatuor horarum, arbitramẽtum, fuit potiùs doctorum & sanum consilium, quàm præceptum. Et similiter verbum concilij consilium sonat, sicut illud Paul.1. Corinth.7. vt coniuges orationis causa de consensu amborum ad tempus abstineant. Nisi ꝙ salubriùs est ratione cõmunionis, ꝗ ratione orationis. Quocirca pridie ꝗ cõmunicandũ sit, vel saltẽ illa nocte irreuerẽtia est debitũ petere, nunꝗ tamẽ mortalis: imò forsan nec venialis si fiat procreãdi causa

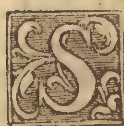
Tertia propositio. *Carthusiensium mos.* *Dubitatio.*

causa, nam facere contra consilium genere suo non dicit culpam. Redditio autem circa omnem fit culpam. ¶Quintum argumētum S. Thomæ est. Grauius peccatum est homicidij quàm fornicationis: cõtingit autem hominem somniare se homicidiũ facere, aut furtum, aut quodcunq; aliud peccatũ, & tñ propter hoc nõ impeditur à sumptione eucharistiæ, ergo nec deberet propter pollutionem. Negatur consequẽtia: quoniam somniũ aliorum criminũ, nec causa est immunditiæ, nec distractionis mentis, vt pollutio. Quare nec merum somnium venereorum impedimentum est eucharistiæ. Si autẽ somnium homicidij procederet ex culpa mortali, ratione illius causæ esset impedimentum.

Quintũ argumentum.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrùm cibus vel potus præassumptus impediat sumptionem huius sacramenti.

Sequitur de cibo & potu vtrũ sumptionẽ impediat. Ad qđ præmissa distĩctione respõdetur duabus cõclusionibꝰ. Impedimẽtũ eñ duplex est, aliud qđ repugnantiã habet ad significatũ huius sacramẽti, atq; adeò ex natura sua peccatũ mortale impingit sumẽti, vt sumere in peccato mortali. Aliud verò est prohibitio ecclesiæ propter sacramẽti reuerẽtiã. Est ergo prima conclusio. Cibus & potus ex institutione ecclesiæ impediũt sumptionem sacramenti triplici de causa. Et est conclusio Augustini ĩ epistola ad Ianuarium. 118. quę refertur de consecra. dist. 2. can. Liquido. Prima ergo ratio Augustini est in honorẽ huiꝰ sacramẽti, vt scilicet in os hominis intret nondum aliquo cibo, vel potu infectũ. Secundò, propter significationem, vt per hoc intelligatur Christũ, qui res huiꝰ sacramẽti est, eiusq; charitatem debere primùm in cordibus nostris fundari, secũdùm illud Matth. 6. Quærite primũ regnum Dei. Tertiò propter periculum vomitus aut ebrietatis, quę quandoq; ex nimio cibi & potus vsu cõtingit. ¶Secunda cõclusio. Ab hac generali regula excipiũtur infirmi, qui statim communicandi sunt etiam post cibum, si de eorum periculo dubitetur, ne sine communione decedant, vt habetur can. Presbyter. de consecra. dist. 2. ex concilio Guarmaciensi.

Prima conclusio.

Secũda conclusio.

¶Mos iste ecclesiæ ex traditione apostolorum à Christo ipso deriuatus censetur, quod insinuat loco citato Augusti. dicens, sic hoc spiritui sancto placuisse in honorẽ tãti sacramenti. Quare in vniuerso orbe mos iste, inquit, seruatur. Idẽ habetur in can. Sacramenta. de consecra. dist. 1. ex concilio Carthaginensi. 3. cap. 29. Idem in cõcilio Toletano septimo, quod refertur. 7. q. 1. can. Nihil. Et quãuis hæc cõcilia non sint nisi prouincialia, extat tamen decretum concilij Constantiensis generalis, sessione. 13. vbi idẽ statuitur. Et Inno. 3. de celebra. missa. ca. Ex parte. prohibet ne sacerdos dum secundò celebraturus sit, lotionem calicis in prima missa sumat. Vnde fit cõsequẽs, ꝙ exigitur ieiunium naturæ vt in solutione quarti ait. S. Tho. Neq; verò defuit in veteri lege figura: nam Leuitic. 10. cautum erat, ne filij Aaron in tabernaculum ingressuri, vinũ aut aliquid, quod inebriare posset, prius sumerent.

Expositio articuli.

¶Est autem primum argumentum. S. Thomæ huiusmodi. Sacramentum hoc à Domino institutũ est in cœna: sed ipse postquam cœnauerat, sacramentum discipulis suis tradidit, vt Lucæ. 22. & 1. Corint. 11. legitur: ergo, & nos pransi, aut cœnati illud debemus suscipere. ¶Secũdò. Paulus eodẽ loco, Cùm conuenitis, inquit, ad manducandum: scilicet corpus Domini, inuicẽ expectate. Si quis autẽ esurit, domi manducet. Vbi insinuat, quòd post domesticam manducationẽ potest hęc sacratissima sumi. ¶Tertiò accedit canon suprà citatus. de consecr. dist. 1. Sacramenta. ex cõcilio Carthaginensi: vbi licèt ꝓhibeatur, vt non nisi ieiuni sacramentũ sumant, tamen in die cœnę Domini permittitur, vt sumatur post cœnam. ¶Circa hoc notandum, ꝙ Lutherus, licèt veritatem sacramenti non prorsus denegauerit, tamen in illo suo libello de abroganda missa priuata, morem hunc ecclesiæ irridet id quod Iodocus Clichtouæus. libro. 2. de officio missæ contra ipsum composito cap. 20. refert. Imò consultius, inquit, esset, vt nõ ieiuno stomacho, sed temperato cibo præsumpto, sacramentũ reciperetur. Primùm, propter exemplum Christi. Secundò, quia id admonet Paulus, vt qui esuriũt, prius domi manducent, quàm ad sacramentum accedant. Tertiò, quia stomachus purgatior esset, & anhelitus purior. Hæc verò commenta non nisi, vt morem ecclesiæ insimularet, excogitauit. Multò enim vrgentiores rationes sunt,

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

Lutherus.

Iodocus.

sunt, quas hîc D. Tho. adducit. Vnde ad primum argumentum Augustinus respondet, dicendo, quòd licèt Christus post cœnā discipulis corpus suum tradidit, nō tamen propterea caluminādum est ecclesiæ. Ipse enim quò vehementiùs sacramenti huius altitudinem commendaret, vltimum, hoc est, post esum agni, voluit cordibus discipulorum infigere. Hæc Augustin. Tametsi vt super Lucam cap. 22. ait Beda, alia fuit vrgentior causa. Debuit enim Christus priùs implere figurā, quàm veritatē instituere, atq; adeò post cœnam agni typici verum consecrauit corpus. At cessante figura noluit, vt deinceps eodem ordine, hoc est, post alios cibos sumeretur, sed apostolos docuit, qui ecclesias instituerent, vt non nisi ieiunis traderetur. ¶Locum autem Pauli tractat Waldensis tomo. 2. de sacramētis ca. 87. vbi Aymonem inducit, locum illum explicantem. Corinthij nāque nuper cōuersi (ex quibus postmodùm Achaici eundem ritum hęreditarunt) in more habebāt semel in anno: nempe in die cœnæ Domini (sic enim est intelligēdum, quia non id quotidie nec pluries factitabāt) eandem Dominicam cœnam facto repræsentare. Vnde cōuenientes simul in ecclesiam panē, & vinū è suis domibus afferebāt, quibus à sacerdote consecratis communi mensa vescebant. Imò forsan alijs ferculis. Et quidem mos rectè fortasse fuerat inchoatus, postmodùm verò corrumpi cœpit, & ad fastū vergere. Abusum tamē nō eodem modo autores referūt. Etenim D. Tho. super eūdem locum ait, quòd vnus quilibet afferebat in ecclesiam nō solùm panem, & vinum cōsecrādum, verùm sua fercula præparata, quę ante sacramentales species edebant. Et sic intelligit verbum Pauli. Iam non est Dominicam cœnam māducare (sed secularem) vnusquisque enim suam cœnam præsumit ad māducandū, id est, priùs sumit quàm sacramentū accipiat, vel priùs diuites quàm pauperes ad conuescendum conueniant. Caietanus verò non sentit, quòd adferrent alia esculēta aut poculenta, quàm panem, & vinum ad consecrādum. At abusus erat, quòd diuites, & nobiles nō expectabant pauperes: sed illis spretis omnes species consumebant. Imò Waldensis ait, quòd panem consecratum reportabant in suas domos, atq; ibi eucharistiam celebrabant, quod Hieronymus aduersus Iouinianum insinuat, & cum pauperibus non communicabāt. Longè autē probabilior apparet interpretatio S. Thom. Primùm quo niam id faciebāt in memoriā historiæ Christi, qui priùs cœnauit, quàm corpus suum traderet discipulis. Secūdò quia inde Achaici, vt loco citato Thomas Waldensis ait, ritum illum duxerunt, vt illa die cœnati communicarēt. Tertiò, quia & Augustinus epistola suprà citata id ipsum insinuat dicēs, ꝙ Paulus illos reprehendebat, qui sacramenta mensis suis miscebāt. Et quartò ex ipsis apostoli verbis colligitur. Quoniam si non ederent, & biberent, nisi panem, & vinum sacramentalia, non diceret, quòd alius esurit, alius ebrius est. Haud enim verisimile est, ꝙ species tantū sacramentales vsq; ad ebrietatem & crapulā sumerēt. Item neq; pauperes defectu hostiæ consecratæ esurirent: quia non est probabile, quòd illam ad saturitatem sumerēt, sed vnū eis frustulum sufficeret. Item ꝗa dicēs Paulus. Nūquid domos nō habetis ad manducandum, insinuat, illa esculenta, & poculēta in ecclesias eos adferre, quibus domi vescebantur. Tametsi non desunt qui dicāt diuino cibo, & potu satiare se, & ingurgitare solitos. Plinius aūt Traiano scribit Christianis morē fuisse conueniendi ad capiēdū cibum, promiscuum tamē, & innoxiū. Quare forsan Apostolus vel non reprehendit illos, quòd frugalem, & moderatam cœnā illa die in memoriam Christi facerent, vel nō ob hoc tam acriter, quàm quòd diuites non expectarēt pauperes, quibus suam cœnam impertirent. ¶Quòd autem ad rem facit est ꝙ cùm Paulus aiebat. Nunquid domos non habetis ad manducandum, non admonebat vt priùs domi suæ cœnarent, & postea venirent ad sacramentum sumendum, sed quòd si illas lautas cœnas affectabāt, post communionem, vt ait Scotus d. 8. q. 3. in suis ædibus illas facerent, aut sicuti ait hic Sanct. Thom. quòd minus esset absurdū, vt domi vnusquisque reficeretur, & epularetur, & à sumptione sacramenti illa die abstineret, quàm post crapulam ad sacramentum accedere. ¶Ad tertium respondetur, Achaicos, vt modò dicebamus à Corinthijs traxisse morem, vt in die cœnæ post seculares epulas sacramentū sumerent. Qui mos fortè vsque ad Africam percrebuerat, & eundem tūc Carthaginense cōcilium illis permisit eo, quòd forsan, & Corinthijs aliquando fuerat permissus. Sed tamē consuetudo illa prope tempus Augu-

Beda.

Exponitur locus Pauli. 1. Cor. 11.

D. Thom.

Sentētia autoris.

Plinius.

stini iam cessauerat. Ait enim in epistola cita ta, quòd vniuersus orbis morē nostrum iam suscepit. Priscillianistę quoq; cōsueuerāt ante sumptionē eucharistiæ merum vinum ad purgandum os & guttur sumere, sed in cōcilio Bracharēsi. 2. cap. 10. illa fuit consuetudo abrogata. ¶Quartò arguit. S. Tho. sumptio aquę vel medicinę, vel alterius cibi vel potus in minima quantitate vel reliquiarum cibi in ore manentium, neq; ieiunium ecclesiæ soluit, neq; sobrietatem tollit, quæ ad sacramenti reuerētiam exigitur: ergo ista non sunt inter impedimenta connumeranda. Respondetur duplex esse ieiuniū: primū naturæ, quod priuationem cuiuscunq; præassumpti per modum cibi vel potus importat, & tale ad reuerentiam & venerationē sumēdi sacramentū requiritur. Et ideo neq; post sumptionem aquæ, vel medicinæ, vel alterius cibi & potus in quacunq; minima quantitate licet hoc sacramentū accipere. Nec refert vtrùm aliquid huiusmodi nutriat, aut nō nutriat aut per se aut cum aliis, dūmodò sumatur per modum cibi aut potus. Reliquiæ verò remanentes inter dentes, si forsan deglutiantur manè, non impediunt sacramēti sumptionem: quia non traijciūtur per modum cibi, sed per modum saliuæ. Et eadē est ratio de reliquijs aquæ vel vini, quibus os abluitur: dummodò non traijciantur in magna quantitate, sed permixtę saliua, quod euitari non potest. Aliud verò ieiunium ecclesiæ, quod ad carnis macerationem institutū est, per hęc prædicta, quę non multùm nutriunt, non frāgitur. ¶Quintò arguitur. Contingit vt profunda nocte homines edant & bibant, & fortè totā noctem in somnem ducant, qui forsan manè indigesto stomacho sacramentum percipiūt, minùs autem violaretur sobrietas si manè parum sumentes cibi, postea circa nonam sumerent sacramentum, cùm minus quandoq; esset temporis interuallum. Respondetur, quòd cùm asseritur sacramētum hoc ante omnes cibos esse sumendum, non est intelligēdum nisi eodem die naturali, non quidem computando ante viginti horas à sumptione, sed ab initio diei naturalis. Quod licet diuersi diuerse sumāt, alij. s. à meridie, alij ab ortu, alij verò ab occasu solis, tñ ecclesia Romana sumit à media nocte. Et ideo si post mediū noctis quid quispiā per modū cibi vel potus vel medicaminis sumpserit, quātumcūq; pòst dormiat, nequit illa die sacramentū sumere. Quicquid verò āte mediā noctē sumpserit: licèt postea nō dormiat potest illud sumere. Nihil. n. vel somnus vel indigestio refert quantū ad rationē precepti. Quapropter glossa. c. Ex parte, de celebra. missa. dicens anteq cibus sit digestus non debere Christi corpus sumi, friuola est. Neq; canon Tribus, de consecra. d. quem citat ei patrocinatur. Illic enim non fit mentio de cibo ante eucharistiam, sed de illo qui pòst sumitur: si autem indigestio ex inopia somni mentem multū perturbaret, ineptum reddere posset hominem ad sacramenti sumptionem. Et sic est intelligendum cap. si constiterit. de accusatio. Vbi sacerdos ob vinolentiam, quia in taberna pernoctauerat, & altera die nulla præmissa dormitione missam cantauerat, administratione ecclesiæ fuit priuatus. Haud enim, vt vulgares putant, quia post cibum non dormierat, condēnatus fuit, sed vel propterea quòd post mediū noctis cibum sumpserat, vel propter vinolentiæ turpitudinem. ¶Solutio autem hoc protinus dubium offert, quid censendum de aliis regionibus, in quibus initium diei sumitur, vel ab occasu solis, vt apud Hebræos, vel à meridie, vt apud Aegyptios, vtrùm sacerdos, qui manè celebraturus est, debeat esse ab occasu solis, vel à meridie præcedētis diei ieiunus. Et vbi dies incipit ab ortu solis vtrū posset, qui mane āte ortum sumpsit cibum statim post ortum celebrare. Certè, neq; illud requiri videtur neque hoc sufficere. Respōdetur ergo, quod standum esset consuetudini patriæ, quæ ecclesię decreto esset recepta. ¶Sextò arguitur. Non minor reuerentia sacramento debetur assumpto quàm assumēdo: sed pòst sumptionē licet illico cibum sumere: ergo & ante. Respondetur ad maiorem, maximam deuotionem, in ipsa sumptione esse necessariā: quia tunc sacramenti effectus suscipitur. Quæ quidem deuotio magis per præcedentia, quàm per subsequentia impeditur. Et ideo consultius fuit cibum ante sumptionem interdicere, quàm post. Debet nihilominus aliqua mora inter sumptionē sacramēti & reliquos deinde cibos intercurrere. Vnde & ī missa oratio gratiarū actionis post cōmunionem adhibetur, & cōmunicātes seculares suas etiam priuatas orationes dicunt. Secundùm autem antiquos canones Clemēs de consecra. dist. 2. can. Tribus. proximè allegato statuit, vt si manè dominica portio editur, ministri qui eam snmpserunt vsq; ad sextam ieiunent. Si verò

Marginalia: *Quartū argumentum.* — *Quintū argumentum.* — *Gloss. ca. ex parte.* — *Can. tribus.* — *Sextum argumentum.* — *Can. tribus.*

verò tertia vel quarta hora acceperint, ieiunent vsq; ad vesperã:antiquit⁹ nanq; ꝓpter missarum raritatem illud poterat obseruari: iam verò quoniã frequentiùs celebratur, canones illi sunt abrogati. Scrupulus ergo est quorundam nolentium cibos sumere donec species sint digestæ:nam quantum ad præcepti necessitatẽ attinet, à sacristia potest presbyter ad prandium ire. ¶Restant tamẽ præter hæc S.Tho. argumenta alia. Arguitur ergo septimò. Vsu venire põt, vt dũ infirmo periculum mortis ingruit, nulla sit in pyxide hostia, quæ illi porrigi possit, sitq; iã dies ꝓgressus qñ nullus sacerdotum ieiunus est: poterit ergo tunc sacerdos propter infirmi necessitatem consecrare:& cũ sacerdoti consecrare non liceat, nisi sacramentũ sumat, poterit tunc non ieiunus illud sumere:nam præceptum ecclesiasticum nõ est contra præceptum diuinũ obseruandum:præceptum autem, vt infirmus viaticũ sumat, est diuinum: sed quòd non nisi ieiuni sumant, est ecclesiasticum. ¶Ioan.Maioris dist.9.q.3.ait licere presbytero post prandiũ ꝓpter necessitatẽ infirmi consecrare, clanculo tamẽ sine vestibus sacris, & sine missa, per sola verba consecrationis, ita vt sacramentum nõ sumat, sed ad infirmũ deferat. Imò si nõ esset inquit hostia ex azymo, posset buccellã panis fermẽtati consecrare. Paludanus verò dist.8.q.2.id licere negat, & proculdubio negandum est. Multa enim falsa inuoluit Maioris opinio. Primùm, quòd hostia cõsecretur sine calice, quod esset sacramentum dimidiare. Item ꝙ liceat sacerdoti sacramentum conficere, non illud sumendo, quod est sacrilegium, idq; de cõsecra.dist.2.can.Sicut.& can.Cõperimus. damnatum. Ad hæc, & in fermẽtato cõsecrare ecclesia Romana ob nullam necessitatem permittit. Respõdetur ergo, quòd sumere sacramentum in articulo mortis fortè non est præceptum diuinum, sed sumere semel in vita, sumere autem sub articulũ mortis est necessariũ si secũdùm ritum ecclesię sumi valet:alioqui cùm non sit sacramentum necessitatis, nõ est ministrãdũ, sicut nec ministratur eis, in qbus vomitus timetur. Hîc aũt caue ab illa glossa Hugonis super can. Quod à patribus dist.75. dicentis, quòd post prandium non potest fieri cõsecratio: si enim intelligit, quòd consecratio non est valida, error est. Virtus enim verborũ quandocunq; à sacerdote proferantur, effectum habet, sed

Septimũ argumentum.

Ioã.Maior.

Sentẽtia autoris.

Caue.

tamẽ nõ debet fieri. ¶Octauò arguitur. Cõtingit, vt quis errore seductus aquam pro vino infundit calici, quam post deglutionẽ senſit esse aquam, & tunc debet iterum cõsecrare calicem & sumere. Pariter si dum est in sacris meminit sacerdos se non esse ieiunum, consumere nihilominus debet. Item si postquàm lotionem sumpsit, reliquias aliquas in altari reperit, potest, imò debet eas sumere: ergo sacramentum hoc potest à non ieiuno sumi. Ad duo priora omnes concorditer respondent, vt dist. sequenti.q.2.videbimus, ꝙ debet tũc sacerdos sanguinem post lotionẽ consecrare & sumere:quia maior est obligatio, vt sacramentum fiat integrum, quàm, vt à ieiuno sumatur. Et eadem rõne licèt sit memor non esse ieiunum debet consumere. Ad aliud verò quando post lotionem comperiunt reliquiæ, respondet Syluester verb. Eucharistia.3.§.8.& Caieta. in quodlib.1.q. 17.quam de hoc composuit, quòd debet eas sacerdos cõsumere. Et ita credo, quia totum reputatur vnum sacramentum, nec censetur perfectum quousq; omnes reliquiæ insumãtur. Et confirmatur, quoniam si particula hostiæ adhæsit palato, licet sacerdoti sumere haustũ vini, quod põt excolari in guttur ante eandem particulam. Sicut in parasceue accidere potest quãdo particula hostiæ consecratæ cũ vino nõ consecrato sumitur. Quòd si obijcias canonem Tribus.de cõsecra. dist. 2.vbi Papa præcipit, vt portiones, quę post communionẽ populi superfuerint, referuentur in pyxide, diuersa est ratio, tũ quia illæ non sunt cõsecratæ ad sumptionem sacerdotis, tũ qa sunt notabilis quantitatis. Quare si magnã hostiæ portionẽ in linteolis post lotionem sacerdos inueniret, cõsiliũ esset illam in pyxide referuare in crastinum.

Octauum argumentum.

Reliquiæ post lotionẽ inuentæ debẽt cõsumi.

Obiectio can.Tribus.

Dilutio.

ARTICVLVS. IX.

Vtrùm nõ habentes vsum rationis debeant accipere hoc sacramentum.

PRæmissis impedimentis, quæ vel peccata sunt, vel effigiem habent peccati, quæritur de defectu vsus rationis, vtrùm sit etiam obstaculum. Et præmissa distinctione, Sanct. Thom. tribus conclusionibus respondet. Dupliciter enim quispiã dicitur carere vsu rationis. Vno modo quia eum ha-

bet debilem, sicuti qui malè videt dicitur nõ videre. ¶Et de istis asseritur prima conclusio quòd eis non est sacramentum denegãdum. Exemplum patescit in infirmis, quibus licèt caducare videatur ratio, modò aliquã deuotionis imaginem referant, non debet eis sacramentum denegari. Alio verò modo contingit, vt nullus sit prorsus rationis vsus, taliter quòd à natiuitate sint perpetuò amẽtes. ¶Et de istis subnectitur secunda conclusio. Nequaquam illis est sacramentum conferendum. Ratio est, quia ad eius sumptionem requiritur aliqua deuotio vel præsens vel præterita: illi verò nullam habent neq; vllam vnquam habuerunt. ¶Si verò non sunt perpetuò amentes, sed quãdoq; mentis compotes, de istis adhibetur tertia cõclusio: quòd si dũ habebant rationis lucẽ, deuotionem erga sacramentum demonstrarunt, debet eis in articulo mortis ipsum exhiberi, nisi forsan periculum vomitus aut expuitionis timeatur: secùs si nunq̃ talẽ deuotionẽ habuerint. Vnde in concilio Carthaginensi, quod refertur 26.q.6.can.Is qui. sic legitur. Is, qui in infirmitate pœnitentiam petit, si casu dũ ad eum sacerdos inuitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim conuersus fuerit, dent testimonium qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiã, & si continuò sit moriturus recõcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius eucharistia.

Prima conclusio. *Secunda cõclusio.* *Tertia conclusio.*

Expositio articuli. ¶Prima cõclusio citra cõtrouersiam est ab omnibus recepta. Secũda verò: scilicet, quòd amentib⁹ à natiuitate non sit dandum sacramentum, sunt qui negant, vt.q.49. memb. 4. ait Alexander. Et est glossa super can. Qui recedunt. 26.q.6. quæ quidem ait, quòd amens à natiuitate potest baptizari, & corpus Christi ĩ necessitate recipere. Glossa tamẽ illa nõ tenetur: quia cùm hoc sacramentum non sit necessitatis, vt est baptismus, ecclesia nõ consueuit illud exhibere nisi habentibus, vel eis, qui habuerũt ad id deuotionem. Alioqui deberet etiam dari infantibus ante vsum rationis. Si autẽ in primitiua ecclesia mos fuit tradẽdi illud infantibus, poterat eadem ratione tradi & amentibus. Sed de hoc statim. ¶Tertiam itidem conclusionem ibidem Alexander per aliud extremum inficiari videtur, insinuans, quòd neq; illis qui habuerunt lucida interualla & deuotionem sacramenti, postea dum sunt omnino mẽte abalienati sit conferendũ, nisi tunc, vt ait Paulus, discernere possint inter hoc sacramẽtum & alios seculares cibos. Quam quidem opinionem Gabriel in 4.dist.9.q.2. asseuerantiùs affirmat, & ait esse ecclesiæ cõsuetudinem. At verò nescitur vbi sit talis cõsuetudo. Imò sũt decreta Arausicani cõcilij & Carthaginẽsis. 4. quæ referuntur 26.q.6.can. Qui recedunt. & can. Is qui. quas D.Tho. hic allegat: videlicet, quòd illi, qui in phrenesim inciderunt, si antea in eis pœnitẽtię signa pręcesserunt, communio detur. Neque vlla est Gabrielis glossa dicẽtis intelligi quando aliqualis rationis vsus in eis permansit. Concilia nãq; de phreneticis simpliciter statuunt. Quare & eadem erit de amentibus ratio, quibus aliquando aliquis rõnis radius affulsit. Et cõfirmatur sententia aduersus Gabrielem. Siquis quando iam porrigitur ei sacramentum mente alienaretur, nihilominus esset ei sacramentũ exhibẽdum. Credo hoc nemo negaret: quoniam si dum quis mente sanus quando sacramentũ suscipit per mẽtis euagationẽ distractus est, verè recipit sacramentum, cur non etiã ille, qui dum sacramentum efflagitat, mente capitur? Quòd si ille recipit, certè & amens, qui antea deuotionem habuit ad sacramẽtum, recipiet. Caietanus autem, qui, vt quæst. pręcedẽti vidimus. opinatur deuotionem esse necessariam tunc dum suscipitur sacramentum, vt gratia conferatur, nescio an consequenter diceret phreneticum non suscipere gratiã, atq; adeò frustraneam illi esse sumptionem. Nisi forsan diceret deuotionem præcedẽtem, dum vsus rationis aderat, manere postea in virtute. Sed iam opinionem illam satis illic expugnatam reliquimus. ¶Aliter tamẽ arguitur. Iura non sunt extendẽda vltra quàm sonant, maximè in re odiosa, qualis esse videtur ministrare amenti eucharistiam, quæ ex natura sua deuotionem exigit: canones verò citati ijs præcisè sacramentum concedũt, qui paulò post pœnitentiæ signa in phrenesim lapsi sunt: ergo si quis à duobus vel decem annis est omnino mente captus, nõ apparet consentaneũ vt ei sacramẽtum conferatur. Et augetur vis argumenti: sequeretur enim alioqui, quòd deberet etiam ei quotannis exhiberi in pascha te ne defraudaretur illo gratię augmento sacramentali, quod profectò ecclesiæ vsus non habet. Nihil mirum si sint, quos argumẽtum vincat. Nihilominus longè probabilior est conclusio, vt iacet apud D.Thomam absque vlla restrictionẽ. Nam si deuotio quæ horã phre

Alexander. *Caietanus.* *Argumentum.*

phreneſim anteceſsit, virtute durat in phrenetico eadem eſt ratio, vt quæ præceſsit ante duos, quatuor, vel decem annos ſemper maneat in virtute: ſiquidem nõ eſt per contrarium actum interciſa. Quare hoc non eſt canonica iura extra ſuos limites extendere, ſed ea per rationis æqualitatem amplificare. Nec tamen ſequitur, vt ſingulis annis ſint ad cõmunionem admittendi: eſt enim habenda ratio venerationis ſacramenti. Sed ſatis eſt, vt eis ab hac luce diſceſſuris tanquàm viaticum prouideatur.

Primum argumentum. ¶Primum argumentum. S.Thomæ eſt. Ad ſumptionem ſacramenti requiritur deuotio & examen conſcientiæ, iuxta verbum Pauli. Probet autẽ ſeipſum homo: quæ quidem in amentibus locum non habent. Reſpondetur, nonnullos aliqualem habere vſum, alijs ſatis eſt habuiſſe. *Secundũ argumentum.* ¶Secundò arguitur. Inter carentes rationis vſu connumerantur arreptitij, qui dicuntur energumeni: ſed eiuſmodi homines etiam ab adoratione ſacramenti arcẽtur, vt Diony.lib.eccleſ.hier. author eſt: ergo maiori ratione arcentur à ſumptione.

Reſpõdetur Diony. de energumenis loqui nondũ baptizatis, in quibus ratione originalis culpę vis dæmonũ nondum extincta eſt, ſed de baptizatis, qui à dæmone vexãtur, eadem eſt ratio, quę de alijs amentibus. De quibus ideo Caſsianus. Iis: qui ab immundis vexantur ſpiritibus cõionem ſacroſanctam à ſenioribus noſtris nunquàm meminimus interdictam. *Tertium argumentum.* ¶Tertiò. Pueri videtur omnium, qui vſu rationis carẽt, eſſe maximè innocentes, atq; adeò hoc ſacramẽto potiſsimùm digni, quibus tamen in more non habet eccleſia illud miniſtrandi. *Reſponſio quadruplex.* ¶Quatuor D.Thomas reſpõdet. *Prima.* Primò quòd de pueris recenter natis idem eſt iudicium, quod de amẽtibus, vt eis non exhibeatur ſacramentum. *Secunda.* Secundò, errorem eſſe Græcorum contrarium facientium propter verbum Dionyſij. 2. cap. eccleſiaſt.hiera. malè intellectum. Ait enim baptizatis eſſe ſacram communionem dandam. *Tertia.* Quod tamen, vt ait. S.Tho. non intelligebat niſi quãdo adulti baptizabantur. Tertiò, ait nullum ob id detrimentũ eos pati, quod Dominus dicit Ioan.6. Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinẽ nõ habebitis vitam in vobis: quia Auguſt. in epiſtola ad Bonifaciũ ſcribit. Tũc vnuſquiſque fideliũ corporis & ſanguinis Chriſti particeps fit: ſcilicet ſpiritualiter, quando in baptiſmate membrum corporis Chriſti efficitur. *Quarta.* Quartò addit, quòd quãdo iam pueri incipiunt aliqualem vſum rationis habere, vt poſsint deuotionem concipere huius ſacramenti, tunc poteſt eis conferri. *Dubium.* ¶Ex verbo autem Dionyſij dubium inſurgit, vtrũ ætate ſua, & deinceps aliquo temporis curriculo in aliquibus eccleſijs mos fuerit obſeruatus miniſtrãdi infantibus euchariſtiam. Etenim Caiet. hîc infrà art. 12. ait Neſtorium & Pelagium autores fuiſſe amborum rituum: ſcilicet, & cõmunicãdi ſub vtraq; ſpecie, & euchariſtiã porrigẽdi infantibus. De priori autem errore eodẽ articu. dicemus, ſed de poſteriori poſtquàm Caietanus hoc dicit, forſan legit, neſcio tamen vbi. Auguſt. nanq; lib. de hæreſibus cap. 88. inter errores Pelagianorũ de iſto non meminit. Quinimò cùm illic, & lib. 1. de pecca.meri.ca.20. dicat Pelagianos non baptizaſſe infantes propter vitam æternam, ſed propter ingreſſum regni cælorum, vt diſt.5.arti.1.retulimus, & euchariſtia ſumatur propter vitã æternã, iuxta verbum Chriſti. Niſi manducaueritis, &c. veriſimile eſt, ꝙ eam non porrigebant infantibus: nam cùm nullum crederent contrahere originale, putabant ſine vllo ſacramento eos poſſe habere vitam æternam extra regnum cælorũ. Quare. S.Thom. hîc nõ reducit errorem hũc niſi in Græcos. *Tho. VVal.* Et Thomas VValdenſis iſtarũ hereſum ſolertiſsimus indagator tomo.2. de ſacramẽt.capit.91. Guidonem refert Carmelitã, qui vigeſimum Armenorum errorem recenſet, quòd cùm paruulos non ante octauũ diem baptizarent, tunc ſacramentum vino & aqua liquefactum intra os paruuli ponebant. Et citat. S. Thom. hoc loco, cum quo conſentit, ſeductos fuiſſe ex verbo Dionyſij perperam intellecto. Tametſi mirabile mihi ſit, quòd in concilio Florentino, vbi Armeni & Græci in gremium eccleſiæ Romanæ recepti ſunt, nulla fuerit ritus huius eorũ mentio facta. *Dionyſ.* Sed vt ad Dionyſium reuertamur, profectò videtur inſinuare morẽ illum ſua ætate obſeruari. Loco enim, quem hîc d. Tho. citat, vbi de baptizatis in vniuerſum loqui videtur, poſtquàm ait, eum qui baptizatur trina merſione mergi, ſubdit hæc verba. In fine omnium pontifex ita profectum ad ſacratiſsimam euchariſtiam vocat, atq; conſumatiuam illi ſacramentorum communionem deificam tradit. Adulti verò non mergebantur, ſed infantes. Quẽ quidẽ locum Fa-

Faber stap. ber Stapulensis antiquitatum peritus ait, in antiquis mysteriorũ voluminibus, etiam de infantibus in hũc modum legi. Si episcopus adest, statim cõfirmari oportet. Quòd si episcopus præsens non fuerit, antequàm lactetur infans, aut aliquid gustauerit, communicet ei sacerdos de corpore & sanguine Domini: ante missam etiã si fuerit necessitas. Sed & cap. 7. apud eundem Dionysium hęc extant verba ad Timotheum. Illud verò, quòd pueri quoq; qui nondum possunt intelligere diuina, sacri baptismatis altissimorumq; cõmunionis sacrosanctę signorum participes fiãt, videtur profanis, vt dixisti, rationabiliter irridendum. Veruntamẽ oportet tuam sanctam prudentiã errãtibus nõ indignari. Et Cyprianus in sermone suprà citato de lapsis interloquẽdũ de illis Christianis, qui tẽpore persecutionis idolis immolabãt, ait infantes, eorũ qui in manib⁹ ad idola portabãtur, nõ amisisse iustitiam, quam in baptismo susceperant. Quare dicere, inquit, poterant in die iudicij Deo. Nos nihil fecimus, nec derelicto cibo & poculo Dñi ad profana cõtagia sponte properauimus. Quod quidem verbum August. citat ĩ epistola. 23. ad Bonifacium, vbi adnotatur eucharistiam tunc temporis dari infantibus. Id quod ex historia cõfirmatur, quam paulò inferiùs recenset puellæ infantis loqui nondum scientis, quæ cùm ab idolorum sacerdotibus panẽ vino tinctum idolis immolatum, quia carnes per ætatẽ comedere non *Cyprianus.* poterat, gustasset, adducta ad eũdem Cyprianum, vbi populum communicabat, sanctus pontifex sanguinem consecratum ori eius infudit, quem illico euomuit, quia eucharistia, inquit, in ore polluto permanere nõ potuit, Et de ecclesiasticis dogmatibus cap. 52. & refertur de consecra. dist. 4. can. Si qui. habetur quòd apud hæreticos baptizati in nomine trinitatis dum veniunt ad catholicam fidem recipiantur & doceãtur & instruãtur, &c. Et subditur. Si verò paruuli sunt & hebetes, qui doctrinam non capiant, respondeant pro illis qui eos offerunt, & sic per manus impositionem chrismate cõmuniti eucharistię mysterijs admittantur. Vbi insinuatur tunc pueris eucharistiam dispensari. Sũt qui glossant intelligẽdum esse cùm peruenerint ad vsum rationis. Tamen textus hoc nõ sonat. ¶Nihilominus licèt forsan hęc consuetudo aliquando in nonnullis ecclesijs viguerit, vt dist. 8. ar. 3. diximus, meritissimò illã prorsum ortho-

Nõ esse infantib⁹ eucharistiã ministrãdam.

doxa explosit ecclesia. Quoniã cũ sumptio huius sacramenti in re non sit de necessitate salutis, vt illic diximus, consuli debuit maximè eius reuerentiæ, ne indecẽter sumeretur. Et re vera infantibus dari nequit commodè. Nam cùm Christus dicat, Accipite & mãducate, debet corpus per modum manducationis sumi, pueri autem octo dierum manducare nõ possunt, & ita Armeni, vt diximus, nõ dant nisi liquefactam hostiã per modum potus, quæ non est manducatio. Adde imminens tunc esse periculũ, vt illo etiam modo sumptam, illico de ore expuerent. Quare fertur, morẽ eorum etiam fuisse, id quod infans expueret, concremare. Est autem abusus maximus, idemq; superfluus. Caietanus addit aliam rationem: quia Christus tradidit hoc sacramentum dicens, Accipite & manducate: quare nõ debet, inquit, tradi nisi illi, qui rationis iudicio vtitur, vt possit accipere, vel tali iudicio vsus quandoq; fuerit, vt affectum illius habuerit. Quòd si roges, cur tale rationis iudiciũ ad hoc potiùs q̃ ad sacramẽtũ baptismi exigatur, facilis est responsio, quòd cùm illud sit sacramentũ regenerationis ad abluẽdum peccatum, quod non propria voluntate sed origine contrahitur: satis pueri per alienam voluntatem tanquàm non viuentes offeruntur vitæ. Hoc autem, quia est sacramentum viuentium, voluntatem propriam requirit suscipiẽtis. Vnde Christus ad Augustinum, cibus, inquit, sum grãdium, cresce & manducabis me. Adde quòd cùm hoc sacramentum alimentũ sit ad reficiẽda detrimenta spiritualis vitæ, quæ per actualia peccata indies fiunt, non cõuenit nisi adultis, qui delinquere possunt. ¶Consuetudo ergo illa in *Responsio.* solo illo loco euangelico fundari potuit, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. Illud autem Augustinus, vt iam suprà pluries dictum est, in multis locis, & potissimũ contra duas epistolas Pelagianorũ lib. 1. ca. 22. & lib. 2. cap. 4. & in epistola ad Bonifacium, quam hîc citat. S. Tho. & refertur de cõsecra. dist. 2. ca. Nulli. intelligendum esse ait de mãducatione spirituali per votum, quod includitur in baptismo. Quapropter in his, atque *Nota.* alijs frequentibus locis, vbi ait eucharistiam esse necessariam infantib⁹, nemo decipiatur inde colligens tempore Augustini illis ministrari, sed loquitur contra Pelagianos, vt demonstret, infantes nõ posse habere vita ęternam, nisi per baptismum, votum eucharistię inclu-

Dubium. includitur.¶Quòd si quis sciscitetur, vtrùm si sacerdos infanti hoc sacramentũ ministraret, esset ne verum sacramentum conferens gratiam. Respõdetur primùm quàm difficillimum id fieri posse. Et faciliùs esset ministrare sanguinem, vt suprà de Cypriano citatum est. Præterea graue esset peccatum id facere sicut si daretur amentibus à natiuitate. At verò quantum ad collationem gratię, si verum est quòd ecclesia catholica aliquãdo habuit in consuetudine dare infantibus, certum est, quòd si modò daretur cõferret gratiam: quoniam ecclesia id, quod est de essentia sacramẽti, mutare nõ potest, licèt possit prohibere vsum. Queadmodum, licèt prohibuit sanguinem ministrari laicis, nihilominus si ministraretur, etiã sine corpore, conferret gratiam. Sed quia illud nõ est adeò certum, posset teneri quòd non esset sacramentum: quia requirit actum liberum vel præsentẽ, vel precedentem. Sed tamen neq; contrariam opinionem condemnare auderem. Sicut suprà de consecratione diximus.¶Quæ autem sit legitima ætas, in qua possint paruuli sacramentum hoc suscipere, nulla est certior regula, quàm dum iudicio prudentum, & maximè cõfessarij apparet puer biuium literæ Pythagoricæ Y attigisse, vt scilicet discernere possit inter bonũ & malum, atque adeò inter hũc cibum & alios seculares, quod pluribus accidit à decimo vsque ad duodecimum annum. Sic ait Alexander quarta parte. q uęstio.49. mẽbro.5. & Paludanus distinctio.9. quæstio.quarta. & hîc Caietanus, & Syluest. verbo eucharistia.3.§.5. Imò ante decimum annum posset viuacissimus puer idoneus esse. Citra septimum verò, non esset permittendus, quia tunc vix rationis aurora ridere assolet.

ARTICVLVS. X.

Vtrùm liceat quotidie hoc sacramentum suscipere.

AD hæc accedit quæstio de vsus frequentatione, vtrùm quotidie liceat hoc sacramentum suscipere. Et supposita distinctione D. Thomas tribus conclusionibus respõdet. Hoc enim sacramentum existimari potest vel ex parte virtutis ipsius, vel ex parte dispositionis sumentis. ¶Est ergo prima cõclusio. *Prima conclusio.* Quantum ad virtutẽ attinet sacramẽti, vtile est ipsum quotidie sumere, vt hõ quotidie eius fructum percipiat. Probat authoritate Ambro. in li. de sacramẽt. vbi ait. Si quotiescunq; effunditur sanguis Christi in peccatorũ remissionẽ effundit, debeo semp accipere: qui semper pecco, semp debeo habere medicinã. Augu. lib. de verbis Dñi. Iste, inquit, panis quotidianus est, accipe quotidie, vt tibi ꝓsit.¶Secũda cõclusio. *Secunda cõclusio.* Quantum attinet ad dispositionem sumẽtis, si quis se quotidie paratũ inueniat, laudabile est, vt quotidie sumat. Est autem præparatio, vt non solùm se liberum à peccatis sentiat, sed vt cũ magna deuotione & reuerentia accedat. Vnde Augustinus loco citato postquàm dixit, Accipe quotidie, subiunxit, sic viue, vt quotidie merearis accipere.¶Tertia cõclusio. *Tertia conclusio.* Simpliciter loquendo, non est vtile omnibus hominibus quotidie ad sacramentum accedere, sed quotiescunq; homo ad illud se inuenerit præparatum. Vnde in libro de ecclesiasticis dogmatibus, legitur. Quotidie eucharistiam accipere, nec laudo, nec vitupero.

Expositio articuli. ¶Quæstio hæc vt titulus ostendit, non de celebratione sacramenti, vtrùm scilicet quotidie sit in ecclesia celebrandum, mouetur: illa enim proprium habet locum distin. sequenti. q.2. articu.2. qui ideo locus expectandus est, vt multa, quæ hîc desiderantur, explicentur: sed solùm quæritur de susceptione, quæ etiam ad laicos pertinet, vtrùm oporteat esse quotidianam. Quæ vtique quęstio inter sanctos nonnihil habet perplexitatis.

Primum argumentum. ¶Et quo à prima cõclusione exordiamur, arguit S. Thom. primo loco sic. Sicuti baptismus ita & hoc sacramentũ passionẽ Christi repræsentat: [illegible] ea ratione qua Christus nõ nisi semel, vt. 1. Petri. 3. habetur, pro peccatis nostris mortuus est, baptismus nõ iteratur: ergo neq; hoc sacramentum quantũ est ex parte eius, vt ait prima cõclusio, est quotidie sumendum.¶Et confirmatur argumento secũdo. *Secundũ argumentum.* Veritas debet respondere figuræ: sed agnꝰ paschalis, q vt suprà dictũ est, precipua fuit huius figura, non manducabatur nisi semel in anno, atq; adeò ecclesia nõ nisi semel in anno passionẽ Christi celebrat, cuius hoc sacramentum est memoriale: ergo fas nõ est quotidie illud sumere. ¶Ad primũ respõdetur, *Solutio.1.* vnũ discrimẽ esse, ꝗ per baptismũ configuramur morti Christi, vt suprà dictum est eius characterem suscipientes, & ideo sicut se-

mel ipse mortuus est,ita nō nisi semel baptismum suscipimus: per hoc autem sacramentum nō quidem eius characterem,sed ipsum Christum suscipimus, cuius virtus manet in æternum,secundùm illud ad Hebre. 10. Vna oblatione consummauit in sempiternū sanctificatos.Et ideo quia quotidie homo indiget salutifera Christi virtute,quotidie possumus laudabiliter hoc sacramentum suscipere. Alterū itidem interstat discrimē,quòd baptismus,vt supra diximus, est spiritualis regeneratio,& ideo sicut carnaliter homo non nisi semel nascitur:ita neque per baptismum debet nisi semel renasci,vt ait August. super illud Ioann.3.Quomodo potest homo nasci cùm sit senex?Hoc autem sacramentum est spiritualis cibus, vnde sicut corporalis quotidie sumitur:ita & hunc quotidie sumere laudabile est.Id quod Christus Lucę.9.admonitos nonvoluit docēs,vt panem nostrum quotidianum peteremus dari nobis.In cuius expositione Augusti.in lib.de verbis Domini. Si quotidie,inquit, accipis. s. hoc sacramentū,quotidie tibi est hodie,tibi quotidie Christus resurgit: hodie enim tibi est quicunque dies,quo tibi Christus resurgit.

2.solutio. ¶Ad secundum respondetur, agnum paschalem præcipuam fuisse figuram,quātum ad passionem Christi,quę per ipsum repręsentat. Et ideo semel in anno sumebatur, vt vnicam Christi passionem præsignaret, quam pariter ecclesia semel in anno celebrat.At verò quoniam hoc sacramētum datur per modum cibi,hac ratione potius prænunciabatur per manna, quod quotidie sumebatur.

Quartū argumentum. ¶Ex his aūt solutionibus exurgit,quartum argumentū Diui Thomæ.Si vtile est quotidię hoc sacramentum sumere,vtilius esset pluri[illegible] etiam in die id frequentare:nam quod est vtile,quātò est frequentius,vtilius est:quare ecclesia non debuit prohibere,ne sacerdos sanctitate prouectus pluries in die conficeret. Ad hoc respondetur,quòd quia in oratione Dominica petimus panem nostrū quotidianum,nō est pluries in die communicandum, vt saltem per hoc repręsentetur vnitas passionis Domini. ¶Attamen preter significationem causa potissima est,vt ait Alexander Alensis. 4.part. quæst.52.membro.3.eximia reuerentia,quę sacramento debetur.Atque ambas explicat Alexander Papa cano.Sufficit, de consecra. distinct.1.de quo loco citato videbimus,vbi & Lutheri hæresis referēda nobis est,qui aiebat solis Dominicis diebus esse celebrādum & tunc totum populum cogendum, vt sacram susciperet communionem. Et quidem de primo errore illic dicturi sumus.Alter verò error per aliud extremum periculis etiam plenus est:scilicet,populum, in quo tam varia sunt hominum ordines & classes, & vitiorum sęculariumque negociorum genera, humanos animos perturbantia, cogere vt singulis dominicis diebus ad sacramētum, vbi tanta animi quies exigitur,accederēt.

Quintū argumentum. ¶Fuerūt enim de hac re in ecclesia status quatuor quos Diuus Thom.tangit in solutione quinti argumēti,quod est huiusmodi. Ecclesia intendit in suis statutis fidelium vtilitati prouidere:sed & statuto ecclesiæ, Omnis vtriusq; sexus,nō tenētur Christi fideles nisi semel in anno eucharistiæ sacramentum suscipere ad min⁹ in Paschate:ergo nō est laudabile quotidie hoc sacramentum sumere. Respondet ergo diuersa de hac re in ecclesia emanasse statuta:nam in primitiua religione quando sanguis Christi recens in pectoribus fidelium feruebat,& omnia sua bona, vt Actuū 2.legitur,in vsus pauperum cōferebant,quia illustri charitatis glutino omnes vinciebantur,erant omnes,& communioni fractionis panis & orationibus vacantes, & quotidie vnanimiter in templo perdurātes,atque adeò frāgentes circa domos panem,sumebant cibum cum exultatiōe & simplicitate cordis. Quem locū Beda de sacra eucharistia interpretatur. Vnde de cōse.d.2.can. Peracta. Calixtus Papa,vel sicut ait hìc.S. Thom. Anacletus.Peracta,inquit, consecratione omnes communicent,qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus:sic enim, & apostoli statuerunt,& sancta Romana tenet ecclesia.Hactenus illic. In cuius sanctæ consuetudinis memoriam,vt Iodocus illìc,& alij autumāt,relictum est osculum pacis,quod in tabellam omnes porrigunt. Præterquàm in missis defunctorum, qui nobiscum in hoc percipiendo sacramento non communicant. Ritus enim istiusmodi osculi tēpore etiam Dion. seruabatur,& vt ait in allegato lib. de sacramentalibus VValdensis cap. 41. ante communionem porrigebatur,in signum, quòd illud erat sacramentum pacis. Atque idem colligitur ex can.Pacem.de cōsecra.dist.2. Mox verò crescente ac subinde tepescēte Christiano populo sancti patres sanctius duxerūt,vt non nisi dominicis diebus populus cōicaret,

Quem

Quem morem insinuat Augusti. in epistola ad Ianuarium.108.quę refertur cano.Illa autem.12.distin.vb ait.Alij quotidie communicant corpori & sanguini Domini,alij certis diebus accipiũt.Et de Ecclesiast.dogmat. cap.53.& refertur de consecratio.distinct.2. cano.Quotidie.Omnibus, inquit,dominicis diebus cõmunicandum suadeo & adhortor, si tñ mens sine affectu peccãdi sit.Hunc autẽ ritũ S.Th.meritò nõ cẽset,vim habuisse nisi cõsilij.Et tanquã huius memorialis in vsu durat distributio panis benedicti ĩ ecclesia.Fertur.n.vt Thomas VValdensis tomo.2.de sacramẽ.c.90.refert,ꝙ omnes tunc ꝑparœciani farinam sacerdoti conferebant,ex qua fieret panis consecrandus, qui erat omnibus distribuendus. Deinde ampliùs ecclesia dilatata cùm calor ille deuotiõis in dies refrigesceret Fabianus Papa instituit, vt ter in anno celebraretur communio.can. Et si non frequentiùs,de consecra.distinct. 2. vbi ait.Et si non frequẽtiùs, saltem in anno ter homines communicent:scilicet,in paschate,Pentecoste, & natali Domini.Et in concilio Agathẽsi,& in Eliberitano, vt eadem distin. can. Seculares. & cano. Omnis homo, adijcitur, quòd inter catholicos non cõnumeretur, qui illis tribus diebus non communicauerit. Et Soter papa adiecit,etiam in cœna Domini.vt ibidẽ subditur cano.In cœna.Postremò denique perspiciens ecclesia, quòd neque hoc debitè obseruabatur,statuit vt saltem semel in anno,nimirum in paschate omnes fideles communicent,vt patet per Innocentium. 3. in eodem cap. Omnis vtriusque sexus.Vnde per hoc præceptum omnes alij mores sunt abrogati vt,scilicet,non habeãt vim præcepti, sed tantùm maneant sub consilio. ¶Sed arguit Lutherus.Populus quotidie petit hoc sacramẽtum tanquàm panem quotidianum:ergo sacerdotes iniuriam irrogãt populo dum ipsi sumunt & populum excludunt. Respondetur primùm,suo se mucrone cõfodere: deberet enim eadem ratione colligere, vt quotidie esset celebrandum,quod ipse negat. Præterea respondetur,satis esse,vt diximus, vt sacerdos nomine publico,pro omnibus quotidie offerat,vt omnes fructus sacrificij participẽt.Ad sumẽdum aũt populus rebus vxorijs & profanis implicatus nõ est tam aptus q̃ sacerdotes, q ab omnibus illiusmodi negotijs debent esse liberi. Vnde errat dũ ait, cõsultũ fore si ecclesia nunc ad primitiuum morem reuocaretur:multitudo enim populi Christiani id non permittit.

Lutheri argumen.

Præcipua dubitatio.

¶Sequitur ergo vt circa secũdam & tertiam conclusiones exploremus,vtrùm maiori sit laudi dandum,quotidie ad hoc sacramẽtum accedere, an verò sæpiùs abstinere. Primum omnium, vt certa ab incertis discernamus, quæstio hęc non disputatur de præcepto sumendi. Tametsi nonnuli Iurisconsultorum, vt Syluester verb.Missa.1.§.7.refert,opinati fuerint mortaliter peccare sacerdotem, qui ex negligẽtia omittit quotidie celebrare,ob dictum beati Ambrosij, Ego quia quotidie pecco,quotidie debeo accipere medicinam. de cõsecratione distinct.2.cano. Si quoties. Opinio tamen illa nullius est momenti: verbum enim(debeo)apud Ambrosium nõ denotat præceptum,sed consilium. Quęstio ergo præsens nõ disputatur nisi de consilio.Et ideo quantum ad pręceptum statuitur illud fundamentum supra iam fixum:scilicet, solum peccatum mortale,aut ecclesiæ prohibitio est impedimentum necessitatis,ne hoc recipiatur sacramẽtum.Quare dummodò homo satis cauerit ne in peccato communicet, quanuis quotidie toto anno & pluribus annis ad sacramẽtum accedat,redargui non potest peccati mortalis.Atque hic est sensus secundæ conclusionis Sancti Thomæ,quòd si quis quotidie se paratũ inuenerit, laudabile est quotidie sumere.Paraiso enim necessaria est purgatio à peccato mortali: quia Paulus nihil aliud admonet,quã vt probet seipsum homo,& sic de pane illo edat. Quocirca licèt quis crebrò peccaret, si toties legitimo ꝓposito eum pœniteret, posset absque reatu mortalis culpæ accedere.Tametsi frequẽtia recidendi indicium esset, pœnitẽtiam nõ semper esse legitimam:atq; adeò ex hac parte posset esse mortale accedere. ¶Quęstio ergo solùm est de consilio quantũ ad illos,quibus humano modo certum est absque peccato mortali accedere.Et Sanctus Thomas, quęstionem mouet argumento tertio,quod est huiusmodi.Huic sacramẽto,in quo Christus cõtinetur,reuerẽtia debetur maxima:ad reuerẽtiam autem pertinet, vt quis ab hoc sacramẽto abstineat: vnde Centurioni Matthæi.8.laudi apponitur,quòd dixerit, Domine nõ sum dignus vt intres sub tectũ meum. & Petro Lucę.5.quod dixerit.Exi à me Dñe quia homo peccator sum: ergo quotidie sumere nõ est laudabile.Hoc argumentũ in di

Tertium argumentum.

Caietanus. uersas sententias autores distrahit. Caieta.n. hic videtur quodãmodo in eam partẽ verge re, quòd non sit vsq; adeò laudabile quotidie sumere, saltem nisi homo percipiat se sumendo proficere. Vnde si post aliquãtulam consuetudinẽ sumendi non sentit fructu illo profecisse, cõsultius censet, vt cesset. Et est sententia Ricardi in.4.dist.12.art.6.quæst.1.Et Bonauenturæ eadem dist.artic.vlt.quæst.2.qui ait, vt qui se sentit eo feruere modo, quo sancti in primitiua ecclesia, quotidie sumat: qui verò sentit se frigere, rarò accedat: qui verò medio se habet modo aliquando accedat, aliquando cesset. At Alexãder Alensis.4.part. quest.51.mẽbro.3.& Gerson tract.9. super Magnificat, multò propensiùs in alterã partem inclinant: scilicet, ꝙ sit quotidie accedendum, si fieri potest. Cui quidem parti adhere scit & Gabriel in can.lectione.87. *Bonauẽtura*

¶Ex præsenti verò D.Tho. solutione huius argumenti tres possumus elicere conclusiones, si tamen priùs inter personas distinguamus. Sunt enim quidã sacerdotes & religiosi à seculari tumultu semoti, diuinæq; contemplationi, lectioni, & orationi vacãtes. Alij verò sunt seculares, quærẽtes, vt inquit Paulus, quomodo placeant vxoribus, profanisq; negotijs implicati. Et inter istos alij cum carnis illecebris & insultibus colluctantes nunc resurgentes, nunc verò relabentes. Illos nanq; qui peccatis mortalibus sordẽt iam à præsenti quæstione tanquàm ineptos exclusimus.

Prima propositio. ¶Sit ergo prima ꝓpositio. Illis, qui nullo sũt mortali reatu polluti, vtrunq; laudabile esse potest: scilicet, & accedere ad sacramentum, & cessare. Ait enim hic D.Tho. ꝙ reuerentia huius sacramenti habet timorem amori coniunctum. Vnde timor reuerẽtiæ ad Deum dicitur timor filialis. Ex amore autẽ prouocatur desiderium sumendi. Ex timore verò consurgit timiditas reuerendi. Et ideo tam accedere, quàm abstinere, suam habet rationẽ virtutis. Quocirca Aug. de ecclesiasti. dogma. Si dixerit, inquit, quispiam non quotidie accipiendam eucharistiam, alius contrà: faciat vnusquisq;, quod secũdùm fidem suã piè credit esse faciendum. Neq; enim litigauerũt inter se Zachæus ille & Cẽturio, cùm Zacheus vt legitur Luce.19. gaudẽs suscepit Dominũ Cẽturio verò, vt habetur Matth.8. Non sum, inquit, dignus, vt intres sub tectũ meũ. Ambo enim Dominum honorificauerunt, licèt non vno modo.

Secũda propositio. ¶Secunda propositio. Si vnũ alteri cõpares, laudabiliꝰ est & fructuosius accedere, quàm abstinere. Primò, quia à pluribus precipuisq; virtutibus proficiscitur. Amor enim & spes & fiducia, ex quibus accessus nascitur, præstantiores sunt virtutes, ꝙ timor, quę est causa cessandi. Vnde postquã Petrus dixit. Exi à me Domine: quia peccator sum, Respondit Iesus, Noli timere. Et Paralytico Matt.9. Cõfide, inquit, fili, remittũtur tibi peccata tua. Et Prouerb.9. Si quis est paruulus, veniat ad me: venite comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis. Vnde colligitur, ꝙ permittente ecclesia genere suo laudabilius est quotidie comedere & bibere: quãdoquidem datum est nobis in cibum ad reficiẽdas ruinas spiritualis vitæ quas nostra efficit sensualitas, iuxta verbum Ambrosij citatum, Qui semper pecco, debeo semper habere medicinam. Secundò, Quãuis qui ob reuerentiam abstinet, merito suo per fauorem diuinum, gratiam assequatur, tamẽ qui re vera accedit, præter illam consequitur & gradum gratię sacramentalis, quo alter caret. Quapropter accedẽs maiorem percipit fructum. Tertiò. Quanquam cõtingere possit, vt quandoq; abstinens deuotiùs postmodũ accedat, tamẽ ex genere rei deuotio plus ex sumptione crescit, quàm ex abstinentia. Interest enim inter hunc atq; alios seculares cibos, ꝙ illi nimiùm sumpti satietatẽ faciũt, quia tam eorũ suauitas quàm & sensualis virtus limitata est: dulcedo verò spiritualis huius sacramenti, vt quæ per se infinita est, quo crebriùs gustatur penitiùs cognoscitur, atq; adeò auidiùs cõcupiscitur, iuxta illud Ecclesiastici.24. Qui edunt me adhuc esurient, & qui bibũt me adhuc sitiẽt. Quartò: si delicię Christi, quæ Dei sapiẽtia existit, est esse cum filiis hominum, quo plus nobis intus adest, maiores sunt eius delitię: intimus tamẽ nobis modus incorporãdi nos Christo est per hoc sacramẽtum. Quocirca regula illa Caietani, ꝙ qui nõ sentit se proficere: imò tepidus sibi & frigidus apparet, tum abstineat, licèt non sit vsq; adeò aspernanda, neq; tamẽ omnino est certa: nam quandoq; dæmonum opera illi nobis tepores accidũt, per quos nos moliũtur à sacramẽto arcere. Vnde, vt ait loco citato Gerson, perinde tũc esset abscedere à sacramẽto, ac si quis dũ frigeret, ad ignem accedere recusaret.

Tertia propositio. ¶Tertia nihilominus adhibetur propositio secũdùm diuersos personarũ status. Illis, qui corruptis affectibꝰ fluctuãt, licèt quoti

quotidie resurgant, non est sanum consiliũ quotidie ad sacramentum accedere: etiam si sint sacerdotes. Tum quia timendum illis est ne nõ sit eorum pœnitẽtia legitima: tũ quia neq; synceram & castam reuerẽtiam afferre possunt, vt sacramentum pro dignitate æstiment. ¶ Alijs verò secularibus cõiugatis, qui rei familiari inseruiunt, licèt à peccatis mortalibus sint liberi, non cõsulerem frequẽtiùs, quàm à quindena in quindenam ad sacramẽtum accedere. Nam quanuis curam habeant expurgãdæ conscientiæ, nihilominus, vti ait Paul. non possunt non curare quomodo placeãt vxoribus, & quomodo rei familiari prospiciant, quod frequentiori sumptioni sacramenti non est adeò congruens, potissimùm ꝙ in religionibus, illi qui non sunt sacerdotes, nõ datur frequẽtiùs communio. Tametsi hoc non ita multùm vrgeat: quia ratio huius instituti est: ꝙ non possent citra notam infamię aliqui accedere, quin omnes accederẽt. Et nõ est decens omnes frequẽtiùs cogere, q̃ bis in mense. Quocirca si inter seculares esset aliqua persona & probitate & modestia insignis, nulla esset irreuerentia, imò deceret fortè semel in hebdomada communicare, crebriùs autẽ nullatenus approbare possem. Sacerdotes verò & religiosos, dũmodò integrę sint & probatæ vitæ, non modò nulla est temeritatis effigies, verùm est etiam religionis exemplum quotidie celebrare. Refert nanq; Gregorius lib.4. dialogorũ cap.56. de beato Cassio episcopo Narniensi, ꝙ quotidie celebrabat, & audiuit vocẽ de cęlo dicentis, Age quod agis, & non cesset pes tuus, in natali enim apostolorum venies ad me. Quo vtique die post septẽnium migrauit ad dominum.

ARTICVLVS. XI.

Vtrùm liceat omnino à communione cessare.

VM in articulo pręcedẽti de cõsilio frequẽtãdi sacramẽtum dictũ sit, ex ordine iam quęrit, Vtrùm liceat omnino à cõmunione cessare, qđ est quærere, vtrũ si aliqđ præceptũ cogẽs vniuersos Christi fideles ad susceptionem huius sacramẽti, sicut de baptismo constitutum est. Et quoniã tam de præcepto diuino dubium esse posset, quàm de humano, respondet D. Th. duabus cõclusionibus, Prima. Manifestum est, ꝙ homo tenetur hoc sacramẽtum sumere non solùm ex statuto ecclesiæ, sed ex mãdato Domini. Probatur primò verbo ipso Christi Lucę.22. Hoc facite in meam cõmemorationẽ. Verbũ enim, facite, præceptum est. Secundò id confirmatur ex verbo eiusdẽ redẽptoris Ioan.6. Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis: & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis vitam in vobis. Sententia enim hæc, quam dist.8. ar.3. elucidauimus, mãducationem inducit tanquàm ad salutem necessariam, differẽter tamen quàm illa baptismi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c. Quoniam cùm baptismus sit inchoatio vitæ spiritualis, sumptio eius est necessaria in rę. Cùm autem eucharistia sit finis eiusdem spiritualis vitæ, vt illic emũctiùs declarauimus, satis est ad salutem obtinendam, vt spiritualiter sumatur in voto, quod in baptismo includitur: frustra autẽ esset votũ nisi quando opportunitas adesset, impleretur: ergo ius diuinum est aliquãdo illum re ipsa suscipere. ¶ Secũda conclusio. Ex statuto ecclesiæ certa sunt tempora definita ad exequẽdum Christi præceptum.

Prima conclusio. *Secũda conclusio.*

Expositio articuli.

¶ Rem hãc de pręcepto diuino sumendi eucharistiam, ait in præsentiarum Caietanus non apparere vsquequaque claram: quoniam multi, inquit, doctores, tenent communionem non esse ex Christi præcepto necessariam, sed tantùm ex præcepto ecclesiæ. Et quidẽ Alex.4.par.q.51. mẽb.2. de sacerdotibus censet, ꝙ si non habeãt curã animarum ob præceptum prælati non tenẽtur celebrare. Sed & statim meb.4. in vniuersum de laicis etiam loquens ait, quãtum est de sui institutione non esse de necessitate salutis, sed solũ ex statuto ecclesiæ. Omnis vtriusq; sexus. Cui concors est Bonauẽtura in.4.dist.12.ar. vlt.q.1. & Gabriel in cano. Lectione.87. Quibus Caietan⁹ in hoc articulo, & in subsequẽti libentiùs applaudit: nam & S. Tho. in.4.d. 9.artic.1.quæstiun.2. vt sæpè illic solet, cum Alexãdro cõsentit, eadem eius verba referẽs. Durandus verò dist.9.q.2. & Palud.q.1. conclusione.3. cõtrarium sentiunt: videlicet, esse pręceptũ diuinum. De sacerdotibus aũt dist. sequenti.q.1. articulus primus nos expectat, vt exploremus, quoties obligẽtur celebrare. Hic aũt de præcepto sumẽdi, vniuersos comprehẽdenti disputamus. ¶ De quo ergo ꝓfectò nullatenus ambigere auderẽ, imò certò crediderim esse pręceptum diuinũ, vt hîc D. Thomas, quicquid in.4. dixerit, edocet. Sæpissimè,

Sentẽtia autoris.

pissimè.n.opiniones, quas illic sequutus est, hìc ad verum exigit. Et ratio quidē Durandi huiusmodi est. Sacramētum eucharistiæ est in salutē hominū à Christo in cœna institutum: ergo qui in tota vita illud non sumeret, eandē institutionē diuinā negligere censeretur, atq; adeò est præceptū diuinū. Ratio verò hæc non tātam habet energiā: nam opera consilij etiam sunt ad humanam salutē instituta, & tamen illa omittere nō est peccatū. Quòd si Durādus dicat, consilia non esse instituta ceu sacramēta, quasi necessaria, petit principium: hoc enim illi restat probādum: scilicet, hoc sacramētum institutum esse tanquàm necessarium. Eadē quippe ratione probat sacramētum confirmationis esse in præcepto, quod tamē nullum testimoniū, vel ratio asseuerare cogit, vt dist. 7. ostensum est. Debet ergo priùs probari sumere sacramentum esse institutionem diuinam tāquàm pręceptum, anteq̄ colligatur, q̄ non sumere sit mortalis contēptus. ¶ Aliter ergo sic arguit Paludanus. In his reb⁹, in quibus nihil certū diuina lex statuit, cōsiderandū est, quid mos populi habeat, vt patet can. In his rebus. 11. dist. mos autem populi est cōmunicare infirmos sub articulum mortis tāquàm de necessitate: ergo indiciū est præcepti diuini. Item quia ante ecclesię statutū ille semper mos in ecclesia floruit. Et quidē ratio hæc aspernāda non est: attamen dicere q̄ lex diuina nihil certi de hac re habet, non est cur placeat. Adhibet rationē aliam hoc modo. Ecclesia non potest consilia euāgelica constituere tanquā de præcepto, sicut non potest statuere pręceptum virginitatis, quod Paulus ait esse cōsilium: cùm ergo legem indixerit cōmunicandi semel in anno, signum est illud non fuisse solùm diuinum consilium, sed præceptū. Ratio verò hæc nō est omnino solida: quoniam licèt de cōsilijs, quæ difficilia sunt, vt virginitas, ecclesia nequeat præceptum imponere, tamen de alijs, vt de ieiunijs & plurimis seruādis festis, præter diuina addit alia mādata. ¶ Rationes ergo non sunt nisi istæ, quas hìc D. Tho. adfert, quę multò sunt maioris pōderis, q̄ Caietanus arbitratur. Nam etsi verbum illud, Hoc facite in meā cōmemorationem, possit interpretari, vt non sit præceptum sumendi, sed quòd quotiescūq; fiat, fiat in eius memoriam, iuxta verborū sonitum, quæ ecclesia refert in canone: tamen cùm referēte euangelista Christus dixerit, Hoc facite in meam cōmemorationem, vrgentissimum argumētum est, edidisse præceptum, vt sacramentū, quod in suam cōmemorationem instituerat, lege cōfirmaret vt facerēt. Vnde & Paul. 1. Cori. 11. sub eodē tenore verba Christi referens ait, Hoc facite in meam cōmemorationem. At quia post mysteriū calicis subdit, Hoc facite quotiescūq; bibetis in meam cōmemorationem, phrasim illam vsurpauit ecclesia. Et roboratur etiam nunc argumenti vis. Nullum dubiū est, quin celebratio sacramēti in ecclesia, quæ per eius ministros sacerdotes fit, sit in præcepto, peccarent enim grauissimè pōtifices tum summus tum etiam alij, si eorum negligentia celebratio huius sacramenti cessaret: & tūc sacerdotibus necessum est sacramētum suscipere. Illud autem præceptum in illo euangelij loco potissimum habet fundamētum, vbi Christus sacerdotes instituit, quibus munus hoc iniunxit. Verbum ergo, facite, pręceptū sonat celebrādi, ac perinde ministrandi populo eucharistiam, sicut Christ⁹, discipulis ministrauit, quo adeò præcepto populus id sumere obligatur. ¶ Sed profectò & ex alio loco apud Ioannē, Nisi manducaueritis, &c. idem confirmatur pręceptū. Quod enim hìc ait Caietanus atq; alij per metaphorā intelligi de mādueatione non corporis, sed ipsius Christi personæ per fidem, qua in ipsum creditur, suprà dist. 9. q. 2. ar. 1. satis explicuimus: nempe, q̄ etsi bona pars illius cōtextus in illo sit sensu intelligenda, tamē ex illo loco, Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mūdi vita, inficias nemo ire pōt, quin de māducatione sacramētali intelligatur. Fecit enim illic apostrophen à se ad corpus suū & sanguinem. Quare dicens, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, insinuauit antè per metaphorā de fide fuisse locutum: pòst verò abiecta metaphora secūdùm veritatem carnē suam appellauisse cibū, & sanguinē, potum, ad differentiā corporeæ alimoniæ. Sumunt. n. homines animaliū corpora in cibū, eorum tñ sanguinem non itē in potum: Christus aūt sicut sanguinē in cruce à corpore effudit, quo nos regeneraret in vitā, ita & corpus ipsum & sanguinē nobis dedit in cibū & potū ad eādem habendam. Atq; hac de causa Ioannes solius miraculi de quinque panibus, quibus turbas pauit, meminit, adijciens q̄ esset proximum pascha Iudæorū, in quo agnus typicus edebatur huius sacramēti figura: nempe, vt mysterium

steriũ eucharistię insinuaret, vbi verus agnus carnẽ suam sub specie panis pascẽdis anima bus nostris consecraturus erat. Qua vtiq; de causa postmodũ in historia cœnæ nihil meminit de institutione sacramẽti: nimirũ quia satis se de illo cap.6. dixisse arbitrabatur. Accedit ꝙ in prologo cõcilij Ephesini aduersus Nestorium, eadẽ verba, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, in sensu de mãducatione sacramẽtali al legantur. Igitur si vbi ait Christus, Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, &c. de mãducatiõe sacramẽtali loquebatur, planè docuit esse de necessitate salutis, vt vel in re, vel in voto sumatur. Vnde bene colligit D. Tho. ꝙ si in voto est necessaria, cũ votum nil aliud sit quàm promissio sumẽdi, præceptum sit diuinũ sacramẽtum hoc in re aliquãdo sumendi. Quare respõsum, quod hic cõminiscitur Caietanus, nihil ad rem attinet. Ait quippe, ꝙ licèt mãducatio spiritualis huius sacramẽti includat votũ sumendi ipsum in re, tñ manducatio spũalis Christi non includit tale votũ: quippe cùm angeli in cælo mãducent Christum vidẽtes eum, & tamen non habẽt votũ sumẽdi sacramentum. Responsum, in quã, nihil ad rem. Supponit enim verbum illud, Nisi mãducaueritis, non intelligi nisi de manducatione, quę est credere in Christum cùm tamẽ non intelligatur nisi de manducatione sacramenti, quæ si sit spiritualis includit votum sumendi realiter. Quare hanc sententiam Caietanus ipse postmodũ correxit in instructione circa errores libelli de cœna Domini, quæ inter eius opuscula circunferũtur, vbi eundẽ locum Ioannis confitetur & demonstrat intelligi de mãducatione sacramẽtali. ¶ Præterea arguitur. Sacramentum hoc nobis Dominus instituit tanquã cibum & potum ad alẽdum & sustentandã spiritualem vitam, sicuti & baptismum ad ipsam progignẽdam: ergo sicut pręceptum nobis dedit baptismi, ita est nobis firmiter credendum præceptum dedisse huius sacramenti: nam licèt nõ ita simpliciter sit necessarium, vt baptismus, est tamẽ eatenus necessarium, vt absq; illo non cõmodè imò vix eandem vitam sustinere possimus, quod confirmationi non competit: quare diximus illam non esse in præcepto. ¶ Ad hęc eodem tenore ecclesia præceptũ posuit sacramenti eucharistæ & pœnitentię: sed sacramẽtum pœnitẽtiæ non solùm tanq̃ de iure positiuo expressit, sed determinando tempus pręcepti diuini: ergo idã est de præcepto eucharistię censendum. In summa cùm eucharistia eò ꝙ est sacramentum charitatis, quæ est vinculũ perfectionis, finis sit omnium sacramẽtorum: fas non est credere, quòd cùm de baptismo & pœnitentia Christus diuinum pręceptum tulerit, hoc reliquerit sine præcepto. ¶ Protinus autem ex hac sententia suboritur dubitatio, quæ oriri solet circa pręcepta affirmatiua, quorũ natura est, vt Theologi aiunt, obligare semper, sed non pro quocunq; tempore: quando scilicet hoc præceptum, persistendo in mero iure diuino, obliget. Ad hoc respondere pleriq; solẽt, quorum est loco citato Paludanus, obligare semel in vita, & saltem in articulo mortis Et ratio eorũ est: quia cùm sic censeant satisfieri præcepto, non arbitrantur arctiùs esse restringẽdum: quia pręcepta non sunt restringẽda. Atq; idem dicũt de præcepto confessionis qua ratione ad ius attinet diuinum. ¶ Attamen opinio hęc non est veritati admodùm similis, quoniam natura cuiusq; præcepti ex eius fine existimanda est: cũ ergo finis huius sacramenti sit nutritio spiritualis vitæ ad reficiendum eius iacturas, quas per peccata facimus, & ad protegendũ ipsam ab incursu dęmonũ & carnis insultibus eadem eius natura docet, ꝙ sit frequẽtiùs sumendum. Ad hæc si ecclesia prospexisset, ius diuinum tantùm obligare semel in vita, non nos ad tantam frequentiã obligaret. Et tamẽ in eius primordijs, vt suprà visum est, quotidie populus cõmunicabat, & postmodum ter in anno, & iã modò semel tenemur. Atque idem de sacramento confessionis suo loco dicemus. ¶ Secundò adijcimus, quòd nisi ecclesia tempus declarasset, non posset ex iure diuino per certitudinẽ deprehendi, sed cõiectura & prudentia humana. Et ideo satis ecclesiæ Christus consuluit, dum ei facultatem reliquit, vt suo arbitratu illud tempus definiret. ¶ Vtrùm verò articulus mortis sit tẽpus quo ex præcepto teneãtur fideles sacramentum hoc sumere, est dubium. Syluester nãq; verbo Eucharistia.3.§.1. sentit nullũ esse pręceptũ. Quare licèt quis, inquit, per negligentiam in articulo mortis viaticum non sumat, nullum incurret peccatũ mortale. Adrianus aũt in materia de cõfessione.q.3. ad primum argumentũ contrariũ censet: nẽpe eiusmodi tũc negligentiã lethalẽ esse. At Palu. loco citato.d.9.q.1. ait, infirmum, qui paulò antè in sanitate sacramentum hoc sumpsit, nõ teneri in

Nisi mãducaueritis.

Argument.

Aliud arg.

Quãdo obliget præceptum eucharistiæ.

Opinio autoris.

Ecclesia tẽpus præcepti pfixit.

in articulo mortis iteratò sumere. ¶De hac verò re nescio an certa possit sentẽtia consti tui. In primis enim nullũ extat, aut diuinum, aut humanum præceptum de hac re expres sum. Canõ enim solũ iubet in paschate communicandum. Nihilominus vniuersalis ecclesiæ mos infirmis perhibendi viaticũ, per totum orbem Christianũ inuiolabiliter obseruatus, magnũ documẽtum est ex traditione apostolorum tãquam diuino iure præceptũ descendisse. Accedit verbum cõcilij Niceni, quod refertur. 26. q. 6. can. De ijs. videlicet, vt de his, qui decedũt de corpore, vt antiquæ legis regula obseruetur: nempe, vt necessario viæ suæ viatico non fraudentur. Noto enim nomẽ legis, & necessario, quibus videtur insinuari præceptũ. Faciunt ad rẽ & plures eiusdem causæ & quæstionis canones, & rursus causæ sequẽtis. q. 1. & cap. Quod in te. de pœ nitẽ. & remis. quibus sanctissimè admonetur vt neque illis, qui sunt in publica pœnitentia communio sancta in articulo mortis denegetur. Est siquidem maximũ huius sacramenti cõmodum in illo tẽporis momẽto tum contra illusiones & pugnas dæmonũ, tum præsertim quòd cùm sit sacramẽtum charitatis, quæ finis est & consũmatio Christianæ vitę qua Christo incorporamur, per illud profitemur decedere tanquàm membra in Christo viuẽtia. Vnde Inno. lib. 4. mysteriorum missæ, cap. 42. Necessariò, inquit, sumendus est agnus, vt à vastãte angelo protegamur: neq; exire possumus de Aegypto, nisi celebrãdo phase paschalę agnum edamus. Et Eusebius lib. 6. ecclesiasticę historiæ cap. 34. historiam refert Dionysij Alexandrini episcopi ad Fabianũ de quodã Serapione, qui dum lethali ægritudine iaceret, sentire se dixit detineri, vt mori non posset: quia eucharistia ei non præbebatur: quam cùm assumpsisset, quasi catenis vinculisque disruptis animam exhalauit. Vnde idem Dionysius infert, tãto beneficio neminem in mortis articulo debere fraudari.

Mos uniuersalis ecclesiæ.

Eucharistiæ sumptio in mortis articulo necessaria.

Innocen.

Resolutio.

¶Ex his ergo primũ colligitur, ꝙ qui renueret tunc sacramentum sumere, non posset à reatu mortali excusari, tum propter manifestum scandalũ, tum quia non videretur amorem erga Christum gerere, qui eius tunc corpus non susciperet. Nihilominus si huiusmodi infirmus homo esset, qui frequenter in sanitate sacramentum sumeret, &, vt ait Palud. paulò ante sumpsisset, neq; vllũ præsentis cęret criminis remorsum, sed purã putaret habere conscientiam, licèt non tantam adhiberet diligentiam ad sumendam eucharistiam, sed sine illa decederet, non esset peccati mortalis condemnandus. ¶De illa autem Hispanorum cõsuetudine, qui condẽnatis ad mortem eucharistiam non ministrant, aliæ nationes obmurmurant: quoniam nulla apparet causa, cur si sint verè pœnitentes tanto beneficio priuẽtur. Præcipuè cùm secũdùm canonum sanctiones, vt habetur. 13. q. 2. can. Quęsitum. eadem illis communio sit danda. Et re vera forsan satius esset, vt cõsuetudo hæc nostra non seruaretur. Præsertim cùm sæpe per hoc sacramentum fiat homo ex attrito contritus, & suscipiat gratiam, quam nõ recepit in pœnitẽtia. Atq; adeò vsu sæpe venire posset, vt defectu eucharistiæ anima eius periret qui alioqui saluus fieret. Excusare verò hanc consuetudinem per ignorantiam non possumus: nã satis Curia Hispana canones nouit. Sed dicere debent non vsq; adeò eiusmodi canones obligare, quin possint per contrariã consuetudinẽ abrogari. Et fortassis ortus huiusmodi consuetudinis, fuit, ꝙ cùm damnati ad mortem à cõmunione reipublicæ abscindantur, in signum huius abscisionis negatur eis sacramẽtum cõmunionis tanq̃ reipublicæ hostibus. Accedit, quòd appareret nonnihil irreuerentiæ irrogari sacramento, si qui sacrosanctum Christi corpus suscepit, illico in patibulum & crucẽ raperetur. Et quandoq; propter mortis atrocitatem periculum vomitus imminere posset. ¶Sed si quæras vtrùm vniuersi Christiani isto præcepto obligẽtur, respõdetur primũ, quòd pueri non obligantur vsq; ad duodecimũ annũ quãdo aliis tenentur ecclesiæ legibus. Etenim licèt paulo antè in rationis crepusculo possint illud suscipere, tamen ad obligandum ad sacramentum tam pœnitentiæ quàm eucharistiæ maior ætas requiritur.

¶Argumẽta igitur S. Thomæ soluta restãt. Primum. n. sumitur ex laude Cẽturionis, qui Christum intra tectum suum suscipere recusauit: quod maiorem videtur laudem significare sacramẽtum recusantis quàm suscipientis. Ad quod respõdetur ex Gregorio in Pastorali, quòd humilitas tunc est vera, cùm ad respuendum quod vtiliter præcipitur, nõ est pertinax: Centurio aũt pręceptũ nõ habuit suscipiẽdi Christũ, veluti est nobis suscipiẽdi sacramentũ, ob idq; licèt illius humilitas commendetur, tamen qui à sacramento, quando ecclesia

Secundũ argumentum.

ecclesia præcipit, abstineret, culpandus esset. ¶Secundò arguitur. Cuilibet ab aliis abstinere licet, quæ non sunt de necessitate salutis: hoc aũt sacramẽtum, suprà dictum est, nõ esse đ necessitate salutis: ergo licet ab illo abstinere. Respõdetur ad minorẽ, ꝙ licèt nõ sit simpliciter de necessitate salutis, vt baptismus, quãtum ad pueros, nihilominus quantum ad adultos vtrunq; sacramentum est de necessitate: illud, scilicet, quia non possumus sine illo gratiam regenerationis adipisci, hoc autẽ, quia sine illo propter illius præceptum non possumus eandem gratiam conseruare.

Tertium argumentum.

¶Tertiò arguitur. Peccatores non tenentur cõmunicare, ait enim Fabianus papa in can. Et si non frequẽtius. de conse. dist. 2. ꝙ homines ter in anno communicẽt, nisi forsan quis maioribus criminibus impediatur: si ergo illi, qui sunt in gratia, communicare tenentur, melioris conditionis sunt iniqui, quàm iusti. Respõdetur negata maiori. Haud enim vult pontifex peccatores à culpa excusare si non communicant, quandoquidem sua culpa se reddũt inhabiles, sed docet grauius esse peccatũ indignè accedere, quàm pręceptum ecclesiæ trãsgredi. Quare nõ sunt melioris conditionis quàm iusti, præsertim cùm graue detrimentum inde patiantur, ꝙ sacramento carent. Quando verò sunt pœnitẽtes, si ob aliquam causam iudicio proprij sacerdotis, vt ait Innocẽ. papa, cap. allegato. Omnis vtriusque sexus. à communione abstinent, à culpa tunc excusantur.

ARTICVLVS. XII.

Vtrùm liceat corpus Christi sumere sine sanguine.

CVM sacramẽtũ hoc, vt diximus, in cibo & potu perficiat, meritò ꝓpter morẽ ecclesię exhibẽdi laicis corp⁹ sine sanguine, quærit vtrùm id sit licitũ. Et S. Th. distinctiõe pręmisse duabus respondet conclusionibus. Hoc enim sacramẽtum & ex parte ipsius considerari potest: & ex parte sumẽtium. Ex parte igitur ipsius statuitur prima cõclusio. Sacerdotes de necessitate sacramẽti atq; adeò præcepti tenẽtur vtranq; speciem cõsumere. Probatur. Sacramẽtum non nisi in vtraq; specie quantum ad integram significationem perficitur: est enim conuiuiũ ex cibo & potu constans: sacerdotis aũt munus est sacramẽtum consecrare & perficere: ergo sicut nõ potest corpus sine sanguine cõsecrare: ita neq; vnũ sine altero sumere.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

¶Secũda cõclusio. Ex parte sumẽtium prouidè in quibusdam ecclesijs obseruatur, vt seculari populo sanguis sumẽdus non detur, sed tãtùm corpus: sanguis verò à solis sacerdotibus sumatur. Probatur cõclusio. Ad huius sacramẽti sumptionem maxima exigitur, tũ reuerẽtia, tũ cautela, ne qd accidat, quod in iniuriã tãti mysterij vergat: id qđ in sumptione calicis præsertim contingere posset, quippe qui si incautè sumeretur, facilè posset effundi. Igitur cùm crebrescẽte familia Christiana, cui & senũ debilitas & iuuenum imprudentia, & paruulorũ temeritas cõmiscetur, difficile esset tãtum discretionis vbiq; & cautelę adhiberi, vt non crebrò periculum effusionis immineret, cõsultissimum fuit populum à sanguinis poculo abigere.

Expositio articuli.

¶Vetus hæc est querela de cõmunione sub vtraq; specie, quã nuperrimè Lutherani instaurare conati sunt. Qui quidẽ sacrilegij nos acriter accusant, ꝙ cùm Christus eodẽ tenore dixerit, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis. populum à sumptione calicis interdicamus, vt est videre apud Roffensem artic. 16. sub Leone decimo condemnato. Et quidem hìc Caietanus radicem moris hui⁹ in Nestorianos & Pelagianos reducit, sicuti & aliũ de eodẽ sacramẽto infantibus porrigẽdo. Attamẽ hũc secũdum iam suprà art. 9. diximus nõ esse vero simile apud Pelagianos viguisse, vt pote qui infantes, vt vitam haberent æternam, nullo arbitrabãtur indigere sacramento. Neq; verò Nestoriani in concilio Ephesino hoc errore notãtur, sed ꝙ corpus in sacramẽto non diuinitati vnitũ credebãt. An verò & hac quoq; intincti fuerint macula, parum refert indagare. Fuit autem antiquus mos Gręcorum, vt Aeneas Syluį⁹ de origine Bohemorũ, & in epistola. 130. quã de hac re luculẽter scripsit, cõmemorat. Imò & apud Dionysium de ecclesiastica hierar. c. 3. vbi de sacerdote sacrificãte loquitur, idem ritus sub his verbis legitur. Velatum. n. & non diuisum panem reuelans & in multa diuidens, & vnionem calicis omnibus dispertiens, &c. Quæ quidem consuetudo in ecclesia nõnullis durauit seculis, vt est videre apud Cyprianum in epistola. 2. vbi ait, ꝙ martyribus dabatur sanguis, vt acriores essent ad pugnã. Et

Caietanus.

Aeneas Syl.

Dionysius.

Cyprianus.

Et sermone scilicet de lapsis subdit historiã de consecrato sanguine, quem puellæ ipse in os infudit. *Laurentius.* Et in historia Laurentij legitur dixisse Sixto, Experire vtrùm idoneum ministrum elegeris, cui commisisti dominici sanguinis dispẽsationẽ. Vbi notatur diaconum tunc ministrasse sanguinẽ populo. Et libr. 9. *Ambro.* historiæ tripartitę. c. 30. refertur Ambrosius hæc verba inter eius obiurgationem dixisse Theodosio. Quomodo huiusmodi manibus suscipies sanctũ Domini corpus? Qua temeritate ore tuo poculũ sanguinis pretiosi percipies? Igitur non modò inter hæreticos, verùm & inter catholicos ritus ille multo tempore inualuit, adeò vt temporibus. S. Thomæ nondum fuerit abolitus. Dicens enim in quibusdam ecclesijs prouidè ritum nostrum obseruari, insinuat cõtrarium quandoq; fuisse vniuersalem. *B. Rhenanꝰ* Beatus Rhenanus in annotationibus in Tertullianũ lib. de corona militis, antiquas historias refert & Benedictinorum & Carthusianorum, quibus legitur, solitum fuisse sanguinem ministrari laicis, quem è calice fistula argentea vel aurea exorbebãt. Quem morẽ nunc & nonnulli Cistertiensiũ & Romæ cardinales celebrãte Pontifice seruãt. postea verò tẽporis cũ ritus noster tanquã tutior & cautior crebresceret VVitclefistæ in Praga, *Pragenses.* & Pragenses ciues cœperunt edicto publico proclamare necessariam esse communionẽ sub vtraq; specie, nostrumque adeò morem esse hæreticum. Neq; verò antiqui tãtùm hæretici VVitcleff & Ioan. Hus, vt loco citato ait Aeneas Syluius: illius, dogmatis autores fuere, sed quidã Petrus Dresensis in Pragam illud inuexit, *Iacobellus.* vbi tunc Iacobellus literis clarus præsidebat, qui illud est amplexatus. Quapropter illorum error condemnatus fuit in concilio Constantiensi sessione. 13. *Concil. Constantiense.* Vbi habetur consuetudinem hanc nostrã ad euitandum aliqua pericula & scandalum rationabiliter introductã, licèt in primitiua ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraq; specie (non dicit ab hac vel ab illa ecclesia, sed à primitiua) postea à conficientibus (scilicet à sacerdotibus) sub vtraq;: & à laicis tantùm modò sub specie panis suscipiatur: cùm firmissimè credendum sit & nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus & sanguinem tam sub specie panis quàm sub specie vini veraciter contineri. Et subditur eiusmodi consuetudinem diutissimè iam tunc fuisse obseruatam.

Quare Ioannes Gerson inter sua opuscula, & Turrecremata super can. Cõperimus. de consecra. d. 2. qui illa ętate floruerunt, copiosè de hac re scripsere, ¶ Sed nihilominus Lutherus *Lutherus.* hæresum omniũ sentina in Bohemorum errorem iuratus, apud Germanos eundem iam putrem suscitauit. Cõtra qnem & Roffensis. eodem art. 16. & Clichtoueus lib. 1. de forma missæ cap. 28. & infra egregiè disputarunt. *Prior cõcl.* ¶ Colligamus ergo duas conclusiones, quarum prior sit. Communio sub vtraq; specie non est, quasi sit cõtra ius diuinum, condemnata, quinimò & euangelica verba videntur illi superficietenꝰ patrocinari, & preterea antiqua ecclesiæ cõsuetudo. Quo fit vt per eiusdem ecclesiæ priuilegium possit nunc etiam indulgeri quibusdam illustribus, vt Cęsari & regibus, & cardinalibus non sacerdotibus, vt possint cum omni decentia & cautela sanguinẽ sumere. *Posterior conclusio.* Posterior cõclusio. Ecclesia consultissimè ac sanctissimè interdixit populo huiusmodi sanguinis cõmunionẽ. Et qui dixerit eandẽ sanctã ecclesiã id nõ potuisse aut non debuisse facere, manifestarius hæreticus est. Et quidẽ quòd hãc habeat potestatẽ nullum est dubium, vt potè cui spiritus sanctus in suis condendis decretis assistit. Si enim verum est quòd apostoli solennem formam baptismi bona causa mutarunt, baptizantes in nomine Domini Iesu, nihil mirum si ecclesia hunc ritum emẽdauerit. Tametsi fatear illud apostoli, quia erat mutatio formæ, quæ est de essentia sacramenti: absq; speciali reuelatione nequiuisse facere. Hæc autem mutatio non est nisi de vsu sacramenti, qui non est de eius essentia: & ideo absq; alia reuelatiõe per generalem prouidentiam facere id potuit, sicuti aliquando eadem ecclesia sanxit, vt fideles abstinerẽt à suffocato & sanguine. Et consuluit, vt bona sua Christiani ad pedes apostolorũ afferrent. Quæ quidem pro ratione temporũ mutata sunt. ¶ Quòd autẽ constitutio hæc decẽtissima fuerit argumentũ, quod *Decentissimũ ecclesiæ decretũ, ut laici sub una specie cõmunicent.* hìc adfert. S. Thomas potissimũ est de periculo effusionis. Accedit autẽ & secundũ ob corruptionis periculum. Debet enim sacramẽtum hoc paratum esse pro infirmis, vt de consecratio. distinctio. 2. can. Presbyter. iubetur: vinum autem facillimè acescit, & corrumpitur. *Ratio. 3.* Et tertia ratio est, quòd multis vinum horribile est & nauseam mouet, & infirmis sæpe haustus eius noxius est. *Ratio. 4.* Et quartò. posset prouincia tanta vini inopia laborare, vt

vt non posset copia pro populo haberi. Vnde Albertus Magnus in libello de corpore Christi censet, vt tali casu papa dispensaret, vt corpus sine sanguine cōsecraretur, cui nos tamen opinioni dist.9.quæst.1.cum Innoc. refragati sumus. Quintò, & id fuit condecēs ad repellendum errorem eorū, qui, vt VValdensis loco citato refert, censebant non totū Christum sub vtraq; specie contineri, sed tātùm corpus sub vna, & sanguinē sub altera. Vnde originem duxit eorum heresis, qui ad complendum sacramentū buccellam sanguine tinctam ministrabant populo. Quē quidem abusum Iulius Papa can. Comperimus. de consecra. dist.2. dānauit. Similiter nanque ecclesia, vt suprà dictum est, ad propulsandū Hebionitarum hæresim dicentium seruādas esse Iudaicas ceremonias, instituit vt consecraretur in fermentato. In his enim, quę non sunt de necessitate salutis aut sacramentorū, consultissima ecclesia temporū rationes obseruat. Sexta demum ratio adhibetur, vt inter sacerdotes & populū hac dignitate discriminetur. Haud enim decet in hoc sacrificio pares esse. Habet quippe sacrosancta eucharistia, vt sæpe diximus, & rationem sacrificij & rationem sacramenti. Et quatenus sacrificium est oblatio, qua sacerdos nominē populi Christū: hostiam viuam, sanctam & immaculatam Deo offert. Nam etsi plebs dicatū suo ordine tanquā assistens offerre, sacerdos tamē est qui consecrat, & tanquam singularis ecclesiæ minister perficit sacrificiū, ac subinde debet passionē ipsam perfectissimè repræsentare, in qua sanguis à corpore effusus fuit. Atq; adeò vtrunq; tenetur, tum cōsecrare, tùm perinde sumere. Qua verò ratione sacramētū existit, vsus eius est, gratiam infundere & charitatē, qua populus in vnum corpus coadunatur. Illa verò gratia virtute corporis abundè participatur. ¶Quòd si nobis Paulum obieceris. 1. Corinth. 10. dicentem. Multi vnū sumus, omnes qui de vno pane & vno calice participam⁹, respōdetur in primis Græcè non legi, Et de vno calice, vt Roffensis hîc bene adnotauit, sed paulò ante habet, Calix benedictionis, cui benedicim⁹ (scilicet sacerdotes) nōne communicatio corporis Christi est? Secūdò respondetur, in illa sacerdotis oblatione ꝑ modum cibi & potus omnes participare: quia ꝓ omnib⁹ offertur, & omnes suo modo offerunt. Sed quantum ad sumptionem sub speciebus panis omnes simul suscipiunt sanguinē. At verò quoniam Lutherus vtrūq; negat, scilicet & missam sacrificium esse, & aliquos esse præ alijs sacerdotes, imò vniuersis Christianis id muneris tribuit, vniuersos in sumptione vtriusq; speciei exæquat. ¶Quòd si figuras sacramenti huius spectemus, Melchisedec sacerdos vmbra Christi panem & vinū offerebat, vt Gene. 14. legitur: tamē in esu agni Paschalis, aut in manna, quibus in figuram sacramenti huius populus pastus est, nulla fuit facta mētio vini, sed tantū cibi. Et Christus dum tanquā preambulum huius sacramenti miraculum, quinq; panum, quibus turbas satiauit premisit, nullam fecit vini aut potus mentionem. Et vt in.4.d.11.q.2.arti.1. ait D. Thom. in veteri lege, qui animalia sacerdotibus in sacrificiū offerebant, partem eorum quandoq; sumebāt, de liquidis autē libaminibus oblatis vt de vino & oleo, vt legitur Leuit. 23. nihil populus resumebat, sed in solum vsum sacerdotū cedebat. Adde quòd etsi panes propositionis, qui erant super altare in templo, populus semel in hebdomada ederet, tamen sacrificiorū sanguinem, vt Leuit.3. & infrà sæpe legitur, solus sacerdos tractabat liniens altaris cornua. ¶Aduersus hanc verò catholicam veritatem hæretici plura congeminant argumenta. Primò enim opponūt de loco illo Ioan.6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitā in vobis vbi cùm sub eodem tenore sanguis nominetur & caro, vtrunq; vt necessarium iubetur. Ad hoc pleriq; eorum, qui hac de re disserunt, respōdent verbum illud intelligi non de manducatione corporis aut sanguinis in sacramento, sed ꝑ metaphoram de incorporatiōe in Christum per fidē cui respondet in gloria esus, & potus per visionem, iuxta verbum eiusdē seruatoris. Ego dispono vobis regnū, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Quemadmodū, & Christus dicitur panis angelorum. Atq; hanc glossam firmiter hîc sequitur Caietan. At verò proculdubio locus hic de māducatione sacramētali intelligit. Quare probè D. Thom. arti. præcedenti præceptum in hoc loco fundauit sumptiōis eucharistię: nā vt dist.9.q.2.arti.1. monstrauimus, quanuis à principio Christus illic locutus fuerit de illiusmodi manducatione per fidem, postmodùm verò potissimùm in illis verbis de sacramentali carne & sanguine eius loquitur, At-

Ratio.5.

Ratio.6.

Eucharistia sacrificiū et sacramentū.

1. Corint.10

Cōfirmatur institutio ecclesiæ figuris ueteris testamenti.

Hæreticorū argumēta.

1. Argumē.

Dilutio.

Sentētia authoris.

que vtrunq; vt illic mõstrauimus, Augustinus optime agnouit. Quare nec dbuisset Caietanus negare, vt hîc negat, sacramentum hoc voto in baptismo suscipi, vt D. Thomæ cum eodem Augustino quæstio. 73. artic. 3. cõstituit. Id enim Diuus ille contra Pelagianos decreuit ob id quòd pueros arbitrabant sine peccato nasci, atq; adeò sine vllo sacramẽto esse dignos vita æterna. Cuius erroris ipsos ex hoc verbo redarguit, Nisi manducaueritis, &c. non habebitis vitam in vobis. Et ideò cõcludit esse hoc sacramentũ de necessitate salutis saltem in voto, quod includitur in baptismo. Neq; tamẽ inde infertur, vt Caieta. censet, baptismum in suo effectu gratiæ ab eucharistia dependere, sed solùm sequitur, hoc sacramentũ, quod est vinculum charitatis atq; adeò sacramentorũ finis, spiritualiter includi in baptismo quod est sacramentum fidei per charitatem operãtis. ¶ Respõderi ergo ad euãgeliũ potest dupliciter. Vno modo, vt Nisi mãducaueritis, &c. dictum sit ecclesiæ in cõmuni, id est, Nisi manducaueritis, vt ecclesia disposuerit, carnem & sanguinem, &c. Ex dispositione autem ecclesiæ sacerdotes & ore ipsorũ plebes sumunt vtrũq; singuli tamen plebis solum corpus. At verò interpretatio hæc non est admodùm textui grata: cùm enim ait, Non habebitis vitam in vobis, singulis dictum insinuat. Respõsio ergo est, quam citata synodus Constantiensis innuit: videlicet, quòd sub speciebus panis caro simul & sanguis sumitur: nã licèt sanguis illic nõ sit nisi ex naturali cõcomitantia, tam verè est ibidem quàm corpus. Quòd si Inno. in de mysterio missæ opponas, qui libr. 4. c. 21. ait, nec sanguinem sub specie panis bibi, nec corpus sub specie vini manducari, ipse se ibidem exponit. Ait siquidem vtrunque simul sub vtraq; specie sumi. Sed tamen sanguis sub specie panis non bibitur sub signo potus, neq; in calice mãducatur corpus sub signo cibi, quapropter à sacerdote nõ perficitur sacramentũ nisi vtroq; modo consecret & sumat. Nihilominus dum sub forma panis comeditur corpus, sumitur sanguis.

Ionocen.

Quare Christus non dixit, Nisi manducaueritis carnẽ sub specie panis, aut biberitis sanguinem sub specie vini, sed simpliciter, Nisi manducaueritis, &c. vt manducatio referatur ad res, quæ ambæ sub vtraq; specie continentur. ¶ Secundus locus ab hæreticis obiectus est ille Luc. 22. Hoc facite in meam cõmemorationem. Vnde duplex extruunt argumentum. Prius ex forma præcepti, posterius ratione exẽpli: quia dedit discipulis corpus, & seorsum sanguinem dicens, vt Matth. refert, Bibite ex hoc omnes. Hoc autem pariter Caietanus infirmare contendit, quasi non sit præceptum simpliciter sic faciendi, sed quòd quotiescũq; fiat, fiat in eius memoriam vt ecclesia refert. At verò, vt arti. præcedenti cum Sancto Thoma dicebamus, non est negandum esse preceptum. Alioqui non haberemus fundamentum præcepti celebrãdi in ecclesia. Sed nihilominus verbũ illud, facite, multiplicẽ habet sensum. Primũ enim p illud instituit Christus discipulos sacerdotes, præcepitq; adeò eis iuxta dispositionem ecclesiæ celebrare & populo sacramentum dispensare, ac subinde populo iussit, secundũ eiusdem ecclesiæ dispositionem, sacramentũ sumere. Quemadmodum præcipiens apostolis Matth. vltim. baptizare, ex rei consequentia iussit cunctis, vt baptizarentur. Et quando Ioan. 20. tradidit eis spiritum sanctum, tanquàm facultatem remittendi peccata, in virtute præcepit Christianis, vt ea confiterentur. At verò si rigorem verborum, vt sonant, attendamus, quando tradidit corpus vt est apud Lucam, dixit, hoc facite, post calicem verò id nõ adiecit. Vnde & Paul. 1. Corinth. 11. pariter in traditione corporis commemorat dixisse, Hoc facite, sed in porrectione calicis non ait nisi, Hoc facite quotiescunque bibetis in meam cõmemorationem, vt ecclesia refert: vbi non subiungitur vniuersale præceptũ bibendi, quod omnes liget, sed secundũ ecclesiæ ritum. Quòd si nimis curiosa hæc adnotatio videatur, respõdetur secundò, quòd quãuis Christus præcepto illo vniuersalem fidelium ecclesiam cõprehẽderit, nihilominus apostolis ecclesiam tunc repræsentãtibus positum est. Quare in communi est intelligendum secundùm ecclesię dispositionẽ, quæ est vt sacerdotes vtranq; speciem sumant: populus verò propter causas suprà dictas, sub vna specie vtranq; rem. ¶ Quocirca neq; exemplum Christi in cõtrarium mouet, quippe qui non plebi, sed dũtaxat apostolis, quos sacerdotes instituebat, vtranque cõmunicauit speciem, atq; adeò verbũ Matthæi, Bibite omnes, nõ ad omnes Christi fideles, sed pręcisè ad apostolos, ac perinde sacerdotes palã refertur. ¶ Imò ne iste ecclesiæ ritus tam nouus censeatur, exẽplo ipsius Christi

2. Argumẽ. hæreticorũ.

Christi exemplum.

Antiquitas cõionis in sola specie panis.

Christi & apostolorum conniti ostenditur. Discipulis enim euntibus in Emaus, vt Lucę 24. legitur, in fractione panis absq; vlla vini mẽtione sui perhibuit documentum. Augustinus enim in sermone illius feriæ secundæ Paschatis, & author imperfecti in homil. 17. & Beda lib. 6. super Lucam, illam fractionem in qua discipuli eum cognouerunt, sacrosanctum eucharistiæ sacramentum fuisse autumant. Item Actuum. 2. legitur, quòd tunc fideles erant perseuerantes in doctrina apostolorum, & in communicatione fractionis panis, & in orationibus, quod boni authores intelligunt de fractione sacramenti. Atqui in historia Iacobi Alphęi legitur, ꝙ cũ mortuo Christo iurasset non comestũ ire panẽ quousque resurrexisset, apparuit ei Dominus, deditq; panem, qui creditur sacramentalis, vbi nulla fit mentio vini. Et in oratione Dominica petimus panem quotidianum, quod plurimi de sacramẽto glossant. Et vt suprà diximus, atq; VValdensis loco citato ca. 90. cõmemorat, in vsu fuit apud quosdam, vt parochiani farinam conferrent, qua fieret panis pro omnibus consecrãdus, & non vinum. In cuius memoriã relicta fuit distributio panis benedicti in ecclesia sine vino. Accedit deniq; ꝙ Pius papa decim⁹ à Petro circa annum Domini. 160. vt refertur de conse. dist. 2. can. Si per negligẽtiam. cauit, vt si sanguis super terrã stillaret, sacerdos quadragĩta diebus pœniteret, & si super altare quatuor diebus, vbi de secularibus nihil meminit, quod est indicium iam tunc inchoatũ morem subtrahendi sanguinẽ populo: ¶ Postremum argumentũ sumitur, ex detrimẽto gratiæ: nam cũ sanguis perinde sit virtus conferendi gratiam atq; corpus, apparet vt distinctus gradus gratiæ infundatur per sanguinẽ ab illo, qui infusus est per corpus: quo ideo nõ debet populus orbari. Argumentũ apud Lutheranos nullũ est: quippe qui nullã gratiã per sacramẽta conferri censent, sed ab alijs bifariã respõdetur. Primùm, quòd nulla est absurditas concedere, auctiorem gratiam sub vtraq; specie sacerdotibus concedi, quàm populo sub vna. Nam cùm effectus sacramenti abũdè per sumptionem corporis cõferatur, præcipuam curam ecclesia habere debuit cauendi periculũ effusionis sanguinis: & ideo nullam iniuriam fecit secularibus, dum eum illis subtraxit. Secundò & veriùs & populo plausibiliùs respondetur, tantã, imò eandẽ præcise gratiã cõferri sacerdotibus sub ambabus speciebus, quã populo sub altera. Etenim, vt scitè hìc docet. Caiet. gratia nõ minùs cõfertur virtute illius rei, quæ sub speciebus cõtinetur ꝑ concomitationẽ, q̃ virtute illius, quę cõtinetur ex vi cõsecrationis. Quare gratia, quæ in sumptione corporis infunditur, tam virtute sanguinis datur illic cõtenti quã virtute corporis. Quocirca quando postmodũ sacerdos sanguinẽ seorsum sumit, quia eius effectum iam sumpserat, non ampliùs recipit sicut si vnam hostiam post alterã sumeret. Si verò dum sumebat corpus fortè non erat dignè dispositus, vt gratiã susciperet, & dispositus est in sumptione sanguinis, tunc eandẽ virtute sanguinis simul & corporis recipiet. Quod autem Caietanus addit, species sacramentales nõ esse instrumẽta conferendi gratiam sed solùm corpus & sanguinem, minimè salua eius gratia crediderim: nã postquã species sunt sacramenta, vt suprà dictum est, scilicet signa tã corporis contenti, quàm gratiæ quæ confertur, non est cur non sint eius causa, vt aqua baptismi. Sed verum est ꝙ nõ sunt causa nisi virtute corporis & sanguinis.

Postremum argumentũ.

¶ Argumentũ primum ducit. S. Thomas ab authoritate Gelasij de consec. dist. 2. can. Cõperimus. vbi quosdam obiurgat qui tantum modò corporis sacri portione sumpta à calice sacrati cruoris abstinebant, iubens, aut ꝙ integra sacramẽta suscipiant, aut ꝙ ab integris abstineãt. Respõdetur autẽ, canonẽ illũ peculiariter loqui de sacerdotibus iuxta sententiam cõcilij Toletani duodecimi, quæ ibidem can. Relatum. refertur. Quale. n. inquit, erit sacrificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse dignoscitur? *1. Argumẽ*

¶ Secũdò arguitur. Ad perfectionem huius sacramenti concurrit & manducatio corporis & potatio sanguinis: ergo si corpus sine sanguine sumatur, imperfectum erit sacramentũ, quod ad sacrilegiũ pertinet, iuxta verbum ibidem Gelasij. Diuisio vnius eiusdemq; mysterij sine grandi sacrilegio prouenire non potest. Respondetur perfectionem huius sacramenti non cõsistere in vsu, vt suprà dictum est, sed in consecratione materiæ. Ob idque dummodò sacerdos vtrumq; sumat, illic perficitur, & ideo nihil ei derogatur, licèt populo nõ sub vtraq; specie ministretur. *2. Argumẽ.*

¶ Tertiò. Hoc sacramẽtũ celebratur in memoriam Dominicæ passionis, sumiturque in salutem animæ: sed passio magis exprimitur in sanguine quàm in cor- *Tertium argumentum.*

pore,& vt suprà cum ambrosio dictum est, sanguis ad animam refertur, sicut corpus ad corpus: ergo potiùs à corpore quàm à sanguine esset abstinendum. Respõdetur, repræsentationem passionis in ipsa cõsecratione, & sumptione sacerdotis peragi, qui cùm nomine publico omnium sanguinem sumat, nihil detrimenti populus accipit, licèt sanguis ei sub specie vini auferatur.

QVAESTIO SECVNDA: de modo quo Christus vsus est hoc sacramẽto.

S. Thom. 3. part. quæstio. 81.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Christus sumpserit suum corpus & sanguinem.

CVM definitum sit, ad perfectionem sacramenti pertinere, vt sacerdotes corpus & sanguinẽ sumant, accõmodè quęritur, vtrũ in hoc Christi exemplũ imitentur. Haud enim defuerunt qui dicerent, Christũ corpus quidẽ suum dedisse discipulis, non tamen sumpsisse. Contra quos statuitur cõclusio. Christus primò proprium corpus consecrauit & sumpsit, ac deinde discipulis sumendum tradidit. Probatur primò authoritate Hieronymi in epistola ad Hedibiã. q. 2. quæ refertur can. Nec Moyses. de consecra. dist. 2 dicentis, Dominus Iesus Christus ipse cõuiuã & conuiuium, ipse comedẽs & qui comeditur. Secundò cõfirmatur ratione: Christus enĩ vt legit Actuũ. 1. cœpit, q facere & docere, ea quę ab alijs obseruanda instituit, primitus obseruauit. Vnde priùs quàm baptismũ suum instituerit, baptizari voluit. Cùm ergo sacerdotibus, vt dictum est, iusserit hæc facere in sui cõmemoratione: scilicet, consecrare, & sumere, sequitur vt ipse priùs fecerit. Adijcitur & glossa super illud Ruth. 3. Cùm comedisset & bibisset, quæ ait, ꝙ Christus comedit & bibit in cœna, cùm corporis, & sanguinis sui sacramentum discipulis tradidit. Vnde quia pueri cõmunicauerunt de carne & sanguine, ipse participauit eisdem.

Conclusio.

¶ Lutherus, ne quid reliqueret, quod non peruerteret, in illo suo pudendo libello de abroganda missa priuata, hanc veritatem abnegat, dicens Christum minimè se ipsum sumpsisse. Quocirca collectionem hanc D. Tho. retrouertit. Ex hoc enim, quòd sacerdotes sumunt, colligimus nos, Christum sumpsisse. Ipse verò dicens Christũ non se ipsum sumpsisse, colligit quòd neque sacerdotes debet sumere, sed populo vtranque speciem ministrare, vbi consecrantes deterioris in hoc facit conditionis. Contra eum disputat Iodocus lib. 2. de officio missæ ca. 21. Et ꝙ sacerdotes debeant sumere, multis ecclesiæ canonibus constitutum est, quibus subinde ipse de hæresi condemnatur. Est enim concilium Toletanum modò citantm cano. Relatum. vbi probatur, ꝙ si sacrificantes non edunt, rei sunt dominici sacramenti, per illud. 1. Corinth. 10. Nonne qui edunt hostias participes sunt altaris? Nam si participare hostias est ipsas edere, & sacrificantes potissimùm sunt participes, fit vt ipsi primùm edere debeant. Quare sacerdos non sumens, vno anno à communionis gratia repellitur. Idẽ constituit Gelasius in citato ca. Comperimus. Et re vera si sacerdotes non debent sumere, inferiores essent sacerdotibus veteris legis, q vt Leuit. 6. & 7. legitur, priùs de sacrificijs ipsi sumebant, quàm populo impartirent. Quapropter licèt id falsò admitteret, quòd Christus proprium corpus non sumpserit, iniqua nihilominus esset collectio ad sacerdotes: quia Christus nulla indigebat sacramẽtali gratia, vt sacerdotes, qua ideo priuandi nõ erant. At ꝙ & Christus sumpserit quod alijs tradidit, licèt nõ sit in euangelio expressum, sunt tamen præter euangelicas cõiecturas, probatissimi authores id affirmãtes. Fuit enim huius figura Dauid, qui, vt legitur. 1. Reg. ca. 21. corã Achis rege Geth suis se manibus ferebat: sic enim Christus, & suum corpus suis tenebat manibꝰ, & suo sumebat ore. ¶ Vna autem argutiũcula posset forsan scrupulum inijcere: si quis quærat, vtrùm quando dixit, Accipite & comedite, ipse comederat, an minimè. Si. n. dixeris comedisse, stat cõtra, ꝙ nõ ipsum tunc consecrauerat: nam per subiuncta verba, Hoc est corpus meum, consecrauit. Si verò nondum comederat, apparet nõ priùs quàm discipuli comedisse: nã portigens eis dixit, Hoc est corpus meũ. Veruntamen facilè hoc per ea, quæ suprà diximus

Expositio articuli.

Concilium Toletanum.

Leuit. 6.

Christus sumpsit.

Argutius.

mus,soluitur:videlicet, quòd prius in tredecim buccellas panem fregerit, quas cùm simul haberet in disco,quem manib⁹ tenebat dixit,Accipite & comedite, Hoc est corpus meum,suam præsumens buccellam: faciebat enim cum illis conuiuium:& ratio conuiuij exposcit,vt inuitans cum conuiuis conuescatur.Id quod & testimonium eiusdem euangelij planè confirmat:ait enim.Desiderio desideraui hoc Pascha mãducare vobiscũ.Quasi dicat,vt ego ipse & vos simul illud manducaremus.Et rursus, Nõ bibã amodò de hoc genimine vitis donec bibã illud nouum vobiscũ in regno patris mei.Vbi denotat tunc bibisse.Vnde præter authoritates Hieronymi & glossæ citatas, est Chrysosto. homilia. 83.super illud Matth.26.Bibite ex hoc oẽs, vbi secundam subdit rationem dicens. Bibit ex eo,vt audiẽtes hoc nõ dicerent.Quid sanguinem bibo,& carnem manduco? Vt enim non turbarentur,sicut turbati fuerant, quando multi abierunt retro, priùs sanguinẽ suũ bibit.Et Isychius egregius author super illud Leuit.8.Cũq; de sanguine arietis,&c. Primũ inquit,sacerdos deinde filij eius sanguine vngebantur,quia Christus in cœna priùs sanguinem accepit,deinde discipulis dedit.

Testimonia euangelica.

Chrysost.

Primum argumentum.

¶Primum argumentum.S.Thom.eũ hæreticorum genuinũ,& Luthero vbiq; in perniciem ecclesiæ vsurpatissimũ.De factis Christi & dictis nihil asseri debet,quod non sit in sacra scriptura traditum:in euangelijs autem non legitur,Christum suum corpus aut sanguinem sumpsisse: ergo nõ est asserendum. Respondet D.Thom.quòd licèt hoc non legatur expresse,legitur tamen ꝙ accepit panem & sanguinẽ,quod quidẽ licèt intelligat manibus,vt ecclesia refert,non tamẽ est credendum ꝙ acceperit solis manibus,vt hæretici credũt:imò accepit vt discipulis accipiendum tradidit. Cũ ergo illis dixerit, Accipite & comedite & bibite,inde colligitur,se eodẽ etiam modo scilicet ore accepisse.Vnde quidam metricè dixerũt.Rex sedet in cœna,turba cinctus duodena, Se tenet in manibus, se cibat ipse cibus. ¶Secundò arguitur. Nihil põt esse in se ipso,nisi forsan ratione partium prout vna est in alia,vt.4.Physi.habet: sed illud quod mãducatur,& bibitur,est in ore & stomacho mãducantis,& bibẽtis: cùm igitur Christus sit sub vtraq; specie,impossibile videtur,vt sacramentum sumpserit. Alij sic faciunt argumentum.Inter sumentem & sumptum debet esse diuisio:Christus nõ est à se diuisus:ergo nõ potuit se sumere. Respõdetur,ꝙ Christus,vt suprà dictum est, in sacramento nõ cõparatur ad locum per proprias dimensiones,sed per dimensiones specierũ:vt vbicunq; sint ipsæ,sit eius corpus & sanguis.Vnde qa species potuit habere ĩ ore & stomacho,ad comestionẽ earũ comedit se ipsum.Quare ad hoc nõ requiritur diuisio inter sumentẽ & sumptũ,sed ꝙ diuersimodè ponatur in diuersis locis. Quare si localiter, vt est in cælo,poneretur in alio loco sibi proximo,nõ posset suum corpus edere. ¶Tertiò arguitur.Duplex est mãducatio sacramẽti.s.spiritualis & sacramẽtalis:spũalis aũt nõ cõpetebat Christo,vt pote qui nihil gratiæ p sacramentũ accepit:sacramẽtalis verò nuda,est imperfecta solis peccatoribus ꝓpria: ergo neutro modo Christus sacramẽtũ sumpsit.Alexãd.Alẽsis.4.pa.q.44. mẽb.2. refert quosdam ꝓpter hoc argumentum dicẽtes, Christũ se mãducasse singulari modo,nec tamen spũaliter nec sacramentaliter: ipse autẽ priùs censet ꝙ manducauit se sacramẽtaliter sed non spiritualiter,sed postea vergit in solutionem.S.Thom.quæ est tanquàm legitima amplectenda:videlicet,ꝙ manducauit se & spiritualiter,& sacramentaliter. Tametsi nullum aut gratiæ aut charitatis augmentũ tunc susceperit,quia nullius egebat: sumpsit tamen spũalem gustum & delectationis suauitatem & dulcedinẽ,quæ,vt suprà diximus, sunt etiam effectus huius sacramenti. Id qđ patet ex illo Lucæ.22. Desiderio desideraui manducare hoc Pascha vobiscum.Quod Eusebius Emissenus de hoc mysterio noui testamẽti interpretatur. Desideriũ nãq; illud testis erat spũalis lætitiæ.Quòd autẽ sumpserit sacramẽtaliter non est dubiũ,postq̃ sumpsit corpus suũ sub sacramẽto.At verò sumi sacramẽtaliter sine augmento gratiæ accidit ex eo,ꝙ sumens non est capax gratiæ. Hoc autẽ cõtingit dupliciter,aut qa opponit illi obicẽ,vt peccator,aut qa ita sit gratia plen⁹, vt augmentũ recipere nequeat, vt Christus.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

ARTICVLVS. II.

Vtrũ Chrũs dederit Iudæ corpus suũ

QVIA mirabile est ei Christum suum tradidisse corpus in cibũ tãquàm charitatis indicium qui ipsum per summum odium tradebat

debat in crucem, queritur an hoc verum fuerit. Et S. Thom. recitat opinionẽ Hilarij sup Matthæum, qui negat Iudæ fuisse sacramentum cõmunicatum: affirmat verò ipse cõtrariam cõclusionem scilicet, ꝙ Iudas cum alijs discipulis corpus dñi & sanguinem suscepit. Et probat primò authoritate Chrysosto. homil. citata. 83. super Matth. Vbi ait, ꝙ cùm proditor ineffabilibus mysterijs cõmunicasset, idem permansit, & diuina mensa susceptus in melius commutari noluit: quia tali animo mysterijs susceptis nec timore, nec beneficio nec honore melior factus est. Cui accedit & Diony. 3. ca. ecclesiast. hierar. Vbi ait ꝙ Christus non pium neq; concordem, videlicet, Iudam secum in cœnã perceperat. Idq; ait inter loquendũ de sacramentali cœna. Et August. tract. 62. super Ioan. ait ꝙ Dñs omnibus discipulis distribuit sacramentum corporis & sanguinis sui, vbi & ipse Iudas erat, vt Lucas, inquit, ipse narrat. De quo statim. Subditur & ratio: nam quanuis Iudæ nequitia sacram illam cõmunionem non meruisset, magisterio tamen Christi, qui nobis futurus erat exemplum iustitiæ, cõgruebat vt occultum peccatorẽ sine accusatore & euidẽti probatione ab aliorum cõione non separaret, ne per hoc daretur exemplũ prælatis ecclesiæ similia faciẽdi, & ne ipse Iudas exaspe ratus occasionem inde peccandi sumeret.

Conclusio.

Expositio articuli. ¶De hac re ob id doctores discordant, quòd nõnullæ colliguntur euangelijs coniecturæ in vtranq; partem. Vnde Innoc. lib. 4. mysteriorum missæ ca. 13. in partem Hilarij libentiùs inclinat, tãetsi aliam August. opinionẽ non respuat. Quàm, præter locum citatum etiam tenet in episto. 163. & super psalmum decimũ, quod refert. M.q. 1. ca. Christus. Cui cõcordat & Hiero. super illud Marci. 14. Biberunt ex eo omnes. Si tamẽ ille eorum fuerit cõmentariorum author. Et Bernardus in quodam sermone, vbi ait, in eadẽ mẽsa sunt Petrus & Iudas. Et Aymo sup Paul. 1. Corit. 11. Et Remigi. super Matth. c. 26. Et Leo in quodã sermone de passione Dñi. Quapropter sentẽtia hæc est tanq̃ sanctorũ communis, imò tanq̃ euangelio affinis amplectẽda.

Sanctorũ testimonia.

¶Vt aũt res magis ꝑspicua fiat, dubitare nõ licet, quin omnes discipuli, qui dũ Christus consecrauit, præsentes aderant, sacramento cõmunicauerint. Dixit enim, vt Matt. refert, Bibite ex hoc omnes. Et Marcus ait, ꝙ biberunt ex illo omnes. Sed status litis est, vtrùm tunc aderat Iudas, an verò iam exiuerat. Præmittẽda igitur est forma, & ordo cœnæ, quę duas habuit partes. Primò eñi sedens cœnauit paschalem agnũ, & illã appellat Ioã. c. 13 cœnã, cùm ait, Et cœna facta cùm diabolus, &c. Vnde August. tracta. 55. super Ioan. Nõ ita, inquit, debemus intelligere, cœnam factã quasi iam consummatam: nam postea recubuit, & buccellam suo traditori dedit, surgẽs à cœna & positis vestimentis lauit discipulorum pedes, etiam Iudæ: nam ait, Et vos mundi istis sed non oẽs: sciebat enim quisnã esset qui traderet eũ. Deinde resumptis vestimentis iterũ recubuit, & tunc ait. Amen amen dico vobis, q̃a vnus ex vobis tradet me. Et tũc Petrus suggessit Ioãni recũbenti supra pect⁹ Dñi, vt ab eo quæreret quisnã esset. Cui dñs secretò ait. Ille cui ego intinctũ panẽ porrexero. Et tunc dedit Iudę intinctã buccellam, & cõtinuò exiuit. Hęc apud Ioãnẽ. At quia ipse nihil de instituto sacramento meminit, dubiũ reliquit quãdo id fuerit institutũ. Sed citra dubium instituit illud post lotionẽ pedum in secũdo recubitu. Ille enim ordo erat necessarius, vt (queẽadmodum eodẽ loco ait Beda) cõpleta priùs figura veteris Paschatis, hoc est, esus agni, institueret nouũ sacramentum. Ante cuius institutionẽ necessum erat pedes lauare, ad significandã summã munditiem: quę ad eius sumptionem est necessaria. Igitur dum ait Matth. Cœnãtibus illis accepit Iesus panẽ, &c. nõ accipit cœnã, sicut Ioannes pro esu agni, sed pro tota cœna constante ex primo accubitu, & secundo recubitu. Nã licèt fuerit per lotionẽ pedũ interpollata, tota vocatur vna cœna. Et ꝙ tunc assideret illic Iudas, docet palàm Lucas. cap. 22. vt Chrysostomus & Augus. suprà citati aiunt. Apud quẽ postq̃ Christus dixit. Hìc est calix noui testamenti in sanguine meo, qui ꝓ vobis effundetur, continuò subdit. Veruntamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa. Cùm ergo, vt Marcus ait, omnes ex illo biberint, fit consequens, vt Iudas quoq; sumpserit sacramentum. Quare sentẽtia hæc non solùm tanquam doctorum, sed etiam tãquam euangelij est suscipienda.

Euangelij historia.

Luc. 22.

¶Argumenta verò, quibus Hilarius & Innocentius hallucinati sunt, adfert D. Tho. Primum est hoc. Vt Mat. 26. legitur, postq̃ dñs corpus suũ & sanguinem discipulis tradidit, subiunxit. Nõ bibam amodò de hoc genimine vitis vsq; in diem illum, cùm illud bibã vobiscum

1. Argum.

biscum nouũ in regno patris mei:cùm infœlici autem Iuda nõ erat illud bibiturus:ergo iam tunc nõ aderat. Hæc autẽ ratio Hilarij nõ cogit:nã Christus loquebatur discipulorum collegio aperiens eis animũ suum, qui erat omnibus,quantũ in se erat,pretium sanguinis sui impertiri,nisi aliquis sua culpa ab eodẽ collegio se subducere vellet, quod fecit Iudas.Quare nõ sequitur,non illi etiam tũc fuisse dictum. ¶Secundò arguitur.Dñs quicquid precepit,impleuit,secundũ illud Actuũ 1.Cœpit Iesus facere & docere,inhibuit aũt apostolis.Matth.7.dicens.Nolite sanctũ dare canibus:cũ ergo ipse nosset Iudam esse canẽ,videtur ei non tradidisse sanctũ sacramentum.Respõdetur,preceptũ Christi sic esse intelligendũ,ꝙ nõ est dãdum eis sanctũ, quos iuridicè constat esse canes.Christus autẽ vt Deus nouerat iniquitatem Iudæ,nõ tamẽ iuridicè,& ideo dedit ei,exẽplum relinquẽs nobis,vt similiter nos demus occultis peccatoribus.¶Tertium autẽ argumentũ est,vbi pũctum difficultatis latet,vtrũ.s.buccellam intinctã antè post corpus & sanguinẽ tradidit Iudæ,an verò in ipsa sacramentum tradiderit.Arguit igitur d.Thomas.Si Christus corpus suum & sanguinem Iudæ tradidit, maximè dum intinctam buccellã,vt legitur Ioan. 13.illi porrexit,precipuè cùm legatur ibidẽ, ꝙ post buccellã introiuit in eum satanas vbi Augus.ait.Hic nos docemur quàm sit cauẽdum malè accipere bonum:si enim corripitur qui non diiudicat,id est,qui non discernit corpus Dñi à cæteris cibis,quomodo nõ dãnatur qui ad eius mensam fingens se amicum accedit inimicus?cũ buccella autẽ intincta nõ accepit corpus nec sanguinẽ Christi, ait quippe idẽ Aug.eodẽ tract.62.super idẽ verbum.Cùm intinxisset panem dedit Iudæ Simonis Iscariotis.Nõ vt putant quidam negligenter legentes tunc Iudas corpus Christi accepit:ergo nunquã ei idem corpus porrexit.Respõdeturc um eodẽ Aug. ꝙ sine dubio Iudas cum pane intincto corpus Christi non sumpsit,sed simplicẽ panẽ.Significabat autem buccella illa,vt idem.Præter subdit fictionem Iudæ:nõ eñ omnia quæ intinguntur abluuntur,id vt inficiantur nõnulla tinguntur.Si autem bonũ,inquit,aliquid hic significat tinctio(scilicet dulcedinẽ bonitatis diuinæ:quia panis ex intinctiõe sapidior redditur)idem bonũ ingratũ nõ immeritò est secuta dãnatio.Hæc Augustinus.Et propter illã ingratitudinẽ id quod est bonũ, factũ est ei malũ,sicut accidit sumẽtibus corpus Christi indignè.Hacten⁹ ergo & Hilarius & vniuersi cũ Augustino consentiunt.s.ꝙ in buccella illa non sumpsit Iudas corpus nec sanguinẽ.Neq; verò vllus dissentire valet.Quoniã cũ cęteris seorsum sanguinẽ post corpus sub forma potus porrexerit,nullaten⁹ suspicandũ est quod Iudę sacramentalẽ panẽ sanguine tinctũ dederit:illud qppe nõ esset mãducare,& bibere.Quare can.Cũ omne.de cõse.d.2.ob id prohibet hostiã intinctã populo ministrari.Differẽtia tamẽ est,ꝙ Hilarius & Innoc.putant illã buccellã ante institutionẽ sacramẽti fuisse illi porrectã post q̃ cõmestam illico exiuit,anteq̃ sacramentũ cæteris traderet. August.verò eodẽ loco ait intelligendũ esse, ꝙ Dñs iã antea distribuerat discipulis suis sacramentũ corporis & sanguinis sui,quia Lucas narrat dixisse tunc Christum Ecce manus tradentis me,&c.Deinde adhoc inquit,ventũ est vbi secundũ narrationẽ Ioãnis Dñs per buccellã intinctã atq; porrectã suũ exprimit proditorẽ.In eandẽ sentẽtiam subscribũt Hug.lib.2.de sacra.p.8.c.4.& Magist.Sentẽ.d.11.& oẽs.¶De hac aũt buccella posset curiosus inquirere in quo fuerit intincta.Ad quod,licèt in euãgelio nihil habeatur,respõdetur fuisse intinctã in vino:nã salsamentũ ad esum agni nõ erat necessariũ, & Christ⁹ delicias nõ curabat.In aqua verò nõ est verisimile:qa nihil faciebat ad rem. Vinũ autẽ,quia colorem mutat panis,ad significationem attinebat ficti cordis Iudæ,& quia sapidum reddit panẽ,ad significationẽ charitatis,qua illum volebat Christus allicere.Enuerò præter vinũ consecratũ aliud erat in mensa,imò vt Lucas enarrat, ante consecrationẽ corporis accepto Christus calice dixit discipulis.Accipite & diuidite inter vos. Et post consecratum porrectũque panem iterũ ait. Similiter & calicem postq̃ cœnauit, dicens. Hic est calix,&c.vbi insinuatur, cœnã agni consummasse in potu nõ consecrato,& post modùm consecrasse aliud poculum.Tametsi de primo dixerit.Nõ bibã de generatione vitis donec regnũ Dei veniat.Quod Matth. refert post consecrationẽ calicis, quasi dictũ de sanguine,qui fuit beatificæ fruitionis pretiũ.At verò & de naturali vino intelligi quoque posset quatenus cæleste lætitiã beatitudinis significat:nã & post resurrectionẽ fuit illud quoq; impletũ dũ cũ discipulis manducauit

[Left margin notes: 2.Argumẽ. — Tertium argumentum. Right margin: Dubitatur.]

cauit & bibit.¶Secūdò forsan quis obijciat ꝙ Christus visus est illo signo proditorē ꝓpalasse, contra quàm supra dictū est. Respōdetur aūt ꝙ cū Ioāni in aurem illud dedisset secretò signum, alij nō intellexerunt. Quare dum postea dixit ei. Quod facis, fac citiùs, nō putauerūt nisi iussisse, vt emptū iret ea, quæ ad festum emere oportebat. Fuit autē illa secreta reuelatio necessaria, vt postea cōstaret omnia quasi Deum prænouisse. Quare ait, Amodò dico vobis antequàm fiat, vt cùm factum fuerit credatis, quia ego sum. ¶Tertiò quispiā forsitā sciscitet, quomodo dicat Ioannes, ꝙ post buccellā introiuit in Iudam Satanas, cùm ante lotionem dixisset, ꝙ diabolus misisset in cor, vt traderet Christū Iudas. Respōdetur, ꝙ mittere in cor minus est q̄ intrare. Misit.n.in cor eius consensum vt traderet, sed postmodū intrauit, sicut intrare solet ī arreptitios, quorū mēbra mouet. Sic.n.intrauit in Iudā, vt scelus exequeretē, qđ incœperat.

AATICVLVS III.

Vtrùm Christus sumpserit & discipulis suis dederit corpus suum impassibile.

CVM Christus tunc corpus habuerit passibile, in sacramēto verò sit modo impassibili, quæritur quale sumpserit & dederit. Et quæstioins causa fuit Hugo, qui lib.2.modò citatò, part.8.c.3.tenet consecrasse & tradidisse corpus impassibile. & incorruptibile. Quam vtiq; opinionem Innoc.libro.4.de mysterio missæ capitu.12.referens refutat. Sentētia ergo Hugonis, saltem vt loco citato refert Innocē.fuit quòd Christus viuēs omnibus quatuor dotibus glorię vsus fuerit: scilicet subtilitate, dum per vterum clausum natus est: agilitate, quando ambulauit super aquas: claritate, in transfiguratione: & impassibilitate, in cœna quādo corpus suum tradidit discipulis manducandū. Ratio Hugonis fuit: quia in sacramento non est modo corruptibili: sanè vbi non habet esse extensum, vt possit secundū se vel frangi, vel digeri: nisi secundùm species. Et ideo ait, ꝙ licèt qui dabat visibilis erat & mortalis, tamē quod dabatur inuisibile erat & immortale. Cōtra hanc autē opinionem S.Thom.ad mentem Innocē.statuit duas cōclusiones. ¶Prima est. Corpus Christi, quod in specie sacramenti Christus dabat, nō erat impassibile. Remittit se tū

Innocentius

1.Cōclusio.

ad ea, quæ in.3.part.dixerat.q.45.vbi ostendit Christū nulla dote glorificati corporis fuisse vsum, quoniā dos dicit quid perpetuū, & receptū per modū habitus. Christ⁹ verò in corpore mortali, non habuit illas, nisi per modum transeuntis dispositionis, quare nō per dotes, sed per miracula natus est, & ambulauit super mare. Quicquid autē sit đ illis, tamen de impassibilitate impossibile, inquit, est. Manifestū siquidē existit, ꝙ idem corp⁹ Christi erat, quòd tūc à discipulis in propria specie videbatur, & in specie sacramēti sumebatur. Vnde Innocē.loco citato, tale, ait corpus tunc dedit discipulis quale habuit, nō autem erat impassibile secundùm quod in propria specie videbatur, quinimò erat passioni paratū: nō ergo erat impassibile quod dabatur. ¶Secūda cōclusio. Impassibili mō erat sub specie sacramenti, licèt in se esse passibile, sicut illic erat inuisibiliter, quod in se erat visibile. Et per hoc respōdetur Hugoni: aliud quippe est in sacramēto esse impassibili modo, quàm esse impassibile. Quòd.n.sit illic impassibili modo probatur: quia illic nō potest pati, sicut nec videri: nā cū istæ sint actiones extrinsecus accidētes, requirūt cōtractū agētis ad passum: corpus autem Christi in sacramēto, vt suprà dictū est, quia nō est illic localiter, non cōparatur ad circūstantia corpora mediantibus proprijs dimēsionibus, quibus corpora se contingunt, sed mediantibus dimensionibus specierum panis & vini: & ideo illæ sunt quę vidētur, tanguntur, & patiūtur. Nihilominus passionibus, quas Christus in propria specie reciperet, afficeretur corpus, & anima in sacramēto. Et eodē modo respōdetur ad glossas, quas D.Tho.adfert in primo argumēto. Sup illud.n.Matt.17. Trāsfiguratus est, legit, ꝙ illud corpus, qđ habuit per naturā dedit discipulis in cœna nō mortale nec passibile, quod intelligitur nō dedisse mortali aut passibili modo, ita vt in sacramento posset crucifigi, sicut nō pōt comedi nisi ad comestionē specierū. Et sup illud Leuit.2. Si oblatio tua fuerit de sartagine, &c. legit, ꝙ crux super omnia fortis carnē Christi, quę ante passionē nō videbatur esui apta post passionē aptam fecit: quod sic intelligitur, vt crux fuerit causa passionis, quę per esum huius sacramēti repręsentatur. ¶Arguit aūt tertio loco D.Tho. Nō minoris virtutis sunt modò verba consecrationis quàm ante Christi passionē: nunc aūt per ea cōsecratur corpus

2.Cōclusio.

Expositio articuli.

1.Argumē.

corpus immortale & impaſsibile: ergo & tũc. Negatur tñ conſequẽtia: quia ex vi conſecrationis ſolũ ponitur corpus in ſacramento, reliqua verò accidentia nõ niſi ex naturali concomitantia. Nunc autẽ etiã in propria ſpecie eſt impaſsibile, quale tunc nõ erat. Quo autẽ hæc luculẽtiùs innoteſcãt, ſubiungitur.4.art.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm ſi hoc ſacramentũ tẽpore paſſionis fuiſſet ſeruatum, ibi Chriſtus moreretur.

EX opinione præcedenti, quam Innocent. loco citato refert, conſequitur vt ſeruato ſacramẽto tempore paſsionis illic nõ moreretur Chriſtus. Secundùm autem veritatem ſtatuuntur duæ ſimiles concluſiones præcedentibus. ¶ Prima. Quicquid pertinet ad Chriſtum ſecũdùm quod in ſe eſt, conuenit ei pariter & vt eſt in propria ſpecie, & vt eſt in ſacramento, ſicut viuere, mori, dolere, animatũ vel inanimatũ eſſe, & cætera huiuſmodi. ¶ Secunda. Quæcunq; verò conueniunt ei per cõparationẽ ad extrinſeca corpora, poſſunt ei attribui in propria ſpecie, non autẽ prout eſt in ſacramento: veluti irrideri, conſpui, crucifigi, flagellari & cætera huiuſmodi. Ambæ concluſiones colligũtur ex ſuperiori articulo, vbi dictum eſt corpus Chriſti idem in ſubſtantia eſſe in propria ſpecie & in ſacramento: ſed nõ eodẽ modo: nã in propria ſpecie cõtingit circũſtantia corpora ſecũdũ proprias dimenſiones, in ſacramẽto verò nõ niſi ſecundũ alienas panis & vini. Quare in ſacramento nõ habet modum, vt poſsit videri aut tangi, ſicut in propria ſpecie. Nihilominus quicquid intelligit, aut vult, aut ſentit extra ſacramẽtum, vult pariter & intelligit & ſentit in ſacramento. Quapropter dũ extra ſacramẽtum flagellabatur, dolorẽ tunc ſentiebat in ſacramẽto, ſi conſecratũ tunc erat. Sputa verò, quæ extra ſacramentũ recipiebat, non erant in ſacramento. Afficiebatur nihilominus illic mœrore propter illa. Atq; eadem ratione dũ anima ſeparata fuit à corpore, ſeparata fuit etiã in ſacramento: erat em̃ idẽ in cruce & in ſacramento: quare ſi moriebatur in cruce, moriebatur in ſacramento. Tametſi per nouũ miraculum, vt ſuprà dictũ eſt, nihil obſtat quo minus Deus de potẽtia abſoluta poſſet facere vt maneret in ſacramenco anima coniuncta corpori, licèt in propria ſpecie eſſet diſiuncta. Hæc autem omnia ſatis.d.10.q̃ſtio.1. diſcuſſa ſunt. Vnde quidã metricè dixerũt. Pyxide ſeruato poteris ſociare dolorẽ, hoc eſt, Chriſto ſeruato in pyxide ſociatur dolor, quo efficitur in ꝓpria ſpecie. Innatus, ſed nõ illatus cõuenit illi. i. illic nõ poteſt illi inferri: poteſt tñ innatũ ſentire ſi in propria ſpecie inferatur. ¶ Et per hæc ſoluuntur argu. S. Tho. quorũ primũ eſt. Mors Chriſti accidit ei per eius paſsionẽ: ſed in ſacramẽto nõ poteſt pati: ergo neq; illic poteſt mori. Negatur cõſequentia. Solũ enim ſequit ꝙ nõ põt mori, per paſsionẽ, quã recipit in ſacramẽto. Paſsio nãq; dicit cõtactũ à circũſtãti corpore, quæ accidere ei nõ poteſt in ſacramento. Mors verò non dicit ordinẽ ad externa, ſed ad interna, hoc eſt ſeparationẽ animę à corpore, quæ poteſt accidere in ſacramento per paſsionẽ ſuſceptã in ꝓpria ſpecie. ¶ Secũdò arguitur. In morte fuit ſeparatus ſanguis à corpore: ſed in ſacramento manet ei coniunctus, ergo illic nõ moreretur. Reſpõdetur ad minorẽ, ꝙ ſanguis, vt dictũ eſt, ſub ſpecie panis non eſt ex vi conſecrationis, ſed ex naturali cõcomitãtia, & ideo quia nunc eſt in cælo cõiunctus corpori, eſt etiã cõiunctus in ſacramẽto. In triduo verò ſub ſpeciebus panis tantũ eſſet corpus, & ſub ſpeciebus vini tantùm eſſet ſanguis. ¶ Et eodẽ modo reſpõdetur ad tertiũ de anima, quæ quatenus habet eſſe ſenſibile & rationale nõ eſt in ſacramẽto, niſi ex naturali cõcomitãtia. Sed quatenus dat eſſe corporeum eſt illic ex vi ſacramẽti. In triduo verò quia anima erat ſeparata à corpore, eſſet in ſacramẽto corpus ſine anima, quod per formã cadaueris haberet eſſe corporeũ, vt ſuperius.d.10.q.1.art.1.explicatum eſt.

Prima concluſio. Secunda cõcluſio. Primum argumentum. 2. Argumẽ. Tertium argumentum.

DISTINCTIO

decimatertia, de miniſtro huius ſacramẽti, & de rõne qua eſt ſacrificiũ.

HActenus de ſacroſãcta euchariſtia quatenus ſacramentũ eſt. Nũc ergo de eadem dicere ſupereſt qua ratione eſt ſacrificium. Cuius prima conſi- Cap. 1.

cõſideratio eſt de miniſtris. Eſt
autẽ huius ſacramenti miniſter
non alius, q̃ ſacerdos, qui ſolus
Can. Perfe-ctis. 25. diſ. Chriſtũ repræſentat, in cui⁹ per
ſona cõſecratur. Vnde in qua-
dã epiſtola Iſidorus, ad presby-
terũ, inquit, pertinet ſacramen
tũ corporis, & ſanguinis Dñi in
altario Dei perficere. Cui vtiq;
illud cõſecrare nefas eſt, niſi v-
trãq; conſecratã materiã ſuſci-
piat: alioqui imperfectũ relin-
De cõſe. d. 2 can. Relatũ. queret ſacrificiũ. Quale eñ ſa-
crificiũ eſt, vt in cõcilio Toleta
no legitur, cui nec ipſe ſacrifi-
cãs particeps eſſe dignoſcitur?
Cap. 2. ¶ Vniuerſi ergo ſacerdotes, quã
uis peccatis ſordeãt, hæreticiq;
adeò, ſchiſmatici, excõicati, ac
degradati ſint: quia characterẽ
ſacerdotalẽ amitere nequeũt,
vbicũq; conſecrare tẽtauerint,
verè cõſecrant. Nã vt in lib. de
corpore Dñi autor eſt Aug. in-
1. q. 1. can. Intra catho. tra eccleſiã Saluatoris in myſte
rio corporis & ſanguinis Dñi
nil à bono maius, nihil à malo
min⁹ perficitur ſacerdote: quia
non in merito cõſecrãtis, ſed in
verbo perficitur creatoris & vir
tute ſpiritus ſancti. Imò niſi vel
noĩatim excõicati ſint, vel pu-
blici clericorum percuſſores, vt
Conciliũ Cõſtantien. in concilio Conſtantienſi cau-
tum eſt, nulla eſt culpa eorum
ſacrificijs intereſſe, deque eorũ
manibus ſacramẽtum ſumere.
Cap. 3. ¶ Quòd autẽ ſacramẽtum hoc,
ſacrificiũ etiam ſit, qua vtiq; di
gnitate reliquis præſtat ſacra-
mẽtis, Chriſtus docuit apud Lu Luc. 22.
cã dicens. Hoc eſt corpus meũ,
quod pro vobis datur, hoc faci
te in meã cõmemorationẽ. Et
hic eſt calix noui teſtamenti in
meo ſanguine, qui pro vobis ef
fundetur. Si eñ Dñs in ara cru-
cis hoſtiã viuam ſe obtulit Deo
patri, fit vt hæc eius memoria,
ſacrificiũ ſit, quo eius immola-
tio refertur. Vnde Aug. in libr. De cõſe. d. 2 can. Semel im molatus.
Sentẽ. Proſperi, ſemel, inquit,
immolat⁹ eſt in ſe ipſo Chriſt⁹:
& tamẽ quotidie immolatur in
ſacramẽto. Et ſup Epiſt. ad He- Ibidem can. in Christo.
bræ. Ambroſius, In Chriſto ſe-
mel oblata eſt hoſtia, ſed nos ꝑ
ſingulos dies offerimus ad re-
cordationem mortis eius.
¶ Ad hoc aũt ſacrificiũ celebrã Cap. 4
dũ & tẽpus requiritur idoneũ,
vt. ſ. quotidie à Solis aurora vſ-
q; ad meridiẽ celebretur. Et lo-
cus cõdecẽs, vt tẽplũ & altare.
Deĩde veſtes ſcđm eccleſię mo-
rẽ. Ac ſubĩde pſalmi, oblatiões
& preces atq; aliæ cęremoniæ,
quas eccleſia ſpiritu ſancto in-
ſtructa à tẽporibus Apoſtolorũ
ꝑpetuo more & vſu ſeruat. Vt
enim in ſexta ſynodo Cõſtãti- De cõſe. d. 1 can. Iacobus.
nopolitana legitur Iacobus fra
ter Dñi ſecundũ carnẽ, & Baſi-
lius Cæſariẽſis epiſcopus edide
runt miſſæ celebrationẽ. Quin
verò apoſtoli, qui vt in eorum Actu. 2.
actis

actis legitur, erant perseuerātes in oratione & fractione panis, ante suā ipsorū dispersionē credduntur plurima, quæ in missa fiunt, ordinasse, quæ postea ecclesia, sicut aurora consurgens, Spiritus sancti nominē magis ac magis locupletauit.

DISTINCTIONIS decimætertiæ, Quæst.I. de ministro huius sacramenti.

S. Thom.3.part.quæst.82.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm consecratio huius sacramenti sit propria sacerdotis.

Acrosācta eucharistia inter cætera sacramenta, vt in frōte statim totius huius materiæ ꝓpositū à nobis est, hac excellētia pollet, ꝙ nō tantū sacramētū, verùm & sacrificiū est. Cū ergo hactenus de priori eius rōne satis dictū fuerit, tandē in hac distinctione, de eodē sacramēto quatenus sacrificiū est, dicere restat. Et quia in sacrificio minister primū cōsiderādꝰ venit, prior quæstio est de ministro, atq; adeò primus articulus, Vtrùm sit tantū sacerdos. Ad quod D.Tho. hac cōclusione respōdet. Propriū est sacerdotū cōficere hoc sacramentū. Probatur primò autoritate Isidori dist.25. can. Perlectis. Vbi ait. Ad presbyterū pertinet sacramentum corporis & sanguinis Dñi in altario Dei cōficere. Mox confirmatur ratione. Sacramentū hoc, vt in superioribus explicatū est, tātæ est dignitatis, vt nō nisi in persona Christi cōficiatur: nemo autē in persona alterius agere quicquā potest, nisi ꝑ potestatē ab ipso sibi collatā: igitur sicut per sacramentū baptismi baptizatis potestas cōceditur sumendi hoc & reliqua sacramēta, ita solis sacerdotibus cùm ordinantur confertur potestas hoc sacramentū cōsecrandi in persona Christi. Solis.n. illis, quos Christus sacerdotes ordinauit, munus hoc iniunxit dicēs, Hoc facite in meam cōmemorationem. ¶Conclusio huius articuli quāuis nō sit expressa in euāgelio, tñ sanctorū interpretationibus, & orthodoxis sacrosanctæ matris ecclesiæ decretis satis est cōstabilita, vt in can. Isidori citato. & de summa trin. & fide catho. c. Firmiter. Et in cōcilio Florentino, quibus habetur solis presbyteris facultatē inesse cōsecrandi: ita vt si quis extra ordinē sacerdotalē hoc sacramentū consecrare tētaret, nullū esset sacramentū. Quare ecclesia solēniter canit. Cuius officiū cōmitti voluit solis presbyteris, quibꝰ sic cōgruit, vt sumāt & dent cæteris. At verò qa nulla est veritas, quā non Satanas per suos satellites oppugnare contenderit, non defuerunt hæretici, qui omnes dignitates ecclesiæ confusè permiscentes contenderūt, nullos esse sacerdotes à reliquo vulgo distinctos, sed vniuersos Christianos promiscuè esse sacerdotes. Hanc hæresim coluit VVitcleff, contra quē de hac re disputauit Thomas VValdēsis tomo.2. de sacramēt. c.7. & 28. vbi quādam inducit Firmiani epistolā ad Cyprianū, qua de præstigiatrice puella refert, quæ se sacerdotissam faciēs eucharistiam cōsecrabat. Eādēq; post modū hæresim Lutherus hæres VVitcleff, cohęres aūt Antichristi in libro illo pestilenti de abrogandā missa priuata, suis Germanis ꝑsuasit. Et peculiariter de hoc sacramēto dixit, ꝙ vnusquisq; paterfamilias posset domi suæ panem & vinū cōsecrare, & corpus & sanguinē suæ exhibere familiæ. Itaq; omnes cuiuscunq; ætatis & sexus, etiā mulieres dixit esse sacerdotes. Ex qua quidem hæresi tota illius nationis pernicies oborta est. Contra quem Iodocus Clichtoueus.2. lib. de officio missæ per septem prima capitula non infœliciter disputauit. Fuit enim ingenium illius bestiæ populares animos demulcere, & contra sedē apostolicam, & sacrosancta sacramenta cōcitare, quod sic perficere arbitratus est, si omnes ordines ecclesiæ demoliretur, & persuaderet omnes esse Christianos æquales: neq; sacerdotes laicis præcellere, neq; agricolis episcopos, neq; Papā bubulco. ¶Vniuersi autem rerum ordines & hierarchiæ aduersus hanc iniquissimā æqualitatem proclamant: nam & rerum natura ex partibus cōstat pulcherrimo ordine distinctis, in qua cæli præminēt, elemētaq; subsunt, quibus omnibus terra subditur, à quibus suā suscipiat virtutē. Et supracælestes spiritus in suas sunt hierarchias distincti, quorū inferioribus superiores præsidēt, & diuina dispēsant. Atq eorū instar D.Diony. apostolorū discipulis ecclesiasticam

Conclusio.

Expositio articuli.

VVitcleff. et Lutherus

Vniuersæ hierarchiæ exclamāt cōtra Lutherū

cā hierarchiā diuino munere institutā docet, in qua sub pontificibus sacerdotes, sub illisq; alios ministros diuinitus institutos ostēdis. Cui & Ignatius ei coætaneus, & Ioānis Euāgelistæ discipulus, crebrò in suis epistolis, & potissimū in prima ad Trallianos episcopot, presbyteros & diaconos secundū traditionē magistri sui ex ordine recēset. In lege veteri solā Leui tribū sacrarū ministerio dedicatā legimus, cui⁹ summus sacerdos, vt dignè sacerdòtio fungeret̄, sanctis vestibus diuina institutione decoratus est, sacrosanctoq; oleo vnctus, vt Exod. 28. & 29. est videre. Cui soli inter alios sacerdotes, vt ad Hebræ. 9. ait Aposto. licebat semel in anno introire in sctā, vbi Christi sacerdotiū designabatur. Quin verò & ciuilis respublica nunquā sine pōtificibus & sacerdotib⁹ legitur. Vt apud Liuiū de Numa Pōpilio, Et Geñ. 47. de sacerdotibus Aegypti memoriæ proditū est. Quis ergo non videat q̄ sit absurda impietas, ecclesiā, vbi diuina superq; naturalia sacramēta tractātur, illo ministeriorum ordine & decore priuare, quo reliqua Dei opificia coruscāt? ¶In nouo aūt testamēto plura sunt huiusce rei testimonia, q̄ vt præsens locus capere posset. Elegit eñi Christus Matth. 16. Petrū, cui ꝓpriè claues regni cælorū cōmisit: quod munus cēseri nō potest cūctis Christianis cōmissum: nā peculiariter illi dictū est. Tu es Petrus, & sup hāc petrā ędificabo ecclesiā meā. Cui & alios vndecim associauit apostolos. Ac subinde, vt Lucæ. 10. legitur, alios septuaginta duos discipulos. Vnde vt dist. 21. can. In nouo. habetur, episcopi apostolis successerunt, & reliquis discipulis sacerdotes. Neque Christus dixisset. Quis putas est fidelis seruus & prudens, quē cōstituit dominus super familiā suam, Lucæ. 12. nisi alij alijs essent præfecti. Vnde Pau. 1. Cor. 4. Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores ministeriorum Dei. Et ad Roma. 12. Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autē membra non eundem actum habent: ita multi vnū corpus sum⁹ *in* Christo. Ac subinde. 1. Cor. 12. Si dixerit pes: quia non sum manus, non ideo nō est de corpore. Lutherus autem cùm cæcus esset, omnes voluit esse oculos, vt corpus ecclesiæ mōstrum esset. Cùm secundùm eundē Apostolum ad Ephes. 4. Alios Christus dederit apostolos, alios euāgelistas, alios doctores & alios pastores. Et. 1. ad Timot. 3. & 5. & ad Titum. 1. admonet nō omnes & sine delectu creandos esse episcopos, quorum qualitates describit. Et. c. 4. Noli, īquit, negligere gratiam, quę in te est per manuū impositionem presbyteri. Et Titum admonet per omnes ciuitates creare presbyteros. Quos & apostoli per singulas ecclesias constituebant, vt Actuū. 14. legitur. Sed Lutherani presbyteros appellant seniores. ¶At quia diximus ex ista hæresi totam perniciē Germanorū esse abortam, rationem subiungam. Qui enim sacerdotibus peculiarem potestatē sacramentorum à Christo cōcessam inficiantur, negare subinde debent eadem sacramēta vllum habere supranaturalem effectū. Est enim Lutheranis in more, vt ciuilis respublica creet suos presbyteros, cum quibus aliquando ego cōgressus postulabam ex eis, Vtrùm ciuilis respublica potestatem habeat aliquam supranaturalem ad conferenda Christi munera. Quod quidem affirmare non poterant. Rursus quęrebam, vtrùm consecratio sacramēti sit effectus supranaturalis. Et quidem discipuli Lutheri, qui tenēt verū corpus existere in sacramento, negare nequiuerunt. Inferebam ergo neq; præfectus vrbis neq; vllus è senatu consecrare potest: quomodo ergo hāc valeat facultatem alicui ciuium cōferre? Oecolampadius verò, qui veritatē corporis & sanguinis in sacramēto non agnoscit, & Lutherani, qui nihil gratiæ sacramenta conferre docēt, nihil mirū si nec sacerdotis, nec episcopi dignitatem admittant. Sacramenta enim & sacerdotes mutua se cōsequentia inferunt. Et munera sacerdotum, quę apud istos hæreticos sent prædicare, & baptizare, & cœnā Dñi in mero pane & vino celebrant, quicunq; cerdonū & sartorum exercere potest. Qui autem fatetur potestatem, quam Christus habuit diuinam dimittēdi peccata, in ecclesia reliquisse, & functionem sui corporis & sanguinis consecrandi, atq; alios charismatum effectus conferēdi, necesse habet dicere, quibusdam eiusmodi functiones peculiariter cōmisisse, quos aliquo sacramēto ad id muneris initiatos esse voluit. Id quod planè Ioan. 20. declarauit dicens. Data est mihi omnis potestas in cęlo & in terra. Accipite Spiritū sanctum: quorum remiseritis peccata, remissa erunt, &c. super quem locum Chrysostomus lib. 3. dialogorum cap. 4. & 2. lib. de sacerdotio, ait, sacerdotibus collatam esse in terra potestatē, quam neq; angelis neq; archangelis Deus vnquam dedit: ipsam enim contingit animam, transit cælos, vt sententiam eorum in terra, Deus confirmet in cælis.

Testimonia noui testamenti.

Germanorū pernicies.

Argu-

¶Arguātur autē Lutherani cum suo VVitcleff ex illo.1.Petr.2. Vos autem genus electū, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Et Apocalypsis.5. Fecisti nos Deo nostro regnū, & sacerdotes, quę quidem loca de vniuersis christianis intelligūtur. Ad quę nos quidem distinguentes respōdemus: quod sicut sacrificium vno modo accipitur generaliter pro quacūq; hostia, quę Deo offertur, & secundo modo specialiter pro sacramentorum administratione, & potissimùm pro sacrificio altaris, quod est munus publicum, quod in persona totius ecclesiæ fit: sic & sacerdos vno modo generaliter dicitur omnis Christianus, qui corpus & animā suam coram Deo virtutum officijs sacrificat. Hanc enim potestatem Christus suæ etiam familię tradidit, dum in cruce se obtulit Deo pro nobis, filios nos Dei adoptiuos constituens: cui omnia nostra merita & sacrificia nitūtur. Sed & altero modo peculiariter & per antonomasiam sacerdotes non dicuntur, nisi qui sacra dant, hoc est, qui sacramenta administrant. Suntq; adeò mediatores inter Deū & populum, vt & Dei munera populo administrent, & vicissim pro populo apud Deum preces fundāt, & sacrificia offerant. ¶Vnde secūdū argumētum S. Thomæ in præsentiarum est. *Secundū argumentum.* Sacerdos hoc sacramētum conficit in persona Christi, sed laicus sanctus est vnitus Christo per charitatem: ergo videtur posse ipsum cōficere: ait enim super Matth. autor imperfecti, quod omnis sanctus est sacerdos. Ad quod respōdet, quòd licèt omnis iustus sit Christo per fidem & charitatem vnitus, non tamen per sacramentalē potestatem, & ideo licèt non sit sic sacerdos, vt possit sacramenta conficere, habet tamen spirituale sacerdotium ad offerendum spirituales hostias, de quibus dicitur in psalmo. Sacrificiū Deo spiritus contribulatus. Et ad Roma.12. Exhibeatis corpora vestra hostiā viuentem, Deo placentē, &c. Vnde Petrus apostolus loco citato ante illa verba, Genus electum, regale sacerdotiū, præmittit queadmodum Christiani esse debeant sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christū. At quia Lutherani alia sacrificia non admittūt quàm virtutum opera, fit vt sacerdotium ecclesiasticum repudient. ¶Primò autem loco arguit S. Thomas sic. *Primum argumentum.* Sacramentum hoc consecratur virtute verborum, quæ sunt forma sacramenti, sed illa non sunt minoris virtutis à laico prolata quàm à sacerdote: ergo & laicus consecrare potest. Respondetur, virtutem non solū esse in verbis, verùm in omni sacramentali instrumēto, veluti in ablutione baptismi. Quare virtus cōficiendi sacramentum est etiā in sacerdote per potestatem ei in sua ordinatione traditā, dicente episcopo, Accipe potestatem offerendi in ecclesia sacrificium tam pro viuis quàm pro mortuis. Nam & seculares artifices pluribus instrumētis vtuntur. ¶Tertiò arguitur. *Tertium argumentum.* Sicuti baptismus: ita & hoc sacramētum in salutem hominum institutum est: sed laicus baptizare potest: ergo & consecrare. Negatur consequētia: quia hoc sacramentum non est tantæ necessitatis quàm illud. ¶Quartò arguitur. *Quartū argumentum.* Hoc sacramētum perficitur in consecratione materiæ: sed alias materias, vt chrisma, & oleum sanctum, & templa, & altaria, quæ non sunt tātæ dignitatis quàm hoc sacramentū, solus episcopus consecrare potest: ergo non est proprium sacerdotis eucharistiā conficere. Negatur consequentia: nam episcopus non solùm accipit potestatem super corpus Christi verum, sed super mysticum: nempe, super ecclesiā, quam in persona Christi gubernat: & ideo illa, quæ non pertinent ad dispositionē corporis mystici, non reseruantur episcopo, quale munus est sacramentum consecrare. Episcopo verò tanquan principi totius ecclesiastici ordinis propriè incumbit tum sacerdotes ordinare, tum subinde & omnia præparare, consecrare, & benedicere quæ ad sacramenta, per sacerdotes conficienda, idonea sunt, vt templa, altaria, chrisma, oleum, &c.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm plures sacerdotes possint vnam simul eandemq; hostiam consecrare.

PRopter ritum quarūdam ecclesiarum, vbi sacerdotes dum ordinantur, simul consecrant, quæritur, vtrùm plures simul possint eandem consecrare hostiam. Et respondet Sanct.Thom. affirmatiuè, quòd plures possunt vnum sacramētum perficere, vt fit in ordinatione sacerdotum. *Conclusio.* Probatur, quia sacerdos dum ordinatur, cōstituitur in eorum gradu, qui à Domino in cœna potestatem consecrandi acceperunt. Quare non est inepta quarundam ecclesiarum consuetudo, quæ habet

habet, ꝙ ſicut apoſtoli Chriſto cœnāte ſimul cœnarunt: ita qui ordinantur cum epiſcopo celebrante concelebrent. Neq; inde ſubſequitur, vt ſacramētum iteretur: quoniā, vt ait Innocē. lib. 4. de myſterio miſſæ. c. 25. omnium intentiones debent referri ad idem inſtans.

¶Sententia hæc S. Thomæ, quia nō eſt aſſertio euangelica, neq; vniuerſalis eccleſiæ, ſed quarundam, vt ipſe fatetur, non caret ſcrupulo: quare licet de illa diſputare. Innocentius enim, quem hîc ſequitur, non tanquam Papa eam decreuit, ſed tanquam doctor approbauit. Durandus ergo diſt. præſenti queſt. 3. nō eſt veritus eam refutare. Ad cuius intellectū adnotandum eſt, trifariam poſſe plures ſacerdotes ad conſecrationē vnius hoſtiæ concurrere. Vno modo, ſi vnus quilibet intenderet ſuam partem conſecrare: & quidem ſi nullus ſignaret quam partem cōſecrat, ſed in confuſo quiſq; intenderet cōſecrare vnam partem, tum conſecratio nulla eſſet: quia pronomē, hoc, debet ſingularē demonſtrare materiam. Sed ſi aliquo penicillo partes delinearentur, vnuſquiſq; poſſet cōſecrare ſuam: imò quanuis malè faceret & peccaret, poſſet vnus conſecrare vnā partem alijs manentibus nō conſecratis. Concurrunt. n. illic omnia quæ ſunt de eſſentia ſacramenti. Et quantitas tunc ſpecierum conſecratarum continuaretur cum quantitate reſidui panis. Tametſi ingenuè fatear difficillimè poſſe partem conſecratam à non cōſecrata diſcerni: & ideo eſt peccatum mortale id facere. Secūdo modo poſſent duo intentionem habere conſecrandi eandem totam hoſtiam cōplexim, vt ſcilicet, nemo per ſe abſolutè conſecrare intenderet niſi ſimul cum altero: ita vt eſſet vtraq; intentio conditionalis ab altera pendens, & hāc in materia baptiſmi diſt. 4. art. 4. diximus eſſe ſacrilegā: nā intentio debet eſſe abſoluta ſicut forma, atq; adeò non ſufficeret ad conficiendum ſacramentum. Tertiò poſſunt cōcurrere quaſi habentes ſuam quiſq; intentionem totalem per ſe conſecrandi. Et iſto modo neq; Durādus dubitat, neq; vllus dubitare poteſt, quin ſi omnes eodem adęquato tempore formam ſimul proferant ſuper eadem hoſtia ſinguli conſecrent: quia ſingulorum intentio fertur ſuper legitimā materiam. Si tamē vnus alios præueniat, ille ſolus conſecrat, & ſubſequentes nihil faciunt: quia reperiunt conſecratam materiā. ¶Hinc ergo Durandus infert, cōſuetudinē, vt plures dum ordinantur ſimul conſecrent cū epiſcopo eſſe periculoſam, ac perinde abolendam potiùs quàm ſeruādam. Et quòd Innocentius ait eandē conſuetudinem in capella pontificis obſeruari, vt cardinales presbyteri cum ipſo ſimul cōſecrent, negat tunc tempore ſuo ſeruari: nam licèt forſan tempote Innocentij ſeruaretur, propter periculum iam tūc abrogata erat. Fuit enim ipſe magiſter ſacri palatij, qui oculatè id nouerat. Neque verò, inquit, exemplum Innocentij & S. Thomæ de apoſtolis cū Chriſto cœnantibus ad rem attinet: quoniam apoſtoli non ſimul cum Chriſto cōſecrarunt, ſed cōſecratum ab ipſo ſacramentum ſumpſerunt. Quare mos ille, inquit, deberet obſeruari, vt qui ordinātur ſimul cum épiſcopo canonem legant, verba verò cōſecrationis ſilenter prætereant. Et ratio eius eſt: quia vix fieri poteſt vt ſimul verba concurrāt, ob idq́; ſiquis prius quàm epiſcopus prolationem perficiat, ille duntaxat cōſecrat, & poſtea neq; epiſcopus, neq; alij conſecrant. Neq; valet, inquit, dicere omniū intentionē ad illud inſtās referri, quo epiſcopus conſecrat: quia intētio facere non poteſt. vt verba antea, vel poſtea ꝗ proferantur effectū habeant. Alioqui poſſet quis proferre nunc verba cum intentione conſecrandi poſt horam. Paludanus verò preſenti diſt. quæſt. 4. licèt priùs vacillet, tamen opinionē tandem S. Thomę, & Innocentij ſuſtinet. Caietanus autem in præſentiarum videtur multò propenſiùs in opinionē Durādi inclinare.

¶Et fateor profectò conſuetudinem hāc, vt dum multitudo ſacerdotū ordinatur, omnes intendant conſecrare, non eſſe tam tutam, ſecùs dum epiſcopus ordinatur, vt bene ait Caietanus: nam tunc ordinās & ordinatus ſunt tantùm duo, vel forſan tres ſi duo ordinātur ſuper eodē altari ſe mutuò expectātes: quo circa nullum eſt periculum quin ſimul concurrant. At verò vbi tanta eſt ſacerdotum turba, vix poſſunt epiſcopum audire. Quapropter nō difficile in præſentiarū cum Caietano crediderim in primitiua eccleſia nō fuiſſe in more, vt noui ſacerdotes conſecrare intenderent, ſed forſan recitabant canonē cum verbis conſecrationis, ſed tñ abſq; intētione conſecrandi. Vnde in vetuſto pontificali Romano de nouiter ordinatis presbyteris ſic legitur. Dicant omnia quæ ſunt in miſſali ſicut ſi celebrarent. Vnde & mos modò durat, vt hoſtia non adoretur quouſq; epiſcopus cōſecrauerit. Sed pontificale nouum à tempore Inno-

Innocent.

Durandus.

Caietan.

Sententia autoris.

Innocentij octaui paulò ante annũ Domini millesimum quingẽtesimum est, vbi legitur. Curet pontifex vt morosè & altè canonem dicat. Et subditur, quòd eodem momento debent ab ordinatis verba consecrationis dici, quo dicuntur ab episcopo. Et fortasse, vt ait Caietanus, appositũ illud fuit ad tuẽdam opinionem Innocẽ.3. ¶At verò quoniã in quibusdam ecclesijs moris est, vt omnes dicant verba cum intẽtione consecrandi, non auderem huic mori & opinioni refragari quousq; ecclesia aliud cẽseret. Quapropter opinio Caietani, ꝙ noui sacerdotes proferant formam, nullam habendo intẽtionem determinatam consecrandi, aut non consecrandi, sed intendendo apud se facere quod debent, tuta quidem est, tamen non est consona ritui, qui obseruatur, & ab ipso episcopo ordinante iubetur. Debent ergo dicere, quàm maximè possunt simul cum episcopo, & omnes qui eodẽ instanti verba perficiũt, licèt non eodem momento incœperint, citra dubium verè consecrãt. Si verò aliquis ante prolationem formæ absoluat q̃ episcopus, vel postea, tunc est dubium vtrùm omnes consecrent. Et D. Tho. cum Innocent. videtur partem affirmatiuam sentire, eò ꝙ omnium, inquit, intentiones referrentur ad idem instans: videlicet, quo episcopus consecrat. ¶Sed profectò fateor hoc me non satis intelligere: nam vel intelligũt illam relationem ad idẽ instãs referri ex intentione ecclesiæ, vel ex intentione sacerdotum illo solo instanti consecrare proponentium. Primum quidem aliquando dicere solebam, sed nunc non audeo: quia cũ non sit hoc decretum vniuersalis ecclesię tanquam necessariò obseruandum, sed sola opinio Innocentij & consuetudo particularium ecclesiarũ, non apparet tutum dicere ex intentione ecclesiæ referri ad aliud instans, q̃ ad illud, quo forma profertur: siquidẽ tũc virtute significationis suum sortitur effectum. Secundò quia si hoc esset verum, non tam anxiè iuberetur in pontificali, vt eodem momẽto ordinati cum episcopo proferrent verba: nam cũ sic iubeatur, signũ est ꝙ nullus consecrat nisi quando verba profert. Si autem dixeris intẽtiones referri ad illud instans: quia sacerdotes eas ad illud momẽtum debent referre, tunc est argumentũ, ꝙ in pontificali hoc non admonetur, neq; episcopi ordinantes talem faciunt monitionem. Imò forsan non esset talis intentio legitima, quoniã verba ex sua significatione habent, vt primũ instans non esse prolationis, sit primũ esse corporis in sacramento. Quare sacerdos intentionem debet illi momẽto admetiri. Placebat etiam mihi aliquando dicere nõ requiri tam iustum & adæquatum concursum omnium formarũ pro eodem instanti, sed ꝙ dummodò non esset longa mora, licèt vna ꝓlatio paululò post aliam proferretur, virtute omnium fieret consecratio. Modò autem aliud mihi videor sentire: nam licèt in baptismo vbi concurrit materia & forma, non exigatur tam adæquatus cõcursus vnius cũ altera, vt suo loco diximus, hîc tamen vbi ad cõsecrationẽ nõ requiritur vsus materiæ, sed sola forma super materiam prolata, apparet necessaria cõsequentia, ꝙ sicut dum quis solus consecrat, instans terminatiuum prolationis formæ est initiatiuũ corporis in sacramẽto, ita omnino fiat, dum plures simul consecrant. ¶Cogi ergo mihi in hãc sententiam videor, (nescio an leuiter) ꝙ si nõ omnes adæquatè absoluant prolationem, ille solus qui primò absoluit (siue sit episcopus, siue alius) consecrat: aliorum verò, qui subsequũtur, nemo. Attamen non ideo mos iste cẽsendus est omnino absurdus: quia cùm certum sit eorũ quempiã consecrare, nullũ imminet idololatriæ periculum. Et cùm in consecratione nulla sit characteris impresśio, vt in baptismo, nullum est sacrilegium super hostiam consecratã formam iterare, quando vnusquisq; putat se cõsecrare, præsertim ecclesia id permittente. ¶Ex quo fit saluberrimum esse consiliũ dũ nõ oẽs possunt punctim & syllabatim cum pontifice proferre formã, vt potiùs studeãt paulò morosiùs proferre q̃ festinatiùs: nam si aliquis priùs cõsecraturus est, maximè decet, vt ille sit episcopus. Quare antequã ille cõsecret non solet sacramẽtum adorari, & illo perficiente formam, statim adoratur.

¶Primum argumentum S. Thomæ est. Plures non possunt simul eũdem baptizare: sed non minor est vis sacerdotis consecrantis, q̃ hominis baptizantis: ergo nec plures simul possunt eandem hostiam cõsecrare. Videtur S. Thomas concedere totum antecedens, & negare cõsequentiam: eo ꝙ Christus, inquit, non legitur simul baptizasse cum apostolis quãdo instituit baptismũ, sicut simul cũ illis cœnauit quando instituit eucharistiã. Quòd autem negat plures simul posse vnum baptizare, intelligit de iure: quia peccarent si id facerẽt: nihilominus si id attẽtarent, baptismus teno-

Margin notes: Sentẽtia autoris. — Argum. autoris. — *Resolutio quæstionis.* — *Consilium.* — *Arg. S. Th.*

teneret eo modo quo supra.q.67. art. 6. ipse concessit. Ratio vero discriminis baptismi & eucharistiæ nõ est nisi congruẽtia quædam. ¶Secũdò arguitur. Quod potest fieri per vnum, superfluè fit per multos: in sacramento autem nihil esse debet superfluum. Respõdetur, quod cũ sacerdos non operetur virtute propria, sed Christi, in quo multi vnũ sunt, simul possunt plures iure cõsecrare, tempore & ordine ab ecclesia cõstituto. Nam si pro libito alio tempore id attentarent, sacrilegi essent, & mortaliter peccarent. ¶Tertiò. Hoc sacramentum est vnitatis, vt Augu. ait super Ioannem: cui quidem vnitati pluralitas repugnat. Respondetur, quòd est sacramentum vnitatis in ordine ad suscipientes, qui per ipsum profitentur esse vnum corpus mysticum.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm dispensatio huius sacramenti pertineat solùm ad sacerdotem.

Voniam dispensatio sacramenti res est à consecratione distincta, meritò quæritur, vtrùm ipsa solis etiam sacerdotibus incumbat. Et respondet Sanct. Thom. tribus conclusionibus. Prima. Ad sacerdotem pertinet dispensatio corporis Christi. *Prima conclusio.* Probatur primò autoritate concilij Remensis can. Peruenit. de consecra. distinct. 2. vbi sic legitur, Peruenit ad notitiam nostram, quòd quidam presbyteri laico aut fœminæ corpus domini tradũt ad deferendum infirmis, quod horribile & detestabile synodus censet. Et ideo interdicit ne talis temeraria præsumptio vlteriùs fiat, sed omnino presbyter infirmum per semetipsum communicet. Et subiungit D. Tho. rationem trinam. Primò, quia cùm sacerdos in persona Christi cõsecret, ipsum imitari debet, qui corpus suum consecrauit, & suis manibus discipulis tradidit: quare sacerdoti, cui conuenit consecrare, conuenit & sacramentum dispensare. Secundò, quia sacerdos constituitur medius inter Deum & populum: vnde sicut ei conuenit populi munera Deo offerre: ita & Dei dona populo tradere. Tertiò, quia in reuerentiam huius sacramẽti à nulla re contingitur nisi cõsecrata: vnde sicut corporale & calix: ita & sacerdotis manus ad tangendum sacramentum consecrantur. Quapropter nulli alij tangere licet nisi in necessitate, vt putà si in terra iaceret, aut in aliquo alio casu necessario. ¶Secunda conclusio subnectitur in solutione primi. *Secunda conclusio.* Diacono conuenit dispensare sanguinẽ. Intelige ex officio. Probatur, quoniã adeò est propinquus sacerdotali ordini, vt aliquid de eius officio participet, atq; adeò possit sanguinẽ dispẽsare. Et confirmatur ex historia Laurẽtij diaconi suprà citata, q dixit Sixto. Experire, vtrùm idoneum ministrum elegeris, cui commisisti dominici sanguinis dispensationem. ¶Tertia conclusio ibidẽ subiuncta. *Tertia conclusio.* Diaconus nequit corpus administrare nisi in necessitate iubẽte episcopo, vel presbytero. Quòd si arguas, tantam esse dignitatem in calice quantam in corpore: ex quo inferri videtur, vt quod quis potest in sanguinem, possit in corpus. Negatur consequẽtia propter duo discrimina. Primũ, quia sanguis continetur in calice, atq; adeò non est opus, vt à dispensante tangatur sicut corpus. Secũdò, quia sanguis effusus designat redemptionem Christi ad populum deriuatam: quare vino admiscetur aqua, populum significans: diaconus autem est medius inter sacerdotem & populum, & ideo illi ex officio magis incumbit dispensare sanguinem q̃ corpus.

¶Circa primam cõclusionem vnum est paruum dubium, vtrùm iure diuino competat soli sacerdoti sicut consecrare, ita dispensare corpus: *Expositio articuli.* nam de iure pontificio nõ dubitatur, vt patet cap. citato. Peruenit. & cap. Omnis vtriusq; sexus. de pœniten. & remis. Respondetur id ex iure diuino colligi. Primùm, quia prædictum cap. Peruenit. nunquàm tam acriter prohiberet laicis, tanquã horribile & execrabile, nisi respectu iuris diuini dedecere censeret. Accedit, quod reliqua sacramenta, quæ necessarium requirunt ministrum, (quod ad excipiẽdum matrimoniũ dixerim) cuncta competunt iure diuino sacerdotibus ex officio, iuxta verbũ Pauli. 1. Cor. 4. Sic nos existimet homo sicut ministros Christi, & dispensatores ministeriorũ Dei. nisi quod baptismus propter eius necessitatẽ laicis permittitur. Quòd si arguas, vt arguit secundo loco S. Tho. *Secundum argumentum.* Hoc sacramentum perficitur in consecratione materiæ, non tamen in vsu, ad quem pertinet dispensatio: ergo sacerdotes in consecratione suo ministerio satis perfunguntur, atq; adeò administratio poterit alijs competere. Negatur consequentia: imò propter causas iam dictas non solùm consecrare, sed & dispensare ad eorum officium attinet. At verò non est tam

tam arctum ius vt soli sacerdotes sacramentum administrent, quàm vt soli cõsecrent: nã consecrare neq; ex dispensatione alij possẽt sicut administrare. ¶ Vtrùm verò omnes sacerdotes id habeãt de iure diuino, alia res est.

Tertium argumentum. Arguit enim D. Thom. tertio loco, quòd solis episcopis hoc cõueniat. Ait quippe Dionysius lib. de ecclesiast. Hierar. quòd hoc sacramentum habet perfectiuam virtutẽ sicut chrisma: signare autẽ chrismate baptizatos non pertinet ad sacerdotes, sed ad episcopos ergo neq; eosdẽ baptizatos per sacramenti administrationẽ perficere. Respondetur, ꝙ per sumptionẽ eucharistiæ perficitur homo secundũ se in ordine ad Christum, cuius fit membrum, quod potest sacerdos quatenus aliquam perfectiuam dispẽsationem episcopi participat: nempè, sacerdotalem, sicuti diaconus, quia aliquo modo participat cum sacerdote potest ministrare sãguinẽ. Per Chrisma autem confirmationis perficitur homo in ordine ad alios: nempe, ad propugnandã

Aliud dubium. fidẽ aduersus hostes: & ideo sic perficere incũbit episcopo, tanq̃ principi Christianæ militiæ. ¶ Sed arguitur præterea. Nullus sacerdotum põt administrare sacramẽta, nisi parœcius suis parœcianis, vt patet in dicto. ca. allegato, Omnis vtriusq; sexus. & in concilio Carthaginẽsi. 1. ca. 7. & in clemẽ. Dudum. de sepulturis. ergo non omnibus sacerdotib⁹ id competit. Respondetur, in præsentiarũ hoc tantum constitui, ꝙ solis sacerdotibus ex officio incumbat, sicut consecrare, ita & administrare. At quoniam sacramentorũ administratio actus iuridicus est, requiritur amplius vt administrans iurisdictionẽ habeat in eos, quibus administrat, vel iure cõmuni, vel ex priuilegio, vt possit illos absoluere, & absolutis eucharistiã dare. Quare in paschate soli parœcij possunt suis subditis eucharistiã administrare. Reliquo verò tẽpore oẽs religiosi id possunt, sicut confessiones audire, vt patet ca. Religiosi. de priuilegijs. Hæc autem disputatio non est præsentis loci, sed ad materiam clauium spectat dist. 20.

Vtrùm laicus tangere possit hostiã. ¶ Appẽdit autem D. Thom. eidem primæ cõclusioni vnũ verbum: videlicet, ꝙ in necessitate potest laicus sacramentum de terra leuare. Vbi adnotandum est, illud, quod dixerat, sacramentũ hoc non debere tangi nisi à re consecrata, nõ esse intelligendum, nisi dum sacramentum perficitur, & ideo cõsecratur calix, & linteola, imò altare & vestes, & templũ, sed ad conseruandum sacramentum non est necesse, vt pyxis consecretur. Et eadem ratione potest laicus manu tangere corpus in necessitate. Quare licèt tunc esset in peccato, credo non peccaret, si reuerenter in absentia sacerdotis tãgeret. Secùs si osculo infirmus adoraret dũ recipere nõ potest: esset enim tũc peccatum, & nescio an mortale, licèt nõ eiusdẽ generis, ac si illud in peccato susciperet: nam cùm ꝑ adorationem non conferatur gratia, vt diximus, non opponitur tũc obex, sicut per sumptionem.

Argument. de Oza. ¶ Contra hoc autem assertum arguitur. Oza, qui vt legitur. 2. reg. 6. eo ꝙ manibus contingere ausus est arcam testamẽti, dum ruinã minaretur, morte mulctatus est, licèt causa pietatis id fecerit: maioris autem sanctitatis est sacramentum: ergo nullo casu licet laico illud tangere. Sunt qui respondeãt ob id illũ pœnas dedisse, ꝙ illa nocte rei vxoriæ operam dederat. Attamẽ hoc, postquàm historia id nõ refert, sine authoritate asserit. Et licèt talis coniux modò tãgeret sacramentum, nõ peccaret. Alij ex Iudæis, vt Nicolaus illic refet, aiunt nõ fuisse punitum, nisi quia consilium dederat, vt plaustro arca reportaretur, quæ humeris Leuitarum vehẽda erat. Et ideo vbi periculũ apparuit supplicio plexus fuit. Veruntamen si historiam attendamus, non apparet mortuus, nisi quia manib⁹ tetigit.

Authoris responsio. ¶ Et ideo fortasse legitima responsio est, ꝙ Deus tam exactè volebat populum illum mãdata ceremonialia obseruare, vt nullam illis permitteret interpretãdi licentiam: tum quia figura erãt Christi: tùm ne passim & temerè omnia interpretarẽt. Et ideo quia obstrictè iusserat, vt sola Leuitica tribus arcam cõtingeret, nulla necessitas alijs facultatẽ tangẽdi faciebat, ob idq; fuit ille temeritatis condẽnatus. Cũ autẽ lex euãgelica nõ sit iam seruorũ, sed filiorũ, nullum argumentũ ex illis ceremonijs ad rem euangelicam ducendum est.

De secunda conclusione. ¶ Contra secundam conclusionem arguitur. Iam modò nullibi mos est, vt diaconus sanguinem ministret, neque in eorum ordinatione illa exprimitur facultas: ergo non videntur tale officium habere iniunctum. Respondetur, illud in primitiua ecclesia, dum populo administrabat sanguis, fuisse solitum, vt cùm sacerdos non posset toti multitudini corpus & sanguinem porrigere, diaconus post ipsum, sicut nunc dat lotionẽ, tunc minstraret sanguinẽ. Neq; illã facultatem necessum erat in eorum ordinatione ex

Pp pri-

primere. Eo enim ipso quòd diaconus, vt habetur. d. 23. can. Diaconus. tãquam proprius sacerdotis minister ordinatur: habet calicem cum hostia ei ministrare, ipsumq; cõsecratũ calicem dũ opus est, propinare populo. Iam verò vsus ille cessauit in populo: durat tamen in capella pontificis, vt Durandus præsente dist. q. 4. refert, videlicet, quòd dum ipse solẽniter celebrat post sumptionem corporis sessum vadit, & tunc diaconus consecratum calicem ei adfert, & porrigit. ¶Cõtra tertiã demũ conclusionẽ arguitur. Si presbyter in necessitate, quia iacet ægrotans, posset per diaconum hostiam cõsecratam ad infirmũ mittere: sequeretur primò quòd si sacerdos abesset, absque eius iussu posset diaconus idẽ munus exequi: si eadem necessitas id expostularet. Ac subinde sequeretur secũdò, quòd etiã dum presens sacerdos vel ex negligentia, vel ex nequitia nollet sacramentum deferre, posset tunc idem diaconus etiam reclamante & reluctante sacerdote eodem munere fungi. Imò verò sequitur tertiò, vt subdiaconus, quinuerò & laicus posset id facere, quandoquidem necessitas non habet legem, præsertim si iniquus sacerdos nollet infirmi confessionem audire, quia tunc accidere posset, vt per sanctam communionẽ ex attrito fieret contritus. ¶Primum illatum conceditur, cum Sanct. Thoma in. 4. dist. præsenti. quęst. 1. ar. 3. quæstiuncula. 2. vbi ait, quòd in absentia presbyteri necessitas ipsa interpres esset eius voluntatis, quòd ratum haberet, vt diaconus eius vices impleret. Ad secũdum respondetur, nefas esse diacono cum presbytero litigare, sed si negligẽs est, salutare est ipsum admonere. At verò tanta esse posset iniquitas sacerdotis nolentis misero infirmo in extremis succurrere, vt posset tunc diaconus suũ munus præstare. Durandus loco citato commemorat se vidisse Romæ, dum Papa cardinalibus sacram communionem exhibet, diaconum cardinalem eandem administrare capellanis sacerdotibus. Quem quidem morem approbare metuit. Sed tamẽ nõ est cur Papa annuẽte, reprobetur. ¶Tertium autem illatum nullatenus admitterem: videlicet, vt subdiacono administratio sacramenti huius vllo casu committeretur. Primùm, quia nunquam est auditum. Secundò quia vt nomen eius sonat, nõ est minister sacerdotis, sed diaconi, cui tradit materiam consecrandam, vt diaconus ipse tradat sacerdoti, ratio admonet, ne sanguinem posit administrare. De laicis Syluester verbo. Eucharistia. 3. §. 4. allegat cuiusdam opinionem tenentis in extrema necessitate posse laicum sacramentũ infirmo deferre. Est tamẽ intolerabilis opinio. Etenim sacramentũ hoc nõ est tãtę necessitatis vt baptismus, vt debeat laico cõmitti. Vnde in prædicto cap. Peruenit. tãquàm horribile & detestabile Synodus abominatur.

Cõtra tertiam cõclusionem. *De diacono.* *Durandus.* *De subdiaco.* *De laicis.*

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm sacerdos consecrans teneatur sumere hoc sacramentum.

QVanuis supra dictũ fuerit consecrãtẽ teneri sumere, tñ vt adiungãtur ꝓprię rationes, eadẽ nũc conclusio affirmatur: scilicet quòd sacerdos quotiescunq; consecrat, de necessitate sacramentum sub vtraq; specie tenetur sumere. Probatur, primò autoritate concilij Toletani de consecr. dist. 2. can. Relatum. vbi sic legitur. Modis omnibus tenendum est, vt quotiescunque sacrificãs corpus Christi, & sanguinem Domini nostri Iesu Christi in altari immolat, toties perceptionis corporis & sanguinis Christi participem se præbeat. Et confirmatur ratione, quia eucharistia nõ solùm sacramentum est, sed & sacrificium: quicunq; autem sacrificium offert tenetur eius fieri particeps: quia exterius sacrificiũ signũ est interioris, quo se ipsum homo offert Deo vt Augu. 10. de ciuitate Dei autor est. vnde per hoc quòd sacrificio participat, ipsum sumendo, ostendit ad se interius pertinere. Secundò: quia cùm ipse consecrans debeat populo sacramẽtum dispensare, debet se ostendere eiusdem esse participem, quod alijs impertitur, vt ait Dionysius in lib. de ecclesiast. hierar. & ideo ipse debet antè sumere. Vnde in allegato cap. subditur. Quale est sacrificiũ cui nec ipse sacrificans particeps esse dignoscitur? Particeps autẽ non fit nisi qui de sacramento participat: secundùm illud Apostoli 1. ad Corint. 10. Nonne qui edunt hostias participes sunt altaris?

Conclusio.

¶Conclusionem hanc quęst. præcedenti ar. 3. contra Lutherum statuimus, tenentem ꝙ cùm Christus nõ sumpserit suũ corpus, nec sacerdotes debent sumere. Sed est hæreticus in vtroq;. Est autem adnotanda hæc ratio. S. Tho.

Expositio articuli.

Thomæ: videlicet, quia hoc sacramētum est sacrificiū, debet sacerdos ipsum consummare. Ratio nanq; sacramenti in sola cōsecratione consistit, vt dictum est: sed tamen quia ratio sacrificij consistit in repræsentatione passionis Christi, fit vt dum à sacerdote sumitur, tūc quasi Christus immolet, morsq; eius & sepultura designetur. ¶ Arguit autem Lutherus apud Iodocum. 2. lib. de officio missę ca. 15. Natura sacrificij est, si sit perfectū holocaustum, vt totum Deo relinquatur, atque adeò igne concremetur, vt Leuiti. 1. legitur: si autē victima tunc pars deo relinquebatur igne cremata, partē verò sumebat sacerdos, sacerdotes autem, inquit, nostri totum absumunt, & deo nihil relinquūt. Perspice hominis blasphemiam: quasi hoc sacramētum, vt Deo relinqueretur, deberet igne cremari. Illę enim erant figurarum ceremoniæ: in euāgelica verò veritate id potissimum Deo datur, quod sacerdotes eius nomine cōsumunt: sic enim sacrificiū agni Iudæi sumebant & panes ꝓpositionis Deo oblatos. Et sacerdotes ea, quæ priùs erant scrificia in cibum suū vertebant, vt Exodi. 12. Nume. 23. & Leuiti. 24. legitur. De hac autem sacrificij ratione quæstio. proxima. artic. 1. latiùs.

Lutheri argumen.

Lutherus.

Primum argumentum.

¶ Solutum ergo restat primum argumentū S. Thom. cur scilicet in alijs consecrationib⁹ consecrans non vtitur materia consecrata, vt episcopus dum Chrisma consecrat, nō delinitur: nempe, quia illa consecratio non est sacrificium, sicut consecratio eucharistiæ.

Secundū argumentum.

¶ Secundò arguitur. In alijs sacramentis minister non sibi ipsi sacramentum præbet: nemo enim se ipsum aut baptizare potest, aut confirmare: ergo neque sacramentum sumere. Negatur consequentia: quia reliqua sacramenta perficiuntur in ipso vsu & applicatione materię, & ideo quia nullus esse potest & agens, & patiens, nullus se potest baptizare, sicut nullus se potest consecrare: in consecratione nanque perficitur sacramentum, vsus autem est quid consequens, & ideo potest sacerdos sacramento vti, quod consecrauit.

Tertium argumentum.

¶ Tertiò arguitur. Contingit quandoq; vt suprà dictum est, corpus Christi in altari sub specie carnis, & sanguinem sub specie sanguinis apparere, quæ vt suprà diximus, cibo & potui apta nō sunt: ob hoc eñ sub specie panis & vini traduntur ne sint horrori sumentibus: ergo tunc sacerdos sumere non debet. Respondetur, eo, quod infertur, cōcesso, iuxta verbum Hieronymi super Leuit. dicentis. De hac quidem hostia, quæ in Christi communicatiōe mirabiliter fit, edere licet: de alia verò quā Christus in ara crucis obtulit, secūdùm se nemini edere licet. Nec propter hoc sacerdos trāsgressor efficitur: quia ea quæ mirabiliter fiunt, legibus non subduntur. Consulendum tamen esset tunc sacerdoti, vt iteratò corpus & sanguinem consecraret & sumeret. Atq; idem dicendum si post cōsecratiōnē deprehenderet venenum sibi propinatum in calice. Sed notá verbum, consulendū, quo insinuatur, non esse præceptum vt illo casu, vt ait Caietanus, consecratio iteretur, et sumptio: nam miraculum absoluit hominē à præcepto, sed tamen melius est vt iteretur. In casu autem veneni fortasse esset necessarium. Sed de hoc iterum. q. proxima.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm malus sacerdos eucharistiam consecrare posit.

Post sacerdotes in genere quæritur de illis, qui morum idoneitate nō pollent, vtrùm mali: nempe, illi qui mortali crimine deturpantur, valeant eucharistiam conficere. Et respondetur hac conclusione. Sacerdotes, etiam si non sint iusti sed peccatores, possunt eucharistiam consecrare. Probatur primò authoritate Augustini in lib. de corpore Domini dicentis. Intra ecclesiam catholicam in mysterio corporis & sanguinis Domini nihil à bono maius nihil à malo minus perficitur sacerdote: quia non in merito consecrantis, sed in verbo perficitur creatoris & virtute spiritus sancti. 1. quest. 1. can. Intra catholicā. & de conse, distinct. 2. can. vtrū sub figura. Secundò probatur ratione. Sacerdos consecrat non virtute propria, sed tanquàm Dei minister in eius persona, malignitas verò non priuat ministrum Domini potestate, sanè qui bonos & malos habet ministros & seruos. Vnde Matth. 24. postquàm ait Christus. Quis putas est fidelis seruus & prudēs, &c. subdit. Si autē dixerit malus seruus ille in corde suo, &c. Et Apostolus. 1. Corinth. 4. postquàm dixerat, sic nos existimet homo, sicut ministros Christi, subnectit, Nihil mihi cōscius sum, sed neq; in hoc iustificatus sum. Esse ergo potest certum aliquē es-

Conclusio.

se ministrum absque eius probitatis certitudine. Quòd si quis obijciat, hoc Christi maiestati derogare, vt iniquis ministris vtatur: respondetur id potiùs eius excellētię congruere, cui sicut verò Deo seruiunt non solum bona, sed etiam mala quæ per ipsius prouidentiam in eius gloriam ordinantur.

Obiectio.

Expositio articuli.

¶Cōclusio hęc nemini est orthodoxorū ambigua: sed hęretici sunt, qui contrariū docēt vt VVitcleff apud VValdēsem tomo. 2. de sacrament. cap. 7. qui sic argutatur. Si spirit⁹ sanctus cum laico sanctißimo quem inhabitat, non concurrit ad consecrādum, à fortiori neq; cum pessimo sacerdote ī quo nō est spiritus sanctus. Est autem hæretica talis illatio, sicuti si quis sic colligeret. Non concurrit cum optimo Nathanaele, vt esset apostolus ergo neque ad id muneris concurrit cū pessimo Iuda: potestates enim diuinitus collatę non in bonum singularium personarum, sed in bonum commune totius ecclesiæ, nō sunt ex moribus ministrorum dependentes: aliàs cum hominū crimina occultißima sint vix vnquàm esse possemus certi an publici ministri ecclesiæ potestatem habeant, vt iuridica eorum acta & sacramenta solida sint & valida. Vnde semper in ecclesia confusio, & turbatio oborriretur: quā eiusmodi perturbatores moliuntur. Atqui ratio potißimùm in sacerdotibus viget: character enim, vt suo loco diximus, nō imprimitur ad modum habitus tanquàm virtus ad bene operandum, sed est mera potētia & indelebilis facultas ad operandum, siue bene siue malè. Et secundùm istos nūquàm essemus certi vtrùm verum sacramentū adoremus, an verò idololatremus. De hac autem re satis superq; dixim⁹ dist. 1. quæst. 5. ar. 5. & 6. vbi innumeris testimoniis Augustini & aliorū sanctorū aduersus Donatistas, quorum plurima dist. 4. de cōsecra. referuntur, stabilitam hanc veritatem ostendimus, quòd mali ministri, quātumuis hæretici, vera administrant sacramenta. Vbi & errorē Armachani repulimus, dicētis per qđ cunque mortale delictum quancunque publicam potestatem delinquentis deperire. Quapropter de eadem re nihil hic amplius.

Primum argumentum.

¶Primum argumentum. S. Thom. est autoritas Hieronymi super Sophoniam & refertur. 1. quæst. 1. cā. Sacerdotes, dicentis. Sacerdotes qui eucharistiæ seruiūt, & sanguinem Domini populis diuidunt, impiè agunt in lege Christi putātes eucharistiam precantis facere verba, non vitam, & necessariam esse solennem orationem, & non sacerdotis merita de quibus dicitur, Sacerdos in quacunq; fuerit macula, nō accedat offerre oblationes Domino. Respondetur, Hieronymum illic tantùm admonere, ꝙ indignè accedere ad sacramentum sit graue scelus contra illos, qui credebant se dignè posse eucharistiam cōsecrare eo tantùm merito, quòd sunt sacerdotes, quanuis sint nequā. Haud tamē negat esse verum sacramentum etiam dum in crimine consecrant.

Secūdum argumentum.

¶Secūdò arguitur. Damascen⁹ lib. 4. cap. 14. ait quòd panis & vinum per aduentū spiritus sancti supernaturaliter trāsit ī corpus & sanguinem Domini: Gelasius autem Papa (vt habetur. 1. q. 1. can. Sacrosancta) ait. Quomodo ad Domini mysterij consecrationem cælestis spiritus vocatus adueniet, si sacerdos qui eum adesse deprecatur criminosis plenus actionibus comprobetur? Respondetur mentem Damasceni nō esse nisi dissuadere sacerdoti ne in peccato ad sacramentum accedat, vt ex his eius præcedentibus verbis colligitur. Sacrosācta religio, quæ catholicam continet disciplinam, tantam sibi reuerentiam vendicat, vt ad eam quilibet nisi pura conscientia non audeat peruenire. Dicens igitur, Quomodo cælestis spiritus adueniet? solū intelligit ꝙ non adueniet merito sacerdotis, nihilomin⁹ adueniet virtute Christi, cui⁹ verba sacerdos ꝓfert.

Tertium argumentum.

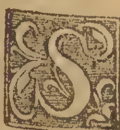
¶Tertiò arguitur. Hoc sacramētum sacerdotis benedictione consecratur: benedictio autem delictoris sacerdotis non est efficax ad cōsecrationem sacramēti, cùm Malachię. 2. scriptum sit. Maledicam benedictionibus vestris. Et Dionysius in epistola ad Demophilum. Perfectè, inquit, cecidit à sacerdotali ordine qui non est illuminatus, & audax quidem nimium mihi videtur talis sacerdos manum apponens & audet immundas infamias (non enim dicam orationes) super diuina symbola Christi formiter enunciare. Adde quòd cùm consecratio scelesti ministri scelus sit, & ad peccatum Deus non concurrat, apparet ad talem consecrationē non cōcurrere. Respōdetur quòd sicut eadem actio ī quantum fit ex praua intentione ministri, potest esse mala, & inquātū fit ex bona intētione Domini esse bona vt dum seruus iussu probi Domini praua intentione dat eleemsyonam, ita benedictio & consecratio praui sacerdotis in quantum indignè ab ipso fit, est peccatum & maledictio

ne

ne digna, atque adeò ea ratione non concurrit ad illam Deus, sed tamen inquantum profertur ex persona Christi est sancta & efficax ad quã ipse concurrit. Vnde signãter dicitur, Maledicam benedictionibus vestris (id est) qua ratione vestræ sunt.

AATICVLVS. VI.

Vtrùm missa mali sacerdotis minus ualeat: quàm missa sacerdotis boni.

SI iniquus sacerdos, vt iam modò dicebamus, sacrificando peccat, & nihilominus verè cõsecrat, meritò q̃ritur, vtrũ eius missa tãti sit valoris ac si dignè cõsecraret. Ad quod San. Tho. distinctione præmissa tribus conclusionibus respondet. In missa nanque duo est considerare: scilicet, & sacramentum, quod est principale, & orationes quæ illic pro viuis & mortuis funduntur. Est ergo prima conclusio. Quantum ad sacramentum non minus valet missa improbi sacerdotis, quàm probi: quoniam vt artic. proximo dicebam⁹ ab vtroque idem perficitur sacramentum. Oratio autem bifariam potest considerari. Vno modo inquantum ex deuotione sacerdotis proficiscitur, & sic subnectitur secunda conclusio. Non est dubium quin missa boni sacerdotis magis sit fructuosa. Probatur, primò authoritate canonis. Ipsi sacerdotes. 1. quæstio. 1. vbi habetur, quod quantò sacerdotes fuerint digniores, tãtò faciliùs in necessitatibus, pro quibus clamant, exaudiũtur. Imò verò ex orationibus sacerdotis, qui est in peccato, nullus fructus sacramento accrescit apud Deum, quoniam nullius sunt meriti apud ipsum. Sed alio modo eiusmodi orationes considerantur, vt à sacerdote in persona totius ecclesię, cuius ministerium agit, proferuntur. Quod quidem ministeriũ etiam in iniustis permanet: vt de ministerio Christi proximè dicebamus. Et tunc adhibetur tertia conclusio. Non solùm hac ratione oratio iniusti sacerdotis in missa fructuosa est, verùm & omnes eius orationes, quas per sonam ecclesiæ gerens in officijs ecclesiasticis soluit, tametsi priuatæ eius orationes nullius sint fructus apud deũ, secundũ illud Prouerb. 28. Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.

1. Cõclusio. — 2. Cõclusio. — 3. Cõclusio. — Expositio articuli.

¶Quæstio præsens celebris est, in qua multi multa extra propriam lineam commiscent. Primùm quæstionẽ illam, vtrùm missa oblata pro pluribus tantùm singulis prosit quantùm oblata pro vno. Sed hæc nihil ad præsentem locum attinet. Dicturi eñ de illa sumus, quæstio. sequenti artic. 1. Nũc ergo nõ cõparatur missa respectu eorum pro quib⁹ offertur, sed respectu sacerdotum offerentiũ, cæteris paribus, vtrùm ex malitia sacerdotis minuatur valor sacrificij siue pro vno, siue ꝓ pluribus offeratur. Et S. Thom. non videtur ad formã quæstionis respondisse: haud enim cõclusit simpliciter & absolutè, vtrùm omnibus consideratis missa mali sacerdotis minùs valeat, quàm missa boni. Nihilominus intendit cõcludere simpliciter partẽ affirmatiuã. ¶Pro cuius intellectu notandũ est primò, ꝙ nomine mali sacerdotis intelligimus eũ qui est in peccato mortali: nam peccata venialia non obstant gratiæ & functioni sacramentali. Secundò notandum, hoc sacramentum considerandum esse, & qua ratione est sacramentum, & qua est sacrificiũ. Qua enim est sacramentũ, effectus eius & fructus est gratia: quę suscipienti confertur. De qua in præsentiarũ nullus habetur sermo: satis enim suprà distinct. 11. quæst. 2. de eo dictum est. Sed quatenus est sacrificiũ, effectus eius est triplex: scilicet, per modum meriti, per modũ satisfactiõis, & per modũ impetrationis, quos latiùs quæstione proxima articul. 1. sumus explicaturi. Vbi & de offerentibus habendus est sermo. Congruentiùs enim duximus, omnia quæ ad rationem sacrificij pertinent, simul illic tractare, vt vicaria se luce dilucident, q̃ mẽbratim ea discerpere. Et ideo si quæ hîc desiderentur: illic patebunt. ¶Satis ergo erit nudã literã S. Tho. exponere. Ait eñ primùm, quòd in missa est duo considerare: scilicet, & sacramẽtum, quod est principale, & præterea orationes. Sed rogas, quodnam istorum sit sacrificium, vtrùm solũ sacramentum, an etiam orationes? Nam si solùm sacramentũ, dum consecratur, est sacrificium, consequitur, vt simpliciter sit tanti valoris missa mali sacerdotis, quàm boni. Et tũc sensus primæ conclusionis esset, quòd missa mali sacerdotis non minoris est valoris: quia tam verè consecrat ratione characteris, quàm bonus. Sed re vera sensus hic non potest stare: nam tunc missa illius nequam sacerdotis, etiam in quantum sacrificium, esset tanti valoris, quãti missa boni, quod Sanct⁹ Thom. negare videtur

Dubitatio.

detur. Sensus ergo eius non est iste, quòd sola cõsecratio sacramẽti censeatur sacrificiũ: nam sacrificiũ, vt diximus, dicit oblationem & immolationem, atque adeò, vt quæstio. sequenti cõmõstrabimus, non consistit in sola cõsecratione. Quare Sanct. Thomas consultò dixit sacramentum in missa esse principale, quasi non sit totum sacrificium, sed præcipuum in sacrificio, ceu eius substantia. Imò verò ad sacrificium non solùm concurrunt illa, quæ sunt de eius essentia, vt oblatio & sumptio: verùm & preces, & orationes, q̃bus ecclesia instituit sacrificium offerri, quasque sacerdos nomine eius fundit, licèt de iure positiuo.

Argumẽtũ. ¶ At nihilominus stat semper argumẽtũ, quòd missa mali sacerdotis, etiã quatenus est sacrificium, æquiualeat missæ boni. Cuius contrarium videtur San. Thom. insinuare, vt patet ex argumẽto, quod affert ex 1. quæst. 1. vbi habetur, quòd digniores faciliùs exaudiũtur. Consequentia verò probatur, quoniã nomine sacrificij intelligitur primò sacramentum, quod idem est prorsus boni & mali, mox preces. Precum autem illæ, quas sacerdos tanquàm persona priuata accumulat, per accidẽs se habent ad sacrificiũ, atq; adeò inde nihil ei per se accrescit aut decrescit. Eo vel maximè quòd potest contingere, vt nullas adhibeat præter cõmunes ecclesiæ. Illæ autem, quas fundit nomine ecclesiæ, & potissimùm oblationes, eiusdem sunt valoris in bono & malo: quia non innitũtur merito ministri, sed ecclesiæ.

Caietanus. Caietanus hoc loco ob hanc rationẽ, concedit illatum consequens: nempe, simpliciter tanti valoris esse missam mali, quàm boni sacerdotis, quoniã vterque est minister ecclesiæ, arbitratuq; hanc esse sententiam D. Thomæ. Quare ait in tertia conclusione minùs dicere, quàm intẽdat. Ait enim, quòd oratio mali sacerdotis tanquam ministri ecclesię est fructuosa, sed intendit, quòd nõ est minùs fructuosa, quàm oratio boni sacerdotis. Et subtexit rationem quòd ministerium in persona ecclesiæ non est minùs fructuosum, quàm in persona Christi: minister autem Christi seu bonus, seu malus, æquè sanctificat.

Scotus. Scotus verò in præsenti dist. quæst. 2. ad tertiũ principale cõtrarium tenet: nam meritum, inquit, ecclesiæ non est idea abstracta ab indiuiduis, sed meritũ applicatum per istum ministrũ. Quare ex illa parte nõ est tanti valoris. ¶ Veritatis tamen, nisi fallor, summa sic habet. Ad sacrificij valorem æstimandũ non est habenda ratio peregrinarum orationũ, si quas fortè sacerdos prçter ecclesiæ institutum adhibeat: quoniã accidentariæ sunt, & sæpe nullas adiungit, imò forsan cõsultius esset nullas passim multiplicare. Quare de illis nil, arbitror, Sãctum Thomam hic fuisse locutum. Quãuis si illas prudentes & serias interserat, suo non careãt merito, sicuti neque illæ, quas circũstans populus cordatè fundit. Tametsi neq; debeant illas coaceruare, quç attentionem audiendæ missæ perturbent. Preces itaq;, quarũ in valore missæ habenda est ratio, sunt illæ, quæ ex ecclesię institutione fiunt. Istęq; sunt, de quibus in prçsentiarum. D. Thomas distinguit, quç quidem dupliciter considerantur. Si enim spectentur quatenus sunt ecclesiæ, eiusdem valoris sunt in bono & in malo ministro: sicuti si vir bonus çqualẽ eleemosynã per seruum nequam & per bonum faceret, nihil enim malitia serui officit hero. Sed tñ quatenus eçdem preces considerantur, vt ex peculiari deuotione sacerdotis emanant, maioris valoris sunt in bono sacerdote, quàm in malo. Hoc autem sufficit, vt missa boni sacerdotis simpliciter & absolutè omnibus pensatis, melior sit, quàm mali. Atque hanc sententiam arbitror esse tum verã, tum etiam Sãct. Thomæ. Primùm, quia licèt meritũ, ecclesię sit in personis Christianç reipublicç, nihilominus applicatur per istum ministrum, quare applicatio, & oblatio sacrificij non est tanti valoris dum fit per prauum sacerdotem. Nam canon citatus, vbi habetur, quòd quantò sacerdotes fuerint digniores, tãtò faciliùs exaudiuntur, palàm loquitur de sacerdotibus quatenus sunt ministri ecclesiæ, aliàs nõ magis denotâret sacerdotes, quàm laicos. Et eleemosyna per malum seruum ministrata, licèt nihil de merito Domini deterat, nihilominus considerata in particulari nõ est Deo çquè grata. Et quòd hçc sit opinio, Sã. Thomç apparet primò, quia consultò non dixit oblationem & orationem mali sacerdotis, vt est minister ecclesię, comparatiuè esse tã fructuosam, quàm boni, sed absolutè, esse fructuosam.

¶ Item in solutionibus argumentorum planè fatetur missã boni ministri esse meliorẽ. Arguit enim primo loco, quòd videatur missa sacerdotis mali nõ minùs valere quàm boni, *Primum argumentum*

ni, propter illam authoritatē Gregorij in registro. Heu in quàm magnum laqueum incidunt, qui diuina, & occulta mysteria plus ab alijs sanctificata posse fieri credũt: cum vnus idemq; spiritus sanctus ea mysteria occultè atque inuisibiliter, operando sanctificet. Quam quidem authoritatem D. Thomas intelligendam censet de sanctitate sacramenti: nam ministri sacramētorũ, vt suprà dictum est, etiam si sint heretici, verè sacramēta perficiunt, quare malus tā verè consecrat quàm bonus: ergo à cōtrario sensu intelligit quòd ratio sacrificij, quę consistit in oblatione, secùs habet. ¶Id quod in secundo argumento amplius declarat: sicut enim, inquit, baptismus traditur à ministro in virtute Christi, q baptizat: ita & hoc sacramentũ in persona Christi, cuius noīe cōsecratur, sed nō melior baptismus datur à meliore ministro, vt suprà dictum est: ergo neque melior missa est, quę celebratur à meliori sacerdote. Et respondet quòd in sacramento baptismi non fiunt solēnes orationes pro omnibus fidelibus sicut in missa, & ideo non est simile: sed erit simile quantum ad sacramentum. Cum ergo hîc loquatur de orationibus, & oblationibus sacerdotis, quatenus est minister, postquàm illum confert cum ministro baptismi, fit vt illa ratione intelligat missam melioris sacerdotis esse meliorem. ¶Et ad maiorem explicationem arguit tertio loco. Sicut merita sacerdotum differunt per bonum, & melius, ita & per bonum & malum: si ergo missa melioris sacerdotis est melior, sequitur q missa mali est mala, quod est inconueniens: quia malitia ministrorũ nō potest redundare in Christi mysteria. Respondet cōcesso semper missam melioris sacerdotis esse meliorē: sed negat consequentiā, q missa mali sit mala: nā per virtutem spiritus sancti, cuius charitatis vinculo Christi membra copulātur, fieri potest, vt priuatum bonum vnius redundet in bonum alterius, malum autem vnius nunquam in alterum, nisi per eius proprium cōsensum, redundat. Et ideo missa mali sacerdotis virtute & merito ecclesię semper est bona. ¶Sit ergo articuli resolutio, quòd cũ ex sacrificio missæ triplex percipiatur fructus, vnus per modum meri:, talem hostiam offerentis, hic in sacerdote, qui culpa mortali maculatur, nullus est prorsus quatenus oblatio ex ipsius deuotione procedit, quia extra gratiā nullũ est meritum. Sed quatenus illa oblatio est ecclesię, applicabitur illic Christi & ecclesię meritum. ¶Secundus effectus est satisfactio virtute operis, id est, hostię exhibitę, qui quidem, vt Sanct. Tho. questi. 79. articu. 5. nos docuit, crescit ex deuotione offerentis. Ex quo fit, vt ratione mali sacerdotis non crescat: quia sua deuotio nullius est valoris, sed quatenus per ipsum authoritate ecclesiæ sacrificium offertur, erit æqualis in omnibus malis sacerdotibus, ad modũ quo de gratia baptismi paruulorũ loquuti sum⁹. Augetur nihilominus in vnoquoque aliorũ offerentium, qui in gratia extiterint, qu ales sunt, (vt quæstio. proxima videbimus) circũstantes, atque omnes, qui in alimētum sacerdotis eleemosynarum subsidia conferunt. Pari modo tertius effectus impetrationis, qui per modum suffragij applicatur defunctis nihil virtute mali sacerdotis, quaten⁹ est priuata persona, valebit. Nihilominus quatenus oblatio fit authoritate & institutione ecclesiæ, suum obtinebit valorem. Atque idē dicendum de circunstantibus, aut eleemosynam offerentibus si sunt in peccato. ¶Sed quispiam forsan contra hanc decisionem sic insurget. Si valor missæ potissimùm ecclesię merito nititur, sequeretur etiam ex hac parte esse variabilem: nam vno tempore in ecclesia est amplior iustorum numerus, quàm in altero, & nonnunquàm personæ maioris sanctitatis. Gabriel super canonem lectione. 26. suum secutus Aliacum cōclusionem cōcedit. Cuius tamē veritatis nihil certi aut explorati habeo. Primùm enim apparet præfata ratio nō prorsus despicabilis. Sed tamen ab alterà parte apparet argumentum, quòd sacramentorum ministeria non fundātur in gratia personarum ecclesiæ, sed in passione Christi. Quare licèt per impossibile nulla esset in tota ecclesia persona Deo grata, nihilominus sacrificium, suum haberet valorē. Itē quia ecclesia per habitus personarum nihil ad sacrificium attendentium, sed dormientium vel alijs vacantium rebus, non offert sacrificium, sed solùm per actum sacerdotis & circunstantium & eleemosynas ministrantium: ergo ex aliorum dignitate nulla fieri videtur ecclesiæ accessio.

Secundũ argumentum. | Tertium argumentum. | Resolutio ar. | Effectus. 2. | Effectus. 3. | Obiectio. | Sentētia authoris.

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm hæretici, schismatici, & excommunicati possint consecrare.

INTER iniquos ministros quidā sunt simpliciter peccatores, quos dictū est cōsecrare posse: sed alij sunt ab ecclesia pręcisi, de quibus maius est dubiū. Quare nō defuerūt, qui dicerēt hæreticos, schismaticos & excōmunicatos: quia sunt extra ecclesiā, non posse perficere hoc sacramentū. Quibus Magister Sententiarū distinctione pręsenti subscribere visus est. Sed diuus Thomas præmissis quibusdam distinctionibus, quatuor respondet cōclusionibus. Possumus enim loqui & de receptiōe potestatis sacerdotalis, & de eius vsu.

Prima conclusio. ¶Est ergo prima cōclusio. Illi qui intra ecclesiam cōstituti & secundùm eius statuta ordinati sunt, postmodū verò per hęresim, schisma, vel excōmunicationem ab ipsa pręscindūtur, rectè quidem facultatem susceperunt sed non rectè ea vtuntur, eo quòd contra ecclesiæ iussum illam exercent.

Secunda cōclusio. ¶Secunda conclusio. Qui dum sunt ab ecclesia præcisi ordinem sacerdotij recipiunt, illi nec rectè potestatem habent, nec quandiu sunt præcisi rectè illa vtuntur: quia vtrunque est contra ecclesiæ ordinem, quæ præcisos ab ordinibus cohibet, tam suscipiendis, quàm exercendis.

Tertia conclusio. ¶Tertia conclusio. Vtrique veram habēt potestatem, vt siue sacramentum consecrare attentent, verè consecrent, siue ministrare, verè ministrent. Probatur autoritate Augustini libro secundo contra Parmenianum, vbi ait. Aliud est aliquid omnino non habere, aliud autem non rectè habere. Et similiter, est aliud non dare, & aliud non rectè dare. Et quòd hęretici eandem habeāt potestatem, illo documento illic monstrat, quòd cùm redeunt ad vnitatem ecclesiæ, non reordinantur, sed recipiuntur in suis ordinibus. Ad idem facit quod articulo. 5. ex eodem Augustino libro De corpore Domini, cano. intra catholicam ecclesiam. 1. quæstione. 1. citauimus, vbi in hunc modum legitur. Intra catholicam ecclesiā in mysterio corporis & sanguinis domini nihil à bono maius, nihil à malo minus perficitur sacerdote.

Quarta cōclusio. ¶Quarta cōclusio. Qui extra ecclesiam vel ordinatur, vel potestate ordinum vtitur, mortaliter peccat: quia non rectè secundum ecclesiæ ordinem id facit: quare neque fructum sacrificij percipere potest.

Expositio articuli ¶De his conclusionibus nullū est hic necesse adhibere verbum: quippe, quas distinctione. 1. quæstione. 5. articulo. 5. in tractatu de ministris in genere quàm plurimis autoritatibus Augustini atq; aliorum sanctorum ac perinde ecclesiæ sanctionibus satis monstrauimus esse constabilitas, quorum plurima de consecratio. distinctio. 4. referuntur, vt can. Romanus. can Si qui. & can. Si re vera, & quāplurimis aliis. Quapropter in hac parte opinio Magistri Sententiarum repudiatur.

Primum argumentum. ¶Primum argumentum colligit Sanc. Thomas ex Augustino dicente, extra ecclesiam catholicam non esse locum veri sacrificij, ca no. supra allegato. Intra catho. eccle. 1. q. 1. & ex sancto Leone Papa ibidem can. In ecclesia. vbi ait. Aliter (scilicet quàm in eccclesia, quæ corpus Christi est) nec rata sunt sacerdotia, neq; vera sacrificia. Et in concilio Laodicensi can. Non oportet, legitur, quòd non oportet hæreticorum benedictiones accipere: quoniam magis sunt maledictiones quā benedictiones. Et multa huiuscemodi alia adducit testimonia Petrus Lōbardus in eandem sententiam. Hæc autem & similia cuncta, inquit Sanct. Thomas intelligenda sunt quantum ad hoc, quòd extra ecclesiā nō rectè sacrificium offertur, quare nullum est illic spirituale sacrificium, quod sit verum veritate fructus: est autem verum veritate sacramenti, quemadmodum supra diximus, peccatorem sacramentaliter Christi corpus sumere, non autem spiritualiter.

Secundū argumentum. ¶Secundò arguitur. Innocentius (vt can. Arianos. eadem causa & quæstione legitur) ait. Arianos, cæterasque eiusmodi pestes detestamur: quia licèt eorum laicos conuersos ad Deum sub imagine pœnitentię suscipimus, tamen clerici eorum non videntur cum sacerdotij aut cuiuspiam ministri suscipiēdi dignitate esse, quibus solum baptisinum ratum esse permittimus: ergo hæretici sacerdotali dignitate non fungūtur, atque adeò consecrare nequeunt. Respondetur, illic pontificē non loqui de potestate quantum ad consecrandum hoc sacramētum, cæteraque perficiendum, sed de solo potestatis vsu, videlicet, quòd permittitur illis in extrema necessitate baptizare paruulos, vt tunc baptizando non peccent, se[d] nullatenus permittitur, vt consecrent, aut alia sacramenta ministrent.

Tertium argumentum. ¶Tertiò arguitur. Ille qui extra ecclesiam est

est nihil agere posse videtur in persona & potestate ecclesiæ, sacerdos autem non videtur nisi in tali potestate cõsecrare posse: quãdo quidẽ & ritu & forma ecclesiæ id facit: ergo & qui extra ecclesiam est minimè consecrat. Respõdetur, quòd sacerdos in precibus quidem, & orationibus proferendis in persona ecclesiæ loquitur, consecrationis verò formam non nisi in persona Christi pronũciat. Ob idque ab ecclesia precisus per characterem ordinis, qui est Christi potestas, verè cõsecrat: preces tamen eius nullius sunt virtutis, aut efficaciæ.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrùm sacerdos degradat⁹ possit hoc sacramentum conficere.

QVIA degradationis nomẽ ablationẽ sonare videt grad⁹ sacerdotij, de degradato singulariter quęrit, an possit cõsecrare. Ad qđ hac cõclusione respõdetur. Sacerdos degradatus potest hoc conficere sacramentum: ita vt si consecret, licèt peccatum mortale committat, consecratio tamen teneat. Probatur primò autoritate Augustini eodem. 2. libro cõtra Parmenianum, vbi ostendit apostatas à fide nõ carere baptismate, per hoc quòd per pœnitentiam redeuntibus baptismus non restituitur, quod signum est, illum nunquam amisisse: quamobrem cùm similiter dum degradati reconciliantur, non iterum ordinentur, signum est sacerdotij gradum non amisisse, atque adeò degradatum consecrare posse. Et ratio id ipsum elucidat. Potestas enim consecrãdi eucharistiam ad sacerdotalis characterem ordinis attinet: character verò quilibet, vt proprio loco dictum est, quia cum consecratione datur, indelebilis est, sicut omnes quaruncunque rerum consecrationes perpetuæ sunt, neq; amitti, neq; iterari possunt: ergo in degradato permanet character, atque adeò eius consecratio erit valida. Et cõfirmatur autoritate Augustini eodem lib. 2. citato contra Parmenianum, vbi ait, vtrunq; (scilicet baptismus & ordo) sacramẽtum est, & quadam consecratione vtrunque homini datur: illud. s. cùm baptizatur, istud cùm ordinatur: ideoq; non licet à catholicis vtrunq; iterari. Ex quo fit, vt character ordinis perinde atq; baptismi sit indelebilis.

Conclusio.

¶ Circa hos duos articulos dubium est non dissimulandum, quod ex solutione tertij argumenti articuli præcedentis ortum habet: videlicet, vtrùm sacrificiũ istorum, qui sunt ab ecclesia precisi, licèt nihil illis prosit, prosit tamen aliis pro quibus offertur. Apparet enim ex verbis Sancti Thomę colligi, vt nihil prorsus proficiat. Ait, inquàm, preces nomine ecclesiæ in missa fieri, & ideò in hæreticis & aliis præcisis nullius esse efficaciæ. Secundò id vehementiùs confirmatur: quia ecclesia non intendit per illos sacrificium offerre, quicquid sit de consecratione sacramẽti, quę fit in persona Christi. ergo qua ratione est sacrificium nullius valoris est. Tertiò. Qui sacrificium ab hæreticis offerri petunt, aut à degradatis & schismaticis, & qui eorum sacrificiis intersunt, peccant: ergo neque illis vllo modo est fructuosum. Quartò. Cùm Lutherani nostra irrideant sacrificia, ridiculum apparet fateri, quòd cùm pro nobis offerant quicquam prosit, præsertim illi, qui veritatem corporis & sanguinis in sacramento abnegãt. ¶ Certè res est dubia: nihilominus per has distinctiones respõdetur. Primùm. Certũ est ipsis precisis sacrificiũ, qa tunc peccãt nil prodesse. Secũdò. Notũ quoq; est eorũ preces quatenus ex eorum deuotione dimanãt, nullius esse efficaciæ: quia peccant offerendo. Tertiò. Et id manifestum est nullum eorum, qui scientes ab eis petunt sacrificium, aut sacrificio intersunt, vllum percipere fructum: quia etiam peccant. ¶ Dubiũ ergo huc deuoluitur. Si quis ignorãs hunc sacerdotem esse Lutheranum, bona fide det ei eleemosynam pro sacrificio cui etiam intersit, & hæreticus intendens facere, quod ecclesia catholica verè consecret, licèt non credat illic esse corpus & sanguinem, vtrùm prosit illi, pro quo offertur. Ad quod sub aliorum censura respõdens asseruerim illis prodesse: nã quicquid sit de precibus: consecratio tamen fit in persona Christi, atque adeò in persona ecclesiæ: quia cũ character sit indelebilis, quanuis possit ecclesia prohibere vsum, non tamen tollere potestatem, quin quicunq; sacerdotes eius intẽtione vtãtur, in eius potestate cõsecrẽt, sumãtq; sacramẽtum: & cũ in hoc sacrificij substãtia cõsistat, fit vt sacrificiũ natura sua prosit aliis pro quib⁹ offertur, si sint in

Expositio articuli

Responsio.

Dubium.

Sentẽtia autoris.

 gratia

gratia. Eadem ratione concederem, q etiam si hæreticus non requisitus, sed sua sponte sacrificet, intendendo quod facit ecclesia, offeratq; pro Papa pro rege, proq; aliis Dei amicis, proderit illis sacrificium: nam quòd requisitus, vel sua sponte faciat, naturam sacrificij non mutat. Et quòd hæc fuerit sentētia Sancti Thomæ, apparet ex arti. 6. vbi dixit, quòd missa mali sacerdotis absq; vlla distinctione precisi, vel nō precisi, est fructuosa. Et in solutione tertij dixit, quòd non est mala.

De precib⁹ mali sacerdotis.

¶De precibus tamē eius est maius dubium, eo quòd simpliciter in prædicta solutione in 7. artic. ait Sanctus Thomas, quòd orationes præcisi nullam habent efficaciā: vbi insinuat quòd illas non fundit quatenus, minister ecclesiæ, eo q est ab ipsa præcisus. Quare quod dixerat artic. 6. orationes sacerdotis peccatoris in missa, quatenus est minister ecclesiæ, esse fructuosas, non videtur præcisos comprehendere. Qui autem dicere vellet, quòd ecclesia præscindendo hereticos, degradatos & alios, non potest facere quin si sacrificent, eius vtantur potestate, etiam in fundendis precibus, quanuis peccent, glossare potest dictum Sancti Thomæ, quòd eorum preces nullius sunt efficaciæ, quatenus ex eorum deuotione promanant, secus quatenus eas in potestate ecclesiæ offerūt. Tametsi prior solutio gratiùs literæ S. Thomæ arrideat.

Primum argumentum.

¶Primum argumētum in præsenti articulo ducit Sanctus Thom. ex can. Quod quidam §. Opponitur. 1. quest. 1, cuius verba sunt. Suspenso, vel deposito sacerdote nulla ei relinquitur potestas sacrificandi, sed baptizandi, quæ etiam est in laicis, & hæreticis. Ad quod respondet, non esse dictum assertiuè, sed inquisitiuè, vt ex circūstantia literę haberi potest. Haud enim illa verba sunt Augustini, cui⁹ est Canō; sed Gratiani verbis Augustini opponētis. Ex quo colligitur error glossæ Ioannis super can. Accedens. dist. 50. asserentis clericum degradatum non retinere ordines, nec conficere sacramentum. Glossatores enim isti quoties in ius diuinum falcem mittunt, cruentantur.

Error glossæ.

Secundū argumentum.

¶Secūdo arguitur. Ille qui aliquid dat potest etiam auferre: sed episcopus dat presbytero potestatem consecrandi ordinando ipsum: ergo eandem ei degradando aufert. Respondetur, quòd episcopus illam potestatem non cōfert virtute propria, sed tanquam minister Dei, quam ideo tollere nequit: iuxta verbum Christi, Matthæ. 19. Quos Deus coniunxit, homo non separet: sicuti neq; qui baptizat, potest vnquam in baptizato characterem delere.

Tertium argumentum.

¶Tertiò arguitur. Sacerdos per degradationem, aut amittit potestatem consecrandi, aut solam executionem: nō solam executionē, quia cùm illam etiam excommunicatus amittat, nihil degradatio excommunicationi superadderet: ergo amittit ordinem & gradum. Respōdetur, quòd per excommunicationem, cùm sit medicinalis pœna, no priuatur sacerdos executione characteris quasi in perpetuum, sed in tempus correctionis gratia: degradatio verò quę propter enormia facinora, & potissimū propter incorrigibilitatē fit, est priuatio quędam executionis ordinū, quasi in perpetuū. Tametsi neq; omnino eis occludatur regressus, si dignam egērint pœnitentiam.

ARTICVLVS. IX.

Vtrùm liceat ab excommunicatis, vel hæreticis seu peccatoribus communionem recipere, & eorum missam audire.

POST eorū delictū, qui ī delicto missas celebrāt, sequit de aliis, qui cū illis in missa participāt, vt exploreret an etiā delinquant. Ad quòd Diuus Thom. duabus conclusionibus respondet. Prima est. Non licèt à præcisis cōmunionem accipere, aut eorū missam audire. Probatur, quia illi. s. hæretici vel chismatici, aut excōmunicati, vel etiam peccatores, quāuis habeant potestatem consecrandi eucharistiam, tamen non ea rectè vtuntur, sed, vt proximè dictum est, peccan vtentes: quicunq; autem communicat alicui in peccato, ipse particeps peccati efficitur. vnde in. 2. canonica Ioānes dicit, quòd qui dixerit ei, Aue (scilicet, hæretico) communicat operibus illius malignis: & ideò non licet à prædictis cōmunionem accipere, aut eorum missam audire. Hæc verò verba non intelligas, vt in superficie sonant tanquam assertam conclusionem, sed vt statim exponitur: nā cum in priori præmissa inter alios cōnumerauerit etiam peccatores non præcisos, si verbū prædictis, cōprehēsim oēs referret, falsa esset cōclusio: quia nō est peccatū sacramētū à peccatore suscipere, si non est excommunicatus. Imò collectio non est valida: nempe, ob id, q ipsi celo-

Prima conclusio.

celebrando peccent, peccatum esse eorum, vel missam audire, vel communionem accipere: quia hoc non est participare cum ipsis in crimine, quandiu ab ecclesia tolerãtur. Voluit tamen S.Thom. illud verbũ sic in genere præmittere, vt ius naturale insinuaret, & inde ad distinctionẽ descenderet. Differt enim, inquit, inter prædictos peccatores, quòd heretici, & schismatici, & degradati & excõmunicati per sentẽtiam ecclesiæ executione cõsecrandi priuati sunt, & ideo peccant qui sacramenta ab eis recipiunt, vel eorum missam audiunt. Perspice quemadmodum ratio conclusionis nõ est illa generalis, quòd quia ipsi peccant celebrando, peccatum sit eorum sacris interesse, sed hæc particularis, quòd dum per sentẽtiam ecclesiæ executione ordinum priuati sunt, simul inhibitum est alijs ne eorum missas audiant, aut communicationem accipiant. ¶ Secunda conclusio. A peccatoribus missam audire, vel communionem accipere, quandiu per sententiam ecclesiæ non sunt præcisi, licitum est: nam licèt sint suspẽsi quãtum ad se ex sententia diuina, & ideo celebrando peccent, tamen quo ad alios non sunt priuati sententia ecclesię. Cùm enim populi occultas sacerdotum maculas ignorent, non esset eis prouidè cõsultum, si cohiberentur iniquorum sacerdotum sacris communicare, quousq; ecclesia à suo gremio illos excluderet. Id enim significat sententia euangelica, quæ neminẽ habet tanquam ethnicum & publicanum quousq; ecclesiam nõ audierit. Vnde super illud. 1. Corint. 1. Cum huiusmodi neq; cibum sumere, ait glossa Augustini. Hoc dicẽdo noluit hominem ab homine iudicari ex arbitrio suspicionis, vel etiam extraordinario vsurpato iudicio, sed potiùs ex lege Dei, secundùm ordinem ecclesiæ, siue vltro confessum, siue accusatum & conuictum.

Secunda cõclusio.

Matth.6.

Expositio articuli

¶ Ad maiorem claritatem huius articuli adnotandum est, quòd euitare peccatores duplici tenemur iure: scilicet, naturali & positiuo. Naturali, scilicet, quadruplici de causa. Vno modo ne simus eorũ fautores: nã qui alienis peccatis fauet, cõsentire cum eis videtur, quod Pau. ad Rom. 1. condemnat dicens. Digni sunt morte, nõ solùm qui faciunt, sed qui facientibus cõsentiunt. Imò ratione quadam ad eorum peccata concurrit. Secundò in casu correctionis fraternæ, quãdo scilicet videmus, quòd separare nos ab eorum consortio prodesse posit, vt corriperentur, vt dũ à familiaritate cũ publico cõcubinario, qui aliâs meus erat amicus, me subtraho. Tertiò, ad euitandum scandalum: tenetur enim vir honestæ famæ, maximè si est persona publica, nomini suo & honori cõsulere, consortia rescindendo cum hominibus corruptæ vitæ. Ac quartò, quãdo peccatũ inserperet, & rempublicam inficeret: tunc enim non solùm sequestrare nos à criminosis tenemur, verùm & illos accusare. Et fortassè D. Thomas, hæc generalia iura naturæ insinuauit in illa generali assertione ante primam conclusionem: scilicet, quòd à prædictis: nẽpe ab omnibus peccatoribus, etiam non præcisis tenemur cauere communionem recipere, & missas audire. Attamẽ quia isti casus plurimùm sunt occulti, neq; facilè quis iudicare valet, est alia particularis prohibitio de iure positiuo, vt à sacrorum communione abstineamus cum præcisis, nihilominus ecclesia tollere non prætendit naturalia iura, quominùs quoties prædicti casus occurrerint, suum teneant obligandi vigorem. ¶ Veruntamen primam conclusionem sub illa generalitate, vt vniuersos excõmunicatos euitare teneamur, Diuus Tho. secundùm antiqua iura asseruit, quæ suo tempore in vsu erant: nam paulò pòst successit Constãtiense concilium, & Basiliense, in quibus pacandis timoratis conscientijs sic consultum est, vt excommunicatos vitare non teneamur, nisi sint, vel nominatim excõmunicati pro quocunq; crimine, vel notorij clericorum percussores. Cẽsentur tamen nominatim excõmunicati, qui de heresi, schismate, aut apostasia condemnati sunt, vt Lutherani, VVitcleffistæ &c. Itẽ illi, q vel nomine proprio, vel nomine dignitatis propter quãcunq; inobedientiam excommunicantur, vt si excommunicetur pretor, aut decanus Salmantinus. Quare publici excõmunicati ob alia crimina, vt incendiarij, nisi nominentur, non sunt vitandi. Et eadem ratione licèt excommunicentur participantes cum excommunicato, nisi nominentur, non sunt excommunicati excõmunicatione maiori. Sed hãc Constantiensem cõstitutionem suprà dist. 1. q.5. ar.6. latissimè exposuimus. Quòd autem ab hereticis nec cõmunionem recipere liceat nec eorũ missam audire, habetur. 24. q. 1. can. Si quis dederit. nisi in mortis articulo, vt ibidem ex Augustino adijcitur, can. Si quẽ fortè, Sententia verò Gregorij. 4. libro dialogorum

Excõmunicati uitandi iure naturæ quatuor de causis.

Excõicati uitandi iure positiuo.

Qui excõicati hodie sunt uitandi

rum, quam de eisdem cauendis hæreticis hîc citat Diuus Thomas, habetur eadem causa, 24. quæstio. 1. can. Cœpit. &. 1. quæst. 1. can. Superueniente. Cauebatur & iure antiquo nequis missam sacerdotis qui in publico erat cõcubinatu audiret, vt distinctione. 32. can. Nullus. habetur, quem hîc Diuus Thomas citat. Eo quòd nunc publici concubinarij excommunicati erant: illi scilicet, vt ait in solu. tertij Sanctus Thom. qui aut per sententiam publicã erant condemnati, aut conuicti, aut quos nulla tergiuersatio celare poterat. Non quòd non sint alia peccata fornicatione grauiora, sed tum quòd ad illam proniores sunt homines, tum quòd peculiari quadam fœditate sacramentorum ministrum commaculat. Iam verò bona causa rigor ille cessauit, quia iudicatum est, tum ipsis concubinarijs occasionem perfricandæ verecundiæ, tum & populo laqueum delinquendi inde offerri.

Primum argumentum. ¶ Primum argumentum Sancti Thomę est. Ait Augustinus contra Petilianum. Neque in homine malo aliquis Dei fugiat sacramenta: sed sacerdotes quantuncunq; sint ab ecclesia præcisi, verum cõficiunt sacramẽtum: ergo non debemus ab illis fugere. Respondetur, quòd fugiẽtes missas & communionem præcisorum, non fugimus Dei sacramenta, sed ministrorum sordes. Quare hostia consecrata ab hæretico adorãda est, & per alterius manus suscipienda. *Secundũ argumentum* ¶ Secundò arguitur. Verum Christi corpus signum est, vt suprà diximus, corporis mystici: sed sacerdos præcisus consecrat verum corpus: ergo illud à corpore mystico sumẽdum est, vt signatum signo respondeat. Respondetur, vnitatem corporis mystici fructum esse corporis veri percepti: qui verò indignè & contra ecclesiæ iussum, vel dant, vel recipiunt sacramentum, fructu eius & gratia priuantur: & ideo illis, qui sunt in vnitate ecclesiæ, non licet illud à pręcisis recipere.

ARTICVLVS. X.

Vtrùm liceat sacerdoti omnino à consecratione eucharistiæ cessare.

TAndem in calce quæstionis quęritur de sacerdotibus, qua obligatione ad munus consecrandi teneantur, vtrùm liceat eis nunquã in tota vita consecrare. Et respondet Diuus Thom. duabus conclusionibus. Prima. Nõ licet sacerdoti omnino, hoc est, per totam vitam à celebratione cessare, etiam si nulla ei cura parœcialis ecclesiæ aut alius obligationis cura incumbat. *Prima conclusio.* Hanc asserit contra quosdam contrarium tenentes: videlicet, quòd sacerdos nunquam obligaretur celebrare nisi ratione curę, quam habet super fideles. Probatur primò, quia vnusquisque vti gratia sibi data tenetur cũm fuerit opportunum: secundũ illud. 2. Corint. 6. Hortamur ne in vacuũ gratiam Dei recipiatis: opportunitas autem sacrificium offerẽdi non solùm attenditur per comparationem ad fideles Christi, quibus oportet sacramenta ministrare, sed principaliter per comparationem ad Deum, cui sacrificium offertur. Quare seclusa etiam ratione priori, propter posteriorem tenetur celebrare. Vnde Ambrosius in quadã oratione, Graue, inquit, est, quòd ad mensam tuam mundo corde & manibus innocentibus non venimus: sed grauius est, si dum peccata metuimus, sacrificium non reddamus. ¶ Secunda cõclusio. *Secunda conclusio.* Videtur sacerdos, etiam si nullam habeat animarũ curam, teneri in præcipuis festis celebrare, & maximè in illis diebus, in quibus fideles communicare consueuerunt. Vnde. 2. Machabæorum. 4. aduersus quosdam sacerdotes legitur, quòd iam non circa altaris officia dediti erant, contempto templo & sacrificijs neglectis.

Expositio articuli. ¶ Quæstio præsens, vti huiusmodi aliæ, quæ vel ex euãgelica, vel ecclesiastica lege, vel more definiri clarè nequeũt, vix potest per certam sententiã terminari. De hac enim re nullum extat expressum præceptum, aut consuetudo, quæ sacerdotes, quibus nulla incumbit animarum cura, palàm cogat celebrare. Et condemnare rem aliquam ad peccatum mortale, vbi non extat pręceptum, nonnihil præ se fert temeritatis. Igitur etsi nemo sit q. neget esse peccatum saltem veniale, tam excellenti potestate conficiendi corpus & sanguinem Domini nũquam per totam vitam fungi: tamen de peccato mortali, omissa animarum cura, aut alia obligatione ratione stipendij, existimat Alexander Alensis, vt eius vtamur verbo. 4. par. q. 51. memb. 2. huiusmodi sacerdotes omni alia obligatione liberos, nisi à suis superiorib⁹ eis iniũgatur, nõ peccare, licèt per totã vitã nunquã celebrent. *Alexander Alensis.* Atq; idem in præsentiarũ Caietanus cẽset: nõ alia ratione, nisi quia non extat tale præceptum. *Caietanus.* At verò S. Tho. apertè videtur contrarium conse-

censere, scilicet, esse peccatum mortale: nam solùm propter peccatum veniale, de quo nemo dubitare poterat nũquam tam seriò mouisset quæstionem, definissetq; adeo ꝙ sacerdos tenetur, saltem in præcipuis festis, celebrare, atq; illis maximè, quibus populus cõmunicare consueuit, vbi cẽsura peccati mortalis insinuatur. Idemq; tenet Ricardus præsenti distinctione articu. 1. quæstio. 2. & Durandus & Paludanus quæstione itidem. 2. & Syluester verbo Missa. 1. §. 7. Atque alij Sũmistæ. Et re vera ratio Sancti Thomæ bene perpensa vrgere videtur. Dedit enim Christus potestatem consecrandi sacerdotibus vniuersis per characterem sacerdotalem, seclusa quacunq; iurisdictione & cura animarum vt in memoriam suæ passionis ea vterentur, dicens, Hoc facite in meam commemorationem, vbi non tantùm consilium, sed præceptum, vt suprà diximꝰ, designatur: ergo ipsa natura rei admonet, vt aliquando teneantur, id in eius honorem facere, ne gratiam Dei in vacuum recepisse videantur. Cui accedit & parabola euangelica talentorum Matth. 26. & Luc. 19. qua seruꝰ neq̃ insimulatur in sudario talentũ reposuisse & ob id quod nũquã illo vsus fuerat, iussus fuit mitti in tenebras exteriores. Itẽ qa vox populi vox Dei & naturæ est, & sacerdotes nunq̃ celebrantes pessimè apud totã rempublicã audiũt, graueq; scandalum dant, & in suspicionem veniunt aliquo teneri impedimento, quod obex sit gratiæ. Nam, vt postremam adhibeamus rationem, vix sacerdos, qui nullum habet impedimentum, cessare per totã vitam potest à sacrificio, qui non censeatur diuini sui ordinis & facultatis contemptor, dicẽte Ambrosio, Graue est, si dum peccata metuimus, etiã sacrificium non reddamus. Presertim cum facultas hæc celebrandi tam si tñ ecclesia sublimis, & quæ tam facili negotio & absq; vllo dispendio & cum maximo oblectamẽto & fructu vsui mandari potest. Certè vix mihi aliud persuaderi posset, quàm ꝙ sit sacerdoti peccatum mortale nũquam celebrare. ¶At verò cum sit affirmatiuum præceptum, designandum est tempus, quo obligat. Id ergo S. Tho. tãtũm declarat esse festa præcipua, Sed tamen subdens, maximè in illis, in quibus fideles communicare cõsueuerunt, videtur non obligare nisi in solo festo paschatis. Et certè dies illa omniũ est rei illi aptissima. Attamen hac ratione videtur præceptum nimium extenuasse, sanè cũ nihil sacerdotibus præ secularibus iniunxerit. Arbitror ergo, ꝙ non allusit ad solum nouum communicandi præceptum, sed ad priscorum morem quando populus in festo Natiuitatis, & paschatis, & Pentecostes communicabat. Concludendum ergo sub vehementi coniectura est, vt sacerdotes, secluso impedimento, tribus saltem hisce diebus teneantur consecrare, vel saltem aliis ter vel quater in anno: dolens enim pontifex cap. Dolẽtes. de celebra. missa. eos reprehendit sacerdotes, qui missarum solennia vix celebrant quater in anno. Quapropter qui aliquando celebrat, non cõgitur sub pœna peccati mortalis illis signanter paschalibus festis celebrare: satis enim habet præceptum ecclesiæ seruare de cõmunicãdo in paschate. Hæc autem de præcepti vinculo hactenus dicta sint. Nam sacerdotes non crebro celebrantes, suo non sunt nomine digni.

Caietanus. | *Quo tempore sacerdotes obligentur celebrare.* | *Resolutio.*

¶Primum argumentum S. Thomæ est. Ad officium sacerdotis non solum eucharistiam celebrare, verum & alia pertinet ministrare sacramenta: sacerdos autem non tenetur alia ministrare, nisi propter animarum curam: ergo neque consecrare. Negatur consequentia propter discrimẽ: quoniam alia sacramenta perficiuntur in vsu fidelium, quę ideo sacerdos, quem eorum cura non tãgit, administrare non tenetur, sicut neq; hoc ipsum alijs dare. Celebrare verò, consistit in consecratione eucharistię in qua sacrificium Deo offertur, ad quod sacerdos ex sui ordinis officio obligatur. ¶Secundo arguitur. Sunt aliqui sacerdotes peccati reatu, aut excommunicationis sententia irretiti, qui ideo celebrare non tenentur, alioqui perplexi essent, cum etiam celebrando peccent. Respondetur, ꝙ si sunt sententia ecclesiæ pręcisi, & per eos non stat quominus recõcilietur, cessando nõ peccãt: quia legitimo arcẽtur impedimento. Si verò solum peccatũ mortale eos cohibet, nõ excusantur, si nunquã celebrent. Neq; tñ sũnt perplexi: quoniam pœnitẽtiam agere possunt. ¶Tertiò arguitur. Sacerdotalis dignitas per subsequentem infirmitatem nõ perditur, vt est in can. Gelasij, Pręcepta. 55. distin. vbi ait. Pręcepta canonica sicut non patiuntur venire ad sacerdotium debiles corpore, ita siquis in eo fuerit constitutus, ac tunc fuerit sauciatus, amittere non potest quod tempore suę synceritatis accepit: contingit autem quandoq;

Primum argumentum. | *Secundũ argumentum.*

doq;, vt sacerdotes defectus aliquos incurrant, ex quibus à celebratione impediuntur, sicut est lepra, & morb⁹ caducus. &c. ergo illi non tenentur. Respondetur, ꝙ nulla ęgritudo, aut plaga sacerdotali ordini superueniēs eum tollit, sed executionem quandoq; inhibet consecrandi, vt si quis oculis, aut digitis, aut lingua priuetur. Intellige, nisi per dispensationem, per quam cæci cōsecrare possunt, quod, vt suprà dixi, ego vidi. Quādoq; item ꝓpter periculū, vt si quis cardiam seu morbum caducum, aut mentis alienationem patiatur. Quandoq; rursum propter abominationem, vt patet de leproso, qui publicè non potest consecrare: potest id tamen occultè, nisi lepra eo vsq; inualuerit, vt per membrorum corrosionem eum ineptum reddiderit.

QVAESTIO SECVNDA, De ritu huius sacramēti, & ratione qua est sacrificium.

S. Thom. 3. par. quæst. 83.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm in hoc sacramēto Christus immoletur.

POST ministrorum cōsideratione sequitur de ritu hui⁹ sacramenti. Et quia ritus ad modum sacrificandi attinet, & ratio sacrificij est immolatio Christi, quæritur primò, vtrū in hoc sacramēto Christus immoletur. Et respondetur duabus conclusionibus. Prima. Celebratio hui⁹ sacramēti dicitur immolatio Christi. Probatur primò autoritate Augustini in libro Sententiarum Prosperi, quæ refertur can. Semel immolatus, de consecra. dist. 2. vbi ait. Semel immolatus est in semetipso Christus, & tamen quotidie immolatur in sacramento. Deinde subiungitur ratio duplex. Prima. Imagines, vt ad Simplicium autor est idem August. earū rerum nominibus appellari solēt, quarum sunt imagines, sicut dū aulea depicta intuētes dicimus, Ecce Herculem, aut Ciceronem: celebratio *Prima conclusio.* autem huius sacramenti, vt supradictum est, imago quędam est passionem Christi reprę sentans, quæ fuit vera eius immolatio: ergo hoc sacramētum meritò immolatio Christi nuncupatur. Vnde super epistolam ad Hebræos Ambrosius, cuius autoritas refertur cā. In Christo. ead. dist. In Christo, inquit, semel oblata est hostia ad salutē sempiternam potens: quid ergo nos? nonne per singulos dies offerim⁹? scilicet ad recordationē mortis eius. Secunda ratio sumitur ex effectu sacramenti. Per hoc enim sacramētum participes efficimur fructus Dominicæ passionis: vnde in quadam dominicali oratione secreta dicitur: Quoties huius hostię commemoratio celebratur, opus nostræ redemptionis exercetur: exerceri autem opus illud est quodammodo Christum immolari. ¶ Secunda conclusio. Priori ratione etiam vetusta sacrificia dici poterant Christi immolationes, quasi eius mortis repræsentationes: vt videre est in occisis animalibus, potissimè in esu agni, & in sacrificio, quo Abraham charū filium immolare parabat. At verò secūdo modo huic sacramento proprium est, vt in eius celebratione Christus immoletur. Atq; adeò hoc lōgè magis propriè sacrificium est. *Secūda conclusio.*

¶ Hic ergo opportunus tandē locus est, quo peculiarem excellentiam hui⁹ sacramēti ab initio hucusq; crebrò insinuatam perpendamus: nempè, quo discutianus quemadmodū non modò, vti cętera, sacramētum fit, verùm & pariter sacrificiū. Et quo hæreticorum venesicam perfidiam primū omnium retundam⁹, VVitcleff, vt. 2. tomo đ sacr. c. 31. & 32. apud VValdēsem videre est, hanc cœpit veritatē inficiari, & labefactare. In eius verò ꝓfidiā su⁹ assecla Luther⁹ in libello illo blasphemo de abrogāda missa priuata subscribens, ait. ¶ Missę, quas sacrificia vocāt, summa sunt idololatria, & impietas. Imò missarū vsum nomine sacrificiorū & sacerdotū titulo tenere, est negare Christū. Similib⁹ nāq; scōmatib⁹ solet sanctā ecclesiā respergere. Contra eum de hac re Iodoc⁹ lib. 2. de officio missæ cap. 10. & infra, nō indoctè disserit. Stat ergo firma orthodoxaq; cōclusio, sacrosanctū eucharistiæ mysterium non tantū sacramentum existere, verū etiam sacrificium, idéq; si legitimam sacrificij rationem spectes, christicolis vnicum. ¶ Atqui inde primū aduersus hæreticos argumentum ducitur, vt supra de sacerdotibus arguebamus. Omnis republica *Expositio articuli.* *Lutherus.* *Conclusio catholica.* *Primum argumentum.*

blica, seu naturę legē, seu scriptā retrospicias, hisce tribus, sacrificiis. s. sacerdotibus & legibus, semper fundata fuit, sarta, & tecta. Nempe, vt Dei cuiuspiam notitia, seu veri, seu falsi (quos plurimos idololatrę cōfingebāt) proposita, illico propria sacrificia, tēpla & aras statuerent, propriosq; subinde sacerdotes & pontifices, qui sacris præsiderent, ac deinde leges conderēt, quibus eadem respublica salua cōsisteret. Fuit enim hoc natnrale lumen hominum mentibus semper innatum, vt per sacrificia protestaretur, Deum esse omnium rerum principium, à quo bona cuncta dimanāt, atq; adeò finem, quò sunt omnia referenda: iuxta illud. 1. Paralipome. 29. Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Huiusmodi ergo ritum non modò profanæ historię vbiq; memoriæ produnt, verùm & sacra pagina nobis tradit, vt de Abel, Noe, Abrahā, Isaac, & Iacob cōtestat̄. Quorum ideo patrum sacrificia ecclesia sanxit, vt in canone cōmemorarentur, eo quòd omnia fuerint sacrificij nostri prognostica. Mox & totum negocium scriptæ legis in sacrificiis & victimis immolādis versabatur: iuxta verbum Domini Exod. 5. ad Pharaonē. Dimitte populum meum, vt sacrificet mihi in deserto. Quare post nefandū vituli sacrificium, tria sacrificiorum genera illis instituit: nempe, holocaustum in reuerentiam & honorē diuinæ maiestatis. Deinde & placabilem victimam ad satisfaciēdum pro peccatis & cōplacandum Deum. Et tertiò hostiam pacificam, quæ in gratiarum actionem pro susceptis beneficijs offerebatur. Igitur cùm lex illa vmbratilis suis esset instructa sacrificiis, blasphema hęresis est, negare legem nostrā gratiæ & veritatis, quæ in summa religione, & Dei cultu versatur, proprio sacrificio exornari.

Triū veterū sacrificiorū genera.

Lutheranorum commētum.

Primum argumentum.

¶Sed acce commentum, quo Lutherani veritatem hanc recutere moliūtur. Aiunt, inquam, cunctis illis sacrificiorū vmbris vnicum Christi in cruce respondere. Idque testimonio Apostoli ad Hebrę. 10 (quod est hic primum argumētum S. Thomæ) adstruere pergunt. Ait enim illic Paulus, ꝙ cùm sacerdos vetus singulis annis intraret propitiatorium ad offerēdum pro peccatis, quia illa sacrificia ad veram expiationem non sufficiebant, Christus ingrediens in mundum ait patri illud Psalmi. 39. Hostiā & oblationem noluisti, corpus autem adaptasti mihi, (quo scilicet tibi legitimum sacrificium offerrem.) Et subdit Apostolus, ꝙ vnam pro peccatis obtulit hostiam: vna enim, inquit, oblatione cōsummauit in æternū sanctificatos. Igitur cū Christus, vt idem Apostolus ad Roma. 6. ait iam non moriatur, quòd enim mortuus est peccato, mortuus est semel, colligunt hæretici, nos qui profitemur Christū quotidie immolare, blasphemos esse in ipsum, quasi vna eius mors non satis pro cunctis peccatis fecerit, cùm dicat Ioannes in sua canonica, pro omnibus totius mundi satisfecisse. Ad hoc autem cauillum respōdentes, planè cōfitemur vnicū sacrificium Christi sufficiēs in redemptionem fuisse omnibus, qui eius mēbra efficiuntur. Quapropter quotidianum nostrum missę non est aliud ab illo distinctū, sed idem prorsus. Vnde Ambrosius loco supra citato can. In Christo de cōsecra. distin. 2. Vna est, inquit, hostia, (quā scilicet. Christus obtulit, & nos offerimus) & non multæ: quia semel oblatus est Christus. Hoc autem sacrificium exemplum est illius. Hactenus ille: iuxta verbum ipsius Christi. Hæc quotiescunq; feceritis, in mei memoriam facietis. Immolatur ergo hic Christus, vt dixit S. Tho. in prima ratione: quia est repręsentatio illius passionis.

Ambrosius

Secundū hæreticorū argumentum.

¶Exurgunt autem in nos hoc pacto hæretici. Sequeretur, inquiunt, quòd etiam dum festum natiuitatis celebramus, eadem ratione deberemus fateri, quòd tunc singulis annis nascitur Christ⁹, & dum festum feriamur resurrectionis, aut ascensionis, quòd eadem die quotannis resurgit, & ascēdit in cęlum: nam pariter illis festis illas cōmemoramus historias. Aperta tamen est argumēti versutia. Aliud enim est historiam aliquam psalmis, & hymnis cōmemorare, & festum in ei⁹ honorem colere, quod facimus in Christi solennitatibus: aliud verò re ipsa gesta personā Christi & eius passionē referre, quod in missa facimus. Sicut aliud est festū celebrare in memoriā Abrahę dū voluit filiū immolare, & aliud comœdiam illius agere, sicuti fit comœdia Plauti, aut Terentij: hoc enim pacto in missa sacerdos personam Christi indutus, eius passionem re ipsa refert. Accipe diuersa exēpla In die veneris sancta Hymnis, psalmis & ieiunio celebramus priori modo passionē Christi, vt ait Aug. de cōse. dist. 2. can. Semel Christus: sed in missa secūdo modo, vt illico subiūgit, cā. Semel immolatus. Sed rogas. Nūqd in baptismo quoq; rep̄sentamus passionē Christi? Respōdetur, repręsentare quidē, sed lōgè aliter

aliter.Est.n.illa repręsentatio,qa cõsepelimur cum illo per baptismum in morte,vt ait Paulus,dum per eiusdem gratiã sacramẽti extinguntur nostra peccata. Hic verò præter gratiam,quam suscipientes recipiunt, offerẽtes referunt quasi imaginem ipsius passionis.

Tertia obiectio.

¶At tertiò argumẽtantur.Postquàm Christus semel sufficiẽs sacrificium obtulit, quid nam rationis expostulabat, vt quotidie iteretur? Respondetur, primam rationem esse, ꝙ religio cuiuscunq; legis id exposcit, vt toto temporis curriculo,quo eadem religio durat,suos habeat sacerdotes,suumq́; perinde iuge sacrificium,quod quotidie frequentando Deum suum colat, cui eadem est dicata religio. Alioqui surda esset & sterilis,vt apud Lutheranos,nec sine lachrymis,conspicitur.

Lutherana religio.

Nam cùm tota eorũ religio non sit nisi concionari populo absque vlla psalmorum musica,sacrificiorumq́; oblatione,muti viuere videntur,ieiuni & surdi. Atq; in huiusce rei figuram in lege Mosayca præter paschalem agnũ, qui Exodi.12.semel in anno immolari iubebatur,præcipiebatur, vt singulis diebus duo agniculi immaculati quotidie offerrent in holocaustum sempiternum,vt Nume.28. refertur.

Figura vetꝰ.

Ratio adnotanda.

Secunda verò ratio eiusmodi quotidiani sacrificij est maximè adnotãda, ꝙ licèt sacrificio suo Christus in ara crucis quãtum ad sufficientiã pro vniuersis nostris delictis & criminibus satisfecerit, tamen quãtum ad efficaciam nulli,nisi taxatè secũdũ suam dispositionem, vel sacramentalem mensuram participatur.Et ideo sicut nobis opꝰ est postquàm ĩ gratiam Dei recepti sumus opera satisfactoria exhibere, quibus eandem passionem fœcũdiùs in dies participemus:ita, imò potissimè,hoc sacrificiũ nobis erat maximè operæpretium ad satisfaciendum.Atq; huc attinet secunda ratio S.Thomæ:videlicet, ꝙ per hoc sacramentũ participes efficimur passionis Christi.Nam etsi per gratiã baptismi & aliorum sacramẽtorum participes itidem eiusdem passionis efficiamur, tamẽ in eucharistia non solùm gratia, suscipiẽtes ratione sacramenti infunduntur,verũ offerentes per hoc mysterium qua ratione est sacrificium, oblatione ipsa & merẽtur & satisfaciunt.Itaq; sicut Christus in cruce & meruit & satisfecit nobis:ita & offerẽtes per hoc sacrificium quo ipsa applicatur passio, & merentur & satisfaciunt. At quia Lutherani huiusmodi nostras satisfactiões ab ecclesia relegare & proscribere contendunt, inde & in hoc sacrilegium collapsi sunt,vt missam negẽt esse sacrificium,

Melchisedec.

¶Accedit demũ & figura Melchisedec, secundùm cuius ordinem & Psalmista & Apostolus Christum aiũt fuisse sacerdotem:cùm enim sacrificium ille in pane & vino obtulerit,& Christus in cruce non nisi sub figura carnis & sanguinis sese tradiderit, restabat,vt sub speciebꝰ panis & vini se identidem offerẽdũ nobis relinqueret. ¶Postremò deniq; veritas hęc nostra cõfirmatur.Qui negãt hoc sacramẽtum altaris sacrificiũ esse Christianorũ, nullũ eis relinquunt propriũ, per qđ suam religionẽ more & vsu colant:nã oblationes panis & vini,carnium & ceræ nõ sunt propria nostra sacrificia: tũ ꝙ ante legẽ euangelicam etiam erãt inter gentes, tum ꝙ laici eadem offerentes nõ sunt sacerdotes. At verò Lutherani,vt nullos admittunt sacerdotes,ita neq; vllum peculiare sacrificium, præter opera virtutũ,quæ vniuersis mortalibus sunt communia, sed omnem religionem de medio sublatam contendunt.

Sanctorũ testimonia.

¶Testimonia autem sanctorum patrum superuacaneũ est percẽsere,adeò sunt multa eademq́; patẽtia. Satis est illud August.lib.10. de ciuitate Dei cap.20. vbi concludit dicens. Per hoc & sacerdos est ipse offerens, ipse & oblatio. Cuius rei sacramẽtum quotidianum esse voluit ecclesię sacrificium:cùm ipsius corporis ipse sit caput,& ipsius capitis ipse sit corpus,tam ipsa per ipsum,quàm ipse per ipsam suetus offerri. In cuius verba Innocentius tertius in concilio Lateranẽsi cap.Firmiter. de summa Trinit.& fide catho.subscribẽs, Vna,inquit, est vniuersalis ecclesia,extra quam nullus omnino saluatur, in qua idẽ ipse sacerdos est sacrificiũ Iesus Christus,cuius corpus & sanguis in sacramento altaris sub specie panis & vini veraciter continentur.

Cap. Firmiter.

Secundũ & tertium argum. S.Th.

¶Vnde vt ait S. Tho.in solutionibus secũdi & tertij argumẽti,sicut Christus in cruce immolatus est, in qua,vt ad Ephes.5. ait Apostolus, tradidit se metipsum oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis:ita quia sacramentum hoc imago passionis,est,altare locum habet crucis.Et sicuti(vt ait August.lib.4. De trinita.) in immolatione Christi idem est sacerdos & hostia:ita & ĩ altari sacerdos gerens personã Christi ipsius verba ad ipsius corpus consecrandum pronunciat.

Misterij altitudo.

¶Celsitudinem ergo mysterij mẽte attẽtissima contemplemur. Sacrificium est munus

illud, quod Deo de ijs rependimus, quæ de manu sua accepimus. Quod autē nobis summum beneficium cōtulit, ipsissimus fuit vnigenitus eius filius. Sic enim Deus dilexit mūdum, vt filium suum vnigenitum daret. Eundemq;, & qui nobis esset & in mundo legislator, & in cruce redemptor, & in sacramento pastus, & in cælo præmium. Igitur quia nos soluendo non eramus, nihil enim quod pro tam cumulatis beneficijs retribueremus, in nobis erat. (Quis enim prior, vt ait Paulus Romano. 11. id est, tanquam de suo dedit illi?) diuina fuit nobis ratione consultum, vt ipse idem redemptor se nobis in sacrificium relinqueret, vt nihil minus pro immensis illis beneficijs patri redderemus, quàm eundē ipsum, qui hæc omnia nobis factus est: videlicet, vt posset à nobis & in reuerentiam diuinæ maiestatis tanquàm holocaustum offerri: & ad nostra piacula expianda tanq̃ propitia victima immolari, atque adeò esset nobis pro gratiarum actione apud Deū hostia pacifica. Id quod Dauid in Psalmo præcantasse videtur, vbi ait. Quid retribuam Domino ꝑ omnibus quæ tribuit mihi: calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo.

Ioan. 3.

Discrimē sacramēti & sacrificij.

¶Quo ergo rem iam cū catholicis agamus, rationes sacramenti & sacrificij in hoc diuino mysterio sic dignoscūtur: quòd cū sacramentum sit sacræ rei signum, quam vel in se cōtinet vel vsu efficit, ratio huius sacramenti in consecratione perficitur, sacrificium autē est quod Deo offertur: quare ratio eius in oblatione consistit. Vnde dum in pyxide asseruatur, aut infirmo in domum defertur, sacramētum est, non sacrificium. Ex quo fit nec baptismum nec reliqua sacramenta vllatenus esse sacrificia: quia nō sunt hostiæ deo oblatæ. Quare hoc non qua ratione est sacramentum, sed qua est sacrificium tanta indumentorum, ornamentorum, precum & cęremoniarum, & cantionum, solennitate celebratur. ¶ Sed rogas. Nunquid in sola oblatione tota ratio sacrificij posita est? Respondetur. Non prosus, nam cùm id quod offertur sit corpus & sanguis, fit vt eorum consecratio, quæ vt offerantur fit, sic sit forma sacramenti, vt pariter ad sacrificium pertineat. Quare priùs fit oblatio materiæ consecrandæ, dum dicitur, Suscipe Domine sancte pater hanc oblationē, &c. Deinde supplices rogamus, vti accepta habeat & benedicat nostra sacrificia illibata. Et tandem post consecrationem memores passionis aliorumque beneficiorum offerimus hostiam puram, sanctam, &c. Quinuerò & sumptio corporis & sanguinis potissimùm ad sacrificiū attinet. Illic enim ratio immolationis perficitur: immolatio nanque idem est quod sacrificatio: nempe, animalis occisio, à mola, id est, farre, quo victima inspergebatur. Mors aūt Christi non repræsentatur in consecratione, imò cōsecratur, vt immoletur, dum consumit, nā illa est mortis & sepulturæ Christi effigies. Et in sumptione sanguinis adhibetur imago effusionis eius. ¶Quocirca si post consecrationem sacerdos sacramenta non sumeret, sacrificium relinqueretur truncum & imperfectum, neq; effectum sacrificij plenum haberet. Ob idq;, scilicet quia sumptio vtriusque formę ad essentiam sacrificij attinet, tātę fuit curæ ecclesiæ, vt nunquàm sacerdos consecraret, quin vtranq; sumeret. Non ergo sacramentū & sacrificium tanquàm contraria distinguntur, imò consecratio & vsus sacramenti, adhibita oblatione, rationem integrat sacrificij. Quapropter etiam populus, qui sacris assistens sanctam suscipit communionem per ipsam etiam sumptionē suo ordine & gradu sacrificat. ¶Et quemadmodum hoc eucharistiæ mysteriū quatenus sacramētum est, vt dist. 8. prædiximus, sua habet propria nomina, dicitur enim synaxis, hoc est, communio, & viaticum & eucharistia: sic & inquantum sacrificium, dicitur Missa, quam quidem vocem, sunt quibus placeat, esse latinam, vt dicatur quasi missio, vt cùm in fine diaconus ait, Ite, missa est, idem sit, quod, Ite missio est, sicut dimittitur concio dum sermo vel lectio finitur. Hæc autem significatio non videtur rei consona, imò quantum coniectura assequi possum verbum illud originem duxit ex primitiua ecclesia, quando catechumeni non recipiebātur ad sacra, sed in festis præcipuis admittebantur ad lectiones epistolę & euāgelij, & tunc ante offertorium iubebant exire, vt ait Diony. de eccles. hierar. ca. 3. canente diacono, Ite missa est, hoc est, sacra oblatio incipit, cui vobis interesse nō licet. Ait em̄ Isidorus in libr. de officijs, & Remigius in lib. de officijs missæ, vbi Isidorum citat, quòd missa dicta est ab emittendo, eo quòd ante consecrationem dicendum est à diacono post euangelium, si quis catechumenus est procedat foras. Atq; inde suspicor relictum esse, vt idem verbum dicatur

Immolari.

Nota.

Missa.

Dubiū bonū

catur in fine missæ, in præcipuis festis putà quibus canitur, Gloria, sed tamen in contrario sensu: scilicet, Missa perfecta est. Hugo libro. 2. de sacrament. par. 8. cap. 14. Missa, inquit, dicitur hostia & oblatio, quæ per sacerdotem qui inter Deum & populum mediator est, ad Deum transmittitur, quã opinionẽ art. sequẽti amplectitur. S. Th. Vtcũq; tamẽ sit, certum est missam idem esse quod sacrificij oblationem. Quod quidem nomen non immerito alij dicunt esse Hebraicũ. Nã vbi Hieronymus Deuter. 16. transtulit, oblationem spontaneam, Hebraicè legitur, missam, & alibi crebrò in Leuitic. Alijs verò ob id non apparet esse Hebræum, quòd effigiẽ magis habeat Latinam quàm Hebræam. At tamen causa huius est, quòd Hebraicus character, çamach. ratione puncti daghues, non potest aptius Latinè reddi quàm per geminum S. Vnde sicut pro cion sine puncto Latinè dicimus siõ, ita pro micça dicimus missa. Quicquid tamen sit nomen est, non modò inter sanctos patres creberrimum, verùm & in ecclesia celeberrimum, pro eo quod est sacrificij oblatio. Imò iam vsus obtinuit, vt omnes sacramenti solennitates nimirum lectiones epistolarũ & euãgeliorũ & orationes cõprehẽsim, significet, vt. c. missas totas, legitur & can. In sacramentorũ oblationib⁹ quæ inter missarum solennia Domino offeruntur, de consecra. dist. 2. & can. Iacobus, distin. 1. ¶Per hæc tandem ea quæ quæst. proxima ar. 6. & dist. 11. q. 2. ar. 5. indecisa reliquimus, facili negotio clarescunt. Hæc autem sunt tria: quorum primũ attinet ad effectus, & valorem sacrificij, secundũ ad offerẽtes, ac tertium ad eos pro quibus offertur. Effectus enim sacramenti quatenus sacramẽtum est, per solã eius sumptionẽ recipitur, qui quidẽ est gratia gratum faciens, qua vita spiritualis alitur & nutritur. Effectus autem quatenus est sacrificiũ pari modo est duplex, vt quatenus est sacramentum, scilicet virtute operis operãtis: nempe, deuotionis & orationis sacrificantis, & virtute operis (quod aiunt) operati, hoc est, virtute hostiæ, & victimæ quæ offertur, sicut in sacramento virtute sacramenti, quod suscipitur. Ille ergo secund⁹ effectus obtinetur per oblationem. consecrationem, & sumptionem, vt explicatum est: quoniam ex istis sacrificium integratur.

Tria dubia.

Duplex effectus sacrificij.

Offerẽtes i triplici gradu.

¶Offerentes autem sunt in triplici gradu. Primum est sacerdos, qui immediatè, hoc est per se tãquam publicus ecclesiæ minister sacramentũ consecrat, offert, & consumit, propriam Christi personam repræsentans. Generalissimè verò & mediatè, hoc est, per sacerdotem offert totus Christianus populus, qui quodammodo singulas missas offerunt, iuxta verbum Domini Exodi. 5. Dimitte populum meũ, vt sacrificet mihi in deserto. Et Leuitici. 23. & Numer. 28. populus ipse iubebatur sacrificia offerre, id tamẽ faciebat per manus sacerdotum, sicut modo Christianus populus, iuxta verbum citati canonis Alexandri. 1. q. 1. ipsi sacerdotes pro populo interpellant, & peccata populi comedunt. Particulariùs verò, sed tamen etiam quodammodo generaliter, offerunt, omnes, qui aliquem specialem actum circa hoc sacrificium exercent, vt circunstantes, quorum ideo generaliter fit in can. mentio, tametsi inter illos sint grad⁹: nã principaliùs & specialiùs ministri altaris offerũt, & chorus q̃ plebs. Itẽ illi, qui sacerdoti celebranti alimenta & subsidia ministrant. Quare in missa plebani curati totus populus parœciæ offert, & in missa episcopi tota diœcesis. Specialissimè tamen offerunt illi, qui peculiarem eleemosynam in hãc missam conferunt, vt pro se & suis offeratur. Illi autem pro quibus offertur, & non offerunt, sunt defuncti, atq; illæ personæ pro quibus, licèt nihil subsidij contulerint, nec sunt præsentes, tamen sacerdos sua spõte sacrificium offert. Defuncti verò cùm non sint ecclesiæ militantis, cui⁹ est hoc sacrificium, non offerunt, nisi largo modo illi, qui pecuniam pro missarum oblatione reliquerunt. Ex quo fit consequens vt multi sint & offerentes & simul pro quibus offertur, vt illi qui eleemosynam largiti sunt, & circunstantes. ¶Isti ergo omnes offerentes vnusquisq; in suo ordine dummodò in gratia sint, quando offerũt, (quod est apprimè animaduertẽdum) triplici modo & via valorem & fructum sacrificij consequũtur: scilicet, per modum meriti, per modum satisfactionis, & per modum impetrationis. Per modum, inquam meriti tã de congruo quàm de condigno. Merẽtur enim de congruo per hanc sanctam oblationem sospitatem & salutem corporis, & reliqua id genus subsidia & temporalia bona: nam & illic panem petimus quotidianum. Huiusmodi nanq; caduca bona sub merito de condigno non cadunt: nempe, vt certa & infallibili lege semper petentibus & merentibus concedãtur

Effectus sacramenti.

Meritum de congruo.

Meritum de condigno. cedantur, sed prout Deus expedire nouerit tanquam remedia salutis animæ. Merentur præterea de condigno augmentum gratiæ, non modò per deuotionẽ, & orationes quas illic fundunt, sed etiam virtute operis, scilicet ratiõe hostiæ: quam offerũt. Itaq; sicut offerens in gratia panẽ & nũmos sacerdoti, & alias largiens eleemosynas, de condigno meretur augmentum gratiæ: ita, imò multò locupletius offerẽdo corpus & sanguinẽ Christi. Ex quo fit, vt illic effectus meriti operantis cõmisceatur cũ effectu operis operati, id est, hostiæ quæ offertur. ¶Secundum effectum offerentes adipiscuntur per modũ satisfactionis. *Modus satisfactionis.* Per illam siquidem victimam satisfaciunt pro pœnis delictorum: quæ sibi quo ad culpam remissa sunt. Et hæc etiam satisfactio fit certa & infallibili lege, sicut in merito de condigno. Nam iste est proprius effectus operis operati, id est, hostiç oblatæ. ¶Tertiò assequuntur & alios effectus per modum impetrationis, & suffragij: *Modus impetrationis.* nempe, defunctis releuationẽ tormentorũ purgatorij, aut prorsus liberationem, quæ non fit ex rigore iustitiæ per modum meriti de condigno, sed per modum deprecationis, si Deus acceptauerit, & per modum applicationis sacrificij ad satisfaciendum pro ipsis, etiam si singularem eleemosynam nõ reliquerint. De quibus suffragijs infra. d.45. Perpende quantum detrimẽti patiantur, qui peccatorum labe sordẽt: omnibus enĩ huiusmodi fructibus vacui sũt. *Offerẽtis deuotio æstimatur.* ¶Ex his fit consequẽs omnes huiusmodi effectus secundùm quantitatem deuotionis offerentis esse plus minusue vberes. De satisfactione nanque supra. S. Thom. q.79. arti.5. asseruit secundùm quantitatem deuotionis offerentis esse magis æstimandam, quàm secũdùm quãtitatem rei oblatæ, quod illic expositum satis reliquimus. Multò ergo maiori ratione & augmeutum gratię eandem offerẽtis deuotionem insequitur. Et pariter impetratio, seu per modũ meriti de congruo, seu per modum suffragij in defunctorum subsidium, quo offerẽtes sanctiùs hostiam immolent & offerant, efficaciùs impetrabunt. ¶Secundò ex ijs consequitur, sacrificij valorem, *Valor sacrificij iniusti ministri.* quando sacerdos est in peccato, virtute suæ propriæ deuotionis nullum esse, vt quæstio. precedẽti art.6. dicebamus, verùm neq; virtute deuotionis cuiuscunq; peccatoris offerentis, siue offerat, quia interest sacrificio, siue quia eleemosynam confert. Imò verò crediderim, ꝙ licèt orationes & preces ecclesiæ oblatæ per malum sacerdotem, quatenus est ecclesiæ minister, fructuosæ sint in missa, vt illic docuit. S. Thom. preces tamẽ laici offerentis in peccato, nulla ratione fructum adferunt apud Deum, quoniam laici propriè nõ sunt ministri ecclesiæ tanquam ad hoc munus ordinati, & instituti, sed solus sacerdos per characterem. Quare virtute precis huiusmodi laicorũ, qui peccato cõtaminati sunt, neq; ipsis neq; verò alijs pro quibus ipsi offerunt, quicquã proderit, licèt ipsi satisfaciãt præcepto ecclesiæ audiendi missam, quod aliud est negotiũ. ¶Ad hæc operæpretium duximus, insignem illam quæstionem appẽdere, vtrùm missa pro pluribus oblata tantũ singulis prosit, ac si pro vno duntaxat offerretur. *De ualore missæ oblatæ pro plurib⁹* Nã etsi lib.9. de Iustitia & iure. q.2. art. 2. eam discusserim, nunc forsan per hæc, quę dicta sunt tum clariùs elucebit, tum & ad veritatem exactiùs collimabitur, & compendiosiùs absoluetur: sunt enim de hoc duę opiniones extremæ. Vna Scoti. quo lib.20. quæ respondet simpliciter negatiuè: scilicet, non tantũ valere, cui videtur Paludanus applaudere ĩ.4.d.45.q.2. & quodãmodo Syluester verb. Missa. 1.§.9. scilicet, ꝙ si generaliter offert pro pluribus non tantum valet singulis secùs si pro singulis singulariter. Et quidem ante Caietanum communi vsu tenebatur opinio Scoti. Caietanus verò supra. q.79. arti. 5. & explicati⁹ quolib. 1.q.18. partẽ sustinet affirmatiuam: scilicet, tantum valere singulis oblata pro pluribus, quantum vni oblata ꝓ eo solo. Prætermissa ergo ratione sacramenti, cuius effectus est gratia in suspiciente, de qua nihil ad præsens propositum. In ratione sacrificij considerãtur & oblatio victimæ, & subinde preces. Atqui in oblatione, consideratur & res ipsa oblata: nẽpe, victima quæ est corpus & sanguis, quę de se est infiniti valoris, & actio ipsa oblationis, consecrationis & sumptionis, quæ quidem cùm sit hominis non est pretij infiniti: sacrificium enim non dicit solùm rem oblatam, sed actionem offerentis. Quapropter non est idem omnino iudicium de oblatione, quàm Christus in cruce obtulit, & de nostra. In illa enim non solũ res oblata erat infiniti valoris, sed actio ipsa Christi, quia erat persona infinitè grata, & ideo sacrificiũ illud fuit simpliciter infinitũ, nostrũ verò non ita. Secundũ est discrimen, quoniam passio Christi fuit infinita solùm

quoad sufficientiã,vt doctores aiũt,sed quan tum ad efficaciã,non habet effectum,nisi taxatum in quolibet sacramento, quaten⁹ est eiusdem passionis instrumentum. Aut si applicetur per modum meriti secũdùm dispositionem hominis,quæ per speciale fit auxilium Dei.Quocirca hoc sacramentum vt ratione sacramenti certum gradum gratiæ ex opere exhibito cõfert suscipienti:ita & quatenus sacrificium,certum habet gradum satisfactionis in quocunq; offerente ex opere quod vocant operatum.

Argumenta partis negatiuæ.

¶Tunc ergo arguitur à parte negatiua, ꝙ non tantùm prosit singulis si pro pluribus offeratur,quàm si offerretur pro vno.Quò res finita in plures dispertitur, minor vniculibet contingit portio:cùm ergo sacrificio certus respondeat satisfactionis gradus,fit vt quò in piures ille dispertitur.minus habeat vnusquisq;.

Moderatio opinionis autoris.

Hoc argumento loco citato absolute hanc conclusionem contra Caiet.sustinuimus. Nũc verò re oculatiùs perpensa, videtur mihi nonnullo indigere moderamine. Arguitur enim cõtra.Si opinio hęc,vt iacet, simpliciter esset vera,sequeretur,vt quò plures offerunt, minus singulis obuenire,satisfactionis sacrificij,atq; adeò consultius esset sacrificio interesse, cui minor interest ministrorũ numer⁹, minorq; populus,quod est absurdũ. ¶Et ideo ad maiorem rei claritatẽ,notandum est, ꝙ etsi tam ratione sacrificij, quã ratione sacramenti certus taxatusq; effectus huic mysterio respondeat(quod certè verissimũ est, eo quod vtraque ratiõe est instrumentũ, quo passio Christi limitatò modo applicatur,& non est ipsa omnino passio,vt à Christo oblata)est tamẽ discrimẽ inter rationem sacramenti,& rationem sacrificij,quòd ratio sacramenti cõsistit in teceptione,quę reducitur ad genus passionis,ratio verò sacrificij in oblatione, quæ reducitur ad genus actionis.

Discrimẽ inter sacramẽtum & sacrificium.

Diximus enim ꝙ baptismus potiùs dicit passionem, quàm actionem.Vnde quia vnum sacramẽtum non percipitur nisi ab vno,nunquam confert nisi certum gradum gratiæ,licèt, ille, vt dictum est,ex maiori dispositione suscipiẽtis quodãmodo crescat. Sed tamen ex opere operato nõ multiplicatur effectus, nisi multiplicetur sacramẽtum. Dum enim eadem aspersione plures baptizantur: quia secundùm numerũ recipientium multiplicantur baptismata, fit vt singuli tantũdem recipiãt,quantũ si vnus baptizaretur. In oblatione verò eiusdem sacrificij per hoc ꝙ plures offerant,non multiplicatur sacrificium:nam vnicum est, quod vnus sacerdos & per eundem oẽs offerunt. Nihilominus quò plures sunt offerentes, eò valor ipsius crescit, vt loco citato ait Syluester,quem nos in lib.de iustitia & iure refutauimus propter similitudinẽ suam de baptismo,quæ non est valida: nam dum plures vna aspersiõe baptizantur, sacramenta multiplicantur.Nunc autem eatenus similitudinem approbamus,ꝙ sicut tunc propter plures suscipientes multiplicantur sacramenta: ita & in sacrificio quantò plures sunt offerẽtes,tantò maior est valor sacrificij: non quidem in singulis, sed in omnibus simul: quia vnusquisq; eandem offert hostiam.Quare in vnoquoq; crescit sacrificium secundũ deuotionem,vt S. Tho.quæ.79.nos docuit: non quidem secundùm proportionem ęqualem vt si deuotio vnius sit dupla ad deuotionem alterius, satisfactio itidẽ sit dupla: quoniam cùm res oblata non duplicetur, sed sit eadẽ, fructus non duplicabitur. Et cũctis deuotionibus paribus maiorem fructum suscipit sacerdos,ideo,ꝙ ille sit propriè minister ecclesiæ,nõ solùm propter vsum sacramenti.quia illud suscipit,verũ & ratione oblationis,imò minister altaris,& chorus cæteris paribus, ꝙ̃ populus, quia peculiariter altario seruiunt.

Prima cõclusio.

¶Igitur,vt ad quæstionem respõdeamus.In sacrificio considerantur illi qui offerunt,& illi pro quibus offertur.Sit ergo prima cõclusio.Numerus offerentium non minuit valorem sacrificij in singulis:nam vnusquisq; offerẽtium perinde hostiam offert ac si nullus alius offerret: & ideo nemo aliis obstat, vt propter alios alij suo munere frustrẽtur: crescit enim,vt diximus,tũc in oĩbus simul valor sacrificij.Imò verò quò plures cõcurrunt:sacrificiũ gratius est Deo & accepti⁹:nã cumulatæ preces faciliùs exaudiuntur, & ipsa consecratio celebrior est.

Responsio argumenti.

¶Et per hoc ad argumentum in contrarium respondetur. Concedimus enim,ꝙ sicut sacramento, ita & sacrificio suus respondet taxatus effectus:ille tamen integer cuilibet offerenti respondet, siue solus offerat, siue cũ aliis, veluti effectus sacramenti cuilibet suscipienti.

Duplex differentia.

¶Illi autem pro quibus offertur, sunt in duplici differentia nam alij sunt pro quibus ex ecclesię instituto generaliter offertur sacrificium: scilicet pro papa,pro rege,pro episcopo & pro circũstantibus,& pro parœcianis, qui decimas sol

Secunda cōclusio. soluunt. Et de istis subnectitur secunda eadē que simillima conclusio. Propter maiorē eorum numerū nemo vllo suo fructu: scilicet, satisfactionis & meriti defraudatur, quia generali instituto ecclesiæ singulis sacrificium applicatur vnicuiq; in suo ordine & gradu. Quare missa quæ offertur ī magna parœcia aut ab episcopo in magna diœcesi, non minùs singulis prodest, quā si parœcia aut diœcesis parua esset. ¶Alij verò sunt pro quibus specialissimè offertur: nā præter illam generalem applicationem ecclesiæ relicta est sacerdoti facultas, vt dū alio obligationis vinculo non tenetur: scilicet, animarum cura, liberè possit sacrificiū specialiter pro hoc aut illo offerre. Et de ista sola oblatione quæstio debet in dubium reuocari. De qua quidē Caietanus idem censet, quod de generali oblatione: scilicet, ꝙ pro quocunq; numero offeratur, tantūdem prosit singulis. Imò etsi pro infinitis, inquit, offerri posset, eundem valorē haberet in singulis. Syluester verò distinguit, ꝙ si oblatio fiat generatim non applicando intentionem ad hunc vel illum, sed ad omnes in genere, non tantùm prodest singulis. Si verò sigillatim pro singulis offeratur, tātū prodest vnicuiq; quātum si pro vno solo offerretur. *Scotus.* Sed Scotus ait neutro modo tātum prodesse singulis. Et hoc est, quod nos lib. de Iustitia & iure, licèt non tam explicatè dicere cogitabamus. *Sentētia authoris.* ¶Quare & id modo explicando dicimus, quòd si plures eleemosynam pro eodem sacrificio conferant, tunc quia specialem habent actū circa tale sacrificium, censentur offerentes: & hac ratione nemo propter aliorum societatem: suo fructu aut meriti aut satisfactiōis defraudatur. Si tamen considerentur quatenus ex intentione sacerdotis pro illis offertur, certè crediderim minus obuenire singulis, quā si pro vno offerretur. Et ratio est: quia generali intētione ecclesiæ non applicatur pro illis sacrificium sed solùm ex libera intentione sacerdotis: illi verò intentioni, quia est de essentia sacrificij, etiam ex opere operato respondet certus & texatus gradus satisfactionis: & ideo quātò in plures illum distribuat, tantò minus singulis obuenit. Et idem est si offerat pro aliis, qui eleemosynam non sunt largiti. Et confirmatur. Satisfactio, quæ deuotioni sacerdotis respondet, si inter plures ipse distribuat, minus singulis prouenit. Quod Caietanus cum cōmuni omnium opinione concedit, sed ait illum effectum nō deberi illis, qui eleemosynas offerūt. Pari ergo modo effectus oblationis, & precū quē liberè ipse vt minister ecclesiæ, pōt singularibus personis applicare, est certus, atq; adeò si diuidatur inter plures minus vnusquisq; recipit. Et cōfirmatur secundò. Si vnusquisq; eorū, qui præsentes sunt sacrificio, & ordine suo offerūt, pro aliis singularibus offerūt, minus sibi de satisfactione reseruat: imò si totū aliis applicāt, nil sibi relinquunt. Quod credo nemo negabit, licèt suū meritum sibi ipsi non pereat: ergo pari ratione sentiendum est de sacerdote offerēte pro ipsa parte effectus, quem præter ecclesiæ institutionē ipse liberè offerre potest. ¶Quocirca optimè in ordine nostro consultum est vt pro vna missa non recipiantur à pluribus eleemosynæ, ac si pro vno esset offerēda. *Statutū ordinis domini cani.* Primò quia eleemosynam largientes in sua opinione decipiuntur: quare deterrentur & ablienantur ab earum eleemosynarū largitione. Secundò quia si hoc quod diximus verū est in rei veritate defraudantur. Tertiò & potissimùm quoniam eleemosynæ non debēt suscipi pro valore sacrificij, sed in subsidium & alimentum sacerdotum. Ob idq; manifestaria fraus esset tātum eleemosynarum pro vno sacrificio corradere. Quapropter eadem ratione illic diximus, & nunc dicimus, ꝙ possit forsan sacerdos duas pitancias pro suo victu suscipere. Duas inquam, pitancias, vt ambę argēteum nummum, vel paululò plus nō excedant. Tametsi permissio hæc in alio iniquo vsu fundetur: nempe, ꝙ episcopi contra ius pauperrimos sacerdotes absq; vllo titulo sacris initiāt. Nulli enim ordinari deberēt nisi qui suis fructibꝰ viuere possent, & qui ecclesiis seruire sufficerent. Nā admittere ad sacerdotium illos qui non nisi mendicatis eleemosynis victitare possunt, nefas est. *Qui suo nequeūt victitare patrimonio non sunt ordinandi.* Quapropter qui hac spe mēdicitatis ecclesiā ingressi sunt, suam perferant paupertatem.

¶In calce demum articuli quæritur, vtrū sit præceptum diuinum audiēdi missam in diebus festis sub reatu mortali. *Præceptum audiēdi missam.* Nullum enim enim eiusmodi præceptū ī euāgelio legit. Cui accedit ꝙ audiendi alia sacramenta nullū extat præceptū, sed tantùm suscipiendi illi, cui incumbit. Nihilominus citra controuersiam respondetur, esse præceptum pontificium *Conclusio.* iure diuino fundatū obligās sub reatu mortali. Et qui huic veritati reclamauerit tanquā suspectus aduersus sancta mandata puniendus

dus est. Extat enim præceptum in concilio Agathensi, & admonitio in concilio Carthaginensi, quæ referuntur de consecra.d.1.can. Missas.& can. Qui die solenni. Quòd si obmurmures, illa concilia non esse nisi prouincialia, quæ vim nō habent perstringendi vniuersalem ecclesiam: accedit canon Apostolorum. Omnes fideles. ibidem relatus. At verò potissima hui⁹ veritatis rō est, ꝙ huiusmodi allegati canones, non habent formam noui præcepti, sed tanquam de re compertissima & à temporibus apostolorum constitutissima loquuntur, quod est testimonium, præceptum hoc nunquam in ecclesia fuisse ambiguum, sed more & vsu vbiq; cultum. Et quāuis nō sit in euangelio expressum, fundatur tñ in illo mandato diuino, Sabbata sanctifices. Sanctificatio.n. sabbati ad vacādum diuinis officiis ordinatur. qđ ecclesia de audiēda missa cōsultò interpretata est. ¶ Vnde ad aliud argumentum respondetur, disparē esse aliorum sacramentorū huiusq; rationē: nam hoc non tantùm sacramentum, verùm & sacrificium est. Qua vtique de causa annexum habet præceptum, vt audiatur à populo, qui suo ordine & gradu sacrificare tenetur. ¶ At quia prædictus canon Missas die Dominico (vbi omne festum subintelligitur) totas audiri iubet, hęsitabit quis forsan quomodo totæ intelligantur. Respondetur non intelligi mathematico more, vt nulla omittatur particula (parum enim pro nihilo reputatur) sed moraliter, vt ciuilitas habet humana. Quare si ab epistola rē sacrā audieris, satisfecisti. Admonet enim prædictus canō Apostolorum vt omnes Christi fideles in diebus solēnibus scripturas apostolorum & euangelia audiāt. Tametsi neq; tam exactè forsan monitū illud sit intelligendum. Euangelium autē non audire nō esset tutum. Pari modo in fine si post sumptionē sacramenti quis exiret, non esset trāsgresionis reus. Nam quod in dicto canone Agathensis concilij adijcitur, ꝙ si populus ante benedictionem sacerdotis egredi præsumpserit, publicè ab episcopo confundatur, nō est in vsu ecclesię, vt tanquàm pręceptū sub reatu mortali obseruetur. ¶ Neq; verò si quis partē vnius missę & reliquū alteri⁹ audierit, est cōdēnandus quādoquidē oīa audit necessaria. ¶ Sed cū dicim⁹ audire missam, intelligim⁹ præsentes esse: nā qui in magna ecclesia sacerdotem à lōgè spectat, licèt non audiat, præceptū implet. Veluti qui gręcam audiret missam, cuius nullum verbū intelligeret. ¶ Hinc colligitur attētionem, quæ sub præcepto necessaria est ad audiendā missam, non esse tantam, quanta in officio canonico persoluendo requiritur, sed sat est, ꝙ sit actus humanus. Quocirca quanuis indecentia sint colloquia inter audienda sacra, nō tamen propterea trāsgresio fit præcepti. Possent tamē voces & cachinni intantū prorūpere, vt per se essent peccatum irreuerentiæ & scandali. Quemadmodum si quis sinistro animo audiendi sacrū ecclesiam adeat, quanuis illud propositum peccatum per se sit, nihilominus si missam audiat, præceptum implet quantum ad substantiam præcepti: cauet enim peccatum omisionis audiēdi missam. ¶ Ex his colligitur alius dubij solutio, vtrùm q̃ & missam tenetur audire & horas canonicas soluere, posit simul vtriq; præcepto satisfacere? Syluester nāq; in verb. Missa 2.§.vl.negat. Caie. verò in opi. de valore orationis cōcedit. Et hāc opinionē arbitror verā nā si q̃ grecè audit missā, aut omnino surdus est, non tenetur esse attentus, vt verborū sensus percipiat, nō video cur tūc nō posit officiū diuinū persoluere. Quare & idē quicūq; poterit. Itē arguitur. Vel ille q̃ ī missā horas recitat vtriq; præcepto satisfacit, vel neutri, vel alteri tātùm: nō tertium, qa nulla est ratio cur vni potius q̃ alteri satisfaciat. Quòd si dicas neutri satisfacere, obuiat tibi argumētū. Quòd si postmodum horas tātùm solueret, censeretur vtriq; satisfecisse: ergo dum audiebat missam, præceptum audiendi implebat. Et pari ratione si postmodum sacrum audiret, censeretur impleuisse vtrūque: ergo dum missam audiebat, satisfaciebat præcepto horarum, atq; adeò ambobus. ¶ Quòd autē necessum sit missam proprij festi audire, nulla ratione fulcitur: nō enim præcipitur nisi missam audire, quod ad munus religionis sufficit. Tametsi reprehensione sacerdotes nō careant, qui nullam rationem festi habentes, satis esse putāt quocunq; festo vnāquamlibet aliam missam dicere. ¶ Vnus aūt scrupulus est, qui plurimos premit, vtrum scilicet, qui diploma habet pontificium, per quod sibi liceat tempore interdicti sacrū audire, teneatur illud diebus festis eodem tempore audire. Faciunt enim argumentum, ꝙ priuilegia conceduntur in fauorem, & non ad compulsionem: cùm ergo tempore interdicti nō habentes priuilegia non cogantur audire missam

Missa tota.

Audire missam.

Attentio in audiēda missa.

Dubitatio.

Non est necessaria missa proprij festi.

Aliud dubium.

Responsio. sam, fit vt neq; priuilegiati sint cogendi, alio qui suo priuilegio constringerentur. Hoc autem nō obstāte argumēto, credederim teneri: quoniam præceptū audiendæ missæ obligat omnes cōmodè potentes audire. Vnde ad fallaciam argumenti respondetur, ꝙ priuilegium de se non obligat, sed solùm facit hominē potentē audire, atq; adeo facit eū materiam precepti obligantis omnes potentes. Veluti siquis esset in carceribus, & prætor diebus festis potestatem illi faceret exeundi ad audiendum sacrum, profectò teneretur.

Qui excusetur ab hoc precepto. ¶Postremò deniq; ad sedādas timoratas cōscientia notandum est ab hoc præceptos, illos excusari, qui legitimo impedimento cohibentur, vt infirmi, & qui inimicitias gerit, si timet hostem sibi dari obuium, & vbi mos est virgines nobiles non prodire in publicū. Quāuis mos iste profectò non est laudabilis, maximè si id authoritatis causa & maiestatis fiat. Itē si vxor à marito ob zelotypiā prohibetur, quāuis ille quandoq; peccet, illa tamē parere tenetur. Si verò mulier timet, si exeat, ꝑcū ei⁹ aspectu impudicè commouendum, non ideo tenetur sua libertate priuatam, occlusam esse. Quanuis nonnunquam salubre esset charitatis consilium potius ab audiēdo sacro abstinere, quàm hominē in barathrum turpitudinis conijcere.

Famuli & ministri aliquando excusantur. ¶Illi aūt, qui seruiunt, si à suis heris missam audire ob aliqua negotia gerenda prohibeantur, excusantur. Non enim ideo tenentur heros relinquere. Ipsi tamē heri sibi videāt, iusta ne an illegitima causa illos impediant. At verò si seruus præsentisceret Dn̄m in contēptū vel odiū christianismi id facere, domū teneretur tūc mutare.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm conuenienter sit determinatum tempus celebrationis.

CVM tota quæstio præsens circa hoc mysterium versetur, nō quatenus sacramentum est, sed duntaxat qua ratione est sacrificium, animaduertendum est præter eius substantiam, quæ est hostia corporis & sanguinis, sex rerum genera esse ad id solenniter celebrandum necessaria.

Sex requisita ad solenē missæ celebrationem. Hæc sunt minister, deinde tempus & locus, quæ sunt duæ cuiusq; actus proximæ appendices qualitates, quas circūstantias vocant. Quartum ministri indumenta, quintum verba: sextum denīq; ceremonię aliæ.i. signationes & aliæ gesticulationes. Inter hęc autem solus minister est de iure diuino ac subinde de essentia: nēpe, sacerdos, sine quo, vt dictum est, fieri nequit consecratio, de quo satis dictum est. Nā de episcopo, & diacono, hypodiacono et minoribus ordinibus dicere ad tractatum sacramenti ordinis spectat. Cetera quinq; sunt de iure positiuo, atq; adeò nō ad essentiam, sed ad solennitatem sacrificij pertinentia. De secundo ergo: scilicet, de tempore nunc quæritur, vtrū sit cōuenienter institutū. Ad quod tribus conclusionibus respōdetur. Prima. Tēpus determinari oportuit celebratiōi huius sacramenti aptum. *Prima conclusio.* Probatur. Duo sunt quæ in celebratione huius mysterij per totā præsentem quæstionem præ oculis habere debemus. Primum repræsentatio Dominicæ passionis, vnde fructus eius emanat. Et secundū, heroicum virtutis religionisque officium, ꝑ quod eiusmodi fructus percipimus. Et ratione vtriusque condecuit tempus destinare, quo aptè fieret. ¶Secunda conclusio. Cōdecens fuit vt quotidie in ecclesia regulariter celebraretur. *Secūda conclusio.* Ait regulariter, propter emergentes casus, in quibus ratiōe interdicti à celebratione cessatur, vel vbi sacerdos ali non potest. Probatur ex secūda ratione sacrificij: quia fructu dominicæ pasionis quotidie indigemus propter quotidianos defectus. Vnde Dominus nos petere docet Lucæ. 11. panem nostrū quotidianū: quod exponēs August. in lib. de verbis Dn̄i, can. Non iste. de cōsec. d. 2. ait. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumas, quemadmodum Græci in Oriente facere consueuerunt? Accipe quotidie, quod quotidie tibi prodest. ¶Tertia cōclusio. *3. Cōclusio* Regulariter solēnis missa à tertia vsq; ad nonam est in ecclesia celebranda. Probatur ex prima ratione sacrificij, quia tempore illo celebrata fuit Christi pasio.

Expositio articuli. ¶Hęc quęstio de frequētatione sacramēti bipertita est: prius enim membrum est de frequentatione sumptionis, quę etiam ad laicos pertinet, de quo. d. prçce. q. 1. arti. 10. dixim⁹: alterum verò est de celebratione, vtrùm quotidie in ecclesia sit celebrandum, quod hîc disputatur. Vbi adnotandū ꝙ quatenus sacramentum est, satis erat illud toties consecrare quoties populo sumere esset necessariū. Sed qua parte est sacrificium, asserta est hic secūda cōclusio, ꝙ est quotidie celebrandum, eo ꝙ hoc sit nostræ religionis munus & cultus.

Quapropter hæretici negātes esse sacrificiū subinde negāt esse quotidie celebrādū. Hac hæresi infectus fuit VVitcleff. Cuius assecla Lutherus in blasphemo illo libello de abroganda missa priuata, quasi sua temeritate legē ponēs ecclesiæ ait, satis esse si singulis Dominicis diebus, & ijs solis vnica tantū eucharistia cōsecraretur, ad quā populus cōfluens cōmunicaret. Cōtra VVitcleff latissimè disserit VValden. tomo. 3. de sacra. tit. 4. Et contra Lutherū Clichtoueus ī Antiluthero lib. 2. de officio missæ. c. 8. & 9. Et quidem Lutherus duos perniciosos ritus intrudere in ecclesiā moliebatur. Vnum, vt non nisi vna eucharistia in hebdomada consecraretur: alterū, vt populus toties cōmunicare cogeretur. Prior quidē multis nominibus perniciosus est, primū contra religionē: nam cùm hoc sit sacrificium Christianorū propriū, māca esset nostra religio, nisi iuge haberet sacrificiū: iuge aūt non esset nisi quotidie sacerdos noīe publico ipsum cōsecraret, adorandumq; populo exhiberet, & in satisfactionē pro peccatis offerret. Diurnus. n. solaris circulus sicut adsustinendam vitā tēporalem quotidianā adfert necessitatē cibi, potus, & requiei somni: ita & quotidianā necessitatem religionis, vt sacrificium, in quo religio consistit, noīe publico quotidie celebretur. Adde: q̄ si tantùm plebanus sacerdos illud deberet cōsecrare, reliqui priuati sacerdotes & religiosi deberēt, per totā vitā sua esse functione orbati. Præterea sunt & frequētes parœciæ multò ampliores, quā vt possent oēs vna hora cōcurrere, & vnū sacramētum cōmodè oēs adorare. ¶ Dubiū autē est, vtrū sit obligatio sub reatu mortali quotidie celebrare, & quinam sint qui hoc vinculo obligentur. Primū responsionis mēbrum sit, q̄ parœci, qui curā habent animarū, sacrum facere tenentur quoties populus audire obligatur: nā iniqua esset cōditio eius, qui audire cogeretur, vbi nemo dicere perstringitur. Quod & in aliorū sacramentorū administratione eādem retinet veritatem. Tenentur enim parœci sacramenta administrare, quæ populus tenetur suscipere. Quare saltem diebus festis eadem obligatione perstringuntur, nisi legitimè fuerint impediti. In profestis verò diebus tenetur vnusquisq; pro ratione decimarum & stipendij vel quotidie, vel aliquando celebrare. De aliis autem liberis sacerdotibus, licèt non desint Canonistæ, qui putent teneri quotidie celebrare, vt Syluester verb. Missa. 1. §. 7. refert, nullo tamen vel apparenti fundamento nituntur, imò quęst. pręce. ar. 10. ostendimus non teneri nisi perrarò. De ecclesiis verò cathedralibus, & collegiatis, & religiosorum conuentibus subditur secundū responsionis mēbrū, nēpe q̄ episcopis & p̄latis incūbit cura sub reatu peccati mortalis faciēdi quotidie conuētualiter celebrari. Atq; hic est ligitimus sensus canonis Iteratur. de cons. dist. 2. Sed idem adnotant Canonistæ super cap. Cum creatura. de celebra. missa. vbi addūt, q̄ quilibet cōuēt⁹ quotidie tenetur celebrare duas missas, alteram de festo aut feria, atq; alterā pro defunctis. Id tamē ex capitulo illo nequaquam colligitur, sed solū damnatur negligentia celebrādi pro anniuersariis defunctorū. Quare semel in hebdomada celebrare pro defunctis satis est. Quinuerò assertio hæc quotidie celebrandi regulariter est intelligenda: nam tam exiguus esse potest cōuentus, vt licèt in aliquibus profestis sacrū non fiat, nō sit mortale. At verò in ciuitate, vel in oppido populoso, vbi multæ essent parœciæ, non satis esset in cathedrali seu collegiata quotidie celebrare, sed necesse est in basilicis etiā parœcialibus, ad quas populus cōfluere possit, sacrū facere. ¶ Quibus autem sit applicandus fruct⁹ sacrificij & satisfactio, alia est quęstio: nā vt ar. præcedenti diximus præter applicationem, quæ fit generaliter ab ecclesia, tenetur sacerdos pro suis parœcianis à quibus decimas, vel stipēdiū sumit, applicare. Quare tūc nō pōt sacrificiū aliis illud tribuere. Nihilomin⁹ tamē semper ei reseruatur aliqua fruct⁹ portio, quam potest, sicut cæteri offerentes, cui voluerit impertiri, quod etiā potest religiosus in suo cōuētu. Cæterū sacrificiū ipsū nō pōt nisi p̄latus cui voluerit applicare. De his aūt ac de oībus diuinis officiis lib. 10. de iust. & iu. q. 5. p totā copiosè à nobis dictū est. ¶ Primū argumētum. S. Tho. est. Hoc sacramentum est repræsentatiuū passionis, vt dictum est, cōmemoratio autē eiusdem passionis fit in ecclesia semel in anno: ait enim August. super Psal. 21. Quotiescunq; Pascha celebratur nūquid Christus occiditur? Nō, sed tamen anniuersaria recordatio repræsentat quod olim factū est, quasi videamus in cruce pēdentē Christū. Et refertur de cōs. d. 2. c. Semel Christ⁹. Respōdetur q̄ semel in anno cōmemoratur passio Christi scd̄m q̄ in ipso capite nr̄o fuit perfecta: & ideo illa cōmemoratio

VVitcleff & Luther⁹

VValdēsis. Clichtoue⁹.

Dubium.

Prima propositio.

Secūda propositio.

Quibus sit applicādū sacrificium.

Primum argumentum.

tio fit semel in anno. In sacramēto verò recolitur prout ei⁹ effectū & fructū fideles percipiūt, ob idq; cult⁹ ille fit quotidie, vt idē Augu. eadē. d. ait. c. Semel immolatus. ¶ Secūdò arguitur. Paßio Christi cōmemoratur in ecclesia sexta feria ante pascha, nō aūt in festo natalis: cùm ergo hoc sacramentum sit commemoratiuū Dominicæ paßionis, minimè cōgruere videtur, vt in die natalis ter celebretur cōsecratio, in parasceue verò omnino intermittatur. Respōdetur, ꝙ in veritatis præsentia figura cessat: hoc aūt sacramētum figura est Dñicę paßionis, ob idq; die illa, qua realiter gesta recolitur, nō cōgruit, vt in sacramento celebretur. Ne tamē ecclesia in ea die sit sine fructu paßionis per hoc sacramentū nobis exhibito, corpus Christi pridie consecratum illa die sumēdum reseruatur: nō aūt sanguis ratione periculi, ne vel acescat, vel effundatur. Preterea, quia sanguis, vt dictū est. imaginem dñicę paßionis expreßiùs refert. Quidā verò excogitarūt per immißionē particulæ consecratæ in calicē, vinū conuerti in sanguinem: est tamen error: quoniā illa conuersio fieri nequit, nisi per consecrationem calicis. ¶ Hic primum adnotato rationē custodiendi hostiā in die cœne in monumētis hanc esse vnicam, vt altera die sumatur, quādo consecrari non potest. Sed inde cœpit in opinionē venire, ꝙ custodia illa esset sepulchri effigies, cùm tamē Christus non expirauerit nisi sequēti die serò. Hinc secūdò colligito peccatum esse mortale in die parasceue cōsecrare, atq; adeò priuatim celebrare: nam esset cōtraire iustißimæ cęremoniæ ecclesię, quæ plurimū refert. In aliis verò duobus diebus: scilicet, cœnæ, & Sabbato sancto, licèt ritus etiā ecclesiasticus habeat, vt sola vna celebraretur missa, non tñ eius obseruatio tanti refert, quin priuatim, saltem ex facultate prę lati, præter missam solēnem poßit quispiam celebrare. ¶ In die tamen Natiuitatis solennitas triplicis natiuitatis Christi causa fuit, vt trina permitteretur celebratio: nam propter æternam natiuitatē ex patre, quæ nobis occulta est, in nocte canitur missa, cuius introitus est. Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Et propter spiritualē, qua vt legitur. 2. Petri. 1. Christus oritur tanquā Lucifer in cordibus nostris, canitur missa in aurora, cuius introitus est, Lux fulgebit hodie super nos. Ac demum propter temporalem visibileq; natiuitatem in carne adijcitur tertia missa clara luce, cuius introitus est, Puer natus est nobis. Tametsi secundū euangelia, quę predictis introitib⁹ cōtraponūtur, dicere è conuerso poßumus, ꝙ missa postrema designet natiuitatem æternā, quæ est in plena luce, iuxta illud psalmi. 109. in splēdoribus sanctorum ex vtero ante Luciferū genui te. Quæ quidē generatio canitur in euangelio: In principio erat verbum. Prima verò missa respondet natiuitati ex virgine in carne: quia in medio noctis natus est, in signum quòd ad tenebras infirmitatis nostrę descendebat. Atque hæc natiuitas refertur in euangelio eiusdem missę. De hac trina celebratione extat canon citatus. Nocte. de consecra. dist. 1. ¶ Addit denique S. Thomas, ꝙ etiam aliis diebus, quibus conueniūt plura Dei beneficia, vel recolenda, vel expetenda plures missæ celebrantur in die: scilicet, vna pro festo, atq; altera pro ieiunio, vel pro mortuis. Et quidem S. Thom. nō intelligit ab eodem sacerdote, sicut in die natiuitatis, sed solenniter à clero, vel conuentu. ¶ Vnde vtrùm idē sacerdos plures in eodē die poßit missas celebrare, tangit argumēto quinto, sic arguēs. In quadam dominicali oratione secreta dicitur, Concede nobis dñe quæsumus, hæc frequentare mysteria: sed maior erit frequentatio si pluribus horis sacerdos in die celebret: ergo illud est consilium. Et respondet ex decreto Alexandri papæ de conse. dist. 1. can. Sufficit. Vbi ait. Sufficit sacerdoti vnam missam in die vna celebrare, qa Christus semel passus est, & totum mūdum redemit: & valde fœlix est, qui vnam dignè celebrare potest. Quidam tamen pro defunctis vnam faciūt: alterā de die, si necesse sit. Qui verò pro pecunia, aut adulatiōibus seculariū vna die præsumūt plures celebrare missas, non æstimo euadere dānationem. Hæc papa. Atq de celebra. missa. c. Cōsuluisti. idē ait Inno. 3. ∫. ꝙ excepto die natiuitatis dñicæ (nisi causa neceßitatis suadeat) sufficit sacerdoti semel in die vnā missā solūmodò celebrare. ¶ Sed huius occasione summistæ, vt est videre apud Syluestrum verb. Missa. 1. §. 7. plurimos coaceruāt casus, quibus idem sacerdos poßit in die bis celebrare. Primus est in natali, vt dictū est. Secundus, ad sepeliēdum defunctū. Tertius ad communicandum infirmum, si nō est hostia in pyxide. Quartus propter peregrinos, propter nuptias, & propter ieiuniū, & si superuenit aliqua magna persona.

Secūdum argumentum.

Custodia hostiæ in die cœnæ in monumētis

Nota.

Triplex missa in natali Domini qd significet.

Casus, i quib⁹ licet bis in die celebrare.

Quintū argumentum.

Syluest.

Ac demum propter paupertatem parœciarum, quæ non possunt nisi duæ vnũ alere sacerdotem. ¶Paludan⁹ aũt. 12. dist. q. 1. art. 4. plures istorum casus referens, addit propter nullam causam sacerdoti licere plures quàm duas celebrare, præterquã in festo Natiuitatis. Adnotãdum hîc tamen est nunquã in ecclesia licuisse sacerdoti nisi ieiuno celebrare: vñ postq̃ in prima celebratione lotionẽ sumpsit, nullus superueniẽs, vel defuncti, vel magnæ personæ, vel cuiuscunq; alius rei casus, vel necessitas, causa esse potest legitima, vt iterũ celebret. Attamen ex his omnibus antiquis casibus, qui dum ecclesia sacerdotum raritate laborabat, frequentes erant, quibus vnus posset plures celebrare missas, non est iam in vsu præter diem Natiuitatis, nisi ille dũ quis propter parœciarũ paupertatẽ curã duarum habet. In qua verò prouincia eadem esset sacerdotum raritas, posset etiam in aliis casibus, maximè vsu & more id interpretante, idem fieri, dummodò nũquam nisi à ieiuno fieret: ita vt sacerdos in priori missa lotionem non sumeret. Neq; ob vllam necessitatẽ, vt bene adnotauit Paludanus, pluries q̃ bis celebret. Qui autem preter casus iuris: videlicet, pro pecunia, vel adulationibus seculariũ ductus pluries cõsecraret, peccaret mortaliter, iuxta verbum illud Põtificis. æstimo nõ euaderẽt dãnationẽ. Quare & in foro exteriori puniendus esset. ¶Circa tertiam conclusionem de hora diei, nota horas illas primam, tertiam, &c. omni anno esse numerandas sexta post medium noctis, vt si horologium incipiat à dimidia nocte, dum signatur hora sexta, toto tempore anni incipit hora prima, & nona censetur tertia, & meridies sexta, & post meridiem hora tertia dicitur nona. qua hora Christus expirauit. Vnde operarij euangelici, qui venerãt hora vndecima, quæ est quinta à meridie, remordebantur ab aliis q̃ non nisi vna hora laborassent. Quocirca huiusmodi horæ per totũ annum sunt inuariabiles. Ex quo fit, vt in primitiua ecclesia missarum solẽnia, illis tribus horis: scilicet à nona vsq; ad meridiem iuxta conclusionem S. Thomę fieri solerent. vnde can. Nocte sancta. de conse. dist. 1. cauetur ne reliquis tẽporibus missarũ celebrationes ante horam diei tertiam celebrentur: quia illa hora Christus crucifixus est, & Spiritus sanctus descẽdit. Qui textus intelligitur de missa solenni. ¶Ad maiorem autem hui⁹ expositionem arguit D. Tho. tertio loco. In celebratione huius sacramẽti ecclesia debet imitari institutionem Christi: Christus aũt consecrauit hora serotina: ergo illa hora est à nobis consecrandum. Respõdetur, q̃ Christum decuit, vt suprà diximus, sacramentum celebrare post agnum typicũ, qui eius erat figura: vnde quia ille in solis occasu cœnabatur, tunc Christus consecrauit corpus veri agni. Idque in vltimo articulo conuersationis suę cum discipulis, vt charitatis mysteriũ altius in eorum corda imprimeret. Nobis aũt consecrandum est, quando aptiùs eius passio repræsentatur: tum & ad eius percipiendũ fructum: tum vt nostra plus excitetur deuotio. Tres autem fuerũt articuli passionis Christi. Primus, dum Iudæorum linguis proclamatũ est, vt habetur Marc. 15. Crucifige. Quod quidem fuit hora tertia: quando & Spiritus sanctus descendit super discipulos. Et ideò diebus festis quãdo populus à seruilibus operibus feriatus interesse potest, hora tertia, idest, nona à medio noctis, missa solennis celebratur. Secundus verò articulus fuit, quando gentilium manibus fuit cruci affixus, & illa, vt Ioan. 19. legitur, fuit hora sexta: nẽpe, meridies. Et ideò in primitiua ecclesia in diebus profestis, q̃n in parœcia nõ erat nisi vnicus sacerdos, illa hora fiebat sacrũ, vt tũc populus à laborib⁹ cessans, anteq̃ prãdiũ sumeret sacrificio interesset. Tertius articul⁹ fuit, q̃n expirauit hora quę erat nona, vt Matth. 27. habet: nẽpè, tertia pomeridiana. Et ideo in diebus ieiuniorum illucusq; nõ celebrabatur populi missa. Vnde in concilio Cabilonensi de conse. d. 1. can. Solent. cauetur ne in diebus ieiuniorũ cibus sumatur, nisi missarũ solenniis, ac subinde vespertinis officiis absolutis. Et inde quadragesimalis mos retẽtus est, vt post nonam ante prãdium vesperę cãtentur. Imò additur illic, q̃ in Sabbato sancto circa noctis initiũ missarũ solennia celebrarẽtur, quia illo die longi⁹ protrahebatur ieiuniũ. Item & ratione ordinũ, quæ illo etiã die celebrãtur, & propter aliorũ officiorum prolixitatẽ, idq; etiam habetur decreto Leonis. 75. dist. can. Quod à patribus & decreto Gelasij ead. dist. cã. Ordinationes. ¶Quartò arguitur. Leo papa de cõsecra. distin. 1. can. Necesse. scribens Dioscoro Alexãdrino episcopo cõcedit sacrificium offerri prima diei parte: dies autem incipit à media nocte, vt suprà dictum est, ergo illico ab illa hora possunt

Paludanus.

Nũquam sacerdos nisi ieiunus celebrare põtest

Hora diei.

Tertium argumentum.

Tres passionis Christi articuli.

Quartũ argumentum.

ſunt miſſæ celebrari. Reſpōdetur, regulariter miſſam debere in die celebrari & non in nocte: quia Chriſtus ipſe in hoc ſacramēto pręſens eſt, qui ait Ioann.9. Me oportet operari opera eius, qui miſit me donec dies eſt, venit nox, quando nemo poteſt operari. Quandiu in mundo ſum, lux ſum mūdi: radix aūt diei ad ſacra facienda nō debet ſumi à medio noctis, ſed à ſolis ortu. At neq; expectandus eſt ſolaris corporis aſpectus, ſed aurora, quando eius ſplendor apparere incipit. Vnde duo illa loca Marci.16.& Ioan.20. in quorum vno legitur, ꝙ mulieres venerunt ad monumentum orto iam ſole, & in altero, ꝙ venerunt cùm adhuc tenebræ eſſent, Auguſtinus de conſenſu Euangeliſtarum hoc pacto conciliat, ꝙ in auroræ crepuſculo ſic ortus eſt ſol, vt tamē tenebræ non ſint diſſolutæ. ¶ Priuilegium autem natalis domini fuit, vt illa nocte Miſſarum ſolēnia fierēt, vt habetur can. citato. Nocte, de conſe. diſt.1. Et pariter antiquitus, vt canonibus citatis habetur, Sabbato ſancto iuxta noctis initium propter prædictas cauſas celebrabatur, & quia illa nocte Chriſtus reſurrexit. Iam verò nūc temporis ſtatum tempus miſsis celebrandis decurrit ab initio auroræ quocunq; tēpore anni vſq; ad meridiē. Poteſt nihilominꝰ ex priuilegio hora parū tū anticipari, tū & poſtponi. Ait enim hic Paludanus papam diſpenſare cum cardinalibus, vt antelucanas miſſas celebrēt, hoc eſt, paulò ante auroram: & audio aliis etiam eſſe conceſſum. Et ſunt magnates qui habent priuilegium, vt eis per horam à meridie celebretur. Neq; verò ita multum graue eſt, quādoquidem in primitiua eccleſia etiā tardiùs celebrabatur. Attamē quòd hoc fiat ad inſeruiendum deliciis eorum, qui noctes aleis & crapulis vacādo in dies vertūt, dieſq; dormiendo in noctes, non poteſt non eſſe vituperiò dignum. ¶ Propter cauſam verò legitimā: vt cauſa celebrandi in die feſto quando quis iter facit, licet paululò, vel ante auroram, vel poſt meridiem celebret, quāuis ſine diſpenſatione id fieret, non cōdemnarem ad peccatum, ſaltem mortale. ſecus ſi anticipatio, vel poſtpoſitio longior eſſet. ¶ Ait verò Paludanus non licere niſi matutinis pſalmis ſolutis ſacrum facere, quod non aliter quàm ex conſuetudine eccleſiæ probat. Et Sylueſter verb. miſſa.1.§.4. ait omnes canoniſtas credere quòd ſit peccatum mortale, ipſe tamen ſecus credit, & meritò, quia non omnes

Qua hora diei miſſæ celebrari debeāt.

Note.

conſuetudines, quanuis laudabiles, obligant ſub reatu mortali. De hoc autem libro.10. de iuſtitia & iure, quæſtione.5. ſcripſimus. Vbi aſſeruimus non eſſe peccatum mortale ordinem peruertere, tum quod etiam horarū ordo non eſt ſic neceſſarius, vt eius inuerſio faciat peccatum mortale: vt ſi quis tertiam ante primam, vel primā in choro, & poſtea matutinas priuatim ſoluat. Secūdò, quia miſſa non computatur inter ſeptem horas canonicas. Quare ſi quis ratiōe infirmitatis excuſetur à ſoluendo officio diuino, non ideo impeditur, quin poſsit celebrare. Ordinem autem ſine cauſa peruertere peccatum eſſet, & forſan non grauius, q̃ veniale. Hæc autem illic latiùs confirmauimus.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm oporteat hoc ſacramentum celebrari in domo & uaſis ſacris.

Ertiū inter cætera ad ſacramētū cōſecrādū & ſacrificiū offerendū requiſitū eſt locus. Et ideo quęritur vtrùm tēplum & vaſa debeant eſſe conſecrata. Ad quod hac cōcluſione affirmatiua reſpōdetur. Conſecrationes ijs rebus, quæ in vſum huius ſacramenti veniunt, adhibentur. Idq; inſtinctu & appulſu Spiritus ſancti eccleſiā gubernantis, atq; adeò nutu Ieſu Chriſti, qui ait Matth.18. Vbicunq; fuerint duo, vel tres in nomine meo congregati, ibi ſum in medio eorū. Et probatur congruentia ex duobus in ſacramento conſideratis, quæ ſunt repræſentatio paſsionis Chriſti, & reuerētia ſacramenti, vbi Chriſtus non tantùm in figura, ſed ſecūdum veritatē continetur. Nam ſacramenti reuerentiam condecet, vt locus ſit eidē celebrādo dicatus & conſecratus. atq; adeò vas, quo ſanguis conſecratur, atq; altare: nēpe, ara. Item & ratione effectus, & fructus, quem virtute paſsionis per idem ſacramētum ſuſcipimus, id etiā cōgruit: ſanctificauit enim nos Chriſtus per ſuū ſanguinē iuxta illud ad Hebr. vltimo. Ieſus, vt ſanctificaret per ſuū ſanguinē populū, &c. Ob idq; vaſa, quæ in vſum eiuſdē ſanctificationis aſſumuntur, ſancta eſſe debent. ¶ Cōtaminator ille omnium ſacrorū VVitcleff, vt omnes miſſæ ceremonias, ſic & templorum vaſorūq; cōſecrationes repudiabat, vt eſt videre apud VValdenſem tomo.5. de ſacra

Concluſio.

Expoſitio articuli.

sacramẽtalibus tit.4.nempè,à capite. 28. sed latiùs titulo.17.cap.143.& infra vbi duas refert cõtrarias hæreses. Quarum vna Sagarellorum erat, ꝙ ecclesia consecrata nõ plus valet ad orandum quàm stabulum porcorum. Et hanc secutus est VVitcleff,& postea Lutherus. Alij verò per contrarium aiebant, nullatenus licere nisi in ecclesia orare. Fuit tamen semper, si ab statu legis naturæ rem ordiri lubet, vbiq; solenne, loca sacrificiis dicare, vt excelsa ad significandum Deorum eminentiã, quæ excelsa testamentum vetus creberrimè tanquam idolorum ritus execratur:& lucos, vbi arbores diis consecrabantur, quæ propter opacitatem, & silentium deuotionem quandã animis ingenerare possent. Et ideo luci dicebantur, vel à contrario sensu eo quòd lucem solis non admitterent, vel fortè propter luminarium frequentiam. Adeò enim semper fuit mortalium animis insitum, Deum certis locis esse colendum, vt etiam falsissimæ religiones eam retinuerint veritatẽ. ¶At verò vt de idololatris ethnicis taceamus, sacra historia tradit etiã ante legẽ scriptam in lege naturæ iustos viros altaria, quibus Deo sacrificarent, dedicasse, vt Gen. 8.legitur de Noe, &.13.de Abraham,&. 28. de Iacob qui cum à somno quo visionem viderat euigilans intelligeret verè dominũ esse in loco illo, lapidem erexit in titulum. Quod quidem documẽtum est, locum, in quo cum Deo colloquimur, quandam habere sanctitatẽ. Id quod Dominus Moysen Exodi.3.docuit, dicens ei de rubo. Ne appropies huc, solue calceamentum de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, terra sancta est. Vnde Deutero.12.sic lex habebat. Caue ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in eo quem elegerit dominus in vna tribuũ tuarum offeres hostias. Erat enim futurum Hierosolymitanum templum in tribu Iuda. Quapropter neq; in peregrinatione deserti voluit populum sacrificia nisi in tabernaculo facere, quod peregregio sumptu & ornatu extrui iussit, vt Exodi.26.legitur. Quàm verò postea admirabili magnificentia Salomon Dei nutu & iussu tẽplum ædificauerit, vt.3.Reg.6.historia refert, nisi historia sacra esset, vix possent legẽtes credere. Quo vtiq; templo, vt legitur ibidem cap. 8. persanctè Salomõ Deum precatus, est vt quicquid eo loco homines ab eo peterent, propitiis auribus exaudiret. Est ergo religio credere designandum esse locum, quo Deum & sacrificiis & orationibus propitiũ nobis faciamus. Vnde Fœlix papa de consecr.dist.1.can.Tabernaculum. Si Iudæi, inquit, qui vmbræ legis deseruiebant, loca, in quibus sacrificabãt Domino, diuinis habebãt supplicationibus consecrata: multò magis nos, quibus veritas patefacta, & gratia, quę per Iesum Christum facta est, templa Domino adificare & solenniter sacrare debemus. Quæ quidem distinctio canonibus refertissima est de templis & eorum vasis & ornamẽtis. Est enim semper prę oculis habendum ꝙ vbi est sacrificium, ibi & sacerdotes esse debẽt & templa: & qui vnum tollit, omnia subinde sublata contendit. ¶Quapropter hæreticorum argumenta illic fundãtur, quod nullum sacrificiũ agnoscunt nisi fidem & virtutum opera inde pullulãtia: quare nec templa neq; aras admittũt nisi de quib⁹ ait Pau.1.cor.6.&.2.cor. 6. An nescitis quoniam membra vestra templum sunt, Spiritus sancti? qui in vobis est, scilicet, per fidem. Ruit autẽ huiusmodi fundamentum, eo, ꝙ eandem fidem, per quam in nobis Deus tanquam in templo inhabitat, profiteri secundùm nostram religionem per sacramẽta tenemur, ac potissimũ per sacrificium altaris, cui ideo celebrando & administrãdo necessaria est templorum fabrica. Etenim si senatui cogendo, & iuri dicũdo, atq; aliis publicis negociis agendis curia & forum atq; alia loca publicitus destinantur, cur non & ad rem diuinam faciẽdam basilicæ deputentur? Hinc ergo paganorum nomen ecclesia ethnicis indidit, ꝙ vt à Christianis distarent in pagis sacrificabãt. vt multi theologi autumant licèt inter latinos solenne semp fuerit militiæ nõ adscriptos paganos vocare atq; inde. egregiè ducta metaphora, nõ baptizati, eodẽ appellãtur noĩe. ¶Validissimũ autẽ, vt rentur argumẽtum, quod nobis obmoliũtur, est assertio illa Christi ad Samaritanam Ioan.4. Cùm enim illa dixisset, Iudæos contendere adorandum esse Hierosolymis, Samaritanos verò in monte illo, vbi altare erexerat Iacob: respondit ꝙ iam inde veri adoratores adoraturi essent patrem in spiritu & veritate. Vbi insinuasse videtur omnes templorum ceremonias in religione Christiana cessatũ ite: sed in omni loco solo spũ & mẽte orandũ: iuxta illud. 1.ad Timo.2. Volo viros orare in omni loco leuãtes manus sctãs sine ira. ¶At verò argumentũ ex hęretica sensus depra

De Moyse Exodi.3.

De cõs.d.1.

Hæreticorũ argumẽtũ

Hæreticorũ argumẽtũ Ioan.4.

Responsio.

depravatiõe extruitur. Sensum enim Christi interrogatio ipsa Samaritanæ declarat. Illa siquidẽ solùm proposuit litigium inter Iudæos & Samaritanos. Iudei.n. arbitrabantur nullibi tũc licitum adorare, nisi in templo: erat quippe illis diuinitus interdictum alibi q̃ in tẽplo sacrificia & festa cõcelebrare, (quod aduersus Iudæos ait Chrysostomus,) vt dũ templum illud dirutũ cernerent, & funditus destructum, legem illam abolitam intelligerent. Respõdit ergo Christus, legem euãgelicam non fore ad vllum locum coarctãdam, sed vbiq; terrarum adorãdum esse Deũ, non quidem secundùm illas animalium ceremonias, quæ figura erant & vmbra futurorum, sed in spiritu & veritate, per ipsas designata. Vbi ideo non inhibuit basilicas esse illi muneri dedicandas, sed admonuit & loca & vasa & ornamẽta sacra non ea fore ratione cõsecranda, tãquam sint orationis finis, sed tanquã media, quibus spiritus excitetur ad contemplandam diuinam maiestatẽ, cuius adoratio & cultus scopus est omniũ orationum & sacrificiorum. Et per hoc etiam reprobatur alia contraria hęresis dicentium extra ecclesiam nequaquã orare licere, cõtra citatã Pauli admonitionem, vt in omni loco sit orandum. ¶Aliud argumẽtum comminiscebantur Manichæi, vt lib. 20. contra Faustum cap. 21. refert August. ꝙ nos tanquã idololatras martyribus nostris templa & aras erigimus, sicuti ethnici Romulo, & Baccho. Ad quam blasphemiam illic, &. 22. de ciuit. Dei ipse respõdet, nos templa soli Deo extruere: nam fabricamus illa solùm ad sacrificiũ offerendum, quod diuorũ nulli, sed vni Deo offerre fas est, cùm sit actus latriæ. Quare non dicimus, Offerimus tibi Diua Maria, aut tibi Petre, sed Deo patri per Iesum Christum. Memorias verò martyrum ad eorum excitandam imitationem, & ad laudandum Dominum in sanctis suis facimus. Quare dum basilica Diuæ Mariæ, aut D. Petro dicari dicitur, nõ illi, sed soli Deo in eius memoriam dicari intelligendum est.

Chrysost.

Hæreticorũ argumẽtũ.

¶Primum argumẽtum S. Thomæ est. Sacramẽtum hoc dominicæ passionis memoriale est: Christus autem non est passus in domo, sed extra portam ciuitatis, iuxta illud ad Hebræ. vlt. Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est: ergo hoc sacramentum non debet in domo consecrari. Negatur consequentia: quia non debet seruari in omnibus similitudo: quãdo quidem Christus ob id sub diuo pati voluit, & nõ intra Iudæorum portas, vt designaret passionem suam non esse sub eorum limine concludendam, sed in gentium vniuersitatẽ prolatãdam. Nihilominus in vniuerso orbe debet sacramentum in domo regulariter celebrari, per quam domum significatur ecclesia, extra quam (vt ait Augus.) non est locus veri sacri sacrificij. Vnde Christus licèt in cãpo passus fuerit, tamẽ in domo consecrauit. Ait verò regulariter, quia ex legitima causa potest etiam sub diuo, seu in tentorio celebrari, vt de consecra. dist. 1. can. Cõcedimus. Triburiensis synodus permittit, dummodò altaris tabula consecrata, cæteraq; ad mysteria peragẽda necessaria adfuerint. Sup mare verò propter periculũ effusionis sanguinis neutiquã celebrare licet, neq; super flumen.

Primum argumentum.

¶Sed esto congruum sit templa & basilicas ad sacrificandum extrui: quidnam eorũ consecratione opus est? Arguit enim secundò S. Tho. In celebratione huius sacramẽti debet ecclesia Christi morem, ac subinde apostolorum imitari: Christus autem hoc sacramentum non in domo cõsecrata, sed in communi cœnaculo seculari, vt Lucæ. 22. legitur, cõsecrauit: & de apostolis legitur Actuum. 2. ꝙ erant perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, & sumentes cibum cum exultatione: ergo neq; modò operæpretiũ est templa consecrare. Hoc etiã nobis hæretici obijciunt. Responsionis tamen sex sunt membra. Primùm ait conueniens esse templa consecrari, tum ad repræsentandam sanctificationem, quam ecclesia consecuta est per passionem Christi, tum ad admonendum tam ministros, quàm populum, sacrificantes, & sacramento communicantes quanta tunc pollere debeant sanctitate. Adde tertiò, contra hæreticos, ꝙ per consecrationem domus rei diuinæ dedicatur, vt non liceat illam in profanos vsus conuertere. ¶Quòd si templum consecrari oportet, multò magis & altare, super quo & consecratio fit, corpusque & sanguis ponitur. Altare enim ab altitudine dictum est: quia in alto sacrificia fieri debent. Et quidem Beda lib. 6. super Lucam cap. 7. sepulchrũ Christi significare cẽset, & linteola syndonem, qua fuit cõuolutus. Sed forsán nõ est rei absonũ vt significet crucẽ, in qua Christus immolatus fuit, vnde & arã crucis dicim⁹. Tripodes enim

Secundũ argumentum.

Primum dictum.

Altaris consecratio necessaria.

Altare quid signet.

Beda.

enim, quibus antiquitus sacrificia fiebãt, are dicebantur: & sicut cruci Christus viuus affixus est, & illic mortuus: ita & super arã consecratur, & dum consumitur, mori sepelirique repræsentatur. Tametsi ad sepulchrum magis, quàm ad crucem alludat, quod ara non ex ligno, sed ex lapide fit, vt de conse. dist. 1. can. Altaria. 1. sancitur. Sed nõ opus est omnimodam esse similitudinem. Linteola tamen decreto Eusebij papæ can. Consulto. ead. dist. iubetur ne serica sint, sed linea: quia corpus Domini in syndone linea sepultum fuit. At verò D. Tho. Christum ipsum altaris nomine designari censet, sic illud intelligẽs ad Hebræos vlt. Per ipsum offerimus hostiam laudis Deo. Quanquam sensus forsan Pauli sit, per ipsum à nobis offerri hostiam, quia ipse est, non hostiæ altare, sed ipsa altaris hostia. Per calicem aũt patena coopertum S. Tho. ait repræsentari sepulchrum, vt argumento sexto videbimus. Vtcũque autẽ, sit, altare consecrandum est ad significandum Christi sanctitatem. De qua dicitur Lucæ. 1. Quod ex te nascetur sanctum vocabitur filius Dei. vel ratione sanctitatis, quę in ipso celebratur. Vnde can. Altaria. 2. de conse. dist. 1. ex concilio Agathensi habetur. Altaria placuit non solùm vnctione chrismatis, sed etiam sacerdotis benedictione sacrari. Quòd si arguas contra Diuũ Tho. qui non videtur ad argumentum de Christo & apostolis respondisse, respondetur, solutionem ex eius dictis colligi: videlicet, quod quicquid fuerit de Christo, qui per potestatem excellẽtiæ neque à sacramentis, neque ab vllis consecrationibus dependebat: tamen de apostolis credendum est templa & basilicas consecrasse, ex quorum ideo traditione ecclesia eundem duxit morem.

Secundũ dictum. ¶Colligit ergo secundò D. Tho. quod regulariter non licet, nisi in domibus consecratis sacramentum celebrare, vt can. Nullus in. 1. eadem dist. cauetur, quod est decretum Syluestri papę: scilicet. Nullus presbyter missas celebrare præsumat, nisi in cõsecratis ab episcopo locis, qui sui particeps de cætero voluerit esse sacerdotij. Ideóque cauetur decreto Fœlicis can. Sicut nõ alij. vbi habetur quòd sicut sacerdotes consecrari debent: ita & basilicæ & altaria. Quapropter cùm pagani & infideles ad ecclesiæ gremiũ non pertineãt, ead. dist. vtroque canone Ecclesiã. pręcipitur, vt ecclesiam, in qua mortuorũ cadauera infidelium sepeliũtur, sanctificare nõ liceat, nisi euulsis corporibus, & rasis tignis & lapidibus. ¶Huiusmodi autẽ canones de necessitate ecclesiarũ consecratarum, iam non secundùm illam antiquitatẽ seruãtur, sed satis est ecclesias esse benedictas. *Hodie ecclesiã sufficit bñdici, nec requiritur cõsecratio.* Consecratio. n. ecclesiæ nõ potest fieri nisi ab episcopo, vt patet de cõse. dist. 1. can. Nemo. eadẽque chrismatis vnctiõe atque aliis solẽnitatibus, quę in episcoporũ pontificali habẽtur, quibus in benedictione nõ opus est. ¶Tertiò nihilominus subiũgit D. Tho. quod propter necessitatẽ potest hoc sacramẽtum peragi in domibus nõ consecratis (Adde nec benedictis) atque inuiolatis, sed tñ de consensu episcopi. *Tertium dictum.* Vnde ead. dist. can. Missarũ. ex concilio Triburiẽsi cẽsetur missarum solẽnia non nisi in locis ab episcopo cõsecratis, vel vbi ipse permiserit, celebranda esse. Idemque prorsus subnectitur can. Hic ergo. ¶Circa hoc ergo tertiũ membrum dubitatur, vtrũ celebrare in locis non consecratis, vel benedictis, nẽpe extra ecclesiam sine papę, vel episcopi facultate sit peccatũ mortale. *Dubium.* Ad hoc respondetur. Primùm, quod de licentia episcopi etiam citra necessitatem licitum est, vt canonibus citatis patet. & can. Et clericos. ead. dist. Item ex necessitate etiam sine licẽtia episcopi, vt patet de conse. dist. 1. can. consecrationem. Et ita tenet Syluester. verb. Missa. 1. §. 5. Tametsi vbi licẽtia haberi potest, condecet vt petatur. Quare in bello licet in tentorio, & sub dio consecrare, etiam sine licẽtia, quanuis prouidẽdum sit illam ab initio habere. *In bello.* Quinimò non opus est magna necessitas, vt peccatũ mortale excusetur: verbi gratia, vt cũ populus magnus ad eremitoriũ in campum confluit, quod oẽs capere non potest, non est peccatũ altare in cãpo decenter extruere, vt oẽs sacrũ videãt. *In eremitorio.* Imò verò vbi nullus sit contẽptus, vel scãdalum, vix arbitror posse cõtingere peccatum mortale per celebrationem extra ecclesiam. Quod si verbum prædicti canonis Syluestri obijcias, vbi priuationẽ sacerdotij comminatur celebrãti extra ecclesiã consecratã: respõdetur, illud in primis intelligi in primitiua ecclesia, dum oẽs ecclesiæ consecrabãtur. Quãdo verò iam mos ille cessauit, quæcũque honesta necessitas excusabit, si tñ debita reuerentia seruetur. ¶Sed & præter necessitatẽ, sunt & priuilegia. *Priuilegia.* Prędicatoribus. n. & Minoribus indultum est, vt cum altari portatili possint etiam sine licentia episcopi extra ecclesiam celebrare, vt patet capi. In his. de priuilegijs.

¶Iam

Bullæ cruciatæ indultum. ¶Iam verò modo per pontificum diploma ta ratione cruciatę quibusuis concessum est, vt intra lares proprios missas facere possint celebrari. Atqui vbi aliqua necessitas incumberet, nihil irreuerentię tales cõcessiones haberēt. Habetur enim ibidē cã. Si quis etiam, ex concilio Agathēsi, vt cùm quis longè ab ecclesia parrochiali moratur, oratorium habere possit, (sed nõ ait domi) vbi in festis minùs solennibus missam audire possit ad excusandam fatigationē familiæ. At verò ꝙ *Censura.* vniuersi citra delectum huiusmodi cõcessionibus vtantur, re vera non põt nõ reuerentiã sacrosancti sacramēti denigrare, & quãdam prę se ferre contēptus effigiem. Quapropter & lege ciuili cautũ est, vt in priuatis domibꝰ sacra mysteria nõ fiãt, Aut. sub pœna publicationis domus colla.5. In primis ergo neq; ex priuilegio sacrum facere licet, nisi in loco decenti. In locis enim vbi, vel mensa, vel lectus sternitur, nisi ob grauem iacētis infirmitatem, vt cõmunionem suscipiat, indecētissimum est huiusmodi priuilegiis vti. ¶Imò: vt *Sentētia autoris.* sententiam meam proferam, nisi esset perillustris persona, mallē, vt cęteri quãdo exire ad ecclesias non possunt, die etiam festo missam nõ audirent, q̃ domi audirēt. ¶Ait quartò S.Tho. propter necessitatem licere in ec- *Quartũ dictum.* clesijs violatis celebrare. Violatur autem ec- *Ecclesiæ uiolatio.* clesia. vel per homicidium etiam citra sanguinis effusionem, vel per effusionem sanguinis citra homicidium, non autē per homicidiũ casuale, aut dum fit cum moderamine inculpatæ tutelę. Item per quancunq; illicitam seminis effusionem in vigilia, vt habetur cap. significasti. de adulterijs. De qua etiam effusione seminis & sanguinis habetur etiam de consecra. dist.2. can. Ecclesijs, & de consecra. ecclesiæ, vel altaris cap.fi. Tametsi de coniugali concubitu dubium sit inter doctores: & forsan per illum concubitũ non violatur: nã pœnę sunt restringēdæ. Quapropter & effusio sanguinis debet esse notabilis, si enim fit per nasum in rixa puerorum, nõ violatur, vt notatur super cap. Proposuisti. eod. tit. Violatur etiam per hoc ꝙ excõmunicatus in ecclesia sepeliatur, vt habetur cap. Consuluisti. *Ecclesia consecrata si uioletur, ꝑ episcopũ reconciliatur.* de conse. ecclesiæ, vel altaris. ¶Quocirca violata ecclesia non licet in ea celebrare absque graui necessitate quousq; recõcilietur de cõse. cap. si ecclesia. eod. tit. Quòd si fuerit consecrata, non potest nisi ab episcopo loci reconciliari, vel de eius licentia per alium episcopum, vt habetur ca. Aqua, eodem titulo. Simplici verò sacerdoti non potest id cõmitti, nisi à solo pontifice maximo, vt ait Innocentius, quem refert Syluest. verb. Consecratio.1.§.8. Et debet recõciliari per aquam cũ vino & cinere benedictã, vt habet eo. c. Pro- *Ecclesia benedicta per sacerdotē recõciliatur.* posuisti, de conse. ecclesiæ, vel altaris. Si verò ecclesia non fuerit consecrata, sed tantùm benedicta, potest à simplici sacerdote per aspersionem aquæ lustralis reconciliari, vt eod. ca. si ecclesia habetur. Qua vtiq; de causa, solent ecclesię consultò non cõsecrari, sed benedici, ne scilicet dum violantur, expectãdus sit episcopus. ¶Ait verò S.Tho, ꝙ in tali casu propter necessitatem & de consensu episcopi licet in ecclesia violata consecrare, quãuis nullum canonem peculiarem referat, sed censet idem esse iudicium de domo non cõsecrata, & de violata. Arbitror verò maiorem exigi necessitatem ad hoc, quàm ad celebrandum extra ecclesiã, vt verbi gratia, si episcopus haberi nõ possit, & parœciani nequirēt sacra alibi commodè audire: tunc enim consulto vicario episcopi, posset quousq; episcopus accersiri posset, ibidē celebrari. ¶Et est *Violatio publica.* hic notandum prohibitionē hanc consecrãdi in ecclesia violata intelligi, quando violatio est publica: nã si sit occulta, nec opus est missas & sacrificia suspendere, neq; ecclesiã reconciliare. Et est opinio communis, vt Syluester verb. Missa.1.§.5. refert: nempe, Archidiaconi, Hostiensis, Ioannis Andreæ, & aliorum super cap. vnico. de consecra. eccle. vel altar. lib.6. Et ex gl. super idem cap. Colligiturq; eadem sententia ex cap. significasti. supra citato de adulteriis. Vbi ecclesia violata ob id cēsetur reconcilianda, ꝙ adulteri sacrilegium suum confessi publicè fuerant. Vnde nisi vel facti euidentia, vel iuridica confessio intercedat, non opus est abstinere à sacris: quia ecclesia de occultis non iudicat. ¶Rur- *Irregularitas.* sus etiam adnotandũ est. ꝙ irregularitas nõ committitur propter celebrationē in ecclesia violata, sed solùm quando est à iudice interdicta, vt distin. præsenti quæ.2. Scotus & Paludanus bene aiunt. Quare quia dum est violata tãtũ est ĩterdicta à iure, illis nõ incurritur, licet quis sciēs & prudēs ibidē celebret, vt patet cap. is qui, de senten. excommuni. lib.6. ¶Quintò addit Sanctus Tho. ꝙ. & si di- *Quintũ dictum.* spensatio in hoc cadere possit, vt in loco, vel non consecrato, vel violato possit celebrari, nullatenꝰ tñ sine altari portatili consecrato,

vt

vt habetur can. citato, Concedimus. Et ratio est, quòd cùm altaris cōsecratio sanctitatem Christi significet, quæ totius est fons & origo ecclesiasticæ sanctitatis, eiusmodi consecratio est necessaria. Quapropter ecclesia nūquam sine altari consecratur, nonnunquam verò altare cōsecratur sine ecclesia. Hinc colligito, ob nullam necessitatē fas esse citra reatum peccati mortalis, celebrare, nisi super ara consecrata. Neq; ad id potest episcopus dispensare: quia talis dispensatio nullibi in iure legitur. At verò cùm totū hoc sit de iure positiuo, sūmus pontifex, si vlla forsan causa vrgeret, dispēsare posset. ¶Sextò deniq; subiūgit D. Thom. ꝙ in aræ consecratione adhiberi debent sanctorum reliquiæ, quorum vita abscōdita est cum Christo in Deo. Vnde eadem dist. cā. Placuit. ex consilio Africano legitur. Placuit, vt altaria, in quibus nullū corpus, aut reliquiæ martyris condita probantur, ab episcopis, qui eisdem locis præsunt, si fieri potest, euertantur. Canon verò ille iam non est obseruatu necessarius, nisi vbi huiusmodi reliquię haberi possunt. Neq; in ara necesse est, vt recondantur. Quando enim populus Christianus non erat tam amplus, nō ita passim fabricabantur ecclesiæ, sed vbi aliquæ erant reliquiæ, vt eadem dist. can. Arianorum. legitur. ¶Tertiò arguitur. Nihil frustra in ecclesia, quæ Spiritu sancto gubernatur, fieri debet: ecclesia verò & altaria cū sint res inanimes, atq; adeò nec gratiæ, nec alicuius spiritualis virtutis capaces, frustra consecrantur: ergo vanè. Ad hoc quatuor etiam respondet. Primò enim ait, huiusmodi consecrationes non fieri eo ꝙ ligna & saxa gratiæ sint capacia, sed quia quandam spiritualem virtutem adipiscuntur, vt scilicet, humana deuotio inde excitetur, fiantq; homines ad diuina paratiores, nisi eorum irreuerentia virtutem illam impediat. Vnde. 2. Machab. 3. legitur. Vera Dei virtus quędam est in loco: nam ipse qui habet in cælis habitationem, visitator & adiutor est loci illius. Quapropter dū consecrantur, emundantur hyssopo, & exorcizantur, vt inde virtus inimici propellatur. Eademq; ratione cùm sanguinis, aut seminis effusione polluūtur, reconciliantur, vt dictū est. ¶Quòd si interroges, quænam sit illa virtus, vtrum aliqua qualitas illic imprimatur, vt character in sacerdotibus. Caietanus hìc duas refert opiniones extremas: nam alij cēsent ex parte ecclesiæ, vasorum, & vestium, quæ consecrantur, nullam esse virtutem, quę spiritus nostros moueat, sed solùm ex parte nostra, quorum deuotio facit, vt Deus aliter illic nobis apparere censeatur, cùm tamen ille non sit ibidem aliter post consecrationem quā priùs. Sed re vera opinio hæc nihil prorsus rebus consecratis tribuit: nam quandoq; deuotio nostra magis mouetur ex tēplo pulchro, quàm ex alio ruinoso consecrato. Alij ergo aiunt virtutem quandam rebus consecratis per modū qualitatis inhærere, qua nos mouent. Sed hoc est ī alterum extremū peccare. Haud enim credibile est talem qualitatem rebus illis imprimi. Medio ergo modo dicendum est ꝙ habent quādam instrumentalem virtutem, non ꝙ sit qualitas distincta, sed ꝙ per cōsecrationem dedicantur, vt sint instrumenta Dei, quibus ipse aliter nostram deuotionem excitat, quàm si non essent consecrata. Et propitius nos illic audit, vt. 3. Reg. 8. de templo Salomonis legit. Et est quodā modo simile de aqua baptismali: sicut enim illa per intentionem sacerdotis fit instrumētum ad faciēdum hominem Deo gratum: ita per consecrationem fiunt templa & vasa instrumenta Dei ad excitandam deuotionem nostram. Thomas VValdēsis tomo. 2. de sacrament. cap. 147. latiùs tractat præsentiorem esse dominū in ecclesia oranti q̄ extra. ¶Quocirca addit secundò S. Tho. quosdam probabiliter affirmare, ꝙ per ingressum ecclesiæ consecratæ remittantur peccata venialia, sicut per aspersionē aquæ benedictæ, inducentes illud psalmi. Benedixisti Domine terram tuam: remisisti iniquitatē plebis tuæ. ¶Tertiò addit eandem ob causam consecrationem ecclesiæ & vasorum & vestium, quia est indelebilis, nō iterari. Vnde in ead. dist. 1. de consecra. can. Ecclesiis. Ex concilio Niceno legitur. Ecclesiis semel Deo cōsecratis nō debet iterum cōsecratio adhiberi, nisi aut ab igne exustæ, aut sanguinis effusione, aut cuiusquā semine pollutæ fuerint: quia sicut infans à qualicūq; sacerdote in nomine Patris & Filij, & Spirit⁹ sancti semel baptizat⁹ non debet iterum baptizari: ita nec locus Deo dicatus est iterum consecrandus, nisi propter causas, quas superiùs nominauimus. Si tamē fidē sanctę Trinitatis tenuerint qui consecrauerunt: alioqui qui sunt extra ecclesiā consecrare non possunt. Sed sicut can. Ecclesiæ ead. dist. legitur, ex concilio Meldensi. Ecclesiæ, vel altaria, quæ ambigua sunt consecratione,

Sextum dictum. *Tertium argumentum.* *Prima responsio.* *Percōtatio.* *Caietanus.* *Sententia autoris.* *Secunda responsio.* *Tertia responsio.*

Quarta responsio. tione,consecrētur.¶Quartò eadem ratione: nempe,quia huiusmodi res consecratę virtutem aliquam adipiscuntur,iubet Iginius papa can.Ligna.ibidem,ꝙ ligna ecclesiæ dedicata ad aliud opus non iungãtur nisi ad aliã ecclesiam,vel igni comburantur,vel ad profectum in monasterio fratribus admittãtur, nullatenus tamen ad laicorum opera.Et clemens can.Altaris.subiungit,ꝙ altaris palla, cathedra,candelabrũ,& velum si fuerint vetustate consumpta,incendio dentur:cineres quoq; eorum in baptisterio inferantur, aut in pariete,aut fossis pauimentorum iactentur,ne introeuntium pedibus inquinentur.

Dubitatio. ¶Sed circa hoc quæritur,vtrùm sit mortale sacrilegium,vt laici,& præsertim fœminæ, sacra vasa,aut vestiméta tangãt. Prohibet eñ Sixtus papa ead.dist.can.In sancta. ne sacra vasa ab alijs,quàm à consecratis hominibus contrectentur.Et Stephanus papa cano.Vestimenta.prohibet ne vestimenta alijs vsibus q̃ ecclesiasticis applicentur:neque ab alijs, inquit,debent contingi. Respondetur, ꝙ simpliciter tangere nullatenus est peccatũ mortale:imò si absit contemptus,aut non est veniale,aut est leuissimum.Sed vsus eorũ profanus genere suo est peccatum mortale, vt si quis auderet calice consecrato in mensa pro sana vti,aut corporali tanquàm nasitergio, aut vestibus sacris in torneamentis.Hæc eñ contemptum præ se ferrent mortalem.

Quartũ argumentum. ¶Quartò arguitur.Solùm diuina opera debent recoli cum quadam solennitate, secundùm illud psalmi.In operibus manuum tuarum exultabo:sed ecclesia, vel altare opere humano consecratur,sicut & calix & minister & alia huiusmodi,quorum ideo cõsecrationes non recoluntur celebriter in ecclesia: ergo nec celebrari debet ecclesiæ, vel altaris dedicatio.Respondetur,ꝙ quia consecratio altaris repræsentat sanctitatem Christi,consecratio verò domus sanctitatem totius ecclesiæ,conuenientiùs recolitur cum solennitate cõsecratio ecclesiæ vel altaris,(intellige quãdo altare consecratur cũ ecclesia) quàm consecratio aliorum vasorum.Neq; illa consecratio opus est solius hominis,cũ spiritualem habeat virtutẽ. Vnde can. Solẽnitates. in.2.eadem dist.ait Gregorius Papa.Solennitates dedicationũ ecclesiarum per singulos annos solenniter sunt celebrandæ.Durat autem eiusmodi solẽnitas(vt ibidem subditur) dies octo,quæ dicũtur Encænia.Et fuit ritus antiquæ legis,vt legitũ.3.Reg.8.¶Quintò arguitur. Veritas debet respondere figuræ: sed in veteri testamento,quod noui figurã gerebat,nõ fiebat altare de lapidibus sectis. Legitur eñ Exodi.20.Altare facietis mihi:quod si altare lapideum feceris mihi,nõ ædificabis illud de sectis lapidibus. Et Exodi.27.mandabatur fieri altare de lignis vestitis ære, vel auro,vt habetur Exodi.25. ergo incongruè in ecclesia fit de lapide.Respõdetur ex cano. Altaria.1.ꝙ altaria si nõ fuerint lapidea,chrismatis vnctione non sunt consecranda. Sed nomine altaris intellige arã:nã reliqua structura ex ligno esse potest.Competit hoc primò significationi:significat enim Christum ara,vt dictum est,de quo.1.Corinth.10. Petra aũt erat Christ⁹.Quòd si significet sepulchrum,etiam illud erat lapideum.Si autẽ significat crucẽ,non stat similitudo.Sed congruit etiam vsui:nã lapis materia solida est, & diuturna,& quę vbique haberi potest,qđ non erat necesse in veteri lege,cùm altare in vno solo loco fiebat. Iubebatur autem aut de terra,aut de insectis lapidibus construi, ad cauẽdam idololatriã auri.¶Sextò arguit. Calix cum patena significat sepulchrũ Christi, quod fuit excisum in petra,vt euangelia tradunt:ergo calix de petra fieri debet,& nõ de auro,argento,vel stanno.Respõdetur ex can.Vasa.ead.dist. quondam sacerdotes nõ aureis,sed ligneis calicibus fuisse vsos. Post verò Zepherinus papa patenis vitreis missas celebrari cõstituit:deinde Vrbanus propter periculum vitri,omnia fecit argentea. Postmodùm autem statutum est,vt calix Domini cum patena,fieret aut ex auro,aut ex argento,aut saltem ex stanno.Ex ære verò & orichalco minimè, vt habetur ex cõcilio Remensi cano.Vt calix .eo quòd vini virtute æruginem parit,ac vomitum subinde prouocat.Subditur autẽ ibidem.Nullus in ligneo, aut vitreo calice pręsumat missam cantare: lignum enim,quia porosum est, sanguinem ebiberet. Et eadem est de lapideo ratio. Vitrum verò fractionis periculũ offerret.¶Septimò arguitur. Sicut aurum pretiosius est inter vasorum materias, ita & inter pannos, sericum:ergo sicut calix ex auro,ita & pallæ deberent fieri ex serico.Respondetur, ꝙ vbi sine periculo fieri potuit,ecclesia circa hoc sacramentũ id statuit,per quod passiõis Christi expresſior fieret repręsentatio. Non erat autem tantũ periculum circa corpus, quod

Quintũ argumentũ. *6.Argumẽ.* *7.Argumẽ.*

ponitur in corporali,quã circa sanguinẽ,qui ponitur in calice:& ideo calix, licet sepulchrum designet,non fit ex petra,ne sanguinem imbibat.Corporale autem fit ex panno lineo,quo corpus Christi fuit inuolutũ. Vnde Syluester papa can.Consulto.Statuimus, inquit, vt sacrificium altaris non in serico panno,aut intincto quisquam celebrare præsumat, sed in panno lineo ab episcopo consecrato, sicut corpus Christi in syndone lintea & munda sepultũ fuit.Congruit deinde lineus pannus propter sui munditiẽ ad significandam cõscientiæ puritatẽ:& propter multiiugum laborem,quo nutritur, coquitur,cõtunditur,ad significandos labores Christi in passione perpessos. ¶Octauò deniq; arguitur.Dispensatio sacramentorum, & eorum ordinatio ad ministros ecclesiæ ptinet,veluti rerũ tẽporalium dispensatio seculariũ principũ ordinationi subiacet.Vnde 1.Corint.4.Sic nos existimet homo,vt ministros Christi,& dispẽsatores mysteriorum Dei:in dispẽsatione verò rerũ tẽporaliũ si qd cõtra statuta principũ fiat,irritum habet:sed si hæc,quæ dicta sunt,per ecclesiæ prælatos ritè sunt cõstituta,fit vt absq; eis consecratio irrita sit,& cassa,atq; adeò verba Christi nõ essent tunc efficacia ad sacramentũ consecrãdum,qđ est absurdum.Respondetꝰ cõsequentia perẽpta:nam etsi dispensatio sacramentorum ministris ecclesiæ incũbat,cõsecratio tamen sacramẽti ab ipso Deo fit.Quare ministri id,qđ est de sudstantia sacramentorum, mutare nequeunt,sed dũtaxat de eorum vsu & solennitate disponere.Et ideo si sacerdos verba cõsecrationis proferat super materia debita cũ intentione consecrandi,absq; omnibus prædictis & eorum consecratione, in rei veritate consecrat:peccat tamen grauiter ritum ecclesiæ nõ seruans.Colligito ergo genere suo esse peccatũ mortale aliquod istorum ṗtermittere.Attamen quia omnia sunt de iure positiuo,sola negligentia,si absit sciẽtia & cõtemptus,non erit peccatum mortale.Non enĩ tenetur explorare sacerdos vtrũ vasa sint consecrata ,vel vtrùm linteola sint ex lino,an ex alia simillima materia. Et an subtus ara lapidea lateat.

Octauũ argumentum.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm conuenienter ordinentur ea, quæ circa hoc sacramentum dicuntur.

Vartum,quod ad sacrificij solẽnitatem spectare diximus,est vestimentorum ornatus,quem Lutherani omnium ceremoniarũ osores prorsus abiecerunt: nulla tamen fuit vnquam religio,quę non suo habitu esset distincta,quo eius professio ab alijs dignosceretur:vitam enim homines extero ornatu profitentur. Quare qui diuersum à vulgo habent institutum,diuerso debent indui amictu.Quamobrem si, vt cætera, ita & hunc morem à lege naturæ deducere placet,etiam gentes suos sacerdotes inter sacrificandum sacris vestibus exornabant. Vnde flamines à filamine & vitta capitis appellabant. Sed vt ludicra hæc missa faciamus, miraculum est quanto ornamentorum apparatu & cultu Deus sanxerit pontificem antiquæ legis decoratum sacra facere,vt Exodi.28.legitur. Idq; duplici ex causa:altera,scilicet,ad populi attentionem captandam circa diuina: atque altera eademq; potissima ad nostrũ sacerdotium designandum. Vtraque ergo de causa ratio euangelica vrgentiùs expostulabat,vt & sacerdotes nostri non nisi sacris induti sacra facerent:nẽpe, & ad repræsentandam Christi passionem,& ad excitãdos spiritus nostros,quibus efficaciùs fructum eiusdem passionis percipiamus. Ac demum,vt sacerdotes ornatu illo vitæ excellentiã profiterentur,qua reliquo vulgo pręstare debent. Enimuerò licèt Christus,qui nec suam debebat passionem, quam ipse passurus erat,repræsentare,neq; vllo ornatu ad deuotionẽ excitandam egebat,huiusmodi vestibus, cũ primam missam celebrauit,minimè vsus fuerit,certo tamẽ certius est apostolos sic ecclesiam instiuisse,vt Petrum,de quo lib.2.de sacramen.part.8.ca.14.ait Hugo primũ Antiochiæ missam celebrasse,& Iacobũ fratrẽ Domini.De quo dist.1.de cõsecra.can.Iacobus.ex sexta synodo legitur,nobis missæ celebrationem tradidisse.Quinuerò Dominus ipse quoddam rei huius specimen reliquit: nam hoc consecraturus sacramentũ surgens à cœna,vt Ioan.13.legitur,deposuit vestimẽta sua,& accipiens linteum præcinxit se. Sic enim sacerdos ad altare accedens vestimenta cõmunia deponens,meminisse debet tũc deponere,vt ait Paul.ad Ephe.4.veterem hominem,& induere nouum, qui secundùm Deum creatus est in iustitia & veritate sanctitatis. ¶Igitur vt pontificales pretermittamus,

De sacerdotalibus indumentis.

Sacrificuli legis naturæ

Nouæ legis sacerdotes.

Sex vestimentorũ genera

mus, sex sunt sacerdotis vestes: scilicet, amictus, alba, zona, manipulus, stola, casula. De quibus Hieronymus ad Fabiolam, & Rabanus in lib. de institutione clericorum, & Hugo lib. 1. de sacramen. & Inno. de officio missæ. atq; alij multa dicunt. Quas vtiq; vestes, ait Hugo. lib. citato c.45. à veteri lege sumpsit ecclesia. ¶ Amictus ergo, est cui in lege veteri cidaris respōdebat. Vnde Origenes super Leuiticū de summo sacerdote. Primum, inquit, accipit cidarim, quod est vel opertorium capitis vel ornamentum. Et post hoc super imponitur ei mitra. Igitur linteū hoc si ad passionem spectes, velum illud significat, quo Iudæi, vt Matth. 26. legitur, faciē Christi velabant dicētes. Prophetiza nobis Christe quis te percussit? Si verò ad mores, armaturā, de qua ad Ephes. 6. Apostolus, Galeam salutis assumite. Quod enim illi in derisum, & ignominiam Christo faciebāt, nos glorię nostræ debemus apponere. Et cùm sicuti vir mulieris, vt. 1. Corinth. 11. ait Apostolus, ita & viri caput Christus sit, amictu illo sacerdos fatetur Christi capitis mēbrum esse, quē ꝓprio cerebro, quo oēs sensus vigent, imponens, profitetur sensibilia hæc omnia & caduca pro spe ęternorum abijcere. Descendit & amictus super humeros, quibus onus Domini ferre docemur, vittisq; eius in modum crucis pectus perstringimus, quo nullas alias cogitationes, quàm ea quæ Dei sunt, admittere pollicemur. ¶ Alba, sicut & amictus, vestis linea est candida & munda, qua similiter legales pontifices vtebantur, quæ græcè poderis, hoc est vsq; ad pedes: latinè verò talaris dicitur, eo ꝙ ad talos vsq; descendit. Primùm memoria est illius, qua, vt legitur Lucæ. 23. Herodes Christum indutū illusit, quę quidem illusio honor noster esse debet. Sed quantū ad mores nostros, lorica est iustitiæ, qua ibidem Paulus indui nos admonet. Iustitia enim, vt ait Philosophus, vniuersam virtutem comprehendit, quæ in cunctis operibus nostris elucere debet: ob idq; totum nostrum corpus tegit. Est ergo non lanea, aut pellicea, quæ ex mortuis animalibus fit, qualibus tunicis, vt Gen. 3. legitur, Deus Adam à paradiso extorrē induit, sed linea, quæ mòrum floriditatem & gloriæ candorem repręsentat, quem Christus in transfiguratiōe vestimentis suis exhibuit. Sanctificauit enim Deus ecclesiam, vti ad Ephes. 5. ait Paul. mūdans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam, nō habētem maculam, aut rugā, sed vt sit sancta & immaculata. ¶ Zona autem seu cingulum cui in veteri sacerdotio respondebat baltheus, si ad passionis memoriā referatur, significat, aut primum ligamē, quo in horto dominus captus fuit, aut flagellū, quo fuit cæsus. Si verò morum sit nostrorum admonitio, fidem demōstrat, quæ iustitiā nostram succingere debet. Nulla enim apud Deum iustitia est, nisi quę fide nititur & stringitur. Vnde loco citato Paulus, vbi hominem coarmat, succincti, inquit, lūbos vestros in veritate (scilicet fidei). Tametsi cùm eadē fides protectio sit nostra aduersus inimicos, scuto etiam ibidem comparauit. Sunt itaq; iustitia & fides adeò germanæ, vt Esaias. c. 11. de Christo loquēs prædixerit. Erit iustitia cingulum lumborū eius, & fides cinctorium renū eius. Quòd si obieceris in Christo non fuisse fidem, quę est obscura cognitio, respōdetur primò cum Hieronymo, ꝙ habet illam in suis fidelibus de quibus idem propheta ad Christum ait ca. 49. His omnibꝰ velut ornamēto vestieris, & circundabis tibi eos quasi sponsa. Secundò forsan ad sensum propiùs literalem, fides illic non accipitur nisi pro constantia dictorum & conuentorum, quæ, vt. 1. officio. ait Cicero, est fundamētum iustitiæ, atq; adeò moralis virtus, quæ summa fuit in Christo. ¶ Post hæc manipulus, à læuo brachio pendens secundum ligamen designat, quo Christus colūnę fuit manibus alligatus. Qui quidem funis in brachio illo sinistro cordis vicino amorem nobis cōmemorat, quo ad expianda nostra piacula, cruenta flagella pertulit. Quo ideo vicarium amorem repēdere sacerdos profitetur. Cuius gratia flagella huius mundi tanquā fructus pœnitentiæ tolerare debemus. Leua enim pręterea manus et vitam significat præsentē, in qua opera pœnitentiæ perferenda sunt, vt loco citato ait Hugo. c. 52. Præterquā ꝙ in brachio dextro impedimēto esset sacerdoti dū cruces facit. Atq; his quatuor insignibus nō solùm sacerdos, sed & diaconus & subdiaconus induuntur. ¶ Stola, quæ & orariū dicitur, vinculum tertium repræsentat, quo Christus crucē baiulans fuit collo ligatus. In moribus verò nostris obedientiam & iugū Domini, cui collum quasi loro ligati submittimus ad portādum crucem Dñi, eius vestigia sequuti. Stola nanq; indumentū fuit antiquū matronis

Amictus. Alba. Zona. Manipulus. Stola.

insigne vsq; ad imos pedes demissum. Vnde vt ibidem ait Hugo.c.48.prius nõ orarium, sed alba erat,quę vocabatur stola,sed postea mutata sunt nomina.Hoc autem ornatu nõ insignitur subdiaconus,sed sacerdos,qui personam Christi crucem portantem repræsentat.Diacono verò,qui eius est minister inter eum & subdiaconum medius, cõceditur, sed non nisi super leuũ humerum:quia cũ Christi iugum vitæ actiuæ & cõtemplatiuæ nos subiungat:& sinister humerus actiuam,dexter verò contẽplatiuam referat, diaconus, q (vt nomen eius sonat) ad ministerium est institutus,in leuo:sacerdos verò in vtroq; humero stolam portat,eandemq; super pectus in modum crucis.Quo vtiq; signo à dextris & à sinistris,prosperis scilicet,& aduersis cõmunitum docet.Quòd autem diacono actiua potissimùm vita incũbat, ostenditur Actuũ.6.vbi diaconi leguntur in ministerium pauperum mancipati,ne apostoli à contemplatione abducerẽtur.Quocirca stola,vt quę mysterium est crucis, institutio euangelica veteribus adiecit,vt lib.2.de sacra.par.4.c.10 autor est Hugo.¶Supremũ deniq; vestimẽtum est casula,quæ & planeta dicitur. Et vt ait Rabanus lib.citato de institutione clericorum ca.20.per diminutionem à casa dicta est,eo q totum hominem tegat quasi minor casa.Vbi adnotandum est indumẽtum hoc in ecclesiæ primordijs consutum fuisse totum,& vndique conclusum vsque ad pedes,sine manicis vllaue apertura,ad formam veteris Hispanorũ pallij,(quod caputiũ vocant).Sacerdos vero complicabat vtrinque ipsum,vt brachia exereret. Vnde dict.lib.citato Hugo de ecclesiasticis sacramentis ca. 50.Casula,inquit,per quam charitas intelligitur,super dextrũ brachiũ leuatur,vt amici in Deo amentur:replicat urq; super sinistrũ, vt inimici propter Deum diligant.Sed post ea,vt vsui sacerdotis aptior esset,ab vtroque latere incisa est.Designat ergo tunicã Christi incõsutilem,qua exutus crucifixus fuit. Sed quantũ ad mores,charitatẽ quæ ipsum ad crucẽ pduxit,& in nobis,vt ait Paul. multitudinem opperit peccatorũ.Atq; hoc erat illud Aaron vestimentũ,vt author est lib.1. de sacramẽ.c.42.Inno.in cuius oram, vt ait Psaltes descẽdebat sacerdotale vnguentũ, sicut ad nos omnia charismata à Christo deriuãtur.Vnde hoc modo indut⁹ sacerdos monitũ illud Pauli ad Colos.3.repræsentat.In duite vos sicut electi Dei,sancti & dilecti viscera misericordiæ:humilitatẽ,(quã amictus caput tegens designat:)benignitatem, (quæ in alba per totũ corpus vsq; ad talos effusa refertur:)modestiã(cuius effigiem cingulũ renum præ se fert:)patientiã(in duobus vinculis,manipulo.s. & stola expressam) super omnia hæc charitatem habentes,(cuius nos casula admonet)quod est vinculum perfectionis.¶Dalmatica verò à regione Dalmaticæ nomen traxisse fertur,quæ,vt ait ibidẽ Rabanus,in modũ crucis efformata passionẽ Christi nobis refert.Hugo verò lib.2.de sacra.par.4.ca.13.ait à Colobio,quo apostoli celebrantes vtebantur,ortum habuisse adiectis manicis:vt habetur in historia Syluestri:& apud Thom. VValdensem libr.5.de sacramen.titu.4.ca.29.¶Ecce quibus sacratis vestibus vestitus sacerdos ad sacrũ altare accedit:nam si aliquam illarum consultò prętermitteret,tanquã mysteriorum contẽptor mortaliter delinqueret.Secùs si ex obliuione,vel aliqua negligẽtia id faceret. Debet & discooperto capite totũ sacrũ peragere, de consec.dist.1.can.Nullus episcopus. Quare graue peccatũ esset aliter facere:nam priuatur illic sacerdos in hoc delinquens communione sacramenti,nisi forsan ex rationabili causa prælatus dispensaret.Est & lumen necessarium,vt habetur.ca.fina.de celebra.missa.Quare & illud nõ habere, peccatum esset mortale:pertinet enĩ & ad reuerentiã sacramẽti, quatenus lumẽ illud Dei gloriã repræsentat,& ad nostrã excitãdam deuotionem, qui per effectum sacramenti illuminamur. ¶Post hæc quinta consideratio huius sacrificij versatur circa preces & verba,quib⁹ missa conficit.De quib⁹ querit an sint cõueniẽter instituta.¶Hoc aũt in primis admonendũ operæpretiũ duxerim,qđ nemo debet sacerdotũ iter sacra faciẽda alias adhibere, aut preces,aut orationes q̃ ecclesia sanxit. Sunt enim omnia mysteriorum plena:ob idq; fas nõ est alia priuata cũ illis cõmiscere, sed illa tantũ reuerenter & attentè meditari & proferre.Quod aũt D.Tho.ait Iacobũ fratrem Dñi & Basilium Cæsariẽsem missæ celebrationem ædidisse,quod refertur de cõsec.d.1. cã.Iacobus.intelligitur,vt noĩe missę,aliq̃ vel earum nõnullæ orationes,quæ consecratiõi adhibẽtur,cõprehendantur.Nam, vt Hugo lib.2.de officijs ecclesiasticis ca.11. bene ait, missa intiũ inde sumpsit, vbi Dñs suum corpus

Casula.

Paul.ad Colosen.3.

Dalmatica.

Lumen.

Quinta consideratio.

Nota.

Quis primus missam celebrauerit.

pus & sanguinem consecrans tradésq; discipulis, iussit hæc in eius memoriam fieri. Sed apostoli missam auxerunt. Et lib.2.de sacra. par.8.ca.14.ait, ꝙ Petrus apostolus primus omniũ Antiochiæ dicitur celebrasse. Id qđ alijs nõ placet: propterea ꝙ Actuũ.2.legitur apostolos fuisse perseuerantes in cõmunicatione fractionis panis, & orationibus, quod pleriq; doctorum de celebratione missarum interpretantur. Et re vera non est aliud vero simile, q̃ ꝙ statim à Pentecoste sacrosanctũ hoc charitatis sacramentũ celebrare inchoarent anteq̃ spargerẽtur. Sed quod dicitur de Petro, & Iacobo, & Cæsariensi Basilio, intelligẽdũ est ꝙ facta apostolorũ diuisiõe vnusquisq; in sua ecclesia solẽnem celebrationẽ missarũ instituit. Igitur quãuis alijs aliæ placeãt diuisiones, ea, quæ in missa dicũt, in tres partes secãtur. Quædã.n.ante mysteriũ consecrationis p̃mittuntur, alia verò ad cõsecrationem spectant, sed & alia post ipsam adhibent. Atqui prima pars in duas diuidit, quarum prior est præparatio quædã tam sacerdotis q̃ populi, quæ quatuor habet particulas: tres scilicet, quotidianas, & vnã festiuã.

Missæ partes pcipuæ.

Cõfessio ante altare.

Primò ergo incipitur, ait S.Thom. ab introitu. Merito eñ confessionis, quæ fit ante gradus altaris nõ meminit, quia illa non est pars missæ: sola.n.sacramẽtalis cõfessio debet prę cedere de mortalibus, sed propter venialia oblita vel neglecta fit illa generalis confessio, de qua meminit Inno.lib.2. mysterio. missæ c.13.quam fundat in illo Prouerb.18.iustus in initio sermonis accusator est sui: vbi recitatur psalmus ille.42.Iudica me deus, & discerne causam meam, &c. At verò in ordine nostro, vbi (quòd citra aliorum notã dixerim) summa datur opera, vt ordinariũ in sua semper maneat syncceritate & breuitate, neq; vllæ fiant adiectiones, nullus recitatur psalm⁹, sed breuissima fit cõfessio, qualis illi mysterio congruit. Solent eñ vulgares sacerdotes sexcẽtas oratiões illic inculcare. ¶ Introitus aũt, vt idem Hugo cũ antiquioribus lib.2.de officijs ecclesiasticis.c.14.& Inno.qui in omnibus eũ sequitur.c.18.aiũt, aduẽtum Christi significat & introitũ eius in mũdum. Est enim sacrificium hoc passionis eius memoriale, ad quã subeundã mũdum ingressus est tanquã lumẽ, vt Luc.2.ait Simeon, ad reuelationem gentiũ, quod accensi cerei sacerdotẽ comitãtes significãt. Ob idq; sacerdos ad altare accedens illud osculatur, cõnubiũ significans Christi & ecclesię, iuxta illud Cãtico. 1.Osculetur me osculo oris sui. Et ideò chorus psalmũ intonat vocẽ illam priscorũ patrũ cõmemorans. Emitte agnũ dñe dñatorẽ terræ. Esaiæ.16.& ca.64. Vtinã dirumperes cælos & descẽderes. At verò S.Tho.nõ tam ad significationẽ respexit, q̃ ad vocẽ laudis. Nam cùm hoc sacramentũ, non tãtùm quia sacramẽtum, sed quia sacrificiũ, summa cum dignitate celebrãdum sit, & Eccles.4.legitur Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei. & Ecclesiastici.18.Ante orationem prępara animã tuã: ideo consecraturus sacerdos præparat sese, & totum populũ. Quare prima pars missæ vsq; ad offertorium illuminatio & præparatio dicitur. Atq; ideò à diuina laude initiũ sumitur, iuxta illud psalmi. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendã illi salutare Dei. Nec verò deest nobis exẽplum Christi, de quo ait Paul.ad Hebrę.10.ꝙ ingrediens in mundum cecinit illud psalmi.39.Hostias & oblationes noluisti, corpus aũt adaptasti mihi, &c. Quapropter introitus plurimũ sumit ex aliquo psalmo: quia vt Dionys.3.cap.eccles. hierar. author est, psalmi per modũ laudis quicquid in sacra scriptura continetur, cõprehendunt. Antiquitus verò, vt refert ibidẽ Hugo, integer psalmus canebatur: post verò consuetũ est, vt vnus tantùm versiculus dicatur loco psalmi, & tanq̃ versus subditur caput ipsius psalmi. Vt in missa apostolorũ, Dñe probasti me. Et pòst iteratò repetitur introitus ad significandũ frequentiã clamorũ, quibus patres antiqui identidem diuinã misericordiã excitabant, vt Christũ mitteret, iuxta illud Esa.28.Manda, remãda, expecta, reexpecta, modicum ibi, modicum ibi. In fine tandem additur, Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto, quod Nicena synodus cantari instituit, qua vtiq; clausula omnis psalmus cõcludit, in signũ, ꝙ laus omnis in gloriã.S.Trinitatis refertur. Et vt ait Hugo, Damasus in missa id quoq; adiecit. Cæterum quòd ipse & Inno. aiunt, Cælestinũ papam, qui sedit ab ascensu Dñi anno.426.introitum instituisse cantari in missa, legerunt apud Almaricũ & Valerianum historiographos. Id autem Thomas VVald.tomo.5.de sacram.titu.4.c.31.multò antiquius censet: nã Dionys.c.3. hîc citat. to à S.Tho, ait ꝙ pontifex ad sanctũ altare psalmorũ incipit melos cõcinentibus secũ sacra carmina omnibus ecclesiastici ordinis gradibus.

Introitus.

bus. Sed forsan licèt apud Græcos in more antiquitus fuerit psalmũ in introitu canere, Latini vsq; ad Cælestinũ id nõ receperãt. Nisi dicere mauis ꝙ non canebatur apud Græcos nisi in missa põtificis, & Celestinus illud instituit in misis quotidianis: nã vt. 11. de ciuit. Dei ait Aug. multa dicũtur patres instituisse, quæ potiùs antea instituta inuenerũt. Quanuis neque satis cohæreat ꝙ Celestinus introitum instituerit, & Damasus, qui ipsum per quinquaginta sex annos antecesit, instituerit Gloria patri: sanè cùm psalmus in introitu antequam gloria institutus censeatur, eo quòd Glia sit psalmi cõclusio. ¶ Secũdò post introitum, quo Christi ingressus in orbẽ repræsentatur, adijcitur misericordię postulatio, quæ ipsum, vt nos redimeret, induxit. Quare ter patri supplicamus dicentes kyrie eleison: hoc est Dñe miserere: terque deinde filio, Christe eleison. terq; tandem Spiritui sancto, Kyrie eleison. Nã cũ pater & spũs sanctus nullã sibi vniuerint creatã naturã, secundũ diuinam Dños appellamus: Christũ verò secundũ humanã, qua nos redemit, vocamus Christum. Cæterùm ad singulas personas ter supplicationẽ congeminamus, vel contra tres nostras miserias: scilicet, ignorantiæ, culpæ & pœnæ, vt Innoc. c. 19. ait: vel ad significandum, vt S. Tho, addit, ꝙ oẽs personę sunt in se inuicem. Tota enim essentia, ac subinde misericordia & bonitas, quã imploramus, tã in singulis est personis, q̃ in omnibus tribus simul. Atqui Syluester fuit, vt idẽ ait ibidem Hugo, qui circa annum Domini trecentesimum vigesimũ kyrie eleison idiomate Græco suscepit. Nam vt super verbo, baptizo, diximus, tùm propter linguæ celebritatem, qua primitus fides Christiana à Palestina profecta suscepta fuit, tùm vt omnis Christianismus in hac misericordiæ postulatione voce etiam conueniret, id fuit cõgruẽs. Colligitur ergo. Si Cælestinus instituit psalmi introitus, vt missa tempore Syluestri, qui Celestinum per plures quàm centum annos antecesit, à Kyrie eleisõ inchoaretur, vt in vigilia paschatis. Quod non est rationi dissonum: videlicet, vt introitus ad sacrificium esset misericordiæ postulatio. Fortasse nãq; apud Græcos priùs aliqui missarum cantus, & preces inceperunt, à quibus latini postea fuerunt mutuati, vt de introitu diximus.

Kyrie elei.

¶ Tertiò loco post misericordiæ preces, quibus nostras miserias Deo proponimus, cantus diuinæ gloriæ subsequitur, quæ finis est, quò nostrum referimus sacrificium, & à nostris miserijs liberati peruenire conamur. Caput verò illius hymni angelorũ chorus sub ortum Christi cælitus detulit, vt Luc. 2. refertur. Atqui Thelesphorus papa, qui sedit sub annum domini centesimum quadragesimũ hunc angelicum hymnum cani iussit in nocte Natiuitatis quando ipse missas celebrari instituit, vt inter eius decreta refertur. Attamen, vt locis citatis Hugo & Innocen. aiunt Hilariũ Pictauiensem episcopũ, qui fuit tempore concilij Niceni, postmodum adiecisse illa quæ sequũtur ab illo loco, laudamus te: quia reliqua tantum præcedẽtia Thelesphorus cani iusserat. Deinde verò circa annum Domini quingentesimum Symmachus adiecit, vt in omnibus diebus Dominicis, & in festis martyrum præcipuis caneretur, quod perpetuo vsu receptum est. In minoribus autem festis prætermittitur, & potisimũ in Luctuosis defunctorum officijs, quæ ad commiserationem potiùs pertinent q̃ ad gloriam.

Glia in excelsis Deo. *Thelesphorus.* *Hilarius.*

¶ Quartò deniq; sequitur oratio, quę dicitur collecta, eo quòd ad illam populus mẽte colligitur, vt totam diuinæ mancipet contẽplationi. Et quia vt ait ad Rom. 8. Paul. quid oremus nescimus, sed spiritus nos docet, mutua salutatione Dei asistentiam precamur. Vnde sacerdos ad populum versus, Dominꝰ, inquit, vobiscum. Sed quia ipse attentiori spiritu pro populo precaturus est, non tantũ populus respõdet, sit etiam tecum, sed. Et cum spũ tuo. Prior salutatio sumpta est ex Ruth. 2. vbi Booz dixit messoribus, Dominus vobiscũ. Quin verò angelus cælitus missus sic virginem salutauit, dñs tecũ. resalutatio verò est apud Paulum. 2. ad Timoth. vltim. vbi ait Dominus Iesus Christus sit cũ spiritu tuo. At quia Christus resurgens, vt legitur Ioan. 20. apostolis dixit, Pax vobis, episcopi id repræsentãtes eo mõ in initio salutãt populũ. Cæterũ in decursu missæ eodem modo, quo ceteri sacerdotes, dicere debẽt, Dominus vobiscũ, vt in cõcilio Bracharẽsi cap. 21. iussum est. Septies aũt fit hęc salutatio in missa per sacerdotem: scilicet, in prima collecta, & ad euangelium, nisi diaconus illud cecinerit, & ad offertoriũ, & ad prefationem, & ad Agnꝰ Dei, nisi ꝙ illic ait, Pax vobis, & ad vltimam collectam, & ante, Ite missa est. Deinde sacerdos populum ad orandum excitans ait, Oremus: non ꝙ populum inuitet, sed ꝙ populus per

Collecta qđ. *Dñs vobiscũ.* *Pax vobis.*

per ipsum,& ipse tanq̃ mediator inter populum & Deum sit oraturus. Collectam autem concludit dicens, Per Dñm nostrum Iesum Christum: quoniam cùm, vt ait Apostolus. 1.ad Timoth.2.ipse sit vnus mediator dei & hominum, per ipsum quicquid petimus obtēturi sumus à Deo, iuxta ipsius promissum, Ioan.14. Quodcũq; petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Respōsio verò, Amē. optantis populi est, vt sic fiat. Atq; hæc est prior particula primæ partis. Inno. loco. ca. 27. ait collectas nō nisi numero impari, quo deus gaudet, dicēdas esse, neq; vltra septem. Sed neutrũ est obseruatu necessariũ. Hoc tñ tertiũ obseruandũ est, qđ in cõcilio Mileuitano sancitur, ne preces, vel orationes dicātur, nisi in cõcilio fuerint approbatæ. Nā & Damasus papa, & Gelasius & Gregorius preces illas cõposuerunt. Nec licet orationem dirigere siue beatæ virginis sit siue sanctorũ nisi ad solum Deum, à quo solo misericordia petēda est. Quāuis in oratione tanq̃ intercessoris fiat sācti memoria. ¶Posterior verò pars ait S.Tho. est in qua præmittitur instructio fidelis populi, eò quod sacramentum hoc, vt in forma calicis habetur, mysteriũ est fidei. Instructio autē dispositiuè fit per prophetarum Apostolorũq; doctrinam, quæ per lectores & subdiaconos legitur: perfectè verò per fidem Christi quæ in euangelio cõtinetur. Quare pars hæc sex cõtinet, tria quotidiana, & itē festiua tria. Dicitur autē epistola, quia frequētiùs ex Paulo atq; alijs apostolis sumitur. Lectio autē hęc quasi precursoris officium est: nam & lex vetus euangeliũ pręcessit, cuius typum Baptista gerebat, & pariter Christus apostolos binos ante faciē suā misit, qui per epistolas eos præparabant, quibus annunciaturi erant euangelium. Quocirca dum ambæ lectiones fiunt, priùs legitur prophetia q̃ epistola, nō propter dignitatē, sed ꝓpter antiquitatē. ¶Ait loco citato Hugo Anacletum, qui sedit anno Dñi cētesimo epistolas & euāgelia legi instituisse. Quę em̃ posteriùs in missa dicũtur, priùs fuerunt instituta. Imò verò vt Thomas VVald. tomo. 5. de sacra. titu.4.c.32. ait, tempore Dionysij id fiebat. Ait enim ca.3. ecclesia. hiera. Deinceps igitur per ministros agiographorum librorum lectio consequenter fit. Quin verò & ad Colossen. vlti. ait Paul. Salutate fratres qui sunt Laodiciæ, & Nympham, & quæ in domo eius est ecclesiam. Et cùm lecta fuerit apud vos epistola hæc, facite vt in Laodicēsi ecclesia legatur, & eam, quæ Laodicensium est, vobis legatur. Et extat canō apostolorũ, oēs fideles. de consec. d.1. vbi præcipitur omnibus fidelibus, vt cõueniētes sacris solennitatib⁹ ad ecclesiā ecclesiasticas scripturas apostolorũ & euangeliũ audiant. ¶Post epistolam canitur responsoriũ, quod & graduale dicitur, eo ꝙ ad gradus altaris canebatur. Dicitur autem responsorium: quia ruminantes (vt Almaricus ait) quod lectum est recordantur, & recordādo dulciter correspõdent, quasi lectione proficientes, vt hîc ait S.Tho. & ideò ad gradus altaris tunc accedebant, vt gradus suæ professionis designarēt. ¶Atqui diebus festis quasi spe cælestis beatitudinis erecti, statim in laudem Dei ꝓrumpunt, qđ pmneuma, hoc est, spiritualis iubilus dicitur, quā quidem cātionem Damasus papa à Hierosolymis in ecclesiā Romanam legitur induxisse, vt li.9. registri epistola.8. author est Gregorius. Etenim sicut titulus crucis ꝉterna lingua script⁹ fuit: ita & in missa aliqua sunt Græca, vt Kyrie eleison, & aliqua Hebraica, vt Alleluia, & Amen. Est em̃ Alleluia, vt ad Marcellā ait Hieronymus, idē qđ, Laudate deũ, duę quippe sũt voces, Allelu, ia, quę laudem ꝓpriam dei, qualis in cęlo fit, designat, & ideò seruata est Latinè. ¶Ac deniq; quarto loco in festis solēnissimis ab Alleluia proceditur ad Sequentias, quas vt ait Hugo lib. citato Abbas Notherus de Sancto Gallo cõposuisse legitur, quas Nicolaus papa ad missam cantari concessit. Licèt nõnullas alij sancti, vt Grego. & etiam S.Thom. adiecerint. ¶At verò in septuagesima, quo tēpore exilium Adæ è paradiso, & Babylonicam captiuitatem commemoramus, Alleluia nō canitur, sed vt est in psalm.136. suspendimus organa nostra: nā vt captiui illi dicebant, Quomodo cātabimus cāticum Dñi in terra aliena? sed loco Alleluia canitur tractus sicut in missis defunctorum: quasi alta prolixaq; suspiria & lamenta trahēdo, iuxta illud psalmi 119. Heu mihi quia incolatus meus prolõgatus est. ¶Præmissa ergo apostolica lectione, sequitur quintò euangeliũ fidei, quod & euāgeliũ pacis dicitur. Quo ideo lecto sacerdos librũ exosculatur. Trāsitur aũt à sinistro altaris cornu, quo legis veteris imperfectio designatur quæ aīam nō iustificabat, ad dextrũ, vbi est perfectio fidei. Quare ibidem missale sistitur per totā oblationē. Præterq̃ ꝙ sacerdos

Amen. *Innocent.* *Nota.* *Epistola.* *Graduale siue responsorium.* *Alleluia.* *Hierony.* *Sequentia.* *Alleluia q̃ñ nõ canatur.* *Tractus.* *Euangeliũ.*

dos à ſiniſtro latere aptiùs legit. Mittitur verò à ſacerdote diaconus,ſicut à Chriſto delegati ſunt apoſtoli ad euangeliũ promulgandum,præcedente cruce, cuius ſanguine fuit nouũ teſtamentum confirmatũ: & accenſis cereis,lumẽ fidei referentibus. ¶Et eſt lectio euãgelij res antiquiſsima, quod Alexander vt ibidẽ ait Hugo,legi iuſsit paulò poſt centeſimũ annũ ab orbe redempto. Sed poſtea Anaſta.vt cã.Apoſtolica.de cõſe.d.1.habet iuſsit,vt oẽs illud ſtãtes audirẽt,tanquã milites ad illud propugnandũ attenti.Imò verò antiquitus,vt ſuprà dixim⁹,canonib⁹apoſtolorum iuſſum eſt euangeliũ legi.Erant enim iam tunc,vt in eorũ Actibus legitur, diaconi quorum munus eſt euangeliũ canere.Canturus ergo diaconus primùm ait,Dñs vobiſcũ, tùm ꝙ illa ſalutatione Pax vobis, Diſcipuli domos ſalutare iuſsi ſunt, tùm vt ſpiritus ſanctus ſe pectoribus populi inſinuet ad percipiendam fidem.Quare reſpondetur. Et cũ ſpũ tuo.Deinde rhetorũ more ad captãdam beneuolẽtiam proponit myſterij altitudinẽ dicens initium,vel Sequentia ſancti euangelij,&c.Reſpõdetq; populus,Gloria tibi dñe, quaſi gratias de tanto nũcio agẽs.Et impreſſa in libro cruce, eadẽ ſe diaconus frõte munit,quæ eſt verecũdiæ ſedes,proteſtãs, iuxta verbũ Pauli,ſe nõ erubeſcere euangelium: ac demũ conſignato ore ad pronũciandam fidẽ,& pectore ad percipiẽdam, audẽter illud canit.

Sequẽtia S. euangelij.

¶Poſtremò denique præcipuis feſtis, qbus populus cõuenit,Nicenũ canitur ſymbolum,vbi quã fidem plebs in euãgelio implicitè audierat,(nam fides, vt ait Paulus ex auditu)explicitè cõfitetur:corde.n.creditur ad iuſtitiã,vt idem ibidem ait apoſtolus, ore aũt cõfeſsio fit ad ſalutem. Et ſic finitur pars prima miſſæ,qua populus præparatur & inſtruitur,quæ ideò dicitur illuminatio: & miſſa catechumenorũ:nam illucuſq;,vt & Dionyſ.ait.c.3.permittebantur catechumeni adeſſe,tunc autem foras mittebantur cantante diacono,vt ſuprà diximus. Ite miſſa eſt, hoc eſt,recedite,qa miſſa.i.oblatio incipitur, cui vobis intereſſe nõ licet. Vnde in concil. Cartha.4.cã.Epiſcopus nullũ.de cõſ.d.1.pręcipit,vt epiſcopus nullũ ingredi ꝓhibeat in eccleſiã & audire verbũ Dei ſiue Gentilẽ, ſiue Iudæũ vſq; ad miſſam catechumenorũ.

Creao ſiue fidei ſymbolum.

Roma. 10.

¶Hinc ergo progreditur ſecũda pars principalis,quæ ad celebrationẽ ſacrificij attinet. Et quia offertur,vt ſacrificiũ, & conſecratur & ſumitur,vt ſacramentũ,pars hæc tribus cõcluditur mẽbris.Quorum primũ eſt oblatio, ſecundũ cõſecratio ,& tertiũ ſumptio.Oblatio verò vno laudis cãtu,ꝙ quatuor orationibus peragitur.Canit eñ chorus offertoriũ, qđ vt ait loco ſæpe citato Hugo, Gregorius cani inſtituit,& vti ait Remigius,offerẽda dicitur, eo ꝙ tũc ſubdiacon⁹ diacono:diacon⁹ verò ſacerdoti,ſed ſacerdos Deo illã cõſecrãdam offert.Quare & tũc cõgruit,vt populus ſua munuſcula offerat,vt Alexã.3.can. Oĩs Chriſtianus.de cõſe.d.1.hortatur,vt verbum illud Exod.23.impleamus. Non apparebis in conſpectu meo vacuus.Nõnulla antiquitus pręceſsit huius figura.1.Paralip.29. vbi dixit Dauid.Ego in ſimplicitate cordis mei lætus obtuli vniuerſa hęc:& populũ tuũ,qui hìc repertus eſt,vidi cũ ingenti gaudio tibi offerre donaria.Gaudiũ ergo illud ſignificat cantus offertorij.Legitur eñ eodẽ lib.quemadmodũ Dauid inſtituerit,vt Leuitæ cũ offerrent holocauſta,laudes Dño canerẽt,clãgeretq; tubis,cymbalis,& pſalterijs.

1.Paral.29.

1.

¶Ab offertorio verò ſacerdos,vt ait Inno.eod.lib.c.54.ſilentiũ tenere incipit,& collectas ſecretò ſecũ ꝓferre, memoriam appropĩquãtis paſsionis,quando iam, vt legitur Ioan.20. Ieſus non palàm ambulabat apud Iudæos, ſed abijt in regionem iuxta deſertũ.Vel quẽadmodũ ait VVald.loco citato.cap.35.hoc eſt primũ ſilentiũ,quo Chriſtus in horto ab apoſtolis ſemotus ſecretè orauit dicens. Mi pater ſi poſsibile eſt,&c. Quare abuſus quorundam eſt ſic proferre,vt minſtri audiant: nam & oratio ipſa ob id appellatur ſecreta.

Silentium.

¶Lecto ergo,vel cãtato offertorio, ſacerdos ſecretò materiã manibus tenẽs,illã offert patri dicẽs. Suſcipe ſancte pater,&c.vbi meditari ſubinde debet iam inde perſonã referre Chriſti patri ſeipſum offerentis. Tametſi in perſona propria loquatur dicẽs. Quam tibi offero in memoriã poſsionis domini noſtri Ieſu Chriſti.Mox ablutis manibus & ſeipſũ in ſpiritu humilitatis ſuſcipi ab eodem æterno patre deprecatur. Reſpexit eñ Deus ad Abel,deinde ad munera eius.Quare niſi perſona deo grata fuerit,oblatio,quaten⁹ ab ipſo dimanat,eſſe nequit accepta.Deinde ad populũ verſus precatur,vt vnà ſecum orẽt acceptum fieri ſacrificiũ.Quocirca licèt ad pręcedẽtia potiùs plebs attẽta eſſe debeat q̃ orare, inter ſecreta tñ cõgruit,vt oret. Tandẽ ergo ad altare reuerſus oratiõe ſecreta oblationẽ cõclu

Secreta.

Suſcipe ſancte pater.

In ſpũ humilitatis,&c.

Orate fratres &c.

cõcludit. Atq; oblationes istæ antiquissimæ sunt à tẽpore Dionysij, vt VVal.to. 5.de sacra.tit.4.ca.33.docet. Et Leo papa, vt ait Hugo loco citato cap.11.orationẽ, Orate fratres statuit dici. ¶Secũda ergo particula hu[9] tertiæ partis est prefatio, qua & se sacerdos ad cõsecrationẽ adornat, & populũ ad diuinorũ contẽplationẽ exhortatur. Quã quidẽ prefationẽ ait ibidẽ Hugo Dionysiũ cõposuisse, sed Gelasiũ ex Græca in Romanã ecclesiã inuexisse. Qua ꝓpter vt lib.citato Vualdẽ.ca.35.ait, erronea est quorũdã opinio dicẽtiũ prefationẽ à Gelasio fuisse institutã, qđ ex cõfessione ipsi[9] Gelasij palã fit, can. Inuenimus.de conse.d.1.vbi ait, Inuenimus nouẽ prefationes in sacro catalogo tantũmodò recipiendas. Imò hic apertè colligitur neq; eũ fuisse primum, qui præfationẽ iusserit in missa cãtari. Quod præterea inde cõfirmatur, ꝙ lib.8.ad Gratia. Ambrosius nonaginta annis antiquior Gelasio, atq; alij patres eiusdẽ seculi de hoc gratiarũ hymno meminerunt. ¶Sacerdos igitur silẽtium rũpens, secretã orationem alta voce concludit, dicens, Dñs vobiscũ, quẽ adesse eis opus est, qui gratias sunt acturi: mox admonet sursum corda leuare, vt tãti mysterij celebrationi circũstãtes nõ corpore tãtùm, sed mẽte diuinitus suffulta assistant: terrena.n.corda cęlesti hoc sacramẽto nõ sunt digna. Atqui exhortatio hęc desumpta est ex illo Thre.3. Leuem[9] corda nostra cũ manibus ad Dñm in cęlos. Vnde Cypria. papa, vt refertur de conse.d.1. can. Quando. ait ista admonitione excitari populũ, vt pectus cõtra aduersarium claudat, vt soli Deo pateat. Quare respõdente choro se corda ad Dñm habere leuata: rursus sacerdos admonet gratias agere. Nã vt suprà dixim[9], eucharistia idẽ est, quod gratiarum actio. Cõmonemur ergo gratias pro redẽptione, quã hìc nostrã celebramus, Deo agere. Et ideò respõdet chorus noĩe populi, Dignum & iustũ est: dignum.s. quãtum ad deũ attinet, ac ꝓinde iustũ quantũ ad nostrã obligationẽ. Quare iterũ respõsum cõfirmans sacerdos ait, Verè dignũ & iustũ est, equũ & salutare nos tibi sẽper & vbiq; gratias agere per Christũ dñm nostrũ, per quẽ maiestatẽ tuã laudant angeli &c. nã etsi angelorũ chori nõ fuerit per Christũ redẽpti, gratias nihilomin[9] Deo ꝑpetuò cantant, ꝙ nos redemerit, vt eorũ essemus societate digni, & eiusdẽ ꝑpetuę fœlicitatis cõsortes. Implentes ergo verbũ illud Christi, Ego te clarificaui super terrã, nũc clarifica me &c. cõmemoramus maiestatẽ eius laudari ab oĩbus engelorũ ordinibus, qui vt habetur Esa.6.& Apo.4. non cessant clamare quotidie Sanctus, sanctus &c. Quare easdẽ nos vocis laudes cũ illis cõcinentes intonamus, quibus ꝓfitemur filium æqualẽ patri, & Spũm sanctũ æqualẽ vtriq;, Sed ad designandũ earundẽ ꝑsonarum vnitatẽ in essentia adijcimus, Dñs deus Sabbaoth.i. virtutũ & excercituũ quod est cõmune oĩum. In cuius vtiq; laudẽ cõfitemur creatorẽ esse cœli & terrę dicẽtes, Pleni sunt cæli & terra gloria tua. Ac deinde in cõfessionẽ redẽptionis Christum laudãtes subnectimus, Benedictus qui venit &c. Qua vtiq; voce intrãti dño Hierosolymã qui prę cedebant & sequebantur acclamabant. ¶Inde rursus sacerdos ad secundũ redit silentiũ: nã vt legitur Mat.26. ter in horto à discipulis auulsus secretò orauit. Et in scđo silẽtio qđ Lucas refert, lõgè ꝓlixius. Depudet verò impudẽtissimũ Lutherũ huc inducere in lib. illo infami de abrogãda missa priuata, oblatrãtem. Ait, n. sacrũ canonẽ esse delirũ, cõpositũq; ab aliquo verboso & parũ spũali hoĩe cõtra quẽ Clictho. lib. de officio missæ cap. 17. bene loquit: nisi ꝙ canonis cõpositionẽ nõ nisi vsq; ad Gelasium & Leonẽ atq; alios põtifices reducit. Cùm tñ certũ sit ab ipsis vsq; Apostolis originẽ duxisse. Hugo nãq; lib. 2. de sacra. par.8. cap.14. vbi ait Petrum missam instituisse, subdit ĩ initio fidei tres illas orationes canonis ĩ vsu fuisse. Hãc igitur oblationem, cum subsequẽtibus, cætera verò postea diuersis tẽporibus à sanctis patribus fuisse adiecta. Vnde loco citato lib. de officijs ecclesi. cap.11. ait Gregoriũ illico adiecisse, diesq́ue nostros in tua pace disponas. Et Leonẽ, Sãctum sacrificium & immaculatã hostiam. Nec dubiũ quin suprà citatus Iacobus & alij apostoli missam celebrãtes canonẽ, saltem pro magna parte, cõposuerint. Erãt.n. vt Actuum.2. legitur, perseuerãtes in oratione & in fractione panis. Vnde VValdẽ.tit.4. citato cap.36. illud Pauli ad Timoth.2. Obsecro primũ omnium fieri obsecrationes & orationes & gratiarũ actiones ꝓ oĩbus &c. ꝓpter canonẽ missæ dictũ putat. Quare optimè cẽset iã tunc cõpositum fuisse, licèt summi pontifices nõnulla adiecerint. Superuacaneũ est ergo in Lutherana blasphemia retũdenda remorari. Vñ Inno.c. Cũ Marthæ. de cele.missa. de canone loquẽs, multa inquit tã de verbis

Prefatio.

Sanctus, sanctus. &c.

Dñs Deus Sabbaoth.

Benedictus q venit &c.
Matth. 21.

Canon.

Canõ ab hæreticis oppugnatur.

bis q̃ de factis dominicis inuenimus ab euangelistis omissa, quæ apostoli vel suppleuisse verbo, vel facto expreßisse leguntur. Addit deinde cõsecratoria verba non esse in secreto proferẽda, sed publicitus, vt oẽs audiant. Hoc tamen est contra id, quod modò diximus: nẽpe, hìc esse obseruandum secundum silentium: imò peior esset abusus altè canonem legere, q̃ collectas primi silẽtij. Ait enim sacer pater Dionysius circa initium libri de cælesti hierar. ad Timotheum. Tu autẽ ò fili iuxta qđ sancit nostra pijßima traditio: quę sanctè dicũtur sanctę mentis receßibus conde, & à profana multitudine inuiolata custodi. Et circa finem libri eccles. hierar. Efficientes, inquit, cõsecrationis preces fas non est scripto interpretari, neq; ipsarum arcanũ è secreto in publicũ efferre. Nam & Nu. 4. præcipiebatur Aaron & filijs eius, vt soli ingredientes tabernaculũ, vasa inuoluerent in sanctuario, ne publicarentur. Quin verò mysterium, vt in initio libri dicebamus, inde nomen habet, ꝙ etiam sacerdotes gentilium arcana Deorum preßis labijs custodiebant.

Canon. ¶Canon ergo, qui tertia particula est secundæ partis, decẽ cõplectitur orationes, quarũ quinq; consecrationem antecedunt, & tot numero subsequuntur. Primùm. n. clemens pater per Iesum Christũ rogatur, vt accepta habeat sacrificia, pro vnitate ecclesiæ, & papa, & aliis proceribus, pro quibus offerũtur. Mox apud se sacerdos mẽtali oratiõe aliorũ meminit viuẽtium, ad quos deinde oblationem extendit, & dicitur primum Memento. *Memento dñe famu. &c.* Dein tertiò, fit sanctorum memoria, quorum patrocinia imploramus, in quorumque consortiũ & cõmunionem adunari petim⁹. Ac deniq; quartò cõcluditur supplicãdo, vt deus oblationẽ placatus accipiat. Ac deinde quintò in accessu ad cõsecrationem petitur consecrationis effectus. s. vt benedicta materia fiat corpus & sanguis Iesu Christi. Quibus peractis perficitur cõsecratio per verba saluatoris. Qui pridie q̃ pateretur, &c. *Qui pridie quã pateretur &c.* ¶Post modùm vbi ait sacerdos. Vnde & memores, suam excusat præsumptionẽ: nam memor mysteriorũ humanitatis Christi audet diuinæ maiestati offerre quæ de suis donis ac datis accepit. Quare secũdò oblationem petit esse acceptam, vti acceptum habuit sacrificium Abel, atq; aliorum patrum. Tertiò ad sacrosanctã communionem accedẽs effectũ sacramenti supplex precatur, quem, scilicet, sumẽtẽs ꝑcipiãt. Et quartò deinde precatur vt idem pater omnipotẽs defunctorum etiã sit memor, qui licèt sacramentum non suscipiant, participes tamẽ esse poßunt sacrificij. Quinta verò oratio. Nobis quoq; peccatoribus, pro ipsis peculiariter sacerdotibus funditur, vt sanctis & martyribus associari mereantur, per Christũ Dñm nostrum. *Nobis quoq; peccatorib⁹.* Per quẽ obsecratio cõcluditur: nempe, vt per ipsum hæc omnia proueniãt, per quem hæc bona creantur, viuificãtur, sanctificãtur, &c. Atq; hic est canonis finis, vbi secunda pars missæ finitur: quam si pro dignitate tractaremus, luculẽtis meditationibus esset locupletanda, à quibus ne rei scholasticæ lineã prætergrederemur, abstinuimus. Sunt aũt præclari autores, vt Hugo, Inno. Remigius: atq; alij id muneris persequẽtes, quibus & Thomas VVal. lib. 5. citato de sacra. meritò connumeratur.

¶Tertia ergo pars, quæ ad sumptionẽ sacramẽti ꝑtinet, octo cõtinet oratiões: & cõmunionis psalmũ: quinq;. s. ante cõmunionem, & tres postea. Peracto nanq; canone sacerdos secũdum silentium interrũpit postremã orationẽ alta voce cõcludẽs. Per omnia secula seculorũ. Vbi secundus regreßus Christi ad dormiẽtes discipulos designatur, exhortãtis eos, vt vigilarẽt. Pręterea qa ꝑ orationẽ hõ præparandus est ad tãtum percipiendum sacramentũ: & quia inter orationes fastigium tenet euãgelica hæc, quam Christus docuit, hæc primò cũ omni reuerẽtia canitur. *Pater noster.* Quod autem ait loco citato. ca. 11. Hugo Gregoriũ instituisse Dñicam orationem cani in missa, Gregorius ipse epistola. 8. suprà citata lib. 9. registri, falsum ostẽdit, dicens, Orationẽ Dominicã idcirco nos post precẽ dicimus, quia mos apostolorũ fuit, vt ad ipsam solũmodo orationem oblationẽ consecrarent. Fuit ergo apostolorũ institutũ. Vnde cũ tremore non nisi præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati: scilicet, Christi iubentis nos sic orare, dicere audemus, Pater noster. ¶Finita aũt hac oratione sacerdos ad tertium silentiũ reuertitur, vt silẽtiorum numerum Christi in horto compleat. *Tertium silentium.* Quare ĩ secũda oratione, Libera nos, priuatim ab omnibus malis nos erui per hoc sacramẽtum exposcit. Sed quia peculiariter, vt suprà diximus, ad remißionẽ peccatorũ sacramentum hoc confert, adhibetur tertia eademq́; insignis deprecatio, vbi Christus, qui tanquam agnus per hoc sacramẽtum occisus refertur, rogatur

rogatur vt quãtùm ad efficaciam tollat pec cata mundi,quæ quantum ad sufficientiã in cruce sustulit.Et quia hoc sacramentum est vnitatis & pacis,tunc pax populo porrigitur:preterquàm in missis defunctorum,quæ non pro pace præsenti,quoniam non conuiuũt nobiscum,sed pro sempiterna requie qua ipsi fruũtur,celebrãtur. ¶Quartò in fractione hostiæ,de quo ar.sequẽti dicemus,precatur sacerdos cõmistionem corporis & sanguinis fieri nobis ĩ salutem mentis & corporis.¶Quintò deniq; pro se deuotè precatur oratione illa,Dñe Iesu Christe,Cui adijciens Corpus & sanguis Dñi custodiat me in vitã æternã,sacrosanctum sacramẽtum sumit.Deinde si communicandum est populo,distribuit cantãte choro cõmunicandã.Ac demũ post cõmunionem adiecta oratione. Quod ore sumpsimus Dñe, & collecta solenniter, missa concluditur per orationẽ tertiam,Placeat tibi sancta trinitas &c. Illa.n.communicãda est sicut exultatio gratiarũ actionis similis hymno,quem vt Matthæi.26.refertur, Christus dixit.

Primum argumentum.

¶Arguit primò S.Tho.Hoc sacramentũ verbis Christi,vt ait Ambro. cõsecratur:non ergo necesse est alia addere,præsertim, cùm in euãgelio illa non sint,quæ in canone ponuntur,ꝙ oculos eleuauerit & dixerit,mãducate ex hoc omnes.Itẽ in alijs sacramẽtis non fit oratio pro viuis & defunctis:non ergo debet fieri in hoc.Respõdetur aũt,ꝙ quia in hoc sacramẽto requiritur maior præparatio,potissimùm cũ sit sacrificium,præter verba necessaria cõsecrationis adhibentur alia, quæ licèt nõ sint in euãgelio expressa,colliguntur tamẽ ex diuersis eius locis,vt ait Inno. cap. Cũ Marthæ.de celeb.missa.Si enim Iesus in resuscitatione Lazari,vt habetur Ioã. 11. & in oratiõe pro discipulis, vt legitur Ioã. 17. oculos leuauit:certum fit, id etiã in cõsecratione dixisse.Et cùm dixit, Accipite & comedite, idẽ est quod manducate:præsertim cùm illa verba nõ addantur tanquam de essentia formæ.Et quia dixit Ioã.6. Nisi mãducaueritis carnẽ filij hominis &c. ꝑpterea Ecclesia addit,omnes.Et quia eucharistia est sacramentum ecclesiasticæ vnitatis,cõgruit, vt peculiariter in illo oretur pro viuis & defunctis.

Quartũ argumentum.

¶Quartò arguitur.Baptism⁹ specialiter dicitur sacramẽtũ fidei:ergo illic potiùs q̃ in isto fieri deberet instructio fidei.

Quintũ argumentum.

¶Quintò, cũ in omnibus sacramẽtis requiratur deuotio,non est cur magis in isto quã illis excitetur per diuinas laudes,& admonitionẽ, Sursum corda.Adde ꝙ cùm sacerdos sit ꝓprius minister, is deberet omnia dicere sicut in cæteris sacramentis,& non chorus.Respondetur duplicẽ esse instructionem:aliã catechumenorum,& illa conuenit baptismo: atq; alia fidelium,quę in dies debent in fide proficere, & hæc cõpetit huic sacramento: quanquam vt suprà dictum est,etiã ad instructionẽ quę fit in missa admittãtur & Gẽtiles & Iudęi,vt ca. Episcopus nullũ.de conse.d. 1. ¶Ad quintũ respondetur,maiorem deuotionem exigi ad hoc sacramẽtum, quàm ad reliqua, propter continentiã veri corporis & sanguinis Christi,& in sacerdote & in populo: quia est sacrificium, quod pro omnib⁹ offertur. Vnde Cypria.vt refertur de cõse.dist.1.cã.Quãdo. ait ꝙ sacerdos dicendo, Sursum corda,parat fratrum mẽtes,vt dum plebs respondet,Habemus ad Dñm,admoneatur non aliud se q̃ Deum cogitare debere.¶Ad sextũ respondetur,ꝙ quia hoc sacramẽtum est sacrificiũ totius ecclesiæ,quod etiam populus suo etiã ordine offert,ideò chorus vicem populi gerens multa sol⁹ dicit,vt introitum,alia incho ante sacerdote prosequitur,vt Gloria,& symbolum,ad significãdum, ꝙ talia ad populũ reuelatione diuina peruenerũt.Alia verò dicũtur per ministros,vt Epistola & Euãgeliũ, alia verò sol⁹ recitat sacerdos:quorũ illa,quę ad se & ad populũ pertinẽt,publicè dicit, vt collectas,prefationem, & orationẽ dñicam. Et in his excitat populum ad deuotionẽ dicens,Dñs vobiscum.Alia aũt,quæ ad eius solũ munus pertinẽt, secretè solus dicit. Cuius causam pręter illã superiùs allegatã,ex silẽtio Christi in horto,addit S.Thomas:quia circa Christi paßionẽ discipuli nõ nisi occultè ꝓfitebantur Christum. ¶Septimò arguitur.

Septimum argumẽtum

Cùm in hoc sacramẽto diuina virtus per certitudinem operetur,superfluè petit sacerdos eiusmodi certitudinẽ dicens, Quam oblationem tu Deus in omnibus &c. Ad septimum trifariã respõdetur,primò ꝙ licèt diuina virtus certissimè operetur, potest tamen impediri per intentionẽ sacerdotis,& ideò petitur vt intẽtio sit recta.Secũdò id etiam quod certum est,nõ incongruit à deo efflagitari:sicut Christus Ioan.17.suam exposcit clarificationem.Tertiò,quia sacerdos illìc non tam petit cõsecrationem fieri,quàm fieri nobis fructuosam.Subdit.n.vt nobis corp⁹ & sanguis fiat

fiat, id est, ad nostram salutem, Idque verbis praecedentibus insinuatur, vbi dicimus. Quā oblationem tu Deus in omnibus quaesumus benedictam, hoc est secūdùm Augustinum, quod refertur de cōse.d.2.can. Vtrū per quā benedicamur.s.per gratiam: adscriptā. idest, per quam in caelo adscribamur: ratam, id est, per quā de visceribus Christi esse cēseamur: rationabilem, id est, per quā à bestiali sensu exuamur: acceptabilē, vt qui nobis ipsis displicemus, per hanc vnicam acceptabiles vnico filio simus. Applaudit huic expositioni Inno.lib.3.mysteriorū missae.c. 12. vbi ait antithesim, hoc est cōtrapositionem hic fieri ad proditionē Iudae. Illa. n. Iudae traditio fuit maledicta, proscripta, irrita, iniqua & detestabilis. Petimus ergo nos eādem passionem repraesentantes, oblationē fieri nobis benedictā, hoc est, benedictionis causam, sicuti illi fuit maledictionis: & cū ille per illā Christi oblationem fuit deletus de libro vitae, petimus nos per nostrā eidem adscribi. Et Iudae poenitētia irrita illi fuit, & desperationis causa: nos ergo petimus, vt quod pro peccatis offerimus ratum sit deo. Eius oblatio fuit irrationalis & bestialis, nos petimus, vt rationabilis fiat. Illa deniq; non fuit Deo accepta: imò propter illam condēnatus fuit in supplicium aeternū: petimus nos ergo, vt sit nobis accepta in vitā aeternam. Syncerius autem possumus dicere, ꝙ petimus hostiā benedictam esse, hoc est, verbis Christi cōsecratam, vt sit allusio ad verbum inferius, benedixit, ac fregit, & ad Abrahae benedictionē Gen. 22. In semine tuo benedicentur omnes gētes, hoc est in Christo per passionē, quae per hoc sacramētum applicatur. Adscriptā, hoc est, in album relatam, quo fideliū munera Deus abscribit in satisfactionē pro peccatis. Ratā, ad differentiam non solùm sacrificiorū idololatrarum, quę semper fuerūt irrita & cassa, verùm & oblationū vetustae legis, quae iam aboleuerūt, & ingratae sunt Deo. Rationabilē iuxta verbū Pau. ad Ro. 13. Rationabile obsequiū vestrū: nam licèt hostia haec supra rationem naturalem sit instituta, est tamen rationi diuinae legis consentanea, qua subinde ratione fit Deo acceptabilis. ¶Octauò arguitur. Hoc sacrificium excellentius fuit ꝙ antiquorum patrum: ergo sacerdos incongruè petit, vt habeatur sicut sacrificium Abel, Abrahae, & Melchisedech. ¶Ac demum nonò. Corpus Christi, vt non incipit esse in

Benedictā, adscriptam, ratam, &c.

Innocen.

Octauū argumentum.

Nonum argumentum.

sacramēto per loci mutationem, ita nec esse desinit: indecenter ergo sacerdos petit hoc perferri per manus sancti angeli in sublime altare Dei. ¶Ad octauū respondetur, ꝙ licèt hoc sacramentū ex seipso antiqs praeferatur sacrificijs, tamen sacrificia illa propter offerentiū deuotionē fuerunt Deo acceptissima, & ideò petit sacerdos, vt sua populiq; deuotio sit sicut illa, accepta. ¶Ad nonū respōdetur, ꝙ sacerdos non petit ꝙ species sacramentales deferātur in caelū, aut Corp⁹ Christi, qđ in cęlo nunquā esse desinit, sed petit hoc pro corpore mystico, vt scilicet, orationes sacerdotis, & populi angelus diuinis ministeriis assistens Deo repraesentet, secūdùm illud Apocalyp. 8. Ascendit fumus incensorum de oblationibus sanctorum de manu angeli. Sublime aūt altare Dei, dicitur, vel ecclesia triūphans, in quam transferri poscimus, vel ipse Deus, cuius participationem efflagitamus. De hoc enim altari dicitur Exodi. 20. Non ascendes ad altare meum per gradus: idest, in Trinitate gradus non distingues. Vel per angelum intelligitur ipse Christus, qui vt habetur Esaiae. 9. est magni consilij angelus: ipse enim corpus suum mysticum Deo patri ac perinde ecclesiae triumphāti coniūgit. Et propter hoc, ait S.Tho. missa nominatur: qa per angelū sacerdos preces ad Deū mittit sicut populus per sacerdotem. Interpretatio est Hugonis, quam ar. 1. citauimus, vel quia Christus est hostia nobis missa à Deo, vnde in fine diebus festis diaconus copiam faciens populo abeundi: dicit: Ite missa est. i. hostia missa est ad Deū. Nos aūt iā suprà diximus, ꝙ nomē ipsum missa, idem est, quod hostia.

Solutio octaui.

Dilutio noni.

Hugo.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm ea, quae in celebratione huius sacramenti aguntur, sint conuenientia.

SExtūq, qđ suprà dixim⁹ ad celebrationē missę reqri, cōsistit in quarūdā rerū adhibitione, de quib⁹ statuitur conclusio, Omnia illic congruēter peragi. Probatur ex ecclesiae more, quae cū Spū sancto regatur, errare nequit. Et cōfirmatur rōne: qa cū sacramentū sit signū, eius significatio rebus & verbis perficitur: vt baptismus ablutione & forma: cū ergo hoc sacramentum passionem Christi significet, & prae

Conclusio.

& præterea corpus mysticum, vtrunque rebus & verbis significatur. Accedit quòd & vsus sacramenti deuotionem & reuerentiam exigit, quę etiam & verba & res expostulat. Omnia ergo quę hîc agūtur & dicuntur ad aliquod istorum trium pertinent.

¶Duodecim ergo sunt cęremonię, de quib9 S. Thomas, duodecim argumentis edisserit. Prima est ablutio manuum: secunda thurificatio, quæ videtur ad Iudaismum respicere. Ideò arguit primo loco. *Primum argumentum.* In nouo testamēto non sunt cęremonię veteris ob seruandę: illic autem sacerdos & ministri ante oblationem aqua lauabantur, vt legitur Exodi.30. Lauabunt Aaron & filij eius manus suas ac pedes quando ingressuri sunt tabernaculum testimonij, & quando accessuri sunt ad altare: ibi demque Aaron iubebatur, vt adoleret incensum suaue fragrans ante altare quod erat ante propitiatorium, vt Leuitici.1. legitur: nō ergo ea nobis facere congruit. ¶Ad primū respōdetur, ecclesiam non seruare has cęremonias tanquam in lege veteri pręceptas, sed tāquam per se tum ad reuerentiam sacramenti pertinentes: quia preciosissimum sacramentum illotis manibus tractare, indecens esset, tum & propter significationē: nā vt Dionysius.3.cap. ecclesiasti. Hierar. ait, extremitatū ablutio significat emundationem vsq; ad minima peccata, secūdùm illud Ioā.13. Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet. Talis verò emundatio ad tantum sacramētum exigitur: quare ꝓpter eadē venialia pręmittitur gñalis cōfessio. Atq; hoc idē ablutio illa in lege veteri significabat, s. omnimodam munditiem, quam tamen ablutio illa nō efficiebat. Ablutionē verò pedum solus Christus fecit, quam ecclesia prętermisit. Nam per ablutionem manuum, quę vt.3. de anima ait Aristo. organū sunt organorū, satis mūdities corporū designatur. Et ideo sacerdos inter lauandum, versiculum Psalmi profert. *Thurificatio.* Lauabo inter innocentes man9 meas. Ad secundū pariter respōdetur nec thurificationem tāquā veterem cęremoniam obseruari, sed tanquā ecclesiæ institutum cōgruens primùm sacramenti reuerētię, vt scilicet per suauem fumū si quid praui odoris corporalis adest, loco illo depellatur, ne aliquem posit prouocare horrorem. Qua vtiq; de causa, vt illic Dionysius ait, sacerdos ante psalmū introitus à thurificatione totius loci rem inchoat. Secundò ad repræsentandum effectum totius gratiæ, qua sicut bono odore, Christus plenus fuit, secundùm illud Gene.17. Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni: & à Christo in corpus mysticum ministrorum officio deriuatur secundùm illud.2. Corinth.2. Odorem notitię suę spargit per nos in omni loco: & ideò thurificato altari, per quod Christ9 significatur thurificātur ex ordine fideles. Accedit & tertia causa ar. ꝓximo notata ex Apoca.cap.3. Nam ascensus fumi aromatum ascensionē significat orationum Sanctorū vsq; ad Deū.

¶Tertia cęremonia est crucesignatio, đ qua arguitur tertiò & quarto loco. *Tertium & Quartū argumentum.* Ea siquidem quę in sacramētis ecclesiæ aguntur, non sunt iterāda: incongruè igitur sacerdos multoties crucesignationes super hoc sacramentū iterat. Adde quartò ꝙ, vt Apost. ad Hebr.7. ait, Sine vlla cōtradictione quod minus est à maiore benedicitur: cùm ergo Christus in sacramēto existēs largissimè sit sacerdote maior, indecenter hostiā consecratam sacerdos benedicit. ¶Ad tertium respōdetur, ꝙ crucesignatione sacerdos vtitur ad cōmemorandā passionem Christi, quæ in cruce peracta est. *Solutio tertij.* Fiunt autē cruce signationes nouem: habuit nāq; passio Christi gradus tres. Prima.n. fuit traditio, quę à Deo facta est, & à Iuda & à Iudęis qđ significat trina illa crucesignatio āte cōsecrationem per verba illa, Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata. Huic expositioni alludit Inno. lib.3. myster. missæ ca.3. vbi ait, ꝙ dicūtur dona quaten9 deus ea nobis ꝑ Christū donauit: munera verò quatenus Iudas pro munere eum tradidit: sacrificia, eò quòd Iudæi eum cruci obtulerūt. Sed fortasse melius Hugo libr. citato de Officijs ecclesiasticis cap.24. cum Isidoro ait, dici dona, quia à Deo nobis donātur, iuxta illud Iacobi.1. Omne datum optimum, & omne donum perfectū de sursum est. Munera verò ob id, quòd à nobis ei vicissim offeruntur: nā maior donat minori, minor verò munera offert maiori, iuxta illud Gene.4. Respexit de9 ad Abel & ad munera eius. Etenim vt.1. Paral. vlt. legitur, De his quę de manu Domini accepimus, reddimus ei. Sacrificia deniq; illibata, hoc est, nō contaminata, dicuntur ad differentiam sacrificiorum, quæ idololatræ suis Deorum monstris litant. Hoc nanq; sacrificium, quo Christum Deo patri offerimus, purissimum est, & vndequaq; sanctissimū, hoc est. Deo dedicatissimū & acceptissimū. Sed dicūtur pluraliter sacrificia propter

varias

varias species corporis & sanguinis. ¶Sed obiter hîc est notãdum, cruces istas sic super calicem & hostiam esse signandas, ac si crux sup illas materialis iaceret, vel delinearetur, vt protensum brachium cum duobus digitis per lineam rectam contrahatur versus pectus, & postea transuersa manu à sinistra versus dextram aliam ducat rectam lineam. Nõ enim est signatio sacerdotis, sed materiæ.

¶Secundo subsecuta est Christi vẽditio, fuit autem venditus ab scribis, sacerdotibus, & pharisæis, ad quod designandum fit iterum alia trina crucesignatio cum illis verbis, Benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem quæ art. præcedenti exposita sunt. Additur & crux bina super illa verba, corpus & sanguis fiat, vt ait S. Thom. ad significãdam personã proditoris Iudæ & traditi Christi. Sed forsan nõ est aliud mysterium, q̃ ꝙ verba nõ sunt nisi duo. ¶Tertio, inquit, fuit facta præsignatio passionis in cœna. Ad quod designandũ adhibentur duæ cruces, vna in consecratione corporis, atq; altera in cõsecratione calicis. ¶Quartò deniq; post consecrationem designatur passio Christi in re: vnde in memoriã plagarũ quinq; fiũt crucesignationes super hostiã sanctã. &c. Etenim, vt ante consecrationem petitur, vt materia fiat benedicta, adscripta & rata, sic & consecrata hostia: nempe Christus offertur tanquã hostia pura, ad differentiam sacrificiorum gẽtium, quę impura erant & corrupta: sancta ad differẽtiam oblationum veteris legis, quæ non erant eatenus sanctæ, vt animam sanctificarent, sicuti hec nostra, quæ tollit peccata mũdi. Et ideo subditur, immaculatam: ob id enim ꝙ Christus agnus fuit innocẽs, qui peccatum non fecit, tollit peccata mundi, quod est homines sanctificare. Est ergo hostia pura & purificans, sancta & sanctificans, immaculata & maculas tergens. Quòd verò demũ adiungitur, Panẽ vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ, definitio & explicatio est eiusdem hostiæ. Vt enim sacerdotes veteris legis de sacrificiis edebant, quibus vitam temporalem sustentabant, sic & christiani esu & potu sacrosancti sacrificij spiritualem, atque adeò sempiternam salutem sibi comparant.

¶Quintò repræsentatur extensio corporis, effusio sanguinis & fructus passionis per trinam crucesignationem cum illis verbis. Corpus & sanguinẽ sumpserimus omni benedictione &c. fructus nanq;, quibus sumentes corpus & sanguinem potiuntur, sunt benedictio & ros gratiæ cælestis, quibus replẽtur & acceptãtur ad gloriam. ¶Sextò reprẽsentatur triplex oratio, quam fecit in cruce, vnam pro persecutoribus, cùm dixit, pater ignosce illis: secundã pro liberatione à morte, cùm dixit, Deus Deus meus vt quid dereliquisti me: tertia quæ pertinet ad adeptionẽ gloriæ, cũ dixit, Pater in man⁹ tuas commẽdo spiritum meum. Et ad hæc significãdum triplex fit crucesignatio ꝑ illa verba, sanctificas, viuificas, benedicis, & præstas nobis. Per Christũ. n. Deus & nostra sacrificia semper sanctificat, hoc est, sancta facit, & viuificat, quia hostia est viua vitam sumentibus præstans, siquidẽ per ipsam incorporamur Christo. ¶Septimò repræsentãtur tres horæ, quibus pependit in cruce: scilicet, à sexta vsque ad nonam, quas quidem significat alia trina crucesignatio super illa verba, per ipsum, cũ ipso & in ipso. Et licet istæ tres cruces secundùm vsum Romanæ ecclesiæ vt ait Alex. 4. par. q. 37. memb. 3. ar. 3. nõ fiant nisi ad labiũ calicis, ipsum tangendo: in aliis verò prima fit eleuatior supra calicem, secunda verò tangendo labia calicis, & tertia intra calicẽ. Quibus, inquit Alexander, significatur diuturnitas, acerbitas & integritas passionis. Sed profectò nescio cur crux diuturnitatis fiat altior quàm aliæ. Mysterium ergo nullum, vt cõijcio, est aliud, q̃ ꝙ cũ calix illic significet crucem, prima crux super calicem significat eleuationem Christi in crucẽ, secunda, qua tanguntur labia calicis, quòd eidem fuerit cruci affixus. & tertia intra calicẽ, quòd fuerit verè mortuus & sepultus. ¶Octauò inquit, S. Tho. per duas cruces, quæ fiunt extra calicẽ significatur separatio animæ à corpore. At verò si per tertiam in calice fuit significata mors, duæ exteriores nihil circa Christum significant, sed quia fiunt in inuocatione patris & Spiritussancti, qui nõ sunt passi in cruce, fiunt extra calicem. Est enim sic connectenda oratio. Per ipsum, scilicet Christum, per quem tanquam per sapientiam cuncta creasti, & per quem filium nos redemisti, est tibi honor & gloria: nã si mundũ nõ creares & redimeres, nulla tibi gloria ab hominibus proueniret: Idẽ autẽ honor & gloria est tibi cũ ipso: nam ipse ait, Omnia tua mea sunt. Quicquid. n. pater possidet, fil:⁹ possidet: idẽq; honor & gloria est tibi in filio, iuxta illud Hic est filius meus dilect⁹, in quo mihi cõplacui.

Secũda cruce signatio.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Octaua.

cui.Itaq; quicquid De⁹ facit,facit per filium & possidet cum filio,& consummat in filio. ¶Nonò demum repræsentatur resurrectio tertia die facta,quę significatur per tres alias cruces,quę fiunt ad, Pax domini,quæ quidē pax per eius mortem & resurrectionem nobis obuenit. Breuiùs autem, inquit S.Thomas,hæc omnia sic exponere possumus, ꝙ cùm virtute passionis,quam passus est Christus in cruce,consecratio sacramenti fiat, & acceptatio à patre, & fructus à nobis ꝑcipiatur, vbicunque fit mētio de consecratione, aut acceptatione,aut fructu,fiūt illæ tres cruces.Collige ergo, quòd licèt in genere nouē distinguātur cruce signationes:tamen in particulari fiūt numero viginti nouem:octo scilicet ante consecratiōem,quę significant passionem,non in re,sed præmeditatam.Et duæ in consecratione,ac tandem post cōsecrationem, qua significatur passio iam Christi in cruce,decem & nouem.¶Hinc sequitur solutio quarti argumenti: videlicet, quòd sacerdos nō consignat corpus & sanguinem post cōsecrationem ad benedicendum ipsum vel consecrandum tāquam maior minorem, sed ad commemorandum virtutem & modum passionis Christi.

Quarti solu.

Quintū & sextū argu.

¶Quarta ceremonia est manuum apertio & eleuatio,& corporis inclinatio.¶Et quinta versio sacerdotis ad populum. Et ideò arguitur quintò & sextò. In sacramento nihil fieri debet, quod ridiculum videatur:vidētur autem ludicræ gesticulationes, dum sacerdos brachia extendit,manus coniungit, digitos conplicat,se ipsum inclinat,& se ad populū vertit:ergo illa non condecent.Respondetur, illa non esse ludibrio habenda, eò quod causa significationis adhibentur. Dum enim sacerdos post consecrationem brachia extendit, Christum crucifixum refert.Leuat aūt quandoq; ad orandum,quo significatur affectus orationem in Deum dirigendi pro populo, secundùm illud Threnorum.3.Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominū nostrū in cælos.& Exodi.17.legitur quòd cùm leuaret Moyses manus vincebat Israel.Quod autem manus quandoq; iungat,& se inclinet habitus est suppliciter orantis, designatque præterea Christi humilitatem,qui factus est obediens vsque ad mortem crucis. Sed digitos etiam cōplicat, vt pollicem cum indice, quibus corpus consecratum tetigerat: vt si qua particula illis adhæserat, non disperga-tur. Id quod ad reuerentiā pertinet sacramēti.¶Hìc ergo non est silentio prętereundum multorum dissidium non solùm inter seculares sacerdotes & regulares, verùm & inter religiosos eiusdem ordinis: vnusquisque enim suum sequitur modum. Aliqui nanq; introitum manibus iunctis dicunt:& pariter, Te igitur. Alij verò eisdē apertis: inde decepti, ꝙ ordinarium non potest cuncta vsque ad minimum explicare.Notandum est ergo vt ex hac litera S.Thomę colligitur,quòd cùm oratio & psalmodia ad Deū per nostram humilitatem dirigatur,ad vtrunque orantes debent habere respectum: scilicet,& ad Deum, ad quem oratio dirigitur,& ad humilitatē,& miserias nostras quas ei proponimus.Atqui manuum iunctura & inclinatio corporis habitus est & compositio humiliātis se coram Deo:quemadmodum viginti illi quatuor seniores,qui Apoca.4. dicūtur adorare Deum ante eius thronum procidebant,atq; alia animalia,quę Ezechiel.1.referuntur,duabus alis velabant faciē. Sed expansio & eleuatio manuum affectum significat aperientis pectus eleuantisq; mentem in Deum. ¶Hinc ergo regula colligitur,quòd communis modus orandi debet esse clausis manibus,vt nos prostratos coram Deo ostendamus, nisi vbi peculiariter eleuatio mentis est significanda, quod fit in missa quotiescunq; sacerdos proprio fungēs munere collectas atque alias orationes ad Deum dirigit.Igitur dum psalmus introitus canitur, vel à sacerdote recitatur, manus debet habere clausas:quia illa non est oratio vsq; ad finem Kyrie eleison,sed est actio communis sacerdoti & populo. Argumentum verò,quod quidam in contrarium faciūt,quod ordinariū nō iubet,vt postꝙ munijt se signo crucis,manus claudat, nullū est: quia non opus erat id admonere:nam cùm ad orationes iubeat manus expādere, tāquā notum relinquit,quòd ad Psalmos debet esse sacerdos modo communi. Quare dum postea ad initium Gloriæ iubetur manus deponere super altare, non est indicium quòd illucusq; habebat illas apertas:alioqui deberet à cornu altaris vsq; ad mediū venire apertis manibus,quod est indecens.Imò verò cū iubetur dum dicit, Deo, manus iūgere,insinuatur ꝙ illas iungat quemadmodum habebat antequā Gloriam inciperet,& sic iunctis manibus prosequi debet Gloria,quia nō est oratio,sed ad Dominus vobiscum. iterum iube-tur

De manib⁹ aperiēdis et claudēdis.

tur man⁹ aperire ad pādenda viſcera ſua po pulo, ac deinde iungere, quaſi populum am plexans, & rurſus ad collectam aperire: quia eſt oratio non chori, ſed propria ſacerdotis, qua mentem in Deū eleuat. Pari modo dū dicitur euangelium tam ſacerdos, quàm dia conus debet habere iunctas manus, neq; or dinarium opus habuit illud præcipere: quia cùm nō ſit oratio, debet eſſe ſacerdos tāquā ad pſalmodiam iūctis manibus, & eadem ra tione dum offertorium dicit. Et à contrario ſenſu neque admonitu opus fuit, vt ad colle ctas ſecretas manus extenderet, quę citra du bium extendendæ ſunt: nam quod in prima collecta dixit, conſtitutiſsimum reliquit pro omnibus alijs collectis ſubſequētibus. ¶ Ad præfationē verò, quia nō eſt omnino oratio præcipiendū fuit, vt manus eleuarētur aper te, eo quòd ſit gratiarū actio, & proloquium ad canonem, vbi ſumma eleuatio mentis re quiritur, vt verbum, Surſum corda, adhorta- tur. Sed ad Sāctus, ſanctus, iubetur ſacerdos manus claudere ad repræſentandum illos vi gintiquatuor ſeniores, qui, vt habetur Apo calyp. 4. cùm dicebant Sanctus, procidebāt ante thronum Dei. Vnde filialis timor iūctu ra illa manuū deſignatur. At quoniā illic or dinarium non præcipit. vt iterū manus ape riantur, ſunt qui quemadmodum Gloria, ita totum canonem coniunctis manibus perle gant. Sed revera abuſus eſt: nam totus ſtilus canonis habet precationis & orationis mo dū, ſicut collecta. Te igitur clemētiſsime pa ter ſupplices rogamus ac petimus, & ſic to- tus per modum petitionis procedit: quare li cèt propter humiliationem corporis, quę in initio ſit, claudantur tunc manus, tamen eri- gens ſe ſacerdos aperire eas debet, vt canon apertis legatur: ſicuti oratio Dñica, quanuis neque illic talis admonitio fiat. Preterquam quòd ſic aptiùs poteſt ſacerdos ad librum re ſpicere. ¶ Ad ſextum deniq; reſpondetur, ꝙ quinquies ſe ſacerdos vertit ad populū, quo ſignificatur toties Chriſtū poſt reſurrectio- nem apparuiſſe, vt ſuprà queſt. 53. viſum eſt. Salutat autem ſepties populū, vt iam ſuprà diximus, quinquies conuertendo ſe ad ip- ſum, & bis ſine conuerſione, vt in præfatio- ne, & Agnus Dei. Epiſcopum autem, ſuprà diximus, prima vice dicere Pax vobis.

Ad præfationem

¶ Sexta ceremonia eſt fractio hoſtiæ in tres particulas: de qua ceremonia tria adhibētur argumenta. Arguitur ergo ſeptimò. Apoſto lus. 1. Cori. 1. inconueniens exiſtimat quòd Chriſtus fuerit diuiſus: eſt autem in ſacramē to poſt conſecrationem, ergo nō eſt diuidē dus. ¶ Octauò. Ea, quæ in hoc ſacramento a guntur paſsionem Chriſti repræſentant, ſed in paſsione Chriſti corpus fuit diuiſum in lo cis quinq; vulnerum: ergo in tot partes eſt di uidēdum. ¶ Nonò. Totum corpus in hoc ſa cramento ſeorſum cōſecratur à ſanguine: er go incongruè vna particula miſcetur ſangui ni. ¶ Ad ſeptimū reſpondetur, illā hoſtiæ fra ctionem tria ſignificare, primò quidem diui ſionem corporis Chriſti, quæ lāceą & clauis facta eſt in cruce iuxta illud canonis. Dū frā gitur. de conſecra. diſt. 2. Dum frangitur ho- ſtia, quid aliud quàm Dominici corporis in cruce immolatio deſignatur? Secundò diſtin ctionē corporis myſtici ſecundū diuerſos ſta tus, ſcilicet militantiū in hoc ſeculo, & ī pur gatorio expectantium, & in cęlo triumphan tium: nam ad omnes fructus redemptionis eius promanauit. Quapropter quia militan- tes & in purgatorio expectātes ſemper ſunt in miſeria, bis dicimus, Agnus Dei miſerere nobis. Sed quia triumphantes iam fruuntur pace, ad quā nos anhelamus, tertiò addimus Dona nobis pacem. Et militantiū ſtatus de- ſignauit Chriſtus viuens in hoc ſeculo: expe ctantiū verò in purgatorio, deſcēdēs ad infe- ros: ſed triumphantium dum reſurrexit. Sa- tis ergo eſt quòd hæc trifida diuiſio ſignifi- cet diuiſionem Chriſti in latere, manibus, & in pedibus. Et ſic ſoluitur octauum argumē tū. ¶ Sed de ſignificatione ſingularium par- tium non eſt cōcors omnium expoſitio. Ge laſius nanq; can. Triforme. de conſecra. diſt. 2. ait partē miſſam in calicē ſignificare Chri ſtum reſurgentem, atq; adeò beatam virginē & alios ſiqui ſunt in corpore & anima in cæ lo: illi enim ſunt iam quaſi immerſi in ſangui ne redemptionis atq; ipſo inebriati, iuxta il lud Canti. 5. Inebriamini chariſsimi. Pars ve- rò comeſta ſignificat Chriſtum ambulātem ſuper terram, atq; adeò militantes in hoc ſe- culo, eo quòd ſacramento paſcuntur. Diuiſa enim hoſtia per mediū, olim ſola medietas ſumebatur ſtatim à ſacerdote, & alterius me dietatis vna pars mittebatur in calicem, atq; altera ſeruabatur in corporali vſq; in finem miſſæ, & illa, inquit Gelaſius, ſignificat Chri ſtum deſcēdentem ad inferos, atq; adeò cor- pora, quæ iacent in ſepulchris. At verò pro- pter periculum ceſſauit ille vſus, & ambæ ſi- mul

Septimum argumentū.

Oct... gumen...

Nonū... gum...

Hoſtiæ ... ſio quid ... nificat.

mul ſumuntur. Secundùm hanc interpretationem hoſtia diuiditur in duas partes, quarum vna ſignificat viuos, altera defunctos, quę quidē ſubdiuiditur in beatos ſecūdū corpus & animā & ſepultos. Vnde verſus. Hoſtia diuiditur in partes, tincta beatos, Plenè ſicca notat viuos, ſeruata ſepultos. Et ſecundùm alios, exiſtentes in purgatorio, qui certò expectāt gloriam. Alij dicunt, ꝙ diuiditur in duo: ſcilicet, in beatos & nondum plenè beatos. Et hæc ſecunda diuiditur in duas, vt quæ mittitur in calicem ſignificet viuentes in hoc mūdo, eo ꝙ potant calice, & reficiuntur ſacramento. Seruata verò ſignificat beatos, qui immunes ſunt ab omni fractione & miſeria. ¶Et per hoc reſpondetur ad nonū, ꝙ calix poteſt ſignificare aut paſsionē Chriſti, quæ repræſentatur in hoc ſacramento, & ſecundùm hoc per partē in calicem miſſam, ſignificant viuētes in hoc ſeculo, qui adhuc ſūt participes corporis & ſanguinis Chriſti: aut ſignificat beatitudinē, quę etiā in hoc ſacramēto figuratur. Et ſcđm hoc pars in calicē miſſa ſignificat eos, q perfecta fœlicitate perfruuntur. Addit tñ S. Tho. ꝙ pars illa in calicem miſſa non debet populo dari in ſupplemētum cōmunionis ſub vtraq; ſpecie: qa panem tinctum Chriſtus ſoli Iudæ proditori porrexit. Neq; panis ille, vt ſupra diximꝰ, erat conſecratus.

Verſiculi.

Solutio noni.

¶Septima ceremonia eſt lotio calicis, ideò arguitur decimò. Hoſtiæ conſecratæ non additur alius cibus: ergo nec poſt ſumptionem ſanguinis ſumendum eſt aliud vinum. Sed negatur conſequentia: quia ſumitur ad abluendum & calicem & os, ne aliquæ reliquiæ illic remaneāt. Vnde extra de celebra. miſſa. cap. Ex parte. admonetur, quòd ſemper ſacerdos vino os perfundere debet, poſt quàm totum percepit euchariſtiæ ſacramētum: niſi cùm eadē die aliam miſſam debuerit celebrare: ne ſi fortè vinū perfuſionis acciperet, celebrationem aliam impediret. Et eadem ratione digiti, quibus hoſtia tāgitur, vino abluuntur, quod eſt magis abſterſiuū ꝙ aqua. ¶Contra octauam ceremoniam arguitur vndecimò. Veritas debet reſpondere figuræ: ſed de agno paſchali & manna, quæ erant figura huius ſacramenti, iubebatur, vt nihil ſeruaretur in craſtinū: ergo nec debet aliquid ſeruari huius ſacramenti. Reſpondetur. Satis eſſe quantum ad hoc veritatem reſpōdere figuræ, vt de hoſtia conſecrata quā ſacerdos, miniſtri, & populus ſumpturi ſunt, nihil remaneat. Vnde Clemens can. Tribus. de conſecra. diſt. 2. Tanta, inqt, in altario holocauſta offerantur, quanta populo ſufficere debeant. Quod ſi remanſerint, in craſtinū non reſeruentur, ſed cum timore & tremore clericorum & diligentia conſumantur. Attamen qa hoc ſacramētū quotidie ſumēdū eſt, agnus verò nō niſi ſemel in anno, neceſſe eſt hoſtias conſecratas pro infirmis cōſeruare, vt ead. diſt. can. Presbyter. cautum eſt.

Decimū argumentum.

Vndecimū argumentū.

Clemens.

¶Nona deniq; ceremonia eſt: vt ſacerdos ſolitarius miſſas nō celebret. Vñ arguitur duodecimò. Sacerdos pluraliter loquitur audiētibus dum ait, Dominus vobiſcum, & Gratias agamus: non ergo decet, vt cum vno tātùm miniſtro celebret. Reſpōdetur, ꝙ dum ſolenniter miſſa celebratur, plures debēt adeſſe, vt Soter papa, can. Hoc quoq;. de conſe. diſt. 1. iubet, dicens, vt nullus presbyterorū miſſarum ſolennia celebrare præſumat, niſi duobus præſentibus ſibiq; reſpondentibus propter rationem modò factam. Sed tamen in miſsis priuatis vnum ſufficit habere miniſtrum, qui gerit vicem totius populi catholici. Et ita habet vſus. Dummodò nō ſit fœmina, quod in concilio Maguntin. c. Inhibendum. de cohabi. cleric. & mulie. prohibitum eſt. Imò forſan neq; ob vllam neceſsitatē illud auderem citra diſpenſationem permittere propter indecentiam. Et citiùs auderem egomet mihi reſpōdere & miniſtrare, ꝙ fœminā ad id muneris admittere. ¶Vtrùm verò ſi quis eſſet ſolus incluſus eremita, poſſet abſq; miniſtro celebrare, gloſſa prædicti canonis affirmat, & conſentit Paludanus præſenti. d. q. 2. Attamen non probant, niſi per ſimile (vt gloſſæ illę ſolent) diſsimile: videlicet, quia licet ſoli ſacerdoti infirmū vngere. Sed tñ non eſt firma collectio à ſacramento extremæ vnctionis ad ſacrificiū miſſę. Quare niſi vrgens eſſet neceſsitas, vt in feſto quādo ſacerdos miſſam audire nequit, niſi ipſe ſolus celebret, nullatenus licet, imò forſan, niſi magnum eſſet feſtum, conſultius eſſet nō celebrare. At quia hæc ſunt de iure poſitiuo, citra dubium poſſet eremita celebrare ſolus cum diſpenſatione. De alijs ceremonijs: nēpe de veſtibus, lumine, & alijs Sanctus Tho. non loquitur, ſed ſatis nos ſupra diximus.

Duodecimū argumentū.

Nota.

An ſolus ſacerdos poſſit celebrare.

¶Aliam hîc ceremoniam videtur D. Tho. prætermiſiſſe de eleuatione calicis, vtrùm opertus eleuari debeat, an diſcoopertus. Sunt enim

Quæſtio de eleua. calicis.

enim qui statum huius litis illîc collocent, vtrùm Christus in crucē femora contectus, fuerit eleuatus, an discoopertus: vt si fuit ille coopertus, sit calix similiter eleuandus, si nō minimè. Ego verò nequaquā in hoc crediderim litem consistere. Certò enim cum Abulensi in quinto paradoxo crediderim fuisse succinctum crucifixum. Ius enim naturæ & gentiū non fert, vt homines, qui vltimo supplicio plectuntur, illo dedecore dehonestentur, cū natura partes illas obtegi admoneat. Et quando id propter reos ipsos non obseruaretur, fit autem propter aspectum & pudorē circūstantium. Præsertim cū redēptor noster propter suā honestissimā modestiā in tanta esset habitus reuerentia, vt qn̄ carnifices tam essent impudentes, viri tamen pij & mulieres, quæ illic aderāt, honori eius cōsultū curarent. Quin verò Dominus ipse per suam prouidentiam sibi de hac re prospiceret. ¶Quod ergo ad eleuationem calicis attinet, veritas est, ꝙ mos ipsum eleuandi nō est antiquus. Quare apud neminem eorum, qui de cæremonijs missæ scripserunt, mētio eius habetur. Vnde omnium antiquorū nuperrimus Alexāder de eleuatione tantùm corporis loquitur. Et ratio erat, quia cùm in hostia corpus & sanguis existat, & in eleuatione calicis nonnihil periculi crearetur, satis patres ducebant corpus adorandū eleuare. Et ideò fortasse tēpore sancti Thomæ mos ille nondum inceperat, ob idq́; illum subticuit. Imò verò apud Carthusienses non eleuatur, neq; in ordinario nostro, quod inde sumptū est, præcipitur nobis, vt eleuem⁹: quin & cōplures sunt religionū ordines, in qbus nō præcipitur eleuari. Sed ne ab ecclesijs seculariū dissideant, illum eleuāt. ¶Secūdò notādum est, ꝙ illa parua quadra linea, qua calix cooperitur, nō solùm nō est antiqua, verùm neque est de essentia ornamētorū altaris, neq; apud quempiam, qui hac de re scripserunt, mentio reperitur, sed tantùm fit mentio de corporali, quod tam latum esse deberet, vt ipso cooperiretur calix, vt nos facimus. Nā vsus patenæ non est alius, q̄ vt in ipsa superposita calici offeratur hostia. Vnde Hugo libro. 2. de officijs. c. 38. corporali, inqt, palla tegitur calix. Igitur vbi mos cœpit eleuandi calicem: quia nō erat illa quadra, qua posset coopertus eleuari, eleuari cœpit discoopertus. Qui quidem mos in tota ecclesia seruabatur, cuius documentū est, ꝙ in capella pōtificis non eleuatur nisi discoopertus, & in quàm plurimis ecclesijs Italiæ, Germaniæ, & Angliæ. In quibus, vt ego vidi, non est illa quadra linea, quam Hispani appellant filiolam, sed quædam tabella serica ad cooperiēdum calicem, dum est in altari, nō autem ad ipsum eleuandum. Hec adnotaui, ne quis arbitretur singulare esse ordini nostro calicē discoopertum eleuare.

Calicis eleuatio nō ita antiqua est.

Filiola.

Vsus patenæ.

Hugo.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm poßit sufficienter occurri defectibus circa celebrationem huius sacramenti occurrentibus, statuta ecclesiæ seruando.

De defectibus tandē contingere solitis queritur, vtrùm posit illis occurri. Apparet enim ecclesiam pugnantia præcepta de celebratiōe missarum posuisse. Respondetur autem vnica cōclusione: scilicet, quòd cunctis defectibus potest occurri, idq́; vno quatuor modorum, aut præueniendo ne accidant, aut illos emēdando si acciderint, aut remedium adhibendo, aut saltem per pœnitentiam de illis dolendo: ecclesia nanq́;, sicut Deus, nihil præcipit impoßibile.

Conclusio.

¶Defectus autem hîc S. Tho. septem subnectit. Primus est naturalis sine culpa: quare arguitur primò. Contingit siquidem, ꝙ sacerdos in progressu missæ, vel ante consecrationem, vel post antequàm species sumat, vel moriatur, vel mente alienetur, vel aliqua corripiatur morbi procella ne sacramentū possit perficere: ergo tunc non potest adimplere statutum ecclesiæ, vt sacerdos sacramentum perficiat. Respondetur, ꝙ si sacerdos ante consecrationem corporis morte, vel alia graui infirmitate præoccupetur, nō oportet per alium suppleri. Si verò cōsecrato corpore id acciderit, vel etiam sanguine, ante sumptionē debet per alium missæ celebritas suppleri: sunt enim verba Toletani Cōcilij. 7. q. 1. can. Nihil. Censuimus conuenire, vt cùm à sacerdotibus missarum tempore mysteria sacra consecrant, si ægritudinis accidat cuiuslibet euētus, quo cœptū nequeāt cōsecrationis explere mysteriū, sit liberū episcopo, vel presbytero alteri cōsecrationem exequi cœpti officij. Non enim aliud ad supplementū initiatis mysterijs cōuenit, quàm vt aut incipientis,

Primus defectus.

Concilium Toletanum 7. q. 1. can. Nihil.

pientis, aut subsequentis benedictione sint completa sacerdotis: quia nec perfecta videri possunt, nisi perfecto ordine compleātur. Cum enim simus omnes vnum in Christo, nihil contrarium diuersitas personarum format, vbi efficaciam prosperitatis vnitas fidei repræsentat. Ne tamen quod naturæ langoris causa consulitur, in præsumptionis perniciem conuertatur, nullus absq; præuentu patentis molestiæ minister, vel sacerdos cū coeperit, imperfecta officia præsumat omnino relinquere. Si quis hoc temerariè presumpserit, excommunicationis sententiam obtinebit. ¶Circa hoc notādum primùm, in tali casu inde procedēdum vnde cessatum est. Dubitaret hîc tamen quispiam, vtrùm in tali casu si nullus posset haberi sacerdos ieiunus, posset ille, qui non est ieiunus, sacramentum perficere & sumere? Absq; dubio posset: qa vbi duo præcepta sibi obuiant, in eā partem est inclinādum, quæ magis refert: at præstātius est preceptum, vt sacramētum perficiatur, quàm prohibitio, ne quis ieiunus sumat. Si verò sacerdotis copia haberi non posset, sciscitaris, vtrùm laicus, qui paratus esset ad cōmunionē, sumere posset cōsecratas materias? Respondetur minimè id fas esse: quia sanguinē in primis laicum sumere nefas est, sed neq; hostiā sumere debet: quia laico nō licet sacramentum perficere, sed esset hostia reseruanda in pyxide. Quid autem de calice? Nam si seruaretur, periculo subiaceret ne species in acetum corrumperentur. Respondetur, potiùs subeūdum esse illud periculū, q̄ laico liceat ministrare calicem. Si enim adhibita diligētia, vt sacerdos alia die perficiat sacramentum, fieri id non potest, & species corrumpātur, tunc in piscinā sunt proijciendę. ¶Perplexior aūt ambiguitas est, vtrùm sacerdos, qui tunc adesset, teneatur sacramētū perficere? Faciamus nanq; nō adesse, nisi sacerdotem concubinariū, qui existit in peccato mortali, qui proculdubio si in peccato sacramētū sumeret, mortaliter peccaret: quare nullatenus tenetur in peccato sumere: qa ad peccādum nemo obligatur. Vtrùm in tali casu teneatur verè cōteri, & occasiōes peccati abscindere ad perficiendum sacramentum? Respōdentur tria. Primum, ꝙ quantū ad tenorem cōcilij attinet, nō tenetur: quia concilium non ait, nisi quòd sit liberum alteri consecrationem exequi: & ideò simpliciter concubinarius ille non obligatur ad rem sibi difficilem. Sed secundò adijcimus, quòd tantū posset esse scādalum, vt teneretur, maximè in periculo corruptionis specierū sanguinis. Tertiò addiderim, ꝙ vbi quis facili modo potest sacramētum perficere, tenetur propter rei grauitatem, quę est sacramētum consummare. ¶Secundo arguitur. Contingit quandoq;, vt sacerdos ante consecrationem, vel post recolat se aut nō esse ieiunum, aut aliqua mortali culpa irretiri: ergo tūc necesse habet aliquod præceptum transgredi, sumendo. Respondetur, quòd vbi difficultas occurrit, minus periculum est subeundum: maximum autem periculum est, ꝙ sacramētum imperfectum maneat, & ideo si post cōsecrationem sacerdos recolit se nō esse ieiunum, absque dubio debet sumere. Si autem sit in culpa etiam excommunicationi annexa, satis est, vt conteratur. Si verò ante consecrationem alicuius prædictorum sit memor, tutiùs (& meritò) reputat Sanctus Tho. maximè in casu excommunicatiōis & dum ieiuniū fregerat, missam incœptam deserere, nisi grāde scandalum timeretur. Si autem est in culpa mortali etiam si in introitu missæ quādo est in altari sit memor, satis est contritione & proposito confitendi, vt possit incœptum perficere. Quid autē si illa culpa adeò illi cordi inhæreat, vt pœnitere nequeat, cuius certè si memor fuisset antea, nō cogitasset celebrare? Respōdetur, ꝙ omnino potiùs debet dare summum scandalum, quàm sumere sacramētum in peccato, quia sic illud est intrinsecè malū, vt nulla de causa excusari possit, et ideò si nō eū pœnitet, postquàm in sua est potestate, necessaria consequentia peccabit tam sumēdo, q relinquendo sacramentum, maximè si est iam consecratum. ¶Tertiò, contingit quandoq;, vt in calicem musca, vel aranea, vel quoduis simile animal incidat, vel sacerdos admoneatur venenum illic esse mistum: tunc ergo & sumēdo homicida sui erit, & nō sumēdo sacrilegus. Respondetur, ꝙ si id ante consecrationem calicis deprehenderit, effuso illo vino, infundendum est aliud. Si verò post cōsecrationem, extracto animali, diligenterque loto & ambusto, cineres debēt in piscinā mitti, & species sumi. Intellige si animal est sumptu horribile, nā si sit exigua muscula, deglutiri debet ad excusandas illas ceremonias. Si autem venenum deprehenderit esse inmissum vel venenosum animal, nō sunt species sumendæ,

Dubium.

Laicus non sumit species consecratas.

Sacerdos cōcubinarius non tenetur missam prosequi.

Secundus defectus.

Tertius defectus.

Aranea in calicē cōsecratum incidēs extrahitur, & cōburitur, & species sumuntur.

ſumende, ne calix vitæ in mortem cedat, ſed debent diligēter ſeruari cū reliquijs, & aliud denuò conſecrari vinum: ſpecies verò, quandiu manēt ſpecies vini, ſunt adſeruãde, quando verò fuerint corruptæ, mittendæ ſunt in piſcinã. ¶Contra hoc aūt quod ait D. Tho. denuò conſecrandū aliud vinum, colligitur argumentū ex quæſtione precedenti art. 4. vbi diximus, ꝙ ſi hoſtia vel calix appareat ſub forma carnis aut ſanguinis, ſacerdos abſoluitur à ſumptione, licet ſit cōſilium iterū cōſecrare. Reſpondetur, nō eſſe ſimile: quia miraculum nō comprehenditur ſub lege, & Deus tūc miraculum operatus abſoluit à lege ſumptionis. Secùs vbi nō eſt miraculum.

Quartus defectus. ¶Quartò, cōtingit quãdoq; ꝙ per negligentiam miniſtri non apponitur aqua, aut nec apponitur vinum: ergo tunc perplexitas eſt vel ſumendi corpus ſine ſanguine, vel nec ſumendi corpus nec ſanguinem. Reſpōdetur, ꝙ ſi conſecrata hoſtia ante calicis cōſecrationem id percipiatur, debet calix refici appoſita aqua, vel vino ſi defuerat. Si verò poſt cōſecrationē ſãguinis reſciuerit, nō fuiſſe aquã appoſitam, debet procedere: quia aqua non eſt de eſſentia, licèt negligētia rea ſit pœnæ. Nã ſi tunc aqua ſanguini apponeretur, particulam cōſecratarū ſpecierū corrūperet. Si verò tūc perceperit vinū nō fuiſſe appoſitum, & nondum corpus ſumpſerit, debet vinū infundi, & reſumi forma conſecrationis tantū calicis. Si tamē hoc perceperit poſt ſumptionem corporis, debet ſacerdos aliam apponere hoſtiam iterum cōſecrandam ſimul cum ſanguine. Et ratio eſt, quia vel ſufficeret tūc ſanguinem conſecrare & illico ſumere, prætermiſsis ſignis & verbis, quæ fiunt à conſecratione calicis vſq; ad ſumptionem: & hoc nō, quia cùm in illis tã fiat mētio ſanguinis q̃ corporis, ſequit̄ vt quæ illucuſq; facta fuerãt, non fuerint legitima, atq; adeò ſint iterū repetenda. Si autē repetantur omnia, tunc, quia hoſtia nulla eſt, pari ratione non fient legitimè: quia fieri debēt ſimul ſuper corpus & ſanguinē, vt verè dicatur, Panem ſanctum vitæ æternæ, & calicem ſalutis perpetuæ. Et, quotquot ex hac altaris participatiōe ſacroſanctum filij tui corpus & ſanguinem ſumpſerimus, &c.

Argumentum. ¶Quòd ſi arguas. In ſolutione proxima dictum eſt, ꝙ dum venenum in calice deprehenditur etiã ſumpto corpore, ſatis eſt vinum iterum conſecrare & ſtatim ſumere: ergo pari modo dū reperitur eſſe meram aquam. Negatur cōſequentia: quia vbi erat venenū, erat legitima cōſecratio: quare verba & cruces nō erant repetenda, quia legitimè fuerãt facta. Vbi verò eſt mera aqua, nunquam fuit ſanguis cum corpore. *Scotus.* Scotus diſt. 8. q. 3. ait ſatis tūc eſſe vinū tantū conſecrare, & ſumere, ſine ſignis & verbis: quia illa non ſunt de eſſentia ſacramenti. Reſpondetur autem, ꝙ licèt nō ſint de eſſentia, ſunt tamen de præcepto eccleſiæ, & plurimum habētia ſignificationis & myſterij, & ideo dū commodè ſeruari poſſunt, ſeruanda ſunt. Quòd ſi arguas. Saltem ſi particula mãſit in calice, ſatis eſt vinum conſecrare: nam tunc erit ſimul hoſtia & ſanguis ad faciendum ſigna. Reſpondetur, ꝙ non poſſunt fieri commodè omnia ſigna, vt illæ cruces, quæ fiunt hoſtia ſuper calicem. *Moderatio autoris.* His tamen non obſtãtibus, licèt vbi homo priuatim coram vno vel duobus celebrat, cōſultius ſit opinionem S. Thomæ ſeruare, tamen vbi in publico, & præſertim coram aliquo magnate celebraretur, ad euitandum ſcandalum & turbationē populi, fortè nō eſſet abſurdum, vt ſacerdos ſecretò fingens lotionē ſumere, vinū tunc infunderet & conſecraret, & ſumeret: nã ſcãdalum excuſaret, preſertim cùm iam fuerint facta ſigna ſuper hoſtiam, licèt nō legitimè ſuper calicem.

Quintus defectus. ¶Quintò arguitur. Vſu venire ſolet, ꝙ ſacerdos memoriã nō habeat an verba conſecrationis dixerit, vel etiam alia, quę in celebratione ſacramenti dicūtur: videtur ergo peccare in hoc caſu, ſiue iteret verba ſuper eandē materiã, quæ fortè iã dixerat, ſiue vtatur pane & vino non conſecrato. Reſpōdetur, primò, ꝙ non quandocunq; ſacerdos fuerit dictorum immemor, mente perturbari debet: qui enim multa dicit, non omnium recolit, niſi dum reflectitur conſiderans hoc dicere: per illam enim reflexionem res efficitur memorabilis. Quare licèt quis attentè loquatur, niſi illam reflexionem faciat, ſcilicet, Hoc dixi, non adeò res memoriæ imprimitur: nam vt habetur in lib. de memoria & reminiſcētia, obiectū memoriæ eſt, quãdo res apprehenditur, vt præterita. Atq; hoc debēt ſcrupuloſi diſcere & obſeruare, ne quotieſcūque ſibi videantur obliti, id repetant. Si tamē probabiliter cōſtet aliqua omiſiſſe, tunc ſi id non eſt de eſſentia ſacramenti, cōſilium eſt procedere, & non iterum reſumere. Si verò ſit de eſſentia, vt ſi certificetur ſe omiſiſſe formam conſecrationis, tunc debet reſumi

totum

totum, sicut si defecisset materia vini. Sed nota, si certificetur: quia non quicunq; scrupulus sufficit ad resumẽdum. ¶ Sextò arguitur. Accidere potest, vt propter rigorem frigoris languenti sacerdoti manu hostia labatur in calicem, siue ante fractionem, siue post, & tunc nõ potest impleri legitima fractio, aut ꝙ sola tertia pars mittatur in calicem. Respõdetur, ꝙ fractio illa, & immisio nõ pertinet nisi ad corpus Christi mysticũ, sicut mixtio aquæ significat populũ. Et ideò horum prætermisio non infert necessitatem repetendi quod omissum est. ¶ Septimò arguitur. Accidere potest per negligentiã sacerdotis, aut sanguinis effusio, aut vomitus sacramẽti, aut hostię diu asseruatæ corruptio, aut corrosio à muribus, in qbus casibus nõ videtur huic sacramẽto debita reuerentia exhiberi secundùm ecclesiæ statuta. Respondetur, ex can. Pij papæ, Si per negligentiam. de consecra. dist. 2. vbi pręcipitur, ꝙ si quid sanguinis stillauerit in tabulam, lingua lambatur, & radatur tabula. Si verò non fuerit tabula, radatur terra, & igni cõsumatur, & cinis intra altare recondatur. Tametsi commodior vsus est, vt proijciatur in piscinam. Sacerdos verò quadraginta dies pœniteat. Si autẽ super altare stillauerit calix, minister stillãs sorbeat, & tribus diebus pœniteat. Si super linteum altaris, & ad aliud stilla peruenerit, decẽ diebus pœniteat. Si vsq; ad tertium, nouem diebus pœniteat. Si vsq; ad quartum, viginti diebus pœniteat, & linteamina, quæ stilla tetigerit, tribus vicibus lauet minister calice subtꝰ posito, & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recõdatur. Posset etiam sumi in potum à ministro nisi propter abominationem dimitteretur. Quidam autem vlterius partem illam linteaminum incidunt, & comburunt, & cineres in altari, vel sacrario reponũt. Subditur autem ead. dist. can. Si quis per ebrietatem. qui est ex pœnitentiali Bedę presbyteri. Si quis per ebrietatem vel voracitatem eucharistiam euomuerit, quadraginta dies pœniteat si laicꝰ est: clerici seu monachi, seu diaconi & presbyteri septuaginta diebus pœniteant, episcopus nonaginta. Si autẽ infirmitatis causa euomuerint, septem diebus pœniteant. Et ead. dist. legitur ex cõcilio Aurelian. can. Qui nõ bene custodierit sacramentũ, & mus vel aliqđ aliud animal comederit, quadraginta diebꝰ pœniteat. Qui aũt perdiderit illud in ecclesia, aut pars eius ceciderit, & non inuenta fuerit, triginta diebus pœniteat. Et eadem pœnitentia videtur dignus sacerdos, per cuius negligentiam hostiæ consecratæ putrefiunt. Prædictis tamẽ diebus debent pœnitentes ieiunare, & à communiõe cessare: pensatis tamen conditionibus negotij & personæ potest addi, vel minui ad pœnitentiam prædictam. Hoc tamen obseruandum est, ꝙ vbicunq; species integræ inueniuntur, sunt reuerenter conseruandæ, vel etiam sumendæ: quia manentibus speciebus manet ibi corpus Christi, vt supra dictũ est. Ea verò, in quibus inueniuntur, si commodè fieri potest, sunt cõburenda, cinere in sacrario recõdito, sicut de rasura tabulę dictũ est.

Sextus defectus.

Septimus defectus.

Can. si per negligentiã, de cõse. d. 2.

Can. Qui non bene. de conse. d. 2.

DISTINCTIO DECIMAquarta de pœnitentia secundùm se.

POST hęc sacramenta tria, quæ per se ad vitã attinẽt spirituale, quartũ est pœnitentia, quæ lõgè positis à Deo necessaria est medicina. Est enĩ pœnitẽtia sacramẽtũ remissionis peccatorũ, quę post baptismũ cõmittunt. Quare, vti ait Hieronymꝰ, secũda tabula est post naufragiũ. Vnde materia eius peccata sunt per cõtritionẽ cõfessionẽ & satisfactionẽ clauibus ecclesię subiecta. Forma verò, Ego te absoluo, ex verbis Christi collecta. Quodcunq; solueris sup terrã, erit solutũ, & in cœlis. ¶ Est ergo pœnitẽtia euangelicũ sacramẽtũ, secun-

Cap. 1.

Definitio sacramẽti pœnitentiæ.

Hierony. ad Demetriadem.

Matth. 16.

Cap. 2.

secundũ illud Lucæ vlt. Oportebat Christũ pati, & resurgere à mortuis die tertia, & prędicari in noĩe eius pœnitentiã & remissionẽ peccatorum in oẽs gentes. Quapropter vniuersis, qui crimine aliquo mortali sordescunt, necessariũ sacramẽtũ

Luc. 13 est, admonẽte Dño. Si pœnitẽtiã non habueritis, oẽs simul ꝑibitis. Atq; adeò quoties hõ relabitur, toties idem est iterabile sacramentũ. Respõdit enim

Matth. 16. Christus quærenti Petro, Quoties delicta delinquentibus dimitteret. Nõ dico tibi vsq; septies, sed vsq; septuagies septies.

Cap. 3. ¶Neq; verò solùm dum hõ ecclesiæ clauibus, vt ꝑ eius ministrũ absoluatur, subijcitur, sacramẽtũ est, verùm & pœnitẽtis act⁹, qui ei⁹ materia existũt, vera sunt virtus, quã & Pręcursor ac subĩde Dñs prędicabãt, dicentes, Pœnitentiã agite, appropinquauit enim regnũ cœlorum. Est autẽ specialis virt⁹, ad iustitiã attinẽs vindicatiuã, iuxta verbum Augustini, Pœnitentia est quædam dolentis vindicta puniẽs in se, qđ dolet cõmisisse. Cui alludẽs Ambrosius, Pœnitẽtia, inquit, est mala præterita plangere, & plangẽda iterum non committere.

Lib. de uera & falsa pœnit. et de pœnit. dist. 3. can. Pœnitẽtia. 2.

Ambro. in quodam sermone. De pœnitentia. dist. 3. can. Pœnitentia 1.

Cap. 4. ¶Causam verò, licèt Deũ habeat potissimã, qui illã infundit, habere etiã potest & timorem seruilẽ, iuxta verbũ Esaię, A timore tuo Domine cõcepimus, & quasi parturiuimus, & peperimus spiritum salutis.

DISTINCTIONIS decimæquartæ, Quæstio prima de Sacramento pœnitentiæ qua ratione est sacramentum.

S. Thom. 3. part. quæst. 84.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm pœnitentia sit sacramentum.

TRIA sacramenta, de q̃bus hactenus actũ est, vt dist. 1. quæst. 6. dicebamus, ad perfectionẽ spiritualis vitæ per se attinent, ceu eius generatio, augmentatio, & nutrito. Hoc verò quartum pœnitentię per accidens eidem vitæ est necessariũ: nempè longè positis à Deo tãquam medicina ad remouendum lethalem peccati morbũ. In hoc verò tractatu, sicut neq; in præteritis, nõ possumus ordinem Magistri sententiarũ omnino persequi. Nam etsi quàm plurima ex sanctis patribus diligenter congerat, nõ tamen ea ordinis luce, quę necessaria esset. Quaꝓpter D. Thom. alium est ordinem sequutus. Proponit enim sex de pœnitentia differere. Primum scilicet, de ipsa in se pœnitentia: secũdũ de eius effectu: tertiũ de partibus eius: quartũ de suscipiẽtibus hoc sacramentũ: q̃ntum de ministrorũ potestate, quæ ad claues pertinet: sextum deniq; de solennitate huius sacramenti. At verò quia mors inuida eum ante diem nobis sustulit, qua de causa tantùm prima duo membra scripta nobis reliquit, eũdem ferè nos ordinem pro nostra virili, Deo dãte imitabimur. Tametsi quartum membrum de suscipientibus tertio: nempe, inter materiam confessionis miscebimus. Et sextum de solẽnitate pœnitentię inter materiã satisfactionis. Igitur nouẽ distinctionib⁹ materiã hanc absoluemus. In quarũ tribus primis vsq; ad sextãdecimam de pœnitẽtia secundũ se, & de eius effectu, ac demũ de peccatorum

Ordo autoris.

catorum reditu, & recuperatione virtutum. Et in tribus alijs vsque ad decimamnonam de tribus partibus pœnitentiæ, scilicet, contritione, confesſione, & satisfactione. Ac demum in tribus reliquis vsq; ad vigesimamsecundam de ecclesiæ clauibus, deq; eius duabus potestatibus, quæ sunt indulgentiarum cōcesſio & excōmunicatio. *Pœnitentia & sacramẽtum & uirtus.* ¶Quò rem ergo exordiamur: pœnitentia inter reliqua sacramenta hoc habet singulare, ꝙ non solùm ecclesiæ sacramentum est, sed & virtus mẽtis. Baptismus nanq;, & confirmatio & reliqua, nisi diuinitus sup naturā instituta essent, nulla virtutis ratiōe pollerent, nisi matrimoniū excipias: quod est officium naturæ. Pœnitẽtia verò antequàm sacramẽtum esset: virtus erat. Quapropter duæ sunt distinctionis præsentis quæstiones. Prior, scilicet, de pœnitentia sacramento, posterior verò de pœnitẽtia virtute. Nam etsi alij, quorum est Durādus cōgruentiùs cōuerso ordine videantur incipere à pœnitentia virtute, pro eo, ꝙ actus interior exteriorẽ præcedit, nihilominus ordo hic noster cōgruẽtior est: tū ꝙ cū tractatus præsens sit de sacramẽto: ab hac ratione exordiendū est, tum præsertim, ꝙ post enūciatum euāgelium actus interior non habet rationem virtutis pœnitẽtiæ, nisi votum includat sacramenti. Quare priùs est de obiecto isto dicẽdum, à quo virtus speciem sortitur.

¶Igitur primus articulus est, vtrùm pœnitẽtia sit sacramentum. *Conclusio.* Et respondetur affirmatiua cōclusione: scilicet, manifestū est, ꝙ pœnitentia, quæ in Ecclesia agitur, est sacramẽtum. Probatur primò. Sicut baptismus adhibetur ad purificādum ab originali peccato, ita & pœnitẽtia ad remittendū actuale. Vnde Petrus Simoni Actu.8. Pœnitentiam, inquit, age ab hac nequitia tua: sed baptismus est sacramentum: ergo & pœnitentia. Secūdò. Sacramẽtum secūdùm Gregorium. 1. q. 1. can. Multi. in aliqua celebratione cōsistit: cùm res gesta ita sit, vt aliquid significatiuè sanctè accipiamus, quod sanctè accipiendū est: manifestum est autẽ ꝙ in pœnitentia ita res gesta sit, quòd aliquid sanctum significatur, tā ex parte peccatoris pœnitẽtis, quàm ex parte sacerdotis absoluentis: nam peccator pœnitens per ea, quæ facit & dicit ostendit cor suum à peccato recesſisse: similiter sacerdos per ea, quæ agit & dicit circa pœnitentem significat opus Dei remittentis peccatum. Doctisſimè ergo Diuus Thom. non solùm probat, pœnitentiam esse sacramentum, sed id ab vtraque parte habere, scilicet, pœnitentis & absoluẽtis: nam vtrinq; est inuisibilis gratiæ visibilis forma, quæ est Augustini definitio.

¶Nunquam defuerunt, nec desunt in ecclesia hæretici in sacramentum hoc oblatrātes, *Expositio articuli.* de quorū iniquitate & pernicie ar.5. & post modùm dist.18. in materia cōfesſionis mentio à nobis facienda est. Interim ergo hoc solùm notato, ꝙ cōclusio hæc D. Thomæ nō solùm scholastica est, & doctorum assertio, *Conclusio catholica.* sed fides catholica, neq; tantùm pōtificio iure, verùm & diuino firmata. Est enim sacramentum, vt dist.1. exposuimus, sacræ rei signum quatenus res illa hominem sacrat, est autem pœnitentia signum gratiæ, qua intus homo à peccatis absoluit, est ergo sacramẽtum. Minor autem fundatur super loco illo Matthæi.16. Tibi dabo claues regni cœlorum, quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Et Ioannis.20. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis pecca ta, remissa erūt, & quorum retinueritis retenta erunt. Quę quidem loca citato loco elucidauimus. Quapropter ecclesia. capit. Ad abolendam, & hæreticis eos: qui vel de alijs sacramentis, vel de peccatorum confesſione aliter sentire, aut docere nō metuunt: perpetui anathematis vinculo innodauit. Et vt alia plura cōcilia prætermittamus, Florentinum, cui & Tridentinū subscripsit, Quartum, inquit, sacramentum est pœnitentia.

¶Sed vt rem cum catholicis agamus, nomẽ pœnitentiæ, quatenus euangelicū est sacramentum: ignotum latinis gentibus, vti res ipsa fuit: sed qua rōe est virtus, quæst. sequẽti videbimus an sit latinum, quodq; sit eius significatū. *Dubium.* Pro quo aūt supponat, vt more dialectico loquamur, non est inter doctores conuentum. *Scotus.* Scotus quippe præsenti dist. q. 4. pro sola sacerdotis absolutiōe supponere arbitratur. Quare definiens pœnitentiā, ait. *Definitio pœnitẽtiæ.* Pœnitẽtia est absolutio hominis pœnitẽtis facta certis verbis, cum debita intẽtione prolatis à sacerdote iurisdictionem habente, ex institutiōe diuina efficaciter significātibus ablutionẽ animæ à peccato. Neq; verò eius assertio ratione in superficie caret. Sacramẽtum enim, vt modò dicebamus, signum est, & causa gratiæ, hoc aūt soli formę cōuenit,

Ego te absoluo. Nam gratia non confertur, nisi per claues ecclesiæ, quibus sacerdos vtitur. Adde, ꝙ pœnitentia virtus, quæ in corde sistit, vt signum nō est visibile, ita nec sacramentum esse videtur, nec pars sacramenti. Ex his infert Scotus totam essentiam sacramenti esse absolutionem. Vnde distinct. 16. quæst. 1. infert, sacramenti pœnitētię nō esse partes illas tres, quæ sunt, contritio, confessio, & satisfactio, quia illæ nō sunt partes sacramenti, sed præuię dispositiones. Ac sub inde secundùm eum consequitur, vt nomē, sacramentum pœnitētię, non faciat sensum, quem vocant intransitiuum, vt sacramentum pœnitentiæ, sit pœnitentia, sed sit locutio transitiua, vt sacramentum pœnitentiæ idem sit, quod absolutio pœnitentis.

Reprobatur definitio Scoti.

¶At verò primùm omnium definitio illa pœnitentiæ, vt de baptismo diximus, nimiùm est longa, quippe quæ plura continet, de quibus disputandum est: nempe, an confessio ficta sine legitima intētione sit sacramentū, & an requirat iurisdictio, & institutio diuina. Definitio autem debet esse breuissima communis animi conceptio, vt Aristot. 1. posterior. tex. 5. docet, & ideo satis lucidè in textu pœnitentiæ sacramentum definiuimus: dicētes, quòd sit sacramentum remittendi peccata, quæ post baptismum committuntur. Illic enim & proximum genus ponitur definiti, & loco differentię proprius eius effectus exprimitur, quo & à cæteris sacramentis, quæ non sunt in remissionem peccatorum instituta, distinguitur, & à baptismo, quo originale remittitur. ¶Secundò dicere, ꝙ absolutio sacerdotis sit sacramentum pœnitentiæ, nō videtur rei cōsonum: imò vt cū bona venia illustris doctoris loquamur, à canonico loquēdi more dissonat: qa, vt Florētina Synodus affirmat, omne sacramentū constat ex materia & forma: iuxta verbū Aug. Accedit verbū ad elementū, & fit sacramentū. Si aūt absolutio est tota substantia sacramenti, nō dabitur huius sacramēti materia, quę sit eius pars. Imò expressè ait Synodus, quòd actus pœnitentis sunt: quasi materia. Neque ait, quasi, insinuans non esse verè materiam, sed eo quòd non sunt materia extrinsecus apposita, vt aqua in baptismo, & chrisma in confirmatione. ¶Tertiò, quia oratio hæc, sacramentum pœnitentiæ, intransitiuè (vt aiunt) accipienda est, ac si dicas, sacramentū, quod est pœnitētia: sicuti sacramētū baptismi est ipse baptismus, & sacramentum confirmationis, ipsa confirmatio. Quare bene ait Sanctus Tho. quòd pœnitentia est sacramentū, & Florentina Synodus. Quartum sacramentum est pœnitentia. Absolutionē verò quis dicat esse pœnitentiā, cùm non sit actus pœnitentis? Imò verba ipsius Scoti secum pugnant, dū ait. Pœnitentia est absolutio pœnitentis: nā pœnitentia actus est pœnitētis. Etenim, vt habetur in lib. de vera & falsa pœnitentia, cap. 19. qui quidem liber tanquam Augustini refertur, pœnitere est pœnā tenere. Vnde cùm absolutio non sit actus nisi sacerdotis, repugnantia est, vt pœnitentia sit absolutio.

Quartum argumentum.

¶Quartò arguitur. In sacramentis non sola forma est signum, & causa gratiæ sacramentalis, sed etiam materia ratione formæ: non enim sola forma baptismi, sed ablutio ipsa est causa gratiæ, materia verò pœnitētiæ sunt peccata contrita & cōfessa: ergo & ipsi actus pœnitentis concurrūt etiā ad gratiam tanquam pars sacramenti, vt bene infra docet Diuus Thom. quæstio. 86. artic. 6. Nam vt hic ait Caietanus licèt Diuus Tho. in. 4. d. 22. q. 2. ar. 1. putauerit solam formam in sacramento pœnitentiæ habere rationem causæ, sicut in sacramento eucharistiæ, doctiùs hic tamen tam materiæ, quàm formæ eandē efficaciam tribuit. Haud enim solùm quia homo absoluitur, sed quia cōteritur, cōfitetur, & absoluitur, recipit gratiam sicut & in baptismo qa sub tali forma abluitur. Atq; hoc præsertim deberet Scotus cōcedere, qui tenuit sacramenta nō aliter concurrere ad gratiam, nisi tanquàm causa sine qua non. Quis enim ambigat, quin hoc pacto contritio & cōfessio concurrat? Nos autem dicimus non solùm hoc modo, sed tanquam vera instrumenta Dei concurrere, sicut & actus contrahentium matrimonium qui sunt materia & forma sacramēti. Et hæc est opinio antiquorum: nempe Alexand. 4. parte. quæstio. 60. membro. 2. Ricardi in. 4. distinctione. 16. artic. 1. quæstione. 2. vbi ait, quòd non solùm confessio: verùm & contritio pœnitentis concurrit ad gratiam, non solùm quatenus virtus, sed etiā quatenus pars materiæ sacramenti. Vnde si vtranq; rationem contritionis cōiungas, ipsa per Dei auxilium principalior est ad effectum gratiæ. Sed si rationem solam quatenus est pars sacramenti, consideremus, principaliùs cōcurrit forma, quæ se tenet ex parte sacerdotis

clauium

clauium potestate vtentis. ¶Quintò arguitur. Quanuis forma sacramenti sit causa gratiæ, non tamen ideò est tota substātia sacramenti: Baptismus enim non est verborum prolatio, sed, vt nomen sonat, ablutio ipsa. ¶Postremò negare ꝙ sint tres partes pœnitentiæ etiam qua ratione est sacramentum, nō est syncere, & castè seruare orthodoxā doctrinā patrum. Maximè cùm satisfactio, quæ est tertia pars, per sacerdotem sacramētum administrantē iniungatur. ¶Durandus sentire videtur distinctiōe præsenti quæstione.3. & Marsilius affirmat in. 4. quæst. 10. articulo.1. quòd sacramentum pœnitentiæ non sit vna actio, sed aggregatum ex actib⁹ pœnitentis, & absolutione sacerdotis. Id qđ cuipiam forsan prima facie videtur hic Diuus Thomas insinuare. Neque ratio naturalis videtur huic opinioni refragari: nam forma in naturalibus pars est substantiæ cōponens totum: est enim homo compositū ex materia & forma. Cū ergò absolutio sit forma sacramenti, apparet vt nomen sacramenti supponat pro illa, & actibus pœnitentis, qui sunt materia. ¶Contra hoc autē stat argumentum: nam si sacramentum pœnitentiæ idem sit quod pœnitentia: cùm absolutio non sit pars pœnitētiæ, fit vt nec sit pars sacramenti. ¶Igitur congruentius est, vt sicut de baptismo diximus, ita & de pœnitentia dicamus. Etenim quia sacramentum non est res naturalis, sed artificialis, non supponit pro aggregato ex materia, & forma, vt homo, sed pro materia connotando, vt tali subiaceat formæ, quemadmodum statua nō supponit pro aggregato ex ligno, & forma accidentali (sicuti neque album pro aggregato ex corpore & albedine,) sed ꝓ ligno, aut pro lapide. Vnde, vt baptismus non pro aggregato ex ablutione & forma, sed, vt nomen sonat, pro ablutione supponit connotando, vt fiat sub tali forma: ita sacramentum pœnitentiæ supponit pro actibus pœnitentis, qui sunt materia sacramenti connotando, vt subdant formæ eiusdem sacramenti, quæ est absolutio. Et sic saluatur, vt sint tres partes pœnitentię, qua ratione est sacramentum. Atq; hoc S. Tho. in præsentia sentit, vbi ait, ꝙ pœnitentia est sacramentum. ¶Vnde ad primum argumentum Scoti cōceditur, sacramentum esse id quod est signū & causa gratiæ: negatur tamen, quòd sola forma sit tale signum & causa: imò materia est signum ratione formæ, ac perinde causa. Quare actus pœnitentis clauib⁹ ecclesię subiecti causa sunt sacramentalis gratiæ. Atque adeò nomen sacramenti pro ipso supponit connotando formam in obliquo. ¶Quòd si roges, cùm tres sint actus pœnitentis, ꝓ quo illorum supponat. Apparet enim, quòd si pœnitentia est pœnę tenētia, pro sola satisfactione supponat. Ex altera parte Durandus ait, pro sola confessione, & absolutione supponere. Nam confessio est proxima materia sacramēti. Quare ait, dicendum potius esse sacramentum confessionis, & absolutionis, quàm pœnitentiæ. Nihilominus respondet, supponere pro tribus actibus pœnitentis, sicuti domus pro composito ex lapidibus & lignis, vt expressè prædicta synodus Florētina asserit. Alioqui minimè essent tres partes pœnitentiæ, & per omnes tres, etiam per contritionem, vt ait Sanct. Thomas in Quarto, distin.16. quæst.1. articu.1. quęstiuncula.3. pœnitens pœnam tenet: vnde & ille actus internus dolor dicitur de peccatis. Eandemq; pœnam per verecundiam confessionis sustinet, ac demum per opera sibi in satisfactionem iniuncta. Quocirca ad secūdum argumentum in fauorem Scoti & Durandi factum respondetur, quòd etsi contritio per se non sit sensibilis, sentitur tamen per exteram confessionem quam in voto includit: sicuti consensus contrahentium per hoc quod foris exprimuntur, efficiūtur materia & forma. Quapropter licèt oēs actus sint materia, cōfessio tamen est materia proxima. Quamobrem in citato ca. Ad abolendam. hoc dicitur sacramentum cōfessionis. Sed nihilominus generali vsu dicitur, vt ait citata synodus Florentina, sacramētum pœnitentiæ. Itaq; sicut baptismus ratione materiæ dicitur ablutio: sic & hoc sacramētum à materia sumit denominationem. ¶Quòd si arguas. Nonnūquam fit sacramentū pœnitentiæ sine legitima cōtritione: ergo istæ non sunt partes essentiales. Respondetur, ꝙ cùm materia de necessitate confessiōis sint peccata mortalia, non est perfectum sacramentum sine attritione, vel contritione: & saltem, vt sit sacramentum, licèt nō conferat gratiā, requirit nōnulla mentis displicentia, vt infra dicemus. De satisfactione verò, vbi clauis non errat, respondetur etiam aliquam esse iniungendā, vt dist.18. patebit. Secūdò respondetur, ꝙ quia satisfactio est pars, quæ

Durand.

Solutio dubij.

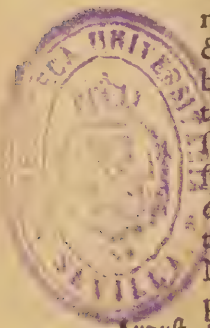
Argumētorū dilutio.

Solutio dubij.

Argumēta.

ſequitur abſolutionē, vbi perficitur ſacramē tum, licèt non vlla fiat, nō inualidatur ſacramentum. Quare ſatisfactio eſt pars integralis, vt manus & digitus, non tamen omnimodæ eſſentiæ: quia ſane illa eſſe poteſt ſacramentum: veluti de vltimis verbis conſecrationis calicis dictum eſt. De his autem partibus infra diſtinct. 16. ¶ Ad aliud argumētū in fauorem Durandi & Marſil. negatur, formam ſacramēti debere eſſe propriè partem ſacramenti, ſicut forma ſtatuæ non eſt pars eius, neque albedo, pars albi, ſed accidēs eius. Quòd ſi arguas. Forma ſacramenti eſt de eſſentia ipſius: ergo eſt pars eius, negatur conſequentia. Eſt enim de eſſentia, quia ſine illa ſacramentum non perficitur. Nihilominus, quia ſacramētum eſt ſicut res artificialis forma, quæ eſt de eius eſſentia, nō eſt pars eius, ſicut forma ſtatuę, eſt quidem de eſſentia ſtatuæ, inquantum ſtatua, nihilominus nō eſt pars: quia non eſt de eſſentia ſubiecti. Et res fit manifeſta in forma cōſecrationis euchariſtiæ: cùm enim ſacramentum non ſupponat, niſi pro ſpeciebus cōtinentibus corpus & ſanguinem, vel ſi mauis pro rebus contentis, forma ſacramenti nō eſt pars eius, ſed cōſecrans & perficiens ipſum. ¶ Hoc autem diſcrimē ab hoc loco Chriſtianè & catholicè diſcere incipiamus inter materiam aliorum ſacramentorum, & hāc huius: quòd aliorum materia (excepto matrimonio) res eſt, aut naturalis, aut artificialis, vt aqua & chriſma, & panis, quæ ſpecialiter à Deo hoc tātū habet, quod ſit tanquam pars ſacramenti inſtituta: materia verò huius: nempe, contritio, ſi ſit pfecta, res ſupernaturalis eſt per auxiliū ſpeciale diuinitus inſpirata, iuxta illud Ioan. 6. Nemo pōt venire ad me niſi pater meus traxerit eum. & Apoſtolus. 2. ad Timoth. 2 Ne quando (id eſt, ſi quando) Deus det illis pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcāt à diaboli laqueis. Vnde Augu. de fide ad Petrum. ca. 33. firmiſsimè, inquit, tene, & nullatenus dubites, neminē hìc poſſe hominum pœnitentiam agere, niſi quē Deus illuminauerit. Sed de hoc quæſt. ſequēti arti. 5. latius. Eſt enim Pelagianus error aliter credere. Secùs de attritione, quæ abſq; ſacramento ad gratiam nō ſufficit. Hęc enim naturaliter haberi poteſt.

Diſcrimen pœnitentiæ & aliorum ſacramentorum.

Auguſt.

Primum argumentum.

¶ Primum argumētum Sancti Thomæ eſt. Sacramenta, vt ait Grego. can. Multi. citato, 1. quæſt. 1. ſunt baptiſmus, chriſma, corpus & ſanguis Chriſti, &c. quę ob id ſacramenta dicuntur, quòd ſub tegumēto corporalium rerum diuina virtus ſecretiùs operatur ſalutem: in pœnitentia verò huiuſmodi res corporales nō exiſtunt: ergo non eſt ſacramentum. Reſpondetur negata minori: quoniam nomine corporalium rerum intelligūtur actus exteri pœnitentis & abſoluentis, qui ſe habēt ſicut in alijs ſacramētis aqua vel chriſma. Eſt autem, inquit, attendendum, quòd ſicuti corporum medicamina duplicis ſunt generis: quædam enim ſunt res, quæ applicātur, vt emplaſtra, aliæ verò ſunt actus ipſius infirmi, vt exercitationes: ſic in ſacramentis quædam ſunt, in quibus propter exuberantem, quam conferunt, gratiam, & virtutē excellentē, [redacted], adhibetur materia extrinſecus, ſicut in baptiſmo, vbi fit pleniſsima remiſsio peccatorum quātum ad culpam & pœnā: & in confirmatione, vbi datur plenitudo Spiritus ſancti, vt dictū eſt: & in extrema vnctione, vbi cōfertur perfecta ſanitas ſpiritualis: hoc eſt, abſtergūtur reliquiæ peccatorum: qui quidem effectus virtute paſsionis Chriſti per huiuſmodi applicata inſtrumenta, quaſi per extrinſeca principia proueniunt. Et ideò in iſtis ſacramētis non requiruntur actus humani, ſed ſolū ceu diſpoſitio ſuſcipientis. Sunt tamen alia ſacramenta, vt pœnitentiæ & matrimonij, quæ habent effectum actibus humanis correſpōdentem, non quòd nō ſit ſupranaturalis, ſed quòd datur per actus humanos actiuè concurrentes, tanquam inſtrumenta Dei: quare huiuſmodi actus pœnitētis ſunt materia, & in matrimonio inuicem ſunt materia & forma, vt diſtinct. 1. dictū eſt. Subticuit autem ſacramentū euchariſtiæ, quod per cōſecrationem perficitur, & cuius vſu corpus & ſanguis applicatur, & ſuſcipitur. Et ſacramentum ordinis, vbi poteſtas ſuſcipitur eccleſiaſtica. Inſinuat hìc pręterea in ſacramētis pœnitētiæ & matrimonij minus gratiæ ſacramentalis conferri virtute ſacramenti, quàm in reliquis ſacramētis, niſi deuotio & feruor contritionis illam augeat. Durandus diſtin. præſenti. quæſt. 3. aliter hoc ſacramētorum diſcrimē explicat: videlicet, quòd vbi ſacramentū ſuſcipiēs adſumitur ad aliquam poteſtatem, ſeu mācipatur ad aliquid faciendū ſeu ſuſcipiēdum, tūc adhibetur aliqua materia exterior, vt in baptiſmo, vbi recipitur poteſtas ſuſcipiēdi ſacramēta. Per pœnitentiā

Simile.

Durandus.

verò

verò non recipitur huiusmodi potestas, sed fit remissio peccatorũ. Sed tñ hoc discrimen stare non potest, nam per extremam vnctionem nulla potestas suscipitur, & tamen fit per applicationẽ chrismatis. Et è cõuerso, per sacramentum ordinis acquiritur potestas conferendi sacramenta, quod tamen nõ confertur per vnctionem Chrismatis. Cuius exemplum ponit Durãdus, sed per traditionem hostiæ & calicis. Alij nullam rationem exquirunt, nisi quia Deus ita instituit. Attamẽ cùm Deus omnia suauiter disponat, reddenda est ratio, hæc autem non inuenit congruentior ista, quam Diuus Thomas ponit. ¶Secundò arguitur. Sacramẽta ecclesię per eius ministros exhibentur, secũdùm illud. 1. Cor. 4. Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei: pœnitentia verò non exhibetur à ministris Christi, sed intrinsecus Dei ope inspiratur, secundùm illud Hieremiæ. 31. Postquàm cõuertisti me, egi pœnitentiã: ergo nõ est sacramentũ. Respondet ad maiorẽ, ꝙ in sacramẽtis materiam habentibus extrinsecam, eam oportet, sicut formam sacramenti, per ministrum ecclesiæ gerentem personam Christi, adhiberi, in signum quòd excellentia virtutis in sacramẽto operantis est à Christo: sed in sacramento pœnitentiæ, quia actus humani sunt materia, illam nõ minister, sed pœnitens Deo, ꝓ internã inspirationẽ operãte applicat. Complementum autẽ sacramenti exhibet minister pœnitentem absoluens. Vbi id quod supra diximus, adnotato, videlicet, absolutionem non esse sacramentum, neque verò partem eius, sed eius complementum. ¶Per hoc soluitur argumentũ aliud, quo arguit actus pœnitentis non esse sacramentũ neq; verò partes eius: quoniam ante absolutionem nec contritio nec confessio rationẽ habent sacramenti. Respondetur, inquam, ꝙ esto priùs non sint partes, efficiuntur tamẽ tunc quando adueniens absolutio cõplet rationem sacramenti: tunc enim licèt pręcesserint, informantur. Ex quo fit, vt in hoc sacramento non requiratur, vt materia, & forma eodem temporis momento concurrant.

Tertium argumentum. ¶Tertiò arguitur. In sacramentis, de quibus hactenus diximus, est aliquid quod est sacramentum tantùm, & aliquid quod est res & sacramentum, & aliquid quod est res tantùm: in hoc verò sacramento non sunt hæc tria, ergo non est sacramentum. Negatur minor: imò in pœnitentia actus exterius exercitus, tã confessio, scilicet pœnitentis, quàm absolutio sacerdotis est sacramentũ tantùm. Videtur hîc S. Thomas sentire, ꝙ aggregatim ex confessione & absolutione fit sacramentum. Sed tamen sanè intelligendum est, quòd nomẽ Sacramẽti supponit pro materia, vt perficitur per formã. Res autem & sacramentum est pœnitentia interior peccatoris, sed res tantùm est gratia, per quã fit peccatorum remissio. Quorum primum, inquit, totum, id est confessio & absolutio est causa secundi: scilicet, contritionis: secũdum verò, nempe contritio, est causa tertij, scilicet, gratiæ. ¶Hîc in primis perspice D. Thomã planè condemnantẽ opinionem illam Thomistarum, vt Capreoli & Paludani di. 1. quęst. 1. & dist. præsenti ponentium in sacramẽtis non imprimentibus characterem, ornatum quendam, qui est dispositio ad gratiã, quæ sit res & sacramentum, Quem ideò etiã fingunt in hoc sacramento pœnitẽtiæ. Contra quem vtiq; ornatum satis supra di. 1. q. 3. & 4. disputauimus: est enim res absq; vlla necessitate introducta. Quã idcircò opinionẽ licèt D. Tho. in. 4. dist. 1. ar. 4. cum antiquis vtcunq; affirmauerit, in summa tamẽ, vt ibi mõstrauimus, eandẽ abiecit, & hîc planè cõdemnat, vbi rem & sacramentum, nõ ornatum, sed contritionẽ internam ponit. Nulla enim alia dispositio ad gratiã necessaria est in adultis, quàm actus ipsius pœnitẽtis. Et de hac loquitur D. Thomas. 1. 2. quæst. 112. ar. 2. vbi ait, ꝙ gratia gratum faciens nunquàm producitur sine præuia dispositione. Quare in paruulis nulla opus est dispositione. Neq; verò character, vt illic declarauimus, tanquã dispositio ad gratiam, vt illi putant, imprimitur, sed in intellectu ad protestandam fidẽ. ¶Vnũ hoc tamẽ addit hîc Caietanus, quod nullatenus ego crediderim: nempe, dari posse attritionẽ, quæ cũ sacramẽto pœnitentiæ solũ in voto sufficiat ad gratiã. Nã cùm attritio, quæ solũ dicit dolorẽ propter pœnas inferni, nõ sit sufficiens, & gratia sacramẽtalis non conferatur, nisi per sacramentum in re susceptum, nunquam per votum sacramenti fit homo ex attrito contritus, quod dist. 17. quæstio. 2. iterum explicabimus, vbi & aliud, quod hîc Caietanus subdit, examinabitur, Vtrùm, scilicet, aliqua esse possit tãlanguens attritio, quę nec per susceptionem sacramenti sufficiat ad gratiam. ¶Sed hoc est, *Caietanus.* *Dubium.*

est, quod dubium hic facit circa verbum Sãcti Thomæ, quomodo scilicet, exterior confessio & absolutio sit causa internæ contritionis, cùm contritio confessionem præcedat. Quamobrem Magister Sententiarum distinct. 22. hanc opinionē Sācti Thomæ reijciens, ait vice versa actum interiorem esse potiùs causam exterioris: & cùm per interiorem ante exteriorem fiat remissio peccati, colligit contra Sanctum Thomam, quòd si exterior confessio, & absolutio est sacramentum tantùm, tunc non omne sacramentum nouæ legis efficit quod significat. Et cõfirmatur opinio. Cõtritio est pars integralis sacramenti, ergo nõ potest esse effectus cõfessionis & absolutionis. Sūt Thomistę qui dicāt, actus illos exteriores esse causam interioris contritionis: eò ꝙ Deus per illos excitat cor hominis, vel ad mutādum obiectũ actus interioris, qui priùs erat propter poenas inferni, vt fiat propter deum, vel ad hoc, ꝙ maiori conatu, & feruore hõ conteratur. Sed re vera hoc non est necessarium, vt semper contingat: quare accidentarium est. Sensus ergo S. Thomæ est & verissimus & cordatissimus, quòd actus interior põt dupliciter considerari: vno modo, vt est prior natura quàm gratia, & sic nõ est contritio, sed dispositio materialis, quæ non habet rationem meriti, aliàs (vt ait Paulus) gratia Dei nõ esset gratia. Alio modo, vt est posterior natura, quàm gratia per quā informatur, & tunc habet rationem contritionis: & hac ratione est effectus confessionis & absolutionis, & causa remissionis peccatorum. Quare eadem contritio, vt est effectus sacramēti est res, sed vt est causa remissionis est sacramētum. Accipe primò exemplum in attritiõe. Dum quis accedit attritus, per gratiam sacramentalem fit contritus: quare ille actus quatenus contritio effectus est sacramenti. Sed dum accedit verè contritus propter Deum, illa etiam contritio non est cõtritio, nisi quatenus priùs natura informatur gratia per sacramētum in voto. Itaq; gratia vtitur virtute poenitētiæ ad remittenda peccata. Sed de hoc explicatiùs dist. sequenti.

Mens San. Tho. contra Magistrũ.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm peccata sint propria materia huius sacramenti.

QVoniam dictum est materiam huius sacramenti esse actus poenitentis, & dici etiam solet esse peccatum, ad tollendum hanc amphibologiam quæritur, vtrum peccata sint propria materia. Et supposita distinctione respondetur bimembri conclusione. Consideratur enim in hoc sacramento & materia proxima & remota. Est ergo cõclusio. Materia proxima poenitētiæ sunt actus poenitentis, quibus homo cõteritur, confitetur, & satisfacit: materia verò remota sunt ipsa peccata, non quidem acceptanda: quia ille non esset actus virtutis, sed detestāda & destruenda, iuxta reprehēsionē Apostoli. 2. Corinth. 12. non egerunt poenitentiam super immūditia & fornicatione & impudicitia, quā gesserunt. Ponit exēplum in artificialibus. Sicut materia proxima statuæ metallum est, remota verò aqua, vel terra, ex quibus congelatur. *Conclusio.*

¶ Animaduertendum est hîc discrimen inter actus poenitentis, qui sunt materia proxima, & peccata, quæ sunt materia remota. Haud enim dicuntur materia remota: qa ex ipsis directè conficiuntur actus poenitentis, sicut ex aqua & terra congelatur metallum, quæ est materia statuæ: aut sicut ex tritico fit massa, quæ est materia proxima panis, sed quia sunt obiecta eorundem actuum, non facienda, vt obiecta virtutum, sed expulsa, & reprobata, sicut stupa est materia ignis. Et ideò actus poenitentis eo dicuntur materia proxima: quia sunt partes poenitentiæ, atque adeò sacramenti simpliciter, & propriè materia ex qua: peccata verò potiùs dicuntur obiecta, quæ per poenitentiam expelluntur: atq; adeò materia circa quam. *Expositio articuli.*

¶ Secundò notato contra Scotum, vt proximo articulo dicebamus, quòd licet affirmet peccata esse materiam, quæ per sacramentum expellitur, nõ tamen agnoscit propriā materiam sacramenti, quæ fit eius pars: cùm dicat totam substantiam sacramenti esse absolutionem, actus verò poenitētiæ non esse materiam ex qua, sed dispositiones. In quo non solum Diuo Thomæ hic cõtradicit, verùm communi opinioni priscorũ omnium doctorum, vt Alexandri Alensis quarta parte questio. 60. membro. 2. & Ricardi distin. 16. quæst. 1. articul. 1. & Marsilij quæstione 10. & aliorum, imò vt suprà diximus concilio Florentino, & Augustino dicētibus sacramentum *Scotus.*

mentum

mentũ constare ex materia & forma. Quin & rationi ipsi, nam forma dicitur relatiue ad materiam, quam informat. Secundùm verò Scotum absolutio non est sic forma, cùm nullam informet materiã, sed expellat. Notandum præterea ꝙ etiam peccator solet dici materia, vt ait S. Thomas opusculo. 22. ca. 4. Et Gerson in Floribus moralibus, Alia tamen ratione: scilicet, quia est subiectum recipiens sacramentum, cuius gratia sanctificatur & perficitur.

Primum argumentum. ¶Primum argumentũ S. Thomæ est. Materia in alijs sacramentis per aliqua verba prolata sanctificatur, vt patet in aqua baptismi & in chrismate: peccata vero sanctificari nõ possunt: ergo nõ sunt materia. Respondetᷣ ꝙ licèt materia remota nõ sanctificetur, tñ materia ꝓxima .s. actus pœnitẽtis per absolutionẽ sanctificatᷣ. Quod est nouũ argumẽtũ, illos esse materiã sacramẽti, ꝑ quos & sanctificatur pœnitẽs.

Secundũ argumentum. ¶Secundò arguitur. Vt autor est Augustinus in lib. de pœnitentię medicina, nullus potest nouam inchoare vitã nisi eum veteris pœniteat: sed ad vetustatem vitæ non solùm peccata pertinent, verùm etiã pœnalitates: ergo & illæ sunt materia. Respondetur ad minorem, ꝙ vetus vita non est obiectum pœnitentiæ, nisi ratione culpę quam detestatur: non enim hominem morborum corporalium aut mortalitatis pœnitet, sed culpæ peccati. Remittitᷣ nihilominus ratiõe pœnitentiæ pœna aliqua purgatorij.

Tertium argumentum. ¶Tertiò arguitur. Peccatorũ quoddam est originale, quoddam mortale, quoddam veniale, sed pœnitentiæ sacramentum non est contra originale institutũ, qđ tollitur per baptismũ, neq; contra mortale, quod tollitᷣ per confessionem peccatoris, neque contra veniale, quod tollitur per aquam benedictam &c. ergo peccata non sunt materia pœnitẽtiæ. Respõdetur pœnitentiam esse de omni genere peccati, licèt diuersimodè: nã de peccato mortali est ꝓpriè & principaliter. Propriè quidem, quia propriè eorum nos pœnitet, quæ ꝓpria volũtate peccauimus: & principaliter, quia propter mortalia hoc sacramentũ est institutum, sanè cùm ad venialiũ remissionem alijs remedijs sacramentalibus abundemus. Peccata verò venialia sunt quidem propria materia, eo ꝙ propria voluntate illa committimus, nõ tamen contra hęc est sacramentum principaliter institutum. Originale autem nullatenus est pœnitentię materia. Neque principalis quidem, quia cõtra ipsum non est hoc sacramentũ institutũ, sed baptismus, qui ad id sufficit: neque verò propria, quia cùm illud propria volũtate nõ commiserimus: non potest eius nos pœnitere, magis quàm naturalium defectuum. Possumus quidem contristari, quòd nati sumus cæci vel claudi, sed tamen horum pœnitentia tangere nos non potest. Ait quidem Paulus ad Rom. 5. nos omnes in Adã peccasse, id tamen fuit, quia voluntas Adæ nostra reputabatur, quod ad pœnitentiã nõ sufficit. Si verò pœnitentia largè accipiatur pro cuiuscunque mali detestatione & displicẽtia, sic possumus pœnitẽtiam habere originalis vt ait Augustinus lib. de pœnitentię medicina. cap. 2. quia illud detestamur & abominamur.

De beata Virgine. ¶Colligito ergo primò, ꝙ qui nullius est conscius actualis culpæ, nullatenus cõfiteri potest. Quare cũ beata virgo certa semper fuerit nullam talem culpã commisisse, ridiculum est quod dicitur solitam fuisse cõfiteri Ioãni Euangelistæ. Secundò ꝙ hîc ait S. Thomas posse largo modo pœnitentiam esse de originali peccato, & in quarto di. 16. quæst. 1. art. 2. questiuncula. 2. ait ꝙ talis pœnitentia non solùm potest, sed debet haberi. Quod quidam in suo Codice de confessione tract. 1. quæst. 3. reprehendit. Sed primũ illa est sententia Augustini loco proximè citato, vbi ait per totam istam vitã debere nos originalis pœnitere: quia impedimẽtum est assequendæ gloriæ, vbi dicit non illam pœnitentiã esse necessariam ad delendum originale, quod certum est per baptismum remitti, sed ad roborandũ desideriũ gloriæ, cuius est impedimẽtũ. Quare pœnitere nõ accepit nisi pro tędere & tristari de effectibus illius peccati: nempe, ꝙ onus corruptibilis corporis aggrauãtis animã toleramus. Secũdò ꝙ illic S. Tho. dixit, debet, hîc nõ dixit nisi moderatiùs, põt esse pœnitentia. ¶Quòd si quis interroget, vtrùm peccata mortalia cõmissa ante baptismũ sint materia pœnitẽtiæ: iam in materia baptismi distinximus, ꝙ si accipiatur pœnitẽtia pro interiori, illa est necessaria, vt ibidem ait Aug. iuxta verbum Petri Actu. 2. Pœnitẽtiã agite, & baptizetur vnusquisque vestrum. Atq; hanc pœnitentiam Baptista prædicauit Iudeis antequàm baptizarentur. Et de istis ait Aug. ibidem, ꝙ nullus potest nouam vitã inchoare, nisi veteris prius eum pœnituerit. Sacramẽti verò

pœni-

pœnitẽtiæ illa peccata non possunt esse materia: nempe, confessionis: nam ante baptismum nullum est sacramentum: & post baptismum iniuriã ei faceret, qui peccata præterita cõfiteretur. Sũt ergo legitima & necessaria materia peccata mortalia post baptismum cõmissa, quæ memoriæ occurrere possunt: nam de futuris timor esse potest, pœnitentia verò minimè: sicuti neq; de oblitis nisi in generali. De venialibus autem neq; confessio neq; pœnitẽtia interior est necessaria: quia possunt per alia opa charitatis, vel per sacramentalia remitti: sed sunt nihilominus legitima materia, tam contritionis, quàm cõfessionis.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm hæc sit forma huius sacramenti, Ego te absoluo.

POST materiã quærit de forma, quæ nã sit huius sacramenti. Et respõdet S. Tho. hac cõclusione. Hæc est cõuenietissima forma huius sacramenti, Ego te absoluo. *Conclusio.* Probatur primò autoritate euãgelica. Sicut enĩ Christus Matth. vltimo dixit discipulis, Euntes docete oẽs gentes, baptizãtes eos: ita Matt. 16. dixit Petro, Quodcũq; solueris super terrã &c. Sed sacerdos dũ baptizat, autoritate Christi dicit, Ego te baptizo: ergo eadẽ autoritate dũ absoluit, dicere debet, Ego te absoluo. Secũdò ꝓbatur ratiõe. Dictũ est art. 1. sacramentũ perfici & cõpleri p ea, quæ sunt ex parte sacerdotis, oportet ergo vt ea quæ sunt ex parte pœnitẽtis, seu verba, seu facta: nẽpe, cõfessio, & contritio, & satisfactio, se habeãt, vt materia, ea verò, quæ sũt ex parte sacerdotis, se habeãt vt forma: cùm ergo sacramenta efficiant qđ figurãt, necesse est, vt forma significet effectũ sacramẽti ꝓportionabiliter ad materiã. Vñ quia effectus baptismi fit p aquã, forma est, Ego te baptizo: & quia sacramẽtũ cõfirmatiõis fit per chrisma in modũ crucis, forma est: Cõsigno te signo crucis, & cõfirmo te chrismate salutis. In sacramẽto aũt eucharistiæ, quia cõsistit in cõsecratione præsentis materiæ forma est, quæ exprimit illã veritatẽ, cùm dicit, Hoc est corpus meũ. Hoc verò sacramentũ pœnitentiæ nec cõsistit in cõsecratione materiæ, neq; in vsu eiusdem consecratæ, sed magis in remotione & expulsione materiæ remotæ: scilicet, peccati, vt dictum est. Illa ergo expulsio congruẽtissimè significatur illis verbis, Ego te absoluo: eò quòd peccata quædam sunt vincula, secundum illud Prouer. 5. Iniquitates suæ capiunt impium: & funibus peccatorum suorum quisque constringitur: ergo illa est optima forma.

¶Cùm forma hæc huius sacramenti non feratur nisi in eum, qui in aurem sacerdoti cõfitetur, iterum dist. 18. in materia cõfessionis hic sermo formæ redibit, vbi luculẽtior fiet. *Expositio articuli.* Nunc autem hoc adnotãdum, ꝙ de hac forma litem nobis priùs cõtestantur hæretici, ac deinde catholicorum nõnulli. Illi quidẽ, quia clauium potestatẽ esse in ecclesia negant, vllam'ue absoluendi facultatẽ, vt Witcleff apud Waldẽsem tomo. 2. de sacramẽt. 135. & infra q negans cõfessiõis necessitatẽ, hanc execratur absoluendi formã. Vnde ca. 147. luciferinã, inquit, esse præsumptionem dicere ꝙ homo habeat potestatem absoluẽdi hũc vel illũ à peccato. Et Lutherus, vt est videre art. 11. & 12. à Leone cõdemnatis, blasphemiam arbitratur, ꝙ sacerdotes hãc sibi arrogent absoluendi facultatem, cùm sola fides sufficiat ad salutem. sed de hac hæretica impietate loco citato inferiùs dicturi sumus, & rursus. d. 20. quæ de clauibus erit. ¶Catholici verò sunt tripertiti. Abulẽsis nãq; in prima parte sui (quod vocat) defensorij, cap. 6. adeo vult exactè vti absolutiõis nomine, vt nesciam an quippiã expuerit sanguinis. Cõtẽdit nãq; ꝙ nemo potest à culpa aut à pœna absolui. *A culpa & à pœna absolui.* Non quòd vllo pacto in dubium reuocet potestatem remittendi peccata esse in ecclesia: imò hoc, vt Orthodoxus fatetur, sed quòd propter verbi improprietatẽ asserat, nec Deũ absoluere à culpa vel à pœna. Nam culpa est priuatio rectitudinis ratiõis, & legis æternæ, quæ est in actu dum quis peccat, aut in omissione: quæ quidem culpa transit transeunte actu. Vnde dũ postea homo vel cõteritur vel cõfitetur, iam illa culpa non est, sicut nec actus, qui trãsiuit: ab eo autem, qđ nõ est, nemo absoluitur. Adde, ꝙ cũ priuatio non sit res positiua, nõ est vinculũ, atq; adeò ab illa nemo absoluit. Et eadẽ ratione neq; vllus absoluitur à macula peccati quæ nõ est nisi priuatio gratiæ, quæ per eius infusionẽ tollit: qa nec macula est vinculũ. Pariter arguitur de pœna: nã cũ illa nõdum

tempore

tempore contritionis & confessionis fit, sed sit futura, non fit absolutio ab illa. Atq; hac inquit, de causa in clem. 1. de priuileg. prohibens Papa religiosos absoluere, ait, ne à culpa & pœna (vt eorum verbis vtamur) absoluant. Id quod clem. Abusionibus. de pœnit. & remissio. repetit. Quasi illa parenthesi insinuauerit Pontifex, non esse proprium dicere, absoluere à culpa & à pœna: sed dicendũ inquit est, Remittitur culpa, tollitur, deletur &c. At dum dimittitur, inquit, culpa, absoluitur homo à reatu pœnæ æternę: nam reatus non est pœna, sed obligatio ad illam, & vinculum. Quare siquis dicatur absolui à peccatis, intelligitur propter reatum pœnę, qui nascitur ex peccatis. ¶Sed enĩ potuisset Abulensis rigorem istum loquendi dissimulare: nã cùm ecclesia hac vbiq; vtatur forma, & in cõcilio Florentino eandem esse formam decretum sit, nõ licet de eius proprietate hæsitare. Presertim cùm sit ex euãgelio desumpta. Vnde ad primum eius argumentum respõdetur, quòd nõ solùm obligatio ad pœnam vinculum est, verùm & reatus culpę: nã licet culpa trãseat actu, manet, vt aiunt, reatu non solùm pœnæ. Imò quãuis nulla esset pœna aut purgatorij aut inferni, ipsa inimicitia Dei est reatus: quia manet hõ alligatus bono cõmutabili, ad quod se per culpã conuertit. Qua vtiq; ratione peccata ipsa dicuntur vinculũ, quibus volũtas hominis colligatur. Legitur enim Esaiæ. 58. Dissolue colligationes impietatis. Item Abulensis fatetur ꝙ peccata dicũtur remitti & relaxari, iuxta illud, Relaxa facinora plebis tuæ Israël. Sed hæc nomina pariter ad vincula referunt, nemo enim relaxatur, nisi à vinculis. Dicimus ergo peccata remitti, condonari, & relaxari &c. sed hominẽ ab illis absolui. Et pariter: qa homo absoluitur ab obligatiõe pœnæ, dicitur absolui à pœna, sicut in iudicio absoluitur reus. Verbo ergo Põtificis in capitulis citatis nulla insinuat improprietas absoluẽdi à culpa, & pœna: sed arrogantia retundit eorũ, qui absq; legitima facultate id attentant. ¶Secunda verò fuit opinio cuiusdam autoris tempore S. Thomæ, contra quem scripsit opusculum. 22. qui quidẽ dicebat, vt ex eius argumentis colligitur, formam non debere esse indicatiuã, sed deprecatoriã. Ego te absoluo. Quam quidem opinionẽ illic S. Tho. ait esse temerariam, & præsumptuosam. Atque hãc tangit hìc primo. 2. & 4. argumẽtis.

Reprobatio opinionis.

Secũda opi.

¶Arguit ergo primo loco. Formæ sacramẽtorum ex institutiõe Christi & ecclesiæ vsu habentur: sed Christus non legitur hanc formam instituisse, neq; etiam in communi vsu habetur: quinimò in quibusdam absolutiõibus, quæ in ecclesia publicè fiunt, (sicut in prima & completorio, in cœna Domini) absoluens non vtitur forma indicatiua, Ego te absoluo, sed deprecatiua, Misereatur vestri &c. vel, Absolutionem & remissionẽ tribuat vobis omnipotens Deus. ¶Accedit secũdò quod Leo papa ad Thodoretum, & refertur can. Multiplex. de pœnit. dist. 1. loquens de pœnitentia, quæ pœnitentibus datur, ait, ꝙ indulgentia Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequit obtineri: supplicatoria ergo debet esse forma. ¶Quarto loco ad idem arguit S. Thomas. Sicut Dominus dedit potestatem discipulis absoluendi à peccatis: ita etiã dedit eis potestatem curandi infirmitates, & dæmonia eijciendi, & languores sanãdi, vt habetur Matth. 10. & Lucæ. 9. Sed sanando infirmos Apostoli nõ vtebantur his verbis, Ego te sano, sed Sanet te Dominus Iesus Christus, sicut Petrus dixit Paralytico, vt legitur Actuum. 2. ergo videtur, quòd sacerdotes habentes potestatẽ Apostolis à Christo traditam, non debeant vti hac forma verborum, Ego te absoluo, sed, Absolutionem tribuat tibi Christus. Quæ quidẽ opinio cõfirmari potest, quia forma extremæ vnctionis etiã est deprecatoria, Indulgeat tibi De᷒ &c. ¶Est nihilominus opinio non solùm temeraria, verùm & ad illam alludens clauiũ potestatem negantium. Et ideò ad primum argumentum respondetur, quòd licet Christus formaliter non expresserit hanc formã sicut illam, Hoc est corpus meum: tamen ex illo verbo ad Petrum, Quodcunque solueris &c. planissimè colligitur. Quare in hymno eiusdem Apostoli canit ecclesia, Et peccati vincula resolue tibi potestate tradita. Qui autem deprecatione solùm vtitur nõ absoluit, sed absolutionẽ petit à Deo. Reliquæ verò deprecatoriæ formæ non sunt de essentia sacramenti, neque per se sufficerent ad collationem gratiæ, laudabiliter tamen formæ sacramenti præmittuntur, ne effectus eius ex parte pœnitentis impediatur. Quòd si rogas cur non etiam pręmittuntur formæ baptismi? Respõdetur, quòd in baptismo actus suscipientis minime sunt materia sacramenti, quemadmodum in sacramẽto pœnitentiæ. Verbum

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

Quartũ argumentum

Solutio primi.

Verbum ergo Leonis de deprecatione intelligendum est, quæ absolutioni anteponitur,

Solutio quarti. ¶Ad quartum argumentũ negatur maior. Haud enim Dominus dedit Apostolis illã potestatem sanandi, sicut absoluendi: sed solùm vt ad eorum preces miracula illa Deus operaretur. Tametsi & nõnunquam nõ deprecatiuo, verũ & indicatiuo & imperatiuo verbo vtebantur. Legitur enim Actuum. 3. Petrum dixisse claudo, Quod habeo hoc tibi do: In nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula. ¶Quòd autem hic ait S. Tho. non fuisse apostolis collatam potestatem sanãdi infirmos, vt bene ait hîc Caietanus, nõ sic intelligitur, ac si non posset Deus hãc potestatem dare, vt id facerent ministerialiter sicut dedit potestatem absoluendi, sed solum intelligitur de lege ordinaria. Nam quòd sancti miracula facerent, satis saluatur per hoc quòd Deus eorum precibus faciat, quod ad effectum sacramentorum non sufficit.

Dilutio argum. ¶Ad aliud de forma extremæ vnctionis respõdet eodem opusculo S. Thomas eam esse desumptam ex verbo Iacobi. 5. Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, et si in peccatis est, remittentur ei. Vnde quia effectus illius sacramenti nõ solùm est spiritualis gratia, sed etiam corporis sanitas, quæ nõ infallibiliter virtute sacramẽti obtinetur forma est deprecatoria, vt ille etiam effectus obtineatur. Hoc autem sacramentum nõ habet nisi effectum gratiæ, qui est certus & infallibilis.

Opinio Magistri senten. ¶Tertia opinio fuit Magistri Sẽten. dist. 18. nitorem aliter huius formæ obscurãtis. Quã opinionem S. Thomas argumentis tertio & quinto tangit.

Tertium argumentum. Tertiò igitur arguit. Idem est absoluere à peccato, quod peccatum remittere: sed solus Deus peccatum remittit, qui etiam solus interius hominẽ à peccatis mũdat: ergo solus Deus videtur à peccato absoluere: quare sacerdos vt non dicit, Peccata tibi remitto, ita nec dicere debet, Ego te absoluo. Hoc argumentum non solum hæreticorum est, verum & Magistri loco citato. Ait enim solum Deum absoluere, iuxta verbum Esaiæ. 43. Ego solus deleo iniquitates & peccata populi. Et Ambro. in lib. de Spiritu sancto, & refert de pœnitentia. d. 1. can. Verbũ, Verbum, inquit, Dei peccata remittit, sacerdos est iudex. Sacerdos quidem suum officium exhibet, & nullius potestatis iura exercet. Et Augustinus super illud Ioann. Ecce agnus Dei, qui tollit, &c. Nemo, inquit, soluit peccata, nisi solus Deus, qui est agnus tollens peccata mundi. Adducit præterea Magister illud Matth. 8. ꝙ cùm Christus leprosum prius sanasset, iussit vt se sacerdotibus ostẽderet. Et aliud Ioã. 11. vbi postq̃ Lazarũ ipse à monumẽto suscitauit, discipulis tradidit dissoluẽdum. Vnde colligit id tãtùm euãgelicos sacerdotes posse, qđ olim legales: illi aũt à lepra nõ emũdabant, sed mũdos esse iudicabant. Ex quo demũ infert, ꝙ in vniuersum nemo absoluitur à sacerdote, nisi quem prius Deus absoluerit. Ac subinde infert sensum illius, Ego te absoluo, esse, Ostẽdo te ab solutũ.

Quintum argumentum. ¶Quam quidem opinionẽ insinuat S. Tho. sic arguens quinto loco. Formam sic quippiã exponunt, vt, absoluo, idẽ sit, quod absolutum ostendo: quę quidem expositio, si vera est, non potest nisi per reuelationem haberi: nam vt Matth. 16. legitur, antequàm Petro Christus dixisset. Quodcunq; solueris super terram, &c. præmisit. Beatus es Simõ Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cœlis est: ergo prę sumptio est citra peculiarem reuelationẽ dicere. Ego te absoluo.

Reprobã opinio. Magistri. ¶Hãc magistri opinionem etiam Abulensis loco modò citato, & Alexã. 4. par. q. 80. memb. 1, & Bonauẽtura ead. dist. 18. q. 2. itidem opinantur. Huius autem veritatis examen ad materiam pertinet de clauibus. Est autem opinio, quæ nec tenetur, nec sustineri potest. Nihil em̃ ferè ab hæresi differre videtur, clauium potestatem abnegantium. Potestas quippe clauium potissimum in peccatorũ remissione vim obtinet. Qui ergo negat, sacerdotem absoluere, verè subinde claues abnegat. Secũdo qui ait sacerdotem non absoluere, pari facilitate debet dicere, nec verè baptizare, sed cùm ait, Ego te baptizo, sensum esse, Ostendo te baptizatum: ac subinde virtutem sacramentorum conferendi gratiã demolitur. Nam si sacramenta gratiam conferunt, suo etiã modo sacerdotes ea administrantes ad id concurrunt. Magister ergo sui ipsius oblitus fuit: nã cùm dist. 1. sacramenta nouæ legis asseruerit gratiã conferre, non debuisset ministerialem hãc virtutẽ sacerdotibus denegare. Vñ in cõcilio Cõstantiensi ex hoc ꝙ sacramenta cõferunt gratiã, collectum est, sacerdotem ad id concurrere. Quare Martinus. 5. in confirmatione in calce eiusdẽ concilij, hæreticum censet eum, qui negat sacerdotẽ verè absoluere

uere. Tertiò, vt dudū dicebamus, cùm ecclesia ista forma vtatur. Ego te absoluo, genus blasphemiæ est negare, verum, vt iacet, efficere sensum. Quinuerò nō solū blasphemia est contra ecclesiam, sed & impietas cōtra sacrā scripturam. Cùm enim Matth. 16. Christus dixerit Petro. Quodcūq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis, & sentētia illa ad id, quod est de necessitate salutis pertineat, in sensu ꝓprio secūdùm regulam Augustini, sunt verba intelligenda. Et locus ille Matth. 20. rem vrgentissimè cōcludit. Enim uerò cùm Christus præmiserit. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra, & in sufflans subiunxerit. Accipite spiritū sanctū. Quorum remiseritis peccata remissa erunt, planissimum fit, candē potestatem qua ipse pollebat, sacerdotibꝰ tribuisse. Sed de hoc infra locis citatis plura adhibebimus. ¶ Accedit demum solutio Diui Thomæ ad quintum. Hæc enim, inquit, expositio. Ego te absoluo, id est, absolutum ostendo, partim quidem vera est, nō tamē perfecta. Sacramēta, quippe nouæ legis nō solùm significant, sed efficiūt quod significant. Vnde sicut sacerdos dicens. Ego te baptizo, re ipsa & verbo ostendit esse mundum, nō solùm significatiuè, sed efficiēdo quod significat: ita cùm ait. Ego te absoluo, ostendit absolutum, verè tamen absoluēdo. ¶ Quòd si quis in contrariū arguat. Vsu venire potest, vt pœnitens non sit corde dispositus, vt beneficium absolutionis suscipiat, atq; adeò tunc forma erit falsa. Respōdetur primò pariter argumentum cōtra Magistrum militare. Secundò respondetur, veritatem propositionis per hoc saluā fieri, ꝙ quantū ad vim formæ attinet, absolutio fieret. Sicut reliqua oīa sacramēta virtute passiōis Christi effectū habēt, quæ tñ virtus ex parte subiecti impediri pōt. Et ideo sacerdos cùm dicit. Ego te baptizo, vel. Ego te absoluo, non loquitur quasi de re incerta. Vnde August. lib. de adulter. coniug. Non est inquit, turpis, & difficilis post patrata & purgata adulteria recōciliatio coniugij, vbi per claues regni cœlorum nō dubitatur fieri remissio peccatorū. Quocirca sacerdos nō indiget peculiari reuelatione an pœnitēs sit legitime paratus, sed sufficit illa generalis facta Petro, quòd virtute clauium fit remissio. Ex his ergo bene colligit. D. Th. sensum potiùs huius formæ. Ego te absoluo, esse, sacramentum absolutionis tibi impēdo. ¶ Et per hoc

Solutio. D. Thom.

Solutio arg. Magistri.

soluitur argumētū Magistri, videlicet. Pœnitens ante absolutionē sacerdotis est diuinitus absolutꝰ: ergo falsum est per sacerdotē absolui. Respondetur enim illam fallaciam in argumēto latere, quòd putant hæretici, & pariter catholicus Magister, quòd nemo dignè accedit ad sacramentum pœnitentiæ nisi verè contritus, cùm tamen accedere possit attritus, & tūc re vera absoluitur, vbi per absolutionem primam suscipit gratiam, vt infra patebit. Atq; hinc nouum sumitur argumentum contra Magistrū: nam secundum ipsum nunquam per confessionem ex attrito fiet contritus. Si verò accedat verè contritus, tunc respondent nonnulli, vt Magist. ipse refert, & Scotus. d. 4. q. 4. insinuat, quòd absoluitur à reatu pœnæ. Sed in cōtrarium est quòd potestas clauium, quæ illic exercetur, ad remissionem culpæ extēditur. Item, quia posset pœnitens ita esse contritus, vt nullū haberet reatū pœnæ, & tunc argumentū rediret. Alij dicūt, ꝙ solū absoluit à præcepto cōfessionis, sed hoc falsissimū est: quia pœnitens non absoluitur, nisi à peccatis, quæ confitetur: illa autē confitetur, de quibus est cōtritus. Respondendum ergo, veram esse formam: nam sensus est, Quantum in me est, & per se attinet ad virtutem sacramenti, ego te absoluo: hoc est, sacramentum absolutionis (vt hîc ait D. Tho.) tibi impēdo, cuius virtute si in peccatis existeres, absolutus fieres. Quòd autem ille sit in gratia, est res per accidens, sicut accidere potest, (quod dudum dicebamus,) vt non esset legitimè dispositus. Sed arguis. Pari rōne dum confirmatio, vel eucharistia, vel aliud sacramentū confertur illa collatio sacramenti dici etiā posset absolutio: quia illa gratia per se condonandæ culpæ sufficeret. Negatur cōsequentia: est. n. latum discrimen, ꝙ sacramētum pœnitentiæ peculiariter institutum est ad remissionem peccatorū post baptismum commissorum. Ob idq; legitima contritio votum cōfessionis pro suo tempore debet includere: atque adeò in virtute futuri sacramenti peccata remittit. Quapropter dum quis absoluitur, applicatur sacramentum, cuius virtute est absolutus. In quo vtiq; sensu vera est forma. Ego te absoluo: quia tūc sacerdos complet, quod pœnitens in voto gerebat. Veluti dum Cornelius in gratia existens baptizatus fuit, vera erat baptizantis forma. Ego te baptizo: quia cōplebat illud, cuius virtute & voto fue-

Argumētū.

rat ab originali ablutus. Ad aliud, quod Magister adducit de leproso, respondetur, ꝙ in hoc fuit seductus, putans non esse maiorem virtutem in sacerdotibus nostris, quàm in legalibus. Imò sicut inter sacramēta veteris legis & nostra, ita & inter sacerdotes hoc est discrimē, vt eleganter li. 3. de sacerdotio edisserit Chrysostomus, quòd illi nullā virtutem habebant spirituale̅ conferendi gratiam: nostri verò illam à Christo plenissimam susceperunt, vt loco nuper. Ioan. 20. citato apertissimè cōstat. ¶ Ad illud autē de Lazaro respōdet Scotus illic significari sacerdotē eum qui cōtritus est, nō absoluere nisi à reatu poenæ. Sed hoc iam impugnatum est. Respondetur ergo non esse omnimodam comparationem, vt propter hoc, quòd Lazarus à Domino suscitatus erat, sacerdos non verè absoluat. Imò in illo discipulorum officio significata est potestas sacerdotum verè à peccatis soluendi. Vnde in lib. de vera & falsa poenitentia, qui Aug. inscribit. c. 9. sic legitur. Ipsi sacerdotes plus iam possunt proficere, plus confitentibus parcere, quibus crimen remittit Dominus. Lazarum, quem de monumēto suscitauit, obtulit discipulis soluendū, per hoc ostendens potestatem soluendi concessam sacerdoti. Respondet ergo D. Thom. ad tertium argumentum, quòd solus Deus per autoritatem & à peccato absoluit, & peccatum remittit: sacerdotes tamen vtrumq; faciunt per ministerium, inquantum, scilicet, verba sacerdotis in hoc sacramento instrumētaliter operātur virtute diuina, sicut etiā in alijs sacramentis. Præsertim, quòd Esa. 42. nō legit, solus Deus, sed ipse Deus. At quanuis diceret, solus, non excluderet ministrum, sicut solus rex dicitur gubernare, licèt id faciat per prætorem, & solus faber fabrefacere, licèt faciat per instrumenta. Vnde Dominus vtrunq; expressit: nam Matth. 16. dixit Petro. Quodcūq; solueris super terram, &c. & Ioan. 20. dixit discipulis. Quorum remiseritis peccata, remissa erūt. Quocirca Paul. 2. Corin. 2. Nam & ego quod donaui, si quid donaui, ꝓpter vos in persona Christi: donare autē peccatum, est hominem ab ipso absoluere. Vnde ecclesia in solēnitate Diui Petri canit. Et peccati vincula resolue tibi potestate tradita. Addit verò S. Tho. illam formā potiùs ecclesiam vsurpasse. Ego te absoluo, quàm. Ego tibi remitto, quia hoc magis cōgruit verbis, quibus Dominus potestatē claluium impertitus est Petro. Et eodem pacto respondet ad autoritates Augustini & Ambrosij, intelligunt enim soli Deo competere per [illegible]atiuam autoritatem absoluere à peccatis, nihilominus idem sacerdotibus ꝑ susceptam ab illo potestatē etiā cōmunicatur. Et Ambrosius eod. can. citato sese exponit dicens, ꝙ ecclesiæ vtrunq; ius: scilicet, ligādi & soluendi Dn̄s concessit. Subiungit tertiò. S. Thom. quòd conuenienter sacerdos apponit aliquid, quod pertineat ad primam autoritatē Dei, cui innititur, vt scilicet dicat. Ego te absoluo in nomine patris, & filij & spirit⁹ sancti, vel per virtutem passionis Christi, vel autoritate Dei, sicut ait Dionys. 3. cœlestis hierarchiæ. Est em̄ hìc mendosa citatio in D. Thom. ¶ Similiter Duran. in. 4. d. 22. q. 2. ait probabiliter, quòd prędictis verbis oportet aliquid addere, quod pertineat ad inuocationem diuini nominis, eo quòd in quacūq; forma sacramenti, in qua exprimitur minister, debet exprimi in cuius autoritate sit minister. At verò hoc non est verum, vt insinuat tanquàm de necessitate sacramenti, vt in baptismo & confirmatione: nā ratio quare illic nominantur personæ diuinæ, non est quia nominatur minister, sed quia in baptismo fit professio fidei, cuius propugnator cōstituitur in confirmatione. Et confirmatur, quia si ista adiectio esset de essentia, præfixa essent verba, quibus esset vtendum: & tamē Sanct. Thom. non dicit, nisi quòd dicantur aut hæc aut illa. Est ergo decens dicere. Autoritate dei ego te absoluo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Sed tamen omissio illius nullatenus esset peccatū mortale. Imò nisi interueniret aliqs contēptus, neq; esset veniale. ¶ Tandē circa hanc formā dubitat, vtrùm sit vsq; adeò necessaria, vt non liceat loco illius alteram æquiualentē substituere. Respondetur imprimis, pronomē, ego, cùm in verbo subintelligatur, non esse necessariū quòd exprimat. Secundò, etsi pro, absoluo, dicat sacerdos, remitto tibi peccata, validum esset sacramentū, vt bene hìc ait Caietanus. nam in euangelio habetur. Quorum remiseritis peccata. Quare Sanct. Thom. in solutione tertij nō ait nisi quòd forma per, absoluo, sit congruentior. Esset tamen peccatum illa vti forma, licèt genere suo non mortale, nisi fortè propter scandalum: quia vulgus nō haberet absolutionē illam pro legitima. Similiter, vt ex solutiōe quinti colligitur, sufficiēs esset

Durādus.

Verba formæ.

Dubiū circa formam.

esset forma, sacramentum absolutionis tibi impẽdo: nam perinde esset, vt hîc, inquit Caietanus, ac si diceret, sacramentaliter te absoluo: sed esset pariter hæc mutatio peccatũ. Rursus cùm Græci per tertiam personam dicant. Baptizet seruus Christi, fit vt similiter siquis diceret. Absolueris, vel absoluaris, à me, sufficeret: nã hęc nõ est deprecatiua: vt illa, Deꝰ te absoluat vel tribuat tibi absolutionẽ, quæ supra reꝓbata est, sed assertoria, vt illa Grecorum. Pariter si diceretur remittũtur tibi peccata, solidũ esset sacramẽtũ. Nã, vt habetur in cõcilio Florentino, sufficit verbum per quod exprimatur sacramẽtalis actio, vt à sacerdote exercita. Tametsi tãta mutatio per tertiam personam scrupulum inijceret, ne illa esset peccatũ mortale. Scotus verò dicit sufficere, vt quomodocunq; exprimatur actus ꝑ sententiã absoluẽtis, sicut in foro exteriori. Laxatio hæc tamẽ licentię, nimia est. Etenim S.Thom. opusculo citato cap.2. absolutionem sacramentalẽ ab absolutione excommunicationis discriminat dicens, quòd ad absoluendum ab excõmunicatione: quia fit in foro exteriori, nulla est præscripta forma, sed quomodocunq; fit absolutio. Secùs verò in sacramẽto, cuius forma habetur à iure diuino. Neq; necessariũ est addere. Absoluo te à peccatis tuis, licèt sit congruum. Addere autem, ab omnibus peccatis de quibus es contritus, & quorum es oblitus, & nescio quas alias ineptas inculcationes, nõ est prudentia, neq; prudẽtibus sacerdotibus est in vsu, sed vulgaribus & ruralibus.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm manuum impositio sacerdotis requiratur ad hoc sacramentum.

PROPTER vsũ quorundam manus imponentium, quęrit vtrum illa sit necessaria. Et respondetur conclusiõe negatiua. Ad hoc sacramentum non requiritur manuum impositio, sicut neq; ad baptismum. *Conclusio.* Primò quia in euangelio vbi data est potestas clauium, nulla fit eius mentio, sed solùm habetur. Quodcunque solueris, &c. Quorum remiseritis peccata. Et accedit ratio, quòd impositio manuum in sacramẽtis fit ad designandum aliquem copiosum gratiæ effectum, quo suscipientes quodammodo vniuntur sacerdotibus. Et ideo manus impositio fit in sacramento confirmationis, in quo cõfertur plenitudo spiritus sancti. Et in sacramento ordinis, in quo confertur quædam excellentia potestatis in diuinis mysterijs. Vnde &.2. ad Timoth.1. ait Paul. Et resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum: sacramentũ autem pœnitẽtiæ non ordinatur ad cõsequendam aliquam excellentiam gratiæ, sed remissionem peccatorum: quare hîc nõ requirit.

¶Animaduertendũ est hîc in quęstionẽ nõ verti, an impositio manuum sit de essentia sacramenti: quoniam neq; in sacramẽto cõfirmationis, neq; in sacramento ordinis manuum impositio est de essentia: quandoquidem nõ significatur per formam. Sed solùm vtrùm sit de congruitate hîc, sicut illic. *Expositio articuli.* Durand. autem dist.22.q.2. paulò differẽtiùs rationem asignat manuum impositionis: videlicet, ꝙ in illis sacramentis, per quæ suscipiens ad solennem aliquam actionem deputatur, vt sunt confirmatio & ordo, imponũtur tanquam operationis organa: in alijs verò minimè. Sed hoc est quod S.Th. insinuat dicens. Vbi fit copiosior gratiæ infusio ad eiusmodi obeũda officia. ¶Sunt aũt de hac ceremonia duę diuersæ opiniones. Ille nãq;, contra quem D. Thom. opusculum citatũ, 22. composuit, aiebat esse de necessitate salutis: quem illic.4. ca. cõfutat, cuius argumenta hic D.Thom. refert. Sed Witcleff, vt Thomas Waldensis tomo.2. de sacrament. cap. 147. commemorat, omnem manuum impositionem deridebat. *Vsus manuum impositionis.* At verò quanuis non sit necessaria, vt ostensum est, nihilominus nõ est despicienda. Fuit em̃ in vsu in primitiua ecclesia nõ solũ in confirmatione, quę ideò manus impositio dicebat, vt patet can. Manus. de consecra. dist.5. verùm etiã in sacramento pœnitentiæ, vt patet in cõcilio Nicęno. ca.9. & in Carthaginensi cap.32. Vnde, & qui erant in pœnitentia publica per manuum impositionẽ reconciliabantur, vt constat. d.50. can. Pœnitẽtes. &.26.q.6. can. Qui recedunt. & can. Is qui. Quare August. lib.4. de baptismo, quod refert.1.q.1. can. Manus. sacramentum hoc ipsum pœnitentię appellat manus impositionem, vbi ait. Manus impositio, non sicut baptismus repeti non potest. *Manus impositio à ueteri lege mutuata.* Et ceremonia hæc, vt illic refert Waldẽsis, ex veteri lege consuetudinem traxit. Sacerdos enim, vt legitur Leuit.16. dum pecca

ta populi confitebatur, manus capiti hirci emissarij imponebat, q quidē hircus poenitētis figura erat. Etenī quoniā man⁹ instrumentum sunt operandi, ceremonia illa significabat gratiam suo ministerio conferri. Itē quia Christus corporeos morbos manuū impositiōe curare docuit dicens Marci vlt. super ægros manus imponent, & bene habebunt, ægritudines etiam animæ eodem manuum tactu curabant. At verò quoniam ceremonia illa nō est necessaria, vsus ille abolitus est: cuius ideo in concilio Florētino nulla fit mentio. Vnde licèt Paludanus dist. 22. quęst. 3. arbitretur esse etiam nunc congruū manus imponere inter absoluendum poenitentem, verū tamen non habetur in vsu: neque verò est congruum, nisi vbi in tota prouincia esset ī more. Et multò minùs manuū eleuare dum fit absolutio.

Primum argumentum. ¶Primum argumentū S. Thomæ est. Dicitur Marci vlt. super ægros manus imponēt & bene habebūt: sed peccatores etiam sunt ægri: ergo eodem modo sunt sanandi. Negatur consequentia: quoniam prior manus impositio non est sacramentalis, sed ordinatur ad miracula facienda, vt per contactum manus hominis sanctificati etiam corporalis infirmitas tollatur. Sicut legitur de Dño Marci. 6. quòd infirmum manibus impositis curauit. Et Matth. 8. quòd contactu curauit Leprosum. Gratia verò sacramētalis nō ex ministri sanctitate, sed ex passione Christi promanat.

Secundū argumentum. ¶Secundò arguit. In sacramēto poenitentiæ recuperat homo spiritum sanctum amissum: vnde ex persona poenitentis dicitur in Psalmo. 50. Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me: sed spiritus sanctus dabatur ab apostolis per manus impositionem, vt patet Actuum. 8. & Matth. 19. legitur, oblatos fuisse Dño paruulos, quibus manus imponeret: ergo id ipsum in poenitentia est obseruandum. Negatur consequentia: quoniam non semper spiritus sanctus per talem ceremoniā suscipit, vt patet in baptismo, & eucharistia, sed vbi datur cum plenitudine, vt dictum est.

Argumētū. Quòd si arguas saltem in baptismo debere manus imponi, quia ibi datur copiosè spiritus sanctus, iuxta illud Paul. ad Titum. Per lauacrū regenerationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundè. Respōdetur, quòd illa abundantia non refertur ad baptismum præcisè, sed ad copiosum sacramentorum numerū.

Tertium argumentum. ¶Tertiò arguitur. Verba sacerdotis in poenitentia non sunt minoris efficaciæ quàm in cæteris sacramētis: sed in cæteris non solùm verba profert, sed actum exercet, sicut in baptismo, ergo & in hoc sacramento debet manu tangere poenitentem. Respōdetur, quòd in sacramentis, quę vsu materiæ perficiūtur, requiritur actus corporeus circa suscipientē, vt in baptismo, cōfirmatione, & extrema vnctione: hoc verò sacramentum nō consistit in vsu materiæ, sed ꝑ materia se habent act⁹ poenitētis. Vñ sicut in eucharistia sacerdos sola prolatione verborū super materiā perficit sacramentum: ita & sola verba sacerdotis absoluentis sup poenitentē perficiunt sacramentū. Addit S. Tho. ꝙ si aliquis actus corporalis esset ex parte sacerdotis necessarius, non minùs cōpeteret crucis signatio, quę adhibetur in eucharistia. s. in missa super materiam cōsecrandā & consecratā, quàm manus impositio in signū, ꝙ per sanguinem crucis Christi remittuntur peccata. Et tñ nō est de necessitate huius sacramenti, sicut neque de necessitate eucharistiæ.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm hoc sacramentum sit de necessitate salutis.

CONSTITVTIS sacramēti partibus, quęritur de eius necessitate. Ad quod D. Thom. sub distinctione tribus conclusionibus respondet. Est enim aliquid necessarium ad finem consequendum dupliciter. Vno. s. modo absolutè, atque altero ex suppositione.

Prima conclusio. ¶Est ergo prima cōclusio. Sacramentū poenitentiæ nō est absolutè necessariū ad salutem: nam sine illo potest quis per baptismum gratiam Christi obtinere, in qua cōsistit salus. Vnde. 2. Paralipo. vlt. legitur. Et tu Deus iustorum nō posuisti poenitentiam iustis Abraham, Isaac, & Iacob, his. qui tibi non peccauerunt,

Secunda conclusio. ¶Secunda cōclusio. Hoc sacramentū est necessarium ex suppositione, nō quidem vniuersis hominibus, sed peccato subiacentibus. Et probatur ratione. Peccatū, vt Iaco. 1. legitur, cùm consummatum fuerit, generat mortem: & ideò necessarium est ad salutem peccatoris, quòd peccatum remoueatur ab eo: id autem absque poenitētię sacramento fieri nō potest: quippe

pe in quo operatur virtus pasſionis Christi, abſolutione ſacerdotis, ſimul cum opere pœnitentis, qui cooperatur gratię ad destructionem peccati. Ait enim ſuper Ioann. Augu. Qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te. ¶Colligitur ergo reſpōſalis concluſio tertia. Sacramentum pœnitentię eſt neceſſariū ad ſalutem poſt peccatum, ſicut medicatio corporalis poſtquàm homo in morbum periculoſum inciderit.

Expoſitio articuli. ¶Hæretici, vt Witcleff & Lutherani ſupra citati Satanico ſpiritu neceſsitatem huius ſacramenti abnegant. Differenter tamen: nam *VVitcleff.* Witcleff, vt eſt videre apud Walden. tomo. 2. de ſacramentis. cap. 135. & tomo. 5. de ſacramentalibus. c. 68. nō negat internam cōtritionem, qua Deo cōfitemur, ſed externam *Lutherus.* confeſsionē auricularem. Lutherus verò, vt omnia funditus conuellat, neq; internam cōtritionē iudicat neceſſariam. Vnde in ar. 7. à Leone cōdemnato. Nulla, inquit, opus eſt pœnitentia, ſed optima pœnitētia eſt noua vita. Itaq; nullo eſt opus dolore prteritorū criminū, ſed ſola reſipiſcentia, id eſt, propoſito mutandæ vitæ cum fide, qua credimus Deum nobis peccata remittere. Huiuſcemodi ergo hæreſis multa complicat membra, quę ſigillatim in ſubſequentibus proprias ſedes vēdicant. Eſt enim neceſsitatis huius ſenſus multiplex. Vnus de pœnitentia virtute, atque alter de pœnitētia ſacramento. Et vterque rurſus bipertitus: ſcilicet, de neceſsitate finis ad conſequendam ſalutem, & de neceſsitate præcepti. Sic enim in præcedētibus ſacramentis diſtinguebamus. Enimuerò auxiliū Dei neceſſarium eſt ad remiſsionē peccatorum, tamen non eſt de illo pręceptum vllum. Et vice verſa euchariſtia in re ſuſcepta non eſt de neceſsitate ſalutis, vt patet in pueris: eſt tñ de neceſsitate pręcepti ſuo tempore. Baptiſmus verò vtroque modo eſt neceſſarius, ſi eius adſit copia. Igitur diſtin. ſequēti quæſt. 1. aduerſus Lutherū mōſtrabimus pœnitentiam virtutem internam omni peccato mortali delēdo ſufficiens eſſe remediū. Et diſtin. 17. diſputabitur, vtrùm ſit vtroque modo neceſſaria. Et diſtin. 18. idem de cōfeſſione aduerſus Witcleff. Ne ergo hæc præmaturè ventilemus, ſatis ſit nunc concluſionem S. Thomæ explicare. Quod enim. q. 68 art. 2. de neceſsitate baptiſmi omnibus vniuerſim mortalibus enūciauit, id modò Chriſtianis, q̃ poſt baptiſmū mortaliter deliquerūt, pronūciat de ſacramēto pœnitētiæ. ſ. q̃ eſt illis neceſſariū neceſsitate finis. Itaq; ſine illo, ſalutē, quæ per gratiā fit, nullus obtinere valet. Poteſt tamē hoc ſacramentū homini lapſo deeſſe dupliciter. Vno modo in re, & voto: alio modo in re, licèt non in voto. Qui ergo nec cōfitetur, nec tempore debito confiteri proponit, ſi in peccatis eſt, in ipſis morietur. At quia apud Deum voluntas pro facto reputatur, votum ſacramēti, quod in cōtritione includitur, ſufficit. Dixerim omnibus Chriſtianis: nā qui ſacro fonte loti non ſunt, nullo præcepto ſacramenti eccleſiaſtici tenentur. Addiderim. Qui mortaliter deliquerint: nam de peccatis generantibus mortem, D. Tho. loquitur. Peccata enim venialia nullo, vt aboleantur, indigent ſacramēto. Et quę ante baptiſmū committuntur: per ipſum ſatis abolētur. ¶Quòd ſi roges. Quid opus erat *Obiectio.* huius ſacramenti neceſsitate Chriſtianos ligari: cùm interior cōtritio in lege naturæ, & ſcripta ſufficiens fuerit remedium? Diſt. 1. q. *Dilutio.* 1. & 2. reſpōſum eſt, quòd cùm nemini niſi per Chriſtum mediatorem per eius paſsionē exhibitam, ſalus pateat: decētiſsimū fuit, & nobis maximè operæpretium, vt hæc nobis ſacramentorum ſubſidia inſtituerentur, quibus Chriſtus nobis virtutem eiuſdē paſſionis impertiret, & nos viciſsim profiteremur ab ipſo ſolo beneficia ſalutis ſuſcipere. Vnde ſicut in remedium originalis inſtituit baptiſmū, quo regeneramur: ita in remediū actualium ſacramentū pœnitentię quo ſanamur. Quocirca ſicut Chriſtus dixit. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto nō poteſt introire in regnū Dei: ita Lucę. 13. Si pœnitētiam nō habueritis, oēs ſimul peribitis. ¶Quapropter neceſſitas hæc ſacramenti huius poſt lapſum, tanquā euāgelica or- *Orthodoxa veritas.* thodoxaque veritas eſt auſcultāda, eccleſię ſanctionibus receptiſsima, vt de pœnitentia diſt. 1. quàm plurimis canonibus eſt videre, vt vtroque can. Non poteſt. & can. Neminē. & can. Agite pœnitentiā. & can. Multiplex. ait Leo per pœnitentiæ medicinam ſpem vitæ æternæ lapſis patere. Quapropter conci- *Concilium Tridētinū.* lium Tridētinum ſeſsione. 5. cap. 14. & can. 29. inſaniam illam Lutheri, nullibi vſque ad ipſum auditam, cōdemnat, pronuncians anathema eum, qui ſola fide abſque ſacramēto pœnitentiæ in re vel in voto dixerit lapſum recuperare ſalutem. At quia hæc veritas infrà locis citatis ſuis numeris eſt locupletāda,

satis in præsentiarum. ¶Sed est hîc apud S. Tho. animaduertendũ non solùm absolutionem sacerdotis, verùm & actus pœnitentis concurrere tãquam sacramẽti partes ad eius iustificationem. ¶Quòd si scisciteris, vtrùm ad salutem necessariũ sit votũ confessionis expressum & particulare, an verò satis sit cõmissorum criminum pœnitere, & proponere in futurum vniuersa mandata seruare. Nõ desunt qui dicãt expressum esse necessariũ. Et possumus opinionem hanc sic suffulcire. Tam necessarium est peccatori post baptismum sacramentum pœnitentiæ, quàm baptismus ad remittendum originale: sed licèt ignoranti baptismum sufficiat votum implicitum ad gratiam obtinendam: tamen scienti ipsum esse necessarium nõ sufficit sine voto eius expresso: cũ ergo Christianis necessitas huius sacramẽti nota sit, nõ erit cõtritio legitima, nisi quæ voto expresso confessiõis fuerit vestita. Res est probabilis: sed tamẽ neque huiusmodi votum est in vsu, neq; reputari solet necessarium. Et ideo respondet, ꝙ licèt vtrunq; sacramentum sit necessarium, tamen baptismus non habet pręfixum tempus, sed habita copia, & opportunitate statim est suscipiẽd⁹. Quare catechumeno necessarium est, vt baptismum petat, atq; eius habeat expressum votum. Sed tamen tempus confessionis, licèt præceptũ diuinũ sit, est tñ ab ecclesia præfinitũ, & ideo forsan satis est ad cõtritionẽ, vt homo ꝓponat seruare oĩa mandata, quãuis fortè nõ sit cõfessionis memor. Attamen quia hoc sacramentum ad id remissionis munus institutum est, suapte natura dicitur peculiari voto includi in contritiõe, sicut eucharistiam diximus voto in baptismo cõtineri. Atq; hæc est opinio Adriani. q. 1. de cõfessione in solutione. 2. argumẽti, & antiquioris Ricardi. d. 17. ar. 2. q. 1. Alexan. 4. par. q. 76. memb. 2. Sed arbitror hanc veritatem non pluribus egere testibus. Ait enim Dominus Ezechiel. 33. Impietas impij nõ nocebit ei in quocunq; die (id est, in quocunq; momento) cõuersus fuerit ab impietate sua: ergo cùm primùm quis ante Dei tribunal ingemiscit, subitò cum ipso recõciliatur, iuxta illud Psal. 31. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meã Domino, & tu remisisti impietatẽ peccati mei. Sed nõ op⁹ est, vt illo momẽto pœnitenti in memoriam veniat sacramentalis confessio: ergo absque eius voto expresso fieri potest remissio. Imò

Votum expressum cõfessionis, an necessarium sit ad salutẽ.

Respõsio. 1.

Respõsio. 2.

verò fieri potest, vt penitus diu perseueret, coram Deo lamentatus sine memoria sacramenti. Satis ergo est, vt adueniente tempore præcepti confiteatur. Tametsi votum illud, explicatum salubre sit cùm primùm quis cõteritur: nam per illud vehementiùs excitatur deuotio. Hinc fit, ꝙ dũ quis rapitur ad martyrium, non opus habet voto confessionis: primùm si non adsit copia confessoris, vanũ esset, & quãuis adesset copia posset tã subitò rapi ad amorem Dei, & inflammari ad martyrium, vt memoriæ nõ occurreret sacramẽtalis cõfessio, & nihilominus per martyrium obtineret veniam: nam martyrium non tanquam pœnitentia, sed tãquam heroicus act⁹ charitatis remittit peccata. Quãquam si meminit sacramenti, & cõfiteri potest, tenetur. Si autẽ in articulo mortis sit necessaria pœnitentia, dist. 18. de cõfessione disputabitur. ¶Primum argumentum S. Thom. sumitur ex glossa illius Psal. Qui seminant in lachrymis, quę ait. Noli esse tristis, si adsit tibi bona voluntas, vnde metit pax: sed tristitia est de ratione pœnitentiæ secundùm illud. 2. Cor. 7. Quæ secundùm Deum est tristitia pœnitentiam in salutem stabilem operatur: ergo bona voluntas sine pœnitentia sufficit. Sed respondet, glossam illam intelligi, de eo, cui adest bona volũtas sine interpollatiõe, quæ fit per peccatum. Dum autem per lapsum illa interrumpitur, non potest nisi ꝑ tristitiam quæ ad pœnitentiã attinet recuperari. ¶Secundum argumẽtum colligitur ex illo Prouerb. 10. Vniuersa delicta operit charitas. & ca. 15. Per misericordiam & fidẽ purgantur peccata, cùm ergo sacramentũ pœnitentiæ non ad aliud quàm ad purgandum peccata sit institutum, superfluere videtur: quãdoquidẽ prædictæ virtutes ad id sufficiunt. Respondetur, quòd dum quis in peccatũ labitur, prædictæ virtutes nequeunt sine pœnitentia liberare lapsum. Et est notanda solutionis energia. Haud enim negat virtutes illas concurrere ad reconciliationem lapsi: sed tamen id faciunt per pœnitẽtiam. Requirit enim charitas, vt qui amicus erat, de offensa doleat in amicum commissa, eiq; satisfacere satagat. Requirit & fides Christi, vt per virtutem passionis eius, quæ in sacramẽtis ecclesię operatur, à peccatis iustificari studeat. Requirit demũ & ordinata misericordia, vt homo suæ miseriæ pœnitẽdo subueniat, quã ꝑ peccatũ incurrit, secũdum illud, Prou. 14. Miseros

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

seros facit populos peccatū. Vnde Ecclesiastici.30.dicitur Miserere animæ tuę placens Deo. Ambas horū argumentorū solutiones memoriæ, vsq; ad.d.sequē.q.1.ar.2. cōmēdato, vbi mōstrabimus, nullū actū charitatis citra heroicū martyrij sufficere sine pœnitentia ad remissionē culpę. Sed vt ait.S.Th.1.2.q.113.ar,8. gratiā oībus his virtutibus ad remissionē peccatorū vti.s.fide: cùm accedētē ad Deū oporteat credere, ꝙ est, &c. & spe veniæ, & detestatiōe offensæ Dei: quæ ad charitatē pertinet, vt in subsequentibus elucidabitur. ¶Tertiò arguitur. Sacramēta ex institutiōe Christi initiū habuerūt: sed Christus legitur sine sacramento remisisse peccata, vt Magdalenæ, & adulteræ, & paralytico, ergo & sacerdos etiam potest sine sacramēto illa cōdonare. Negatur cōsequentia, quoniā potestas excellētię Chri nō depēdebat ex sacramentis, & ideo sine illis remittebat peccata, licèt nō sine cordis cōcusione, quę est de lege naturę. Illā autem potestatem non contulit ecclesiæ: sed aliam sacramentis alligatam.

Tertium argumentum.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm pœnitentia sit secunda tabula post naufragium.

SI pœnitētia necessaria est, quæritur quomō sit necessaria, vtrùm tanq̃ secūda tabula post naufragiū? Et respondetur hac cōclusione. Metaphoricè hoc sacramentum dicit̃ secunda tabula post naufragium. Probatur. Id qđ est per se, naturaliter eo priꝰ est, qđ est per accidēs: sicut & substātia prior est accidēti: sacramenta aũt, vt in superioribꝰ vidimus: quædā per se ordinant̃ in salutē hominis, quāuis nulla esset actualis peccati infirmitas, & baptisinus, qui est spiritualis regeneratio, & cōfirmatio, quæ est spirituale augmentū, & eucharistia, quæ est spirituale nutrimentū: pœnitentia autē ordinat̃ ad salutē hominis per accidēs supposito lethali crimine: sicut in vita corporali nō indiget hō medicatione, nisi infirmaretur. Hac ergo rōne pœnitētia obtinet secundum locū respectu status integritatis, qui per prædicta tria sacramēta conseruat̃. Et ideo per metaphorā dicit̃ secunda tabula, quæ quidē metaphora sumit̃ ex mari elementali. Primū.n. pręsidiū illud tranādi est integra nauis: secūdum autem illa effracta, est vna quælibet tabula, cui naufragus insidens enatare conatur. Similiter em̃ in vita spirituali amissa baptismi gratia, per pœnitentiam liberamur.

Conclusio.

¶Metaphora hęc Hiero. autori tribuitur, vt est videre de pœnitētia.d.1.can. Secunda tabula. Et est apud ipsum in epist. ad Demetriadē, & in alia ad Sabinianū, & lib.2.sup Esa.in ca.3. Sed tñ Tertullianus Hiero. antiqor in lib. de pœnitētia eandē posuit Metaphorā. Et solet à doctoribus.d.14.bifariā explicari. Vno modo, vt nauis integra fuerit status innocentię, à quo ꝑ Adæ præuaricationē cecidimus. Quare prima tabula post naufragiū, fracta naui, est baptismus, & secūda postmodum pœnitētia, sed ꝓfectò metaphora hæc rei nō aptè cohæret. Primùm: qa status innocentiæ, q summa erat trāquillitate pacatissimus, neutiquā poterat mari cōparari, neq; illa innocētia naui: siquidē nauis inter fluctus, & scopulos nauigat. Secūdò, qa si baptismus est prima tabula, fracta naui, perit similitudo, vt pœnitētia dicat̃ secūda: nā secunda tabula est, quæ ex fractione nauis resultat: quare si baptismus nō est nauis, sed prima tabula, non frangit̃, vt pœnitentia dicat̃ secunda. Tertiò, quia ista subsidia tranandi mare nō sunt nisi ecclesiastica sacramēta: in statu verò innocētiæ nulla erant sacramēta. Aptiùs ergo & rei multò similiùs metaphorā exponit S. Tho. vt mare solùm cēseat̃ mūdꝰ post peccatū Adę, quē oēs intrantes nauim baptismi ascendūt: quæ ob id integra dicit̃, ꝙ per ipsum oīa peccata quoad ad culpā & pœnā simpliciter cōdonantur, atq; adeò hoīes per ipsum in summa innocentia nauigant. Qua vtiq; naui ꝑ pct̃m mortale, qđ naufragiū est, effracta, restat pœnitētia: quare pœnitentia nō dicit̃ secūda tabula respectu primæ tabulæ; sed respectu saluæ nauis. Nec debet cōparari scaphæ, vt nōnullis placet, quæ ex naui iactatur in vndas in naufragio, sed simplici solutę tabulę, ex qua nauis erat cōpacta. Vbi ideo meditatè pensandū est pœnitētiū periculū, eorū præsertim, q cū passionibus colluctantur. Vt em̃ diruta naui hoīes videas asseribus & tabulis affixos adeò fluctuū insania hinc indè iactari, & nūc vndarū aggeribꝰ submergi, nūc verò emergi, vt calamitatem prospectantes qui miseros clamoribus animant, aliquando spem eorū salutis cōcipiāt, & protinus amittant. In hūc modū ꝓfecto eiusmodi pœnitētes timere sibi maximè de

Expositio articuli.

Egregiū simile pœnitentium.

bent, nisi Deo manus porrigenti per firmissimum emendationis propositum sese mancipare summa ope nitantur.

Primum argumentum. ¶Primum arg. S. Tho. est. Super illud Esa. 3. Peccatum suũ quasi Sodoma predicauerũt, ait glossa. Secũda tabula post naufragiũ est peccata abscõdere: pœnitentia aũt nõ abscõdit, sed patefacit peccata: ergo nõ est secũda tabula. Respondetur, bifariam cõtingere peccata celare. Vno modo dum cõmittunt, & hoc glossa illa vocat tabulã, id est, remediũ: nõ ꝙ sit sufficiens ad delendũ peccatũ, vt est pœnitentia, sed ꝙ ceteris paribus minus peccatum sit, quod fit occulte, q̃ quod fit publicè: quia publicus peccator ex maiori contẽptu peccare videt, & alijs scandalum offert. Sed altero modo quis abscondit perpetratũ scelus, confessionẽ omittendo, & hoc nõ est secunda tabula: imò cõtrariũ tabulæ, hoc est pœnitentiæ, iuxta illud Prouer. 28. Qui abscondit scelera sua, nõ dirigetur. ¶Secũdò arguitur. *Secundũ argumentum.* Fundamentũ in ædificio nõ obtinet secundum locũ, sed primum: pœnitẽtia autẽ in spirituali ædificio est fundamentũ, secundùm illud ad Hebr. 6. f. Non rursus iacientes fundamentũ ab operibus mortuis: vnde pręcedit ipsum baptismũ secũdùm illud Act. 2. Pœnitentiã agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum: ergo pœnitentia nõ est secunda tabula. Respondetur ad minorem, ꝙ pœnitentia nõ potest esse primum fundamentũ simpliciter in prima ædificatione spirituali: nã illud est fides, quæ recipitur in baptismo, iuxta illud Actuũ. 4. Fundamentũ nemo aliud ponere põt pręter illud, qđ positũ est, qđ est Christus Iesus, sed est fundamentũ in secunda reædificatione per destructionem peccati: redeuntibus eñ ad Deum primò occurrit pœnitentia. Apostolus verò illo loco nõ loquit, nisi de fundamento spiritualis doctrinæ. Quanuis forsan eandem fidem appellet fundamentum pœnitentiæ: nam baptismus fidei non fit sine vlla pœnitentia, iuxta verbum illud Petri Actuum. 2. quod proximè citatum est. Admonebat enim illic Hebræos Paulus, vt super fundamentum susceptũ ædificarent bona opera, ne retro labentes indigerent fundamento pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei in Deum: sic enim habet litera. Pœnitentiã verò, quæ baptismum præcedit, non est sacramentum, atque adeò nec fundamentum. *Tertium argumentum.* ¶Tertiò arguitur. Omnia sacramenta sunt quædam tabulæ. i. remedia cõtra peccatum: sed pœnitẽtia non tenet secundum locũ inter sacramenta, sed magis quartum, vt supra dictũ est: ergo nõ est secũda tabula. Respondetur, tria præcedentia ptinere ad integritatem nauis, quæ per baptismum struitur, & per confirmationem roboratur, & per eucharistiam sustentatur.

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm hoc sacramentum fuerit cõuenienter in noua lege institutum.

EX eo, quod dictũ est, sacramentum hoc esse necessariũ, apparet illico post peccatũ fuisse instituendũ: eo vel maximè, ꝙ delictorũ pœnitere naturale semper fuit. Et ideo quæritur, vtrùm cõuenienter fuerit in lege noua institutũ. Et respondet vnica conclusione affirmatiua. *Cõclusio.* Cõuenienter hoc sacramentũ in noua lege institutũ est. Tria. n. est in eo cõsiderare: materiã, scilicet, formã, & effectum. Materia aũt, vt dictũ est, sunt actus pœnitentis. Absolutio verò, quæ se tenet ex parte sacerdotis, qui operat, vt minister, est forma, quæ tribuit sacramẽto cõplemẽtum. Sed materia in reliquis sacramentis, vt art. 1. diximus, res est aut naturalis, aut artificialis, vt aqua, & panis: at ꝙ talis materia ad sacramentũ assumat, illud habet ex institutione Dei. Forma verò & virtus sacramẽti totaliter est ex institutiõe Christi, ex cuius passione ꝓcedit. Attamẽ materia huius sacramẽti: nẽpe, dolor peccatorũ, partim quidẽ naturalis est: naturali. n. rõne hõ mouet, vt eũ rei malè gestæ pœniteat: qa malum naturaliter displicet, sicut bonum placet. Sed tñ, ꝙ hoc, vel illo modo hõ pœnitentiã agat, est ex institutione diuina. Et quãtum ad hanc partẽ instituit Christus sacramentum in initio prędicationis suæ, cuius prothema fuit, nõ solũ, ꝙ homines pœniterent, sed ꝙ pœnitentiã agerẽt, vbi certos definitosq; modos ad sacramẽtũ requisitos insinuabat. Id aũt, qđ ad ministrorũ officiũ ꝑtinet, definiuit Mat. 16. dicẽs Petro. Tibi dabo claues regni cælorũ, quodcũq; solueris sup terrã, &c. Illic. n. insinuata est & potestas & forma. Tertiũ verò: nẽpe, efficaciam & effectũ sacramẽti, atq; originem virtutis eius manifestauit post resurrectionẽ

Lucæ

Lucæ vlt.vbi dixit.Oportet predicare in nomine eius (scilicet Christi) pœnitētiam & remissionem peccatorū in omnes gentes: præmisso sermōe de passione & resurrectione: ex virtute enim nominis Iesu Christi patientis & resurgentis sacramentū hoc efficaciam habet ad remissionem peccatorum.

Expositio articuli.

¶Titulus articuli huius duplicem habet sensum. Prior est, vtrùm hoc sacramentum non in lege naturæ aut scripta, sed in euangelica primū debuerit institui. Et hunc reliquit D. Th. tanq̄ definitum.q.61. vbi generaliter omnia sacramēta, quæ gratiam conferūt, mōstratum est à Christo fuisse instituta tanquā instrumēta exhibitæ passiōis suę. Nam retro actis seculis per solam eius fidem vēturi mortales salui fiebant. Posterior verò sensus est, vtrùm institutio sacramenti huius in euāgelio congruentibus locis, & verbis habeatur. Atq; ad hunc respōdet affirmatiuè, ꝙ fuit insinuata institutio in tribus locis euangelij: scilicet, quātum ad materiam, & formā, & effectum. Quare cōclusio hui⁹ articuli, ꝙ in euāgelio fuerit institutū hoc sacramentum tāq̄ conferēs gratiam, est de fide, vt patet in cap. Ad abolendā.de hæreticis.& in concilio Florētino, & generali vsu ecclesiæ cōnumerātis hoc sacramētum inter septem ecclesiæ sacramenta. ¶Sed circa institutionem materię discernēdū est, quòd aliud est Deū illam instituisse, aliud verò hominē ad eam habendam mouere.

Institutio.

Instituit enim eam constituendo finem & modum. Naturaliter siquidē hominem rei malè actæ pœnitet, vel propter supplicium, aut infamiam, quam timet, vel alia de causā. Idq; non semper spe veniæ, sed forsan pœnitētia est ei desperationis occasio, vt proditori Iudæ vsu venit. Quocirca de Esau ait Paul. ad Hebræ.12. ꝙ nō inuenit pœnitētiæ locum, quāuis cum lacrhymis quæsiuisset. Et de Antiocho.2.Mach.9. legitur, ꝙ orabat scelestus Deū, à quo nō esset impetraturus misericordiā. Christus autē instituit pœnitētiā, vt esset dolor offensę Dei, qui ad charitatem attinet: nēpe, vt tanquam filios pœniteret nos patrem nostrum offendisse. Idq; spe paternæ clemētiæ, vt eundem, quē læsimus, clementem in nos speraremus. Hæc ergo fuit institutio. Sed rursus materiam sic institutam, hoc est perfectam cōtritionem nequimus ex nostris virib⁹, nisi diuina ope specialiter suffulti, habere. ¶Sed arguat quis fortè, Nullibi in euāgelio fuisse sacramentū hoc institutū. nam vbi ait Christus, Pœnitētiam agite, non alium explicat modum, quàm eodem themate Ioannes, qui tamen nullum sacramentum instituit. Et ideò fortasse vterq; nō nisi illam pœnitentiam prædicabat, quę præuia est ad baptismum, per quem appropinquat regnum cælorū, iuxta verbum Petri Actuū.2. Pœnitentiā agite, & baptizetur vnusquisq; vestrū. Atqui Matth. 16. tātùm fuit facta promissio, vt verbū futuri temporis, tibi dabo, indicat. Et quāuis Matth.18. de præsenti dicatur, Quæcunq; solueritis super terrā, erunt soluta & in cælo: tunc tamen nō erāt apostoli sacerdotes: quia postmodùm in cœna fuerūt ad illam functionem instituti. Neq; Lucæ vlt. habetur illa forma expressa. Respōdetur, ꝙ S.Tho. non contendit hāc formam tam expressam ostendere in euāgelio, q̄ est illa, Hoc est corpus meū. sed ꝙ verbis euāgelicis mōstratur, eā & Christū instituisse, & apostolos ecclesię ꝓmulgasse. Quare dū dixit, Pœnitētiam agite, materiā pœnitētiæ explicuit, siue dū q̄s baptizaretur, siue dum lapsus reconciliaretur. Et claues viuens promisit, quibus post passionem sacerdotes functuri erant. Sed præceptum pœnitentiæ sicut & baptismi, nō nisi post resurrectionē posuit. Sicut enim dixit, Ite docete oēs gentes, baptizātes eos, &c. ita dixit, Oportet predicare pœnitētiam in remissionem peccatorum in oēs gētes. Quapropter nuperrima synodus Tridētina loco citato sessiōne.5.cap. 14. ait Christum instituisse hoc sacramentū post resurrectionem Ioā. 20. vbi insufflādo in apostolos Spiritum sanctū, dedit eis potestatē dicēs. Quorum remiseritis peccata, &c. De hac autē gratiæ efficacia huius sacramēti sunt errores, quos dist. sequenti, &.18. cō memorabimus.

Concilium Tridētinū.

¶Primum argumentum S.Tho. est. Ea, quę sunt de iure naturali, institutiōe nō indigēt: sed eorū, quæ malè quis gessit, pœnitere, ius naturæ docet: quia nequit homo bonum diligere, cui contrarium malum non displicet: ergo pœnitētia nō fuit in noua lege instituta. Respōdetur, de iure naturali esse, ꝙ aliquis pœniteat de malis quę fecit, & signa doloris foris ostēdat, sicut Niniuitę fecerūt, vt Ionæ. 3. legit. Tametsi nōnihil fidei pœnitēs adiūxerit sub spe venię à Deo cōsequēdę. Aiebāt enim. Quis scit si cōuertatur & ignoscat deus à furore irę suę, & nō peribim⁹? Colligit ergo, vt licèt pœnitentia sit de iure naturæ, aliquā

Primum argumentum.

Tt 5 deter

determinationem acceperit ex lege diuina, vt de legibus alijs naturę dictū est. 1.2.q.91. art.4.&.q.100.de pręceptis decalogi.

Caietanus.

¶Caietanus hîc negat merum ius naturæ absq; vlla fide & reuelatione poenitentiam docuisse prout est doloris signum & remedium: quia seclusis fidei fundamentis, quibus docemur veniā obtineri à Deo, tristitia de dolore nullum noscitur esse remedium.

Pœnitentia remedium peccatorū.

Atamen adnotādum est hîc, ꝙ poenitētiam esse remedium peccatorum intelligitur tripliciter. Vno modo, ꝙ sit sacramentū conferens gratiam. Et hoc pacto notissimum est, nō esse cognitū ante fidē euangelicam: quia nec erat institutum. Secundo modo per aliud extremū, ꝙ lumē ipsum naturæ qua ratione docet recedere à malo & facere bonum, subinde admonet, vt errata displiceant: displicētiam autem dolor naturaliter subsequitur, atq; adeò non nulla diligētia malo medēdi. Nam si in morbis naturalibus natura solicita est salutis, fit, vt nisi sit omnino corrupta, solicita sit in spiritualibus. Ad hoc eñ muneris prouida natura, vt interiectionibus nos instigat ad prodēdum morbum, sic fecit, vt nostra nos conscientia compungeret, vt nostras corruptas affectiones amicis panderemus, salutariaq; consilia peteremus, & procuraremus medelam, vt resipiscētes coleremus virtutes, quas in nos natura ipsa seminauit. Et hoc est, qđ hîc S.Tho.docet. Sed medio modo cōtingit poenitētiam esse remedium, scilicet, obtinendæ veniæ à Deo. Et hoc S.Tho. in exemplo Niniuitarū docet à fide prouenire. Sed tamē loqtur de cognitiōe fidei supernaturali, quę erat in lege naturæ. De qua dist.1.q.2. diximus. Tametsi & naturalis ipsa Dei cognitio qua cognoscitur esse vnus, & res humanas administrare, & mundum gubernare, perinde doceat Deum nostris malis offendi. Quare respublicæ naturales bene institutæ Deū suis sacrificijs placare studebant, credentes ꝙ post hanc vitam tam iustos ꝗ iniquos manerent retributiones. Ob idque nōnulla in eis vigebat imago spei venię. Attamē veram rationem tum offensæ Dei, tū sempiternæ foelicitatis, quę in Dei visione cōsistit, sola euangelica fides explicitè docuit: ob idq; dicitur explicita fides. Vnde Paul.Roma.3. Christū inquit, proposuit ꝓpitiatorem in sanguine ipsius ad ostēsionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedētium delictorum in sustentatione Dei. Quasi iustitia sua, hoc est iustificatio omnium delictorum, quæ fuerunt à principio mundi, non antea satis, sed per Christum fuerit perfectè ostēsa.

Secundū argumentum.

¶Secundò arguitur. Quod in veteri lege præfuit, non opus habebat institutione in noua: in veteri autem lege fuit poenitentia, vnde Dominus conqueritur Hieremiæ.8.dicens. Nullus est qui agat poenitentiam super peccato suo dicens, Quid feci? ergo non debuit poenitentia in noua lege institui. Respondetur, ea, quæ sunt naturalis iuris diuersimodè in veteri & noua lege determinationem accepisse, secūdùm quod perfectioni illius legis, & maiori perfectiōi nostrę cōgruebat. Vndę & poenitentia sub illa lege determinationē accepit, primùm vt esset magis in corde, ꝗ ī exterioribus signis, iuxta illud Ioelis.2. Scindite corda vestra, & non vestimēta vestra. Nam licèt ratio naturalis docuerit etiam poenitētiam in corde, illam tñ homines illorum seculorū immodicè, ostendebant foris, proprias in se ipsos manus inijciēdo, quod ad rem nihil referebat. Secundò determinationem accepit quantum ad aliquam confessionis effigiem in generali. Vnde Dominus Leuitici.5. dicit Anima, quæ peccauerit per ignorantiā, offeret arietem immaculatū de gregibus sacerdoti iuxta mensurā æstimationemq; peccati: & orabit pro eo, & dimittetur ei. Illa ergo oblatio erat quoddam poenitētię genus. Ob quod dicitur, Prouerb.18. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit & dereliquerit ea, misericordiam cōsequetur. Nulla tamen erat illic potestas spiritualium clauiū, quę ex passione Christi deriuatur, atq; adeò nec vllum erat sacramētum, vt quis subijciendo se clauibus per cōfessionem & satisfactionem doleret sub spe obtinendæ veniæ virtute sacramenti. De hac autem confessione, quæ erat in antiqua lege iterum in materia confessionis redibit sermo.

Tertium argumentum.

¶Tertiò arguitur. Poenitentia, cùm sit secūda tabula, posterior est baptismo: videtur autē priùs ipso instituta, cùm vt legitur Matth.4. Christus initium suæ prędicationis fecerit dicens, Poenitentiam agite, appropinquauit regnū coelorum: ergo non fuit conueniēter instituta. Respōdetur, ꝙ historiæ serie cōsiderata priùs meminit Christus de necessitate baptismi dicēs Nicodemo Ioan.3. Nisi quis renatus fuerit, &c. quàm de necessitate poenitentiæ Matth.4. Illud enim fuit ante Ioan. incarceratione: quippe qui postmodū legitur bapti

baptizasse:hoc autem successit postq̃ fuit in carcerẽ coniectus. Et licèt prius prædicasset pœnitentiam quàm baptismum,non fuisset incongruum,vt fecit Ioannes:quia etiam ante baptismum requiritur aliqua pœnitentia, iuxta illud Actuum. 2. pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum.¶Quartò arguitur.Sacramẽta nouæ legis institutionem habent à Christo, ex cuius virtute operantur,sed Christus non legitur vsus hoc sacramẽto:sicut reliquis,quæ instituit:ergo nõ videtur illud instituisse. Constituit D.Tho. in respõsione tres grad⁹. Vsus nãq; sacramẽti,vel passiuus est dum recipitur, vel actiuus dum confertur:baptismo ergo suo Christus nõ est vsus recipiendo: quia nõ habebat originalem maculã,sed baptismo Ioannis,neq; plurimùm cõferendo : q̃a vt legitur Ioan.4. ipse nõ baptizabat, sed discipuli eius. Quãuis secundùm Augu. ad Seleucianã discipulos baptizauerit.Sacramento verò pœnitentię nõ potuit eadẽ ratione vti in recipiendo: quia nullũ fuit in eo inuentũ peccatũ. Neq; verò decuit,vt cõferret:nam ad ostendendũ, tum suã misericordiã, tum potestatis excellentiã debuit peccata sine sacramento remittere.Sed sacramento eucharistiæ vtroq; modo vsus est & recipiendo, & præbendo,tum ad cõmendandam eius sacramenti excellentiam,tũ quia memoriale est passionis eius,in qua ipse fuit sacerdos & hostia. Apostolos verò per Spiritũ sanctum,quẽ misit,cõfirmauit,eosdemq; ipse sacerdotes ordinauit.

Quartũ argumentum.

Vsus sacramentorum duplex.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrùm pœnitentia debeat durare vsque ad finem uitæ.

Vbsequũtur duo articuli de cõtinua pœnitentiæ duratione. Octauus scilicet, vtrùm pœnitẽtia debeat durare vsque ad finem vitæ,& nonus, vtrùm debeat esse continua. Ad primum respondet per distinctionem duabus conclusionibus. Est enim pœnitentia duplex:scilicet,interior,qua quis de peccato commisso dolet:& exterior, qua extera doloris signa proferuntur.Prior ergo cõclusio est. Pœnitentia interior debet durare vsque ad finem vitæ : semper enim debet homini displicere,q̃ peccauit: nam si ei placeret peccasse, ex hoc ipso peccatum incurreret,& fructum veniæ perderet.Displicẽtia autem in eo,qui doloris est capax,qualis est homo in hac vita, dolorẽ parit:in patria verò, vbi dolori locus non datur, displicebunt beatis peccata præterita sine omni tristitia, secundùm illud Esaiæ.35.Obliuioni traditæ sunt angustiæ priores. ¶Posterior cõclusio. Pœnitentiam exteriorem non oportet vsq; ad finem vitę perdurare:nam confessio sufficit semel facta, & satisfactio secundùm mensuram peccati, & tempus per ecclesiæ ministrum clauium potestate definitum.

Prior conclusio.

Posterior conclusio.

ARTICVLVS. IX.

Vtrùm pœnitẽtia possit esse cõtinua.

VM conclusum sit pœnitentiã vsque ad finem vitæ duraturam, circa modum durationis quæritur, vtrùm possit esse continua. Et per aliam distinctionem respondetur alijs duabus cõclusionibus. Pœnitere enim, & actu contingit & habitu. Prima conclusio: Actu impossibile est continuò, hoc est, perpetuò pœnitere. Vitæ nanque necessitas vtrunq; pœnitentis actum tam internum, quàm externum & somno & alijs corporis officijs,quibus vacare oportet,necessariò debet interpollare.¶Secunda conclusio.Habitu oportet hominem continuò pœnitere:& quo ad hoc,q̃ nunquàm homo aliquid contrarium pœnitẽtiæ admittat,per quod habitus pœnitentiæ tollatur, & quãtum ad hoc, q̃ debet in proposito semper gerere, vt sibi elapsa peccata displiceant.

Prima conclusio.

Secunda cõclusio.

¶Ambos istos articulos ex illo lib. de vera, & falsa pœnitentia colligit, qui sub nõie Augustini est inter decreta celeberrim⁹,tametsi alius autoris credatur nõ solũ propter phrasim,veluti & alter de pœnitentiæ medicina, sed quia autor.c.17.Augustinum citat,& ab eo discedit.Tametsi nõ sit hoc tam alijs efficax argumẽtũ, q̃ Erasmus censet:potuit eñ esse figurata locutio, qua de se veluti de alio dixerit. Quanuis de salute tardè pœnitentis Augustinus potuit dubitare,Credo quidem illi,q̃ dixit,Quacũq; hora peccator ingemuerit,&c.Habetur enim illic,Quid restat nobis nisi dolere in vita? vbi eñ dolor finit,deficit pœnitentia.Si verò pœnitẽtia finit, q̃d derelinquitur de venia?Et.c.19.ait.Continuò dolẽdum est de peccato. Quod declarat ipsa dictionis virtus : pœnitere.n.est pœnã tenere, vt sem-

Expositio articuli.

vt semper puniat in se vlciscendo, quod cõmisit peccando. ¶Primam cõclusionem articuli octaui distinctio subiuncta in ar. 9. declarat. Cum enim ait, q semper vsq; ad finẽ vitæ debet hominem displicere, q peccauit, non intelligitur secũdùm actum, vt semper homo actu cogitet de peccatis: nam displicere, vt ait Caietanus, bifariam sumit. Vno modo pro actu positiuo cõtrario complacẽtiæ: & cum de isto actu sit præceptum affirmatiuum saltem ratione cõfessionis, sufficit eum semel habere, sicuti & semel peccata confiteri. Quare licet nũquam amplius homo, post quàm semel absolutus est, de suis culpis cogitasset, nunquam incurreret nouũ peccatum. Alio modo accipitur negatiuè, vt displicere idem sit, q nõ placere. Atq; isto modo intelligit S. Tho. conclusionem: videlicet, q perpetuò debet peccatum non placere, vt patet per eius probationem: nam si peccatum remissum pòst aliquando placeret, illa cõplacentia esset peccatum. ¶Et pari modo intelligitur secũda cõclusio articuli noni, q semper debet homo secundùm habitũ pœnitere. Non q semper debeat iustus actuale habere propositum non peccandi: quia sicut nõ tenet habere memoriam præteritorũ: ita neq; præsentẽ cogitationẽ futurorũ, sed secundum habitũ oportet, vt sit dispositus seruare mandata Dei. ¶Sed rogas, vtrùm licèt nulla sit obligatio, laudabile sit ei, cui sunt peccata remissa, illa sedulò in memoriã reuocare. Aiebat. n. Dauid Psal. 50. Peccatũ meũ contra me est semper, hoc est, in conspectu meo est semper: cuius causa stratũ suum lachrymis cõtinenter rigabat. Respõdetur de hoc non esse certam regulam, sed prudentiã adhibere opus est, secundùm ingenium hominum & scelerum qualitatem. Incipientibus nanq; & continentibus, qui conflictum carnis perferunt, nonnunquam præteritorũ memoria periculosa est: & ideo quãdo periculum offert, rescindi debet. Quando verò eiusmodi periculum non creat, salutare cõsilium est eadem peccata idẽtidem memoria repetere, quæ pensatis peccatorum incõmodis & detrimentis cor humiliet, & in bonum confirmet, & fructibus pœnitẽtiæ ante actã vitam vlciscatur. Potissimum cùm Ecclesiastici. 5. legatur, de propitiato peccato noli esse sine metu. Debet em in huiusmodi hominibus sic met⁹ ex vna parte, & fiducia, & misericordia ex altera vicarias habere operas, vt nec metus desperationẽ mentis, nec fiducia securitatẽ generet. Illis verò, qui peccata satis luxerunt, & sunt virtute progressi, quãuis cerebra peccatorũ memoria quasi humilitatis frænũ ad conterendã elationẽ mentis vtilis sit: tamen sæpe altior diuinorũ cõtemplatio accõmodatior est. Nam etsi Magdalena tam multis annis antro abdita pœnitẽtiam egerit, nõ dubium quin altissima contemplatiõe vsq; ad angelorum colloquium fuerit euecta. ¶Quòd autẽ diximus nullam esse obligationẽ habendi propositum actuale, & actualem cogitationẽ futurorum, de lege ordinaria intelligimus. Nam quãdo vehemens tentatio & procella irruit, quę præsentaneũ periculum offert cõsentiẽdi in malũ, fortasse ratione periculi tenemur propositũ actu cõfirmare ad propulsandum rabidum tentationis impulsum.

Displicere bifariã usurpatur.

Crebra culpæ remissæ cogitatio an sit laudabilis.

Quæstionis distinctio.

¶Primum argumentum S. Thomæ in ar. 8. est. Pœnitentia ordinatur ad deletionẽ peccati: sed pœnitens statim cõsequit remissionẽ secundùm illud Ezechielis. 18. Si impius egerit pœnitentiã ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, vita viuet, & nõ morietur: ergo non opus est vlterior pœnitẽtia. Negatur cõsequentia: nam pœnitẽtia vera & præterita remouet, & à futuris præseruat. Quare licèt ratione prioris non sit necessaria nisi semel, debet tamen esse iugis ad perseuerantiã secundùm habitum, & quandoq;, vt modò dicebamus, secundùm actum. ¶Secundò arguitur. Pœnitentiã agere ad statum attinet incipientium, sed homo debet inde ad statũ proficientiũ progredi, & vlteriùs ad culmen perfectorũ: ergo non est circa pœnitentiam remorandum. Respondetur ad maiorem, q pœnitẽtiam interiorem agere simul cum exteriori pertinet ad statum incipiẽtium dum à suis criminibus resipiscunt, sed pœnitentia interior locum etiam habet in ꝓficientibus, & perfectis, secundùm illud Psal. Ascensiones in corde suo disposuit in valle lachrymarum. Vnde Apostolus. 1. Cori. 15. Nõ sum, inquit, dignus vocari Apostolus: quoniam persecutus sum ecclesiã Dei. ¶Tertiò arguitur. In hoc sacramẽto, sicut in cęteris, statuta ecclesiæ seruãda sunt: sed secũdùm canones determinata sunt tempora pœnitendi, vt infrà videbitur: vt scilicet, qui hoc vel illud peccatum cõmiserit, tot, vel tot annis pœniteat: ergo pœnitentia non debet esse diuturnior. Respondetur, canonibus illis tempora esse præfixa

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

præfixa quãtum ad actionem duntaxat exterioris pœnitentiæ.

ARTICVLVS. X.

Vtrùm sacramentum pœnitentiæ debeat iterari.

CVM vt baptismus, sic & sacramentũ pœnitẽtiæ sit in remissionem peccatorũ, & ille nõ sit iterabilis, querit vtrum'ne hoc debeat iterari. Ad qđ D. Tho. vnica conclusione respondet dicens. Manifestũ est, ꝙ pœnitẽtia est pluries iterabilis. Probatᷣ primò autoritate euangelica: homo enim ad misericordiam exẽplo Dei inducitur, secũdùm illud Luc. 6. Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est: Dominus autẽ sine numero misericordiã discipulis suis iussit, dicens Petro Matth. 18. quærenti quoties noxam fratri in se peccanti condonaret, vt nõ solùm vsq; septies, sed vsq; septuagies septies illam misericordiã præstaret, vbi finitus numerus pro infinito ponitur: ergo Deus nobis pari modo peccantibus, quoties pœnitentiã egerimus, ignoscit. Præsertim cùm nos petere doceat, Dimittere nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Deinde probatur ratione duplici cõtra duas contrarias hæreses. Hæretici nanq; circa pœnitẽtiã naufragantes, dicentes, scilicet nõ posse hominẽ per pœnitentiã secundò consequi veniam, bipertiti fuerũt. Nouatiani nãq; post baptismũ lapsis omnino regressum per pœnitentiã occludebant. Alij verò dicebant, vt Aug. in lib. de pœnitentia ait, semel per pœnitentiã habere locũ, non autẽ pluries. Ex bino autem capite in hos errores impegerũt. Primùm scilicet, ꝙ circa rationem veræ pœnitentiæ, quę per charitatẽ fit, errabant: crẽdebant, scilicet, ꝙ charitas semel habita non possit amitti: atq; adeò pœnitentia, si sit vera nunquam possit per peccatum tolli, vt sit eam necesse iterari. Sed hoc, inquit. 2.2. q. 24. artic. 11. reprobatum est. Nam licèt charitas ex natura sua perpetua sit, tamen ex natura voluntatis, in qua est, quæ secundùm libertatem est vertibilis, põt amitti, atq; adeò post veram pœnitentiã potest homo peccare, vt reconciliatione indigeat. Secũdò verò errabant circa æstimationem grauedinis peccati, arbitrantes adeò esse grauem ingratitudinem post impetratam veniam relabi, vt relapsus ille non sit remissibilis. In hoc autẽ errabant dupliciter. Primùm, ꝙ licèt relapsus ratiõe ingratitudinis ingrauescat, nihilominus potest aliud ante impetratã veniam alia esse ratione grauius. Quare si omnis primus lapsus remissibilis est, & relapsus quoq; remitti põt. Secũdò errabant & aduersum infinitã Dei misericordiam, quæ omnẽ exuperat scelerum & numerum & magnitudinem, secundùm illud. Miserere mei Deus secũdùm magnam misericordiam tuã, quod refertur ad grauitatem peccati, & secũdùm multitudinẽ miserationũ tuarum dele iniquitatẽ meam, quod refertur ad frequentiã. Vnde impietas reprobatur Cain dicẽtis Gene. 4. Maior est iniquitas mea, q̃ vt veniã merear. Misericordiæ ergo Dei in remittendis culpis impietas est terminũ præscribere, iuxta illud. 1. Parali. vlt. Immensa & inuestigabilis est misericordia promissionis tuæ sup malitiã hominum. ¶Autor primus pestilentissimæ hæresis huius, ꝙ lapsis non pateat remediũ pœnitentiæ, vt aduersus Iouinianũ lib. 2. autor est Hieronymus, fuit hæresiarcha illa vetustissimus Montanus, à quo eam postmodũ Nouatus Romanus presbyter hæreditauit, vt libro. 6. Ecclesiasticæ historiæ refert Eusebius cap. 34. Deinde Cathari, Nouatũ sectantes, vt lib. de hæresibus. c. 38. ait Aug. & li. 2. tomo. 1. heresi. 59. Epiphanius. Vñ supbissimũ odiosissimũq; nomẽ sibi arrogarũt, vt propter munditiã, qa nũquam peccabãt, cathari, id est, mundi dicerẽtur. Tametsi Hierony. super Psalmum. 95. Nouatianos nõ prorsus dixerit, omnium pœnitentiam peccatorum de medio tollere, sed aiebãt, inqt, ꝙ de mendacio, periurio, & de furto, qa minora ab eis existimabantur, haberi posset pœnitentia. Cæterùm de fornicatione & homicidio minimè. Hæc aũt hæresis adeò illo seculo fuit, vt par erat, exosa & execrabilis, vt plerique sanctorũ patrum contra illam scripserint, vt Chrysostomus lib. de reparatiõe lapsi. & Cyprianus in sermone de lapsis, & Hieronymꝰ ad Damasum, & Ambrosius duobus libris de pœnitentia, & August. inter quæstiones noui & veteris testamenti. quæst. 22. & libr. de vera & falsa pœnitẽtia, ei inscripto, & multi alij. Fuit error hic condemnatus primò in concilio Roma. 60. episcoporũ, & cõcilio Niceno. c. 8. & est determinatio in cõcilio Lateranensi, vbi habetur, ꝙ lapsus post susceptionem baptismi per pœnitantiã põt semper reparari

Conclusio. — *Duæ aduersæ hæreses.* — *Nouatianorũ hæresis.* — *Aliorum error.* — *Duplex hæresis caput.* — *Error duplex.* — *Expositio articuli.*

Tertullianus.

parari. Et concilij Florentini connumerãtis pœnitentiam inter septem sacramẽta.¶Tertullianus egregium librum de pœnitẽtia edidit, tamen paulò post medium videtur docere non nisi semel locum veniæ pœnitẽtibus patere. Semel enim, inquit, satis est, sed amplius nunq̃. Cæterùm inferius videtur dictũ corrigere. Perinde enim hæreticũ esset id asseuerare, atq; cum Catharis Nouatianis cõsentire.¶Et quoniã hæresis hæc si vllũ haberet probabilitatis colorẽ, omnimodum obijceret desperationis periculũ, funditus est ex humanis mentibus eradicanda. Et quia diuina testimonia, quia Deus suauiter omnia disponit, ꝑ ratiõem patefiunt, ab istis exordiamur. Deus enim in hunc vnum finem, & angelos, & homines cõdidit, vt eos bearet, suaque diuinitate donaret. Ob idq;. vt. 1. ad Timoth. 2. ait Pau. vult omnes homines saluos fieri, nisi per ipsos steterit. Quocirca vtrique creaturæ iuxta propriam naturã prospexit. Cũ ergo angelus verè esset intellectualis nullo suapte natura vtens discursu, aut voluntatis variabilitate, primo statim peccato obstinatus est. Homini verò, quia natura rationalis est, & subinde discurrere, ac identidem ad vtrũq; mutari aptus, pœnitentiæ remedium donauit, quo posset mutata mẽte à malo in bonum conuerti. Quare non solùm sacramentum baptismi ei contulit, quo originali labe absterſa in vitam spiritualem regeneretur, verùm & pœnitẽtiam, vt medicinam, qua quoties infirmaretur, sanari posset. Vñ sicut in seculari vita corporis gñratio nõ est nisi vna, sanatio verò, à frequẽtibus morbis: sic & in vita spirituali baptismus natura sua nõ iteratur: pœnitẽtia verò toties, quoties lethalis morb⁹ expostulat. Scđò & fragilitas humani generis id exigit: nã postquã iustitiam perdidit originalem, sic mãsit vulneratus, vt itidẽ collabaturũ. id qđ Domin⁹ Gene. 8. in causam indulgentiæ adduxit, vbi ait. Nequaquã maledicam terræ propter homines: sensus enim & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescẽtia sua: nõ igitur percutiam omnem animam viuẽtem sicut feci. Naturalis ergo pronitas ad malum frequentationem pœnitẽtiæ requirit. Et Dauid Psalmo. 50. id in causam deprecandæ veniæ allegabat, ꝙ fuisset in iniquitatibus conceptus, quarum impulsus sæpe eum prosternebat. Tertiò ex natura ipsa sacramenti pœnitentiæ colligitur eius repetitio. Qui enim negat post baptismũ pœnitentiã, omnino negat sacramẽtum pœnitẽtiæ: nam illa, quæ ante baptismum fit, non est sacramentum. Ob idq; in definitione diximus, pœnitẽtiã esse sacramentũ remissionis peccatorũ, quæ post baptismum cõmittũtur. Igitur si post baptismum semel lapso pœnitentia non negatur, eadẽ ratione nec si septuagies septies labatur: nã ingratitudo eadem est in omnibus: & licèt in posterioribus crescat, tamen alia ratiõe priora possunt esse peiora. Quartò, qui negat pœnitentiam toties iterãdam, quoties peccatũ est, ius naturæ radicitus cõuellit: natura enim admonet, vt quoties homo deliquerit, redire studeat in viã: fides autem nos docet redire in viam neminem posse, nisi per Dei auxilium in eius gratiam recõcilietur, sublata verò pœnitentia, cùm nulla fiat reliqua spes veniæ, nemo resipiscere curaret, sed in hac vita homo diabolus fieret. Nam, vt rem alio argumento roboremus, in hoc infernorũ miseria ab hac nostra huius seculi militia differt, ꝙ quandiu hîc viuimus, patientia Dei, vt ad Roma. 2. ait Paul. ad pœnitẽtiam nos adducit, iterum atq; iterum nobis parcendo. Sed eos impœnitentes, qui diuitias bonitatis eius & patientiæ longanimitatis contemnunt, cõfirmata ira in infernũ obtrudit, vbi fructuosæ pœnitentiæ omnis occluditur via.¶Eandẽ catholicã veritatem Deus nostris mentibus altissimè impressam curauit Ezechiẹlis. 18. vbi ait. Si impius egerit pœnitentiã ab omnibus peccatis suis (nõ ait his aut illis, aut semel, aut bis, sed quotiescunq;) vita viuet, & nõ morietur. Et subdit, Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dñs, & non vt conuertatur à vijs suis, & viuat? Id quod & cap. 33. iuramento confirmat. Viuo, inquit, ego dicit Domicus Deus, Nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à via sua & viuat. Illo enim iureiurãdo spem pœnitentis altissimè corroborat. Si autem, vt hæretici aiunt, lapsis non pateret reditus, certè falsum esset iuramentum Dei dicentis nolle illorũ mortem. Quem errorem, vt à nobis auferat, replicatò, inquit, Cõuertimini, cõuertimini à vijs vestris pessimis: hoc est, quacunque replicata malitia scelera & flagitia cumulaueritis. Vnde subiungit. Impietas impij non nocebit ei in quacunq; die conuersus fuerit ab impietate sua. In quacunque, inquit, die, (licèt millies id fecerit.) Et Hieremiæ. 18 sine aliquo præscripto termino

Testimonia sacra.

Hiere. 18.

mino si pœnitentiã, inquit, egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus illã, agam, & ego pœnitentiã super malo, qđ cogitaui, vt facerẽ ei. Ad hæc tandẽ, quẽadmodum nobis baptismus, est quo originale remittitur, Hebræis erat fides per circuncisionem applicita: sed post illam primã iustificationẽ Deus relapsos ad pœnitẽtiã, vt visum est admonebat, veniã illis pollicitus: ergo baptizatis nobis per pœnitentiæ sacramentũ recõciliatio patet. ¶ Sunt & rei huius exẽpla cõplura. Deus enim, vt Gen.4. legitur, Cain ad pœnitentiã allexit fratricidij, quod post remissionẽ originalis patrauerat. Et in noua lege Petrus, qui, vt ait Aug. baptizatus tunc erat, post trinam negationem pœnitentiam adeptus est. Et Paul. 1. Corin. 1. fornicarium baptizatum Satanæ tradidit, vt pœnitẽtiam ageret. De quo ait epistola. 2. c. 2. Ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi. ¶ Cõcedunt Nouatiani, sacerdotes, vt ait Ambro. super baptizatos semper habere potestatem ligandi: ergo cùm Deus, qui ad miserẽdum propensior est, quàm ad vlciscendum, simul cõiunxerit. Quodcunq; ligaueris, erit ligatum, & quodcũq; solueris, erit solutũ, iniquissimè negant habere simul etiam potestatẽ absoluendi à peccatis, quod nisi per sacramentum pœnitentiæ exercere nequeunt. ¶ Accedit & parabola de filio ꝓdigo, qui peregrè ꝓficiscens totam paternã substantiã dissipauerat, & tamen conuersus ad cor, reuersusq; ad patrem, patentissimis eius visceribus susceptus est. ¶ Super hęc oĩa est locus ille apertus Matth. 12. vbi ait Christus, Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemię nõ remittetur. Quis autẽ sit spiritus blasphemię, statim explicat dicens. Quicũq; dixerit verbum cõtra filium hominis remittetur ei: qui autem dixerit cõtra Spiritum sanctum, non remittetur. Omne ergo peccatum, quotiescunq; cõmittatur, remitti potest præter peccatum in Spiritum sanctum, quod inter alia significata est desperatio, quam isti negantes pœnitentiã hominibus ꝑsuadere cõtendunt. ¶ Ac demũ Ioan. in. 1. cano. cap. 2. rem clarè explicat, vt Hieronymus aduersus Iouinianũ edisserit, quod refertur de pœnitentia dist. 2. can. Si enim. Filioli, inquit, mei hæc scribo vobis, vt non peccetis, sed si quis peccauerit, aduocatũ habemus apud patrẽ Iesum Christum, & ipse est pro peccatis nostris propiciatio, nõ pro nostris tantùm, sed etiã ꝓ totius mundi. Multi sunt alij canones de pœnitentia. d. 2. sed hæc satis. ¶ Vñ regula colligẽda est, ꝙ nũquam ꝑ Deũ stat quo minus qcunq; peccator reconciliari cũ ipso valeat: Nemini enim auxiliũ speciale negat, quod ad reconciliationẽ sufficit, iuxta illud Apocalyp. 3. Ego quos amo arguo & castigo, Aemulare ergo & pœnitentiã age. Ecce sto ad ostiũ & pulso: si quis audierit vocem meã, & aperuerit mihi ianuã, cœnabo cũ eo, & ipse mecum. Ex quo illud colligitur diuinum axioma Oseæ. 2. Perditio tua Israël (id est, tu es illius causa.) ex me autẽ auxilium tuum. ¶ Hoc autem in calce memoriæ commendandum est, ꝙ cùm hoc ingentissimum beneficium in bonum nobis nostrum Deus contulerit, nos illo absurdissimè abutimur. Nam tã certa spes veniæ, securiores nos reddit, vt in peccatorũ volutabro diutiùs reuoluamur. Sed caueant serò pœnitentes incertum exitum, quo creberrimè iratum Deum experiuntur.

Exempla. *Nouatiani.* *Lucæ.15.* *Regula.*

¶ Hæreticorum argumenta D. Thomas hîc diligenter cõgessit. Primum sumitur ex illo ad Hebræos. 6. Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, & gustauerũt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, & prolapsi sunt, renouari rursus ad pœnitentiã: sed quicunq; semel pœnituerunt, fuerunt illuminati, vt in baptismo, & receperũt donũ Spiritus sancti: ergo nemo eorum, qui post pœnitentiã relabuntur, poterit postea per pœnitentiam renouari. Hic locus, vt ait loco citato Epiphanius, malè intellectus hæreticos fefellit, quem eodem modo, vt hîc S. Thom. interpretatur. Existimabãt eñ Iudęi lauacrũ baptismi perinde esse atq; illa veteris legis, quibus se ab immunditia idẽtidem repurgabant. Et quia illam epistolam ad Hebræos scribebat, hunc errorem illis curauit abstergere: videlicet, neq; postq̃ baptizatus est, vbi fidei lumine illuminatur, existimet si recidat posse renouari, hoc est, iteratò regenerari in nouam vitam resumendo iterũ baptismum, qui est lauacrum regeneratiõis & renouationis Spiritus sancti. Sed quia ante baptismum requiritur nõnulla pœnitentia, dixit, iterũ renouari ad pœnitẽtiam. Et quia per baptismum, vt ait ad Romanos. 6. commorimur & cõsepelimur Christo quasi cum ipso crucifixi, vel ipsum nobis crucifigẽtes, propterea subdit, rursum crucifigentes sibi

Primum argumentum.

metipsis filiũ Dei. Quòd aũt huiusmodi relapsi nõ sint remedio pœnitentiæ destituti, ostendit ibidẽ protinus Apostolus subdens. Confidimus autẽ de vobis dilectissimi, meliora & viciniora saluti: tametsi ita loqmur: non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri &c. Hoc est, si vos meditamini per pœnitentiam salutem recuperare, iustus est Deus, qui vos suscipiet.

Secundũ argumentum. ¶Secundò arguitur. Ambrosius lib. de pœnitentia ait. Reperiũtur, qui sæpiùs agendam pœnitentiã putant, qui luxuriãtur in Christo: nam si verã pœnitentiam agerent, iterãdam postea nõ putarẽt: qa sicut vnum est baptisma, ita vna est pœnitentia. Vbi insinuat, ꝙ sicut baptismus non iteratur; ita nec pœnitẽtia. Illic verò Ambrosius de pœnitentia solenni loquitur, quę, vt infra videbitur, non est iterabilis.

Tertium argumentum. ¶Tertiò arguitur. Miracula, quibus Dominus morbos corporis sanauit, medicamina spiritualium significant, quibus homines liberantur à peccatis: sed non legitur eundem mortuum bis resuscitasse, aut eundem ab eadem infirmitate bis curasse: ergo nec credendus est eadem peccata eidem bis cõdonare. Ad hoc Aug. lib. de pœnitentia respondet, ꝙ cùm multos cæcos in diuerso tempore illuminauerit, & multos debiles cõfortauerit, in diuersis ostendit eidẽ sæpe peccata dimitti, vt q prius sanauit leprosum, alio tẽpore illuminet cæcum. Ideò eñ tot sanauit cæcos, claudos, & aridos, ne desperet de se peccator. Sed ideò non scribitur, aliquem nisi semel sanasse, vt quilibet timeat iungi peccato. Medicum se vocat, & non sanis, sed malè habentibus opportunũ. Sed qualis hic medicus, qui malum iteratum nesciret curare? Medicorũ est centies infirmum centies curare: qui cęteris minor esset, si alijs possibilia ignoraret.

Quartũ argumentum. ¶Quartò arguitur. Gregorius dicit in homilia quadragesimæ de pœnit. dist. 3. can. Pœnitentiam. Pœnitentia est anteacta peccata deflere, & flenda iterum non committere. & Isidorus in lib. de summo bono, can. Irrisor. de pœnitentia. dist. 3. Irrisor, inquit, est & nõ pœnitens, qui adhuc agit, quod pœnitet: ergo qui verè pœnitet, nõ iterum peccat, atq; adeò pœnitentia non est iterabilis. Respondetur, ꝙ pœnitẽtia est anteacta flere, & tunc dum flet neq; actu peccare, neq; propositũ habere peccandi: ille enim esset irrisor & nõ pœnitens, qui dum actu cõteritur, id agit qđ pœnitet, aut se facturũ proponit qđ gessit,
vel peccatum aliud. Quòd autẽ postq̃ eum
pœnituit, relabatur, non excludit quin pœ-
nitentia præterita fuerit vera: veritas enim
prioris actus per subsequentem contrarium
nõ excludit. Quare sicuti, qui verè cucurrit,
postea sedet: ita is, quẽ verè pœnituit, pôt
recidere. At quanuis hoc verissimum sit, for
san illi sacri patres voluerunt præterea do-
cere genus quoddam irrisionis esse quotidie
pœnitere, & quotidie ad volutabrum reuer-
ti: frequens enim relapsus indicium est, licet
non omnino euidens, propositum non fuis-
se legitimum & firmum. ¶Quintò arguitur. *Quintũ argumentum.*
Sicut baptismus habet efficaciam à passiõe
Christi: ita pœnitentia: sed baptismus, quia
vnica fuit mors Christi & passio, non iterat:
ergo nec pœnitentia. Negatur consequẽtia
propter discrimẽ: nam baptismus habet vir-
tutẽ à passione Christi, sicut quædam spiri-
tualis regeneratio: qa illic cõmorimur Chri-
sto. Vnde sicut statutũ est hominibus semel
mori: ita semel nasci: pœnitentia verò habet
virtutẽ à passione Christi, tãquam spiritua-
lis medicatio: quæ frequenter iterari potest.
¶Sextò arguitur. Gregorius ait, ꝙ facilitas *Sextum argumentum.*
veniæ incentiuum præbet delinquẽdi: si er-
go Deus veniam frequenter præbet per pœ
nitentiam, ipse incẽtiuum præbet delinquẽ-
di. Respondetur, ꝙ ipse non præbet tale in-
centiuum, sed nos per nostram malitiam ex
misericordia Dei, quę vt ait Paul. ad pœnitẽ
tiam nos adducit, ansam nãciscimur liberiùs
peccandi, atq; adeò thesaurizandi irã in die
iræ. Vnde Aug. in lib. de pœnitẽtia. Constat
Deo multùm displicere peccata, qui tamen
semper præsto est ea destruere, ne soluatur
quod creauit, nec corrũpatur quod amauit:
videlicet, per desperationem.

QVAESTIO SEcũda de Sacramẽto pœnitentiæ secundùm quòd est virtus.

S. Thom. 3. part. quæst. 81.

ARTICVLVS I.

Vtrùm pœnitentia sit virtus.

VM alia sacrameta p se non sint virtutes, sed Dei instrumenta super naturaliter istituta, merito quæritur, vtrùm sacramentum pœnitentiæ hoc habe at singulare, ꝙ sit virtus. Et respondet, supposita distinctione, hac cōclusiōe. Manifestum est, ꝙ pœnitentia, de qua nūc loquimur, vel est virtus, vel actus virtutis. Probat primò. Præcecepta legis nō datur, nisi de actibus virtutū, siquidem legislatoris propositū, vt. 2. Ethic. legit, non est nisi ciues facere studiosos: sed præceptū diuinæ legis est de pœnitentia secundùm illud Matt. 4. Pœnitētiā agite: ergo pœnitētia est virtus. Secundò probat rōne. Pœnitentia, vt ex dictis colligitur, est de aliquo priùs à se facto aliquē dolere: dolor aūt, vt. 1. 2. q. 39. ostensum est, vno modo accipitur secundùm ꝙ est paßio quædam appetitus sensitiui, & sic nō dicit per se virtutē, nec vitium: qa nō est habitus secundùm rōnem, aut cōtra rōnem electiuus, sed alio modo accipitur, secundùm qđ est in volūtate: & hoc modo est cum quadā electione, quę quidem electio, si sit recta, necesse est, vt sit actus virtutis. Est em̄ virtus, vt. 2. Et hic. autor est Aristo. actus electiuus secundùm rationē rectā: dictat aūt ratio recta, vt quis doleat de malò, quādo & quo fine dolendum est: cùm ergo peccatum sit malum, & pœnitētia dicat dolorem eius moderatum cum intētione veniam impetrandi, fit vt sit virtus.

Cōclusio.

Expositio articuli.

¶Pœnitentia, nemo est q dubitet, nomē esse latinum, sicuti & pœnitere, vnde deriuat. Est enim pœnitere aliquādo tædere, vt Me mei pœnitet, & suę quęq; fortunę pœnitet, quādoq; verò factum displicere, quæ nostra est significatio. At verò Lutherus, vt est videre apud Roffensem. arti. 7. non admittit nomen hoc tali pollere significatu, vt respectū habeat ad malum præteritum, cuius sit detestatio, sed idem significare, quod mutatio mentis, esseq; duntaxat propositū bene viuendi in futurum. Nomen enim Græcū est μετάνοια compositū ex trās & mens, quasi dicas, transmentatio. Vnde & Erasmus sup illud Matth. 3. Pœnitētiam agite, vbi græcè est μετανοεῖτε. adnotauit, melius fuisse trāslatū. Resipiscite, seu ad mētē redite. Tametsi non neget, quin ei, qui resipiscit, superior vita displiceat. ¶Hic autē hæreticus blasphemusque Lutheri error, & Latinè, & Græcè, & secundùm philosophiā & theologiam explóditur. Cicero em̄ in epistolis ad Atticum nō semel ait. Me pœnitet, ꝙ te offenderim. Et in Tusculanis, Sapientis, inqt, est propriū nil qđ pœnitere poßit facere. Et li. de Inuentione. Vtrùm id facinus sit, qđ pœnitere sit necesse. quibus alijsq; simillimis locis manifestè exprimitur respectus ad præteritū malum, cuius dolore, & tristitia affici eum oportet, quem facti pœnitet. Et Ausonius in illa parœmia, Nosce tēpus, mœtaneā ipsam inducit sit loquentem. Sum Dea, quæ facti, nō factiq; exigo pœnas, Nēpe vt pœniteat, sic Metanœa vocor. Nomē ergo metanœa detestationem præteriti mali includit, ac subinde dolorem & mœrorem gignit. Vnde non solùm autor lib. de vera & falsa pœnitentia, verùm & omnes Grammatici aiunt pœnitere idem esse, qđ pœnam tenere. ¶Quòd nisi isti tā indignè philosophiā à suis scholis pro fligarent, non sic hallucinarentur. Nam & si metanœa non nisi mentis mutationem designet, mutatio tamē ipsa respectum vtriusq; termini, à quo & ad quem cōprehendit. Vt enim natura nihil nisi cōtrarium corrumpēdo generat, sic nemo mentem in melius mutat, nisi & malè acta detestetur, sicuti & è cōuerso, neque detestari quis præterita potest, nisi meliora ꝓponat. Itaq; hæc duo vicaria se connexione cōsequūtur. Et hoc est, quod Aug. illis verbis sentit, Nemo voluntatis suæ arbiter cōstitutus potest nouam vitā inchoare, nisi eum veteris pœnituerit. Atqui exemplum inter homines, ex qbus ad Deū argumentū ducitur, id facit manifestū. Qui enim amicū iniuria affecerit, quāuis dicat ei ꝓpositū habere nō ampliùs eū iniuria afficiēdi, nisi dicat se pœnitere illatæ iniuriæ, nō facit satis, vt in eius redeat amicitiam. Haud enim satis est à malo cessare, nisi, quā iniuriā intuleris, satisfactione repenses. Vnde Lactātius lib. 6. diuina. institutio. c. 24. Metanœam, inquit, Græci eam vocāt, quam nos resipiscentiam. Resipiscit aūt ille, quem errati piget, & seipsum castigat dementiæ, & confirmat ad rectiùs viuendum. Et eleganter in Antoniū Cicero. Optimus, inquit, portus pœnitenti mutatio cōsilij. Propositum ergo bene agendi non tota est pœnitentia, sed pœnitentiæ portus. ¶Proles autem Lutheri sunt illi, qui illuminati dicuntur, qui scilicet, aiunt peccatorū dolorē, & lachrymabiles gemitus adeò

Luth. *Erasmus.* *Cicero.* *Ausonius.* *Argumētū Physicum.* *Lactantius.* *Cicero.* *Illuminati.*

non esse officia virtutis, vt sint vituperabiles. Pariter enim Lutherus in illo arti.7.ait, q̄ dolor de peccatis hominē facit hypocritā, & magis peccatorem. Quod verbū meritissimò pontificia anathematis censura codēnatū fuit. ¶Contra hos ergo nequā homines declaratur stabiliturq; conclusio præsens: scilicet, q̄ pœnitentia sit vera virtus. Prænosse nanq; oportet quid nomine pœnitentiæ intelligamus. Quinq; enim includit. Primū, in quo eius substantia & definitio consistit, est detestatio, & odium, & abominatio commissi peccati cum firmo proposito emendandi vitam spe veniæ diuinitus obtinendæ. Hæc nāq; pro pœnitētiæ virtutis definitione habenda est. Secundò ex eiusmodi detestatione subsequitur passio tristitiæ, quę licèt non sit de essentia virtutis, cōcomitatur tamē naturaliter eādem detestationem. Vnde & August. in lib. de vera & falsa pœnitentia, & Latini omnes, pœnitere, inquint, est pœnam tenere. de pœnitentia dist.3.can. Pœnitētia.2. Tertiò subsequunt opera satisfactionis, quibus se homo castigat. Hæc autem, licèt vulgò pœnitētia dicantur, sunt tñ veriùs pœnitentiæ fructus, iuxta verbū Ioannis, Matt.3. Agite fructus dignos pœnitentiæ. Quartò ex actibus illius virtutis generat̄ habitus: nā vt.2. Ethic. autor est Philosophus, Actus generāt habitus sibi similes. Quintum est finis effectusq; supremus pœnitentiæ: nempe, reconciliatio amicitię Dei, ac perinde acceptatio ad vitā æternam. ¶Illam ergo detestationem, quæ substantia est pœnitentiæ, & contritio dicitur, ait S. Thom. esse virtutem, vel actū virtutis. Alex. verò.4.p.q.54.q.1.membro.1.& Bonauen. præsenti d.q.1. reprehendunt hoc, q̄ pœnitentia non sit virtus, sed actus virtutis: nā cùm virtus sit circa difficile, & difficile sit pœnitere, habitum virtutis exigit. At verò D. Tho. non negat esse virtutem. Sed quoniam pœnitere non habitū, sed actum dicit, & vsq; ad art. proximum nōdū cōstituit, vtrum sit specialis virtus, ait sub distinctione esse virtutem, vel actum eius. Adde, q̄ licèt virtutes infusæ antecedant suos actus, tamē in acquisitis prior est actus quàm habitus. Vnde licèt ad perfectionē actus requiratur, vt ꝑcedat ex habitu, tamē ad eius essentiā satis est, vt sit rationi cōformis. Quare eiusmodi actus etiam si ab habitu non dimanet, non solum largè, vt ait Durand. præsenti dist.q.1. est actus virtutis, verum & propriè. Artic. verò proximo mōstrabitur esse specialem virtutem, & artic.5. esse virtutem infusam. ¶Quòd autē sit actus virtutis, probatur primò naturali ratiōe, quia est rectę rationi conformis. Etenim, vt ait Aristo. actus virtutis est ille, qui electiuus est in mediocritate inter duo extrema consistens, prout sapiens determinauerit: scilicet, ille, qui de bono est obiecto, debitis circūstantijs vestitus. Obiectum autem legitimum volūtatis, sicut respectu amoris est bonum, ita & respectu odij contrariū malum. Vnde sicuti bonum quādo & vbi oportet amare, bonum est, ita & malū, quādo, & vbi oportet odisse, quod fit per actum pœnitentiæ. Contingit nanq; de peccatis nonnunquā gaudere, iuxta illud Salomonis, Lætātur cū malè fecerint. nōnūquam vsque ad desperationem pœnitere, vt Cain, qui aiebat. Maior est iniquitas mea, q̄ vt veniam merear. & Iudas, qui pœnitentia ductus se suspendit. Dum ergo prudentia debitum finē & modum pœnitētię pręscribit, quępiam. vt.s. spe venię cū moderamine pœniteat delictorū, act⁹ ille erit virtutis officiū, quippe quo peccatum non solùm quatenus rationi dissonum, imò quatenus Dei offensa repellitur ad ipsum Deum complacandum. Prouida enim natura primū nostrorū erratorum accusatorem nobis cōstituit conscientiam nostrā, vt ad Rom.9. ait Paul. Quocirca qui peccatorum odium negant esse virtutem, cum natura ipsa pugnāt. ¶Et probatur secundò. Zelus ille, quo quis aliena peccata execratur, & officium iudicis, quo in malefactores animaduertit, virtus est: multò ergo magis ille, quo q̄s sua spōte propria peccata abominatur & vlciscitur, vt cōsequatur salutē, iuxta illud Pau.1.Cor.11. Si nosmetipsos dijudicaremus, nō vtiq; iudicaremur. ¶Itaq; pœnitentia, quatenus est detestatio peccati, virtus est naturalis, sed quatenus detestatio est offensæ Dei ad eius recuperādam amicitiam, fit super naturalis. Quanquam & lege naturæ, vt dist.1. diximus, fuerit fides aliqua supranaturalis in confuso reuelata, quę vt ostendebat Deum esse aliquibus sacrificijs colēdum, admonebat tum humanis sceleribus offendi, tum adeò de eius offensis dolēdum, & pœnitendum. In euāgelio verò, quia fides est explicatior, altiùs rō pœnitētiæ cognoscitur. Præterquā q̄ in lege naturę nō includebat votū cōfessionis sacramētalis, sicut in lege euangelica. ¶Vnde arguitur tertiò. Virtus.

Declaratur stabiliturq; conclusio.

Pœnitentiæ definitio.

Satisfactio nō est pœnitentia, sed pœnitentiæ fructus.

Detestatio malefactorum uirtutis actus est.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

tus, vti ait Philosophus, est quæ bonū facit habentem, & eius opus bonum: per pœnitētiam autem homo ex iniusto fit apud Deū iustus, vt opera deinde Deo grata perficiat, iuxta illud Ezechiel. 18. Si impius egerit pœnitentiam vita viuet: est ergo pœnitētia virtus.

Quarta rō. ¶Quarto arguit. Dare operā, vt q amicus erat amicitiā amissā reficiat, est opus virtutis: ergo multò excellētius in Deum cōuerti, amicumq; eius & filium fieri, quod fit per pœnitentiam.

Quinta rō. In summa, cùm virtus, vt ait August. sit bona qualitas mentis, qua rectè viuitur, qua nemo malè vtitur, quā Deus in nobis sine nobis, idest, sine nostro merito, operatur, & hæc omnia pœnitētiæ congruāt, fit vt sit virtus, eadēque infusa, vt art. 5. videbimus. ¶Quamobrē cùm alia sint bona qa iure positiuo iussa, vt ieiunare: alia verò iussa quia bona, vt charos venerari parentes: pœnitere non inter priora, sed inter posteriora connumeratur: est enim iussum quia suapte natura bonum. ¶Fuerunt autem, vt Alex. & Bonauent. locis citatis referunt, qui dicerent non esse propriè virtutem, sed largo modo, ob id ꝙ virtus directè fertur in bonū, pœnitere verò est fugere à malo.

Refutatur opinio dicētium pœnitentiam esse largo modo uirtutē, non propriè. At verò gratis hoc dictum est: primùm, quia eadē est virtutis ratio in prosecutione boni, & in fuga mali, iuxta Horatianū illud. Prima virtus est vitiū fugere. Secundò quia pœnitentia includit & propositum rectè in futurum agendi, & relationem in Deum: quare proprium est virtutis opus. At verò cùm aliarum virtutum singulæ suis duntaxat extremis vitijs opponantur, & singulare propositū gignāt rectè operando in suis proprijs materijs: pœnitētia toti vitiorum vniuersitati generaliter obuersatur, propositumq; vniuersale procreat rectè secundum omnem virtutē operandi: qua vtique ratiōe cæteris virtutibꝰ præstat. Hoc autem facilè cōcesserim, quòd propositum rectè agendi prestantius est ex obiecto quàm detestatio peccati: nā fuga mali ob id bona est, quòd ad prosecutionem boni viam sternit.

Pœnitentia est uirtus de iure naturæ. Habemus ergo pœnitētiam esse virtutē de iure naturæ. Vnde, vt locis citatis & sepe apud philosophos est videre, lumine naturali innotuit esse virtutem, licèt supernaturalis fides tunc etiam ad id fuisset necessaria.

Seneca. Arísto. Vnde Seneca tragoedia. 8. Quē pœnitet peccasse, penè innocens est. Et Aristo. 7. Ethico. inter incontinentem distinguēs & intemperatum ait, quòd intemperatum, quia passionibus succumbit, non pœnitet: incontinentem verò, quia cum illis colluctatur, post factum pœnitet: & ideò hic curabilis est, ille verò minimè. Vtrùm verò philosophi agnouerint hanc pœnitētiæ rationem, quæ est Dei propitiatio, ad subsequentem artici. attinet disputare.

Secūda conclusio. ¶Adijcitur autem secunda cōclusio, quòd pœnitentia euāgelica est etiam de iure diuino, ac subinde ecclesiastico nō solū consiliū, verū necessaria. Verbū.n. Christi. Pœnitētiam agite, necessitatē finis designat: nēpe, quòd absq; pœnitētia nemo potest in gratiā Dei redire. Vtrùm verò illic Christus præceptū posuerit pœnitētiæ virtutis, hoc est, contritionis, vt hîc ait Sanctus Thom. præter illud, quod est de confessione, distin. 17. quæst. 2. in materia cōtritionis disputabitur. ¶Extant præterea inter decreta septem distinctiones de pœnitentia, & inter decretales titulus de pœnitentijs & remissio. vbi innumeris testimonijs ecclesia decernit pœnitentiam esse virtutem, eandēq; eis, qui mortali crimine tenētur, necessariā. Quapropter conclusio hæc non vtcūnq; vera, sed catholica fides est: cuius adeò negatio est hæretica. ¶Hinc fit passionē moderatā tristitiæ, quæ ex eadē detestatiōe nascitur, actū esse quoq; virtutis. Nam etsi passio, vt hîc ait Sanctus Thom. per se nō dicat virtutem, quia nec dicit electionem, tamē quando à recta electione proficiscitur, studiosa est.

Stoici apud Ciceronem. Stoici em̄ erāt vt in Tusculanis ait Cicero, qui passionē vllam in sapientem cadere negabāt. Quam sententiā Seneca cōplexus est.

Aristo. Aristoteles verò illas meritò passiones laudat, quæ rationē sequūtur. Vt enim naturale est de bono possesso gaudere, ita & de malo commisso tristari: quare, vt gaudiū, ita & tristitia in appetitu est cōcupiscibili. Est.n. tristitia cōsciētiæ carnifex, malè acta vlciscēs. Et qa purus hō nisi per singulare Dei priuilegiū (vt beata virgo) quatūcūq; sapiēs inculpatè viuere neqt, laudabile est sapiētibus de peccatis, quæ omniū malorum pessima sunt, tristari. Quod vtique dogma fides nos nostra docet, Cor enim cōtritum & humiliatum, ait Dauid, Deus non despiciet, qui ideò sacer propheta lachrymis stratū suum per singulas noctes rigabat. Et Iohel. 2. Conuertimini ad me in fletu & plāctu. Et Niniuitę cilicio & cinere suū moerorem prodebant. Et Baruch. 2. Anima, quæ tristis est super magnitudine mali, & incedit curua, & oculi deficientes, & anima esuriēs,

dat tibi gloriã, & iuſtitiã Domine. & Lucæ 6. Beati qui nunc fletis: quia ridebitis. Et. 2. Cor. 7. Gaudeo, nõ qa cõtriſtati eſtis, ſed qa cõtriſtati eſtis ad pœnitentiam. Contriſtati em̃ eſtis ſecundùm Deum. Quæ enim ſecundùm Deum triſtitia eſt, pœnitentiã in ſalutem ſtabilem operatur: ſeculi autem triſtitia mortem operatur. Et ſubdit eiuſmodi triſtitiam ſecundùm Deum ſanctam operari ſolicitudinem, atq; adeò defenſionem, indignationem, timorem, &c. ¶ Ex his ergo teſtimonijs Ambroſius, & Grego. illãm elicuerũt definitionẽ. Pœnitentia eſt mala præterita plãgere, & plangenda iterum non committere. Et Auguſt. libro de pœnitentia. Pœnitentia eſt quædam dolentis vindicta puniens in ſe quod dolet commiſiſſe. de pœnitentia diſt. 3. can. Pœnitentia. 1. & 2. Quod enim legit Eccleſiaſt. 3. Triſtitiã longè expelle à te, multos enim occidit: id quod & Ariſto. 7. & 10. Ethic. admonet, intelligitur de immoderata triſtitia, & primùm ex parte obiecti, quãdo de incommodis, & iacturis ſecularibus propter nimium eorũ affectum ſumitur. Potiſſimum enim de quo hominibus triſtandum eſt, non eſt niſi offenſa Dei, & de ea quoque cum rationis moderamine. ¶ Pari modo tertium, quod in pœnitentia poſuimus: ſcilicet, ſatiſfactionis opera, officia ſunt virtutis, nẽpe, vt diximus, pœnitentiæ fructus. Atque adeò habitus ex huiuſmodi actib⁹ geniti in virtutum quoque numero ſunt. Nam habitus per actus dignoſcitur. Supremus autem finis & effectus pœnitentiæ nõ quidem virtus eſt, ſed præmium virtutem conſequens: nẽpe, ſalus animæ, qui eſt effectus proximus per gratiam, & vita æterna, quæ eſt ſummũ præmium per gloriã. ¶ Atq; hoc eſt ſupremum argumentum, quòd pœnitẽtia ſit virtus, non quæcunq;, ſed diuina. Virtus enim ſimpliciter eſt apud Deum, cui apud ipſum præmium poſitum eſt. Pollicetur autẽ pœnitentibus regnum cælorum, vt loco citato Matth. 3. Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum. Et Ezechiel. 18. Si impius egerit pœnitentiam, vita viuet. Et ca. 33. Viuo em̃, inquit, dicit dominus Deus, nolo mortem peccatoris, ſed vt magis conuertatur & viuat. Scilicet, vita ꝑpetua. Super quibus verbis antiquiſſimus Tertullianus in lib. de pœnitẽtia. Abſurdũ, inquit, exiſtimo de præcepto diuino diſputare. Bonũ eſt pœnitere, an non? Quid reuoluis? De⁹ præcipit,

Definitio pœnit.

Satisfactio, Pœnitẽtiæ fructus eſt.

Supremũ argumentum.

Tertullian⁹

neq; præcipit tantùm, ſed hortatur. Inuitat premio ad ſalutem, iurans ait Viuo. O beatos, quorũ cauſa Deus iurat. O miſerrimos ſi nec iuranti Dño credimus. Multa & Cyprianus in ſermone de lapſis, cõplura alij, ꝙ plurima deniq; Augu. in encomium pœnitentiæ congerit, quæ inter decreta de pœnitentia relata ſunt.

¶ Primum argumentum S. Thom. eſt. Pœnitentia, vt diximus, eſt ſacramentum quoddam cæteris cõnumeratum: ſed nullum aliorum eſt virtus: ergo nec pœnitentia. Cõceſſo antecedente, negatur conſequentia, eo, ꝙ materia aliorum ſacramentorum non ſunt actus ſuſcipientis, ſed illa, quæ à miniſtro applicatur, vt in baptiſmo patet, & in cõfirmatione. Materia verò ſacramenti pœnitentiæ ſunt actus ſuſcipientis, qui adeò ſunt virtutes. ¶ Collige ergo diſcrimen pœnitentię, vt eſt virtus, & vt eſt ſacramentum: virtus enim eſt pars & materia ſacramenti, vt contritio, confeſſio, & ſatiſfactio, pro quibus, vt ſuprà diximus ſupponit nomen, ſacramentũ pœnitentiæ cõnotando, quòd informentur abſolutionis forma, quę nõ eſt virtus pœnitentis, ſed ſacerdotis functio. Ob idque non ait Sanct. Thom. ſimpliciter, quòd pœnitentia, hoc eſt ſacramentum pœnitentię ſit virtus, ſed quòd ſit virtus, aut cum virtute: quia virtus nõ dicit omnes partes ſacramẽti, ſed materialem. ¶ Contra hoc autẽ arguitur. Sequeretur, actus pœnitentis quatenus ſunt materia ſacramẽti, nõ pertinere ad virtutem pœnitentię: virtus enim pœnitentiæ, vt dictum eſt, in iure naturæ fundatur: confiteri autem ſacerdoti in aurem intentione obtinendi abſolutionem, atq; ad eius arbitrium ſatiſfacere, ius naturæ non pręcipit, ſed diuinum: ergo illud nõ eſt virtutis pœnitentiæ munus. Reſpondetur, opera virtutis, quæ ſunt bona, quia pręcepta, ad eandem virtutem attinere ac ſi eſſent præcepta, quia bona. Vt ieiunare in quadrageſima, quod eſt de iure poſitiuo, ad virtutẽ naturalem tẽperantiæ attinet: qa ius poſitiuũ cõſtituit illud in ea virtutis ſpecie. Pari modo, licèt illi modi pœnitendi ſint de iure diuino, nihilominus ad idem genus pœnitẽtiæ attinẽt, quanq̃ ſit pœnitentia infuſa præter acquiſitã, vt illico elucidabitur.

¶ Secundò arguitur. Verecundia ſecundùm philoſophum. 4. Ethic. non eſt virtus: tum ꝙ ſit paſſio immutationẽ corporalem habens annexam, tum quòd nõ ſit diſpoſitio perfecti

Primum argumentum.

Diſcrimen.

Argumentum.

Secundũ argumentum.

cti cũ sit de turpi facto, quod in viro studioso locũ non habet: sed pœnitentia simili modo est quædam passio habens corporalẽ immutationem, vt planctum, vt dictum est secundum Gregorium, quia est præterita plãgere, & est de turpibus factis, quæ studioso viro non cõpetunt: ergo non est virtus. Respondetur, pœnitentiã, qua rõne est passio, iam diximus nõ esse virtutẽ, nisi quaten⁹ tristitia ipsa & planctus ex recta intẽtione proficiscunt. Et quanuis sit de turpibus factis, vt verecundia, differt tñ, ꝙ verecũdia est de presenti turpitudine, de qua hõ confundit, quæ quidẽ virũ ꝓbum non decet, neq; ad perfectionẽ attinet virtutis. Pœnitentia verò est de præterito malo: nõ autẽ perfectioni virtutis repugnat, vt eum erratorũ suorum pœniteat, quę antea cõmisit: quippe cùm per hoc in statum virtutis redeat. ¶Tertiò. Nullus secundùm ea, quæ ad virtutem attinẽt, stultus est, sed sapiens, vt. 4. Ethic. autor est Philosophus: videtur autẽ stultitia quædã dolere hominẽ, & cõtristari de peccato, quod elapsum est, quod fieri non potest, vt factum nõ fuerit: talis autẽ est pœnitentię dolor: ergo non est virtus. Respondet ad maiorẽ, ꝙ dolor prę teriti cum conamine faciendi, vt factũ nõ sit, stultus esset. Hoc autem ad pœnitentiã non attinet, sed dolere, ꝙ cõmiserit, & satagere, vt cõmisisse displiceat, tum reprobando factũ, tum cõnãdo, vt in futurũ non succedat, cum intentione abstergendi offensam Dei & reatum pœnæ. ¶Hic autẽ hæsitare quis posset, vtrùm illa detestatio peccati sit absoluta nolitio: scilicet, Nolo peccasse, an solùm, Nollẽ peccasse, quam scholastici nolleitatem appellant. Ad hoc multi ex nominalibus respondent, duplicẽ esse absolutã nolitionẽ, & volitionem, alterã, scilicet efficacẽ, quæ est ad operandum, atq; alterã, quæ dicit simplex desiderium. Aiunt ergo, ꝙ peccator, licèt non possit habere priorẽ quin sit stultus: quia qđ factum est infectũ esse nequit, potest tamen habere alteram. s. Nolo: quæ sit indicatiui peccasse, vt includat simplex desiderium. Et hanc aiunt reqri, vt generet dolor & tristitia. At verò illa distinctio inanis est, nã certè omnis volitio, aut nolitio absoluta. s. indicatiui suapte natura est efficax. i. quę data possibilitate exiret in actum. Et ideò de impossibili nulla est voluntas absoluta, sed sola, quæ includit cõditionem, Nollem peccasse, si esset possibile. Hæc enĩ sola est, quę dicit simplex desiderium, & quam Aristoteles. 3. Ethi. c. 2. haberi posse de impossibili asserit: nã de impossibilitate absoluta ait. 4. de cælo. 33. ꝙ ad impossibile nemo mouetur. Atq; hæc sufficit ad pariendum dolorem & tristitiam, quę ideò explicatur per verbum pœnitere, quod est de re facta pœnam tenere.

Tertium argumentum.

An sit absoluta nolitio.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm pœnitẽtia sit specialis virtus.

Actenus solùm dictũ est pœnitere esse actũ virtutis: quapropter disputandum restat, Vtrùm sit specialis habitus virtutis, vt temperantia & fortitudo, an verò sit conditio generalis aliarum virtutũ: ita vt ad iustitiam pertineat pœnitere peccati iniustitiæ, & ad tẽperantiam peccati intemperantiæ, &c. Et respondetur hac conclusione affirmatiua. Necesse est ponere, ꝙ pœnitentia sit specialis virtus. Probatur primò: qa de illa extat speciale legis præceptũ. Pœnitentiam agite. Secũdò probatur ratione: quia vt. 1. 2. q. 54. ostensum est, habitus, quod etiã ait Arist. distinguuntur per actus, & actus ꝑ obiecta: quocirca vbicunq; occurrit specialis actus laudabilis circa speciale obiectum formale, ibi necesse est ponere specialem habitum virtutis: manifestum est autem quòd in pœnitentia inuenitur specialis ratio act⁹ laudabilis: scilicet, operari ad destructionem peccati inquantum est Dei offensa, qđ non pertinet ad rationem alius virtutis: ergo est specialis virtus. *Cõclusio.*

¶Hoc primum hìc ex superioribus colligẽdum, quòd pœnitentia non est via regia intra virtutum lineam ingressa, sed ex transuerso. Charitas enim, iustitia, & reliquę virtutes, quia directè tendunt in bonum, quanuis nullum esset in mundo peccatum, sunt per se ad rectè viuendum necessariæ: quare, & in statu naturę integrę fuerũt in Adam, & multò excellentiùs in Christo. Pœnitentia verò, nisi hõ peccasset, non fuisset necessaria. Quare nõ nisi occasiõe de hominis peccato sumpta Deus & natura fecerunt illam virtutem. Vbi homines attẽto animo adnotare deberemus, Deum nos neutiquam eo fine creasse vt pœniteremus, sed vt ea synceritate illi iu- *Expositio articuli.* *Nota.*

giter seruiremus, vt nulla egeremus pœnitētia. Nostra autem peruersitas est, in Dei cultura, & seruitio negligentissimos esse, sed satis nobis cōsultum putamus, si per pœnitentiam misericordiā Dei imploremus. Quod re vera indicium est, nō tam esse legitimos Dei amatores, quàm nostri: quia non tam suam voluntatē, & gloriā explere curamus, quàm nostrum assequi cōmodum. ¶Sed quò ad rē scholasticam redeamus, quidam, vt presenti distinctione quest. 1. refert Bonauentura, videntes rationem pœnitentiæ esse conuersionem in Deum, quæ fit per gratiam, commēti sunt gratiam esse habitū virtutis pœnitentiæ, vt sicut baptismus est gratia innocentię: ita pœnitentia sit gratia recōciliationis post lapsum. Sed hęc opinio longè abest à veritate: nam gratia non est propriè virtus, quę sit in potentia ad operandum, sed id quo denominamur chari gratiq; Deo. Quare sicut anima operatur per potentias, sic gratia, quę est in essentia animæ, nō per se, sed per virtutes operatur, quæ sunt in potentijs. Alij autem, vt Alexan. 4. parte. quæstione. 54. & Sanct. Thom. præsenti distinctiōe questione. 1. referunt, dixerunt pœnitentiam non esse specialem virtutem, sed generalem vniuscuiusq; conditionem. Etenim, quia, vt proximè dicebamus, eadem est virtutis ratio in prosequēdo bonum, & fugiendo malū, ad vnāquanque virtutem attinet, vt suum proprium bonum prosequi, sic & contrariū detestari malum. Vt ad iustitiam pœnitere de commissa iniustitia, & ad temperantiam de contraria intemperantia. Et sic de singulis. ¶Neq; verò Scotus præsenti distinctione quæst. 2. ab hac opinione longo interuallo distat. Comminiscitur nanque in pœnitentia quatuor actus: scilicet, velle punire peccatum, & nolle peccasse, quæ est proxima causa punitionis, & velle acceptare punitionem, ac demum illam patienter ferre. Et primus, inquit, actus: scilicet, velle punire, est imperatorius subsequētium, qui quidem est, inquit, specialis virtutis, non quidem à reliquis distinctæ, sed iustitiæ vindicatiuę: est enim actus, quo homo tanquam Dei minister, vindicare se satagit, iuxta illud. 1. Cor. 11. Si nos metipsos diiudicaremus, non vtiq; iudicaremur. Secundus verò actus putà nolle peccasse, nō est specialis virtutis, sed vnius cuiuslibet in propria materia, vt temperantiæ nolle fornicatū fuisse. Et sic de singulis. Atq; idem ait de tertio scilicet, acceptare pœnam gratanter: nam si id fiat proposito recōciliandi Deū, pertinet ad charitatem, si verò spe assequendæ vitæ æternæ, pertinet ad spem: si verò metu inferni, attinet ad timorem seruilem. Patiēter autem ferre pœnam est specialis virtutis patiētiæ. ¶Durandus verò præsenti distinctione quæst. 2. ait pœnitentiam esse specialem virtutem: nempe, iustitiam. De qua opiniōe artic. proximo dicemus. At verò Alexand. 4. parte. quæst. 54. membro. 1. art. 2. & Bonauentura. & Ricardus presenti distinctiōe articu. 1. quæst. 2. & Marsilius in. 4. quæst. 10. & omnes antiqui tenent cum Sancto Thoma esse specialem virtutem. Et in primis tot multiplicare actus in pœnitentia adeò non est necessarium, vt confusionem pariat. Neque verò arbitror Scotū intellexisse in propria forma esse requisitos. Plebs etenim, q̄n verò viri docti, dum ad mentē redeunt, eiusmodi numeri, aut ordinis actuū neutiquàm recordantur. Imò neq; primus est velle punire, sed certè detestatio illa, quę est, Nollem peccasse, hæc enim est substantia pœnitentię. Vnde naturaliter subsequit̄ dolor, & ꝓpositum emendandi vitam, & satisfaciendi: per quam vtiq; satisfactionem vindictam, & supplicium sumunt de peccatis. Quin verò vnicus potest esse actus, eiusmodi intētiones includens. Quis enim dixerit hominem priùs velle punire peccatum, quàm ei displicuerit? Ad hæc art. 3. mōstrabimus velle punire non satis exprimere rationem pœnitētiæ, nam punire solùm dicit exactionē pœnæ pro culpa: pœnitentia verò dicit auferre culpam. ¶Igitur, vt veritatis confirmatio sit aliarum opinionū reprobatio, hoc modo rei veritas comprobatur. Primum enim supponendum nomine pœnitentiæ intelligi virtutem illam, per quam fit conuersio in Deum, qui nobis reconciliatur. Vbicunq; em̄ in sacra scriptura fit de pœnitentia mentio, attribuitur ei conuersio, vt. 2. Paralipomenō. 30. Pius, & clemens est Deus vester, & nō auertet faciem suam à vobis, si reuersi fueritis ad eum. Et Ecclesiastici. 5. Ne tardes reuerti ad Dominum. Et Iohelis. 2. Cōuertimini ad me in toto corde vestro. Nam etsi ad cōuersionem, vt Diuus Tho. 1. 2. quæst. 113. artic. 4. docet, requiratur motus in Deum per fidem atque adeò per spem: tamen statim artic. 5. declarat motū illū detestatiōis peccati, quo ab illo recedimus, esse formalē in Deum cōuersionem

Quorundā error.

Scotus.

Durandus.

uersionē dum per peccatū à Deo recedimus conuertentes nos ad creaturas. Hinc fit, actū pœnitētię habere pro obiecto, nō hanc, aut illam rationem peccati, in materia temperā tiæ, aut iniustitiæ &c. sed in communi. Neq; verò solùm quatenus est cōtra rationem, sed qua ratione est offensa Dei. Neq; habet quē libet finem, sed detestari peccatum ad eum tollēdum, vitamq; emēdandā ad reficiēdam Dei amicitiā, & vt homo fiat illi gratus accep tusq; ad vitam æternā. Tametsi, vt nuperri mè dicebā, vnicus esse actus potest, detestan di peccatū propter Deū, sicut assensus est cō clusionis propter præmissā, & electio medij propter finē. ¶Hinc ergo colligitur esse spe cialē virtutē: nā cū actus per obiecta distin guātur, vbicunq; est vna ratio formalis obie cti, quæ nulli alij virtuti conuenit, requiritur specialis virtus: hæc autem formalis obiecti ratio nulli alij virtuti respondet quàm pœni tētiæ: ergo est specialis virtus. Declaratur mi nor. Ad pœnitendum de peccato quatenus est contra rationem in aliqua singulari mate ria sufficerent virtutes singulę particulares, vt expositum est. Sed quia pœnitentia respi cit generalem rationē peccati quatenus Dei offensa, & sub ratione emendabilis propter Dei amicitiam, ad hoc nō sufficiunt reliquæ morales virtutes, tum ꝙ illæ nō attingunt Deum pro immediato fine: tum etiā quòd alijs virtutibꝰ licèt cōpetat, habeāt relinque re aliqđ particulare malū, vt faciant aliquod particulare bonū sui obiecti, non tñ castiga re malū vniuersum emēdando vitam in om ni genere virtutum, quod est proprium pœ nitere nō solùm temperatè, fortiter, & iustè agere, sed simpliciter bene viuere. Et hoc est punctum iudicio meo maximè notandum, in quo ratio consistit, vt pœnitentia sit spe cialis virtus. Cui accedit & alia nō infima ra tio, ꝙ nolle pœnitere est singulare peccatū, quod non apparet cui nam virtuti sit cōtra rium, nisi speciali virtuti pœnitentiæ.

Punctū notandum.

¶Et sic est intelligenda solutio secundi argu menti S. Thomę. Arguit enim. Quælibet vir tus specialis habet specialem materiam, eo quòd habitus per actus, & actus per obiecta distinguūtur: sed pœnitentia nō habet mate riam specialem: sunt enim eius materia quæ cunq; peccata præterita in quacunq; mate ria aliarum virtutū: ergo non est specialis vir tus. Respōdetur, quòd licèt obiectum mate riale pœnitentiæ sit omne peccatum, habet tamen specialem rationem obiecti inquan tum scilicet peccata sunt emendabilia per actum hominis cooperante Deo ad iustifica tionem. Et diuersæ ratiōes formales eiusdem obiecti sufficiunt ad distinguendas virtutes. Dare, eñ, procedere potest, & à iustitia sub ratione debiti, & à liberalitate sub ratiōe do nationis, & à misericordia ad leuādam mise riam.

Secundū argumentum.

¶Et per hoc redarguūtur Scotus & alij tenentes, quòd detestari peccata nō sit actus vnius virtutis, sed generalis cōditio omniū. Haud enim perspexerunt quemadmodùm nulla aliarum virtutum per se habeat emendare totam vitam, operarique diuina ope ad iustificationem. Et hoc fortasse Christus Dominus Matth. 11. significauit dicens. A tempore Ioānis Baptistæ regnum cælorum vim patitur: id enim propter pœnitentiam dixit, quam Ioannes cœpit prædicare: nam reliquæ virtutes via regia cū auxilio Dei per adimpletionem mandatorum regnum aperiunt. Sed pœnitentia quasi vi quadam: quia repentè facit ex hoste filium & hæredem.

Contra Scotum, & alios.

Regnum cælorum uim pati.

¶Et per hoc pariter ad aliud argumentū respōdetur, quo solet argui. Philosophi cognouerunt omnes virtutes, saltē quę de iure naturæ promanāt, iuxta verbum Pauli ad Roma. Qui cùm cognouissent Deum, nō sicut Deum glorificauerunt: & tamen nullam de pœnitentia mentionem fecerunt tanquam speciali virtute, vt est videre apud Ciceronē in officijs, & ad Herennium. & apud Senecam & Aristotelem. Respondetur, inquam, ꝙ quia non agnouerunt in pœnitentia gradum alium, quàm detestari malum, quod est contra rationem, ad quod sufficit quęcunq; virtus in sua propria materia, pœnitentiam legitimā ignorarunt, quæ est facere Dei amicos. Quòd si Ouidium obieceris in libr. 1. de Ponto elegia. 1. vbi de Dijs ait, Sæpe leuant pœnas ereptaque numina reddūt, cum bene peccati pœnituisse vident. Quibus verbis insinuat Deum per pœnitentiā placari. Quam obrem Romani atque alij ethnici pestibus, & bellis, alijsque calamitatibus ingruentibus intelligentes ob sua delicta à Dijs affligi, procurabant per sacrificia eos placare. Respondetur, quod licèt cognouissent Deorū iram per pœnitentiam sedari, ignorabant tamen veram rationē iustificationis, quæ est in pœnitentia: nempe per eam homines fieri Dei

Argumentū aliud.

Ouidius in lib. de Pōto.

 filios

filios, atque adeò iustos & Dei gratos. Vnde Lactātius loco suprà citato libro. 6. cap. 24. dum ait per pœnitentiam hominē à peccato liberari, & in Deum reduci, ait quòd Cicero hoc fieri posse nō putauit, cuius verba, in libro. 3. Academicarum Quæstionum sunt. Quod si liceret ijs, qui in itinere errassent, sic viam deuiam secutos errorē corrigere in pœnitendo, facilior esset emēdatio temeritatis. Censebant ergo illi philosophi pœnitētiam initium esse emendandæ vitæ, non tamen omnino esse iustificatricem apud Deum: qa vniuersalem iustitiam non nisi in moralibus virtutibus, quæ à natura proficiscuntur, constituebant.

Lactantius.

¶Cōtra hanc autem constitutam veritatem est argumētum, quod nonnulli validissimū putant, & est primum Sancti Thomæ: nempe, quod licet pœnitentia sit specialis virtus, non tamen sit alia quàm charitas: eiusdem enī rationis est gaudere de bonis priùs actis, & dolere de perpetratis malis: charitas autē, qua Deū propter seipsum diligimus, est sufficiens causa gaudij, quod de officijs virtutum habemus, vt patet per Augustinū. 14. de Ciuitate Dei. Vnde &. 1. Corint. 13. Pau. Charitas, inquit, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati: ergo pari ratione ad dolendum de peccatis præteritis, non requiritur alia specialis virtus, quàm charitas. Ad respondendum huic argumento notandum est, actum quempiam à virtute bifariā posse deriuari. Vno modo elicitiuè, atq; altero imperatiuè. Exēpli gratia. Dum quis fornicatur, vt bona mulieris deprędetur, act⁹ elicitur ab intemperantia, & imperatur à vitio furādi. Pariter cùm quis ieiunat propter Deum, actus elicitur à temperantia, & imperatur à charitate: charitas enim est, quæ omnes virtutes refert in Deum, atque adeò omnibus imperat & vtitur ad Dei amorē. Si ergo in actu pœnitētis sola displicientia peccati præteriti simpliciter consideretur, nulla speciali opus esset virtute pœnitentiæ: nam odium offensæ Dei actus est elicitus charitatis sicut eius amor, atq; adeò simplex ille dolor proprius eius est actus, sicut gaudium de bono virtutis. Sed tamen actus pœnitentiæ non solùm dicit dolorem quemlibet, sed peculiarem ad delendum peccatum, & totam emendandā vitam, quod non est propriū officium charitatis: & ideò ad eliciēdum illum actum requiritur specialis virtus pœnitētiæ. Nihilominus charitas omniū virtutum imperatrix, imperat pœnitentiæ ad eundem actum eliciendum. Quinuerò & fides & spes, & timor & humilitas, & patientia, & multæ aliæ virtutes, eidem imperant pœnitentię, vt timor seruilis, qui, vt artic. 5. videbimus, virtutem pœnitentię excitat. Sicut vice versa ipsa virtus pœnitentię imperat alijs, quę sibi sunt adminiculo ad illum conflandum dolorem, veluti humilitati, verecūdię, & patiētię. Vt enim citharœdus cōsonātibus fidibus lyrę ad eandem musicam vtitur: sic pœnitens virtutum choro ad pœnitentiam perficiendam.

Primum argumentum.

¶Tertiò, vt eius literam expediamus, arguit Sanctus Tho. Nihil expellitur, nisi à suo contrario: sed pœnitentia expellit omnia peccata, atq; adeò omnibus cōtraria est: ergo non est specialis virtus. Et est valde notanda solutio. Respōdetur enim quòd aliquid expelli ab alio stat dupliciter. Vno modo formaliter, & alio modo effectiuè: formaliter nanque aliud expellere, nihil aliud est quàm illud secum non compati. Albedo enim dicitur expellere nigredinem, non ꝙ color ipse sit actiuus, sed quia nō stant simul in eodem subiecto. Calor autem expellit frigus non solùm formaliter, sed etiam actiuè efficiēdo in ipsum. Quare dum calidus carbo expellit albedinem niuis, nō hoc facit per nigredinem, sed per calorem corrumpendo frigiditatem niuis. Pœnitentia autem non solùm formaliter expellit peccatum, quia se non compatiuntur, sed actiuè expellendo ipsum per auxilium Dei, quemadmodum calor expellit frigus. Ob idque pœnitentia non est generalis virtus, formaliter contraria cuicūque peccato, vt temperantia intemperantiæ, sed specialis omnium expultrix actiuè. ¶In contrarium autem potest adduci argumentum ad hominē. Diuus Thom. 1. 2. & 2. 2. longā protraxit disputationem de omni virtute: & tamen nō meminit de pœnitentia: ergo nō est specialis virtus. Respondetur illic non instituisse tractare, nisi de virtutibus theologicis & moralibus, quæ per se sunt virtutes ordinatæ ad operandum bonum. Pœnitentia verò, quia non est virtus, nisi ad expellēdum peccatum, meritò vsque ad materiam sacramentorum tractandam reposuit. ¶Hanc nihilominus veritatē Caietanus in præsentiarum non approbat. Concedit nanque pœnitentiam

Tertium argumentum.

Caietanus.

tentiam esse vnam virtutem, non tamen ab omnibus alijs distinctam, sed esse virtutẽ religionis. Et argumentum, quo ait suum intellectum conuinci, est hoc. Si daretur vna specialis virtus in hoc sensu, quòd nullum haberet actum singularem circa bonum, sed tantùm circa peccatũ, sequeretur, quòd illa virtus necessariò exigeret in habente illam cõtrarium actum vitiosum, vt posset in actum exire. Hoc autem adeò Caietanus reputat absurdum, vt argumẽto succumbat. Eodem argumẽto Durandus compulsus est dicere, ꝙ pœnitere non potest esse primus, & principalis actus alicuius virtutis. Et ideò ait, ꝙ pœnitentia non sit, nisi virtus iustitiæ: cuius præcipuus actus est ad bonum, secundarius verò ad expellendum malum. At quia inter nos & Deum, vt inquit Aristoteles, non est ęqualitas iustitiæ, minus inconueniens est dicere, quòd esset religio. Etenim vt religionis actus est, vt se homo Deo subijciat debitum illi honorem reddendo, tanquam rerum parenti, & summo nostro benefactori: ita per eandem virtutem possumus ei, dum à nobis offensus est, honorem deferre pœnitẽdo, & vindicando offensam in eum commissam.

Sentẽtia autoris. ¶Et re vera opinio hæc, quanuis noua, non omnibus displicet, neque est cur displiceat. Attamẽ in primis licèt Caietanus se censeat non esse cõtrarium S. Thomæ, manifestum est pugnare cum eius dictis. Nam vbicunq; Sanct. Tho. definit aliquam esse specialem virtutem, intelligit distinctam ab omnibus alijs: cùm ergo hic dicat pœnitentiã esse specialem virtutem, cui attribuit specialẽ actum destruendi peccatum præteritum, manifestè intelligit ita esse specialẽ, vt in nullam aliam incidat. Si enim esset religio, id ipse explicuisset, vel in conclusione, vel in responsionibus argumentorum, quæ hoc exigebant, vel in tertio, vel in articulo subsequenti, vbi tamen nõ ait nisi, quòd est species iustitiæ. Quinuerò in. 4. distinctione. 14. quæstione. 1. arti. 1. quæstiuncula. 4. & distinctiõe. 15. quæst. 4. art. 7. ad. 2. expressè ait pœnitentiam distingui à latria, qui est actus religionis. Enimuerò religio, vt ait idem Sanctus Doctor. 2. 2. quæstione. 81. art. 3. est virtus qua propriè exhibemus reuerentiã Deo inquantum est, primum creationis, & gubernationis rerum principium. Pœnitẽtia verò non habet hoc propriũ, quod est exhibere reuerẽtiam, sed Deum offensum placare, eiusque castigare offensam emendando vitam, quod à ratiõe religionis nonnihil differt. Quanquã, & hoc sit debitum honorẽ Deo deferre, quod per vsum cuiuscunq; virtutis etiã fit.

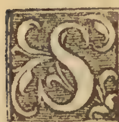
Ad argumẽtũ Caietani. ¶Vnde ad argumentum Caietani respondetur mirandum esse illo argumento sic cõuinci. Nihil enim miraculi est, si detur aliqua virtus, cuius totum negotium sit morbos animæ depellere, quæ ideò vsum habere non potest, nisi supposito morbo: neq; ideò à perfecta virtutis ratione deficiet. Herba em̃, & medicamen licèt nõ habeant virtutem, nisi pellendi morbos præsentes, nihilominus tam ꝓpriè sunt virtuosa, quàm quæ bonã valetudinem conseruant, sicuti & ars medica, quæ solã haberet vim cõtra præsentes morbos, optima esset. Adde quòd verecundia virtus est, aut saltem laudabilis pasio, & tamẽ non est nisi de turpi facto. Et vindicatiua iustitia locum non habet, nisi in sceleribus corrigendis, & vlciscẽdis: quare in statu naturę integræ nullus ei pateret locus. Ob id em̃ diximus, pœnitentiam non connumerari virtutibus, nisi ex transuerso, supposita. s. culpa. Tametsi culpam tollere, ratio est optima obiecti: pręsertim cùm annexum habeat propositum emẽdandi vitam, qui est actus directè intẽtus in bonum. ¶Atq; eodem modo respondetũ ad aliud argumentum, quod est. Semina virtutũ ita nobis esse insita, vt possint à nobis acquiri cum auxilio diuino, ita vt nullũ sit necessarium peccatum ad illas acquirendas. Id enim de illis virtutibus intelligitur, quæ per se habent negotiari circa bonũ, vt temperantia & reliquæ. Pœnitentia verò non est nisi ad tollendum malũ. ¶Quare illa non fuit in Christo, neq; ideò minus fuit virtutibꝰ exornatus quàm Petrus, qui pœnitentiã habuit: imò plus, eo ꝙ innocẽtia præstantior res est quàm pœnitentia: sicut neque habuit fidẽ, quæ obscuram dicit visionem, sed euidentẽ eorum notitiam, quorũ nos habemus fidẽ. Quocirca non sequitur, vt Durandus sibi videtur concludere, quòd quanto quis pluries pœniteret, studiosior esset: tum quia habitꝰ pœnitẽtiæ nõ facit per se magis studiosum, ꝗ illo carere, si quis esset innocens: tum quia habitus pœnitẽtię non intendit per frequentationem actuum, qñ per frequẽtia peccata mortalia interrumpuntur, sed qñ pœnitens perseuerat, & nõ recidit, vt Magdalena, quæ

intensissimum habuit pœnitētiæ habitum: & ideo multis innocentibus, qui nunquam mortaliter deliquerint, sanctior fuit.

Augustin⁹. ¶ Aliud autem potest argumentum duci in fauorem Caietani ex Augusti. 10. de ciuita. Dei, quem Diuus Th. loco citato. 2. 2. quęst. 81. art. 1. citat dicentem, quòd religio à reeligendo dicta est, quem negligentes amiseramus: amittimus eum autē per peccatum: ergo reeligimus per pœnitentiam. Accedit, ꝙ sacramentorū vsus, quibus iustificamur, atq; adeò pœnitentiæ sacramentum ad cultum religionis attinet, vt di. 1. dictum est: subijcere ergo nos clauibus ecclesiæ, religio est. Respondet, ꝙ sunt nonnullæ virtutes adeò similes, vt sæpe vnius nomē transferatur ad aliā: vt misericordia, per quam maximè charitas lucet, sepe solet charitas appellari. Et ideò licèt per quancūq; virtutem Deum colamus, tamen quia pœnitentia simillima est religioni, vt per quam honorem exhibemus Deo, & nos ipsos macerantes sacrificamus, pœnitentia dicitur quādoq; religio & sacrificiū, iuxta illud Psalmi. 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, præsertim dum pœnitentiæ virtuti addimus sacramentum subijciendo nos clauibus, tunc em̄ pœnitentia imperat virtuti religionis, eamque ad suum opus mouet, vt ait Diuus Thom. in. 4. loco citato quæst. 15. art. 7. Nam pariter imperat latriæ ad orandum, quæ est vna pars satisfactionis. Aliud argumentum facit Caietanus. Quia inter homines non requiritur specialis virtus ad reconciliandam amicitiam: ergo neq; inter nos & Deum. Illud autē art. proximo examinabitur.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm virt⁹ pœnitētiæ sit ps iustitiæ.

SI pœnitentia est specialis virtus, meritò quæritur, sub quo sit genere, vtrùm sit species iustitiæ. Et respondet duabus conclusionibus. *Prima conclusio.* Prima. Pœnitentia secundùm quod est virtus, est pars iustitiæ. Probatur, quoniā pœnitentia quatenus specialis virtus est, vt suprà diximus, non habet tantùm dolere de malo perpetrato, ad hoc enim sufficeret charitas, sed habet insuper, vt doleat de illo quatenus offensa Dei cum emendationis proposito: emendatio autem offensæ contra aliquem commissæ non fit per solam cessationem offensionis, sed exigitur vlterius quædam recompensatio, quæ locū habet in offensis in alterum cōmissis: quemadmodum retributio: nisi quòd recōpensatio tenet se ex parte eius, qui offendit, qui quidem satisfacere ei debet, qui iniuriam passus est: retributio autem tenet se ex parte eius, in quem est offensa cōmissa, qui quidem vindicat se de illo, qui iniuriam intulit: sicuti qui obsequium suscepit, retribuit premiū. Vtrunque autem: scilicet, & satisfacere, & retribuere pertinet ad virtutem iustitiæ: quia vtrunq; est commutatio quædam, atque adeò pœnitentia est pars quędam iustitiæ. Et confirmatur autoritate Augustini superiùs allegata. Pœnitentia est quædam dolentis vindicta semper puniens in se, quod dolet cōmisisse: vindicta em̄, vt in sua rhetorica autor est Cicero, species est iustitiæ. ¶ Secunda conclusio. *Secunda conclusio.* In pœnitentia non cōsideratur iustum simpliciter seu politicum, sed secundùm quid, vt filij ad patrem, & serui ad dominū, & vxoris ad virum. Enimuero, vt. 5. Ethico. autor est philosophus, bifariam dicitur iustum: scilicet, simpliciter, quale est inter ęquales, eo ꝙ iustitia est ęqualitas quędam. Quod quidem iustum ob id vocatur politicum, & ciuile, ꝙ oēs ciues quatenus liberi sunt, & sui iuris, sub eodē principe immediatè gubernantur. Sed aliud est iustū secundùm quid inter eos, qui nō sunt simpliciter æquales, sed vnus est sub potestate alterius: & tale est iustū inter nos & Deum: non ergo pœnitēs æquale simpliciter recompensat Deo pro offensa, sed supplex reuertitur ad ipsum tāquam seruus ad Dominum, iuxta illud Psalm. Sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum: ita oculi nostri ad Dominū Deum nostrū donec misereatur nostri: & sicut filius ad patrē secūdùm illud de filio prodigo Lucæ. 15. Pater peccaui in cœlum & coram te: & sicut vxor ad virum secūdùm illud Hiere. 3. Fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me dicit Dominus.

¶ Qui virtutum ordinē & chorum ignorat, *Expositio articuli.* nil mirū si ambigat quomodo pœnitētia sit specialis virtus à cęteris oībus distincta, & tamen sit pars iustitiæ: nam si est eius species, verè erit iustitia. At verò nulla est repugnantia: quoniam ingenium fuit Aristotelis omniumq; philosophorum omnes virtutes morales

rales ad quatuor capita reducere, quæ sunt quatuor virtutes cardinales. Militant autem omnes sub istis, aut tanquam species sub genere, vt sub genere iustitię distinguuntur distributiua & commutatiua, sicut homo, & equus sub animali: aut tãquam partes potẽtiales eius. Dicitur enim pars potentialis virtus, quæ non habet totam quidditatem alterius, sed partem. Vt partes potentiales iustitiæ sunt religio & liberalitas, vt docet Sanctus Thom 2.2. quæst. 80. qa vtraque est ad alterum sicut iustitia: sed religio non dicit æqualitatem, quę esse nõ potest inter nos & Deum: neque verò liberalitas dicit rationem debiti, cùm vtraque harum conditionum sit de quidditate iustitię. Cùm ergo ait Sanctus Thom. in priori conclusione, quòd pœnitẽtia est pars iustitiæ, dubium facit, vtrùm sit pars subiectiua, hoc est, directa eius species, an verò potentialis ab integra eius quidditate deficiens.

Primum argumentum. ¶Sed primũ omnium argumentatur, ꝙ neutro modo sit pars iustitiæ. Virtus eñ theologica & moralis ex æquo distinguuntur, vt neutra sit species, aut pars alteriꝰ: iustitia autem est virtus moralis. Quòd autem pœnitẽtia sit theologica, probatur: quia cùm satisfaciat Deo, cui peccatorem recõciliat, videtur Deum habere pro obiecto, in quo ratio virtutis theologicæ cõsistit. Respondet negando, pœnitẽtiam habere Deum pro obiecto, obiectum enim est materia virtutis: at materia iustitiæ, vt. 5. Ethi. autor est Philosophus, non est illa persona, ad quam est iustitia, sed magis res ipsę quæ distribuũtur, aut commutantur. Vt materia iustitiæ emptoris non est venditor, sed nummi, quos soluit in pretium rei emptę, quæ fuit materia iustitiæ venditoris. Et eadem ratione cùm pœnitens satisfacit Deo, Deus non est materia pœnitentis sicut nec fuit materia peccãtis: sed actus humani, quibus Deus offenditur, sunt materia peccantis, & qbus placatur sunt materia pœnitentis: quare non est theologica, sed moralis. *Triplex uirtus.* ¶Vnde vt Sanctus Tho. in. 4. distin. præsenti quest. 1. arti. 1. docet, virtutes sunt in triplici differentia: quędam enim habẽt Deum pro obiecto & fine, & istę sunt theologicæ: obiectum enim distinguitur per casum accusatiuum, in quẽ fertur actio: Credo enim, spero & amo Deum, & credo, & spero in Deũ propter ipsum. Aliæ verò sunt quæ nec habẽt Deũ pro obiecto, nec pro fine intrinseco ipsiꝰ virtutis, vt virtutes purè morales. Obiectũ. n. fortitudinis sunt pericula belli, & tẽperantiæ delectabilia tactus: Finis autem omnium est moderatio & quies animi. Quando verò earum officia referuntur in Deum, id fit per extrinsecam virtutem: nempe, per charitatẽ. Cùm enim quis rempublicam defendit, aut ieiunat propter Deũ, actus illi eliciuntur à fortitudine & temperãtia, sed relatio in Deum fit per charitatem. Sunt autem aliæ mediæ virtutes, quæ licèt non habeant Deum pro obiecto, habẽt tamen ipsum pro fine proximo intrinseco ipsius virtutis, vt religio, qua debitos honores deferimus Deo, vbi honores sunt materia, & Deus finis proximus, quem religio ipsa attingit, atque in hoc ordine constituitur pœnitẽtia: quippe qua peccata execramur propter Deum. Itaque licèt materia eius sint peccata, tñ finis intrinsecus est amicitiã reficere inter Deum & homines. *Pœnitentia.* Atque hoc est, quod Scotꝰ, Durandus, & Marsilius, quæst. 10. & multi alij non satis pro dignitate speculati sunt. Opinantur enim actum pœnitentiæ solùm esse dolere de peccatis, & vindictam de illis sumere, quod pertinet ad iustitiam, sed tamẽ id facere propter Deum, esse relationem charitatis: & ideò superfluum existimãt singularem speciem virtutis adhibere: Cùm tamen veritas sit, ꝙ pœnitentia ea ratione, qua est conuersio in Deũ, intrinsecè habeat dolere propter ipsum. Imò verò quodammodo Deus est obiectũ eius in obliquo: est. n. actus pœnitentiæ dolere de offensa Dei, ea ratiõe qua est Dei. Quapropter licèt pœnitẽtia qua ratione est vindicta, sit pars iustitię, tamẽ qua ratione est dolor offensæ, est quædã species charitatis, vt præcedenti artic. dictum est, ac perinde genere suo est virtus infusa, vt art. 5. mõstrabitur. Atque hoc est quàm maximè adnotandum pro materia cõtritionis, vt disputabimus distin. 17. *Contritio.* Hoc enim differt cõtritio ab attritiõe, quæ est propter pœnas inferni: hic enim actus nõ elicitur à pœnitẽtia virtute, sed ab alia purè morali, vt à timore seruili. *Secundũ argumentum.* ¶Sed esto sit virtus moralis, videtur quòd nõ sit species iustitiæ: ratio enim iustitiæ cõsistit in medio, sicut reliquæ oẽs virtutes, sed pœnitẽtia nõ consistit in medio, sed in quodam excessu, secũdùm illud Hiere. 6. Luctũ vnigeniti fac tibi plãctum amarum: ergo non est species iustitiæ. Respondetur, quòd medium iustitiæ nõ accipitur, sicut in re

reliquis virtutib⁹ in ordine ad duo extrema, vt temperantia est comedere nec multũ nec parum, sed per æqualitatem ad aliud, vt tantum reddas, quantum accepisti, vt.5.Ethico. Aristote.edisserit. Attamẽ inter nos & Deũ vt inter filios & patrem, non potest esse perfecta æqualitas, vt habetur.8.Ethic.propter excellentiam Dei.Quare ratio iustitiæ inter istos cõsistit, vt persona deficiens faciat quãtum potest.Et hoc in pœnitentia solet vocari excessus,non quidem quòd excedat rationis normam,aliàs esset vitium,vt siquis tantũ se ploratu aut inedia maceraret, vt se occideret, sed quòd cùm nõ posit facere æquale,facit rationabiliter quãtum potest. Quod quidem nunquam erit per se sufficiens,sed secundùm acceptationem Dei.¶Hinc colligitur falsitas opinionis Durãdi distinctio.præsenti. quæstio.2.tenentis pœnitentiam non esse specialem virtutem,sed ipsissimam virtutem iustitiæ. Cuius argumenta artic.præcedente diluimus.Enimuerò cùm iustitia dicat æqualitatem, & inter Deum, & nos non sit æqualitas, pœnitentia nõ habet totam quidditatem iustitię.¶Adde secũdam rationem: quòd iustitia non habet nisi reddere ęquale, non autem emendare vitam,aut recõciliare amicum. Qui enim iniuria quẽpiam affecerit,solũ per virtutem iustitię tenetur repensare quod abstulit vel in bonis, vel in honore, siue amicitia resarciatur, siue secùs.Et quãdo iudex reorum peccata vindicat, non emendam hominis,quem suspendio enecat,intendit,sed supplicium sumere,vindictã verò pœnitentię procedit ex amore filiali ad emẽdãdam vitam.Quare non est omnino iusta,sed quędam egregia ei⁹ pars charitati admixta. ¶Sed tunc arguitur argumento pręcedenti, vt arguebat Caietanus. Ad resarciendam amicitiam inter homines non requiritur specialis virtus, sed sufficit iustitia, quæ reddat æquale,& charitas, quæ faciat amicitiã. Respõdetur primò, quòd forsan requiritur virtus specialis similis pœnitentiæ: nam charitas solùm facit pœnitere de offensa amici: sed tamen tollere peccatum commissum in amicum dicit nouam rationem.Secundò respondetur,quòd quicquid sit inter homines, negatur consequẽtia inter nos & Deũ:quia pœnitentia dicit singularem modum placãdi Deum concurrendo simul cum ipsius speciali auxilio ad abolẽdum peccatum,& emẽdãdum totam vitam. ¶Arguitur tamen ex

Durandus.

Ratio pœnitentiæ.

Argumẽtũ.

dictis Sanct. Thom. contra ipsum. Sequeretur quòd pœnitentia non esset species iustitiæ:nam species directè collocatur sub genere participando totam eius quidditatem,vt homo participat rationẽ animalis.Et sic malè concludit in argumento, sed contrà,& cõcedit in solutione quarti,quòd pœnitẽtia sit directè species iustitiæ. Respondetur, quòd Sanct.Thom.non intendit esse speciem propriè iustitiæ,sed partem eius, vt in priori cõclusione asseruit.Sed tamen quia hìc nõ exactè tractatur differẽtia inter speciem & alias partes potentiales, nõ timet vocare eam speciem,etiam directè,vt in solutione quarti explicatur. Est ergo secundùm ipsum pœnitẽtia pars potentialis iustitiæ, sicut de religione constitutum est.2.2.quęst.80.art.1. ¶Tertiò arguitur. Duæ sunt species iustitię, vt.5.Ethic. autor est Philosophus: scilicet,distributiua,& commutatiua:sed sub neutra videtur pœnitentia contineri:ergo non est spęcies iustitiæ. Respõdetur ad minorem,quod continetur sub commutatiua, cuius species est iustitia vindicatiua,qua, qui alterum lesit punitur. Sicuti & retributiua. ¶Sed forsan quis arguat,vindicatiuam & retributiuã potiùs pertinere ad iustitiam distributiuam.Iustitia enĩ distributiua est, quæ proportionẽ geometricam seruat inter pręmia & merita, vt qualis proportio est inter duorũ merita, talis sit inter honores,qui autoritate publica ciuibus distribuuntur: cõmutatiua verò consistit in æqualitate,vt quãtum accepisti, tantũ reddas:iustitia ergo retributiua siue in bonis siue in malis videtur esse distributiua, vt qua proportiõe quis est melior, plus habeat in honoribus,& qua peior,plus in supplicijs. Respondetur, aliter rem habere:nam distributiua non habet rationem alicuius suscepti beneficij,sed solũ ciuium meritorũ & dignitatum, retributio verò habet rationem accepti,vt si beneficium ab alio accepisti, gratiã ei reddas æqualem.Et hanc virtutem Cicero lib.2.de inuẽtione in iustitia cõmutatiua ponit,quã gratiã vocat: quæ in memoria & remuneratione officiorum,& honorũ & amicitiarum obseruantiam teneat. Pariter ergo iustitia vindicatiua est commutatio in offensis,cùm quis propter offensam in alterũ cõmissam,vel inuitus punitur à iudice, vt scilicet,quantũ offensæ intulit,tantum supplicij pẽdat,aut cùm sua se spõte quis corripit,punit,& hæc est pœnitẽtia. Quare ideò vtraq; commu-

Tertium argumentum.

commutatio quędam est. Hæc latiùs Diuus Thom.2.2.q.80.arti.1.edisserit. ¶Quo autē clariùs elucescant, arguitur sic. Cùm quis iniuriam intulit, tres sunt personæ, quæ illam possunt recompensare: primùm persona publica iudicis, quæ in peccatores animaduertit, & hæc non est specialis virtus distincta à iustitia, sed iustitia ipsa commutatiua legalis: mox psona ipsa læsa priuatim, & hęc nō potest vindictam facere: nemo em̄ se autoritate priuata potest vindicare, iuxta illud Pauli ad Roma.12. Nō vos defendentes, id est, vindicantes charissimi: scriptum est enim, Mihi vindictam, & ego (vel per me, vel per meos iudices) retribuam: quare vindicta in priuata persona nō videtur esse virtus. Tertiò potest ipsa persona, quæ læsit, iniuriam quam intulit, vlcisci, quod pertinet ad pœnitētiā. Tūc sic arguitur. Vel hoc facit tanquam persona publica, & sic nō est specialis virtus, sed ipsa iustitia legalis: si autem tāquam persona priuata, non videtur esse virtus. Respondetur cum D. Thoma loco citato concesso, quòd vindicta facta per iudicem pertinet ad iustitiam legalem commutatiuam. Si autem ille, qui iniuriam passus est, vindicaret se, non esset virtus: sed tamen posset vindictam à persona publica petere in iudicio, & hęc nō est omnino obligatio iustitię ratiōe debiti: quoniam qui læsus est, non tenetur recōpensationē petere, vt ipse de iustitia facere debeat: nam potest iniuriā remittere. Et ideo illa est specialis virtus vindictæ, quę reducitur ad iustitiam tāquam pars eius potentialis. Vnde subdit illic Cicero vindicationē esse, per quā vim, aut contumeliam defendendo aut vlciscēdo propulsamus à nobis. Ad propositū ergo de pœnitentia respondemus, quòd neque omnino est sicut iustitia legalis, neq; sicut dum persona læsa vindictā petit. ¶ Vbi adnotandum est discrimen inter Scotum & Sanctū Thomam. Scotus enim iam suprà citatus considerat pœnitentem tanquam personā publicā nomine dei castigātē seipsum ceu reum. Itaque comparat ipsum ad eundem, & ideo pœnitentiam existimat esse iustitiam cōmutatiuam, sicut si fieret à iudice. At Sanctus Tho. comparat pœnitētem tanquā personā priuatam in ordine ad Deum, cui per pœnitētiam satisfacit reddēdo ei ius suum quantum humana facultas permittit: scilicet, detestando peccatum, submittendo se Deo offenso. Et est maius discrimē quàm appareat. Primùm, qa iustitia legalis non est nisi in persona publica. Secundò (quod est maximè notandum,) quòd cùm in peccato sint duo: scilicet, culpa & pœna, vindicatiua legalis non intēdit nisi pœnā pro culpa exigere, siue offendens restituatur in amicitiam offensi, siue secùs, quod solùm Scotus agnoscit in pœnitentia. At pœnitētia, vt Sanctus Tho. hìc peracutè dòcet, tendit ad delēdam culpam recuperandamque amicitiam: ob idque ait esse specialem virtutem, qua pœnitens se Deo sua spōte subijcit, dolorem & satisfactionem ei priuata autoritate reddendo pro culpa. Et ideo ratione excellentiæ personæ Dei nō potest ei reddere æquale: in quo deficit ab integra qdditate iustitiæ: ob idq; est specialis virtus Deum habens pro intrinseco fine. Et hoc modo intelligēdum est verbum Pauli, Si nos ipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur. ¶Quartò deniq; arguitur. Super illud Lucæ.6. Beati qui nūc fletis, ait glossa. Ecce prudētia, qua ostendit quàm hæc terrena sint misera, & quàm beata cælestia: flere autem est actus pœnitentiæ: ergo magis est species prudētię quàm iustitię. Est peregregia solutio: videlicet, ꝙ quanquam pœnitētia sit directè species iustitiæ, nō quidem sic directè, vt sit species cōtinens totam æqualitatem iustitiæ, sed quòd per se spectet ad iustitiam: nihilominus quodāmodo comprehēdit virtutes omnes, quarum comitatu stipatur. Nam inquantum est iustitia quædam hominis ad Deum: oportet quòd participet theologicarum consortiū, quæ habent Deū pro obiecto. Quocirca primus motus conuertendi se in Deum, vt suprà diximus, est fidei passionis Christi per quam iustificamur, iuxta illud Pau. ad Rom.3. Iustitia Dei per fidem Iesu Christi. Deinde motus spei, iuxta illud eiusdem Apostoli ad Rom.8. spe salui facti sumus. Tertiò, odiū vitiorum, qđ pertinet ad charitatem. vnde.1. Petri.4. Charitas operit multitudinem peccatorum. Sed ex ea parte, qua ad iustitiam attinet, nō solùm id participat, quod est iustitiæ, verū & à temperātia, & à fortitudine auxilium & opem mutuatur, inquantum ea quæ delectant, aut deterrent in commutationē iustitiæ veniūt. Abijcit enim pœnitens delectabilia, & vincit terribilia, vt puniat in se quod dolet commisisse, atq; in omnibus per prudentiam modum constituit.

Argumētū.

Cicero.

Discrimē inter Scotum & D. Tho.

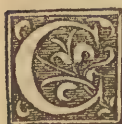
Quartū argumentum.

Motus pœnitentiæ.

ARTI-

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm voluntas sit proprium subiectum pœnitentiæ.

COllocata pœnitentia in sua specie, quæritur de eius subiecto, vtrùm sit voluntas. Et respondetur duabus conclusionibus. Prima. Si accipiatur pœnitentia pro passione, manifestum est non esse in voluntate, sed in concupiscibili: quia est tristitia. Si verò accipiatur, vt est virtus, tunc adhibetur secunda conclusio, quòd est in voluntate. Iustitia nanque cùm non sit virtus passionum moderatrix, vt temperantia & fortitudo, sed ad seruandam æqualitatem ad alterum, in quo, exclusis etiam passionibus, est magna difficultas, non est in potentia sensitiua, sed in voluntate, quam inclinat, vt homo posthabito suo commodo ius seruet alienum: cùm ergo pœnitentia, vt dictum est, sit species, & pars iustitiæ, fit vt in eadem sit voluntate. Et cõfirmatur, quia pœnitentia est sacrificium quoddã, iuxta illud Psal. 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus: offerre autem sacrificium est actus voluntatis, iuxta illud Psalm. Voluntariè sacrificabo tibi: ergo est in voluntate.

Prima conclusio. *Secunda cõclusio.* *Expositio articuli.*

¶Cùm triplex tãtùm sit subiectum virtutũ scilicet, intellectus, appetitus sensitiuus, & voluntas, liquidũ est nõ esse in intellectu: quia nõ est habitus cognoscitiuus. Quòd autem nõ sit in appetitu sensitiuo, vel cõcupiscibili vel irascibili, præter rationem S. Thom. confirmatur, quia pœnitentia est virtus ad alterum: virtus aũt appetitus sensitiui non ordinat hominem ad alterum, sed ad se ipsum sedando passiones, rationem conturbantes. Secundò idq; maximè confirmatur: quia pœnitentia attingit Deum tanquam intrinsecũ finem, vt dictum est: appetitus autem sensitiuus, vt qui cognitionem sequitur sensitiuam neutiquam Deum attingit. Igitur sicut iustitia inter homines est in volũtate, qua homo reddit alteri ius suum: ita & pœnitẽtia est ibidem: quippe qua reddit Deo ius suum, quantum ei facultas suppetit, vt paulò antea dicebamus. ¶Neq; parùm refert nosse, pœnitentia in quo sit subiecto: nam si est in appetitu sensitiuo, necessariã haberet annexã passionẽ, quæ esset de essentia virtutis: secus verò si sit in voluntate. Ob idq; nõ inutiliter quæritur, vtrùm esto sit in volũtate, aliquã habeat

Dubium.

necessariam passionem in sensu. A parte aũt affirmatiua extant argumẽta, quæ suprà fecimus. Diximus enim esse detestationẽ peccatorũ, quã facit voluntas, vnde exurgit dolor & tristitia. Quare Ambr. Aug. & alij aiũt, quòd pœnitentia est præterita mala flere, tristitia aũt, & dolor est in appetitu cõcupiscibili, vbi sunt effectus, qui exurgunt circa delectabilia. Respondet̃ p tres ꝓpositiões. Prima. De essentia virtutis pœnitentię nulla est sensualis passio vel affectio: quoniã tota essentia virtutis in detestatione mali consummatur. Quòd si arguas pœnitentiã debere esse opus satisfactoriũ ac perinde pœnale: respondet̃ eandẽ ipsam detestationẽ esse pœnalem, præsertim quòd pœnitentes virtutibus iam ꝓuecti cùm satisfactionẽ pfecerint, non tenent̃ alijs pœnalibus operibus insudare. Secunda ꝓpositio. Tristitia & dolor quãtum est ex natura rei plurimũ pullulat ex detestatione, nihilominus aliũde quãdoq; impedit, vt si hõ sit duri sensus, vel p vehementẽ lætitiam de alia re: & maximè de Dei cõtemplatione. Quocirca carentia doloris, & tristitiæ nõ est signũ impœnitentis cordis: pręsertim in viris perfectis. Haud enim tãtùm in patria abstergit Deus lachrymas ab oculis sanctorum, verùm, & in hac vita per sui cõtẽplationem. Nõ enĩ Magdalena crebris tristitijs in rupe conficiebat̃, imò diuina cõsolabat̃ contemplatiõis dulcedine. ¶Tertia propositio. Pœnitentibus nõdum pfectis salubre consilium est dolorẽ, & tristitiã excitare, & lachrymas vrgere, vt Dauid, & Niniuitæ fecerunt. Nã p hoc tum detęstatio ipsa perficit̃, tum & cautela pręcauẽdi peccata roborat̃. Quòd si arguas tristitiam, & dolorẽ non posse per voluntatem procurari: nam cùm tristitia sit de ijs, quæ nobis nolentibus accidunt, repugnantia est, vt tristitia sit volita. Scotus præsenti distinctio. quæstio. 1. articul. 3. multam cõsumit literam ad explicãdum, quomodo tristitia & pœna peccati possit esse voluntaria. Sed nullum hic latet mysteriũ. Ad tristitiam enim requiritur aliquid nolentibus nobis accidisse. Attamen non exigitur nolitio eiusdẽ tristitiæ, sed rei de qua tristamur. Vnde licèt quisq; volens deliquerit, tamen postea nollet deliquisse, per illam conditionalẽ nolitionem, quam quęstio. proxima artic. 1. exposuimus. Ex qua detestatione nascit̃ tristitia, licèt detestatio ipsa volũtariè fuerit assumpta. Haud enim ad punitionem necessarium

Responsio.

rium est, vt homo inuitus puniatur. Sicut em̄ quis se potest sua sponte flagellis cædere, ita & considerare, tum peccati absurditatem, tum & Dei maiestatem, vt pœnitudinē eliciat. ¶ Vtrùm autem tristitia illa, & dolor sit virtus, sunt qui negent, vt Palud. dist. presenti, quest. 2. refert: iam tamē suprà diximꝰ, ꝙ licèt per se nō sit virtus, est tamen, quia nascitur ex recta voluntatis electione. Quòd si in cōtrarium arguas. Illa est in appetitu sensitiuo, puta concupiscibili, sicuti gaudiū, qui quidem appetitus, vti modò dicebamus, nō potest Deum attingere, atq; adeò nec dolere de peccato, quatenus est offensa Dei. Respondetur satis esse, quòd voluntas, cuius electione illa pasio exurgit, Deū attingat. Nā & virtus tēperātiæ, & fortitudinis sunt in appetitu sensitiuo, quarū actus, per charitatē, quæ est in voluntate, referuntur in Deum. Quinuerò actus executiuarum potentiarū, vt orare, & docere, sunt virtutes, licèt nō sint nec cognitiuæ, nec appetitiuæ: sat em̄ est, ꝙ fiant ex electione, quare, & gemitꝰ, & lachrymæ pœnitētis actus sunt etiā virtutis. ¶ Maiorem aūt hæsitandi causam offert quæstio, vtrùm dolor idem in eodem appetitu sensitiuo habitū generet, sicut detestatio illū generat in voluntate. Et possumus affirmatiuè respōdere: quia & in volūtate est difficultas ad pœnitendum, & in appetitu ad moderatè dolēdū: quare vtrobiq; reqritur habitus, quemadmodum liberalitas, quāuis, quia est pars iustitię, principaliter sit in voluntate, vt S.Th. 1.p.q.21.ar.1. affirmat, est nihilominꝰ similis habitꝰ, & in appetitu, vt ait. 1.2.q.60. ar.5. & 2.2.q.104. art.4. Posset nihilominus respōderi, satis esse prudentiā, & fortitudinē in appetitu ad moderādas pasiones, & ideo pœnitentiam sufficere in voluntate ad generandam tristitiam, & dolorem in appetitu.

Dubitatio. (margin beside "eliciat. ¶ Vtrùm autem…")

Dubitatio. (margin beside "mæ pœnitētis actus…")

Primum argumentum. ¶ Et sic soluitur primū argumētum S.Tho. quod est. Pœnitentia est species tristitię: sed tristitia est in concupiscibili sicut gaudium: ergo illic est pœnitentia. Respondet, inquā, argumentum concludere de pœnitentia, vt est pasio, non autem, vt est virtutis habitus.

Secundū argumentum. ¶ Secundò arguitur. Pœnitētia est vindicta quædam, vt suprà citatus Aug. in lib. de pœnitentia ait: vindicta autem, quia est ad repellendum malum, est in appetitu irascibili: nā ira est appetitus vindictę. Respondetur sicut de tristitia, quòd appetere ex pasione vindictam de alio pertinet ad irascibilē, quatenus rationem preuenit, & ideò nō est virtus. Sed tamen eandem vindictam ex ratione, & electione appetere virtus est. Quare sicut tristitia in concupiscibili à ratione ꝑfecta virtus est, sic & vindicta in irascibili: vtraq; em̄ est virtutis ministra.

Tertium argumentum. ¶ Tertiò arguitur. Præteritum, secundùm Philosophum in lib. de memoria & reminiscentia, est obiectum memoriæ: sed pœnitētia est de præterito: ergo ptinet ad memoriam. Respōdetur, ꝙ memoria est vis apprehensiua, pœnitentia verò pertinet ad appetitiuam, quæ presupponit apprehensiuam: quare pœnitentia non est memoria, sed illam præsupponit.

Quartū argumentum. ¶ Quartò. Nihil agit vbi non est: sed pœnitētia excludit peccatum ab omnibus viribus animæ: ergo nō in voluntate tantùm, sed in omnibus potentijs existit. Negatur consequentia, nam cùm voluntas omnes alias potentias moueat, cōsequitur, vt pœnitentia in sola voluntate existens, in singulis animæ viribus operet̄. De subiecto autē remoto, vtrùm sit in omnibus hominibus, questio est, quæ presupponit scire an sit habitus infusus. De qua re statim.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm initium pœnitentiæ sit ex timore.

Post subiectum pœnitentiæ, seqtur inqsitio de eius causa, vtrùm ex timore seruili, q est timor inferni, vel aliorū suppliciorū, oriatur. Ad qđ S.Th. supposita distinct. quatuor cōclusionibus respōdet. Pōt.n. questio institui, aut de habitu, aut de actu pœnitētiæ. Est ergo prima conclusio.

Prima conclusio. Habitus pœnitentiæ immediatè à Deo infundit̄ sine nobis principaliter operantibus, non tamen sine nobis dispositiuè cooperātibus per aliquos actus.

Secunda cōclusio. ¶ Secunda conclusio. Pœnitentia quantum ad actus, quibus Deo operanti cooperamur, cōsistit in sex motibus Dei, & intellectus, & voluntatis nostræ.

Sex motus ad pœnitentiam. Primum enim principiū est operatio Dei pręueniētis, & conuertentis cor nostrū, secundùm illud Thre. vlt. Cōuerte nos Dn̄e ad te, & conuertemur. Secundus aūt est motus fidei nostrę per auxilium Dei, iuxta illud Paul. ad Hebræ. 11. Accedētē ad Deū oportet credere, quia est, & qa remunerator est. Tertius est motus timoris seruilis, quo quis suppliciorū timore à peccatis retrahitur, iuxta illud Esaiæ. 26. Sicut quæ con-

concepit, cùm appropinquauerit ad partũ dolens clamat in doloribus suis: sic facti sumus. Et habetur illic sermo de ijs, qui per poenitentiam ad mentem redeunt. Et subditur. A timore tuo concepimus: & quasi parturiuimus, & peperimus spiritũ salutis, id est, salutarẽ poenitentiã, vt ex præcedentibus colligitur. In editione vulgata, non habetur à timore tuo, ceterũ concepimus, &c. sed septuaginta habẽt. A timore tuo, seu, ꝓpter timorẽ tuũ. Quartus actus est motus spei, quo quis sub spe veniæ obtinendæ assumit propositum emendandi sese. Nam cùm fides, vt ibidem ait Pau. sit sperandarum substãtia rerũ, fides gignit spem, qua (vt idem ad Roma. 8. ait) salui facti sumus. Quintus actus est charitatis, quo peccata displicent, quæ ideo, vt ait Petrus, operit multitudinem peccatorũ. Ex qua sextò enascitur mot⁹ timoris filialis, qui propter reuerentiam Dei emendam suorũ peccatorum Deo offert. Et in hoc cõsistit ratio specialis poenitẽtiæ. ¶Ex ijs itaq; inferũtur duę aliæ corollarię conclusiones, quibus ad quæstionem respondetur.

Tertia conclusio. Tertia ergo cõclusio est. Actus poenitentię à timore seruili procedit, sicut à primo motu nostri affectus ad hoc ordinato. Nã primus motus simpliciter non fuit noster, sed Dei. Secũdus verò fidei, licèt fuit noster, non tamen nostri affectus: sed intellectus per voluntatem captiuati in obsequium Christi. Primus ergo motus nostri affectus est timor seruilis, qui dicitur ordinari ad poenitentiam, quia nõ est ad id sufficiens, cùm non sit vera contritio.

Quarta cõclusio. ¶Quarta conclusio. Actus legitimæ poenitẽtiæ procedit à timore filiali, sicut ab immediato & proximo principio.

Expositio articuli. ¶Quæstio est egregia, vbi S. Tho. consideratissimè ordinẽ iustificationis impij ob oculos ponit. Quã vtiq; quæstionẽ. 1. 2. q. 113. doctissimè edisserit. At quia primam conclusionem tanquam rem indubitatam ipse asseruit, sunt tamen qui illam negent, & eius persuasio ex subiunctis conclusionibus pendet, inuerso ordine procedamus oportet.

Lutheri hæresis. Et primum, vt ab hæreticis nos extricemus, Lutherus poenitentiæ osor, vt est videre art. 6. per Leonem pontificem condemnato, ait contra tertiam cõclusionem S. Thomæ timorẽ seruilem nõ esse bonum, sed malum potius. Quin verò & legitima, inquit, contritio, qua quis cogitans foeditatem peccati, & amissionẽ æternę beatitudinis, & acquisitionẽ æternæ damnationis, facit hypocritam & magis peccatorem. Quam cõclusionem Cassianus inquit, docet, & sensus communis omnium, ita in se experitur. Ita solet impudentissimus ille cõmunẽ omniũ sensum, pro se allegare in ijs etiã, quorũ contraria vniuersi homines in se experiuntur.

Prima propositio. ¶Contra ipsum ergo statuitur prima cõclusio. Timor inferni est bonus, & incipientibus plurimũ conferens. Id quod vniuersi in se experiũtur, præter insensibiles. Et primò hoc colligitur ex illo Baptistæ. Matth. 3. Progenies viperarum quis demõstrauit vobis fugere à ventura ira? Et dominus Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus: timete eum, qui postquàm corpus occiderit, habet potestatem mittẽdi animam in gehennam ignis. Vbi per timorem gehennæ absterrẽtur homines à peccatis: id autem, per quod homo à peccatis arcetur, quis neget esse bonũ & vtile? Vnde Prouer. 1. Per timorem Domini declinat oĩs à malo. Et Ecclesiast. 1. Timor Domini expellit peccatũ: nam qui sine timore est, nõ potest iustificari. Et rursus. Initium sapientiæ timor Dñi. ¶Duplex autẽ est Lutheri cauillũ, primum ꝙ istę autoritates intelligãtur de timore filiali, qui procedit ex charitate. At verò metus gehennæ non potest esse filialis, neq; filialem Sapiẽs appellaret initium sapiẽtiæ, quippe qui iam supponit charitatem quę illic sapientię nomine designatur. Secũdo ait, bonũ esse deterrere homines sceleratos per poenas ĩferni, nõ qa in se bonũ est, sed ꝓpter bonũ publicũ vt desistãt alijs nocere.

Minari peccatoribus poenas inferni, ut resipiscant bonũ est. In cõtrariũ aũt est, ꝙ si malũ esset homini timere infernũ, iniustũ esset talem metũ ei incutere pro quocunq; bono: quia non sunt faciẽda mala, vt inde eueniãt bona. Accedit quòd si est causa deterrendi alios, etiam hanc habet bonitatis rationem, præsertim quòd Dauid Psalmo. 17. tanquàm bonum suum propriũ enarrabat dicens. Circundederunt me timores mortis, & dolores inferni circundederũt me, & in tribulatione mea inuocaui Dominum. Præterea isti ecclesiæ vsum peruertũt, cuius cõcionatores homines ad poenitentiã per timorẽ inferni exhortãtur. In quo sacratissimos patres imitantur. Vnde Augu. tracta. 3. super canonicam Ioãnis exponens illud Mat. 25. Venite benedicti patris mei, &c. & discedite maledicti. Ecce, inquit, quid promittit Deus, vitam æternam: ecce quid minatur, ignem æternum. Et subdit. Illum nõ dũ

amas

amas,vel hoc time. Et tract.9. illud citatum. Initium sapientię timor Domini,interpretatur de timore seruili, qui stat cum charitate imperfecta,cùm Ioannes nō dicat, ꝙ oīs charitas foras mittit timorem,sed perfecta charitas. Vbi graphicè huiuscemodi timorē comparat setæ sutoris, quæ linum introducit:& refertur de pœnitentia dist.2.can.Sicut seta. Enimuerò quemadmodum seta non est satis firma, vt posit frusta corij consuere,sed est accōmoda ad inducendum filum, quod intrans foras excludit setam:sic timor seruilis per se non sufficit amicitiam inter nos, & Deum cōglutinare,seruit autem charitati inducendæ.Accedit & Hiero.sup hunc locum Esaiæ.26.hìc citatum, & Chrysosto.libr.de compunctione cordis. & vetustissimus Tertullianus lib.2.aduersus Marcionem, q omnes timorem seruilem,ceu rem bonā,& frugi cōmendant. ¶Sed quia Cassianum inuerecundè Lutherus pro se accersit, cōsulat eū solertissimus quisq; collatione.3.capit.4.vbi vnum modum vocationis peccatoris ait descendere ex necessitate,dum per metum resipiscit.Et collatio.11.ca.6.expressè meminit metus gehennæ tanquam rei vtilis. & iterū lib.4.cap.39. latè monstrat per timorem seruilem nos incipere cōuerti in Deū.¶Et præter hæc testimonia ratio est liquida:quoniā timere malum,perinde est suapte natura laudabile,vt bonum sperare: est enim illud naturale:& tamē Deus, & natura non inclināt ad malum.Cùm enim Propheta Deum precabatur,Domine ne in ira tua corripias me, bonum censebat iram Dei timere. Sed timere malum,vt mortē quando est impedimentum fortitudinis, aut alius virtutis, illud est vitium. Meritissimò ergo nuper in concilio Tridentino sess.6.can.8. sub his verbis error iste dānatus est. Si quis dixerit gehēnæ metum, per quē ad misericordiā Dei de peccatis dolendo cōfugimus,vel à peccando abstinemus,peccatum esse, aut peccatores peiores facere,anathema sit.¶Adde,ꝙ nō solùm timore pœnę inferni,verùm & mortis,& dehonorationis & similium:quæ omnia sub timore seruili comprehenduntur, bene agere & legem seruare bonum est. Vnde Deus statim Adæ præcipiens ne de ligno scientię boni,& mali ederet,pœnam,si secùs faceret,subiecit mortis.Et Leuiti.29.& in tota lege veteri comminabatur populo bella, & alias calamitates,quę quidē cùm causa essent, vt emēdarentur,bona erant. Vnde in Psal.77.Cùm occideret eos,tunc querebant eum,& reuertebantur, &c. Qua vtiq; de causa principes, vt spe premij,sic & suppliciorum metu ciues bonos faciūt. Vn̄ Pau. ad Rom.13. de principe Dei minister est tibi in bonum. Si autē malum feceris,time:non enim sine causa gladium portat.

Timor seruilis comparatur setæ sutoris.

Cassianus.

Ratione probatur.

Cōsiliū Tridentinum.

¶Argumēta verò Lutheri sunt (vt solēt) fallacissima. Arguit enim primò. Omnia,quæ fiunt extra charitatem,sunt peccata,iuxta illud.1.Cor.13. Si linguis hominum loquar, & angelorū, charitatem autem nō habeam, factus sum velut æs sonans:timor autem seruilis est extra charitatē:ergo est malus. Sed maior est falsissima (licèt Gregorius Ariminensis falsò illam admiserit) quoniam extra charitatem sunt actus moraliter boni,vt lib.1.de natura & gratia cap.20.latè monstrauimus, licèt non sufficiant ad gratiam comparandam.Et hoc est,quod Paulus dicit,ꝙ extra charitatē est homo velut æs sonās, quasi nihil valens apud Deum. Et.1.Ioan.3. Qui non diligit,manet in morte. Vnde Augusti. de pœnitentia dist.7.can.Nullus.Quem pœnitet,inquit, oportet non solùm timere iudicem,sed diligere: quia sine charitate non potest esse salus.Non tamē inde sequitur,quòd omnia eius opera sint peccata.Qui ideo articulus in cōcilio Tridentino sess.6.can.7. aduersus Lutheranos cōdemnatus est.¶Est ergo primum argumentum S. Thom. Pœnitentia quidem incipit ex displicentia peccatorum: hæc autem pertinet ad charitatem: ergo illa est initiū pœnitentiæ.Et respondet quòd priùs peccata incipiūt displicerę ex timore seruili,q propter Dei offensam, quod pertinet ad charitatem.¶Ad quod vtiq; ꝓpositum notandum est secundum argumētum.Ad pœnitentiam enim homines vocātur spe regni cælorum, vt patet Matthæi.5. illud autē est obiectū spei:ergo illa est initiū pœnitentiæ.Respondetur,quòd nomine regni cælorum intelligitur regis aduentus, nō solùm præmiantis,sed etiā punientis, iuxta verbum illic Ioannis.Quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira?Quare timor seruilis etiam inducit ad regnum,licèt non sufficiat introducere. ¶Argumentum verò,quo Lutherani possēt sciolos seducere, est hoc. Qui peccata propter pœnas inferni detestatur, plus illas odit, quàm peccatū:nam propter qđ aliud est tale, vt ait Arist. magis est tale: si enim

Argu. Lutheri.

Primum argumentum.

Secundū argumentum.

Argumētū fallax.

si enim odio habeo filium propter patrem, plus odi patrem: odisse autem pœnas plusquàm peccatum, iniquum est, & peruersum, ergo & timor seruilis est malus. ¶Ad huius autem intellectum præmittenda est doctrina S. Tho. 2.2. quest. 19. art. 4. quærens enim illic, vtrùm timor seruilis sit bonus, respondet, quòd timor seruilis dicit duo: scilicet, obiectum, quod est pœna, & seruilitatem: & seruilitas, inquit, est mala conditio: quia repugnat charitati. Qui enim solùm tãquam seruus operatur, mouetur ab extrinseco nõ cõsentiente propria voluntate: qui aũt ex charitate, mouetur sua sponte à principio intrinseco: sed tamen seruilitas non est de intrinseca ratione timoris seruilis: potest enim quis timore pœnæ moueri, vt verè cõsentiat pœnitere. Quare ille non magis odit pœnas quàm peccatũ appretiatiuè. Quod sic explicatiùs intelligit. Si quis doleret de peccatis ꝓpter pœnas inferni hac adiecta negatiõe, Si mihi non imminerent illæ pœnæ, nõ me pœniteret, ꝓfectò ista cõditionalis esset mala, & pertinens ad seruilitatẽ: quia illa pluris faceret pœnas illas euitare, quàm Dei offensam: & iste actus est, qui repugnat charitati, qua Deus super oĩa diligitur. At verò si quis ex metu inferni mouet ad detestandũ peccata, sine hac negatione, aliàs nõ me pœniteret, non inde colligitur, ꝙ appretiatiuè plus habeat odio pœnas quàm peccatum: nam tũc timor nõ est ꝓprius finis pœnitẽtię, sed causa motiua, charitatẽ & legitimam pœnitentiã introducens, vt suprà expositum est. Quin verò si quis in charitate existens ob timorem seruilem, aut peccata sibi dimissa detestetur, aut futura caueat, metus ille, quia fit ex gratia, est meritoriꝰ de cõdigno. ¶Postremum autẽ argumẽtum Lutheranorum est, quod Sanctus Tho. facit tertio loco. Timor est quidã actus interior hominis: pœnitẽtia verò non habet principium ab homine, sed est à Deo, iuxta illud Hierem. 31. Postquàm conuertisti me, egi pœnitentiã: ergo initium pœnitentiæ non est timor. Quare ait Lutherus, quòd homines crassi, & sordidi possunt timore pœnæ, tanquam serui, vt in veteri lege, moueri: euangelici verò nõ nisi per timorem filialem. Vnde Paul. ad Rom. 8. Non accepistis spiritũ seruitutis, iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum. Respondet Sanctus Thom. quòd ipse etiam motus timoris seruilis procedit ex actu Dei conuertentis cor, iuxta illud Deuter. 5. Quis det, eos talem habere mẽtem, vt timeat me? Vnde glossa super citatum locum Pauli. Spiritus est qui facit duos timores, seruilem, & castum: Paulus autem nõ condemnauit spiritum timoris, sed dixit, non esse sufficientem, nisi accedat filialis. Et hæc de tertia conclusione.

Timor seruilis dicit duo.

Notanda distinctio.

Postremum argum. Lutheri.

¶Hinc ergo retro redeamus ad secundã. Et primò est dubium, vtrùm semper in conuersione peccatoris requirantur formaliter isti sex motus eo ordine, quo illos hîc D. Tho. constituit: nam videtur eos tanquam necessarios ponere. In primis hîc missam facimus molestissimam cõtentionem cum Luthero tenenti solam fidem iustificare. Cõtra quem satis ac super li. 2. & 3. de natura & gratia dilitigauimus. Cuius error in concilio Tridentino sessio. 5. per multos est canones condẽnatus. Ad rem ergo vt redeamus, respondetur, non semper omnes actus istos esse necessarios formaliter, alioqui nõ posset homo subitò conuerti, sed necessariò indigeret tempore, sine quo series hæc perfici non posset. Consequens autẽ est falsum: quoniam cùm vt Diuus Thom. 1.2. q. 112. ar. 2. docet præparatio hominis ad gratiã sit opus Dei prę-uenientis, subitò potest illam dispositionem perficere, iuxta illud Ecclesiastici. 11. facile est in oculis Dei subitò honestare pauperẽ. Imò verò motus timoris seruilis accidentarius est, nec necessariꝰ ad cõuersionẽ. Potest enĩ hõ primo motu detestari peccata, quatenus sunt offensa Dei. Neq; requirunt semper duo actus charitatis, & pœnitẽtię distincti, sed sæpe vnicus pœnitentię alium virtute continet. ¶Motus aũt Dei præuenientis semper est necessarius, iuxta illud Ioã. 6. Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum. Ac deinde motus fidei, aut formaliter, aut virtualiter: nã sine fide, vt ait Paul. impossibile est placere Deo. Dico virtualiter, quia in Christiano, qui doctus est fidem, cùm primùm recordatur peccati, quatenus offensa Dei, illa memoria Dei est actꝰ fidei gignentis spem. Sed Sanctus Tho. congessit omnes actus, q̃ esse possunt causa pœnitentiæ, & sæpe illo ordine concurrunt: prę-sertim vbi tempore antecedunt gratiam. Ait enim eodem loco Diuus Thom. quòd licèt Deus quãdoq; subitò moueat hominem ad dispositionem perfectam, vt eodem momẽto infundatur gratia, queãdmodùm Paulo contigit,

Circa secundam conclusionem.

Motus Dei semper necessarius.

contigit, nõnunquam tamen mouet ꝑ prædicatores, & inspirationes, & alijs vijs ad quasdam imperfectas dispositiões, quæ longo tẽpore antecedũt gratiam. Sunt enim qui per actum fidei informis habent timorem inferni, & actum spei informis, & charitatis acquisitę, quibus & peccatorum sordes displicent, & tamen semper nausitando iacent in peccatis. Qui quidẽ ꝓpriè iuxta testimoniũ ꝓpheticũ citatum dicuntur concepisse, & parturire: quia doloribus pariendi cruciantur, & tamen vitiorũ catena religantur ne pariant. ¶Diximus autẽ semper necessariũ esse motum Dei præuenientis per auxiliũ speciale, quod D.Th.1.2.q.112.&.113. subtilissimè, & christianissimè edisserit: nam nulla actio liberi arbitrij naturaliter per solũ cõcursum generalem Dei elicita, causa esse potest gratię tanquàm vlla ratione meritum eiusdem primæ gratiæ. Id qđ tãquam primum fundamentũ in materia pœnitentiæ, & contritionis substernendũ est. Quare rõ illa meriti de congruo, quam Scotus cõmentus est in peccatore disponẽte se ad gratiã, ꝑfectò (vt bona venia orthodoxi viri loquar) nõ est tuta, neq; longissimè à Pelagianorũ errore distans. Asserit eñ dist. præsenti.q.2.ar.2. hæc verba. Peccator in peccatis existens potest ex naturalibus cum cõmuni influentia Dei cõsiderare peccatum commissum, vt offensiuum Dei, & vt legem diuinam, & vt auersiuum à Deo, &c. & ille motus potest cõtinuari, & intendi ante infusionẽ gratiæ, & ille dicitur attritio, & est dispositio siue meritum de cõgruo ad deletionem peccati mortalis. Et subdit inferius, quòd si illa attritio sit ꝑfectè circunstantionata in genere moris, videtur oĩno dispositio sufficiẽs ad iustitiã, aliâs difficile, inquit, est saluare, qđ apud Deũ non est acceptio ꝑsonarũ. Quare ille, inqt, actus attritiõis immutatus, dum infundit gratia, fit cõtritio. ¶In qbus qdẽ verbis tria sunt, quę censura indigent. Primum, quòd obiectum attritionis ponit offensam Dei, cõtra quod dist. 17.q.2. disputabimus: nam illud est propriũ obiectum cõtritionis: attritio verò solùm est propter pœnas. Secundum est, quòd actus naturales ponit esse meritorios gratię de cõgruo. Et eos (qđ peius est) sufficere asserit vt dispositionẽ ad iustitiã corã Deo. Quod fortè peiori cẽsura, q̃ malè sonãtis dignũ est. Tametsi mẽti catholici viri, quam sanã esse non dubito, nullam sinistram notam inusserim. Preterquàm quòd Durandum habet, & nominales multos in sua opinione cõsortes. De qua ideo re in concilio Tridentino multis diebus litigatum fuit, vbi meam rogatus sententiam lib.2. de natura & gratia ca.3.& 4. scripsi. ¶Et primùm negare auxilium speciale Dei, qđ Scotus in præsentiarum, & lib. 2.d.28. negat, vt sine illo posit homo aliquo naturali actu liberi arbitrij in Deum conuerti, manifestè est cõtra illud Ioã.6. Nemo potest venire ab me, nisi pater, qui misit me, traxerit eũ, quod nisi de auxilio speciali intelligatur, nullam haberet energiam: quoniam sine auxilio generali, neq; folia arboris mouentur. Quare nihil egregium de iustificatione dixisset. Quo ideò ariete concutiebat̃ Pelagius dicens, quòd ex viribus nostris possumus recuperare gratiã, & similiter illo Paul. 2.Corin.3. Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Quibus accedit illud hîc citatum Hiere.81. Conuerte me Domine, & cõuertar. & Threno.5. Conuerte nos domine ad te, & cõuertemur. Vnde Aug. de gratia & libero arbitrio ca.5. Nisi donum Dei esset etiam ipsa ad Deum nostra conuersio, non ei diceretur, Domine Deus virtutũ conuerte nos. Id quod & Pau. Rom.9. docet, dum cõparat hominẽ secũdũ vires naturales luto, quod à figulo, nõ solùm efformat, sed mollefit, apparaturq; vt formã recipiat. Vnde Augustin. Hypognosticon lib.3. ex ꝓfesso aduersum Pelagiũ decernit, quòd homo per liberum arbitrium, nec incipere valet nec perficere, nisi speciali diuino subsidio præueniat̃, iuxta illud Pauli ad Philippen. 1. Ipse qui incepit in vobis opus bonum, perficiet vsq; in diẽ Christi. Quod expresse apud Oseam Deus ipse affirmat. c. 3. dicens. Perditio, tua Israël, tãtummodo ex me auxilium tuum. ¶Et confirmatur ratione, quia conuersio in Deum opus est supranaturale. Quare hîc erat litis cõtestatio inter catholicos & Pelagianos, quòd Pelagius dicebat ex naturalibus nostris viribus posse nos iustificari. Sed ait Scotus, & eius sequaces, ꝙ quãuis dispositio illa naturalis nostra sit sufficiens ad iustitiã, tñ Deus infundit gratiam. Sed tamen profectò responsio non facit satis: nam litigium cum Pelagio non erat de qualitate illa, quæ est gratia, ꝑ quam formaliter iustificamur. Quoniam vsq; ad cõcilium Viennense multo pòst tempore nulla fuit mentio habita de illa infusione qualitatis.

Nota de auxilio speciali.

Scotus.

Tria notantur circa dictum Scoti.

Pelagius.

Auxiliũ speciale Dei necessariũ ad cõuersionẽ.

tatis. Neque verò Pelagius negaret illã qualitatem infundi à Deo. Sed quæstio erat de causa efficienti: per quam conuertimur. Et qđ maximè cõtra Scotũ vrget est, ꝙ vt August. cõtra duas epistolas Pelagianorũ ca. 7. refert, hoc inter alia erat Pelagianorum argumentum, ꝙ si facientem viribus naturalibus, quod in se est Deus nõ iustificaret, esset acceptor personarũ. Ad quod patres respondebant, Deum nulli quicquam debere. Et tamen eodem argumento vtitur Scotus. Indubiè ergo non solùm Deus est qui iustificat, sed & cor præparat & disponit, iuxta illud Ezech. 36. Auferã ab eis cor lapideũ: & dabo eis cor carneum. Et illud Psalmi. 84. Deus tu conuertens (secundùm vnam literam) viuificabis nos. Et ad Rom. 2. Ignoras quoniã bonitas Dei ad pœnitẽtiã te adducit? Quod si obijcias. Attritio, quæ fit ex timore seruili inferni potest haberi naturaliter sine auxilio speciali, & tamen illa cum adueniente sacramento sufficit ad gratiam: ergo homo se potest viribus naturæ sufficienter disponere ad gratiam. Negatur consequẽtia ad sensum nostrum. Intelligimus enim, ꝙ nemo se potest disponere naturaliter dispositione, quæ est conuersio, cui absq; sacramento succedit gratia: illa nanq; attritio non est cõuersio, sed solùm per illam tollitur obex, vt per supernaturalem virtutem sacramenti infundatur gratia. Ex his ergo Tridẽtina synodus sessio. 6. cap. 5. decreuit exordiũ iustificationis in adultis à præueniẽte gratia sumẽdum esse, per quam excitantem, & adiuuantem se homines ad suam iustificationẽ liberè assentiendo & cooperando disponũt. Et cap. 6 Disponũtur, inquit, homines ad ipsam iustitiam dum excitati diuina gratia & adiuti liberè mouentur in Deum. ¶Per hęc etiã ferè illud condẽnatur, ꝙ illa opera naturalia quę absq; speciali auxilio gratiam pręcedũt, sint vllo modo merita: nam cùm meriti nomen, quomodocunq; accipiatur, ad mercedem & pręmium referatur, & gratia prima nullam habeat rationẽ nec propriè, nec impropriè mercedis & pręmij, nulla est propriè in operibus ratio meriti. Vnde in concilio Arausi. cano. 2. cap. 18. Debetur merces bonis operibus si fiant: sed gratia, quæ nòn debetur, pręcedit vt fiãt. Secũdò cũ meritũ cõdigni & cõgrui in hoc differãt, qđ meritum de cõdigno sit dignitas ad gratiam, meritum autẽ de congruo sit saltẽ operũ cõgruitas, negare nõ possunt, quin si gratia detur ex merito de congruo, fiat ex operibus, quod Paul. ad Roma. 11. simpliciter negat, dicens. Si aũt gratia, iã nõ ex operibus: alioquin gratia iã nõ est gratia. Accedit, & grande argumentum contra meritum congrui ex eius nouitate. Cũ enim ecclesia à Pelagianis tantam fuerit molestiã perpessa contendentibus quòd iustificamur ex meritis, si sancti patres tutò potuissẽt hac distinctione vti, eo modo illis satisfecissẽt, ꝙ scilicet, aliqua esset ex nobis naturalis dispositio, quæ esset meritum de congruo. Sed tamen hanc distinctionem, nec somniare ausi sunt, ne gratiæ Dei iniuriam irrogarẽt. Quare in concilio Palestino, vt refert ad Paulinũ August. simpliciter anathematizatur qui dixerit gratiam Dei secundùm merita nostra dari. Et Hypogno. lib. 3. ex illo ad Ephe. 2. cũ essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, concludit nullum esse meritum hominis ante gratiam: insinuans quòd in peccatore velut in mortuo nihil meriti pręcedit. Ac demũ ait. Audi hæretice stulte & inimice fidei veritatis opera liberi arbitrij bona, quæ vt fiant præparantur per gratiæ præuẽtum nullo liberi arbitrij merito non damnamus (gratiam præuenientem appellat auxilium speciale.) Sed damnamus autoritate diuina opera liberi arbitrij, quę gratiæ præponuntur, & ex ijs tanquam meritis in Christo iustificari extollũtur: quis enim primò dedit illi, & retribuetur ei? Hæc Augustinus. Quapropter cùm in pr ędicta Tridẽtina synodo fautores meriti de congruo multarum dierũ disputationibus contendissent, vt in canone poneretur iustificationẽ fieri, nullis nostris propriè meritis præcedentibus, vt insinuaretur præcedere merita de congruo, neutiquã obtinere potuerunt: tum ꝙ si impropriè est meritum, non est dignum meriti nomine: tũ quòd patres in concilio Palęstino, Mileuitano, & Arausicano ab omni nominatiõe meriti ante gratiam prorsus exhorruerũt. Quare Synodus sessio. 6. cap. 5. declarauit exordiũ iustificationis nostrę in adultis à Dei per Christum Iesum præueniente gratia sumendum esse, hoc est ab eius vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis vocãtur. Hęc synodus. Et collegit illud ex concilio Mileuitano, sed expreßiùs ex Arausicano, cuius can. 25. hæc extant verba. Hoc etiam salubriter cõfitemur & credimus, quòd in omni ope bono nos non incipimus, & postea per Dei

Synod⁹ Tridentina.

Concilium Arausicanũ

Meriti de congruo nouitas.

Synod⁹ Tridentina.

Dei misericordiã adiuuamur, sed ipse nobis nullis præcedentibus bonis meritis & fidem & amorem inspirat. Plura in hanc sentẽtiam loco citato de natura & gratia digessimus. Sed hæc ad exprimendam pœnitentiæ imaginem huc attulisse satis fuerit. Quòd si quis nos re cõuenire cogitet, quòd S. Tho. idem meritũ de cõgruo agnouerit, quippe q.1.2. q.114. ar.3. ait op⁹ meritoriũ hominis vno modo cõsiderari, vt procedit ex libero arbitrio, & sic ibi nõ potest esse cõdignitas propter maximam inęqualitatẽ, sed est ibi congruitas propter quandam æqualitatem proportionis: respõdetur quòd aliud est cõgruitas, aliud meritum congrui: & S.Tho. nullũ ponit meritum cõgrui ante infusionem gratiæ, sed ait, videtur cõgruum vt homini operanti secundùm suam virtutem Deus recompenset secundùm excellentiam suæ virtutis. Cõgruum scilicet, non quòd cõgruitas sit in merito, sed in Deo, cui recõpẽsatio cõgruit. Qui verò est in gratia potest, vt suprà diximus, mereri de cõgruo alijs spiritualia bona, sibique & alijs temporalia.

Superiora pœnitentiæ imaginẽ effingunt.

Sex motuũ ordinẽ Tridentina Synodus à S. Tho. est mutuata.

¶Supposita ergo primùm omnium motione Dei corda nostra tangẽtis: quia vt eadem sessione, Can.4. sancitur, non mouet nos tanquam inanime corpus, sed vt liberè (quod nostrum est ingenium) ei assentiamur, si eidem inspirationi assentimus credendo, sperando, diligẽdo, ac subinde detestãdo peccata, gratiam nobis eodem instanti infundit. Quare eadem Synodus illic cap.6. ordinem hũc sex nostrarum actionum ex hoc loco S.Thom. desumpsit, vbi contra Lutheranos dicentes sola nos fide iustificari, decreuit potiùs proximam dispositionem esse motum charitatis & pœnitentiæ. ¶Est ergo tandem notandum, quòd omnes hi nostri motus, etiam si ab auxilio speciali procedãt, tũ quaten⁹ gratiam iustificantem antecedunt, nullam prorsus rationem meriti, aut de congruo, aut condigno habent, neque verò propriè causam, sed materialem dispositionem, quę nobis cõsentientibus per Dei auxilium fit. Sed dum gratia in animæ essentiam infunditur, simul tempore, sed posteriùs natura infunduntur prædictæ virtutes fidei, spei, charitatis & pœnitentiæ, quibus gratia ipsa operatur ad remissionem peccatorum. Quare contritio non dicit actum nisi gratia informatum, q de condigno est meritum vitę æternæ.

Epilogus supradictorum.

Quod dist.17.q.2. de cõtritione iterum tangemus. Cuius natura illic est exactiùs explicanda.

¶Ex ijs tandem colligitur prima conclusio S.Thomæ, videlicet pœnitentiam esse virtutem suo genere infusam. Vbi primũ adnotandum est quod de infusis virtutibus suprà distin.6. premisimus. Virtutes enim infundi priùs in cap. Maiores. de baptismo. sub opinione relictum est, & in concilio Viennẽsi, tanquàm probabilius approbatum, & nuper in synodo Tridẽtina sess.6. Can.11. certiùs assertum. Quare de tribus Theologicis virtutibus nemo est qui ambigat infundi cũ gratia in baptismo, & in quacũque iustificatione vbi infunditur gratia. Morales autem Durand. in.3. di.34. q.6. negat, propterea, ꝙ cùm non habeant Deum pro obiecto, possunt naturaliter acquiri. Virtutẽ autem pœnitentiæ Scotus dist. pręsenti. q.4. asserit esse acquisitam eadem ratione: quia non est nisi virtus iustitiæ moralis. Durandus verò. q.2. plus dicit: nempe, non esse virtutem infusam eadem prorsus ratione, sed moralem: quia, vt dixerat in.3. nullam putat esse infusam nisi Theologicas. At verò D.Th. 1.2. quæst.51. articul.4. ait duplicem esse virtutem infusam: vnam scilicet ex genere & natura sua: quia intrinseca ratione est supranaturalis, sicuti sunt Theologicæ, quæ Deum habent pro obiecto tãquam finẽ supranaturalem. Sed aliæ sunt per accidens infusæ, quæ scilicet cùm Deum non attingant pro obiecto, aut fine intrinseco suo, possunt naturaliter acquiri, vt iustitia & reliquæ virtutes cardinales: infunduntur tamen quandoque à Deo ad perfectionem naturę vt scientiæ, quas infudit Adæ. Et hoc pacto ait eadem. 1.2. q.63 art.3. virtutes morales infundi cũ gratia. Pœnitentã verò non intelligit sic esse infusam per accidẽs, sed ex genere suo: nam licèt non habeat Deum pro obiecto, vt Theologicæ, habet tamen illum pro intrinseco fine. Est enim eius proprius actus pœnitere de peccato, quatenus offensa Dei ad eius amicitiam conciliandam. Quare proprio suo marte habet cõstituere hominem in gratia Dei, quod est supranaturale. Quocirca etsi admittatur aliqua acquisita virtus pœnitentiæ, quæ sit in peccatore, non tamen illa est digna nomine pœnitentiæ absolutè, sed secũdùm quid: quia neque est similis legitimæ pœnitentiæ, quemadmodum temperãtia infusa & acquisita sunt similes: quia neutra attingit Deũ.

Circa primam cõclusionem, S. Thom.

Virtutũ infusio.

Virtus infusa duplex.

Virtus enim pœnitētiæ, simpliciter sic dicta habet, sicut charitas, distinguere inter filium Dei & filium iræ. Cōgruit ergo Augustiniana diffinitio virtutis huic optimè pœnitentię. Est enim bona qualitas mētis, &c. quam Deus in nobis sine nobis (scilicet merētibus, tamen sine nobis cōsentientibus) operatur.

Quæstio. ¶Per hæc alia quæstio soluitur de subiecto pœnitentiæ: nempè, de supposito, vtrùm in vniuersum sit in omni creatura rationali, & intellectuali. Quam quæstionem S. Thom. distin. præsenti .q. 1 .ar. 3. discutit, vtrùm scilicet fuerit in Christo & in angelis, & in beatis hominibus, & in paruulis ante vsum ratiōis, & in Adam, & in beata virgine.

In Christo. ¶Et primū Christum manifestum est non habuisse virtutem pœnitentiæ: quia repugnabat illi peccare, sicut nec fidem.

In Angelis. ¶Et eadem ratione neque in angelis beatis est: quia non solùm nullum habuerunt peccatum, verùm & ex natura sua si habuissent, non potuissent dignè, & studiosè pœnitere. Quare neque in damnatis angelis esse potuit huiusmodi virtus, quia eorum peccatum est irremisibile, est tamen pœnitentia illis ad tormentum. Sūt enim, vt legitur Sapient. 5. inter se gementes & pœnitentiam agentes.

In innocen. ¶In innocentibus verò, putà in paruulis ante vsum rationis certum est existere habitum pœnitentiæ, licèt tūc actū habere non posint: nam vt dictum est, habitus virtutum infundūtur simul cum gratia: & illi sunt in statu, quo adueniente legitima ætate peccare possunt.

Argumen. ¶Sed est apparēs argumentum in contrarium, saltem in via Sancti Thomę. Ille habitus neutiquā potest in actum exire: ergo est frustraneus. Probatur antecedēs, quia venientē ad vsum rationis nisi peccatum mortale committat, pœnitere nō potest: per peccatum autem mortale perditur illa virt⁹ infusa. Dixerim in via S. Thomæ, qui tenet primum peccatū venientis ad vsum rationis nō posse esse nisi mortale: nā si posset esse veniale ꝑ illud nō perditur virtus, quę ideò circa illud potest habere actū.

Solutio. Respondetur nihilominus, quòd Deus cum gratia infundit omnes virtutes pertinentes ad illum statum: quare licèt virtus illa numero non posit exire in actum circa peccatū existens, potest tamen habere actum conditionalem: scilicet, si peccarem me pœniteret peccati. Item quia illa perdita postea dū homo resipiscit infundit similis, per quam hominem pœnitet peccatorum præteritorum, etiam si sint remissa.

In Apost. Apostoli verò etiam post confirmationem habuerūt habitū pœnitentiæ, tum quia peccare potuerunt venialiter, tum qꝛ erant in statu peccandi mortaliter, licèt ex priuilegio reseruarentur.

B. Virgo. ¶Sed de beata virgine Paluda. dist. pręcedenti. q. 4 asserit simili ratione habuisse pœnitentiam, quia potuit peccare venialiter. At quicquid sit de conclusione, ratio profectò est falsisima: quia vt nuper Tridētina synodus pronūciauit, nō potuit venialiter peccare. Nam ante Christi conceptionem religatū habuit fomitem, vt ait S. Tho. qui tūc fuit omnino extinctus. Qui autē diceret habuisse habitum pœnitentiæ: quia cùm fuerit homo pura, & viatrix, fuit in statu peccandi, licèt fuerit per priuilegium reseruata, nihil absurdi diceret.

Adam. ¶Adam autem in statu innocentiæ posset quis propter rationem contrariam opinari habitum pœnitentiæ non habuisse: quia ratione status repugnabat illi peccare venialiter, eo quòd esset ab omni malo exemptus: & mortaliter nisi quando statū perderet. Nihilominus S. Tho. 1. par. q. 95. art. 3. contrarium censet. Potuit enim habere actum conditionalē: erat quippe Adam sic dispositus, vt si peccatum in eo pręcesisset, doleret, sicuti si aliquam miseriam in alio perspiceret (licèt ea tunc esse nō potuerit) eā leuaret. Ob idque vt habitu misericordiæ: sic & pœnitētię fuit imbutus.

De beatis hominibus. Beatos verò homines in gloria, ait etiam ibidem S. Tho. insigniri habitibus pœnitentiæ, quos habuerunt in via, tum ad ornatum: qꝛ sunt insignia triumphi, per quę de peccatis triumpharunt, tum etiam ꝙ etsi nō posint habere similes actus pœnitētiæ illis, quos habuerunt in via, memores tamē sunt peccatorum, gratias Deo agētes de sua misericordia, per quam eis fuerūt relaxata. Quare actus illi nullum ingenerant dolorem, recordantur enim, vt ait Gregor. peccatorum sine dolore, abstergente Deo, vt legitur Apocaly. 21. omnem lachrymā ab oculis eorum. *Gregor.*

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm pœnitentia sit prima virtutū.

POstremò denique ad maiorem præcedentium explicationē quęritur de ordine pœnitentiæ ad reliquas virtutes, vtrùm ipsa sit prima. Ad quod respondet sex conclu-

conclusionibus. Prima est fundamentalis. Inter virtutes non attenditur ordo temporis quantum ad habitus, sed dicitur vna earum esse prior altera ordine naturæ, qui consideratur ex ordine actuum. Et intelligitur conclusio non solùm de infusis virtutibus, sed etiam secundùm Aristotelem, de acquisitis: quia cùm virtutes sint connexę, nullius habitus habet integram rationem virtutis, nisi omnium habeat cõsortium: quare & infusæ omnes simul cum gratia donãtur. Sed tamẽ actus vnius virtutis sua natura præsupponitur ab alijs, vt quia prudentia constituit in omnibus mediũ, illa est prior ordine naturæ.

Prima conclusio.

¶Secũda conclusio. Quãuis actus quidam laudabiles & moraliter boni pręcedere etiam tẽpore posſint habitũ (intellige infusum) pœnitentiæ, sicut actus fidei & spei informiũ, & actus timoris seruilis, tamen actus & habitus charitatis simul sunt tempore cũ actu & habitu pœnitentię, & cum habitibus aliarum virtutũ moralium. Loquitur de habitibus infusis, qui indiuidui sunt gratiæ comites. Probatur, quoniã vt. 1.2.q.113.arti.6. monstratũ est, in iustificatione impij simul est motus liberi arbritrij in Deũ, qui est act⁹ fidei per charitatem formatus, & motus liberi arbitrij qui est actus pœnitentiæ.

Secũda cõclusio.

¶Tertia conclusio, in qua plurimum difficultatis est. Horum duorum motuũ primus: scilicet, charitatis præcedit secundum: nempe, pœnitentiæ, nam actus virtutis pœnitẽtiæ est contra peccatũ ex amore Dei. Vnde primus actus est ratio & causa secundi. ¶Sequuntur aliæ tres conclusiones istarum præcedentum appendices, quibus ad quæstionem respondetur.

Tertia conclusio.

¶Est ergo quarta. Pœnitentia non est simpliciter prima virtutũ, neque ordine temporis: quia oẽs simul infunduntur, neq; ordine naturæ: quia act⁹ Theologicarũ: scilicet, fidei, spei & charitatis præsupponuntur.

Quarta cõclusio.

¶Quinta conclusio. Pœnitentia est prior cęteris virtutib⁹: scilicet, moralibus ordine temporis: nam nisi peccator priùs egerit pœnitentiam, nõ potest opera aliarum virtutum exercere, quæ sint Deo grata.

Quinta cõclusio.

¶Sexta. Ordine naturæ virtutes morales videtur esse priores pœnitẽtia, sicut quod est per se, est prius eo quod est per accidens: nam aliæ virtutes per se sunt necessariæ ad bonum hominis, licèt nullum esset peccatum: quia sunt ad faciendum bonum. Pœnitẽtia autem, vt dictũ est, nõ est virt⁹ nisi pręexistẽte malo ad depellendum illud, sicuti de sacramentis dictũ est, quòd supposita natura corrupta, baptismus, confirmatio, & eucharistia pertinẽt per se ad vitam spiritualem: pœnitentia verò nõ nisi per accidens ad depellẽdũ morbum.

Sexta conclusio.

¶Primæ duæ conclusiones manifestæ sunt, neque vlla egent expositione. Sed tertia est difficilis & plurima egens philosophia, vt explicetur. Scholasticorum enim cœtus punctum hoc nõ nisi superficie tenus attingunt. Quare actum pœnitentiæ putant præcedere & charitatem & gratiam, eo quòd per pœnitentiam homo cõuertitur in Deum, & cõuersio est motus ad suscipiendam gratiã cũ qua infunditur charitas.

Expositio articuli.

¶Et ideo Scotus, & Durandus non ponũt pœnitẽtiã, nisi virtutem acquisitam præcedentem charitatem. Quare S. Tho. in. 4. dist. præsenti. q. 1. art. 2. licèt teneat esse virtutem infusam, nihilominus quęstiũcula. 2. opinionem cõem secutus ait, quòd licèt motus amoris charitatis acquisitæ, quæ potest esse in peccato, antecedat motum pœnitentię, tamen quia charitas infusa per peccatum amissa, non recuperatur nisi per contritionem, quæ est motus pœnitentiæ: pœnitentia, inquit, est prior charitate.

Scotus, & Durandus.

Quare Palud. ead. dist. q. 3. conclusio. 2. eãdem sequitur opinionem, putans eãdem hîc D. Thom. retinere. Itaque dum dicit actum charitatis esse priorem actu pœnitentiæ, intelligit de charitate acquisita. At verò profectò hoc menti S. Tho. manifestè aduersatur. Quã hîc re maturiùs perspecta mutauit: nã cùm in secunda cõclusione dixisset actus & habitus charitatis simul esse tempore, planè de infusis habitibus loquebatur: siqdẽ actus præcedentes gratiam iam in prima conclusione ab hoc negotio excluserat. Igitur cùm in tertia cõclusione dicit actũ charitatis esse priorẽ, de illo, q̃ elicitur ab habitu infuso, loquitur. Et cõfirmatur, q̃a pœnitentia est dolor de offensa Dei ad ipsum recõciliandũ: dolor autem offensæ amici & cupido reconciliandi illum ex præuia charitate & amore illius emanat. Et confirmatur secundò ex pręcedentibus verbis S. Tho. vbi ait, q̃ actus fidei formatæ antecedit actum pœnitẽtiæ: fides autem per charitatem formatur & viuit. Vnde in præcedẽti art. dictum est, q̃ motus charitatis est proxima dispositio ad pœnitẽtiam. Et Magdalenę ait Christus Lucæ. 7. Remittũtur ei peccata multa quoniam dilexit multũ: & tamen nõ sunt ei remissa sine pœniten,

Palud.

nitētia, quā lachrymæ indicabāt. Sed qa pœnitētia, vt hîc ait S. Tho. est dolor ex amore, dictū est, qa dilexit multū. Vñ idē S. Th. 1. 2. q. 113. art. 8. expresse ait, ꝙ gratię infusio est prior ordine naturę q̄ mot⁹ liberi arbitrij in peccatū. ¶ Sed exurgit cōtra hoc vehemētissimū argumentum, quod neoterici insolubile existimāt. Actus pœnitētiæ est dispositio ad gratiam ac subinde ad charitatē: ergo est prior q̄ gratia & charitas: impossibile est aūt idē esse prius alio & eodē posterius: ergo nō est posterior q̄ gratia. Ad hoc tota Schola S. Th. bene respōdet per distinctionē minoris. Arist. enim. 2. Phy. docet duo posse sibi esse mutuò causam in diuersis generib⁹ causarū, atq; adeò vnū posse esse prius altero, & è cōuerso. Sanitas. n. est causa finalis moderati exercitij, quę ideò pri⁹ mouet hoiēm ad deambulandum: sed tñ deambulatio prior est sanitate in genere causæ efficientis. Et vētus aperiens fenestram prior est in genere causę efficiētis apertione: sed tamen apertio prior est in genere causę materialis, quia nisi prius natura aperta esset, aër non ingrederetur. Eodem ergo pacto Deus per auxilium speciale mouens liberum arbitrium, vt homo cōuertat in ipsum, simul infundit gratiā ac subinde virtutes inter quas & pœnitentiam, cuius ideo actus in genere causæ efficientis posterior est infusione gratiæ, & actu fidei, spei & charitatis: sed in genere causæ materialis motus ipsi pœnitētię est prior: quia nisi homo pœniteret, non fieret gratus. Et sic respōdet S. Th. 1. 2. q. 113. ar. 8. ad. 2. Exēplū est in generatione ignis tenēdo cū Aristo. & S. Tho. accidentia inhærere nō materiæ, sed toti cōposito: dum enim lignū vsq; ad inflāmationem calefit, calor vt octo, qui exēpli gratia sit summus, in genere quidem causę materialis prior est in ligno q̄ forma substātialis ignis, quia est eius dispositio, sed tñ in genere causę efficiētis forma substantialis est prior: nam calor vt octo non est nisi in igne, quare forma ignis ingrediēs materiam adfert secū illū calorē, sicut ad productionem animę cō producuntur eius potentiæ. ¶ At verò quanuis exemplum naturale aptissimū sit, tñ nō videtur anim⁹ satis quiescere. Arguitur eñ. Aut motus ille pœnitētiæ qui est dispositio ad gratiam elicitur à solo libero arbitrio cū auxilio speciali, vel ab illo & à gratia simul iustificante: si à solo libero arbitrio falsū est, quod ait S. Tho. loco citato. 1. 2. quòd gratię infusio est prior. Rursus sequitur illum motum non esse formatum atque adeò nō esse legitimæ pœnitentiæ, quæ vt dictum est, genere suo est virtus infusa, neq; Deū attingit, neque est dolor de offensa, qui presupponit charitatem infusam. Si aūt dicas, ꝙ elicitur à gratia simul cū libero arbitrio, alia subsequūtur incommoda. Primum, ꝙ tunc non opus esset ponere auxilium speciale præter gratię infusionē cōtra S. Tho. 1. 2. q. 109. & cōtra id, quod ar. precedenti dicebamus: nam cū illa gratia sit donū supernaturale, illa sufficeret ad infusionem supernaturalium virtutū, sine alio speciali auxilio. Item sequeretur, ꝙ actus pœnitentiæ esset prior suo ipsius habitu, qđ neq; in genere causæ materialis est satis intelligibile: & ꝙ sequatur patet, nam est dispositio ad infusionem gratię & charitatis atq; adeò ad infusionē sui ipsius habitus. Et est itellectu q̄ difficilimū vt cū nulla alia precesserit dispositio, per solū actū elicitū ab habitu disponatur subiectū ad eundē habitum suscipiendū. Nam in naturalibus forma propriè ignis nō producit calorē in igne, sed calor cōproducitur ab agente introducēte formā: sed ꝙ actus eliciatur ab habitu & disponat ad eūdē habitū suscipiendū, nihil mirū si multi non intelligant, quoniam fateor & me nō hacten⁹ satis intellexisse. Et presertim qa tūc vix pōt distingui quomodo act⁹ ille quē natura præcedit gratia nō fit meritorius. Dicere ergo quis posset ad argumētū factum: quòd actus pœnitentię elicitur à solo libero arbitrio, & illa ratione, qua antecedit gratiā, non est meritorius, sed postea cōtinuatur à gratia & habitu infuso, & illa ratione per ipsum remittitur peccatū. Sed respōsum hoc non apparet legitimum, nam cum nō prius tempore moueatur liberum arbitriū, quàm gratia infundatur: quia eodem momento fit vtrunque, non est satis intelligibile quomodo actus à libero arbitrio eliciatur, & postea ab habitu infuso cōtinuetur. ¶ Dicēdū ergo (etsi punctū tetigi: notāda est solutio) quòd licèt eodem puncto temporis Deus per auxiliū speciale moueat liberū arbitriū, & infundat gratiā, nihilomin⁹ motio illa est dispositio, & via ad infusionē gratiæ. Etenim quia cōuertimur in Deū efficimur ei grati, & nō qa efficimur ei grati, conuertimur: quare in genere causę materialis priùs natura fit motio in Deū. Igit licèt idē oīno actus eliciatur à libero arbitrio, & simul à gratia & habitu pœni-

Marginalia: Aristot. — Argumēta. — Solutio notanda Autoris.

pœnitentiæ,nihilominus qua ratione procedit à libero arbitrio, est prior natura q̃ gratia,& q̃ habitus pœnitẽtiæ, & dispositio ad vtrũq;. Sed qua rõne elicit̃ à gratia,& ab habitu pñiæ est Deo gratus. Alij negant cõsequentiam. Actus pñiæ est prior q̃ gratia:& gratia q̃ habitus pœnitẽtię:ergo act⁹ est prior suo habitu. Sed certè facilior est responsio data,ꝙ actus qua rõne procedit à potentia est prior in gñe causæ materialis quàm gratia,& q̃ suus habitus, sed habit⁹ est prior q̃ idẽ actus sit vera cõtritio formata. Atque idem prorsus dicendũ de actu & habitu charitatis,ꝙ scilicet actus, quatenus ꝓcedit à libero arbitrio est in gñe causæ materialis prior q̃ ipse habitus,sed quatenus ꝓcedit à gratia est posterior. *Postremũ argumentum.* ¶Superuenit autẽ postremum argumentũ. Sequeret̃ illũ actũ pñiæ esse verè meritoriũ, postq̃ informat̃ gratia: cõsequens aũt apparet falsum: quia vel esset meritorius gratię,vel solius gloriæ,& nõ gratiæ,qa si esset meritorius gratiæ, esset illius, quæ in illo instanti datur,qđ est falsum:tum quia illa precedit,vt diximus:tum presertim, quia Pelagianũ esset dicere illam gratiã dari nobis ex nostris meritis.Quòd autem nõ sit meritorius gloriæ ꝓbatur, nã maximè esset illius gradus gloriæ,q correspondet illi gratiæ:qa gloria nõ est maior q̃ gratia. Consequens tñ apparet falsum, quia cùm illa gratia sit acceptatio ad gloriã, & illa detur sine meritis nostris, fit vt gloria det̃ sine merito. *Solutio argum.* Ad argumentũ respondet S. Th.1.2.q.112. arti.2.ꝙ ille actus est meritorius, vt legitimè ꝓbatum est,& nõ gratiæ,vt etiã argumentũ ostendit,sed illius gloriæ, quæ eidem gratiæ correspondet. Quod eñ gratia prima detur ex meritis,hoc Paulus cõdemnat, aliàs gratia nõ esset gratia: gloria verò, præter illam, quæ dat̃ ex sacramentis,nemini datur nisi secundùm opera sua:& prout gessit in corpore,vt idẽ docet Apost.ad Rom.2.&.2. Cor. 5.Et ideo nulla est repugnantia,vt eadẽ gloria,quę correspondet gratiæ sine meritis collatæ,cadat sub merito. Gloria verò correspõdens gratiæ sacramentali dat̃ ex solo merito Christi,vt patet in paruulis.Et ad argumentũ,Illa gratia est acceptatio ad gloriã:ergo prius natura homo est acceptus ad gloriam eidem gratiæ respondentem, quàm habeat actum contritionis. Sunt qui propterea negant gratiam esse acceptationẽ ad gloriam, sed aiunt esse acceptationem ad amicitiam Dei.Sed hoc dupliciter apparet falsum.Primò,quia cùm per gratiam formaliter homo sit dilectus & accept⁹ Deo, per ipsam est formaliter amicus,quare non est acceptatio ad amicitiã.Secundò,quia cùm gratia sit arrha glorię,certè per ipsam,ꝑ quam sumus formaliter filij,acceptamur ad hæreditatem.Respõdetur ergo aliter,quòd gratia duo facit,scilicet,constituere hominem in esse supernaturali filij Dei, & hac ratione antecedit actum pœnitentiæ faciens illum meritorium. Sed habet secundò, vt sit acceptatio ad gloriam, & hac rõne actus est prior illa. Sunt,fateor, hæc eiusmodi,vt absque philosophiæ adminiculo adiri non possint. Sed tamen neque sine illis intellectis medulla veritatis legitimæ pœnitentiæ valet explicari. *Gratia acceptatio est ad gloriam, non autẽ ad amicitiam Dei.*

¶Argumenta D. Tho. contra reliquas tres cõclusiones dirigunt̃.Arguit eñ primò.Super illud Matth.3.Pœnitentiã agite,ait glossa.Prima virtus est per pœnitentiam punire veterem hominẽ,& vitia odire. Respõdetur solùm illic fieri comparationem pœnitẽtiæ ad virtutes morales: nam nisi quis priùs per pœnitentiam iustificetur:non potest earum officia, quæ grata sint Deo, perficere, vt ait quinta conclusio. *Primum argumentum.* ¶Secundò arguitur.Recedere à termino prius esse videtur,q̃ accedere ad alium terminum ad quem:sed omnes alię virtutes,etiam Theologicæ, pertinere videntur ad accessum ad terminum: quia omnes ordinantur ad bonum: per pœnitentiam verò receditur à termino à quo: ergo ipsa est prior omnibus,cuius contrariũ asserit quarta & sexta conclusio.Respondetur, quòd licèt recedere à termino à quo sit priùs tẽpore,& priùs natura quãtum est ex parte subiecti, id est,in executione motus, tamen secundùm ordinem causæ agentis & finalis, quæ mouet agentem, priùs est in intentione accedere ad terminum ad quem: homo enim non proficiscitur à loco in quo est, nisi eo animo,vt perueniat in aliũ.Atq; hic ordo reperitur in actibus animę vt.2.Physico. autor est Arist. Quare bene cohęrẽt.5.&.6. cõclusiones: scilicet, ꝙ pœnitentia sit prior in exercitio moralibus virtutibus,sed ex parte obiecti,& finis illę sunt priores.Quòd aũt theologicæ,vt asserit quarta cõclusio, etiam in exercitio sint priores natura quàm pœnitentia,alia est ratio: quia scilicet sunt eius radices. *Secundũ argumentum.* ¶Tertiò arguitur. Ante pœnitentiam est peccatum in anima:sed simul cum peccato nulla

to nulla virtus animæ inest: ergo ante pœnitentiã nulla est virtus, sed ipsa est prima, quę expellit peccatum. Respondetur, quòd pœnitẽtia aperit aditũ virtutib⁹ expellẽdo peccatũ per virtutẽ fidei, spei, & charitatis, quæ sunt naturaliter priores. Ita tñ aperit eis aditum, ꝙ ipsę simul tẽpore intrãt cũ ipsa: nam eodem momento, quo liberum arbitriũ mouetur in Deum per fidem & charitatẽ, & in peccatum per detestationem, simul remittitur peccatum, & infunditur gratia, cum qua omnes virtutes, tam theologicæ, quàm morales infundunt. ¶Restat hic tamen duplex dubium. Primum, vtrùm sit pri⁹ infusio gratiæ, an remissio culpæ. Sed hoc quæst. proxima art. 6. dissoluetur. ¶Secundum dubium est: Vtrùm pœnitentia solis virtutibus moralibus aditum pandat: an etiã Theologicis: nam cùm illę sint priores natura, ægrè intelligitur, quomodo pœnitẽtia illis aperiat aditum. Respondet, ꝙ de oĩbus id intelligit D. Tho. nam qua rõne pœnitẽtia est id, ꝑ quod tollit peccatũ, quod est impedimentũ gratię & virtutum, aperit eis aditum, licèt earũ ope suffulta modo iam satis exposito.

Primum dubium. *Secundum dubium.*

DISTINCTIO decimaquinta, De effectu pœnitentiæ.

Cap. 1.

OENITENTIę huius tã secũdũ rõnem sacramenti, quàm secũdũ rationẽ virtutis effect⁹ est, vt superiori ei⁹ definitiõe insinuauimus, oĩum peccatorũ remissio, quę Christiani post baptismum cõmiserit, iuxta illud Ezech. 18. Si impius egerit pœnitentiã ab oĩb⁹ peccatis suis &c. omniũ iniquitatum eius quas opatus est, nõ recordabor. Et ca. 13. Viuo ego dicit Dñs, nolo mortẽ impij, sed magis, vt cõuertatur & viuat, quacunq; scilicet peccati labe fuerit maculat⁹. Imò adeò est virtus hęc necessaria, vt absque illa impossibile sit peccatũ vllũ dimitti, admonẽte ꝑ Hieremiã Dño. Si pœnitentiã egerit gens illa à malo, qđ fecit, agam & ego pœnitentiã sup malo, qđ cogitaui, vt facerẽ ei. Ac si dixerit, Absq; pœnitentia nemini ignoscam. Vñ & Luc. 13. Nisi pœnitentiam habueritis, omnes simul peribitis. *Hier. 18.*

¶Ex ijs fit cõsequẽs remissionem peccatorũ post baptismũ propriũ esse pœnitẽtię effectũ: nã veluti per baptismatis vndam diuina gratia peccatũ originale dimittit: ita & per pœnitẽtiã subsequẽtia mortalia. Tamet si differant, ꝙ sup sacrum fontẽ, vt suprà dictũ est, plenissima fit culpæ & pœnæ indulgentia, ꝑ pœnitentiã verò non item, sed vsu sæpe venit, vt remissa culpa reatus pœnæ relinquat per satisfactorios pœnitẽtiæ fruct⁹ expurgãdæ. Nã vt. 2. Reg. historia refert, postquàm Dauidi suam cõfitenti culpam remissa est, pœnas orbitate filij luit. Vt enim Dei clemẽtia est supplicibus cõdonare veniam, sic & eius iustitia castigare delicta, vel in inferno, si nõ sit deleta culpa, vel in purgatorio, si hic plenaria nõ fiat satisfactio. *Cap. 2.* *2. Reg. 12.*

Atqui

Cap.3. ¶Atqui cùm originalium, aut mortaliũ remissio fieri nisi per id nõ possit, ꝙ homo in gratiã Dei recipiat̃, nequaquam vnũ absq; reliqs, si plura sint simul, abstergi potest. Vnde autor libri de pœnitẽtia, Quædam inquit impietas infidelitatis est, ab illo, q iustus & iustitia est, dimidiam sperare veniam. Repugnaret enim prętera immẽsæ eius misericordiæ, cuius, vt est
Deut.32. in Deut. perfecta sunt opera.
Cap.4. ¶Remissionis autẽ venialium alia est rõ. Nam cùm nõ sint diuinæ gratię repugnantia, vt cõmitti possunt salua gratia & amicitia Dei: ita & remitti absque nouæ gratiæ infusione: nõ tñ absq; gratię & charitatis vsu & actu, q pœnitentia sit, licèt nõ formalis & actualis, saltem virtualis. De qua Aug. in li. de pœnitentia, est, inqt, quædam pœnitentia, quæ quotidie agit̃ in ecclesia ꝓ leuioribus culpis: nã in multis offendimus oẽs. Quapropter persistenti in peccato mortali nullũ pòt veniale remitti. Asserere nãq; vllũ peccati genus absq; gratia Christi, eiusq; virtute passionis, deleri posse, impiũ est, cùm eũ solum,
Pau.Roma.3. vt ait ad Rom. Paul. ꝓposuerit Deus propitiatorẽ per fidẽ in
1.Ioan.2. sanguine ipsius. Et Ioannes in prima canonica. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris & totius mundi. Possunt prętera ꝑ aspersionẽ lustralis aquę, aliaq; id genus sacramẽtalia, quę virtute clauium ad id muneris ecclesia instituit, aboleri.

DISTINCTIONIS decimæquintæ, Quæstio prima, de effectu pœnitentiæ quantum ad remissionem mortalium.

S.Thom.3.part.quæst.86.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm per pœnitẽtiam omnia peccata remoueantur.

N hac distinctione decimaquinta, Magister Senten. multa tũ inuerso ordine, tum impertinenter tractauit: immaturè nãq; de satisfactione sermonẽ proposuit. *Inuersus ordo Magistri senten.* Nã cùm illa sit tertia pars pœnitẽtiæ, in postremũ locũ deberet reseruari. Atq & de satisfactione occasionẽ nactus mentionẽ facit restitutionis, cuius ideo materiã sententiarij hîc disputant: cùm tñ restitutio res sit huic loco impertinentissima. Est eñ materia iustitiæ ad cessandũ à peccato inter hoĩes necessaria, cùm satisfactio fiat Deo ad reconciliandum amicitiã. De restitutione ergo nos lib.4. de iustitia & iure satis diximus. Et de satisfactione. di. 19. dicemus. In pręsenti ergo *Præsens distinctio.* solùm de effectibus pœnitentiæ habendus est sermo: nã constituta natura, protinus est eius effectus explorandus. Est ergo prima *Diuisio huius distinctionis.* quæstio, de remissione mortalium, & secunda de remissione venialium. Atq; adeò huius primę primus articulus generalis est, vtrũ per pœnitentiam omnia peccata remittantur. Et supposita distinctione D.Thom. tres præmittit pręambulas cõclusiones: ex qbus quartam elicit, qua ad quęstionẽ respondet. Quòd eñ peccatũ aliquod per pœnitẽtiam

tolli

tolli nequeat bifariam potest cogitari. Vno modo, ꝙ sit aliquod peccatū, cuius hominē pœnitere nō possit: atq; alio vt sit aliquod, quòd etiam si hominē illius pœniteat, nulla tamen pœnitentia delere sufficiat.

Prima conclusio. ¶Est ergo prima cōclusio. Primo quidē modo peccata dæmonum hominumq; damnatorum per nullam pœnitentiam deleri possunt. Cuius ratio est: quia eorū affectus sunt in malum obfirmati & obstinati, adeò vt displicere nequeat illis culpa & offensa Dei, quem immortali odio ꝓsequuntur, iuxta illud Psalm. 73. Superbia eorū, qui te oderūt, ascendit semper. Sed sola pœna, quam patiūtur, eis displicet. Qua de causa pœnitētia, sed infructuosa, cruciantur, iuxta illud citatum Sapien. 5. Pœnitētiam agentes, & præ angustia spiritus gementes. Quare pœnitentia illa omni spe veniæ vacua est, & desperatione plena.

Secunda cōclusio. ¶Secunda conclusio. In homine viatore neutiq̃ esse potest huiusmodi peccatū hoc modo irremissibile, eo ꝙ quādiu est viator liberū habet arbitrium ad bonum, & ad malum flexibile. Vnde dicere, ꝙ aliqđ peccatum sit in hac vita, de quo homo pœnitere non possit, est erroneum. Primò quidem, quia per hoc libertas arbitrij tolleretur. Secūdò, quia per hoc derogaretur virtuti gratiæ Dei, per quam mouere potest cor cuiuscūq; peccatoris ad pœnitendum, secundùm illud Prouer. 21. Cor regis in manu Dei, & quocunq; voluerit vertet illud.

Tertia conclusio. ¶Tertia conclusio. Quòd sit aliquod peccatum secūdo modo irremissibile, quod scilicet per verā pœnitentiam tolli non possit, erroneum etiā est asserere. Primò quia repugnat diuinę misericordiæ, de qua dicitur Iohel. 2. Benignus, & misericors est, & patiens, & multę misericordiæ, & præstabilis super malitia. Vinceretur em̄ quodammodo Deus ab homine si quod homo peccatū delere conaretur, Deus non posset euellere. Secundò: quia hoc derogat passioni Christi, per quam pœnitētia, sicut & cætera sacramenta, operatur, cùm scriptū sit. 1. Ioan. 2. Ipse est propitiatio ꝓ peccatis nostris, nec solū ꝓ nostris, sed etiā toti⁹ mūdi.

Quarta cōclusio. ¶Quarta ergo ex his colligitur cōclusio. Simpliciter dicendum est, ꝙ omne peccatū in hac vita per verā pœnitētiam deleri pōt.

Expositio articuli. ¶Quæstio præsens nō est, vtrùm per pœnitentiam deleantur peccata, huius enim affirmatiua responsio ex superioribus supponitur, sed quęstio est de sensu vniuersali, vtrùm omnia aboleat, ita vt nullum sit peccatum, quod pœnitētia auferre nequeat. De qua re duo versantur errores. Prior Lutheranorum de potestate liberi arbitrij tā absurdè loquētium, vt putent nos cogi ad peccādū. Quin verò aiunt, ꝙ Deus ipse nos ad sæpe peccandum compellit. Itaque tunc non solùm per pœnitentiam nō potest deleri peccatum, sed neque vllo modo euitare possumus, quin illud perpetremus. Axioma ergo Lutheri fuit nō esse in potestate nostra malas vias facere, sed mala opera in impijs Deus operat. Quod quidem sub eisdem verbis Tridentina synodus sessio. 6. cano. 6. anathematis mucrone quàm meritissimò confodit. Arbitror enim prouidentia Dei permissum fuisse in istam eos vesaniā corruere, vt constaret, ij, qui sic de Deo deque libero arbitrio sensissent, q̃ essent in reliquis nulla autoritate digni, nā q̃n nullum aliud contra eos argumentū existeret, hoc vtiq; sufficeret, quòd De⁹, q̃ summa bonitas est, voluntatē nullatenus habere potest mali culpæ: imò nihil est, quod in hominibus eius voluntati magis aduersetur: si autem nos cogeret ad malum, vellet vtiq; & percuperet nos peccare, quod anim⁹ audire abhorret.

Error Lutheranorū circa potestatem liberi arbitrij.

Primum argumentum contra Lutheranos.

¶Sed secundò arguitur. Peccatum vt Augu. contra Faustum lib. 22. ait, Nō est nisi quid factū cōtra legē Dei: lex autē Dei eadem res est quæ sua voluntas: nam intellectus, & voluntas in ipso eadem sunt essentia: quomodo ergo potest esse peccatum, quod Deo volente, imò cogente fit? Si enim fit ꝑ eius voluntatem, est eidem voluntati consonum, ac perinde suæ legi simile: vnde palàm fit non esse peccatum.

Secundū argumentum contra Lutheranos.

¶Tertium ex ratione etiam coactionis sumitur argumentum. Peccatum enim, vt idem Augustin. in lib. de vera religione autor est: adeò est voluntarium malum, vt nisi sit voluntarium, nequeat esse peccatum: quia sola voluntate peccatur: si ergo Deus nos cogit, non est in nostra volūtate non peccare, atq; adeò non peccamus. Perspice ergo hominis absurditatē, Deū facit autorē, nō vtcunq;, sed coactorem nostri peccati, & nos pecudes, atq; illis iniqoris cōditionis, cùm nos affirmat inuitos peccare. Clamat Iacobus instinctu, & reuelatiōe Dei ꝙ ipse intentator malorū est, admonens nos, subinde vt nemo dum tētatur dicat, quoniā à Deo tentatur, & reclamat Lutherus, ꝙ nō solùm nos tētat, verùm ꝙ inuitos nos cogit. Profectò tunc nescio quomō in vniuersum

Tertium argumentum.

vniuersalis illa, quā Paulus asserit, vera esset, Deus vult oēs homines saluos fieri: & monita illa diuina, Noli vinci à malo, noli deficere à disciplina Domini: & quod ait Psaltes, Nolite fieri sicut equus & mulus: est enim sicut equus & mulus, qui suæ subiugatur sensualitati: quod si euitare nequiremus, minimè euitare admoneremur, sed genus dementię est de hac re disputare. Disputauimus nihilominus latissimè li.1. de natura & gratia. c.17. & 18. vbi ad istorum perperam intellecta testimonia satis respōdim⁹. ¶Mouētur enim ex illo ad Roma.1. Tradidit eos Deus in desideria cordis eorū. Et Esaiæ.6. Excæca dñe cor populi huius. Et Geñ.14. Indurauit domin⁹ cor Pharaonis. At verò hęc nihil aliud sonāt q̄, ꝙ Deus hominē sinat sensum proprium sequi & affectum implere, vt longa peccatorum catena illaqueatus, vix possit ei admonēti obedire. Cū enim, vt ait.1.2.q.79.S.Th. sol corporeus naturaliter, absq; vlla libertate illuminet, fit vt dùm quis claudit fenestrā ne solares radij ingrediātur, nihil causæ in solem reijci possit, sed tota causa fuit qui fenestrā clausit. Tamen dum homo cor Deo occludit: quia Deus non vti sol merè naturaliter, sed liberè, sciensq; adeò, & prudēs id permittit, quodāmodo dicitur excæcare, & tradere, & indurare. Sic enim filius, q nimia patris indulgentia perditè vitā transegit, ad patrem reuersus ait, Tu pater erratorū meorū ea mihi permittendo causa fuisti. Et ꝙ Deus non aliter induret, historia ipsa Pharaonis ostēdit: Cùm enim aiebat Deus, Quoniā tu non vis dimittere populum, ecce ego percutiā omnia primitiua AEgypti, palàm docebat, ꝙ si voluisset dimittere populū eius pœnitentiam recepisset. Imò longa illa cōminatio, & successio plagarum indiciū fuit bonitatis Dei, qui ipsum ad pœnitentiam adducebat, sed dicitur eū indurasse: quia singulari prouidentia duritiem eius permisit, vt maiestatem gloriæ suæ in illis miraculis ostēderet. Cętera loco citato, cui libuerit, videat.

Interpretatio autoritatum.

¶Sed præter hūc vesanū errorem, ꝙ Deus quempiam ad peccādū cogat, Armacha. lib. 9. de quæstio. Armenorū. c.27. cōtendit probabile esse secundùm scripturā aliquod esse irremissibile peccatū. Cuius argumenta sunt quę hìc soluit. S.Th. Itaq; ista opinio sentit, ꝙ sicut Deus confirmat aliquos in bonū, vt Apostolos, quę quidem cōfirmatio nō fuit ablatio liberi arbitrij sed irreuocabilis lex, vt nunquam peccarēt mortaliter: sic sunt quorundam peccata firmata lege, veluti peccata dęmonum, irremissibilia. ¶Est autē opinio, licèt mitior, q̄ illa Lutheranorū, tamē non solùm falsa, verùm erronea, vt hìc D.Tho. ait, quippe quæ Dei in primis bonitati aduersatur, cuius nullū magis natiuum est in operibus extra se factis, q̄ omnes homines, vt ait Paul. saluos facere. Hoc enim vno proposito illos creauit, atq; hac siti eos redēpturus de cœlo descendit, vt nemine excepto suam eis beatitudinē impertiret. Item hoc est contra naturam hominis viatoris: hoc enim homo ab angelo distat, ꝙ cùm angelus sit merè intellectualis, nullo vtens discursu, primo peccato sic volūtatem suam malo infixerit, vt non esset ampliùs in bonum vertibilis: sed homo cùm sit rationalis, sicut per intellectū semper potest discurrere, ita per volūtatem à bono in malum, & vice versa mutari. Vnde vt ait Damascenus, Quod hoībus est mors, hoc angelis est peccatum: hoc est: libertatē mutādi se à malo in bonum, quam homines per solam mortē perdūt, angeli per primū peccatum amiserunt. Tertiò, Hominem esse viatorē nihil aliud est, q̄ in via esse ad patriā: via hæc autē nō est nisi libertas arbitrij: quo diuina ope suffulto potest q́sq; ad cœlestē hæreditatem peruenire, alioqui maximū periculum desperationis hominibus impenderet. Quare huiusmodi error non solùm est à veritate euangelica alienus, verùm & hominibus perniciosissimus si quis talē de Deo suspicionem haberet. Aequiparat enim viuētes homines infernalibus dęmonibus, atque adeò in scopū desperatiōis adigit eos. Cū dicat Io. in sua canonica. c.1. Si cōfiteamur peccata nostra fidelis est & iust⁹, vt remittat nobis peccata nostra. Et. c.2. si quis peccauerit, (quocunq; scilicet peccati genere) aduocatū habemus apud patrem Iesum Christum iustum, qui propitiatio est pro peccatis totius mundi. Quocirca error iste blasphemus est, & iniurius in Christū & eius passionē: nam si aliquod esset irremissibile peccatum, non fuisset vniuersalis redemptor.

Armachani error.

Impugnatur error Armachani

Secundū argumentum.

Tertium argumentum.

¶Postremū deniq; ex vtraq; pagina sumit efficacissimū argumentū. Deus enim absq; exceptione vlla vniuersalibus verbis vniuersos mortalium à via veritatis aberrātes, vt ad mentē redeant, & cōuertātur, inuitat. Quæ quidem loca dist. præcedenti. q.1. ar.10. retulimus. Ezechielis.18. Si impius egerit pœnitentiam

Postremū argumentum.

tentiam ab omnibus peccatis suis &c. Ab omnibus inquit: Quare vniuersim subditur, Omnium iniquitatū eius, quas operatus est, non recordabor: ergo nullum est irremissibile. Et cap. 33. Viuo inquit dñs: nolo mortem impij: hoc est, nullius impij, cuiusuis cōditionis impietate fuerit infect⁹. Vnde subdit. Nūquid voluntatis meæ est mors impij, inquit Dominus? & illud Iohel. 2. etiam vniuersale verbum est, Conuertimini ad me: sicuti & illud Matt. 11. Venite ad me oēs qui laboratis & onerati estis: & ergo reficiam vos. Et ad apostolos Ioan. 21. Quorum remiseritis peccata, remittentur eis: id est, quoruncunq;, & quæcunque peccata. Est enim vtroq; verbo vniuersalis assertio, qua plenissima cōfertur potestas, sicuti & Matth. 16. Nō dico tibi septies, sed septuagies septies: hoc est, null⁹ erit peccatorū numerus, nullūve genus, qđ non remittes. ¶Adde ꝙ si aliquod est peccatū per pœnitentiam irremissibile, eadem erit ratio de baptismo, quod est contra illud Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitū daret, vt omnis qui credit in eum non pereat: & cōtra illius vniuersale promissum Marc. vlt. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Alia quàm plurima gratia euitandi fastidij prætermittimus. Ex ijs ergo apertissimis testimonijs ecclesia. c. firmiter. de summa trinit. & fide catho. decretū illud collegit. Si quisquam post baptismū prolapsus fuerit in peccatū, per veram potest semper pœnitētiā reparari. Vnde Chryso. in lib. de reparatione lapsi. & refertur can. Talis. de pœnitētia dist. 3. Talis, inquit, mihi crede talis est erga homines pietas Dei: nunquā spernit pœnitentiā, si ei syncerè & simpliciter offeratur: etiā si ad summū quis perueniat malorum, conuersum ad libertatis viam libēter amplectitur. ¶Cōtra hāc autē veritatē exurgit argumētū nō minimi pōderis ex illo Io. 12. Propterea nō poterāt credere: quia iterū dixit Esaias (cap. 6.) excæcauit oculos eorū, & indurauit cor eorū, vt nō videant oculis, et nō intelligāt corde, & cōuertantur, & sanem eos: si enim nō poterant, nulla eis pœnitētia sufficiebat. Respondetur, & est valde notandū, ꝙ inter auxilia specialia sunt gradus. Est enim auxiliū ordinariū, quod ꝑ se cuiq; sufficit, vt resurgat, quod quidē semper Deus cuicunq; homini, etiā sceleratissimo offert. De quo Apoca. 3. Ego sto ad ostiū & pulso. Sed est aliud prçterea excellēti⁹ auxiliū, quo homines in ꝓfundū malorū collapsi indigent, vt resurgāt. Et hoc nō semꝑ Deus illis offert, sed est quasi miraculū vt resipiscāt, vt apparuit in Pharaone, & in Babylonicis, de q̄bus legit̄ Hiere. 51. Curauimus Babylonē, & nō est sanata, derelinquamus eā: quoniā peruenit vsq; ad cœlū iudiciū eius. Et in hoc sensu dicūtur excæcati nō posse credere. At verò nequeunt culpā in Deū reijcere, qui sufficiēter quātū est de se illis auxiliatur, sed in se ipsos, qui tā difficilē salutē suā fecerūt. Vt semper stet sententia Oseę. 2. Perditio, tua Israel: id est, tu es illius causa. Quo fit, vt quādo per timores seruiles, quos naturaliter habere possunt, eiusmodi hoīes cor emolliuerint, & per alias calamitates edomiti à tam ingenti scelerū et flagitiorū prauitate cessare cœperint, tunc sufficiet eis ordinariū auxiliū. Præterq̄ ꝙ illud etiā egregium nonnūq̄ illis offert, vt Mattheo, & Magdalenæ, & Paulo.

¶Primū autē argumentū in contrariū est illud ad Hebr. 12. ꝙ Esau non inuenit pœnitētiæ locū, quanq̄ cū lachrymis inquisisset eā. Vbi glossa. Nō inuenit locū veniç & benedictionis per pœnitētiam. Et. 2. Machabç. 9. dicitur de Antiocho. Orabat scelestus Deū, à quo nō erat misericordiā cōsequutur⁹. ¶Ex illa historia Esau, infert loco citato Armachanus: peccatū illud, quod leuissima de causa, & absq; vlla passione, quasi pro nihilo fit, nō esse remissibile: quia fit ex magno cōtēptu, sicuti Esau, qui pro misera lenticula primogeniturā vēdidit. Quocirca licèt postea, vt. c. 27. legit̄, magno eiulatu apud patrē fleret, nequiuit totā benedictionē recuperare. Id quod Paulus in exēplū adducit eorū, qui ex nimio cōtēptu delinquūt. At verò nō eò pertinet exēplū, vt quanq̄ homo verè pœniteat, pœnitētiā nō obtineat, sed ad hoc tantùm, ꝙ huiusmodi cōtemptores legis nunq̄ aut vix vnq̄ verā agunt pœnitentiam: sicuti Esau, q nō eiulabat nisi propter primogeniturā amissam, tñ odiū fratris nō deponebat: imò dicebat, Veniet luct⁹ patris mei, et occidā Iacob fratrē meū. Similiter ad historiam Antiochi respondetur, qui cùm superbia elatus subuersionē Hierosolymorū moliretur, grauissima plaga diuinitus perculsus cœpit imaginem quandam pœnitentiæ verbis effingere. Sed tamen quia non verè eum offensæ Dei pœnitebat, sed quòd culpa illa causa eiusdem plagç fuerat, veniam non obtinuit. Et hoc denotat historia appellans eum scelestum

[Marginalia: Ioan. 21. — Peccatū irremissibile nullum. — Chrysost. — Ioann. 12. — Nota de auxilio speciali. — Apoca. 3. — Hiere. 51. — Primum argumentum. — Armachanus. — Impugnatur Armachanus. — Historia Antiochi.]

Secundũ argumentum. stum: qa scelestè Dominum orabat. ¶Secũdò arguitur, autoritate Augustini in lib. de sermone Domini in monte, vbi loquens de impugnantibus fraternitatem ait, quòd tanta labes est illius peccati: scilicet, vbi quispiã post agnitionem Dei per gratiã Christi, oppugnat fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam inuidiæ facibus agitatur, vt deprecandi humilitatem subire non possit, etiam si peccatum suum mala conscientia agnoscere, & annũciare cogatur: vnde apparenter colligitur non omne peccatum per pœnitẽtiam esse remissibile. Respõdetur verò, ꝙ vbi ait Augusti. non possit, intelligit, non facilè possit, (quãuis ipse lib. 1. retractationũ aliter se exponat, vt ilicò videbimus.) Sic enim assolẽt sancti patres loqui secũdùm Aristo. 1. de cęlo circa finem, vbi ait, quod impossibile dicitur, & quod simpliciter non est possibile, & quod non est factu facile: sicut morbus dicitur insanabilis: quia secundùm communem cursum non sanatur. Sic enim veritatis & pacis impugnatores secundùm communẽ cursum nunquam resipiscunt. Sed nihilominus secũdùm excellẽtius diuinę gratię auxilium possunt conuerti, iuxta illud Psalmi. 67. Dixit Dominus ex Basan conuertam, conuertam in profundum maris: hoc est, etiã si quis *Tertium argumentum.* sit in malorum fundo. ¶Tertiò arguitur, ex illo verbo Christi Matt. 12. Qui dixerit verbum contra spiritum sanctum non remittetur ei, neq; in hoc seculo neq; in futuro. At de peccato in spiritũ sanctũ disputat D. Th. 2.2. q. 14. ad quem locũ hinc se remittit. Trifariam enim de eiusmodi peccato sancti pa- *Augusti.* tres loquuntur. August. in lib. de verbis Domini. appellat peccatum in spiritum sanctũ finalem impœnitentiam: quia cõtraponitur remissioni peccatorũ, quę fit per charitatem quæ spiritu sancto attribuitur. Si aũt sic accipiatur, non est speciale peccatum, sed generalis omnium conditio. Quare in hoc sensu aliquod esse peccatum irremissibile, q̃. quod absq; pœnitentia, vt art. proximo videbitur nõ possit remitti peccatũ mortale post baptismum commissum. Athanasius verò & antiquissimi doctores appellabant peccatum in spiritum sanctum illud quod fit contra diuinitatem vel omnium, vel cuiusq; personarum trinitatis. Et distinguitur cõtra peccatũ in humanitatem Christi vel cõtra homines. Et hoc dicitur irremissibile, non simpliciter, sed quia est remissu difficile: eo quòd vel nihil vel minimũ habet excusationis. Quando enim Iudæi obijciebant Christo, quod esset vorax, & potator vini, & publicanorũ amator, aliquam habebant excusationem, quoniam hæc omnia conuicia ad eius humanitatem pertinebant, propter infirmitatem carnis, quam in eo cernebãt. Cui illa vitia competere poterant. Sed quãdò obijciebãt, ꝙ in Beelzebub eijceret demonia, iniuriã diuinitati irrogabãt, quare nullã habebãt excusationem, opera Spiritus sancti diabolo tribuentes. Alij verò distinguũt tria peccatorum ge- *Aliorũ sensus.* nera. Vnum scilicet, quod procedit ex ignorantia: hoc est contra filium: cui tribuitur sapiẽtia: aliud qđ procedit ex passione, quod dicitur contra patrem, cui attribuitur omnipotentia: & tertium quod procedit ex malitia, quod dicitur peculiariter in spiritum sanctum: cui attribuitur bonitas. Atque hoc etiam pacto peccatum in Spiritum sanctum dicitur irremissibile, non simpliciter, sed quẽadmodum proximè dicebamus, quia difficile est vt remittatur. ¶Pręsertim quòd Christus non ait esse irremissibile, sed quòd nõ remittetur: loquitur enim de facto secundùm communem rerum cursum: scilicet ob defectum pœnitẽtiæ, quæ difficilis est in his, qui consultò absque ignorantia, & passione delinquunt. iuxta illud Esaiæ. 22. Comedamus & bibamus cras enim moriemur. Et reuelata est in auribus meis vox Domini exercituũ, Si dimittetur iniquitas hęc vobis, donec moriamini dicit Dominus. quasi dicat, minimè. Vnde Iob. 9. verebar, inquit, opera mea sciẽs, quòd non parceres delinquenti: id est, manẽti in peccato. Quãuis & ad pœnas hoc referri possit: nam vt ait ibi Gregor. lib. 9. moralium cap. 27. etiam si delicti culpa per pœnitẽtiam tollatur, pœnas luere debemus vel in hac vita vel in altera. Et eodẽ modo Chryso. *Chryso.* homilia. 42. super Matth. exponit, quòd peccatum in spiritum sanctum non remittetur, non quòd per pœnitentiam nõ possit remitti, sed quòd huiusmodi pœnitentia difficilis est, & q illam nõ fecerit, pœnas, & in hoc seculo, & in futuro dabit. ¶Atque horum in- *Quartũ argumentum.* star responderi potest ad aliud argumentũ, quod fieri hîc potest quartũ. Ait enim Ioãnes in. 1. canoni. ca. 5. Est peccatum ad mortem, nõ dico pro eo vt oret quis. & Ezechiel 14. Si bestias induxerim super terram, vt vastent eam: scilicet, propter idololatriam, & tres viri isti: scilicet, Noë, Daniel & Iob fuerint

rint in ea. Viuo ego dicit Dominus, qa nec filios nec filias liberabunt, sed ipsi soli liberabuntur. & Hierem. 14. Noli orare pro populo isto in bonum. Cùm ieiunauerint, non exaudiam preces eorum, &c. quoniam gladio & fame & peste cõsumam eos. ¶ Ad hũc locum Ioannis Sententiarum expositores lib. 2. d. 43. multis mòdis respondent. Primò Aug. loco. quem D. Tho. argumento secundò citat de sermo. Domini in monte lib. 1. illud intelligit de peccato impugnantiũ fraternitatem & gratiam Dei. Sed tamẽ postea libro. 1. retracta. cap. 9. dictũ correxit, dicens quòd debuisset addere. Si peccator in tã scelerata mentis peruersitate finierit hanc vitã: quoniam de quocũque pessimo in hac vita constituto nõ est vtique desperandum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur. Vnde & Canonistę super can. Si sacerdos. de pœnitẽtia dist. 1. & theologorum multi, & etiã D. Tho. q. 3. de malo. art. 15. intelligunt peccatum ad mortem peccatum finalis impœnitentię. Tametsi fatear hunc mihi sensum quadrare non posse. Nam etsi huiusmodi peccatum, irremissibile sit, nemo illud tamẽ in hac vita cognoscere potest. Quis enim de alio nouerit an sit pœnitentiam ante mortem facturus? Ioannes verò peccatum aliquod insinuabat, quod homines possent deprehẽdere. Quo modo ergo dicere potuit vt ꝓ illo peccato nemo oraret, quod nemo nouit? Nisi forsan de aliquo defuncto cõstaret, vita in peccato fuisse defunctũ, quod vix constare põt. ¶ Alij ergo intelligũt non esse orandum pro eo, qui peccat in spiritũ sanctum secũdo vel tertio modo: scilicet ex certa malitia. Attamen si hoc Ioannes appellat peccatum ad mortem ob difficultatem, quã habet vt tollatur, eadem ratione appellabit alia, in quibus ob obstinatam cõsuetudinẽ tãtum difficultatis inest. Mitto alios, qui verbum Ioannis intelligunt de peccato, cui est annexa excommunicatio: pro quo orationibus publicis sacerdotes ecclesia prohibet orare. Nam hæc expositio violentior est: impropriè enim id solùm peccatum dicitur ad mortem, quod excommunicationi sit subditum. Quare Ioannes non erat tunc excommunicatiõis memor, neq; ecclesiasticæ ꝓhibitionis, sed de diuino iure loquebat. ¶ Augustinus (si ille fuit autor) lib. 1. de vera & falsa pœnitentia cap. 4. aliam adfert expositionem. Nouatiani enim, quos suprà memorauimus, & ipse illic insinuat, omne peccatum post baptismum commissum appellabãt in spiritum sanctũ, qui in baptismo suscipitur: nam quę præcedebant baptismum, quia vel ex ignorantia vel ex passione procedebant, dicebant esse cõtra filium, cui attribuitur sapientia, & contra patrem, cui tribuitur potẽtia. Et ideo per baptismum profitebantur remitti peccata, sed relapsis pœnitentiam negabant. Quare omne peccatum post baptismum commissum aiebant esse ad mortem, atq; adeò de illo intelligendum esse Ioannẽ. Contra hanc ergo blasphemiam, quæ suprà impugnata est, ait Augustinus Ioannẽ per peccatum ad mortem intelligere omne peccatum mortale, & per peccatum nõ ad mortem, veniale. Sed loquitur, inquit, Ioannes de oratione tãtum Dominica, qua sine alia pœnitentia dimittuntur peccata venialia. Est ergo sensus, quòd si quis peccata venialia commisit, per illam orationem obtinebit veniã veluti per aquam benedictam. Vbi autẽ peccatum est mortale, non sufficit oratio, sed requiritur pœnitẽtia. ¶ Bona est expositio, sed tamen non satisfaciens, quoniam oratio Dominica non delet veniale nisi facta ab illo, qui est in peccato. Ioann. autem videtur loqui de precibus, quas quis ꝓ alio fundit. Ambrosius lib. 1. de pœnitentia ca. 8. & 9. aduersus eosdẽ Nouatianos aliã meditatus est expositionem minimè cõtẽnendam, videlicet quòd Ioannes appellet peccatum ad mortẽ, peccatum grauissimum cuiuscunq; sit generis, pro quo nõ sufficit vt vnusquilibet oret. Quare Ioannes ait. Nõ dico, vt pro eo oret quis: id est, quilibet, sed requiritur oratio instãtissima excellẽtissimę personæ: sicut pro peccato Israël adorationis vituli nõ vnus q̃libet, sed Moyses orauit, idq́ue exaggeratissimè. Aut dele me de libro vitæ, aut noxam populo remitte. Cui alludit illud. 1. Reg. 2. Si peccauerit vir in virũ, placari potest ei De⁹: si autem in Dominũ peccauerit homo, quis orabit pro eo? Quasi dicat, nõ nisi qui fuerit Deo gratissimus. ¶ Has ego expositiões patrum sic veneror, vt tamen sensum paulò differẽtem mihi videre videar apud Ioannem. Premiserat enim dicens, quòd quodcunque petierimus secundùm dei voluntatẽ obtinebimus ab eo, & ideo orandũ nobis esse cũ fiducia. Sed quia poterat quis obijcere, sæpe nos orare pro illo, q̃ est in peccato, & tamẽ frustra, respondet quòd quando peccatũ fratrum

Responsio ad illum locum Ioan.

Canonũ interpretes.

August.

Ambro.

Expositio autoris.

trum fratris est ad mortem, non obligamur pro illo orare. Vocat ergo peccatū ad mortem, quando hominem videmus, adeò peccatis esse inueteratū & obstinatū, vt in inimicitijs, aut in cōcubinatu, aut vsura, aut obstinatissima hæresi, vt quātum prudētia docet humana nulla spes de illo habeatur. Et tunc non prohibet orare pro illo: non enim ait, Nemo oret, sed non dico, id est, non præcipio, vt roget quis, vel quemadmodum est græcè, vt roges. Nam queadmodum suprà diximus, nemo potest mereri alteri primam gratiam, nisi merēdo illi bonum motum, & orare pro talibus, est orare pro re difficillima, sed nihilominus possunt cōuerti, vt Paulus precibus Stephani, & Augustinus precibus matris. Quare sæpe est consilium orare pro talibus: tametsi pro Turca rarò sint q orent. Quare ecclesia pro infidelibus nō nisi in die Parasceue orat. ¶Alia citata testimonia facillimè duobus modis exponuntur. Primò, licèt tres illi viri sancti orent pro populo, non impetrabūt: nō est sermo de remissione peccati populi quoad culpam, sed quoad poenam: quę quidem remissa culpa iustè infligitur ad emendationem. Et locis citatis comminabatur Deus populo vastationē, & alias calamitates propter peccata. Et vt legitur. 2. Reg. 12. Licèt pepercerit dn̄s culpā adulterij Dauid, puniuit tamen eum morte filij. Secundò verba illa domini, Noli orare pro populo isto, & si steterint tres viri, coram me, non audiam &c. audienda sunt in sensu comminatorio, sicut illa Ionæ. 3. Adhuc quadraginta dies & Niniue subuertetur, hoc est, secundùm pręsentem iustitiā. Nam postquam Hieremiæ dixit cap. 14. Noli orare pro populo isto. &. 15. si Moyses, & Samuel steterint coram me non est anima mea ad populum istum: statim eodē cap. propter orationē Hieremiæ nomine populi ait dominus, si cōuerteris conuertam te, & ante faciem meam stabis. Pari modo intelligitur illud Amos. 1. &. 2. cap. vbi ait Dominus, super tribus sceleribus Damasci, & sup quatuor non conuertam eū. Ex qbus Hebræi, vt Lyranus refert, inferunt Deum semel, bisq; peccandi indulgere, non autem ei qui ter, aut quater, aut plures peccat. Intelligitur, inquam, quātum ad vltiones & flagella, quę illic cōminatur Damasco, & Tyro affligentibus populū Israël. Ait enim Deus, quòd si vnum aut alterū in cursum fecissent aduersus populum, forsan ignouisset eis, sed quia pergebant bella multiplicare, disperdet eos. Quo ad culpam verò septuagies septies, vt est in euangelio, cōuersis pepercisset. ¶Quòd si illud opposueris Prouer. 1. tunc inuocabūt me, & non exaudiam. Manè consurgent, & nō inuenient me. Respondetur primò, vt suprà, quòd potest cōminatio hæc intelligi quoad supplicia tēporalia, quæ pro peccatis infligunt, vt patet ex verbis præcedētibus. Quando venerit super vos tribulatio, & angustia, & repentina calamitas. Nā ad remittendas peccatorū poenas nō est necesse, vt semper Deus exaudiat. Secundò ad literā videt illa cōminatio aduersus serò poenitentes posita: nam prędixerat, Quia despexistis cōsilium meū, ego in interitu vestro ridebo. De serò autē poenitētib⁹, di. 19. disputabimus. ¶Vtrùm autē poenitentia, nō solùm oīa deleat peccata, sed etiam in quocunq; momēto, an verò detur aliqđ tēpus, in quo id facere nequeat, propter necessariam cōtinuationē, vel peccati, vel cōtritiōis dist. 17. q. 2. de cōtritione examinabitur.

Satisfit alijs autoritatibus. *Amos. c. 1. &. 2.* *Obiectio.*

ARTICVLVS. II.

Vtrùm sine poenitentia peccatum remitti possit.

AD virtutem poenitentiæ dignificandam non satis est nosse omnia per ipsam deleri scelera, sed perscrutandum restat, vtrùm sit ipsa omnino necessaria. Et ideo quæritur, vtrùm sine poenitentia peccatum per aliam virtutem, aut alio quouis modo remitti valeat. Ad quod interrogatum pręmissa distinctione tribus conclusionibus respondetur. Quæstio nanque aut intelligi potest de poenitentia, quæ est sacramentum, aut de poenitentia virtute secluso sacramento.

¶Est ergo prima conclusio. Impossibile est peccatū actuale mortale cuipiam sine poenitentia remitti, loquendo de poenitentia, quæ est virtus. Probatur. Peccatū est Dei offensa: ergo eodem modo id Deus remittit, quo offensam in se cōmissam: hanc autē sine poenitētia remitti est impossibile: ergo. Probatur minor. Offensa directè opponitur gratię: ex eo enim quis censet alteri offensus, quòd ab eius gratia est repulsus. Hoc autem discriminis est inter gratiā Dei, & gratiā hominis, vt 1.2. q. 110. ar. 1. ostēsum est, q gratia hoīnis non

Prima conclusio.

non efficit, sed præsupponit bonitatē veram vel apparentē in homine, propter quam eū diligit: gratia verò Dei est causa bonitatis hominis, propter quam eum diligit: eo ꝙ bona Dei voluntas, quæ nomine gratiæ intelligitur, est vniuersalis causa cuiuscunque creati boni. Ob hoc ergo cōtingere potest, vt homo offensam, qua offensus est, hosti remittat absq; aliqua eius voluntatis mutatiōe, qa fingit esse mutatum. Deo autem id non potest accidere, vt cuipiam absque illius mutatione voluntatis offensam remittat: qa tunc diligeret eum, quem bonum non efficit: offensa verò peccati mortalis inde pullulat, ꝙ volūtas hominis est auersa à Deo ꝑ aliquod cōmutabile bonū. Requiritur ergo ad remissionē diuinę offensę, ꝙ voluntas hominis sic mutetur, vt conuertatur ad Deū cum detestatione prædictæ cōuersionis ad creaturā, cum ꝓposito emendandi vitam, in quo quidem ratio virtutis pœnitentiæ consistit.

Secūda cōclusio. ¶ Secunda conclusio. Absq; sacramēto pœnitentiæ, qđ officio & absolutione sacerdotis ligantis, & soluentis perficitur, potest De⁹ peccata remittere. Intellige absq; sacramento nō solùm in re, verùm etiam in voto. Probatur, quia Deus non habet suam potestatem sacramentis suis alligatam. Quare Christus, vt Lucæ .7. legitur, Magdalenæ absque vllo sacramento: quia tunc nondum erat sub obligatione institutum, peccata dimisit.

Tertia conclusio. ¶ Tertia conclusio. Nec tunc tamē eadem dimisit peccata sine pœnitētia virtute, vt Grego. autor est in homilia. Per gratiam enim, inquit, scilicet per pœnitētiā, traxit intus, quam per misericordiam suscepit foris.

Expositio articuli. ¶ Quæstio hæc de necessitate pœnitētiæ virtutis est præcipua, ac perinde meditatè existimāda. D. em̄ Thomas adeò affirmat esse necessariam existentibus in peccato mortali post baptismū, vt impossibile cēseat absq; illa Deū vlli peccatum remittere Vnde cùm duplex sit Dei potentia: ordinaria scilicet, & absoluta, de vtraq; est disputandum. Veruntamen quantū ad legem ordinariā nemo catholicorum ambigere debet pœnitentiā virtutem esse necessariam. Haud enim vniuersi sancti patres, verùm & vtraq; sacra pagina eam tanquam necessarium peccatorum remedium celebrat, vt est illud hic citatū Hierem. 18. si pœnitētiam egerit gens illa à malo, quod fecit, agam & ego pœnitētiā super malo, quod cogitaui, vt facerē ei: ac si dixisset, Alioqui nec ego peccata dimittam. Cui cōsonat illud Zachariæ. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Et Ezechiel. 14. Si impius egerit pœnitētiā ab omnibus peccatis suis &c. vita viuet. Quasi dicat. Quādiu non egerit pœnitentiā, manebit in morte. Et infrà, cùm auerterit se impius ab impietate sua, & fecerit iudiciū, ipse animā suam viuificabit. Auersio autē ab impietate motū volūtatis dicit, quo homo impietatem auersatur & detestatur. Quæ quidem auersio necessaria est ad cōuersionē, vnde inferiùs, conuertimini & agite pœnitentiā. Et Iohel. 2. Cōuertimini ad me in toto corde vestro. Quocirca Christus ꝓthema illud suę prædicationis assumpsit, Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnū cœlorum. Vnde Luc. 5. Nō veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitētiā. Quasi ad rem saluti necessariam. Quocirca Actu. 3. Pœnitemini, & conuertimini, vt deleantur peccata vestra, quasi dicat, alioqui deleri non possunt. Tādem Christus Lucæ. 13. Nisi pœnitentiam, inquit, habueritis, omnes simul peribitis. Sāctorum verò patrū testimonia innumera sunt, neque post tam apertam scripturam sacram recitatu necessaria. Plurima Gratianus de pœnitentia di. 1. congessit, vt can. Nō omnis. & can. Non potest. vbi hebetur, ꝙ nemo potest gratiā Dei cœlestis accipere sine pœnitētia. Id qđ plurimis subsequentibus confirmatur. Et tandem in cap. firmiter. de summa trinit. & fid. cath. sola pœnitentia proponitur lapsis in remedium. ¶ At verò extat in forib⁹ obiectio cōtra necessitatē pœnitētiæ, ꝙ sacræ literæ plura alia subsidia cōnumerāt ad remittēda peccata, quæ Cyrillus sup Leuit. & Orige. ibidē homil. 2. ad septē referūt, quę sunt baptism⁹, & fides, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salu⁹ erit. & charitas. 1. Petri. 4. Charitas operit multitudinē pc̄tōrū. Quin verò & de spe ait Pau. ad Rom. 8. Spe salui facti sumus. Et eleemosyna Luc. 11. Date eleemosynā, & ecce oīa mūda sunt vobis. Et iniuriarum comdonatio, Matt. 6. Si dimiseritis hominib⁹ peccata eorum, & pater vester cœlestis dimittet vobis peccata vestra. Ad hęc aūt & id genus alia respōdetur, sic ista oīa censenda esse peccatorū remedia, vt nullū neq; oīa sine pœnitētia sint sufficiētia. Primū enim fides, spes, charitas sunt necessaria eo modo, quo. q. prę cedenti art. 5. dictū est tāquā fundamēta pœnitētiæ. Quare nec fides, nec spes, formantur nisi

Testimonia sacra.

Testimonia sanctorum.

Obiectio cōtra necessitatem pœnitentiæ.

Dilutio obiectionis.

nisi per charitatem, neq; verò charitas existenti in peccato est legitima, nisi cum detestatione peccatorũ. Eleemosyna verò, & remittere iniurias, ponunt tãquam remedia in duplici sensu. Vno modo, ꝙ multũ peccatori cõducunt, vt conuertat, tum ꝓpter preces pauperũ & eorũ, quib⁹ remissę sunt iniuriæ: tum quia cor emolliunt, & præparãt, vt De⁹ singulariter opem adferens illud conuertat. Secundò post remissam culpã sunt ꝑ modũ satisfactionis remedia ad soluendas pœnas. Hoc em̃ modo, vt legit̃ Ecclesiast.3. eleemosyna extinguit peccatũ. Et sic illud intelligit̃ Daniel.4. Peccata tua eleemosynis redime.

Primum argumentum. ¶De baptismo verò arguit D. Tho. primo loco. Nõ est minor virtus Dei circa adultos q̃ circa paruulos: sed pueris peccata dimittit sine pœnitentia: ergo etiam adultis. Et respondet in sentẽtia, ꝙ baptismus quantũ est ex primęua eius institutione ad dimittendũ originale peccatũ, nullã exigit pœnitẽtiam, eo ꝙ cũ illud sine ꝓpria voluntate cõmittatur, absq; propria voluntate remittitur. Quare paruulis ante vsum rationis eiusmodi culpa absq; vllo voluntatis motu condonatur. At verò adulti, q originalem culpã mortalibus accumularunt: necessarius est pœnitentiæ motus, iuxta verbũ Petri Actu.2. Pœnitentiã agite, & baptizet̃ vnusquisq; vestrum. Nã vt ait ad id ꝓpositũ Aug. Nemo adultorum põt vitã nouã inchoare nisi præteritæ pœnituerit. Vtrùm verò requirat̃ vera cõtritio di.6.q.1.art.7. cõtra quosdam cõtrarium cẽsentes partẽ negatiuã ꝑ captu nostro statuimus: nẽpe nõ reqri cõtritionem, sed satis esse attritionẽ, per quam tollat̃ obex. *Caietanus.* Quin verò Caieta. ait hîc, ꝙ baptismus secũ adfert virtutẽ pœnitẽtiæ: qa est institutus in remissionẽ peccatorũ, & ideo sufficit adulto, vt fatendo se peccasse, subijciat se illi, vt ꝑ ipsum remittantur sibi peccata: nã illa, inquit, subiectio & susceptio baptismi est in virtute detestatio prioris vitæ. Et fortasse vera est eius opinio, tametsi non auderem omninò illam approbare: nã cùm ad hoc ꝓpositũ dixerit Aug. neminem suæ voluntatis arbitrũ posse nouam vitã inchoare, nisi preteritę pœnituerit, colligitur vt formalis pœnitẽtia præteritorũ requirat̃. Quare Petrus duo distinguẽs ait. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrũ.

De charitate. *Scotus.* ¶At verò de charitate plusculum est difficultatis ꝓpter nonnullos, qui videtur cõtrariũ asserere. Scotus nanq; .2. sen. dist.28. inter loquendũ de pręcepto charitatis ait, ꝙ voluntas ꝑ actũ charitatis licèt informem potest se disponere ad gratiã de congruo. Vnde nonnulli inferunt sine actu formali pœnitẽtiæ sufficere actũ charitatis. Et alij, quos viua voce audiui, aiunt nõ sufficere quemlibet, sed egregiũ. Et arguũt ex autoritate Petri citata, charitas operit multitudinem peccatorũ. Et Lucæ.7. Dimissa sunt ei peccata multa: quoniã dilexit multũ. Et Christus, Qui diligit me, diligetur à patre meo. Quibus accedit & ratio: nam pœnitentia ꝓpterea remittit peccatũ, qa est illi contrariũ: sed nihil est peccato tam contrariũ q̃ charitas: peccatum enim inimicitiam Dei parit, cui charitas contraria est: ergo charitas est pœnitẽtia virtualis: hoc est, parẽ habens virtutẽ. ¶Contra hanc opinionẽ disputauimus lib.2. de natura & gratia. c.16. Sed nũc lucidiùs tres conclusiones statuimus illic implicitas. Prima. Existẽti in peccatis mortalibus, quæ vel habet in memoria, vel diligenti indagine in eam valet reuocare, nullus prorsus charitatis actus quantuncunq; egregius citra perpessum pro Christo martyrium sufficit ad salutem. *Prima conclusio.* Hanc profectò cõclusionem sacra testimonia citata satis ꝓbant. Nã cùm in omnibus pœnitẽtia palàm exigatur, tanquam finis necessarius ad salutẽ, glossare illa dicendo, ꝙ sufficit virtualis pœnitẽtia, manifesta temeritas est. Pari enim modo vbi ait Pau. ꝙ sine fide impossibile est placere Deo, possent glossare sufficere fidẽ virtualẽ. Imò & dicere possent, ꝙ dare eleemosynam, & remittere iniurias esset pœnitentia virtualis: nã etiã illi actus pertinent ad charitatem, qđ esset hæreticũ. Secundò, vt eorũ fundamentũ eneruemus, charitas de se nõ est pœnitentia virtualis: *Secundũ argumentum.* nã vt per humana hęc visibilia inuisibilia intelligam⁹, quãuis ille, q inimicũ suũ iniuria affecit, dicat, & verè dicat deinceps illum ex intimo corde dilectũrũ, & in omnibus ei morẽ gerere proponat, nõ propterea charitas illa virtute comprehendit pœnitentiam præteritæ iniuriæ. Nam cum illa dilectione stat, vt non eum iniuriæ illatæ pœniteat: sed quia animo suo iam satisfecit, vult esse deinceps amicus, alioquin nõ esset. ¶Et ad maiorem claritatem rationis arguitur tertiò. *Tertium argumentum.* Dicere ꝙ charitas sine formali detestatione præteritæ vitę sufficiat ad salutem, nescio quomodo differat à Luthero in artic.6.&.7. condemnatis à Leone, dicente ꝙ sufficit resi

piſcentia & noua vita. Lutherus enim ſolùm negabat requiri actum formalē pœnitentię: nam quòd illa charitas in futurum eſſet pœnitentia virtualis, ipſe non renuebat. Eſt ergo condemnatus ex eo, ꝙ non ponebat formalem deteſtationem præteritorum criminum. Vnde Auguſt. lib. 1. de nuptijs & concupiſcenti. cap. 26. exponens illud Eccleſiaſtici. 21. quod ad rem præſentem vrgentiſsimè facit. fili peccaſti, non adijcias iterū: ſed de priſtinis deprecare, vt tibi dimittant. Si à peccando, inquit, deſiſtere, hoc eſſet non habere peccatū, ſufficeret, vt hoc nos ſcriptura moneret, fili peccaſti, non adijcias iterum. Non aūt ſufficit, ſed addit. Et de priſtinis deprecare, vt tibi dimittātur. Quapropter Tridentina ſynodus ſeſs. 6. ca. 6. &. 14. expreſsè decreuit pœnitentiam, non ſolùm continere ceſſationē à peccatis, verùm & eorum deteſtationē. Ob idq; profectò nō video quo modo defendi poſsit, ꝙ actus charitatis, citra martyrij perpeſsionem, ſine formali pœnitentia ſufficiat, præſertim cùm legitima pœnitentia debeat includere votum cōfeſsionis, quod ſine peccatorū deteſtatione haberi non poteſt. Item quia qui dicit, charitatem eſſe pœnitentiam virtualem, dicere conuincitur, ꝙ etiam ſi tunc peccata occurrerēt memoriæ, non opus eſſet formali deteſtatione: quandoquidē iam habet ſufficiens remedium: quod profectò abſurdum eſſet cōceſſu. Neq; verò neceſſe eſt hanc labem Scoto impingere, ſanè cùm ipſe non aſſerat, niſi ꝙ per actū charitatis homo diſponitur. Et poteſt gloſſari, vel ꝙ vocat actum charitatis deteſtationem, vel ꝙ illum actum ſtatim deteſtatio concomitatur, vel loquitur quando peccata ita ſunt obliuioni tradita, vt nō poſſint in memoriam reuocari. De quo caſu ſtatim dicemus. ¶ Ad argumenta ergo in cōtrarium reſpondetur eſſe ſophiſtica. Concedimus enim, actum charitatis contrarium eſſe peccato, & ꝙ quicunq; legitimè Deum diligit, vicisſim ab ipſo diligitur. Sed tamen qui eſt in peccato mortali neutiquam, citra martyriū, habere poteſt legitimū actum dilectionis niſi deteſtādo peccata. Nam cùm peccatum ſit motus auerſionis, nō expellitur niſi per motum contrarium cōuerſionis. Quare licèt peccatrici dictum ſit dimiſſa eſſe peccata, quoniam dilexit multùm, tñ eius lachrymæ fuerūt pœnitentię indices. ¶ Secūda cōcluſio. Peccatori, qui ſic eſt omnino peccatorū oblitus, vt facta diligēti indagine nequeat vllius eorum meminiſſe, nòn eſt neceſſarius actus pœnitēdi, ſed per actus alios charitatis veniam obtinebit. Cōcluſio eſt Gabrielis in 4. di. 14. q. 1. ar. 2. quę neſcio cur reprobetur. Nam quāuis pœnitentia, virtus ſit per ſe neceſſaria ad remiſsionē peccati non ſolùm neceſsitate precepti, (de quo diſtin. 17. diſputabimus,) imò neceſsitate finis: hoc tamen intelligitur, quando peccatorum vlla poteſt haberi memoria. Si enim quis eo, ꝙ nō facit diligentiam, non recordatur eorum, fateor ſine pœnitentia nullum alium actum charitatis ei ſufficere. Si tamē merè naturaliter eſt oblitus, vt in ſua poteſtate nō ſit peccata recolere, neutiquam poteſt deteſtationem habere. Nam quorū homo nō eſt memor, quo modo illa deteſtari poteſt? Si ergo tūc eſſet neceſſaria pœnitentia, tunc homo ſine poſſibili remedio maneret. Tunc ergo ad remiſſionē huiuſmodi oblitorū peccatorum ſufficit quicunq; actus charitatis, qui reſpectu illorum eſt virtualis pœnitentia, vt quęſt. ſeq. art. 1. apertis verbis D. Tho. affirmat. Quòd ſi dicas, debere tunc cōteri in genere ſub cōditione ſi peccatum habeat, profectò nō video cur ad hoc teneatur, poſtquam nullā habet peccatorum notitiam. Dicere autem, ꝙ tunc Deus adiuuabit vt recordetur, nullum prorſus habet fundamentum. Igitur quāuis illa obliuio peccatorū non ſit remedium remittendi peccata: quoniam cùm nullus act⁹ intellectus ad id ſufficiat, multò minus ignorantia, vel obliuio, tamen quicunque alius actus charitatis, ad quem Deus auxilio ſpeciali concurrat, erit ſufficiens. Et eſt planum exemplum de baptiſmo, nam licèt ſit per ſe neceſſarius ad ſalutem, nihilominus ſi daretur aliquis inuincibiliter ipſum ignorans, citra votū eius expreſſum poſſet in Deū conuerti. ¶ Tertia concluſio. Martyriū, quando eius ſubita oblatio actum pœnitēdi impediret, ſufficit ſine pœnitentia ad ſalutem. Concluſio hæc nō eſt mihi tam certa, quàm ſuperiores, ſed tamen multo probabilior, ꝙ̄ cōtraria. Aſſerunt eam Scotus & Gabriel di. præſenti, queſt. 1. art. 3. ſed tamen nimium abſolutè, dicentes feruorem martyrij ſufficere. Et tamen arbitror eſſe moderandam. Si ille, inquam, qui martyrio expoſitus eſt, inducias habet, vt poſsit peccata recolere, tenetur quidem. Verbi gratia, dum eſt in carcere. Imò ſi copia ſuppetit ſacerdotis & temporis, cōfiteri

Auguſt. *Synodus Triden.* *Argumētorū dilutio.* *Secunda cō cluſio.* *Gabriel.* *Contritio peccatorum in genere neceſſaria immemori.* *Tertia cōcluſio.*

teri tenetur (si singulare est confeßionis præceptum in articulo mortis, de quo dist.18. disputabitur.) Quòd si tantũ temporis non habeat, poßit tamen habere dolorem in genere, ad id etiam obligatur: nã martyrium nõ aliter potest vicem pœnitentiæ supplere, q̃ supplet vicem baptismi: non autem huius vicem supplet, nisi vbi eius copia haberi non potest. Si enim sub ipsum agonis articulum offerretur martyri baptismus, quẽ renueret; re vera non esset orthodox⁹ martyr, vt dist. 3. art. 11. assertum reliquimus. Pari ergo modo si tempus habet pœnitendi, & pœnitentiam renuit, contemptor est, & virtutis, & sacramenti, atq; adeò tunc nullus feruor martyrij absq; pœnitẽtia sufficiet. Sed faciamus hominem sic in martyriũ rapi, vt atrocitas mortis eius occupet mẽtem: arbitror ꝙ licèt sit in peccato, dũmodo non sit in eius actuali complacẽtia, aut proposito, illa perpeßione martyrij obtinebit veniam apud Deum. Probatur. Martyrium, vt loco proximè citato latè elucidauimus, supplet vicem baptismi, vt patet tum aliorũ patrum testimonio, quos illic citauimus, tum & Augustini cõtra Donatistas, & refertur de cõsecra. di.4. can. Baptismi vicem. Cuius vtiq; euangelica fundamenta sunt, illud Ioan.15. Maiorem charitatem nemo habet, q̃ vt animã suam ponat quis pro amicis suis. & Matth.10. Qui cõfessus me fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Et qui perdiderit animã suam (id est, vitam) propter me, in vita æterna inueniet eam: sed tam necessarius est baptismus ad remißionẽ originalis, quàm pœnitentia ad remißionẽ actualium, ergo pariter supplere potest pœnitentiæ vicem. Et cõfirmatur, quia, vt illic vidimus, tria distinguunt ex æquo baptismata: scilicet, fluminis, & flaminis, quod est virt⁹ pœnitẽtiæ, & sanguinis, quod est martyriũ: ergo quodcũq; p se sufficit. Respõderi aũt per hoc põt discrimen, ꝙ baptismus nõ aliam dispositionem requirit, q̃ non inuenire obicem contrarium. Martyriũ autem per se dicit actũ charitatis, vt S.Th. suprà quæst.66. art.12. dixit, & contra Cresconium lib.2. cap.12. ostẽdit August. Quinuerò & Paul.1. Corint.15. Si corpus, inquit, meum tradidero ita vt ardeam, charitatem aũt non habeam, nihil mihi prodest: charitas autem in peccatore sine pœnitentia non est legitima. ¶At verò in contrarium est primum argumentũ, ꝙ sicut baptismus nõ semper requirit actum charitatis: ita nec martyrium, vt patet in Innocentibus ante vsum rationis occisis pro Christo, quos illic ostendimus fuisse martyres sine actu proprio charitatis. ¶Vnde quęst. proxima ar.1. bonum ducemus argumentum, ꝙ dormientes in peccato etiam mortali, qui añ somnũ non habebant actualem voluntatem peccato inhęrentem, obtinebũt veniam. Nam hoc videtur S.Th. in solutione secũdi affirmare. ¶Secundò, vt hoc nunc intermittamus, dicimus, ꝙ exposit⁹ martyrio in illo articulo habet legitimum actum charitatis, qui virtute includit pœnitẽtiam, licèt illa non sit formalis. Quare cõtraria opinio principium petit, dum asserit legitimam charitatem in martyre non posse esse sine pœnitentia. Hoc.n. est singulare priuilegium martyrij, quod per se est summa charitas & cõfeßio Christi. Cùm enim dixit Chtist⁹, maiorem charitatem nemo habet, &c. hanc asserit maiorem, etiam q̃ illa, quæ est detestatio peccatorũ: quare martyrij charitas in illo articulo, quo totũ hominis animum exposcit & absorbet, aliam nõ exigit, sed est summũ holocaustum, quo se hõ ex toto corde Deo tradit. Et est expressa sentẽtia Chrysostomi sermo.29. de pœnitẽtia, vbi ait. Sicut in tenebris non est absq; lucerna lumen, sic nõ potest homo peccatum absq; pœnitentia abluere. Atq; hoc, inquit, de homine iam baptizato dicitur. Et subdit. Item lector intelligat martyrium pœnitẽtię præteriti non egere. Nam sicut lux diei non quęrit lucernam, sic iustitia ante Deum (scilicet martyris) sine pœnitẽtia lucet. Vide quomodo matyriũ tãto fulgore pœnitẽtiæ præfertur, quãto lux diei lucerna in tenebris fulgẽtior est. ¶Quòd si arguas. Baptismus ipse, cuius vicem martyrium supplet, aliquã pœnitẽtiam, vt suprà diximus, requirit: ergo & actus martyrij. Respondetur, ꝙ dum martyr habet tempus memorandi peccata, detestari illa tenetur, sed si afflictio mortis & feruor in Deum illam recordationẽ impedit, satis est, vt homo se Christo sacrificet. ¶Postremum autẽ argumẽtum est, quòd casus iste, metaphysicus quibusdam videtur, vt homo tam repente rapiatur ad martyrium, vt non poßit peccatorum recordari. Imò vt Chrysostomus homilia.4. de diuite & Lazaro ait, repẽtina mors extẽplò memoriæ offert peccata præterita; quod probat exẽplo fratrũ Ioseph Geñ.42. qui in afflictione positi statim

Martyri necessaria est pœnitentia quando eius se offert occasio.

Argumẽtũ.

Dilutio.

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

Chrysost.

Obiectio.

Dilutio.

Postremũ argumentum.

tim dixerunt, meritò hæc patimur, quia peccauimus in fatrem nostrum. Et pueri in camino ignis Danielis .3. peccata sua cõfitebãtur. At mihi profectò nõ apparet nisi casus, qui vsu venire potest. Nam licèt egregia facinora, vt illud in fratrem venditum, statim occurrant menti, occultiora tamẽ atq; illa præsertim, quæ ex culpabili ignorantia pręcesserunt, indagine egent, vt in memoriã redeãt. Pueri autem apud Danielem diuino miraculo sustentabantur, vt pleno iudicio possent peccata, non tam sua, quàm populi cõfiteri.

Aliud argumentum ex historia Cypriani. ¶Accedit & argu. pro nobis ex historia Cypria. quẽ Augu. lib. 2. cõtra Donatistas ca. 5. probabilius existimat, non deposuisse errorem suum de baptizandis hæreticis vsq; ad mortis articulum. Et tamen cap. 18. ait errorem illum ab illo recompensatum fuisse, & passionis falce purgatum. Nam quanuis dici possit, ꝙ nõ fuerit pertinax in errore, & ideò ante martyriũ fuisse in gratia, sed ꝙ per illud fuerint illi remissa supplicia, si propter defensionẽ erroris illa demeruerat: Nihilominus licèt vsq; ad mortis articulum fuisset in culpa, modò non haberet volũtatem in errore obstinatam, sed se Deo commendaret, per illud fuisset saluus. Quare ecclesia non aliud fuit perscrutata, vt in catalogum sanctorum illum referret, quàm ꝙ fuit martyr.

Obiectio. ¶Quòd si qs dicat. Saltem martyr tenetur in agone habere dolorem in genere, & misericordiam petere.

Dilutio. Respõdetur primò, ꝙ ille dolor in genere quando homo nõ est memor alicuius peccati, neq; in genere peccasse, non est propriè pœnitẽtia: quoniam neminem propriè pœnitere potest eorũ, quæ nullatenus se fecisse meminit. Et ideò talem actũ potius appellarẽ charitatis & amoris filialis q̃ formalis pœnitentiæ. Secundò respondeo, ꝙ positus in agone martyrij, nisi peccata sua spõte occurrant, consultiùs faciet attentionem ad martyrium applicando, qui est actus fortitudinis, quàm ad peccatorum recordationẽ: videlicet, vt cor satagat diuino amore inflãmare, vt strenuè mortem pro Christo oppetat. Nõ enim de martyribus legitur, ꝙ sub illum articulum peccata plãgerent, sed quòd curarẽt animum contra terrores mortis coarmare.

Martyrij singulare priuilegium. ¶Sed tandem admonuerim, vt hoc priuilegiũ nemo cogitet ad alios actus quantumuis feruentes charitatis extendere: quia est singulare perpesi martyrij, quo se homo Deo sacrificat. Neque verò feruori desiderij martyrij, vt putat Scotus, id tribuerim, quando martyr nõ est in actu passionis: desiderare enim martyrium absque formali pœnitẽtia non sufficit, sed illud perpeti: nã tunc duntaxat homo actu cõfitetur Christum, & animam pro eo ponit, cui hoc priuilegiũ adscribitur.

Dubium. ¶Ad hęc adhibẽda est alius dubij decisio, vtrùm pœnitentia non solùm quantum ad detestationẽ peccati sit formaliter necessaria, vt expositum est, verùm quantùm ad propositum emendandi vitam. Quam quæstionem recentiores quidam nobis offerũt. Maioris enim dist. præsenti. quæst. 1. ait nõ esse necessarium propositum actuale cauendi à peccatis in posterum, sed sufficere nõ velle; hoc est, non habere propositum peccãdi. Et quidam iunior in suo codice de pœnitentia tractatu. 1. quæst. 3. ait, non esse tale propositum expressum necessariũ: quia virtualiter includitur in detestatione peccatorũ prę teritorum quatenus offensa Dei sunt. Et quidem prima frõte sic apparet: nam ait S. Th. in. 4. dist. 17. quæst. 2. arti. 2. propria peccata pœnitentię sunt peccata præterita. & 1. 2. q. 113. ar. 5. solùm ait in iustificatione impij requiri vnum motum in Deũ, atque aliũ qui sit peccati detestatio.

Refutatio opinionis. ¶Sed nihilominus opinio hęc, nec verò vera est, nec tuta, neque in populũ euulgãda. Primò, qa nullus vnquam antiquorũ sic ausus est loqui. Nã Alexan. 4. part. q. 69. memb. 9. & Durãd. dist. 17. quęst. 2. & omnes dicunt requiri propositum, neq; vllus fingit ꝓpositũ virtuale. Et plana id ratio docet: nam vt suprà. q. præcedenti arti. 3. declarauimus, propria ratio pœnitentiæ est ex timore filiali sic vindicare delicta, vt vita emendetur. Vnde ait ibidem S. Tho. quod penitentia est detestatio offensæ Dei cum emendationis proposito. & artic. 5. subdit ꝙ timor filialis necessarius ad pœnitẽtiam est quo quis emendam Deo voluntarius offert. Idq; præsenti art. repetit, quòd homo cõuertitur in Deum per detestationem conuersionis ad creaturam cum proposito emẽdæ. Et quęst. sequẽti ar. 1. ad. 2. ait, quòd requiritur, vt homo ꝓ ponat abstinere ab omnibus & singulis peccatis mortalibus. Igitur cùm finis pœnitẽtiæ sit emẽdatio vitę, fit vt si detestatio requiritur formaliter, propositũ etiã formaliter exprimatur, vt Magister Senten. dist. præsenti expresè ait. Et Ambros. dicẽs quòd pœnitentia est malè acta plangere, & plangenda iterum non committere: hoc est, firmum

firmum habere ꝓpositum. Vnde Ezechie. 18. Si impius egerit pœnitētiā ab omnibus peccatis suis, & custodierit præcepta mea, vita viuet. Quinuerò nomē ipsum cōuersionis hoc plane sonat, vt suprà diximus .s. recessum ab vno termino, putà à bono creato, ad quod homo per peccatum formaliter se cōuertit, & accessum ad Deum, à quo per peccatum recesserat. Et ideò Iohelis. 2. Conuertimini, inquit, ad me in tota corde vestro: conuersio autem ad Deum actum formalem dicit in ipsum. Ac demum confirmatur: quia dum nos conuertimur ad Deum, ipse cōuertitur ad nos, iuxta illud Zachariæ. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: Deus autem amore positiuo ad nos conuertitur, quo nos amplexatur: ergo & nos debemus in ipsum conuerti per actum formalem obedientiæ, quò proponamus à peccatis cauere. Quando ergo Sanctus Tho. ait solùm requiri detestationem peccatorum, ibidem intelligit propositum etiam ab illis in posterū cauendi. ¶Sed ecce fallacia cōtrariæ opinionis. Dum quis vere, inquit, detestatur peccata tanquam offensam Dei, detestatio illa virtualiter includit propositum cauendi illa in futurum: ergo non requiritur aliud expressum. Respondetur autē ad antecedens, quòd eiusmodi detestatio propterea dicitur vera: quia gignit propositum cauēdi in futurum. Et in hoc sensu virtualiter includit propositum. Sed si illud nō pariat, non est vera: quia cum abhorrere preterita, & cauere futura diuersi sint actus, neuter includitur in altero, licet vnum sequatur ex altero, si alterum sit legitimum. Extat inter homines exemplum. Contingere potest, vt aliquem pœniteat irrogasse iniuriam alteri, & tamen non proponat in futurum cauere: quare pœnitētia præteriti de se non includit propositū futuri, sed quando est legitima illud germinat. Colligimus ergo, quod pœnitētia est detestatio formalis præteritorum peccatorum cum proposito emendandi vitam. Atq; hęc est necessaria post baptismum ad remittendum peccatum mortale. Quomodo autem sit in pręcepto videbimus dist. 17. quæst. 2. ¶Non ergo sana est illa quorundā cōtritionis definitio, ꝙ sit detestatio actualis, vel virtualis peccatorū. Atq si hæc cēsura mihi in eos licet, qui tū vitæ integritate, tū doctrina insigniū tur, tum etiā de me ꝓfectò optimè sunt meriti, quos ideo ex animo & suspicio & diligo, non possum non ęgerrimo animo ferre, ꝙ res scholasticę, eædēq; in visceribus philosophiæ, & theologiæ recōditæ & vtriusq; iuris materna lingua in vulgus edātur. Putant eñ isti optimi autores plebi sic bene consultum, & tñ, præter quàm ꝙ scientiarum maiestatem, & autoritatem extenuāt, sexcentas occasiones errandi indocto vulgo offerunt. In vulgo autē pono quàm plurimos plebanos, q vix Latinè sciunt, atq; adeò nec scholastica verba, quantuncūque vulgari lingua eis proponantur. Adde quòd scientiarum mysteria, nisi in scholis doceātur, propterea quòd lingua vulgari edantur, non sunt opificibus & rudib⁹ hominibus patētiora quàm latinè. Quare cōsultius esset, vt ignorātes ad doctores dubia sua deferrent, qui viua voce eis responderēt, quàm illis idiomate vulgari eadē porrigere. Quod ergo in summa aliâs docta Hispanè scripta statim in principio ꝓponitur: videlicet, cōtritio est pœnitētia voluntaria dolorosa, grandissima, actual o virtual, nō debuisset, vt bona venia dixerim, vulgo proferri. Nā quomodo opifices, imò rurales sacerdotes intelligere possunt, quid est virtualis pœnitētia? Statim colligent sufficere, vel eleemosynam, vel orationem loco pœnitentiæ, præsertim ꝙ illa particula, virtualis, apud nullum antiquorum reperitur. Imò cùm omnia testimonia suprà citata scripturæ absolutè exigant pœnitentiam, temeritas est aliter populum docere: & de hoc deberet confessarius puniri, si aliter pœnitētē doceret, q̄ quòd debeat expresè detestari peccata, expresseq; propositum habere emendandi vitam. Sed & dum ait, grandissima, nisi adsit viuę eiusdemq; doctæ vocis explicatio, offendiculū indoctis ponet. Hactenus de lege ordinaria, secundùm quam constitutissimum est, pœnitentiam esse ad salutem necessariam, sine qua actuale peccatum non remittitur.

Exponitur D. Thom.

Argum. fallacia.

Summa dictorum superiorum.

Aduersus illos, qui vulgari lingua disciplinas tradunt.

Contritiōis definitio reprobatur.

¶Sed quid de omnipotentia Dei absoluta? Vtrùm posit Deus sine virtute pœnitentię peccata mortalia dimittere: nā quòd id possit sine sacramēto, citra controuersiā S. Tho. secunda conclusione constituit. Quidā enim etiam ex discipulis S. Tho. metuentes quicq̄ ab absoluta Dei potentia excipere, aiunt nō esse credibile, vt cùm ait in pręsentiarum impossibile, intelligat de potētia absoluta. Sed re vera S. Tho. intelligit impossibile esse de quacunq; Dei potētia peccatū actuale mortale.

Omnipotentia Dei absoluta.

tale sine poenitentia remitti, aliàs non simpliciter diceret imposibile. Itē qa ponit discrimen inter virtutem poenitentiæ, & sacramētum, dicens, ꝙ sine sacramento Deus pōt remittere peccatum, & tamen absq; illo in re vel in voto non potest de potētia ordinaria, sed de absoluta, quemadmodū Christus per potestatem excellentiæ remisit paralytico, & Magdalenæ: ergo sine virtute intelligit ꝑ nullam potentiam Deum id posse.

Conclusio. ¶Et ideo tanquàm certa statuitur hæc conclusio, quæ quanuis prima facie dura videatur, fiet intelligenti liquida. Sed tñ ad eius intellectum prænosse oportet, quid sit remitti peccatum. Ad quod rursus perpendendum adnotandum est, quid maneat in peccatore transeunte peccato.

Scotus. Scotus nanq; di. 14. q. 1. recitat vnam opinionē, quam falsissimè sui sequaces D. Tho. impingunt, quoniam nullibi eā somniauit. Videlicet, ꝙ nihil aliud maneat, ꝗ̄ reatus culpæ, quæ nō est nisi obligatio ad pœnā debitā illi culpæ, quæ sit relatio realis. Sed hac opinione, quantum ad id reprobata, quod asserit esse relationē realem, subdit opinionem suam, ꝙ scilicet, sit relatio rationis: nempe reatus culpæ, qui non est aliud, quàm obligatio ad pœnā. Sed dicitur rationis relatio, quatenus homo est obiectū intellectus, & voluntatis Dei obligantis ipm ad supplicium. Et ab hac, inqt, relatione homo dicitur peccator.

Illatio. 1. Vnde esse in peccato, est esse ordinatum ad pœnā, iuxta illud Augustini super Psalm. Beati quorum remissæ sunt iniquitates. vbi ait, quòd Deum peccata videre est ea ad poenam imputare, auertere autem faciem à peccatis, est ea ad pœnā non reseruare.

Illatio. 2. ¶Ex hoc infert secundò offensam Dei non esse aliud, quàm eius iram volentis vindicare peccata. Quare de potentia eius ordinaria nō remittuntur peccata sine illa vindicta.

Illatio. 3. ¶Tertiò tandem ad nostrum propositum infert, quòd de potentia absoluta Deꝰ potest remittere peccata sine poenitentia: quia remittere non est nisi velle non punire. Et clarum est, quòd potest peccatorem liberare à poenis inferni.

Illatio. 4. ¶Ac subinde dist. 16. q. 2. infert quartò, quòd Deus potest peccata remittere sine gratiæ infusione, sicuti ecōuerso primā gratiam infudit angelis in eorū creatione absq; remissione culpæ. Neq; solū intelligit sine infusiōe qualitatis, quę est gratia; qa nec de hoc nos dubitamus, sed absq; eo, quòd faciat hominē gratum. Nam sicut potuit hominē creare in puris naturalibus sine peccato, & gratia: ita potest peccatori peccata remittere, constituendo illum in eo statu, vt non sit peccator nec gratus. Subscribunt in suā sententiam Gabriel dist. 14. atq; alij iuniores. Et vt istorum opinionem corroboremus, arguitur præterea. Deus posset sceleratissimum hominem suis flagitijs, etiā sordentem ad suā recipere beatitudinem: ergo tunc remitteretur peccatū sine poenitentia & gratia. Ac demum arguitur. Peccatum in solum Deum cōmittit, iuxta illud Psalm. 50. Tibi soli peccaui. creditor autem, & præsertim Deus, qui bonorum nostrorum non indiget, potest debitori debita condonare, & inter debita peccatoris vnum est contritio, ergo absque illa potest peccatū remittere.

¶Attamen salua reuerentia, quæ Scoto debetur, primum eius fundamentum etiam in foribus apparet esse falsum. Quis enim sibi persuadere posit, vt hominem esse peccatorem, non sit aliud, quàm esse obligatum ad poenam? Arguitur ēm sic primò. *Primum argumentum.* Reatus ad poenam est effectus culpæ: nam quia homo peccator est, damnatur ad supplicium: prius ergo natura est hominē esse in culpa & peccato, quàm destinari ad pœnā. *Secundum argumentum.* Secundò euidentissimè arguitur. Quanuis per impossibile Deus nullū suppliciū peccatoribꝰ statuisset, neq; infernum scilicet, neque purgatorium, imò quanuis neque esset gloria à qua expellerentur, nihilominus facere contra diuinam regulam, & voluntatē peccatū esset, ergo esse in peccato, non est formaliter ordinari ad poenam. Imò verò qui in inferno torquentur, quotidie peccant, iuxta illud Psal. 73. Superbia eorum, qui te oderunt, ascēdit semper. & tamen nō ordinantur ad nouam poenam. *Tertium argumentum.* ¶Tertiò. Ordinari ad pœnam licèt sit malum hominis, est tamen bonum iustitiæ: cuius Deus est causa: sed esse in peccato nullatenus est bonum, cuius vtiq; Deus non est causa, sed solus homo: ergo absurdū est dicere, quòd ordinari ad pœnā sit esse in peccato. *Quartum argumentum.* Quartò deniq; res explicatur. Esse in peccato est terminus huius, quod est peccare, sicut esse in tenebris, est terminus huius, quod est tenebrescere: peccare autem est deuiare à diuina regula, & à Deo auerti: ergo esse in peccato nihil aliud est, quàm esse deuiū & auersum à Deo. Quocirca licèt verum sit, ꝙ transeunte peccato nihil maneat in peccatore nisi relatio rationis, qua homo est obiectum

iectum diuinę volũtatis, nõ tamẽ est relatio, qua hõ ordinat ad pœnã, sed illa, qua odio habetur inuisusq; est, & inimicus Deo, quanuis lege ordinaria inde sequatur, vt condẽnetur ad pœnã. In summa, vt art.4. patebit, esse in peccato pertinet ad inimicitiã, sed esse damnatũ ad pœnam pertinet ad iustitiam. Et hoc est valde notãdum tanq̃ certissimũ fundamentum materiæ pœnitẽtię. ¶Ex qua fit secũdò, ꝙ offensa Dei non est illa ira, qua ordinat hominẽ in pœnã: nam illa virtus est & perfectio Dei: offensa autem est malũ ab homine Deo illatũ. Quare offensa si accipiatur actiuè est actus ipse peccãdi, passiuè vero est illa relatio rationis in Deo, qua dicitur ab homine iniuriã accepisse. ¶Ex his ad propositum colligitur tertiò, Deũ peccata dimittere nõ esse non velle punire: nã licèt nunq̃ eum, vt dictũ est, statuisset velle punire, maneret in peccato: sed est eum in suam gratiã reuocare. Quapropter, vt art.4. videbimus, post remissum peccatũ quoad culpã, sæpenumero remanet reat⁹ ad pœnã purgatorij. Enim uero esse in peccato, & esse in gratia formaliter opponũtur, vt duo ex natura sua contraria. ¶Quòd si arguas. Cõtraria mutuò se expellũt actiuè, hoc est per se immediatè sicut frigus calorẽ: peccatũ verò non expellit gratiã actiuè, hoc est, immediatè, sed demeritoriè: etenim vt homo ꝑ virtutẽ non immediatè producit gratiã, sed meretur, vt illũ Deus faciat sibi gratũ: ita per peccatũ nõ actiuè, & immediatè illã expellit, sed meretur, vt De⁹ pellat illũ à sua gratia. Itẽ quia cõtraria sunt in eodem subiecto: peccatũ verò est in volũtate, & gratia secũdùm S.Th. in essentia animæ. Ad hoc respõdetur cũ Caietano in præsenti loco. Aliud est q̃ppe peccare, aliud esse in peccato: peccare.n. est act⁹ cõtrarius charitati, quæ est in voluntate: quare effectiuè expellit charitatẽ: offendere nãq; Deũ directè opponit huic, quod est ipsum diligere: sed demeritoriè corrũpit gratiã: nã quia homo agit cõtra charitatẽ ei⁹, illũ expellit à sua gratia. Sed tñ esse in peccato, non est nisi esse in macula, quę vt ait S.Th. 1.2.q.86. nihil aliud est quàm carẽtia gratiæ, quæ est lux, & nitor animæ: quare est esse hominem priuatum gratia, atq; adeò inuisum Deo. &c. Ac perinde remitti peccatum, & resilire à peccato est redire in gratiã. ¶Sed arguit in cõtrariũ Scotus. Si macula peccati, & esse in peccato non est nisi priuatio gratiæ, sequitur ꝙ nullus sit

Argumẽtũ.

Nota solutionem.

magis peccator quàm alius: q̃a priuatio non recipit magis, aut minus: neque vllus esset in pluribus peccatis quàm alius: q̃a priuatio illa non est nisi vna. Respondetur, ꝙ macula nõ est dũtaxat priuatio gratię, sed eiusmodi priuatio respectu suæ causæ, quæ est conuersio volũtatis hominis ad bonum commutabile: illo enim tactu sordidatur aĩa. Vnde sicut q̃ nitidus est quo plura sordida tangit, eò magis sordescit: ita quo quis sæpius, aut grauius peccat, magis gratiæ lumine, & nitore priuatur. ¶Habemus ergo, (quod nemo rem attẽtè speculatus negare potest) ꝙ Deum homini peccatum remittere nõ est pœnas illi condonare & relaxare: hoc enim est relaxare rigorem iustitiæ, sed est ipsum in suã gratiam reuocare, qui est act⁹ amicitię. Non dico nõ posse Deũ remittere culpam quin infundat qualitatem, quę est gratia: nam etsi lege ordinaria illam infundat, tamẽ per pœnitẽtiã absolutã potest sine illa qualitate facere hominem sibi gratum. Sed dico ꝙ sicut homo ita intrinsecè est animal rationale, vt Deus per nullam potẽtiam possit facere hominẽ non rationalem: ita Deũ remittere mortale peccatum, aut originale, est hominem, quem in uisum habebat & oderat, charũ sibi facere & gratum. ¶Hoc supposito, vt ad nostram, cõclusionẽ descendamus, cordatissimè animaduertendum est discrimen, quod D.Tho. hîc inter Deum & homines cõstituit: nempe, ꝙ homo possit alium diligere, licèt non sit bonus, sed apparet bonus: q̃a decipi homo potest: imò quanuis neq; appareat bonus si habeat aliquã rationem delectabilis, vel vtilis. Deus autem nec per suam omnipotẽtiã potest quicquam diligere nisi bonũ. Cùm eñ sit ipsa per se bonitas, & voluntas, & bonitas sint eadem essentia, est implicatio contradictionis, vt voluntas feratur nisi in id, q̃d suus intellectus ostendit ei sub ratiõe boni: & q̃a falli nõ potest, necesse est vt illud sit verè bonum eo gradu, quo diligitur, imò diligendo facit bonum. Vt diligendo solem facit eum lucidum, & diligendo arborem, facit eam viuere, & diligendo brutũ facit id sentire. Quare in creatione mundi quicquid faciebat, vt ait historia, videbat esse bonum. Mittamus tamen illas dilectiones rerum temporalium, & loquamur de illa, quæ absolutè dicitur dilectio Dei, qua scilicet angelos, & homines ad suam beatitudinem destinat. Hac ergo non potest hominem aut angelum diligere

nisi sit iustus & bonus, alioqui implicat contradictionem, vt sit sibi gratus: imò diligēdo eum facit iustum & gratū. ¶Hoc igitur ex his colligitur argumentum. Deum mortale aut originale peccatū hominis remittere, est ipsum in suam gratiā & amicitiam reuocare: in gratiā autem & amicitiam Dei hominem reuocari impossibile est per omnem potentiam, nisi sit bonus & iustus: bonum verò, & iustum impossibile est hominē adultum fieri, nisi voluntatem, quam habet à Deo auersam, in ipsum cōuertat, quod per solam peccati detestationem, quæ est pœnitentia, fieri potest: ergo omnino est impossibile Deum cuipiam mortale peccatum remittere, nisi p pœnitentiā. Paruuli verò ante vsum ratiōis, quanuis etiā per nullam potētiam Dei possint in gratiam reuocari, qn fiant iusti & boni, tamen quia originale, non propria voluntate cōmiserunt, possunt absq; proprio etiā motu à Deo iustificari. ¶Ad argum. ergo in contrarium cōceditur, posse Deum sine pœnitētia cōdonare peccatori pœnas, & ipsum nolle punire. Negatur tamen consequentia, ergo potest illi remittere peccata sine pœnitentia: quia remittere peccatū, non est remittere pœnas, sed facere hominē gratum. Imò verò fortassis peccatori potest Deus conferre gloriā de potentia ipsius absoluta permanenti in peccato. Quanquam qui hoc negauerit, non longè aberrabit à vero: quia bonitati Dei repugnare videtur, vt ad illam fœlicitatem inimicum admittat: sicuti è cōuerso, misericordiæ eius repugnat, vt eū, cui remisit culpam, in inferno cruciet. Sed tñ illo dato, id nō esset remittere peccatū: qa tunc admittere eū ad gloriā, nō esset recipere eū in gratiā. ¶Pariter ad aliud respondet, ꝙ pōt Deus sine pœnitentia condonare peccatori omne debitū: scilicet, omnē pœnam, quam in satisfactionem, & castigationem debet. Cōtritio verò plus habet, q̃ rationē debiti: nā debitū solùm dicit id, quod est sub præcepto: cōtritio verò est prȩterea intrinsecè necessaria necessitate finis ad salutem. ¶Postremū autē argumentum putant aliqui inuincibile, quo arguebatur, posse peccatū remitti sine hoc, ꝙ homo fiat Deo gratus per hoc, ꝙ maneat in puris naturalib⁹. Sed illud D. Tho. 1.2.q. 113.ar.2. facit, & egregiè soluit. Arguit siquidem. Quando sunt duo cōtraria mediata, potest vnū remoueri sine alio: potest, inquam, album tolli licèt nō fiat nigrum, sed maneat rubeum: gratia verò & peccatū sunt contraria mediata: nā pōt dari homo in puris naturalibus sine peccato & gratia: ergo sicut gratia primo angelo, & Adæ fuit infusa sine expulsione peccati, pōt vice versa existenti in peccato illud remitti sine eo, ꝙ fiat Deo dilectus. Negat D. Tho. optimè cōsequentiā: nā plus inquit, requiritur, vt offendenti Deum remittatur culpa, q̃ vt existēs in naturalibus non habeatur odio. Potest enim apud homines cōtingere, vt vnus alium, nec diligat, nec odio habeat: sed tamen qui offensam, & iniuriā ab alio accepit, non pōt illam ei remittere absq; speciali beneuolentia: nā hoc, ꝙ est remittere, est beneuolentia: ergo licèt possit esse homo in naturalibus sine odio & beneuolentia Dei, tñ postquam homo est in peccato, nō potest Deus illud remittere sine sua ipsius Dei beneuolētia: beneuolētia aūt Dei nihil est aliud q̃ sua gratia, atq; adeò absque eadem gratia non potest fieri remissio.

¶Contra hoc tñ facit tertium argumentum S. Tho. Maior est misericordia Dei q̃ misericordia hominis, sed homo nōnunq̃ remtitit offensam & iniuriam sibi illatam nō pœnitenti: imò id Dñs Matth. 5. mādat dicens, Diligite inimicos vestros, benefacite ijs q. oderūt vos: ergo & Deus multò magis dimittit suam offensam impœnitētibus. Negatur cōsequētia: nam hominē remittere offensam, non est nisi remittere satisfactionem, quam Deo relinquit: diligere autem eum, q. est in peccato non licet, nisi procurando illum in viam reducere, quod homo quidem diligendo efficere non potest. Et ideo misericordia Dei est maior, qui diligendo hominem facit eum iustum & bonum.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm poßit per pœnitentiā vnum peccatum sine alio remitti.

QVIA dictum est per pœnitentiam omnia dimitti, nec sine illa vllum posse remitti, restat tertia combinatio, vtrùm per illam possit vnum sine alio remitti. Et respondet D. Tho. vnica conclusione. Impossibile est, per pœnitentiā vnum peccatū sine alio remitti. Quam ꝓbat tribus ratiōibus. Prima, ex parte gratiȩ Dei, ꝑ quā peccatū tollitur: nā vt. 1. 2.q. 113.ar.2. definitū est, & modò ar. præcedenti explicuimus, nullum peccatū remittit sine

Argumētū. *Responsio.* *Tertium argumentum.* *Conclusio.* *Ratio. 1.*

sine gratia:omne autem peccatum cōtraria tur gratiæ, & excludit eam modo proximè exposito:ergo impossibile est vnum peccatum dimitti,quin omnia tollantur.Secunda sumitur ex parte pœnitētiæ peccatoris:peccatum enim mortale,vt ostēsum est, nō nisi per veram pœnitentiam remitti valet : vera aūt pœnitentia est peccatum abijcere quatenus est contra Deū,quod est vniuersis peccatis mortalibus cōmune:neminem ergo legitimè pœnitere potest vnius peccati, nisi quem omniū in vniuersum pœnitet: cui em̄ peccatū quatenus offensa est cōtra Deū displicet:oīa simul displicēt:impossibile est ergo vnum peccatū sine alio p pœnitentiā remitti.Tertiò,qa remittere vnū sine alio perfectioni repugnat Dei misericordiæ, cuius, vt Deutero.32.legitur,perfecta sunt opa:vnde cuius miseretur,in integrū miseretur:colligitur ergo,vt in libr.de pœnitentia legitur, quòd quædā impietas infidelitatis est ab eo qui iustus & iustitia est dimidiam sperare veniam.Et confirmatur conclusio sentētia Augustini in eodē lib.si suus est,& refertur can. Sunt plures.de pœnitentia dist.3.vbi ait.Sūt plures quos pœnitet peccasse,sed non omnino,reseruantes sibi quædam, in quibus delectentur:non animaduertentes Dominum simul mutum,& surdum à demonio liberasse, per hoc docens nos nunquam nisi de omnibus sanare.

Ratio.2.

Ratio.3.

Expositio articuli.

¶Conclusionem presentē nemo est,qui dubitet, sed tamē sunt,etiam ex nostris,qui formidantes cunctentur eā de potentia Dei absoluta affirmare:cùm tamē planè S. Thom. hūc sensum faciat. Imò maior (si maior esse potest) implicatio contradictionis est Deū vnum posse peccatū mortale, sine omnibus dimittere,quàm peccatū remittere sine gratia,hoc est, sine eo, quòd hominē sibi faciat gratum,quod omnino impossibile monstratum est. Et hoc apertè omnes ratiōes S.Th. demonstrant : impossibile enim est Deum vllum peccatū mortale,aut originale remittere,nisi hominem in suam gratiam reuocādo: cùm ergo gratum habere hominem nequeat nisi iustum, & iustus nemo esse possit si in peccato originali, aut quocūq; mortali persistat: repugnat vnum absq; omnibus remittere.Imò consultò non restringit cōclusionē ad mortale & originale,insinuans fortassis,quòd neq; vllum veniale per pœnitentiam remittitur sine alio: nam si pœnitentia legitima est venialis culpæ quatenus feruorem charitatis remittit,in omnia venialia ferri debet,in quibus eadem est ratio. Quanuis per feruorem charitatis possit remitti vnum veniale, cui homo non adhæret absq; alio, cui adhæret,vt quæst.proxima videbitur.

¶Contra hanc autem conclusionem arguere quis potest de peccatis oblitis. Apparet nanq; neminem absolui per formam sacramenti,nisi à peccatis,quæ confessus est:si ergo pœnitēs quorundā obliuiscit̄, ab illis nō absoluit̄. Vnde videt̄ colligi,ꝙ aliqua remittant̄ sine reliquis.At verò argumentū nullas aduersus cōclusionē vires habet.Primùm,qa modò loquimur de remissione per pœnitētiam virtutem, per quam quidem si sit legitima contritio,etiam in genere antequàm fiat singulorum indagatio,fit omnium remissio. Secundò,quia etiā in confessione,qui ex sua culpa,quia non fecit sufficientē indaginem, non est omniū memor,neq; ab oblitis,neq; ab ijs,quæ confessus est,absoluitur. Si tamē absque sua culpa quorundam est oblitus, gratiam recipit,atq; adeò omnium remissionem.Quare non est necessaria disputatio,an absoluatur ab oblitis nec'ne. Quanuis vt di. 18.videbimus,dicēdus est absolui ab illis,nō formaliter:quia non sunt confessa,sed extensiuè & consecutiuè:quia absoluitur persona, absoluitur ab omnibus: licèt si postmodùm in memoriam redierint,sint necessariò confitenda,vt illic apparebit.

Argumētū.

¶Primum argumentum S.Thom.est.Legitur Amos. 4. Plui super vnam ciuitatem, & super alteram nō plui : pars vna cōpluta est, & pars,super qua nō plui,aruit. Quod exponens Gregor. super Ezechiel. & refertur de pœnitentia di.3.can.Plui.dicit,Cùm ille,qui proximum odit,ab alijs vitijs se corrigit,vna eademque ciuitas ex parte cōpluitur, & ex parte arida manet : qa sunt qui cùm quædā vitia resecant,in alijs grauiter perdurant: ergo potest vnum peccatum per pœnitētiam sine alijs dimitti.Negatur cōsequentia : quia verbum Gregorij solùm intelligitur de cessatione : potest enim ille,qui plurimis intinct⁹ est vitijs,à quibusdam cessare, etiā si ab alijs non desistat. Quod fit quidem auxilio Dei, & etiam quandoque speciali,sed tamen non illo,quo fit vltima dispositio ad gratiam. Et ideò neq; ab illis, à quibus cessatur fit remissio.¶Secundò arguitur.Super Psalm. Beati immaculati,ait Ambro.& refertur can. Prima

Primum argumentum.

Secundū argumentum.

ma consolatio.de pœnitentia di.3.Prima cõsolatio est, quia nõ obliuiscit̃ misereri Deus, secunda per punitionem, vbi etsi fides desit, pœna satisfacit & releuat: potest ergo aliqs releuari ab aliquo peccato manente peccato infidelitatis. Negatur cõsequentia:posset autem dupliciter responderi. Vno modo, ꝙ Ambr.loquatur de fide catholica,& sentiat, quòd secunda consolatio Dei sit dum peccatorem etiam infidelem castigat in hoc mundo,quæ quidẽ castigatio est satisfactio quædam & releuatio. Sed tamen hæc solutio sustineri non posset:quia qui est in peccato,vt di. 19. videbimus, nullatenus satisfacit apud Deum,atq; adeò nec ei releuatur pœna futuri seculi.Et ideo optimè respondet S.Thom. quòd Ambro.non loquitur de fide catholica: nã cui illa deest, in peccato existit, iuxta illud Ioan. 15.Si non venissem,& locutus eis non fuissem,peccatum non haberent,sed accipitur ꝓ cõscientia. Quare sensus est,quòd secunda consolatio est punire hominem in hac vita,per quas pœnas patienter toleratas satisfacit homo pro peccatis remissis,quoad culpã,etiã si illorũ homo cõscientiã non habeat, eo ꝙ fuerint sine culpa sua oblita:quare releuant̃ ei pœnæ purgatorij. ¶Tertiò arguitur. Eorum,quæ non se necessariò consequuntur vnũ potest esse sine alio,sed peccata,vt. 1.2.q.113.ar.1. monstratũ est, nõ sunt vt virtutes connexa, quia non committuntur secundùm accessum ad ratiõis regulam, sed secundùm recessum ab illa, qui potest infinitis modis contingere,sicut lineæ exeuntes à centro:ergo vnũ peccatũ potest remitti sine alio.Negatur consequentia,quia licèt non sint connexa, quatenus sunt conuersiones ad bonum commutabile,qua ratiõe potest esse vitium auaritiæ sine vitio prodigalitatis, & vitium iniustitiæ sine vitio carnis, nihilominus sunt cõnexa quatenꝰ sunt auersiones ab vno incommutabili bono,scilicet, Deo. Et ideo nisi peccator ad ipsum conuertatur omnia relinquendo,nullius potest obtinere veniã. ¶Quartò. Peccata sunt debita: quę nobis relaxari petimus, cùm dicimus in oratione Dominica,Et dimitte nobis debita nostra: sed homo potest vnum debitũ sine alio cõdonare:ergo & Deus. Posset quis negare consequentiam propter dissimilitudinem inter hominẽ & Deum. Doctiùs tamẽ Sanct. Thom. respondet distinguendo minorem: nam licèt ex debitis externarum rerum,quæ amicitiæ non opponuntur, possit creditor debitorum partẽ sine alia parte dimittere, tamen ex illis, quæ sunt cõtra amicitiam,vt puta ex iniurijs,& offensis,neq; inter homines remittitur vnum sine alio.Ridiculum enim videretur, vt quis rogaretur, vt esset alteri amicus quantũ ad aliquã iniuriã, & non simpliciter. ¶Quintò deniq; arguit. Deus per suã dilectionem peccata remittit, secundùm illud Hieremiæ. 31. In charitate perpetua dilexi te,& ideo attraxi te miserãs: sed potest Deus hominẽ quãtum ad aliqd diligere, quẽ odio habeat quãtum ad aliud: diligit eñ hominem quãtum ad bonũ naturæ,odio tñ habet quãtum ad culpã:ergo pariter potest remittere vnum peccatum sine alio.Negatur consequentia:nam Deus naturam hominis diligit ordinando ipsam ad bonum gloriæ,nõ quatenus natura est,sed quatenus est in gratia,à qua per quodcunq; peccatum impedit̃.Sed diligit eum, quãtum ad esse naturale: cui nõ repugnat peccatũ.Dilectio verò gratiæ,ꝑ quam fit remissio peccati mortalis, hominẽ in vitã ęternã ordinat, secũdùm illud ad Rom.6.Gratia Dei vita ęterna.Hæc autẽ ordinatio fieri nequit,nisi omnium simpliciter fiat peccatorum remissio.

Tertium argumentum.

Quartũ argumentum.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm remissa culpa per pœnitentiam remaneat reatus pœnæ.

CVM tam plenam potestatem pœnitentiæ tribuerimus, meritò quæritur, vtrùm adæquetur baptismo, qui pœnas omnes cum culpis remittit, an verò remissa culpa, aliquẽ pœnarum reatum relinquat. Ad quod Sãct. Thom. quinque conclusionibus respondet, Tribus scilicet præambulis,ex quibus duas elicit quæstioni respondentes. In peccato enim mortali, vt. 1.2.quæstio.87. ostensum est,sunt duo:scilicet auersio ab incommutabili bono, & peruersa conuersio ad bonum commutabile. ¶Est ergo prima conclusio. Ex parte auersionis à Deo consequitur peccatum mortale reatus pœnæ æternæ, vt qui contra æternum bonum peccauit,in ęternũ puniatur. ¶Secunda. Ex parte etiam conuersionis ad bonum commutabile inquantum est contra rationis ordinem consequitur

Prima conclusio.

Secũda conclusio.

tur etiam peccatum mortale reatus alicuius pœnę: quia inordinatio culpę non reducitur ad ordinem iustitiæ, nisi per pœnam, vt etiam ciuilis nos res publica docet. Iustũ est enim, vt qui voluntati suæ plus indulsit, quàm debuit, cõtra voluntatẽ suam aliquid patiatur, sic enim erit æqualitas, iuxta illud Apoca. 18. Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date ei tormẽtum & luctũ.

Tertia conclusio. ¶Tertia conclusio. Pœna hæc, quę debetur ex parte conuersionis ad creaturam, non est ex genere suo ęterna: quia cùm eiusmodi cõuersio non sit infinita: qa nec obiectum est malum infinitum, pœna illi nõ debetur per se infinita, neque intensione, neque duratione. Ex quo fit, vt si eiusmodi conuersio non esset auersio à Deo, nõ deberetur ei pœna infinita: quare peccatis venialibus nõ debetur nisi tẽporalis.

Quarta cõclusio. ¶Ex his colligitur quarta conclusio. Per pœnitentiam simul cum culpa remittitur reatus pœnę ęternę. Probatur, quia cùm per gratiam pœnitentię remittatur culpa, fiatq; cõuersio in Deum, tollitur auersio atq; adeò reatus pœnæ, quæ auersioni respõdebat.

Quinta cõclusio. ¶Colligitur pariter quinta cõclusio. Potest remissa culpa per pœnitẽtiam manere reatus alicuius pœnæ temporalis.

Circa quartam conclusionem. ¶De quarta cõclusione cum suis præambulis probationib⁹ nemo est qui ambigat. Peccato nanq; mortali duplex debetur pœna, scilicet, pœna damni, quæ est priuatio Dei, & pœna sensus, quæ consistit in cruciatibus. Et prior respondet peccato: qua ratiõe auertit à Deo, habet enim auersio hæc quandam rationem infinitatis ex termino, qa est elõgatio ab infinito bono, atque adeò quodam modo est infinita. Et eadem ratione, qui sic elongatur, meretur perpetuò esse ab illo exclusus, carereque perpetuò eius præsentia & conspectu. Quare suapte natura est pœna infinita. Et hæc est conclusio catholica expressa in euãgelio Matth. 13. Exibunt angeli, & separabũt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Et expressè cap. 25. Ite maledicti in ignem ęternũ. Et Luc. 16. Mortuus est diues, & sepult⁹ est in inferno. quo nomine ecclesia intelligit perpetuũ carcerem. Tametsi, vt August. in Enchiridio refert: non defuerint, qui adstruxerint commi nationes istas ad terrorẽ esse factas. Quapropter negabant vlla fore ęterna supplicia, allegantes illud Psal. 79. Nũqd? obliuiscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua miserationes suas? Sed est hæresis perniciosissima. De⁹ enim nõ obliuiscitur misereri in hac vita, si homo sui ipsius nõ obliuiscatur. Sed tamen post mortem vbi ceciderit lignũ, vt habetur Ecclesiast. 11. illic erit. Igitur cũ per pœnitentiam homo conuertitur in Deum, tollitur illa ęterna pœna damni, eo quòd tollitur auersio. Eidem autem peccato ratione obiecti, quod cùm nõ sit illa rõne infinitũ malũ: qa nullũ est in creaturis infinitũ, debet pœna sẽsus, sed nõ exigit infinita supplicia nẽsi uè secũdũ quãtitatẽ obiecti, iuxta illud Deutero. 26. Secũdùm mẽsurã delicti erit & plagarum modus. *Deut. 26.* Vnde maior pœna debetur homicidio quàm furto, & longè acerbior hęresi: quare in inferno vt nulla est infinita intensiuè, ita neque per se esset infinita duratione. Sed hoc habet ratione auersionis, & inimicitiæ dãnati dæmonis vel hominis. Etenim quia nulla est inter hominem & Deũ iustitia ,ppriè nisi fundetur in amicitia, cõsequitur vt inimico sic infligat pœnam, vt illa nũquàm habeat satisfactionis rationẽ: nã satisfactio est opus amici: & ideo existentes in inferno nunquàm supplicia persoluunt.

Circa quintam conclusionem. ¶Hinc ergo colligitur quinta cõclusio, ꝙ cũ homo per peccatum læserit & amicitiã Dei & iustitiam, fit vt quanuis per pœnitentiam amicitiam recuperet, nihilominus ratione iustitiæ soluere pœnas debeat ad iustum, non quidem in inferno: sed vel spõtaneas in hoc seculo, vel in purgatorio inflictas. Vide quã à vero dissentiat opinio Scoti dicẽtis, remittere culpam non esse aliud quàm remittere pœnam. Et conclusio etiam in seculari politia vsu comprobatur. Qui enim alteri iniuriã intulit licèt dum de iniuria veniã petit amicitiam conciliet, remanet tamen damni debitor ratione iustitiæ. Hanc theologi appellãt commutationem pœnæ ęter nę in temporalem. Sed tamẽ impropriè dicitur commutatio: meliùs nanq; dicitur, ꝙ ratione conuersionis desinit esse ęterna.

Luth. error. ¶Atqui conclusio hęc certissima est vniuersis catholicis, sed vnus Lutherus fuit, qui illã pestilentissimè abnegauerit dicens, quòd homini iusto post remissã culpam nulli⁹ prorsus reliqua sit satisfactionis necessitas. Nam cũ Christi meritũ fuerit infinitũ, atq; adeò passionis ei⁹ efficacia infinita, & cuicũq; dũ sit ei⁹ mẽbrum applicetur, nihil illi restat soluendũ: nã illa satisfactio Christi imputatur ei acsi ipse eam fecerit. Vnde infert, ꝙ nos exigentes

gentes alias satisfactiones iniuriã irrogamus Christo, ac si sua satisfactio nõ suffecerit. Ex hoc venenato fonte innumeri eius pestiferi errores dimanarunt. Negando enim necessitatem satisfactiõis, quæ est tertia pars pœnitentiæ, negauit purgatorium, quãuis de hoc lubricè fuerit locutus, vt suo loco dicemus. Abiecit ecclesiastica ieiunia, irrisit pœnitentias sacris canonibus decretas: execratus est indulgentias, quas vocat iniquissimos quæst⁹. In summa Christianos hac securitate de fides reddidit & ignauos ad fructus pœnitẽtię proferendos. Huic autẽ disputationi non vacat modò locus, neque verò est eius proprius, sed dist. 19. vbi de satisfactione per oẽs eius numeros dicẽdum nobis restat. Interim ergo satis est articulum hunc esse ei condemnatum à Leone. Et est inter eius articulos quint⁹. Et de purgatorio .ar.4.&.37. Atq; est apertissimus locus .2.Reg.12. quem hîc pro catholica veritate adducit .D.Tho. vbi legitur, quòd cùm Dauid pœnitentia ductus dixisset ad Nathan, Peccaui domino, respõdit ei propheta, Dominus quoq; transtulit peccatum tuum. Non morieris. Veruntamen filius qui natus est tibi, morte morietur, (vide licet in pœnam flagitij & sceleris, quæ patrauerat.) Subditur enim, Quamobrem non decedet gladius à domo tua vsque in sempiternũ. Simile habet num.14. vbi orãti Moysi, vt dimitteret populo idololatriæ scelus, respõdit Dñs, Dimisi iuxta verbum tum. Attamen omnes, qui tentauerunt me, non videbũt terram, pro qua iuraui patribus eorum. Et in euangelio Matth.3. Ioan. facite fructus dignos pœnitẽtiæ. i. non solùm mente pœnitentiã, verùm etiã exteriùs satisfactionis opera, vt queãdmodum ad Rom. 6. ait Paulus, sicut exhibuit peccator membra seruire iniustitiæ & iniquitati: ita iustus factus eadem exhibeat membra seruire iustitiæ. Et purgatorium insinuans ait. 1. Cor.3. ꝙ multi saluabuntur, sed quasi per ignem. Quapropter vt 2. Macha.12. legit, sancta cogitatio est pro defunctis orare, vt à peccatis soluantur. Hæc autem exactiùs loco citato differentur.

Error Lutheri condẽnatus.

Primum argumentum.

¶ Argumenta penè hæreticorum S.Thom. dissoluit: est enim primum. Remota causa remouetur effectus: culpa autem est causa reatus pœnæ: ideò enim peccator est dign⁹ pœna: quia culpam cõmisit: ergo deleta per pœnitentiam culpa, nullus manet reatus pœnę. Respondetur ad minorem, quòd cùm peccatum duo habeat: scilicet, auersionem à Deo, & cõuersionem ad bonum creatum: auersio vt. 1.2. quęst.87. visum est, habet se vt formale: nã formalis ratio culpę est auerti à Deo. Remota ergo causa formali remouentur species, vt sublato rationali tollitur species humana. Quare per hoc dicitur simpliciter tolli culpam, quòd tollitur auersio per pœnitẽtiam, sed tamen non tollitur omnino inordinata conuersio ad creaturam, pro qua ideò debetur reatus pœnæ tẽporalis. ¶ Sed cõtra hanc solutionem sunt argumenta. Primum, quòd cùm conuersio ad creaturã verè sit culpa ratione auersionis: & per pœnitẽtiam nulla remaneat ratio culpæ: fit vt nec remaneat cõuersio illa, atq; adeò, nec reatus pœnæ. Secundò arguunt hæretici. Remissa culpa homo manet amicus Dei: sæuus autem cẽsetur amicus qui amicum pro iniuria cruciat, quã illi iam pepercit. Respõdetur ad primum, & est notãda solutio, quòd Sanctus Tom. non ait manere inordinatam cõuersionẽ, vt hîc mibene ait Caietanus, quatenus est vitium & culpa, sed quòd manet inordinatio ei⁹, quia nõ prorsus est ꝑ iustitiã reordinata quousq; fiat plena satisfactio. Vt patet exẽplo suprà posito. Potest.n. qui aliũ læsit, in amicitiam eius recipi, manente iustitia læsa quousq; reficiatur debitum: quare non est cõtra legem amicitiæ ab amico id petere, quod debet. Hæc enim est differẽtia inter castigationem inimici & amici, vt Diuus Thom. 1.2. quæst. 87. artic.9. sapienter adnotauit, quòd inimicus castigatur inuitus, amicus verò spontaneus debet soluere: & sic iustus post pœnitentiam sua spõte in hac vita satisfacit, & in purgatorio nõ resistit, sed patiẽter fert ignẽ. ¶ Secundò arguitur. Donũ Christi, vt Apostolus ait ad Rom. 5. fortius est quàm peccatum: sed peccãdo homo simul incurrit culpam & reatũ pœnæ: ergo multò fortiùs per gratiam simul deletur vtrunque. Argumentum est etiam hereticorum, sed tamen consequentia nulla est. Gratia enim vt. 1.2. quæst. 111. monstratum est, diuiditur in operãtẽ & cooperantem. Et quidem remissio culpæ & reatus pœnæ æternæ pertinet ad gratiã operãtem: quia, vt suprà dictum est, illud fit gratis sine nostris meritis. In iustificatione enim impij priùs natura infunditur gratia pœnitẽtiam informãs, q̃ actus noster sit vera contritio. Sed remissio pœnę tẽporalis pertinet ad gratiam cooperãtem inquãtum homo per liberum

Argu.1.cõtra solutionem.

Argu.2.cõtra eandem.

Solutio primi.

Secundũ argumentum.

liberum arbitrium ęquanimiter ferendo pœnas satisfacit iustitię:soluiturque à reatu temporalis pœnæ. Quare licèt vterq; effectus sit per gratiã, præcedit tamẽ effect⁹ gratię operantis: & deinde subsequitur effectus gratiæ cooperantis cum libero arbitrio. At nõ videtur solutio planè argumẽto satisfacere: nã si donum Dei qualis est gratia, sit fortius quã peccatum: cur non simul vtrunque effectũ extinguit, quem peccatum vno momento fecit? Respondetur, defectũ esse non ex parte gratiæ, sed ex parte liberi arbitrij: nã remissio culpæ, q̃ est effectus gratiæ, in instanti fit. Sed alter, qui fit ex merito liberi arbitrij informati gratia: fit secũdùm quantitatẽ motus eiusdẽ liberi arbitrij. Ex quo sequit, ꝙ tãtus esse potest animi feruor, & conatus, vt vnico actu contritionis tollatur cũ culpa totus reatus pœnæ. Et ideo S. Tho. nõ dixit in quinta conclusione, quòd sit necessarium remanere reatũ pœnæ, sed quòd potest remanere. Quod autem illi deest, per subsequẽtia opera est reficiendũ. Sed arguitur, quòd prima contritio totum deleat. Illã primã, quæcunq; sit, necesse est, vt aliquã partem deleat pœnæ: nam postquàm, vt expositum est, informatur gratia, aliquid habet satisfactionis: ergo subsequens actus quantuncũq; remissus auferet quantuncũq; fuerit residuũ pœnę. Nam cùm multò sit maioris virtutis pœnam æternam tollere, quàm quantãcunque tẽporalem: si prima tollit æternam: quæcunque secũda absterget totã tẽporalem. Atq; ex hoc rursus arguitur. Prima contritio habet duas partes secundùm intensionem: sed vna sufficit ad tollendam totam pœnã æternam: ergo aliqua ad tollendã totã pœnam. Respondetur, quòd comparatio fieri debet inter ea, quæ sunt eiusdem generis: culpa autem & pœna sunt diuersi generis: & remittere pœnã æternam nõ per se conuenit actui satisfactorio, sed q̃ per ipsum remittitur culpa. Et ideo nõ sequitur, quòd actus, qui sufficit ad remissionem pœnæ æternæ, sufficiat semper ad remissionẽ totius pœnæ temporis. ¶ Tertium verò argumentum est hæreticorum Achilles. Remissio peccatorum fit in pœnitentia per virtutem passiõis Christi secundùm illud ad Roma. 3. Quem proposuit Deus propitiatorẽ per fidẽ in sanguine ipsi⁹ propter remissionem pręcedentium delictorum: sed passio Christi fuit sufficienter satisfactoria pro omnibus peccatis, non solùm nostris, vt ait Ioannes, sed etiam totius mundi: ergo post remissionem culpæ nullus manet reatus pœnæ. Ad argumentũ verò cõcedit minor in hoc sensu, ꝙ passio Christi fuerit sufficiens ad tollendum omnem culpam, & pœnam. Et ideo dicitur quantum ad sufficientiam infinita. At verò, quia causa non sortitur effectũ nisi applicata, fit vt secũdùm modum applicationis habeat effectũ quantum ad efficaciam. Vnde in baptismo, quia est instrumentum passionis Christi, quo tribuit mortuis vitã: nõ per actus recipientis, q̃ sint materia ipsius sacramenti, sed totaliter per sacramentum ceu per suum instrumẽtũ, quo regeneramur in nouã vitam cõmorientes cum ipso, pleniariè homo cõsequit̃ virtutem passionis eius, & ideo remissionẽ totius pœnæ, acsi illic homo in satisfactionem suæ culpæ moreretur. In pœnitentia verò nõ cõmunicatur nobis virtus passiõis Christi, nisi secundùm actus nostros qui sunt materia sacramenti, sicut aqua in baptismo: & ideò secũdùm eorũ modum recipimus pœnarũ remissionẽ, qui est effectus gratiæ cooperãtis libero arbitrio. Et ideo non semper vnus solus actus sufficit, sed plures requiruntur.

Argument. — Solutio. — Tertium argumentum.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm remissa culpa mortali tollantur omnes reliquiæ peccati.

PEccatum non solùm reatus pœnæ concomitatur, verùm & quædam debilitates subsequuntur, quæ dicuntur reliquiæ. Et ideo quæritur, vtrùm illæ per pœnitentiam tollantur. Et respondetur similiter, vt in præcedenti art. duabus conclusionibus. Prima est. Nihil ꝓhibet, quin remissa culpa remaneãt dispositiones ex præcedentibus actibus effectæ, quæ dicuntur peccati reliquiæ. Probatur, quia peccatum mortale ex parte conuersionis inordinatę ad bonum commutabile, cui homo peccando afficitur, quandam dispositionem in anima efficit: & si frequẽtiùs iteretur, etiam habitum in illud obiectum inclinantem: culpa autem, vt dictum est, mortalis remittitur inquantum per gratiam tollitur auersio mẽtis à Deo: sublato aũt eo, q̃d se habet ex parte auersiõis, vt modò dicebamus, id nihilominus remanere põt, quod ex inordinata conuersione accidit homini: & ideo

Prima conclusio.

ideo ſicut reatus pœnę, ita & reliquię remanere poſſunt. ¶Secunda concluſio, Remanent autem debilitatę & diminutæ,ita vt homini non dominentur,& hoc magis per modum diſpoſitionum,quàm per modum habituũ:veluti poſt baptiſmũ remanet fomes.

Secunda cõcluſio.

Expoſitio articuli.

¶Reliquiæ iſtæ peccatorum ſunt vel diſpoſitiones,vt ait S.Tho.quæ frequentatis actibus creſcunt in habitus, & iſtæ ſunt inclinationes in peccatũ. Imò eſſe poſſunt languores & debilitates corporis, nã ꝑ vitia potiſsimùm carnis & iracundię,etiam complexiones corporis mutantur,vnde grauedo naſcitur & furor.Quare iſtæ non ſolùm per pœnitentiam,ſed nec per baptiſmum ab homine adulto corruptorum morum ſuſceptum abſterguntur: nam habitus acquiſiti in viro iuſto permanent,& non niſi contrario exercitio eradicantur. Quo vtique exercitio & animi vires irroborãtur.Quod autẽ ait poſt baptiſmũ relinqui fomitẽ, intelligit non tãtùm in adultis,verùm & in paruulis,quæ eſt ſenſualitatis pronitas ad bona ſenſibilia, nõ expectato rationis ordine.Optimè hoc Origenes homilia.8.ſuper Leui.inter diſſerendũ de ſex plagis illis,quæ Leui.13.numerantur, tractat per ſimilitudinem ad corporum vulnera:vt enim in corporibus vix vulnera tam exactè curantur, quin cicatrices relinquant, quæ veſtigia ſunt & indicia curati vlceris:ſic in animo vſu venit. Id quod in cõfuſionem & opprobriũ noſtrum audire debemus, nã qđ natura nõ ſufficit in corpore,deberet humana libertas, inſignibus Dei auxilijs & ſubſidijs ſuffulta in anima præſtare. Et tñ multò difficiliùs cicatrices morborum ſpiritualium,quàm corporalium prorſus abolentur. Vnde Hierem.8.Nunquid reſina non eſt in Galaad,aut medicus nõ eſt ibi?Quare igitur non eſt obducta cicatrix filiæ populi mei? Accedit ex euãgelio illud Marci.8. de cæco per Chriſtum illuminato, qui primò reſtitutus eſt ad imperfectum viſum: quare aiebat, Video homines velut arbores ambulantes. Deinde reſtitutus eſt perfectæ ſanitati,ita vt clarè perſpiceret omnia. Poſt primam ergo remiſsionẽ culpæ, qua homo reſtituitur ad viſum ſpiritualem,adhuc remanent in eo reliquiæ peccati pręteriti. ¶Et quia huiuſmodi reliquiæ ſemper, vel in totum, vel in partem, remanere timentur vſque in mortem, ad earum expurgationem inſtitutum eſt ſacramentum extremæ vnctionis, vt eccleſia

Origenes.

Simile.

Marc.8.

Extrema unctio.

per Chriſtum abũdè inſtructa nihil prætermittat,vt hominem ex hac luce proficiſcentem perpurgatum mittat ad cœlum. Expurgatio nanq; quãtum ad omnem pœnam ſi in hac vita nõ fuit perfecta,in purgatorio,vt dictum eſt,perficitur.

¶Arguit nihilomin⁹ primo loco S.Th.Nũquã Dñs,vt Aug.lib.de pœni.autor eſt, quẽ piã ſanauit,quẽ non prorſus in integrũ liberauerit:totum enim hominem,vt legitur Io.7.ſanum fecit in ſabbato, quia corpus ab infirmitate,& animã ab omni cõtagione, ſed reliquiæ peccati ad infirmitatem peccati attinent:ergo nullæ relinquũtur. Reſpondetur,quòd Chriſtus in miraculis ſępiſsimè puram oſtendebat Dei virtutem,quæ à tempore nõ pendet, & ideo ſubitò perfectiſsimam ſanitatem infirmis pręſtabat,vt ſocrui Petri, de qua legitur Luc.4. quòd ſtatim ſurrexit ad miniſtrandum.Et iacenti ad piſcinam Io.5.quem reſumptis totis viribus iuſsit tollere grabatum ſuum. Quãdoque verò,vt ſe oſtẽderet naturæ dominũ,quæ temporis ſucceſſu operatur, paulatim eãdem operabatur ſalutẽ,vt in illo cæco Marci vlti. Pariter ergo in ſpiritualibus quãdoque de repentè,& culpam, & pœnã,& omnes reliquias abſtergit, vt de Magdalena Luc.7.legitur. Quandoq; verò per gratiam operantem remittit culpã, & per cooperãtem progreſſu temporis pœnas.¶Secundò arguitur. Bonũ autore Dionyſio.4.cap.de diuinis nominib⁹. efficacius eſt quàm malum: quia non agit niſi in virtute boni: ſed per peccatum ſimul homo totã infectionem cõtrahit: ergo & per pœnitẽtiã totam perfectionem. Iam ad ſimile argumẽtum ſuprà reſponſum eſt,ſed nunc præterea negatur minor:quia nonnunquam non per primum peccatum incurritur tota infectio, ſed per conſuetudinem generantur habitus. ¶Tertiò arguitur.Opus Dei efficacius eſt ꝙ opus hominum: ſed per exercitiũ humanorum operum ad bonum tolluntur reliquiæ peccati contrarij: ergo multò magis tolluntur per remiſsionem culpæ. Reſpondetur,ꝙ vnico actu hamano non tollũtur habitus,& reliquiæ peccati:quia vt habetur in pręd icamẽtis,prauus ad meliores exercitationes deductus ad modicum aliquid proficiet,vt melior fit, ſed exercitio multiplicato fit homo virtute acquiſita ſtudioſus. Id quod multò efficaciùs facit diuina gratia,ſiue vnico,ſiue pluribus actibus.

Primum a gumentum.

Secundũ a gumentum.

Tertium a gumentum.

ARTI-

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm remißio culpæ sit effectus pœnitentiæ.

IN calce demum quęstionis, quia pœnitentiæ tributum est peccata remittere, quæritur de modo, vtrum sit vera causa, ita vt remissio sit eius proprius effectus. Ad quod respõdetur duabus conclusionibus. Prima est bimembris. Remissio culpæ est effectus pœnitentiæ secundùm quod est virtus, principaliùs tamen secundùm quòd est sacramentũ. Probatur. Pœnitentia est virtus secundùm quod est principium humanorum actuum, quibus peccata detestamur: actus verò humani, vt suprà dictum est, materialiter se habent in sacramento pœnitentiæ: quia sunt eius materia sicut aqua in baptismo: oẽ autẽ sacramentum ꝑducit effectũ suum, nõ solũ ratione formę, sed etiã ratione materiæ: quia vt suprà diximus, ex vtraque parte constat. Colligitur ergo, ꝙ sicut remissio culpę fit in baptismo non solùm virtute formæ, verùm & virtute materię: scilicet, aquæ, principaliùs tamen virtute formæ, ex qua ipsa aqua virtutem suscipit, vt suo loco expositum est: ita etiam & remissio culpæ est effectus pœnitẽtiæ: scilicet, sacramenti, principaliùs quidem virtute formæ ratiõe clauium, quas ministri habent applicantes formam, secundariò aũt ex vi actuum pœnitẽtis pertinẽtium ad virtutem pœnitentiæ, quatenus eiusmodi act⁹ ordinant̃ ad claues ecclesiæ sicut materia ad formã: quia per ipsos pœnitens clauibus subditur. ¶Secunda cõclusio trimembris. Sacramẽtum cõcurrit ad remissionem culpæ tanquam causa instrumentalis: gratia verò, per quam Deus formaliter culpam abstergit, tãquam causa magis principalis, sed actus pœnitentiæ quatenus est effectus eiusdẽ gratię. ¶Articulus hic ꝑpter modos prioris & posterioris inter pœnitentiam & gratiam & remissionẽ culpæ nõnihil habet obscuræ perplexitatis. Sed tamẽ superioribus intellectis liquidus est. Primum ergo notãdum, ꝙ quæstio non mouetur de pœnitentia, vt est sacramentum: nã dist. 1. satis monstratum est omnia sacramenta conferre gratiam, vel augmẽtum eius. Quare cùm per gratiam peccatum remittatur, manifestum fit, quòd sicut baptismi effectus est remissio originalis: ita pœnitentiæ sit remissio actualiũ. Sed quæstio est de pœnitẽtia virtute. Hæc autẽ bifariã consideratur. Vno modo per se anteꝗ ordinẽ vllum haberet ad sacramentum pœnitẽtię, vt in lege naturę antequàm esset institutum, & altero modo vt est pars materialis sacramenti pœnitentiæ: atq; vtroq; modo S. Tho. sentit remissionem peccatorũ esse effectum pœnitentiæ virtutis. ¶Atqui conclusio hæc, vt lector perspectè animaduertat, nõ tanquam opinio S. Tho. aut scholastica amplectenda est, sed tanquam catholica, quæ ex cõclusione secũdi articuli, qua assertum est pœnitentiã esse necessariã, manifestè colligitur. Nã pœnitentiam virtutẽ resonant omnia illa sacra testimonia, vt Hieremiæ. 18. Si pœnitentiam egerit gens illa, agam & ego pœnitentiam: hoc est, remittam illis peccata. Et Ezechie. 14. Si impius egerit pœnitẽtiã, omniũ iniquitatum eius non recordabor. Et Christus, Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum. Et Actuum. 3. Pœnitemini, & conuertimini, vt deleãtur peccata vestra. Itaq; hęc & similia omnia testimonia faciunt sensum causalem, vt pœnitẽtia sit verè causa remissionis peccatorum. Quare hęc causalis verissima est in sensu proprio. Quia peccatorem suorum criminũ pœnitet, remittuntur ei: sicuti illa, Remissa sunt illi peccata multa quoniam dilexit multum, dilectione scilicet, qua sua est peccata detestata. Quapropter conclusionem hanc negare in sensu proprio profectò erroneum esset. Sed tamẽ si virtus pœnitentiæ cõsideretur tanquã materia sacramẽti, inde sumitur noua ratio, quã facit S. Th. scilicet, ꝙ sicut aqua baptismi instrumentaliter est causa gratiæ, qua remittitur originale: sic cõtritio absolutione informata est causa gratiæ, qua remittũtur actualia. Ex quo fit, ꝙ isto pacto nõ est causa meritoria: nam prima gratia, vt dictũ est suprà, non cadit sub merito, sed est causa tanquam pars sacramenti operantis ex opere (quod aiũt) operato. ¶Vt autem res clarior fiat, loquamur dum quis digito Dei tactus per veram contritionem absq; sacramento iustificatur. Scotus dist. 14. q. 2. art. 2. ait contritionem dupliciter cõcurrere ad remissionẽ peccati. Vno modo vt est dispositio preuia, atq; altero, vt est cõcomitãs remissionem. Et primo modo concurrit vt informis, & secũdo modo, vt informata per gratiam. Et hæc est opinio ferè cõmunis. Sed tamẽ nõ attingit punctum, nam priori modo non est propriè

Cõclusio.

Secũda conclusio.

Expositio articuli.

Cõclusio catholica.

Sacra testimonia.

Nota.

causa postquàm non est meritum de condigno, alioqui remissio fieret ex meritis nostris, quod esset Pelagianũ. Et secũdo modo nõ asserit esse ꝓprie causam: nã causa prior natura est suo effectu: & tamen ipse, non dicit quòd cõtritio sit prior remissione, sed cõcomitans. Si autem sentiret, quòd contritio formata concomitatur tempore remissionẽ, legitimus esset sensus. Et hunc docet hîc
1. Dubium. S. Tho. & est verissimus. ¶Sed emergũt hîc duo dubia, quæ rem clarius explicant. Primum oritur ex concessione ipsius doctoris suprà ar. 4. ad secũdũ. vbi optimè asseruit, ꝙ remissio peccati quoad culpam est effectus gratiæ operantis: gratia vero operãs est quę antecedit motum liberi arbitrij: virt⁹ autem pœnitentiæ est motus liberi arbitrij: ergo remissio peccati non est ei tanquàm eius effectus tribuẽda: sed soli gratię. ¶Et hoc est im
Primum argumentum. præsentiarum primum argumentũ S. Thomæ, vbi ait, quòd pœnitentia est principiũ humani actus, qui cùm causa esse nõ possit gratię operantis, per quam remittitur peccatum, nõ potest esse causa remissionis. Doctè Caietanus sanè intellectus respondet ad mẽtem S. Thom. Gratia enim operãs non ideo sic dicitur quia operatur omnino sine motu liberi arbitrij: imò in adulto gratia nihil operatur nisi mouendo liberum arbitrium. Sed dicitur gratia operans: quia ipsa præuenit liberum arbitrium mouendo illud, per cuius motum ipsa operatur. ¶Quidam aiunt liberum arbitrium respectu gratię operantis merè passiuè se habere, sed profecto non est neganda etiam eius actio: nã auxilium speciale facit liberum arbitrium consentire motioni Dei. Et ideo motus ille liberi arbitrij tã in Deũ per fidem, quàm in peccatum per pœnitentiam producitur simul, & à libero arbitrio, & à gratia, quæ eodem instanti infunditur. Et hoc expressè ait in responsiõe S. Th. dicẽs, quòd gratia per motum liberi arbitrij remittit peccatum. Vnde vt suprà art. 2. diximus, quaten⁹ est à libero arbitrio nõ est meritorium, sed dispositio materialis ad gratiã. Quare in genere causę materialis est prior ꝙ̃ gratia, & tunc nõ habet esse contritionis, etiam si sit de offensa Dei. Sed quatenus procedit à gratia est posterior cum ipsa gratia, & prior in genere causæ efficientis quàm remissio peccatorum. Nam gratia sicut operatur per fidem & charitatẽ infusas, sic per actum pœnitentiæ infusæ operatur ad remissionẽ peccatorũ. Et hæc est verissima theologia, neq; adeò difficilis, quin eã mediocris philosoph⁹ facilè intelligat. Quapropter dicere ꝙ virtus pœnitentiæ sit causa remissionis peccati materialis, non est ad propositũ: quia illa ratione nõ est simpliciter virtus, cũ non procedat à gratia, nec simpliciter causa, quia nullam habet rationẽ meriti, sed actus pœnitentiæ inquantũ effectus gratię: vt ait D. Thom. in calce articuli, est causa efficiens remissionis. Attamen principalior causa est gratia, quæ per ipsam virtutem operatur.
¶Contra hoc autem est argumentum com- *Argumẽtũ.*
mune, quod art. 5. præcedentis. q. tetigimus. Causa debet esse prior effectu, sed contritio nõ est prior remissiõe peccatorũ: ergo nõ est causa. Probatur: quia cõtritio, vt expositum est, sonat actũ virtutis informatum gratia, quare gratia est prior illo actu: remissio aũt est prior quã gratia: quia nemo est Deo gratus, nisi cui remissa sunt peccata: ergo de primo ad vltimum remissio est prior, quàm a-
ctus pœnitentiæ. Respondetur, ꝙ in genere *Solutio.*
causæ efficientis, & ex parte agẽtis, prior est gratia & actus contritionis formatus quàm remissio peccati: nam Deus per gratiam, quę operatur per pœnitentiã, remittit culpã. Sed tamẽ in genere causę materialis ex parte subiecti recipiẽtis prior natura est remissio culpæ quàm infusio gratiæ, atq; adeò quàm actus formatus pœnitẽtiæ: quia nisi anima careret peccato non reciperet gratiam. Et miror cur quidam dicãt hanc esse iuniorũ opinionem. Est enim expressum argumentũ & expressa respõsio. S. Tho. 1. 2. q. 113. ad primũ argumẽtũ. Cui⁹ sunt exẽpla in naturalibus de aẽre intrante aperienteq; fenestram, cuius introitus est prior quàm apertio in genere causæ efficientis, & apertio vice versa prior in genere causæ materialis. Atq; idẽ accidit calori dum inducitur in aquam, & gradui frigoris ꝑ ipsum inde expulso. Quę quidẽ exẽpla suprà. q. proxima art. 6. copiosius declarata reliquimus. ¶Ex quo colligitur se- *Circa secundam conclusionem.*
cunda cõclusio. Arguit enim S. Th. argumẽto, sed contrà volendo probare, ꝙ pœnitentia virtus non solũ sit causa remissionis peccatorum, sed, ꝙ sit præcipua. Illud enim est propriè causa alterius, sine quo alterum esse non põt, effectus enim depẽdet ex sua causa, sed remissio culpæ, potest esse à Deo sine pœnitentia virtute, vt patet primùm in lege naturæ antequã essent instituta sacramenta, &

& modò per solum sacramẽtum in voto:ergo virtus pœnitentię est præcipua causa. Et respondet concedendo esse causam, sed negando esse præcipuam: quia actus pœnitentiæ nũquam est causa remissionis, nisi quatenus pœnitentia est inseparabilis effectus gratiæ. At solùm concludit, ꝙ gratia est principalior causa quàm sacramentum, sed forma sacramenti principalior quàm materia: scilicet, pœnitentia. Sunt autem qui dicant gratiam, quæ est effectus sacramenti, nunquam esse priorem cõtritione, quæ est pars eiusdẽ, eó ꝙ totum sacramentum est causa eiusdem gratiæ. Et ita distinguunt de accedente ad sacramentum. Si enim accedat attritus, tunc attritio illa simul cum forma sacramenti est prior quàm gratia: quia totum sacramẽtum est causa gratiæ. Si verò accedat contritus & in gratia, tunc contritio non est causa gratię primę, sed augmẽti. Attamen licèt in vtroq; mẽbro bene dicant, tamen non inde negandum est, quin gratia sacramentalis nõnunq̃ sit prior vera contritione, quæ est pars sacramenti: nam cùm S.Tho. hîc loquatur de vera virtute pœnitẽtiæ, nequaquã loquitur de attritione, vtpote quæ non est vera virtus infusa, vt suprà dictum est, sed de vera cõtritione. Et hãc ait esse inseparabilem effectũ gratiæ: quare gratia prior est illa, etiã vt est pars sacramenti. Casus ergo sic est constituẽdus, *Casus.* quòd quis tunc primò in puncto absolutionis habeat veram contritionem, quæ simul cum forma absolutiõis producat primã gratiam. In illo enim casu verificatur etiã, quod inquãtũ procedit à libero arbitrio est prior quàm gratia, & instrumentum producẽdi illam: sed inquantũ informatur eadem gratia est posterior & vera cõtritio. Itaq; sacramentũ est instrumentũ gratiæ, quæ nihilominus gratia per contritionẽ, quæ est pars sacramẽti remittit peccata, & hac ratiõe est prior cõtritione. Forma autem sacramenti, quia non est actus virtutis pœnitẽtiæ informatus gratia, nulla ratione est posterior quàm gratia, sed simpliciter prior.

Secundũ argumentum. ¶ Secundo loco arguit S.Thom. Aliæ virtutes sunt excellẽtiores pœnitentia: sed remissio peccati nõ dicit effectus alicuius virtutis præter q̃ gratię: ergo nec pœnitẽtię. Respondetur negata minori: imò remissio peccati est etiã effect⁹ fidei, spei, & charitatis, ꝑ quas gratia operatur ad remissionem culpæ: imò principaliùs fidei & charitatis, ex q̃bus pœnitentia habet legitimam rationem virtutis, vt patet in ordine posito quæst. præcedenti. ar.5. ¶ Tertiò arguitur. Remissio culpæ non *Tertium argumentum.* est nisi ex virtute passionis Christi secũdùm illud ad Heb.9. Sine sanguinis effusione nõ fiet remissio, sed pœnitentia inquantum est sacramentum operatur in virtute passionis Christi sicuti cętera sacramenta: ergo remissio culpę nõ est effectus pœnitẽtiæ inquantum est virtus, sed in quantum est sacramentum. Respondetur, ꝙ etiam actus pœnitẽtię virtutis operatur in virtute passiõis Christi & per fidem in ordine ad claues ecclesiæ, & ideò vtroq; modo est causa remissionis: scilicet, per fidem antequã essent instituta sacramenta in lege naturæ: sicuti & omnes actus virtutum sunt meritorij inquantũ nituntur fidei passionis Christi siue implicitè in lege naturę, siue explicitè in euangelio. Secundo modo est causa tanquam pars sacramenti.

DISTINCTIONIS decimæquintæ, Quæstio secunda de remissione venialium peccatorum.

S.Thom.3.part.q.87.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm peccatum veniale possit remitti sine pœnitentia.

Ecũdus effectus pœnitẽtię est remissio venialium, de quo præsenti q. disputat. Et primùm vtrùm sine illa possint remitti. Cui⁹ respõsum D.Tho. ꝑ sex cõclusiones distribuit. Prima. Vtrũq; pctm̃ tã mor- *Prima conclusio.* tale, scilicet, q̃ veniale est separatio hominis à Deo, differenter tñ, nam per peccatũ mortale fit perfectè separatio vsq; ad auersionẽ: ideò enim dicitur mortale, quia tollit principium vitę, quod est gratia, sed per peccatum veniale fit imperfectè separatio citra auersionem à Deo: qa retardat mẽs, ne ita prõptè feratur in ipsum, & ideò est quoddã deuiationis genus. Sicut graue bifariam contingit se-

parari à centro, vno modo si tollatur ab eo principium descendendi, quod est grauitas per hoc, quòd conuertitur in ignem. Et altero modo si manente grauitate retardetur in suo motu per aliquod impedimentum. Itaque vnum est simpliciter contra legem, & aliud præter. ¶Secunda conclusio. Vtrunq; peccati genus remittitur per pœnitentiam: nam cùm remissio culpæ fiat per cõiunctionem hominis ad Deũ, à quo aliqualiter est separatus, & per vtrunq; deordinetur voluntas hominis; & quodammodo per immoderatam conuersionem ad bonum creatum separetur ab ipso: fit vt sicut peccatum mortale remitti non potest quãdiu voluntas ei adhæret: ita neq; veniale, quia manente causa manet effectus. Sensus ergo cõclusionis est, quòd non solùm per pœnitentiam remittatur veniale, sed quòd aliquod genus pœnitẽtiæ sit ad eius remissionem necessarium, per quod scilicet remoueatur voluntas à bono creato, cui preter ordinem adheret. ¶Tertia conclusio. Ad remissionem mortalis perfectior pœnitentia exigitur, vt scilicet homo actualiter peccatũ mortale commissum detestetur quantum in ipso est: videlicet, vt diligentiã adhibeat ad memorandum singula vt singula detestetur. ¶Quarta conclusio bimembris. Ad remissionem venialium peccatorũ non requiritur actualis expressa & diligens pœnitentia, sed tamen nec sufficit habitualis displicẽtia, quæ habetur per habitum charitatis vel pœnitẽtię virtutis. Prima pars inde constat, quòd cùm veniale non sit auersio, nõ reqrit detestationẽ, quę sit conuersio. Secũda verò inde, quòd si habitus sufficeret, nullus existens in charitate vllum posset habere peccatum veniale, quod est falsum.

Secunda cõclusio. *Tertia conclusio.* *Quarta cõclusio.*

¶Quinta conclusio. Requiritur ad remissionem venialium displicentia virtualis. Patet, quia cùm non sint nisi tria genera displicentię si non requiritur actualis & expressa, nec sufficit habitualis, consequens est, vt requiratur & sufficiat virtualis. Hæc autẽ contingit, dum quis eo affectu fertur in Deum & res diuinas, vt quicquid sibi occurreret, qđ eum ab hoc motu retardaret, displiceret ei, & doleret se commisisse, etiã si tunc de illo nõ cogitet. ¶Sexta cõclusio. Hęc virtualis pœnitẽtia nõ sufficit ad remissionem peccati mortalis, nisi quantum ad peccata oblita post diligentẽ inquisitionem. Nota hìc illud, quod precedenti quæst. art. 2. notauimus: scilicet, quòd ad oblitorum remissionem non requiritur formalis pœnitentia.

Quinta conclusio. *Sexta conclusio.*

¶Quæstio præsens primò supponit aliqua esse peccata venialia à mortalibus distincta. Hæc autem disputatio non est præsentis loci. Extat autem apud Sanct. Thomã. 1.2.q. 88. & 89. Et quidem veniale peccatum secũdùm generalem significationẽ, idẽ est quod dignũ venia, qua ratione etiam mortale, qđ ꝑcedit ex ignorantia, dicitur veniale, & excusat à parte, iuxta illud Pauli. 1. ad Timo. 1. Veniam consecutus sum, quia ignorans feci. Sed in proposito non accipitur, nisi vt distinguitur à mortali: nempe, quod non auertit à Deo. Atq; isto pacto Witcleff, vt est videre apud Waldensem tomo. 2. de sacramẽ. cap. 154. & subsequenti, negabat vllum esse peccatum veniale. Sed multis euangelicis telis hæc hæresis perimitur. Ait enim Christus Matt. 7. Quid vides festucã in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo nõ vides? vbi mortale, qa lumẽ adimit oculis, trabes appellatur, festuca verò, quæ visum remittit, significat veniale. Vnde in eundem locũ Hieronymus, De ijs, inquit, loquitur, qui cùm ipsi mortali crimine detinẽtur obnoxij, minora peccata fratribus nõ concedunt, culicem colantes, & camelum deglutientes. Et Matth. 12. admonemur de quocunq; verbo ocioso reddituros nos esse rationem: verbum autẽ ociosum quis dicat esse mortale? Et. 1. Ioã. 1. Si dixerimus, ꝙ peccatum nõ habemus, nos ipsos seducimus. Vbi ad illos etiã loquitur, qui sunt virtute & religione progressi, qbus absurdum esset dicere tam crebro mortalia contingere. Et Iaco. 1. Concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum (cõcipere est negligentiam habere ad repellendũ illecebras) peccatum cùm consummatum fuerit, generat mortẽ: ergo ante peccatum mortale est aliud veniale. Et si ab humanis moribus exẽplum petamus, solent amici sæpe præter amicitiam minutiora quædam committere, quæ licèt amicis displiceant, nõ tamẽ proinde sic amicitiam violant, vt prorsus tollant. Multa August. li. de natura & gratia in hãc causam confert, quæ, & plura alia, quia non datur hìc proprius locus, cõsultò prætermitimus. ¶Hoc igitur præsupposito circa primam, & secundam, & quartã conclusionem nulla est difficultas. Tertiã verò hìc discutit Caieta. quomodo scilicet intelligatur ad remissionem mortalium exigi singulorum detestationem

Expositio articuli. *Matth. 7.* *Hiero.*

testationem. At quāuis hic nō esset ineptus locus, vbi hoc examinaret, congruentiùs tñ dist.17. q.2. quæ est de contritione tractat. Interim ergo hoc saltem necessarium exigitur, vt detestatio mortalium sit formalis, & actualis, vt quæst. præcedenti. artic.2. expositum est. Neque ad indulgentiam peccati Deus, qui vt legitur Ecclesiastici. 11. subitò potest honestare pauperem, tempus indagandi omnia peccata expectat. Sed in quacunq; hora, vt Ezechielis. 18. &.33. colligitur, ingemuerit peccator, iustificatur. Alioqui sæpe contingeret, vt non posset homo, nisi longißimo tempore in gratiā Dei redire, quod siti, quam Deus habet de salute hominum, repugnaret. Quod ergo ait Sanctus Tho. est, quòd quantum est de per se ex natura pœnitentiæ, debet homo dum tempus suppetit, sed præsertim dum occurrit cōfessionis preceptum, singula peccata mente explorare, et si tot habere non potest numero detestationes, quot sunt peccata, saltē vnica singularis feratur cōplexim in omnia ad mētem demonstrata. Sed de hoc ibidem loco citato latiùs dicemus.

Circa quintam conclusionem.

¶Disputatio ergo præsens est de quinta cōclusione, quomodo scilicet, virtualis illa displicētia venialiū intelligatur. In primis em̄ Durandus dist. 16.q.2. hanc theologiā Diui Thomæ non admittit, quòd virtualis displicentia sufficiat. Imò ait requiri aliquam displicentiam, & contritionem formalem, & actualē. Et ratio prima est, quia Diuus Tho. etiam fatetur, quòd peccatū veniale dicit inordinatam cōuersionem ad bonum cōmutabile: inordinatio autē non rectificatur, nisi per auersionem actualem ab illo bono commutabili, atq; per displicentiam actualem illius peccati. Secūdò quia si non requiritur displicentia, vel sufficeret quicunque actus charitatis, vel feruidus, vt ait Diuus Thom. argumento.3. non autem sufficit quicūque actus charitatis: nā nihil expellitur, nisi per suum contrarium: actus vero charitatis nulli venialium contrarius est: quia nō repugnat vt homo Deū actu diligat, & maneat in proposito venialiter peccandi. Et eadem ratione nec sufficit feruor charitatis: quia nec ille cōtrariatur venialibus: quandoquidem neque repugnat, vt quis feruidè Deum diligat, & tamē peccet venialiter. Ioannes enim feruidißimè diligebat, & tamē aiebat, Si dixerimus quòd peccatum non habemus, &c. Et in fauorem Durandi addamus nos, quòd cùm in sacra scriptura, vt latè suprà mōstratum est, nullū preter pœnitentiam legatur sufficiens remedium peccati, gratis, imò temerè videtur loqui, qui venialia excipit, de quibus nō requiratur nisi virtualis displicentia. Et accedit autoritas Augustini de vera & falsa pœnitentia cap.8. quē hìc citat Diuus Thom. Pœnitentia, inquit, aßiduè peccāti, aßiduè necessaria est, in multis enim offendimus omnes, quę quotidie remittūtur si semper deplorentur, vbi insinuat necessariam esse pœnitentiam de venialibus. ¶Sed nihilominus ijs non obstantibus vera habēda est opinio D. Thomæ, quā ceu vniuersalem omnium sentētiā doctorum affirmat. Et ideò nō fuit anxius eam multis demōstrare. Fundamentum autem opinionis est discrimē inter mortale & veniale. Nam cùm mortale per auersionem constituat hominē Dei inimicum, facit vt nullum eius opus Deo placeat: existens autē in solis venialibus multa facit opera Deo grata. Et ideo quanuis veniale sit inordinata quædam cōuersio ad bonum commutabile, quia tamē non est auersio, non exigit actualem cōuersionem, sed illa inordinatio rectificatur p actum charitatis, qui Deo est acceptus & gratus. Secundò, ad remißionem venialium propter eorum frequētiam etiam in hominibus perfectis, statuta sunt sacramentalia, vt aqua benedicta, benedictio episcopi, & multa alia: Fortiori ergo ratione sufficiet actus charitatis. Neq; auscultatu digna est illa responsio, quòd sacramentalia illa sufficiunt habēti displicētiam venialium: nam tunc profectò sacramētalia non essent necessaria, nam displicentia per se sufficeret. Et tamē sacramentalia facultate clauium ecclesiæ sunt ad id muneris instituta. Tertiò, si vera esset opinio Durandi, vix posset constitui differentia inter mortale & veniale quantum ad remißionē: nam si dicas sufficere detestationem in genere ad remißionē venialium, etiam illa sufficit ad remissionem mortaliū. Quartò, quia peccata venialia nō sunt de neceßitate cōfeßionis: ergo neque de neceßitate formalis contritionis, neq; est necessaria aliqua eorum inquisitio, licet sit consilium illa scrutari & confiteri. Enimuerò si esset vir prouectæ sanctitatis, quanuis aliqua peccata venialia committeret, non esset credendum, vt minùs veniam eorum obtineret per egregia opera charitatis, quàm per eorū

Sententia autoris.

Secundū argumentum.

Tertium argumentum.

Quartū argumentum.

deteſtationē:nã inter homines, ille cui egre
giè amicus morem gerit, nõ exigit ab eo, vt
de minutis culpis deteſtationem habeat. Po-
ſtremò Auguſt. in enchiridio cap. 71. quem
textum Gratianus de pœnitētia diſt. 3. can.
De quotidianis. falsò tribuit Chryſoſtomo,
De quotidianis, inquit, breuibus leuibusque
peccatis, ſine quibus hæc vita non ducitur,
quotidiana oratio fidelium ſatisfaciat: ſcili-
cet, Pater noſter. Ad venialiũ ergo remiſsio
nē nõ alia deteſtatio requirit. ¶Secũdũ autē
argumentum Durãdi maiorem adfert diffi
cultatem ad intelligendum, vtrùm quicũq;
actus charitatis, vel quicunq; feruor ſufficiat
oĩa venialia, aut aliqua remittere. ¶Ad qđ
Scotus. Scotus diſt. 21. quæſt. 2. reſpõdet, peccata ve
nialia in hac vita remitti per actum Deo ma
gis acceptum, quàm peccatum veniale ei di-
ſplicebat, quãuis peccator nõ referat ipſũ ad
remiſsionē venialis, ſed ad aliud opus: De9. n.
ad eandē remiſsionē acceptabit. Hęc aũt ſen
tētia nimiũ ampla videtur. Quicũq;. n. actus
legitimę charitatis gratior eſt Deo & magis
placet, quàm quodcunq; veniale diſpliceat,
cùm ſit actus amici & filij ſui, ad ſuã gloriam
acceptus, & veniale non ſit prorſus eidē ami
citiæ aduerſus: ergo ſecundùm Scotum per
quencunq; actum charitatis remitterētur o-
mnia venialia. Conſequēs tamen eſt falſum:
quoniam peccatum, non niſi per cõtrarium
tollitur, & actus charitatis nõ quicunq;, etiã
ſi ſit feruidus, veniali cõtrariatur: quãdoqui
dem, vt dictum eſt, ſimul ſe compatiuntur.
Stat enim hominem habere propoſitũ men
tiendi, dicendiq; verba iocoſa, & tamen actu
etiã feruido Deũ diligere. Sed ais, licèt tũc nõ
fieret remiſsio propter obicem, tamen ſi ille
obex non adeſſet per actum charitatis fieret
remiſsio. Cõtrarium verò probat argumen-
tum: quoniam actus, qui ſecum compatere-
tur peccatum, quamuis complacentia pecca
ti non ſit præſens, nihilominus ex ſe non eſt
contrarius peccato, atq; adeò nec eſt virtua-
lis diſplicentia, quæ ipſum delere ſufficiat. Se
cundò arguitur, quia ſecũdùm Scotum qui
cunque actus meritorius, vt orare, dare elee-
moſynam, &c. omnia peccata venialia remit
teret: quia non eſt maior ratio de vno quàm
de alio, ſaltem, niſi actu illo illud committe-
retur. Conſequens tamen non apparet con-
ſonũ illi dicto Ioannis, Si dixerimus ꝙ pec-
catum non habemus &c. ¶Igitur reſponſio
in has propoſitiones reſoluitur. Prima. Nul-
lus actus, nec feruor charitatis vllũ remittit
peccatum veniale, quando eius adeſt com-
placentia, aut propoſitũ. Hæc certiſsima eſt.
¶Secũda. Nullus actus, aut feruor charitatis
vllum remittit peccatũ veniale, etiam abſen-
te eius cõplacētia & propoſito, niſi illud, cui
eſt cõtrarius: quia nihil pellitur, niſi per ſuũ
contrarium. Et illa ſola dicitur pœnitētia vir
tualis. Ideò autem eſt contrarius peccato ve
niali, quia ſi illius peccati cogitatio mēti oc
curreret, diſpliceret ei, & doleret ſe commi-
ſiſſe. Et iſte reputatur feruor charitatis reſpe
ctu illius peccati. ¶Quòd ſi arguas. Eiuſmo- Argumētũ.
di conditionales nullius ſunt meriti, aut de-
meriti: forſan enim verum eſt, & Deus ſcit, ꝙ
ſi mihi offerretur martyrium, illud ſubirem:
& tamē hæc cõditio nihil mihi apponit me-
riti apud Deum. Et è cõuerſo, Si Petro offer
retur occaſio ſurripiendi alienum, forſan fa-
ceret: & tamen neque hoc illi imputatur ad
culpam: ergo regula Diui Thomę vana eſt. Dilutio.
Reſpondetur, quòd Sanctus Thomas nun-
quam huiuſmodi conditionales cogitauit
vllius æſtimare, ſed actum ipſum, & effe-
ctum animi, quia per ſe ſufficeret delere ve-
nialem culpam, ſi offerretur memoriæ, ſuf-
ficit illam delere, etiã ſi memoriæ non occur
rat: quod non ſufficit ad remiſsionem morta
lium, niſi quando adhibita ſufficienti diligē
tia illo tempore, quo illam tenetur adhibere,
nõ poſſunt memoriæ occurrere. Sufficit tñ
ad peccata venialia: quia nunquã eſt neceſſa
ria diligentia ea commemorandi, licèt ſit vti
lis. Et hoc eſt diſcrimen inter veniale, & mor
tale. Ex quo ſequitur, quòd actus charitatis
nõnunquam omnia peccata venialia remit
tere poteſt: nempè, ſi ſit tam ardens, vt cuiuſ-
cunq; tũc memoria haberetur, diſplicētiam
pareret. Quandoque verò non remittit, niſi
quædam, & nõ omnia. Stat enim diligētem
Deum magis eſſe affectum ad vnum genus
venialis: ſcilicet, mentiendi iocoſe, quàm ad
aliud: ſcilicet, verbi ocioſi. Itaque ſi huius me
moria adeſſet, illud diſpliceret. Si autē adeſ-
ſet memoria alterius, non diſpliceret. Sed de
hoc iterum artic. 4. Et per hoc reſpondetur Soluitur au-
ad autoritatem Aug. dicētis ꝙ de venialibus toritas Au-
quotidie agitur in eccleſia pœnitentia. Pri- guſtini.
mùm enim hanc appellat pœnitentiam. Et
ſecũdò ſi intelligit de pœnitētia formali ve-
nialium, non intelligit eſſe neceſſariam, ſed
ſalubrem & vtilem. Quare poſtquam dixit
eſſe quotidianam pœnitentiam venialium,
ſtatim

statim subdit, quòd illa p sacramenta ecclesiæ & ordinationes sæpe fugantur. ¶Ex ijs infertur solutio aliorum, quæ parua sunt dubia, quorum primum est. Vtrùm attritio sufficeret ad delendū veniale peccatum. Et apparet nō sufficere: cùm em non sit dolor de offensa Dei, & venialis culpa sit aliqualis offensa, nō est ei contraria. Nihilominus respōdetur, quòd attritio venialiū illius, qui est in gratia & charitate, potest sufficere ad deletionē aliquorum venialium: non quidem ex parte obiecti: qa est timor inferni, sed ab extrinseco, quia procedit ex gratia, & imperatā charitate, qua ratiōe ille actus sufficeret delere veniale, si tūc memoriæ occurreret. ¶Secundò quæritur, vtrùm per alia opera exteriora, vt per eleemosynas, per orationes & ieiunia remittantur venialia. Nam, vt secundū Scotum dicebamus, vnūquodq; sufficeret. Respondetur, quòd quātum est ex obiecto exteriori non videtur repugnātiam habere ad peccata venialia, sed tamen quantum ad actum dilectionis interiorem, ex quo pcedunt, possunt sufficere, vt modò dictum est. ¶Primum argumentum S. Thomæ est. Ad rationem veræ pœnitentiæ pertinet non solùm dolere de præterito, verùm & proponere in futurum cauere, vt suprà cōstitutū est: sed ad remissionem peccatorum venialium tale propositū non videtur necessariū, cùm certum sit hominem sine huiusmodi venialibus præsentem vitam ducere non posse: ergò venialia sine pœnitētia remittuntur. Respondet, quòd homo in gratia constitutus potest quidem vitare omnia & singula mortalia, sed nō omnia & singula venialia, quod 1.2. disputatur. Ideo ad remissionem mortalium requiritur propositū vitandi omnia & singula, sed tñ ad pœnitētiā venialiū sufficit voluntas abstinendi à singulis, licèt non ab omnibus collectiuè. Nihilominus debet habere homo propositū se præparandi ad peccata venialia minuēda, alioq deserēs appetitum proficiendi tollendique impedimenta spiritualis profectus, qualia sunt peccata venialia, periculum incurreret deficiēdi. ¶Hìc animaduertendum est, non sat esse Christianis propositum habere religionē colēdi in his, quorū transgresio lethalis est: nā si quis contemptu legis, & quasi eam nihili faciens acsi non esset lata absque delectu peccata venialia cōmitteret, profectò mortaliter delinqueret. Sed nota, contemptu legis: intelligo

Dubiū primum.

Dubium secundum.

Primum argumentum.

enim cōtemptu totius, hoc est legis simpliciter, vt Caietanus bene (quantum conijcio) adnotauit in summa, verb. Conteptus. Nam si quis venialiter peccat solùm contemnens legem in hac particula ac si non esset lex de mendacio iocoso vitando, non auderem ad peccatum mortale condemnare, nisi forsan ratione eminētis periculi, dum omnia venialia contēnerentur. Nam, vt ait in regula August. Qui minora contemnūt, in maiora paulatim defluunt. Imò qui illa ratione contemptu legis consilia eius abijceret, peccaret mortaliter. Quin etiam & religiosi monachi, qui suæ religionis contemptu & legem silētij, vel abstinētię temerè & sine freno infringerēt, quanuis illa per se non obligarent ad culpam, mortaliter peccarent. ¶Secundò arguitur. Pœnitentia non est sine actuali displicentia peccatorum: sed peccata venialia possunt dimitti sine eorum displicētia, sicut patet in eo, qui dormiens occideretur propter Christum, statim enim in cælum euolaret, quòd si maneret in venialibus facere nō posset: ergo peccata venialia remittūtur sine pœnitentia. Respondet Diuus Thom. quòd passio pro Christo perpessa: quia, vt suprà dictū est, obtinet vim baptismi, hominē purgat ab omni culpa & veniali, & mortali, nisi actualiter voluntatem peccato inuenerit inhærentem. Hìc Sanctus Thom. docere videtur, q̀ dormiens occisus pro Christo, si dum ibat dormitum non habebat actualem complacentiam aut propositum peccati, plenissimam obtinet omnium veniam tam venialium, quàm mortalium, eo quòd martyrium habet vim baptismi. Vnde sicut suprà dist. 5. declarantes cap. Maiores. de baptismo & eius effectu, diximus quòd dormientes & amentes baptizandi sunt, & tunc obinent remissionem omnium peccatorum, ita hìc videtur asserere Sanctus Thomas, de martyrio: nam innocentes ab Herode occisi etiam si essent incircuncisi, iustificati sunt perinde acsi modò baptizentur. Qui autem velit tenere opinionem hanc, dicere debet necessarium esse, vt tales dum irent dormitū si erāt in peccato mortali, carerent obice illius, ad quod nō sufficeret, quòd neutraliter se haberent, hoc est, neque haberent complacentiam neque vllam displicentiam peccati: nam vt illic art.7. & 12. contra Caietanum disputauimus, aliqua displicentia requiritur, vt saltem sit attritio ad tollendum obicem vt baptismus

Secundū argumentum.

mus culpam deleat. Et qui hanc saltem non haberet, arbitror quod neque si pro Christo occideretur, obtineret veniam peccatorum: quia habebat obicem. Et ideò postquàm ille dormiens nō habuit affectum positiuū martyrij, non est eius martyrio plus tribuendū quàm baptismo, cuius vicem gerit. Quanquam hîc Caietanus plus ei tribuit, dicēs, q̄ si illum iret dormitum haberet propositum mentiendi iocose, illud etiam veniale peccatum remitteretur ei per martyrium, propter plenissimum eius priuilegium, & tamen nō remitteretur, si dormiens baptizaretur: illud tamen priuilegiū ego nō facilè credam. Alij discipuli Sancti Tho. non tantum tribuunt martyrio dormientis, q̄ baptismo: imò aiūt, q̄ dormiēs occisus p̄ Christo, si esset in peccato mortali, quanquam esset attritus sufficienter ad baptismum, nihilominus p̄ martyrium non obtineret veniā. Et ratio eorum est, quia martyrium est actus charitatis, & illa attritio non est actus charitatis, nec deuotio martyrij. Et ideò glossant Sanctum Thomam dicentes, intelligere, quòd si qui occiditur, est in charitate, per martyrium remittentur ei peccata venialia. Est opinio probabilis, sed tamē puto plus sentire Sanctum Thomam postquam martyriū in hoc casu æquiparatur baptismo. Vnde sicut Innocentibus occisis ab Herode martyrium profuit sine actu charitatis ex priuilegio martyrij: ita fortè & dormientibus. ¶Tertiò arguit. Peccata venialia opponūtur feruori charitatis, vt. 1. 2. q. 89. dictum est: sed vnum oppositorum tollitur per aliud: ergo per feruorē charitatis absq; vlla displicentia fit remissio venialium. Respondetur, quòd feruor charitatis includit virtualiter pœnitentiam, nō quidem omnis feruor respectu omnium venialium, sed eo modo, quo proximè cōtra Scotum & Durandum expositum est.

Caietanus.

Tertium argumentum.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm ad remißionem venialium requiratur gratiæ infusio.

CVM remissio peccati iustificationem, quę fit per gratiam significare videatur, congruè quæritur, vtrùm ad remissionem etiam venialium requiratur infusio gratiæ. Ad quod respondetur duabus conclusionibus. ¶Prima. Ad remissionem venialium non requiritur, vt habitus gratiæ infundatur, sed sufficit motus eius, & charitatis. Probatur, quia vnumquodque per suum contrarium tollitur: peccatum autem veniale non est contrarium habituali gratiæ vel charitati, sed tantùm retardat, & tepe facit eius actum, licèt nō contra Deum: ergo ad remissionē nō requiritur infusio noui habitu sgratiæ, sed sufficit actus illius habitus, qui prius fuerat infusus. Et confirmatur. Peccatum veniale in eo, qui est in gratia, nec tollit habitum gratię nec illum minuit: ergo pari ratione ad hoc, quòd idem peccatum remittatur, nō requiritur nouæ gratię infusio. ¶Secunda conclusio. Quandocunq; de nouo gratia infunditur, peccata venialia remittuntur. Probatur, quia in habentibus liberum arbitrium, in quibus solis possunt esse venialia peccata, non contingit infusio gratię sine actuali motu liberi arbitrij in Deum & in peccata: talis autem motus charitatis sufficit ad venialium peccatorum remissionem.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

¶Circa primam cōclusionem dubiolum est paruum, vtrùm remissio venialium fieri possit non solùm absque infusione nouæ gratiæ, verùm & absque illo eius augmento. Paludanus nanque distinctione. 16. quæstione prima, articulo secundo, ait absque vllo augmento gratię fieri posse: nam peccatum veniale potest remitti per actum charitatis remissiorem, quàm sit habitus: & secundùm Sanct. Thom. 2. 2. quæst. 24. arti. 6. habitus charitatis nō augetur per remissiores actus. Et confirmatur, quia si peccatum veniale nō diminuit habitum gratiæ, vt hîc ait Sanctus Thom. fit vt neq; eius remissio fiat per actū augentem habitum. ¶Nihilominus respondetur, non posse fieri huiusmodi remissionem sine augmento gratiæ in genere gratiæ. Et ratio est, quia non potest fieri sine actu charitatis: omnis autem huiusmodi act9 est meritorius: ergo per ipsum acceptatur homo ad maiorem gloriam: per gratiam verò formaliter homo acceptatur ad gloriam: ergo fit tum maior acceptatio, atq; adeò maior gratia in genere gratiæ. Vnde D. Thomas solùm ait charitatem non augeri per actus remissiores. Et ratio est, quoniam charitas est habitus voluntatis operatiuus, ex quo elicitur actus. Et in naturalibus calidū non

Expositio articuli.

non augetur per agens remissius, sed gratia nõ est habitus potentiæ, sed acceptatio ad gloriam: quare stat nõ augeri charitatem, & tamẽ augeri gratiam. ¶Scotus autem, qui tenet charitatem, & gratiam esse idem, consequenter ait distinc. 16.&.21. quòd gratia nõ augetur per quemlibet actum. Secus in via Sanct. Tomæ. Et ideo ad confirmationem respondetur, quòd licèt peccatũ veniale nõ minuat habitũ gratiæ, niholominus quia remissio eius nõ fit nisi per actũ meritorium, tunc augetur in genere gratię. Quod addiderim, qa forsan qualitas illa, quę est gratia in genere qualitatis, non augebitur per remissiores actus vsque ad ingressum glorię: quando tam habitus charitatis, quàm gratiæ per modum premij donabuntur æquales meritis & glorię. ¶Secunda conclusio plusculũ habere videtur difficultatis. Nã cùm per peccata venialia non opponatur obex gratiæ, potest quis verè dolere de mortalibus manẽte venialium cõplacentia: & tũc remittũtur mortalia sine venialibus. Respondetur hoc minimè D.Thom. negare: quia per gratię infusionem non deletur peccatum, cui volũtas adhæret. Sed loquitur vbi non opponitur obex, & dum regulariter hominem peccatorum suorum pœnitet: nam secũdùm cõmunem vsum dum quis cõteritur, omnium pœnitet peccatorũ nullum excipiens. Quare illa pœnitẽtia tunc omnia venialia etiam oblita delet, propterea quòd non est solùm pœnitentia virtualis, sed etiam formalis & actualis.

Scotus.

Secunda cõclusio.

¶Primum argumẽtum Sanct. Thomę est. Effectus non est sine propria causa: sed propria causa remissionis peccatorum est gratia, non enim ex meritis proprijs peccata remittuntur, iuxta illud ad Ephes. 2. Deus qui diues est in misericordia propter nimiã charitatem suam, qua dilexit nos, cùm essemus mortui peccatis, cõuiuificauit nos Christo, cuius gratia salui estis: ergo sine gratiæ infusione nõ remittuntur venialia. Respondetur cõcesso antecedẽti.s. quòd etiam venialium remissio est effectus gratiæ. Sed negatur cõsequentia, dum infertur requiri infusionem nouæ gratiæ: nam sufficit nouus actus à prę existente gratia & charitate elicitus. ¶Secũdò arguitur. Peccata venialia remittũtur sine pœnitentia: sed in pœnitentia infunditur gratia sicut p alia sacramẽta nouę legis: ergo venialia sine infusione gratię nõ remittũtur.

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

Respondetur, præmissas argumenti in ęquiuoco laborare. Veniale enim peccatũ licèt nunquã remittatur sine actu pœnitentię explicito, vel implicito, formali, vel virtuali, vt expositum est, potest tamẽ remitti sine pœnitentię sacramento, quod absolutione sacerdotis perficitur. Et ideò non sequitur quòd requiratur gratiæ infusio, nam licèt infundatur per quodlibet sacramentum, non tamen per quẽlibet actũ virtutis. ¶Hic animaduertito modum theologum loquẽdi Diui Thomæ: non enim appellat gratiæ infusionem dum augetur, sed dum primò infunditur: nã tunc homo fit gratus, postmodum verò fit gratior. Quapropter cùm actus virtutis ex natura sua præsupponat gratiam: nã qui nõ procedit ex gratia & charitate, non est simpliciter actus virtutis, ait, quòd non in quolibet actu virtutis infunditur gratia, sed augetur, nisi in actu pœnitẽtiæ, quando recipitur prima. At verò quia sacramentum quãtum est de se, id est, qua ratione est sacramẽtum, est causa gratiæ, ait quòd in quolibet sacramẽto infunditur gratia. Accidit enim sacramento, vt suscipiens habeat gratiam, aliâs cõferret primam. ¶Quòd si arguas, Sacramẽtũ eucharistię genere suo prę supponere gratiam: quia est sacramentũ viuentium, respondetur quòd dicitur infundere gratiam, nõ solùm quia illam auget si inueniat, sed quia illud augmentũ est nouum genus gratiæ: scilicet, ad nouum effectum, putà ad spiritualẽ nutritionem. Et sic de cæteris sacramẽtis sentiendum ¶Tertiò arguitur. Peccatum veniale maculam quandam animæ infert: macula autem nõ aufertur nisi per gratiam, quæ est specialis animi decor: venialia ergo non nisi per gratiæ infusionem remittũtur. Negatur consequẽtia. Enimuerò sicut in corpore contingit esse maculã dupliciter: vno modo per omnimodam priuationem eius, quod ad decorem exigitur, vt coloris, aut debitæ membrorum proportionis: & altero per superinductionem alicuius impedientis decorem, putà, luti, aut pulueris: ita etiam animæ inducitur macula vno modo per priuationẽ decoris gratiæ per peccatum mortale, atq; altero per inclinationem affectus inordinatã ad aliquod tẽporale citra expulsionem gratiæ, quod fit per peccatum veniale, quæ quidem simpliciter nõ est macula, sed secundũ quid, vt ait Sãctus Tho. 1.2. quæst. 89. artic. 1. Et ideo ad tollendum peccatum mortale neces

Nota.

Tertium argumentum

 saria

ſaria eſt infuſio gratię, ſed ad tollendum venialia ſat eſt elicere actũ ex pręcedẽti gratia, per quam remoueatur illa inordinata adhęſio ad bonum temporale. ¶Nota hìc quem admodum in peccato veniali non eſt ſolùm reatus ad pœnam, ſed quædam macula contra id, quod ait, ſuprà impugnatus Scotus diſtinct. 14. quæſt. 1. Atq; adeò hoc ita eſt verum, vt cùm de peccato mortali loco citato ſermonẽ habens diceret, nõ aliud eſſe in peccato exiſtere, quàm imputari ad pœnã, vbi multò euidentior eſt macula culpæ ſecluſa pœna, poſtmodum diſt. 21. q. 1. de peccato veniali loquens, vbi minor ratio cogebat, adhibet ſecundam opinionem: videlicet, quòd remiſsio venialis nõ ſit omnino remiſsio pœnæ, ſed remíſsio culpæ per actum charitatis.

Nota.

Dubium. ¶Hìc ergo ſoluẽdum eſt dubium, an peccata venialia remittãtur in purgatorio quoad culpam. Enimuerò ſecundùm illam opinionem Scoti, quòd remiſsio culpæ non eſt niſi remiſsio pœnæ, facilis eſt affirmatiua reſpõſio: nam cùm peccato veniali non debeatur pœna niſi temporalis, ſolutio illius in purgatorio eſſet ſolutio pœnæ. Quinuerò eadem ratione infert Scotus poſſe veniale in inferno remitti. Attamen licèt illa ſua opinio gratis concederetur, non eſt par ratio, quia cùm in inferno illa pœna ſit inimici, Dei nunquã acceptatur ad perfectam ſolutionem, ſicut illa, quæ eſt in purgatorio. ¶Hoc tamen prætermiſſo, quia euidenter reprobatum eſt, remittere pœnam eſſe remittere culpam, dubium reſtat, quod Sententiarij diſtin. 21. iuxta ordinem Magiſtri diſputant, quomodo poſsit remitti in purgatorio. Supponimus enim ex ſuprà dictis, quòd cùm venialia nõ obſtent gratiæ: põt homo in gratia Dei ab hac vita decedere cum peccatis venialibus. Quanuis, vt D. Thom. eadem diſtin. quæſt. 1. ar. 2. refert, non defuerint qui hoc negauerint dicentes, quòd gratia ipſa finalis culpas purgat veniales, eo quòd tunc extinguitur concupiſcentia. Quare in hac vita: nempe, in exitu, omnia dimittuntur. Hæc autem opinio, vt illic ait Sanct. Thom. friuola eſt, quia venialis culpa, vt dictum eſt, non remittitur niſi per ſacramentum, aut ſacramentale aliquod, aut per actũ charitatis. Sunt autẽ quã plurimi, ꝗ abſq; iſtorũ aliquo moriunt: nẽpe, dormientes, aut ſubitò, aut cũ cõplacẽtia aliquorũ venialiũ. Itẽ Chriſt⁹ Matt. 12. dicẽs peccatum in Spiritum ſanctum non remitti in hoc ſeculo nec in futuro, inſinuat à cõtrario ſenſu aliqua remitti in futuro. Vnde Grego. 4. lib. dialogorũ, ait aliqua leuia peccata in alio ſeculo dimitti: quod nõ põt intelligi ſolùm quantum ad pœnas: nam illo modo etiam grauia mortalia illic expurgãtur. Quare eandem ſententiam tenet in eadem diſt. Magiſter. Altero ergo duorũ modorum dicendũ eſt: ſcilicet, vel quòd in primo ingreſſu purgatorij ꝑ illum actũ elicitũ charitatis, qui durat toto tẽpore purgatorij, remittunt oĩa venialia, etiã ſi in cõplacentia eorum homo deceſſerit: quoniã illa tunc charitas rõne ſtatus, quia firma eſt, & inuertibilis ad malũ, & ab omni cõcupiſcentia libera, virtualis eſt pœnitentia omniũ venialiũ. Et hanc ſolutionem tangit S. Thom. q. 7. de malo, arti. 12. Vel, quod multò veriſimilius eſt, dicendum, quòd per actum charitatis, & patientiæ continuatum illo tẽpore, quo veniale punitur, remittitur culpa: nam eſt actus Deo placẽs & ad remiſsionem accommodatiſsimus.

Quorundã opinio. *Reprobatur opinio.* *Aliorũ opinio.* *Sententia autoris.*

¶Et ad agumentum in contrarium fieri ſolitum: ſcilicet, quòd in purgatorio nullũ poteſt eſſe meritum, eo quòd illic exiſtentes iã ſunt extra viam ac perinde extra ſtatũ merendi, aut demerendi, probè reſpondet San. Thom. loco citato in. 4. ꝙ illic nullum eſſe poteſt meritum augmẽti gratiæ, aut gloriæ: hoc enim eſt viatoribus proprium. Attamẽ cùm ſit inibi actus charitatis, nil obſtat quominus ſit remiſſorius venialis culpæ, ꝑ quã neq; gratia augetur, neq; gloria.

Soluitur argum. vulgare.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm peccata venialia remittantur per aquam benedictam & alia ſacramentalia.

CIrca alias cauſas, quib⁹ venialia remittuntur, quæritur de ſacramentalibus. Et reſpondet Diuus Thom. per hãc concluſionem. Triplici ratione quidpiam contingit eſſe cauſam remiſsionis venialium peccatorum. Supponitur enim ex ſuprà dictis ad huiuſmodi remiſsionẽ nullius exigi nouæ gratiæ infuſionem, ſed ſufficere actũ ex gratia ꝓcedentem, quo qs feruore aliquo in Deũ moueatur, ꝗ ſit vel actualis vel virtualis pœnitentia. Primo ergo modo remittuntur venialia per gratiæ infuſionem vbi

Concluſio.

vbi nõ opponitur obex, vt suprà expositũ est. Secundo modo per aliqualem motum detestationis peccatorum. Et hoc pacto tria ad hoc possunt concurrere, scilicet, cõfessio generalis, tũsio pectoris, & oratio dominica: nam tunsio illa gestus est pœnitẽtis, & in oratiõe dominica adhibetur petitio, vt dimittantur nobis debita nostra. Tertio modo remittũtur per motum reuerentiæ in Deum, & ad res diuinas. Et hoc modo remittuntur per benedictionem Episcopi, per aspersionẽ aquę lustralis: per quãlibet sacramentalem vnctionem, qualis fit in cõfirmatione, & in collatione ordinum, & per orationem publicam ecclesiæ ad id institutã, quales sunt collectæ multę in missa. Imò, vt suprà diximus, secundùm aliquos: per ingressum etiam in templum consecratum.

Expositio articuli. ¶Conclusio hæc Sanct. Thomæ nõ solùm concessio est generalis doctorum, verùm & sanctionibus moreque, & vsu ecclesiæ celebrata. Vnde versus. Orans, tinctus, edens, cõfessus, dans, benedicens. Orans: scilicet, oratione dominica. Tinctus (aqua benedicta.) Edens (Eucharistiam.) Confessus, cõfessiõe generali. Dans (eleemosynam.) Benedicens (Episcopus.) ¶Sed ijs omnibus generale est, vt nullum eorũ veniale remittat, si opponatur obex, vt Sanct. Thom. docet in solutiõe

Secundũ argumentum. secundi argumenti, quod est hoc. Quodlibet horum sacramentalium eandem relationẽ habet ad oẽ veniale peccatũ: ergo qua rõne vnum dimittitur, dimittuntur omnia. Et respondet, per quodcunq; istorum cuncta remitti præter illa, quorum remissioni obstat

Dubium. obex voluntatis eis inherẽtis. ¶Dubium tamen est circa primum modum, vtrùm sola infusio gratiæ quomodocunque fiat, per se absque actu charitatis suscipientis remittat venialia omnia. Et quæritur propter sacramenta, vtrùm ex opere operato remittant omnia venialia. Caietanus eñ hic ait, duo requiri ad remissionem venialium: scilicet, gratiam, siue quæ tunc infundatur, siue quæ infusa fuerit, & actualem vsum eius & motum. Et ita visus est dicere Sanct. Thom. articulo præcedenti, videlicet, quòd quia in adultis non infunditur gratia sine motu liberi arbitrij, propterea talis infusio remittit venialia. Et suprà quęst. 79. ar. 4. dicit per eucharistiã remitti venialia, tum quia datur per modũ refectionis, tum etiã quia per illud sacramentum excitatur deuotio charitatis, cui venialia cõtrariantur. In præsentiarum tamen, solùm dicit, infusionem gratiæ sufficere ad remissionem. Et est argumentum de omnibus sacramentis, quod cum per se habeant infundere gratiam non opponenti obicem, quæ sufficit ad remissionem omnium mortaliũ, fortiori ratione remittant per se omnia venialia secluso merito actus suscipiẽtis. Quanquam in eucharistia, vt loco nunc citato vidimus, sit peculiaris ratio ad id accõmoda. Et ideo eucharistia singulariter definitur, remittere venialia. de consecra. dist. 2. can. Cũ omne crimen. ¶Crediderim ergo, vt mediũ hic constituamus, quòd per omne sacramentum remittant oĩa venialia solo illo actu cõcurrente, quo quis illud suscipit, quanquam non concurrat alius actus dilectionis. Et ille est vsus gratiæ, nam si per sumptionẽ aquæ benedictę, quia per illum actum homo reueretur rem diuinam, suscipit remissionem venialium, multò efficacius per actũ, quo suscipit sacramentum. Ex quo fit, vt quodcunque sacramentum quis attritus putans se esse contritum suscipiat, remittantur illi venialia, quorum nõ adest obex: nam illa attritio per gratiam sacramentalem informata est vsus gratiæ. ¶De oratiõe dominica est tex. de pœnitentia distin. 3. can. De quotidianis. suprà citatus. August. in Enchiridio cap. 71. Et can. Tres autem. eod. tit. dist. 1. quem Gratianus citat August. ad Felicianum, cũ nõ sit nisi Episto. 108. ad Seleucianam, vbi ait. Est enim pœnitentia humiliũ, & bonorum fidelium pœna quotidiana, in qua pectora contundimus dicentes, Dimitte nobis debita nostra, &c. De confessione autẽ generali, quicquid Paludanus distin. 16. quęst. 1. dicat, nõ est textus expressus, sed ecclesiastica consuetudo. Hac enim de causa dicitur in Prima, & in Cõpletorio, & à sacerdote sacrum facturo præmittitur ante gradum altaris. Sed de aqua benedicta est textus, de consecra. dist. 2. can. Aquam. Et de eleemosyna eod. tit. di. 1. can. Medicinã. De alijs quãuis Caiet. contendat canones citare, nullus est tamen expressus, sed antiquissimus ecclesiæ vsus sufficit. Hostiensis tñ est qui super capit. Omnis vtriusq; sexus. multa accumulat. De vnctionibus sacramentalibus capit. vnico. de sacra vnctione. habetur, quòd vnctio visibilis & exterior signum est interioris, & inuisibilis vnctionis.

Sententia autoris. (margin note beside "¶Crediderim ergo")

Dubium. ¶Dubiũ aũt est de istis sacramẽtalibus, quã habeant

habeant virtutem remittendi venialia. Quidam enim sunt, qui non aliã habere censent, quàm ꝙ deuotionem excitant ad dolorem venialium. ¶Hæc videtur sententia S. Tho. in solutione primi argumenti, quod est huiusmodi. Peccata venialia non remittuntur per pœnitentiam formalem, aut virtualem, vt dictum est: sed aspersio aquæ benedictæ, benedictio episcopi, & reliqua nullã habent rationem pœnitentiæ: ergo nõ sufficiũt ad remissionem. Et respondet ad minorẽ, quòd hæc efficiunt remissionẽ venialium inquantum inclinant animum ad motum pœnitentiæ. ¶In contrariũ tamen est, quòd sæpe qui se aqua lustrali aspergit, nullatenus excitat, nec memoriam habet venialium: & è conuerso si quis aquã nõ benedictam accipiat, quã putat esse benedictã: quia est in introitu ecclesiæ, quanuis de venialium cogitet remissione non obtinebit per huiusmodi aspersionem eorum veniam. Dicẽdum ergo est hæc habere vim remittẽdi venialia ex vi clauium ecclesiæ ex opere operato, vt patet ex verbis, quibus benedicitur aqua. Alioqui nõ plus faceret dicere Credo, quàm Pater noster, & aspergi aqua non benedicta, quã benedicta, nec benedici ab episcopo, quàm à simplici sacerdote. Vnde responsio S. Thomæ sic est intelligenda, ꝙ ista dimittunt veniale peccatum: quia inclinant animam ad motũ pœnitentiæ. Non quòd semper requiratur illa excitatio, sed ꝙ de se ad hoc sint instituta. Quare illa suscipere tãquam per illũ effectum ab ecclesia accommodata cẽsetur actus pœnitẽtiæ, quanuis in tunsione pectoris, oratione Dominica, & confessione generali expressior appareat pœnitẽtiæ imago. ¶Quod si contra arguas. Sequeretur ista cẽsenda esse sacramẽta, postquã ex opere operato effectum sortiuntur spiritualem, ac perinde subsequeretur ecclesiam posse instituere sacramenta, quod suprà dist. 1. reprobauimus. Ad primum respondit Diuus Thom. superius quæst. 65. art. 3. negando consequẽtiam: quia ad rationẽ sacramenti est nõ qualemcunq; effectum habere spiritualem, sed requiritur, vt gratiã infundat. Sed huiusmodi venialium remissio non exigit gratiæ infusionẽ. Et inde colligitur, quod licèt ecclesia non possit instituere sacramẽta, quia gratiam conferunt, potest nihilominus hęc instituere sacramentalia. Enimuerò quoniam hæc peccata frequentissima sunt etiam in viris circunspectis, cõsultũ fuit, vt tam multis tãq; præsentaneis remedijs succurreret eis. ¶Tertiò arguit. Peccata venialia inducũt aliquem reatũ pœnæ tẽporalis, secũdùm illud 1. Cor. 3. Qui superædificat lignũ, fœnũ & stipulam, (id est, venialia) saluus erit, sic tñ quasi per ignẽ: sed huiusmodi sacramẽtalia nullã in se habent afflictionẽ pœnę: ergo nõ sufficiunt remittere culpã & pœnã. Respondetur, per quodlibet istorũ remitti veniale quãtum ad culpã virtute alicuius satisfactionis, aut motus charitatis, aut affectionis ergà diuina, vt expositũ est. Non autẽ per quodcunq; remittuntur quoad pœnam: quia hac ratione qui esset prorsus immunis à mortalibus per solã aspersionẽ aquæ benedictę, aut tunsionẽ pectoris, euolaret in cœlũ sine trãsitu per purgatoriũ, quod nõ est concedendum. Remittitur ergo reatus pœnæ secundùm quantitatẽ, & proportionem feruoris charitatis, qui per prædicta excitatur.

Primum argumentum. Argumẽtũ. Dilutio. Argumen. Tertium argumentum.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm veniale peccatum possit remitti sine mortali.

De remissione vnius peccati sine alio quadruplex fieri potest combinatio. Prima, vtrùm mortale, vel originale remitti possit sine alio. Et hæc quæst. præcedenti ar. 3. ad partem negatiuã definita est: quia cùm talis remissio nõ fiat nisi per infusionem gratiæ, nõ potest fieri dimidiata venia. Secunda, vtrùm vnum veniale possit remitti sine alio veniali. Et hanc in præcedentibus articulis huius quęstiõis affirmatiuè terminauimus. Tertia, vtrùm mortale possit remitti sine veniali. Et huius quoq; pars affirmatiua vera est: quia vt dicebamus art. 2. cõplacentia venialis non obstat gratiæ infusioni, quæ ad remissionem mortalis est necessaria. Restat ergo quarta, vtrùm vice versa possit veniale remitti sine mortali. Ad quod D. Thomas negatiuè respondet tali conclusione. Illi, qui existit in peccato mortali nullum veniale remittitur. Probatur, qa remissio cuiuscunque nunquam fit, nisi virtute gratiæ, secundùm illud ad Roma. 4. Ad gratiam Dei pertinet, quòd Deus alicui nõ imputet peccatum. Vbi cùm absq; exceptione loquatur,

Cõclusio.

loquatur; glossa etiã intelligit de veniali: cũ peccato autem mortali gratia non est simul possibilis.

Expositio articuli. ¶Cõclusio hæc S. Thom. quę antiquorum est omnium, non erat cur ab aliquo in litem vocaretur. *Scotus.* Nihilominus Scotus illi suo fundamento affixus, ꝙ peccatum remitti non est nisi pœnã condonari, vel solui, infert etiã in inferno posse dimitti veniale sine mortali. Quare æquiori ratione potest id in hoc seculo cõtingere. Vnde dist. 15. quęst. 1. ait, quòd iacẽs in mortali culpa potest satisfacere pro pœna peccati mortalis remissi, id quod, & de venialibus non remissis cõcederet: quandoquidem apud ipsum, eorum culpa nõ est nisi reatus pœnæ. *Durandus.* Atqui Durandus dist. 16. quæst. 2. confessus opinionem S. Thomæ esse doctoribus communem, nihilominus tenet cõtrariũ: scilicet, posse veniale sine mortali remitti. Quanuis agnoscat remissionem culpæ aliud esse quàm pœnę. Quam opinionem *Gabriel.* Gabriel eadem dist. quęst. 5. clementiorem existimat. ¶At verò quãuis huiusmodi opiniões mitiùs solebam reprobare, iam verò modò omnino se mihi repræsentãt falsissimas. Haud enim isti attẽdunt quemadmodũ nulla possit esse remissio culpæ in homine per eius actũ, nisi sit Deo acceptus: quia inter nos & ipsum nulla est rõ iustitiæ, quę ex nobis dimanet, sed secundùm suam acceptionem: cùm ergo nullus actus peccatoris quantuncunq; sit moraliter bonus: sit opus amici Dei, nescio quo mõ admittere queant per vllum peccatoris actum remissionẽ fieri culpæ quantumlibet leuissimæ. Vnde Ecclesiastici. 34. Dona iniquorum nõ probat altissimus, nec eorum respicit oblationes, neque in multitudine sacrificiorũ eorum propitiabitur peccatis. Et super illud Prouer. 15. Vota iustorum placabilia, ait ad Ricardum Gregorius. Neq; enim apud Deum quid datur, sed à quo datur attẽditur. Respexit enim Domin⁹ ad Abel & ad munera eius. Quam ergo personam Deus nõ respicit, neque eius approbat satisfactiõem. Remissio autem venialium non fit nisi per satisfactionem, iuxta verbum Baptistæ Ioã. 3. Facite fructus dignos pœnitẽtiæ. Super quibus verbis. 21. de Ciuita. Dei. cap. vlt. Augustin. dignas eleemosynas ꝓ peccatis eas esse ait, quæ ab ipso peccatore incipiunt. Vnde colligit, quòd qui animæ suæ nõ miseretur placens Deo, nihil pro suis peccatis ei potest dignum offerre.

¶Quinuerò nihil opus est sanctorũ testimonijs, Dñs enim ipse clamat per Esaiam ca. 1. *Opera peccatoris nil sunt.* Væ gẽti peccatrici, &c. Et subdit. Quò mihi multitudo victimarũ vestrarum, dicit Dominus? Plen⁹ sum holocaustomatũ arietũ. Nõ offeratis vltra sacrificium frustra. *Obiectio.* Ad nihil ergo peccatorum opera Deo placent: nam si ad remissionem venialium valerent, non fierent frustra. Atqui vanum esset cauillum dicẽtis propterea illa opera nõ fuisse Deo grata: *Dilutio.* quòd mala fiebant intentione. Etenim nihil aliud ponitur in causa, quàm quòd fierẽt in peccato: quia scilicet eorũ manus sanguine plenæ erãt. Quare opera eorum respectu Dei erant quasi pannus menstruatę, vt cap. 64. subditur. Vnde Paul. 1. Cor. 13. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. ¶Ad qđ subinde propositum optimè illud adducitur Matt. 5. Amẽ dico tibi, nõ exies inde, (scilicet ex carcere, in quem homo ob peccatũ mortale includitur) quousq; reddas nouissimum quadrãtem, (id est, vsq; ad leuissimam culpã.) ¶Accedit & maximum argumẽtum ex illo Matth. 6. Si nõ dimiseritis hominibus peccata eorũ, nec pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra. Et tamen qui ait in peccato mortali posse dimitti veniale, subsequẽter cõcedat oportet etiã illi, qui odio fratris tenetur, posse veniale remitti: quare impiè petit dicẽs, Dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus, &c. Quid pluribus? Concedere vllum prorsus peccati genus, nisi per Christum & meritum eius passionis, remitti, quem Paul. ad Roma. 3. & Ioann. in. 1. Cano. cap. 2. & 4. generalem propitiatorẽ & propitiationem patrẽ misisse affirmant pro peccatis nostris, profectò nescio quo modo nõ sit impius error. Dicens ergo pater. Hic est filius meus dilect⁹, in quo mihi cõplacui, docuit nihil sibi omnino placere, quàm quod ab homine, ꝙ eius est membrum per charitatem procedat. Et tñ si vera esset opinio Durãdi, sine Christi virtute posset per actum viribus naturæ elicitum remitti peccatũ, atq; adeò Iudæis & Sarracenis & idololatris illud posset remitti, quod patribus, crediderim, quid Pelagianum suboleret. Placuit rem, quæ parua videtur, tam multis vrgere: quia certè nõ clementior, vt Gabriel existimat, sed impia in Christum hæc opinio videtur.

¶Primum

Primum argumentum.

¶Primum autem argumẽtum Sancti Tho-
mæ ſumitur ex gloſſa ſuper illud Ioannis. 8.
Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in il-
lam lapidem mittat, quæ ait, omnes illos fuiſ
ſe tunc in peccato mortali, quia venialia, in-
quit, ꝑ ceremonias eis remittebantur. At no
mine illic venialium non intelliguntur illa,
de quibus nunc loquimur: quia cæremoniæ
illæ nõ emundabãt animã, vt ait ad Hebræ.
Paul. ſed irregularitates, quæ ex fluxu ſan-
guinis, vel ex tactu morticinij atq; alijs con-
trahebant.

Secundũ argumentum.

¶Secũdò arguitur. Ad remiſſio-
nẽ peccati venialis non requirit̃ gratiæ infu
ſio, ſicut ad remiſſionẽ mortalis: ergo poteſt
veniale remitti ſine mortali. Hoc eſt argumẽ

Primum argumentum Durandi.

tum primum Durãdi paulò locupletius for
matum. Mortale, em̃, inquit, à veniali differt,
quia in peccato ſunt tria: ſcilicet, culpa, quæ
cõſiſtit in deordinatiõe act⁹, & offenſa, quæ
eſt priuatio gratiæ, & reatus pœnæ ęternæ.
In veniali autem non eſt, niſi deordinatio
actus abſq; priuatione gratiæ, & abſque pri
uatione pœnæ æternæ: ergo ad remiſſionẽ
venialium ſufficit ordinatio actus per diſpli
centiam illius. Argumẽtum autem & in mi-
nori claudicat, & in conſequentia peccat: nã
vt ſuprà dictum eſt, licèt veniale nõ ſit offen
ſa ſimpliciter, quæ eſt priuatio gratiæ, eſt ta-
men offenſa ſecundùm quid, qua eſt quædã
amicitiæ obſcuratio, aliàs non haberet reatũ
pœnæ. Et ideò ad remiſſionẽ eius nõ ſufficit
quæcunque reordinatio, ſed illa, quę ſit Deo
placens & virtuti paſſionis Chriſti ſubnixa.
Quare optimè reſpondet S. Thom. ꝙ quan-
uis hæc remiſſio non exigat infuſionem no
uæ gratiæ, requirit tamen aliquẽ eius actum.

Secundũ argumentum Durandi.

¶Secundò arguit Durandus. Si puer veniẽs
ad vſum rationis cõmittat peccatum venia-
le, quod ſit ſolũ cum originali, in quo moria
tur, vel punietur in inferno pro illo veniali
pœna finita, vel infinita: ſi finita, fortiori ra-
tiõe potuit in hac vita ſoluere, ſi vixiſſet, ex-
tra gratiã: infinita verò nõ eſt dicendum pu
niri: quoniam peccato veniali non debetur
pœna niſi finita. Ad argumentum D. Tho.

Solutoi. 2. argum. Durandi.

non admitteret caſum: quoniam. 1. 2. queſt.
89. ar. 6. probat veniẽti ad vſum rationis ne-
ceſſarium eſſe, aut referre ſuã vitã in Deum,
per auxilium ſpeciale, per quam conuerſio-
nẽ remittitur originale, aut ſi id omittat, pec
care mortaliter. De hoc autem nihil ad præ-
ſens. Si caſus tamen admitteretur, ait Palu. di
ſtinct. 16. q. 1. ꝙ poſſet ille ſatisfacere pro ve
niali ſine remiſſiõe originalis. Sed profectò
rationes modò factę hoc falſiſſimũ probant
ſicut de exiſtente in mortali. Et ideò indu-
biè dicendum eſt, quòd illi in limbo nõ poſ
ſet remitti veniale, eo ꝙ nõ poſſet ſatisfacere:
quia licèt ei non deberetur niſi pœna tẽpo-
ralis, tamẽ ratiõe perſonæ, quæ nõ eſſet Deo
grata, nunquã fieret ſolutio.

Tertium argumentum Durandi.

¶Tertium argu
mentum addit Durandus, quod maioris vi-
detur ponderis: quia opera exiſtentis in pec
cato mortali, autore etiam D. Thoma in. 4.
diſt. 15. quæſt. 1. art. 3. valent ad conſecutio-
nem temporalium bonorum, & ad nonnul-
lam diſpoſitionẽ ad gratiam: ergo & eadem
ratione valebũt ad remiſſionem venialium.
Ad argumentum reſpondetur primò quòd
quanuis illic Diuus Thomas appellet meri-
tum congrui, nullam tñ rationẽ meriti reſpe
ctu Dei in actiõe peccatoris agnoſcit, ſed vo
cat meritum congrui, propter decẽtiam, quę
eſt in Deo, vt vbicunq; aliquam inuenit di-
ſpoſitionem, beneficium conferat. Imò nõ
eſt tanta decentia, quanta ſi homo exiſtens
in gratia illa tẽporalia peteret. Perpẽdẽdi. n.

Tres gradus meriti.

ſunt tres grad⁹ meriti. Prim⁹ eſt dę cõdigno,
ſub quo non cadit, niſi bonum gratiæ & glo
rię ipſius perſonæ merentis, nec poteſt fieri,
niſi ab homine, qui eſt in gratia. Secũdus eſt
congrui propriè, & hic nõ eſt, niſi in homi-
ne exiſtente in gratia, qui poteſt mereri alijs
bonum motum in Deũ, ac ſubinde gratiam.
Et poteſt etiam mereri bona tẽporalia, quæ
non conferuntur ex iuſtitia, ſed ex Dei ęqui
tate & decentia. Tertius eſt minimè propriè
in homine exiſtente in peccato, quando ex
viribus naturalib⁹ facit opera naturaliter bo
na, per quæ meretur bona temporalia apud
Deũ quatenus retributor eſt naturaliũ vir-
tutum, tametſi auxilio nonnunquam ſuper
naturali diſponat peccatorem ad gratiam, à
remotis tamen. Nulla ergo eſt conſequentia
qua infertur, valere illa opera ad remiſſionẽ
culpæ, vt quæ abſq; vſu gratiæ fieri non po-
teſt.

Poſtremum argumentum.

¶Poſtremò arguit S. Tho. Plus diſtat
peccatum veniale à mortali quàm ab alio ve
niali: ſed poteſt veniale remitti abſq; morta
li. Negatur conſequẽtia, quia veniale non ex
cludit gratiam, per quam omnia peccata re-
mittuntur, & ideò poteſt manere cum remiſ
ſione alterius venialis. Sed mortale tollit gra
tiam, ſine qua nullum peccatum, nec veniale
nec mortale remittitur.

DIST.

DISTINCTIO decimasexta de reditu peccatorum, & recuperatione virtutum.

Cap. 1. Meritò autē antiq patres dubitarūt, vtrùm peccata p pœnitētiā semel dimissa p subsequentē relapsum redeant. Qd qdā exēplo serui illi⁹ nequam Matth. 18. apud Matthæum affirmare nitunt, qui cùm misericordiam, quam à Dño remittente ei oē debitum, susceperat, conseruo suo non impendisset, iussus à Dño est in carcerē obtrudi donec nouissimū quadrantē persolueret. Vbi Gregor. & refert Grego. can. Constat. de pœnitētia. d. 4. Cōstat, inquit, quia si qd in nos delinquitur ex corde nō dimittimus, & illud rursus exigitur, quod nobis iā per pœnitētiam dimissum fuisse gaudebamus. Rabanus. Et Rabanus, quod eadē dist. refertur can. Si Iudas. Considerādum est, ꝙ dicit, vniuersum debitū: quia nō solū peccata, quę post baptismū homo egerit, reputabunt ei ad pœnā, verùm etiā peccatum originale, qd in baptismo ei dimissū est. Veruntamen his nō obstantibus certū est peccata semel dimissa nō redire quātum ad maculā, quatenus ab illis fuerat effecta, atque adeò, nec quātum ad ęqualem reatū pœnæ: quoniā cōdonatio Dei absoluta est, nullatenus ex futuro dependēs: quare qd semel donauit, nūquam repetit, iuxta illud Pau. ad Rom. 12. Sine pœnitētia sunt dona, & vocatio Dei. Vñ can. Diuina. ead. di. Gelasius, Diuina, inqt, Paul. Rom. 12. Gelasius. clemētia dimissa peccata in vltionē vlteriùs redire nō patit. Redeūt tñ per ingratitudinē, quæ vniuersalis cōditio est omnium peccatorū, quæ post baptismū cōmittunt, licèt peculiari modo in eo, qd cōtra fraternā charitatē cōmittitur, & in apostasia à fide, & in cōtemptu sacramentorum, per quæ peccata remittuntur, existat.

¶ Neq; verò hæc sola est peccati prauitas, vt dimissa hoc pacto redire faciat, verū & bona opa ex gr̃a & charitate pfecta mortificat, iuxta illud Ezech. 18. Si auerterit se iust⁹ à iustitia sua, oēs iustitię eius, quas fecerat, nō recordabunt. Nā cū iustitia nr̃a apud Deū nulla sit, nisi quæ ei⁹ gratiæ innitit, p eius amissionē fit homo eorūdem meritorum præmio indignus. Cap. 2. Ezech. 18.

¶ At verò tāta est pœnitētię virtus, vt p ipsam non modò gratia & virtutes restituāt, verùm & mortificata opa. reuiuiscāt. Quod exēplo illius filij euāgelici, q dilapidatis bonis suis ad Cap. 3. Lucæ. 15.

viscera

viſcera tandẽ paterna refugit, cõmõſtrat̃,dum pater eũ indui iuſsit ſtola prima. Haud tñ neceſſum eſt, ſemper pœnitẽs in ęquali gratia, & virtute reſurgat, aut ꝙ mortificata merita ad æquale pręmiũ vitã recuperẽt,ſed põt vel in gratia æquali, vel maiori, vel minori reſurgere. Pœnitentia nanq;, vt ait

Ambro. Ambroſius res optima eſt,quę oẽs defect⁹ reuocat ad ꝑfectũ. Ob idq; vbi perfectiſsima eſt, gratiã oẽm amiſsam renouat. Vñ fit, vt vbi non eſt vſq; adeò ꝑfecta, ſecũdùm eius proportionẽ iactura reſarciat̃ gratiæ & virtutũ, quæ fuerãt per peccatũ mortificatę.

Hiero. Vñ Hiero. vt diſt. 50. can. Quicũq;. refertur. Quicunq;,inq̃t,dignitatẽ diuini gradus nõ cuſtodiunt,cõtẽti fiant,animã ſaluare: reuerti enim in priſtinũ gradũ difficile eſt. Dicẽs aũt,difficile,nõ negat eſſe poſsibile. Veruntamẽ opera mortua,id eſt,quę ĩ peccato fiunt,quia ex gratia, quæ

Ioan. 4. fons eſt vitæ ſalientis in vitam æternam, non emanarunt, vitam nunquam habere valent.

DISTINCTIONIS decimæſextæ, Quæſtio prima de reditu peccatorum per pœnitẽtiam dimiſſorum.

S. Thom. 3. part. quæſt. 88.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm peccata remiſſa redeãt per ſequens peccatum.

AD tractatũ effectus pœnitentiæ ſpectat explorare, vtrùm pœnitentia ſic peccata deleat, vt tñ per relapſum iterum dimiſſa redeãt. Ad quam queſtionem D. Thom. ſuppoſita diſtinctione ſex cõcluſionibus reſpondet. Tria eñ ſunt quæſtionis membra. Primò nãq; ſecũdùm bimẽbrem diſtinctionem præmittuntur duæ præambulæ cõcluſiones. Deinde duæ reprobantur opiniones. Ac demũ ſubduntur quatuor cõcluſiões ad reſpondendũ. In peccato quippe mortali, vt ſuprà dictum eſt, duo perpendenda ſunt: eſt enim auerſio à Deo, & cõuerſio ad bonum creatum. Et quicquid ratione auerſionis illi conuenit, eſt vniuerſis mortalibus cõmune. Atq; adeò macula, quæ fit per priuationem gratiæ, & reatus pœnę ęternę cõmunia ſunt omnibus mortalibus. In quo ſenſu ait Iacobus capit. 2. Qui offendit in vno, factus eſt omnium reus. Quod autem conuenit peccato ratione conuerſionis non eſt omnibus cõmune: ſiquidem hac ratione peccata ſunt diuerſa, & nonnunquam contraria: ac perinde eorum ſupplicia varia. ¶Eſt ergo prima præambula cõcluſio. Manifeſtum eſt, ꝙ ex parte conuerſionis peccatum mortale ſubſequens nõ facit redire peccata mortalia pri⁹ abolita, alioqui per peccatum prodigalitatis reduceretur homo in habitũ, vel diſpoſitionem auaritiæ extinctę priùs, & ſic contrariũ eſſet cauſa ſui contrarij, quod eſt impoſsibile. Atq; adeò nec redit reatus pœnæ ſenſus, qui illis dimiſsis debebatur. Prima conclusio. ¶Secũda cõcluſio. Cõſiderando in peccatis mortalibus abſolutè id qđ eſt ex parte auerſionis, per peccatum mortale ſubſequens redit illud, quod fuerat in prioribus ante eorum remiſsionẽ. Secunda conclusio. Priuatur eñ homo gratia, & fit reus pœnæ æternę, ſicut & priùs fuerat. Veruntamẽ, q̃a auerſio in peccatum mortale ex cõuerſione quodãmodo naſcitur, fit vt ea, quę accidunt ex parte auerſionis, diuerſitatẽ quãdam ſortiantur, per cõparationẽ ad conuerſiones diuerſas, ſicuti ad diuerſas cauſas: ita vt ſit alia auerſio, & alia macula, & alius reatus, prout ex

ex alio atq; alio actu peccati mortalis cōsur
Quæstiōis. Scopus. git. Atq; hoc inquit, est, quod in quæstionē vertitur, vtrùm macula & reatus pœnę æternę, qua ratione oriebantur ex peccatis priùs dimißis, redeant per peccatum mortale subsequens. Vt si quis, qui vel homicida, vel hæreticus fuerat, post adeptam remißionis gratiam committit mortale minus. v.g. furtū, redeat tanta macula, quātam habuerat per hæ
Quorundā opinio. resim. Et quibusdā visum est simpliciter hoc modo redire peccata dimissa: quia nesciebāt inter vnam auersionem & aliam discernere. Sed tamen id esse non potest: quia opus Dei per opus hominis irritari nequit: remißio autem priorum peccatorum fuit opus diuinæ misericordiæ: vnde per peccatum subsequēs hominis non sic irritatur, vt perinde illa redeant, acsi nō fuissent dimissa, iuxta illud ad
Aliorum opinio. Rom. 3. Nūquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? Et ideò alij ponentes peccata redire dixerunt, ꝙ Deus non remittit peccata pœnitēti postea peccaturo scd̄m p̄sentiā, sed solùm secūdùm præsentem iustitiā. Præscit enim se pro eis peccatis eum æternaliter puniturum, tamē per gratiam facit eum præ
Refutatur opinio. sentialiter iustum. Sed neq; hoc veritati consonat: quia si causa absolutè ponatur, & effectus ponitur absolutè. Quapropter si ꝑ gratiæ sacramēta peccatorum remißio non fieret absolutè, sed cum quadam conditione in futurum dependente, sequeretur, ꝙ nec gratia, nec sacramentum esset causa sufficiens remißionis peccatorū. Nam quod ex alio semper pendet, non est per se sufficiens. ¶Est ergo prima conclusio respōsiua, quæ est tertia
Tertia conclusio. in ordine. Nullo modo potest esse, ꝙ macula & reatus præcedentium peccatorum secundùm quod ex ipsis procedebant, redeant: nā si causæ non redeunt, non est cur effectus redeant. Igitur cùm qui modò furatur, nō ideò sit hæreticus, vel homicida vt priùs, non est
Quarta conclusio. cur eadem prorsus macula redeat. ¶Quarta conclusio. Contingit, vt subsequēs actus peccati virtute contineat reatum prioris, etiam nōdum remißi, ea scilicet ratione, quòd adijciens peccatum peccato bonitatem Dei contemnit tolerantis peccatorem & ad pœnitentiam expectantis, secundùm illud ad Roma. 2. Secundùm duritiam tuam, & impœnitēs
Quinta conclusio. cor thesaurizas tibi iram in die iræ: videlicet, bonitatē Dei contēnens. ¶Quinta cōclusio. Multò magis contēnitur Dei bonitas dū post remißionē prioris peccati homo relabitur in ipsum vel in aliud: quia tāto maior est ingratitudo, quāto maiori beneficio opponitur, & maius est Dei beneficium peccatū remittentis, q̄ peccatorē sustinētis. Hac igitur postrema ratione per peccatū post pœnitētiā remissum redit quodāmodo reatus peccatorum priùs dimissorū, non quatenus ex illis subsequebatur, sed quatenus effectus est peccati vltimò perpetrati, qđ ratione remis-
Sexta conclusio. sionis priorum aggrauatur. ¶Sexta conclusio. Hoc non est peccata dimissa simpliciter redire, sed redire secūdùm quid, inquantum in ingratitudine postremi peccati priora virtualiter continentur.

Expositio articuli. ¶Hāc quęstionem de reditu peccatorū theologi, ordinē Magistri Sentēt. sequuti, disputant dist. 22. Sed profectò legitimus ordo exposcit, vt disputationem remißionis peccatorum subsequatur sermo de eorum reditu. Et quidem prima conclusio cūctis perspicua est: scilicet, quòd per peccatum subsequens non redit præcedēs, siue remissum siue nō remissum, scd̄m malignitatē, quā habebat ex obiecto, atq; adeò nec redit secundùm reatū pœnę sensus: licèt quidā, quos Magister Sen. d. 22. refert, dicerēt simpliciter redire & quo ad maculā, & quoad reatū pœnæ. ¶Sed contra illos probatur cōclusio: quia non redeūt Deo autore: nam vt ait Pau. ad Rom. 11. sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei. vnde cùm remißio peccatorum sit donū Dei nunquàm illud ampliùs imputatur, iuxta illud Naum. 1. Nō consurget bis tribulatio. vel secundùm Septuaginta. Non puniet Deus bis in id ipsum. Et Ezechiel. 18. In quacūq; hora ingemuerit peccator, iniquitatum eius ampliùs non recordabor. Quę quidem testimonia ratione confirmātur, q̄a Deus non remittit peccata sub hac conditione in futurum, si relapsus non accidat: alioqui absolutio semper esset dependens, atque adeò imperfecta, ratiōe cuius nō fieret hō amicus: sed est absoluta vt forma absolutiōis sonat. Ego te absoluo. Neq; verò redeunt per factum hominis. Ob id enim quòd homo furatur non impingit in homicidium, vel aliud flagitium, quod antea commiserat: quare non reuocatur ampliùs iudicium propter illa priora iuxta verbum Paul. 1. Cori. 11. Si nos ipsos dijudicaremus: non vtique iudicaremur. Clementior enim est Deus quàm homines, inter quos tamen postquàm de aliquo crimine iudicatus est homo, & absolutus, non ampliùs de illo

in ius deſertur.¶Arguebant tamen fautores illi contrariæ opinionis. Per gratiam pœnitẽtiæ reuiuiſcunt bona opera, quæ fuerant per peccatum mortificata: ergo pari modo per peccatum redeunt peccata remiſſa. Negatur tñ conſequẽtia: primũ quia excellentior eſt vis clementiæ & gratiæ Dei ad viuificãdum quàm peccati ad mortificandum. Secundò, quia opera bona mortificari, nõ eſt omnino tolli, & aboleri, ſed indigna reputari pręmio, ad quod erãt accepta, propter indignitatem perſonæ, quæ fit inimica Dei. Quare cũ poſtea fit amica, opera reuiuiſcunt, vt quęſt. ſequenti latiùs patebit. Sed tamen peccata remitti eſt, omnino abſtergi & tolli, iuxta illud Ioãnis. Ecce agnus Dei qui tollit peccata mũdi: quod autem in nihilũ abijt, redire non poteſt.

Dubium. ¶Sed forſan ſciſcitaris, vtrùm Deus de potentia abſoluta poſſit facere, vt eadẽ peccata iſto modo redeant. Scotus enim. q. 1. ar. 1. concedit id poſſe facere, innixus tamen illi ſuo fundamento, quòd peccatum imputari non eſt niſi puniri, & habet pro comperto quòd Deus poteſt hominẽ pro peccatis dimiſsis punire acſi non eſſent dimiſſa. Sed tamen arbitror Deum nec de potentia abſoluta poſſe facere, vt eadẽ peccata redeant quo ad culpam, niſi iterum ab homine cõmittantur. Primũ, quia licèt poſsit punire peccata eodem ſupplicio ac ſi nõ eſſent dimiſſa: hoc nõ eſt redire quoad culpam & maculam, vt dictum eſt. Secundò quia illa afflictio tormẽtorum nõ haberet propriè rationem pœnę, nam pœna nõ eſt niſi pro culpa: quare ſi nõ redit culpa, non redit pœna, & illud non eſſet punire, ſed liberè torquere hominem.

De ſecunda cõcluſione. Sed in ſecunda concluſione, quæ fundamentum eſt totius materiæ, nonnihil latet ambiguitatis, quatenus aſſeritur per peccatum ſubſequens eãdem maculam redire & pœnã damni priorum peccatorum, ſed tamen ſecundũ quandã diuerſitatem. Macula. n. eſt priuatio gratiæ: priuatio autem nõ recipit magis aut minus, nemo enim ſi eſt omnino cæcus, eſt magis cæcus, quàm alius: ergo eadem abſq; vlla diuerſitate macula eſt in quibuſcũq; peccatoribꝰ. Diſtinguitur minor: priuatio enim inquantum priuatio preſertim indiuiſibilis formæ, vt eſt gratia, non recipit magis aut minus, hoc eſt, nulla eſt maior priuatio q̃ alia. Sed tamen macula non dicit ſimpliciter priuationẽ gratiæ, vt hîc ait D. Th. &. 1. 2. q. 76. art. 1. ſed ipſam quatenus fit per peccatũ. Quare qui plura grauioraue peccata commiſit, quô maior peccator eſt, eô magis ſe elongauit à gratia Dei, & ideo maiorẽ habet maculã: veluti qui grauiori febri laborat lõgiùs diſtat à ſanitate.

Dubitatio de pœna dãni. ¶Et per id ſoluitur alia quæſtio, vtrùm pœna æterna, quæ eſt pœna damni, ſit eadẽ pœna in omnibus damnatis. Durandus quippe d. 22. q. 1. eandem ait eſſe prorſus. Cui & Paludanus ead. diſt. q. 2. & Capreolus ſubſcribunt, parùm ad pręſentem literam D. Thomæ attendentes. Ratio eorũ eſt, quia illa pœna non eſt niſi priuatio & carentia diuinæ viſionis: quã ſuperius S. Tho. q. 71. ar. 3. ad primum argumentum, ait non recipere magis aut minus. Quare nec tenebrę, inquit, inferni recipiunt magis aut minus. Item quia pœna dãni eſt infinita, vt idem D. Tho. autor eſt 1. 2. q. 87. art. 4. infinitum autem non recipit magis aut minus.

Sentẽtia autoris. ¶His tamen non obſtantibus crediderim, quòd ſicut nõ eſt eadem macula, ita neq; eadem pœna damni in omnibꝰ damnatis. Et ratio prima eſt hæc. Pœna illa damni reſpondet maculę peccatorum: ergo vbi maior eſt macula, maior eſt pœna. Itaq; eadem carentia diuinæ viſionis, licèt non ſit maior priuatio: quia priuatio, vt dictum eſt, non recipit magis aut minus, eſt tamen maior pœna. Et hoc eſt certè quod hîc docet S. Thom. in hac ſecunda concluſione. Et arguitur ſecundò. Si hoc non eſſet verum, tanta pœna damni punitur puer in limbo, quanta Iudas in inferno, quod tamẽ eſt falſum, cùm carentia viſionis non cruciet puerum, & tamen cruciet Iudam. ¶Sed rogas. In quo conſiſtit illa maior pœna? Reſpõdetur, in hoc certè, quòd illa pœna, quæ ex pluribus peccatis maioriq; macula orta eſt, acerbiꝰ affligit miſeros. Sed ais hoc ſolũ probare, quòd ſit maior pœna ſenſus in eo, qui turpiùs deliquit. Arguitur autem cõtra. Cauſa ex effectu perpenditur: cùm ergo illa triſtitia & afflictio, licèt ſit pœna ſenſus, non ſolùm ex igne & alijs cruciatibus ſuccreſcat, verùm rõne carẽtię Dei quæ eſt pœna damni: videlicet, quia maiori Dei odio & inimicitia è regno excluſi ſunt & incluſi illo carcere, fit vt eadẽ excluſio è cęlo, quę eſt pęna dãni, ſit maior in vno quàm in alio. Etenim ſi priuatio illa viſionis diuinæ alios non cruciat, vt pueros, alios verò cruciat, vt adultos, fit vt ex adultis alios q̃ alios magis cruciet. Et cõfirmatur: quoniam illi qui ab hac luce in maiori odio & inimici-

tia

tia Dei decesserunt, maiori indignatione, & ira exuruntur, quòd per potestatem maioris sui inimici & magis sibi inuisi à cęlesti regno exules illic detineantur. Nam etiam inter homines ciues qui à rege magis tyranno sibiq; magis inimico in exilium mittuntur, ægrius carentiam patriæ ferunt. Quòd si arguas: ergo Deus de potentia absoluta nequit facere vt per peccatum minoris culpæ redeat eadē pœna dāni, quæ oriebatur ex maiori culpa: profectò fateor, sicut suprà diximꝰ, vt redeāt peccata quo ad eādem maculam culpæ nisi eadem omninò committantur. ¶Ad postremum igitur respondetur argumētum, quòd etsi carentia illa visionis diuinæ sit infinita tā ex obiecto quàm duratione, recipit tamen magis aut minus respectu cōuersionis, à qua ortum habuit. ¶Circa intellectū quartæ & quintæ conclusionum notato, quòd cùm ait Sanct. Thom. sequens peccatum grauius esse quàm prius non remissum, & multò grauius quàm prius si fuit remissum, non facit comparationem simpliciter secundùm omnia, quæ in vno & in altero considerari possunt, sed secundùm quid, putà quòd aliqua est noua ingratitudo in posteriori. Exempli gratia. Siquis fecit vnū furtum, & postea æquale ex obiecto & circunstantijs propter ingratitudinem prioris tolerati aut remissi secundum est grauius. Sed tamen si priùs fecit homicidium, & postea furtum, non opus est vt furtum cum sua ingratitudine adęquet grauitatem homicidij prioris, quia cętera ex obiecto non sunt paria, vt arti.3. latiùs explicabitur. Et multò magis crescit ingratitudo quādo priùs fuit remissum propter eā rationē, ꝙ peccatur contra maius beneficium. Et addit. Scotus dist.22. quæst.1. ar.3. quia peccatur contra plures obligationes: nam quoties quenq; præteritorum legitimè pœnitet, noua, inquit, obligatione obligatur bene viuere, saltē in voto. Attamē vt vera sit Scoti sententia, non est intelligendum pœnitētem votum propriè emittere bene viuendi, sed duntaxat id proponere. Quare nō est semper noua obligatio, vt fit per legem aut per votum, alioqui teneretur homo cōfiteri quoties proposuit bene viuere: nam tot vota esset transgressus, sed est noua obligatio tanquam iterati propositi, quod quidem propositum postea violatum nō facit nisi maiorem circunstantiam ingratitudinis, & inconstantię. Sed tamen aliter arguit ibidē Scotus contendens

Circa.4.& 5.cōclusiones.

Arg. Scoti.

peiorem esse ingratitudinem primò peccātis post innocentiam, quàm peccantis post remissionem peccatorum. Sed hoc tangit art. proximo S. Thomas.

¶Primum argumentum Sanct. Thomæ est quod huic mouendæ quæstioni causam obtulit. Legitur.n. Matt.18. de quodā seruo, qui cùm ei Dominus omnia dimisisset debita, similem misericordiam nō fecit cōseruo suo sed miserum, vt debitum sibi redderet, vrgebat, quare iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus quousque redderet ei vniuersum debitū. Vbi adnotat Augustinus lib.1. de baptismo cōtra Donatistas ca.12. & refertur de conse. distin.4. can. Quomodo Deus peccata dimissa redire vbicunque non est fraterna charitas. Fraterna charitas tollit̄ per quodcunque peccatum mortale: nam sublata paterna charitate Dei, fraterna manere nequit legitima: ergo per quodlibet sequens mortale redeunt omnino peccata dimissa. Respondet Sanct. Tho. Augustinum nihil aliud intelligere, quàm quod iam expositum est: scilicet, redire quātum ad maculam, & reatum pœnę æternæ si absolutè in se consideretur, non autem quòd macula sit tanta, aut pœna etiam damni, vt expositum est, quia non redeunt, tanquam eadem macula & pœna ex peccatis prioribus resurgant. Quare nec redit eadem pœna sensus: quia nec redit eadē conuersio ad bonum commutabile. Et hoc confirmatur verbis eiusdem Augustini lib. de Responsionibus Prosperi, vbi cùm dixisset quòd non in id, quod remissum est recidit, scilicet, ille qui post baptismum relapsus est, quare nec pro originali peccato damnatur, subdit. Qui tamē ea morte afficitur, quæ ei propter peccata dimissa debebatur, quia scilicet incurrit mortem ęternam: quam propter priora meruerat.

Primum argumentum.

¶At verò maior difficultas est in verbo illo euāgelico, quo legitur seruum illum missum in carcerem donec redderet vniuersum debitum, putà quod fuerat dimissum. Respondetur tñ, quòd in parabolis, vt aiūt sæpe sancti, non debent omnia ad vnguē veritati respondere: primùm enim illic non planè liquet seruum illum peccatum mortale cōmisisse negans conseruo suo inducias soluendi debitū: nam vbi legitur quòd eum suffocabat, non aliud intelligitur, quàm quòd instanter vrgebat vt solueret, quod non erat contra legem licèt esset quædā moralis ingratitudo & crudelitas

Expositio euangelij.

delitas, cùm maius ipse beneficium suscepisset, sic illum premere, qui tunc soluendo nō erat. Scio Caietanū & alios dicere, quòd seruus ille depingitur peccasse mortaliter, sed tñ ad vim parabolæ nō est necessarium. Præterea inter homines ius non permittit, vt dominus, qui seruo semel debita omnia condonauerat, propter ingratitudinē, quam in conseruum cōmittit, repetere id posit quod donauerat & pro soluto acceptauerat: illa enim in iure dicitur acceptilatio: hoc est, quasi solutio. Est ergo perpendendum propositū inductæ parabolæ. Iusserat enim Christus Petro, vt quoties frater in se peccasset, noxā ei remitteret: voluit autem ostendere, ꝙ qui in fratrem suū non est misericors, indignum se facit, vt Deus ei⁹ misereatur. Quare in oratione Dñica docemur petere, vt nobis dimittātur peccata sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Eatenus ergo obseruāda sunt parabolæ verba, ꝙ si quis non est misericors in fratrem: siue illa durities peccatum sit mortale, siue veniale, indignus fit cui remittatur, vel vnus obolus. Non quòd quæ condonata ei fuerant, repetantur ab eo, sed quòd ob ea quæ pòst debuerit, mittetur in carcerem quousq; reddat vniuersum debitum. Quare licèt ad exaggerādā duritiē cordis illius serui priùs referatur beneficium, quod susceperat à Domino, tñ Christus non vult concludere, ꝙ ipse repetet peccata dimissa, sed simpliciter ꝙ ei q cōseruo nō remittit, nil remittetur à dño. Imò peccata dimissa ad cumulū ingratitudinis adducentur. Similiter enim dixerat Matth. 5. de eo qui non consenserit cū aduersario suo in via, ꝙ mittetur in carcerem donec rèddat nouissimum quadrantem. Vbi donec non dicit terminum quasi pòst sit exiturus, sed perpetuam vltionem ad rigorem iustitiæ. ¶ Secūdò arguitur. Super illud Lucæ. 11. Reuertar in domū meam, vnde exiui, ait Beda. Timēdus est iste versiculus nec non exponēdus, ne culpa, quam in nobis extinctam credebamus, per incuriam nos vacātes opprimat. Ad qđ respōdendum, ꝙ Beda nō loquitur de reditu peccatorū dimissorū, sed de illo, qui securus putat illecebram peccati preteriti esse extinctam, cùm tñ sit in periculo, ne iterū resurgat, & eum in simile peccatum cōijciat. ¶ Tertiò arguitur. Ait Dominus Ezechiel. 18. Si auerterit se iustus à iustitia sua & fecerit iniquitatē, oēs iustitiæ eius, quas fecerat, nō recordabūtur: sed inter alias

Caieta.

Secūdum argumentum.

Tertium argumentum.

iustitias, quas homo fecit, cōnumeratur pœnitētia præcedens, quæ vt dictū est, est pars iustitię: ergo cū quis post pœnitētiam relabitur, ipsa eadem pœnitētia, per quā veniā fuerat consecutus, non imputatur ei, atq; adeò perinde illa peccata redeūt, acsi non fuissent remissa. Quomodo iustitiæ oēs & virtutes per peccatū mortificentur, latiùs videbimus q. sequēti. Nunc autem satis est respōdere, ꝙ traduntur obliuioni dūtaxat quatenus erant merita accepta ad vitā æternā, quæ amplius eis nō debetur, non autē quatenus impediebant, vel auferebant alia peccata. Et ideo pœnitentia, quatenus erat meritoria, per sequēs peccatum traditur obliuioni, non autē quatenus per ipsam remittebatur peccatū. Quare nō fit hō reus debiti dimissi acsi non esset dimissū, eo potissimū, ꝙ remissio illa Dei potiùs opus fuerat, q̃ hominis. ¶ Quartò arguitur. Peccata præterita per gratiam teguntur, vt patet per Apostolū ad Ro. 4. illud Psalmi allegantē, Beati quorū remissę sunt iniquitates, & quorū tecta sunt peccata: sed gratia illa per mortale subsequēs tollitur: ergo peccata, quæ tegebat, detegūtur, atq; adeò redeūt. Respōdetur, ꝙ gratia simpliciter tollit maculam, & reatū pœnæ æternæ, in quo consistit remissio culpæ. Tegitq; subinde actus præteritorū criminum, ne propter eos homo gratia priuetur, & ad pœnā imputetur ęternam. Quare hoc nūquam redit quasi ab illis peccatis procedens. Detegūtur autē sublata gratia ad hunc sensum, ꝙ iterū homo propter peccatum subsequens damnatur pœna æterna.

Quartum argumentum.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm peccata remissa redeāt per ingratitudinem, quæ specialiter est secundùm odiū fraternum, apostasiam à fide, contemptum confessionis, & dolorem de pœnitentia habita.

POstquam conclusum est generaliter peccata quodammodo per ingratitudinem redire, quæritur de quibusdam modis, in quibus ratio quædam specialis redeundi inuenitur. Ad quod Sanct. Thom. iuxta duo membra vnius distinctionis respondet duabus conclusionibus. Peccata enim dimissa dicuntur redire inquantum reatus eorum ratione ingratitudinis virtualiter continetur in peccato sequenti. Hæc autem ingratitudo dupli

citer

citer cõmittitur. Vno modo ex eo precise ꝙ fit contra beneficium Dei. ¶Et sic repetitur conclusio præcedẽtis articuli. Per quodcũq; peccatum mortale subsequens redeunt priora peccata dimissa. Nam per quodcũq; fit homo ingratus beneficijs diuinitus sibi collatis. Sed alio modo committitur ingratitudo non solùm faciendo contra beneficium, sed cõtra formã eius & modum, quo fit: & ideò statuitur secunda conclusio. ¶Speciali quadam ratione ingratitudo quatuor generum peccatorum facit redire priora: nã forma collati beneficij, vel attenditur ex parte benefactoris, qui ob suam clemẽtiam est beneficus, contra quam formam facit, qui fratri petẽti veniam non remittit, sed odium tenet. Vnde Grego. 18. moralium. Ex dictis, inquit, euangelicis constat, ꝙ si quid in nos delinquitur, & ex corde non dimittimus, & illud rursus exigitur, quod nobis iam per pœnitentiã dimissum fuisse gaudebamus. Vel attẽditur ex parte pœnitẽtis, qui beneficium suscipit, qui quidem duplici motu mouetur in Deũ dum veniam petit: nempe, fidei formatæ, contra quã est ingratus, qui à fide apostatat, & motu liberi arbitrij in peccatum, ad quẽ primò pertinet vt peccata detestetur, cõtra quod facit, qui se pœnituisse dolet. Et secundò subijcere se clauibus ecclesiæ, cuius propria ingratitudo est confessionem sacramentalem contemnere. ¶Vnde distichon. Fratres odit, apostata fit, spernitque fateri. Pœnituisse piget, pristina culpa redit.

Prima conclusio. *Secunda cõclusio.* *Versiculi.*

¶De his præterea quę dicta sunt, nihil est ad notatu dignum. Arguit nihilominus S. Tho. Tantò est maior ingratitudo, quãtò grauius est peccatũ, quo post acceptum beneficium homo contaminatur: sed quædam alia peccata sunt istis acerbiora, vt blasphemia contra Deum, & peccatum in Spiritũ sanctum: ergo per hæc specialiùs redeunt alia peccata dimissa. Negatur consequentia, non enim de his specialiter asseritur, ꝙ per ipsa redeãt alia quia hæc sunt grauiora, sed quia directiùs opponuntur formæ beneficiorum, quæ à Deo recipimus. Nihilominus ꝑ alia acerbiora peccata potest ex alio capite grauior æstimari ingratitudo. ¶Secundũ argum. tãgit, vtrùm etiam redeant culpę originalis & venialium. Ait enim super Matth. Rabanus, Nequã seruum tradidit Deus tortoribus donec redderet vniuersum debitũ: quia non solùm peccata, quæ post baptismũ homo egit, reputabũtur ei ad pœnam, verũ & originale, quod in baptismo est ei dimissum: peccata autem venialia inter debita numerãtur, pro quib[9] precamur, Dimitte nobis debita nostra: ergo ipsa quoq; venialia redeũt: & pari ratione per veniale dum cõmittitur, redeũt peccata præterita. Concedũtur duæ priores partes argumenti: nempe ꝙ originale & venialia redeũt modo exposito quatenus ingratitudo peccantis ex beneficio remissionis illorum augetur. Negatur tamen, ꝙ per veniale remissa redeant: quia cùm illud non sit contra, sed præter Deum, per illud nõ incurritur propriè ingratitudo. ¶Tertiò arguitur. Tantò est maior ingratitudo, quãtò post maius beneficiũ acceptum quis peccat: sed innocẽtia est etiã beneficium Dei, qua peccata vitamus secundùm August. 10. confessionum dicentẽ, Gratiæ tuæ deputo quæcunq; peccata non feci: ergo nõ minus Deo ingratus est, qui post innocentiam primò peccat, q̃ relapsus post remissionẽ: imò ingratior, q̃ aliquo istorũ quatuor modorũ delinquẽs. Hoc est argumentum Scoti dist. 22. q. 1. art. 3. quo fateri cõuincitur grauiorem esse ingratitudinem contra innocentiã, quàm contra remissionem: quia innocentia excellentius bonum est. Præclariùs enim Christus cum sua innocentissima genitrice egit, q̃ cum peccatrice Magdalena. Cui & Caietanus in præsentiarum cõsentit. At verò opinio hæc & cõtra S. Tho. pręsenti loco, & contra veritatem asseritur. Et primò triplex innocentiæ genus considerare possumus: vnum scilicet, simpliciter, in quo Adam creatus fuit: secũdum genus quodãmodo dicitur status innocentiæ, quando homo est in originali solùm, qui nũquam commisit mortale. Et tertiũ est innocẽtiæ baptismalis, dum scilicet, quis ab originali ablutus est ꝑ baptismum. Atqui de secundo illo genere nil ad rẽ; quia non est status innocẽtiæ: & ideò si quis in solo originali veniẽs ad vsum rationis peccaret mortaliter, dici non potest grauius esse cæteris paribus, q̃ si post illud cum originali remissum per similem culpã peccaret: nam secundum est cõtra beneficium remissionis, primum autem non nisi contra tolerantiam in peccato originali. De innocẽtia verò simpliciter, quæ fuit in primis parentibus, credo nõ loquitur Scotus: quia illa in illis perijt, sed loquitur de infante baptizato, qui veniẽs ad vsum rationis primũ peccatũ cõmittit, quod putat esse grauius, q̃ post ipsius remissionem

Primum argumentum. *Secundũ argumentum.* *Tertium argumentum.* *Scoti argu.* *Triplex innocentiæ genus.*

in aliud simile recidere. Sed quòd hoc sit falsum, probatur: nam in primis vt D. Tho. 2.2. quæst. 106. ar. 2. & in præsentiarum, & Ricardus dist. 22. q. 5. ar. 1. & omnes antiqui aiunt, beneficium aliquod Dei potest æstimari maius alio dupliciter. Vno modo ex quantitate dati: qa scilicet, in se maius est. Sed & alio pacto ex modo datiõis: quia scilicet magis gratis est datum. Et sic illud ęstimatur maius, qđ minus fuit debitum. Et clarum est, ꝙ inimicis minus debetur, quàm illis, qui nec fuerant amici, nec inimici. Quare licèt innocentia data Adæ fuerit primo modo maior, tamen si postquàm peccauit, remisit ei Deus culpam, venia fuit magis gratis data: quia inimico, cũ innocentia non fuerit data nisi ei, qui nõ fuerat inimicus: & cùm ingratitudo directè opponatur gratię, hoc est, rei gratis datę, maior ingratitudo fuit in secũdo peccato quàm in primo. Tametsi primum propter damnum, quia totum genus humanum spoliauit amicitia Dei, & propter alias circunstantias, potuit esse peius. Hoc autem non est ad propositum. Sed vt ad innocentiam pueri baptizati reuertamur, quanuis demus per primũ peccatum tolli maius bonũ priori modo, tamen secundum habet maiorem ingratitudinem: quia est contra remissionem actualium, quæ facta fuit maiori inimico. Nam primum peccatum non fuit nisi cõtra beneficium remissionis originalis, quod non erat tanta inimicitia. ¶Sed secundò arguitur, ꝙ secundum sit maius: scilicet, cæteris paribus, si ambo sint homicidia, vel ambo furta: nã per secundum peccatum (quod Scotus & Caietanus non animaduertunt) non solùm contrahitur ingratitudo contra remissionem primi actualis, sed etiã contra remissionem originalis per baptismum, per quem homo obtinuit innocentiam. Cuncta enim subsequentia crimina respectũ ingratitudinis habẽt ad omnia præcedentia beneficia, & ad omnes remissiones peccatorũ cuiuscunq; generis. Quare Adam decimo etiam peccato peccauit contra beneficium innocentię, licet illam per primũ perdiderit: quia per decimum fuit ingratus illi etiam suscepto beneficio.

Beneficij dei duplex æstimatio.

Secundũ argumentum.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm per ingratitudinem peccati sequentis consurgat tantus reatus, quantus fuerat peccatorum prius dimissorum.

QVIA dictum est per ingratitudinẽ redire peccata dimissa, quæritur vtrùm semper reatus ingratitudinis sit æqualis reatui omnium peccatorum remissorum. Fuerũt quippe, qui dicebant semper esse tantum reatum ingratitudinis, quãtus fuerat omnium dimissorum criminum. Contra quos duæ faciles statuuntur conclusiones. Prima. Potest contingere, vt grauitas peccati post pœnitentiã cõmissi sit ęqualis grauitati peccatorũ precedentium, ac perinde maior. Sed hoc non est necesse, imò potest esse multò minor. Enimuerò si quis furti veniam per pœnitentiam obtinuit, & postea simile commisit furtum, tantus reatus est secundi quanuis primi, imò maior propter ingratitudinem, & multò maior si secundum esset homicidium. Si verò hęreticus, vel alioqui perditissimus homo suarum impietatum ac scelerũ veniam adeptus relabitur in simplex furtum, reatus illius furti, quanuis eius ingratitudinem adiungas, nõ erit tantus, quantus fuerat præcedentium criminum dimissorum. Probatur: quoniam reatus præcedentium non redit per peccatum sequẽs, quasi ab illis peccatis remissis iterum nascatur, sed solùm quatenus per ingratitudinem continebantur in subsequenti. Secundò id pressiùs declaratur: quia vel reatus postremi est tantus ex obiecto peccati, & hoc non, quia ex illa parte est multò remissius: vel ratione ingratitudinis, vt patroni illius opinionis putabant, censebant enim ponderandam ingratitudinem, & perpendendam secundum grauitatem peccatorum dimissorum, propter argumentum, quod primo loco facit S. Tho. Quanta fuerant dimissa peccata, tantum fuit beneficium remissionis illorum, & quãtum fuit beneficium, tanta est ingratitudo: ergo tantus est reatus postremi peccati, quantus præcedẽtium remissorum, ac subinde tantus ingratitudinis reatus. Sed in cõtrarium doctè arguit D. Tho. quia licèt beneficium remissionis tãti æstimetur, quanta fuit grauitas peccatorum, nihilominus nõ oportet ingratitudinis quantitatem absolutè ęqualem esse magnitudini beneficij. Contingit enim, vt cõtra idem beneficium vnus sit magis, alius verò minus ingratus: quoniã duorum, qui idem beneficium susceperunt, vnus potest, vel maiori despectu illud cõtemnere q̃ alter, vel acerbius & grauius crimen cõtra benefactorem cõmittere. Quapropter ingra-

Prima conclusio.

ingratitudinis magnitudo debet perpēdi ex magnitudine beneficij, non quidē absolutè, sed cæteris paribus: vel secundum proportionem contēptus, vel offensę in benefactorem cōmissæ. ¶Ex ijs ergo colligitur secunda cōclusio. Non est necesse, vt tantus sit semper reatus in peccato, per quod dimissa redeūt, quantus fuerat omnium illorū, nec ratione sui obiecti, nec ratiōe ingratitudinis, sed proportionaliter habito respectu ad beneficium remissorū, & ad peccatū, per quod redeunt.

Secūda cōc.

¶Conclusiones istæ clarissimæ sunt, & in superioribus satis explicitæ. Ex quibus colligito, ꝙ si quis illorū criminum veniā consecutus, scilicet, vnius vel alterius furti, cōmittit postea graue homicidium vel adulterium maior est ingratitudo in illo, q̄ si ē conuerso postq̄ adeptus est grauiorum indulgentiam paruum committeret furtū. Secundo ex his colligito id, quod suprà diximus: scilicet, ꝙ non semper redit idem reatus pœnæ nec sensus nec dāni. Durā. enim. d. 22. & Palu. dist inguunt inter pœnam sensus & pœnā damni, dicentes ꝙ non semper redit idem reatus pœnæ sensus, semper tñ redit idē reatus pœnæ damni: quia arbitrantur eandem prorsus esse in vniuersis dānatis. Hoc tamen iam à nobis reprobatum est. Quare vbi non redit eadem pœna sensus, nec redit eadem pœna dāni. Quocirca de vtroq; suo modo intelligetur illud Deute. 25. Pro mensura delicti erit & plagarū modus.

Expositio articuli.

Durandus.

¶Secundum argumentū S. Tho. est. Peius peccat qui Deū offendit, q̄ qui offendit hominem, sed seruus qui à Dño manumissus eum offenderit iure in seruitutem pristinam iteratò redigitur, vt habetur 12. q. 2. can. Episcopus qui mancipium. & in Auth. vt liberti de cætero. §. 1. collat. 6. ergo multò magis ille, qui à Deo libertate peccati donatus est in ipsum ingratus. Respōdetur ꝙ neq; inter homines mānumissus in pristinam reuocatur seruitutem propter quālibet ingratitudinē, sed propter magnam, vt quādo sine venia criminaliter accusat patronū, &c.

Secundū argumentum.

¶Tertiò arguitur. Dñs, vt legitur Matt. 18. seruum illum, à quo propter ingratitudinem remissa debita repetebātur, tortoribus tradidit quousque redderet vniuersum debitū: sed hoc nō esset nisi ex ingratitudine tantus consurgeret reatus, quātus fuerat omniū remissorum: ergo exurgit tātus. Ad hoc iam nos suprà respondimus, non esse necesse in omnibus exigere similitudinem, sed respondet præterea D. Th. quòd cui peccata redeūt propter ingratitudinē in hoc dūtaxat sensu redit vniuersum debitum, ꝙ numerus & grauitas remissorū in rationē adducitur ad æstimandam cęteris paribus grauitatem ingratitudinis.

Tertium argumentum.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm ingratitudo ratiōe cuius peccata dimissa redeunt, sit speciale peccatum.

NEq́d inexplicatū S. Th. relinquat quęrit tādē vtrūhęc ingratitudo, de qua loquimur sit speciale peccatū, an verò nō nisi conditio cuiuscunq; peccati post pœnitentiam remissi. Ad quod S. Tho. respondet vnica cōclusione. Ingratitudo peccantis quandoque est speciale peccatum, at non semper, sed est circunstantia & conditio generalis cuiuscunque peccati atq; eius specialiter, qui committitur post pœnitētiam.

Conclusio.

Declaratur probaturq́ue conclusio. Actus humani siue boni, siue mali ex intentione speciem suscipiunt: quare. 5. Ethic. Philosophus, qui mœchatur, inqt, vt furetur, potius est fur quàm mœchus: si igitur quispiam in contēptum Dei susceptiq́ue eius beneficij aliquod peccatum committat: nempe, quia non ex alia ignorantia vel passione delinquit, nisi vt contēnat beneficium Dei, tunc illud peccatū trahitur in speciē ingratitudinis, atq; adeò erit speciale peccatū ingratitudinis. Verbi gratia: vt si quis fornicetur ea sola causa vt Deū cōtemnat, duæ sunt illic peccatorum rationes formales, licèt materialiter sit vnica actio: nēpe, fornicatiōis, & ingratitudinis, licèt ille magis nominetur cōtēptor & ingratus q̄ fornicarius. Et hûc tendūt duo arg. S. Th. Sicut enim gratiarū retributio est specialis virtus & pars iustitiæ, sic ingratitudo est speciale vitium pertinens ad iniustitiam. Vnde Tullius Rheto. 2. gratiā ponit specialem virtutem, atq; adeò ingratitudo illi contraria est speciale vitium. Dū verò quis non ex contēptu vel ingratitudine, sed ex alia passione homicidium vel adulterium cōmittit, à cuius perpetratione non retrahūt eū vel honor Dei vel eius beneficia suscepta, tale peccatū nō trahitur ad speciē ingratitudinis, sed est in specie homicidij vel adulterij cui annexa est ingratitudinis cōditio. Vnde Aug. in lib. de natu. & gra. Non omne peccatum, inquit, est ex contemptu, sed tñ in omni

Aristot.

Arg. S. Th.

Tullius.

peccato Deus cōtemnitur. Quasi dicat: Non quicunq; peccat, peccat vt Deū contēnat, & illi inobediens sit, sed nihilominus quia scit illud esse à Deo prohibitū, quacūq; intētione homo peccet, in quocunq; peccato est quædam generalis conditio inobedientiæ & contemptus. Illud autem, quod omnia peccata consequitur, non est speciale peccatum.

Ingratitudo quando neces. confitenda.

¶Hoc solùm in pręsentiarū est animaduertēdum, ꝙ quādocunq; ingratitudo est speciale peccatū, tunc illa circunstantia est de necessitate cōfessionis. Vt siquis fornicetur, vt Deo quē despicit, inobediēs sit & eius legibus, nō satis est, vt fornicationem cōfiteatur, nisi explicuerit hoc fecisse, vt Deo esset ingratus & inobediens: quia hoc esset singulare peccatū mortale. At verò quādo ingratitudo non est specialiter intenta, sed est generalis conditio, dubiū est, vtrū sit de necessitate cōfessionis.

Scotus.

Scotus. n. d. 22. q. 1. ar. 3. ait, ꝙ recidiuus debet in cōfessione explicare ingratitudinē sui peccati, cōfitendo vniuersa peccata dimissa tanq̃ circunstantias aggrauantes illa, quæ tūc cōfitetur, nō quidē in speciali confitēdo singula, sed neq; illa exprimēdo, at dicendo, De multis & magnis peccatis aliàs pœnitui, & credo ꝙ Deus mihi remiserat, & ideò nunc fui magis ingratus. At verò quātum ad id quod ait fortè esse vtile omnia pręcedentia in speciali cōfiteri, in primis certū est nō esse necessariū imò forsan nec semper vtile illa toties in memoriā reuocare, quando sunt multa absurda & homo certus est legitimā omniū semel, aut bis fecisse confessionē. Cōfessio aūt illa generalis, Peccaui in multis, &c. negari nō potest quin sit salubris, ad maiorē humilitatē, quæ ꝑ verecūdiam augescit. Sed tñ neq; ad explicādā ingratitudinē est necessaria: nā talis ingratitudo, vt modò dicebamus, non est speciale peccatū, neq; verò semper est tāta, vt necessitatē cōfessionis inducat. Fornicatus est quis, aut furatus semel aut bis, licèt iterū recidat, nō est ingratitudo tanta, vt sit de necessitate confitenda: sed tanta esse potest, vt si quis sæpe & sępissimè remissionē obtinuit peccatorū, liberatusq; fuit à multis periculis, in quæ eorum causa fuerat cōiectus, tunc profectò licèt ingratitudo non sit speciale peccatū, est tamen circunstantia necessariò confitenda. Sed præter rationē ingratitudinis, vt dist. 18. videbimus, crebrò est necessarium inolitam consuetudinem confiteri, vt cōmodius adhibeantur remedia & cautela in posterum.

DISTINCTIONIS decimæsextæ, Quæstio secunda, de recuperatione virtutū post pœnitentiam.

S. Thom. 3. part. quæstio. 89.

ARTICVLVS. I.

Vtrū ꝑ pœnitētiā virtutes restituātur

Optim' est ordo, vt post reditum peccatorū per ingratitudinis labē, de reditu gratię & virtutū per pœnitentiā disputetur. Primò in genere, vtrū per pœnitētiā virtutes restituantur. Cuius breuissima est responsio per vnam conclusionē. Per pœnitentiam omnes virtutes restituuntur. *Conclusio.* Probatur ex illo Lucæ. 15. Vbi pater mandauit filium, qui bona sua dilapidauerat, stola prima indui, quæ secundùm Ambrosium est amictus sapientiæ, quam simul insequuntur virtutes omnes, iuxta illud Sapiē. 8. Sobrietatem & iustitiam docet, prudentiam & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus. Et ratione confirmatur. Per pœnitentiam, vt dictum est, peccata remittūtur: remissio autem peccatorum esse non potest, nisi per infusionem gratiæ: per pœnitentiam ergo homini gratia infunditur, ad gratiā autem cōsequuntur omnes virtutes & dona, sicut ex essentia animæ fluunt omnes potētiæ: sunt enim virtutes potentiæ, quibus gratia operatur: fit ergo, vt per pœnitentiam omnes virtutes restituantur.

Expositio articuli.

¶Cōclusio hæc sic in genere asserta nemini dubia est: imò si pœnitentia accipitur, vt est sacramentum, eodem gradu fidei tenendum est per ipsam infundi gratiā ac subinde virtutes, quo de sacramento baptismi affirmatur. Præterquā ꝙ cùm fides, & spes informes in peccatore permaneant, ei qui nō apostatauit à fide, non infunduntur per pœnitentiam duo illi habitus, sed informātur gratia & charitate, quas tunc suscipit. In apostata verò dū in gremium ecclesiæ redit, habitus etiam ipsi cum cæteris per pœnitentiam restituuntur.

Quin verò regula sit vniuersalis, ꝙ siue per sacramentũ quodcunq; siue per internã côuersionem virtutis pœnitentiæ, vbicunq; infunditur gratia, infundũtur virtutes, quæ sunt restitutu possibiles: nã virginitas simpliciter restitui non potest, sicut neq; innocẽtia vt art. 3. patebit. De virtutibus aũt acquisitis nullus est hîc sermo, illę enim non generantur nisi ex similibus actibus.

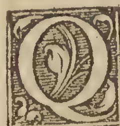
Primum argumentum. ¶ Est aũt primũ argu. S. Tho. Nequeunt virtutes amissæ, per pœnitentiã restitui, nisi ipsa sit earũ causa: pœnitentia aũt est virtus: ergo non est causa omniũ: nẽpe, sui ipsius, imò cũ pœnitentia, vt d. 14. q. 2. ar. 5. dictũ est, virtutes theologicas: puta, fidem, spem, & charitatem præsupponat, fit vt neq; illarum sit causa. Respondetur eodem modo per pœnitentiam restitui virtutes, per quẽ pœnitentia est causa gratiæ: pœnitẽtia verò inquantũ est sacramentum est causa instrumentalis gratiæ, vt suprà dictum est, sed tamen inquantum est virtus potiùs est gratiæ effectus: quoniã nulla est simpliciter virtus, nisi quæ ex gratia procedit, & ideo inquantum pœnitentia est virtus per ipsam nõ restituũtur virtutes, imò ipsa potius simul cum cæteris per sacramẽtum pœnitentiæ infunditur & posteriùs natura, quàm theologicę, vt dist. 14. quęst. 2. ar. 6. visum est.

Secundũ argumentum. ¶ Secundò arguitur. Pœnitentia in quibusdam actibus pœnitentiæ consistit: sed virtutes gratuitæ, idest, infusæ nõ generantur ex actibus nostris, sed vt in libr. de libero arbitrio ait August. illas Deus in nobis sine nobis operatur: ergo per pœnitentiam non restituuntur virtutes. Respondetur eadem distinctione, ꝙ si pœnitentiam, vt est sacramentũ, contẽplemur, actus pœnitentis nõ sunt nisi causa materialis illius, sed vis sacramenti pendet ex virtute clauium, quæ applicatur per formam, Ego te absoluo, & ideo virtus clauium, quæ est instrumentalis virtus Dei, efficit gratiam & virtutes. Sed tamen actus primus pœnitentis: nempe cõtritio, se habet vt vltima dispositio ad gratiam consequendã. Alij verò sequentes actus pœnitentiæ: scilicet confessio, & satisfactio, procedunt ex gratia & virtutibus. Sed arguitur cõtrà. Contritio est actus simpliciter virtutis infusæ, vt suprà diximus, ergo informatur gratia atq; adeò subsequitur illã: id aũt quod posterius est, non potest esse dispositio ad id quod prius est. Caietanus respõdet hîc ꝙ cõtritio potest considerari vt nuda & informis atq; hac ratione est dispositio ad gratiam. Et potest intelligi vt formata, & tunc est posterior. Hoc aũt alij vix intelligunt: arbitror tñ intelligendũ esse quemadmodũ loco citato d. 14. q. 2. ar. 6. id interpretati sumus: videlicet ꝙ cũ cõtritio & à libero arbitrio & à gratia procedat: si consideretur duntaxat, vt à libero arbitrio procedit, non est vera virtus meritoria, sed est vltima dispositio materialis ad gratiã, atq; adeò ad virtutes gratiã consequẽtes, sicut dispositio ad introductionẽ animæ rationalis est pariter dispositio ad introductionem potentiarum & passionum subsequentium. Si aũt consideretur, quatenus procedit à gratia, tunc habet verã rationẽ contritionis, & sequitur virtutes theologicas. Quare contritio, vt fit à libero arbitrio est dispositio ad se ipsam, vt fit à gratia. Confessio verò inde procedens manifestum est procedere ex gratia & potissimum satisfactio, quæ sequitur formam absolutionis. De illo autẽ, qui attritus confitetur, nulla hîc habetur ratio.

Tertium argumentum. ¶ Tertiò arguitur. Studiosus, qui habitu pollet virtutis, absque difficultate lætus operatur: vnde Philosophus. 1. Ethico. Non est, inquit iustus, qui virtutis opere non gaudet: sunt autem pœnitentes, qui virtutum officia non cum delectatione, imò cũ grauedine & segnitie exercent: ergo per pœnitentiã non restituuntur virtutes. Negatur cõsequẽtia. Sed causa difficultatis est, quòd cùm per pœnitentiam, vt suprà dictum est, non prorsus omnes abstergãtur peccatorum reliquię: nempe, vitiosi habitus acquisiti & languores quanuis restitutæ virtutes infusæ per se inclinent, & instigent ad bonum, homo patitur difficultatẽ quousq; illi habitꝰ per contrarios actꝰ pellãtur: sicuti si è somnolẽtia vel alio corporis morbo difficultatẽ sẽtiret in operãdo.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm post pœnitentiam resurgat homo in æquali uirtute.

Voniam virtutes restitui perfectè possunt & imperfectè, quæritur, vtrùm homo semper surgat in æquali virtute. Ad qđ D. Tho. duabus cõclusionibus respondet. *Prior cõcl.* ¶ Prior. Secundũ ꝙ motus liberi arbitrij in pœnitentia est intẽsior, vel remissior, secũdùm hoc pœnitens cõsequitur maiorẽ vel minorẽ gratiam. Probatur. Motus liberi arbitrij, vt superius dice-

dicebamus, est in iustificatione impij vltima dispositio ad gratiam quemadmodum proximè explicabamus, qua ratione procedit à libero arbitrio: ob idque eodem momento cum eodem motu fit gratiæ infusio, vt. 1. 2. q. 112. ar. 7. mõstratum est: motus autẽ ille includit actum pœnitẽtiæ: formæ verò, quæ recipere possunt magis aut minus (vt substãtiales excludas) intenduntur & remittuntur secundùm diuersam dispositionem subiecti: intensior enim calor in lignum siccum inducitur, q̃ in viride: ergo secundùm proportionem contritionis fiet restitutio virtutũ.

Posterior cõclusio. ¶ Posterior conclusio est prioris corollaria. Pœnitens quandoq; consurgit in maiori gratia, q̃ priùs habuerat, quandoq; in æquali, quandoq; in minori. Probatur. Nam contingit quãdoq; resurgentis contritionem proportionari maiori gratiæ q̃ habuerat, quandoq; verò æquali, & quandoq; minori, atq; idem est de infusis virtutibus iudicium.

Expositio articuli. ¶ Quæstionẽ hanc varietas opinionum celebrem fecit. Et quia multum refert eius veritatem liquidò eruere, operæpretiũ est in eius explicatione nõnihil immorari. Et primò vt mẽtem S. Thomæ in ordine articulorum huius quæstionis percipias, distinguendum est inter virtutes & virtutũ opera. Virtutes nanq;, sicuti & gratia, per peccatũ omnino tollũtur, nisi q̃ fides & spes manent informes. Et ideò in tribus prioribus articulis agitur de reditu gratiæ & virtutum. Opera verò virtutum, quæ fiunt ex gratia, non propriè tolluntur, sed mortificãtur, & vt sic dicamus, suspẽduntur. Quare de eorũ mortificatione & viuificatiõe agit in tribus subsequẽtibus. Quæstio ergo præsens in quãta, scilicet, gratia homo resurgat, respectum etiam habere debet ad opera meritoria, quæ homo ante peccatũ fecerat, per quæ gratia eius aucta fuerat. Et quãuis de ista quæstione tot ferè fuerint sensus quot capita, quatuor tñ sunt opiniones, quæ in scholis versantur.

Quatuor opiniones. *Prima opinio Hẽrici De Gãdauo* ¶ Prima quidẽ fuit Henrici Gandẽsis quodlib. 5. q. 23. qui ait oẽs resurgentes, in gratia æquali resurgere. Itaq; si illos inter se conferas siue ab æquali gratia omnes ceciderint, siue ab inæqualibus gradibus, siue per æquales contritiones resurgant, siue per gradus inæquales, omnes in æquali gradu resurgunt. Facit ergo homines resurgẽtes pueris similes dũ baptizãtur, quos gratiam æquali gradu suscipere suprà monstrauimus. Hinc sequitur secũdùm istum autorẽ nõnunquam resurgẽtem in gratia æquali resurgere illi, à qua ceciderat, & quãdoq; in maiori, & quãdoq; in minori. Sed diuersa ratione ab hac S. Thomæ. Nõ scilicet, quia gratia respõdeat motui resurgentis, sed quia Deus omnibus æqualẽ confert gratiã. Hæc tñ opinio meritò ab omnibus tanquã incredibilis refutatur.

Reprobatur opinio Henrici Gandẽ. Primũ. n. sequeretur, q̃ nil referret pœnitẽtem feruẽtissimo contritionis motu resurgere, aut tepidissimo: quod mens sana concedere abhorret. Deinde sequeretur, q̃ in quodcunq; mortale delictũ homo collaberetur, nulla prorsus in perpetuũ haberetur amplius ratio apud Deũ retro actæ vitæ quantuncũq; sanctissimæ. Quod magis etiam absonũ apparet. Demus hominem ceu Ioannẽ Baptistã longo tẽporis curriculo vixisse sanctissimè, qui fortè vnũ mortale delictum solo mẽtis consensu cõmisit, & extẽplò ardẽtissimo doloris affectu eũ sui delicti pœnitet. Demus verò alium flagitiosissimũ, qui eodẽ tempore scelestissimè vixit, & tepidissimo cõtritionis motu cõuertitur, isti secundũ hãc opinionem in æquali gratia resurgũt. Quod adeò est cõcessu absurdũ, vt nulla in opinione maneat ꝓbabilitas.

Rõ Henrici. ¶ Sed videamus eius rationẽ. Arguit enim sic. Gratia, vt ait Paul. & cõtra Pelagium decretũ est, non fit ex nostris operibus, sed à solo Deo: ergo in nobis nullus est motus, qui sit eius causa, sed tãtùm à nobis exigitur ei non resistere: hęc aũt non resistentia, non est nisi negatio: nempè, non inhærere peccato: negatio aũt nõ recipit magis aut minus, & ideò sic in omnibus est æqualis: Deus autẽ non est personarum acceptor: ergo omnibus in gradu æquali gratiam confert. Et cõfirmatur, quia si aliquod opus nostrum requireretur, ex illo pẽderet gratia Dei, contra illud ad Rom. 9. Non est volẽtis neq; currentis, sed Dei miserẽtis.

Rationis refutatio. ¶ Sed profectò ratio peior est quàm opinio: nã dicere quòd nullus actus conuersionis in nobis requiratur, est negare motum liberi arbitrij in peccatũ esse necessarium, atq; adeò actũ virtutis pœnitẽtiæ & cõuersionis in Deũ, contra illud Iohel. 2. Cõuertimini ad me in toto corde vestro. & Zachariæ. 1. Cõuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. & Lucæ. 13. nisi pœnitẽtiam habueritis, oẽs simul peribitis, quibus quàm plurima similia superius relata sunt. Item si non resistere Deo nihil aliud esset, quàm pura negatio, naturaliter se homo posset ad gratiam disponere, quod est

Pelagiano

Rõni satisfacit. Pelagiano errori germanius. Respõdetur ergo, q nõ resistere Spiritui sancto nõ est mera negatio, sed cõsentire eius motioni, iuxta verbũ Christi Ioã. 6. Qui audit & discit, venit ad me, & ille motus est dispositio ad gratiã. Vnde ad eius argumẽtum per illã distinctionem gratię respõdetur, quam D. Tho. 1.2.q. 112.art.2.declarat. Accipitur enim vno mõ pro gratia gratum faciente, atque altero pro auxilio speciali, qui est motus Dei. Et quidẽ ad auxilium speciale nulla in nobis dispositio prærequiritur: illud enim est tractio Dei, qua Deus nos præuenit mouendo liberũ nostrum arbitrium. Ille autem motus, vt suprà dicebamus, per quem Deo consentimus, est vltima dispositio ad gratiam gratũ facientẽ. At verò qa vt est à libero arbitrio nõ est meritoria, fit vt gratia nõ sit ex nostris operib⁹: nam fieri ex operibus, est fieri ex nostris meritis: & quia idem motus noster præuenitur ab auxilio Dei, nullatenus gratia pẽdere censetur à nostris operibus. Restat ergo opinio salua, q secũdùm nostram dispositionem homo resurgit in gratia & virtutib⁹. ¶Sed hoc admisso est secunda opinio Scoti dist. 22.q. vnica.art.2.vbi ait, q omnis resurgens à peccato resurgit ad maiorem gloriã, q̃ fuerat illa, ad quã antequã deliquerat erat ordinatus. Non tñ oportet, vt semper resurgat ad tantã gratiam, quanta fuerat illa à qua ceciderat. Quòd enim ad maiorẽ gloriam resurgat, probat, nam gloria respondet meritis, omnis autem resurgẽs plura habet merita quàm ante casum: nã habet illa omnia, à quibus ceciderat, quæ reuiuiscũt, & præterea actum contritionis dum resurgit. Quòd aũt non oporteat resurgere ad tantam gratiam, probatur: quia gratia, inquit, non datur nisi secũdùm dispositionem in detestãdo peccatum cõmissum intensè vel remissè: quare existimat nõ resurgere nisi in tãta gratia adæquatè, quãtus fuit actus detestatiõis. Et fundamẽtum ipsius est q gratia & charitas, vt cẽset sunt idẽ: habitus aũt charitatis crescit scđm quantitatẽ actus. Sed profectò q quis resurgat ad maiorẽ gloriam q̃ gratiam, res est prorsus inopinabilis: nam gratia, quidquid quis fingat, esse nõ potest aliud q̃ acceptatio ad gloriam: quare resurgere ad gloriam vt decem, nihil aliud est q̃ esse acceptum ad gloriam vt decem, atque adeò habere gratiã & amicitiam vt decem. Et cõfirmatur. Si homo esset gratus Deo nõ per qualitatẽ, quæ in eo existeret, sed quia diligitur ab eo, sicut ego sum gratus amico, pfectò fingi nõ posset, vt sim acceptus ad gloriam vt decem, quin fuerim gratus vt decem & dilectus vt decem. Itaq; tria hæc diligi, gratum esse, & acceptũ ad gloriam, sunt semper paria: ergo licèt gratia sit qualitas, qua homo dicitur gratus & dilectus & acceptus, æqualis erit & glorię & meritis. Alia autẽ ratio est de habitu charitatis, qua homo diligit Deũ, nam cũ sit habitus potẽtiæ, non augetur per actus remissiores illo, vt alio loco superius diximus. Secũdò arguitur. ¶Si homo resurgit ad tantam gloriã, quanta respõdebat meritis à quibus cecidit, & præterea ad illã, qui contritioni adæquatur, cũ illa essent accepta ad illam gloriã per aliquam gratiam, fit vt resurgat ad eundem gradũ gratiæ, præter illũ, qui respondet contritioni. Profectò nescio quid verè ad argumẽtum respõderi posit. Fingit autem Scotus, q cùm quis cecidit à gratia & meritis, alius gradus gloriæ respondebat meritis & alius gratiæ: & ideò resurgit homo ad illam gloriam respondẽtem meritis, quia omnia reuiuiscunt, sed nõ reuiuiscit prior gratia, si erat minor q̃ merita: quia illam iam homo receperat à Deo, nã erat opus Dei: quare si perdidit, nõ est dign⁹, vt ampliùs recipiat. Merita verò, quia non fuerũt præmiata, reuiuiscunt. Sed re vera & hoc etiam est inopinabilius, quomodo scilicet, alia gloria respondeat meritis, & alia gratiæ, cùm non sit nisi acceptatio meritorum ad gloriam. Cùm enim homo facit opus meritorium vt vnum necesse est vt gratia respondeat illi vt vnũ: si autem alia gloria respondet gratię, & alia merito, per illud meritum vt vnũ obtineret homo meritum vt duo: cùm ergo hoc sit manifestè falsum, fit vt eadẽ gloria meritis & gratiæ respondeat. ¶Quòd si loquamur de gratia collata paruulis propter merita Christi, etiam illa est acceptatio ad gloriam. Quare nulla est ratio, cur homo resurgat ad gloriã respõdentem proprijs meritis, & non ad illã, quæ respondet illi gratię. Postremò arguitur etiam ad hominẽ. Si homo resurgit semper ad gloriam respondentem omnibus meritis: ergo resurgit ad eandem charitatem, quã habebat: & cùm secũdùm Scotũ gratia & charitas sint idem, resurgit ad gratiam præcedẽtem, atq; adeò non ad illam solam, quæ contritioni resurgentis respondet.

¶Tertia est opinio Okã in. 4.q.8.quem Gabriel distin. 14.q.3.art.3.& Almain & Maioris

Marginalia (left): Dilutio argumẽti Henrici Gandẽsis. — Secunda opinio Scoti. — Probatio Scoti. — Probatio. 2 — Fundamẽtũ Scoti. — Opinio Scoti refutatur.

Marginalia (right): Secundũ argumentum. — Scoti commẽtum. — Vltimum. — Tertia opinominaliũ.

ris.dist.22.atq; alij nominales sequũtur: videlicet, quòd homo semper resurgit ad maiorẽ gratiam & gloriam: nempe, ad illam, quæ cõtritioni respondet, & ad omnem illam, à qua homo cecidit. At verò ex hac opinione multa incredibilia subsequuntur. In primis e-

1. Illatio. nim cõsequitur, quòd si quis innocentissimus vt Ioannes Baptista (mittamus enim sacratissimam virginẽ) qui magnis meritis copiosissimum gratiæ cumulũ adeptus in multa collaberetur flagitia & scelera, & postmodum minimo legitimæ contritionis motu ad mẽtem rediret, cõsequeretur inquam, ꝙ iste per minimum illum cõtritionis motum ex Dei auxilio procedentem eodem momento copiosissimam illam gratiam & gloriam meritis respondentem recuperaret, quod profectò nescio quis cõcedat. Nam vtcunq; Deus sit ad miserendum promptissimus: tamen, ꝙ ad tantum amicitiæ gradum hominem flagitiosissimum, eundemq; ad se tepidissimè cõuersum vno momento reciperet, non videtur eadem sapiẽtia & iustitia permittere. Inter homines enim, ex quibus ad Deum argumẽtũ sumere licet, qui regi fuerat arctissima amicitia cõiunctus, si illi sit deinceps multis modis iniurius, nõ qualicunq; amicitiæ recõciliatione ita facilè ad tantum gradum apud regem admittetur. Ait Hier. quem ar.3. citat S.Tho. Quicunq; dignitatem diuini gradus non custodiũt, contẽti fiant animã saluare: reuerti enim in pristinum gradum difficile est: & tamẽ isti totam gratiam recuperare facillimum faciunt. Sed secundò arguitur ex ra-

Secũdum argumentum. tione S.Tho. Contritio resurgentis non solũ est vltima dispositio ad gratiam, quæ tũc cõfertur, verũ & ad illam, per quã opera mortificata viuificãtur: ergo sicut gratia noua datur secundũ quantitatem illius dispositionis ita & antiqua debet secundũ eius proportionẽ restitui.

Tertium argumentum. ¶ Tertiò arguitur experiẽtia qua constat, viros, qui integerrimam vitã longo tempore degerunt, si postea vitijs illã contaminent, segniores se sentire dum resurgũt ad virtutũ officia, quod non potest totum prauis habitibus acquisitis attribui: nam certè si ad maiorem gratiam semper resurgerẽt, maiori quoq; charitate imbuerentur, quæ cùm vt ait Greg. ociosa non sit, sed magna operatur vbi est, difficultatẽ illorũ habituum superaret. Quapropter viri prudentes, qui ab optima vita ceciderunt, eamq; corruptis moribus deturparũt, vix putant ad pristinum redire gradum, quem ideo cõgeminatis pœnitentiæ fructibus recuperare cõtendunt, tantum abest, vt minimo cõtritionis actu illũ arbitrentur lucrifecisse.

Argumẽ. in cõtrariũ. Sunt nihilominus contrariæ opinionis argumenta nõnulla, vt illud Ezechie.18. Si impius egerit pœnitẽtiam, omniũ iniquitatũ eius nõ recordabor. Et rursus cap.33. Impietas eius non nocebit ei, si egerit pœnitentiã. Et Iohel.2. postꝙ dixit. Cõuertimini ad me, &c. subdit. Et reddam vobis annos, quos comedit locusta & bruchus. Et Ambro. quem refert D.Tho. arg.2. ait ꝙ pœnitentia est res optima, quæ omnes defectus reuocat ad perfectũ. Cui cõsonat illud Lucæ 15. dum pater pręcepit filio restitui stolã primam. Ex quibus apparet omnẽ gratiam in integrum restitui, aliàs peccatorũ pœnitẽtis Deus in perpetuũ recordaretur, cũ propter ipsa nõ tanta gratia mortificata opa viuificaret atq; adeò semp ei nocerẽt, & aliquo pacto punirẽtur in patria, quandoquidẽ propter ipsum ꝑpetuò priuaretur hõ aliquo gradu gloriæ, qui respondebat mortificatis meritis.

Quarta opinio S. Tho. ¶ Verũtamen vt ad hęc perspicacius respondeamus, explicare oportet opinionem quartam S.Th. Est enim, ꝙ gratia & virtutes præteritæ restituuntur secundũ quãtitatem, & proportionem cõtritionis, qua homo resurgit. Et hæc est opinio doctorũ antiquissima, vt Alexan.4.p.q.57.mẽbr.5.& Alber.d.14.& Bona.in.2.pa.eiusdem distinctio. ar.2. q.1.& Durã.in.3.Sent.d.31.q.2.

Duo sensus opinionis. Potest tñ opinio duos habere sensus: vnus, ꝙ gratia pristina recuperetur, ad æqualitatem contritionis resurgentis, itaq; si contritio est vt vnum gratia sit simpliciter vt vnũ, & si vt quatuor gratia erit simpliciter, vt quatuor. Et hic est sensus quẽ Thomistæ sustentare cõsueuerũt, & quẽ Capreo.d.14.q.2. insinuare videtur, licèt nõ se clarè explicet. Et sunt qui arbitrentur esse sententiã S.Th. inferius ar.5. quẽ locũ tunc explicabimus, monstrantes nunquàm id Sanct. Thom. somniasse. Quicunque igitur fuerit sensus huius autor: tum falsissimus est, tũ menti S.Tho. aduersissimus. Primùm ex isto sensu sequitur illud absurdum quod cõtra Henricum inferebamus, ꝙ si vir quinquaginta annos sanctissimam vitam agens: fortè vno leui mortali in fine vitæ deliquit, & alius, qui totam vitam flagitijs contaminauit, eadem contritione resurgerent, ad ęqualem gratiam & gloriã reuocarentur, atq; adeò illius sanctissimæ vitæ nulla haberetur

retur ratio, quod profectò sapientis animus concedere abhorret, quod tamen isti concedunt. Secundò arguitur. Secundùm istos sequeretur, bona opera per peccatum mortificata non viuificari per pœnitentiam, cuius cõtrarium affirmat & docet S.Tho.art.5. Et testimonia modò citata firmissimè asseuerant: nã viuificari opera nihil aliud est quàm iterum ad gloriam acceptari per gratiã: cùm ergo isti cõcedant per resurgentis contritionem nõ ei dari, nisi nouã gratiã, quæ illi contritioni respondet, quæ quidem quanuis nulla bona opera resurrectura præcessissent, daretur, fit vt illa nullatenus resurgant. ¶Sed vide lepidam quorundam solutionem. Aiunt, inquã, ꝙ illa gratia & gloria respondens contritioni, quæ daretur si nulla opera præcessissent bona, datur propter contritionem & simul propter illa opera. Itaq; per ipsam omnia illa opera acceptãtur. At verò si nil plus mihi glorię accrescit, ꝑpter illa mortificata q̃ si nulla fuissent, qd mihi prodest illa viuificari. Sed aiunt augeri accidentale gaudiũ: quia gaudebit homo illa fecisse. Attamẽ profectò cũ hominis vita nõ sit, nisi illa ęterna, cõsequitur, vt nisi illis meritis respondeat essentiale prẽmiũ vitæ æternæ, nõ propriè reuiuiscant. Imò sequeretur secundùm istos, ꝙ quãtacunq; merita pœnitens accumularet, nunq̃ mortificata reuiuiscerent: quoniam nunq̃ homo assequetur nisi tantã gratiam, quanta fuerint merita. ¶Verissimus ergo sensus opinionis S.Tho. qui inter extrema prædictarum opinionum medius est, in his propositionibus cõsistit. Prima. Ratione cõtritionis resurgentis non solùm confertur diuinitus gratia illi æqualis, verùm & nouus gradus ratione meritorum mortificatorum, quæ tunc viuificantur. Probatur, quia non solùm est dispositio ad nouam gratiam, sed ad viuificationẽ aliorũ. ¶Quòd si quæras quãtus gradus dabitur propter præcedẽtia: posset quis forsan respõdere ꝙ tantus, quantus datur nouus ratione contritionis. Itaq; si cõtritio est vt vnum, donatur vnus gradus nouus ratione ipsius, atq; alter propter merita præcedẽtia. Sed huic responso nõ acquiescit animus: quoniam non solùm habenda est ratio quantitatis, verùm & multitudinis magnitudinisq; meritorum, quæ fuerunt mortificata. Nã resurgenti per cõtritionem, vt vnũ, liquida ratio exposcit, vt plus gratiæ restituatur si à gratia vt decẽ ceciderat, q̃ si à quinque duntaxat cecidisset. Qua enim ratione considerantur merita, debet multitudo & magnitudo considerari.

Secundũ argumentum.

Solutio vana.

Legitimare solutio.

Prima propositio.

Quæstio.

¶Hanc igitur obrem statuerim secundã propositionem. Ille qui summo conatu, quẽ per auxiliũ Dei habere põt resurgit, præter gradũ gratiæ respondentẽ cõtritioni recuperat omnem gratiã, à qua ceciderat, siue magna fuerat siue parua. Propositio probatur, quoniam si contritio est dispositio ad viuificationem operũ, fit vt optima quæ esse potest in integrũ illa restituat: nam sicut posita dispositione ponitur effectus, posita summa ponitur summus effectus. ¶Atq; hanc eandẽ propositionẽ videtur S.Tho. in solutione secũdi argumẽti docere. Ait. n. Ambrosius, ꝙ pœnitentia res optima est, quæ omnes defectus reuocat ad perfectum. Vnde arguit S. Tho. ꝙ resurgẽs semper resurgat in gratia æquali. Et respondet, ꝙ pœnitentia quantum est de se habet virtutem reparandi defectus ad perfectum, & etiam promouendi ad vlteriorem statũ. Infero ego. Igitur si perfecta est, totam reficit ruinã. Ad ideq; facit glossa sup Leuit. 7. Aequè placet Deo virtus iustorũ & pœnitẽtia peccatorũ, quæ restituit in gradũ pristinũ Dauid & Petrum: summa. s. pœnitẽtia cõuersos. Et Chrysost. quod refertur de pœnitẽtia dist.3.can. Talis. Deus, inquit, suscipit pœnitentem & libenter amplectitur, & facit omnia quatenus ad priorem reuocet statum. Propterea enim dixit Hieronymus hoc esse difficile, quia raró contingit summam hanc habere contritionem. ¶Ex hac secunda propositione subsequitur tertia. Si contritio deficit ab illa summa, in ea proportiõe, qua ab illa distat, restituitur antiqua gratia, vt si contritio est medietas summæ, restituetur medietas gratiæ, à qua hõ cecidit: & si fuerit quarta pars, restituetur ei quarta pars gratiæ pristinæ: quoniã si ꝑ summã pœnitẽtiã tota ruina reparatur, apparet, vt.6, &.7. Physi. docet Philosophus, ꝙ illa sit proportio seruanda inter minores causas & effectus. ¶Colligamus ergo, ꝙ resurgẽs semper ad aliquẽ gradum cumulatiorẽ gratiæ resurgit, q̃ sit quãtitas cõtritionis: qui quidẽ mortificatis operibus respõdeat, aut præcedẽti gratiæ baptismali si forsan post illam antequã boni aliqd faceret meritoriũ apud Deũ peccaret: nõ tñ semper ad tantũ resurgit gratię cumulũ, à quãto ceciderat. ¶Opinionẽ hãc præter ratiões dictas ob id sum arbitratus veram esse, quòd neque in nimium rigorẽ iustitiæ vergit dicẽtium non

resurgere

Secũda propositio.

Secundũ argumentum.

Chrysosto.

Hieronym.

Tertia propositio.

resurgere homo, nisi ad gratiã æqualem contritioni resurgentis: neque in nimiam misericordiam dicentium, quòd semper homo ad maiorem gratiam resurgit, sed media ratiõe vtrunq; extremum temperat.

Solutio argu. quartæ opinionis. ¶Igitur ad obiectiones, qua parte aduersus nos militare videntur, respondetur primùm autoritatẽ Ezechielis. 18. solũ concludere, ꝙ per pœnitentiam Deus fit immemor præteritorum criminum ad puniendum illa, non tamen, quòd mortificata officia iustitiæ in integrum restituantur. Imò cùm subdit, in iustitia, quam operatus est, viuet, insinuatur quòd secundùm quãtitatem iustitiæ quæ est in contritione recuperabit gratiam. *Argument.* Quòd si arguas, peccata illa remissa quodãmodo puniri postquàm ratione illorum non restituitur tota iustitia. Non esset id concedere, absurdũ: quia peccata remissa puniũtur pœna temporali in purgatorio, imò & perpetuò in inferno, si homo extra gratiã decedat. At verò non est ita cõsentaneum in cælo concedere punitionẽ. Et ideo negatur, ꝙ illud sit punire peccata, sed non præmiare virtutes nisi quãtum homo per Dei auxiliũ meruit: aliàs concederetur, quòd qui in hoc seculo non fecit plura bona quàm fecit, punietur in cælo, quia non recipit maiora premia. Quod autẽ subdit, impietas impij, scilicet, pœnitẽtis non nocebit ei, solũ intelligitur ad damnationem nã in alijs nocet, siquidem post pœnitẽtiam restant vitiosi habitus acquisiti, & reatus pœnæ temporalis, atq; adeò sunt quandoq; causa, vt tota gratia non semper in integrum restituatur. Quod ex eisdẽ locis colligitur: nam sicut de iusto dicitur, quòd in quacunq; hora peccaũerit, iustitia eius tradetur obliuioni: ita de pœnitente, ꝙ impietas eius non nocebit: ergo sicut per peccatum non redeunt omnia peccata remissa secundùm totã eorum nequitiam: ita nec per pœnitentiam, nisi quãdo fuerit perfecta, redibunt in integrum opera mortificata. Illud autem euangelicum, ꝙ pater restituit filio primam stolam, non docet eandem restituisse: prima enim non significat illic, nisi principalẽ, qualis est gratia gratum faciens sub quocunque gradu existat.

Argument. aliud. ¶Quòd si quis arguat. Ergo non semper per pœnitentiam omnia opera mortificata reuiuiscunt: putà, quãdo non restituitur tota gratia: quoniam cuicunq; respõdet suus gradus gratiæ. Quare illa tantùm videntur reuiuiscere, quorum restituitur gratia, qua reuiuiscit.

Dilutio. Respondetur, non esse sic intelligendum gratiã respõdere meritis, vt tot sint gratiæ quot merita, sed est homo gratus pro toto illo statu meritorum. Quare semper omnia reuiuiscunt. At si homo resurgit ad medietatẽ gratiæ, singula erũt accepta ad subduplo minorem gloriam quàm antea, & eadem proportiõe si resurgat ad minores gradus. ¶Sed cõtra. Bona opera mortificata per pœnitentiã reuiuiscere, vt art. 5. videbimus, non est aliud quàm per ipsam tolli peccatũ, quod erat obstaculum ne efficacia essent in peccatore ac Deo accepta ad vitam æternam: sublato autem funditus impedimẽto redit plenarius effectus: ergo ad æqualem gratiam priori reuiuiscunt. Respõdetur ad maiorem, ꝙ licèt per pœnitẽtiam simpliciter tollatur peccatum: tamen quia cõtritio est actus procedens à libero arbitrio, sicut nõ consequitur homo nouam gratiam nisi secundũ eius quantitatem: ita neq; antiquam, nisi secũdùm eius proportionem. ¶Suboriuntur autem ex ijs nonnulla dubia. *Primum dubium.* Primum, vtrùm nõ solùm per illam primam contritionem resurgentis, verùm & per alios deinceps congeminatos dolores reuiuiscant opera mortificata & augeatur gratia deperdita. Apparet enim pars negatiua vera, quia subsequẽtes actus nõ censentur resurrectiões cùm iam sint viuentis opera. Respõdetur nihilominus per oẽs succedẽtes dolores restitui gratiã, vt si homo à gratia vt decẽ cecidit, & per primã contritionẽ non recuperauit nisi gradus quatuor, per subsequentes dolores & gemitus potest totam gratiam recuperare. Quin verò nõ solùm per illos actus pœnitentiæ, sed per quoscũq; actus charitatis, vt per eleemosynas & alia opera. Nã cùm illi gemitus, & officia ex charitate germinẽtur, atq; adeò meritorij sunt apud Deũ, non est cur, vt sunt merita nouæ gratiæ, sint etiam recuperãdæ deperditæ. Alioqui fieret consequens, vt qui per primam cõtritionem nõ resarserit totã, nequibit postea iacturam reficere: quod est absurdũ. Et ꝙ alia etiã opera ad id valeat, ꝓbatur: nã inter homines pluris amicus facit alia officia illius, qui eius amicitiam læserat, quàm identidem veniam petere. Et à fortiori Deus post legitimum dolorem peccatorũ, pluris æstimat charitatis officia in proximos, q̃ si pœnitens semper in gemitu ꝑmaneret. Vnde Christus Lucæ. 11. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. ¶Secundum dubium est, vtrùm per *Secundum dubium.* baptis-

baptismũ tota deperdita gratia restituatur. Fac catechumenum: qui magnam habet copiã gratiæ, peccare mortaliter, vtrùm postea dum baptizatur præter gratiã baptismalem in totam illã restituatur. Si enim pœnitentia sua esset summa, restitueretur quidem, vt dictum est, sed si tepida contritione baptizaretur, est dubium. Ad quod respõdetur, ꝙ possumus priuilegiũ hoc baptismo tribuere: nã postquã habet hanc excellentiam supra pœnitentiam, ꝙ totam remittit culpam & pœnam, nihil mirum si & totam gratiam deperditam reficiat. Attamẽ abaltera parte existit argumentum, quòd sacramentum pœnitentiæ per se maiorẽ gradũ gratiæ tribuit, q̃ baptismus: si ergo peripsum nõ semper redit tota gratia amissa, apparentia est, quòd nec baptismus hoc habeat. Martyrium autem citra vllam ambiguitatem crediderim totam gratiam, in qua martyr vnquam fuerat, renouare: nã illud re vera est intẽsissimum dilectionis opus, iuxta verbum Christi, Maiorẽ charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. ¶ Tertium dubiũ est de attritione, vtrùm per illam quoque in gratiam, à qua homo ceciderat, reducatur: nempè, dum quis attritus putans se esse contritum sacramentũ pœnitentiæ suscipit. Arguitur enim à parte negatiua. Gratia, à qua homo decidit, restituitur secundùm dispositionem resurgentis: attritio autẽ non est per se dispositio ad gratiam: ergo neq; ad restitutionem deperditæ. Secundò arguitur. Sequeretur, dato opposito, quòd si attritio illa esset summè intensa, per illam quoque restitueretur tota gratia. Nam si per quencunq; cõtritionis gradum aliquis gradus gratiæ restituitur, per summum restituetur tota. Cõsequentis autẽ falsitas probatur. Per remissam contritionẽ nõ restituitur tota gratia: illa autem est præstantior, quàm summa attritio: ergo nec per summam attritionem restituitur tota. Imò probatur, quòd per illam nullus gradus restituatur: nam si dederis restitui: verbi gratia, medietatem, tunc arguitur. Per quartã partẽ contritionis nõ restituitur, nisi quarta pars gratiæ: & illa est melior q̃ summa attritio: ergo per illam nõ restituitur medietas. Quòd si dederis restitui quartam partẽ, tunc redit sic argumentum. Per octauam partem contritionis non restituitur, nisi octaua pars gratiæ: & illa est melior quàm summa cõtritio: ergo. &c. Accedit demum, quòd attrito, dum sacramentum recipit, nulla gratiaratione attritionis confertur: qa illa non facit nisi tollere obicem, sed solus gradus sacramentalis. ¶ Profectò non prorsus esset rationi absonum negare per solam attritionẽ cum sacramento quicquam resarciri amissæ gratiæ. In contritum autem est vrgens argumentum, quòd tunc sequeretur non quotiescunq; homo reconciliatur in gratiam Dei mortificata opera bona reuiuiscere, quod est absurdũ. Nam vt bona opera mortificari non est, nisi personam per peccatum impediri, ne sit acceptus ad gloriam: ita eadem viuificari, non est nisi tolli peccatum, quod fit per gratiam sacramẽtalem. Et ideò dicendum, ꝙ licèt attritione per se quicunq; gradus contritionis sit melior, tamen per gratiam sacramẽtalem informata perinde valet ad restitutionẽ gratiæ præteritæ, atq; contritio. Et tunc est concedendum, quòd per summam attritionem tota gratia restituitur.

Argumẽtũ. *Tertium dubium.* *Primum argum. partis negatiuæ.* *Secũdum argumentum.*

¶ Primum argumentum S. Thomæ procedit contra id, quòd homo aliquãdo resurgat in minori gratia ab illa, à qua ceciderat. Diligẽtibus enim Deum, vt ait Apostolus ad Roma. 8. omnia cooperantur in bonum: quod ait August. adeò verum esse, vt si qui eorum exorbitent, hoc est prolabantur, hoc ipsum Deꝰ faciat eis in bonũ proficere: sed hoc neutiq̃ esset verum, nisi homo semper in maiorem, vel æqualem gratiã resurgeret: ergo nũquam resurgit in minori. Respõdetur autem quòd non semper diligẽtibus Deum cooperatur in bonum hoc ipsum ꝙ ab eius amore cadũt, vt patet in ijs, qui nunquàm resurgũt, vel licèt resurgant, in fine tandẽ peccatis obnoxij sunt vita defuncti, sed illis tantùm, qui secundùm propositum vocati sunt sancti, id est, prædestinatis, qui licèt cadant & recidãt, in fine tamen resurgunt. Cedit ergo eis in bonum cadere, non quia semper ad æqualem, vel maiorem gratiam resurgant: sed quia cautiores resurgunt, vt sint in gratia perseuerantiores. Neq; id quidẽ prouenit ex parte gratiæ minoris ad quam resurgũt: quia quò maior est gratia, per se est permanentior, sed ex parte hominis, qui tantò firmiùs in gratia perdurat, quantò per peccatum humilior sit & cautior. ¶ Scotus & qui cum eo sentiunt, quencunque resurgentium ad maiorem gloriam regredi, aliter informant argumẽtum: videlicet, quòd homo de suo peccato reportaret commodum. Nulla tamen est in argumen-

Primum argumentum *Scotus.*

mento apparẽtia: quia commodum non reportatur, nisi ex pœnitẽtia, quæ occasionem ex peccato nacta est. Hoc tamen consequitur secundùm illos, quòd melius est semper iusto homini peccare & pęnitere, quàm si toto illo tempore dormiret, quia semper augetur ei gratia. Id autem nõ sequitur ex nostra opinione nisi rarò, quando scilicet homo resurgit ad maiorem gratiam. Nũquam autem est concedẽdum, ꝙ melius sit homini peccare, quantuncunq; postea pœniteat, sed ꝙ habet meliorem statum dum post peccatũ feruentissimè conuersus est: Magdalena enim in cęlo maiorem habet gloriam q̃ si antequã peccasset in innocẽtia decessisset, & Petrus, & Paulꝰ, & multi alij. ¶Tertiò arguitur. Sup illud Genes. 1. factũ est vespere & mane dies vnus, ait glossa, Vespertina lux est, à qua qs cecidit, matutina, in qua resurgit: matutina autẽ est maior q̃ vespertina: ergo semper homo ad maiorem gratiam resurgit. Respondetur illam similitudinẽ non aliò tẽdere quàm ad ordinis consequentiam. Vt enim vespertinam lucem subsequuntur noctis tenebræ, & matutinã lux meridiana, sic se habet gratia, quam homo per peccatũ obnubilat, & illa, quę in resurgente peccata serenat. Quod aũt ad Rom. 5. ait Paul. Vbi abũdauit delictum, superabundauit & gratia, de gratia Christi duntaxat intelligẽdum est, quæ superat vniuersa mũdi delicta. Non autem est verum in omnibus ꝙ quantò abundatiùs quis peccauit, tantò abundãtiorem gratiam consequatur quantitate pẽsata habitualis gratiæ, licèt semper gratia resurgentis sit abundans quantum ad rationem gratię: quia ei, qui plus pluriesve peccat, magis gratis beneficium remissionis confertur. Tametsi quandoq; grauiter peccantes feruentiùs doleant, & sic vberiorẽ gratiæ habitum consequãtur: veluti Magdalena. ¶Arguitur autẽ ꝙ semper homo resurgat in minori gratia: nam gratia resurgentis semper est gratia incipiẽtis: & tamen potuit homo cadere à charitate proficientis, vel perfecta, quæ semper est maior quàm incipiẽtis. Respondetur ꝙ dum vna & eadẽ gratia continuatur in homine, semper proficiẽs est maior q̃ incipiens, sed in diuersis non est hoc necesse. Potest enim resurgens maiori conatu incipere, quàm ille vel alius habuit in statu profectus, vt in. 2. dialogorum de Diuo Benedicto ait Gregorius: qui puer à magna perfectione conuersationis gratiam iniuit.

Tertium argumentum.

Argument.

Gregor.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm per pœnitẽtiam restituatur homo in pristinam dignitatem.

QVIA personæ dignitas non nil à gratia & virtutibus distat, quæritur, vtrùm per pœnitentiam restituatur semper homo in pristinam dignitatem. Et suppositis duabus distinctionibus respondetur per tres conclusiones. Homo enim per peccatum duplicem amittit dignitatem: vnam scilicet apud Deũ, atque alteram apud ecclesiam. Atqui apud Deum etiam duplicem: vnam scilicet præcipuam, qua inter eius filios per gratiam computabatur. ¶De qua respondet prima conclusio. Dignitatem hanc, vt homo connumeretur inter filios Dei, semper per pœnitentiã acquirit. Id quod Lucæ. 15. significatur in filio prodigo, cui pater reuertenti restitui iussit stolam primam & annulum & calceamẽta, quæ erãt filiorũ ornatus & insignia, q̃bus à seruis dignoscebantur. Alteram verò dignitatem amittit secundariam: scilicet, innocentiam, de qua, vt ibidẽ legitur, gloriabatur filius senior dicẽs. Ecce tot annis seruio tibi, & nunquam mãdatum tuum præteriui. ¶ De qua subditur secũda conclusio. Dignitatem innocentiæ neq; per pœnitẽtiã quis potest, neq; verò per Dei absolutam potẽtiam recuperare: recuperat tamẽ quãdoq; aliquid maius. Prior pars liquida est: quia ad præteritũ nulla est potentia: recuperare autem innocẽtiam, esset, fieri vt qui peccauit, nunquã peccauerit. Posterior verò pars probatur: q̃a vt Gregor. homil. de centum ouibus autor est. Qui errasse à Deo se considerant, damna pręcedẽtia lucris sequentibus recompensant: & ideò gaudium de eis in cælo sumitur maius: quia dux in prælio plus eum militem diligit qui post fugam reuersus hostem fortiter premit, q̃ illum, qui nunquã terga dedit, & nunquam aliquid fortiter fecit. Aliã verò dignitatem homo perdit ecclesiasticam per peccatum: quia indignum se ad ea exercenda reddit, quæ ecclesiasticæ dignitati competunt. ¶De hac ergo subiungitur tertia conclusio. Peccator dignitatẽ ecclesiasticã recuperare prohibetur in quatuor casibus. Primus verò non est, q̃a per pœnitentiã non recuperetur sed quia peccator impœnitens est. Vnde. 50 dist. can. Dño. ad Missianum episcopum ait Isidorus

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Simile.

Tertia conclusio.

Isidorus. Illos ad pristinos gradus redire canones præcipiunt, quos pœnitentię præcesſit satis factio, vel condigna peccatorum cõfessio: at cõtra ij, qui à vitio corruptionis nõ emendantur, nec gradum honoris, nec gratiam recipiunt communionis. Secundus casus est, quãdo negligẽter clericus agit pœnitẽtiam. Vnde ead. dist. can. Si quis diaconus. Cùm in aliquibus, nec compunctio humilitatis, nec instantia orandi appareat, nec ieiunijs aut lectiõibus eos vacare videamus, possumus agnoscere si ad pristinos honores redirent, cum quãta negligentia permanerẽt. Tertius casus est, si quis peccatum, cui annexa est irregularitas, cõmitteret, imò licèt sit casus citra peccatũ. Vnde can. Si quis viduã. eadẽ dist. ex decreto Martini papæ sic legitur. Si quis viduam vel ab alio relictam duxerit, nõ admittatur ad clerum, ꝙ si irrepserit, eijciatur, scilicet, propter bigamiam. Similiter si homicidij aut facto, aut præcepto, aut consilio, aut defensione post baptismũ conscius fuerit. Et hoc etiam incurritur citra peccatum propter irregularitatem. Quartus casus est propter scandalũ. Vnde ead. dist. can. De ijs vero. Rabanus. Ij qui deprǽhensi, vel capti fuerint publicè in periurio, furto, atq; fornicatione, & cæteris huiusmodi criminibus, secũdùm canonum sacrorum instituta à proprio gradu decidant: quia scãdalum est populo Dei tales personas super se positas habere. Qui autem de prędictis peccatis, absconsè à se commissis, occultè sacerdoti confitentur, si se per ieiunia & eleemosynas, vigiliasq; & sacras oratiões purgare curauerint, ijs, etiam gradu proprio seruato, spes veniæ de misericordia Dei promittenda est. Et hoc est quod decernitur extra de qualitate ordinandorum. cap Quæsitum. sub his verbis. Si crimina ordine iudiciario comprobata, vel aliàs notoria non fuerint, præter reos homicidij post pœnitentiam in iam susceptis, vel suscipiẽdis ordinibus impediri nõ possunt. Atq; id ipsum confirmatur autoritate Gregorij ad Secũdinũ, can. Quia sanctitas. 50. d. Post dignam, inquit, satisfactionẽ credimus hominem redire posse ad suũ honorem. Et can. Contumaces. ex concilio Agathẽsi. ead. dist. Contumaces clerici prout dignitatis ordo permiserit, ab episcopis corrigantur: ita vt cùm eos pœnitentia correxerit, gradum suum dignitatemq; recipiant.

Secundus casus.

Tertius casus.

Quartus casus.

Expositio articuli.

¶Duæ priores conclusiones manifestissimę sunt: circa tertiam verò hoc est notãdum, ꝙ casus primus & secundus de impœnitẽtibus & negligenter pœnitẽtibus intelligẽdi sunt, quando peccatum erat publicum. In primitiua enim ecclesia publici peccatores siue clerici essent siue laici nõ admittebãtur ad sacra, pòst verò rigor ille cessauit, & nisi sit propter certa peccata & casus, nemo sua dignitate priuatur, aut suspẽditur. Error enim fuit Armachani, quẽ dist. 1. q. 5. art. 5. tetigimus, ꝙ propter quodcũq; peccatum, etiam citra condemnationem, perditur dignitas & officium quodcunq;. Secundò notãdum, ꝙ irregularitas quomodocũq; cõmittatur etiã secretò, impedit ordines suscipiendos, & qui bigamus est aut sanguinis effusor etiã citra peccatum, vt cùm iudex autoritate publica hominem occidit, dũmodo fuerit post baptismum commissa: nam per baptismum omnis irregularitas tollitur. Quod autẽ ait D. Tho. ꝑ homicidiũ in defensione propriæ personæ irregularitatem incurri, intelligitur tẽpore suo: nam postmodũ in concilio Viẽnensi casus ille optimo cõsilio exceptus est, vt qui cum moderamine inculpatę tutelæ se se defendens homicidium faceret, non esset irregularis, sicuti qui ex ignorantia inculpabili illud perpetraret, quia illud nõ est voluntarium, vt habetur in clem. Si furiosus. de homicidio. Et eodem modo respõdendum est ad ca. De ijs. 50. distin. vbi qui in obsidionis necessitate positi homicidæ fuerant, à sacris arcẽtur ordinibus. Illud enim per idem concilium Viennense temperatum est & mutatum. Propter scandalum autẽ meretricibus, aut alijs publicè peccatoribus non est cõmunio danda, vt suprà dist. 12. quęst. 1. arti. 6. dictum est.

Armachani error.

Irregularitas secretò & etiam citra peccatũ cõmittitur.

¶Primum argumentũ S. Thomę est. Super illud Amos. 5. Virgo Israël cecidit, ait glossa, Non negat posse resurgere, sed nõ resurget virgo Israël: quia semel aberrans ouis & si reportetur humeris pastoris, nõ habet tantam gloriam, quantam quę nunquã errauit: ergo pœnitentia non restituit pristinam dignitatem. Respondetur, ꝙ eadem est ratio de virginitate & de innocentia, quæ pertinet ad secundariam dignitatem apud Deum: virginitas enim vt. 2. 2. q. 152. art. 3. ait S. Th. aliud dicit de formali & aliud de materiali: formale enim est propositum nũquam experiẽdi. Venereum actũ corruptionis, quod q̃dem perditur per contrarium propositum etiam

Primum argumentum.

studiosum. Quare si puella moreretur in ꝓposito nubendi, non esset virgo, imò forsan laureola virginitatis nō donant in cælo, nisi qui virginitatis voto cōfirmarūt. Virginitas ergo quādo per solum propositum contrarium corrumpit, recuperabilis est per poenitentiā, vt virgo, quæ stuprū habet in proposito, si ante experientiam eam poeniteat, virgo permanet. Materiale aūt virginitatis est inexperiētia volūtariæ veneris. Et qui semel veneream voluptatem expertus est, non potest non fuisse expertum. Vnde Hierony. super eisdem verbis Amos, Cùm Deus, inquit, omnia posit, de corrupta facere virginem nō potest. ¶ Circa hanc verò solutionem & secundam conclusionem notāda est illa Gregoriana consolatio, ꝙ qui irrecuperabilia dāna innocētiæ, virginitatis, aut aliorum honorū per infamia crimina incurrerūt, possunt & debēt cumulatissimis virtutū officijs Magdalenā imitati, & Dauidē atq; alios poenitētes errata repensare, vt suā ab oculis populi infamiam abstergant, vt in die iudicij charitas illis multitudinem peccatorum operiat, & clarissima poenitentiæ virtus perinde illa contegat, ac si nunquam fuissent commissa.

Secundū argumentum. ¶ Secundò arguit. Hieronymns ait. Quicunque dignitatē diuini gradus non custodiūt, contenti fiant animam saluare, reuerti enim in pristinū gradum difficile est, can. Quicunque. d. 50. & Innocētius papa can. Canones. addit, ꝙ apud Nicæā cōstituti canones, poenitentes etiam ab infimis officijs clericorum excludunt: ergo poenitētia pristinam dignitatem nō restituit. Ad Hieronymum respōdetur, ꝙ non reputat impossibile, sed solùm difficile pristinū gradum recuperare, quod art. pręcedenti satis expositum est.

Ad Innocē. Ad Innocentium verò respondetur autoritate Augustini ad Bonifaciū can. Vt cōstitueretur. ead. dist. vbi ait, Vt constitueretur in ecclesia ne quisquam post alicuius criminis poenitentiā clericatum accipiat, vel in clericatu maneat, nō desperatione indulgētiæ, sed rigore factū est disciplinæ, alioqui contra claues ecclesiæ datas disputabitur, de quibus dictū est, Quæcunque solueritis in terra, soluta erunt & in cælo. Et postea subdit. Nam & Sanctus Dauid de criminibus mortiferis egit poenitentiam, & tamē in honore suo perstitit: & Beatum Petrū, quando amarissimas lachrymas fudit, vtiq; Dominum negasse poenituit, & tamen apostolus permansit. Sed nō ideò putanda est superuacua posteriorū doctorum diligentia, qui vbi saluti nihil detrahebatur, humilitati aliquid addiderunt (scilicet, negādo etiam poenitentibus honores priscos) experti, inquit, vt credo, aliquorū fictas per affectatas honorum potētias. Et idem legitur ead. dist. can. Bene valet.

Tertium argumentum. ¶ Tertiò arguitur. Ante peccatum potest aliquis ad maiorem gradum ascendere, non autem hoc post peccatum cōcedit poenitenti: legitur enim Ezechiel. 44. Leuitæ qui recesserunt à me nunquā appropinquabūt mihi, vt sacerdotio fungātur. Vnde ead. di. 50. can. Hi qui. ex concilio Hilerdensi legitur. Hi, qui sancto altari deseruiunt si subitò in flēda carnis fragilitate corruerint, & Dño respiciente dignè poenituerint, officiorum suorum sic loca recipiant, vt nō possint ad altiora officia vlterius promoueri: non ergo poenitens in pristinam regreditur dignitatem. Respondetur, illud intelligi de illis, qui publicam agunt & solennem poenitentiam: nam Petrus post negationem Io. Christi pastor ouium factus est, vt patet Ioan. vlt. Vbi etiam Chrysostomus dicit, ꝙ Petrus post negationem, & poenitentiā ostendit se habere maiorem fiduciam ad Christū. Qui enim in coena nō audebat interrogare, & Ioanni interrogationem commisit, huic & postea & prepositura fratrum credita est: & non solùm nō committit alteri interrogare quæ ad ipsum pertinent, sed de reliquo ipse pro Ioanne magistrum interrogat. Dicens, scilicet, Hic autem quid?

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm opera virtutum in charitate facta possint mortificari.

POST restitutionem habituum gratiæ, & virtutum, sequitur de actibus, & operibus earundem virtutum, & primùm vtrùm mortificari possint. Ad quod Sanct. Thom. respondet hac conclusione.

Conclusio. Opera in charitate facta mortificari dicuntur per sequens mortale peccatum. Probatur ex illo Ezechi. 18. Si auerterit se iustus à iustitia sua, omnes iustitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur. Et confirmatur ratione. Res viua per mortem perdit operationem vitæ: ergo per analogiam res mortificari dicunt, quando à suo proprio effectu, vel operatione impediuntur.

pediuntur: effectus autẽ operum studiosorum, quæ in charitate fiunt, est perducere ad vitam ęternam: cùm ergo hanc virtutem habeant ex gratia, quæ per mortale peccatum tollitur, fit vt per idem peccatũ eadem opera mortificentur.

Expositio articuli. ¶Conclusio verissima est eademq; clarissima, circa quam adnotandũ est, moralia opa in triplici esse differentia. Alia enĩ sunt viua, vt quæ ex gratia & charitate dimanãt. Alia verò mortua apud Deũ, vt cũcta quæ fiunt in peccato mortali: nã vita animæ sola gratia & charitas est. Quare quæ ex illo fonte non manant, licèt esse posint moraliter bona, nullius tamẽ meriti sunt apud Deum. De sola.n. fide charitate informata dixit Christus Ioan.4. Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam ęternam. Videant ergo miseri in peccato iacentes quantã faciant iacturam temporis, & vitæ, quam diuinitus in hoc solũ receperũt, vt iugibus officijs singulis momentis gratiam sibi apud Deũ & gloriam accumularent. Alia deniq; sunt opera, quæ viua quidem prodierunt, sed tamen per peccatũ sunt mortificata.

Primum argumentum. ¶Sed arguit primo loco S.Tho. Quod non est, immutari non potest, atq; adeò nec mortificari, qđ sonat mutationẽ de vita in mortem: sed opa virtutũ postq̃ facta sunt nõ permanent: ergo non mortificantur. Respondetur, ꝙ sicut peccata postq̃ trãsierũt actu manent reatu: ita opa virtutum manẽt in merito apud Deũ. Et hac ratione, quia homo per peccatum indignum se prębet illo præmio, dicuntur mortificari. *Secundũ argumentum.* ¶Secundò arguit. Per opera charitatis homo meretur vitam æternam: sed subtrahere mercedẽ merenti est iniustitia, quæ nõ cadit in Deũ: ergo per nullum peccatũ illa rõne mortificantur, vt fraudentur suo præmio. *Lepida historia.* Memini me Romæ offendisse quẽdã theologiæ, vt aiebat, studiosum, qui isto argumento vincebatur nulla opa bona manere apud Deũ sine præmio, qui ideo illa tenebatur phãtastica opinione, ꝙ quicunq; de hac vita decedit, sicut igne in purgatorio debet omnino expurgari anteq̃ in cælum euolet: ita si ad tartara est descensurus, in aliquo loco reseruatur, vbi priùs vniuersorum bonorũ operũ præmia recipiat. *Hominis axioma.* Adeò mordicus illud dictum retinebat, Nullum est bonũ, quod non præmiet, nec malũ quod non puniatur: alioqui, Deus esset iniustꝰ. Iudicabat ergo iste de iustitia inter Deũ & homines perinde ac de illa, quæ est inter homines, cùm tamẽ plus distent, q̃ cælum à terra. Nã in politia humana: quia homo homini potest ex se ipso quippiam tribuere, restat alter simpliciter debitor. Quare si mercenarius locauit suas operas apud quempiam, quanuis nullatenus sit ei amicus, manet nihilominus dignus mercede sua: quia iustitia ab amicitia nõ pendet. Tamẽ qa nulla creatura ex se & suis naturalibus viribꝰ quippiã potest Deo reddere, quod sit apud ipsum præmio æterno dignum, iuxta illud primæ Ioã.4. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? sed omne meritum operum fundatur in personę dignitate apud ipsum, quæ quidem dignitas ex mera gratia Dei pendet, per quam homo Dei membrum efficitur, inde fit vt peccatori nullum fiat ius reliquum illius prę mij æterni apud Deum: imò cùm per peccatum indignum se fecerit illo, nulla fit ei iniustitia: imò est summa iustitia, vt illo priuet.

Obiectio. ¶Sed ais. Deberent ergo dici illa opera mortua, & non mortificata: quãdoquidem mortali peccato delentur. *Dilutio.* Respondetur ꝙ peccatum dicitur mortale respectu vitæ gratiæ, quam tollit, non tamen respectu gloriæ simpliciter, nisi sit finale: nã mors spiritualis hominis simpliciter est dãnatio. Et ideò respectu gratiæ potiùs dicitur morbus, q̃ mors. Et eadem rõne opera bona dicuntur, non mortua, vt illa, quæ nũquam habuerũt vitam, sed mortificata, hoc est, suspensa, quousq; homo per gratiam, quæ radix eorũ fuit, dignus fiat eorũ præmio. *Tertium argumentum.* ¶Tertiò arguitur. Fortius à debiliori non corrumpitur: sed opera charitatis sunt fortiora quibuslibet peccatis, iuxta illud Prouerb.16. Vniuersa delicta operit charitas: ergo non mortificantur per peccata. Respondetur, eiusmodi mortificationem non euenire, aut ex debilitate charitatis, aut ex fortitudine peccati, sed ex libertate volũtatis, quæ à bono potest in malum deflecti.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm opera per peccatum mortificata per pœnitentiam reuiuiscant.

SI virtutum officia per peccatum mortificantur, congruum est quærere, vtrùm per pœnitentiam reuiuiscant. Non enim defuerunt, qui hanc potestatem virtuti pœnitentię

autem nō habuero, nihil mihi prodest: prodesset autē si illa opera moraliter bona per pœnitentiam viuificarentur: non ergo viuificantur. Quin verò addiderim nec per absolutam Dei potentiam viuificari posse. Quòd si sciolus in contrarium arguat. Posset Deus de potentia absoluta gloriam suam conferre homini propter bona opera, quę in peccato egit. Respondetur, quòd licèt possit Deus de sua potentia absoluta illis gloriam conferre, qui non fuerunt eius filij per gratiam (quod quidem non tam affirmatè, q̄ alij assero) dabit tamen pro suo beneplacito, attamen nō pro eorum dignitate: quia non poterit facere illius pręmij dignos, nisi faciendo sibi amicos. Quare nec potest dare gloriam pro operibus, quę non procedūt ex gratia: nam, pro, dicit dignitatem operū, quæ certè, nisi hoīes faciēdo gratos nō potest digna facere atque adeò nec viuificare.

Argument.

Primum argumentum.

¶Sed arguit primo loco S. Tho. Difficilius est, quòd ad vitam illud perueniat, quod fuit mortificatum, quàm quòd illud, quod nū q̄ fuit viuum, viuificetur: quia secundū naturā, illud quod fuit pri⁹ viuēs, & postea mortuū, nunq̄ reuiuiscit: illud autem, quod nūquam fuit viuū, generatur ad vitam, vt arbores ex terra, & animalia ex semine: igitur si per pœnitētiā viuificentur opera mortificata, à fortiori, & opera quæ nunquam fuerunt viua. Negatur consequētia, quia in rebus naturalibus tam mortua q̄ mortificata carent principio vitæ. Appellat autem hìc S. Tho. opera mortificata, illa, quæ cùm vitam haberent, illam per mortem perdiderunt, licèt verè dicātur mortua: & mortua appellat illa, quę nunquā habuerunt vitā, vt semina, in quorū neutris est principiū vitæ, sed causa quare natura nō potest priora viuificare, est quia idem numero nō potest redire: eo ꝙ conditiones materiales indiuidui eodem loco, & tempore non possunt eædem redire: quę autem nō fuerunt in rerū natura potest educere de potentia materiæ. Sed tamen opera charitatis mortificata nō carent ex se principio intrinseco, sed extrinsecus impediūtur, mortua verò nunquam habuerunt principium vitæ: & ideo nullum est inter hęc & naturalia simile.

Opera mortificata.

Secundū argumentum.

¶Secundò arguitur. Remota causa remouetur effectus: sed causa cur opera de genere bonorum sine charitate facta, nunq̄ vixerūt, fuit defectus gratiæ charitatis, qui tollitur per pœnitentiam: ergo per ipsum viuificantur. Respondetur, quòd opera mortua habēt defectum gratiæ & charitatis in gñe principij: quia non processerunt ex illis: per pœnitentiam verò licèt restituatur gratia, non tamen fit, vt ex ipsa processerint, & ideo non viuificantur. ¶Tertiò arguitur. Ait Hieron. (& refertur de pœnitentia di. 3. can. si quando.) Si quādo videris inter multa mala opera facere peccatorem quenq̄ aliqua, quæ iusta sunt, non est tam iniustus Deus, vt propter multa mala obliuiscatur paucorum bonorum: sed hoc maximè videtur, quādo mala præterita per pœnitentiam tolluntur: ergo videtur quòd post pœnitentiam Deus remuneret bona genere suo, quę in peccato facta sunt. Respōdet primò S. Tho. quòd Hieronymus non intelligit illa opera remunerari æterno præmio, quod solis operibus viuis ex charitate profectis debetur, sed temporali, nō ꝙ sint vlla mercede digna apud Deum, sed quòd sit quædam diuina largitio. Vnde Grego. in homilia de diuite & Lazaro. qđ refertur ead. dist. can. Cauendū. ait, quòd nisi diues ille aliquòd bonum egisset, & in præsenti seculo remunerationem accepisset, nequaquā ei Abraham diceret, recepisti bona in vita tua. ¶ Secunda responsio est, ꝙ moriens in peccato, ꝓpter opera bona, quæ extra gratiam fecit tolerabiliùs patietur in inferno. Verbum tamē hoc S. Thom. dist. 19. de satisfactione cōsideratiùs examinabitur. Non enim vult dicere, quòd si quis in concubinatu viuens multa faciat moralia opera, & concubinatui, verbi gratia, decreti sint in inferno cruciatus vt decem gradus, propter illa bona opera remittantur ad nouem: quoniam illa re vera nullius momēti sunt apud Deum, aut in pręmio ęterno, aut in remissione æterni supplicij, sed ideo cum illo mitiùs agetur: quòd exercitus in bonis operibus, alia euitat noua peccata, pro quib⁹ acrius puniretur. Et hunc sensum insinuat Augustin⁹ in illo lib. de patientia. c. 26. quem hic citat D. Thom. loquitur enim de illo, qui alijs criminibus irretitus persistit in fide, pro cuius cōfessione multis tribulationibus affligitur. Cuius vtique patiētia bona est ex genere, & ideo ait, Non possumus dicere schismatico, meliùs ei fuisse, vt Christum negando nihil eorum pateretur, quę passus est confitendo, sed existimandum fortasse tolerabiliùs ei futurum iudicium, quàm si Christum negando cuncta illa vitaret. Vbi nō dicit, quòd tolera-

Tertium argumentum.

Solutio. 1.

Solutio. 2.

Augu. lib. de patientia cap. 26.

tolerabiliùs habebit, ꝓpter peccata, in quibus permanet, sed tolerabiliùs, quàm si Christum negaret. Quare in hoc sensu citat Paulum. Si tradidero corpus meum ita, vt ardeã, charitatem autem non habuero: nihil mihi prodest. Sed tamen ad patiendũ minora tormenta quàm si Christum negasset, multùm prodesset. Et hæc de primo trium membrorum, in quæ tractatum pœnitentiæ partiti sumus.

DISTINCTIO

decimaseptima, De partibus pœnitentiæ in generali, deque earum prima, quæ est contritio.

Cap. 1.

VONiã sacramẽto huic, de quo agimus, pœnitẽtię inter reliqua sacramenta singulare est, vt pœnitentis actus sint eius materia, fit vt non solùm queadmodũ in reliqs materia, & forma in eo dignoscãtur, verùm & tres eius integrales partes distinguãtͬ, quę sunt contritio, confessio, & satisfactio. Id quod patres Florentini concilij suo decreto confirmarunt. Nempe vt, sicut peccatũ corde, ore, & opere perpetratͬ, per easdem actiones clauibus ecclesiæ ad eius remissionem subdatͬ. De illa nãq; pœnitẽtia mortaliũ loquimur, quæ post baptismũ cõmittitur, quæ est reformatio vitæ: nam alia est ante baptismum ad regenerationem pertinens, atq; alia venialium ad vitæ perfectionẽ, quæ nõ est per tam exactas partes necessaria. *Florentina synodus.*

¶Est ergo contritio dolor de peccatis assumptus cũ ꝓposito cõfitendi, & satisfaciendi, quę quidem ꝑ se id exigit, vt de singulis sit mortalibus culpis singularis: nã vt ait Hieronymus. Diuersorũ mẽbrorũ diuersas esse decet medicinas: etenĩ vt qđ oculũ sanat, nõ sanat calcaneũ, sic & diuersis vitijs diuersa sunt accommodanda remedia, atq; adeò cõtrarijs cõtraria. Nihilominus clementissimus Deus, salutis nostrę sitibũdus, tẽporum moras nõ expectat, sed cùm primùm peccator ad mentẽ rediens generali suorũ criminũ detestatione in ipsum cõuertitͬ, ꝓponẽs opportuno tẽpore singula recolere, & quoad põt detestari, suis ipsum visceribꝰ amplectitͬ: iuxta illud Ezech. 33. Impietas impij nõ nocebit ei ĩ quacũq; die, id est, in quocunq; momẽto conuersus fuerit ab iniquitate sua. Cap. 2. *Contritiõis definitio.* *Hierony.* *Ezech. 33.*

¶Debet autẽ cõtritio dolor esse omniũ maximus appretiatiuè, qui de rebus cũctis creatis haberi põt: videlicet, vt sic hõ à vitijs abstinere proponat, vt pro nulla re mũdi delictũ vllũ admittat: hoc enĩ est Deum ex toto corde, vt est in euãgelio, diligere, & vt est apud Iohelẽ, Cap. 3. *Matth. 22.* *Iohel. 2.*

conuerti in Deum in toto cor de noſtro, Nimirum, vt nulla cogitatio amori Dei cõtraria, in corde admittatur: qui enim diligit patrem, aut matrẽ pluſquàm me, ait Dominus, nõ eſt me dignus. *Matth.10.*

Cap.4. ¶Ex quo fit, contritionẽ ſic ab attritione differre, vt cõtritio ſit dolor de peccato, quatenus eſt Dei offenſa, eademq; ſpeciali Dei fauore elicita ad remiſſionẽ ſufficiens: quia nemo inqt Christus, põt venire ad me, niſi pater, qui miſit me traxerit eũ. *Ioan.6.* Attritio verò eſt dolor peccati propter ſupplicia inferni, vel propter alia temporalia detrimenta. Quare, vt viribus naturæ gigni poteſt, ſic ad remiſsionem non ſufficit. Neq; actus ille, qui eſt attritio, fieri poteſt per ſe contritio: tametſi accedẽte ſacramenti gratia cõtritio dicat̃ extrinſecè. Quòd autem de contritione præceptum ſit diuinum, oſtendunt verba Chriſti Matth. 4. Pœnitentiam agite.

DISTINCTIONIS decimæſeptimæ, Quæſtio prima, De partibus pœnitentiæ in genere.

S.Thom.3.part.quæſt.90.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm pœnitentiæ debeant partes aſsignari.

IN ſecundo mẽbro tractatus pœnitentię, hoc eſt: in tribus ſubſequentibus diſtinctionibus, de tribus eius partibus ꝓpoſuimus diſputare. Atq; adeò huius quæſtio prima eſt de ipſiș in genere: cuius perinde primus articulus eſt, vtrùm pñiæ debeãt partes aſsignari. Ad qđ vnica cõcluſione reſpõdet̃. *Cõcluſio.* Sacramentũ pñiæ habet partes. Probatur, quoniã partes rei ſunt, in quas materialiter totum diuidit̃: habent enim ſe partes ad totũ ſicut materia ad formã, vt. 2. Phyſic. autor eſt Ariſt. partes enim ponũtur in gñe cauſæ materialis, & totũ in genere cauſę formalis: vbicũq; igit̃ rõne materiæ inuenitur ratio pluriũ, ibi eſt, & ratio partiũ. Dictũ eſt autẽ ſuprà, ꝙ in ſacramẽto pñię actus humani ſe habẽt per modum materiæ: igitur cùm plures actus requirantur ad perfectionẽ pœnitentiæ. ſ. contritio, confeſsio, & ſatisfactio, illæ ſunt partes: nam partes ſunt ex quibus totius perfectio integratur.

¶Vt aũt ambos ſimul articulos perſpectius interpretemur, ſubiungamus ſecundum.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm conuenienter aßignentur partes pœnitentiæ, cõtritio, cõfeßio, & ſatisfactio.

SI ſacramẽti pñiæ ſunt partes, meritò de earum numero quæritur, an ſint tres, nec plures, nec pauciores: ſcilicet, contritio, cõfeſsio, & ſatisfactio. Ad quod præmiſſa diſtinctione duabus reſpondetur concluſionibus. *Duplex pars rei.* Duplex enim eſt pars rei, vt. 5. Metaphy. autor eſt Philo. ſcilicet, pars eſſentiæ, & pars quantitatis. Et partes rei materialis, Phyſicæ quidem, & naturales ſunt materia & forma: logicæ autem, & per Metaphyſicam abſtractionem ſunt genus & differentia. Conſtat enim homo ex corpore & anima, & logicè ex animali & rationali. ¶Et de ijs ponit̃ prima cõcluſio. *Prima concluſio.* Sacramentũ cõſtat ex duabus partibus. ſ. ex rebus & verbis, vt baptiſmus ex ablutione & forma verborum: & pariter ex genere & differentia, ſicut baptiſmus eſt ſacramentum regenerationis ex aqua & Spiritu ſancto. Attamen iſto modo non quæritur an ſacramẽtum pñię has habeat partes: quia

quia neq; in dubiũ vertitur. At quia in sacramento pniæ, vt dictũ est, materia sunt actus pœnitentis, quæritur an hæc materia sacramenti diuidatur in partes, sicut quãtitas corporis diuiditur in partes. ¶ Atq; in hoc sensu respondetur per secundã conclusionẽ. Cõtritio, cõfessio, & satisfactio sunt partes pœnitentiæ. Probatur. Pnĩa est compensatio offensæ, non quæ fit instar vindicatiuæ iustitię: nam in vindicatiua iustitia fit compensatio secundùm arbitriũ iudicis, & non ad libitum offendentis vel offensi: sed in pœnitentia fit recõpensatio, & secundùm spontaneã voluntatẽ peccantis, & secundùm arbitrium Dei, in quẽ peccatur: quia hîc non quæritur sola redintegratio æqualitatis iustitię, sicut in iustitia vindicatiua, sed magis reconciliatio amicitiæ, quæ fit dum offendens offenso secundùm eius voluntatẽ recõpensat. Hac igitur ratione requiritur ex parte pœnitẽtis, primò quidem voluntas cõpensandi, quod fit per contritionem: secundò, ꝙ se sacerdotis arbitrio subijciat tanq̃ Dei vices gerentis, quod fit in cõfessione. Tertiò, ꝙ recompenset secundùm arbitrium eiusdem diuini ministri, quod fit in satisfactiõe. Fit ergo, vt partes pœnitentiæ, nec plures sint, nec pauciores his tribus.

Secunda cõclusio.

Pœnitentis requisita.

¶ De hac re & hæretici nobis litem cõtestãtur, & catholici nõnihil dubietatis offũdũt. Lutherus enim (qui quintus articulus est à Leone condemnatus) tres has negat esse partes pœnitentiæ dicens, fundamentum, neq; in sacra scriptura, neq; in sanctis doctoribus habere. Et qnãq̃ vafricie se subinde corrigẽs dixerit nõ negare nisi satisfactionẽ, illico tñ art.6. cõtritionẽ impudentissimè infamat dicẽs, discussionẽ detestationemq; peccatorũ hominẽ facere hypocritã, & magis peccatorẽ. Ac demũ art.8.&.9. versutè de auriculari cõfessione pronuntiat. At verò contritionẽ esse necessariam satis supq; distin.14. & 15. apertissimis testimonijs sacræ scripturæ mõstrauimus. Quorum aliqua quest.seq.etiam repetem⁹. Id quod & de cõfessione dist.18. & de satisfactiõe in subsequenti similibus testimonijs confirmabimus. Interim tamen in genere satis illa loca sunt Matth.16.& Ioan.vi. quibus Christus, cuius prothema dũ mũdũ ingrederetᷣ fuit, vt pñiam agerent, euangelicũ modũ pñię pręscripsit, Petro, & Apostolis potestatẽ tribuẽs, vt quicquid absoluerẽt sup terrã, esset solutũ & in cœlo, & quicquid ligarent, esset ligatũ: & quorũ peccata remitterẽt, remissa essent: & quorũ retinerẽt, retẽta. Illic enim iudices apostolos eorumq; posteros instituit peccatorũ, quorũ adeò iudicio peccatores subiecit, ad quorũ tribunal sua peccata deferrẽt. Nemo autem accusator sui esse potest, nisi quem erratorũ pœniteat, quibus Deũ offendit, & qui legitimè confessus paratissimũ se iudici subdat, vt secundũ ei⁹ arbitriũ satisfacturũ se offerat. Ecce ergo triũ partiũ pñiæ euãgelicũ fundamẽtũ. Vñ. Chrysost.can.Perfecta.de pñia.d.3. Perfecta inquit, pñia cogit peccatorẽ oĩa libenter sufferre. In corde eius cõtritio, in ore confessio, in opere tota humilitas: hæc est fructifera pñia. Quocirca vt tria sunt peccatorũ gña: scilicet, in corde, ore, & opere: tot sunt pñiæ partes, q̃ ad singulorũ remissionẽ sunt necessarię. Sed latius, dũ sigillatim de singulis detur dicẽdi loc⁹. ¶ Inter catholicos verò Scot⁹, di. 16.q.1. ait ista tria nõ esse partes pñię, neq; vt est virtus, neq; vt est sacramentũ: nã virtus pñiæ est, quidam habitus permanens non habens partes: isti autem sunt actus trãsitorij: neque verò sunt partes pœnitentiæ, vt est sacramentum. Dixerat enim dist.14. q.4. quòd sacramentum pœnitentię nõ est, nisi sola sacerdotis absolutio, qua virtus clauium ad conferendam gratiam applicatur. Ex quo dist.16. infert huiusmodi act⁹ pœnitẽtis nõ esse partes pœnitentię, sed potiùs dispositionẽ præuiã, vt dignè suscipiatur sacramẽtũ. Hanc autẽ opinionẽ suprà di. 14.q.1. art.1. cõpluribus concussimus, & forsan excussimus argumẽtis. Sed cæteris prætermissis, ꝓfectò negare, ꝙ tres istę sint partes pñię est, negare nõ solũ Magistrũ sent. cui⁹ expositor ipse est, verũ & vniuersam theologorũ scholã ipsum præcedentiũ, q̃ vno ore partes pñiæ appellãt. Quinetiã hoc est negare autoritatẽ sanctorũ patrũ, vnde hic sermo deriuatus fuit, ac subinde generale sacerdotũ idioma, qui ita in tota ecclesia loquũtur. Sunt ergo partes, non quidem pœnitentiæ virtutis vt statim ait S.Tho. sed sacramenti. Nã cùm omne sacramentũ constet ex materia & forma, sustineri nõ potest, quòd sola absolutio sit pñia, vt ibidẽ fusi⁹ mõstrauimus: sitq; inde vt actus isti sint materia sacramẽti ꝓ qua supponit sacramẽti nomẽ cõnotãdo formã: sicuti baptism⁹ supponit ꝓ ablutiõe. Et ideo istæ sunt tres partes materiales sacramenti: sicuti carnes et ossa sũt partes materiales hoĩs.

Expositio articuli.

Lutherus.

Scotus de partibus pœnitẽtiæ.

Illatio Scoti.

Partes pœnitentiæ sacramenti.

Duran. At verò Durãdus dist. 16. quest. 1. aliter hũc partium numerũ inficiatur, & detruncat dicens, quòd sola confessio est materia sacramẽti eo, quòd est materia proxima: nam cõtritio nõ est nisi dispositio: qa esse potest sine sacramẽto. Præterquàm, quòd cum sit intus in mente non est sensibile signum. Et ꝙ satisfactio non sit pars sacramenti, sed fruct⁹ eius probat, tum quia sequitur sacramentalẽ formam, tum præsertim, quia non est de essentia, vt patet in confessione, quæ fit sub articulum mortis, vbi nulla imponitur satisfactio. Et ideo dist. 14. dixerat hoc sacramentũ vocandum esse sacramentum, non quidem pœnitentiæ, sed confessionis. At verò, & hoc illic impugnauimus, nam peccata ipsa confessa contritionem includũt, & propositum satisfaciendi, super quæ fertur absolutio.

Quare omnes tres actus sunt materia ad gratiam sacramentalem partialiter concurrens cum formá. Et hæc est legitima theologia, cui vera philosophia ancillatur: imò quã ecclesiæ vsus, & expressè Florentina Synodus sanxit. *Concilium Floren.* Verba enim Synodi sunt. Quartũ sacramentum est pœnitentia, vbi docetur sacramentum supponere pro actibus pœnitẽtis. Et subditur. Cuius quasi materia sunt actus pœnitẽtis, qui in tres distinguũtur partes. Neq; verò ait, quasi, ac si nõ sint vera materia, sed quia non sunt materia extrinsecus apposita, vt ablutio & chrismatio. Quarũ prima, inquit, est cordis cõtritio, secunda est oris confessio, & tertia est satisfactio ꝓ peccatis secũdùm arbitriũ sacerdotis. Præterea contrarius error damnatus fuit primò à Leone pontifice decimo, deinde in concilio Tridentino sessione. 6. can. 14. vbi pœnitẽtia affirmatur has tres partes continere. Post hos igitur sacros canones non est fas negare tres esse partes pœnitentiæ, sed veritas hæc tanquàm orthodoxa est veneranter amplectenda. *Primum argumentum.* ¶ Ad argumẽta verò Durã. respõdebit illicò S. Tho. At sunt præterea quędam alia argumẽta: quia nonnũquàm homo cõfitetur sine contritione, cum sola attritione, quæ sufficit ad sacramentum. *Secundũ argumentum.* ¶ Secundò Alexãder 3. cap. Quod quidã. de pœnitentijs & remissio. iubet, vt illi qui non habent propositum abstinendi in futurum, nihilominus cõfiteãtur: & tamen si confessio esset pars sacramẽti, esset quidem peccatum sacrilegij cõtra sacramentum: quia cùm illa sit ficta, sacramentum vitiaret. *Solutio. 1.* Ad primum respõdetur, quòd attritio existimata contritio dum forma sacramentali informatur, fit etiam pars sacramenti. *Solutio. 2.* Ad secundum negatur confessionem illius qui non habet firmũ propositum emẽdandi vitam esse fictam: si tamen pœnitens defectum propositi cõfiteatur, quia ficta cõfessio non est nisi vbi aliquod celatur crimẽ. Vnde licèt cõfessio illa inualida sit ad gratiã, nihilominus valet ad obedictiã præstandã prælato, qui illũ possit salutaribus documentis admonere.

Primum argumentum. ¶ Primum argumentũ. S. Tho. in ar. 1. est. Sacramenta sunt, in quibus diuina virtus secretiùs operatur salutem: diuina aũt virtus simplex & vna est: nõ ergo huic sacramẽto decet partes assignari. Negatur cõsequẽtia: nã etsi sacramentũ ratione diuinæ virtutis quãdam habeat simplicitatem, tamẽ diuinà virtus propter sui amplitudinẽ operari potest multis tam instrumentis, quàm eorum partib⁹. *Secundũ argumentum.* ¶ Secundò arguitur. Pœnitẽtia & est virtus, & est sacramentum, quatenus verò est virtus non assignantur ei partes, cùm virtus sit habitus quidam qui est simplex qualitas mentis: neq; verò sacramento huic videntur partes assignandæ ex parte materiæ, quãdoquidem, neq; baptismo, neq; alijs sacramẽtis assignãtur, nisi simplex materia & forma. Primũ mẽbrum argumẽti est Scoti, quo cõcludit virtutis pœnitẽtiæ nullas esse partes. Qua vtiq; ratione & D. Tho. id ipsum cõcedit: nam actus isti non sunt nisi effect⁹ virtutis, qui est simplex habitus. Assignãt nihilominus ei partes materiales, quatenus est sacramentum, eo quòd huiusmodi actus sunt eiusdem sacramenti materia. Quæ quidem ratio non habet locũ in reliquis sacramentis: quippe quorum materia est res exterior eadẽq; simplex, vt aqua vel oleũ. &c. *Tertium argumentum.* ¶ Tertiò arguitur. Pœnitẽtię materia sunt peccata, vt dictũ est: peccati autẽ nõ sunt partes. Responsum autẽ est suprà, ꝙ non sunt materia nisi remota: quia sunt obiecta humanorũ actuũ, qui sunt materia proxima.

Primum argumentum. ¶ Mox primum argumẽtũ articuli secundi est. Cõtritio est in corde, confessio in ore, satisfactio in opere, quorũ ideo primum ad interiorem pertinet pœnitentiã, & duo dũtaxat ad exteriorẽ: pœnitẽtia verò interior nõ est sacramẽtũ: quia nõ est signũ sensibile: ergo tantùm sunt duę partes. Respondetur, ꝙ quanuis contritio, quãtum ad essentiam sit in corde, tamen quatenus propositum con-

tinet

tinet confitendi & satisfaciendi ad exteriorē pertinet pœnitentiam. ¶ At forsan quis cōtra hanc solutionem insurgat. Si contritio secundū suam essentiam non est pars sacramēti, sed quatenus includit confessionem, fit vt per se nō sit pars, atq; adeò non sint nisi duę partes. Respondetur, quòd S. Tho. nō dicit secundùm essentiam nō esse partem, sed quòd secundùm essentiam est in corde. Nihilominus secundùm suam essentiam est pars, scilicet, quatenus est dolor, & detestatio peccatorum cum proposito ea tollēdi: sed quia peccatum non tollitur, nisi per propositum confessionis, & satisfactiōis, in sua essentia includit idem propositum cōfitendi & satisfaciēdi. Et ideo sunt tres partes habentes diuersas rationes, inter quas contritio est aliarum initium. Nam cùm confessio, & vindicatio peccati fieri ab homine possit vel inuito, cū punitur à iudice, & solum ad recompēsandam iniuriam sine intentione amicitię, vel ab spōtaneo ad reconciliandam amicitiam, contritio illa, quę hoc postremum propositum habet, distincta pars est à confessione, & satisfactione secundùm se consideratis. Itaque cōtritio est per se pars sacramēti, sed nō est per se sensibile signum, nisi quatenus per confessionē & satisfactionē innotescit: sicut cōsensus interni cōtrahentiū matrimoniū. Secūdò arguitur. In sacramentis nouæ legis confertur gratia, sed per satisfactionē nulla confertur, quippe quæ absolutionem subsequatur, imò verò quandoque nō est necessaria, vt dum quis sub articulum mortis confitetur: ergo non est pars. Respondetur, quòd satisfactio confert gratiam prout est in proposito, & auget eam in exercitatione, sicut baptismus adultorum accedentium in gratia, eam illis auget. ¶ Cōsideratè audiēda est ista solutio: nam satisfactio, quando vi clauiū est iniuncta à confessario, peculiarem quēdam modum habet augēdi gratiam, tanquā pars sacramenti, præ satisfactione illa, quam quis sua spōte faceret, vt dist. 19. videbimus. Quapropter sacerdotes non bene pœnitentibus consulunt satisfacere paratis nō iniungendo eis dignas pœnitentias. ¶ Ad argumentū suprà factū Durādi, quòd cùm sine satisfactione possit esse legitimum sacramētum, sequatur, non esse partem. Negatur consequentia: sine parte enim essentiali non potest res cōsistere, sed tamē sine parte integrali, qualem nos ponimus satisfactionem, esse potest. Homo nanque, quamuis non sine anima, tamen sine manu existere valet. ¶ Tertiò arguitur. Non est idem pars rei & eius fructus: sed satisfactio est fructus pœnitentię secundùm illud Ioan. 3. Facite fructus dignos pœnitētię: ergo non est pars. Respondetur, nihil vetare quominus satisfactio sit fructus pœnitentiæ virtutis, & pars pœnitentię sacramenti. ¶ Quartò arguitur. Pœnitētia ordinatur cōtra peccatum, sed peccatum potest solùm in corde cōsummari per cōsensum: ergo & pœnitentia absque alijs exterioribus partibus. Negatur consequentia: nam cùm, vt ait Dionysius. 4. cap. de diuinis nominibus. bonum sit ex integra causa, malum autē ex singularibus defectibus, plura requirūtur ad bonū, q̃ ad malū. Et ideo quāuis peccatū in solo corde possit cōsummari, nihilominus perfectio sacramenti pœnitentiæ exigit eiusdem culpæ cōfessionem, & satisfactionem. ¶ Postremò arguitur, ꝙ sint plures partes q̃ tres: nā in homine nō solùm sunt partes materiales quātitatis corporis, verùm & anima, quæ est forma. Respondetur, non negari, quin pars pœnitētiæ præcipua sit forma absolutionis, quod in prima cōclusiōe assertū est. Sed hîc nō loquimur nisi de partibus materialibus.

Secundū argumentum. *Tertium argumentum.* *Quartū argumentum.* *Postremū argumentum.*

ARTICVLVS. III.

Vtrùm prædicta tria sint partes integrales pœnitentiæ.

EX dictis cōstat huiusmodi partes esse materiales atq; adeò integrales. Sed ꝓpter quosdā id negātes quærit, an sit verum. Et respondet hæc tria esse partes integrales pœnitētiæ. Tria.n. sunt partiū gñа, vt ad ꝓpositū spectat. s. essentialiū, vt materia & forma: & subiectiuarū, vt species generis: scilicet: hō & equus, aīalis: & potētiales, vt potētiæ aīæ: scilicet, intellectus & volūtas, q̃ dicūtur ei⁹ partes. Has ergo cōstat nō esse partes cōponētes essentiam sacramēti, vt forma & materia, sed quidā dixerunt, ꝙ essent partes subiectiuæ: ita vt istæ sint prędicationes generis, Cōtritio est pñitētia, Cōfessio est pœnitētia, &c. sed hoc inde patet esse falsum, ꝙ in singulis partiū subiectiuarū est tota substātia generis, & ideo verū est, ꝙ hō est animal, & equus etiā aīal: cōtritio verò nō est sacramētū pñiæ neq; confessio, sed omnes simul

Cōclusio. *Tria partiū genera.*

mul tres partes sub cõnotatione superuenie̅tis formæ absolutionis, vt suprà expositum est. Alij verò dixerunt, ꝙ essent partes potẽtiales, ita ꝙ sicut anima per potẽtias, sic sacramentum per has partes operatur. Sed neque hoc est verum: quia partibus potentialibus adest subiectum secundùm totam suam essentiam: non quòd intellectus sit anima, imò est eius proprium accidẽs, vt ait Aristoteles, sed quod sit in tota essentia animæ: totã em̃ essentia adest intellectui, & tota voluntati: sacramentum verò pœnitentiæ non totum confessioni, vt putat Durandus, sed totum scilicet, forma sacramenti adest oĩbus simul, sicut anima informat oẽs partes corporis. Et hæc est propria ratio partium integralium: videlicet vt simul sumptæ recipiant formã. Illæ em̃ sunt partes integrales, ex quibus totius perfectio integratur: & ex his tribus ge rentibus vicem materiæ, informatæ per absolutionis formam, integratur sacramentum pœnitentiæ.

Primum argumentum. ¶ Arguit autem primo loco S. Tho. Peccatum cordis, oris, & operis sunt partes subiectiuę, hoc est, species, imò genera peccatorũ: nam quodlibet est per se peccatũ: ergo etiã pœnitentia cordis, oris, & operis erunt partes subiectiuæ pœnitẽtię. Negat̃ consequentia. Ad cuius intellectum animaduertẽdum est, quòd peccata cordis, oris, & operis possunt considerari duobus modis. Vno quidẽ per se absolutè secundùm propriam rõnem quæ in aliqua harum potentiarum consummatur. Et isto modo sunt species, imò genera peccati. Exempli gratia. Hæresis, quæ in intellectu cõsummatur: est per se peccatum cordis, & pariter consensus in delectatione venerea sine ordine ad opus, contumelia verò est per se peccatum, quod consummatur in ore: & homicidium seu adulterium, quod consummatur in opere. Et isto modo non est simile de pœnitentia, eo ꝙ malũ ex singulis defectibus cõsummatur, bonũ verò non nisi ex integra causa. Sed alio modo distinguunt̃ illa peccata non tãquàm genera, sed tanq̃ gradus eiusdem peccati, vt siqs consentiat in homicidium, & dicat se perpetraturum, & tandem perpetret: vnũ quidem est peccatũ habens gradus in corde, ore, & opere, quare satis est tunc confiteri homicidiũ: & tunc illi gradus se habent, sicut partes integrales, atq; huius instar se habẽt hę tres partes pœnitẽtiæ, quæ sunt contritio, confessio, & satisfactio. ¶ Secũdò arguitur. *Secundum argumentum.* Nulla pars integralis continet in se aliã sibi cõdiuisam, sed contritio continet in proposito, & virtute confessionem & satisfactionem: ergo nõ condiuiditur ab illis. Respondetur ad maiorem, ꝙ vna pars non potest continere aliam formaliter, vt caro non continet os, neq; caput pedem in virtute, tamen potest vna aliã continere vt fundamentum continet parietes, & tecta: & hoc modo contritio continet reliquas. ¶ Tertiò arguitur. *Tertium argumentum.* Ex partibus integralibus simul, & æqualiter constituitur totũ sicut linea ex suis partibus, sed hoc non contingit hic: ergo non sunt partes integrales. Respondetur ad maiorem, ꝙ inter partes quascũq; integrales est ordo adinuicem, diuersimodè tamen: nam quædam habent ordinem tantùm in situ, siue cõsequenter se habeant, vt partes exercitus, siue se tangant, sicut partes acerui, siue etiam colligentur, sicut partes domus, siue etiam cõtinuentur sicut partes lineæ. Et hæ partes, quia non sunt entia successiua, neq; habẽt diuersas virtutes simul & æqualiter constituunt totum. Quædam verò habẽt insup ordinẽ tẽporis, vt manè, meridies & vesper, & istæ, q̃ sunt successiuæ, nõ eodem momento constituunt, sed successione. Aliæ verò partes præterea habent ordinem virtutis, sicut partes animalis, quarum prima virtute est cor, à qua reliquę pendent, & inter reliquas alię ab alijs, & isto modo habent partes pœnitentiæ, quarum reliquæ, vt legitimæ sint, ex cõtritione pendent, & successũ temporis vnam integrant materiam sacramenti.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm conuenienter diuidatur pœnitentia in pœnitentiam ante baptismum, & pœnitentiam mortalium, & pœnitentiam uenialium.

TAndem ꝑpter autoritatem libri de vera, & falsa pñia, vbi distinguitur pœnitentia in pœnitentiam ante baptismum, & pñiam mortalium, & pœnitentiam venialium, quæritur, vtrùm illa distinctio sit legitima. Et respõdetur, esse legitimam distinctionem pœnitentiæ virtutis, non autem sacramenti. Est enim considerandum vnam quamlibet virtutẽ operari secundùm temporis cõgruẽtiã veluti

veluti secundùm alias debitas circũstantias. vnde aliter operatur virtus pœnitentię post orbem redemptũ, quàm in lege naturæ. Pertinet autẽ ad pœnitentiam: vt detestetur peccata preterita cum proposito emendandi vitam in meli⁹, qui est quasi pœnitentię finis. Et quia morales actiones accipiunt speciẽ à fine, vt. 1.2.q.1.artic.3. dictum est, cõsequẽs fit vt secundũ diuersas mutationes, quas pœnitens per pœnitẽtiam intendit, diuersæ species pœnitentiæ distinguãtur. Est autem triplex immutatio à pœnitente intenta. Prima quidem per regenerationem in nouam vitam, & hæc pertinet ad pœnitẽtiam ante baptismum. Secũda verò est immutatio per reformationem vitæ præteritæ iam corruptę, & hæc pertinet ad pœnitentiam moralium post baptismũ. Sed tertia est immutatio in perfectiorem operationem vitæ, & hæc pertinet ad pœnitentiam venialium, quæ remittuntur per aliquem feruentem actum charitatis, vt suprà dictum est.

Triplex immutatio.

¶Hîc nihil prorsus est adnotatiõe dignum: sed facilimę sunt argumentorum solutiones. Primum est. Pœnitentia est secunda tabula post naufragiũ, sed baptismus est prima: ergo ante ipsum nulla est pœnitentia. Sed respondetur, ꝙ pœnitentia, est secunda tabula qua ratione est sacramentum, & quæ præcedit baptismum non est sacramentum. ¶Secundò arguitur. Quod potest destruere maius, quale est mortale, põt destruere minus, quale est veniale: illa ergo pœnitẽtia, quę est mortalium est venialium, atq; adeò nõ sunt duæ. Respondetur, ꝙ etsi pœnitentia mortaliũ per se sit venialibus sufficiens, tamẽ non conuertitur: quia ille, qui est in gratia, potest habere pœnitentiam venialium absq; pœnitentia mortalium. ¶Tertiò deniq; arguitur. Sicut homo post baptismum potest peccare venialiter & mortaliter, ita & ante baptismum: ergo sicut post baptismum distinguitur duplex pœnitẽtia, ita & ante ipsum. Negat consequentia, quia post baptismum potest esse veniale sine mortali, atq; adeò remissio venialiũ sine mortalibus: sed ante baptismũ non potest esse veniale sine mortali. Tenet enim S. Th. ꝙ primũ peccatũ venientis ad vsum rationis nõ potest esse nisi mortale. Et ideò ante baptismũ in adulto non potest esse veniale sine mortali, atq; adeò neq; absque illo remitti. Quare in illo nõ distinguit pœnitentia mortaliũ à pœnitẽtia venialiũ.

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

QVAESTIO SECũda, de prima parte pœnitentiæ, quæ est cõtritio.

IC nobis lux occidit S. Thomæ. Hîc, inquã, obitus illi calamum sustulit, ne tertiã partem ꝑficeret. Hinc ergo eadem ferè orbatis luce nauigare nobis necesse est. Nam etsi quę scripta reliquit in Quarto inter oẽs sententiarum interpretes nomẽ meritò habeant, & dignitatem, non tñ illam attingunt, quæ ꝓprio calore, meditatioriq; studio in summa digessit. Quocirca in subsequentibus non vsq; adeò ad vnguẽ eius literam persequemur, vt libris de Iustitia & iure, & hîc hactenus fecimus, sed ordinẽ, & sententias eius, quoad poterimus secuti, & vbi rõ suaserit, plurima etiam verba referentes liberiori stylo vtemur. Non ꝙ eius assequi vestigia præsumamus. Quis.n.id animo cõstituere audeat? sed ꝙ necessitas nos cõpellat ruinã, quam nobis eius decessus fecit, & iacturã, quam nos subinde fecimus, pro tenui nostra virili vtcũq; resarcire, & reficere. ¶Circa quæstionẽ ergo pręsentẽ sex quæruntur. Primò de cõtritionis quidditate, vtrũ sit dolor de peccatis assumptus. Secũdò de ei⁹ materia, vtrùm tãtùm sit de peccatis præteritis. Et tertiò vtrùm debeat esse de singulis. Quartò de eius quãtitate, vtrùm debeat esse maximus dolor. Quintò de eius forma respectu attritionis, vtrum scilicet attritio possit fieri cõtritio. Sextò de eius necessitate, vtrùm vllum extet contritionis præceptum.

Obitus D. Thomæ.

Authoris ordo.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm contritio sit dolor pro peccatis assumptus cum proposito confitendi & satisfaciendi.

Ic in primis hoc est animaduertendũ, quòd cùm contritio id ipsum sit, quod interna virtus pœnitentię, & sub hoc nomine in superiorib⁹, potissimũ di. 14.q.2.d.15.& 16. copiosissimè sit de illa deq; eius effectib⁹ disertum, per parũ est, qđ de cõtritiõe nobis dicendum supersit, sed pleraq; omniũ tanquàm

quàm iam satis examinata sunt habẽda. Primus ergo articulus est de quidditate contritionis. Et arguit, quòd nõ sit dolor pro peccatis assũptus cũ ꝓposito cõfitẽdi & satisfaciẽdi. Primò qa cõtritio est actus virtutis, dolor verò passio sensus. Secũdò qa sicut timor est de malo futuro: ita dolor de præsenti, qđ nobis nolẽtibus accidit: pœnitentia verò est de præteritis, quę nostra sponte cõmisimus. ¶Sed in contrarium facit nomen ipsum cõtritionis, quod dolorem cordis significare videtur, qui in lege euangelica sine proposito cõfessionis, & satisfactionis nõ est legitim⁹.

Decisio art. ¶Quo solutionem à noĩs significato aucupemur, attero, & contero verba latina sunt, & contero significationem auget. Dicimus enim saxa attrita & contrita, & protritas vestes, & ꝑ metaphoram transfertur ad hominem, qui dicitur laboribus attritus, & ætate detritus. Extenditur autẽ metaphora ad cor, quod afflictione & dolore dicitur contritũ. At verò in hac Christiana & euangelica metaphora inter priscos latinos non reperitur: quia nec rei habuerunt notitiam. Nouerunt quidem pœnitentiæ nomen sub ratione virtutis, vt dist. 14. q. 2. monstrauimus, sed tamẽ neque in lege naturę erant tres partes pœnitentiæ, neq; vim contritionis callebant, quæ est peccatũ radicitùs ex corde diuellere. In sacra verò scriptura, & apud eius interpretes per hanc metaphoram cor dicitur contritũ, quòd cùm homo per superbiam, quę vt legitur Ecclesiasti. 1. initium est omnis peccati, adeò prauis suis affectibus inherescat, vt fiat cor ei⁹ sicut saxum durum, iuxta illud Exodi. 7. Induratũ est cor Pharaonis, & sicut lac coagulatũ, vt est in Psa. 118. fit vt detestatio peccati, quæ per contrariam fit humilitatem dicatur cõmolitio cordis & mollificatio: nã sicut duritie & coagulatione partes sibi inuicem adhærent, sic dum moliuntur & liquescunt, resoluũtur & separantur. At verò quia vt. 4. Ethi. ait Philosophus dum res in partes grossiores franguntur, dicuntur atteri, dum verò commoliuntur, dicuntur conteri, metaphora transfertur ad cor, videlicet vt dum homo imperfectè detestatur peccatum non tanquàm Dei offensam, sed propter pœnas inferni, illa detestatio, quia non sufficit eradicare peccatum, dicatur attritio. Quãdo verò per speciale Dei auxilium perfectè dolet ille actus, per quem nulla affectio cordis manet ad peccatum, sed omnino conuellitur, dicatur cõtritio.

Prisci meminerunt pœnitentiæ virtutis.

Attritio & contritio.

¶Ad questionẽ ergo quatuor conclusionibus respondetur. Prima. Contritio, si eius substantiam spectes, nõ est dolor sensus, sed detestatio peccatorum, quæ est in volũtate. Est eñ cõtritio id ipsum, quod primus actus pœnitentię virtutis. Enimuerò cùm, vt d. 14. q. 2. ar. 1. disseruimus, virtus pœnitentiæ quinque includat, quorum primũ, in quo eius substãtia consistit, sit peccatorũ detestatio, ipsissimum est, quod nomine cõtritionis significatur. At quoniam contritio tũ primus sit actus virtutis pœnitẽtiæ, tũ prima subinde pars integralis materiæ sacramẽti, & istum quoq; sacramenti respectum explicari necesse est. Si ergo integra definitio desideratur. Cõtritio est detestatio peccati, quatenus offensa Dei est: cũ ꝓposito emẽdandi vitam cõfitendiq; & satisfaciendi spe veniæ diuinitus obtinendæ. Et quia in sacra scriptura nomine cordis voluntas designatur, quæ sicut cor initium est corporei motus: ita & ipsa omnium est potẽtiarum motrix, aptissimè huiusmodi detestatio contritio cordis dicit. ¶Secunda cõclusio. Ex hac verò cõtritione in appetitu cõcupiscibili, vt loco citato declarauimus, ferè semper oritur dolor, qui est passio, atq; adeò de se non dicit virtutem. Veruntamen quia ex voluntatis electione fit, est virtus. Non tamen est ad virtutem pœnitentiæ necessarius, tum quòd in patria sancti possunt detestari peccata, licèt non doleant, tum ꝙ etiam in via non est in potestate hominis, vt semper eliciatur. ¶Sed rogas. Cur ergo pœnitẽtia dicitur dolor, postq̃ non est in sensu? Respõdetur optima ratione, tum qa propositio potest sumi causaliter, vt sit sensus, ꝙ est causa doloris, tũ presertim quia & ipsa detestatio dicitur dolor cordis, hoc est, volũtatis, iuxta illud Psalmi. 12. Quandiu ponam consilia in aĩa mea, & dolorem in corde meo per diem? Quãdo scilicet lux diuinæ gratiæ affulserit. Quinuerò, & præter detestationem ipsam, qua peccata displicẽt volũtati, est passio in ipsa tristitiæ illã cõsequẽs, sicuti & tristitia in eadem nascit ex amore boni: amor nãq; vt D. Th. 1. 2. q. 27. ar. 4. secũdum Arist. demõstrauit, est omnium affectionum voluntatis prima aliarumq; fundamentum. Ex eo enim, quòd rem amamus, sequitur desiderium eius si ea caremus, & gaudium dum eam adipiscimur. Et ex eodem amore sequitur odium rei cõtrariæ, & si futura imminet, metu nos cõcutit.

Prima conclusio.

Cõtritionis definitio.

Secunda conclusio.

Argumentum.

cutit, præsens verò mœstitia afficit. Vnde in lib. de vera & falsa pœnitētia, Dolor, inquit, est comes pœnitentiæ. Non dixit, est pœnitentia, sed comes. Atque in hoc sensu intelligitur pœnitētiæ definitio in eodem libro. & refertur de pœnitentia distinct. 3. can. Pœnitentia. 2. *Pœnitentiæ definitio.* Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, &c. Quapropter habitus omnium pœnitentium lugubris vbiq; depingitur, vt patet in Niniuitis, & Matth. 11. ait Christus, Vę tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone facta fuissent signa, quæ facta sunt in te, in cinere & cilicio pœnitētiam egissent. Et Hieronymus, de pœnitētia dist. 1. can. Mensura. Apud Deum, inquit, non valet tantum tēporis mēsura q̃ doloris. Et Cyprianus sermone 5. de lapsis. Agite pœnitentiam plenā dolentis ac lamentātis animi, probate mœstitiam, &c. Quin verò de Deo ipso per metaphorā legitur Genes. 6. quòd tactus dolore cordis intrinsecus dixit, Pœnitet me fecisse hominē. Dicitur autem cōtritio dolor assumptus, quia est spōtaneus, ad differētiā doloris, qui extrinsecus incutitur. Tametsi, vt suprà diximus, quoniam à gratia quoq; procedit, sit à Deo datus. ¶Et quoniam hoc suprà loco citato dist. 14. q. 2. ar. 1. abundantibus testimonijs cōprobauimus, ne de eadem re molestū faciamus articulū, statuitur tertia cōclusio. *Tertia conclusio.* Contritio est vera virtus. Hæc asseritur contra Lutherum art. 6. à Leone cōdemnato, vbi ait, hominem facere hypocritā & magis peccatorem, cùm in suis scilicet doloribus spem ponat, quā in sola fide deberet collocare. At prætermissis alijs testimonijs, & rationibus illic adductis, illa modò sufficiant, quę nomine contritionis id confirmant. *Cōtritio in sacra scriptura.* In sacra enim scriptura contritio, si perspectè attendas, idē est quod afflictio cordis, qua cor miserū maceratur & resoluitur. *Hiere. 6.* Vnde Deus Hierem. 6. sacerdotes reprehēdebat dicens, Et curabāt contritionem filię populi mei cum ignominia, dicentes, Pax, pax, & nō erat pax. Sed tamen contritio hęc & mœror pōt oriri quandoq; ex metu & pręsentibus calamitatibus, vt est ī Psa. 12. Cōtritio & infœlicitas in vijs eorum. Et cōtritio huiusmodi non est per se bona & legitima. Oritur tñ quādoq; ex humilitate, quæ contraria est superbię, per quā recrudescūt peccata. Et hæc est laudabilis, de qua in pręsentiarum loquimur. Atq; de hac *David.* Dauid Psal. 50. Cor inquit, contritum & humiliatum Deꝰ non despicies. Et Psalm. 146. Qui sanat contritos corde, & alligat cōtritiones, (id est) vulnera & plagas eorū. Et Esaiæ 61. Ad annunciandū māsuetis misit me Dominus, & vt mederer contritis corde. *Cōntritio cordis compunctio.* ¶Dicitur item cōtritio alio nomine cordis cōpunctio, iuxta illud Psalmi. 4. Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris cōpungimini. Vt enim vlcꝰ ferro pungitur, vt virus exeat, sic & cor, vt peccatum emittat. Vnde antiqui sancti patres sub nomine cōpunctionis & cōtritionis hac de re loquūtur. *Grego.* Vt Gregor. 8. Moralium. Alia est, inquit, cōpūctio, siue cōtritio quę per amorē nascit, alia quæ per timorē. *Chryso.* Et Græcus Chrysost. libros edidit de cōpunctione cordis. Sed homilia. 9. super. 6. cap. ad Hebræos, Cor inquit, contritū & humiliatum Deus non spernit: quia illud non erigitur, non percutit, & talis est, inquit, contritio cordis. *Cōtritio dicitur scißio* ¶Eadem ratione contritio dicitur scisio, sicut mēbrum putridum scinditur: & quia per illam inscisionem auersus homo à cōmutabili bono cōuertit in Deū, coniunguntur ambo Iohelis. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio & fletu & planctu, & scindite corda vestra.

Solutio primi argum. ¶Ad argumētum ergo primum iam respōsum est, vbi declarauimus quēadmodum dolor etiam in sensu sit virtus, cùm tñ hîc nō accipiatur dolor, nisi pro detestatiōe, quæ à voluntate elicitur. *Secundi argu. solutio.* ¶Ad secundum verò respōdetur, ꝙ etsi peccata fuerint præterita actu, manent tñ reatu: scilicet, quātum ad maculā, quæ est priuatio gratiæ & amicitiæ Dei, & quātum ad reatum pœnę, & hac ratione hominem contristant. Præsertim ꝙ memoria eorum, cùm sit pręsens, sufficiēs est nos mœrore afficere. Et quanuis nostra sponte ea cōmiserimus, nihilominus qa modò nollemus ea commisisse, dicuntur, dum nos pœnitet, nolētibus nobis accidere. *Argumētū.* ¶Quòd si arguas, dementiam esse nolle vt id, quod factum est non fuerit: quia ad præteritum nullā est potentia. *Duæ opiniones.* Duæ sunt extremæ opiniones. *Prima.* Vna quòd potest esse aliqua nolitio absoluta impossibiliū, licèt inefficax, & talis est detestatio pœnitētię. Sed hāc opinionē loco citato satis ostēdimus esse falsā. *Secunda.* Altera est in altero extremo Adriani de pœnitētia. q. 1. tenentis ꝙ neq; nolleitas esse potest cōditionalis impossibiliū, qñ constat illud impossibile non extare. Licèt enim mercator ingruente tempestate habeat illam conditionalem velleitatem, Vellem seruare merces si simul possem

seruare

seruare vitam: tamen dum constat ei non esse possibile illam seruare, velleitatē deponit, & absolutè vult merces in mare proijcere. Quare tristitiæ, inquit, illius nō est causa velleitas, quæ iam deposita est, sed simplex affectio & desideriū, quo homo afficitur ad sua propria bona. Pari modo ait detestationem pœnitentiæ non esse nolleitatem: quia constat homini impossibile esse peccatum non fuisse, sed esse simplicē affectionē, quā hō habet ad Deum, vel ad beatitudinem, & illa est causa tristitię. ¶Hęc aūt opinio est extranea & à doctoribus & à veritate. Primū enim est contra Aristotelem. 3. Ethic. dicētem de naufrago, ꝙ simul habet velleitatē non proijciēdi merces cum absoluta voluntate proijcienni, nec sunt repugnātes. Secundò est contra rationem Physicam: nā si haberi potest propositum & desideriū rei impossibilis, etiam si cōstet esse impossibilem, vt ipse admittit, eadē affectio & idem desiderium nō potest non parere actum illum cōditionalem: quare istū actū de impossibili habere, nō magis repugnat q̄ habere eius desiderium. Imò verò cùm quis filiū aut rem charam amisit, ꝓpterea mœret, quòd vellet illud nō accidere, qđ videt impossibile non accidisse. Ob idq; non est prudēs consolatio illa vulgaris dum quis mœstus est de re aliqua, dicere illā mœstitiam nihil prodesse, & ideô esse abijciendā. Quare Solon dum defunctum filiū amarè lugeret, dicēti ei, ꝙ nihil illę lachrymę illi prodessent, respōdit, Propterea lachrymor, quia nihil lachrymādo proficio. Tertiò prędicta opinio est cōtra historiam Christi, qui profectò in agonia positus eam habuit nolitionē mortis, quā expressit verbis: expressit aūt cōditionalē. Pater, si possibile est, trāseat à me &c. & tamē sciebat secundū quod præfinitum erat à patre, non esse possibile: nam dicere, ꝙ habebat absolutam noleitatem, ést hęreticum: dicebat enim, Spiritus promptus est &c. Quartò denique negare detestationē pœnitentiæ esse actum elicitum voluntatis, qui esse non potest nisi cōditionalis nolitio, est temerè doctorum vniuersitati cōtradicere, quorum est Alexand. 4. par. q. 54. memb. 2. art. 2. & hîc D. Th. ¶Indubiè ergo detestatio pœnitentiæ est, Nollem peccasse si esset possibile, & quia homo videt esse impossibile, contristatur, & mœstus fit de Dei offensa. Quod si arguas. Ergo Deus ipse nollet etiam peccata hominum fuisse, atque adeò habet

Reprobatio opinionis.

Tertium argumentum.

Quartū argumentum.

Obiectio.

nolitionem, quæ impleri non potest. Profectò illatum conceditur. Deus enim non solū habet absolutas nolitiones, quæ sunt efficaces de bono obiecto, secundùm quas omnia quæcunq; voluit fecit in cælo & in terra, verùm & conditionales, de rebus, quæ ei displicēt, Nollem homines peccare, aut peccasse: nā propterea prohibet nos peccare. Sed de hoc aliàs. ¶Hic autem repetitum lector putet, quod d. 15. q. 1. arti. 2. admonuimus: scilicet, ꝙ non sit explicandum in definitione, idq; minimè vulgo, ꝙ cōtritio sit detestatio actualis vel virtualis: nā cùm testimonia illic relata pœnitentiā exigant, non est fas aliter loqui quàm ipsa sonant. Et multò minus admittēdum, ꝙ sufficiat propositum virtuale. Nam præter testimonia illic citata est expressa sententia concilij Florentini, vbi habetur, ꝙ ad contritionē spectat dolere de præteritis cum proposito non peccandi: nomen autem propositi actualem intentionem seruandi legem sonat. Cùm enim pœnitētia sit vitæ mutatio, non minus requirit propositū futuræ, quàm detestationē præteritę. Quin verò magis: nam finis pœnitentię est honor Dei, & vtilitas nostra, dolor autem pręteriti eo potissimùm in honorem Dei & nostrum commodum cedit, quòd propositum parit, vt vitam emendemus, ad quem potissimùm finem pœnitentia ordinatur. Ad hęc tādem cuiuscunq; virtutis est propositum ingenerare operandi secūdùm illam: ergo cùm pœnitentia sit virtus ad hoc præcipuè destinata vt vitā nostrā corrigamus, oportet, vt rei huius propositum expressum secū adferat. Sunt qui dicūt non opus esse onerare pręcepta dei, nisi sint ī sacra pagina expressa. Sed respōdetur in primis hoc propositum, vt suprà diximus, elicit ex sacra pagina, vbi nobis precipitur cōuersio in Deum, tum etiam ex natura ipsius pœnitentiæ: quare cùm in nostram cedat vtilitatem, nō est nobis onꝰ. Imò tā facile est habere tale propositum, q̄ habere verum præteritorum dolorem. ¶De alia verò particula posita in definitione cōtritionis, ꝙ sit cum proposito confitendi, & satisfaciēdi, iam suprà diximus, ꝙ non requiritur expressum in illo momēto, quo homo conuertitur, sed satis est propositum habere seruandi legem, vbi includitur propositum cōfitendi tempore ab ecclesia prefinito. At qa in euāgelio prefixus est pœnitentiæ modus per sacramētum, hac ratione propositū confes-

Non est discēdū, quòd contritio sit detestatio actualis, uel uirtualis.

Cum proposito cōfitēdi & satisfaciendi.

confeſsionis,& ſatisfactionis cenſetur peculiariter includi in contritione.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm contritio tantùm ſit de peccatis præteritis actualibus proprijs.

Ecundus articulus eſt, de contritionis materia. Et arguitur,quòd nō tantùm ſit de actualibus preteritis ,pprijsq; peccatis. Primò ex ſententia Auguſtini in lib.de pœnitētię medicina cap.2.vbi ait,quòd nemo vitā ęternam deſiderat,niſi eū hui⁹ vitæ mortalis pœniteat: ad mortalitatem autem vitæ non ſolùm peccata actualia attinēt, verùm & eius mortalitas,& omnes calamitates, atq; adeò originalis labes,vt idē ibidem ait: ergo & de pœnis etiam peccatorum,& de originali dolendum eſt. ¶Secundò arguitur.Peccatum ex ſubſequenti effectu aggrauatur: ait enim Hierony.ꝙ pœna Arij nondum eſt determinata,quia adhuc eſt poſsibile aliquos ꝑ eius hæreſim corruere:grauitas aūt peccatorum eſt obiectum cōtritionis: ergo contritio extenditur ad peccata futura, quorum peccator fuit cauſa.Atque inde ſumitur argumentum tertium,ꝙ etiam alienorum debeat hominem pœnitere:iuxta illud Pſalmi,Ab alienis parce ſeruo tuo. ¶In contrarium autem eſt,quòd pœnitentia eſt ſecūda tabula poſt naufragium:ergo ſolùm eſt de peccatis poſt baptiſmum commiſsis:& cùm ſit conuerſio in Deum,& auerſio per ſola propria, & ſingula peccata commiſſa fiat,ſolùm eſt neceſſaria de peccatis præteritis,atq; adeò de ſingulis,quorum eſt neceſſaria confeſsio.

Partis negatiuæ primū argumentū. *Secundū argumentum.* *Tertium argumentum.* *Pars affirmatiua.*

¶De materia ſacramenti pœnitentiæ ſuprà di.14.q.1.ar.2.partim tractauimus, vbi mōſtrauimus materiam huius ſacramenti remotam eſſe peccata,quæ ſunt obiecta act⁹ pœnitentiæ; quem quidem actum hîc nomine contritionis intelligimus. Quare ad præſentem quæſtionem vnica breuiter concluſione reſpondemus. Contritio,quæ eſt pars ſacramenti pœnitētiæ, neceſſaria eſt de omnibus peccatis mortalibus:ſolùm tamē eſſe poteſt de pœnitentis proprijs,quæ ſcilicet proprio arbitrio cōmiſit.Contritio,inquam,ſacramēti, quia poteſt etiam homo pœnitere bonorū,quæ fecit:aut etiam aliorū, quę non ſunt peccata, ſed talis contritio nō eſt virtus pœnitentiæ.Primā partem cōcluſionis diſt. 15.q.1.art.2.ſatis elucidauimus,vbi demonſtratū eſt pœnitentiā vſq; adeò eſſe neceſſariā,vt ſine illa nullū peccatū mortale remitti poſsit.Secūda verò pars probatur,quia pœnitentia,quæ ſua eſt propria ſignificatio,nō eſt niſi earū actionū, quas in hominis poteſtate fuit facere,& non facere,iuxta verbum Heſiodi,Metanœa vocor,quæ facti, non factiq; exigo pœnas.Hæ enim,quæ nō in noſtra fuerunt poteſtate,poſſunt nobis diſplicere & tædiū facere, vt ꝙ hoc, aut illo ſimus genere,aut ingenio,aut corporis habitu nati:pœnitere autē illorū,quia euitare nequiuimus,nequaquā poſſumus. Sed eſt præterea peculiaris ratio in cōtritione,quæ eſt virtus: nā cū huius vis in eo ſit poſita, vt per ipſam in Deū cōuertamur,aut feruorem charitatis eius recuperemus,auerſio autē ab eo,aut charitatis tepor non fiat niſi per propriū peccatum, fit vt pœnitentia ſolùm de huiuſmodi peccato eſſe poſsit.Confirmatur ex noīe cōtritionis,quæ dicit amotionem cordis noſtri à peccato,in quo erat induratū,induratio autem illa non erat niſi per noſtrum liberum arbitrium,quod peccato adherebat:ergo de proprio noſtro ſolo peccato commiſſo poſſumus contritionem habere.

Deciſio articuli. *Cōcluſio.* *Heſiodus.*

¶Igitur ad argumenta in cōtrariū reſpōdet. Ad primū quidē,ꝙ pœnitētia nō eſt de vita mortali ratione mortalitatis: ſed ratiōe peccatorū,quorū mortalitas, & ſenſualitas corruptibilis corporis eſt cauſa, ſicut ait idē Auguſt.eod.lib. ꝙ adultus nō poteſt vitā nouā inchoare niſi veteris pœniteat,hoc eſt,culpę qua vita præterita eſt cōtaminata.Pœnalitates enim nō ſunt immediatè in noſtra poteſtate,quia nos eas nollemus incurrere, imò inuitis nobis accidūt.Et ideò contriſtari nos poſſunt,nō autē pœnitētia nos afficere.Atq; in hoc ſenſu ait ibidē Aug.ꝙ debet nos pœnitere peccati originalis,vbi pœnitere vſurpat ꝑ eo,quod eſt tædere,& dolere,hoc eſt, triſtari de illo: quia cū noſtra propria voluntate non fuerit cōmiſſum,ſed volūtate Adę, in quo oēs peccauimus, nō per pœnitentiā, ſed per baptiſmū remittit. Sed dolere eadē labes nobis debet,& diſplicere,eo ꝙ deſideriū noſtrū gloriæ, vel impedit, vel remorat. De actualibus verò ante baptiſmū cōmiſsis iam diximus pœnitentiā ſuo gradu requiri. ¶Ad ſecundum reſpōdet, ꝙ ad peccatū futurū,ſi ſit proprium, extenditur pœnitētiæ

Solutio primi argum. *Solutio ſecundi argu.*

virtus quatenus generali quadã ratione est detestatio omnium offensarum Dei, quę in omni peccato reperitur. Non tamē hominē pœnitere potest illud à se cōmissum iri, quia res integra est, vt nunq̃ illud committat. Sed tñ proponere debet. Illud nunq̃ committere, & cauere ne committat, illud autem propositū ex eadē pœnitentiæ virtute, vt suprà diximus, nascitur, qua ratione pœnitētia est generalis detestatio omniū offensarū Dei. Cautela verò adhibetur, quatenus pœnitentia rationē participat prudentiæ. Et ideo cōtritio, vt ait hic S. Tho. q. 2. ar. 2. quæstiuncula. 4. tanq̃ in obiectum propriū fertur in peccatum præteritum, sed ex cōsequenti respicit futurum. Quocirca diximus pœnitentiã præteritorum nō esse legitimam, nisi pariat firmum propositum cauendi in futurum.

Solutio tertij argumē. ¶De peccato autem alieno, cuius pœnitēs fuit causa, non potest ipsum pœnitere, quia non est amplius in sua potestate, vt nō committatur: quare tota grauitas culpæ peccati, quod alijs hominibus futurum est causa, vt peccent, ipso puncto, quo perpetratur, contrahit. Ob idq; ex alienis peccatis nihil culpæ accrescit primò peccanti. *Pœnitentia est solius proprij peccati.* Colligitur ergo, quòd pœnitētia solius est proprij peccati. At verò quando homo videt quãta mala ex sua culpa succreuerint, quia tūc agnoscit quantum suum crimen fuerit, acerbius eum illius pœnitet. Et ideo postquàm in die iudicij patuerint effectus cuiuscunq; peccatoris, augebitur cuiusq; pœnitentia, non verò augebitur subinde pœna damnatorū, nisi accidentalis: qa videbūt quãtorum fuerint malorū causa. *Tristari qa alij peccāt, non est pœnitentiæ effectus.* Pōt etiã iustissimus quisq;, imò debet tristari & mœstus esse, ꝙ alij peccent, ille tñ nō est pœnitētiæ effectus, sed charitatis.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm de singulis mortalibus culpis requiratur singularis contritio.

Partis negatiuæ argu. CIrca tertium articulum arguitur, ꝙ non sit de singulis peccatis necessaria contritio. Contritionis motus est, ad iustificationem impij necessarius: ille autem esse potest in instanti cùm sit spiritualis, iuxta illud Ezech. 33. Impietas impij non nocebit ei in quacūque die conuersus fuerit, vbi diē sancti pro hora, & momento vsurpant, iuxta illud Ecclesia. 11. Facile est in oculis Dei subitò honestare pauperem: in instanti verò non potest esse singulorum recogitatio.

Pars affirmatiua. ¶In contrarium est sententia Hieronymi dicentis diuersorum morborum diuersas esse medicinas, quia quod sanat oculum, non sanat calcaneum: cum ergo contritio sit medicina, debet singulis accommodari.

Decisio articuli. ¶Quæstio hæc est, & cognitu necessaria, ꝑpter vsum pœnitentiū, & decisu non facilis propter opinionū obscuritatē. Ob id igitur nonnihil eget meditationis. *Opinio antiquorum, quod requiritur cōtritio specialis singulorum.* Et primū q̃dē opinio fuit antiquorū omniū, ꝙ requiratur cōtritio specialis singulorum, vt Alexandri 4. par. q. 69. memb. 8. ar. 2. & Richar. dist. 16. art. 4. q. 2. & Duran. di. 17. q. 2. & Palud. ead. dist. q. 1. ar. 2. Non tñ expresserūt, an tot numero esse debeant contritiones, quot peccata. *Caietanus.* Et ideo Caiet. super tertiã partē. q. 87. art. 1. & latiùs. q. 2. de contritione super eandem tertiã partē ait ridiculum esse de singulis singulas exigi contritiones, siue cōtritionē secundùm se ipsam consideres, siue in ordine ad sacramētalē cōfessionē. Et qa subobscurè loquitur, opinio eius consistit per distinctionem in duabus conclusionibus. *Prima conclusio Caie.* Aut enim contritio consideratur quatenus pars est sacramenti, & materia confessionis, & tunc requiritur vt reuocatis, quoad ei⁹ fieri pōt peccatis oĩbus in memoriã cōtritio in hæc collectim ferat formaliter, q̃ subinde virtute fertur in pc̄tã citra culpã oblita. *Secūda conclusio Caie.* Si aūt cōsideretur per se cōtritio, non exigit specialis, quia nec requiritur indagatio, & recordatio peccatorū: sed sufficit generalis detestatio peccatorū: imò satis est dicere, Peccaui, vt argumētū factū ꝓbat. Atq; hæc est opinio, quę nūc plurimùm habetur in vsu. ¶Nihilominus arbitror moderatione opus habere, & ideo tribus cōclusionibus respondet. *Prima conclusio.* Prima. Contritio ꝑ se, & suapte natura requiritur singulorū mortaliū specialis & singularis, nō solùm in ordine ad confessionem, sed etiam per se ipsam in iure naturę, quatenus ꝑ se ipsam solam ex gratia procedentē remittuntur peccata. In primis enim hęc est expressa sententia S. Th. loco citato. 3. par. q. 87. ar. 1. Cuius verba sunt. Exigitur ad remissionē peccati mortalis perfectior pœnitētia, vt scilicet homo peccatū mortale actuale detestetur, quãtum in ipso est, vt diligentiã adhibeat ad rememoranda singula peccata mortalia, vt singula detestetur. Id quod de cōtritione secūdum

dùm se ipsam affirmat sine ordine ad cõfes-
Secundũ argumentum. sionẽ.Sed præter eius autoritatẽ arguitur ratione.Contritio est motus cõuersionis auersioni contrarius:sed per quodcunq; peccatũ mortale fit auersio : ergo quantum est de se quodcunq; suã exigit contritionẽ. Et confirmatur ratione,quã D.Tho.q.præsenti,quæstiunc.6.ad secũdũ insinuat. Arguit enim,ꝙ sufficiat vna oĩm peccatorũ contritio, eo ꝙ vna est oĩbus auersionis ratio.Et respõdet,ꝙ illa auersio variatur ratione diuersarum contritionũ.Est ergo ratio huiusmodi.Cõtritionẽ debemus admetiri grauitati peccati : sed peccata ratione suorũ obiectorũ,& circũstãtiarũ aggrauantur magis,& minus:ergo quãtũ est ex natura rei debet esse singulorũ singularis.
Tertium argumentum. ¶Tertiò arguitur.In iure naturę anteq̃ esset instituta confessio,sed sola fides mediatoris in confuso,requirebatur, vt quisque postq̃ in Deũ cõuertebatur,diligẽtiã faceret quatenus cognitio illius temporis admonebat,vt sua delicta recoleret,atq; illorũ eũ poeniteret spe veniæ apud Deũ : re vera nescio quis hoc negare posset : nã lumẽ naturale id docet: ergo sine respectu ad cõfessonẽ exigitur peccatorũ contritio . Imò verò Christus eo mõ cõfessionẽ instituit peccatorũ, quo in lege naturę erat requisita cõtritio.¶Profectò arbitror, cõclusionẽ esse verissimã, sed adhibetur ei secũda ei⁹ moderatrix . Quãdo
Secunda cõclusio. tẽpus nõ suppetit, aut cõmoditas nõ dat & opportunitas, sufficit cõtritio generalis peccatorũ in cõfuso,quatenus sunt offensa Dei. Hãc conclusionẽ argumentũ factũ planè cõcludit:quoniã Deus salutis nostræ sitibund⁹ nihil à nobis pro quocunq; momẽto exigit, nisi quod tunc est nobis possibile:cùm ergo nobis tã subita peccatorũ recordatio non sit possibilis, quocunq; momẽto peccator digito Dei tact⁹ dixerit:Peccaui,sufficit ei,sed tñ hoc est, quia illa momẽtanea,& gñalis cõtritio ꝓpositũ includit,pro tẽpore,&loco singulorum poenitẽdi. Sicut baptismus licèt sit per se necessarius, tñ votũ eius dum non datur rei opportunitas, sufficit . ¶Scio equidẽ
Caietanus. Caietanũ prædicta cõclusione secunda hoc redarguere, sed vim argumentorũ suorũ nõ
Primum argumentum Caietani. video.Arguit enim primò hoc nõ colligi ex sacra scriptura aut ex doctoribus . Attamen id nos negamus: nã cùm sacra scriptura conuersionẽ à nobis exposcat, quæ quidẽ conuersio est detestatio offensæ Dei, ex natura rei sequitur,ꝙ debet esse cuiuscunq; offensæ detestatio. Et hoc sonat illud Iohel.2.Cõuertimini ad me in toto corde vestro : scilicet, quicquid auersionis in corde est, indè expũgite.Cui consonat illud Esaiæ.38.Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine *Esa.38.* animę meę.Recogitare annos non est nisi ad inquirendum peccata singula,& de illis dolendum. *Recogitare annos.* Idq; nõ obscurè insinuat illud Ezechie.18.Si impius egerit pñiam ab omnibus peccatis suis, & custodierit omnia præcepta mea, vita viuet , vbi peccatorũ pñia assimilatur mandatorũ custodiæ, quæ est singulorũ.Quod aũt ait nõ elici ex doctoribus,profectò contrariũ ostẽdit admonitio illa in lib. de vera & falsa pñia .c.14. quæ refertur can. Cõsideret . de pñia dist.5.scilicet, Cõsideret peccator qualitatẽ criminis in loco,in tẽpore,in varietate ꝑsonæ &c.Etenim si circũstãtiæ sunt sic meditandæ,à fortiori & peccatorũ numerus.Atqui S.Tho.& doctores citati dicũt requiri contritionẽ in speciali sine mẽtione confessionis . ¶Arguit secundò Caie- *Secundũ argumentum. Caieta.* tanus,ꝙ sequeretur ex hac nostra assertiõe, ꝙ contritio generalis non sufficeret, nisi vel præcederet vel subsequeretur in speciali singulorũ.Respondetur, ꝙ si inferat nõ sufficere vt non cũprimũ habetur, fiat peccatorũ remissio,negatur illatio, imò illo fit momento,si verò inferat nõ sic sufficere,quin homo vel añ vel post teneatur indaginẽ facere etiã singulorũ, certè id concedo etiã in iure naturę,nec cõtrariũ ipse ꝓbat.¶Sed rogas,seclu- *Quando teneatur quis contritionẽ habere de singulis peccatis.* so præcepto confessionis,quãdo tenetur homo illã indaginẽ facere, vt de singulis conteratur.Respondetur, ꝙ in iure naturæ,&in lege veteri teneret data opportunitate, & cõmoditate saltẽ antea q̃ immineret grande periculum obliuionis.Sed tñ in lege euãgelica: quoniã præscriptũ est tẽpus confessionis semel in anno,satis est tũc quantũ ad vim præcepti specialẽ illã habere cõtritionẽ,nisi forsan in articulo mortis,de quo ar.5.videbim⁹. ¶Subseqtur ergò, vt explorem⁹ illa specia- *Qualis esse debeat singulorum cõtritio.* lis singulorum contritio qualis esse debeat. Quòd enim nõ debeant singulis peccatis singulæ respondere contritiones,inde apparet, ꝙ non est in potestate hoĩs,maximè vbi ingens est delictorum aceruus,tot numero habere dolores.Quinimò neque de rebus lætis possibile appareat,vt homo tot possit intercisas lætitias elicere. Atq; hac ratione Caiet. ait,hoc esse ridiculũ.Sed primũ ad hoc respõ- *Respõdetur Caieta.* detur non esse vsq;adeò ridiculũ . Etenim

 quan-

quanuis dolores & tristitiæ, quę sunt passiones tot sigillatim elicere, & numerare vix sit in hominis facultate, isti tñ dolores, vt dictū est, nō sunt de essentia pñiæ, sed sola detestatio, quæ est actus voluntatis. Et istas habere plures, & diuisas singulorū peccatorū nō est impossibile. Attñ crediderim, neq; has esse prorsus necessarias. Tametsi consultum fuerit, si quis in tēpore illas conet elicere. ¶Sit ergo tertia cōclusio. Satis est ad habēdā contritionē singulorū specialē, dū qs ad confessionē accedit, recogitare annos in amaritudine animi, hoc est, peccata singula p tēpora, & loca indagare, qbus memoriæ oblatis cōtritionē habere illorū, hæc enim dicitur singularis. ¶D.Tho. hîc quęstiunc. 6. ait, ꝙ quātū ad principiū cōtritionis: scilicet, dum qs cogitat de peccatis, sufficit dolere de singulis eo ordine, quo occurrunt, vt dolores iuxta numerū peccatorū numerētur, & licèt dolores illi non sint prorsus contritiones, sufficit esse attritiones. Sed tñ in termino, inqt, id est peracta indagine, qñ iam cōtritio est formata per gratiā, sufficit, vt sit vna contritio de omnibus, tunc enim ille motus agit in vi dispositionū oīm præcedentiū. Et fuit iste modus loquendi antiquus, quē Durand. loco citato sequitur. ¶Et Caiet. secūda citata quęst. de cōtritiōe ait, esse cōem doctrinā. ¶Fateor me tñ hoc de istis attritionibus nō posse, aut bene intelligere, aut satis credere. Neque. S. Th. in summa hoc dixit, neq; si hęc tractasset, dixisset. Enimuerò aut ille, q indaginē mēte inchoat suorū peccatorū, in principio veram habuit cōtritionē in genere de offensis Dei, aut secus. Si habuit, profectò oēs detestationes sigillatim factę sunt veræ cōtritiones. Si verò neq; in principio, neq; per aliquā illarū specialē verè detestat peccatū, tanq̄ offensam Dei, certè illæ detestationes, quas appellant attritiones, nō sunt necessariæ. Sed satis est, ꝙ hō mente recolat peccata oīa, absq; vllius displicētia, dūmodo nō habeat cōplacentiā: & peracta indagine vnica cōtritione hæc oīa detestetur. Quare nescio, cur Caieta. dixerit, ꝙ requirant detestationes sigillatim singulorū, sed nō contritiones nisi vna: nam si detestationes nō sunt cōtritiones, nō sunt necessariæ. Et re vera pœnitētiū vsus nō est, nisi in principio habere cōtritionē generalē quæ sufficit ad gratiā, & deinde peccata inuestigare ad cōfitendū, vel si existēs in peccatis vult oīa in mentē referre, anteq̄ vllū habeat detestationis actū, satis est oibus rememoratis vnā detestationē applicare. Nam & sic nonnulla collectim homo cōfitetur. Non enim opus est meretrici, vt sigillatim omnes suas turpitudines recēseat, sed satis est dicat, decies, aut centies. Imò vt di. seq. videbimus, qñq; sufficit dicere tēpus, quo in illo flagitio fuit. Hæc verò singularis, licèt mēbratim nō respōdeat singulis peccatis, debet tñ eò esse acerbior, & luctuosior, quò sūt grauiora peccata. ¶In calce demum notandum, cur contritio nunq̄ dicatur virtualis, quod Caietan. sæpe illic repetit. Primum em̄ cōtritio illa generalis, qua quis ante indaginē cōuertitur in Deū, dicit virtualis singulorū: sed nihilominus est formalis actus pñiæ, & formalis detestatio, & contritio. Secundò, post diligentē peccatorū inquisitionē illa cōtritio singularis eorū, quæ memoriæ occurrūt, dicitur virtualis eorū, quorū homo citra culpā sic oblitus est, vt non possit in memoriā reuocare. Sed tñ hęc etiā est formatissima contritio, & detestatio. Quapropter in definitiōe contritiōis, vt suprà d. 15. q. 1. ar. 2. admonitū curauimus, nō est ponēdū, ꝙ sit detestatio actualis vel virtualis pctōrum, & pſertim hoc vulgo nō est ꝓponēdū: qñq dē oīa testimonia illic relata absolutè pñiam exigunt, quę simplici nomine non intelligitur nisi actualis.

Tertia conclusio.

D. Thom

Sententia authoris.

Meretricis confessio.

Cōtritio nō quàm dicitur uirtualis.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm contritio dolor esse debeat maximus qui esse potest per naturam.

QVartus articulus est, de quantitate contritionis, & arguitur, ꝙ nō requiratur dolor maximus, qui esse potest per naturam. Experiētia docemur, complures vehementiori dolore de alijs rebus percuti, q̄ de peccatis, vt de morte, deq; alijs iacturis temporalium rerū: id qđ acrioribus lachrymis, & singultibus indicant. Et tñ huiusmodi hoīes maiorem sensum habentes aliarū rerū, q̄ peccatorū vulgꝰ nō cōdemnat. ¶Adde secundò, ꝙ dolor consolatione mitigatur: dolor autē pœnitentis cōsolationē habet annexā ꝓpter spē veniæ, cùm alij sint dolores potissimùm inferni, q omni sunt cōsolatione destituti. ¶In cōtrarium aūt est, ꝙ cū pñiæ dolor esse debeat de malo, quo peiꝰ illud est, maiorē decet esse dolorē: malorū aūt pessimū est peccatum: ergo

Partis negatiuæ primū argum.

Secundū argumentum.

Pars affirmatiua.

eius dolor, si legitim⁹ sit, debet esse maxim⁹.

Decisio articuli. ¶Pro quæstionis decisione meminisse ex superioribus oportet duplicem, esse dolorem, alterũ in voluntate, qui est detestatio peccati, in quo essentia contritionis consistit, atq; alterũ in appetitu sensitiuo, qui est prioris effectus. Rursus quantitas actus attendi dupliciter potest: scilicet, vel ex graduali intensione, vt Physici loquunt̃, vel appretiatiuè ex parte obiecti, quod pluris vel minoris æstimatur. Sunt ergo de hac re opiniones variæ.

Opinio Adriani. Primũ enim Adria.q.2. de pñia, & quod lib. 5.ar.3. tenet, cõtritionẽ sic esse debere maximã, vt totus ei conatus hoĩs apponatur, alioqui, inquit, licèt esset de offensa Dei, & propter Deũ, nõ esset sufficiens ad delendũ peccatũ. Cuius rationes inferiùs examinabim⁹.

Opinio Scoti. ¶Scotus verò dist.14.q.2. licèt nõ summum conatũ exigat, ait tamen, ꝙ detestatio anteq̃ fiat legitima contritio certam habere debet, tum gradualem intensionem, tum subinde extensionẽ, & temporalẽ continuationem. ¶His tamen non obstantibus ad quæstionẽ quinque conclusionibus respondetur.

Prima conclusio. ¶Prima. Dolor, q̃ est essentialis cõtritio, nẽpe, peccatorum detestatio, maximus esse debet applicatiuè dolorum oĩm, quod est dicere. Debet peccator sic detestari peccata, vt ꝓ nulla re mundi ampliùs illa cõmittat. Quæ quidem conclusio non vtcunq; vera est, sed velut catholica veritas ex euangelio collecta. Probatur. Contritio, vt di.14. q.2. art.5. de pœnitentia diximus, est actus charitatis, qui videlicet ex timore filiali nascit̃. Omnis enim dolor rei perditæ, vt ait Augu. in illius amore fundatur. Ob idq; dolor peccati, per quod Deum amittimus, debet esse de offensa Dei propter ipsum, atque adeò per eius auxilium sufficiens ad eius reconciliandã amicitiam: ergo eadem est mensura actus pœnitentiæ & charitatis: charitas autẽ Dei, ꝙ ipse supremus est omnium bonorum finis, debet esse appretiatiuè oĩm amorum maximus, vt scilicet, nullam rem ei præferamus, sed ipsum vniuersis: ergo eadem ratione quem amissæ per peccatum charitatis pœnitet, eodẽ gradu debet illud detestari. Et confirmatur ratio ex consonantia vtriusq; præcepti: mãdatum enim charitatis, vt ait Christus Matth. 22. & scribit̃ Deut.6. est Deũ diligere ex toto corde, in tota anima, & in tota mẽte: hoc est, nihil dilectiõi cõtrariũ in corde relinquere. Et similiter de cõtritione legitur Iohel.2. Cõuertimini ad me in toto corde vestro. Et ad idẽ tendit postrema ratio inter arguẽdũ facta. Sicut em̃ Deus primum est bonũ inter diligibilia: ita & peccatũ summũ est malum inter odibilia: igit̃ qua ratione est Deus summè diligendus, peccatũ est summo odio habendum. Quapropter idẽ est dolorẽ peccatorũ summũ esse debere appretiatiuè, & peccatum sup omne odibile odio esse habendũ. Et confirmat̃ hæc cõclusio illo etiã testimonio Matt.10. Qui diligit patrẽ, aut matrem plusq̃ me, nõ est me dignus: & q̃ amat aĩam suã, ꝑdet eã, cuius sensus literalis est ob nullã rem mundi, nec ꝓpter vitã fas esse peccare. Imò etiã cõtradictionẽ implicat, vlla ratione licere peccatum: nã si liceret, nõ esset peccatum.

Secũda conclusio. ¶Secunda conclusio. Minimè opus est vt eadem detestatio, & nolitio peccati sit maxima intensiuè. Conclusio hæc, quam hîc D.Th. affirmat, est contra Adrianum suprà citatum, q̃ asserit necessariũ esse summũ conatum. Et ꝓbatur. Intensio actus voluntatis fit ex vehemẽtia obiecti mouẽtis: obiectum autẽ sensibile vehemẽtiùs suapte natura mouet voluntatẽ, q̃ spirituale: quoniã voluntas sequitur cognitionem intellectus: intellectus autem in hac vita sumit cognitionem à sensu: sensibilia verò sunt ꝓpinquiora obiecta, quàm spiritualia, quę abstrahunt à sensu: sed quò obiecta sunt propinquiora, eò vehemẽtiùs mouent: ergo amor sensualium põt esse intẽsior, quàm spiritualium, atq; adeò displicentia amissionis eorum, quàm displicentia amissionis spiritualium. Et cùm dolor peccatorum sit de rebus spiritualibus: scilicet, quia per ipsa amittimus Deum, & eius gloriam, fit vt alius dolor possit esse maior, neq; hoc sit culpabile, quia sequit̃ naturã rerum. Quare non est culpa si dum homines filios, aut honores, aut alias res charas amittãt, intẽsiùs illud eis displiceat, quàm peccatum. Ex quo sequitur illud Matth.10. Qui amat patrem, aut matrem plusquàm me, non est me dign⁹, non intelligi intensiuè, sed appretiatiuè: vt dudum expositum est.

Tertia conclusio. ¶Tertia conclusio. Dolor, qui est in parte sensitiua vehemẽtior esse potest, quàm qui ex detestatione nascitur peccatorum: neque hoc etiam est culpa. Probatur. Dolor in sensu dupliciter gignitur. Vno modo per læsionem ipsius sensus, vt cùm quis ferro aut igne plagam accipit. Et hoc modo nõ est dubium, quin dolor sensus vehementiùs exurat, quàm peccatorum:

nam vires inferiores vehementiùs à ſuis proprijs obiectis ſenſibilibus mouentur, quàm per obediētiam rationis: per quam quidem obedientiam excitantur ad dolorem peccatorum:imò verò,vt ſuprà diximus,non ſemper contritio ſufficit ſenſualem dolorem exprimere: quare ille dolor non eſt ad pœnitētiā neceſſarius.Secundo modo dolor ille ſenſualis naſcitur per obedientiam:quia ſenſitiuus appetitus excitatur à voluntate,cui quādoq; obedit.Et etiam iſto modo poteſt eſſe vehemētior rerum ſenſualiū quàm peccatorum:quia eadem ratione vires ſenſitiuæ prōptiùs circa ſua obiecta obediūt ratiōi, quàm circa obiecta ſpiritualia. Per hæc conſolari debent vulgares, qui nō tam affligantur, & gemunt,nec tantas effundunt lachrymas ꝓpter commiſſa peccata,quàm propter amiſſas res temporales: eſt enim natura in cauſa, & ideo non vergit in culpam. Tametſi ſaluberrimum ſit pœnitentibus conſiliū lamentabilē dolorem excitare, qui cauſa eſſe ſolet maioris deteſtationis etiam appretiatiuè. Et ſic intelligitur illud Auguſti.Non ſunt in te chriſtianę charitatis viſcera,ſi plāgis corpus à quo receſsit anima, & non plāgis animā,à qua receſsit Deus. Atq; huius exēpla in Niniuitis habemus,& in Dauide & Petro, amariſsimè lachrymātibus. Quinuerò Chriſtus Matt.11.dicens,Vę tibi Bethſaida:quia ſi in Tyro,& Sydone factæ eſſent virtutes,quę factę ſunt in vobis, olim ī cilicio & cinere pœnitentiā egiſſent, admonitos pœnitentes facit,vt egregia pœnitentię documenta perhibeant. Vnde Dauid, Afflictus ſum & humiliatus ſum nimis, rugiebam à gemitu cordis mei.¶Quòd ſi hîc interroges,vtrùm contritio vſqueadeò nimia eſſe poſsit, vt ſit vitioſa, ex dictis colligitur quarta concluſio ſub eadē diſtinctione.Contritio, inquàm,quātū ad eius ſubſtantiā, quæ eſt peccatorum deteſtatio, non poteſt eſſe per ſe nimia, imò per ſe quātò maior,tātò melior. Dolor verò ſenſus poteſt eſſe nimius,ac perindevitioſus,atque adeò ipſa cōtritio quatenus eſt cauſa vitioſæ triſtitiæ. Probatur prima pars ratione ſuprà facta. Contritio eſt quidā act⁹ charitatis:charitas autem non habet modū, imò,vt ait Bernardus,modus diligendi Deum eſt ipſum ſine modo diligere:quia eſt infinitè bonus:ergo nec deteſtationi offenſæ Dei præſcribendus eſt modus.Secūda verò pars probatur. Nā contritio eſt actus virtutis,atque

Vulgi conſolatio.

Quarta cōcluſio.

Bernardus.

adeò mediū inter duo extrema, qđ q̄dē mediū prudentia ſtatuere debet: poſſet autem homo tanto ſe dolore & mœrore affligtare, vt mortem ſibi aut morbū aſciſceret, quod eſſet homicidij genus:debet ergo, vt ad Roma.12.ait Paul. rationabile eſſe obſeqū noſtrū. Atq; adeò dū aſsidua peccatorū meditatio & execratio propter nimiam intenſionem noxiū dolorē gignit, ceſſandum ab illa eſt,non ꝙ ipſa per ſe ſit mala,ſed ea ratione,qua cauſa eſt detrimēti. Quapropter vbi ſancti verbis de hac re ſuperabundare vidētur,ſanè gloſſandi ſunt,vt illud Anſelmi ſua peccata lamentātis.Vtinam ſic impinguentur viſcera animæ meæ, vt medullæ corporis mei exiccentur.Deſiderabat enim ex pinguedine orationis medullas, non corporis, exiccari ad mortē, ſed animi,ne terrena amplius concupiſceret;niſi forſan per hyperbolem verba illa proferebat.

Anſelmus.

¶Primum igitur argumentū in contrarium per ſecundā & tertiā cōcluſionē ſolutum eſt: hoc enim experientia docet, ꝙ dolor ſenſualis,qui nō eſt de eſſentia pñiæ poteſt eſſe maior de reb⁹ alijs q̄ de peccatis. ¶Ad ſecundū verò,quod cōtra primā procedit,nēpe,ꝙ dolor peccatorū propter annexā conſolationē nō poteſt eſſe maximus, reſpondetur ꝙ illa conſolatio,quæ ab ſpe veniæ procedit, non eſt deteſtationi peccati cōtraria,imò eſt eius proles.Et ideo non remittit eam, quominus ſit appretiatiuè maxima, atq; adeò dulcedine quadā profluuiū lachrymarum emittat.

Solutio primi argumē.

Solutio ſecundi argu.

¶At quia dictū eſt appretiatiuè dolēdū eſſe magis de peccatis,quàm de reb⁹ alijs, forſan quiſpiā ſciſcitet, vtrū cōſiliū ſit, vt huiuſmodi collationes vel pœnitentes ſecū faciāt, vel cōfeſſarij admoneāt:videlicet, ꝙ debeāt ꝓponere ſic nō peccare,vt etiā ſi chariſsimi filij ante ſe trucidēt, & turpiſsimā infamiā incurrant,& atrocem mortē,non debent minimū peccatū admittere.Reſpondetur,nō eſſe cōſilium, vt vulgares homines & imbecilles his cōparationibus tentētur. ſtat enim quēpiam legitimam habere cōtritionē, q tamē ſi iſtę cōparationes ei proponantur, vacillet animo.Satis ergo eſt,vt quis abſolutè doleat de peccato quatenus eſt offenſa Dei. Paul. quidē,quia perfectus erat,tutò dicebat,Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? An nuditas,an gladius? &c. Quare proficientibus cōſilium eſt his comparationibus ſe ſe ad pfectionem animare,incipientibus verò potius ſunt

Dubium.

Vulgares non debent cōparationibus tentari.

sunt cauẽdæ. Aliæ sunt comparationes, quas quidã meditantur: scilicet, mallẽ in infernum obtrudi, & visione diuina perpetuò carere q̃ culpã cõmittere. In huiusmodi autẽ cõparationibus, hoc est cõsiderãdũ, q̃ eiusmodi pœnæ perpetuæ: puta damni, & sensus in inferno de lege ordinaria sunt inseparabiles, & cõuertibiles effectus culpæ. Nã omnis, qui in mortali culpa decesserit, propter eã illas patietur. Et ideo non est prudentis animi tales cõparationes facere: quoniã pati pœnã inferni, nunquã potest esse aut necessaria, aut vtilis causa euitandi culpã, sicut pati mortẽ tẽporalẽ, aut alia damna: imò est effect⁹ ipsius culpæ, & ideo neq; per se illa pœna ad euitãdã culpã est eligibilis, sicut nec pœna purgatorij. Si autẽ quis p̃ hyperbolẽ cõparatiões illas faciat, tunc distinguendũ est inter pœnam damni, & pœnam sensus, & inter culpã quatenus est causa illarũ pœnarum, & eandem quatenus est offensa Dei. Si enim consideretur culpa solũ, quatenus est causa pœnæ dãni: puta, perpetuæ separationis à Deo, magis timẽda est separatio q̃ culpa: quia culpa propter talem separationẽ est timẽda, & id, propter quod est tale, magis est tale, quare id, p̃pter quod aliquid fugitur, magis est fugiendũ. Si autẽ consideretur culpa quatenus est offensa Dei: scilicet contra ei⁹ legem & voluntatem, peior est q̃ separatio ab ipso: nam licèt huiusmodi separatio sit oĩm pœnarũ maxima, tamen malũ culpæ quatenus est offensa Dei, peius est omni malo pœnæ. De his autem cõparationibus, vt D. Tho. in præsentiarũ. q.2. arti.3. admonet, non est homo tentandus. ¶At verò quia nõ solùm culpa cum alijs malis, & incommodis cõfertur, verùm & inter ipsa peccata collatio etiã fieri potest, adhibetur quinta conclusio. De grauiori culpa, si cõparatio inter culpas fiat, maior debet esse cõtritio appretiatiuè, licèt quãtum ad gradus intẽsionis id nõ sit necessariũ nec quãtũ ad dolorẽ & tristitiã. Prima pars cõclusionis probat. Nã licèt culpa, neq; minima venialis, sit eligibilis, neq; ad euitandũ aliã culpã, quia implicat contradictionẽ licere peccare: & ideo nunquam datur casus, in quo licitũ sit vnũ minimũ peccatũ cõmittere ad euitandum maximũ. Tamen parat⁹ esse debet animus, vt si aliquod ex hominis fragilitate commitendũ sit, potiùs sit minus quàm maius admittendũ. Hoc asseritur contra quosdam, qui plus peccata abhorrẽt, quæ

Quinta cõclusio.

honori & humanæ existimatiõi magis aduersantur, quàm alia quæ plus Deo displicent. Vt quia furtum ignobile vitiũ magis est & vile, acerbiùs eos pœnitet fuisse in furto dephẽsos, quàm in adulterio vel homicidio. Imò inuenias, qui dicãt, malle se in hæresim, vel in blasphemiã incidisse, quàm in nefandũ flagitiũ, quod vulgo in maiori infamia denotantur: quę quidẽ re vera charitatis peruersio est. Nã & si cunctis peccatis mortalibus cõmune sit esse offensam Dei, & ab ipso hominẽ separare, tñ ratione conuersionis illa, quæ peioris sunt obiecti, absurdiora sunt, Deoq; magis inuisa, ac vrgentiùs prohibita, & ad maiora destinata supplicia. Arguitur ergo sic. Sicut ad ordinem charitatis spectat Deum præ cunctis rebus creatis diligere: sic ea acerbiùs detestari, quæ illi sunt magis execrabilia, & ab eo nos longiùs alienant. Et secundò arguitur. Qui citiùs euitaret peccatũ magis infame, quàm illud, quod Deo magis displicet, famã suã & honorẽ amori Dei præfert, id q̃d genere suo peccatũ est. Quòd si verba Hierony. quæ hìc citat S. Tho. obijcias collaudãtis Paulum, q̃ minima peccata veluti magna plangebat, respondetur, quòd non eũ laudabat, q̃ grauiora non magis plãgeret, sed quòd perinde dolebat de minimis ac si essent magna, quod ad viros attinet perfectos. Nihilomin⁹ quòd ecclesiã fuisset persecutus, amariùs lamẽtabatur, quàm alia minora. ¶Quæris autẽ vtrũ magis detestari, & fugere peccatũ minùs detestabile, sit per se peccatũ mortale, vt si quis sic animatus sit, vt casu, quo alterũ deberet eligere potiùs eligeret adulterium q̃ furtũ, vel hęresim & blasphemiã q̃ nefandũ crimẽ. Respondetur q̃ illud propositũ non est nisi vnũ simplex peccatũ adulterij, quod grauius est q̃ furtum, vel vnũ hæresis, quod graui⁹ est quàm alia turpitudo. Et in hoc sensu est intelligenda conclusio, quòd adulteriũ est magis detestandum quàm furtũ: videlicet, quòd citi⁹ deberet homo furari, quàm adulterari, non quòd adulteriũ & citius illud eligere sint duo peccata, sed quòd ipsum per se sit vnũ graui⁹. ¶Secũda pars cõclusionis patet: quia cùm intensio actus & dolor sensualis nõ sit de essentia cõtritionis, nil obstat, quo minùs possit homini intensiùs dolere peccatum magis infame aut aliàs magis nociuum: quandoquidem, vt suprà dictum est, dolor & mœror de alijs incõmodis esse possit maior, quàm de peccatis.

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

tis. Dixerim autē in conclusione, si huiusmodi fiat peccatorū cōparatio: quoniā ad necessitatē cōtritiōis nō est requisita. Potest enī, vt hîc ait S.Tho. dupliciter fieri. Vno modo sigillatim & formaliter, vt seorsum fiat detestatio maior homicidij atque seorsum altera minor furti: vel generaliter & virtualiter, veluti si vnico actu peccata, quę sunt in memoria, homo detestetur: taliter tñ ꝙ ille actus vehemētius feratur in peccatū mortale grauiꝰ. Et neuter modus est necessarius, sed satis est, vt hoïem suorū peccatorū sic pœniteat, vt illa ꝑponat pro nullo euitādo detrimēto, aut cōsequēdo cōmodo iterū committere. Attñ facta cōditionali cōparatione sic appretiatiuè plus detestari furtū, vt si alterū esset committēdū, potiꝰ homo cōmitteret homicidiū, nō est peccatū saltem mortale, dūmodo firmū sit propositū neutrū cōmittendi, sed est venialis peruersio ordinis charitatis. Cōtra id autē, qđ diximus malū culpæ minimū nō esse eligēdū ad vitandū maximum, arguitur. Posset qs verbū qđ aliâs esset otiosum dicere ad euitandū periuriū, imò & ieiuniū vel festū frāgere, Respōdetur: ergo illud est falsum ꝙ illa quę nō sunt intrinsecè mala, sed mala qa ꝓhibita, possunt fieri ad euitāda alia maiora mala etiā tēporalia, sed tūc nō erūt peccata si sunt media necessaria. Illa autem quæ sunt intrinsecè mala, vt mētiri, neutiq̄ licent, neq; ad vitandā blasphemiā, neq; ad saluandā salutē reipublicę. ¶Per hæc tandē de alijs similibus cōparationibus sentiendū. Paluda. nanq; dist. 17.q.1.ar.5. post alios interrogat vtrū magis homini dolendū sit de peccato alieno grauiori, q̄ de proprio minori. Arguit enim ad partē affirmatiuam. De peccatis dolēdū est quatenꝰ offensa sunt Dei: sed maior offensa magis Deo displicet: ergo ordo charitatis eius expostulat, vt de grauiori offensa, etiā si sit aliena, vehemētius tristemur. Rursus an magis dolēdū sit de paſsiōe Christi, q̄ de pctō. Et statuitur q̄stio de Magdalena, qđnā istorū acerbiꝰ ei indoluerit. Item, vtrùm beata virgo maiorē dolorē habuit de morte filij sui, q̄ de peccatis crucifigētiū. ¶Ad primū respondetur, appretiatiuè magis esse dolēdū de minimo peccato ꝓprio quàm de grauiſsimo alieno. Rōnē aſsignat Paludanꝰ: quia magis dolendū est de malo proprio q̄ de alieno. Sed hæc debilis est causa: nā inter incōmoda tēporalia licitū est acriùs de alieno dolere q̄ de proprio. Ratio ergo legitima est, ꝙ appretiatiuè plus me dolere de alieno, q̄ de meo, est ꝙ citiùs vellē fieri meū q̄ alienū, & nemini licet ad euitādū grauiſsimum peccatū mortale in alio, vel minimū veniale cōmittere: quia implicat contradictionē licere peccare. Ex quo sequitur appretiatiuè magis esse dolēdū de proprio peccato q̄ de paſsione Christi: quia neq; ad illā euitādā licitū esset peccare. At verò quantū ad intensionē gradualē actus, & acerbitatē sensualē doloris nil vetat, quominus Magdalena potuisset amariꝰ flere Christi mortē, q̄ propria peccata. Cōparando verò aliena peccata ad paſsionē Christi, maior habēdꝰ est dolor de offensa Dei q̄ de eiꝰ morte: quia offensa peior est: imò illa Deo placere non potuit, cui tñ paſsio placuit quatenus redemptio fuit nostra. Et ita beata virgo, sicut & Christus ipse, maiori affecta est mœrore de peccato crucifigētiū, q̄ de morte Christi. Tametsi sensualē dolorem habere potuit acriorē de morte, cuius gladius eius animam transuerberauit.

¶Restat ergo argumenta diluere, quæ prædictis cōclusionibus obstare videntur. Et primò contra secundā, & tertiā conclusionē, ꝙ nō est necessaria maxima cōtritio & dolor intensiuè, asserit Adrianus, nō sufficere dolorē peccatorū, quatenus sunt offensa Dei, nisi summo conatu fiat. Veruntñ assertio eiꝰ nō modò falsa est, verùm, vt bona venia dixerim, temeraria, & sacris literis parùm consona. Nam Ezechiel. 18. & 33. non habetur, nisi quòd in quacunque hora & momento cōuersus fuerit impius, omnia eius peccata delebuntur. Et Zachariæ. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: conuersio autem quantum ad suam substantiam solùm dicit detestationem peccati propter Deum: exigere ergo eximium conatum temeritas est, eademque scrupulorum genitrix, quos hæc opinio pusillorum animis conijcit, qui nihil de conatu summo sentiunt. Impletur enim præceptum de actu spei, & charitatis, licèt nō toto conatu fiat, cur ergo non & cōtritionis mandatum? ¶Hallucinatus ergo fuit Adrianus falso intellectu scripturæ: citat enim pro se illud Deutero. 4. Cùm quæsieris Dominum Deum tuum inuenies eum, si tamen toto corde quæsieris & tota tribulatione animæ tuę. Et in psalmo. 118. Beati q̄ in toto corde exquirunt eū. Totum autem cor & tota tribulatio insinuare videtur summū conatū. Ad hoc aūt nos suprà respondimus

Respōdet Adriano.

mus,exponentes illud Iohel.2. Cõuertimini ad me in toto corde vestro. Intelligit.n. ad normã illius.Diliges Dñm Deũ tuum ex toto corde tuo:videlicet,ꝙ nihil in corde relinquatur dilectioni, & gratiæ Dei cõtrarium, quasi idẽ cor Deus simul,& dæmõ possidere possint,cõtra illud euangelicum, Nemo põt duobus Dñis seruire. De conatu siquidẽ illo nec in scriptura fit mẽtio,nec vsus ecclesię in cõtritionibus exigendis rationẽ habet tanq̃ de re necessaria. Aliud afferri posset contra nos arg.ꝙ nemini Deus, nisi qđ in se est facienti gratiã cõfert: nemo autẽ totũ,qđ in se est facit,nisi summũ conatum adhibeat. Ad hoc aũt respõdetˀ neminẽ facere, qđ in se est sufficienter ad gratiã ex viribus naturalibus, sed diuina ope suffultũ, ad quod nõ requiritur,vt tantum faciat,quantũ simpliciter põt, sed ꝙ Deũ auscultet,motioni eius cõsentiẽs, iuxta illud Ioan.6. Qui audit & discit, venit

Contra.5. conclusionẽ testimoniũ August. ad me. ¶Contra hoc aũt,quod in postrema conclusione diximus.s.non exigi necessariò intensionẽ graduũ cõtritionis, aut sensualis doloris, & maiores lachrymas de grauiori peccato,procedere videtur illud Aug.lib.de vera & falsa pñia.ca.14.& refertur de pœnitentia.di.5.can. Consideret.vbi admonet,vt peccator oẽs peccatorum appendices circũstantias & qualitates consideret,vt in singulis modũ criminis sentiat, & oẽm vitij qualitatem lachrymis defleat. Et in sermo. 11.ad

Respõdetur August. tripliciter. fratres in eremo.Grauia,inquit,peccata grauioribus lamentis indigent.Ad hæc aũt,& si quæ similia apud sanctos patres reperiantur

Solutio prima. respondentˀ tria.Primum,ꝙ vbi circunstãtiæ peccatorũ sunt mortaliter aggrauãtes, vt di. seq.videbimus,requirũt singularẽ detestationem acsi essent distincta peccata, & ideo ad

Solutio.2. cõfitendũ,singulę sunt explorandæ.Secũdò etiã si nõ sint mortaliter aggrauãtes, salubre cõsilium est singulas perpẽdere ad excitan-

Solutio.3. dum dolorẽ, & hic videtˀ mens Augu.dirigi. Sed tertiò nihilominus respondetˀ, ꝙ remissio peccati attendi põt, & quantũ ad culpã, & quantũ ad pœnã.Et quidẽ quantũ ad primum quæcũq; detestatio sufficit quantuncunq; remissa, dũmodo sit de offensa Dei ꝓpter ipsum.Sed quãtũ ad secũdum grauiora peccata grauioribus lamentis sunt abluẽda, vt.s.plenaria fiat satisfactio. En in hoc sensu illud quoq; Amb.intelligit ad virginẽ lapsã. c.8.vbi ingentem pñiam necessariã ostẽdens ait.Cor verò sit liquescẽs,sicut cera, & totũ corpus maceretur.Et illud Cypria. sermo.5. de lapsis.Quàm magna deliquimus,tam grauiter defleamus:alto vulneri diligẽs, & lõga medicina non desit:pœnitentia crimine minor nõ sit.Et Hug.lib.2.de sacram.p. 14.c.2. Si in correctiõe minor est afflictio, quàm in culpa fuit delectatio,nõ est dignus pœnitentiæ tuæ fructus.Attamẽ neq; hac ratione necessarij sunt gemitus & fletus:nã ꝑ alia opera,vtpote, orationem, ieiunia,&c. compleri

Scotus. potest satisfactio. ¶Postrema examinanda superest opinió Sco.qui loco citato tenet,requiri detestationis intensionẽ,& extensionẽ ad certum vsq; tẽpus anteq̃ infundatˀ gratia

Contra Scotum primũ argumen. & fiat cõtritio.Contra hanc nãq; opinionẽ est argumẽtum, ꝙ nulla est à suo autore ratione fulcita, quapropter eadẽ facilitate negatur,qua est asserta.Imò cũ nulla scripturæ basi firmetur,aut sanctorũ testimonio roboretur,videtur temeritatis labem contrahere. Reclamat enim Chryso. in libello de reparatione lapsi,& refertur de pœnitẽtia.d.3.can. Talis. vbi ait. Talis est erga hoĩes pietas Dei nunq̃ spernit pñiam si ei syncerè, & simpliciter offeratur:etiã si nõ potuerit quis explere in presenti satisfaciẽdi ordinẽ,quatulãcunq; tñ, & quãlibet breui tẽpore gestam suscipit etiã ipsam:nec patitur quãuis exiguę cõuer-

Secundũ argumentum. sionis perire mercedẽ.Quin etiã,vt secũdum adhibeamus argumentũ,videtur scripturę sacræ dissonare,illi.s.modo citato loco Ezech. 33.Impietas impij nõ nocebit ei in quacũq; die cõuersus fuerit,vbi dies secũdùm citationem sanctorũ ꝓ quocũq; momẽto accipit. Quapropter nulla certa requiritur intensio, aut cõtinuatio,sed sat est momẽtanea cõuersio, iuxta illud Eccle. 11. Facile est in oculis Dei subitò honestare pauperẽ. Vñ Leo papa in epist.19. ad Theodo. & refertˀ de pñia d.1.can.Multiplex. Si periculũ,inq̃t,vrgeat, cuiq; petẽti est absolutio dãda,qa misericordiæ Dei nõ possumꝰ tẽpora definire,nec mẽsuras ponere,apud quẽ nullas patitur veniæ moras cõuersio, dicẽte spiritu Dei per prophetã.Cũ cõuersus ingemueris saluꝰ eris.Profectò post hęc verba nescio q̃s opinionẽ intẽsionis,aut extẽsionis,cõtritiõis opinari au-

Tertium argumentum. deat. Tertiò. In sacra pagina sola requiritur cõuersio hoĩs ad Deũ iuxta illud Zacha.Cõuertimini ad me, &c. cõuersio aũt non dicit nisi simplicẽ motũ à peccato in Deũ: absq;

Quartũ argumentum. vllo ergo fundamẽto asseritur huiusmodi intẽsio & extẽsio.Enimuero substãtia cõuersiõis

ex obiecto attendit: quod scilicet sit detestatio offensæ Dei propter ipsum: intensio autem est quid accidentale: ergo licèt ratione ipsius dignior fiat cõuersio, nõ tñ facit vt ex actu, qui nõ est cõuersio, fiat cõuersio. Atq; adeò si actus ille à principio erat cõtritio, nullam aliã intensionẽ exigebat, si verò nõ erat nisi attritio, neq; in fine erit cõtritio, nisi forsan extrinsecè si sacramentũ accesserit, vt art. sequenti videbimus.
5. Argumẽ. ¶ Quintò. Deus pronior est ad veniã, quàm ad vindictã, sed per quancunq; conuersionem, etiã citra intensionem subitò decidit homo à gratia: ergo subitanea conuersione eandem põt recuperare.
6. Argumẽ. ¶ Sextò, vt vlcus acu aperiamus. Nullus detestationis actus tẽpore antecedens gratiam est essentialiter ad iustificationẽ requisitus, eo quod simul esse potest cũ peccato: ergo ille actus, qui per certum illud tẽpus cõtinuatur, quod Scotus appellat attritionem, non est proxima dispositio ad gratiã, sed ille solus, qui per auxilium speciale elicitur, cum quo simul tẽpore gratia infunditur. At Scotus, quia opinatur hominẽ ex viribus naturalibus sic se posse ad gratiam disponere, vt nisi eã Deus infundat, sit acceptor personarum, illã effingit actus intensionem, & extẽsionem. Illam tamen naturalis dispositionis assertionẽ. di. 14. quæst. 2. ar. 5. abundè monstrauimus nõ esse sacræ paginæ consentaneam, vt verbo Christi, Nemo potest venire ad me, nisi pater meus, qui misit me, traxerit illum, & similibus.
7. Argumẽ. ¶ Et septimò arguitur. Sequeretur ex opinione Scoti, quòd ad salutem esset necessaria nedum cõtritio, verùm & attritio, atq; adeò si de contritione est præceptũ, esset pariter de attritione, quod concessu absurdissimũ est, nõ. n. est necessaria nisi pœnitẽtia, quæ cõtritionem sonat.
8. Argumẽ. ¶ Octauum deniq; argumẽtum, idemq; nõ minus validum est, quòd sequeretur, si id verũ esset per aliquantum tẽporis homini nõ esse possibile in gratiam se Dei recipere, vt pote vsq; ad illud instans, quo cõpleta esset intẽsio, & cõtinuatio actus: hoc aũt clemẽtię & omnipotẽtiæ Dei aduersat: qui subitò potest honestare pauperem.
Solutio. 1. Sunt q̃ respõdeant, Deũ nunq̃ permissum ire, vt quispiam illo tempore moriatur. At verò cũ nulla extet lex, cui mors illa repugnet, figmentũ potiùs respõsionis hoc est q̃ responsio.
Solutio. 2. Respondent ergo alij per intensionis augmentum suppleri posse extensionis continuationem. Contra hoc aũt arguitur. Vel summa intensio requirit etiã continuationem per tempus aliquod, vel tãta esse potest intensio, quæ in instanti sufficiat. Argumẽ. Si primum dederis, argumentum nõ solues: nil enĩ plus homo facere potest, q̃ cõtritionẽ habere summè intensam, quæ si tempus etiam requirit, intra illud est homini impossibilis salus, si medio illo tẽpore moriatur. Si verò secundum admiseris, tũc manifestè colligitur nullam cõtritionẽ quantuncunq; remissam certam aliquam temporis continuationẽ exposcere. Detur enĩ disputationis gratia summam contritionẽ esse vt octo, quæ in instanti sufficit, si alia tẽpore indiget: sit verbi gratia contritio, vt vnum, quę requirit cõtinuari per horam, tunc sic arguitur. Illa satis habet cõtinuari per dimidiatam horam, imò & per vnam quartam, & quocũq; tempore dato satis habet per minus continuari: ergo sufficit in instanti. Probatur antecedens. Cõtritio vt octo continuata per horam sufficit: ergo contritio vt vnum sufficit per octauam: quia debet respondere proportio intẽsionis proportioni minoris cõtinuatiõis: ergo nec requirit medietatem horæ nec quartã. Si dederis saltem requirere octauam arguitur sic. Argumẽ. Contritio vt octo, quæ est summa, sufficit per medietatem horæ: quia sufficit in instãti: ergo contritio, vt vnum sufficit per sextãdecimã partẽ horæ. Quo dato rursus arguã. Argumẽ. Contritio, vt octo sufficit per quartã partẽ horæ: ergo contritio, vt vnum sufficit per trigesimamsecundã. Hac ergo gradatione cõuincetur respondens, nullã cõtritionẽ aliquã exigere tẽporis cõtinuationẽ. Libuit argumentum hoc physicum adhibere, licèt alia sufficiant theologa.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm attritio sic à cõtritione differat, ut fieri nequeat contritio.

Vintus articulus est de forma attritionis, qua à cõtritione differt. Et arguitur, quod attritio nõ sic à cõtritione differat, quin fieri possit cõtritio. Arg. pars negatiua. Attritio nõ aliter à contritione differt, quàm informe à re iam formata, quia attritio esse põt sine gratia, cõtritio verò minimè, fides autem, quæ priùs erat informis, postea per charitatem informatur: ergo pari modo attritio fieri potest contritio.

¶ In

Pars affirmatiua. ¶In cõtrarium autem arguitur. Eorum quorum principia sunt omnino diuersa, neutrũ potest alterum fieri: attritionis autem principium est timor seruilis, contritionis verò timor filialis, vt suprà visum est: ergo attritio fieri nequit contritio.

Decisio articuli. ¶Quæstione præsenti duo exploranda proponuntur. Primum, qualis quantaq; sit inter attritionẽ, & cõtritionem differentia. Secundum, vtrùm idem actus, qui modò est attritio, fieri possit contritio. Atqui de priori mẽbro variæ sunt opiniones. Caietanus. Caiet. nanq; in prima quæstione contritionis, quam tertiæ parti S. Tho. adiecit, plures attritionis contritionisq; species multiplicat, q̃ opus esset. Quapropter legenti nonnihil cõfusionis obijcit. Supponendum enim in primis est attritionem displicentiã esse imperfectã peccati: cõtritionem verò perfectam. Perfectio verò, inquit, consistit in tribus. Primum est detestatio peccatorũ, quæ nisi habeatur, neq; cõtritio est, neq; verò attritio. Secundum est propositũ cauendi in futurum. Et hoc, inquit, si tantùm habeatur per negationẽ: scilicet, q̃a pœnitens non proponit peccare, sed tamen neq; absolutè proponit nõ peccare: scilicet, quia non relinquit statum, in quo est, vt contingit concubinarijs, aut vsurarijs, q̃ tantùm habent velleitatem relinquendi peccatũ, talis displicentia est vna species attritionis, quæ dicitur impœnitentium. Si verò illud ꝓpositum habeatur in cõfuso, est secunda species attritionis pœnitentiũ. Tertium autẽ, quod ad contritionem requiritur, est ꝙ talis actus sit informatus charitate, defectu cuius quanuis quis doleat de peccatis quatenus offensa Dei sunt, & propter Deum, nisi ex charitate procedat, non erit perfecta contritio, sed erit dolor ille contritio acquisita, quæ est prima species contritionis. [...]llatio Caie. Vnde infert, ꝙ põt homo totum fecisse, quod est ex parte sua, taliter, ꝙ habeat vltimã dispositionẽ ad gratiã, & tñ nõ simul tẽpore illam recipiat, sed postmodum, quando Deo placuerit illã cõferre. Itaq; hõ adult⁹ nulla ex parte liberi arbitrij mutatiõe facta, nec sacramẽto adhibito nũc nõ habet gratiã, & postea habebit, & tũc ille dolor fiet pfectè cõtritio. Est opinio vsq; ad Caiet. nunq̃ audita, & certè nescio cui sit vnq̃ credenda. Igit vt tã multiplices acceptiones euitantes prius quæstionis mẽbrũ expediamus adnotandum, ꝙ nomine attritionis solùm illam detestationẽ intelligimus, quę per se non sufficit ad delendum peccatũ, sufficit tamẽ cum sacramẽto. Nomine verò simpliciter cõtritionis, illã, quæ per se sufficit sine sacramento, quæ quidẽ est simpliciter conuersio in Deũ. Ex his primùm sequit, ꝙ cõtritio, & attritio cõuenire debent nõ solùm in hoc, ꝙ vtraq; sit detestatio peccati sup omne detestabile, verùm & in absoluto ꝓposito nunquam peccandi ꝓ aliqua re mundi. Probat: quoniã aliàs ille actus, neq; cum sacramento sufficeret, quare nõ est nõie attritiõis dign⁹. Igitur illam velleitatem impœnitentium, nõ est cur attritionem appellemus: nam etsi de præterito peccato sufficiat nolitio illa conditionalis, Nollem peccasse, tamen absoluta requiritur voluntas exeundi à peccatis, atq; adeò, nunq̃ in futurũ peccandi. Colliguntur ergo inter contritionem, & attritionẽ quinque differentiæ. Differntia prima. Prima vtiq; sumitur ex parte obiecti, ꝙ cõtritio est dolor de offẽsa Dei, seu, (quod idẽ est) ꝓpter Deum: attritio verò dolor peccati ob timorẽ inferni, aut aliorum nocumentorũ temporalium. Secunda. Secunda sumitur ex parte causæ, ꝙ attritio oritur ex timore seruili pœnarum, cõtritio verò ex timore filiali, vt dist. 14. q. 2. ar. 5. mõstrauim⁹. Tertia. Ex qua differentia subsequitur & tertia, ꝙ attritio põt ex viribus naturalibus elici: quia non est vltima dispositio ad gratiam, sed potest simul esse cũ peccato, cõtritio verò nasci nequit nisi ex auxilio speciali Dei supernaturali præueniẽte liberũ arbitrium, & simul infundente habitum pñiæ, ex quo actus contritionis elicitur, vt loco citato expositũ reliquimus. Firmissimis enim illic testimonijs sacris ostẽdimus legitimũ actũ pñiæ haberi nõ posse p naturã, sed per Dei gratiam: eo ꝙ est charitatis germẽ. Quarta. Subsequit ex ijs quarta differentia ex parte effectus, quòd scilicet attritio non sufficit hominem in gratia constituere, contritio verò sua intrinseca virtute diuinitus recepta id facit. Quapropter vt loco citato diximus nõ indiget extrinseca charitatis virtute, referatur vt in Deum, sed ipsa ex se id habet. Atque hinc tandem colligitur Quinta. quinta postremaque differentia, quòd attritio potest esse actus informis, contritio verò nequaquàm: quia simul à Deo liberum arbitrium mouẽte infunditur, & gratia, & charitas, vt distin. 14. quæst. 2. artic. 6. exponere studuimus. ¶Contra hæc autẽ arguitur. Põt homo ex puris naturalibus peccatum detestari, quatenus offensa Dei est: sed talis detestatio,

ſtatio,vt in ſuperioribus diximus,eſt proxima diſpoſitio ad gratiam: ergo viribus naturalibus nos poſſumus ad gratiã diſponere. Probatur maior. Poſſum deteſtari peccatũ, quaten⁹ offenſa eſt patris vel ali⁹ amici mei: cũ ergo Deũ naturali lumine cõſtet eſſe cũctis creaturis meliorẽ,poteſt quis,& peccatũ deteſtari quatenus eſt eius offenſa. ¶Ad argumenta conceditur maior. Poteſt nãq; habere quiſpiam iſtũ actum ex puris naturalibus. Volo Deo in omnibus,& ſuper omnia placere,vt li.1.de natura & gratia ca.22.mõſtrauimus.Quę quidem dicitur dilectio Dei obiectiua,id eſt,quæ Deum habet pro obiecto,& requiſita: nõ tñ infuſa, & perfecta, & executiua atq; efficax amicitię Dei:quia poteſt eſſe cũ peccato. Pari ergo modo poteſt eſſe ſimilis deteſtatio offenſæ Dei. Negatur tamẽ minor:ſcilicet,ꝙ illa ſit proxima diſpoſitio ad gratiã:nam talis diſpoſitio non fit niſi per auxilium ſpeciale. Et hęc fuit Caietani hallucinatio loco citato.Cõtra quẽ ideo ſtatuitur cõcluſio.

Cõcluſio.

Neutiq̃ eſſe poteſt vltima diſpoſitio ad gratiam,quin ſimul eodẽ tempore gratia infundat. Et primũ, ꝙ talis vltima diſpoſitio tempore præcedat gratiã expreſſè eſt cõtra S.Th.1.2.q.113.ar.8. vbi ait mot⁹ illos liberi arbi.in Deũ,& in pctã,& gratię infuſionem eſſe ſimul tẽpore:quin verò gratiæ infuſionẽ natura præcedere motus illos quatenus ſunt iuſtificatiõis cauſa. Et in ſolutione ad ſecundum id declarat per ſimile in naturalibus. Vltima.n. diſpoſitio ad formã ignis ſimul cũ eadẽ forma ꝓducitur:ſed fortiori rõne id in pſentiarũ accidit. Vltima.n. diſpoſitio ad gratiã eſt inſtrumẽtũ Dei ad illam producẽdam: poſito autẽ inſtrumento Dei ſtatim ponitur gratia, vt patet in ſacramentis. Pari nanq; facilitate diceret Caietanus,ꝙ quando quis ſuſcipit ſacramẽtum,nõ illico ſuſcipit gratiã,ſed quando Deus voluerit.

Secundũ argumentum.

¶Secundò & teſtimonia ſacra Caietano apertè cõtradicunt,vt illud Ezechiel.33.impietas impij non nocebit ei in quacunq; die, hoc eſt,in quocunq; momẽto,cõuerſus fuerit.Et Zachar.1.Conuertimini ad me,& ego cõuertar ad vos,quaſi ſine mora.Eſt enim tã quam ſol continenter ad oſtium pulſans, vt eſt in Apoc.vt cũ cor primũ aperiatur, illud ſua gratia ſuffundat.

Tertium argumentum.

Tertiò arguitur. Si homo ſic eſt diſpoſitus vt nihil amplius ex parte illius requiratur,vt concedit Caietan.quia nec requiritur intenſio,nec continuatio Scotica, quid in cauſa eſſe poteſt, vt Deus non illico infundat gratiã? Adde, ꝙ tunc ſequeretur hominem ſufficientiſsimè ad gratiam diſpoſitum poſſe ſine eadem mortẽ obire:atque adeò damnari.

Quartũ argumentum.

Quartò deniq; ,vt neruũ fallaciæ pũgamus.Aut illa deteſtatio offenſæ Dei fit per auxiliũ ſpeciale,aut ſolis virib⁹ naturalibus. Si primũ illa eſſe nõ poteſt ſine gratia & charitate: nã hõ ꝑ tale auxiliũ iam tũc eſt tract⁹ iuxta verbũ Chriſti.Nemo poteſt venire ad me niſi pater me⁹ traxerit eũ. Si verò fit per vires naturæ, nõ eſt vltima diſpoſitio,imò neq; eſt ad gratiã reqſita: quare adhuc aliquid homini faciendũ reſtat,nemo.n.vt.1.2.q.106.ar.9.autor eſt S.Th.ſine auxilio ſpeciali totũ facere poteſt,quod in ſe eſt.

Soluitur argumentũ certitudinis gratiæ.

Sed argumentũ, quo Caieta.vincitur,expẽdamus.Arguit.n.ꝙ ſi poſita vltima diſpoſitione,certũ eſt ſimul conferri gratiã,certus eſſe poſſet homo ſe eſſe in gratia,cõtra illud Eccleſia.9.Nemo ſcit amore an odio dignus ſit:quoniã certus quiſq; ſecum eſſe poteſt deteſtari ſe peccata tãq̃ offenſam Dei. Hoc autem argumentũ profectò non eſt tãto autore dignũ. Etenim ĩ primis ſi aliquid valeret, neq; ipſe poſſet illatũ cõſequens euitare: nã etſi concederemus nõ ſimul cũ diſpoſitione adeſſe gratiã, nequit Caietanus negare,quin poſita vltima diſpoſitione vel tunc vel poſt parum temporis conferatur: alioqui nõ eſſet certa conſequentia illa, Zachariæ.1.Conuertimini ad me,& ego conuertar ad vos,& in quacũq; die,&c.Quapropter, ſi certus eſt homo vltimã ſe habere diſpoſitionem, poſt paruum tempus certus erit ſe habere gratiã.

Reſponſio ad argumen.

Igitur ad argumentũ reſpondẽdo,negamus (quod in apologia noſtra aduerſus Cathari. latiùs diſcuſsim⁹) poſſe quẽpiam certũ eſſe talẽ habere diſpoſitionẽ: nam primũ nemo certus eſt ſe habere deteſtationem peccatorũ,tanquã offenſæ Dei propter ipſum, imò ſæpe latet fallacia, vt ſcilicet homo putãs ſe dolere propter Deũ, nõ doleat niſi propter pœnas inferni,quę quidẽ attritio ſine ſacramẽto non ſufficit ad gratiã. Quòd ſi tunc ſacramẽtum ſuſcipiat, non eſt certus an miniſter legitimã habuerit intentionem illud cõferẽdi.Pręterea ꝙ ex attrito fiat quis per ſacramentũ cõtritus:nõ eſt certitudo fidei,ſed doctorũ opinio. Sed ijs prætermiſsis euidẽs reſponſio eſt, ꝙ nemo certus eſſe poteſt an illa deteſtatio offenſæ Dei, licèt intellectus circunſtantiam ponat, propter Deum, fiat

Deo

Deo p auxiliũ speciale supernaturaliter trahente, quod requiritur ad gratiam assequendam. Quod miror Caietanum doctrinæ S. Thomæ peritissimum non animaduertisse.

Attritio sine sacramẽto non sufficit.

¶Per cõtrariũ extremũ ait Caie.3.par.q.84. art.1.ꝙ potest esse attritio, que sine sacramẽto cõfessionis ad gratiã sufficiat, qđ intelligere nequeo, quomõ accidere possit. Si enim est attritio ex parte obiecti: nẽpe, dolor propter pœnas inferni, neutiquã sufficere põt sine sacramento, sanè cũ nõ sit vera cõuersio in Deũ. Si aũt sit de offensa dei ꝑpter ipsum, & fit p auxiliũ speciale, nõ vtiq; attritio, sed vera cõtritio est sine sacramẽto sufficiens. Si verò fiat sine auxilio speciali, tũc nõ debet dici attritio, sed cõtritio acquisita. Illa verò nõ est vltima dispositio ad gratiã, atq; adeò licèt illam velit appellare attritionẽ, neutiquam absq; sacramento sufficit.

¶Expediuimus ergo prius articuli mẽbrũ, quomodo, scilicet, contritio, & attritio differant.

Caietanus.

Et quidẽ ibidẽ Caieta. suam cõplexus opinionẽ, ait, ꝙ acquisita cõtritio, de qua modò loquebamur: scilicet, detestatio offensæ Dei, naturaliter elicita dici potest attritio dũ est informis, & eadẽ, inquit, fit cõtritio dum postea vel per sacramentũ, vel per diuinũ auxiliũ infunditur gratia: quia potest vsq; ad illud tẽpus cõtinuari. Similiter Scotus art. pręcedenti impugnatus ait, quòd illa detestatio ex viribus naturalibus præcedens gratiã, est attritio, & per legitimã continuationem accedente gratia fit contritio. Atqui hoc Caie. fundare nititur in D.Th.3.par.q.89.ar.1.ad secundũ argu. vbi ait, quòd primus actus pœnitẽtis: scilicet, cõtritio, se habet, vt vltima dispositio ad gratiã cõsequendã: alij verò subsequẽtes procedũt ex gratia. ¶ At verò nunq̃ D.Tho. aliquam cõtritionẽ acquisitã etiam de offensa Dei, cogitauit esse vltimam dispositionem ad gratiã: quia neq; est necessaria, sed ipsa cõtritio, vt illic explicuimus, procedens à libero arbitrio & gratia, quaten⁹ procedit à libero arbitrio est dispositio ad eãdẽ gratiam. Quocirca opinio. S.Tho. expressè est contra Caieta. dist. præsenti .q.2. artic.1. quæstiunc.3. vbi reprehendit eos, qui affirmãt attritionẽ fieri posse cõtritionem, eo ꝙ ex diuersis principijs dimanant: attritio, scilicet, ex viribus naturalibus: & contritio ex virtute infusa.

Duplex cõtritio.

¶Duplex igitur est contritio: altera ex obiecto, quæ, scilicet, est dolor offensæ Dei, atq; altera extrinsecè, qa est qualiscunque dolor peccati, sed informatus gratia.

Attritio duplex.

Et pariter attritio altera est intrinsece ex obiecto: quia scilicet, est dolor peccati, non quaten⁹ est offensa Dei: atq; altera extrinsecè, quia licèt sit dolor de offensa, caret tamẽ gratia.

Prima conclusio.

¶Ad quæstionẽ ergo duabus conclusionibus respõdetur. Prima. Attritio, quæ intrinsecè ex obiecto habet, vt sit attritio, non potest fieri cõtritio, quę intrinsecè id habet ex obiecto. Probatur manifestè: quia actus sumunt species ex obiecto: sed attritio, & cõtritio habent diuersa obiecta: ergo differunt specie, ob idq; neuter eorũ actuũ põt fieri alter. Secũdò id ꝓbatur: qa attritio ꝓcedit ex viribus naturalibus, contritio vero ex virtute infusa.

Secunda cõclusio.

¶Secunda conclusio. Attritio, quæ id habet ex obiecto potest fieri extrinsecè contritio, vt dum quis ad sacramentũ accedit attritus putans se esse contritũ, tunc per sacramẽtũ suscipit gratiã, per quã eadem attritio informata dicitur extrinsecè cõtritio.

Quorundã opinio.

Sunt qui dicant, virtute sacramenti illã attritionem mutare obiectũ, vt fiat peccati quaten⁹ est offensa. Sed hoc est inopinabile: nam sacramentũ non constituit actui voluntatis aliud obiectũ. Et pari modo contritio acquisita si continuetur in gratia, fit contritio formata. Tametsi S. Tho. in præsentiarũ forsan non concederet, quòd ille actus continuetur virtute habitus pœnitentiæ infusi: eo potissimũ, quòd licèt sit dolor de offensa Dei, non tamen Dei tanq̃ supernaturalis finis, postq̃ elicitus fuit naturaliter. Cõtritio verò, quę elicitur ab actu infuso, habet Deũ pro fine supernaturali Quapropter significantiùs diceret hominẽ ex attrito fieri cõtritum, q̃ detestationem ex attritione fieri contritionem. Tametsi, & hæc locutio in sensu exposito etiam admittatur.

¶Hæc autem contritionis, & attritionis distinctio in intrinsecam, & extrinsecam, non est expressa doctrina. S.Tho. imò quæstiun. citata in præsenti dist. ait, quòd illæ detestationes informes ex viribus naturalibus præcedentes gratiã, quales Caieta. & Scotus ponunt, transeunt adueniente gratia & virtute pœnitentiæ infusa, & ideo nunq̃ informatur gratia. Quapropter absolutè concludit attritionem fieri nõ posse contritionem. Et per hoc respondet argumento in capite quæstionis obiecto, negando illam consequentiam, fides, & spes informes postea fiũt formatæ, ergo & actus attritionis: quia habitus

bitus illi,inquit,permanent,actus verò tran-
seunt.At verò cū sint genere suo boni, nil re
pugnare videtur, quominus possint perma-
nere cū gratia.Et ideò Palu.d.17.q.1.ar.1.&
Maior.d.14.q.1.cōcedūt attritiōes illas pos-
se fieri cōtritiones.Quocirca fortasse S.Tho.
nō negasset hoc esse possibile,sed hoc tātùm
vult,ꝙ nō est necessariū,aut ꝙ procedāt,aut
ꝙ permaneāt:quia nō sunt proxima dispo-
sitio ad gratiā,neq; verus actus pœnitentiæ:
præsertim,qa nō loquit̄ de attritione,qñ per
sacramentū fit cōtritio, vbi nequaq̄ negaret
attritionē informari sacramentali gratia, sed
loquit̄ dū conuersio per solā fit cōtritionem
sine sacramento:tunc em̄ nisi attritio,quę est
ꝓpter pœnas inferni,de qua loquitur S.Th.
mutet̄ in verā cōtritionem peccati quatenus
offensa Dei,nunq̄ fit vera conuersio.Et ideo
ait,ꝙ prior naturaliter creata transit,cui alte
ra ex habitu infuso elicita succedit.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm vllum extet contritionis diuinum præceptum.

Partis negatiuæ argu.

Extus articulus est de præcepto
cōtritionis.Et arguitur,ꝙ nullum
sit de hoc diuinum præceptū: nā
si aliqđ esset, illud maximè, Nisi
pœnitentiam habueritis omnes simul pibi-
tis:illud autē solùm dicit necessitatē finis,vi-
delicet,consequendę salutis,putà,qui pñiam
non egerit,gratiam,in qua salus consistit,nō
obtinebit.Neq; verò inde cōuincit̄ esse præ-
ceptum, quòd ex similibus verbis. Ioan.3.
Nisi qs renatus fuerit ex aqua,& spiritu san-
cto,non intrabit in reguum cælorum, colli-
gitur baptismi preceptum,quoniam ad bap
tismum non solùm tenetur ille, qui in pec-
cato est originali,verùm & ille, qui per bap-
tismi votū gratiā suscepit, qđ est signū præ-
cepti, ad præcepta em̄ etiā illi, qui in gratia
existūt,tenent̄, cōtritio verò solū existēti in
pc̄tō mortali necessaria est : minimè verò
postea,q̄ est in gratia cōstitutus:ergo de cō-
tritione nō est singulare præceptū. In cōtra
riū est verbū Chr̄i,Matt.4. Pœnitentiā agi-
te,appropinquauit enim regnum cælorum.

Decisio ar.

¶Ad huius quæstionis decisionē supponen
dū in primis neminē negare,quin confessio-
nis præceptū extēdat se quodāmodo ad cō
tritionem: nā cū ius ecclesiasticum cōfessio-
nis determinatio sit diuini iuris,confiteri te-
nemur,quemadmodū ius præcipit diuinū.s.
verè nos accusando:nō tamē esset vera accu
satio,nisi peccatorū nos pœniteret,& saltem
in extimatiōe nostra,quatenus peccata sunt
Dei offensa. Quapropter ratione confessio-
nis præceptū est contritionis. Rursus nemo
dubitat,quin cōtritio sit ad salutē necessaria,
hoc est,ad gratiā obtinendā.Sed controuer-
sia est, vtrùm per se sit præceptū cōtritionis
secluso etiā præcepto cōfessionis.Et fortāsse
lis nō est tanta quantā nōnulli cōtestantur,
vt resoluta quęstione constabit. ¶Igitur cū
articulus duo habeat membra,scilicet,de prę
cepto, & de tempore, quo obligat ad hæc
ambo sex conclusionibus respondetur. Pri-
ma. Virtutis pœnitentiæ, quæ itidem contri *Prima conclusio.*
tio nominatur,pręceptū est diuinū. Proba-
tur autoritate citata Matt.4. Pœnitentiā agi
te,&c.quam D.Tho.3.par.q.85.ar.1.ait esse
præceptū. Et cōstat illic Christū,non loqui
de sacramento pñiæ, quod tunc vim nō ha-
bebat obligandi,sed de pñia virtute, quæ est
peccatorū detestatio. Tametsi, & illic fuerit
sacramentū institutū, quod post eius mortē
vim habit rū erat obligandi, vt.q.84. idem
S.doctor autor est, quod nos illic explicui-
mus.Quare &.d. præsenti.q.2.ar.2. quęstiū.
3.ad.2.expressè ait,ꝙ homo tenetur speciali
ter de peccato conteri. Tametsi de articulo
confessionis loquatur. Sed secūdò probatur *Secundū argumentum.*
cōclusio ratione.Pœnitentia virtus est,vt cō
fessi sumus,ad salutem necessaria:ergo est in
pręcepto. Hac enim cōsequentia vtitur vbi-
que D.Tho.vt.3.par.q.68.ar.1.vbi nō aliter
probat vniuersos ad baptismū teneri, quàm
ꝙ vniuersis est ad salutem necessarius. Et ea
dem ratione sacramentū pœnitentiæ colli-
gitur esse in præcepto:quia scilicet ad remis-
sionē mortalium post baptismū est necessa-
rium. Nā cùm intentio le gislatoris,vt ait.2.
Ethic. Aris.sit facere ciues bonos,hoc illi ma
ximè munus incumbit,vt de rebus ad salutē
necessarijs leges condat: alioqui inutilis eius
esset reipublicæ administratio. Et neqs argu
mentū cauilletur dicens solū concludere, ꝙ
contritio sit necessaria nō per se, sed vt pars
sacramēti pœnitentię,arguitur de lege natu-
ræ & scriptæ,vbi nō erat sacramentū pœni-
tentię institutū: sic em̄ apertior fit argumēti
vis. Tūc.n.cōtritio ī lege naturę, & fidei qua
lis tunc erat infusa necessaria ꝑ se erat absq;
alio sacramēto ad salutē,atq; adeò ī ꝑ̄cepto,
qđ nō est cur reuelato euangelio cessauerit.
¶Quòd

Argument. ¶Quòd siquis in contrarium insurgat. Gratia est ad salutem necessaria, & tamen de illa habenda non est singulare præceptum. Respõdetur, gratiã non esse opus nostrum, sed Dei, neque verò tam rationem medij ad salutem, quàm finis habere, quia est salus ipsa, & vita animæ: pręcepta autem non dantur de fine, sed de medijs, quibus finem consequimur. Tertium argumentum. ¶Tertiò & ratiõe honoris Deo debiti eadem cõfirmatur sententia. Quicunq; iniuria proximum læsit, tenetur eam repensare: ergo à fortiori qui Deo iniurius est eidem præcepto subditur: quicũq; autem peccatũ mortale committit, Deo iniuriam irrogat: ergo eam tenetur per pœnitentiã vlcisci. Sed ex parte rei nostræ eadem conclusio quartò corroboratur. Quartũ argumentum. Tenetur quisq; corpus suum non negligere, vt scilicet, morbis, & vitæ detrimẽtis homo, si fieri potest, occurrat, & honori suo consulat, iuxta illud Ecclesiasti.41. Curam habe de bono nomine: ergo fortiori ratione tenetur curam spiritualis salutis habere, quam certè nisi per pœnitentiam recuperare non potest. Quintũ argumentum. ¶Quintò arguitur. Vocãti Deo resistere, peccatum inobedientiæ est, iuxta illud Prouer.1. Quia vocaui & renuistis, ego quoq; in interitu vestro ridebo. & Esaiæ.65. Omnes in cęde corruetis pro eo ꝙ vocaui, & non respondistis: Deus autem peccatori semper adest ad ostiũ cordis, vt Apocalyp.3. legitur, pulsans: ergo illi omnino resistere peccatum est: obedire autem illi non possumus nisi per pœnitẽtiã virtutem: ergo ad illam præcepto constringimur. ¶ Atqui Tertul. antiqu⁹ autor in lib. quẽ de pœnitẽtia ædidit, in eandẽ sententiã egregiè loquitur. Audaciam enim, inquit, existimo de bono diuini præcepti disputare: scilicet, pœnitentię. Neque enim quia bonum est, ideo auscultare debemus, sed quia Deus præcepit. Ad exhibitionẽ obsequij prior est maiestas diuinæ potestatis, prior est autoritas imperantis, quàm vtilitas seruientis. Bonũ est pœnitere, an non? Quid reuoluis? Deus præcipit. Quod igitur Deus tantoperè commendat, summa vtiq; grauitate, & aggredi, & custodire debemus. Obiectio. ¶Quòd si quis nobis D. Thomã obijciat.2.2.q.14.art.2. vbi ait finalem impœnitentiam non esse speciale peccatum, sed quãdam peccati circũstantiã: quod quidem nequaquàm dixisset, si singulare esset præceptũ pœnitentię: nam tunc non pœnitere, singulare esset peccatum. Dilutio. Respondetur, quòd pœnitere potest esse & circũstantia cuiuscunque peccati, & singulare peccatum. Circũstantia quidem, vbi non occurrit articulus pręcepti pœnitentię, vt paulò pòst videbim⁹. Exempli gratia, ei, qui homicidiũ fecit, manere in illo peccato, est tantũ circunstantia homicidij, in quo persistit: si tamẽ aduenient articulus mortis, in quo tenetur, esset singulare peccatum non pœnitere, dummodo mortem præsentiscens posset peccatorũ recordari, sed si subita corripiatur morte, nõ habens tempus pœnitendi, solo peccato homicidij dãnatur. Exẽplũ est in furto. qui.n. rẽ sustulit alienam, quandiu nõ occúrrit noua necessitas restituẽdi, solùm ꝑmanet in peccaco furti, sed quãdo illa occurrit, putà si creditor egens petat, tunc est singulare peccatum non restituere. Quapropter D.Tho.2.sentẽ. q.43.art.3. ad tertium ait, ꝙ impœnitentia secundùm quòd dicit propositum non pœnitẽdi est species peccati in spiritum sanctum, secundùm autem, quòd dicit permanentiam in peccato vsq; ad mortem per negationem pœnitentiæ, est circunstantia omniũ peccatorum. & eandem distinctionem insinuat loco citato.2.2.art.1. ad tertium argum.

¶Ad argumẽtũ ergo in capite positũ iam responsum est: ob id enim, quòd illud, nisi pœnitentiam habueritis, &c. ingerit pœnitẽtiæ necessitatẽ ad salutem, colligitur pręceptum pœnitentiæ, sicuti ex alio, nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c. colligitur præceptum baptismi. Dilutio. argum. Et cũ arguitur. Ad pñiam non teneri hoĩes postquã sunt in gratia, sicut ad baptismũ: ergo nõ est præceptũ pœnitentiæ sicut baptismi, negatur consequẽtia. Concedimus enim hoc præceptum obligare eos, qui sunt in peccato mortali, donec sint ĩ gratia, & nõ ampliùs. Argumẽtũ. ¶Contra hoc autem arguitur. Contritio est vltima dispositio ad gratiã: ergo si tenemur præcepto cõtritionis, tenemur singulari præcepto ad habendã gratiam. Consequens autem est falsum, quia illud est opus Dei supernaturale, qđ non est in nostra potestate. Respon. Respondetur, vt de præcepto dilectionis Dei super omnia tẽpore, quo eius necessitas occurit, respondet S.Tho. 1.2.q. 100.arti.10.&.2.2.q.44.ar.1.& nos lib.1. de natura & gratia, cap.22. dixim⁹, ꝙ tenemur per diuinum auxilium ad gratiam, & charitatem suscipiendam nos disponere, nã quod per amicos possumus, & maximè per Dei auxilium simpliciter posse dicimur.

¶Sed

¶Sed aliud forſan quiſpiam cōtra hanc ſententiā argumentum meditabitur. Non tenemur perſeuerare in gratia, quam in baptiſmo recipimus aliquo ſingulari pręcepto: ſed alijs particularibus, Non occides, Non furtū facies, &c. Alioqui qui hominem occideret, duplici peccato cōplicaretur, ſcilicet, homicidij, & lapſus à gratia, quod eſt falſum: ſed non eſt maior obligatio recuperandę ſalutis q̃ eā conſeruandi: ergo non eſt de hoc ſingulare contritionis præceptum. Negatur conſequentia: nam licèt cuſtódia gratiæ receptę ſit mandatorū obſeruatio, nihilominus qui illam perdidit, tenetur illā recuperare, quod non poteſt niſi per pœnitentiam perficere, & ideo nil mirum ſi eius ſit ſingulare præceptum.

Poſtremū argumentum.

¶Poſtremū autem argumentum contra hoc idemq; moleſtum eſt. Periculoſum captioſumque illius rei præceptum eſt, quæ nobis adeò eſt occulta, vt conſtare nobis nequeat, an tale præceptum impleuerimus: talis verò eſt conuerſio noſtra: nemo enim, vt paulò antè monſtrauimus, ſcit an verè ſe ad gratiam diſponat: nemo ergo ad id ſub præcepto tenetur. Reſpōdendum ergo eſt, ſicut de præcepto charitatis: videlicet, quòd quanuis tale ſit præceptum, nihilominus inuincibili ignorantia quiſq; poteſt excuſari putās ſe illud impleuiſſe. Igitur cùm quis humano more ad arbitriū prudentiū putat ſe eſſe cōtritum, licèt verè non ſit niſi attritus, à tranſgreſsione p̄cepti cōtritionis excuſatur, quāuis gratiā non recipiat. Neq; verò cōfiteri tenetur quouſq; eccleſiaſticū tēpus aduenerit.

An quis ut primū peccauit teneatur conteri.

¶Hæc autem aſſerta concluſio in alias nos anguſtias videtur cogere: videlicet, protinus vt quis in peccatum ceciderit, hoc præcepto ad cōtritionem vrgeri, de qua re Caietanus in opuſculo. 21. quæſtionum ſeptimam inſeruit. Atqui à parte affirmatiua eſt argumētū ꝙ cū alijs morbis, qui præſentaneā minātur mortem corporalem illico ſuccurrēdum eſt iure naturæ: & peccatum, vt ait Iacobus, cōſummatū mortē aīę generet, apparet ratiōe præcepti q̃ primum eſſe ſuccurrendum. Cui accedit & autoritas S. Thom. 2.2. q. 62. ar. 8. vbi ait quòd nec per modicum tempus licet in peccato morari, ſed quilibet tenetur peccatum ſtatim deſerere: ſecundùm illud Eccleſiaſt. 21. Quaſi à facie colubri fuge peccatū. Accedit & illud Eccleſiaſti. 3. Qui amat periculum, peribit in illo: qui autem in peccato perſtat, periculum ſibi creat moriēdi in illo. Quare & cap. 5. idem ſapiens, Non tardes, inquit, conuerti ad Dominum, nec differas de die in diem, ſubitò enim venit hora eius.

Secunda concluſio.

¶His tamen nihil obſtātibus ſtatuitur hui⁹ articuli ſecunda concluſio. Non illico, vt homo reum ſe ſentit culpæ pœnitētiæ lege pœnitere conſtringitur. Hæc profectò concluſio more, & vſu eccleſiæ ſatis videtur conſtabilita. Nemo nanq; à ſacerdotibus vſum clauium habentibus, tanquàm denuò peccaſſe reprehenditur, ſi nō cùm primùm peccauit reſipiſcat. Et tamen ſi confeſtim reſipiſcere teneretur, ſingulis momētis peccatū eius impœnitentiæ augeretur, quod eſſet peccatores plus nimio culpare, pręceptumque adeò tāquàm rigidum nimis, & durum denotare.

Ratio. 1.

Secundò præceptum ſingulare pœnitentiæ eſt affirmatiuum, veluti & confeſsionis: præcepta autem affirmatiua, vt doctoribus cunctis eſt in confeſſo, licèt ſemper obligēt, non tamen (vt aiunt) pro ſemper, ſed ſua habent ſtata tempora. Quare ſicut nō ſtatim confiteri obligamur, vt. q. ſequenti videbimus, ita nec conteri.

Obiectio.

¶Sed forſan q̄s obijciat nō ſolū affirmatiuum eſſe, ſed negatiuum includens, tenemur .n. non eſſe extra gratiā & amicitiā Dei, ſicut nō furari. Quapropter veluti fur illico tenetur reſtituere, ita & qui Deo iniuriā intulit, tenetur extēplò ſatisfacere.

Dilutio.

¶Ad hoc reſpondetur, vt ſuprà, ꝙ non eſſe extra gratiam & amicitiam Dei tenemur quidem, nō tamen ſingulari pręcepto, ſed alijs particularibus, Non occides, Non furtum facies, &c. Quare homicida, vt ſuprà diximus, qui per quodcunque temp⁹ manet in peccato non committit ſingulare delictum impœnitētię, ſed manet in homicidio.

S. Tho. dictum.

Et in hoc ſenſu dixit S. Th. loco citato. 2.2. ꝙ non licet per aliquod tempus in peccato manere, ſicut non licet furari, occidere, &c. Et ideo qui pœnitētiam differt, ſolùm auget culpam homicidij, ſed quando periculum imminet mortis, ſingularis culpa eſt non pœnitere. Et idem eſt de fure: non enim nouum peccatum cōmittit, ſi protinus nō reſtituit, ſed augetur grauitas furti, quouſq; noua ratio neceſsitatis creditoris, vel alia, nouum impingat peccatum. Et in eodem ſenſu S. Tho. diſtin. præcedenti art. 2. quæſtiuncula. 3. ad. 2. ait, quòd dū peccatū ad memoriam reuocatur, tunc tenetur homo ſpecialiter conteri: intellige, inquam, cōfeſtim teneri prohibitione homicidij vel furti quouſq; neceſsitas confeſsionis, vel periculi

riculi singularē adhibeat obligationem poenitendi. ¶Et eodē pacto respōdetur ad autoritates citatas. *Satisfit autoritatibus citatis.* Iubemur enim peccatū fugere quasi à facie colubri, nō per singulare preceptum, sed per omnia mandata peccatum prohibentia. Quòd autem poenitentiam nō differamus, in quocunque tempore consiliū sonat: tempore autem imminentis periculi mortis præceptum. Ex his colligitur responsio dubij si quis sciscitetur hunc actum, Nolo poenitere quantum delictum sit cuique præcepto contrarium. Respondetur enim sub distinctione, quòd tempore quo quis poenitere tenetur, est singulari præcepto contrarius ac perinde genere suo mortalis: alijs verò tēporibus non est nisi contra alia præcepta de non perseuerando in furto, homicidio, &c. & ideo genere suo non est mortalis, est nihilominus venialis: quia nolitio boni obiecti. ¶Instas autem rogans. Quo ergo tempore singulare hoc præceptum occurrit? Scotus quidem lib.3. dist.27. ait diebus festis teneri hominē singulari præcepto de peccatis cōteri. Et ratio eius est, quia festorum cultus eo nobis fine præceptus est, vt Deum ipsum amore & dilectione colamus, tunc ergo dilectionis mandato tenemur, quod vtique absque poenitentia impleri nequit.

¶Contra hanc autem sententiam subiungitur tertia conclusio. *Tertia conclusio.* Neutiquam festorū cultus singulari hoc nos poenitentiæ nexu ligat. Probatur. *Ratio. 1. cōclusionis.* Præceptum de colendis festis aliud est à precepto poenitentie distinctum: cultus siquidem festorum virtus religionis est: virtus autem poenitentiæ, vt distin. 14. q. 2. art. 2. & 3. monstrauimus, nō religionis, vt Caietanus opinatur, sed iustitiæ pars est: nullum verò præceptum ad alterius officia per se obligat. *Secunda.* ¶Secundò præcepta non obligāt ad finem, sed ad media, quibus obtinetur: finis enim ieiunij est per corporis extenuationem animam ad supernorum cōtemplationem erigere: illa tamen cōtemplatio non cadit sub præcepto ieiunij. Pari modo licèt festorum cultus ad hoc ordinetur, vt homo diuinis laudibus vacans ad amorem Dei se excitet, tamen sub præcepto non cadit nisi ab operibus seruilibus vacare, & sacrificio missæ, vt ecclesia iubet, interesse. *Tertia.* ¶Tertiò. Quia hoc esset nimiùm fidelium animos irretire: cùm enim tam numerosus sit festorum acernus, nimiùm populus premeretur si toties tā difficili subderetur mandato, vt legitimè cōteri teneretur, atq; adeò omnes peccatorum fimbrias, & occasiones præscindere. *Quarta.* Quartò demum. Ecclesia diuinum explicando mandatum satis duxit semel in anno homines ad poenitentiam compellere: nō ergo diuinum ius tam crebram exigit contritionem. Ecclesia verò, quia de internis actibus nō iudicat, contritionem per se non præcipit. ¶Quòd si ex veteri testamento illud nobis Leuitici. 16. obieceris, Sabbatum requietiōis est, affligetis animas vestras. & ca. 23. de eodem die festo, Affligetis animas vestras in eo, omne opus seruile nō facietis in die hac, &c. respōdetur, quòd cultus festorum illius legis quantum ad id, quod morale continet, Exodi. 20. explicatur consistere in sola cessatione à seruili opere, quod in nostris festis durat. Verū tñ quoniā eisdem festis populus iubebatur animas affligere legale erat, & iam cessauit. Neque verò afflictio illa illic significatū fuisse peccatorum cōtritio, sed ieiunium, & corporis maceratio, idq; præcipuè præcipiebatur in festo expiationis, quod expurgandis sordibus institutum erat. Cui illud consonat Esai. 58. Nūquid hoc ieiuniū, qđ elegi, per diem hominem affligere animam suam?

¶Igitur vt quæstioni faciamus satis, subiungitur quarta conclusio. *Quinta cō.* Tempus singularis præcepti contritionis est, dum ecclesiȩ decreto semel in anno confiteri tenemur, at que adeò in articulo mortis. ¶Probat: nam præceptum poenitentiæ, quod in lege naturæ, & scripta cucurrit, *Ratio. 1. cōclusionis.* Christus sacramentum poenitentiæ instituens quātum ad eius modum determinauit: sed qūia ex euangelio colligi liquidò non poterat, ecclesia præscripsit annuale tempus: fit ergo, vt idem tempus & cōfessioni & contritioni iniunxerit. Et præter illud extat de iure diuino dum imminet periculum mortis: nam tunc etiam, vt distin. sub sequenti videbimus, si copia adsit confessarij, tenetur quisque confiteri. Et ideo in principio questionis diximus non esse tantam litem inter negantes preceptum singulare cōtritionis nisi quando necessitas confessionis occurrit, & alios contrarium asserentes: quoniam in tempore differre non debent: nam extra hæc, non est aliud necessarium contritionis tempus. Est tamē hoc discrimen, ꝙ secundùm opinionēm hîc à nobis defensam in articulo mortis, licèt non adsit confessarij copia, tenetur moriturus singulari precepto conteri. Et idem arbitror in festo paschatis,

aut semel in anno. Enimuerò si tempus cōfessionis non esset decretum, teneretur homo conteri præter periculū mortis, illo etiā saltem tempore, quo metus esset ne peccata obliuioni traderentur, quod quidem per ecclesiam ad singulos annos definitum est.

Argument. ¶Existunt autem contra hoc argumenta: nā quocunque tempore occurreret præceptū dilectionis Dei super omnia, huius etiā obligatio concurreret, vtpote sine quo illud impleri non pōt. Itē quoties sacerdos sacramenta administrare deberet quæ in gratia tenetur administrare. Respondetur, etiam his casibus obligationem exurgere pœnitendi, nō tamen ex vi talis præcepti, sed aliorum vinculo: scilicet, dilectionis, aut legitimæ administrationis sacramenti. At verò dum quis sacramentum eucharistiæ suscepturus est, singulariter contritionis pręcepto obligatur ꝓpter sacramenti illius dignitatem.

Postremū argumentum. ¶Postremum autem argumentum, quod contra hāc sententiam obijcitur est, quòd nemo posset ab hac luce in vno solo peccato mortali discedere. Hoc autem consequens eo moderamine concedendum est, si peccatori tempus suppetat pœnitendi. Tunc em̄ nouum esset peccatum non confiteri, si copia sacerdotis adesset. Et eadē rōne cōsequit̄, ꝙ qui nō confitet̄ semel in anno, duplici peccato peccat: altero omissionis contritionis, & altero confessionis. Item quoties quis eucharistiam sine contritione suscipit. Tametsi hoc postremum non ita facile concederem: quia quandò præceptum per se contritionis non obligat nisi ratione eucharistiæ sumendæ, non est nisi vnum sacrilegium indignæ sumptionis eucharistiæ. Imò verò forsan, quia in præcepto confessionis determinatur tempus cōtritionis, vnicum censetur præceptum contritionis, & confessionis semel in anno, nisi quòd si non potest perfectè impleri quo ad confessionem, debet saltem impleri quo ad contritionem.

D. Tho. ¶Hic inter additiones S. Thomæ ex quarto libro ineptè adhibentur articuli, vtrùm pœnitentia per totam vitam durare debeat, & an debeat esse continua, quandoquidem in tertia parte. q. 84. artic. 8. & 9. expressè illos tractauerit, quos nos perinde dist. 14. q. 1. exposuimus. Vbi conclusimus pœnitētiam peccatorū nō nisi semel esse necessariam. Quocirca licèt post remissa peccata quandoque fit salubris peccatorum detestatio, quandoq; verò nocua, vel quia occasionem lasciuę delectationis offert, vel aliorum adfert officiorum impedimentum, nūquàm tamen est ampliùs necessaria.

An cum primum homo meminit peccatorum teneatur de illis contri. ¶Nihilominus tam circa præsentem articulum quàm circa istos duos, hæc examināda est postrema sentētia, Vtrùm quotiescunq; peccatum memoriæ occurrerit, teneatur illud homo detestari, siue nūquam fuerit alia contritione dilutum, siue fuerit iā remissum. Huius enim potissimùm causa Caietanus quæstionem illam septimā in opusculo. 21. quæstionum disseruit. Fuerunt enim graues autores huius sententiæ, qui dicerent, quòd quotiescunq; peccatum commissum memoriæ se practicè offerat, tenetur hō de illo dolere, etiam si remissum fuerit, & à fortiori si non fuerit remissum. Tenet Alexan. Alensis 4. p. q. 68. memb. 2. ar. 2. & Richar. in. 4. d. 14. art. 9. q. 1. quos Gabriel ead. dist. atque alij sequuntur. Quinuerò & Palud. di. 17. q. 1. ar. 3. propterea, quod D. Tho. ead. dist. q. 3. artic. quæstiunc. 4. ait, ꝙ homo tenetur ad contritionem, qn̄ peccata memoriæ occurrunt, pręcipuè dum in periculo mortis existit, &c.

Peccatū dupliciter occurrit memoriæ, speculatiuè, & practicè. Peccatum em̄ tunc occurrit memoriæ speculatiuè, qn̄ quis de illo cogitat, vel ad tractādum de illo, vel dum audit confessiones, &c. Tunc aūt practicè, quando occurrit, aut tanquàm opere exequendū, aut tanquàm delectatione in eius cogitatione sistendo. Et tūc aiunt isti teneri hominem de illo dolere. Et probant, quia cùm tunc occurrat tanquam Dei offensiuum, cōtemptus esset Dei, nisi illud homo detestaretur. ¶Non tamē est quæstio magni momenti, & ideo duabus cōclusionibus facillimè dissoluitur.

Quinta cōclusio. Prima, quæ sit quinta huius arti. De peccato semel remisso nunquàm est simpliciter necessaria pœnitentia, nisi forsan tantum periculum offerretur consentiendi, vt aliter euitari non posset. Probatur, quoniam propria materia confessionis est culpa, in qua homo existit, ad cuius detestationem virtus pœnitentię ordinatur: ergo peccatum, quod semel remissum est, non est necessaria materia pœnitentiæ, siue speculatiuè, siue practicè offeratur, iuxta illud Naum. 1. suprà citatum, Non puniet Deus bis in idipsum. & aliud Pauli, sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei.

Sexta conclusio. ¶Secunda, quæ sit sexta conclusio. Quanuis peccatum nōdum fuerit remissum, hoc solùm ꝙ est memorię occurrere practicè minimè secum adfert necessitatem cōtritionis

sub

sub præcepto, nisi aliquod temporum adsit, quæ eiuscemodi pcepto sunt decreta, vt est articulus cōfessionis, aut articuli mortis &c. Probatur, quia vel est necessaria contritio ratione singularis præcepti pœnitētiæ, vel ratione dilectionis, quam tūc homo erga Deū habere tenetur, vel ratione euitandi periculi consensus: non primum, quia cùm pręceptū contritionis, vt suprà dictum est, sit affirmatiuum, habeatq; sua tēpora prefinita, memoria illa peccatorū minimè ad obligandū sufficit, sicuti præceptū dilectionis nō obligat quoties Dei bonitas, & eius in nos immensa beneficia memorię occurrunt; alioqui stādo in mero iure diuino antequàm ecclesia tempus confessioni decerneret, teneret hō etiam tunc cōfiteri. Accedit ratio, ꝙ potest peccatum occurrere memoriæ tanquam ppetrandum, quod nūquam fuit cōmissum, & tunc non pōt haberi dolor seu pœnitētia, quæ tā tùm esse valet de cōmissis. Nec tenetur tunc homo rōne dilectionis, vt quidam autumāt dicentes, quòd tunc vel peccata detestat̄, vel approbat, vel neutro modo se habet. Si secūdum, peccat: si tertium, Deum videtur contēnere: ergo obligatur ad primū. ¶Cōtra hos autē arguitur, quia cùm tunc nō occurrat dilectionis præceptū: (esset em̄ importabile, ꝙ toties homo teneretur diligere, quoties tenetur peccatis resistere) colligitur, vt nullus sit cōtemptus nullum tunc habere actū cōplacentiæ, vel displicentiæ. Esset nanq; durū asserere, ꝙ propter id, quod nobis naturaliter contingit, qualis est peccatorū recordatio, nouo præcepto dilectionis cogeremur. Nec demum tenetur ratiōe periculi: quoniā pōt homo quoties peccatum occurrit, vel de nouo cōmittendū, vel iam cōmissum, vt eius cogitatu tunc oblectetur, cogitationē ab illo dimouere, per quod satis ei resistit, atq; adeò pro tunc Deum satis diligit. Imò verò nonnulla sunt peccata potissimū carnis, quę longiùs euitantur dum eius cogitatio fugitur, quàm si illa præsente cōtendat homo displicentiā eius habere: adeò sunt lubrica, & quæ se violenter insinuant. Fateor equidē, ꝙ si casus dari posset, in quo homo nō posset consensum in culpam cauere, nisi positiuo actu voluntatis cōsensum repellendo, tenet̄ quidem. Sed nō video casum, in quo nō sit facilius aliorsum cogitatū diuertere. Cui aūt voluntas adest in virtutes ppensa, cōsilium esset ad displicentiam, & detestationē conari.

Ratio conclusionis.

Argumētū.

¶Aliam hîc quæstiunculā subnectit S. Th. vtrùm post hanc vitā possit esse pœnitētia. Et est distinguendū tā de triplici statu post hanc vitā, quàm de tribus, quæ in cōtritione cōsiderantur, quæ sunt dolor sensus, cōtritionis forma, quæ est gratia, atq; eius efficacia, quæ est remissio culpæ. In patria ergo esse pōt peccatorū abominatio cū forma, quę est gratia, sine dolore tñ, propter plenū gaudiū, quod illic existit, sed absq; efficacia remissionis, quia illam in via obtinuerunt: sunt tñ illic triumphantes de victoria cōtra peccata. In inferno aūt pōt esse pœnitentiá peccatorum cū dolore maximo, quo illic semp dānati excruciant̄, sed absq; gratiæ forma, & fructu, & efficacia remissionis ppter obstinatā voluntatem. Veruntamē in purgatorio existentes dolorē quidē habent de peccatis eūdemq; gratia informatū, non tñ meritoriū, quia sunt extra viā: quare neq; eorum dolor est cōtritio efficax ad remittendū peccatorum pœnas. Vtrùm verò illic remittant̄ veniales culpæ, dist. 15. q. 2. ar. 2. elucidabimus. ¶Importunè quoq;, & hoc loco ille articulus adijcit̄ ex lib. 4. S. Th. de effectibus cōtritionis: quādoquidē totam illam materiā locupletissimè edisserit in. 3. part. q. 86. &. 87. quas dist. 15. satis interpretati sumus.

Vtrùm post hanc uitam posit esse pœnitentia.

Triplex status post hāc uitam.

Tria in contritione cōsiderantur.

In Cælo.

In inferno.

In purgatorio.

DISTINCTIO decimaoctaua, De confessione.

Cap. 1.

SEcunda pars sacramenti pœnitentiæ est cōfessio, quam etsi hę retici non defuerint, qui contritis corde negauerint necessariā, catholica tñ nos veritas admonet, nemini, qui post baptismum in lethale crimē lapsus fuerit, absq; ea in re, vel in voto patere salutem. Fuit em̄ per Christum Ioā. 20. instituta. Nam vbi spiritusancto in

Ioan. 20.

cto in discipulos insufflato, plenarium eis iudiciũ remittendi peccata tribuit, sacramẽtũ subinde pœnitentiæ instituit, atq; adeò cunctos fideles à gratia baptismatis ĩ mortale relapsos sacerdotũ iudicio subiecit, præceptoq; adeò cõfessionis obligauit. Cuius deinde ecclesia tẽpus definiens, vt id quotãnis faceremus, iure nos põtificio perstrinxit.

Cap. 2. *Cõfessionis definitio.* ¶ Est ergo cõfessio ecclesiastica, sacramentalis quædã peccatorum accusatio ad indulgentiã virtute clauiũ ecclesiæ obtinendam. Cuius qualitates patres circunscribentes aiunt. Sit *Disticha.* simplex, humilis cõfessio, pura, fidelis. Atq; frequẽs, nuda, discreta, libens, verecũda. Integra, secreta, lachrymabilis, accelerata. Fortis & accusans, & sit parere parata. Debet ergo prudẽtissimus quisq; Christian⁹ cuncta sua pctã cordis, oris, & opis, tã secreta, quàm publica, saltẽ mortalia, cũ oĩbus suis circunstãtijs notabili macula aggrauantibus cõfiteri, eademq; eidẽ sacerdoti, nisi legitima obstiterit causa. Nequiret em̃ aliter qualis est, talẽ se diuino sacerdotis tribunali sistere.

Cap. 3. ¶ Ex quo fit cõsequens, vt quãuis confessio, quantum ad suã attinet essentiã, non exigat necessariò, vt sit secreta, nihilominùs, nisi clã fieret, nequiret facilè in ecclesia sustineri, vt occultorũ oĩm scelerum, qđ necessariũ est, fieret. Quapropter q clãculariã auricularemq; confessionẽ exterminare ab ecclesia student, religionem à Christo semper obseruatam de medio tollere hæreticè contendunt.

¶ Legitimus aũt sacramẽti pœnitentiæ minister est sacerdos, qui vel ordinaria vel delegata fungit' iurisdictiõe, iuxta tenorem canonis, Proprio sacerdoti vel de eius licentia confiteat'. Nam cùm absolutio iuridicus sit actus clauiũ ecclesiæ, nõ sufficit, vt valida sit, sacerdotalis character iurisdictiõe vacuus. Cõsultò em̃ Christus Petro pascendũ suum gregẽ cõmisit, vt pascendi iurisdictio, ab ipso p ecclesiæ mẽbra deriuaret'. Vbi ergo non est iurisdictio, nulla est absolutio, & multò minus quę à sacerdote nõ fit. Quapropter cõfiteri laico ĩ nullo casu necessariũ est, & quàm rarissimè vtile ꝓpter verecundiã ad capiendũ consilium. Imò verò iam eiusmodi confessio aboleuisse videtur ab vsu. Cap. 4. Can. Omnis vtriusq; sexus. Ioan. vlt.

¶ Absit aũt, vt dicas sacerdotẽ pœnitentẽ absolutũ ostẽdere, & non verè absoluere, dicente Christo ad Petrũ, Quodcunq; solueris, & postea discipulis, Quorũ remiseritis peccata: nõ autem Cap. 5. Matth. 18. Ioan. 20.

autem. Quorũ ostenderitis remissa. Vnde autor libri de vera & falsa pœnitẽtia, quod de pœnit. dist. 1. refertur. Ipsi inquit, sacerdotes euãgelici plus possunt ꝓdesse quàm veteres, plus cõfitentibus parcere: quib⁹ em̃ remittunt, remittit Dñs. Et infrà, nõ dixit. Quos putatis ligare aut soluere, sed in quos exercueritis opus iustitiæ aut misericordiæ. Quapropter effectus sacramẽti pñiæ nõ est ostendere remissa peccata, sed verè remittere, vt antea de pñia virtute dictũ est. Nã præterquàm ꝙ sæpe sacerdos absolutione sua attritum iustificat, tunc etiam qñ contritus & iustus ad sacramentum accedit, quia cõtritio virtuti suscipiendi sacramenti nitebatur, verè eum sacerdos quantum ex parte sua est, absoluit, vt forma sonat. Can. Quem pœnitet.

Cap. 6. ¶ Dum ergo hõ ex intentione nullũ mortale in cõfessiõe prætermittit, tametsi fortè legitimus nõ hæreat in corde dolor, vt gratiã consequat͛, erit quidẽ cõfessio informis, sacramentũ verò nihilominus validum, vt nõ sit iteranda confessio, sed ꝑ legitimam postea contritiõem fiat gratiæ reparatio.

Cap. 7. ¶ Quanto verò sacerdos teneatur diuino vinculo auditã confessionẽ sigillo secreti obsignare, natura ipsa cõfessiõis quàm maximè necessariæ palàm cõmonet, quæ absq; arctissima secreti fide sustineri non posset. Igitur vt apud Deũ peccata remissa cõtecta sunt ꝓrsus iuxta illud Psalm. Beati quorũ remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: sic debent esse in pectore sacerdotis recõdita. Caueat ergo oĩno, vt canone admonitus est, ne verbo aut signo, aut alio quouis modo aliquatenus ꝓdat peccatorem: imò perĩde obmutescat, acsi nihil audiuisset, ne & irã in primis Dei, & in iudicium quoq; ecclesię impingat, vt sacerdotali officio deposit⁹, in arctum monasteriũ detrudatur. Psalm. 31. Can. Omnis utriusq; sexus.

DISTINCTIONIS 18. Quæstio. 1. De necessitate confessionis.

Rimùm iuxta Aristotelis doctrinã. 2. Poster. quærẽdũ est an res sit, ꝙ quid sit: & qa in moralibus idẽ est rem esse, quod esse necessariã vel cõmodã, alioqui superflua esset, primò quæritur de necessitate confessionis, ꝙ de eius quidditate. Quare in præsenti distinctione quatuor disputabim⁹ quæstiones, primam, de necessitate sacramentalis confessionis, secundam, de eius quidditate & qualitatibus, & tertiam subinde de eius effectu, ac demum quartam de eius ministris. In prima quæst. sunt quinque articuli: primus, an confessio iure diuino fuerit instituta, tanquam ad salutem necessaria. Secundus, vtrùm fuerit in lege naturæ vel scripta. Tertius, vtrùm omnibus peccatoribus de omni- Autoris institutum.

mnibus peccatis sit necessaria. Et quartus quo tempore sit necessaria. Quintus demũ vtrùm super confessione non facienda possit esse dispensatio.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm sacramentalis cõfessio fuerit à Christo instituta tanquam ad salutẽ necessaria.

Partis negatiuæ arg. 1.

Rguitur ergo, ꝙ sacramentalis confessio non sit ad salutem necessaria: ad salutem enim sufficit gratia Dei: gratiam autem per solam cõtritionem, vt dictum est, adipiscimur: iuxta illud Psalm. 21. Dixi cõfitebor aduersus me iniustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei: ergo nulla præterea nobis opus est confessione.

Secundũ argumentum. ¶Secundò. Acta Christi sunt in euangelio sufficienter scripta: nullibi autem præceptũ sacramentalis cõfessionis legitur: imò Matt. 19. Si vis, inquit, ad vitam ingredi, serua mandata, vbi ea duntaxat recensuit, quæ sunt in decalogo: ergo confessio non est de iure diuino.

Tertium argumentum. ¶Tertio, accedit autoritas Hugo. lib. 2. de sacramen. part. 14. cap. 1. vbi quærens, cur Christus præceptum non dederit hominibus sua peccata confitendi, sicut discipulis dedit confitentium peccata remittere: respondet id non dedisse, ne extorta & coacta videretur confessio: cogitauit enim, quòd ægri libenter salutem quærerent, & ideo medicis dixit, vt curarẽt, sed infirmis non dixit, vt ad medicos curandi venirent.

Quartũ argumentum. ¶Quartò. Est textus Theodori Cantuariensis archiepiscopi. can. fin. de pœnitentia dist. 1. vbi ait, quòd quidam soli Deo debere peccata cõfiteri dicunt, vt Græci, quod Magister Sen. dist. 17. insinuare videtur: si autem iure diuino esset instituta, nulli possent negare confessionem esse necessariam.

Quintũ argumentum. ¶Quintò demum accedit glossa Ioãnis Theutonici in initio dist. 5. de pœnitentia. adstruentis, ꝙ melius esset dicere institutam fuisse confessionem à quadam vniuersalis ecclesiæ traditione, q̃ ex noui aut veteris testamẽti autoritate. In quam opinionem Panor. super. c. omnis vtriusq; sexus. licèt vacillans inclinare videtur. Et Duran. di. 17. q. 14. licèt quodammodo ambiguus, tñ in hanc plus partem propendet, ꝙ can. Oĩs vtriusq; sexus. non faciat præceptũ, sed consilium. Et Erasmus in scholijs super Epistolis Hieron. nempè, super epitaphiũ Fabiolæ ad Oceanum, sacramentalem cõfessionem singulorũ peccatorũ negat fundamentũ habere in antiquis. ¶In contrariũ est ecclesiæ autoritas, quæ spiritu sancto afflata inter sacramenta connumerat sacramentum pœnitentiæ, cuius pars necessaria est confessio: sacramenta verò, nemo, nisi Christus gratiæ sacramentorum autor, instituere potuit.

Decisio articuli. ¶Tantum confessio adfert emolumenti sanctæ ecclesiæ, vsqueadeoque proinde illam nobis inuidet Satan, vt vix fuerit hæreticus, qui non eius suggestione de medio eam tollere contenderit. Fuerunt enim primùm antiqui Massiliani, vt Damascenus lib. suo, de hæresibus refert, qui confessionis necessitatem abnegant. *Massilianorũ hæresis.* A quibus & Iacobitæ à Iacobo hæresiarcha sic dicti iuxta Guidonis Carmelitæ historiam in libr. de hæresibus, eandem hæreditarunt. *Iacobitæ.* In quo errore Thomas Waldensis tomo. 2. de sacramentalibus. capit. 138. ponit & Iulianum apostatam: legitur enim in historia Tripertita, libro sexto, capit. 2. in hunc modum. *Iulianus apostata.* Fertur Iulianum imprudenter negasse Christianam fidem, vt sanguine immolationum nostrũ baptisma studeret ablui, & abrenunciare ecclesiasticæ confessioni: sed tamen alia litera non habet, nisi ecclesiasticæ professioni. At verò quid mirũ si qui à fide apostatauerat, eius abijceret sacramenta? Et Ambro. aduersus Nouatianos lib. primo de pœnitentia. disputat necessitatem negantes huius sacramenti. Ille autem hæresiarcha Ioannes Witcleff, vt idẽ Wald. ibidem refert, fuit qui impudentius aduersus confessionem clanculariam & auricularIam blasphemauit, dicens fuisse institutionem Papalem in cap. Omnis vtriusque sexus. absque vlla sacra autoritate, multũq; subinde ecclesiæ nocuisse, multasque hæreses & contentiones circa fastum, & quæstũ temporalium introduxisse. *VVitcleff.* Hanc subinde hæresim Lutherus, vt populum inescaret, & mollius ad se pertraheret, totis viribus persuadere nixus est. *Lutherus.* Nam cùm inter omnia sacramenta hoc sit, vt vtilissimum, ita adimpletu difficillimum, quos isto confessionis onere semel exonerabat, eosdem ad alia sua dogmata facilè pelliciebat. Vnde prius in arti. 8. ex illis qui sunt à Leone dãnati, dixit nõ esse confitenda venialia peccata, neque omnia mortalia. Et in articu. 9. adiecit, quòd qui omnia cõfitetur, nihil misericordiæ Dei

ignoscen-

ignoscendũ relinquit. Perpende bestiæ vafriciem, quasi quæ cõfitemur non misericordiæ diuinæ offeramus ignoscenda. Si enĩ id esset verũ, nullum esset cõfitendũ. Quare tandem cũ negaret sacramenta gratiã cõferre, & hoc prorsus aboleuit ab vsu. Vt ergo contra istos hæreticos ad quæstionẽ respõdeamus, quam di.14.q.1.ar.5. in hũc locũ reiecimus, meminisse ex superioribus oportet duplicẽ esse quęstionis huius sensum: videlicet, an cõfessio sit diuinitus instituta, vt necessaria necessitate finis, vt sine qua salutem cõsequi nõ possumus: & vtrùm præterea sit de necessitate præcepti vel diuini vel humani. Enimuerò puero ante vsum rationis necessari9 est baptismus necessitate salutis, non autem necessitate præcepti, quod eũ liget. Et vice versa, honorare parentes, non est illi ad salutem necessarium, venienti tamẽ ad vsum rationis est in præcepto. Igitur quinque conclusionibus ad quæstionis titulum respondetur.

Duplex quæstionis sensus.

¶Prima. Sacramentalis confessio à Christo est instituta, tanquàm cuicunq; post baptismum in mortale crimẽ lapso ad salutem nècessaria, & loco necessitatis pro tempore: & ideo dicitur necessaria in re vel in voto: nam si votum confessionis, in contritione inclusum, est necessarium, causa est, quia cõfessio ipsa in re est necessaria: sed quia apud Deũ volũtas pro facto reputatur, votum sufficit. Et certè si est necessaria ad salutem, planè intelligitur id esse de iure diuino: nam cùm salus nostra spiritualis opus sit supernaturale per speciale auxilium Dei proueniens, nil ad hunc finem necessarium esse potest, nisi diuinitus fuerit institutum. Boni autẽ lector cõsulat, si in re tam scitu necessaria explicanda, quam profectò pro ratione præsentium tẽporum ieiunè nimis scholastici tractant, nõ nihil immoremur. ¶Probatur ergo sic declarata conclusio, quo ad vtranque partem illo præcipuè verbo Christi Ioan.20. ad apostolos. Accipite spiritum sanctum, Quorum remiseritis peccata remissa erunt, & quorũ retinueritis, retenta erunt. Super quibus verbis Chrysosto.lib.3. de sacerdotio. Quid ipsum inquit, hoc aliud esse dicas, nisi omniũ rerũ cælestium potestatem illis à Deo cõcessam? Quorum enim, ait, peccata remiseritis, remittuntur, &c. Pater omnifariam filio potestatẽ dedit. Cæterùm video ipsam eandem omnifariã potestatem à filio illis traditam. Hinc ergo planum colligitur argumentum, quòd

Prima conclusio. *Declaratio conclusiõis.* *Probatur conclusio.* *Chryso.*

& illic fuerit instituta confessio, & tanquàm necessaria. Arguitur enim sic. Plenariã Deus potestatẽ impertitus est sacerdotibus remittendi, & retinendi peccata: ergo iudices eos rei huius constituit, atque adeò eius iudiciũ, & sententiam necessariam esse voluit viã ad salutem: iudicare autem de peccatis rectè nequeũt, nisi illa nouerint, iuxta illud Prouer, 12. Qui iudicat qđ nouit, iudex iustitiæ est. nam aliter nõ posset pro criminis quantitate pœnã metiri. Præsertim cùm sacerdos sic sit iudex, vt sit etiã Christi vicarius medicus, atque adeò debeat pro morborum ratione medicinales pœnitentias imponere: nosse verò nequeunt occulta, & intima cordis nisi delinquentium confessione: ergo sacramentalis confessio illic est ceu ad salutem necessaria instituta. Bonauentura di. 17.ar.1.par.2. distinctionis.q.3. dicit, ꝙ in sacramẽto pœnitentiæ sunt duo: nempe, absolutio, quod est formale sacramenti, & cõfessio, quod est materiale: quorũ primũ Christus instituit Ioã. 20. secundum verò nõ, sed insinuauit: & ideo cõfessio, inquit, est à Christo insinuata, & ab apostolis instituta, & à Iacobo promulgata can.5. Cõfitemini alterutrũ peccata vestra. Quam quidem doctrinam desumpsit ad literam ex Alex.4.par.q.76.memb.3.ar.2. Scotus verò eadem.d.17. plus adiecit: scilicet, ꝙ licèt illo loco fuerit institutum sacramẽtum pœnitentiæ, non tñ tanquàm necessariũ, sed tãquàm vtile, itaq; cõmissum sit sacerdotib9 iudicium peccatorum, non tñ tanq̃ necessarium, sed tanquàm arbitrarium & vtile. Nã & sacramentum cõfirmationis diuinitus est institutum, non tamen tanquam necessariũ. Quare subdit, quòd qui teneret, confessionem solùm esse de præcepto ecclesiæ, non põt faciliter impugnari, licèt rationabilius sit dicere, quòd sit de iure diuino. ¶At verò nescio quid in mẽtem Scoto venerit hoc arbitrarium iudicium in re hac commentari. Est enim, vt bona venia dixerim, ficta quædam expositio, nec parum perniciosa. Cogit me tam necessaria hæc catholica veritas hoc verbum dicere: nam si in hoc testimonio nõ firmiter stabiliatur confessionis necessitas, non habemus robustius aliud aduersus hereticos. Quocirca cùm tanti ecclesię referat cõfessionẽ in iure diuino fundare, munus theologi est hunc locum non debilitare, sed interpretando corroborare. ¶Ad rem ergo, vt redeamus, iudex arbiter, quod Scotũ inferius

Argumen. *Bonauen.* *Alexan.* *Scotus.* *Impugnatio Scoti.* *Iudex arbiter quis.*

sæpe fallit,nō dicitur propterea,ꝙ quis possit inter aliquos hunc vel illū eligere, sed ordinarius & arbiter hoc differunt,quòd arbiter est,qui nullam habet iudicādi cogendiq; potestatē, nisi quam qui eū eligit, ei tribuit, vt colligitur ex.c.Sanè.de arbitris. & ex toto illo titulo. Ordinarius verò est, qui ex se habet potestatē, vt rex vel eius minister, cui ipse vim coërciuam tribuit. Si enim duo aut tres prætores in vrbe sint à rege instituti, ꝓpterea,ꝙ in arbitrio ciuis est ad quēlibet eorum recurrere, nullus dicitur arbiter, sed certè omnes sunt ordinarij. Cùm ergo Christus dicat, Accipite potestatem, quis nam dubitet apostolos fecisse ordinarios necessariosque peccatorū iudices, ac subinde eos, quibꝰ autoritate apostolica iniuncta est animarū cura? Quare, licèt quisq; posset ad quēcunq; sacerdotū recurrere, quod est exēplum Scoti, certè nō sunt arbitri, sed ordinarij: quia nō accipiunt à pœnitente potestatem, sed potestate Christi fungunt̄, quam non habēt laici. Præsertim ꝙ non possunt eligi quicunq; sacerdotes in confessarios, sed illi, quibus autoritate apostolica, vel iniuncta est animarum cura, vel priuilegio concessum cōfessionem audire. Vnde in cōcilio Florentino minister huius sacramenti est sacerdos habens potestatem absoluēdi vel ordinariam, vel ex priuilegio superioris ordinarij. ¶Hoc aūt posset quempiam fallere, ꝙ sancti vocant sacerdotes arbitros inter Deum & homines: non tamē id intelligitur in hoc sensu, quòd in nostro sit arbitrio illis subijci, vel nō subijci, sed quòd tanquàm ordinarij Dei iudices arbitrātur de peccatis nostris, vtrùm remittere ea nobis, an retinere debeant, cum hac vel illa iniuncta pœnitentia. ¶Vis ergo argumenti est hæc. Christus hanc tradidit potestatē ordinariam sacerdotibus: ergo necessarium illud iudicium illis commisit. Idq; planè forma illa demonstrat, Quorum remiseritis, remissa: & quorum retinueritis, retenta erunt. Sed ait Scotus, verbum illud non esse præcisum: id est, non alia remittentur nisi quę vos remiseritis, neq; alia retinebuntur: quoniam sacerdos, inquit, neque remittit, nec retinet nisi quæ audit in confessione, præter quæ tñ Deus alia remittit, atque alia retinet, id est, in inferno punit. Solutio autem hæc vim verborum non infringit: nam si Deus alia remittit, quæ non exponuntur iudicio sacerdotis, est quia nō adest confessarij copia pro tempore: & si alia retinet, est propter culpā hominis ea non confitentis, iuxta præscriptū ecclesię. Et ideo in hoc, quod dicit, Quorum retinueritis, necessitatem monstrat confessionis: imò verò non tantùm in hoc membro, vt aliqui volunt, verùm & in altero affirmatiuo: nam in hoc, quod ait, Quorum remiseritis, potestatem ordinariam confert, quæ nisi populum eidem sacerdotū iudicio subdidisset, vim non haberet coërciuā, atq; adeò non esset ordinaria. ¶Mente concipe verborum Christi spiritum. Quemadmodum rex anulum suum tradens prætori ait, Accipe sigillum hoc ad iudicandum causas, Quorum delicta remiseris, remissa erunt, & quorū ad supplicium retinueris, retenta, perinde ac si ego facerem. Sic ergo Christus, qui inquantum homo, qua ratione nos à peccatis redemit, vniuersalis iudex constitutus est omniū peccatorū, tā in hoc seculo q̃ in futuro, iuxta illud Ioan. 5. Dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est, eandem memorans potestatem ait. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra: scilicet, iudiciaria, sicut misit me viuens pater, ego mitto vos, Accipite ergo spiritum sanctū, per quem ego meritorum, scelerumq; causas iudico, & peccata remitto, & mea prorsus autoritate, vt mei vicarij iudices fungimini, conferendo gratiam eiusdem spiritus sancti ad remittendum peccata, vel illam impœnitētibus subtrahendo, ita vt sicut nemo nisi iudicio meo pōt aut saluꝰ fieri, aut condemnari, sic qui vestro iudicio fuerit approbatus, veniam obtinebit apud patrē. ¶Quapropter repudiandus est Armachanus, q li. 11. de quęstio. Armeno. quanq̃ concedat potestatem remittendi peccata cōcessam apostolis, nō tñ illam hoc, inqt, loco, sed quādo creati sunt sacerdotes, susceperūt: quia simul, inquit, munera omnia sacerdotalia debuerūt recipere. Hierony. nanq; super eundem locum Ioan. ait, & in epist. ad Edibiam. q. 9. hîc illam recepisse: nam cùm vt ait Apostolus. 1. Cor. 12. Diuisiones gratiarum sint, nil obstat quominus diuersis temporibus apostoli diuersas potestates sacerdotales ad diuersos effectus susceperint. Quare licèt antea suscepissent potestatem in corpꝰ Chr̃i verum cōsecrādū, hoc loco susceperūt potestatē in corpꝰ mysticū. ita Durā. d. 17. & Marsilius. q. 12. ar. 1. tenēt. ¶Preterea diuina cōfessionis institutio testimonio illo Matt. 16. ad Petrū nihilo infirmiori cōfirmat. Tibi dabo

Iudex ordinarius.

Concilium Floren.

Nota.

Argument.

Solutio Scot.

Refutatur solutio.

Simili.

Ioan. 5.

Contra Armacha.

Hierony.

dabo claues regni cælorum. Quodcunq; sol ueris super terram, erit solutū & in cælis: & quodcūque ligaueris, erit ligatum. Sed aiūt, Illa non fuit, nisi promisio. At verò, cùm di uina promisio diuinam habeat fidem, tam certum est id, quod promisit, concesisse, ac si planè dixisset, Do. Quare Matth. 18. Asser tiuè ait, Quęcunq; alligaueritis super terram erunt ligata & in cælo: & quodcūque solue- ritis, erit solutum: easdem ergo claues tradi- dit præsenti loco Ioā. 20. & cap. vl. Petro sin gulariter, tanquam capiti verbo illo, Pasce agnos meos. Claues autem regni cælorum quid aliud denotare possunt, quàm potesta- tē aperiēdi ipsum & claudēdi? Aperire autē nihil aliud est, quàm obstaculum ingressus tollere, quod est peccatum, atque adeò clau dere est illud negata absolutione nō tollere. At verò cùm neq; peccatum remittere neq; regnum aperire queant, nisi tāquam iudices: iudicare tamen nequeant nisi causas cogno- scendo, sicut ipse Christus facit, à quo pote- statē habēt: colligitur, vt vbi dedit illis pote- statē remittēdi, dederit & potestatē coërci- uam peccata cognoscendi, ac perinde pecca tores ad confesionē obligauerit. Quod qui- dem ecclesiæ interpretamento apertisimè confirmatur, vt latius dist. 20. monstrabitur, quę duas claues se habere profitetur: scilicet, scientię, & potestatis, quæ eo sunt nexu con iunctæ, vt nisi clauis scientiæ ad cognoscen- dum præmitteretur, clauis potestatis ad ab- soluendū manca esset & trunca. Et ideo Ale xander, & sanctus Bonauentura intelligētes illic esse datam potestatem absoluendi, subse quenter intelligere deberent iniunctam esse populo necesitatem confitendi. Nā vt dist. 17. ar. 2. q. 1. bñ ait Ricardus, nullꝰ est meꝰ iu dex si in meo arbitrio est illi subijci: & ideo cùm sacerdotes sint à Deo instituti nostri iu dices, de necesitate tenemur illis confiteri. Hæc ille. ¶At ne Christi institutio ratione caruisse hæreticis videatur, optima est, quam D. Th. dist. 17. q. 3. est meditatus. Cùm enim nemini nisi per Christi mortē salus pateat, quem Deus, vt ait ad Rom. 3. Pau. proposuit propitiatorem p fidem in sanguine ipsius, pasio verò nemini, nisi ei applicata prosit, decentisimum fuit & religioni necessarium sacramenta ab ipso autore salutis nostræ in- stitui, quibus eadem pasio tum ad remisio nem originalis, tum deinde ad remisionem actualium criminum applicaretur, ad quæ

Ioan. 20.

Claues regni cælorū quid significant.

Alexan. & Bonauen.

Ratio institutionis huius sacramēti.

ideo sacramenta suscipienda suam familiam obligaret. Quapropter sicut baptismus est ad originalis ablutionem necessarius, vt re- generemur in nouam vitam: ita & sacramen- tum pœnitentię ad remisionem actualium, vt ab eisdem morbis sanemur. ¶Quòd si vr- gentiùs quæras, cur nō interior contritio ad huiusmodi applicationem sine externo sa- cramento sufficiat: quādoquidem per ipsam gratia confertur. Iam dist. 1. responsum est, quòd diuinus honor, & vtilitas nostra id exi gebat: nempè, vt signis istis exterioribus sa- cramentorum profiteremur salutem per su pernam Dei virtutem nobis obuenire, quę, vt ait Grego. in illis secretiùs operatur.

Cur contritio interior sine uocali confeßione non sat sit.

¶Et per hoc diluitur argumentum Scoti. Sa cramētorum enim necesitas ex eorum fine perpendenda est: sacramentum autem con- firmationis nō est ad remisionem peccato rum institutum, & ideo non cogimur illud tanquam simpliciter necessarium suscipere. Sacramentum verò pœnitentię est in remis- sionem peccatorum, vt baptismus, & ideo est ad salutem necessarium, vt ille. Placet er- go mihi illud axioma Durandi ad hoc pro- positum distinct. 17. q. 9. quòd omne reme- dium diuinitus ordinatum contra culpam, quæ contraria est gratiæ, est ad salutem ne- cessarium. Quanquam, vt distinct. 14. quęst. prima. articulo quinto, cum S. Thom. diximus, sit discrimen: quoniam cùm omnes le ge communi nascantur filij iræ, baptismus simpliciter est ad salutem necessarius: sacra- mentum verò pœnitentiæ non simpliciter, sed ex suppositione: scilicet, supposito pec- cato mortali post baptismun. ¶Accedit & noua ratio necesitatis confesionis ex vtili- tate maxima & vsu, qui nobis inde ꝓuenit. Cùm enim naturę lumine doceamur, eis, qui corruptis sunt moribus, magnum esse emo- lumentum corda sua amicis patefacere, à quibus vel re, vel consilio iuuentur, consul- tisimè nobis Christus confesionem insti- tuit, quæ sub tantum secretum, quantū sacer dotibus præcepit, eis tanq̄ eius vicarijs mor- bos nostros exponeremus, qui eius autorita te & nos ab illis liberarēt, & salutaria medica mina in posterū adhiberēt: disponit enim omnia suauiter iuxta cuiusq; naturam: & qa hoīes sumꝰ, è re nostra maximè fuit, vt hoīes Deꝰ nobis iudices relinq̄ret, ad quos nostras deferremus causas, pręsertim spirituales. Hac enim ratiōe ad alia negotia trāsigēda eccle-

Solutio arg. Scoti.

Discrimē inter sacramēta bapt. & poeni.

Ratio neceßitatis confeßionis.

siæ præfecit tum summum eius vicarium, tũ
sub ipsum alios prælatos, qui ecclesiasticam
rem publicam administrarent. Fac, confessio
nem sacramentalem non esse necessariam,
sed satis esse soli Deo confiteri, profectò to-
ta respublica plena esset occultis vitijs, quæ
non possent non in publicum prodire: vere
cundia enim confitendi vehementissimè ho

Germanorũ legatio ad Cæsarem.

mines à peruersis morib⁹ arcet. ¶Id qđ me
teste Germani ipsi publicè, dum inter eos
agebam, cõfitebantur. Qua de re ex inclyta
Norimberga ciuitate missa est ad Cæsarem
legatio, per quam ciues illi petebant, vt Cæ-
sar imperatorio iure confessionem auricula
rem indiceret. Aiebant enim se vsu & more
intellexisse remplublicam suam, postquàm
confessio cessauerat, vitijs contra iustitiã &
alias virtutes scaturire, quę illis antea fuerant

Legatio Germanorũ risum mouit.

incognita. Risum tamen eadem legatio mo-
uit: nam cùm fateri omnino renuerent per
absolutionem sacerdotis culpas remitti, & di
uino iussu teneri homines vera fateri, quo-
modo plebs conuinci posset Cæsarea lege
occulta sua scelera secretò confiteri? Nam
qui non confiteretur, cùm id pretor cogno-
scere nõ posset, quomodo pœnarum minis
cogi posset? Adde, quòd nisi tantus esset fru
ctus confessionis, quantus est absolutio pec
catorum: ad tantumque sacerdos secretũ di-
uina lege teneretur, intolerabilis lex esset,
quæ homines sceleratissima sua crimina in
aurem sacerdotis exponere compelleret.

Secũda conclusio.

¶Secunda conclusio. Sacramentalis confes-
sio diuino iure est præcepta. Itaque non so-
lùm necessaria est ad consequendam gratiã,
vt de contritione diximus, qua quidem gra-
tia recepta, vt non est amplius necessaria, ita
neque habet iã pro tunc necessitatẽ præce-
pti. Imò postquàm quis per cõtritionem su
scepit gratiam, tenetur iure diuino ad cõfes-
sionem, quæ in cõtritione voto fuerat inclu
sa, vt art. 4. latiùs monstrabitur. Hæc ex supe
riori liquida consequentia colligitur: nam vt
art. precedenti dicebamus, munus principis
est ciues ad necessaria salutis officia legibus
instituere: ergo si, vt probatum est, sacramen
tum pœnitentię est ad salutem necessarium,
fit vt de illo sit singulare præceptũ. Eodem
enim modo & de baptismo argumentati su

Scotus.

mus. ¶Scot⁹ verò loco citato, qa nõ prorsus
sentit confessionem esse simpliciter necessa-
riam, aliter arguit ad fundandum confessio-
nis mandatum. Quicunq; enim, inquit, gra-
tiam Dei amisit, tenetur de necessitate præ-
cepti charitatis, Diliges dominũ Deum tuũ,
agere quantum in se est ad eius recuperatio-
nem: sed quanuis contritio sit vna via recu-
perãdi, confessio tñ est facilior. Rõ verò hæc
pl⁹ lãguoris habet q̃ vigoris. Nã si sacramẽtũ
non esset tanquam necessarium institutum,
nunquam dilectio Dei illud suscipere coge-
ret: quia nemo illo præcepto omnia reme-
dia adhibere cogitur q̃uis sint faciliora, sed
satis est apponere necessaria. Secunda ratio
eius est: quia si solùm esset de iure humano,
Papa non teneretur eo, quia princeps non
obligatur suis legibus. Sed neque hæc ratio
multùm valet: quoniam licèt princeps non
cogatur suis legibus per vim coerciuam, co-
gitur tamen per vim directiuam, vt lib. 1. de
iustitia & iure. q. 6. arti. 7. diximus. Quare li-
cèt preceptum confessionis nõ esset nisi ec-
clesiasticum, teneretur illo, sicut ieiunare in
quadragesima. ¶Firmissima ergo ratio præ
cepti confessionis ex necessitate sumitur sa-
cramenti pœnitentiæ. Vnde eodem ipso lo-
co Ioãnis. 20. vbi instituta est confessio, tan
quam necessaria ad salutem, planè intelligi-
tur datum præceptum confessionis. Quod
miror Caietanum nõ animaduertisse, qui in
expositione eius loci dixit. Fateor institutio
nem sacramenti pœnitentiæ hîc haberi, non
præceptum. Tametsi & illud Matth. 4. Pœ-
nitẽtiam agite, appropinquauit regnum cœ
lorum, præceptum quoq; adferat sacramen
ti pœnitentiæ: nã licèt tunc nondum vim
pręcepti habebat, nisi quaten⁹ pœnitẽtia est
virtus, tamen præcepit illic facere pœniten-
tiam eo modo, quo ipse erat instituturus cõ
ferendo apostolis claues regni cælorum, &
potestatẽ remittendi peccata. ¶Adsunt ni-

Aduersus alios iuniores.

hilominus iuniores quidam, qui prædicta te
stimonia eneruare contendentes, nullum
aliud firmi⁹ exquirere satagunt. Aiunt, inq̃,
illud Ioa. 5. non intelligi de iudicio peccato-

Intellectus loci Ioã. 5.

rum, sed de iudicio finali, quod facturus est
Christus. Et illud Matth. 18. Quęcũq; alliga
ueritis &c. non intelligi nisi de ligatione per
excommunicationem, quia instituebat apo
stolos illic Christus de correctione fraterna.
Et ex illo Ioan. 20. Quorum remiseritis &c.
non colligi necessitatem cõfessionis omniũ
peccatorum occultorũ & mentaliũ, sed hoc
haberi ex sola ecclesiæ cõsuetudine, quæ est
optima legum interpres. ¶Exceptiones au-
tem istæ sunt eorũ hominum, qui cõtra do
ctrinã

ctrinam Ariſt.1. Ethic.in re morali, & ſacra demonſtrationes exigunt mathematicas,ac ſubinde vrgentius contendentium teſtimo-
Solutio.1. nia ſacra infirmare, q̃ corroborare. Si.n.pater oē iudicium dedit filio inquãtum homini, ad ipſum profectò ſpectat de virtutibus & vitijs vniuerſis, quantumuis occultis non ſolùm in die poſtrema mundi, verùm & in hoc ſeculo iudicare,vt reos, vel abſoluat, vel condemnet, quam quidem poteſtatem reli-
Solutio.2. quit ſacerdotibus. Rurſus poteſtas clauium regni cęlorum quãuis ad excommunicatio nem ſe extendat, potiſsimùm tamen,vt nomen ſonat,in aperiendo claudendoq; regno cęlorũ poſita eſt. Aperire autem eſt peccata tollere,quæ ingreſſui obſtant. Vñ Matt.16. poſt promiſsionẽ clauium,quam.c.18.Chriſtus repetit,intelligens Petrus vſum earũ potiſsimum eſſe peccata remittere, ſciſcitatus eſt quoties peccata remitteret. Auſcultent
Aug. iſti Auguſtinum ſermon.55.tertię partis ſermonum ad coniugatos, & refertur de pñia. d.1.can.Agite pœnitentiã.vbi ait,Agite pœnitẽtiam qualis agitur in eccleſia vt oret pro vobis eccleſia.Nemo dicat ſibi, Occultè ago apud Deum: nouit Deus,qui mihi ignoſcat quę in corde ago. Ergo ſine cauſa dictũ eſt, Quę ſolueris in terra ſoluta erunt & in cœlo ergo ſine cauſa claues datę ſunt eccleſię Dei fruſtramus euangelium Dei, fruſtram⁹ verbũ Chriſti,promittimus vobis quod ille negat. Ecce ius diuinum confeſsionis fundatũ in euangelico verbo,quo loco datæ ſunt cla
Bernar. ues eccleſiæ.Vnde Bern.in ſermone de apoſtolis Petro & Paulo.Qui inquit, ſcilicet,Petrus,claues regni cælorum tã ſingulariter accepit, vt præcedat ſententiam cæli ſententia Petri, vt ſcilicet, Deus Chriſtianorum nemini priùs remittat peccata q̃ re, vel voto cla-
Aug. uibus ſe Petri ſubiecerit. Et Aug.lib.de pñia & refertur de pñia. d.1.ca. Quẽ pœnitet.idẽ verbum Matth.18.Quodcunq; ſolueritis ſuper terram,&c.ſic exponit.Ego Deus & omnes cæleſtes ordines & omnes ſancti in gloria mea laudant vobiſcũ & confirmãt quoſcunq; ligatis & ſoluitis, & loquitur de remiſſione peccatorum. Rurſum ſi Chriſtus Ioã. 20.ſpiritum & poteſtatem contulit apoſtolis remittendi, retinendique peccata quam ipſe habet, & poteſtas eius ad occultiſsima etiam cordis extẽdatur iudicãda,manifeſtè inde colligitur neceſsitas confeſsionis etiam eorum, quæ ſecretiſsima ſunt. Quapropter

Ambroſi. libr. de pœnitentia certè illo loco Ambro.
neceſsitatem ſacramentalis pœnitentiæ fundat,atque adeò ſacramenti præceptum. Aiebant enim Cathari, illi ſoli ſe Domino hanc deferre reuerentiam, cui ſoli poteſtatem remittendi peccata reſeruarent.Quod quidem Lutheranorũ eſt dicterium: ac ſi qui à regis prætoribus & iudicibus iudicantur,regi poteſtatẽ adimant iudicandi.Nunquid, quod regius iudex per eius poteſtatẽ decernit,rex ipſe decernit? Bene ergo ait Ambroſi⁹.Quis eſt qui magis honorat, vtrum qui mandatis obtẽperat, an qui reſiſtit?Deus nobis iuſsit eius miniſtris obtẽperare,non ergo ſumus q honorem ſoli Deo deferimus ſuis obediendo miniſtris:hæretici autẽ,qui miniſtris Dei nõ parẽt:& ideo honorẽ quẽ ſe ſoli Deo deferrẽ putãt,iniqſsimè auferũt.In quib⁹ Ambroſij verbis nota neceſsitatem obedientiæ, atq; adeò precepti confeſsionis.¶Quo ergo Præceptũ.
ad rẽ redeamus,firmiſsima eſt cõcluſio,ſacramentum pœnitentię omnium quoruncunque peccatorum etiam occultiſsimorum iure diuino eſſe ad ſalutem neceſſarium,& ſub præcepto nõ ob id ſolùm quòd in vſu & ſanctionibus eccleſiæ fundetur,ſed & in firmiſſimis teſtimonijs euangelij. Quare miror iſtos doctores,qui dũ cõcluſionẽ negare nõ audẽt, firmitatem fundamentorũ labefactare conantur.Nam eccleſiæ vſus & decretum licèt per ſe & inter fideles firmiſsimũ ſit fundamentum, tamen aduerſus hæreticos, qui eius autoritatem non tanti eſtimant,tenuiſſimum eſt, niſi ſacra teſtimonia adferantur, quibus ipſa ſe fundat eccleſia.
¶In eiuſdem item ſententiæ confirmationẽ Cõfirmatio eiuſdem cõcluſionis.
adduci ſolitum eſt illud Iacob.5. Confitemini alterutrum peccata veſtra. Nam quanuis nonnullis non tãtam energiam locus hic habere videatur,habet tamẽ egregiam.Oppo- Obiectio.1.
nũt enim quidã, ꝙ apoſtol⁹ nõ poteſt ſacramentũ inſtituere, quod gratiam cõferat,ſed Deus, qui autor eſt eiuſdẽ gratiæ.Quod quidẽ ſalua egregia autoritate D.Bona. & Alexan.veriſsimum eſt:quoniã,vt.diſt.1.q.5.ex Auguſtino colligimus, poteſtatem excellẽtię,per quã Chriſtus ſacramẽta inſtituit,licèt cõmunicare potuerit, tñ neq; apl̃is, neq; vlli creaturæ cõmunicauit, ſed adminiſtrationẽ eorum illis commiſit,iuxta verbũ Pau.1.Corin.4. Sic nos exiſtimet hõ ſicut miniſtros Chriſti & diſpẽſatores myſteriorũ Dei.¶Itẽ Obiectio.
opponũt ꝙ vbi Iacob⁹ ait,alterutrũ ſacerdotum

tum nomine subtacito, non videtur de sacramento mentionem facere, sed de illa quæ inter laicos mutuò forsan fieri consueuerat.

Dilutio. Veruntamen Beda verbum illud de sacramētali confessione idque meritò intelligit: nam quia multi, vt ait ad Corin. Pau. propter peccata infirmantur, infirmos Iacob⁹ admonet vt accersitis presbyteris primùm confiteantur, vt subinde ipsi orent pro illis. Dicens ergo, confitemini, non se insinuat autorem legis, sed id admonet, quod Christus instituerat. Premiserat enim similiter dicens, Nolite iurare neq; per cælum neq; per terram, &c. & tamen id non dicebat tanquam præcepti autor, sed tanquàm vel promulgator vel admonitor diuini mandati. Similiter enim Petrus dixerat, Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum. Quod ergo Iacobus admonet, signum est diuini præcepti. Igitur quod ait alterutrū, scitè interpretatur *Hugo.* Hugo lib. 2. suprà citato de sacrament. par. 14. ca. 1. Etenim cùm apostolus præmonuerat induci presbyteros, hoc est sacerdotes ecclesiæ, illic insinuauerat cōfessionem illis esse faciendam. Ait autem, alterutrum, idest, alter alteri putà, homo homini, acsi dixisset. Non satis est hominē Deo confiteri, vt Dauid, qui aiebat, Dixi confitebor iniustitiam meam Domino, sed homini etiam propter Deū. Itaq; alterutrum, non id sonat, quod vnusquisque promiscuè vnicuiq;, putà, laicus laico, sed alterutrum idem est, quod inter vos: scilicet, homines hominibus, oues pastoribus, subiecti prelatis. Preter quàm quòd & sacerdotes sacerdotibus inuicem cōfitētur. Quapropter quod ait, Et si in peccato sit remittetur ei, nō solùm refertur ad presbyterorum orationē qui orabunt pro infirmo, quasi illa sola sit futura remissionis causa, sed ad absolutionem sacramentalem, quæ orationem præcedere debet. Et ideo subdit, Confitemini alterutrū peccata vestra, & orate pro inuicem, vt saluemini. Non solū orate, vt saluemini, sed confitemini, vt saluemini. Quare hoc potissimū loco fundatur necessitas confessionis in articulo mortis. Accedit in eandem sententiam August. lib. 2. de visitatione infirmorum, ca. 4. vbi contra illos, qui dicebant satis esse confiteri Deo, hūc locum adducit, quòd scilicet, necessarium sit cōfiteri alterutrum: putà, homines hominib⁹, nō quibuslibet, sed accersitis presbyteris.

Alia cōfirmatio. ¶ Adiūgitur & aliud testimoniū ex suscitatiōe Lazari. Ioā. 11. quē apostolis tradidit institutis absoluēdum. Hic aūt locus non est vsqueadeò efficax, nisi per modum exempli, neque tamen simillimi, quia apostoli nō suscitarunt Lazarum, vt absoluunt pecccatorem. ¶ Quapropter autor libri de vera, & falsa pœnitē. Ipsi autē, inquit, sacerdotes plus iā possunt proficere, plus cōfitētibus parcere, quib⁹ crimen remittit Dominus: scilicet, per ipsos apostolos. Lazarū, quem de monumento iam suscitauerat, obtulit discipulis soluendum, per hoc ostendēs potestatē soluendi concessam sacerdotib⁹. Hæc ille.

Similis cō-firmatio. ¶ Adhibetur, & illud de leprosis Lucæ. 17. quibus Christus curatis ait, Ite, ostēdite vos sacerdotibus. Illa autem historia ad literā solum fuit, ne Christus videretur sacerdotes veteris legis suo iure spoliare, quorum erat de sanata lepra iudicium ferre: licèt per mysterium ad Christianos referatur, qui sacerdotibus lepram suam ostendere debent. Veruntamē mystica est theologia, quę, vt autor est August. non est argumentatiua. Quare licèt fidelibus plurimùm prædicata conferat, tamen hæreticos non tāta vehementia concutit.

Hæreticorū cauillum. ¶ Scio hæreticos cauillari posse, quòd licèt testimonia hæc vim habeant necessitatē confessionis concludendi, non tamē clancularíæ illius, quæ fit in aurem sacerdotis. Quibus nos tamē respōdemus, ꝙ in pręsentiarū hanc nos tandem conclusionem elicere contēdimus, quòd cōfessio, quæ fit sacerdotib⁹, sit necessaria. Cōditio autem illa, quòd in secreto fiat aut in publico, clam, aut palàm, nō est de eius essentia, tametsi, vt confessiònis religio omnium occultorum criminum duret in ecclesia necessariū sit, vt secretè fiat, quod quęst. seq. ar. 6. mōstrabimus optimis etiam sanctorum patrum fundamentis fulciri.

Tertia cō-clusio. ¶ Tertia conclusio. Duæ præcedentes cōclusiones de necessitate confessionis, & de eius diuino præcepto, sunt veritates catholicæ fidei, quas nemo citra hæresis labē negare potest. Ex testimonijs enim citatis, præcipuè ex prioribus ecclesia elicuit anathemate illos feriendos, qui negauerint præceptum esse diuinū confessionis. *Cōciliū Cō-stant.* In concilio enim Cōstantiēsi sessio. 8. & postea in bulla Martini 5. eiusdem concilij confirmatoria, damnatus est inter alios septimus error Witcleff dicētis. *VVitcleff.* Si homo fuerit cōtritus, cōfessio est ei superflua & inutilis. Vbi licèt non fiat expressa mentio diuini iuris, tamē cū decernitur cōfessionem

fessionem esse necessariam ad peccatorũ remissionem, planè decernit necessariã esse de iure diuino: nam vt suprà diximus, cùm gratia sit supranaturalis, omnia, quę sunt ad ipsam comparãdam necessaria, sunt de iure diuino. Sed postmodùm sub Sixto. 4. condẽnatus fuit eius autoritate error cuiusdam Petri Osmensis Hispani dicentis, cõfessionem non esse institutam à Deo, sed sola humana constitutione stabilitam. Ac post ætate nostra de eodem errore damnatus fuit quidam Hispanus vir aliâs insignis. Ac demum in concilio Tridentino aduersus Lutherum sessio.4. sub Iulio cap. 5. decretum fuit, integram peccatorum cõfessionem à Domino fuisse institutam, & post baptismum lapsis iure diuino necessariã existere.

Quarta cõclusio. ¶Quarta cõclusio. De confessione sacramentali adhibitum est preceptum humanum pontificium quoad tempus. Patet. c. Omnis vtriusque sexus. de pœnitentijs & remissio. Cuius verba sunt. Omnis vtriusque sexus fidelis postquã ad annos discretiõis peruenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter cõfiteatur proprio sacerdoti. Vbi verbum, confiteatur, præceptoriũ est.

Adrianus. ¶Sunt autem qui dicãt, vt apud Adrianũ. q. 1. de cõfessione, & apud alios iuniores videre est, decretalem illam non esse declarationem diuini iuris, sed institutionem temporis confitendi. Hoc autem contra vniuersalem doctorum sententiam est, & contra veritatem. *Nota.* In primis negare isti non contendunt, vt reor, illud esse preceptum, esset enim manifestarius error. Est enim peccatum mortale solùm propter illã decretalem non confiteri semel in anno: nõ tamẽ est nouũ preceptũ à diuino distinctũ, alioqui qui non confitetur, duo committeret peccata cõtra duo mandata. Imò hoc est nouũ argumentũ, confessionẽ esse de iure diuino, quòd cùm ecclesia nõ iudicet de occultis, nunquàm tam ingens tamque difficile præceptum Christianorum humeris imposuisset, nisi diuino iure intellexisset positum. Est ergo determinatio & interpretatio diuini præcepti: nam cùm in euangelio non sit determinatũ expressum tẽp⁹ cõfessionis, illa determinatio cõmissa est ecclesiæ.

Dubium. ¶Dubiũ autẽ est, vtrũ licèt nõ esset præceptũ diuinũ, posset ecclesia de hoc facere preceptũ humanũ. Est enim argumentũ à parte negatiua, ꝙ ecclesia non est iudex de occultis mẽtis cogitatibus, qui solẽt esse peccata. can. Erubescãt. d. 32. & can. Si oĩa. 6. q. 1. Adri. verò loco citato ait argumẽtũ nõ valere: nã si ecclesia non potest punire occulta, non est defectu iurisdictionis, sed defectũ probationis. Quare potest ꝓ peccato occulto q̃spiã excõicationẽ ecclesię incurrere. Attamẽ vt contra hoc arguamus, non est eadẽ ratio de excõicatione pro occultis, & de præcepto directo cõfitẽdi actus mentis: nã excõicatio solùm est priuatio bonorũ spiritualiũ, quibus ecclesia priuare hominem potest, si hoc vel illud fecerit quantuncunq; occultè: præcipere autẽ cogitationũ confessionem, est cõpellere hominẽ, vt illa detegat, quæ soli Dei cognitioni sunt reseruata.

Argumen. ¶Sed tamẽ argumẽtũ efficax est, quod suprà de Apostolis fecimus, ꝙ cùm nemini Deus potestatẽ excellentię instituendi sacramẽta cõicauerit, nũq̃ potuisset ecclesia pręceptũ de tẽpore sacramenti adhibere, nisi in genere præceptũ esset diuinũ. *Præceptum cõfitendi de iure diuino.* Igitur in hoc ecclesiastico statuto duo sunt cõsiderãda: scilicet, pręceptũ cõfitẽdi, & hoc est de iure diuino, & determinatio tẽporis, & hoc est de iure hũano. *Determinatio tẽporis de iure humano.*

Argumẽ. Quòd si q̃s arguat, nullũ esse discrimẽ ĩter diuinũ et ecclesiasticũ p̃ceptũ: nã cũ ecclesia nulla p̃cepta faciat nisi per potestatẽ sibi diuinit⁹ cõcessam: sua etiã p̃cepta sunt diuina, iuxta illud Luc. 10. Qui vos audit, me audit. De hoc lib. 1. de Iustit. & iure. q. 6. ar. 4. satis cõtra Gerso. scripsimus hac ratione tenẽtẽ, oĩa pręcepta ecclesiæ esse diuina. *Nota discrimen.* Est enim latũ discrimen inter hoc, q̃d est p̃cepta facere per potestatẽ diuinitus susceptã, & hoc, q̃d est præcepta diuina generalia in particulari determinare. Etenim q̃uis ecclesia potestatẽ à Deo receperit cõdendi leges, quas expedire iudicauerit, nihilomin⁹ ipsa est, q̃ illas cõdit, vt est lex quadragesimalis ieiunij, & ne bigami, aut sanguinis effusores ordines suscipiãt, q̃ ex sua institutione vim habẽt obligãdi. Pariter & regibus dedit potestatẽ cõdẽdi leges, vt est Prouerb. 8. Per me reges regnãt: & nihilominus regiæ leges humanę sunt. Lex aũt diuina est, quã Deus p se immediatè cõdidit. At qui p̃ceptũ cõfessionis nõ est ab ecclesia positũ per ordinariam potestatẽ, quam habet à Deo cõdẽdi leges: quia illa nõ se extendit ad cõdenda sacramẽta: quare p̃ceptũ hoc immediatè fuit à Christo latũ, atq; adeò est diuinũ: sed tñ quia cõmisit potestatẽ ecclesię iura diuina quoad tẽpus & alias qualitates determinãdi fecit hãc tẽporis determinationẽ, q̃ est de iure hũano.

Idem

Idem omnino est de sacramēto eucharistiæ, quod est de iure diuino. Nisi manducaueritis, &c. sed tempus est de iure humano: veluti Sabbata sanctifices est de iure diuino, sed colere festum Petri aut Pauli, est de iure humano.

An negare cōfeßionem esse de iure diuino fuerit semper hæreßis.

¶At circa tertiam & quartam conclusiones soluendum dubium superest, vtrùm negare cōfessionem esse de iure diuino necessariam fuerit semper hæresis in ecclesia, an verò solū post dictum decretum concilij Lateranensis sub Innocentio tertio. Et mouetur dubium propter autoritatem Bonauēturę, qui dist. 17. in expositione secundæ partis literæ, ait, quòd siquis esset modò huius opinionis hęreticus esset censendùs propter autoritatem concilij obligantis ad confessionem, sed tamē ante determinationē, inquit, negare hoc non erat hæresis: quia negantes tunc confessionem, nō negabant clauium potestatē neque vtilitatem confessionis: sed eius necessitatem, quod non erat hæreticum. *Adrian.* Adrianus verò. 2. q. de confessione ait semper fuisse hęreticum: quia semper fuit contrarium euangelio. *Aliorū opi.* Alij verò, vt autor Codicis confessionis ait, ꝙ ante determinationem concilij negare necessitatem confessionis non erat hæreticum, sed sapiebat hæresim: quia erat contra conclusionem ex duabus præmissis illatam, quarum prima erat de fide, secunda verò non, sed sapiebat fidem: scilicet, necessariū est peccatori, vt sua peccata sacerdos remittat: hoc autē obtinere non poterat nisi priùs peccata sacerdoti confiteretur: ergo necessaria est confessio. Secunda enim, inquit, præmissa non erat tunc de fide: quia nondū constabat, quòd nō possēt sacerdotes aliter peccata remittere, quàm per iudicium confessionis.

Quinta conclusio. ¶Cōtra hoc autem adhibet quinta postremaq; conclusio huius articuli. Confessionem sacramentalem esse ad salutem necessariam semper ab orbe redempto fuit catholica veritas, & eius assertio contraria fuit hæretica.

Conclusiōis ratio. Probatur primò, quia ecclesia nō pōt facere propositionē è nō heretica hereticam nisi articulum veritatis è sacra scriptura explicando: quare propositio quæ nunc est hęretica contra scripturam, semper fuit hæretica, licèt ante ecclesiæ interpretationem possent eius assertores excusari ne essent heretici. *Ratio. 2.* Secundò, quia quāta claritate habetur in euangelio facultas clauium apostolis collata ad remittendum peccata, habetur, id non posse facere nisi tanquàm peccatorum iudices, atque adeò tanquam causarum cognitores, quod facere non possent, nisi per peccatorum confessionem. *Ratio. 3.* Tertiò euidenter arguitur. Hæc veritas non solùm semper fuit certa in euangelio, verùm & patribus semp cognita: mirandum est sic quempiam hallucinari, vt credat mille ducentos annos vsque ad Innocentium. 3. ecclesiam nūquàm fuisse hanc veritatem confessionis edoctam, cùm citati patres: scilicet, Augustin⁹, Ambrosius, Hieronymus, & Cyprianus serm. 5. de lapsis tam apertè de necessitate cōfessionis loquātur. Et vetustissimus Tertullianus suprà citatus in lib. de pœnitentia apertissimè hoc sacramentum ait fuisse institutum à Deo, atq; adeò ait, ꝙ nisi pctā patefecerim⁹, peribim⁹. Quinuerò Dionysius apostolorum coæuus in epistola ad Demophylū, & Basilius in li. de institutione monachorū, & Cyrillus lib. 3. super Leuiticū, & Origenes super Psalmū 37. & sæpe citatus Chrysostomus, quos quidem sanctos patres, quæst. sequenti ar. 3. item allegabimus, confessionem sacramentalem, quam exomologesin appellant, tanquā euangelicam didicerunt, & docuerūt. *Leo. 1.* Vnde Leo primus ad Theodorum, & refertur can. Multiplex. de pœnitentia dist. 1. Multiplex, inquit, misericordia Dei: ita lapsis subuenit humanis, vt nō solùm p baptismi gratiam, sed etiam per pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternę. *Lactant.* In summa Lactantius lib. 4. diuinarum institu. ca. 17. Confessionis nostræ circuncisionem figuram fuisse monstrat: nam sicut illi pudendū membrū, quod figuram pręse fert & imaginē cordis, sublata pellicula nudabāt, ita nos pudēda cordis debemus sacerdoti patefacere. Vnde cōcludit ca. vlti. ꝙ cùm singuli quiq; cœtus hæreticorum se potissimùm Christianos, & suam esse ecclesiam catholicam putent, illa tamē est catholica ecclesia, in qua est confessio & pœnitentia. Quapropter Lateranēse concilium solùm explicuit præceptum quoad tempus quod nouerat, semper fuisse receptū, ceu diuinum.

Solutio. 1. argumen. ¶Ad primum igitur argumentum suprà factum respondetur, quod quanuis gratia ad remissionem peccatorum sufficiat, illa tamē quæ per solam contritionem haberi potest: nunquàm tamen cōtritio est valida, nisi votum sacramentalis cōfessionis includat. Quo fit, vt etiam gratia recepta, pręceptū maneat

confessio-

confessionis, per quam eadem augetur gratia. Presertim cùm confessio attritis primam gratiam conferat. ¶ Ad secundũ iam respon sum est: præceptũ sacramenti huius ibi esse positũ, vbi est institutum. s. vbi apostolis est collata potestas remittẽdi peccata. ¶ Quòd autem ait Christus, Si vis ad vitam ingredi serua mandata, connumerando precise decalogũ, sic intelligitur, ꝙ illa mãdata sunt necessaria existẽti ĩ gratia ne ab illa cadat, & ideo proposita illi iuueni sunt, qui iust⁹ videt accessisse ad Christũ, quippe qui se dixerit seruare mandata. At verò quia gratia res est super naturalis, ad illam assequendam non sufficit seruatio mandatorũ, quæ sunt de iure naturæ, imò neque ipsa mandata seruari possunt ad intentionem precipientis nisi supposito dono gratiæ Dei, quę supernaturali virtute sacramentorũ confertur: de quib⁹ ideo suscipiẽdis sunt alia diuina precepta per modũ necessitatis proposita, Nisi quis renatus fuerit &c. Quare antequam diceret, Si vis ad vitam ingredi, serua mãdata, predixerat, Poenitentiã agite &c. ¶ Ad tertium respõdetur, ꝙ Hugo non contendebat præceptũ confessionis esse à Christo edictum, sed hoc solùm ꝙ expressis verbis illud nõ posuerat per modũ præcepti, sed apostoli explicuerunt illud tanquam in potestate clauium sibi concessa inclusum. ¶ Circa canonem verò Theodori nosse opus est casum, qui tempore Nectarij præcessoris Chrysostomi Constantinopoli accidit. Cùm enim nobilissima foemina frequens esset in ecclesia, vt preces sibi à cõfessario in poenitẽtiã iniunctas solueret, inuenta est cũ diacono cõcubuisse: quaꝓpter populus seuire coepit in sacerdotes. Quod scãdalũ vt Nectarius episcopus sedaret, cessare fecit cõfessionis religionẽ. Et ex illo solo casu, quẽ Theodor⁹ in illo canone insinuat, versuti hęretici cõtendunt nõ fuisse cõfessionis nostrę ritum antiquũ, cùm tñ in eodem capite referat historia queãdmodũ vsus fuerit antiquissimus presbyterũ bonæ conuersationis, seruantem secretum, ac sapientẽ virum (verba sunt historiæ) statuere, qui cõfessiones audiret, & secundùm cuiusq; culpã indiceret mulctam. Et in hoc, quod dicit, secretum ostendit secretam fuisse confessionem, occultorum etiam peccatorum, vt infrà patebit. Sed tamen antiquiores Græci, vt Origenes, Basilius, & alij nunquàm negarunt cõfessionem. Illam verò Constantinopolitanã cessationem certũ est perexiguo tempore durasse: nam licèt fortasse Chrysostomus tunc iunior propter illud scandalum conniueret, certum est tamen factum episcopum modis omnibus persuasisse confessionẽ, vt patet in lib. 2. suprà citato de sacerdotio, vbi eximiam illam potestatem remittendi peccata sacerdotibus indultã tanti æstimat. Et in imperfecto, si suum est, homilia. 3. id clarè monstrat. Et in libr. de compunctione cordis. Ex hoc enim, inquit, quòd in memoria non habemus peccatum, fit vt ad confessionem nõ accedamus. Quomodo enim confitebimur, quorum nec memoriã quidem habemus? Et latissimè in sermone de poenitentia & confessione. Et de poenitẽtia. d. 1. referuntur duo ei⁹ canones. s. Perfecta. &, Nõ potest. vbi ait, ꝙ in corde cõtritio, in ore cõfessio, & in opere debet esse humilitas. Et quòd non potest quis gratiam Dei cælestis accipere nisi priùs purgatus fuerit ab omni sorde peccati per poenitentiæ confessionẽ. Quòd si obijcias illud, quod ait homilia. 2. sup Psalm. 50. Si cõfunderis alicui dicere quòd peccasti, dicito quotidie in anima tua, Non dico vt confitearis cõseruo tuo vt exprobret: dicito ea Deo, qui curet ea. Potest fortasse intelligi de eo tẽpore, quo cum Nectario consentiebat ad vitandũ scandalũ: sed tamen forsitã non intelligit nisi quòd nemo cogitur pandere conseruo suo cor suum, vt fiat publicum, vt ait quoque in can. Quis aliquando. eadem dist. Non dico vt te prodas in publicum. Sed cũ ait, Dic Deo, intelligit, vel eius vicario sub secreto Dei, quãdo tempus necessitatis occurrit, alias sufficit dicere in mente soli Deo. Et ita intelligẽdus est canon ille, eiusdem Chrysostomi ead. di. Lachrymę lauant delictum. quod pudor est confiteri: nõ vt glossa intelligit: scilicèt, quòd vbi propter pudorẽ quis peccatum sacerdoti non confitetur, sufficiat lachrymæ: esset eñ intolerabilis error. Sed quòd extra tempus necessariæ confessionis, lachrymæ, vt Magdalenę, sufficiunt. Et simili modo ad testimonia illa sanctorum respõdetur, quòd Magister Sẽtentiarũ dist. 17. & Gratianus in princip. de poenitent. dist. 1. cõgerunt, ad probandum nõ esse necessariam confessionem. Ait enim Propheta Psal. 31. Dixi, confitebor aduersus me iniustitiam meã Dño, & tu remisisti impietatem peccati mei: quo loco Cassiod. ait, ꝙ cũ primùm hõ deliberat confiteri, remittuntur ei peccata. Et

Solutio. 2. *Ad illud Matth. 19.* *Solutio. 4.* *Ad canonẽ Theodori.* *Chrysost.* *Canon lachrymæ.* *Sanctorũ testimonia.*

Et August. Magna misericordia Dei, qui ad solam promissionẽ peccata dimittit. Et lib. de libero arbitrio, quod refert ead. dist. can. Si cui. luce clariùs constat cordis contritione, non oris confessione peccata dimitti. Respõdetur, inquàm, primò Psalmistam loqui eo tempore, quo sacramentalis confessio nõ erat instituta, quo i deo tempore satis erat dicere, Tibi soli peccaui. Secundò, hæc & alia id genus testimonia tantùm probant, ꝙ & vbi non instat confessionis tempus, & vbi tẽpore instanti confessarij copia non adest, sufficit cõtritio. Nam tunc, vt ibidem ait Aug. can. Magna pietas. votum confessionis pro opere reputatur. Quòd si de Petro, & Magdalena obijcias, quibus peccatorũ indulgentia sine confessione concessa est, Vnde Ambros. super Lucam, Lachrymas Petri lego, satisfactionem non lego. ead. dist. can. Petrus.

Obiectio.

Dilutio. 1. Primùm eodem modo respondetur, ꝙ tunc *Dilutio. 2.* confessio non erat in præcepto. Secundò ꝙ Christus per potestatis excellentiam potuit Magdalenæ peccatum sine sacramento remittere.

Solutio. 5. ¶ Ad quintum demũ de glossa Ioãnis Teutonici respondetur: non esse opinionem, sed manifestariũ errorem, eundemque intolerãdum, ac de glossis decretorum abradendum. Glossatores enim illi quoties in ius diuinum se se immergunt: quia illud non callent, non possunt nõ multis erroribus intinctiinde emergere.

Respõdetur Durand. ¶ Ad Durãdum respõdetur, quòd satius ei multò fuisset rem sacram tam certam, quantũ est præceptum confessionis ecclesiasticum, in dubium non reuocare: est enim vir quidem catholicus, sed tamẽ quandoque liber plus forsan iusto. Et in præsentiarũ licèt anceps vacillet, pressiùs tamẽ fulcire hanc partem conatur, quòd can. Oĩs vtriusq; sexus. non adferat præceptum confessionis, sed consiliũ, licèt illic subdatur præ-

Ratio Dur. ceptum sumendæ paschalis eucharistiæ. Et ratio eius est, quòd ecclesia præceptum coerciuum ponere non potest, nisi de re, quam, vt puniat, cognoscere valet: non autem potest cognoscere, an quisque occulta peccata & potissimùm cogitata cordis confiteatur: ergo nec de hoc potest præceptum edere. Quapropter licèt quis excomunicaretur, inquit, si non confiteatur, excõmunicatio non ligaret eum in foro exteriori, neque vllus teneretur eum euitare: quia nemo sciret, an es-

Impugnatio Duran. set excommunicatus. Est tamen hoc valde erroneum, ne dicam hæreticum. In primis enim ecclesia, vt identidem diximus, præceptum confessionis quantum ad substãtiam nõ posuit: quia est diuinum, sed tempus determinauit, quod absq; dubio facere potuit: hoc enim non est mutare substantiam sacramenti. Quemadmodũ statuere potest ne baptismus fiat in epiphania, sed in paschate, vt ait in eius expugnatione Paluda. ead. dist. q. 7. vbi ad eius obiectionem probè respõdet, quòd eadem ratione probaret non posse ecclesiam præceptũ eucharistiæ ponere: nam neque ei constare potest, an homo hostiam consecratam sumat, an verò in ore seruet, quam postea expuat. ¶ Respondemus ergo, ꝙ potest ecclesia per schedulam curati nosse parochianos esse confessos, nã satis est humano more id cognoscat. Et quòd præceptũ confessionis edixerit, patet, nam eodẽ tenore canon loquitur de confessione semel in anno faciẽda, & de eucharistia in paschate. Imò expressiùs pręcepti verbum in priori ponitur: scilicet, confiteatur, & sub eodem tenore subdit, suscipiens ad minus in pascha &c. & pœna vt aliter faciens ab ingressu ecclesiæ arceatur, & ecclesiastica sepultura, cuius atrocitas peccatũ mortale designat, super vtrunq; præceptum fertur. Et dum ecclesia non confessos excõmunicatione percellit, in foro conscientiæ ligat: nam & suffragijs priuantur ecclesiæ, & tenentur se sacris subtrahere.

¶ Ad Erasinum respondetur multò fuisse peius locutum: ait enim in scholio citato, quòd tempore Hieronymi nondũ instituta fuerat secreta confessio, quã postea ecclesia salubriter instituit, si modò rectè vtãtur ea & sacerdotes, & laici. Verùm in hoc, inquit, labuntur theologi quidam parùm attenti, quòd quæ veteres illi de huiusmodi publica & generali confessione quæ nihil aliud erat quàm signis quibusdam & piaminibus ab episcopo indictis se peccatorem & bonorum communione dignum agnoscere, trahunt ad hanc occultam & longè diuersi generis. Perpende, quàm planè Erasinus singulorum peccatorum confessionem, ac per inde saccramentum pœnitentiæ negauerit, dicens, esse theologorum inuentum, nec fundari in antiquo ecclesiæ more, q̃ manifestaria heresis est, & in ecclesiã blasphema. Cuius generis fuit conuitium illud in colloquio de naufrago, quem irridẽdo ait, insusurrasse in aurem sacerdotis. Vtinam ergo istorũ opera, qui Ciceronianam potiùs quàm ecclesiasticam

Ad Erasm. responsio.

Nota.

sticam phrasim redolent, ab eiusmodi essent veneficis flosculis expurgata.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm necessitas confessionis fuerit de iure naturali aut scripto ante euangelium.

Rticulus secundus est de iure naturali, & scripto, & arguit, quòd illis etiam fuerit necessaria. Adā enim, & Cain, non nisi ad præcepta naturalis iuris tenebantur, qui tñ Gen. 1. &.4. de hoc reprehensi legũtur à Deo, quòd peccata sua non fuerint confessi. Idemque arguitur de Iob, qui sub eadem lege cap.31. ait. Si abscondi, vt homo peccatum meum. Et in lege scripta Moysi legimus apud Esai. cap.43. Narra siquid habes, vt iustificeris. *Partis negatiuæ argumen.1.*

¶In contrarium autem est, quòd, vt Isido. ait, & refertur can. Ius naturale. distinctio. 1. Ius, inquit, naturale est commune omnium nationum: confessio autem non est vniuersis gentibus communis. *Pars affirmatiua.*

¶Quæstio facilis est, quæ non nisi ad explicanda nonnulla sanctorum dicta mouetur. Ad quam igitur tribus cõclusionibus respõdetur. *Decisio articuli.* ¶Prima. Confessio sacramẽtalis neutiquam esse potest de iure naturæ, hoc est, sola natura eam docente, & fieri dictãte. *Prima conclusio.* ¶Probatur, quia ius naturæ, vt nomen sonat, minimè ad supernaturalia extenditur, sacramenta verò euangelica sunt supernaturalia, tum quia, vt initio primæ distinctionis diximus, sunt protestationes supernaturalis fidei, tum quòd effectũ habent supernaturalis gratiæ, dictamen ergo naturalis iuris docere nõ sufficit confitendũ esse sacerdoti spe veniæ obtinendæ. Et cõfirmat. Naturale ius, ait Cice. est illud, qđ nõ opinio ingenuit, sed naturalis quædã vis inseruit: nempè, ex principijs naturæ: sacramentorũ verò cognitionem, & iussionem non innata, sed diuina virtus nobis inseruit: igitur vt miraculorum operatio, & mysteriorum cęlestium reuelatio, sic & sacramentorũ institutio res supernaturalis est. *Conclusiõis ratio.*

¶Quòd si arguas cõtra. De iure naturali est, quòd nullum malum maneat impunitũ: occultum autem puniri non potest nisi cõfessione delinquentis probetur: ergo confessio est de iure naturæ. *Argum.* Negatur cõsequentia. Satis enim est occultum, quod non punitur in hoc seculo, vt puniatur à Deo, vt habet can. Si omnia. 6.q.1. *Solutio.1.* Si verò rursus argumenteris. Pœnitentia, vt di. 14.q.2. diximus, fundatur in iure naturæ, ergo cõfessio, quę est eiꝰ pars. *Obiectio.1.* Negatur consequentia. In iure enim naturæ supposita scintillula illa fidei infusæ, quę tũc infundebatur, qua Deus cognoscebatur retributor boni & mali, natura dictabat ab illo esse veniam efflagitandam, per internam verò mentis loquelam: sciebant eñ mentis cogitatus perspicere. *Dilutio.* ¶Videtur autẽ per aliud extremum confessionem esse contra ius naturæ: nam si natura docet, vt secretũ, quod fidei nostræ amicus cõmisit, celemus, vt Prouerb. 11. admonemur, fortiori ratione admonet, vt celemus propria peccata, quæ suapte natura pudorem & verecundiam offundũt. Quare Chrysostomus can. Quis aliquãdo. de pœnitentia. di. 1. Non tibi, inquit, dico, vt te prodas, insinuans grauissimum onus hominibus imponi, vt scelera sua alteri proferant.

¶His tamẽ non obstantibus subiungitur secunda conclusio. Confessio sacramẽtalis nõ est contra ius naturæ: imò verò licèt ratio naturalis ad eius notitiam nõ pertingat, supposita tamen per fidem cognitione virtutis huius sacramentalis, instinctꝰ naturalis ad illud suscipiendum instigat. *Secunda cõclusio.* ¶Naturale enim est, vt homo desideret à peccato liberari, & morbis suis spiritualibus mederi. Quare si natura le nobis est, vt fido amico nostra secreta pandamus, iuxta illud Ecclesiast.6. Consiliarius sit tibi vnus ex mille: multò est certè rationi cõsonantius, vt vbi cum tãto secreto, & fructu id possumus, faciamus.

¶Ad primum ergo argumentum respondetur, quòd non sumus tã Domini alieni secreti nobis commissi, quàm nostri, & ideo possumus nostrum, non autem alienum detegere. *Solutio primi argumẽ.* ¶Ad secundum respondet, quòd pudenda detegere iactãtię causa, de quibus ait Propheta. Lætant cùm malè fecerint, est impudentiæ vitium, & sine conducenti causa illa propalare, est honorem prodigere. ¶Et hæc sunt contra ius naturæ. *Solutio secundi argu.* Quare Chrysosto. solùm admonet, vt nemo se criminosum in publicum prodat. Confiteri autem peccata iudici ea iuridicè interroganti est opꝰ iustitię: atq; adeò causa medicinę adhibẽdę illa fidei amici committere, est prudentia, & præsertim confessario ea exponere ad obtinẽdã salutẽ humilitas & obediẽtia. ¶Tertia conclusio. In lege veteri non erat cõfessio sacramẽtalis, vt in noua. *Tertia conclusio.* Hanc cõclusionem satis suprà

prà confirmauimus di.2.q.2.art.2. Thomas enim Waldensis tom. 2. de sacrament. cap. 136. fundare studet confessionem nostram in ritu illius legis confitendi peccata. Nam confitebantur, inquit, peccata operis grauia, vt adulterium, homicidiū & blasphemiā, nō autem peccata cordis. At verò in primis certissimū est nullā illic fuisse penes sacerdotes clauium potestatem spiritualem ad remittēda actualia, sed solùm in circuncisione remittebatur originale. Sanguis enī hircorum & taurorum &c. vt ait Pau. ad Heb. 9. inquinatos sanctificabat ad emundationem carnis, nō autem spiritus. Hinc autē colligitur, neq; vllam fuisse tunc obligationem vllum confitendi peccatū occultum sacerdoti: esset enī intolerabile eos absque remissione culpę ad rem tam difficilem obligare. Sed forsan per modum capiendi consilij, & remedij liberè quisque aliqua peccata periculosa exponebat in aures vel sacerdotis vel Pharisæi, cui' sanctitatem magni æstimabāt. Vndè Matt. 3. legitur, ꝙ Ioannes publicanis & militibus, & alijs diuersæ sortis confitentibus peccata sua, salutaria monita & documenta dabat.

Solutio. 1. ¶Igitur ad primum argumentum respondetur primò, quòd in illa reprehēsione Adę, & Cain celantium sua crimina fundatꝰ ius gentium, & ciuile, & canonicum, tum vt anteq̄ reus condemnetur, exigatur eius confessio, tum etiam, vt si iuridicè interrogatur, teneatur ipse parere & veritatem fateri. Eadem enī iustitia quæ reos punire iubet, interrogationem hanc & confessionem exposcit. Atque huc pertinet dictum Iob. Ait enim crimen esse, peccatum abscondere tempore & loco, quo est detegendum. Quòd si dicas hoc habere locum, quando fama & indicia proclamant, & tamen Adæ peccati nulli erant testes, respondetur, quòd cùm Deo omnia sint comperta, ius ipse habet, absq; alia infamia, indicijs vel testibus quodcunque peccatum quantùmuis secretum ad puniendum interrogare. Atq; hoc optimo iure (quod hìc notandum est) potuit confessionem sacramentalem instituere, & à nobis exigere. Vñ Ambros. lib. de paradiso. c. 14. in eadem Adæ historia eandem fundat confessionem. Et inde canonem illum. Non potest. 1. de pœnitētia dist. 1. elicuit, vbi ait, Non potest quisque à peccato iustificari, nisi peccatum antè fuerit confessus. Et can. Ecce nunc. Illa, inquit, confessio nos liberat à morte, quæ fit cum pœnitentia. ¶Ad tertiū denique respondetur confessionis ritum in lege vetere medium fuisse inter confessionem iuris naturę & nostram. in iure enim naturæ confessio tantum erat necessaria mentalis apud Deum: in lege verò scripta, quæ vmbra erat & figura nostræ, cœpit exterior quodammodo esse. Dum in Leuit. c. 6. & 7. ꝓ diuersis peccatis iubebātur diuersa offerri sacrificia. Et pręcipuè in festo expiationis iubebatꝰ Leui. 16. sacerdos manibus impositis super hirco emissario cōfiteri peccata populi, nō ꝙ illi essent prius à singulis confitenda, sed in genere fatebatur hęc, & illa peccata quotidie cōmitti à populo, pro quorum igitꝰ expiatione preces fundebat. In noua verò lege, vbi Deus non ænigmatibus, vt olim, & in ꝓphetijs, sed palàm vt ait Pau. Locutus est nobis in filio, per quem nostrā est redemptionem operatus, explicatè faciēda est singulorum confessio, vt eadem nobis redemptio virtute clauium applicetur.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm omnibus hominibus, & de omnibus peccatis necessaria sit confeßio.

ARticulo isto tertio, duas vniuersalitates, & personarū, & peccatorū [id]cò simul cōplexi sum⁹, ꝙ mutua se opera ambæ dilucident. Arguitur enī, quod omnes in vniuersim teneantur ad confessionem. Ius diuinum, eo quòd Deus vniuersalis est omnium Dominus, vniuersos obligat mortales: quare lege baptismi suscipiendi vniuersus mundus obligatur: cōfessio autem, vt suprà diximus, est de iure diuino: ergo ad illam vniuersi mortales tenentur. *Partis affirmatiuæ argumen.* Secundò, sacramentum pœnitentiæ est in remissionem peccatorum institutum: sed vt habetur Ecclesiastes. 7. non est qui faciat bonum, & non peccet, saltem venialiter, ergo vniuersi præcepto confessionis subduntur. *Secundū argumentum.* ¶In contrarium est, quòd vt ait Hieronymus, sacramentum pœnitentiæ est secunda tabula post naufragium: sed esse post sunt aliqui, qui post baptismum naufragiū non fecerunt: ergo illis non est necessaria confessio. *Pars negatiua.*

¶De hac quæstione variæ sunt doctorum opiniones. Ricardus enim distin. 17. articu. 2. q. 4. ait, omnes tam fideles, quàm infideles teneri præcepto confessionis, non quatenus *Decisio articuli.* *Ricardus.*

est

est pontificium, sed quatenus diuinum. Quò & Scotus eadem dist. alludit. Et secūdò ait, quòd dum quis mortale non habet, tenetur venialia confiteri propter præceptum ecclesiæ. In quam sententiam consentit S. Bonauentura ead. distinct. in. 2. part. articu. 2. q. 1. (*S. Bonauen.*) Alexā. verò. 4. part. q. 77. memb. 1. ait, quòd homo quantuncunque perfectus nullam habens peccati, aut mortalis, aut venialis conscientiam tenetur confiteri, non quidem ꝑpter præceptum diuinum, quod tātùm obligat de peccatis mortalibus, sed propter præceptum ecclesiasticum. Et vt suam opinionē clariùs perspicias tenet, venialium confessionem sub nullo cadere precepto, & nihilominus ait teneri hominē, dū nō est conscius peccati, confiteri sacerdoti in genere, dicendo, Ego sum peccator: idq; ad dandam gloriam Deo, & præstandam obedientiā ecclesiæ. (*Alexan.*) ¶ His tamen non obstātibus ad quæstionem quinque respondetur conclusionibus, Prima. (*Prima conclusio.*) Præceptum confessionis solùm obligat fideles: sic enim habet canon cōcilij. Omnis vtriusque sexus fidelis. quod quidem est expresio & determinatio diuini iuris. Quòd si dicas, (*Obiectio.*) propterea ecclesiā adiecisse illud moderamē, quòd de infidelibus non iudicat, iuxta illud Pauli, De ijs, qui foris sunt, nihil ad nos, subduntur tamen diuino iuri. Contra hoc arguitur. (*Argumen.*) Ius diuinum supernaturale solùm obligat vniuersum orbem ad suscipiendam euangelicam fidem: obligatio autem ad alia præcepta singularia sacramentorum non exurgit nisi ex ipsa professione fidei, quę fit in baptismo, quemadmodum si quis fecit votum simplex religionis, licèt teneatur ad religionem, non tamen ad eius cęremonias & officia, donec illam profiteatur: infideles ergo non tenentur immediata obligatione ad confessionem, sed dum baptismū susceperint. ¶ Atque id apertè confirmatur. (*Cōfirmatio.*) Infideles tenentur baptismatis vnda priùs ablui, quàm alia eis sacramēta permittātur: per baptismum autem omnia peccata plenissimè remittūtur: ergo non tenentur ad confessionem, donec post baptismum fuerint lapsi. Ex quo fit, quòd illud cōcilij Carthaginensis. 4. quod refertur can. Baptizandi. de pœnitentia distinct. 4. vbi habetur, quòd baptizandi per aliquot dies abstineant à vino, & carnibus, & sacerdotali manuum impositione examinati baptizentur, non intelligitur, quòd debeant sacramentaliter absolui, sed manuum impositio erat genus exorcismi. ¶ Secunda conclusio. (*Secūda conclusio.*) Nemo qui nullius est peccati conscius, confiteri tenetur. Probatur, (*Ratio conclusionis.*) quia non iure diuino, vt Alexander ipse fatetur: sed multò minùs humano: Nam canon non dicit simpliciter, Omnis Christi fidelis teneatur cōfiteri, sed restrictè, Teneatur sua confiteri peccata: ergo eū qui peccata nō habet, non obligat. Quare nescio quid in mētem venerit Alexādro, vt isto iure voluerit ligare illos, qui nullius sunt conscij peccati. ¶ Cōtra id autem, quod ait, debere saltem confiteri in genere, est efficax argumentum, quòd illa non est confessio, q̄ est pars sacramēti: nā cōfessio est actus iudicialis: iudicium verò debet fieri in particulari: de illo autem, qui dicit se esse peccatorem, nullum potest sumi iudicium: nam & sanctissimi viri hoc vbiq; dicunt. De qua re latiùs. q. sequenti. ¶ Sed arguit cōtra S. Bonauentura, (*Arg. Bona.*) quòd nemo esse potest tam sanctus, qui non sit peccati conscius, saltem per integrum annum: nam vt ait Ioan. in sua canonica. si dixerimꝰ quòd peccatum non habemus nos ipsos seducimꝰ. Ad hoc tñ respōdetur, (*Solutio.*) quòd nos non loquimur per annum vel per dimidium, sed quādiu homo nullius habet peccati conscientiam. Ioan. enim solū nos admonitos facit, ne affirmemus nos nō habere peccatum: nam facilè homo memoria labitur, sed tamen nil obstat quominùs homo nullius sit memor culpæ. ¶ Tertia conclusio. (*Tertia conclusio.*) Cùm tria sint peccatorum genera: scilicet, originalis, venialis, & mortalis, nec de originali, nec de aliquo peccato ante baptismum commisso necessaria est confessio, imò neque illam, vel ante, vel post baptismum fieri licet. Hanc conclusionem suprà dist. 5. q. vnica, articu. 6. demonstrauimus: (*Cōclusionis ratio.*) nā cùm peccatum originale non fuerit nostra propria voluntate commissum, non solùm confessio, verùm nec contritio de illo requiritur, imò nec conteri de illo propriè possumus. Atqui dum in baptismo remittitur, omnia illuc vsque commissa simul cum illo condonantur: quare iniuria fieret baptismo si qui illo ablutus est, illa postmodum confiteretur. ¶ Quarta conclusio. (*Quarta cōclusio.*) Venialia peccata quanuis legitima sint confessionis materia, taliter vt cōsilium sit salutare, illa confiteri, non tamen de illis est necessaria confessio. Prima pars est nota: quia cùm hoc sacramentum in remissionem peccatorum sit

institutum: & venialia verè sint peccata, materia sunt confessionis. Quare viri boni & religiosi hæc sunt, quæ quotidie confiteri solent. Enimuerò eiusmodi confessio, quia legitima est, gratiam auget: quinuerò aliquando conferre primam gratiam potest attrito, si aliquod habet mortale, cuius citra culpam fuerat prorsus oblitus: pręterquàm quòd ad puritatem conscientiæ & cautelam non peccandi plurimū confert. ¶ De secunda verò parte, fateor, aliquando maior dubitandi ratio existit propter D. Bonauenturam, & Ricardum, & huius classis alios cōtrarium sentientes. Nihilomin⁹ citra dubium vllum est vera. Primum S. Thom. dist. 17. q. 3. licèt anceps priùs videatur, demum tamen hoc affirmat, &. 3. par. q. 65. ar. 1. expressè ait, ad deletionem venialis peccati nullum esse directè institutum sacramentum. Cuius rationem inde adfert, quòd sacramenta omnia ad infusionem gratiæ sunt instituta: veniale verò absque gratiæ infusione remitti potest per actum charitatis, vt di. 15. q. 2. latè monstrauimus. Quare inferius. q. 84. arti. 2. ait, quòd sacramentum pœnitentię non est contra venialia principaliter institutum. Eandem opinionem tenet Scotus dist. 17. & ibidem Durand. q. 9. & Caieta. q. 1. earum, quas de confessione adiecit ad tertiam partem, vbi ait, ꝙ alia opinio est tutior, sed hæc est verior. At melius forsan dixisset: quòd confiteri liberè venialia est tutius, non autem quòd opinio ad id obligans sit tutior: quia multos ingerit scrupulos. Probatur ergo conclusio. Venialia iure diuino confiteri non tenemur, vt autores contrariæ opinionis concedunt, tū quia sacramentum est secunda tabula post naufragium: & veniale peccatum, quia non separat à Deo, non frangit innocentiæ nauim, atque adeò non est naufragium: tum etiam quia non requirit infusionem gratiæ, quæ fit per sacramentum. Neque verò tenemur illo iure pōtificio. Omnis vtriusque sexus. vt ipsi putant. Primùm, quia illud, vt sæpæ diximus, non est nisi determinatio diuini iuris: determinat autem consilium solùm tempus, & ministrum, cui facienda est confessio: reliqua verò obseruanda relinquit, vt iure diuino statutū est. ¶ Secundò (qđ est vrgentissimum argumentum) Ecclesia sicut sacramenta instituere nō potest, ita neque formam neque materiam mutare: peccata autē confessa sunt necessaria materia: ergo quā

Venialia non sunt necessariò confitenda.

Ratio. 1. cōclusionis.

Secundū argumentum.

uis daremus illud esse aliud præceptum distinctum à diuino, si de iure diuino venialia non sunt necessaria materia, nō potuit ecclesia eadem facere necessariā: potissimū cum esset pręceptum diuinum aggrauare: & sunt multa peccata venialia mentalia, quorum ecclesia per se nō est immediatus iudex. ¶ Tertiò arguitur. Quanuis ecclesia singulare præceptum fecisset de confessione, non debuit alium finem habere, quàm qui est diuini iuris: ille autem est, eos, qui extra gratiam Dei sunt, in eius amicitiam reuocare: necessitas enim huius finis, vt suprà diximus, est causa necessitatis pręcepti: ergo cùm veniale non pellat hominem à gratia, non est necessaria confessionis materia. ¶ Quartò, illud, quod præfati autores aiunt, teneri, scilicet, hominē confiteri venialia, vt ecclesiæ obediat: quando non est mortali obnoxi⁹, secus si habeat mortale, gratis dicitur: nam materia necessaria sacramenti per se debet esse necessaria: quare si venialia per se sunt materia, etiā adiūcto mortali debēt in cōfessione pādi, vel si tūc nō sunt cōfessu necessaria, certè nec sine illo. Et arguit bene Scotus. Sequeretur, inquit, ꝙ homo hactenus esse posset in multis venialibus absque mortali, qui si nūc delinqueret mortaliter, hoc superueniēs mortale liberaret eū ab obligatione, qua tenebatur confiteri venialia: quia confitendo solùm mortale satisfacit p̄cepto ecclesię. ¶ Quintò demum ex verbis ipsius canonis veritas hęc colligitur, ex illo, scilicet, omnia sua peccata, & ex pœna subiuncta, quę est ingressu ecclesiæ, & morientē ecclesiastica sepultura arcere. Esset. n. implicatissimum vinculū explorandi omnia venialia ad cōfitendum, idque sub tam acri cēsura. ¶ Accedit postremò magnum argumētum, quòd cùm præter remediū iuris diuini ad delendum venialia, quod est charitatis feruidus actus, vt suprà expositū est, ecclesia instituerit multa alia ad id remedia, vt aquam lustralem, benedictionem episcopi &c, indiciū est quòd neminem voluerit ad venialium confessionem coercere. In summa determinatio est Augustini in cano. De quotidianis. de pœnitentia distin. 3. quòd scilicet pro venialibus sufficit quotidiana oratio fidelium: videlicet, Pater noster. ¶ Per hoc ergo soluit argumētū S. Bonauent. quod est hoc. Ecclesia præcipit oēs cōfiteri semel in āno: q habēt peccata venialia, habēt materiā cōfessionis: ergo tenentur

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Scot. arg.

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

Arg. S. Bonauen.

Solutio. confiteri. Respondetur, quòd non iubet confiteri nisi ea, quæ homo tenetur iure diuino.

Argument. Quòd si contra rursus arguas. Iure diuino, data est sacerdotibus potestas remittẽdi omnia peccata tam mortalia, quàm venialia, Quorum remiseritis &c. sed tanta esse debet subditorum obligatio ad confitendum, quã ta est prelatorum potestas ad absoluendum: ergo sub præcepto est confiteri venialia. Ne-

Solutio. gatur minor: quoniam facultas remittendi debet esse amplissima pro illis etiam, qui sua spõte peccata, quæ non tenentur, cõfiteri voluerint: vt si quis alijs temporibus, quàm ab ecclesia constitutis voluerit confiteri, & peccata iam confessa in confessionem reducere, & pariter si venialia quis voluerit confiteri. Obligatio verò iudicari debet ex natura peccatorum: & quia confessio instituta est ad recuperandam Dei amicitiam, quæ per venialia non amittitur, nulla extat confessionis eorum obligatio.

De monachis. ¶De monachis autem eadẽ quæst. citata Caietanus opinatur teneri semel in mense venialia etiam confiteri, ꝓpter Clementinam, Ne in agro dominico. de statu monachorũ. vbi iubentur, vt singulis mensibus ad confessionem accedant: quoniam cùm illic non habeatur, quòd confiteantur omnia peccata, sed simpliciter, quòd confiteantur, insinuatur, quòd de venialibus facilè occurrentibus teneantur confiteri: nam religiosi præter commune ius, possunt singularibꝰ statutis ad singulares ceremonias sub mortali etiam obligari.

Sententia autoris. ¶Neutiquam tamen crediderim teneri, saltem sub peccato mortali de venialibus: esset eñ nimium rigida lex, quæ venialium confessionem sub mortali cuiquam iniungeret. Imò verò crediderim decretum illud nullatenus communem canonem mutare, sed solum tempus abbreuiare, vt quomodo omnes tenentur singulis annis, si habeant peccata mortalia: ita monachi teneantur singulis mensibus. Imò nescio, an possit Papa venialium confessionem præcipere saltem, vt argutum est, faciendo illa necessariam materiam confessionis, si de iure diuino non est necessaria. Potest se tamen quisque voto obligare ad illa confitenda, sed eiusmodi vota neutiquàm consulerem.

Quinta cõclusio. ¶Rem ergo conclusione quinta claudamus. Omnia, & sola peccata mortalia post baptismum commissa, quæ in memoria vel habentur, vel per legitimam diligentiã haberi possunt, cum suis omnibus circunstantijs mortaliter aggrauantibus sunt de necessitate confessionis.

Ratio conclusionis. Probatur, quia hæc omnia naufragium faciunt spiritualis vitæ. Hinc fit, quòd qui solis venialibus est obnoxius, potest sine confessione sacramentum eucharistiæ suscipere, & à suo prælato tẽpore paschatis absq; vlla præmissa confessione petere. Cui, nisi alia legitima via constiterit, prauum esse hominẽ & impostorem, danda est fides, ac subinde sacrosanctum eucharistiæ sacramentũ. Hæc postrema conclusio distinct. sequenti, vbi de integritate confessionis disserendum est, membratim nobis restat, & ad amussim explicanda: & ideò in præsentiarum satis.

Annus discretionis. ¶De verbo autem illo decretalis, postquàm ad annos discretionis peruenerit, nil opꝰ est disputare. Haud enim designat certum tempus, vt duodecim, aut quatuordecim annorum, sicut ad contrahendum matrimonium, sed cùm primùm puer fuerit doli capax, sic scilicet, si inter bonum & malum discernere cœperit. Et prudentium iudicio mortaliter peccet.

Ratio. Et ratio est clara: nam cùm necessitas præcepti confessionis, tam diuini, quàm ecclesiastici ex eius necessitate ad salutem oriatur, cùm primùm homo necessitatem salutis incurrit, tenetur etiam ad confessionem tum semel in anno, tum & in articulo mortis. Verum est tamen, quòd vsque ad annum ætatis duodecimum ecclesia per censuras neminẽ ad confessionem cogeret: quia licèt nouerit antea etiam posse peccare, vt capit. Pueris. de delictis puerorum. decernitur, nam à septẽ annis vbi desinit infantia, & incipit pueritia peccare possunt, suis tamen præceptis & censuris non vult ante duodecimum, vel quartumdecimum cogere, sed relinquit eos sub diuino iure.

Solutio. 1. argum. ¶Igitur ad primum argumentum respondetur, quòd quanuis confessio sit de iure diuino, ad quam ideo si Deus voluisset, omnes potuisset obligare, non tamen id posuit nisi Christianis, qui per baptismũ, qui ianua est sacramentorum, capaces eius fiunt.

Solutio. 2. argumen. ¶Ad secundum respondetur, quòd licèt non sit homo, qui non peccet, potest tamen esse qui citra culpam suam nullius sit peccati conscius.

ego aloquutus fui cum quodam fratre divi Bernardi et dixit mihi [illegible] regule non teneri ad confessionem singulis mensibus sub mortali quia ipsius regula non obligat ad mortale exceptis votis et [illegible]. hec autem que dicunt isti [illegible] est intelligendum [illegible] in jure. et hic [illegible] [illegible]

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm statim homo vt peccat confiteri teneatur, an uerò solùm semel in anno, aut etiam in articulo mortis.

Partis negatiuæ. 1. arg.

Rticulus quartus est de tempore, quo necessitas cõfessionis occurrit. Arguitur autem, quòd homo statim confiteri teneatur. Qui em̃ amat periculum, peribit in illo: qui autem non ilico cõfitetur, periculum sibi creat moriendi in peccato: quia dies mortis repentina est. ¶Secundò. Cùm sit præsentaneum remedium restituendæ diuinæ gratiæ, qui illo statim non vtitur, contemnere Dei misericordiam videtur, vt libr. 2. de sacramentis. part. 14. ait Hugo: contemptus autem diuinæ benignitatis, vt Paulus ad Roma. 2. docere videtur, peccatum est: ergo tenetur homo statim confiteri. ¶In contrarium est, quòd ecclesia non nisi semel in anno confessionẽ iussit, sicut eucharistiã sumere in die paschatis: ergo sicut non est peccatum non pluries eucharistiam sumere, ita neque confessionẽ non pluries facere. Et ex hoc sumitur argumentum, quòd neque in articulo mortis sit necessaria confessio sub reatu noui peccati: nam ecclesia, quæ fida est diuinorum interpres, diuinum ius explicãdo solùm nos coegit semel in anno confiteri: si autem articulus mortis confessionis necessitatem secum afferret, ecclesia id non subticeret.

Secundũ argumentum.

Partis affirmatiuæ.

Argumẽtũ.

Decisio articuli.

¶Quæstio hæc in duplici sensu disputanda venit: scilicet, vel de iure ecclesiastico, vel de iure diuino. Ad quam ideo septem conclusionibus respondetur.

Prima conclusio.

¶Prima. Iure ecclesiastico non tenemur cõfiter inisi semel in anno. Conclusio probatione non indiget, quia est expressus canon ecclesiæ, sed duntaxat explicatione. Non enim ecclesia confessionem præcipit necessariò in paschate faciendam, sed eucharistiã tunc suscipere: confiteri autem non nisi semel in anno. Quocirca quocunque die totius anni homo confiteatur, præceptum implet. Itaque præceptum est, vt inter vnam confessionem, & aliam non plus temporis intercurrat, quàm annus. Qui enim confitetur mense Iunij, vsque ad alterum annum eodem die non tenetur ampliùs confiteri. Tenetur nihilominus in paschate eucharistiam suscipere, & tunc quidem si peccatum habet, quod nunquam fuit confessus, tenetur ratione eucharistiæ pro eius dignitate sumendæ confiteri. Si autem legitimo impedimento teneretur ne susciperet eucharistiam, non teneretur confiteri vsque ad annum à die, quo confessus est, nisi mortis articulus interueniret.

¶De iure autem diuino maior est dubitatio, quidam enim nimio charitatis ardore accẽsi dicũt statim postquàm homo peccat ad cõfessionem teneri. Inter quos est Guilielmus Parisiensis in suo tractatu, de pœnitentia. Hoc tamen non fundat in natura præcepti confessionis, sed in periculo, ne scilicet, quis moriatur in peccato, & ne vnum peccatum in aliud hominem præcipitet: & ne tradatur obliuioni, & præsertim, quia mora in peccato ipsum aggrauat. ¶Contra hoc autem statuitur secunda cõclusio. Non cùm primùm homo peccat, confiteri tenetur. Conclusio est sancti Thomæ, distinct. 17. quæst. 3. quæstiuncu. 4. & quidem verissima. Probatur, Maior est necessitas contritionis, quàm confessionis, maiusq́ue periculum ex eius negligentia imminet: nam sine confessione, dum non est copia, potest quis per solam contritionem saluari: & tamen confessio sine contritiõe, vel vera, vel existimata nihil prodest: ad contritionem autem nemo statim tenetur, nisi singularis necessitas vrgeat, vt distin. præcedenti, quæstio. 2. articu. 6. proximè constituimus: ergo à fortiori neque ad confessionem tenemur statim. Argumenta præterea, quæ illic fecimus, ad præsens propositum faciunt, satis autem illic sunt exposita.

Guili. Pari.

Secunda conclusio.

¶Sed potissimum est illud, quòd præceptũ de confessione etiam de iure diuino est affirmatiuum: vniuersa autem affirmatiua pręcepta sua habent stata tempora, quibus sunt necessariò implenda: ergo & hoc pariter. Et confirmatur hoc de baptismo, qui tantæ necessitatis, imò maioris est, quàm hoc sacramentum, & tamen non statim tenetur homo baptizari, vt suprà distinct. 5. quæsti. vnica. articu. 3. monstrauimus. Neque verò opportunitas cõfessionis nouum præceptũ inducit: nam etsi sit quandoque præceptum eleemosynæ, nõ opportunitas dandi, sed necessitas illud adfert.

Argumentũ optimum.

¶Vnde ad argumentum factum respondetur, quòd non quodcunque periculum inducit

Solutio. 1.

ducit mortale peccatum, sed illud, quod est præsentaneum, dum autem homo est sanus, neque morti se offert, non est propriè periculum mortis: nam repentinæ mortes nō solent ita crebrò accidere. ¶Et ad aliud Hugonis respōdetur, quòd nullus est contemptus non confiteri, quando non est vrgens necessitas mandati, aut periculi, sed loquitur ille de ipsis, qui nec in articulo mortis confiteri volunt. Neque verò manere in peccato est tanta causa alterius peccati, si nō actu illud continuetur, vt propter illam causam teneatur homo confiteri: nam etiam existens in gratia potest esse in simili periculo. Neque tenemur esse tam attenti ne peccatum memoria labatur: satis enim est postea diligentiam rememorandi adhibere.

¶ Quæris instantiùs secluso humano iure, quo tempore ius diuinum antea obligabat ad confessionem? Ad hoc facilè omnes respondent, & ita respondendum est (quæ sit hîc tertia conclusio) quòd obligat in articulo necessitatis. Hoc patet, quia similiter omnia præcepta affirmatiua obligant, dum scilicet necessitas rei præceptæ occurrit. Hoc autem est, quod difficultatem adfert: nempè, nosse quando talis necessitas occurrit. Ad cuius elucidationem distinguendum est cum Sancto Thoma loco citato: quoniam aut loquimur de confessione in voto, aut in re. Rursus vel de confessione per se ratione ipsius præcepti, vel per accidens, ratione alius rei faciendæ, quæ confessionem exigit. ¶Est ergo quarta conclusio. Votum confitendi pro tempore est necessariū, quotiescunque est necessaria contritio, vt in articulo mortis, aut recipiendæ eucharistiæ, aut quando administranda sunt sacramenta. Patet, quia vt sit legitima contritio, illud votum requirit, vt superiùs expositum est.

Tertia conclusio.

Quarta cōclusio.

¶Quinta conclusio. Confessio in re per se est iure diuino necessaria in articulo mortis. Conclusio hæc quam hîc Diuus Thomas, & quodlibeto. 1. articu. 11. affirmat, primùm probatur more & vsu ecclesiæ, quæ viaticum infirmitate periclitantibus tāquam rem necessariam administrat, quod certè nō faceret nisi ius diuinum intellexisset. Sed ais, Vnde elicitur ius illud: nam in euangelio nō dicitur nisi, Quorum remiseritis peccata? Respondetur, hoc insigni efficacia colligi ex natura ipsius præcepti, quæ profectò, vt sæpe diximus, ex eius fine est perpendenda. Arguitur enim sic. Sacramentum pœnitentiæ est ad hoc institutum, vt per illud remittantur peccata post baptismum commissa: necessitas autem huiusmodi remissionis quàm maximè occurrit in exitu vitæ, quo vtique momento status perpetuæ vitæ agitur, vt scilicet homo à perpetuo supplicio in æternam fœlicitatem transmigret: ergo tunc maximè articulus necessitatis confessionis occurrit, si copia adsit confessarij. Profectò quando non esset aliud, hoc sufficeret argumentum. ¶Nihilominus id ex illo testimonio Iacobi suprà exposito maximè confirmatur capit. 5. vt loco citato ait Sanct. Tho. Meditatè nanque & consultò sacramentum pœnitentiæ cum extrema vnctione coniunxit, dicens: vt infirmus confiteatur, & vngatur oleo sancto, quasi tunc maximè diuino iure sit necessaria confessio ad abstergendas peccatorum maculas, & vnctio ad eradendas earum reliquias. Vnde Cyprianus in epistola ad presbyteros, & diaconos, Qui premi, inquit, infirmitate aliqua & periculo cœperint, exomologesi: id est, confessione facta, & à nobis pœnitentia imposita in pacem à domino remittantur. Quocirca, quod de infirmitatis periculo dictum est, de præsentaneis, & instantibus quibuscunque periculis mortis intelligendum venit. Dixerim præsentaneis, quia non quodcunque periculum obligat ad confessionem, vt tranare quodcunque flumen, & agitare tauros, & torneamenta: quoniam licèt aliqui illic morti succumbant, rarisimè tamen. Sed tamen ad ingrediendum prælium, & ad longam nauigationem ineundam certè necessaria est confessio. ¶Argumento autem, quod in contrarium obiecimus, respondetur, quòd licèt ecclesia in canone non meminerit de articulo mortis, reliquit eum tamen ceu notum ex ipsa natura præcepti, quem rursus vsu & more declarat. ¶Sexta conclusio. Per accidens nonnunquam occurrit confessionis necessitas: hoc est, ratione alius rei faciendæ, vt ad sumendam eucharistiam: non autem quandocunq; isto modo est necessaria contritio, est necessaria confessio. Nam ad suscipienda alia sacramenta eo, quòd gratiā conferūt, necessaria est contritio, saltem quę obicem tollat, & tamen non est necessaria confessio: nisi in susceptione ordinis sacri, nō propter dignitatem illius sacramenti, sed propter eucharistiam, quam illic ordinati suscipiunt.

Quinta cōclusio.

Necessitas cōfessiōis in artic. mortis de iure diuino.

Confirmatio ex Iacobi. 5.

Quod periculum mortis inducat necessitatem cōfessionis.

Sexta conclusio.

scipiunt. Hoc enim singulare priuilegium est eucharistiæ, de quo singulariter ait Paul. Probet autē seipsum homo &c. & idem est de administratione solenni sacramentorum, quæ contritionem exigit, vt dignè fiat, non autem cōfessionem.

Reprobatur quædā opinio.

¶Sunt qui dicant, quoties quis absque confessione eucharistiam suscipit, duo committere peccata: scilicet, omissionis confessionis, & indignæ sumptionis eucharistiæ. Veruntamen causam huius non video. Fateor quidem dum ambo per se concurrunt præcepta, duo esse peccata, vt si qui illo anno nō est confessus in die paschatis non confitetur, nec eucharistiam suscipit, duo facit peccata. At verò qui tunc ambo precepta impleuit, & postea in festo Pentecostes vult sua sponte eucharistiam sumere, si non confessus illam suscipiat conscius lethalis criminis, non video cur duo peccata committat, quia tunc non currit per se præceptum confessionis, sed vnum præceptum Pauli, Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat. Et ideo licèt forsan sit quæstio de nomine, nam de re tanta esset grauitas in vno, quanta esset in duobus, arbitror tamen non esse nisi vnum sacrilegium indignæ sumptionis. ¶At nondum satis quæstioni factum est, superest enim dubium, vtrùm stando in iure diuino præter articulum mortis, sit alius articulus necessitatis cō fessionis.

Tempus necessitatis cō fessio.

Sunt enim qui nullum alium arbitrantur occurrere, dicentes, quòd cùm sit pręceptum affirmatiuum, satis impletur semel in vita: quare non est vinculum pressiùs innodandum. ¶Hoc autem profectò est creditu difficilimum: nam cùm hoc sacramentum institutum sit ad amicitiam cum Deo resarciendam, & Deus, vt distinct. 14. quæst. 2. dicebamus, non in hoc nos tantùm creauerit, vt de hac luce exeuntes perditæ vitæ pœniteremus, sed potiùs vt in eius amore & seruitio viuamus, eiusque mandata ad eius intentionem exequamur, iuxta illud, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. ridiculum est, quòd sacramentum pœnitentię, sine quo peccator nullum eius mandatum ad eius intentionem seruat, sed totam illam prodigit vitam, vsque ad articulum mortis non obliget. Accedit quòd charitatis præceptum pluries nos, quàm in articulo mortis obligat: nam & inter homines amicitiæ iura non in morte, sed in vita obligant, vt scilicet, vitę necessitudines per vices sibi amici impendant. Vnde Aristo. 9. Ethic. Amicitia, inquit, non vno aut altero officio confirmatur, sed quousque amici modium salis comedant: cum ergo charitatem sine pœnitētia recuperare homo non possit, fit vt pœnitentia pluries obliget. Adde quòd, vt in materia eucharistiæ diximus, præceptū illius sacramenti diuinum, eo quòd ad nutriendam spiritualem vitam institutum est, pluries quàm semel in vita obligat: pariter ergo hoc, quod est ad reparandam salutem necessarium. ¶Quòd si sciscitèris, Quis nam ergo est ille alius necessitatis articulus diuini iuris, respondet conclusio septima.

Septima cō clusio.

Secluso etiam positiuo iure tenebatur quisq; iure diuino eo tempore confiteri, quo secundùm cōmune iudicium humanum periculum imminebat obliuionis. Probamus, vt solemus, ex fine ipsius præcepti: cùm enim hoc sacramentum sit ad remissionem omnium peccatorum per confessionē, & absolutionem institutum, & confessio sine eorū memoria fieri nequeat, fit, vt imminente obliuiōis periculo obligaret.

Bona consideratio.

¶Atqui hæc fuit ecclesiæ ratio maximè hîc adnotanda instituendi annualem confessionē. Sunt enim aliqua præcepta diuina, quæ secū adferunt stata tempora, vt præceptū fidei, & charitatis, & baptismi, quod obligat data decenti opportunitate. Alia verò sunt, quorum tēpora eodem iure non sunt decreta, vt sabbata sanctifices, & præceptum eucharistiæ, ac subinde hoc. Vnde cùm vsq; ad conciliū Lateranense diuersa essent de hac re iudicia, diuersiq; antistites diuersa tempora confessionis statuerent, vt Fabianus ter in anno, de cōsecrat. d. 2. can. Etsi non frequentiùs. arbitrata est synodus semel in anno, quo sol suum explet cursum, posse homines criminalium delictorū facta diligētia meminisse. Ex quo sequitur, quòd à tempore illius statuti canonis ius diuinum præter articulum mortis nō obligat, nisi secūdū ecclesiæ dispositionē semel in anno.

Argumētū.

Quòd si arguas, quosdā tenaciori memoria vigere q̃ alios, & alios plura habere pctā, quæ citiùs essent cōfitēda. Respondetur, hoc nihil referre, ad stādū esse ecclesiæ iudicio, quæ secūdū cōem prudētiam mediū constituit, præcepta enim debent esse cōia, quæ oēs æqualiter obligent. ¶Quocirca qđ quidā dicūt, vt Marsi. q. 12. nempe casum, in quo timetur obliuionis periculū, esse articulum necessitatis, falsum est. Satis eñ est, vt hō statuto tēpore ecclesiæ diligētiā faciat ad recordan-

cordãdũ. Pari ratione quod ait Bonauẽ. dist. 17. artic. 2. quæst. 2. religiosos scilicet teneri confiteri pluries, quàm seculares, meritò loco citato reprobat Sanct. Thom. stando in iure diuino & communi ecclesiastico, secùs si suis particularibus statutis autoritate summi pontificis confirmatis ad plures teneantur cõfesſiones. Arbitror nãq; autoritate Papæ posse religiosos ad frequentiores mortalium confesſiones obligari etiam sub mortali, secùs de venialibus, vt articu. præcedenti diximus. Quanuis in ordine nostro nullum sit præceptum confitendi pluries, quàm semel in anno, nec scio ĩ qua religione hoc sit, sed consuetudo & constitutio laudabilis.

Argument. ¶Sed arguitur rursum. Ecclesia, vt definiuit annum, potuisset definire, vt bis in anno vel semel in biennio fieret confesſio: ius autem diuinum semper est permanens. *Solutio. 1.* Respondetur, quòd licet sit permanens in substantia confesſionis, tamen tempus Deus ecclesiæ arbitrio definiẽdum commisit, & ideo quod ipsa decreuerit, id Deus approbat. Veruntamen cùm spiritus sancti ducatu regatur, deuiare ab eo, quod expediens erat, nõ potuit: si tamen vltra biẽnium confesſionem differret, imò forsan vltra annum, non esset satis, Christianę familię consultum. ¶Ex his asſertis conclusionib⁹ colligitur solutio illius *Dubium.* dubij. Vtrùm qui semel in anno confessus oblitus fuerit alicuius peccati sine culpa sua in confesſione, teneatur cùm primũ in memoriam venerit illud cõfiteri, an verò licitè posſit vsque ad sequẽtem annum illud differre. Respondetur enim, non teneri statim vsque ad alium annum, nisi casu mortis, vel sumendæ eucharistię: nam postquàm iste semel in anno legitimè cõfessus est, nõ ampliùs tenet illo ãno, secùs si ex culpa sua fuerit oblitus. ¶Grauior tamen ex postrema conclusione emergit quæstio. Vtrùm qui in quadragesima non confitetur, teneatur illico transacta quadragesima confiteri. Respondet nanque Diuus Antonius. 3. parte. titulo. 14. ca. 19. §. 3. quòd pręcepto ecclesiæ semel tenetur homo in anno cõfiteri: quare qui in toto anno non cõfitetur, solo vno peccato peccat, quo anno transacto virtute pręcepti ecclesiastici non amplius tenetur cõfiteri: quippe esset nimiùm aggrauare præceptum. Atque idem est de præcepto eucharistiæ. Sicuti qui nõ ieiunauit in quadragesima nõ tenetur iterum ieiunare. Et Antonium sequuntur nonnulli non solùm ex summistis, verùm ex theologis scholasticis. Et quidẽ opinio esse potest alijs probabilis: ego tamen pro mea ingenij tenuitate nunquam ausus sum eam quãtum ad cõfesſionem affirmare. Primùm enim si *Sententia autoris.* adiũcta est censura excommunicationis, vt adiungi solet, & optimè potest virtute illius citra dubium homo ille negligens elapso anno confiteri tenetur: quia non potest ab excommunicatione absolui donec cõfiteatur. Sed exclusa excõmunicationis censura, quę de iure communi nõ adhibetur, occurũt argumenta minimè infirma. Sequeretur enim *Ratio. 1. cõclusionis.* si illud esset verum, quòd posset quis per totam vitam sine confesſione in re gratiam recuperare, si modò nõ esset adiuncta excommunicationis pœna, sicuti de iure communi non adiungitur. Probatur. ¶Ille qui hoc anno non confitetur, satis habet cõteri de peccato proponẽdo confiteri in anno sequenti: etsi in subsequenti non confiteatur, satis est conteri eandem confesſionem proponendo in posterum, & sic semper. Quòd si respondeas teneri saltem ratione eucharistiæ sumendę in Paschate, contra hoc etiam currit argumentum: nam pariter qui in Paschate nõ suscipit communionem, si excommunicationem excludas, vno solo peccato peccat, neque tenetur amplius illo anno vsque ad alium, sicut qui non seruasset festum Paschatis. Quare etiam tunc sufficeret conteri cum proposito suscipiẽdi eucharistiam in proximo anno. Et sic deinceps semper, Consequens profectò absurdum est cõcesſu. Ad hoc ergo responderi posset, vt debet, *Sententia autoris.* quòd qui sic quotannis confesſionem procrastinando omitteret, primùm nõ deberet apud se tutus esse firmum habere propositum eadem præcepta seruandi, atque adeò legitimam contritionem. ¶Secundò deberet ecclesia in eiusmodi negligentem acriùs animaduertere: veniret enim in suspiciõem, quòd nõ satis bene sentiret de fide. ¶Sed nihilominus argumentum procedit quantum ad id, quod est de per se: quòd si bona fide semper legitimè proponeret confiteri, conclusio sequitur. ¶Sed secundò, vt *Secundũ argumentum.* rei punctum aperiatur, arguitur. Natura pręcepti, quod nostrum est axioma, ex intẽtione præcipientis percipiendum est: intentio verò ex fine præcepti: finis autem pręcepti huius est reconciliatio hominis in amicitiã Dei: ergo si iure diuino iubetur recõcilia-

ri,& ecclesia explicuit id fieri semel in ãno,in
tentio eius fuit, vt anni transitus non excu-
saret negligentem,quin semper reatu culpæ
commissæ teneretur, quousque præceptum
impleret. Non dico quòd quotidie nouum
peccatum committat, sed quòd maneat in
primo, idque semper aggrauetur.¶Accedit
in confirmationem huius:quòd alioqui anti
stites non adhiberent excommunicationis
censuram quousque negligens confiteretur,
nisi ille esset præcepti tum diuini, tum eccle
siastici sensus.

Tertium argumentum.

¶ Tertiò denique arguitur.Præceptum eu-
charistiæ est merè affirmatium, nihil nega-
tionis includens,sed ad nutritionem spiritua
lem institutum,& ideo habet prefixum tem
pus Paschatis:quare illo elapso, si excõmu-
nicationem submoueas, non videtur homo
ampliùs teneri, sed semel peccasse.Attamen
præceptum cõfessionis sic est affirmatiuum
vt tamẽ negationem includat: est enim eius
finis vt vltra annum nemo in inimicitia Dei
permaneat: quare qui p annũ remedium
confessiõis nõ adhibet,semper manet omis-
sionis reus quousque legem compleat,velu-
ti qui debitor est pecuniæ præfixo termino
Paschatis,illo transacto,nihilominus manet
debitor quousque persoluat. Concluditur
ergo, quòd qui neque in quadragesima ne-
que in illo anno cõfessus fuit, semper manet
omissionis re⁹ quousq; cõfiteatur,& ita vni-
uersalis habet ecclesiæ vsus.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm in præceptum confeßionis cadat dispensatio.

Pars negatiua.

CIRCA eandem præ-
cepti necessitatem ar-
guitur,quòd non sit tã-
ta, quin super hoc præ-
cepto ecclesia, nempè,
Papa vel concilium di-
spensare possit: nam si
id fieri non posset, maximè quia confessio
est de iure diuino: attamen super ius diuinũ
videtur quoque Papa dispensare posse:nam
redditio voti est naturalis iuris, iuxta illud
Psalm.75.Vouete,& reddite Domino Deo
vestro, id est, si voueritis,reddite: & tamen
super votum Papa dispensat.

Pars affirmatiua.

¶In contrarium est,quòd confessio est pars
sacramẽti pœnitentiæ, quod est necessitatis
vt baptismus: & ecclesia nequit facere,quòd
baptismus non sit omnibus necessarius: er-
go neque quòd confessio non sit omnibus
post baptismum mortaliter peccantibus ad
remissionem peccatorum necessaria.¶Atq;
inde rursus arguitur,quòd neque in tempo-
re possit dispensare ne fiat semel in anno:nã
cùm constitutio illa ecclesiæ sit determina-
tio diuini iuris,fit vt sicut non potest dispen
sare super ius diuinum, ita neque super tem-
pus confessionis.

Secundũ argumentum.

Decisio articuli.

¶Questio facilis est,ad quam ideo tribus cõ
clusionibus respondetur. Prima.Ecclesia,sci
licet Papa aut concilium super substantiam
præcepti confessionis, videlicet, vt quisquã
nunquam confiteri teneatur,dispensare neu
tiquam potest. Probatur primò ratione cõ-
muni, quia præceptum confessionis est diui
num: inferior autẽ super legibus superioris
dispensare nequit. Secundo peculiariùs etiã
probatur: quia confessio non est vtcunque
de iure diuino, sed pertinens ad sacramentũ:
& sacramẽta veluti sacra scriptura,sunt eccle
siæ fundamentum. Vnde distin.17.quest.3.
artic.1.quæstiuncula.5. Sanct. Tho.optimè
sic arguit.Ministri ecclesiæ non sunt institu
ti ad fundandam ecclesiam, vnus enim fuit
eius fundator Christus per potestatem ex-
cellentiæ, sed supposita eius fundatione, &
institutione, constituti sunt ei⁹ ministri,qui
fundatam ritè, & rectè gubernarent: velu-
ti ad operationes rerum naturalium suppo-
nitur earum supernaturalis creatio:quare mi
nistri ecclesiæ non possunt ei⁹ fundamenta
mutare,sed dispẽsare. Vnde Pau.sic nos exi
stimet homo vt Dei ministros,& dispensato
res mysteriorũ Dei. Vbi dispẽsare non sumi
tur pro eo quod est quenquã à lege diuina
excipere, sed pro eo quod est administrare.
Ait quippe.1.Corin.3.fundamẽtũ aliud ne-
mo potest ponere, quàm positum est,quod
est Christus Iesus. Ecclesia autẽ fundata est
in scriptura sacra & sacramentis, ergo sicut
eius ministri non possunt nouos edere ar-
ticulos, qui in sacra scriptura non lateant,
ita neque noua sacramẽta instituere, aut mu
tare:ac proinde sicut facere nequit vt quis in
originali existens, saluus sine baptismo fiat,
ita neque, vt ille qui in mortale relabitur,si-
ne confessione in re vel in voto iustificetur.

Prima conclusio.

Argument.

¶Secun-

Secunda. ¶ Secunda cõclusio. Papa vel concilium generale iusta de causa dispẽsare valet in tẽpore cũ aliqua singulari psona, vt si Eremita esset ab humano cõsortio longè semotus, sanctitate clarus, posset dispensare, vt non nisi in biennio vel tribus annis semel confiteretur, præsertim cùm nisi mortale haberet, ipse nunquam teneretur. Et secum etiam ipse Papa dispensare posset: si rationabilis subesset causa: si tamen conscius esset lethalis criminis, cùm tanta debeat sanctitate pollere & exemplo, vix posset adesse causa, vt secum super hoc præcepto dispensaret. Dixerim concilium vel Papa: quia nemo alius potest super hoc dispensare. Probatur conclusio, quia illa temporis determinatio, vt dictum est, est de iure positiuo ecclesiastico.

Papa an secum dispensare posit.

Tertia. ¶ Tertia conclusio. Dum papa in eiusmodi dispẽsationibus clauibus abuteretur, grauiter peccaret, & tantus esse posset abusus, vt dispensatio non teneret, maximè in re tanti momenti quanti est pœnitentiæ sacramentum.

Solutio argumen. ¶ Igitur ad primum argumentum respondetur primò, quòd etiam si admitteretur, Papam posse aliquo modo dispẽsare in iure diuino, non tamen posset in necessitate sacramentorum, quæ sunt ecclesiæ fundamenta. Sed secundò respõdetur, quòd neque in mero iure diuino dispensare potest. Enimuerò, vt ait Sanct. Thom. 2.2. quæst.68. arti.10. & nos libr.7. de Iustitia & iure quæst.4. arti.1. explicuimus, cùm Papa dispensat in voto, non dispensat in iure diuino, quod est manẽte voto reddendum esse, sed determinat, id quod cadebat sub obligatione determinationis humanæ, illius scilicet, qui votum emisit in tali casu propter meliorem causam nõ tenere. Et eadem ratione potest dispensare in iuramento, tollendo vinculum, quatenus ab homine processit.

Argumen. ¶ Quòd si arguas eadẽ ratione posse dispensare super matrimonio rato: quandoquidem ex humanis voluntatibus contrahentium pendet, negatur consequentia: quoniam per votum simplex homo nec se nec sua tradidit Deo, sed promisit quare Dei vicarius potest promissionem illam iusta de causa remittere: in matrimonio verò alterutrum ambo se sibi tradiderunt, feceruntque adeò insolubile vinculum, veluti qui religionem solenniter vouit. Sed tamẽ disputatio hæc non est præsentis loci.

Solutio argumen. ¶ Ad id autem, quod contra secundam conclusionem obijciebatur, respondetur, quòd quanuis præceptum canonis sit determinatio diuini iuris, nihilominus determinatio illa est de iure positiuo.

Dubium. ¶ Restabat circa hanc confessionis necessitatem nosse, vtrùm sit necessarium confiteri proprio sacerdoti, sed tamẽ perspectiorem ordinem esse duximus, si cũcta, quę ministros tangunt, in quartam quæstionem, quæ de ministris erit, reijceremus.

DISTINCTIONIS decimæoctauæ, Quæstio secũda de quiditate, & qualitatibus confessionis.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm sacramentalis confeßio sit sacramentalis peccatorum accusatio ad indulgentiam uirtute clauium eccleſiæ obtinendam.

Circa quæstionẽ secundam sex sunt de cõfessione disputanda. Primum de ei⁹ quiditate. Secundum de eius cõditionibus in gñe. Tertium an sint oĩa peccata cõfitenda. Quartum de cõfessione circunstãtiarũ. Quintum de eius integritate, & sextum an debeat esse secreta? Arguitur ergo quòd confessio non sit sacramentalis peccatorum accusatio ad indulgentiam virtute clauium ecclesiæ obtinendam.

Partis negatiuæ arg. 1. Extant enim definitiones aliæ sanctorum, quæ nõ prorsus huic consonare videntur: ait quippe August. quòd confessio est per quam morbus latens spe veniæ aperitur. vbi accusationis nullam facit mẽtionem: & Gregorius ait quòd cõfessio est pęccatorum detestatio & ruptio vulneris, vbi nulla de spe veniæ fit mentio.

Pars affirmatiua. ¶ In contrarium est, quòd definitio debet causas definiti succinctè explicare: in hac autem definitione omnes sub compendio colliguntur.

Decisio articuli. ¶ Confessio, vt in libro de verbis euangelij homilia.8. ait Augustin. altera laudis est, atque altera fraudis. Confessio laudis est, qua diuinam

diuinam excellentiam, eiusque in nos beneficentiam decantamus. Confessio verò fraudis est, qua nostra peccata propalamus. Et vtraque in gloriam Dei cedit. Nam & Iosue 7. legitur, ꝙ Acham occulto peccatori dixerit Iosue. Fili mi da gloriam Deo domino Israel, atque confitere, & quid feceris, dicito mihi, ne abscondas. Hæc autem criminis cōfessio apud illos, quibus nomina hæc similiter cadentia placent, quadruplex distinguitur. Est enim confessio mentalis, ceremonialis: scilicet, legis veteris, criminalis coram seculari iudice, & sacramentalis, quæ est ad nostrum propositum. ¶De qua statuūtur quatuor conclusiones.

Prima conclusio. Prima, quæ definitio eius sit. Sacramentalis confessio est sacramētalis peccatorum accusatio ad indulgentiam virtute clauium ecclesiæ obtinendam.

Ratio. 1. cōclusionis. Probatur: nā definitio debet causas rei explicare, quæ secundum Aristote. 2. Physico. sunt quatuor: in hoc autem quod dicitur, accusatio, exprimitur forma & substātia cōfessionis: nō enim debet esse peccatorū ꝓpalatio ad iactantiam, vt illorū qui lętantur cum male fecerint, nec solùm per viam simplicis denuntiationis, sed per viam accusationis ad correctionē & vindictam. In hoc verò quod dicitur, sacramentalis, distinctio fit à contritione, quæ est mentalis tātùm accusatio. Sed in hoc quod ponitur, peccatorum, explicatur materia & causa agens: nam peccata nō nisi peccator confiteri potest. Et in hoc differt à confessione laudis excellentię Dei. Ac demū cùm adhibetur, ad indulgentiam obtinendam, explicatur finis, quo differt à criminali confessione, quæ sæpe ordinatur ad supplicium: nam & si nonnunquam sacramētalis confessio ex timore nascatur, debet tamē spe veniæ ex charitate procedere. Sed dum tandem additur, virtute clauium ecclesiæ obtinendam, designatur iudex: nēpe, proprius sacerdos, qui virtute clauium reum absoluit.

Solutio. 1. ¶Vnde ad argumentum in contrarium respōdetur: quod omnes alię definitiones sunt potiùs sanctorū grauitatem referētes, quàm causas ad amussim explicantes. Per accusationem enim morbus latens, vt ait August. aperitur sacerdoti. Et eādem apertionem appellat Gregorius vulneris ruptionem. ¶Sūt autem, qui longiores adhibent definitiones, vt quòd sit accusatio ex erubescentia procedens, & satisfactoria, & secreta, & proprio sacerdoti facta &c. Sed tamen, vt sæpe dixim⁹ definitio debet esse breuis, & compendiosa: quare vt ait Sanct. Thom. vbi de hoc tractat distin. 17. quæ. 3. non debent omnes eius cōditiones in definitione exprimi, sed in virtute insinuari, vt postmodum membratim explicentur.

¶Secunda conclusio, quę est San. *Secunda cōclusio.* Thomæ ibi artic. 2. Confessio sacramentalis est actus virtutis, Hoc enim, vt suprà dixim⁹ sacramentum eo à reliquis differt, quòd materia eius sunt actus pœnitentis, in reliquis verò aliquid extrinsecè appositum: quare in reliquis materia sacramēti non est virtus, sed eorū susceptio est virt⁹. Hîc verò ipsamet accusatio, quæ est pars sacramenti, est actus virtutis: nam ad rem virtutis sufficit, vt sit rōni consentaneum, & fiat vbi & quando oportet. Confessio autem hanc imprimis rationē habet virtutis, quòd est vera explicatio cordis, vt sicut homo habet in mēte, ita ore proferat. Item hoc, quòd fit in remedium peccati, vt homo ab ipso liberetur. Et tertiò: quia est actus obediēdi Deo, & ecclesiæ. *Argumētū.* ¶Quòd si arguas omnem virtutem esse de iure naturæ: confessio autem est supranaturalis, respōdetur, quòd confiteri crimen vbi & quando oportet in genere, est de iure naturali, quod in sacramentali confessione reperitur: sed tāmen istæ circunstantiæ: scilicet, vbi, quando, & quo fine fieri debeat, statutæ sunt de iure diuino. ¶Quòd si interroges, ad quam virtutem pertineat, an ad solam veritatis dicendę.

Additur tertia conclusio. *Tertia cōclusio.* Cōfessio sacramētalis est actus specialis virtutis, scilicet, pœnitentię. Probatur: nam quoties ad generalem rationem virtutis additur alia particularis, resultat specialis virtus: vt quia liberalitas consistit in faciendis mediocribus sumptibus, & peculiaris difficultas est facere magnos, nascitur particularis virtus magnificientiæ. Pari modo ait Aristote. 4. Ethicor. quòd confessio, quæ fit in iudicijs, non solùm est generalis virtus veritatis, sed specialis iustitiæ. Et similiter confessio laudis beneficiorum Dei non est solùm generalis virtus veritatis, sed latrię & religionis. Et simili ratione sacramentalis confessio, non est solùm generalis veritatis virtus, sed pœnitentiæ, ex qua per contritionem imperatur.

¶Quarta conclusio. *Quarta cōclusio.* Multæ aliæ sunt virtutes huius comites; cōcurrit enim ad huiusmodi sanctam cōfessionem virtus spei vitę ęternę, quę virtuti

pœniten

pœnitentiæ, accusationem vt faciat, imperat: & suo modo quãdoq; timor iudicij. Præterea verecundia, nõ vt mouens: imò potiùs obstare videtur, sed tanq̃ vindicatrix simul cõcurrens ad luendã pœnã. Quare sancti nõ immeritò has tres partes pœnitentiæ tribus personarum attributis adaptare consueuerunt: vt contritio, quia est detestatio mali, respondeat misericordiæ, & bonitati, quę attribuitur spiritui sancto: confessio verò, quæ est veritatis manifestatio, respondeat sapientiæ filij: & satisfactio propter laborem, omnipotentiæ patris. Hæc loco citato S. Tho. quæ sunt recensitu digna.

Trinitas partiũ pœnit.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm sedecim conditiones, quæ confeßioni aßignari à patribus solent, sint congruentes.

Ecundus articulus est de confessionis qualitatibus, quæ eius quidditatem circunstant, & ideo arguitur, quòd non sint sedecim necessariæ: nam inter illas ponuntur quatuor: scilicet, simplex, humilis, fidelis, & fortis, quæ omnes dicunt distinctas virtutes à pœnitentia: ergo non oportebat illas inter qualitates pœnitentiæ referre. ¶In contrarium est autoritas doctorũ omnium, qui ex medulla ipsius confessionis illas elicuerunt. ¶In capite conditionum confessionis, quæ in particulari sunt elucidandæ, præmittere de eis in genere oportet vnicam conclusionem. Conditiones confessionis sunt sedecim, quæ hisce distichis referri solent: videlicet. Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis. Atque frequens, nuda, discreta, libens, verecunda. Integra, secreta, lachrymabilis, accelerata. Fortis & accusans, & sit parêre parata. Veruntamen conditiones istæ in quatuor secantur membra. Quædam enim sunt de intrinseca ratione confessionis simpliciter necessariæ, vtpote sine quibus confessio esset nulla, vt quòd sit accusans, hæc est enim essentialis forma confessionis. Et quòd sit integra, aliâs ficta esset, quæ ideo conditio includit pariter esse fidelem. Et similiter quòd sit nuda cum circunstantijs necessarijs. Et rursus parêre parata. Nã cùm sit actus iudicialis debet pœnitens, sicut reus, parêre iudici claue non errante. Alia verò est in secundo gradu: quippe quæ licèt nõ sit vsq; adeò necessaria, quin absq; illa confessio esset valida, tñ est humano more necessaria, vt sine qua sacramentũ pœnitẽtiæ sustineri in ecclesia nõ posset. Et hæc est, vt sit secreta. Sed & aliæ sunt in tertio gradu, quæ aliquo modo intellectę necessitatẽ quandam afferunt, nõ tamẽ si in rigore vocis vsurpentur. Quin verò quædam sunt simpliciter sub consilio. Ad hunc enim numerum colligẽdum notandum est cum D. Thoma distin. 17. quæst. 3. art. 4. quęstiuncula. 4. quòd quædam competunt confessiõi quatenus est actus virtutis in genere, & quædã quatenus est specialis virtutis pœnitentiæ: & quædam quatenus est pars sacramenti. In quantũ est virtus, requirit quatuor cõditiones cuiuscunq; virtutis, quas Aristo. ponit. 2. Ethico. Debet enim studiosus prius operari sciens, & quantũ ad hoc ponitur, discreta. Quapropter si discreta dicat, vt qui cõfitetur sciat quid faciat, vt si actus humanus est simpliciter de necessitate: nã si fatuus, vel alius nesciens quid faceret, sua peccata sacerdoti propalaret, non esset confessio. Sed tamen si discretam sumas, vt qui cõfitet discernere nouerit inter peccata maiora & minora, vt omnia ponderet non est de essentia. Rustici enim hoc nõ faciunt. Est tamen magnum ornamentum. ¶Secundò requiritur, vt studiosus sit eligens, & propter hoc ponitur libens. Vnde si id sonet, quod eligens, est de necessitate, nisi enim fieret ex electione, non esset opus virtutis. Sed si intelligatur libens, id est, quadã animi promptitudine, est quidẽ ornamentum, attamen nõ simpliciter de necessitate, nã multi magna cum grauedine ad confessionẽ accedunt. ¶Tertiò requiritur ad virtutẽ, vt fiat ex electione propter finem eius. Et quantum ad hoc dicitur pura, quæ eatenus est de necessitate, vt debeat fieri cõfessio intentione legitima: scilicet, quòd homo intendat se accusare coram Deo spe venię, vt in definitione eius dictum est. Vtrũ verò alia quæuis sinistra intentio, etiam venialis inualidet sacramentum, videbimus quæst. 3. de cõfessione ficta: intentionẽ enim rei tẽporalis, licèt illi adiungatur, clarum est non inualidare: si de se sit licita, vt si quis confiteatur causa salutis obtinendæ, vel vincẽdi in lite vel pręlio, quod putat esse licitũ. Quarta cõditio est, vt homo immobiliter operet, & quantũ ad hoc dicit fortis. Quòd si sonet, vt hõ propter nullum impedimẽtum vincatur

Partis negatiuæ arg. 1.

Pars affirmatiua.

Decisio articuli.

Cõclusio.

Distichæ.

Prima conditio. Discreta.

Secunda. Libens.

Tertia. Pura.

Quarta. Fortis.

tur quominus confiteatur vbi, & quando oportet secundùm necessitatem confessionis est necessaria conditio, si autem quòd virili animo & strenuo fiat, est ornamentum, sed non necessarium. ¶Secundò confessio est actus virtutis pœnitentiæ, quæ habet tres gradus. Incipit nanque ab horrore turpitudinis peccati: & respectu huius debet esse verecunda: nam si homo non narraret peccata nisi per modum iactantię, nulla esset cõfessio. At dummodo sit accusatio, reliquus pudor est quidem ad ornatum conferens, sed non simpliciter necessarius. Secundò ꝓgreditur ad dolorem, & quantum ad hoc dicitur lachrymabilis. Quòd si referatur ad lachrymas mentis, vt sit vera detestatio, est de necessitate: sed tamen lachrymæ sensus ornamentum sunt cõfessionis, non tamẽ semper est in nostra potestate illas exprimere. ¶Tertiò consummatur in abiectione hominis, & quantum ad hoc ponitur humilis, quę respectu huius, vt peccatum narretur quatenus peccatum, est necessaria, cæterùm est cõfessionis decor. ¶Tertiò confessio ex sua natura est occultorum manifestatio: & quantum ad hoc habet quatuor alias cõditiones. Requiritur.n. vt sit fidelis: id est, vt verè proferatur, quod est in corde. Et hæc cõditio est simpliciter necessaria, vt sit manifestatio vera totius materiæ necessariæ cõfessionis: quę ideo in integritate includitur. Vtrùm verò quodcunque per se veniale fiat in sacramento mortale, videbimus statim articulo quarto. ¶Secundò, nõ debet verborũ inuolucro obscuritatem offundere: & quantum ad hoc ponitur nuda, quæ quidem nuditas eatenus est necessaria, vt non sit in causa, vt confessarius non percipiat peccati naturam, quę illud mortaliter aggrauat. Quare ad hanc conditionem reducitur circunstantiarum confessio. Quòd autem non alia adhibeatur verborum rhetorica pertinet ad ornamẽtum. Tertiò requiritur, vt non multiplicent verba ad rem non pertinentia, & propterea dicitur simplex: pura enim excludit intẽtionem sinistram, quæ vitiat sacramentum, sed simplex refertur ad verba, vt non exprimantur nisi quæ ad peccati explicationem attinent sine aliorum iniuria. ¶Et quartò requiritur, vt nihil subtrahatur eorum, quæ sunt necessaria ad confessionem: & contra hoc dicitur integra. Quæ quidem conditio est simpliciter necessaria, de qua latè disputabimus.

Verecũda. *Lachrymabilis.* *Humilis.* *Fidelis.* *Nuda.* *Simplex.* *Pura.* *Integra.*

¶Quartò confessio est pars sacramenti, atq; hac ratione quinq; alias exigit cõditiones: nempè, vt sit accusans, & nõ excusans in primis necessaria. Mox vt sit parêre parata: & istæ ambæ, vt dictum est, sunt simpliciter necessariæ. Deinde, vt sit secreta: & hæc licèt nõ sit de essentia sacramenti, tamen ob causam suprà dictam est suo modo necessaria. Præterea demũ requiritur, vt sit frequens & accelerata: sed istæ cõditiones nõ ad præceptũ, sed ad consilium referuntur: quantum ad necessitatem enim nõ requirit̃ frequentior, nec acceleratior, q̃ qñ ecclesia præcipit, vel casus necessitatis occurrit. ¶Igitur ad argumentũ in contrarium respondetur, non inconuenire, imò conuenire maximè alias virtutes sacramentalem confessionem circunstare, quarum aliquæ sint pœnitentiæ imperatrices, aliæ ancillatrices & auxiliares: est enim proles diuinæ sapientię, ad cuius arcẽ, vt Prouer. 9. legitur, ancillæ suæ homines vocant.

Parere parata. *Secreta.* *Frequens.* *Solutio arg.*

ARTICVLVS. III.

Vtrùm cõfessio debeat esse integra sic, ut omnia peccata pœnitens confiteatur.

EX his sedecim recensitis conditionibus tres sunt, quæ amplius, & pressius requirunt examen: nempè, integra, nuda, secreta, & de quibus quatuor reliquos articulos subiungamus oportet. Nam integra duplicem habet sensum. Primum, quòd omnia cum suis circunstantijs quisque confiteatur, & secundum, quòd omnia confiteatur eidem sacerdoti. Confessio enim, quæ priori modo non est integra dicitur ficta, quæ autem partim fit vni sacerdoti, & partim alteri sine legitima causa dicit̃ dimidiata. ¶Arguitur ergo, quòd non sit necesse confessionem esse integram. Confessio fit, vt peccata sacerdoti innotescant: contingit autem aliqua esse publica & sacerdoti notissima, ergo illa nõ sunt necessariò confitenda. Secũdò occulta reuelare videtur iuri naturæ esse cõtrarium: nam quæ homo corde secum contra Deum peccat, satis esse videtur, vt secum etiam Deo cõfiteatur. ¶In contrariũ tamẽ est, ꝙ impiũ est à Deo dimidiã sperare veniã, can. Sũt plures. de pœnitentia distinct. 3. omnium autem veniam virtute clauium nemo obtinere potest nisi

nisi omnia confiteatur: ergo omnia sunt de necessitate confessionis.

¶Witcleff, vt est videre apud Waldēsem.2. tomo de sacrament. cap.135. & subsequentibus obligationem huius auricularis confessionis negabat, dicens neminem teneri peccata occulta sacerdoti detegere. Vbi maximè contra istos hæreticos adnotandū est, ꝙ negantes auricularem nostram, & clancularíam cōfessionem, inde mouentur, ꝙ concedere renuūt esse necessarium peccata occulta confiteri. Qui enim hoc concederet, manifestè conuinceretur confessionem debere esse secretam: nam importabile esset iugum, vt cogerentur homines peccata sua occultissima eademq; sceleratissima publicitus propalare. Quocirca, vt negent necessarium esse confiteri occulta, negant hunc ritum cōfitē di secretè, vt ar.6. iterum dicemus. Lutherus Lutheri error. verò, vt est videre in eius ar.8. per Leonē condemnato, in omnibus singularis alia ratione cōfessionem detruncat. Haud enim inter secretam & publicam distinguit, sed ait neque venialia neq; omnia mortalia esse confitenda, vt aliquid relinquam⁹ misericordię Dei. Fuit enim hominis delirium cogitare, ꝙ dū confitemur, nostrę iustitię innitimur, & quę non confitemur, relinquimus misericordiæ Dei. Sed ista ratiōe nihil deberem⁹ cōfiteri: at propterea confitemur, quia nostra peccata vicario Dei proponimus, à quo diuina ei⁹ potestate & clementia remittantur.

Conclusio. ¶Ad quæstionem ergo vnica conclusione respondetur. Oīs Christi fidelis tenetur oīa sua peccata mortalia post baptismū vel corde vel ore vel opere cōmissa confiteri. Et hic est sensus canonis. Omnis vtriusq; sexus. Et in concilio Florentino habetur ad confessionem pertineri, vt peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti cōfiteatur integraliter. Dixerim mortalia, quoniam, vt venialia non sunt de necessitate cōfessionis: ita potest quisq; aliqua eorum, quę commiserit, confiteri, aliaq; tacitus præterire. Neq;.n. ideo cōfessio ficta redditur, neq; Ratio.1. cōclusionis. dimidiata. Probatur cōclusio ex loco illo superi⁹ exposito Ioā.20. Quorum remiseritis peccata, remissa erunt, &c. Illic em̄ absq; vlla restrictione potestas est apostolis concessa remittendi peccata: ergo remittendi omnia. Et cùm illa remittere nequeant, nisi tanquàm iudices, neque de illis iudicare, nisi peccata & eorum causas per clauem scientię cognoscant, fit vt totam suā familiā Christ⁹ obligauerit illis cōfiteri mortalia vsq; ad occultissima cordis. Nam cùm de operibus ex causis sit iudicādum: & opera, vt ait Christus, ex corde exeant, radices etiam peccatorum illic latentes sunt confessario aperiendę. ¶Secundò manifestè probatur cōclusio. Secunda. Quemadmodū Deus, vt suprà dictū est, nequit vllum mortale absque omnibus remittere: quoniam remissio fit per gratiam, & amicitiam eius: ita neque sacerdotes ei⁹ vice & munere fungentes possunt nisi omnia simul remittere. Quare non dixit. Quę remiseritis erunt remissa, & quæ retinueritis retenta: quasi eiusdem personæ aliqua remittant, & aliqua non: sed quorum remiseritis, idest, quem iudicaueritis venia dignum in totum absoluite, alioqui in totum ligatē: & hoc significat forma: absoluere autem vel ligare neminem valent nisi de illo iudicando: ergo pœnitens, qui omnium veniam petit, omnia tenetur sacerdotis iudicio exponere. Tertiò id patet ex fine virtutis pœnitentiæ: Tertia. confessio siquidem sacramentalis in hoc differt à criminali, & iudiciali, quòd iudex in foro exteriori non intēdit nisi malefactorū vindictam & punitionem, & ideo confessionem non requirit nisi illius criminis, de quo vult supplicium sumere: cōfessionis verò sacramentalis finis est reconciliare amicitiam Dei, & hominem corrigere: hoc autem fieri non potest, nisi pœnitens suum statum, qualis sit, sacerdoti pandat. Id quod, nisi omnia peccata etiam intima cordis aperiat, perficere nequit. Quarta. Idq; p̄terea ex cōfessionis fidelitate cōfirmatur. Vt enim contritio nō debet esse trunca, sed prorsus omnium peccatorum: ita & cōfessio si sit fidelis. Vnde bene adnotauit Caietanus.2. quæst. de confessione super tertiam partem discrimen inter verba, quibus Christus tradidit potestatem iurisdictionis in foro exteriori, & in foro interiori: nam de illa dixit. Si peccauerit in te frater tuus: quasi ad tribunal exteri⁹ non nisi peccata, quæ probari possunt, deferenda sint. De hac verò ait, Quorū remiseritis peccata: quasi cuncta sint ad hoc iudicium deferenda. At quia hæretici huiusmodi confitendi ritum nouum esse in ecclesia prædicant à tēpore Innocentij, dicentes quòd olim nō fiebat in particulari distincta cōfessio, vt singula explicarentur peccata, sed generalis in publico, qua se homo fatebatur peccatorem,

torem, ficuti de lege veteri diximus, vbi homines per facrificia in genere fe profitebantur effe peccatores. Et arguitur quartò. Hoc eft manifeftè facramentum pœnitentiæ negare, vbi vlla conferatur remifsionis gratia: nam & illam generalem confefsionem fanctifsimi perinde faciunt, ac nequifsimi homines, atque adeò per illam nullum poteft de hominis ftatu fumi iudicium. ¶Igitur & ꝙ femper in ecclefia in vfu fuerit etiam occultorum confefsio, patet ex loco citato Augu-
Aug. ftini ferm. 55. tertiæ partis fermonum, & refertur can. Agite. de pœnitentia di. 1. Agite enim, inquit, pœnitentiam, qualis agitur in ecclefia. Nemo fic dicat: Occultè ago, nouit Deus, qui mihi ignofcet: quia in corde meo ago. Ergo fine caufa dictum eft, Quod folueris fuper terram, folutum erit & in cælis? Vide, quomodo de occultis, quæ corde geruntur, erat tempore Auguftini pœnitētia, imò & tunc antiquifsima. Et libro. 2. de vifitatione infirmorum fuprà quoq; citato exprefsifsimè reprehēdit eos, qui exiftimāt foli Deo, cui nihil occultum eft, confiteri, cùm confitēdum, inquit, fit Domini vicario. Et fubdit, Ergo ad te venire roga facerdotes, & fac eū tuarum confcientiarum penitus participē. Nota confcientiarum, vbi loquitur de occultis, de quibus priùs dixerat, nihil effe Deo oc-
Ambro. cultum. Vnde in libr. de paradifo Ambrof. quod & in de vera & falfa pœnitentia refertur, & can. Non poteft. 1. de pœnitentia dift. 1. Non poteft quis, inquit, iuftificari à peccato, nifi confeffus antè fuerit peccatū, vbi nulla fit exceptio publici aut fecreti, fed generalis eft fentētia, Nullus poteft à quocūq; pec-
Origenes. cato &c. Et Origenes fuper Pfalm. 37. Vide, inquit, quid nos docet fcriptura diuina, quia oportet peccatū non celare intrinfecus. Peccatum, inquit, in genere nullo excepto. Vbi palàm loquitur de fecreta confefsione: nam paulò pòft mentionē fubdit de publica. Quare exemplum fubdit: ficut ij, qui habēt intus indigeftam efcam, nifi vomuerint, non releuantur: ita qui occultum habent peccatum, nifi confiteantur. Et fubnectit, quòd circunfpiciendus eft diligenter facerdos, cui confiteri debes. Clarè ergo de occultorum cōfef-
Hierony. fione loquitur. Et Hierony. fuper Eccle. c. 10. Si quem, inquit, ferpens diabolus occultè momorderit, & nullo confcio eum peccati veneno infecerit, fi tacuerit qui percuffus eft & non egerit pœnitentiam, nec vulnus fuū fratri & magiftro voluerit confiteri, magifter, ꝗ linguam habet ad curādū, facilè ei ꝓdeffe non poterit. Perfpice, quàm clarè tempore Hieronymi erat cōfefsio occultorum. Quem vtiq; locum credibile eft, Erafmum legiffe, qui nihilominus fuper epitaphium citatum ad Oceanum, adnotauit, tēpore Hieronymi non fuiffe in vfu occultorum cōfef fionem. Et fuprà citatus Lactan. ait: quòd ficut per circuncifionem nudabatur membrū illud, ita per confefsionem debemus expromere pudenda cordis, atque adeò occultifsi-
ma peccata. Et Cypria. fermo. 5. de lapfis. Ij, inquit, quanuis nullo facrificij, aut libelli facinore conftricti fint: quoniam tamen de hoc cogitauerunt, id ipfum apud facerdotes Dei dolenter & fimpliciter confiteantur. Et vetuftifsimus Tertul. in lib. de pœnitētia facit cō- Tertul.
parationem, quòd ficut qui vlcus habet pudendum, ne præ pudore illud oftendat, perire mauult: ita & ei vfu venit, qui fua peccata non detegit. Atqui vt vfq; ad apoftolorū tē-
pora rem reducamus, Diony. Pauli difcipu- Diony.
lus in epift. ad Demophylum, ipfum reprehendit, quòd contra ordinem ecclefiafticæ difciplinæ adftaret cuidam, qui fua peccata facerdoti confitebatur. Et Clemens primus Clemens.
fucceffor Petri epifto. 1. ait, Petrū docuiffe, vt cogitationes internæ panderentur facerdotibus. Decuit hac tempeftate hæc de multis teftimonia huc accerfere, quibus impudētia eorum proditur, qui vniuerfalem omniū etiam occultorum cōfefsionem ab ipfo vfq; apoftolorum tempore celebratam fuiffe negant. Cū tū vel inde fatis eadē cōftet veritas, ꝙ nullibi extat canon vbi cōfefsio primùm fuerit iuffa: nā Inno. folū ꝑcipit cōfiteri oīa peccata eo more, quo femp fuerat ecclefiæ in vfu. ¶Dubitabit hîc aūt quifpiam de peccatis oblitis, vtrùm etiam illa teneatur homo cōfiteri: nam in canone Lateranenfi fimpliciter dicitur, omnia: in Florētino verò nō nifi reftrictè, quorum memoriam peccator habet. Refpondetur, quòd obligatio fimpliciter fertur in omnia mortalia poft baptifmum commiffa. Sed eft inter oblita difcrimen, quòd illa, quorum homo ex culpa fua oblitus eft, fic cōfiteri tenetur, quòd per obliuionem non excufatur, atque adeò per abfolutionem non recipiet gratiam. Illa verò, quorum poft diligentem indaginem meminiffe nequit, fimpliciter quidem confiteri tenetur, fed tamen pro tunc excufatur ignorā

tia

Cypria.

tia inuincibili: & propterea dictum est in cõcilio Florẽtino, quorum memoriam habeat. Quòd autem obligatio semper ea confitendi maneat, inde constat, quòd postquàm in memoriam recurrerint, sunt necessariò confitenda: idque nõ propter obligationẽ tunc exurgẽtem, sed propter antiquam, quæ semper manet.

Solutio. 1. argum. ¶Igitur ad primum argumentum respondetur, quòd licèt aliqua sint peccata publica, & sacerdoti nota tãquam priuatæ personæ, nõ tamẽ tãquam iudici, & ideo sunt illi per confessionem exponenda: presertim, quòd cùm iudicium de rebus sumendum sit è suis causis, necessarium est, vt pœnitens cor suũ pandat, vt innotescat quo fine & causis illud fecit.

Solutio. 2. argumen. ¶Ad secundum iam suprà respõsum est, quòd confiteri occultissima peccata sub vinculo diuini sigilli ad obtinendam veniam à Deo non est contra ius naturæ, quin natura ad id maximè inclinat.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm singula peccata quoad numerum cum omnibus suis circunstantijs sint fideliter confitenda.

Partis negatiuæ arg. 1. AD maiorem explicationem præcedentis articuli quæritur circa aliã cõditionem, vt sit nuda, quo modo sint oĩa cõfitẽda: & arguitur, ꝙ nõ debeat quis numerum omniũ peccatorum cõfiteri. Confessio oris contritioni cordis respondet: contritio autem, vt suprà dictum est, sufficit generalis omnium: nam potest in momento haberi: ergo pariter confessio omnium potest intelligi si in genere quis dicat, Ego feci multa peccata. aut saltem si dicat, feci decẽ aut viginti, tum em̃ omnia confitetur: potissimùm cùm de hoc nullum extet præceptũ, quo expressior requiratur cõfessio.

Secundũ argumentum. ¶Secundò arguitur. Circunstãtias omnes confiteri est impossibile: quòd si dicas cõfitendas esse illas, quæ aggrauant mortaliter, neq; illas possunt plebei homines cognoscere. Dicere autem, quòd teneãtur viri elegantes & sapientes ad aliquid confitendum, ad quod non teneantur rustici, est facere legem inæqualem, quæ tamen omnes debet pariter ligare: præsertim quòd in canone nõ iniungitur, nisi tantùm confessio omnium peccatorum, vbi nihil de circunstantijs habetur.

Tertium argumentum. ¶Tertiò arguitur. Si numerus peccatorũ, & circunstantiæ essent plenè cõfitendæ, longo tẽporis spacio solertissimaq; diligentia sæpe opus esset ad eorum memoriam reficiendam: nullibi tamen tam exactæ indaginis faciendæ præceptum extat: ergo non sunt illa omnia de necessitate cõfessiõis.

Pars affirmatiua. ¶In contrarium tamen, quòd confessio est actus iudicialis, per quem iudex confessionẽ audiens debet iudicium personæ sumere, ad quod data est illi clauis scientiæ, vt hominis statum cognoscens, iudicet an digna sit venia, quantaque sit adhibenda ei pœnitentia, qualeq; apponendum remediũ in futurum: quod quidem fieri nequit cõmodè, nisi peccatorum numerus cum suis circũstantijs exprimatur: alioqui cõfessio non esset nuda.

Decisio articuli. ¶Duo sunt articuli huius membra: scilicet, de numero peccatorum, & de eorundem circunstantijs, ad quæ ambo octo conclusionibus respondetur.

Prima conclusio. Prima. Numerus peccatorum est de necessitate confessionis, vt scilicet singula quisque fideliter confiteatur. De hac conclusione, vt ait Syluester verbo confessio. 1. §. 10. Sanctus Thomas neque in summa, neque in quarto aliquid dixit. At neque opus erat, vt quippiam diceret: quoniam de numero neque est singulare præceptum nec singularis consideratio, sed eo ipso præcepto, quo tenemur confiteri omnia, tenemur confiteri singula. Probatur ergo cõclusio.

Ratio. Confessio sicuti cõtritio instituta est ad cõuersionem in Deum: ergo sicut per quodcunq; peccatum auertimur, cuiuscunq; per se est tam necessaria cõfessio, quàm cõtritio. Sed est discrimen, ꝙ cùm contritio sit actus mentis apud Deum, qui voluntatem pro facto reputat, eo ipso, quòd quis in genere cõteritur confiteri proponẽs veniam obtinet: confessio verò cùm sit accusatio, atque delictorum declaratio per se exigit, vt suprà diximus, singularem contritionem, atq; adeò singulorum expressionem, vt homo se nudè clauibus ecclesiæ subdat.

Secunda cõclusio. ¶Secunda conclusio. Non est de necessitate confessionis sic singula confiteri, vt sigillatim numerentur, sed satis est sic explicare, vt sacerdos iudiciũ de persona satis possit capere. Ad huius intellectum bene distinxit Caietanus quest. 3. *Caietan.* de confessione, quam adiecit ad tertiam partem, inter iudicium, quod ad exactam vel punitionem, vel præmiationem ordinatur,

vistoria. in 4. ... et nava. in fund. ... 6. m. 11.

& aliud, quod non ordinatur nisi ad bonum priuatæ personæ, quæ iudicatur. Illud enim qđ in postrema die mũdi facturus est Christus, quando reddet vnicuique iuxta opera sua, exactissimam expostulat singulorũ cognitionem, vt iustissimè quisq; recipiat pro vt gesit in corpore. Hoc autẽ iudicium pœnitentiæ est salutare ad salutem scilicet hominis ordinatum, iuxta illud Ioan. 6. Nõ misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mũdus per ipsum. & ideo ad hunc finem nõ est necessaria tam exacta, & numerosa peccatorum recitatio: quoniã neq; pœna tam ad vnguem taxanda est, secundum peccatorum mensuram, neque adhibenda medicina, nisi ad arbitriũ sacerdotis claue non errante. Igitur in primis necessarium est species & genera peccatorũ explicare: si enim quis furtum & homicidiũ fecit, nõ satis est dicat, feci duo peccata mortalia, cùm homicidium grauius sit furto, atque alia multò alijs sceleſtiora, vt hæresis, & blasphemia, & alia. Vnde ex criminum speciebus potissimum sumitur personę iudiciũ quæ ideo explicandæ sunt. Indiuidua verò eiusdem speciei non opus est numerare, vt dicatur, feci hanc fornicationẽ, & postea hãc secundam, & postea hanc tertiam, &c. sed satis est dicere decies, aut vicies fornicat⁹ sum, aut falsò iuraui, &c. nisi aliquod horum peccatum circunstantiam habuerit mortaliter aggrauantem, de qua ilico dicemus. Neque vllum subest periculum si cùm dicitur, vicies, aut centies paulò sint plures, aut pauciores vices. Cauendum tamen vtrunque extremum: nã q affirmando dixerit pluries se peccasse, quàm peccauerit, peccatum committit contra discretionem confessionis infamãdo seipsum, sicuti qui pauciora confitetur quàm fecit, peccat contra integritatem. Ob idque ad cauendum vtrunque extremum discretio faciat, vt pœnitens, quod dubiũ est sic sub dubio cõfiteatur. Toties hoc feci paulò pluries aut paucioribus vicibus. Quòd si roges, vtrùm si postea occurrat memoriæ, ꝙ alia vice illud peccatum commisit, cuius nõ fuerat recordatus, sit confitendum. Respondetur, quòd si error fuit notabilis ĩ numero, vt si dixit, Decies paulò pluries, & postea memor sit, quòd commiserit vicies, certè tenetur excessum confiteri. Si autem non sit notabilis, vt si comperit se peccasse duodecies, non est necessarium: quia iam sub dubio dicens, paulò pluries, vices illas confessus est. Imò verò, vt ibidẽ ait Caietanus, quando per tempus & consuetudinem potest coniectura fieri numeri, satis est tempus confiteri, vt prostituta mulier, quæ parata est quencunq; admittere, satis est dicat, Tanto tempore fui huic turpitudini exposita. Nisi aliquę sint circunstantiæ aggrauantes mortaliter quæ illo generali verbo non satis explicantur. Quanquàm & hoc documentũ grano salis est cõdiendum: nam tanta esse potest frequẽtia, vt sit confitenda. Quanuis enim duæ sint mulieres eodem tempore mente in turpitudinem paratissimæ, vna tamen potest eodẽ tempore decies in re peccare, & alia millies, & semper augetur peccatum in opere: & ideo dicẽdũ est, Toties aut quasi aut paulò pluries mihi accidebat in die, aut in hebdomade, aut mense, &c. Adde, ꝙ inter publicos latrones, qui in omne facinus parati sunt, põt esse latũ discrimẽ: videlicet, vt vnus amplissima latrocinia fecerit, alius verò non nisi rara & forsan exigua: quare nõ satis est dicere, In latrocinij vitio versatus fui tanto tẽpore: nã multitudo magnitudoq; latrociniorum circunstantia est notabiliter aggrauans. ¶ Quapropter suffugium illud nominandi duntaxat tempus consuetudinis, intelligendũ est: dum peccatorũ numerus modum excedit, vt percenseri cuncta nequeant. Alioqui consultius est numerum explicare. Dũ modũ inquam, excedit: vt dum quis assidua cõsuetudine iurandi distractus, nequit omnia iuramẽta nominare. Aut concubinarius, qui perinde ac maritus cõcubinam in domo & lecto habet. Atqui dum quispiam sic tempus explicãdo confessus est, licet postmodum in particulari cuiuspiam recordetur peccati, nõ tenetur amplius illud confiteri: quia satis illud confessus est, cùm dixit quotidie similia perpetrasse. ¶ At quoniã diximus, fideliter omnia confitenda, dubitatur circa illam circunstantiam, vt confessio sit fidelis. Vtrùm quodcũque mendacium in cõfessione sit peccatum mortale. Caiet. nãq;. 2. 2. q. 69. ar. 1. ad. 3. sustinet quodcunq; mẽdacium in iudicio etiam exteriore esse peccatũ mortale. Itaq; sicuti quodcunque mendacium quantuncunque leue, si iuramentum adhibeatur, sit mortale: ita licèt citra iuramentum fiat in iudicio, eo quòd est cõtra iustitiã, vt decipiatur iudex. Preterea in foro, inquit, pñię iniuria fit Deo. Ac postmodum in summa verb. confessio condi-

Species & genus peccatorũ exprimi debet.

Quod dubium est, sub dubio confiteri debem⁹.

Quando satis sit tempus cõfiteri.

Moderamẽ.

De muliere prostituta.

De publicis latronibus.

Mentiri in confessione.

Caiet.

conditione.4. id ipsum explicans ait, quòd dum quis venialia facit materiā cōfessionis, tunc de illis mētiendo mortaliter peccat, siue neget se fecisse veniale quod fecit, siue affirmet se fecisse quod non fecit. Secus si nō ꝓposuit illa confiteri. De hoc aūt lib.5. de Iustitia & iure. q.6. ar.1. plura in eius refutationem satis diximus.

Tertia conclusio. ¶Quare nunc statuitur hîc tertia conclusio. Mentiri in cōfessiōe circa materiā mortalē, mortale est: sed circa venialē, non est nisi veniale. Probatur prima pars. Si enim quis neget mortale se fecisse, quod fecit, res est clara: quia si illud tacēdo cōfessionē mutilat, vt sit dimidiata, à fortiori si illud negauerit. Si aūt affirmat se mortale fecisse, quod non fecit, itidem est mortale. Nā etsi vt in relect. tegendi & detegendi secretū, & lib.5. de Iust. & iure. q.10. ar.2. mōstrauimus, nō sit genere suo mortale hominē infamare se ipsum: quia est dñs suæ famæ, nisi sit persona publica, tñ in cōfessione sacramentali peccatū mortale est, qa est iudicē in foro Dei decipere, atq; adeò occasionē illi offerre abutendi claue scientiæ, inimicū Dei ipsum iudicando, & à reatu quē nō habet mortali incassum absoluēdo. Est ergo nō solùm contra fidelitatē, verū & cōtra nuditatem & discretionē confessionis. Imò verò in iudicio etiā ciuili mentiri in re graui, pertinente ad iudiciū est peccatū mortale: ergo à fortiori in cōfessiōe. Quod.n. ait Greg. Bonarum mentiū est ibi culpam agnoscere vbi culpa nō est, nō intelligitur quantum ad substantiā actus, vt quis se fecisse dicat, quod nō fecit. Sed quantū ad eius qualitatē, vt iuxta verbū Iob.c.9. oīa sua opera vereatur si fortè aliquo defectu cōmaculentur. ¶Sed arguet quis forsan. *Dubium.* Dum quis putat id fecisse, quod nō fecit: vel id esse mortale, qđ non est mortale, tenetur illud cōfiteri. Respondetur teneri quidē, at nō de per se, sed ratione scrupuli, atque adeò quando homo est dubius, tenetur confiteri sub dubio. ¶Secunda verò *Secūda pars cōclusionis.* pars conclusionis probatur. Contra omnes alias virtutes ex leuitate materiæ contingit peccare solū venialiter, etiam contra fidē, ergo & contra iustitiam, quæ fit in iudicio, si mēdaciū sit de re leui, erit peccatū veniale. Secundò peculiariter arguitur ad nostrū ꝓpositū. Peccata venialia nō sunt de essentia confessionis: ergo mendaciū circa illa non vitiat mortaliter sacramentū. Neq; valet ratio Caieta.s. ꝙ postq̄ homo proponit peccata venialia confiteri facit materiā cōfessiōis. Tum quia nō facit illa materiā necessariā & grauē, sed leuē & spontaneā. Tum præsertim, qa cū homo negat veniale, qđ fecit, iam subtrahit illud ne sit materia confessionis. Et demū arguitur dicens, qñ dum hō mentit se fecisse veniale qđ nō fecit, non grauiter decipit sacerdotē, vt iudiciū valde diuersum de poenitētē cōcipiat. Profectò cū venialia vix possint ab hoīe clarè deprehēdi, multū esset illaqueare cōscientias, dicere ꝙ de venialibus in confessione mētiri, esset mortale. ¶De circūstātijs verò duplex est consideratio, vna scilicet, de quidditate earum & numero, atq; altera de earū cōfessione. *De circunstantijs.* Et quāuis S. Tho. di.16. q.3. vtrunq; tractauerit, tñ postea. 12. q.7. satis de priore disseruit, quæ ideo ad præsentē disputationē nō attinet. Hoc ergo satis est hic supponere, ꝙ circūstantia, vt nomē sonat, quam latini appendicē vocāt, est accidēs actiōi adiacens, quod eius qualitatē in genere moris variat, augēdo.s. aut minuēdo. *Circunstantia quid.* Et sunt numero septē, vt qs, id est, quæ persona.s. vtrùm ecclesiastica an secularis sit, quę peccauit. *Circunstantiæ septem.* Quid, id est, quātū cōmisit crimē, nēpe an magnū vel paruū fecerit furtū, magnā aut paruā personā læserit. Vbi, id est, quo loco.s. sacro an ꝓfano. Quibus auxilijs, videlicet, an Turcarū auxilijs Christian⁹ bellū gerat. Cur, id est, qua intētione fecerit, nēpe, vtrùm qs inopia pressus furtum fecerit, an verò, vt alteri iniuriā faceret. Quomodò, id est, vtrùm fraude ꝑ insidias, an aperto Marte occiderit. Quando, puta vtrū noctu dormiēte dño ædes fuerit aggressus, an media luce in ei⁹ præsentia. Prior enim est fraus, & posterior cōtumelia. ¶Igitur qđ ad nostrū ꝓpositum attinet sciēdū est, de circunstantiarū cōfessione esse pręceptū. *Circunstantiarum præceptum.* Quòd si quis obijciat, nullibi id esse expressum.s. nec diuino nec humano iure: respondetur, esse iuris vtriusq;, illius.s. quo tenemur cōfiteri. Nā quo iure tenemur cōfiteri, tenemur confiteri integrè, atq; adeò crimina oīa cū suis circūstantijs. Accedit aūt can. Cōsideret. de pñia. d.5. ex lib. de vera & falsa pñia. c.4. vbi habetur. Cōsideret.s. poenitens qualitatē criminis in loco, in tēpore, &c. ¶At verò quia nō oēs circūstātiæ sunt in cōfessione necessariæ, inuestigandū est, quæ istarum sint necessariò confitēdæ. Vbi adnotandum tres esse earū differētias: quædā.n. sunt impertinētes.s. nec augētes nec minuentes: aliæ verò pertinētes, quæ augent: aliæ pertinentes,

Quarta cõclusio. quæ minuunt. ¶Sit ergo quarta conclusio. Impertinentes adeò nõ sunt confessu necessariæ, vt earũ confessio sit cõtra confessionis virtutem, quæ est vt sit simplex. Prima pars manifestissima est: quia nihil faciunt ad exprimendã qualitatẽ peccati. Et inde sequitur secũda, q̃a oĩs verborũ multiplicitas impertinens est in sacramẽto vitiosa. Vt si q̃s dicat hoĩem añ prandiũ vel à prãdio occidisse, aut si vir dicat pulchritudine mulieris victũ, aut mulier precibus, vel pretio ductã peccasse: hæc em̃ oĩa debet confessarius rescindere: potissimũ cùm ad excusationẽ vergãt, vt si miles homicidiũ confiteatur, quod in duello fecit, narrando q̃ strenuè fecit vt nobilẽ decebat. Aut aulicus amores confiteatur, dicens hoĩes illius sortis vix posse absq; illis in aula viuere. Et pariter mercator sua furta excuset. Hęc em̃ iã non solũ cõtra simplicitatẽ, sed & contra accusationẽ cõfessiõis vergunt. Non dixerim verborum impertinentiã peccatũ esse mortale, aut confessionẽ cassare, aut sua gratia priuare, sed tñ frequenter est peccatũ veniale, & posset esse mortale, vt si nobilis diceret. Occidi hominem in duello, q̃a nec potui nec debui honorẽ meum aliter protegere: est em̃ illa blasphemia cõtra legẽ Dei, atque adeò contra rationẽ accusationis, & contra humilitatem cõfessionis excusatio & superbia mortalis.

Circunstantiæ pertinẽtes duplices. ¶Aliæ sunt circunstantię ꝑtinentes, quæ minuunt. Et hæ sunt in duplici differentia: nã quædã sunt adeò minuẽtes, vt de mortali veniale faciãt, aut omnino tollant rationẽ culpæ: de quibus sit quarta conclusio.

Quarta cõclusio. Circunstantiæ, quæ tollunt rõem culpæ, vel quæ de mortali faciunt veniale sunt necessariò confitendæ. Vt siquis hominẽ ex ignorantia inuincibili in incertũ iaculando occidit, vel cũ tutamine inculpatæ tutelæ se se tuendo, & in confessione simpliciter diceret, Feci homicidiũ, cõfiteret tanquam peccatũ id, q̃d nõ est peccatũ, atq; adeò peccaret mortaliter, vt ꝓximè dictũ est. *Confiteri tã quam peccatum, quod non peccatum, mortale est.* Et pariter si quis extrema necessitate pressus panẽ alienũ arripuit, nõ debet dicere simpliciter. Feci furtum, sed coactus inopia, quæ rõnem culpæ tollit. Sicuti si etiã citra necessitatẽ non nisi obolum surripuit, q̃d non est nisi veniale, nõ debet dicere, simpliciter, furtũ feci: nam hoc genere suo sonat mortale.

Circunstantiæ parũ minuentes. ¶Si verò sint circunstantię parũ minuentes, ita vt peccatum mortale in sua specie relinquãt, de istis ait Palud. d. 16. q. 3. ar. 3. Meliꝰ est illas nõ cõfiteri. Nihilominus cũ moderamine respondetur per quintã cõclusionẽ.

Quinta conclusio. Licèt non sit necessarium illas confiteri, tñ si multùm minuãt, necessariũ est illas exprimere. *Exemplũ.* Exempli gratia. Si puella graui inopia oppressa, aut mortis metu, vt periculo vitæ succurreret, iuuenem admisit, licèt peccatũ mortale sit, põt tñ suæ famæ, & honori consulere, dicendo causam, quæ turpitudinẽ suã aliquo modo alleuiet. *Aliud exemplum.* Pariter siquis putãs se benefacere, furtũ fecit, q̃d pauperibus largiret, aut si peierauit, vt vitam seruaret regis. Vt em̃ ecclesia. 41. admonemur, cura habẽda est de bono nomine salua cõfessionis veritate. Imò verò si esset persona, quæ multũ prodesse posset reipublicæ & cõfiteret episcopo, ꝙ occiderit hominem teneretur honorẽ suũ ꝓtegere dicẽs si verũ esset, ꝙ ille occiderat parentes suos. Si aũt tãtum nõ minuant, satius est eas nõ confiteri.

Circũstãtiæ aggrauantes. ¶In tertio gradu sunt circũstantiæ aggrauãtes, & inter istas etiam nonnihil est discriminis. Quędã em̃ sunt, quę sic sunt circũstantię, vt per se sint ipsa peccata cõtra distincta pręcepta, atq; adeò mutantes speciẽ in gñe moris, vt sanguinẽ fundere vel occidere, vel fornicari in ecclesia: illud em̃, q̃d est esse in ecclesia, est particulare pc̃m̃ sacrilegij cõtra præceptũ religiõis de honore, q̃ loco sacro deferendus est. *Sexta conclusio.* Et de istis adijcitur sexta conclusio, de cuius veritate nemo ambigit. Eiusmodi circũstãtiæ mutãtes mortaliter speciem in genere moris sunt de necessitate cõfessionis. Patet, quia sunt per se pc̃ã: & adeò qui illas subticeret, nõ omnia confiteretur peccata. Similiter siquis fecit adulteriũ intentione faciendi furtũ, aut si rapuit virginẽ aut monialem: etenim quanuis actus iste sit vnicum peccatum, habet tamen duas deformitates.

Circũstãtiæ non mutantes speciem. ¶Aliæ aũt sunt, quæ aggrauant peccatũ, sed tñ speciem non mutant, vt siquis furatur, vel decẽ, vel centũ, vel mille. Et de istis sunt opiniones diuersę. *Opinio quorundam.* Quidã enim opinantur solas circũstantias mutantes speciẽ esse de necessitate cõfessionis, quas aiũt aggrauare in infinitũ, hoc est, mortaliter, quia cũ vna species nõ possit alius naturã attingere, dicitur infinitè distare. Atq; huius opinionis fuit S. Th. in. 4. d. 16. q. 3. ar. 2. quęstiũ. 5. & Bona. d. 17. q. vl. & Dur. d. 16. q. 4. & est ferè cõis opinio. *Sco. opinio.* Sco. q̃dẽ. d. 17. ar. 2. nõ distinguit inter circũstãtias mutãtes, vel nõ mutãtes speciẽ: sed tamen in idẽ incidit. *Argumẽtũ.* Ait siquidẽ illas circũstãtias esse confitendas, quę sunt prohibitę no-

ua prohibitione, vt istæ modò relatæ. Et argumentum istorum est, quia si illæ, quę non mutant speciem essent confitendæ, cũ nulla ratio plus de aliquibus vrgeat, q̃ de cunctis, oẽs essent confitendæ, quod esset vanos scrupulos hominibus ingenerare. Caiet. in illa. 3. q. citata de cõfessione cõsentit cum cõi opinione in hoc, quòd non mutantes speciem non sunt necessariò confitendæ: sed putans se in hoc differre, ait, ꝙ neq; oẽs mutãtes speciem sunt de necessitate confessionis. Nã diuinare, inquit, per terrã, vel per astra, vel per aquã differunt specie, & tñ non est necesse illas species cõfiteri. Attamẽ neq; in hoc arbitror à cõi opinione differre: nã quãdo S. Th. & alij suæ opinionis patroni dicũt circũstantias mutantes speciem esse cõfitẽdas, intelligunt eas prorsus, quę differũt in genere moris, vt exempla posita monstrant. Diuinare autem per astra vel per aquã est differẽtia in genere naturæ, quare nunq̃ illi dicerẽt, ꝙ essent confitendæ, sicut nec furari sericum, aurũ, vel pannũ, dũmodo fur explicet rei pretium. ¶ Colligamus ergo, ꝙ oẽs mutãtes speciem in genere moris sunt cõfitendæ, si sint mortales. Sed non mutãtes autores citati negant necessariò confitendas. At ꝓfectò pro mea ingenij tenuitate hanc statuerem septimam cõclusionem. Oĩs circũstantia notabili modo ad iudiciũ sapientis aggrauans peccatum, siue mutet, siue nõ mutet speciem, est necessariò cõfitenda. Conclusio est antiquorum: nempe, Altißiodor. in. 4. in materia de confessio. c. 3. & Alex. 4. p. q. 77. memb. 3. ar. 2. & inter recẽtiores est Marsi. in. 4. q. 12. art. 1. & aliorũ recentiorũ. d. 17. Probatur. Si circunstantiæ mutãtes speciem sunt necessariò cõfitendæ, est quia mortaliter aggrauant, & in actu principali non explicantur: sed quędam nõ mutantes speciẽ sunt huiusmodi: ergo sunt cõfitendæ. Probatur minor. Demus verbi gratia furari decẽ aureos esse grauitatis, vt vnũ: & furari eos ex ecclesia esse grauitatis duplæ, arguitur sic. Furari mille aureos à mercatore multò est grauius q̃ furari decẽ ab ecclesia: nã plus grauitatis addit furtũ nõgentorũ nonaginta aureorũ supra decẽ, q̃ illa circũstantia, vt sit ab ecclesia: ergo necesse est dicere quantitatẽ pretij. Secũdò. Qui furatus est mille aureos, & tñ confitetur fecisse furtũ mortale, ipsummet actum furti non explicat, vt de ipso poßit sumi legitimũ iudicium: si enim postquàm quis dixit fecisse mortale furtum, dicat se furatũ mille, aut decem aut centũ millia, profectò longè aliter confessarius de illo homine iudicabit, & aliã pœnitentiam, aliudq; remedium adhibebit. Et confirmat tertiò. Siquis semel furatus est decem, & postea decem, & sic decies, debet oĩa cõfiteri: ergo si semel furatus est mille: nã grauiꝰ hoc vnũ peccatũ est, quàm illa simul decem. Et arguit quartò. Si qui furatur mille non tenetur quantitatem confiteri, sequeretur, quòd & si mentiretur dicens non esse furatum nisi decem, non redderet inualidam confeßionem: nam si illud, quod celat, est de neceßitate confeßionis, cõsequitur cõclusio nostra: si aũt non est de neceßitate, tũc mendacium nõ est in materia confeßionis mortale, sed veniale, quod ipsam non inualidat: nam celare quantitatem furti non est perniciosum, nisi quando fit ad excusandam restitutionem. Si ergo pœnitens haberet firmũ propositũ restituendi omnia, non mentiretur mortaliter illa celando: & tñ illud censet mortale mendacium in confeßione: ergo ratio est, ꝙ celata illa quãtitas erat de neceßitate cõfeßionis. Quintò. Siqs decem hoĩes sigillatim occidit, nõ integrè confitetur dicẽs occidisse, nisi dicat quot homines: ergo si vnico cõsensu mentis cõsentit decem occidere, vel vnico sulphureo iactu illos occidit, tenet numerum exprimere: & tñ ille vnicus iactus, si vnum tantùm interficiat vel decem, nõ mutat speciem. ¶ Sextò arguitur. Qui firmũ ꝓpositum occidendi hominem per diem integrum sine interpolatione habuit, vnico fuit maculatus peccato: & tamen tanto grauius peccat, quàm si sola vna hora illud habuisset, vt videatur confessu necessarium. Imò siquis identidem per diem odium illud intercideret, & crebrò repeteret, non opus esset vices illas numerare, sed poßet confiteri, quòd per totum diem habuit illud odium. Ad hęc tanta iræ excandescentia & furore quis poßet hominem perinde atque carnem trucidare, vt teneretur circunstantiam illam confiteri, licèt non mutet speciem. ¶ Septimò incestus inter affines & inter consanguineos nõ differunt specie, vt Diuus Thom. 2. 2. quęst. 154. artic. 9. autor est, & tamen profectò siquis acceßisset ad sororem, non satis confiteretur dicens, commisi incestum: nam illo nomine poterat intelligi cõcubitus cum cõsobrina vxoris, quò grauißimè peior est cũ sorore. Quinuerò licèt qs fortaße sustineat,

Caietanus. *Sententia autoris.* *Septima cõclusio.* *Ratio conclusionis.* *Primum argumentum.* *Secundũ argumentum.* *Tertium argumentum.* *Quartũ argumentum.* *Quintũ argumentum.* *Sextum argumentum.* *Septimũ argumentum.*

quòd cum ſorore,& matre non differāt ſpecie,nihilominus circūſtantia cū matre eſt neceſſariò explicanda. ¶Accedit his demū, ꝙ differentias ſpecificas rerum cognoſcere,nō eſt theologi munus, & multò minùs plebanorum ſacerdotum,tamen debent habere iudicium quantitatis peccati. Vnde S.Th.licèt ſic fuerit locutus in. 4. cum cōmuni opinione,fortaſſe in ſumma, quæ ſuum erat poſtremum teſtamentum ſententiam mutaſſet.

Octauū argumentum.

Circunſtantiæ non mutantes ſpeciem.

Quòd ſi quæras ex circunſtantijs non mutātibus ſpeciem,quæ ſint confitendæ. Dico.illæ,quæ ſic aggrauant,vt exiſtimatio alia nōtabiliter ſumeretur confitentis,ſi illas explicaret.Leuius tn̄ aggrauātes minimè ſunt cōfeſsioni neceſſariç. Vbi præterea notandum eſt, ꝙ quando ſunt plures partiales actiones ad vnam integram concurrentes, ſatis eſt finalem illam confiteri.Quçſiuit quis arma,vt hominem occideret,armauit ſe, & explorauit,vbi eſſet inimicus:omnia quidē ſunt peccata,ſed tamen ſi tandem occidit,ſatis eſt dicat,Occidi hominem.Eodem modo qui patratam fornicationem confitetur, non opus habet ſuauia,& alios tactus cōfiteri.Rurſus ſi qui confitetur notus eſt confeſſario, nō opꝰ eſt dicat,ſe eſſe ſacerdotem, aut cōiugatum, aut monachum, qui rem veneream confitetur.Neq; obſtat, quòd ſuprà diximus,etiam peccata manifeſta cōfitenda eſſe:nā illud eſt neceſſariū,vt talia pc̄tā deferantur ad pœnitentiale iudicium:qui verò confitetur,iam eidem iudicio ſubdit.Dixerim leuiores circunſtantias non eſſe de neceſsitate confeſsionis, eſt tamen ſæpiſsimè conſilium, vti ait Aug. in dicto canone. Conſideret. vt quaſdam ad rem pertinētes explicet,vt ſi in die pręcipuo feſti ſcandaloſum quis peccatum fecit, imò quāuis nō ſit feſtū, vt ſi forſan in die veneris ſancto turpe flagitium commiſit, aut ſi occidit virum ſanctitate,literis aut nobilitate inſignem,aut ex leuiſsima cauſa, &c. aut ſi furatus eſt ab illo, qui egeſtate laborabat,atq; alia id genus. ¶De die autē feſto diſsidium eſt inter Scotū,& qui eū ſequūtur,atq; alios. Scotus nanq; putat per quodcunq; peccatū mortale tranſgredi pręceptū.De quo dubio Caiet.inſtituit quæſtionem quartam in qđlibet. 19.quçſtionū, quo partē ſuſtinet negatiuam: nam feſtum pertinet ad religionē, & ideo tantùm conſiſtit in ceſſatione ab opere ſeruili,vt opus ſeruile in ſenſu literali accipiatur: peccatum ergo, licèt ſit opus ſeruile in ſenſu ſpirituali,non frangit feſtū ad literam, ſed qui in feſto peccat,faciat contra intentionem feſti,quæ eſt cultus Dei. Vnde S.Th. 1. 2.q. 122.ar.4. ad tertium.Magis,inquit,facit contra præceptum ſeruandi feſtū:id eſt,contra eius finem, qui peccat in die feſto, q̄ qui aliud corporale opus licitum facit:finis autē præcepti,vt ſuprà diximus,nō cadit ſub præcepto.Et ideo non eſt neceſſariò confitenda circunſtantia peccati,ſi fiat in die feſto,ſicut ſi fiat in loco ſacro, quādo illic effundit̄ vel ſanguis,vel ſemen, vel ſurripitur res eccleſię: nam alia peccata licèt fiāt in loco ſacro non aggrauantur ex illa circunſtantia.Propterea enim,ꝙ quiſpiā peieret in loco ſacro:vel falſum teſtimonium dicat,non eſt circunſtantia loci neceſſariò confitenda.Imò licèt quis illic mente cōſentiat facere adulteriū vel homicidium extra eccleſiam,non eſt circunſtātia loci neceſſariò confitenda:eſt autem confitenda ſi econtrariò quis extra eccleſiā mēte conſentiat alterum illorum criminum perpetrare in eccleſia.¶Enimuerò quod de peccato in re dictum eſt,idem de conſenſu mentis eſt intelligendum. Nēpe ſi occidere in eccleſia,duplicem habet deformitatē,licèt domi habeas illum cōſenſum faciendi in eccleſia, non ſatis eſt confiteri cōſenſum in homicidiū,niſi adijcias, in eccleſia. Quare licèt qs opere non fuerit adulter,ſi tamen in id mente conſenſit, non ſatis eſt confiteri ſe conſenſiſſe in fornicationē,niſi expreſſerit in adulteriū. ¶De ſimplici verò ſtupro ſæpe rogatus fui vtrū conſenſus in ipſum ſit ſpecie ſic diſtinctum à fornicatione,vt illa circunſtantia ſit neceſſariò confitenda.Puellæ nanque ingenuæ, atq; moniales dum eis accidit confiteri mentalem cōſenſum in rem veneream maximo ſuffundūtur pudore exprimere circunſtantiā ſint ne virgines nec ne,imò & cōfeſſarios ipſos ſuppudet id interrogare. Vtrū ergo neceſſaria ſit illa interrogatio dubitat̄: nā ſi ſtuprū oē ſpeciē mutat,neceſſaria eſt:ſi autē non mutat, non eſt neceſſaria.Et quidē de raptu nō eſt dubiū, quin faciat diſtinctā ſpeciem, vt ſiquis per vim virginē violet,aut ꝑ vim ſubtrahat, licèt poſtea ipſa cōſentiat in actū:nā vis illa manifeſtaria eſt iniuria cōtra iuſtitiam, vt D.Th.2.2.q.154.ar.7.bene docet.Si tn̄ ſit ſimplex ſtuprum ſine vi:quia puella vltrò conſentit,imò rogat iuuenē, nō ita certum eſt mutare ſpeciem.In primis em̄ idem S.doctor ibidem ar.6. non id ſimpliciter

Circunſtantia de die feſto.

Caietan.

D.Tho.

Quæ peccata aggrauātur ex circūſtantia loci.

Stuprum an ſit circunſtātia diſtās à ſimplici fornicatiōe.

Raptus uirginis & oppreßio.

ter asserit de omni virgine,sed de illa,quę est sub cura parētum. Et adducit rationem mutationis speciei ex parte puellę:quia inhabilē se reddit matrimonio. At rē vera, vt meā tenuem opinionem proferam, non clarè video saltem si puella,quæ nō est sub cura parentum, vel masculus etiam virgo sua sponte vult virginitatem perdere, ꝙ sit distincta species luxurię à simplici fornicatione: nam puella est domina sui corporis ī illo vsu sicuti puer. Caieta. ait ꝙ nō est domina magis q̃ alterius membri ad scindendum: ita ꝙ sicut non potest abscindere sibi digitum, nō potest aperire illam partem nisi per viam matrimonij.Sed illa est metaphysica,quā S.Th. non somniauit. Peccat enim peccato luxuriæ, non tamen iniustitiæ,sicut si abscinderet digitum. Imò sicut homo est dn̄s oculorum ad videndum, & pedum ad ambulādū, ita & illius partis ad illum actum,vt citra iniustitiam id possit facere.Et licèt se reddat inhabilē ad matrimoniū,hoc est accidētariū in puella, nā masculus nō se reddit inhabilē,& pariter se rūpit:etsi vult se facere inhabilē,nemini facit iniuriā.Imò fortasse licèt esset sub cura parētum, postq̃ ipsa est domina sui corporis, licèt illis faceret aliquam iniuriam,nō mutaret speciem. Secùs de vxore,quæ suam fidem alligauit viro.Siquis ergo habet cōtrariam opinionem,abundet in suo sensu:sed tamen arbitror hanc esse probabilem. Et ideo non debet confessarius tantùm pudefacere puellas interrogādo, an sint virgines,vel corruptæ.Præsertim:quia sæpe cū ait se consensisse in illam obscœnitatem,coniectura sit esse corruptam, alioqui ipsa nō interrogata diceret esse virginem. Quando verò cōfitetur perpetratum opus,tunc bonum est quęrere an fuerat virgo,& etiam à masculo:nam siue mutet speciem siue non, est graue detrimentum:quia irrecuperabiliter illic perditur aureola virginitatis, & puella grandem fecit iacturam honoris, & periculum sibi creauit si postea à marito non reperiatur integra.

Autoris sententia. *Caiet.* *Coniectura.*

¶Quando verò cogitatio & delectatio mentis non est mortalis,sed citra consensum venialis, tunc quia venialia nō sunt de essentia confessionis,potest quis confiteri genus peccati sine specie,vt siquis passus est cogitationes adulterij,vel alius absurdioris flagitij,potest confiteri dicendo duntaxat:ꝙ passus est cogitationes venereas.Est autem multò salubrius postq̃ venialia illa confitetur, species etiam quātuncunq; impudicas explicare:qa erubescentia esse potest tum meritum apud Deum, vt pœnitenti opituletur,tum etiā naturalem causam, vt ipse se compescat. Et sic vtroq; modo tales cogitationes abigantur.

¶At postq̃ de cōfessarij interrogationib⁹ dicere cœpimus, hoc etiam explorādum,vtrū teneātur interrogare pœnitentes. Ad quod respondetur(& est notandum)ꝙ officiū per se confessarij non est interrogare, sed audire pœnitentem.In foro nanq; criminali, quod ꝓcedit ad punitionē,debet iudex interrogationibus reum examinare, sed in foro pœnitentiario,quod non procedit per vim coactiuam ad extorquendam confessionē,sed per spontaneam voluntatem confitentis,quantum est de se satis est simplicem confessionē audire, & secundùm illam iudicare. Vnde in canone suprà citato. Consideret.non admonetur cōfessarius inquirere, sed pœnitēs sua peccata & qualitates considerare. Sola ergo pœnitentis ignorantia est in causa,vt canon Omnis vtriusq; sexus.discretum sacerdotem admoneat, vt diligēter peccatoris circunstātias & peccati inquirat, pœnitentisque adeò conscientiam aliquibus interrogationibus perscrutetur. Hoc aduersus ista confessionalia, quæ vulgò circunferūtur commonuerim, in quibus tantus est interrogationum aceru⁹,vt pœnitentibus salubrius esset illarū multas ignorare,præsertim cū nōnulli sacerdotes,vt earum se peritos ostendant,nullam prætermittant: cū tamen confessarij munus sit hûc poti⁹ totis neruis incūbere vt pœnitētem firmissimo proposito cōfirmet, vt in futurum caueat.Finis enim cōfessionis est pœnitentis salus, quæ præuia diuina ope in illo proposito & cautela cōsistit, vt summā det operam nunquā ampliùs recidendi.Et tamē videas quāplurimos tam confitentes quàm confessarios,qui putant totum negotiū consistere in hoc, ꝙ nihil inconfessum pręteteatur. Cęterùm de terrore & persuasione in futurum nec verbum vllū. Qui quidē mihi videntur,vt est in euangelio,domū scopis mūdare,vt spiritus immundus cum suis septem satellitibus reuersus illam mundatā inueniat.

An confessarij teneantur interrogare pœnitentes. *Confessarij munus.* *Matth. 12.*

¶Igitur prudētia sacerdotis sit vbi pœnitēs cordatus apparet,neq; tāta sarcina peccatorum onustus,dicitq; se diligētiam fecisse pro sua virili, & iudicio suo nullius esse oblitum delicti: nil ampliùs interrogare. ¶ Vbi autem pœnitens non apparet tanta prudentia

Nota consilium.

prædituś,nec tantam ſuę conſcientię curam gerere, ea prorſus interroget, quæ ſecūdum ſuum ſtatū & officiū veriſimile eſt incurriſſe citra moleſtā minutiarum perſcrutationem: & potiſsimū, vt D.Th. loco citato d.16.q.3. admonet, de re venerea non ſunt interrogationes multiplicandæ, tum vt pudori conſulatur, tū vt occurratur periculo ne illecebra ſe ſe inſinuet.

Nota.

Solutio. 1. argum. ¶ Ad primum itaq; argumentū iā reſpōſum eſt, ꝙ ad contritionē ſatis eſt habere propoſitū cōfeſsionis, & ideo ſatis eſt ſi ſit in principio generalis: quando tamen articulus cōfeſsionis inſtat, eſſe debet ſingularis, vt expoſitum eſt, & talē eſſe decet ſingulorum confeſsionē.

Solutio. 2. argumen. ¶ Ad ſecundum Alexan. 4. part. q. 77. mem. 3. reſpondet, non omnes teneri ad confitendas omnes circunſtantias etiam aggrauantes mortaliter, ſed doctiores: nam ſimplices non tenentur eas ſcire, ſed tenentur ad interrogata ſacerdotis reſpondere.

Secunda. Attamen veriùs & propriùs reſpondetur, omnes ęqualiter teneri: quapropter canon generaliter dicit, quòd omnes confiteantur omnia: ſed tamen ſimplices per ignorantiam inuincibilem nōnunquā excuſantur nō ſolū neſciētes circunſtantias, ſed & peccata ipſa, quia non omnia peccata mortalia intelligūt quouſq; inſtruantur.

Dubium. ¶ Ex hac verò ſolutiōe exurgit dubitatio ſcitu digna, vtrùm dum pœnitens aliqua ignorātia laborat, quæ illi eſt inuincibilis, & tamen certiſsimum eſt eſſe errorē, teneatur confeſſarius pœnitētem docere veritatē. Exempli gratia. Eſt mulier, quæ clādeſtinè nupſit vni, cū quo copulam nō cōſummauit, & poſtea in publico alteri matrimonio coniungitur ex quo filios ſuſcepit, putat illud ſecūdum matrimonium eſſe validū, cū tamen omni procul dubio non ſit niſi primum.

Argumētū. Vtrùm teneatur confeſſarius illam admonere: nam ꝙ non teneatur eſt hoc maximum argumentum. Id, quod non prodeſſe, ſed obeſſe poteſt, ſub præcepto charitatis non cadit: ſed admonitio illa eſt eiuſmodi: nam quanuis mulier illa in iudicio iuret illū nō eſſe ſuum, ſed alium, nulla ei adhibebitur fides, ſed cogetur manere cum ſecundo, cui in facie eccleſiæ coniuncta eſt. Imò ſi ſepararentur, manerēt filij patrimonio deſtituti, qa haberētur illegitimi, nullus ergo erit talis admonitionis fructus. In primis hîc diſtinguēdū eſt: nā vel illā ignorantiam citra diuerſitatem opinionum certum eſt eſſe errorem, vt in exemplo propoſito, aut conſiſtit in opinionum diuerſitate: ſcilicet, quia controuertatur inter doctores, an talis cōtractus ſit vſurarius, vel vtrùm pēſionis genus ſuper beneficio ſit licitum. Et de iſto ſecundo membro vt ſingula proprijs locis examinentur, diſputabitur arti. ꝓximo, vtrū. ſ. pœnitens teneatur in omnibus confeſſario parêrę. Prius autem mēbrum eſt præſentis loci. Et quidem Adria. q. 5. de cōfeſsio. dubio. 6. diſtinguit de ignorantia pœnitentis, ſit ne iuris diuini, an humani, an facti. *Adrian.* Si ſit ignorātia iuris diuini, ponit generalē concluſionē abſq; exceptione, ꝙ ſiue ſacerdos ſe profuturum exiſtimet ſiue ſecùs: imò quāuis nocere credat, tenetur pœnitēti veritatē detegere. Et ratio eius eſt, quia ignorantia diuini iuris nunꝙ eſt inuincibilis, niſi quando nō eſt qui veritatē docere valeat: cùm ergo tunc ſacerdos pœnitentem poſsit illuminare, tenetur.

Obiectio. Quòd ſi contra arguas. Melius illi pœnitēti eſſet ſua ignorātia inuincibili laborare, qua à peccato excuſabatur, ꝗ miſerū tantis incōmodis intricare.

Dilutio. Reſpondetur, ꝙ non eſt tā cōſulendum cōmodo particulari illius, ꝗ veritati diuinæ, quæ vergit in vtilitatem cōmunem, elucidādę: nā vt ait Grego. vtilius ſcandalū naſci permittitur, quàm veritas victa relinquat. de regulis iur. in decretalib.

Ambro. Et Ambro. ſerm. 83. Ego interdū parcēs vobis tacere vellē, ſed malo vos cōtumacię cauſas reddere, quàm me negligētię ſuſtinere iudiciū.

Paul. Et Apoſ. Actuū. 20. Mūdus ego ſum à ſanguine omniū veſtrum: nō enim præterfugi quominus annunciarē verbum Dei vobis. Quem textum Grego. d. 42. can. Epheſijs. ad hoc propoſitū citat. Si autē ſit ignorantia iuris humani, quod oēs ſcire tenētur, quia ſemper publicatur in eccleſijs, vt ſiquis eſt matrimonio copulatus cū conſanguinea in quarto gradu ignorās gradum illum eſſe prohitum, eadē eſt ratio ſiue ſacerdos prodeſſe putet, ſiue ſecùs. Si verò eſt ignorātia humani iuris vel facti qđ nō oēs ſcire tenentur, eſt tamen in præiudicium tertij, tunc ſi cōfeſſarius putat ſe poſſe prodeſſe tenetur, ſin minus, non tenetur. Et multò minus ſi non vergat in præiudicium tertij. Multa alia de hac re inculcat illic Adrianus.

¶ At verò non opus eſt tā multis diſtnctionibus, ſed per has propoſitiones luculentiùs reſpondetur. In primis, nemini vlla de cauſa licitum eſt mētiri, & multò minus ſacerdoti

in sacramento. Quapropter neq; ad tollendũ scãdalũ, neq; ad liberandũ hoĩem à morte æterna fas illi est dicere pœnitenti, vt in illo facto maneat, quod ex errore nascit, qui citra dubiũ error est. Quare si suã taciturnitatẽ & dissimulationẽ pœnitens prudenter posset interpretari in fauorẽ sui erroris, nõ licet aliquo modo tacere. Vt si in casu præsenti mulier sub dubio confiteretur scrupulũ suũ, an ille esset suus maritus, non liceret sacerdoti tacere, sed deberet veritatem explicare: qa suũ silentium illa acciperet ceu responsum, ꝙ suum matrimoniũ erat iuridicũ. Et hoc est verum de quacunq; ignorantia, siue iuris diuini, aut humani, siue facti. ¶Secundum assertum sit. Quando ignorãtia est iuris, quod oẽs tenent scire, siue diuini, siue humani, vel facti, quod ille pœnitens scire tenetur, sacerdos obligatur pœnitentem instruere quicquid sequatur, siue prosit, siue obsit. Res est clara: nã oĩs talis ignorantia est culpabilis, & peccatum. Quare si pœnitens ignorat articulum aliquem fidei, nulla de causa debet silere sacerdos, sed illum docere. Si aũt ignorantia sit eorũ, quæ non oẽs tenent scire, siue sit iuris diuini, siue humani, tunc distinguendũ est. Si sacerdos viderit, ꝙ possit ꝓdesse, idq; sine graui scãdalo, tunc tenet rem detegere. Si verò videt, ꝙ nullatenus prodesse põt, aut sine graui scandalo, tunc tenet tacere, & dissimulare, si nõ interrogatur, aut si alter nõ cõfitetur de illo, tanq̃ de re scrupulosa. Verbi gratia. In exemplo præsenti ignorãtia est diuini iuris nescire, ꝙ matrimonium primũ sit validum, & secundum irritũ: sed tñ nõ oẽs id tenent scire: imò inter sacerdotes plurimi id ignorant. Videt tñ sacerdos, ꝙ maritus non credet vxori dicenti, ꝙ primò fuerat alij nupta: imò à iudice cõpelletur manere cũ illo. Quare tũc nihil aliud sacerdos si diceret ageret, q̃ cogere miserã mulierem, vt nunq̃ posset debitum petere, imò neq; reddere: nã cũ sciat illum nõ esse suũ, scit subinde, ꝙ ad illũ quomodocũq; accedere est fornicari, quod prius q̃ faciat mori debet. In hoc ergo casu tacendũ est: in quo qcquid dicat Adria. locũ habet sententia Aug. de pœni. d. 7. can. Si qs. in secundo. Si scirem tibi non prodesse, non te admonerẽ, nõ te terrerem. Præterea etiam est attendendum si magnum scandalum sequeretur ex separatione: quia sunt personæ nobiles, aut aliàs aliquod nomẽ habẽtes in republica, & habentes liberos. Et idem est de

Secũda propositio.

Adrianus.

ignorantia humani iuris, vt si ignorãs putet matrimoniũ in quarto gradu esse licitũ: aut ignorantia facti, vt si ignoret maritum suum esse sibi consanguineum, cùm tñ sit. ¶Vnde ad argumentum Adriani respondetur, ꝙ ille, qui inuincibiliter ignorat diuinũ ius nõ tenetur doctorẽ inquirere, quem de re illa consulat. Quare si de illo non facit scrupulum in confessione, sacerdos non tenetur pœnitentem illum errorẽ dedocere. Quocirca ignorãtia semper manet inuincibilis. Quòd si roges vtrùm si mulier illa alia de causa debitum renueret coniugi reddere, deberet sacerdos eã admonere, vt redderet. Apparet em̃ ꝙ deberet postq̃ inuincibiliter ignorat suũ esse maritum. Respondetur nequaq̃ debere: quia illud esset affirmare illum esse suũ, sed posset in genere dicere, ꝙ vxores tenentur suis viris debitũ reddere. ¶Est hîc tamen valde adnotandum, aliquam posse esse ignorantiam vni inuincibilẽ, quę alteri posset esse vincibilis, & culpabilis. Ignorantia enim humani iuris de matrimonio non cõtrahendo in quarto gradu, certè longè paucioribus est inuincibilis, q̃ alia iuris diuini, quòd primum matrimonium est, quod valet. Et ideo sacerdos prudentiæ acumine vti debet, vt ex qualitate personæ, quæ confitetur, & ex alijs coniecturis perpendat, vtrùm illa ignorantia in illa sit crassa, & supina, quam tenetur vincere, tunc enim etiamsi sit ignorantia facti tenetur illum admonere.

Solutio argum. Adri.

¶Ad autoritates autẽ Pau. Ambro. & Grego. respõdet, ꝙ loquuntur cum concionatoribus, qui publicè veritatẽ prædicãt: illi enim debent nudas veritates propalare, & iura exponere, quencunq; tangant. Tametsi etiam dum scandalum pusillorum in tota republica timeretur, in aliud tẽpus esset dissimulandum. Sed tamen consideratio hæc non est præsentis loci. ¶Ad tertium deniq; argumẽtum, quod de diligentia ad recolendum peccata fiebat, respõdetur, præceptum de facienda diligentia esse non solùm humanum, sed diuinum, nõ quòd vllum extet de hoc singulare, sed ꝙ eodẽ præcepto, quo tenemur confiteri peccata omnia cum suis circũstantijs, tenemur diligentẽ nauare operã discurrẽdo per tempora, & loca, & personas, & per negocia, in quibus sumus versati, vt ea in memoriã reuocem⁹, quæ cõfiteri tenemur. Quo enim quis iure ad opus aliquod tenetur, cõpellitur & ad media, quæ illi sunt necessaria.

Ad autoritates Paul. Ambro. & Grego.

Solutio. 3.

Scotus. Ob idq; ait Scot.dist.17.ꝙ debet homo tãtam inquisitionẽ facere, quãtam in negotio faceret arduo,quod sibi multum esset cordi. Attamẽ diligentia hæc existimari debet secundùm qualitatẽ ꝑsonæ,& negotiorũ pericula,in quibus versãt. Qui enĩ curã habet cõscientiæ suæ corã Deo, & quotannis confitetur,neq; verò mercaturã exercet,aut alia negotia,in ꝗbus mendacia,vel periuria, vel vsuræ,vel mulierũ consortia accidere solent, nõ est diuturna diligẽtia necessaria. Vbi autem ista crebra esse solent, solertior adhibẽda est inquisitio ad arbitriũ prudentis, quàm cùm quisq; fecerit,quãuis ꝓbabilẽ habeat coniecturã,ꝙ si prolixiorẽ fecerit indaginẽ,aliqua occurrent peccata, quæ tunc nõ occurrunt, nõ ideo perstringitꝰ plus tẽporis inquirendo consumere:quia nemo tenetur totũ prorsus facere quãtum põt, sed quantũ pro rei qualitate decet, cũ ꝓposito postea confitendi si quorũ tunc oblitus est,postmodũ memoriȩ succurrerint: finis enim,vt diximus cõfessionis nõ tam est diligẽtissima inquisitio ad memorandũ oĩa,vt nullum obliuioni tradatur, ꝗ̃ firmissimũ ꝓpositum,vt oĩa relinquantur.

Qui peccata scribunt ne memoria excidant. Quapropter solertem illorũ curã,qui peccata scribunt ne obliuioni tradant,sic nõ vitupero,vt tñ neq; cõsulam. Haud enim ad discretã secretamq; confessionis rationẽ id certè pertinere videtur,maximè si peccata sunt infamia,& quæ possent hominẽ in periculũ conijcere: multa enim inde mala succrescere solent. Igiꝰ quantũcũq; quis lubricitate,& debilitate memoriæ laboret, nõ ad aliud tenetur ꝗ̃ mente disquirere. Et quæ illo modo memoriæ non succurrerint, nullam culpam adferunt, licèt propter obliuionem prætermittatur eorum confessio.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm necessarium sit omnia peccata eidem confiteri.

QVoniam diximus non confiteri oĩa,fictã reddere cõfessionem: & non omnia confiteri eidem eandem facere dimidiatam,arguitur, non esse necessarium eidem omnia cõfiteri.

Partis negatiuæ arg. 1. ¶Primùm de impedimento naturali.Si quis in articulo mortis confiteri incepit,& instãte morte non potest confessionem perficere,nihilominus est absoluendus:quandoquidem quod dicere cœpit, confessio est, & q̃d omisit, non fuit in sua potestate perficere. Quòd si concedatur,absolutionem tunc esse exhibendam sacramentalem:sequeretur pari ratione,ꝙ etiã dum nullum peccatum posset verbo,aut nutu in particulari exprimere, deberet infirmus sacramentaliter absolui,q̃d ex concilio Cartha.4.can.Is qui in infirmitate.& ex canone Leonis.His qui tempore.26. q.6.colligendum apparet: cõsequens autem est falsum,quia illic nulla est confessio. Concilium Carthagi nen.

Secundũ argumentum. ¶Secundò,de impedimento legali arguitur. Vsu venire solet,ꝙ pœnitens aliqua cõmiserit scelera superiori reseruata, atq; alia non reseruata:potest ergo non reseruata inferiori confiteri, & alia tacere quousq; superiorem adire possit:ergo dimidiare confessionẽ non semper est crimen.

Tertium argumentum. ¶Tertiò arguiꝰ. Accidere potest,vt sit quispiã de aliquo peccato confessurus:quod sibi,aut suo ꝓprio sacerdoti graue periculũ offerat, tũc ergo licitum erit illo prætermisso reliqua confiteri,atq; adeò non semper dimidiare cõfessionem est peccatũ: nam,vt Bernar.in lib.de præcepto autor est: quod pro charitate institutũ est, contra charitatem militare non debet. Exemplũ est, si puella impudicè amat sacerdotem, qui solus est in oppido,si confiteatur mentale sacrilegiũ carnis, sacerdos facilè deprehẽdet se esse illũ,de quo confitetur, q̃d præsentaneũ erit periculum,vt ipse etiam consentiat. Item si secretò occisus est pater, aut frater,aut filius sacerdotis,& homicida confiteatur ei hominẽ occidisse, facilè sacerdos conijciet ab illo suũ consanguineũ fuisse occisum,& sic periculũ erit ne se,aut ꝓprio marte, aut iuridicè vindicet: tunc ergo licitũ erit confessionem detruncare. Exemplum Exemplum

Quartũ argumentum. ¶Quartò. Vsu sæpe venire põt, nõ posse quẽpiam circũstantiã peccati benè exprimere nisi aliũ infamãdo, q̃d est contra charitatẽ:vt verbi gratia,si ꝗs nefandã cõsuetudinẽ habuit cũ matre, nec habere põt copiã sacerdotis,nisi ꝗ illã nouerit:ergo tũc illa circunstantia tacita non mutilatur cõfessio.

Quintũ argumentum. ¶Quinto. Accidit sæpè, vt pœnitens aliam habeat opinionem circa aliquos dubios casus quàm sacerdos, vt putet non esse peccata,quæ sacerdos pro peccatis ducit. Tunc ergo pœnitens non tenebitur ei auscultare, & obediens esse: ergo in tali casu pœnitens poterit confessionem detruncare, & ad alium sacerdotem recurrere.

Pars affirmatiua. ¶In contrarium autem est sententia illa libr. de vera & falsa pœni-

pœnitentia.can. Cõsideret.de pœnit.dist.5. Cautus sit pœnitẽs, nę verecũdia duct⁹ diuidat apud se cõfessionẽ, vt diuersa velit diuersis sacerdotibus manifestare, quod est se laudare, & ad hypocrisim tendere.

Decisio articuli. ¶Ad quæstionẽ ista conclusione affirmatiua respõdetur. Quantũ cõfessionis natura deposcit, oĩa peccata cũ suis circũstãtijs sunt eidem sacerdoti cõfitenda: quod si sec⁹ fiat, cõfessio est dimidiata. Probat hoc S.Tho.dist. 17.q.3.art.4. per analogiã ad corporis medicinã. Etenim quia morbi cõtrarij esse solent, vt quod vni ꝓdest, alteri noceat, & vnus ex alterius cõiunctione aggrauari solet, necessariũ est, vt medicus totã infirmi habitudinem cognoscat, tũ vt cuiuslibet morbi grauitatẽ perpẽdat, tũ vt sic vni medeatur, vt nulli noceat: pari ergo ratiõe spiritualis medicus debet totã peccatoris habitudinem intelligere, quod fieri nõ potest, nisi pœnitẽs oĩa eidem sacerdoti confiteatur.

Durand. ¶Durã.quidẽ dist.17. q.15.licèt conclusionẽ approbet, rationẽ tñ inualidã contendit ostendere: quoniã circũstantię, inquit, aggrauãtes nõ sunt de necessitate confessionis, nisi qñ speciem mutant: illa autẽ grauitas, quã vnũ peccatũ ex coniunctione alterius contrahit, non vertitur in aliã speciem: atq; adeò nõ est de necessitate confessionis. Neq; verò propter medicinam adhibẽdã est necessariũ, vt cõfessio vni fiat: nã medicina curatiua, est gratia, quæ omnibus peccatis est cõis: medicina autẽ præseruatiua nõ est necessaria, quia nõ est de essentia pœnitẽtiæ, ꝙ homo deinceps nunq̃ in eadẽ peccata recidat.

Palud. & Capreolus. Palu.ead.dist. & Capreolus multã literã contra Duran. consumũt, vt D.Tho. tueantur. At verò non est res tanti momẽti: in re enim morali D.Tho.non contendit demõstrationẽ facere. Sumitur tamẽ optimè ratio hęc ex fine cõfessionis, qui est, vt pœnitens clauibus ecclesiæ subditus vitã emendet. Vnde licèt non sit de essentia pœnitẽtię, vt nullũ sequatur recidiuũ, nihilominus natura cõfęssionis secũ adfert, vt debeat se syncerè pœnitẽs vni medico qualis est, talem ostendere, vt mederi illi sacerdos possit.

Dur. ratio. Et certè ratio, quã adducit Dura.non tantũ vigoris habet q̃ hæc: arguit.n.ꝙ sicut cõtritio apud Deũ nõ põt esse de aliquibus pc̃tis, quin sit de oĩbus, ita nec confessio. Hac autẽ rõne nos suprà vsi sum⁹ ad probãdũ oĩa peccata esse necessariò cõfitenda: non tamen tã tam vim habet ad probandũ, ꝙ sint eidẽ ꝓpalanda. Accedit etiã ex parte pœnitentis, ꝙ licèt erubescentia multiplicior sit, vt verbo S.Tho. vtamur, quantò inter plures diuiditur, nõ tamen tam grandis est, q̃ si vni totã sentinã pectoris tui pãdas. ¶At verò quãdo dicimus cõfessionem, quę vni nõ fit integrè, esse dimidiatã ac perinde vitiosam, intelligitur quãdo per se est dimidiata: secùs si dimidietur per accidens. Per se autẽ dimidiata dicitur illa quę ex intentione diuiditur: videlicet, nõ vrgente legitima causa. Si autẽ id legitima causa fiat, mutilatur per accidẽs. Verbi gratia. Si quis vult generaliter cõfiteri, & hodie cõfitetur q̃dã, cras alia, & deinde alia, & sic ꝑ hebdomadã, nunq̃ cõfessionẽ dimidiat: qa fertur intẽtio ad vnã absolutionẽ faciendã. *Generalis cõfeßio.* Eodẽ iure si quis cõfiteatur aliqua venialia, & nõ alia, quia ad ea cõfitenda non tenetur, nõ per se detrũcat. Item si quis vult confessionem iterare quorũdã mortaliũ, de quibus legitimè confessus est, licèt non omnia confiteatur, non dimidiat. ¶Imò licèt in tali casu intendat generalem omniũ cõfessionẽ facere, potest hodie partem cõfiteri, & ab illis absolui, & cras aliã partem: & tũc absolui, & sic per hebdomadã. Quinetiã si diuersis sacerdotib⁹ cõfiteretur, nõ esset dimidiatio, q̃uis esse forsan posset genus hyprocrisis nõ se tã pc̃torem vni ostẽdere, quàm fuerit. Præterea si quis fecit diligentiã solertem ad arbitriũ prudentis, & illa, quorũ nõ recordatur, non confitetur, postea dũ in memoriã venerint, licèt teneatur eadẽ suo tẽpore confiteri, non tamẽ eidẽ sacerdoti. Dubiũ autẽ esset si ex culpabili negligentia non omnia recolit. Tũc.n.Caiet.verb.Confessio.1.cõditio.10. dicere videtur perinde esse acsi ex intẽtione dimidiaret. Hoc autẽ examinabitur.q.sequ. vbi de iteranda confessione acturi sumus.

Circa primum argu. ¶Difficultates autẽ circa hanc conclusionẽ argumenta facta offerũt nõ contẽnendas, & primũ argumẽtũ est de impedimento naturæ, cùm quis in articulo mortis confiteri integrè non põt. Vbi duas arbitror extremas opiniones esse cauendas.

Opi. quorũdam. Vergere enim quidã possent in hoc extremũ, ꝙ licèt aliqua cõfiteretur, & mente conturbatus non posset omnia, nõ esset absoluend⁹, quia nõ est integra confessio. Hoc autẽ citra dubiũ arbitror esse falsum, imò quodcũq; peccatũ infirmus in illo articulo, vel voce, vel nutu explicet in particulari, quantuncũq; veniale, si vltra progredi non valet, est sacramentaliter absoluẽdus

dus. Et ratio est; quia illa est confessio, postq̃ est expressio peccati in particulari, de quo sacerdos iudicare potest. Neq; vitiũ habet dimidiationis: nã si, vt q̃ ꝓximè dicturi sum⁹, aliqua est causa legitima diuidendæ cõfessionis, nulla esse potest magis q̃ impossibilitas, quæ à natura procedit. Nec satis est respõdere, ꝙ tunc contritio illi sufficiet apud Deum: nam euenire posset, vt ille esset solùm attrit⁹ qui per sacramentũ fieret cõtrit⁹, nec tamen in prõptu subueniri illi posset ꝑ eucharistiã: & cùm ius ille habeat ad absolutionẽ, iniuriosum sacrilegiũ esset eã illi denegare, eo præsertim articulo, quo in re dubia in eã partẽ inclinandũ est, vt ecclesiasticis subsidiis exeunti ab hac vita succurrat. ¶In aliud extremũ proculdubio peccarent, qui affirmarẽt, ꝙ in illo articulo quanuis infirmus nõ valeat nec voce nec nutu in particulari aliquod peccatũ exprimere, dũmodo cõtritionis signa in genere ostẽdat, debeat illi sacramẽtalis absolutio impẽdi. Enimuerò nisi aliqđ delictũ in ꝑticulari, nutu saltẽ designet, nõ est sacramẽtaliter absoluẽdus. Id quod Abulensis super Matth. c. 16. q. 79. tanquã rem manifestã breuissimè asseruit. Est tñ res certior, q̃ vt Abulẽsis, vel cuiuspiam autoritate indigeat. Ob id nanq; nec S. Tho. nec vllus alius de hac re disputauit, ꝙ null⁹ de eo vnq̃ ambegit. Sed q̃a quosdã cõtrariũ opinãtes audiui, operęptiũ duxi canones, quos ad id falsò afferũt exponere, & rationẽ veritatis subijcere. Citant. n. canonẽ. Is qui ĩ infirmitate. 26. q. 7. Estq; cõcilij Carthagi. 4. c. 77. cuius verba sunt. Is qui in infirmitate pœnitẽtiã petit, si casu dũ ad eũ sacerdos inuitat⁹ venit oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit, dẽt testimoniũ q̃ eũ audierũt, & accipiat pñiam: & si cõtinuò creditur moritur⁹, recõcilietur per manus impositionẽ, & infundatur ori eius eucharistia. Si autẽ superuixerit, subdatur pœnitentiæ legibus: quãdiu sacerdos, qui pœnitẽtiã dedit, ꝓbauerit. ¶Hìc autem primũ oĩm nulla fit mentio signorũ cõtritionis, quæ infirmus in præsentia sacerdotis debet ostendere, ac perinde null⁹ modus confessionis infirmi insinuatur. Sed quanuis dum sacerdos venerit, iam ille ꝑ phrenesim iudicio careat ad ostendendũ illa signa, per solũ testimoniũ testiũ iubetur sacerdos infirmo pñiam dare, & ipsum recõciliare. Igitur cũ illic nulla fiat cõfessiõis mẽtio, nulla suspicio esse põt, vt noĩe pñiæ ĩtelligat sacramentalis absolutio: nã ille infirmus, neq; in genere, neq; in specie, neq; nutibus insinuatur cõfessus sacerdoti: quippe cùm quicq̃d in eius absentia infirm⁹ dixerit, vel fecerit, nullã cõfessionis imaginẽ habere potuit. Alioqui cõcedendũ esset, ꝙ qui in carcere occlusus nullatenus potest præsentia sacerdotis potiri, si peccata sua diceret seruo, q̃ illa deferret in aurẽ sacerdotis, esset cõfessio, quod nemo sanæ fidei dicere audebit, cũ cõfessio sit personalis actio, quæ ideo debet sacerdoti immediatè fieri. Loquitur ergo planè canõ de ijs, q̃ erãt in pñia publica, vt precedentia capitula eiusdẽ synodi ostẽdũt. Est enim capitul. 75. vt sacerdos pñiam implorãti absq; personæ acceptione pñiæ leges iniungat, &c. c. 76. vt negligentiores pœnitentes tardi⁹ recõcilientur. Et tũc subditur caput sequens. Is q̃ &c. Accipiat ergo pñiam, idẽ est, ꝙ accipiat recõciliationis absolutionem, vt bene ait glo. quę quidẽ forma habetur. c. A nobis. 2. de sen. excom. fiebat enim cũ psalmo pœnitentiali, & oratione dñica &c. Et ideo subnectit canon, ꝙ si superuixerit, statutis pñię legibus subdatur. Nã, vt habet in dicto. c. A nobis. quãuis pœnitẽs esset apud Deũ virtute pñiæ recõciliatus, debebat tñ reconciliari ecclesiæ. Quare, vt ibidẽ subditur, etiã infirmo morte pręuento impendebat, vt posset populus cum mortuo in exequijs cõicare. Et de eadẽ recõciliatione loquitur canon eiusdem concilij. ægrotãtes. de conse. dist. 4. vbi habetur, ꝙ si ægrotans ꝑ se nõ possit respõdere, sufficiat testimoniũ, ꝙ petierit baptismũ, vt baptizet, & idem sit de pœnitentibus. s. publicis. Dequib⁹ etiã planè loquitur & Arausicanũ cõciliũ. c. 12. vbi ait Subitò obmutescens & baptizari & pñiam accipere põt, si voluntatis præteritæ testimoniũ aliorũ verbis habet, aut ꝑ̃sentis in suo nutu. De eadem quoq; reconciliatione sancitur in cõcilio Carth. 2. vt ibidẽ refertur. c. Aurelius. ꝙ si epus adfuerit, per ipsum fiat in articulo mortis reconciliatio, sin minus de eius licentia. Atqui de eadẽ ad literam reconciliatione loquitur Leo in subsequenti canone. His qui in tempore. Et est in epistola eius ad Theodorũ. 69. vbi admonet vniuersos pœnitẽtes ante mortis periculũ recõciliari: nã vt legitur Ezechiel. 18. Cùm cõuersus ingemueris, tunc saluus eris. Quòd si aliqua ęgritudine grauati, qđ paulo ante, inquit, poscebat, sub præsenti significare nõ valeãt, testimoniũ eis fideliũ & circunstantium

Abulensis.

Canon. is qui in infirmitate. 26. quæst. 7.

Cõfeßio debet immediatè fieri sacerdoti.

Canon. His qui in tempore.

stantiū, ꝓdesse debebit. Quis autē dicere audeat testimoniū testiū valere pro cōfessione infirmi nihil potētis significare, vt sacramētaliter absoluat? Meridie igitur fulgētius est canones istos neq; superficie tenus de cōfessione, aut absolutiōe sacramētali loqui. Quare neq; vllo ficto colore adduci possunt ad ꝓbādū generalia signa cōtritionis ꝓ cōfessione valere, vt posit infirmo sacramētalis absolutio exhiberi. ¶Opinione ergo, quę ex canonibus negligenter inspectis gigni posset, exclusa, probatur conclusio. Confessio, vt dictū est, pars est distincta à cōtritiōe, eadēq; ad absolutionē necessaria: nā sacerdos claue potestatis ad absoluēdum vti nō pōt, nisi præcedēte iudicio per clauē scientiæ: qui autē solū ostēdit in genere cōtritionis signa nullo explicato particulari peccato, nō confitetur sacramentali cōfessione, per quā possit sacerdos vti claue scientię: ergo nō potest sacramētaliter absolui. Priorē præmissam nemo negare valet: minorē autē ipsi opinionis cōtrariæ fautores vidētur cōcedere. Aiūt enim, ꝙ ille nō potest cōfiteri: si ergo nō potest, nō confitetur. Quòd autē confiteri non posit, satis est ad liberandū hominē ꝓ tunc à præcepto cōfessionis, quod & nos quoque excusare fatemur: nō tñ sufficit, vt dicat cōfessio. Quapropter absq; sacramēto absolutionis porrigenda est ei eucharistia, quæ pōt eum facere ex attrito cōtritū, attñ sacramētū pœnitētię nullū est. ¶Alij verò cordatiùs negāt illa signa, nō esse cōfessionē: imò aiūt esse confessionē generalē, quæ sufficit ad sacramentū pñię. Cōtra hoc autē arguitur. Cōfessio sacramentalis debet esse actus iudicialis, vt sacerdos iudicare posit de conscientia pœnitentis: iudiciū autē est actus prudentię, quod ideo fieri non potest, nisi re in particulari cognita, vt. 2.2.q.47.arti.3. autor est D. Thom. ergo generalis illa cōfessio non sufficit ad absolutionem, quæ est forma sacramēti. Et declaratur ampliùs, cōfirmaturq; argumentū. Verbū illud generale, Ego sum peccator, cōmune est, & sanctis hoībus, & peccatoribus: quò enim quis magis iustus est, eò se maiorem peccatorē confitetur: quare ex illo verbo non sumitur iudicium, vt ille habeat aliqua peccata: alioqui si postq̄ infirm⁹ legitimè confessus est, & postea loquela priuatus, ostēderet signa cōtritionis, iterū esset absoluendus sacramentaliter: & si deinde iterū atq; iterū eadē ostēderet signa, iterū atq; iterū esset absoluēdus. Quis enim in illo articulo nō illa signa ostēdat, quāuis certissimus sit legitimè fuisse cōfessum? Quòd si quis dicat non opus esse, sacerdotes iudiciū tunc sumere de statu hominis, eò ꝙ nō sit ei tūc pœnitentiā iniūcturus: cauillū est frigidū. Quòd enim non sit iniungenda pœnitētia accidit ex debilitate infirmi, qui non potest adimplere. Nos autē arguimus ex natura confessionis, quę debet esse actus iudiciarius, atque adeò singulariū cognitio. In summa signa illa nihil aliud sunt q̄ cōtritionis indicia: cùm ergo confessio alia sit pars à contritione distincta, nequaq̄ illa sufficiūt, vt pro confessione habeantur. Fingunt aliqui, ꝙ si infirmus sic illa ostendat signa, vt sacerdoti annuat, q̄ ipsum absoluat, valet pro confessione. At verò insinuatio illa nō est nisi velut effigies petitionis absolutionis: petitio autē absolutionis nullaten⁹ est confessio: quia non est peccati explicatio. Neq; si in genere dicat se habere peccata. Neq; est cur nobis verbū obijciatur S.Th.in.4.dist.22.q.2.ar.1.ad primū. vbi ait, ꝙ cōfessio generalis nonnunq̄ est sacramentalis: ipse enim se planè exponit exēplū subijciens, cùm pœnitens illa, quorū meminit, in secreto sacerdoti cōfitetur: tunc.n. adiecta generalis confessio venialiū, & oblitorum, est sacramentalis, quod nos fatemur ingenuè. Secùs autē vbi nullū exprimeretur in particulari. Imò illic protinus D.Tho.in solutione secundi cōfirmat nostrā sententiā dicens, ꝙ ad cōfessionē sacramentalē, quę iudiciū sacerdotis expectat, requiritur aliqualis peccatorum manifestatio: scilicet, in specie, ꝑ quā sacerdos iudicare de homine posit. ¶Igitur attētus sit sacerdos in simili euentu, vt semotis arbitris, sol⁹ manens cum infirmo satagat, vt de illis interogatus, quæ verisimile est commisisse, vel gestu, vel nutu aliqđ exprimat pecatū, vt ei sacramētalē absolutionē exhibeat: alioq id certè neutiq̄ licet. Nā si arguas in re dubia minus periculū esse absoluere, q̄ nō absoluere, respondetur. Imò est maius, quia est periculū sacrilegij, quod committitur, dū sacramentū sine necessarijs reqsitis alicui impēditur. ¶Obijcere qs forsan pōt formā absolutionis: quę in nonnullis manualibus scribitur ad vngendum infirmos, vbi post absolutionem à censuris subditur. Item te absoluo ab omnibus peccatis tuis, & excessibus &c. At verò forma illa secundum nullam opinionem intelligi potest, vt sit forma

Probatur cōclusio.

Impugnatio egregia.

Cōmentum quorundā.

Documētū.

De manualibus.

ma sacramenti. Etenim quanuis quis fingat opinionem modò impugnatam esse veram, illa intelligitur, quando infirm⁹ non potest aliquod peccatū in particulari cōfiteri: nam si potest, nemo vnquam dubitauit, quin sine præuia confessione nō possit fieri absolutio sacramentalis: & tamē sacerdos vncturus infirmū nō exigit ab illo sacramētalē cōfessionē, atq; adeò absolutio esse non potest sacramentalis. Quare in illa forma nullaten⁹ deberet poni, Itē te absoluo ab oīb⁹ peccatis tuis, quę sacramētalis videtur, neq; in manuali antiquo Romano, neq; in ordinario ordinis nostri, vbi maxima cura est seruādi antiqtatē, ponitur, nisi deprecatiua, Dn̄s Iesus Christus, &c. te absoluat p ministeriū nostrū ab oībus peccatis tuis &c. Et idē est aīaduertēdū in forma absolutionis, quæ in diplomatis cruciatæ in fine appenditur. Vbi fit plenaria absolutio à cēsuris, & culpis, & pœnis: quod intelligitur quotiescunq; præcedit legitima confessio. Alioqui si infirm⁹ confiteri nō pōt, & ōndit cōtritionis signa, intelligitur absolutio fieri à censuris. Insup & ab oī pœnarū reatu, si culpæ fuerint vel antea per cōfessionē, vel tūc per contritionē remissæ.

Animaduerte.

¶Secundū argumētū latissimū campū aperit de casuū reseruatione, & de modo quo sunt, tam cōfitenda, q absoluenda. Fuit enim Witcleff, vt est videre apud Waldens. tomo.2. de sacramē. c. 149. qui contra hanc casuū reseruationē oblatrauit: dicens, esse contra regulas charitatis. Cōtra hæreticos autē satis est rationē regiminis afferre, quæ quidē exposcit, vt grauiora peccata grauiori iudicio subdātur, tū vt meliùs corrigi possint, tū vt si sint in rempublicā pestifera, cōmodiùs adhibeatur remediū, tum prēsertim, vt acriori metu corrupti homines, & nefarij ab huiusmodi sceleribus arceātur. Quapropter vt Innocen. in sermone, de natali apostolorum Petri & Pauli annotauit, nō absq; mysterio singulariter Petrus quæsiuit, quoties peccanti remissionē indulgeret, eiq; peculiariter rn̄sum est, vt septuagies septies: nēpe qa plenissima omniū remittendi iurisdictio penes ipsum manebat, q̄ in inferiores ab illo deriuaretur. Absolutio enim, quæ vi clauium fit, non solùm characterem requirit, verùm & iurisdictionem, ratiōe cuius grauiora crimina potest superior ob prefatā rationem reseruare. Vnde Origenes homilia. 10. super numeros, ait, laicū peccantē indigere quandoq; nō solū sacerdote, sed etiā episcopo.

Circa secundum argumentum de casibus reseruatis. *VVitcleff.* *Innocent.* *Origenes.*

¶Hac tamen non obstante veritate Durand. di. 17. q. 15. ait ecclesiā Romanā non habere in cōsuetudine reseruare nisi censuras: videlicet, excōicationis, suspensionis, & irregularitatis, non autem culpas quantuncūque graues. Quare abusus est, inquit, aliorū prelatorū reseruātiū sibi absolutionē à peccatis. Vnde secūdū Romanū morē nulla est, inqt, necessitas confitendi duobus, sed satis esset à superiore extra cōfessionē à cēsuris absolui, & integrè cōfiteri inferiori ordinario. ¶Nihilomin⁹ mos vniuersalis ecclesię est cōtra Duran. Quin verò & sacri canones. Etenī canone. latorē. 33. q. 2. memorię proditum est, Ratholdū Argētoratensem episcopū parricidā quendā Nicolao pōtifici remisisse à quo absolueretur, licèt illic nulla interuenerit excōicatio. Et. c. Si episcop⁹. de pœ. & remis. lib. 6. sancitur, vt dum episcopus facultatē alicui eligendi confessorem cōcesserit, electus ab illo possit eū à peccatis absoluere, exceptis casibus ab episcopo reseruatis, de quibus inquit, nullā potestatem habet elect⁹. Et decreto Sixti quarti in extrauagāti. & si Dominici. excōicātur illi, qui à casibus reseruatis Romano pontifici absoluūt. ¶Quòd si obiter inqras, vtrùm superior pro libito possit quoscunq; reseruare casus. Distinctione opus est: nā delegatis à superiore, qui per se nō habet ordinariā iurisdictionē absoluēdi, possunt illi, vt libuerit peccata reseruare, vt episcop⁹ sacerdotibus, qui nō sunt parochi: & prelatus in religione suis sacerdotibus: nā cū illi nullā habeant iurisdictionē, nisi quā à superior suscipiūt, potest eā illis superior taxare & moderari, vt libuerit. Si aūt illi inferiores potestatē habeāt ordinariā, vt sunt parochiarū curati, profectò nō potest p libito saltē episcopus: nam cùm ipsi sint ordinarij q nisi impediātur, ab oībus possunt absoluere, quā ordinariā potestatē nō habent ab episcopis, sed à iure diuino, non potest superior nisi id bono cōi viderit expedire, illos sua potestate fraudare. Imò tant⁹ esse posset abusus reseruationis, vt parochi nō tenerētur supiori parere, sed eo incōsulto possent à reseruatis illis absoluere: potissimū cū nimiæ reseruationes sint in grauamē populi. Est tn̄ adhibēda prudētia & cōsiliū super huiusmodi minutiorib⁹ casibus reseruatis, ne sine causa inferiores inobediētes iudicētur. ¶Et p hoc soluitur aliud argu. qđ fieri solet: scilicet, q si posset superior casus reser

Durand. *Quos casus possit superior sibi reseruare.*

reseruare, posset cõfessionẽ dissecare in tres vel quatuor partes. Vt si hæresim reseruaret sibi & blasphemias Decano, & adulteria Archidiacono. Respondetur, inquam, quòd illa reseruatio esset imprudens, & clauium abusus: quare non esset digna, quę obseruaretur. ¶Vtrùm verò posśint reseruari peccata interiora mẽtis, vt mẽtalis consensus in heresim, aut in cõspirationẽ ecclesiæ dubitari põt: est enim à parte negatiua argumentũ, ꝙ ecclesia, vt dictum est, non habet iurisdictionem directã in actus interiores. Respõdẽtur duo: primũ loquendo de absoluta potestate reseruari quidẽ posse: quia illud non est iurisdictionẽ exercere in actus mentis, sed illam nõ alteri conferre. Cùm enim omnis iurisdictio deriuet à Christi vicario, si ipse diceret, Nolo vt quispiam facultatem habeat absoluendi eum, qui mente consenserit in grauisśimũ hoc aut illud peccatũ, reseruatio teneret. Nihilominus secundò dicimus ꝙ esset error illa reseruare, quia peccata cordis sunt tum frequentisśima, tum etiam occultisśima, vt vix homo secũ discernere posśit, cõsenserit necne: & ideo intolerabile est cũ eiusmodi scrupulis ad Papam semper recurrere. Quapropter opinio quorundã canonistarũ dicẽtiũ hæresim mentalem esse reseruatam Papæ, & excommunicationi subiectam, fallisśima est & inopinabilis.

Peccata cordis an posśint reseruari.

Opinio quorundam.

¶Descendendo ergo ad reseruatorum confesśionem Durandus loco citato refert quatuor opinandi modos. Primus est quòd pœnitẽs debet omnia confiteri inferiori, qui eũ ab omnibus debet absoluere, sed mittere nihilominus ad superiorem, qui debet iterum audire de omnibus: & vel iterum absoluere, vel ad inferiorẽ remittere, qui iterum absoluat. Et ratio eius est, quia neque inferior põt à nõ reseruatis absoluere nisi oĩa audiat, neq; superior à reseruatis, nisi oĩa etiam audiẽdo, eo quòd integritas cõfesśionis est de iure diuino. Modus autem iste nulli est rationi cõsentaneus: nam cogere hominem bis confiteri est molestam sine causa confesśionẽ reddere. Item quia si ille ab inferiori est ab oĩb⁹ absolutus, nõ esset necessaria intregra alia cõfesśio, quæ fit superiori. Et ideo abhibetur secũdus modus, ꝙ post absolutionẽ inferioris tenetur se pœnitens superiori representare, non vt absoluatur, sed vt adimpleat præceptũ manifestandi illa peccata reseruata superiori. Hic verò modus longius & peius à veritate distat: nã si inferior ab illis peccatis absolueret, non proprie dicerentur reseruata. Neq; verò posset superior cogere, vt illa sibi iteratò dicerentur: quia nemo potest cõpelli in foro pœnitẽtiali peccata sua detegere, nisi ꝑpter absolutionis beneficiũ. Item satis esset illi dicere & nõ expectata absolutione recedere, quod est ridiculũ. ¶Terti⁹ ergo modus est, licèt à Durãdo sit ordine quartus, ꝙ homo dùm peccata reseruata cõmittit, peccat in Deũ, & in ecclesiã, & inferior absoluit in foro Dei, & superior in foro ecclesiæ. At verò hæc distinctio nõ habet locũ in culpis: nemo.n. verè peccat nisi contra Deũ: & ideo si per claues ecclesię absoluitur pœnitens ab inferiori quo ad Deũ, nõ indiget alia absolutione à peccatis. ¶At non opus est pluribus has tres opiniones concutere, quia expresśè sunt contra can. suprà citatum: si episcopus. & contra decretum Sixti quarti. quibus decernitur nullum inferiorem posse à casibus reseruatis quempiam absoluere, aliàs ineptè dicerentur reseruati. ¶Quartus igitur modus est, quem ecclesia iuxta istos canones obseruat: videlicet, vt pœnitẽs integrè confiteatur inferiori: qui tantùm absoluit à non reseruatis, & ideo ille superiorem teneatur adire, ꝑ quem à reseruatis absoluatur. ¶Sed contra hoc videtur argumentum Durandi militare: quia frustranea esse videtur peccatorum confesśio, quam quis facit sacerdoti, à quo non potest absolui: cùm ergo inferior non posśit absoluere à reseruatis, frustra illi dicuntur: & cùm homo cogi non posśit ad cõfesśionem, nisi ratione absolutionis, non videtur eiusmodi pœnitens compelli posse integram facere confesśionẽ inferiori. Item quia nemo videtur cogi posse ad confitendum peccatum nisi semel: si ergo reseruatum confitendum est superiori, iniusta videtur coactio, vt propaletur etiam inferiori. ¶Ob id ergo est alius modus, quem Durandus ponit, quartus: ꝙ pœnitens sola peccata nõ reseruata cõfiteatur inferiori, per quę ab ipsis absoluatur, & deinde sola reseruata cõfiteatur superiori, à quibus perinde est absoluendus: quo casu ambæ partiales absolutiones faciunt vnicam, atque adeò est vnum sacramentum. Sed contra hoc est maximũ argumentum, quòd integritas confesśionis est de iure diuino, quo perinde iure omnia peccata sunt vni pandenda, qui totum statum hominis & habitum cognoscat.

Primus modus absolutionẽ petẽdi à casibus reseruatis.

Reprobatur hic modus.

Secundus modus.

Tertius modus.

Quartus modus.

Arg. Durã.

Alius modus Duran.

Argumẽtũ.

¶Igitur

Integritas confeßionis de iure diuino. ¶Igitur quò quæstioni luculentius satisfiat supponendum, vt modò dicebamus, integritatem confessionis esse de iure diuino: quare nisi vrgente necessitate, quæ ab eodem oriatur iure, non licet eam in plures confessarios diuidere. *Modus facilis petendi absolutionẽ casuum reseruatorũ.* Plana ergo via est, vt qui casibus reseruatis est irretitus, primùm adeat superiorem, si eum conuenire potest, qui facultatem ei faciat confitendi inferiori. Et vt suo pudori salubrius consulat, melius est, vt confessarium inferiorem adeat, cui dicat aliquo premi reseruato peccato, vt ille facultatem à superiore postulet: hæc enim est obseruatissima in religionibus consuetudo. Neque *Nota.* in facultate cõcedẽda difficiles esse debent prælati, sed sic debent bono communi prospicere, ne tamẽ grauissimam reddant cõfessionis religionem, sed personis circunspectis & doctis casus suos committant. Et tenetur prælatus tãquam peccatum confessum sub sigillo seruare, ne per eius verba, aut nutus possit persona infamari. Et eodem iure sigilli tenetur qui facultatem petijt, licèt non obtineat: quia hæc omnia ad sacramentum pertinent. *Pro casibus reseruatis nihil debet accipere Episcopus.* Absit autem episcopo pro hoc munus aliquod aut pecuniã accipere, esset enim manifestaria sacramẽti venditio. ¶Quando verò rõ superiorẽ cogeret ne absolutionem reseruati peccati committere debeat, sed illud ipse velit audire, tũc via regia est, vt superior ipse integram pœnitentis confessionem audiat. *Dubium.* ¶Dubium autem hinc emergit, vtrùm ad id superior tunc teneatur, si pœnitens ei vult integrè confiteri. *Primum argumentum.* Apparet enim teneri: quia cùm integritas confessionis sit de iure diuino, non est sine necessitate, vt diximus, diuidenda: cùm ergo superior possit facere, vt non diuidatur, profectò compelli iure videtur. Præsertim cũ peccatũ reseruatũ obligetur iterum pœnitens confiteri inferiori, tenetur enim tunc superior eum hac molestia, & grauamine leuare. *Secundũ argumentum.* ¶Preterea quia cũ sit Dei minister, debet Deum imitari, vt ab omnibus peccatis simul absoluat, atq; adeò omnia audiat. *Tertium argumentum.* Adhæc præsertim accedit, ꝙ si sic posset Papa vel Episcopus, confessionẽ subditi diuidere, pari modo parochus posset aliqua peccata parochiani sui audire, & absoluere, & de alijs ad suum delegatum remittere, quod profectò nemo auderet facere. *Adriani regula.* ¶Adrianus. q. 4. de cõfessione statuit regulam generalem, quòd nec superior, nec inferior potest ab aliquibus peccatis absoluere, quin simul absoluat ab omnib⁹. Quæ quidẽ sentẽtia sanè intellecta verissima est: quia non fit à Deo dimidiata venia. *Illatio.* Inde ergo infert, quòd superior neutiquam potest à reseruatis absoluere, nisi etiam omnia non reseruata audiens ab omnib⁹ absoluat: neque verò inferior pari iure potest à non reseruatis absoluere, nisi priùs facultatem habeat à superiore absoluendi à reseruatis, vt ab omnibus simul absoluat. *Caietanus.* Caietanus verò in summa verbo. Confessio, cõditione. 10. ait morẽ Romanum esse, vt pœnitẽtiarij Romani põtificis reseruata duntaxat audiant, à quibus pœnitentes absoluentes, de reliquis mittunt eos ad suos ordinarios. *Durand.* At verò Durãdus loco citato id negat, dicens, quòd non absoluunt, nisi à censuris: à culpis verò omnibus relinquunt eos à suis ordinarijs absoluẽdos.

Prima propositio. ¶In hac ergo opinionum varietate sit prima propositio. Superior quando ratione ducitur cognoscere peccata reseruata, debet ipsis cognitis remedium adhibere, & pœnitentiam, si visum fuerit, taxare, & à censuris, si quę sunt, absoluere, cæterùm à culpis nequaquàm sacramẽtaliter, sed facultatẽ facere inferiori, vt tota audita cõfessione, ab omnib⁹ plenariè absoluat. Hic enim est celebratissimus ecclesiæ vsus. Neque ob id pœnitẽs grauatur: quòd reseruatum bis perstringit dicere: nam cùm superior eodem sigillo teneatur, quo inferior, non est grauamen, vt propter peccati grauitatem, & nocendi periculum præter integram confessionem, illud teneatur ad superiorem deferre. Nam cùm Episcopus, & præcipuè Papa alijs sit maioribus causis ecclesiæ mancipatus & impeditus, nõ cogitur longas confessiones subditorum audire, sed satis est, vt reseruatis medeatur.

Secũda propositio. ¶Secunda propositio contra Adrianum. Si superior voluerit sola reseruata in confessione sacramentali audire, & ab illis directè absoluere, absolutio tenet, & est verum sacramentum conferens gratiam. Quare licèt pœnitens non sit de omnibus nisi attritus, fiet tunc contritus. Probatur, quia illic est vera confessio: nam sicut ex parte pœnitentis, vt modò dicturi sumus, potest esse impedimentum truncandi confessionem sic, quòd nõ omnia teneatur eidẽ dicere: ita ex parte prælati potest esse legitima causa ne omnia possit audire, vt repentini morbi, vel alius negocij ad bonũ cõe referentis, & nihilomin⁹ teneret absolutio. *Solutio. 1. argum.* ¶Vnde ad primũ argumẽtũ factum

factum respondetur, concludere tantùm cõgruitatem rei, vt superior vel debeat totam confessionem audire, vel totam committere.

Parochialis. Atque ad illud de curato respondetur, non esse tam liberam ei facultatem confessionẽ diuidendi, quia non potest casus, vt superior reseruare. Et ideo sicut si pœnitens sine causa diuideret confessionem, nulla esset confessio, ita si id accideret ex parte curati, imò fortasse ex parte episcopi. Si tamen plebanus dum audit longã confessionem subito morbo corriperetur, & alius cui rẽ delegaret, nõ adesset, posset absoluere pœnitentem: & esset verum sacramẽtum.

Solutio.1. Et ad argumentum Adriani conceditur, quòd neminem potest sacerdos ab aliquibus peccatis absoluere q̃n saltem cõsecutiuè ab omnibus absoluat: potest tamen ab aliquib⁹ directè absoluere, nõ absoluendo directè ab oĩbus. Exemplo id cõstat, dum quis aliquorum peccatorum citra culpam oblitus, ea, quorum est memor, cõfitetur: tunc enim ab illis tantùm, quæ confitetur, directè absoluitur: quapropter dum alia memoriæ succurrerint, confiteri tenetur. At verò cùm gratiam sacramentalem accipiat, consecutiuè & extensiuè absoluitur ab omnibus. Id ergo ipsum in præsentiarũ vsu venit. Et hæc dũ incipitur à superiori. Si verò aliqua ratio poposcerit ab inferiori incipere, putà dũ superior longè abest, & accidit eucharistiam esse suscipiendã ad vitandum scandalum, vel quid simile, tunc si peccatum aliquod annexam habet excommunicationẽ, quam habent omnia, quæ papæ in cœna Domini reseruantur,

Casus cœnæ domini. tunc inferior neq; à nõ reseruatis absoluere potest: quia excommunicatus etiam minori excõmunicatione nõ potest suscipere sacramentum. Quare tunc vana esset confessio, quę inferiori fieret, nisi eo fine, vt facultatem absoluendi à superiore procuraret. Si autem nulla est excommunicatio, tunc quidem, vt diximus, vsus ecclesiæ est idemq; adeò obseruandus, vt integrè ille confiteatur inferiori etiam reseruata. Et tunc inferior absoluit quidem directè à non reseruatis, consecutiuè tamen, vt declaratum est, à reseruatis, dum modò pœnitens firmũ habeat propositum recurrẽdi ad superiorẽ: nam dum in mora est recurrendi, putà habita opportunitate absolutionẽ nõ procurat, semper manet in culpa.

Argumẽtũ. ¶ Vnde ad argumẽtum suprà factũ. Nemo cogitur sua peccata detegere illi sacerdoti, à quo non potest absolui, inferior non potest à reseruatis absoluere: ergo pœnitens non cogitur illa ei cõfiteri. Negatur maior: imò cogitur ea confiteri, vt per integram confessionem pastor vultum pecoris agnoscat, vt de non reseruatis salubriùs possit iudicare: nam ex connexione peccatorũ reseruatorum iudicium sumitur de non reseruatis, vt cõsultiùs ei adhibeatur medicina. Et hæc est sententia San. Tho. dist.17.q.3.ar.4.quæstiuncu.2. ad quartum argumentum. Tunc autem superior citra dubium potest sola reseruata audiẽdo ab ipsis precisè absoluere: quia reliqua iam fuerunt remissa. Et eadem ratione in superiore casu absolutus à superiore à reseruatis, tenetur postea de omnibus integrè confiteri inferiori. Qua vtiq; ratione non est grauamen, si de reseruato cogatur bis confiteri: eo præsertim, quòd per secundum sacramentũ semper augetur grãtia, & iterata erubescentia meritũ, vt eadem di.&.q.ar.3.quæstiuncula.5. ad.4. ait S.Tho.

Dubium. ¶ Digladiantur hîc autores, vtrũ dum sic diuiditur confessio, sit vnicum sacramentum, quod ex duabus partibus constat & vnica conferatur gratia. Respondetur, cõcertationem forsan potiùs ad nomen, quàm ad rem pertinere. In primis hoc est certum, quòd per absolutionem primi absoluentis siue sit inferior siue superior, cõfertur sacramentalis gratia. Vnde secunda confessio, & absolutio est prioris perfectio. Et ideo põt dici vnicum sacramentum, & sustineri, quòd per secundum sacramentum non augetur sacramentalis gratia: quia prior fuit data in virtute ambarũ absolutionũ. Attamen siue sit vnum siue duo sacramẽta verisimilius est, ꝗ per secundã absolutionem augeatur gratia. Quapropter si forsan pœnitens in priori cõfessione non erat satis attritus, quia nõ habebat sufficiens propositum, vt gratiam reciperet, & in posteriori est legitimè attritus, recipiet tunc gratiam.

Dubium. Alia verò dubitatiuncula posset hîc obrepere, vtrùm ei, qui à casibus reseruatis semel absolutus est, liberũ sit postea quoties voluerit confessionem iterare, & ab eisdẽ absolui. Respondetur, quòd virtute formæ commissionis non semper illud licet: solent eñ prelati in religionibus in pręcipuis festis sic indulgere facultatẽ. Possint cras sacerdotes absoluere autoritate mea, & non vlterius. Tunc enim transacto illo tempore nullus manet confessor, qui autoritatẽ illam habeat audiendi: nam etiã ad absoluẽ-

dum à mortalibus semel remissis requiritur iurisdictio, vt.q.4.videbimus. Quapropter consultius est, non illis verbis facultatem illã concedere, sed vt, à peccatis hucusque commissis quicunq; possit absolui ab expositis confessoribus. Præsertim, ꝙ secundùm illam confessionis formam qui quacunque de causa non confitetur illa die, non potest postea absolui. ¶At verò iam vsus interpretatur: vt qui semel à reseruatis absolutus est, possit ab eisdem absolui, nã intentioni reseruantis per priorem absolutionem fit satis. ¶Hoc autẽ dubium est multo maioris ponderis, de quo di.12.q.1.ar.4. admonuimus, vtrùm scilicet quando quis habet casum reseruatum, & habere tunc nõ potest superioris copiam, possit per solam cõtritionem eucharistiam suscipere absq; absolutiõe. Haud enim desunt qui regulam de hac re statuunt ampliorẽ iusto: scilicet, quòd tunc licet eucharistiam sumere, acsi non esset sacerdotis copia. Est tamen prudentibus moderaminibus perstringenda. Primùm omniũ requiritur legitima contritio, vt homo sit certus apud Deũ non esse in peccato. Secundò si prælatus est præsens, vel facilè conueniri potest, propter verecundiam, vel alia de causa non licet ad eucharistiam sine eius absolutione accedere: si verò absens sit, vt putà episcopus, vel papa, & reseruatus casus annexam habeat excommunicationem, tunc neque ad euitandum quodcunq; scandalum auderem id cuiquam consulere. Si enim sciretur esse excommunicatũ, res est clarissima: puniretẽ nanq;, qui id facere attentaret. Sed etsi secretò esset excõmunicatus, grauissimum deberet esse scandalum, cuius euitatio causa esse posset legitima suscipiendi sacramẽti. Præsertim dum qs ꝓpter hæresim excommunicatus est, aut propter alium casum reseruatum in cœna domini. Si autem non habeat annexam excõmunicationem, tunc nisi ad euitandum magnũ scandalum, id non licet. Idq; dum ratio fieri compulerit: fieri debet præmissa integra confessione apud inferiorem sacerdotem, cuius consilio vtatur, pollicitus illico bona fide superioris absolutionem ꝓcurare. Hoc verò nõ nisi semel permittendũ: nã si cui semel eucharistia sine absolutione superioris concessa est, id iterum permitteretur, offerretur ei ansa nunquam absolutionem procurandi.

Dubium.

Tertium argumentum. ¶Circa tertium argumentum notandum, ꝙ quanuis confessio sit de iure diuino, neminẽ tñ prudentissimus & clementissimus Deus cũ graui periculo ad id obligauit. Quare vbi ex cõfessione mea periculum vitæ mihi immineret, aut periculum famæ, vt pote si timeretur, sigillum confessionis à confessario fractum iri, cõfiteri nõ teneor. Et multò minus teneretur homo in casu, quo metueret confessionem in præiudicium animæ cessuram. Vt si puella timeret nequam sacerdotẽ irritare, à quo postea de turpitudine solicitaret. Quocirca tũc si sacerdos ille curatus pñis sit petẽda est ab illo instanter facultas alteri cõfitendi, quam ipse iuxta tenorem canonis. Omnis vtriusq; sexus. tenetur cõcedere. Neque in hoc debent ordinarij esse difficiles, nisi dum eis bona fide cõstiterit parochianos nequiter talem facultatem petere, vt occasionem accipiant persistendi in delictis. Quòd si eandem facultatem concedere renuerit, recurrendum est ad superiorem, vt ait D.Tho. distin.17.quæst.3.arti.3.quæstiuncula.4.ad quintum argumẽtum. Sed in hoc solùm cõsistit dubium, vtrùm dum pœnitens habet plura peccata, & solùm aliqua sunt, quæ periculum esset confiteri prelato, qui facultatẽ concedere renuit confitendi alteri, nec accessus ad superiorẽ patet, vtrùm tunc peccator abstinere in totum debeat à confessione: an verò salubrius sit illa duntaxat cõfiteri, quæ sine periculo potest. Plerique enim omniũ tam arctum vinculum censent integritatis confessionis, vt dicant tunc potiùs abstinendum esse à confessione, quàm illam dimidiãdam. Imò Sanct. Thom. loco citato in eandem sententiam inclinare videtur dicens, quòd tunc quidem est iudicium acsi non haberet copia confessoris, & magis deberet eligere confiteri laico. Sed hoc quæst.4.arti.2. examinabimus. Et Caietanus in verb.confessio.conditione.10.& Syluester cõfessio.1.§.18.dicunt, ꝙ debet differri cõfessio quousq; commodè possit fieri integra. Et re vera si id potest fieri commodè, ita faciendum est. At verò quando nulla expectatur commoditas, nulla vult ratio, vt ob nequitiam sacerdotis subditꝰ suo fraudetur cõmodo, atq; adeò potest illa cõfiteri, quæ sine periculo potest: quandoquidem per ipsum non stat, quominùs omnia confiteretur. Presertim cùm accidere posset illum esse dũtaxat attritum, qui per absolutionem fiet contritus. Vnde glossandus est hîc S.Tho. ꝙ illis peccatis quę cõfiteri non tenetur, iudicandũ est acsi tũc non esset

Quæstiõis neruus.

Opinio quorundam.

D.Thom.

Caietanus.

Exponitur S.Thom.

esset copia confessoris. Quòd si sciscitaris, vtrùm illa, quæ nõ confitetur, teneatur dum commodè potest, confiteri alteri, an possit vsq; in alterum annum differre. Dictũ enim est suprà, ꝙ dum quis absq; mala fide aliquorum obliuiscitur, dum confitetur, non tenetur illa vsq; ad sequentem annum confiteri: ergo cùm etiam iste legitimè confiteatur, nõ tenetur ampliùs illo anno confiteri. Respondetur autẽ, non esse simile, quoniã ille legitimè cõfessus est omnia, quorum memoriam habet, iuxta tenorem Florentini concilij: hic verò non est omnia confessus: quare sublato impedimẽto tenetur, habita opportunitate, illa confiteri.

Quartũ argumentum. ¶Ad quartum argumentũ in primis respondetur, vt ad pcedens. Quando.n. aliqua circũstantia mortaliter aggrauans, vergit in infamiam alterius personæ, adhibenda est diligẽtia ne fiat confessio illi sacerdoti, qui illã nouit, petendo facultatem confitendi alteri. Si verò necessariò sit facienda confessio ei, qui personam agnoscit, sunt qui putant dissidiũ esse inter Caietanum in summa verb. Confessio, condit.3. & cõem opinionẽ, qđ tñ nullũ est. Et ideo respondẽtur duo. Solutio. Primum est, ꝙ si ex hoc quòd pœnitens confiteatur circunstantiã alterius personæ, aliquod illi periculũ imminet, vel mortis, vel notabilis infamię, tunc tacẽda est circunstãtia. Et hoc est quod ait Caietanus. Vt siquis verbi gratia accessit ad vnicam sororem, vel ad matrem, & confitetur proprio fratri, qui improperio id dabit matri vel sorori reuelando secretũ, vel flagitium vlciscetur in illis, tunc certè credo non est qui non fateatur prętereundam esse circunstantiam, iuxta verbum Bernardi: qa cõfessio illa esset contra charitatẽ. Nã & ius naturæ, quod à Deo etiã deriuatur, iubet honori alterius & famę & vitę sicut honori proprio & vitę consulere. Opinio quorundam. ¶Sũt quidem qui articulum mortis excipiunt, dicentes, quòd tũc non obstãte tali periculo infamiæ alienæ debet moriturus circunstantiam illam complicis confiteri: nam tenetur ille criminis socius illud periculum famæ pati propter salutem morituri. Autoris sententia. Sed tamen rationem huius exceptionis non video: nam si ad salutem pœnitẽtis est necessaria illa explicatio circũstantiæ, fit vt etiam citra articulum mortis sit necessariò explicanda. Si verò nõ est vsq; adeò necessaria, in articulo etiam mortis est tacẽda, imò tunc plus tenetur infirmus consulere famæ alterius. ¶At si nullum timetur periculũ huiusmodi, sed hoc tantùm, quòd confessarius sciet personam, quam nouit, deliquisse, seruabit tamen secretũ, tametsi deinceps nõ tãti æstimabit personam illam, tunc hoc nõ obstante explicanda est circũstantia. Et hęc est sententia Sanct. Thomę di.16.q.3.art.2. quæstiuncula.5.ad quintum. Et Bonauentu. dist.21.in.2.par.quæstionis.arti.1. Et Durã di disti.16. quæst.4. & recentiorum omniũ. Neq; Caietanus bene intellectus eidem sententię refragatur. Et ratio est plana, quòd cũ confiteri omnia mortalia sit de integritate confessionis, nullatenus pœnitẽti licet ob id solum circunstantiam mortalem tacere, ne confessarius sciat: eodem enim confessionis sigillo tenetur celare culpas aliarum psonarũ quo ipsius pœnitentis, ob idq; illud non est alios infamare. Præsertim, cùm cõplices sua culpa in illud se periculum immerserint.

¶Quãdo verò alia persona est explicãda, nõ quia fuit socia delicti, sed alia de causa, tunc multò maior est adhibẽda cautela. Nota. Vt siquis confiteatur infamasse patrem aut prælatum de tali crimine, tamen dicendo verum, vbi aperit crimẽ patris vel matris, Tunc inquàm maxima circunspectione vtẽdum, vt primũ bene examinetur an sit circunstantia necessaria confessionis, qualis, fateor, esse potest infamatio parentum de re grauissima, & ideo confitenda, non solùm quando fuit mendacium, nam hoc notissimum est, verùm etiam quando crimen parentum fuit verum, si fuit infamatio præter ordinẽ iuris. ¶Imò addit Nota. eodem loco Bonauentura, quòd non solùm ad exprimendam circunstantiã peccati proprij, verùm etiam ad prouidendum sibi remedium potest pœnitẽs reuelare aliam personã. Vt si puella ab aliquo molestè in turpitudinem solicitetur, detegere illam personã potest in confessione. Quæ quidem sententia verissima est, si tamen prudentia adsit. Et enim non solùm in cõfessione, imò extra cõfessionem potest quisq; ad protengendam suam virtutem illud facere. Quinuerò nõ solùm ei qui prodesse potest & non obesse reuelare id potest in tali casu, verùm & illi, qui obesse potest: nam qui iniuriam alteri intentat, saltem quandiu in illa perdurat, ius perdidit suę famæ, ac perinde alter ius habet defẽdẽdi se, postquã reliqua remedia adhibuerit cum detrimẽto famæ alterius. At verò in confessione propter eius dignitatem, & ne-

cessitatem ne fiat exosa, non tantũ licet quã tum extra. Non. n. inquam, sacerdoti faciẽda est reuelatio, vt ipse obsit alteri, sed solũ ad capiendum eius consilium. Quapropter cõfessarius cauere debet omnino ne, etiã de licẽtia pœnitentis, extra cõfessionem eius negociũ tractet, aut reuelet: faceret enim confessionis religionem odiosam, sed tantùm consulat pœnitẽti quid debeat facere, vt ipse sibi prouideat. Quapropter vix contingere potest, vt deceat hac de causa in confessione reuelare personam.

Ad. 5. Arg. ¶ Ad solutionem quinti argumẽti meminisse oportet, quòd pœnitens in omnibus, quę claue non errante sacerdos ei iusserit, tenetur ei parêre. Secùs si errauerit clauis. Et ratio est, quia sacerdotes, vt suprà diximus, sunt cõstituti à Christo ordinarij iudices cognoscendi definiendiq; peccatorum causas in pœnitentiali foro per claues sciẽtiæ & potestatis. Quapropter ecclesia vim habet coẽrciuã, vt sacerdos possit pœnitẽtẽ cogere, vt ei obtemperet, vt. d. sequenti. de iniungẽda pñia iterum dicturi sumus. Dum tamen clauis sacerdotis errauerit vim cogendi amittit. Ob idq; can. Quem pœnitet. de pœnitentia d. 1. ille, qui confiteri vult, admonetur, sacerdotẽ quærere sciẽtẽ ligare & soluere. ¶ Igitur quando confessor & pœnitẽs sunt diuersæ opinionis ait Conrad. de cõtractibus. q. 100. quem Adria. sequitur de confessione. q. 5. dubio. 7. Et fuit Gofredi & Canonistarum opinio, vt ait Syluester verbo. confessor. 3. §. 7. in quorum ipse est grege. Aiũt inquam isti distinguẽdum esse de sacerdote, sit ne ordinarius, cui officium incumbit absoluendi: vel delegatus. Si est, inquiunt, ordinarius, tenetur pœnitẽtem absoluere, etiam si non secum consentiat, volens manere in cotractu quem contra ipsius opinionem putat nõ esse vsurarium. Et ratio huius est, quòd postq̃ opinio pœnitẽtis est probabilis, excusat eũ à culpa, & ideo ius habet absolutionem petẽdi, quam ideo plebanus tenetur impendere accommodando se ecclesiæ, quæ hanc opinionem, vt probabilem suffert. Si verò sacerdos non est ordinarius, sed qui cõfessionem sua sponte audiuit, ille, aiunt, nõ debet illum absoluere, quia postquàm non tenetur, vltrò facit contra propriam conscientiam, quare nullam ei iniuriam irrogat absolutionem negãdo, ¶ At verò distinctio hęc sacerdotũ nihil ad rem pertinet: sed hoc solũ distinguen-

Sentẽtia autoris.

dum est, an opinio pœnitentis sit probabilis inter auctores probatæ auctoritatis, nec ne. Si enim hoc careat ꝓbabilitatis gradu licèt sacerdos sit ordinarius curatus, nec tenetur eum, nec debet absoluere. veluti si qui prius clam contraxit cũ aliqua sine consummatione copulę existimat quòd potest manere cũ secunda ex qua prolem suscepit. Si verò opinio illa est probabilis, tunc sacerdos siue ordinarius siue delegatus, cui liberũ est confessionem audire & nõ audire, tenetur eum absoluere. Vt, verbi gratia, si Prætor habens in carcere vinctum quem euidenter scit esse innocentem, sed est tamen legitimè probatus nocens, & adhærẽs opinioni Scoti, quòd nõ debet eum occidere, confitetur sacerdoti sequenti opinionem Sanct. Tho. quòd debet eum occidere: tenetur nihilominus sacerdos eundem Prætorem in sua persistentem opinione absoluere. Probatur, quia in tali casu pœnitens est in gratia, & ideo sacerdos absolutionẽ denegans iure suo illũ expoliat. Est nanque fallacissima consequentia hęc. Sacerdos hic non tenetur confessionem audire: ergo nec postquã audiuit, tenetur absoluere. Nam eo ipso quòd conditionem acceptauit audiendi cõfessionem, præstrinxit se ad absoluendum casu quo pœnitens esset dispositus. Accedit, quòd postquàm pœnitens confessus est sua crimina, grauissimo onere premeretur, si quia sacerdos absolutionem ei suspendit, iterum cõfiteri cogatur. ¶ Vnde ad argumentum Conradi respondetur, quòd sacerdos non ordinarius non magis facit cõtra suam conscientiam, quàm ordinarius. Nã facere cõtra conscientiam non est facere cõtra speculatiuã sciẽtiã, sed cõtra id, q̃d q ope raret putat licitũ esse facere: & quãuis sacerdos existimet opiniomẽ pœnitẽtis esse falsam, nõ tñ inde existimare debet, sibi nõ licere ipsum absoluere, siquidem propter probabilitatẽ excusatur ille à culpa. ¶ At verò sciscitabitur quispiã cõsequenter, vtrũ liceat sacerdoti contra suam propriam opinionem pœnitẽti cõsulere. Vt si exemplo proximo inuerso prætor habeat opinionem S. Tho. ꝙ debet vinctum occidere, quam etiam opinionem tenet sacerdos, qui frater est illius innocentis, vtrùm contra propriam conscientiam possit consulere Prætori, vt illum non occidat. Profectò credo, nõ liceret, quia esset doctor dogmatis, quod credit esse falsum. Quod quidẽ in sacramẽto cõfessiõis est sacrilegium

Ad Cõrad. argumen.

Aliud dubium.

legium. ¶In his autem multa opus est prudentia, vt qualitas tam sacerdotis quàm pœnitentis perpendatur. Nam si sacerdos est ignarus, non tanta ei fides debetur, etsi vice versa pœnitens est doctus, & creditur non sana fide tali opinioni adhærere, non est absoluendus. Vt si plura habet sacerdotia curata, quòd scit viros omnes doctos reprobare, ob id, quod audiat curiales opinari esse licitum, non est in bona fide: atq; adeò nec est absoluendus. Adde, quòd sæpe euenit, vt prudens sacerdos si præsciat pœnitentē his, aut illis implexis contractibus esse inuolutum, eius confessionem audire recuset, & tñ si forte audiat, nihilominus absoluat. Sunt enim qui præscientes quenq́ pluralitate parochiarum implicatū eius confessionem non audiunt: qui tamen si fortè id audita iam parte confessionis intelligant, non audent absolutionem negare, nisi pluralitas sit excessiua, vel possessor indignus.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm cōfeßio debeat esse secreta.

Primum argumentum.

ARticulus sextus proposit⁹ est de confessionis secreto, & ideo arguitur, quòd non debeat esse secreta. Substantia enim confessionis, vt in eius definitione designatum est, nō est nisi, quòd sit accusatio peccatorum ad obtinendam veniam virtute clauium: quòd autem clam, aut palam fiat, accidentarium est, & arguitur, quòd sit expedientius, vt fiat palam. Finis enim cōfessionis, vnde id quod expedit iudicare debemus, est salus, & emendatio pœnitentis: si autem confessio fieret publicè, erubescentia esset multò maior, atq; adeò metus vehementior, vt homo à peccatis caueret, & præterea iudicium publicū ecclesiæ salubriora remedia ægroto animo adhibere posset: congruentius ergo fuisset confessionem non secretam, sed publicam instituere. ¶Secundò arguitur. Si confessionem expediret occultè fieri, sequeretur subinde necessarium, vt propria voce quisq; confiteretur, atq; adeò nec nutibus, nec scripto, nec per nuntium, nec per interpretem licita esset confessio: quod est falsum, cùm linguę defectus per alia instrumenta suppleri posit. ¶In contrarium est, & patrum sententia adstruentium debere esse secretam, & vniuersa-

Secundū argumentum.

Pars affirmatiua.

lis ecclesiæ mos id obseruantis. ¶De hac re iam ar.3. diximus quemadmodum hæretici catenam suorum errorum intexunt. Negāt enim auricularem confessionem, nō ob aliā causam, quàm vt inde gradum faciant, ad negandam vniuersalem confessionem occultorum criminum: nam si semel obtinuerint nō esse confessionem necessariam nisi publicam, statim eis ius naturę patrocinabitur, ne occulta peccata in publicum proferantur. Quapropter Petrus ille Osomensis Hispanus condemnatus sub Sixto quarto his propositionibus suam telam texebat. Prima. Peccata mortalia sola cordis contritione delentur sine ordine ad claues ecclesiæ. Secunda. Cōfessio de peccatis in specie fuit ex aliquo statuto vniuersalis ecclesiæ, nō iure diuino. Tertia. Prauas cogitationes confiteri nōn debent pœnitentes, sed sola displicētia delenť sine ordine ad claues. Ex quib⁹ demū colligebat quartam, ꝙ confessio non debet esse secreta. Catholici ergo vice versa debent suam veritatem ordiri. Primū scilicet, quòd omnium occultorum mortalium sit necessaria confessio. Ex quo fundamento facilè colligitur solutio presentis articuli. ¶Ad rē igitur duabus cōclusionibus respondet. Prima. Quòd cōfessio sit secreta non est de eius essentia. Hæc ex eius definitione satis cōstat, etenim dummodo quisq; se clauibus ecclesiæ confitendo subdat in remissionem peccatorum sacramento pœnitentiæ satisfacit. ¶Secunda conclusio. Confessionem esse secretam est ad eius sustentationem necessarium, atq; adeò fit, vt eius secretum & pœnitenti congruat, & sacerdoti confessionē audienti sit necessariū non solùm ex iure pontificio, sed ex diuino colligitur. Probatur cō clusio. Legē naturæ lex gratiæ non destruit, sed perficit: lex autē naturæ docet, & admonet ne occulta verēdaq; crimina in publicū nisi via iuris ad eorum vindictam proferantur, lex autē gratiæ diuina iubet omnia peccata etiam occulta confiteri: ergo inde colligitur confessionem debere esse secretā, alioqui renuente natura aut homines non possent, aut nō nisi violentissimè possent ad cōfessionem adduci: cùm tamen diuina prouidentia iuxta cuiusq; naturā, & ingeniū suauiter omnia disponat. Igitur cū hæretici nos interrogando perurgent, vbi secreta confessio in euangelio reperiatur instituta, satis nobis est respondere, in euangelio collatas esse

Decisio articuli.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Prima conclusio.

Secunda cōclusio.

Ratio conclusionis.

ecclesiæ claues, & potestatem remittendi omnia peccata, quæ Deus remittit: ergo oĩa etiam occultissima cordis, & hoc nõ nisi per iudicium, quod causę cognitionem requirit, & eius naturę est, ne occulta in publicũ proferantur: ergo in euangelio est secreta cõfessio instituta. Et q̃ id nõ sit solùm de iure positiuo confirmatur: nam si hoc esset verum, posset nunc ecclesia præcipere, vt occultorũ cõfessio in publico fieret, quod profectò falsum est: nam licèt hoc non esset materiam omnino confessionis mutare, esset tamen sic eius modum variare, vt fieret intolerabilis.

Testimonia patrum. ¶Ad presentẽ ergo conclusionem cõfirmãdam non alia sunt patrum testimonia exquirenda, quàm quæ articu. 3. ad probandum omnium peccatorum quantuncunq; occultorũ cõfessionẽ esse necessariã, retulimus, vt Aug. Amb. Hieron. Lactan. Cypria. Diony. demum atque Clementis, qui omnes palàm affirmant confessionem occultorum, atque adeò cogitationum mẽtis esse necessariã. Et apud Euseb. lib. 9. histo. tripar. c. 35. narratur queadmodum in primitiua ecclesia destinabatur presbyter bonæ conuersationis, qui secretum seruaret, ad quem qui deliquerant accedentes, delicta propria confitebantur. At verò quoniam illic præmittitur, illud visum fuisse Pontificibus, vt velut in theatro sub testimonio ecclesiastici populi delicta panderentur, cauillantur hæretici dicentes, illud de publica confessione intelligi. *Hæreticorũ glossa.* Est tamen iniqua glossa: quoniã vbi dicitur quod presbyter ille deberet secretũ seruare, palam docetur, confessionem fieri secretè. Sed dicitur in Theatro, & sub testimonio ecclesiastici populi: quia presbyter erat in ecclesia veluti in publico expositus, vt quicunq; posset ad illum accedere, & peccata sua in aurem proferre: atque adeò idem presbyter, vt nunc moris est, de ciuium confessionibus testimoniũ perhibebat. ¶Obijciũt autẽ oppugnatores huius auricularis confessionis canones complures, in quibus publicæ pœnitentię fit mẽtio. Veritas autem est, quòd in primitiua ecclesia quandiu feruente sanguine Christi familia eius in synceritate & candore obedientiæ durauit, de nonnullis manifestis peccatis iubebantur christiani publicam agere pœnitentiam: imò nonnunq̃ sacerdotes in confessionibus illas pœnitentias iniũgebant, cauẽdo ne confessionis sigillum rumperent. De quibus vtique publicis pœnitentijs articulo præcedenti diximus, & dist. sequen. latiùs dicturi sumus. Colligere autem inde, non fuisse clanculariam confessionem omnium criminum, etiam occultorum, vafricies hæretica est. ¶Perspice apud Orig. ambas confessionum formas distinctas loco suprà citato supra Psal. 37. *Origenes.* Ait quippe, vide quid nos docet scriptura diuina, quia oportet peccatum non celare intrinsecus. Quòd enim tunc de occultorum confessione verba faciat, declarat subdens. Fortassis sicut ij, qui habent intus inclusam escam indigestã, stomacho grauiter imminentem, si vomuerint, releuantur: ita etiam illi, qui peccauerunt. Si quidem occultant, & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodũ suffocantur ab humore peccati. Si autem ipsi sui accusatores fiãt, dũ accusant se ipsos & confitẽtur, simul euomũt delictũ, atq; omnes morborũ digerũt causas. Tãtummodò circunspice diligentiùs cui debeas confiteri peccatum tuũ. Cui debeas causam languoris exponere: vt ita demum, si quid ille dixerit, siue quid cõsilij dederit, facias, & sequaris. Quis ambigat verba hæc ad priuatã, & secretã cõfessionem pertinere? Subdit autem paulò inferius, si intellexerit (scilicet sacerdos) & præuiderit, talem esse languorem tuum, qui in conuẽtu totius ecclesię exponi debeat, & curari, ex quo fortassis & cæteri ędificari poterunt, & tu ipse facilè sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius consilio procurandũ est. Ecce quomodo quandoq; cõsilio confessoris fiebat confessio publica. Inualuit autẽ vsq; adeò ille vsus, vt quandoq; cogerentur homines pœnitentiã illã publicã agere. Quẽ quidem abusum retundit Leo Papa primus mille hinc retrò annis in epist. 57. ad episcopos Cãpaniæ. *Abusus pœnitentiæ publicæ sublatus à Leone.* Et refertur, de pœnit. dist. 1. c. quãuis. *Can. Quanuis. de pœnit. dist. 1.* cuius verba sunt. Illam cõtra apostolicam regulã præsumptionem, quam nuper audiui à quibusdã illicita vsurpatione cõmitti, modis omnib⁹ constituo submoueri. De pœnitentia, videlicet, quæ à fidelibus postulatur, ne de singulorũ genere libellis scripta professio (vel confessio) publicè recitetur, cũ reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicare confessione secreta. Quanuis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis: qui propter Dei timorẽ apud omnes homines erubescere non veretur, tamen quia non omnium huiusmodi sunt peccata, vt ea, pœnitentiam poscunt, non timeant publicare,

care, remoueatur improbabilis consuetudo, ne multi à pœnitentiæ remedijs arceātur, dū aut erubescunt, aut timent inimicis suis sua facta reserare. Sufficit enim illa cōfessio, quæ Deo offertur: tū etiam sacerdoti. Tunc enim plures ad pœnitētiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis. Perpende in hoc canone rationem vetustissimæ eiusdemque occultissimæ confessionis. Cui alludunt, & verba canonis. quem pœnitet. Si peccatum occultū est, sufficit referre in notitia sacerdotis, vt grata sit oblatio muneris.

Solutio. 1. um. ¶Igitur ad primum argumētum iam respōsum est, confessionis secretū non esse de eius essentia, sed eius vsui necessarium. Quapropter etsi dum in publico fieret, maior esset erubescentia, & metus: est tamen hominum languori consulēdum, qui, vt Papa nos modò admonuit, si cogerentur publicè confiteri, à confessionis religione exterrerentur.

Quatuor disputanda. ¶Secundum autem argumentum quatuor nobis disputanda membra offert, scilicet, de nutibus, de scripto, de internuntio, de interprete, de quibus nos S.Tho. dist. 17.q.3.art. 4.quæstiunc.3.docuit, dicens, quòd cum cōfessio, & actus sit virtutis, & pars sacramenti, potest quidem inquantum est duntaxat virtus, fieri, vel scripto, vel per interpretem. Potest enim peccator conscientiam suam tum per literas, tum etiam per internuntium amico fideli reserare, à quo consilium, vel auxilium capiat. Hæc autem non est sacramentalis confessio. At quatenus est pars sacramenti actum habet determinatum, sicuti alijs sacramētis sunt determinatę materiæ. Vnde sicut materia baptismi est aqua, cui⁹ ad abluēdum est frequentissimus vsus: ita & sacramētalis confessio debet fieri voce, quæ hominibus data est ad explicādam mentem. Ratio hæc non vtique demonstratoria est, sed vtcunque suasoria secundùm præsentem materiam. Cùm enim confessio, veluti absolutio, actus sit personalis: fit vt queādmodum absolutio fieri non potest, nisi præsente pœnitente, vt forma ipsa significat, absoluo te, ad modum, quo in consecratione demonstratur materia præsens, hoc est corpus meum, ita & confessio esse debeat actus, quo pręsenti sacerdoti peccatorum nostrorum accusationem proponimus: præsentibus verò voce propria loquimur, sicuti absentibus scripto, vel per nuntium.

Cōfessio per nutus. ¶Primum ergo membrum quod in argumento tetigimus, est de nutibus, ad quod respondetur, quòd tam linguę ignarus, quàm mutus, qui de religiōe cōfessiōis eruditus est, tenetur meliori quo possit modo nutibus confiteri: id enim affirmat d.Thom. loco citato, & eadem disti. Scot. et omnes. Et ratio est, quia nutus pro vocibus seruiunt, quapropter pari iure, & mutus, & loquens ligantur. Dixerim autem meliori modo quo possit, non quidem quòd teneatur summam diligentiam adhibere exquirendi effingendiq; nutus, quos sacerdos intelligat, sat.n.est illā præstare, quæ iudicio prudentū in re graui adhiberi debet. Caietan. in sum. verb. confessio.§.11. excogitauit solertiam quandam nescio an necessariā: nempe, quòd si mut⁹ aliquādo audiuit, & legere nouit, habere debet omnia peccata, quæ homines cōmittere possunt, scripta, & postea in præsentia saceedotis digito ostendere annuendo illa, quæ fecit. Nam illa scriptura, licèt ab alio legatur, est secreta, vt pote per quam non cōstat, quis illa, aut quæ illorum fecit. At verò tanta diligentia non requiritur, sed satis est illa explicare, quę bono modo potest, & de reliquis idem erit iudicium, quod de oblitis citra culpam. Caietanus.

Dubium. ¶Arguet hîc fortasse argutus quispiam sic contra hanc sententiam. Sequeretur inde, quòd si qui loqui scit, nō voce, sed nutibus confiteretur, confessio esset valida: erit enim integra, & habebit omnia quę sunt de essentia: quandoquidem confiteri voce aut nutu essentiā non mutat. D.Tho. quodlib. 1. art. 10. ait, quòd licèt mutus, nutibus, & scripto confiteri possit, nihilominus qui loqui potest, præcepto ecclesiæ tenetur confiteri voce: quod nisi facit, mortaliter peccat, atque gratiam non recipit. S.Thom. Attamen canon non habet hoc expresse, & ideò fortasse, qui oīa integrè & perfectè explicaret, non video cur non validam faceret confessionem. Imò, si modò contemptus non interueniret, peccataque essent explicatu faciliora, nō video cur esset peccatum mortale, esset tamē inter venialia nō paruum, eo quòd legitimus vsus est confiteri verbo, & erubescētia tunc esset minor. At verò si peccata essent, vel multa, vel implicata, vt vsurarum, aut simoniarum, aut quæ ardua negotia tangerent, nequirent omnia nutibus explicari: atque adeò neque esset confessio valida. Et in hoc casu vera est opinio. S.Tho.

Cōfessio per literas. ¶Secundum membrum argumenti est de scripto. Et S.Thom. dicit lo-

co citato, quòd sufficit muto confiteri scripto, vel per interpretē: nō tamen dicit, talem confessionem esse necessariā. ¶Et quidē Paludanus. Palud. di. 17. q. 2. tenet, quòd per literas potest homo sacerdoti cōfiteri absenti, licèt non teneatur, vt si peccator esset in carcere, vel vbi non posset confessarium accersere. At verò confessio hæc non solùm non cadit sub obligatione, verùm certè nec est valida: tamet si ratio Scoti nō sit conuincēs, videlicet, quòd cùm confessio debeat esse secreta, per epistolam ex natura sua est patula, quam tabellio, vel quicūq; ali⁹ legere pōt, & ideo mod⁹ ille est cōtra rationem confessionis. Enimuerò cùm, vt monstratum est, secretum confessionis nō sit de ei⁹ essentia, hoc solùm, quòd publicè fiat, non est sufficiens causa, vt sit inualida. Nā etsi quis confiteretur alta voce, vt circunstantes audirent, non proinde annullaretur confessio. Ratio. Ratio ergo huius veritatis est, quam suprà tetigimus, videlicet, quòd cōfessio est actus personalis, quo homo præsenti sacerdoti loquitur. Absolutio à censuris per literas obtinetur. Quapropter licèt ab excōicatione, & ab alijs censuris possit homo per literas absolutionem à Romano Pontifice petere, & obtinere, tñ absolutionem sacramentalem peccatorum non nisi præsens per confessionem. Alia ratio. Accedit & alia ratio, ꝙ cōfessio debet esse talis, per quam sacerdos certus fiat, talia peccata pœnitentē fecisse, quin etiam per quam possit eum conuincere: confessio autem per epistolā nō est huiusmodi. Nā sacerdos non est certus, an literę illæ sint veræ an verò fictæ: imò posset postea pœnitens negare suas esse. Adde, quòd quando eū per rescriptum absolueret, fortasse iam tunc pœnitens mutatus esset animo, vt indignus esset absolutione, & fortasse esset vita defunctus. Sententia est canonis. Quem pœnitet. dist. 1. de pœ. vbi exēplo eorum, qui à lepra curati iussi à Christo sunt oñdere se sacerdotibus, docetur corporali præsentia confitenda esse sacerdoti peccata, non per nuntium, non per scriptū, aut epistolam manifestanda, sed facie ad faciē. ¶Si verò quis in præsentia sacerdotis scripto confiteatur, fieri pōt dupliciter: vno mō vt pœnitēs scriptū tradat sacerdoti, qui legat, nihil pœnitēte voce, aut signo affirmante. Et hæc quidem confessio eadem præfata ratione non est valida: quoniam per illas literas nihil pœnitēs affirmat. Si verò quùm singula peccata sacerdos legit pœnitens dicat se illa fecisse, vel nutu capitis si mutus est, annuat, tunc est vera confessio: quia locutioni æquiualet. Et in hoc casu Scotus glossat canonem. Qualis. 30. quęst. 5. vbi habetur, quòd adulteræ pœnitentia per scripturam recipienda est. Quanquam profectò mihi nō est glossa verisimilis. Nam pœnitentia illic non accipitur pro confessione, sed sensus est, quòd adultera à viro suo separata debet in habitu pœnitenti viuere. De cuius pœnitentia, si per scriptum cōstiterit, poterit maritus iterum in domum recipere. Scribebantur enim peccata eorum, qui publicam pœnitentiam agebant, vt patet in suprà citata epistola Leonis. de pœnitentia distin. 1. cano. Quanuis. Qui autem in memoriæ subsidium proprio ore legit peccata sua coram sacerdote, citra dubium legitimè confitetur. Nō tamen debet merum legentis officium prestare, minueret enim verecūdiam, cōfessioni germanam. Sed debet postquàm inspexit papyrum ore confiteri.

¶At de internuntio nemo ambigit, quin cōfessio per ipsum facta nihil valeat, non illa solùm causa, quia non est secreta, nam per interpretem valet: sed ob id, quòd qui peccata sua nuntio narrat, qui sacerdoti referat, ille quidem non sacerdoti, sed nūtio confitetur: nuntius verò nemini. Quare nec sacerdos illa via, vt suprà diximus, certior fieri valet alium illa peccata egisse, quippe quæ ille negare potest. Cōfessio per internūtiū. ¶Tandem, vt de interprete dicamus, certum est licere cuique linguæ ignaro confiteri peccata in præsentia sacerdotis per interpretem, quæ vtiq; confessio valida erit: Confessio p interpretē. est enim diuersa ratio, quàm de internuntio. Nam qui præsens est, verè loquitur sacerdoti, quippe qui nutibus potest, & debet significare se illa asserere, quę interpres refert.

¶His autem postrema adhibetur propositio contra quosdam dicentes, quòd si mutus scripto confiteri potest, eodem confiteri tenetur. Nota postremā sententiā. Asseritur, inquàm, contrarium, scilicet, quòd nemo tenetur, aut per scriptum, aut per interpretem confiteri. Ita locis citatis Scot. & Caiet. tenent, & Palud. eadem distin. 17. q. 2. Et ratio est clara, quia eiusmodi confessio ex genere suo non est secreta. Quod enim scripsisti, licèt manu teneas, potest sacerdos subripere, vel tu ex incuria perdere, & multò est minus secretum, quod coram interprete profers. Atqui licèt, quòd

clancu

clanculò fiat, non ſit de eſſentia cōfeſsionis, & ideò licèt fiat publicè, ſit licita, tñ non eſt neceſſaria, quia Chriſtus, cuius iugum ſuaue eſt, & onus leue, noluit vt peccata noſtra periculo infamiæ noſtræ exponeremus, & nō nunquam mortis, ſi publicitus eſſet nota. *Alia ratio.*

Dubium. ¶Reſtat tamen dubium, vtrùm interpres, tā arcto vinculo, quàm ſacerdos ad ſigillum cōfeſsionis teneatur. Ad quod Scot. affirmando reſpondet, & Caiet. veriſimilius negādo. Nam interpres, inquit, non fungitur munere audientis, vt ſacerdos, ſed loquentis. Quare non ſe tenet à parte ſacerdotis, ſed à parte pœnitentis. Adiecerim præterea aliam rationem, quòd cùm confeſsio per interpretem non ſit neceſſaria, nihil mirum, ſi Deus tāto rigore non compulerit interpretem, quanto ſacerdotem. Fatendum tamen, quòd ſi interpres confeſsionem patefaceret, acriter eſſet puniendus, licèt non illo rigore iuris, quo ſacerdos. Si verò quis firmius conſilium, & remedium ſuæ vitæ procurans, confiteretur duobus ſimul ſacerdotibus (quod licèt nunquam ſit neceſſarium, eſt tamē licitum) ambo ex æquo ad ſigillum tenerentur. Imò nec inter ſe poſtea, niſi de pœnitentis licētia, poterunt de eius peccatis colloqui.

DISTINCTIOnis decimæoctauæ, Quæſti.3. De effectibus, & defectibus confeſsionis.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm confeſsio liberet à morte peccati.

QVæſtio tertia eſt de effectibus, & defectibus peccati, circa quam tria ſunt diſputanda. Primum, de effectibus cōfeſsionis. Secundum, de confeſsione informi, & tertium de eius iteratione. Arguitur ergo, ꝙ eius effectus non ſit liberare à morte peccati. Confeſsio contritionem prærequirit: contritio autem, vt ſuprà diximus, ſufficiens eſt ad peccatorum remiſsionem: ergo per confeſsionem non liberatur homo à morte peccati. *Partis negatiuæ arg.1.*

¶Secundò, quia ſi ex opere operato gratia ſacramentalis per ſacramentum pœnitentiæ confertur, id potiſsimùm abſolutioni conuenit, quæ eſt vſus clauium ſacerdotalium. *Secundū argumentum.*

¶In contrarium eſt, quòd confeſsio, vt ſuprà diximus, eſt pars ſacramenti: ſed ſacramentum pœnitentię liberat à culpa: quia inſtitutum eſt in remiſsionem peccatorum: ergo & confeſsio. *Pars affirmatiua.*

¶Articulus hìc ad explicandum mouetur, quemadmodum, tam confeſsio, quàm contritio, & abſolutio gratiam conferat. *Deciſio articuli.* ¶Ad cuius intellectum recolendum ex ſuperioribus eſt, quòd tam contritio, quàm confeſsio duplici modo conſiderari poteſt: ſcilicet, & qua ratione eſt actus virtutis: & qua ratione eſt pars ſacramenti. *Contritionis, & confeſsionis duplex conſideratio.* Et quidem cōtritio quatenus eſt actus virtutis, iam ſuprà dictum eſt, quemadmodum cauſa eſſe poſsit per auxilium Dei remiſsiōis peccati per gratiam. Et eadem ratione confeſsio per modum meriti poteſt eandem gratiam augere. At hæc conſideratio non pertinet ad præſentem locum, ſed ſolùm quatenus confeſsio eſt pars ſacramenti.

¶Reſpondetur ergo ſex concluſionibus. Prima. Confeſsio, quatenus eſt pars ſacramenti, eſt partialis cauſa inſtrumentalis gratiæ, per quam actuale peccatum remittitur poſt baptiſmum commiſſum. *Prima concluſio.* Probatur, quia ad illum effectum ſacramētum pœnitentiæ eſt inſtitutum, cuius pars materialis eſt confeſſio: vnde ſicut in baptiſmo non ſolùm per verborum formā, verùm & per ablutionem, quæ eſt materia, confertur gratia: ita & in propoſito per confeſsionem ratione adiunctæ formæ abſolutionis. Id ipſum aſſeruit Diuus Thomas.3.part.quæſtione.86.articulo tertio. & in quarto, diſtinct. decima ſeptima.quæſt.tertia, articulo quinto.

¶Sequitur ſecunda cōcluſio. Per cōfeſsionē in voto, quæ in contritione includitur, fit ſæpè peccatorum remiſsio: nam quia legitima contritio propoſitum ſacramenti pœnitentiæ includit: & voluntas apud Deum pro facto reputatur, eadem contritio habet, vt ſit *Secunda cōcluſio.*

conuersio in Deum, licèt tunc nulla sacramẽtalis gratia conferatur, sed per modum duntaxat conuersionis. Hoc patet per similitudinem ad baptismum, qui in voto ad gratiam remissionis peccatorum sufficit.

Tertia conclusio. ¶Tertia cõclusio. Per confessionem in re accedente absolutione contrito augetur gratia, attrito verò confertur prima. Vtraque pars per eandẽ baptismi similitudinem constat: nam pariter hoc in remissionem peccatorum est institutum. Quare gratiam, si inuenit, auget, etsi nõ inuenit, neq; obex obstat, confert. Hanc verò secundam partem in subsequentibus luculentiùs explicabimus.

Quarta cõclusio. ¶Quarta cõclusio. Sacerdos siue gratiam augeat, siue primam conferat, verè absoluit, atque id negare, sententiæ euangelicæ dissonat. Hanc conclusionem dist. 14. q. 1. arti. 3. contra Magist. Sententiarum satis stabiliuimus, qui dist. 18. ait, sacerdotem non absoluere, sed absolutum ostendere. Est enim contra illud. Quodcunque solueritis, & quorum retinueritis: non enim inquit. Quorum ostenderitis remissa, sed. Quorũ remiseritis. Alioqui forma, Ego te absoluo, falsa esset.

VVitcleff. ¶Witcleff, quidem, vt est videre apud Waldendem tomo secundo de sacramentali. capite. 144. ordinem horum verborum sic peruertebat, vt cùm Christus dixit, Quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cælis, sẽsus esset. Nihil tu solues in terra, nisi qđ iã solutũ fuerit in cælo, & nihil tu remittes, nisi qđ iam fuerit remissum. Est autẽ impudentissima peruersio: nam tunc nullam apostolis concederet facultatem: imò esset quasi irrisio, Nihil tu poteris absoluere, sed totum sine te ministro erit absolutum in cęlo. Quare nullas Petro tradidisset claues aperiendi,

August. & claudendi regni. Verius ergo Augu. contra in lib. de adul. coniu. Per claues, inquit, ecclesiæ regni cælorum nõ dubitatur remissio fieri peccatorũ. Et lib. de vera & falsa pœnit. Ipsi, inquit, sacerdotes nostri plus iã possunt proficere, quàm veteres, qui leprã non mundabant, sed mundatos ostẽdebant, plus possunt confitentibus parcere, quibus crimẽ remittit domin⁹, scilicet per eos. Lazarũ Christus, quem de monumẽto iam suscitauit, obtulit discipulis soluendum: per hoc ostẽdẽs potestatem soluẽdi concessam sacerdoti. Et

Chrysost. lib. 3. de sacer. Chry. Sacerdotes, inquit, antiq leprã non mundabant, sed mundatam ostẽdebãt. At verò nostris nõ corporis lepram, verùm animę sordes non dico purgatas probare, verùm purgare, prorsus concessum est. Quocirca in concilio Cõstã. in bulla Mart. 5. definitum est, sacerdotes per sacramẽta remittere peccata. Est ergo indigna glossa decreti illa super can. 1. d. 1. de pœnit. quæ ait, neq; cordis contritione, neq; oris confessiõe peccata remitti, sed tantùm gratia Dei. Nam etsi nemo tollat peccata nisi solus Deus, de consec. d. 4. can. nemo. idq; formaliter faciat per gratiam, tamen illam instrumentaliter per sacramenta producit.

¶Vnde ad argumentum suprà factum non nulli respondent, quòd dum homo contritus ad sacramẽtum accedit, absoluitur à pœna, vel, quemadmodum alij dicunt, à præcepto confessionis. At verò solutiones istæ nõ consonant formæ, Ego te absoluo. Quare respondet, ꝙ verè tunc etiã sacerdos absoluit à culpis: sensus enĩ est, vt illic cũ S. Tho. diximus, Ego sacramentum absolutionis tibi impendo, cuius voto remissionẽ obtinuisti, & cuius virtus sufficeret tibi si modò eadẽ peccata, si sine obice illa haberes, remitteret. Idẽ enĩ est sensus in forma, Ego te baptizo, quãdo catechumenus in gratia existens baptizatur. *Solutio 1. argum.* *Solutio.* Ad secundum respondetur, ꝙ confessio non liberat à morte nisi dum accedente gratia informatur. *Solutio 2. argumen.*

Quinta conclusio. ¶Quinta conclusio. Confessio cũ absolutione nõ solũ à culpa, verùm & à pœna liberat, tam æterna quàm tẽporali. Probat: nam dum liberat à culpa, siue in re, siue in voto applicetur, simul liberat à pœna æterna: quum aũt applicat in re, tunc virtute clauium, quod aiũt ex opere operato, remittitur pars pœnę, quæ erat in purgatorio luẽda, siue culpa fuerit per contritionẽ remissa, siue tunc per sacramentũ remittatur. Imò tã parua esse potest, vt totam remittat. Probat, quia vis clauiũ ad culpam se extendit, & pœnam, vnde licèt tam per cõtritionem, quàm per confessionem per modum meriti aliqđ pœnæ temporalis remittatur: tñ superueniẽte absolutione plus virtute clauium condonatur.

Sexta cõclusio. ¶Sexta cõclusio. Per sacramentũ pœnitentię ianua paradisi reseratur, vt ꝑ baptismum, & spes subinde tribuitur salutis: quandoquidẽ obstaculũ introitus regni non est nisi peccatũ, quod sacramentalis confessio, & absolutio tollit. Atqui spes salutis nostræ in Christo sita est, cuius clauibus se homo per confessionem subijcit.

ARTI-

ARTICVLVS. II.

Vtrùm cōfeßio poßit eſſe informis.

Partis negatiuæ arg.1.

Irca defectus confeſsionis arguitur, quòd nō poſsit eſſe informis. Cōfeſsio eſt vna trium partium ſacramenti, ſed contritio, & ſatiſfactio nequeunt eſſe informes: nam deteſtatio peccati, vt ſuprà diximus, non eſt contritio, niſi gratia informetur, & impletio pœnitentiæ, vt diſt. ſeq. videbimus, non eſt ſatisfactio niſi ex gratia procedat: ergo & accuſatio peccatorum, quāuis habeat alias conditiones, niſi fiat in gratia, non erit confeſsio. Secundū argumentum. ¶Secundò arg. Accuſatio quæ fit ore debet cordi fideliter correſpondere, vt ſit ſacramētalis confeſsio: dum quis autem in peccato confitetur, os cordi nō conſonat: quia quod ore cōdemnat, corde approbat. Adde, ꝙ qui ſic confitetur mortuus eſt per peccatū. Eccl. verò. 17. legitur. A mortuo, velut qui nō eſt, perit confeſsio. ¶Et potiſsimum omniū arguitur tertiò. Dictum eſt. d. præced. q. 2. ar. 6. præceptum eſſe de contritione, idemq; præter articulum mortis obligare dum occurrit confeſsionis præceptum: ergo confeſsio quę fit ſine contritione vera aut exiſtimata, quæ ſufficit ad gratiam non eſt valida. ¶In contrarium eſt, ꝙ cętera ſacramēta, vt de baptiſmo, & euchariſtia diximus, poſſun t eſſe verè ſacramenta licèt à ficto recipiantur, q gratiam propter obicē non ſuſcipit: quo fit vt idem accidat ſacramento pœnitentiæ.

Solutio quæſtionis. ¶Titulus articuli huius, qui eſt S. Thom. di. 17. quæſt. 3. artic. 4. anceps eſt. Poteſt enim eſſe ſenſus generalis. Vtrùm talis defectus accidere poſsit cōfeſsioni, vt fiat non modò informis, verùm & inualida. Et hîc neq; in dubiū cadit, neq; ad noſtrū attinet propoſitū. Poteſt enim ex parte pœnitentis, vel defectu intentionis, vel quia non fit integrè, vel alijs de cauſis irrita fieri confeſsio. Præterea ex parte ſacerdotis, abſolutio eſſe pōt nulla, quia legitimam non habet, vel intentionem, vel iuriſdictionem abſoluendi. Secundus ſenſus eſt ad rem pertinens præſentē: videlicet, vtrùm poſsit eſſe legitima confeſsio quoad ſubſtantiam ſacramenti, licèt effectu gratiæ careat: quemadmodū de baptiſmo & euchariſtia dictū eſt. ¶Circa hūc verò ſenſum adnotandū eſt, ꝙ nullum aliud ſacramentorū dicitur informe, & ſi effectu careat, ſed inefficax. Nam etſi omnia ſint cauſa gratiæ, nullum tamen eandem in ſe recipit, quia eorum materia eſt res extrinſecus ſuſcipienti appoſita. In hoc verò eſt peculiare, quod cùm cōfeſsio, quæ eſt actus pœnitētis, ſit materia ſacramenti, dicitur informari gratia, & charitate, quæ ſunt effectus ſacramenti: atque adeò dum ſacramentū eſt inefficax dicitur informis. ¶De hac ergo quæſtione duæ ſunt extremæ opiniones, in quarum medio conſiſtit veritas. Eſt enim vna opinio in vno extremo, cuius fautor eſt Ioannes Maior. in. 4. diſt. 17. q. 3. & expreſsiùs quæſt. 9. Sed explicatiùs Adrian. quæſt. 5. de confeſsione. dubio. 5. Hi enim auctores regulam generalem conſtituunt, quòd omnis confeſsio quomodocunq; informis ob aliquod impedimentum gratiæ eſt prorſus inualida, ac perinde iteranda. Quæ quidem opinio negatiuè ſubinde ad quæſtionem reſpondet, ſcilicet, non poſſe confeſsionem ſeruata ſubſtantia ſacramenti eſſe informem. Imò verò ad hoc vt cōfeſsio ſit valida, requiritur, inquiunt, vera cōtritio pœnitentis, per quam iam accedat cū gratia: atq; adeò ſecundùm hāc opinionem nemo poteſt ex attrito per ſacramētum fieri cōtritus. Alia eſt opinio cuiuſdam Bernardi de Ganaco, quam Capreolus refert. d. 17. q. 2. tenentis per alterum extremū: quòd nulla confeſsio, dummodò ſit integra, ex defectu contritionis ſit irrita. Quare licèt nulla, inquit, prorſus adſit contritio neq; attritio, eſt valida, neq; vlla eſt obligatio eiuſdem iterandę. Hæc igitur opinio affirmatiuè reſpōdet ad quæſtionem. ¶Veruntamē inter has opiniones media via eſt legitima: atq; adeò ad quæſtionem duabus concluſionibus reſpondendum. ¶Ad quartum intellectū ſupponendum eſt, quòd confeſsio, quæ non eſt valida, quantum ad ſubſtantiam ſacramenti nec informis dicitur neq; formata: quia non eſt confeſsio. Igitur quādo cōfeſsio dicit eſſe informis vel formata, ſupponitur eſſe confeſsio, niſi ꝙ informis eſt imperfecta, & formata per gratiam eſt perfecta. Hoc ſuppoſito, de confeſsione loqui poſſumus, aut qua ratione eſt actus virtutis, aut qua eſt pars ſacramenti.

Duæ extremæ opiniones. *Ioā. Maior.* *Adrianus.* *Regula.* *Deciſio quæſtionis.*

¶Eſt ergo prima cōcluſio. S. Thom. loco citato. Confeſsio qua ratione eſt actus virtutis pœnitentiæ nō poteſt eſſe informis: quia cōfeſsio veluti contritio, qua parte eſt actio virtutis, eſt actus meritorius. Quia nullum opus dicitur

Prima concluſio.

dicitur simpliciter aut est officium virtutis nisi sit Deo acceptum, atque adeò ex charitate procedat, quę est principium merendi.

Secūda conclusio. ¶Secunda conclusio eiusdem S.Thom.Cōfessio quatenus est pars sacramenti, potest quantum ad substantiam esse vera confessio, & nihilominus informis. Probatur. quia confessio prout est pars sacramenti nihil aliud est quàm quædam accusatio, qua homo suam cōscientiam sacerdoti clauibus ecclesiæ fungenti fideliter manifestat. Potest autem peccator in peccato persistens cuncta sua peccata fideliter sacerdoti patefacere, subdendo se illi, vt remedium ei prouideat: ergo potest confessio esse informis. Nempe vt sit impletio præcepti absque effectu gratię.

Impugnatio alterius opinionis. ¶Sed quò ex falsitate contrarię opinionis veritas elucescat, fundamētū Maioris est, qđ iecit in.4.d.9.q.1.de eucharistia, scilicet, quòd quilibet existēs in gratia sacramentum dignè, & meritoriè sumit: quicunque autem in mortali suscipit, mortaliter peccat: si autem suscipiendo peccat, confessionis præceptum non implet, vt etiam

Adrianus. Adrianus infert: atq; ideò iterum confiteri

Maior. tenetur. Addit præterea Maior loco citato. distinct. 17. quòd qui putat diligentiam sufficiētem fecisse, eo ipso est in gratia. Et idem consequenter affirmare censetur, si putat verè se esse contritum. Quare eius confessio non potest esse informis. Illud autem suum primum fundamētum, vt suprà distinct. 12. q. 1. artic. 4. monstrauimus, falsissimum est. Imò sicut quispiam in gratia existens, indignè potest accedere ad eucharistiam, si putet se esse in peccato: ita econuersò potest, qui est in peccato, si bona fide putet se fecisse sufficientem probationem, dignè accedere ad sacramentū. Non enim sequitur, si quis probabiliter putat se sufficientem fecisse diligentiam, & esse contritum, verè ita esse. Quādo ergo isti arguunt, vel peccator dum accedit ad sacramentum fecit sufficientem

Autoris responsio. diligentiā, vel non. Respondeo, non fecisse: sed negatur illatio, dum infertur: ergo peccat accedendo: quia potest inuincibiliter credere se talē fecisse diligentiā. Sed cū ex hoc rursus infertur, ergo iam est in gratia ante absolutionem: & hæc quoque consequentia negatur, quia peior est quàm prima: est enim error dicere, quòd ignorantia quæ excusat à noua culpa, sufficiat delere peccatū, in quo homo existebat. Actus enim intellectus nō sufficit hominē in gratia constituere, & multò minus ignorantia. Alioqui sequeretur, posse contingere, vt qui modò nō est in gratia: absq; noua detestatione, & susceptione sacramenti per solam mutationem opinionis consequeretur illam: vt si quis modò non fecit sufficientem diligentiam & ita crederet, persuaderet verò alter ei, illam fuisse diligentiam sufficiētem: tunc enim secūdū istos sit cōsequens, ꝙ esset statim in gratia, quod est delirium. Item dicere, quòd ad dignam susceptionem sacramenti prærequiritur digna contritio, & gratia, & quòd sacramentum nunquam faciat ex attrito contritum, est vniuersali omnium doctorum sententiæ cōtrauenire. Quinetiā & catholicæ veritati qđ sacramenta gratiam conferunt iustificatricē vt. d. 1. q. 3. monstratū est, & in concilio Flo.

Conciliū Floren. assertū. Qui enim negat ex attrito fieri cōtritum, subinde negat vllū sacramentū gratiā cōferre. Præterea, dicere, ꝙ quicunq; cogitat se sufficientē fecisse diligentiā, sit subinde secur⁹ eā fecisse, est hoīes nimiū securos facere: sunt. n. aliqui tam desides & ignari, vt facilè credāt se sufficientē fecisse. Quinetiā, vt postremū verbū addamus, ex illa opinione fieret cōsequens, vt hoīes esse certi possent, se esse in gratia. Nā si hæc est bona illatio, homo probabiliter putat etiā ad iudiciū prudentū se esse in gratia, ergo est in gratia: cū antecedēs cuiq; possit esse certū, fit vt cōclusio sit certa. Colligitur ergo, ꝙ confessio possit esse legitima, etiā si nō fiat ī gratia. ¶At verò cōclusio nostra pl⁹ affirmat, nēpe, ꝙ etiā si, nec per sacramētū conferatur gratia, quia culpabili ignorantia homo putat se esse legitimè dispositū, cū verè nō sit, potest cōfessio esse valida. Cuius vtiq; egregiā rationē meditat⁹

Ratio. San. Thom. est loco citato S. Th. Sequeretur. n. dato opposito, ꝙ semper homo esset ambigu⁹, vtrū præceptū cōfessionis impleuerit. Si. n. verum esset, ꝙ illius qui sine gratia accedit ad sacramentū neq; illā per ipsum suscipit, confessio nō est valida: cū nullus sit certus in gratia suscepisse sacramentum, nūquàm esset certus, confessionem fecisse legitimam, & præceptum impleuisse. Atque adeò sacramētum, quod nobis ad placādas conscientias institutum est, illas potius turbulentia & tremore inquietaret. Accedit, quòd vitæ norma ex prudētiū more & vsu sumēda est: viri tñ prudētes licèt certi esse neqant sintne in gratia Dei, nō subinde āxiātur dubij, an ꝓceptū sumen-

mendi sacramentum impleuerint. Adde tandem, quòd omnia alia præcepta, vt charos honorare parētes, ieiunare, &c. possunt quātum ad substantiā operis extra gratiā impleri, cur ergo non impleant & præcepta suscipiendi sacramēta, quāuis obex adsit gratiæ.

Secundū argumentum. ¶Secundò arguitur. Baptismus, vt suprà diximus, fictè receptus est verè sacramentum, si recipiatur cū intentione suscipiendi, quod Christus instituit, quanq̃ obicē fortè gratiæ in suscipiente reperiat: ergo id contingit in sacramento pœnitentiæ. *Adrian.* Scio Adrian. negare consequentiam: quia per baptismum imprimitur character, non autem per pœnitentiam, atq; ille non est iterabilis, vt pœnitentiæ sacramentū. Attamen discrimen hoc nihil ad rem. Ratio enim cur hoc conuenit baptismo, non est nisi quia sacramentum, & eius effectus sunt duæ res distinctæ. Et ideo nil vetat, quominus posit homo suscipere substantiam sacramenti cum obice gratiæ, quæ est eius effectus. Quare licèt baptismus nulli imprimeret characterem, id ipsum nihilominus accideret. Veluti si sacramentum extremæ vnctionis nō imprimens characterem cū obice gratiæ susciperetur, nihilominus esset verè sacramentū. De altero verò extremo citatæ opinionis, quòd scilicet, absq; vllo prorsus dolore qui sit, vel contritio, vel attritio, cōfesio sit valida, dicem⁹ ar. ꝓximo.

Primum argumentum. ¶Ad primum igitur argumentum respōdetur, quòd cōtritio, & satisfactio fiunt coram Deo, in cuius conspectu nihil est solidum, & gratum, nisi quod ex eius charitate procedit: confesio autem, prout est pars sacramenti, fit homini, cui licèt sit vicarius Christi, potest fieri legitima peccatorum accusatio, & ideo quanquàm non fiat secundùm finem Dei præcipientis, atque adeò nec sit ei accepta, est tamen valida quantum ad substantiam confesionis, & sacramenti.

Obiectio. ¶Quòd si in contrarium arguas: contritio est vna trium partium sacramenti, vt in concilio Florentino definitum est: vbi autem est cōfesio informis nō est contritio: ergo illic nullum est sacramentum. Respondetur per eandem distinct. quòd contritio, vt est virtus, significat actum gratia informatum. Sed vt est pars sacramenti, quantum ad eius substantiam non dicit nisi ordinem ad sacerdotem, puta, detestationem, vt cōfesio sit peccatorum explicatiuā, per modum accusationis. Vnde in concilio solū determinatur in genere, quòd contritio est pars sacramenti: quòd autem cōtritio formata sit necessaria, vt sacramentum sit perfectum, & efficax, vel attritio sufficiat ad substantiam sacramenti, Theologorum scholis relictum est explicādum.

Secundū argumentum. ¶In secundo argumento tangitur difficultas præcipua, vtrū ad sacramētum pœnitentiæ, vt gratiam conferat, requiratur cōtritio in se, vel saltem in opiniōe peccatoris, vt putet se esse contritum, an verò sufficiat attritio etiam cognita. Et ratio dubitādi est, quia vt suprà di.6.quæst.1.arti.7. constituimus, ad dignè suscipiendum baptismum sufficit attritio, per quam tollitur obex, vt gratia recipiatur. & D.Thom.3.pa.q.79. art.3. expresè ait, quòd potest quis dignè accedere ad baptismum habens conscientiam peccati mortalis. Et illico.quæst.80.arti.4.ad.2. æquiparare omnino videtur sacramentum pœnitentiæ, & baptismi, dicens, vtrunque esse institutum ad tollendum febrem peccati. Atque adeò licèt quis sciat se non esse cōtritum, nempe dolere solùm propter pœnas inferni, sicut ad baptismum dignè potest, ita & ad cōfesionē accedere.

Sentētia autoris. ¶Nihilominus, vt dist.12.quæst.1.arti.4. ita & nunc fateor, id mihi persuaderi non posse. Nam etsi tam hoc sacramentum quàm baptismus sit ad delendum peccatum institutum, diuersimodè tamen. Ille siquidem est institutus ad delendum originale, quod non propria voluntate contraximus, & consecutiuè alia, quæ cum illo simul inuenit: atque adeò est regeneratio in nouam vitam. Sacramentum verò pœnitentiæ est ad tollenda peccata, quæ nos propria voluntate commisimus: & ideò baptismus non requirit aliam detestationem, quàm quæ obicem gratiæ tollat: sed tamen hoc sacramentum requirit accusationem pœnitentis, tanquam eiusdem sacramenti materiam, ac perinde detestationem, quæ eidem confesioni fideliter respondeat. Qui autem non se accusat offendisse Deum, non se legitimè coram Deo accusat: ergo vt pectus ori fideliter consonet, requiritur detestatio peccati quatenus est offensa Dei. Saltem secundùm iudicium pœnitentis. ¶Secundò, sacramentum pœnitentiæ est eorum, qui cùm per proprium actum, & voluntatem auersi sunt à Deo, eadem voluntate in ipsum conuertuntur: at verò quem peccati, quatenus offensa Dei est, non pœnitet, certè non conuertitur.

titur. Nam ad amicitiam resarciendã requiritur poenitentia offensæ amico illatæ. Accedit demum, quòd doctrina hæc de attritione, quæ in sacramẽto fit contritio, licèt si vera, non est tamen ita multùm vetus. Patres enim antiqui solam contritionem agnoscebant necessariam ad confessionem. Reuera eum qui mihi diceret non se poenitere propter Deum, absoluere non auderẽ. ¶Igitur ad S. Tho. respondetur, quòd in priori loco nihil de sacramento poenitẽtiæ meminit, sed præcisè de baptismo dixit, quòd põt quisq; cum conscientia peccati mortalis ad ipsum accedere, quòd nunquam de poenitentia dixisse inuenitur. Quoniam nec causa, quam in baptismo assignauit, scilicet, quòd est spiritualis regeneratio & ablutio, sacramento poenitentiæ competit. Vnde ad secundam eius autoritatẽ respondetur, quòd illic, quia solùm faciebat comparationem ad sacramẽtum eucharistiæ, quod est viuentium nutrimentum, eatenus sacramẽtum hoc cum baptismo coniunxit, vt ostenderet hoc etiam esse institutum in remissionẽ peccatorum: quod forma ipsa, Ego te absoluo, declarat. Sed tamen non inde colligitur, administrandum esse, nisi accusanti se offendisse Deum, in quo verum se dicere putat. Imò verò in. 4. di. 21. q. 2. ait, quòd confessio de se operatur, præsupposita contritione, quæ culpã delet. Et in præsentiarum ad argumentum, quod hoc loco tractamus, scilicet, quòd in confessione oportet, vt os cordi concordet, respondet, quòd is, qui absq; contritiõe peccata verè narrat, cor habet verbis concors, quantũ ad substantiam confessionis: quanuis discordet à confessionis fine. Et eodem modo respondet ad illud Eccle. 17. scilicet, ꝙ ab eo, ꝗ est in peccato confessio perit, quantũ ad fructum. Vnde colligitur, neminem accedere dignè ad cõfessionem, nisi iudicio suo sit cõtritus. ¶Ad tertium respondetur, quòd qui sciens se non esse contritum confitetur, non implet cõtritionis præceptum. Si verum est, quod dist. præcedenti diximus, esse tale singulare præceptum, idq; obligare dum ecclesia præcipit confiteri. Secùs si putet se esse contritum, ita vt sacerdotis iudicio, vt statim dicemus, veniat absoluendus.

Sententia autoris.

Ad autoritatem Sãct. Thom.

Ad tertiũ.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm informis confessio eatenus sit ualida, ut non sit necessariò iteranda.

AD maiorem explicationem præcedentis articuli arg. quòd nulla informis confessio sit valida, sed omnis sit iteranda. Primò. Actio ministri debet ad normam principalis agentis exerceri: iudicium autem poenitentiale est ministri Dei: ergo debet iudicio Dei congruere, vt fiat secundùm eius motionem, qui est agens principaliter absoluens: confessio autem informis non fit secundùm Dei motionem: ergo cùm fiat eius ministro non est valida. ¶Secundò. Si confessio informis esset valida, sequeretur, quòd per ipsam impleretur præceptum non solùm ecclesiasticũ, verùm & diuinum: consequens tamen inde apparet falsum, ꝙ intentio diuini præcepti est hominis iustificatio, quæ per informem confessionẽ non fit. ¶Tertiò, si confessio informis esset valida sequeretur, quòd etiã si quis sinistro fine confiteretur, confessio esset valida, vt si quis propter vanã gloriam cõfiteretur, imò propter peiorẽ finem, putà, vt Deus suos vsurarios contractus prosperaret: consequens tamen est falsum, & contra illam conditionem, vt sit pura quantũ ad intentionẽ. ¶Quartò. Si confessio informis esset valida, sequeretur, ꝙ postea recedente fictione sacramentum præcedens suum sortiretur effectum: hoc aũt priuilegium soli baptismo tribuitur, vt suprà dist. 6. q. 1. ar. 8. ostensum est. ¶In contrarium est, quòd finis præcepti nõ cadit sub præcepto, & ideo potest absq; gratia, quantum ad substantiam impleri: & pariter pręceptum confessionis, quare tunc nõ est necessarium, vt repetatur.

¶Quæstio hæc ad pusillorum conscientias sedandas est scitu necessaria. Scrupuli enim qui homines in hac re magis molestant, sunt de iteranda cõfessione. Vbi hoc primùm est iaciendum fundamẽtum, quòd tria hæc mutuò se consequuntur, scilicet, confessionem esse validam, & per illam impleri præceptũ, saltem quoad substantiam, & nõ esse iterandam. Ob id enim, quòd est valida, fit vt per ipsam præcepto satisfiat, ac perinde, vt non sit iteranda: & econuerso, eò quòd non est valida, fit vt nec sit impletiua pręcepti, ac ꝓinde, vt sit iteranda. ¶Rursus est supponendũ, vt ait Caie. q. de cõfessiõe informi, quam ad tertiã partẽ adhibuit, duo esse hîc extrema vitanda. s. vt nec credatur oẽm informẽ confessionẽ esse validam, neq; verò nullam. Quocirca iudiciũ, vtrùm sit inualida, nõ satis sumitur

Fundamentum notandum.

Notabile.

sumitur ex eo quòd sit informis, sed penetrãdũ est ad causas, cur sit informis. In illis enim perspiciendũ est quæ sit ficta, & nihilominꝰ valida. Quanquã quæ inualida est, vt suprà diximus, non est confessio: sed nũc non procedimus in tanto rigore. ¶His suppositis ad quęstionẽ respondetur sex cõclusionibus, discurrendo per oẽs causas. Enimuerò, ꝙ confessio sit informis, euenire potest, aut ex parte sacerdotis, aut ex parte pœnitẽtis. ¶Sit ergo prima conclusio. Confessio, quæ fit sacerdoti non habenti, vel iurisdictionẽ, vel intentionẽ absoluẽdi, est inualida, per quam adeò non impletur præceptum, sed est iteranda. Probatur, quoniam absoluere non est actus solius characteris sacerdotalis, per quem sacerdos potestatem habet in corpus Christi verum, sed exigit præterea iurisdictionem, quia absoluere, vt.q.sequ.repetemus, est munus pastoris collatum Petro, quùm Christꝰ ei dixit, Pasce oues meas. Pascere autẽ actus iuridicus est, ac perinde absoluere ad iudiciũ attinet. Ex quo fit, vt etiam si qs bona fide cõfiteatur sacerdoti, quẽ arbitret habere iurisdictionẽ, cũ primũ resciuerit eã nõ hẽre tenetur iterum confiteri eodem anno, quia cõfessio nõ fuit maioris valoris, quàm facta laico. Et secundò subsequitur, quòd potest confessio esse formata, & nihilominus inualida. Formata, inquam, non per gratiam sacramẽtalem, sed per illam quæ datur virtute perfectæ contritionis. In casu enim præsenti qui bona fide illegitimo sacerdoti cõfitetur, per ignorantiam tunc excusatur, quousque sciat non esse legitimum. Et ideo suo merito non fraudatur. Idemq; dixerim de eo, qui est ab eadem iurisdictione suspẽsus, vel excommunicatus nominatim, aut prpoter manifestam clerici percussionem, iuxta decretũ Constãtien. concilij. Nã vt dist.1.q.5.ar.6. diximus, alios excommunicatos euitare nõ tenemur, etiam si sciamus esse excommunicatos. Et ideo absolutio ab eis impensa tenet. Secùs si sunt suspensi, aut degradati. Pari ratione si minister non habuit intentionẽ absoluendi, absolutio est nulla. Sed hac solicitudine nemo debet perturbari: nam nisi manifestissimè cõstaret, sacerdotem non habuisse intentionem absoluendi, certus pœnitens esse debet illam habuisse. ¶Ex parte verò pœnitentis confessio fit informis, aut ex defectu intentionis, aut ex defectu integritatis confessionis, aut ex defectu contritionis. ¶Sit ergo secunda conclusio. Si deest pœnitenti intentio suscipiendi sacramentum ecclesiæ, cõfessio est nulla, & ideo est iterãda. Et semper intelligitur eodem anno, quia per illam non impletur pręceptum ecclesiæ. Conclusio est clara, quia, vt in baptismo diximus, intentio suscipiendi est de essentia sacramenti. ¶Tertia conclusio. Cõfessio per se, & ex intentione dimidiata est nulla, neque impletiua pręcepti, sed iteranda. Quod autem dicimus ex intentione p se.q. præcedẽ.art.5. explanatũ est, dimidiatio enim & mutilatio per accidens, in casibꝰ iure permissis, quos illic enarrauimus, confessionem non vitiat, quia truncatio illa non fit ex intentione, & voluntate celandi aliqua peccata, sed ex necessitate. Neque verò si illa prætermittantur, quę non sunt de necessitate confessionis, vt venialia peccata &c. ¶Animaduertendũ hîc tamen cum Caie. in summa ver. confessio. conditione.10. bifariam contingere, vt cõfessio mutiletur, & dimidietur. s. directè, & indirectè. Directè enim mutilatur, dum quis ob verecundiam, aut ex pusillanimitate, vel alia de causa mortale aliquod peccatum, & circunstantiã inter confitendum silet, & hæc est mutilatio sacrilega, atque adeò peccatum per se nouũ confessionẽ faciens irritam. Et eadem ratione si consultò diceret, nolo facere diligẽtiam more illorum, qui nolũt intelligere, vt benè agãt. Hęc enim directa est etiam dimidiatio, sicut cùm consultò tacetur peccatũ. Secundò potest contingere indirectè, nempe dum homo ex culpabili negligentia omisit legitimam indaginem facere peccatorũ. Negligẽtia enim, quando est crassa, reducitur in naturam actus. Cùm enim quis incautè occidit hominem, licèt minuatur quodammodo culpa, nihilominns est homicidium, ob defectũ diligentiæ, quæ faciẽda erat. ¶Sed est hîc tamen valde annotandum, quòd non omnis negligentia, quæ homini culpam impingit ne fructum sacramẽti suscipiat, proinde reddit confessionem inualidam, sed distinguere oportet. Enimuerò dum negligentia adeò est crassa, & supina, vt nulla prorsus reputetur, illa confessionem anullat, perinde ac si homo nollet facere diligentiam. Sunt enim homines adeò vecordes, & desides, vt videntes se plurimis criminibus implicatos, ferè nullam faciant diligentiam, quod perinde est, ac si nollent facere. Quãdo verò homo facit diligentiam, quæ apparet sufficiens,

Prima propositio. *Quãdo est inualida cõfess. ex parte sacerd.* *Quãdo ex parte pœni.* *Secunda cõclusio.* *Tertia conclusio.* *Confeßio dimidiatur directè, & indirectè.* *Neglectus indaginis.* *Notandum.*

ficiens, sed reuera nō est sufficiens, vt art. pręcedenti dicebamus, tunc licèt culpa lateat, vt confessio maneat informis, nihilominus cōfessio est valida, quia non est ex intentione dimidiata. Itaque licèt negligentia sit culpabilis in explorando iure, aut facto, nisi sit nimiùm crassa, quanuis pœnitens peccatum omittat mortale in cōfessione, siue ex ignorantia facti, quia nō recordatur illius, siue ex ignorantia iuris, quia non putabat esse peccatum, non tenetur confessionem repetere, & iterare, sed satis est, dum intellexerit diligētiam non fuisse sufficientem, negligentiā cōfiteri, idque anno sequenti. Nam postquàm illo anno validam fecit cōfessionem, absolutus est à præcepto. ¶Restat ergo dubiū, an ex parte contritionis confessio vsq; adeò sit inualida, vt sit repetenda? Ad hoc respondetur quarta cōclusione. Vbi nulla prorsus est detestatio peccati, quæ aliquo saltem modo sit attritio, nulla est confessio, siue fictionem illam homo confiteatur, siue ignoret putans satis se esse dispositum. Talis enim est impœnitentiū confessio. Conclusio est Crapreoli loco citato, dist. 17. q. 2. contra illum suū Bernar. & Duran. q. 13. & Caiet. q. citata, de confessione. Et ratio est, quia vbi nulla est cōtritionis scintilla, confessio ipsa nō habet accusationis imaginem, sed est simplex quædam peccatorum narratio, & simulata accusatio.

Informis ex parte cōtritionis.

Quarta cōclusio.

¶Quinta demum conclusio sit. Vbicunque est aliqua detestatio cum aliquo proposito mutandi vitam, quanuis illa non semper nec per se, nec per sacramentum ad gratiam sufficiat, erit validum sacramētum, si reliqua quidem concurrant, quæ sunt de essentia sacramenti, vt intētio, integritas &c. Dixerim, cum aliquo proposito: quia cùm contritio, & dolorem includat præteriti peccati, & ꝓpositum in futurum, qua ratione vbi nulla esset detestatio, anullaretur cōfessio, eadem itidem ratione, si nullum esset propositum mutandi vitam. ¶Dubium tamen omnium præcipuum hîc à Caie. & alijs interpretibus S. Th. silentio præteritum video: quomodo scilicet intelligatur conclusio S. Tho. præcedentis articuli, & hæc modò asserta, de confessione informi, quæ nihilominus est valida: vtrùm hoc intelligatur etiam vbi non accedit absolutio. Videtur enim Caiet. sentire atq; alij, quòd si quis integrè confiteatur cū aliquo dolore insufficiēti, quæ dicitur fictio, dummodò eandem confiteatur fictionem, vt confessio fiat integra, tūc confessio est valida. Id quod confirmari posset ex canone. Omnis vtriusq; sexus. de pœni. & remis. vbi iubetur, vt sancta eucharistia in paschate accipiatur, nisi fortè de proprij sacerdotis cōsilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus pœnitēs duxerit abstinendū. His enim verbis denotari videtur, quòd ille tunc non est absoluēdus, & nihilominus satisfecit præcepto. Præterea accedit expressior canon. quod quidam. eodem titu. vbi Alexā. tertius iubet, confessionem illius admitti, qui dicit se à peccato abstinere non posse. Quo casu manifestum est, illum non esse absoluēdum, & nihilominus videtur præcepto satisfacere. ¶His tamen non obstātibus subiungitur sexta conclusio. Confessio, quam non subsequitur absolutio, licèt possit vtiliter fieri, neutiquam tamen est valida ad complendū pręceptum: imò est iterāda. ¶Est enim animaduertendum, quòd quandocunq; sacerdos intellexerit, pœnitentem non esse legitimè dispositum, vt gratiam sacramenti suscipiat, nullatenus potest eum absoluere. Esset enim sacrilegus error, eum absoluere, qui noscitur à Deo non absolui. Contra verbum Christi, quorū remiseritis, remissa erunt. Et quod solueris super terram, erit solutum & in cælo. Et ideo qui fictè accederet ad confessionem, nisi fictionem cōfiteretur dicens, se nō esse dispositum, sacrilegus esset, & dimidiator confessionis, & sacerdotis seductor, qui posset eum tāquam idoneum incassum absoluere. Si vero fictionem confiteretur, possent aliq. opinari, quòd licèt non absoluatur, nihilominus per talem confessionem impletur pręceptū ecclesiæ, postquàm homo iam facit, qđ sua pro fragilitate pōt. ¶Cōtra hoc autem asserta est sexta hæc conclusio. Et ꝓbatur ex intelligentia eiusdem canonis. Omnis vtriusque sexus. Dum enim omnis illic christianus iubetur, vt confiteatur semel in anno, idem est, confiteatur, quod sacramentum pœnitentiæ suscipiat: nam qùm illico subiungatur, & sacramentum eucharistiæ suscipiat, illic docemur in simili sensu dixisse, confiteatur, id est, sacramentum suscipiat. Et confirmatur hoc, quia si dixisset, baptizetur, aut confirmetur, planè intelligeretur, idē esse quod sacramentum baptismi, & confirmationis suscipiat. Eodem ergo modo, quia homo ex se ad suscipiendum sacramentum pœnitentiæ nō aliud debet facere, quàm cōfiteri

Quinta conclusio.

Præcipuū dubium.

Canō, quod quidam.

Sexta conclusio.

Obseruat.

fiteri dictum est cōfiteatur, pro eo quod est, sacramentum suscipiat: at vbi non accedit absolutio nullum est sacramentum: ergo huiusmodi confessio non est valida ad cōplendum præceptum. *Argumētū.* ¶ Quòd si arguas finis pręcepti non cadit sub præcepto: sed absolutio est finis cōfessionis: ergo potest impleri præceptum cōfessiōis sine absolutione. Respondetur ad minorem, quòd & si absolutio in hoc sensu dicatur confessionis finis, ꝙ confessio fit, vt subinde absolutio fiat, nihilominus totum sacramentum ex ambabus partibus cōstans, est medium ad obtinendā gratiam, qui est eius vltimus finis: & ideo cōfessio quæ cadit sub præceptum est illa, cui iudicio sacerdotis debet adiūgi absolutio: adeptio autem gratiæ non cadit sub præcepto: Quamobrem confessio informis, quam quis putat esse legitimam, potest esse valida. *Secundū argumentum.* ¶ Secundò probatur conclusio per similitudinē ad baptismum, & alia sacramenta: nam baptismus ob id est validus etiam dum à ficto recipitur: quòd suscipitur totum sacramentùm cū materia, & forma. Atqui si eum, qui baptismum petit, constaret esse in peccato, cuius obicem opponeret gratiæ, nullatenus essēt baptizandus, licèt si re vera baptizetur cum legitima intentione, vel quia pœnitens obicem suum celat, vel quia sacerdos errando baptizat, fit nihilominus validus. Pari ergo iure confessio informis non est valida nisi, vel ex ignorantia sacerdotis, aut pœnitentis absolutio accedat. Sed est discrimē, quòd quia in baptismo nulla requiritur confessio licèt qui baptizat maligne occultaret suā fictionē, nihilominus sacramētum teneret: hìc verò minimè, quia cōfessio trunca tunc esset & dimidiata. *Tertium argumentum.* ¶ Tertiò. Præceptum cōtritionis, vt dictum est, simul currit cum confessione, præsertim tempore, quo ab ecclesia iussa est confessio. Quare tūc requiritur, vt qui cōfitet, eū dolorē habeat, vel sacerdotis iudicio habere putetur, qui cum sacramēto sufficit: per illum nanq; dolorē arbitror tunc impleri contritionis præceptum. Igitur qui nō cēsetur absolutione indignus, præceptum contritionis non implet, atq; adeò, nec cōfessionis. *Quartū argumentum.* ¶ Quartò. Quòd eadem sit in præsentiarum sententia S.Th. probatur. Primò ex eius loquēdi mō. s. ꝙ cōfessio informis recedēte fictione suum habet effectū: vbi insinuat cōfessionē informē esse materiā sacramēti per absolutionē: alioqui nunq̄ sortiretur effectū. Itē id colligitur ex eius rōne. Ait quippe cōfessionē informē posse esse validā, q̄a aliâs, cū nullus sciat charitatē habere, nunq̄ homo sciret se esse cōfessum: totū ergo defectū ponit in defectu gratię, nō in defectu absolutionis: nā q̄ scit se nō esse absolutum, nil mirū si sciat se nō legitimè esse cōfessum. Nullū ergo dubiū, quin S.Tho. nunq̄ censuerit confessionē informē esse validam, nisi cui adsit absolutio. & ita tenēdum. *Argumētorū respōsa.* ¶ Vnde ad primū argumentū negat, confitentē facere quantū debet, quousq; sic cōfiteat, vt iudicio sacerdotis absoluatur. Nā quāuis oēs dum cōfitētur accusent se nō fecisse diligentiā, neq; esse pro dignitate paratos, illud tn̄ non est consuetū intelligi, nisi ad exaggerandā humilitatem, & reuerentiā, quę sacramēto debet: quo igitur verbo nō obstante censet pœnitēs dignè accedere. ¶ Ad canonē, Omnis vtriusq; sexus. respondet, ꝙ licèt quandoq; pœnitenti sacerdos consulat abstinere ab eucharistia in tēpus, non inde colligitur, ꝙ nō eum tunc absoluat. Nā aliæ causæ intercedere possunt abstinendi. Secundò, licèt aliqua causa interueniat differendi absolutionē, nō subinde fit consequens, vt confessio sine absolutione sit præcepti impletiua, imò contrariū in fauorē præsentis conclusionis elicit. Enimuerò quoties absolutio differtur, nullus arbitratur se satisfecisse præcepto quousq; ex consilio sacerdotis occasiones peccādi auferat, & tandē absoluatur. Hic enim est mos vniuersalis ecclesiæ, quò prædicta conclusio solidè cōfirmatur. *Canō. quod quidam.* ¶ Decretū verò canonis. qđ quidam. quo nōnulli existimāt, cōfessionem illā impœnitentis recipi tanq̄ præcepti impletiuā: planè mihi videt, saluo aliorū iudicio, cōtrarium docere. Verba em̄ decreti sunt. Eorum cōfessionē (.s. nō valētiū abstinere) recipere debes: & eis de criminibus cōsilium exhibere, quia licèt nō sit vera eiusmodi pœnitentia, admittēda tn̄ est eorū cōfessio, & crebris, & salubribus monitis pœnitentia indicēda. Intelligit ergo textus, illam non esse pœnitētiam, quæ fieri debet secundū pręscriptū ecclesię, sed esse vtilē, tum ꝓpter humilitatem, & verecundiā, & obedientiā, tum etiā vt homo inducatur ad legitimā faciendā cōfessionem, quam secūdùm ritum ecclesiæ tenetur facere. Quare ille non propriè est fictus, quia suum expandit pectus. Neq; petit absolui. *Casus cōfessiōis informis.* ¶ Ex his ergo colligere quisq; potest casus, quibus vsu venire potest, vt confessio iuxta senten-

sententiam D. Tho. in præcedenti articulo. Plures enim in præfata quæstione Caietan. atq; alij congerunt. Primus quem ille ponit est, quando quis dolet, & odio habet peccatum, sed non supra omne odibile, vt proponat pro nulla re mundi iterũ peccare. Et cogitat plerosq; sic confiteri, non tamen obtinere gratiam, licèt adimpleant præceptum. At verò non sic auderem cõturbare consciẽtias, quia illæ comparationes non sunt factu necessariæ, vt dist. præcedẽ. q. 2. dicebamus, sed sat est absolutè dolere de offensa Dei, vt confessio sit fructuosa.

1. Casus. ¶Primus igitur casus est ille superiùs positus, dum qs putat se fecisse sufficientem diligentiam, quæ tamen non fuit sufficiens, sed tamen cum sua credulitate absoluit eũ sacerdos. Iam enim diximus cõtra Ioannem Maior. quòd credulitas hęc potest quandoq; excusare hominẽ à noua culpa, licèt peccata nõ deleat, & nunc etiã adijcimus, quòd nec sacramentum cum tali credulitate sufficit: præterquàm ꝙ potest esse culpabilis ignorantia, & tunc ipsa confessio erit peccatum, & nihilominus si tam pœnitens, quèm sacerdos putant sufficientem fuisse diligentiam, potest absolutio subsequi, infructuosa tamen.

2. Casus. ¶Secundus casus est, dum quis accedit cum dolo, putans se habere legitimum propositum abstinendi, & tamen illud verè non habet, sed tantùm conditionale, vellem, si bono modo possem abstinere à peccato, quale est impœnitentium propositum. Quando enim attritio hac infirmitate propositi claudicat, licèt absolutio accedat, nunq̃ tamẽ sufficit ad gratiam. Nam quicquid sit de dolore, propositũ tamen semper debet esse absolutum. Et hoc forsitã Caieta. appellauit odium peccati, sed non supra omne odibile. Atque hoc genus informis confessionis vereor, ne sit multũ frequens in vulgo. Quare in legitimo proposito persuadendo deberent sacerdotes sedulò insudare.

¶Atqui meminisse oportet ex superioribus contritionem ab attritione nulla intensione differre, sed solùm obiecto: detestatio enim peccati sub ratiõe offensæ Dei sub quacũq; intensione est cõtritio, quæ si fiat per speciale auxiliũ Dei, per se sufficit ad gratiã: si verò per vires naturales, arbitror cum sacramẽto satis esse, sicuti attritionẽ. Dolor verò peccati propter pœnas inferni, quantũcunq; intensus, nõ est nisi attritio. Est aũt pœnitenti perquàm difficile dignoscere, quãdo vnũ habeat, quando'ue alium dolorẽ. Et ideò cõfessarij nõ debent ita multùm incumbere, vt cum plebeijs pœnitẽtibus discutiat, ex quo fonte eorum dolor nascatur, sed satis est eos admonere, ꝙ debet nasci ex amore. ¶Scio quosdam nec sine probabilitate de huiusmodi attritiõe distinguere, quę si sit ꝓpter pœnas inferni, sufficit cum sacramento: quia illic Deus timet, vt vltor, & inflictor illarũ pœnarum: quùm tamen dolor ex timore detrimentorum temporalium nascitur, vt timore honoris, aut infamiæ, aut mortis, aut iacturę bonorum, aiunt, neq; cum sacramento sufficere ad gratiã, tametsi confessio sit valida. At verò probabilius fortasse dicitur, ꝙ cum ille timor sit bonus, quia illa sunt vere mala, & à Deo, licèt per causas naturales inflicta: illa attritio dummodò existimetur cõtritio adiũcto sacramento sufficit.

Ad primũ argumentũ. ¶Ad primum igitur argumentũ respondetur, quòd in cõfessione informi cõsideratur, & ipsa confessio, quæ est actus pœnitẽtis, & absolutio, quæ est actus sacerdotis. Concludit igitur argumentum, ꝙ sacerdos non debet pœnitentem absoluere, quem scit non esse idoneum, vt gratiam recipiat, vt iam retro mõstrauimus. At verò cõfessio informis fit ex motione Dei, nõ quidem mouẽtis ad gratiam, sed cõfessionem iubentis: sicuti qui honorat parentes in peccato mortali, illud ex motione Dei, hoc est, iussu eius facit. Et ideò si putat se esse dispositũ, & absoluitur, pręceptũ implet quo ad substantiã, sicut qui fictus baptizatur, licèt neutrũ impleatur ad intentionem præcipientis.

Ad secundũ argum. ¶Ad secundum argumentũ cõceditur per confessionem informẽ impleri præceptũ cõfessionis, non solùm ecclesiasticũ, verùm etiã diuinũ quantum ad substantiã actus. Nam ecclesiasticũ est diuini determinatio. ¶Quòd si arguas, intentio Dei iubentis cõfessionem fuit, vt per ipsam homo in eius gratiã reconciliet: ergo absq; illo non impletur præceptum. Respõdetur, argumentũ cõcludere, ꝙ nõ impletur ad intentionẽ, & finem præcipientis, sed tñ quia finis non cadit sub præcepto, impletur quantum ad substantiã.

Argument. ¶Ex his autem contra illa quæ dicta sunt, exurgit argumẽtum. Per opus, qđ est peccatũ, nõ impletur pręceptum, vel Dei, vel ecclesiæ, quæ in suis pręceptis auctoritate Dei vtitur: qui aũt vel sciẽs, vel ex crassa ignorantia facit confessionem informẽ peccat, ergo per illam, quæ est peccatum

Adria. catum, non implet præceptum. Hoc argumentum loco citato Adrianus quæst.4. de confessione negare conuincitur, vllam confessionem informẽ esse inualidam. Et pariter dicit, quòd q indignè suscipit eucharistiã in paschate, non satisfacit precepto ecclesię. Quinuerò eò prorumpit vt dicat, vt qui soluit æs alienum eo animo, vt creditor eo malè vtatur, non soluit præceptum iustitiæ. At verò negatur in primis illa eius maxima, imò per peccatum mortale potest quantum ad substantiam impleri præceptum. Vt, dum quis vadit ad audiẽdum sacrum die festo intentione furandi: si verè audit, præceptum implet: quanquam intentio eius grauius peccatum sit, quàm fuisset omissio præcepti. Et negare, quòd qui malo fine soluit debitum creditori, non satisfaciat præcepto iustitię, est rem inopinabilem dicere. Idem ergo contingere potest in confessione, dum quis vel non fecit diligentiam sufficientem, vel non habet sufficiẽs propositum, putat nihilominus dignè accedere, tãta enim potest esse ignorãtia, vt peccet accedendo, & nihilominus satisfaciat præcepto. Quando verò sciens accedit indispositus, si fictionẽ occultet, nõ implet præceptũ: qa dimidiat confessionem. Si verò adit prælatum suum non intentione, vt absoluatur, sed vt audiata confessione consilium ei, & remedium adhibeat, iuxta tenorem capituli, Quod quidam. non peccat nouo peccato, imò facit actum obedientiæ, & prudentiæ, remedium procurando. Et idem est de præcepto eucharistiæ. Si enim quis accedit, putans se bona fide accedere, quãquam fallatur, neq; gratiã recipiat, satisfacit præcepto. Si verò manifestè sciret in peccato accedere, non solùm sacrilegium committeret indignè sumens, verùm nec satisfaceret præcepto: non solùm quia obicẽ opponit gratiæ: sed quia excellentia dignitatis illius sacramenti singulari ratione exigit accedentis dignitatem: & ideo qui aliter accederet, cõtemneret potiùs, quàm impleret

Ad tertiũ. Syluest. præceptum. ¶Tertio argumento mouetur Syluest. ver. confessio. §.7. vt dicat, confessionẽ, que principaliter fit ꝓpter inanẽ gloriã, non esse validam, nec per illam impleri ecclesiæ præceptum. Nã de essentia confessionis est, vt fiat spe veniæ. Nihilominus respondetur primò, quòd licèt talis confessio nõ sit actus virtutis, quia est peccatum veniale, tamen quia peccatũ veniale non est obex gratiæ, fieri potest, vt non solùm illa confessio sit valida, si alium non habeat defectum, verùm & absolutio sit fructuosa. Quoniam nil obstat, quominus quis possit spe veniæ obtinendæ, & gratiæ habendæ confiteri, & nihilominus id simul faciat ob vanam gloriam. Quando verò adiungitur finis mortalis, longè alia ratio est: quia tunc neq; attritionis ratio interuenit, cũ nec sit verus dolor, nec absolutum propositum: quare confessio iuxta ea quæ dicta sunt nõ est valida. ¶Quartum Ad quartũ. mihi argumentũ maiorem difficultatem affert, propter verbum S.Tho. quo quibusdã videri potest huius fuisse sententię, vt confessio informis recedẽte fictione suũ sortiatur effectum, sicut de baptismo asserit Augusti. Veruntamẽ hęc opinio neq; clarè est S.Th. neq; solida ratione fulcitur. Primũ enim, vbi cõfessioni nõ adiungitur absolutio, quia nõ est sacramẽtũ, nullum vnquã potest habere fructũ. ¶Secũdò etiã si cõfessio sit informis per ignorãtiã adiuncta absolutione, vt explicatum est, non est cur recedente fictione gratiam conferat, quia vt dist.6.q.1.artic.8. ostendere nitebamur, priuilegiũ hoc Augu. vni duntaxat baptismo tribuit, in eo canon. tunc valere. de consecr. dist.4. Et ratio est, vt illic diximus, nõ quia imprimat characterẽ: alioqui, & cõfirmationi & ordini etiam congrueret: sed quia patres sic verbũ Christi intellexerunt, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto &c. vt originale non nisi solius baptismi virtute remittatur: inde nãque collegerunt, vt baptismus fictè receptus recedente fictione gratiã conferat, qua originale remittitur, & quæ cũ eo præcesserant mortalia, hæc autem ratio in nullo alio sacramẽto reperitur. Vnde S.Tho. licèt in quarto fuerit S.Thom. de hac re variè locutus, nam dist.4.q.3.art.2. idem priuilegium videtur tribuere omnibus sacramentis imprimentibus characterem: & hîc etiam sacramento pœnitentiæ: tamen 3. part.q.69.art.10. soli baptismo illud videtur ascribere: eò quòd est quędam regeneratio, per quam originale tollitur. Dum antem sacramentum pœnitentiæ absque gratia fictè suscipitur, contritio postea, & etiam iterata confessio sufficit ad delendum non solũ peccatum illud fictionis: verùm omnia quæ cõfessione informi fuerat homo confessus, ergo non opus est, vt sacramentum pręcedens tunc gratiam conferat. Nam baptismus, vt diximus, quia illa sola causa, quòd nec origi-

nale neque peccata baptiſmum præcedētia poſſunt per aliud ſacramētum remitti, & ipſe non eſt iterabilis, incipit, vt ait Auguſt. recedente fictione tunc valere. De peccatis verò, quę in confeſsione informi non delentur non eſt eadem ratio: quia poſſunt per aliam confeſsionem in re, vel in voto deleri. ¶ Vnde ad S.Th. reſpondetur primùm, quòd fortaſſe loquebatur in .4. cum communi vulgo, quod quidem in ſumma correxit, & correxiſſet clariùs, ſi huc vſque perueniſſet. Secundò reſpondetur, quòd non videtur idem tribuiſſe huic ſacramento quod baptiſmo: ait enim, quòd quanuis tunc confeſſus non percipiat abſolutionis fructum, tamen recedente fictiōe recipere incipiet, ſicut eſt in alijs ſacramentis. De alijs autem ſacramentis nō imprimentibus charactere nullibi hoc ipſe opinatus eſt, ſed Capreo. & Palu. qui fictitium illū ornatū per ſacramentū hoc imprimi autumāt, illū gratię fructū recedēte fictiōe, & hîc quoq; fingunt. Attamen S.Tho. vt arbitror, nō aliud ſibi vult, q̃ ꝙ recedente fictione per cōtritionem incipiat homo habere gratiam, & remiſsionem peccatorum, quam non habuit per prius ſacramētum: & ſi iterum confiteatur, habebit etiam gradum ſacramentalem gratiæ, ſimilem illi, quem habuiſſet per primum ſacramentum. Nūquā tamen eundem numero.

Capreo. & Palu.

S.Thom.

DISTINCTIONIS decimæoctauæ, Quæſtio quarta, De miniſtris ſacramenti pœnitentiæ.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm neceſſarius miniſter ſacramēti pœnitentiæ ſit ſacerdos, cui ſoli cōfiteri licet.

Irca hanc quæſtionem quartā ſex ſunt nobis diſputāda. Primum de ꝓprio miniſtro, an ſacerdos ſit neceſſari⁹ miniſter ſacramēti pñiæ. Secūdū, vtrùm nō omnis, ſed proprius. Tertium, qui ſunt ij, qui ex priuilegio poſſunt confeſsiones audire. Et quartū, vtrùm in articulo mortis poſsit quiſq; ꝑ quēcūq; ſacerdotē à quocūq; peccato abſolui. Et duo poſtrema de ſigillo cōfeſsiōis. Arguit ergo, ꝙ ſacerdos nō ſit neceſſari⁹ miniſter hui⁹ ſacramēti. Apoſtol⁹ Iacob.c.5. fuit confeſsionis promulgator: non tamen aliud ait, quàm cōfitemini alterutrum peccata veſtra: ergo vnicuique licet cuilibet chriſtiano promiſcuè confiteri. Præſertim cū in baptiſmo oēs chriſtiani ſint inſtituti ſacerdotes, iuxta verbum Ioan. Apoca.5. Feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes. ¶ Secundò arguitur. Sacramētum pœnitentiæ tam neceſſarium eſt relapſis, quàm baptiſmus originali labe intinctis: ſed in neceſsitate laicus poteſt baptizare: ergo & in ſimili neceſsitate cōfeſsionē audire. ¶ Tertiò arguit autoritate Cypri.3.lib. epiſt. epiſt.17. quæ incipit, Miror vos, vbi poſt alia, hęc verba ſubdit. Si aliqui incommodo aliquo, & infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectent præſentiam noſtram, quin apud presbyterum quencunq; præſentem, vel ſi presbyter repertus non fuerit, vt vrgere exitus cœperit, apud diaconū quoq; exomologeſin, id eſt, cōfeſsionem ſuam facere poſſunt, vt manu eis in pœnitentia poſita vadant ad dominū cum pace. Vbi cōfeſsionē inſinuat fieri poſſe diacono. ¶ Quartò argui. ex libr. de vera, & falſa, pœnitent. qui refertur. de pœnit. di. 1. can. quem pœnitet. Vbi ſic legitur. Tanta itaq; vis confeſsionis eſt, vt ſi deeſt ſacerdos confiteatur proximo. Et Beda ſuper verbis Iaco. citatis ait. Coæqualibus quotidiana, & leuia grauiora pandam⁹: non ergo ſacerdos eſt neceſſarius miniſter. ¶ In cōtrarium eſt, ꝙ ſolis apoſtolis eiſq; perinde ſuccedētibus epiſcopis, & ſacerdotibus eorū auxiliarijs data eſt poteſtas clauium: ergo illi ſunt ordinarij iudices, quibus eſt neceſſariò confitendū. ¶ Res hęc inter catholicos nulla opus habet diſputatione, quos vtique eccleſia decretis quàm plurimis vſuque inuiolabili, docet, ſolos ſacerdotes eſſe pœnitētium miniſtros. Sed hæretici, & potiſsimùm Lutherani ſunt, qui ſacerdotalem dignitatē de medio eccleſiæ tollunt. Lutherus enim in illo Satanico libro de abrogāda miſſa priuata, in ſacramēto, inquit, pœnitentiæ, & remiſsione culpæ non plus facit Papa, vel epiſcopus, quàm infim⁹ ſacerdos: imò vbi nō eſt ſacerdos, æquè tantū quilibet chriſtianus, etiā ſi mulier, aut puer

Partis negatiuæ arg. 1.

Secundū argumentum.

Tertium argumentum.

Quartū argumentum.

Pars affirmatiua.

Deciſio arti

Lutherus.

puer esset, qui quidē fuit articulus tertiusdecimus à Leone tāquam pestilentissima hæresis cōdemnatus, & fuit etiā, vt Marsi. in.4.q. 12.art.1.refert, Walden.error, & famosissimi hæretici illius Witcleff.vt apud Th.Waldens.tomo.2.de sacramentis. cap.135.infra est videre. Attamen quia hæc disputatio ad distinctionē inferiùs subiungendā de clauibus congruentiùs attinet, non est hîc latiùs extendenda. ¶Respōdetur ergo ad quæstionem tribus conclusionibus. Prima. Solus sacerdos est sacramenti pœnitentiæ minister, cui ideo necessariò facienda est cōfessio. Probatur. Sacramentum pœnitentiæ est iudicium, quo homines virtute clauiū ad regnū cælorum admittūtur, aut inde excluduntur: eiusmodi autem claues eius apostolis ac subinde eorum successoribus sacerdotibus collatæ sunt: ergo illi sunt soli ministri. Probatur minor: Quia Matt.16. Petro singulariter dictum est, Tibi dabo claues regni cælorum. Quodcunq; solueris, &c. & Matt.18. apostolis idem verbum repetitum est, Quęcūq; solueritis super terrā, erūt soluta & in cælo, &c. & Ioan.20. Quorum remiseritis peccata remissa erunt &c. ¶Et accedit cōgruentissima ratio S.Tho.di.17.q.3.art.3. Gratia, quę per sacramenta confertur, à Christi capite deriuatur, qui in sua passione auctor eius, & meritor fuit, ergo cōdecens fuit vt soli illi, q̄ potestatē habent in corpus Christi verum, ministri essent sacramentorū, per quę eadē gratia deriuatur in corpus mysticum: illi autem sunt soli sacerdotes, quales fuerunt apostoli in cœna ordinati ad idem corpus consecrandum: ergo illi soli sunt sacramentorum ministri, iuxta verbum Paul.1.ad Cor.4. Sic nos existimet homo, vt ministros Christi &c. Et potissimū sacramenti pœnitentiæ, per quod homines idonei fiunt ad suscipiēdum idem corpus Christi verū in eucharistia. ¶Et quò hæreticorum fallacias detegamus, arguitur secundò. Christus instituit singulariter sacramenta, quę instrumēta essent suæ in nos deriuādæ gratiæ, ergo & singulares ministros. Consequētia ꝓfectò inde tenet, ꝙ dum in repub. ciuili iudicia sunt cōstituta publica, subsequenter & ministri sunt constituti, quibus solis illa administratio incūbat. Vt est videre in regibus, cōsulibus, prætoribus, & in cūctis iudicantibus. Multò ergo est rō efficacior, vt diuina sapientia sacramentorū administrationē, quibus suam gratiā hoībus impartitur, non quibuscunq; permitteret, sed se lectis ministris, & ad id muneris à se creatis committeret, quales sunt sacerdotes. Iuxta verbum Pauli ad Ephes. quarto. Dedit quidem quosdam Apostolos, alios prophetas, alios autem pastores, quo nomine intelligūtur prelati. ¶Atqui hæc fuit Lutheri, & priscorum hæreticorum præcipitatio, vt alio retro loco, à nobis dictum est: quòd cùm sacramenta negassent aliquem habere effectum gratiæ, inde præcipites dixerunt, nullos esse necessarios sacerdotes. Et ꝓfectò si eius fundamentum, bonum esset, consequētia bona erat: quia si in eucharistia nō cōsecraretur verum Christi corpus, neque sacramenta virtutē haberent spiritualem, consequens esset, quòd non esset altior virtus in nostris sacerdotib⁹, quàm in Mosaycis. Vnde Lutherus, quia dixit ad remissionem nihil agere absolutionem sacerdotis, sed sufficere pœnitentis fidē, subsequenter adstruxit, nihil egregiū habere sacerdotes præ reliquo populo. Veritas verò catholica habet per sacramenta cōferri gratiam, quare & spirituale munus, & functionem in sacerdotibus agnoscit ad eandem cōferendam, vt in cōcilio Constan. per bullam Martini quinti decretū est. Ac subinde in interrogationibus, ad quas Ioannes Hus compulsus est affirmanter respondere vna fuit, vtrùm crederet, quòd christianus vltra contritionem cordis habita copia sacerdotis, soli sacerdoti de necessitate salutis cōfiteri teneatur, & nō laico, seu laicis quantuncunq; bonis & deuotis. Nam Witcleff magister eius, duobus item modis peruertebat verba euangelij, Quodcunq; solueris, erit solutum, & quorum remiseritis, remissa erunt, vt tomo.2.de sacram.c.44.&.5. refert Waldens. Primò, vt suprà diximus, id est, nihil quidem poteris soluere, nisi illud priùs remissum sit in cælo. Ex quo colligere cōtēdebat, quòd nō plus facit sacerdos quàm laicus. Secundò, quòd illa potestas fuit data Petro, & Apostolis ob suam sanctitatem, & ideo qui non succedunt ei in sanctitate, nō succedunt in potestate: ob idq; satius esse confiteri laicis ꝓbatæ vitæ, quàm sacerdotibus discolis. Qui quidem error, vt refert Guido Carmelita fuit hæretici Sagarelli de Parma, qui dicebat, quòd Papa neminē potest absoluere, nisi foret ita sanctus, sicut beatus Petrus, & in tanta paupertate, quanta beatus Petrus fuit, & in tanta humilitate. Sed cōtra primum iā

VVitcleff. Prima conclusio. Ratio San. Thom. Paulus. Secundū argumentum. Luthe. Luthe. Concilium Constan. VVitcleff.

diximus quæst. præcedenti artic. 2. quòd illa potiùs videretur irrisio potestatem negãtis, quàm vllam concedentis. Et contra secũdum errorem satis disputauimus dist. 1. q. 5. artic. 5. compluribus testimonijs, & rationibus ostendentes, q̃ ministris, qui in bonũ publicũ, & ad cõsulendũ singulorũ cõsciẽtijs instituti sunt, nõ adimitur per eorũ quodcũq; peccatũ illa potestas publica. Alioq; oĩa versarentur in dubio. Veritas hæc demũ, q̃ sit solis sacerdotibus cõfitendũ, habetur in multis canonibus de pœnitentia, dist. 1. vt can. Quem pœnitet. & can. Agite pœnitentiam. & can. Quidã. & multis alijs. ¶ At quanuis sacerdotes sint ordinarij ministri sacramenti pœnitentiæ, restat tñ dubium, vtrùm quispiam in absentia sacerdotis teneatur confiteri laico. Quòd si non sit præceptũ de mortalibus, vtrùm saltẽ de venialibus: aut si nullum sit prorsus, vtrùm eiusmodi cõfessio sit licita: & esto sit licita, vtrùm aliquãdo sit cõsilium confiteri laico, an potiùs nũquam talem confessionem facere. ¶ Sit ergo secunda conclusio. In nullo prorsus euentu necessarium est confiteri laico. Probatur: quia cùm laicus non habeat potestatem clauium, certissimum est, quòd neminem sacramentaliter absoluere potest, sed tantùm deprecatoriè, vt misereatur tui, &c. atq; adeò confessio illa nullius esset pars sacramenti: neque gratiam vllam conferre posset: vnde cùm præceptum, tam diuinum, quàm humanum nõ sit latum, nisi de confessione, quæ est pars sacramenti ad obtinendam absolutionis gratiam, nullum extat de confessione facienda laico. Alioqui in cano. Omnis vtriusque sexus. fieret mentio huius confessionis, cùm tamen non dicatur, nisi vt vnusquisq; proprio sacerdoti cõfiteatur. ¶ Tertia cõclusio. Quõdam in ecclesia vsus viguit confitendi laicis in absentia sacerdotis: ingruente saltem necessitate, hoc cõstat ex illo verbo citato, lib. de vera & falsa pœnitẽtia, q; si nõ fuit Aug. non tanta pollet autoritate, quantam Magister sentent. & Gratia. illi tribuerunt. At verò persuadere mihi non possum, quòd fuerit in vsu confiteri peccata occultissima, & grauissima, quæ alicuius essent infamiæ: nam cũ illic nullum esset sacramẽtum, aut absolutio à peccatis, aut collatio gratiæ, atque adeò, vt dictum est, nunquàm confessio illa fuerit in præcepto, incredibile est, quòd sua spõte homines sine aliquo fructu pudenda conscientiæ alijs propalarent. Enimuerò, & ratio S. Tho. & omnium doctorum, quę ex similitudine baptismi ducitur, nihil concludit: nam baptismus est sacramentum simpliciter necessitatis, potissimùm infantulis, quibus ante vsum ratiõis nulla reliqua patet salutis via, quàm per ipsum: & ideo cõceditur, vt in extrema necessitate à laico sacramentum illud impẽdatur. Cùm ergo hoc sacramẽtum nõ competat nisi adultis, quibus contritio sufficit, & quãquàm non sint nisi attriti, nequeãt per confessionem factam laico fieri cõtriti, nõ est efficax similitudinis ratio, vt laicus in necessitate fiat perinde minister pœnitẽtiæ, sicut baptismi. ¶ Cæterùm obijciet fortè nobis quispiam verba hæc citati canonis, Quẽ pœnitet. Licèt laicus, cui fit cõfessio, potestatem absoluendi non habeat, pœnitens verò fit dignus venia, qui ex desiderio sacerdotis, socio cõfitetur. Quibus decipi q̃s posset, cogitans desideriũ illud perinde valere, ac si cõfiteretur sacerdoti. Et D. Th. ibidẽ sol. ad primum ait, quòd quanuis laicus ille sacramentum non potest perficere, vt sacerdos: quia non potest absoluere, tamen defectum sacerdotis summus sacerdos supplet. Caue at tñ lector hoc sic intelligere, quòd Deus tũc cõferat eandem gratiam, quam conferret per sacramentum, aut quòd si pœnitens est tantùm attritus, eius attritio fiat contritio: quia vbi non est sacramentum, non est speranda alia gratia, quàm quæ actui detestationis respondet: sed sensus est, quòd si ille accedit cõtritus, Deus acceptat suam voluntatẽ postquàm nõ potest habere copiam sacerdotis. Præterea erubescentia confitendi, & humilitas augebunt illi meritum, & poterit ab illo amico consilium accipere, & medelam suis curandis morbis. Haud tamen laicus ille poterit iniungere pœnitentiam sacramẽtalem, nisi per modum cõsilij. Quare quod ibidem subdit S. Thom. eius confessionem esse quodammodo sacramentalem, non intelligitur quasi sit pars sacramenti, sed quòd ex desiderio pœnitentis non valentis sacerdotem conuenire, habet quandam imitationem sacramẽtalis confessionis. ¶ Sed si quis dubitet, an iam nunc temporis consilium sit huiusmodi laicas facere confessiones, Scot. distinct. 17. arti. 2. vtilius censet, vt non fiant. Et distinct. 14. arti. 2. durius ait, dubium esse, an talis cõfessio esset in detrimentum salutis. Moderatiùs tamen dicere possumus, iam non esse in vsu

Dubium.

Secunda cõclusio.

Tertia conclusio.

Interpretatio canonis.

S. Thom.

An sit consilium confiteri laico.

Scotus.

vsu neq; esse cõsulendas: quia certè fructus aut nullus est, aut perexiguus ob verecundiam: & forsan quia ore proferendo peccata, cordis contritio vehementius accenditur. Qua ratione nõnullis nautis ingruente procella, & mortem ob oculos adferente in more est alterutrum confiteri. Attamen apud infimum hominem, & remigerum conscientiam exonerare, plus posset detrimenti, & periculi famæ, & vitæ afferre, quàm spiritualis emolumenti. ¶Occasione autem huius quæritur vtrum laicus ille, cui fit confessio, eodẽ ipso vinculo, quo sacerdos, ad sigillum secreti teneatur. Ad quod respondetur, quòd obligaretur maiori vinculo, quàm si illud sub secreto alio quocunque audiret citra sacramentalem confessionem, & ideo graue committeret peccatum mortale, si illud reuelaret, & esset supplicio dignus: non tamen eodem prorsus, quo sacerdos: quia cùm illud non sit sacramentum, fit, vt nec reuelatio sit sacrilega. ¶De venialibus autem nonnulla apparet dubitandi ratio: nam cùm non sint de necessitate sacramenti, videtur eorum cõfessio sic posse fieri laico, vt ipse valeat pœnitentẽ ab eis absoluere. Respondetur nihilominus per quartam conclusionem, quòd neque à venialibus potest laicus absoluere sacramentaliter: quoniam licèt non sint de essentia confessionis, eorum tamen absolutio est munus clauium, quæ laicis non sunt indultæ. ¶Per modum verò sacramentalis cęremoniæ posset quis dubitare, an deprecatoria absolutio laici venialia remitteret: sicut aqua benedicta, & absolutio generalis, quam facit sacerdos in introitu missæ. At verò nullum video fundamentum, vt tantum laicæ absolutioni tribuamus, cùm nullibi reperiatur ab ecclesia ad id instituta. ¶In dubium preterea vocari potest, quam pœnã incurreret laicus, qui absoluere sacramentaliter niteretur. Ad quod primùm respondetur, quòd grauissimè peccaret, & esset maximo supplicio dignus, tãquàm sacrilegus. Sed & vtrùm incurrat irregularitatis pœnam disputari cõsuetum est: nam ex vna parte cap. Si quis. & cap. Ex literis. de clerico non ordinato. iniungitur irregularitatis poena cuicunque non ordinato, qui sacramenta solenniter administrat: scilicet, consecrando, aut solenniter baptizando, aut aliud diuinum officium exercendo. Ex altera verò parte extat capit. His qui. de sentent. excommunic. lib.6. vbi habetur, quòd nullus pœnã irregularitatis incurrat, nisi sit in iure expressa. Propter hoc ergo capit. Sylue. in verb. Confessor.1. & alij tenent hîc, ꝙ nõ incurrit irregularitatis pœnam huiusmodi laicus absoluens. Palud. verò distin.17.q.3. propensiùs inclinat in hoc, ꝙ esset irregularis. Cui quidem opiniõi plus multò fauet cap. Siquis. tũ quia ponit exemplum de baptizante solenniter, quòd minus est q̃ absoluere, tũ quia subdit, Aut aliquod diuinum officium exercuerit nõ ordinatus: quo verbo omnia sacramenta comprehenduntur: & certè par est de omnibus ratio.

De sigillo secreti.

De venialibus.

Quarta cõclusio.

Quæ pœna infligatur laico sacramentaliter absoluenti.

Palud.

¶Ad primum igitur argumentum respondet S.Tho. quòd Iacobus loquebatur Christianis, quibus præsupponebat notam esse legem euangelicæ confessionis solis presbyteris faciendæ. Adde, quòd vt suprà diximꝰ, in eo quod præmisit, vt infirmus induceret presbyteros ecclesiæ, significauit confessionem illis faciẽdã, vt, alterutrum, idẽ sit, quod homo homini, nõ cuilibet, sed sacerdoti. Ad aliud Apoca. respondetur, quod licèt omnes Christiani sint sacerdotes, eò ꝙ se, & sua Deo sacrificant, nomine tamen peculiari illi soli intelliguntur, qui corpus Christi verum, & consecrant, & offerunt. ¶Ad autoritatẽ Cypri. respondetur, ꝙ loquitur de illis infirmis, qui erant in pœnitentia publica, quorum reconciliatio pertinebat ad episcopum, si haberi posset. Alioqui fieri poterat, nõ solùm per presbyterum, sed etiã per diaconum. Atqui de eadem arbitror reconciliatione illud Aug. ad Fortu. intelligi de cõsec. d.4. can. Sãctum. vbi narrat historiã cuiusdam naufragi, qui per quendã laicũ, qui non erat sacerdos, reconciliatus est. Quanquam nec historiam ipse narret tanquam authenticam. ¶Ad tertium argumentum respondetur, quòd verba illa cap. Quem pœnitet. nullum sonant præceptum, sed commendationem virtutis confessionis, quæ tanta est, vt possit fieri laico. Et idem ait S.Thom. loco citato. Et quanuis in solutione ad primum dicat, quòd quãdo necessitas imminet, debet pœnitentes in absentia sacerdotis confiteri laico: verbum, debet, non sonat præceptum, vt nonnulli ex Summistis arbitrantur, sed decentiam, quæ tempore S. Thom. erat frequentiùs in vsu. Et eodem sensu sententia Bedæ est audienda, non quidem tanquam præceptum, sed tanquam consilium, quod tũc temporis currebat. Adducit. Scot. illic, & Marsi. q.16. pessimam, quæ antiquitus erat, consuetudinem, nescio vbinã illam legerunt, ꝙ damnati

Solutio.1. argum.

Ad Cypri. auto.

Solutio.3. argumen.

Nota.

ad mortem non permittebantur, nisi laicis confiteri. Fuit autem nefanda consuetudo, si aliquando viguit.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm sit necessarium proprio cõfiteri sacerdoti.

Partis negatiuæ arg. 1.

Esto, oporteat confiteri sacerdoti, arguit tñ, ꝙ non sit necessarium confiteri proprio. In electiõe cuiusq; positum est sacerdotẽ idoneum eligere, vt de pœnitentia di. 1. can. Quem pœnitet. permitti videtur, vbi dicitur, ꝙ qui vult confiteri, sacerdotẽ eligat, q sciat ligare, & soluere: sed nonnunquàm proprij sacerdotes non sunt idonei: ergo tunc licet vnicuiq; alium deligere. Nam ea quæ sunt ad salutem necessaria, non sunt arctanda, ne hominibus via salutis occludatur: videtur tamen arctatio stricta, quòd vni parochiali sacerdoti teneantur omnes confiteri.

Secundũ argumentum.

¶Secundò arguitur. Si omnes tenerentur parochiali confiteri, sequeretur, quòd ipse omnes teneretur audire quoties confiteri vellent: accidit autem esse plures, qui piè volunt crebras facere confessiones, quas proprius sacerdos non videtur pro libito pœnitentium obligatus audire: ergo non omnes tenentur proprio confiteri sacerdoti.

Tertium argumentum.

¶Tertiò. Sunt aliqui prælati, & magnates, præcipuè summus Pontifex, qui non videntur habere propriũ sacerdotem: ergo illi possunt quibus maluerint confiteri.

Quartũ argumentum.

¶Quartò. Si necessarium esset confiteri proprio sacerdoti, hoc esset propter iurisdictionem, quæ ad absoluendum est necessaria: cùm ergo absolutio à venialibus sit vera absolutio, fieret cõsequẽs, vt etiã venialia nemo posset confiteri, nisi proprio sacerdoti, quod est contra ecclesiæ vsum.

Quintũ argumentum.

¶Quintò. Quod pro charitate institutũ est, vt suprà citatus Bernardus ait, contra charitatem militare non debet: vsu autem venire solet, vt periculosum sit, & pestiferũ proprijs sacerdotibus confiteri: ergo tunc fas erit cuicunq; illis inconsultis ad alium sacerdotem diuertere.

Pars affirmatiua.

¶In contrarium est decretalis Innocentij tertij iubentis, vt omnis Christi fidelis proprio sacerdoti confiteatur.

Decisio articuli.

¶Ad hanc quæstionem ob id variè doctores respondent, ꝙ non omnes in nomen cõueniũt, quisnam dicatur proprius sacerdos. Ricardus nanq; distinct. 17. artic. 3. quęst. 1. ait, quòd quadrupliciter potest accipi proprius sacerdos. Nempè ꝓ parochiali, ꝓ episcopo, & pro delegato à iure, & pro delegato ab homine. Et Bonauentura ead. distin. artic. 1. quæst. 2. dicit, ꝙ accipitur tripliciter: vno modo communissimè pro quocunq; potente absoluere, siue propria autoritate, siue ex cõmissione. Et alio modo communiter pro quocunq; ordinario, siue sit episcopus, siue parochialis. Alio verò modo ꝓpriè pro parochiali. Et Paludanus ibidẽ, eadem distinct. q. 3. dicit, quòd accipitur dupliciter proprius. Vno modo pro quocunque potente absoluere, licèt sit ex commissione: & illo modo dicitur accipi in primo verbo canonis, vbi præcipitur, vt quisq; confiteatur proprio sacerdoti. Et alio modo accipitur proprius pro ordinario: & sic vsurpatur in posteriori verbo cùm dicitur, nisi fortè de proprij sacerdotis consilio. Quare æquiuocè, inquit, accipitur illic proprius sacerdos.

Proprius sacerdos quis. *Ricardus.* *Bonauen.* *Palud.*

¶At verò huiusmodi distinctiones nulla ratio facere cogit, imò abusus est delegatum appellare proprium sacerdotem. Proprius enim sacerdos non nisi vnico accipitur modo. Idem enim est proprius, quod ordinarius, cui scilicet, ex proprio officio, & iurisdictione cura incumbit animarum, & iudex est in foro pœnitentiæ. Quod dixerim ad excludendũ electum episcopũ, antequã sit sacerdos, qui licèt iurisdictionẽ habeat, nequit tamen sacramentum pœnitentiæ administrare. Quòd autem non aliter accipiatur proprius sacerdos, probatur. Nam proprius condistinguitur contra delegatũ: qui ergo ex commissione absoluit, non est proprius sacerdos. Aliud est enim esse legitimũ, & aliud propriũ, vt proprius sit ordinarius, legitimus tamẽ est quicunq; id potest, siue propria, siue commissa autoritate. Tres ergo sunt cuiuscunq; secularis Christiani proprij sacerdotes: Nempè Romanus pontifex, qui est vniuersalis totius ecclesię: & episcopus in suo episcopatu, & parochialis in sua parœcia: nam archiepiscopus nõ est ꝓprius sacerdos in episcopatu suffraganei, licèt habeat iurisdictionẽ super episcopum in foro exteriori. Syluester tamẽ in verb. Cõfessor. 1. §. 1. ait tempore, quo visitat episcopatũ, habere potestatem, tanq̃ proprium sacerdotẽ. Hoc tamen non probat, nisi per capit. Nostro. de pœnitentijs & remis. vbi tamen nulla fit de hac re mentio, sed solùm habetur, quòd possit indulgentias concedere. Bonifacius verò cap.

Proprius sacerdos. *Proprij sacerdotes tres.*

rò cap.fi.de censib.libro.6.id planè decernit. Isti ergo omnes nominati sunt de iure diuino ordinarij, vt in materia de clauibus videbimus. Quanuis enim episcopus huic vel illi beneficium conferat parochiale, tamen quicunque est parochialis, iure diuino est proprius sacerdos. Veluti licèt ad cardinales spectet electio Papæ, & ad canonicos electio episcopi, potestatem tamen à iure diuino habent. Ipse enim Christus, qui elegit Apostolos, quib⁹ episcopi sucesserunt, can. Quorum vices.68.distinctio.elegit quoque alios septuagintaduos eorum auxiliares, quibus successerunt sacerdotes. can. In nouo.21.distinct. Religiosi verò sub pontifice maximo habent etiam suos ordinarios prælatos, vt generalem, prouincialem, & nos priorem: nam supprior nisi sede Prioris vacante, non est ordinarius. ¶Hoc supposito ad quęstionem vnica respondetur conclusione. Necessarium est confessioni, atque ad eius essentiam requisitum, vt fiat, aut proprio sacerdoti, aut cui ipse cōmiserit. In hoc enim sensu accipiendum est verbum canonis, Confiteatur proprio sacerdoti: nēpè, vt subintelligatur: aut de eius licentia, vt paulò inferiùs in eodem canone explicatur. Quod si autores citati animaduertissent, nunquam nomē proprij sacerdotis extendissent ad delegatum, neque Paludanus dixisset æquiuocè illic accipi proprium sacerdotem. Probatur conclusio ratione S. Thom. loco citato ex discrimine sæpe notato inter hoc sacramentum, & reliqua: nā cętera non consistūt in hoc, ꝙ suscipiens aliquid agat, nisi tātum suscipere materiam exteriùs appositam, sed vt recipiat fructum, requiritur, vt obicem tollat: in hoc verò sacramento requiruntur, vt dictum est, tanquam de essentia actus pœnitentis, qui sunt sacramenti materia, quos quidem actus debemus submittere potestati clauium: actus verò nostri, quia à nobis eliciuntur, non possunt per alium dispensari, & gubernari, nisi imperium in nos habeat: veluti in naturalibus nequit agēs formam in materiā inducere, nisi sibi sit subiecta, vt est terra cælestibus orbibus: ergo de necessitate sacramēti est nō solùm: vt minister habeat ordinem sacerdotalē, vt in cæteris sacramentis, verùm & iurisdictionem, qua nos possit, vt absoluere, ita & ligare: nam ambo eiusdem sunt potestatis membra. Hac ergo ratione clarescit, cur ad reliqua sacramenta conficiēda non sit necessaria iurisdictio: potest enim

Religiosorū proprij prælati.

Conclusio.

Ratio conclusionis.

Iurisdictio sacerdotis de essentia absolutiōis.

sacerdos quicūque sacramentum conficere, & quāuis sit excommunicatus, & degradatus, peccauit quidem, nihilominus sacramentum erit verum: & quanuis solēniter baptismum, aut extremā vnctionem in aliena parœcia cōtra iustitiam alienā iurisdictionem vsurpando administret, nihilominus sacramenta erunt solida. At si quempiam sine iurisdictione absoluat, nō solùm peccabit mortaliter: imò & sacramentum nullum erit perinde ac si à laico fieret absolutio. Est tamen iurisdictio, vel ordinaria, vel delegata, de essentia ad absoluendum sicut character sacerdotalis. Vnde in concilio Florē. minister huius sacramenti declaratur esse sacerdos potestatem habens, vel ordinariam, vel delegatā. ¶Dubiū autē est, vtrùm hoc de iure diuino, an verò solū de iure positiuo canonis, Oīs vtriusq; sexùs. Armachanus enim lib.11.de quæstioni. Armen.cap.2.& infrà contendit ex mero iure diuino à quolibet promiscuè sacerdote quēlibet posse absolui, & id ante constitutionē canonis cuicūque licuisse, sed coarctatio, quòd confessio fiat proprio sacerdoti est, inquit, à iure humano. In quam sententiam subscribere videntur Paludanus distin.17.quest.3.artic.2.& Syluest.ver.Cōfessor.1.§.2. ¶At licèt hoc in materia de clauibus sit pressiùs discutiendum, est tamē falsum, imò iure diuino est ad absoluendum iurisdictio necessaria. Canon enim, vt identidem repetimus, nihil aliud fecit, quàm iuri diuino annuale tempus præscribere. Quare nunquam confessionem ad proprium sacerdotem perstrinxisset, nisi id intellexisset esse diuini iuris, semperque adeò in ecclesia obseruatum. Item Christus ipse Petrum pastorem instituit Ioann.vlt. Pasce oues meas, ac perinde reliquos Apostolos, & eorū successores: iudicare autem de causis spiritualibus tā in foro pœnitentię ꝙ̄ in foro exteriori, est officiū pastoris medentis gregi suo, pascere autem vim secū adfert coërciuā, atq; adeò iurisdictionē in subditos: iurisdictio ergo iure diuino, est in foro pœnitentię ad absoluēdū necessaria. Vnde Bonifacius cap. Si episcopus.de pœnit.& remiss.libr.6. Nulla, inquit, potest cōsuetudine induci, quòd aliquis prę ter sui superioris licentiam confessorem sibi eligere valeat, qui eum possit soluere vel ligare. Quod autem nulla consuetudine abrogatur, ius est diuinum aut naturale. Quinimò in ipso canon. Omnis vtriusque.idem adnotatur, vbi dicitur, quòd nullus sacerdo-

Dubium.

Armachanus.

Sentētia autoris.

dos nisi de licentia proprij, potest alium absoluere vel ligare.

Solutio. 1. argum. ¶Ad primum argu. respōdet, ꝙ ad monitio illa canonis. Quē pœnitet. eligendi sacerdotē scientem ligare & absoluere, intelligitur secundū præscriptionē præfati cap. Omnis vtriusq; sexus: vt scilicet fiat de licentia proprij sacerdotis, alioqui totum esset irritum & inane. Neq; verò coarctatio hæc, vt proprio sacerdoti confessio fiat, est nimia, imò est euangelica, & saluti populi cōferens, vt proprius sacerdos cognoscat oues suas, vt ait Christus, & cognoscatur ab illis. Ait verò *S.Thom.* S.Tho. ꝙ peccaret sacerdos, si non esset facilis ad præbendam facultatē confitendi alij: quia multi, inquit, sunt infirmi, qui potius sine confessione morerentur, quàm tali sacerdoti confiterentur. *Secundū argumentum.* ¶Ad secundū verò argumētū respōdet Ricard. d. 18. tria. Primùm, ꝙ parochialis sacerdos tenetur parochianorum confessiones audire quādo ipsi tenentur cōfiteri: putà, semel in anno, & in articulo mortis. Et hoc certissimū est: quoniam iniquum esset ius gregē obligans cōfiteri, nisi pastorē obligaret audire. Secundò ait, ꝙ extra illos casus nō tenetur de necessitate, sed de congruitate: quia nullū extat preceptum eum obligans. *Tertium argumentum.* Tertiò addit, ꝙ quādo non vult confessionem audire, interpretatiuè tribuit licentiam, vt possit subditus alium quencunq; adire confessariū. Sequūtur eum nonnulli ex iunioribus, inter quos est Syluester ver. Confessor. 1. §. 18. Contrariū sentit Adria. illa q. 5. de confessione dubio. 8. *Sentētia autoris.* ¶Supposito ergo tanquam certissimo primo membro de temporibus necessitatis, de alijs respōdetur, ꝙ tenetur curatus parochialis confessionem subditorum audire non solum tēpore necessitatis: sed quoties illa rationabili causa voluerint confiteri. Præceptum enim hoc non est aliud quærendum, quàm ꝙ officium pastoris hoc secum onus affert: nam cùm inter actus pascēdi egregius ille sit, qui in sacramento pœnitētiæ exercetur, quoties ouis rationabili causa pabulum illud poscit, tenetur ei pastor porrigere. Alioqui si tàm multa confessionalia, quàm iam sunt indulta, semoueas, stando in mero iure communi, maximum esset populi damnum & detrimentum si non haberent pœnitentes curatorum suffugium, vt possent sarcinam suorum peccatorum, quoties expediret, exonerare. Dixerim quoties ex rationabili causa expediret: nam solent esse in hoc subditi nimij, & non nunquàm morosi identidem ad confessionem recurrentes. Item ex parte sacerdotis possunt esse impedimēta, vt si alijs negotijs vacat, quare tunc non possit pœnitētem audire. In hoc enim adhibendum est sal prudentiæ. Adde ꝙ dum sacerdoti non vacat confessiones audire, facilis esse debet in concedenda facultate: nam si illam expressè nō cōcesit, vt cum debita reuerentia Ricardi dixerim, profectò non est tutum dicere, ob id, ꝙ curatus confessionem audire renuit, interpretatiuè licentiam dare cōfitendi alij. Nam cùm iurisdictio sit de essentia absolutionis, & nemo eam habeat nisi ordinarius sacerdos, necessaria est eius expressa vel consuetudinaria licentia, vt alius eam credatur habere.

¶Tertio argumento inquiritur, quinā sint quarūdam insignium personarum proprij sacerdotes. *Ad tertiū argumentū* Et primùm de Papa posset fortasse fingi concilium esse iudicem illius in foro conscientiæ. *Papa.* Hoc tamen est secundùm omnium opinionem falsum: nam quanuis quis vtcunq; admitteret cōcilium esse supra Papam, nullus tamen negare potest, quin ipse sit summus sacerdos ordinarius totius ecclesiæ. Quare licèt concilium ius habeat quandoque ad ipsum cogendum, vt cùm de hæresi conuenitur, vel in alijs fortasse casibus, de quibus modò non disputamus, nihilominus ordinario iudicio, & potissimùm conscientiæ, ipse est summus iudex. Illi autem qui putarent, præceptum confessionis non esse nisi de iure positiuo: forsan dicerent non teneri ad confessionem: quia princeps non tenetur suis legibus. Sed de hoc iam diximus. q. 1. art. 1. quòd quanuis princeps non teneatur suis legibus vi coerciua: quia nemo à se ipso cogi potest, tenetur tamen vi directiua rationis: quę iubet, vt quod quisque alijs præcipit, si sibi potest esse commune, faciat, & sic tenetur ieiuniorum festorumque præcepto. Insuper, quia vt suprà monstratum est, præceptum confessionis est diuinum, sed ad semel in anno tenetur Ecclesiastico iure. *Dubium.* ¶Dubiū ergo restat vtrùm habeat ordinarium confessorem iure diuino. Et sunt qui respondeant, vniuersos sacerdotes esse eius ordinarios iudices in foro conscientiæ tanquam proprios sacerdotes. ¶Quorum ratio est, quia cùm præceptū hoc sit diuinum, neminem Christus reliquit sine ordinario iudice in foro conscientiæ, cui confiteri teneretur. Fundamentum autem

autē ordinarij iudicis est iurisdictio: ergo dāduś est sacerdos, qui hac fungatur iurisdictione in eundem pontificem maximum: & cū nulla sit singularis ratio vnius potius sacerdotis q̄ alterius, fit vt omnes dum sacerdotio initiantur, simul suscipiāt iurisdictionem ad absoluendum Pontificē, licèt in eius optione relinquatur quem maluerit eligere. Quapropter sicuti dum Papa in heresim labitur, subditus fit concilio in foro exteriori, sic per quodlibet peccatum mortale compellitur, vt coram sacerdote compareat, qui eum absoluat. ¶Hec autē opinio peregrinior apparet, quàm, vt facilè cuilibet persuaderi possit. Primùm ꝙ cùm in ordinatiōe sacerdotis, vt omniū est vnus cōsensus, nulla iurisdictio absoluendi à mortalibus aliam quancunq; personam conferatur, figmētum apparet vnicū Papam excipere, vt vniuersi in eū iurisdictionem accipiant. Est enim mirabile, ꝙ cùm Papa omniū sit supremus, & in reliquis iuribus ab oībus exēptissimus, singuli christiani nō habeāt nisi duos, aut tres ordinarios sacerdotes, ipse verò solus habeat vniuersos. ¶Quòd si dicas hoc ipsum in eius fauorē & excellentiam cedere, arguitur contra. Proprius sacerdos est qui subditum potest sua iurisdictione ad sacramentum cogere: potest enim Papa, vel episcopus, vel parochialis ad cōfessionem parochianū cōpellere: igitur si omnes sacerdotes sunt ordinarij Pape, possunt eum constringere, vel si id nō possunt, nisi ex eius electione, per id ostenditur neminē in ipsum iurisdictionem habere, nisi quam ipse ei tribuerit. Respondetur ergo, neminem habere iurisdictionem in Papam, nisi quem ipse elegerit, per quam electionem, eandē illi iurisdictionem tribuit. Et hic est sensus S.Tho. dū in responsione huius argumēti ait, à iure cōcessum esse prælatis, vt possint eligere sibi ꝓprios sacerdotes. Et hęc est sententia Paludani atque omnium.

Opinionis refutatio.

Obiectio.

Dilutio.

Sentētia autoris.

Solutio argumenti.

¶Vnde ad argumentum in contrarium respōdetur, quod & si dum in peccatum mortale labitur, eo ipso ad confessionem iure diuino compellatur, non tamen inde subsequitur quempiam habere iurisdictionem super eum: sed ipsum eodem iure teneri iudicem sibi constituere. Quare Christus non destituit eum deserēdo sine iudice, postquàm ipse eū potest, teneturque eligere: nam alius eum cōpellere nō valet. Imò verò idē est prorsus de episcopo, q licèt à Papa cogi possit, nihilominus dū cōfessariū sibi eligit, tūc dat illi iurisdictionem in se, quam nō habebat. Postquā autem tam Papa q̄ episcopus cōfessariū sibi constituit, tenetur ei parere sicut fideliū cæteri. ¶Familiæ autem cōmensalis pontificis omnes aiunt, quòd præter ipsum, eius etiā poenitētiarius est eius ordinarius, q potest etiā aliū delegare, vt familiam absoluat. Commensalis, inq̄ familiæ: nam qui per orbem dispersi dicuntur Papæ familiares, nisi nouo aliquo priuilegio potiantur: non comprehēduntur in hac parte familię nomine. ¶Episcopi aūt, vt aiunt illic Paluda. & Sylue. & communiter Canonistę, habent suos proprios sacerdotes: nēpe, archiepiscopos, & archiepiscopus habet primatem, & ille patriarcham, nisi sint exēpti. At profectò de hoc nec ius vllum extat, nec cōuincens ratio: quia archiepiscopus solùm est episcopo superior in foro exteriori quantum ad causas iudiciarias: in foro autem conscientiæ nō est eadem ratio, imò forsan iure cōmuni omnes sunt immediati Papæ. Habent autē ex concessione Greg. noni ipsi atq; omnes inferiores prælati, vt possint absq; vllius superioris licentia cōfessariū eligere. c. Ne pro dilatione. de poenit. & remiss. Commēsales verò epi eundē ipsum habent pro proprio sacerdote, qui & delegare suam facultatē alteri potest, vt eiusdē familiæ confessiones audiat. Sed non video cur non sint etiam parochiali subditi cathedralis ecclesię, aut illius, in cuius parochia cōmorātur. ¶Cardinales verò nō epi pręter legatū nō eo fruuntur priuilegio quo episcopi: qa ipsi non sunt pręlati. Sed iam de consuetudine non subdūtur episcopis in foro poenitentiali, sed immediatè Papę: & sunt tāq̄ ordinarij ꝓlati suorū cōmensalium, vt in summa verb. Absolutio ait Caie. ¶Similiter & omnes pręlati religionū, vt abbates, generales, prouinciales, priores, & guardiani eādem habent facultatem eligendi sibi confessores eadem concessione Greg. can. Ne pro dilatione. quia omnes cō prehendūtur nomine prelati. Preterq̄ ꝙ more, & vsu ita obseruatū est in religionibus. Curati verò nō sunt prælati, & ideo in propriū sacerdotē habent solum episcopum. Quanq̄ consuetudine habeāt, vt possint sibi eligere confessores pręterquàm à casibus reseruatis. Quinverò, & vniuersi simplices sacerdotes eadem gaudent facultate, vt sibi promiscuè quencunque eligant sacerdotē. Quapropter & cuicūq; de religiosis cōfiteri possunt, quā quam

Familia Pōtificis.

Episcopi.

Prælati.

Cōmēsales episcopi.

Cardinales non episco.

Prælati religionum.

Sacerdotes.

quã huiusmodi religiosus nec sit expositus ab episcopo, nec à suo prælato. Potest quidẽ eum eius prelatus punire, si confessionem sacerdotis secularis audierit: sed tamen sacramentum tenebit: quia ille facultatem habebat eum eligendi. Quòd siquis nobis contra id, quod de cõsuetudine diximus, cap. Si episcopus. de pœnit. & remissio lib. 6. obijciat, vbi habet, nulla consuetudine induci posse vt quisq; absque licentia sui superioris confessarium sibi eligat. Respondetur nudã consuetudinem cõtra illud ius prævalere posse. At verò cùm præfecti superiores videãt subditos promiscuè sibi eligere confessarios, & sileant, conniuere censentur, eandemq; permittere facultatem. Inter seculares verò Imperator, vt ait Hostiẽsis, & Augusta, de antiquissima consuetudine confitentur suis capellanis. De hac verò re nihil certi legitur, & ideo eadem est fortè de illo ratio, quæ de regibus. Rex enim, vt fertur, episcopum habet in proprium sacerdotẽ, vbi regiam habet sitã, aut vbi inungitur & coronatur. Sed profectò vbicunq; ædes haberet regias, & moram traheret habitãdi, posset & episcopo & parochiali cõfiteri. Atq; idẽ est habendũ iudiciũ de minoribus principibus, ac de alijs magnatibus, vt sunt duces, & cæteri. Hæc aũt minutatiùs persequi labor est Sũmistarum, præsertim cũ iam non solũ reges, verùm magnates omnes diplomatib⁹ abũdẽt põtificijs ad cõfessarios quos voluerint, eligẽdos. Peregrini verò & vagabũdi, ceu parochiani oppidorũ vbi se inuenerint, cõfiteri debent, nõ nisi plebanis: quia non debent esse liberioris conditionis, q̃ incolæ. Tametsi moris erat antiquitus: vt peregrini à suo diœcesano facultatem impetrarent vbilibet cõfitendi. Et Caieta. in summa verb. Absolutio, hãc facultatẽ in primis restringit ad temp⁹ solũ quando est necessaria cõfessio, sed restrictionis causam nõ video. Subdit ibidem se meminisse, ꝙ legerit Eugeniũ. 4. concessisse seu declarasse viuę vocis oraculo, viatores vbi se inuenerint in paschate, cẽsendos tanq̃ adeptos incolatũ quoad sacramenta pœnitẽtiæ, & eucharistiæ.

Obiectio. 1. *Dilutio.* *Imperator.* *Rex.* *Peregrini. vagabundi.* *Caietanus.*

¶ Est hîc tamẽ adnotãdum, vt ait ibidem, ꝙ peregrini etiã quoad casus reseruatos subdũtur legibus eius diœcesis, cui applicuerũt. A casib⁹ enim, qui illic reseruati sunt episcopo nõ possunt absq; eius licẽtia absolui. Sed ex hac veritate alterum oritur dubiũ, vtrũ si ille peregrinus in sua diœcesi crimen commisit reseruatum illic episcopo, vt sit verbi gratia piuriũ quod in diœcesi, in qua vult cõfiteri nõ est reseruatũ, vtrũ possit absolui absq; licẽtia episcopi eiusdẽ loci. Et arguitur posse: quoniã postquàm illic nõ reseruatur, quicũque parochialis sacerdos habet ordinariã facultatem absoluendi ab illo. Sed & ex altera parte existit argumentum, quòd peregrini quandiu non mutarunt domicilium, non videntur absolui in alia diœcesi, nisi de licẽtia interpretatiua sui episcopi: si autem episcopus facultatem ei concessisset peregrinandi, vt in primitiua ecclesia moris erat, licèt eo ipso concederet ei licentiam confitendi vbicunq;, non tamẽ, vt absolueretur à sibi reseruatis: non ergo videtur posse absolui in alia diœcesi, sine licentia saltem episcopi illius loci, in quo confitetur. Atq; hoc mihi est probabilius. Secùs de vagabundis, qui cùm nullibi habeant domicilium, nõ tenẽtur nisi legibus episcopi loci vbi sunt. De excõmunicatione quoq; dicemus suo loco, ꝙ etiã qui excõmunicat⁹ est in alia diœcesi, potest si iam satisfecit ꝑcepto, absolui autoritate episcopi loci vbi est, & per diploma cruciatę. Sed de hoc illic latiùs. ¶ De scholaribus autẽ idẽ est prorsus iudiciũ, quod de incolis. Tenẽtur inquã, cõfiteri curato eius parœciæ, in qua habẽt domiciliũ: nã scholasticus Salmãtin⁹ nõ gerit animarum eorũ curam: quare nec potest confessiones eorum audire, nec talem facultatem alteri committere. Quocirca neq; vllum peccatum, quoad culpam potest sibi reseruare, sed solam excommunicationis censuram, est enim constitutionum executor, in quarum ideo custodiam potest excommunicationis sententias pronũciare. Si autem in aliqua vniuersitate constitutus est aliquis scholariũ pastor, stãdum est proprijs legibus, aut consuetudini.

Argumẽtũ. *Scholares.*

¶ Ad tertiũ sunt qui respondeant vniuersos sacerdotes, dũ ordinantur, iurisdictionem accipere ad absoluendum à venialibus, ac perinde ab illis mortalib⁹, quorum legitima absolutio pręcessit, eo ꝙ nõ sunt necessaria materia confessionis. ¶ At verò quanuis disputatio forsitã sit de nomine tantùm, libentiùs dicerem nullam prorsus iurisdictionem sacerdotes cum charactere accipere, sed tantùm potestatem ordinis. Possunt nihilominus omnes à venialib⁹ absoluere: quia ad id nulla opus habent iurisdictione: iurisdictio n. nulla est, vbi nulla inuenitur cogendi vis.

Solutio. 3. *Sentẽtia autoris.*

Et neque ad confessionē venialium vllus cogi potest, neq; dum illa tantùm confitetur, cogitur omnia dicere, neq; vllam acceptare pœnitentiam: absolutio ergo illa licèt sacramentalis sit, non tamen iurisdictione indiget, atque is mihi apparet sensus verborum S.Tho.in.4.dist.18.q.2.art.3.ad tertium, vbi ait, ꝙ remissio venialium sequitur potestatē ordinis: hoc est, ad remissionē illorum etiam per sacramentalē absolutionē, nihil aliud requiritur, quàm sola potestas ordinis. Ad absoluendū verò à mortalibus, etiā si eorū aliàs absolutio præcesserit, arbitror ex suo gñe iurisdictionem requiri: quare eam non censeo posse à simplici sacerdote fieri. ¶Quartū demum argumentū huius ambiguitatis solutionē expostulat, vtrùm possit quis vlla ex causa alieno sacerdoti absq; proprij licentia confiteri. Enimuerò S.Tho.di.21. in fine expositionis literæ quinque refert casus ex intentione Magistri, in quibus absque licentia proprij sacerdotis licet alieno confiteri, vt si quis sit vagabundus, si mutauit domicilium, & si offendit in aliena parochia, & propter malitiā sacerdotis, & in articulo mortis. At qui Hostien. quem distin.17.quæst.3. art.2. refert Paludan. octo connumerat, quibus id ipsum fieri potest. Cæteri verò casus: nempè de vagabundis, peregrinis, & morti proximis nihil ad rem pertinent: nam illi iam censentur mutare proprios sacerdotes, & de articulo mortis videbimus arti.4. ¶Sed dubiū est, vtrùm sola culpa proprij sacerdotis, cui scilicet periculosum est confiteri, quia vel est confessionum detector, vel solicitator pœnitentium ad malum, ius faciat subdito, vt absque eius obtenta licentia alium adire valeat confessarium. ¶Ad hoc enim dubium Hostiens. affirmatiuè respondet, quam opinionem sequitur ibi Paludanus, ibidemque Ricardus art.3.q.3.& Syluester verb.confessor 1.§.6.& Adrian.quæst.5. de confessione dubio.3. vbi ponit exemplum de concubina plebani, quæ non debet illi confiteri, sed ad alium ire, petita licèt non obtenta licentia. Imò est opinio Magistri sentent. in vltimis verbis distinctionis.21. quam probat ex decreto Vrba.2.can.Placuit.de pœnitentia di.6. vbi prohibetur, ne sacerdotum quispiam pœnitentem suscipiat alteri sacerdoti commissum sine eius cōsensu, & subditur. Nisi sit gnarus. Et ratio huius opiniōis esse potest, quòd Deus neminem absque eius culpa beneficio pœnitentiæ destituit: iniquitas autē proprij sacerdotis eum iure priuat confessionem audiendi: subdito ergo ius relinquitur alium exquirendi qui sibi expediat. Neque sufficere videtur responsio, quòd tunc satis est illi cōtritionem habere: quoniam forsan non est nisi attritus, & per confessionis subsidium fieret contritus. ¶Veruntamen his nō obstātibus opinio hæc falsa est, & nisi patronorum autoritas obstaret, fortasse peiori nomine digna propter periculum, quod offert euersionis ecclesiastici ordinis. Est in primis S.Tho. in præsentiarum contrariæ sententię in solutione ad quintum, vbi ait, in similibus casibus quando timetur sacerdotis periculum, petēdā esse ab illo facultatē adeundi alium, quam si negauerit, recurrendum ad superiorem, & quando nullum fuerit remediū confitendum potius esse laico. Idemque ait Marsilius.q.12.artic.1.& Caietan⁹ verb. Absolutio. vbi ait, adeò esse iurisdictionem ad absoluendum necessariam, vt si sacerdos absoluat eum, qui non est sibi subditus, absque licentia proprij sacerdotis, nihil fiat. ¶Dicēdum ergo quòd sola proprij sacerdotis nequitia non tribuit ius subdito adeundi alium confessarium. Et ratio est, quia nullus alius ꝓpter illam solam nequitiam iurisdictionē acquirit absoluendi, nec subditus illam potest ei tribuere, & absque iurisdictione nulla est absolutio. Certè ratio adeò est euidēs, vt sola sufficiat, & expressa in canone ipso, Ois vtriusque sexus. qui nullo excepto casu iubet, vt quoties subditus voluerit iusta de causa (inter iustas verò hęc est vna) alieno confiteri sacerdoti, licentiam priùs postulet, & obtineat à proprio sacerdote, cū aliter illum nō possit absoluere, vel ligare. Adijcitur autem & ratio secūda nihilo infirmior, quoniā opinio cōtraria prōptissimā offert cuicūq; ansam fingēdi malitiā, & periculū in ꝓprio sacerdote, vt illo colore possit aliū sibi, quem libuerit, eligere. Multò ergo min⁹ incōuenit, vt simili casu homo sine cōfessione maneat, quàm hanc occasionē offerre à firmo ecclesiastico ordine deuiandi. Tertiò, quia eadem tunc ratione idē fieret in casibus reseruatis: videlicet, si in episcopo reseruāte idē appareret periculū, neq; vellet facultatē alteri concedere absoluendi, posset subditus eosdem casus alteri confiteri, & ab ipsis absolui, & sic vana esset reseruatio. Dicendum ergo, quòd in simili euentu subditus ille nemini debet confiteri,

Quando liceat sine licentia proprij alieno confiteri.

Dubium.

Hostien. Palud. Ricard.

Ratio.

Sentētia autoris.

S. Thom.

Iurisdictio sacerdotis necessaria.

Ratio euidens.

Ratio alia.

Ratio tertia.

confiteri, sed perinde censere, acsi nullam haberet copiam sacerdotis: nã profectò necessitas illa non est maior, quàm si proprius sacerdos abiret aut moreretur. Cùm ergo tũc sine licentia superioris nemini possit cõfiteri, idem est censendum, quando est periculũ illi confitendi. ¶ Ad rationem ergo in cõtrarium respondetur, quòd dum subditus non est nisi attritus, procuret esse contritus: nam pluris refert ordinem hierarchicum seruare, vt nemo sine iurisdictione absoluat, quàm vni fortuito euentui prouidere. Præsertim quia in tali casu potest subditus absq; confessione putans se esse cõtritum eucharistiã suscipere: quandoquidem non habet sacerdotem, cui possit confiteri. ¶ Ad textũ illum Vrbani, sunt qui respondeant, quòd dum illic permittitur subditus ob ignorantiã proprij sacerdotis eum deserere, & transire ad alium, intelligitur, obtẽta superioris licentia. Veruntamen si attentiùs verba textus inspiciantur: planior multò fiet responsio. Illic nãque nulla fit mentio proprij sacerdotis, sed expressus casus textus est, dum quis habens facultatem, aut priuilegium eligendi cõfessarium committit se sua sponte alicui sacerdoti. Et quãtum ex verbis textus conijcitur, sermo illic habetur de pœnitentia publica, à qua cùm imposita esset ab vno sacerdote, curabat pœnitens per alium releuari. Vt modò etiam de pœnitentijs occultis facere consuescunt ignaui pœnitentes. ¶ Quare glossa, quæ ait, se commisit, id est, q̃a eius parochianus est, sensum verbi peruertit, Succurritur enim illic ambitiõi sacerdotũ, ne postquam quis tradidit se vni, licèt priuilegium habeat eligendi alium, nemo tamen alius eum suscipiat, nisi pro ignorantia prioris: tunc enim potest liberè ad alium transire. ¶ Est hìc tñ animaduertendum, quòd in casu, quo propter dictum impedimentũ subditus non cõfitetur proprio sacerdoti, non ideo liberatur à præcepto confessionis illo anno, vt quęst. 2. ar. 1. diximus, sed cùm primùm commodè poterit, tenetur cõfiteri. ¶ At verò hic obiter ad illum, quem tetigimus casum, respondeamus oportet, videlicet, an si peccator suo cõplici confiteatur, confessio valeat. Vt si concubina sui proprij sacerdotis ei confiteatur. Respondetur autem sine disputatione primùm, quòd ex genere suo confessio est valida, postquam omnia, quę sunt de essentia cõcurrunt, vt materia, forma, intẽtio, & iurisdictio. At si sic fiat, vt in notitiam aliorum veniat, non potest fieri sine scãdalo, quod vix peccatũ esse posset minus q̃ mortale. Si autem sine scandalo fieret, & sine periculo incitandi se ad malũ, confessio esset valida, & esse posset fructuosa. Quanquam erubescentia nõ esset tanta, quãta si confessio fieret alteri. Quin etiã vix põt impudentia & impudicitia excusari, quia appareret colloquiũ illi simile, quod fit extra cõfessionẽ. Attamen vbi est periculũ excitãdi, & irritandi illecebram sacrilegium est impudentissimum: & cõfessionem, quæ est peccatũ mortale, iam diximus nõ esse validã, quãuis peccatũ illud exprimeretur, ꝑpter defectũ non solùm cõtritiõis, verùm, & attritiõis. Refert Adria. in sua diœcesi huiusmodi confessionẽ sub sentẽtia excommunicationis esse prohibitam.

Solutio contrariæ rationis. *Ad textum Vrbani.* *Solutio. 2.* *Reprobatio glossæ.* *Nota* *Dubium.* *Adria.*

ARTICVLVS. III.

Vtrùm licitum sit alteri, quàm proprio sacerdoti ex priuilegio, uel mandato superioris confiteri.

QVoniam duæ viæ in superiorib⁹ apertæ sunt, quibus iurisdictio alicui competere potest: scilicet, ordinaria & delegata: & de priori dictum satis est, subsequitur, vt de posteriori dicamus. Arguitur ergo, quòd non liceat ex indulto superioris alteri, quàm proprio sacerdoti confiteri. Nemo potest vllum in præiudicium alterius priuilegium indulgere, sed concedere alterius subdito priuilegiũ, vt absque eius facultate confiteatur alieno, est in præiudicium proprij sacerdotis, qui ius habet cogendi suos subditos, vt sibi confiteantur: ergo id fieri non potest. Vnde di. 25. q. 1. can. Ideo. ostenditur sic esse concedẽda priuilegia, vt non sint in aliorum detrimẽtum, iuxta verbum Pau. 2. Corin. 8. Non volumus, vt alijs sit remissio, vobis aũt tribulatio. ¶ Quinimò, vt secũdò arguamus, per hęc priuilegia impeditur diuinum mandatum, quo proprius pastor tenetur vultum pecoris sui cognoscere, iuxta illud Prouerbio. 27. Diligenter agnosce vultũ pecoris tui, tuosq; greges considera, exemplo Christi qui ait, Ego cognosco oues meas, & cognoscũt me meæ. ¶ Accedit tertiò, ꝙ priuilegium nequit subditũ ab obediẽtia sui pastoris eximere: ergo qui per indultum confitetur alteri, tenetur

Primum argumentum. *Secundũ argumentum.* *Tertium argumentum.*

tur etiam & suo proprio cõfiteri, si id exege
rit: esset autẽ iniusta molestia quẽpiam co-
gere eadẽ peccata bis confiteri: ergo ex pri-
uilegio superioris nemo sic potest alteri con
fiteri, vt præcepto satisfaciat. ¶In contra-
rium est ꝙ ea, quæ sunt ordinis, potest pro-
prius iudex cuicunq; eiusdem ordinis com-
mittere: cùm ergo sacramentum pœnitẽtiæ
administrare sit sacerdotalis ordinis, & epi-
scopus sit proprius sacerdos & iudex eiusdẽ
sacramenti, potest idem munus cuilibet sa-
cerdoti cõmittere: nam pari iure & casus si-
bi aliquos reseruare potest.

Pars affirmatiua.

Decisio articuli.

¶In introitu articuli huius adnotandum est
tribus modis concedi posse facultatem alte-
ri, quàm ꝓprio sacerdoti confitendi: scilicet,
vel à iure, vel ꝑ cõsuetudinẽ, modo suprà ex-
posito: quia scilicet superiores vident, & ta-
centes dissimulant: vel concessione proprij
sacerdotis expressa vel interpretatiua. Et iõ
membratim ad quæstionem duabus conclu
sionibus respondetur. Et primum quantum
ad indultum iuris quæstio orta est propter
religiosos. Circa initium enim ordinum mẽ
dicantium, quia huiusmodi priuilegia tunc
illis concedit inceptum est, non defuerunt se
culares doctores, qui in cõtrarium reclama-
rent. Enimuerò Henricus Guandensis quod
lib. 1. contendit, Pontificẽ maximum neuti-
quã posse priuilegia huiusmodi indulgere,
quominus parochiani tenerentur suo pro-
prio parochiali confiteri. Quã quidẽ opinio
nem fundabat in verbis illis cap. Omnis vtri
usque sexus. omnis proprio sacerdoti confi
teatur, neq; possit alieno nisi de eius licentia
petita & obtenta. Quare aiebat confessos re
ligiosis teneri rursus confiteri proprio cura-
to. Hanc postmodùm falsam opinionem
absurdiorem fecit Ioannes quidam de Po-
liaco dicens, ꝙ nec Papa, imò nec Deus po-
terat facere, quin subditus alteri confes-
sus teneretur suo ꝓprio sacerdoti cõfiteri.
Repugnabat enim, inquit, vt quis esset pro-
prius sine virtute cogendi subditum: imò di
cebat illam cõfessionem, quæ fieret religio-
sis, non esse sacramentalem. ¶His tamen nõ
obstãtibus prima cõclusio huius articuli est.
Concessio facta religiosis mendicãtibus au-
diendi confessiones populi fuit prouida &
sancta & in fauorem populi facta, eorumq;
adeò cõmuni bono præcipuè cõducens. Est
enim confessariorũ conditio vt vitæ in pri-
mis, deinde scientiæ, & prudentiæ dignitate

Origo priuileg.

Ioan. de Poliaco.

Prima conclusio.

polleant: hoc autẽ non est, vt circa cuiuspiã
iniuriam loquamur, cur nequeat perinde in
religiosis inueniri, qui claustris inclusi literis
vacant, vt in secularibus. Adde ꝙ cùm non
sint alijs negotijs implicati, expeditiùs pos-
sunt confessionibus audiendis operam dare.
Præter quàm ꝙ cùm tẽporalia metant, qui-
bus aluntur, debent, vt ait Paul. spiritualia
in populum refundere. Experientia profe-
ctò docet tantum emolumẽti religiosorum
curam in confessionibus audiendis, & cõcio
nibus habendis christianis populis indies af
ferre, vt eis sublatis, non posset ecclesia non
multũ detrimẽti accipere. Sed in re propria
loqui sic pudet. ¶Subsequitur autẽ dubium
vtrùm qui confessi sunt religiosis per priui-
legia teneantur iterum cõfiteri proprijs pa-
rochialibus sacerdotibus. Fuit enim citatus
Henricus Guandensis, & quos Adrianus ci-
tat. q. 5. de confessione, scilicet, Hostiens. Ar-
chidiaco. & Ioannes Monachus, qui sustine
bant partem affirmatiuam, eo ꝙ ca. Omnis
vtriusq; sexus. simpliciter obligat confiteri
proprio sacerdoti, cui priuilegium fratribus
indultum non videtur derogare. Et ideo cõ
fessus religiosis nõ deobligatur cõfiteri pro-
prio sacerdoti eadem peccata, si alia non ha
buerit. ¶Nihilominus statuitur secunda cõ-
clusio. Qui confitentur religiosis ex priuile-
gio illis indulto, nullatenus tenẽtur ampliùs
confiteri eadem peccata proprio. Cõclusio
hæc planè colligitur ex cap. eodem. Omnis
vtriusq; sexus. quo aduersarij nituntur con-
trariam suam opinionem fulcire. Nam vice
versa ex verbis subiunctis in eodẽ canone se
quitur & nostra conclusio, & eorũ argumẽ-
ti solutio. Subditur enim illic, ꝙ qui voluerit
cõfiteri alieno sacerdoti, tũc ei licebit, dum li
cẽtiã à proprio sacerdote petierit & obtinue
rit. Et loquitur manifestè canõ de ea confes-
sione, quã ꝓceperat fieri semel in anno: qua-
re manifestè illic docemur, ꝙ qui de licentia
proprij sacerdotis confitetur alteri perinde
implet pręceptũ, ac si cõfiteretur proprio: in
ter proprios autẽ sacerdotes connumeratur
episcopus, & multò iustiùs Papa: ergo cũ re-
ligiosi priuilegiũ habeant papæ, fit vt qui il-
lis cõfitentur perinde satisfaciãt ecclesię pre
cepto, ac si ꝓprijs sacerdotibus cõfiterentur:
nã licentia papæ & episcopi eandẽ vim ha-
bet, ne maiorẽ dicamus, ac si essent ꝓprij pa-
rochialis curati. Et hęc est rõ, quã S. Tho. prę
senti loco di. 17. q. 3. ar. 3. q. 5. adfert. Ait ꝙ
pe ꝙ

Dubium.

Secũda conclusio.

pe ꝙ impedimētū ne q̄spiā posſit abſoluere pōt eſſe aut defect⁹ iuriſdictionis, aut cēſura excōicationis, vel alijs, quibus eſt ſuſpēſus. Et prior quidē defectus ſuppleri poteſt per commiſsionem illius, qui talem habet iuriſdictionem: vnde cùm papa pleniſsimam habeat iuriſdictionem in toto orbe Chriſtiano & epiſcopus, perinde poſſunt abſoluere atque parochiales ſacerdotes. Et accedit optima ratio: nam qui papæ ipſi aut epiſcopo cōfiteretur, proculdubio ſatiſfaceret pręcepto: ridiculū enim eſſet tunc dicere, quòd requireretur licentia ſacerdotis parochialis: ergo qui ex eorum priuilegio confitetur, ſimiliter omnino ſatisfacit. Ac demum arguitur. Quibus papa diploma cōcedit vt eligere ſibi poſſint confeſſarios, quis ambigat, quin abſque licentia proprij curati ſatiſfaciant pręcepto? multò ergo minùs ambigendum quin illi ſatiſfaciant, qui confitentur religioſis ex priuilegio papæ per epiſcopum expoſitis. ¶ Ambæ concluſiones canonica autoritate roborantur. Primùm enim huiuſmodi priuilegia conceſſa leguntur per Alexandrum. 4. circa annum domini milleſimum ducenteſimum ſexageſimum. Deinde decem poſt annis cōfirmata fuerūt per Vrbanum. 4. & Clementem. 4. continuò ſuccedentes. Poſt hęc verò annis. 50. Ioānes ille de Poliaco poſt in cōtrarium ſucclamauit, qui anno domini milleſimo treceteſimo vigeſimo ſecūdo vocatus Romam cōpulſus fuit errorem reuocare, vt patet in extrauagan. Ioannis. 22. Vas electionis: vbi iuxta decreta prędeceſſorū Alexan. & Clementis concluſum eſt confeſſos fratribus religioſis non teneri ampliùs confiteri proprio ſacerdoti eadem peccata. Quare de eadem veritate ambigere iam nefas eſt. Deinde Bonifacius octauus in extrauag. Super cathedram. de ſepulturis. confeſsionem moderatus iuſsit, vt prælati mendicantium religioſos epiſcopo præſentarent idoneos, quibus ipſe facultatem faceret tum prædicandi tum & confeſsiones audiendi, quo renuēte papa ipſe tunc eandem facultatem concedebat. Poſt verò ſubſecutus Benedict⁹ vndecimus, in extrauag. Inter cunctas. de priuilegijs. reuocata illa moderatione Bonifacij ampliſsimam eis contulit facultatem prædicandi & cōfeſsiones audiendi nulla facta pręſentatione epiſcopo, nullaque eius petita licentia. Tandem ſucceſſit Clemens quintus, qui in Clem. Dudum. de ſepulturis. reuocās

Cōfirmatio cōcluſionis. *Priuilegiū Alexan. 4.* *Indultū Vrbani & Clemen.* *Cōfeſsio Bonifa. 8.* *Benedi. 11.* *Clemen. 5.*

decretum Benedicti renouauit aliud Bonifacij, vt præſentatione facta epiſcopo facultas ab eo petatur, quam ſi negauerit, papa conceſſit. Cui quidem decreto ſtatur modò. Canō verò Gregorij, ex autoritate. 16. q. 1. quo ſacerdotibus monachis poteſtatem facit, vt poſsint baptizare, prædicare, communionē dare, pœnitentiam imponere, atque peccata ſoluere, ad rem non attinet præſentem: quia vt ait D. Tho. di. 18. q. 3. ar. 3. illic non loquebatur Gregorius niſi de monachis illis, qui iuriſdictionem ſuper aliquibus parochis ſibi commiſſam habebant, quos alij aiebant eo ipſo quòd erant monachi, non poſſe actiones illas hierarchicas exercere, vbi Gregor. decernit contrarium.

Can. ex autoritate.

¶ Ex his fit gloſſam Bernardi can. Omnis vtriuſque ſexus, ſuper ver. Alieno, nullā prorſus apparentiam habere, quatenus ait priuilegia conceſſa fratribus, ſolùm illis dare executionem audiendi confeſsiones, ſed nihilominus requiri licentiam proprij ſacerdotis: nam in prędicto canone manifeſtum eſt nomine proprij ſacerdotis intelligi cum parochiali tam epiſcopum quàm papam: ſi ergo illi licentiam conferunt, ſatis eſt. Cęterū quāuis, proprius, idē eſſet, quod parochalis, ſub intelligitur ſemper ſuperioris licentiam ſufficere. Præterea arguitur. Nemo poteſt, imò crediderim, neq; autoritate papæ, quicquid citati autores dixerint, ad confitendum iterum cōpelli ea, à quibus ſemel abſolutus eſt: nam eccleſia non habet in hoc autoritatem niſi ſecūdùm ius diuinum: iure autem illo ſacramētum hoc non eſt inſtitutum, niſi in remiſsionem peccatorum: poſtquā ergo hunc fructum quis per ſacramentum ſortitus eſt, cogi non poteſt, niſi vltrò ipſe velit, iterum eadem confiteri: quia ille iā nulla habet peccata, & vt ait S. Tho. in præſentiarum ſolutione. 4. & nullus cōpellitur confiteri, qui nō habet peccata. Meritò ergo vt ait Antonin⁹ 3. par. titul. 17. cap. 9. illa gloſſa condemnata fuit per Clemētem. 4. in quodam priuilegio fratribus conceſſo, incipienti. Quidam temerè. ¶ Vnde ad argumentū Ioannis Monachi & Archidiaconi reſpondetur, nō eſſe cōpatiblia priuilegium religioſorum, & præceptum confitendi proprio curato in hoc ſenſu, quòd confeſſus religioſo teneatur iterum cōfiteri proprio curato: nam vna abſolutio liberat eū ab obligatione alterius, vt ait Benedictus. 11. in extrauag. citata. Inter cūctas de

Reprobatio gloſſæ Bernardi. *Secundū argumentum.*

de priuileg. in quo verbo nõ est illa extraua gans reuocata per Clementinam, Dudum. ¶Quòd si quæras vtrùm dictũ priuilegium, sit derogatio præcepti, Omnis vtriusque sexus. respondetur nullum habere reprobatio nis colorẽ, sed esse indultũ iuxta eius tenorẽ vbi habetur, quòd de licentia proprij sacerdotis potest quisq; confiteri alteri. ¶In contrarium autem obijcitur extrauagans quædam Martini quinti, quam Adrianus citat. Ad vberes fructus. sed non est inter commu nes relata, vbi ait. Volumus autem, quòd ij, qui fratribus confitebuntur, suis proprijs parochialibus sacerdotibus semel saltem in anno confiteri, prout generale cõcilium statuit, nihilominus teneantur, quodque ijdem fratres eos ad hoc exhortentur. Veruntamẽ extrauagans hæc in primis, non pręcipit ho minem eadem iterum confiteri, à quibus semel absolutus est: quare solùm potuit præci pere, vt homo se repræsentet proprio sacerdoti dicens se iam esse absolutum. Nam dice re, quòd saltem in paschate teneatur homo confiteri proprio sacerdoti, si aliquod habet mortale, non video quomodo intelligatur: quoniã annualis confessio, vt suprà diximus nõ obligat in paschate, sed in quolibet tempore anni: quare qui cõfitetur fratribus sub natali domini, non tenetur iterum vsque ad integrum annum ampliùs confiteri, nisi ratione sumendæ eucharistiæ in paschate, tũc autem siquis peccatum habuerit mortale, etiã potest fratribus religiosis confiteri, postquàm ille casus non est exceptus in extraua ganti. Vas electionis. neq; in Clemẽ. Dudũ. Neq; verò glossam Adriani eiusdem extrauagantis Martini, quæ illam intelligit, quan do fratres ad episcopos neglexerint habere recursum, satis intelligo: quoniam quousque se præsenten, tnullam habent facultatem au diendi confessiones: & tamẽ Martinus videtur intelligere postquàm habent autoritatẽ. Quare citiùs dixerim illam extrauagantem in hac parte nõ esse receptam: quia derogat extrauagantibus. Vas electionis & Dudum. Idemq; responderem verbis Sixti.4. in extrauag. Vices illius. de tregua & pace. vbi ad monet religiosos, vt prædicare desistant, ꝙ parochiani non sint obligati saltem in paschate cõfiteri proprio sacerdoti: quia de iure, inquit, tenentur. Respondeo, inquam, me illa verba non intelligere: quia nullum est ta le præceptum confitendi in paschate, sed semel in anno. Item cùm continuò subiungat per hoc non intelligere excludere mendicãtes, quominus secundùm iuris communis, & priuilegiorum illis concessorum dispositionem confessiones audire, & pœnitentias iniungere valeant, ratas habet confessiones illis factas ad implendũ præceptum de semel in anno. Secùs de administratione sacramẽti eucharistiæ, quod religiosi administrare prohibentur in paschate, vt Clemẽ. Religio si. de priuileg. cauetur.

Extrauag. Martini.

Obligatio præcepti de confeß.

Extrauag. Vices illius.

¶Quo ergo ad expositionem Clemen. Dudum. redeamus, primùm notandum, ꝙ cùm illic magistri, & ministri generales, & ꝓuinciales iubeãtur facere, vel per se, vel per alios illam præsentationẽ, etiam Priores & guardiani poterunt illam facere, & verè faciũt ex commissione eorundem Prouincialium, & poterunt alium mittere, qui illos præsentet. Vtrùm autem ius competat episcopis eos examinandi, non habetur in extrauaganti, sed hoc solũ, vt prælati religiosorum sufficiẽ tes personas, & idoneas, & peritas eligãt. Vbi insinuatur examen non incumbere, nisi pręlatis ipsis religiosorum. Vnde in extrauagãti Benedicti. 11. non iubebantur confessarij personaliter comparere coram episcopo. At quoniam illa reuocata est per Clemen. Dudum. in qua fit episcopo facultas, vt possit refutare præsentatos, apparet subsequenter illis incumbere eos examinare. Quare, si ipse velit, comparere coram ipso debent. Vtrùm aũt eius licentia ipso mortuo, vel amoto sem per duret, an verò debeãt singulis episcopis pręsentari. Respõdet, sat esse si semel habeãt vnius episcopi facultatem, vt non teneantur ampliùs eidem episcopo, vel alteri præsenta ri. Sic enim habetur in extrauag. Benedicti, quæ in hac parte nõ est reuocata. Vtrùm ve rò eiusmodi fratres expositi possint absolue re ab omnibus casibus reseruatis episcopo, Syluester in verb. Confessor. 1. §. 5. & Gabri. dist. 17. q. 2. art. 3. atq; alij affirmanter respõdent: quia priuilegiũ papæ, non potest inferior, nempe episcopus, coarctare. Quare cũ Clemen. Dudum. fuerit in concilio Viennẽsi decreta, non potest, inquit, Sylu. episcopus religiosis reseruare casus, sicut sacerdotibus parochialibus. Veruntamẽ hęc opinio neq; est tuta, neq; more seruatur: quoniã expresse habetur in eadem Clemen. Per huiusmodi confessionem nequaquàm intẽdimus ampliorem potestatem fratribus impendere, q̃

Glossa Clemẽ. Dudũ.

Dubitatio.

Alia dubit.

est curatis, & parochialibus sacerdotibus à iure cõcessa: nisi forsan eis ecclesiarum prælati vberiorem in hac parte eis gratiam specialiter ducerent faciendam. Et confirmatur ratio: quia licèt priuilegium sit papæ, & concilij, nihilominus vult religiosos facultatem recipere ab episcopo, vt sint tanquam eius coadiutores. Quare in hoc non cõferunt eis ius ampliùs, quàm habẽt curati. Idq; confirmatur ex Clemen. Religiosi. de priuileg. vbi excommunicantur religiosi, si tentauerint absoluere à casibus reseruatis apostolicæ sedi, vel locorum ordinarijs. Quapropter nulla est solutio respondentium, q̄ solùm inhibentur absoluere à casibus reseruatis, quibus est excommunicatio annexa: nam duę sunt clausulæ: prior, ne absoluant excommunicatos: & posterior, ne absoluant à reseruatis etiam citra excommunicationem. Veruntamen si episcopus vult plures casus reseruare religiosis, quàm plebanis, tunc censeretur id facere in fraudem & in odiũ ipsorum, & ideo tam aperta esse posset fraus, vt non esset illi parendum, quia pari sorte sunt tractãdi, vt plebani.

Alia cõfir.

¶Aliud verò dubium est, vtrũ eandem potestatem, quam habent ab episcopo vnius dioecesis exercere iure posint in alia. Syluester enim verb. Confessor. 1. §. 14. & ver. Cõfessor. 2. §. 4. ait nõ posse: propterea, q̄ in pręfata extrauag. expresse habetur, q̄ extra ciuitates & dioeceses, in quibus sunt deputati, non posint illam facultatem exercere. Fatetur tamen, curatum parochialem posse suos parochianos absoluere vbicunq; etiã extra dioecesim. Hæc tamen duo malè cohærent, Clemẽtina enim pares facit religiosos, & plebanos. Quare sicut plebanus suum parochianum: ita & religiosus verbi gratia Salmantinus potest hominem suæ dioecesis Segobię & vbicunq; absoluere. Veluti religiosus, q̄ facultatem habet sui prælati audiẽdi religiosorum cõfesiones, quencunq; subditum sui conuentus potest vbicunq; terrarum absoluere perinde ac prior ipse præterquam à casibus reseruatis. Clemẽtina ergo solũ cauet, ne habentes facultatem episcopi putẽt eam habere, nisi in subditos eiusdẽ episcopatus. Hoc enim est notum, q̄ expositus Salmanticæ ab episcopo non potest extra dioecesim eandem facultatem exercere erga subditos alienę dioecesis. Atq; hactenus de priuilegijs concesis à iure.

Dubium.

¶Circa concesiones autẽ, quæ fiunt ab homine, hoc iacito primum fundamentum, q̄ omnis & solus ordinarius, qui propriam habet animarum curam, si non sit iure prohibitus, potest cuicunq; alij sacerdoti nõ iure impedito facultatem suam concedere absoluẽdi suos subditos: vt Papa, episcopus, parochiarum plebani, & religiosorũ prælati. Delegatus autem id nõ potest, nisi in facultate sibi commissa hoc fuerit expressum, vt posit subdelegare. Quare vicarij episcoporum nisi habeant expressam facultatẽ subdelegãdi, id non possunt, neq; vicecurati. Attamen quando substituuntur curatorum loco, per episcopos fit eis potestas subdelegandi. Et eandem facultatem poenitentiarij pontificis habent officio suo annexam. Atqui & episcopus cõfirmatus non impeditus, anteq̃ ordinetur, licèt neminẽ posit absoluere, potest tamen eandem facultatem concedere. Dixerim autem, non impeditus: nam episcopus, vel sacerdos parochialis excõmunicatus nominatim, vel hæreticus, vel manifestarius p̄cussor clericorum neminem potest sibi subdelegare, neq; in foro exteriori, neq; in poenitentiali, eò q̄ licèt habeant iurisdictionem, non tñ habent eius vsum, & committere est vsus iurisdictionis. Sentẽtia est Palud. 17. di. q. 3. circa finẽ: & notat ca. Romana. de officio vicarij lib. 6. Si aũt postq̃ suam facultatẽ alteri delegauit, excõmunicetur, non ob id cessat vsus in delegato. Quòd autem nõ posit sacerdotibus eo modo excommunicatis vel suspensis eiusmodi facultas cõmitti, clarum est, postq̃ eam non possunt exercere. Quærere etiam quispiã hìc posset, vtrũ sufficiat ratihabitio, vt absolutio sit valida. De hoc aũt nulla est cõtrouersia. Si enim ratihabitio sit de futuro, vt si sacerdos absq; iurisdictione absoluat alienum parochianũ credẽs, q̄ cùm episcopus eius vel plebanus sciuerit, ratum habebit, manifestum est, nullum esse sacramentum: quoniã cùm sacramentũ tũc conferat gratiam, quando applicatur absolutio, nequit vllo pacto ex futuro pendere, sed tunc debent concurrere omnia quæ sunt de essentia sacramenti, atq; adeò iurisdictio sacerdotis: quare si tunc illam non habet, nil ratihabitio futura refert. Si aũt ratihabitio sit de præsenti vel de pręterito, quia p̄prius sacerdos videt subditum confiteri alteri, & tacens disimulat, illa videtur sufficere: quia nõ censetur solũ ratihabitio, sed consensus interpretatiuus,

De priuileconcesis ab homine.

Delegatus.

Vicarij episcoporum.

Vicecurati.

Ratihabitio de poenit.

pretatiuus, cuius virtute diximus sacerdotes sibi inuicem promiscuè cõfiteri. Tametsi, vt suprà dicebamus, nõ sit satis tutum in re tam necessaria eiusmodi interpretatiuo consensu vti, sed est expressus requirendus.

An priuilegiatus possit eligere simplicem sacerodtẽ.

¶Postremũ dubium est de illis, qui facultatẽ habentes eligendi cõfessariũ, siue per potifìcium diploma, siue ab episcopo, siue à parochiali sacerdote, plenã habeãt libertatem eligendi quẽ maluerint sacerdotẽ, an sint adstricti eligere ordinarios curatos, atq; eos tantũ religiosos, qui expositi sunt per episcopum. Ad hoc dubiũ non desunt, qui censeant huiusmodi priuilegijs fungẽtes nõ habere tam liberam facultatẽ: sed arceri, vt eligant illos, qui aliâs sunt cõfessarij.

Primum argumentum.

Et ratio eorũ est, q̃a sic in diplomate habetur, vt possint eligere confessores: debent ergo esse confessores anteq̃ eligantur.

Secundũ argumentum.

Itẽ quia adijcitur, confessores idoneos: idonei autẽ nõ dicuntur, nisi qui iudicio publicę autoritatis sint approbati, quales sunt habẽtes sacerdotia curata, & per episcopũ expositi, iudiciũ eñi idoneitatis nõ est relinquendum priuatis personis, sed ijs, qui publica funguntur autoritate.

Tertium argumentum.

¶Et tertiò arguitur, quia nõ est censendus summus Pontifex omnes sacerdotes sic tumultuariè in cõfessarios approbare: nam vt habetur de pœnit. & remis. c. si episcopus. lib.6. in generali concessione illa non veniunt, quæ non esset quis in specie concessurus: si autem Papa ꝓmiscuam hanc autoritatẽ omnibus concederet, perinde esset, ac si hominibus idiotis, & indignis in specie eandẽ facultatẽ committeret, quod esset christianorũ salutẽ periculo exponere: quare nõ est credendus Pontifex id concedere. Idẽ tenet glo. super. c. Omnis vtriusq; sexus. super verb. Alieno: nempè, ꝙ non possunt eligi, nisi habẽtes ordinis executionẽ, iuxta tenorem canonis.

De religiosis.

Adijcimus §. ecce. 16. q.1. & de priuilegijs. cap. religiosi. vbi habetur, ꝙ religiosi non habent executionẽ potestatis ordinis, nisi fuerint à populo electi, & de consensu abbatis ab episcopo approbati.

Priuilegiati sacerdotẽ quem uoluerint possunt eligere.

¶His tñ non obstantibus nõ est timẽdũ, quin quos voluerint, eligere valeãt. Et hæc est opinio communis: nempè, Antonini. 3. par. tit. 17. c.7. & Gabriel. distin. 17. q.2. dubio. 5. & Adria. de cõfessiõe. q.5. dubio 1. & Palud. ead. dist. q.3. ar.2. quem sequitur Sylu. verb. Cõfessor. 1. §.5.

Ratio.

¶Et ratio est: q̃a ad absolutionẽ solùm requiritur potestas ordinis, & iurisdictionis: & quidem potestatẽ ordinis quicunq; sacerdos habet, & iurisdictionẽ ille qui priuilegiũ cõtulit per electionem pœnitentis qui ei cõfert. Sed q̃a ex hoc secũdo quæstio pendet, probatur primò, ex verbis diplomatis, vt possint eligere confessorẽ, nã hoc nõ est eligere eum, qui est confessor, sed per electionẽ facere cõfessorẽ: puta, eligere in confessorẽ: sicut cũ eligitur episcopus, non eligitur ille, qui erat episcopus, sed qui non erat, eligitur in episcopũ.

Solutio. 1. argum.

Et quã uis addatur, idoneũ, adiectio illa duo sonat. Primùm, ꝙ non sit suspensus per censuram, aut nominatim excõmunicatus &c. Secundò admonet pœnitens iuxta tenorem can. Quẽ pœnitet. vt eligat cõfessorẽ scientem ligare, & soluere: nihilominus optio ipsi relinquitur: q̃a priuilegia nõ sunt coarctanda magis, q̃ sonant, & ꝓculdubio si intentio Põtificis esset, vt nõ eligerent nisi ordinarij, nũq̃ illud silentio præteriuisset: cùm ergo id non expresserit, gratis fingit illa restrictio. Nam de potestate Papæ, ꝙ id potuerit facere, nemini dubitare licet. Et in. c. citato. ne ꝓ dilatione. vbi Grego. cõcessit prælatis facultatẽ eligendi cõfessariũ, nullã facit restrictionem, sed ait, ꝙ præter sui superioris licentiã possit sibi eligere prouidũ confessorẽ: eodem ergo modo intelligitur concessio diplomatis cruciatæ.

Idoneum in bulla cruciatæ quo modo intelligatur.

Solutio. 2. argum.

Ad illud verò, ꝙ Papa nõ præsumitur indoctos homines, & nõ idoneos eligere, respondetur, ꝙ contra intentionẽ Papę, & prę latorũ obmurmurare nefas est. Tamẽ si oculos ad eos, q curã habẽt parochiarũ, & sacerdotia curata posidẽt circũferamus, fortasse (quod non absq; mœrore fandum est) tam multos idoctos sacerdotes, & min⁹ idoneos inueniamus curã aĩarum habentes, q̃ eadem cura vacuos, adeò vt multò consultius sæpe fuerit ex istis eligere, q̃ ex illis.

Solutio. 3. argumen.

In summa hoc planè confirmat, si ꝓprius plebanus facultatẽ cõcederet suo parochiano confitendi alteri, licèt nihil aliud adijceret, qs dubitet q̃n posset eligere quẽ maluerit sacerdotem, siue parochialem, siue aliũ: cur ergo nõ id liberè posit, q priuilegiũ habet Pontificis? Tandẽ hanc litẽ videntur iam diremisse indulgẽtiarũ cõmissarij, vt hæc scholastica disceptatio autoritate Pontificis absolueretur. In nuperrimo nanque Iubileo Diui Iacobi sub hac forma venit concesio, vt posit quisque confessarium eligere sacerdotem secularem, aut religiosum, qui nõ sit suspensus, nec specialiter reprobatus per suũ prelatũ. Suspen-

ſus.ſ. vel reprobatus per aliquam cenſuram: quaſi dicat, quicunq; alius abſq; vlla exceptione poſsit eligi.¶Ad gloſſas autē ca.Omnis vtriuſq; ſexus.& clem.religioſi.de priuil. reſpōdetur,quòd ſolùm illic habetur ſermo de religioſis:quare non pōt trahi in cōſequētiam, quòd non poſsint quilibet ſacerdotes ſeculares eligi.Præterea,& de religioſis bene reſpondent Palu.& Sylu. quòd licèt de iure communi non habeant executionē poteſtatis,nihilominus ex facultate proprij ſacerdotis,& fortiori epiſcopi, vel Papæ illam poſſunt habere,neque eſt cur de hoc vlla ſit dubitatio. Verum eſt,prædictos autores addere,quòd religioſi cùm non habeant velle,vel nolle,ſine conſenſu prælati nō debent abſq; eius licentiā eiuſmodi priuilegiatorum confeſsiones audire, quod ego fateor.Nā ſi quis contra arguat.Papa poteſt inconſulto, & inuito prælato iubere ſubdito eius,vt cōfeſsionem audiat:ergo poteſt ſubditus abſq; licētia prelati id facere.Reſpondetur,quòd ſi papa id ſic iuberet,vera eſſet argumenti cōcluſio:at verò per illa diplomata nihil religioſis iubet,ſed facultatem duntaxat concedit pœnitenti eligendi,quæ quidem electio non cogit religioſum.Et ideo qui inconſulto prælato talem confeſsionem audiret, poſſet ab eo tanquàm inobediens puniri.Nihilominus ſacramentū,& abſolutio teneret: quia per electionē pœnitentis religioſus à Papa iuriſdictionē acquirit.¶At quoniā de cōfeſſariorū electione mentio hìc habetur, adnotare eſt operæpretium qualitates, quas confeſſarios habere decet.Nam præter duas,quæ ſunt de eſſentia ſacramenti:ſcilicet,poteſtas ordinis, & iuriſdictionis,& tertiā de neceſsitate, quæ eſt ſigilli cuſtodia, requiritur, vt & ſcientia polleat & prudentia:eſt enim,tum iudex,tū etiam medicus.Et tanquàm iudex debet prędi tus eſſe ſcientia ad inquirendum,& diſcernendum peccata,ſint ne mortalia, an venialia,& eorū circunſtantias pro qualitate ſubditorum.Qui enim operam dat eorum confeſsionibus audiendis, qui ſunt vel mercatores,vel alijs negotijs arduis implicati, maiori ſcientia pollere debent, quàm qui curam habent popularium,aut ruſticorū. Quanuis ſatis ſit,vt confeſſarius dubitare ſciat, vt peritiores poſsit conſulere. At verò tāquàm medicus prudentia indiget, vt cauēdis in poſterum peccatis remedium adhibere ſciat iuxta perſonarum,locorum,& temporum qualitates.Tametſi ſupra hęc omnia probitatem ſacerdotis deſiderem, & zelum Dei, vt exaggeratè pœnitentē admonitū curet,quāti referat vitā ſecūdùm diuinā voluntatē emēdare. ¶Ad primum igitur argumentorū, quæ in capite articuli ſunt ꝓpoſita, doctè D.Th. reſpondet loco præſenti, ꝙ nemini ſit præiudiciū,niſi id ei ſubtrahatur, quod in fauorem ipſius indultum eſt,vt verbi gratia,ſi beneficium, quod quis poſsidet,abſq; vlla eius cauſa,& crimine ſubtraheret: iuriſdictio autem nemini conceditur in ſuam priuatā vtilitatem,ſed in commune bonū populi & honorē Dei. Et ideo qn̄ ſuperioribus expedire ad ſalutē plebis videtur,& ad honorem Dei alijs ſuam facultatem cōmittere, nemini ſit præiudicium, vel iniuria,licèt illi,qui querūt quæ ſua ſunt, non quæ Ieſu Chriſti,& gregi præſunt nō vt oues paſcant,ſed vt ab illis paſcantur, arbitrētur in detrimētum ſibi & iniuriam cedere.¶Si autem aliquod detrimentum ex frequentia horum priuilegiorum aliquibus videatur offerri,apparet religioſis accidere:nam libera eorū facultas inſcio prælato confitendi non poteſt non multum incōmodi eorū regimini afferre.Sed poſtq̄ Papę placet, parēdū eſt,vel aliter per eius autoritatē huic,ſi iactura religionis eſt, prouidendū. ¶Ad ſecundū reſpondetur eodē modo, per hoc nō impediri diuinū mandatū cognoſcēdi vultū pecoris, hoc enim ſolertiſsimꝰ qſq; prelatus extra viā cōfeſsiōis facere poteſt vigilādo ſuper gregē.Cęterū per viā confeſsionis credere ſubdito debet aſſerenti ſe eſſe legitimè confeſſum: nam in foro conſcientiæ pœnitēti credēdū eſt,& pro ſe,& cōtra ſe loquēti, ſecùs in foro exteriori.¶Ad tertiū deniq; iā reſpōſum eſt,ꝙ qui ſemel per ſuperioris facultatē cōfeſſus eſt,nō tenetur ampliùs cōfiteri,vt Bn̄d. 11.in extrauag.Inter cūctas. decreuit, neque in hoc eſt reuocata. Quare neq; ad id poteſt ipſum proprius ſacerdos cogere.Nec proinde cenſetur ab eius obediētia eximi: nā quod autoritate ſuperioris ſit, minimè cenſendū eſt cōtra obediētiam minoris procedere. ¶Addit tamen D.Tho.in hac ſolutiōe,ꝙ fructuosè quis poſſet illa peccata, à quibus ſemel eſt abſolutus,iterum cōfiteri: quia quātò pluries quis eadē peccata cōfitetur, plus ei de pœna remittitur.¶Hoc autem Scot. diſt. 18.ſolutione primi arg.nō vſq; adeò ꝓbabile reputat, imò probabiliꝰ, ꝙ per ſecundā abſolutionem nihil pœnæ remittatur

Marginalia: Ad aliud de religioſis. — Obiectio. 1 — Dilutio. — Cōfeſſariorū cōditiones. — Nota. — Solutio. 1. argum. — Solutio. 2. — 3. Argum. ſolutio. — S.Thom. — Scoti opi.

mittatur: quia cùm semel Deus iudiciũ absolutionis ratificauit, licèt non sit absurdũ illud iterare, nihilominus non iteratur cũ illo fructu: nã idem, inquit, contingit in foro litigioso, vbi postq̃ reus semel absolutus est, nõ amplius à pœna eorundẽ delictorũ absolui potest. Opinio hæc tñ tenuissimo nitit fundamento: nam in litigioso foro post vnã absolutionẽ nihil amplius pœnæ fit reliquum: in sacramentali verò non semper absolutio prima tollit totam pœnam. Et ideo postq̃ secunda est legitima absolutio, & cadit sup debitam materiã: quia materia, vt habet in cõcilio Floren. sunt peccata confessa, nulla est causa, cur per ipsam nõ fiat etiã remissio pœnæ. Secundò, quia etiã dum quis accedit cõtritus ad primam confessionem habet remissam culpam, & nihilominus per absolutionem sortit remissionẽ pœnæ: cur non ergo idem adipiscatur per secundam, & tertiam?

Opinio Scoti refutatur.

Caieta.

¶Caietanus in.4.q.de cõfessione, sup.3.partem ait, ꝙ absolutio nõ solùm remittit pœnam, sed etiam reliquias culpę, quæ sunt corruptæ habitudines, & inclinationes ad peccandum. Crediderim tamen hoc proprium esse sacramenti extremę vnctionis, vt suo loco videbimus. Hìc autem circa istas confessionum repetitiones: peccatorum.f. alias sacramentaliter remissorum, adnotadum est, ꝙ non sunt huiusmodi confessiones ꝓ libito repetendæ, esset.n. abusus sacramẽti iterũ atq; iterũ eadẽ peccata absq; causa confiteri. Et tantus esse posset abusus, vt sacramẽtum nullum esset, & nullã conferret gratiam, imò esset religionis ludibrium. Sed tunc tantùm eiusmodi repetitiones sunt licitę, quãdo causa grauis interuenit: videlicet, si forte se offerat grauis confessarius, & doctus, cui homo vult detegere vitam suam, vel in mortis articulo, vel in aliquo magno festo, & iubileo, idq; non quotannis, sed rarissimè.

Sentẽtia autoris.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm in articulo mortis possit quisq; per quencunq; sacerdotem à quibuscunq; peccatis, & censuris absolui.

QVæritur hoc quarto articulo, vtrùm ab istis hactenus constitutis veritatibus aliqua fiat exceptio, saltem in articulo mortis, vt quisq; tunc possit per quencunq; sacerdotem à quibuscunq; peccatis & censuris absolui. Et arguitur à parte negatiua. Ad absolutionem, vt dictũ est, requiritur iurisdictio, nemo tamen ea carens propter articulum morientis eandem acquirit: ergo nemo tũc potest, nisi à proprio sacerdote absolui.

Partis negatiuæ arg.1.

¶Secundò. Sequeretur si tũc posset moriturus à quocũq; absolui, ꝙ etiã si mortem ille euaderet, satisfecisset ꝓ illo anno præcepto cõfessionis, atq; adeò nõ teneret eodẽ anno cõfiteri proprio sacerdoti: cõsequens tamen apparet falsum, quia nõ videtur ille articulus subditũ ab obedientia sui pastoris eximere.

Secundũ argumentum.

¶In contrarium tamẽ est, ꝙ necessitas spiritualis multò maior est, q̃ tẽporalis, sed in extrema necessitate potest quis vti pane, & re aliena inuito domino: ergo in illa necessitate spiritualis salutis potest quisq; ab alieno sacerdote absolui.

Pars affirmatiua.

¶De substãtia huius questionis nulla est cõtrouersia, & ideo vnica conclusione respondetur. In articulo mortis, si haberi nõ possit copia ꝓprij sacerdotis, potest qsq; per quẽcunq; catholicũ sacerdotẽ absolui, nõ solùm à quibuscunq; peccatis, quantũcunq;, vel à iure, vel ab homine reseruatis, verùm à quacunq; excõicationis cẽsura.

Decisio articuli.

Conclusio.

¶Ratio cõclusionis est illa iã insinuata, ꝙ cũ sacramentũ hoc sit in remissionẽ peccatorũ institutũ, & articulus mortis sit vbi res agitur, aut perpetuæ fœlicitatis, aut perpetuæ dãnationis, nõ ageret ecclesia, quæ spiritu sancto gubernat, secundũ amplissimã Dei misericordiã, si non omni remedio exeunti ab hac luce promptissimè succurreret, atq; adeò si aliquod tũc peccatũ reseruatũ vellet, aut aliquẽ sacerdotem suspensum, ne munꝰ absolutionis impẽderet.

Ratio conclusionis.

Quòd si quis dicat sacramentũ hoc nõ esse tã necessariũ, q̃ est baptismus: qa occurrentibꝰ impedimẽtis iuris sufficeret cõtritio.

Obiectio.

Respondet, ꝙ esto, ita sit, nihilominus nõ debet ecclesia deficere in eo, quod põt, cũ sacramẽta oĩa gratiã conferant, & sæpe, vt diximus, ex attritis contritos reddant.

Dilutio.

¶At verò quãuis conclusio certissima sit, nihilominus restat dubiũ, vtrũ sit de iure diuino, an verò de iure positiuo. Et vt clariùs ꝓponatur dubium, non ambigitur quominus iurisdictio de iure diuino sit ad absolutionẽ necessaria, vt art.2. dicebamus: quoniã Christus ipse iurisdictiões instituit. Sed dubitatio est, an oẽs sacerdotes habeant iurisdictionẽ iure diuino absoluẽdi in articulo mortis, an verò hoc sit de iure

Dubium.

An iure diuino omnis sacerdos possit absoluere in articulo mortis.

de iure pontificio, quod cunctis in hoc casu iurisdictionem tribuit. Palud. nanque dist. 20. q. 1. conclusione. 1. dicit hoc esse de iure diuino, id enim elicuit ex altera eius opinione, quam tenet dist. 17. q. 3. ar. 2. s. quòd stando iuri diuino ante canonē ecclesię quilibet sacerdos poterat quēcunq; absoluere, quod tamē nos illic ꝑ tenuitate nostra refutauim⁹. Sed quantum ad articulum mortis idem tenet Capreo. dist. 19. Idemq; tenere videt D. Tho. dist. 20. art. 1. quæstiun. 2. Probat enim præsentem conclusionem hoc pacto. Quilibet sacerdos, quantum est de virtute clauiū habet potestatē indifferenter ad oēs, & quātum ad oīa peccata: sed ꝙ non posit omnis ab omnibus peccatis absoluere, hoc est, quia per ordinationem ecclesiæ habet iurisdictionem limitatam, vel omnino nullam. Sed quoniam necessitas legem non habet: ideo quando articulus necessitatis imminet, per ecclesiæ ordinationem nemo impeditur qn absoluere possit. Durand. verò dist. 10. q. 2. priori opinione recitata probabiliorem existimat alteram: nempe, ꝙ hoc sit de iure positiuo: quia Christus, inquit, Petro tanq̄ pastori commisit curam, & regimen totius ecclesiæ: ad regimen autem spectat iurisdictio tam in foro conscientiæ: q̄ in foro exteriori: ergo nemo habet iurisdictionē, aut vsum ei⁹ nisi per autoritatem ecclesiæ, qua igit̄ vtuntur sacerdotes absoluētes in articulo mortis? ¶ Atq; hæc ꝑfectò opinio est mihi nō solū probabilis, verū certa propter hāc eandē rationē. Nam etsi Christus in ecclesia reliquerit iurisdictiones, vt ar. 2. dicebamus, nihilominus earū distributiones ecclesiæ commisit: quę hunc, vel illum creat episcopū, vel parochialem sacerdotē. Et cōfirmat, quia cùm illa, quæ est in foro interiori, perinde sit iurisdictio atq; illa, quæ est in foro exteriori: & hanc secundā manifestū sit Christū tradidisse ecclesiæ ad eam distribuendā, fit, vt & illā illo modo reliquerit, quare ꝙ sacerdotes absoluant in articulo mortis, ex cōcessione ecclesiæ fit. Atq; hoc cōfirmatur ex modo ecclesiastico loquendi. Vbicunque enim reseruat excommunicationis absolutionem, dicens, vt à nullo fiat talis absolutio, excipit, dicens, Præterquam in articulo mortis, quasi sua sit illa facultas, vt patet cap. Pastoralis. §. præterea. de offi. ordina. & cap. Fures. de furtis. & cap. Eos qui. de sentē. excōmu. lib. 6. & multis alijs. Neque S. Thom. si perspicienter legatur, aliud sentit: nunquam eñ ait, quòd quilibet simplex sacerdos virtute iurisdictionis, quam habet, possit absoluere, sed virtute clauium, quæ sunt ecclesiæ concesse, nisi impediatur per ecclesiam, quæ nullam dat illi iurisdictionem, vel limitatā. Et in solutione ad primum expresè ait, quòd quia ecclesia acceptat, vt quilibet sacerdos absoluere possit in articulo mortis, ideo ex hoc ipso quis iurisdictionis habet vsum, quāuis iurisdictione careat. Vide quàm doctè nō cōcedat, sacerdotē vllam iurisdictionem suscipere dum sacerdotio initiatur: neque concedit sacerdotem absoluentem in articulo mortis vllam habere iurisdictionem, sed merum vsum iurisdictionis ecclesiæ ex eius voluntate.

Paluda. *Ratio San. Thom.* *Duran.* *Durādi opinio approbatur.* *Ratio.* *Ratio. 2.* *Ratio. 3.* *Opi. S. Th.*

¶ Sed dubium hinc emergit, ꝙ si huiusmodi absolutio in articulo mortis ex concessione ecclesiæ fit, sequeretur ꝙ Papa, vel conciliū posset eandem concessionem reuocare: nempe, vt non quisq; posset à quocunq; peccato absoluere. ¶ Distinguitur consequens: si enim posse, potestatem dicat absolutam, cōceditur: si autem dicat id, quod legitimè fieri potest, negatur consequentia: esset enim intolerabilis error, si ecclesia amplitudinem absolutionis in articulo mortis cohiberet, & ideo ab spiritu sancto, cuius numine potestatem in ędificationem, non in destructionem accepit, non permittetur id facere. ¶ Quæris autem quisnam dicatur articulus mortis. Syluest. nanque verb. Confessor. 1. §. 6. membr. 7. vocat articulum mortis non solùm cùm quis est morti proximus, sed etiā dum quis se obijcit periculo mortis: nēpe, vel præliū, vel mare est ingressurus. At profectò confusio est nominum periculum mortis censere articulum mortis: articulus enim mortis est, cùm mors iam est in fieri per causam naturalem, aut violentam: nempe, aut per infirmitatem, aut dum ministerio iustitię quis est interficiendus. Et in his tantùm casibus licet cuicunq; sacerdoti quemlibet absoluere, secùs de periculo mortis: nam priuilegiū non est ampliandum, maximè in re tam periculosa: quia absolutio sine iurisdictiōe, aut iurisdictionis vsu nulla est, & canones nunq̄ loquuntur, nisi in articulo mortis, neq; illam facultatem ecclesia concedit, nisi quando sacerdos proprius haberi non potest. ¶ At verò nonnihil ambiguitatis secum adfert amplissima ista concessio, vt à quolibet tunc sacerdote possit fieri absolutio. Enimuerò D. Tho.

Dubium. *Dilutio.* *Quis dicatur articulus mortis.*

Thom.hîc,& Caieta.verb.Absolutio.& omnes nullum excipiunt sacerdotem.Sylvester verò verb. Confessor.1.§.20. ait, quòd licèt huiusmodi absolutio fieri posit à quolibet sacerdote excommunicato,suspenso, & degradato,& irregulari,nihilominus non potest fieri à præciso.Et vocat præcisum hæreticum,& apostatam, qui amissa fide nõ sunt membra ecclesiæ. Et quanuis id non probet nisi autoritate Rainerij, ratio tamen profectò apparet magis vrgens,quàm simplex cuiusque autoritas. Nam cùm hoc sacramentum nõ sit tantæ necessitatis, quantæ baptismus,videtur ꝓbabile,ꝙ hæreticis & apostatis,qui non solùm vsu iurisdictionis suspensi sunt,verùm iurisdictionẽ eradicata fide funditus amiserunt, ecclesia nõ permittat vsum absoluẽdi, neq; in articulo mortis,sed quòd si alius inueniri nequeat sacerdos,perinde sit tunc iudicandum ac si nullus esset. Accedit, quòd maximè timendum esset presertim ab apostata, quòd intentionem non haberet legitimam absoluendi.Nihil asseuerare ausim, tamen videtur mihi opinio hæc valde ꝓbabilis, & ideo in conclusione dixi, per quencunq; catholicum sacerdotem.Quòd autem sacerdos tunc quicũq; valeat ab excommunicatione periclitantẽ absoluere, nullum est dubium, quoniam absolutio à peccatis,nisi vinculo excõmunicationis soluto,nulla est. Quare & hæreticus tunc & apostata,si legitimè resipiscat,absolui potest. Nam & à quibuscunq; alijs censuris, vt interdicto, & alijs absoluitur. Et si agat publicam pœnitentiã, venit etiam recõciliandus,vt.26. quæst.6.& alibi crebrò sacri canones consultè prouiderunt. ¶Vtrùm verò ab huiusmodi censuris laicus posit morientẽ absoluere, dubitatur. Nam quòd nullatenus queat à culpis sacramentaliter absoluere, constitutissimum est. Sed quia à censuris iudex etiam laicus absoluere potest, quæritur in articulo mortis de laico quocunq; etiam si nulla polleat iurisdictione.Et Palud. loco citato distinct. 20. negat laicũ ab excõicatione tunc posse absoluere:quia absolutio ab excommunicatione nõ concedit in articulo mortis, nisi rõne absolutionis à peccatis, cùm ergo laicus à peccatis non posit absoluere,nõ creditur ei cõcessa facultas absoluendi ab excommunicatione. Itẽ, quia vel absolutio illa intelligitur quãtum ad corpus,vt posit ecclesiastica sepultura gaudere, vel quantum ad animã, vt posit frui indulgentijs ecclesiæ. Quantũ ad primum non est necessum,quia post mortẽ potest iudex defunctum ad illum effectum sepulturæ absoluere. Sed quantũ ad animã, nisi sit in gratia, nõ possunt ei huiusmodi indulgentiæ ꝓdesse,& si decedat in gratia,etiã post mortem potest ad eundẽ effectum absolui per easdem indulgentias. Glossa quidẽ cap. Pastoralis.§. Præterea.de offic. ordina. in partem affirmatiuam inclinat, quòd scilicet,laicus posit tunc absoluere. Attamen, quia glossæ istæ nullis rationibus vti solent, nec planis textibus,rationes modò factę maioris sunt ponderis, præsertim cùm vsus ecclesiæ habeat, vt nec in illo articulo vllus ab excõmunicatione absoluatur,nisi à sacerdote:idq; si infirmus restituerit,vt à peccatis absoluatur. At ꝓprius iudex pôt pro libito ab excõicatione tunc absoluere,etiã si infirmus restituere nolit, aut facere, quod iubetur: qa potest eum absoluere ab obedientia, quãuis maneat in pctõ,à quo,nisi resipiscat, absolui nequit,¶Neque canon,Sanctum est.de consecra. dist.4. vbi quidam naufragus refertur per laicum reconciliatus, contra nos facit, tum quia, vt ibidem ait Aug. ad Fortunatũ, historia illa non est authentica,tum etiã, qa illic solùm fit sermo de recõciliatione à pœnitentia publica,quam non erat necesse habere excommunicationem annexam. ¶Ad primum argumentum iam S.Tho. respondit,ꝙ licèt per mortalem infirmitatem sacerdos acquirat iurisdictionẽ absoluẽdi, tamen quia ecclesia illam absolutionem acceptat,fit,vt de eius licentia acquirat vsum iurisdictionis eiusdem ecclesiæ. ¶Ad secundũ quoque respondetur cum S. Thom. illatiõe concessa:nempe, quòd absolutus in articulo mortis à simplice sacerdote, absoluitur subinde ab ecclesiæ præcepto pro illo anno: quare non tenetur iterum confiteri ꝓprio, sed certiorem illum facere se fuisse confessum. Imò licèt alia peccata postmodum cõmittat, non tenetur vsque in subsequentem annum confiteri nisi ratione eucharistiæ in paschate suscipiendæ.¶Addit autem Sanct. Tho. idem esse de excommunicatione: nempè,quòd qui tunc à quacunq; excõmunicatione absoluitur,non tenetur ad iudicẽ excõmunicantẽ recurrere,vt iterũ absoluatur,sed satis est satisfacere pro debito, pro quo lata erat excõicatio. ¶Quòd si dubites,an si satisfacere noluerit,recidat in excõicatione. Ap-

Ratio optima.

An laicus posit absoluere à censuris in articulo mortis.

Palu.

Glos.c. Pastoralis.

Can.Sanctum est.

Solutio.1. argum.

Solutio.2. argum.

Dubium.

paret enim non recidere postquam absolutio simpliciter fuit facta: neq; S. Tho. de illo relapsu meminit. At verò de hoc expressum extat decretum Bonifacij octaui cap. Eos qui. de sentent. excōmu. quo iubet, vt huiusmodi per simplicem sacerdotem absoluti, si periculum euaserint, cùm primùm potuerint se iudici repręsentēt satisfacturi, ꝓut iustitia suadebit, ne cēsuræ illudant ecclesiasticæ, quod si non fecerint, eo ipso iure in eandē recidāt excommunicationis sententiam.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm sacerdos in quolibet casu sigillum teneatur seruare confeßionis.

Partis negatiuæ arg. 1. POstrema consideratio confesionis est de eius sigillo. Arguitur ergo, ꝙ non in quocunq; casu teneatur sacerdos illud seruare. Si sacerdos ad sigillum confesionis ex aliquo præcepto obligatur, illud esset ecclesiæ: ad præceptum autem nemo obligatur contra voluntatem autoris eiusdem præcepti: ergo quotiescunq; ecclesia præceperit occultum aliquod crimē reuelari, tenetur sacerdos, etiā si illud in confesione sciuerit, detegere.

Secundū argumentum. ¶Secundò. Quod pro charitate institutum est, vt in lib. de præcepto, & Disp. autor est Bernar. non debet contra charitatem militare: sed celatio confesionis nōnunq̄ vergeret in publicū detrimentū, vt dū sacerdos ex pœnitente intellexerit esse hæreticum, & Christianæ religionis peruersorē, quē non potest ab illa corruptione cohibere: tūc ergo debet eū prodere: quia bonum cōe præstantius est particulari. *Tertium argumentum.* ¶Tertiò. Dum sacerdos per confesionē pœnitentis intelligit esse indignum prælatione, tenetur eius promotioni, si sua interest, obuiare, & illud esset genus quoddā reuelandi secretū cōfesiōis, ergo illud in illo casu licet. *Quartū argumentum.* ¶Quartò. Magis debet homo conscietię suæ ꝓpriæ prospicere, q̄ alienę famę: quia charitas bene ordinata à se ipsa incipit: sed quādoq; sacerdos nō pōt ꝓpriū sigillū seruare, nisi propriā conscientiā lædat, vt dū in testimonium deductus iurare cogitur, an tale crimen sciuerit: tunc enim si negat, periurij reus fit: ergo in tali casu potiùs debet crimen ꝓdere. *Pars affirmatiua.* ¶In cōtrariū est decretalis. Oīs vtriusq; sexus: cuius verba sunt. Caueat sacerdos ne verbo, vel signo, vel alio quouis modo prodat aliquatenus peccatorem.

Decisio articuli. ¶Ad pręsentē quæstionē quinq; conclusionibus rńdetur. *Prima conclusio.* Prima. Quicunq; sacerdos tenetur cōfesionē oīno celare, & qui eius sigillū reseraret, esset sacrilegus: hoc est rei sacræ violator. Cōclusionē D. Th. di. 21. q. 3. ar. 1. sic ꝓbat. *Ratio Sancti Thom.* Ea quæ in sacramentis exteriùs geruntur, signa rerū sunt, q̄ interiùs fiunt: illud ergo, ꝙ interiùs pœnitēs se sacerdoti subdit, signū subiectionis est, qua interiùs se subijcit Deo, ac subinde absolutio sacerdotis est signum absolutionis Dei, qua peccata veluti obliuioni tradita sic cōtegit, iuxta illud Psal. 31. Beati quorū remissæ sunt iniquitates, & quorū tecta sunt pctā: cogitur ergo sacerdos eadē sigilli consignatione habere cōtecta, & quasi oblita. *Durand.* Duran. aūt. d. 21. q. 4. qui vbiq; demonstrationes exoptat, hāc rationē labefactare molit, dicens, ꝙ exterius signū sacramenti nō significat, nisi interiorē effectū remisiōis peccatorū, vt patet in forma, Ego te absoluo: celatio verò nō est effectus eiusdem sacramēti, sed obligatio inde resultās: ergo rō nihil probat. At verò nō est op⁹ in defensionem huius ratiōis tot verba cōsumere, quot Capre. d. 21. q. 2. congerit. D. enī Th. in hac materia nō instituit demōstrationes facere mathematicas. Est tñ rō in materia theologica q̄ optima. Non. n. vult dicere, ꝙ sigillū sit effectus significatus p formā absolutiōis: sed arguit egregiè, ꝙ si absolutio sacerdotis significat absolutionē internā Dei, & per illā De⁹ habet pctā tanq̄ oblita & cōtecta: cōsequens fit, vt sacerdos, qui est eius minister, resultet inde obligatus eodē modo illa habere occulta, vt Deus. ¶Atq; hæc rō nō solùm veritatē cōclusionis ꝓbat, verū & sigillū esse de iure diuino. Vñ Scot. d. 21. q. 2. ait, triplici iure cōstabiliri: nēpe, naturali, diuino & humano. Probat aūt esse de iure naturali ratione Ricardi ead. distinct. arti. 4. quæst. 1. quæ est huiusmodi. Mentiri est contra ius naturæ: sed si sacerdos id quod in confesione nouit, diceret se scire, mētiretur: ergo illa reuelatio est contra ius naturæ. Probat minorem, quia sacerdos ea, quæ nouit in confesione, non scit tanq̄ homo, sed tanq̄ De⁹. Declarat hoc exēplo angeli Exod. 20. *Exo. 20.* qui in persona Dei loquens Moysi de rubo dicebat, Ego sum dominus Deus tuus &c. quod si in propria persona affirmaret, mentiret: pari ergo mō cum confessarius affirmat, Ego hoc scio, mentitur, quia non scit, nisi in persona Dei. *Scotus.* Scotus

verò

verò hãc rationẽ reprobat dicẽs, ꝙ sacerdos ea quæ nouit in cõfessione in propria perso na audit, & noscit. Hoc aũt est nimium in aliud extremũ vergere, nisi distinctione vtamur. Vnũ enim loqui in persona alterius potest dupliciter cõtingere: vno modo quia induit personam & vocẽ alterius, vt in comœdijs fit, vbi vnus personã Chremetis, alius verò Pãphili agit. Est isto modo loquebat angelus in persona Dei. Altero modo id contingit, quia iste loquitur per potestatẽ, quã suscepit ab alio, sicut loquitur prætor in persona regis dũ profert sentẽtiã. Et quãuis isto modo quis loquatur in persona alterius per alterius facultatẽ, nihilominus ipse propriè loquitur. Ricardus ergo censet sacerdotẽ audire, & nosse ea quæ audiuit in cõfessiõe tãꝗ Deũ priori mõ. Et certè non facit nisi posteriori: nã tanꝗ eius minister cognoscit peccata, & absoluit iuxta vocẽ Christi quorũ remiseritis. Et ideo si extra cõfessionẽ diceret illud nosse, quod in confessione nouit, verũ diceret: quare reserare sigillũ cõfessionis nõ est mẽtiri. Vñ ꝙ autores & canões aiũt sacerdotẽ illa nosse vt Deũ, nõ est intelligẽdũ nisi ꝙ illa nouit, vt minister Dei, atq; adeò tenetur seruare secreta, vt Deus seruat, ac proinde est sacrilegus dũ reuelat, licèt veritatẽ dicat. ¶Aliter ergo ꝓbatur sigillũ hoc esse de iure naturæ: nẽpe, ex illo generali principio deriuatũ, Quod tibi nõ vis, alteri ne facias, & ex alio, quod vnusquisq; tenetur seruare depositũ, & potissimũ secretum, quod apud se deponitur, vt celet: nam pollicetur depositarius id summa fide custodire. hoc enim modo sacerdos, vt per suũ officiũ admonetur, spondet non solũ homini, sed Deo summa fide confessionẽ habere in pectore conditã. Imò consultissimũ est quæcũq; in confessione audit, curare obliuioni tradere, ¶Ius autẽ diuinũ eiusdẽ sigilli si quæras, vbi nã scriptũ extet, respondetur ibidẽ prorsus, vbi occultorũ cõfessio iubetur: nã vt.q.2.art.6.explicuimus, quanꝗ confessionis secretũ non sit de ejus essentia, est nihilominus necessariũ, vt cõfessio sustineatur. Atq; in hoc sensu audiendũ est verbũ hoc S.Tho. in sua conclusione. De necessitate sacramenti est, ꝙ quis confessionẽ celet. Quod nos ideo nõ posuimus in nostra conclusione, ne intelligeretur tanꝗ de cõfessionis essentia. Quòd aũt sit de necessitate, ꝓbatur ex Aristotele.2. Physic. vbi ait, ex necessitate finis deriuari necessitatẽ ad media. Si enim viuere necessariũ est, & id sine cibo seruare nõ possumus, fit vt & cibus ipse sit necessarius: pari ergo modo quia cõfiteri occulta scelera, idq; ceu cõmune bonũ ecclesię necessariũ est, id qđ sine cõsignatione sigilli secreti reseruari nõ potest, fit vt sigillũ ipsum sit penit⁹ necessariũ. ¶Ex quo fit, ꝙ neq; ad seruandũ vitã hominis quantũcunq; esset vel regis vel papæ, vel propria ipsius sacerdotis, neq; ad seruandã salutẽ totius republicæ siue tẽporalẽ siue spiritualem in summa ob nullũ, qui fingi posset, euentũ, licet sigillũ confessionis aperire: nã quocũq; casu aut causa rũperetur, confessio in suspicionẽ veniret, ꝙ posset reuelari, & inde homines ab illius religione arcerẽtur, atq; adeò sacramẽtum periret, quod ecclesię est necessariũ. Quapropter Altisiodorẽsis, aliâs nobilis autor, nõ est auscultãdus, qui.4.cap.de cõfessione ait, ꝙ quãdo ex secreto cõfessionis magnũ periculũ immineret ecclesię licitum esset de licẽtia episcopi illud denunciare, dicẽs aliud esse sigillũ infringere, qđ nũꝗ licet, aliud aperire, quod nonnunꝗ licet. Meritò enim vniuersi doctores eũ in hac sẽtẽtia solitariũ deserũt. Nã ad æstimandũ quãti sigillũ referat, non est conferenda fama vnius singularis pœnitẽtis, vel duorũ aut decem, per quorũ infamiã posset succurri maximo cõmuni cõmodo, quoniã posset aliquod bonũ cõtingere excellẽtius ꝗ fama illorũ, sed est faciẽda cõparatio aliorũ bonorũ ad bonum sacramẽti cõfessiõis, quod est in ecclesia ꝗ maxiè necessariũ. ¶Hinc fit, ꝙ licèt sacerdos videat ꝑsonã innocẽtissimam eãdẽq; & dignitate & autoritate maximã in suppliciũ capitis rapi, sitq; certissimus per cõfessionẽ, quã malefactoris audiuit illũ esse innocentẽ, possetq; eũ facillimè detecta cõfessione liberare, neutiquã illi fas est, quis ipe, qui in suppliciũ rapitur, esset idẽ sacerdos, q illa se posset via ꝓtegere. Et quanꝗ per cõfessionẽ qs intelligat nefandissimã hæresim vel coniurationẽ aliquã in rẽpublicã inserpere, neq; illi malo fas est ꝑ reuelationẽ cõfessiõis occurrere, taliter scilicet, vt ꝑsona per cõfessionẽ innotescat, siue fuerit pœnitẽs siue alius ille, qui ꝓdatur. Neq; vllius est valoris cõsequẽtia, pœnitẽs tenetur in illo casu latentes illas pestes detegere, vt eis occuratur: ergo si suasiõe sacerdotis ad id nõ potest adduci, debet ipse ꝓdere: nõ enim licet semper aliqd facere ꝓ alio, qđ ipse facere tenetur. Sed alia est tunc pru-

Ricardus.

Nota. Sigillũ confeßionis de iure diuino

De neceßitate confeßionis est, ut sigillum omnino seruetur.

Ratio ex Aristo.

Sigillũ confeßionis ob nullum casum licet reserare.

Altißiodor.

Nota.

prudẽtia vtendũ, vt scilicet sacerdos admoneat vrgentissimè pœnitentẽ, vt reuelet. Qđ si obtinere nõ poterit, nõ absoluat. Et generalibus verbis eos admoneat, quibus periculum creatur, vt sibi prospiciãt, & pericula caueant, quæ accidere possunt. Et quanuis episcopus per confessionem subditi intelligat esse irregularem, & ordines petat, neque aliam habeat causam, qua sese excuset, tenetur eum ordinare. Et quanuis curatus intelligat per cõfessionẽ duos esse affines, qui nõ possunt contrahere, tenetur, si publicè petunt, eos coniungere, si alia via subterfugere nequit. ¶ Eadem conclusio præter rationes, monitis etiam sanctorum patrum confirmatur. Ait enim Grego. can. Sacerdos. de pœnitentia dist. 6. Sacerdos ante omnia caueat ne de ijs, qui ei confitentur, peccata alicui recitet, quòd ea confessus est, neque pro aliquo scandalo. Quòd si aliter fecerit deponatur, & omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinando pergat. At quia eiusmodi peregrinatio non adeò salutifera postea iudicata est, mutatum est in concilio Lateranensi supplicium, vt sacerdos huiusmodi officio sacerdotali depositus ad agendam perpetuam pœnitentiam in arctum monasterium detrudatur. Est tamẽ adnotandum, quòd quanuis istæ pœnæ ipso iure incurrantur, nihilominus nemo eas subire tenetur quousque iuridicè fuerit condemnatus sigillum fregisse, vt lib. 1. de Iustitia & iure. q. 6. art. 6. latè monstrauimus. ¶ Quòd si contra conclusionem arguas. Alia sunt multa præcepta diuina etiam de sacramentis, à quibus implendis homo propter aliquas graues causas excusatur: nemo enim tenetur, vt diximus, cum periculo vitæ suæ cõfiteri, vel eucharistiam sumere, imò nec baptismum: ergo ad cauendum periculum vitæ licet sigillum confessionis frangere. Respondetur, ꝙ præcepta affirmatiua licet nonnũquam ad cauendũ huiusmodi pericula præterire: quia non obligãt pro semper, negatiua verò quia pro semper obligant, nullo casu transgredi licet: est inq̃ præceptum, Non occides: nullam ergo ob causam autoritate priuata licet hominem sponte occidere, nisi dum se quispiam coactus defendit. Est etiam præceptũ ne vlla sacramẽto irrogetur iniuria: nulla ergo de causa fas est, sacrosanctam eucharistiã aut conspuere, aut pedibus proculcare. Pari modo in sigillo confessionis est pręceptum

Cõfirmatio cõclusionis.

Argum.

Solutio

negatiuum, ne reueletur tanquàm res sacra, quocirca nulla de causa illud fas est reuelare. ¶ Non desunt quidam, rem hanc nõ pro dignitate æstimantes, qui aiunt, non teneri sacerdotem, mortem oppetere antequam sigillum confessionis reuelet. Vt si tyrannus gladio ad iugulum apposito extorquere conaretur à sacerdote secretum confessionis, aiũt licere illi id detegere ad seruandam vitam: quia nemo cogitur cum tanto periculo alienam seruare famam. Est tamen error non ferendus talis opinio: quia non solùm ad famã vnius personæ conijciendus est oculus, sed ad sacramenti custodiam, pro quo seruando in ecclesia sacerdotale officium sacerdotem obligat millies oppetere mortem: quandoquidem antequàm quis blasphemam irreuerentiam sacramento eucharistię irroget, millies debet mori. ¶ Hoc adeò verum est, vt Ricardus & alij de sacerdote exemplum ponant, qui iter cum latronibus agens in ingressu nemoris per confessionẽ vnius intelligit se ab altero esse in nemore occidẽdum. Quẽ quidem sacerdotem potiùs, aiũt, debere expectare mortem, quàm per fugam confessionem reuelare. Idque profectò verum est, vbi necessitas daretur aut reuelandi confessionem, aut moriendi. Sed tamen in eiusmodi euentibus vix accidere potest, quin prudenter valeat sacerdos vtrunq; per aliquam fictã causam euitare. ¶ Atqui non solum mortalia, verùm & venialia cadunt sub sigillo secreti sub reatu mortali: nã etsi infamare hominem de veniali extra confessionem cognito vel nulla sit culpa, vel raro venialis, tamen si sciatur in confessione, mortalis est reuelatio: nam & per hoc deterrerentur homines à confessione. Imò non solùm peccata, sed & alia, quę ingenerare possent infamiã, sub eodẽ arcto sigillo cadũt, vt si sacerdos per confessionẽ intelligeret pœnitentẽ esse sordidissimis parẽtibus natũ, aut aliã eius labẽ infamẽ. ¶ Secũda cõclusio. Nõ solũ persona pœnitẽtis cadit sub sigillo cõfessionis, verùm & alia quæcũq; illic explicita, quæ posset, si ꝓderetur, infamia lædi. Probatur, nã respectu etiã illius est necessariũ sigillũ, vt homines à cõfessione nõ arceãtur: nã aliquãdo, vt dictũ est, cõuenit cõplicẽ delicti explicare ꝓpter necessariã circũstantiã, vel aliã etiã personã, cuius fama & honor ex reuelatione periclitaret: si ergo per clausurã sigilli eorũ famæ & honori nõ cõsuleretur, cõfessio fieret execrabilis.

Opinio quorundam.

Reprobatur opinio.

Ricardi exẽplum.

Venialia.

Secũda conclusio.

bilis. Imò quãuis pœnitẽs aliquã personam in confessione imprudẽter detegeret, quam non erat necessarium nominare, eius etiam fama sub eodem sigillo custodiẽda est: quia non omnes ita possunt prudenter confiteri, quin aliqua referent secreta, quæ non erant relatu necessaria. ¶Tertia conclusio. Quanuis directè sola peccata sint sigillo secreti obseruanda, nihilominus indirectè res aliæ, quæ non sunt peccata, ex quarum manifestatione posset veniri in notitiã peccati aut peccatoris, cadunt etiã sub eodem sigillo. Vt si quis dũ homicidium confitetur, narrat quẽadmodum faber gladium rei inscius ei vẽdiderit, vel si narrat quemadmodũ amicus crimen ei dissuadebat. Illa enim licèt in illis personis non sint peccata, possent tamẽ, si detegerẽtur, vestigiũ aperire explorãdi peccatũ vel personam. Eodem modo si cõfessor diceret, Petrus fuit tali hora in tali loco, posset enim tũc Petrus in suspicionẽ venire homicidij, quod illic fuerat perpetratũ. Reliqua verò quæ ad peccata nihil pertinent, nõ cõprehendũtur sub sigillo. Quanuis neq; de re vlla per cõfessionẽ audita debeat sacerdos vnquã vel mutire. Pręsertim dũ circunstãtes intelligere possint in confessione fuisse audita, quoniã statim pertimescũt, non est tã sanctè recondita quæ illic dicuntur. Debet ergo iudiciũ illud esse velut sacrariũ quoddã ab humana conuersatione longè semotum. At ne plus nimio rẽ exaggeremus, quãdo peccatũ sic in genere detegitur, vt nullatenus ad notitiã psonæ referri possit, nõ esset, vt bene ait Scotus d.21.q.2. cõfessionis reuelatio. Neq; obstat Panormitanus super.c. Omnis vtriusque sexus. dicens, ꝙ etiam reuelare peccatũ est sigillum infringere: nam licèt in dicto ca. peccatum reuelari vetetur, tamen per præcedẽtia verba illud exponitur: scilicet. Caueat ne quouismodo prodat peccatorem. Vbi insinuatur eatenus esse celãdum peccatum, vt nullatenus peccator prodatur. Quare in concionibus aut scholaribus prælectionib⁹ licet peccata taxare & reprehendere, quæ in confessionibus audiuntur. Tametsi imprudẽtia esset & scandalum dicere talia in confessionibus esse audita. Et præterea cauendum ne in præsentia eorum prædicentur, qui illa cõfessi sunt: contremiscerent enim metuentes suas cõfessiones in publicũ prodi. ¶Et ideo ijs, qui regibus à confessionibus sunt, consilium esset, nunquam in eorum præsentia de peccatis reipublicę pdicare. Pari rõne dicere, Iste confessus est mihi sua peccata, nõ est reuelare confessionem: nam cùm materia confessionis nõ sint nisi peccata, nõ est hoc plus dicere, q̃, Iste confessus est mihi. Atq; adeò nec esset reuelatio dicere, Confessus est mihi sua venialia, quia ad minimum potuit cõfiteri venialia, nisi exprimeretur veniale in specie. Dicere autem, Iste confessus est mihi sua peccata mortalia, esset reuelatio cõfessionis: quia potest homo sine mortalibus cõfiteri. ¶Quid autem si peccata sint publica, vt si sit publicus cõcubinarius, aut meretrix, aut vsurarius, vtrũ licitũ sit dicere, Ista confessa est mihi legitimè de suo meretricio, & absoluta est à me? Videtur enim id esse licitum eo, ꝙ in honorẽ cedit pœnitentis. Caie. verb. Confessor. negat id licere: quia illud peccatũ licèt sit publicum, tamen postq̃ ad confessionem relatum est, non licet illud extra proferre. Et profectò opinio est mihi probabilior, quàm contraria. Licet tamẽ dicere, Ista confessa est, & beneficiũ absolutionis obtinuit. Si verò fortè peccator nõ absoluitur, vtrũ liceat in aliquo casu interrogato sacerdoti respondere, Iste non est absolutus: est enim casus sæpenumero contingens, dũ scilicet quispiam viuit in statu peccati vsuræ vel concubinatus: & quotannis confitetur eidem sacerdoti, qui eum non absoluit, vtrùm reprehensus ille sacerdos quomodo cõfessiones illius audiat, possit dicere, Non absoluo: respondet ibi Caietanus, licèt hęsitãs, id licere: quia cùm suspẽsio absolutionis ex alijs causis prouenire possit, quàm ex pertinacia in peccato illa nõ est reuelatio confessionis. At verò ꝓfectò nullatenus licet, vt ipse tandẽ insinuat: nam per se ipsa responsio supposito statu illius hominis vehemẽtem generat opinionẽ illum nõ absolui, quia est impœnitens. Nam si causam subiũgeret, Non absoluo quia nõ resipiscit, manifestaria esset cõfessionis apertio. In his ergo oĩbus nõ aliud licet dicere q̃, Ipse est confessus mihi, & ego feci officium meum. Nisi forsitan ipse pœnitens se proderet. Si enim hæreticum mihi in carcere confessum, quia impœnitens est, non absolui, & postea in incendium raptus dicat se manere in sua hæresi, non est periculum, licèt ego fatear ipsum non absoluisse. ¶Quarta conclusio. Quanquam proprius sacerdos propriè vinculo seruãdi sigillum obligetur, nihilominus tamẽ, dũ alia persona confessioni misce tur

Tertia conclusio. *Consilium.* *Caieta.* *Dubium.* *Autoris sententia.* *Quarta conclusio.*

tur aliquid eiusdem obligationis participat, quanuis propriè loquendo sigillum confessionis non habeat. Et probatur quoad partes singulas. Sigillum enim confessionis insequitur clauem scientiæ: ob id enim quòd sacerdos claui scientiæ pollet ad cognoscendũ peccatum in sacramento, sigillum, quo tenetur eandem confessionem celare, fit ei sacrũ, & sacra fide inuiolabile, & dum illud rumpit fit sacrilegus: putà, sacri violator. Seculares verò non habent eandem clauem scientię, & ideo neque sigillũ eis est sacrum, atque adeò nec subduntur pœnis iuris tanquam sacrilegi, si illud referent: nihilominus aliquid eiusdem sigilli participant, atque adeò arctiori vinculo tenentur cõfessionem illam celare, quàm si sub alia quacunque secreti fide extra cõfessionẽ illa nouissent. ¶Per hoc respõdetur ad sigillũ, quod tenetur interpres confessionis seruare: iam enim diximus, illud nõ esse sacrum sicut in sacerdote: quia illa confessio nõ est necessaria, licèt magnũ adferat secreti vinculũ. Et idem dicendum si quis cõfiteretur laico. Si autem quis cõfiteretur per internuntium, peccaret quidem mortaliter internuntius reuelans, non tamen tam grauiter, quàm interpres, quia illa cõfessio, vt diximus, nõ est valida, sed per imprudentiam confitentis facta. Si autem quis casu audiuit confessionem, non se ingerẽdo, sed quia alter locutus est altè, tenetur quidem etiam sub peccato mortali celare, sed nõ sub sacro sigillo sacramẽti. Si autem per iniuriam, aut fraudem se se ad audiẽdum ingereret, de quo sacer Diony. suprà citatus reprehẽdebat Demophilum, ille profectò arctissimè omniũ teneretur ad sigillum, licèt non sub censuris sacerdoti decretis: esset tamen grauiter puniendus. Præsertim si personam sacerdotis fingeret. Vt si quispiam ob zelotypiam, qua vritur vxoris, credẽs esse adulteram, loco sacerdotis sederet, vt vxor per trãsennam ei confiteretur, in hunc quidem grauissimo supplicio esset animaduertendum, tametsi ad gradum criminis nũquam pertingeret fractiõis sigilli, qđ sacerdos cõmitteret. ¶Quinta ex ijs colligitur conclusio. Nunquam occurrit vinculum sacri sigilli cõfessionis, nisi vbi cõfessio est sacramentalis, quæ, scilicet, fit intentione faciendi accusationem corã Deo. Hoc dixerim ad abstergendã ignorantiã imperiti vulgi: solent.n. aliq ad commẽdãdũ secretum dicere amico, Hoc vobis dico sub sigillo confessionis: non tamen propterea est sigillum confessionis, sed secreti humani, etiã si alter affirmet, se illud recipere sub sigillo cõfessionis: quoniã qcquid ambo dicãt, nũq est confessio. Imò Palud. dist. 21. q. 2. arbitratur iniuriam irrogari sacramento si quis, vel tradit, vel recipit aliquid extra sacramẽtum sub tam arcto sigillo ac si esset sacramẽtum. At forsan nulla est irreuerẽtia: quia bene homines intelligunt non tantam inde exurgere obligationem, quantam ex confessione. Quinimò licèt hoc dicat sacerdoti genibus flexis, & prẹmittendo confessionẽ generalẽ, si id duntaxat faciat causa detegendi illud secretum, non exurgit inde vinculum sacri sigilli confessionis, tum quia illud secretum sępe non est peccatum, tum quòd licèt sit peccatum, cùm alia taceat, non fit intentione cõfessionis faciendæ, sed commẽdandi illud secretum. Et ideo sacerdotes debent illas ceremonias euitare. ¶Et est tam latũ discrimen, vt quicquid sub huiusmodi ceremonijs commẽdetur sub secreti sigillo, si ille qui recipit, legitimè de illo in iudicio interrogetur, tenetur illud propalare, quod tamẽ nefas esset, si in cõfessione sacramẽtali id audiuisset. ¶Dixerim, nisi sit confessio sacramẽtalis, hoc est, figuram habeat sacramenti: nam si quis intẽtione cõfitendi incipiat cõfiteri, licèt aliqua de causa confessionẽ non finiat, exurgit obligatio sacri sigilli, nã illa est pars sacramentalis confessionis, quoniã si reliqua confitetur illa pars cum alia sufficeret, vt subsequeretur absolutio. Et eadem ratione, si defectu contritionis, vel alia de causa absolutio suspẽdatur. Imò verò licèt qui facit confessionem nõ habeat firmum propositum abstinendi, sed confiteatur secundùm tenorẽ cap. Quod quidam. de pœnitẽ. & remis. eadem nascitur sigilli obligatio. In summa etiam prælati, vt suprà diximus, dum ab eis petitur facultas absoluendi à reseruatis, tenẽtur ad sigillum, ne personam pœnitentis prodãt, neque verò peccatum eo modo, per quem persona inuestigari posset. De hac autem materia multò plura adducere huc possemus: à quibus enarrandis ob id abstinemus, quòd libro quinto, de iustitia & iure. quæst. 6. articulo. 2. & multò copiosiùs in relectione de tengendo, & detegendo secreto membro tertio, quæsti. tertia, & quarta, locuti sumus, vbi studiosissimus quisque vniuersa potest inspicere, quæ ad hoc pertinent negotium.

¶Ad

De interprete. *De internũtio.* *De eo q̃ casu audiuit cõfessionem.* *Quinta cõclusio.* *Vulgaris cõmendatio secreti.* *Palud.* *Sentẽtia auctoris.* *Obserua.* *Prælati quæ concedunt casus reser.*

Solutio. Ad primum igitur argumentum responsum satis est, ius contegendi secretum cõfessionis non esse tantũ pontificium, quinimò est diuinum, sicut præceptum ipsum confessionis. Quapropter, vt super præcepto confessionis nulla potest cadere dispensatio ecclesiæ, vt.q.1.ar.5. dictum est: ita neq; super hoc de seruando secreto confessionis. Quare sub quacunq; censura & rigore cogendi ecclesia iuberet secretũ aliquod propalari, non est credenda id intelligere de secreto cõfessionis. Si autem id de eodem secreto in particulari reuelando præceptũ poneret sub quacunq; anathematis cõminatione (quod non est timendum facturam) nullatenus ei esset auscultandum, neq; eius censura, diuino iure reclamante vllo pacto ligaret. ¶ Ad secundũ varij variè respondent. Alexander enim Alẽsis.4.pa.q.78.memb.2.ar.2. distinguit, quòd si peccatum aliquod in cõfessione recitetur, non tanquam factum, sed tanquam faciendum cum proposito scilicet illud perpetrandi, est quidem sub secreto seruandum, nõ tamen sub sacro sigillo confessionis, quæ quidem opinio est etiam Panormitani super.d. cap. Omnis vtriusq; sexus. quẽ sequitur Syluest. verb. Confessor.1.§.5. Imò & Innocentius in eandem citatur sententiam. Et ratio est, quia materia confessionis nõ est nisi peccatum commissum. ¶ Quare ait Alexander, ꝙ si quis confiteatur peccatum præteritum, quanuis nõ habeat firmum propositum abstinendi deinceps, occludendum est sub sigillo, secùs autem si nõ est factum, sed de nouo faciendum. Hæc autem non bene cohęrent: nam si peccatum iterãdum cadit sub sigillo, cur non etiam illud, quod est de nouo perpetrandum, cùm vtrunq; sit futurum? Bene ergo ait S.Th. illam opinionem esse erroneã: quia est contra veritatem sacramenti. Nam vt baptismus quanuis fictè susceptus, est sacramentũ: ita & confessio informis est sacramentalis, etiam si ob defectum firmi propositi absolutionẽ nõ cõsequatur. Est, inquã, sacramentalis, licèt non sit integrum sacramẽtum, & hoc sufficit, vt sit seruanda sub occulto sigillo. Nam in cap. Quod quidam. sæpe citato pręcipitur eius confessionem admitti, qui non potest abstinere. Quare tunc sacerdos non facit contra charitatem illud occultando: quia charitas non exposcit, vt peccato, quod homo nescit, remedium adhibeat: & quod scitur per confessionem, vt ilico dicturi sumus, est quasi nescitum. Sed aliter, si potest, citra periculũ reuelandi confessionẽ malo illi occurrere, vt diximus, occurrat, vel curando suasionibus dimouere pœnitentẽ ab illo proposito, vel generaliter eos admonendo, quibus periculum creatur. ¶ Contra hanc autem solutionem posset quis ambigẽdo arguere. Siquis sacerdoti confiteatur intentione mouendi eum ad malum, tunc sacerdos, præcipuè si illud sit in malum reipublicæ, tenetur id detegere: nam illud nõ est peccatũ sub sigillo confessionis obseruandũ. Antecedens elucidatur exemplo, quod Romæ contigit. Cardinalis enim quidam, qui conspirationem in pontificem moliebatur, cõfessus est alteri eiusdem ordinis domino, & quidem sacramentaliter, sed tamen ea intentione, vt eum in suam coniuratiõnẽ traheret. Postea verò ꝑ aliã viã re cõperta Cardinalis, qui cõfessionem audierat, de hoc accusatus fuit, ꝙ rem non protinus detegisset, imò ob id fuit pecunia mulctat[9], & nisi ignorantiam sibi obtendisset, acriùs fuisset punitus. Ad hoc igitur respondetur, ꝙ si cõstaret eum, qui confitetur, sacramentaliter cõfiteri per modum accusationis corã Deo, quanuis aliud sinistrum haberet ꝓpositũ annexum etiam mortale, quod, vt suprà diximus, faceret confessionem nõ esse validã, esset nihilo minus sub sigillo confessionis confessio seruanda. Est enim possibile, quòd quis ad confessionẽ accedat cum proposito patrandi aliquod malũ, quod putat non esse peccatum: putà, cõgrediendi cum aliquo in duello, vel occidendi manifestarium tyrannum quem putat sibi licere priuata autoritate interficere. Tunc enim quãuis admonitione confessarij intelligens id esse peccatum, nolit à proposito desistere, & ideo absq; absolutione recedat, nihilominus in tali casu sigillum confessionis seruandũ est: quia talis cõfessio est sacramentalis, quandoquidem per solam mutationem propositi absq; alia cõfessione esset ille absoluendus. Veruntamen quando quis ad cõfessionem propositum adfert peruertendi confessarium, in hæresim, scilicet, vel in cõspirationem, vel aliud malum eum attrahendi, nõ est ille censendus intentionẽ habere cõfitendi, & ideo ilico puniẽdus est, ne alios sua contagione contaminet. Et ita debuisset Cardinalis ille facere. Quando verò sacerdos per confessionem intelligit obuiãdum esse alicui damno reipublicæ, cuius pœnitẽs

Solutio secũdi argum.

Alexan.

S.Thom.

Argumẽtũ.

Exemplũ.

pœnitens nō est in causa, debet sacerdos admonere, vt ipse remedium, si potest, adhibeat, quod si renuerit facere, non est absoluēdus, nihilominus celādum est secretū, & modo suprà dicto adhibendum remedium.

Solutio.3. ¶Ad tertium respondet sapienter D.Tho. quòd potest sacerdos suffragium ei denegare, quem per confessionem nouit esse prælatura indignum, vel aliter etiam eum impedire; si aliæ appareant causæ indignitatis eius. Vnde colligitur, quòd si ex negatiōe suffragij colligeretur reuelatio confessionis, nullatenus liceret. Plura de hac re diximus. q.4. citata in relectione.

Circa solutione quarti. ¶Atqui eodē loco, scilicet, quæst.4. plurima circa solutionem quarti hîc propositi argumenti enarrauimus, in quo præcipua versatur rei hûius difficultas. Respondet ergo primùm S.Th.

Solut.S. Thom. quòd cùm ea quæ homo scit in confessione nō sciat tanq̄ homo, sed tanquā Deus, puta, vt minister Dei, qui illa peccata habet perinde ac si nunquam fuissent facta, optimè affirmare potest se illa non scire, quę in confessione scit, imò si in testem adducatur, id ipsum potest iurare. ¶Circa hanc autem solutionem hoc primum notandum, ꝙ intelligitur dum sacerdos interrogatur non in particulari, vtrùm in confessione sciuerit talem hominem hoc fecisse peccatum, quæ quidem interrogatio sacrilega esset, sed dum interrogatur in genere bona fide, vtrū sciat illud fecisse. Tunc enim nō est cur iurare recuset, quia verum iurat, dicēs se nescire. Imò quanuis extra confessionem illo modo sciret, scilicet, solo auditu: quia qui delictum fecit, dixit se fecisse, potest iurare se nescire. Enimuerò quæ homo audiuit, quāuis vulgari sermone dicatur quodammodo scire, tamen propriè id duntaxat iure scire dicimur,

Aug. (vt ait. 1. lib. retractatio. cap. 14. Aug.) quod firma ratione deprehendimus: nempe, quod vel per scientias nobis demonstratur, vel ipsi proprijs oculis vidimus. Quin & Bald. l. scire leges. ff. de legib. scientia, inquit, est infallibilis notitia veritatis. Et cap. Testis. 3. q. 9. Id testis scire dicitur, qđ visu, aut alio sensu experimentaliter nouit. Quare sub disiunctione testis in iudicio interrogatur, an sciuerit, vel audiuerit, quasi audire non sit scire. At verò si scire vulgari modo capiatur, vt id etiam comprehendatur, quod aliorum testimonio didicimus, vt alibi ait Augusti. tunc ad hoc suffugiendum est, quòd quæ sacerdos in confessione audiuit, non scit, vt homo, sed vt Deus.

Argum. ¶Quò autē hoc clarius fiat, arguitur sic. Ex duabus cōtradictorijs necessarium est alteram esse veram, alteram verò falsam: ex his autem contradictorijs à sacerdote prolatis de eo, quod in cōfessione nouit, Scio hoc, nescio hoc, affirmatiua est vera, q̄a simpliciter scit: ergo negatiua est falsa, atque adeò dū illā profert, mētitur.

Solutio.1. ¶Duo sunt extremi respōdēdi modi, q ambo cauēdi sunt. Ricard. nanq;, vt diximus, ait affirmatiuā falsam: q̄a simpliciter nō scit, sed tanq̄ Deꝰ, hoc est, solus Deus scit. Hoc autē iam impugnatū est: quia nō scit, vt Deus, in illo sensu, quo angelus Moysi loq̄batur, dicēs, Ego sum Deus tuus, sed scit tanq̄ Dei minister, siq̄dē dicit, Ego te absoluo, & ideo simpliciter scit.

Solutio.2. ¶At

Argu. Gabri. obiectū. ꝑpter arg. Gabrie. d. 21. ar. 3. in alterū extremū impingit dicēs, affirmatiuā esse verā, & negatiuā falsā, ob idq; ꝑ neutrā debet sacerdos r̄ndere: nā si affirmatiuè respōdeat, frangit sigillū, & si negatiuè, mētitur: quare quātūcunque, inquit, interrogetur, debet tacere.

Solu. eius fic. Et in cōtrarium arguenti, ꝙ tunc sacerdotis silentiū suspicionē iudicij ingenerabit, verum esse quod interrogat: respondet, nihil ad sacerdotem: quia qui silet non plus affirmat quàm si neget, sed ex malitia hominis nascitur illa suspicio.

Argu. cōtra eiꝰ solutionē. ¶Cōtra hoc autē respōsum militat argumētū, ꝙ cùm legitimè posset suspicioni illi occurrere, debet illam euitare dicens se nescire. Nam si accipiatur propriè, vt expositū est, verū ait simpliciter. Si verò accipiatur vulgariter, vt includat etiam nescire per auditum, nihilominus eadē negatiua est vera.

Solutio.3. ¶Vnde ad argumētū respondetur tam affirmatiuā q̄ negatiuam esse veram, sed nō esse tunc contradictorias propter sensus diuersos: affirmatiua enim accipitur simpliciter, scio, & negatiua accipitur cum restrictione, scilicet, Nescio, vt homo, sed vt Deus. Quid autem hoc sit, iam suprà expositū reliquimus: est enim sensus, scio quemadmodum scit Deus: Deus autem scit, non, vt in opprobrium dicat, sed, vt obliuioni tradat, quod in die iudicij ad gloriam referat pœnitentiū: idem ergo est, Nescio, vt homo, quod Nescio, vt dicam. Nam cùm scientia ordinetur ad dicendum, verbum illud scire, & nescire aptè recipit illud moderamen. Nescio vt dicere possim. Et in hoc sensu, ait

Bernardus. Bernardus. Nihil minus scio, quàm quod in confessione scio. Accedit, quod vocū significationes

cationes ex humano vsu sunt ęstimandę, & in communi sermone cùm sacerdos ait. Nescio, nemo de ijs, quæ confessione nouit, verbum intelligit. Atqui simile illud est Marci. 13. De illo die nemo scit, neq; fili⁹ hominis: nam licèt quicquid pater nouerit, etiā filius nouerit, vt ipse ait alibi, tamē quia ad finem redemptionis nō expediebat nobis scire diē iudicij, Christus inquantum redemptor nesciebat illud, vt in hac vita propalaret. Neq; verò opus est exprimere, Nescio, vt homo: nam ipsamet propositio ex accommodatione vsus inter Christianos secum adfert illum sensum, nō intelligi per illud verbū id, quod per cōfessionem notum est. Vtrùm verò in alijs secularibus secretis extra confessionem liceat itidem respondere, Nescio, vt scilicet, eundem faciat sensum, qui est, Nescio, vt dicam, loco citato in eadem nostra relectione latè discussimus. ¶ Quid autē si sacerdos interrogetur. Vtrùm audisti Petrū hoc crimē patrasse? tūc enim nō admitteretur responsio per, Nescio, q̄a inepta esset: nam licèt quis nesciat illud esse factum, quod audiuit factum esse, scit tamen audiuisse. Respondetur, optimè posse respondere, non memini: Nā idē est, dicere, Nescio vt dicā, quod non memini, vt dicam: meminisse enim scire est. Sed pręterea si inde generaret suspicio, optimè etiā respondere potest, nō audiui: quoniam cùm audire ad scientiam quoq; pertineat: eūdem recipit sensum, scilicet, Non audiui, tanq̄ hō, vt dicā, sed vt Deus, vt nō dicā. ¶ Dubium autem, quod vrgentiùs premit, est, quid si, vel infidelis tyrannus, vel improbissimus christianus peculiariter à sacerdote exquireret, vtrùm audieris in cōfessione Petrum hoc fecisse. Profectò non licebit respōdere, Non audiui in confessione: nam respōsio hęc non recipit moderationē illam, Non audiui, vt dicam: quia totum exprimitur in interrogatione, scilicet, vtrùm audiuisti, vt non dicas, aut vt De⁹, & ideo responsio, Nō audiui, vt Deus, est mendacium, quod quidē dicere nulla de causa licet. Igitur in tali casu si tyrann⁹ est infidelis, respondendum est illi tanquam sacramētum vituperanti, religionem christianam præcipere de sacramentali confessione in neutrā partem quicq̄ esse loquendum. Et multò efficaciùs respondendū esset reprobatissimo christiano tanquam sacrilego, Non est fas, vt tibi ad istam tuam sacrilegam interrogationem quicquam respō

Marci. 13.

Dubium.

Solutio.

Dubium aliud.

Quo modo respondendum tyranno.

deatur. Et in vtroque casu si mortem illi tyrāni sacerdoti comminarētur, illa esset potiùs oppetenda, quàm verbum vllum proferendum, quod in reuelationem sacramenti confessiōis vergeret. ¶ Atqui cōsideratè hìc animaduertendum est, quòd qua ratione sacerdos quę per confessionem audit, & scit, neq; scit, neque audit sicut homo, sed sicut Deus: ita, nec pœnitens ei quicquam dicit, vt homini, sed, vt Deo: & ideo dum pœnitēs ipse interrogatur, vtrùm hoc, vel illud cuiquam dixerit, optimè iurare potest se nemini dixisse, si nō nisi in confessionè dixerit: quia intelligitur nemini hominum dixisse tāquam homini. Quocirca & si sacerdos dicat, mihi dixisti, respondere audacter, & iurare potest, Nihil tibi dixi. Si autem interrogetur, an dixerit in confessione, nequaquam licet negare: nam sensus esset, Non dixi, vt Deo, qui sensus esset falsus, sed tunc respondendum est cum acrimonia, vt nuperrimè de sacerdote dictum est: quia interrogatio illa impia, & sacrilega est.

¶ Occurrit hìc autem dubiū nullaten⁹ dissimulandū, vtrùm vnam confessionem liceat reuelare in alia. Exempli gratia, sacerdos accessit ad sororem ignorātia vincibili & probabili ignorans esse sororē, & postea ipsa cōfitetur fratri se esse illam, ad quā accesserat. Et sacerdos non potest confiteri, nisi alij, qui scit vnicam illi esse sororem, vtrū debeat cōfiteri illi circunstantiā incestus. Ex ijs enim, quæ suprà diximus, constat debere illam cōfiteri. Tamen ex alia parte militat, quòd illā circunstantiam non sciuit, nisi per confessionem. Profectò res est dubia, & videtur veritas in hanc partem inclinare, q̄ non debeat illā circunstātiā cōfiteri: quia stricti⁹ est vinculū secreti confessionis, q̄ integræ faciendæ cōfessionis. Sic aiunt Scot. Paluda. Adria. & alij. Attamē ratio certè non vsqueadeò conuincit: quia nescio cur sit arctius vinculum seruādi sigillū, q̄ integrè confitendi: quando quidē obligatio sigilli ex obligatione cōfessionis emergat. Præsertim cū dicere in cōfessione non sit tā grauis infamia postq̄ sacerdos audiēs tenetur ad sigillū illius. Idē est de sacerdote, q inter audiēdā cōfessionē errāte claue peccauit absoluēdo. v.g. alterum sacerdotē à peccato, cui erat annexa excommunicatio, & irregularitas, ob cuius errorem alter excōicatus celebrat. Vtrū si nō sit, nisi alius terti⁹ sacerdos, cui iste cōfiteatur, debeat suū confi-

An liceat unam confeßionē reuelare in alia.

cōfiteri errorem cum manifesto periculo, ꝙ audiens intelligat quisnam sit ille sacerdos malè absolutus. Reuera vtraque opinio est probabilis, & fortasse hęc probabilior, quòd debeat confiteri. His autem similibusque casibus exceptis manifestum est, quæ in vna confessione audiuntur, nullatenus licere in alia explicare, taliter, vt venire queat sacerdos in notitiam personæ: nam licèt non sit tam grauis reuelatio, quàm si fieret extra confessionem, est tamen reuelatio mortalis.

¶ Addit in eadem solutione D. Tho. quòd eadem ratione prçlatus audiens confessionē subditi non potest eum extra confessionem punire. vt si Abbas audiens confessionem Prioris intelligat esse illa functiōe indignū, potest quidem illi suadere in confessione, vt dignitatem resignet, aut si est alia causa, vel occasio potest eum amouere, non tamē propter peccatum illic auditū. ¶ Est autem solutio hæc prudenter consideranda, vt eius intelligatur ratio. Haud enim ob hoc tātùm non licet pœnitentem punire publicè: quia fieret tunc confessionis reuelatio, sed neque secretò potest illū priuare propter illud crimen: quia illud quod scitur in foro pœnitentiæ perinde habet, ac si nullo modo sciretur, & peccatum quod non est à iudice cognitū, nō potest ab eo puniri. Quare iudex audiēs delictum in cōfessione nullum habet ius puniendi, nisi iniungendo pœnitentiam in cōfessione: nam extra confessionem potest negare delinquens se illud fecisse, & saltem nō erit mendacium perniciosum. ¶ De ijs autē subditorum officijs distinctione opus est. Si enim est tale, quod quandam habeat iurisdictionem etiam subalternatam, tunc nullatenus superior potest illum priuare ratiōe cōfessionis sacramentalis, etiam si caueretur reuelatio: quia ille habet ius possidēdi, & ideo non potest sine causa & iudicio spoliari, quę quidē causa per aliam viam quàm sacramenti innotescat. Si autem est officium, quod nō habet iurisdictionem aliquam, sed est ad nutum prælati solius amouibile, vt sacrista, & procurator &c. tunc si prælatus per eorum sacramentalem confessionem intelligit esse, vel fures, vel inhonestos, vel aliter indignos, potest illos amouere, dūmodo caueatur ne confessio reueletur: quoniam eiusmodi amotio nullum actum iuridicū requirit, cùm nō habeant ad eadem officia ius. ¶ Sed rogas

Solutionis ratio.

Distinctio.

Dubium.

vtrùm saltem prælatus per notitiam, quam habuit in confessione sacramentali adduci possit, & moueri ad faciendam inquisitionē de ijs criminibus. Apparet enim posse, quia inquisitio est ius prælatorum, vt si testes inuenerint, scelera vlciscātur. Respōdetur, neq; hoc certè posse per particularem inquisitionem: nam ius inquirendi nascitur ex delicti vel infamia, vel semiprobatione: & quod in confessione noscitur, nullius horum rationē habet. Potest autem dum visitat tempore solito attentior esse ad hoc, maximè si est crimen vergens in damnum publicum. Potest etiam attentiùs vigilare super gregem suum: quia nihil vetat quominus homo per audientiam confessionum prudentior fiat.

Solutio.

¶ Quid autem si rem sciat non per confessionē, sed per viā confessionis, vt si quis scripsit sua peccata, & perdidit scriptū, qđ prælatus inuenit. Scio hoc vsu venisse, vt quidam prælatus per hanc viam ad inquisitionem processerit, sed fuit iure optimo à superiore de hac re punitus. Est enim cōfessio tam sacra, vt id etiam, quod ad eā ordinatur, sit perpetuo silentio sepeliēdum. ¶ Et quod dictū est de prælatis ecclesiasticis, intelligendum de prætoribus, & iudicibus secularibus. Quanuis enim nequissimi sacerdotes duo, vel tres crimen, quod per confessionem audierunt, in aures iudicis deferāt, nullatenus ipse sciēs non alia via illis innotuisse, quàm per sacramētalem confessionem, potest ad vllam inquisitionis viam procedere: quia illud nō est habendum, aut pro infamia, aut pro indicio, tantum abest, vt possint eiusmodi testimonia in scriptis suscipere, aut reum capere, aut interrogare: isti enim omnes essent sacrilegi processus. Imò verò quāuis bona fide iudex incipiat in aliqua causa procedere, cùm primùm certò sciuerit rei cognitionem ex sola confessione sacramentali fuisse ortam, cessare debet, & facta omnia pro infectis habere.

Res, quæ scitur per uiā cōfessionis, reuelari nō potest.

Nota.

¶ Quòd si quis arguat, sequeretur etiā, quòd si per viam confessionis iudici cōstaret insigne furtum, aut incendium perpetrandum tali nocte in vrbe, non posset insidias tendere, & reos capere, vt ex lege contra ipsos ageret. Ad hoc respondetur, quòd si sacerdos reos manifestauit, neutiq̄ contra ipsos procedi potest, qa fuit iniquissima reuelatio. Imò neque crimē licitum est exprimere, si per id in reorum notitiam veniri potest. Si tamen dūtaxat in genere dixit, Vigilate sup vrbē, fortasse

Obiectio.

Dilutio.

fortasse aliqua detrimenta, & nocumenta accidere possunt, tunc iudex vigilare potest & illi obuiare malo, & si nefarios tunc comprehenderit, sua ipsorum tunc erit culpa.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm peccatum, quod sacerdos in cōfeßione nouit, poßit, uel de licentia pœnitentis, uel si alia uia illud nouit, prodere.

Tandem, vt præsenti negotio postrema imponatur manus arguitur, quòd nec de licentia pœnitentis sacerdoti liceat confessionem reuelare. Id enim, quod superior facere nequit, neque inferior potest, per facultatē autem papæ sacerdos non potest reserare sigillum: ergo neque id per licentiam pœnitētis fieri potest. *Primum argumentum.* ¶Secundò. Quòd in bonum commune institutum est, non potest arbitrio priuatę personæ immutari, secretum autem confessionis est necessarium ne homines à confessione terreantur: ergo pœnitentis facultas non sufficit illud immutare. *Secundū argumentum.*

¶Tertiò arguitur, quòd etiā si ille sacerdos alia via nouerit, nequeat tamen illud prodere. *Tertium argumentum.* Nam quicunque sacerdos in virtute obligatur pœnitenti eius peccata nemini propalare, neq; verò dicere: qui autem extra confessionem hoc alteri promitteret, quomodocunq; id sciret, teneretur tacere: ergo à fortiori cùm id fuerit in cōfessione pollicitus. Præsertim, ꝙ illo admisso aperiretur via scādali: putarent enim homines sacerdotem nota in confessione publicare. ¶In contrarium autem quantum ad prius membrum est, quòd cùm pœnitens ipse possit sua peccata reuelare, eodem iure potest eandem facultatem alteri facere. *Pars affirmatiua.* Et quantum ad secundum. Ea, quæ quisq; publica via nouit, nullo iure cohibetur dicere: ergo propterea, quòd quispiā sacerdoti eadem confiteatur, non priuatur illo iure.

¶De hac re variæ sunt opiniones. *Decisio articuli.* Alexander enim Alensis.4.par.quæst.78. memb.2. & Scotus & Durandus in.4.d.21. negāt posse sacerdotem confessionem reuelare. Et ratio quidem Alexandri est illa priori loco facta: quia quod sacerdos scit tantùm, vt Deus per nullius hominis facultatem reuelare potest. Et eadem ferè mouetur Durandus, quia notitia, inquit, sacerdotis per confessionem acquisita non sufficit, vt citra mendaciū possit dicere se illud scire: quare licèt id dicat de licentia pœnitentis, mentitur. Veruntamen ijs non obstantibus, ad quæstionem duabus conclusionibus respōdetur. Prima. Licitum est sacerdoti de licentia pœnitentis confessionem reuelare. *Prima conclusio.* Conclusio est S.Tho. præsenti loco, & Bonauenturæ, & ferè omnium. ¶Et ratio est optima, quia vt ait S.Tho. duo sunt, quæ sacerdoti obstāt ne confessionem reuelet, primum quia id nescit, vt homo, sed vt Deus: secundum est scandalum ne homines confessionem abhorreant: vtrunq; autē obstaculum tollitur de licentia pœnitentis: nam per illam fit, vt sacerdos peccatum sciat etiā vt homo. Et præterea per hoc, quòd homines sciunt, non posse suam confessionem reuelari nisi de eorum licentia, satis obuiatur scandalo. ¶Atqui in re nulla est controuersia, contrarij em̄ autores non negant per facultatem pœnitentis licitam esse posse reuelationem: quia nec negare possunt, cùm in cap. Officij. de pœnit. & remissio. constet sacerdotem papam consuluisse de quodā peccato, quod mulier sibi fuerat confessa. Præterea, & ratio est manifesta: nā cùm sigillum confessionis in bonum pœnitentis sit institutum, & quādoq; ei reuelatio sit expediēs, non est cur nō liceat sacerdoti committere, vt consilium ei salutare ab alijs petat. *Ratio.* Sed discrimen est, quòd illi dicunt necesse esse, vt pœnitēs iterum extra confessionem narret peccatum ipsum, cuius reuelādi facultatem vult facere sacerdoti. At verò hæc est vna cęremonia metaphysica nihil ad rem moralē pertinens: nam si licet pœnitenti, qui solum homicidium confessus est, extra confessionem narrare iterum homicidium dicendo, Hoc poteris reuelare, cur sine iterata narratione non liceat dicere, Reuela illud, quod tibi confessus fui, sanè cùm idem vtrunq; significet? Pręsertim quòd inter confitendum potest eandem dare licentiā. At verò in vsu huiusmodi facultatum pœnitentis multa est adhibenda prudentia. Primùm scilicet cauēdum, ne dum sacerdos viderit pœnitentem ad id cogi, facultate eius vtatur. Vt si verbi gratia, tyrannus iudex cogeret reum, vt licētiā cōcederet sacerdoti dicēdi peccatū, tunc enim quantuncunq; illam cōcedat, nefas est sacerdoti sigillum aperire: quia verget in caput pœnitentis. Rursus & à quodam abusu cauendum maximè: quem video inter iudi- *Iudicium abusus.*

ces ecclesiasticos canonistas inserpere, quem certè ex canonibus sacris nunquam collegerunt. Cùm enim agitur, exempli gratia, causa de re matrimoniali, dum quis petit eam, quæ alteri nupsit, dicens, priùs sibi clam fuisse nuptam, quod ipsa negat, mittunt eam ad confessarium, cui confiteatur, vt postea syncerius respondeat in iudicio. Est enim hoc ansam præbere puellis mentiendi in confessione: nam quod semel in iudicio negarunt, facilè & in confessione negabunt. Et multò minus licet in talibus casibus, vt sacerdos habita licentia pœnitētis illud tractet in publico. Longè enim minus inconueniens est, vt homines in falso matrimonio perdurent, q̄ per viam confessionis ista tractentur. Et solet aliud absurdius etiam inter ignaros homines accidere: videlicet, quòd cùm quis zelotypia vxoris vritur, conditionem, vel offert, vel accipit, vt vxor confiteatur alicui sacerdoti, cui facultatē faciat reuelādi, sit ne adultera, an pudica. Primū enim hîc ignorantia interuenit: ꝙ sacerdos poterit citra mortale renunciare marito vxorem esse pudicam, licèt sit adultera: quia mēdacium non est perniciosum: quare exigua est in hac parte sacerdotis autoritas. Secundò manifesta offertur occasio adulteræ mentiendi in confessione proponenti iterum cōfiteri. Ac demum sacramentum cùm hac ratiōe diuulgatur, in vilipendium venit. Non est ergo pœnitentis licentia vtendum, nisi priuatim in eius commodum ad capiēdum consilium in re, quam sacerdos definire non valet: idq; si fieri potest sine reuelatione personæ. Quanquàm si aliter fieri nequeat, nominari & ipse de eius licentia potest. Imò sacerdos ipse absq; licentia potest de eadem re peritiores consulere, dummodo persona in notitiam venire non possit. Si tamen pœnitens renuerit etiam in genere sacerdotem tale consilium capere, nō potest vltra procedere, sed eum absq; absolutione dimittat. Quam ob rem dum pœnitens intelligit se aliquibus negotijs impeditum, quæ sine scientia, & prudentia extricari non possunt, sapientem debet sacerdotem inquirere, qui per se absque huiusmodi consiliorum turbis de illis valeat iudicare.

Abusus reuelandi confessionem.

Dubium. ¶Quòd si scisciteris, quid si confessarius errorem aliquem intolerabilem inter absoluendum cōmiserit, vt si absoluit non subditum, aut excommunicatum à casu reseruato, vel in præiudicium tertij dixit nō esse restituendum id, quod re vera erat alienū? Fertur tempore concilij Basiliensis inter magistros, qui bus Ioannes Nider intererat, disputatū esse, vtrùm in tali casu liceret sacerdoti, habita legitima facultate, absentem absoluere, antequàm eum conueniret. Illa tamē disputatio nullibi extat. Absentem autem nullatenus absoluere licet, vt. q. 4. citata in nostra relectione latius disputauim⁹. Et ideo hîc respōdendum, quòd si error non est ita grauis, sed creditur pœnitens fuisse absolutus, non est amplius curandum. Si autem est ex istis grauibus recitatis, conuenire sacerdos debet pœnitentem, & dicere errorem grauē in audientia suæ confessionis commisisse, & ideo sibi videat, vtrùm velit iterum cōfiteri, vel saltem sub eodem sigillo facultatē facere docēdi eū veritatē. Et tunc pœnitens tenetur consiliū capere sacerdotis: quod si respuerit, tunc sacerdotis culpam in se ipsum transfundit. At verò extra hos necessitatis casus nullatenus sacerdoti licet de culpis extra confessionem cum pœnitēte ipso sermonē vllū inire, quod imprudentissimi quidam sacerdotes non satis animaduertunt. Est eñ hoc genus quoddā reuelationis sigilli, & exprobrationis peccatorū, qua peccator pudefactus negare iure potest quicquam ei dixisse.

Ioan Nider.

Solu. dubij.

¶Circa alterum verò quæstionis membrū fuit opinio Altisiodorens. 4. par. q. de sigillo, aliorumq; antiquitus, qui negarunt posse sacerdotem, quæ cognouit in cōfessione, quāuis alia via ei sint nota, in publico alteri referre, nisi si priùs illa nouerit, protestetur pœnitenti illa nō recipere sub sigillo. At verò hęc opinio, vt ait loco citato Sanct. Thom. dum nimium sigillo tribuit, preiudicium veritati, & iustitiæ seruandæ facit. ¶Et ideo statuitur secunda conclusio. Quod sacerdos extra cōfessionem nouit siue antè, siue pòst, iure potest, dūmodo id secundū leges faciat, publicū dicere. Probatur, q̄a, vt dicebamus, ius q̄d hō de hac re extra cōfessionē habet, ꝑ cōfessionē nō amittit. Secūdò, q̄a aliâs lata aperiretur fraudibus via, vt si prædo corā sacerdote furtum faceret in ecclesia, posset statim illud in aures sacerdotis susurrare, vt os illi obstrueret, ne posset dicere. Item contraria opinione admissa licèt sacerdos in testē rei, quā videt, produceretur, nequiret testimonium necessariū perhibere, neq; si quis corā eo delinqueret, quē admonitum incorrigibilē expertus esset, si ei idē peccatum confiteretur posset

Explicatur alterū quæstionis membrum.

Secūda conclusio.

possit denunciare. Quæ oĩa absurda sunt, & legibus iustitiæ aduersa. Quinuerò quanuis extra cõfesionem non nouerit pctm̃, qđ sibi cõfessum est, si habeat indicia, potest criminosum in iudiciũ deferre: vt si latro inter cõfitendum crumenã abscindit sacerdoti, licèt confiteat illi furtũ, postmodùm sacerdos cõperiens suam crumenã sustulisse, põt illum denunciare, dicens, tali hora, & loco sibi fuisse sublatam, & eodẽ tempore illum illic ad fuisse. Cæterùm in his omnibus prudens est semper cautela adhibenda, ne sacerdos in suspicionem veniat, quòd sit sigilli violator.

Solutio. 1. argum. ¶ Ad primum igitur argumentum respõdetur, ꝙ quanuis, quod superior prælatus non põt, inferior nequeat, tñ pœnitens nõ tanq̃ prælatus, sed tanquàm dñs suæ famæ potest pro bono suo crimẽ suum reuelare, & reuelari facere, quod tñ Papa neqt facere, cùm nõ sit alienæ famę dñs. Solutio.2. argum. ¶ Et eodẽ modo respondetur ad secundũ, ꝙ quãquam sigillum confessionis in bonum cõmune institutum sit, nihilominus nõ seruit, nisi ad ꝓtegendũ singulorum honorẽ. Et ideo si nõ aliter, quàm per facultatẽ pœnitentis referat, nunquam cõfessio odiosa fiet. Solutio.3. argumen. ¶ Ad tertium deniq; respondetur, ꝙ sacerdos non obligatur pœnitenti ad celandum crimẽ, nisi qua ratione illud in cõfessione scit. Quare quod alia via sciuerit, per illã obligationẽ celare nõ cogitur, dummodò, vt dictum est, scandalum caueat, & suspicionem detecti sigilli.

DISTINCTIO 19. De satisfactione, & de purgatorio.

Cap. 1.

Ertia demũ pars pœnitẽtiæ est satisfactio, quę ꝓinde virt⁹ est iustitiæ. Satisfactio quid. Est enim satisfactio iniuriæ Deo illatæ cum proposito cauẽdi in futurum, ad quandã æqualitatẽ iustitiæ cõpensatio. Nam etsi, vt Aristot. 8. Ethic. autor est Philosophus, dijs & parentibus æquale reddere nequeamus, possumus id tñ secundũ æqualitatis proportionẽ præstare, vt sicut De⁹ nobis, quę suã immensam bonitatem decẽt, bñficia cõfert: ita & nos, quas pro ratione nostrę tenuitatis possumus, tũ gratiarũ actiones, tum etiã satisfactiões rependamus. Vñ Anselmus in lib. Cur Deus homo, satisfacere, inqt, est Deo honorẽ debitum impẽdere. Anselmus. Et in de Eccle. dogmat. legitur. Satisfactio est peccatorum causas excidere, & earum suggestionibus aditum non indulgere. Aug. can. satisfactio. de pœnit. d. 3.

Cap. 2. ¶ Pestilens ergo est hæreticorũ nequitia eo fuco satisfactionẽ Christi extollere, vt nostrã necessariã esse abnegẽt. Nam etsi ei⁹ saluifica passio sufficientiã nobis attulerit expiãdis peccatis nõ solùm nostris, vt ait Ioã. 1. Ioan. 2. sed etiã totius mundi, tñ efficaciã in nobis habere noluit, nisi secundùm illũ gradum, & modum, quo per eius sacramenta, & opa nostra auxilio suo subnixa nobis applicat. Quare sæpe remissa culpa pœnarũ nõnihil reliquũ fit, per eius opẽ, & nostram diligentiã exoluendum. Vnde Ioan. nõ solùm, vt homines pœnitentiã agerent, prædicabat, verùm, Facite, aiebat, fructus dignos pœnitẽtię. Matth. 3. Qua vtiq; ratiõe virtus in nos Christi excellentiùs cõmendat, qui

nobis nõ solùm culpas ꝑ suam operātē gratiā remittit, verùm & cooperātē gratiā tribuit, qua possimus eius ꝑuenientes iudiciũ pœnas eorundē delictorũ nostrorũ pendere, iuxta verbũ Paul. Rom. 11. Pauli, Si nosmetipsos dijudicaremus, non vtiq; iudicarmur.

Cap. 3. ¶ Atqui quãuis oē opus ꝑ gratiam Dei exhibitũ, qua generali ratiōe ad meritũ ei gratũ est, eadē sit, & ad satisfactionē acceptũ, peculiari tñ ratione, & per antonomasiam solũ illud, quod pœnã habet annexã est in pœnitētiam iniungendum. Quapropter sancti patres satisfactionis opera in tria partienda duxerũt, quæ sunt ieiunia, orationes, & eleemosynæ. Nã sicut tria sunt in nobis bona: nēpe corpus, aĩa, & externa bona, ita & omne, qđ est in mundo ait Ioã. Ioan. 2. scilicet pctm̃, aut cõcupiscentia oculorũ, aut superbia vitæ. Ac perinde cõtra primum institutũ est ieiuniũ, iuxta verbũ Ioel. Ioel. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio fletu & planctu. Et contra secũdũ eleemosyna, iuxta illud Danielis. Daniel. 4. Peccata tua eleemosynis redime. Et cõtra tertium oratio, qua nos Christus petere patrem docuit, vt nobis peccata dimittat, quorũ initiũ & radix, vt est apud Sapiētem, Superbia est. Vnde Hierony. Hierony. oratione, inquit, sanantur pestes corporis. Quinimò & flagella, quibus Deus peculiari ꝓuidētia hoīes castigat, vt orbis inundatio, & Sodomorũ conflagratio, si illas hoīes acceptãtes emendent, & corrigant, ad satisfactionis rationē apponũtur, qm̃ non consurget duplex tribulatio, nec vindicabit De⁹ Naum. 1. bis in id ipsum in tribulatiōe. At si obstinati pereãt, cruciat⁹ in hoc seculo pati incipiunt, quos æternũ sunt in inferno ꝑpessuri, vt Aug. sup illud Deutero. 32. Augu. can. Ignis. de pœnit. dist. 3. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsq; ad inferni nouissima, adnotauit dicens, Vindicta hic incipiet, & ardebit vsque ad extremam damnationem.

¶ Cęterùm sacerdos in pœnitētijs iniungēdis prudentia op⁹ habet, vt multa circunspiciat: Cap. 4. nimirũ, nõ solùm grauitatem scelerũ, verùm, & personarum qualitates. De qua quidē re di. proxima redibit sermo. Atqui cùm autore Paul. 1. Cor. 12. Omnes simus eiusdē corporis mēbra, debeamusque subinde, vt ait, ad Galat. Alter alteri⁹ onera portare, fit, vt vnusquisque possit participiũ suorum operum alteri impendere, vt alter pro altero satisfaciat.

¶ Pœnitentiæ verò publicæ, & Cap. 5. solennes in primordijs eccle-

siæ, ac

Can. in cap. 50. distin. siæ, ac deinceps frequẽtes erãt, vt can. in cap. 50. di. & alij pœnitentiales testimonio nobis sunt: iam verò per quàm rarò *De pœnitẽtia dist. 7. can. Si quis homil. 41.* sunt in vsu. Ijs verò qui in fine pœnitent, satisfactio nõ iniungitur, quorũ quidẽ pœnitẽtiã Aug. vt malè fidam metuit, dicẽs, Fateor vobis, ꝙ illi, qui in vltima necessitate ægritudinis suę positus pœnitẽtiam petit, nõ negam⁹ quod petit, sed nõ præsumimus, quòd bene hinc exit. Et subdit, si securus hinc exit, ego non sum securus.

Cap. 6. ¶Ex his demum facile est colligere ens, ꝗ in hoc seculo ꝓ ratione suorũ criminũ plenã nõ fecerint satisfactionẽ, loco purgatorij esse ꝑpurgandos. Nam *Paul. ad Ephe. 5.* vti ait Paul. Christus ecclesiã suã non præsentauit patri quousq; sit sine macula, & sine ruga. *2. Machabæ. 12.* Vnde. 2. Machabæ. 12. legitur, sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.

DISTINCTIONIS decimænonæ, Quæst. prima, De quiditate, & necessitate satisfactionis.

Autoris ordo.

Istinctio pręsens in tres ex ordine quæstiones distribuitur. Prima est, de quiditate, & necessitate satisfactionis. Secũda de ijs operibus, per quæ fieri debet satisfactio. deque pœnitentijs sacramentalibus, & ecclesiasticis, ac demum de ijs, qui in fine pœnitent. Et tertia, de purgatorio. Prima quinque continet articulos. Primum, de quiditate satisfactionis. Secundum, de eius possibilitate. Tertium, de necessitate. Et quartum, de eius qualitate, & integritate. Quibus adiungitur quintus de operibus, quæ in peccato fiunt, an alicuius sint momenti.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm satisfactio sit virtus iustitiæ.

Ateriam satisfactionis, quæ tertia est pars pœnitentiæ, aggredientibus, nosse priùs opus est, quid hoc nomine significetur, vt de eius possibilitate, & necessitate lucidior fiat disputatio. Arguitur ergo, quòd satisfactio non sit virtus, neque verò virtutis officium. *Partis negatiuæ arg. 1.* Opus enim virtutis meritum est apud Deum, satisfactio autem, quoniam debitum importat, non videtur meritoria, cùm meritum opus sit spontaneum, & gratis exhibitum: ergo satisfactio non est virtus. ¶Secundò arguitur. *Secundũ argumentum.* Principale in virtute moris. vt. 8. Ethic. autor est Philosophus, est electio, quę est intus in voluntate, satisfactio verò non sit, nisi per opera extrinseca: ergo non est virtus. ¶Tertiò arguitur, quòd non *Tertium argumentum.* sit actus iustitiæ: quia satisfactio ad hoc fit, vt quisque alteri concilietur: reconciliatio autem, quia officium est amicitię, ex charitate procedit: non ergo satisfactio actus est iustitiæ. ¶Quartò, ex eadẽ radice arguitur. Si *Quartũ argumentum.* satisfactio actus esset iustitiæ, consequens fieret, vt satisfactio, & restitutio eadẽ res essent, vel saltem restitutio esset satisfactionis pars: nam per satisfactionem homo, & Deo recõciliatur, & proximo: per restitutionem verò rei ablatæ reconciliatio fit cum proximo: cõsequens autem est falsum, quoniam satisfactio est pars sacramenti, restitutio verò minimè. ¶In contrarium est, quòd satisfactio est *Pars affirmatiua.* pars pœnitentiæ: pœnitẽtia verò est virtus. Item quia per satisfactionem, vt ait Ambro. honorem Deo debitum impendimus: ratio verò debiti ad virtutem pertinet iustitiæ. ¶Satisfacio nomen latinum est, id quando que significãs, quod debitum ad æqualitatẽ soluo: nam, satis, æqualitatẽ dicit. Et nonnũ-

quàm idem est, quod opinioni alterius, vel interrogationi respondeo, vel præceptū impleo, sicut dicitur quis existimationi, quę de ipso habetur, vel seruus domini mandato satisfacere. Et 1. Petri. 3. Parati semper ad satisfactionē omni poscenti vos rationem &c. In præsentiarū verò in ea significatiōe vsurpatur, qua (vt Asconius autor est) satisfacio idem est, qđ tātum facio, quātum satis sit irato ad vindictam, hoc est, iniuriam illatam repenso. Tametsi ex accōmodatiōe vsus theologorum non tam amplè, sed restrictiùs nomen vsurpemus, pro ea compensatione, quā homo Deo facit pro peccatis. In qua vtique significatione. vt art. 3. videbimus, inter sanctos ecclesiæ patres creberrimè ab ecclesiæ primordijs in vsu est. ¶ Accipitur autem satisfactio tripliciter: vno modo pro quocūque remedio, quod ad remissionem peccati adhiberi potest. Quo pacto passio Christi fuit satisfactio pro peccatis humani generis. Et in puris hominibus secundùm hanc acceptionem includit omnes tres partes pœnitētiæ. Secundo verò modo accipitur, vt distinguitur cōtra contritionem, & cōfessionem. Et sic accipitur in pręsentiarū. Sed hic etiam modus bipertitus est: nam potest satisfactio accipi, vt est tantùm opus pœnitentiæ virtutis, siue imponatur à confessario in sacramēto, siue sua sponte homo illam faciat. Postremo ergo modo vsurpatur pro ea satisfactione, quæ à sacerdote iniungitur. Qua vtique ratione est tertia pars pœnitentiæ.

Satisfactio tripliciter.

¶ Ad quæstionem ergo tribus conclusionibus respondetur. Prima, satisfactio secundū hanc nostram euāgelicam significationem est actus per se virtutis. Bifariam enim opus aliquod esse potest virtutis. Vno modo materialiter: quia cùm nullam natura sua malitiam implicet, debitis fit circunstantijs, vt comedere, ambulare, & loqui quando, & vbi oportet. Altero modo formaliter, quia suo nomine formā, & rem virtutis sonat, vt strenuè subire pericula belli, charos honorare parentes &c. Et hoc secundo modo omne opus, quod de se dicit medium secundùm rationis lineam, est virtus: nam virtus in mediocritate consistit: cùm ergo satisfacere, vt nomen sonat, idem sit, quod æqualitatem inter duos cōstituere, per se est virtutis officiū, nisi extrinsecus maculetur. ¶ Secūda conclusio. Satisfactio est species virtutis iustitiæ, qua parte pœnitētia iustitia dicitur. Quòd enim

Prima conclusio.

Secūda conclusio.

sit pars iustitiæ, manifestū est: quia propriū est iustitiæ æqualitatē inter duos ponere, & hoc, vt dictum est, nomen satisfactionis importat. Aequalitas verò hæc, aut in rebus cōstituitur datis & acceptis, aut in actionibus, & passionibus, quibus se inuicem homines, aut iniurijs afficiunt, aut beneficijs. Et quia res sunt quæ dantur, & accipiūtur, illa æqualitas dicitur in rebus redditio, & restitutio, vt dum qui frumentum ab alio, vel rē aliquam accepit, reddit pecuniam. Aequalitas verò in actionibus cōstituitur, dum vel quis pro beneficio recepto gratias refert, vel pro iniuria, & offensa alteri illata pœnam, & supplicium rependit. Sed hoc dupliciter cōtingit. Vno modo dum inuitus à iudice punitur, & illa dicitur vindicatio, & vltio, quæ pertinet ad iustitiam vindicatiuam, cuius munus est pœnā pro culpa infligere, siue reconciliatio amicitiæ fiat, siue minimè. Sed altero modo contingit, dum quis spōte pro iniuria, quam alteri intulit, tanquam persona priuata castigat sese, procurans in amicitiā alterius reconciliari. Et hæc propriè dicitur satisfactio, quę est pars pœnitentiæ. Sententia est D. Th. in 4. dist. 15. q. 1. ar. 1. quam postmodùm explicuit. 3. par. q. 85. & nos ibidem latiùs di. 14. q. 2. ar. 3. Vbi & hac ratione contra Scotum elucidauimus, quemadmodū pœnitētia non sit iustitia vindicatiua, sed specialis virt⁹. Differt ergo satisfactio à iustitia vindicatiua: ꝙ vindicatio passiuè potiùs est satispassio, quā quis ab alio patitur. At verò satisfactio est actio, quam pœnitens sua sponte exercet: & ideo dicit satisfacere, & pœnitere: id est, pœnam sua sponte tenere. Et inde rursus sequitur, quòd satispati de se non dicit virtutem, quia non fit ex electione patientis, sed iudicis, in quo est virtus vindicatiua: quanuis si patienter sufferat, illa patientia sit virtus. Satisfactio verò, quia fit ex electione pœnitentis, per se dicitur virtus. ¶ Tertia conclusio. Restitutio tm̄ à satisfactione differt, vt nec pars illius sit, sed præambulū quoddā. Conclusio hæc ex superiore colligitur: nam restitutio, vt dixim⁹, fit in rebus datis, & acceptis, satisfactio verò in actionibus. Quare vtraq; pōt absq; alia reperiri, licèt nōnunq̄ ambæ coeant. Potest enim quis rem ab alio accipere, vel citra iniuriā, vt dum accipit mutuò, vel cum iniuria, vt dum accipit furto. Et rursum potest quis alium iniuria aliquem afficere, etiam si ab illo nō accipiat rem, vt dum contume-

Ratio.

D. Tho.

Scotus.

Tertia conclusio.

tumelijs afficit. Vnde cùm nec satisfactio, de qua hîc loquimur, locum habeat, nisi vbi iniuria præcessit, neque restitutio, nisi vbi res fuit sublata, colligitur, vt dum quis reddit, quod citra iniuriam acceperat: nempe, mutuum, aut pretium rei emptæ, fiat restitutio absque satisfactione. Dum autem pro iniuria illata, vbi scilicet sola contumeliosa verba præcesserunt, humiliando se homo veniã petit, fit satisfactio absque restitutione. At verò dum res redditur per iniuriam sublata, vt furtum, & restitutio primùm requiritur, & deinde satisfactio pro iniuria. Hinc ergo colligitur restitutionem nõ esse aliud, quàm cessare à peccato: qui enim quod debet, vbi & quando oportet non restituit, in peccato est, à quo ideo homo non cessat quousq; restituat. Et hoc est, quod ait August. Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Et cùm satisfactio nihil apud Deum valeat nisi peccatum cesset, fit vt restitutio sit satisfactioni præambula. ¶Et est insuper notandum, quòd satisfactio, quæ fit proximo, fit Deo: quia omnis iniuria proximo illata, est offensa Dei, sed nõ conuertitur: potest enim satisfactio fieri Deo, vbi non fit proximo. Et de hac propriè præsens instituitur tractatus.

Restitutio cessatio est à peccatis. *Augusti. de reg. iuris.* *Nota.*

¶Hanc verò tertiã cõclusionẽ nõ solùm ad explicandam satisfactionis naturam adiecimus, verùm, & ad ostendendum, quàm sit restitutionis consideratio, & disputatio à præsenti negotio aliena. Quapropter etsi sententiarum Magister dist. 15. non tam ad rerum ordinem attentus restitutionem cum satisfactione miscuerit, ansam suis interpretibus præbens, vt ibidem de restitutione longum tractatum fecerint, nos tamen hîc nullã eius mentionẽ facturi sumus. Est enim res ad materiam iustitiæ spectans, de qua nos ideo lib. 4. de iustitia & iure, satis superq; diximus.

¶Ex his ergo definitionẽ satisfactionis colligito. Est enim satisfactio iniuriæ Deo illatæ cum proposito cauendi in futurum ad quãdam æqualitatẽ iustitiæ compensatio. Atq; ad hanc rationẽ exigẽdæ sunt sanctorũ definitiones, quæ eorũ grauitatẽ præ se ferunt. Etẽm iustitia non solùm resarcire habet præteritã culpam, verùm in futurum cautelam adhibere: siquidẽ, vt. 2. Ethic. autor est Philo. pœnæ medicinæ sunt, non modò morborũ præsentiũ curatiuæ, verùm, & à futuris præseruatiuæ. Dictũ est aũt, Deo illatæ, ad denotandã satisfactionẽ sacramẽtalem, de qua in præsentiarũ loquimur. Nã & homini quoq; homo satisfacit, sed ad omnimodam æqualitatem iustitiæ, Deo verò nõ nisi ad quãdam: nempe ad æqualitatem proportionalẽ. Vnde Anselmus, in lib. Cur Deus homo, ad præteritam culpam respiciens, ait, satisfacere est Deo debitum honorẽ impendere. Debitum scilicet, non vtcunq;, nam vniuersi homines quantuncunq; innocentes debent illi honorem, sed debitũ ratione culpę. Nam etsi Deo nihil re vera adimatur honoris, tamen peccans quãtum in se est, honorem ei detrahit, quem per satisfactionem ei repensare debet. In lib. verò de ecclesiasticis dogmatibus dogmate. 23. qui Augustino tribuit, habita futurorum consideratione legitur, quòd satisfactio est peccatorũ causas excidere, & eorũ suggestionibus aditum nõ indulgere: de pœnit. dist. 3. can. Satisfactio. nempe, consortia praua succidere, & peccandi loca, & tempora euitare. Nam eorũ radicem: nempe, fomitem conuellere nemo potest. Tametsi Anselmus, & in honore Deo debito cautelas futurorũ insinuauerit, & August. in excisione causarum peccandi punitionem pro præteritis designauerit. Quapropter vtrunq; in definitione complexi sumus.

Satisfactionis definitio. *Aristo.* *Anselmus.* *August.*

¶Ad primum igitur argumentum negatur, quòd satisfactio ob id, quòd debitum importat, rationem meriti perdat: nam ratio meriti in hoc cõsistit, quod id, quod honestum est, sponte fiat. Quare cùm reddere debitum virtus sit iustitiæ, consequitur, vt si non fiat per coactionem, sed spontanea electione, meritũ sit apud Deum. Est enim hoc, vt in Prouerbio est, facere de necessitate virtutẽ. Imò nihil erga ipsum mereri possumus, nisi spontaneè faciendo, quod ei modo aliquo debem⁹. Et iam dictum est, in hoc differre satisfactionem à satispassione, quòd satisfactio dicit promptam electionem. Quòd si scisciteris, vtrùm saltem satisfactio propterea, ꝙ sit redditio debiti minuat rationem meriti. Enimuerò apud homines, quod aliâs debetur, non tantã beneuolentiã cõciliat, ꝗ beneficiũ gratis impensum. Respondetur apud Deum nõ ita esse: imò cæteris paribus, quod fit ex debito plus meriti habet, quàm si fiat spõte. Et ratio est, quia ex pluribus virtutibus procedit. Ieiunium enim supererogationis nascitur ex sola virtute abstinentiæ, quod autem ab ecclesia iussum est, ex eadem virtute oritur, & præterea ex obediẽtia. Et ideo satisfa-

Solutio. 1. argum. *Dubium.*

ctio iniuncta in confessione magis est meritoria quàm si vltro fieret.

Solutio. 2. ¶Propter secundũ argumentum quidam ex neotericis, qui totum negotium virtutis in actu interno collocant, aiunt, quòd satisfactio est volitio efficax reddendi æquiualens &c. quasi externa opera ad virtutem satisfactionis non pertineāt, cũ tñ ipsa sint in qbus ratio satisfactionis consistit. Sunt enim aliquæ virtutes, & vitia, quæ ex sua natura in actibus interiorib⁹ cõsistunt, vt fides, & hæresis, amor, & odiũ. Alia verò natura sua consistunt in verbo, vt laus & cõtumelia. Sed alia natura sua consistunt in opere, vt eleemosynæ erogatio, & homicidiũ &c. In his ergo virtutib⁹, & vitijs tertij generis si consideretur, qđ est generale omni virtuti & vitio, id quod præcipuũ est consistit in electione voluntatis: nam de ratione virtutis, & vitij est, vt sit in electiõe voluntatis. Si autem consideretur illud, quod pertinet ad specialem rationē talis virtutis, illud est externum opus: cõsistit enim satisfactio in opere laborioso, & pœnali, & ideo volitio talis operis non est satisfactio, nisi ea ratione, qua voluntas pro facto reputatur.

Solutio. 3. ¶Ad tertium respondetur, quòd in satisfactione proximus finis est recompensatio illatæ iniuriæ, vltimus autem per illam recompensationem amicitiam resarcire. Actus vero ab illa virtute elicitur, cuius proximũ finem habet ꝓ obiecto: & ideo satisfactio est actus elicitus iustitiæ: imperatũ tñ ab alia virtute, cuius actus est vltimus finis. Et ideo satisfactio imperatur à charitate, quæ mouet virtutē pœnitentiæ ad eliciendũ illũ actum.

Solutio. 4. ¶Ad quartum deniq; per tertiã cõclusionē responsum est: negatur eñ cõsequentia. Satisfactio est actus iustitiæ: ergo est idē, ꝙ restitutio. Quoniã per vnum ponit mediũ in actione ad recuperandã amicitiã, per alterũ verò in rebus ad cessandum à peccato.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm satisfacere Deo sit homini poßibile.

Partis negatiuæ. 1. arg. POstquàm de satisfactione in genere dictum est, ad satisfactionē, quæ Deo fit peculiariter descendentes argumentamur, quòd nõ sit homini possibilis. Satisfactio, vt nomine ipso admonemur, debet offensæ adæquari: sed offensa Dei est infinita, quia cùm sit elõgatio ab infinito bono, est infinita distantia: homo autem, cùm finitus sit, nequit ex se infinitum præstare opus, atque adeò, nec Deo satisfacere.

Secundũ argumentum. ¶Secũdò satisfactio fieri debet per id, quod aliâs non est debitum: qui enim alteri, cui iniuriam intulit, pecuniam aliquam deberet, per eiusdē solutionem non cõpensaret iniuriam: nos autem serui Dei sumus, quorum ideo quicquid est, domini est. Prę sertim cùm quicquid boni habeamus, ab ipso receperimus, iuxta illud. 1. Parali. 29. Tua sunt oĩa, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi: ergo non habemus, per quod possimus satisfacere.

Tertium argumentum. ¶Tertiò. Quia etiam si aliquid haberemus, quod Deus nostrum fecerit proprium, quanuis totum illud ei reddamus, nõ sufficit ad reddendas gratias pro beneficio creatiõis ab illo susceptũ: satisfactio verò est solutio ꝓ offensa illi illata: ergo nihil nobis superest, per qđ ei satisfaciamus.

Quartũ argumentum. ¶Quartò deniq;. Peccatum mortale actuale grauioris est ponderis, quàm originale, cùm reatũ pœnæ sensus annexum habeat, qui non est in originali: sed pro originali non potest purus homo satisfacere: ergo nec pro mortali.

Pars affirmatiua. ¶In contrarium tamen est, quòd Luc. 3. præceptum nobis dedit Christus satisfaciendi, vbi ait, Facite fructus dignos pœnitentię: autore aũt Hierony. q dixerit Christũ aliquid homini impossibile pręcepisse, anathema sit.

Decisio articuli. ¶Disputationem hanc pro captu nostro latè aduersus Lutherũ lib. 3. de natura & gratia, cap. 6. diduximus, de cuius heresi art. proximo dicturi sumus. Nunc ergo, vt cũ catholicis duntaxat rem agamus, meminisse oportet hominem Deo bifariam debitorē constitui. Vno modo ratione beneficiorũ, quibus nos in dies accumulat, & horum repensatio est actus latriæ, hoc est cultus Dei, de quo nihil ad præsens. Altero modo ratione iniurię in ipsum illatæ: & hoc, vt diximus, dicitur satisfactio.

Duplex quæstionis sensus. ¶Duplex ergo est quæstionis sensus: vnus, vtrùm pura creatura, nēpe, homo vel angelus possit pro culpa satisfacere: hoc est, vtrũ possit sufficiēs adhibere remediũ in remissionē peccatorũ. Nã isto quoq; modo proximè diximus satisfactionis nomē vsurpari. At sensus hic non est præsentis loci, sed disputatur à D. Thom. in initio tertię partis. De quo nos eodem loco fusè locuti sumus ostendẽtes, Christum ea ratione, qua suppositum

situm erat diuinum perfectè satisfecisse pro cunctis peccatis humani generis. Quanuis Durandus dist.15.q.1. id inficiari contenderit, eo quòd quicquid Christus inquantum homo habebat, Deo erat obligatū. Id quod alij iuniores ipso pluribus rationibus suadere conantur, sed nunquàm persuasum facient: quoniam rei medullam, vt bona venia dixerim, non inspiciunt. Quicquid enim Christus recepit, debitum ei est ratione vnionis humanitatis ad suppositum diuinum: id est, quia hic erat homo Deus, quasi ex se suapte natura illud habens. Rursus ex propria natura, licèt nullam gratiam creatam recepisset, erat per se infinitè gratus Deo, & infinitè amicus tanquàm naturalis filius, iuxta illud Ioann.1. Vidimus eum plenum gratiæ & veritatis, quasi verbum vnigenitū à patre. Ob idque quicquid Deo in pretium redemptionis nostrę, siue viuens, siue moriens obtulit, erat Deo infinitè gratum. Itaque erat implicatio contradictionis, id qđ ipse patri offerret, non esse acceptum: non propter gratiā creatam sicut in nobis, sed quia actiones eius non erant naturæ humanæ, sed diuini suppositi per naturam humanam exercitę. Actiones enim, vt ait.2.de anima Philosophus, non sunt naturæ, sed suppositi. Et quicquid offerebat, offerebat tanquàm de suo: id est, sibi debito, quia Deus erat. Et in hoc consistit perfecta ratio satisfactionis, quòd soluens soluat tanquam de suo. Quocirca Sāct. Thom.3.par. quæst.1.artic.2. ad secundum ait, quòd solus Christus potuit perfectè satisfacere. Nam si puro homini Deus daret tantam gratiam, vt pro reliquis omnibus satisfaceret, esset quidem satisfactio, sed tamen nō perfecta, eo quòd satisfactio illa fundaretur in gratia Dei, cui facienda erat satisfactio: quasi ipse priùs ministraret satisfactiōis pretium. Vnde illud Augustini.3.de trinitate.c.10. scilicet, non defuisse Deo alium modum sanandæ nostræ miseriæ, id nequaquam de perfecta satisfactione intelligit, sed sic prorsus, quòd cùm peccatū contra Deum solum committatur, poterat quidem humano generi absque vlla, vel absque perfecta satisfactione eius cōdonare peccata: attamen perfectè satisfacere, sic Christus solus valuit, vt nemo alius. ¶ De hac verò re satis. Nā in præsentiarum de satisfactione puri hominis loquimur. Et quidē quæstio, vt proposuimus, intelligi potest, vel de sufficienti remedio ad

Ioan.1. *Aristot. de anima.* *S.Thom.* *August.* *Duplex itidem sensus quæstionis.*

remissionem culpæ, vel de solutione pœnæ, quæ remissæ culpæ debetur. Et neque prior sensus ad locum attinet præsentem. Constat enim hominem ex virib⁹ naturę nequire remissionem peccatorum obtinere: ille enim erat Pelagianus error. Potest nihilomin⁹ diuina ope suffultus in ipsum conuerti, vtrūq; enim ait Christ⁹, Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eū. Qui autē audit & discit: id est, motioni patris cōsentit, venit ad me. ¶ Sēsus ergo quęstionis est, vtrū remissa culpa, possit homo pœnā persoluere: nam hoc etiam propriè est satisfacere ꝓ peccato: quandoquidem quousq; omnino soluatur pœna, nōdū perfectè peccatum est remissum, eo quòd vtrūq; reatum includit.s. & culpę.s. & pœnę. Quare hęc satisfactio est quę à contritione, & confessione distinguitur. ¶ Respondetur ergo ad quęstionē trib⁹ conclusionibus. Prima. Possibile est homini Deo satisfacere pro peccato quoad pœnam remissa culpa. Probatur. Satisfactio, vt modò dicebamus, est op⁹ iustitię, sed potest homo pœnā, quā ꝓ culpa Deo debet, ad iustū ei: soluere ergo & satisfacere. Probatur minor. Iustū, vt.8.Ethic. autor est Philoso. aliter inter pares cōstituitur, & aliter inter impares.s. inter filios, & parētes, & nos, & Deū. Inter alios nāq; ciues requiritur iustū ad æqualitatē, vt qui decē debet, decē reddat: attamē dijs & parētibus, à quibus esse ipsum recepimus, par reddere nō possum⁹: iuxta illud Dauid, Quid retribuā dño pro oībus quę retribuit mihi? Et Esaię.40. Ligna libani nō sufficerēt ad holocaustū Deo dignū, & ideo sat est, ęquale ei reddere secundū proportionē: videlicet, vt sicut ipe facit, qđ suā bonitatem & oīpotētiā decebat: ita & nos illi quod possibilitas nostra fert, reddam⁹. Hoc enim mō qualis est ꝓportio bñficij Dei ad ipm cōferentē, talis est solutiōis nostrę ad nostrā possibilitatē. Quapropter sicut ꝓ bñficijs ab ipso receptis satis est eas ei referre gratias, quas ꝓ nostra virili possum⁹, ita sat est & ꝓ iniurijs secundū vires nostras, & auxiliū suū ei satisfacere. ¶ Secunda cōclusio. Nihil, qđ in satisfactionē Deo offert, nisi eius ope & fauore perq; eius gratiā fiat, vllius est pretij apud ipsum. Probat, qa inter nos, & ipsum nulla est rō iustitię, nisi ex ei⁹ gratia, & acceptatione ꝓcedat: hoc.n. neq; Aristoteles, neq; Philosophorū vll⁹ naturali lumine cognouit: nā etsi cognouerit dijs, & parētib⁹ nō posse nos

Sensus quæstionis. *Prima conclusio.* *Psal.115.* *Secunda cōclusio.* *Ratio.*

reddere æquale, ignorarũt tamen quantum Diuina maiestas parentum dignitati antecellat. Possumus enim parentibus quantum ad vitam attinet temporalem, iustos nos modo exposito exhibere. At quia Deus infinitũ vires nostras excellit, fit, vt neq; hęc ratio iustitię ex nobis, nisi ex ei⁹ gratia oriri possit. Nã vt Esaiæ.64. legitur, Omnes iustitiæ nostræ sunt sicut pãnus menstruatę. Vnde quẽadmodum, vt dist.14.q.2.ar.6. mõstrauim⁹, nemo nisi diuina gratia suffultus potest in Deum conuerti, vt culparum remissionem obtineat: ita neq; pro pœnis, quæ eisdẽ culpis decretæ sunt, nisi per eandem gratiam satisfacere valemus. Itaq; nisi persona priùs sit grata, nequit eius satisfactio esse Deo accepta. Ex quo fit consequens, vt anteq̃ mortalis culpa remittatur, nulla esse possit satisfactio pœnæ, quia eiusmodi culpa nullam secum gratiam admittit. ¶Tertia conclusio. Modus hic recipiendi gratiam Dei per hoc, quod efficimur membra Christi, peculiarẽ quendam iustitiæ gradum adiungit satisfactionibus nostris. Nam etsi quacũq; alia via Deus nos absq; Christo mediatore redderet gratos, sat esset vt possemus ei satisfacere, nihilominus, quia, vt dictum est, Christus de iustitia cõdigna satisfecit pro nobis, eo ipso ꝙ eius efficimur membra, ratio illa iustitiæ ex nostro in nos capite deriuatur. Hæc autem pressiùs arti.4. sunt iterum confirmanda. Et ideo satis sit modò ad argumenta proposita respondere.

Esaiæ.64.

Tertia conclusio.

¶ Ad primum igitur argumentum quidam respondent, vt ait S.Tho. quòd peccatũ non habet, vt sit infinitũ nisi ratione auersionis, & quantum ad hoc gratis dimittitur sine nostro opere. Sed ratione conuersionis nõ est nisi finitum: quia nullum obiectum creatum est infinitum. Et hac parte possumus pro illo satisfacere. Veruntamen solutio hæc nulla est, quia pro peccato satisfacimus non solùm quatenus est conuersio ad creaturã, sed propriè quatenus est offensa Dei, quod habet ratione auersionis. Et ideo aliter respondetur, quòd sicut peccatum ratione auersionis induit rationẽ quandam infinitatis, quia est elongatio ab infinito bono: ita & conuersio eandem habet infinitatis figuram, quatenus homo ad idem accedit infinitum bonum. Postquàm autem homo est filius Dei, & mẽbrum Christi, cui virtus passionis eius infunditur, opera sua, quæ gratia informantur, habent eandem infinitatis virtutem per diuinam misericordiam, vt sint apud ipsum satisfactoria. ¶Ad secundum respõdetur, ꝙ quanuis homo quicquid habet à Deo receperit, non tamen eo prorsus modo se habet respectu ipsius, quo ciuilis emptitiusq; seru⁹ respectu heri: nam huiusmodi seru⁹ non est sui iuris, nec liberum habet rerum suarũ dominium, sed omnia sunt Domini. Clemẽtia verò & immẽsa benignitas Dei, dum hominem ad suam imaginem creauit, rationem ei & liberũ arbitrium indidit, quo esset Dñs suarum actionum, ac subinde suarum rerũ. Sic em̃ legitur Gen.1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscib⁹ maris, &c. Et infrà. Replete terram & dominamini piscibus maris, &c. Et ideo licèt quicquid Deo damus, ab ipso recepimus, dam⁹ tamẽ vt nostrũ, cuius nos ipse dominos fecit. Postquã enim rex oppidum aut prędium dono dedit ciui, potest postmodũ ciuis si aliquid debeat regi, inde soluere. ¶Tertium autem argumentum id solũ probat, quòd non possumus Deo reddere æquiualens, aut pro beneficio, aut pro offensa, nõ tamen, quòd non possimus reddere sufficiẽs secundũ nostram possibilitatem, vt expositum est. Nam etsi quicquid Deo pẽdere possimus, totũ ei debeamus, ipse tamen non exigit à nobis tanquã necessarium, quãtum nos facere possumus, quia secundũ statũ præsentis vitę, & nostram fragilitatem, non esset nobis possibile totum nostrum posse Dei cultui ad referendum ei gratias impẽdere. Quia necessarium nobis est aliorum curam gerere, quę ad vitam præsentem attinent. Et ideo satis Deus duxit, obligare nos ad mandatorum custodiam: super quam ideo potest homo aliquid erogare, per quod satisfaciat, vt libera ieiunia, & oratiões, & eleemosynas, &c. ¶ At verò fortasse hîc quispiam sciscitetur, vtrùm per ipsa eadem opera aliâs Deo debita possimus satisfacere: nempe per executionem mãdatorum eius. Nam vt hîc insinuat S.Tho. & expressè ait Scotus dist.15.q.1. & illic alij doctores, satisfactio debet esse redditio voluntaria rei aliâs indebitæ. Ad hoc autem.q. sequenti respondebitur.

Primum argumentum.

Solutio.2.

Solutio.3.

Dubium.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm satisfactio sit ante ingressum gloriæ necessaria.

Si

I sat esset, rē inter catholicos tractare, præcedens articulus de possibilitate satisfactionis sufficeret. Sed tamen Lutherus negotium nobis facessit disputādi, vtrùm sit necessaria. Et arguitur non esse necessariam. In re enim tam graui temeritas est, tanquàm necessariū asserere id, quod in sacra scriptura non reperitur: nullibi tamen in sacra pagina nomen hoc satisfactionis inuenitur: ergo satisfactio non est necessaria. ¶ Secundò arguitur. Assertio hæc necessariæ satisfactionis præterquam, ꝙ superbam arrogantiam præ se fert: nempe, ꝙ homines satisfacere Deo valeant, iniuriam Christo, eiusque passioni irrogare videtur: ait enim Paul. ad Rom.3. iustificatos nos gratis per gratiam Christi, perque eius redemptionem, quem proposuit Deus propitiatorē per fidē in sanguine ipsius: vnde planè colligitur, cùm meritū eius, & passionis virtus fuerit infinita, ꝙ exuberātissima eius fuerit propitiatio pro peccatis non solùm nostris, vt ait Ioan. verùm, & pro totius mundi: ergo post eius satisfactionē cōtumeliosus in ipsum est, qui aliā asserere audet necessariam satisfactionem. ¶ Tertiò arguitur ex illo Pau. ad Ro.8. Nihil damnationis est ijs, qui sunt in Christo Iesu: hoc est, q eius effecti sunt membra: cùm ergo per gratiam, qua peccata quo ad culpam remittuntur, eius efficiamur mēbra, fit vt nihil nobis damnationis sit reliquum: reatus autem pœnæ etiam tēporalis aliquid est damnationis: ergo remissa culpa nihil restat luēdū pœnę, atq; adeò huiusmodi satisfactio nō est necessaria. In cuius consequentiā subdit, Si Deus pro nobis omnibus tradidit filiū suum, quo modo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Ex qb⁹ colligitur, quòd per eandē gratiā iustificātem, qua applicatur nobis passio Christi, omnia nobis condonātur, atq; adeò nullus pœnæ reatus remanet. Vnde subdit, Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat. Quis est qui cōdemnet? Est ergo satisfactio nostra adeò nō necessaria apud Christum, vt sit etiā ipsi iniuriosa.

Partis negatiuæ. 1. arg. — *Secundū argumentum.* — *1. Ioan. 2.* — *Tertium argumentum. Paul. ad Roma. 8.*

¶ In contrarium autem est verbum illud suprà citatum Ioānis apud Matth. & apud Lucam cap.3. Facite fructus dignos pœnitētiæ, vbi Baptista non solùm homines ad pœnitentiā instigabat, verùm, & ad eius fructus, qui nomine satisfactionis intelliguntur.

Pars affirmatiua.

¶ Inter alias Lutheri blasphemias hæc fuit insignis, quòd satisfactionem, quam Christiani in ecclesia prædicāt pro peccatis, execratus est. Imò & vocabulū, inquit, ipsum, satisfactio, vehementer odi, & sublatum vellem, quòd non modò in scripturis nō inuenitur, sed & periculosum habet sensum, quasi Deo quisque possit pro vllo peccato satisfacere, cùm gratis ille ignoscat omnia. Sed fuit, inquit, Papæ & episcoporum inuentum ad indulgentiarum quæstum. Qui quidem fuit articulus quintus eorum, qui à Leone iure optimo condemnati sunt. Cuius causa cap. illud nos sextum citatum libr.3. de natura & gratia, de satisfactione inscripsimus. Addit, quòd si aliqua restat satisfactio remissæ culpæ facienda, ecclesia nòn habet facultatē ꝑ indulgentias huiusmodi satisfactiones relaxandi. Sed error hic ad tractatum indulgentiarum retundendus spectat. ¶ Quo ergo virus hominis aperiamus, errorē hunc collegit Lutherus ex falso sensu, quo cēsebat iustitiā Christi nobis imputari, cuius in synodo Tridētina celebris fuit disputatio. Quā vtiq; disputationē lib.2. de natura & gratia, cap.20. fusè diduximus. Suadere enim contendebat Lutherus iustitiam Christi, quam in cruce patri obtulit, sic nobis prorsus imputari, ac si quilibet nostrum eam per eius infinitam virtutem tunc obtulisset. Itaque sicut fuit in ipso infinita quoad sufficientiam: ita & nobis quotiescunque applicatur, est quoad efficaciam sufficientissima ad delēdum omnē pœnam, quod per baptismum suprà diximus baptizatis contingere. Qua vtiq; ratione negauit commoditatem satisfactionis nostrę, ac subinde purgatorium ad expurgationem venialium, vel pœnarum, quæ remissis mortalibus debētur. Quanquam alio nescio quali modo, vt quæstione tertia, videbimus, illud adstruxerit.

Decisio articuli. — *Lutheri error condēnatus.*

¶ Contra hanc autem erroris perniciem statuitur ad respondendum quæstioni conclusio. Per remissionem culpæ licèt pœna damni semper tollatur (quia cùm per ipsam fiat homo amicus Dei, fit, & eius conspectu dignus) non tamen semper totus reatus tēporalis pœnæ condonatur. Probatur, quia in peccato, vt D. Thom. suprà quæst.86. articul.4. ait, consideratur, & auersio à Deo, & cōuersio ad obiectū creatū: atqui auersioni respondet pœna dāni: hoc est, priuatio diuinę presentię: cōuersioni verò pœna sensus: quare in inferno secūdū grauitatē pc̄ti, quæ atten-

Conclusio. — *Ratio cōclusionis.*

attenditur ex obiecto, suppliciũ infligitur: misericordia autẽ & amicitia Dei non auersatur eius iustitiæ: ergo licèt per gratiam remissionis homo fiat amicus Deo, nihilominus per iustitiam luere debet peccati pœnas vel in hoc seculo per expiationẽ satisfactionis, vel postmodùm in altero per ignem in purgatorio. Vt illud impleat Apocalypsis 18. Quantũ glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date illi tormẽtum & luctũ. Et Deuterono. 25. Pro mensura delicti erit & plagarum modus. Et confirmatur hæc veritas ex illo. 2. Reg. 12. Vbi Nathan Dauidi dicenti, Peccaui Domino, respondit, Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris: verùm tñ filius, qui natus est tibi, morte morietur. Vbi remissa culpa Deus exegit ab eo pœnam in morte filij. Quod Grego. can. Si peccatum. de pœnitentia distinct. 1. ad nostrum propositum interpretatur. Dixerim non semper: quia per baptismum, qui est regeneratio quædam, vt suprà diximus, funditus peccatum aboletur quoad culpã & pœnam. Et in sacramento pœnitentiæ contingere potest, vt per contritionem, & per confessionem quoque remittatur. Quod vtique discrimen baptismi & pœnitentiæ designauit, vt suprà diximus, Paulus ad Hebr. 6. Impossibile est eos, q semel illuminati sunt, &c. & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitẽtiam, rursum crucifigentes sibimetipsis filiũ Dei. Vbi secũdùm sacros doctores insinuat, per pœnitentiam non fieri tam amplã peccatorum indulgentiã, quàm per baptismum quem illuminationem appellat. ¶Secundò arguitur. Qui satisfactionem negat, profectò & confessionis necessitatem tollit: nam forum pœnitentiale, vt suprà diximus, iudiciale est: iudicis autem functio est cognita existimataque peccatorum grauitate arbitrari secundùm eorum merita sententiã: arbitriũ verò hoc fieri nequit, nisi dum sacerdos tanquam Dei vicarius peccatorũ ratiõe satisfactiones imponit. Quod quidẽ arbitramentum si non esset necessariũ, nũquàm Christus iudices ordinarios constituisset, quibus sunt confitenda peccata. Atque hac ratione cùm ad baptismum non sit necessaria confessio, qua se homo subdat ecclesię clauibus, quia illucusque homo nõ est in ecclesia, nulla ab eo, qui baptizat, exposcitur satisfactio. ¶At quia non solùm hæreticis, verùm & ex catholicis nonnullis sensus ille imputatæ iustitiæ Christi non displicet, quare nec satisfactionum ritus omnino placet. Arguitur tertiò vrgentissimo arg. Si verum esset illo modo nobis imputari iustitiam Christi, sequeretur, vt quomodocunque quisque fieret mẽbrũ Christi, siue vno actu remisso, siue multis & feruentissimis, vniuersi tñ essent æquè sctĩ & ęquè iusti apud Deũ, qa eadẽ illis imputatur iustitia. Adeò fuit Luthero collectio hæc recepta, vt in sermõe de natiuitate virginis insigniter blasphemus dixerit, Oẽs Christiani ęquè magni sumus sicut mater Dei, & æquè sancti sicut ipsa. Vnde rursus consequeretur neminem, quantuncunque merita accumulet posse fieri alio sanctiorẽ. Si ergo tam impia blasphemia aliter euitari non potest, necesse est dicere, quòd etsi Christus in cruce, quoad sufficientiam pro vniuersis peccatis satisfecerit, tñ quia efficaciam in nullo hoĩe habere põt nisi applicetur vel per sacramentũ, vel per eius bonũ motũ in Deũ, fit, vt efficaciam habeat in quocunque secundùm motum conuersionis. Et ideo sicut nõ omnes dum fiunt membra Christi, ad eundem gradũ gratię recipiũtur apud Deum, ita neque cunctis idem gradus remittitur pœnæ. Quare in hoc sensu iustitia Christi imputatur nobis, ꝙ omnis nostra iustitia innitit iustitię eius, quasi ipsa fuerit causa efficiens nostræ. Participatur tamẽ nobis secũdùm quãtitatem nostrarum dispositionum, quas eius auxilio afferimus, & secũdùm gradum gratiæ cuicunq; sacramento designato. Ex quo fit, vt sæpe remissa culpa relinquatur aliqua pœna, atq; adeò necessaria nobis sit satisfactio, aut plena purgatio antequàm in cæleste regnum recipiamur.

¶Responsa verò argumentorum, quæ in cõtrarium proposita sunt, rationes existũt, quibus eadem conclusio confirmatur. Vnde ad primum respondetur, quòd etsi nomen formaliter satisfactionis in hoc significato in sacris biblijs nõ reperiatur, reperitur tamẽ res ipsa. In primis loco citato Matth. & Lucæ. 3. Facite fructus dignos pœnitentię, vbi ait Sãctus Thom. insinuari præceptum satisfactionis. Insinuabatur nanq; præceptum pœnitentiæ, quod de iure naturali ortum habuit, & postmodum per Christum perfectionem suscipit, & complementum. Item Matthæ. 16. Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælo: quodcunque ligaueris erit ligatum. Et Ioannis. 20. Quorum

Greg.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

Primum argumentum.

remiseritis peccata, remissa erunt, & quorum retinueritis, retenta. Est enim peruersus intellectus Lutheri, quod illic non detur potestas nisi remittēdi, & retinēdi tantùm culpas, nō autē pœnas: aliâs dixisset, Quorū satisfactiones remiseritis, aut retinueritis. Quòd autem hoc sit intellectum verbi peruertere, patet: nam verba, si eorum amplitudinem inspiciamus, perinde sonant, ac si Christus dixisset, Quodcunq; & quomodocunq; solueris, aut ligaueris, sententia tua probabitur in cælo, & quæcunq;, & quomodocunq; remiseritis aut retinueritis: hoc est, si totum remiseritis claue nō errante, erit remissum, & quæcūq; seu quancunque partem retinueritis quo ad satisfactionem temporalem, erit retentum. Quemadmodum, vt suprà dictum est, si rex prætorem ad vrbē cum plenissima potestate mitteret ad vlciscenda aliqua crimina in ipsum regem commissa, dicens ei, Quicquid tu, & quomodocunque condonaueris, aut vindicaueris, ratum ego habebo: profectò posset delinquentes in regis gratiam reuocare, obligando eos nihilominus ad aliquam mitiorem, aut acerbiorem pœnā. ¶ Accedit pręterea, & illud Pauli ad Roman. 11. Si nos metipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur, quod porrò intelligi tātum neqt de interna contritione, qua deletur culpa, sed de iudicio, quo se homo castigat pręueniendo iudicium Dei: fit enim allusio ad generale iudicium: hoc est, si nos de nobis ipsis supplicia sumeremus, nō vtique haberet Deus, quod in seculo futuro, aut per ignem purgaret, aut certè condēnaret. Atq; huic, & alius eiusdē apostoli locus concinit Rom. 6. Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ: sicut enim exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitię in sanctificationē. Vbi apertā satisfactionis exhortationem facit, vt scilicet postquàm in amicitiam fuerimus Dei recepti, satagamus per egregia opera pœnas peccatorum pendere. Alioqui, vt ait. 1. Corinth. 3. multi detrimentum salutis patientur, sed salui, inquit, erunt: sic tamē quasi per ignem, vbi purgatorium designat, quod si pro solis esset venialibus institutum, & non pro his pœnis, quæ remissis mortalibus sunt reliquæ, non esset tam tremendum, quàm re vera est. Sed de hoc quæst. vltima latiùs. Idē confirmatur exemplo Niniuitarum, & aliorum, qui lugubrem pro peccato pœnitentiā egerunt. Quam quidem religionem Christus Matth. 11. comprobat, dicens, Væ tibi Bethsaida, Vę tibi Chorozaim, quia si ī Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in te, olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egissent. ¶ Pręter hæc: & sacri doctores satisfactionis veritatem vno ore profitētur. Gregorius enim homilia. 20. super illum locum, Facite fructus dignos pœnitentiæ, aliud est, inquit, facere fructum, & aliud pœnitentiæ fructum dignum facere. Quisquis enim illicita nulla commisit, huic iure conceditur, vt licitis vtatur. At si quis in fornicationis culpam lapsus est, tanto à se licita debet abscindere, quanto se meminit illicita perpetrasse. Et in lib. de vera & falsa pœnitētia. Sunt digni fructus virtutum, qui nō sufficiunt pœnitentibus. Et Chrysostom. homilia. 10. super Matth. luculenter eundem persequitur sensum. Et vetustissimus Tertul. in lib. suo de pœnitētia, identidem satisfactionis sermonem repetit. Offendisti enim, inquit, & reconciliari vis, habes cui satisfacias. Et infrà dicit cōfessionem ad satisfactionem ordinari, quæ facienda est mœroribus, & lamentis in cilicio, & cinere. Et Ambros. ad quandam corruptam, Pœnitentia, inquit, agenda est secundùm conscientiæ molem, non verbis, sed facto. Grande scelus grandē habet necessariam satisfactionem. Et Cypria. sermone. 5. de lapsis. Dominus orandus est, & dominus nostra satisfactione placandus. Et Hieronym. vt refertur de pœnitentia distinct. 1. can. Mensuram. egregiè decernit quemadmodum sint pœnitentiæ in satisfactionem iniungendæ. Et can. Vide. idem luculenter refert. Et Leo primus ibidem cano. Multiplex. Mediator, inquit, Dei & hominum dominus Iesus Christus hanc prępositis ecclesiæ tradidit facultatem, vt confitētibus pœnitentiam in satisfactionem darēt, & eadem salubri satisfactione purgatos ad communionem admitterent. Sed esset immensum opus sanctos doctores in hanc rem citare. Nemo ergo ex catholicis dicere audeat, Vbi nam nomen satisfactionis reperitur?

Luthe. error. *Paul. Rom. 11.* *Matth. 11.* *Chrysost.* *Tertullia.* *Ambro.* *Cypria.* *Hierony.*

¶ Ad secundū respondetur primùm, quod si nos affirmaremus per nostras vires naturales satisfacere Deo posse, non solùm arrogantes essemus, verùm & in Pelagianos inclinātes. At verò dicentes, quòd postquàm effecti sumus *Solutio. 2.*

mus

mus Christi membra per eius gratiam, qua nobis peccata remittũtur, posse pro eorum pœnis satisfacere, nil nobis propriè arrogamus, sed totum Christo redẽptori tribuim⁹ qui nobis dat, & incipere, & perficere. Quare neque quippiam merito & passioni eius detrahimus, imò fatemur quantum ad sufficiẽtiam pro omnibus peccatis satisfecisse. Sed tamẽ dicimus eandem nobis satisfactionem vel per sua sacramenta, vel per nostra opera ex suo auxilio promanantia ad eorum modũ applicari. Et ideo p eadẽ nos opera virtute eius passionis posse satisfacere. Ad tertiũ autem respõdetur, primùm, quòd Paulus loquitur de illis, qui post baptismum innocenter viuunt, vbi omnes pœnæ condonantur. Secundò respondetur, quòd damnatio propriè non comprehendit reatum temporalis pœnę, & ideo ait. Si Deus pro nobis, quis cõtra nos: quia tunc non habemus inimicum dæmonẽ, qui vel accusator sit vel tortor nostri, sed restat nihilomin⁹ reatus inflictę pœnæ: quam à nobis Deus ipse per suos ministros exigit.

Solutio. 3.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm possit homo pro vno peccato sine alio satisfacere.

Partis negatiuæ. 1. arg.

Constituta possibilitate & necessitate satisfactionis, ad explicandum magis quomodo fiat, arguitur, quòd quis possit de vno peccato mortali sine alio satisfacere. Nam eorũ quæ adinuicem connexionem non habent, vnum potest sine alio auferri: peccata verò non sunt inuicem connexa: ergo sicut inter hoĩes potest quis creditori suo de vno satisfacere, absque alterius satisfactione, id potest apud Deum, qui clementior est, contingere. ¶Secundò. Si homo non posset de vno peccato sine alijs satisfacere, id maximè esset, quia satisfactio, præsupponit gratiam, per quam non potest vnum peccatum absque alio remitti: quod autem huiusmodi gratia non requiratur, arguitur sic. Si postquam homo est à peccatis omnibus quoad culpam absolutus in aliud relabatur crimen, potest pro peccatis priùs remissis quoad pœnam satisfacere, ait enim Daniel capitulo. 4. Peccata tua eleemosynis redime, qđ regi Nabuchodonosor dicebat, qui, vt subsequens pœna demonstrat, peccato tunc erat irretit⁹. ¶Tertiò arguit. Si satisfactio, quę fit extra gratiam non esset satisfactoria, sequeretur, quòd cũ nemo sciat an odio vel amore dignus sit, nemo esset certus an peccatis satisfecerit, atque adeò identidem deberet satisfactionem repetere. Item sequeretur, ꝙ neq; illa satisfactio esset impletiua præcepti sacerdotis iniungentis pœnitentiam, atq; adeò iterum esset eadem imponenda, quod ecclesiæ vsus non seruat. ¶ In contrarium tamen est quòd, vt Esaię. 58. legitur, ieiuniũ eorum, qui ad contẽtiones & lites ieiunabant, Deo non erat acceptum, quãuis ieiunium genere suo sit satisfactorium opus: satisfactio verò fieri nequit apud Deum nisi per op⁹ ei acceptũ: ergo cùm existens in aliquo peccato opus præstare nequeat Deo acceptũ, fit vt nemo pro vno peccato absq; satisfactione omniũ satisfacere queat.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

Pars affirmatiua.

¶Quæstio hæc ex ijs quæ diximus arti. 2. decisa videtur. Sed tamẽ quia nonnulli cõtrarium sentiunt, quos Magist. Sent. d. 15. citat, necessarius fuit singularis articulus. Scotus nanq; in. 4. dist. 15. q. 1. art. 4. in eodem persistens, quod dist. 14. q. 2. prædixerat: nempe, quòd potest hõ ex viribus naturalibus mereri primam gratiam de congruo, idẽ de satisfactione affirmat: scilicet, quòd opus nostrum non sit satisfactorium nisi de cõgruo apud Deum. Et ideo subdit, cum moderamine tamen sine preiudicio, quòd qui semel verè pœnitet, & recipit satisfactionem vel pœnitentiã condignã sibi impositam ab ecclesia claue non errante, quãtuncũq; postea recidiuet, si adimpleat eam voluntariè extra charitatem, soluit quidem pœnam, sed non meretur gratiam. Et quanuis exemplum nõ ponat nisi de satisfactione iniuncta ex vi clauium in sacramento, profectò rationes eius pariter militant de ea, quę non esset iniũcta, sed liberè fieret. ¶Hoc tamen non obstante ad quæstionem & eius annexa tribus cõclusionibus respondetur. Prima est. Pro nullo peccato mortali põt fieri satisfactio quoad pœnã, nisi priùs fuerit quoad culpã remissũ. Hãc cõclusionẽ vniuersi cõcedunt, quã neq; Sco. negare valet. Est. n. implicatio cõtradictiõis, vt remittatur pœna ante culpã: nã cũ reat⁹ pœnæ intrinseca ratiõe cõnectatur culpæ, quicũq; manet in culpa, manet in reatu pœnę. Des. n. aliquem, cui remissa est pœna, & rogo vtrùm maneat dignus pœna debita culpę

Decisio articuli.

Scotus.

Prima conclusio.

culpę vel nõ. Si sic: ergo nõ est remissa pœna: si verò nõ: ergo nõ manet ĩ culpa. Itẽ qa manifestum est, ꝙ si ille tũc moreretur in culpa descenderet in infernũ: nã ad cœlũ vel purgatorium ire nõ potest: in inferno aũt nemo est, qui non pœna sensus crucietur. ¶Secunda conclusio est illa quã arti. 2. præmisim⁹. Nulla satisfactio pœnę pro remissa culpa fieri potest apud Deum, nisi ab illo, qui tunc in eius est gratia cõstitutus. Itaq; si quis ꝓ peccato remisso debeat pœnas purgatorij per mensem perpeti, quibuscunq; orationibus, eleemosynis & ieiunijs in peccato incũbat, nihil prorsus illius pœnæ purgatorij remittetur. Conclusio est S. Thomę dist. 15. q. 1. art. 3. & Bonauen. & Ricar. ead. dist. & Alexãdri. 4. part. q. 85. memb. 1. & omnium antiquorũ. Et inter recentiores est Syluest. verb. satisfactio. §. 7. Adriani in materia de confessione, & Caietani. q. 2. de satisfactione, quam ad tertiã partẽ adiecit. Nam Scotũ solus Gabriel sequitur, & rarissimi eo recentiores. At qui Duran. dist. 15. q. 2. ait opinionẽ S. Thomæ, licèt sit durior, esse tamẽ tutiorem & citiùs cõsulẽdã, tametsi opinio, inqt, Scoti nõ sit oĩno condẽnãda. Probatur cõclusio. Satisfactio pertinet ad remissionem offensę Dei: oportet ergo, vt tali modo fiat, qui eidẽ tollendę offensæ competat ad amicitiæ restitutionem: hoc aũt fieri non potest nisi per gratiam. ¶Sed ais. Ratio hæc, quæ est S. Tho. & Alexandri, solũ procedit, si satisfactio sumatur pro cõtritione aut cõfessione, vel ꝓ quocũq; remedio, quo remittitur culpa: eo ꝙ culpa remitti nõ potest nisi per gratiam. At verò remissa iam culpa, apparet, non exigi gratiam ad soluendã pœnã: quia pœna illa non est, nisi qd tẽporale. Imò dicem⁹ ꝙ verò visrõnis in hoc consistit, ꝙ cùm reatus pœnæ sit annexus culpæ, solutio ipsa pœnæ attinet ad perfectam remissionem culpæ, & ad perfectè reconciliandam amicitiam: & cùm quecũq; remissio peccati fiat ex gratia Dei, subsequitur vt satisfactio pœnæ pro remissa culpa extra gratiã fieri nequeat. ¶Secũdò arguitur. Nulla fit remissio nec culpę nec pœnæ nisi in virtute passionis Christi: nam ipse fuit vniuersalis redemptor, qui nos & à culpa & à pœna quantum ad sufficientiam liberauit: sed passio Christi ei, qui est in peccato non applicatur: ergo nec pro pœna satisfacere potest. Certè argumẽtum est apud Christianos solidum. ¶Cui accedit & tertiũ quia vt. 2. 2. quæst. 31. autor est D. Thom. beneficentia est effectus beneuolentię: ei autẽ, qui est in peccato, Deus non bene vult, respectu gratiæ & gloriæ, sed solùm quoad bona naturalia: imò, vt est in Psal. 118. peccatores odio habet: remittere autem Deum homini pœnas est ei benefacere respectu gratiæ & gloriæ: ergo nulli peccatori vllam remittit pœnam. ¶Quartò arguitur. Inter nos & Deum, vt diximus: nulla est ratio iustitiæ nisi ex eius acceptatione procedat, neque quippiam apud ipsum alicuius est pretij, nisi ex gratia eius dimanet, qua persona sit accepta, iuxta illud Gene. 2. Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius: & ideo licèt remissa culpa sola pœna temporalis restet soluenda, tamen qui non est Deo acceptus, nihil ei acceptum & gratum exhibere potest, atque adeò quicquid faciat, nihil ei soluit, sed omne nihili apud ipsum penditur, tanquàm falsa moneta. ¶Quintò arguitur. Mutatio pœnæ æternæ in temporalem solùm euenit ex gratia & amicitia Dei: ergo solutio eiusdem temporalis pœnæ in eadem debet amicitia fundari. Durandus ait quòd dum remittitur culpa, mutatur pœna æterna in temporalem sub illa conditione, vt in gratia soluatur, alioqui superueniente peccato iterum mutatur in æternam, ita vt solui non possit. Hoc autem est falsum: nam cùm, vt ait Paul. ad Rom. 11. sine pñia sunt dona Dei, mutatio pœnæ æternæ in tẽporalẽ simpliciter fit, & non dependenter ex cõditione aliqua futura. ¶Sextò probatur cõclusio autoritate Pau. 1. Corint. 13. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Neque verò satis responderit qui dixerit, opera extra charitatẽ nihil prodesse ad gratiam & gloriam, prodesse tamẽ ad solutionem temporalis pœnæ: nam si ad hoc saltẽ prodesset, aliquid, imò multũ prodesset. Et Esaiæ. 58. Conquerentibus, Quare ieiunauim⁹, & nõ aspexisti: humilauim⁹ animas nostras, & nescisti? (quę quidẽ opera genere suo sunt satisfactoria) respondet dominus, Ecce in die ieiunij vestri inuenitur volũtas vestra, & oẽs debitores vestros repetitis. Nũquid tale est ieiuniũ, qđ elegi? Neq; valet responsio dicentiũ, propterea ieiunia illa nõ fuisse satisfactoria, ꝙ erant peccata: qa hoc illic non habetur, sed quòd tũc voluntatem habebant

Marginalia: *Secunda cõclusio.* — *Ratio cõclusionis.* — *Obiectio.* — *Secundũ argumentum.* — *Tertium argumentum.* — *Quartũ argumentum.* — *Quintũ argumentum.* — *Esaiæ. 58.*

habebant alijs peccatis inhærentem. Et Prouerb. 10. Vniuersa delicta operit charitas: sed ꝑ satisfactionem operiũtur delicta: ergo est effectus charitatis. Vnde ca. 15. subditur Victimę impiorũ abominabiles domino: vota iustorũ placabilia. & Ecclesi. 34. Dona iniquorũ non probat altissimus. Et infra. Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit lauatio illius? Sic homo, qui ieiunat à peccatis suis, & iterum eadẽ faciens, quid proficit humiliando se? Orationẽ illius quis exaudit? ¶Septimo arguitur. Quãuis daret, satisfactionẽ pœnæ fieri posse extra gratiam; non tamen esset tanti valoris, quanti si fieret in gratia: detur ergo quanto sit minoris pretij. Si dicas quòd illa, quæ fit in gratia est duplo maioris, profectò, & eadẽ ratione est quadrupli, & in quacũq; proportione maioris pretij: & eadem ratione licèt illa satisfactio quocunq; augmento extra gratiam crescat, nequaquam adæquabit minimam satisfactionẽ factam in gratia: & cùm illa, quæ fit in gratia, non æstimetur nisi ꝓtio finito, fit, vt nulla alia vllius sit æstimationis. ¶Ex hac cõclusione sequitur, nullam esse satisfactionem pœnæ meritoriã de congruo, vt Scotus contendit, sed solùm de condigno: nam opus, quod extra gratiã fit, vt dist. 14. q. 2. art. 6. latè mõstrauimus, nulli⁹ est meriti, neque verò de cõgruo, alioqui, vt ait Paulus, gratia non esset gratia, saltem nõ haberet perfectam rationẽ gratiæ, si congruitas esset in opere, quod ad ipsam disponit. Illa autem satisfactio, quæ fit in gratia, de condigno est satisfactoria, sicut meritoria.

Septimũ argumentum.

Corollarium.

¶Adrianus autem & nuperrimi quidam autores, de hac satisfactione in peccato distinguunt dicentes, quòd licèt non sit satisfactoria de iustitia, valet tamẽ apud Deũ per viam liberalitatis & gratiæ, cui liberum est acceptare, vel non acceptare. Hoc tamen, vt bona venia dixerim, est merum figmentum: liberalitatem enim suam De⁹ semper suis legibus admetitur: quare opera, quę absq; eius speciali auxilio fiũt, nullaten⁹ digna sunt sua liberalitate q̃tũ ad gratiã. Et oppositũ dicere est absq; vlla ratiõe temerè diuinare. ¶Tertia cõclusio, qua ad titulum quęstionis respõdetur, est. Nemo potest pro vno peccato satisfacere, quin satisfaciat pro omnibus. Conclusio est, quę palàm ex superiori deducitur: nã si satisfactio non fit sine gratia, & gratia nõ põt esse cũ peccato, seq̃t vt pro nullo fieri possit absque alio. ¶Sed contra, Si pœnitenti præcipiatur ieiunium pro adulterio, & oratio pro blasphemia, & eleemosyna pro furto, tunc cùm homo ieiunat, satisfacit pro adulterio, & nõ pro alijs, & cũ dat eleemosynam, satisfacit pro furto, & non pro alijs. Respondetur, quòd si sit in gratia, hoc non negamus. Quare sensus cõclusionis nõ est, nisi quòd satisfactio nil potest pro vno valere, nisi ex radice gratiæ pullulet, qua omnia sunt remissa, vt satisfactio ad perfectam omnium remissionem procedat.

Tertia conclusio.

Obiectio.

Dilutio.

¶Igitur ad argumenta proposita respondetur. Ad primum quidem, quòd etsi peccata non sint connexa ratione cõuersionis, quia potest esse auaritia sine ꝓdigalitate, sunt tamen connexa ex parte auersionis, qua ratione quodcunq; est obex gratiæ quę ad remissionem requiritur tam pœnæ quàm culpæ. ¶Ad secundum respondetur, illam esse causam tertię conclusionis, quæ asseritur in secũda, quòd. s. sine gratia nulla est solida satisfactio. Vnde ad verbum Dani. alij respondẽt, ꝙ intelligitur sic consilium, vt Nabuchodonosor per eleemosynas se disponeret ad remissionem peccati. At quanuis hæc vna esse possit solutio, commodior tamen est, quam dat. S. Tho. vt iuberetur rex, quòd à peccatis resipiscens, eleemosynis deinde satisfaceret pro pœnis: hoc enim est redimere peccatũ: nempe, pœnam soluere. ¶Ad tertium verò cõceditur, quòd nemo potest esse magis certus, ꝙ satisfecerit pro peccatis, quàm ꝙ sit in gratia. Quapropter Eccle. 5. scriptum est, De propitiatu peccatorum noli esse sine metũ. At verò neminem debet hæc cura iterum satisfaciendi angere, nisi quem conscientia docuerit satisfecisse in peccato. ¶Ad aliud respondetur, quòd si pœnitentia sit iniuncta in confessione, licèt per eius impletionem nihil prorsus pœnæ purgatorij remittatur, satisfit tñ præcepto sacerdotis, quẽadmodũ dictũ est, alia præcepta etiã diuina posse impleri in pctõ, quãtũ ad eorũ substantiã. Quare q̃ sic implet, nõ peccat, saltem mortaliter. Quocirca nec tenetur confiteri, ꝙ in peccato pœnitentiam impleuerit. Haud tamẽ excusabitur omnino à veniali culpa propter iacturam, quam fecit tanti boni: nempe, quòd si in gratia illam impleuisset, obtineret veniam pœnæ in purgatorio luendæ.

Solutio. 1. argum.

Solutio secũdi argum.

Solutio quorundam ad uerbum Daniel.

Solutio. S. Thom.

Solutio. 3.

¶Aliter tamẽ arguit Scotus, &, vt diximus, Duran. in fauorem Scoti: scilicet, ꝙ opinio

Arg. Scoti. & Duran.

S. Tho.

S.Thom.est dura,& ideo,vt ait Scotus, occasionem offert peccatoribus obstinationis, vt ab operibus bonis essent,cùm videāt nullius esse momēti apud Deum. Ad hoc autē primò respondet,*Solutio. 1.* ꝙ si vera est,vt rationes ꝓbant,nō est dura: quia iugum domini suaue est.Secūdò verò negatur esse duram,*Solutio.2.* imò est valde vtilis ad excitandos ignauos homines, vt resipiscant,ne dispendium tantorum operum faciant. Et tertiò per illa opera,*Solutio.3.* quanq̃ remotè,peccator disponitur ad emolliendū cor.¶Præterea argumentatᷣ,*Arg. aliud Scoti.* ꝙ Deus nō est acerbior in exigēdis satisfactionibus, q̃ sunt homines:inter homines verò potest debitor creditori pro aliquo debito satisfacere nō satisfaciēdo ꝓ oībus: ergo & id fit apud Deū. Ad hoc primò negatur cōsequentia,*Solutio. 1.* quia inter homines potest interuenire propria ratio iustitiæ dati & accepti seclusa amicitia, sed inter nos & Deum minimè.Secundò respondet,*Solutio.2.* ꝙ illa satisfactio, quæ fit ad reconciliationē amicitiæ, neq; inter homines fieri potest pro vna offensa,nisi fiat pro omnibꝰ. Ridiculū enī esset si homo dum satisfacit ꝓ eo,ꝙ alapa inimicum percussit,altera eundē cæderet.¶Postremò deniq; arguitur.*Postremū argumentum.* Si opinio S.Thomæ esset vera, sequeretur ꝙ homo ꝓ pctō remisso in inferno æternùm puniretur,vt si homicida post obtentā veniam relaberetur in furtum. Respondetur tamen*Solutio.* concessa cōsequentia: nam etsi per se pœna temporalis nunq̃ redeat in æternam, per accidens tamen ratione status,quia existens in inferno manet inimicus Dei pœnam illam, quam pro homicidio debebat,nunq̃ persoluit.Imò eadem accidentaria ratione pro venialibus perpetuò puniretur.Nam si in inferno vlla posset fieri remissio pœnæ,sequeretur,ꝙ aliqua illic esse posset redēptio, quod profectò absurdè quipiam,vt in sua opinione persistāt,concedunt, dicentes, ꝙ etsi non possit fieri omnimoda liberatio,pōt nihilominus aliqua esse redemptio.Cùm tamē ecclesia simpliciter & vniuersaliter canat,nullā posse esse in inferno redemptionem:quia neq̃ illic locum habet virtus redemptionis Christi.Itē sequeretur,ꝙ posset esse illic non paruum spei solatium & refrigeriū. Si enim homo,qui diu sceleratissimè vixit, postmodum per minimam contritionem conuerteretur,grauissimi pœnarum reatus illi manerent soluendi:ille ergo si in minimo peccato mortali decederet, licèt in initio grauissimis infernorū tormentis adijceretur,speraret tamen maxima ex parte esse illi releuanda. ¶Nihilominus cōtra hanc veritatē hoc videtur militare argumentū,*Argum.* ꝙ videri posset tūc Deus crudelis nimiùm:nā ꝙ peccator in hoc seculo satisfacere nequeat per opera,quę ipse exhibet,satis apparet rationibus cōprobatū: in inferno autē Deus est qui supplicia illa ꝑ suos tortores infligit:rigor ergo inmodicus est ꝑpetuò illa,quæ tēporalia erant,exigere. Respondetᷣ, ꝙ modus ille supplicij homicidio,*Solutio.* verbi gratia,debitus, ex natura sua perpetuus erat,sed gratia Dei fuit, vt per remissionē culpæ fieret tēporalis. Atq; adeò si in charitate solueretur,virtute charitatis efficaciam habebat ad soluendū. Quapropter,qn̄ culpa sua homo fit hostis Dei,nulla fit ei iniuria si tāquàm hostis perpetuò puniatᷣ nūq̃ soluendo qđ debet: nā illic nulla interuenit charitas,quæ iustitiā temperet.Præsertim,ꝙ infernorum tormenta non sunt sub illa figura contemplanda, acsi singulis peccatis singula respondeant, sed secundùm totum simul statum, quo homo ab hac luce recedit, constituitur ei plagarum modus.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm satisfactio in peccato facta adueniente charitate effectum suum sortiatur remißionis pœnæ.

Sanctus Tho. hanc adhibet loco citato quæstiunculam de satisfactionis fructu adueniente gratia. Arguitur ergo sic primò,*Partis negatiuæ arg. 1.* quòd adueniente gratia satisfactio in peccato facta fructificet. Efficacia satisfactionis impeditur per peccatum, veluti effectus baptismi per fictionem, qua suscipitur: sed recedente fictione baptismus sortitur suum effectum: ergo & satisfactio recedente peccato recipiet suum fructum. ¶Secundò.si fructus satisfactionis factæ in peccato postea per charitatem non viuificaretur,*Secundū argumentum.* necessarium esset, vt postea eadem pœnitentia imponeretur, quod quidem vsus ecclesiæ non seruat: ergo tunc virtutem sortitur. ¶In contrarium est,*Pars affirmatiua.* ꝙ opera, quæ extra charitatem fiunt, tunc nullam habent vitam: quod aūt nunq̃ vixit, nunq̃ per charitatem postmodū reuiuiscit. ¶Ad hanc quæstionem, atque ad alias illius*Decisio articuli.* appendices tribus cōclusionibus responde-

Prima conclusio. tur. Prima. Illa satisfactio, quæ in peccato exhibetur, nunquam per aduentum charitatis obtinebit satisfactionis valorem. Conclusio est S. Thomæ loco citato, vbi ait, ꝙ cùm in quouis opere consideretur, & meritum, & satisfactio, quidam dixerunt, ꝙ opera facta extra charitatem, postea ipsa accedente viuificantur quantum ad hoc, ꝙ sint satisfactoria respectu pœnæ dimittendæ, non autẽ quantum ad hoc, quòd sint meritoria vitæ æternæ. Sed hoc, inquit, nõ põt esse, quia vtrunq; habẽt ex hoc, quòd fiunt ex charitate, tanq̃ Deo accepta per gratiam. Et ideo eadem ratione, qua nõ viuificantur quoad meritum, nec viuificantur quoad satisfactionem.

¶ At verò hac nõ obstante veritate Paluda. dist. 15. q. 1. conclusione. 4. & Syluest. verb. Satisfactio. §. 7. & ferè Thomistæ Capreolũ in ead. di. secuti non absolutè, sed sub distinctione respondẽt. *Satisfactionis distinctio.* Aiunt quippe inter satisfactiones esse nonnullas, quæ effectũ aliquem relinquũt, vt eleemosyna relinquit attenuatam substantiã, & ieiunium maceratum corpus. Atq; has dicũt, licèt in peccato fiant, tñ per charitatem postea suũ valorẽ suscipere, quia in effectu manent. Et hanc censent esse opinionẽ hîc S. Tho. in solutione argumẽti, quod hîc secundum fecimus. At verò Adrianus, & Caietanus locis citatis meritò hãc irrident sententiam, nisi quòd Adrianus putat esse hîc S. Tho. eandemq; 3. par. q. 89. art. vltim. retractasse, vbi absolutè ꝓnũtiauit, opera quæ dum fiunt mortua sunt, nunquam viuificari. *Ostenditur falsa opin. hæc.* Veruntamẽ, vt opinio hæc falsa est, ita neque in præsentiarum eam D. Tho. docuit. Nam quid facit, quòd relinquatur effectus, vel nõ relinquatur, postquàm effectus ille non est operatio aliqua satisfactoria, quę in charitate fiat? Item quia licèt aliquẽ sumptum quis fecit per eleemosynam, põt dum iterum confitetur ditior esse, & valẽtior quã uis ieiunauerit. Ac demum cùm illa opera non resurgant quoad meritum: non est cur resurgant quo ad satisfactionem. Et quòd S. Thomas non fuerit huius opinionis, patet, cùm absolutè responderit opera mortua nunquàm viuificari. Atque idem confirmat in solutione ad argumentum, quòd nos fecimus primum, vbi ait, quod baptismus, quia imprimit characterem, incipit valere recedente fictione, & rursus, quia est instrumentum Dei per ipsum operantis. Satisfactio verò nec characterem imprimit, nec est Dei instrumentum. Falluntur tamen ex solutione tertij, quod nos fecimus secũdum, vbi eadem distinctione pręposita de satisfactione, quæ relinquit effectum, & alia, quæ non relinquit, respondet, quòd prior facta in peccato non opus est, vt iteretur: quia quãtum ad id, quod de ea manet, per superuenientẽ pœnitentiam Deo est accepta. Hîc autem non ait, illas pœnitentias viuificari, sed id, quod manet, esse acceptum Deo per pœnitẽtiam in charitate illi oblatã. *Caieta.* ¶ Caietanus verò ead. quæst. 2. de satisfactione aliter distinguit. Si enim, inquit, eiusmodi pœnitentia in peccato exhibita fuit in sacramento virtute clauiũ imposita, tunc adueniente charitate viuificatur, quia est opus sacramentale, & sacramentum recedente fictione sortitur effectum. Secùs autem si non est imposita in sacramento, quia non est eadem ratio. *Obserua.* Et potest Caietani opinio à simili confirmari: nam sacerdos quantuncunq; sit in peccato: per oblationem sacrificij satisfacit pro populo, eo ꝙ nõ offert nomine proprio, sed tanquàm minister ecclesiæ. Cùm ergo cui per claues ecclesiæ iniuncta est pœnitentia, tanquam minister ecclesiæ satisfaciat, fit vt etiam sua satisfactio etiam in peccato sit valida. Item si quis in testamento pauperibus eleemosynas legauerit, licèt executor testamẽti in peccato illas distribuat, nihil satisfactionis perdũt. Et idem est si nequam famulus iussas eleemosynas iusti domini faciat. *Sentẽtia autoris.* ¶ Nihilominus in ꝓposito quanquàm sint pœnitentiæ iniunctæ, si in peccato fiant, nũquam per gratiã viuificabunt. Nam S. Tho. nulla facta exceptione absolutè ait, huiusmodi satisfactiones nũquam viuificari. Cui sententiæ Adrianus loco citato adhæret. At præter autoritatem. S. Tho. ratio quæ permultũ mouet est, quam suprà posuimus: nempe, quòd pręterquàm baptismo nulli sacramento conuenit, vt si in peccato recipiatur, suum postmodũ per gratiã sortiatur effectum. Sed præterea secunda ratio peculiaris hîc adhibetur, ꝙ satisfactio non est sacramẽtum, quippe quod in absolutione consummatur: vnde licèt si illic imponatur pœnitentia, virtute clauiũ sit magis satisfactoria, tamen illa satisfactio nõ est de essentia sacramenti, sed pars integralis, sine qua esse posset sacramentum, vt homo absque digito. Et ideo non operatur ad modũ sacramẽti ex opere operato, sed ex opere operãtis: alioqui etsi fieret per opus malũ, quod

quod esset peccatū veniale, satisfactio illa,& gratiam augeret, & ad satisfaciendum valeret, sicut si baptismus per peccatum veniale ob vanam gloriam susciperetur. Dicere autem,ꝙ peccatum sit opus satisfactorium,nemo,arbitror,auderet:igitur satisfactio nisi sit imposita per claues ecclesiæ, non tamē exercetur per personam publicam, tanquàm ministrum ecclesiæ, sed per ipsam personā priuatam:& ideo si fiat in peccato,nunq̃ viuificabitur. ¶Neq; verò exempla in cōtrarium adducta vllius sunt ponderis: nam sacerdos per oblationem nequaq̃ satisfacit pro eo,qui tunc est in peccato mortali: quare multò minus siquis pro se peccatore satisfacere tētet. Præsertim quia non satisfacit tanq̃ minister ecclesiæ,sed iussus ab ecclesia, nomine tamē proprio per proprium opus. Quare neq; est simile de executore testamenti, qui exequitur,non propriam, sed alterius satisfactionē.

An opera, quæ in peccato fiunt, sint meritoria.

¶Dubium aūt hinc emergit, vtrùm satisfactiones & opera, quæ in peccato fiunt, sint quoquo pacto meritoria alicuius præmij, si sint bona genere suo. Sunt enim qui nescio, quid in illis meriti congrui, & emolumenti perscrutētur. Nam præter Scotum Adria.q. illa de sacramento pœnitentiæ dicit illa opera extra charitatem valere ad sex. Primo scilicet, quia de congruo valent impetrare remissionem culpæ per gratiam. ¶Cōtra hoc aūt adstruitur hìc secūda conclusio. Nullius sunt prorsus meriti, aut de cōgruo, aut de cōdigno.

Secūda conclusio.

Quam conclusionem non ideo toties repetimus, ꝙ illam hìc contendamus probare, satis enim suprà di. 14.q.2.arti.6.illam adstruximus. Sed & lib.2.de natura & gratia.c.4.copiosè demonstrare conati sumus. At repetimus hìc eam propter. S. Thomam, qui loco præsenti quæstiunc.4. cōtrariū insinuare videt. Ait enī,ꝙ licèt opera in peccato facta non sint meritoria de condigno, sunt tamen meritoria de congruo, nō tamen,ꝙ cōgruitas & decentia sit in illis, vt Scotus, & eiꝰ sequaces opinantur, sed in Deo, iuxta verbū Anselmi, Deus iustus est, cùm peccatoribus parcit, quia eū decet.

Anselmus.

Et ista ratione, inquit, valent ad tria: scilicet, ad temporalium consecutionem, & ad assecutionē gratiæ, & ad assuetudinem bonorum operum. Subdit tamē tandem, ꝙ cùm non sint propriè merita, magis, inquit, concedendum est, quòd huiusmodi opera non sint alicuius rei meritoria. Quare postmodum. 1.2.q.vlti. & pen. nullū meriti nomē admittit nisi fundetur in gratia & amicitia Dei. Nā certè Anselmus in illo verbo adeò nō insinuat vllum meritū antecedere gratię, vt illud planè neget, dicens, ꝙ dum homo iustificatur nulla alia est causa, q̃ quia sic decet Deum facere. Et eodem modo intelligitur illud August. super Ioan. cap.9. quod Adria. pro se citat, peccatores humiliter petētes Deus audit, humilē enim petitionem appellat proximam dispositionem ad gratiam quæ fit per auxiliū speciale. Igitur quod S. Tho. ait opera peccatoris esse dispositionē ad gratiā, nō intelligit proximè, sed remotè. Non.s. ꝙ ex liberalitate sua Deus acceptet nōnunq̃ illa opera, vt Adrianus & aliqui volunt, tanquam proximā dispositionē ad gratiā, sed ꝙ per illa homo assuescit virtutibus, & sic affectus inclinatur in earū officia. Quocirca Deus quādoq; mouetur, vt opem peccatori afferat singularem, qua se conuertat.

Opera in peccato facta ad quid conferant.

¶Conducunt præterea, vt sæpe diximus ad euitandam transgresionem præcepti: nam per illa implentur mandata, quantum ad eorum substantiam. Conferunt item ad euitanda alia peccata: nā qui operibus genere suo bonis operam dat, à prauis abstinet. Item valent ad mouendos homines iustos, q̃ eiusmodi peccatoribus per suas orationes mereantur de cōgruo bonum motum in Deum. Ad quod potissimùm eleemosynę seruiūt, iuxta verbum Christi, Facite vobis amicos de mamona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiāt vos in æterna tabernacula.

An prosint ad consequēda temporalia bona.

¶Dubium autē est perplexius, vtrùm etiam valeant ad obtinenda temporalia bona. Quod hìc D. Thom. affirmat. Et videtur colligi ex illo Ezechiel. 29. vbi legitur, Deū dedisse Nabuchodonosor terrā Aegypti, ꝓ eo, quòd laborauerit in obsequiū Dei: qui quidem labor cùm esset hominis gentilis, videtur assumptus fuisse in peccato. Et Augu. lib.5. de ciuitate Dei ca.12. &.15. ait, Deum Romanis propter eorū iustitiam & strenua opera dedisse imperium. Et Hierony. quod refertur de pœnitētia dist.1.can. Si quando. ait, ꝙ Deus iustus operum bonorum peccatoris non obliuiscitur in remuneratione. Idemque ait Gregor. In homilia de diuite, et Lazaro, quod refertur ibidem can. Cauedū.

Opa in pc̄tō facta neque sunt dici meritoria.

¶His tamen non obstantibus certè huiusmodi opera nequaq̃ sunt, nec dici possunt merita de condigno, nec de congruo bonorum temporalium: quia omne meritum fun

Distinctio bonorũ temporalium. datur in amicitia. Ob idq; de bonis temporalibus distinguendum est. Si enim Deus illa cõferat, tãquàm media ad gratiam, possunt cadere sub merito de congruo, tamẽ per merita, quæ homo facit in gratia. Confert enim nõnunq̃ viro iusto ob sua merita bona temporalia, vt eum in bonum promoueat, quæ, quia non sunt necessaria media, non cadunt sub merito de cõdigno, sed quia possunt esse media, cadunt sub merito de congruo. Et ita ob meritum parentum Ioannis Baptistæ dedit eis filium, & pariter matri Samuelis. Si autem sint bona, quæ nõ habeant illum ordinem ad gratiam, non conferuntur à Deo per auxilium speciale, sed per causas naturales. Imò quandoq; dicuntur dari, quia permittuntur propter opera, quæ sunt peccata venialia. Et ille est verissimus sensus Augusti- *Sensus autoritatum August.* ni loco citato. Probat enim illic peccata Romanorũ ex vana gloria processisse. Quis autem dicat Deum præmio bonorum temporaliũ remunerare peccata? Sed ait, iuxta verbum Christi, ꝙ quia illa faciebant propter vanam gloriam, receperunt à mundo mercedem suam, Deo permittente victorias illas, quas Romani per naturales virtutes, & causas obtinuerũt. *Historia Nabuchodonosor.* Et eodẽ pacto intelligitur historia illa Nabuchodonosor, si labores, quos sumpsit, fiebant in peccato: nam potuerunt fieri in gratia. Præterq̃ ꝙ victorias illius seculi in mysterio Deus faciebat ad terrendum malos, & præmiandum bonos, qui saltem in cõspectu hominum seruiebant illi. Verbum autem Hieronymi. q. 89. glossat D. Tho. & nos dist. 16. q. 2. art. 6. glossauimus, quòd nõ intelligitur Deus recordari bonorum operum peccatoris ad præmiandũ ratione meriti, sed ꝙ sit quædam Dei largitio per causas naturales, qui solem suum oriri facit super bonos & malos. Et eodem pacto intelligitur *Grego.* verbum Gregorij de diuite epulone, qui recepit bona in vita sua.

Obiectio cõtra conclusionem. ¶Quòd si contra conclusionem principalẽ quis sic arguat. Nullum malum Deus absq; vltione relinquit: ergo neque vllum bonum *Dilutio.* absque præmio. Respondetur, quòd opus ex nostris viribus potest esse peccatum, & ideo punitione dignum. Bonum autem ex eisdem viribus facere non sufficimus, sine Dei auxilio speciali, & ideo bonum in peccato factũ non est simpliciter bonum cui Deꝰ aliquid debeat, sed bonum secundùm quid: id est, morale.

¶Vtrùm autem eadem opera in peccato facta cõferant ad mitiganda inferni supplicia, *An opera in peccato facta minuant inferni cruciatus.* etiam dubitatur. Ad quod respondetur tertia conclusione, quæ est ibidem Sanct. Thomæ, sub distinctione. *Tertia conclusio.* Potest enim intelligi eiusmodi pœna mitigari sic, vt illa, quam peccator iam demeruit, ꝓ illa opera minuatur. Et isto modo nequaquam per huiusmodi opera genere suo bona in peccato mortali præstita, quicq̃ pœnæ minuitur. Et ratio est illa, quam retrò posuimus artic. præcedenti: nempe, ꝙ pœna nequaq̃ ante culpæ remissionem aut tolli, aut minui potest, quoniam vtrunq; est effectus gratiæ, per quam antè remittitur culpa. Secundo modo potest per illa opera minui & mitigari pœna inferni: quia per illa impeditur meritum pœnę, hoc est, peccatum. Et isto modo per illa opera fiunt remissiora infernorum supplicia. Primò, quia cũ per illa, vt diximus, impleantur præcepta quo ad substantiam, per illa euitatur omissionis reatus. Secundò, quia per illã assuetudinem bonorum operum, ex minori contemptu homo peccat. Item quia nõnunquam propter illa differtur plaga Dei, sicuti & quandoq; bonum temporale confertur. Ponit exemplum S. Tho. de Achab. 3. Reg. *Achab historia.* 21. cui cùm Deus comminatus esset magnũ supplicium propter mortem Naboth, post modum quia humiliatus est propter Deum ieiunans, & dormiens in sacco, distulit Dominus ne in diebus eius malum induceret, vsque ad dies filij sui. Tametsi, vt conijcitur, humiliatio illa Achab non fuit facta in peccato, sed fortè fuit verã conuersio, sicuti & de Ezechia legitur. 4. Reg. 20. cui propter *De Ezechi.* suam humilitatem ter quinos annos ei Deꝰ adiecit. Quod autem Gregor. homilia. 10. super Ezechiel. & refertur de pœnitentia dist. 1. can. Sicut Achab. dicit, quòd illa pœnitentia in reprobo placuit: reprobus nominatur propter scelus, & pœnitentia placuit, quia tunc fortè fuit legitima. Quare huiusmodi bona temporalia, quæ ob virtutem cõferuntur, bene cadunt sub merito cõgrui, quia ordinantur ad gratiam. De priori membro cõclusionis iam suprà diximus dist. 18. quæst. 2. articul. sexto, vbi exposuimus sententiam Augustini in libro de patientia. capit. 26. vbi *August.* ait, quòd hæreticus, & schismaticus tolerando supplicia: ne Christum omnino neget, tolerabilius in inferno habebit. Id enim intelligit iuxta tenorem secundæ partis huius conclusio-

clusionis: quia scilicet peccatum eius erit minus, & ideo minor pœna. Et idem ait, in enchiridio.c.108. in vltimis verbis. Nam quantum ad priorem sensum, ꝙ nihil eis remittat de pœna, facit ꝙ eodē cap. prædixerat, & refertur. 13.q.2.can. Tempus. scilicet, ꝙ dānatis in inferno nullatenus prosunt ecclesię suffragia: inde ergo colligitur multò eis minus prodesse opera, quæ in peccato fecerunt.

Resolutio duarum opinionum. ¶Reprehendit meritò ibidē D.Th. duas opiniones, priorem scilicet dicentium, ꝙ ꝑpter opera bona facta in peccato mortali, licèt non minuatur pœna in inferno, quantū ad subtractionē alicuius partis eius, fortificatur tñ damnatus per subtractionē passibilitatis, posteriorem tñ dicentium, ꝙ saltem remittitur eis vermis cōscientiæ. Neutra eñ opinio tolerabilis est: nam cùm pœna inferni sit adæquanda quantitati culpę: qa secūdùm mensuram delicti erit & plagarū modus, fit: vt qua ratione per illa opera non minuatur culpa, nec minuatur passibilitas: nec cōscientię vermis: nam ambæ sunt pœnæ sensus.

DISTINCTIONIS decimænonæ, Quæstio secunda, de ijs, per quæ fieri debeat satisfactio.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm satisfactionem per opera pœnalia fieri oporteat.

Ecunda quæstio inquirit de operibus, per quę fieri debeat satisfactio, & continet sex articulos. Primus vtrùm satisfactio per opera pœnalia fieri debeat. Secundus, vtrùm flagella Dei ad satisfaciendum prosint. Tertius, vtrùm sint tria satisfactionū genera. Quartus, vtrùm possit vnus pro alio satisfacere. Quintus, vtrùm sit aliqua pœnitētia publica. Et sextus, vtrùm in fine vitę sit valida.

Partis negatiuæ arg. 1. ¶Arguitur ergo, quòd satisfactio per opera pœnalia fieri non debeat. Satisfactio enim fit Deo, qui nostris afflictionibus, & tribulationibus non delectatur.

Secundū argumentum. ¶Secundò, quia opus, quantò ex maiori charitate procedit, tantò minus habet annexæ pœnæ, quia charitas vt habetur. 1. Ioan.4. pœnam non habet: si ergo oportet satisfactionem esse pœnalem, fieret, vt quæ ex minori charitate ꝑcederet, melior esset, quod est absurdū.

Pars affirmatiua. ¶In contrarium est verbum Gregorij. Iustū est, vt peccator tantò sibi maiora inferat lamenta per pœnitentiam, quantò maiora intulit damna per culpam.

¶Ad quæstionē hanc secundam duabus cōclusionibus respondetur. *Prima conclusio.* Prima. Opera per quæ satisfactionem fieri oportet, genere suo debent esse tum Deo honorifica, tum etiam pœnalia. *Ratio.* Satisfactio enim duplicē habet respectum: scilicet, & ad Deū, cui fit, & ad peccata, de quibus fit. Et quidem respectu Dei debent esse honorifica, iuxta verbum Anselmi suprà citati, quo ait, satisfactio est honorē debitum Deo impendere. *Anselmus.* Nam quātum est ex parte peccatoris, vt diximus, ꝑ offensam quippiam honoris Deo detrahitur. In peccato verò consideratur, & quod factum est, & quod est in posterum cauendū. Et respectu prioris satisfactio esse debet castigatio iusta: & respectu futuri præseruatiua medicina. Et vtraq; rōne satisfactioni cōgruit, vt sit pœnalis: nā pœnale est illud, per qđ aliquod bonū alicui subtrahitur. *Pœnale quid.* Vnde sicut homo peccando honorē, vt dictū est, Deo subtraxit, vt bonum sibi, vel delectabile, vel vtile accumularet, necesse est ad satisfaciendum pro præterita offensa, vt sibi aliquid detrahat, quod in honorē Dei cedat: & cùm pœna nihil aliud sit, quàm priuatio boni, vel delectabilis, vel vtilis, fit, vt satisfactio pro præterita offensa sit genere suo pœnalis: scilicet, qua sibi homo subtrahit aliquid delectabile, vt per ieiuniū, & orationem, quæ aliquem adfert languorē & lassitudinem: aut vtile, vt per eleemosynā. Dixerim genere suo pœnale: hoc est, ex obiecto: etenim si satisfactionē contempleris, vt ex virtute charitatis, & pœnitentię pullulat, delectabilis est: nam secundùm Aristotelē. 2. Ethic. hæc est, vna virtutis conditio. *Aristot.* Rursus si consideretur satisfactio, vt medicina cauēdis futuris peccatis accommoda, hoc etiam modo congruit illi, vt sit pœnalis: nam pœnæ, vt ait Philosophus, medicinæ sunt. Etem vbi homo prius expertus est pœnam, non facilè redit ad culpam.

¶Ad pleniorē tñ cōclusionis intellectū notandum

Nomen pœnæ qd sonet. tandum, quòd nomen pœnæ malum per se sonat condiuisum cōtra malum culpæ. Malum autem, vt. 11. de ciui. Dei ait Aug. nō est natura aliqua, sed defectus boni hoc nomen accepit. *Bonum triplex.* Bonum enim, vt. 8. Ethic. autor est Philosophus, triplex est: nempe, honestum, vtile, & delectabile. Priuatio ergo boni honesti, quod est virtus, est culpa, priuationes verò boni vtilis, aut delectabilis sunt pœnæ, in quas per peccatū originale collapsi sumus. Et ideo eleemosyna, & ieiuniū dicuntur pœnæ ex obiecto, tametsi fiant, quando & vbi oporteat, sint veræ virtutis bona. Oratio verò quanquàm ex obiecto sit bona, tamen quia lassitudinem & languorem corpori adfert, pœnalis dicitur. *Testimonia quæ faciūt pro conclusione.* ¶Hoc ergo supposito conclusio non apparet ita multùm liquida & certa: nam ex vna parte videntur ei fauere tum testimonia sacra & sanctorum, tum etiam ecclesiæ vsus. Legitur enim Iohelis. 2. Conuertimini ad me &c. in ieiunio, & fletu, & planctu. Et Niniuitæ & Achab, vt legitur 3. Reg. 31. in cilicio, ieiunio, & lamentis fecerunt pœnitentiam. Quem morem approbans Christus Matth. 11. Væ tibi, inquit, Bethsaida &c. quia si in Tyro & Sidone factæ essent istæ virtutes, olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egissent. Id quod Ioānes pœnitentiæ prædicator, & exemplar victu, & vestitu in eremo prę se ferebat. Imò & pœnitere, vt diximus, est pœnam tenere. Et pœnitentia, vt ait Ambrosi. est præterita mala plangere &c. & vt ait Aug. est quædam dolētis vindicta puniens in se, quod dolet cōmisisse. Et ecclesiæ vsus non habet imponere pœnitentias nisi pœnales. *Contra conclusionem.* ¶At verò, neque ex altera parte rationes desunt, quibus suadetur per opera etiam non pœnalia satisfieri posse. Vnde Scotus distin. 15. q. 1. artic. 3. in eadem est opiniōe, & Gabriel disti. 16. q. 2. & nonnulli alij. *Secunda cōclusio.* ¶Quapropter secunda hîc statuitur conclusio. Omne opus meritoriū nempe: quod ex gratia procedit, generali ratione est satisfactorium. *Ratio. 1.* Probatur, quia plus est gratiam augere, quàm pœnam minuere: sed per omne opus meritorium aliqua fit accessio gratiæ: ergo pariter per illud aliqua fit pœnæ remissio. Quare per actum quēcunq; dilectionis Dei, per contemplationem, & mentalem orationem, & alia huiusmodi generaliter fit satisfactio. Id quod de contritione suprà ostensum est: eo quòd ex charitate procedit: nunquàm enim remittitur culpa, quin aliqua fiat remissio pœnæ. *Ratio. 2.* Secundò, quia non potest esse aliquod tale opus quātuncunque spirituale, quin secum aliquam pœnam & fatigationem adferat. Nam contemplatio ipsa, quia vtitur sensus phantasmate, quodammodo vires relaxat. *Ratio. 3.* Item Deo illud est gratius, quod pretiosius: pretiosiora autem sunt ei alia officia, quàm ista pœnalia, vt nonnunquam literis operam nauare, & publicis concionibus, quæ in bonum publicum referuntur. Vnde D. Thom. vt inferiùs videbimus, eleemosyna, inquit, est magis satisfactoria, quæ videtur ex maiore charitate proficisci, quàm ieiunium, licèt sit minus pœnalis. Quid ergo est, quod prima conclusio asserit, & adiuncta exēpla cōfirmāt. s. quòd satisfactio fieri debet per opus pœnale? Respōdetur, quòd quanuis eiusmodi opera generali ratione bonitatis, & meriti sint satisfactoria, nihilominus peculiariter, & per antonomasiam sola opera, quæ ex obiecto sunt pœnalia: id est, quæ priuant bono vtili, aut delectabili, censentur satisfactoria. *Per antonomasiam pœnalia opera dicuntur satisfactoria.* Quapropter illa sola sunt in confessione sacramētali iniungenda, tanquam particularis pœnitentia. Quanuis generaliter addatur, Quicqd boni feceris, & mali sustinueris, &c. vt infrà videbimus.

An satisfactio debeat esse opus exterius. ¶Eadem via patet dissoluēdi dubiolū aliud, vtrùm necessarium sit ad satisfactionem, vt sit opus exterius. Scotus eñ loco citato dist. 15. & Gabriel. dist. 16. q. 2. & alij eius sequaces adeò constitutum habent requiri opus exterius, vt id in definitione satisfactionis collocent. Ex quo inferunt, quòd duo eandē largientes eleemosynā, vnus tamen maiori conatu, æqualiter satisfaciunt, licèt ille qui frequentiùs conatur, maius meritum habeat. Itaque actum interiorem nihil ad satisfactionem referre putāt, qa non est pœnalis. Videtur autē Scotus pugnātia dicere, qui nēpe dicens dilectionem Dei esse satisfactoriam, actum interiorem à ratione satisfactionis excludit: nam dilectio actus interior est. Quare dicendum, quòd generali ratione actus interior est satisfactorius, vt si quis nō habens vnde eleemosynam erogaret, cuperet illam largiri misericordia in pauperes affectus. *Per antonomasiā opus exterius dicitur satisfactorium.* Specialiter tamē, & per antonomasiā solū opus exterius est satisfactorium, & illud est peculiariter in pœnitentiam imponendum. Vnde fit consequens, vt opus internum, si ad externum procedat, maioris sit satisfactionis, quàm si

quàm si sit solum: tum quòd magis pœnale, tum ꝙ est interni cõsummatio. Præsertim, ꝙ actus internus dum prodit foras in opus, nouo semper conatu augetur. Quare licèt affectus eorũ, qui non possunt in opus exire, nõ careãt suo merito, nõ tamẽ cæteris paribus tanti sunt pretij apud Deum, quãti illi, quos opus exterius sequitur. ¶Et per hoc respondetur ad argumentũ, qđ qs forsan obijciet. Actus exterior, vt D.Tho. & pleriq; doctorum docent, non addit, vel malitiam, vel bonitatem interiori: ergo non sunt ambo magis satisfactorij, q̃ solus internus. Respondetur, inquam, primùm ꝙ in exitu ad exteriorem interior crescit. Et secundò respondetur, ꝙ licèt non addat essentialem bonitatẽ, addit nihilominus accidentalem. s. vel laborem vel sumptum, vbi maiori patientia & tolerãtia opus est. ¶Eadẽ rationis serie alia deciditur quæstiũcula, vtrùm satisfactio debeat fieri per opus aliâs indebitum. Scotus eñ d. 15. q. 1. ita expressè ait. Cui nõ solùm sui asseclæ subscribunt, verùm & discipuli S.Tho. vt Palud. di. 15. q. 1. ar. 2. & Capre. & Sylu. verb. Satisfactio. §. 8. Et exponit se ampliùs Paluda. dicens, ꝙ si cui imposita esset eleemosyna in pœnitentiam, & illam daret existenti in extrema necessitate, minimè pœnitentiam impleret. Neq; si dies ieiunij ei fuerit iniunctus, implet ieiunãdo in quadragesima: quoniam opera, inquit, illa sunt alio iure debita. Vnde infert, quòd cùm sacerdos imposita peculiari pœnitẽtia addit. Quicquid boni egeris, aut mali sustinueris, sit tibi in remissionem pœnę, &c. intelligitur de bonis supererogatiõis, quæ nõ sunt aliâs debita. At verò nec S.Th. illam adiecit particulam, nec vllus alius. Tametsi vt suprà. q. præcedenti ar. 2. vidimus illud insinuauerit dicẽs, ꝙ qa Deus nõ obligauit nos ad omnia, quæ valemus, restat nobis aliquid supererogationis, per qđ possim⁹ satisfacere. Adria. verò in illa. q. de satisfactiõe hanc conditionem excludit dicens, per opera aliâs indebita posse fieri satisfactionem.

Satisfactio an fieri debeat per opus aliâs indebitum.

Paluda.

Sentẽtia autoris.

Assertio prima.

¶Medio ergo nos modo, vt in ijs proximè decisis, respondeamus, vt sit assertio prima. Per quodcũq; opus meritorium, etiã si aliâs sit debitum, vt per impletionem mandatorum possumus generali ratione satisfacere.

Ratio. 1.

Nam si virtutem habet augendi gratiam, nõ est cur eandem non habeat remittendi pœnam. Imò, vt suprà diximus, si est aliâs debitum est magis meritoriũ, quàm si spõte fiat. Dicere ergo, quòd sit meritorium, & non satisfactorium, fundamento caret. Secundò, quia ecclesia ieiunia quadragesimalia, & alia quatuor temporum in satisfactionem peccatorum instituit, id quod in præfatione canit dicens, Qui corporali ieiunio vitia comprimis, &c. ergo per illa ieiunia satisfecim⁹: alioq. cõsilium esset nõ imponere illa ieiunia, vt liberè assumpta magis satisfaceremus. Tertiò, quia per opus martyrij, etiã occurrente præcepto, qs dubitet, qn possit satisfacere? ¶Vñ argumentũ istorum, ꝙ scilicet nemo potest eodem opere duo præcepta implere, profectò falsum assumit. Ecquis enim dubitet, qn possit homo teneri ad idem ieiunium eodẽ die, & præcepto ecclesiæ, & suæ religionis, & ex voto, si omnia tria cõcurrant? Item si quis tenetur psalmos in pñia impositos recitare, põt inter audiendam ex præcepto missam pœnitentiã illã implere, qcquid quidam ex Summistis dixerint. ¶Sit verò assertio secũda. Ista opera aliâs indebita nõ sunt in pœnitentiam ordinario more imponenda. Quare cùm imponitur eleemosyna vel ieiunium, si nihil ampliùs addatur, non intelligitur de illo, quod est aliâs indebitum. Quocirca dũ cõfitenti in quadragesima imponitur dies ieiunij, si ille non habet excusationem legitimã non ieiunandi totam quadragesimam, intelliguntur dies illi post pascha. Et ratio est, qa nomine pœnitentiæ semper intelligit̃ opus supererogationis. Dico nõ esse imponendũ opus, ad quod ille tunc aliâs tenetur, quando imponitur pœnitentia. Nam si imponit absolutè eleemosyna, & postea occurrit paup in extrema necessitate, tũc quicquid Palud. dicat, optimè implebitur pœnitentia si eleemosyna erogetur illi, quia fortè accidit, vt cùm teneretur eleemosynam dare, occurreret illa necessitas. ¶Sed tertiò adijcimus, ꝙ quandoq; erit salutare consilium imponere pœnitentiam de rebus aliâs debitis: nempè, quando presbyter videt pœnitentem nõ ad implere iura cõmunia, vt per accessionẽ nouę obligationis arctiùs cogatur illã implere. Est fortè quispiam nõ seruans ieiunium quadragesimale cùm possit, optimè tunc imponetur ei, vt illud seruet, vel in totũ, vel in partem. Item si est homo diues, qui tenetur facere eleemosynas in graui necessitate, & præ auaritia non facit, salubriter per sacramentalem pœnitentiã cogetur id facere. ¶Vñ ad argumẽtum, quod facit in contrarium Ma-

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Ineptum argumentum.

Assertio secunda.

Assertio tertia.

ioris

ioris.Sequeretur enim,inquit,ꝙ poſſet iniungi in pœnitentiam ſacerdoti, vt ſtatas horas canonicas perſolueret,aut æs alienum creditori.Conceditur, profectò cõſilium eſſe quãdoq́; illas iniungere pœnitentias,dum pœnitens creditur illa ratione facturus, quod aliâs non faceret. Si autẽ iniungerentur alicui decem aurei in eleemoſynam, & poſtea aliqua iniuria pauperem læderet,cuius gratia deberet illi decem aureos,non impleret pœnitentiam per eorum ſolutionem.

Solutio argumenti. 1. ¶Ad primum igitur argumẽtum reſpondetur, quòd licèt Deus non delectetur ærũnis & flagellis noſtris,quatenus pœna afficiunt, oblectatur eis tñ quatenus iuſta ſunt peccatorum caſtigatio,quæ in ipſum cõmittimus.

¶Ad ſecũdum verò reſpondet,quòd quãuis charitas efficiat,vt opus ſit min⁹ pœnale, nõ ideo quo maior eſt charitas minor eſt ſatiſfactio: in ſatisfactione enim cõſiderat̃ pœnalitas,ſicut in merito difficultas. Quando aũt minuitur difficultas ex parte ipſius actus,qa res eſt facilis,diminuit̃ cæteris paribus & meritum.Sed ſi difficultatis alleuatio ex prõptitudine voluntatis eueniat, tunc ratio meriti nõ attenuat̃,imò augetur. Similiter ergo qñ diminutio pœnalitatis nõ prouenit ex ipſa, quia eſt exigua,ſed ex promptitudine volũtatis,quam parit charitas,tunc efficacia ſatiſfactionis non eſt minor, ſed maior.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm flagella, quibus à Deo in hac vita punimur, ſint ſatisfactoria.

SEcundo loco quæritur de flagellis, quibus mortales Deus ſæpe cædit,an ſint ſatisfactoria, & arguitur à parte negatiua. *Partis negatiuæ arg. 1.* Nihil enĩ ſatisfactorium eſt, vt ex dictis colligitur,niſi ſit,& meritorium: ſed non meremur niſi per ea,quæ in noſtra electione ſunt poſita: cum ergo flagella non fiant noſtra ſponte, ſed à Deo nobis infligantur, nõ ſunt ſatisfactoria.

Secundũ argumentum. ¶Secundò. Satisfactio non eſt niſi iuſtorum hominum : flagella verò iniquis ſæpe mittuntur,vt in orbis inundatione,& Sodomorum conflagratione expertum eſt.

Tertium argumentum. ¶Tertiò. Satisfactio ad vindicanda peccata eſt inſtituta, flagellis autem etiam iuſti percutiuntur, vt hiſtoria Iob nobis refert : ergo illa non ſunt ſatisfactoria.

Pars affirmatiua. ¶In contrarium eſt, quòd vt ad Roma. 5. legitur, tribulatio patientiam operatur : patientia autem probationem, & vt ait gloſſa, à peccato purgationem: purgatio autem ſatisfactio eſt.

Deciſio articuli. ¶Adnotandum ad intellectum quæſtionis, quòd etſi calamitates omnes, & ærumnę huius vitæ generali modo flagella ſint Dei,propter peccatum originale humano generi inflicta, iuxta illud Amos.3. Si erit malum in ciuitate, quod dominus non fecerit? nihilominus ſunt in duplici differentia . Aliqua enim ſunt inflicta non ſpeciali, ſed generali concurſu Dei, vel per cauſas naturales, vt morbi,& naturales mortes, vel per cauſas liberas iuſtas, vt ſupplicia ordine iuris malefactoribus decreta, vel per permiſsionem,vt dum per iniuriam alij alios lædunt. Sed alia ſunt, quæ Deus ſpeciali prouidentia mittit in orbem, vt diluuia, incendia, ſubmerſio Aegyptiorum, mors filij Dauidis, & id genus alia.

Cõcluſio bimembris. ¶De iſtis ergo ſecundi generis mouetur ſpecialiter quæſtio,& reſpondetur vnica bimẽbri concluſione,quæ eſt S.Thomæ.diſtinct. 15.quæſt.1.art.4.Si eiuſmodi flagella æquo animo & patienter acceptentur, ſunt patienti ſatisfactoria . Si verò iniquo animo,& per impatientiam homo reſiliat, non ſunt ſatiſfactoria, ſed habent meram rationem vindictæ. *Concluſiõis ratio.* Probatur vtraque pars.Recompenſatio præteritæ offenſæ poteſt fieri & ab eo, qui offendit,& ab alio:quãdo fit ab alio potiùs habet vindicationis rationem quàm ſatisfactionis, vt cùm quis à iudice plectitur: quando verò fit ab eo,qui offendit,tunc habet ſatisfactionis rationem , ſicut & meriti. Quando ergo flagella fiũt ipſius, qui flagellatur, tunc induunt ſatisfactionis formam: fiunt autem ipſius per patientiam & æquanimitatem, qua ipſa acceptat, quando verò illa reſpuit, tunc non fiunt ipſius,& ideò permanẽt in ratione meræ vindictæ.

Dubium. ¶Hìc autẽ dubiũ eſt inquiſitione dignum , vtrùm eiuſmodi per ſe flagella ſint ſatisfactoria : an ſola patientiæ virtus. Nam ſi ſola patientia eſt ſatisfactoria,quantacunq́; eſſent flagella, ſatisfactio non niſi gradui patientiæ adæquaretur,quem nunq̃ excederet.Si verò flagella ipſa ſemper eſſent ſatisfactoria,licèt duo eodem gradu patientiæ illa ferrent,qui maiora pate-

pateretur, plus satisfaceret. Etenim qui cum æquali patientia ieiunat in pane, & aqua, magis satisfacit, quàm qui ieiunat in piscibus, & vino. Quòd autem flagella per se non sint satisfactoria, inde arguitur, quod in alijs aduersitatibus naturalib9 non apparet maiorem esse satisfactionem, quàm sit virtus patientiæ, qua tolerantur: nam accidunt nobis per naturales causas. Item quia opus non est satisfactoriū, nisi sit liberè sumptum: flagellum verò non fit liberum homini, nisi per liberam acceptationem. ¶Respōdetur nō solùm secundum quantitatem patientiæ esse satisfactoria, sed per se ratione obiecti si liberè acceptentur. In quo vtiq; differunt ab alijs ęrumnis, & calamitatibus naturalibus. Et ratio est, quia etsi omnia vulgari voce dicātur flagella Dei, propriè tamen hoc nomine ea duntaxat cēsentur, quę ab ipso per particularem prouidentiam infligūtur. Dicuntur enim propria Dei, eo quod nō per naturę ordinē, sed supra ordinem naturaliū causarum ea per se ipse infligit. Et ideo licèt non sint sacramentalia, tamen quia Deus illa mittit ad vindicādum, & vlciscēdum peccata, sunt per se satisfactoria, per quandam similitudinem ad illa, quæ cōfessari9 in sacramento imponit, quemadmodum pœnæ purgatorij. Quocirca qui æquali patientia grande flagellum suffert, magis satisfacit, quàm qui eadē patientia, & æquanimitate ferret minus. Calamitates autē naturales non tam mittuntur à Deo in vindictam peccatorum actualium, quàm naturali ordine accidūt ex peccato originali. Sunt enim nobis naturales, nisi quòd per originalem iustitiam supranaturaliter præseruabamur ab illis. Quapropter satisfactio in eis nō est, nisi ad iustam quantitatem virtutis patientiæ pensanda. Quo fit, vt flagella Iob magis fuerint ei satisfactoria, & Dauidi mors filij, quàm si per causas naturales illa acciderent.

Primum discrimē inter flagella Dei & naturalia.

Flagella dei quæ propriè.

Naturaliū flagellorum origo.

Flagella Iob

Solutio ali9 argumenti.

¶Vnde ad aliud argumentum respondetur, quòd etsi flagellum nō fiat liberum, nisi per acceptationem, nihilominus nō solùm acceptatio interna est libera, verū & opus ipsum exterius fit liberum. ¶Sequitur secūdum discrimen inter ista flagella Dei, & naturalia, quod si priora infligantur illi, qui est in gratia, vt Iob, licèt nullum actum haberet positiuū voluntatis, sed tātùm nō obmurmuraret, opus ipsum esset satisfactoriū. Nā in purgatorio quanquàm qui illic purgantur, nō haberent actum positiuum acceptandi, sed solū quòd non renuerent, soluerēt pœnas debitas. Imò quāuis acceptatio eius esset peccatum veniale, forsan quis diceret esse illic satisfactionē, licèt illa acceptatio nō sit meritoria: quoniā venialis culpa, sicut non est obex gratiæ, ita neque obstat satisfactioni, quę à Deo infligitur. Hoc ego tamen non asseuerarem, quia illa flagella non satisfaciunt ex opere operato ad modum sacramenti. Et ideò si per peccatum veniale acceptentur, forsan non satisfaciunt. Quanquam & oppositum est sustētabile. In calamitatibus verò naturalibus, nisi sit actus positiu9 acceptandi, non est satisfactio, neque si ille actus esset peccatum veniale: quia tota illa satisfactio in illo actu interno consistit. Quare ægroti, & aduersa patientes admonendi sunt, vt infortunium acceptent. Quapropter si iustus per flagellum Dei subitò moriatur, mors illi est satisfactoria, licèt nullum habere posit actum acceptandi, Quamobrem Nabuchodonosor, qui vt legitur Daniel.3. repentina insania diuinitus castigatus fuit, per illam, si erat in gratia, poterat satisfacere. Et tamen si illa accidisset naturaliter, non essent satisfactoria.

Secūdum discrimem inter flagella Dei & naturalia.

Calamitatū naturalium acceptatio est satisfactoria

Daniel.3.

¶Sacer autem Hieronymus negotium non nullis facessit, super Naum capit. 1. & refertur de pœnitentia distinct.3. can. Sunt plures. super verbum enim illud, Non consurget duplex tribulatio, quod septuaginta trāstulerunt, Non vindicabit Deus bis in id ipsum in tribulatione, videtur insinuare, quòd nulli eorum, qui in hoc seculo flagellantur à Deo, iterum cruciabuntur in altero. Et subiungit eorum exempla, qui in diluuio, & in Sodomis, & in mari rubro perierunt.

D.Hieronymi glossa in Naum.c.1.

¶Absit verò, vt magno Hieronymo hæc inuratur nota, vt docere cogitauerit, neminem eorum, qui hìc puniuntur, puniri in inferno. Enimuerò eorum, qui non conuertuntur ad cor, vt resipiscant, Deus non miseretur: nam in vniuersum peccatores odio habet. Dicere autem, quod quoscunq; in hoc mundo flagellis percutit, ita corde cōpungat, vt cōuertantur, temerariū est, & omni fundamento destitutum. Nā de Antiocho legitur. 2. Machabę. 9. quòd orabat Deum scelest9, à quo non erat veniam consequuturus: quare & in hoc, & in altero seculo punitus fuit. Et Iudas Apostolus ait, de Sodomitis, quòd facti sunt exemplum ignis æterni pœnam sustinentes. Et infrà subdit, Væ illis, qui in via Cain abierunt, & errore Balaam mercede effusi sunt, & in

Propugnātur Hieron.

& in contradictione Chore perierũt. Quos quidem arboribus autumnalibus comparat quæ bis mortuæ eradicantur. Vnde. Aug. super illud verbum Deute. 32. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque in inferni nouissima, & refertur de pœ. d. 3. can. Ignis. allusionem ad Sodomam faciens, ait, id est, vindicta hîc incipiet, & ardebit vsq; ad extremam damnatiõem. Quodquidem Magist. Senten. contra illos, inquit, notãdum est, qui dicunt illud, scilicet, Non iudicabit Deus bis in idipsum, ad omnia pertinere flagella: quia quidam hîc flagellis emendantur, alij & hîc, & in æternum puniuntur. Sensus ergo Hieronymi, vt benè Magist. exponit, nõ est generalis, sed per distinctionem intelligendus: scilicet, quod qui flagellis hîc emẽdantur, nõ iterum punientur, qui autem obstinati moriuntur, & hîc, & in inferno supplicia sustinebunt. ¶Imò ipse se melius exponit Hieronymus: neq; enim hoc in vniuersum intellexit, ꝙ qui emendantur flagellis, non puniuntur iterum in purgatorio. Quod adnotauerim contra quosdam, qui sic exponere Hieronymũ contendunt, ꝙ quicunq; hîc à Deo flagellis cęditur, si in gratia decedit, non transibit per purgatorium. Nam in primis non potest intelligi de illis, qui ordine naturæ, aut iuris mortes patiuntur. Siquidem illa vt diximus, non sunt propria & per se flagella Dei, atq; adeò nec satisfactoria plusq̃ fuerit patientiæ virtus. Quare ridiculũ est dicere, quotquot ex lege ordine iuris capite plectuntur, igne purgatorij liberari: quoniam eadem ratione neq; illi, qui in cubili suo dolore rabido animam exhalant, per purgatorium transirent. Sed neq; de illis, qui ꝓprijs flagellis Dei extinguntur, id vniuersum intelligit Hiero. Ait quippe, Deũ vt omniũ rerũ, ita & suppliciorum scire mensuras, & ideo grauiores culpas grauiùs punit, leuiores verò leuiùs. Vbi sentit, ꝙ quando in hac vita infligit flagella ad iustũ secundũ scelerum magnitudinem, tunc illi si emendentur, absq; transitu per purgatorium euolabunt in cælum: alioqui punirẽtur bis in id ipsum: id est pro eadẽ culpa. Attamẽ si hîc flagella non infert pro quantitate, & merito scelerũ, reuera reliquum in purgatorio restabit soluendum: quia hæc nõ est bina punitio in id ipsum, sed ambę sunt vna iusta. Posset quis forsan dicere, ꝙ quęcunq; in hoc seculo speciali animaduersione cędit, ad iustũ castigat, vt nihil supersit soluendũ.

Sensus Hie.

Expositio Hiero.

Qui in patibulis obeũt.

Cõiectura hęc tñ omnimodã non habet certitudinem.

¶Ad primum igitur argumentum iã respõsum est, ꝙ eiusmodi flagella fiunt volũtaria per acceptationẽ. ¶Ad alia verò duo respõdetur, ꝙ illa flagella quinq; rationibus contingunt, vel vt iustis per patientiam augeantur merita, vt Iob. Vel ad custodiam virtutũ ne superbia tentet: qua ratione Paulus angelo Satanæ colaphizabatur. Vel ad corrigenda peccata, vt Marię lepra Nume. 12. Vel ad gloriam Dei, vt de eo, qui cæcus natus fuerat, quẽ Christus curauit. Ioan. 9. Vel ad initium infernalis pœnæ, quod Herodi, & Pharaoni accidit. Vnde sicut ex eodem igne, vt ait Gregor. aurum rutilat, & palea fumigat: ita eisdẽ flagellis boni curantur, & mali per impatientiam peiùs inficiuntur. Quocirca licèt flagella cõmunia sint, tñ effectus satisfactionis nõ obuenit nisi bonis. Atq; vt ad tertiũ peculiariter respondeamus, & illa flagella, quæ ad augenda merita innocentibus infliguntur, vt Iob, etiam ob præteritam culpã infliguntur, non quidem personę propriam sed naturæ. Si enim originalem labem gen⁹ humanũ non contraxisset, nunq̃ ijs calamitatibus fuisset subiectũ. Vnde iustus Iob cũ ipse personalia crimina in se non esset expertus, diei natiuitatis suæ maledicebat, quæ flagellis suis causam ministrauerat.

Solutio. 1.

Solutio. 2.

Nume. 12.

Solutio. 3.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm conuenienter tria enumerentur satisfactoria opera.

POstremò quęritur, an opera satisfactoria esse debeant vel eleemosyna, vel ieiunium, vel oratio. Et arguitur à parte negatiua. Opus satisfactorium debet esse pœnale: oratio autem pœnam non habet, imò est medela tristitiæ, iuxta illud Iacobi. 5. Tristatur aliquis in vobis, oret & psallat: ergo illa non est in numero eiusmodi operum. ¶Secundò arguitur. Peccatum omne vel est carnale, vel spiritruale, ieiunio autem, (vt ait Hierony. glossa super illud Matthę. 17. Hoc genus demoniorum non eijcitur nisi in ieiunio & oratione) sanantur pestes corporis, oratione verò pestes animæ, ergo non opus est alio tertio. ¶Tertiò. Satisfactio necessaria est ad emundationem peccatorum: sed eleemosyna ab omnib⁹ peccatis mũdat, iuxta illud Lucę. 11. Date

Partis negatiuæ. 1 Arg.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

Date eleemosynã,& ecce omnia mũda sunt vobis: ergo illa sola sufficit.¶In contrarium tamen est,quòd satisfactiones,cùm sint medicinæ,debent generibus peccatorum respõdere: quod enim medendo vni peccato conducit, alteri nocet: sed plura sunt peccatorũ genera: ergo & plura esse debent satisfactoria opera.Precipuè cùm plura sint opera poenalia,vt peregrinationes, & alia.

Pars affirmatiua.

Decisio articuli.

¶ Ad quæstionem respondetur, secundùm sententiam S.Tho.dist.15.q.1.ar.4. quę quidem omnium est doctorum cõcors,affirmatiua conclusione. Oĩa opera satisfactoria ad hæc tria reducuntur,quæ sunt ieiunium,oratio,& eleemosyna. Duo enim,vt suprà dictũ est:in satisfactione sunt contemplanda:scilicet,& ratio iustitiæ,qua vindicantur offensę præteritæ,& medicina à futuris præseruans. Et vtraque ratione hic ternari⁹ numerus, vt decens comprobatur. Nam satisfactionis iustitia exigit,vt ait Ansel.vt aliqd nobis boni in Dei honore subtraham⁹: habem⁹ aũt tria bona:scilicet,corpus,& animam,& exteriora fortunę,subtractio autem exteriorum bonorum fit per eleemosynam,bonorũ autem corporis, quæ sunt delectabilia tactus,per ieiunium:de bonis autẽ animæ,vt per quæ respectu Dei perficimur, nihil subtrahere decet, quãtum ad eorũ essentiã, vt quippiam diminuatur : sed tamen per hoc quod ea Deo submittimus,satisfactoria apud eũ fiũt, ubmisio autem illa fit per orationem . Sed etsi consideretur satisfactio ratione medicinæ præseruatiuæ,quæ debet,vt ait Aug.peccatorum causas excidere, numer⁹ etiam hic ternarius congruit, vt super Matth.idem ait Augu. Nam radices peccatorũ, vt in.1.can. ca.2.ait Ioan . tres sunt iuxta numerũ trium bonorum,quę modò nominauimus:nempe concupiscẽtia carnis, & concupiscentia oculorum,& superbia vitæ.Concupiscentia carnis per ieiunium exciditur, & cõcupiscentia oculorum per eleemosynam,& superbia vitæ per orationem . Adde ꝙ etiam si effectus & obiecta peccatorum cõtemplemur, idem est numerus competens : nam omne peccatum vel in Deum tantùm committitur, vel in ꝓximũ, vel in nos ipsos.Atqui suggestioni primi obuiamus per orationem,& secundi per eleemosynam,& tertij per ieiunium.

Conclusio.

Ratio.

Anselmus.

Radices peccatorũ tres.

Ordo expositorũ Magistri senten.

¶Expositores Magistri sentẽtiarum ansam arripiunt disputandi hìc ad lõgum de his tribus virtutibus,cùm tamen hìc non pateat locus huic disputationi proprius:quia hìc non habetur earum mentio nisi quatenus sunt satisfactorię.Tractare autem de earum natura & conditionibus, & numeris ad suas cuiusq; proprias sedes spectat . Quapropter & si D. Tho.dum interpretẽ Magistri ageret,in pręsentiarum de illis disputauerit,postea tamen ordine rerũ legitimè instituto in .2.2. de eis tractauit. Atque adeò si hucusque peruenisset, nullam earũ mentionẽ hìc fecisset.Neq; nos certè facturi sum⁹: esset enim molestam prolixitatem loco importuno intermiscere. Cõsideratio ergo eleemosynę ad tractatum charitatis attinet, de ꝗ ergo D.T. 2.2.q.32. disseruit, & oratio ad materiã religionis,de qua ideo disputauit eod.li.q.83. Sed ieiuniũ virtus est tẽperãtię,de quo idcirco tractauit, q.147 . Vnde nõ opus est professores Quarti senten.hìc Scholasticos eiusmodi materijs remorari.¶Ordo autẽ istarũ virtutũ licèt in speculatione iste sit, quẽ modò posuimus,tamẽ in executione ieiuniũ est primum,quod oratio secũdo loco subsequitur,& tertio eleemosyna. Nã per ieiuniũ corpus extenuatur, spiritualeq; fit, vt orationi, quæ est eleuatio mentis in Deum, nõ fit impedimẽto. Postꝗ autem per orationẽ beneficia Dei impetramus,benefici esse debem⁹ in pauperes.Quin verò nõ solùm beneficentia, & misericordia ex ieiunio, & oratione promanat: verùm,& omnium virtutũ chor⁹ . Nam cùm oĩa mala ex carnis sensualitate, & suggestiõe originẽ trahant : & animæ consensu consummẽtur, attenuatum corpus, & impinguatus per orationem animus virtutum proles germinant. Cuius in pręfatione ieiunij verbis illis admonemur,Qui corporali ieiunio vitia cõprimis, mentem eleuas, virtutẽ largiris &c. Atq; id ipsum Christ⁹ admonere nos voluit Matth. 17.dicens , Hoc genus dæmoniorũ nõ eijcit nisi in ieiunio, & oratione:nam etsi potestatẽ eijciendi dęmonia apostolis contulerit,sic eã tamen,vt in eius executione ordo virtutũ nõ peruerteretur.Ad expellẽdũ enim dęmoniũ à solo corpore obsesso sufficit miraculorũ potestas, ad qđ etiã ordinãtur exorcismi. Vt autẽ ab aĩa eijciatur,quã per culpã possidet, necessaria est obsessi cõuersio,atq; adeò dispositio ex parte ipsius, quam Christus nomine ieiunij,& orationis expressit.Quinuerò , & ex parte illius qui eijcere dæmoniũ habet,reqrũtur huiusmodi spũalia arma , vt sua oratione impetret obsesso bonũ illũ motum

Tractat⁹ eleemosynæ.

Tractatus orationis.

Ieiunium.

Ordo harũ trium uirtutum.

Matth.17.

tum in Deum. Et quia omnis eiusmodi dispositio nulla est nisi fidei fundamẽto nitatᷣ, iuxta verbum Iacobi.ca.1. Qui postulat, postulet in fide nihil hæsitans, subiunxit Dñs, Si habueritis fidem sicut granum sinapis, & dixeritis mõti huic, Transi hinc illuc, transibit, & nihil impossibile erit vobis. Quare dũ dixit Christus, Hoc genus dęmoniorũ, &c. licèt sint qui intelligant, gen⁹ spurcorũ dęmonum ad luxuriam incitãtium, fortasse nõ intellexit, nisi genus dęmoniorum obsidentiũ nõ solùm corpora, sed animas. At verò Christus, quia potestatem habebat neq; sacramẽtis, nec huiusmodi cęremonijs alligatã, absq; oratione, & ieiunio eiecit dæmonium ab anima, & à corpore.

Solutio.1. ¶ Ad primum igitur argumentum bifariam respondetur. Primò, ꝙ mentalis oratio contemplationi vacantium, quia plena est delectatione, absq; vllius pœnæ mistura, non est satisfactoria, sed tantùm vocalis. Meliùs tamen secundùm ea, quæ prædicta sunt, respõdetur, ꝙ etiam mentalis est satisfactoria non solùm quia meritoria, verùm ꝙ etsi suauitatem habeat spiritus, habet nihilominus afflictionem carnis: nam vt ait super Ezechielẽ Grego. Dum crescit in nobis fortitudo amoris intimi, infirmatur proculdubio fortitudo carnis. Vnde & neruus fœmoris Iacob legitᷣ Gen.32. ex lucta angeli emarcuisse. Tametsi in pœnitẽtia sacramentali non est iniungenda oratio mẽtalis, sed vocalis. Neq; verò vsq; adeò strictè intelligendum est omnia opera satisfactoria esse pœnalia: nam oratio profectò peculiarem habet modum satisfaciendi non tam per modum pœnalitatis, quàm ꝑ modũ deuotionis, & impetrationis. Docuit nãq; nos Chr̃us orare dicentes, Dimitte nobis debita nõstra. Vñ D.Th. loco citato.2.2. q.83.ar.14. ait, ꝙ oratio nõ debet sic fieri, vt molestia orantem afficiat: quare neq; qui orat debet sic corp⁹ disponere, vt lassitudine animam aggrauet. Nõ enim sic ineunda est oratio, vt corpus deprimat, sed vt mentẽ subleuet.

Solutio.2. ¶ Ad secundum respondetur, quòd peccatum carnale vno modo dicitur, quod in delectatione carnis consummatur, vt est gula & luxuria. Alio modo, quia ordinẽ habet ad carnis oblectationem & prosperitatẽ, vt est auaritia. Quę quidem peccata sunt media inter spiritualia & carnalia, atq; ad id ordinatur eleemosyna.

Solutio.3. ¶ Ad tertium respondetur, quòd quanuis singula istorum per quandam congruentiam singulis peccatis approprietur, congruit enim vt per quod quis peccat, puniatur, tamen potest vnum loco alterius substitui, vt qui ad ieiunandũ viribus caret: & cui orare non vacat, eleemosynas eroget. Et ideo potissimùm eleemosyna est, quę aliarũ loco subrogatur: nam habet præ alijs hãc excellentiã, ꝙ sic satisfactioni seruit, vt miseros egenosq; pascat, quos præterea ad orãdũ pro suis benefactorib⁹ excitat: quare ieiuniũ quodammodo & orationẽ includit. Quapropter consilium est salutare plurimũ in pœnitentiam eleemosynas imponere.

Solutio.4. ¶ Ad quartum demum, quo arguebatur plura esse satisfactoria opera, respondetur, quòd licèt plura sint delictorum genera, omnia tamen ad illa tria, quæ Ioannes commemorat, reducuntur, atq; adeò omnia opera satisfactoria ad hęc tria. Quicq̃d enim corporis labore impenditur, nomine ieiunij comprehenditur, vt humi cubationes, vigiliæ, peregrinationes, flagellationes, & alia id genus. Et quicquid in proximi vtilitatem expẽditur, est eleemosynæ genus, vt visitare infirmos, sepelire mortuos, ignorantes docere, solamen ferre afflictis. Et rursus quicquid latrię rationem habet, orationis nomine denotatur, vt interesse sacris, cereos vel alia in cultum sacrificiorum offerre.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm vnus poßit ꝑ alio satisfacere.

Vartò hìc explorãdum restat, an possit vnus suorum operum aliũ participem facere, ita vt vnus ꝑ alio satisfaciat: arguitur enim à parte negatiua. *Partis negatiuæ.1.arg.* Satisfactio, vt dictum est, opus est iustitię, nemo autem potest de iustitia, hoc est, de cõdigno alteri mereri, vt opus vnius alteri apponatᷣ ad meritũ, ꝑ quo suscipiat præmium iuxta illud Psalm.61. Tu reddes vnicuique iuxta opera sua. & Paul.2. Corint.5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit siue bonum siue malum: ergo nemo potest pro alio satisfacere. *Secundũ argumentum.* ¶ Secundò vnusquisq; dum pro alio vel orat, vel ieiunat, vel q̃ppiã aliud præstat bonum sibi meretur, quia illud est charitatis officium: ergo eadem ratione pro se satisfacit, atque adeo eodem opere satisfaceret pro duobus, q̃d ratio nõ fert iustitiæ.

¶ In

Pars affirmatiua. ¶In cōtrarium autem militat illud ad Galat. 6. Alter alterius onera portate: inter onera vnum est pœna nanq; peccato debita: ergo vnus potest pro alio eam soluere.

Decisio articuli. ¶Pręmittendū hîc videri cuiquam potest sacerdotū documentum, quod in iniungendis pœnitentijs seruandum est, vtrùm. s. ad iustū debeant delictis pœnitentias admetiri, an verò pro arbitrio eas possint taxare, & vtrùm ius habeant sic pœnitentes ad aliquas satisfactiones ligādi, vt teneātur illi sub reatu mortalis culpæ eis parere. Sed hæc omnia dist. sequenti propriam sedem habent, vbi de potestate clauium ligandi, atque soluendi in foro pœnitentiæ est disputandum.

¶Quo ergo ad rem redeamus, hæretici incusantes nos, quòd credamus posse satisfacere Deo, multò nos amarulentius reprehendūt, quòd etiam pręsumam⁹ nostras quoq; satisfactiones alijs impertiri. Obiurgatio fuit Witcleff, vt est videre apud Waldensem tomo.2. de sacramētalibus titu.10.c.100. Et Lutherus de hac etiam arrogantia nos subsannat, quòd sic existimem⁹ redundare nos meritis apud Deū, vt postquàm homo ꝓ se satisfecit, superesse sibi putet, quod alij præstet.

Prima cōclusio. ¶Nihilominus cōtra hanc hæresim statuuntur duæ conclusiones. Prima. Vnus potest pro alio satisfacere. Et id negare, est sanctorum communionē negare, quam in symbolo confitemur. In hoc enim ꝙ eodem baptismate abluimur, & eisdem participamus sacramentis, potissimùm corpore, & sanguine Christi, profitemur nos esse membra eiusdem corporis, vt. 1. Corint. 12. ait Apostol⁹, & loco citato ad Galat. Vnde sicut pes non sibi tantùm ambulat, sed in oculorum vtilitatem, vt eos portet, neque oculus sibi tantùm videt, sed vt pedes dirigat: ita, & nobis nos inuicem res nostras, & officia communicare debemus.

Cōclusionis limitatio. At verò intelligitur conclusio dūmodò ambo, & qui satisfacit, & pro quo satisfacit sint in gratia: nam iam suprà constitutum est, non posse satisfactionem fieri, nisi per opus Deo gratum, neq; vllum opus est gratum Deo, nisi persona priùs sit grata. Et eadem ratione, neque quippiam acceptat in solutionem illius, quod quis sibi debet, nisi ille etiā sit sibi gratus: nam acceptare pro illo est opus beneuolentiæ in illum, & tamē peccatores odio habet.

Hæreticorū exceptio. ¶Sed aiunt hæretici rationem ad conclusionem adductam duntaxat cōcludere, quòd bona temporalia debeamus mutuis officijs communia inter nos facere, bona verò spiritualia dona sunt Dei, quæ singulis pro seipsis confert, quomodo ergo potest ea quis alteri largiri? Attamē exceptionē hanc de suo ipsi capite fingunt: vrgentiori nanque ratione si bona temporalia cōmunicamus, & spiritualium quoque possumus facere alios participes. Primùm, quia inter spiritualia, & temporalia cambium interuenire potest, iuxta verbū Paul. 1. Cor. 9. Si nos vobis spiritualia seminauim⁹, magnū est si carnalia vestra metamus? Secūdò, quia si vnusquilibet potest tēporalia sua alteri erogare, cur nō & eleemosynas, quæ pro illo satisfaciant, elargiri? Nā quātò hæc germaniùs ex charitate ꝓcedūt, tantò magis possumus cum proximis ea cōicare. Plana sentētia est Apostoli ad Ro. 15. vbi ait. Probauerūt Macedonia, & Achaia, collationē aliquā facere in pauperes sanctorū, qui in Hierusalē sunt: placuit. n. eis, & debitores sunt eorū. Et sequitur ad rē. Nam si spiritualiū eorū participes sunt gentes, debent & in carnalibus eorū ministrare. *Pa. Ro. 15.* Participes, inquit, spiritualium, non quia eorum doctrina lactabantur, quia absentes erant, sed quia, & suis orationibus, & suffragijs mutua se opera adiuuabant. Nam etsi opa nostra dona sint & munera Dei auxiliantis nobis, tamē quia spōte nostra, & libertate illa exercemus, neq; vt suprà dictum est ad cuncta nos obligat, quæ facere possumus, nihil obstat quominus eiusmodi opera in aliorū subsidiū possimus ipsi offerre, quę certū est ipsum rata acceptaq; habere. Atqui huc videtur Pau. alludere ad Ephes. 5. Estote imitatores Dei sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut Christ⁹ dilexit vos, & tradidit semetipsum ꝓ vobis, *Paul. Eph. 5.* vbi admonitos nos apostolus habere voluit, vt sicut Christ⁹ caput nostrū pro suo se corpore tradidit: ita vnūquodq; mēbrū se tradat ꝓ alio. Accedit & illud ad Colos. 1. Gaudeo nunc in passionib⁹ pro vobis, & impleo ea quæ desunt passionū Christi, id est, satisfacio pro vobis sicut Christ⁹ satisfecit. *Pau. Col. 1.* Neq; .n. verbū, quæ desunt passionū Christi, quenq̃ debet conturbare: quoniā licèt illa infinita fuerit, quoad sufficientiam, tamen quoad efficaciam applicatur finito modo, vt nuper explicatū est: & ideo dū sanctorū merita ex eadē passione ꝓ manātia nobis applicantur, cumulatior nobis obuenit fructus. ¶Item qui hanc veritatē inficiantur, pietatem viuentiū negāt, quam in defun

in defunctos suis suffragijs exhibent, cùm. 2. Machabeorũ. 12. scriptum sit, sanctam esse cogitationem pro defunctis orare, vt à peccatis soluantur. Sed hoc iam materiam indulgentiarum attingit. Item & catholicum ecclesiæ ritum propulsant offerendi sacrificiũ pro viuis & defunctis. Sed hæc contra hæreticos satis sint.

2. Machabeo. 12.

Dubium.

¶ Dubium hic autem restat, vtrùm hæc conclusio nõ solùm de satisfactione libera intelligatur, sed & de illa, quæ in confessione imponitur, vtrùm illam posit alter pro altero implere. De hoc ergo adhibetur secunda cõclusio, quę est S. Tho. dist. 20. ar. 2. sub distinctione. Duo enim in satisfactione considerãtur, scilicet, & solutio debiti pro offensa commissa, & medicina ad cauendum postea peccatum. Est ergo conclusio. Quatenus satisfactio est in remedium subsequẽtis peccati, nõ potest alter illam pro altero implere. Quoniam ieiunium, aut flagellum vni⁹ nihil alteri proderit ad castigationem corporis, quæ necessaria est, vt peccata fugiat, nisi quia ꝑ accidens oratio vnius & bona opera, quæ in gratia fiũt, possunt de cõgruo mereri alteri augmentũ gratiæ, quæ efficax est remediũ vitãdi peccata. Sed hoc non est tã satisfacere quàm mereri pro altero. Cæterũ quantum ad offensam commissam potest vnus pro altero pœnam soluere. Atqui in hoc sensu intelligitur prima conclusio.

Secunda cõclusio.

Corollariũ.

¶ Hinc subsequitur ceu corollarium, ꝙ pœnitentiã, quę ordinario vsu imponitur in cõfessione, nemo ali⁹ pro pœnitente ipso potest implere: quia imponitur tanquam satisfactoria medicina ad correctionem, atque adeò est onus personale. Si verò sacerdos aliqua ratione ductus iudicaret imponendam esse pœnitentiã per illũ vel per amicum soluendam, nulla obstat ratio quominus id facere posit, quandoquidem lex communis est, vt vnus posit pro alio satisfacere. Præsertim si est eleemosyna vel peregrinatio, vel aliquid huiusmodi. Et hæc certe docet ibidẽ S. Tho. subdens. Nec oportet, ꝙ minor pœnitentia imponatur ei, qui pro altero satisfacit, quàm principali imponeretur, vt quidam dicũt hac ratione moti, quòd pœna propria magis satisfacit, quã aliena. Nam pœna, inquit vim satisfaciendi ratione charitatis habet, & cęteris parib⁹ maior est charitas satisfacere pro alio, quàm ꝓ se ipso. Vnde in vitis patrum de quodam legitur, qui cùm ex feruore charitatis pœnitẽtiam pro peccato, quod non commisit, fecisset, alteri, qui commiserat, remissum est. Et subdit D. Tho. quòd quantum est ex ratione soluendi debitum pœnitentiæ, non requiritur, vt vnus pro altero satisfaciat, quod alter sit fatisfaciendi impotens, quia hoc est impertinens ad solutionem. Sed tamen quia hoc congruit inquantum est remedium, nõ est permittendum, vt pœnitentiam sacramẽtalem vnus pro alio expleat, nisi propter defectum qui est in alio.

S. Thom.

Nota.

Primum argumentum.

¶ Ad primum igitur argumentum respõdetur, non esse idem iudicium de merito condigni & de satisfactione: nam merito respõdet essentiale præmium, quod consistit in visione Dei: visio autem illa datur secundùm puritatem cordis, iuxta illud Matt. 5. Beati mũdo corde, quoniam ipsi Deum videbunt: purificatur verò cor per charitatis opera, & ideo quia opera vnius non apponuntur alteri ad propriam dilectionem & cordis puritatem, nemo potest alteri de condigno mereri præter solum Christum, cuius meritum fuit infinitum: nam virtute sui meriti confertur paruulis sine ꝓprio actu gratia. At verò pœna peccati remissi non taxatur secundũ dispositionem illius qui illam debet: nam quãdoq; qui melior est plura debet, ꝓpter plura peccata ei dimissa. Et ideo nec solutio exigitur secundũ eius gratiã quã ipse habet, sed solùm secundùm æqualitatem pœnæ debitæ. Qua vtiq; ratione alius poterit eam pro illo pẽdere.

Matth. 5.

Dubium.

¶ Aliud verò dubiũ hic exurgit perplexius, videlicet, vtrùm illa satisfactio vnius pro altero sit de condigno, & nõ solũ de congruo. Nõ dico meritũ cõdigni, sed solutio condigni, hoc est, de iustitia. Itaq; sit tã certa lex, quòd Deus illam acceptet, acsi alter satisfaceret, an verò non sic, sed ꝙ Deus acceptabit, si ei placuerit, de quo non sumus certi, vt de merito de cõgruo sæpe diximus. Apparet enim, ꝙ siquis nõ potest alteri mereri de condigno, ꝙ nec posit de iustitia satisfacere. Nihilominus crediderim, ꝙ inter viuos sit satisfactio đ iustitia & certa lege: nã cùm hic modus satisfaciendi non sit nisi mera solutio debiti, & fiat in gratia & pro eo, ꝗ est in gratia, nõ est cur Deus nõ acceptet de iustitia. Secùs siqs satisfaciat ꝓ defuncto: nã cũ defuncti iã sint extra viã merẽdi, & satisfaciẽdi viuentiũ more, sed sunt vbi à Deo ꝑ modũ purgatiõis plectũtur, viuentiũ satisfactiones solùm prosunt illis per modum suffragij,

Defunctis quomõ prosit nostra satisfa.

gij, vt Deus acceptet, si ei placuerit. Nisi satisfactionē defunctus ipse in legatis reliquerit. Quare, vt distinct. 21. videbimus, differenter conferuntur indulgentiæ pro viuis & defunctis: pro viuis, scilicet per modum absolutionis, pro defunctis verò per viam suffragij.

Solutio.2. ¶Ad secundum respondetur, consequētia perempta, propter discrimen meriti, & satisfactionis. Dum enim quis meretur alteri de congruo, meretur & sibi de cōdigno, & dum satisfacit pro alio, eodem actu sibi meretur de cōdigno propter charitatis officium: nō tamē eodem pro se satisfacit: quia satisfactio est solutio debiti, & idē opus non potest sufficere duobus debitis ad iustum pro vtroq;. Et ideo quod quisq; ꝓ altero soluit, ab se abdicat, sed hoc cedit ei in meritū vitæ æternę.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm aliqua pœnitentia debeat publicari, uel solennizari.

INter ecclesiasticas pœnitentias erāt antiquitus quędam publicę, atque aliæ solennes. Arguitur ergo, quòd illæ non fuerint licitæ.

Partis negatiuæ arg. 1. Nō est fas sacerdoti vllo metu, aut causa peccatum, quod in confessione audiuit, extra prodere quantunuis fuerit publicum: sed p publicam pœnitentiam proditur, ergo illa non est licita.

Secundū argumentum. ¶Secundò. Iudicium transigi debet secundū conditionem fori: forum autem pœnitentię est secretum: ergo secretò debet totum peragi, atque adeò pœnitentia publicari nō debet.

Tertium argumentum. ¶Tertiò. Si pœnitentia publica, & solennis esset licita, nulla est ratio, cur iterari non posset, quandoquidem pœnitentia est iterabile sacramentum, & peccata pro quibus imponitur, sunt etiam iterabilia: & tamen iure nō permittitur iterari: ergo iudicium est nō esse licitam.

Quartū argumentum. ¶Quartò. Quia si esset decens, nulla est ratio cur nō, & mulieribus, & sacerdotibus, & à quocūque sacerdote posset imponi: ius autem hoc nō permittit nisi à solo episcopo imponi, sacerdotibus exceptis, & mulieres videntur etiam exceptę, quia decet eas habere comam, vt. 1. Corint. 11. ait Paul. quæ tamen in pœnitentia solēni detondet: ergo illa non est religioni congruens.

Quintū argumentum. ¶ Quintò arguitur. Pœnitentia, vt ait Ambro. omnes defectus reuocat ad perfectum: sed agētibus solennem pœnitentiam, nō est iuridicum ad pristinos honores redire, quia eiusmodi pœnitentes nequeunt ad ordines sacros promoueri: ergo huiusmodi pœnitentia non est congrua.

Pars affirmatiua. ¶In cōtrariū est, quòd medicina debet morbo adaptari: peccatum autem quādoq; est publicum, aut tale, quod exemplarē exigit pœnitentiam: nam vt legitur cap. Manifesta. de pœnitent. & remiss. manifesta peccata nō sunt occulta correctione purganda: ergo tūc ratio exposcit, vt pœnitentia fiat publica.

Decisio articuli. ¶ Quādiu in ecclesia sanguis Christi recens feruebat, neq; adeò populus Christian⁹ erat prolatatus, multa Christianis ecclesia indicebat, quæ deinde multitudine crebrescēte, eo demq; sanguine tepefacto cessauerūt. Inter quę fuit publica, & solennis pœnitentia. Ad quęstionē ergo, doctores & S. Tho. di. 14. q. 1. ar. 5. affirmatiua conclusione respondent.

Pœnitentia publica licita ob quatuor rationes. Pœnitētia publica est debita quatuor rationibus. Prima est ratio iustitiæ: nam qui suo facinore aliorum oculos offendit, illa est talione dign⁹, vt confusionem ipse & pudorē patiatur.

Secunda. Secūda quatenus satisfactio est medicina: nā qui manifestariè criminosus est, conuenit vt per manifestam infamiam cohibeatur, ne iterum similia perpetret, & quos suo exemplo in malum induxit, suo etiā supplicio exterreat, ne illum sequantur.

Tertia. Et præterea nōnullum est solamen, vt Christiani intelligant, nullum esse tam atrox crimē, quod ecclesia per Dei benignitatem & autoritatē non possit indulgere.

Confirmatio conclusionis. ¶Conclusio hęc frequētibus pœnitētialib⁹ canonib⁹ cōprobatur, inter quos ꝓspectè discernendum est triplex pœnitentiæ genus.

Pœnitentiæ diuisio. Vna enim est publica & solēnis, alia verò publica sine solennitate, sed alia priuata, & secreta.

Publica & solennis. Publica & solēnis est illa, quę describitur can. In capite. d. 50. cui⁹ solēnitas ex multis ceremonijs cōstabat. In primis. n. nō poterat illā imponere, nisi eps, vel de eius mandato, vt inibi denotatur, &. c. Statuimus. de maledicis. Neq; verò poterāt postea, nisi per episcopū, aut eius vicariū recōciliari, vt can. Aurelius. 26. q. 6.

Cęremoniæ pœnitentiæ solennis. Et eiusmodi pœnitentes in capite quadragesimæ sistendi erant ante fores ecclesiæ, nudis pedibus, vultibus in terrā demissis, ac tonsa coma, vt ibi refertur can. Pœnitentes. Erantq; in ecclesiam à clero septem pœnitentiales psalmos cantante introducēdi, cinereq; super caput aspergendi, & cilicio coope-

cooperiēdi,& cum illo cātico, In sudore vultus tui, eijciendi erant ab ecclesia, sicut Adā proiectus fuit à paradiso. Et iterum die cœnæ presentabantur decano & presbyteris in liminibus ecclesiæ. Quę quidem pœnitentia non poterat imponi nisi pro crimine graui & publico, & quod totam ciuitatem conturbasset, vt habetur. 26. q. 6. can. vlt. Neque poterat propter dignitatem clericatus clericis imponi, atq; adeo & laici fiebant irregulares vt ibidē habetur, & infames, vt can. Infames. 6. q. 1. vt eodem can. In capite: comprobatur & can. Confirmandum. Poterat tamē imponi fœminis, præterquàm quòd non erat eis coma tondenda. Hoc autem pœnitentiæ genus omnino aboleuit ab vsu. De quo hoc solum vestigium in ecclesia relictum est, quòd in capite ieiunij cinere capita conspergimur vt ait Hugo lib. 2. de sacrament. par. 9. cap. 3. & in diebus sanctis cœnæ & crucis recitantur psalmi in choro pœnitentiales. ¶ Secundus gradus pœnitētię publicę remissior erat sine solēnitate: nempe quando imponebantur peregrinationes: quæ etiam cum baculo cubitali fieri solebāt, & inclusiones in monasteria. Et istæ pœnitentiæ poterant à presbytero imponi, & pœnitentes per ipsum recōciliari. Sed non poterat imponi nisi pro delicto graui & publico, licèt non esset scādalosum, sicut illud, quod requirebatur ad pœnitentiam solennem, vt ait Syluest. verb. pœnitētia. Nisi forsan sua sponte vellet, qui graui se peccato onustum sentiebat, eandem publicam pœnitentiam acceptare. Sed tunc sic erat imponenda pœnitentia publica, vt peccatum non proderetur. Nam poterat homo peregrinari, & flagellis publicè cædi, aut pōdera ferrea baiulare: licèt non constaret vtrū pro suis peccatis, an alienis, an verò ex deuotione faceret: sicut modò etiam fiūt. ¶ Vnū tamen est hìc maximè adnotandum, quod ab interpretibus iuris adnotatum esse debuisset, quòd vbi canones decernunt propter aliquod peccatū, hominem priuari aliqua sua re, quam iure possidet, eiusmodi pœnitentia nequaquam poterat imponi in sacramento, sed in foro exteriori ordine iuris reo condemnato: quoniam illa non est pœna pœnitentialis, sed legalis. Vt verbi gratia, can. Sacerdos. de pœnitentia, dist. 6. & cap. Omnis vtriusque sexus. iubetur sacerdos fractor sigilli deponi: illud ergo nec fieri potuit vnq̃ nec potest nisi in iudicio de crimine cōdemnetur. Idem erat de sacerdote, qui cum filia spirituali se commiscuisset, qui deponi iubebatur, & duodecim annis peregrinari. can. Si quis sacerdos. 30. q. 1. Idque adnotādum est in cap. Qui presbyterum. de pœnitentijs, & remissio. vbi occidenti presbyterum, duodecim anni pœnitentię imponuntur. Subditur autem, Conuictus verò vsque ad vltimū tēpus vitæ suæ militiæ cingulo careat, & absq; spe coniugij maneat. In priori enim mēbro designatur pœnitētia sacramentalis, & in secūdo criminalis, quando homicida erat clericus, nam laicus lege ciuili puniretur. ¶ Sed neque istæ pœnitentię publicæ modò sunt in vsu, nisi sub aliquo moderamine. Solent enim nonnunquàm imponi pœnitentię publicæ, dummodo persona non se prodat, vt in cœna Domini laminam ferream humeris baiulet, aut publicè vicatim vapulet. Sūt autem pœnitentiæ, quę rarissimò imponendæ sunt, & cum prudentia. Peregrinationes autē quia secretiùs fieri possunt, consultiùs imponuntur. ¶ At verò & de pœnitentia priuata & secreta erant crebri canones pœnitētiales, quibus sacerdotes erant alligati ad iniungendas pœnitentias. Enimuerò pro quocunque criminali vitio, vt habetur can. Hoc ipsum. 33. q. 2. imponebātur septem anni pœnitentiæ, quæ erat vna annorum hebdomada, exēplo Dauidis. 1. Reg. 12. q pro homicidio & adulterio septem diebus ieiunauit: & iacuit super terram. Dixerim, pro quocunq; criminali vitio, vt habetur can. Prædicandū. 22. q. 2. quale est periurium, homicidiū, adulterium & similia, quia non erat vsus tot annos imponere pro quocunque peccato mortali: quandoquidē multi erāt canones, in quibus nō imponebantur nisi quadraginta dies vt cap. 1. de sortilegis. Et quandoq; tres quadragesimæ, vt extra de accusatio. cap. Accusasti. Et quādoq; vnus annus, tres, quinq; &c. & quandoq; plures, vt decē, duodecim, &c. in quibus enarrandis nulla est vtilitas, postq̃ non sunt in vsu. ¶ Hoc est tamē animaduertendum, quòd septem illi anni non intelligebantur, vt quotidie fieret pœnitentia, sed forsan semel in mēse indicebatur vnū ieiuniū. Et poterat sacerdos arbitrari, vel secundùm quantitatem criminis, vel qualitatem personæ, nempe, vel remittere, vel augere modum pœnitentiæ, vt si esset incestus, aut peccatū contra naturam, vt can. Hoc ipsum. refertur. Tametsi quandoque canones ipsi modum pœni-

Marginal notes: Pœnitentia publica. — Nota. — Pœnitentiæ publicæ usus. — Pœnitentia priuata. — 1. Reg. 12.

pœnitentię expreßissent, vt abstinere à vino & carnibus in quarta, & sexta feria, vt can. Celebrās. 11.q.3. vel in pane & aqua quadraginta diebus, extra de sponsa. duorum.c. Accepisti. Quòd si roges, quid fuerit in causa, vt olim tanto rigore pœnitentiæ illæ iniungerentur, respondetur, sic tunc patres intellexisse obseruandum, vt pœnitentiæ ad æqualitatem criminum imponerentur, ita, vt nihil expurgādum restaret in purgatorio. ¶ Vna se tamē hîc dubitatio insinuat. Si pro vnoquoque criminoso vitio erant iniungēdi septem anni, qui decies, vicies, vel pluries illa peccata perpetrasset, vtrùm esset toties multiplicato septenario annorum obligādus: nam profectò, si tantū ille esset onerādus, aliquando nō suffecissent bis, aut ter centum anni pœnitētiæ. Respōdetur, quòd fortasse in eodem septenario augebatur pœnitētiæ modus, ne tot multiplicarentur, & quandoq; multiplicabātur. At verò postmodùm aucta ecclesia cœperunt Christiani præ animi languore & acidia eiusmodi pœnitentias ægre ferre. Et inde aperta est indulgentiarum via, quas relaxationes appellarunt, quibus eiusmodi pœnitentiæ iniunctę relaxabantur, vt dist. 21. videbimus. Atq; inde paulatim res pręcipitium fecit, vt iam vix vlla imponatur pœnitentia quæ pro decima parte aut pro cētesima criminum sit sufficiens. ¶ Adijcitur tandē secūda conclusio. Hac ætate eiusmodi canones non sunt in vsu, sed pœnitentiæ sunt arbitrariæ. Hoc patet cap. Quæsitum. & capi. Deus qui. de pœnit. & remißio. In quibus iniūgendis debet sacerdos circunstantias criminum & personarum, atq; alias considerare, vt prudenter eiusmodi pœnitētias moderetur, iuxta decretum Leonis papæ. 26.q.7.can. Tempora. De hoc autem dist. sequenti, quę est de clauibus amplius disputabimus.

Nota causam. *Dubium.* *Solutio.* *Secunda cōclusio.*

¶ Ad primum igitur argumentum iam respōsum est, ꝙ sacerdos imponendo pœnitētiam publicam non detegit crimen, quanuis suspicio inde oriatur, aliquid enorme peccatum pœnitentem commisisse: quia alias ob causas potest illa opera pœnalia subire. Respōsio est S. Thomę. ex qua colligitur, quòd pœnitentia publica nonnunq̄ imponebatur pro occulto peccato consentiente pœnitente ad maiorem humiliationem: nam quando peccatum erat publicum, non erat tanta cautela necessaria. ¶ Ad secundum respondet S. Tho. quòd pœnitentia solennis, quanuis occultè esset iniungenda in foro pœnitentię nihilominus non erat necessarium, vt executio esset occulta, postq̄ peccatū scādalū in ciuitate seminauerat. Sed arguis, cur nō etiā imponebatur publicè? Rn̄detur, ꝙ nō erat imponēda pœnitētia, nisi fieret sacramētalis absolutio à pc̄tis, & ideo reꝰ cōfitebatur, vel episcopo, vel cui ipse id commiserat, & inter absoluendum imponebatur illa pœnitentia solennis. ¶ Ad tertium respondetur, ꝙ pœnitētia solennis non iterabatur, vt legitur can. Repetiuntur. de pœnitentia dist. 3. cuius ratio triplex erat. Prima, ne vilesceret, & timeri desineret. Secūda, propter significationem, quia figura erat eiectionis Adæ de paradiso, quæ nō fuit nisi semel facta. Tertia, quę erat pręcipua, quia erat quasi solennis professio nunq̄ recidiuādi. Vnde Ambro. in eodē can. grauiter reprehendit eos, qui post solennē pn̄iam relabebātur, quasi iterabilis illis esset illa pœnitentia. Cùm tamen sicut vnum, inquit, est baptisma in ecclesia, ita & vnica pœnitentia. ¶ Ad quartum iam respōsum est, ꝙ solis clericis non imponitur solennis pœnitentia, sed ritè imponitur mulieribus, præterq̄ quòd coma eis nō rescindebatur, quam eis, iuxta verbum Pauli. 1. Corin. 11. habere cōgruit in signū subiectionis erga viros. ¶ Ad quintum respondetur, quòd pœnitentia, iuxta verbū Ambrosij, quanuis omnes defectus spirituales reuocet ad perfectum reuocando hominem in gratiam pristinam, non tamen opus est, vt reuocet ad dignitates ecclesiasticas & legales. Quare solenniter pœnitentes manēt infames & irregulares, nisi ratio publica expoposcerit, vt de licētia episcopi ꝓmoueanť ad sacros ordines. Imò extra publicam pœnitentiam est etiam nunc in more: vt mulieres, qui virginitatem amiserunt, nō velentur, si modò crimen publicum fuerit.

Solutio primi argum. *Corollariū.* *Solutio secundi.* *Solutio tertij.* *Ambros.* *Solu. quarti.* *Solutio. 5.*

ARTICVLVS. VI.

Vtrū in extremo vitæ articulo possit quis ueram agere pœnitentiam.

POstremus articulus huius quæstionis meritò de postremo articulo vitæ instituitur. Arguitur ergo, quòd sub illum articulum non sit pœnitentia valida. Primò, exemplo illius miseri Antiochi, qui in extremis positus: vt secund. Machabæor. 9. legitur, dolore vi-

Partis negatiuæ argumētum primum.

lore viscerum correptus orabat scelestus Dominum, à quo non erat misericordiam consecuturus. ¶Secundò. Pœnitentia est virtus, per quam pœnitens peccata dimittit: qui autem in faucibus mortis pœnitētiam agit, potiùs à peccatis dimittitur, q̄a ea amplius perpetrare non potest, quàm ea dimittat. Prȩsertim cùm tunc firmum nequeat habere propositū satisfactionis, quæ est tertia pars pœnitentiæ, cùm tempus iam tunc eam fieri nō permittat. ¶Tertiò. Si pœnitentia in mortis articulo esset valida, sequeretur, ꝙ repētè defunctus transmigraret in cælum: nam Deus à nemine qđ impossibile est exigit: & ideo cum morienti impossibile sit satisfacere, nihil ei restabit soluēdum. ¶In contrarium facit latronis exemplum, quē in cruce sic vitæ actæ pœnituit, vt inde ad celū cōmigrauerit.

Secundū argumentum. *Tertium argumentum.* *Pars affirmatiua.*

¶Res est, quæ plus timoris quàm dubitationis offert. Respondetur ergo facilè duabus conclusionibus. Prima. Quocunq; temporis articulo homo habeat iudicium sanum, & liberi arbitrij vsum potest legitimè per pœnitentiam conuerti. Et ratio est plana, quia ad conuersionem non requiritur nisi Dei auxilium, cui homo liberè consentiat: Deus autē, quandiu vita huius seculi durat, semper est ad ostium pulsans: ergo quandiu liberè homo valuerit auxilio illo vti potest conuerti. iuxta illud Ezechiel. 33. In quacūq; die, id est in quacunq; hora conuersus fuerit peccator ab impietate sua, impietas eius non nocebit ei. Et confirmatur ratio, quia in hoc differt vitæ præsentis status ab illo, qui est in inferno, ꝙ homo quandiu in hoc seculo viuit, ingenium habet & vsum rationis humanum, vt scilicet possit manum vel ad bonum, vel ad malum porrigere, sed in inferno quasi ingenium dæmonis induit, vt sit in malum irrecuperabiliter obstinatus sicuti in cœlo statum acquirit angelicum, vt sit in bonum perpetuò cōfirmatus. Et est alia cōfirmatio, ꝙ Deus propensior est ad indulgētiam, quàm ad vindictam: cùm ergo homo quandiu viuit, delinquere possit, iniqua esset conditio nisi & resurgere valeret. Et est sententia Autoris libri de vera & falsa pœnitentia cap. 5. vbi legitur paratissimū esse Deū semper pœnitētes suscipere, vt neminem excludat, vbi & latronis exēplum affertur. Et Gratianus can. 1. de pœnitentia dist. 7. ꝙ vsq; ad extremum vitȩ spiritum duret tempus pœnitentiȩ, probat autoritate Leonis can. Nemo. vbi ait, Nemo desperādus est dum in hoc corpore constitutus est: quia nonnunquam quod confidentia ætatis differtur, consilio maturiori perficitur.

Decisio articuli. *Prima conclusio.* *Ratio optima.* *Secunda rō.* *Ratio. 3.*

¶Secunda conclusio. Pœnitentia vsque ad illum articulum dilata, præsertim in illis, qui illuc vsque vitam perditè transegerint, non est tuta, nec multum confidentiæ generans, nisi dum homo egregiè compunctus apparet. Et certè quanuis Augustinus nunquam de illa dubitasset, rationes nos id admonent. Primùm qui vsque ad illud pūctum benignitatem Dei eum ad pœnitentiam adducentis despexit, indignus est, cui Dominus manus porrigat. Præsertim ꝙ sæpe & sæpissimè illo momēto fortasse non sufficit ordinariū speciale auxiliū Dei, vt hō tanto peccatorum onere pressus, tam subitò resipiscat, sed fortè requiritur extraordinarium, quod non est necesse vt Deus semper apponat. ¶Secundò. Plurimos mors repentina surripit, quibus non datur gemendi spacium: & quanuis tempus suppetat, corpus tamen dum infirmitate corrumpitur, aggrauat animā, quam subinde vix permittit de Deo cogitare, & ad cor intus conuerti, quod delictorum maculis oppletū videre exhorrescit. Præterquam quòd familiares & alij necessarij, seculare potiùs commodum quàm morituri salutem sitientes, maximo sunt agonizātī impedimento. Ob has ergo causas non ita multùm frequenter (si hoc dicere ausim) in eiusmodi hominibus vera est contritio, & dolor offensæ Dei: imò quæ contritio apparet, nō est nisi attritio de inferni memoria & metu genita. Quopropter qui sic absque sacramento discedunt, damnationem incurrunt. Sunt enim veluti fatuæ illæ virgines euangelicæ, quæ veniente Domino internum virtutis oleum non habent, quo possint igne charitatis ardere, sed extrinsecus illegitimo dolore fumigant, quia tēpore opportuno nō impleuerunt vasa sua. ¶Et quod postremò deterret est, non esse articulum fidei, vt attriti per sacramentum fiāt contriti. Nō est enim expressa euāgelica assertio, aut ecclesiastica definitio. Imò neque apud Augustinum aliumue illius classis autorē reperitur: sed est scholasticorum collectio, quȩ quanq̄ sit vera non tamen est digna, cui bilances perpetuæ nostræ aut salutis aut damnationis confidamus. ¶Sanctè ergo Augustin⁹ hāc malefidā pœnitētiā depingit lib. 50. homiliarū, homil. 41. quā Gratianus inter decreta retulit can. Si quis,

Secunda cōclusio. *Pœnitentiæ seræ periculum.* *Secundū periculum.* *Impedimenta seræ cōtritionis.* *Periculum maximum.* *Dubie aliter se exponūt qui serò pœnitent.*

August. homil.4. Si quis. de pœnitẽtia dist. 17. si quis enim, inquit, positus in vltima necessitate ægritudinis suæ voluerit accipere pœnitentiã, & accipit, & mox reconciliatur, & hinc vadit, fateor vobis, non illi negamus quod petit, sed non præsumimus, quia bene hinc exit. Non præsumo, non vos fallo, non præsumo. Et infrà. Agens pœnitentiã & reconciliatus cùm sanus est, & postea bene viuens, securus hinc exit. Agens pœnitẽtiam ad vltimum reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus. *Sẽsus Aug.* Itaq; mens Augustini est, ꝙ pœnitentia in mortis articulo facta, non est sufficiens signum, ꝙ vita defunctus ingrediatur viã salutis. Sed tamen neq; est asserendum, ꝙ condemnetur. Quare paulò inferiùs subdit. Non dico dãnabitur, sed nec dico liberabitur. Sed *Cyprianus.* & Cypria. acriora verba his accumulat, quæ referuntur de pœnitẽtia dist. 7. can. Idcirco. videlicet, si infirmitate aut periculo cœperit deprecari, qui ante pœnitentiã non egerunt, prohibendos esse ab spe cõmunionis & pacis: quia rogare illos, nõ pœnitentia, sed mortis vrgentis admonitio cõpellit: nec dignus est in morte accipere solatium, qui se nõ cogitauit moriturũ. *Sẽsus Cypr.* At verò, vt arbitror, loquebatur de ijs, qui erant in pœnitentia solenni, quibus tunc forsan, si nõ recõciliabãtur vsq; ad mortis articulũ, non porrigebatur sacramentũ eucharistiæ. Sed ille vsus mutatus est vt. 26. q. 6. multis canonibus cõprobatur, vt can. Is qui. & sequentibus, &. q. 7. can. Ab infirmis. vbi iubetur conciliationẽ suscipi publicè & solẽniter pœnitentiũ, dũ sunt in articulo mortis. Verba aũt, quę ad dict. can. Nullus. Gratian⁹ refert tanq̃ Augustini lib. de vera & falsa pœnitentia capi. 17. nescio an sint eius. *Liber de vera & falsa pœnitentia an sit Aug.* Ait enim ibi autor ille, ꝙ quanuis de salute serò pœnitentiũ Augustinus potuit dubitare, ipse tamẽ credit illi, qui dixit. Quacunque hora peccator ingemuerit & conuersus fuerit, vita viuet. Quanq̃, vt suprà diximus, sunt qui putent de se tanq̃ de alio ab Augustino relatum. Sed nescio an sit commẽtum legitimum. *Hugo. Pœnitentiæ seræ incommoda.* Atqui & Hugo lib. 2. de sacramẽtis part. 14. cap. 5. Difficile, inquit, est, vt tunc (scilicet in articulo mortis) vera sit pœnitentia quando tam sera venit. Quando enim cruciatus membra ligat, & dolor sensum opprimit, vix homo aliud cogitare potest. Valde suspecta debet esse pœnitentia, quæ coacta videtur esse. Facile est, vt homo se nolle putet, ꝙ posse nõ datur. Possibilitas optimè voluntatẽ probat. Si non facis dum potes, manifestè ostendis, ꝙ non vis. Hæc ille. Ad quã sententiã & hoc tandem adjciendum, quòd etsi certi essemus legitima tunc nos pœnitentia conuersuros, meditandum tamẽ nobis esset, vt suprà diximus, non in hoc tantũ à Deo conditos, vt in fine misericordiam de erratis petamus: ille enim, noster potiùs amor videtur, quàm Dei: sed in hoc præcipuè, vt vitã in eius exequenda mandatorum iustitia expendamus, vt eius impleatur voluntas, & exaltetur gloria. ¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, ꝙ Antiochus propter ea non est veniã consecutus, ꝙ pœnitẽtiã nõ habuit. *Solutio primi argum.* Sed tamẽ ob id nobis exẽplo propositus est, vt admoneamur dolorem peccatorum, qui ex cruciatibus mortis enascitur, fallacem esse sæpisśime. ¶ Et eodẽ modo respõdetur ad secundũ: videlicet, hoc concludere, ꝙ pœnitentia in illo articulo, nõ est tam certum signũ salutis, quàm quæ fit dum homo peccare potest: nihilominus esse potest legitima: nam cùm satisfactio non sit de essentia sacramenti, vt suprà diximus, fit vt neq; eius propositum sit tunc necessarium. *Solutio. 2.* ¶ Ad tertium respondetur, ꝙ licèt tunc moriens satis facere nequeat, culpa sua fuit quòd tempus ad id antea non elegit, & ideo pœna, quę per contritionem & confessionem non fuerit ei dimissa, in purgatorio est luenda, vt ratio diuinæ iustitiæ seruetur. *Solutio. 3.*

DISTINCTIONIS decimænonæ, Quæstio tertia de purgatorio.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm purgatoriũ sit post hãc vitã.

Consequens est, vt in calce sermonis de satisfactiõe quæstionẽ de purgatorio disputemus, nã de purgatorio duplex est consideratio. Vna, qua illic quod in hac vita satisfactione nõ remittitur, purgandũ restat. Et hæc ad præsentẽ attinet locũ. Altera verò, quatenus vnũ est ex receptaculis, q̃bus

 animæ,

animæ, cum corpora exuunt, recipiũtur, & ex quibus in postrema resurrectione prodibunt. Et hæc pertinet ad dist. 44. & 45. vbi de statibus defunctorum, & resurgẽtium tractatur. Atqui quæstio hæc tribus articulis clauditur. Primus est de existentia purgatorij, & secundus de quantitate pœnę, quæ illic infligitur. Ac tertius de eius qualitate. ¶ Arguitur ergo quòd post hanc vitam nullũ sit purgatoriũ. Legitur enim Apocaly. 14. Beati mortui qui in domino moriuntur, amodò iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis: sed qui in charitate decedunt, in Domino moriuntur: ergo nullus eis restat labor, atque adeò nec purgatorium. ¶ Secundò arguitur. Nullibi in sacra pagina legitur vbinã sit locus purgatorij: nam illis verbis Matthę. 25. Ibunt in ignem æternum, solùm ignis damnatorum designatur. ¶ In cõtrarium est illud. 2. Macha. 12. Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur, quod nec de damnatis, nec de beatis intelligi potest.

Partis negatiuæ argumentũ primum.

Secundũ argumentum.

Pars affirmatiua.

Decisio articuli.

¶ Quemadmodum de satisfactione, ita & de purgatorio, quia cõnexa sunt, hæretici reclamant, illud negantes. Et fuit Græcorum, & Armenorũ hæresis, ac subinde Waldensium & fortaßis Ioannis Huss, & Witcleff, quanuis in concilio Constan. inter alios eorum errores iste nõ referatur. Nam Bohemi eorum hæresum cultores, hanc mordicus tenent. Lutherus verò, qui sunt eius articuli, quartus, & 37. & 38. à Leone cõdemnati, purgatorium negat eo modo, quo ab ecclesia creditur: nã dicit nullibi in sacra scriptura eius testimonium extare. Fingit tamẽ nescio quam purgatorij effigiem commentitiam: nempe, animas ab hoc seculo soluentes, antequã regnũ ingrediantur, timore solo cruciari: nimirum, hæsitantes quo sint statu, & loco, salutis ne an damnationis. Atque huius phrenesis fundamẽtum fuit alius eius error, quo docuit in hoc seculo neutiquam esse posse perfectam charitatem, sed semper habere admixtũ aliquid peccati, perfectam verò charitatẽ non esse, nisi in patria. Et quia ait Ioa. 1. cano. cap. 4. quòd non nisi perfecta charitas foras mittit timorem, & quòd timor pœnam habet, inde colligebat, quotquot ab hac vita proficiscuntur, quantumuis sanctißimos, ante ingressum cœli alicubi remorari patientes illã timoris pœnã incertitudinis sui status. Quare dicebat, ꝙ in solo inferno est ignis, in purgatorio verò non nisi pauor, & metus, iuxta illud Psal. 11. Tunc loquetur ad eos in ira sua & in furore suo conturbabit eos. ¶ His tamẽ erroribus nihil obstantibus ad quæstionẽ. 2. conclusionibus respõdetur. Prima. Post hãc vitam est locus, in quo animæ igne purgantur à pœnis, quæ ex remißis mortalibus relictæ sunt, vel venialibus sunt annexę, neque in hac vita fuerunt satisfactione deletæ. Quã quidem conclusionem licèt videam nostros bonis rationibus fulcire, tamen vnicum eius est fundamentum, quo concesso, planißima consequentia colligitur, sed illo negato, nulla esse potest ratio, quæ hæreticos conuincat. Fundamentum autem est illud, quod hac de causa. q. 1. art. 1. tam multis corroborare studuimus: nempe, iustitiam Christi non sic nobis imputari, ac si nos illam exhibuissemus. Nam illud est hæreticorum fundamentum ad negandas satisfactiones ac subinde purgatorium. Enimuerò si cùm primùm quilibet post baptismum lapsus reunitur Christo, fitque eius membrum, imputatur ei eius passio: veluti dum legitimè baptizatur, profectò neque vlla opus est satisfactione amplius in hac vita, nec purgatione in altera. Veritas autem catholica est, quòd solùm in baptismo, vbi regeneramur in Christo, & cõmorimur, ac sepelimur in illo, vt ait Pau. fit illa nobis plenißima paßionis cõmunicatio. Deide verò non applicatur nobis nisi per pœnitentiam, & alia sacramenta, quæ habent certum gradum gratię, ac perinde certum satisfactionis, aut secundum mensuram nostrorũ operum, quæ diuina ope maiora esse possunt, & minora. Quod negare est facere oẽs iustos æquales in sanctitate, quæ fuit Lutherana blasphemia. Hoc autem constituto palam consequitur non semper per cõtritionem, aut sacramentum pœnitentiæ remitti totam pœnam temporalem. Ex quo rursus subinfertur, quòd neque illud quod relinquitur semper in hoc seculo per satisfactionem in integrum deletur. Præterea cùm peccatum veniale natiuum etiam habeat reatum pœnæ, & eiusmodi pctã simul cũ gratia esse poßint, fit consequens, vt nõ omnis, dum hac vita defungitur, prorsus ab his pœnarum maculis expurgatus decedat. Hinc ergo argumentũ sic extruitur. Paradisus cœlestis, vbi diuina præsentia conspicitur, ferre nequit, vt nomẽ ipsum, & constantißima ratio admonet, vt quippiã maculosum in eam ingrediatur: sic enim

Hæreticorũ error.

Lutherus.

Figmentum lutheri.

Aliuserror Lutheri.

Prima conclusio.

Fulcimẽ cõclusionis.

Corollariũ.

Argument.

enim & Esaias.35.cap.de hac beata via vaticinatus est. Via sancta vocabitur, non transibit per eam pollutus. sic in Apocalyp.Ioan. cap.21.Non intrabit in eam aliquid coinquinatum.sic & ad Ephes.5. ait Paul.de ecclesia sponsa Christi,quæ illam sanctam ciuitatem ingressura est, quòd Christus eam sanctificauit mundans eã lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiã non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta, & immaculata. Vbi denotatur, quòd nõ sit cælum ingressura,donec sine macula sit& ruga,sicut de lauacro baptismi emersit: quare & quamcunque animam cælum ingredientẽ illis verbis sponsus excipiet (tametsi de beata virgine per antonomasiam intelligantur.)Tota pulchra es amica mea,& macula non est in te,veni de libano,veni coronaberis: ergo necessarius est locus, per quem fœlices animæ transeuntes à quocunq; inquinamẽto,quod diuinis oculis indignum est,perpurgẽtur.Huic cer:è veritati non dissonè concinit Malachias capit. 3.vbi ait.Ipse(scilicet Christus)quasi ignis cõflans,& quasi herba fullonum.Et sedebit cõflans,& emundans argentum, & purgabit filios Leui,& colabit eos quasi aurũ, & quasi argentum,& erunt domino offerentes sacrificia in iustitia. Arridet enim Malachias Paulo proximè citato de sponsa sine macula & ruga.¶Secundum argumentum sumitur ex illo Matth.12.quod dist.15.q.2.arti.2.tetigimus.Qui dixerit verbũ contra spiritum sanctum,non remittetur ei in hoc seculo neque in futuro,vbi Grego.4.libr. dialogorum adnotauit aliqua leuia peccata remitti in futuro seculo per ignem purgationis, & refertur dist.25.can.Qualis. ¶Tertiò arguitur ex illo Paul.1.Cor.3.vbi cũ dixisset,Christũ esse vnicũ fundamẽtũ spũalis vitæ subdit. Si quis autem superædificat super fundamentũ hoc aurum,argentum,lapides pretiosos,ligna,fœnum,stipulam,vniuscuiusq; opus manifestũ erit.Dies enim domini declarabit,qa in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit.Si cuius opus manserit,quod superædificauit,mercedem accipiet. Si cuius opus arserit,detrimentum patietur,ipse autẽ saluus erit,sic tamẽ quasi per ignem. Hoc enim postremum verbum intelligi nequit de opere,quod in inferno arsurũ est: nam inde nemo potest euadere saluus:intelligitur ergo de homine illo, cuius peccatum igne purgatorio concremabitur: vt ipse purificatus recipiatur in regnũ. Hunc enim locum etsi cauillatores aliorsum iniquè vertant,tamen vt bene ait S.Tho.1.2.q.89.art.2.nõ possunt aliũ recipere sensum, quàm quòd per aurum argentum, & lapides pretiosos intelligantur bona opera, quæ supra fundamentum fidei secundũ diuersos virtutis gradus extruũtur: per lignum autem, fœnum & stipulam, venialia peccata:quia etiam suos habẽt gradus Nam sicut hec saluo ædificio comburi possunt,ita & veniales culpæ in purgatorio salua fide formata,ac perinde persona.Et sic exponit hunc locum Augu.in de fide & operibus,& lib.21.de ciui.Dei.& sermo.4.de igne purgatorio,qui est.41.inter sermones de sanctis,& refertur.25.dist.can.Vnum orarium. vbi ait,quosdam per ligna fœnum, & stipulam intelligere capitalia crimina super fidem fundata.Sed tamen,inquit intellectus iste seductorius est, quia qui illa peccata committit,saluus esse non põt,sed est ęterno igne puniendus. Illo ergo transitorio igne, de quo Paul. loquitur,sola minuta peccata purgantur. Ad idemque alludit in enchiridio capit. 69.atque idem refertur ead. dist.25.can.Qui in aliud.vbi ait, quòd qui in aliud seculum distulit fructum cõuersionis,priùs purgabitur igne purgationis, qui nõ est æternus. Atqui Hieronym. in postremis verbis lib.18.super Esaiam refert quosdam verba Pauli,sic intelligentes,vt colligerẽt,quòd etiam ignis, quo in inferno puniũtur peccata mortalia, quod intelligebant, per ligna, fœnum & stipulas, non sit æternus, sed transitorius, vt tandem damnati salui fiant.Cõtra quod ait, quòd sicut diaboli &omnium negatorum atque impiorum,qui dixerunt in corde suo, Non est Deus,credimus æterna tormenta: sic peccatorum,& impiorum, & Christianorum(scilicet per fidem formatam) quorum opera in igne probanda sunt atque purganda,moderatam arbitramur & mixtam clementiæ sententiam iudicis. Ante hos sacros patres, fuit & priscus Origenes homilia. 6. super Exod. qui eodem modo eundem locum Pauli exponit,dicens,quòd Dominus purgabit filios Leui,sed & illuc,inquit, cùm venitur, si quis multa bona opera, & parum aliquid iniquitatis attulerit, illud parum tanquam plumbum igne resoluitur, ac purgatur, & totum remanet aurum purum. Et si quis plus illuc plumbi detulerit,plus exuritur,vt amplius ađ coqua-

Pau.Eph.5 · Malach.3. · Secundũ argumentum. · Tertium argumentum. · S.Thom. · Locus expositus ab Augustin. · Idẽ Augu. · Hieronym. · Origenes.

coquatur, vt si purum aliquid est auri, purgatum tandem resideat. Quod si aliquis illuc totus plumbeus venerit, fiet d' illo, hoc quod scriptum est, Demergetur in profundũ tanquàm plumbũ in aqua validissima. Et quanuis isti sancti solùm peccata venialia designari sentiant in verbis Pauli expurganda in alio seculo, eadem profectò ratione ex eisdem testimonijs colligitur & pœnas remissorum mortalium illic esse expiandas. ¶ Præter hęc est apertissimus locus citatus. 2. Machab. 12. vbi de fortissimo Iuda legitur qui postquàm cadauera, quæ in prælio ceciderant, sepeliuit, collatione facta duodecim mille drachmas argẽti misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium bene de religione cogitans. Vbi concluditur quòd sancta & salubris est cogitatio pro defunctis orare, vt à peccatis soluantur. Hoc enim testimonium vsqueadeò est euidens, vt hæretici aliter recutere illud nequeant, quàm negando librum illum esse canonicum. Attamen licèt vsq; ad tempus Hieronymi sub iudice lis fuerit, esset ne canonicus, ob id quòd apud Iudæos non reperiebatur, tamen ecclesia semper eum habuit vt canonicum, vnde Augus. libr. 18. de ciuita. Dei cap. 36. ait, quòd libros Machabęorum non Iudæi, sed ecclesia pro canonicis habet. Et Hierony. in prologo super. 2. eorum lib. ait, quòd licèt non habeantur in canone Hebræorum, tamen ab ecclesia inter diuinorum voluminum adnotãtur historias. Quocirca in cõcilio Carthaginensi, 3. & decreto Gelasij, & Innocentij primi. & Augustini. 2. de doctrina Christia. ca. 8. inter canonicos adnumerantur. Et postea in concilio Florentino, cui Tridentinum de hac re subscripsit. Igitur à tempore antiquo ante annos hinc mille ferè ducẽtos ecclesia receptissimos illos libros habet, in exequijs mortuorum illam canẽs lectionem. Atqui Aug. in lib. de cura pro mortuis agenda, catholicã religionem orandi pro mortuis eadem autoritate confirmat. Et Gregor. Nissenus. Si aliquis, inquit, Christo consentiens in hac vita purgare peccata minus potuerit, post transitum hinc per purgatorij ignis conflationem expeditur. Et subdit. Hoc prædicamus dogma veritatis seruantes, & ita credimus. Hoc etiã vniuersalis ecclesia tenet pro defunctis exorans, vt à peccatis soluantur. ¶ Ecce testimonia sacra, sanctorum interpretamentis cõfirmata, quibus purgatorium adstruitur, & quibus proinde contradicere proculdubio hæreticum est, & à fide alienũ vt ait S. Tho. dist. 21. q. 1. art. 1. Est enim decretum concilij Carthaginensis. 4. cap. 95. vbi sic legitur. Qui oblationes defunctorum aut negãt ecclesijs, aut cum difficultate reddunt, tanquàm egentium necatores excommunicentur. Et in cõcilio Florẽtino inter Armenorum instructiones vna est hæc. Item si verè pœnitentes in Dei charitate decesserint antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint & omissis, eorum animas pœnis purgatorijs post mortem purgari: & vt à pœnis huiusmodi releuentur prodesse eis fidelium viuorum suffragia. Præterea ex lib. Psalmorum multa orthodoxa ecclesia desumit ad orandum pro mortuis, vt illud. De profundis clamaui ad te domine, &c. & Circundederunt me dolores mortis, & dolores inferni circundederunt me. Nam inferni nomine nõ solùm damnatorum locus, verùm & quò iusti etiam descendunt, designatur, iuxta illud Gen. 37. Descẽdam ad filium meũ lugens in infernũ. ¶ Satis Lutherũ sua extimulabat cõscientia, vt purgatorium confiteretur, nisi tã fuisset perniciosè amator popularis libertatis & fauoris. Ait enim art. 37. Ego tamen & credo purgatoriũ esse & consulo, suadeoque credendum, sed neminem volo cogi. Versutũ dogma. ¶ Sed arguet quis forsan contra hanc veritatẽ. Sicut charitas se habet ad æternum præmium, ita & peccatum se habet ad supplicium æternum: sed decedentes in peccato statim descendunt in infernum: ergo & decedentes in charitate statim euolant in cælum. Respondetur ad maiorem, non esse omnino simile: nam cùm bonum sit ex integra causa, malum autem ex quocũq; defectu, potest bonum charitatis retardari per aliquod malum venialis culpæ, vel pœnæ pro mortali remisso. Et tamen mortale peccatum per se sufficit ad descensum. Enimuerò cùm respectu Dei, vt diximus, nulla sit in nobis iustitia, nisi quæ suę gratię innittitur, fit vt qui in peccato mortali decedit, quantacunq; bona in charitate egerit, nihil tamen iustitiæ habet, vt præmium aliquod illorum ante descensum in infernum suscipiat.

¶ Secũda cõclusio. Iusti, qui à culpa & pœna in hoc seculo absoluti sunt, absq; trãsitu per purgatorium in cœlo recipiuntur. Conclusio catholicis in confesso est: statuitur autem contra Lutherum. Et primò ex ijs, quæ dicta sunt

Hæreticorũ subterfugiũ

Macha. lib.

Cõcilia, & patres.

Ex psalmis

Lutherus.

Argument.

Secunda cõclusio.

sunt colligitur: nam purgatorium non est nisi ad abstergendos reatus aut pœnæ aut venialis culpæ: est autem possibile, & sæpe numero cōtingens, vt multorū animæ cū innocentiæ cādore hinc proficiscantur. Vt sacro fonte abluti ante vsum rationis defuncti, & apostoli, & martyres, atq; alij sanctorum canoni cōscripti. Nam de deipara virgine quis audeat dubitando blasphemare? Imò de diuo Stephano, cui in martyrio posito aperti sunt cæli, vbi vidit Iesum stātem in gloria nō ne vesanæ mētis esset dicere, quòd fœlici animæ à corpore proficiscēti recluderentur ijdē cæli, vt timore aliquo cruciaretur de suo statu dubitans? At de illo timore, quem in purgatorio fingit ob incertitudinem sui status, articulo proximo dicturi sumus. Ex hac conclusione subsequitur, quòd status purgatorij non est per se ex necessitate medius inter nostrum: & illum fœlicem beatorū, sed per accidens, quando scilicet accidit hinc animas cū aliquo reatu pœnæ proficisci.

D. Stephano. *Aduersus Lutherū argumentum.*

Solutio primi argumēti. ¶ Ad primum igitur argumentum nostrum respondetur, verbum illud Apocaly. sic intelligi, quòd moriētes in domino statim cessant à labore merendi, & demerendi, quem habebant in via, non tamen omnes à labore passionis, qua purgentur. ¶ Secundum argumētum petit, vbinam sit purgatorij locus. Hæc autem quæstio ad dist. 44. & 45. attinet, vbi de receptaculis mortuorum agendum est latius, multaq; alia de purgatorio adhibenda, quę hîc ideo pretermittimus. Interim autem respondetur, quosdam opinatos esse, lege cōmuni vnumquēq; illic purgari, vbi deliquit. Sed hoc ideo nō est probabile: quòd potest homo simul pro multis peccatis puniri, quæ diuersis locis commisit. Alij verò dixerunt puniri omnes lege communi suprà nos vel in aere, vel in elemento ignis, eo ꝙ eorū status medius est inter nostrum & beatorū. Sed neq; hoc est probabile, quia non puniuntur pro charitate, qua nos excedunt, sed pro peccato, quod in eis est infinitū. Dicendum ergo quòd licèt de hoc testimonium sacrę scripturæ sit nullum, neque conuincens ratio, ducūtur tamē ex natura rei cōiecturæ, ꝙ lege communi eodē igne crucientur, quo damnati in inferno, tum ꝙ in scriptura non est alia mentio q̄ ignis inferni: tū etiā, ꝙ cùm in purgatorio fiat peccatorū punitio, sicut in inferno, videtur eidē igni cōpetere. Neq; op⁹ est plures multiplicare, postq̄ non aliter differunt, q̄ ꝙ vnus est æternus, alter temporalis. Quæquidē differētia solùm dicit duos respectus eiusdem ignis secundū substantiā. Vnde Grego. suprà citat⁹. 4. libr. dialo. Sicut sub eodē igne aurū rutilat, & palea fumat: ita sub eodem igne peccator crematur, & electus purgatur: videlicet, quòd damnati ceu in perpetuo carcere sunt illic inclusi, alij verō nō nisi ad tempus quousq; purgentur. Est autem ille ignis corporeus, quandoquidē & corpora post resurrectionem cōburet. Quāuis ignis inferni, quia institutus est ad cruciandū, alijs atrocitatis nominibus nuncupatur, iuxta illud Psal. Ignis sulphur, & spiritus procellarū, pars calicis eorum. At verò quia pœna purgatorij solùm est ad purgandum (quod igni est proprium) illa pœna soli igni tribuitur. Est igitur in medijs terræ visceribus: nam & nomen inferni infimum locum sonat, & vbiq; in sacra pagina legitur in infernum descensus, vt de Dathan, & Abiron legitur Num. 16. ꝙ descēderint viuentes in infernum. Et Psalm. 54. vbi Psalmista iniquis maledicens ait. Veniat mors super illos, & descendant in infernum viuentes. Et communi nomine cum inferno damnatorum ait Iob, cap. 14. Vt in inferno protegas me. Et Dauid, Deus redimet manū meam de manu inferi: hoc est, de purgatorio & limbo. Quapropter sinus purgatorij paulò est eleuatior, q̄ locus dānatorū: nēpe, vbi certa spes est paradisi. Cui loco supereminet limbus puerorū, quô ignis nō attingit: nā supremus Sinus Abrahæ: hoc est, patrū limb⁹, iam ab orbe redēpto vacuus est. ¶ Dixerim lege cōmuni illic aīas purgari: nā ex dispēsatione probabile est, vt ait Hugo, ꝙ in his locis puniantur, vbi cōmiserūt culpam. Et Gregor. in dialogis narrat de quodā Germano episcopo Capuano, qui in balneis purgabatur. Quæquidem dispensatio nōnunq̄ fit, vel ad viuorum instructionē, vel ad mortuorum subuētionem, vt viuētibus eorū pœnæ innotescant, qui suis suffragijs eos adiuuent.

Solutio. 2. Vbi sit purgatorium. *1. Opinio.* *2. Opinio.* *3. Opinio.* *Purgatorij ignis idem qui inferni.* *Limbus puerorum.* *Sinus Abrahæ.* *Animæ nōnunquā alibi quàm in purgatorio purgantur.*

ARTICVLVS. II.

Vtrùm pœna purgatorij excedat omnem pœnam temporalem huius uitæ.

Quæritur secundò de quantitate purgatoriæ pœnæ, & arguitur ꝙ nō excedat omnem pœnam huius vitæ. In purgatorio non tenētur nisi animæ, nam post resurrectionem cor- *Partis negatiuæ. 1. ar.*

 porum

Secundũ argumentum. porũ non est ampliùs duraturũ: acerbior aũt pœna ignis est exurentis corpus, quàm animam cruciãtis, tum quòd magis passiuũ est quàm anima separata, cùm sit materiale, tum quòd habet qualitates igni cõtrarias, & materiam, qua possit ignem suscipere, quod animę non conuenit: ergo tormentum ignis in hac vita vehementius est, quàm purgatorij. *Pars affirmatiua.* ¶In contrarium est sententia Augustini in sermone citato, qui ait, quòd ille ignis purgatorij durior erit, quàm quicquid pœnarũ in hoc seculo, aut sentire, aut videre, aut cogitare quis potest. Et in libr. de pœnitẽtia, cap. 18. qui refertur can. Qui in aliud. dist. 25. idẽ ferè ait. Et in lib. de vera & falsa pœnitẽtia cõparatur ad truculentas martyrum cruces, & asseritur esse maior illis. De pœnitentia dist. 7. can. Nullus.

Decisio articuli. ¶In hoc articulo multa de modo & qualitate pœnæ purgatorij sunt perscrutanda, quo modo scilicet cruciet, & an illic existẽtes sint certi suæ salutis. Et ideo ad quæstionem quatuor conclusionibus respondetur. *In purgatorio duplex pœna.* Est enim illic duplex pœna: scilicet, damni & sensus. At verò de pœna damni triplex est dicendi modus. *Pœna dãni.* Fuerũt enim olim, vt D. Tho. loco citato, dist. 21. q. 1. ar. 1. refert, qui opinati sunt existẽtes in purgatorio adeò esse pœnis absorptos, vt nõ sentiant se purgari, sed potiùs putent se esse damnatos. Huic errori proximus est ille recitatus Lutheri tenentis dubios saltem esse de sua salute propter suã imperfectam charitatem, quæ annexum habet timorem, & pauorem quasi expectantiũ iudicis sentẽtiam, vt est videre in suo prȩallegato ar. 5. & latiùs in. 38. ¶Aduersùs quem errorẽ Caietanus Augustæ responsiunculã composuit, sed breuissimè se expediuit. Sit ergo prima conclusio. *Prima conclusio.* Existentes in purgatorio neutiq̃ de sua salute ambigũt, imò sunt de illa certi. *Ratio. 1.* Probatur. Illi sunt in charitate: ergo habẽt formatam fidẽ & spem, quã habebant in via: in via autẽ per fidem credebãt non pati ignis tormenta nisi damnatos, & eos, qui purgantur: & vident se non esse dãnatos: ergo certò sciunt se esse in purgatorio. Probatur minor quia per eandem fidem norunt damnatos Deum non diligere: ipsi autem experiuntur se in eius dilectione persistere: ergo planè colligunt se esse in purgatorio. Et cùm per eandem fidem credant, illis qui illic existunt, nõ esse possibile in peccatũ relabi, quia intelligũt esse extra viam, fit vt sint suæ salutis certissimi. ¶Secundò retinent spem, quam habuerunt in via: ergo beatitudinem sperant, quod quidẽ per fidẽ credunt dãnatis non esse possibile. *Ratio. 2.* Neq; suspicabile est ignis vehementiã sic illos obruere, & absorbere, vt vsum habere nequeant illarũ infusarum virtutũ. Primò, quia anima separata valẽtior est, vt cruces ferat, q̃ in corpore. Vnde epulo ille diues dum ex infernalibus flammis cupiebat exire, & refrigerari, ostendebat nõ habere absorptã rationẽ. Secũdò, quia non est Deus credendus tanto cum rigore amicos suos cruciare, vt lucis rationẽ in eis extinguat. Quapropter vrgentius est argumẽtũ aduersus priorem opinionẽ dicentium, ꝙ putãt se esse damnatos: esset enim illa afflictio maior, q̃ vt Deus illa amicos suos afficere debeat. ¶Quinuerò cõtra Lutherum hoc est maximũ argumẽtum. Profectò si existentes in purgatorio ancipites essent ambigentes, quã essent sententiam audituri, immanissima esset anxietas & intolerabilis cruciatus. Quòd enim quis in hoc seculo dubius sit suæ salutis, eo nõ est tam graue tormentum, ꝙ est in statu, quo potest in viam redire. At si postq̃ homo est extra viam quando non potest aliorsum declinare, dubius esset quidnã sit Deꝰ de ipso decreturus, acerrima esset afflictio. Præsertim cũ, vt paulò antea diximus, sæpe legantur amicis apparere, à quibus suffragia exposcunt, quod non facerẽt, nisi certi essent suæ salutis, & flagrantissimè cuperent ab illo carcere dissolui, & esse cũ Christo. *Argumẽtũ contra Lutherum.* ¶At verò aduersùs Lutherum ex suis ipsius concessis sumitur argumẽtũ nouũ, sæpissimè enim ille pugnantia dicebat. Fuit nanq; in illo errore, vt quicũque in hoc seculo per fidẽ fieret membrum Christi, esset omnino certus suæ salutis. Mirãdum ergo est quomodo postea dixerit, ꝙ anima corpore exuta illã perdat certitudinẽ, & pauore in purgatorio crucietur. *Aliud arg.* ¶Deinde arguitur. Quãuis daremus ei, ꝙ nullius charitas in hoc seculo potest sic esse perfecta, vt non habeat admixtũ timorem, quid subinde necesse est dicere, ꝙ exiẽs à corpore, si nulla indiget purgatione, debeat in illo timore manere? Præterq̃ ꝙ multi, etiã præter sacratissimã virginẽ & apostolos, in hoc seculo eò charitatis ascẽdunt, vt charitas in eis foras mittat timorem. ¶Stat ergo sententia catholica, quòd pœna damni existentibus in purgatorio non est, nisi retardatio à consecutione suæ fœlicitatis. *Diluitur argumẽtũ Lutheri.* Vnde ad argumentum Lutheri respondetur charita-

charitatem bifariam dici perfectā. Vno modo perfectione viæ, atq; altero perfectiōe patriæ. Perfectio viæ est, vt nomen sonat, nō deuiare à recta mandatorum linea, quod comprehēditur illo magno præcepto, Diliges dominum Deum tuū ex toto corde tuo: id est, nihil admittes in corde tuo dilectioni cōtrarium. Perfectio autem patriæ est, sic fixū habere cor in Deum, & immobile, vt nō solùm non declinemus, sed neq; declinare possim⁹ ab eius voluntate, neq; eius dilectionem remittere: illam enim appellat Paul. pacē, quæ exuperat omnem sensum. Atq; illa nō cadit sub præcepto, sed pertinet ad præmium & finem prioris. De priori autē ait Ioan.1.cano. cap.2. Qui seruat verbū eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. Et de eadem ait cap.4. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij: nam perfecta charitas foras mittit timorē. Potest ergo homo ab hac luce decedere absq; timore imò accidere cuiq̃ potest, vt quanuis cum timore discedat, sit nihilominus à purgatorio liber. Haud equidem negamus, quin in purgatorio aliquis sit metus, non tamen est ille seruilis, quem charitas foras mittit, quia illic nullus est metus perpetuę gehennæ, sed erit metus de tempore durationis illarum pœnarum: quia fortasse nesciunt, quantum sit eis tempus purgatorium præscriptū: & quando hoc sciant, ignorant quibus suffragijs sint in hoc seculo iuuandi. ¶Secūda conclusio. Pœna ista dāni est omniū maxima, quæ in hoc seculo accidūt. Conclusio est S. Tho. loco citato. Probatur primò, quia desiderium rei cōcupitæ per se angit, & cruciat: in illis autem, qui sunt in purgatorio, multis nominibus excrescit. Primū, quia quod desideratur est summum bonum. Secundò, quia fides illic robustior est q̃ in via, & spes certior, & charitas cōfirmata, ac perinde intēsissima, quæ extra paradisum esse potest, eo ꝙ illic moles corporis nō est animæ separatæ obstaculū diligēdi toto conatu. Sūt enim illic veluti graue saxum in sublimi trabe aliqua impeditū, ne suo pondere ad centrum terræ feratur. Augetur præterea illis inde pœna, quòd vident sua culpa ab illo diuino conspectu retardari. ¶His tn̄ non obstantibus, hanc conclusionē, quę etiā est Ricardi dist.20.art.2.q.1.cōcedere tenuit Bonauēt. ead. dist. arti.1.q. itidē.2. propterea ꝙ desideriū illud videndi Deū ob certitudinem spei multum habet consolationis admixtum. At profectò licèt hoc verum sit, nihilominus amoris vis omnem exuperat consolationem.

Dupliciter dicitur perfecta charitas.

1. Ioan. 2.

Secunda cōclusio.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

D. Bonauē.

¶De pœna verò sensus, quia corpore⁹ ignis in spiritū agere nō valet, variatū inter doctores plurimū fuit. Quorum oēs opiniones D. Tho. dist.44. ad quē locū disputatio hæc pertinet. q.3. art.3. percēset. Quidā .n. negarūt esse corporeū. Sed contra sensit Aug.21. de ciuit. Dei. c.10. quia dictū est Matth.25. Ite in ignem æternū, quod verbū nō per metaphoram, sed in sensu proprio intelligēdū est. Alij dixerunt animas cruciari igne, quia apprehēdunt ipsum, vt nociuū: nā solus visus non potest animā cōtristare, nisi rē videat, vt sibi nocuā. Sed certè neq; hoc sufficit ad afficiendā animā dolore, & mestitia: nā vel illa apprehēsio esset vera, vel falsa, & ficta. Si esset falsa, certè non esset cruciatio ignis, sed ex sola imaginatione procedēs, quare nō opus esset adesse ignem, sed ꝙ illud accideret sicut somniantibus. Quod re vera animalibus separatis congruere nō potest, quia nō habent species phātasticas, sed intellectuales, per quas falli non possunt sicut somniantes. Et si absq; talibus phātasticis speciebus deciperentur, peior esset deceptio: nam esset manifestus error, quo nec Deū decet dæmones, aut animas decipere, nec suæ naturæ congruit decipi iudicando rem præsentē, quæ nō est. ¶Absq; dubio ergo dicendum est ignem illic realiter esse, & realiter agere in animas & dæmones. Vnde Grego.4.lib. dialogo. Colligere, inquit, ex dictis euāgelicis possumus, quòd incēdium anima non solùm videndo, sed etiam experiendo patiatur. ¶Sed dicūt aliq hoc sic intelligi quòd ignis potest considerari vno modo, vt res corporea, & hac ratiōe nullā potest actionē in anima exercere. Alio modo quatenus est instrumētū Dei supranaturaliter operantis, & hoc modo potest agere in spiritū, quēadmodū aqua baptismi causa instrumētalis est gratiæ. At verò si ignis illic inquantū corporeus nō agit: nihil eo op⁹ esset: nā aqua vel purus aer posset animas tanquā instrumētū Dei, & multò faciliùs, torquere. Item quia re corporea Deus nō vtitur tanq̃ instrumēto ad spiritualē effectū, nisi vtēdo actiōe naturali rei ipsi⁹, vt per ablutionē aquę abluit aīam, sicuti actione asciæ statuarius facit statuā: si ergo ignis instrumētū est Dei, per suam propriam actionem est eius instrumentum.
¶Sit ergo tertia conclusio pręsentis articuli.

De pœna sensus.

Opinio. 1.

Opinio. 2.

Opi. autor.

Gregor.

Quorūdam interpretatio.

Anima in purgatorio realiter patitur pœnã sensus ab igne per propriam eius actionem, tamen supernaturaliter, qua Deus tanquàm instrumento suæ diuinæ iustitiæ ad purgandas animas vtitur. Neq; opus est aliam ei virtutem imprimere, quàm illo vti tanquã suo instrumento, sicut de aqua baptismi suprà diximus. ¶ Ad huius autem rei intellectũ notãdum, ꝙ anima à corpore non potest pati, nisi ei quodãmodo vniatur: vnde quia anima vnitur corpori nostro patitur ab eo, vt.2.de anima ait Arist. afficitur enim lętitia, & mœrore ex corpore: & vt est Sapient.9. Corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Sicut ergo anima vnitur corpori tanquã actus ipsum viuificans: ita supranaturaliter anima in inferno vel purgatorio vnitur igni: nõ quòd ipsum viuificet, sed ꝙ ab ipso patiatur, & hoc loco detineatur, quod naturaliter ab igne fieri non posset: nam licèt spiritus definiatur loco, non tamen naturaliter ei subditur, vt vi detineatur ab illo, sed hoc patitur ab illo igne, tanquam instrumento Dei, qui est animę velut carcer, cohibens eam quò voluerit exire, & potissimùm ne in concupitam paradisum euolare possit. Qui enim per baptismi aquam gratiam confert, nil mirum si per ignem possit animas illic comprimere. Imò verò vnus angelus alio fortior potest eum inuitũ loco aliquo detinere per vires naturæ, ne exire possit. Et quidem in damnatis augetur pœna illa, eo quòd per ignem illum instrumentum Dei, quem tanquam capitalem hostem immortali odio prosequuntur, detinentur. Animæ verò, quæ purgantur, non illum habent mœrorem, sed ꝙ suæ culpæ illum sibi carcerem creauerint. Vnde Augusti. loco citato.21.de ciuit. Dei cap.10. Cur, inquit, nõ dicamus, quanuis miris, tamen veris modis spirit⁹ incorporeos posse spirituali ignis corporei pœna affligi, si spiritus hominum includi potuerint corporalibus membris? Adhærebunt enim, inquit, dæmones (atq; adeò animæ) corporeis ignibus cruciandi, non vt ignes ipsi eorum iuncturis inspirentur, & animalia fiant, sed vt ipsi spiritus ab ignibus pœnam accipiant. Et loco citato.4. dialogo. Grego. probans animas incendium pati ait. Dum veritas peccatorem diuitem damnatũ in igne perhibet, quisnam sapiens reproborum animas teneri ignibus neget? Cui sententiæ & Iulianus Toletanus archiepiscop⁹ subscribens, quem Magist. Senteat. dist.44. citat ait. Si viuentis hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore, cur non post mortem etiam corporeo igne tenetur? ¶ Quinuerò addiderim ad maiorẽ rei explicationẽ dãnatorũ purgãdorũq; aĩas nõ modò sic pati quasi carcere inclusas, verùm & per tristitiã acsi in corporibus vterentur: hæc enim propriè est pœna sensus. Non quòd sensus habeant corporeos, sed dicitur illa tristitia pœna sensus ad differentiã pœnæ damni. Probatur. Quia si nõ esset alia tristitia, nisi q̃a detinẽtur in carcere, à quo prohibentur exire, non magis includerentur igne, quàm aqua vel aere: cùm ergo includuntur igne, actio ipsa ignis peculiariter illic applicatur. Et confirmatur planè ex verbis Gregorij dicentis, quòd experiuntur incendiũ & cremantur: igitur sicut si anima esset in corpore, quod exuritur, reciperet in appetitu sensitiuo dolorem, ex quo generaretur ei tristitia in appetitu rationali: nẽpe, in voluntate: ita per illum ignem quatenus instrumentum Dei, generatur in anima, licèt corporeo sensu careat, tristitia similis illi, quæ generaretur ex sensatione ignis. Quæ quidem tristitia est tãto maior quàm dolor, qui recipitur in sensu corporeo, quanto anima exuta illo sensu delicatiùs & teneriùs afficitur. Nam etiam in corpore quo lęsiones penitiùs ad animã penetrant: videlicet, ad cordis viscera & centrum, tanto sunt acerbiores. Ex quo colligitur, vt ad titulũ quæstionis reuertamur, ꝙ pœna illa est maior omnibus, quæ in hac vita recipiuntur. Quod præter testimonia Augustini citata, est etiam sententia Grego. in expositione tertij Psalmi pœnitentialis. Ex his fit consequens, quòd pœnã, quam vnusquilibet in purgatorio patitur, homo mortalis in hac vita nõ posset citra mortem tolerare, sed quia illic est supernaturalis, incorruptibilis aĩa eam ferre valet. At postq̃ dictum est animas illic detineri ab igne tanq̃ instrumento Dei, forsan quis sciscitetur, vtrũ detineantur à solo Deo immediatè, an verò per angelos probos vel reprobos. Apparet enim, quòd ministerio dæmonum in purgatorio crucientur: nam vt ait Mag. Sent. d.44. dãnati illos habebũt tortores in pœnis, quos habuerunt incitatores in culpa: cùm ergo ad peccata quoq; venialia incitent, fit vt pœnas quæ pro illis exiguntur, etiam infligant. Neque quòd illę animæ sint iustæ, quicquã obstare videtur cùm Iob legatur dęmonis opera calamitatibus attritus.

Sapient. 9. *Augusti.* *Gregor.* *Iulianus.* *Sentẽtia authoris.* *Ratio conclusionis.* *Ratio. 2.* *Gregor.* *Dubium.*

¶ Nihi-

Quarta conclusio. ¶Nihilominus per quartam conclusionem respōdetur. Deus per nullum ministrum, sed solum per ignem animas in purgatorio castigat. Probatur, quoniam cùm iusti in hoc seculo cum eis depugnauerint, ac demum de eis triumphauerint, ratio iustitiæ non permittit, vt victores victis post hanc militiam subdantur, à quibus crucientur. Esset enim eis præ alijs tormentis acerbum ab illis puniri, quos in prælio sub Dei vexillo proque eius legibus tuendis dimicantes prostrauerūt. Quare neque diuinam bonitatem hoc permittere decebat. Quòd autem neque fœliciū angelorum ministerio torqueātur, inde probatur, quòd non licet beatos illos spiritus tortores esse suorum ciuium, qui iam in gratia confirmati certi sunt inter eos sessum ire. In hoc quidem seculo quo durat spiritualis militia, non est indecens, vt iustos ad probationem virtutis, & mali angeli premant, & boni, vt de Iob legitur, & de Iacob, quorum alter à Satana in sterquilinio prostratus est, & alter ab angelo in lucta, vbi ei neruus fœmoris emarcuit. Sentētia est Dionysij.4.capi. de diuinis nominibus. Sed tamen in altero longè alia est ratio. ¶Quòd si arguas. Anima, cū sit actus corporis, nequit extra ipsum per se naturaliter moueri: ergo necesse est ab angelis, vel bonis vel malis portetur. Conceditur quidem antecedens, vt ratio nos physica docet. Sed ad consequētiam respondet S. Tho. possibile esse, quòd eos angeli boni ad loca pœnarum deducāt. Dicit, possibile, quia potest Deus suo nutu animas illas traducere in purgatoriū. Sed multò certius est, quòd trāsferantur per angelos bonos, per quos subleuantur in cælū. Atqui dęmones morientibus quidē iustis certū est adesse insidiātes si quid in animæ expiratione lucrari possint, vt in historia Martini legitur. Cæterùm post eius exitum nihil habēt, quod ab eis sperent, licèt eas fortasse concomitentur vsq; ad pœnarū locum, de quarum visu lætantur.

Ratio. 1. Ratio. 2. Dionysius. Argument. Dęmōes morietibus adstant.

Solutio primi argum. ¶Ad primum igitur argumentum suprà factum respondetur, quòd etsi anima separata nō sit tam passionibus subdita, quàm in corpore, est tamen magis passionis perceptiua, atq; adeò acriori dolore læditur. ¶Quod autem argumētum contra hanc virtutē quidpiam pōderis habere videtur, est, quòd cùm peccata venialia, ad quorum purgationē locus ille directè cōditus est, tam leuibus satisfactionibus in hac vita purgentur, quin verò & remissa mortalia pœnis non multùm duris expiētur, vt ieiunijs eleemosynis, orationibus, vel si quis humicubet, vel se flagellis cędat, magni penditur, quomodo sit credibile tantam pœnarum acerbitatem esse in purgatorio eisdē peccatis decretā? Respondetur in primis, quòd pœna hîc spōte assumpta, qua ratione est meritoria maiorem virtutem habet quàm illa, quę à Deo in purgatorio infligitur, quæ vt modò dicemus, nō est meritoria, sed inflicta. Porrò autem licèt solutio sit legitima, non tamen totam vim argumenti eneruare videtur, potissimùm cùm venialia per tam multa eadéq; facillima remedia hîc deleantur. Responsio ergo fortè est, quòd clementia Dei non fert multo tempore amicos suos à suo conspectu cohibere, & ideo sapientissima eius prouidentia fuit illas pœnas ad eos expurgandos instituere, quæ breui tempore possent animas illic perpurgare: nam cùm illa supplicia sint supranaturalia, quæ subiectum corrumpere non possunt, potuit quancunque temporis longitudinem accumulatis pœnis supplere. Quapropter crediderim, nūquàm aliquem in purgatorio viginti annis extitisse, imò, vt mea fert opinio, nec decē. Nā cùm nemo illic sit nisi Dei amicus, contritio eius, & post Christū passum sacramenta, & suffragia, & bona, quæ egit, opera ad cumulū ei satisfactionis accedunt. In summa nō est credibile, vt quos pœnarum accumulatione expedire Deus breuiùs inde potuit, temporis prolixitate detineat.

Argu. optimum. Solutio. 1. Solutio. 2. Quāto tempore quis sit in purgatorio.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm pœna existētium in purgatorio adeò sit illis uoluntaria, ut sit etiā meritoria.

POstquàm de quantitate illius pœnæ visum est, subsequitur, vt de eius qualitate dicamus, vtrùm sit voluntaria. Arguitur ergo à parte affirmatiua. Illi sunt in charitate confirmati, & intelligunt voluntatem Dei esse, vt illam perpetiantur pœnam: ergo suam voluntatem cum diuina concordant: in hoc enim rectitudo cordis consistit: atque adeò illa pœna est voluntaria. Præsertim, quòd sapiens dum finem optat, pariter medium subinde eligit necessarium: cùm ergo illi intelligant sine perpessione illius pœnæ non posse frui con

Primum argumentum.

Secundũ argumentum. concupito fine, illam eligunt. ¶Secundò arguitur: quia si illa patientia ex vltronea electione non procederet, nulla illic esse posset culparum remißio: cuius contrarium Gregor. 4. lib. dialogorum ex euangelio colligit.

Pars affirmatiua. ¶In contrariũ est, ꝗ si illam sua sponte eligerent, nec cuperent nec peterent ab illa liberari, cuius contrarium Gregori. ibidem refert & ecclesia dum suis suffragijs illos iuuat, attestatur. Item quia si assumptio illius pœnę voluntaria esset, nihil obstaret quominus esset meritoria, postquàm ex charitate procedit: & nondum sunt in termino viæ, quandoquidem semper peregrinantur à domino.

Decisio art. ¶Articulus iste adhibetur contra Lutherum qui vt est videre ar. 38. per Leonem condemnato, ait existentes in purgatorio per suum illum timorem & pauorem mereri apud dominum: quoniam dum illic perficitur charitas, illum timorem excludit: quo excluso fit inde in cælum trãsitus. Tum etiam quòd qui crucem ferunt Christi, fiunt eo digni: sed illi ferunt crucem Christi. ¶Ad quæstionem nihilominus tribus conclusionibus respondetur.

Prima conclusio. Prima est S. Thom. loco citato. Pœna illa purgatorij non est simpliciter voluntaria sed hoc tantùm nomine, ꝗ est patienter tolerata. Pœna enim, si nomen ipsum attentè audias, nulla esse potest voluntaria voluntate absoluta: id est per se volita, quia per se sonat in malũ, sed voluntate conditionata propter aliquem bonum finẽ: sicut vstio est bona propter sanitatem. Sed hoc etiam modo bifariam esse potest voluntaria. Vno modo quia eligitur, & procuratur tanquam mediũ ad consequendum finem: atq; hoc pacto satisfactiones pœnitẽtium in hac vita sunt voluntariæ, & martyrum cruces. Vel quia illas procurant, aut sic exoptant, vel acceptant, vt nollent non accidere. Sed alio modo pœna dicitur voluntaria, eo ꝗ licèt per ipsam nullum nobis bonum accrescat, atque adeò non eligatur, nihilominus est medium, sine quo non possumus cõcupito bono potiri, & ideo æquo animo toleratur. Atque hoc pacto in purgatorio pœna est voluntaria, atque adeò æquanimitas, qua toleratur, est laudabilis.

Secunda cõclusio. ¶Secunda conclusio. Neq; patientia illa illorum, qui purgãtur, neq; vllus alius eorum affectus põt esse meritorius accumulãdæ gratiæ aut gloriæ.

Ratio optima. Probatur planè, quoniam status merendi annexum est, vt in eo poßit etiã esse demeritũ: in purgatorio aũt nemini est demereri poßibile, aliàs possent dãnari, ergo neq; sunt in statu merendi.

Secunda rõ. Secundò, quia status merendi & demerendi eo præciso tempore durat, quo anima est in hoc corruptibili corpore, cuiꝰ sensualitas nobis relicta est ad pugnã.

Iob. Vnde Iob. c. 7. Militia est vita hominis super terram.

Paul. Et Paul. Quis me liberabit de corpore mortis huius? Cùm primùm ergo anima à corpore liberatur, militia cessat, & immobile manet meritum & demeritum illucusque peractum. Vnde Ecclesiastic. 11. homo comparatur arbori, quæ quandiu viuit crescere potest, abscissa verò crescere cessat. Si ceciderit, inquit, lignũ ad austrum aut ad aquilonem, in quo loco ceciderit, ibi erit.

Hieronym. Quod exponens Hierony. ait nomine austri intelligi iustorum causam, aquilonis verò iniquorum. Et ideo neutri, inquit, possunt amplius proficere neq; in malum neq; in bonũ sed in pristinis, ait, sedibus perseuerabunt. At qui hoc est, quod Christus nos illis verbis Ioã. 9. admonuit. Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est. Venit nox, quando nemo potest operari.

Augusti. Quem locum Aug. tract. super Iohan. 44. exponẽs ait. Operetur ergo homo dum viuit, ne illa nocte (scilicet mortis) præueniatur, vbi nemo poßit operari.

Chrysosto. Idemq; ait illic Chryso. homi. 45. & Hieron. super epist. ad Galat. interpretans simile illud verbum Paul. capit. 6. Dum tẽpus habemus operemur bonum.

Origenes. Et Origenes in enarratione Psal. 36. ait Christũ nomine noctis intelligere tempus post hanc vitam futurũ: quo nemo potest operari, sed vnusquisq; tunc, inquit, pascitur ex operibus suis, quæ hîc positus operatus est. Et apertè in Ecclesi. cap. 14. Ante obitum operare iustitiam: quoniam nõ est apud inferos inuenire cibũ, hoc est nouũ aliquod meritum, quo ciberis. Cui cõsonat & illud Ecclesia. 9. Quodcunq; põt facere manus tua instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas. Non, ꝗ sãcti patres ad inferos descẽdẽtes nõ illis prædit essent virtutibus, sed ꝗ earũ vsus non esset illic ad meritorũ cumulum poßibilis.

Paul. In summa, Aposto. 2. Corin. 5. Oportet nos, inquit, manifestari ante tribunal Christi, vt reportet vnusquisq; ꝓpria corporis, prout gessit siue bonũ siue malũ, vel secundũ phrasim græcam, vt ea quisq; reportet, quæ fiunt per corpus. Extra corpus ergo nullum est, aut meritum aut demeritum.

Augusti. Quod Augusti. in enchiridio

enchiridio cap. 110.nos admonēs ait.Hic omne meritū comparatur, quo post hanc vitam releuari quisquam possetvel grauari.Nemo autem speret,quod hic neglexit qui obierit, apud Deum promereri.

Satisfit Luthero. ¶Luthero ergo iam suprà responsum est, ꝙ illic non est seruilis metus,ad quem expellendum perficitur charitas, sed metus fortè durationis pœnarum, qui quidem metus nihil auget meriti.Quod autem ait illos ferre crucem Christi, præuaricatio est euangelij:tollere enim crucem,& sequi Christum non contingit,nisi in hac vita,vbi homo facit fructus dignos pœnitentiæ: illi autem non tollunt, sed tolerant passiones illas àChristo ipso tanquam à iudice inflictas. *Tertia cōcl.* ¶Tertia conclusio propter rerum consequentiam adhibetur illa,quam suprà distinctio.15.q.2.arti.2.posuimus cum S.Tho.q.87.nempe,in purgatorio fit remissio culparum venialium. *Opinio quorundam.* Fuerunt enim quidā opinati,ꝙ in puncto mortis, quo postremo anima est in corpore, venialia omnia quantum ad culpā tollūtur, eo ꝙ tunc extinguitur concupiscentia .Hoc tamen est falsum, quia forsan anima non desinit esse in toto corpore per vltimum sui esse, quandoquidem successiuè membra deserit. Secūdò, quanquàm daretur minima pars in corde,in qua potest seruari vita, atque adeò daretur vltimum esse illic animæ, tunc tamen nō est vsus liberi arbitrij,vt possit per charitatē fieri remissio culpæ. Præsertim cùm sint multi morientes sine sacramentis, & cū cōplacētia venialium,imò alij etiam subitò.Præterea est etiam expresse contra Grego.4.lib.dialogo. *Gregor.* qui ex illo Matth.12.Qui peccāt in spiritum sanctum nō remittetur eis in hoc seculo,neq; in futuro optimè colligit, peccata leuiora remitti in purgatorio. Fit ergo eiusinodi remissio,vel in primo ingressu purgatorij per motum charitatis ratione status illius, quo firma est charitas, & ab omni concupiscentia libera,atq; adeò ad malū inuertibilis. Quod sentire videtur S.Thom.q.7.de malo art.12.vel (quod forsan ꝓbabilius est)remittitur venialis culpa per illam patientiam, qua qui purgatur tolerat pœnam illi respondentem toto,quo durat, tempore.

Solu.1.argum. ¶Ad primum igiturargumentum respondetur, quòd vt homo conformet suā volūtatē diuinę non est necesse,vt eligat id,quod Deū velle intelligit,sed satis est illud patiēter tolerare:vt accidit homini dū parētes sui, aut nati mortem obeunt. Et in hoc etiam consistit sapientia,vt homo,quod intelligit necessariū ad finem,æquanimiter perferat, licèt mallet ab illo liberari.¶Ad secundum respondetur *Solutio. 2.* argumentum concludere illam patientiam esse meritoriam remissionis venialis culpæ. Quod autem conclusione secunda assertum est, ad id attinet, vt rationes, & testimonia probāt,quòd illic nullum est meritum accumulandæ gratiæ,aut gloriæ,sicut in via contingit.At verò quòd ratiōe actus illius laudabilis charitatis remittatur culpa sine vlla adiectione gratiæ,illi statui nō repugnat:eo vel maximè,quòd illa non propriè dicitur tam ratio meriti,quàm ratio cōfirmatę charitatis quæ resilire à diuina voluntate nō potest, & ideo,vt non est ratio perfectæ libertatis, ita nec propriè meriti.Hactenus de secūdo mēbro tractatus de pœnitentia, quod de tribus eius partibus propositum erat.

DISTINCTIO vigesima, De clauibus ecclesiæ.

Ost sermonē de *Cap. j.* sacramēto pœnitentię qua rōne ad pœnitētes attinet, subsequit' meditatio clauiū ecclesiæ, qb' eius ministri in eodē sacramēto cæterisq; dispensandis, atq; in ecclesiastica republica administrāda fungūtur. Sūt em̄ claues,vt hēt glo. super Matth.ca. *Definitio clauium.* 18.discernēdi scientia,& potētia iudicādi, qua ecclesiasticus iudex dignos recipere, & indignos debet excludere à regno. Hanc em̄ diuinā facultatē prouidentissimus seruator noster ecclesię suæ ꝓspiciens tū Petro Matthæ.16.tum etiā toti Apo- *Matth.16.* stolo-

Matth.18. stolorum sacro collegio Matthæ.18.pollicit⁹ est. Quũuerò & hoc loco fortasse iurisdictionẽ in extero foro cõtulit. Deĩde ĩ cœna sacerdotib⁹ ĩstitutis post resurrectionẽ demũ insufflato spiritu sancto potestatẽ remittendi, retinẽdiq; peccata donauit, qđ absoluere est, & ligare. Enimuerò cũ ante eius passionem, qua regnũ cælorum hominibus apertum est, obseratũ semp̱ fuerit, nemo, aut in statu naturalis iuris aut sub lege scripta hoc cęlesti munere potitus est, sed est donũ quod humanũ genus redẽptori debet. Vnde
Hebræ.9. Paul. Hebræ.9. hoc discrimẽ inter summũ sacerdotem veteris legis & Christũ Pontificem nostrum constituit, ꝙ ille solùm per sanguinem hircorũ & taurorum introibat in sancta sctõrũ ad cęremoniales sordes emũdandas: Christus autẽ Põtifex futurorũ bonorũ in sanguine proprio introiuit in sancta, vt æterna redẽptione inuenta, cælestem nobis aditum aperiret.
Cap.ij. ¶ Atq; diuina hęc potestas non in omnibus ꝓmiscuè Christianis existit, vt hæretici docẽt arbitrati oẽs Chrĩanos esse sacerdotes, ꝑperãq; illud Petri allegãtes. Vos aũt genus electum, regale sacerdotiũ. Quin verò,
Paul.Eph.4 vt Apostol⁹ ad Ephe. ait, sapiẽtissimus architectus nr̃ quosdam quidẽ dedit Apostolos, quosdam aũt dedit prophetas, alios verò euãgelistas, alios autem pastores & doctores ad cõsummationem sanctorũ in opus ministerij, in ædificationẽ corporis Chr̃i. Quare & sacerdotes esse voluit, q̃b⁹ sacramẽtorũ dispensationẽ cõcederet. Vnde Ambr. Hoc, inq̱t, ius (scilicet ligãdi & soluẽdi) solis permissũ est sacerdotib⁹. Tametsi eo vti nequeãt, nisi in eos, q̱ per iurisdictionẽ sibi sunt subditi, iuxta cap. Oĩs vtriusq; sexus. vbi cauet̃, ne vllus sacerdos alienũ parœcianũ sine licentia sui curati soluere vel ligare pręsumat. In hoc.n. Chr̃s dñs Petrũ vniuersalẽ ecclesiæ pastorẽ cõstituit dicẽs ei, Pasce agnos meos, vt inde tanq̃ à Chr̃i vicario ac subinde ecclesiæ capite oĩs iurisdictio deriuata ĩ alios p̃latos & ordinarios sacerdotes d̃scẽderet. Quaꝓpter q̱ ab ecclesia p̃cisi iurisdictiõe priuant̃, vsu etiam clauiũ suspenduntur. — Cap. omnis utriusque sexus. — Ioann. ulti.
¶ Virtus aũt ĩ primis sacerdotalis clauis est pęnitẽtẽ à peccatorũ culpis nõ solũ absolutũ ostẽdere, vt alibi retro dixim⁹, sed verè diuĩo nutu absoluere, vt verbũ euãgelicũ, Quodcũq; solueris sonat, & ꝑ formã ipsã absolutiõis exprimitur. Vnde autor libri de vera & falsa pœnit. Non solũ, inq̱t, dixit Christus, — Ca. iij.

quos putatis ligare, & soluere, sed ĩ quos exercetis op⁹ iustitię & miæ. Deinde, vt eadẽ diuina virtute sacerdos valet pœnam peccati relaxare, quia plus est culpam q̃ pœnã remittere. Sic tanquã legitimus iudex, & pœnitentem ad aliquam exoluendam temporalẽ pœnã ligare. Est demũ & alia clauium potestas soluendi & ligandi in foro exteriori, quę characterẽ sacerdotalẽ nõ exigit, cuius vsus est in prælatis, & per indulgentiarum largitionẽ peccatorũ pœnas cõdonare, & excõmunicatiõis ligamine à Christiano cõsortio reos excludere, vt in subsequentibus compertum fiet.

DISTINCTIONIS vigesimæ, Quæstio prima, De clauium assertione.

Autoris ordo.

Ertium membrũ dispu tationis de pœnitentia in superioribus propositũ fuit de clauibus, de que earũ duab⁹ functionibus, quę sunt indulgẽtiarũ largitio, & excommunicatio, q̃ ideo trib⁹ distinctionibus absoluetur. Quarum hæc prima duas continet quæstiones. Prima est de clauium assertione & subiecto. Et secunda, de earum virtute, & effectu. Atqui prima hæc quinq; articulis cõcluditur. Primus est, vtrũ claues sint in ecclesia. Secũdus, quo loco euãgelij sint institutæ. Tertius de earũ subiecto. Et quartus, de ecclesiastica iurisdictione. Ac demum quintus, de earundem clauium legitimo vsu.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm claues sint in ecclesia.

Rimum ergo hinc exordium sumendum est, vt exploremus an sint claues in ecclesia: nam à parte negatiua est hoc primum argumentum. Claues potissimùm necessariè sunt ad ingressum domus, cuius ostium occlusum est: sed Apocalyp.4. ait Ioann. Vidi, & ecce in cœlo ostium apertum: ergo ad eius ingressum nullis opus est clauibus. *Partis negatiuæ. 1. arg.* ¶Secundum, quia nullum est aliud ostiũ cœli, quàm Christus: ait enim ipse Ioan. 10. Ego sum ostium: quinimò & ipse est qui suum ostium aperit dum gratiam confert, & claudit dum negat, iuxta illud Apocalyp.3. Hæc dicit sanctus & verus, qui habet clauem Dauid, qui aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit. *Secundũ argumentum.* ¶Tertiò arguitur. claues in ordinis sacerdotalis collatione conferuntur: sciẽtia autem iudicandi de peccatis, & eorum meritis illic non infunditur, sed per literarum studium, & disciplinam acquiritur: sunt enim complures sacerdotum ignari & rudes: ergo nulla est clauis scientiæ. *Tertium argumentum.* ¶In contrarium autem est illud Matthæ.16. Tibi dabo claues regni cælorum. *Pars affirmatiua.*

¶Materia hæc in ecclesia grauissima est: stupor enim est illis, qui ad notitiã veritatis non peruenerunt, quòd Christus ecclesiæ tantam potestatẽ remittendi peccata, quæ in Deum ipsum committuntur, reliquerit, vt clauium sit nomine digna, nimirum quibus iudicio suo valeat cælum, quod redemptor ipse nobis mercatus est, tum obserare, tum subinde reserare. Quod ideo non solùm gentibus, sed hæreticis, qui ex nobis exierunt, incredibile censetur. Est tamen materia hæc in superioribus adeò mẽbratimq; attacta, & decerpta, vt sit pro magna parte discussa. Sed necesse est cuncta in ordine redigere. Igitur, vt à nomine exordiamur, adnotandum, nomen hoc non secundũ proprietatẽ, sed secundùm metaphoram ab ecclesia vsurpari. *Decisio art.* Enimuerò quia clauis munus est obstaculũ auferre, quo impeditur ingressus & rursus idẽ obstaculũ obijcere, ne idẽ ingressus pateat: & impedimentum ingrediendi cælum sit peccatum, facultas illa spiritualis & ecclesiastica ex Christi cõmissiõe tollẽdi peccata, & obligãdi fideles sub reatu pc̃ti, excludẽdiq; hoĩes p excõicationem ab ecclesia, designatur noĩe clauiũ. *Clauis metaphoricè usus.*

¶Omnis

Spiritualis potestas ecclesiæ dicitur potestas clauium. Omnis ergo spiritualis potestas ecclesiæ dicitur generalis nomine potestas clauis, ad differentiam potestatis ciuilis, quæ non est spiritualis. Enimuerò quanuis principes, vt. 5. Ethi. ait Philosophus, per suas leges & gubernationem ciues bonos faciãt & virtutibꝰ imbuant, quibꝰ aditus regni cęlorum aperitur, nihilominus quia non habẽt potestatem immediatè tollendi peccata, aut pellendi homines ab ecclesia, potestas sua non est spiritualis, sed naturalis, & temporalis: potestas verò ecclesiæ est supernaturalis à Christo concessa ad perpetuitatem attinẽs regni cælorum.

Potestas spiritualis duplex. ¶ Veruntamen potestas hæc spiritualis duplex est, quædam scilicet ordinis ad characterem sacerdotalẽ attinẽs, quæ est potestas ad ministrandi sacramenta, per quæ gratia confertur in remissionem peccatorum. Sed alia est potestas iurisdictionis, quæ ad hanc ordinatur, vt leges condere ecclesiasticas, dispensare in votis, indulgentias conferre, excõmunicare, ab excõmunicatione absoluere, quin uerò & sacrã scripturã exponere, iuxta illud *Lucæ. 11.* Lucæ. 11. Væ vobis legis peritis, qui tulistis clauẽ scientiæ. Vnde ꝙ Christo ait Ioan. *Apocaly. 5* Apocaly. cap. 5. dignum fuisse aperire librum, & soluere septem signacula eius.

Hieronym. Quocirca Hierony. lib. 6. super Esaiam capit. 14. exponens illud, Quæcunque solueritis super terram erunt soluta & in cælo, ait soluũt eos Apostoli sermõe Dei, & testimonijs scripturarum, & exhortatione virtutum. Ob id que & prędicare quodammodo ad claues attinet. *Triplex munus clauiũ.* Atqui hac ratione iuxta triplicẽ significatum regni cælorum, aiunt quidam triplex esse munus clauiũ. *Regni cælorũ triplex significatio* Appellatione nanq; regni cælorum nõnunquàm intelligitur scriptura sacra, quemadmodũ Origenes & Hierony. illud exponunt Matth. 21. Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti iustitiam. Et quandoque intelligitur ecclesia militans, vt illic. Simile est regnum cælorum grano sinapis: nã hic seminatur & crescit vsque ad fructum gloriæ. Sed potissimùm accipitur pro æterna cælesti fœlicitate, vt Matt. 5. Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. *Primũ munus clauiũ.* Igitur per interpretationem scripturę aperitur regnum cælorum primo modo. *Secundum.* Et per excõmunicationem excluditur homo secundo modo à regno cælorum: hoc est ab ecclesia. Et per absolutionẽ à peccatis introducitur in regnum cælorum *Tertium.* tertiò modo. At verò licèt hæc distinctio nõ nihil lucis adferat, attamen Christus dum claues regni cælorũ nominauit, non intellexit nisi regnum cæleste: nam ad illud hæ omnes functiones referuntur. Verum est tamen, ꝙ in istis aperire & claudere regnum cælorum potest accidere aut ex vi clauium, aut autoritate priuata. *Dupliciter aperitur regnum cælorum primo modo.* Dum enim concilium explicat articulum aliquem fidei, virtute clauium aperit sensum sacræ scripturæ. Dum tamen doctor illam interpretatur, non vtitur claue, sed priuata scientia: quia non est iudex. Pari modo dũ sacerdos sacramenta administrat, virtute clauium hoc facit, sed dum laicus baptizat, non vtitur claue quæ in ipso sit, cùm characterem non habeat, sed est ob necessitatem sacramenti substitutus. Functiones ergo illæ condendi leges, excõmunicandi, &c. non indigent charactere: nihilominus iurisdictio illa generaliter nomine clauium intelligitur, quas Christus dedit Petro. Attamen per antonomasiam nomine clauiũ intelligimus potestatem ordinis ad remittẽdũ peccata. Atq; hæc nominantur claues sacramẽtales. Igitur definitionem clauium, quæ quodammodo omnia comprehendit: bene colligit glossa super illud Matthæ. 18. Quodcunq; solueritis, &c. quæ ait. *Definitio clauium.* Claues sunt discernendi scientia, & potentia iudicandi: idest, ligandi & soluendi: qua ecclesiasticus iudex dignos recipere, & indignos debet excludere à regno. Hanc ergo clauium cælestem potestatem hęretici de medio ecclesię sublatam contendunt. Fuit enim hæresis primùm Nouatianorũ seu Catharorum, ac deinde Witcleff, vt est videre apud Thomam Walden. 2. tomo de sacramẽ. ca. 144. & duobus sequẽtibus. *VVitcleff. Hæretici vniuersata uerbi.* Aiunt enim ꝙ claues non sunt potestates spũales datę spiritualiter sacerdotibus ad tollendum peccata hominibus, quia hoc est agno proprium, de quo ait Ioann. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Sed claues Petro & ecclesiæ concessæ non sunt nisi potestates scientiæ iudicandi de viatoribus conformiter ad voluntatem diuinam secundùm iudicium legis Dei, atque adeò prædicandi, & exempla virtutum tribuendi fidelium, vnde obserentur à yijs inferni, & aperiatur eis aditus paradisi. Quę quidem potestates non in solis sacerdotibus, sed etiã in laicis doctis & probis existũt. Verba sunt illius hæretici. Vñ illud, Qđcunq; solueris super terrã, &c. vt suprà diximus, sic glossabat, Nihil soluere poteris nisi qđ in cælo sit prius solutũ. *Lutherus.* Hanc Lutherus hæresim

hæresim totis venis ebibit, hanc foueã Germanis effodit, vbi totam eorum religionem consepeliuit. Quare excommunicandi potestatem negauit, vt infrà videbimus, & totam ecclesię hierarchiã deturbauit. ¶Nihilominꝰ ad quæstionem tribus conclusionibus respõdetur. Prima. Claues spirituales remittendi peccata in solo Deo sunt trino, & vno, tanq̃ per eius primęuã natiuamq́; autoritatem: in Christo autem quatenus homo est, existunt tanquàm per potestatem excellentiæ: sed in omnibus sacerdotibus, tãquam in eius ministris, qui eius sacramenta ministrant, quæ de eius latere pendentis in cruce promanarunt. Enimuerò vt nullum malum, peccatum est, nisi quia cõtra Deum, iuxta illud Psalmi, Tibi soli peccaui: ita & solus ipse est, cui naturaliter conuenit peccata dimittere, iuxta illud Esaiæ.43. Ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me. Vnde Lucæ. 5. Quis potest dimittere pctã nisi solus Deus? Quam Christus sententiam confirmans, vt se Deũ illa ratione ostenderet, subdit. Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait Paralytico, Tibi dico, surge, cui per potestatẽ excellentiæ absq́; sacramento pctã remisit, in cuius testimonium surgere eum iussit. Atq́; hanc excellentiæ virtutẽ designauit Ioannes dicens, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. At verò nõ subinde negauit, quin ad tollenda pctã sacramentorum instrumẽto vtatur, quæ per suos ministros applicantur. ¶Vsq́; adeò ergo nulla est blasphemia hanc clauiũ potestatẽ in ecclesiæ ministris agnoscere, vt hoc ipsum in gloriam ipsius Christi, & amplissimã eius potestatẽ referatur. Nam dum hæretici sciscitantur, quid causæ esse posset, vt Christus hanc potestatẽ relinqueret, obuia est nostra responsio, ꝙ anteq̃ Deus esset homo non decebat hanc potestatem in hominibus esse, sed vt cum ipso solo de sua salute tractarent. Postq̃ verò homo factus nos sanguine suo lauit, decentissimũ fuit, vt humano generi deinceps per homines consuleret, vt scilicet humanos haberemus iudices eius autoritate pollentes, ad quos nostras deferremus peccatorũ causas, nosq́; tum docerent, tum iudicarẽt, atq́; adeò absoluerẽt, vel ligarent, vt eorũ iudicio & corrigeremur, & fiduciam salutis per eius sacramenta haberemus, ac Deum hac ratione coleremus. ¶At verò, quia hæretici nullam rationem admittunt, sed omnia volunt in euangelio fundari, satis illi esse deberet locꝰ ille solẽnis Matt. 16. ad Petrum, Tibi dabo claues regni cælorum, qui si præcedentia verba, & subsequentia perpendant, de potestate remittendi peccata planissimè intelligitur. Rem em̃ Christꝰ sapientissimè deduxit ex illa confessione Petri ad Christum, Tu es filius Dei viui: hoc est nõ adoptiuus, sed naturalis, quales homines per actum vitæ progignunt. Quæ quidem confessio primum est fundamentum fidei, cui peccatorum remissio nititur. Et ideo ab illa fundamẽtali petra Petro nomẽ indidit, super quo, vel super cuius cõfessione fundãda esset ecclesia, cuius perinde ipse futurus esset caput, vices Christi gerens. Et quia capiti, & principi reipublicæ in signum supremæ iurisdictionis claues regni traduntur, in figurã huius subiunxit, Tibi dabo claues regni cælorum. Claues scilicet, quas ego inquãtum Deus vnà cum patre, & spiritu sancto, per naturalem virtutem habeo, & tanq̃ homo per excellentiam, easdem tibi tanq̃ meo vicario dabo. Vt quemadmodũ quicquid ego super terram soluo, solutũ est in cælo, & quicquid ligo, ligatum est: sic quicquid tu solueris, aut ligaueris super terram, solutum erit, aut ligatum in cælo. Cùm ergo nulla sera cælũ claudatur nisi solo peccato, planissimũ est potestatẽ illic remittẽdi peccata esse promissam. Nam si tantùm Petro munus iudicandi ecclesiam, secundùm diuinas regulas pollicere tur, nihil noui ei promitteret: nam ius ipsum naturæ vniuersos iudices, & doctores non solùm ecclesiasticos, verũ & ciuiles admonet, vt nihil prorsus doceant, nullamq́; sententiã proferant, aut legem ferant, nisi quatenus intellexerint id esse diuinæ voluntati, & regulę cõforme. Christus autẽ aliquid egregium, & suprà naturale, qđ de cælo ipse detulerat, significauit Petro largiri. Adde ꝙ licèt ꝑ prædicationes, & iudicia humana mediatè, & remotè aperiatur regnũ cælorum, quatenus illa ratione virtutes instituuntur, quibus cælestis via cõmunitur, nihilominus immediatè nõ aperitur regnũ, nisi per absolutionẽ peccatorum, nec clauditur nisi clauium iudicio quo retinentur. Hanc ergo potestatem illic designauit. Accedit & in hanc veritatem allusio ad illam Christi prædicationem, Pœnitentiã agite, appropinquauit regnũ cælorũ. Vt enim per pœnitẽtiã diuina virtute suffultam regnũ cælorũ aperitur: ita & Petro pro

Prima conclusio. *Esaiæ.43.* *Lucæ.5.* *Cur Christus claues reliquerit in ecclesia.* *Locus Mat. 16.* *Confirmatio huius ueritatis.*

missæ sunt claues pœnitentes absoluēdi. At qui quanq̃ verba nō habeant, nisi promissionis formam, tñ vel illic eadem collata est potestas, vel omni proculdubio certissimū est postea eandē tradidisse: Deus eñ fidelis est, & seipsum in promissis negare non potest. Tradidit verò eã Ioan. vlt. vbi Christus interrogato Petro, an se plus alijs diligeret, respōdentiq;, eum diligere, ait, Pasce oues meas.

Secundus locus. ¶Secundus locus apertissimus est ille Ioan. 20. Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra: nempe, remittendi peccata. Sicut misit me viuēs pater, & ego mitto vos: scilicet, ad eandem functionem fundandi meam fidem, dispertiendiq; in orbem virtutē passionis meæ. Accipite spiritum sanctum (quo remittuntur peccata,) vt queādmodū quorū ego remitto peccata, remissa sunt, & quorū retineo, retenta: ita & quorum vos noīe meo *Chrysost.* remiseritis, retenta sint. Vbi Chrys. ait, omnē potestatē, quā Christus habebat remittendi peccata, tradidisse apostolis. At quoniā confessionis materia, & hæc adeò sunt germanę, vt vix altera absq; altera tractari queat dist. 18. q. 1. ar. 1. hunc locum, & alios ad hoc ptinētes, q̃ pro nostra facultate potuimus locuplete, tractauimus. Non ergo opus est iterū *Sanctorum patrum testimonia.* nauseam mouere. Adiecimus & sanctorum patrū autoritates plurimas, quarū plerasq;, dist. 1. de pñia. Gratia. cōgessit, vt can. Agite. qui est Augustini, & can. Multiplex. qui est Leonis, atq; alios id genus patrū. Sed ad propositum peculiariter illa peracuta est redar- *Ambros.* gutio Ambro. aduersus hæreticos negantes posse hoīm ministerio peccata dimitti. Cur enim, inquit, baptizati, si per hominē peccata dimitti nō licet? Lutherani enim sacramentum saltē baptismi non negant. Illic ergo necesse habent dicere, q̓ hominis ministerio fit peccatorū remissio, cur ergo non per sacramentū pœnitentię? Hac enim de causa in cō- *Concilij Cōstantien.* cilio Constan. definitum est sacerdotes habere potestatē remittendi peccata, quia sunt sacramentorū administratores. Accedit in cōfirmationē clauiū illud Apostoli. 1. Corin. 5. queādmodū & incestuosum quēdā excōicauerit, & postmodū ab excōicatione absolueerit. Iuuare se forsan possent hæretici testimonio illo citato Hierony. super Esai. quasi potestas clauium non sit aliud, q̃ sermone dñi, & testimonijs scripturarū, & exhortatione virtutum hoīes à peccatis retrahere. At verò Hierony. illud genus soluendi affirmãs, non negat aliud remittendi pctã. ¶Secunda con- *Secūda conclusio.* clusio. Non vna tãtùm, sed duæ sunt eiusmodi claues. s. potestatis, & scientiæ. Probatur primò autoritate euangelica, vbi claues sub numero plurali explicantur. Neq; verò vna clauis referenda est ad soluendū, & altera ad ligandum, sed ad vtrunq; requiritur vtraq;. Quapropter cùm dicitur claues non designatur distinctio potestatis ordinis, & potestatis iurisdictionis, sed autoritas cognoscendi causam, & autoritas ferēdi sententiam. Probatur. Potestas clauiū est iudiciaria, vt dist. 18. *Ratio conclusionis.* q. 1. art. 1. latè ostendimus: claues enim Deus apostolis, & eorum successoribus tribuere regni cælorum nō fuit aliud, q̃ iudices eos constituere in condonandis, & retinendis peccatis. Ad hoc autem duo sunt necessaria: nēpe, potestas ad simpliciter agendum, & habitus ad bene agendū, sicut voluntas est potestas volendi, & habitus iustitiæ, qualitas ad rectè volendū. Simili enim modo in sacerdote ad remittendū peccata requirit̃ potestas indulgendi, sed quia vsum idoneū illius potestatis habere nequit, nisi per iudiciū de dignitate pœnitentis, an scilicet sit idoneus qui absoluatur, an verò dignus qui repellat̃, ad vtrūq; requiritur facultas. Illa ergo facultas, & potestas, quam habet cogēdi pœnitentem, vt sua ei peccata referat, vt eius statum, & cōditionem cognoscat, est clauis scientiæ: & illa, per quam pœnitentē, vel absoluit, vel ad aliquā pœnitentiā obligat, vel prorsus repellit, dicit̃ clauis potestatis. ¶Et per hoc soluit̃ argumētum, qđ quispiā posset obijcere. Impedimentum regni cælorū, nō est nisi vnius generis: putà, peccatū, ergo vna sufficit clauis. Negat̃ eñ consequentia, siquidē ad idem opus duæ possunt esse facultates, quarū vna ordinatur & disponit ad alterā: nā & habens clauē aperiendi serā, nisi artem habeat, nihil facit. Quapropter vsus clauis sciētiæ antecedere debet vsum clauis potestatis: quoniā nisi cognita causa nequit iustè sententia ferri. Sicuti in naturalibus, nisi priùs agens passum disponat, & preparet, formam non inducit. Et confirmat̃ hoc exēplo externi fori, iudex. n. priùs exercet potestatē scientię cogendo testes, & accusatorē, & reū veritatē ꝓpalare, & deinde cogit parere sententię. ¶Argumentum tñ ex hac similitudine emergit: arguit̃ enim, q̓ eiusmodi claues non potiùs regni cælorum, q̃ inferni dici debeāt: nā queādmodū iudex, & reū in carcerē intrudit, & liberatū educit: ita &

ita,& sacerdos dum peccata retinet, reum in cludit in infernum,& dum absoluit,inde educit. Respondetur, quòd licèt cui cælum per retentionem peccati clauditur, infernus aperiatur,vt intret: & dum alicui per absolutionem cælum aperitur, infernus claudatur ne intret,tamen à digniori fit denominatio: nã finis humanæ vitæ est ingressus cæli, descensus enim ad infernum est per accidens: quia est exclusio à regno. Vnde si similitudo referatur ad iudicem secularem,in hoc debet collocari, ꝙ finis potissimùm iudicis sit aperire carcerem,vt homo in libertatem exeat.

Argum. ¶Arguitur ergo rursus,quòd inter claues ecclesię nulla debet esse potestas ligandi ad culpam,aut illam retinendi, quia sacramenta in bonum hominum,& ad cõferendam eis gratiam sunt instituta,pręsertim cũ ecclesia pro peccatoribus oret.Respondetur:ꝙ sicut Deꝰ non obdurat,vt ait Augu.impertiendo malitiam,sed non conferendo gratiam:ita & sacerdos non dicitur peccatum retinere inducendo poenitentem in ipsum,sed non absoluendo,quem indignum iudicat,in quo Deũ imitatur.¶Quòd si hîc quispiam interroget, *Quæ res sit.* quæ nam res sit ista clauiũ potestas. Scotus di.19.art.3. in hoc singulariter respondet,ꝙ nõ est character sacerdotalis: nam character ille non est nisi potestas conficiendi corpus, & sanguinem Christi verum: clauis autẽ est potestas ligandi,& soluendi. Imò sic,inquit, character à clauium potestate differt, vt ille esse posśit sine ista.Quinuerò,ita re vera fuit: nam in coena Domini apostoli characterem sacerdotalem receperunt, & postmodũ Ioã. 20.virtutem clauiũ,Quorum remiseritis &c. Atque eundem ordinem episcopus cum sacerdotes initiat seruare videtur: nã priùs tradito calice & hostia imprimit characterẽ cõsecrandi,& postea superpositis eis manibus, ait,Accipite spiritum sanctum, Quorum remiseritis &c.Et subdit, ꝙ sicut sunt duæ claues,forsan sunt duo characteres:imò necesse habet dicere esse tres: nempe,character consecrandi,& duę claues,vel saltem,inquit,character sacerdotalis est dispositio ad illas claues,quę nõ sunt characteres.¶Alij nominales *Nominales.* negãtes, characterẽ distingui ab anima aiunt,hanc potestatem non esse,nisi essentiã ipsam animæ,quę facultatem habet ligandi, & soluendi.Quinuerò Marsilius.q.12.sic arguit. Quòd potestas clauiũ sit in ecclesia est fides catholica: de charactere autem non est nisi opinio:ergo character non est illa potestas. ¶Nihilominus subiũgitur hîc tertia cõclusio. *Tertia conclusio.* Potestas hęc clauiũ, de qua in pręsentiarum loquimur,quæ est remittendi, & retinendi peccata,non est aliud,quàm sacerdotalis character.Probatur, quia vt dist.1.q.4.latè monstrauimus,character nil aliud est,ꝗ facultas ad suscipiendum,vel conferendum aliquod sacramentum: vt character baptismi ad suscipienda alia sacramenta, & character ordinis potestas illa conficiendi,& conferendi.Ad hoc enim solùm munus ordinatur sacerdos,atque hanc ob causam sacramentum ordinis ab omnibus asseritur characterẽ imprimere, quæ sit potestas supra corpus Christi verum & mysticum.Et cùm sacerdos peccata remittere aut retinere non posśit, nisi ꝑ applicationem sacramenti,fit,vt idem character,qui est potestas administrandi sacramẽtum,sit hæc potestas clauiũ.Nã alia potestas iurisdictiõis,quia non immediatè versatur in retinendis, aut remittendis peccatis sacramẽtaliter,nõ indiget charactere.¶Neq; verò de *De charactere.* hoc pugnaciter dimicandum est,sit ne character res aliqua distincta ab anima, eodẽ eñ citato loco probabilius existimauimus, non esse rem distinctam: nihilominus admonuimus, nõ esse negãdas propositiones illas in sensu formali, character imprimit̃ in anima, & est indelebilis, & est facultas faciẽdi aliq̃d aut patiendi: ita,vt dicat animæ potentiam supranaturalem. Nam etsi nomẽ characteris nõ sit adeò antiquum, res tamen ipsa est de fide:nempe, ꝙ per sacramentũ baptismi traditur facultas alia sacramenta suscipiendi, & per sacramentum ordinis ea conferendi.

¶Ad argumẽtũ ergo Scoti,quantũ ad id q̃d *Ad argum. Scoti.* de Christo adfert, q priùs visus est characterem sacerdotalẽ apostolis cõtulisse, & postmodũ potestatẽ clauiũ,art. ꝓximo respõdebimus:nã cùm haberet potestatẽ excellẽtię, potuit diuisim illas facultates donare. Sed quantũ ad id, quod subiũxit de episcopo ordinãte sacerdotes, respondetur,simul dũ imprimit̃ character cõferri potestatẽ clauiũ,sed qa nõ potest oĩa simul dicere,postmodũ,ꝓlatiõe verborũ, Accipite spiritũ sanctum,& manuũ impositione,declarat facultatẽ characteris priꝰ impresśi.¶Ex quo fit,vt vnꝰ idẽq; *Idẽ charact. plures põt.* character per diuersos respectus ad diuersa officia dicatur plures potestates:nempe,conficiẽdi eucharistiã,cognoscendiq; delicta, ac perinde soluendi,& ligandi:sicut idẽ ignis calefacit,

lefacit, rarefacit, & exiccat. Scotus quidem, & Marsilius. q. 12. dicũt, ꝙ cũ nõ sit nisi vna potestas ligandi, & soluẽdi, non est nisi vna clauis, sed dicuntur plures: quia Christus sic eas nominauit. At verò postq̃ Christ⁹ sic nominauit, cur negent esse plures? Igitur quanuis potestas ligandi, & soluẽdi significatiùs dicatur clauis, q̃a potestas cognoscẽdi pctm̃ non est, nisi dispositio & pręparatio ad illã: nihilominus, quia obiecta sunt diuersa, & actus diuersi duæ sunt claues. s. scientiæ ad cognoscẽdum, & potẽtiæ ad soluẽdum, & ligandum.

Argumen. ¶ Vnum hîc tñ argumentũ soluendũ superest. Arguitur em̃ sic. Ad hunc vsum absoluẽdi, aut ligandi sacramẽtaliter nõ sufficit, vt suprà dictũ est, potestas ordinis, sed requiritur iurisdictio: quia nemo põt, nisi suũ subditum absoluere: ergo solus character nõ est potestas soluẽdi, & ligandi. Et cõfirmat̃ hoc, q̃a in definitione clauium dictũ est, ꝙ sit potestas, qua ecclesiastic⁹ iudex dignos recipit: iudex aũt nemo est nisi ꝑ iurisdictionẽ. Respondet̃, ꝙ potestas clauiũ nõ dicit, nisi merã potẽtiã, iurisdictio autẽ nõ est ꝓpriè potẽtia, sed applicatio materiæ ad agens, vt sequatur actio. Ignis nanq; si in vacuo existeret, potẽtiã quidẽ haberet calefaciendi, nõ tñ calefaceret, q̃a non esset ei admota materia: sic dũ sacerdoti cõfert̃ sacerdotiũ curatũ, non dat̃ ei potestas clauiũ, quã iã per characterẽ habebat, sed applicat̃ ei populus, in quẽ illã exerceat, & applicatione illa facta, ille est propriè iudex.

Solutio argumenti. 1. ¶ Ad primum igit̃ argu. respõdetur, ꝙ ostiũ cæli de se apertũ est: quare in statu naturę integræ nulla opus habebat claue. Fuit aũt per pctm̃ Adę occlusum toti humano generi: q̃a redidit totum suũ genus indignũ ingressu. Illud autẽ impedimentũ tolli nõ potuit, nisi per Christi pasionẽ, postquam ideo Ioãnes vidit illud apertũ, & patere oĩbus. Sed quia etiã post baptismũ applicata pasione hoĩes relabunt̃, necessaria fuit clauis ad tollendum singulorũ pctã.

Solutio. 2. ¶ Ad secũdum respondet̃, ꝙ Chtistus est ostiũ cæli, quatenus nemo nisi per eius fidẽ illuc intrare põt, sed nihilomin⁹ post susceptã eius fidẽ, cõtrahit homo pctm̃, quod impedit eundẽ ingressum, qđ quidem claue tollendũ est. Quòd aũt ipse sit q aperit, & nemo claudit, & claudit, & nemo aperit, ad literã, inquit, S. Tho. refert̃ ad limbũ, quod illuc descendẽs aperuit, vt vinctos educeret, & clausit, vt nemo illuc amplius descenderet. Sed põt, & ad sigillatum librum, qui est sacra scriptura referri: nã quẽ sensum fidei ecclesia virtute spiritus sancti aperuerit, nemo potest claudere, hoc est negare, & quẽ ceu hæreticũ clauserit, nemo põt aperire: nempe, affirmare. Imò, & ad remissiones sacramentales referri põt, quippe quæ virtute eius fiunt: nam cui ipse cælum aperuerit, nemo põt claudere, iuxta verbũ Pau. ad Rom. 8. Si Deus pro nobis, quis cõtra nos?

Solutio. 3. Opi. Magistr. sentent. ¶ Propter tertium argum. Magister sentẽ. di. 19. lapsus est in quãdam inopinabilẽ opinionẽ dicẽs, ꝙ alteram istarũ clauiũ. s. scientiæ, nõ oẽs habent sacerdotes, vnde dolendũ, inquit, & gemendũ est. Indocti em̃ inquit, neq; hãc clauẽ habent anteq̃ ordinent̃, nec eã in ordinatione recipiũt, sed qui antea scientia pollebãt, licèt tunc illa scientia nõ esset clauis, fit tñ in ordinatione eis clauis. Et hanc opinionem amplexus est

Glo. decreti. glossator Decreti can. De quibus. dist. 20. In hoc tñ non tenet̃ Magister, q̃a nõ consonat euangelio: cùm enim claues numero plurali Christus ꝓmiserit, & clauis potestatis, sine claue sciẽtiæ idoneè nequeat exerceri, nefas est dicere, nõ cõferri ambas sacerdoti dũ ordinatur. Clauis ergo scientiæ nõ est habitus ille cognoscitiuus infusus, vel acquisitus, quẽ Philosophi appellant scientiã, sed accipit̃ nomẽ iuridicè, vt sit potestas cogẽdi pœnitentem ad cõfitenda sua pctã, & ad verè rñdendum, cũ de illis illũ sacerdos interrogat, licèt omni sciẽtia theologiæ, & iuriũ careat. Prætor em̃ licèt oĩbus sit literis destitutus, qua facultate põt de causis iudicare, potest testes, & reũ cogere, vt veritatẽ ꝓpalent. Et hæc in sacerdote dicit̃ clauis scientiæ. Verũtamẽ hoc ingenuè cũ D. Th. cõfitendũ, ꝙ qui ordines absq; vlla sciẽtiæ cognitione suscipiũt, grauiter peccant, neq; solũ ipsi, sed episcopi ad id muneris illos admittẽtes, & pręter illud peccatum sic suscipiendi ordines, multa etiã in eorum vsu accumulãt. Et hoc est dolendum, & lugendum.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm clauium potestatem Christus apostolis contulerit. Io. 20. Accipite spiritum sanctum, &c.

Partis negatiuæ arg. 1. Vanuis cõstantissimum sit, hanc potestatẽ Christũ ecclesiæ tradidisse, nõ tamẽ tã certũ est quo loco eam tradiderit. Arguitur ergo, ꝙ

go, ꝙ non tradiderit eam Io.20. post resurrectionē. Nam huiusmodi potestas apostolico muneri annexa est, sunt enim apostoli ecclesiæ principes, quibus ideo claues regni competunt: apostolos autē Christus, vt Marci.3. legitur, in monte creauit: ergo illic claues tanquam principibus ecclesię cōtulit. ¶Secūdò. Potestas clauiū character, vt diximus, est sacerdotalis: sed in cœna instituti sunt apostoli: ergo illic potestatē acceperūt. ¶In contrarium tñ est forma verborū Ioā.20. virtus em̄ remittendi pc̄tā in diuinis spiritui sancto per attributionē adscribitur, cui attribuitur bonitas: verba ergo illa, Accipite spiritū sanctum, Quorū remiseritis &c. perinde sonāt ac si dixisset Christus, Accipite potestatē remittēdi ꝑ spiritū sanctū pc̄tā. ¶De hac re controuersatur inter doctores, Armachanus em̄ li. 11. de quęst. Arme. c.14. & c.15. opinat, ꝙ Christus omnē ecclesiasticā potestatē .s. cōsecrandi, & reliqua sacramenta administrandi, & ligandi, & soluendi apostolis simul cōtulit in monte, dum, vt Marci.3. legitur, eos instituit apostolos. Et ratio est, quam iā fecimus, quia oēs istæ sunt apostolicæ functiones, sine quibus idcirco fieri nequiuerant apostoli. Alia adhibet argumenta, quæ infrà absoluemus. ¶Cardinalis verò Turrecremata lib. 2. sum. ecclesiæ. ca.77. constituit de hac re sex ꝓpositiones. Prima. Hæc potestas clauiū nō fuit data Petro Matt.16. quia illa tantū fuit promissio. In quam sentētiā adducit Chryso. & Hiero. Secunda. Illic fuit facta promissio plenaria clauium .s. potestatis ordinis, & iurisdictionis. Tertia. Matt.18. Nulla fuit data apostolis potestas, sed solū designata iurisdictio in foro exteriori. Quarta. Potestas clauis ordinis .s. absoluendi, & ligādi in foro pñię, fuit collata Petro, & apostolis Ioan.20. Accipite spiritū sanctum &c. Quinta. Potestas iurisdictionis plena in vtroq; foro data fuit Petro, Ioā. vlt. illic, Pasce oues meas. Sexta. Per Petrum deriuata est iurisdictio ad alios apostolos, & deinde ad episcopos &c. ¶His autem præmissis ad quæstionē respondet quatuor cōclusionibus. Prima. Quanuis nullus esset alius locus in toto euangelio, q̄ vel ille Matt. 16. Tibi dabo &c. vel illa verba Christi, Ioā. 20. Accipite spiritū sanctū &c. satis esset ad asserendā cōclusionē, tanq̄ catholicā, ꝙ Christus ecclesiæ tradiderit claues: nā cùm Deus mentiri nō potuerit, fides catholica est id, qđ ꝓmisit cōtulisse. Promisit autē illic, vt bene

Secundū argumentum.

Pars affirmatiua.

Decisio articuli.

Cardinalis Turrecremata.

Propositio 1.

Proposi. 2.

Proposi. 3.

Proposi. 4.

Proposi. 5.

Proposi. 6.

Prima cōclusio.

ait Turrecremata, plenissimā potestatē tum ordinis, tum subinde vtriusq; iurisdictiōis .s. tam in foro pñię, q̄ in foro exteriori: nam in his consistit ecclesiæ constructio & fabrica, quam supra petrā suæ confessionis Christus pollicitus est. Quinuerò fortasse nō fuit sola pollicitatio, sed aliqua illic collatio, saltem iurisdictionis, data, licèt hoc nō constet. Quod aūt ait in tertia ꝓpositione .s. Matt.18. Non esse promissam apostolis, nisi iurisdictionē exteriorem, ꝓpterea, ꝙ illic fiebat mētio de correptione fraterna: porrò, salua eius autoritate, nō apparet verū. Nam cū eadē verba, quæ Petro dixerat, Quodcūq; solueris, repetita dixerit cunctis, eandem plenariam autoritatem eisdem dādam insinuauit. Etenim, ꝙ de correptione fraterna fieret sermo, nō est argumentū, ꝙ de restricta iurisdictione in foro exteriori, fieret mentio. Sed probauit potestatem corripiendi fratrē illis dandam, aut illic dari: quia amplissimā haberent, vel habituri essent, vt quæcunq; soluerent in vtroq; foro essent soluta, & quæ ligassent, ligata. ¶Rursus cùm Ioā.20. dixerit, Quorū remiseritis &c. constantissimum est, vel tunc illā facultatem contulisse, vel si antea contulerat tunc insufflasse spiritum sanctum ad idoneū eius vsum. Hinc fit, explorationem loci vbi claues contulit, nō esse necessariā, nec admodum vtilem: nam eius vtilitas non esset nisi ad cōstabiliendū potestatē clauium: si ergo ex his locis cōstat eam esse, parum refert scire vbi eā Christus facultatem donauerit. Nihilominus cū triplex sit ista potestas: nēpe, sacerdotalis character ad cōsecrādum, & potestas in foro interiori, & iurisdictio plenaria quæ illis est annexa, in tribus diuersis locis sunt istæ apostolis traditæ, qđ sit contra Armachanū assertū. Sit ergo secunda cōclusio. Quòd Apostoli ordinati fuerint sacerdotes, vbi fuerunt ad apostolatū assumpti, vt vult Armachanus: quāuis ratio in neutrā partem cogat, longè tñ minus ꝓbabilitatis habet, q̄ ꝙ fuerint ordinati in cœna. Primùm, qa eo solo excepto, doctores oēs tenēt ordinatos esse in cœna dū Christus sacramentū eucharistiæ instituit. Et ratio est, qa priùs debuit sacramentū institui, q̄ eius minister. Præterea (q̄ mea est cōiectura) mysterium sacrosancti eucharistię sacramēti nūq̄ apl̄is fuit auditū, quousq; Christ⁹ in cœna tradidit eis suū corpus, & sanguinē in cibū, & potum. Tametsi antea Ioā.6. de eodē mysterio comedēdi car

Ioan. 20.

Secunda cōclusio.

nem suam, & bibendi sanguinē disseruerat, non tamen modum mādu cādi patefecerat, quousq; re ipsa eos docuit. Dicere autem sacerdotes fuisse prius institutos, q̄ mysterium cōsecrandi intelligerent, ratio nō finit. ¶Tertia conclusio. Quòd illic in cœna collata eis fuerit potestas clauium in foro pœnitentię, probabilitate non caret: attamen multò est probabilius, illam fuisse collatā Ioā. 20. Prior pars probatur: nam cùm illic fuerit apostolis impressus sacerdotalis character, quem diximus esse modò potestatem clauium, coniectura fuit, vt quemadmodum nunc dum sacerdotes ordinantur in impressione characteris illam potestatē suscipiunt, ita & tūc susceperint apostoli. Sed tamen tunc dicendū est, ꝙ acceperunt illā potestatē alligatam, ne vti illa possent, quousq; post resurrectionē spiritum sanctum ad id muneris susciperent. Et ideo Ioā. 20. Datus est eis spiritus sanctus, atq; adeò facultas eadem potestate vtendi. Et re vera parui refert, sic vel aliter dicantur. Nihilominus verba ipsa, Accipite, &, Quorū remiseritis, vehementiorē ingenerāt opinionem, ꝙ illic fuerit eadē potestas collata. Præterq̄, ꝙ omniū doctorum autoritas huic sententiæ suffragatur, vt Turrecremata, & Caie. super eundē locum euangelij, & S. Tho. in. 4. di. 24. q. 2. ar. 3. vbi ait, ꝙ Christus dedit apostolis sacerdotalē potestatē quātū ad actum principalem in cœna, quando dixit, Accipite & manducate &c. subdens, Hoc facite in meā cōmemorationem. Quinuerò, & sacer Hierony. ad Hedibiam. q. 9. eandē asserit veritatem, vbi ait, quòd licet ab initio quo apostoli ad apostolatum assumpti sunt, spiritū sanctum receperint, tamen post resurrectionem eundē receperūt ad hunc finem, vt peccata dimitterent. Idem ait super eundem locum Ioan. Et similiter Chryso. atq; Ambro. lib. 1. de pœnitentia. Dicendū ergo, ꝙ in cœna tanq̄ in radice: id est, in charactere receperunt potestatem clauium, sed postea extēsa fuit potestas eiusdem characteris ad hāc functionē, veluti dum episcopus ordinatur non suscipit characterem nouum, sed extensionē characteris sacerdotalis ad confirmandū, & ordinandum. Et sic opinio Armachani desesitur. ¶Quarta conclusio. Id quod ait Turrecremata Petrū Ioan. vlt. plenissimam potestatem in vtroq; foro recepisse, verissimum est: quòd verò subdit alios apostolos eandē per ipsum suscepisse, veritati non consonat.

Tertia conclusio.

Ratio.

Doctorū cōfirmatio.

Quarta conclusio.

Nam apostoli oēs cum omnibus apostolicis functionibus in Christo sunt immediatè instituti. Hoc enim Paulus cōsultò probare contendit ad Galat. 1. & 2. Nā pseudoapostoli hoc illi calumniabant, ꝙ cùm nō esset creatus immediatè à Christo, non esset verè apostolus. Et ideo concedens ipse neminem posse esse apostolū, nisi à Christo institutū, probat se fuisse ab ipso immediatè in apostolatū assumptū. Quare ait, Paulus apostolus nō ab hominibus, neq; per hominē, sed per Iesum Christum. Ac subinde monstrare cōtendit, quòd cæteri non eum euangelicā prædicationem docuerint, sed ꝙ per reuelationē Iesu Christi spiritum propheticum suscepit. Atq; eadem ratiōe vocāte loco Iudæ apostoli nō substituerunt alium, sed sortē diuinitus expostularūt, vt Christus eum eligeret, cui spiritū propheticū inspiraret, & apostolicam autoritatē perhiberet. Igitur cùm vtraque plenissima iurisdictio de essentia sit apostolici muneris, vtranq; à Christo oēs immediatè susceperūt, atq; adeò vnusquisq; erat per Christum episcopus vniuersi orbis, quem ideo inter se partiti sunt, vt vnusquisq; ad suam plagam diuerteret. Vnde illos simul ordinauit dicens, Accipite, Hoc est corpus meum &c. Hoc in mei memoriam facietis. Et omnibus simul dedit potestatem remittēdi peccata, Accipite spiritum sanctum, Quorum remiseritis peccata &c. Atque omnibus plenissimā dedit iurisdictionē Matt. 18. Quęcunq; solueritis super terrā. &c. Quo fit, vt in munere apostolico omnes fuerint æquales Petro. Nisi quòd Petrus tanq̄ ecclesię caput erat eorū præses, vt cōcilium conuocaret, vt Actu. 15. legitur, & alia obiret pręsidentis officia. Quapropter tanquā qui perpetuò erat futurus caput, tandem Ioan. vltim. suscepit eandem plenitudinem non solùm tanquam apostolus, sed tāquam Christi vicarius, cuius autoritas permansura erat in eis, qui suam sedem occuparent. Hoc enim Petrus habuit singulare tāquam caput, ꝙ cæteris data est potestas tantùm personalis, non tñ successura in alios, nisi per autoritatem Petri. Nam etsi episcopi successores apostolorū dicant, vt can. Quorum vices. di. 68. illam tamē autoritatē non suscipiunt, nisi per Romanū pontificē Petri successorē. ¶Sed vnus hîc tamē scrupulus superesse videtur, quòd etsi cōstet hanc clauium potestatē Christum apostolis concessisse, non tamen subinde constat eam conces-

Pau. Galat. 1. & 2.

An clauiū potestas fuerit concessa tāquam perpetuò in ecclesia duratura.

concesśisse tanquã perpetuò in ecclesia per mansurã. De hoc autẽ statim arti.proximo.

Solutio.1. arg. ¶Igitur,vt argumẽtis Armachani satisfaciamus,ad primũ,quod nos fecimus,respondetur,ꝙ Christus per potestatẽ excellentię potuit apostolis apostolica munera successu tẽporum impertiri, & ideo non fuit necesse,vt eo tempore, quo eos apostolatum assumpsit, cuncta eis traderet. Vnde Marc.3.nõ legitur, nisi quòd fecerit, vt essent duodecim cũ illo,vt mitteret eos predicare,& dedit illis potestatem curãdi infirmitates,& dæmonia eijciendi, quod erat ad confirmandã fidem necessariũ, etiã ante passionẽ. At quia vsum consecrandi, & absoluendi habituri nõ erãt, nisi post passionẽ,illuc vsq; distulit eas facultates eis adijcere. Quapropter licèt ante passionem iam essent destinati apostoli,& instituti,nihilominus eorum potestas,& facultas non fuit omnino completa,sed manca quousq; Christus resurrexit, imò vsq; ad pentecosten, quãdo susceperunt spiritum sanctũ, & linguarum dona. ¶Et per hoc respondetur ad secundum: nempe,ꝙ diuersas potestates eiusdẽ characteris in diuersis tẽporibus eis contulit. Et ideo licèt impresserit eis characterem in cœna, postmodùm tamen extẽdit eiusdem potestatem ad remittenda peccata. Episcopus autẽ, q̃a habet suã potestatẽ sacramentis alligatã, non potest eam diuidere, sed vbi imprimit characterẽ, illic confert potestatem clauiũ.

Tertium argumentum. ¶Aliter tamẽ Armachanus arguit,quod sit hìc tertiũ argu. Apostoli vt Matt.4.legitur,baptizabant,idq; ex officio tãq̃ apostoli, atq; oleo curabãt infirmos eo more,quo Iacobus .c.5. docet sacramẽtũ extremæ vnctionis administrari,ergo sacramẽta conferebant, atque adeò ante cœnam erant sacerdotes. Ad hoc autẽ respõdetur,ꝙ licèt apostoli ante dominicã cœnã baptizarent,nõ tamẽ subinde dicere cogimur, ꝙ baptizauerint ex officio tanq̃ sacerdotes, sed iussu Christi. Præsertim cùm id modò laicis liceat. Quòd autem oleo infirmos curarẽt, non pertinebat ad sacramentũ extremæ vnctionis,sanè cùm illud nõ cõferatur,nisi post sacramentũ pœnitẽtiæ & eucharistiæ, quæ quidem sacramenta certũ est apostolos ante passionẽ nõ administrasse. Illa ergo nõ erat nisi simplex curatio per donum sanitatis.

Quartũ argumentum. ¶Quartò arguitur. Si Christus in cœna apostolos ordinauit, subseq̃tur,quòd duo eis cõtulit sacramenta ordinis ad conficiendũ corpus,& sanguinem,& sic plura sunt quàm septẽ sacramenta:nã successiuè dixit, Accipite & comedite,& postea, Accipite,& bibite. ¶Sed respondetur, quòd Christus non illo verbo præciso ordinauit apostolos, Accipite, & comedite, vel illo, Accipite,& bibite, tunc enim solũ eis porrexit eucharistię sacramẽtũ,sed illo, Hoc facite in meã cõmemoratiõnẽ. Quod licèt dictũ sit inter porrectionẽ corporis,& sanguinis,tamẽ ad vtrunq; refertur: quare non sunt duo sacramẽta,sed vnũ. Imò quãuis seorsum daret illas facultates ad diuersas materias, essent partiales facientes vnã potestatem, sicut sacramẽtũ est vnũ ex duabus speciebus constans.

Quintũ argumentum. ¶Quintò arguit valentiùs,quòd potestas clauiũ soluẽdi,& ligandi non fuerit collata illis Ioan.20.sed ante resurrectionẽ,nam aliàs,inquit,sequeretur ꝙ nec Iudas fuerit verè apostol⁹, sanè cũ potestas clauiũ sit præcipuũ de essentia apostoli,neq; D.Th.eandẽ susceperit potestatẽ: nã Iudas iã laqueo se enecauerat, nec Thomas intererat dum Christus apostolis dixit, Accipite spiritũ sanctũ &c. Et tamen de Iuda ait Petrus Actu.3. quòd cõnumerat⁹ erat eis(.s. apostolis) & sortitus esset sortem ministerij apostoli.

Solutio. ¶Respondetur autẽ,quòd vt Iudas sortitus diceretur sortẽ ministerij apostoli,satis erat fuisse iã connumeratũ apostolis,functumq; officio prędicãdi,& sanãdi infirmos charactereq; sacerdotalẽ suscepisse, q̃ radix erat potestatis clauiũ, tametsi sua culpa non fuerit eadem potestate donatus.

De Thoma. De Thoma aũt respõdetur, quòd apostolis tanq̃ cõmuni collegio data est illa potestas, quam ideo etiã absens Thomas tanq̃ mẽbrũ eiusdẽ collegij suscepit. Quin verò illic oẽs posteri sacerdotes eandẽ susceperũt potestatẽ,alioqui negandũ esset presbyteros,qui modò sunt,illam habere. Si ergo nõdum nati illam tunc in apostolis susceperũt, nil mirum si absens Thomas eã susceperit. Alij possent dicere,ꝙ post dies octo,qñ intulit digitũ in lat⁹ Christi eandẽ suscepit potestatẽ. Sed congruentior est prior solutio.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm claues in solis sacerdotibus euangelicis existant.

POst hæc quæritur de clauiũ subiecto vtrùm sint in solis sacerdotibus euangelicis. Et arguitur à parte negatiua. Deus nũq̃ huma- Partis negatiuæ arg.1.

 num

num genus subsidio destituit, quo possent homines regnum cælorum ingredi: hoc aūt est munus clauium aperire regnum cælorū: ergo hęc potestas fuit in lege naturę. *Secundū argumentum.* ¶ Secūdò. Sacerdotes veteris legis fuerūt vere sacerdotes diuinit⁹ instituti, vt in Exodo, & Leuitico legitur: sed clauium potestas est sacerdoti annexa: ergo in veteri lege fuerunt claues. *Tertium argumentum.* ¶ Tertiò. Quamuis Christus clauium potestatem apostolis tradiderit, non tamen constat eam tradidisse, tanq̃ perpetuò permansurā: non ergo residet in ecclesia. *Quartū argumentum.* ¶ Quartò. Oēs Christianos Christus, vt. 1. Petr. 2. legitur, fecit regale sacerdotium: ergo omnes Christiani pari iure clauiū habent autoritatem. *Pars affirmatiua.* ¶ In cōtrarium autem est verbum illud Ambros. quod in textu citauimus, Hoc ius (.s. ligandi, & soluendi) solis cōcessum est sacerdotibus.

Decisio articuli. ¶ Quæstio hęc solennis est, nō q inter catholicos sit dubia, sed q tum hæretici de illa peruerse sentiunt, tum & orthodoxis intellectu est necessaria. Lutherus enim, qui fuit ei⁹. 10. articulus à Leone cōdemnatus, in illo pestifero lib. de abroganda missa priuata contēdit omnes Christianos esse sacerdotes, allegans illud citatū Petri, quòd sunt omnes gen⁹ electū, regale sacerdotiū, & Apoc. 5. Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes. Et. c. 20. sederūt sacerdotes & Christi eius &c. Quare ait, q sacerdotes rasi, & vncti hoc sibi per iniuriā assumunt, & arrogāt priuilegiū. Et ideo ait in præfato art. Tantū quilibet Christian⁹ facit quātū Papa, & episcopus, etiā si mulier, aut puer sit. Eiusdē heresis autor prius fuerat Witcleff, vt Thomas Walden. refert tomo 2. de sacram. c. 7. & 28. & 141. *Angliæ error.* ¶ Præter hāc hæresim alius error temporib⁹ nostris nunq̃ antea auditus de hac ecclesiastica potestate exortus fuit Angliæ sub Henrico octauo, q animo repudiandi vxorem Catharinā litem cum Romano pontifice cōtestatus est, vnde occasionem nactus contendere cœpit ecclesiasticarum clauium potestatem penes regē esse, & ita se regem in temporalibus, & spiritualibus prædicauit: episcopos, & sacerdotes creans. Quem errorem, vt ab Anglia propulsarent, multæ martyrum centuriæ, sese gladijs, ignibus, atque alijs truculētis mortibus obiecerunt. Hanc verò procellam tandem diuina clementia per Philippum secundum catholicum Hispaniarum regem, qui Mariam Christianissimam eiusdē Henrici filiam duxit, sedatam curauit. ¶ Igitur ad quæstionis huius legitimā decisionem, meminisse priùs oportet, multiplicis potestatis hactenus explicatę. *Multiplex potestas.* Est enim & potestas sacerdotalis characteris, & duplex iurisdictio tam in foro interiori ad ligandum, & soluendum per sacramentum pœnitentiæ, q̃ in foro exteriori ad soluendū, vel ligandū per indulgentias, vel excommunicationem, ac demum ad gubernandam ecclesiam. Secundò supponendum huiusmodi potestates esse supranaturales, *Potestates ecclesiasticæ sunt supranaturales.* vt patet ex earum fine, qui est ingressus regni cælorum. Nam potestas reipublicæ ciuilis, naturalis est, vtpote ad finem naturalem: nempe, ad pacem, & tranquilitatem reipublicæ relata: licèt finis hic proximus ad illum supremum per Dei prouidentiam referatur. ¶ His suppositis ad quęstionem quatuor conclusionibus respondetur. *Prima cōclusio.* Prima. Ante orbem redemptum nulla spiritualis fuit, aut in lege naturæ, aut sub lege scripta clauium potestas gratię effectrix. *Ratio conclusionis.* Probatur, quia clauis regni cælorū est, qua ipsum aperitur: sed ante Christum natum cūctis hominibus obseratum fuit, nam & iustissimi qui que ad limbum descendebant sperantes beatam spem, & aduentum regni Christi: ergo tunc nulla erat potestas clauium. *Ratio. 2.* Secundò, quia vt distinct. 1. monstrauimus, in lege naturæ nulla erant propriè sacramenta, & in lege scriptę licèt essent sacramenta gratiam significantia per Christum conferendam, tamen nullam per se conferebant, sed omnes in sola fide venturi salui fiebant: potissima verò clauium virtus in applicatione sacramentorum consistit: ergo tunc nulla erat potestas clauium. Quare, & distinctio. 2. & distinct. 18. collegimus, nullam fuisse sacramētalem confessionem in lege Mosayca.

¶ Atque hoc ipsum est, quod Baptista Christi prænuncius, ac deinceps Dominus ipse nos docuerunt, dum euangelicam prædicationem inde auspicati sunt, vt homines pœnitentiam agerent: quia appropinquauerat regnum cęlorum, vbi Christus insinuauit in sacramento potissimùm pœnitentiæ claues eiusdem regni se collocaturum.

Secunda cōclusio. ¶ Secunda conclusio. Christus fuit, qui primus habuit claues regni cælorum. Conclusio est sancti Thomæ distinct. 19. quæst. 1. arti. 1. vbi ait, quòd virtus aliqua esse potest in aliquo, aut tanq̃ in per se agente, quod est perfectius, aut tanquam in instrumento, qui est minùs perfectus modus: virtus autem aperiendi

aperiendi regnum cælorum fuit in Christo tanquã in per se agente: nam quatenus Deus id per propriã autoritatem habebat: & quatenus homo, per meritum suæ passionis, vbi tollens peccata nostra, totiusque adeò mundi, qui eius redemptionem expectauerat, cũctis regnum aperuit, iuxta verbũ eius ad latronẽ in cruce. Hodie mecũ eris in paradiso: & ideo absq; charactere ordinis habuit clauẽ excellentiæ, vt regnum etiam absq; sacramẽtis posset aperire: sacerdotes verò, qui sunt ceu eius instrumentales ministri, nõ nisi per sacramẽta: iuxta illud Apoca.3. vbi asseritur habuisse clauẽ Dauid, quod intelligitur quãtum ad reseranda mysteria scripturæ sacræ, cuius spiritu exponitur, & quantũ ad ingressum regni cælorũ, cuius virtute illuc ingreditur. ¶ Tertia cõclusio. Christus hanc ecclesię tradidit potestatem nõ solũ, vt in eis tẽporaliter duraret, quibus eã contulit, sed vt perpetuò esset in ecclesia permansura. Quod.n. eã ecclesiæ donauerit, in superioribus probatũ est: sed ꝙ eam perpetuò donauerit, hæretici forsan inficiari possent dicẽtes, in euangelio nullam haberi mentionem perpetuæ successionis: nam solis apostolorum personis dictũ est, Tibi dabo, &c. &, Quorũ remiseritis, &c. Itẽ: quia alijs facultatibus apostolos insigniuit, quæ in ecclesia non persistunt, vt dono linguarum & sanitatum, & spiritu prophetico ad condendã scripturam sacram. Et ideo cõtra huiusmodi cauillationes probatur cõclusio. Christus fundauit ecclesiã vsq; ad cõsummationem seculi duraturã: nempe, super suam fidem & leges, sine quib⁹ nemini salus patere potest, atq; adeò fecit eam vnũ ouile, quod nisi qui intrauerint, salui esse nequeũt. Vnde Matt.24. Prędicabitur hoc euangeliũ regni in vniuerso orbe in testimoniũ omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio. Et Matth.28. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi: sed potestates clauiũ sunt collatæ in bonũ commune totius ecclesiæ: ergo non solùm apostolis, sed in illis suis etiam posteris sunt traditæ. Quare non opus fuit Christo successionum meminisse, sed ipsamet traditio clauium perpetuitatem designabat. Nam etsi solis apostolis dixerit, Ite, baptizate, &c. res ipsa ostendit baptismum perpetuò in ecclesia durare. Alias verò dignitates, quæ peculiariter ad apostolicam functionem pertinebant, non necessariò oportuit in ecclesia perdurare. Vnde Paul. ad Ephes.4. distinguens ecclesiæ membra ait, Ipse quidem dedit quosdam apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorũ in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi donec occurramus oẽs in vnitatẽ fidei.s. in die iudicij. Quocirca & apostoli ipsi successores sibi crearũt, vt iãiã dicturi sum⁹.

Tertia conclusio.

Hæreticorũ cauillum.

2. Cauillũ.

Matt. 28.

Pau. Eph. 4.

¶ Quarta conclusio, qua ad quæstionem respondetur. Potestas clauium sacramentalis in solis euangelicis sacerdotibus existit. Vbi adnotandum, ꝙ Christum claues contulisse intelligi potest, aut toti ecclesiasticę reipublicæ in cõi sicuti ptãs gubernãdi sese, aut eligẽdi regẽ est ĩ toto reipublicæ corpore aut ꝑsonis. At quicquid sit de iurisdictiõe, de qua statim dicturi sumus, potestas tñ clauium absoluendi & ligãdi in foro pœnitẽtię manifestũ est, nõ posse in corpore simul ecclesiæ consistere: quia est personalis potestas, quã sacerdos dũ sacro ordine initiatur, suscipit, quã diximus esse characterẽ: corpus.n. ecclesiæ nõ suscipit in communi ordines, sed personæ. Conclusio hęc apud catholicos probatione non indiget, sed aduersus hęreticos vnico nititur fundamẽto, quod ipsi subuertere cõtendũt. Superi⁹ enim.d.12.q.1.ar.1. hæreticorũ catenam, & potissimũ Lutheri depinximus. Enimuerò, quia in sacramẽtis nullã vim gratiæ conferẽdi, aut mysteriũ vllũ supernaturale agnoscunt, sed docent vnicuiq; propriã fidẽ ad salutẽ sufficere, nihil mirum si neq; ad executionẽ horũ mysteriorũ selectũ aliquẽ ministrũ confiteantur. Quapropter nõ eò faciũt Christianos oẽs sacerdotes quò Christianã dignitatẽ extollãt, sed quò sacramẽta pessundẽt, in qb⁹ posita est Christiana religio. Illis ergo: q sacramẽta nostra virtutẽ censent habere iustificandi, & in sacramẽto eucharistiæ corp⁹ Christi esse verũ, facillimũ est subinde persuadere ministros esse diuinitus ad id delegatos, & per sanctã vnctionẽ institutos: vt in ordinis susceptiõe gratia perfundãtur, qua fiãt sacramẽtis gratiæ administrãdis idonei. Vnde Pau.1.Cor.4. re vera nõ de cũctis ꝓmiscuè Christianis, sed singulariter de ipsis apostolis ac sacerdotib⁹ aiebat. Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorũ Dei: nam & pulcherrimus mundi ordo, in quo elementa alia alijs subsunt, & supracælestes hierarchiæ, & ciuiles omnes respublicæ nil aliud clamãt, quàm

Quarta cõclusio.

Probatur cõclusio aduersus hæretic.

Lutherus.

quòd ad singula officia publica sui sint desti nandi peculiares ministri: quanto ergo decentiùs ecclesiastica hierarchia id postulat, quam regius Psaltes reginam appellat ad dextram sapientiæ sedentem in vestitu deaurato circumamictã varietate. Ad literam videtur Apostolus. 1. Corin. 12. similẽ popularẽ querimoniam reprimere. Conquerebantur enim illi neochristiani, quòd nõ omnes in sacerdotio, aut in alio eminentiori loco essent, putantes ob id nõ esse perfectè Christianos. Quibus Paulus proposita membrorum similitudine ait, in corpore ecclesię alios esse oculos, alios manus, alios pedes: nã diuersa sunt gratiarũ dona: scilicet, vt ait ad Ephes. 4. Alij sunt apostoli, alij pastores, & doctores &c. si ergo, inquit, dixerit pes, Quoniam nõ sum manus, non sum de corpore, non ideo non est de corpore? Et si dixerit auris, quoniam non sum oculus, non sum de corpore, non ideo non est de corpore? Si totũ corpus oculus, vbi auditus? Si totum auditus, vbi odoratus? Lutherus autẽ nesciuit aliter litẽ dirimere, q̃ faciendo oẽs oculos: vt faciẽdo populũ oculatissimũ Argum, illa ratione oẽs exoculauit. Si enim omnes sunt episcopi, vbi subditi: & si oẽs sacerdotes parochiales vbi parochiani? At verò quid opus est cum istis litigare, cũ manifestũ sit apostolos ipos alios creasse episcopos, & sacerdotes sibi successuros? Nam Pau. vt legitur Actu. 20. vocauit ad se presbyteros Asiæ, quibus ait, Vos posuit spiritus sanctus episcopos regere ecclesiã. Et. 1. ad Timo. 3. docet, qualem oporteat esse episcopũ. Et. c. 4. admonet, ne citò cuipiã manꝰ imponat, vbi docet eũ ordinasse in epm, qui subinde ordinabat presbyteros. & ad Titum 1. admonet ipsum, vt per ciuitates cõstituat presbyteros, sicut ipse disposuit ei, quẽ epm etiam ordinauerat. At quoniã de re hac loco citato dist. 13. q. 1. plura diximꝰ, satis de hac quarta conclusione. ¶Respondetur ergo Luthero, ꝙ licet Petr. & Ioan. in Apoca. dicant, ꝙ Christus nõ simul sacerdotes fecerit & reges, non tamen affirmabit Lutherus omnes Christianos esse reges. Pari ergo modò licèt oẽs christiani ea generali ratione dicantur sacerdotes, quòd se & sua Deo in sacrificiũ offerunt, nihilominꝰ per antonomasiam illi dicuntur sacerdotes, qui ad sacramẽta administranda consecrati sunt.

Pau. 1. cor. 12. *Pau. Eph. 4.* *Lutherus.* *Actuũ. 20.* *Luthero respondetur.* *Vbi data sit potestas cũctis sacerdotibus.*

¶Dubitatio autem ex ijs fit reliqua minimè dissimulanda, vbinam, scilicet, in euangelio hæc potestas data sit cunctis sacerdotibus. Nam soli apostoli fuerunt à Christo ordinati apostoli, soliq; illi acceperunt spiritum sanctum in remissionem peccatorum. Et quanuis suprà monstratum sit, illam potestatẽ suscepisse, tanq̃ perpetuò in ecclesia duraturã, posset nihilominus cauillator quispiam dicere, solùm de iure diuino manere in episcopis, qui dicũtur apostolorũ successores, vt est in can. Quorũ vices. dist. 68. atq; adeò inferre, ꝙ potestas sacerdotalis nõ est, nisi de iure positiuo: quia. s. ecclesia sanxit, vt sacerdotes ordinarentur in auxiliũ episcoporum. Respõdetur tamen, ꝙ sacerdotiũ est de iure diuino, & quantũ ad potestatem consecrandi, & quantum ad vim clauium absoluendi in foro pœnitentię. De priori enim membro ambigere nemo potest: nã cũ character & ordo sacerdotalis sit de essentia cõficiendi eucharistiã: & ecclesia non habeat autoritatem mutandi ea, quæ sunt de essentia sacramẽti, non est dubium, quin de iure diuino sit illa potestas in omnibꝰ sacerdotibus. Nã si solis apostolis eã Christꝰ tribuisset, nõ auderet ecclesia, nisi solis episcopis eorum successoribus tribuere. Quare cũ pręter apostolos septuagintaduos discipulos elegerit, vbi auxiliares presbyteri episcoporũ intelliguntur, fit vt dum apostolos sacris ordinibus initiauit, illic designauerit ordinãdos presbyteros. ¶De alia verò potestate ligandi, & soluendi res non est ita certa, vsus tamen ecclesiæ, rerum diuinarum certissimus interpres, docet etiam eandẽ quoq; iure diuino esse sacerdotio annexam: porrò cùm inter ordinandum post facultatem cõsecrandi ait. Accipite spiritum sanctum, Quorum remiseritis &c. vbi profitetur, quòd eodem loco Ioan. 20. data sit illa potestas cunctis sacerdotibus. Id quod Ambros. libr. 1. de pœnitentia ait, solùm permissum esse sacerdotibus. Et lib. 2. Concessit hoc, inquit, Christus apostolis, & de apostolis ad sacerdotiũ officia transmissum est. Et ratio quoq; suffragatur: nam si connexio hæc potestatum non esset de iure diuino, ecclesia posset facere, vt sacerdotali characteri non esset annexa potestas clauium, quod certe efficere nequit. Consentaneum enim est, vt dum Christus potestatem presbyteris tradiderit super corpus suum verum, simul & quæ illi annexa est, tradiderit super corpus mysticum, vt dignè idem verum corpus possent plebi dispensare. Accedit demum, quòd cum

Cauillatio. *Dilutio.* *Potestas ligãdi, & soluẽdi ubi fuerit collata cũctis sacerdotibus.* *Ambros.* *Ratio optima.* *Alia ratio.*

cùm confeſsionum audientiæ tanti populi, quantus eſt Chriſtianus, ſoli epiſcopi non ſufficerent, non ſatis Chriſtus eccleſiæ ſuę conſuluiſſet, niſi presbyteris, qua ratione ſacerdotes ſunt, eandem facultatem relinqueret. Quare vbi illam apoſtolis dedit, tribuit & presbyteris, niſi quòd iuriſdictionum diſtributionem commiſit Petro, quæ non eſt de intrinſeca ratione ſacramēti, ſed de neceſſitate applicationis materiæ.

Diſcrimē inter ſacerdotes legis naturæ ſcriptæ & noſtræ. ¶Ex his ſequitur diſcrimen inter ſacerdotes legis naturæ, & ſcriptæ, ac noſtros: oēs enim erant verè ſacerdotes ſacrificia in Dei cultū offerentes, atque adeò nonnullam habentes ſpiritualem poteſtatem. Bifariam enim poteſtas dicitur ſpiritualis. Vno modo ratione finis, atq; altero ratione effectus. Ratione finis dicitur, quia ordinatur ad veram religionem. Et ratione effectus, quia inſtrumentalis eſt, cauſa gratiæ. Atqui diſt. 1. q. 2. oſtenſum eſt quemadmodum in lege naturæ reſpublica ipſa ciuilis inſtituere poterat vera ſacrificia, quibus verum Deum colerent, atq; adeò ſicut reges, & magiſtratus creare poterat, ita & ſacerdotes, qui diuino cultui manciparentur. *Rex poterat inſtituere ſacerdotes.* Imò & rex ipſe illos poterat inſtituere: quia nullam habebant ſupernaturalem poteſtatē. Et tales legitur Gene. 17. fuiſſe in Aegypto ſacerdotes, & fuerunt inter Romanos, & in alijs gentibus. Quinuerò poterant iure hereditario primogenituræ ſuccedere. Quare Melchiſedech iuſſu Dei ferunt Iudæi (qa primogenit⁹ erat Noë: nempe, Sē) fuiſſe ſacerdotem. Et Iacob, fertur, ius hoc à fratre ſuo Eſau fuiſſe mercatum. *Sacerdotes legis Moyſi à Deo creabantur.* At verò ſacerdotes legis Moyſi quanuis non haberent poteſtatē ſpiritualem quantū ad effectum: ſcilicet, conferendi gratiam, nihilominus, quia eorum ſacrificia, vnctiones & veſtes myſtica erāt & figura rerum ſupernaturalium legis euangelicæ, non poterant à republica creari, ſed à Deo per miniſterium Moyſi. Et ideo Deus inſtituit Aaron ſummum Pontificem, vt habetur Exo. 28. & ſelegit tribum Leui, in qua perpetuò eſſent ſacerdotes & miniſtri templi. Nullam tamen habebant ſpiritualem poteſtatem, quantum ad effectum conferendi gratiam, atque adeò, nec concedendi indulgentias, nec excommunicandi, aut priuandi beneficijs eccleſiaſticis, quia hęc omnia ſunt ſpiritualia quoad effectum. *Sacerdotes euāgelicæ legis à Chriſto creati ſunt.* In lege autem euangelica, quia ſacerdotes poteſtatem habent ſpiritualem conferendi gratiam, à Chriſto ipſo autore gratiæ & redemptore creati ſunt. Quod autem diximus in lege naturę, & ſcripta fuiſſe verè ſacerdotes, intelligitur ante promulgationem euāgelij, quando poterat eſſe verus vnius Dei cultus. Iam enim nullibi ſunt veri ſacerdotes, niſi in euangelica eccleſia. Niſi forſan aliquæ ſunt gentes, vbi lex euāgelica inuincibiliter ignoratur, quæ ſint ab omni idololatriæ genere mundæ & vnū Deum colant. Quod de tota vna republica nō eſt credibile: nā ſi legē naturę ſeruaſſent, aliquo Deus eos ſupranaturali lumine irradiaſſet, vt veritatem inquirerēt. *Iudæorū ſacerdotes.* In Iudæis verò manifeſtum eſt nullū vigere iā verum ſacerdotium: quippe quod in euangelicū iam tranſlatum eſt, iuxta illud Pau. Heb. 7. Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt, vt legis tranſlatio fiat. Vt enim ſacrificia omnia illa per vnicū ſacrificiū Chriſti abolita ſunt, ita & ſacerdotium. ¶Per hæc ergo, quę dicta ſunt, argumēta facta ſoluta reſtant. *Solutio primi arg.* Ad primum enim reſpōdetur, quòd ſub lege naturę hominum genus non erat remedio deſtitutum: nam vt d. 1. monſtratū eſt, illucebat etiam tunc ſubobſcur⁹ quidā in eis fidei radius, quo legē naturalem ſeruantes per diuinum auxilium cōuerti poterāt. At quia Chriſto nondum paſſo ſacramenta non conferebant gratiam, fit vt nec fuerit in ſacerdotibus illis poteſtas vlla clauium. *Solutio. 2.* Atq; idem reſpondetur ad ſecundum de ſacerdotibus veteris legis. Tametſi ratione prædicta à Deo eſſent creati. *Solutio tertij.* ¶ Ad tertium autem iam reſponſum eſt, vbi diximus poteſtatem clauium eſſe eccleſiæ traditam in perpetuum permanſuram. *Solutio quarti.* ¶ Et ad quartum: vbi declarauim⁹ quemadmodum Chriſtiani omnes dicantur ſacerdotes.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm poteſtas iuriſdictiōis in vtroque foro fuerit ſic collata eccleſiæ, ut in toto corpore immediatè reſideat, an uerò in prælatis eius.

QVANVIS de poteſtate clauium ſacerdotali ſatis dictum ſit, tamen de iuriſdictione in vtroque foro dubium reſtat. *Pars affirmatiua.* Et ideo arguitur, ꝙ eam Chriſtus toti corpori eccleſiæ immediatè tradiderit, vt inde deriuaretur ad prælatos. *Primum argumentum.* Poteſtas ciuilis gubernandi ſeſe eſt in toto corpore reipubli-

cæ

cæ, quæ potest regem eligere, vel se per alios magistratus gubernare: atque hanc potestatem Deus iure naturę cuique reipublicæ dedit: ergo simili ratiõe Christus vniuersæ reipublicæ christianorum eandem contulit potestatem, & non personis singulis. ¶Secũdò arguitur. Conciliũ vniuersale dicitur vniuersalem ecclesiam repręsentare: ergo suam autoritatem non habet à Papa, sed à se, quasi illic assistant omnes Senatores, & Procuratores ecclesiæ, per quam autoritatem possunt de legibus, & magistratibus ecclesię disponere, cui alludit verbũ illud Christi ad Petrum Matt. 18. Si te non audierit, dic ecclesiæ: qua ratione videntur antistites appellari prælati ecclesiæ iuxta verbũ Iacobi, Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros ecclesiæ: ergo Christus iurisdictionem hãc toti ecclesiæ immediatè reliquit. ¶Tertiò, quia sacer cardinalium senatus Papam creat: ergo nomine & autoritate ecclesiæ illud facit: si ergo autoritas creandi Papã, qui est summũ caput ecclesiæ, est in tota ecclesia, penes ipsam est tota ecclesiastica potestas, & iurisdictio, & ab ipsa deriuatur in personas. ¶In cõtrarium est, ꝙ Christus nullibi legitur toti ecclesiæ congregationi vllam cõtulisse potestatem, sed personis. ¶Nihil hîc dicere molimur de illa molesta lite, vtrùm concilium sit suprà Papam, quę causa est, vt nũquam concilia eo candore fœliciter celebrentur, quo antiquitus. Sed quia rerum consequentia hoc exposcit, ne clauium tractatus mutilus maneat, quicquid sit de illa quæstiõe, pro nostra tenuitate subiectum proximum ecclesiasticæ potestatis, & iurisdictionis explorare adornam⁹. Enim uerò Gerson in tract. potestatis ecclesiasticę, quem imitatur Almain in suo libro de comparatione Papæ & concilij cap. 6. atque alij fautores illius opinionis, quòd cõcilium est supra Papam, arbitrati suam opinionem ex hoc fundamento pendere, aiunt, potestatem ecclesiasticam iurisdictionis in vtroque foro residere in tota vniuersitate ecclesię, hoc est, in toto corpore, quod aiunt categorematicè instar reipublicę ciuilis. Iure enim naturę potestas regendi rempublicã in tota ipsa est, & in nullo seorsum membro, nisi ab ipsa eligatur, vt est videre in antiquo regimine Romanorum, & nunc apud Venetos. Nisi ꝙ illæ, quæ rege gubernantur, ipsum elegerunt, in quẽ suã trãstulerũt autoritatem, quę iure hęreditario perpetuò succederet in suam sobolem, iuxta tenorem l. Quod principi placuit. ff. de constitu. princip. Sic ergo aiunt existere potestatem in corpore ecclesiæ immediatè propter rationes, quas fecim⁹, & alias eiusdem vigoris. ¶In contrariũ tamen ad quæstionem tribus conclusionib⁹ respondetur. Prima. Potestas iurisdictionis ecclesiasticæ nõ residet in toto corpore immediatè, sed in pręlatis. Cõclusio est Cardinalis à Turrecremata. 2. lib. sum. eccle. c. 71. & Caiet. in opusculo de cõparatione Papę, & concilij. Et notandũ est primò discrimen: illi enim dicunt, ꝙ Christus tradidit hanc potestatẽ communitati ecclesiæ, vt ipsa crearet prælatos, sicut Romani quibus regerentur. Nos autem dicimus è conuerso, quòd Christus tãquam vnicus rex regni cælorum, & ecclesiæ caput instituit Petrum, & apostolos, atque alios prælatos, per quos ipse gubernaret ecclesiã. Ad cuius probationem hoc supponendum est, quod ipsi etiam admittunt: nempe, hanc potestatem non cõuenire ecclesiæ iure naturali, aut humano, sed solo diuino per Christũ: nam Psalmo. 2. ait ipse. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius: id est, vnicus rex super vniuersalem ecclesiam. Et Psalmo. 109. Iurauit Dominus: & non pœnitebit eum, Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Vnde Paul. ad Hebræ. 7. probat Christum vnicum esse sacerdotem ecclesię, à quo omne sacerdotium, & sacrificium deriuatur, Et ideo ait, ꝙ alij sacerdotes sine iureiurando facti sunt, Christus autem cum iureiurando: quia in æternum erat permãsurus. Idemque cap. 8. & 9. prosequitur ostendens Christum esse vnicum Pontificẽ futurorum bonorum: hoc est, per cuius sacrificium, & sacramenta obuentura nobis sunt supracælestia bona. Atque adeò Psalmo. 44. Propterea vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus, seu præ participibus tuis, vbi denotatur omnes sacerdotes, & ecclesiæ antistites de eius sacerdotio participare, secundùm illud Apostoli ad Colossen. 2. Qui est caput omnis principatus, & potestatis, quæ est in ecclesia.

¶Hoc ergo supposito sic arguitur. Ecclesia nõ habet potestatẽ iurisdictionis, nisi à solo Christo: Christus aũt nullibi legitur eã tradidisse corpori ecclesiæ, sed ꝑsonis, & pręlatis: ergo in ipsis est immediatè. Probat minor, qa singulariter Petro dictũ est, Tibi dabo claues

Marginalia: Secundũ argumentum. — Tertium argumentum. — Pars negati. — Decisio articuli. — Gerson Almain. — An concilium sit supra Papam. — Fũdamentũ Gersonis. — Rex à repub. recipit potestatẽ iurisdictionis. — Prima conclusio. — Christus instituit prælatos ꝑ quos suam regat ecclesiam. — Potestas iure diuino cõuenit ecclesiæ. — Pau. Heb. 7. — Psal. 44. — Tertium argumentum.

ues regni cęlorum, Quodcunq; solueris,&c. Et Ioan.vlt. propter singularem amorē,quo eum Petrus diligebat, atq; adeò ob singularem dignitatem ei singulariter dixit, Pasce oues meas, vbi caput eū ecclesiæ constituit. Quare & illi pollicitus est dicens,Ego orabo pro te, vt non deficiat fides tua:nempe,quia super eius fidē prædixerat,se extructurū ecclesiam.Et ad apostolos singulariter ait,Quęcunq; solueritis super terram, &c.&, Quorū remiseritis, &c.ergo omnē iurisdictionē eis tribuit, atq; eius successoribus, iuxta verbū citatū Pau.Ipse dedit apostolos quosdā alios ꝓphetas,&c.in opus ministerij:hoc est,vt essent eius ministri. Quare Pau.1.Cor.4.nō dixit eos fuisse ministros ecclesiæ, sed Christi.

Secundū argumentum. ¶Secūdò,id maximè cōfirmatur ex illo Ioā.15.Nō vos me elegistis, sed ego elegi vos,& posui vos vt eatis, & fructū afferatis,&c.quasi dicat, nō sicut res publica ciuilis suum eligit regē, vos me elegistis,sed ego, qui ex me habeo regiā sacerdotalemq; potestatem, elegi vos,vt meam colatis ecclesiā,& fructu germinare faciatis.

Tertium argumentum. ¶Atq; hoc inde cōfirmatur, quòd vt legitur Marci.3.ipse ad se singulariter duodecim vocauit, quos fecit, vt essent apostoli, quibus ait Io.20.Data est mihi potestas in cælo & in terra:sicut misit me viuēs pater, & ego mittto vos, Accipite spiritum sanctum,&c.Certè nescio quid clariùs.Perinde est,acsi dixisset, sicut ego à nulla republica potestatem habeo, sed cælitus mihi data est: ita neq; mei ministri ab ecclesia debent potestatem aliquā recipere,sed à me ipso. Et ideo quę data est mihi potestas ego eam do vobis,Accipite spiritū sanctum:accipere autem spiritum sanctū non est totius corporis ecclesiæ, sed personale beneficiū.Enimuerò quia spiritus sanctus est in personis, ideo est in ecclesia,& non è conuerso.Quare in Pentecoste apostoli tanquā singulares personę, & Dei ministri acceperunt ab ipso, & nō ab ecclesia spiritum sanctū.

Quartū argumentum. ¶ Atq; hinc sumit quartum argumentum. Sacerdotes ecclesiæ instituuntur per sacramentum ordinis, quo confertur gratia: gratiam autem ecclesia nō confert,sed Christus per virtutem sacramentorum, atq; adeò non ecclesia,sed Christus, qui est autor gratiæ, per suos proprios ministros instituit sacerdotes,atq; imprimit characterē, qui est cōsecrandi facultas & clauiū potestas: ergo eadem ratione qua gratia, & vt art. præcedenti diximus,character nō est in tota ecclesia,sed in personis,quibus Christus & gratiā confert,& characterem inprimit,colligitur vt iurisdictionē,quæ ad eandē clauium functionē est necessaria,nō toti ecclesię,sed certis ꝑsonis tribuerit.Profectò est magnū argumentum, ꝙ si character cōsecrādi corpus verū,(quod manifestū est) non sit in toto corpore ecclesiæ, sed in personis: ita & iurisdictio non sit nisi in personis:quādoquidem corp⁹ mysticū super verum est fundatum.

Quintū argumentum. ¶Vt autē res apertiùs pateat:arguitur sic quintò. Christus non solum in terris agens,sed & nunc de cælo ecclesiam suā gubernat, quam ipse fundauit,iuxta illud,Ecce ego vobiscū sum vsq; ad cōsummationē seculi: dū aūt vitam in terris degebat,prælati nō habebāt autoritatē ab ecclesia, sed ab ipso tā quā ab autore eius & fundatore.Quare Pau. vt dictū est ad Gala.1.ait nō fuisse ab hominib⁹ nec per homines apostolum, sed à Christo.Quocirca in apostolorū prefatiōe nō dicūtur vicarij ecclesię,sed ipsius Christi.Quos operis tui (hoc est,functionis tuę) eidē(scilicet ecclesię) cōtulisti preesse pastores:ergo sicut illico post ascensum in cælum per suos ipse apostolos, & per quos illli cōstituebant episcopos,regebat ecclesiam,ad quod mun⁹ obeundū misit eis spiritū sanctum, pari nūc forma per apostolorum successores episcopos,& per discipulorum successores presbyteros, quos ipse elegit, ecclesiam gubernat: non ergo potestas iurisdictionis descēdit ab ecclesia immediatè, sed à Christo. Atq; hîc perspiciendum est discrimen inter rempublicam ciuilem, & ecclesiæ: quòd in republica ciuili nullus fuit à principio rex, cui competeret dominium,sed respublica creauit suum regem, quę poterat per alios à se creatos magistratus administrari. Ecclesiæ verò Christ⁹ per se fuit rex à patre cōstitut⁹, vt in Psal. citato ait Dauid. Quare sicut in familia domestica nō residet autoritas gubernādi domū, sed in patrefamilias,& alijs œconomis,& ministris,quos ipse voluerit eligere:ita & Christus regit suā familiā, cui nō dedit iurisdictionē sed ministris,quos ipse elegit,tāq̃ eius pręsidētes.

Postremum argumentū. Accedit sextò,vt ait Turrecremata,ꝙ si Christ⁹ potestatē ecclesiasticā ecclesiæ cōtulisset,cōsequēs fieret illā residere in tota cōgregatiōe.s.in laicis opificib⁹ in mulierculis, & pueris,& ꝙ cōciliū vice omniū cōgregaretur, sicut senatores noīe totius ciuitatis aut regni,& cardinales per potestatem omnium

eligerent

eligerent Papam, quod certè multis nominibus est absurdum. Primùm, quia cùm in republica sint multi inhabiles ad exercenda ecclesiastica officia, mulieres enim non possũt esse presbyterę, sicut in ciuili republica possunt esse reginæ, & pueri reges, indecorum esset toti ecclesiæ illam committere facultatem eligendi prælatos. Secundò, quia cùm sit impossibile totum orbem, si totus Christianus esset, conuocare ad eligendum Papam, vana esset illa tam diffusa potestas. Tertiò, quia tũc sequeretur, quòd si Papa & episcopi aliquas leges ecclesiasticas conderẽt, & totus populus reclamaret, cũ tãto excessu sit maior pars ecclesię, stãdũ esset iudicio populi, quod tamen est hæreticum. Signum ergo est, quòd prælati non habent iurisdictionem ab ecclesia, sed à Christo sunt populo Christiano prefecti. ¶Septimò & postremò arguitur argumento Caietani. Si potestas ecclesiastica immediatè esset in ecclesia, sequeretur, ꝙ si tota ecclesiæ congregatio sancire vellet, vt ecclesia non gubernaretur per vnũ pontificem, sed per duos, aut plures, vt dum Romana respublica per cõsules gubernabatur, & nũc gubernãtur Venetiæ, id posset facere, quod esse hæreticum, fautores ipsi contrariæ opinionis concedunt. Quocirca profectò nõ bene sibi constant: nam si illa ratione concilium asserant supra Papam, vt autoritas in tota ecclesia resideat, à qua pẽdet Papa, consequens fit, vt ecclesia non sit instituta instar regni, vt sit vna persona supremum caput, sed ad modum antiquæ Romę, & illius reipublicæ, quam. 5. Ethic. Aristo. ait per optimatum potentiam regi: quod profectò nemo Christianorũ dicere audebit, nisi sit hæreticus. ¶Ex his ergo planè colligitur appendix secunda conclusio. Summam ecclesiasticæ potestatis primùm contulit Christus Petro, tanq̃ eius vicario & ecclesiæ capiti, quod ipse constituit, à quo eiusq; successoribus in eadem sede, eadem iurisdictio in totam ecclesiasticam hierarchiam deriuatur. Quia vt patet Matt. 16. ei tanquàm ecclesiæ fundamento, quod sibi Christus substituit, plenariam pollicitus est clauium potestatẽ, quam Ioan. vlt. contulit, dum ter publicè, & iuridicè interrogans an se plus omnibus diligeret, quasi rogaret, an omnium esset dignissimus, qui omnium esset caput, dixit, Pasce agnos meos. Hanc verò conclusionem non intendim⁹ hic multis cõprobare, esset enim magnam rerum syluam commouere, sed eã in hanc consequentiam adiecim⁹, ꝙ ecclesiastica potestas non in tota ecclesię communitate, sed in personis residet. Dum autem dicimus, à Petro deriuari omnem ecclesiasticam potestatem, non intelligimus in reliquos apostolos, iam enim suprà art. 2. adstruxim⁹ apostolos immediatè à Christo omnem iurisdictionem accepisse gubernandi orbem. Sed tamẽ nullus præter Petrum reliquit successorẽ, vt per suam autoritatem, & episcopi omnes & clerus ab vna sede Petri illam recipiunt. ¶Caue tamẽ ne subinde hinc elicias episcopos & presbyteros esse de iure positiuo: sunt enim, vt paulò antè diximus, de iure diuino. Quare Papa facere nequit, vt nulli sint episcopi in ecclesia, aut sacerdotes. Sed tamẽ dicitur iurisdictio à Papa deriuari: quia per ipsum episcopi singuli suis diœcesibus mancipantur, & presbyteri suis parœcijs.

¶At dũ de subiecto iurisdictionis loquimur, quam dicimus absq; sacerdotali charactere reperiri, dubitatio se insinuat, vtrùm omnibus possit Christianis conuenire. Et quidem de viris pro cõstanti relinquitur: quippe cũ episcopus antequàm ordinetur, iurisdictionem habeat indulgentias conferendi, & excommunicandi, atque adeò sub censura excommunicationis leges & præcepta ferẽdi. Certum quoq; est viros omnes, nisi aliqua sint ecclesiastica lege ꝓhibiti, ad sacerdotiũ, & episcopatum assumi posse. ¶Sed de fœmineo sexu quæstio nos interpellat, vtrùm sit capax spiritualis potestatis ecclesiasticæ. Nam vtrinq; nos admonet Paulus, dum ex vna parte ad Galat. 3. ait, quòd in Christo Iesu non est Iudæus nec Grecus, non est seru⁹ nec liber, non est masculus nec fœmina. Ex altera verò. 1. Corinth. 14. ait, Mulieres in ecclesia taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse: si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogẽt: turpe enim est mulieri loqui in ecclesia. Et ne quis arbitretur, suum, nõ Dei, præceptum esse, subdit. Si quis videtur propheta esse aut spiritualis, cognoscat quæ scribo: quoniã Domini sunt mãdata. De hac quęstione oẽs cõsentiũt, mulierẽ nõ posse potestatẽ ordinis suscipere, vt ait S. Tho. di. 25. q. 2. Id quod ibidẽ inter agẽdũ de ordine examinãdũ est: quia illa est potestas immediatè aperiẽdi regnũ celorũ. Sed de iurisdictiõe subdit ibidẽ in solutiõe. 1. arg. ꝙ Abbatissę nõ habent iurisdictionem ordinariam,

Ratio. 1. *Ratio. 2.* *Ratio. 3.* *Septimũ argumentum.* *Impugnatur ratio.* *Secunda cõclusio.* *Episcopi & presbyteri sunt de iure diuino.* *Dubiũ egregium.* *An mulier sit capax spiritualis potestatis.* *Pau. ad Galat. 3.* *Pau. 1. Cor. 14.* *Abbatissæ nõ habẽt iurisdictionẽ ordinariã.*

nariā, sed quasi cōmissariam propter periculum cohabitationis virorum, & mulierū. Et dist.9.q.1.ar.1.quæstiunc.3.ad quartum ait. quòd cùm mulier secundùm Apostolum sit in statu subiectionis, non pōt habere aliquā iurisdictionem spiritualem: quia etiam secundùm Philoso.8.Ethic. Corruptio vrbanitatis est, quando ad mulierem peruenit dominiū. Vnde mulier neq; habet clauē ordinis, nec clauem iurisdictionis, sed mulieri, inquit, cōmittitur aliquis vsus clauiū, sicut habere correptionem in subditas mulieres propter periculum, qđ imminere posset. ¶Sub hoc ergo moderamine constituitur tertia conclusio. Mulier nō potest in dignitate constitui cui sit spiritualis iurisdictio annexa. Hoc.n. videtur Pau. loco citato commonere. Et præterea. 1.ad Timo.2. vbi ait, Mulier in silentio discat cum omni subiectione: docere autem mulierem non permitto, nec dominari in virum, sed esse in silentio. Quanuis hic nō fiat mētio ecclesiæ, nec iurisdictionis simpliciter, sed in virum. ¶Et confirmatur conclusio ratione: quia potestas iurisdictionis licèt nō sit immediatè potestas clauium: hoc est, remittēdi peccatū, ordinatur tamen ad illam, imò ex illa ortum habent: atq; adeò sicut mulier non potest habere potestatem ordinis, fit vt nec ei cōgruat habere iurisdictionē spiritualem. Secūdò, quia potestas iurisdictionis pertinet ad dignitatē sponsi ecclesiæ, qualis fuit Christus: cùm ergo sexus fœmineus sit natura sua virili subditus, iuxta illud Gene.3. sub viri potestate eris, mulierem non decet præeminētia illa, vt vim habeat coactiuam spiritualem. Tertiò, quia iurisdictionis vsus requirit scientiam: mulierem autē nō condecet literis vacare, vt theologiā, vel iura discat: quare neque decorum est, neque verò tutū in dignitate illas constituere, cui iurisdictio spiritualium annexa sit, vnde animarū salus pendet. ¶Quartum argumentum profectò magni pōderis est, q̄ neq; Christ⁹ neque subinde ecclesia talem dignitatem mulieri commisit, vt optimè Innocēt.3. cap. Noua. de pœnit. & remissio. adnotauit, vbi ait noua, & inaudita esse, q̄ abbatissæ moniales benedicāt, aut cōfessiones audiant, aut predicent: cùm beatissima virgo Maria dignior & excellentior fuerit apostolis vniuersis: cui tamen dominus claues regni cælorum non commisit: quo vtique exemplo quantumuis in ecclesia mulieres præcesserint sanctitate præclarissime, nunq̄ illis fuit potestas clauium commissa. Vnde Ambro. in lib. questionum noui & vet. testa. & refertur can. Mulierem. 33.q.5. ait, quòd mulierem cōstat nullam habere autoritatem, neq; iudicare posse. Et cap. Dilecta. de maior. & obed. cauetur, q̄ excommunicare non valet. Atqui in eadē sentētia sunt cū D.Thoma Theologi, vt Duran. di.19.q.1. & Palud. ead. dist.q.2. & Syluest. verb Abbatissa. §.1. Atq. d.32. can. Mulieres. q̄ est cōcilij Laodicensis, fit mentio mulierum, quas Græci presbyteras vocāt: id est, matronas viduas, quib⁹ forsan aliqua iurisdictio spiritualis committebatur, quas concilium inhibet, tanq̄ ordinatas in ecclesia constitui. ¶Quòd si arguas. Maius est prophetæ donum, q̄ spiritualis iurisdictionis: sed vt.4. Regū legitur, multæ fuerūt mulieres prophetissæ. Respondetur, quòd prophetia neq; est sacramētū, neque ad rem sacramentalem soluendi, & ligandi attinens, vt spiritualis iurisdictio.

¶Hinc fit, q̄ Abbatissæ, & aliæ matres sanctimonialibus præfectæ ratione officij potestatem non habent ponendi præcepta spiritualia, sicut religiosorum prelati, sed tantùm ciuilia, sicut matresfamilias. Discrimen autem hoc est huiusmodi. Principes seculares possunt præcepta ponere, quæ obligēt quidem sub reatu mortali, sed quia non sunt spiritualium iudices, non est eorum facultas decernere, vt suum præceptum obliget sub reatu mortali, aut veniali, sed tantùm constituere opus in genere virtutis, cuius transgresio ex natura, & quantitate, & qualitate rei pensari debet, sit ne mortalis, an venialis. Papa verò & ecclesiastici prælati eo ipso, quòd aliquid præcipiunt sub sententia excommunicationis, nisi præceptum contineat manifestum errorem, obligat quidē sub reatu mortali, & tale est præceptum prælati in ordine nostro, si ponatur in scriptis, licet non habeat adiunctam censuram excommunicationis. Matrona ergo eo, quod præficitur monialibus, potestatem habet ponendi præcepta primi generis, sicut materfamilias cui subditæ tenentur obedire: nempe, ne literas scribant, aut recipiant, aut cum viris loquantur, aut ad hortos exeant. Sed tamē ista præcepta ex natura rei æstimari debent sub quo reatu obligent, mortali'ne, an veniali, Tantum enim ad custodiam domus conferre possent, vt eorum trāsgresio esset mortalis, & tam parum, vt esset venialis. Similia enim

Secunda cōclusio. *Ratio cōclusionis.* *Ratio.2.* *Ratio.3.* *Ratio.4. magni roboris.* *Ambros.* *Abbatissæ nequeūt indicere præcepta spiritualia.* *Discrimen inter præcepta utriusq; potestatis.*

enim præcepta posset mater familias ponere suis filijs, licèt in monasterio vrgentior sit causa, & magis obligent illa præcepta. At verò ponere preceptum more religiosorũ, vt eo ipso, quòd in scriptis det, intelligatur obligare ad mortale, re vera nequeunt ex facultate officij annexa. Nec de hoc vllo modo dubitandum est: quia earum præfectura nõ est sicut religiosorum: alioqui possent excõmunicare, quod nullus concedit, quia excõmunicatio est priuatio bonorum spritualiũ. ¶Quòd si qs arguat, ratiõe voti moniales teneri plate parere etiam si spirituale preceptũ ponat: nã si quis vouit alicui seculari obediẽtiã obedire tenetur: maximè si Deo votũ faciat obediendi homini. Respõdetur, quod dum quis vouet obediẽtẽ esse alteri, non intelligitur, nisi prout moris est obtemperare, vel laicũ laico, vel religiosum religioso. Ob id em, quòd quis voueat obedire amico suo seculari, non propterea ille potest ponere ei spirituale præceptũ, vt episcopus. Pari ergo modo moniales vouent obedire prælatæ secundùm potestatem, quam ipse habent præcipiendi. ¶Et confirmatur hoc, quia non sunt moniales in hac parte melioris conditionis, quàm religiosorum conuersi, quibus tamen nunquam spiritualium cura demandatur. Reliqt enim D. Franciscus inter sua statuta vt conuersi absque sacris ordinibus fieri possent Guardiani, qui ideo curam animarũ habebant, & subinde ceu episcopi electi non ordinati confessarios creare poterant, & casus reseruare, à quibus nisi de sua licentia nemo subditorum valeret absolui: spiritualiaq; precepta ponere, eademq; sub censura excõmunicationis. At quanuis hoc autoritate Pape fieri poterat, tamen quia sapienter iudicatũ est minimè cõdecere, vt qui nõ haberent potestatem ad consecrandum corpus Christi verum, illam haberẽt spiritualem curã erga mysticum, mos ille abolitus est.

Abbatissæ nequeunt præceptum ponere more religiosorum.

Ordo diui Francisci.

¶Possunt itẽ eiusmodi præpositæ si habent iurisdictionem in aliquos vassallos, eis præcipere sicut seculares, sicuti possunt mulieres esse reginæ, quæ est gubernatio temporalis, non obstante verbo Aristotelis suprà citato, quòd videtur esse corruptio reipublicæ. Maximè si succedãt iure hæreditario: nam vt Iudic. 4. legitur, Debora iudicauit populum Israël. Possunt itidem, vt ait Panormit. iuxta glo. in d. cap. Dilecta, præsentare ad beneficia, imò habet ibidẽ glossa, quòd põt Abbatissa conferre ecclesias, & beneficia sibi subdita, atque idem Syluest. loco citato cum suo Panorm. Tametsi de hoc non sim adeò certus, an habeãt ratione officij, vel ex Papæ cõmissione. ¶Hæc autẽ dicta sint quatenus iurisdictio ratione officij competit mulierib⁹. Quod quidem, vt verum dicam: non video esse planè de iure diuino: nam Paulus non prohibet mulieres nisi docere in ecclesia, quas iubet subditas esse viris. Neq; verò qđ subdit, hæc esse mandata diuina, sic intelligit esse de iure diuino, vt non cadat dispensatio in illa. Sed hec omnia sunt de iure canonico, quod ecclesia tanquam verbis Pauli consentaneum statuit. Quapropter prędictam conclusionem sub illa limitatiõe, ratione officij, constituimus: nam ex commissione non video cur nõ possint hanc habere potestatem constituendi huiusmodi præcepta spiritualia. Non, inquam, video cur Prouincialis vbi ei visum fuerit ad honorẽ domus, & monialium expedire, nõ possit Priorissis, & Abbatissis committere, vt possint huiusmodi præcepta spiritualia in graui necessitate ponere, citra tamẽ excõmunicationis censuram: nã hęc facultas nunquam mulieribus commissa est, nec eis committere decet. Tametsi Palud. loco citato, quia hoc est ius positiuum, cẽseat eam quoque posse eis committi, cùm cõmittatur merè laico, vt di. 22. videbim⁹. ¶Ad autoritatem ergo in contrarium allatã Pauli ad Galat. 3. respondetur, illud, quod in Christo Iesu nõ est Iudæus, nec Gręcus, masculus, nec fœmina, intelligi, quantum ad susceptionem fidei, ad quam, cùm vniuersos mortales obliget, absque vllo discrimine, omnis anima rationalis admittenda est.

Abbatissæ ex commissione posšũt ponere præcepta spiritualia.

¶Ad primum igitur argumentũ iam respõsum est, nõ esse simile de potestate ciuili, quę naturalis est, & de ecclesiastica supranaturali, quam Christus tanquã per se rex illius per suos proprios ministros gubernat. ¶Ad secundum de cõcilio, Cardinales Turrecremata, & Caietanus locis citatis respondent è regiõe omnino ad Gersonem, & alios. Qui.n. à parte concilij pugnant, dicunt Papam à cõcilio recipere autoritatem. Cardinales verò suprà citati dicunt è conuerso, quòd concilium recipit illam à Papa. Sed certè vtrunq; (vt sub correctione ecclesiæ, & peritiorũ dixerim) falsum apparet. Prior.n. opinio satis est impugnata. Sed nec posterior censetur vera: quoniam episcopi, & qui legitime sunt personæ

Solutio primi argu.

Solutio .2.

Impugnatur posterior opi.

personæ concilij legitimè congregati præsidente Papa, aut eius legatis, eo ipso, quod sunt episcopi per se habent, dum publica autoritate cõgregãtur, autoritatem ecclesiæ, sicuti senatores in senatu. Quare nulla alia indigẽt Papæ autoritate, nisi quòd ipse sit præses tãquam caput. Non quòd ipsi episcopi sint tã quam procuratores totius ecclesiæ recipientes autoritatẽ à toto populo, sed per autoritatem episcopalem, quam à Christo susceperunt, dum publico nomine cõgregantur habent autoritatem, quibus spiritus sanctus, vt errare nequeãt, assistit. Quocirca quòd cõcilium dicitur vniuersalem ecclesiam repręsentans, in antiquis concilijs non legitur, sed est nouum. Et ideo, vt verum sit, non debet accipi in eo sensu, quasi illic tot⁹ Christianus populus per suos procuratores, & legatos sit cõgregatus, nam populus non habet talem autoritatem coëundi in concilio per se, vel per alios. Imò licèt omnis populus reclamaret, possent episcopi cum Papa facere cõcilium. Sed quòd ipsi soli per potestatem diuinã repræsentant totam ecclesiam, vt possint Christianum populum cogere, vt sibi auscultent, & pareant. Non ergo aliter concilium habet autoritatem à summo Põtifice, quàm quòd episcopi creãtur ab ipso. Et è contrario, si aliqua ratione concilium est supra Papam, nõ est, quòd ipse à concilio vllam recipiat autoritatem, sed quia omne membrum, etiam caput, est pars totius, & ideo tenetur stare decreto, & sententiæ totius. ¶ Ad tertium eodẽ pacto respondetur, quòd licèt cardinalium collegium eligat Papam, tamen cardinales nõ eligunt nomine totius ecclesiæ, quasi totus populus habeat autoritatem eligendi Papam: sed quòd etsi electio ad omnes episcopos spectaret, tñ quia nõ possẽt sine magno dispendio, & multo tempore conuenire, electio cardinalib⁹ est cõmissa. Attñ Papa ab illis dũ eligitur, nullã potestatẽ acquirit, sed à Christo, quia instituitur successor Petri.

Quo sensu debeat accipi, quod cõciliũ repræsentat uniuersalẽ ecclesiam.

Solutio. 3.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm quilibet sacerdos poßit vti claue in quemlibet.

Pars affirmatina. *Primum argumentum.*

TAndem queritur de vsu clauium & arguitur, quòd possit vnusquilibet sacerdotum in quemlibet sua vti claue. Sacerdotes à Christo susceperunt autoritatem illo verbo Ioan. 20. Quorum remiseritis &c. vbi nulla est facta restrictio: ergo potest sacerdos vnũ quenque absoluere. ¶ Secundò arguitur. Si non posset vnusquisque sacerdos omnes absoluere, hoc esset ex defectu iurisdictionis: sed maior est defectus gratiæ: quàm iurisdictionis: quia vbi Christus dedit apostolis potestatem absoluendi insufflauit in eos spiritum sanctum: & tamen mali sacerdotes possunt absoluere: nam aliàs nemo subditorum esset certus, an fuerit absolutus, cùm nemini constet suum sacerdotem esse in gratia: ergo & sine iurisdictione absolutio erit valida.

Secundũ argumentum.

¶ In contrarium est cap. Omnis vtriusque sexus. vbi prohibetur ne vllus sacerdos alienũ parochianum, nisi de licentia sui sacerdotis absoluat.

Pars negatiua.

¶ De isto vsu clauium quoniam disti. 1. q. 5. multa inter tractandum de ministris sacramentorum diximus, pauciora hìc dicenda supersunt. Ad quæstionem ergo duabus conclusionibus respondetur. Prima. Nullus sacerdos absq; potestate iurisdictionis potest vti claue ordinis absoluendo, aut ligando. Hanc conclusionem art. 1. tetigimus, vbi dicebamus characterem esse meram potentiã, quæ agere non potest, nisi passum ei applicetur, vt agat: subijcitur autẽ per iurisdictionem sacerdoti materia, per quam ei subditi addicuntur. Si autem aliorum rationem desideres, hæc est egregia, quòd officium pastoris est ad salutem gregis oculatè attendere: supremus autem ecclesię pastor non sufficit toti ecclesiæ prospicere, nisi singulis dioecesibus episcopos præficiat, neque episcopus toti dioecesi, nisi parochijs parochiales sacerdotes præponat: cùm ergo summa gregis notitia, & iudicium per confessionem sacramẽtalem sumatur, in hoc sacramento præcipuè decet, vt non sit liberum cuicunque ad quẽcunque sacerdotem discurrere, sed sit quisq; suo proprio alligatus, vt non nisi illi, vel de eius licentia confiteatur: hoc autem ligamen fit per iurisdictionẽ: ergo absque illa nemo sacerdotum potest quenquam absoluere. Multò ergo congruentiùs in hoc foro necessaria est iurisdictio, quàm in exteriori, vbi tamen nullus sine iurisdictione potest quenquam iudicare. Quare, licèt sacerdos nõ subditum absoluere tentauerit, nulla est absolutio, nisi in articulo mortis. ¶ Vtrũ autẽ hoc sit de iure diuino, quod Armachanus lib. 11.

Decisio articuli.

Prima cõclusio.

Nota rationem.

An iurisdictio sit necessaria de iure diuino.

negat, suprà dist. 18. q. 4. ar. 2. discussimus, cõcludentes hoc esse de iure diuino: cùm Christus has iurisdictiones instituerit, cõtra quod ideo ius nulla consuetudine præscribitur. c. Si episcopus. de pœni. & remiss. lib. 6. Cuncta illic, quæ ad confessionem proprio sacerdoti faciendã attinent, elucidata sunt. Eadem ratione nõ potest sacerdos à casibus reseruatis aliquem absoluere, quia in hoc pœnitens non est eius subditus. Et pari iure, nec potest excommunicatum absoluere: quia priuatus est sacramẽtis. Cæterùm in omnes alios subditos potest claue sua vti. Et est similitudo in claui materiali, quæ non potest aperire, nisi propriã seram: & in causis naturalibus, quarum nulla potest agere, nisi in subiectam sibi materiam. Ignis enim non potest cælum inflãmare, neque calor naturalis hominis ferrum digerere, quod potest calor struthionis. Quòd si argumentum in contrarium sacerdotum veteris legis afferatur, vbi nulla erat iurisdictionis distinctio, nullũ est, tum quòd totus ille populus non habebat, nisi vnicum templum instar vnius parochiæ, tum præsertim, quòd sacerdotes non habebant potestatem spiritualem soluendi, vel ligandi, vel excommunicandi. ¶ Secunda conclusio. Quanquam minister sit in peccato mortali, nihilominus iurisdictionẽ retinet, vt absoluere possit, nisi fuerit schismaticus, vel hæreticus, vel suspensus, vel degradatus, aut excommunicatus nominatim, vel propter manifestã clerici percussionem. Hanc conclusionem dist. 1. citata. ar. 5. & 6. latissimè contra hẹreticos, & contra Armachanũ cõfirmauimus. Cùm enim ministri non sint, per sacramẽtum proprij autores gratiæ, sed Christus, eorũ malitia non obstat quominus sacramẽtum sit validum. Quare bonitas morum ministri non est de essentia sacramenti, iuxta sententiam Augustini interpretantis verbum Ioannis Matth. 3. Ipse (scilicet Christus) est, qui baptizat. Quapropter licèt minister gratia careat virtute Christi per sacramentum confertur.

Secunda cõclusio.

¶ At verò quoniam iurisdictio, vt dictũ est, autoritate ecclesiæ tribuitur ei, qui episcopali ecclesiẹ, aut parochiẹ prẹficitur, potest eadem ecclesia vsum eiusdem iurisdictionis ei suspendere, vt facit in schismaticis, hæreticis &c. Quare licèt attentent sacramentum pœnitentiẹ administrare, non valet sacramentũ, nec absolutio tenet. Quod si arguas. Si attentent sacramentum eucharistiæ conficere, sacramentum tenet: ergo si absoluant: nam dicere ad hoc requiri iurisdictionem, nõ tamẽ ad illud, videtur principij petitio. Negatur tamen consequentia, nec est petitio principij: quoniam in omni sacramẽto requiritur materia, & forma: & in sacramento eucharistiẹ materia est duntaxat panis, & vinum: quare nulla iurisdictio ad consecrãdum requiritur. Materia verò pœnitentiẹ est ipse pœnitens, & vbi suspẽditur iurisdictionis vsus, siue per suspensionem sacerdotis, siue per excommunicationem subditi, subtrahitur materia necessaria sacramenti. Quare in sacramẽto pœnitentiẹ vsus iurisdictionis est de essentia, nõ tamen in sacramento eucharistiẹ, aut in cẹteris. Quapropter si quis sacerdotum non subditum baptizet, quanuis si extra extremam necessitatem id faciat, peccet, nihilominus quia materia legitima est aqua, sacramẽtum tenet. Neque ob id solùm quòd characterẽ imprimit: nam etiam si extremam vnctionẽ administraret, esset valida, idque quanuis esset suspensus, licèt tunc grauius peccaret. Idẽ est si episcopus alienum subditum confirmaret, aut etiam ordinaret, etiam si esset suspensus: quia in ijs sacramentis materia, & forma concurrũt. Neque consistunt in actu iudiciario, vbi cognoscenda est causa, & ferẽda sententia: hac enim de causa in sacramento pœnitentiæ vsus iurisdictionis est de essentia. De his autẽ quia in superioribus sunt elucidata, satis in præsentiarum.

Obiectio.

Dilutio.

Vsus iurisdictionis est de essentia in sacramẽto pœnitentiæ.

¶ Ad primum igitur argumẽtum respondetur, quòd etsi in susceptiõe ordinum omnes suscipiant potestatem ordinis, quæ est potestas absoluendi, iuxta citatũ verbum, Quorum remiseritis &c. est nihilominus necessaria applicatio materiæ, quæ fit per iurisdictionem, quæ promissa est singulariter Petro Matthæ. 16. vt ab ipso in omnes descenderet.

Solutio 1. argumenti.

¶ Ad secũdum respondetur concesso, quòd defectu iurisdictionis non potest quilibet sacerdos quemlibet absoluere, sed negatur cõsequentia dum infertur, tantum impedimentum esse defectum gratiæ. Nam etsi peius sit sacerdoti gratia, quàm iurisdictiõe carere, tamen administrationi sacramenti iurisdictio est necessaria potius, quàm gratia ob rationem prẹdictam.

Solutio 2.

DISTIN.

DISTINCTIONIS vigesimæ, Quæst. secunda, De virtute, & effectu clauium.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm effectus clauium se extendat ad remissionẽ peccati quoad culpam, & pœnã.

POtestas clauiũ duplex est, vt artic. 1. superioris quæstionis distinxim⁹. Vna est sacerdotalis characteris, quæ dicitˉ sacramentalis, eo ꝙ effectum habet in sacramẽto pœnitentiæ ligandi, & soluẽdi. Et hæc propriè, & principaliter dicitur potestas clauiũ. Alia verò est, quæ charactere nõ indiget: vt potestas iurisdictionis, quæ in non sacerdotibus existere potest, quæ non ita propriè dicitur potestas clauium, sed mediatè, quia non est sacramentalis, sed extra sacramentum per illam fit remissio peccatorũ quoad pœnam: nempe, per indulgentiarum largitiones, & ligatio per excommunicationem. De effectu ergo huius secũdę potestatis in duabus subsequẽtibus distinctionibus agendum nobis restat. Sed de effectu primæ, quę est sacramẽtalis, pręsens locus dicendum requirit, vt tota materia sacramenti pœnitentiæ complementũ hac quæstione suscipiat. ¶Arguitur ergo: quòd virtus hæc clauium non se extendat ad remissionem culpę. Remittere peccata, quia fit per gratiam, est proprius effectus solius Dei per spiritum sanctum, iuxta illud Psalm. Gratiam, & gloriam dabit Dominus: ergo sacerdos non remittit peccata. ¶Secundò. Qui ad pœnitentiam accedit non contritus, indignè accedit: quia accusatio, qua se ostendit pœnitere Deũ offendisse, mendax est: qui autem indignè accedit, nullam per sacramentum gratiam suscipit: qui autem accedit contritus ante sacramentalẽ absolutionẽ est in gratia: ergo nunq̃ virtute clauium fiet peccatorum remissio. ¶Sed tertiò, ꝙ vi clauium nulla remittatˉ pœna tẽporalis arguitur: quoniã eadem ratione posset remitti tota: consequens tamen est falsum, quia cùm satisfactio sit pars sacramẽti, apparet semper relinqui aliqua particula, quę sit satisfactiõis materia. ¶In contrarium est tum verbũ euãgelicum, Quorum remiseritis peccata, remissa sunt: tum etiam forma sacramentalis, Ego te absoluo.

Partis negatiuæ arg. 1. — *Secundũ argumentum.* — *Tertium argumentum.* — *Pars affirmatiua.*

¶Hanc quæstionem disputat D. Tho. in. 4. dist. 28. q. 1. ar. 3. Aliter tamen definire saltẽ verbis illam videtur, quam similem de sacramentis definit. 3. par. q. 62. In. 4. nãq; tanquã expositor Magistri, qui ait, sacerdotem non absoluere, sed ostendere absolutum, in illam partẽ inclinauit, quòd sacerdos absolutè nõ remittit culpã, eo quòd non remittit, nisi tanquam instrumẽtum. Sed tñ in. 3. par. non negat, quin sacramenta simpliciter dicantur cõferre gratiam, licèt id non faciãt, nisi tanquã instrumẽta. Tribus igitur cõclusionibus sub distinctione respondetur. Agens enim alicuius effectus duplex est, scilicet, principale, & instrumentale. ¶Est ergo prima conclusio. Tanquam agens principale, & per naturalẽ, & propriam autoritatem sacerdos nõ remittit culpam, sed solus Deus: vt enim peccatũ solùm cõtra ipsum committitur, iuxta illud Psalm. Tibi soli peccaui: ita & ipsius est proprium peccata remittere. Ad hæc, cùm gratia, per quã fit remissio, sit acceptatio ad gloriam, sicut dare gloriam, quę sibi propria est, non nisi illi cõuenit, ita nec dare gratiam. Et hoc est quod ait citatus Psalmus. Gratiã, & gloriam dabit Dominus: nam qui dat super naturalem finem, dat & media supranaturalia ad ipsum. ¶Secunda conclusio. Tanquã minister, & instrumẽtum Dei sacerdos dum absoluit, verè peccata remittit. Cõclusio hęc ex ijs, quæ diximus, dist. 1. q. 2. vbi sacramenta euangelica monstrauim⁹ conferre gratiã, liquidò colligitur. Nam si sacramentum causa est gratiæ, minister dum illud applicat, ministerio suo peccata remittit. Hæc enim fuit collectio concilij Constan. vbi decretum est ministrum sacramentorũ per ipsa sacramenta gratiã conferre, quæ est nostra conclusio. Sed re vera euãgelium tam clarè illã probat q̃ conciliũ, vbi ait Christus, Quæcunq; solueris super terrã &c. &, Quorũ remiseritis &c. Id quod, & forma ipsa declarat, quæ certè, si sacerdos peccata non remitteret, falsa esset. ¶De hac verò re, vt hæreticos omittamus, q̃ clauium virtutem negant, & sacramẽtorum efficaciã gratiæ, qui satis in superioribus expugnati sunt, lis est cũ Magistro sentent. qui dist. 18. negat vnq̃ sacerdotẽ verè absoluere, sed

Decisio articuli. — *Prima cõclusio.* — *Secunda cõclusio.* — *Concilium Constant.* — *Contra Magist. senten.*

sed ait duntaxat ostendere absolutum. Et ratio eius est, quam secundo loco hic fecimus: nempe, quod neminem cēset dignè accedere ad sacramentū, nisi existat in gratia. Et hæc fuit opinio Alexandri. 4. par. q. 80. mēb. 1. & Bonauent. di. 18. q. 2. & ibidē Richard. & Abulens. 1. par. sui defensorij ca. 6. Et fuit inter iuniores opinio Gabri. dist. 14. q. 2. & Almain di. 18. q. 2. & Maioris vtraq; d. 14. q. 2. & 18. q. 1. omnes, inquam, aiunt, quod sacramentum pœnitentiæ nunquam conferre potest primam gratiam. Et ideo ait Alex. & omnes isti, quod sacramentum pœnitentiæ nunquam remittit, nisi solam pœnam. ¶Contrarium tamen tenet hoc loco D. Tho. scilicet, di. 18. q. 1. art. 3. vbi ait, quòd licèt quis accedat non bene dispositus ad pœnitētiā, si obicem nō opponat, recipit primā gratiam sicut per baptismum. Et subdit contra Alexā. rationem: quia hoc sacramentum nō ordinatur ad remissionē pœnæ tantū, sed etiā culpę, vt baptismus. Idemq; ait. in. 3. p. q. 86. ar. 6. vbi dicit, quòd remissio culpę est effectus pœnitētiæ, & principalius quidem virtute clauium, & formæ absolutionis. Eadem est opinio Scoti in. 4. di. 18. q. 4. arti. 3. & Duran. & Palud. ea. dist. & Marsilij in. 4. dist. 12. & Roffensis art. 5. cōtra Luthe. vbi ait expressè, quod sacramentum pœnitentiæ quandoq; potest cōferre primam gratiā attrito. Adrian. q. 2. de clauibus, ait hāc opinionē S. Tho. vniuersalius iam modò sustineri. In hac autē controuersia distinguendi sunt tres gradus. Primò, quādo homo accedit ad sacramentū contritus. Secundò, quando per alium extremum accedit cū obice ne gratiam suscipiat, licèt putans se dignè accedere confessionem faciat, & sacerdos putans eū esse satis dispositum, absoluat, sed frustra. Et tertius medius modus quando acccedit attritus, putās se bona fide esse cōtritū. Et quidem in primo casu, quæ est Magistri & suorū sequaciū, licèt re vera sacerdos tunc nō conferat primam gratiā, nihilominus non est negandū quin verè absoluat, ac remittat, vt di. 14. q. 1. ar. 3. vbi egimus de forma absolutionis, secundùm S. Tho. & veritatem ostendimus. Nam profectò alioqui forma ipsa esset falsa, Ego te absoluo. Item quia quandoque etiā qui baptizat est in gratia, & tamē vera est forma, Ego te baptizo: id est, abluo, etiā spiritualiter à peccatis. Item quia sacramētū nō solùm est signum gratiæ, verùm, & vera causa. Quare, vt illic S. Tho. q. 84. probè docet, cū quis formā illam profert, Ego te baptizo &, Ego te absoluo, non debet accipi in hoc sensu, Ego te ostēdo baptizatum, & absolutum, quasi signum ostendens gratię, sed ego te verè baptizo, & absoluo applicando verā causam ablutionis, & absolutiōis. Quare Magister sui oblitus fuit, dicēs sacramēta cōferre gratiam, & nihilominus sacerdotem non verè absoluere, sed ostēdere absolutum. Igitur licèt daremus, neminē dignè accedere ad sacramentum, nisi qui est in gratia, consequentia nulla est, qua infertur, quòd sacerdos non verè tunc absoluit. ¶Neq; ob id solùm dicitur absoluere, vt ait Alex. quia remittit pœnā, neq; ob id, quòd absoluit à præcepto cōfessionis: nam absolutè absoluere, principaliter est à culpis, iuxta verbum euangelicum, Quorū remisę. &c. Veritas ergo formæ optimè seruatur in illo sensu, quem illic explicat S. Th. vt, Ego te absoluo, idem sit, quod ego sacramentum absolutionis tibi impendo, cuius virtute, si in peccatis existeres, quibus obicē non opponeres, remissionem cōsequereris. Nam & per eandem absolutionem confertur augmentum gratię, quæ per se sufficeret peccatum remittere. Pari modo, & in secundo casu, si quis cum obice gratiæ accedat, veritas formæ saluatur, Ego te absoluo: id est, sacramentum absolutionis impendo, quod nisi obicem ex parte tua inueniret, remissionē tibi peccatorum conferret: licèt nō opus sit cōditiones illas exprimere. Quare in nullo casu tenēda est opinio Magistri, quod scilicet interpretatio formæ sit, Ego te absoluo: id est, absolutū ostendo, est enim syncceritatē, & castitatē ecclesiasticæ formę denigrare, & cōtaminare, & in sinistrum sensum peruertere. Nam verba euangelica, maximè in re tanti mysterij debent accipi in sensu proprio. Verba autem illa, Ego te absoluo, non possunt facere sensum illum, Ego te absolutum ostendo. Quoniam res diuersissimæ sunt absoluere, & ostendere. Prætor enim non potest verè remittere debita, quæ quis alteri debet: sed ostendere per suam sententiam, quod nihil debet. Et in hoc sensu dicitur absoluere reum, nō quidem ab eo, quod debeat, sed à lite. Creditor autem solus est, qui pōt debita remittere. Et hoc pacto Deus ministerio sacerdotis verè remittit debita. Quare verbū absoluo, nō potest exponi per ostendo. Et cōfirmatur, quia si talem posset facere sensum, liceret tunc sacerdoti commutare

Rō Magi. *Opi. S. Th.* *Ratio cōtra Alexan.* *Scotus.* *Distinctio opinionis per tria mēbra.* *Primū mēbrum.* *Absoluere principaliter est à culpis.* *Secundū mēbrum.*

tare verba,& dicere, Ego te absolutum ostendo. Esset tñ sacrileg⁹, qui illa vteretur forma. ¶De tertio verò sensu medio, vtrùm scilicet quis possit ita attritus ad sacramentum accedere, vt per ipsum primã gratiam,& verã remissionem peccatorum obtineat, est inter citatos autores scholastica cõtrouersia. Sed ꝓfectò adeò est opinio S.Tho.verior: nempe, ꝙ per sacramentum pœnitentiæ nonnunꝗ, imò sepe confertur prima gratia, vt vix possit alia sustineri. Quocirca hæc sit hîc secũda conclusio. Nam in primis fundamentum illorum falsissimũ est, vt suprà dist.18.q.2.ar.2. monstrauimus: nempe, quòd quicunq; accedit sine contritione, sic indignè accedat, vt peccet accedendo: nam potest esse attritus, & bona fide putare se esse contritum: quare tunc nõ indignè accedit. Sicut èconuerso ꝗ accedit ad eucharistiam contritus, si putet se non esse contritum, indignè accedit. Neq; verò, vt Maior. sentit, quicunq; putat se esse contritum perinde in alio extremo dignè accedit, vt iam sit in gratia ante absolutionem. Nam illa cogitatio mentis, qua quis cogitat se esse cõtritum, sufficit quidem ad excusandam culpam, ne quis peccet accedendo, non tamen ad tollendum peccata preterita: nam peccata nõ tolluntur per actum mentis, sed per legitiman cõtritionem. Quare qui accedit attritus putans se esse cõtritũ, dignè quidem accedit, vt obicem nõ ponat effectui sacramenti. Vnde cùm sacramentum per se cõferat gratiam: eam ille per ipsum suscipit. Dixerim accedens attritus putans se esse contritum, nam vt eod. loco citato ostendimus, arbitror attritionem, nisi quę existimetur contritio, nunꝗ sufficere, vt per sacramentũ conferatur gratia: eo quòd accusatio, quæ debet esse signũ pœnitẽtię, qua rõe homo offendit Deum, non esset signum verum secundum conscientiam, & existimationẽ pœnitentis: quia loqueretur contra cor. ¶Secundò probatur hæc veritas, ꝙ sacramentũ pœnitentię quandoq; conferat primã gratiã ex nomine ipso clauiũ. Si enim nũquam absolutio in re exhibita peccatum tollit, nescio, cur dicatur sacerdos habere claues in foro pœnitentiæ. Nã metaphora clauiũ, vt suprà dixim⁹, sumpta est ab aperiendo, & claudendo ostio. Si autem sacerdos nunquam verè aperit cælum, sed solummodò ostendit apertum, inepta esset clauis metaphora. Nam quæ metaphora est, Dabo tibi claues ad ostẽdendum?

Tertiũ membrum.

Secunda cõclusio.

Peccata non tollũtur per actũ mentis, sed uoluntatis.

Nota.

Ratio.2.

Adde ꝙ tũc aptior esset forma, Ego te absolutum ostendo. ¶Tertiò. Profectò hoc est in errorem inclinare eorum, qui claues negant ecclesiæ. Nam, vt apud Tho. Wal. tomo.2. de sacra. à cap.141. vsq;.146. refertur, hoc hęretici contendebant, ꝙ sacerdos, nec poterat absoluere, nec peccatũ remittere, nisi homo prius esset à peccatis absolut⁹. Et hoc ipsum omnino est, quod isti aiunt. Cõtra quod Aug. lib. de pœni. c.9. comparans nostros sacerdotes veteribus ait, quòd illi solùm ostendebant mundatos esse homines à lepra, nostri verò verè habent potestatem emundandi. Vbi exponens verbum illud Ioan. Quodcunq; solueris super terram &c. ait: hoc est, Ego Deus, & omnes ordines cælestis militię, & omnes sancti in mea ecclesia laudant vobiscum, & confirmant, quòd ligatis & solutis. Vnde Bern. in sermo. Apost. Petri & Pauli ait, ꝙ sentẽtiam cœli pręcedit sententia Petri. Quo quidẽ verbo vtitur & Hugo. libr.2. de sacra. parte.14. c.8. exponens illud, Quodcunq; solueris. Vbi ait, quod nõ dixit. Quodcunq; tu absolutũ ostenderis, sed quod tu verè solueris. Et Chryso. li.3. dialog. c.5. confirmans idem omnino ait, quòd illi mundatos ostẽdebant: euangelici verò immũditiã mentium non ex parte probandi, sed omnifariã mũdandi obtinẽt potestatẽ. ¶Quartò arguitur. Christus dicens. Io.20. Data est mihi potestas &c. Accipite spiritũ sanctũ, Quorũ remiseritis &c. eãdem Apostolis potestatem tradidit, quam ipse habebat, sed Christus veram habuit potestatem remittendi peccata conferendo primam gratiam. Per illa enim verba ad Magdalenam, Remittuntur tibi peccata tua, licèt tunc esset in peccatis, remitterentur ei: ergo per illa similia verba, Quorum remiseritis peccata, eãdem illis largitus est: nisi quòd tribuit eis illam sacramentis alligatam. ¶Quintò arguitur. Si sacerdos non habet potestatẽ remittendi peccata per primã gratiam: profectò plus oneris quàm emolumenti præceptum confessionis haberet. Obligare enim hominẽ ad rem tam difficilẽ ꝗ est, grauissima peccata alteri patefacere, nisi beneficium remissiõis illic posset quãdoq; assequi, non videtur id suaui iugo Dei cõsentaneum. Dicere enim, quòd hoc conducit, vt sacerdos ostendat hominẽ esse absolutũ, parui esset momenti. Nam quęro, cui ostendit? Deo quidem non: quia omnia scit: neq; verò ecclesiæ: quia non est hoc forũ ex-

Ratio.3.

Ratio.4.

Ratio.5.

 terius.

terius. Sed quòd nec pœnitenti id ostendat, probatur: quia si nunq̃ homo ex attrito per confeßionẽ posset fieri contritus, nihil prorsus certitudinis pœnitenti per absolutionẽ accresceret, sed cũ eadẽ ambiguitate, qua dubitabat se esse verè contritũ, recederet hæsitans se verè esse absolutũ. Si autem per absolutionem homo potest primã gratiã recipere, licèt accedens putans se esse cõtritum deciperetur, certior tamen recedet, ꝙ gratiã sit cõsecutus. Nam certior esse potest coniectura, obicem non opposuisse, dum putabat se esse contritum, quàm quòd fuerit verè cõtritus.

Sextũ argu. ¶Sextò. Sacerdos habet autoritate ligãdi. Nam possunt tum Prælati excommunicare, tum etiam sacerdotes pœnitentes obligare ad opera satisfactionis exoluenda, vt illico ostensuri sumus: ergo & possunt absoluere. Alioqui Christ⁹ in collatione clauium rigorem potiùs iustitię erga nos, q̃ misericordiæ suæ clementiam declarasset. Quare neq; tãti pẽdenda esset hæc facultas ecclesiæ quãti æstimatur. Nam dicere, ꝙ illic peccata quidem venialia remittantur, non est res tã egregia, cũ illa per plura alia sacramẽtalia remittãtur, vt per aquã lustralẽ &c.

Septimũ argumentum. ¶Septimò. Sicut baptism⁹ institut⁹ est in remißionẽ originaliũ, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto &c. ita pœnitentia in remißionẽ actualiũ iuxta illud Luc. 24. oportebat Christũ pati &c. & prædicari in nomine eius pœnitentiã, & remißionẽ peccatorum in oẽs gẽtes: sed per baptismum cõfertur prima gratia, vt patet in pueris: imò in adultis sufficit non ponere obicem. Ambr. enim ait, ꝙ illic non requiritur gemitus, neq; planctus: imò per oĩa reliqua sacramẽta potest conferri prima gratia, vt non solùm de baptismo, verum de eucharistia tenent fautores ipsi contrariæ opinionis. Vt Magi. & Alex. 4. par. q. 47. mẽbro. 3. ar. 2. ergo & per pœnitentiã potest cõferri prima gratia: præsertim cùm de ipsa expressè dictum sit. Quorum remiseritis peccata.

Argu. confirmatio. ¶Et confirmatur argu. quoniã in cõcilio Florenti. in instructione Armenorum decretum est, in hoc differre sacramenta nouæ legis à veteribus, quòd illa significabant quidem, sed non conferebãt gratiam, nostra verò cõtinẽt gratiã, & ipsam dignè suscipientibus cõferunt: ergo vel pœnitentia non est sacramẽtũ, vel gratiã primã confert. Nã dicere satis esse, vt illã augeat, nõ satisfacit verbo cõcilij: quoniã aliud est, augere gratiã, aliud cõferre: nã cõferre nihil aliud est, q̃ hoĩem inimicũ Dei in eius amicitia, & gratia cõstituere.

Octauum argu. ¶Quin verò octauò, vt rẽ cõcludamus, arguitur. Si pñia ex se nõ haberet, vt quãdoq; primã gratiã conferret, persuaderi nõ posset, esse sacramentũ: quoniã in euãgelio non habetur pœnitẽtiã, vel aliud quidpiam esse sacramentũ: sed quia ibidẽ habetur, conferre gratiã, cõcilia ex traditiõe Apostolorũ collegerunt sacramentorũ naturã, & nomina. Nẽpè, quia de baptismo dictũ est, Nisi quis renat⁹ fuerit &c. Et de eucharistia, Nisi manducaueritis carnẽ &c. ergo si idem nõ colligatur de pœnitentia ex verbis, Quorũ remiseritis, nulla fit reliqua persuasio, ꝙ sit sacramẽtũ: imò neq; elici potest, ꝙ per ipsum, aut per alia augeatur gratia. Quoniã augere gratiã, nec est aperire regnũ, quod tribuit̃ baptismo, neq; dare vitam: quod tribuitur eucharistiæ, neq; veniã concedere: quod tribuitur pœnitẽtiæ.

¶Hęc ad cõsolationẽ pœnitentiũ congerere fuit operæpretiũ, vt virtus pœnitentiæ in remittendis peccatis eis luceret, considerentq; adeò cõtingere posse, vt ad hoc sacramentũ in pctõ accedẽtes, inde in gratia recedãt. Nõ tamen propterea segniores fieri debent in legitima procuranda cõtritione. Falsum autẽ fundamentũ contrariæ opinionis est, ꝙ arbitrant occlusam esse Deo quãuis aliam viã remittendi peccata quàm per legitimã contritionem, cùm tñ sacramẽta, potißimũ baptismi, & pœnitentiæ, ad hoc ipsum sint instituta, si obicẽ in suscipiente non inuenerint.

Tertia conclusio. ¶Tertia conclusio. Eadem virtus clauium se extendit etiã ad remittendam pœnam: nam de æterna, tam damni q̃ sensus in dubiũ cadere nõ potest: etenim cùm remissio culpæ nõ fiat nisi per gratiam, tũc fit homo diuino cõspectu dign⁹, atq; adeò ab inferno liber.

De pœna tẽporali. Sed de pœna temporali itidẽ probatur, quia pl⁹ est gratiam infundere, culpamq; remittere q̃ pœnam, quęcunq; ergo causa potest primũ, potest & secundũ. Qua vtiq; ratione, & contritioni, & cuicunq; actui meritorio hoc cõpetere suprà ostensum est, ꝙ ad pœnæ remißionem valeat. Cùm ergo virt⁹ clauiũ sit potestas soluendi, fit vt ad id quoq; sit efficax: nam si vim habet ligandi ad pœnã, tam in sacramento, q̃ extra per excõicationẽ, magis cõsentaneũ est, vt habeat etiã ad remittendũ pœnam, idq; non solùm in sacramento, sed etiam extra per indulgentiarum relaxationes, vt in subsequẽtibus distinctionibus mõstrabi

strabitur. Item quia remittere peccatum totum dicit.s.remittere, & culpam, & pœnam. Itaq; si homicidio remisso ex sua ipsius natura debeatur tẽporalis pœna decẽ dierum acerba, vel, quod aiunt, intensa, vt decem, & cõtritio secundùm suam quantitatem, & cõfessio secundũ suam deuotionẽ partẽ remittat, & absolutio partẽ, tam extensionis, q̃ intensionis, tunc tam paruus esse posset pœnæ reatus, aut contritio tanta, vt totus extinguatur. ¶Si autẽ quæras vtrùm totã semper remittat, iam satis suprà dist. precedenti. q. 1. &. 3. responsum est per discrimen inter hæc duo sacramenta baptismi, & pœnitentiæ, ꝙ per baptismũ: quia est regeneratio in nouã vitam, sic cõplantamur morti, & resurrectioni Christi, vt plenissima fiat illic cõdonatio culpæ, & totius pœnæ. At verò q̃a per sacramentum pœnitentiæ non regeneramur, sed sanamur virtute clauiũ ecclesiæ, non fit ibidem tam plenã pœnarum remissio, sed iudicio sacerdotis habito respectu tã dispositionis pœnitentis, quàm grauitatis peccatorũ. Et hoc diximus esse fundamentum tam satisfactionis, quàm purgatorij.

An per pœnitentiã tota remittatur pœna.

Nota discrimen.

Solutio primi arg.

¶Ad primũ igitur argu. negatur consequentia. Remittere enim peccata per propriã supremãq; autoritatẽ soli Deo conuenit, illius autẽ autoritati nihil derogat, imò multũ honoris arrogat, ꝙ eius ministri, sicut & eius sacramẽta, veluti suæ passiõis instrumẽta, eundem sortiant effectum. Nihil enĩ dignitati artificis detrahitur si per instrumenta suã artẽ exerceat. Quapropter autoritas illa Esaiæ, Ego sum qui deleo iniquitates vestras. Et illa Augustini, Nemo tollit peccata, nisi solus Deus, atq; aliæ, quas Magi. sen. dist. 18. cõgeminat ad probandũ sacerdotem non remittere peccata, nullius sunt roboris: quoniã oĩa hac ratiõe diluuntur. Vnde Hugo loco citato lib. 2. par. 14. Ait enĩ, inquit, Dominus in propheta. Ego solus deleo iniquitates, & peccata populi. Item Ambro. Ille solus dimittit peccata, qui ꝓ peccatis nostris mortuus est. Et subdit. Sed istas autoritates ita interpretari debemus, vt nõ auferamus, quod Christus cõmisit hominibus: dicit enim ipsa veritas, Quorum remiseritis peccata, remissa sunt.

Ad autoritates.

Hugo.

Ambros.

Obiectio ex Ambros.

¶Duo autẽ hîc testimonia patrũ vident dubiũ facere. Primũ est Ambro. de pœni. di. 1. can. verbũ. vbi ait, Verbũ Dei: hoc est, filius Dei dimittit peccata, sacerdos est iudex: sacerdos quidẽ suũ officiũ exhibet, & nullius potestatis iura exercet: vbi videtur docere sacerdotẽ nõ absoluere. Respõdetur, ꝙ dũ ait, nullius potestatis iura exercere, nõ negat eũ absoluere, sed ait, ꝙ non exercet propriæ potestatis ius, sed potestate ministri diuinitꝰ suscepta. Sic enim dicere possumus, ꝙ prætor nõ vtitur iure suo, sed regis. Subdit enĩ illico, Dominus par ius, & soluendi esse voluit, & ligandi, q̃ vtrũq; pari ratiõe cõmisit. Et rursus, Certũ est, ꝙ ecclesiæ vtrunq; licet. Aliud est Hierony. sup verbũ Matt. 16. Tibi dabo claues &c. vbi ait. Istũ locũ episcopi, & presbyteri nõ intelligẽtes, aliq̃d sibi de Pharisæorũ assumunt supercilio, vt vel dãnent innocentes, vel soluere se noxios arbitrẽtur: cũ apud Deum nõ sentẽtia sacerdotum, sed reorũ vita quæratur: docet ergo sententiã sacerdotis nõ esse absolutionẽ. Respondet Hierony. nihil aliud docere, q̃ ꝙ presbyteris non licet, vt libet absoluere, sed cum iudicio clauis sciẽtiæ. Quare si suo cæco arbitratu, vel innocentes condẽnent, vel absolutione indignos absoluant, illã sententiam Deus non approbat.

Dilutio.

Obiectio ex Hierony.

Dilutio.

¶Ad secundũ iam responsum est, cõstituendo medium inter dignè accedere: hoc est, in gratia, & indignè: hoc est, peccando in accessu. Nam potest quis putare se esse cõtritum, qui verè non sit, & tamẽ non peccet accedẽdo. Quam quidẽ solutionem dist. 18. q. 3. ar. 2. explicuimus, vbi fallaciã argumentorũ cõtrariæ opinionis aperuimus, & refutauimus.

Solutio. 2. arg.

¶Circa tertium argu. D. Th. dist. 18. q. 1. art. 3. quæstiunc. 2. ad tertium, habet opinionẽ extraneam, quæ forsan tũc erat in vulgo doctorum, quod vulgus in quarto aliquãdo sequebatur. Adeò enim pro cõstanti habet restare semper pœnã aliquã per satisfactionẽ soluendam, vt cogitet virtute clauiũ nõ semper æqualem pœnam remitti, sed proportionabiliter. Exempli gratia. Si quis debet pœnã, vt quatuor, & vi clauiũ remittitur gradus vnus, si alius nõ deberet, nisi vnicũ gradũ, & per absolutionẽ totꝰ remitteret, nihil restaret per satisfactionẽ soluẽdũ. Et idèo ait, ꝙ nõ remittitur, nisi pars aliquota, verbi gratia, quarta pars, vt debenti octo remittuntur duo, & debẽti quatuor, vnũ: & debẽti duo, dimidiũ. Porrò autẽ opinio non est credibilis. Quare citra dubiũ, si in. 3. par. hucusq; peruenisset, illã mutasset. Nã effectus sacramẽti, q̃ est ex opere operato, est vnus certꝰ gradus gratiæ: ergo eadẽ ratione vnus certus gradus remissionis pœnæ: nulla enĩ est discriminis ratio.

Solutio. 3. argum.

Pręterea si opinio hęc esset vera, quòd quis leuiora peccata cõmisisset, peioris in hac parte esset cõditionis: nam minus ei virtute clauium remitteretur. Item ipse D.Tho. in solutione quarti concedit, ꝙ toties potest iterari absolutio super eadem peccata, vt tota poena remittatur, quod iam suprà contra Scotũ confirmauimus, dicentem, ꝙ per secundam absolutionẽ nulla remittitur poena. Si ergo absolutiones subsequentes possunt omnino tollere poenã, consequẽs est, vt æquales partes tollant: nam si non tollerent, nisi partem aliquotã residui, nunq̃ tota absumeretur. Citra dubiũ ergo dicendũ, ꝙ absolutio semper æqualẽ partẽ poenæ delet, siue poenitens sit reus paruæ siue magnæ. Quapropter quandoq; tollit totam. Imò verò ante absolutionẽ per contritionẽ, & cõfessionem cõtingit

Solutio.4. totam esse sublatam. ¶ Vnum tamen fortasse verũ est, quòd accedenti ad sacramentum meliùs disposito, etiam vi clauiũ maior poena remittitur, id quod in prædicta solutione quarti S.Tho. adstruxit: nã simile de gratia baptismali asseruit. q.69. arti.8. Et ideo ait, ꝙ tanta potest esse contritio, quòd tota poena

Solutio.5. remittatur. ¶ Contra hoc autem arguitur. Sequeretur, quòd aliquando sacerdos nullã deberet imponere poenitentiã. Respondetur, ꝙ si ei constaret nullum reatum poenę manere, verum cõcluderet argumẽtũ, sed quia id nõ cõstat, semper debet aliquam iniungere.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm sacerdos virtute clauiũ possit poenitentem ad poenam ligare.

QVia duo sunt clauium membra, soluere: scilicet, & ligare, explorandum restat, vtrùm vtrumque valeat sacerdos in sacramento

Partis negatiuæ arg.1. poenitentiæ exercere. Et arguitur, ꝙ ligare nequeat. Clauium enim potestas ex virtute passionis Christi efficax est: sed effectus passionis non est ligare, sed ignoscere: ergo nec

Secundũ argumentum. sacerdos ligare in sacramento potest. ¶ Secundò. Sicuti absoluere est obstaculum amouere, ita & ligare est illud opponere: obstaculum autem cæli est peccatum, quod sacerdos impingere poenitenti non potest: er-

Tertium argumentum. go nec potest ligare. ¶ Tertiò arguitur. Si sacerdos posset poenitentem ligare ad poenitentiam, sequeretur, quòd si poenitens postea eiusdem poenitentiæ obliuisceretur, teneret eandem confessionem iterare, vt iterũ iniungeretur poenitentia: quia alia via impossibile est ei illã implere: consequens tamẽ est falsum: quia peccata, à quibus homo virtute clauium ritè absolutus est, neutiquã ite-

Pars affirmatiua. ratò cogitur confiteri. ¶ In contrariũ tamen est, quòd in euangelio vtrunque coniunxit Christus, Quodcũque solueris, & quodcunque ligaueris, & Quorum remiseritis, & Quorum retinueritis.

Decisio articuli. ¶ Ad quæstionẽ duabus conclusionibus respõdet. Prima. Sacerdos virtute clauiũ in sa-

Prima cõclusio. cramẽto pñiæ, vt absoluere põt, ita, & ligare, & quãtũ ad culpã, & quãtũ ad poenã, licet di-

Ratio cõclusionis. uersimodè. Probat. Sacerdos soluit, & ligat ceu Dei minister: ergo simili modo ipse functiones has ministerialiter exercet: quo Deꝰ per suã autoritatẽ: Deꝰ autẽ vtraq; rõne peccatũ quãtũ ad culpã absoluit, & ligat, & quãtũ ad poenã: ergo eodẽ modo minister. De-

Expositio minoris. claratur minor. Operatur .n. in culpã directè eã tollẽdo, si homo sit dispositꝰ, indirectè tñ ligãdo, & retinẽdo inquãtũ indurat, & excęcat: qñq dẽ hoc nõ facit directè ꝑcipitãdo hominẽ in culpã, sed indirectè nõ largiẽdo gratiã: qa homo nõ se præparat, sed resistit motioni Dei. Eodẽ ergo pacto, & sacerdos directè remittit culpã, sed indirectè retinet oñdẽdo hoiem nõ esse venia dignũ. In poenam verò vtroq; mõ directè Deꝰ operat̃: nã & poenã directè parcit, & tollit, directeq; etiã infligit: similiter ergo sacerdos partẽ poenæ poenitẽti directè remittit: ergo cùm aliqua poe-

Bifariam sacerdos obligat ad poenam. na remaneat, ad illã ligat. Bifariã tñ, vt ait S. Th. d.18. q.1. ar.3. Nã si cõsideret̃ tota quãtitas remanẽtis poenę, ad illã nõ ligat directè: qa nõ obligat, vt in hac vita satisfiat pro illa, sed indirectè, qa ab illa nõ absoluit. Cõsiderata verò poena specialiter hac vel illa, directè ligat poenitentem ad illam soluendum.

¶ Particulæ reliquę huius cõclusionis liquidæ sunt, & omnibus in confesso.

Scotus. ¶ Hanc verò postremã Scotus di. 18. negat dicẽs, sacerdotẽ nõ habere autoritatem obligandi poenitentẽ ad aliquam poenitentiam, nisi sua ipse sp̃ote eã voluerit acceptare. Addit verò, ꝙ si illã acceptauerit, debitor fit soluẽdi ex ꝑcepto ecclesię, cui se volũtariè submisit. Vbi insinuat, ꝙ tenetur sub reatu mor-

Scoti ratio. tali. Priorẽ partẽ nõ aliter ꝓbat, q̃ ex illo suo principio, qđ. d.18. q.1. art.1. impugnauimꝰ: nẽpe, sacerdotẽ nõ esse iudicem ordinarium,

Scoti illatio. sed arbitrarium. Inde enim infert in potestate cuiusq; esse submittere se sacerdoti quantum ad remissionem culpæ, & pœnæ, vel solum quantum ad remissionem culpæ. Potest enim quisq;, nõ sacerdoti, sed Deo se subijcere in solutione pœnæ, vt ei vel in hoc mundo vel in purgatorio eam infligat, si ipse vltro eã noluerit implere. Et ꝙ tunc sacerdos debeat eum absoluere, licèt pœnitentiã renuat acceptare, probat. Nã quãuis illud nõ sit magnum signũ cõtritionis, tñ postquàm pœnitens dicit se esse contritum, subdereq; se Deo in solutione pœnæ, signum est illum esse in gratia, atq; adeò absolutione dignũ.

Secundũ argumentum Scoti. ¶Et secundò arguit. Quia si sacerdos posset pœnitentem obligare ad pœnam, hoc esset, quia ei constat illum esse reum pœnæ dimissa culpa: nam si sciret non esse reum, nullam ei deberet pœnam iniungere. Sed illa nõ est sufficiens ratio, alioqui consequens fieret, vt deberet illum obligare ad totam pœnã, quã debet, quod est falsum, vt ar. sequen. videbimus. Sequuntur eum è iunioribus nonnulli vt Gab. d. 16. quæst. 2. & alij.

Tertium argumentum Scoti. ¶Item tertiò arguitur. Nullum extat satisfactionis diuinum præceptum, ergo neq; ecclesia neq; sacerdos potuit illud ponere: nam satisfactio, vt dictũ est, non est de essentia sacramenti, quare neque imponit in articulo mortis.

Quartũ argumentum. ¶Quartò. Quòd homo in hac vita per leuiores pœnas satisfaciat, quàm sũt in purgatorio, est maxima misericordia Dei in fauorẽ hominũ impensa: ergo potest homo suo iuri renuntiare, & totum se ad purgatorium remittere. Et confirmamus nos eandem cõclusionẽ, quia posset quis tanta cõtritione teneri, vt nollet indulgentias accipere, quæ ad remissionem pœnarũ purgatorij cõceduntur, sed vsq; ad nouissimũ quadrantẽ in purgatorio persoluere. Sed tñ hoc. d. proxima examinandum est.

Syluest. Eandem opinionẽ tenet Sylues. verb. Cõfessor. 1. §. 25. & 26. In cuius sententiam citat Hostien. & Pano. in cap. Significauit. de pœniten. & remissio. qui Scotũ sequuntur. Sed facit limitationes. Primò, ꝙ non tenetur acceptare si dicat se velle puniri à Deo. Et nisi esset pœnitentia restituendi debitum, aut cauendi occasiones peccatorum. Istæ autem limitationes superuacaneæ sunt: nam pœnitẽtia restituendi & euitandi occasiones peccatorum, nõ pertinet ad satisfactionem, sed ad legitimã contritionẽ, vt homo exeat à peccato. Et dicere, ꝙ debet pœnitens habere propositum acceptãdi à Deo in purgatorio satisfatione, est ridiculũ: nã pœna purgatorij non est satisfactio, nec opus est acceptari in hac vita, quia à Deo infligenda est, & non ab hoĩe eligenda.

Caieta. Caie. verò in. 2. q. de satisfactione, quã tertiæ parti adhibuit, partim cõsentit cũ Sco. & partim ab eo dissidet. Tenet inquã, ꝙ pœnitens nõ tenet̃ acceptare pñiã, imò ꝙ quãuis acceptet, nõ tenetur sub reatu mortali adimplere. Et re vera si alterutra esset tenenda, hæc videtur opinioni Sco. præferenda: nam si obligatio ad soluendã pñiam non nascitur ex potestate sacerdotis, quia ipse obligare nequit, fit vt licèt pœnitẽs sua spõte velit acceptare non sit aliud vinculũ, q̃ simplicis promissionis, qua ait se facturũ. Hæc aũt promissio genere suo non obligat sub reatu mortali: quia nõ sit votũ Deo, imò verò neq; est propriè promissio, sed simplex assertio, faciã: & ideo citra mortale potest pœnitẽs mutare postea propositũ remittendo se ad purgatorium: q̃a si sacerdos nõ potest obligare, nullã obedientiam ei in hoc debet, sed est quædam venialis fallacia, qua eum decipit.

Prima conclusio. ¶At verò quãuis hę duę opiniones nõ prorsus omni sint probabilitate destitutę, nihilominus adhibetur secũda conclusio. Sacerdos sic potest pœnitẽtem ad aliquã pœnitentiã obligare, vt nisi manifest⁹ error appareat, teneatur eã acceptare ac subinde implere, idq; ex genere suo sub reatu mortali. Conclusio est hîc S. Th. loco citato, & Magist. Senten. d. 16. & 18. & ead. d. Rica. ar. 1. q. 5. & Palu. d. 20. q. 2. Et ex neotericis alij.

Declaratio cõclusionis. Dixerim, nisi manifest⁹ error appareat: nã claue errãte nõ tenetur pœnitẽs obtẽperare. Erraret aũt vbi pensatis omnibus circũstantijs tã personę, q̃ grauitatis pñię manifestè constaret non esse acceptandã. Dico, manifestæ: q̃a in re dubia sacerdotis iudicio standũ est. Addictũ est autem: genere suo: quoniã tam parua potest esse pñia, vt parui referret, vel non acceptare, vel acceptam non adimplere, & sic esset peccatũ veniale.

Probatio cõclusionis. Probatur cõclusio ex fundamẽto contrario illi Scoti, quod loco citato constabiliuimus. Sacerdos quidẽ est iudex: nõ arbiter, qui potestatem accipit à pœnitẽte, sed ordinarius à Christo institutus, qui tanquã eius vicarius eius potestate, & autoritate vtitur: ergo potest pœnitentem vel absoluere, vel si iudicio suo iustum iudicauerit non in totum absoluere, sed obligando ad aliquam

satisfactionem suis culpis dignam. Nam Gabrielis responsio, quòd sit ordinarius quantum ad remissionem culpę & non quantum ad absolutionem poenæ, ipsam se manifestè ostendit esse gratis excogitatam. Nam cùm Christus simul dixerit. Quodcunq; solueris, & quodcunq; ligaueris, & Quorum remiseritis, & quorum retinueritis, esse elicitur planè commentum quòd sit ordinarius quantum ad absoluendum, & non quantum ad ligandum. Secundò ad maiorem huius explicationem arguitur. Deus commisit sacerdotibus potestatem absoluendi, non quomodocunque, sed in iudicio: ad quod clauis scientiæ seruit: ergo sacerdos per eandem clauem discernere debet non solùm an poenitens sit absolutione dignus, sed quomodo sit dignus: nam inter dignum & indignum est medium, vt quis sit absolutione dignus cum aliquo ligamine & onere, sicut contingit in foro exteriori iudiciario. Nulla enim est ratio cur in hoc forū conscientiæ à foro exteriori differat. Quare sicut iudex in foro exteriori existimata causa criminis quandoque neq; omnino condemnat toto rigore iuris, nec omnino absoluit, sed aliquā poenam arbitrariam vel maiorem vel minorem infligit, quam reus acceptare, & soluere tenetur: ita, imò multò æquiùs, hoc habet sacerdos ius. Alioqui superflua esset clauis scientiæ ad cōsiderandum omnium peccatorum causas, & ponderanda merita, quod & poenitens ipse facere debet, vt habetur can. Consideret. de poeniten. d. 5. Et re vera, vt superiùs diximꝰ, verborū spiritus ille est, Quodcunq; & quomodocūq; solueris vel ligaueris, & Quæcunque & quomodocūq; remiseritis, vel retinueritis siue in partē siue in totum, rata erit sententia in cælis, ipsi ergo poenitens stare tenetur. ¶Tertiò. Sacerdos absoluit tanquā Dei minister: sed Deus illo modo sæpe absoluit à culpa retinendo aliquam poenam soluendam: ergo pari modo poterit sacerdos absoluens à culpa ad illā poenā obligare. ¶Quartò. Sacramentum poenitentiæ est tum castigatio pro præteritis, tum & medicina ad cauendum futura: & ideo poenitentia semper indicitur in luctu & planctu, vt habetur Iohel. 2. & alijs operibus poenalibꝰ vt diximus: ergo cùm vtrūque sit necessarium, sacerdos potest obligare ad poenitentiam, quæ sit nō solùm vindicatio præteritæ culpæ, verùm & medicina: nam poena purgatorij non est medicina. Quare si omnia illuc remitterētur, nihil aut parùm sacramentum poenitentiæ prodesset corruptis affectibus humanis medēdis. ¶Quintò. Vt ius accedat canonicum, certa est determinatio cōcilij in cap. Omnis vtriusque sexus. vbi sub eodem tenore ponitur, vt omnis sua peccata confiteatur, & iniūctam sibi poenitentiam proprijs viribus studeat adimplere, suscipiens reuerenter eucharistiæ sacramentum: quare si de confessione & eucharistiæ susceptione præceptum est, idem de poenitentia implenda est sentiendum. Et cap. Statuimus. de maledicis. habetur, quòd blasphemo, qui noluerit acceptare pñiam interdicatur ingressus ecclesiæ: q̨ quidem poenæ rigor indicium est peccatum esse mortale non acceptare poenitentiā. Quòd si dixeris illud intelligi de poenitentia publica, fateor equidem. Cæterùm nulla est causa cur non sit eadem ratio de poenitentia secreta. Atqui & Roffensis nobilissimus autor, arti. 5. contra Lutherum eandem sustinet conclusionem, quam multis sanctorum sententijs corroborat. Ait enim Leo prlmus, & refertur de poenitētia dist. 1. can. Multiplex. ꝙ mediator Dei & hominum homo Dominꝰ Iesus Christus hanc præpositis ecclesiæ tradidit potestatem, vt confitentibus poenitentiæ satisfactionem darent, & eadem salubri satisfactione purgatos ad cōmunionem admitterent. Et Rabanus in collatione Synodorum. Poenitens, inquit, illud quod ei institutum fuerit, ita cautè obseruet acsi ex ore dei fuerit prolatum. Et ex vetustissimo Tertulliano & Cypriano idem colligitur. Et beatus Rhenanus in prologo eiusdē Tertulliani dicit se reperisse antiquam Synodum, vbi iubebantur presbyteri secundùm canones poenitentiam iniungere, & poenitentes vt quicquid à sacerdote illis fuisset institutum, acsi ab ipso omnipotētis Dei ore esset prolatum ita diligenter ac cautissimè obseruarent. Idēque in poenitētiali Romano iubetur. ¶Quinverò ex hoc sumitur sextum argumentum. Olim ecclesia sanxit canones poenitētiales, quos tenebantur presbyteri imponere. & postmodum, vt habetur cano. Mensuram. ex Hieronymo, de poenitentia distinct. 1. & c. Deus qui. de poenitē. & remis. pñiæ relictæ sunt ad arbitrium sacerdotis. Et concilium Florentinū. Pars, inquit, poenitentiæ, satisfactio est secundū arbitriū sacerdotis: ergo manifestè colligitur, ꝙ sacerdotes autoritatē habent

Secundū argumentum.
Tertium argumentum.
Quartū argumentum.
Quintū argumentum.
Obiectio.
Dilutio.
Leo. 1.
Rabanus.
Postremū argumentum.

bent illas imponendi, obligandiq; pœniten tes ad illas exoluendas. Et hoc est quod sonat admonitio autoris libri de pœnitē.can. Consideret.de pœnit.dist.5.Ponat se scilicet pœnitens omnino in potestate iudicis, in iudicio sacerdotis, nihil sibi reseruans sui, vt omnia eo iubente paratus sit facere pro recipienda vita animę. Quapropter vna inter cōditiones confessionis ponitur, quòd sit parere parata. Re vera nescio, quo modo ad hæc satis responderi possit.

Can. Cōside ret.

Solutio primi arg. ¶Ad primum igitur argum.respondetur, ꝙ passio etiam Christi, quæ virtute clauium applicatur, requirit, vti ait ad Rom.8.Pau.vt cū eo compatiamur, vt simul conglorificemur.

Solutio.2. ¶Ad secundum respondetur, ꝙ non solùm peccatum, sed & pœna peccati est obstaculum regni, ad quā ideo soluendā sacerdos ligat, vt aditus regni pateat.

Solutio.3. ¶Ad tertiū. Syluest.verb. Confessio.1.§.3.respondet concedendo consequens: nempe quòd qui oblitus est pœnitētiæ, tenetur confessionē iterare, secùs si nō est oblitus, licèt nō adimpleat, quia adimplere potest. Et est opinio Ricar.d.17. art.2.q.8. Et citat præterea Sylu.Palud.in eādem sententiam, sed re vera nō est eius assertum: nā di.17.q.5.postq̄ eam videtur tenere subdit, quòd multis apparet contrariū, & in illa opinione videtur persistere. Sed mirabilius est, quòd nō solùm alij summistę, verùm & ipse Sylu. eandem opinionem D.Thom. impingat, cùm illā nullibi insinuauerit. Imò di.16.q.3.art.3.quæstiunc.5.ad quartum expressè in vniuersum dicit, nullum teneri confiteri peccata, quę nō habet, atq; adeò neq; illa, quæ ritè semel confessus est, & à quibus est absolutus. Et ita procul dubio tenendū est. Quare ad argumentum negatur consequentia: licèt enim teneatur pœnitens, pœnitentiam implere, tamen si illius oblitus est circa culpam, liber fit à pręcepto: & si ex culpa, illam solam confiteri tenetur. Damnum autem, quod vtroque casu incurrit, est, quòd manet reus eam in purgatorio soluēdi.

Solutio arg. primi Scoti. ¶Ad primum verò argu. eorum, quę in fauorem Scoti vrgentiora videntur, satis responsum est. Negatur enim in arbitrio pœnitētis esse subijcere se sacerdoti, vt vult. Imò cum sit ille vicarius ordinarius Christi, tenetur se illi pœnitens de plano submittere. Quare si iustam pœnitētiam acceptare renuat, eo ip̄o nō est in gratia, quia peccat, atq; adeò nō est absoluendus. Nulla enim est consequētia, Dū iste confitetur est in gratia, ergo nullam tenetur acceptare pœnitentiā: nam & dum cōtritus est, habet gratiā, & nihilominus tenetur confiteri.

Solutio.2. ¶Ad secūdum autē respondetur negata cōsequentia, qua infertur, quòd possit sacerdos obligare ad implēdū omnē pœnam, quę post absolutionem relinquitur. Nā possent esse tam grauia peccata, vt homo per totā vitam nequiret quātū pœnarū debet, persoluere. Et ideo error esset clauis illam imponere: sanè cùm non solùm secundùm peccata, sed secundùm humanam fragilitatē imponendus sit pœnitentiæ modus, vt illico dicturi sumus.

Solutio.3. ¶Ad tertium respōderi vno modo potest negando non esse diuinum pręceptū satisfactionis.

Solutio Magist. sent. Imò Magi.sent.dist.16.ait, verbum illud Ioā.Matt.3.Facite fructus dignos pnīæ, esse pręceptū satisfactionis, qđ S.Tho. in expositione textus glossat dicēs, ꝙ Ioan. nō erat autor illius præcepti, sed enunciator, cuius Christ⁹ fuit institutor: qa instituit tres partes pnīæ.

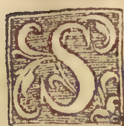
Solutio.2. Secundò verò ad maiorē explicationē respondetur cōcesso non esse præceptū diuinū, qđ per se obliget, nisi satisfactio à sacerdote imponatur. Nā quāuis alijs aliud placeat, re vera dicere nō auderē, ꝙ p se pœnitens seclusa pnīa iniuncta teneatur satisfacere sub reatu peccati mortalis. Siqdē ante cōfessionē nemo diceret hominē teneri ad satisfactionē: ergo si tūc nō imponatur pnīa, certè nulla apparet ratio, cur aliquā teneatur facere. Item, quia sequeretur eadē ratione teneri ad totam pœnā soluendā, quod iam negatum est. Nam cùm quantam facere debeat, arbitrio sacerdotis taxādum sit, si ille nō decernit quantam, pœnitens iudicare non tenetur. Crediderim ergo præceptum diuinū satisfactionis esse non simpliciter, sed secundū quod ecclesia per suos ministros satisfactionem iniunxerit. Quare licèt ante confessionē non obliget, non sequitur quòd nō possit sacerdos virtute illius pœnitentem obligare.

Solutio.4. ¶Ad quartū deniq; cōceditur misericordiā Dei esse vt leuiùs in hac vita satisfaciamus, q̄ sunt in purgatorio tormēta: sed illa misericordia habet admixtā iustitiā, qua cōpellamur illas pœnas soluere. Atqui in hoc cumulatior apparet mīa, vt cogamur hîc pro leuioribus satisfacere, vt grauiora euitemus. Quare nō possumus hac parte iuri nostro citra clauiū iniuriā renūciare. ¶Ad cōfirmationē verò respōdetur, ꝙ licèt daretur posse hominē renūciare indulgentiarū subsidio, eas nō accipiēdo, quod

do, quod di. proxima examinabitur, non tñ inde sequitur, ꝙ nō tenet acceptare pœnitentiam, quia hic est iustitia, illic aūt libertas.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm sacerdos secundùm propriū arbitrium ligare poßit, & soluere.

SI potest sacerdos pœnitentem obligare, necesse est inquirere an proprio arbitrio possit, an verò aliquibus teneatur legibus. Et arguitur, quod possit ligare secūdùm propriū arbitrium, ex can. suprà citato Mensurā. vbi ait Hieronymus, Mensurā temporis in agēdo pœnitentiā idcirco non satis apertè præfigunt canones pro vnoquoq; crimine, vt de singulis dicant, qualiter vnumquodq; sit emendandum, sed magis arbitrio sacerdotis intelligentis relinquendum statuunt.

Partis negatiuæ arg. 1.

¶Secundò arguitur. Si sacerdos non posset proprio arbitratu pœnam metiri, sequeret̃, ꝙ necessarium ei esset admetiri eam quantitati delicti, vt tanta esset pœna quantum fuit delictum: consequens tamen est falsum, vt supra dictum est, tum quòd quādoq; esset nimis rigida, tum quòd sacerdos nescit semper quāta pœna cuiq; pctō ad iustū respōdeat.

Secundū argumentum.

¶Tertiò. Si sacerdos liber non esset ad quācunq; imponendam pœnitentiam pro suo arbitrio, sequeretur quòd non semper pœnitentia iniuncta sufficeret ad soluendam omnem pœnam purgatorij, idq; citra culpam pœnitentis & sacerdotis. Vt verbi gratia, Si pœnitens sit paratus quācunq; pœnitentiā recipere, & sacerdos pensata qualitate personæ & alijs circūstantijs non tanta pœna pœnitentem plectit, quanta pro quantitate delicti deberet: tunc enim apparet luendum restare in purgatorio residuum illius pœnæ: consequens tamen apparet falsum: nam sacramētum, vbi nullus interuenit error suum effectum plenè consequitur: effectus autem pœnitentiæ per tres suas partes est remittere, & culpam & pœnam.

Tertium argumentum.

¶In cōtrarium autem, quod scilicet non possit sacerdos proprio arbitrio taxare pœnam, probatur ex illo Gregorij can. Falsas. de pœnitentia dist. 6. Falsas pœnitentias dicimus, quæ non secundùm autoritatē sanctorum patrum ꝓ qualitate criminum imponuntur.

Pars affirmatiua.

¶In ingressu quæstionis huius præsuppone re oportet cuicunq; peccato certum supplicij gradum quoad pœnam sensus responde re in inferno, atq; adeò postq̄ remissum fuerit, verbi gratia per minimam contritionem respondere illi quoq; in purgatorio certam pœnam tam in duratione temporis, quàm in rigore tormenti. Illius ergo quantitatis pars aliqua remitti potest per contritionis feruorem, & per confessionem, & per absolutionem virtute clauium, vt diximus. Illud autem, quod post hæc omnia restat, necessum est, vt vel hîc per satisfactionē extinguatur vel in purgatorio æquali pœna perpurgetur. Atqui, vt suprà diximus, pœnitentia hîc liberè assumpta ratione meriti plus pōt remittere pœnæ purgatorij, q̄ si illic soluere tur. Quòd si sit vi clauium in sacramento iniuncta, maioris efficaciæ cæteris paribus est, quàm si sua sponte eā pœnitens assumeret.

Decisio articuli.

¶His præhabitis ad quæstionem tribus conclusionibus respōdetur. Prima. Nequit sacerdos pñiam secūdum arbitriū pro libito suo imponere, sed arbitrari illam debet habita circunstantiarū cōsideratione. Conclusio liquida est: quoniā non absoluit sua propria autoritate, sed Dei: qua ratiōe data est ei clauis sciētiæ, vt secundū rationē perpēdat, quē debet absoluere & quomodo. Instrumentū enim, qualis est sacerdos nō mouetur, nisi ad nutū principalis agentis. Vnde Diony. in fine libri ecclesia. Hierar. Sacerdotib⁹, inquit, vtendū est virtutibus hierarchicis, qñ diuinitas eos mouerit. In cuius signū Matt. 16. antequàm Petro potestatem contulerit soluēdi & ligandi, præmisit, ꝙ fidei mysteria non caro & sanguis, sed pater ei reuelasset. Et Ioā. 20. Accipite, inqt, spiritū sanctū, Quorum remiseritis, &c. insinuans illa potestate remittēdi nō proprio arbitratu, sed secundū iudiciū spiritu sancto regulatū eis esse vtendum. Atque hoc est, quod nuper citatus Hiero. super verb. Mat. 19. Quodcūq; solueris, admonuit ne. s. presbyteri Phariseorū supercilio tumētes putēt si quē indignū absoluerit, absolutū ideo esse apud Deū, vel si innocentē ligauerint, putēt esse ligatū. Et quod Hiero. ait, quātum ad culpā, eadē ratione intelligendū est quantum ad pœnam. Si enim quispiā in purgatorio dignus est igne vnius anni, non putent, ꝙ per septē Psalmos pœnitētiales quos in pœnitentiā iniungūt, pœnitēs à tota pœna liberetur: nam tunc iustitiæ Dei non fieret satis. Neq; est Christ⁹ de hac re in exēplū addu-

Prima cōclusio.

Diony.

Hierony.

adducendus, quem ſacerdos imitari debeat, qui quidē quibus peccata remittebat, nullā ſatisfactionē imponebat, ſed vt legitur Io.8. eos commonebat, ne ampliùs vellent peccare: nam, cùm haberet poteſtatem excellentię, pleniſsimè peccata remittebat, quoad ad culpā, & pœnā. Sacerdos verò debet eſſe ſacramēti legibus adſtrictus.

Obiectio. ¶Quòd ſi arguas Chriſt⁹ laudauit villicū iniquitatis, ꝙ prudēter feciſſet, dum debitoribus Domini ſui dimiſiſſet largiter: ergo ſimiliter debet facere ſacerdos.

Dilutio. Negatur conſequētia: quia de hoc nō laudabatur ille, ꝙ propria autoritate quę domino debebantur remiſiſſet, imò in hoc fuit etiam iniquus: ſed de hoc laudat⁹ fuit, ꝙ ſecundùm prudentiam huius ſeculi ſibi conſuluit: prudentia ergo ſacerdotis eſſe non debet, niſi legibus domini in ſolutiōe debitorū adſtringi. Pari modo ſi pro ſuo arbitratu, vellet maiorē pœnam iniungere, q̄ cuius pœnitens debitor eſt, erraret clauis, ad quam ideo pœnā ligare non poſſet.

Secunda cōcluſio. ¶Secunda concluſio. In pœnitentijs arbitrandis non debet ſacerdos pc̄torum tātū grauitatē eſtimare, ſed etiam poſsibilitatem ac cōmoditatē implendi proſpicere ſecundùm qualitatem perſonę & circūſtantiarū. In inferno quidē, & in purgatorio, vbi nulla in pœnis habetur medicinæ ratio, ſed ſolùm vindictæ, aut purgatiōis, ſecundùm qualitatē delictorum ad iuſtū infliguntur. At pœnitentiæ in ſacramento, vt ſæpiùs dictum eſt, non ſolùm ſunt peccatorū vindictę, ſed etiā medicinę: vnde ſicut medicus nō ſemper rigore medicaminū vtitur, quæ morbus exigit, ſed ad ęgri debilitatē attendit, qui ſi rigorē illum ferre nequit, remiſſiùs cum eo agit: ita ſacerdos licèt admonere debeat pœnitentem quantam peccata ſua ſatisfactionem exigant, eumq; animare, vt ſatisfaciat, niholomin⁹ ſi pœnitens ei ſuam imbecillitatem exponit, preſumiturque, aut ꝓpter debilitatem corporis, aut propter animi ſpiritusq; languorem, & teporem non eſſe condignam pœnitentiam impleturus, debet illi morem gerere, & remiſsiores imponere.

Sacerdotis conſilium.

Pœnitentiæ iniungendæ modus optimus. Imò quanuis pœnitens paratiſsimus ſit omnes acceptare pœnitentias, nihilominus ſacerdos debet qualitatē perſonæ æſtimatè conſiderare. Haud enim homini ſecundùm ſuū ſtatum pauperi, aut alenti familiam debent largę eleemoſynę imponi, neq; is qui labore, & ſudore vult⁹ ſui pane veſcitur, in magnā ieiuniorū inediā adigendus eſt. Item & honori conſulendū: non enim illæ ſunt pœnitētiæ iniungēdæ, quas perſonā implere nō deceat. Decretū eſt Leonis Papæ can. Tēpora.26.q.7.&.can. His qui. ex cōcilio Laodicē. Nā etſi in tota illa. q. de pn̄ia publica fiat mētio, ratio tn̄ eadē eſt de priuata, & ſecreta.

Secunda cōſideratio. Itē licèt ocul⁹ ad magnitudinē delictorū cōijciatur in pœnitētia, quę ratione vindictę imponitur, cōſiderāda eſt tn̄ cōtritiōis vis: nā quātò plus ꝑ cōtritionē, & alia opera remiſſum fuerit, tantò minor iniungenda eſt pœnitentia, & quantò minus, maior.

Tertia conſideratio. Rurſus, & in ratione medicinalis remedij habenda eſt ratio perſonæ, vt vbi vehemētior eſt peccati illecebra, maior iniungatur pœnitentia. Quare iuueni ꝓ eadē fornicatione maior eſt iniungēda pn̄ia q̄ ſeni, tametſi minùs peccet: quia cū vehementiùs inſtigetur ad malū, vehemētiori indiget cohibitione. Et homini auaro, & tenaci amplior eſt iniungēda eleemoſyna, vt liberalitatis virtuti aſſueſcat.

An per pœnitentiā arbitrio ſacerdotis iniunctā remittatur pœna purgatorij. ¶At quoniā dictū eſt virtute clauiū poſſe ſacerdotē ſatisfactionē arbitrari, queritur, vtrū ſecundùm ſuum arbitramētū claue non errante remittatur pœna purgatorij. Exempli gratia. Iudicat, idq; prudenter ſacerdos iſtis delictis tātā reſpōdere pœnā in purgatorio, vt tali ſatisfactiōe poſsit tota deleri, vtrū q̄uis forte maior illa purgatorij fuerit, tota per illam ſatisfactionē vi clauiū remittatur. Videtur enim tota remitti: ſiquidē illa cōmutatio fit claue nō errāte: q̄ vim habet per abſolutionē, & ꝑ iniūctā ſatisfactionē aperiēdi regnū cælorū.

Scotus ¶Scotus di.18. ait iuſtitiā pœnę, quę debetur peccato, verbi gratia, homicidio, nō cōſiſtere in indiuiſibili. Imò verò ſicut in cōmutationibus pretiū rei, quæ valet decē, latitudinē habet ꝓtij, vt iuſtè poſsit paulò plus minuſve æſtimari, vt nouē, vel vndecim: ita eſt de iuſtitia pœnæ, quæ debetur peccato. Quòd ſi intelligat de pœna, quę eſt in purgatorio, falſum eſt: nā illa ad pūctū æqualitatis exigitur, ſicut in inferno. Si aūt intelligat (vt videtur) ſecundùm taxationē ſacerdoti commiſſam virtute clauiū, verum dicit.

Exemplū. Exempli gratia. Si pœna vt decē reſpondet homicidio in purgatorio, cōmiſſum eſt ſacerdoti, vt illā poſsit remittere vſq; ad ſex. Hoc non aliunde cōuincitur, niſi quia virtute clauium dum Chriſtus dixit, Quorum remi. &c. fecit ſacerdotes ordinarios iudices, vt illam pœnam prudenti arbitramento remitterent. Et quia æqualitatis punctum non poterat homo

homo percipere, sit maximè credibile, quòd arbitrium: vt nomen ipsum sonat haberet latitudinem, vt posset remittere vsq; ad quinque vel vsq; ad septē. Ait ergo Scotus, quòd quando arbitramentum fit intra illam latitudinem, clauis nō errat, si verò deficiat vel excedat, tunc errat. Hic autem nonnulla sunt te nui iudicio meo adnotāda. Primum spectat ad sacerdotis autoritatē. Potest enim, vt bene ait Scotus, pœnam, quę in purgatorio est vt decem, taxare ad septem, ita vt eius sentētia rata habeatur in cælo: quare illa impleta, nihil amplius debetur in purgatorio. Et potest etiam remittere vsq; ad sex vel quinque. Itaq; si tres æqualia omnino peccata confiteantur diuersis sacerdotib⁹, licèt vnus imponat vni pœnitētiā, vt quinq;, & alius vt sex, & alius vt septē, nullius clauis errabit: & ideo oēs tenētur suas implere pœnitētias. Quare vbi prim⁹ impleuerit quinq; erit liber à purgatorio: secundus verò minimè quousq; impleat sex: neq; terti⁹ quousq; impleat septē. Et si moriatur antequàm compleat omnia septem, in purgatorio soluet tantum, quantum illi residuo, quod hîc non soluit, respondet. Si autem sacerdos taxet vltra septē, quāuis sit error clauis, nihilominus si non excedat denarium numerum, qui debetur in purgatorio, quanuis posset pœnitens non acceptare propter rigorem pœnitentiæ, tamē à pœna purgatorij non liberabitur, nisi totam acceptet & soluat, vel sacerdos minorē imponat, quia si nō acceptetur, nihil virtute clauiū remittitur. Hæc omnia, si superficie tenus aspiciantur, videri poterunt gratis asserta. At verò si medullit⁹ cōsiderētur, profectò, ex natura clauiū soluendi & ligādi colligi apparebunt. Si autem imponatur pœnitentia infra quinq;, tunc clauis errat per defectū. Et ideo sunt qui dicant, nihil tunc virtute illius remitti in purgatorio, eo quòd claue errante nihil fit. Est tamen hæc sententia dura, & certè falsa: nam licèt clauis erret non imponēdo pœnitentiam ad iustum, non tamen errat in totum: & ideo remittetur illud, quod illi gradui pœnitentiæ respondet. Alioqui hac nostra tempestate, in qua pœnitentiæ quàm leuissimę imponuntur, nihil virtute illarum in purgatorio diminueretur. ¶ Secundum etiā ex parte sacerdotis notādum, quòd non habet potestatem ligandi ad pœnam, quæ illā excedat, quæ in purgatorio debetur, nisi forsan per viam salutaris medicinæ ad cauendum in futurum. Quo fit, vt si in casu præsenti sacerdos imponeret pœnitentiam vsque ad vndecim, vel duodecim, eamque pœnitens acceptaret, cùm partem illius solueret vsque ad decem, liber esset à purgatorio. Quare ille excessus reponeretur in thesauro ecclesiæ. ¶ Tertium autem ad pœnitentem spectans est, quòd vt non teneatur penitentiam acceptare, non requiritur vt excedat illam, quæ debetur in purgatorio, sed satis est, vt sit excedens secundùm tenorem secundæ conclusionis assertæ: pensatis scilicet non solùm peccatorum grauitatibus, sed personæ qualitate & alijs circunstantijs. ¶ Ex his planè infertur tertia conclusio. Sæpe & quàm sępisisimè, persoluta pœnitentia in sacramento iniūcta restat pœnitēs debitor alterius in purgatorio soluendę. Nam si clauis errat, res est clara, siquidem propter vitium ministri iustitia Dei non variatur. Et quanuis non erret, idem etiam accidit: nēpe, dum sacerdos, vel ob imbecillitatem personæ, vel ob aliam causam prudenter non totam pœnam iniūgit, quam aliàs iniungeret. Nam circunstantiæ illæ, quanuis sufficiant ad excusandū sacerdotem & fortè pœnitentem à culpa, non tamen apud Deum ad mutandum stabilimētum suæ iustitiæ. Hinc fit culpam esse sacerdotum non animare pœnitentes ad acceptandas condignas pœnitentias, vel eas saltē, quæ essent alicuius ponderis, quibus acerba purgatorij supplicia tollerentur, vel bona ex parte relaxarentur: nam profectò quę modò in vsu sunt, non tam pœnitentiæ, q̄ pœnitentiarum ludibria existimantur. ¶ In calce autē quęstionis huius dubitatur, vtrùm posit sacerdos mutare pœnitentiam ab alio eidem pœnitenti impositam. Syluester enim verb. Confessio. 1. §. 27. citat quosdam Canonistas, quos hac parte sequitur: videlicet, quòd si crimen, pro quo imposita fuit pœnitentia, non sit superiori reseruatum, potest secundus sacerdos pnīam ab alio impositam mutare. Sed re vera quanuis hoc in vsu versetur, non video qua autoritate id fieri queat. Si secūdus non sit superior primo, sed ambo sint priuati & æquales. Nam sacerdos quicūque iniungens pœnitentiam est absolutus iudex, qui non subditur, nisi superiori: cùm ergo ille fuerit officio suę clauis perfunctus, non video quo iure alter posit sententiam eius mutare. Præsertim si verum sit, vt verū est, quòd sacerdos claue non errante potest obligare

Scotus.

Opinio dura.

Cōsideratio secunda.

Cōsideratio tertia.

Tertia conclusio.

Mutatio iniūctæ pnīæ.

Syluester

obligare de iustitia pœnitentem. Ad dubiũ ergo dicendum est primò, quòd quãdo pœnitentia illa errorem continet, pẽsatis omnibus circũstãtijs iuxta tenorẽ secundæ cõclusionis, põt quidẽ secũdus non vtiq; mutare, sed declarare illam pœnitentiam non fuisse obligatoriã. Id tñ non põt, nisi audita cõfessione criminis, vt perpendat, an clauis errauerit. Secundò dicitur, ꝙ si iudicauerit clauẽ nõ errasse, nõ põt sententiã alterius mutare: quia par in parẽ nõ habet imperiũ. Et confirmat: quia cum in foro exteriori non possit vnus iudex alterius sentẽtiã irritare, aut reuocare, nisi sit superior, nulla permittit ratio, vt id fieri valeat in foro pœnitentiæ. Atq; ad hanc sententiã alludit canon Placuit. Vrbani, de pœnitẽtia.d.6. vbi cauet ne vllus sacerdos cõmissum alteri pœnitẽtẽ ad pœnitentiã suscipiat, nisi de illius cõsensu, nisi pro ignorãtia illius prioris. Nam etsi de pœnitentia publica illic habeat sermo, eadem tñ ratio de priuata & clancularia censetur. Tertiò additur, ꝙ hoc quoq; fieri põt extra cõfessionẽ: si em̃ pœnitens sentiens se esse grauatum, doctorẽ cõsulat recitando pctm̃, & eius merita, põt respondere doctor. Illa pœnitentia nõ est valida, quia clauis errauit. Quartò. Forsan licet clauis nõ errauerit, superior illo sacerdote, dũ tñ cõfessionem eiusdẽ peccati sacramentaliter audiat, poterit mutare, & absoluere à priori præcepto: quia est superior, non solum in foro exteriori, sed in interiori ad corrigendã eius sententiã bona causa. Tandẽ ipse idẽ sacerdos, qui pœnitentiã imposuit, si pœnitẽs ad eum recurrat, poterit mitigare sententiã, si tñ in tempore recurrat, quo censet idẽ durare iudiciũ. Si em̃ qs hodie, vel heri quẽpiã absoluit, recurrit pœnitẽs cras, vel postridie, qñ adhuc in memoria sunt peccata, videtur idẽ iudiciũ durare. Si autẽ longius tẽpus defluxerit, negotiũ iam trãsiuit in rẽ iudicatã: & ideo nõ põt aliud facere, q̃ quod de alio sacerdote dictũ est. ¶ Ad primũ igit̃ argu. respondet̃, ꝙ pœnitẽtiæ sic imponẽdę sunt arbitrio sacerdotis, vt tñ illud sit diuino instinctu, & iudicio regulatũ. ¶ Ad secũdum etiam responsum est negata cõsequẽtia. s. ꝙ debeat imponere pœnitentiam ad æqualitatem delicti: quia habendus est respectus, vt pœnitẽtia sit pœnitenti medicina. ¶ Ac perinde ad tertium simul responsum est in tertia cõclusione, concesso eo, quod cõcluditur: videlicet, quòd etiam claue non errante, non semper oportet, vt pœnitẽs maneat liber ab omni pœna purgatorij: quia mos gerendus est ingenio pœnitentis, si non potest condignã hic pœnitentiam persoluere.

Dubij solutio. *Solutio. 2.* *Solutio. 3.* *Solutio. 4.* *Sacerdos, q̃ pœnitẽtiam imposuit, potest cõmutare.* *Solutio primi arg.* *Solutio. 2.* *Solutio. 3.*

Tractatus pœnitentiæ finitur.

DISTINCTIO vigesimaprima, De indulgentijs.

Acultas hæc clauium cõmemorata, p̃ter vsum, quẽ in sacramentis habet, & potissimũ in sacramẽto pœnitentiæ soluendi, & ligandi, latiùs patet, etiã extra sacramẽta. Nã eadẽ facultate põtifices tũ maximus, tũ suo ordine reliq, & à culparũ pœnis, q̃ remissę sunt, per indulgẽtias absoluere iure solẽt, & ab eorũ obedientia rebellãtes excõicatiõis sentẽtia, alijsq; cẽsuris ligare. Est ergo indulgẽtia ecclesiastica, vt sua definitione patescat, relaxatio pœnę pc̃tõ debitæ, q̃ extra sacramẽtũ fit. Enimuerò cũ merita, pijq; laborestũ in primis Chr̃i seruatoris nostri, tũ subinde sacrosanctę virginis aliorũq; diuorũ in thesauro sint eccl̃ię recondita, nil mirũ si ijdẽ põtifices, & pręcipuè Sũmus, quẽ sibi Christus vicariũ substituit, dũ bonũ publicũ eccl̃iæ id exposcit, virtute eiusdẽ thesauri eiusmodi

Cap. 1. *Definitio indulgentiæ.*

eiusmodi relaxatiões faciãt. Eadẽ em̃ facultas in illa plenaria fundat̃ Matt. 16. Quodcũq; solueris sup terrã, erit solutũ, & in cælo. Et Ioã. 20. Quorũ remiseritis pctã, remissa erũt: siquidẽ hoc relaxationũ gen⁹ ad remissionẽ attinet peccatorum. Quocirca indulgentiarũ vsus nõ est res noua, vt hæretici autumãt, sed à tẽpore apostolorũ antiquissima. Quod vel ex eo loco satis cõstat. 2. Cor. 2. vbi Apostolus pœnitẽtiã incestuoso illi relaxauit. Vñ ait, Cui autẽ aliq̃d donastis, & ego. Nam & ego qđ donaui, siquid donaui, ꝓpter vos in persona Christi.

Matth. 16. Ioan. 20. 2. Cor. 2.

Cap. 2. ¶ Vñ cùm huiusmodi facultatis vsus vera sit absolutio eadẽ que extra sacramẽta fiat, cõseq̃tur, vt iurisdictionẽ in foro exteriori exigat, vt põtificio Alexãdri decreto admonitũ nobis est. Atq; adeò penes põtificem maximũ, & penes œcumenicã synodũ plenissimè, ac subinde penes episcopos sita sit, q̃ tanquã ecclesiæ principes ecclesiasticũ thesaurũ suis subditis dispertiri valẽt. Parochialib⁹ nãque presbyteris, q̃a eiusmodi iurisdictiõe carẽt, eiusdẽ indulgentias concedere nõ ꝑmittit̃. Sũt em̃ dũtaxat antistites, ecclesiæ p̃lati ac ꝓpriè spõsi, in cui⁹ testimoniũ, dũ ordinant̃, annuli insigne recipiunt, quos Papa ꝓp̃ide solos fratrũ noĩe dignat̃.

Cap. Quod autẽ. de pœni. et remis.

¶ At verò, qm̃ autore ad Cor. Paulo, p̃dicti prelati non sunt dissipatores, sed dispensatores mysteriorũ Dei, nequeũt sine pia causa eiusmodi indulgẽtias imptiri. Si autẽ illa intercurrat causa, quæ in ecclesię cõmodũ, & Dei honorẽ referat̃, tantum valent, quãtum sonãt, & prædicantur. Ecclesia em̃, quę nutu spiritus sancti regitur, ꝑmitti nequit, vt autoritate publica falsa prædicet. Nam vt ait ad Corin. Apostolus, Si inanis est prædicatio nostra, inanis est fides nostra: qđ quidem licèt de prædicatione fidei, in qua summa est certitudo, enũciatũ sit, suo etiã gradu ad ea, quæ autoritate summi Põtificis p̃dicantur, spectat. Quapropter nisi indulgentiarum forma ad iniunctas, vel non iniunctas pœnitentias coarctet̃, vniuersim de omnibus intelligitur, idq; quãtum ad pœnas, quæ in purgatorio nobis decretæ sunt.

Cap. 3. 1. Cor. 4. 1. Cor. 15.

Cap. 4. ¶ Ad hæc cùm indulgentiarũ bñficiũ opus sit gratiæ diuinæ nihil nisi dei amicis valere põt. Quare qui in pctõ mortali existit, ceu mẽbrorũ mortuũ nihil eiusmodi influx⁹ diuini participare valet. Necessaria ergo tria sũt, vt indulgẽtię valeãt: nẽpe, in cõferẽte autoritas, in recipiẽte charitas, & in causa pietas.

Tria necessaria.

DISTIN.

DISTINCTIONIS vigesimæprimæ, Quæstio prima de indulgentiarum porestate, & eius sub iecto.

Voniam, vt dictũ est, vsus clauiũ est soluere & ligare, non solũ in sacramento, sed etiam extra per iurisdictionẽ in foro exteriori: et cũ priori satis dictũ est, subsequitur vt de posteriori, quæ bipertita est, in duabus reliquis distinctionibus dicamus. Et cũ absoluere dignius sit ac pretiosius, quàm ligare, ratio ordinis exposcit, vt materiam priùs indulgentiarum expediamus, quàm alteram de excommunicatione. Distinctio ergo præsens, quæ de indulgentijs instituitur, duas habebit quæstiones. Primam de potestate eas conferendi, deq; eiusdem potestatis subiecto. Et secundam de earum valore. In prima quatuor sunt articuli. Primus, an talis potestas sit in ecclesia. Secundus, quæ nã sit illa potestas. Tertius, de indulgentiarum antiquitate. Et quartus, de ijs, qui possunt indulgentias conferre.

Quæstio.1. *Quæstio.2*

ARTICVLVS. I.

Vtrùm potestatis clauium, quæ est in ecclesia, sit qdpiã de satisfactoria pœna relaxare

Rimum igitur tractatus indulgẽtiarum initium est constituere, potestatem indulgentiarum in ecclesia consistere. Et ideo arguitur, q nulla sit. Nam in euãgelio non legitur alia potestas remittẽdi peccata, nisi illa Ioãn.20. Quorũ remiseritis peccata, &c. sed illa potestas solùm intelligitur de remissione, quæ fit in sacramẽto: relaxatio autem per indulgentias fit extra sacramentum: ergo illa non legitur in euangelio. Probatur minor, quia peccatũ extra sacramentum remittere seu quo ad culpam, seu quoad pœnam est potestatis excellentiæ, quam Christus habuit, & nulli commisit: ergo ecclesia id facere nequit. ¶In contrarium est illud. 2. Corinth. 2. Ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi. vbi ait glossa, acsi Christus donasset: Christus autem relaxare poterat peccata absque vlla satisfactione, vt patet Ioan.8. de adultera: ergo ecclesia perinde atque Paulus potest: nam id non fecit peculiariter tanquam apostolus, sed tanquam episcopus.

Part. negatiuæ argu.1. *Pars affir.*

¶De hac re super hunc locum Pauli relectionem pridem publicè recitauimus, vbi penè omnia discussimus, quæ hîc paulò mutato ordine dicturi sumus. Et primùm ne de nominis vsu in hoc significatu in theologia cõtendamus: constat latinè indulgentiæ nomẽ sæpe vsurpari pro eo, quod est immodicam licentiam alteri facere, ad aliquid, quod non licet, perpetrandum. Vt indulgere gulæ, Veneri, &c. iuxta illud Quintiliani. Mollis educatio, quam indulgẽtiam vocamus, &c. Istæ verò ecclesiasticę appellãtur, idq; ad rem germaniùs, relaxationes & remissiones, & possunt vocari veniæ. Nihilominus cũ indulgentiarum nomen inter latinos theologos, eosdemque doctissimos in hac etiam significatione vsurpetur, non est cur ab illo abhorreamus. Nam ex eo quòd indulgemus quasi cõsentientes, vt malum fiat, tractum est nomen ad id, qđ est ignoscere cuipiã, quod fecit. Atque in hoc significato Hieronymus super illud Daniel. capitul.4. Ignoscet Deus delictis tuis ait. Rem temerariam faciunt, qui audacter peccatoribus indulgentiam pollicentur. Et Augustinus super Psalm.101. Ne desperatione homines peiùs viuerent, promisit Deus indulgentiæ portum. Et Cypria. tum alibi sæpe, tum in epistola ad Iubaianum crebrò hoc nomine vtitur. ¶Est ergo indulgentia ecclesiastica (vt definitionem eius præsupponamus) relaxatio pœnæ peccato debitæ, quæ extra sacramentum fit. Scio alios alias particulas adhibere, quæ potiùs sunt inter disputandum examinandæ, quàm in definitione ponendæ, eo quòd definitio tanquam communis animi conceptio supponẽda sit, potiùs quàm in disputationem vocanda. Et ideo non diximus quòd sit relaxatio pœnitentiæ iniunctæ, vt Caietan. in tractat. de indulgent. ad Iulium Medicem cap.2. ait. nam de hoc disputãdum restat, vtrùm etiam indulgentia pœnitentiæ non iniunctæ sit valida. Dicitur ergo indulgẽtia relaxatio, quia est opus misericordiæ id condonantis, quod debitum est. Quare dũ dicitur relaxatio pœnæ, nõ intelligitur in foro iudiciario, dùm fit remissio

Decisio art. *Quintilia.* *Definitio indulgentiæ.* *Declaratur definitio.*

remißio pœnæ pecuniariæ, aut abſolutio ab excõmunicatione, ſed pertinet per extenſionem ad forum pœnitentialem, niſi ꝙ fieri debet extra ſacramentũ pœnitentiæ. Nam quãdo virtute abſolutionis, vt dictum eſt, remittitur pœna, remißio illa eſt ſacramentalis. Atque in hoc ratio indulgentiarum conſiſtit.

Hæreticorũ blaſphemi errores. *Lutherus.*

¶Igitur aduerſus hanc indulgentiarum aſſertionẽ hæretici, inter quos præcipuè Lutherus inſignibꝰ blaſphemijs oblatrant. Hoc enim fuit primũ præcipitium, vnde in ſuarum hæreſum abyſſum ſeſe coniecit, odium.ſ. indulgentiarũ, quæ tempore ſuo in ſua prouincia prædicari cœperunt. Vnde cùm in articulo 5. inter condemnatos à Leone ſatisfactiones negauerit, poſtea in artic. 17. negauit merita Chriſti & ſanctorũ poſſe per indulgẽtias diſpenſari. Et in art. 18. dixit priùs indulgentias eſſe pias fraudes, & poſtea dixit non eſſe, niſi impijßimas ſceleratißimorum Pontificũ impoſturas. Ac ſubinde tribus alijs articulis ſubſequentibus multa in hunc modum contra indulgentias blaſphemauit.

Lutherus ſatisfactiones negauit.

Biforme aũt eſt eius argumentum. Ait enim primũ. Ei, qui in gratiã Chriſti receptus eſt, nulla opus eſt alia ſatisfactione, q̃ eiuſdẽ Chriſti paßione.

Lutheri argu. primũ.

Addit verò deinde, ꝙ etiam gratis admiſſo illam eſſe neceſſariam, eccleſia nullam habet autoritatem ſatisfactionẽ remittendi: quoniã Deus peccatis pro ſua iuſtitia ſupplicia decreuit, quorum ipſe ſolus exactor eſt, vel in hoc ſeculo, vel in futuro: iuxta illud Pſal. 88. Si peccauerint, viſitabo eos in virga ferrea.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

¶Quocirca addit tertiò eſſe rem nouã in nullo loco ſacræ paginę fundatã, neq; apud ſanctos Ambro. Hierony. Auguſt. &c. ſed in impia, inq̃t illa Clemẽtis ſexti, Vnigenitus (quæ inſerta eſt in extrauag. Dudum. de pœnit. & remiſ.)

Quartũ argumentum.

¶Addit demum quartò bullarũ prædicationẽ eſſe rem quæſtuariã, & ſimoniacã: quia pecunia ſpiritualia venundantur, eſſeq; perniicioſam, tum quia facit homines ſegnes ad opera ſatisfactionis exercenda, tum quia, & populis, potißimùm agricolarũ eſt moleſta.

Contra primum argu.

¶At verò cõtra primum fundamentum ſatis ſuperq; diſt. 19. q. 1. & 3. diſputauimꝰ oſtendentes, non ſic dum per claues eccleſiæ à peccatis actualibꝰ ſanamur, incorporari nos Chriſto, vt eius paßio plenißimè nobis quo ad remißionem culpæ, & pœnæ applicetur, ſed applicari ſecundùm quãtitatẽ noſtræ cõtritionis, quæ ex Dei fauore procedit, atque adeò reliquã fieri nonnunq̃ poſt ſacramentalem abſolutionem pœnã aliquã temporalem virtute clauium arbitrandam, & à nobis in hoc ſeculo, vel in futuro exoluendam.

Contra ſecũdum argu.

Secundùm autẽ punctũ, an eccleſia extra ſacramentum eiuſmodi pœnas relaxare poſsit, ad præſentem locum attinet conſtituendum.

Concluſio.

¶Ad quæſtionem ergo vnica cõcluſione reſpondetur. In poteſtate clauium, quam Chriſtus eccleſiæ commiſit, poſitũ eſt, vt peccatorum pœnas quo ad culpam remiſſorum poſſit extra ſacramẽtũ relaxare, quod eſt indulgentias conferre.

Ratiocõcluſionis.

Probatur. Chriſtus abſoluitè dixit Petro, Tibi dabo claues, Quodcunq; ſolueris, erit ſolutũ, & Ioã. 20. Quorũ remiſeritis, remiſſa erunt, non reſtringendo, ſiue in ſacramento, ſiue extra, ergo ſicut in ſacramẽto virtute clauium aliqua pœna remittitur ꝑ arbitramentum ſacerdotis, vt art. præcedenti expoſitum eſt: eadem ratione eccleſia poteſt extra ſacramentum eandem pœnam, quæ remiſſa culpa relinquitur, ex legitima cauſa relaxare.

Rationis cõfirmatio.

Et confirmatur, quia eccleſia, vt ſuprà diſt. 19. q. 2. diximus, canones pœnitentiales inſtituit, ad quorum normam compellendi erãt pœnitentes pro peccatis ſatisfacere: qua vtique autoritate potuit illos abrogare, vt re vera iam non ſunt in vſu: ergo eadẽ ratione poſtq̃ illæ pœnitentiæ eſſent à ſacerdote iniunctę, potuit illas eccleſia ob legitimã cauſam remittere, & eadẽ ratione, licèt pœnitẽtiæ non ſint iniunctæ, pœnas quæ in purgatorio debentur, autoritate Chriſti ſibi indulta propter cauſam, quæ in bonũ cõe eccleſiæ cederet, relaxare.

Secundũ argumentum.

¶Sed quia, vt ſuprà argutũ eſt, videtur eccleſia non habere autoritatẽ remittendi peccata, niſi ſacramẽtis alligatam, ſecundò arguitur ſic. Eccleſia habet autoritatẽ ſimpliciter remittẽdi peccata quo ad culpã, & pœnã, quæ in euangelio nõ eſt limitata: ergo habet facultatẽ remittendi culpã iuxta naturã ſuã, & pœnã iuxta ſuã: natura autẽ lethalis culpæ eſt, vt nequeat, niſi per gratiam remitti, & quia miniſtri eccleſiæ nequeũt gratiã, niſi per ſacramenta conferre, inde colligitur quantũ ad hoc habere ſuã poteſtatem ſacramentis alligatam: at quia pœna nõ exigit gratiæ infuſionẽ, vt remittatur, ſed vt eccleſiæ theſaurus applicetur, quo eiꝰ fiat ſolutio: nõ eſt cur hac parte alligata ſit poteſtas eccleſiæ ſacramento. Tametſi ad forum pœnitentialẽ, vt diximus, eiuſmodi relaxatio pertineat.

Poteſtas remittẽdi pœnã non eſt ſacramentis alligata.

Arg. cõfirmatio.

Et cõfirmatur ratio. Si ad remißionem pœnæ neceſſariũ eſſet ſacramentum, id eſſet

esset maximè, vt taxatio illius iuxta culparum quantitatem fieret: ergo postquam taxatio facta est in sacramēto, potest postea sine ipso remitti. Imò verò per applicationem thesauri, licèt nulla facta esset taxatio, remitti potest vt inferiùs videbimus.

Tertium argumentum. ¶Tertiò arguitur. Ecclesia habet autoritatem etiā extra sacramētū remittēdi culpas veniales p alia remedia, qualia sunt aqua lustralis, bñdictio epi, atq; alia sacramētalia. Itē sunt & alia remedia plura ad remissionem pœnarū, quæ ex peccatis remissis fiūt reliquę, vt eleemosyna, iuxta illud Luc. 11. Date eleemosynā, & ecce omnia munda sunt vobis: & remittere iniuriā: iuxta illud Luc. 6. Dimittite, & dimittemini: & oratio, iuxta illud Iacobi. 5. Oratio fidei saluabit infirmum: quæ quidē testimonia non intelliguntur de remissione mortalis culpæ, quippe quę per solam cōtritionē & sacramentū pœnitentiæ dimittitur, sed de remissione pœnæ per modum satisfactionis, quanuis sint etiam meritoria augmenti gratiæ: ergo pariter ecclesia per sanctorum merita potest easdem pœnas remittere. *Lucæ. 11.* *Lucæ. 6.* *Iacobi. 5.*

Cōfirmatio argument. ¶Postremò confirmatur ex autoritate Paul. 2. Cor. 2. vbi historia testatur incestuosum, cuius mentio in priori epistola capi. 5. facta fuerat, post remissam culpā traditum fuisse Satanę in interitum carnis, sed postmodū admonuit Corinthios sacerdotes, vt illius pœnitentiā relaxarent, & illa satisfactione essent contenti: quod re vera non faceret, nisi crederet pœnā purgatorij illi respondentem per illam relaxationem à Deo etiam remitti. Et ideo ait, Si quid donastis, idem & ego donaui, quod autem donaui, propter vos in persona Christi.

Solut. arg. ¶Ad argu. igitur in contrarium respondet S. Tho. dist. 20. art. 3. quòd effectus sacramentalis absolutionis est minuere pœnam peccato debitam, sed tamen extra sacramentum per indulgentias non est pœnā remittere, aut diminuere, sed soluere: nā qui indulgentiam cōfert, applicat thesaurū ecclesiæ, quo suscipiens pœnā soluit. Tenere.n. videtur ꝙ collatio indulgentiarum non est absolutio à pœna, sed potius solutio. Sed de hoc statim dicturi sumus: & ideo adhibemus secūdam solutionem concesso ꝙ collatio indulgentiæ pertinet ad remissionem peccatorū. Vnde ad minorem, vt modò dicebamus, respondetur, ꝙ remittere peccata quo ad culpā alligatū est sacramētis, sed non quo ad pœnam: quia ipsa sine nouæ gratiæ infusione solubilis est. *Solutio. 2.*

ARTICVLVS. II.

Vtrùm indulgētias conferre sit pœnas pro peccatis soluere, an uerò abillis absoluere.

Quanuis certum sit ecclesiæ prælatos conferre posse indulgētias, non tñ de modo satis inter doctores conuenit, qui ideo anteq̄ de earū antiquitate, & vsu dicamus explicādus est. Arguitur ergo, ꝙ conferre indulgentias non sit à pœnis absoluere, illasq; relaxare, sed pro illis soluere. Nam vt legitur Deut. 25. secundū mensurā delicti erit & plagarum modus: cū ergo sententia sacerdotis, qua hominem ligat ad pœnam, rata sit apud Deū, fit vt nullus habeat autoritatē remittendi pœnā illam, quæ illic taxata est, atq; adeò ecclesia non habeat autoritatem illam condonādi, sed applicandi thesaurū, vt soluatur. *Partis negatiuæ arg. 1.*

Secūdum argumentum. ¶Secundò. Ecclesia confert indulgentias nō solùm pro viuis, verùm & pro defunctis: at defunctos non potest à pœnis absoluere, sed illis tantùm applicare thesaurum: ergo eodem mō confert indulgentias viuis.

Tertium argumentum. ¶Tertiò deniq; arguitur ex extrauag. Vnigenit⁹. Clementis. 6. in extrauag. Dudùm. de pœnit. inserta, vbi fundamētū indulgentiarū nō aliud ponitur q̄ thesaurus meritorū Christi, beatæ virginis, & sanctorum: qui per ecclesiam dispensatur.

Pars affirmatiua. ¶In contrarium autem reclamant nomina ipsa indulgentiæ, relaxationes, remissiones, & veniæ: nā his omnibus nominibus appellantur, quæ absolutionem sonant.

Decisio articuli. ¶In hac quæstione duo insinuātur disserenda. Primum de thesauro ecclesiæ, & secundū de modo, quo applicatur. s. vtrū fiat per formam solutionis, an per formā absolutionis.

Cōclusio. 1 ¶Ad quam ideo quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima fundamentalis est. In ecclesia est Thesaurus, tam Christi, q̄ sanctorum, qui eius præsidio suffulti multa merita satisfaciendi efficacia cumularunt. At tamē Franciscus Mayrones in. 4. dist. 19. q. 2. contendit huiusmodi thesaurum de medio prorsus tollere, nō solùm sanctorum, sed etiā Christi: quoniā non tantùm sanctorū, inquit singuli gloriam pro suis meritis vltra condignum susceperunt, verùm & ipsi Christo redemptori nostro sufficiens fuit præmium suorum meritorū collatū, vbi datū est ei nomen super omne nomen, vt in nomine eius *Franciscus Mayrones.*

omne genu flectatur, &c. Quocirca nullus fuit residuus meritorum thesaurus, quem Papa dispensare possit. At verò certè mens autoris hui⁹ vix percipi potest. Primū enim omnium Christus nullum sibi premium essentiale meruit, putà gratiæ, aut gloriæ: quippe cuius fœlicissimæ animæ ratione vnionis cū mulatissima debebatur, sed nobis ipsis meruit; quem, vt ait Paul. posuit Deus propitiatorem nostrū per fidem in sanguine ipsius. Vnde. Esaiç. 53. Verè languores nostros ipse tulit, & propter iniquitates nostras vulneratus est, & posuit super eum Deus iniquitates omniū nostrorū. Imò idem ipse ait. Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, & Hic est sanguis, qui pro vobis effundetur. Atqui ex hoc, ꝙ nobis essentiale premiū gratiæ, & gloriæ promeruit, illud subinde sibi accidentale meruit, vt quia redēptor orbis fuit, in nomine eius omne genu flectatur. Hinc biforme sumitur argumentum contra illam opinionē. Primū quod non fuerunt in illo satis præmiata sua merita, sed in nobis: nā merita sua fuerunt gratiæ, & gloriæ: illud autem nomen nō pertinet ad essentialem gloriam, quæ est Dei visio, sed ad accidentalem, quod ideo præmium sua merita in infinitū exuperauerunt. ¶Secūdū arg. est euidēs: ꝙ si nobis meruit remissionem peccatorum, atq; adeò gloriā, negari neutiquā potest, quin in ecclesia sit thesaurus meritorum eius. Et confirmatur planè: nam cùm omnia ecclesiæ sacramēta gratiam conferāt in virtute passionis Christi, fit vt per omnia applicetur nobis eius thesaurus. Ecquid autem aliud esse potest applicari nobis thesaurum passionis, quàm virtute illius nobis fieri remissionem peccatorum? Meritis verò Christi accedunt in thesauri cumulum sanctorum merita, quæ virtute eiusdem passionis præstiterūt: nā vt dist. 15. q. 2. art. 4. ostendimus, cū omnes simus vnius corporis membra, vnusquisq; potest pro altero satisfacere, iuxta verbū Pau. ad Collo. 1. Gaudeo nunc in passionibus meis pro vobis, & impleo ea quæ desunt passionū Christi: hoc est, satisfactionibus Christi meas quoq; pro vobis adiungo. Quod illic amplius expositū est. ¶Durād. verò dist. 20. q. 3. licèt thesaurū Christi nō abneget, renuit tamē sanctorum thesaurum concedere propter duo argumenta. ¶Primū, quia quicquid passa est beata virgo, ac perinde quicūq; sanctorū, & quicquid operis in Dei obsequiū præstiterūt siue rōne meriti, siue ratione satisfactiōis, totum eis supra condignum remuneratum est: nam etsi illi, qui innocenter vitam duxerunt, nulla satisfactione indiguerint, nihilominus satisfactionis ratio cōmutata eis fuit in remuneratione gloriæ, iuxta illud. 1. Cor. 3. Vnusquisque propriam mercedem recipiet iuxta suū laborem: & quod receperint vltra condignū, patet ex illo Lucæ. 6. Mensuram bonā, & coagitatam, & superfluentem dabunt in sinum vestrum: nihil ergo inde thesauri redundat. ¶Secundum eius argumentum est, ꝙ opus vnius non cedit in satisfactionem alterius, nisi ille pro alio satisfacere proponat: cū ergo nulla nobis historia referat sanctos meruisse pro illis, qui modò viuunt, nulla est autoritas applicandi eorum satisfactiones nobis. ¶Nihilominus & contra Durand. eadē asseritur conclusio. Nam, vt ad primum eius argu. respondeamus, in quocunq; opere ex gratia procedenti ratio meriti sic à ratione satisfactionis secernitur, vt propter augmētum meriti nunquam satisfactionis ratio minuatur, atq; in hoc falsus fuit. Enimuerò quāuis ego opus aliquod in satisfactionem pro amico offerā, nihil mihi decrescit meriti: imò quia meritum in charitate fundatur, quò mea charitas latiùs in proximos diffunditur, eò mihi diuino munere plus accrescit meriti. Quocirca quantūcunq; beatæ virgini & sanctis sua fuerint merita per gloriam remunerata, nihilominus superest satisfactionis ratio, iuxta illud Iob. 6. Vtinā appenderētur peccata mea, quibus irā merui, & calamitas, quā patior, in statera, quasi arena maris hæc grauior appareret, vbi præter merita Iob denotat laborū redūdantia in satisfactione, qua ipse nō indigebat. Ex quo subsequitur secundi argumenti solutio. Nā quanuis dū quis in sanctis se operibus exercet, nō habeat singulare propositū referendi suā satisfactionē ad hūc, vel ad illū, nihilominus per diuinā prouidētiā acceptātur, reseruanturq; in bonū ecclesię, ne suo sint orbata effectu, & fructu. Et cū summus Pōtifex, ac cæteri suo ordine prælati sint in suis diœcesibus velut principes, ad quos attinet bonorum communium dispēsatio, illis incūbit eiusmodi thesaurum pro causa legitima dispertiri. Quod quidem propositū in genere, & sancti ipsi habuerūt, dū opera sua Deo referebant, qua relatione includitur, vt ipse suaque ecclesia de illis disponeret. At verò eiusmodi distributio nō pertinet ad iustitiam distribu

Christus nō meruit sibi aliquod essētiale præmium.

Esaiæ. 53.

Christus nobis essentiale præmiū promeruit.

Duplex argumē. cōtra illā opinionem.

Primū arg.

Secūdum argumentum.

Arg. cōfirmatio.

Opi. Durā.

Argum. 1. Durand.

1. Corin. 3

Lucæ. 6.

Argumē. 2 Durand.

Sol. 1. arg. Durand.

Sol. 2. arg. Durand.

distributiuã,vt secundũ proportionẽ merito rũ personarũ vnusquisq; recipiat, sed est opus misericordiæ: & ideo cuicunq; largienti, vel facienti,quod lator indulgẽtiarũ iubet,æqualis obuenit indulgentiarũ sors & satisfactio.

Secundi dubij excusio

¶Hoc tamẽ sic cõstituto thesauro dubiũ restat secundũ,vtrùm indulgẽtiarũ largitio nõ sit aliud,q̃ eiusdem applicatio, vt fiat solutio pœnæ,an verò sit vera absolutio. De hac.n. re sunt quatuor opiniones.

Opinio. 1.

Vna est, quã refert D.Tho. loco citato dist.20.dicẽtiũ indulgentias nil cõferre ad remissionẽ pœnę purgatorij,sed ad absoluendũ pœnitẽtẽ ab obligatione, qua præcepto sacerdotis tenebatur satisfacere. ¶Sed hoc falsũ est,primũ quia indulgẽtia fundatur in illa autoritate, Quodcũq; solueris super terrã erit solutũ & in cœlo: quare quod per indulgentiã remittitur,ad remissionẽ pœnæ purgatorij valet.Prǽterea eiusmodi indulgentiæ potius essent nocuæ,q̃ proficuæ:quoniã induceret homines,vt satisfactionibus leuioribus huius seculi pretermissis grauioribus solutionibus subderentur in purgatorio. Tertiò, quia etiam indulgentiæ dantur de non iniunctis pœnitentijs,& prætera,vt valeant existentibus in purgatorio.

Opi.2.Francisci Mayronis.

¶Secunda opinio,est citati autoris Francisci Mayronis:is enim cũ thesaurũ neget, ait indulgentiarũ concessionẽ esse merã absolutionem.Itaq;sicut Deus gratis potest cõdonare pœnas purgatorij: ita potest facere Papa ꝓ legitima causa, vt non soluta pœna absoluatur homo ab illa extra sacramẽtũ,sicut in sacramento absoluitur à culpa. Christus enim cùm dixit Magdalenæ,Remittũtur tibi peccata tua,gratis sine vlla applicatione thesauri cõdonauit illi omnẽ culpã, & pœnã.

Probatur opinio Mayron.

¶At verò dicere sic per indulgẽtias fieri merã absolutionẽ sine applicatione thesauri,est abijcere thesaurũ passionis Christi: nã etiã in sacramentis non fit absolutio, nisi virtute eius thesauri,quæ est quædã eius applicatio:multò ergo minùs extra sacramentũ fieri potest remissio pœnæ, quæ debetur peccato.Secùs habet absolutio ab excõicatione:nam illa nõ pertinet ad remissionẽ peccatorũ culpæ, vel pœnæ,seu ad iurisdictionẽ fori exterioris.Et ideo Caiet.q.1.de indulg.ad tertiã partẽ adiecta meritò hanc opinionẽ refutat.

Caietan.

Preterq̃ ꝙ cõtraria est extrauagãti illi. Vnigenitus. vbi Clemens sextus affirmat,esse thesaurũ meritorũ Christi,& sanctorũ,qui per indulgẽtias à Christi clauigero dispensatur.

Tertia opi.

¶Tertia opinio est,quã D.Tho.& Bonauen.ac doctores cõiter amplectũtur,dicẽtes cõcessionẽ indulgentiarũ nõ esse aliud q̃ applicationẽ thesauri ecclesiæ, quo soluitur pœna illius, qui illas recipit. Quare fundamẽtũ indulgentiarũ, vt ibidẽ ait S. Tho. est vnitas corporis mystici, in qua sancti multas tribulationes sustinuerunt,quorũ ideo meritorũ copia pœnã debitam nunc viuentibus excedit, præcipuè propter meritũ Christi, quod licet in sacramẽtis operetur, nõ tamẽ eius efficacia in sacramentis icluditur.

Fundamentum indulgentiarum.

¶Hec autẽ opinio,nisi sano modo explicetur, non videtur consona indulgẽtiarũ nomini,& potestati:nã indulgere idem est quod remittere,relaxare,ignoscere,& veniã dare.

Declaratur opinio.

Et ideo Duran.dist.20.q.3. ait ꝙ tripliciter potest aliqua pœna dimitti. Vno modo quando ille,cui offensa facta est, pœnam gratis cõdonat. Secundo modo,quãdo vnus in totũ satisfacit ꝓ alio. Et tertiò quando debitum partim soluitur, & partim dimittitur.

Durand. Tripliciter põt aliqua pœna admitti.

Primo,inquit,modo solus Deus remittit peccata,neq; illã potestatẽ dedit hominibus. Sed secundo, & tertiò modo ministerio hominũ remittuntur pœnę peccatorũ. Imò addit, ꝙ neq; in sacramentis baptismi, aut pœnitẽtiæ mera fit condonatio culpæ,& pœnæ:nã illic applicatur meritũ passiõis Christi, per quod in parte fit solutio. At verò Palu. ead.dist.q. 4. hoc de sacramentis non admittit: nã cùm in illis,inquit, maximè sit Deus liberalis,qua ratione sacramẽta gratiæ vocantur, credẽdũ est,ꝙ illic fit mera cõdonatio,& non solutio: ita vt remissio illic procedat nõ ex satisfactione,& solutione Christi, sicut in indulgentijs: sed ex eius amore liberaliter culpã,vel pœnã cõdonãtis.

Palu.Durã. opi. excludit.

¶Sed profectò nescio,q̃d isti egregij aliàs autores cõminiscãtur. Neq; enĩ Duran.negare potuit,quin in sacramẽtis fiat vera remissio, & condonatio culpæ, iuxta verbũ Quorũ remiseritis,neq; verò Palu. quin id fiat virtute passionis Christi,quæ est eius applicatio.

Vterq; ab autore refutatur.

Quare neq; propria est Durãn.assertio ꝙ pœna in sacramẽto partim cõdonatur & partim soluitur: imò totum condonatur, quia gratis nobis applicatur passio:& totum soluitur non à nobis,sed à Christo,& in hoc eius liberalitas consistit.

Impropria Durã.solu.

Meliùs ergo Caieta. in opusculo.21.quęstionũ.q.1.ait,ꝙ indulgẽtiarũ cõcessio est quidẽ absolutio,& remissio respectu illius,qui indulgentias suscipit, quia ille non soluit,sed est solutio respectu Christi & sanctorũ,qui soluerũt ꝓ eo.Tãetsi postea in

Caieta.opi. admittitur.

in tract. citato ad Iuliũ Medicẽ cap. 6. plurimũ verborũ cõsumat, vtrùm participalius sit absolutio q̃ dispensatio, an verò dispensatio, q̃ absolutio. Et in hanc partem propendet, q̃ est primum absolutio. ¶Igitur, vt veritas ex hac opinionũ turba liquido eruatur, sit secũda conclusio huius articuli. Indulgẽtiarũ cõcessio est vera absolutio, & remissio pœnæ, quæ fit virtute passionis Christi, & sanctorũ.

Secunda conclusio.

Probatur. 1 memb. conclusionis. Primùm omniũ, q̃ sit absolutio, & relaxatio, nomen ipsum persuadet: indulgere enim est relaxare, quod quidẽ est nomẽ misericordię, & non iustitię, & ita licet indulgẽtiarũ forma, Misericorditer indulgemus: si aũt esset solutio, tũc esset op⁹ iustitiæ, sicut si pœnitẽs ipse satisfaceret, vel ali⁹ p̃ eo.

Probatio. 2 Secũdò p̃batur. Nã si nõ esset absolutio, tunc conferre indulgentias nõ esset potestatis clauiũ: potestas enim clauium fundatur in illo, Quodcũq; solueris, & in illo, Quorũ remiseritis, cùm ergo indulgentiarũ collatio, vt omnibus in confesso est ad potestatẽ clauiũ attineat, eisdẽq; euangelicis locis fundetur, sequitur q̃ sit absolutio, & remissio.

Probatio. 3 Tertiò. Si non esset absolutio, nullã requireret iurisdictionẽ, sed posset episcopus Salmantinus Segobrensibus indulgẽtias cõferre: nã si hoc nõ esset aliud q̃ applicare thesaurũ, nihil obstaret quominus thesaurũ, qui sub eius applicatione est, alijs nõ subditis impertiret: consequens tamen est falsum, vt patet ex cap. Quod autẽ de pœnit. & remis. vbi Alexand. determinat cõferre indulgẽtias esse iurisdictionis actũ, & ideo non posse exerceri, nisi erga subditos.

Alexan. decretum.

Alia cõfir. Idẽ cõfirmatur ex cap. Cũ ex eo. eod. tit. vbi Innoc. tertius ait, q̃ per indiscretas, & superfluas indulgentias claues ecclesiæ cõtẽnuntur, & pœnitentialis satisfactio eneruatur. Quasi illa sit absolutio à pœnitẽtia iniuncta, vel iniungenda. Imò verò cõsequẽs fieret, nullã requiri spiritualẽ potestatẽ, vt quis indulgentias largiretur: nulla enim ratio dicere prohibet sacerdotes veteris legis potuisse applicare sacrificia sua, & suffragia, illis, quibus vellent: si ergo hoc esset indulgentias cõferre, id illi potuissẽt, quod est falsum.

Probatio. 4 Quartò cõsequeretur, vt nulla esset differentia inter indulgentias, quę cõferuntur defunctis, & illas, quæ conferuntur viuis: quia non differunt, nisi q̃ illæ conceduntur per modũ suffragij illis, qui non sunt de iurisdictione ecclesiæ, & istæ per iurisdictionẽ clauium illis, q̃ sunt subditi. Ad hæc tandem. Ecclesia extra sacramentũ verè absoluit à venialibus culpis aspersione aquæ lustralis, & episcopali benedictione: ergo potest eodẽ iure, & à pœnis culparũ, quæ remissæ sunt, absoluere. Colligitur ergo, per indulgẽtias eum, qui eas recipit, absolui à pœna, & satisfactione, eamq; illi remitti, iuxta verbũ Paul. 2. Corint. 2. Si qd donastis, & ego in persona Christi.

Probatur. 2 membr. conclusionis. ¶Secunda verò pars conclusionis. s. quòd talis remissio fiat virtute meritorũ passionis Christi, & sanctorum, probatur. Nam q̃ fiat virtute passionis Christi, ambigi non potest. Enimuerò cùm ipse fuerit vniuersalis redẽptor, quẽ, vt ait Paul. Roma. 3. Deus posuit propitiationẽ pro nobis in sanguine ipsius, fit, vt quẽadmodũ habetur Actu. 4. nõ sit aliud nomẽ datum sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri: & cùm remittere pœnas peccatorũ ad virtutẽ, & meritũ redemptionis pertineat, fit, vt sicut in sacramentis nulla fit remissio culpæ, aut pœnæ, nisi virtute passionis Christi: ita neq; extra sacramentum.

Paul. ad Roman. 3. Actu. 4.

Virtus meritorũ sanctorum. Quòd autẽ fiat remissio virtute etiã meritorũ, quę sancti accumularũt iam suprà dist. 19. q. 2. arti. 4. ostẽsum est. Nã etsi passio Christi fuerit infinita quo ad sufficientiã, applicatur tamen limitato modo per sacramẽta & opera nostra, atq; adeò quò plures sanctorũ passiones thesauro accrescunt, plus nobis applicatur, iuxta illud Pau. ad Colos. 1. vbi ait, implere pro illis ea, quæ desunt passionũ Christi. Exẽplum est in ipsis operibus Christi, vnico enim passionis actu infinitè quo ad sufficientiã meruit, eo q̃ erat actio suppositi infiniti: tamẽ quantũ ad applicationẽ maior nobis fructus accrescit ex accessione aliorũ, quæ per totã vitã patri obtulit, q̃ si sola passio nobis applicaretur. Licèt verò in cõclusione dicatur, q̃ virtute passionis Christi, & sanctorũ fit remissio per indulgentias, nõ tñ intelligitur eodẽ modo: nã potestas clauiũ, virtute cuius fit illa absolutio, non est nobis collata sanctorũ autoritate, sed soli⁹ Christi. Quare si sola applicarẽtur sanctorũ merita, nõ esset absolutio, sed tãtũ applicatio pretij, quo fieret solutio. Sed quia Christus cõtulit ecclesię potestatẽ applicandi sanctorũ merita, dicitur quodãmodo virtute illorũ fieri absolutio.

Tertia cõcl. ¶Ex his sequitur tertia conclusio. Indulgentiarũ concessio nõ ita est mera absolutio, quin solutio interueniat. Nam etsi ille cui fit remissio non soluat, soluit tamen inprimis Christus, ac deinde suo ordine sancti. Ait enim Pau. de Christo. 1. Cor. 2. Qui dedit semetipsum redẽptionẽ pro nobis: itaq; non solum

Paul. 1. Corint.

solùm impetrauit nobis veniã:sed pretiũ per modũ sacrificij pependit satisfactoriũ. Vnde Hebræ.9. Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Et.1.Ioã.2. Ipse est ꝓpitiatio pro peccatis nõ solùm nostris, sed totius mundi. Quibus testimonijs cõstat Christum pro nobis satisfecisse, pretiumq; ꝓ nostris piaculis persoluisse ferẽdo suis humeris.vt habetur Esaiæ.53.infirmitates, & lãguores nostros. Cùm igitur Papa potissimũ, ac deinde prælati Christi vices gerant, per indulgentias illam satisfactionem applicant, vt virtute illius, ac subinde satisfactionum sanctorum hominẽ à pœna debita absoluãt. Et in hoc sensu intelligendã est opinio. S. Th. & cõmunis, ꝙ indulgẽtia est solutio pœnæ per applicationẽ thesauri. Dixerim, absolui, intelligẽs, vel in totum, vel in partẽ: nam in indulgentiarum cõcessione semper iubetur qui illis potiri voluerit, quidpiam soluere, aut facere, quare nonnihil commiscetur solutionis etiã personæ, quæ absoluitur, sed nihilominus multò plus habet relaxationis. Diluta ergo est Lutheri calumnia, qua ait per istas indulgẽtias plurimũ detrahi diuinæ iustitiæ: siquidem, commõstratum est, Deum ipsum, qui eiusdem est exactor iustitiæ, ratam habere solutionẽ, quæ ex merito passionis filij sui emanat. ¶Hinc sequitur differẽtia inter collationem indulgentiarum, & satisfactionem, quã quis facit pro alio: nam quando quis satisfacit pro alio, est simplex solutio, ad iustitiam pertinens, que fit à persona priuata pro amico. Indulgentia verò fit autoritate publica, estq; remissio, & gratuita cõdonatio pœnæ. ¶Sed rogas, Quid ergo discriminis interest inter absolutionẽ à pœna, quæ fit in sacramẽto, & illã, quæ per indulgẽtias fit extra sacramentũ, si vtraq; fit virtute passionis Christi? Marsilius quidẽ in.4.q.12.nullũ cõstituit discrimen, imò ait sacerdotem dum in sacramẽto absoluit, indulgẽtias cõferre, perinde atq; Romanũ Pontificẽ extra sacramentum. Et quãdo vsu venit, vt pœnitẽs absoluatur à culpa & pœna, tũc cõfert indulgentiã plenariã. At profectò ille loquendi modus extraneus est. Pari enim modo diceret per baptismũ, & alia sacramenta conferri indulgentias. Respõdetur ergo, ꝙ etiam si in sacramento applicetur Christi passio, est tamen latum discrimẽ. Primum, ꝙ sacramentũ est instrumentum à Christo institutum, quo applicatur eius passio. Secundũ, ꝙ absolutio in sacramento neutiq̃ fieri potest ex thesauro sanctorũ, eo ꝙ sacramẽta cõferũt gratiã, quã solus Christ° potuit nobis de cõdigno mereri: & ideo nõ nisi in eius virtute fit in sacramẽto remissio. Sancti verò licèt possint satisfacere pro alijs, non tamẽ gratiã de condigno alijs mereri, vt sæpe dictũ est. Itẽ qa in sacramẽtis fit remissio pœnę cõmutando pœnã æternã in tẽporalẽ quidpiamq; illius tẽporalis remittendo: per indulgẽtias verò pœna æterna remitti neqt. Neq; minuitur tẽporalis ex vi clauium, vt S. Tho. loco citato in solut.3.argu. ait, sed tollitur, vel tota, vel pars secundũ proportionem causæ, propter quã cõfertur indulgẽtia, vt.q. seq.art.2.dicturi sumus. Est ergo collatio indulgentiarũ absolutio à pœna tẽporali virtute passionis Christi, nõ applicatæ per suũ instrumentũ, sed per peculiarẽ ecclesiæ facultatem. ¶Ad primũ igitur argu. respõdetur, ꝙ q̃uis secundũ mensurã delicti sit de iustitia infligendus plagarũ modus, nihilominus misericordia Dei, & clementia est per suos ministros, tam in sacramentis, q̃ extra aliquid de illis cõdonare. ¶Ad secundũ verò iam respõsum est, nõ esse eandẽ rationem defunctorũ, & viuorũ: nã illis, quia nõ sunt iurisdictionis ecclesiæ, nõ possunt conferri indulgẽtiæ per modum absolutionis, sed per modum suffragij. ¶Ad extrauagantẽ deniq;, Vnigenitus. respondetur, ita illic constitui ecclesię thesaurum, vt tamẽ nõ affirmetur indulgentias esse meras solutiones pretij, sed hoc tantũ quòd virtute illius thesauri fit absolutio.

1.Ioan.2. — *Esaiæ.53.* — *Solut.argu. Lutheri.* — *Differẽtia inter indulgentiarum collationẽ, & satisfactionẽ.* — *Differentia absolutiõis à pœna q̃ fit i sacramentũ, & illius q̃ fit p indulgentias.* — *Tertium discrimen.* — *Solu.1.arg.* — *Solutio.2.* — *Ad extrau. Vnigenitus.*

ARTICVLVS III.

Vtrùm indulgẽtiarũ vsus sit in ecclesia à tẽpore Apostolorum antiquus.

HÆC quæ dicta sunt meditati luculentiùs possumus indulgentiarum antiquitatem, & vsum explorare. Arguitur ergo quòd fuerit res admodum noua: nam neque apud August. Hierony. aut alium illius classis sanctum patrem vlla indulgentiarum memoria reperitur: & quòd multùm mouet, neque Petrus Lombardus diligens sententiarum patrum collector vllibi de indulgentijs meminit. ¶In contrarium tamen est, ꝙ vbicunq; in sacris canonibus historia indulgentiarum habetur, inducitur non tanq̃ noua institutio, sed tanq̃ memoria rei antiquæ.

Part.negatiuæ argu.1. — *Pars affirmatiua.*

Decisio articuli. ¶Propter argumentū factum doctores scholastici, vt Duran. Caiet. & reliqui locis citatis fatentur indulgentiarum vsum esse rem nouam, quę nulla autoritate, aut Augu. aut Hierony. aut id genus duorum patrum conniti- tur, sed solū pontificū quadringētis retro annis antecedentium. Atqui rationes nouitatis huius recenset Roffensis art. 18. aduersus Lutherū. Quarū prima est, q̄ olim non erat vsq; adeò ecclesiæ notū purgatoriū. imò Græcis, inquit, ad hunc vsque diem nō est creditum. Attamen mirum est virum alioqui doctissimum, & egregiè catholicum sic locutum, sanè cū, vt dis. 19. q. 3. ar. 1. & 2. retulimus Aug. 21. de ciuit. Dei. & sermo. 4. de igne purgatorij, & alibi sępe de purgatorio meminerit, vbi illud Pau. 1. Cor. 3. de illis qui saluabuntur, sic tamen quasi per ignem, de purgatorio exponit. Et in enchiridio ait, acerbiorem esse purgatorij pœnā, q̄ aliqua, quæ sit in mundo. Et Grego. 4. lib. dialogo. innumera de purgatorio refert. Et antiquior Hieron. in postremis verbis lib. 18. super Esaiā. Et Cypr. in epist. ad Antoniū, cuius verba sunt. Aliud est ad gloriam peruenire, aliud missam animam in carcerem non exire inde donec soluat vltimum quadrantem, quod de purgatorio intelligit. Et lib. 1. epist. ep. 9. Statutū, inquit est in cōcilio Africano, Si quis hoc fecerit, non offeratur pro eo, nec oret quis pro eo. Isti ergo antiqui patres mille ferè ducētis hinc annis manifestā purgatorij historiā cōposuerūt. Et inter Græcos, Origenes homilia. 6. super Exodum, cuius verba illic citauimus. Et Dionys. apostolorū coætaneus in libr. de ecclesia. hierar. c. 7. part. 3. docet tunc in more fuisse pro defunctis orare, cuius verba sunt. Nam venerādus antistes precem sacram supra mortuū agebat, vt Deus peccata dimittat per infirmitatem humanam admissa, eumq; in luce statuat, in regione viuorum in finibus Abrahæ Isaac, & Iacob, in loco vnde aufugit dolor, & tristitia, & gemitus. Vnde eadem verba semper in ecclesia conseruata sunt vsq; in hodiernum diem, vt super mortuum canantur. Et quanuis hæretici isti negēt illum librum esse Dionysij Areopagitę, Gregor. tamen atque alij sancti libr. de cælesti hierarch. citant tanquam eiusdem Dionys. ¶Aliam deinde commemorant causam cur pridem indulgentiæ non essent in vsu: videlicet, quia omnes erant ea charitate feruētes, vt vnusquisq; satageret debitas peccatis satisfactorias pœnas in hoc

Roffēsis ratio reprobatur.

Purgatoriū probatur.

Augusti.

Paul. 1. Corinth. 3.

Augusti.

Gregor.

Hieronym.

Cyprianus.

Origenes.

Dionysius.

Dionysij uerba semp in ecclesia durant.

Liber de ecclesi. hierar. ostēditur esse Dionysij

seculo ad iustū pēdere. At verò qui has cōminiscuntur causas non satis ad rem attēdūt indulgentiarū, sed tantū ad nomen. Constat. n. q̄ quāuis nomē nō fuerit ita multū priscum, res tn̄ est à temporibus apostolorū antiquissima. ¶Ad quæstionē ergo tribus conclusionibus respōdetur. Prima. Indulgētiarū nomē inter canonicas scripturas ante quadringentos annos relatū legim⁹. Prima enim scriptura, quę de illo habetur, est. c. illud. Quod autē. de pœni. & remiss. Alexā. tertij, qui sedit anno dn̄i. 1160. vbi mentio fit de indulgentijs, quę concedebantur in dedicationibus ecclesiarū, aut pontium, sed tamen illic non cōstituitur tāq̄ res noua, sed memoratur veluti antiqua. Magist. autem sent. precessit illum Pontificē viginti annis: quare credibile est sua etiā ætate in more illas indulgētias fuisse, sed quia vidit ad remissionem peccatorū pertinere non fecit de illis peculiarem mētionē. Quare neq; Hugo eius coætaneus, qui de sacramētis scripsit, de illis meminit. Sunt qui arbitrētur indulgētiarū cōcessiones cœpisse à tēpore Gregorij magni. De hoc aūt nulla extat historia, præterq̄ q̄ antiquissimæ stationes Romanæ ad sanctorū basilicas documētū aliqd̄ rei huius perhibēt. Alij aiunt cœpisse quinquaginta annis antea: nēpe, sub annū dn̄i. 1090. qn̄ sub Vrbano secundo congregata fuit Claramōtana synodus, vbi Gothifredus de Bullione Lothoringię dux cum ingenti Christianorū expeditione ad bellū Hierosolymitanum delegatus est. In synodo verò illa nulla fit indulgētiarū mentio, sed q̄ milites rubea cruce signabātur i pectore, vnde diplomatis, q̄ modo aduersus Turcas expediūtur, cruciatæ nomen relictum est. Creduntur tamē illius modi indulgentiarū concessionem fuisse cōtentam in parte illa decisa Decretalis Ad liberādam terram sanctā. de Iudęis. Meminit tamē earundem indulgentiarum, quæ accedētibus in terræ sanctæ subsidium conceduntur, Innocen. tertius cap. Excommunicamus. de hæreti. Qui quidem Pontifex in concilio Lateranēsi, canonē ædidit, qui refertur. c. Cùm ex eo. de pœni. & remiss. anno dn̄i. 1200. vbi mētio fit antiquæ formæ indulgētiarum, quę in subsidium hospitalium conceduntur, cohibēturq; episcopi ne indiscretas indulgentias largiantur. Postea successit Innocent. quartus, qui in concilio Lugdunensi, eundem canonē confirmauit. Deinde Bonifacius octauus, qui circa annum Domini. 1300. commemorans

Refutatur ratio.

Prima conclusio.

Alexā. tertius.

Magi. sent.

Quorūdam coniectura.

Aliorū opi

Cruciatæ origo.

Cap. Ad liberandā. de Iudæis.

Innocen. 3.

Innocen. 4.

Bonifaci. 8

rans quanta fuerit antiquitus indulgẽtiarum copia concessa visitantibus Apostolorum limina, indulsit plenariam indulgentiam in anno Iubilæi, in extrauag. antiquorum. de pœnit. & remis. Ac demum Clemẽs sextus post annos. 40. in allegata extrauag. Vnigenitus, latissimum sermonẽ de thesauro ecclesię per indulgentias dispertiendo fecit. Non ergo indulgẽtiarum vsus res est tam noua, q̃ Lutherus cõtra propriam sciẽtiam affirmauit. Sub ætate ergo Innoc. tertij Altisiodorensis. Alexander, Albertus Magnus, & S. Thom. de indulgentijs scribere orsi sunt. ¶ Secunda cõclusio. Quanuis indulgentiarum nomen nõ fuerit antiquius, res tamen fuit à tempore Apostolorum semper in vsu. Conclusio peruia illis est, qui rem intellexerũt. Enimuerò indulgentias cõferre est verè à peccatis absoluere quantum ad pœnam remissis culpis. Hoc autem fecit suprà citatus Pau. 2. Cor. 2. Sanè q incestuoso à suo flagitio conuerso pœnitentiam, quam priùs imposuerat, relaxauit ea parte contentus, quam persoluerat. Id ipsum in remissionibus publicarum pœnitẽtiarum crebrò in primitiua ecclesiã vsu venisse constat. In concilio nãq; Carthaginensi. 4. capit. 76. præcipitur vt pœnitentes secũdùm suam diligentiam, vel negligentiam citiùs, vel tardiùs reconcilientur, vbi denotatur quòd secundùm pœnitentis diligentiam cõdonabatur pars pœnitẽtiæ iniunctæ. Et. 26. q. 6. & 7. iubetur tandem, vt pœnitẽtiæ secundùm personarum qualitatem imponantur, aut remittantur, & existentes in articulo mortis etiam absque pœnitentia reconciliẽtur. Re vera omnia illa figuram præ se indulgentiarum ferebant. Et quãdo aliud antiquitatis huius documentum non esset, quàm quòd vbiuis mẽtio indulgẽtiarum fit in sacris canonibus cõmemoratur tanquam res prisca, sufficeret ad confirmandum fuisse apostolorum traditionem secundùm euangelium. Sic enim de cõfessione argumẽtamur, quòd cùm vbiq; inter sanctos patres refertur tãquã res vsu iam longo celebrata, solidum argumentũ est fuisse à Christo institutam. Sic & de charactere diximus, licèt nomen non sit ita multum vetus, rem tamen, putà, potestatem conferendi sacramenta à Christo dimanasse. ¶ Tertia conclusio. Vsus condonandi pœnas remissorum criminum extra sacramenta ex duplici fonte frequẽtari cœpit. Primus fuit, quòd in ortu ecclesiæ, vt pœnitentiales canones testãtur, pœnitentiæ ita ad iustũ solitæ fuerint imponi, vt nihil iudicio sacerdotis relinqueretur in purgatorio soluendum. Alioqui sancti illi patres non arbitrabantur legitimè clauiũ potestate vti: tũc enim feruor sanguinis Christi in causa erat, vt Christiani ad nutũ essent ecclesiæ obsequẽtes. Deinde verò aucta Christiana familia tepefactoque illo calore cœpit rigor ille canonum lãguere, & arbitrio sacerdotum impositio pœnitentiarum committi, vt suprà monstratum est. Sed tandem cùm neque illud onus satis populus ferre valeret, apertus est alius fons pietatis, vt pœnitentiarum rigor in eleemosynas commutaretur, quæ in causas pias, & publicam vtilitatẽ conducerent, vt notatur in cap. Alexandri præallegato, Quòd autẽ. At verò iam nostra tempestate, tũ quia pœnitẽtiæ nimiũ tenues esse cœperũt, tum quia Turcarum incursus sunt nobis infestissimi, factũ est, vt in subsidiũ aduersus illos indulgentiarum vsus percrebruerit. De hac verò causa & vsu latiùs quæst. sequenti. Interim ergo hæc maneat conclusio firma, & fixa, quòd indulgentiarum facultas nõ solùm fundatur in doctorum sentẽtia, aut in sacro ecclesiæ canone & vsu, verũ in sacro sancto euangelio: quare eius assertio est de iure diuino eiusq; adeò negatio manifestaria hæresis. ¶ Ad argum. autem in cõtrariũ propositum in capite articuli respondetur satis esse, tum quòd indulgentiarũ nomen & vsus ante quadringentos annos tãquam de re antiqua in ecclesia celebratur, tum presertim q res ipsa sub nomine remissionis peccatorum fundatur in euangelio, & in doctrina Pauli, cui⁹ ab illo tẽpore sancti patres meminerũt.

Clemens. 6. — *Secũda cõc.* — *Pau. 2. Corinth. 2.* — *Pœnitentiæ publicæ relaxatio nostrarũ fuit indulgẽtiarum figura.* — *Argu. optimũ antiquitatis indulgentiarum.* — *Tertia conclusio.* — *Prima indulgentiarum origo.* — *Nota.* — *Secũdus fõs* — *Solutio. ar.*

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm solus Papa & reliqui prælati possint indulgentias conferre.

QVæritur tandem de huiusmodi potestatis subiecto, vtrùm sint tantùm prælati. Et arguitur à parte negatiua. Indulgentiarum facultas ex cumulo meritorum ecclesiæ efficaciam habet: sed etiam in quacunque parœcia est suus parœcianorum thesaurus meritorum: ergo parochialis sacerdos, qui illis præest, potest eis eundem thesaurum per indulgentias dispensare. Potissimùm cùm hæc

Partis negatiuæ. 1. arg.

facultas ad remissionem peccatorum pertineat, quæ omnibus presbyteris est communis. ¶Secundò arguitur per aliud extremũ. Thesaurus meritorum Christi & sanctorum est toti ecclesiæ communis: ergo solus Papa vniuersalis ecclesiæ princeps & gubernator potest illũ dispensare, & non episcopi. ¶Tertiò. Saltem episcopi in peccato mortali existentes vsu eiusdem facultatis carent: nã plus videtur indulgẽtias cõferre quàm percipere ille autẽ qui est in peccato mortali suscipere fructũ ipse nõ potest. ¶In contrariũ tñ est ꝙ huiusmodi facultas iurisdictionẽ in foro exteriori requirit, quæ in solis est prælatis.

Secundũ argumentum. *Tertium argumentum.* *Pars affirmatiua.*

¶Ad quęstionem duabus cõclusionibus respondetur. Prima. Solus summus Põtifex, & concilium, ac subinde reliqui prælati habent autoritatẽ conferendi indulgentias. Hæc cõclusio in primis est de iure põtificio c. Quod autem. & cap. Cũ ex eo. de poen. & remissio. & cap. Accedentibus. de excessib. Prælator. Rationem autẽ adducit loco citato. d. 20. art. 4. D. Tho. ex suo fundamẽto, ꝙ indulgentias conferre est thesaurum ecclesiæ dispensare. Nã tripliciter, inquit, quis potest pro alio satisfacere. s. aut in singulari, dum Petrus satisfacit pro Paulo dirigendo ad illum suã intentionem, aut in speciali satisfaciendo pro sua domo, aut pro sua parœcia. Et hoc nõ est indulgentias conferre: quia merita personæ satisfacientis non dicũtur thesaurus: quia sunt certa & finita, & deficere possunt. Præterea quia per illam satisfactionem alter nõ absoluitur ab obligatione iniunctæ pœnitentiæ. Tertio modo aliquis satisfacit pro alio in generali, vt dum quis sua opera in bonum cõe ecclesiæ refert: tunc enim quãtum ad meritũ in integrum sibi cedunt, iuxta verbum Pauli. Vnusquisq; recipiet secundùm proprium laborem. Imò & quantum ad satisfactionem quantum sibi necessarium est, tantum censetur sibi reseruare, nisi peculiariter velit à se tolli & alteri conferri. Quod autẽ ei superest hoc reponitur in cõi thesauro: qui quidem generalis ecclesię est indeficiens tũ propter merita Christi tum propter plurimos sanctos & martyres, qui in hoc sua merita cõtulerunt. Cõferre ergo indulgẽtias est thesaurũ istum dispẽsare. Dispẽsatio aũt bonorũ reipublicæ pertinet ad eius principes & gubernatores qui in ecclesia dicũtur prælati. Ecclesia verò sub summo Põtifice, q toti præest, distribuitur per distinctas diœceses, quę sunt sicut diuersæ ciuitates, quæ est politica respublica, polis enim idem est quod ciuitas. Et ideo antistites eisdem diœcesibus præfecti sunt propriè prælati gubernatores. Parœcia verò nõ habet iustam imaginem vnius politiæ, sed sunt diuersæ parœcię sicut diuersę familię & prosapiæ in eadem ciuitate: quare parœciales presbyteri non sunt propriè prælati, nec iurisdictionem in foro exteriori habẽtes, sed sunt episcoporum auxiliares. In cuius signũ dum episcopi ordinantur, annulo insigniuntur tanquam veri sponsi ecclesiæ, quos ideo summus Pontifex fratres appellat. Sed dum ordinantur presbyteri ait episcopus. Quanto fragiliores sumus, tanto magis his auxilijs indigemus. Ecce ergo ex parte dispensandi thesaurum sumitur prima ratio cur solis prælatis tanquàm ecclesiæ principibus ex proprio officio incumbat indulgentias cõferre. Secunda tamen adhibetur præcipua ex arti. 2. vbi monstratum est indulgentiarum collationem esse veram absolutionem à peccatis in foro exteriori extra sacramentum, & ideo exigere iurisdictionem in eodem foro, vt nullus eas possit cõferre nisi subditis, vt habetur in allegato cap. Quod autem. huiusmodi autem iurisdictio non est in parœcialibus presbyteris, sed in solis episcopis. ¶Ad maiorem autem conclusionis intellectum, quæritur, vtrùm hoc discrimẽ inter episcopos & presbyteros in conferendis indulgẽtijs sit de iure diuino, an verò de iure positiuo. Nam cùm indulgentiarũ collatio, vt dictũ est, ad peccatorũ remissionẽ pertineat, videtur & parochialibus presbyteris iure diuino competere, nisi iure Pontificio essent prohibiti. Secũdò per aliud extremum arguitur, ꝙ neq; episcopis cõpetat de iure diuino: nã alioqui nõ posset eorũ potestas per põtificem hac parte limitari, vt limitatur in dict. cap. Cũ ex eo. Colligitur ergo discrimẽ tãtũ hoc iure positiuo cõstitutũ esse. Sed nihilominus subiũgitur secũda cõclusio. Iure diuino & episcopi autoritatem habent cõferendi indulgentias, & presbyteri parochiales nõ habẽt. Nã episcopi iure diuino succedũt apostolis tanq̃ ꝓlati & gubernatores in suis diœcesibus, atq; adeò eo ipso ꝙ creantur episcopi iure diuino habent iurisdictionem in foro exteriori, at verò sacerdotes quanuis de iure diuino sint instituti sacerdotes, tamen forsan nõ eodem iure præceptum est vt parœcijs preficerẽtur tanq̃ animarũ curati, sed hoc fortasse institutũ est ab ecclesia.

Prima conclusio. *Ratio conclusionis.* *Duo modi.* *Tertius modus.* *Episcopi.* *Curati.* *Ratio. 1.* *Ratio. 2.* *Primum argumentum.* *Secundũ argumentum.* *Secunda cõclusio.* *Nota.*

Et

Et quanuis(quod verisimilius est) à iure diuino id sit deductum,tamen ad animarū curā, quā iure diuino ipsi gerunt,non attinet illam habere iurisdictionē.¶Vnde ad primū argu. respondetur, quòd quanuis verum sit autoritatē indulgentiarū ad remissionē peccatorum attinere,cui⁹ potestatis facultas collata est apostolis Ioan.20. Quorum remiseritis peccata, tamen idem spiritus sanctus, tūc eis ad idem munus insufflatus,ecclesiam docuit, vt eadē peccatorum remissio nō eodē modo presbyteris, quo episcopis cōcrederetur:sed presbyteri illā haberēt alligatā sacramētis,vt absq; illis nullatenus peccatorum pœnas remittere possent,atq; adeò,nec iurisdictionem in foro exteriori haberēt:sanè cùm ad illā functionē plus scientiæ, & iudicij sit necessariū, quàm quæ in tanta multitudine presbyterorum reperiri posset. Sed satis est, vt in sacramentis administrādis,quæ quotidie sunt necessaria, episcopis auxiliarentur.Itaq; hoc quòd non possint parochiales presbyteri indulgentias conferre,non est,quia sunt per sedē apostolicam prohibiti,sed quia illā de se non habent facultatē.¶Ad secundū verò argu.de episcopis respondetur, quòd etsi habeant de se eiusmodi facultatē,nihilominus autoritati Pōtificis subiectam: nā thesaurus vnius episcopatus non est tam diues, vt amplissimas possint facere indulgētias: ob idq; meritò eorū abusus apostolica autoritate quandoq; cōpescitur,vt in citato cap.Cùm ex eo.vbi eis interdicitur ne in dedicatione Basilicæ ampliores indulgentias q̄ vnius anni largiantur,neq; in anniuersario dedicationis ampliores q̄ quadraginta dierum. Ait verò glos.quòd si mandatū illud excedant,nihilominus indulgentię sunt validę. Attamen S.Tho.loco citato cōtrariū sentire videtur.Et.c. Indulgentiæ.eod.tit.lib.6.contrarium decernitur:nempe,quòd episcoporū indulgētię vigorē non obtinent, si statutū excesserint generalis cōcilij(.s.eiusdē Lateranensis)nisi pro ea parte,quam statutū permittit. ¶Hinc fit ad conferendas indulgentias minimè characterem sacerdotalem esse necessarium: quippe cùm electus in episcopum antequam ordinetur,eas possit largiri.Capitulū autē cathedralis ecclesiæ sede vacante hac non pollet autoritate ,quia est potestas episcopalis. Hinc tamen minimè colligitur,nec concilium generale eādem habere:quoniam cōcilium legitimè cōgregatū iure diuino habet plenam iurisdictionē,capitulum verò cathedrale non nisi secundùm limitationem ecclesiæ.¶De abbatib⁹ autē apparet paulò iustior dubitandi ratio. Attamen simpliciter non sunt prælati,& ideo ratione propriæ dignitatis indulgentiarū autoritate non fungūtur,nisi ex commissione,vt eod.cap. Accedētibus.de exces.prælat.decernitur.¶Vtrū verò ex cōsuetudine id possint obtinere. rn̄det glos.eiusdē cap.affirmatiuè,ob illā particulā, quæ est in textu, vel aliam legitimam causam. Attamen sententia hæc non satis firmū habet fundamentum in textu. Tutius ergo est dicere, quòd mera cōsuetudo ius hoc illis tribuere nō sufficit.Sed potest esse signū antiq. priuilegij, & ideo licèt illud nō cōpareat, valebit, tāquàm indiciū legis. ¶Prælati verò aliarum religionum licèt illo nomine appellentur respectu suæ familiæ, habeantq; iurisdictionem subditos excommunicandi, non tamen simpliciter censentur ecclesiæ prælati & ideo indulgentias largiri nequeunt absoluendo à pœnis peccatorum extra sacramentā, sed tamē sacrificia & oblationes subditorum per viam suffragij quib⁹ voluerint possunt applicare. Non obstantibus conuicijs hæresiarchæ illius Witcleff:quibus huiusmodi applicationem religiosorum veluti commentitiam irridet,vt est videre apud Thomā Waldensem tomo. 3. de sacramentalibus sub titulo. 10. vbi idem orthodoxus doctor veritatem hanc exemplo Christi cōfirmat. Nam quemadmodum ipse tulit dolores nostros: ita & nos alter alterius debemus dolores portare. Vnde sicut subditorum singuli pro alijs benefactoribus satisfacere valēt:ita & prælatus huiusmodi suffragia eisdem benefactoribus impertiri:eo vtiq; iure quo singulis potest præcipere pro tali aut tali persona sacrificium & orationem offerre. Exemplo sæpe citati Pauli ad Colos.1. Gaudeo in passionibus meis pro vobis,&c. Adducit ibidem Walden.historiam Iuonis Carnotensis episcopi antiquissimi,& Anselmi & aliorum patrū qui literas concesserunt, per quas subditorum suffragia benefactoribus participabant,vt quorum temporalia, vt ait Pau. metebant, eisdē spiritualia impertirent. Ex quo fit eiusmodi applicationem non solū de congruo valere,sed & de condigno quantum ad rationem satisfactionis, quia fit solutio sicut si vnus pro alio satisfaceret. Quare non tantùm orationes,verùm & ieiunia & alios labores & vigilias quantum ad rationem satisfactionis

Marginalia: *Solu. 1. arg.* — *Ioan. 20.* — *Sol. 2. arg.* — *Capitulum cathedralis ecclesiæ.* — *Concilium generale.* — *Abbates.* — *An abbates ex cōsuetudine possint indulgētias conferre.* — *Sētentia autoris.* — *Prælati religionum.* — *Applicationē religiosorum irridet VVitcleff.* — *Valet de cō digno.*

eripi possent. Adrianus verò in quæst. de indulgentijs ait non esse opinionē adeò reprobam: nā valerent saltem indulgentiæ illis, qui aliâs nō essent impleturi iniunctā pñiam vt liberarentur à peccato remisśionis, & illis qui per contritionem exēpti iam sunt: vt nihil in purgatorio debeant. Sed profectò exiles valde sunt huiusmodi euasiones. Præterꝗ ꝙ illa opinio non tantum tribuit veritati clauium quāta ipsa est. Enimuerò eiusmodi virtus efficax est ad remittendū pęnas extrasacramētum in purgatorio debitas, iuxta verbum Christi, Quodcunque solueris in terra, erit solutum & in cœlo, quod quidem illa opinio non agnoscit: vt superiùs expositum est. Alias opiniones refert S. Thom. de quibus art. sequent. cōmodiùs agetur. ¶ Ad quęstionem ergo tribus conclusionibus respondetur. Prima. Indulgentia, si modò causa pia adsit, tantum valet non solùm in foro ecclesiæ, sed apud Deum, quantum sonat. Vt si visitantib⁹ limina Petri concedantur indulgentiæ quadraginta dierū, qui verbi gratia impositi erāt in pœnitentiā alicui; absoluitur ille nō solū ab obligatione illam implēdi, verū & ab illa pœna purgatorij, cuius veniam pœnitentia impleta obtinuisset. Conclusio ista ratione modo tacta, & suprà latiùs explicata probatur: quia cùm ecclesia posśit peccata quoad pœnā remittere, & id per indulgentias facere prædicet, impiū esset non ei adhibere fidem. ¶ Dubium autē hîc primum est quomodo intelligantur huiusmodi indulgentię quadraginta dierū, aut vnius anni, aut septē pœnitētiæ. Quinimò solent nōnunquā inuulgari indulgentiæ, quibus remittuntur quinq; annorum millia aut plura pœnitentiæ, & quadragenę totidem. Ad hoc prima frōte responsio dari posset cum Gersone cancellario Parisiensi in suo tractatu de absolutione sacramētali, atq; in alio de indulgētijs, quòd istæ portentosæ indulgentiæ non emanant à Papa, sed sunt quæstorū imposturæ. Quare præfatus doctor illas irridet. Et re vera tam immodicus excessus non est ferendus: nam audies nōnunquam indulgentias viginti mille annorum & eo ampliores. At vero quia quę moderatiùs conferuntur solidæ sunt, opus est explicare, quid sonat quadraginta dies, aut annus vnus aut septem pœnitentiæ. Potest enim intelligi aut de pœna, quæ in purgatorio tolerāda est, aut đ pœnitētia, quę fit in hoc seculo. Et apparet, ꝙ intelligatur de pęna in purgatorio luēda: nā indulgētia debet esse certa: illa verò pœnitentia, quæ in sacramento imponitur, licèt quantum ad tempus sit æqualis, non tamen quantum ad asperitatem & rigorē. Nam antiquitus licèt tam pro adulterio ꝗ pro homicidio imponerentur septē anni pñiæ, non tamen tot ieiunia & orationes imponebantur in illis annis pro vno peccato, quàm pro alio. Imò & secundū qualitatem personarum etiā eædem pœnitentiæ vel mitigabantur, vel augebantur. Dum ergo visitantibus talem ecclesiam, aut conferentibus talē eleemosynā remittūtur septem anni, si intelligerentur de pœnitentijs huius seculi non fieret omnibus æqualis remisśio: intelligitur ergo de alijs purgatorij. ¶ Hoc tamen non obstante subiungitur secūda conclusio. Hæc tempora nō intelligūntur de diebus aut annis durationis purgatorij, sed de pœnitentijs in hoc seculo iniunctis vel iniungendis, & de pœnis purgatorij illis respondentibus. Probatur primò manifestè ex forma ipsa indulgentiarum. Non enim forma est, Remittimus & relaxamus tot annos pœnæ, sed pœnitentiæ, pœna autem purgatorij nō est pœnitentia: quia non vltro assumitur, sed est perpessio pœnæ per vindicem iustitiam inflictę. Secundò, quia forma antiqua semper habet, de pœnitentijs iniunctis: ergo de istis in hoc seculo intelligitur. Et quando non fit restrictio ad iniunctas, intelligitur de illis, vt illico videbimus, quæ iusta ratione essent iniungendæ. ¶ Tertiò. Inde etiam planè constat, quòd nemo in purgatorio vnquā fuit viginti, imò forsan nec decem annis, ne paucioribus dicam⁹, quare inane esset centum annos pœnæ purgatorij remittere, cū in indulgentijs quandoque habeantur mille, & multò plures. ¶ Sed rogas. Quomodo ergo verum habet prima conclusio, ꝙ indulgentiæ valent ad remisśionem pœnarū purgatorij? Fateor equidem cū variè de hoc doctores loquātur, nullibi quod plenè satisfaciat, me legisse. Ad huius ergo explicationē est primò notandū istas annorum relaxationes & remisśiones fieri secundū formam antiquorum canonum, quibus admonebatur, vt pro quocunq; peccato mortali, si esset graue, imponerentur septē anni pœnitentiæ, & pro grauisśimo etiā decem & plures. ¶ Secūdò est attentè animaduertendū, ꝙ per illos septē annos nō fiebat remisśio in purgatorio septem quoq; annorū, imò forsan neq; vnius mensis, in quo multos deceptos videas. Nam

Adrian. defensio ꝓpugnatur.

Prima conclusio.

Ratio. 1.

Dubiū egr.

Gerson.

Secunda cōclusio.

Ratio cōcl.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Nota.

Nam etsi spontanea pœnitentia huius seculi plus valeat ad remissionẽ pœnę, quàm ęqualis in purgatorio, intelligitur tamẽ cæteris paribus. Si enim quispiam hîc per vnum diem pati posset pœnam tam grauẽ, quanta est in purgatorio, profectò remitteretur illi pœna vnius mensis. Sed tamẽ quòd per septem annos hîc quispiam dicat quotidie Aue Maria, vel ieiunet semel in mẽse, vel recitet psalmos pœnitentiales, certè non sufficit ad remittendum in purgatorio pœnam vnius mensis: sanè cùm illa extra omnem comparationẽ sit vehementior, & acerbior. Igitur remissio septem annorum pœnitentiæ est remissio pœnæ, quæ in purgatorio respondet pœnitẽtiæ hîc septem annorũ assumptæ. *Obiectio.* Quòd si dicas, Non semper imponebantur omnes illi anni. *Dilutio.* Respondetur, q̀ si pœnitentia imponebatur de iniunctis, sanè non remittebatur, nisi pœna purgatorij, quæ respondet iniunctæ, si fieret. Si autem nõ fieret talis limitatio, intelligeretur de illis etiam, quæ meditata ratione essent iniungendæ, quarum pœnitens secundùm mensuram suorũ delictorum reus esset. *Nota.* Et isto modo nec ridiculum est, nec certè vanum indulgentias concedere centũ, imò mille annorum. Nam posset homo commisisse centum, imò bis cẽtum peccata mortalia pro quibus reus esset tot annorum pœnitentiæ. Et quanuis homo tantũ viuere nequeat, nec decimam partem illius pœnitentiæ facere in hoc seculo, nihilominus in purgatorio secundùm æqualitatem iustitiæ exigenda est illa pœna, quæ illis omnibus annis responderet. Ex his ergo colligitur, quòd remittere mille annos pœnitentiæ, non est remittere in purgatorio decem. *Argument.* ¶Quòd si arguas. Quamplurimi sunt, qui non sunt rei pœnæ purgatorij vnius anni. *Solutio.* Fateor equidem, sed tunc si fecerint, quod pœnitẽtia iubet, sua merita reportabunt: sed ratio satisfactionis reseruabitur rursus in ecclesiæ thesauro. Quid ergo de indulgentijs centum, aut mille annorũ? *Indulgẽtiæ centum, aut mille annorum.* Dicendum, quòd huiusmodi portenta nunquam Papa cõcedere cogitauit, sed quia forsan cõcessit visitantibus tale hospitale decem annos, & visitantibus talem basilicam totidem, & sic pluries, & tandem certam conferentes eleemosynam facit participes illarum gratiarũ, illa ratione cõficiũtur illa milliaria. Sed tamen nemo esse potest qui tanta satisfactione, nec centesima parte indigeat. Præterquã quòd nullatenus negari potest, quin indulgentiarum quæstores, cùm sint homines nõ nimis ad religionem attendentes, deridenda nonnunquam prædicent, qui ideo essent publica autoritate cohibendi. *Solut. arg.* ¶Ad argumentum ergo proximè factum respondetur concesso eo quod concludit: videlicèt, quòd cũ remittuntur quadraginta dies pœnitẽtiæ nõ æqualiter omnibus remittitur in purgatorio sed illis plus, quibus asperior pœnitentia in illis quadraginta diebus erat iniuncta, vel iniungenda: nam Papa pro causa iusta id potest facere. Præsertim quando indulgentiæ de iniunctis pœnitentijs conceduntur, & illi dies sunt rigore dispari pœnitentiæ iniuncti. *Quadragena indulgẽtiarũ quid.* Quòd autem in indulgentijs prædicari solet, concedi: scilicet tot, aut tot quadragenas indulgentiarum, ortum habuit ex numero dierum quadragesimæ, quod est satisfactionis tempus. Et ideo in concilio Lateranensi limitata est episcopalis potestas in cõmemoratione ædificati templi ad quadraginta dies, sed postea Papa quasi plurium episcoporum autoritate fungẽs cõcedit plures quadragenas. *Indulgẽtiæ an ualeãt de iniũctis, an de nõ iniunctis.* ¶Aliud dubium est, an valeant indulgentiæ solùm de iniunctis pœnitẽtijs, an verò etiã de nõ iniunctis. Nonnulli nãq; arbitrantur non valere, nisi de iniunctis. Quã quidẽ opinionẽ Caie. in tract. de indulg. ad Iuliũ medicem. c. 7. constanter asseuerat. Cõcedit, inquam, ingenuè, Papam indulgentias posse facere de non iniunctis, tamen nec vnq̃ fecit, nec præsumitur facere, nisi de iniunctis. Patet ex cap. Cùm ex eo. de pœnit. & remis. vbi episcopis interdicitur indulgentias concedere, nisi de pœnitẽtijs iniunctis. Et in clem. si dominum. de reliquijs, & venera. sanctor. vbi de solis iniunctis pœnitentijs conceduntur. Item quia Papa semper admonet, indulgẽtias in forma antiqua cõcedere. Et tertiò, q̀a semper quod Papa facit præsumitur facere secundùm ius: ius autem fuit, vt solùm pœnitentię iniunctę relaxarentur. Sequitur eandem opinionem Adria. in. q. de indulgent. in quam, & Paluda. priùs propenderat dist. 20. q. 4. *Tertia cõcl.* ¶Nihilominus contraria hîc adhibetur tertia conclusio. Si in forma ipsa indulgentiarum non fiat restrictio de iniunctis, absolutè intelligitur etiã de non iniunctis. Conclusio est S. Tho. loco citato dist. 20. *Rõ conclu.* Probatur. Papa potest extra sacramẽtum illas etiam pœnas peccatorum remittere, quæ nõ sunt in sacramento impositæ, q̃d Caie. ipse cõcedit: ergo si in indulgentia nulla fiat moderatio, censenda est valere quan-

quantum sonat. Sed respondet, Papam semper intelligere in forma iuris. Contra hoc autem arguitur. Propterea quòd antiquitus in more fuerit indulgentias nõ nisi de iniunctis pœnitẽtijs conferri, non proinde lata est lex ne de alijs conferantur, quoniam nullibi talis scripta est lex. Sed ait. Semper in concessione indulgentiarum apponitur hæc moderatio, ꝙ dantur in forma antiqua. At verò responsio hęc non valet: quia non in omnibus indulgentijs illa legitur moderatio. Præterea verbum illud generale non opus est, vt ad omnes antiquos modos accommodetur: nam si Papa vellet indulgentias ad pœnitẽtias iniunctas coarctare, tam facilè illud exprimeret, quàm diceret, in forma antiqua. Secũdò, longè diuersa est ratio prisci temporis, & pręsentis: nam olim quia pœnitentiæ iniungebantur grauissimę ad mensuram delictorum si pœnitens illas ferre posset, consentaneum erat, vt indulgentiæ non nisi de iniunctis pœnitentijs concederentur. Hac verò tẽpestate adeò tenues imponuntur pœnitentię, vt nisi relaxationes fierent earum, quę non sunt impositæ, nihil propemodùm indulgentiæ afferent emolumẽti. Palud. ergo hanc ob rem consulit, vt qui suscepturus est indulgentias priùs confiteatur, & graues pœnitentias acceptet, vt per indulgentias ei remittatur purgatorij pœna, quantum remitteretur si illas impleret. Sed re vera consilium hoc non videtur tãto autore dignum: apparet enim res ludicra eo solùm animo pœnitentiarum sibi molem hominẽ imponere, vt per indulgẽtias ab illa se exoneret. ¶Tertiò arguitur, qa non satis constat antiquitus non fuisse pœnitentias impositas de non iniunctis: imò in præallegato cap. cùm ex eo. contrarium insinuatur: nam duæ illic fiunt episcopis prohibitiones: vna, ne indulgẽtias vltra annum in dedicatione tẽpli, vel vltra quadraginta dies in eius commemoratione largirentur: & altera, vt non concederent, nisi de iniunctis: ergo indicium est in vtroq; excessisse: quia etiam de non iniunctis illas cõferebant: quod quidem nõ docetur illic nullatenus esse licitum, sed hoc solum forsan, quòd concedere de nõ iniunctis reseruaretur sedi apostolicæ. Caiet. ergo postea quasi suæ sententiæ moderator in quæst. de indulgentijs adiecta ad tertiam partem, dixit valere indulgentias de non iniunctis, si id exprimatur in forma. Attamen dicendum potius, illam expresionẽ non esse necessariam, imò si absolutè absque aliqua restrictione ferantur, simpliciter intelliguntur tam de iniũctis, quàm de nõ iniunctis. Id qđ & quarto argumento confirmatur autoritate Bonifacij octaui, in extrauag. citata antiquorum, de pœnitentijs & remissio. qui plenissimam remissionem peccatorum in anno Iubilæi apostolorum limina visitantibus largitus est. Neque vlla est responsio Caieta. ꝙ forsan fecit tanquam doctor, non tanquam pontifex: nam isto modo possemus inualidare omnia Pontificum decreta: præsertim cùm Clemens sextus eandem plenissimam remissionem fecerit quingentesimo quoque anno, & Pau. ampliauit ad. 25. vbi autem plenissima fit remissio, nõ op⁹ est exp̃ssiõe alia. ¶Ceremonia verò hæc anni Iubilæi ex veteri lege desumpta est: nam instar quinquaginta dierum à paschate vsque ad pentecosten, iubebat Deus, vt quilibet quinquagesim⁹ annus esset sanctus, vbi diuenditæ possessiones ad suos dominos reuertebantur. Instar ergo illius fiunt nunc remissiones plenissimę iubilæi. Sed iam nec expectantur anni quinquaginta, neque vigintiquinq;, neq; verò annus integer. Nescio equidem an causarum necessitas id exigat, tamen tanta iubilæorum frequentia nequit nõ eorum parere vilipendiũ. ¶Præter hęc fortasse quis percontetur quid sibi velint verba illa, Indulgẽtia plenaria, plenior, & plenissima. Palud. loco citato, quem Adria. & Summistæ sequuntur, aiunt ꝙ plenaria indulgentia intelligitur de pœnis peccatorum mortalium remissorum: plenior verò de ipsis vnà cum culpis venialium: sed plenissima de absolutione ab omni pœna, & veniali culpa. Est tamẽ hoc excogitatum commentum, quod certè nullo nititur fundamento, neq; dignum est doctore theologo. Imò non est maior indulgentia plenissima, quàm plenaria, sed indulgentiarum concionatores exaggerationis gratia illam gradationem inuenerũt positiui cõparatiui, & superlatiui, instar illius iuridicæ sæpe, sæpiùs, & sæpissimè. ¶Primum igitur argumentum solutum est, vbi explicuimus quomodo intelligantur relaxationes tot annorum, vel dierum pœnitẽtiæ. ¶Ad secundum respondetur, quod plenissima remissio, vt homo à purgatorio liberetur non debet crebrò, sed raro, & grauissimis de causis fieri, ne abusus potestatis dispẽsandi beneficia Dei præiudicare eius iustitiæ videatur. Attamen quando causæ legitimæ id ex-

Argument. *Ratio. 1.* *Ratio. 2.* *Paludan.* *Consiliũ refutatur.* *Tertium argumentum.* *Capit. cum ex eo.* *Caietan.* *Autor.* *Quartũ argumentum.* *Caietan. responsio.* *Iubilæi annus.* *Iubilæorũ frequentia.* *Indulgẽtia plenaria, plenior, & plenissima.* *Adrian. reprobatur.* *Sentẽtia autoris.* *Solutio primi argum.* *Solutio. 2.*

id exposcunt nullum eidem iustitiæ præiudicium fit, quanuis per indulgētias à purgatorio liberemur. ¶Circa materiam tertij argu. Caietanus disputauit secundam quęstionem in illo opusculo viginti vnius quæstio. vtrùm dare operam acquirendis indulgentijs sit opus imperfectionis. Sine disputatione tamen respondetur primum, indulgentias suscipere non dicit per se imperfectionem, sed perfectionem religionis: quia est vti remedijs ecclesię ad soluēdas pœnas, quas homo debet. Sed nihilominus ex genere suo multò perfectius est per se quemque proprijs operibus pro suis delictis satisfacere: quia tūc magis meretur satisfaciendo per se quàm si indulgentias suscipiat, quāuis eas recipere, quia est actus virtutis, non careat suo merito.

Solutio.3.

An dare operam suscipiendis relaxationibus sit perfectionis opus. Solu. dubij.

Lepida prædicatio.

¶Est tamen lepida quorundam prædicatio, qui inter euulgandas indulgentias dicere assolent, quòd sit tantum meritum indulgentiam suscipere soluendo duos argenteos, ad consequendas indulgentias, quæ peregrinātibus Romā, vel Hierosolymā decretę sunt, ac si hō psonaliter iret. Et ꝙ sit tātū meritū ꝙ integram ieiunare quadragesimā, & flagellari, &c. Hoc.n. certū est, nunquā Pontificē cogitasse: quoniā indulgentiæ solùm dantur per viam satisfactionis: quare Papa potest quidem facere, vt quis per indulgētias liberetur à pœna purgatorij quæ pœnitentiæ respondet: quanuis pœnitentia illa esset ieiunare totum annum, vel ire Hierosolymam. Attamē rationem meriti ipse non potest mutare, sed ex ratione rei pensanda est. Cùm ergo ex natura operis longè magis meritorium sit personaliter longam facere peregrinationem ad loca sancta, quàm duobus argenteis recipere indulgentias, quas peregrini in eisdem locis lucrantur, vberiorisq; sit meriti lōga ieiunia pferre, aut orationes offerre, aut largas facere eleemosynas, ꝙ suscipere indulgētias, neutiꝗ autoritate Pōtificis mutari pōt. Sed meritum sumendi indulgentiā augetur ex causa, & necessitate ecclesiæ.

Nota.

Solut.argu.

¶Ad argumentum igitur respondetur, quòd possunt homines per indulgentias eximere se ab omni opere satisfactionis, dummodò alia legis mandata seruēt. Si tamen inde occasionem sumant, vt remissiùs se exerceant in operibus meritorijs, illa malignitas nō est in indulgentijs, sed in ipsis. ¶Veruntamē circa hæc tandem hoc maximè adnotandū est, quòd absq; comparatione pluris æstimandum est minimū augmentum meriti, & gratiæ, quàm liberatio à maxima pœna purgatorij. Incōparabiliter, inquā, pretiosius est cum maiori merito & gratia existere in purgatorio viginti annis, quàm cum minori esse illic vna die, imò sine purgatorio in cælum euolare. ¶At forsan id quis hîc quærat, quod mihi nonnunꝗ in mentem venit, vtrùm esset consilium nullam accipere indulgentiam, ea saltem de causa, vt liberetur à pœna purgatorij, sed vel per se hominē satisfacere, vel eligere pœnas purgatorij ad iustum perferre. Videtur enim hoc ex egregio amore Dei procedere: quia homo tanti facit frui Deo in patria, vt præter illud nihil aliud ab ipso expostulet, sed optet perferre pœnas pro criminibus, quibus eum offendit. Certè mihi quandoq; visum est consilium hoc esse. Sed tamē re meditatiùs pensata, contrarium censere mihi videor. Enimuerò si in pœnis purgatorij solam pœnam sensus contemplaremur, profectò ingentis excellentisq; esset pœnitentiæ indicium velle cruces illas pro Deo perpeti, quas quis meruit. Si tn̄ consideretur pœna damni, quæ est à diuino conspectu retardari, multo maioris dilectiōis signū est velle hominem ab illo carcere breuissimè dissolui, & esse cum Christo.

An sit cōsilium nullā recipere indulgentiam

ARTICVLVS. II.

Vtrùm ad valorem indulgentiarū requiratur iusta & pia causa illas conferendi.

AD maiorem explicationem valoris indulgentiarum scire oportet, an causa illas cōferendi sit necessaria. Arguitur ergo à parte negatiua. Indulgentiæ, vt dictum est, tantum valent, quantum sonant, alioqui mendacium continerent, & sic autoritas, & fides ecclesiæ infringeretur: si autem causa esset necessaria, non semper tantum valerent: quia posset qui indulgentias confert, in æstimatione causæ falli: ergo illa causa non est necessaria. ¶Secundò in absolutione sacramentali, quia sacerdos habet potestatem sacramento alligatam, non potest, vt libuerit, remissionem facere, aut culpæ, aut pœnæ, sed æstimata, & perpensa dispositione, & contritione pœnitentis: potestas autem conferendi indulgētias non est sacramētis ligata, quia exercetur extra sacramentum, sed fundatur in thesauro ecclesiæ, qui est locupletissimus, & in-

Partis negatiuæ.1. arg.

Secundū argumentum.

& indeficiens: ergo pro libito potest Papa virtute illius indulgentias conferre sine alia causa, vel saltem licèt id faciendo peccet, ad minus indulgētia tenebit. ¶Tertiò arguitur. Si causa esset conferendis indulgentijs necessaria, illa deberet esse spiritualis, & non temporalis, alioqui cùm indulgentiarum beneficium sit spirituale, simonia committeretur: talis ergo esse videtur dum indulgentiæ pro pecunijs conceduntur. ¶In contrarium est, quòd collatio indulgētiarum pertinet ad dispensationem thesauri ecclesiæ: dispensare autem non est dissipare, sed iusta de causa bona publica distribuere, iuxta illud Paul. 1. Corinth. 10. Habētes potestatem in ædificationem, non in destructionem.

Tertium argumentum. *Pars affirmatiua.*

¶De hac quæstione duas video opiniones extremas, sed in medio cōsistit veritas. Vna est opinio Altisiodorensis, qui primus de indulgētijs inter scholasticos tractauit. Is enim quæst. 1. de relaxationibus septem adstruxit conditiones ad indulgentiarum valorem necessarias. Prima, est autoritas cōferētis. Secunda, necessitas loci, in cuius fabricam indulgentiæ conceduntur. Tertia, necessitas personæ, qui illas recipit, quia aliter satisfacere non potest, vt ieiunare, aut alias iniunctas pœnitentias exoluere. Quarta deuotio fidei, vt credat per indulgētias fieri posse illas relaxationes. Quinta, vt ille, qui recipit, sit in charitate. Sexta, discretio, vt discernat quāta ex parte vellet à satisfactionibus exonerari: nam quod ipse facere valet, non potest per indulgentias ei relaxari. Et septima, iusta æstimatio, vt secundùm quod ei dimittitur, ipse recompenset. Atqui hæ quidē conditiones, vt Adrian. in quæst. de indulgent. refert in pretio olim fuerunt apud iurisconsultos super capit. Quod autem. de pœnitenti. & remissi. quorum fuit Innocentius, Hostiensis, &c. licèt Panormitanus septimam, scilicet, de iusta æstimatione non approbauerit. At verò S. Thom. loco citato distinct. 20. artic. 3. his ferme recitatis conditionibus in alterum abijt extremum, nempe, nullam prorsus requiri conditionem præter autoritatem conferentis, & charitatem suscipientis. Ait enim quòd si iusta æstimatio requireretur, vt tantum suscipiens recompensaret quanta est indulgentia, tunc, non esset relaxatio, aut remissio, sed vera commutatio. Item quia quandoq; visitanti basilicam conferuntur septem anni indulgentiæ, vbi non est iusta æstimatio:

Decisio articuli. *Opi. Altisi.* *Septem conditiones, vt indulgentia ualeat.* *Prima.* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Quinta.* *Sexta.* *Septima.* *Op. S. Tho.* *Septima cōditio reijcitur à S. Th.*

nam pluris æstimatur id quod confertur, quàm visitandi labor, qui, si propinqua sit ecclesia, perexiguus est. Illa verò conditio fidei in hoc sensu est necessaria, quòd qui autoritatem relaxationis non crederet, esset in peccato hæresis, atque adeò nihil ei proficerent indulgentiæ, sed tamen qui esset verè Christianus, licèt aliquo modo dubitaret, an indulgentia tantum valeat, quantum sonat: quia dubitat de causa, an fuerit legitima, si tamen faciat quod indulgentia præcipit, fructum eius percipiet. ¶Tertia verò, & quinta conditio, quòd requiratur necessitas suscipientis, quia non potest per se satis facere, & consideratio, vt videat quantam satisfactionem per se facere possit, certè gratis sunt adhibitæ. Nam etsi frequens indulgentiarum vsus ob hanc inter alias causam fuerit introductus: quòd homines nō possent satisfacere, lex tamen non respicit casus particulares, sed ea, quæ plurimùm contingunt. Et ideo, quòd quispiam per se satisfacere possit, non obstat quominus indulgentiarum subsidio potiri queat. Idque ex celebri ecclesiæ vsu confirmatur, quæ illas conditiones non exigit, de quibus latiùs articul. proximo.

Quarta cō ditio. *Tertia & quinta conditio nō admittitur.*

¶Conditio autem, quæ in dubium reuocatur, est illa secunda, si requiratur necessitas causæ, propter quam dantur indulgētiæ: quoniam neque hanc ibidem D. Thom. videtur admittere. Interdum enim, inquit, ecclesia maiores indulgentias confert, quàm sit illa causa, propter quam conceduntur, vt modò dicebamus. Et ideo ait, quòd quantitas effectus insequitur quantitatem causæ: causa autem, inquit, remissionis indulgentiarum non est alia, quàm abundantia meritorum Christi, quæ est sufficientissima ad expiandam totam pœnam. Quare causa effectiua remissionis non est deuotio, vel labor vel pretium recipientis, neque verò illa, pro qua fit indulgentia, vnde non oportet ad aliquam harum proportionare quātitatem indulgentiæ, sed ad merita ecclesiæ quæ semper abundant. Et ideo quæcunque, inquit, causa adsit, quæ in vtilitatem ecclesiæ, & honorem Dei vergat, sufficiens est ad indulgentias. Sed ad applicandum thesaurum requiritur autoritas conferentis, & charitas suscipientis, & causæ pietas, quibus tribus concurrentibus indulgentiæ tantum valent, quantum prædicantur. Sunt verba subobscura, & quæ multis videntur ambigua.

Circa secundam conditionem.

¶Et

1.Cõclusio. ¶Et ideo ad quæstionem quatuor cõclusionibus respondetur.Prima.Præter autoritatẽ dantis,& charitatẽ suscipientis,requiritur ex parte conferentis causa pia,& iusta conferendi,vt indulgentiæ valeant.Cõclusio est, post citatum Altisiodorensem omniũ doctorum cõmunis in.4.dist.20.vt Alberti,S.Bonauenturæ,& Ricardi,& Caie.locis citatis,& Adriani.Et re vera rationes quæ se offerunt,patronis non indigent. Ratio.1. Nam etsi Christus thesaurum infinitum suum,& sanctorũ ecclesię ministris commiserit,non tamen vt prodigè illum effunderent, sed tanquã eius administri dispensarent:nam vt ait Paul.1.Cori.4.&.9. Non fecit eos,nisi dispensatores mysteriorũ eius.Prodigalitas autem & effusio bonorum hoc solùm differt à dispensatione, quòd illa fit sine causa,hæc verò non nisi pro causa legitima.Oeconomus enim qui sine causa bona domini prodigit,dissipator est, & dilapidator:sed ille est dispensator,qui,quando, & vbi oportet iudicio illa expendit. Ratio.2. ¶Secũdò quia indulgentiarum collatio,vt suprà diximus,est vera absolutio à peccatis: ergo sicut in sacramento non potest sacerdos pro suo libito quẽquã absoluere à culpa, sed eũ duntaxat,quem iudicat absolutione dignũ, neq; verò pœnã temporalem in quãcunq; mutare,sed æstimata qualitate personæ,& circunstantiarum:ita neque extra sacramentũ potest pœnas,quæ relinquũtur,pro vt ei libuerit,relaxare,sed pro causa pia,quę in bonum ecclesiæ referatur. Ratio.3. ¶Tertiò.Indulgentiarum autores debent illud munus exercere exemplo Dei,cuius sunt ministri:Deus autẽ dum culpas remittit,non gratis omnes pœnas cõdonat:nam sic est summè misericors, vt sit etiã summè iustus:& ideo reliquit pœnitentem satisfactionibus tẽporalibus obnoxiũ: quas non sine causa remittit:ergo neq; eius ministri absq; vlla causa eas possunt relaxare.Profectò ratio est vrgentissima : sic enim debent ministri satisfactiones Christi, & sanctorum alijs impertiri, vt eius iustitiæ nulla irrogetur iniuria:irrogaretur autẽ si absque vlla prorsus causa virtute eiusdem thesauri homines absoluerent à peccatorum pœnis. Hac enim ratione facilè purgatorium vacuũ relinquerent.Et hoc ipsum significat Apostolus.2.Corint.2.Ego si quid donaui, propter vos in persona Christi:hoc est, propter vtilitatem ecclesiæ vestræ tanquam Christi minister. Ratio vulgaris. ¶At verò vulgo sola charitas apparere solet legitima causa:nempe,vt Papa eiusmodi indulgentias propter charitatẽ,qua ꝓsequitur,tam viuos,quàm defunctos, conferat:nam illa est ecclesiæ vtilitas, vt homines à pœnarum reatu absoluti,liberentur à purgatorio.Est tamen satis vulgaris ratio : nam si illa sufficeret causa,porrò Deus sine Papæ adminiculo id faceret:nam maiori charitate amicos suos,q̃ Papa prosequitur.Si ergo illa charitas Deum non mouet quo minus leges iustitiæ suæ custodiat,re vera eius ministri adstringũtur eiusmodi charitatem ratione,& iudicio non nisi pro causa Deo grata exercere.Nam vtilitas illa liberandi à purgatorio nõ est causa,sed effectus, & finis ipsius indulgentiæ.Et ideo anteq̃ indulgentiæ cõferantur requiritur aliqua motrix causa q̃ vergat in bonum commune ecclesiæ. ¶Quartò arguitur. Ratio.4. Maior causa requiritur ad dispensandum thesaurum ecclesiæ,qui est cõmune bonum,absoluendumq; hominem à iustitiæ vinculo,quo iudicio Dei constringitur soluere peccatorum pœnas, quàm ad dispensandum in votis, quæ ex voluntate vouentis ortum habent:sed super his non potest Papa sine causa dispensare:ergo nec indulgentias conferre.Adhæc & vsus ipse ecclesiæ, & indulgentiarũ forma eãdem nos docent veritatem: Alia ratio. quoniam nunq̃ indulgentiæ,nisi vel aduersus infideles,vel in fabricã alicuius ecclesię,vel in subsidium alicuius hospitalis,aut in aliud hoc genus opus,conceduntur:& in forma semper adijcitur. Inquãtum facultas nobis concessa se extendit. ¶Dubium autem Dubium. est,vtrùm quæcunq; causa ad quantascunq; & qualescunq; indulgentias cõferendas sufficiat.Sunt enim nõnulli ex discipulis S.Thomæ, Opi.Thomistarum. qui arbitrãtur hanc fuisse eius opinionẽ, vt causa aliqua requiratur,nihilominus quæcunq; etiã minima quibuscunq; indulgẽtijs sufficiat.Sed re vera nulla hoc ratio permittit: Opin.hæc nõ admittit. quoniã causa respectũ habere debet ad effectũ:ergo si causa ad quascũq; indulgentias requiritur,eadẽ ratione requiritur,& proportio ad effectũ:vt minoribus indulgentijs minor sufficiat,& maioribus maior sit necessaria:nã si minoribus minor est iusta,totus excessus maiorũ carebit causa.Atq; adeò idem erit minores sine vlla causa cõcedere,qđ maiores sine illa,quæ proportionẽ habeat. Porrò nãq; magis prodigus esset qui magna bona absq; causa proportionabili dispenderet, q̃ qui parua sine vlla causa.Et cõfirmat hæc Ratio.2.

veritas ex.c.Cùm ex eo.concilij Lateranenſ. quo inhibẽtur epiſcopi maiores conferre indulgẽtias vni⁹anni in dedicatiõe tẽpli,& quadraginta dierũ in cõmemoratiõe eius,vbi ſecũdum proportionẽ cauſæ permittuntur indulgentiæ. Et certè ſic habet eccleſiæ legitimus vſus,vt grauitatis cauſæ ſemper rationẽ habeat.

Ex parte ſuſcipientis.

¶Atqui queẽadmodũ ex parte cõferẽtis requiritur cauſa pia:ita ex parte recipiẽtis requiritur, vt aliquid faciat in ſubſidiũ illius cauſæ,quod aliquã proportionẽ habeat ad illius indulgẽtiæ quantitatẽ.

Ratio.

Probatur.Nã illa cauſa pia requiritur,vt ait S.Tho.ad applicãdũ illũ theſaurũ huic vel illi, illa verò applicatio nõ fit niſi in pręmiũ alicuius obſequij,qđ iſte facit:nempe,aut viſitare aliquã inſignem eccleſiã, qđ eſt in honorẽ Dei, vel orare,vel ieiunare ꝓ proſperitate eccleſiæ,vel aliquod erogare ſubſidiũ: ergo ſi ille, vel nihil,quod ſit alicuius emolumẽti faciet in ꝓportiõe ad illã indulgentiã, certè non valebit ei quantũ ſonat.

Cõceſsio indulgentiæ plenariæ recitanti Aue Maria.

Nã etſi neceſſarię eſſent preces pro eccleſiæ fide,aut incolumitate,nihilominus cõcedere indulgentiã plenariã cuicunq; recitanti,Aue Maria,vel Pater noſter: ꝓfectò nullã hẽret proportionẽ,imò quaſi ꝓ nihilo fieret illa ampliſsima remiſsio.

Non æqualitas,ſed proportio cauſæ requiritur.

¶Eſt hîc tamen animaduertẽdũ,ꝙ non dicimus requiri æqualitatem cauſæ ad indulgẽtiam,ſed proportionem:vt ſi paruæ indulgentiæ pro parua cauſa dantur,maiores nõ dẽtur, niſi pro maiori: nõ tamẽ, ꝙ ſit æqualitas cauſæ ad effectum.

Opi. S.Th. contra Altiſiodoren.

Et hæc fuit opinio S. Thomæ aduerſus Altiſiodorẽſem.Quocirca non eſt cur S.Thomę imponatur ſenſiſſe nõ requiri cauſam ad cõferendas indulgentias,aut ſine tali cauſa validas eſſe,cùm toties concludat tantum valere indulgentiã, quantũ prædicatur,ſi modò adſit cauſę pietas.Sed ſolùm voluit cõtra Altiſiodorenſem dicere,quòd non requiritur æqualis ęſtimatio.Et hoc ſolum eſt quod eius ratio concludit: videlicet, quòd eccleſia ſæpe confert maiores indulgentias, quàm ſint illæ cauſæ, quia nõ ex ipſis, ſed ex theſauris eccleſiæ ſortiuntur valorem.

Adrian. diſtinctio.

Aliud enim eſt vt bene ait Adria.quòd cauſa ſit ſufficiens,& aliud,quòd ſit æquiualens.Nam ſi ſemper requireretur cauſa æquiualens,non eſſet abſolutio,ſed vera cõmutatio: quare nihil faceret autoritas conferentis. Sat ergo eſt quòd ſit ſufficiens.

Indulgẽtiarum collatio in utilitatem eccleſiæ.

¶At verò contẽplandum eſt verbum S. Thomę quod eſt omniũ doctorum: videlicet, quòd indulgentiæ debent conferri in vtilitatem eccleſię,quod intelligitur,in bonum commune eius.Nam cùm theſaurus ſit bonum cõmune,non niſi pro alio bono cõmuni diſpenſari valet. Et ita habent omnes indulgentiæ,quę publicitus cõferuntur:quia nunquam,vt paulò antè dicebamus,prędicãtur,niſi ingruente aliqua cõmuni eccleſię neceſsitate.Dare tamen indulgentias nulla tali imminente cauſa communi, ſed ob cauſam particularem:nempe,intuitu,& precibus cuiuſpiam perſonæ nobilis, vel propter aliquã ſuã particularẽ affectionẽ ad aliqđ ſacellũ,vel altare,vel certè ad exaltandam ſuam autoritatẽ (vt cum omni obedientia, quæ eccleſiæ debetur,loquar) nec res antiqua eſt,nec ſynceritatem cauſæ, quæ in indulgẽtijs obſeruãda eſt,præ ſe ferre videtur.Quare neq; ſolidã habent valoris certitudinem:quia nõ tam in vtilitatem eccleſię cõferuntur,q̃ ex mera ſupplicatione petentiũ.

Argumen.

¶Contra id ergo,quod modò dicebamus ex parte ſuſcipiẽtis requiri proportionabilẽ cauſam,eſt argu.Solẽt indulgentiæ pares conferri inæqualia facientibus:ergo nõ requiritur illa proportio.Cõſueuit,inquã,viſitantibus limina apoſtolorũ Petri, & Pauli, aut Iacobi conferri indulgentia plenaria:& tamẽ qui propè ſunt in vrbe minus laboris patiuntur,q̃ qui ex Germania illuc peregrinantur.

Arg. aliud.

¶Item indulgentię bullæ cruciatæ ęquales cõferuntur duos argenteos erogantibus:& tamen ditiſsimus, & magnatum quiſq; multò minus confert quàm pauper plebeius.

Dilutio.

Reſpondetur,quòd ſi indulgentiæ conferrentur priuatim huic, vel illi,ratio poſtularet, vt æqualitatis laboris, aut pretij haberetur reſpectus.Sed quando dantur per modũ legis ratione viſitandi loci: tunc quia lex debet eſſe æqualis,nulla habetur ratio laboris,aut itineris lõgitudinis: & ideo propinquiores, & remotiores eandem aſſequuntur indulgentiam.Quando verò pretiũ eſt ſoluẽdum, profectò in forma antiqua nõ æqualis eleemoſyna ab omnibus poſtulabatur, ſed vt locupletiores ampliorem contribuerent. Iam vero proportio hęc ceſſauit,& ab omnibus æquale exigitur,vt ſicut de vno viſitando loco lex eſt vna, ita de vno ſoluendo nũmo. Attamẽ tãtùm poſſet diminui pretium, vt nulla eſſet temeritas dicere in tali caſu nõ valere indulgentias quantum ſonant.

An ſufficiat quæcunque cauſa.

¶Ex his ergo appendet alia quæſtio,vtrùm quæcunque cauſa indulgentiarum à Pontifice conſtituatur,ſit habenda tanquam certa

&in-

& indubitata. A parte enim affirmatiua facit quod in textu dicebamus: nempè, quòd si prædicationi, quæ autoritate ecclesiæ fit, sub esse posset falsum, periret fides, quæ ecclesiæ debetur. Respondetur nihilominus tertia cõclusione, quæ est Caietani in quæstionibus indulgentiarum ad tertiam partem S. Thomæ appositis, & Adriani, imò quæ ex oĩbus doctoribus colligitur dicentibus causam requiri legitimam. In causis indulgentiarũ discernendis potest error accidere, neque ob id ecclesiæ fides infringitur. Fides enim, quæ de indulgentijs ecclesiæ debetur, est in genere, vt art. præcedenti constitutum est: nempè, quòd in ea residet autoritas earum conferendarum, & quòd si legitima causa eas contulerit, valent quãtum sonant, vt D. Tho. & omnes doctores aiunt. At verò quòd hæc, aut illa indulgentia ob legitimam causam fuerit concessa, non est catholica fides: quemadmodum licet sit de fide, quòd sub speciebus consecratis sit corpus Christi, tamen quòd hæc, vel illa hostia sit consecrata, non est de fide. Quare sicut Papa audiens confessionem pœnitentis potest ab illo decipi, vt vel eum absoluat, qui absolutione non est dignus, vel minorem pœnitẽtiam iniungat, quàm ei deberet imponi: ita & in collatione indulgentiarum potest decipi in relationibus, quæ ei fiunt, & in causis, quæ a petentibus allegantur. Imò, & potest affectu nimiùm pio moueri, vt in gratiam petentium eis morẽ gerat. Idem euenire potest in dispensationibus votorum, & legũ ecclesiasticarum: vt enim certa fide tenetur, quòd possit legitima de causa dispensare, tamen quòd hæc aut illa dispensatio sit legitima, non est de fide. Præsertim, ꝙ in collatione indulgentiarum propterea Papa, & antistites faciliores se exhibent, quòd arbitrãtur minus periculi subesse etiã si absq; legitima causa conferantur: quia si sunt validæ, spiritualis fructus obuenit suspiciẽtibus, sin minus merito saltem suorum laborum, & eleemosynarum non fraudantur. ¶ Sunt tamen hæc hoc distinctionũ moderamine tẽperanda. Aliud enim est quantum ad præsũptionem loqui, & aliud quantum ad veritatem. Rursus aliud vbi res manifestum præ se fert errorem, atq; aliud vbi error ipse est manifestus. Enimuerò vbi error non est manifestus, licèt in veritate possit causa nõ esse legitima, debet tamẽ hic honor autoritati põtificis, vt sit præsumenda legitima, atq; adeò

Tertia cõcl.

Nota simile

In dispensatiõe uotorũ.

Distinctio.

Alia distinctio.

non est decens cõtra huiusmodi indulgẽtias obmurmurare. Secùs tñ si talis error esset manifestus: tunc enim potiùs est religionis officium veritatẽ docere. ¶ Nostris enim tẽporibus vsq; adeò piorum clemẽtia erga animas, quæ in purgatorio cruciant, succreuit, vt importunis supplicationibus à summo Põtifice concessio fuerit extorta, vt qui tangendo quendã benedictũ calculum, Aue Maria, vel Pater noster, recitaret, animam inde, quantocunq; tempore cruciari deberet, eriperet, vt protinus libera euolaret. Hanc ego non dicã piam fraudem, quia hæreticorũ verbum est, sed tamẽ citra religionis iniuriam posset hoc populo dissuaderi. Primũ, quia hic nulla interest causa pia in cõmunem vtilitatẽ ecclesiæ: nam pius affectus in defunctos nõ reputatur causa, vt diximus. Illa enim rõne Deus per se animas omnes inde liberaret. ¶ Secundò, quia neq; ex parte facientis quod indulgentia iubet, aliquid præstatur, quod ad tam ingentem effectum vllius sit momenti. Quid enim refert dicere, Pater noster, vt anima à tã immodicis tormentis eruatur? Profectò diræ crudelitatis argueret Deus, si animã tribus annis tã atrociter cõtorqueret, cuius tamẽ liberatio ex vno, Pater noster, penderet, & calculi tactu. Præsertim, ꝙ papa non potest defunctis indulgentias cõferre per modum absolutionis, vt viuis, sed per modum suffragij. Et ideo mirabile est ꝙ per vnũ, Pater noster, thesaurũ ecclesiæ, tã insignis effectus applicetur. Præterq̃ ꝙ illa oratio plurimũ ab ijs, qui sunt in peccato mortali, quæ ideo apud Deũ nullius valoris est, concessit papa quantum concedere potuit, sed nõ est credendũ credidisse suam concessionẽ tanti esse, quanti supplicatores valere putabãt. ¶ Atqui si sub hac populari opinione nihil aliud nocumẽti lateret, q̃ ꝙ fortè populũ fallit, nullũ esset periculum illã relinquere ꝓpter imaginẽ religiõis, quã habet. Sed tamẽ illi, qui illã crederẽt, metus purgatorij radicitus euelleretur. Id. n. qđ præter infernũ homines à peccato arcet, est purgatoriũ, & tamẽ si tam facilè euaderetur, nullũ posset ingenerare metũ. Vnde Adria. ipse, qui Papa fuit, nõ fuit veritus dicere in citata quæst. de clauibus, ꝙ cũ prælatus ꝓ exilii causa: putà, oĩbus cõtribuentibus vnũ stuferũ dat plenã oĩm peccatorũ remissionẽ, dissipatio est, & nõ dispensatio indulgẽtiarũ: & tenet solũ pro ea parte, in qua rõnabilis fuerit. ¶ Contra hæc tandẽ, vt rẽ absoluamus. arguitur

Calculus benedictus.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Nota.

Ratio. 3.

Nota incommoda.

Adrianus.

Argument. guitur. Esto sit ad conferendas indulgentias causa legitima necessaria, inde tamen solùm cõsequitur, quòd si Papa absq; illa indulgentias contulerit, peccabit, quia indignè munere suo fungitur: non tñ inde infertur ꝙ indulgentiæ non sint validæ. Nã etsi absq; causa dispenset in matrimonio inter affines cõtrahendo, vel beneficio indigno conferat, licèt peccatũ cõmittat, factum tamen tenet. S. Tho. loco citato quæstiũc. 2. in solutione ad primũ, ait, ꝙ si quis inordinatè per indulgentias pœnas remittat, ita ꝙ homines quasi ꝑ nihilo ab operibus pœnitẽtiæ reuocẽtur, cõferens quidẽ peccat, nihilominus suscipiens plenã indulgentiã cõsequitur. Vbi docere videtur, ꝙ indulgẽtiæ sine causa collatę valeãt, Quidam tamẽ Thomistę, vt diximus in verbo, quasi pro nihilo, intelligũt, ꝙ dummodò vlla sit causa, licèt minima, quãtiscunq; indulgentijs sufficit. ¶ Attamẽ cõis doctorũ sentẽtia est in contrariũ: & ideo adhibetur quarta cõclusio, ꝙ sine ꝓportionabili causa nõ valẽt, q̃tũ sonãt. Est tñ distinguẽdũ: nã in bullis cruciatæ nõ solùm indulgẽtiæ, quę hoc noĩe propriè appellantur, verũ, & alia priuilegia cõceduntur, vt ouorũ esus, & lacticiniorũ in diebus aliâs prohibitis, & confessionalia, vt quisq; possit confessorẽ eligere, à quo plenè absoluatur. Et hæc quanuis absq; vlla causa cõcederentur, etiam si Papa peccaret, nihilominus sunt validæ, quia sunt dispensationes iuris positiui. Sed conclusio statuitur de indulgẽtijs: hoc est, de remissionibus pœnarũ, quæ sunt, vel satisfactionibus, vel in purgatorio soluendæ. Vnde Caieta. in. q. citata adiecta ad tertiã partẽ, distinguit de bonis, quæ Papæ dispensationi subdũtur. Nã licèt in omni dispensatione requiratur causa, in aliquibus tamẽ, licèt defectu causæ peccatũ cõmittatur, nihilominus factum tenet. In alijs verò irrita est dispensatio & nulla. Et quanq̃ plura ipse verba immisceat, tñ quando dispensatio fit in iure humano, res est clara, vt si dispẽset Papa in cõtrahẽdo matrimonio in tertio, vel quarto gradu, vel in ieiunio ecclesiastico: dispensatio, etiam sine causa tenet: quia hæc sunt iure humano prohibita. Sed quando res est de iure diuino, maius est dubium. Et vt alia relinquamus, quæ non sunt ad propositũ, vt si dispẽsaret, ꝙ pater cõtraheret cũ filia, de quo in materia matrimonij dicemus, subdit Caiet. aliud exẽplũ, ꝙ etiã si beneficiũ cõferat indigno, q̃uis ius diuinũ sit vt cõferat digno, licèt Papa peccet, nihilominus collatio tenet. Videtur ergo idẽ de indulgẽtijs cẽsendũ. Sed est tñ discrimẽ, ꝙ aliud est cõmissã esse alicui dispẽsationẽ sub ꝓcepto, vt sic faciat, & aliud sub restrictiõe, vt aliter factũ nõ teneat. Pręcipitur. n. iure diuino ꝓlato, vt bñficiũ nõ nisi digno cõferat, q̃a hoc ius etiã naturæ iubet, nõ tñ sic restrictè, vt collatio aliter facta nõ teneat. Et rõ est, quia beneficium nõ est bonũ cõe, sed particulare stipẽdiũ huius ecclesiæ ꝓ hoc seruitio: & ideo postq̃ hìc instituitur, factũ tenet. Alioqui oẽs ecclesiasticę hierarchię, & iurisdictiones essent in ambiguo: quare oẽs essent dubij, an verè absoluãtur à suis quos putãt, ꝓlatis. Queadmodũ licèt ius diuinũ, & naturale sit, vt patri, & extraneo in extrema, aut graui necessitate existẽtib⁹, poti⁹ patri, q̃ alieno succurratur, nihilomin⁹ si ꝑuerso ordine subuẽtio fiat extraneo, donatio tenet. At verò in dispẽsationib⁹ votorũ sec⁹ res hẽt: nã postq̃ ille q vouit iam est iure diuino obligat⁹ Deo, sic dispẽsatio votorũ simpliciũ est cõmissa Papæ, vt nisi legitima causa fiat, dispẽsatio nõ tenet, vt ex. c. 1. de voto, & vo. redem. colligitur: quia De⁹ qđ sibi debetur sine causa nõ remittit, q̃uis vbi manifestus error nõ interuenit, præsumatur causa legitima. Pari ergo modo in indulgentijs, si considerentur quatenus sunt absolutiones, & remissiones pœnarũ, quarũ homo est Deo debitor, si sine causa fiãt, Deus non approbat: sicuti neq; absolutionẽ sacramẽtalẽ, quæ claue errãte fieret, haberet ratã. Quòd si cõsiderẽtur quatenus dispẽsationes & distributiones cõis thesauri ecclesiæ, idẽ sequitur: quoniã si œconomus sine causa bona dñi dilapidaret ea prodigẽdo, donatio nõ teneret. Adde, ꝙ neq; Christus, neq; sancti, qui bona sua in illũ thesaurũ cõtulerũt, talẽ habuerunt intẽtionẽ, vt sine causa dispergerẽtur sua bona. Et eadẽ ratione, nec dispensatio in votis, vel iuramẽtis per priuilegia indulgentiarum fieri potest, nisi causa sit, vel præsumatur legitima. Et cõfirmatur hæc veritas: quia si Papa bona ecclesiæ temporalia dilapidaret illa absq; causa ꝓfũdẽdo, adeò donatio esset iniqua, vt nõ teneret: ergo neq; tenet distributio thesauri spũalis, quæ sine causa fit. Sunt qui contendant consequentiam infirmare, eo ꝙ per alienationem bonorũ temporalium ecclesia minus habet q̃ antea, sed per largitionẽ spũaliũ nõ habet minus. Et tamẽ Caietanus bene istos redarguit, ꝓpterea quòd hoc discrimen est accidentarium: quare non est habendus oculus, nisi ad naturam ipsam di-

S. Thom.

Quarta cõclusio.

Caietan.

Exemplum Caietan.

Discrimen.

Dispensatio votorum.

stributionis, quæ si sit sine causa, iniquior est in spiritualibus, quàm in tẽporalibus. Et tandem confirmatur postremo. Si enim indulgentiæ nulla de causa concessę, essent validę, sequeretur quòd quãuis ob iniquam causam concederentur: videlicet, ob spectaculum ludorum, qui fiunt in theatro, licèt Papa peccaret, nihilominus teneret: sicuti si Põtifex bona sua propria, quę in suo sunt arbitrio, illam ob causam donaret: quod nemo concedere auderet. Sed vt D. Tho. respondeamus, negari nõ potest, quin ambiguè fuerit locutus: nã priùs dixit indulgẽtiam valere quantum sonat, si sit autoritas in conferente, & charitas in suscipiente, & pietas in causa: vbi cùm causam æquiparauerit autoritati conferentis, & charitati suscipientis, & sine his duabus indulgentia non valeat, sentire visus est ꝙ neq; sine causa legitima valeat. Postea verò dixit alia citata verba, forsan magis vulgarem opinionem secutus, vt quandoque solebat in quartò, quàm propriam decernens, vt faciebat in summa. Nam profectò si de casu proximè recitato fuisset interrogatus: videlicet, an pro vno Pater noster, redimeretur anima à purgatorio, nunquam id affirmasset. Quãuis glo. Adriani non est mala: scilicet, quòd cùm dixerit, indulgentias indiscretè concessas esse validas, non intellexit indiscretas: id est, sine proportionabili causa collatas, cùm inferiùs in solutione quinti dicat, quòd collatio indulgentiarum non valeat sine causa legitima: sed indiscretè: id est, nimium frequenter. Nam etiam si causæ occurrãt, non debẽt esse frequentes, vt religio satisfaciẽdi pereat. Quod pro nostris hisce temporibus adnotãdum est. ¶ Sed arguat quis forsan, sequeretur ex ijs, quæ dicta sunt, quòd si indulgentia ex aliqua causa conferatur, non tamen proportionabili secundùm quantitatem indulgentiæ, nihil prorsus illa valeret: nã quòd sine causa legitima fit irritum est, & cassum. Negatur consequentia: nam esto causa non sit legitima, vt indulgentia tantum valeat, quantum sonat, nihilominus nulla est ratio, cur nõ valeat secundùm proportionem causæ. Vt si causa sit legitima, vt conferantur quadraginta dies indulgentiæ, vt permittit in capitu. Cùm ex eo. in commemoratione dedicationis templi, & conferatur annus, saltem indulgentia valebit pro ratione quadraginta dierum.

¶ Ad primum igitur argu. respondetur, ꝙ indulgentias tantum valere, quantum sonant, semper intelligi debet sub conditione, si causa adsit legitima. Est enim sensus, quòd in ecclesia est autoritas conferendi quascunq; indulgentias habẽtes effectum, quem promittunt. Quòd autem deceptio in æstimatione causæ contingat: hoc non prouenit ex autoritate ecclesię, sed ex causis particularibus: & & ideo propter hoc non infringitur autoritas ecclesiæ in communi. Secùs si ecclesia determinaret autoritate publica tãquã de fide hanc esse causam legitimam: hoc autem nunquam faciet, nisi verè sit legitima. Exemplũ est in absolutione sacramẽtali: haud enim in genere negare fas est, quin absolutio sacerdotis tantũ valeat, quantũ sonat, & tamẽ subintelligit, si clauis nõ errauerit. Verũtñ, vt cũ omni reuerentia loquamur, negari non põt, quin indulgentiarũ nimia frequẽtia, maximè in tanta copia, vt passim cõcedatur indulgẽtia plenaria, & redẽptio aĩarum à purgatorio nisi causæ sint manifestæ, nõ potest nõ decorem huius autoritatis aliqua ex parte obfuscare. ¶ Ad secundũ respondet, ꝙ etsi potestas cõferẽdi indulgẽtias nõ sit alligata sacramẽto, quia fit sine illo, nihilominus nõ est vsqueadeò libera, quin sit legitimæ causæ subdita, q̃ vt dictũ est, in bonum cõe referatur. ¶ Ad tertiũ respondet, ꝙ causa, propter quã indulgentiæ cõceduntur, debet esse spiritualis, & pia, vt religio, quæ tẽplorũ fabrica, aut visitatione auget, & pax ecclesiæ, quæ Turcarum propulsatione protegitur. Aut licet appareat temporalis, vt structio pontis, aut viarum apertio, satis est illud esse bonũ reipublicæ, in qua religio colitur. Pecunia aũt quæ à suscipientibus erogatur, non habet rationẽ pretij, quasi sit indulgẽtiarũ coẽptio, sed est subsidiaria eleemosyna illi operi seruiẽs: sicut neq; eleemosyna, quæ sacerdoti offertur, pretiũ est missæ, sed sacerdotis alimentũ. Hęc autẽ eatenus vera sunt, vt tamẽ formæ promulgandi indulgentias modus sit adhibendus, ne ansam hæreticis offeramus illas blasphemandi: ne scilicet figuram potiùs compulsionis habeat, quàm prædicationis: eleemosyna enim vltro oblata est quæ Deo placet: nam hilarem datorem diligit Deus.

Explicatio illius vulgatæ sentẽtiæ indulg. tm̃ ualẽt, quantum so.

Discrimẽ doctrinæ. Di. Tho. in. 4. & in summa.

Glo. Adria.

Argumẽ.

Solutio.

Solu. 1. arg.

Exemplum

Indulgentiarũ frequẽtia

Solut. 2.

Solutio. 3.

Pecunia.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm indulgentiæ illis etiã valeãt, qui sunt in peccato mortali.

Lia deinde consideratio sequitur de ijs, quibus indulgẽtiæ prosunt. Et arguitur, quòd illis etiam prosint, qui sunt in peccato mortali.

Pars affirmatiua.

Primum argumentum. Nam ille, qui est in gratia, potest existenti in peccato mortali gratiam de congruo mereri: videlicet, merendo illi bonum motum in Deum, vt Stephanus Paulo: sed indulgentiæ sortiuntur effectum ex meritis Christi & sanctorum: ergo etiam si existentibus in peccato mortali applicentur, proderunt.

Secundũ argumentum. ¶Secundò. Ei qui magis indiget, maior est misericordia exhibẽda: qui autem est in peccato mortali, in maiori est indigentia: ergo ei sunt potius indulgentiæ impendendæ.

Pars negat. ¶In contrarium est, quòd membrum mortuum nullum suscipit viuentis corporis influxum: qui autẽ in peccato mortali existit, membrum mortuum est: nullum ergo influxum meritorum Christi & sanctorum, qui per indulgentias communicatur, suscipit.

Decisio articuli. ¶Quæstio hęc licet de existẽtibus in peccato solũ interroget, tñ habet duo mẽbra: scilicet, vtrùm ad suscipiendas indulgẽtias requiratur gratia, & vtrùm præter ipsam requiratur aliquid aliud. Et ideò ad quæstionem respondetur per tres conclusiones.

Distinctio. Hanc tamẽ distinctionem priùs oportet notare, quòd indulgẽtiarum formæ possunt bifariã exprimi. Quãdoq; enim indulgentia non habet amplius, quàm ꝙ qui hanc susceperit bullam, eo ipso talem, aut talem indulgentiam consequatur; nempe, virtute eleemosynæ, quã tribuit dum bullam suscepit. Solet etiam sic exprimi formã, vt qui talem susceperit bullam visitando postea talia altaria, vel dicẽdo tales orationes vel cõferẽdo talem eleemosynam, tales, aut tales consequatur indulgẽtias.

Caietan. Distinctio est Caietani in illa quæst. de suscipiẽtibus indulgentias, post tertiam partem. Et in priori casu ait, idem esse tempus operis: nempe, suscipiendi indulgentiam, & tempus percipiendi fructum earum. Et in posteriori vnum esse tẽpus suscipiẽdi, & aliud esse tempus percipiendi fructum.

Prima conclusio. ¶Sit ergo prima conclusio. Existentibus in peccato mortali nihil indulgentiæ prosunt: hoc est, si tempore percipiendi fructum existat homo in peccato mortali. Conclusio est S. Thome, atque omnium doctorum, præter Mayronẽ.

Ratio cõclusionis. Probatur conclusio ex his, quę dist. 19. de satisfactione dicebamus. Enimuerò inter nos & Deum nulla est prorsus ratio iustitiæ, nisi quæ eius gratię subnititur: & ideo vt non potest quisquã in peccato aliquid gratũ Deo reddere, ita neq; acceptũ Deo esse, quod pro illo offertur. Vnde illic conclusimus, ꝙ dum vnus satisfacit pro alio, necessariũ est ambos esse in gratia. Cùm ergo indulgentiarũ fructus sit sicut fructus satisfactionis Christi, & sanctorũ, fit vt existenti in peccato mortali applicari nequeat.

¶Secundò, quia applicatio thesauri fieri nequit contra eorum propositũ, qui eius fuerunt autores: Christus verò & sancti non habuerunt intentionem offerendi quantum ad efficaciã sua opera satisfactoria, nisi pro membris viuis corporis Christi: scilicet, pro illis, quibus per Dei gratiam remissa esset culpa: non ergo alijs applicari potest. *Ratio. 2.*

¶Tertiò, quia applicatio thesauri fit non solùm per autoritatem conferentis, sed etiam per opus suscipientis disponentis se in genere subiectiuè: cùm ergo opus peccatoris non sit Deo gratum, fit vt neq; sit ei grata eiusmodi applicatio. *Ratio. 3.*

Confirmatur tandem cõclusio ex forma antiqua ecclesiæ, qua non conferuntur indulgentiæ, nisi verè contritis, & confessis, & licet in forma noua dicatur, vel habẽtibus propositum confitendi sua peccata, in illo proposito intelligitur, quòd sint per contritionem in gratia.

Argumẽ. ¶Contra hanc autem veritatem duplex est argu. Primum. Potest ille qui est in gratia mereri illi, q est in peccato mortali de congruo: ergo potest satisfacere pro illo, atq; adeo merita sanctorũ possunt illis applicari. Propter hoc argumentũ quidã, vt refert S. Tho. dixerunt indulgentias valere existentibus in peccato mortali, non quidem in ratione satisfactionis: quia pœna ei non dimittitur, qui est in culpa, sed tamen in ratione meriti de congruo. Attamen opinio hæc nullius est veritatis: quoniam licet existens in gratia, vt Stephanus, potuerit mereri Paulo gratiã de congruo merẽdo illi bonũ motũ in Deum, hoc fuit, quia Stephanus retulit suã orationẽ in ratione meriti ad Paulũ. Sed tñ opera Christi & sanctorũ per indulgentias nõ applicantur in ratione meriti, sed solùm in ratione satisfactionis.

Secundũ argumentum. ¶Secũdũ argu. extrui posset ex opinione Scoti, qui vt dist. 19. retulimus, tenet ꝙ existẽs in peccato potest satisfacere pro pœna peccati aliàs remissi. Inde n. Mayrones. d. 19. q. 2. infert, ꝙ eadẽ ratione indulgẽtiæ possunt existentibus in mortali valere: nã si peccator põt pro se satisfacere, à fortiori potest, & satisfactione sanctorũ gaudere.

Solutio. Ad hoc autem

tem, præterquàm q opinio illa Scoti, vt illic ostendimus, veritate caret, eo q apud Deum neq; in solutionẽ pœnæ nullũ opus quidpiã valeat, nisi ex eius gratia oriatur, respõdetur, quòd etiã si gratis illa opinio admittatur, nõ sequitur, vt possit thesaurus Christi peccatori applicari: quia autores eius thesauri, vt diximus, non habuerunt intentionem applicandi, nisi eis q in gratia eiusdẽ Christi existerẽt.

An requiratur q homo sit in gratia dum bullam suscipit.

¶Ad maiorem autem declarationem cõclusionis dubitatur, vtrùm nõ solùm requiratur gratia, dũ opus illud fit, qđ in diplomate præcipitur, ad consequendam indulgentiam, verùm etiã dũ suscipitur ipm diploma. Exẽpli gratia. *Exemplum* Si indulgẽtia absq; vllo diplomate, qđ singulis personis conferatur, sic prædicetur. Quibuscunque, qui in festo omnium sanctorum proximo visitauerint talem ecclesiam, aut erogauerint talem eleemosynam, confertur indulgentia plenaria, vel vnius anni, vel quadraginta dierũ, &c. res est clara, quòd nemo eam cõsequitur, nisi qui in gratia illud opus fecerit. *Cruciatæ antiquitas.* Sed tamen, vt antiquitatem cruciatæ in memoriam reuocemus, mos erat antiquitus, vt qui susciperet crucem semel in vita quando vellet, & postea in articulo mortis plenissimam indulgẽtiam omnium peccatorum consequeretur. Et quòd tunc erat suscipere crucem, nunc est suscipere diploma cruciatę, pro quo soluuntur duo vel quatuor argentei. *Dubium.* Vtrùm ergo sit necessarium ad consequendas indulgentias, quæ continentur in bulla, vt qui eam suscipit, tunc dum suscipit, sit in gratia. *Caietan.* Caietanus enim loco citato ait, hoc esse requisitum: quia debet, inquit, illud esse opus viuentis in gratia. Et ait formam illam, Cõtritis, &c. referri ad illud tempus. Quapropter qui tunc non est in gratia, licèt eligeret postmodum confessarium, non posset eũ absoluere plenariè ab omnibus culpis, & pœnis. *Nota distinctionem.* ¶Vt autem inter dubia, & certa discernamus, in huiusmodi bullis continentur, & illa, quæ propriam habẽt indulgentiarum rationem, qualia sunt quæ ad remissionem pœnarum attinent, quę in purgatorio debentur, & alia, quæ non sunt indulgentiæ, sed mera priuilegia, vt quòd in dieb⁹ vetitis possit homo vesci ouis, & lacticinijs, & quòd possit eligere confessarium, qui eum absoluat ab omnibus peccatis, etiam reseruatis, quoad culpam. Et de ijs non est dubiũ, quin quicunq; susceperit diploma, quãuis in pc̃tõ mortali illud susceperit, põt illis gratijs gaudere: quia hæc sunt mera priuilegia, quæ quibuscũq; cõcedi possunt. Sed tamen quãtum ad indulgẽtias, profectò res est dubia, & fortasse opinio Caietani vera est, *Opi. Caiet.* quòd si bulla suscipitur in peccato, licèt postea festis in bulla contentis quis faciat orationes ad obtinendas eiusdem bullæ indulgentias, nihil prodest. Et si hoc est verum, certè licèt confessarius, quem elegerit, possit eum absoluere à culpis, etiam reseruatis: Nihilominus absolutio plenaria à pœnis per modum indulgentiarum cassa esset, & vana. At verò forsan, & contraria opinio non caret probabilitate: *Nota.* nam bulla vim forsitan habet cuiusdam priuilegij, etiam quoad indulgentias: & ideo licèt in peccato mortali sumatur, satis est, vt postea dum percipiendus est indulgentiarum fructus, homo sit in gratia. Enimuerò si Papa viua voce proficiscentibus in bellum aduersus Turcas cõcederet, dicens. Quencunque elegeritis confessarium absoluat vos plenariè, & si in festo Natiuitatis feceritis hoc, aut illud opus, consequimini indulgentiam plenariam, *Non requiritur q homo sit ĩ gratia dum bullã suscipit.* profectò licèt tunc dum hanc cõcessionem facit, illi essent in peccato, si postmodum designatis illis temporibus suscipiendi fructum, essent in gratia, illum adipiscerentur. Idem autem est conferre diploma soluendi duos argenteos, ac si gratis viua voce tunc Papa illam faceret concessionem. *Ratio.2.* ¶Secundò, quia bulla non dicit, quòd ea ipsa tunc solutione pretij dum suscipitur, conferatur indulgentia: si enim hoc diceret, certum esset tũc gratiam exigi, sed quòd tũc quando hoc vel illud fecerit. *Ratio.3.* ¶Tertiò, quia potest ille, qui est in peccato mortali, sumere bullam pro alio, qui est in gratia. *Adrianus.* Adrianus quidem hoc sub limitatione duntaxat concedit: scilicet, si ille agat procuratorem alterius. *Sẽten tia autoris.* At verò profectò arbitror, quòd licèt quis sua sponte suscipiat bullam pro amico existens in peccato mortali proderit alteri, si dum fecerit quod bulla præcipit, in gratia extiterit: quia hoc non est nisi donare pecuniam alteri, secus si oraret, vel elargiretur eleemosynam pro alio. *De iubilæo* ¶Quin verò addiderim subdoctiorũ censura, quòd dum concessio iubilæi die dominica prædicatur, quo iubilæo indulgentia plenaria cunctis conceditur, qui proxima hebdomada orauerint, ieiunauerint, eleemosynas erogauerint, & tãdem octaua die sacrosanctam eucharistiam sumpserint, licèt quis feria quarta, & quinta, & sexta in peccato ieiunauerit, orauerit, vel fecerit

rit eleemosynam, si tandem die dominica cõfiteatur & in gratia suscipiat sacramentum, hoc sufficit, vt indulgentias consequatur.

Circa secundũ membrũ ¶De secundo autem quæstionis membro explorandum restat, vtrùm ad perceptionem fructus indulgentiæ satis sit, hominem esse in gratia. Hoc autem solùm interrogatur propter Caietanum, qui in quæst. citata adiecta ad tertiam partem, ait non sufficere gratiam ad indulgentiam consequendam, sed requiri præterea, quòd qui ea potiturus est, habeat curam & solicitudinem satisfaciendi per se. Quare si vel in acceptandis condignis pœnitentijs vecors est, vel negligens in adimplendis, indignus fit indulgentiarum subsidio. Opinio fuit Altisiodorensis, quem art. præcedenti allegauimus, quem & Paludanus subsequi videtur. At Caietan. est qui licèt cũ aliqua formidine, contendit tamen illam probare: sed nescio an argumentis ita multũ dignis autore. ¶Quocirca statuitur secũda cõclusio. *Secunda cõclusio.* Quicunq; in gratia existens, si modò id fecerit quòd indulgentiarum forma præscribit, ipsam consequitur. Probatur, quia quicunq; est in gratia est membrum Christi, atque adeò capax cuiuscunq; influxus, qui ex eius passione dimanet: cùm ergo per indulgentiam ille influxus deriuetur, nõ est cur nõ omnis in gratia existens illum possit suscipere. Secundò quia conferentis autoritas, & suscipientis charitas, & pia causa facit, vt indulgentiæ tantum valeant quantum sonant: cũ ergo Papa solùm dicat, quòd conferentibus talem eleemosynam, vel visitantibus talẽ basilicam illam confert, neq; aliud exigat, dicere, quòd aliud præterea requiritur, est dicere quòd nos Papa decipit. Præsertim cùm oratio vel eleemosyna illius, qui aliâs fuit negligens, tantum ad hunc præstat effectum, quãtum alius diligentis. Tertiò, indulgentiarum vsus, vt suprà dictũ est, ob id crebrescere cœpit, quòd antiquitus homines non erant tam diligentes ad implendas graues illas pœnitẽtias: imò illis adiutrices manus contendit ecclesia porrigere. *Sol. 2. arg. Caietan.* ¶Et ꝑ hoc soluitur argumẽtum, quòd potissimum est Caietani. Indignꝰ est amicabili adiutorio, qui negligens est soluere quòd per se possit: ergo si ego per me ipsum satisfacere renuo, indignus fio, vt amicus pro me satisfaciat. Negatur, inquã, prior præmissa. Propterea enim ꝙ amicus meus sit negligens in suis negotijs nõ est indignus cui ego succurram: imò inter amicitiæ iura etiam hoc venit, vt amicus amici defectus suppleat etiam spirituales, atque adeò sola gratia, quæ facit amicos Dei, facit eos dignos, quibus ecclesia subsidia Christi impartiatur. Præsertim quòd dum suscipiens indulgentiam facit aut soluit, quòd indulgentia præcepit, iam adhibet diligentiam ad suorum remissionem debitorum. Arguit præterea, quia dum forma ecclesię dicit, verè contritis, nomine contritionis intelligitur, vt sint diligentes ad satisfaciẽdum. Sed hoc gratis est dictum: quia contritio solùm sonat hominem esset in gratia.

¶Contra illam autem conclusionis particulam, quòd indulgentiam nõ percipit, nisi qui facit quod in ea præcipitur, arguitur sic. *Argument.* In eo qui operari non potest volũtas pro facto reputatur: sunt autem plures pauperes, qui eleemosynam facere nequeunt quam indulgentia præcipit, & multi debiles, qui nec ieiunare valẽt nec peregrinari: ergo illi nõ sunt fraudãdi thesauro communi, qui in reliquos distribuitur. *Dilutio.* Respondetur ad maiorem, quòd respectu præmij essentialis gratiæ & gloriæ voluntas pro facto reputatur. Sed tamen remissio pœnæ, quæ fit per indulgentias, pertinet ad præmium accidentale: & ideo quia non dãtur nisi sub conditione, nemini nisi eã dẽ implenti prodest. Quare qui implere non potest, licèt non peccet non implendo, fructu tñ earũ caret: veluti ille qui ob debilitatẽ vel paupertatem vel alia negocia non satisfacit pro suis peccatis, nõ quidem fraudabitur essentiali præmio si in gratia decedat, luet tamen in purgatorio, quod hîc non persoluit.

Indulgẽtiæ ꝑ defunctis ¶De indulgentijs autem, quæ in defunctorum subsidium conferuntur, nõ est tam præsentis loci disputare, quàm alterius, qui dist. 45. de suffragijs mortuorum nos expectat. Nihilominus de hoc adhibetur hîc tertia cõclusio. *Tertia conclusio.* Indulgentias ecclesia militans concedere nequit defunctis per modum absolutionis, sed solùm per modum suffragij. Prima pars nota est, quia illa fit virtute clauis ratione iurisdictionis, quæ exercetur in subditos: illi autem qui iam sunt extra viatorum militiam, non sunt ecclesiæ subditi. Suffragari autem viui defunctis possunt tripliciter. Vno modo via impetrationis per orationem. Secundò per modum meriti de congruo, non quòd possit homo mereri de congruo augmentum gratiæ, defuncto: quia nulla ei augeri potest, sed ꝙ merito operum iusti Deus liberet animam à purgatorio. Et isti duo modi

di non fundantur in lege certa: videlicet, vt eadem certitudine, qua in merito de condigno, oratio aut meritum viuentis sortiatur effectum pro defuncto, quia de hoc nulla est lex, etiam si viuus offerret pro viuo. Atqui neutro istorum modorum indulgentiæ valent defunctis, vt bene ait Caietanus quæst. 5. opusculi. 21. quæstio. quia indulgentia nec est oratio nec meritum. Tertio modo suffragantur viui defunctis per modum satisfactionis soluendo suis operibus pro illis. Atq; ad hos modos reducuntur illi quatuor Gregorij, q referũtur can. Aiæ. 13. q. 2. vbi ait ꝙ aĩæ defunctorũ quatuor modis soluunt: aut oblationibus sacerdotũ, aut precib⁹ sanctorũ, aut charorũ eleemosynis, aut ieiunio cognatorũ. Indulgentię vero illis non prosunt nisi tertio modo per viam satisfactionis: quia applicatur eis thesaurus ecclesiæ. ¶ Est tamen hic dubium solutu non facile, vtrùm satisfactiones viuorum valeant illis de cõdigno: hoc est, de iustitia & lege certa, ita vt quemadmodum si iustus satisfaciat pro viuo existenti in gratia, de iustitia satisfacit, acsi pro se satisfaceret eademq; lege est certum Deum satisfactionem acceptare, ita sit sentiendum si viuus satisfaciat pro defuncto. Est enim à parte affirmatiua argumentum, quòd cùm existentes in purgatorio eadem nobiscum sint charitate coniuncti, apparet, quòd eodem modo satisfactio amicorum prosit defunctis, sicut viuis. Ex altera tñ existit non infirmum argumentũ ꝙ cũ sint iam extra viã, atq; adeò non sint in statu merendi aut satisfaciendi, sed satispatiendi in carcere inclusi non videtur lex certa, vt Deus acceptet satisfactiões, quę pro illis fiunt, nisi ipsi illas in legatis reliquerint, quia illæ reputantur suæ, reliquas verò acceptabit si pro sua misericordia voluerit, sicuti quandoq; nostras audit orationes quãdoq; minimè. Certè res est dubia, & quãuis clemētius sit credere ꝙ valeant de condigno, nõ tamen res vsq; adeò est certa. Eadem forsan ratione quis posset dicere de indulgentijs, quæ conferuntur defunctis per modum suffragij videlicet, quòd non tam infallibili certitudine prosint defunctis quàm viuis. Magis autē piũ est oppositũ sentire: nam parē autoritatē Deus ecclesiæ tribuit applicandi thesaurum per modum suffragij defunctis, & per modũ absolutionis viuis, sicuti & sacrificia offerre pro viuis & defunctis. ¶ Aliam etiam singularem opinionem commētus est Caietanus quæst. illa. 5. citata, ꝙ scilicet indulgentiæ nõ prosint omnibus defunctis, sed illis tantùm, qui in hac vita meruerũt, vt illis prodessent. Et quidem sub his generalib⁹ verbis assertio est D. Aug. in enchiridio: & in lib. de cura ꝓ mortuis agēda, & citatur à Gratiano eadem causa. 13. q. 2. can. Nõ æstimemus. vbi ait, ꝙ non pro quibus fiunt omnibus prosunt, sed ijs tantùm, pro eis qui dũ viuũt, cooperãtur vt prosint. Sed tamē Caie. ex his generalibus verbis infert nescio quid particulare: nēpe ꝙ cũ suffragia nostra & indulgētiæ nõ prosint illis ad præmiũ essētiale, sed ad accidētale, putà, ad remissionē pœnarũ, infertur ꝙ nõ prosint omnibus illis, qui præmiũ essentiale meruerunt per gratiam, sed eis qui per accidētalia merita hoc sanctorum subsidium meruerũt: scilicet, qui deuotionē eis magnã habuerunt ad claues ecclesiæ: per quas indulgentiæ cõferũtur, & misericordiã quoq; & solicitudinē ad satisfaciendũ ꝓ suis peccatis, & studiũ itē adhibuerũt adiuuãdis defunctis. Itaq; illis q his virtutib⁹ dũ viuerēt, nõ fuerũt imbuti, nihil prosunt nostra suffragia vel indulgentię. Cõfirmat hoc simili quodã asserto S. Th. 3. par. q. 52. art. 8. ad primũ argumētũ vbi ait ꝙ Christus descendens ad inferos liberauit à purgatorio nõ solùm illos, qui satis purgati erant, verũ & illos quoq;, qui dum viuerent, meruerũt per fidem & deuotionem ad mortem Christi, vt eo descendente ab eodē purgatorio liberarentur. At verò profectò opinio hæc tã singularis est, quàm illa, quã proximè impugnabamus. August. enim omnes descendentes in gratia existimat meruisse, vt nostris suffragijs iuuarentur, itaq; ab hac ratione solos damnatos excludit. Et ideo quia nobis non constat qui fuerint damnati, quiue seruati, pro omnibus, inquit, regeneratis oportet sacrificia offerre pro quibus prodesse possunt & debent. Alia ergo exigere accidētalia merita ad excludendum multos in purgatorio existentes, vt à viuis nequeant, neq; à tota ecclesia iuuari, neque Augustinus docuit, neque ratio diuinæ clementiæ ferre videtur. Nam vt proximè arguebamus, qui in diuina gratia existunt, & præsertim existentes in purgatorio, qui sunt in eadem confirmati, eo ipso capaces sunt cuiuscunque influxus sanguinis Christi, qui per indulgentias dispēsatur: & tanq amici, & chari nostri sunt etiam digni, quibus nostra ope & suffragijs opitulemur. Præsertim: ꝙ qui in gratia defuncti

Dubium. *Argument.* *De indulg.* *Caie. opini.* *Augustin.* *Caietan.* *Cõfirmatio à simili.* *Ratio conclusionis.*

defuncti sunt, in nullo errore circa claues decesserunt, & satis fuerunt misericordes, & soliciti ad sua expianda peccata, satisq; erga defunctos effecti. Satis enim, non dixit virtutis excellentiam, sed modum, qui sufficit: vt homo in Dei gratia & amicitia viuat, & moriatur.

Solu.1.arg. ¶ Ad primum igitur argumentum iam responsum est, quòd per indulgentias non applicantur Christi & sanctorum opera in rationem meriti, sed satisfactionis. Et quanuis possit homo mereri peccatori primam gratiam de congruo, & Christus de cōdigno, tñ satisfacere pro illo, qui est in peccato, nemo potest: pari ergo ratione neq; ei ꝓsunt indulgentiæ. *Solutio. 2.* ¶ Ad secundum respondetur, quòd licèt peccator sit indulgentiarum indigētior non est tamen earum capax.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm cōpositiones, quæ bullis cruciatæ appenduntur, sint licitæ.

Operæpretium duximus in calce materiæ huius indulgentiarum postremum verbum de compositionibus adijcere, quæ cum ipsis prædicari consueuerunt: videlicet, vt qui debita contraxerit incerta: nempe, quorum creditores ignorantur, pro quinque millibus, du pondijs septuaginta aut centum soluat, vt sit ab omni debito absolut⁹. *Partis negatiuæ.1.arg.* Arguiturenim hoc nequaquam licere. Id enim, quod iustitiæ aduersatur, iustum esse nō potest, æqualitas autem commutatiuæ iustitiæ est, vt quantum quisque accepit tantum reddat: ergo nemo, nisi solus creditor, quidpiam debiti remittere potest, atq; adeò remissio illa, quæ fit per Papam nulla est. *Secundū argumentum.* ¶ Secundò. Ea, quorum certi domini non habentur, cedunt in ius pauperum, vt decreto Alexādri Papæ constat cap. Cùm tu. de vsur. & can. Qui habetis. & Non sanè. 14. quæstio. 5. sed pauperes in eiusmodi remissiones non consentiūt: ergo nullæ sunt. *Tertium argumentum.* Tertiò. Nihil quod malorum occasio est, iustum esse potest: frequentia autem huiusmodi compositionum occasionem offert vulgari plebi suffurandi aliena potissimum illi coemptorum generi emptores defraudantiū: *Part. negat.* ergo prædictæ compositiones non sunt ferendæ. ¶ In contrarium tamen est vsus.

Decisio articuli. ¶ Neq; in hac quæstione, neq; in vlla vnquā os in cælum ponere cogitamus. Absit, inquā vt vel apostolicæ autoritati, vel regio subsidio vel minimū detrahere contendamus, sed quoniam vulgare murmur compesci, sedarique alter nequit, fundamentum compositionum exploremus oportet, vt ad veritatis regulam vsus exigatur. Ad quæstionem ergo vnica conclusione respondetur. *Conclusio.* Penes Pontificē facultas est, si modò legitima adsit causa, quæ in bonum publicum referatur, compositionem debitorum facere, quæ incertis dominis debentur, vt vna parte soluta, à reliqua fiant debitores liberi. Ad probationem huius conclusionis nosse oportet ea debita, quorum domini incerti sunt, iure naturæ & gentium esse reipublicæ. Non dixerim res omnes, sed solùm debita, quæ à proprijs dominis fuerunt vel recepta, vel sublata: nā eorumq, uæ inueniuntur, alia est ratio, quia iure naturę fortè sunt inuentoris iuxta illud Inst. de rerum diuisio. *Inuēta inuētores fiunt.* Res cuius non est dominus occupanti conceditur. Nisi vbi leges ciuiles aliter disposuerint, de quibus in præsentiarū exactiùs disputare, non est proprius locus. Sed tamen quòd debita incertis dominis iuri reipublicæ cedant, probatur. *Ratio. 1.* Ciues omnes sunt partes reipublicæ: ergo quocunq; eorū pereunte, si alium non habet legitimū successorem, iure propinquitatis succedit respublica. *Ratio. 2.* Id quod inde etiam cōfirmatur, quòd bona temporalia in communi data sunt humano generi possidenda: sed post peccatum iure gentium sunt diuisa: deficiēte ergo possessore, redeunt in bonum commune. Quando autem dominus rei omnino est incertus, perit non solùm ipse, verùm & quicunq; eius legitimi successores: nam ipso ignorato, & cæteri ignorātur: ergo tunc respublica, quę semper extat succedit, alioqui bona illius tāquā deserta in nullius dominio haberētur, quod natura abhorret. *Appendix.* Inde sequitur, quòd huiusmodi bona iure gentium vel sunt in publica cōmoda reipub. expendenda, vel si nulla publica inest necessitas, sunt inter ciues refundenda, nisi respub. rege gubernetur, qui reputatur ipsa respublica: nam tunc ipse posset illa in eadem publica commoda & vsus reseruare. ¶ Hinc vtiq; ortum est ius vt debita creditorum, qui sunt incerti, pauperibus applicentur. Enimuerò ꝙ incerta debita sint pauperibus restituenda (id quod hîc maximè adnotandum est) nec ius naturæ iubet nec gentium, quia neutro istorum iurium deficiente domi

domino efficiuntur dñi,sed Papa tanquã eorum bonorum dispensator, illa eis adiudicauit.Nam cũ iuxta verbum domini,Pauperes semper habebitis vobiscum, hoc genus miserorum nunquã in repub.deficiat, optimè cõsultum est,vt quæ in ipsa supersunt,in eos refundantur. Quo vtiq; iure suffultus Alexander tertius in præallegata decretali restitutionem incertorum debitorum egenis faciendã duxit ceu mẽbris reipublicæ.Itaq; restitutio non fit pauperibus acsi ipsi sint domini, sed fit ipsis dñis in pauperib9. Qua ꝓpter saluum reseruat̃ semp reipu.ius vt si aliqđ publicum cõmodum occurreret, cui citiùs sit consulendum & succurrendum,illi potiùs subueniatur,quàm pauperibus:quare nulla eis tũc fit iniuria,quia non sunt domini.Adhæc aũt accedit ꝙ cùm Pontifex nesciat, qui sint isti debitores,quidq;,quantũuè debeant, neque verò id via iuris facilè cognoscere posit,non potest compendiosiori via debita illa colligere,quàm ea,vt vnusquisq; sua spõte debita sua solueret:ad hoc aũt cõmodissimum,imò necessarium est, vt lege tanquã dispensator illorum bonorũ aliquid debitorum remittat vt reliquũ libenter soluant.Ex his igitur colligitur asserta cõclusio.Papa tanquã dispensator bonorum cõmunium, quæ certos non habent dominos,potest illa dum publica vtilitas ecclesiæ exigit, meliori via qua potest colligere & conficere: via aũt illa est aliquid remittendo,quod compositiónis nomine intelligitur: ergo potest per suum diploma easdem compositiones facere. ¶Quin verò nõ video,si id modò fieri cõmodè posit,cur nõ respublica ipsa & princeps legitima vrgente necessitate, quæ in bonũ cõmune referatur: id facere posit. Exempli gratia. Si grauissimum bellum reipublicæ ingrueret, cui propulsando necessaria esset ingẽs pecunia,quæ per tributa esset conficienda, non video cur rex non posset lege iubere, vt quicunque in ære alieno essent, dum bona fide certi essent creditorum copiam haberi non posse,medietatem, verbi gratia in subsidium reipublicæ contribuerent,& à reliquo debito essent liberi,dummodo summa non excederet viginti ducatorũ summã aut paululò maiorẽ.Et tũc re vera debitor esset liber à toto debito tam in foro exteriori,quàm cõscientię.Hoc enim contributionum genus multũ tũc alleuiaret onus reipublicæ, vt minus tributum ab alijs exigeretur.Et non solùm debitores libentiùs

Alexand.3.

Cõclusionis assertio.

Exemplum

id soluerent, verùm & ipsi incerti creditores qui ea,quę sibi eo modo debentur,quasi pro desertis habent,boni consulerẽt quòd in bonum commune reipublicæ conferrentur.At qñ hoc nũq̃ factũ est,neq; ita cõmodè ꝑ rẽpublicã ciuilẽ agi potest, nõ id dixerim, quò ansa sumatur,vt fiat,sed ad maiorem iuris explicationẽ,quo papa id facere cõsueuit.¶At verò vt huiusmodi cõpositiones fundamẽtũ habẽt ligitimũ,ita multa indigẽt circũspectione,vt legitimè fiant. Requiritur enim in primis vrgentior causa & certior quàm ad conferendas indulgentias: nam in indulgentijs solùm agitur de dispensatione spiritualiũ bonorum,quæ si non valeat quantum indulgẽtię sonant,non plurimum imminet periculi: in compositionibus verò agitur de consumptione æris alieni,quod proprijs dominis,licèt incertis,verè debetur,& in pauperes,si illa causa nõ intercederet, esset totum erogandum.Item: si cum omni obedientia & reuerentia fas est hoc ad compescendum detrahẽtium linguas admonere, fortasse non deberet fieri remissio tanta, vt satis sit vnum pro quinquaginta aut sexaginta soluere.Quoniã papa nõ eas facit tanquã verus dominus,sed tanq̃ dispẽsator & pater pauperum.Et tamẽ per tam viles compositiones & parum confertur in bonum publicum, & multum pauperibus detrahitur, multumq; indignis debitoribus indulgetur.Neq; forsan tam ordinaria hæc cõpositionum consuetudo tantũ ærario publico confert, quantũ vulgo eorum nocet, qui minutiores mercaturas exercent, sanè qui inde præsentaneam occasionẽ fallẽdi nanciscũtur.Cęterũ dũ in diplomate compositionis habetur, vt pro duobus argenteis liberetur quisq; ab ære alieno vsq; ad summã duodecim aut tredecim ducatorũ, cauẽdum est ne qui vigintiquatuor debet,aut plures q̃ tredecim,putet se à toto ere alieno liberari si bis aut terduos argẽteos conferat,quasi duas vel tres faciens cõpositiones. Esset.n.hoc ,& intentioni ; & diplomati pontificis fraudem nectere. Imò qui maiorem summam, quàm quæ in diplomate taxatur debet,nec pro tota nec pro parte potest se pretio duorum argenteorũ cõponere.Atqui & hoc in pręsentiarum meminisse oportet, qđ lib.de Iust.& iur.q.7.ar.1.adnotauim9:nẽpe,aliud esse creditorẽ esse absentẽ, aliud esse incertũ.Qui.n. scit cui debet,reuera per cõpositionẽ cruciatę nullatenus à debito liberatur quãtulũcũq; illud

Salutaris admonitio.

Documẽtũ.

illud sit, sed totum cogitur vel absenti mitte re, vel totum in pauperes expendere: quoniã diploma nõ designat nisi debita incerta. Neque verò creditor ob id tantùm dicitur incertus, quòd debitor ignoret quisnam sit, quousque solerti pro ratione pretij adhibita diligentia explorare nequeat, quis sit. Quare isti coemptores & negociatores nõ arbitrẽtur ita facilè se esse securos mentientes sibimetipsis illa quæ debent esse incerta. ¶Dubium tandem postremum est, vtrùm qui illo pretio diplomatis compositionem fecit, maneat de toto debito duodecim vel tredecim ducatorum tutus in conscientia: & in foro exteriori. Respondetur, Papam id posse facere, vbi causa legitima manifesta esset, & æquiori pretio fieret compositio. Attamen cùm tam crebrò tamq; vili pretio compositiones fiant, satis est si maneant tuti in foro conscientiæ: nam in foro iudiciario arbitror Pontificem non intendere eos liberare. Imò si postea creditores comparerent, qui sua debita legitimè comprobarent, nõ reciperetur debitoris exceptio dicentis se fuisse compositum pretio in diplomate cruciatæ taxato. Esset enim hoc làtissimam viam fraudibus aperire.

Solu. 1. arg. ¶Et per hæc, quæ dicta sunt, argumenta facta soluuntur. Ad primum enim respõdetur, quòd non solùm creditor, verùm & papa potest iusta de causa debitum incertum remittere, etiam si pauperes non consentiant, vt secundo loco arguebamus: quia ipsi non sunt domini illorum bonorum, sed decreto Papę illis obueniunt. *Solutio. 3.* ¶Ad tertium autem nihil est quod respondeamus. Tractamus enim quid iuris in compositionibus sit, si autem malorum occasionem offerant, non est illud vitiũ iuris.

DISTINCTIO vigesima secũda de excõmunicatione.

Cap. j.

Lter demũ vsus clauiũ extra sacramẽta est vinculo excõicationis rebelles & cõtumaces ligare. Est enim excõmunicatio, vt sua definitione circũscribat̃, ecclesiastica cẽsura, qua homo ab ecclesiæ communione, quoad sacramentorum, suffragiorũq; cõmunium fructũ, & ab externo fidelium contubernio separat̃. *Definitio excõmunicationis.* Attñ excõicatio duplex est, altera maior, quæ anathema nuncupat̃, & cui hæc definitio cõuenit, atq; altera mĩor, q̃ dũtaxat à participatiõe sacramẽtorũ excõicatũ cohibet. Hãc em̃ facultatẽ, licèt hæretici in ecclesia nõ agnoscãt, Christus seruator nr̃ Matth. 18. Apostolis eorũq; successoribus cõtulit dicẽs Petro. *Matth. 18.* Qui ecclesiã nõ audierit, sit tibi sicut ethnic⁹ & publicanus: hoc est, à Chr̃iana fraternitate alien⁹. Et ne tm̃ quoad exterũ cõmerciũ separatio illa, verũ & quãtũ orationes & sacramẽta, per q̃ Deus in cælis suffragatur hoĩbus, intelligeret̃, subiũzit. Quæcũq; solueritis sup terram, erũt soluta & in cælo, & quæcũq; ligaueritis, ligata. At qui eadẽ potestate Apostolus vsus est in illũ incestuosum, vt 1. Cor. 5. legitur, quem quia sua abutebatur nouerca, iudicauit in nomine domine Iesu tradere Satanæ in interitum carnis, vt spũs in die domini saluus fieret. *1. Corin. 5.* Cõgruit em̃, vt queadmodũ chirurgus, dũ mitiùs mor-

bido

bido membro mederi nequit, id resecat: ita ecclesia, dum rō poscit, excōmunicationis mucrone tabidā ouem à reliquo
Cā. Resecādæ. grege semouet, vt Hiero. can. Resecandæ. 24. q. 3. autor est.
Cap. ij. ¶ Veruntā cùm excōicationis pœna tāta sit, qua nulla, vt Au
Cā. Corripiātur. 24 quæstio. 3. gus. ait in ecclesia maior existit nō temerè, sed pro mortali delicto est infligenda: nempe, dū quis vel ad iudiciū accedere renuit, vel ante eius terminū iniussus recedit, vel sententiæ nō
Can Nemo. paret, vt sanctis canonibus, Nemo. &, Certum est. 11. q. 3. cauetur. Tametsi, nisi vbi manifestū
Can. Sētentia pastoris 11. q. 3. errorem cōtineat, sententia pastoris, vt ait eadem cau. & quæstion. Gregor. siue iusta siue iniusta timenda sit.
Ca. iij. ¶ Hinc fit vt tā qui excōicatur, si aliorū cōmunioni sese immisceat, q̄ reliqui, si cū illo cōmunicāt, inobedientię culpa innodent. Imò si talis cōmunio, vel in eodē crimine, vel in sacris, vel in cōtemptū ecclesię fieret, lethale delictū esset. Sunt autē quinq;, in quibus cū excōicatis cōmunicare non licet, vt decretis Calix. & Isidori. 11. q. 3. cautū
Versiculus. est. Os, orare, vale, cōmunio, mensa negatur. Neq; enim eis osculū pacis porrigendum est, neq; pro illis orādū, neq; sunt salutandi, neq; ad sacramentorum participationem aut ad secularem mensam admittendi, iuxta verbum Ioannis in. 2. cano. Nolite recipere eum in domum, neq;, Aue, ei dixeritis, & Capitul. 1. iuxta aliud Pau. Cum eiusmodi neq; cibum sumere.

¶ Quod autem ad subiectū eiusdem potestatis attinet, queād Ca. iiij modū ad indulgentias conferendas, ita & ad censurā excōmunicationis ferendā iurisdictio est necessaria. Atq; adeò solus Papa, & cōciliū, ac subinde episcopi etiā electi antequàm sacerdotali charactere īsigniātur ex officio autoritate excōicādi fūgūtur. Quare fœlix mucro episcopi nominatur. 16. q. 2. can. Visis. Extēdit nihilominus ad inferiores prælatos, qui Can. Visis. ab aliquo collegio eligunt, quales sunt abbates & religionum præfecti. Presbyteris verò parœcialibus, quoniā pœna hæc acerba est, multoq; adeò iudicio indigēs, non fuit cōdecens vt eadem functio cōcrederet, nisi vbi consuetudo habet, vt pro furto vel rapina excōmunicent, vt ex cap. Cùm ecclesiarum. de offi. ordina. colligitur. Capit. Cùm ecclesiarum

¶ Nemo aūt excōmunicatione Cap. v. aut suspensione ligatus potest quempiā eisdem censuris colligare. Neq; vllus seipsum, aut superiorem, aut aliquā vniuersitatem cōmuni nomine hoc anathematis mucrōe ferire valet

let: quia nemo in seipsum iuris dictionē habet. Neq; pōt quispiam nisi ꝓ peccato huiusmodi nexu illaqueari. Peccare autem personalis actio est, q̄ ideo nulli cōmunitati, sed personis singulis competit.

Ca. vj. ¶ Atqui à minori excōmunicatione parœcialis sacerdos, quē admodū à peccatis mortalib⁹ absoluere pōt. A maiore verò, q̄ à iure decreta est, sol⁹ episcopus, nisi in casibus, quos sibi papa reseruat. Ab eo aūt, quę à iudice fertur, eidē iudici absoluere incūbit. Nisi quòd in articulo mortis à quocūq; sacerdote pōt quisq; ab omni excōicatione absolui. Pōtq; adeò & inuitus quispiam absolui, & ab vna excōmunicatione alia permanēte, qđ peccatorum mortaliū absolutioni cōtingere nequit.

Ca. vij. ¶ Autoritati aūt eccl'iasticę excōmunicādi annexū est: vt vbi obstinata & pertinax rebellio id poposcerit, ad interdictū atq; adeò ad cessationē à diuinis more & ordine procedere valeat. Fuit em̄ olim interdictū ferè idem qđ cessatio: dū tēpore interdicti diuina cessabant, vt ex ca. Si sentētia. &, Si ciuitas. de sententia excō. lib. 6. cōpertum fit. Sed postmodū Pontificio munere indultū est, vt clā exclusis interdictis ꝑsonis eadē sacra officia celebrent̄, vt

Ca. Si sent. & Si ciuitas.

decreto Bonifacij. c. Alma mater. cōstat. At verò tā tristis & atrox plaga neutiq̄ debet populo nisi grauissima, rarissimaque de causa infligi, multoq; adeò rariùs cessationis eclipsis ꝑmitti, vbi diuinis organis ecclesiæ suspēsis ei⁹ splēdor obtenebrat̄, & populus in tenebris relinquit̄. Debēt aūt cōditiōes illæ decē, quas idē Pōtifex, ca. Quāuis. de offi. ordin. in. 6. prouidēter posuit, obseruari, vt eiusmodi cessatio locū habeat.

Bōi. c. Quāuis.

DISTINCTIONIS vigesimæsecūdæ, Quæstio prima, De autoritate & causis excommunicandi.

IN calce demum facultatis clauium distinctio de excōmunicatiōe adhibetur, in qua tres erūt quæstiones. Prima, de autoritate & causis excōmunicandi. Secunda, de eius subiecto: nempe, tam de illis, qui excōmunicare possunt & absoluere, q̄ de illis, q excommunicari debent & absolui. Tertia, de interdicto, & cessatione à diuinis. Prima, quatuor continet articulos. Primum, an autoritas excommunicandi sit in ecclesia. Secundum, quibus de causis excommunicare liceat. Tertium, an sententia excommunicationis iniustè lata aliquem habeat effectum. Et quartum, an cum excommunicatis communicare sit licitum.

Quæst. 1. Quæst. 2. Tertia.

ARTICVLVS. I.

Vtrū in ecclesia sit excōicādi facultas

Exor-

Xordium ergo tractatus excõmunicationis inde sumendum est, vt exploremus an in ecclesia sit, & quænam sit excommunicandi autoritas. Arguitur ergo à parte negatiua. Excommunicatio, vt à doctoribus definitur, est separatio à communione ecclesiæ quoad fructum, & suffragia generalia: sic autem ecclesia neminem separare potest, quia talis fructuum, & suffragiorum prouentus in charitate fundatur, qua nemo, nisi per suum consensum in peccatum priuatur: ergo in ecclesia nõ est excõmunicandi autoritas. ¶Secundò. Hominem excommunicare est ipsum auxilijs ecclesiæ destitutum tradere Satanæ, vt habetur. 1.Corinth.5. nemo autem Satanæ tradendus est, nisi de cuius salute desperatur: cùm ergo de nullius salute in hac vita sit desperandum, nemo est excommunicandus. ¶In contrarium autem est illud Matth.18. Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus: id est, à tua communione semotus.

Partis negatiuæ arg.1. *Secũdum argumentum.* *Pars affirmatiua.*

¶Excõmunicationis nomẽ superuacaneum est inquirere an fuerit inter Latinos antiquũ: sanè cùm ante Christianã rempublicam res ipsa nunq̃ fuerit audita. Est enim excõmunicatio à cõmunione fideliũ separatio. Atqui inter fideles communio per antonomasiam vni sacramento eucharistiæ tribuitur: eo ꝙ vt ait Dionys. in lib. de ecclesiast. hierarchia. c.3. & Damasce. lib.4. c.14. & nos dist.8. arti. 4. explicuimus, per illud sacramentũ Christo capiti nostro coadunamur, in eiusq; carnem transformamur, atq; adeò illud potissimum est sacramẽtum, per quod qui membra ecclesiæ sumus, in vnum corpus cõpingimur. Ab hac ergo sancta cõmunione deriuatum fuit in primitiua ecclesia excõmunicationis nomen: nam mitior excõmunicãdi mos ille primùm fuit, vt homines ꝓpter manifesta peccata à sacrosancta eucharistię cõmunione arcerentur: quare excommunicatio idem erat, quod extra sanctã cõmunionem fieri, ac subinde à reliquorum sacramẽtorum perceptione cohiberi. Deinde verò qui contumax erat, & pertinax trina monitione præmissa à fidelium cœtu pellebatur, atq; adeò à suffragijs, & orationibus cõmunibus. Et huiusmodi excõicatus dicebatur anathema. Atq; hęc est distinctio inter minorẽ, & maiorẽ excõicationẽ. Nã excõicatio maior, minorẽ includit, & aliud addit. ¶Anathema autẽ verbum grecũ est, idẽ significans quod suspensum, vt q.4. super Nume. ait Aug. vel sepositũ, & separatum: ἀνὰ enim vtrũq; significat, & seorsum, scilicet, & sursum. Vnde donaria quę tẽplorum delubris oblata in ipsis tẽplis suspẽduntur, anathemata appellãtur, quasi ab vsu humano semota. Et per hanc metaphorã dicuntur excõicati anathemata, hoc est separati iuxta illud Apostoli ad Roma.9. Optabã ego ipse anathema esse à Christo ꝓ fratrib⁹ meis. Vel, vt quidã volunt, sursum signati: qa in frontibus olim solenniter dãnati signabãtur. Sed profectò lõge verisimilius est quod super epistolã ad Galat. c.1. ait Hierony. nẽpe, ꝙ sit verbum Iudæorum proprium, quo quidẽ significãt id, quod detestationi, & abominationi habetur, vt Nume.21. legitur de illis ciuitatibus Chananæorũ. Vocauit nomẽ loci illius Horma: id est, anathema. Et Iosue 6. de Hierico. Sitq; ciuitas hæc anathema. In quo sensu ait Paul. 1.Cor.12. Nemo ĩ spiritu Dei loquens dicit anathema Iesu: hoc est, detestatur, & execratur Iesum. Quare ex Iudęis ecclesia verbum desumpsit, vnde anathema idem est, quod homo detestabilis, & execrabilis. Et Cyprianus appellat anathematizatos, obstensos, & Hierony. can. Audi. 11.q.3. notos, quasi in publicũ infamiæ expositos, vt per erubescentiã resipiscant. Et sic accepit nomẽ Paulus loco citato ad Galat. Licèt nos aut angelus de cœlo euangelizet vobis præterq̃ qđ euãgelizauim⁹ vobis, anathema sit. Tãetsi anathema pro ipsa quoq; detestatiõe vsurpetur: dicitur enim hæreticus anathemate perculsus. Est ergo anathema idem prorsus quod excõmunicatio maior, vt habetur in quinta synodo can. Certum. 24.q.3. nisi ꝙ anathema quendã per se maiorem terrorem videtur incutere: & ideo in concilijs, & in iure frequẽtior est huius nominis vsus. Discrimen hòc simpliciter inter excõmunicationẽ minorẽ, & maiorẽ, quæ est anathema, colligitur ex verbis Nicolai can. De presbyterorũ. 17.q.4. vbi habetur, ꝙ priùs fratres delinquẽtes à sacra communione priuentur, deinde si obstinati fuerint, ab ecclesiæ compage sub anathematis interdictione resecentur. Et. 11. q.3. can. Nemo episcoporũ. ex concilio Meldẽsi, idem habet: videlicet, vt nemo eporum sine certa, & manifesta peccati causa cõmunione priuet ecclesiastica (hoc est, eucharistia) sub anathemate autem sine conscientia archiepiscopi, aut episcoporũ nullũ præsumat

Decisio articuli. *Cõmunio.* *Dionysius.* *Damasce.* *Excõicatio in primitiua ecclesia.* *Maioris & minoris excõicationis discrimen.* *Anathema* *Pau. Ro. 9.* *Hierony.* *Can. Certũ. 24.q.3.* *Nicolaus.*

mat ponere nisi vnde canonica docet autoritas: quia anathema æternę est mortis damnatio, & non nisi pro mortali debet imponi crimine. Hæc ibi, quasi excommunicatio minor citra mortale possit incurri, vt incurritur pro cōmunicatione cū excōmunicatis. Et ita est intelligenda differentia can. Engelthrudā. 3.q.4.§. Engelthrudam vxorem noueris non solum excōicatione, quæ à fraterna societate separat (hoc est, à sacramentorū perceptione) sed etiam anathemate, quod ab ipso Christi corpore, quod est ecclesia, recidit, crebrò perculsam. ¶Igitur si excōicationem maiorē, & minorem vnica definitione cōprehendere lubet, excōmunicatio est ecclesiastica censura, qua homo ab aliqua ecclesiæ cōmunione separatur: nempe, vel à sacramentorum perceptione tantùm, vel ab illa, & à suffragijs & conuictu fidelium simul. At quoniam excōmunicatio minor non fit à tota communione, sed à parte: nempe, ab illa, quæ est in sacramentis, definitio excommunicationis non solet nisi maiori, quæ simpliciter excommunicatio dicitur, coaptari. Est ergo excōicatio ecclesiastica censura, qua homo ab ecclesiæ cōmunione quoad fructū, & suffragia cōia separatur. Et nota, ecclesiastica censura: nā quidā definitionē nudam in cortice aspicientes. s. separatio à cōione, &c. quorū est Gabriel. dist. 18.q.2. aiunt. n. per quodcunq; peccatū mortale hominē incurrere excōicationē minorē: quia fit indignus eucharistia, & reliquis sacramentis percipiendis. Imò verò addit subinde Gab. ꝙ ecclesia sententiā proferēs maioris excōicationis neminē damnificat, sed solùm ostendit hominē à se ipso delicto suo damnificatū. Hoc autē nō est rei medullā callere. Excōicatio enim nō sonat quācūq; indignitatē accedendi ad sacramenta, sed illā, quæ per ecclesiasticā fit censurā. Quare licèt quis, dum à Dei gratia per mortale peccatum decidit, fiat perceptione sacramentorū indignus, hoc est lege diuina ex natura peccati, non tn̄ cēsetur ꝓpriè excōicatus, quousq; per ecclesiæ cēsurā à sacramētis arcetur: & ideo licèt per cōtritionē resipiscat, & cōstituatur in gratia dei, nihilominꝰ quousq; ab excōicatiōe absoluatur, nequit sacramentorū particeps fieri. Rursus quāuis quis sit in peccato mortali, si non sit excōicatus, non est exclusus ab orationibus, & suffragijs cōmunibus ecclesiæ. Quare falsum est dicere, ꝙ qui excōicatur solùm dicitur à seipso dānificatus. Imò verò ꝓpter culpam, quam ipse cōmisit, condemnatione ecclesiæ expoliatur iure participandi eius orationes, & suffragia, & sacramēta. Nomine autem fructus, & suffragiorum communium intelliguntur tria bonorum genera: scilicet, fructus sacramentorum. Secundò, orationes, & suffragia communia. Tertiò, cōuictus in actibus externis. Nā ab ipsa etiam communione externa recipiunt Christiani ab inuicem fructum: videlicet, ex mutuis colloquijs de rebus diuinis, ex communi mensa, & cibo, qui cum gratiarum actiōe sumitur. Qui quidem actus ad quinq; reducuntur versiculo illo contentos. Os, orare, vale, communio, mēsa negatur: nēpe, vt illi, qui pro aliquo delicto anathema fit, neq; osculum pacis detur, neq; applicetur communis oratio, neq; vale dicatur: hoc est, nec salutatio fiat, neq; in eadem mensa cum illo cibus sumatur, aut potus. Ita Calixtus Papa censet can. Excommunicatos. & can. Cum excommunicato. qui est Isidori. 11.q.3.

Can. Engelthrudam. *Excōicatio definitio* *Excōicatio quid.* *Ecclesiastica censura.* *Gabr. opin.* *Refutatur Gabr. opin.*

¶His sic expositis hæretici hanc excōicandi autoritatem: hoc est, priuandi bonis spiritualibus internis, contendūt non esse in ecclesia. Enimuerò Witcleff ille Bohemus, & Hieronymus à Praga vtramq; potestatē. s. soluēdi, & ligādi, tam in sacramēto, ꝗ extra negabāt, ac subinde contendebant ecclesiam nō habere facultatē conferēdi indulgentias, quod pertinet ad autoritatem absoluendi, nec facultatem excōicandi, quod attinet ad potestatem ligandi, vt est videre in cōcilio Cōstāt. sessiōe 8. & 19. & postmodū in bulla Martini quiti, vbi de ambobꝰ articulis fuerūt cōdēnati. Easdē nihilominꝰ dānatas hæreses suscitauit Lutherus, cuius art. 23. inter eos, qui à Leone. x. cōdēnati sunt, sic habet. Excōicatiōes sunt tātū pœnę externę, nec priuāt hoīem cōibꝰ spiritualibꝰ ecclesiæ orationibꝰ. Et rō eius est illa, quā primo loco tetigimus: quoniā hō per fidē, spem, & charitatē fit mēbrū Christi: hæc verò spūalia bona nō est in facultate ecclesiæ diuellere, quippe cū nō nisi per solū propriū consensum hois in peccatū perdātur: eū autē ꝗ verū Christi mēbrū est, nō pōt ecclesia orationibꝰ suis, aut alijs suffragijs expoliare. Vn̄ in ar. 24. addit, docēdos esse Christianos plus diligere excōicationē, ꝗ timere: nā Papa ipse Innoc. 4. c. Cū medicinalis. de sen. excō. in. 6. cōcedit, ꝙ excōicatio sit medicinalis. ¶Nihilominꝰ ad q̄stionē hac affirmatiua cōclusiōe rn̄detur. Ecclesia ꝑ autoritatē clauiū facultatē habet excōicandi: hoc est, priuandi hoiem

Hæretici. *VVitcleff* *Conciliū cōstant.* *Lutherus.* *Rō Luther.* *Conclusio*

non

non solùm cœtu fidelium, verùm & communibus bonis spiritualibus, & orationibus, & suffragijs. Ad cuius intellectum adnotādum est, ꝙ homo dum per baptismū efficitur ecclesiæ membrum, admittit in ecclesiæ gremium, & in cōmunionē fidelium: cōmunio autem dicit rationē conferendi, & suscipiendi aliquid inter plures. Hæc verò inter Christianos cōsistit in cōmunicatione bonorum tam internorum, & spiritualiū, q̄ externorū, & corporalium. Bona verò interna, & spiritualia sunt in duplici differentia. Quædam.n. sunt, in quibus substātia spiritualis vitæ consistit, vt gratia, & charitas, ac subinde fides, spes, & reliq̄ virtutes q̄ eadē charitate, & gratia informantur. Alia verò sunt accidentalia, quibus scilicet homo ad eandē gratiam adipiscendam, & colendam adiuuatur. Atqui inter ista primū est meritorū cōmunio. Ob id enim ꝙ eiusdem sumus corporis mēbra, meritum vnius alteri prodest. Non quidem ꝙ essentiale præmiū, quod merito Petri respōdet, detur alteri q̄ illi, sed neq; illa solùm ratione, ꝙ vnus orat, aut meretur, aut satisfacit ꝓ alio, imò ob id etiā, ꝙ Deus ob meritū vni9 membri gratiùs audit orationes alterius, atq; ad eius aspicit opera, eiq; suffragatur, iuxta illud Psalmi, Particeps ego sum omniū timentium te, & custodientium mandata tua. Sicuti regi ob gratiā vnius ciuis, gratiores etiam sunt alij eiusdē ciuitatis. Vnde Gen. 18. Deus Abrahæ dicebat, ꝙ si essent in Sodomis quinquaginta, aut triginta, aut certè decem viri iusti, toti vrbi pepercisset. Et hæc communio secundùm aliquos explicat in symbolo, vbi credimus sanctorum cōmunionē. Præcedens enim articulus, Credo sanctā ecclesiam, pertinet ad fidem, & subsequens, sanctorū cōmunionē, ad charitatē, qua viua Christi mēbra cōglutinantur. Deinde sunt orationes, & suffragia cōmunia, quibus ecclesia adiuuat suos filios. Ac demum sacramētorū participatio. Est autem inter illa priora substantialia bōa & reliqua duplex discrimē. Primū, ꝙ illa solùm pendēt ex Deo, & homine ipso, qui illis bonis vtitur: gratiā em̄ & charitatē solus de9 cōfert: & ideo quicunq; manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Quocirca neq; vlla indigent ecclesiæ applicatione, neq; verò ecclesia, aut vlla potestas potest illa bona ab homine auferre, sed solus ille peccando ꝑdit. Alia verò bona, vt orationes, & suffragia, sunt bona, quæ ecclesia instituit, atque adeò quæ per eius applicationem mēbris eius prosunt. Secūdum ex hoc discrimen cōsequitur, ꝙ illa non nisi iustis cōpetunt: hæc verò etiā peccatoribus, quippe cùm illis ecclesia suis etiam orationibus, & suffragijs opituletur, vt à peccato exeant. ¶ Ex his ergo sumitur argumentum ad nostram conclusionem. Et primò ꝙ ecclesia possit hominē priuare cōmunione sacramentorū, quod fit per quācūque excōicationē siue maiorē, siue minorē, res est clara. Nam cùm omnes christiani sint ecclesiæ eiusq; prælatis subditi: & quodcūq; delictū mortale sit obex gratiæ, quæ per sacramenta cōfertur, iure optimo propter peccatum inobedientiæ, qđ genere suo est mortale, potest inobedientem ab eorū sacramentorum susceptione cohibere. ¶ Quòd autem possit etiam priuare bonis illis spiritualibus, qui ex eius institutione dimanant, probatur. Nam postq̄ illa ex eius applicatione pēdent, potest eum, qui à sua obedientia eximitur, illis priuare. Quòd si dicas nimis esse rigidū supplicium vt illis subsidijs hominem destituat, probatur non esse, nisi salutare. Condecens enim fuit, vt ecclesiæ iudicium, quæ ministerium Christi per se agit, similitudinē præ se ferret iudicij diuini: Deus autem quo peccatores ad se pertrahat, tanquā infirmos, & ægrotos dupliciter corripit, Primò salutaribus monitis alliciendo, vt medicus lenitiuis emplastris. Deinde vrgentiùs aliqua calamitate, potionis instar. Ac demum si opus est, putre membrum, ne alia inficiat, in tempus resecando: nempe destituendo homines salutaribus auxilijs ex sua ipsorū culpa, vt suā fragilitatem cognoscant. Hęc autem duo postrema acerbiora in excōmunicatione repeꝛiuntur: nā erubescentia, & pudor hominis à gremio ecclesiæ exclusi est ei calamitas, & suppliciū. Deinde priuare eū subsidiarijs orationibus & suffragijs, & sacramentis, est eum deserere, vt sic derelictus acrioribus tentationibus vexetur, quousq; suam inopiā sentiens ad cor redeat. ¶ Hāc autoritatē tribuit Christus Matt. 18. sub virtute clauiū, vbi instruēs in Petro oēs, queadmodū deberēt fratrē corripere, ait. Si correptus nō audierit ecclesiam sit tibi sicut ethnicus, & publican9. Et subdit, Amē dico vobis, Quęcunq; ligaueritis super terrā, erunt ligata & in cœlo. In hoc enim qđ ait, sicut ethnic9, adnotatur nō solū ab externo cōsortio Christianorū debere esse semotū, verū, & cōibus orationibus, & suffragijs ac

Nota.

Bona spūalia duplicia

Genes. 18.

Cōio hæc explicatur in symbolo.

Duplex discrimen.

Secūdum discrimen.

1. Arg. quo probatur cōclusio.

2. Argumētum.

ac sacramentis: nã ecclesia hæc non impertitur nisi fratribus, q sunt sui gremij. De ethnico tamẽ ait ibidẽ Aug. Noli eũ iam reputare in numero fratrũ tuorũ. Idque subinde notatur in verbo subiuncto, Quęcunq; ligaueritis super terrã, erunt ligata & in coelo, quasi excludere hominẽ tanq̃ ethnicũ, nõ sit tantùm à terreno cõtubernio repellere, verùm & ab spiritualibus subsidijs, quæ vim habent apud Deũ in coelo. Vnde illic Chrysosto. Vide, inquit, qualiter duplicibus colligauit necessitatibus: scilicet, & poena, quæ hîc est, vt piectio ne ab ecclesia, sit tibi sicut ethnicus, & supplicio futuro, quod est esse ligatum in coelo: hoc est, peccati reus, nisi ecclesiæ audiens fuerit. Eadẽ autoritate vsus fuit Paulus, vt refertur. 1. Corinth. 5. in illũ incestuosum, qui nouerca abutebatur. Iudicaui enim, inquit, eũ qui sic operatus est, in noĩe Dñi nostri Iesu Christi, tradere huiusmodi hominẽ Satanę in interitũ carnis, vt spiritus saluus sit in die domini nr̃i Iesu Christi. Quare, vt hîc S. Tho. & doctores exponunt, veluti Christus, vt Matth. 10. legitur, potestatẽ apostolis tradidit eijciendi dæmonia, ita è conuerso tradendi hoĩes dæmonijs, à quibus torquerentur quando essent ecclesiæ inobedientes, vt metu illo resipisceret. Quocirca, quia spiritualia in primitiua ecclesia ad cõfirmandã fidẽ sensibilibus oculis obijciebantur, veluti super baptizatos in confirmatione spiritus sanctus visibiliter descendebat, ita fortasse tũc rebelles visibiliter Satanæ torquẽdi tradebãtur. Vel fortè excõmunicatus dicitur Satanæ traditus: quia auxilijs ecclesiæ destitutus in magno versatur periculo, vt iterũ atq; iterum dæmonũ incursu in peccatorũ barathrũ præcipitetur. At inquiet forsan Lutheri patronus. Hîc Paul. non ait tradi disse Satanę animã Corinthij, cui ipse iam per peccatũ eam tradiderat, sed in interitum carnis, vt spiritus saluus fiat: quare illic non significatur separatio quoad bona spiritualia. At verò ex verbis Pauli cõtrariũ colligitur: nam etsi per peccatũ anima tradatur satanæ, nihilominùs Paul⁹ aliud traditiõis gen⁹ designat. Dum enim ait, in interitum carnis, illecebram significat carnalem, qua ille incestum cõmiserat. Traditio ergo illa fuit, vt ille vehementiùs dæmonis incursibus perculsus tãquã ab ecclesia destitutus rediret ad cor. Atq; hoc ipsum designat cùm ait, in noĩe Domini nr̃i Iesu Christi, vbi denotatur virtus supernaturalis clauiũ, quæ cũ sit spiritualis etiã ad animã

Augustin. *Chrysosto.* *Paul. 1. Corinth. 5.* *Matth. 10.* *Excõicatorũ periculũ* *Obiectio.* *Dilutio.*

penetrat, eã spiritualibus auxilijs priuans. Nã si excõmunicatio solũ ab extero cõtubernio vt ait Luther. priuaret hominẽ, nulla indigeret supernaturali virtute Christi. Vñ in eiusdem rei cõsequentiam subdit Apostolus, Nescitis quia modicũ fermentũ totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermẽtum, vt sitis noua conspersio: quasi abijcere excõmunicatum à coetu fideliũ sit corruptũ fermentum rescindere, ne familiã Christianã cõtaminet. ¶Eandẽ quoq; excõicãdi autoritatẽ, idẽ Apostolus exercuit aduersus Hymenæũ, & Alexandrũ, quos. vt. 1. ad Tim. 1. ait, tradidit Satanę, vt discerent nõ blasphemare. Accedit & illud ad Titũ. 3. Hæreticũ hominẽ post vnam & secundã correptionẽ deuita: sciens q̃a subuersus est, qui huiusmodi est: & delinquit, cũ sit proprio iudicio cõdẽnatus. Atq; illud. 1. Canoni. Ioan. c. 5. Est peccatũ ad mortem, non dico pro eo vt oret quis. licèt dist. 15. q. 1. art. 1. aliter exposuerimus, tamẽ in hoc sensu exponi à quibusdã consuetũ est, vt pro excõicato non sit orandũ, vt D. Tho. de malo. q. 3. ar. 13. illud exponit. Sed & de euitatione excõicati quãtum ad externa cõmercia intelligitur illud. 2. Ioan. 1. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinã nõ adfert, nolite recipere eum in domũ, nec Aue ei dixeritis: qui enim dicit illi, Aue, cõmunicat eius operibus malignis. ¶Ex his autem occasio sumitur interrogãdi, vtrũ excõmunicatio sit de iure diuino. Apparet enim ex vna parte formã excommunicationis nullibi in sacra pagina esse expressã, ex altera verò in prædictis locis designari. Sunt qui censeant, vt Almain distin. 18. q. 1. quosdam esse iure diuino excommunicatos propter verbũ Pauli, Hæreticum hominem post vnam, & secundam correptionem deuita. Veruntamen non est opinio vera: quoniã secundùm formam, quæ est in vsu ecclesiæ, nemo est in euangelio excommunicatus. Et ideo respondetur, quòd potestas quidem excõicandi iure diuino tradita est ecclesiæ, vt allegatis locis monstratum est. Attamẽ forma ipsa, & effectus: scilicet, priuare hominem participatione sacramentorum, & suffragijs & orationibus, non est expressus in euangelio: quia Christus sub hoc nomine neminem excõmunicare iussit. Sed tñ ecclesia eandem potestatem sibi diuinitus concessam optimè sic interpretata est: & ideo vsus excõiçandi, quẽ ecclesia seruat, hac ratione est de iure diuino, quòd habet fundamentum in euangelio.

Paul. 2. ad Timo. 1. *Pau. ad Titum. 3.* *1. Ioann. 5.* *2. Ioann. 1.* *Vtrũ excõ. sit d iure diuino.* *Responsio.*

¶Ad

Figura excõicationis in lege antiqua.

¶Adhæc,& in antiqua lege huius ecclesiastica censuræ figura præfuit et exemplum. Figura,inquam,quia leprosi excludebantur à castris. Si enim ad cauendam corporalem cõtagionem illud erat tunc permissum, multò æquius ad cauendum spirituale labē hæretici atq; alij rebelles ab ecclesia pelluntur. Præcessit etiam exemplū, quia propter delicta etiā excludebātur à synagoga,vt patet ex illo Ioan.9.vbi refertur,quòd conspirauerant Iudæi,vt si qs confiteret,Dominū esse Christum, extra synagogā fieret. Quanuis illa nō propriè esset excõmunicatio,vt nostra: quoniam illic nulla erat spiritualis virtus clauiū, atque adeò nec à communibus sacrificijs priuare tunc sacerdotes quenquam poterant.

Exemplum Ioan.9.

Quapropter certè qui negant ecclesiam per excõmunicationē priuare excõmunicatum à fructu orationum & suffragiorum, dicētes solùm priuare ab externo contubernio, re vera negant virtutem supranaturalem clauium. Nam id etiam secularis princeps facere potest relegando in exilium ciuem,priuādoq; adeò ne quis cum illo cõmunicet. Item neq; excõicatio esset maxima pœna,quæ in ecclesia est,vt ait Augu.can.Corripiātur.24.q.3. ¶Eadem veritas innumeris sanctorū patrum testimonijs cõprobatur,vt Cypria. episto.11.lib.1.episto.vbi dissertè docet pœnā excõicationis in euangelio successisse pœnę legis veteris mortis tēporalis. Adnotandū.n. est,quòd cùm in lege veteri præter supplicia de iure gētiū,pro multis criminibus Deus iure diuino positiuo statuerit pœnā capitis, in euangelio nullā huiusmodi pœnā Christus statuit,sed tantū principibus secularibus reliquit gladiū,qui iure gētiū & ciuili illis cõpetit ad vlciscendū crimina. Sed ecclesiæ tantū reliquit gladiū spiritualē. Et ratio est,quia circūcisio tunc carnalis erat,nūc verò,vt ad Colos.2.ait Pau.circūcisio est merè spiritualis p baptismum. Vnde cùm Deutero.27.lata esset lex, vt quicunq; sacerdotem non exaudiret,morte moreretur,loco illius in ecclesia reliquit excommunicationem, vt gladius, q tunc erat ferreus,esset in euangelio spiritualis. Atque hi sunt duo gladij: scilicet,ciuilis, & spiritualis,quos Lucę.22. Christus dixit satis esse ad Christianam familiam gubernādam. Vnde deriuatum est, vt potestas excommunicandi dicatur gladius, & fœlix episcopi mucro,vt habetur.16.quæst.2.can.Visis. Atque hac ratione August. loco citato distinguens maiorem, & minorem excommunicationem ait, quòd corripiantur subditi minoribus,vel amplioribus excommunicationibus pro culparum diuersitate: quoniam pœna,quæ per episcopale iudicium fit,nulla maior est. Et subdit, vt pastores separare curent morbidam ab ouibus sanis,ne p plures serpant dira contagia.

Patrum testimonia.

¶Est ergo vafra Lutheri irrisio, qua ait, excommunicationem non esse timendā, quod ex cõdemnato præcessore suo Ioanne Witcleff in concilio Cõstantiensi ebibit. Pariter enim ipse dicebat, non esse excommunicationes prælatorum timendas, sed peccata, p quæ homo à Deo excommunicatur. Quibus non admodùm dissimiliter Erasmus in suis colloquijs de fide iocatur: dicens, quòd huiusmodi excõmunicationes territant pueros,non autem fortes viros. Est enim re vera malum quoddam,nō quidem culpæ,sed pœnæ. Nam cùm triplex sit bonum: scilicet,honestum,vtile,& delectabile: priuatio boni,honesti est malum culpæ: priuatio verò boni vtilis,& delectabilis est malum pœnæ: excõmunicatio ergo non est malum culpæ: quare quæcunque culpa etiam venialis est maior quàm excommunicatio: est tamen malum pœnæ: videlicet, priuatio vtilissimæ ac dulcissimæ communionis ecclesiæ. Estque tum effectus peccati: scilicet, pœna eius, tū etiam & causa per accidens aliorum peccatorum. Nam qui ecclesiæ præsidijs destituitur, in præcipitio est dilabendi. Est nihilominus sic malum quoddam, vt tamen intentione ecclesiæ referatur ad bonum excommunicati, iuxta verbum Pauli. Vt spiritus eius saluus fiat in die domini. Sed tamen ei, qui non resipuerit, vertitur in perniciem. Et ideo Augustin.loco citato appellat illam maximam pœnam. Et lib.1.contra aduersarium legis, & prophetarum capit.17 vbi illud Euangelicum, Quęcunq; ligaueritis &c.de potestate excõicandi exponit,ait grauius esse hominem excommunicari, quàm si gladio feriretur, flammis exureretur, feris subigeretur. Et sermõe.68.de verbis Apostoli, & refertur.11.questio.3.can.Omnis Christianus. Omnis,inquit,Christianus, qui à sacerdote excommunicatur, Satanæ traditur: quia extra ecclesiam diabolus est, sicut in ecclesia Christus. Et can. Nihil. qui est super Ioā. Nihil sic debet timere christianus quàm separari à Christo. Et Hieronym. super libr.

VVitcleff.

Erasmus.

Excõicatio mala.

August.

Iudic.ibidem can.Audi.exponens illud Pauli.Tradidi eum Satanæ. Vides,inquit,quia & modò non solùm per apostolos suos tradidit Deus delinquentes in manibus iniquorum,sed etiam per eos,qui ecclesiæ præsunt, & non solùm potestatem habẽt soluẽdi, sed etiam ligandi. Vbi multa de forma excommunicationis subnectit. Et can. Resecandæ. idem Hieronym. 24.q.3. Resecandæ,inquit, sunt putridæ carnes, & scabiosa ouis à caulis repellenda, ne tota domus, massa, corpus, & pecora ardeant, corrumpantur, putrescant, & intereant. Et Ambros.lib.1.de officijs.cap. 27. Omnia,inquit, tentanda priùs,quàm ad hoc disciplinæ genus veniatur. Cum dolore enim amputatur etiam quæ putruit pars corporis. Nihil denique antiquius & firmius in ecclesia est, quàm excommunicandi autoritas,qua vtique synodus Nicena cap.5.&.12. vsa est aduersus Arium, & synodus Chalcedonensis,atque aliæ antiquissimæ, & celeberrimæ aduersus alios hæreticos. Atque adeò asserta conclusio non vtcunque vera est, sed & catholica, & non solùm in canonibus ecclesiæ,verùm,& in euangelica, & apostolica doctrina fundata.¶ Vnde sermo,qui.5.tomo adhibetur inter sermones Chrysostomi,& incipit. Nuper ad vos.vbi ambiguè de anathemate loquitur,in eam partem vergens, quòd nemo,aut viuorum,aut defunctorum sit anathemate feriendus, neque eius est, neque eius redolet phrasim. Nam ipse Chrysostomus super.1.epistolam ad Timoth.homil.5. Et super.1.Corint.homil.15.Et super epistolam ad Hebræ. homil.4. & refertur can. Nemo contemnat.11.quest.3.apertè docet eos, qui ecclesiæ non sunt audientes esse excommunicandos.

Antiquissimus excõicandi usus.

Chrysosto.

Primum dubium.

¶ Quomodo autem intelligatur excommunicatio quoad externa commercia arti.4.disputabitur. Nunc verò tria, vel quatuor restant parua dubia.Primum,circa illud, quòd excõmunicati priuantur orationibus, & suffragijs ecclesiæ communibus,certum est nomine illo intelligi orationes & suffragia,quæ publicitus in ecclesia fiunt eius nomine per ipsius ministros: quare orationes priuatæ nõ vetantur, quominus posit quisque pro excommunicato priuatim orare.Sed dubitatur vtrùm in ipso Memẽto,vbi sacerdos noĩe ecclesiæ orat,vel in alijs missę collectis posit intentionem ad excommunicatum dirigere. Respondetur,quòd tanquam persona publica, & minister ecclesiæ non potest. Quare si rex (quod absit) vel episcopus excommunicatus esset,non esset nominandus in canone. At verò quia etiam est liberum sacerdoti inter sacra orare pro suis consanguineis,& amicis, videtur quòd tanquam persona priuata, si aliquis eorum est excommunicatus,posit pro illo in Memento, vel inter collectas orare, vt Deus eum in mentem reuocet. Et ita tenet Syluest.verbo Excommunicatio.1.§.2 quia licèt missa sit sacrificium publicum,oratio tamen illa sit priuatim. Certè opinio clemens est, & fortasse vera,tametsi nõ prorsus scrupulo careat.Nam potuit ecclesia non solùm excommunicatum suis sacrificijs priuare,verùm & suis ministris inhibere, ne inter sua sacrificia pro eo deprecarentur. Vnde S. Thom.loco citato signanter ait, quòd posit pro excommunicatis orari, licet non inter orationes, quæ pro membris ecclesiæ fiunt. Et tamen fructum non participant quandiu in excommunicatione persistunt, sed oratur, vt detur eis spiritus pœnitentiæ, vt ab excommunicatione soluantur. In die autem parasceues singulariter ecclesia pro ethnicis, & schismaticis, & Iudæis orat,quod quidem planum documentum est in reliquo anni tempora non orare pro illis. Id tamen tunc exemplo Christi facit, qui illa die fuit vniuersalis redemptor. Quin verò Bernardus ait. Vide quàm mala excommunicatio,quòd in parasceue ecclesia pro Iudæis, & Paganis orat, & non pro excommunicatis. Intelligitur autem, sub illo nomine excommunicatorum: nam orat pro hæreticis, & schismaticis,quos ad illum effectum censetur illa hora ab excommunicatione absoluere. Adnotauit autem Roffensis articul. 23. quòd licèt excommunicatus vita careat, est tamen per fidem mortuam Christo colligatus, & ideo nonnullo fouetur calore mystici corporis: hoc est,per ecclesiæ spiritualia bona.Hoc tamen certè,si de communibus orationibus,& suffragijs intelligat, non video quomodo sit verum, quandoquidem his omnibus est priuatus. ¶ Attamen dubium est,quod sit hic secundum,vtrùm si qui legitimè excommunicatus est ad cor redeat, vt sit in charitate, vtrùm scilicet, antequam absoluatur, quia licèt propositum habeat satisfaciendi, forsan non satisfecit, sit semper priuatus illo calore, & fomento, quod iustis ex consortio iustorum suprà diximus prouenire.

S.Thom.

Bernardus.

Roffensis.

Secundũ dubium.

Respõ

Respondetur, quod etiam tunc orationibus, & suffragijs priuatur. Et sunt qui dicant priuari etiā illo fructu participationis iustorū. Sed tamen hoc tertiū nescio, an verū sit: quoniam fructus ille nō nascitur ex institutione, & applicatione ecclesiæ, sed iure ipso charitatis Dei. Et ideo fortasse ecclesia non potest bonos, & iustos illo orbare fructu. ¶Cōtranoīa verò minoris, & maioris excōicatiōis arguitur. Sacramentorū participatio, per quę gratia confertur, est potissima Christianorū cōmunio: ergo excōicatio, quę hominem sacramentis priuat, non est cur dicatur minor. Respondetur, quod dicitur minor non propter paruitatem obiecti, sed quia est pars excōicationis maioris, quæ sacramentis, & alijs bonis priuat. Item quia minoribus peccatis incurritur. ¶Eeffectus autē minoris excōicationis, vt ca. Si celebrat. de cleri. excommu. habetur, est priuare hominem passiua tantùm sacramentorum participatione, & passiua pariter electione. Tametsi illic habeatur, quòd excommunicatus minori excommunicatione peccet conferendo sacramēta, quæ tamē ab ipso collata virtutis effectu non carent.

Argument.

Effectus ex cō. mino.

Bonū dubiū

¶Postremum tādem dubium est, vtrùm sic excommunicatio priuet hominem participatione sacramentorum, vt non solū illa suscipiens peccet, verùm & sacramentū sit nullum, an sic solùm quòd sit peccatum ea suscipere, nihilominus sacramētū teneat. Ad hoc distinguendum est de sacramentis: nam si reliqua sacramēta suscipiat, quæ consistunt in applicatione materiæ extrinsecæ, vt sunt cōfirmatio, extrema vnctio: eucharistia &c. nullum est dubiū quin sacramentū valeat, licèt ille qui in peccato suscipit fructū nō percipiat. Sed dūtaxat dubium est de sacramento pœnitentiæ. In primis non est dubiū quin tam excommunicato etiam excōmunicatione minori, accedere ad sacramentum, quàm sacerdoti illud ei administrare, sit peccatum: quia, & vnus prohibitus est suscipere, & alter conferre. Ita ait Caieta. in summa verb. Absolutio. Et cùm collatio sacramentorum sit grauis, fit, vt sit peccatum mortale. Quare nunquam licet à peccatis absoluere, antequā ab excōmunicatione fiat absolutio. Nisi fortasse casus contingeret, vt quis dum confitetur, tam proximus esset morti, vt animā iam iam exhalaret: adeò, vt præmitti nequiret absolutio ab excōmunicatione sine periculo, vt moreretur sine absolutione à peccatis. In hoc enim casu ait Adrian. q. 2. principali. de clauibus. dubio penultimo. absoluendū esse illū à peccatis anteq̃ ab excomunicatione. At verò quāq̃ hoc verū sit, si casus posset cōtingere, quia intentio ecclesiæ non est obstaculum obijcere saluti morientis, qui per absolutionē à peccatis posset fieri ex attrito cōtritus, est tamē casus qui nunq̃ contingere pōt: sanè cū vnico verbo possit fieri absolutio ab vtroq;. Absoluo te ab excōicatione, & à peccatis. Imò verbū absoluo cū intētione absoluēdi ab vtroq; sufficeret. ¶Sed hoc casu prætermisso. dubiū est, vtrùm si excōicatus absolueretur à peccatis anteq̃ ab excōicatione, sacramentū teneret. Ad hoc ibidē Caieta. respondet tria. Primū, quod si scienter absoluetur, vel per ignorantiā vincibilē, non percipit sacramenti fructū: quia accedit in peccato, & ideo opponit obicē gratiæ. Et hoc quidem certū est, nec de illo dubitari potest. ¶Secūdò ait, quod si accedat ignorans inuincibiliter, vel factū. s. esse excōicatum, vel ius: videlicet, excōicato nō licere accedere ad sacramētū, tūc non solū sacramētū est validū, verùm, & fructum gratiæ suscipit. Et in hoc etiā Adria. ibidē consentit, & Pal. d. 14. q. 4. Et suffragatur bona ratio: nā aliàs nemo esset tutus, an verè fuerit absolutus: quia nemo scit certò nō esse excōicatum, saltem excōicatione minori. Item quia licèt excommunicatus celebrās incurrat irregularitatem, tamen si inuincibiliter ignorans celebret, non incurrit eiusmodi censuram, quia excusatur à culpa. Idem ergo erit si sacramentū ignoranter suscipiat. ¶Tertiò addit, quod absolutè loquendo absolutio sacramentalis impensa excommunicato valet etiam illo casu, quo fructum non percipit: scilicet, quia scienter accedit, vel vincibiliter ignorans. Quare si integrè confiteatur etiam de illa excommunicatione, & ab ignaro sacerdote absoluatur, non tenetur cōfessionem iterare, sed sufficit contritio ad suscipiendam postea gratiam. Et ratio eius est, quia licèt absolutio excōmunicati sit iure prohibita, nullibi tamen sancitum est eam esse irritam, & leges non sunt temerè aggrauandæ. Item quia reliqua sacramenta, vt dicebamus, vt putà confirmatio, & eucharistia excommunicato exhibita tenent, cur ergo nō pariter, & sacramentum pœnitentiæ?

Caietan.

Adrian.

Sentētia autoris.

Dubium.

Caiet. prima respōsio

Secūda responsio.

Tertia respons.

Rō Caiet.

Ratio. 2.

¶Attamē quis de excōicatione minori hęc opinio vera sit, quia non creditur ecclesia eiusmodi excōicatū cū tanto rigore à sacramentis

tis arcere: tñ de excõicatione maiori opinio nec est tã certa, nec tamtuta. Et ratio est, quia sicut excõicatus excõicatione maiori prohibetur sacraměta cõferre, ita & ipse suscipere: sed sic priuatur conferre, vt absolutio non teneat, saltẽ si est noiatim excõicatus, aut manifestus percussor clericorũ, vt excipitur in cõcilio Constã. quod quidẽ & Caie. & oẽs fatentur. &. q. seq. probabitur: ergo eadem ratione licèt absoluatur, nullum est sacramentũ. Item quia si excõicatus in foro exteriore aliquam sentẽtiam vel excõicationis, vel de re alia proferre attentet, totum est cassum, & nullum, ergo eadem apparet ratio si sacramentum suscipiat. ¶ Et accedit bonum argum. ex cap. Si celebrat. de clerico excommun. vbi habetur, ꝙ si clericus minori excommunicatione irretitus sacramenta conferat, virtutis non carent effectu: cùm non videatur à collatione, sed à perceptione sacramentorum remotus: ergo insinuatur, quòd si attẽtet recipere, receptio est nulla. Quod saltim in excõicatione maiori videtur concludi. ¶ Item, quia eodem textu habetur, quòd si excommunicatus etiam excommunicatione minori eligitur, electio sit irritanda: quia est illa priuatus. & cap. Postulastis. eod. tit. habetur quòd clericis excõicationis vinculo innodatis ecclesiastica beneficia conferri nõ possunt, nec ipsi ea possunt sine dispẽsatione retinere: ergo eodem modo videtur sacramẽtũ irritũ. ¶ Ac demũ argu. Ecclesia potuit excõicatos maiori excõicatione pter mortis articulũ sic à sacramẽtis arcere, vt attẽtata susceptio esset irrita, sicut potuit sacramẽtũ matrimonij inter cõsanguineos, & affines irritare: sed vt Aug. suprà citatus ait, nulla pœna maior est in ecclesia, q̃ excommunicatio: ergo per maiorẽ excõicationẽ susceptio irritatur: alioqui nõ esset illa maxima pœna. Non equidem prorsus sententiã Caiet. refutauerim: sed tñ neq; in re tanti momẽti, tã libenter ei subscriberẽ. ¶ Ad primũ igitur arg. rñdet, quòd etsi fructu charitatis: nẽpe, suis meritis apud Deũ nemo priuari posit, nisi per suum proprium peccatum: quia illa non pendent ex applicatione ecclesiæ, tamen suffragijs, & orationibus communibus, quas ecclesia instituit, potest quencũque priuare, quem iudicat esse sibi inobedientem. ¶ Ad secundũ verò respondetur, ꝙ quanuis nemo in hac vita sit Satanę permittẽdus eo fine, vt in perpetuum crucietur, quia de nullo est quandiu viuit desperandũ, cõgruit tamẽ illũ ei tradere ad tempus, eo fine, vt ad cor redeat, & per dæmonẽ correptus corrigatur, & saluus fiat in die domini, vt ait ad Corinth. Pau. & vt ait de Hymenæo, & Alexan. 1. ad Timoth. 1. vt discat non blasphemare, ac perinde non peccare. Non quòd dæmon intentionem habeat hoc docendi, sed quòd homo eius incursionibus vexatus, id discat.

Ratio.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Ratio. 4.

Ratio. 5.

Solu. 1 arg.

Solutio. 2.

ARTICVLVS. II.

Vtrũ pro quocunq; peccato, etiã pro temporali dãno iustè possit homo excommunicari.

Secundus articulus est de criminibus, pro quibus potest excommunicationis sententia ferri. Et arguitur, quòd pro peccato, per quod damnum solum tẽporale datur, ferri nequeat. Pœna non debet excedere culpam: sed excõicatio est priuatio bonorũ spiritualium, quæ lõgè dignitate excedũt bona oĩa tẽporalia, ergo pro dãno dato in tẽporalibus non est satis aliquẽ excõicare. ¶ Secundò. Quia excõicatio est sæuissima pœna, qua ecclesia vti põt: temporalia autẽ bona sunt bonorũ minima: ergo si pro illis ecclesia excõicaret, nõ haberet aliã pœnam, quam pro maioribus criminibus posset infligere. ¶ In contrarium est qđ Petrus, vt legitur Acto. 5. Ananiam & Sapphiram pro defraudatione pretij agri vita mulctauit: ergo eius exemplo potest ecclesia pro damnis temporalibus illatis excommunicare.

Partis negatiuæ arg. 1.

2. argumẽ.

Pars affirmatiua.

¶ Plurimũ ponderandæ sunt causæ sententię excõicationis ferẽdæ: nam pœna grauissima non nisi grauissimo iudicio decernenda est. Ad quæstionem ergo quatuor cõclusionibus respondetur. Prima: Sententia excõicationis maioris: hoc est, anathematis ferri nequit, nisi pro peccato mortali. Decretũ est cõcilij Meldẽs. can. Nemo episcoporũ. 11. q. 2. quã S. Th. dist. 18. q. 3. & doctores oẽs vno cõsensu suscipiũt. Probatur, quia per huiusmodi excõicationẽ quodãmõ excluditur hõ à regno cælesti: hoc est, ab ecclesiasticis subsidijs, q̃ Dei amicis impẽdunt: ergo ecclesia id facere nõ debet, nisi vbi iudicauerit hoiem mortale admisisse crimẽ, quo charitas, & gratia tollitur, qua hõ est acceptus ad regnũ. ¶ Et secũdò argui. Quia crudele esset contra naturã peccatum, si medicus in leuibus morbis atrocissimo vteretur medicamine: potissimũ, si Chirurgus sine causa mẽbrũ amputaret infirmo: ergo & excõicare, nisi pro graui causa. Quinuerò eadem cõclu-

Decisio arti.

1. conclusi.

Cõci. Meld.

Rõ conclu.

2. argumẽ.

conclusio colligitur ex verbis Christi Matt. 18. vbi dicens, Sit tibi sicut ethnicus & publicanus, de peccato mortali sermonem faciebat. Prædixerat enim, Non est voluntas ante patrem vestrum, vt pereat vnus de pusillis istis. Si autem peccauerit in te frater tuus, &c. Et si te audierit, iam lucratus es eum. Loquebatur ergo de peccato, per quod homo perit, quod non est nisi mortale, & dum resipiscit, animam suam lucratur. Idq; ex diligenti cautela cõstat, quam iubet per admonitionem adhiberi antequã habeatur vt ethnicus. Imò & nomine ipso, ethnic⁹, designatur mortale crimẽ. *Obiectio.* Quòd si quis in cõtrarium arguat ex concilio Carthaginensi. 4. cap. 24. vbi habetur, quòd si sacerdote in ecclesia verbum faciente quispiam exierit, excommunicetur. Quod intelligendum videtur de maiori excommunicatione secundùm Gregorium nonum capit. Si quem. de sententia excommunica. vbi ait. quòd cùm sub hac forma dicitur. Illum excommunico, vel simili. à iudice excommunicari contingat, intelligitur de maiori, & tamen exire ab ecclesia non apparet peccatũ grauius quàm veniale. Respondetur primùm, quòd ille textus concilij intelligitur de minori secundùm antiquam formam qua excommunicari non erat, nisi priuari sacramento eucharistiæ. Decretum verò Grego. intelligitur de forma noua quando à iudice cognita causa sententia excommunicationis pronunciatur. Præsertim ꝙ fortasse canõ concilij intelligitur, quando quis præmonitus concionem audire contemnebat, quod tunc habebatur vt mortale. ¶Sed hinc emergit aliud argumẽtum. *Arg. aliud.* Apparet enim nec minorem excommunicationem incurri debere prominori peccato quàm mortali: quippe cùm per ipsam homo priuetur sacramentorum participatione, quæ sunt subsidia ad regnum celorũ potiora ꝗ orationes, eo ꝙ sunt causa gratiæ: & tamen excommunicatio minor, vt infrà videbitur, per solam communicationem cum excõicatis incurritur, quæ non est nisi veniale peccatũ. *Solutio.* Respondetur non esse cætera paria, tum ꝙ orationes & suffragia sunt perennia & continua subsidia, quorum ideo priuatione homo grauiter læditur: receptio aũt sacramẽtorũ raró est necessaria, tum præsertim, ꝙ vt excõicatio minor faciliter incurritur, facillimè ab ipsa fit absolutio. Ex his sequuntur duo corollaria. *Primum.* Primũ, ꝙ vbicunq; siue à canone, siue à iure sub anathematis censura precipitur aliquid sub pœna maioris excõicationis, intelligitur peccatũ mortale esse nõ parere, etiã si illius transgressio aliàs de se non esset peccatum mortale. Vt si sub tali cõminatione iuberentur ciues ire ad cõcionem de fide, vel ad processionem pro sospitate rei publicæ. Nam cũ prælati ecclesiastici sint iudices in spiritualibus, eo ipso ꝙ sub tali pœna præcipiunt, constituunt illud vt præcipuam virtutem, cuius omissio sit mortalis. Nisi vbi tanta esset facilitas & abusio excõmunicãdi, vt præceptum de re leuissima manifestũ contineret errorem, tunc enim præceptum non ligat. ¶Secundum corollarium est, ꝙ quoties *Secundum.* homo certus est nõ peccasse mortaliter contra obedientiam ecclesiæ, tutam subinde conscientiam habet nullam incurrisse excõicationem apud Deum, nec esse priuatum ecclesiæ suffragijs: licèt quandoq; propter falsam præsumptionem iudex possit eum arcere ab externo fidelium cœtu. ¶Secunda conclusio. *Secunda cõclusio.* Non sufficit ad excommunicandum peccatum mortale, nisi sit peccatum inobedientiæ quo quis renuit ecclesiæ obedire. Hęc planè colligitur ex dictis verbis Christi, quibus nõ tradidit potestatem excommunicandi nisi eum, qui præmissis salutaribus monitionibus noluerit ecclesiam audire. Ad hoc enim duntaxat hunc gladium ecclesiæ tradidit, vt subditos posset in suam obedientiam cogere. Quare licèt quis scelera & flagitia quantuncunq; grauissima commiserit, dummodò ecclesiæ sit parere paratus, potest quidem iudex alio supplicio pro commisso crimine eũ plectere, excommunicare verò minimè. Atque id cõfirmatur ex natura ipsa excommunicationis, quæ est expellere hominem à fideliũ cœtu & suffragijs & precibus: nemo. n. tali expoliatione dignus est, nisi ille, qui per inobedientiã ab ecclesia se subducit. Id demũ confirmatur ex cõcilio Triburiẽsi can. Certũ est. 11. q. 3. *Cõciliũ Triburien.* Illic. n. statuitur trina excõicatiõis causa: nẽpe, cũ quis ad synodũ canonicè vocatus venire cõtẽnit, aut si postꝗ illuc venerit sacerdotalibus respuit obedire pceptis: aut si ante finitã causæ suæ examinationem à synodo exire presumit. Et quod dicitur de synodi tribunali, intelligitur & de foro cuiuscunque iudicis. ¶Tertia conclusio. *Tertia cõc.* Nullũ cẽsetur inobediẽtiæ peccatũ, ob quod sit sentẽ. excom. ferenda, nisi admonitio sub excõicationis cõminatione pcesserit vel à iure vel ab homine. Conclusio liquidò ex superioribus elicitur:

quia cùm obedientia nō sit nisi respectu præcepti superioris, fit vt nisi admonitio præcesserit, nemo censetur rebellis ecclesiæ. Atqui dum admonitio fit à iure, non opus est vt sit bina vel trina: quia admonitio iuris est solennis, & ideo ipsa valet pro trina. Quapropter qui contra admonitionem iuris in peccatum impingit, eo ipso excommunicationem incurrit. Quando autē fit à iudice, tunc propter maturitatem iudicij, quæ ante excommunicationem est necessaria, oportet per trinam monitionē explorare an tanta sit subditi contumacia, vt digna sit, quæ illo mucrone confodiatur. Atque ista trina monitio colligitur ex Euangelio loco citato. Si peccauerit in te frater tuus, &c. Vbi peccantem fratrem admonetur Petrus corripere priuatim, & si tūc non audierit, iubetur secundò adhibere duos testes, quos si non audierit, iubetur denunciari ecclesiæ. Ex quo in concilio Rhotemagensi colligitur trinæ monitionis necessitas. 16. quæsti. 7. can. Omnes decimæ. sub his verbis. Statuimus, vt decimas dare nolentes secundum Domini præceptum admoneantur semel, secundò, & tertiò: qui si non emendauerint, anathematis vinculo feriantur. Idemque habetur ex Decreto Nicolai can. De presbyterorum. 17. quæstio. 4. Neque obstat illud Pauli ad Titum. 3. Hæreticū hominem post vnam, & secūdam correptionem deuita, quia licèt non numerauerit omnes tres euangelicas, attamen secundùm ecclesiæ interpretamentum, licèt per secundam admonitionem constet hæreticum esse subuersum, nihilominus adhibetur tertia, vt ad audiendam sententiam compareat. Vnde iudices huiusmodi monitiones prætermittentes decreto Innocent. 3. in concilio Lateranensi cap. Sacro. de sententia excommunicatio. & decreto. Innocentij. 4. in concilio Lugdunensi cap. Cùm medicinalis. eodem titul. libr. 6. interdicuntur ingressu ecclesiæ per mensem, alijs insuper pœnis, si visum fuerit, mulctandi. Ex quo colligitur esse peccatum mortale. Et quanuis nonnunquàm causa instante & vrgente vna sufficiat monitio pro tribus, debent nihilominus tria iusta interualla designari, vt reus inducias resipiscendi habeat. vt capit. Constitutionem. de sententia excommunicatio. in. 6. cautum est. Veruntamen laudabilis hìc & necessarius iuris ordo, cōtra iuris decorum, nec sine populi detrimēto à multis hoc tempore negligitur sanè cùm quacunq; occurrēte causa vnam putant pro tribus sufficere monitionem, eádemque sine competentibus interuallis. Quando causa quidem vrgentissimè instaret, vt quando clericus in sacris repente in supplicium arriperetur, fas esset celeri illo remedio vti, aliâs verò, non dicam nefas esse, sed tamen profectò iuris maiestas non seruatur. Fuit enim intētio iuris, vt seorsum illæ fierent monitiones, vt reus, si non aliter, saltem ter iterata monitione tempus haberet compungendi se se.

Trina monitio colligitur ex euangelio.

Vna pro trina.

¶ Quòd si sciscisteris vtrùm illa trina monitio, vel vna cum interuallis, sit de essentia excommunicationis, vt illo iuris ordine prætermisso sententia sit nulla. Apparet enim esse de essentia, quia est ordo correptionis fraternæ expressus in euangelio loco modò citato Matth. 18. Respondetur nihilominus nō esse de essentia: nam in allegatis capitulis. Cùm medicinalis. & Constitutionem Pontifices nō censent talem excōmunicationem prętermisso illo ordine esse iure irritam, sed iubent recurrendum ad superiorem, qui illam, si æquum iudicauerit, irritet. Vnde ad ordinem euangelicum respondetur, quòd licèt ille sit in præcepto, vt obseruetur, non eo ipso, quòd prætermittitur, irritatur excommunicatio. Tametsi cap. Statuimus. de sententia excōmunicationis lib. 6. caueatur, ne participantes cum excommunicatis innodentur excommunicatione maiori antequam canonica monitio præcedat: quod si aliter fiat excommunicatio non teneat. Et ideo in illo particulari casu nō teneret.

Dubium.

¶ Dubium autem grauius est, vtrùm saltem aliqua præcedens admonitio sit de essentia, licèt non trina nec bina. Quod est quærere, vtrùm pro peccato præterito quod nulla vel à iure vel ab homine admonitio præcessit, possit quis excommunicari: sicut pœna pecuniaria, aut alia quauis puniri. Caietanus enim. 2. 2. q. 69. art. 2. dicit quòd sicut potest excommunicatio comminari ne fiat peccatum futurum: ita & post factum potest excommunicari, qui fecit, non solū sub conditione si nō restituerit, sed absolutè. Et probat exemplo Gregorij in capitu. Quidam maligni. 5. q. 1. vbi sanctus ille Pontifex excommunicauit quendam secretum infamatorem, qui libellum famosum in publicum ediderat. Et quanuis illic dicat Papa quòd si non exierit, & publicè confessus fuerit, sit excommunicatus, ait nihilominus Caietanus, sententiam non ferri in conditionem si se non prodiderit, sed in perpetratum crimen

Graue dubium.

Caietan.

men æditi libelli. ¶Contra hoc aũt statuitur quarta conclusio. Pro nullo peccato præteri to quãtumuis grauissimo & enormissimo, cu ius nulla monitio præcessit sub excõicationis nota, potest excõmunicatio ferri: imò adeò de essentia est monitionẽ aliquã præcedere, vt absque illa excõicatio non teneat. Et sanè miror doctissimum Caietanum contrarium sensisse, non modò quia nemo vnquã hoc di xit, verùm quia autoritati in euangelio cõcessæ aduersari videtur. Nã in euangelio non apparet alia facultas ecclesię concessa, vt quẽ piam habeat tanquam ethnicum & publicanum, quam si eam nõ audierit. Nullus autem dicitur ecclesiam non audire, nisi fuerit ab illa præmonitus, imò nec dicitur non audire, vt dignus sit excommunicatione, nisi sub eadem censura fuerit iussus. Nam tunc ecclesia aperit suam mentem, illud præcipere sub reatu peccati mortalis. ¶Nec valet arg. si quis arguat, eum, qui quodcũq; committit mortale delictum, satis fuisse præmonitum diuino iure, naturali, aut humano, quod violat, vt excommunicari debeat: quia Deus licèt transgressores iuris ęterna damnatione condẽnet, tamen excommunicationis censurã, quæ est priuatio bonorum ecclesiæ, ipsi ferẽdam cõmisit aduersus eos solùm, qui eam non audirent. Vnde can. Omnes decimę. 16.q.7. ius diuinum ad hoc allegatur, vt secundũ Dñi præceptum qui excõmunicatur ter sit præmonitus. Et cap. Romana. de senten. excom. libr. 6. cauetur, ne vlli iudicum pro culpis pręteritis vel præsentibus excõicationum sententijs absque competenti monitione præmissa promulgẽt. Et si contra præsumpserint, iniustas nouerint esse illas. ¶Et accedit ratio, ꝙ cũ excommunicatio non possit nisi pro peccato mortali ferri, si quis pro peccato pręterito excõicaretur, sæpe eum excommunicari contingeret, qui iam esset per contritionem in gratia. Atq; id demũ ex obseruatissimo ecclesiæ more & vsu cõpertissimũ est, quę neminẽ vnquã excõicat pro peccato præterito, sed eum qui furatus aliquid est, si non restituerit, aut eum, qui iniuriam intulit, si non satisfecerit. Quapropter vbi primũ malefactor restituerit, quanuis possit in vltionem criminis alia pœna plecti, est nihilominus quantotius ab excommunicatione absoluendus. Idq; planissimè ex eodem can. Quidam maligni. constat. Gregorius enim illic nõ cogitauit illum excommunicare, pro commisso crimine, sed

Quarta cõclusio. *Caietan.* *Dilutio.* *Rõ notãda.* *Can. Quidam.*

iussit, vt ille diffamator se proderet, quod ipse iure naturæ tenebatur, si aliter non posset famam alterius resarcire, & nisi periculum ei capitis immineret. Cùm in his enim exceptionibus intelligitur illud Chrysostom. Non tibi dico, vt te prodas. can. Quis aliquando. de pœnitent. distinct. 1. Et ideo adiecit Papa, ꝙ quandiu exire renueret: hoc est, satisfacere, vt debebat, à sacrosancta eucharistia abstineret: nam quia erat in peccato mortali, tenebatur abstinere. Quòd si à sacramento non abstineret, anathematis vltione percuteretur. Itaque sub pœna excommunicationis fuit præmonitus ne ad sacramentum accederet, quod si sumeret, laqueo excommunicationis colligaretur. Itaq; nunquã excommunicatio fertur sub hac forma. Quia hoc fecisti, sed, Nisi hoc feceris. vt capi. Præterea requisiti. de appellatio. Vel quicunque hoc crediderit, dixerit, aut fecerit, vt excommunicãtur à iure hæretici percussores clericorum, &c.

Chrysosto.

¶Quo igitur prima cõclusio luculentior fiat adnotandum, non solùm peccatum mortale esse ante anathematis sententiã necessariũ, sed requiritur graue. Nõ negatur quin ꝓ quocunq; peccato mortali inobedientiæ lata teneat, sed ꝙ nõ debet ferri nisi pro graui & enormi. Pau. nãq; antequã incestuosum traderet Satanæ, enormitatẽ criminis exaggerauit dicẽs. Auditur inter vos fornicatio & talis fornicatio, qualis neq; inter gẽtes. Et hæreticum iubet post vnã & secũdam monitionem vitare. Et similiter Ioã. in. 2. Cano. heretico, ait neque Aue dicendum. Et Aug. can. Corripiatur 24.q.3. ait. pro diuersitate culparũ subditos corripiẽdos, minoribus vel amplioribus pœnis. Vbi subdens excõicationem esse pœnarum maximam, insinuat non esse imponendã nisi pro maximis peccatis. Et Prosper can. Ecce. ait, leue medicamentũ applicãdũ prius deinde velut igne piæ increpationis vtẽdum vulnus. Deinde si hæc non suffecerint, resecãdum putre membrum. Itaq; quousq; homo esset incorrigibilis, non esset excommunicandus. vt ibidẽ ait Anacle. can. Tam sacerdotes. Et. 11.q.3. can. Nullus. admonet conciliũ pro paruis & leuibus causis neminem à cõmunione suspendendũ, præter eas culpas, pro quib⁹ antiqui patres arceri ab ecclesia iusserunt cõmittentes. Vnde S. Thom. in præsentiarum non censet ferendam esse excommunicationis sententiam pro damno temporali, nisi sit pro spoliatione bonorum ecclesiæ, & pro

Rõ conclu. *S. Thom.*

& pro decimis, vt habetur. 16.q.7. can. Oēs decimæ. Et re vera si anathemata, quæ iure decreta sunt consulantur, nunquàm ecclesia in more habuit acerrimo anathematis mucrone percellere, nisi insignes criminosos, vt hæreticos, schismaticos, clericorum percussores, ecclesiarum violatores, atque id genus alios. Quocirca negare non possumus, quin splendorem illum antiquum nouus vsus (nedixerim abusum) magna ex parte obnubilauerit. Adeò ingēs est excommunicationum frequentia, eademque pro damnis nō solùm merè temporalibus, verùm, & pro minimis causis. Est quidem pœna spiritualis mortis, & tamen pro rebus decernitur, pro quibus vix homo drachma argenti mulctaretur: pro minimo scilicet furto vel holerum, vel fructuū. Et cùm sit pœna quæ nō nisi alijs multis tentatis remedijs & pœnis deberet adhiberi, nihil prorsus iudices precipere sciunt nisi sub pœna excommunicationis. Imò citationis schedulas subscriptas notarijs concredunt, in quibus quorum ipsi voluerint, nomina inscribant. Qua vtique ratione fieri nequit minus, quin & autoritas ipsa vilescat, & populus vix possit ab excommunicationis sententia liberari. Neque sufficiens est quorundam iudicū excusatio dicentium, se sæpe non habere excommunicandi intentionem: nam cùm subditos illa intētio lateat, non excusantur à peccato, dum contra conscientiam non obtemperant. Et longè peius est homines in peccatum conijcere, quàm pœnæ subijcere excommunicationis. ¶ Inter hæc & hoc quoque admonitum non est pretereundum, quòd dum debitor notus est, & notum debitum, nullatenus permittendum esset, vt per viam excommunicationis creditor debitorem soluere cogat. Id quod in locis, vbi episcopi vtranque habent iurisdictionem, ciuilem scilicet, & spiritualem, in vsum abijt. Enimuerò excommunicatio non habet locum nisi vbi alia non est via possibilis, putà, quando furtum ab occulto fure factum est. Quando verò vel in foro ciuili, vel alia seculari via res potest transigi, certè fas non est per potestatem spiritualem, qua homo priuatur suffragijs spiritualibus, procedere. Profectò non est aliud quàm religio, dicere tum immodicum excommunicandi vsum presentaneo remedio indigere, quod sola sancta sedes, vel œcumenicum cōcilium adhibere legitimè potest. ¶ Iam verò diximus eum qui certò scit peccatum inobedientiæ non commisisse, tutum esse in conscientia se non esse excommunicatum. Id autem pluribus modis potest contingere. Primum, 1. Casus.
vt si excommunicatio intolerabilem manifestumque errorem contineat, vt pro re minima. Imò licèt feratur pro re notabili, quę tamen in tali casu sit parua, non incurritur, vt quanuis percussores clericorum sint excommunicati, & qui sanguinem in ecclesia effuderit, nihilominus si corrixantes clerici pueri in ecclesia se pugno pcusserint mutuò, & sanguinem è naribus emiserint, vel etiam ex capite in parua copia, nulla innodantur censura.
¶ Secūdò si feratur pro re, in qua homo obedire non potest, quia nemo ad impossibile obligatur. 2. Casus.
Vt si qui aliena deprædatus est excommunicatur nisi soluerit, & tempore, quo excommunicatur non sit soluendo, nullatenus excommunicationem incurrit. Quare si est occultus, absque scrupulo potest interesse diuinis. Quanquàm hìc cauenda est fraus: si enim non potest in totum, tenetur tamen in partem, quam potest, etiam cum detrimento victus & vestitus: non enim licet ære alieno, maximè per iniuriam sublato, honorem & æstimationem proprij status seruare. Atqui si tunc nō habet vnde soluat, arbitror postea teneri dum habet sub sententia eiusdem excommunicationis, quæ semper durat. Et vice versa: si quando excommunicatio fertur est soluendo, tunc si non soluat, incurrit. Quare licèt postea in egestatem incidat, semper manet in foro ecclesiæ excommunicatus quanuis quoad Deum sit in gratia. ¶ Tertiò 3. Casus.
potest contingere, vt homo excommunicatione non vinciatur, quando deficit causa excommunicationis. Exēpli gratia. Si quis rem meam detinebat, quam quia aliter recuperare nō poteram, ego clam ab illo surripui, tūc si eius petitione publicitus sub excommunicationis censura præcipiatur, vt quicunque eam habuerit reddat, vel manifestet: ego non teneor præcepto parere, si modò certissimus sim rem esse meam. Dum autem sub eadem censura præcipitur, vt quicunque habuerit has vel illas scripturas quæ quoquo pacto ad aliorum ius attinent, tunc proferendæ omnino sunt, nec sufficit, vt qui habet se excuset dicendo quòd inde vexationē timet, nisi forsan omni dubio procul manifestissimum sit taliter illas ad meum ius cōducere, vt nullatenus ad alterius ius confirmandum attineant. Tametsi in foro seculari ad viam excōicandi

Marginalia (left column): Censura. — Nota. — Iudicum uana excusatio. — Admonitio. — Casus in q̄bus excōicatio nō tenet.

di succurrere, ad occulta instrumenta exploranda, saltem ad compellendos occultos testes, vt in iudicium prodeãt, nec mos priscus est, nec res fortè legitima; sed humana auaritia bonorũ temporalium, ceu idolorum cultrix istarum fuit ecclesiasticarum cẽsurarum inuentrix. ¶Arguitur autem quòd pro peccato minori, q̃ sit mortale possit ferri excõicatio. Vsu venire solet, vt quis ex vinea aliena duos tantùm aut decẽ racemos surripuerit, quod non est nisi veniale, & alij pariter sex, & sic multi totam vindemiauerint vineã, nec tamen sint criminis consortes: quia non simul prædam fecerunt, tũc quia damnum totum simul magnæ æstimationis est, potest ferri sententia excommunicationis, vt restitutio fiat: & tamen nullus peccauit mortaliter. Respõdetur, quòd casus profectò nõ nisi quam rarissimè contingere potest, vt damnum sic datum tam ingens sit, vt censuram iustificet. Si tamen accideret, dicendum est quòd quanuis accipere, non fuerit mortale crimen, nihilominus quia pro toto damno excommunicatio fuit iusta, quicunque tenetur sub peccato mortali id, quod abstulit, restituere, nisi tam parum sit, vt pro nihilo reputetur.

Argument. *Responsio.*

4. Casus de ignorantia. ¶Quartus demum casus, quo quis ab excõmunicatione excusatur, est ignorãtia, de quo perplexiùs inter doctores cõtrouertitur. Distinguitur enim de ignorantia multipliciter. Est nanq; alia ignorantia facti, & alia iuris. Et iuris quidem, aut dum excõicatio lata est à iudice, vel statuto iudicis ordinarij, vel à iure cõmuni. Et tam ignorantia iuris, quàm facti potest esse vincibilis, aut inuincibilis. Et vt quæ certa sunt ante incerta præmittamus, sit prima propositio. Quicunque inuincibiliter ignorat factum censuræ excommunicationis subditum, excusatur ab illa censura. Ignorantia inuincibilis est, quam quis non potest, vel non tenetur vincere. Propositio hæc expressa est in iure cap. Si verò. de sentent. excommunicati. vbi habetur, quòd qui percussit clericum, quem ignorabat esse clericum, anathemate non læditur: nam vt ait Grego. cap. Cognoscentes. de constitutio. Rem, quæ culpa caret in damnum vocari nõ conuenit. Secunda propositio. Quandiu quis excommunicationem à iudice latam inuincibiliter ignorauit, etiam si contra id, quod prohibuit, faciat, censuram non incurrit. Probatur, quia eiusmodi subditus inobediens non censetur. Vt fur occultus dũ censura excomunicationis in eum, qui furtum fecit, nisi restituerit, fulminata est, quãdiu inuincibiliter ignoraret, vinculo illo nõ ligatur. Tertia. Qui statutũ iudicum ordinariorũ inuincibiliter ignorat, quãuis cõtra fecerit, nulla irretitur cẽsura. Tex. est expressus. in. c. Vt animarũ. de cõsti. in. 6. Et per hoc cõfirmatur secũda propositio: nã si inuincibilis ignorãtia statuti excusat, fortiori ratione excusabit illa, quæ est mandati aut sententiæ iudicis. Quando verò ignorãtia est crassa & culpabilis nõ excusat. Atqui de his tribus assertis nulla est inter doctores controuersia.

1. Proposi. *2. Proposi.* *3. Proposit.*

¶Dubium autem præcipuũ est de ignorantia iuris communis. Sunt enim autores tam theologi, quàm iurisconsulti autoritatis minimè contemnendæ, qui sustinent, quòd quanuis quis ignoret ius ecclesiasticũ, quo sub sententia excommunicationis factum aliquod prohibetur, satis est vt sciatur esse iure diuino vel naturali prohibitum, vt in sententiam excommunicationis incurratur. Sic sentit Scotus in. 4. distin. 6. q. 8. cum quo consentit Adrianus. q. 3. de clauibus. Et est glossa super capit. A nobis in. 2. de sententia excõmunicati. Et opinio Ioannis Andreæ super dicto capit. Vt animarum. quæ & Bartolo placuit super. l. Cunctos populos. C. de summa trinitate. Distinguit enim Adrianus dicens, quòd dum aliquid sub censura excommunicationis iure prohibetur, quod per se antea erat licitum ignorantia inuincibilis censuræ excusat ab illa. Sed tamen vbi prohibetur id quod aliâs erat lege prohibitũ, canon censuræ licèt ignoretur satis est ad incurrẽdum illam ꝙ sciatur esse aliâs illicitum. Est ergo opinio probabilis quam cui sustinere libuerit, non deerunt patroni. Contrarium tamen tenet Pano. sup. ti. eod. c. A nobis. Et Anto. 3. p. tit. 25. c. 33. quos Sũmistę sequũtur. vt Syl. verb. Excõicatio. 2. & vltimo. vtrobiq; §. 3. Et summa Angelica & Rosel. Imò videtur etiã opinio Innocẽ. super. c. Si verò. citato, & illic aliorũ expositorũ, quãuis rationẽ nõ adferãt. ¶Et reuera hęc est lõgè verisimilior, imò si quæ hactenus diximꝰ vera sũt: est certè vera. Quare hæc sit. 4. ꝓpositio, vt quæ suprà posita est, generaliter affirmetur. s. ꝙ quicunq; inuincibiliter ignorat mãdatũ ecclesiæ sub cẽsura excõicationis latũ nũq̃ in eã impingit, q̃tuncũq; sciat factũ esse aliâs illicitum. Probatur, quia (vt hoc decies repetamus) autoritas excommunicandi non est in ecclesia nisi in illum, qui ei non obedit, vt patet in euangelio; qui autem inuincibi

Dubium. *Opinio. 1.* *Distinctio.* *4. Proposi.*

inuincibiliter ecclesiæ iussa ignorat, nullatenus ei est inobidiens, nec dicitur eam nō audire, vt verbo euangelico vtamur, neq; eā offendit: nam qui canonem ignorat, eius conditorem minimè offendit: ergo censura excommunicationis non implicatur. Vnde ad rationem Scoti respondemus, aliud esse Deū non audire, atq; aliud non audire ecclesiam: qui ergo facit contra ius diuinum naturale, non audit Deum: sed tamen propter hoc nemo excommunicatur, quoadusq; sit non audiens ecclesiam id sub censuram excommunicationis prohibentem: alioqui licèt culpa contra Deum committatur, non tamen contra ecclesiam.

Ratio.

Primum argumentum. ¶Et arguitur contra Scotum. Si sua vera esset opinio, sequeretur, quòd si quis sacerdotē occideret, quem sciret esse hominem, ignoraret tamen inuincibiliter esse sacerdotem illa quearetur censura canonis, quod scit iure naturali, interdictum: consequens tamen, licèt nō desint, qui cōcedant, profectò est cōtra ci tatum canonem. Si verò. *Secundū argumentum.* Secundò arguitur. Ignorantia facti & iuris hoc solo differunt, ꝙ cum plures sint qui teneantur scire ius non tam admittitur ignorantia inuincibilis iuris, ꝙ̄ facti. Cæterū profectò pariter excusant ignorantia iuris & facti: ius aūt cōtra qđ peccatū est vt habeat locum excōicatio, non est nisi ecclesiasticum: ergo eius ignorantia inuincibilis ab excommunicatione excusat. Sine distinctione nanque ait Innocētius can. Proposuisti. 82.d. quòd ignorātibus venia datur. ¶Quare distinctio illa, quam Adrian. refert, scilicet, ꝙ quando iure sub censura excōmunicationis prohibetur aliquid, quod aliâs erat licitum, tunc ignorantia canonis excusat. Si tamen prohibetur, quod aliâs erat illicitum, vt percussio clerici, tunc ignorantia iuris non excusat à censura, nihil ad rem facit. Nam discrimen nō est, nisi quòd dum adhibetur censura rei aliâs illicitæ, qui ignorat canonem, peccat nihilominus contra Deum, quod non contingit in secundo casu. Sed tamen quantum ad censuram par est ratio vtrobique, vt ignorans excusetur. *Tertium argumentum.* ¶Tertiò demum arguitur. Cùm pœnæ, vt est in regulis iuris, sint potiùs restringendæ, quàm ampliandæ, estò vtraq; opinio probabilitatem haberet, hæc nostra eligibilior est, ne absque vrgente ratione homines asseramus crebris excommunicationibus inuolui. Imò verò in citato capit. Vt animarum. fundamentum hæc opinio habet, tametsi Adrianus in suam partem illud vertat. Arguit quippe sic. *Argument.* Pontifex in illo cap. admonens, quòd ignorantes non ligentur sententijs per statuta ordinariorū prolatis, ius aliquod nouū idemq; necessariū cōdere voluit: si autem ignorantia inuincibilis iuris summi Pontificis iure communi contēti à pœna excōmunicationis excusaret, non opus esset ius illud cōdere: quia à fortiori intelligeretur excusare ignorantia statuti: ergo mens Pontificis fuit, quòd ignorantia statuti excusaret, non autem si censura esset de iure communi. *Soluti. arg.* Ad hoc autē negatur ius aliquod nouum illic Papam tulisse, imò fuit declaratio communis iuris, contra quod ordinarij iudices credere possent ignorantiam inuincibilem suorum statutorum nō excusare: & ideo Pontifex declarando ius commune contrarium statuit. *Secundū argumentum.* ¶Secundum argumentum sumit Adrianus ex cap. Cùm illorum. de sentētia excommuni. vbi Papa quosdam reprehēdēs, qui propter manuum iniectionem in clericos excommunicati, ordines suscipere non formidabant, distinguens ait, quòd si sciebāt se esse excommunicatos, perpetuò ab ordinibus deponeretur. Si autem ignorabant vel factum, quia non erant delicti memores vel iuris, tunc ait cum illis posse dispēsari. Quo verbo insinuatur fuisse excummunicatos etiam ignorantes. *Solutio.* Respondetur, quòd illic Papa nō loquitur de ignorantia inuincibili, vt Adrianus putat, sed de vincibili, quæ non excusat. Idque ex eo probatur, quòd indiscriminatim loquitur de ignorantia facti & iuris: & tamen de ignorantia facti inuincibili nemo dubitat, neque Adrianus neque Scotus, quin excuset: cùm ergo censet illos excommunicatos, manifestè loquitur de ignorantia vincibili. Et cōfirmatur, quia ignorantia illius solennissimi canonis. Si quis suadente. vix potest esse inuincibilis. *Argument.* Aliter tertiò arguitur. Licèt quis ignoret pœnam ciuilem: nempe, quòd homicida vel fur est reus mortis, nihilominus ꝙ illa peccata committit, incurrit pœnam, & idem est de ecclesiastica irregularitatis censura. Licèt enim quis ignoret ius, quòd excommunicatus celebrans, vel bigamus est irregularis, nihilominus ꝙ bigamus est, aut excōicatus celebrat, incurrit illam censurā: ergo idē est de excōicatione. Negatur cōsequentia: ad hoc enim semper habendus est oculus, ꝙ cēsuræ excommunicationis proprium est, & singulare, vt neminem nisi inobedientem, ac

prçuia

præuia monitione liget, vt ex euangelio colligitur. Reliquæ verò pœnæ sequuntur naturam delicti, cui per legem decretæ sunt, licet lex illa pœnalis ignoretur.

Sol.1.arg. ¶Ad primum igitur argumentum respondet S.Tho. quòd quantitas culpæ non attenditur ex nocumento, sed ex voluntate contra charitatem: & ideo licèt pœna excommunicationis sit maior, quàm damnum temporale, non tamen quàm voluntas nocendi proximo contra diuinum mandatum. *Solutio. 2.* ¶Secundum verò argumentum bene probat, quòd excommunicatio non debet ferri pro quocunque peccato mortali, nisi sit graue: nihilominus pro inæqualibus etiam potest eadem pœna infligi. Suspenditur enim fur si furatur mille aureos, & si furatur centum.

ARTICVLVS. III.

¶Vtrùm excommunicatio iniustè lata nullius sit effectus.

Rticulo præcedenti, qui est de excommunicationis iustitia disputatus annexum est quærere, vtrum excõmunicatio iniustè lata vllius sit effectus. *Pars negat.* Et arguitur, quòd nullius sit: quoniam cùm per excommunicationem auxilijs ecclesiasticis spiritualibus, quæ tanti sunt pretij, homo denudetur, nulla fert ratio vt p iniustam sentẽtiam tam ingens damnum detur. *Hieronym.* Quod & autoritate Hieronymi fulcitur super Matthæ.capit. 18. vbi ait, quòd hoc sit de supercilio Pharisæorum, scilicet, æstimare esse ligatum, vel solutum, qui ligatur, vel soluitur iniustè. *Pars affirmatiua.* ¶In cõtrarium est verbum Gregorij. 11.q.3. Sententia pastoris siue iusta siue iniusta timenda est.

Decisio articuli. ¶Documentum hoc Grego. in causa fuit, vt doctores hanc disputarent quæstionem. Ad quam ideo per distinctionẽ quatuor conclusionibus respõdetur. Excõicatio enim vt ait S.Tho. prædicta.d.18.q.2. dupliciter fit iniusta. Vno modo ex parte excommunicantis, qui non sana mente, sed ex odio vel ira, sententiam profert. Et de hoc est prima conclusio ab omnibus suscepta. *Prima conclusio.* Sententia excommunicationis, quæ nullo alio vitio polluitur quàm corrupta intentione iudicis, solida est suumq; sortitur effectum, quanuis iudex ille quoad Deum iniquus sit, & peccatum committat. *Rõ conclu.* Probatur, quia corruptio illa mentis iudicis non tollit, quin sententia seruet æquitatem iustitiæ, quæ inter homines est necessaria. Secundo modo potest esse iniusta ex parte ipsius excõmunicationis, vel quia causa non est iusta, vel quia iuris ordo fuit prætermissus. ¶Et de hoc est secunda conclusio bimembris. *Secunda cõclusio.* Si error ille vel in causa vel in ordine tantus est, vt sententiam anullet, nullũ habet effectum, aut excõmunicationis vim: si verò sententiam non anullet, habet quidem effectum suum, sed nihilominus, qui absque iustitia excommunicatus est, debet humiliter obedire, cuius obedientia cedet ei in meritum, & potest absolutionem vel ab excommunicante petere vel à superiore implorare: si autem id facere cõtemneret, nihili ducens in excommunicatione manere, mortaliter peccaret. Et hic est sensus verbi Gregorij. Tertio modo cõtingit sententiam ex parte excommunicationis & excommunicantis esse debitam, licèt ex parte excommunicati, sit indebita: nempe, cùm quis pro falso crimine in iudicium defertur, & criminis reus idoneis testibus comprobatur. ¶Et tunc est tertia conclusio Sanct. Thomæ. *Tertius modus.* Si humiliter sustinet, humilitatis meritum excommunicationis damnum recompẽsat. Vbi insinuat, quòd sententia etiam tunc habet effectum.

Circa.1.cõclusionem. ¶Conclusio istarum prima certissima est, neque vlla indiget discussione: quoniam vbi æquitas iustitiæ seruatur, peccatum proferentis sententiam nullatenus eam vitiat, quanquam illam proferret pretio vel prece, & intentione quomodocunque nocendi. *Circa secũdã cõclusio.* ¶Neque verò secunda est dubitabilis, si per singula membra exponatur. Distingunt enim iurisconsulti inter sententiam nullam & iniustam. Vnde Paludanus distinct.18.quæst.1.art.4. quique enumerat modos, quibus sententia est nulla licèt Sylu.verb.Excommunic.1.§.1. in quindecim distribuat. *1.modus ex cõ.iniustæ.* Primus ex parte excõican tis si non sit legitimus iudex vel sit suspensus aut manifestè excommunicatus, vel si est delegatus & fines mandati excesit, vt de restituti.spoliatorum capi. vltimo. *2.modus.* ¶Secundò ex parte excommunicati si legitimè in tempore appellauit, vt habetur de offic.delegat.capit. Cùm contingat, & de sententia excommunicatio. Per tuas. *3.modus.* ¶Tertiò ex parte excõmunicationis si continet errorem intolerabilem & manifestum contra ius diuinum, aut Pontificium. Vt si quis, vt suprà diximus, excommunicaretur, aut pro re minima, aut pro re for

re fortè, quæ esset virtus, aut pro culpa, quam manifestum est non habere, vt si quis excommunicetur pro debito, quod omnibus est euidens persoluisse.
4. modus. ¶ Et quartò est nulla ex causa tacita, licèt non sit expressa. Vt cū manifestum sit, vt dist. 18. probauimus, confessos mendicantibus legitimè esse confessos, iudex in odium illius priuilegij excommunicaret omnes, qui accederent ad eucharistiam, si non essent parochiali sacerdoti confessi.
5. modus. ¶ Et quintò, quando prætermittitur ordo iuris, qui sic est de essentia sententiæ, vt prætermissus illam anullet, vt suprà dictum est, secundùm cap. Statuimus, & Constitutionem de sententia excommuni. lib. 6. vbi præcipitur, quòd participantes cum excommunicatis non excommunicentur excommunicatione maiori ante monitionem canonicam, aliter excommunicatio non teneat. Sententia ergo, quæ aliquo istorum modorum nulla est, non habet causam vt timeatur, nec de illa loquitur Gregor. quod in eius verbis adnotari potest: ait enim, sententiā pastoris esse timendam. Requiritur ergo vt sit pastoris scilicet, legitimi iudicis: & præterea vt sit sententia, & tamen sententia nulla, non est sentētia. ¶ Sententia verò iniusta, quæ non proinde sit nulla, potest contingere primò ex defectu ordinis iuris, qui non est de essentia, vt si non præcedat trina monitio, aut vna pro tribus cum legitimis interuallis, vt ca. Sacro. de sententia excommunication. aut non proferatur in scriptis, vt capit. Cùm medicinalis. eod. titu. libr. 6. tunc enim licèt sit iniusta, est tñ valida.
2. modus. ¶ Secūdo modo id contingit: quando reuera causa non fuit iusta, nihilominus sententia non continet manifestum & intolerabilem errorē, sed res est dubia, tunc enim non est ipso iure nulla. Et ideo licèt reus etiā consilio suorum aduocatorum iudicet causam non fuisse iustam, est nihilominus illi timēda. Quare debet se gerere tanquàm excōmunicatum in foro exteriori. Et si esset clericus & consecraret, fieret irregularis. Et si sententiæ non pareret quousq; appellaret, & recurreret ad alia bñficia iuris, peccaret mortaliter non parendo. Imò sententia tunc habet effectum priuandi orationibus & suffragijs ecclesiæ. Atq; hic est proprius casus, de quo loquitur Gregor. vbi ait sententiam pastoris etiam iniustam timendam.
Tertia conclusio. ¶ Tertia verò cōclusio est, quæ multò plus difficultatis secum adfert, & de qua inter doctores controuersatur: nempe dum iudex secundùm allegata & legitimè probata cōtra innocentem sententiam excommunicationis pronūciat, vtrùm scilicet eiusmodi sententia totum habeat suum effectum, ita vt excommunicatus nō solùm in foro exteriori debeat à sacris abstinere, verùm etiam sit suffragijs & communibus orationibus ecclesiæ orbatus, an verò non habeat istiusmodi effectum. Alexander enim. 4. par. 81. membro. 2. Et Ricardus dist. 18. art. 3. quæst. 5. Et post illos Sylue. verb. excommunicatio. 2. §. 2. & verbo Restitu. 8. §. 6. tenent quancunque excommunicationis sententiàm dummodo à legitimo iudice proferatur, & intolerabilem errorem non contineat, habere suum effectum. Et intelligunt etiam quantum ad priuationem suffragiorum. Verū est tamen autores istos nō exprimere hūc casum quādo procedit ex falsa præsumptione legitimè probata. Arguitur autem quòd liget quantum ad omnem effectum. Eiusmodi sententia est legitima: hoc est, iuxta leges ecclesiæ prolata, atque adeò sic iusta, vt si iudex eam non proferret, peccaret, ergo ligat quātum ad omnem ecclesiasticum effectum internum & externum. Et ita videtur hìc insinuare Sanct. Thom. dum ait, quòd tunc humilitatis meritum recompensat excommunicationis damnum, quasi verè sit excommunicatio. Et Gratianus can. Qui iustus. 11. q. 3. ait quòd qui iniustè excommunicatur, etsi non sit ligatus quoad Deum, sententiæ parere debet, ne superbia ligetur. Paludan. verò. d. 18. q. 1. ambiguè loquitur: nam art. 1. in. 4. concl. ait, quòd cùm ecclesia sciat se posse errare, videtur nolle aliquem lædere iniustè: & propterea non videtur excludere iniustè excommunicatos à participio suorum bonorū. Nihilominus art. 3. dicit, quòd sententia iniusta si non sit nulla, licèt excommunicatus sit innocens, & per falsos testes condemnatus, est timēda, tum propter culpam: quia peccatum esset non illi obtemperare, tum propter pœnam, quia similiter qui eam non seruat, incurrit pœnam iuris, sicut si esset iusta. Itaq; eiusmodi excommunicatus si celebraret, fieret irregularis. Durandus verò eadem distin. q. 4. licèt priùs dicat quòd innocens excōicatus importat damnum, nihilominus in solutione primi ait, quòd licèt non participet suffragia intentione ecclesiæ, participat tamen ratione charitatis. Vbi insinuat, quòd ecclesia priuat eū suis suffragijs, nihilominus ille gaudet

[Right margin notes: Opinio. / Refutatur opinio. / S. Thom. / Gratia. / Paluda. / Durand.; left margin: Gregor.]

det illis, quod re vera nō est sanè concessum: nam tunc ecclesia non haberet vigorē in sua sententia quantuncunque legitima.

Quarta cōclusio. ¶His tamen non obstantibus adhibetur hîc ad declarationem tertiæ cōclusionis quarta. Ille, qui certus est se esse innocentem, quanuis secūdùm allegata, & probata legitimè excōmunicetur, in rei veritate non est excommunicatus, neq; suffragijs & orationibus cōmunibus ecclesię priuatus. *Caieta.* Conclusio est Caietani. 2.2.q.70.art.4.ad secundū argum. cū *Adrianus.* quo Adrian. in quodlib.q.6. vbi fusiùs hanc quæstionem diducit, tandem consentit. Et re vera ratio præcipuè huic veritati suffragari videtur. Prudenter enim Caietan. ait, in purè moralibus theologos aliter vti nominib⁹ iudicij, & sententiæ iustę, & iniustæ, & aliter iurisconsultos. Theologi enim solam rei veritatem contemplantes, non distingunt inter iu*S.Thom.*dicium iniustū & nullum. Id quod D.Tho. ibidem expresè docet, dicens, iniustum iudicium non esse iudicium. Quare idem est in *Iurisconsultorū distinctio.* iustum & nullum, Sed quia iurisconsulti nō tam ad rei veritatem, q̃ ad præsumptionē iuris attendunt, distingūt inter sentētiam iniustam, & nullā, dicētes, ꝙ potest esse iniusta, & nihilominus non esse nulla. Est tamen assertio hæc intelligenda de sententia, quæ per *Sententia iniusta per accidens.* se est iniusta. Potest enim esse iniusta per se aut per accidens, quando procedit ex corrupto affectu iudicis: putà, ex odio, vel ira, vel prætermisso ordine iuris, qui nō est de essentia. Et tūc non est simpliciter iniusta, & ideo *Sententia iniusta per se.* ligat. Sed per se iniusta est ex parte causę, qñ scilicet non interfuit æqua causa, sed vel iniqua, vel solùm præsumpta, vt quando innocens condemnatur. Et ꝙ huiusmodi sit nulla *Ratio.* probatur: quia iudicium, vt ait S.Tho.ead. 2.2.q.60.ar.1.est determinatio iusti, & sentētia est sicut lex particularis in particulari facto: ergo vbi non est determinatio iusti, sed iniusti, non est iudicium, & vbi nō est æqua lex iusti, non est lex: quemadmodum iniquę leges in genere non sunt leges. Colligitur ergo, quòd excommunicatio iniusta ex parte causæ non est excommunicatio, atque adeò quantum est ex natura sui nec ligat nec est *Ratio.2.* seruanda, ¶Secundò probatur. Ecclesia non habet maiorem vim ad lædendum homines in spiritualibus, quàm principes seculares in temporalibus: sed in foro ciuili sententia prolata secūdùm allegata & probata contra innocentem in foro conscientię non tenet, sed potest ille condemnatus subterfugere, dummodò non inferat vim ministris iustitiæ, & non soluere id, ad quod cōdemnatus est: saltem si sine scandalo eximere se potest: ergo neque dum innocens excommunicatur, vlla est in rei veritate excommunicatio: ecclesia enim non accepit potestatem lædendi in spiritualibus innocentem, imò illam multò minus accepit, quàm princeps secularis in temporalibus, eo quòd pretiosiora sint spiritualia temporalibus. Quare non accepit potestatem excommunicandi, nisi pro peccato, vt diximus, sed innocens nullum habet peccatū, licèt præsumatur. ¶Accedit textus Au- *Ratio. 3.* gustini. 11.q.3.can. Illud planè. vbi ait. Illud planè non temerè dixerim, quòd si fuerit aliquis fideliū anathematizatus iniustè, potiùs ei oberit qui facit, quàm qui patitur iniuriā. Fateor equidem Augustinum loqui in casu, quo iudex iniustus est: nam dicit, quòd ei oberit. Attamē est bonum argumentū, ꝙ si iniustitia iudicis nihil obest excōmunicato, neq; iniustitia testium falsa testimonia dicētium ei oberit, licèt iudex legitimè sententiam ꝑferat. Et cōfirmatur ꝑ sententiā Hie- *Ratio.4.* ro.can. Si quis.24.quæst.3. dicentis, Si quis non recto iudicio ab ecclesia repellatur, si nō ita exit, vt mereretur exire, nihil læditur in eo, quòd nō recto iudicio expulsus est: innocens autē nō meruit excōmunicari. ¶Adde *Ratio.5.* & sententiā Gelasij can. Cui est illata. 11.q.3. vbi ait, ꝙ si sententia iusta non est, tantò curare eam non debet cui illata est, quantò apud Deum, & eius ecclesiam neminem potest grauari iniqua sententia. Ait glossator il *Glossa.* lic loqui Gelasium, particulariter de sententia illata à Dioscoro, & ideo, q̃a erat hæretic⁹ sententiam esse nullam. Sed tamen hęc glossa nulla est, quia Pontifex generaliter loquitur de sententia iniusta, & tamen illa, quæ fertur in innocentem, licèt ex parte iudicis non sit iniusta, est tamen natura sua vana, quantū ad excommunicatum attinet. Hinc fit, quòd taliter excommunicatus, si est sacerdos, & celebrat, nullam irregularitatem, nec pœnam iuris incurrit in conscientia: estque adeò ei licitum, vbicunque citra scandalum id facere valuerit, sacris se perinde ingerere, ac si non esset excommunicatus.

¶Arguet tamen quis forsan in contrarium. *Argum. bimembre.* Primum, quòd tunc verbum Gregorij non habet locum: scilicet, quòd sententia iniusta sit timēda, tum etiam, quòd distinctio illa ce

lebris inter sententiam nullam, & iniustam explodatur. Respondetur autem, ꝙ iam verbũ Gregorij expositum est, illo casu intelligi quando sententia non habet intolerabilẽ errorem, sed aliquale est dubiũ, & ambiguitas an sit iusta. Quare q cert⁹ est se esse innocẽtẽ, non habet causam eandem timendi sententiam. Ad secundum respondetur, ꝙ hæc assertio nõ aduersatur distinctioni de iniusta, & nulla sententia: nam distinctio non intelligitur quantum ad rei veritatem in conscientia. Et ideo restrictè locuti sum⁹, ꝙ sententia in innocentem lata ex natura sua non est timenda: quia est nulla, sed nihilominus ratione scandali est ei obtemperandũ in foro exteriori. Nec verò solùm ratione scandali, sed ratione etiam obedientiæ, quæ debetur prælato in foro exteriori. Nam tũc potest iudex eũ reijcere ab ecclesia, cui si resistat, peccaret mortaliter. Si tamen peregrè proficisceretur vbi non posset venire in notitiã iudicis, neq; eorum, qui audierunt sententiam, potest se tutò tanquam non excommunicatum gerere. Idem ferè est de sententia iniusta, quæ scilicet non continet intolerabilem errorem. Si enim re vera non habuit causam iustam, nulla est in rei veritate, nec ligat in conscientia, sed tamen quia priuato homini non incumbit iudicare sit iusta nec ne, parendum est ei donec procuretur remediũ iuris. Et ideo nõ dicitur nulla, sed reuocanda. Et fortasse Gratianus vbi suprà citatus est, nihil aliud vult, ꝙ ꝙ sit ei in foro exteriori parendum. Et hoc forsan duntaxat est, quod dicit S. Thom. sed quia illud grauamẽ exterius est aliquod damnum, ait, illud per meritum obedientiæ recompensari. ¶ Et per hoc patet solutio argumẽti in capite quæstionis propositi. Si enim sententia solùm est nulla ex defectu ordinis iuris, qui non est de essentia, dummodo causam habeat iustam, argumentum non concludit nõ habere effectum. Si verò sit iniusta ex parte causæ, vt expositum est, concludit carere effectu in rei veritate, sed nihilominus est timenda, & obseruanda, & ad euitandum scandalum propter obedientiam, quæ in foro exteriori præfectis debetur.

Solutio. *Solutio. 2.* *Gratia.* *S. Thom.* *Solutio arg.*

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm liceat cum excommunicato in externis, corporalibusq; actionibus communicare.

Quia dictum est, excõmunicatos excludi à fidelium cœtu, quæritur, vtrùm liceat cum illis in exterioribus, & corporalibus communicare. Et arguitur à parte affirmatiua. Potestas clauium, per quam excommunicatio fit, est spiritualis: ergo non extenditur ad arcendum hominem à contubernio, & commercio humano exteriori, quod iure naturæ, & gentium in commune est omnibus hominib⁹, sed duntaxat ad priuandum bonis spiritualibus, quæ sunt Christianis particularia. ¶ Secundò. Quod pro charitate institutum est, vt in libr. de præcepto autor est Bernardus, contra charitatem militare non debet: sunt autem multæ necessitudines inter homines, quas etiam erga inimicos vinculo charitatis exercere debemus, vt visitare infirmos, consolari tristes, docere indoctos &c. quę sine cõuersatiõe exerceri nõ possunt: ergo si excõicati nostra opera indigeant, possumus cum illis cõuersari. ¶ In cõtrariũ autem est, quod Ioan. in. 2. cano. pręcipit, ꝙ deuiantibus à doctrina Christiana, nec Aue dicamus, & Pau. 1. Corin. 5. quòd cum illis, qui corruptis sunt moribus, nec cibum sumamus.

Pars affirmatiua. *Arg. primũ* *Secundũ argumentum.* *Pars negat.*

¶ In ista quæstione multæ sunt extricandæ particulæ. Quas quinque conclusionibus cõprehẽdemus. Et prima, quæ omnium sit fundamentum, est constitutio cõcilij Constan. Nullos tenemur euitare excõmunicatos, nisi sint altero duorũ modorũ excõmunicati: scilicet, vel nominatim, vel quia pcussores sunt clericorum adeò notorij, vt factum non possit aliqua tergiuersatione celari. Id enim fuit salubriter in dicta synodo ad sedandas timoratas conscientias, & ad adimẽdos scrupulos salubriter constitutũ Nam cùm aliter excõmunicati nõ sint manifesti, multi inserperẽt scrupuli inter homines, vtrùm illi, cum quibus conuersantur, sint excõmunicati. ¶ Tenor autẽ decreti, quod D. Antonius. 3. part. titu. 25. c. 2. refert, est huiusmodi. Insuper ad euitandũ scandala & multa pericula, quæ cõscientijs timoratis contingere possunt, Christi fidelibus, tenore præsentium misericorditer indulgemus, ꝙ nemo deinceps à communione alicuius in sacramẽtorum administratione, vel receptione, aut alijs quibuscunque diuinis vel extra prætextu cuiuscunque sententiæ, aut censuræ ecclesiasticæ à iure, vel ab homine generaliter promulgatæ teneatur abstinere, vel aliquem vitare: aut interdictum

Decisio articuli. *Prima conclusio.* *Cõci. Cõstã.* *Tenor decreti concilij Cõstantiensis.*

dictum ecclesiasticũ obseruare, nisi sentẽtia, aut cẽsura huiusmodi fuerit in vel cõtra personam (intellige nominatã) vel cõtra collegium, vel vniuersitatẽ, ecclesiam vel locũ certum, vel certã terram (intellige quantum ad interdictũ, nã vniuersitas, vt statim dicemus, non potest excõicari) à iudice publicata, & denunciata specialiter, & expressè (Loquitur de interdicto: excõicatio.n. potest ferri à iure, sed ĩterdictũ nõiato loco aut psona nõ nisi p sñiam iudicis.) Cõstitutiõib⁹ apostolicis, & alijs in contrariũ facientibus non obstãtibus qbuscũq;. Et sequitur exceptio. Saluo si quẽ pro sacrilega manuũ iniectiõe in clericũ sententiam latam à canone adeò notoriè constiterit incurrisse, ꝙ factũ nõ posit aliqua tergiuersatiõe celari, nec aliquo suffragio excusari: nã à cõione illius, licèt denũciatus non fuerit, volum⁹ abstineri iuxta canonicas sanctiones. Requiritur ergo ad euitandum excõicatum, ꝙ sit ipsa persona, quæ excõicatur, nominata, vel manifestus percussor clerici. Hãc constitutionẽ iam suprà dist. 1. q. 5. art. 6. explicuimus. Refert enim Adrianus quæst. 3. de clauibus. & Syl. verb. Excom. 5. §. 9. postmodũ cõci. Basiliẽ. ampliorem fecisse exceptionem: nempe, vt teneremur vitare omnes notoriè excõicatos quacũq; de causa essent excõmunicati. Et illi literę Basiliensi ait Syl. stãdum esse. In quam sententiã citat Panor. in clem. 2. de sen. excom. & Feli. in c. Rodulph⁹. de rescript. Illam autem exceptionẽ sunt qui repellere velint, eo ꝙ Basiliense conciliũ fuit schismaticũ, & Itali illud nõ susceperũt, licèt Germani, & Galli illud susceperint. Quocirca, vt ibidẽ ait Adria. quia de illius autoritate plures dubitãt, & communiter ei pondus autoritatis non defertur, possumus stare cõcilio Constant. Imò licèt illa constitutio facta fuisset ante schisma, postea tamen in concilio Florenti. sub Martino. 5. omnia fuerunt decreta secundùm tenorẽ concilij Constant. Et ideo iam more, & vsu ecclesiæ receptisimum est, vt non euitemus, nisi duas illas excommunicatorũ species, quas prædictũ concilium iussit. Et idem tenet Caiet. in summa, ver. Excommunicatio. c. De excommmunicatione minori. & ita absq; vllo metu tenendum est. Quocirca, & si sciuerim aliquẽ esse occultum excõicatum non nõiatum non teneor illũ euitare. Neq; si sciuerim esse hereticũ, donec sit condẽnatus de hæresi: eo enim quòd quis de hæresi condemnatur, censetur

Exceptio.

Adrian. & Syluest.

Cõci. Basil.

Cõci Cõstã.

Cõci. Flor.

Caieta.

nominatim excomunicatus. Item non est necessarium, vt sub nomine proprio excõicetur, satis enim est, ꝙ excõmunicetur sub nomine officij. Dum enim prætor Salmantin⁹ excommunicatur, teneor illum euitare. Nec solùm cùm alijs excõicatis cõmunicare licet extra sacra, verũ etiam in sacris, & sacramẽta ab illis suscipere. ¶ Ait verò illic Sylu. ꝙ hoc intelligitur, quãdo ipsi sunt parati conferre, alioqui non licet nobis illos ad id inuitare: quia esset eos inuitare ad peccatum. Nihilominus, vt loco citato mõstrauimus, licet eos inuitare, imò casu, quo aliâs tenetur. licèt eos compellere: parochianus enim potest suum plebanum excõicatum cogere, vt suam confessionẽ audiat, & eucharistiam administret, & pariter qui est in articulo mortis. Vnde illic intulimus sacerdotes ipsos generaliter excõicatos dum inuitantur non peccare sacramenta administrando: alioqui non satis consultum fuisset conscientijs populi: nã si sacerdos peccaret, teneretur se subtrahere aliorũ cõmunioni, atq; adeò neq; subditi possent illos compellere, neq; alij tutò illos inuitare. Quare ꝙ non peccent, nõ est illis indultum in fauorẽ ipsorum: quia cõcilium dicit nolle excõicatis in aliquo suffragari, sed in fauorẽ populi. Atq; inde subsequitur, ꝙ nemini excõicatorum, quomodocunq; sit excõicatus quanuis generaliter, & occultus concessa est per eandẽ constitutionem licentia cõmunicandi cum alijs in sacris. Quare non possunt interesse missarum sacrificijs, aut reliquis diuinis officijs: quia in hoc alij non communicati nõ indigent suis officijs, & obsequijs. Possunt autem non excommunicati etiam in diuinis cõmunicare cum illis interessendo sacris, imò sacerdos celebrare coram illis, & extra sacra in alijs externis actibus: quia hęc nõ in fauorẽ excõmunicatorũ, synodus illis concesit. Itaq; dum fulminata est sentẽtia excõicationis in eum, quicũq; fuerit, qui furtum fecit, aut incendium, si non restituerit, & ego certo scio Petrum esse illum, nõ teneor illum euitare neq; in sacramentis, neq; in sacrificijs, imò possum coram illo celebrare. Quin verò si lata fuerit censura in incẽdiarios, vel concubinarios generaliter nõ nominatis personis, licèt aliqui sint publici incendiarij, vel concubinarij, tñ nemo tenetur illos vitare. Atq; hoc est tanꝗ tutũ fundamentũ hîc subijciẽdum ad diluẽdã nubium densitatem quã Summistæ, & illi, quos citãt autores

Sub nomine proprio.

Syluest.

Nota illationem.

Fũdamẽtũ.

tores de isto participio cũ excõicatis, vt est videre apud Syl.verb.Excõmunicatio.5.per totũ:distingunt enim de illis,qui sunt occultè,vel publicè excõicati: nempe,ꝙ non tenemur euitare occultos,sed publicos,cũ tamen omnia illa solũ habuerint verũ ante conciliũ Constan.post illud nanq; non tenemur euitare nisi illas duas excõmunicatorũ species.

Argument. ¶ Quòd si arguas.Si illi extra sacraméta nõ possunt cõicare nobiscũ in diuinis officijs, fit,vt nec nos cũ illis, aliâs cooperamur illorum crimini.

Solutio. Negatur consequentia: quia cũ nos vtamur iure nostro,nullatenus eorũ delicti causa sumus.

Argu.aliud ¶ Vnum autem argu.posset incautũ decipere: cùm enim conciliũ cõcedat,vt possimus cũ excõicatis cõicare tam in administratione, q̃ in receptione sacramẽtorũ,apparet inde cõsequi, ꝙ non solũ possimus ab excõmunicatis recipere sacramẽtũ, verùm etiam illis administrare: consequens tamen est falsum,quia illa concessio non est facta in eorũ fauorẽ, & ideo illi peccant recipiendo, imò non verè à peccatis absoluerentur,atq; adeò qui sciret aliquẽ esse excõicatũ peccaret illi dando.

Dilutio. Negatur ergo consequẽtia Haud.n. licet vt excõmunicato sacramẽtũ præbeam⁹,non ex eo,ꝙ non liceat cũ illo cõmunicare,sed quia tenemur iure diuino vitare peccatum proximi quãtũ possumus: & ille excõmunicatus est à participatiõe sacramẽtorum exclusus,& conciliũ nõ concessit, nisi quantũ potuit. Vnde cùm non liberauerit eos qui generaliter sunt, & occulti excõicati ab excõmunicatione, subsequenter, nec potuit facere,ꝙ non esset eis peccatum recipere sacramentum. Ex quo sequitur,ꝙ si excõmunicatus habet aliâs ius compellendi sacerdotẽ:nempe,quia est parochianus eius,& occultè excommunicatus, petit autẽ eucharistiã in publico, tenetur illi ministrare, sicuti,& occulto peccatori: vt dist.12.q.1.arti.6. monstrauimus. Secùs si occultè petat. Attamen sacramentũ pœnitẽtię quomodocunq; sit excõmunicatus, & quomodocũq; petat, non potest ei exhiberi, quia absolutio nulla esset.

Vltimũ arg. ¶ Postremum autem argumentum cõtra eandem constitutionem existit, ꝙ concilium id concedere nequiuerit: nam videtur iure diuino excõmunicatis prohibitũ cum alijs communicare, saltem hæreticis,qui iure diuino videntur esse excommunicati, vt ait Almain dist.18.q.1.

Solutio arg. Ad hoc aũt iam ar.1.respõsum est,nullũ peccatũ iure diuino esse excõmunicationi subiectũ sub illa forma, qua vtitur ecclesia. Iussit enim Paulus hæreticũ hominẽ euitare,sed tamẽ,ꝙ hoc vel illo modo sit euitãdus,non est lex, nisi ecclesiastica, quam ideo ecclesia põt recto iudicio variare.

Secunda cõclusio. ¶ Secunda cõclusio. Cum prædictis duobus excõicatorũ generibus in concilio expressis peccatũ est,nisi in casibus iure cõcessis,cõicare,& illi quoq; peccãt, imò magis, cũ alijs in actib⁹ prohibitis cõicando.

Declaratur conclusio. Cõclusio est clara:nã excõicatũ priuare à cõione,est ei pręcipere ne cũ alijs communicet,ac subinde alijs ne cũ illo participent: quare tã ipse,q̃ alij inobediẽtes sunt inuicẽ cõuersando. Quãuis cęteris paribus grauiùs peccet excõicatus, qui causam dedit excõicationi, & à cõmunione exclusus est,q̃ alij,qui solùm in odium excõmunicati excluduntur ab eius consortio. Et sunt decreta Fabiani can.Sicut. & Callisti,& Isidori in duob⁹ subsequẽtibus.11.q.3.

Statutũ apostolorum. Imò additur inibi statutũ esse apostolorũ,vt cum excõicatis non sit cõicandũ. Quod fortè dixerũt propter verbũ Apostoli.Hæreticũ hominẽ post vnã,& secundã correptionẽ deuita.

Dubiũ optimum. ¶ Vtrũ verò hoc peccatũ semper sit mortale,est dubiũ:nã quidã, vt ait S.Th.d.18.q.2.art.4.dixerũt in vniuersum semp esse mortale:quia est contra pręceptũ ecclesiæ. At verò cùm neq; cõtra præcepta diuina semper cõmittatur peccatũ mortale,vt patet in mẽdacio iocoso, quod non propriè dicitur contra,sed pręter,fit vt neq; semper violator pręcepti ecclesiæ mortaliter delinquat. Vnde S. Tho.cui oẽs theologi consentiunt,& sapientiores iurisconsulti, tenet,ꝙ cõicare cum excõicatis non semper est mortale.

Cõicare cũ excõicatis nõ semp est mortale. Hoc ergo æstimari debet ex quantitate materiæ,sit ne grauis an leuis. ¶ Primum.n.nulla est prohibitio cõmunicandi cũ excõicato excõmunicatione minori. Ob idq; fertur,ꝙ excõmunicatio non trãsit in tertiam personam. Quod est dicere:si ego, quia cõmunicaui cum excommunicato, peccaui,& sum excommunicatus excommunicatione minori, non ideo qui mecum communicant, vel peccant, vel excommunicati sunt.

Effectus excõicatiõis maioris. ¶ Ad intellectum autem participationis excommunicati excommunicatiõe maiore pręsupponẽdi pri⁹ sunt eiusdem excommunicationis maioris effectus.

Nota. Excommunicatus enim, tam excommunicatione minori quàm maiori, quanuis sit occultè,& generaliter excõicat⁹,priuatur susceptione sacramentorũ, atq; adeò cuncti pecca-

peccatum mortale committunt suscipiendo sacramenta: quia susceptio sacramentorum est res grauis,& ꝓhibita,tametsi grauiùs peccet excommunicatus excõicatione maiori.

Excõmunicati olim quo priuabantur. Erat autẽ olim omnis sic excõicatus maiori excõmunicatione priuatus etiã administratione sacramẽtorũ,nunc autem non nisi nominatim excõicatus, & manifest⁹ percussor clericorum, qui ideo si sacramẽta ministrẽt, mortaliter delinquũt,& si sunt sacerdotes,& celebrant fiunt irregulares. *Excõicatus celebrãs, fit irregularis.* Imò eandem incurrunt pœnam oẽs cuiusq; generis excommunicati celebrantes, aut sacros ordines suscipientes.¶Itẽ excõmunicatus,excommunicatione maiori eligendi munere priuatus est,tã actiuè q̃ pasiuè:quare si eligat,vel electus sit,electio est nulla, vt habetur de cõsuetudine cap. Cùm dilect⁹.Quocirca in vtroq; peccat mortaliter.Nec potest beneficium recipere, nec cõferre, nec actum iuridicũ exercere siue secularis fuerit iudex,siue ecclesiasticus: quare si illa tanq̃ iudex exerceat,peccat mortaliter: quia graue officium vsurpat, & damnũ dat litigantib⁹,eisq; iniuriã infert.Et fortè de expensis, quas sua causa litigator in cassum dispendit, tenetur ei. Hæc patẽt.24. q.1.can.Audiuimus.& de concess.præben.c. Tanta. *Quib⁹ priuatur excõmunicatus.* Nec potest accusare,aut testis esse in iudicio. Hoc tamen non esset peccatũ mortale, si verum perhiberet testimonium,quia nemini videtur iniuriam irrogare,sed solùm esset inobedientia venialis: sicut nec est peccatũ petere, aut reddere coniugale debitum, vt bene ait Caie. verb.Excõicatio.circa finẽ, *Caiet.* magis q̃ petere pecuniã à debitore, aut creditori soluere: quãuis debitor excipere posit cõtra creditorẽ allegãdo excõicationẽ: quia excõicatus non potest stare in iudicio tanq̃ actor, sed cõueniri tanq̃ reus, vt.c.Intelleximus.de iudicijs.cauetur.¶Præterea priuãtur excõicati excõicatiõe maiori cõmercio fidelium exteriori,quod illo versiculo citato cõtinetur, *Versiculus.* Os, orare, vale,cõio,mensa negatur.

Argum. Quòd si arguas ciuilẽ hanc cõicationẽ, & cõuictũ esse de iure naturæ oĩbus gentibus cõmunẽ, ac proinde nõ posse ecclesiã hoĩes huiusmodi vrbanitate priuare. *Solutio.* Negatur consequẽtia: quia etiã in illis potest suos subditos punire,sicut in bonis fortunæ.

Arg. aliud. ¶Sed iterũ arguitur. Magis sunt à nobis elõgati ethnici q̃ excõicati: sed cũ gentilibus licet cõicare: ergo & cũ excõicatis.Presertim, ꝙ Christus non amplius de excõicatis dixit, q̃ ꝙ essent nobis sicut ethnici. *Solutio. 1.* Respondetur autẽ,ꝙ forsan allusit Christus ad ethnicos respectu Iudæorum, qui prohibiti erant cũ eis cõicare. *Solutio. 2.* Secundò respondet.S.Tho.ꝙ de ijs, qui foris sunt,ecclesia nõ curat:quia non ꝓpriè dicuntur rebelles ecclesię.Suos autẽ subditos contumaces punit, vt in eorũ odiũ alij non cõicent cum illis.¶In hoc ergo participio cũ excommunicatis, vt excusentur tam multæ distinctiones occultorum,& publicorum,solus referendus est oculus ad fundamẽtum præiactum ex concilio Constãt. *Regula bimembris.* Vnde eliciatur bimembris regula,ꝙ excõmunicati excõicatione maiori in vniuersum cuiuscũq; generis tenentur se subtrahere à cõmunione aliorum in rebus diuinis,præterq̃ in collatione sacramẽtorum, in quibus alij opus habẽt eorũ officio.Alij verò in nullo tenẽtur se subtrahere ab eorum communione.s. neq; in sacramentis, neq; in officijs diuinis,neq; in rebus exterioribus: quia concilium nihil eis in eorum fauorem concesit, sed in fauorẽ nõ excõicatorũ.¶Hoc supposito,vt ab oratione incipiamus. *Circa orationem. Prima pars.* Primum, vt suprà diximus, nullus ministrorum ecclesiæ in orationibus cõmunibus potest orare ꝓ excõicatis maiori excõicatiõe cuiuscũq; generis sint, atq; id facere esset peccatũ mortale: quia est res grauis,& concilium Constantiensẽ in hac parte nihil eis cõcesit. *Circa cõuersationem in sacris.* ¶Sed quãtum ad cõuersationẽ cũ illis in sacris distinguẽdũ est,vt diximus. Si enĩ nõ sint ex illis duabus speciebus in concilio Constant.nominatis generaliter possumus cum illis communicare siue in sacris,siue extra,nec opus est alia distinctione. Si verò sint ex illis, habẽt locum ista quinq; in quibus nõ possumus cũ illis cõmunicare. *2.Pars.* Quare non possumus coram ipsis missas,aut diuina officia celebrare,neq; eorũ audire sacra, neq; alternatim cum illis recitare soluendo horas ecclesiæ.Et quodcunq; istorum esset peccatũ mortale,vt patet.c.Nuper.de senten.excõ.& ca. Sacris. de his quæ vi met.ve. cau.fiũt. *3.Pars.* ¶Sed vtrũ posimus simul interesse officijs diuinis, vt si nõ excõicatus audiat sacra,& videat intrare excõicatum ex illis duabus speciebus,teneatur exire. *Durand.* Ad hoc Durãdus dist.18.q.5.ait,ꝙ licèt non consuleret,vt qs cũ excõicato simul audiret sacra, nihilominus nõ videtur ei hoc esse prohibitũ:quia cõicare in diuinis non est, nisi,vel missam dicere, vel audire ab illo, vel simul Psalmum canere cũ illo:tamẽ ꝙ vni intersint missæ nõ

est secum cõmunicare,sed cum sacerdote. ¶Nihilominus indubiè omnes fatentur hãc esse communionem prohibitam, vt Palu.q. 6.& Sylue.verb.Excõicatio.5. & Caiet.eod. verb.circa si. Tria ergo ꝓhibentur.s. ab illis audire, illisq; dicere sacra:& cũ illis interesse sacris. At verò,vt ait Innoc. super ca.Nuper. de sent.excom.& vbi suprà Caieta. ꝙ excõmunicatus,& nõ excõmunicatus sint in vna ecclesia,non sufficit,vt dicantur communicare. Si enim dum ego audio missam excõicatus est in ecclesia nõ gratia audiẽdi sacrum, sed suam exercendo artem, vel in angulo sedens, imò licèt ego in vna capella missam audiam,& excommunicatus in alia,non cõmunico cũ illo. Quin verò si ambo priuatim,& qñ officia nõ celebrantur, seorsum oramus, non communicamus:nam ingressus ecclesię ad orandum non est excommunicatis prohibitus, licèt aliqui Summistæ gratis contrarium dicant. Neq; si clericus excõicatus extra officiorum tempus in ecclesia solus suas horas canonicas psolueret, causam video cur peccaret. ¶Hìc autem interroget quis fortè, quid si dũ sacerdos celebrat huiusmodi excõmunicatus ingrederetur ecclesiam faciendum esset? Respõdetur cessandũ esse quousque exeat,quòd si exire noluerit,expellatur, sine scandalo tamẽ, & percussione. Si autem id fieri non potuerit,& cànon non fuerit inceptus, cessandum omnino. Imò forsan, vt Innoc. insinuat super cap.Nuper.nisi consecratio incepta fuerit,cessandum est,quia illic incipit sacrificium. Facta autem consecratione necesse est, vsq; ad sumptionem procedere: quia strictius præceptum est integritatis sacramenti, q̃ excommunicatos excludere. ¶Prædicatio autẽ,vt habetur can.Episcop⁹. de consecr.dist. 1.& lectio quantuncunq; sit theologię,fieri põt coram excõicato. Quare & doctor respondere põt discipulo excõicato interroganti circa lectionẽ. Ipsi autem excõicati eosdẽ actus solenniter exercere non valẽt in publico,saltem si sint ex illis duabus excõicatorũ speciebus expresis in concilio Constan. Nã si sint occulti,& generaliter excõicati, nullũ est peccatũ eorũ interesse concionibus & lectionibus. Neq; ipsi peccarent mortaliter saltem dum ex officio eis eiusmodi munera incũbũt. ¶Interdicitur deinde os: id est,ne oris munere cũ illis duabus excõicatorũ speciebus,præterq̃ in casibus à iure cõcessis, de q̃bus statim videbimus,cõicemus:

Innoc.& Caiet.

Dubium.

Innocen.

Excõicatus põt audire concionem.

Excõicatus nõ potest cõcionari.

Cõicatio in mutuo colloquio.

nempe,ne osculum pacis eis porrigamus,aut eos amplexemur, aut alia pacis indicia eis ostendamus, nec colloquium aliquod cum illis ineamus,siue per verba in præsentia,siue per literas,aut per nuntium in absentia. ¶Interdicitur & Aue:videlicet, quia nec eos salutare licet, nec si nos salutent, resalutare. Addunt aliqui,nec caput eis detegere,nec assurgere,quia omnia illa sunt salutatiõis indicia. Tamen cùm pœnæ non sint ampliandę, sed restringendæ,& nomine salutationis solum verbum,vel literæ in rigore intelligant, fortasse alia vrbanitatis indicia nõ prohibentur,quanuis scrupulo non careat. Possumus tamen eis dicere. Dominus te illuminet,aut te conuertat. ¶Inhibetur præterea & communio,primùm in sacramẽtis,deinde in alijs commercijs,& cõtractibus. ¶Postremò deniq;,& mensa cõmunis negatur. Haud enim cum eis licet in eadem mensa edere,aut bibere. Si autem in eadem camera nõ excommunicatus in vna mensa comedat, & excõmunicatus in alia,non est cum illo communicare. Hæc igitur omnia cum illis tantùm duabus speciebus intelliguntur expresis in concilio Constantiensi.

¶Veruntamen eiusmodi communicationes in actibus externis non sunt peccata mortalia,sed venialia: quia non fiunt in re graui,& ideo non censetur ecclesia illas cum tanto rigore inhibere, vt loco citato, autor est Sanctus Thom.& cum ipso omnes. ¶Quo ergo colligamus quando participium cum excõmunicatis sit veniale peccatum, & quando mortale,subiungitur tertia conclusio. In quatuor casibus communicare cum excommunicatis peccatum est mortale,preter quos in nullo alio est nisi veniale. ¶Primus est,cum participatur cum excommunicato in crimine criminoso:nempe,in eo crimine,pro quo lata est excommunicatio, vt patet.c.Nuper. de sent.excõ. Et hoc intelligitur non solũ de illis duabus speciebus expresis in conci.Cõstant.sed de quocunq; crimine quomodolibet excõmunicationi subiecto. Videlicet si quis excõicatus est ꝓpter adulteriũ,quia detinebat adulterã,quousq; illam abijciat,quicunq; fauore,aut auxilio, aut consilio eũ iuuerit,ne eam expellat,in eodem crimine peccat,licèt autem in alio crimine participet cũ illo,nõ peccat cõtra excommunicationem. Adultera verò,vt habetur capit.Si concubinæ.de sentent.excommunic. pariter peccat contra

Salutatio, aut resalutatio prohibetur.

Nota. Cõmunio in sacramẽtis.

Tertia conclusio.

Primus casus.

contra excommunicationē, nisi persuaserit
Casus.2. ei, ne se relinquat. ¶Secundò, si participet in diuinis, vt suprà expositum est, & autoritate capituli, Nuper confirmatum. Quod intelligitur cum illis duabus speciebus cōcilij Con
Casus.3. stant. ¶Tertius casus est secūdū S.Tho. loco citato, & c. Si celebret. de cle. exc. qñ cōicatio illa fit in contemptū ecclesiæ. Atq; Durā.
Durand. loco citato ait contemptum subesse, quādo quis ita crebrò cū excommunicato commu nicat, acsi nō esset excommunicatus. Huius tamen rationem nō video, postq; communicatio nō est prohibita, nisi sub ratione venia li. Nunq; ergo in hac re est contemptus, nisi quando quis pro nihilo prorsus excōicationem duceret, & ecclesiæ autoritatem in hac parte. ¶Alios casus multiplicant Summistę, vt Sylu. verb. Excommun. 5. sed certè sine solido fundamēto. Quare nō sunt, nisi isti tres,
Casus.4. & præterea quartus, quando est lata sententia excōmunicationis maioris in participantes: tunc. n. est peccatum mortale. Quoniam vt suprà dictum est, quodcunq; præceptum sub comminatione excōmunicationis maioris ponitur, insinuat obligationē sub reatu mortali. Sed est tamen adnotandum, q̄ eiusmodi excommunicatio in participantes ferri non potest, nisi explicentur illi excommunicati sub certis nominibus, cum quibus participium prohibetur. Si enim iudex sic diceret, Præcipimus, sub censura excommunicationis maioris, vt nemo communicet cū excommunicatis huius ciuitatis, sententia esset nulla, quanuis exprimeret, cum illis, qui sunt nominatim excōmunicati, vel manifesti percussores clericorum, quos aliâs teneremur vitare. Esset enim hoc cōfusionem parere, & laqueos timoratis conscientijs obtendere. Sed debet esse forma cēsuræ, vt nemo participet cū Petro, aut Paulo excommunicato, vel saltem nominare eos de officio, aut alia qualitate manifesta. s. vt nemo participet cum prætore: sed si diceret, cum omnibus ministris iustitiæ, adhuc sententia esset illicita, quia vix ministri iustitiæ noti esse possunt. Secùs si diceret cum senatoribus, aut scribis, casu quo eorū numerus certus est, idemq; notissimus.

Excōicatio in participātes ferri debet exp̄ssis excōicatorū nominibus.

Canonica monitio debet præcedere. Et præterea, vt talis sententia sit legitima, debet præcedere canonica admonitio, aliter nulla est, vt in capit. suprà citato. Statuimus. de senten. excom. in. 6. sancitur.

Quarta cōclusio. ¶Quarta conclusio. Ex participatione cum excommunicatis contrahitur quandoq; ex cōicatio maior, qñq; minor. Maior quidem in tribus casibus. s. quando quis cōmunicat cū excōmunicato in crimine criminoso: nēpe, in illo, pro quo lata est excōicatio, vt patet in citato. c. Nuper. de sent. excom. Secundò, si quis communicet cū excōicato nominatim à summo Pōtifice in officijs ecclesiæ: vt patet. c. Significauit. eod. tit. Nā planè intelligit illic Papa contrahi excōicationē maiorē, sanè cùm dicat pro beneficio absolutionis ad apostolicam sedem esse recurrendū. Idē colligitur ex. c. Sacris. d̄ his q̄ vi met. cau. Tertiò postq; pronūciata est sententia excōicationis in oēs participantes. Ex nulla verò alia participatiōe prohibita cum excōicatis contrahitur, nisi excommunicatio minor: quia talis participatio non est, nisi veniale peccatum. Vnde quod in can. Excommunicatos. & in proximo Cū excōicato. dicitur: videlicet, participantem cū excommunicatis simili excommunicationi subiacere, intelligendum est primū, si cōmunicauerit cū illis duabus speciebus conci. Constā. Deinde simili, non æquali, sed q̄ subiacebit etiam excommunicationi: putà, minori.

Quinta cōclusio. ¶Quinta conclusio. Quinque sunt casus, in quibus licet sine peccato cum excommunicatis cōmunicare, qui his versibus continentur.

Versiculi. Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse. Hæc anathema faciunt, ne possit obesse.

Primus casus. Vtile: hoc est, propter propriam vtilitatem: quia licet vnicuiq; qd̄ sibi debetur ab excōicato petere & exigere, & eū in iudicio conuenire, vt in. c. Intelleximus. de iudicijs. citatū est. Itē propter vtilitatē ipsius excōicati: licet enim ei cōsulere, & persuadere, vt se à cēsura explicet, vt ca. Cū excōicato. 11. q. 3. Et quanq; aliqua verba intermisceantur vrbana ad captādā eius beneuolentiā, nullū est periculum.

Casus.2. ¶Secūda causa est lex matrimonij, quia quāuis alter cōiugū sit excōicatus, licet alteri cōicare, & debita petere, & reddere, nisi forsan excōicatio lata esset in causa matrimonij: qalis esset, an sit legitimè cōtractū. Tertiò humile. s. ꝓpter subiectionē. Quare filij, serui, & familiares pn̄t cū parēte, & hero excōicato, & cū hera cōicare, vt can. Quoniā multos. 11. q. 3. à Grego. ꝓuidenter decretū est, & rustici etiā seruiētes. Et eadē rōne pater pōt cōicare cū filijs excōicatis, quos habet domi: nā si emācipati sunt, nō licet cū eis participare, vt ait S.Th. d. 18. q. 2. ar. 4. & cum excōicatis seruis, in ijs saltem officijs, quæ sibi debentur.

 Et idem

Et idem censetur de subditis in religionibus respectu prælatorum: tametsi hoc Ricardus & Paludanus gratis negent.

Casus.4. ¶Quartò:& ignorātia excusat, vt si qs ignorat alium esse excōmunicatum, vt eod.can.

Casus.5. Quoniam multos.habetur.¶Et similiter necessitas,quę legē non habet.Quare eod.can. ꝓuidetur,vt peregrinus,qui nō potest aliunde, possit ab excōmunicatis necessaria emere.Et hoc verū est,siue necessitas sit ex parte excōicati, siue ex parte alteri⁹: qa debem⁹ in necessitate excommunicati ei succurrere, & in nostra possumus ad eum recurrere. Vnde cap.voluntate. de senten.excom.conceditur prædicatorib⁹, vt valeant ab excommunicatis eleemosynas postulare. Papa verò, quia communicare cū excōmunicatis solùm est iure positiuo vetitū, in quo ideo ipse dispēsare potest,eo ipso quòd loquatur,vel communicet cum excommunicato censetur dispensare in lege:& ideo nunq̄ in huiusmodi conuersatione peccat.Secùs de alijs inferioribus prælatis, quia nemo eorū dispensare potest, vt cum excōmunicato communicare liceat, quare ipsi peccāt cum illis communicando.

Dubiū de metu mortis. ¶Dubium tandem hîc præcipuum restat, vtrùm met⁹ mortis hominē excuset, vt citra peccatum liceat cum quocunq; excommunicato communicare. Et causa dubitādi est, ꝙ videtur Innocen. cap.Sacris. de ijs quæ vi met.ve.cau.fiunt.partem negatiuam definire:videlicet, ꝙ pro nullo metu debet quis cū excōmunicatis communicare,quia pro nullo metu debet quis peccatum mortale incurrere.Sed ex altera parte facit,quòd necessitas vt modò dicebamus, facit eiusmodi participationem cum excommunicato licitam:metus autem mortis est inter necessitates præcipua.Quæstio est,de qua plurimum inter doctores controuersatur.Adrianus enim in illa citata.q.3.de clauibus contendit nullum metum mortis excusare, quo minus peccatum sit communicare cum excommunicatis, in quorum sententiam plures iuriscōsultorum refert, quia videtur esse apud eos opinio cōmunis.¶At verò,vt quæ liqda sunt priùs statuamus, distinguēdum est in primis de participatione cum excommunicatis. Nam de illa,quę non est nisi peccatum veniale,Papa illic minimè loquitur,cùm expresse dicat ꝓ nullo metu incurrendū esse peccatum mortale.Quocirca S.Th.in.4.& Caiet.1.2.q.96. art.4.capitulum intelligit. de participatione

(Cap.Sacris. de ijs quæ ui met.cau.fi.) (Adrianus.) (Distinctio.)

in sacris:nempe,de illo,qui celebrat corā excommunicato nominatim. Secundò est adnotandum, ꝙ pro nullo prorsus metu quantuncūq; vehementissimæ mortis incurrēdū est vllū peccatū,nō solū mortale,verū neque minimū veniale.Quare Papa ex superabūdāti ibidē dixit, mortale, quia licèt dixisset generaliter nullū incurrendū peccatū, verū dixisset.Nec de hoc vlla prorsus esse pōt cōtrouersia:quia implicat cōtradictionē licere peccare. Licitū enim & peccatū è diametro pugnāt:idē enim prorsus est id facere,qđ nō licet,& peccare,atq; id facere,quod licet,& nō peccare. Tota autē lis est,& cōtentio,vtrùm eo rigore ecclesia pręcipiat nō cōicare excōicatis, vt obligare etiā velit nō obstante metu, & periculo mortis,an verò mitior sit eius obligatio,vt cū tanto periculo non intendat nos obligare.Rursus notādū,ꝙ quidā, quos illic refert,impugnatq; Caietanus,negare cōtendunt ecclesiā aliquid præcipere sub reatu mortali nō obstante periculo & metu mortis.¶Ad quęstionē ergo duo respondentur. Primū,ꝙ ecclesia pōt talē legē facere. Enim uerò tanta est potestas in ecclesia ad suas ferendas leges, quanta in principe seculari ad ferendas suas:princeps autem ingruēte legitima causa pōt talē legē condere, vt priùs debeat ciuis morti succūbere,q̄ illā frāgere:atq; adeò illā metu mortis infrīgere esset peccatū mortale.Nā ciues nō solū quantū ad ea,quæ possident, verùm & quantū ad se ipsos sunt partes reipublicæ:& ideo quando causa cōis id exigit,pōt eo prīceps mortis periculo obijcere. Vt patet in bello,vbi plurimę huiusmodi leges iusto iudicio ferūt. ¶Sed qa de hoc primo mēbro non attinet ad ꝓpositū,adhibetur secundum. Ecclesia hactenus nullam talem legem edidit, nisi vbi de causa protectionis fidei,& virtutum ageretur. Vbi illius celebris distinctionis meminisse op⁹ est,aliqua.s.esse prohibita, qa mala: videlicet,quia intrinsecam habent malitiam: alia verò mala, quia prohibita, quia non sunt intrinsecus mala. In illis ergo primi generis priùs debet homo mortem oppetere,quàm legem transgredi, etiamsi non sit nisi peccatum veniale, Citiùs enim mors obeunda est,quàm adulterandum, vel peierandum, vel mentiendum, etiamsi non sit nisi mendacium iocosum leuissimum. In alijs verò ad explorandam intētionē legislatoris, & legis speculāda est rei quantitas quæ vel præcipit, vel prohibetur.

(Nota.) (Nota.) (Respōdetur dubio.) (Respōsio.1.) (Secundū assertum.)

Proba-

Probatur ergo conclusio. Quanuis lex obligans sub peccato mortali, imò obligans sub reatu veniali, genere suo adferat, vt etiam nō obstante metu mortis sit seruanda: quia pro nullo metu, vt dicebamus, peccandū est nec venialiter, tamen ex bonitate ipsius legis, & prudentia legislatoris, non semper cum tam ingenti periculo obligat. Sed hoc perpendēdum est ex rei ipsius natura, vt videlicet consideretur quanti obseruatio eius legis reipublicæ referatur. Exempli gratia. Lex Pontificia præcipit quadragesimale ieiunium, & festorum obseruantiam, tamen profectò quādo quis infirmatur, non tenetur ieiunare, sed excusatur, quia non tanti refert ieiunare, quā ti salus hominis. Igitur si alicui metus mortis incuteretur, vt ieiunium frangeret aut festū: distinguendum est. Aut enim ille incutitur à tyranno in contemptum, & odium fidei, & legis: scilicet, ad cōuincendum fidē nostram, & legem falsam esse, & nullius valoris. Tunc reuera potiùs debet homo ceruicem gladio subijcere, quàm ieiunium frangere propter diuinum præceptum, quo tenemur confiteri fidem non obstante periculo mortis. Simili ergo ratione si quis tyrannus metum mortis sacerdoti offerret, nisi coram excommunicatis celebraret, idq; in contemptum ecclesiasticarum legum, & odium ecclesię ad ostēdendum vanam esse eius potestatem, patiendus illi esset priùs gladius & ignis, quàm tale sacrilegium cōmittere: peccaret enim contra ius diuinum de confessione fidei. Si tamē ille metus nō esset oblatus illa causa, sed quia prætor verbi gratia excommunicatus, vel princeps aliquis, non in odium legis, sed ad ostendendum se nō esse excommunicatum, vel pro sua libidine talem metum incuteret, profectò ecclesiæ non tanti refert arcere homines à communiōe excommunicatorum, vt intendat in tali casu ad id obligare. Quare sacerdos excusaretur celebrans, neque vllam committeret culpam. Et fortè non esset consilium illa de causa vitam exponere. Et confirmatur hoc. Quando necessitas famis offert periculum mortis, imò citra tantum periculum, possumus ab excommunicatis necessaria petere, imò fortasse coram illis celebrare, vt nobis in extrema necessitate eleemosynam conferant: ergo idem licet, vbi metus incutitur ab alio. Scio D. Antoninū, quē Adrianus citat, negare consequentiam: quia necessitas famis est ab intrinseco, & necessitas gladij ab extrinseco. Et Altisiodorensis subdit exemplum de Iudeis, quibus propter extremā famē licebat suillis carnibus vesci, non autem propter metum extrinsecus incussum, vt patet. 2. Machab. 7. vbi septē fratres ab Antiocho cruciati sunt, quia eiusmodi carnes comedere renuebant. Attamen distinctio illa profectò nulla est, sed ad hoc potiùs recurrendum an in odium legis metus mortis obijciatur. Illa enim de causa Antiochus premebat Iudæos. Illa verò causa cessante idem est, quòd mortis periculū intrinsecus oriatur, vel extrinsecus offeratur.

Metus mortis à tyranno incussus.

Exemplū.

Metus mortis à principe Christiano incussus.

¶Quòd si arguas. Lex prohibens matrimonium inter consanguineos est humana ecclesiastica, & tamen metu mortis nemini licet cum consanguinea intra quartum gradum sine dispensatione cōtrahere: ergo lex ecclesiastica obligat in periculo mortis. Respondetur, quòd etsi prohibitio matrimonij inter consanguineos sit de iure ecclesiastico, tamē illo supposito matrimonium nullum est, & qui cum consanguinea contraheret, fornicationem committeret, quæ iure diuino prohibita est, ac subinde in periculo mortis cauenda. Igitur neque S. Tho. loco citato in. 4. vbi cap. Sacris. citat, neq; vllus theologorū illam opinionem tenet, vt vsque ad metum mortis sit lex illa obseruanda, sed Adrianus insequutꝰ decretorū glossas, quę de iure diuino non ita ad amussim loquuntur. Vnde Caiet. licèt loco citato exemplū posuerit in dicto cap. Sacris. de lege obligāte in periculo mortis, subiunxit tamen id potiùs exempli gratia dixisse, quàm vt ita sit. Quare D. Tho. ad idem cap. nihil aliud respondet, quàm quòd intelligat Pontifex potiùs esse moriendum ꝙ legem frangendā, vbi peccatum, vel mortale, vel veniale incurritur: nempe, vt ait Syluester. verb. excommunicatio. 5. §. 6. in fine, in ijs, quæ sunt per se peccata, vt communicare in crimine criminoso. Veruntamen mens, vt arbitror legitima Pontificis fuit, quando metus mortis incutitur in odium fidei, & contemptum legis.

Argum.

¶Ad primum igitur arg. respondet, ꝙ quia corporalia spiritualibus seruiunt, potestas clauium se extendit ad puniendum hominē etiam in temporalibus. ¶Secundum autem suprà solutum est, vbi diximus, quòd quando lex charitatis necessitatem participandi cum excommunicatis inducit, licita est eiusmodi communicatio.

Solutio argum.

Solutio. 2.

DISTINCTIONIS vigesimæsecundæ, Quæstio secunda, De ijs, qui excommunicare possunt, & absoluere, ac de ijs, qui sunt excommunicandi.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm quilibet sacerdos possit excommunicare.

Ecunda quæstio est de illis, qui possunt excōmunicare, & excōmunicari. Cuius tres sunt articuli. Primus, vtrùm quilibet sacerdos possit excōicare. Secundus de ijs qui pñt excōicare. Et tertius de absolutione ab excōicatione. Arguitur ergo à parte affirmatiua primi articuli. *Partis negatiuæ arg. 1.* Potestas excōicandi est potestas clauium: sed omnis sacerdos habet potestatem clauium, potissimùm si sit parochialis, qui possit absoluere, & ligare in sacramento, quod plus est quàm excōicare, ergo oīs potest excōicare. *Pars affirmatiua.* ¶In cōtrariū est, ꝙ illa, in quibus maius periculum imminet, maioribus sunt reseruanda: in excōmunicatione autem ferenda maximū potest imminere periculum, atq; adeò plurimo indiget iudicio: ergo solis prelatis meritò reseruatur. *Decisio articuli.* ¶De hac questione Scotus dist. 19. quest. 1. art. 5. singularem habet opinionem: nempe, quòd nemo præter solum Papam potest ꝓpria autoritate sic subditum excommunicare, vt vbiq; in tota ecclesia euitetur. *Ratio. 1.* Et ratio eius est, quòd quempiam excommunicare est non solùm ipsum cohibere ne cum alijs communicet, verùm & omnes alios ne cum illo participent: episcopus autem Parisiensis autoritatem non habet in ciues Coloniēses, ergo illos prohibere non potest, ne cum suo Parisiensi excommunicato communicent, atq; adeò non potest episcopus Parisiensis suum subditum excommunicare nisi restrictè, vt scilicet nemo Parisiensium cū illo cōmunicet. *Ratio. 2.* Item quia excommunicare est priuare suffragijs ecclesiæ, ita vt pro excommunicato nullibi sit orandum, non potest autē Archiepiscopus Toletanus priuare suum parœcianum suffragijs ecclesiæ Hispalensis: solus ergo Papa potest propriè excommunicare, episcopus verò non nisi strictè, vt dictū est, priuando subditū suffragijs suæ ecclesiæ. Quòd si episcopi, inquit, generaliter excōicant priuando subditum suffragijs totius ecclesiæ, hoc non faciunt nisi commisione Papæ. Et Almain dist. 18. quæst. 1. vbi Scotum interpretatur, ait hanc opinionē esse omniū mendicantiū, qui adulātur, & fauent summo Pōtifici ꝓpter sua priuilegia. Porrò verò nemo est mēdicantiū, qui in hac opinione Scotum sequatur. ¶Respondetur ergo ad quæstionem tribus conclusionibus. *Prima conclusio.* Prima. Oēs episcopi & prælati ex proprio officio autoritatem habent excommunicandi suos subditos generaliter, vt in tota ecclesia sint excommunicati. Quòd enim soli ipsi hoc possint, probat loco citato S. Thom. ex discrimine inter forum conscientię, & forū exterum: nam in foro pœnitentiæ res agitur solùm inter hominem & Deum, quare illic sacerdos solùm absoluit, & ligat in foro Dei. In foro autem exteriori absoluitur hō, & ligatur nō solū in ordine ad Deū, sed in ordine ad alios ciues, & totam ecclesiam, quia illic priuatur homo suffragijs ecclesiæ, & communione fidelium: ergo illi soli excōmunicare possunt qui in foro exteriori habent iurisdictionem. Quòd autem omnes id possint propria autoritate, probatur, quia ad excommunicandum non aliud, quàm iurisdictio requiritur, si modò iudex non sit suspensus vel prohibitus: quoniā quicunq; habet iurisdictionem eo ipso est iudex, excommunicatio verò est pœna coerciua, qua iudex vim habet cognoscendi causam, & exequendi sententiam, ergo quicunq; habet ecclesiasticam iurisdictionem potest excommunicare, alioqui eius iurisdictio trunca esset & manca. ¶Secundò id probatur, quia hæc autoritas concessa fuit *Ratio. 2.* Apostolis Matth. 18. vbi dixit eis Christus, Quæcunque solueritis super terram soluta erūt, & in cælis, & Quæcunq; ligaueritis, &c. episcopi verò iure diuino apostolis successerunt, vt patet can. Quorum vices. dist. 68. ergo omnes episcopi iure diuino habent illam autoritatem. ¶Tertiò. Quicunq; non audit *Ratio. 3.* ecclesiam, potest ab illa excommunicari, vt patet eodem loco euangelico, quicunq; autē crimē alterius defert ad tribunal episcopi dicit ecclesiæ, & qui non audit episcopum nō audit ecclesiam: ergo episcopi autoritatem habent

habent publicandi illum tanquam ethnicũ, & publicanum, quod est illum excommunicare. Sed ait Sco. Verum est, ꝙ possunt excõmunicare, sed strictè priuando suffragijs suæ ecclesiæ, plenè tamen non nisi autoritate papæ. Vtraque autem est res noua, & in ecclesia inaudita: nempe, & ꝙ aliquis sit excõicatus, qui non priuetur suffragijs totius ecclesiæ, & ꝙ hæc potestas sit à Papa episcopis collata. Imò vbiq; asseritur tanq̃ eorum propria, vt can. Corripiatur. 24. q. 3. q. est Augu. & can. Audi. qui est Hieron. 11. q. 3. & multis alijs illius quæstionis. Imò. 16. quæst. 2. cano. Visis. appellatur excommunicatio foelix episcopi mucro.

Sco. opinio.

¶ Respondetur ergo Sco. ꝙ ad excõicandũ sufficit iurisdictio in eũ q excõicatur. Quòd autem excommunicatus sit suffragijs totius ecclesiæ, & cœtu fidelium priuatus, non prouenit immediatè è iurisdictione excommunicantis, sed ex ipsa excommunicationis natura: nempe, quia ecclesia ex traditione apostolorum sic instituit, vt patet canon. Sicut. & duobus sequentibus. 11. q. 3. Vnde in concilio Niceno capit. 5. Scriptum est, Seruetur ista sententia, vt ij, qui ab alijs excommunicantur, ab alijs ad communionem non recipiantur. Vtrùm autem sicut limitata est iurisdictio ad personas, vt nemo possit nisi subditum excõicare, ita, & quoad territorium, vt non possit subditum ad aliud territorium fugientẽ excõicare. Gabr. d. 18. q. 2. cõclu. 6. affirmatiuè respondet. Vnde infert, ꝙ non potest Parisiẽsis episcopus subditũ suũ dum est Coloniæ excõicare. Cuius exemplum est in foro ciuili. Haud enim potest rex Hispaniæ subditum existentem in Gallia iure cogere. Hæc autẽ sentẽtia moderamen desiderat. Si enim subditus Salmantinus crimẽ in alieno territorio cõmisit, nequit episcopus Salmantinus illum excõicare pro illo crimine: sic. n. sancitur cap. Vt animarum. de constitu. lib. 6. Tametsi sanè intelligẽdus est canon: quãdo enim per viã statuti excõicantur omnes, qui furtum fecerint, tunc non incurrunt excõicationem ipso facto subditi, qui furtũ fecerint in alieno territorio. Si autem Salmantinus, qui furtum fecit Segobiæ, Salmanticã reuertitur, & ibidem cõuenitur, vt restituat, potest quidem Salmanticensis iudex per excommunicationem eum cogere. Et è cõuerso si furtum fecit Salmanticæ quanuis illico trans limina diœcesis aufugiat, nihilominus

Respõ. Sco.
Cõci. Nice.
Dubium.
Gabri.
Exemplũ.
Autoris moderamen.
Ca. Vt animarum.

excommunicatione Salmanticensi ligabit si fulminetur in eum, qui furtum fecit. Neq; est simile omnino iure gentiũ sint regna diuisa cùm primùm quis limina regni transit liber fit ab excõicatione sententiæ: potestas verò clauis est spiritualis, & non indiget alia executione quàm prolatiõe vbicũq; reus extiterit. ¶ Nomine autem prælatorum intelligimus primũ omnium concilia tam prouincilia, q̃ œcumenica. Mox archidiaconos, archipresbyteros, &c. Deinde prælatos, qui ab aliquo collegio eliguntur, vt Abbates ca. Sicut tuis. de simonia. Et religionũ præfectos etiã Priores cõuentuales, & Guardianos. Isti oẽs id possunt ex officio, eorum autẽ vicarij ex cõmissione. Ex quo fit, vt quemadmodũ ad conferendas indulgentias non requiritur character ordinis, ita neq; ad excommunicãdum. Enimuerò ad soluendum, & ligandum in sacramentis, quia gratiam conferunt, eiusmodi character necessarius est: at q nec per excommunicationem tollitur, per illas verò cõferuntur subsidia, & per has tolluntur suffragia, ad vtrunq; sufficit iurisdictio in foro exteriori: quare episcopi electi, & excommunicare possunt, & alios iudices ad eandẽ functionem delegare.

Prælatorũ nomine qui intelligantur.

¶ Atqui Pontifex maximus, & œcumenicũ concilium non solùm per sententias veluti iudices, verùm & per leges ceu legislatores excommunicare possunt: nempe, leges ædẽdo, ne hoc aut illud sub censura excommunicationis fiat. Episcopi verò, & prouincialia concilia sub eadem forma possunt item constitutiones facere, quæ non tam leges quàm statuta dicuntur. ¶ Sed minores prælati nequeunt, aut leges, aut propria statuta condere, licèt visitatores diœcesum, aut religionũ dum visitant, possint ordinationes in scriptis sub eadem censura relinquere, quæ vim habent quousq; per alium reuocentur. ¶ Secunda conclusio. Non solùm simplices sacerdotes, verùm neque parochiales ex officio iurisdictionem habent excommunicandi: quia non sunt propriè prælati, nec iurisdictionem habent nisi in foro pœnitentiæ, nisi eis fuerit à superiore commissa, vel nisi in aliquibus casibus iure eis concessis, velut in furto & rapina. Nam cap. Cùm ab ecclesiarum. de officio ordina. pro solido, & rato habetur, quòd Plebanus sancti Pancratij subditos suos excommunicaret. Sed reuera arbitror hoc iam in desuetudinem abijsse.

Pontifex & concilium œcumenicum.
Minores prælati.
Secunda cõclusio.

¶ Tertia

Tertius modus. ¶Tertia conclusio. Nullus suspensus vel maiori excommunicatione excommunicatus potest excommunicare: nam est iurisdictionis vsu nudatus, & excommunicare est iurisdictionis actus. Et eadē ratione si sit à iurisdictione suspensus: nā potest fieri suspensio à iurisdictione, & non ab ordine, vel ab vtroque. Et colligitur conclusio ex can. Infamis 3. quæstione. 7. vbi habetur, quòd qui à senatu amotus est, iudicare nō potest. Sed est expressus canon in cap. Ad probandum. de senten. & re iudi. quòd excommunicatus excōmunicare nō potest. & can. Audiuimus. 24. quæst. 1. Et eadem ratione qua episcopus excommunicatus est, non potest iudicem aliquem instituere, quia ille etiam est actus iurisdictionis. Si tamen postquàm instituit excommunicatur, non cessat institutio.

Dubium. ¶Dubiū autē est, vtrùm dum iudex ignorat esse excōicatus, si sententiam excommunicationis, vel aliam proferat, sit valida. Apparet enim sententiam eius esse nullam postquam re vera est prohibitus. Nihilominus proculdubio tenendū est, quòd quandiu quis ignoratur esse excommunicatus, sententia eius, & actus tenent. Et ita censet Palud. dist. 18. q. 2. art. 3. Et Ricar. ead. dist. Et Syluest. verb. excommunica. 3. Et rātio est, quia cùm hęc sint de iure positiuo, non censetur ecclesia iudices vsu iurisdictionis priuare quousq; cōstet esse excommunicatos. Et hoc propter bonū commune: nam aliâs si actus excommunicatorum latenter irriti essent, detecta excōmunicatione multi de suo statu dubitarent. Hac enim de causa concilium Constantiense prouidè statuit, vt excommunicati, exceptis illis duabus speciebus, possent sacramenta cōferre. Et ducuntur exempla de iure ciuili: nā in dicto capit. Infamis. 3. quæst. 7. habetur, ꝙ licèt seruus non possit esse iudex, tamen quatenus ignorat eius seruitus facta eius teneāt. & l. Barbarius. ff. de officio prætoris. iuriscōsulti adnotant, quòd licèt à prætore dubitetur an conspirauerit in rempublicam, facta eius sint solida.

Solutio. 1. arg. ¶Ad arg. in principio factū respondet, ꝙ excōicatio nō est directè actus clauis, qa nō immediatè per illū claudit nec aperitur regnū, quod solum clauditur per peccatum, & reseratur per gratiam. Sed tamen mediatè, & indirectè tendit ad clausuram regni, quatenus per illā homo priuatur subsidijs ecclesiæ ad regnum conducentibus: & ideo dicitur vsus clauis iurisdictionis. Quare non sequitur, ꝙ si sacerdos habeat clauem ordinis propterea habeat clauem iurisdictionis. Nam quanuis absoluere, & ligare in sacramentis sit pretiosius, tamen excommunicatio est actus magis solennis, ad quem maior scientia, & iudicium exigitur.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm possit quispiam seipsum, vel superiorem, aut æqualem excommunicare.

Ost cōsiderationem eorum qui excommunicare possunt, sequitur de illis, qui possunt excōmunicari. Arguitur ergo, quòd quis possit excōmunicare superiorem: nam Paulus ad Gala. 1. excommunicauit angelum si aliter euangelizaret: & tamen, vt habetur Matth. 11. qui minor est in regno cælorum, maior est maximo in ecclesia militante. *Pars negatiua.*

¶Secundò, quia potest quis ferre excommunicationem in eum qui furtum fecit: & tamen accidere potest, vt ipse vel superior, vel æqualis furtum faciat. *Secundū argumentum.*

¶In contrarium est, quòd ad excommunicandum requiritur iurisdictio, quæ respectū solùm dicit superioris ad inferiorem. *Pars affirmatiua.*

¶Quæstio facilis est, ad quam duabus cōclusionibus respondet. Prima. Nemo pōt seipsum, aut sibi æqualem, aut superiorem sentētia excommunicationis ferire. Probatur ratione modò facta, quia excommunicare est actus iudicialis habēs vim coactiuam: nemo autem nisi sibi subditum cogere potest: nullus verò sibi subditus esse potest, neq; par pari: quia par in parem non habet imperiū, neque superior inferiori. Decretum est Clemētis tertij cap. A nobis. in primo. de sententia excommunica. Et can. Inferior. 21. distin. legitur, Inferior sedes potiorem absoluere nō potest, atq; adeò nec ligare. *Prima conclusio. Ratio cōclusionis.* ¶Vt em̄ ad primum argumentum suprà factum respondeamus. Pau. nō excommunicauit angelum nisi sub conditione, in conditionibus autē nullum est absurdum, vt ex vno impossibili sequatur aliud. Etenim sicut impossibile est, vt angelus falsum euāgelizet, ita est impossibile, vt excōicetur. Quod aūt glossa super cap. Siquidem. eo. titu. ait, hominem à seipso excommunicari excommunicatione minori quoties mortaliter peccat, quia fit inidoneus

vt

vt sacramentũ eucharistiæ suscipiat, & aliorum effectum: nempe gratiam, impropriè dictum est, vt quæst. præcedenti, art. 1. contra Gabrielem diximus. Nam licèt posit illa dici excõicatio quodãmodo quoad Deum, vti ait Syluest. verb. Excõmunicatio. 4. nihilominus excommunicationis nomen propriè non sonat, nisi ecclesiasticam censuram.

Obiectio. ¶ Quòd si quis forsan contra conclusionem arguat. Potest quis indulgentias sibi ipsi cõcedere, saltem dum illas generali lege cõfert visitantibus talem ecclesiam, aut largiẽtibus talem eleemosynã, si idipsum ipse faciat earũdem fructum percipiet: ergo eodem modo dum generalem excommunicationis sententiã pronunciat, si ipse est in illo crimine, poterit eadem ligari. *Dilutio.* Negat consequentia: quoniam licèt potestas indulgentiarũ non exerceatur, nisi erga subditos, non tamen exercetur per vim coactiuam: sed fructus eius percipitur à quibuscunq; volentibus cõditionem implere. Excommunicatio verò dicit potestatem per vim coerciuã, quam nemo in seipsum exercere valet. Imò verò neque in sacramento potest quispiam seipsum absoluere, neq; verò superiorem propria autoritate, nisi per illam, quam ab ipso susceperit: Papã enim nemo, nisi quem ipse elegerit, absoluere valet, aut ligare in sacramẽto. *Ad.2. Arg.* ¶ Et per hoc respondetur ad argumentum secundum suprà factum. Dum enim episcopus censuram excõmunicationis profert, siue p statutum siue per sententiam in eum, qui furtum, vel quid aliud fecerit, si ipse, vel alius episcopus, vel archiepiscopus illud fecit, neminẽ ligat. ¶ Vtrùm saltẽ per modũ statuti posit inferior superiorẽ ligare. Sylueſter quidem verb. Excõmunicatio. 1. §. 9. in vtrãq; partẽ autores citat. Vt verbi gratia, si episcopus synodalem fecit constitutionem, vt nullus sacerdos in sua diœcesi luderet tali, aut tali ludo, & archiepiscopus, vel alius episcopus ibidem ludat, vtrùm incurrant. Sed certè superuacanea est disputatio, quia proculdubio non incurrunt, vt bene ait Panor. cap. 1. de raptori.

An Papa excõicari posit. ¶ Dubium autem est hîc graue, an Papa excõmunicari posit: nam cùm sit supremum ecclesiæ caput, atq; adeò neminẽ habeat superiorem, apparet excommunicari non posse. Hæc autem quæstio aliam non minus ꝓlixam, quàm molestã submouet, de comparatione Papæ, & cõcilij, vtrius sit maior potestas. Attamen alterutra pars teneatur, oẽs fatentur Papam saltem in casu, quo vehementi hæresis laboraret infamia, excõicari posse. Illi enim, qui ea imbuti sunt opinione, ꝙ cõcilium est supra Papam, quam opinionẽ sequtur Almain in tract. de autoritate eccle. c. 11. *Almain.* planè aiunt, ꝙ concilium tanquam superius potest Papam cõpellere, vt compareat redditurus rationem suæ causæ. Caietanus verò *Caietanus.* Cardinalem de Turrecremata secut⁹ in opusculo de autoritate Papæ, & concilij cap. 20. ait, id non posse nisi per potestatem ministerialem ecclesiæ. Hîc autem in primis supponendum confessionem esse omnium sanè loquentium præter casum hęresis, & apostasię nullatenus excõicari posse, vel à iure, vel ab homine. Nam quicquid sit de autoritate concilij supra Papã qñ inter ambas potestates dissidiũ aliquod existit, tñ cũ cõciliũ potestate ordinaria nullã ferat legẽ, nisi Papa, q supremũ est ecclesiæ caput, præsidente, quancũq; concilium legẽ edat sub excõicationis censura, nulla tamẽ potest Papam ligare, magis q̃ illa, quę ab ipso Papa conderetur. Quapropter licèt esset hæreticus, non incurreret ipso facto sententiam excõmunicationis, sed op⁹ esset, vt priùs de hæresi cõdemnaretur. Nam in legibus ordinarijs quãuis ipse, vt pars concilij: (nam caput pars est) teneret stare legibus cõcilij per vim directiuã, sicut princeps tenetur stare suis legibus: quia ratio eũ ad id dirigit, non tñ per vim coactiuam. Leges eñ Papæ & concilij sunt sicuti leges Regis, & regni, quibus princeps per vim coactiuam stare non cogitur. Veruntamen quanuis nonnulli doctores nostri temporis contendant *Papa esse potest hæreticus.* papam nullatenus posse esse hæreticum, nihilominus communis sententia à partè contraria stat. Quanuis enim inquantum Papa errare non posit: hoc est, statuere errorem nequeat tanquam articulum fidei, quia spiritus sanctus id non permittet, tamẽ vt singularis persona errare in fide potest, sicut alia peccata cõmittere, quia nõ est impeccabilis. Sẽtẽtia est Bonifa. marty. can. Si Papa. d. 40. *mart. Bonifac.* qui quãuis nõ sit pontificis, nec generalis cõcilij, est tamen præcipua autoritate donatus. ¶ Hoc autẽ supposito palã hoc discursu colligitur, ꝙ posit excõicari. Papa eo ipso, ꝙ est hæretic⁹ nõ est depositus, & est indign⁹ q sit caput ecclesię: ergo est deponẽd⁹. Cai. ꝓbat *Caietanus.* maiorẽ hoc pacto, Eo ipso, ꝙ est hęretic⁹ etiã per heresim exterius prolatã nõ est excõmunicatus: ergo nõ est depositus. Attamẽ quãuis

uis antecedens sit verum, & cõsequentia bona, licet esset excommunicatus, non eo ipso sequeretur esse depositũ. Declaratur hoc in alijs inferioribus. Si quis duntaxat mente cõsentiat in hæresim nõ est excommunicatus: quia ecclesia neminem propter actum interiorem anathemate percellit: cùm primũ autem verbo hæresim profert, incurrit canonis excommunicationem: nõ tamen eo ipso facto est suspensus quousq; de hæresi cõdemnetur: depositio enim, & priuatio sentẽtiam prærequirit, qua homo condemnetur factũ lege damnatum commisisse, vt lib. 1. de Iust. & iure. q. 6. ar. 6. latè diduximus. Alioqui oẽs iurisdictiones versarentur in ambiguo, & in cõfuso: si ergo in ꝑsonis minoribus cõtractio ipso iure excõmunicationis non sufficit, vt ipso facto sit homo suspensus, multò minùs sufficit in papa, præcipuè cùm, vt dictum est nec canonis excommunicationem ipso facto incurrat. Quòd autem sit deponẽdus sic constat. Caput est membrum, imò excellentissimum membrum corporis; ergo qui non est membrum, indignus est, vt sit caput: per amissionẽ autem fidei homo præscinditur à corpore ecclesiæ, & desinit eius esse mẽbrũ: ergo fit dignus, vt declaretñ nõ esse caput. Et confirmatur inde, quòd si non præscinderetur, posset eius contagio in totam ecclesiam inserpere. Accedit & exemplum particularium religionum: qui enim professus nõ est vnius religionis, nequit eius esse caput: multò ergo minus qui nõ est Christianæ ꝓfessionis, caput esse põt ecclesiæ. Hinc deducitur assertio nostra Papa tũc est deponẽdus, & nõ vi, & armis, sed ordine & iudicio: ergo aliquis est, qui facultatem habeat ad eius depositionẽ procedendi: hæc autem potestas non est nisi in tota ecclesia: quam concilium repræsentat: ergo potest ordine iudiciali ad eius depositionem procedere, ac subinde eũ compellere, vt compareat, sua crimina auditurus, suamq; defensurus causam: alioqui nõ posset iuris ordo seruari: vis autem compulsiua nulla esse potest, quàm anathematis censura: ergo per illã potest eum, vt compareat cogere, atq; adeò eam ipse, si nõ paruerit, incurret. Siue hoc sit, quia in illo peculiari casu concilium sit superius, siue quòd iure naturę vnaquæq; respublica potest se à tyranno defendere, illumq; à se præscindere: siue quòd concilium, vt ait Caietanus, ministerium ecclesiæ, atque adeò tunc pontificis exerceat, quod quidem ministerium non potest tunc pontifex à concilio diuellere. Non tamẽ vacat nunc locus hæc presiùs differendi. ¶At quia de ijs, qui excommunicari possunt præsenti tractamus ar. ne alios opus sit multiplicare subiungitur secunda conclusio. Sententia excõmunicationis in vniuersitatem, vel collegium nullatenus ꝓnunciari potest. Cõclusio est S. Tho. loco citato, atq; omnium in vniuersum. Et ratio est plana, quia nemo nisi propter peccatum inobedientiæ excõmunicari potest: peccatum autem est actus personalis: vniuersitas enim non peccat, nisi quia singuli peccant: quare sententia ferri non potest nisi in singulos inobediẽtes. Sũt qui censeant, quòd licèt talis sententia ferri nõ possit nihilominus lata teneat, vt ait Syluester eod. verb. §. 6. Attamen citra dubium non tenet, vt ait Ricard. in. 4. d. 18. quia esset periculum, vt aliquis citra culpã excommunicaretur. Sed rogas. Quid si ferretur sententia, vt nemo de collegio exiret, aut eligeret, aut quidpiam aliud ageret? Respondetur, ꝙ si esset per viam statuti, quicunq; non pareret, incurreret. Sed tamẽ si illa esset monitoria: non posset postmodùm proferri sententia, tanquam in contumacem in totum collegium, quousq; singuli audirẽtur, an haberẽt causam legitimam excusandi se à peccato. Atq; hinc patet consequentiam non valere, Tota ciuitas potest interdici: ergo excõmunicari: quia interdictum nõ semper ponitur pro culpa eorũ, qui interdicunt, sed in odiũ illius, qui in vrbe est excommunicatus. Quare interdicti si non sint in culpa, quæ excommunicationi subiecta est, licèt arceantur ab audiendis sacris, non tamen priuantur ecclesiæ suffragijs. ¶Tertia conclusio. Excommunicatus potest iterum excommunicari non solùm ꝓpter nouũ crimẽ, verùm & propter idẽ aggrauatis censuris ad maiorẽ terrorem, & confusionem, quia licèt non sit aliud crimen in alia specie, obstinatio tamẽ ipsa, quia indurescit, & recrudescit, acriori animaduersione sit digna.

¶Quòd si arguas. Semel excommunicatus iam est priuatus suffragijs, & sacramentis, & participatione fidelium, priuatio autem non suscipit magis aut minus: ergo nullus est magis excommunicatus quàm alius, vel nunc, quàm antea. Respondetur ad minorem, ꝙ licèt priuatio secundùm se non recipiat magis aut minus, tñ ex parte causæ potest vna excom-

Qui mente consentit in hæresim.

Quòd Papa hæretic⁹ sit deponẽdus.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Caieta.

Secunda cõclusio.

Dubium.

Tertia conclusio.

Primum argumentum.

excõmunicatio ex vrgentiori,& acriori cau sa proficisci q̃ alia: quare vnus excõicatus est indignior suffragijs ecclesiæ,atq; adeò elongatior ab illis q̃ alius,ac subinde maiori satisfactione indigens,vt reconcilietur. ¶Sed arguit secũdo. Excõicatus iã est traditus satane,vt Pau. 1.Cor.5.ait,atq; adeò est extra ecclesiam: sed vt ibidẽ subdit Apostolus. Quid mihi de ijs,qui foris sunt,iudicare? ergo excõmunicatus excõicari non põt. Respondet ad minorẽ, ꝙ Paulus per eos,qui foris sunt,intelligit infideles, qui cùm baptismũ nõ susceperint,non sunt ecclesiæ subditi, vt possit illos per aliquam censurã cogere,neq; eos suffragijs ecclesiæ priuare,cùm nõ sint eorũ participes,licèt possit Christianos,vbi rõ id exposcerit ꝓhibere,ne cũ illis cõuersentur in illis actibus,q̃ vi si fuerint expedire. ¶Vltimũ tãdẽ hîc dubiũ restat de defunctis, vtrùm possint excõicari. Syl.nanq; verb. Excõicatio.1. §.7.generaliter ait,non posse excõicari,quia non sunt de foro ecclesiæ,imò non sunt homines. At verò sententia hæc distinctione,& expositione indiget,vt verum habeat. In primis eñ qui viuens excõicatus fuit, excõicatus manet post mortẽ, vt viui nõ possint cũ illo in suffragijs, vel eleemosynis cõicare. Est eñ primũ omniũ ecclesiastica sepultura interdictus, neq; possunt eleemosynæ ꝓ ipso recipi saltẽ à ministris ecclesiæ,quia nec possunt in sacrificijs cõibus orare, nec fiunt suffragiorum participes, quibus erãt in vita priuati. Imò quanuis fortè in charitate decesserint,si ecclesiæ nõ satisfecerũt, quia fortè nõ poterãt,præsumuntur semper ab ecclesia excõicati. Sentẽtia est Vrba.24.q.2.can. Sanè. & Innocẽ.tertij.c. A nobis.2.de sent.excom. vbi tñ permittitur, ꝙ si aliqua signa cõtritionis in excõmunicato apparuerint,possit etiã postq̃ fuerit defunctus absolui,vt possit loco sacro solenniter sepeliri, & ꝓ illo possint suffragia offerri. ¶At verò ꝓ nullo crimine,qđ viuens commiserit,põt defunctus excõicari. Nam si crimen non erat à iure excõicationi subiectũ, necessaria est ante excõicationem canonica præmonitio,quæ erga defunctum fieri non potest. Imò quanuis dum viueret fuerit facta præmonitio, si nõ fuit ꝓlata sententia,nõ potest in defunctum proferri: quia iam exemptus est ab ecclesiæ tribunali, neque iam censetur contumax. Si verò crimẽ erat à iure excõmunicatione damnatum, iã viuens ipso facto excõmunicationem incurrerat propter præuiam monitionem iuris. Potest tamẽ postquàm defunctus est declarari,& iuridicè pronunciari, illud crimen incurrisse, quod sæpenumero fit in crimine hęresis. Solent enim aduersus hæreticos libelli inscribi,& sententiæ pronunciari, quibus declaratur fuisse hæreticos: quare inde priuantur ecclesiæ suffragijs, imò declaratur fuisse priuatos, eorumque ossa exhumata igni traduntur.

Secundũ argumentum. *Dubium.*

ARTICVLVS. III.

Vtrùm quilibet sacerdos possit suũ parochianum quacunq; excommunicatione absoluere.

VLtima cõsideratio in materia excommunicationis est de absolutione ab eadem censura. Arguitur ergo, ꝙ sacerdos perochialis possit suum subditum ab excommunicatione absoluere. Excommunicatio non fertur, nisi pro culpa eademq; inobedientiæ: quilibet autem parochialis sacerdos potest absoluere à culpa, & sublata causa tollitur effectꝰ: ergo potest absoluere ab excõmunicatione. Præsertim,quòd cum peccatũ grauius malũ sit,q̃ excõicatio,apparet,vt qui potest à peccato absoluere, possit ab excõicatione. ¶In cõtrarium est, ꝙ eiusdẽ potestatis est per excõicationem ligare,& ab excõicatione absoluere: excõmunicare autem nõ quicunq; parochialis sacerdos valet: ergo neque ab eadẽ censura absoluere.

Pars affirmatiua. 1. argum. *Pars negatiua.*

¶Materia hæc,quippe quę absolutiões summo pontifici reseruatas comprehendit, licèt olim nõ fuerit tam multiplex, iam verò nũc temporis propter earum numerositatẽ prolixa est & varia,quam ideo in sex cõclusiões distribuemus. Vt autem à facilioribus exordiamur, recolenda nobis est distinctio excõmunicationis in maiorem, & minorem. Et quidem circà minorem tria sunt tantùm cõsideranda: nempe,quæ sit eius natura,& effectus, & quibus de causis incurratur, & quis est qui ab ea absoluere possit. Atqui primũ in superioribus satis expeditum est: natura enim excõmunicationis minoris explicatur cap. Si celebrat. de clerico excommu. vbi sex de huiusmodi excommunicato asseruntur. Primũ,quòd si celebrat, grauiter peccat,vbi secundum

Decisio articuli. *Excommunicatiõis minoris triplex consideratio.* *Primum.*

Secundũ. Secundum, quòd nihilominus celebrans nõ incurrit irregularitatem, quam incurreret si esset excommunicatus excommunicatione maiori. *Tertium.* Tertium, quòd eligere non prohibetur, nec ea exercere, quæ ratione iurisdictionis ei competunt. *Quartum.* Quartum, quòd si scienter *Quintum.* electus fuerit, eius electio est irritanda. Quintum, quòd si sacramenta ecclesiastica cõfert, peccat, nihilominus ab eo collata virtutis nõ *Sextum.* carent effectu. Sextum deniq;, quòd à participatione sacramentorum, quæ in eorũ perceptione consistit: putà, à participatione passiua est prohibitus. Duo ergo sunt eius substantiales effectus: scilicet, ne taliter excommunicatus eligatur, & ne sacramenta suscipiat. *Circa quintũ assertum.* Quintum autem assertum, quòd peccat conferens sacramenta, Syluester verb. excõmunicatio. §. 1. intelligit de peccato mortali. *Durand.* Atqui Durand. & Adria. indistinctè aiũt, ꝙ excommunicatus conferens sacramẽta mortaliter peccat. At verò ex verbis ipsis capituli certius colligitur, non peccare nisi venialiter. Ait enim, quòd non priuatur administratione sacramẽtorum, sed solùm susceptione: vnde elicitur non tantùm peccare conferendo quantum suscipiendo. Quare si celebrat, ait papa grauiter peccare: quia celebrare est suscipere sacramentum. Grauiter autem idẽ est, quod mortaliter. De administrante verò simpliciter ait, quòd peccat, idest, non mortaliter. *Syluest.* Quod autem illic ait Syluester, scilicet, conferentẽ peccare quoad Deum, & nõ quoad ecclesiam, non bene intelligo, quia nisi esset ab ecclesia priuatus, nullatenus peccaret conferendo. Sed quod papa dicere cogitauit est, ꝙ nõ eodẽ mõ priuatur susceptione quo priuat̃ ne cõferat. Susceptiõe nãq; priuat directè: & ideo si suscipiat, peccat mortaliter, atq; adeò gratiã sacramenti nõ suscipit: collatione aũt nõ priuatur nisi cõsecutiuè. Eo. n. ꝙ ad sacramẽta suscipienda accedere nequit, venialem quandam irreuerẽtiam eisdem sacramentis irrogat cõferendo. Ait præterea Syl- *Paluda.* uester, quod ex Paludano desumpsit eodem loco confessum excommunicato minori excommunicatione teneri iterum cõfiteri. Huius tamen contrarium ex capitulo colligitur sanè vbi habetur, quòd illud sacramẽtum est solidum, & sortitur suum effectum: imò qui ei confitetur, non peccabit nisi venialiter, sicut ipse sacerdos. Quinuerò post concilium Constantiense taliter excommunicatus conferens sacramentum non peccabit, saltem nisi se ingerat, sed ab alio requiratur: quia non est nominatim excommunicatus. Habet excommunicatio minor aliam qualitatem, vt diximus: quia non transit in tertiam personam, eo quòd qui cum eiusmodi excommunicato communicat, nõ excommunicatur.

¶Circa secundum verò membrum, quomodo scilicet excommunicatio minor contrahatur notandum primùm, quòd nunquàm infligitur ab homine, nullus enim iudex aliquid vnquam præcipit sub pœna excõmunicationis minoris, sed semper incurritur à iure. Et Syluester, Gabriel, & alij dicunt eam *Gabri.* incurri, quoties quis mortaliter delinquit, quia fit sacramentis indignus: sed hanc iam diximus nõ esse propriè excõmunicationẽ. Incurritur aũt per omne sacrilegiũ, vt habetur. 17. q. 4. can. Miror. Et per omnẽ violationem ecclesiasticæ immunitatis. Sed per hãc sæpissimè incurritur excommunicatio maior. Et olim per simoniam: sed iam omnis simonia anathemate damnata est. Itẽ per notoriam fornicationem, & cõcubinatum clerici, vt ca. Vestra. de cohabitatio. cleri. & mulie. Sed iam ista non est in vsu, neq; alię quas Syluest. verb. Excommunicatio. 4. refert. *Sylue.* Quæ autem plurimùm contingit est per cõmunicationem cum excommunicato. Neq; hæc post concilium Constantiense tam crebrò vsu venit, quàm pridem solebat.

¶Tertium ergo membrum est, quod ad pręsentem quæstionem attinet, de quo ideo prima statuitur huius articuli cõclusio. A minori excommunicatiõe quicunq; sacerdos parochialis: hoc est, habens iurisdictionem absoluendi à peccatis mortalibus absoluere potest. *Prima conclusio.* Probatur. Excommunicatio minor solùm priuat participatione sacramentorum: *Ratio cõclusionis.* ergo quicunque iurisdictione pollet administrandi sacramenta, subsequenter valet ab ea absoluere: hanc verò ex officio habet quicũque parochialis sacerdos. Sed arguat qs fortè. *Obiectio.* Excõmunicatio hæc contrahitur ex peccato veniali: nempe, ex participatione cum excommunicato: sacerdos autem simplex absque vlla iurisdictione, vt suprà diximus, potest absoluere à venialibus: ergo omnis sacerdos, etiam si non sit parochialis, potest à minori excommunicatione absoluere. Re- *Dilutio.* spõdetur, quòd excommunicatio minor verè est censura, quæ incurritur à iure: censura verò est actus iuridicus, ac proinde non potest ab ea absolutio fieri, nisi per eum, qui iu-

risdictionem habeat. Quocirca ad minorem respondetur, ꝙ licèt simplex sacerdos posſit absoluere ab alijs venialibus, nō tamē à participatione cum excommunicatis: eo ꝙ participatio hæc est excommunicationi subiecta. Et ideo probè dixit S. Tho. dist. 18. q. 2. art. 5. ꝙ ab excōmunicatione minori absoluere ille valet sacerdos, qui absoluere potest à participatione cum excōicatis, insinuās ab illa nō posse absoluere, nisi illum, qui iurisdictionem habet in subditum. In eadem sententia est Caieta. in summa. c. de excōmunicatione minori. Atqui cùm hæc sit leuissima censura, non aliud ab excōmunicato exigitur, q̃ vt proponat obedire ecclesiæ abstinendo à peccato, quod hanc habet excōmunicationem annexam.

Caieta.

¶De excōmunicatione verò maiori distinguēdum est, aut enim est à iudice lata, quod aiunt, ab homine, aut à iure. De priori subnectitur secunda conclusio. *Ab excommunicatione ab homine lata ipse idem iudex, qui tulit, potest absoluere. Hoc patet, quia eiusdē potestatis est ligare & soluere. Conclusio tamen intelligitur ex potestate ordinaria, potest enim esse sentētia lata à iudice inferiori, & nihilominus eius absolutio esse Papæ reseruata, vt est illa de incēdiarijs cap. Tua nos. de senten. excōmu. Illic enim pontifex non fert sententiā excōicationis in incendiarios, vt bene ait Caiet. verb. Excōicatio, capit. 22. Sed ait, ꝙ si fuerint per ecclesiæ sententiam publicati: hoc est, excōmunicati & publicati, tunc ꝓ absolutiōis beneficio ad apostolicam sedem mittant: nempe, vt iustā illic cautionem præstent, sicuti clericorum percussores. ¶Præterea & superiores possunt ab excōicatione inferiorum absoluere, vel cùm ad eos fit recursus per nouam causæ cognitionem, & etiā Papa de plenitudine potestatis facta satisfactione id pōt. Veluti in diplomate cruciatę cōceditur facultas absoluendi à quacunq; sententia excommunicationis satisfacta parte. Vbi maximè adnotādum est, quòd facultas non est amplior, quàm verba sonāt: hoc est, virtute cruciatæ nemo potest absolui, nisi satisfacta parte. Verbi gratia. Si aliquis esset excommunicatus pro furto, vel alio debito, licèt non esset soluendo, ita, vt quātum ad Deum esset absolutus, nihilominis virtute priuilegij cruciatæ non potest ab solui: quia illud arbitramentum, an excommunicatus posſit soluere, nec ne, Papa nemi

Secunda cōclusio.

Conclusiōis intellectus.

Superiores ab excōicatione minorū possunt absoluere.

Notandum.

ni sacerdotum committit, sed soli iudici excommunicanti reseruatur. Et præterea id cōfirmatur, quia per huiusmodi priuilegium nemini conceditur facultas absoluēdi ad reincidentiam, sed simpliciter. Et tamē qui modò non habet vnde soluat, licèt tunc quoad Deum non sit excommunicatus, recidit tamen quoad ipsum, quando habet vnde soluat, & tamen si per cruciatam absolueretur, non recideret sine noua sententia. ¶Nomine verò partis non intelligitur iudex: & ideo si cuilibet episcopus præcepisset, vt sub sententia excōmunicationis iret, verbi gratia ad ꝓcessionem, vel quidpiam aliud faceret, quod nō fecit, inconsulto episcopo potest per priuilegium cruciatæ absolui, si tamen non perseueret in rebellione, sed sit res, quæ iam trāsiuit. Nam si præceperit verbi gratia, vt relinqueret concubinam, quousque relinquat nō potest absolui. Neq; tenetur soluere iura iudicum, vt quamuis ille excommunicatus nō absolueretur à iudice, nisi solueret tantū pro sententia, vel sibi, vel tabellioni, absolui nihilominus per diploma cruciatę potest sine eorum solutione. Secùs si condemnatus iam esset ad soluēdum aliquam pœnam, siue pecuniariam, siue aliam: cōdemnatus, inquam, per pronunciatam sententiam cognita culpa. ¶Sed aliud est hîc dubium dignū scitu, vtrùm si quis excōmunicatus est à suo iudice, & postmodum reperit se in aliena diœcesi, & satisfacit parti, soluit, verbi gratia, furtum, aut debitum, vtrùm episcopus alterius diœcesis, vel eius vicarius posſit eum absoluere. Respondetur posse, saltem si fuit excōmunicatio generalis, Quicunque fecerit furtum, vel aliud retinuerit, quod ad ius alienum pertineat, vt sunt instrumenta scripturarum, tunc enim expleto mandato potest ab alio episcopo absolui: quia nulla proprio irrogatur iniuria. Secùs si esset lis contestata inter partes in tribunali proprij iudicis, tunc enim per ipsum debet, vel per Pontificem lis peragi.

Per cruciatā nemo potest absolui ad reincidētiam.

Nomine partis qui intelligantur.

Dubium egregium.

¶De excōmunicatione verò lata à iure subiungitur tertia conclusio, quæ in præsentiarum ad multas dissoluēdas ambiguitates est adnotanda. Quæcunque excommunicatio cuiuscunque generis fuerit à iure siue per cōcilium, siue per summum Pontificem condito, lata, absolutio ab ea pertinet ex officio ordinario ad episcopum, imò & ad parochialem sacerdotem, nisi fuerit specialiter, vel Pa

Tertia conclusio.

pæ, vel episcopo reseruata. Conclusio est S. Thom. loco citato, quam absq; vlla probatione ceu indubitatã affirmat. Ratio tamen est clara, quia excommunicatio est censura quæ à iure imponitur ratione peccati, & ratione illius incurrit: ergo quantum est ex natura excõmunicationis quicunq; habet iurisdictionem absoluendi ab illo peccato, habet & iurisdictionem absoluendi ab illa censura, imposita pœnitentia: sed nõ solùm omnes episcopi, verùm & omnes parochiales presbyteri, imò quicunq; prelatus in suo collegio, vel conuentu iure diuino, & ordinario eo ipso, quòd habet iurisdictionẽ in foro pœnitẽtiali potest absoluere à quocunq; peccato cuiuscunq; generis, quia iure diuino nullũ est reseruatum, nisi ab homine reseruetur: scilicet, à Papa, vel episcopo, vel alio prelato: ergo pariter iure diuino potest quicũq; absoluere à quacunq; excommunicatione. ¶Secundò id probatur, quoniam si excõmunicatio, propterea, ꝙ esset lata à iure cõcilij, vel Papæ, esset ei reseruata, non opus esset, vt exprimeret, Cuius absolutionem nobis reseruamus, aut, Pro beneficio absolutionis ad nos veniatur, aut simile: cùm ergo per huiusmodi clausulas specialiter sibi absolutiones reseruat, signũ est, quòd iure diuino, & ordinario ad singulos prælatos absolutio pertineat.

S.Thom. *Ratio cõclusio.* *Ratio.2.*

¶Est tñ argumentum in contrarium. Per excommunicationem maiorem homo priuatur suffragijs totius ecclesiæ: ergo vbi Papa eiusmodi suffragijs hominem priuat, eidem soli incũbit eadẽ restituere. Ad hoc autẽ iam suprà responsum est, quòd ad excõmunicationem non requiritur immediata potestas in omnia suffragia ecclesiæ, aliâs episcopus non posset excommunicare, sed illorum priuatio insequitur naturam excommunicationis. Quare sicut episcopus excommunicando consecutiuè priuat hominem eiusmodi suffragijs, ita potest absoluendo ab excõmunicatione illa consecutiuè restituere. Atque eadem ratione parochialis sacerdos, licèt excõmunicare nequiret, tamen autoritate, quã potest absoluere à peccatis, potest & ab excõmunicatione, ad quam absolutionem ex natura rei sequitur suffragiorum restitutio.

Argum. *Solutio.*

¶Ac per hoc soluitur argumentum in principio quæstionis propositum, quo arguebãt sacerdotem parochialem posse absoluere ab omni excommunicatione. De illa naq;, quæ fertur à iudice, nõ militat: quia nemo potest alienam iurisdictionem vsurpare. De illa verò, quę fertur à iure, bene probat, quòd quilibet curatꝰ possit à qualibet absoluere, nisi essent plurimæ reseruatæ.

Solutio arg.

¶His constitutis cõclusionibꝰ de reseruatione adhibetur quarta. Olim non erãt nisi sex casus summo Pontifici reseruati, vt ex autoritate S. Tho. colligitur, q illos dũtaxat enumerat. Primus erat de ijs, qui iniiciũt manus violẽtas in clericum, vt habetur. 17. q. 4. can. Si quis suadente. qui fuit Innocentij secundi ante tempus S. Thomæ, nempe, anno domini. 1130. Secũdus est de illis, q incendunt ecclesiam, & sunt denunciati. At verò Caieta. in dicto ca. citato. 22. ait, hunc canonem specialiter tangentem incendiarios ecclesiarum non reperiri in iure: nam ille proximè citatus, quem hîc S. Thom. insinuat, cap. Tua. de sent. exc. nõ loquitur specialiter de incendiarijs ecclesiæ, sed generatim de incendiarijs. Nec excommunicat incendiarios, sed reseruat absolutionem si per ecclesiam denunciẽtur. Doctores autem sunt qui illam restrictionem faciunt ad incendiarios ecclesiæ, quos Sylu. refert verb. Excommunicatio. 7. & 13. Canon verò. Canonica. 11. q. 3. neque est cõcilij generalis nec Papæ, sed concilij Arausicani, quod nõ ligat totam ecclesiam. Neque loquitur particulariter de incendiarijs ecclesiarum, sed generaliter de ecclesiæ violatoribus. Tertius casus est de illis, qui frangunt ecclesiam, & spoliãt ipsam. Et iste habetur cap. Conquesti. de sent. excom. vbi non habetur quòd ipso facto sint excommunicati, sed ꝙ excommunicentur. Et si ante denuntiationẽ voluerint satisfacere ecclesiæ, absolui possũt ab episcopo, sed si se denunciari permiserint, tunc absolutio deuoluatur ad summum Põtificem omnino, sicut de incẽdiarijs dictum est. ¶Vbi adnotandũ est, quòd nõ quodcũq; furtum in ecclesia factũ est sacrilegium, nec excommunicationi subiectũ. Vt si quis alicui in ecclesia sacra audienti crumenam surripiat, sed dum porta vel seræ ecclesiæ frangũtur, vt bona eius eripiantur. Itaque ambæ actiones cõcurrant, vt ait Caiet. verbo Excõmunicatio ca. 21. Quartus est de illo sacerdote, qui in diuinis scienter communicat cum excõmunicato nominatim à Papa, vt habetur cap. suprà citato Significauit. de senten. excõ. Quintus est de illis, qui literas apostolicas falsificãt, de quo extat canon cap. Ad falsariorũ. de crimine falsi. vbi excõicantur literarum

Quarta conclusio. *Primus casus.* *2. casus.* *3. casus.* *Furtum in ecclesia.* *4. casus.* *5. casus.*

rarum apostolicarũ falsarijs,eorumq; fautores, & defensores. *6.casus.* Sextus demum est de illis, qui cũ excõicatis cõmunicant in crimine, ꝓ quo lata est sententia,vt habetur ca. Nuper. & cap.Si concubinæ.de sent.excom.Et intelligitur de cõmunicãtibus cum illis, postq̃ excommuicati sunt. *Nota.* Licèt enim quis cõsuluerit alteri,vt furtum faciat,& postea non excõicetur,nisi qui furtum fecit,qui consuluit non est excõicatus,nisi postea ei cõsuluerit,vt nõ restituat.Item licèt quis cũ excõicato maiori excõmunicatione cõmunicet in alio crimine,nõ ideo excõicatur excõmunicatiõe maiori.Vt si clericus sit excõicatus propter cõcubinatum,licèt cõcubina eius in eo actu cũ illo cõicans sit excommunicata, non tamen si communicet cum eo in furto.Neque verò huiusmodi absolutio reseruatur Papæ,sed iudici excommunicanti.

Quinta cõclusio. ¶ Quinta conclusio. Præter istos sex casus, quos S.Th. refert, sunt alij ferè innumeri Papæ reseruati. Et primùm sunt omnes, qui in bulla cœnæ domini sic reseruantur, vt neq; per absolutionem quæ, illo die generalis fit, nec per aliam quancunq; solennem, nec per concessionem cruciatæ intelligantur concessi nisi exprimatur. *Verba bullæ cœnæ dñi.* Vnde post.§.12.eiusdem bullę,subdũtur hæc verba.Declarãtes nihilominus ac protestantes(prout tenore præsentium declaramus, ac expresse protestamur) absolutionem hodie,vel aliâs etiam solenniter per nos faciendam pręfatos supra nominatos,& qualificatos,ac cancellarios,vicecancellarios,consiliarios, & procuratores,atque omnes,qui executionem literarũ apostolicarum impediuerint, nisi decreta sua,& acta reuocauerint, non comprehẽdere.¶Hæc autẽ bulla non videtur res vsq; adeò antiqua, quãdoquidem D.Tho.illius non meminerit,sed à tẽpore Martini quinti circa annum domini.1420.quo tempore Bohemorum hęreses in concilio Constant.fuerint damnatę. *Bulla cœnæ dñi nõ admodũ antiqua.* Cui⁹ etiam bullæ Paulus secundus,& Sixtus quartus in suis extrauag. Et si Dominici gregis. meminerunt. *Paulus.2.* Postmodũ verò Leo decimus aduersus Martinũ Lutherum eam auxit, ac deinde Paulus tertius aduersus regias curias apostolicarum literarum executiones impedientes. *Leo decim⁹ Paulus.3.* Nuperrima verò est sub Paulo quarto, qui nunc sedet, & continet casus quindecim. *Prim⁹ casus.* ¶Primus eius casus est aduersus omnes hęreticos cuiuscunq; fuerint nominis, & sexus, & contra eorum fautores,defensores,ac receptatores,ea rõne qua hæretici sunt.Quæ quidem fuit censura Honorij tertij cap. Nouerit.de sentent.excõmu.quo alter fuit antiquior canõ Gelasij.24.q.1.can. Achatius.1. *Honori⁹.3.* *Gelasius.* vbi admonetur,quòd quicũq; in hæresim semel damnatam labitur, eius damnatione se ipsum inuoluit.Atqui tẽpore S.Thomę iam isti canones cõditi erant,quippe qui tempore Honorij natus fuit,vel paululò post.Verũ tamen quia in dictis canonibus nulla fit reseruationis mẽtio,minimè illorum meminit. Et quanuis multi ex neotericis glossatoribus,quos Syluester verb.Excommunicatio. 7.§.3.refert,in dubium reuocauerint, vtrùm per hæresim mentalem huiusmodi excõmunicatio contrahatur,proculdubio tamen nõ contrahitur, nisi hæresis verbo,aut facto fuerit exteriùs prolata, vt benè ait Caieta.verb. Hæresis. *Per hæresim mẽtalem nõ incurritur ex cõicatio, nisi fuerit exteri⁹ prolata.* Nam etsi hæresis per actum mentis contrahatur,eo quòd in mente est veritas,ac subinde hæresis,tamen ecclesia nullum actũ mentalem intendit excommunicare,non solùm quia quantum est ex natura illius actus nequit in cognitionem ecclesiæ venire,verũ quia esset laqueos humanis conscientijs obtendere. Item requiritur quòd sit error pertinax, vt idem Caieta.verb.Excommunicatio cap.1.ait. *Hæresis pertinax.* Pertinax autẽ est si sit assertio,quã homo scit vel sacræ paginæ contrariam, vel ab ecclesia damnatam, vel quam ignorantia crassa ignorat.Quare si sit ignorãtia inuincibilis excusans à peccato, eadem ratione ab excommunicatione excusat.Requiritur etiã deliberatus actus:putà,assertio exterior,quã interior præcesserit. *Deliberatus actus.* Ad hæc, adnotãda sunt verba extrauag.Sixti quarti,Et si Dominici. *Verba Sixti 4.* quibus alicui Pontifex ille videri põt rigorẽ huius reseruationis quodammodo relaxare: quæ tamen si benè æstimentur, eam potiùs restringit. Ait enim,ꝙ prætextu facultatum ab ipso vel sua autoritate concessarũ seu concedẽdarum, etiam in fauorem fidei & cruciatæ, nullus confessariorum aliquos absoluere audeat ab hęresi postquam fuerint de ea sententialiter condemnati, seu delati,seu publicè diffamati. Apparet ergo, quòd nisi fuerit quis damnatus, delatus,vel diffamatus,quanuis sit hæreticus, eius absolutio nõ sit Romano pontifici reseruata. Et tamen hæc non fuit pontificis intentio:nõ enim ait,quòd hęresis citra hos tres gradus non sit apostolicæ sedi reseruata, sed quòd per nullam concessionẽ ab ipso factam, vel faciendam possint

sint heretici absolui, si fuerint damnati, delati, vel diffamati. Duo ergo collige. Primùm, quòd nullus hæreticus citra pontificis facultatē potest absolui, si fuerit heresis pertinax, & exteriùs prolata, vt dictū est: quia omnis excommunicatio ratione heresis est Papę reseruata. Secundò, ꝙ si standum esset extrauaganti Sixti, quanuis Papa concederet generalem facultatem absoluendi ab hæresi etiā in diplomate cruciatæ, nō posset absolui hereticus damnatus, delatus, diffamatus, nisi hi casus essent nominatim expresi. Quare verba illa magis sunt restrictiua, quàm relaxatiua Dixerim verò, si stādum esset extrauagāti Sixti: quoniam ipse nō dixit, nisi quòd per facultates generales ab ipso concessas, vel cōcedendas non comprehendātur illi tres gradus heresis: vbi noluit ipse, nec potuit coercere, & restringere concessiones per alios pōtifices postmodum faciendas: quoniam extrauagans illa posita fuit tanquā regula cancellariæ, vel tanquam adiectio in bulla cœnę Domini, quæ cessat cum ipso autore. Quocirca, vt bene ait Sylu. verb. Excommunicatio. 7. casu. 32. illi casus Sixti remanent in dispositione iuris communis, & in forma concessionum, quæ à summis pontificibus pro tempore emanant. Imò & Angelus, qui fuit eiusdem pontificis commissarius, ait illam restrictionem Sixti nō fuisse omnino receptā. Quapropter, si modò in diplomate cruciatæ dicat Papa, ꝙ possit quicunque absolui ab omnibus casib⁹ reseruatis in bulla cœnę Domini, illi etiam tres gradus Sixti comprehenduntur, licèt non exprimātur, vt ab illis possit quicunq; hereticus emendatus absolui in foro conscientiæ, reseruata tamen potestate inquisitoribus procedendi in foro exteriori.

Prima collectio. *Secunda collectio.* *Nota.* *Bulla cœnæ Dn̄i cessat cū ipso Papa.*

¶Secunda excōmunicatio bullæ cœnæ Domini est cōtra piratas, & cursarios, & maritimos latrunculos. ¶Tertia, aduersus illos dominos, qui in suis terris noua pedagia imponunt, vel ꝓhibita exigūt. ¶Et quarta aduersus falsarios bullarū, seu literarū apostolicarū. ¶Quinta, aduersus eos, qui equos, arma, ferrum, & instrumēta bellica deferunt Saracenis, Turcis, atque alijs inimicis Christiani nominis. ¶Sexta anathematizatio est eorū, qui victualia, atq; alia ad vsum Romanę curiæ adducētes impediunt, & inuadūt. ¶Septima est eorum qui ad sedem apostolicam venientes, aut inde recedentes, aut in eadem cōmorantes, rapiunt, spoliant, & detinent, aut ex proposito deliberato verberare, mutilare, aut occidere præsumunt. ¶Octaua, aduersus verberantes, mutilantes, vulnerantes, interficientes, incarcerantes, patriarchas, archiepiscopos, & episcopos, atque ea mandantes. ¶Nona est multò latior, quę in quatuor mēbra sub eodem ferè capite distribuitur, quæ omnia ad asserendum libertatem executionis mandatorum pontificis referuntur. Anathematizantur enim illi, ꝗ per se vel per alios eos, qui ad Romanā curiā super causis, & negotijs recurrunt, vel earundem causarum iudices, aduocatos, vel procuratores verberāt, mutilant, vel occidunt. Atque illi, qui literas apostolicas executioni demandari inhibent, vel eorum executores capiunt, incarcerant, vel capi, & incarcerari faciunt. ¶Decima excommunicatio est aduersus illos seculares iudices, qui personas ecclesiasticas, aut capitula, ad suum ipsorum tribunal, aut cancellariam, aut consilium trahunt, aut trahi faciūt. ¶Vndecima eiusdē ferè tenoris excōmunicatio decernitur aduersus eos, qui iurisdictiones, vel reditus, vel prouentus ad ecclesiasticas personas ecclesiarū pertinentes vsurpāt, vel surripiunt, & qui collectas, decimas, vel taleas eis imponunt, ac subinde qui talia consulunt. ¶Duodecima anathematizatio est aduersus chancellarios, aut consiliarios, aut præsidentes quoruncunque regum, aut principum, qui beneficiales, & spirituales, illisque annexas causas ab auditoribus, & commissarijs apostolicis ad se euocāt. ¶Tertiadecima est aduersus mutilātes, verberātes, aut interficientes, aut capientes Romipetas: hoc est, peregrinos Romam petentes, aut inde reuertētes. ¶Quartadecima excōmunicatio est aduersus illos, qui directè, vel indirectè per se, vel per alios detinent, aut hostiliter inuadūt, vrbem Romam, aut terras patrimonio ecclesiæ pertinentes. ¶Ac demum quintadecima fuit adiecta à Clemēte septimo aduersus eos, qui in direptione Vrbis, quę suo tēpore cōtigit, ex basilicis reliquias, ornamenta, vel vasa ecclesiastica diripuerūt, vel direpta tenēt. Huius tamen excommunicationis materia iam transiuit. ¶Præter hos autem casus sunt alij perquàm multi apostolicę sedi reseruati, quos Syluester verb. Excommunicatio. 7. ad 57. enumerat. Sed D. Antonius, qui de censuris ecclesiasticis longum edidit tractatum vsque ad. 73. preter bullę cœnæ multiplicat. At verò Caietan⁹ diligēter profectò & luculenter

Secūdus casus. *Tertius.* *Quartus.* *Quintus.* *Sextus.* *Septimus.* *Octauus.* *Nonus.* *Decimus.* *Vndecimus* *Duodecimus.* *Tertiusdecimus.* *Quartusdecimus.* *Quintusdecimus.* *Syluest.* *Caieta.*

lenter, & doctè in summa verb. Excõmunicatio p.81. capitula explicat, vbi eorum exceptiones, & quæ circa illos dubia emergere possũt, disertè, & cõpẽdiosè enucleat. A quo nos ideo labore, quia prolixissimus esset, in præsentiarum abstinendum duximus. ¶Excipit enim D.Thom. septem casus, in quibus percutiens clericum non incurrit excõmunicationẽ. Primus est si causa disciplinę id faceret, vt magister, prælatus, pater &c. quæ dicitur sacra læsio. Secundus, si leuis fuerit percussio, aut iocosa. Tertius, si quis clericũ turpiter abutentem vxorẽ sua, vel matre, vel sorore, vel filia offenderit, tũc enim licèt sic eũ percutiat, vt sit peccatum mortale, clemẽtia tamen legis fuit, vt dolor excõmunicationẽ excusaret. Quartus, si quis vim vi repellat defendendo se, vel sua: scilicet bona, vel pudicitiã, vel religionẽ suã &c. Et quintus, si quis ꝑ ignorantiam eum percutiat, quem nesciebat esse clericum. Et sextus, si inueniat quis clericum in apostasia post trinam monitionem. Septimus, deniq; si à clericatu se ad aliud vitæ institutum trãsferat. ¶Demum & ab excommunicationibus Papæ reseruatis potest quis absolui à suo prælato, vel sacerdote in octo casib⁹: videlicet, in articulo mortis. Vel quando ostiarius defendens ingressum, clericũ absq; dolo malo percutiat. Item si percutiens sit mulier, vel seruus, vel religiosus, nisi sit enormis ꝑcussio, si sit pauper, aut puer, aut senex, aut valetudinarius, aut capitales inimicitias gerat, ita vt sit persona, cui nõ pateat accessus ad Romam: nam his personarũ generibus non est Romanum iter possibile. Tametsi hæc omnia antiqua erant, nunc autem standum esset cõsuetudini, potissimùm in causa hęresis, vbi non esset tuta absolutio, nisi autoritate Romani pontificis fieret. ¶Sexta conclusio. Forma demum absoluendi ab excõmunicatione non est certa, quemadmodum absoluendi à peccatis, sed potest esse qualiscunq;, vt absoluo te, libero te, restituo te communioni fidelium, & sacramentis ecclesiæ &c. Quinuerò potest etiam in absentia fieri, & ꝑ literas, tametsi iam sit in vsu absolutionem committere sacerdoti qui absoluat à peccato, & ab excommunicatione. Sed nihilomin⁹ potest fieri absolutio ab excommunicatione, licèt non fiat à peccatis. Imò potest inuitus quispiam ab excommunicatione absolui. Enimuerò à peccato, quia non nisi propria voluntate committitur, nemo, nisi propria voluntate consentiat, absolui potest. At verò quia excõmunicatio non est culpa, sed pœna: & pœna non incurritur propria sponte, imò contra inuitum decerni potest, fit, vt quis renuens absolui possit. Ac perinde sicut potest homo pluribus excommunicationibus excommunicari, potest ab vna excõmunicatione absolui alia remanente: quia excommunicationes non habẽt veluti peccata cõnexionem, imò potest homo pro vna excommunicatione satisfacere non satisfaciendo pro omnibus.

Percutiens clericũ in septẽ casibus non incidit in excõica-tionem. *Primus casus.* *Secundus.* *Tertius.* *Quartus.* *Quintus.* *Sextus.* *Septimus.* *A casibus reseruatis põt quis absolui à suo curato in octo casibus.* *Nota.* *Sexta conclusio.* *Absolui potest absens ab excõmunicatione.* *Inuitus põt quis ab excommunicatione absolui.* *Pluries excõicatus, ab una excõica tione sine alijs absolui põt.*

DISTINCTIONIS vigesimæsecundæ, Quæst. tertia, De interdicto, & cessatione à diuinis.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm interdictum sit expediens censura.

Ateriæ excõmunicationis, ne curta relinqueret, singulos articulos de interdicto, & cessatione à diuinis adhibendos duximus. Non quòd totã rerum syluã, quæ de interdicto cumulatur, explicare proponamus: est enim prolixa, & Summistis propria, sed vt nõnullam eius depingamus effigiem. Arguitur ergo, ꝙ interdictũ non sit licitũ, quia nemo sine culpa puniendus est: solet autem interdictũ contra innocuos, & innocẽtes poni, cùm locus interdicitur, ne populus sacra audiat. ¶Secũdò. Id nõ est fas in ecclesia permittere, quod in detrimẽtũ diuini cultus vergit: dũ autẽ Christiani per interdictũ à sacris arcentur, religio diuini cultus nocumẽtũ patitur: nefas ergo est id permittere. ¶In cõtrarium tamen est catholicę ecclesię vsus. ¶Interdicere, vt in superficie verba sonãt, est inter duos aliquid dicere. i. cõstituere. Sed tñ altera est eius significatio, vt idẽ sit qđ prohibere, vt interdico tibi ingressum dom⁹ meę, aut interdico te ingressu: hoc est, prohibeo. Et secundũ has duas significationes nomen interdicti diuersimodè vsurpatur, & iure ciuili, & ecclesiastico: nã id iure ciuili interdictũ est

Pars negat. *Arg. primũ* *Secundũ argumentum.* *Pars affirmatiua.* *Decisio articuli.*

est formata quædam,& solennis verborũ cõceptio quibus prætor inter duos:hoc est,inter actorem,& reum aliquid dicendo constituit:hoc est,aliquid iubet,aut prohibet,vt habetur insti.de interdictis, &.ff.& Codice eo. titu.Quod quidem etiam dicitur interdictio, quę est,aut prohibitoria,aut restitutoria,aut exhibitoria. Vt cùm prætor prohibet ædes extrui in loco, in quo actor eas petebat extrui, aut cùm iubet aliquid restitui,quod re⁹ per exceptionem defendebat non esse ab eo restituẽdũ.Hoc autem interdicti genus non attinet ad rem præsentem,sed interdictũ ecclesiasticũ,& canonicum,quod idẽ est quod prohibitio à sacris. ¶Est autem operępretiũ hîc in fronte discrimina inter censuras ecclesiasticas, quæ in vsu habentur, constituere. Sunt enim quæ ad rem præsentem attinent numero quinq;.s.excõicatio,suspensio,irregularitas,interdictũ,& cessatio à diuinis. Cõueniũt enim omnes primò,qa oẽs sunt ecclesiasticæ cænsuræ propter delictum,licèt irregularitas nonnunq̃ citra delictũ incurratur. Item ratione causę efficiẽtis,quia omnes possunt decerni,vel à iure,vel ab homine,saltem ex fundamẽto, quod est in iure.Nam irregularitas propriè nõ decernitur ad homine: qa nõ potest iudex imponere pœnã irregularitatis,nisi sit iure decreta propter aliqđ factũ. Neq; cessatio propriè decernitur à iure propter aliquod factum, vt ipso facto intelligatur posita,sed,vt art.proximo videbimus,cõceditur ecclesiæ facultas,vt quando iustũ iudicauerit cesset. Tertiò,quia omnes præexigunt canonicam monitionẽ,vel quæ in iure sit, vel quæ ab homine fiat.¶Differunt autẽ primò, definitione & effectu:nã excõmunicatio,vt suprà diximus, est ecclesiastica censura, qua homo priuatur sacramentis,& suffragijs, & conuictu fidelium.Suspensio verò est ecclesiastica censura, qua quis priuatur vsu potestatis ecclesiasticæ, quam habet.Potest enim sacerdos suspendi,vel ab executione ordinum, ne consecret, vel ab vsu iurisdictionis, ne ius dicat,vel absoluat,vel ab actu prædicationis &c. Sed irregularitas est quasi priuatio regulæ: hoc est,indignitas secundum canones, ne qs possit ad ecclesiasticos ordines promoueri, vel si ꝓmotus fuerit, ne queat in eis ministrare.Tametsi hęc secunda suspẽsionis potius imaginẽ prę se fert,quàm irregularitatis. Interdictũ autẽ canonicũ est ecclesiastica censura, qua hõ separatur à certis sacramẽtis,oĩbusq; diuinis officijs,& ecclesiastica sepultura, vt ex.c.Non est vobis. de spõsa. & ex.c.Quod in te.de pœnit.& remiss. colligitur. Cessatio demũ à diuinis est organorũ suspẽsio:hoc est, ministrorũ ꝓhibitio, ne sacra faciãt,aut diuina celebrent. ¶Secundũ discrimẽ est, ꝙ quatuor istorũ non decernuntur,nisi propter peccatũ,irregularitas verò potest citra peccatũ cõtrahi.Est enim duplex irregularitas,altera quæ in pœnã peccati est imposita,vt si excõicatus ordines suscipiat,vt.c.1.de ijs qui furt.ordi.suscepit.vel ab episcopo excõicato, vt.1.q.1.can.Gratia. & can.Statuimus. vel si excõicatus celebrat:& ꝓpter alia cõplura peccata.Et hæc ꝓpriè dicitur cẽsura irregularitatis. Sed altera irregularitas est,quæ incurritur citra culpã,vt propter bigamiã,vt extra eod.tit.vel ꝓpter effusionẽ sanguinis etiã licitã,vt cũ iudex suspẽdere facit reũ. Et hęc nõ est censura quia nõ habet rationẽ pœnæ.Quocirca quando confertur in bulla cruciatæ facultas absoluendi ab omni cẽsura ecclesiastica,illo nomine includitur etiã irregularitas ratiõe peccati cõtracta,sed tñ aliud irregularitatis genus,vt ꝓpter bigamiã,effusionẽ sanguinis,orbitatem mẽbri, aut fœditatẽ corporis, quia nõ est cẽsura,sub illo noĩe non cõprehenditur. Præsertim,ꝙ absolutio nõ fit nisi à culpa, vel pœna: huiusmodi autẽ irregularitas, nec est culpa, nec pœna: quare nõ op⁹ habet absolutione, sed habilitate,quę noĩe absolutiõis nõ intelligitur. ¶Tertium discrimẽ inter alia quatuor est,ꝙ licèt non decernantur,nisi propter peccatum,differẽter tñ: nã excõicatio,& suspensio non decernitur,nisi ꝓpter peccatũ ipsius personæ,quę excõicatur,vel suspenditur,interdictũ verò nõ semp decernit ꝓpter peccatũ illorũ,qui sacris interdicũtur,sed ꝓpter alienũ.Nã in odiũ illius,qui pertinaciter obstinatus est in excõicatione interdicitur ciuitas. Atq; id ipsum de cessatione à diuinis dicturi sum⁹. ¶Hinc subsequitur quartũ discrimẽ, ꝙ excõicatio, suspensio,& irregularitas non decernuntur,nisi aduersus personam in pœnam sui delicti,interdictum autem,& cessatio decernitur aduersus totam ciuitatem, vel regnum, eo quòd citra vniuersitatis culpam potest ipsa interdici.

¶Suspẽsione autẽ & irregularitate prętermissis ad quæstionẽ sex conclusionibus respondetur. Prima.Interdictum legitimè positum res est ecclesiæ gubernaculo necessaria.

Nam

Censurarũ ecclesiasticarũ conuenientia. *Cõuenientia secunda.* *Ecclesiasticarũ cẽsurarũ discrimẽ.* *Suspensio quid.* *Irregularitas quid.* *Interdicti definitio.* *Cessationis à diuinis definitio.* *Censurarũ ecclesiasticarũ discrimẽ secũdum.* *Irregularitas duplex.* *Nota.* *Censurarũ ecclesiasticarum discrimen tertiũ.* *Censurarũ ecclesiasticarũ discrimen.4.* *Prima conclusio.*

Nam etsi excommunicatio, vt suprà diceba mus,pœna sit,qua ecclesia maiorem non habeat,tamen quãdo quis obstinato animo in ipsa recrudescit, cõdecẽs est, vt eadẽ ecclesia sensum mœroris, & tristitiæ repręsentet, & quasi totũ populũ indignatiõe aduersus eũ commoueat, & à iure,quod habet sacra audiendi,suspendat, vt vel illa populi indignatione,& sacrorum silentio perterrefactus ille resipiscat.¶Atqui interdictum est duplex.s. interdictum loci, & interdictum personarũ. Interdictum locale seu loci est, quãdo interdicitur ciuitas,ne illic diuina officia audiant, & tunc populus, præter personas illas, quæ causam dederunt interdicto, põt extra ciuitatem,& suburbia illa audire: nã nomine ciuitatis etiam suburbia intelligunt.cap. Si ciuitas de senten.excom.lib.6.Interdictum autem personale est,quo interdicitur populus, vel aliqua eius persona: nam etiam populus citra propriam culpam in odium excommunicati,pręsertim si sit rector,vel princeps,potest interdici,vt patet can.Miror.17.q.4.vbi Augu. ꝓpter delictum Bonifacij interdixit eum sacris, totamq; eius domum,& familiã. Imò potest interdici populus sine clero, & clerus sine populo.Et tunc personæ interdictæ nullibi.s.neq; in illo loco,neq; in alio audire sacra possunt.Hæc omnia habẽtur cap. Si sententia. de sent.excom.lib.6.Ex quo fit vt interdicto loco, nõ censeatur populus interdictus,nisi ne in illo loco audiat, & è conuerso interdicto populo non censetur interdictus locus. Quare populo excluso etiã in præsentia peregrinorum possunt solenniter celebrari diuina. ¶Et vtrunq; istorum interdictum sunt qui distinguant in tria.s.in generale speciale,& singulare.Sed tamen satis est diuidere in duo:videlicet,in gñale, & speciale. Generale enĩ interdictũ loci est quando interdicitur totum regnum, vel tota ciuitas, vel totum castrum. Dicitur enim generale, quia nulla ecclesia excipitur,vt colligitur ex cap.Cum in partibus.de verb.sig.Interdictũ speciale loci est, quando aliqua ecclesia,vel ecclesiæ ciuitatis vel castri interdicuntur, & non omnes. Et tunc interdicta ecclesia,interdicuntur omnes eius capellæ,vt eodem cap. Si ciuitas.admonetur,non tamen clerus eiusdem ecclesiæ:potest enim alibi celebrare.Pari modo interdictũ personarum esse põt,aut generale,vt dum ꝓpter peccatũ regis interdicitur totus populus regni,aut propter delictum domini totus populus ciuitatis,vel castri.Speciale autem est cùm interdicitur aliqua persona,vel ꝑsonæ ciuitatis. Quare hoc imponi potest propter peccata ipsarum personarum,quæ nominatim interdicunt.Quæ quidem pœna est minor,ꝗ sententia excommunicationis: nam minor pœna est arceri à sacris tantùm audiendis, ꝗ priuari suffragijs ecclesiæ,& conuictu fidelium. Quocirca episcopis sæpe Pontifex priùs præcipit sub cõminatione,vt arceantur ab ingressu ecclesię, ꝗ sub cõminatione excõicationis. ¶De illis autẽ qui interdicere possunt subiungitur secunda conclusio. Omnes prælati ecclesiarũ cathedralium, aut collegiatarum: nempe,& episcopi, & abbates,qui præsunt collegiatis ecclesijs, possunt interdicere, tam personas, ꝗ locum:quia habent iurisdictionem ordinariã,vt notatur in.c.Cùm inter.de consuetud. & in.c. Cùm ab ecclesiarũ.de officio ord.Pariter concilium generale, & capitulum sede vacante.Minores autẽ pręlati,qui excõicare possunt,vt prælati religionum, eadem ratione possunt interdicere subditos:id est,ab audiẽdis diuinis cohibere, vt ex eod.cap. Cùm ab ecclesiarũ.colligitur: quia hoc minus est ꝗ excõicare.Interdicere autem ecclesiam,vel locum non est in consuetudine,nisi habeant iurisdictionem in oppidum aliquod vel castrũ.¶Tertia conclusio.Ad interdictũ requiritur causa eademq; grauis,& digna:nã certè locus, & populus non est nisi grauissima de causa interdicendus, nec quæcunq; sufficit, quæ ad excõicandũ satis esset. Nã excõicatio fertur cõtra singularem personam,interdictũ verò in damnũ populi citra eius culpã. Imò interdictũ quãuis ex vna parte ad terrorem excõicatorum cõducat, ex altera tamẽ in periculum diuini cultus vergit, potissimũ si sit prolixum:nam tunc non solùm populus desuetudine frequentandi diuina officia, affectũ eorum, & sensum perdit, verumetiã & clerus ipse remissior fit,& ignauior ad eadem diuina celebranda.Qua vtiq; ratione,& diuina religio detrimentum patitur,& populus solet in moribus syluescere.Vnde Innoc. & Hostiens. super.c.Quæsiuit.de ijs quę fiũt à maiori parte capit. sentiunt sententiã interdicti nõ esse ferendã ob delictum particularis personæ, sed vniuersitatis,nisi sit domin⁹ loci,vt.c.Nõ est vobis.de sponsa.Et Bonifac. octauus in extrauag.Prouidè. sanxit ne pro debito pecuniario,vel cuiusuis pecunię quãtitate

Interdictũ duplex.
Interdictũ loci.
Interdictũ personale.
Subdiuisio interdicti.
Secunda cõclusio.
Tertia conclusio.

titare posſit iudex ordinaria,vel delegata poteſtate locum,vel populum interdicere. Secùs,vt ait Archidia. de interdicto singularis perſonę.Nunc autem ſaltem in aliquibus locis Hiſpaniæ ſolet ciuitas pro exigua cauſa pecuniaria interdicto obnubilari,quod profectò nullatenus eſſet ferendum.Putāt enim illa ratione eccleſiaſtici iudices ſuam autoritatē aſſerere, & tamē præterq̃, ꝙ grauiſsimū dant populo damnum, & iniuriā grandem irrogant,eandem autoritatē extenuant,quæ hac ratione indies minoris habetur. In alijs nationibus vix vno ſeculo interdictū vnum auditur: in Hiſpania verò creberrima videntur.Atqui ſolebat mos priſcus vigere, vt poſito interdicto,perſonæ excōicatæ intra triduum vrbe pellerentur, vt ceſſaret, nunc verò temporis nulla huius Chriſtiani moris habetur ratio.¶Debet præterea,& monitione canonica excōicatus præmoneri in ſcriptis, vt cap.Cùm medicinalis.de ſentent. excom. lib.6.iubetur. Forma autem ſententiæ eſt,talem populum, aut locum interdicto eccleſiaſtico ſupponimus, de verb.ſigni.ca. Cùm in partib⁹.& de officio delegati.cap.Sanè.in.2. ¶Eſtq; notandū, ꝙ poſt conciliū Conſtan. nemo interdictum ſeruare tenetur ſiue à iure ſiue à iudice poſitum, niſi aduerſus certū locum,aut contra certam perſonam fuerit enūciatum.Sufficit autē interdictū eccleſiæ matrici intimari, quod quidem ipſa ſeruante,& reliquę omnes eccleſiæ ſeruare tenētur. ¶Et hæc de interdicto, quod ab homine decernitur.Nā ſunt multi caſus, in quibus,& ipſo iure decretum eſt.Ciuitas enim vbi Papa moritur, ſi nō illico ad electionem ſeruatis iuris cōditionibus procedatur, eo ipſo interdicto ſubijcitur.cap.Vbi periculū.de electio.lib.6. Item qñ vniuerſitas ciuitatis ab eccleſijs,vel eccleſiaſticis perſonis pedagia,vel alia tributa exigit, vt cap. Quanq̃. de cenſib. lib.6. Et in multis alijs caſib⁹, quos Sylue.verb. Interdictum.4.refert.¶Atqui illud,quod à iudice decernitur, ab eodem eſt tollendum,& relaxandum,imò & idem iudex poteſt illud ſuſpendere,vel in tota vrbe,vel in aliqua eccleſia,vel per diem, vel per aliud tempus, cauſa alicuius officij celebrandi,aut defuncti ſepeliendi,aut alia legitima, vt cum Innocentio, & Hoſtien. cōtra Bernard.ait Syluest. verb. Interdictū.3.§.8.¶Quin verò quantū eſt ex tenore iuris videntur interdicta iure poſita ceſſante cauſa, & facta ſatisfactione per ordinariū poſſe tolli:quoniam interdicta iure nō reſeruantur Papæ ſicut excōicationes. Si autem alicubi reſeruetur,ſtandum eſt verbis iuris. Suſpendi autem manente cauſa,aut non facta ſatisfactione per nullū,niſi per ſummū Pontificem poſſunt.¶Ad hęc,& de natura, & effectibus interdicti adhibetur quarta cōcluſio. Effectus & natura interdicti eſt trina prohibitio : ſcilicet,diuinis intereſſe,& certa ſuſcipere ſacramenta, & in loco ſacro ſepeliri. Enimuerò antiquitus ferè nihil interdictū à ceſſatione differebat:nam cùm tempore interdicti intereſſe ſacris non liceret,clerus ipſe ab eis celebrandis omnino abſtinebat,vt colligitur ex cap.Non eſt vobis.de ſponſalib.& capit. Quod in te. de pœnitent. & remiſsio. ſed ſemel in hebdomada cauſa conficiendi ſacramenti celebrari permittebatur. de ſentent.excommu. capit.Permittimus.At verò Bonifacius octauus capit. Alma mater.referens quemadmodum antiquitus tempore interdicti nulla celebrabantur officia, & ſubdens, ꝙ ex diſtrictione huiuſmodi ſtatutorum, decreſceret deuotio populi, pullularēt hæreſes,& infinita pericula animarum inſurgerent, & eccleſijs ſine earum culpa debita obſequia ſubtraherentur, conceſsit, vt tempore interdicti ſiue ab homine,ſiue à iure ꝓlati poſſent homines non ſolùm in articulo mortis, ſed etiam ſani quoties vellent ſacramentum pœnitentiæ ſuſcipere, dum tamen non eſſent excommunicati,qui quidem,prçterquam in articulo mortis, ad ſacramenta non admittuntur.Et niſi eſſent illi,qui interdicto cauſam dederant. Secundò conceſsit, vt excluſis interdictis,& excōicatis quotidie diuina officia ſubmiſſa voce, ianuis clauſis, non pulſatis campanis celebrarentur. Tertiò,vt in die natalis Dñi,paſchæ,& pentecoſtes,& aſſumptionis Beatæ virginis pulſatis cāpanis,apertis ianuis,alta voce eadem officia ſolenniter fierent.Iure autē antiquo permittebatur baptiſmus & pœnitētia morientium,& viaticū.ca. Nō eſt vobis.de ſpōſalib. & cōfirmatio in fronte,vt cap. Reſponſo.de ſenten. excōm. Feſta autem illa quatuor ſolennia incipiunt à primis veſperis, ſed feſtū paſchatis à miſſa vigiliæ,ſaltē ab initio Gloriæ,qñ pulſant cāpanæ, finiunt tñ in vltimo cōpletorio vltimi diei paſchatis, aut diei aſſumptiōis. Haud tñ licet in iiſdē feſtiuitatib⁹ ſacramentū euchariſtię ſuſcipere,niſi ab his, q priuilegiū habent:qa hoc in dicto.c.Alma mater

Forma ſententiæ.

Concilium Conſtan.

Relaxatio.

Nota.

Quarta concluſio.

Alma mater.

Feſta quatuor.

mater. non cõceditur. ¶Hoc autem sunt qui dubitant, vtrùm cùm priuilegiatus sumit eucharistiam, possit populus interesse, eo ꝙ illud expressè non conceditur. At verò cũ populo concedatur tunc publicè interesse sacrificio missæ, non est cur dubitetur, quin liceat interesse sumptioni eucharistiæ, cùm non sit nisi pars sacrificij. Potest, & die assumptionis virginis benedictio coniugum solennis fieri, quia illud non est sacramentum. Imò & defuncti solenniter sepeliri, vt ait Syluester verb. Interdictum.5.§.4. ¶Igitur extra illa festa trinus est interdicti effectus, vt cõclusio asserit. Primus scilicet, ꝙ nemo audire sacra valet, nisi clerici, etiã primæ tõsuræ. Nisi sint coniugati: nam illi omnia priuilegia clericalia amittunt, vt habetur cap. Ioannes. de clericis cõiugatis. præter duo, vt Bonifacius decreuit cap. vnico, eod. titulo lib.6. Nam si tõsuras deferant, gaudẽt priuilegio canonis. Si quis suadẽte diabolo. & ne conueniri debeãt corã iudice seculari. Sed ꝑsertim priuilegium audiẽdi sacra tẽpore interdicti perdũt: qa iã non sunt altaris ministri, neq; ecclesiæ. Possunt etiam audire sacra quicunq; per pontificis diplomata sunt priuilegiati. Et qui huiusmodi priuilegium habet, potest familiam suam, quæ eum comitatur, in ecclesiam secũ inducere, iuxta concessionem eiusdem Bonifacij cap. Licet vobis. de priuileg. lib.6. Nisi vel causam dederint interdicti, vel in fraudẽ hanc ob causam fuerint in eãdem familiã assumpti. cap. vlt. de verb. sig. lib.6. ¶Adde hîc quod suprà d.13.q.2.ar.1. inter explicandũ pręceptum audiendi missam diebus festis diximus: nempe, quòd priuilegiati non excusantur tempore interdicti audire sacra die festo. Non quòd priuilegiũ eos per se obliget, sed præceptum audiendi missam obligat oĩ tẽpore oẽs audire potẽtes. Secũdus effectus interdicti est, qa nec possunt suscipi sacramẽta ordinũ aut extremæ vnctionis, vt notant doctores super ca. Responso. de sent. excom. ¶Tertius, qa nec defuncti gaudere possunt ecclesiastica sepultura, pręter clericos. vt. c. Quod in te. de pœni. & remis. Et quãuis illic addatur, ꝙ clerici sepeliantur sine solẽnitate, & cum silẽtio, iã verò hodie, vt ait Sylu. verb. Interdictũ.5.§.10. cõceditur vt missa & officiũ funeris cum moderamine capituli. Alma mater. celebretur.

Triplex effectus interdi.

Priuilegiati.

¶Ad hæc de violantibus interdictum distinguẽdum est inter clericos & laicos: nam de clericis subnectitur quinta conclusio. Clerici interdictũ violantes peccant mortaliter, fiũtque irregulares, & vt verbis iuris vtamur ineligibiles & impostulabiles. Itaq; nec eligere valent, nec eligi, nec postulari, suntq́; suspensi ab officio & beneficio. Prima pars, licèt eã concedere renuat Caiet. in summa verbo, Interdictũ. nihilominus vera profectò censenda est. Et probatur, quia mandatũ interdicti imponitur propriè clericis secundũ antiquũ ius, vt non celebrent, & secundũ ius nouum, vt non celebrẽt nisi iuxta tenorẽ capituli. Alma mater. excluso populo, clausis ianuis, &c. & cũ pręceptũ sit de re graui, fit consequẽs, vt non obtemperãtes lethaliter delinquant. Secundò id confirmatur ex pœnarũ grauitate, quæ violatoribus iure decernuntur, vt irregularitatis & aliæ: tam graui enim cẽsura nõ plectũtur nisi mortaliter delinquẽtes. Quòd autem tria illa pœnarũ genera incurrãt, probatur. cap. Is qui. & cap. Is cui. de sent. excõi. lib.6. & cap. Cũ æterni tribunal. de sent. & re iudi. eod. lib. & cap.1. de postula. prælatorũ. Sed ꝙ sint suspensi officio, & beneficio probatur ex cap. Tanta. de excessib. prælator. Imò sunt beneficijs expoliandi, vt patet ca. Postulastis. de clerico excõicato. Atqui si sit religiosus, & sciens matricẽ ecclesiam interdictũ seruare, & non seruat, est excõicatus, per clem. Ex frequẽtibus. de sent. excõicatio. Et est notandum, ꝙ clericus dupliciter est interdicti violator: scilicet, vel dũ ipse est interdictus, tunc enim nullibi, vt dictum est, officia sacrorum ordinum exercere potest, & si decedat interdictus, caret ecclesiastica sepultura, vt in dicto cap. Is cui. habetur. Secundò, si locus sit interdictus, licèt cleric⁹ ipse non sit interdictus, exercendo ordines in eodem loco, violat interdictũ. Sunt tñ notanda verba capitulorum irregularitatem decernentium, quia non loquuntur nisi de clericis, qui sunt in sacris, & celebrãt, vel officia diuinorũ ordinũ exequũtur. Quare licèt religiosus, qui nõ est in sacris, & secularis, & monialis solẽniter in ecclesia canant, non fiunt irregulares, vt non possint ad ordines sacros promoueri, sunt tamen aliter puniẽdi in aliquod arctius monasterium intrusi, vt eodem. capit. Postulastis. sancitur. Nã & moniales & religiosi non clerici noĩe clericorũ hoc casu intelliguntur, quibus incũbit diuina officia solẽniter facere, vt censeãtur violatores interdicti, non aũt quantum ad irregularitatem. Qua-

Quinta cõclusio.

Cleri. dupliciter uiolat interd.

Nota.

propter simplex clericus primæ tõsuræ, imò qui minoribus ordinib⁹ initiati sunt, (vt Syluester cõtra quosdam Canonistas cũ theologis sentit, verb. Interdictum. 5. §. 6.) quãuis solenniter in ecclesia canant, & sua munera exerceant deferendo cereos, aut legendo, & agendo ea, quę sunt sui muneris, non fiunt irregulares, vt non possint ad maiores ordines promoueri: quia prima tonsura, & minores ordines non sunt ordines sacri, sed dispositiones ad illos. Et ideo non est eis matrimoniũ interdictum. ¶ Quinuerò quãuis presbyteri aliqua munera exerceant in eccesia tempore interdicti, quæ quidem munera non sunt propria sacrorum ordinum, sed possunt per laicum exerceri, vt responsorium canere, vel Psalmum, non ideo fiunt irregulares, vt cum Panormitano ait ibidem Syluester. Vnde cõcluditur regula, illos tantùm clericos irregularitatem incurrere, qui sunt in sacris, vt subdiaconi & superiores, & exercẽt aliquod officium, quod est ordini annexum. Imò quãuis subdiaconus sine apparatu epistolam diceret, non fieret irregularis: quia illam illo pacto laico dicere permittitur, secùs si cum apparatu tanquam subdiaconus eam diceret.

Nota.

Regula.

¶ At verò de laicis, interdictũ eo modo violantibus, quòd ad audiendum sacrum, vel alia diuina officia sese ingerũt, graui⁹ est dubium, vtrùm mortaliter peccent. Nam quòd nullã iuris pœnã incurrãt vt certissimũ supponitur, est tñ argumentũ, quòd peccent, & quidem mortaliter: nam de excommunicatione diximus, quòd non solùm excommunicati peccant communicando cum alijs, verùm & alij communicando cum ipsis: ergo æquali ratione non solùm clerus violat interdictum diuina coram populo celebrãdo, sed & populus insinuando se in ecclesiã, vel per valuarum rimas audiendo diuina, & adorando sacramentum. Accedit & autoritas Innocentij & Archidiaconi, quos in eãdem sentẽtiam citat Syluester verb. Interdictũ. 6. §. 7.

Dubium. de laicis.

¶ Nihilominus tanquàm probabilior, & fortasse certa subiungitur sexta conclusio. Laicus, si sit totus populus, vel ipse interdictus, mortaliter peccat ingerendo se diuinis officijs audiendis, si tñ ipse non sit interdict⁹, sed solus loc⁹ nõ peccat ingerẽdo se, saltem mortaliter, nisi aliquod violentiæ genus faciat, vt se ingerat, vel clericis eum expellentibus nõ obtẽperet. Prima pars liquida est: nã populũ vel aliquos ciues interdicere est eis inhibere ne diuina officia audiant, & ideo si nõ sint ecclesię audientes, cùm sit res grauis, certum est eos peccare mortaliter. Secũda verò pars est sententia Sylue. loco citato vbi ait, quòd nisi sese ex contemptu ingerant, nihili faciẽdo ecclesiæ interdictũ vel autoritatem, non peccant mortaliter. Sed & Caietanus verb. Interdictum. eandem sententiam asseuerantiùs affirmat, dicẽs, quòd violatio interdicti solùm est clericorum. Et ratio, quæ id suadere, nescio an persuadere videtur, est quòd qñ solus locus interdicitur, mandatum iudicis non dirigitur ad laicos, neq; illis intimatur, sed tãtùm ad clericos, quibus præcipitur, vt interdictum seruent. Et pariter religiosis ne ianuas perforẽt, aut fenestras faciãt, per quas seculares possint diuina videre, vel audire, vt clem. 1. de sentent. excommunicatio. illis ergo incumbit à diuinis populum arcere, quibus laici, cùm ab ipsis expelluntur, parere tenentur. Alioqui si contemptus absit & scandalum, certè non videntur mortaliter peccare, licèt se ingerant, sed solùm esset quædam venialis culpa, propterea, quòd interpretatiuè faciunt contra clericorum intentionem. Atqui, vt ibidem addit Caietanus, quanuis dum diuina sumus audientes interdictus ecclesiam intraret, non tenemur eũ vitare, quia non iubemur non participare cum interdictis, sed solùm clerici tenentur à sacris eos eijcere.

6. Cõclusio.

Syluest.

Caieta.

¶ Ad argumentum ergo contrariæ partis respondetur, non esse idem de excommunicatione & interdicto: nam cum excommunicatis oẽs prohibẽtur communicare, omnibusq; imponitur pœna maioris, vel minoris excõicationis si cũ illis cõmunicent: sed in interdicto soli clerici plectuntur, nisi illud seruent: quare illis solis videtur præceptum impositum. Clementina verò Grauis. de sententia excommunicatio. quam fautores contrariæ opinionis pro se afferunt, nihil eis suffragatur: quoniam illic nõ habetur sermo de laicis qui tempore interdicti ingerunt se sacris, sed de illis dominis qui eo tẽpore missas, & diuina officia in ecclesijs publicè, & solẽniter faciunt celebrari, aliosq; conuocant, imò cõpellũt, vt eisdẽ sacris intersint, quos quidẽ nõ est dubiũ mortaliter, & grauissimè peccare, qui ideò ob id peccatũ illic excõicantur. In horũ ergo consequentiã nõ possunt adduci qui simpliciter se sacris ingerunt.

Solutio arg. in oppositũ.

¶ Primum igitur argumentum iam suprà solutum est, conceditur nanq; neminẽ nisi pro sua

Solut. 1. argum.

ſua culpa puniendum,tamen quando populus interdicitur ſacris ꝓ ſola culpa excõicati,non punit̃ populus, ſed excõicatus ipſe in populo.Sicuti dum ꝓpter culpam patris ſoboles perdit nobilitatẽ, nõ punit̃ ſoboles,licèt damnũ patiat̃, ſed pater in ſobole.¶Ad ſecundum verò reſpondet̃, ꝙ etſi aliqua detrimẽta ex interdicto ſequant̃ in diuino cultu,& deuotione populi recõpenſantur, tñ ꝑ neceſsitatem defendendi autoritatẽ eccleſiaſticam.Dum tñ,vt diximus,modus adhibeatur,ne vel ſine vrgentiſsima cauſa interdictũ ponatur, vel tantum duret,quòd in populo diuinorum ſenſus tepeſcat.

Solutio.2.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm ceſſatio à diuinis ſit licita.

SEcundò quæritur de ceſſatione, & arguitur, quòd non ſit licita. Diuina officia celebrari eſt de iure diuino, ac potiſsimũ miſſam, quæ, vt ſuprà diximus, eſt proprium Chriſtianorum ſacrificium : per nullum autẽ ius humanum derogatur diuinum : ergo nulla de cauſa ceſſatio à diuinis eſt licita. ¶In contrarium eſt conceſsio iuris cap. Si canonici. de officio ordina.lib.6. ¶Supremum afflictionis documentum,quod eccleſia oſtendere poteſt eſt ceſſatio à diuinis,quę dicitur organorum ſuſpenſio:hoc eſt miniſtrorum eccleſię ſilentium.Et ſumitur ex illo Pſal.136. In ſalicibus in medio eius ſuſpendimus organa noſtra.Vt eñ populus Iſraëliticus in Babyloniam captiuus adductus organa, quib⁹ in templo ſacrificabat,ſuſpendit, & petentibus Babylonicis,vt quæ in templo conſueuerant,canerent,reſponderunt,Quomodo cantabimus cãticum domini in terra aliena? Ita eccleſia in vltimas anguſtias coacta ceſſatione à diuinis afflictionem ſuam ſignificat.

¶Ad quæſtionem ergo tribus concluſionibus reſpondetur. Prima.Nulla ceſſatio à diuinis propter aliquod crimen ipſo facto iure imponitur,ſicuti aliæ quatuor cenſuræ,vt ar.ꝓximo dicebam⁹,ſed ſolũ iure cõcedit̃,vt quando eccleſiæ viſum fuerit,ceſſet. Quare ceſſatio,vt Panor.in cap. Dilectus de appellatio adnotauit, hoc differt ab interdicto,ꝙ ſententia interdicti eſt quid iuris, ceſſatio verò non eſt niſi quid facti, non quidem iure latum aut decretum, ſed iure permiſſum,& conceſſum.¶Secunda concluſio.Ceſſatio,ſi

Prima cõcluſio.

Secũda concluſio.

legitimè fiat,eſt licita, & decens ꝓpter cauſam iã dictã:nempe,vt quos rebelles eccleſia iure,& ordine vincere,& cogere nequit,ſaltẽ tã ingenti doloris ſenſu exterreat.Quòd aũt ceſſatio iure cõceſſa ſit,patet ca. Irrefragabili.de officio ordi. & ca.Si canonici.&.c.Quãuis.eo.tit.lib.6. Et cle.1. de ſenten.excom.ait papa ceſſationẽ vnicũ eſſe lumen ad repellẽdas iniurias eccleſijs illatas. ¶Tertia concluſio.Ingentiſsima grauitas incõmodorũ,quæ ceſſatio præſefert,exigit, vt ſit legitima,cõditiones decẽ. Illas ex ordine recenſet Bonifa. octauus in dicto cap.Quãuis.adiunctis gloſſis.Ioan.Andreæ, & aliorũ. Primũ requirit, vt ceſſantes habeant à iure, vel cõſuetudine, vt ceſſare poſsint,vt in pręallegato cap.Si canonici.habet̃. Vbi notandũ eſt,ꝙ epiſcopus officio ſuo ꝓprio, & ordinario ceſſare põt, capitulũ verò minimè ſine autoritate,& cõſenſu epiſcopi,vt ex citato cap.Irrefragabili. colligit:alioqui ceſſatio nõ eſt valida,& epiſcopus põt eam reuocare, niſi ſede vacante capitulũ ceſſauerit,vel idẽ capitulũ conſuetudine,vel priuilegio obtinuerit, vt inconſulto epiſcopo ceſſare poſsit. ¶Tunc ergo requiritur ſecũda cõditio .ſ.vt oẽs canonici nemine dempto cõuocentur,etiã abſentes,qui cõuenire poſſunt,ac ſi de electione ageretur.

Tertia concluſio.

2. Cõditio.

¶Tertiò requiritur,vt de cauſa ceſſandi maturè,& diligenter tractetur. ¶Quartò,ꝙ de ceſſando deliberent.Et videtur neceſſariũ,ꝙ maior pars capituli cõcludat ceſſandũ eſſe: nam in.d.c. Quãuis.cõuocatio ad ceſſationẽ faciendam æquiparatur ei,quæ fit ad electionem canonicè faciendã. Vnde etiã colligit, ꝙ cõcluſio deliberationis debeat fieri à maiori parte oĩum deliberantiũ. Itaq; ſi alij cõcludant ceſſandũ, & alij nõ ceſſandũ, & tertij indifferenter ſe habeãt, pars prima debet alias ambas ſuperare. ¶Quintò requit̃,ꝙ offenſa ꝓpter quam ceſſat,ſit manifeſta & notoria:alioq nulla cõſuetudo ſufficeret, qa eſſet oneroſa,vt.c.1.de cõſuetu.habetur. Quapropter vt ait Syluеſ.verb.Ceſſatio. nõ ſufficit,vt cũ illo, cõtra quẽ ceſſatur, ꝓbabilib⁹ rationibus agatur, Sed requiritur,ꝙ apertis, & notorijs conuincat̃. ¶Sextò requiritur,ꝙ cauſa illa manifeſta ſit rõnabilis. Hæc autẽ conditio per præcedentem ſatis explicatur: qa nõ ſufficit,ꝙ ſit rõnabilis, ſed apertis rõnibus demõſtrata.¶Septimò,ꝙ añ ceſſationẽ inſtrumẽto publico,vel patentibus literis authentico ſigillo munitis cauſa ceſſationis exprimatur.

3. Cõditio.
4. Cõditio.
5. Cõditio.
6. Cõditio.
7. Cõditio.

Octaua. exprimatur. ¶Et Octauò, vt idē instrumentum ei, contra quem cessatur, tradatur. *Nona.* ¶Nonò, quòd cessaturi requirant illum, vt emendet competenter iniuriam vel offensam, propter quam volunt cessare, quòd si ille emendare noluerit, tunc habet locum cessatio. *Decima.* ¶Decimò tandem requiritur, vt infra mensem vtraq; pars tam cessans, q̃ contra quam cessatur, per se vel per procuratores iter ad sedem apostolicam arripiat, & competenti dierum spacio se ei representent, vt cognita causa pontifex remedium adhibeat. *Transacto mense partibus cōcordantibus ci tra iussum pōtificis cessatio potest tolli.* ¶Hinc autem quidam, qui de hoc mecum dum semel cessatio posita erat, congressi sunt, colligebant, quòd mense transacto licèt concordia inter partes cōponeretur, nullatenus posset ante iussum Pontificis cessatio tolli. Sed reuera nescio quo colore hoc ex dicto capitulo colligatur: nam Papa illud ad se iter nō *Ca. Si cano.* iubet nisi ad tollendū ecclesiæ, & populi grauamen: nempe, ad prouidendum ne cessatio diu duret, vt licèt partes non consentiant, ipse eam tollat. Intentio ergo Pontificis non est viam occludere, quominus etiam transacto mense quocunq; tempore inter partes conueniat posit cessatio tolli autoritate eius, q eam posuit. Imò verò secundùm Ioannem, *Ioan. Andre.* Andream, si omnes istę decem conditiones non concurrant, cessatio non est valida. Vnde infert, quòd si transacto mense iter nō arripiatur ad sedem apostolicam, cessatio non est seruanda. Quinuerò textus id ipsum de parte saltem cessante asserit, nempe, quòd si pars cessans iter non arripuerit ad sedē apostolicam, non seruetur cessatio. Secùs vt ait Syl. verb. cessatio. Si pars, cōtra quam cessat idem iter aggredi renuerit: nam propter eius contumaciam non debet ecclesia iure cessandi spoliari. *Pœnæ clericorum cessationē uiolantium.* ¶De pœnis autem clericorū cessationē violantiū est dubium, vtrùm etiam irregularitatem incurrant sicut dum violant interdictum. Ad quod Syluester verb. Cessatio. §. 5. respondet, quòd si cessatio est particularis vnius ecclesiæ, vel duarū aut pluriū, non autem generalis omnium totius vrbis, non incurritur irregularitas etiam si sit matrix ecclesia: quia illa nō æquipollet interdicto. Si autē sit generalis in vrbe, vel castro, *Religiosi cessationem non seruantes excōmunicantur.* vel regno refert quosdam dicentes, quòd incurritur eadem irregularitas, & quòd religiosi non seruantes excommunicatione feriuntur, iuxta tenorem Clem. 1. de sententia excommunica. Ipse tamen contrarium cū alijs sentit propter celebrē illā regulam de sent. excommu. Is qui. lib. 6. quòd nunquam fiat quis irregularis, nisi in casibus à iure expressis. Attamen quantum ad excommunicationem religiosorum contrarium profectò crediderim: *Sentētia autoris.* nam in prædicta Clem. postquam religiosi nō seruātes interdictū anathemate plectunť, subdit Papa. In cessationibus generalibus à diuinis ciuitatū, terrarū, aut aliorū locorū idem intelligimus obseruandū, q̃bus verbis eadē insinuat pœna. ¶Tenent prætérea qui sine legitima, & canonica causa cessant, oia, quæ de quibuscunq; prouentibus illius ecclesiæ, in qua cessatum fuerit suscep erint, eidem ecclesiæ restituere, & quæ sibi debent nō possunt percipere. *Pœna cessātium sine legitima causa.* Tenenturq; subinde alteri parti sumptus restituere. Si verò causa propter quam cessatū est, inuenta fuerit iusta & canonica, tunc tenetur pars contraria cessantibus resarcire omnia damna & detrimenta, quę causa cessationis acceperūt. ¶Ad capitale igitur argumentū respondet, *Solutio primi arg.* ꝙ quāquam diuina officia, & potissimū missarum solennia sint de iure diuino, tñ singulis diebus celebrare, aut singulis mēsibus nō tam strictū ius est, quin posit ecclesia, quādo ratio poposcerit, ad asserendam suā autoritatem, que etiam est de iure diuino, in tempus organa sua suspendere. Et hæc de clauiū potestate, & eius partibus.

DISTINCTIO vigesimatertia De sacramento extremæ vnctionis.

Q Vintū deniq; postremūq; adeò sacramētum eorum, quę ad singulariū attinēt pfectionē psonarū, est vnctio extrema. *Cap. 1.* Quæq uidē est sacramentum vnctionis infirmorū ad salutem animi & corporis. *Extrema unctio definitur.*

Tria

Tria quippe sunt vnctionũ genera, vt venerabilis Hugo ait. Est enim vna, eadẽque principalis, quæ fit chrismate, ꝑ quã copia gratiæ cõfert᷑, vt in cõfirmatione, licèt eodem sacro vnguẽto, & sacerdos baptizatum chrismet in fronte, & episcopꝰ sacerdotes, quos ordinat, in capite & manibus. Alia est, quæ oleo fit simplici bñdicto, qua catechumeni, & neophyti vngunt᷑ in pectore, & inter scapulas. Ac demũ tertia, qua infirmi in exitu vitę liniunt᷑. Ex his ergo sola prima: nẽpe, cõfirmatio, & hæc vltima sacramenta sunt, reliquę verò nõ nisi sacramẽtalia quædã. Quòd aũt hoc sit sacramentũ, inde constat, ꝙ quæcũq; ecclesiastica cęremonia, quæ ceu passionis Christi instrumentũ ad remissionẽ valet peccatorũ, est sacramẽtum. Iacobus aũt ait, ꝙ dũ infirmus presbyteri ministerio vngitur oleo in noĩe dñi, si in peccatis est, remittunt᷑ ei. Et quãuis hoc sacramẽtũ pluribꝰ perficiatur vnctionibus, vnicũ tñ ex oĩbꝰ resultat, ꝑinde atq; ex cõsecrationibus panis & vini vnica eucharistia. Eius autẽ institutor nec Iacobus quidẽ, nec apostolorũ collegiũ, vt quidam autumant, fuit, sed solus Christus, q̃d illi sua prædicatione ꝓmulgarũt. Nã institutio sacramẽtorum, q̃ppe quę fundamẽta legis euãgelicæ existunt, & gratiã conferunt, ad potestatis excellentiã Christi attinet, quam ipse nemini impertitus fuit.

Iacobus.5. (left margin)

¶Est igit᷑ sacramenti huius effectus, vt idẽ ait Iacobus, & ꝑ remissionẽ pctõrum animũ sanare, & per morborũ curationẽ alleuiare corpus. Materia verò eius est oleũ oliuarũ episcopali bñdictione cõsecratũ. Id enim idem apostolus designat dicẽs. Vngentes eũ oleo in noĩe dñi: quia hoc noĩe, & oleũ bñdicit᷑, & vnctio exercet᷑. Sed forma nõ est enunciatoria, & indicatoria velut in cæteris sacramẽtis, at deprecatoria, vt verbo illo apud eundẽ apostolum designat᷑, Orent sup eũ: hoc est, infirmo deprecando salutẽ. Cuius q̃dẽ ratio potissima est, ꝙ cùm nõ solùm animæ, verùm & corporis sit medicina, & hũc secundum effectũ non semper infallibili ordine sortiatur, cõdecet, vt deprecatione Deus pulsetur, qui eundem præstet sospitatis effectum. Cap. 2.

Iacobus.5. (right margin)

¶Ministri aũt eius sunt presbyteri, vt in eadẽ canonica epistola admonemur. Nec tñ sanis ministrãdũ est, sed infirmis, vt ibidẽ subiungit᷑. Neq; verò quibuscũq; infirmis, sed illis, qui in exitu sunt viuẽtium, tum ꝙ abstersio per ipsum fit reliquiarum Cap. 3.

rum peccatorũ, quæ toto vitæ curriculo cõtrahimus, tum ꝙ cùm virtutem habeat diuinam ſanandi corpus, non niſi naturalibus medelis propemodum deſperatis exhibendum eſt.

Cap.4. ¶ Atqui cùm pręcipuus finis ſacramenti huius ſit morbis animi mederi cõgruentiſsimè nõ toti corpori, qđ per animam viuit, ſed illis eius partibus, in q̃bus radices peccatorum vigẽt, applicatur. Radix autẽ prima noſtrorũ morũ eſt cognitio, vnde vis appetitiua excitat̃, cognitio verò noſtra teſte Ariſt. à ſenſu incipit. Quocirca ſecũdum vniuerſalẽ eccleſię ritum quinq; ſenſuum organa, quaſi hoc ſit de eſſentia ſacramẽti, inungunt: nẽpe, oculi, aures, nares, os & manus, in quarũ digitorũ pulpis tactus pręcipuè reſidet. Eſt tñ pleriſq; eccleſiarũ in more, ꝓpter virtutem motiuam, pedes quoq; vngere, & q̃buſdam ꝓpter appetitiuã, etiã renes. Ad hæc cùm hoc ſacramentũ nõ ſit ex illis, quæ characterẽ imprimũt, nihil vetat quominus etiam in eadem infirmitate iterari valeat.

Vniuerſalis ritus eccleſiæ.

Peculiaris uſus quarũdam eccleſiarum.

DISTINCTIONIS vigeſimætertię, Quæſtio prima De ſubſtãtia ſacramẽti extremæ vnctionis, & eius effectu & partibus.

IN ordine.quẽ.d.1.q.6. art.2. inter ſacramenta cõſtituimus, quinq; diximus ad perfectionem vniuſcuiusq; perſonę ꝑtinere: tria ſcilicet per ſe vt baptiſmum, cõfirmationem, & euchariſtiam, quæ ſunt generatio & nutritio ſpiritualis vitæ, & duo ꝑ accidẽs rõne peccati, quæ ſunt pñia, qua ſanamur, & extrema vnctio, qua integrã valetudinẽ recuperamus. Dictũ eſt autẽ hactenus de quatuor, dicendũ ergo modò de quinto: nã reliqua duo nõ ad perfectionẽ hoĩs quatenꝰ ſingularis perſona eſt, attinẽt, ſed ad ꝑfectionẽ Chriſtianæ ſocietatis: nẽpe, matrimoniũ, vt genus noſtrũ corporaliter ꝓpagetur: & ordo, quo ſpũaliter gubernetur. De q̃bus ideo duobus ſacramẽtis in ſubſequẽti tomo Deo dante diſſerendũ reſtat. In hac ergo diſt. duę erũt queſtiones. Prima de ſacramẽti eſſentia effectu & partibus. Secũda de eius miniſtris, ac de illis, quibꝰ eſt cõferendũ. Atqui prima quæſtio quatuor cõplectitur articulos. Primus eſt de ipſo ſacramento ſecundum ſe. Secundus de eius effectu. Tertius de materia. Et quartus de forma.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm extrema vnctio ſit ſacramentum.

ARticulus ergo primus eſt, vtrùm extrema vnctio ſit ſacramẽtum: & arguitur à parte negatiua. Sicut oleũ aſſumitur ad infirmos, ita & ad catechumenos, ſed vnctio catechumenorum, quę oleo fit, non eſt ſacramentũ: ergo nec extrema vnctio. ¶ Secundò. Sacramenta veteris legis fuerunt ſigna ſacramentorum nouæ: ſed in illa lege nullum præceſſit ſacramentum, quod eſſet huius figura: ergo hoc non eſt ſacramentum. ¶ Tertiò. Omne ſacramentum, vt autor eſt Dionyſi. libr. de eccleſiaſt. hierar. vel eſt ad purgandum, vel ad illuminandum, vel ad perficiendum: ſed extrema vnctio, nec eſt ad purgandum, nec ad illuminandum: quia hæc ipſe baptiſmo tribuit, neque verò ad perficiendũ, quia hoc attribuitur chriſmati & euchariſtiæ: ergo nõ eſt ſacramentum. ¶ In cõtrarium autẽ eſt verbum Iacobi. 5. vbi iubẽs, vt infirmi ꝑ presbyteros oleo ſancto vngantur, ſubdit dicens

Partis negatiuæ.arg.1.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

Pars negatiua.

cens; Etsi in peccatis est remittetur ei, remittere autem peccata proprium est sacramẽti tanquàm instrumẽti diuinæ passionis.

Decisio articuli. ¶ Non defuerunt hæretici, qui contra veritatem huius sacramenti extremæ vnctionis insurgerent. Nam vt Th. Waldensis tom. 2. de sacramẽtis cap. pen. refert, Witcleff assiduus ecclesiæ hostis eam negauit esse sacramentum dicens, ꝙ si esset sacramẽtum, Christus & cęteri apostoli eius promulgationẽ, & executionem non tacuissent: cùm tamen in euangelio Christus huius non meminerit vnctionis, & quamuis vt Marci. 6. legitur, vngerent infirmos oleo, illud tamen nõ erat sacramentum, quia extrema vnctio est conplementum sacramenti pñiæ, & tamen tũc apostoli non erant sacerdotes, nec sacramentum pñiæ administrabant. *VVitcleff.* Eiusdem hæresis (vt Guido Carmelita in lib. suo de hæresib⁹, & Aeneas Syluius qui postea fuit Papa Pius in lib. de origine Bohemorũ ca. 35. referunt) *VValden.* Waldenses fuerunt priores autores, ex quibus illam hæreditarunt Bohemi, ac subinde *Lutherus.* Lutherani, qui eandem vnctionẽ negãt esse sacramẽtum dicentes, primũ epistolã Iacobi non esse canonicam. Deinde, ꝙ etiã si fuerit Iacobi, ipse sicut nec cęteri apostoli nõ potuerit sacramentum instituere. Quare vbi admonuit vt infirmi ministerio presbyterorũ oleo sancto vngerentur, nullius, inquiũt, meminit sacramenti, sed illius apostolorum moris, qui vnctione olei infirmos recreabant. Quare Iacobus, inquiunt, nõ loquebatur solùm de infirmis morti propinquis, sed de quibuscunq;. His tamẽ non obstantibus ad quęstionem tribus conclusionibus respondetur.

Prima conclusio. Prima. Extrema vnctio est verè sacramentũ. Tria enim sunt vnctionis genera vt Hug. li. 2. de sacra. par. 15. cap. 1. cuius verba Magister præsenti. d. desumpsit. Est enim vnctio, quæ fit chrismate, quæ dicitur principalis, & hęc fit & à sacerdote in vertice baptizati, & episcopo in manib⁹ & capite sacerdotis, quẽ ordinat, & in frõte baptizati dũ eũ cõfirmat. Secũda est vnctio catechumenorum, quę fit oleo simplici benedicto in pectore, & inter scapulas. Et tertia, qua eodem oleo inungitur infirmus. Reliquæ ergo nõ sunt sacramẽta, sed sacramẽtalia. Cõfirmatio verò & hęc extrema sunt sacramenta. Probat igitur S. Tho. d. 13. conclusionem præsentẽ hoc pacto. In his q̃ ecclesia visibiliter operatur, quę dã sunt sacramenta, vt baptismus, quædã sacramẽtalia, vt exorcismus, aqua bñdicta, &c. Horum aũt discrimen est, ꝙ sacramentũ est illud, quod principalem effectũ spiritualem attingit: nempe, remissionẽ peccatorũ, quæ fit per gratiã, iuxta illud Esaię. 28. Hic est oĩs fructus, vt auferatur peccatum. Sacramentale autẽ est, quod licet hunc effectum non attingat, est tamen ad eius assecutionem dispositio quædam, vt exorcismi, & vnctiones catechumenorũ quæ dæmones abigũt ne effectui sacramẽti obsint. Extrema verò vnctio illum principalẽ effectum attingit: ergo est sacramentum. *Inter sacramenta & sacramentalia discrimen.*

¶ Est autem adnotãda vis probationis huius, alicui enim videbitur esse circulum in probatione: nam ad probandum, quod illum effectum attingat, necessariũ videtur probare prius esse sacramentum: probare ergo, ꝙ sit sacramentum per hoc, quod peccatum remittat, videtur petitio principij. At verò nulla est, sed legitima probatio. In sacra enim pagina nõ habetur hoc, aut illud esse sacramentum sub his verbis, sed hoc solum, ꝙ sunt aliquę ceremoniæ in euangelio, quæ peccata remittunt, & vitam spiritualem conferunt, vt de baptismo. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto non intrabit in regnum cælorum. & de eucharistia. Nisi manducaueritis carnem filij hominis nõ habebitis vitam in vobis. Et de pœnitentia Lucæ vlti. Oportet pœnitentiam prædicare in remissionẽ peccatorum. Igitur quãuis causa cur aliqua ceremonia cõferat gratiã sit esse sacramentum, nihilominus ex euangelio non possumus probare aliquod esse sacramẽtum nisi ab effectu, quia gratiã & remissionẽ peccatorũ operatur. Vnde cũ Iacobus post mẽtionem vnctionis subiunxerit: Si in peccatis est, remittentur ei, quibus verbis significauit virtutẽ illius vnctionis esse peccata remittere, eisdem verbis docuit esse sacramẽtum. *Nota.* *Quomodo in euãgelio aliquod probatur sacramentum.*

Enimverò qa vt Apostolus. 1. Cor. 11. ait ex peccatis sępe oriuntur infirmitates corporis vtrunq; tribuitur huic sacramẽto, & peccata remittere, & alleuiare infirmum. Quocirca illud. Si i peccatis est, vt. d. 18. q. 1. ar. 1. dicebamus, non solũ ad orationem refertur, vt præfati heretici autumãt, dicentes, ꝙ solũ merito orationis presbyter potest sanitatem corporis & animæ impetrare infirmo: sed refertur ad vnctionem, quasi ipsa vnctio virtute operis illum habeat effectum sicuti confessio, de qua subnectit, Confitemini alterutrũ peccata vestra. Nõ enim illa sacramẽta eo ordine narrauit

narrauit, quo applicanda intellexit. Enimuerò cùm dixit accersendos esse presbyteros, intellexit à confessione exordiendum, & deinde procedendum ad vnctionem, quorum vtrique remissionem attribuit peccatorum.

Conclusio. ¶Est ergo cõclusio hæc nostra non vtcuq; vera, sed orthodoxa veritas, neq; verò tantũ testimonio sanctorum aut ecclesiæ aut conciliorum corroborata, verùm & in sacra pagina fundata. Eandem conclusionem Beda lib. 2. super Marcũ cap. 4. & super Lucã li. 3. cap. 7. fundat in commemorato vsu apostolorum Marci. 6. vngentiũ oleo infirmos, quasi ad illum vsum Iacobus alluserit. *Beda.* Cautè tamen hoc legendum est: non enim sic est intelligendum, quasi apostoli antequàm fuerint sacerdotes instituti vnctione illa ceu sacramento vsi fuerint, quia, vt modò dicebamus, nec erat tunc vsus sacramenti pœnitentiæ: quare non legitur apud Marcum quòd vngebãt oleo sancto, sed simpliciter oleo ad salutem corporis per donum sanitatis: Iacobus verò nõ ait simpliciter oleo, sed ait, Orẽt super eũ vngentes eum oleo in nomine domini, quasi oleum debuisset in nomine domini esse benedictum, vel quòd in nomine domini per formam sacramenti esset vnctio facienda. *Cautè intelligendus Beda.* Et hìc responsum sibi hæretici putẽt dicentes non aliud insinuasse Iacobũ, quàm illud: quod viuente Christo apostoli vsurpabant, imò longè nos aliud docuit. ¶Ex quo colligitur definitio extremæ vnctionis. Est enim sacramentum vnctionis infirmorum ad salutem animi & corporis. *Extrema unctionis definitio.* Sed tamen qđ ait Beda est vnctionem illam priorem fuisse quoddam præambulũ sacramẽti quod post Christi resurrectionem vim erat habiturum.

Aug. lib. de uisitatiõe infirmorum. ¶Meminit & de hoc sacramento Augu. lib. 2. de visitatione infirmorum cap. 4. dicens: Nec pretermittendũ est illud Iacobi apostoli præceptum, Infirmatur quis in vobis, &c. Nota verbum, præceptum, quod certè rem grauem atq; adeò sacramẽtum designat. Et subdit, Sic ergo roges de te, vt sicut dixit apostolus Iacobus: Imò per apostolũ suum Dominus. Vide præceptum nõ esse apostoli, sed domini per apostolum promulgatum seu commendatum. Et subiungit rursum. Vt fiat pro te ipsa scilicet sacrati olei delibutio, quæ intelligitur, spiritus sancti typicalis vnctio. Vbi liquidò August. spiritualem virtutem sacramenti designat. *Hæreticorũ arg. satisfit.* ¶Et per hoc ad hæreticorum calumnias respondetur. Nã ad illud, quòd epistola illa nõ sit Iacobi, non est hìc locus respõdendi. Est enim illa Luthero via peruia protegendi se quando alia ei non succurrit, quancunq; scripturam è sacro canone abradere. Est tamen ecclesiæ antiquissima & firmissima confessio illam esse epistolam Iacobi. Fatemur tamen nec Iacobũ nec aliquem apostolorum sacramẽtum instituisse, vt quod ad potestatẽ excellẽtiæ, quã Christus nemini commisit, attinet. Sed tamẽ illa apostoli admonitio non fuit eius institutio, sed relatio & commẽdatio instituti Christi. Similiter enim proximè præmiserat. Ante omnia fratres mei nolite iurare neq; per cælum, &c. & tamen illud non erat preceptum eius, sed Christi. De eodem sacramẽto idem meminit Aug. 4. parte sermonum sermo. 9. qui incipit, Rogo vos. Quoties enim, inquit, aliqua infirmitas superuenerit, corpus & sanguinẽ Christi ille, qui ægrotat, accipiat: oleũ benedictum à presbyteris fideliter & humiliter petat, & inde corpusculum suũ vngat, vt illud, quod scriptum est, impleat, Infirmatur quis in vobis, &c. *Aug.* Vbi nos ordinem Augustinus docet, quem presbyteri erga infirmos obseruabant. Primùm enim sacramentum pœnitentiæ infirmis administrabant, mox eucharistiam, ac demum oleo eos sancto vngebãt. ¶Sed quo & sacris canonibus idem sacramentum illustretur, autoritatem ei adrogauit Leo papa primus can. Illud superfluum. 95. dist. vbi dixit, quòd si episcopus posset chrismate, hoc est, oleo à se benedicto ægrotos inungeret. Et Innocẽ. 3. de sacra vnctione cap. 1. hoc sacramentum secundùm Iacobi admonitionem recenset. *Innoc.* Et concilium Florentinum inter septem sacramenta ecclesiæ constituit. *Conci. Flor.* Et tandem capit. Ad abolendam. de hære. hæreticus censetur, qui aliter q̃ ecclesia Romana de sacramentis ecclesiæ senserit, quæ tamen septem sacramentis instructa est.

¶At quoniam ob id, q̃ in hoc sacramento plures cum pluribus formis vnctiones fiũt, posset quis arbitrari non esse vnũ, sed plura sacramenta, annectitur secunda conclusio. *Secũda conclusio.* Hoc sacramentum est vnum, alioqui sacramẽta plura essent quàm septem. Vnũ enim vt presenti dist. ait S. Tho. tripliciter dicitur: scilicet, aut indiuisibilitate, vt punctus & vnitas, quæ nec actu nec potẽtia diuidi põt. Aut continuitate, vt linea, quæ actu est vna, & potẽtia plura. Aut deniq; perfectione, eo quod

res

res est pluribus constans, vt domus, quæ ex pluribus materiebus vna perficitur forma. Hoc ergo tertio modo omne sacramentum est vnum quatenus ex pluribus rebus, & verbis vnum constat signum, & vnum effectum gratiæ tum significans, tum etiam efficiens. Sed est differentia, quòd quandoque vnica actione sacramentum conficitur, vt confirmatio, vbi ideo vnica chrismatio est sacramentum. Quandoque verò indifferens est vna perficiatur, an pluribus, vt baptismus, qui vel vna, vel trina mersione fieri potest. Et tunc, vel vna mersio est sacramentum, vel omnes tres. Sed quandoque plures sunt ad vnum sacramentum necessariæ, vt ad eucharistiam, quæ ratione corporis, & sanguinis constat. Atque hoc pacto sacramentum extremæ vnctionis est simul plures vnctiones, eo quòd perfecta significatio salutis animæ non fit nisi vnctis sensibus, & organis, quæ sunt morborum spiritualium: hoc est peccatorum radices. Quare vnctio partialis cuiuscunq; sensus non est, nisi pars sacramenti. *Not.*

¶Ex quo fit consequens, vt sacramentalis gratia, neque per primam, neque per subsequentes vnctiones conferatur, vsque ad punctum vltimæ partialis formæ, vt quęst. sequēti arti. 3. luculentiùs explicabitur. Nulla ergo est consequentia, quòd si plures sint vnctiones, plura sint sacramenta. Nam sicut partiales formæ ossium, carniū, & neruorum in homine vnum integrant suppositum: ita & illæ omnes vnctiones vnicum signum vnius gratiæ. *Corollariū.*

¶Aliud tamen hîc argumentum facere quis potest. Sequeretur, quòd si sacerdos vna facta aut duabus vnctionibus moreretur, sacramentum maneret imperfectum, atque adeò nullum esset. Profectò conceditur argumenti conclusio, nisi alius præsto esset, qui alias prosequeretur. In quo vnicum sacramētum per duos ministros perficeretur, veluti si facta consecratione panis sacerdos subita morte interiret: tunc enim alius deberet ad consecrationē vini procedere. Sed est duplex differentia. Prima, quòd licèt nullus alius esset, qui sacramentum perficeret, nihilominus corpus sub speciebus panis sumptum sufficeret conferre gratiam, non tamen vna, aut duæ vnctiones. Secunda, quia posset sacerdos, vel solùm vinum consecrare, vel à capite consecrationis exordiri: nempè, consecrando aliam hostiam, vt ait sanctus Thom. sed in extrema vnctione non deberet vngi pars, quæ vncta est: quia vnctio in eadem parte iterata esset similis consecrationi super eadē hostia repetita, quod nullo modo faciendū est. Consultius tamen est, vt in eucharistia non alia hostia sumatur postquam alia est consecrata. Quare in tertia parte quęstio. 83. articu. 6. non meminit huius secundi membri, sed simpliciter dixit, quòd debet missæ celebritas per alium sacerdotem expleri. *Argumen. Dilutio. 1. Differentia. 2. differētia Autoris consilium.*

¶Quæ autem hîc præcipua ambiguitas est, ad sacramenti huius institutionem attinet. Hugo nanque libro. 2. de sacramē. par. 15. ait quòd sacramentum vnctionis infirmorum ab apostolis institutum legitur. Ait enim Iacobus, Infirmatur aliquis in vobis &c. Atq; hanc opinionem ad literam, vt alias eius autoris sæpe solebat, amplexus est præsenti distinct. Magister senten. Et quanuis S. Thom. glosset eum, quòd intellexerit institutum ab apostolis: id est, promulgatum, planè tamen & Hugo, & Magister fuerunt illius sententiæ, quòd fuerit ab eis institutum, quos sequitur, & Bonauentura arti. 1. quæstio. 2. dicens, Quòd Spiritus sanctus per apostolos hoc sacramentum instituit. *A quo fuerit hoc sacramentū institutum. Magister senten.*

¶His tamen non obstantibus subiungitur tertia conclusio: Hoc sacramentum, sicut reliqua omnia, à Christo ipso institutum est. Hanc conclusionem, contraria recitata, & reiecta, asserit D. Thom. distinct. præsenti, & Ricardus distinct. 2. articu. 1. quęst. 3. Atqui nos suprà distinct. 1. quæst. 5. artic. 2. generatim omnia sacramenta mōstrauimus à Christo esse instituta. Et ratio id certè conuincit. Sacramenta enim sunt legis euangelicæ fundamenta: ad legislatorē autem pertinet fundamenta legis constituere, quæ nemo alius dimouere posit. Vnde Paulus, sic nos, inqt existimet homo, vt dispensatores mysteriorum Christi. non ait fundatores, sed dispensatores. Et quanuis ad Ephes. 2. dixerit ciues ecclesiæ esse fundatos super fundamentum apostolorum, & prophetarum, intelligit super fundamento, quod prophetæ & apostoli promulgarunt. Secundò, quia cū sacramenta gratiam conferant, eorum institutio ad potestatem excellentiæ Christi pertinet, qui & meritor fuit eiusdem, & dator, quam quidem potestatem, vt illic dicebamus, nemini cōmunicauit. Accedit quòd si vel- *3. Cōclusio Rō cōclus. Ratio. 2. Ratio. 3.*

si vel apostoli possent sacramenta instituere, eadem ratione possent eadem variare, & tollere: consequens tamen est falsum, & erroneum. *Ratio. 4.* Præterea cùm sacramenta veteris legis, quæ tantùm erant nostrorũ figura, Deus solus condiderit, condecens fuit, vt Christus ea, in quibus veritas consistit, & instrumenta suæ passionis, sunt instituerit.

Argu. cõtrariæ opinionis. ¶ Argumentum autem contrariæ partis est, quòd nullibi in euangelio huiusmodi institutio legitur. *Solutio quorundam.* Ad quod sunt qui respondeant, illud institutum fuisse Marci. 6. vbi Apostolus ad prædicandum cum illa potestate misit, vt infirmos oleo curarent. *Sol. D. Th.* At verò D. Thom. hoc non respondit, intelligens curationem illam non fuisse sacramẽtum. Et ideo ait Christum sacramentum hoc instituisse, satis probari ratione communi omnium sacramentorum: quia sunt fundamenta ecclesiæ, & causa gratiæ. Euangelistæ verò non fuerunt soliciti vniuersa pernarrare, sed illa tantùm, quæ ad salutis necessitatem, & ecclesiæ dispositionem pertinebant, qualia sunt baptismus, pœnitentia, eucharistia, ordo, & matrimonium. Confirmatio verò, & extrema vnctio non habent tantam necessitatem, sed nihilominus Spiritus sanctus ex traditione apostolorum illa declarauit. *Nota.* Possumus præterea dicere, quòd Marci. 6. hoc sacramentum insinuauit, sicuti confirmationem vbi promisit Apostolis virtutem ex alto. ¶ Ex omnibus autem sacramentis solam eucharistiam ministrauit: ob id quòd & eandem ipse in exemplum sumpsit, quod nullã in eo imperfectionem designabat. Reliqua verò ideo non ministrauit, quia non decebat ea recipere, vt baptismum, pœnitentiam, & extremam vnctionem: quia sunt remedia peccati, quod in ipso non erat, nec cõfirmationem & ordinem, quæ dãtur ad perfectionem gratiæ, aut potestatis, quibus ipse non carebat.

Solu. 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentum iam responsum est, quòd vnctio catechumenorum non est sacramentum: quia non confert gratiam. *Solutio. 2.* ¶ Ad secundum respõdetur, quòd cùm virtus huius sacramenti sit exeuntes ab hoc seculo ad ingressum gloriæ disponere, quiquidem in veteri lege decedentibus non patebat, nullum fuit illic sacramentum huius figura, quamuis per curationes lepræ, & aliorum membrorum quodammodo designabatur. *Solutio. 3.* ¶ Ad tertium respondetur, quòd Dionysius mentionem non fecit de extrema vnctione, sicut neque de pœnitentia, & matrimonio: quia non recensuit, nisi sacramenta quantum ad ordinem ecclesiasticæ hierarchiæ, quæ consistit in benedictionibus ministrorum, quæ fiunt per ordines sacros, & in purgatione, & illuminatione recipientium, quæ fit per baptismum, & in eorũ perfectione, quæ fit per confirmationem, & eucharistiam. Nihilominus, vt diuus Thomas tertia parte. quæstio. 65. articul. 1. dixit, & sacramẽtum matrimonij quodãmodo attinet ad ministros: quia per ipsum generantur homines, qui futuri sunt ministri, & pœnitentia, & extrema vnctio ad purgationem, & illuminationem eorum, qui à gratia baptismali decidunt.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm effectus extremæ vnctionis sit peccatorum remissio, & sanitas corporalis.

QVoniam rei natura per eius effectum innotescit, quæritur de effectu extremæ vnctionis, & arguitur, quòd non sit remissio peccatorum. Ad id, quod per vnum satisfieri potest, aliud superfluit: sed ante extremam vnctionem requiritur pœnitentia, per quam quantum est de se omnia peccata, tam venialia, quàm mortalia remittuntur: ergo extrema vnctio non valet ad remissionem peccatorum. *Partis negatiuæ arg. 1.*

¶ Secundò. In peccato sunt tria: scilicet, macula culpæ, reatus pœnæ, & reliquiæ: nempe, malæ inclinationes inde resultantes: macula autem culpæ non remittitur, nisi per contritionem, quæ ad pœnitentiam est necessaria, & quæ per se sufficit peccata remittere, quæ quidem contritio non est dispositio proxima extremę vnctionis, neque per extremam vnctionem remittitur peccatum quoad reatum pœnæ, alioqui si infirmus conualesceret non teneretur satisfacere pro peccatis, quod tamen est falsum: sed neque per ipsam remittuntur reliquiæ: quoniam experitur infirmus, qui post vnctionem bonam valetudinem recuperat, easdem malas inclinationes: ergo effectus extremæ vnctionis non est remissio *Secundũ argumentum.*

Pars affirmatiua. mißio peccatorum. ¶ In contrarium tamen est, ꝙ vtrunq; coniunxit Iacobus tanquam binum huius sacramenti effectum dicens, Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus, & si in peccatis est, remittentur ei.

Decisio articuli ¶ De hac quæstione aliqua sunt certa, & aliqua dubia, ad omnia verò sex conclusionibus respõdetur. Prima. 1.Cõclusio. Effectus huius sacramenti, est duplex. Vnus vtique principalis, atq; alter minùs principalis, & quasi adiunctus: nam etsi vnum quodlibet sacramentũ ad vnum sit effectum principaliter institutũ vt baptismus ad gratiam generationis, & eucharistia ad gratiam nutritionis spiritualis, nihil tamen vetat quominus alios poßit habere adiunctos, vt eucharistia animi hilaritatẽ.

2.Cõclusio. ¶ Secunda cõclusio. Effectus præcipuus hui⁹ sacramenti est gratia ad peccatorum remißionem. Conclusio est beati Iacobi dicentis, Si in peccatis est, remittentur ei. Est autem triplex peccatum: nempe, originale, mortale & veniale, & in vnoquoque est distinguere tria: scilicet, maculam culpæ, & reatum pœnæ, & reliquias, quæ ex ipsis peccatis relinquuntur. 3.Cõclusio. ¶ Est ergo tertia cõclusio. Effectus proprius huius sacramenti non est remißio culpæ originalis vel mortalis. Probatur, quia effectus proprius cuiusque sacramenti ex ipsa eius significatione deprehenditur. Sicuti purgatio ab originali & regeneratio ex significatione ablutionis baptismi, emersionisq́ue ex aqua, & liberatio à ligamine peccati, suscitatioq́; ex eius morte ex forma absolutionis pœnitẽtiæ: cùm ergo extrema vnctio applicetur per modum vnctionis, quæ medicinæ effigiem habet, effectus eius proprius est medicari & sanare. Vnde sicut baptismus est quædam spiritualis regeneratio, & pœnitentia quædam spiritualis suscitatio, sic & extrema vnctio quędam spiritualis medicatio & sanatio. Sicut autem medicatio & sanatio præsupponit vitam corporalem: quia mortuo, qui sanari nequit, nulla applicatur medicina: ita & extrema vnctio præsupponit spiritualem vitam, languidam tamen, debilem, & infirmam, atque adeò nõ est instituta vt per se directè tollat mortem originalis vel mortalis culpæ, sed hoc ei est accidentariũ, sicut omnibus sacramentis, si peccatum mortale sine obice inueniat. Quare Iacobus non dixit simpliciter, ꝙ directè remittit peccata sicut pœnitentia, sed quòd si infirmus in peccatis est, remittentur ei. Et confirmatur hæc ratio. Duo sacramenta nõ ordinantur ad eundem effectum: nam ad remißionem originalis non ordinatur nisi baptismus: cùm ergo sacramentum pœnitentiæ sit propriè institutum ad remißionẽ culpæ mortalis, fit vt extrema vnctio non sit ad illum effectum instituta. Id quod ex ordine ipso præterea confirmatur. Nam sicut pœnitentia supponit baptismũ, quo tollitur originale: ita & extrema vnctio suo ordine & institutione præsupponit pœnitentiam, qua tollitur mortale. Accedit, ꝙ si sacramentum hoc ad remißionem mortalis culpæ esset institutum, nulla vetaret ratio quominus sanis poßet exhiberi, imò indiscriminatim vel ipsum, vel sacramentum pœnitentiæ: qđ est erroneum, nam forma eius non præsupponit accusationem peccatorum, quæ est ad sacramentalem mortalis culpę remißionem necessaria. Concluditur ergo, quòd sua per se virtus est abstergere infirmitatem, quæ sublato peccato mortali in homine relinquitur.

¶ Tres ergo istę cõclusiones certißimæ sunt, & ab omnibus receptißimæ. Sed tamen dubium est, quænam sit illa infirmitas ad cuius sanationem sit instituta: nam sublata mortali culpa, poßunt in homine relinqui vel venialia peccata, vel aliquæ reliquiæ ex peccato mortali: nempe, pronitas ad malum, & ineptitudo quædam & torpor ad bonum. Plerique ergo omnium doctorum autumant effectum proprium extremæ vnctionis esse venialium remißionem. Sic enim distin. præsenti opinati sunt Bonauentura, Scotus, Ricardus & Durandus. Et apparentia suæ opinionis est, quòd sicut sunt tria peccatorũ genera: nempe, originalis, mortalis, & venialis, sic sint tria sacramenta illis acommodata: scilicet, baptismus, pœnitentia, & extrema vnctio. Contra hanc tamen opinionem arguitur. Primò ex ipsa forma sacramenti: nam cùm peccatum veniale sit quodammodo ligamen, si per formam sacramenti deberet remitti, deberet forma ipsa aliquam habere figuram absolutionis: imò deberet habere aliquem actum doloris vel charitatis: atq; adeò si sine tali actu venialẽ culpã remitteret, non esset tã sacramẽtũ, quàm sacramẽtale quoddam, vt aqua benedicta, & benedictio episcopalis. ¶ Secundo, sacramentum pœnitentiæ li- 2.Argumẽ.

Dubium. Solu. dubij. Opin. doct. Fundamentũ opiniõis. Argu. contrarium.

tiæ licèt principaliter sit institutum ad remissionē mortalis culpæ, nec veniale sit eius necessaria materia, est nihilomin⁹ eius materia: quare & idem sacramentum ad remissionem omnis peccati actualis post baptismum conditum est, quod eius generalis forma, ego te absoluo, significat:& ideo sub conditione ait Iacobus, Si in peccatis est:hoc est, si in peccato est vllo siue mortali, siue veniali:insinuans quòd non debet infirmus post sacramentum pœnitentiæ, quod ei applicatur, in aliqua esse culpa peccati:ergo extrema vnctio nō per se ordinatur ad remissionem venialis.

3. Argum. Tertiò. Omne sacramentum est causa gratiæ, & per ipsam habet suum proprium effectum: ergo ad illum præcisum effectum qui, sine gratia haberi potest, nulla opus est institutione sacramenti, sed sufficiunt sacramentalia:ad remissionem autem venialis culpæ non requiritur infusio gratiæ: ergo vt D.Thom. tertia part. quæstio. 65. articul. primo. concludit ad remissionem venialis nullum est sacramentū institutum, sed satis sunt præter sacramētum pœnitentiæ complura sacramentalia, quibus indies venialia remittuntur.

4. Argumē. Quartò arguitur. Si remissio venialium effectus esset extremæ vnctionis, tam commodè ministraretur sanis, quàm infirmis, quādo quidem peccata venialia quotidie committimus:quare nō esset proprium sacramentum infirmorum.

Solutio Bonauenturæ. Respondet autem Bonauentura, quòd non ministratur hoc sacramentum sanis: quia in statu viæ venialis morbus est quasi inseparabilis ab homine, & quasi quadā necessitate iterabilis, sed in egressu ab hac luce est eiusmodi morbus sine iteratione curabilis, & ideo tunc applicatur hoc sacramentum.

Bonauenturæ solutio parū Theologa. Hæc autem solutio, si fas est sic loqui cō tra Diuum, egregiumque doctorem, non est tam theologa quàm fuit ipse:quoniam sacramentum non exhibetur contra futuros morbos, sed cōtra præteritos, & ideo metus quòd iteranda essent venialia, non deberet obstare quominus etiam sanis pro præteritis applicaretur: nam eodem modo ministratur infirmis, licèt spes vlla sit quòd à morbo sospites relabantur in peccatum.

Postremum argumentū. Postremum argumentum, neque verò infirmius sumitur ex ipsa forma sacramēti, Indulgeat tibi Deus quicquid deliquisti per visum, per auditum &c. Non enim dicitur restrictè, Quicquid venialiter deliquisti, sed simpliciter, Quicquid deliquisti, quod potissimùm ad mortalia delicta refertur: ergo effectus eius non est solùm venialia remittere, sed certè mortalia quā tum ad infirmitatts & languores, qui ex ipsis relinquuntur.

4. Cōclusio. ¶Subiungitur ergo quarta cōclusio, quæ est S.Thomæ. Proprius effectus sacramenti extremæ vnctionis est per gratiā sanare & abstergere peccatorum reliquias, & vestigia & cicatrices, quæ sunt prauæ habitudines:putà, pronitas & procliuitas ad malum & ineptitudo, torpor, languor, & debilitas ad operandum bonum. Ac subinde animum nitore quodam & hilaritate afficere.

Cōclusionis probatio. Conclusio sufficienti diuisione probata est: nam cùm quodammodo sit institutum ad remissionē peccatorum, & peccata non remittantur nisi quo ad culpam, vel pœnam, vel huiusmodi reliquias, & effectus eius nō sit remittere culpam, vel originalem, vel mortalem, vel venialem: sed neque reatum pœnæ, quoniam ipsa sacramenta baptismi & pœnitentiæ dum delent culpam, remittunt partem pœnæ, & reliqua pars non per extremam vnctionem, sed per ignem purgatorij expurgatur, fit vt eius effectus nō sit nisi prædictas reliquias abstergere.

Ratio. 2. Idque potissimùm ex ipsa Sacramentali vnctione confirmatur: nam sicut homines ex preterita infirmitate languentes vnctione olei liniuntur, vt fota membra & nerui consolidentur & irroborentur, & eorum plagæ cute obducantur, per cuius metaphoram Esaię. 1. conqueritur Deus de gente peccatrice, ꝙ non esset eius plaga fota oleo:sic oleum sacrum illis, qui ob peccata præterita debilitatem spiritualem sentiunt, adhibetur ad significandam gratiam, quę ad similes spirituales effectus illic confertur. Quæ quidem gratia in vltima prolatione postremę omnium formę infunditur. Sed de hoc vltimo instanti latiùs quæstio. sequenti. articul. 3.

Arg. S. Bonauenturæ. ¶Arguit autem contra hoc D. Bonauentura. Sequeretur, quòd hoc sacramentum nō esset institutum in remissionem peccatorū, cōtra verbum Iacobi, si in peccatis est, remittentur ei, vbi nullam facit mentionem reliquiarum peccati, sed ipsorum peccatorum.

Solutio. 1. Ad hoc autem respondetur dupliciter. Primùm quòd Apostolus non loquitur nisi sub conditione, si in peccatis est, insinuans peccata quo ad culpam debere iam esse remissa.

Solutio. 2. Secundò ꝙ & sanare illa peccatorum vestigia est remittere peccata: quia remittere peccatum nō

tum,non est nisi peccatum cum omnibus eius vestigijs& cicatricibus tollere,nam & fomitem ex originali peccato relictum appellat Paul.ad Rom.7. peccatum, dicens, Ego non operor malum,sed quod habitat in me peccatum.Et.2.Machabę.9. de existentibus in purgatorio, qui non soluuntur nisi à pœnis,dicitur, Vt à peccatis soluantur.

Aliud arg. ¶Sed aliter nos arguimus. Propterea nō est institutum sacramentum ad remissionem venialium, quòd ad id non requiritur infusio gratiæ: sed multò minus videtur requiri ad istarum reliquiarum abstersionem: ergo neque iste est effectus huius sacramenti.

2.Argumē. ¶Et secundò arguitur cum Durādo. Istæ reliquiæ sunt nobis à natura innatæ, licèt sint effectus originalis labis tanquam remouētis ꝓhibens:scilicet,iustitiam originalē, vel sunt habitus ex prauis actibus geniti; isti autem non tolluntur per sacramentū. ¶Ad primū

Solutio.1. negatur minor:nam etsi ad remissionem culpæ venialis non exigatur infusio gratiæ, tamen ad tollēda vestigia,quæ ex peccatis fiūt reliqua,gratia exigitur, quæ virtutē habeat supernaturalem,sicuti ad remittendam pœnam,& sicuti in confirmatione ad corroborandas vires,vt homo posit defendere fidē.

Solutio.2. Ad secundum respondetur, ꝙ per extremā vnctionem non tollitur fomes peccati, aut pronitas naturæ ad malum, quæ ex peccato originali nobis insunt, suntque nobis naturales, neque eradicantur habitus ex actibus prauis ingeniti: quia illi non nisi per contrarios actus euelluntur. Sed tamen valet gratia huius sacramenti contra actus & effectus eorundem habituū ex peccatis tam originali, quàm actualibus impressorum, qui actus sunt inclinare ad malum: & contra infectiones membrorum, quas ex iniqua seruitute peccati contraxerunt, & ad nitorem animi & hilaritatem ad ingrediendum iter gloriæ.

Argumentū Durandi. ¶Et per hoc diluitur aliud argumētum Durandi, quod est huiusmodi. Si hoc sacramētum valeret contra illas reliquias, & ad exhilarandum animum, deberet potiùs sanis quàm infirmis adhiberi: nam easdem patiūtur debilitates & tristitias peccatorum, imò non deberet administrari infirmis,cùm iam propemodùm vsum amiserint rationis, nec posint alacritatem illam & lætitiam sentire.

Solutio. Respondetur autem, quòd quanuis eiusmodi debilitates & tristitiæ sanos etiam premāt,nihilominus in mortis articulo,vbi corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, maiorē animus sentiscit languorem, acriorique afficitur mœrore, tum propterea ꝙ mūdum relinquit, tum ꝙ non est de sua salute certus.Et ideo sicut antiquitus illi qui agones & luctas aggrediebantur oleo vngebantur, & confouebantur: ita ecclesia institutione Christi suos athletas agonizantes,& cum mortis tristitia depugnantes,tum viatico eucharistiæ refouet,tum illo vnctionis fomento corroborat & exhilarat,vt difficile iter firmioribus viribus & spe ingrediantur. Ac demum vt iuxta verbum Psalmi.103. exhilaret eorum faciē in oleo, & pane cor hominis confirmet.Quocirca non debet sacramētum hoc differri quousque infirmus sensu careat,sed tunc applicari quando huiusmodi spirituales effectus sentire posit. Et quanuis in vita hac illos effectus non sentiret,nihilominus virtute sacramenti in exitu à corpore poterit illos experiri. *Simile.* *Nota.*

5.Cōclusio ¶Quinta conclusio.Effectus secundus & minus principalis huius sacramenti est infirmū ab ægritudine corporali alleuiare,& nonnūquam seruare.Hoc patet testimonio Iacobi hoc ipsum asserentis.

Arg. cōtra cōclusionē. ¶Contra hanc autem conclusionē arguitur. Medicina corporalis non valet ad salutem spiritualem: ergo nec medicina spiritualis ad sanitatem corporalē, sed solùm ad spiritualem.

2.Argum. Secundò, hoc sacramentum non tollit nisi effectus & reliquias peccatorum actualium, vt patet per formam, Indulgeat tibi Deus quicquid deliquisti per visum,per auditum &c.Sed corporales infirmitates ex originali peccato tanquā remouente iustitiam originalem pullulant,ergo illam sanare non est effectus huius sacramenti.

3.Argum. ¶Tertiò. Vel hoc sacramentum ad corporis sanitatem confert virtute naturali aut supranaturali:non primum,quia virtus sacramentorum non est naturalis, sed supranaturalis.Si autem virtute supranaturali sanat:ergo per miraculum ad modum doni sanitatis:cōsequens tamē est falsum: quia sacramentum à dono sanitatis distinguitur.

Quartò Iacobus sanitatem & alleuiationem corporis non attribuit sacramento, sed orationi fidei:ergo eiusmodi sanitas non acquiritur nisi per modum deprecationis,sicut sacerdos in sacro potest collectam adhibere pro infirmorū salute. Et hæc est causa quare

non semper sequitur ille effectus: quia deprecatio non est impetratoria per modum meriti de cōdigno infallibiliter. Etenim si virtute sacramēti liberatio fieret à corporali morbo, tunc inde, quintum exurgeret argumentum, quod est Lutheri apud Roffensem in assertione septem sacramentorum. Ait enim ꝙ cùm sacramentum, vt Theologi profitentur, sit signum efficax sui effectus, si hoc esset sacramentum, & effectus eius esset sanatio corporalis, infallibili ordine semper sanaret, atq; adeò in potestate nostra esset per hoc sacramentum vitas hominum perpetuas facere. Sic solet ille sacramenta irridere.

Solutio primi argumē. ¶Ad primum ergo negatur consequentia: nam virtus sacramenti, cùm sit supranaturalis, potest extendi ad effectus corporeos, sicut donum sanitatis & linguarum, &c.

Solutio. 2. ¶Ad secūdum verò respondetur, primùm, ꝙ plurimæ infirmitates ex peccatis actualibus nascuntur, vt. 1. Corinth. 11. ait Paulus. Secūdò, ꝙ etiam valet contra infirmitates & reliquias peccati originalis, quatenus per peccata actualia augentur & confirmātur. Ad ter-

Solutio. 3. tium respondetur, hunc effectum prouenire virtute supranaturali sacramenti, negatur tamen consequentia, dum infertur esse miraculum sicut donum sanitatis: nam ad miraculū non sat est, quòd fiat virtute supranaturali, sed requiritur, quòd fiat præter rerum ordinem, sicut contingit in dono sanitatis. Quare virtutes sacramentorum licèt sint supranaturales, non tamen dicuntur per miraculum o-

Solutio. 4. perari, eo quòd certa lege operātur. Ad quartum respondetur, ꝙ oratio illa fidei, cui Iacobus sanitatem attribuit, non est ordo ille orationum & psalmorū, quæ vnctioni præmittuntur, sed forma ipsa sacramenti. Indulgeat tibi Deus quicquid deliquisti per visum, &c. Quæ quidem non habet tantùm vim simplicis deprecationis, sed significat effectum gratiæ sacramentalis ad tollendum quicquid cōtractum est per delictum: siue sint reliquiæ peccatorum, siue infirmitas, quæ ratione delicti sæpe contrahitur. vt articu. 4. iterum explicabitur. ¶Ad quintum igitur argumētum

Solutio. 5. in quo maior est difficultas, Hugo loco citato. lib. 2. de sacramen. c. 15. quē Magister sent. ac subinde eius interpretes Bonauentura, Ricardus, & S. Tho. sequuntur, ait ꝙ cùm sanitas corporis sit effectus minus principalis huius sacramenti, debet insequi naturam effectus principalis, quæ est salus animæ. Et ideo quando saluti animæ sanitas corporis expedit, sanatur etiam infirmus corporaliter: quando verò non expedit, non sanatur.

Impugnatur solutio. Hæc verò sententia licèt tot habeat patronos, imò verba concilij Florentini huc videātur alludere, tamen re vera non videtur vsui & naturę sacramenti apta: nam multi post vnctionem sanitatem recuperant, qui postmodùm sunt peiores, atq; adeò expedientius eis fuisset tunc mori. Et èconuerso multi tūc moriuntur, etiam in gratia, qui fortè si in pristinam sanitatem redirent, pluribus meritis vitam suam exornassent. Item quia si quotiescunque salus corporis ad salutem animi expediret infirmo, esset per sacramentum liberandus, creberrimo opus esset miraculo: quia sæpissimè tanta est iniquitas morbi, vt citra miraculum non possit sanari: miraculum autem expectare non attinet, vt suprà diximus ad naturam sacramenti. Ad hæc demum ac-

Ratio. 2. cedit, ꝙ sanitas corporis licèt quandoq; ad salutem animæ cōducat, nunquā tamen est medium necessarium: & ideò non est ad illum finem necesse, ꝙ per virtutem sacramenti, quæ principaliter ordinatur ad salutem animæ, recuperetur salus corporis. Quare conciliū non dixit hoc tanquam articulum fidei, sed ad doctrinam Hugonis alludendo. ¶Rei ergo veritas ex similitudine aliorum sacramentorum est venanda. Diximus enim in materia cōfirmationis gratiam illius sacramēti habere hāc virtutem, vt propterea ꝙ quis cōfirmatus est specialiùs adiuuetur àdeo ad protegendam fidem coram tyranno, quàm si nō esset confirmatus: nihilominus virtus illa non est semper sufficiens, & infallibilem consequens effectum. Nam potest natura meticulosi hominis esse in causa, vt iuuamen confirmationis non sufficiat ei, imò faciliùs abneget fidem quàm alius vir fortis non cōfirmatus. Pariter gratia eucharistiæ est speciale iuuamen contra incursus dæmonum, tamen imbecillitas naturæ potest esse tanta, vt alius sine illo iuuamine melius resistat. Pari ergo modo gratia sacramenti extremæ vnctionis habet virtutem supranaturalem sanādi morbum corporeum. Itaq; cæteris paribus faciliùs sanitatem recuperat in extremis vnctꝰ, quàm si nō vngeretur, quæ quidem virtus causas etiam naturales adiuuat, vt corroborādo virtutem naturæ, imò & virtutem medicaminum. Sed

tanta

tanta potest esse infirmitas, vt illud iuuamen non sufficiat. Imò posset nonnunquã ars & solertia peritissimi medici plus ad id conferre, quàm virtus sacramẽti, sicuti virtus fortitudinis plus valere ad propugnandam fidẽ, q̃ virtus confirmationis. Vnde ad formã argumenti quo Lutherus huic sacramẽto cõuiciatur, respondetur, ꝙ effectus præcipuus sacramenti est certus: vt aliorum sacramẽtorum, scilicet, infusio gratiæ ad remissionem peccatorũ quantum ad eorum reliquias. Sed quantum ad secundũ effectum respectu salutis corporis, qui non est principalis, hanc prorsus habet certitudinem, ꝙ ex sua natura semper ad illum effectum iuuat, non tamen eandem habet ordinariam certitudinẽ quantum ad effectus consecutionem: nam potest natura morbi adeò inualuisse, vt id non sufficiat. Quapropter si aliquando contingit supra istum ordinem hominem pristinæ saluti restitui, non erit virtus sacramenti, sed miraculi, quod Deus in bonum ecclesię & fidei operabitur. ¶ Haud enĩ vana esset consideratio si quis diceret, ꝙ in primitiua ecclesia, vt in confirmatione ad roborandam fidem spiritus sanctus visibili miraculo illabebatur, ita & dum hoc sacramento infirmi vngebãtur, multò plures saluti restituerentur, quàm modò, vt illo beneficio tum gentiles, tum & Iudæi allecti christianam religionem susciperent. Solutio.

¶ At verò quoniam multa sacramenta characterem imprimunt, adhibetur hîc tandem sexta conclusio. Hoc sacramẽtum nullum imprimit characterem. Probatur, quia characteris munus, vt distin. 1. q. 4. diximus, est tum signum distinguendi inter diuersos status ecclesiæ militãtis, tum etiam potestas ad conferendum vel suscipiendum aliquod sacrum, sicut per characterem baptismi distĩguuntur christiani ab infidelibus, & fiunt habiles ad suscipiendum alia sacramenta, & per characterem ordinis distinguuntur fidei milites potentes iam pro fide pugnare, ab ijs qui ceu infantes lacte fidei nutriũtur, & per characterem ordinis distinguuntur ecclesiæ proceres, qui possunt sacramẽta ministrare, à reliquo populo, qui illa recipit. Sacramentum verò extremæ vnctionis non confertur homini tanquam in ecclesia militante per mansuro, sed tanquã inde in aliam vitam ꝓficiscenti. Et ideò per huiusmodi sacramentum nec fit distinctio quantum ad status ecclesiæ militantiũ respectu fidei, neq; suscipitur potestas ad aliquam rem sacram faciendam vel suscipiendam: quocirca nullus illic imprimitur character. 6. Cõclusio. Rõ cõclusi.

¶ Quòd si arguas. In omni sacramento distinguenda sunt tria, q̃ sunt sacramentum tantũ, & res tantũ, & res & sacramentũ: Sed hoc tertium non potest in hoc sacramẽto assignari, nisi sit character. Obiectio.

Respondetur, ꝙ sacramentũ tantùm est hîc vnctio exterior, & res tãtùm gratia sacramẽtalis, rem autem & sacramentum posset quis opinari esse sanitatem corporalẽ, quæ & per externam vnctionem significatur, & significat sanitatem animæ: tamen quia res sacramenti debet esse certa & intus latens, quorũ neutrum eidem sanitati conuenit, congruentiùs ait S. Thom. rem & sacramentum esse deuotionem internam, & mentis hilaritatẽ, qui est effectus extremæ vnctionis, & signũ remissionis peccatorum quo ad reliquias. Dilutio.

¶ Ad primum igitur argumentum eorum, quæ in capite quæstionis ꝓposita sunt, iam responsum est: nempe, ꝙ ad remissionem culpæ tam mortalis q̃ venialis, & ad ablationem alicuius partis pœnæ sufficit sacramentum pœnitentiæ: quare ad hoc non ordinatur vnctio, sed ad remissionem peccatorum quo ad reliquias. Solu. 1. arg.

¶ Et eadem responsio sufficit ad secundum. Sed tamen ad redargutionem, quæ illic adhibetur, ꝙ scilicet postmodum conualescentes sentiunt easdem peccatorum reliquias, iam responsum est, ꝙ sacramentum non euellit habitus prauos, nec tollit fomitem peccati, qui in nobis est naturalis, sed pro tẽpore, quo applicatur, reprimit eorum actus generando spiritualem lætitiã. Solut. 2.

Et ideo posteà cùm maneant eædem radices, repullulant ijdem effectus. Solutio. 3.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm materia huius sacramẽti sit oleum simplex ab Episcopo consecratum.

QVæritur tertiò de materia huius sacramenti, & arguitur quòd non opus est, esse oleum simplex. Vnctio huius sacramenti significat incorruptionem, cùm eis solùm adhibeatur, qui ex hac corruptibili vita eruuntur: incorruptio autem per balsamum significatur, quo chrisma conficitur, Partis negatiuæ arg. 1.

ergo chrisma huic sacramēto congruentius est, quàm simplex oleum.

Secundū argumentum. ¶Secundò arguitur, ꝙ nulla oporteat benedictione cōsecrari, tum ꝙ significatio huius sacramenti, quia est medicatio, oleo ex sua naturali proprietate conuenit, efficacia verò ex institutione diuina: superfluit ergo benedictio. Potissimùm cùm applicatio ipsa sub forma crucis, & sanctorum verborum satis sit pro benedictione.

Tertium argumentum. ¶Tertiò arguitur. Quanuis aliqua benedictio requiratur, sufficit benedictio presbyteri: nam maior est benedictio panis, & vini in eucharistia quàm olei, & tamen illam simplex Sacerdos facit.

Pars affirmatiua. ¶In contrarium tñ est verbum Iacobi. Vngentes oleo in nomine domini, & similitudo aliorū sacramentorū, in quibus vngendi est vsus: nam illum vnguentū episcopus consecrat. ¶Quæstio est facillima, quæ ideò trib⁹ conclusionibus expeditur. *Prima conclusio.* Prima est. Materia huius sacramenti est oleum. Cuius probationi sufficit verbum Apostoli. Atqui cùm nomine olei simpliciter intelligatur oliuarū liquor, *Oleum simplex.* veluti de materia baptismi diximus, ꝙ debet esse simplex aqua: cōsequitur, vt veluti ad baptismū non sufficit aqua rosacea, vel ex alijs herbis eliquata, sic neque oleum ex nucibus, vel alia quauis vnctuosa materia expressum, esse valeat huius sacramēti materia: quia non est oleum: imò neq; oleum oliuarum si per cōmistionem rosarum, aut aliarum medicinalium herbarum adeò fuerit ingrossatum, vt formam olei amiserit: debet *Oleum congruit sacramento huic.* enī esse simplex oleum. ¶Et quod huiusmodi materia congruat huic sacramento, ꝓbatur: quia est medicatio quædā, eademq; postrema, & ideo debet esse ꝑfecta & simplex, quæ significet internam curationē animi, & doloris mitigationē, qa applicatur extremè laborantibus, & quæ spem polliceatur salutis: huiusmodi autem proprietates maximè oleo congruunt, quæ est materia simplex, & in genere medicaminum perfecta, & lenitiua, & vsq; ad intima penetratiua, & effusa, & sua pingui suauitate spem salutis offert, quæ potissimùm, & vulneribus, & athletis in agone certantibus applicatur. Quibus remedijs peccatis vulneratus, dum agonizat, op⁹ habet. ¶Quòd si quis arguat, materiā sacramētorum debere esse illam, quæ vbiq; reperiri posit, oleum autem non vbiq; prouenit. Respondetur satis esse tantam esse copiam in orbe Christiano, vt posit saltem per vecturam vbiq; reperiri. ¶Secunda conclusio. *Secunda cōclusio.* Oleum hoc simplex, debet esse benedictum. Et quidem, quòd hoc sit de necessitate præcepti nemo est qui ambigat: quādoquidem vniuersalis ecclesiæ vsus ita habeat, vt oleum catechumenorum sit ab episcopo cōsecratum, & autoritate Innocentij tertij cap. vnico de sacra vnctione cōfirmatur. *Inno.3.* Vtrùm verò sit de essentia sacramēti, nō apparet prima fronte vsq; adeò certum, attamen indubiè tenēdum est, ꝙ requiritur benedictio olei, tanq̄ de essentia sacramenti. *An oleū cōsecratum sit de essentia sacramenti.* Quæ quidē veritas potissimùm ex vsu, & autoritate ecclesiæ confirmatur, quæ si hoc sacramentū oleo non benedicto fieret, non reputaret esse sacramentū. ¶Supposita verò veritate declaratur congruentia à S.Tho. tribus rationibus. *1. Ratio S.Tho.* Prima, quia quando sacramentum consistit in applicatione materiæ extrinsecus, (quod dicimus ad excludendā pœnitentiā, matrimonium, & ordinem) si Christus fuit illa materia vsus in ratione sacramenti, nō indiget alia benedictione, sed tactus eius valet pro benedictione: nam quia tactu sui corporis dum fuit à Ioanne baptizatus, destinauit aquā sacramento baptismi, & panem & vinum suis manibus tetigit, quando illa consecrauit, neq; in baptismo requiritur tanquam de essentia benedictio aquæ, neq; in eucharistia benedictio panis aut vini, præter illam, qua fit sacramentum. At quia nunquā vsus est oleo in ratione sacramenti: nam cùm vnctus fuit à Magdalena Luc. 7. & post mortē à Nicodemo Ioā. 19. vnctiones illæ nullam habebant sacramenti rationem: *Luc.7.* consequens fit, vt materia sacramentorū, quę ex oleo fit, vt in cōfirmatione, & extrema vnctiōe esse debeat benedicta. ¶Accedit secūda rō, qa in istis sacramētis datur plenitudo gratiæ, in cōfirmatione ad ꝓpugnandā fidem, in extrema vnctione ad remittendum peccata etiā quātum ad eorum reliquias. *2. Ratio. cōgruentiæ.* Præterea in extrema vnctione est tertia ratio, vt per illā cōsecrationem significetur virtutem olei ad sanandum morbos corporis non esse naturalem, sed supranaturalem. *3. Ratio.* ¶Aliam adducit Durandus, ꝙ in sacramentis, vbi de necessitate requiritur minister consecratus, requiritur etiā benedictio materiæ. *4. Ratio. Duran.* Sed certè si hoc esset verū, requireretur etiam panē & vinum ad eu- *Ostēditur in cōgruēs*

ad eucharistiam debere esse per episcopum consecrata:quia etiam illic requiritur minister consecratus:putà,presbyter.

An requiratur qđ consecretur ab episcopo.

¶Vtrùm verò requiratur, ꝙ cõsecratio olei fiat per episcopum, quantum ad necessitatẽ præcepti non dubitatur: esset enim peccatum alio oleo inungere,vt vniuersalis ecclesiæ vsus testatur. Sed quantum ad essentiam sacramenti Caietanus.3.part.quæst.72. arti. 3.neq; chrisma confirmationis neq; oleũ infirmorũ,existimat esse de essentia sacramenti,vt ab episcopo sit consecratũ,quis hoc timidè dicat,& non cõcludendo. Attamen,vt dist.7.q.3.disputauimus,cõtrariũ nos admonet ecclæ vsus tenere.Et re vera đ chrismate res est certissima,ꝙ lege ordinaria consecrẽt ab episcopo,vt patet ex cano.Literis. qui est Fabiani,de cõsecra.dist.3.vbi ait ab apostolorum tẽpore in vsu fuisse consecrari ab episcopo chrisma in cœna domini.Sed de Chrismate satis illic dixim⁹.¶De oleo ergo extremæ vnctionis,adhibetur tertia conclusio, ꝙ est de essentia,vt sit ab episcopo consecratũ, nisi forsan ex commissione summi pontificis cõsecrari à presbytero possit.Et est optima cõgruentia,quã S.Tho,adducit: nempè, ꝙ effectus sacramenti non procedit ex propria virtute ministri,sed fit ex efficacia sacramenti,quod dispensat. Illa autem efficacia tã quam à primo fonte emanat à Christo.Deriuatur autem in alios ordine quodam:scilicet in populum,mediantibus ministris,atque in ministros inferiores mediantibus superioribus.Et ideo et episcopi presbyteros consecrant, ita vt in sacramentis,quæ materiã consecratam exigunt, consecratio materiæ illis incumbit,vt non vtantur nisi illa, quæ ipsis ab episcopis suppeditatur.¶ Duo autẽ sunt aduersus hoc Caietani argumenta. Primum, illud,quod nos in capite quæstionis postremum fecimus.Præstantior est cõsecratio panis & vini in eucharistia, quàm olei: illam autẽ põt facere presbyter:ergo & hanc. Ad hoc autem S.Thom.optimè respondet consequentia perempta.Est enim argumentum fallax,ꝙ qui maius potest, possit & minus. Sacramentum enim eucharistiæ non consistit in vsu alicuius materiæ, sed in consecratione illius,itaq; cõsecratio eius est perfectio sacramenti. In potestate autem supra corp⁹ Christi verũ episcopus non est superior presbytero,& ideò presbyter potest illam consecrationem facere:habet autẽ preeminentem potestatem supra corpus Christi mysticum, ratione cuius potest consecrare templa & altaria &c.quæ simplex presbyter consecrare nequit.Quare non sequitur, ꝙ si huiusmodi consecrationes non sint tantę excellentię q̃ eucharistia,non requirant eminentiorẽ ministrũ.Imò per istas ostenditur dependentia presbyteri ab episcopo,sanè cum presbytero non liceat consecrare nisi in vasis ab episcopo consecratis.Pari ergo modo dicendũ ꝙ non potest consecrare oleum, licèt per illud consecratum possit administrare sacramentum.¶Aliud eius argumentũ sumit ex capit.Pastoralis.de sacramen. nõ iteran. vbi cùm quidam esset confirmatus non chrismate,sed oleo respondet Papa non esse iterandum sacramentũ,sed supplendũ quod defuerat:nempe, apponendum esse confirmato chrisma:ex quo colligitur ꝙ sine chrismate fuerat verum sacramentũ.Respondetur autẽ argumentũ esse vrgentissimum,vt illic diximus,ad probandum ꝙ chrisma:hoc est,commixtio balsami,non sit de essentia confirmatiõis. Nihilominus oleum illud erat catechumenorum ab episcopo cõsecratum:quapropter inde non colligitur materiam cõfirmationis & extremæ vnctionis non esse necessariò ab episcopo consecrandam.

Caieta. *Fabianus.* *3.Cõclusio.* *1.Argum. Caietani.* *Sol.S.Tho.* *Nota.* *2.Argum. Caietani.* *Solut.argu.*

An ex commissione papæ oleũ consecrari possit à presbytero.

¶Vtrùm verò ex cõmissione pontificis maximi possit presbyter oleum catechumenorum & extremę vnctionis consecrare,res est dubia.At verò quanuis illic non libens adduci potuerim,vt cum Caietano concederem posse committi presbytero consecrationem chrismatis,reliquimus tamen illud vtcunque probabile.Quòd si illud probabile est,multò est probabilius, vt possit committere consecrationem simplicis olei.

Sol. 1.arg.

¶Ad primum igitur argumentum respõdetur,ꝙ balsamum non erat huic sacramento necessariũ:quoniam incorruptio gloriæ nõ est res contenta in hoc sacramẽto: quare nõ oportebat illam per materiam balsami designari. Neque huic aliæ sunt qualitates balsami congruentes,quas distin.7.declarauimus sacramento confirmationis aptari propter fragrantiã odoris,quæ significat bonã famã qua debet ecclesiæ miles quãdiu in ecclesia viuit,fragrare:nã qui in extremis vngitur,nõ est amplius in ecclesia permansurus. Quare illam tantùm famam habebit, quam viuens

bonis operibus acquisiuit. Quòd si contra obijciatur textus can. Illud superfluum dist. 95. vbi admonet Inno. vt Episcopus, si dignum duxerit, aliquem ex languidis à se visitandum, benedicere & tangere chrismate sine cunctatione potest. Ad hoc glossa ibidem respondet, quòd forsan in primitiua ecclesia propter dignitatem episcopi, quando ipsi vngebant infirmos, poterant chrismate id facere. Et hoc insinuatur illo verbo, potest, quod dicit licentiam rei non necessariæ. At verò cùm chrisma idem sit, quod vnguentũ, fortasse illic non significatur, nisi quodcunque oleum ab episcopo consecratum. *Solutio. 2.*

¶ Ad secundum verò respondetur, ꝙ etsi oleum proprietate naturali significet medicationem interiorem, nihilominꝰ efficacia eius, quam habet ex diuina institutione, debuit in oleo per eius consecrationem designari, q̃ quidem consecratio ratione iam dicta, debuit ab episcopo fieri ad denotandam depẽdentiam presbyteri vtentis materia à superiori prælato.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm forma huius sacramenti per uerbum deprecatiuum sit congruens.

Postrema speculatio de essentia sacramenti attinet ad formam. Et arguitur, ꝙ illa deprecatoria non sit rei consentanea. In primis cùm sacramenta sint de iure diuino, debent eorum formæ in euangelio, vel saltem in sacra pagina designari: hæc autem, Iudulgeat tibi deus &c. nullibi reperitur. *Partis negatiuæ arg. 1.*

2. Argumẽ. ¶ Secundò. Illa quæ sunt de essentia sacramenti debent esse eadem apud omnes: sed non omnes ecclesiæ hac forma vtuntur: ergo non est de essentia.

3. Argumẽ. ¶ Tertiò, formæ aliorum sacramentorum, quia significant certũ effectum, omnes proferuntur verbo indicatiuo, Hoc est corpus meum, Ego te baptizo &c. cùm ergo hoc etiam sacramentum significet certum effectum, deberet eius forma esse indicatiui, & non optatiui modi.

4. Argum. ¶ Quartò. Forma debet significare intentionem ministri, & materiam & effectum sacramenti, vt ego te baptizo, ego te chrismo &c hęc autem forma nullum istorum significat, ergo non est legitima.

¶ In contrarium est verbum Iacobi, Oratio fidei sanabit infirmum: vnde colligitur formam huius sacramenti debere esse deprecatoriam. *Pars affirmatiua.*

¶ Neque hæc questiuncula quidpiam præse fert difficultatis, & ideo vnica cõclusione absoluetur. Fuerunt enim quidam, vt S. Thomas cõmemorat, qui negarunt sacramentũ hoc vllam habere formam, propter argumẽta suprà facta: nam illa verba, Indulgeat tibi deus, potius apparent inuocatio diuinæ misericordiæ, quàm assertio alicuius effectus. Quædã præterea ecclesiæ, quod etiã S. Thomas refert, vt forma huius sacramenti similis sit formis aliorum, vtuntur verbo indicatiuo dicens. Vngo hos oculos oleo sanctificato, in nomine patris &c. *Decisio articuli.*

¶ Nihilominus statuitur conclusio. Prædicta verba sunt forma huic sacramento congruenter accõmodata. Nam primùm, ꝙ omne sacramẽtum debeat cõstare ex materia & forma, dist. 1. satis ostẽdimus. Sacramentum enim est signum gratiæ, quam efficit: significatio autem materiæ exteriùs applicatæ est indifferens ad plura, aeque adeò indeterminata: nam vnctio illa olei plura potest significare, scilicet curationem tãtùm corporis, vt dum à medico applicatur infirmis, vel recreationem & solamen lassati corporis, debet ergo per aliqua verba, quibus propriè suapte natura conuenit esse signa, ad certũ sacramenti effectum adaptari. *Conclusio*

Est præterea Decretum Florentinæ synodi omnia sacramenta constare ex materia & forma. Et peculiariter de isto affirmatur formam esse illam, Per istam vnctionem, & suam pijssimam misericordiam indulgeat tibi Deus quicquid deliquisti per visum &c. *Cõclusio Florent.*

Sed quòd eadem forma aptissimè huic sacramento congruat, probatur primò, quia suscipiens hoc sacramentum est iam proprijs viribus destitutus, & ideo indiget orationibꝰ adiuuari. Secundò, quia cùm sit iam in illo articulo, quo de foro ecclesiæ exit, debet solius Dei clementiæ & potestati per orationem committi. *Forma hæc aptißimè cõgruit huic sacramento. Ratio. 2.*

Tertiò, quæ potissima est ratio, quòd cùm hoc sacramentũ præter gratiã sacramẽtalẽ alium habeat effectũ: nempe, sanitatẽ corpoream, *Ratio. 3.*

reã, quẽ quidem oĩbus,quæ ad eius attinent essentiam, ritè peractis,nõsemper infallibili ordine consequitur, sicut in baptismo, & confirmatione subsequitur character, & in cõsecratione eucharistię transsubstãtiatio,& in sacramento pœnitentiæ assistente contritione, sequitur peccatorum remissio,condecens fuit,vt forma esset deprecatoria ad inclinandum Deum, qui huiusmodi corporis sanitatem conferret. Quartò. Congruentia *Ratio.4.* eiusdem formę inde etiam ostenditur, quòd per ipsam significatur, & sacramenti materia, vbi dicitur,Per istam vnctionem: & virtus, quæ in sacramento speratur, dum adiungitur, per suam pijssimam misericordiam:& tertiò vterque sacramenti effectus,dum tandem adhibetur, Indulgeat tibi Deus quicquid deliquisti per visum &c. Quoniam illic non qualiscunque petitur peccatorum indulgentia, sed perfecta,quantum ad eorum effectus, & vt culpam remittat, si in aliqua est, vt ait Apostolus,& aliquam subinde faciat pœnæ remissionem, sicut in cæteris sacramentis. Præterea,vt & peccatorum reliquias, & languores, vt expositum est, abstergat, insuper, & infirmitatibus corporis, (nam etiam illas ex peccatis contrahimus) medeatur. Hæc enim omnia amplitudo verbi, indulgeat, comprehensim significat.

Solutio. 1. argum. ¶Ad primum igitur argumentum iam superiùs responsum est, vbi diximus,quòd nõ omnia sacramenta necessarium erat ab euangelistis explicari, sed illa potissimùm, quæ sunt ad fidem, & ecclesiæ ordinem necessaria. Reliqua verò, licèt sint à Christo instituta, relicta sunt per Apostolorum doctrinam,quæ etiam est diuina,ꝓmulgãda.Quocirca Iacobus vbi huius sacramenti nos admonuit,illic formã explicuit, dicẽs,vt p̃sbyteri orarent super infirmum, vt oratio fidei saluaret eum,vbi orationis nomine formam sacramenti expressit,quę esset deprecatoria.

Solutio.2. ¶Ad secundum respondetur, quòd orationes, quæ ante vnctionem præmittuntur nõ sunt formæ, sed sacramentalia quædam, & ideo quælibet ecclesia potest suis vti, sed tamen forma sacramenti eatenus est de essentia, vt sit apud omnes deprecatoria. Quòd autẽ dicatur,indulgeat tibi Deꝰ,aut remittat, aut sanet quicquid deliquisti,aut commisisti &c.non variat essentiam.

Solutio.3. ¶Ad tertium iam responsum est,quòd licèt hoc sacramẽtum habeat hãc certitudinem, quòd gratiam producat,& per se adiuuet ad salutem corporis,tamen consecutio eius huius sanitatis potest impediri ex indispositione suscipientis,quãuis legitimè suscipiat hoc sacramentum.Sanct. Thom.dicit, ex fictione,sed forsan est mendum:nam non impeditur,nisi ex indispositione:quia grauitas morbi,aut debilitas naturę cum illo iuuamine nõ sufficit.

¶Propter quartum argumentum aliæ ecclesiæ vtuntur illa forma indicatiui, Vngo hos oculos oleo sanctificato,in nomine patris,& filij &c.Et ideo Ricardus dist.pręsenti, art.1. quest.4.ait,quòd si talis vsus apud aliquas ecclesias viget, dicẽdũ est,quòd modus exprimendi per formã indicatiui, aut optatiui nõ est de essentia.At verò D.Th.& D.Bonauẽ. & alij graues autores aliter sentiũt: videlicet, ꝙ illa forma indicatiui,si alicubi sit in vsu,nõ debet existimari forma sacramẽti,sed pręambulum. Ecclesia enim Romana non vtitur illis verbis,vt patet in conci.Florent.sed forma deprecatiua,quod etiam antiquus autor Altisiodorensis lib.4.ca. de extrema vnctione, affirmat. Itaque dicere illæ ecclesiæ debent, Vngo hos oculos oleo consecrato,vt indulgeat tibi Deꝰ quicquid deliquisti per visum &c.alioqui non esset sacramentum.Quod re vera sic probatur: nam forma debet exprimere spiritualem effectum, quem operatur determinando materiam ad eius significationem: vt cùm dicitur,Ego te baptizo, forma illa significat ablutionem illam corporalem fieri ad significandam internam animi:& pariter in confirmatione, Ego te cõfirmo chrismate salutis:cùm autẽ dicitur,Ego vngo hos oculos, tunc illa confusa significatio,quę potest esse,vel ad refrigerandum, vel ad curandum oculos, vel ad alium effectum,non determinatur ad effectum sacramenti,nec satis exprimitur intentio ministri,nisi addatur,vt indulgeat tibi Deus quicquid deliquisti &c.

Solutio4. Ricardus. Forma indicatiui nõ est forma huiꝰ sacramẽti. Nota.

¶Igitur ad argumentum respondetur,quòd nullo opꝰ est verbo indicatiuo,sed per illam formam deprecatiuam exprimitur primùm materialis causa,per istam vnctionem,quemadmodum Græci aiunt, Baptizetur seruus Christi: & virtus sacramenti,per suam misericordiam:& simul intentio ministri,& effectus sacramenti cùm dicitur, Indulgeat tibi Deus,ad illum enim effectum intendit sacerdos vngere. *Solutioarg.*

DISTIN.

DISTINCTIONIS vigesimætertiæ, Quæst. 2. De ministrantibus, & suscipientibus sacramentum extremæ vnctionis.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm solis & omnibus sacerdotibus hoc sacramentũ administrare competat.

Væstio hæc secunda tribus articulis erit contenta. Primus est de ministris. Et secũdus de suscipientibus. Et tertius de mẽbris corporis, quibus est applicandum. Arguitur ergo ꝙ non oẽs sacerdotes sint eius administri. Virtus sacramenti huius innititur orationi fidei: sed laicus etiã orat oratiõe fidei: ergo põt sacramẽtũ hoc administrare. *Partis negatiuæ arg. 1.*

¶Secũdò. Videtur, ꝙ etiam diaconis hoc incumbat officiũ: nam diaconi, vt ait Dionys. de ecclesia. hierar. habẽt purgare: effectus autem huius sacramenti non est nisi purgare à morbo animi & corporis: ergo possunt illud administrare, præsertim cùm ex officio incũbat illis baptizare, vt legitur de beato Laurẽtio, quod quidem sacramẽtũ perfectius est q̃ extrema vnctio. *2. Argum.*

¶Tertiò arguitur, quòd solis episcopis hoc ex officio incumbat, nã perficitur vnctione veluti confirmatio: sed confirmare solis episcopis conuenit ex officio: ergo & infirmos vngere. *3. Argum.*

¶Sed in contrariũ est verbum Iacobi, inducat presbyteros ecclesiæ &c. *Pars affirmatiua.*

¶Ad hanc quæstiunculam vnica etiam conclusione satis est respondere.

Conclusio. Omnis & solus sacerdos est huius sacramenti minister. Itaque nec requiritur episcopus, nec sufficit diaconus, aut alius non sacerdos.

Conclusio præter verbum Iacobi dicentis, vt presbyteri oleo vngant infirmos, probatur ratione. Laicis enim ex officio nullum sacramentum administrare competit, eo ꝙ sacramentorum administratio est actus hierarchicus, qui solis ministris ad id muneris ab ecclesia consecratis competit: sola enim baptizatio propter extremã illius sacramẽti necessitatẽ illis permittitur, quã quidem necessitatem non habet extrema vnctio. *Rõ cõclusi.*

Sed neq; diaconis id cõpetit ex officio: quoniã ipsi nõ habẽt nisi purgare, quod fit per exorcismos & catechismos: illuminare autẽ, quia fit per infusionẽ gratiæ non eis cõpetit ex officio. Quare nõ possunt administrare extremam vnctionẽ. Neq; verò baptismũ eadem ratione ex officio, vt ait S. Tho. Quanuis in materia baptismi sub dubio reliquimus, vt saltem ex cõmissione episcopi propter frequentiã baptismi id in primitiua ecclesia possent, vbi erat raritas sacerdotũ. Quare nõ eadẽ est rõ vt possint neq; ex cõmissione sacramentum extremæ vnctionis administrare, neq; vsq̃ legitur id illis fuisse cõmissũ. *Ratio. 2.*

¶Quòd autẽ episcopi huic administrãdo sacramẽto non sint necessarij ꝓbatur, quoniã in can. citato. Illud superfluũ. ait Inno. ꝙ cũ sint arctiorib⁹ negotijs implicati, non eis vacat, imò neq; eos decet ꝑ domos infirmorũ discurrere, quod esset ad vngendũ illos necessariũ. Et sic colligit ꝙ administratio sacramẽti solis & oĩbus presbyteris cõpetat. Nõ quidẽ ex cõmissione episcopi, sed ex ꝓprio officio, vt baptizare, cõsecrare, & in sacramento pn̄iæ absoluere. Et est decretũ concilij Florent. & in ca. Quæsiuit. de verb. sign. ꝙ ministri huius sacramẽti sunt p̄sbyteri. *Ratio. 3.*

¶Quòd si verbũ obijcias dist. 95. can. presbyteros. ꝙ presbyteri nõ possũt chrismare in fronte: hoc est, cõfirmare, ꝑmittitur tñ eis, vngere infirmos oleo sãctificato. *Obiectio*

Rñdet, ꝙ verbũ illud ꝑmittit, nõ est canõis sed Gratiani, & ideo nõ est vis in illo faciẽda, neq; accipi debet ĩ eo rigore, vt ꝑmitti significet ex cõmissiõe episcopi: quasi nõ habeãt ipsi ex ꝓprio officio, sed quod officiũ eorũ hoc habet annexũ. Et cũ dicimus neminem, præter sacerdotes, posse hoc sacramentũ ministrare, nõ solũ intelligimus peccatũ cõmitti si aliter fiat, sed ꝙ de necessitate sacramẽti est, ꝙ à presbytero exhibeatur, alioqui nullũ erit sacramẽtũ. *Dilutio.*

¶Sed est tñ hîc dubiũ, vtrum quicunq; simplices sacerdotes, licèt non sint parochiales possint hoc sacramentũ administrare. Respõdet in primis, ꝙ nemini sacerdotũ est licitũ vllũ sacramẽtum administrare, nisi suis subditis, preterq̃ baptismũ ĩ extrema necessitate, vt patet clem. 1. de priuil. vbi etiam sacramentũ extremæ vnctionis exprimit, sine licentia ꝓprij sacerdotis, sub pœna excõicationis etiã si sint religiosi. Et idẽ peculiariter de religiosis habetur clem. dudum. de sepult. ꝙ non se intromittant in officia p̄sbyterorum *An quilibet sacerdos possit hoc sacramentum ad ministrare.*

terorũ parochialiũ. Attamen sacramẽtũ hoc à quocunq; priuato sacerdote administratũ tenet, licet administrans peccet, quoniã concurrunt omnia, quę sunt de essentia sacramẽti: nẽpe, materia, & forma, & intẽtio ministri. Secùs in sacramento pœnitentię, vt distinct. 18. diximꝰ, quoniã absolutio, nisi ab eo fiat, qui iurisdictionem habet, vel priuilegiũ absoluendi, nulla est. Vbi subinde adiecimus, ꝙ sub ratihabitione confessionẽ alterius subditi audire non sufficit, nisi licentia pręcesserit.

Dubiũ egregium. ¶ Vtrùm verò sufficiat certa opinio ratihabitionis futurę, vt liceat sacerdoti, aut religioso alieno subdito sacramentum extremę vnctionis administrare. *Archidiac.* Archidiaconus, vt refert Syl. verb. Vnctio extrema. §. 4. negat id licere neq; religiosis in articulo necessitatis, propter excõicationem, quam prędictæ clementinæ illis cõminantur. *Sententia autoris.* At verò profectò non oportet cum tanto rigore clementinas illas intelligere. Nã sic sũt ad arcẽdã audaciã religiosorum scriptę, vt tamen non fuerit põtificis intentio in detrimẽtum Christiani populi illas edere. Et ideo vbi clarè præsumitur ratihabitio plebani: nempe, vbi quis iam iam animam expirat, & copia proprij sacerdotis haberi non potest, profectò posset & deberet quicunque alius sacerdos, etiam religiosus, infirmum inungere: nam licèt non sit sacramentum necessitatis, sæpe posset cõtingere, vt ꝑ illud homo fieret ex attrito cõtritus. Quare tunc ratihabitio plebani certò præsumeretur. Imò quanuis non pręsumeretur, non censetur ecclesia illo articulo infirmum eo beneficio destituere. *Caieta.* Vnde Caieta. verb. excõmunicatio. c. 64. ait religiosos nõ incurrere sententiam illarum clemẽtinarum si sub spe ratihabitionis sacramenta administrent. *Tho. VVal.* ¶ Fortasse quispiã, qui Thomã Waldensem tomo. 2. de sacrament. c. pen. legerit, crediderit absente sacerdote licere etiam laico sacramẽtum extremæ vnctionis infirmo in articulo mortis administrare: ita enim ille autumat citans Bedam super epistolam Iacobi, *Beda.* qui quidem Beda allegat Innocẽtium primum in epistola ad Decentium, ꝙ omnibus Christianis vti liceat eodẽ sancto oleo in suã & suorum necessitudinem vngẽdo. At verò hoc preter omnium opinionẽ asserit. Neq; verò Beda aut Innocentius hoc affirmãt, sed hoc dũtaxat, ꝙ licitũ sit sanitatis gratia oleo illo ab episcopo consecrato infirmos delinire. Non tamen sentiunt illud esse sacramentum, nisi à presbyteris in forma ecclesię illud fiat. Neque verò diuus Thomas in præsentiarum hoc siluit: *D. Tho.* refert enim morem sanctorum patrum in Aegypto, qui oleum ad infirmos transmittebant, & sanabantur. Et beata quoque Genouefa olei vnctione infirmis salutem restituebat, quæ quidem vnctiones non erant sacramenta.

Solutio primi arg. ¶ Ad primum igitur argumẽtum respondetur, quòd oratio, cui hoc sacramẽtum innititur, non est quæcunque, sed illa forma sacramenti, quam quidem sacerdos non in persona propria, sed nomine publico ecclesię profert, quod laicus efficere nõ potest. Quapropter licèt sacerdos esset in peccato, nihilominus sacramẽtũ suã haberet vim, quod in laico non contingeret. *Solutio. 2.* ¶ Ad secũdũ iam respõsum est, ꝙ diaconi possũt quidẽ purgare per exorcismos, non tamen illuminare, quod fit per gratiam, & ideo administratio sacramẽti illis non incumbit.

Solutio. 3. ¶ Ad tertium respondetur, quòd cùm cõfirmatio characterem imprimat, quo homo in statu perfectionis collocatur, illiꝰ administratio episcopalis dignitatis est propria, secùs de extrema vnctione.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm hoc sacramentum sanis, furiosis, & pueris sit exhibendum.

Ost ministrorum consideratione m quæritur de recipientibus hoc sacramentum. *Pars affirmatiua. 1. argum.* Et arguitur, quòd sanis sit cõferendum. Principalior enim huius sacramenti effectus est sanatio animi, quàm corporis, sed sani corpore ægrotant mente: ergo illis etiam est necessarium.

Secundũ argumentum. ¶ Secundò arguitur, quòd furiosis, & amentibus sit etiam tribuendum. Baptismus est pręstantius sacramentum, & tamen, vt suo loco diximus, illud nõ est amẽtibꝰ denegãdũ.

Tertium argumentum. ¶ Tertiò arguitur, quòd etiam pueris debeat impendi: nam quandoque eisdem morbis tenentur, quibus adulti, quibus medendis hoc sacramentum accõmodatur.

Pars negat. ¶ In contrarium autem est, quòd Iacobus non docet inungẽdos nisi infirmos: & cùm valeat ad deuotionem, & hilaritatem animi

non

non competit amentibus: & cùm detur in remissionem peccatorum actualium, non congruit pueris.

1. Conclusi. ¶Quoniam quęstio sub tripertita forma proposita est, tribus, quatuor ve conclusionibus absoluetur. Prima. Sacramentum hoc non nisi infirmis conferre licet, imò si sanis conferatur, non erit sacramentum. Est enim hoc non solùm de necessitate præcepti, sed de necessitate sacramēti. Ratio sancti Thomę est, quòd internus effectus sacramenti debet per externam ceremoniam designari: hoc autem sacramentum est quædam spiritualis curatio: non ergo debet applicari, nisi infirmo. Durand. ¶Durã. verò quæst. 4. hanc rationem non admittit, tūc enim, inquit, sequeretur, quòd baptismus non deberet applicari, nisi ei, qui sordidus est, vt per externam lotionem designaretur interior. Imò & pœnitentia, inquit, non deberet impendi, nisi mortuis corporaliter, quia est suscitatio spiritualis. Solut. 1. ad Durand. Hoc autem de mortuo ridiculum est, constantissimum enim est sacramenta non competere, nisi viuis. Solutio. 2. Ad aliud autem de ablutione baptismi respōdetur, quòd ablutio corporalis etiam mundis competit. Præsertim quòd rationem sanctus Thomas non adfert ad probandam veritatem, sed illa ex autoritate Iacobi supposita adducit hanc congruentiam, quæ apparentior est, quàm alia Durãdi. Rō Duran. Ait enim rationem esse, quia sani pluribus alijs remedijs contra peccata abundant, quàm infirmi, maximè in extremis. Refutatur rō Durand. Quę ratio non est multùm solida: nam omnia remedia, quę habent sani, habent etiam infirmi, saltem antequã vsum rationis amittãt. ¶Ratio verò potissima est, quòd effectus huius sacramenti, vt dictum est, non solùm est gratiam conferre, sed etiam ab infirmitate corporea liberare. Et quia ex effectu sacramenti debet iudicium sumi materiæ, & subiecti, inde colligitur, quòd subiectum de essentia huius sacramenti est homo infirmus. Simile. Itaque sicut nullum esset sacramentum pœnitentiæ si absolueretur puer, qui nullum haberet peccatum actuale, eo quòd illud sacramētum ad remissionem illorum delictorum institutum est: ita si vngeretur ille, qui non est infirmus, nullum esset sacramentum, quia deesset materia effectus eius. Et simile exēplum est in ordinibus: si enim mulier sacerdotio initiaretur, nullum esset sacramentum: quia non est subiectum sacramenti capax. Idem confirmat ratio Hugonis loco citato libr. 2. part. 15. nempe, quòd vt homines intelligerent infirmitates corporeas ex peccatis oriri, institutum est hoc sacramentum infirmorum proprium, quo per remissionem peccatorū sanãtur infirmitates. Rō Hugon. ¶Solidum autem fundamentum conclusionis est verbum Iacobi, infirmatur quis in vobis, &c. Fundamētū præcipuum Et post Iacobum autoritas etiam Innocētij cap. vnico. de sacra vnctione, vbi oleum huius sacramenti appellat oleum infirmorum.

¶Sed esto necessarium sacramēti subiectum sit infirmus, nulla tamen autoritas, vel ratio persuadet, vt debeat infirmus graui morbo iacêre, morti propinquus. Argutia est Lutheri, quem Roffensis in assertione septem sacramentorum refert. Argutia Lutheri. Quinimò & Faber Stapulensis super septimum cap. Dionysij. de ecclesiasti. hierar. idem ferè ait: nempe, quòd non deberet dari desperatis, sed à principio infirmatis, vel in medio. Fab. Stapu. Vnde ridendo ait Lutherus, quòd Iacobus non ait. Si quis moriatur, aut proximus sit morti, sed si quis infirmat, quibus verbis nullum infirmum ab hoc sacramento excludit. Ac perinde ludibrio dat nomen extremę vnctionis: non enim, inquit, est cur dicatur extrema, nisi respectu aliarū: putà, illius, quæ fit in baptismo, aut in confirmatione, aut in sacris ordinibus.

2. Conclusi. ¶His tamen non obstantibus subditur secūda conclusio. Hoc sacramētū non debet exhiberi, nisi infirmis, qui morti appropinquant. Conclusio quidem potissimùm autoritate, & vsu ecclesiæ fundatur. Habetur enim in cōcilio Florentino, quòd non nisi infirmo, de cuius morte timetur, dari debet. Conci. Flor. Quem quidem vsum vniuersalis obseruat ecclesia. Supposita ergo ex his fundamentis veritate, non desunt in eius confirmationem congruentes rationes. Rō. 1. S. Th. Prima est sancti Thomę, quòd cùm hoc sit remedium vltimum, quod suis fidelibus admouere potest, non debet illud adhibere, nisi illis qui iamiam ab hac luce commigrant, vt eos ad fruendum cœlesti fœlicitate disponat. ¶Attamē ex effectibus eiusdem sacramenti eadem veritas irroboratur. Ratio. 2. Cùm enim effectus eius præcipuus sit remissio peccatorum perfecta, vsque ad eorum reliquiarum abstersionem, non congruit, vt quæstio. pręcedenti dicebamus, illud applicare, nisi circa postremum vitæ articulū, vbi & infirmus reliquijs eorum peccatorū pressius vexatur: scilicet

ſcilicet, mœrore & metu, & vbi peccata, quæ earum fuerunt cauſa, tranſiuiſſe prorſus cenſentur nunquã reditura. Accedit, quòd hoc ſacramentum non niſi poſt viaticum adhiberi debet: viaticum autem, vt nomen ſonat, non niſi viam ingredientibus vniuerſæ carnis miniſtrari debet. Si verò ad ſecundarium effectũ ſpectemus, cùm ille ſit ſanatio corporalis per ſupranaturalem ſacramẽti virtutem, non eſt conſentaneum in quacunq; leuicula infirmitate, cui per naturalia remedia, & medicamina facillimè ſuccurri poteſt, remedio hoc ſupranaturali vti: imò ille ſtatus expectandus eſt, quo tentata naturalia remedia non cenſeantur ſufficere: nempe, vt ſi effectus ſalutis corporeæ ſubſequatur, honor inde & exiſtimatio ſacramento tanquam eiuſdem remedij cauſa deferatur. Potiſsimùm cùm hunc effectum Deus non niſi ad cõfirmandam fidem ſacramento tribuerit, vt ſcilicet inde homines propenſiùs ad eam colendam efficiantur. Si verò infirmitas leuis eſſet, vel non vſq; adeò grauis, ſalus tunc nullatenus virtuti ſacramenti referretur accepta. Quinuerò hoc ipſum ex dono miraculorum cõfirmatur. Haud enim credibile eſt apoſtolos dono ſanitatis in quoſcunq; infirmos fuiſſe vſos, ſed in dæmoniacos, atq; alios grauiter iacentes, vt virtus Dei, & gloria patentiùs eluceret.

Ratio. 3. *Ratio. 4.* *Ratio. 5.*

Arg. Luth. ¶ Vnde ad argumentũ aliud Lutheri, ꝙ Iacobus non meminit de infirmitate illius, qui extremè laborat. Reſpondetur quòd quanuis id non expreſſerit, illud tamẽ inſinuauit. Remittens enim infirmum ad ſupranaturale ſubſidiũ, voluit infirmos naturalibus remedijs diffidentes hoc diuino beneficio in cõmendationem fidei conſolari. ¶ Nihilominus præſens cõcluſio hoc indiget tẽperamento, ꝙ ad hoc exhibendũ ſacramentũ non eſt expectãdus articulus, quo infirmus ſenſu prorſus careat, aut ille, quo omnino eius ſit deſperata ſalus. Hæc eſt enim altera Lutheri calumnia, quòd propterea vocamus hanc extremam vnctionem: quòd nõ eam facimus, niſi vbi nulla ſit reliqua ſpes ſalutis. Hoc enim falſum eſt: natura ſiquidem vtriuſque effectus ſacramenti exigit, vt tam extremus articulus non expectetur. Primùm enim effectus ſpiritualis poſcit, vt infirmus ſenſum habeat, vt ſacramenti deuotione afficiatur, & animi hilaritate corroborata ſpe gloriæ recreetur. Præterea, & affectus corporalis ſalutis poſtulat, vt non ſit eius ſalus omni ſpe deſtituta: nam cùm ſacramentum ad hoc, vt diximus, nõ operetur per modum miraculi, ſed virtute ordinaria ſupra naturali, quæ naturales cauſas adiuuat, non debet expectari articulus, quo eædem naturales cauſæ roborari non poſsint, ſed aliqua ſpes ſalutis duret. ¶ Atque hoc orationes ipſæ, quas eccleſia præmittit, magno ſunt documento, & teſtimonio. Inſtanter enim, & inſtantiùs Dei clementiam deprecatur, qui infirmãti opem ferat, vt ſanitate ei reſtituta, ſoſpes valeat eidem diuinę maieſtati ampliùs inſeruire.

Not. attẽtè. *Lutheri calumnia.* *Impugnatur argutia* *Ratio. 1.* *Ratio. 2.* *Ratio. 3.*

¶ Ad hæc ad apoſtolicum verbum adnotandum eſt, infirmatur quis in vobis: non enim periculum mortis, aut alius quilibet articulus ad huius ſcramenti ſuſceptionem ſufficit, ſeu requiritur infirmitas. Quare licèt quis pro celloſum mare intret, aut bellum, vbi præſentaneũ imminet periculum mortis, aut ad ſupplicium capitis ex lege ducatur, non eſt huius ſacramenti capax, neque vllum eſſet ſi eis applicaretur: quia huiuſmodi homo non eſt ſubiectum in quo ſecundarium effectum habere poſsi,t ſanandi corpus.

Cõfirmatio ab autoritate Iacobi. *Nota hæc.*

¶ Tertia concluſio. Amentibus, & furioſis nõ eſt ſacramentum hoc concedendum, niſi aliquibus potirentur lucidis interuallis, quibus poſſent deuotione erga ipſum adducti illud petere. Probatur, quia, vt dictum eſt, effectus eius eſt deuotionem animi, & ſpem gloriæ excitare: qui autem à natiuitate, vel perpetuò eſt amens, non eſt huius effectus capax. Dum verò infirmus ſanæ mentis illud petijt, licèt poſtmodum phreneſi corripiatur, poteſt, & debet illi adhiberi, niſi timeretur aliqua indecentia, & vituperium, quo ſacramentum deturparet.

3. Concluſ. *Rõ conclu.* *Nota.*

¶ Quarta concluſio. Neque verò pueris hoc ſacramẽtum adminiſtrari poteſt ob eandem rationem, tum quia deuotionem, & effectum erga ipſum habere nõ poſſunt, tum quòd, vt ſuprà dictum eſt, non eſt inſtitutum, niſi contra reliquias peccatorum actualium, quæ ipſi ante vſum rationis committere nequeunt, vel contra reliquias originalis quatenus per actualia ſunt confirmatæ. Quare ſacramentum hoc neque principalem effectum in illis habere poteſt, neque alterum adhærentem: quoniam infirmitates, quas pueri patiuntur, non ſunt niſi nudi peccati originalis effectus.

4. Concluſ.

¶ Quòd

Dubium. ¶Quòd si quæras, quando pueri possint isto frui sacramento, respondetur, quòd ab illo tempore, quo illis vitiacum porrigitur: nam hoc illi succedit.

Solutio primi argumẽ. ¶Ad primum igitur argumentum respondetur, quòd licèt principalior effectus sit sanatio mentis, est tamen secũdus sanatio corporis, & ideo non debet applicari, nisi subiecto, quod vtriusque sit capax. Præsertim quòd applicatio eiusdem sacramenti debet fieri per modum curationis, quæ non conuenit nisi infirmis. Vnde sicut pueri, inquit sanctus Thomas in ventre matris non sunt baptismi capaces, ita neq; sani sunt apti, vt hoc sacramento vngantur.

Solutio. 2. ¶Ad secundum, quo arguitur, quòd si amentibus, & furiosis confertur baptismus, debet conferri & extrema vnctio, negatur consequentia: quoniam baptismus nullum requirit motum proprium suscipientis, qua ratione confertur pueris ante vsum rationis, & etiam amentibus. Hoc autem requirit deuotionem, vel saltem affectũ ad ipsum, & ideo non est par ratio.

Solutio. 3. ¶Ad tertium denique iam responsum est, ꝙ infirmitates puerorum nullatenus ad peccata actualia attinent, contra quæ hoc sacramẽtum instituitur.

ARTICVLVS. III.

¶Vtrùm hoc sacramento non totum corpus, sed certæ partes sint ungendæ.

Pars negat. *1. Argum.* Postrema tandem quæstiuncula est de membris, quibus hoc sacramentum admouetur. Et arguitur, quòd non tantùm illis sex septemue partibus, quæ in vniuersali vsu sunt, sit applicandum. Nam cùm applicetur per modum medicationis animæ, & ipsa sit in toto corpore, quod eadem ratione totum est infirmitatibus subditum, totum deberet inungi: quod si membrum aliquod inungendum esset propterea, quòd est peccatorum radix, potius locus cordis, vnde, vt ait Redemptor Matthæ. 14. prodeunt cogitationes, quæ coinquinãt hominem, debet inungi, quàm vel oculi, vel aures.

2. Argum. ¶Secundò. Puritas mentis non minus necessaria est exeuntibus ex christiana militia, ꝗ intrantibus: sed baptizati propter mentis sanitatem vnguntur in vertice capitis: ergo illic infirmantes deberent hoc sacramento inungi potius quàm in reliquis membris.

Pars affir. ¶In contrarium autem est vniuersalis ecclesiæ ritus, quæ non nisi membra certa, & organa vngere iubet.

1. Concluſ. ¶Ad quæstionem tribus cõclusionibus breuiter respondetur. Prima. De essentia sacramenti extremæ vnctionis est, quòd vngantur quinque sensuum organa: nempe, oculi propter visum, & aures propter auditum, & nares propter odoratum, & os non propter loquelam, sed propter gustum, & manus propter tactum, quippe in quarum digitorum pulpis, vt in textu dicebamus, sensus tactus, licèt per totum sit corpus protensus, præsertim viget, qua vtique ratione medici illis extremis digitorum articulis pulsum tangunt. *Fundamẽtũ cõclusionis.* Potissimum huius conclusionis fundamentum est ritus ecclesiæ, more & vsu vbique seruatus. Sed præterea accedit congruens ratio sancti Thomæ. *Rõ S. Tho.* Hoc enim sacramentum per modum medicationis operatur: ergo eius forma ex similitudine corporalis medicinæ ducenda est: in corporalibus autem licèt totum corpus infirmetur, medicina tamen non applicatur, nisi illi loco, vbi radix, & fons infirmitatis latet: initium autem, & radix peccatorum spiritualium triplex est: scilicet, potentia cognoscitiua, & appetitiua, quæ ab illa mouetur, & motiua, seu executiua, quæ ab appetitiua excitatur: cognitio autem nostra teste Aristotele à sensu sumitur: ergo quantum ad essentiam attinet sacramenti satis est quinq; organa sensus inungere, eo quòd istorum trium principiorum peccandi prima radix est cognoscitiua potentia: & propterea hunc morem tenet vniuersalis ecclesia.

2. Concluſ. ¶Secunda conclusio. Nonnullæ ecclesiæ in more habent propter virtutem appetitiuam inungere renes, & plures etiam propter executiuam, & motiuam inungere pedes, eo quòd sunt principale instrumentum motus localis. *Nota distinctio S. Tho.* Est ergo notanda sancti Thomæ distinctio, quòd vsus vniuersalis ecclesiæ est inungere quinque sensus, quasi illud sit de essentia sacramenti, sed particulares habent diuersos mores vngendi pedes, & renes, quasi illud non sit de essentia, alioqui vniuersalis ecclesia illum morem seruaret. Neq; obstat

Obiectio. obstat decretum concilij Florentini, vbi septem omnes vnctiones connumerãtur: nam *Dilutio.* patrum intentio non fuit, nisi numerare omnes, quæ vel ecclesiæ vniuersali, vel alicui particulari in more sunt, vt omnes approbaret, non tamen omnes in eodem gradu. Et re *Vnctio renum.* vera vnctio in renibus posset optimè excusari: quare in religionibus & in quàm plurimis ecclesijs vnctio illa non est in vsu, propter pudorem, præcipuè in fœminis: imò si fœminæ essent vngendæ propter appetitum, in vmblico essent vngendæ: nam vt potestas appetitus viris in lumbis insidet, secundùm illud Iob.40. Potestas eius in lumbis *Iob.* eius, ita & appetentia mulieris in vmblico est. Vngere autem viros in renibus prætermissis mulieribus non congruit formæ sacramẽti, quæ vnica debet esse in omnibus. Vnctio verò pedum, quia nullum adfert pudorem, fieri decenter potest. Mutilati autem, & truncati homines, qui vel pedes non habent, vel manus, in partibus proximis inungẽdi sunt, etiam cæci à natiuitate, & surdi: nam licèt exteriùs per illa organa non peccauerint, peccare tamen possunt per internas potentias, quibus illa membra respondent.

3.Conclusi. ¶Tertia conclusio. Cùm hoc sacramentum non imprimat characterem, potest iterari. Nam sacramentalia, & quædam sacramenta propterea non iterantur, quòd habent effectum perpetuum, vt consecratio altaris, vasorum, & ornamentorum eius, & illa sacramenta, quæ characterem imprimunt: quia fieret illis iniuria, quasi semel applicata ad illos effectus non sufficerent. Sacramenta verò quæ illum effectum non habent, sed feruntur in materiam iterabilem: id est, quæ identidem recurrere potest, natura sua sunt iterabilia, vt quatuor sacramenta, quæ characterem non imprimunt, quorum vnum est hoc. Potest enim infirmus sanari, & iterum infirmari, qui ideo iterum atque iterum hoc sacramẽto indigebit. *Nota.* ¶Ex quo fit, quòd in eadem infirmitate, quandiu durat idem infirmitatis status, idemq; periculũ mortis, semel vnctus non potest iteratò vngi. Si autem ab illo statu & periculo liberetur, licèt eadem perseueret infirmitas, si iterum ad eundem statum redeat, iterum potest vngi. Nam cũ subiectum sacramenti non sit simpliciter infirmus, sed in tali statu proximo morti, licèt eadem infirmitas maneat, si tñ immutentur status, vt per aliquot dies sit sine periculo, & iterum redeat in periculum, potest sacramentum iterari.

¶Primo igitur argumento iam redditum est responsum, cur non opus sit totum corpus *Solu.1.arg.* inungere, sed sat sit inungere membra, quæ sunt peccatorũ radices. Quod autem de corde arguitur, respondetur, quòd de corde non *De corde.* exeunt cogitationes prauæ: hoc est, de voluntate (nam illo modo accipitur illic cor) nisi moueatur ex aliqua imaginatione, quæ sumitur à sensu, & ideo cor nõ est prima radix peccandi, sed potentia cognoscitiua.

¶Ad secundum respõdetur, quòd baptizati, *Solutio. 2.* quia ecclesiam intrant, sunt in statu acquirendi mentis puritatem, & ideo vnguntur in vertice, sed morientes sunt in statu expurgandi eius impuritatem, & ideo vnguntur in partibus illis, per quas mens coinquinatur.

¶Grauius autem argumentum contra secundam conclusionem existit. Dictum enim est suprà sacramentalem gratiam infundi in termino prolationis vltimæ formæ. Arguitur ergo sic. *Arg. cõtra secundã conclusionẽ.* Quinque priores vnctiones, vt dictum est, sunt tantùm de essentia sacramenti: ergo in termino prolationis formæ in manibus infunditur gratia: atque adeò vnctio renum, vel pedum non est pars sacramenti. Ad hoc re- *Solut.argu.* spõdetur, vt de tribus mersionibus baptismi, & de forma consecrationis calicis dictum est. Differt enim inter partem essentialem sacramenti, & partem integralem: essentialis enim est, sine qua nullum esset sacramentum, integralis verò, quæ ex institutione ecclesiæ concurrit ad effectum sacramenti. Digitus enim & manus in homine pars quidem integralis est concurrens ad opera vitalia, sed tamen nõ est de eius essentia: quia abscissa manu homo viueret. Quare si non esset sic institutum, sine illis duabus vnctionibus esset iure diuino sacramentum. Vnde quando ecclesia iubebat, vt tribus mersionibus fieret baptismus, intentio ministri deberet ad omnes referri: quare gratia tunc non conferebatur, nisi in vltima mersione, sed tamen vbi illa constitutio cessauit, vna sufficit de iure diuino. Pari modo per omnia verba consecrationis calicis fit consecratio, quanuis nõ sint de essentia nisi, Hic est calix sanguinis mei. Horum ergo instar vbi *Simile.* non fieret vnctio nisi vsq; ad manus, illic conferretur gratia, in ecclesijs verò vbi aliæ adhibentur, intentio ministri debet ad omnes referri, & tunc nisi in vltima non confertur.

¶Ex

¶Ex his tandem consequitur, quòd licèt homo dum priores vnctiones fiunt non esset dispositus ad suscipiendam gratiam, si tamen in vltima per attritionem esset dispositus, vt non opponeret obicem, illic eam reciperet.

¶Finitus ergo est tomus sacramētorum primus, qui in quinque illis tractandis versabatur, quæ singulis Christianis ad eorū cuiusq; perfectionem acommodantur.

Laus Deo.

Finis primi Tomi.

¶Registrum huius operis.

A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. N. O. P. Q. R. S. T. V. X. Y. Z. Aa. Bb. Cc. Dd. Ee. Ff. Gg. Hh. Ii. Kk. Ll. Mm. Nn. Oo. Pp. Qq. Rr. Ss. Tt. Vv. Xx. Yy. Zz. Aaa. Bbb. Ccc. Ddd. Eee. Fff. Ggg. Hhh. Iii. Kkk. Lll. Mmm. Nnn. Ooo. Ppp. Qqq. Rrr. Sss. Ttt. Vvv. Omnes sunt quaterniones, præter Vvv. qui est quinternio.

ERRATA.

Pag. 650. li. 17. præter humanos actus. superfluit. pag. 834. li. 6. fra. iri. pro, frangendum e:

EXCVDEBAT SALMAN-
ticæ Ioannes Maria à Terranoua, Typo-
graphus longè accuratiſsimus, an-
no à Chriſto nato. 1561.

SVB TIMORE SANCTISSIMI NOMINIS TVI LABORAMVS
IHS

FRatres. Iustificâti ex fide, Ro. 5.
pacem habeâmus ad Deum per Iesum Christum Dóminum nostrum: per quem & accêssum habêmus per fidem in grátiam istam, in qua stamus, & gloriâmur in spe glóriæ filiôrum Dei. Nō solū autem: sed & gloriâmur in tribulatiónibus, sciêntes quód tribulátio patiéntiā operâtur: patiéntia autem probatiônem: probátio verò spem. Spes autem non confûndit: quia cháritas Dei diffûsa est in córdibus nostris per Spíritum sanctū, qui datus est nobis.

Tractus. Laudâte Dóminū om- Psal. 116.
nes gentes, & collaudâte eum omnes pópuli. ℣. Quóniam confirmâta est super nos misericórdia eius: & véritas Dómini manet in ætêrnum.

Sequentia. Veni sancte Spíritus. vt supra in Dominica Pentecostes. 402. sed in fine non dicitur Alleluia.

Sequéntia sancti Euangélij secûndum Lucam.

IN illo témpore: Surgens Iesus Luc. 4.
de synagôga, introîuit in do-

num. in vnitâte eiûsdem Spíritus.

Præfatio. Qui ascêndens. Communicântes. & Hanc ígitur.

Communio. Factus est repênte Act. 2.
de cælo sonus tamquam adueniêntis spíritus vehemêntis, vbi erant sedêntes, alleluia: & replêti sunt omnes Spíritu sancto, loquêntes magnália Dei, Alleluia, alleluia.

Postcommunio.

SAncti Spíritus, Dómine, corda nostra mundet infúsio: & sui roris íntima aspersiône fecûndet. Per Dóminum. in vnitâte eiûsdem Spíritus sancti Deus.

Infra Octauam Pentecostes nō fit de aliquo festo Duplici, vel Semiduplici, sed post Octauam celebrantur: de Simplici occurrenti post triduum fit commemoratio tantùm.

FERIA SECVNDA post Pentecosten.

Statio ad S. Petrum ad Vincula.

Introitus.

CIbâuit eos ex ádipe frumên- Psal. 80.
ti, alleluia: & de petra, melle

concêde plebi tuæ, piæ petitiôni effêctum: vt quibus dedísti fidem, largiâris & pacem. Per Dóminum. in vnitâte eiûsdem Spíritus sancti Deus.

Léctio Actuum Apostolôrum

IN diêbus illis: Apériēs Petrus os suum, dixit. Viri fratres: nobis prçcêpit Dóminus prędicâre pópulo, & testificâri, quia ipse est qui cōstitûtus est à Deo iudex viuôrum & mortuôrum. Huic omnes Prophêtæ testimóniū perhibent: remissiônē peccatôrum accípere per nomē eius, omnes qui credunt in eum. Adhuc loquênt Petro verba hæc, cécidit Spíritu sanctus super omnes, qui audiêbant verbum. Et obstupuêrūt ex circumcisiône fidêles, qui vénerant cum Petro: quia & in natiônes grátia Spíritus sancti effûs est. Audiébant enim illes loquêntes linguis, & magnificântes Dei Tunc respôndit Petrus. Nūquid aquam quis prohibêre potest, v non baptizêntur hi, qui Spíritum sanctum accepêrunt, sicut & nos

...orum corda fidelium: & tui
...môris in eis ignem accênde.
...equentia. Veni sancte Spíritus
... in fine. Alleluia. vt supra. 402.
...equéntia sancti Euangélij se-
cûndum Ioânnem.

IN illo témpore: Dixit Iesus
Nicodêmo. Sic Deus dilêxit
...undum, vt Fílium suum vnigé-
...tum daret: vt omnis qui credit
... ipsum, non péreat, sed hábeat
...tam ætèrnam. Non enim misit
...eus Fílium suum in mundum,
... iúdicet mundum: sed vt sal-
...tur mundus per ipsum. Qui
...edit in eum, non iudicâtur. Qui
...tem non credit, iam iudicâtus
...: quia non credit in nómine
...igéniti Fílij Dei. Hoc est autê
...dícium: quia lux venit in mun-
...m, & dilexêrunt hómines ma-
... ténebras, quàm lucem. Erant
... eôrum mala ópera. Omnis
...im qui malè agit, odit lucem:
... non venit ad lucem, vt non ar-
...âantur ópera eius. Qui autem
...cit veritátem, venit ad lucem, vt
...anifestêntur ópera eius: quia in
Deo sunt facta. Credo.

...mus, hæc dona sanctífica:
& hóstiæ spiritális oblatiône su-
scêpta, nosmetípsos tibi pérfice
munus ętêrnum. Per Dóminum.
Communio. Spíritus sanctus do- Io. 14.
cêbit vos, alleluia: quæcûmque
díxero vobis, Alleluia, alleluia.

Postcommun.

ADesto, quæsumus Dómine, pópulo tuo: & quem mystérijs cælêstibus imbuísti, ab hóstium furôre defênde. Per Dóminum nostrum.

FERIA TERTIA post Pentecosten.

Statio ad sanctam Anastasiam

Introitus.

ACcípite iucunditâtem gló- 4. Esdr. 2. c.
riæ vestræ, alleluia: grátias
agêntes Deo, alleluia: qui vos ad
cæléstia regna vocâuit, alleluia,
alleluia, alleluia.

Psalmus. Atténdite pópule meus Psal. 77.
legem meam: inclinâte aurem
vestram in verba oris mei.

℣. Glória Patri. Oratio.

ADsit nobis, quæsumus Dómine, virtus Spíritus sancti...

forti, & bráchio extênto, in ingênti pauôre, in signis atque portêntis: & introdûxit ad locum istum, & trádidit nobis terram lacte & melle manântem. Et idcîrco nunc óffero primítias frugum terrę, quam Dóminus dedit mihi. Et dimíttes eas in conspêctu Dómini Dei tui. Et adoráto Dómino Deo tuo, epuláberis in ómnibus bonis, quæ Dóminus Deus tuus déderit tibi.

Act. 2. Alleluia. ℣. Cùm complerêntur dies Pētecôstes, erant omnes páriter sedêntes.

Orêmus. Oratio.

PRæsta quęsumus omnípotens Deus: vt salutáribus ieiúnijs erudîti, ab ómnibus étiam vítijs abstinêntes, propitiatiônem tuam facílius impetrêmus. Per.

Léctio libri Leuítici.

Leu. 26. IN diêbus illis: Dixit Dóminus ad Moysen. Lóquere filijs Israël, & dices ad eos. Si in præcêptis meis ambulauéritis, & mandâta mea custodiéritis, & fecéritis ea: dabo vobis plúuias tempóribus suis, &...

diem celebérrimum, atque sanctíssimum. Omne opus seruíle non faciêtis in eo. Legítimũ sempitêrnum erit in cunctis habitáculis, & generatiónibus vestris: dicit Dóminus omnípotens.

Alleluia. ℣. Spíritus eius ornâuit cælos. Iob. 26.

Orêmus. Oratio.

DEus, qui ad animârum medêlam, ieiúnij deuotiône castigâri córpora præcepísti: concêde nobis propítius, & mente & córpore tibi semper esse deuôtos. Per Dóminum nostrum.

Léctio libri Deuteronómij.

IN diêbus illis: Dixit Moyses Deu. 26. fílijs Israël. Audi Israël, quæ ego præcípio tibi hódie. Cum intráueris terram, quam Dóminus Deus tuus datûrus est tibi possidêndam, & obtinúeris eam, atque habitáueris in ea: tolles de cunctis frúgibus tuis primítias, & pones in cartállo: pergésque ad locum, quem Dóminus Deus tuus elégerit, vt ibi inuocêtur nomẽ eius. Accêdésque ad sacerdôtem, qui fúerit in diê[...] & dices ad [...]

[...] Apóstoli, qui erant Ierosólymis, quia recepísset Samária verbum Dei: misêrunt ad eos Petrũ & Ioánnem. Qui cum veníssent, orauêrunt pro ipsis, vt accíperent Spíritum sanctũ. Nondum enim in quemquam illôrum vénerat: sed baptizâti tantùm erant in nómine Dómini Iesu. Tunc imponêbant manus super illos, & accipiêbant Spíritum sanctum.

Alleluia, alleluia. ℣. Spíritus Ioã. 14. sanctus docêbit vos quæcũmque díxero vobis. Alleluia. ℣. Veni sancte Spíritus, reple tuôrum corda fidélium: & tui amôris in eis ignem accênde. Sequentia. Veni sancte Spíritus. vt supra in Dominica Pentecostes. fol. 402.

Hic genu flectitur.

Sequéntia sancti Euangélij secûndum Ioánnem.

IN illo témpore: Dixit Iesus Ioã. 10. Pharisæis. Amen, amen dico vobis: qui non intrat per óstium in ouîle ouium, sed ascêndit aliûnde: ille fur est & latro. Qui autem intrat per óstium: pastor est óu[...] Huic ostiárius áperi[...]

quũntur, sed fúgiunt ab eo: qu[...] non nouêrunt vocem alienôru[m]. Hoc prouérbium dixit eis Iesu[s]. Illi autem non cognouêrũt, qu[id] loquerêtur eis. Dixit ergo eis ít[erum] Iesus. Amen, amen dico v[obis]: quia ego sum óstium óuiu[m]. Omnes quotquot venêrunt, f[u]res sunt & latrônes: sed non a[u]diêrunt eos oues. Ego sum ósti[um]. Per me siquis introíerit, saluá[bi]tur: & ingrediêtur, & egredi[e]tur, & páscua inuéniet. Fur no[n] venit, nisi vt furêtur, & mac[tet] & perdat. Ego veni, vt vitam h[a]beant: & abundántius hábea[nt].

Credo.

Offertorium. Portas cæli apéru[it] Dóminus, & pluit illis manna, [vt] éderent: panem cæli dedit eis, p[a]nem angelôrum manducâuit h[o]mo, Alleluia,

Secreta.

PVríficet nos, quęsumus D[ó]mine, múneris præsên[tis] oblátio: & dignos sacra partici[pa]tiône effíciat. Per Dóminum n[o]strum Iesum Christum Fíliu[m] [...]

colorchecker CLASSIC

calibrite